

ಯಗೇದಸಂಹಿತೆ

ಭಾಗ-೧೦

ತೃತೀಯಾಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಆರು, ಏಳು ಮತ್ತು
ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು
ಚತುರ್ಥ ಮಂಡಲದ ಸೂಕ್ತಗಳು ೧೯-೫೮ ಮತ್ತು
ಪಂಚಮ ಮಂಡಲದ ಸೂಕ್ತಗಳು ೧-೮

ಶ್ರೀ. ಕಾ. ಮ. ಕೇ. ಪ. ಯು.
7.12.60

ಶ್ರೀ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ವೇದರತ್ನ ಮಾಲಾ

ಸಂಖ್ಯೆ—೧೮

RIG-VEDA

ಸಾ ಯಂ ಏ ಭಾ ಸ್ಯ ಸ ಮೇ ತಾ

ಋಗ್ವೇದ ಸಂಹಿತಾ

(ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಾಷಾರ್ಥಾನುವಾದವಿವರಣೆಗಳೊಡನೆ)

ಭಾಗ—೧೮

ತೃತೀಯಾಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಆರು, ಏಳು ಮತ್ತು ಎಂಟನೆಯ
ಅಧ್ಯಾಯಗಳು.

ಚತುರ್ಥ ಮಂಡಲದ ಸೂಕ್ತಗಳು ೧೯—೫೮

ಮತ್ತು

ಪಂಚಮ ಮಂಡಲದ ಸೂಕ್ತಗಳು ೧—೮

*Translated with Exhaustive Critical Notes
& Explanations*

by

Asthana Mahavidwan

H. P. VENKATA RAO.

Editor.

Printed at
SREE SHARADA PRESS,
MYSORE.
1952

Published by the gracious permission of

His Highness

Sri Jayachamarajendra Wodeyar Bahadur,

G.C.B., G.C.S.I., Maharaja of Mysore.

ಯಡುನಂಕಪಯಃ ಪಾರಾಪರಸುಧಾಕರರೂ ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯವೈದಿಕವಿವ್ಯಾವರ್ಧಕರೂ
 ಮೈಸೂರು ದೇಶನನ್ನಾಳುವ ಧರ್ಮಪ್ರಭುಗಳೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಹಾರಾಜ
 ಶ್ರೀ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರ್ ಬಹದ್ದೂರ್,
 ಜಿ.ಸಿ.ಬಿ., ಜಿ.ಸಿ.ಎಸ್.ಐ. ರವರು.

ವೇದಪ್ರಕಟನಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಿಯಮಿತವಾಗಿರುವ

ವೇದವಿಮರ್ಶನವಿದ್ವನ್ಮಂಡಲಿ

Translator & Editor :

ಅಸ್ಥಾನ ಮಹಾವಿದ್ವಾನ್ H. P. ವೆಂಕಟರಾನ್

Associate

1. ಬ್ರ|| ಶ್ರೀ|| G. N. ಚಕ್ರವರ್ತಿ M.A.
Professor of Sanskrit. St. Philomina's College, Mysore.

ಸಹಾಯಕ ವಿದ್ವನ್ಮಂಡಲಿ

2. ಬ್ರ|| ಶ್ರೀ|| ಜಿ. ವಿಷ್ಣು ಮೂರ್ತಿಭಟ್ಟರು, ಸಾಹಿತ್ಯ ವ್ಯಾಕರಣವಿದ್ವಾನ್,
ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಜರವರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಶಾಲಾ, ಮೈಸೂರು.
3. ಅಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾನ್ ಬ್ರ|| ಶ್ರೀ|| H. ಗಂಗಾಧರಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಜ್ಯೋತಿಷ ವಿದ್ವಾನ್
ಮತ್ತು ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಾಷಾಪಂಡಿತರು.
4. ಬ್ರ|| ಶ್ರೀ|| ಶ್ರೀನಿವಾಸಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಮುಗ್ಧೇದ ಭನಪಾಠಿಗಳು.
5. ಬ್ರ|| ಶ್ರೀ|| ಹಿಟ್ಟವಳ್ಳಿ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗಾಚಾರ್ಯರು, ಶ್ರೇತವಿದ್ವಾನ್.
6. ಬ್ರ|| ಶ್ರೀ|| ಹಿಟ್ಟವಳ್ಳಿ ದೇವರಭಟ್ಟರು, ಮೀಮಾಂಸಾದರ್ಶನಪಂಡಿತರು.
7. ಬ್ರ|| ಶ್ರೀ|| ವೆಂಕಟರಮಣಾಚಾರ್, M.A., B.T., ಸಾಹಿತ್ಯವಿದ್ವಾನ್.
8. ಬ್ರ|| ಶ್ರೀ|| S. ರಂಗನಾಥನ್, ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿದ್ವಾನ್, ಅರಮನೆ ಸರಸ್ವತಿ ಭಂಡಾರ.
9. ಬ್ರ|| ಶ್ರೀ|| ಪುತ್ತೂರು ಅನಂತಕೃಷ್ಣಮಾಚಾರ್, ಸಾಹಿತ್ಯವಿದ್ವಾನ್,
Govt. Oriental Research Institute, Mysore.
10. ಬ್ರ|| ಶ್ರೀ|| S. ಸೀತಾರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ರಿಟೈರ್ಡ್ ಪಂಡಿತರು.
Govt. Oriental Research Institute, Mysore.

ಪೀಠಿಕೆ.

ವಿಶ್ವದ ಮೂಲತತ್ವ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ, ದೇವತೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಋಗ್ವೇದ ಕಾಲದ ಋಷಿಗಳ ವಿಚಾರಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಬಂಧವಾದ ಕಥೆಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡುವುದು ಅಪ್ರಕೃತವೆನಿಸಲಾರದು.

ಮಾನವನ ಇತಿಹಾಸದ ಅರುಣೋದಯದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಮೂಲತತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದ ತತ್ತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ವಿಶ್ವರಹಸ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದವು. ಆಯಾ ಮನಃ ಪರಿಪಾಕಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಸಮಸ್ಯಾಪರಿಹಾರಗಳೂ ಆ ಧ್ಯಾನಮಗ್ನವಾದ ಮನಸ್ಸಿಗೇ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಅನಾದಿಯಾದ ಭೌತಿಕಶಕ್ತಿಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಪರಿಣಾಮವಿಶೇಷಗಳೆಂದೂ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಲ ಕೆಲವು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತತ್ತ್ವವೇ ಜಗದ್ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಮೂಲವೆಂದೂ ಭಾಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅನುಸೂತವಾಗಿ ಕಂಡ ಬರುತ್ತಿರುವ ನಾನಾವಿಧವಾದ ಪರಿಣಾಮಗಳೂ, ಬೆಳನಣಿಗೆಗಳೂ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಒಂದೊಂದು ವಿಧವಾದ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತೂ ಅಸದ್ಭಾವವಾದ ತತ್ತ್ವದಿಂದಲೇ (ನಾಸದಾಸೀನ್ನೋ ಸದಾಸೀತಃ) ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತೆಂದು ಒಂದು ಮತವೂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ತತ್ತ್ವವು ವಿಕಸಿತವಾಗಿ ನಾನಾ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಮತವೂ, ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಗನುಗುಣವಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿವೆ. ಸ್ವಭಾವವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಸಾಂಖ್ಯಮತಕ್ಕೆ ಈ ಎರಡನೆಯ ಮತವೇ ಮೂಲವಾಯಿತು. ಎಂದರೆ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂಲತತ್ತ್ವವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ವಿಕಾಸ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದೇ ಜಗದ್ವ್ಯವಹಾರವು ಎಂಬುದೇ ಈ ಮತದ ಸಾರಾಂಶ. ಅಥವಾ, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಗೂಢವಾಗಿ ಅಡಗಿದ್ದ ಸಮಸ್ತನಾಮರೂಪಗಳೂ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯೋದಯವಾದನಂತರ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ, ವಿಶ್ವದ ಸಮಸ್ತ ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಅನಾದಿಯೂ, ಮೂಲಭೂತವೂ ಆದ ತಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಅವಿಭೂತವಾದವು ಎಂಬುದೂ ಇನ್ನೊಂದು ಮತ, “ತಮ ಅಸೀತ್ತಮಸಾ ಗೂಢಮಗ್ರೇ” (ಋ. ಸಂ. ೧೦-೧೭೯-೩) ಪ್ರಥಮತಃ ವಿಶ್ವವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದ ತಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಭಾವರೂಪವಾದ ಜಗತ್ತು ಅವಿಭೂತವಾಯಿತು ಎಂದು ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಭಾವರೂಪದ್ದೂ, ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದುದೂ ಆದ ವಿಶ್ವರಚನೆಯು ಅಭಾವರೂಪದ್ದೂ, ಶೂನ್ಯಾತ್ಮಕವೂ ಆದ ತಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಅವಿಭೂತವಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕೆಲವು ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ರೀತಿ ಮಾನವನ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಒಂದು ಗುರಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿಯೂ, ಸುಸಂವಿಧಾನದಿಂದ ಕೂಡಿಯೂ, ಸಂಕಲ್ಪಮೂಲವಾಗಿರುವುವೋ, ಅದೇ ರೀತಿ ನಿಯಮಬದ್ಧವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೂ ಒಂದು ಚಿದಾತ್ಮಕವಾದ ತತ್ತ್ವದ ಸುಸಂಘಟಿತವಾದ ಸಂಕಲ್ಪವೂ, ನಿಯಮವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಇದ್ದೇ ತೀರಬೇಕು. ನಿಯಮಬದ್ಧವಾದ ಜಗದ್ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಅಂಧರೂಪವೂ, ಶೂನ್ಯಾತ್ಮಕವೂ ಆದ ಅಭಾವವು ಮೂಲವಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಚಿದ್ವಿಶೇಷದ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಸಂಕಲ್ಪದ ಫಲವೇ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಮತವೂ ಋಕ್ಸಂಹಿತಾ ದ್ರಷ್ಟೃಗಳಾದ ಕೆಲವು ಋಷಿಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಇನ್ನೊಂದಂಶವಿರುತ್ತದೆ. ಉಪನಿಷದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ಈಶ್ವರತತ್ತ್ವಕ್ಕೂ ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ಈಶ್ವರತತ್ತ್ವಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆಯೆಂದು ಆಧುನಿಕ ವಿಮರ್ಶಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ಮತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನೆಂದರೆ; ಚಿದಚಿದಾತ್ಮಕವಾದ ಸಮಸ್ತ ವಿಶ್ವವೂ ಒಂದೇ ಮೂಲತತ್ತ್ವದ ಸಂಕಲ್ಪ ಮತ್ತು ನಿಯಮನಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆಯೆಂಬುದೇ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಸಾರಾಂಶ. ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಏಕತತ್ತ್ವವಾದವು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯು ನಾನಾ ಭಾಗಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ಅಧಿದೇವತೆ. ಆಯಾ ಭಾಗಗಳು ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಕಲ್ಪ ಮತ್ತು ನಿಯಮನಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ದೇವತಾಬಹುತ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿರುವುದು ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳೂ ಒಂದೇ ಮೂಲತತ್ತ್ವದ ವಿಭೂತಿ ವಿಶೇಷಗಳೇ ಹೊರತು ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾದ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದೂ ಒಂದು ಮತ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ಭಾಗಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿ ತಮ್ಮ ವೈವಿಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಐಕ್ಯವಿದೆ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೂ ಸಹ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಪ್ರಭೇದಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಆಯಾ ಭಾಗಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಭಾಗಕ್ಕೂ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಕಟ್ಟಳೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಒಂದೊಂದು ಅಧಿದೇವತೆಯು ನಿಯತವಾಗಿರಲೇಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇವತೆಯೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರಲೇಬೇಕು ಎಂದು ದೇವತಾಬಹುತ್ವದಲ್ಲಿನ ನಂಬಿಕೆಯು ವಿಶದವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಈ ಅಂಶವನ್ನೂ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವರೆಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿರತಕ್ಕ ದೇವತೆಗಳು ಒಂದೊಂದು ಸಲ ತಾವೇ ದೇವತಾಂತರದ ನಿಯಮನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟವರೆಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಪರಿಶೀಲನವು ಅತ್ಯಗತ ವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಋಗ್ವೇದಕಾಲದ ಋಷಿಗಳ ಕಲ್ಪನಾವೈವಿಧ್ಯ.

ಋಗ್ವೇದದ ಸೂಕ್ತಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಾಲದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಋಷಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಈ ಸೂಕ್ತಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಸಹಸ್ರಕ್ಕೂ ಮೀರಿದೆ. ಈ ಸೂಕ್ತಗಳೆಲ್ಲಾ ಆಯಾ ಋಷಿಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವೂ ವೈಯಕ್ತಿಕವೂ ಆದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿಸಂಪತ್ತಿನ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಈ ಋಷಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಸಂಚದ ವೈವಿಧ್ಯದ ಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಬೇಕು. ಋಷಿಗಳ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಗಳು ಒಂದೊಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಒಂದೊಂದು ವಿಧವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸತೊಡಗಿದವು. ಒಂದು ಕಡೆ ನಕ್ಷತ್ರಚರಿತವಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷ, ಒಂದು ಕಡೆ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕ ಆದಿತ್ಯನ ಪರಿಭ್ರಮಣ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ, ನಾನಾರೂಪಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿ ವೃಥಿವ್ಯಂತರಿಕ್ಷಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕ ಮೇಘಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರಕಾಶ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವ. ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ಸನ್ನಿವೇಶವೂ ಒಂದೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಋಷಿಗಳ ಭಾವಗಳು ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಆಯಾ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸಲು ತೊಡಗಿದರು. ಆಯಾ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸತಕ್ಕ ದೇವತಾಕಲ್ಪನೆಗಳೂ ಸಾಧ್ಯವಾದವು. ಪ್ರತಿದೇವತೆ ಯನ್ನೂ ಒಂದೊಂದು ಋಷಿಯು ಒಂದೊಂದು ವಿಧವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ, ಈ ಸ್ತುತಿವೈವಿಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಸಮಾನತೆಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳ ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವಭೇದಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ

ಅನರ ಶಕ್ತೃತಿಶಯಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವಾಗ ಪ್ರಶಂಸಾಪ್ರಭೇದಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ದೇವತೆಗಳ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಮೊದಲು ಈ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಇವರ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕವಾದ ಮತ್ತು ವೈದಿಕಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ನುಸರಿಸುವ ನಿರುಕ್ತಾದಿಗಳ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಯಾಸ್ಮರ ರೀತ್ಯಾ ದೇವತೆಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ.

ಹಿಂದಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಯಾಸ್ಮರು ದೇವತಾವಿಭಾಗಕ್ರಮವನ್ನು ತಮ್ಮ ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.—

ತಿಸ್ರ ಏವ ದೇವತಾ ಇತಿ ನೈರುಕ್ತಾಃ | ಅಗ್ನಿಃ ಪೃಥಿವೀಸ್ಥಾನಃ | ನಾಯುರ್ನಾ ಇಂದ್ರೋ ನಾ
ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥಾನಃ | ಸೂರ್ಯೋ ದ್ಯುಸ್ಥಾನಃ | ತಾಸಾಂ ಮಹಾಭಾಗ್ಯಾತ್ ಏಕೈಕಸ್ಯಾ ಅಪಿ
ಬಹೂನಿ ನಾಮಭೇದೋನಿ ಭವಂತಿ | ಅಪಿ ನಾ ಪೃಥಗೇವ ಸ್ಯುಃ | ಪೃಥಕ್ ಹಿ ಸ್ತುತಯೋ
ಭವಂತಿ | ತಥಾ ಅಭಿಧಾನಾನಿ |

(ನಿ ೭-೫)

ನೈರುಕ್ತರ ಮತದಂತೆ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮೂರು. ಅಗ್ನಿಯು ಪೃಥಿವೀಸ್ಥನಾದ ದೇವತೆ ; ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥನಾದ ದೇವತೆಯು ನಾಯು ಅಥವಾ ಇಂದ್ರನು ; ಸೂರ್ಯನು ದ್ಯುಸ್ಥಾನದ ದೇವತೆ. ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯವು ಈ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ಈ ವಿಭಾಗವನ್ನೂ ನೈರುಕ್ತರು ಮಾಡಿರಬಹುದು. “ಸೂರ್ಯೋ ನೋ ದಿವಸ್ವಾತು.....” (ಋ. ಸಂ. ೧೦-೧೫-೮೧) ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಈ ದೇವತೆಗಳೇ ಅನರವರ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಕರ್ಮವೈವಿಧ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಅನೇಕವಿಧವಾದ ಅಭಿಧಾನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು. ಒಬ್ಬನೇ ಪುರುಷನು ಯಜ್ಞದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಹೋತೃ, ಆಧ್ವರ್ಯು, ಬ್ರಹ್ಮ, ಉದ್ಗಾತೃ, ಇತ್ಯಾದಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವಂತೆ ಒಂದೇ ದೇವತೆಯು ಬೇರೆಬೇರೆ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿರುವಾಗ ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳಿಗನುಗುಣವಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಈ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವೈತ್ಯಾಸಗಳಿರುವುದರಿಂದ ತಾತ್ವಿಕವಾದ ಭೇದವೇ ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಆ ಭೇದಾನುಸಾರವಾದ ಅಭಿಧಾನಗಳೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಎಂದು ಯಾಸ್ಮರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ನೈಘಂಟುಕದ ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾಸ್ಮರು ದೇವತಾಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ ೭ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ೧೪ನೇ ಖಂಡದಿಂದ ೯ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ೪೩ನೇ ಖಂಡದವರೆಗೆ ಪೃಥಿವೀಸ್ಥರಾದ ದೇವತಾವಿಷಯವೂ, ೧೦ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ೧ನೇ ಖಂಡದಿಂದ ೧೧ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ೫೦ನೇ ಖಂಡದ ವರೆಗೆ ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥರಾದ ದೇವತಾವಿಷಯವೂ, ೧೨ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ೧ನೇ ಖಂಡದಿಂದ ೪೬ನೇ ಖಂಡದ ವರೆಗೆ ದ್ಯುಲೋಕದೇವತಾವಿಷಯವೂ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಯಾಸ್ಮರ ವರ್ಗೀಕರಣಗಳನ್ನು ನುಸರಿಸಿ, ದೇವತಾಪ್ರಶಂಸಕಗಳಾದ ಸೂಕ್ತಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಮೂರು ಭಾಗ ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ಮಂತ್ರವಿಭಾಗವನ್ನೂ ಯಾಸ್ಮರು ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ:—(ದೇವತಾಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಗೂ ಈ ವಿಭಜನೆಗೂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಹ, ಈ ಅಂಶವನ್ನರಿಯುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.)

“ತಾಃ ತ್ರಿವಿಧಾ ಋಚಿಃ | ಪರೋಕ್ಷಕೃತಾಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕೃತಾಃ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕೃತ್ | ತತ್ರ ಪರೋಕ್ಷ-
ಕೃತಾಃ ಸರ್ವಾಭಿಃ ನಾಮನಿಭಕ್ತಿಭಿಃ ಯುಜ್ಯಂತೇ | ಪ್ರಥಮಪುರುಷೈಶ್ಚ ಆಖ್ಯಾತಸ್ಯ ||”
(ನಿ. ೭-೧)

ದೇವತಾಪ್ರಶಂಸಕವಾದ ಋಕ್ಕುಗಳೂ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿವೆ :—(೧) ಪರೋಕ್ಷಕೃತ, (೨) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕೃತ ಮತ್ತು (೩) ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕೇ ಎಂಬುದೇ. ಈ ಮೂರು ಪ್ರಭೇದಗಳು.

೧. “ಇಂದ್ರೋ ದಿವ ಇಂದ್ರ ಈಶೇ” (ಋ. ಸಂ. ೧೦-೮೯-೧೦) ‘ಇಂದ್ರನು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದಾನೆ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪುರುಷದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಯನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಮೊದಲನೆಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವು.

೨. “ವಿ ನ ಇಂದ್ರ ಮೃಧೋ ಜಹಿ” (ಋ. ಸಂ. ೧೦-೧೫೨-೪) ‘ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸು’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಮಧ್ಯಮಪುರುಷದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವು.

“ಅಹಂ ಭುವಂ ವಸುನಃ” (ಋ. ಸಂ. ೧೦-೪೮-೧) ‘ಸಕಲ ಧನಕ್ಕೂ ನಾನೇ ಸ್ವಾಮಿಯು’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉತ್ತಮಪುರುಷದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಪ್ರಶಂಸಕವಾಕ್ಯಗಳು ಮೂರನೆಯ ಗುಂಪಿನವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸೂಕ್ತಗಳೇ ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ.

ದೇವತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ.

ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ೩೩ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

“ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ಅಮೃತಪಾನವನ್ನು ಮಾಡಲು ಮೂವತ್ತಮೂರು ದೇವತೆಗಳೊಡನೆಯೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬನ್ನಿರಿ.” (ಋ. ಸಂ. ೧-೩೧-೧೪)

“ರೋಹಿತಾಶ್ವನುಳ್ಳವನೂ, ಸ್ತುತಿಪ್ರಿಯನೂ ಆದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮೂವತ್ತಮೂರು ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.” (ಋ. ಸಂ. ೧-೪೫-೨)

“ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ನೀವು ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದೀರಿ.” (ಋ. ಸಂ. ೧-೧೩೯-೧೧)

“ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ, ಪತ್ನಿಯರೊಡಗೂಡಿದ ಮೂವತ್ತಮೂರು ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಬಂದು ಅವರಿಗೆಲ್ಲಾ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಒಯ್ಯನಾಡು.” (ಋ. ಸಂ. ೩-೬-೯)

“ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದರ್ಭಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವ ಮೂವತ್ತಮೂರು ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹಸ್ರಮೃತ್ಸು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿ ನಮಗೆ ದ್ವಿಗುಣವಾಗಿ ಧನಗಳನ್ನೂ ಪುತ್ರಾದಿಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಲಿ.” (ಋ. ಸಂ. ೮-೨೮-೧)

“ಮನುವಿನಿಂದ ಪೂಜಿತರಾದ ಎಲೈ ಮೂವತ್ತಮೂರು ದೇವತೆಗಳೇ, ನನ್ನಿಂದಲೂ ಸ್ತುತರಾಗಿ ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿರಿ.” (ಋ. ಸಂ. ೮-೩೦-೨)

“ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನಿದೇವತೆಗಳೇ, ಮೂವತ್ತಮೂರು ದೇವತೆಗಳೊಡನೆಯೂ, ಅಬ್ಜೇವತೆಯೊಡನೆಯೂ, ಮರುತ್ತುಗಳೊಡನೆಯೂ, ಭೃಗುಗಳೊಡನೆಯೂ, ಉಷಸ್ಸು ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನೊಡನೆಯೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬಂದು ನಮ್ಮಿಂದ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಸೋಮವನ್ನ ಪಾನಮಾಡಿ.” (ಋ. ಸಂ. ೮-೩೫-೩)

“ಎಲೈ ಸೋಮನೇ, ಈ ಎಲ್ಲಾ ಮೂವತ್ತಮೂರು ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಕಾದಿದ್ದಾರೆ.” (ಋ. ಸಂ. ೯-೯೨-೪)

ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳು ಈ ಮೂವತ್ತಮೂರು ಎಂಬ ದೇವತಾಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಭಾಗವು ಋಕ್ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲದೇ ಇತರ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ:—

“ಯೇ ದೇವಾ ದಿವಿಷದೋ ಅಂತರಿಕ್ಷಸದಶ್ಚ ಯೇ ಚ ಇಮೇ ಭೂನ್ಯಾಂ ಅಧಿ” ಎಂಬ ಈ ಅಥರ್ವವೇದದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತಮೂರು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯಾನಿರ್ದೇಶವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಪೃಥಿವೀಸ್ಥರು, ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥರು ಮತ್ತು ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಥರು ಎಂಬ ವಿಭಾಗವಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮವೇದವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾದ ವಿವರಣೆಯಿದೆ. (ಅ. ವೇ. ೧೦-೯-೧೨)

“ಯೇ ದೇವಾ ದಿವಿ ಸ್ಥ ಯೇ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ಯೇ ಅಂತರಿಕ್ಷೇ ಓಷಧೀಷು ಪಶುಷು ಅಪ್ಸು ಅಂತಃ” ಎಂಬ ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಥರೂ, ಪೃಥಿವೀಸ್ಥರೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥರೂ, ಓಷಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತರಾಗಿರುವವರೂ, ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಳಾಗಿರುವವರೂ, ಅಬ್ಜುತಿಗಳಾಗಿರುವವರೂ ಆದ ದೇವತೆಗಳು ಎಂಬ ವಿಭಾಗವಿರುತ್ತದೆ. (ಸಾ. ವೇ. ೧-೩೦-೩)

ಈ ಮೂವತ್ತಮೂರು ದೇವತೆಗಳು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

“ಅಷ್ಟಾವಸವಃ | ಏಕಾದಶರುದ್ರಾ ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯಾ ಇಮೇ ಏವ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ತ್ರಯ-
ಸ್ತ್ರಿಗ್ಂಶ್ಯಾ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಗ್ಂಶದ್ಯೈ ದೇವಾಃ | ಪ್ರಜಾಪತಿಶ್ಚ ತು ಸ್ತ್ರಿಗ್ಂಶಃ ||

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೪-೫-೭-೨)

“ವಸುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೮, ರುದ್ರರು ೧೧, ಅದಿತ್ಯರು ೧೨. ಅಲ್ಲದೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿಗಳು ೨, ಎಲ್ಲವೂ ಸೇರಿದರೆ ೩೩ ದೇವತೆಗಳು. ಇವರೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಸೇರಿಕೊಂಡರೆ ಮೂವತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯವನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಸಂಖ್ಯಾನಿರ್ದೇಶವಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೇ ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚರ್ಚೆಯೂ ಸಹ ನಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನಿಗೂ, ಶಾಕಲ್ಯನಿಗೂ ನಡೆದ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವು ಈ ರೀತಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

“ಸ ಹೋನಾ ಚ | ಕತಿ ದೇವಾ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೇತಿ ತ್ರಯಶ್ಚ ತ್ರೀ ಚ ಶತಾ ತ್ರಯಶ್ಚ ತ್ರೀ ಚ
ಸಹಸ್ರೇತ್ಯೋಮಿತಿ ಹೋನಾಚ | ಕತ್ಯೇವ ದೇವಾ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೇತಿ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಗ್ಂಶ-
ದಿತ್ಯೋಮಿತಿ ಹೋನಾಚ ಕತ್ಯೇವ ದೇವಾ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೇತಿ ತ್ರಯ ಇತ್ಯೋಮಿತಿ ಹೋನಾಚ

ಕತ್ಯೇವ ದೇನಾ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೇತಿ ದ್ವಾನಿತ್ಯೋಮಿತಿ ಹೋನಾಚಿ ಕತ್ಯೇವ ದೇನಾ
ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೇತ್ಯಧ್ಯರ್ಥ ಇತ್ಯೋಮಿತಿ ಹೋನಾಚಿ ಕತ್ಯೇವ ದೇನಾ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೇತ್ಯೇಕ
ಇತ್ಯೋಮಿತಿ ಹೋನಾಚಿ ಕತಮೇ ತೇ ತ್ರಯಶ್ಚ ತ್ರೀ ಚ ತತಾ ತ್ರಯಶ್ಚ ತ್ರೀ ಚ ಸಹಸ್ರೇತಿ”

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೧೧-೬-೩-೪)

ಶಾಕಲ್ಯ :—ಎಲೈ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನೇ, ದೇವತಾ ಸಂಖ್ಯೆಗಳೆಷ್ಟು ?

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ :—ಮುನ್ನೂರುಮೂರು ; ಮೂರುಸಾವಿರದ ಮೂರು.

ಶಾಕಲ್ಯ :—ಸತ್ಯವಾಗಿಯೂ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೆಷ್ಟು ಹೇಳು.

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ :—ಮೂವತ್ತುಮೂರು.

ಶಾಕಲ್ಯ :—ಇನ್ನೂ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳು.

ಯಾ :—ಮೂರು.

ಶಾ :—ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡೆ. ಇನ್ನೂ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳು.

ಯಾ :—ಎರಡು

ಶಾ :—ಅದೂ ಆಗಬಹುದು. ಇನ್ನೂ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳು.

ಯಾ :—ಒಂದೂವರೆ.

ಶಾ :—ಅದೂ ಸತ್ಯವೇ ಸರಿ. ಇನ್ನೂ ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳು.

ಯಾ :—ಒಂದು. ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಒಂದೇ.

ಶಾ :—ಹಾಗಾದರೆ, ಮುನ್ನೂರುಮೂರು ; ಮೂರುಸಾವಿರದ ಮೂರು ಎಂದೆಯಲ್ಲಾ ಅದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೇನು
ಹೇಳು ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಪುನಃ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನು ಈ ರೀತಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

“ಸ ಹೋನಾಚಿ | ಮಹಿಮಾನ ಏನೈಷಾಮೇತೇ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಗಂಶತ್ಯೇವ ದೇನಾ ಇತಿ ಕತಮೇ
ತೇ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಗಂಶದಿತ್ಯಷ್ಟಾ ವಸವ ಏಕಾದಶ ರುದ್ರಾ ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯಾಸ್ತ ಏಕಸ್ತ್ರಿಗಂ
ಶದಿಂದ್ರತ್ಯೈವ ಪ್ರಜಾಪತಿಶ್ಚ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಗಂಶಾವಿತಿ.” (ಶ. ಬ್ರಾ. ೧೧-೬-೩-೫)

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ :—ದೇವತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಕೇವಲ ಮೂವತ್ತುಮೂರು ಆದರೆ ಉಳಿದ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಅವರ
ಮಹಿಮಾವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸತಕ್ಕ ಅಭಿಧಾನಗಳು.

ಶಾಕಲ್ಯ :—ಆ ಮೂವತ್ತುಮೂರು ದೇವತೆಗಳು ಯಾರು ಯಾರು ?

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ :—ವಸುಗಳು ೮ ; ರುದ್ರರು ೧೧ ; ಆದಿತ್ಯರು ೧೨, ಈ ಒಟ್ಟು ೩೧. ಇಂದ್ರನೂ ಪ್ರಜಾ
ಪತಿಯೂ ಸೇರಿ ಒಟ್ಟು ೩೩.

[ಮೇಲೆ ಉದಹರಿಸಿದ ಶ. ಬ್ರಾ. ೪-೫-೬-೨ ನೇ ವಾಕ್ಯದ ವಿವರಣೆಗೂ ಈ ವಾಕ್ಯದ ವಿವರಣೆಗೂ ಇರತಕ್ಕ
ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.]

“ತ್ರೆಯಸ್ತ್ರಿಂಶಶ್ಚ ನೈ ದೇವಾಃ” (ಮ. ಭಾ. ಅ. ಪ. ೧೭೧) ಎಂಬ ಮಹಾಭಾರತದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ ಈ ಸಂಖ್ಯಾನಿರ್ದೇಶನವಿದೆ. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲೂ ಇವೇ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಾ,

“ಅದಿತ್ಯಾಂ ಜಜ್ಞಿರೇ ದೇವಾಸ್ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶದರಿಂದಮು |

ಅದಿತ್ಯಾ ವಸವೋ ರುದ್ರಾ ಅಶ್ವಿನೌ ಚ ಸರಂತಪ ||”

(ರಾಮಾಯಣ ಅ. ಕಾ. ೧೪-೧೪)

ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರೂ, ಅಷ್ಟವಸುಗಳೂ, ಏಕಾದಶರುದ್ರರೂ, ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೂ ಅದಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು ಎಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದೇವತಾಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವಾಗ ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಈರೀತಿ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ತ್ರೆಯಸ್ತ್ರಿಂಶದ್ವೈ ದೇವಾಃ ಸೋಮಪಾಸ್ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶದಸೋಮಪಾ ಅಷ್ಟಾ ವಸವ ಏಕಾದಶ ರುದ್ರಾ ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯಾಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಶ್ಚ ವಷಟ್ಪಾರಶ್ಚೈತೇ ದೇವಾಃ ಸೋಮಪಾ ಏಕಾದಶ ಪ್ರಯಾಜಾ ಏಕಾದಶಾನುಯಾಜಾ ಏಕಾದಶೋಪಯಾಜಾ ಏತೇಽಸೋಮಪಾಃ ಪಶು-
ಭಾಜನಾಃ ಸೋಮೋನ ಸೋಮಪಾನ್ ಪ್ರೀಣಾತಿ ಪಶುನ್ಯಾಸೋಮಪಾನ್”

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೨-೧೪).

ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ದೇವತೆಗಳು ೩೩. ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಮಾಡದಿರುವ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೩೩. ಅಷ್ಟವಸುಗಳೂ, ಏಕಾದಶ ರುದ್ರರೂ ಮತ್ತು ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರೂ. ಪ್ರಜಾಪತಿಯೂ ಮತ್ತು ವಷಟ್ಪಾರನೂ ಸಹ ಸೋಮಪರು. ಹನ್ನೊಂದು ಪ್ರಯಾಜದೇವತೆಗಳೂ, ಹನ್ನೊಂದು ಅನುಯಾಜರೂ, ಹನ್ನೊಂದು ಉಪಯಾಜರೂ ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕವರಲ್ಲ. ಅವರು ಪಶುಗಳ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸತಕ್ಕವರು. ಯಜ್ಞಕರ್ತನು ಸೋಮಪರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೋಮದ ಅರ್ಪಣೆಯಿಂದಲೂ, ಅಸೋಮಪರನ್ನು ಪಶುಗಳ ಆಹುತಿಯಿಂದಲೂ ತೃಪ್ತಿಸುವುದು.

ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಒಂದು ರೀತ್ಯಾ ಸಾಮಂಜಸ್ಯವಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತ್ಯಾ ಈ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಂಜಸ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಸುರುದ್ರಾದಿತ್ಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಃ ಅನೇಕ ಮತಗಳು ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಮೂವತ್ತೆರಡು . ಮೂವತ್ತಮೂರನೆಯ ದೇವತೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಒಂದೆರಡೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಸುಗಳಾರೆಂಬುದರ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. (ಶ. ಬ್ರಾ. ೧೧-೬-೩-೬.)

ಆದುದರಿಂದ ಈ ಮೂವತ್ತುಮೂರು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯೂ ಸೂಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅಗ್ನಿ, ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಮರುತ್ತುಗಳು ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕನಿರ್ದೇಶದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದ (೧೧-೬-೩-೬) ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಲ್ಲ. ಆದಿತ್ಯರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಮೂವತ್ತೆರಡನೆಯ ದೇವತೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ, ಋ. ಸಂ. ೩-೯-೯ ಮತ್ತು ೧೦-೫೨-೬ನೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ “ ತ್ರೀಣಿ ಶತಾ ತ್ರೀ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ” ಮುನ್ನೂರು, ಮೂರುಸಾವಿರ, ಮೂವತ್ತೊಂಭತ್ತು ದೇವತೆಗಳು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರೆಂದಿದೆ.

ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಗುಂಪನ್ನು ಹಿರಿಯರು ಮತ್ತು ಕಿರಿಯರು ಎಂಬ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. “ ನಮೋ ಮಹದ್ಭ್ಯೋ ನಮೋ ಅರ್ಭಕೇಭ್ಯಃ..... ” (ಋ. ಸಂ. ೧-೨೭-೧೩) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮಹತ್ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳು ಅರ್ಭಕರಾದ ಕಿರಿಯ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರವು ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಹಿ ವೋ ಅಸ್ತ್ಯರ್ಭಕೋ ದೇವಾಸೋ ನ ಕುಮಾರಃ | ವಿಶ್ವೇ ಸತೋಮ-ಹಂತ ಇತ್ || (ಋ. ಸಂ. ೮-೩೦-೧) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರು, ಕಿರಿಯರು ಎಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರೂ ಮಹತ್ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವರೇ ಆಗಿದ್ದೀರಿ ಎಂದು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದೆ

ದೇವತೆಗಳ ಮೂಲ ಮತ್ತು ಅಮರ್ತ್ಯತ್ವ.

“ ವಿಶ್ವೇ ಅಮೃತಾ ಅಮೂರಾಃ ” ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮರಣರಹಿತರೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ. (ಋ. ಸಂ. ೧-೨೪-೧; ೧-೭೨-೨; ೧-೭೨-೧೦; ೧-೧೦೯-೩; ೩-೪-೧೧; ೩-೨೧-೧; ೪-೪೨-೧; ೭-೧೧-೧; ೭-೧೭-೪; ೧೦-೧೩-೧; ೧೦-೬೫-೧೫; ೧೨-೬೯-೯; ೧೦-೭೨-೫). ಆದರೆ, ಉತ್ಪತ್ತಿರಹಿತರೆಂದಾಗಲಿ, ಸ್ವಯಂ ಆವಿರ್ಭೂತರೆಂದಾಗಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಾಗೆಲ್ಲಾ ಕೇವಲ ಭೌತಿಕವಾದ ಆವಿರ್ಭಾವಗಳಿಂದರ್ಥಮಾಡಬೇಕೆಂದು Max Muller ಎಂಬ ಪಂಡಿತನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಹಸ್ಸಿನ ಆವಿರ್ಭಾವ, ಸೂರ್ಯನ ಉದಯ, ಸಂವತ್ಸರದ ಆದಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಉದಾಹರಣೆಗಳು. (ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಷಯದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ.) ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೩-೧೯ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಷಸ್ಸು (ದೇವಾನಾಂ ಮಾತಾ) ದೇವತೆಗಳ ಮಾತೆಯೆಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಋ. ಸಂ. ೨-೨೬-೩ ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಯನ್ನು ದೇವತೆಗಳ ಪಿತೃನೆಂದು ಕರೆದಿದೆ. ೯-೮೭-೨ ರಲ್ಲಿ ಸೋಮನನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನೂ ದೇವತೆಗಳ ಪಿತೃನೆಂದೂ ಕರೆದಿದೆ. (೯-೪೨-೪; ೯-೮೬-೧೦; ೯-೧೦೯-೪ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಇದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ). ೯-೯೬-೫ ರಲ್ಲಿ ಅದೇ ಸೋಮನು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳಿಗೂ, ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ, ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಜನಕನೆಂದು ಸ್ತುತಿಸಿದೆ. ದೇವತೆಗಳು ಅದಿತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಉತ್ಪನ್ನರಾದರೆಂದು ೧೦-೭೨-೫ ನೇ ಮಂತ್ರದ ಪ್ರಶಂಸೆಯಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಓಷಧಿಗಳು ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮೂರು ಯುಗಗಳ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದವು ಎಂದು ೧೦-೯೭-೧ ನೇ ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ವಿಶ್ವದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದನಂತರವೇ ದೇವತೆಗಳು ಉತ್ಪನ್ನರಾದುದರಿಂದ ವಿಶ್ವದ ಮೂಲವನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಕೃತನನ್ನೂ ವಿವರಿಸಲು ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾಯಿತು ಎಂದು ೧೦-೧೨೯-೬ ನೇ ಮಂತ್ರವು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೇ, ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಕೃತನನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ಮಂತ್ರಗಳು ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿವೆ.

“ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಉಚ್ಚಿಷ್ಟದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನರಾದರು ” (ಐ. ವೇ. ೧೧-೭-೨೩)

“ ಇದೇ ಸಮುದ್ರದಿಂದಲೇ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ, ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾದವು ”

“ ಏತಸ್ಮಾದ್ವೈ ಸಮುದ್ರಾತ್ ಸರ್ವೇ ದೇವಾಃ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಸಮುದ್ರೈವಂತಿ ”

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೧೪-೨-೨-೨)

“ವರುಣ, ಮಿತ್ರ, ಅರ್ಯಮ, ಭಗ, ದಕ್ಷ ಮತ್ತು ಅಂಶ ಎಂಬ ಈ ದೇವತೆಗಳು ಅದಿತಿಪುತ್ರರು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಆದಿತ್ಯರು” (೨-೨೭-೧)

ಇಂದ್ರನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೂ ಮತ್ತು ಅವನ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳ ನಿರ್ದೇಶವೂ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿವೆ. (೪-೧೭-೪; ೧-೧೭-೧೨; ೪-೧೮-೫; ೪-೧೮-೧೨; ೮-೪೫-೪; ೮-೬೬-೧; ೧೦-೧೩೪-೧) ನಿಷ್ಪ್ರಗ್ರಿಯೇ ಇಂದ್ರನ ತಾಯಿ (೧೦-೧೦೧-೧೨). ೬-೫೯-೨ ರಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾಕ್ಷಿಗಳ ಜನಕನು ಒಬ್ಬನೇ ಎಂದೂ, ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಅವಳಿಜನಳಿ ಮಕ್ಕಳೆಂದೂ ಸ್ತುತಿಸಿದೆ. ಸಮಾನೋ ವಾಂ ಜನಿತಾ ಭ್ರಾತರಾ ಯುವಂ ಯಮಾವಿಹೇಹ ಮಾತರಾ ||

“ಯೇ ವೋ ದೇವಾಃ ಪಿತರೋ ಯೇ ಚ ಪುತ್ರಾಃ.....” (ಅ. ವೇ. ೧-೩೦-೨)

ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾರು ಪಿತೃಗಳೋ ಮತ್ತು ಯಾರು ಪುತ್ರರೋ ಎಂಬ ಅರ್ಥವೇದದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಜನ್ಯಜನಕಭಾಗವು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ.

ಅಮರ್ತ್ಯತ್ವ.

ಋ. ಸಂ. ೪-೫೪-೨ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸವಿತೃವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆಂದಿದೆ (ಸಾಯಣರು ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವಂ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅಮರ್ತ್ಯತ್ವಸಾಧಕವಾದ ಸೋಮಾದಿಗಳನ್ನನುಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಟ್ಟನು ಎಂದರ್ಥನಾಡಿದ್ದಾರೆ.) ಇದೇ ಸವಿತೃವು ಋಭುಗಳಿಗೂ ಸಹ ಮರಣರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನು ಎಂದು ೧-೧೧೦-೩ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸೆಯಿದೆ. ಇದೇ ಭಾವವನ್ನು ವಿನಯಸತಕ್ಕ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. “ಯಾವ ದೇವತೆಗಳು, ಶಿಶುರೂಪನಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನನಾದವನೂ, ತನ್ನ ಪಿತೃಗಳ ಉದರದಿಂದ ಆವಿರ್ಭೂತನಾದವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುವರೋ ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ಮಹತ್ವದಿಂದ ಅಮರ್ತ್ಯತ್ವವನ್ನನುಗ್ರಹಿಸುವನು.

(೬-೭-೪)

“ದೇವತೆಗಳು ಅಮೃತತ್ವದ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.”

(೯-೧೦೬-೮)

ಇದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಥಾಸನ್ನಿವೇಶವು ಈ ರೀತಿ ವಿವೃತವಾಗಿದೆ:—

“ದೇವೇಭ್ಯೋ ಹ ವೈ ಅಮೃತತ್ವಮಪಚಿಕ್ರಮ | ಅಭಿಷುತ್ಯ ಅಗ್ನಾವಜುಹವುಃ | ತದಗ್ನಾ-
ವಮೃತಮಾದದುಃ.....ತತೋ ದೇವಾ ಅಮೃತಾ ಅಭವನ್ || ”

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೯-೫-೧-೧ ರಿಂದ ೮)

ಒಂದುಸಲ ದೇವತೆಗಳು ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ಆದರೆ, ವ್ರತಕರ್ಮಗಳ ಅಚರಣೆಯಿಂದ ಪುನಃ ಅದನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂದಿಚ್ಛಿಸಿದರು. ಆಗ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಸೋಮವನ್ನರ್ಪಿಸಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಮೃತತ್ವವು ಲಭಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಅಗ್ನಿಯೇ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಆತ್ಮರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೂ ಅಮೃತತ್ವವು ಒಡನೆಯೇ ಲಭಿಸಿತು. ಸೋಮವೇ ಅಮೃತತ್ವಸಾಧಕವು. ಈ ಸೋಮದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಇಂದ್ರನು ದೇವಲೋಕವನ್ನು ಜಯಿಸಿದನು (೧೦-೧೬೭-೧) ಮತ್ತು ಸೋಮರೂಪವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸಿ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದನು (೧೦-೧೫೯-೪).

“ಯೇನ ದೇವಾ ಅಮೃತಮನ್ವದನ್” ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಅಮೃತತ್ವಸಾಧಕನೆಂದು ಅರ್ಥವೇದವು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದೆ (ಅ. ವೇ. ೪-೨೩-೬). “ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ತಪಸಾ ದೇವಾಃ ಮೃತ್ಯುಮಪಾಘ್ನತ” ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಲೂ, ತಪಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದರೆಂದು ಅದೇ ವೇದದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ (ಅ. ವೇ. ೯-೫-೧೯). ರೋಹಿತನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದರೆಂದೂ ಒಂದು ಸಲ ಹೇಳಿದೆ. (ಅ. ವೇ. ೧೩-೧-೭)

ಹೀಗೆ ವ್ರತಾದಿಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರೆಂಬ ಭಾವವು ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅ. ವೇ. ೩-೨೨-೩; ೪-೧೧-೬; ೪-೧೪-೧; ಶ. ಬ್ರಾ. ೧-೭-೩-೧; ಐ. ಬ್ರಾ. ೬-೨೦; ತೈ. ಸಂ. ೧-೭-೧-೩; ೬-೫-೩-೧.

“ತಥೈವ ತಪಸಾ ದೇವಾ ಮಹಾಮಾಯಾ ದಿವಂ ಗತಾಃ” (ಮಹಾಭಾರತ)

ಇದೇ ಅಮೃತತ್ವಸಾಧನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲೂ, ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ವಿವೃತವಾಗಿವೆ.

“ಪ್ರಜಾಪತಿಂ ವೈ ಭೂತಾನ್ಯುಪಾಸೀದನ್.....ಯಜ್ಞೋ ಮೋಽನ್ನಮಮೃತತ್ವಂ ಚ”

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೨-೪-೨-೧)

ಒಂದು ಸಲ ಸಕಲ ಭೂತಗಳೂ ಪ್ರಜಾಪತಿಯನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ “ನಾವು ಬದುಕಬೇಕಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆತಿಸು” ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದವು. ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ಯಜ್ಞೋಪವೀತಧಾರಿಗಳಾಗಿ ಬಂದು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾಗ “ಯಜ್ಞವೇ ನಿಮಗೆ ಅನ್ನವು. ಅಮೃತತ್ವವೇ ಸಾರವು. ಮತ್ತು ಆದಿತ್ಯನೇ ಜ್ಯೋತಿಯು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಇದೇ ವಿಷಯವು ಕೊಂಚ ನೈತೃತ್ಯವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಯಥಾ ನೈ ಮನುಷ್ಯಾ ಏವಂ ದೇವಾ ಅಗ್ರ ಅಸನ್ ತೇಽಕಾಮಯಂತಾವರ್ತಿಂ ಸಾಪ್ತಾನಂ ಮೃತ್ಯುಮಪಹತ್ಯ ದೈವೀಗ್ಂ ಸಂಗ್ಂ ಸದಂ ಗಚ್ಛಮೇತಿ.....ಗಚ್ಛನ್ ||

(ತೈ. ಸಂ. ೭-೪-೨-೧)

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಮಾನವರಂತೆಯೇ ಇದ್ದರು. ಅವರು ಮಾನವರಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಕಾಮ, ದುಃಖ ಮತ್ತು ಮೃತ್ಯುಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ದೇವಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಬೇಕೆಂದಿಚ್ಛಿಸಿದರು. ಆಗ ಅವರು ಚತುರ್ವಿಂಶತಿರಾತ್ರವೆಂಬ ಸತ್ತವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಅದನ್ನಾಚರಿಸಿದರು ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಅವರು ದುಃಖ ಮತ್ತು ಮರಣಗಳ ಭಯದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ದೇವಸಂಸತ್ತನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಇದರಂತೆಯೇ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲೂ ಸಹ ‘ತಪಸಾ ದೇವಾ ದೇವತಾಮಗ್ರ ಆಯನ್’ (ತೈ. ಬ್ರಾ. ೩-೧೨-೩-೧) ತಪಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳು ದೇವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದರೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಕೆಲವು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು ಇಂಥಾ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಅಜರರೂ, ಅಮರ್ತ್ಯರೂ

“ಶರತ್ತುಗಳಾಗಲಿ, (ಶರತ್ ಎಂದರೆ ಸಂವತ್ಸರವು) ಮಾಸ ಡಲಾರವು” (೬-೨೪-೭).

ದೇವತೆಗಳ ಈ ವಿಧವಾದ ಅನುತ್ಕರ್ಷವು ಪರವಸ್ತುವಿನ ಅನುತ್ಕರ್ಷದಂತೆ ಅನಂತವೇ ಅಥವಾ ಸಾಂತವೇ ಎನ್ನುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯಗಳು ಯಾವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳ ವಿವರಣೆಯಂತೆ ಅದು ಸಾಂತವೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಪ್ರಳಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಪುರಾಣವಾಕ್ಯಗಳು ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ವಿಶ್ವರಚನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ವಿಶ್ವಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಪ್ರಳಯನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುವರೆಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿವೆ.

“ ಬಹುನೀಂದ್ರಸಹಸ್ರಾಣಿ ದೇವಾನಾಂ ಚ ಯುಗೇ ಯುಗೇ |

ಕಾಲೇನ ಸಮತೀತಾನಿ ಕಾಲೋ ಹಿ ದುರತಿಕ್ರಮಃ ”

(ಸಾಂಖ್ಯಕಾರಿಕಾಭಾಷ್ಯ)

ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಈ ವಿಷಯವು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸಹ ಕಾಲನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಸೃಷ್ಟಿಪ್ರಳಯಗಳ ರಚನೆಗೆ ಬದ್ಧರೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಜರಾಮರಣಾದಿ ದುಃಖವು ದೇವಮಾನವಾದಿಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಸಮಾನವೆಂದು ಸಾಂಖ್ಯಸೂತ್ರದ ವಿಷಯವು (ಸಾ. ಸೂ. ೩-೫೩). ಈ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯವು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ನಿಯಮವು ಮುಕ್ತಾತ್ಮರಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೆಲವರ ಮತ. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಾದಿಗಳು ಈ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ದೇವತೆಗಳ ಸಂತತಿನೈವಿಧ್ಯ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ.

ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತಾಸಿತೃಗಳೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಂಶವು ದೇವತೆಗಳ ಸಂತತಿಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಹಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳ ಜನನೀಜನಕರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕೆಲವು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮತಃ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು.

“ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನ ಮಾತೃವನ್ನು ವಿಧವೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದವರಾರು? ನೀನು ಸುಪ್ತನಾಗಿರುವಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ನಾಶಮಾಡಬೇಕೆಂದಿಚ್ಛಿಸಿದವರಾರು? ನೀನು ನಿನ್ನ ಪಿತೃವಿನ ಪಾದವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಅವನನ್ನು ಕೊಂದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೇವತೆಯು ನಿನ್ನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದಳು? ” (೪-೧೮-೧೨) ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವ ಈ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಸಾಯಣರು ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಈ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಈ ಪ್ರಕರಣದ ವಿವರಣವು ಈ ರೀತಿಯಿದೆ:—

“ಯಜ್ಞವು ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ತಾನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂದಿಚ್ಛಿಸಿ ಅದರ ಸಂಸರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಅದರ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಅದರೊಡನೆ ಸಂಯುಕ್ತವಾಯಿತು. ಈ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಇಂದ್ರನು ಹೆದರಿದನು. “ಇವರ ಸಂಸರ್ಗದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗತಕ್ಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಈ ಲೋಕವೇ ಆಗುತ್ತದೆ” ಎಂಬ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ತಾನೇ ಆ ದಕ್ಷಿಣೆಯ ಗರ್ಭವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಆ ಗರ್ಭದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಿ, ಪುನಃ ಆ ಗರ್ಭದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಈ ಲೋಕವೇ ಆಗುವುದೆಂದು ಹೆದರಿ ಆ ಗರ್ಭವನ್ನೇ ಸೀಳಿಹಾಕಿದನು. ಅದರಿಂದ ಗೋವಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಯಿತು”

(ತೈ. ಸಂ ೬-೧-೩-೬)

ಸಾಯಣರು ತೋರಿಸಿರುವ ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಪಿತೃವಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದನು ಎಂಬಂಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಈ ಸನ್ನಿವೇಶವು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೂ ಜನ್ಯಜನಕಭಾವವಿದೆಯೆಂದೂ, ಸಂತತಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಇದು ಮೂಲವೆಂದೂ ತಿಳಿಯಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೇ, ಪೂರ್ವಯುಗ, ಪ್ರಥಮಯುಗ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳೂ ಸಹ ಈ ಅಂಶವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ. (೧೦-೭೨-೩; ೧೦-೭೨-೪ ಇತ್ಯಾದಿ). ೧-೧೬೪-೫೦ ಮತ್ತು ೧೦-೯೦-೧೬ ನೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯತ್ರ ಪೂರ್ವೇ ಸಾಧ್ಯಾಃ ಸಂತಿ ದೇವಾಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಾರ್ಹವಾದುದು.

ಸಾಧ್ಯರೆಂದರೆ ದ್ಯುಸ್ಥಾನದೇವತೆಗಳಿಂದರ್ಥಮಾಡಿದ್ದರೆಂದು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ (ನಿ. ೧೨-೪೧) ಇನ್ನೊಂದು ಆಖ್ಯಾನದಂತೆ ಪೂರ್ವಕಾಲವು ದೇವಯುಗವೆಂದರ್ಥ. ಛಂದಸ್ಸುಗಳೇ ಸಾಧ್ಯರೆಂದು ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ಮತ (ಐ. ಬ್ರಾ. ೧-೧೬). ಆದಿತ್ಯರೂ, ಅಂಗಿರಸ್ಸುಗಳೂ ಸಾಧ್ಯಸಂಜ್ಞಕರೆಂದು ಸಾಯಣರ ವಿವರಣೆಯಿದೆ. ಸಾಧ್ಯರು ದೇವತಾವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರೆಂದೂ, ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರೆಂದೂ, ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ ಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆದರೆಂದೂ ಅವರನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದೆ. Wilson ಎಂಬ ಪಂಡಿತನೂ ಈ ಮತವನ್ನೇ ಅನುಮೋದಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ, ವಾಜಸನೇಯ ಸಂಹಿತೆಯ ೩೧-೧೭ ನೇ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಹೀಧರರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಈ ಅರ್ಥಗಳು ಅಷ್ಟು ಸಮಂಜಸವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಂತೆ ದೇವತೆಗಳ ಗುಂಪು ಎರಡು ಭಾಗವಾಗಿರುವುದು. ಕರ್ಮದೇವಾಃ, ಅಜಾನದೇವಾಃ ಎಂದು ದೇವತೆಗಳು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೇ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದವರ ಗುಂಪೊಂದು. ಜನ್ಮತಃ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ದೇವತೆಗಳ ಗುಂಪಿನೊಂದು, ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕವು ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದವರೇ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಅರ್ಥಾಂತರಗಳು ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ Wilson ಎಂಬ ಪಂಡಿತನು "It would seem that in Sayana's day, the purport of the designation ಸಾಧ್ಯ had become uncertain" ಸಾಯಣರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪದಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ರೀತಿ ದೇವತೆಗಳ ಗುಂಪುಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದಿರಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಗುಂಪುಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾದ ವೈತ್ರಿಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಋ. ಸಂ. ೪-೩೦-೩ ಮತ್ತು ೪-೩೦-೫ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳ ವಿವರಣವು ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಈ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೂ ಸಹ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರ ವಿವರಣವು ಒಂದೊಂದು ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಗಳು.

"ದೇವತೆಗಳು ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ಯಾವರೀತಿ ಬೇಕಾದರೂ ವರ್ತಿಸಬಹುದು. ಅವರ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಯಾವ ಮಾನವನೂ, ಎಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾದ ಶತ್ರುವೂ ಸಹ ನಿರೋಧಿಸಲಾರನು" (೮-೨೮-೪). ೮-೨೦-೧೭ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದೇ ರೀತಿ ಮರುತ್ತಗಳ ಪ್ರಶಂಸೆಯಿದೆ. ೮-೫೦-೪ ಮತ್ತು ೮-೫೫-೪ ನೇ ಮಂತ್ರಗಳು ಇಂದ್ರನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಈ ಅಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಳಗೆ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ದೇವತೆಗಳ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ.

“ಯಾರೇ ಆಗಲಿ, ಎಷ್ಟೇ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಲಿ, ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ತಮವಾದುದೂ ಸ್ಥಿರವಾದುದೂ ಆದ ನೈತಗಳನ್ನು (ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು) ನಿರೋಧಿಸಲಾರನು.” (೩-೫೬-೧)

“ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಭುತ್ವವು ಸಕಲ ಭುವನಗಳ ಮೇಲೂ ಇರುತ್ತದೆ.” (೧೦-೬೫-೧೫)

“ಮನುವಿನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ಒಯ್ಯದಿರಲಿ.”
(೮-೩೦-೩)

“ದೇವತೆಗಳಿಂದ ನಿಯಮಿತವಾದ ನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಮೀರಿ ಯಾರೂ ಜೀವಿಸಿರಲಾರರು”
(೧೦-೩೩-೯)

“ದೇವತೆಗಳು ಸಕಲ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲು ಅನುಕೂಲ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸಹಾಯಮಾಡತಕ್ಕವರಾರೂ ಇರಲಾರರು” (೧೦-೬೪-೨)

“ಎಷ್ಟವು ತನ್ನ ಮೂರು ಪಾದಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳು ಹರ್ಷವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ.” (೮-೨೯-೭)

“ದೇವತೆಗಳ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವ ಮಾರ್ಗವು ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ? ಕೆಳಗಿನ ಲೋಕದ ಅವರ ಸ್ಥಾನವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೀರಿದುದೂ, ರಹಸ್ಯವಾದುದೂ, ಮಾನವನ ಗೋಚರಾತೀತವಾದುದೂ ಆದ ಪ್ರದೇಶವು ಬೇರೊಂದಿದೆ.” (೩-೫೯-೫)

“ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕವನು ಮಾತ್ರ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ದೇವತಾಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ” (೮-೪೮-೩)

“ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರತಕ್ಕವರನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರತಿಫಲದಾನದಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ಮಭ್ರಷ್ಟರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ” (೮-೨-೧೮)

“ದೇವಪೂಜಕನಾದ ಯಜಮಾನನ ರಥವು ಸಕಲ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲೂ ಜಯವನ್ನು ತರತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ. ಯಜ್ಞಕರ್ತನಾಗಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವ ಮಾನವನು ಕರ್ಮಭ್ರಷ್ಟರನ್ನು ಸೋಲಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ”
(೮-೩೬-೧೫)

“ಮನೋ ಹ ವೈ ದೇವಾಃ ಮನುಷ್ಯಸ್ಯ ಅಜಾನಂತಿ.....ತೇ ಅಸ್ಯ ಗೃಹೇಷೂಪವಸಂತಿ”
(ಶ. ಬ್ರಾ. ೧-೧-೧-೭)

ದೇವತೆಗಳು ಮಾನವನ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ಅವರಿಗೆ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಹುತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನರ್ಪಿಸಿದರೆ ಅವರು ಅಂತಹ ಯಜಮಾನನ ಗೃಹಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಅಲ್ಲೇ ವಸಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮೇಲೆ ಉದ್ಧರಿಸಿರುವ ಈ ವೈದಿಕವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ದೇವತಾಸಮೂಹಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಸೇರಿದಂತಿರುವ ಪ್ರಭಾವಗಳೂ, ಅತಿಶಯಪಾದ ಅಧಿಕಾರವೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ಆಯಾ ದೇವತೆಯ ವೈಯುಕ್ತಿಕವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ

ಅತಿಪ್ರಾಚೀನವೂ, ಅತಿಗಹನವೂ, ಅತಿವಿಸ್ತಾರವೂ, ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೂ ಮೂಲಭೂತವೂ ಆದ ಇಂತಹ ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಸರಳವಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಾನುವಾದಸಹಿತವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವುದು ಸುಲಭವಾದ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಆದರೂ ಇಂತಹ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಪಂಡಿತಪಾತ್ರನಾದಿಯಾದ ಸಕಲ ಜನರೂ ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಈಶ್ವರಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಲೆಂಬ ಘನವಾದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರರೂ, ವೇದವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ, ಸ್ವಯಂಪಂಡಿತರೂ, ಪ್ರಜಾನುರಾಗಿಗಳೂ, ದೈವಭಕ್ತಿತತ್ಪರರೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರ್ ಬಹದ್ದೂರ್ ಜಿ.ಸಿ.ಬಿ, ಜಿ.ಸಿ.ಎಸ್.ಐ. ಮಹಾಪ್ರಭುವರ್ಯರು ಬಹುದ್ರವ್ಯಸಾಧ್ಯವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥಪ್ರಕಟನೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಉದಾರಾಶ್ರಯದಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಕೋಟಿಯ ಸುಕೃತವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಇಂತಹ ಉದಾರಮತಿಗಳಾದ ನಮ್ಮ ಪ್ರಭುವರ್ಯರಿಗೂ, ಅವರ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೂ (ವೇದಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಗಾಯತ್ರೀ ಎಂಬ ಮಂತ್ರನಾಮಾಂಕಿತರಾದ) ರಾಜಕುಮಾರಿಗೂ, ದ್ವಿತೀಯ ರಾಜಕುಮಾರಿಗೂ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಜಾಕೋಟಿಗೂ ಸಹ ವೇದವುರುಷನಾದ ಸರ್ವೇಶ್ವರನು ಐಹಿಕಫಲಗಳಾದ ಆಯುರಾರೋಗೈಶ್ವರ್ಯಾದಿಸಕಲಸಂಪತ್ತನ್ನೂ, ಪಾರಿಮಾರ್ಥಿಕವಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಇತೋಽಪ್ಯತಿಶಯವಾಗಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮೈಸೂರು,
ನಂದನನಾಮ ಸಂ|| ಕಾರ್ತಿಕ ಬ|| ದಶಮಿ ಬುಧವಾರ }
ತಾ|| 12—11—52.

ಅನುವಾದಕ :
ಹೆಚ್. ಪಿ. ವೆಂಕಟರಾವ್,
ಅಸ್ಥಾನ ಮಹಾವಿದ್ವಾನ್.

ಸಂಕೇತಾಕ್ಷರಗಳ ವಿವರಣೆಯು.

ಅಥ. ಸಂ.—ಅರ್ಥವೇದಸಂಹಿತಾ
 ಆಪ. ಸೂ.—ಆಪಸ್ತಂಬಶ್ವೌತಸೂತ್ರ
 ಆಪ. ಧ. ಸೂ.—ಆಪಸ್ತಂಬ ಧರ್ಮ ಸೂತ್ರ
 ಆಪ. ಪ. ಸೂ.—ಆಪಸ್ತಂಬ ಪರಿಭಾಷಾಸೂತ್ರ
 ಆ. ಸೂ. ಅಥವಾ ಆ.—ಆಶ್ವಲಾಯನ ಶ್ವೌತಸೂತ್ರ
 ಉ. ಸೂ.—ಉಣಾದಿ ಸೂತ್ರ
 ಋ. ಸಂ.—ಋಗ್ವೇದ ಸಂಹಿತಾ
 ಐ. ಆ.—ಐತರೇಯಾರಣ್ಯಕ
 ಐ. ಉ.—ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್
 ಐ. ಬ್ರಾ.—ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
 ಛಾ. ಉ.—ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್
 ಜೈ. ಸೂ.—ಜೈಮಿನಿಯ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ಸೂತ್ರ
 ಜೈ. ನ್ಯಾ. ವಿ.—ಜೈಮಿನಿಯ ನ್ಯಾಯಮಾಲಾ ವಿಸ್ತರ
 ತಾ. ಬ್ರಾ.—ತಾಂಡ್ಯನುಹಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
 ತೈ. ಆ.—ತೈತ್ತಿರೀಯ ಆರಣ್ಯಕ
 ತೈ. ಬ್ರಾ.—ತೈತ್ತಿರೀಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
 ತೈ. ಸಂ.—ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತಾ
 ನಿ.—ನಿರುಕ್ತ, ನಿಘಂಟು
 ಪಾ. ಸೂ.—ಪಾಣಿನೀಯ ಸೂತ್ರ
 ಪಾ. ಶಿ.—ಪಾಣಿನೀಯ ಶಿಕ್ಷಾ
 ಫಿ. ಅಥವಾ ಫಿ. ಸೂ.—ಫಿಟ್ ಸೂತ್ರ
 ಬ್ರ. ಸೂ.—ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರ
 ಮ. ಭಾ.—ಮಹಾಭಾರತ
 ಮ. ಸ್ಮೃ.—ಮನು ಸ್ಮೃತಿ
 ಮೈ. ಸಂ.—ಮೈತ್ರಾಯಣೀಯಸಂಹಿತಾ
 ಯಾ. ಸ್ಮೃ.—ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಸ್ಮೃತಿ
 ವಾ. ಸಂ.—ವಾಜಸನೇಯ ಸಂಹಿತಾ
 ವಾ. ಪು.—ವಾಯುಪುರಾಣ
 ವಿ. ಪು.—ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ
 ವೇ. ಸೂ.—ವೇದಾಂತ ಸೂತ್ರ
 ಶ. ಬ್ರಾ.—ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣ
 ಸಾ. ಸಂ.—ಸಾಮನೇದ ಸಂಹಿತಾ ಇತ್ಯಾದಿ.

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ.

ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ

೧೯. ಅನಾಸೃಜಂತ ಎಂಬ ಹತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—

ಸೂಕ್ತದ ಪೀಠಿಕೆ—ವಾಮದೇವಋಷಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪರಿಚಯ	1
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಮತ್ತು ಋಷಿದೇವತಾಭಂದಸ್ಸುಗಳು	2
ಚಿತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ನಾನಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗ	4
ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು ಪೌರ್ಣಮಾಸಿಯ ದಿವಸ ಸಂಹಾರಮಾಡಿದನೆಂಬ ವಿಚಾರ ಇತ್ಯಾದಿ	7
ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಅರ್ಥವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದೆಂಬ ವಿಚಾರ	8
ವೃತ್ರಾಸುರನಧವಿಚಾರ (ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ್ತು ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ)	9
ತುರ್ವೀತಿ, ವಯ್ಯ ಎಂಬುವರ ವಿಷಯ	19
ಇಂದ್ರನು ಅಗ್ನಿ ಎಂಬ ಕನ್ಯೆಯ ಪುತ್ರನಾದ ಪರಾವ್ಯಕ್ತನೆಂಬುವನನ್ನು ಹುಟ್ಟದಿಂದ ಕಾಪಾಡಿದ ವಿಚಾರ	24
ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ನಾನಾರ್ಥಗಳು	27
ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳು	28

೨೦. ಅ ನ ಇಂದ್ರಃ ಎಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತ—

ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಮತ್ತು ಋಷಿದೇವತಾಭಂದಸ್ಸುಗಳು	29
ಶ್ವಘ್ನಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ	34
ಸೃಣಿ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ	38
ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ವಿವರಣೆ (ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿರುವಂತೆ)	
ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದು—	
ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಈ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣ— ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನ ಹವಿರ್ಭಾಗವು	48
ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾಜ್ಞಾಹೋಮದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪೂರ್ವೋಪಾಖ್ಯಾನವು	50
ಇಂದ್ರನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಪ್ರಾಸಹಾದೇವಿಯ ಕಥೆ	51
ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಧಾಯ್ಯಾಮಂತ್ರದ ಪೂರ್ವೇತಿಕಾಸ	52
ರಾಜನು ಶತ್ರುಸೇನೆಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸುವ ಬಗೆ	53
ವಿರಾಟಾಭಂದಸ್ಸಿನ ಯಾಜ್ಞಾಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಹವಿರ್ಭಾಗವಿರುವುದು	53
ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿರಾಟಾಭಂದಸ್ಸಿಗಿರುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ	54

ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಮಮಂತ್ರಗಳು	54
ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ಸಾಮಕ್ಕೂ ಇರುವ ನಿಕಟಸಂಬಂಧವು	55
ಸಾಮಗಾನಮಾಡುವ ಋತ್ವಿಜರು ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಗಾನಮಾಡುವರು	56
ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಮಮಂತ್ರಗಳ ಐದುವಿಧ ಪ್ರಭೇದಗಳು	57
ಈ ಎರಡುವಿಧವೂ ವಿರಾಟ್‌ಭಂದಸ್ಥಿನಲ್ಲಿರುವುದು	58
ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದ ಐದು ವಿಭಾಗಗಳು	59
ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದ ವಿಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ವರವಿಶೇಷಗಳು	62
ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದ ಸ್ತೋತ್ರಿಯೆ, ಅನುರೂಪ, ಧಾಯ್ಯಾ ಸಾಮಪ್ರಗಾಥ ಮತ್ತು ನಿವಿಧಾನೀಯ ಸೂಕ್ತಗಳು	62
೨೦. ಅ ಯಾತ್ನಿಂದ್ರಃ ಎಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—	
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಮತ್ತು ಋಷಿದೇವತಾ ಭಂದಸ್ಥಿಗಳು	67
ದ್ಯೌ ಶಬ್ದದ ನಾನಾರ್ಥಗಳು	69
ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಮರುತ್ತುಗಳಿಗೂ ಇರುವ ರಾಜಾಪ್ರಜಾಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಸಾಹಚರ್ಯ	73
ವಿದಥ ಶಬ್ದದ ವಿವಿಧಾರ್ಥಗಳು	77
ಉಕ್ಥ ಮಹಿಮೆ ಇತ್ಯಾದಿ	79
ಗವಯಃ, ಗೌರಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ	87
೨೧. ಯೆನ್ನ ಇಂದ್ರೋ ಜುಜುಷೇ ಎಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತ—	
ಸೂಕ್ತವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	94
೨೨. ಕಥಾ ಮಹಾಮವೃಧತ್ ಎಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—	
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಮತ್ತು ಋಷಿದೇವತಾ ಭಂದಸ್ಥಿಗಳು	114
ಇಂದ್ರನು ಓರ್ವ ರಾಕ್ಷಸ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿದ ವಿಚಾರ	125
೨೩. ಕಾ ಸುಷ್ಪುತಿಃ ಶವಸಃ ಎಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತ—	
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	134
ಕ್ರಿಯವಿಕ್ರಯಮಾಡುವವರ ವಿಷಯವಾದ ಉಪಮಾನವು	148
೨೪. ಕೋ ಅದ್ಯ ನರ್ಯಃ ಎಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೈದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—	
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	154
೨೫. ಅಹಂ ಮನುರಭವಂ ಎಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—	
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	166
ಕಕ್ಷೀನಾನ್ ಎಂಬ ಋಷಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿವಿಚಾರ ಇತ್ಯಾದಿ	167

ಶಂಬರನ ವಿಷಯ ಇತ್ಯಾದಿ	176
ಮನುವಿನ ವಿಷಯ	178
ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ಸು ಶೈಲನ ಪಕ್ಷಿರೂಪದಿಂದ ಸೋಮವನ್ನು ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ತಂದ ವಿಚಾರ	180
೨೭. ಗರ್ಭೀನು ಸನ್ ಎಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—	
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	185
ಸೋಮಾಹರಣೋಪಾಖ್ಯಾನ—ಶೈಲನ ಪಕ್ಷಿಯು ಸೋಮವನ್ನು ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ತರುವಾಗ ಸೋಮಪಾಲಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಕೃಶಾನುವು ಆ ಪಕ್ಷಿಯ ರೆಕ್ಕೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದ ವಿಚಾರ ಇತ್ಯಾದಿ	190
ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಪ್ರಾರಂಭ ಇತ್ಯಾದಿ	197
೨೮. ತ್ವಾಯುಜಾ ತವ ಎಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಟನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—	
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	202
ಇಂದ್ರನು ಸೂರ್ಯರಥಚಕ್ರವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದ ವಿಚಾರ	204
೨೯. ಆ ನಃ ಸ್ತುತಃ ಎಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—	
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	209
೩೦. ನಕಿರಿಂದ್ರ ತ್ವತ್ ಎಂಬ ಮೂವತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—	
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	216
ಇಂದ್ರನು ಏತಶನೆಂಬ ಋಷಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ ವಿಷಯ	222
ಇಂದ್ರನು ಉಷೋದೇವತೆಯ ರಥವನ್ನು ಪುಡಿಪುಡಿಮಾಡಿದ ವಿಷಯ	227
ಶುಷ್ಕನೆಂಬ ಅಸುರನ ವಿಷಯ	230
ಶಂಬರನ ವಿಷಯ	231
ಇಂದ್ರನು ಅಗ್ರಾ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀಯ ಪುತ್ರನಾದ ಪರಾವೃಕ್ತನನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದ ವಿಚಾರ, ಪರಾವೃಕ್ತನ ವಿಷಯ ಇತ್ಯಾದಿ	234
ತುರ್ವಶ ಎಂಬ ರಾಜ ಅಥವಾ ಜನಾಂಗದ ವಿಷಯ ಇತ್ಯಾದಿ	241
ದಭೀತಿಯ ವಿಷಯ	247
೩೧. ಕಯಾ ನಶ್ವಿತ್ರಃ ಎಂಬ ಮೂವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—	
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	251
೩೨. ಆ ತೋ ನ ಇಂದ್ರ ಎಂಬ ಮೂವತ್ತೆರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು --	
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	266
ಇಂದ್ರನ ಕುದುರೆಗಳ ಸ್ತುತಿವರ್ಣನೆ ಇತ್ಯಾದಿ	288
ಕನೀನಿಕೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಸರ್ವಚನ ಇತ್ಯಾದಿ	289
ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವು	

ಮೂರನೆಯ ಅಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

೩೩. ಪ್ರ ಯುಭುಭ್ಯೋ ದೂತಂ ಎಂಬ ಮೂವತ್ತ ಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಪೀಠಿಕೆ—ಯುಭುಗಳ ವಿಷಯ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	294 300
೩೪. ಯುಭುರ್ವಿಭ್ವಾ ಎಂಬ ಮೂವತ್ತ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	315
೩೫. ಇಹೋಪ ಯಾತೆ ಎಂಬ ಮೂವತ್ತೈದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	331
೩೬. ಅನಶ್ನೋ ಜಾತಃ ಎಂಬ ಮೂವತ್ತಾರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ, ಋಷಿದೇವತಾಭಂದಸ್ಸುಗಳು	342
೩೭. ಉಪ ನೋ ವಾಜಾಃ ಎಂಬ ಮೂವತ್ತೇಳನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	354
೩೮. ಉತೋ ಹಿ ವಾಂ ಎಂಬ ಮೂವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಸೂಕ್ತದ ಪೀಠಿಕೆ—ದಧಿಕ್ರಾ ಎಂಬ ದೇವತೆಯ ವಿಷಯ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ ತ್ರಸದಸ್ಯು ಎಂಬ ರಾಜನ ವಿಷಯ ಮತ್ತು ಪುರುಕುತ್ಸನ ವಿಷಯ ಸಹ ಆ ದಧಿಕ್ರಾಃ ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನ ವಿಶೇಷವಿನಿಯೋಗ	364 366 368 381
೩೯. ಅಶುಂ ದಧಿಕ್ರಾಂ ಎಂಬ ಮೂವತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	382
೪೦. ದಧಿಕ್ರಾವ್ವ ಇದು ಎಂಬ ನಲವತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ, ಋಷಿದೇವತಾಭಂದಸ್ಸುಗಳು ಹಂಸಃ ಶುಚಿಷತ್ ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನ ವಿಶೇಷವಿನಿಯೋಗ ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಪ್ರತಿಪದಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವಿವರಣೆ—ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಆದಿತ್ಯಪರವಾದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಹಂಸವತೀ ಋಕ್ಕೆಂದು ಕರೆದು ಇದರ ಅರ್ಥ ವಿವರಣೆ ಮಾಡಿರುವುದರ ವಿಮರ್ಶೆ ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಯಾಸ್ಕರ ನಿರ್ವಚನ ಈ ಋಕ್ಕಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ Wilson ಎಂಬ ಆಂಗ್ಲ ಪಂಡಿತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಇತ್ಯಾದಿ	389 396 397 400 402 403

೪೦. ಇಂದ್ರಾ ಕೋ ನಾಂ ಎಂಬ ನಲವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	405
೪೧. ಮಮ ದ್ವಿತಾ ರಾಷ್ಟ್ರಂ ಎಂಬ ನಲವತ್ತೆರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	419
ತ್ರಸದಸ್ಯರಾಜನ ಆತ್ಮಪ್ರಶಂಸೆ-ಇತ್ಯಾದಿ	421
ತ್ರಸದಸ್ಯನ ಜನ್ಮವೃತ್ತಾಂತವು	430
೪೨. ಕ ಉ ಶ್ರವತ್ಕತಮಃ ಎಂಬ ನಲವತ್ತಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಸೂಕ್ತದ ಪೀಠಿಕೆ—ಪುರುಮಿಾಳ್ ಮತ್ತು ಅಜಮಿಾಳ್ ರ ವಿಷಯ	433
ಶ್ವಾನಾಶ್ವನ ವಿಷಯ ಇತ್ಯಾದಿ	436
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	438
೪೩. ತಂ ವಾಂ ರಥಂ ಎಂಬ ನಲವತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	448
೪೪. ಏಷ ಸ್ಯ ಭಾನುಃ ಎಂಬ ನಲವತ್ತೈದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	457
ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಅನ್ನಗಳು	459
೪೫. ಅಗ್ರಂ ಪಿಬಾ ಮಧೂನಾಂ ಎಂಬ ನಲವತ್ತಾರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	467
ವಾಯುವೇ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಮೊದಲು ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹನೆಂಬ ವಿಚಾರ	469
ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿರುವ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸ	469
೪೬. ವಾಯೋ ಶುಕ್ರೋ ಆಯಾಮಿ ಎಂಬ ನಲವತ್ತೇಳನೆಯ ಸೂಕ್ತ— ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	478
೪೭. ವಿಹಿ ಹೋತ್ರಾ ಅವೀತಾ ಎಂಬ ನಲವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸೂಕ್ತ— ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	483
೪೮. ಇದಂ ವಾಮಾಸ್ಯೇ ಎಂಬ ನಲವತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ, ಋಷಿದೇವತಾಭಂದಸ್ಸುಗಳು	489
೪೯. ಯಸ್ತಸ್ತಂಭ ಸಹಸಾ ಎಂಬ ಐವತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು— ಸೂಕ್ತದ ಪೀಠಿಕೆ—ಬೃಹಸ್ಪತಿದೇವತೆಯ ವಿಷಯವಿಮರ್ಶೆ	495
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಮತ್ತು ಋಷಿದೇವತಾಭಂದಸ್ಸುಗಳು	500

ಏವಾ ಪಿತ್ತೇ ಎಂಬ ಋಕ್ತನ ವಿಶೇಷವಿನ್ಯೋಗ	508
ಪುರೋಹಿತಪ್ರಶಂಸಾ—ಪುರೋಹಿತನ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು (ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿರುವಂತೆ)	510
ಪುರೋಹಿತನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ರಾಜನನ್ನು ಅಗ್ನಿಯು ರಕ್ಷಿಸುವನು	514
ಪುರೋಹಿತನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇತ್ಯಾದಿ—ಮೂರುವಿಧ ಪುರೋಹಿತರು ಪುರೋಹಿತಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಇರುವ ಅರ್ಹತೆ—ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮ ಇತ್ಯಾದಿ	515

ಎಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವು.

ಮೂರನೆಯ ಅಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು

೫೧. ಇದಮು ತ್ಯತ್ತೈರುತಮಂ ಎಂಬ ಐವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—

ಸೂಕ್ತದ ಪೀಠಿಕೆ—ಉಷೋದೇವತೆಯ ವಿಷಯ	525
ಉಷೋದೇವತೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ೧೬ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ	526
ಸೂಕ್ತದ ವಿನ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ಋಷಿದೇವತಾಭಂದಸ್ಸುಗಳು	529
ನವಗೃ, ದಶಗೃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ	534
ಉಪಾಕಾಲದ ವರ್ಣನೆ	537

೫೨. ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಸೂನರೀ ಎಂಬ ಐವತ್ತೆರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—

ಸೂಕ್ತದ ವಿನ್ಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	545
------------------------	-----

೫೩. ತದ್ದೇವಸ್ಯ ಸವಿತುಃ ಎಂಬ ಐವತ್ತೆಮ್ಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—

ಸೂಕ್ತದ ವಿನ್ಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	552
------------------------	-----

೫೪. ಅಭೂದ್ದೇವಃ ಎಂಬ ಐವತ್ತೆನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—

ಸೂಕ್ತದ ಪೀಠಿಕೆ—ಸವಿತೃದೇವತೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿವರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ	562
ಸವಿತೃಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು	565
ಸವಿತೃವಿಗೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಮತ್ತು ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು	568
ಸೂಕ್ತದ ವಿನ್ಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	570

೫೫. ಕೋ ವಸ್ತಾತಾ ಎಂಬ ಐವತ್ತೈದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—

ಸೂಕ್ತದ ವಿನ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ಋಷಿದೇವತಾಭಂದಸ್ಸುಗಳು	579
ಅದಿತಿಯೆಂಬ ದೇವತೆಯ ವಿಷಯ—ಅದಿತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ವಿಶೇಷಣಗಳು	588
ಅದಿತಿಯ ಮೂಲರೂಪದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ Roth ಮತ್ತು Max-Muller ಎಂಬ ಪಂಡಿತರು ತಿಳಿಸಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು	389

ಅಧಿಕಿಯು ಅಧಿತ್ಯರ ಮಾತೆ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಪ್ರಕರಣಗಳು	590
ಅಧಿತಿಗೂ ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಭಾವವಿದೆಯೇ	591
ಅಧಿತಿಯು ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯಾದ ದೇವತೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳು	592
ಅಧಿತಿ ಮತ್ತು ದಿತಿ	594
ವಿಶ್ವಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ದೇವತಾತತ್ವವೇ ಅಧಿತಿಯು	595
ಅಧಿತಿಯು ಪಾಪವನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸತಕ್ಕ ದೇವತೆ	596
ವಿಶ್ವನಿಯಾಮಕಳಾದ ಅಧಿತಿಯೂ ಸಹ ಇತರ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿತಳಾದವಳು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುವ ಕೆಲವು ಪ್ರಕರಣಗಳು	598
ಋಗ್ವೇದ ಹತ್ತನೆಯ ಮಂಡಲದ ೭೨ ನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ರಮ—ಅಧಿತಿ, ದಕ್ಷ, ಅಧಿತ್ಯರು, ಮತ್ತು ಇತರ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ವರೂಪ	598
೫೬. ಮಹೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಎಂಬ ಐವತ್ತಾರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—	
ಸೂಕ್ತದ ಪೀಠಿಕೆ—ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವರ್ಣನೆ	606
ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ವಿಶ್ವಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು	607
ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಪ್ರಕರಣಗಳು	609
ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಲ್ಪನೆಗಳು	611
ಸೂಕ್ತದ ವಿಸ್ತಾರವು ಮತ್ತು ಋಷಿದೇವತಾ ಛಂದಸ್ಸುಗಳು	612
೫೭. ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ ವಯಂ ಎಂಬ ಐವತ್ತೇಳನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—	
ಸೂಕ್ತದ ವಿಸ್ತಾರವು. ಇತ್ಯಾದಿ	621
ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿದೇವತೆಯ ವಿಷಯ	623
ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಯಾಸ್ಕರ ನಿರ್ವಚನವು	624
ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯು ಇಂದ್ರ ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿಯ ವಿಭೂತಿವಿಶೇಷವೆಂಬ ವಿಷಯ	627
ಶುನ ಮತ್ತು ಶುನಾಸೀರ ದೇವತೆಗಳು	631
ಶುನಾಸೀರಿಯ ಹವಿರ್ಧಾನ ವೆಂಬ ಕರ್ಮದ ವಿಷಯ	634
ಸೀತಾ ಎಂಬ ದೇವತೆಯ ವಿಷಯ	639
೫೮. ಸಮುದ್ರಾದ್ಯಾರ್ಪಣಾ ಎಂಬ ಐವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—	
ಸೂಕ್ತದ ವಿಸ್ತಾರವು ಇತ್ಯಾದಿ	643
ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಪಾರ್ಥಿವಾಗ್ನಿ, ವೈದ್ಯತಾಗ್ನಿ, ಘೃತ, ಆಪಃ, ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ಪರವಾದ ವಿನಯವು	645
ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಯಾಸ್ಕರ ನಿರ್ವಚನವು	646
ಚಿತ್ತಾರಿತ್ಯಂಗಾಃ ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಯಾಸ್ಕರ ನಿರ್ವಚನವು	651

ಚಿತ್ತಾರಿತ್ಯಂಗಾಃ ಎಂಬ ಋಕ್ಸಿಗೆ ಅಗ್ನಿ ಪರವಾದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ	651
ಈ ಋಕ್ಸಿಗೆ ಸೂರ್ಯನ ಪರವಾದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ	653
ಅಭಿಪ್ರವಂತೆ ಎಂಬ ಋಕ್ಸಿಗೆ ಯಾಸ್ಕರು ಹೇಳಿರುವ ನಿರ್ವಚನವು	661
ಧಾಮಂತೇ ವಿಶ್ವಂ ಎಂಬ ಋಕ್ಸಿನ ದಿಶೇಷಾರ್ಥವಿವರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ	665
ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಂಡಲವು ಸಮಾಪ್ತವು	

ಐದನೆಯ ಮಂಡಲವು

ಪೀಠಿಕೆ--ಮಂಡಲದ್ರವ್ಯವಾದ ಆತ್ಮಿಭುಷಿಯ ಪರಿಚಯ	669
ಐದನೆಯ ಮಂಡಲದ ಋಷಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವರಿಂದ ದೃಷ್ಟವಾದ ಋಕ್ಸುಗಳ ವಿವರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ	670
ಆತ್ಮಿಭುಷಿಯ ಪರಿಚಯ	674
ಈ ಮಂಡಲದ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂಕ್ತದ ದ್ರಷ್ಟೃಗಳಾದ ಬುಧ, ಗವಿಷ್ಠಿರ ಎಂಬ ಋಷಿಗಳ ಪರಿಚಯ	682
ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವರ್ಣನೆ	683
ಅಗ್ನಿಯ ಕರ್ಮಗಳು	683
ಅಗ್ನಿಯು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿದ್ದಾಗ ದೇವತೆಗಳು ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅವನೊಡನೆ ಸಂಭಾಷಣೆ ನಡೆಸಿದ ವಿವರ (ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಋ. ಸಂ. ೧೦-೫೧ ನೇ ಸೂಕ್ತ)	687
ಅದೇ ವಿಷಯವರ್ಣನೆಯು--ತೈತ್ತಿರೀಯ (ಯಜುರ್ವೇದ) ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ	688
ಅಗ್ನಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳು	690
ಅಗ್ನಿಗೆ ಇರುವ ದ್ವಿಜನ್ಮ, ಭೂರಿಜನ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳ ವಿವರಣೆ	696
ಅಗ್ನಿಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ವಿಶೇಷಣಗಳು	698
ಅಗ್ನಿಯ ದಿವ್ಯಕರ್ಮಗಳು	701
ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಬಂಧ	704
ಅಗ್ನಿಗೂ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಇರುವ ಸಾಹಚರ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ	708
೧. ಅಬೋಧ್ಯಗ್ನಿಃ ಎಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂಕ್ತವು--	
ಸೂಕ್ತದ ವಿವರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ	709
ದಮೂನಾಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾಸ್ಕರ ವಿವರಣೆ	723
ಅತಿಥಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥ	725
ಅಗ್ನಿಯು ಯುವಕ ಯೆವಿಷ್ಠ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ವಿಚಾರವಾಗಿ ವಿವರಣೆ	727
೨. ಕುಮಾರಂ ಮಾತಾ ಯುವತಿಃ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು--	
ಸೂಕ್ತದ ಪೀಠಿಕೆ--ಕುಮಾರಃ, ವೃಶಕಿ, ಜಾನಕಿ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತದ್ರಷ್ಟೃಗಳಾದ ಋಷಿಗಳ ಪರಿಚಯ	730

ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಮತ್ತು ಋಷಿದೇವತಾಭಂದಸ್ಸುಗಳು	733
ಕುಮಾರಂ ಮಾತಾ ಯುವತಿಃ ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಥಾಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಮವೇದದ ಶಾಖ್ಯಾಯನಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವಿವರಣೆಯು	736
ಅಗ್ನಿಗೆ ಕುಮಾರನೆಂಬ ಹೆಸರು ಹೇಗೆ ಬಂದಿತೆಂಬ ವಿಚಾರ	739
ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ವಿಲ್ಸನ್ ಪಂಡಿತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ	741
ಉಪಸ್ಸು ಅಗ್ನಿಜನನಿಯೆಂಬ ವಿಚಾರ	744
ಅಗ್ನಿಯು ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂಬ ವಿಷಯಸಮರ್ಥನೆ ಇತ್ಯಾದಿ	747
ಸನುತಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ	750
ಅರಣಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಿಮರ್ಶೆ	752
ವೃಶಋಷಿಯು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ ಸನ್ನಿವೇಶ	755
ಶುನಃಶೇಪೋಪಾಖ್ಯಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ (ನರಮೇಧಯಜ್ಞದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಕೆಲವು ಅಂಗ ಪಂಡಿತರು ಪಡುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸರಿಯಾದುದಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಷಯವಿಮರ್ಶೆಯು	757
೩. ತ್ವಮಗ್ನೇ ವರುಣೋ ಜಾಯಸೇ ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—	
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಮತ್ತು ಋಷಿದೇವತಾಭಂದಸ್ಸುಗಳು	769
ಅಗ್ನಿಯು ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ವರೂಪನೆಂಬ ವಿಷಯ	770
ತ್ವಮರ್ಯಮಾ ಭವಸಿ ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನ ವಿಶೇಷವಿನಿಯೋಗ	772
ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪಿತೃಪುತ್ರಭಾವದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿರುವ ವಿಷಯಸಮರ್ಥನೆ	784
೪. ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ವಸುಸತಿಂ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—	
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಮತ್ತು ಋಷಿದೇವತಾಭಂದಸ್ಸುಗಳು	789
ಹವ್ಯವಾಳಗ್ನಿರಜರಃ ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನ ವಿಶೇಷವಿನಿಯೋಗ	792
ಇಳಾಶಬ್ದದ ನಾನಾರ್ಥಗಳು	794
ಜುಷ್ಠೋ ಪಮೂನಾ ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನ ವಿಶೇಷವಿನಿಯೋಗ	796
ತ್ರಿಷಧಸ್ಥಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ	799
ಯಸ್ತಾ ಹೃದಾ ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನ ವಿಶೇಷವಿನಿಯೋಗ	803
ಉ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ	804
ಸ್ವಸ್ತಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥವಿವರಣೆ	805
೫. ಸುಸಮಿದ್ಧಾಯ ಎಂಬ ಐದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—	
ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	805
ಯೇತ್ರ ವೇತ್ಸ ವನಸ್ಪತೇ ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನ ವಿಶೇಷ ವಿನಿಯೋಗ	815

೬. ಅಗ್ನಿಂ ತಂ ಮನ್ಯೇ ಎಂಬ ಆರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—

ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ	816
ಅ ತೇ ಅಗ್ನಿ ಎಂಬ ಋಕ್ವಿನ ವಿಶೇಷ ವಿನಿಯೋಗ	822
ಉಭೇ ಸುಕ್ತಂ ದ್ರೆ ಎಂಬ ಋಕ್ವಿನ ವಿಶೇಷ ವಿನಿಯೋಗ	828

೭. ಸಖಾಯಃ ಸಂ ವಃ ಎಂಬ ಏಳನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—

ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಮತ್ತು ಋಷಿದೇವತಾ ಛಂದಸ್ಸುಗಳು	830
--	-----

೮. ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಋತಾಯೇವಃ ಎಂಬ ಎಂಟನೆಯ ಸೂಕ್ತವು—

ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ ಮತ್ತು ಋಷಿದೇವತಾ ಛಂದಸ್ಸುಗಳು	841
ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಮಾನುಷೀಃ ಎಂಬ ಋಕ್ವಿನ ವಿಶೇಷ ವಿನಿಯೋಗ	845
ದೇವತೆಗಳು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ದೂತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆಂಬ ವಿಚಾರ— ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ವಹಿಸುವ ಅಗ್ನಿಗೆ ಹವ್ಯವಾಹನ ನೆಂದೂ, ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಕವ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸುವ ಅಗ್ನಿಗೆ ಕವ್ಯವಾಹನನೆಂದೂ, ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ರಾಕ್ಷಸರ ಬಾಧೆಯಿಂದ ಕಾಪಾಡುವ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಹರಕ್ಷ (ರಕ್ಷೋಹಾಗ್ನಿ) ಎಂದೂ ಅಗ್ನಿಯ ಮೂರುವಿಧ ಹೆಸರುಗಳು	849

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ ಸಮಾಪ್ತವು.

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗಣಾಧಿಪತಯೇ ನಮಃ ॥

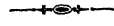
ವಾಗ್ವಿಶಾಧ್ಯಾಃ ಸುಮನಸಃ ಸರ್ವಾರ್ಥಾನಾಮುಪಕ್ರಮೇ |
ಯಂ ಸತ್ವಾ ಕೃತಕೃತ್ಯಾಃ ಸ್ತುತುಂ ನಮಾಮಿ ಗಣಾನನಂ ||
ಯಸ್ಯ ನಿಸ್ತೃಪಿತಂ ವೇದಾ ಯೋ ವೇದೇಭ್ಯೋಽಖಿಲಂ ಜಗತ್ |
ನಿರ್ಮಮೇ ತನುಹಂ ವಂದೇ ವಿದ್ಯಾತಿರ್ಥಮದೇಶ್ವರಂ ||
ವೇದಃ ಶಿವಃ ಶಿವೋ ವೇದೋ ವೇದಾಧ್ಯಾಯಾ ಸದಾಶಿವಃ |
ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನೇನ ವೇದಮೇವ ಸದಾ ಜಪೇತ್ ||

ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಸಹಿತಾ

ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತಾ

(ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಷಾರ್ಥಾನುವಾದ ವಿವರಣೆ ಸಹಿತವಾಗಿ)

ಭಾಗ—೧೮

॥ ತೃತೀಯಾಷ್ಟಕೇ ಷಷ್ಠೋಧ್ಯಾಯಃ ॥

ಮೂರನೆಯ ಅಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು
॥ ಚತುರ್ಥಂ ಮಂಡಲಂ ॥

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಹತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.

ಸೀ ರಿ ಕೆ

ಈ ಸೂಕ್ತವು ವಾಮದೇವಋಷಿದ್ವಷ್ಟವಾದುದು. ವಾಮದೇವಋಷಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ನಾವು ಈ ಮಂಡಲದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ೧೭ ನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರುವೆವು. ಈ ವಾಮದೇವನು ಗೋತಮಋಷಿಯ ಪುತ್ರನು. ಈ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಂಡಲದ ಸೂಕ್ತಗಳು ೧-೭ (ಒಟ್ಟು ಋಕ್ಯುಗಳು ೨೦೬); ೧೮ ನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ೨-೩ ಮತ್ತು ೮-೧೩ (ಒಟ್ಟು ೮|| ಎಂಟುವರೆ ಋಕ್ಯುಗಳು); ೧೪-೪೧ ಸೂಕ್ತಗಳು (ಒಟ್ಟು ೨೩೯ ಋಕ್ಯುಗಳು); ೪೨-೫೮ (ಒಟ್ಟು ೧೭ ಋಕ್ಯುಗಳು) ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ಆಗುವ ಒಟ್ಟು ೫೬೦|| ಐನೂರ ಅರವತ್ತೊಂದೆ ಋಕ್ಯುಗಳಿಗೆ ಋಷಿಯಾಗಿರುವನು. ಹಿಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಮಂಡಲದ ೧೮ ಸೂಕ್ತಗಳು ಮುಗಿದು ಈಗ ಈ ಭಾಗವು ೧೯ ನೆಯ ಸೂಕ್ತದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುವುದು.

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಚತುರ್ಥೇ ಮಂಡಲೇ ದ್ವಿತೀಯಾನುವಾಕೇಷ್ವ ಸೂಕ್ತಾನಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾನಿ | ಏವಾ ತ್ವಾಮಿಂದ್ರೇತ್ಯೇಕಾದಶರ್ಚೆಂ ನವಮಂ ಸೂಕ್ತಂ | ತಸ್ಯ ಮಂಡಲಾದಿಪರಿಭಾಷಯಾ ನಾಮದೇವ ಋಷಿಃ | ಅನಾದೇಶಪರಿಭಾಷಯಾ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಃ | ಇಂದ್ರೋ ದೇವತಾ | ತಥಾ ಚಾನುಕ್ರಾಂತಂ | ಏವೈಕಾದಶೇತಿ || ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮೇ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನೇ ಮೈತ್ರಾವರುಣಶಸ್ತ್ರ ಇದಂ ಸೂಕ್ತಂ | ಸೂತ್ರೈತೇ ಹಿ | ಏವಾ ತ್ವಾಮಿಂದ್ರೋಶನ್ನು ಪು ಣಃ ಸುಮನಾ ಉಪಾಕ ಇತಿ ಯಾಜ್ಯಾ | ಅ. ೫-೧೬ | ಇತಿ || ಪೃಷ್ಠ್ಯಾಭಿಪ್ಲವಷಡಹಯೋಃ ಪ್ರಥಮೇಽಹನಿ ಮೈತ್ರಾವರುಣಶಸ್ತ್ರೇಽಹಿನಸೂಕ್ತಂ ತತ್ತ್ವಾನೇ ತ್ರೀಣಿ ಸಂಪಾತಸೂಕ್ತಾನಿ | ತತ್ರೇದಂ ಪ್ರಥಮಂ ಸೂಕ್ತಂ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಏವಾ ತ್ವಾಮಿಂದ್ರ ಯನ್ನ ಇಂದ್ರಃ | ಅ. ೭-೫ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಹಿಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಂಡಲದ ಎರಡನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಸೂಕ್ತಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ವಿವರಿಸುವ ಏವಾ ತ್ವಾಮಿಂದ್ರ ಎಂಬ ಸೂಕ್ತವು ಎರಡನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಮಂಡಲದ್ರಷ್ಟೃವಾದ ನಾಮದೇವನೇ ಋಷಿಯು ; ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸು ; ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಏವೈಕಾದಶ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದು. ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರಾವರುಣಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಪಠನಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಏವಾ ತ್ವಾಮಿಂದ್ರೋಶನ್ನು ಪು ಣಃ ಸುಮನಾ ಉಪಾಕ ಇತಿ ಯಾಜ್ಯಾ ಎಂದು ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು (ಆ ೫-೧೬) ; ಪೃಷ್ಠ್ಯ ಮತ್ತು ಅಭಿಪ್ಲವ ಷಡಹವೆಂಬ ಯಾಗಗಳ ಮೊದಲನೆಯ ದಿವಸ ಮೈತ್ರಾವರುಣಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವಾಗ ಅಹಿನಸೂಕ್ತವನ್ನು ಪಠಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮೂರು ಸಂಪಾತ ಸೂಕ್ತಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಬೇಕು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೊದಲನೆಯದು. ಈ ವಿಷಯವು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ ಏವಾ ತ್ವಾಮಿಂದ್ರ ಯನ್ನ ಇಂದ್ರಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು. (ಆ. ೭-೫)

ಸೂಕ್ತ—೧೯

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೨ || ಸೂಕ್ತ—೧೯ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೬ || ವರ್ಗ—೧, ೨ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಪಂಖ್ಯೆ—೧೧ ||

|| ಋಷಿಃ—ನಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—ಇಂದ್ರಃ ||

|| ಛಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಏವಾ ತ್ವಾಮಿಂದ್ರ ವಜ್ರಿನ್ನತ್ರ ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾಸಃ ಸುಹವಾಸ ಉಮಾಃ |

ಮಹಾಮುಖೇ ರೋದಸೀ ವೃದ್ಧವೃಷ್ಟಂ ನಿರೇಕಮಿದ್ವೃಣತೇ ವೃತ್ರಹತ್ಯೇ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಏವ | ತ್ವಾಂ | ಇಂದ್ರ | ವಜ್ರಿನ್ | ಅತ್ರ | ವಿಶ್ವೇ | ದೇವಾಃ | ಸುಹವಾಃ | ಊಮಾಃ |
 ಮಹಾಂ | ಉಭೇ ಇತಿ | ರೋದಸೀ ಇತಿ | ವೃದ್ಧಂ | ಋಷ್ಯಂ | ನಿಃ | ಏಕಂ | ಇತ್ | ವೃಣತೇ |
 ವೃತ್ರಹತ್ಯೇ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅತ್ರಾಸ್ತಿನೃಜ್ಞೇ ವಜ್ರಿನ್ ಹೇ ವಜ್ರವನ್ನಿಂದ್ರ ಸುಹವಾಃ ಸುಹವಾಃ ಶೋಭನಾಹ್ವಾನಾ
 ಊಮಾ ರಕ್ಷಕಾ ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾಃ ಸರ್ವೇ ದೇವಾ ಉಭೇ ರೋದಸೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯೌ ಚ ಏವೈವ-
 ಮುಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ ಸ್ತಾಯಮಾನಂ ಮಹಾಂ ಮಹಾಂತಂ ಪ್ರಭೂತಂ ವೃದ್ಧಂ ಗುಣೈಃ ಪ್ರವೃದ್ಧಮೃಷ್ಯಂ
 ದರ್ಶನೀಯಂ ತ್ವಾಮೇಕಮಿದೇಕಮೇವ ವೃತ್ರಹತ್ಯೇ ವೃತ್ರಹನನಾರ್ಥಂ ನಿರ್ವೃಣತೇ | ನಿಃಶೇಷೇಣ
 ಸಂಭಜಂತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಜ್ರಿನ್—ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ | ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಅತ್ರ—ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ |
 ಸುಹವಾಃ—ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವರೂ | ಊಮಾಃ—ರಕ್ಷಕರೂ ಆದ | ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾಃ—
 ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ | ಉಭೇ ರೋದಸೀ—ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೆರಡೂ ಸಹ | ಏವ—ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತುತ
 ನಾದವನೂ | ಮಹಾಂ—ಮಹಾತ್ಮನೂ | ವೃದ್ಧಂ—ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದ ಮಹದ್ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೂ | ಋಷ್ಯಂ—
 ಅಕರ್ಷಕವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವನೂ ಆದ | ತ್ವಾಂ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಏಕಮಿತ್—ಒಬ್ಬನನ್ನೇ | ವೃತ್ರಹತ್ಯೇ—
 ವೃತ್ರನನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲು | ನಿಃ ವೃಣತೇ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಪೂಜಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ)

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ವಜ್ರಧಾರಿಯಾದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವರೂ, ರಕ್ಷಕರೂ ಆದ
 ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ, ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೂ ಸಹ ವೃತ್ರಹನನಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಪೂಜಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.
 ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನೀನೊಬ್ಬನಲ್ಲದೇ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಶಕ್ತರಲ್ಲ. ನೀನು ಅಕರ್ಷಕವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವನೂ, ವೃದ್ಧಿ
 ಹೊಂದಿದ ಮಹದ್ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿರುವೆ. ಅದುದರಿಂದ ನಿನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನಂಬಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

Indra, wielder of the thunderbolt, all the protecting deities who
 are reverently invoked, and both the heaven and the earth, glorify you
 who are verily one alone, mighty, vast, and pleasing of aspect, for the
 destruction of Vritra.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ವಜ್ರಿನ್ ಇಂದ್ರ ಅತ್ರ ಸುಹವಾಸಃ ಊಮಾಃ ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾಸಃ ಉಭೇ ರೋದಸೀ ಏವ ಮಹಾಂ ವೃದ್ಧಂ ಯುಷ್ವಂ ತ್ವಾಂ ಏಕಮಿತ್ ವೃತ್ರಹತ್ಯೇ ನಿಃ ವೃಣತೇ—ಎಲೈ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಇಂದ್ರನೇ, ಸಕಲದೇವತೆಗಳೂ ನಿನ್ನನ್ನು ವೃತ್ರಹನನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆ ದೇವತೆಗಳಾದರೂ ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ನಮ್ಮಿಂದ ಆಹ್ವಾನಿತರಾಗಿರುವರು. ಇಂತಹ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೂ ಸಹ ಮಹಾತ್ಮನೂ, ಯಜ್ಞಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವವನೂ ಸೌಮ್ಯವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಗೌರವಿಸಿ ವೃತ್ರಹನನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುವರು. ಏಕೆಂದರೆ ವೃತ್ರನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಲು ನೀನಲ್ಲದೆ ಇತರರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇತರ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸದೆ ನಿನ್ನನ್ನೇ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವರು ಎಂದು ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಚಿತ್—ಯಾಸ್ಕರು ಚಿತ್ ಎಂಬ ನಿಪಾತವು ಚಿದಿತ್ಯೇಷೋಽನೇಕಕರ್ಮಾ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಆಚಾರ್ಯಶ್ಚಿದಿದಂ ಬ್ರೂಯಾದಿತಿ ಪೂಜಾಯಾಂ, ದಧಿಚಿದಿತ್ಯುಪಮಾರ್ಥೇ, ಕುಲ್ಮಾಷಾಂಶ್ಚಿದಾಹರೇತ್ಯವಕುಶ್ಚಿತೇ | ಆಚಾರ್ಯಶ್ಚಿದ್ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರ್ಥವಾಗಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ದಧಿಚಿತ್ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಕುಲ್ಮಾಷಾಂಶ್ಚಿದ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಿಂದಾರ್ಥಕವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಯಣರು ಪೂಜಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಇಂದ್ರನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತಿಶಯವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದಾರೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅವಾಸ್ಯಜಂತ ಜಿವ್ರಯೋ ನ ದೇವಾ ಭುವಃ ಸಮ್ರಾಳಿಂದ್ರ ಸತ್ಯಯೋನಿಃ |

ಅಹನ್ನಹಿಂ ಪರಿಶಯಾನಮರ್ಣಃ ಪ್ರ ವರ್ತನೀರರದೋ ವಿಶ್ವಧೇನಾಃ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅವ | ಅವ್ಯಜಂತ | ಜಿವ್ರಯಃ | ನ | ದೇವಾಃ | ಭುವಃ | ಸಂರಾಟ | ಇಂದ್ರ | ಸತ್ಯಯೋನಿಃ |

ಅಹನ್ | ಅಹಿಂ | ಪರಿಶಯಾನಂ | ಅರ್ಣಃ | ಪ್ರ | ವರ್ತನೀಃ | ಅರದಃ | ವಿಶ್ವಧೇನಾಃ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ದೇವಾಸ್ತಾಂ ಜಿವ್ರಯೋ ನ ಜೀರ್ಣಾಃ ಪ್ರವೃದ್ಧಾಃ ಪಿತರೋ ಯೋನಃ ಪುತ್ರಾನಿ-
ವಾನಾಸ್ಯಜಂತ | ಅಸುರವಧಾರ್ಥಂ ಪ್ರೈರಯನ್ | ತತೋ ಹೇ ಇಂದ್ರ ಸತ್ಯಯೋನಿಃ ಸತ್ಯನಿವಾಸಸ್ತಾಂ

ಸಮ್ರಾಟ್ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಲೋಕಾನಾಮಧೀಶ್ವರೋ ಭುವಃ | ಅಭವಃ | ಅರ್ಣ ಉದಕಂ ಲಕ್ಷೀಕೃತ್ಯ
ಪರಿಶಯಾನಂ ಪರಿತಃ ಸಮಂತಾಚ್ಛಯಾನಂ ಕುರ್ವಂತಮಹಿಂ ವೃತ್ರಾಸುರಮಹನ್ | ಅವಧೀಃ |
ವಿಶ್ವಧೇನಾ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಪ್ರೀಣಯಿತ್ರೀರ್ವರ್ತನೀಃ ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರವರ್ತಿಕಾ ನದೀಃ ಪ್ರಾರದಃ | ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ
ವಿಲೇಖನಂ ಕೃತವಾನಸಿ | ಇಂದ್ರೋ ವೃತ್ರಂ ಹತ್ವಾ ತೇನಾವೃತಾನ್ಯುದಕಾನಿ ಪ್ರವಾಹರೂಪೇಣ
ಪ್ರವರ್ತಯತೀತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಜಿವ್ರಯೋ ನ—ವೃದ್ಧರು ಯುವಕರಾದ ಪುತ್ರರನ್ನು ಮುಂದೆ ಬಿಟ್ಟು
ಪ್ರೇರಿಸುವಂತೆ | ದೇವಾಃ—ದೇವತೆಗಳು | ಅನಾಸೃಜಂತೆ—ಅಸುರವಧಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿ ಮುಂದೆ
ಬಿಟ್ಟರು (ಅನಂತರವೇ) | ಸತ್ಯಯೋನಿಃ—ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲನಾದ ನೀನು | ಸಮ್ರಾಟ್—ದೇವಮಾನವಾದಿ
ಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಭುವಾದವನಾಗಿ | ಭುವಃ—ಆದೇ | ಅರ್ಣಃ—ಉದಕದ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ | ಪರಿಶಯಾನಂ—
ಸುತ್ತಲೂ ಅಡ್ಡಕಟ್ಟಿ ಮಲಗಿದ್ದ | ಅಹಿಂ—ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು | ಅಹನ್—ನಾಶಪಡಿಸಿದೆ | ವಿಶ್ವಧೇನಾಃ—
ಸಕಲಲೋಕಕ್ಕೂ ಪ್ರೀತಿಕಾರಕವಾದವೂ | ವರ್ತನೀಃ—ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡುವುವೂ ಆದ ನದಿಗಳನ್ನು | ಪ್ರ ಅರದಃ—
ಸೀಳಿ ಅವುಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ವೃದ್ಧರು ಯುವಕರಾದ ಪುತ್ರರನ್ನು ಮುಂದೆ ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರೇರಿಸುವಂತೆ ದೇವತೆಗಳು ಅಸುರ
ವಧಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿ ಮುಂದೆ ಬಿಟ್ಟರು. ಅನಂತರವೇ, ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲನಾದ ನೀನು ದೇವಮಾನವಾದಿ
ಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಭುವಾದೆ. ಉದಕದ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸುತ್ತಲೂ ಅಡ್ಡಕಟ್ಟಿ ಮಲಗಿದ್ದ ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು ನಾಶ
ಪಡಿಸಿದೆ. ಸಕಲ ಲೋಕಕ್ಕೂ ಪ್ರೀತಿಕಾರಕವೂ, ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡುವುವೂ ಆದ ನದಿಗಳನ್ನು ಸೀಳಿ ಅವುಗಳನ್ನು
ಸುಲಭವಾಗಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ.

English Translation.

As elders (send forth their young), so the gods have sent you
(against Vritra) : thence you became, Indra who are the abode of truth,
the sovereign of the world : you have slain the slumbering Ahi for
(the release of) the water, and have marked out (the channels of) the all
delighting rivers.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಇಂದ್ರ ಜಿವ್ರಯೋ ನ ದೇವಾಃ ಅನಾಸೃಜಂತೆ—ಪ್ರವೃದ್ಧಾಃ ಪಿತರೋ ಯೂನಃ ಪುತ್ರಾನಿವ
ಅಸುರವಧಾರ್ಥಂ ಪ್ರೈರಯನ್ | ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸು
ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ, ಯುದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯೌವನೋಪೇತರೂ ದೃಢಾಂಗವುಳ್ಳವರೂ

ಉತ್ಸಾಹಶಾಲಿಗಳೂ ಆದ ತಮ್ಮ ಪುತ್ರರನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವುದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ. ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಮಹಾ ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ವೃತ್ರನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಲು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿದರು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಸತ್ಯಯೋನಿಃ ಸಾಮ್ರಾಟ್ ಭುವಃ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಶ್ರಯಭೂತನಾದವನು. ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ಮಾನವರಿಗೂ ಪ್ರಭುವಾದವನು. ಇಂತಹ ನೀನು ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಲು ಶಕ್ತನಾಗಿರುವೆ.

ಅರ್ಣಃ ಪರಿಶಯಾನಂ ಅಹಿಂ ಅಹನ್—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಮೇಘಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಉದಕದ ಸುತ್ತಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಉದಕವು ಭೂಮಿಯಮೇಲೆ ಬೀಳದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟಿಮಲಗಿರುವ ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು ನೀನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಅಹನ್ನ ಹಿಮನ್ವಪಸ್ತತರ್ಧ (ಋ. ಸಂ. ೧-೩೨-೧) ಎಂಬ ಋಕ್ನಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯಸ್ತುಪಮುಷಿಯು ವಿನರಿಸಿರುವನು.

ವಿಶ್ವಧೇನಾಃ ವರ್ತನೀಃ ಪೃ ಅರದಃ—ಸಮಸ್ತ ಜನರನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವ ನದಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಎಂದರೆ ವೃತ್ರವಧಾನಂತರ ಅವನು ತಡೆದಿದ್ದ ಉದಕಗಳು ವೃಷ್ಟಿಮೂಲಕ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ನದಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಕಲಜನರಿಗೂ ಆಹಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುತ್ತಾ ಕ್ಲಾಪ್ತವಾದ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ನದೀಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವವು. ಇಂತಹ ಅಗಾಧ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೀನು ಮಾಡಿರುವೆ ಎಂದು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅತ್ಯಪ್ಸ್ವವಂತಂ | ವಿಯತನುಬುಧ್ಯಮಬುಧ್ಯಮಾನಂ | ಸುಷುಪಾಣಮಿಂದ್ರ |

ಸಪ್ತ | ಪ್ರತಿ | ಪ್ರವತ | ಅಶಯಾನಮಹಿಂ | ವಜ್ರೇಣ | ವಿ | ರಿಣಾ | ಅಪರ್ವನ್ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅತ್ಯಪ್ಸ್ವವಂತಂ | ವಿಯತಂ | ಅಬುಧ್ಯಂ | ಅಬುಧ್ಯಮಾನಂ | ಸುಷುಪಾಣಂ | ಇಂದ್ರ |

ಸಪ್ತ | ಪ್ರತಿ | ಪ್ರವತಃ | ಅಶಯಾನಂ | ಅಹಿಂ | ವಜ್ರೇಣ | ವಿ | ರಿಣಾಃ | ಅಪರ್ವನ್ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಮತ್ಯಪ್ಸ್ವವಂತಂ ಭೋಗೇಷ್ವತ್ಯಪ್ಯಂತಂ ವಿಯತಂ ಶಿಥಿಲಾಂಗಮಬುಧ್ಯಂ ದುರ್ವಿಜ್ಞಾನಮಬುಧ್ಯಮಾನಂ ಕಿಮಪ್ಯಜಾನಂತಂ ಸುಷುಪಾಣಂ ಸುಪ್ತಂ ಸಪ್ತ ಸರ್ಪಣಸ್ವಭಾವಾಃ.

ಪ್ರವತೋಽಸಃ ಪ್ರತ್ಯಾಶಯಾನಮಾವೃತ್ಯ ತಿಷ್ಠಂತಮಹಿಂ ವೃತ್ರನುಸರ್ವನ್ ಅಸರ್ವಣಿ ಪೌರ್ಣಮಾ-
ಸ್ಯಾಂ ವಜ್ರೇಣ ವಿ ರಿಣಾಃ | ವ್ಯರಿಣಾಃ | ವಿಶೇಷೇಣ ಹತನಾನಸಿ | ಪೌರ್ಣಮಾಸ್ಯಾಂ ವೃತ್ರನಧಸ್ತೃಷ್ಠಾ
ಹತಪುತ್ರ ಇತ್ಯನುವಾಕೇ ಘ್ನಂತಿ ನಾ ಏನಂ ಪೌರ್ಣಮಾಸ ಆಮಾನಾಸ್ಯಾಯಾಂ ಪ್ಯಾಯಯಂತೀತಿ
ತೈತ್ತರೀಯೇಪ್ಯುಕ್ತಃ | ತೈ. ಸಂ. ೨-೫-೨-೫ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಅತ್ಯಪ್ಪವಂತಂ—ಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವವನೂ | ವಿಯತಂ—
ಶಿಥಿಲವಾದ ಅಂಗವುಳ್ಳವನೂ | ಅಬುಧ್ಯಂ—(ಅವನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು) ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವನೂ |
ಅಬುಧ್ಯಮಾನಂ—ಯಾವ ಪರಿಜ್ಞಾನವೂ ಇಲ್ಲದವನೂ | ಸುಷುಪಾಣಂ—ಸುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಲಸನಾಗಿ
ಬಿದ್ದಿದ್ದವನೂ | ಸಪ್ತ—ಹರಿಯುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ | ಪ್ರವತಃ ಪ್ರತಿ—ಉದಕಗಳ ಎದುರಾಗಿ | ಆಶಯಾನಂ—
ಸುತ್ತಲೂ ಆವರಿಸಿ ಮಲಗಿದ್ದವನೂ ಆದ | ಅಹಿಂ—ವೃತ್ರಸುರನನ್ನು | ಅಸರ್ವನ್—ಪೌರ್ಣಮಾಸ್ಯಾದಿನದಲ್ಲಿ |
ವಜ್ರೇಣ—ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ | ವಿ ರಿಣಾಃ—ಸೀಳಿ ಕೊಂದಿರುವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ, ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವವನೂ, ಶಿಥಿಲವಾದ ಅಂಗವುಳ್ಳವನೂ, ಅವನ
ಸ್ವಭಾವವನ್ನೇ ತಿಳಿಯಲಾರದಷ್ಟು ವಂಚಕನೂ, ಯಾವ ಪರಿಜ್ಞಾನವೂ ಇಲ್ಲದವನೂ, ಸುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಲಸನಾಗಿ
ಬಿದ್ದಿದ್ದವನೂ, ಹರಿಯುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಉದಕಗಳ ಎದುರಾಗಿ ಸುತ್ತಲೂ ಆವರಿಸಿ ಮಲಗಿದ್ದವನೂ ಆದ ವೃತ್ರ
ಸುರನನ್ನು ಪೌರ್ಣಮಾಸ್ಯಾದಿನದಲ್ಲಿ ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ಸೀಳಿ ಕೊಂದಿರುವೆ.

English Translation.

On the day of full moon you have slain with the thunderbolt the
insatiable, unnerved, ignorant, un-apprehending, slumbering Ahi, ob-
structing the gliding-down-ward-flowing (streams).

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವೃತ್ರಸುರನ ದುಷ್ಟಸ್ವಭಾವವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ. ಆ ವೃತ್ರನು ಎಷ್ಟು ಭೋಗಗಳನ್ನನುಭವಿಸಿ
ದರೂ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲದವನು, ಇವನ ಅಂಗಗಳು ದೃಢವಾಗಿಲ್ಲ. ಇವನ ಸ್ವಭಾವವು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದು. ಇವನಿಗೆ
ಯಾವ ಉತ್ತಮ ಪರಿಜ್ಞಾನವೂ ಇಲ್ಲ. ಯಾವಾಗಲೂ ಉದಕಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಮಲಗಿರುವುದೇ ಇವನ ಸ್ವಭಾವ.
ಇಂತಹ ನೀಚಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ವೃತ್ರನನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಪೌರ್ಣಮಾಸಿಯ ದಿನವೆ ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ಸಂಹರಿಸಿದನೆಂದು
ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು—

ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ದಾಹರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ರನನ್ನು ಪೌರ್ಣಮಾಸಿಯ ದಿನದಲ್ಲಿ
ಸಂಹಾರಮಾಡಿರುವ ವಿಷಯವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಾರೆ. ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ರನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿದ

ವಿಷಯವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಋಷಿಗಳೂ ಪ್ರಶಂಸೆಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಆ ವೃತ್ತಹನನದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಅವಶ್ಯಕವು. ಅದುದರಿಂದ ಆ ವಿವರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಯಜುರ್ವೇದದ ಮಂತ್ರಭಾಗವನ್ನೂ ಅದರ ಅರ್ಥಾನುವಾದವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆವೆ—

ತ್ವಷ್ಟಾ ಹತಪುತ್ರೋ ವೀಂದ್ರಗಂ ಸೋಮಮಾಹರತ್ಸ್ಮಿಂನ್ನಿಂದ್ರ ಉಪಹವನ್ಯುಚ್ಛತ ತಂ
ನೋಪಾಹ್ವಯತ ಪುತ್ರಂ ಮೇವಧೀರಿತಿ ಸ ಯಜ್ಞವೇಶಸಂ ಕೃತ್ವಾ ಪ್ರಾಸಹಾ ಸೋಮ-
ಮಪಿಬತ್ತಸ್ಯ ಯದತ್ಯತಿಷ್ಯತ ತತ್ತ್ವಷ್ಟಾಹವನೀಯಮುಪ ಪ್ರಾವರ್ತಯತ್ಸಾಹೇಂದ್ರಶತ್ರು-
ವರ್ಧಸ್ತೇತಿ ಯದವರ್ತಯತ್ಪುತ್ರಸ್ಯ ವೃತ್ರತ್ವಂ ಯದಬ್ರವೀತ್ಸಾಹೇಂದ್ರಶತ್ರುವರ್ಧ-
ಸ್ತೇತಿ ತಸ್ಮಾದಸ್ಯೇಂದ್ರಃ ಶತ್ರುರಭವತ್ ಸಂಭವನ್ನಗ್ನೀಷೋಮಾವಭಿ ಸಮಭವತ್ಸ ಇಷು-
ಮಾತ್ರಮಿಷುಮಾತ್ರಂ ವಿಷ್ವಜ್ಞವರ್ಧತ ಸ ಇಮಾನ್ ಲೋಕಾನವ್ಯಣೋದ್ಯದಿಮಾನ್
ಲೋಕಾನವ್ಯಣೋತ್ತದ್ವೃತ್ರಸ್ಯ ವೃತ್ರತ್ವಂ ತಸ್ಮಾದಿಂದ್ರೋಬಿಭೇತ್ ||

(ತೈ. ಸಂ. ೨-೫-೨-೧)

ಈ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ವಿವರವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಥಾಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಉಪಾಖ್ಯಾನವಿರುವುದು ಅದನ್ನು ನಾವು ಹಿಂದೆ ವಿವರಿಸಿರುವೆವಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ವಿವರಣೆಗೆ ಪೀಠಿಕಾರೂಪವಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೀತಿಯಿಂದ ವಿವರಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯಕವು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತ್ವಷ್ಟು ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ವಿಶ್ವರೂಪನೆಂಬ ಪುತ್ರನಿದ್ದನು. ಅವನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಇವನು ಅಸುರಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನಾದ್ದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಅಸುರರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಭಿಮಾನವಿತ್ತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ವಿಶ್ವರೂಪನು ನಮಗೆ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ಅಸುರಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಯ ಸಾಧಿಸಿ ಅಸುರರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ರಾಜ್ಯವೇ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಒಳಸಂಚು ನಡೆಸಬಹುದೆಂದು ಇಂದ್ರನು ಹೆದರಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರನು ಇವನನ್ನು ಉಪಾಯಾಂತರದಿಂದ ಸಂಹಾರಮಾಡಿದನು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ತ್ವಷ್ಟಾ ಹತಪುತ್ರಃ ವೀಂದ್ರಗಂ ಸೋಮಮಾಹರತ್ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಕೊಂದನೆಂಬ ಕೋಪದಿಂದ ತ್ವಷ್ಟುವು ತಾನು ಯಜ್ಞಮಾಡುವಾಗ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಆಹ್ವಾನಮಾಡದೆ ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟೇ ಯಜ್ಞಮಾಡಿದನು. ಅವನಿಗೆ ಪಾನಾರ್ಥವಾಗಿ ಸೋಮವನ್ನೂ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಕೋಪಗೊಂಡ ಇಂದ್ರನು ಅವನ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬಂದು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಪಾನ ಮಾಡಿದನು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ತ್ವಷ್ಟುವು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತೀಕಾರಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಇಂದ್ರನು ಕುಡಿದು ಮಿಕ್ಕ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಸುರಿದು ಸ್ವಾಹೇಂದ್ರಶತ್ರುವರ್ಧಸ್ಯ—ಇಂದ್ರನನ್ನು ಜಯಿಸುವ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಶತ್ರುವಾದ ಪುತ್ರನುಂಟಾಗಲಿ ಎಂದು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ಸೋಮಶೇಷವನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಿದನು. ಹೀಗೆ ಹೋಮಮಾಡುವಾಗ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದುದರಿಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಜಯಿಸುವ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಜಯಿಸಲ್ಪಡುವ ಪುತ್ರನಾದನು. ಈ ಪುತ್ರನೇ ವೃತ್ರನು. ಇದೇ ಇವನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಕ್ರಮವು. ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಪಠನಮಾಡುವಾಗ ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದರೆ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗುವುದೆಂದು—

ದುಷ್ಪಃ ಶಬ್ದಃ ಸ್ವರತೋ ವರ್ಣತೋ ವಾ ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರಯುಕ್ತೋ ನ ತಮರ್ಥಮಾಹ |
ಸ ವಾಗ್ವಜ್ರೋ ಯಜಮಾನಂ ಹಿನಸ್ತಿ ಯಥೇಂದ್ರ ಶತ್ರುಃ ಸ್ವರತೋಽಪರಾಧತ್ ||

(ಪಾಣಿನೀಯಶಿಕ್ಷಾ)

ಪಾಣಿನಿಮಹರ್ಷಿಯು ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನೇ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಮಂತ್ರದ ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ತ್ವಷ್ಟ್ಯವಿಗೆ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಸಂಹೃತ ನಾಗುವ ಪುತ್ರನು ಜನಿಸಿದನು. ಆದರೂ ಆ ವೃತ್ರನು, ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಸೋಮದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನೈದುತ್ತಾ ಬಂದನು. ಅವನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಒಂದು ಬಿಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ದೊಡ್ಡ ಆಕಾರವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಈ ಲೋಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಸರ್ವಪ್ರದೇಶ ಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ವೃತ್ರನಿಗೆ ವೃತ್ರನೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಆಚ್ಛಾದಿಸು, ಮುಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಿಸು ಎಂಬರ್ಥವುಳ್ಳ ವೃಜ್ ವರಣೇ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ವೃತ್ರಶಬ್ದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಇವನು ಸರ್ವವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸುವವನು ಎಂಬ ಅನ್ವರ್ಥನಾಮವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ವೃತ್ರನ ಈ ವಿಧವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಇಂದ್ರನು ಹೆದರಿದನು.

ಸ ಪ್ರಜಾಪತಿಯುಪಾಧಾವಿತ್ಯುರ್ಮೇಽಜನೀತಿ ತಸ್ಮೈ ವಜ್ರಗ್ಂ ಸಿಕ್ತಾ ಪ್ರಾಯಚ್ಛ-
ದೇತೇನ ಜಹೀತಿ ತೇನಾಭ್ಯಾಯತ |

ಬಳಿಕ ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಎಲೈ ಬ್ರಹ್ಮನೇ, ನನಗೆ ಒಬ್ಬ ಶತ್ರುವು ಜನಿಸಿರುವನು. ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಹೆದರಬೇಡವೆಂದು ಸಂತೈಸಿ ಅವನ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಹರಿತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಈ ಆಯುಧದಿಂದ ನಿನ್ನ ಶತ್ರುವನ್ನು ಸಂಹರಿಸೆಂದು ಹೇಳಲು ಇಂದ್ರನು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ವೃತ್ರನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು.

ತಾವಬ್ರೂತಾಮಗ್ನೀಷೋಮೌ ಮಾ ಪ್ರಹಾರಾವಮಂತಃ ಸ್ವ ಇತಿ ಮಮ ವೈ ಯುವಗ್ಂ ಸ್ಥ ಇತ್ಯೈ
ಬ್ರೂವೀನ್ಮಾಮುಚ್ಯೇತಮಿತಿ ತೌ ಭಾಗಧೇಯಮೈಚ್ಛೇತಾಂ ತಾಭ್ಯಾಮೇತಮಗ್ನೀಷೋಮಾಯ-
ಮೇಕಾದಶಕಪಾಲಂ ಪೂರ್ಣಮಾಸೇ ಪ್ರಾಯಚ್ಛೇತ್ತಾವಬ್ರೂತಾಮುಭಿ ಸಂದಷ್ಟ್ವೈ ವೈ ಸ್ತೋ ನ
ಶಕ್ನುವ ಐತುಮಿತಿ ಸ ಇಂದ್ರ ಅತ್ಮನಃ ಶೀತರೂರಾವಜನಯತ್ತಚ್ಛೀತರೂರಯೋರ್ಜನ್ಮ ಯ-
ಏವಗ್ಂ ಶೀತರೂರಯೋರ್ಜನ್ಮ ವೇದ ನೈನಗ್ಂ ಶೀತರೂರೌ ಹತಸ್ತಾಭ್ಯಾಮೇನಮುಚ್ಯೇನ-
ಯತ್ತಸ್ತಾಜ್ಜಂಜಭ್ಯಮಾನಾದಗ್ನೀಷೋಮೌ ನಿರಕ್ರಾಮತಾಂ ||

ಅನಂತರ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಆಯುಧದಿಂದ ವೃತ್ರನನ್ನು ಪ್ರಹರಿಸಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದಾಗ ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಸೋಮರು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಹೊಡೆಯಬೇಡವೆಂದು ತಡೆದು—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಈಗ ವೃತ್ರನನ್ನು ಹೊಡೆಯಬೇಡ. ಅಗ್ನೀಸೋಮ ದೇವತೆಗಳಾದ ನಾವು ಈ ವೃತ್ರನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವೆವು ಎನ್ನಲು, ಇಂದ್ರನು ಎಲೈ ಅಗ್ನೀಸೋಮರೇ, ನೀವು ನಮ್ಮವರು ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀವು ವೃತ್ರನ ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬನ್ನಿ. ಅನಂತರ ನಾನು ವೃತ್ರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವೆನು ಎಂದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಗ್ನೀಸೋಮದೇವತೆಗಳು—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಹೇಳುವಂತೆ ನಾವು ಮಾಡುವುದಾದರೆ ನಮಗೆ ಏನು ಉಪಕಾರ ಮಾಡುತ್ತೀಯೆ? ನಮಗೂ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಭಾಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ

ಕೊಡುವುದಾದರೆ ನೀನು ಹೇಳುವಂತೆ ಕೇಳುವೆವು ಎನ್ನಲು ಅದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರನು ಸಮ್ಮತಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಪೂರ್ಣಮಾಸ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಏಕಾದಶ ಕಪಾಲವೆಂಬ ಪೂರಾಡಶ ಹವಿಸ್ಸಿನ ಆಹುತಿಭಾಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಬಳಿಕ ಅಗ್ನಿ ಸೋಮದೇವತೆಗಳು ಈ ರೀತಿ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ವರವನ್ನು ಪಡೆದರೂ ಸಹ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕುರಿತು--ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಈಗ ನಾವು ವೃತ್ರನ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಟುಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಾವು ವೃತ್ರನ ಹಲ್ಲುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಬಲವಾಗಿ ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. ಅವನು ಬಾಯನ್ನು ತೆರೆದಲ್ಲದೆ ನಾವು ಈಚೆಗೆ ಬರಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರು. ಆಗ ಇಂದ್ರನು ಇದಕ್ಕೊಂದುಪಾಯವನ್ನು ಯೋಚಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಶರೀರದಿಂದ ಶೀತಜ್ವರ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮಹಾ ತಾಪವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನು. ಭಳಿಜ್ವರವು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಜನರನ್ನು ಬಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಮೊದಲು. ಈ ಭಳಿ ಜ್ವರದ, ಈ ರೀತಿಯಾದ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮವನ್ನು ಯಾವ ಪುರುಷನು ತಿಳಿಯುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಈ ಶೀತಜ್ವರದಿಂದ ಬಾಧೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಳಿಕ ಇಂದ್ರನು ತಾನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಭಳಿಜ್ವರಗಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ವೃತ್ರನ ಶರೀರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಆಗ ವೃತ್ರನು ಭಳಿಯಿಂದ ನಡುಗುತ್ತಾ ಜ್ವರದ ತಾಪದಿಂದ ಬಳಲಿ ಆಯಾಸದಿಂದ ನಿಟ್ಟುಸುರನ್ನು ಬಿಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಯನ್ನು ಅಗಲವಾಗಿ ತೆರೆದನು. ತತ್ಕ್ಷಣ ಅವನ ಬಾಯಿ ಯಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಸೋಮದೇವತೆಗಳು ಹೊರಹೊರಟು ಈಚೆಗೆ ಬಂದರು.

ಪ್ರಾಣಾಪಾನೌ ನಾ ಏನಂ ತದಜಹಿತಾಂ ಪ್ರಾಣೋ ವೈ ದಕ್ಷೋಽಪಾನಃ ಕ್ರತುಸ್ತಸ್ಮಾಜ್ಜಂಜಭ್ಯ-
ಮಾನೋ ಬ್ರೂಯಾನ್ಮಯಿ ದಕ್ಷಕ್ರತೂ ಇತಿ ಪ್ರಾಣಾಪಾನಾವೇವಾತ್ಮನೃತ್ತೇ ಸರ್ವ-
ಮಾಯುರೇತಿ |

ಅನಂತರ ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ ಎಂಬ ವಾಯುಗಳು ಆ ವೃತ್ರನನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದವು. ಎಂದರೆ ಅವನ ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದವು. ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷನೆಂದೂ ಅಪಾನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕ್ರತುವೆಂದೂ ಅರ್ಥವಿರುವುದು. ದಕ್ಷನೆಂದರೆ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಲತೆಯು, ಪ್ರಜ್ಞೆಯು; ಕ್ರತುವೆಂದರೆ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ದೇಹಶಕ್ತಿ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಇವೆರಡೂ ಬಾಯನ್ನು ತೆರೆದಿದ್ದ ಆ ವೃತ್ರನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಜ್ಞಕರ್ಮವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ದೇಹಜೀರ್ಣಿ ಮಾಡಿದರೂ, ಅಕಳಿಸಿ ಬಾಯನ್ನು ತೆರೆದರೂ ಆಗ ಮಯಿ ದಕ್ಷಕ್ರತೂ ಎಂಬ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಚ್ಚರಿಸ ಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಾಣಾಪಾನಗಳು ಯಜಮಾನನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗದೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವವು, ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸೂ ಉಂಟಾಗುವುದು.

ಸ ದೇವತಾ ವೃತ್ರಾನ್ನಿರ್ಮಾಯ ವಾರ್ತೃಘ್ನಗ್ಂ ಹವಿಃ ಪೂರ್ಣಮಾಸೇ ನಿರವಪದ್ ಘ್ನಂತಿ
ನಾ ಏನಂ ಪೂರ್ಣಮಾಸ ಅಮಾವಾಸ್ಯಾಯಾಂ ಸ್ಯಾಯೇಯಂತಿ ತಸ್ಮಾದ್ವಾರ್ತೃಘ್ನೀ
ಪೂರ್ಣಮಾಸೇನೂಚ್ಯೇತೇ ವೃಧನತ್ವೇ ಅಮಾವಾಸ್ಯಾಯಾಂ |

ಅನಂತರ ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ರನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಅಗ್ನೀಮೋಮಾದಿವೇದಿಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಲ್ಲಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಕರೆದು ವೃತ್ರನ ಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ಸಾಧನಭೂತವಾದ ಹವಿರಾಜ್ಯಭಾಗದ್ರವ್ಯರೂಪವಾದ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಸಿಯ ದಿವಸ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದನು. ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಧಕಾರವೆಂಬ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಆವರಿಸಿರುವ ಕತ್ತಲೆಯೆಂಬ ಶತ್ರುವು ಪೂರ್ಣಮಾಸಿಯ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಬೆಳದಿಂಗಳಿನಿಂದ ನಾಶವಾಗುವ ವಿಷಯವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದೇ ಇದೆ. ಆದರೆ

ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿವಸ ಬೆಳದಿಂಗಳಿನ ಪ್ರಕಾಶವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಆಗ ಕತ್ತಲೆಯೆಂಬ ಶತ್ರುವು (ವೃತ್ರ) ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಆವರಿಸಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ವೃತ್ರಹನನಕ್ಕಾಗಿ ಪೂರ್ಣಮಾಸಿಯ ದಿವಸ ಅಗ್ನೀಷೋಮಾಯ ಆಜ್ಯಭಾಗಗಳೆಂಬ ಆಹುತಿಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ,

ಅಗ್ನಿವೃತ್ರಾಣಿ ಜಂಘನದ್ವೈವಿಣಸ್ಯುರ್ವಿಪಸ್ಯಯಾ | ಸಮಿಧಃ ಶುಕ್ರ ಆಹುತಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೬-೧೬-೩೪)

ತ್ವಂ ಸೋಮಾಸಿ ಸತ್ಪತಿಸ್ತ್ವಂ ರಾಜೋತ ವೃತ್ರಹಾ | ತ್ವಂ ಭದ್ರೋ ಅಸಿ ಕೃತುಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೯೧-೫)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪುರೋನುವಾಕ್ಯಮಂತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕು. ಈ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವೃತ್ರಹನನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ವಾರ್ತೃಕ್ಷೀ ಋಕ್ಕುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಏಕೆಂದರೆ—ಪೂರ್ಣಮಾಸಿಯ ದಿವಸವೇ ವೃತ್ರನ ಸಂಹಾರವಾಯಿತು. ಅದುದರಿಂದ ಆ ದಿವಸ ವೃತ್ರಹನನ ಸಂಬಂಧವಾದ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಹೋಮ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿವಸ ಅಂಧಕಾರವು ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿರುವುದು. ಎಂದರೆ, ತಮಸ್ಸಿನಿಂಥ ಸರ್ವವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವ ವೃತ್ರನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನೈದುವನು. ಅದುದರಿಂದ ಆ ದಿವಸ ವೃಧಿ-ವೃದ್ಧಿ ಎಂಬ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ—

ಅಗ್ನಿಃ ಪ್ರತ್ನೇನ ಮನ್ಮನಾ ಶುಂಭಮಾನಸ್ತನ್ವಂ ೧ ಸ್ವಾಂ | ಕವಿರ್ವಿಪ್ರೇಣ ವಾವೃಧೇ ||

(ಋ. ಸಂ. ೮-೪೪-೧೨)

ಸೋಮ ಗೀರ್ಭಿಷ್ಟ್ವಾ ವಯಂ ವರ್ಧಯಾಮೋ ವಚೋವಿದಃ | ಸುಮೃಳೀಕೋ ನ ಆ ವಿಶ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೯೧-೧೧)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಬೇಕು. ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಈ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ವೃಧಸ್ವತೀ ಋಕ್ಕುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಅಂಧಕಾರದಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿರುವ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿವಸ ಪಠಿಸಬೇಕು.

ತತ್ಸಗ್ಗ್ಸಾಸ್ಯ ವಾರ್ತೃಕ್ಷಗ್ಂ ಹವಿರ್ವಜ್ರಮಾದಾಯ ಪುನರಭ್ಯಾಯತ ತೇ ಅಬ್ರೂತಾಂ
ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಮಾ ಪ್ರಹಾರಾವಯೋರ್ವೈ ಶ್ರಿತ ಇತಿ ತೇ ಅಬ್ರೂತಾಂ ವರಂ ವೃಣಾವಹೈ
ನಕ್ಷತ್ರವಿಹಿತಾಹಮಸಾನೀತ್ಯಸಾವಬ್ರವೀಚ್ಚಿತ್ರವಿಹಿತಾಹಮಿತೀಯಂ ತಸ್ಮಾನ್ನಕ್ಷತ್ರವಿಹಿತಾಸೌ
ಚಿತ್ರವಿಹಿತೇಯಂ ಯ ಏವಂ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯೋರ್ವರಂ ವೇದ್ಯನಂ ವರೋ ಗಚ್ಛತಿ ಸ
ಆಭ್ಯಾಮೇವ ಪ್ರಸೂತ ಇಂದ್ರೋ ವೃತ್ರಮಹನ್ |

ಅನಂತರ ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ರಹನನಹೇತುಭೂತವಾದ ಆಜ್ಯಭಾಗ ಮತ್ತು ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿ ಹಿಂದಿನಂತೆ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ವೃತ್ರನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡುವ ಉದ್ದಿಶ್ಯದಿಂದ ಅವನ

ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ನುಗ್ಗಿಹೋದನು. ಆಗ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು (ಭೂಮ್ಯಂತರಿಕ್ಷಗಳು) ಇಂದ್ರನನ್ನು ತಡೆದು—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಈ ವೃತ್ರನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಡ. ಇವನು ಭೂಮಿಯಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಪರ್ಯಂತರ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಇರುವನು. ನಮ್ಮನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಇರುವ ಇವನನ್ನು ನಾವು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲಾರೆವು ಎಂದವು. ಅದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರನು ಒಪ್ಪದಿರಲು ಮತ್ತೆ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕುರಿತು—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಒಂದು ವೇಳೆ ನಾವು ವೃತ್ರ ಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡುವುದಾದರೆ ನಾವು ಕೇಳುವ ವರಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಇಂದ್ರನು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದನು. ಆಗ ಅಂತರಿಕ್ಷವು (ದ್ಯೌಃ) ತಾನು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ವರವನ್ನು ಬೇಡಿತು. ಭೂಮಿಯು ನಾನಾವಿಧವಾದ ಮನುಷ್ಯಪಶುವೃಕ್ಷವರ್ತನದೀಸಮುದ್ರಾದಿ ವಿಚಿತ್ರವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕೆಂದು ವರವನ್ನು ಕೇಳಿತು. ಇಂದ್ರನು ಅದರಂತೆ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ಈ ವಿಧವಾದ ವರಪ್ರಾಪ್ತಿಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಪುರುಷನು ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಸುಖಿಸುವನು. ಬಳಿಕ ಇಂದ್ರನು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ವೃತ್ರನನ್ನು ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ಹೊಡೆದು ಸಂಹರಿಸಿದನು.

ತೇ ದೇವಾ ವೃತ್ರಗಂ ಹತ್ವಾಗ್ನೀಷೋಮಾವಬ್ರುವನ್ ಹವ್ಯಂ ನೋ ವಹತಮಿತಿ ತಾವಬ್ರೂತಾ-
ಮಪತೇಜಸಾ ವೈ ತ್ಯಾ ವೃತ್ರೇ ವೈ ತ್ಯಯೋಸ್ತೇಜ ಇತಿ ತೇಬ್ರುವನ್ ಕ ಇದಮಚ್ಛೈತೀತಿ
ಗೌರಿತ್ಯಬ್ರುವನ್ಗೌರ್ವಾಃ ಸರ್ವಸ್ಯ ಮಿತ್ರಮಿತಿ ಸಾಬ್ರವೀದ್ವರಂ ವೃಣೈ ಮಯ್ಯೇವ ಸತೋ-
ಭಯೇನ ಭುನಜಾಥ್ವಾ ಇತಿ ತದ್ಗೌರಾಹರತ್ತಸ್ಮಾದ್ಗವಿ ಸತೋಭಯೇನ ಭುಜಂತ ಏತದ್ವಾ
ಅಗ್ನೀಸ್ತೇಜೋ ಯದ್ಭೃತಮೇತತ್ಸೋಮಸ್ಯ ಯತ್ಪಯೋ ಯ ಏವಮಗ್ನೀಷೋಮಯೋ-
ಸ್ತೇಜೋ ವೇದ ತೇಜಸ್ಯೇವ ಭವತಿ |

ವೃತ್ರಹನನಾನಂತರ ಇಂದ್ರನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅಗ್ನೀಸೋಮರನ್ನು ಕುರಿತು—ಎಲೈ ಅಗ್ನೀ ಸೋಮದೇವತೆಗಳೇ, ನೀವು ಈಗ ವೃತ್ರನ ಮುಖದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದಿರುವಿರಷ್ಟೆ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ನಮಗಾಗಿ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡುವ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿ ತಂದು ನಮಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿರಿ ಎಂದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಅಗ್ನೀಸೋಮರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು—ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ನಾವು ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ವೃತ್ರನ ಶರೀರದಲ್ಲಿದ್ದು ಅವನ ದಂತದಶನಾದಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ, ಎಂದರೆ ನಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯು ಕುಗ್ಗಿಹೋಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಶಕ್ತಿ ಅಥವಾ ತೇಜಸ್ಸೆಲ್ಲವೂ ವೃತ್ರನಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತುಹೋಗಿದೆ ಎಂದರು. ಆಗ ದೇವತೆಗಳು ವೃತ್ರನ ಶರೀರದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಗ್ನೀಸೋಮರು ಬಿಟ್ಟುಬಂದ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತರುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆಂದು ತಮ್ಮತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಆಲೋಚಿಸಿ, ಗೋವು ಯಾರಿಗೂ ಕೆಡಕುಮಾಡದೆ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ನೇಹಭಾವದಿಂದ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ವೃತ್ರನಲ್ಲಿದ್ದ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ತರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಬಳಿಕ ಅವರು ಹಸುವನ್ನು ಕರೆದು ವೃತ್ರನಲ್ಲಿರುವ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ತರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲು, ಅದು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ ಆದರೆ ನಾನು ತರುವ ತೇಜಸ್ಸು ಹಾಲು ತುಪ್ಪ ಇವುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸದಾ ನನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲಸಿರಬೇಕು. ಅವುಗಳನ್ನು ಜನರು ನನ್ನಿಂದ ಪಡೆದು ಭೋಜನಾದಿಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ವರವನ್ನು ಕೊಡುವುದಾದರೆ ತರುತ್ತೇನೆಂದಿತು. ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಹೇಳಿ ಅದರಂತೆ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ವರವನ್ನು ಪಡೆದು ಗೋವು ಆ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ತಂದಿತು. ಈ ವಿಧವಾದ ವರಪ್ರದಾನದ ಫಲವಾಗಿ ಈಗಲೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಜನರು ಗೋವುಗಳಿಂದಲೇ ಹಾಲು, ತುಪ್ಪ ಮೊದಲಾದ ವುಷ್ಟಿಪ್ರದವಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪಡೆಯುತ್ತಾ

ಭೋಜನಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಇಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪ ಅಥವಾ ಘೃತವು ಅಗ್ನಿಯ ತೇಜಸ್ಸೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ಘೃತ ಅಥವಾ ತುಪ್ಪದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವರು. ಹಾಲು ಸೋಮದ ತೇಜಸ್ಸೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸೋಮವು ಹಾಲಿನಂತೆ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದು ಮತ್ತು ಸೋಮರಸದ ರುಚಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅದರ ಜತೆಗೆ ಹಾಲನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಗನಾಶಿರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ರೀತಿ ಹಾಲನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸೋಮದ ತೇಜಸ್ಸು ಅಥವಾ ಸತ್ತ್ವವು (ರುಚಿಯು) ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಈ ರೀತಿಯಾದ ಅಗ್ನಿಯ ಮತ್ತು ಸೋಮದ ತೇಜಸ್ಸುಗಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಪುರುಷನು ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗುವನು.

ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನೋ ವದಂತಿ ಕಿಂದೇವತ್ಯಂ ಪೌರ್ಣಮಾಸಮಿತಿ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಮಿತಿ ಬ್ರೂಯಾತ್ತೇ-
ನೇಂದ್ರಂ ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ಪುತ್ರಂ ನಿರವಾಸಾಯಯದಿತಿ ತಸ್ಮಾಜ್ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ಪುತ್ರಂ ಧನೇನ
ನಿರವಾಸಯಂತಿ ||

(ತೈ. ಸಂ. ೨-೫-೨-೧ ರಿಂದ ೭)

ಈ ಪೌರ್ಣಮಾಸ್ಯವೆಂಬ ಯಾಗಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯದೇವತೆಯಾರು ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳು ಕೇಳುವರು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯೇ ಯಜ್ಞಾಧಿಷ್ಠಾತೃವಾದ ದೇವತೆಯು ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಈ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಯಾವ ಹವಿರ್ಭಾಗವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಗೆ ದೇವತೆಯು? ಎಂದರೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಎಲ್ಲಾ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನು. ಈ ವಿಷಯವು—

ಪ್ರಜಾಪತಿಯೇ ಯಜ್ಞಸೃಜತಾಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಚಾಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಂ ಚ ಪೌರ್ಣಮಾಸೀಂ ಚೋಕ್ತೈಂ
ಚಾಮಾವಾಸ್ಯಾಂ ಚಾತಿರಾತ್ರಂ ಚ ||

(ತೈ. ಸಂ. ೧-೫-೯-೧)

ಎಂಬ ಶ್ರುತಿನಾಕೃದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು—ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ, ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ, ಪೌರ್ಣಮಾಸಿ (ಪೌರ್ಣಮಾಸಿಯ ದಿನದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಯಾಗ), ಉಕ್ಥೈ, ಅಮಾವಾಸ್ಯಾ (ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಯಾಗ) ಅತಿರಾತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿರುವ ಯಜ್ಞಗಳೆಲ್ಲಾ ಅವನ ಸ್ವಕೀಯವಾದ ಆಸ್ತಿಯಾಯಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರನಿಗೆ ಕೊಡುವಂತೆ, ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ತನ್ನ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರನಾದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಈ ಯಜ್ಞಗಳ ಮುಖ್ಯದೇವತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಈ ವಿಷಯವು—
ತೇನೇಂದ್ರಂ ನಿರವಾಸಾಯಯತ್ತೇನೇಂದ್ರಃ ಪರಮಾಂ ಕಾಷ್ಠಾಮಗಚ್ಛತ್—ಎಂಬ ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತಾ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪುತ್ರನಾದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪೌರ್ಣಮಾಸ್ಯಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗುವ ಹವಿಸ್ಸುಗಳೆಲ್ಲವೂ ತಂದೆಯಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾದಂತೆಯೇ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಈ ಪೌರ್ಣಮಾಸ್ಯಯೆಂಬ ಯಾಗವು ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯ ಎಂದರೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಸಂಬಂಧವಾದುದು ಎಂದು ಹೇಳುವ ರೂಢಿಯಿದೆ. ಈ ಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಈಗಲೂ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯು ತನ್ನ ಧನಾದಿಯಾದ ಸಮಸ್ತ ಆಸ್ತಿಯನ್ನೂ ತನ್ನ ಹಿರಿಯನುಗನಿಗೆ ಕೊಡುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಕ್ಷೋದಯಚ್ಛವಸಾ ಕ್ಷಾಮ ಬುಧ್ನಂ ನಾರ್ಣ ನಾತಸ್ತವಿಷೀಭಿರಿಂದ್ರಃ |

ದೃಷ್ಟಾನ್ಯಾಭ್ನಾದುಶಮಾನಃ ಓಜೋವಾಭಿನತ್ಕುಭಃ ಪರ್ವತಾನಾಂ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಕ್ಷೋದಯತ್ | ಶವಸಾ | ಕ್ಷಾಮ | ಬುಧ್ನಂ | ನಾಃ | ನ | ನಾತಃ | ತವಿಷೀಭಿಃ | ಇಂದ್ರಃ |

ದೃಷ್ಟಾನಿ | ಔಭ್ನತ್ | ಉಶಮಾನಃ | ಓಜಃ | ಅವ | ಅಭಿನತ್ | ಕಕುಭಃ | ಪರ್ವತಾನಾಂ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರಃ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಯುಕ್ತಃ ಶವಸಾ ಬಲೇನ ಬುಧ್ನಮಂತರಿಕ್ಷಂ ಕ್ಷಾಮ ಕ್ಷೀಣೋದಕಮಕ್ಷೋದಯತ್ | ಸಂಹಿಸೇಷ | ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ | ನಾರ್ಣ ನಾಯುಸ್ತವಿಷೀಭಿರ್ಬಲ್ಯರ್ಥಾರ್ಥಃ ಉದಕಮಿವ ತದ್ವತ್ | ಕಿಂಚಿ ಓಜೋ ಬಲಮುಶಮಾನಃ ಕಾಮಯಮಾನ ಇಂದ್ರೋ ದೃಷ್ಟಾನಿ ದೃಢಾನಿ ಸ್ಥಿರಾಣ್ಯಪ್ಯಭ್ರಾಣ್ಯಾಭ್ನತ್ | ಅಭಾಂಕ್ಷೀತ್ | ತಥಾ ಪರ್ವತಾನಾಂ ಗಿರಿಣಾಂ ಕಕುಭಃ ಪಕ್ಷಾನವಾಭಿನತ್ | ಅತ್ಯಂತಮಭ್ಯೆತ್ತೀತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ನಾತಃ—ನಾಯುವು | ತವಿಷೀಭಿಃ—ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ | ನಾಃ ನ—ಉದಕವನ್ನು ಕ್ಷುಬ್ಧವನ್ನಾಗಿ (ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವನ್ನಾಗಿ) ಮಾಡುವಂತೆ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ಶವಸಾ—ತನ್ನ ಬಲದಿಂದ | ಬುಧ್ನಂ—ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು | ಕ್ಷಾಮ—ಉದಕವೆಲ್ಲಾ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುರಿಯುವಂತೆ | ಅಕ್ಷೋದಯತ್—ಬಲವಾಗಿ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿದನು | ಓಜಃ—ವೀರ್ಯವನ್ನು | ಉಶಮಾನಃ—ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಇಂದ್ರನು | ದೃಷ್ಟಾನಿ—ದೃಢವಾದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು | ಔಭ್ನತ್—ಸೀಳಿಹಾಕಿದನು | ಪರ್ವತಾನಾಂ—ಪರ್ವತಗಳ | ಕಕುಭಃ—ಶಿಖರಗಳನ್ನು (ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು) | ಅವಾಭಿನತ್—ಸೀಳಿಹಾಕಿದನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ನಾಯುವು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಉದಕವನ್ನು ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಂತೆ ಪ್ರಭುವಾದ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಬಲದಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿ ಉದಕವನ್ನು ಸುರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು, ವೀರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ಇಂದ್ರನು ದೃಢವಾದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಸೀಳಿಹಾಕಿದನು. ಪರ್ವತಗಳ ಶಿಖರಗಳನ್ನು (ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು) ಸೀಳಿಹಾಕಿದನು.

English Translation.

Indra, by his strength, has agitated the exhausted firmament, as wind, by its violent (gusts, agitates) the water: exulting in his strength, he has divided the solid (clouds), and has shattered the peaks of the mountains.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ನಾತಃ ತವಿಸೀಭಿಃ ನಾಃ ನ ಇಂದ್ರಃ ಶವಸಾ ಬುಧ್ಧಂ ಹ್ವಾಮ ಅಕ್ಷೋದಯೇತ್—ವಾಯುವು ನೇಗವಾಗಿ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ಸಮುದ್ರವೇ ಮೊದಲಾದ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಉದಕವು ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವಾಗಿ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧವಾಗಿ ಮಾಡುವಂತೆ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಮಹಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು ಎಂದರೆ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ಮೇಘಸಮೂಹವನ್ನು ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಮೇಘಗಳು ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸುರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಓಜಃ ಉಶಮಾನಃ ದೃಷ್ಟಾನಿ ಔಭ್ವಾತ್, ಪರ್ವತಾನಾಂ ಕಕುಭಃ ಆವಾಭಿನೇತ್—ಬಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಎಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಬಲವುಳ್ಳ ಇಂದ್ರನು ಭೂಮಿಯಮೇಲೆ ಚಲಿಸದೆ ದೃಢವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಪರ್ವತಾದಿಗಳನ್ನು ಸೀಳಿಹಾಕಿದನು ಮತ್ತು ಆ ಪರ್ವತಗಳ ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಸೀಳಿ (ಕತ್ತರಿಸಿ) ದನು.

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಇತರರಿಂದ ಮಾಡಲಸಾಧ್ಯವಾದ ಸಾಹಸಕರ್ಮಗಳನ್ನು—ಎಂದರೆ ಮೇಘಗಳನ್ನು ಪ್ರಹರಿಸಿ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು, ಅಚಲನಾದ ಪರ್ವತಾದಿಗಳನ್ನು ಸೀಳುವುದು ಮುಂತಾದ ಸಾಹಸ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಇಂದ್ರನ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಅಗಾಧವಾದುವು ಎಂಬ ವರ್ಣನೆ ಇರುವುದು. ಇಂದ್ರನು ಪರ್ವತಗಳ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಅವುಗಳಿಗೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿದ್ದವೆಂತಲೂ, ಅವು ಹಾರಾಡುತ್ತಾ ಗ್ರಾಮನಗರಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಅವುಗಳನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಿ ಜನರಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ಅವುಗಳ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಅವುಗಳು ಚಲಿಸದಂತೆ ಮಾಡಿದನೆಂದೂ ಆದುದರಿಂದ ಪರ್ವತಗಳಿಗೆ ಅಚಲನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತೆಂದೂ ವರ್ಣನೆಗಳಿವೆ.

ತವಿಸೀ, ಶವಃ, ಓಜಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಬಲನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾಗಿವೆ. ಕಕುಭಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಪಕ್ಷಾನ್—ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಎಂದು ಅರ್ಥವಿವರಣೆಮಾಡಿದಾರೆ. ಆದರೆ ಯಾಸ್ಕರು ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ದಿಙ್ಮಗಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸಿ ದಿಕ್ಕುಗಳೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದಾರೆ (ನಿ. ೨-೧೫) ಇದಲ್ಲದೆ ಕಕುಪ್ ಕಕುಪ್ ಎಂಬುದು—ಕಕುಪ್ ಕಕುಭಿನೀ ಭವತಿ | ಕಕುಪ್ ಕುಜತೇವೋಬ್ಜತೇರ್ವಾ | ಎಂದು ಯಾಸ್ಕರು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದಾರೆ. (ನಿ. ೭-೧೨) ಎಂದರೆ, ಕಕುಪ್ ಎಂಬುವುದು ಉಷ್ಣಿಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದವು. ಈ ಜಾತಿಯ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾದವು ಜಗತೀ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಪಾದವನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಕಕುಪ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಶಬ್ದವು ಕುಟಿಲಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕುಜತಿ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿವೃತ್ತವಾಗಿ.

ವಕ್ರವಾಗಿರುವುದೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಎಂದರೆ ಉಷ್ಣಿಕ್ ಭಂದಸ್ಥಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಅದರ ಕ್ರಮದಂತಿರದೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಗತೀಭಂದಸ್ಥಿನ ಕ್ರಮವನ್ನೊಳಗೊಂಡು ವಕ್ರರೀತಿಯಿಂದ ಇರುವುದೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಭಿ ಪ್ರ ದದ್ರುಜನಯೋ ನ ಗರ್ಭಂ ರಥಾ ಇವ ಪ್ರ ಯಯುಃ

ಸಾಕಮದ್ರಯಃ |

ಅತರ್ಪಯೋ ವಿಸೃತ ಉಬ್ಜ ಊರ್ಮಾನ್ತ್ವಂ ವೃತಾ ಅರಿಣಾ ಇಂದ್ರ

ಸಿಂಧೂನ್ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಭಿ | ಪ್ರ | ದದ್ರುಃ | ಜನಯಃ | ನ | ಗರ್ಭಂ | ರಥಾಃ | ಇವ | ಪ್ರ | ಯಯುಃ | ಸಾಕಂ | ಅದ್ರಯಃ |

ಅತರ್ಪಯಃ | ವಿಸೃತಃ | ಉಬ್ಜಃ | ಊರ್ಮಾನ್ | ತ್ವಂ | ವೃತಾನ್ | ಅರಿಣಾಃ | ಇಂದ್ರ | ಸಿಂಧೂನ್ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಾಮದ್ರಯೋ ಮರುತೋ ಜನಯೋ ಜವನ್ಯೋ ಗರ್ಭಂ ನ ಪುತ್ರಮಿನಾಭಿ ಪ್ರ ದದ್ರುಃ | ಅಭಿಜಗ್ಮುಃ | ಕಿಂಚಿ ರಥಾ ಇವ ರಂಹಣಶೀಲಾ ರಥಾ ಯಥಾ ತಥಾ ವೃತ್ತವಧಾರ್ಥಂ ತ್ವಯಾ ಸಾಕಂ ಪ್ರ ಯಯುಃ | ಪ್ರಕರ್ಷಣಾಯಾಸಿಷುಃ | ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ವಿಸೃತೋ ವಿಸರಣಶೀಲಾ ನದೀರತರ್ಪಯಃ | ಅದ್ವಿರಪೂರಯಃ | ತಥೋರ್ಮಾನ್ಮೇಘಾನುಬ್ಜಃ | ಅವಧೀಃ | ತಥಾ ತ್ವಂ ವೃತಾನ್ವೃತ್ತೇಣಾವೃತಾನ್ ಸಿಂಧೂನಪೋರಿಣಾಃ | ಪ್ರೈರಯಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಜನಯಃ—ತಾಯಿಯರು | ಗರ್ಭಂ ನ—ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಓಡಿಬಂದು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ | ಅದ್ರಯಃ—ಮರುತ್ತುಗಳು | ಅಭಿ—ನಿನಗೆದುರಾಗಿ | ಪ್ರ ದದ್ರುಃ—(ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ) ಓಡಿಬಂದು ನಿನನ್ನೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡರು | ರಥಾ ಇವ—ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಗಳಾದ ರಥಗಳಂತೆ | ಸಾಕಂ—ನಿನ್ನೊಡನೆ ಸೇರಿ | ಪ್ರ ಯಯುಃ—ವೇಗವಾಗಿ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿದ್ದಾರೆ | (ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ತ್ವಂ—ನೀನು | ವಿಸೃತಃ—ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಹರಡುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ನದಿಗಳನ್ನು | ಅತರ್ಪಯಃ—ನೀರುಗಳಿಂದ

ತುಂಬಿ ಪೂರ್ಣವಾದವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ | ಉರ್ಮೀನ್—ಮೇಘಗಳನ್ನು | ಉಬ್ಜಃ—ಸೀಳಿಹಾಕಿದೆ |
(ತೈಂ—ನೀನು) | ವೃತಾನ್—ವೃತ್ತನಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ | ಸಿಂಧೂನ್—ಉದಕಗಳನ್ನು | ಅರಿಣಾಃ—
ಹರಿಯುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸಿದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ತಾಯಿಯರು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಎದುರಾಗಿ ಓಡಿಬಂದು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ
ಮರುತ್ತುಗಳು ನಿನಗೆದುರಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಓಡಿಬಂದು ನಿನ್ನೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಮತ್ತು ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಗಳಾದ
ರಥಗಳಂತೆ ನಿನ್ನೊಡನೆ ಸೇರಿ ವೇಗವಾಗಿ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿದ್ದಾರೆ. ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಹರಡುವ
ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ನದಿಗಳನ್ನು ನೀರುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಪೂರ್ಣವಾದವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ಮೇಘಗಳನ್ನು ಸೀಳಿಹಾಕಿದೆ.
ಮತ್ತು ವೃತ್ತನಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಉದಕಗಳನ್ನು ಹರಿಯುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸಿದೆ.

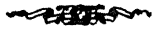
English Translation.

The Maruts have hastened to you like mothers to their young :
like chariots they have rushed in along (with you); you, Indra, have satisfied
the flowing streams: you have shattered the clouds: you have set free the
obstructed rivers.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರನ ಮಹಿಮೆಯ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಅಗಲಿದ್ದ
ತಾಯಿಯರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಬಳಿಗೆ ಬಹಳ ತ್ವರೆಯಿಂದ ಓಡಿಬರುವಂತೆಯೂ, ರಥಗಳು ವೇಗವಾಗಿ ಚಲಿಸುವಂತೆಯೂ
ನಿನ್ನ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಮರುದ್ದೇವತೆಗಳು ನಿನಗಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನಿನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಓಡಿಬಂದು ಸೇರಿದರು.
ಎಂದು ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಪೂರ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಅದ್ರಯಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮರುತ್ತುಗಳು
ಎಂದರ್ಥಮಾಡಿದಾರೆ. ಅದ್ರಿಶಬ್ದವು ಉದಕನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೨-೨೪), ಪರ್ವತನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿತ
ವಾಗಿದೆ. ಯಾಸ್ಕರು ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ |ಅದ್ರಿವನ್—ಅದ್ರಿರಾದ್ಯಣೋತ್ಕೇತೇನ (ನಿ. ೪-೪). ಆದರಿಸಲ್ಪಡುವ
ನಾದುದರಿಂದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅದ್ರಿವನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು. ಅದ್ರಯಃ ಆದರಣೀಯಾಃ (ನಿ. ೯-೯) ಆದರಿಸಲ್ಪಡಲು
ಯೋಗ್ಯರಾದವರು ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮರುದ್ದೇವತೆಗಳು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರರಾದುದ
ರಿಂದಲೂ, ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಮರುದ್ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಾಹಚರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದಲೂ (ಋ. ಸಂಭಾಗ ೮
ಪೇಜು 172 ನೋಡಿ) ಮರುದ್ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅದ್ರಯಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿರುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತು ವೃತ್ತನಿಂದ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ವೃಷ್ಟಿಪ್ರದಾನವನ್ನು ಮಾಡದಿರುವ ಮೇಘಗಳನ್ನು ಸೀಳಿ ಅವು
ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಮಳೆ ಹುಯ್ಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಆ ವೃಷ್ಟ್ಯುದಕದಿಂದ ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಕೃಶವಾಗಿದ್ದ ನದಿಗಳು
ಜಲದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹರಿಯುವಂತಾಯಿತು ಎಂದು ಇಂದ್ರನ ಸಾಹಸಕೃತ್ಯವು ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಉತ್ತರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ
ವಿವೃತವಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತ್ವಂ ಮಹೀಮವನಿಂ ವಿಶ್ವಧೇನಾಂ ತುರ್ವೀತಯೇ ವಯ್ಯಾಯ ಕ್ಷರಂತೀಂ |
ಅರಮಯೇ ನಮಸ್ಯಜದರ್ಣಃ ಸುತರಣಾ ಅಕೃಣೋರಿಂದ್ರ ಸಿಂಧೂನ್ ||೬||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತ್ವಂ | ಮಹೀಂ | ಅವನಿಂ | ವಿಶ್ವಧೇನಾಂ | ತುರ್ವೀತಯೇ | ವಯ್ಯಾಯ | ಕ್ಷರಂತೀಂ |
ಅರಮಯೇ | ನಮಸಾ | ಏಜತ್ | ಅರ್ಣಃ | ಸುತರಣಾನ್ | ಅಕೃಣೋಃ | ಇಂದ್ರ | ಸಿಂಧೂನ್ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಮಹೀಂ ಮಹತೀಂ ವಿಶ್ವಧೇನಾಂ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಪ್ರೀಣಯಿತ್ರೀಂ ತುರ್ವೀತಯೇ
ತುರ್ವೀತಿನಾನ್ನೇ ರಾಜ್ಞೇ ವಯ್ಯಾಯ ವಯ್ಯನಾನ್ನೇ ಚ ಕ್ಷರಂತೀಮಭೀಷ್ಟಾನ್ ಕಾಮಾನ್ಮಹತೀಮ-
ವನಿಂ ಭೂಮಿಂ ನಮಸಾನ್ನೇನೈಜದೇಜತಾ ಚಲತಾರ್ಣೋಽರ್ಣಸೋದಕೇನ ಚಾರಮಯೇ | ರಮಯಸಿ |
ಇಂದ್ರಃ ಪೃಥಿವೀಮನ್ನೋದಕಸಮೃದ್ಧಾಂ ಕರೋತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಿಂಚ ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಸಿಂಧೂನ್
ಜಲಾನಿ ಸುತರಣಾನ್ ಸುಷ್ಮ ತೀರ್ಣಾನ್ಯಕೃಣೋಃ | ಅಕಾರ್ಷೀಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತ್ವಂ—ನೀನು | ತುರ್ವೀತಯೇ—ತುರ್ವಿತಿಯೆಂಬ ರಾಜನಿಗೂ |
ವಯ್ಯಾಯ—ವಯ್ಯನೆಂಬವನಿಗೂ ಸಹಾಯಮಾಲು | ಮಹೀಂ—ಮಹತ್ತಾದುದೂ | ವಿಶ್ವಧೇನಾಃ—
ವಿಶ್ವಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ತೃಪ್ತಿದಾಯಕವಾದುದೂ | ಕ್ಷರಂತೀಂ—ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಕರೆಯತಕ್ಕದ್ದೂ ಆದ | ಅವನಿಂ—
ಭೂಮಿಯನ್ನು | ನಮಸಾ—ಅನ್ನದಿಂದಲೂ | ಏಜತ್—ಹರಿಯುವ | ಅರ್ಣಃ—ಉದಕದಿಂದಲೂ |
ಅರಮಯೇ—(ತುಂಬಿ) ನಲಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವೆ | ಸಿಂಧೂನ್—ಉದಕಪೂರ್ಣವಾದ ನದಿಗಳನ್ನು |
ಸುತರಣಾನ್—ದಾಟಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ | ಅಕೃಣೋಃ—ಮಾಡಿರುವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ತುರ್ವಿತಿಯೆಂಬ ರಾಜನಿಗೂ, ವಯ್ಯನೆಂಬ ರಾಜನಿಗೂ ಅನುಕೂಲವಾಗಲೆಂಬ ಉದ್ದಿಶ್ಯ
ದಿಂದ ಮಹತ್ತಾದುದೂ, ವಿಶ್ವಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ತೃಪ್ತಿದಾಯಕವಾದುದೂ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಕರೆಯತಕ್ಕದ್ದೂ ಆದ ಭೂಮಿಯನ್ನು
ಅನ್ನದಿಂದಲೂ, ಹರಿಯುವ ಉದಕದಿಂದಲೂ ತುಂಬಿ ನಲಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವೆ. ಉದಕಪೂರ್ಣವಾದ ನದಿಗಳನ್ನು
ದಾಟಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವೆ.

English Translation.

You have made the vast, all-cherishing, and exuberant earth, delighted with (abundant) food, and tremulous water, for (the sake of) Turviti and Vayya : you have made the rivers easy to be crossed.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ತುರ್ವೀತಿ, ವಯ್ಯ ಎಂಬವರಿಗೆ ಇಂದ್ರನು ಸಹಾಯಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ತುರ್ವೀತಿ. ವಯ್ಯ ಎಂಬ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದಾದರೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮಾತ್ರ ತುರ್ವೀತಿಯೊಬ್ಬನ ಹೆಸರೇ ಇರುತ್ತದೆ. ತುರ್ವೀತಿ ಎಂಬುವನು ತುರ್ವಶ ಮತ್ತು ಯದುಗಳೆಂಬ ಜನಾಂಗಗಳ ರಾಜನೆಂದು Lvdwig ಮೊದಲಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಪಂಡಿತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸಮರ್ಥನೆ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಇವನು ತುರ್ವಶ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಬ್ಬ ಮುಖಂಡನಾಗಿರಬಹುದು. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಇದರ ಹೆಸರು ಪ್ರಕೃತ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ—

ಅರಮಯಸ್ಸರಪಸ್ತರಾಯ ಕಂ ತುರ್ವೀತಯೇ ಚ ವಯ್ಯಾಯ ಚ |

(ಋ. ಸಂ. ೨-೧೩-೧೨)

ತ್ವಮಾವಿಥ ನರ್ಯಂ ತುರ್ವಶಂ ಯದುಂ ತ್ವಂ ತುರ್ವೀತಿಂ ವಯ್ಯಂ ಶತಕ್ರತೋ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೫೪-೬)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಇವರಿಗೆ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿರುವುದಾಗಿ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ತುರ್ವೀತಿಯ ಹೆಸರು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಋ. ಸಂ. ೧-೩೬-೧೮ ; ೧-೬೧-೧೧ ; ೧-೧೧೨-೨೩ ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಯ್ಯನೆಂಬುವನ ಹೆಸರು ಪಠಿತವಾಗಿದೆ.

~*~

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಪ್ರಾಗ್ರುವೋ ನಭನ್ವೋ ನ ವಕ್ವಾ ಧ್ವಸ್ರಾ ಅಸಿನ್ವದ್ಯವತೀರ್ಘತಜ್ಞಾಃ |

ಧನ್ವಾನ್ಯಜ್ರಾ ಅಪೃಣಕ್ತ್ಯಾಣಾ ಅಧೋಗಿಂದ್ರಃ ಸ್ತರ್ಯೋ ದಂಸು-
ಸತ್ವೀಃ || ೭ ||

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಪ್ರ | ಅಗ್ರುವಃ | ನಭನ್ವಃ | ನ | ವಕ್ವಾಃ | ಧ್ವಸ್ರಾಃ | ಅಸಿನ್ವತ್ | ಯುವತೀಃ | ಋತೃಜ್ಞಾಃ |

ಧನ್ವಾನಿ | ಅಜ್ರಾನ್ | ಅಪೃಣಕ್ | ತ್ಯಾಣಾನ್ | ಅಧೋಕ್ | ಇಂದ್ರಃ | ಸ್ತರ್ಯಃ | ದಂಸುಸತ್ವೀಃ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರೋ ನಭಃಸ್ತಃ ಶತ್ರುಣಾಂ ಹಿಂಸಿಕಾ ವಕ್ಷಾ ನ ಸೇನಾ ಇವ ಧ್ವಸ್ರಾಃ ಕೂಲಾನಾಂ ಧ್ವಂಸಿಕಾ ಯುವತೀರದ್ಭಿರ್ಮಿಶ್ರಿತಾ ಋತಜ್ಞಾ ಋತಸ್ಯಾನ್ನಸ್ಯ ಜನಯಿತ್ರೀರಗ್ನುವಃ | ಅಗ್ನುವ ಇತಿ ನದೀನಾ-
ಮೈತತ್ | ಅಗ್ರಗಾಮಿನೀರ್ನದೀಃ ಸ್ಪ್ರಸಿನ್ವತ್ | ಪ್ರಕರ್ಷೇಣಾಪೂರಯತ್ | ತಥಾ ಧನ್ವಾನಿ ನಿರ್ಜಲಾ-
ನುನ್ನತಾನ್ದೇಶಾಂಶ್ಚ ವೃಷ್ಣಾಪೈಣಿಕ್ | ಅಪೂರಯತ್ | ತಥಾಜ್ರಾನ್ಮಾರ್ಗಸ್ಯ ಗಂತ್ಯಾನ್ ತೃಷಾಣಾನ್
ಸಿಪಾಸಯಾ ಯುಕ್ತಾನ್ ಪುರುಷಾನಪೈಣಿಕ್ | ಅಪೂರಯತ್ | ಕಿಂಚಿ ಇಂದ್ರೋ ದಂಸುಪತ್ನೀಃ |
ದಮನಪರಾ ಅಸುರಾಃ ಸುಷ್ಮ ಸತಯೋ ಯಾಸಾಂ ತಾಃ ಸ್ತರ್ಯಃ ಸ್ತುರೀರ್ನಿವೃತ್ತಪ್ರಸವಾ ಗಾ
ಅಧೋರ್ಕ್ | ಅಧುಷ್ಟತ್ | ಇಂದ್ರೋ ರಾಕ್ಷಸಕೃತನಿರೋಧದುಃಖಾನ್ನಿರುದ್ಧಪ್ರಸವಾ ಅಪಿ ಗಾ ವಿಮುಚ್ಯ
ಸಪ್ರಸವಾಶ್ಚ ಕಾರೇತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಇಂದ್ರನು) ನಭಃಸ್ತಃ—ಶತ್ರುಹಿಂಸಕರಾದ | ವಕ್ಷಾಃ ನ—ಸೇನೆಗಳಂತೆ | ಧ್ವಸ್ರಾಃ—ದಡಗಳನ್ನು
ನಾಶಮಾಡುವವನು | ಯುವತೀಃ—ಉದಕಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದವನು | ಋತಜ್ಞಾಃ—ಅನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ
ಮಾಡುವವನು ಆದ | ಅಗ್ನುವಃ—ನದಿಗಳನ್ನು | ಪ್ರ ಸ್ಪ್ರಸಿನ್ವತ್—ಉದಕಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದನು | ಧ್ವನಾನಿ—
ಮಳೆಯಿಲ್ಲದೇ ಬೆಂಗಾಡಾಗಿದ್ದ ಭೂಮಿಗಳನ್ನೂ | ಅಪೈಣಿಕ್—ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿ ಫಲವತ್ತಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು |
ಅಜ್ರಾನ್—ಮಾರ್ಗಸಂಚಾರಿಗಳನ್ನೂ | ತೃಷಾಣಾನ್—ಬಾಯಾರಿಕೆಯಿಂದ ಬಳಲಿದವರನ್ನೂ (ಉದಕದಿಂದ
ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿದನು) | ಇಂದ್ರೇ—ಇಂದ್ರನು | ದಂಸುಪತ್ನೀಃ—ಅಸುರರ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದವನು | ಸ್ತರ್ಯಃ—
ಬಂಜೆಯಾಗಿದ್ದವನು ಆದ ಗೋವುಗಳನ್ನು | ಅಧೋರ್ಕ್—(ಕ್ಷೀರವನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.)

|| ಭಾ ವಾ ರ್ಥ ||

ಶತ್ರುಹಿಂಸಕರಾದ ಸೇನೆಗಳಂತೆ ದಡಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವವನು, ಉದಕಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದವನು,
ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಉತ್ಪಾದಕವಾದವನು ಆದ ನದಿಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಉದಕಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದನು. ಮಳೆಯಿಲ್ಲದೇ ಬೆಂಗಾಡಾ
ಗಿದ್ದ ಭೂಮಿಗಳನ್ನೂ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿ ಫಲವತ್ತಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಮಾರ್ಗಸಂಚಾರದಿಂದ ಬಳಲಿದವರನ್ನೂ
ಬಾಯಾರಿಕೆಯಿಂದ ಬಳಲಿದವರನ್ನೂ ಉದಕದಿಂದ ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿದನು. ಅಸುರರ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದವನು, ಬಂಜೆ
ಯಾಗಿದ್ದವನು ಆದ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕ್ಷೀರವನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

English Translation.

Indra has filled the youthful rivers, the parents of plenty, the
corroders (of their banks), like armies destructive (of their foes), he has
inundated the dry lands, and (satisfied) the thirsty travellers: he has
milked the barren cows whom the Asuras had become the lords of.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಮಾಡಿದ ಲೋಕೋಪಕಾರವಾದ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ನದಿಗಳು ತಮ್ಮ ಉದಕಗಳಿಂದ ಲೋಕದ ಜನರ ಕೃಷಿವ್ಯವಸಾಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತಾ ಅವರಿಗೆ ಅನ್ನಾ ದ್ಯಾಹಾರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವವು. ಈ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿದ್ದರೆ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಇವುಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಇಂದ್ರನು ವೃಷ್ಟ್ಯದಕದಿಂದ ಈ ನದಿಗಳಿಗೆ ನೀರುತುಂಬಿ ಅವು ಪೂರ್ಣಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವುದರಿಂದ ಬೆಂಗಳಾಡಾಗಿದ್ದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಫಲವತ್ತಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪಥಿಕರಿಗೆ ದಾಹವಡಗುವಂತೆ ವೃಷ್ಟ್ಯದಕದಿಂದ ನೀರನ್ನೊದಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಇದಲ್ಲದೆ (ಪಣಿಗಳೆಂಬ ಅಸುರರಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತನಾಗಿ ಸರಿಯಾದ ಆಹಾರಾದಿಗಳಿಲ್ಲದೆ ಕೃಶನಾಗಿ ಹಾಲನ್ನು ಕೊಡದೆ ಬಂಜೆಯಾಗಿದ್ದ) ಗೋವುಗಳನ್ನು ತೃಣಸಮೃದ್ಧಿಯಿಂದ ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿ) ಹಾಲನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಈ ವಿಧವಾದ ಲೋಕೋಪಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರನು ಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಇಂದ್ರನ ಪ್ರೀತ್ಯತಿಶಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪೂರ್ವೀರುಷಸಃ ಶರದಶ್ಚ ಗೂರ್ತಾಃ ವೃತ್ರಂ ಜಘನ್ವಾ ಅಸೃಜದ್ವಿ ಸಿಂಧೂನ್ |

ಪರಿಸ್ಥಿತಾ ಅತ್ಯಣದ್ವದ್ವಧಾನಾಃ ಸೀರಾ ಇಂದ್ರಃ ಸ್ರವಿತನೇ ಪೃಥಿವ್ಯಾ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪೂರ್ವೀಃ | ಉಷಸಃ | ಶರದಃ | ಚ | ಗೂರ್ತಾಃ | ವೃತ್ರಂ | ಜಘನ್ವಾನ್ | ಅಸೃಜತ್ | ವಿ | ಸಿಂಧೂನ್ |

ಪರಿಸ್ಥಿತಾಃ | ಅತ್ಯಣತ್ | ಬದ್ವಧಾನಾಃ | ಸೀರಾಃ | ಇಂದ್ರಃ | ಸ್ರವಿತನೇ | ಪೃಥಿವ್ಯಾ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ವೃತ್ರಂ ವೃತ್ರಾಖ್ಯಮಸುರಂ ಜಘನ್ವಾನ್ವತನಾನಿಂದ್ರೋ ಗೂರ್ತಾಸ್ತಮಿಸ್ರಯಾ ಗೀರ್ಣಾಃ ಪೂರ್ವೀರ್ಬಹ್ವೀರುಷಸಃ ಶರದಶ್ಚ ಸಂವತ್ಸರಾಂಶ್ಚ ವ್ಯಸೃಜತ್ | ವಿಶೇಷೇಣ ಸಸರ್ಜ | ತಥಾ ಸಿಂಧೂನ್ ವೃತ್ರೇಣಾವೃತಾನ್ಯುದಕಾನಿ ವ್ಯಸೃಜತ್ | ಕಿಂಚಿ ಇಂದ್ರಃ ಪರಿಸ್ಥಿತಾ ಮೇಘೇಷು ಪರಿತಃ ಸ್ಥಿತಾ ಬದ್ವಧಾನಾ ವೃತ್ರೇಣ ಪರಿತೋ ಬಧ್ಯಮಾನಾಃ ಸೀರಾ ನದೀಃ | ಸೀರಾ ಇತಿ ನದೀನಾಮೈತತ್ | ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಪೃಥಿವೀರೂಪೇಣ ಮಾರ್ಗೇಣ ಸ್ರವಿತನೇ ಸ್ರವಿತುಂ ಗಮನಾರ್ಥಮತ್ಯಣತ್ | ಅವಿಧ್ಯತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವೃತ್ತಂ—ವೃತ್ತಾಸುರನನ್ನು | ಜಘನ್ನಾನ್—ಕೊಂದಂತಹ ಇಂದ್ರನು | ಗೂರ್ತಾಃ—ತಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟ | ಪೂರ್ವೀಃ—ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತವಾದ | ಉಷಸಃ—ಉಷಸ್ಸುಗಳನ್ನು | ಶರದಶ್ಚ—ಸಂವತ್ಸರಗಳನ್ನೂ | ವಿ ಆಸೃಜತ್—(ತಮಸ್ಸಿನಿಂದ) ಬಿಡಿಸಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು | ಸಿಂಧೂನ್—ನದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ಸರಿಸ್ಥಿತಾಃ—ಮೇಘಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಿಕ್ಕಿ ನಿಂತಿದ್ದವೂ | ಬದ್ವಧಾನಾಃ—ಸುತ್ತಲೂ ಬಂಧಿತವಾಗಿದ್ದವೂ ಆದ ಉದಕಗಳಿಂದ | ಸೀರಾಃ—ನದಿಗಳನ್ನು | ಪೃಥಿವ್ಯಾ—ಪೃಥಿವಿಯ ಮಾರ್ಗದಿಂದ | ಸ್ರವಿತವೇ—ಹರಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ | ಆತ್ಮಣತ್—ಬಿಡಿಸಿ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ವೃತ್ತಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದ ಇಂದ್ರನು ತಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟ ಅನೇಕ ಉಷಸ್ಸುಗಳನ್ನೂ ಸಂವತ್ಸರಗಳನ್ನೂ ತಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಮೇಘಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಿಕ್ಕಿ ನಿಂತಿದ್ದವೂ, ಸುತ್ತಲೂ ಬಂಧಿತವಾಗಿದ್ದವೂ ಆದ ವೃಷ್ಟ್ಯದಕಗಳಿಂದ ನದಿಗಳನ್ನು ಪೃಥಿವಿಯ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹರಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಬಿಡಿಸಿ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

English Translation.

Having slain Vritra, he has liberated many mornings and years (that had been) swallowed up by darkness, and has set the rivers free: Indra has released the imprisoned rivers, encompassed (by the cloud), to flow upon the earth.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ತಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದು ಅವನು ತಡೆದಿದ್ದ ಮೇಘಗಳನ್ನು ವೃಷ್ಟಿಸುರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಆ ಉದಕಗಳಿಂದ ನದಿಗಳು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ರಾತ್ರಿಯ ಅಂಧಕಾರದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದ ಉಷಃಕಾಲಗಳನ್ನು ಬೆಳಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಸಂವತ್ಸರ ಮೊದಲಾದ ಕಾಲವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು ಎಂಬ ವಿಷಯವು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವಮ್ರಾಭಿಃ ಪುತ್ರಮಗ್ರುನೋ ಅದಾನಂ ನಿವೇಶನಾದ್ಧರಿವ ಆ ಜಭರ್ಥ |

ವ್ಯಗ್ರನೋ ಅಖ್ಯದಹಿಮಾದದಾನೋ ನಿರ್ಭೂದುಖಚ್ಛಿತ್ಸಮರಂತ ಪರ್ವ ||

|| ಸದಾಕಾ ||

ವಮ್ರಾಭಿಃ | ಪುತ್ರಂ | ಅಗ್ರವಃ | ಅದಾನಂ | ನಿವೇಶನಾತ್ | ಹರಿಸ್ತವಃ | ಆ | ಜಭರ್ಥ |

ಏ | ಅಂಧಃ | ಅಖ್ಯತ್ | ಅಹಿಂ | ಆದದಾನಃ | ನಿಃ | ಭೂತ್ | ಉಖ್ಯಭಿತ್ | ಸಂ | ಅರಂತ |

ಸರ್ವ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಹರಿವೋ ಹರಿಸಂಜ್ಞಾಕಾಶ್ವೋವೇತೇಂದ್ರ ತ್ವಂ ವಮ್ರಾಭಿರುಪಜಿಹ್ವಿಕಾಭಿರದಾನಮದ್ಯಮಾನಮಗ್ರವಃ | ಅಗ್ರಾ ನಾಮ ಕಾಚಿತ್ | ತಸ್ಯಾಃ ಪುತ್ರಂ ನಿವೇಶನಾಪ್ತಲ್ಮೀಕಾಖ್ಯಾತ್ವಾನಾದಾ ಜಭರ್ಥ | ಅಹ್ಯತನಾನಸಿ | ಅದದಾನ ಇಂದ್ರೇಣಾಹಿರಿಯಮಾಣೋಽಗ್ರವಃ ಪುತ್ರೋಽಂಧಃ ಪೂರ್ವಮಂಧಃ ಸನ್ ಅಹಿಂ ಸರ್ಪಂ ವ್ಯಖ್ಯತ್ | ವಿಶೇಷೇಣಾಪಶ್ಯತ್ | ತತೋ ನಿರ್ಭೂತ್ | ವಲ್ಮಿಕಾನ್ವಿರ್ಗತೋಽಭೂತ್ | ಉಖ್ಯಭಿತ್ವಲ್ಮೀಕಾಖ್ಯಾಯಾ ಉಖಾಯಾಶ್ವೇದಕಾನಿ ಸರ್ವ ಸರ್ವಾಣ್ಯಸ್ಯ ಸರ್ವಾಣ್ಯಂಗಾನಾಂ ಶಿಥಿಲಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಸಮರಂತ | ಸಮಗಚ್ಛಂತ | ಉಪಜಿಹ್ವಿಕಾಭಿಃ ಶಿಥಿಲೀಕೃತಾನ್ಯಗ್ರವಃ ಪುತ್ರಸ್ಯ ಸರ್ವಾಣೀಂದ್ರೇಣ ಸಮಧೀಯಂತೇತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಶ್ರುತಿಸಾರ್ಥ ||

ಹರಿವಃ—ಹರಿಸಂಜ್ಞಾಕಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ವಮ್ರೀಭಿಃ—ವಮ್ರಿಯೆಂಬ ಇರುವೆಗಳಿಂದ | ಅದಾನಂ—ಕಚ್ಚಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ | ಅಗ್ರವಃ ಪುತ್ರಂ—ಅಗ್ರಾ ಎಂಬುವಳ ಮಗನನ್ನು | ನಿವೇಶನಾತ್—ವಮ್ರಿಗಳ ಹುತ್ತದಿಂದ | ಆ ಜಭರ್ಥ—ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದೆ | ಅದದಾನಃ—ಇಂದ್ರನಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಕರೆತರಲ್ಪಟ್ಟ ಅವನು | ಅಂಧಃ—ಕುರುಡನಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ | ಅಹಿಂ—ಸರ್ಪವನ್ನು | ಏ ಅಖ್ಯತ್—ಗುರ್ತಿಸಿದನು | ನಿರ್ಭೂತ್—ಹುತ್ತದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದನು | ಉಖ್ಯಭಿತ್—ಇರುವೆಗಳಿಂದ ಕಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟು ಛಿನ್ನವಾಗಿದ್ದ | ಸರ್ವ—ಅವನ ದೇಹದ ಸರ್ವಪ್ರದೇಶಗಳು | ಸಮರಂತ—ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸರಿಯಾದವು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಹರಿನಾಮಕಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ವಮ್ರಿಯೆಂಬ ಇರುವೆಗಳಿಂದ ಕಚ್ಚಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಗ್ರಾ ಎಂಬುವಳ ಮಗನನ್ನು ವಮ್ರಿಗಳ ಹುತ್ತದಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದೆ. ಇಂದ್ರನಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ತರಲ್ಪಟ್ಟ ಅವನು ಕುರುಡನಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಸರ್ಪವನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಿದನು. ಹುತ್ತದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ, ಇರುವೆಗಳಿಂದ ಕಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟು ಛಿನ್ನವಾಗಿದ್ದ ಅವನ ದೇಹದ ಸರ್ವಪ್ರದೇಶವು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸರಿಯಾದವು.

English Translation.

Lord of horses, you have brought the son of Agru from his dwelling where he was being devoured by the ants: when extricated, although

blind, he distinguished the serpent; and when he came forth the joints that had been sundered in the ant-hill were restrung.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಹರಿವಃ ಅದಾನಂ ಅಗ್ನಿವಃ ಪುತ್ರಂ ನಿವೇಶನಾತ್ ಆ ಜಭರ್ಥ—ಇಲ್ಲಿ ವಮ್ರೀಭಿಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಇರುವೆಗಳು (ಗೆಜ್ಜಲು) ಎಂದರ್ಥವು. ವಮ್ರವೆಂದರೆ ಗಂಡಿರುವೆಯೆಂದೂ, ವಮ್ರಿ ಎಂದೆಣ್ಣಿರುವೆಯೆಂದೂ ಅರ್ಥವು. ಈ ಋಕ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿವೆಂಬ ಕನ್ಯೆಯ ಪುತ್ರನು ವಲ್ಮೀಕಿ ಅಥವಾ ಹುತ್ತದಲ್ಲಿ ಇವಳಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟು ಹಿಂಸೆಯನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಕಂಡು ಅವನನ್ನು ಹುತ್ತದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಎತ್ತುವಂತೆ ಇರುವೆಗಳ ಬಾಥೆಯಿಂದ ಕಾಪಾಡಿದನೆಂದೂ, ಇಂದ್ರನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಇರುವೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟು ಕೊನಾಗಿದ್ದ ಅವನ ಶರೀರವು ಪೂರ್ವದಂತೆ ಸರಿಯಾಯಿತೆಂದೂ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ವಮ್ರಶಬ್ದವು ಋ. ಸಂ. ೧-೫೧-೮-೧೦೨-೨೦ರಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಉಪಾಖ್ಯಾನವು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಾಚಸನೇಯಸಂಹಿತಾ ೩೭-೪; ತೈತ್ತಿರೀ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ೧-೨-೧-೩; ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣ ೧೪-೧-೧-೮, ೧೪ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಆ ವಿನ ಪುತ್ರನಿಗೆ ವಮ್ರಕನೆಂದು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿವಿನ ಪುತ್ರನನ್ನು ಇರುವೆ ಹುತ್ತದಿಂದ ಇಂದ್ರನು ಕಾಪಾಡಿದ ವಿಷಯವು—

ಉತ ತ್ಯಂ ಪುತ್ರಮಗ್ನಿವಃ ಪರಾವೃಕ್ತಂ ಶತಕ್ರತುಃ |

ಉಕ್ಥೇಷ್ವಿಂದ್ರ ಅಭಜತ್ ||

(ಋ. ಸಂ. ೪-೩೦-೧೬)

ಯದತ್ಪ್ರಪಜಿಹ್ವಿಕಾ ಯದ್ವನ್ಮೋ ಅತಿಸರ್ಪತಿ |

ಸರ್ವಂ ತದಸ್ತು ತೇ ಘೃತಂ |

(ಋ. ಸಂ. ೮-೧೦೨-೨೧)

ಏನಾ ಮಹೋ ಅಸುರ ವಕ್ಷಠಾಯ ವಮ್ರಕಃ ಪಡ್ವಿರುಪ ಸರ್ಪದಿಂದ್ರಂ |

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೯೯-೧೨)

ಎಂಬ ಋಕ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿರುವುದು.

ಆದದಾನಃ ಅಂಧಃ ಆಹಿಂ ವಿ ಅಖ್ಯತ್—ಅಗ್ನಿವಿನ ಪುತ್ರನು ಹುತ್ತದಲ್ಲಿದ್ದ ಇರುವೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಈಚೆಗೆ ಬರಲಾರದವನಾಗಿದ್ದನು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ಕಣ್ಣುಕಾಣಿಸುತ್ತಿರಲಿ ಕುರುಡನಾಗಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಇಂದ್ರನು ಅವನನ್ನು ಹುತ್ತದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ತಂದನಂತರ ಹುತ್ತದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಾವು ಕಂಡು ತಿಳಿಯುವಂತಾಯಿತು. ಹುತ್ತದಲ್ಲಿ ಹಾವಿರುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವು. ಅಂತಹ ಅಪಾಯದಿಂದ ಇಂದ್ರನು ರಕ್ಷಿಸಿದನು ಎಂದು ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವು. ಇದೆಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರನ ಮಹಿಮೆಯು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ | ತೇ | ಪೂರ್ವಾಣಿ | ಕರಣಾನಿ | ವಿಪ್ರಾದ್ವಾ | ಆಹ | ವಿದುಷೇ | ಕರಾಂಸಿ |

ಯಥಾಯಥಾ | ವೃಷ್ಟ್ಯಾನಿ | ಸ್ವಗೂರ್ತಾ | ಪಾಂಸಿ | ರಾಜನ್ | ನರ್ಯಾ | ಅವಿವೇಷೀಃ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ | ತೇ | ಪೂರ್ವಾಣಿ | ಕರಣಾನಿ | ವಿಪ್ರ | ಆದ್ವಾದ್ವಾನ್ | ಆಹ | ವಿದುಷೇ | ಕರಾಂಸಿ |

ಯಥಾಯಥಾ | ವೃಷ್ಟ್ಯಾನಿ | ಸ್ವಗೂರ್ತಾ | ಆಪಾಂಸಿ | ರಾಜನ್ | ನರ್ಯಾ | ಅವಿವೇಷೀಃ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ರಾಜನ್ರಾಜಮಾನೇಂದ್ರ ವೃಷ್ಟ್ಯಾನಿ ವರ್ಷಣಯೋಗ್ಯಾನಿ ಸ್ವಗೂರ್ತಾ ಸ್ವಗೂರ್ತಾನಿ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶಿತವಾದವೂ ನರ್ಯಾ ಮಾನವರಿಗೆ ಹಿತಕಾರಿಯಾದವೂ ಆದ | ಅವಿವೇಷೀಃ—ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು | ಯಥಾಯಥಾ—ಯಾವಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ | ಅವಿವೇಷೀಃ—ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು (ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ) | ವಿಪ್ರ—ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದ ಇಂದ್ರನೇ | ವಿದುಷೇ—ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ | ತೇ—ನಿನ್ನ | ಪೂರ್ವಾಣಿ—ಪ್ರಾಚೀನಗಳಾದ | ಕರಣಾನಿ—ಕರ್ಮಗಳನ್ನು | ಆವಿದ್ವಾನ್—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದ ವಾಮದೇವನು | ಕರಾಂಸಿ—ನಿನ್ನ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು | ಪ್ರ ಆಹ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾನೆ.

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ರಾಜನ್—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಇಂದ್ರನೇ | ವೃಷ್ಟ್ಯಾನಿ—ವೃಷ್ಟಿಕಾರಕವಾದವೂ | ಸ್ವಗೂರ್ತಾ—ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶಿತವಾದವೂ | ನರ್ಯಾ—ಮಾನವರಿಗೆ ಹಿತಕಾರಿಯಾದವೂ ಆದ | ಅವಿವೇಷೀಃ—ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು | ಯಥಾಯಥಾ—ಯಾವಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ | ಅವಿವೇಷೀಃ—ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು (ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ) | ವಿಪ್ರ—ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದ ಇಂದ್ರನೇ | ವಿದುಷೇ—ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ | ತೇ—ನಿನ್ನ | ಪೂರ್ವಾಣಿ—ಪ್ರಾಚೀನಗಳಾದ | ಕರಣಾನಿ—ಕರ್ಮಗಳನ್ನು | ಆವಿದ್ವಾನ್—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದ ವಾಮದೇವನು | ಕರಾಂಸಿ—ನಿನ್ನ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು | ಪ್ರ ಆಹ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಇಂದ್ರನೇ, ವೃಷ್ಟಿಕಾರಕವಾದವೂ, ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶಿತವೂ, ಮಾನವರಿಗೆ ಹಿತಕಾರಿಯಾದವೂ ಆದ ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಯಾವಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರವೇರಿಸಿದೆಯೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ನಿನ್ನ ಪುರಾತನ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದ ವಾಮದೇವನು ನಿನ್ನ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

The sage, (Vamadeva), knowing, royal Indra, ancient deeds of you who are all-wise, has proclaimed the actions, such as you have performed them, generative of rain, self-evolved, and beneficial to man.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಇಂದ್ರನು ಲೋಕೋಪಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ವೃತ್ತಹನನ, ವೃಷ್ಟ್ಯದಕಪ್ರಾಪ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯಗಳು ತನಗೆ ತಿಳಿದಿರುವುದೆಂದೂ, ಅವುಗಳನ್ನು ತಾನು ಆದರದಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸುವನೆಂದೂ, ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟೃವಾದ ವಾಮದೇವಮುನಿಯು ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಾನೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನೂ ಸ್ತುತ ಇಂದ್ರ ನೂ ಗೃಣಾನ ಇಷಂ ಜರಿತ್ರೇ ನದ್ಯೋ ನ ಪೀಪೇಃ |

ಅಕಾರಿ ತೇ ಹರಿವೋ ಬ್ರಹ್ಮ ನನ್ಯಂ ಧಿಯಾ ಸ್ಯಾಮ ರಥ್ಯಃ ಸದಾಸಾಃ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನು | ಸ್ತುತಃ | ಇಂದ್ರ | ನು | ಗೃಣಾನಃ | ಇಷಂ | ಜರಿತ್ರೇ | ನದ್ಯಃ | ನ | ಪೀಪೇರಿತಿ ಪೀಪೇಃ |

ಅಕಾರಿ | ತೇ | ಹರಿವಃ | ಬ್ರಹ್ಮ | ನನ್ಯಂ | ಧಿಯಾ | ಸ್ಯಾಮ | ರಥ್ಯಃ | ಸದಾಸಾಃ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಸ್ತುತಃ ಪೂರ್ವಾರ್ಥಾಭಿಃ ಸಂಸ್ತುತೋ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಗೃಣಾನೋಽಸ್ಮಾಭಿಃ ಸ್ತೂಯಮಾನಸ್ತುಮಿಷಮನ್ನಂ ಜರಿತ್ರೇ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಮಹ್ಯಂ ನದ್ಯೋ ನಾದ್ಭಿರ್ನದೀರಿವ ಪೀಪೇಃ | ಸ್ಯಾಯಯ | ಪ್ರವೃದ್ಧಂ ಕುರು | ಹೇ ಹರಿವೋ ಹರಿಸಂಜ್ಞಾಕಾರ್ಶ್ವೋಪೇತೇಂದ್ರ ತೇ ತುಭ್ಯಂ ನನ್ಯಂ ನವತರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ತೋತ್ರಮಕಾರಿ | ಅಸ್ಮಾಭಿಃ ಕ್ರಿಯತೇ | ರಥ್ಯೋ ರಥವಂತೋ ವಯಂ ಧಿಯಾ ಪ್ರಜ್ಞಾರೂಪಯಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಸದಾಸಾಸ್ತುಂ ಸರ್ವದಾ ಭಜಮಾನಾಸ್ತದರ್ಥಂ ಹವೀರೂಪಸ್ಯಾನ್ನಸ್ಯ ದಾತಾರೋ ವಾ ಸ್ಯಾಮ | ಭೂಯಾಸ್ತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ನು—ಅತಿಶಯವಾಗಿ | ಸ್ತುತಃ—ಹಿಂದಿನ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತನಾದ ವನೂ | ನು—ಅದೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ | ಗೃಣಾನಃ—(ನಮ್ಮಿಂದಲೂ) ಸ್ತುತನಾಗತಕ್ಕವನೂ ಆಗಿ | ನದ್ಯಃ ನ—

ನದಿಗಳನ್ನು ಉದಕಗಳಿಂದ ತುಂಬುವಂತೆ | ಜರಿತ್ರೇ—ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನನಗೆ | ಇಷಂ—ಅನ್ನವನ್ನು |
 ಪೀಪೇಃ—ತುಂಬಿಕೊಂಡು | ಹರಿವಃ—ಹರಿಸಂಜ್ಞಕಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳ ಇಂದ್ರನೇ | ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ |
 ನಮ್ಯಂ—ನೂತನವಾದ | ಬ್ರಹ್ಮ—ಸ್ತೋತ್ರವು | ಅಕಾರಿ—ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ | ರಥೈಃ—ರಥಗಳನ್ನು
 ಹೊಂದಿರುವ ನಾವು | ಧಿಯಾ—ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ | ಸದಾಸಾಃ—ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನ
 ಪಿಸುವವರಾಗಿ | ಸ್ಯಾಮು—ಆಗುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಹಿಂದಿನ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತನಾದವನೂ, ಅದೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ನಮ್ಮಿಂದಲೂ
 ಸ್ತುತನಾಗತಕ್ಕವನೂ ಆಗಿ ನದಿಗಳನ್ನು ಉದಕಗಳಿಂದ ತುಂಬುವಂತೆ ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನನಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡು.
 ಹರಿಸಂಜ್ಞಕಗಳಾದ ಅಶ್ವವುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ನೂತನವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ.
 ರಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನಾವು ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನ ಪಿಸುವವರಾಗಿ
 ಆಗುವಂತಾಗಲಿ.

English Translation.

Glorified (in the past), glorified, Indra, at present, satisfy your wor-
 shipper with food, as rivers (are filled with water): lord of horses, a new
 hymn has been made for you: may we, possessed of chariots, be ever
 diligent in your praise.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕು ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿಲ್ಲದೆ ೨೦-೨೪ ನೇ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳಾಗಿ ಪರಿತವಾಗಿದೆ.

ಇಂದ್ರ ನು ಸ್ತುತಃ ನು ಗೃಣಾನಃ ನದ್ಯಃ ನ ಜರಿತ್ರೇ ಇಷಂ ಪೀಪೇಃ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಹಿಂದೆ
 ಅನೇಕ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವೆ. ಈಗ ನಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವೆ. ನದಿಗಳಿಗೆ ವೃಷ್ಟ್ಯದಕವು ತುಂಬಿ
 ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ನಮಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು (ಅನ್ನದ್ರಾಹಾರವನ್ನು) ತುಂಬಿ
 ಕೊಡು, ಎಂದರೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಕೊಡು.

ನು—ನು ಇತ್ಯೇಷೋಽನೇಕಕರ್ಮಾ | ಇದಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತೀತಿ ಹೇತ್ವಪದೇಶೇ | ಕಥಂ ನು
 ಕರಿಷ್ಯತೀತ್ಯನುಪ್ರಾಪ್ತೇ (ನಿ. ೧-೪) ನು ಎಂಬ ನಿಪಾತಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಇದಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತಿ
 ಎನ್ನುವಾಗ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಹೇತ್ವರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಥಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತಿ ಎನ್ನುವಾಗ ನು
 ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅಥಾಪ್ಯಪಮಾರ್ಥೇ ಭವತಿ | ಉಪಮಾನ
 ವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಾಗಲೂ ಸಹ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಅಕ್ಷೋ ನ ಚಕ್ರೋಃ ಶೂರ ಬೃಹಸ್ತೇ ತೇ ಮಹ್ನಾ ರಿರಿಚೇ ರೋದಸ್ಯೋಃ |

ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ನು ತೇ ಪುರುಹೂತ ವಯಾ ವ್ಯೂ ೩ ತಯೋ ರುರುಹುರಿಂದ್ರ ಪೂರ್ವೀಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೬-೨೪-೩)

ಎಂಬ ಋಕ್ವನ್ನು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಉದಾಹರಿಸಿ (ನಿ. ೧-೪), ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ನು ತೇ | ವೃಕ್ಷಸ್ಯೇವ ತೇ | ವೃಕ್ಷದಂತೆ ಅಥವಾ ವೃಕ್ಷದ ಶಾಖೆಗಳಂತೆ ಎಂದು ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಮಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ—

ನೂ ಮರ್ತೋ ದಯತೇ ಸನಿಷ್ಯನ್ಯೋ ವಿಷ್ಣವ ಉರುಗಾಯಾಯ ದಾಶತ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೧೦೦-೧೧)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಬೇಗನೆ, ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಎಂಬರ್ಥವೂ,

ನೂ ಇಂದ್ರ ಶೂರ ಸ್ತವಮಾನ ಊತೀ ಬ್ರಹ್ಮಜೂತಸ್ತನ್ವಾ ವಾವೃಧಸ್ತ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೧೯-೧೧)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿ ನು ಎಂದರೆ ಅದ್ವೈ, ಈಗ, ಒಡನೆಯೇ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುವುದೆಂದು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಉದಾಹರಣೆ ಸಹಿತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತವಾದ-ಋಕ್ವಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಬೇಗನೆ, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಎಂದರ್ಥವು.

ಜರಿತ್ರೇ—ಜರಿತ್ವಶಬ್ದವು ಸ್ತೋತ್ರನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ (ನಿ. ೩-೧೯) ಜರಿತಾ ಗರಿತಾ (ನಿ. ೧-೭) ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಜರಿತ್ರೇ ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ನನಗೆ ಎಂದರ್ಥವು.

ನೆ—ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು—

ನೇತಿ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥೀಯೋ ಭಾಷಾಯಾಂ | ಉಭಯಮನ್ವಧ್ಯಾಯಂ | ನೇಂದ್ರಂ ದೇವ-
ಮಮಂಸತ ಇತಿ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥೀಯಃ ಪುರಸ್ತಾದುಪಚಾರಸ್ತಸ್ಯ ಯತ್ಪ್ರತಿಷೇಧತಿ |
ದುರ್ಮದಾಸೋ ನ ಸುರಾಯಾಂ ಇತ್ಯುಪಮಾರ್ಥೀಯಃ | ಉಪರಿಷ್ಪಾದುಪಚಾರಸ್ತಸ್ಯ
ಯೇನೋಪಮಿಮಾತೇ || (ನಿ. ೧-೪)

ಎಂದರೆ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ, ವೇದಭಾಷೆಯಲ್ಲದ ಆಧುನಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ (ಇಲ್ಲ, ಅಲ್ಲ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಇದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಉಪಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ—
ನೇಂದ್ರಂ ದೇವಮಮಂಸತ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಪ್ರತಿಷೇಧವೆಂದರೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅಥವಾ ಎದುರಿಗೆ ಹೊಗಳಿದೇ ಇರುವುದು. ಇಂದ್ರನನ್ನು ದೀಪ್ತಿಯುಕ್ತನಾದವನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ (ನ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ) ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಇಂದ್ರನ ವಿಷಯಕವಾದ ಉಪಚಾರೋಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥ ವೆಂದು ಹೆಸರು. ದುರ್ಮದಾಸೋ ನ ಸುರಾಯಾಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಪಮಾರ್ಥವನ್ನು (ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು) ಸೂಚಿಸುವುದು. ಮಧ್ಯವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿದ ಜನರಂತೆ ದುರಹಂಕಾರವುಳ್ಳವರು ಎಂದು

ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಾವಗುಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಾವಗುಣಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಹೇಳುವುದೇ ಉಪಮಾರ್ಥವು. ಮಧ್ಯಪಾನಮಾಡಿದವರು ಮತಿಹೀನರಾಗಿ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ನೀಚಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವರು. ಆ ಜನರಂತೆ ದುರಹಂಕಾರವುಳ್ಳವರು ಎಂಬುದೇ ಉಪಮಾರ್ಥವು. ಈ ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ನೆ ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೂ, ಇವ ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಈ ವಿಧವಾದ ಉಪಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ನೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದು. ಬಳಸುವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಇವ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರವಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತದ ಉಪಸಂಹಾರರೂಪವಾದ ಈ ಋಕ್ವಿನಲ್ಲಿ ವಾಮದೇವಋಷಿಯು ದೇವತೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನರ್ಪಿಸಿ ದೇವತೆಯ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುವುದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಆ ನೆ ಇಂದ್ರ ಇತ್ಯೇಕಾದಶರ್ಚಿಂ ದಶಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭಮೈಂದ್ರಂ |
ಆ ನೆ ಇತ್ಯನುಕ್ರಮಣಿಕಾ || ಪೃಷ್ಠಾಭಿಪ್ಲವಷಡಹಯೋಃ ಪ್ರಥಮೇಽಹನಿ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯ ಏತನ್ನಿವಿದ್ಧಾ
ನೀಯಂ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಆ ನೆ ಇಂದ್ರ ಇತಿ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಂ | ಅ. ೭-೫ | ಇತಿ || ಮಹಾವ್ರತೇಽಸ್ಯೇ-
ತತ್ಸಂಪಾತಸೂಕ್ತಂ | ತಥೈವ ಪಂಚಮಾರಣ್ಯಕೇ ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಆ ನೆ ಇಂದ್ರೋ ದೂರಾದಾ ನೆ
ಆಸಾದಿತಿ ಸಂಪಾತಃ | ಐ. ಅ. ೫-೨-೨ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಆ ನೆ ಇಂದ್ರ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಎರಡನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಋಕ್ವುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು; ತ್ರೈಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆ ನೆ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದು. ಪೃಷ್ಠ ಮತ್ತೂ ಅಭಿಪ್ಲವ. ಷಡಹವೆಂಬ ಯಾಗಗಳ ಮೊದಲನೆಯ ದಿನವದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವಾಗ ಈ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ನಿವಿನ್ಮಂತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ಲೋಕಸೂತ್ರದ—ಆ ನೆ ಇಂದ್ರ ಇತಿ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೭-೫) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು. ಮಹಾವ್ರತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಂಪಾತಸೂಕ್ತಪಠನಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಐತರೇಯ ಆರಣ್ಯಕದ ಪಂಚಮಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಆ ನೆ ಇಂದ್ರೋ ದೂರಾದಾ ನೆ ಆಸಾದಿತಿ ಸಂಪಾತಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು. (ಐ. ಅ. ೫-೨-೨).

ಸೂಕ್ತ—೨೦

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಹ—೨ || ಸೂಕ್ತ—೨೦ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೬ || ವರ್ಗ—೩, ೪ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೧೧ ||

ಋಷಿಃ—ನಾಮದೇವಃ ||

ದೇವತಾ—ಇಂದ್ರಃ ||

ಭಂದಕ—ತ್ರಿಷ್ವಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆ ನ ಇಂದ್ರೋ ದೂರಾದಾ ನ ಆಸಾದಭಿಷ್ಟಿಕ್ಯದವಸೇ ಯಾಸದುಗ್ರಃ |

ಓಜಿಷ್ಠೇಭಿರ್ನೃಪತಿರ್ವಜ್ರಬಾಹುಃ ಸಂಗೇ ಸಮತ್ಸು ತುರ್ವಣಿಃ ಪೃತನ್ಯೂನ್ |

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಆ | ನಃ | ಇಂದ್ರಃ | ದೂರಾತ್ | ಆ | ನಃ | ಆಸಾತ್ | ಅಭಿಷ್ಟಿಕ್ಯತ್ | ಅವಸೇ | ಯಾಸತ್ | ಉಗ್ರಃ

ಓಜಿಷ್ಠೇಭಿಃ | ನೃಪತಿಃ | ವಜ್ರಬಾಹುಃ | ಸಂಗೇ | ಸಮತ್ಸು | ತುರ್ವಣಿಃ | ಪೃತನ್ಯೂನ್ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಭಿಷ್ಟಿಕ್ಯದ್ಯಜಮಾನಸಂಬಂಧಿನಾಮಭೀಷ್ಟಾನಾಂ ಕರ್ತೋಗ್ರಸ್ತೇಜಸ್ವೀಂದ್ರೋ ನೋಽಸ್ಮಾಕಮವಸೇ ರಕ್ಷಣಾಯಾ ದೂರಾದಾ ಯಾಸತ್ | ಆ ಯಾತು | ಅಗಚ್ಛತು | ಅಪಿ ಚ ಆಸಾದಾಸನ್ನಾದಂತಿಕಾಚ್ಛೇ ನೋಽಸ್ಮಾಕಮವಸೇ ರಕ್ಷಣಾಯಾ ಯಾಸತ್ | ಆ ಯಾತು | ಕೀದೃಶಃ | ಸಮತ್ಸು ಸಂಗ್ರಾಮೇಷು ಸಂಗೇ ಶತ್ರುಭಿಃ ಸಂಯೋಗೇ ಸತಿ ಪೃತನ್ಯೂನ್ ಶತ್ರುನ್ ತುರ್ವಣಿರ್ಹಿಂಸನ್ ವಜ್ರಬಾಹುರ್ವಜ್ರಹಸ್ತೋ ನೃಪತಿರ್ವೃಷ್ಟಿದ್ವಾರಾ ನೃಣಾಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಪಾಲಕ ಓಜಿಷ್ಠೇಭಿರತಿಶಯೇನ ತೇಜಸ್ವಿಭಿರ್ಮರುದ್ಧಿರ್ಯುಕ್ತ ಇತಿ ಶೇಷಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಅಭಿಷ್ಟಿಕ್ಯತ್—ಯಜಮಾನರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವವನೂ | ಉಗ್ರಃ—ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಸಮತ್ಸು—ಸಂಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ | ಸಂಗೇ—ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ | ಪೃತನ್ಯೂನ್—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ತುರ್ವಣಿಃ—ಹಿಂಸಿಸುವವನೂ | ವಜ್ರಬಾಹುಃ—ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ಬಾಹುವುಳ್ಳವನೂ | ನೃಪತಿಃ—ಮಾನವರ ಪಾಲಕನೂ ಆದ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ಓಜಿಷ್ಠೇಭಿಃ—ಅತಿಶಯವಾದ ಓಜಸ್ಸುಳ್ಳ ಮರುತ್ತುಗಳೊಡಗೂಡಿ | ನಃ—ನಮ್ಮ | ಅವಸೇ—ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ | ದೂರಾತ್—ದೂರದಿಂದಲೂ | ಆ ಯಾಸತ್—ಬರಲಿ | ಆಸಾತ್—ಹತ್ತಿರದಿಂದಲೂ ಸಹ | ಆ (ಯಾಸತ್)—ಬರಲಿ.

| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಜಮಾನರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವವನೂ, ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಸಂಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುವವನೂ, ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಬಾಹುವಿನಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿರುವವನೂ, ಮಾನವರ ಪಾಲಕನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು ಅತಿಶಯವಾದ ಓಜಸ್ಸುಳ್ಳ ಮರುತ್ತುಗಳೊಡಗೂಡಿ ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ದೂರದಲ್ಲಿರಲಿ ಅಥವಾ ಹತ್ತಿರವಿರಲಿ, ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಬರಬೇಕು.

English Translation.

May the illustrious Indra, the granter of desires, come to us, whether from afar or nigh, for our protection : he who is the lord of men, armed with the thunderbolt, overcoming his foes in conflict and in combats, (attended) by the most illustrious (Maruts).

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಸಮತ್ಸು, ಪ್ರತನಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಸಂಗ್ರಾಮನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾಗಿದೆ. (ನಿ. ೩-೬) ಈ ಋಕ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರತನಾನ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯುದ್ಧಾಭಿಲಾಷಿಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುನ್—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಎಂದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಅರ್ಥವಿವರಣೆಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಆಸಾತ್—ಆಸಾತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅಂತಿಕನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ (ನಿ. ೩-೯) ಆಸಾತ್ ಎಂದರೆ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥವು.

ತುರ್ವಣಿಃ—ಈ ಋಕ್ನಲ್ಲಿರುವ ತುರ್ವಣಿಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಹಿಂಸನ್—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುವವನು ಎಂದು ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಯಾಸ್ಯರು ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ—

ತುರ್ವಣಿಸ್ತುರ್ಣವನಿಃ | ಸ ತುರ್ವಣಿರ್ಮಹಾ ಅರೇಣುಸಾಂಸ್ಯೇ ಇತ್ಯಸಿ ನಿಗಮೋ ಭವತಿ |

(ನಿ. ೬-೧೪)

ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಎಂದರೆ ತುರ್ವಣಿಃ ಎಂದರೆ ತುರ್ಣಿಂ ಹಿ. ಯಃ ಸಂಭಜತೇ ಸ ತುರ್ಣಿವನಿತಾ ಸನ್ ತುರ್ಣಿವನಿರಿತ್ಯುಕ್ತಃ | ಇಂದ್ರನು ತನ್ನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವವರ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಬೇಗ ಬರುವವನು ಎಂದು ಈ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಓಜಿಷ್ಯೇಭಿಃ—ಅತಿಶಯೇನ ತೇಜಸ್ವಿಭಿಃ ಮರುದ್ಭಿಯುಕ್ತ ಇತಿ ಶೇಷಃ | ಓಜಿಷ್ಯೇಭಿಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತೇಜಸ್ವಿಗಳಾದವರು, ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಗಳು ಎಂಬರ್ಥಮಾತ್ರ ಇರುವುದಾದರೂ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅರ್ಥಹೊಂದುವಂತೆ ಮರುದ್ಭಿಃ—ಮರುದ್ಭೀವತೆಗಳೊಡನೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆ ನ ಇಂದ್ರೋ ಹರಿಭಿರ್ಯಾತ್ವಚ್ಛಾರ್ವಾಚೀನೋವಸೇ ರಾಧಸೇ ಚ |
ತಿಷ್ಠಾತಿ ವಜ್ರೀ ಮಘನಾ ನಿರಸ್ಮೀಮಂ ಯಜ್ಞಮನು ನೋ ವಾಜಸಾತೌ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಆ | ನಃ | ಇಂದ್ರಃ | ಹರಿಭಿಃ | ಯಾತು | ಅಚ್ಛ | ಅರ್ವಾಚೀನಃ | ಅವಸೇ | ರಾಧಸೇ | ಚ |
ತಿಷ್ಠಾತಿ | ವಜ್ರೀ | ಮಘನಾ | ನಿರಸ್ಮೀ | ಇಮಂ | ಯಜ್ಞಂ | ಅನು | ನಃ | ವಾಜಸಾತೌ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅರ್ವಾಚೀನೋವಸೇ ಸ್ಮದಭಿಮುಖ ಇಂದ್ರೋವಸೇ ಸ್ಮದೀಯಾಯ ರಕ್ಷಣಾಯ ರಾಧಸೇ ಚ
ಧನಾಯ ಚ ನೋ ಚ್ಛಾರ್ವಾಸ್ಮಾನಭಿ ಲಕ್ಷೀಕೃತ್ಯ ಹರಿಭಿರಶ್ವೈಃ ಸಹಾ ಯಾತು | ಆಗಚ್ಛತು | ಕಿಂಚಿ ವಜ್ರೀ
ವಜ್ರನಾನ್ಮಘನಾ ಧನವಾನಿರಸ್ಮೀ ಮಹಾನ್ | ನಿರಸ್ಮೀತಿ ಮಹನ್ನಾಮಸು ಪಾತಾತ್ | ಅಸ್ಮದೀಯಸ್ಯ
ಕರ್ಮಣೋ ದ್ವೇಷ್ಟೈಭಿರಸುರಾದಿಭಿಃ ಸಹ ನೋವಸ್ಮಾಕಂ ವಾಜಸಾತೌ ಯುದ್ಧೇ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸತೀಮ-
ಮಸ್ಮದೀಯಂ ಯಜ್ಞಮನುದ್ದಿಶ್ಯ ತಿಷ್ಠಾತಿ | ತಿಷ್ಠತು ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥಃ ||

ಅರ್ವಾಚೀನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನೋಡುವ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು ! ಅವಸೇ—
ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ | ರಾಧಸೇ ಚ—ನಮ್ಮ ಧನಲಾಭಕ್ಕಾಗಿಯೂ | ನಃ ಅಚ್ಛ—ನಮಗೆ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿ |
ಹರಿಭಿಃ—ಅಶ್ವಗಳೊಡನೆ | ಆ ಯಾತು—ಬರಲಿ | ವಜ್ರೀ—ವಜ್ರಾಯುಧವುಳ್ಳವನೂ | ಮಘನಾ—
ಧನವಂತನೂ | ನಿರಸ್ಮೀ—ಮಹತ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು | ನಃ—ನಮಗೂ (ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳಿಗೂ) |
ವಾಜಸಾತೌ—ಯುದ್ಧವು ಸಂಭವಿಸಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ | ಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ ಅನು—ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ |
ತಿಷ್ಠಾತಿ—ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಹ ನಮ್ಮನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನೋಡತಕ್ಕ ಇಂದ್ರನು ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ,
ಧನಲಾಭಕ್ಕಾಗಿಯೂ ನಮಗೆ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿ ಅಶ್ವಗಳೊಡನೆ ಬರಲಿ. ವಜ್ರಾಯುಧವುಳ್ಳವನೂ, ಧನವಂತನೂ,
ಮಹತ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು ನಮಗೂ ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳಿಗೂ ಯುದ್ಧವು ಸಂಭವಿಸಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲಿ.

English Translation.

May Indra, looking down upon us, come with his steeds to our
presence for our protection and enrichment: may the mighty thunderer,

the possessor of wealth, (aiding us) in battle, be present at this our sacrifice.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ವಿರಪ್ತೀ—ವಿರಪ್ತೀ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಮಹನ್ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ (ನಿ. ೩-೧೩) ಮಹತ್ವಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನು, ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು ಎಂದರ್ಥವು. ನಿರುಕ್ತವ್ಯಾಖ್ಯಾಕಾರರಾದ ದುರ್ಗಾಚಾರ್ಯರು—**ಮಹಾ ಅನುಶ್ರೋ ವೃಜನೇ ವಿರಪ್ತೀ** (ಋ. ಸಂ. ೩-೩೬-೪) ಎಂಬ ಋಕ್ತಿಗೆ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಮಾಡುವಾಗ—**ವಿರಪ್ತೀ ವಿರಾವಣತೀಲಃ** | ಯುದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಘಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಆರ್ಭಟಿಸುವವನೆಂದು ಇಂದ್ರನ ಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿದಾರೆ.

ವಾಜಸಾತೌ—ವಾಜಸಾತೌ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸಂಗ್ರಾಮನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ (ನಿ. ೩-೯) ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥವು. ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ನಿಧಿ ಅರ್ಥವೂ ಇರುವುದು. ವಾಜಶಬ್ದವು ಅನ್ನನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ **ವಾಜಸಾತಿ** ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನ್ನಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಯಾಸ್ಕರು—**ವಾಜಸಾತೇಯೇ ಅನ್ನಸಂಸನನಾಯ, ಅನ್ನಸಂಭಜನಾಯ** (ನಿ. ೧೨-೪೬) ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ ತ್ವಮಸ್ಮಾಕಮಿಂದ್ರ ಪುರೋ ದಧತ್ಸನಿಷ್ಯಸಿ ಕೃತುಂ ನಃ |
ಶ್ವಘ್ನೀವ ವಜ್ರಿನ್ತನಯೇ ಧನಾನಾಂ ತ್ವಯಾ ವಯಮರ್ಯ ಆಜಿಂ
ಜಯೇಮು || ೩ ||

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಇಮಂ | ಯಜ್ಞಂ | ತ್ವಂ | ಅಸ್ಮಾಕಂ | ಇಂದ್ರ | ಪುರಃ | ದಧತ್ | ಸನಿಷ್ಯಸಿ | ಕೃತುಂ | ನಃ |

ಶ್ವಘ್ನೀವ | ವಜ್ರಿನ್ | ತನಯೇ | ಧನಾನಾಂ | ತ್ವಯಾ | ವಯಂ | ಅರ್ಯಃ | ಆಜಿಂ | ಜಯೇಮು ||

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ನೋಽಸ್ಮಾನ್ನರೋ ದಧತ್ ಪುರಸ್ಕೃತಾನ್ ಕುರ್ವನ್ ಅಸ್ಮಾಕಂ ಕೃತುಂ ಕ್ರಿಯಮಾಣಮಿಮಂ ಯಜ್ಞಂ ಸನಿಷ್ಯಸಿ | ಸಂಭಜಿಷ್ಯಸಿ | ಅಪಿ ಚ ಶ್ವಘ್ನೀವ ಮೃಗಯುರ್ವೃಗಾನಿವ ಹೇ ವಜ್ರಿನ್ ವಜ್ರವನ್ನಿಂದ್ರ ತ್ವಯೋರ್ಯೋರಯಃ ಸ್ತೋತಾರೋ ವಯಂ ಧನಾನಾಂ ಪಶ್ವಾದಿಧನಾನಾಂ ಸನಯೇ ಲಾಭಾಯಾಜಿಂ ಶತ್ರುಸಂಬಂಧಿನಂ ಸಂಗ್ರಾಮಂ ಜಯೇಮು | ಸಂಜೀಯಾಸ್ತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತ್ವಂ—ನೀನು | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ಪುರೋ ದಧತ್—ನಿನ್ನ ಮುಂಭಾಗ ದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು | ಅಸ್ಮಾಕಂ—ನಮ್ಮಿಂದ | ಕೃತ್ವಂ—ನೆರವೇರಿಸಲ್ಪಡುವ | ಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ—ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು | ಸನಿಷ್ಯಸಿ—ಸೇವಿಸು | ವಜ್ರಿನ್—ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತ್ವಯಾ—ನಿನ್ನ ಸಹಾಯದಿಂದ | ಅರ್ಯಃ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ | ವಯಂ—ನಾವು | ಧನಾನಾಂ—ಪಶ್ವಾದಿ ಧನಗಳ | ಸನಯೇ—ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ | ಅಜಿಂ—ಯುಧವನ್ನು | ಶ್ವಘ್ನೀವ—ಬೇಟೆಗಾರನು ಮೃಗಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ | (ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾ) ಜಯೇಮ—ಜಯಿಸುವಂತೆ ಆಗಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನಿರಿಸಿಕೊಂಡು ನಮ್ಮಿಂದ ನೆರವೇರಿಸಲ್ಪಡುವ ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸೇವಿಸು. ವಜ್ರಧಾರಿಯಾದ ಇಂದ್ರನೇ, ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ನಾವು ನಿನ್ನ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬೇಟೆಗಾರನು ಮೃಗಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ ನಾಶಪಡಿಸಿ, ಯುಧವನ್ನು ಜಯಿಸಿ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಪಶ್ವಾದಿ ಧನಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತಾಗಲಿ.

English Translation.

You, Indra, placing us before you, shall receive this sacrifice, our holy offering: and as the huntsman (kills his game), may we, your worshippers, holder of the thunderbolt, for the acquirement of riches through you, be victorious in battle.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಯಜ್ಞವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಧನಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ನಾವು ಮಾಡುವ ಯುಧಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಗಾರನು ಮೃಗಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ ನಾವು ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ಜಯಶೀಲರಾಗೋಣ ಎಂದೂ ನಾಮದೇವತೆಯು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾನೆ.

ಕೃತು ಶಬ್ದವು ಕರ್ಮನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೩-೧) ಅಜಿ ಶಬ್ದವು ಸಂಗ್ರಾಮನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೩-೯) ಪಠಿತವಾಗಿದೆ.

ಅರ್ಯಃ—ಅರ್ಯಶಬ್ದವು ಈಶ್ವರನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ (ನಿ. ೩-೧೧) ಪ್ರಭು, ಸ್ವಾಮಿ ಎಂದರ್ಥ. ಪ್ರಕೃತ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಋ ಗತೌ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವಂತೆ ಭಾವಿಸಿ ಅರ್ಯಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರಯೇಃ ಸ್ತೋತಾರಃ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಹೇಳಿರುವರು.

ಶ್ವಘ್ನೀವ—ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮೋಸಮಾಡತಕ್ಕ ಜೂಜುಗಾರನೆಂದೂ, ವ್ಯಾಧನೆಂದೂ, ವ್ಯಾಧನ ಸತ್ತಿ ಯೆಂದೂ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ನಿರುಕ್ತಕಾರರ ವಿವರಣೆಯಂತೆ—

ಶ್ವಘ್ನೀ ಕಿತವೋ ಭವತಿ ಸ್ವಂ ಹಂತಿ ಸ್ವಂ ಪುನರಾಶ್ರಿತಂ ಭವತಿ | ಕೃತಂ ನ ಶ್ವಘ್ನೀ ವಿ ಚಿನೋತಿ
ದೇವನೇ | ಕಿತವಃ ಕಿಂ ತವಾಸ್ತೀತಿ ಶಬ್ದಾನುಕ್ಯತಿಃ | ಕೃತವಾನ್ವಾಶೀರ್ನಾಮಕಃ |

(ನಿ. ೫-೨೨)

ಶ್ವಘ್ನಿಯೆಂದರೆ ಜೂಜುಗಾರನು. ತಾನು ತನ್ನನ್ನೇ ನಾಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಪರಾಧೀನನಾಗುತ್ತಾನೆ.
ಎಂದು ವಿವರಿಸಿ, ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯ—

ಕೃತಂ ನ ಶ್ವಘ್ನೀ ವಿ ಚಿನೋತಿ ದೇವನೇ ಸಂವರ್ಗಂ ಯನ್ಮುಘನಾ ಸೂರ್ಯಂ ಜಯತ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೪೩-೫)

ಎಂಬ ಋಕ್ಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಜೂಜುಗಾರನೆಂದಾಗುತ್ತದೆ.
ಸ್ವಂದಸ್ವಾಮಿಗಳು ಶ್ವಭಿರ್ಹಂತೀತಿ ಶ್ವಘ್ನೀರ್ಲುಬ್ಧಕ ಇಹೋಚ್ಯತೇ ನಾಯಿಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು
ಕೊಲ್ಲತಕ್ಕ ಬೇಟೆಗಾರ ಎಂದೂ, ಸಾಯಣರು—ಶುನಾ ಮೃಗಾನ್ ಹತವಾನ್ ಶ್ವಹಾ | ತಸ್ಯ ಸ್ತ್ರೀ ಶ್ವಘ್ನೀ
ನಾಯಿಗಳ ಮೂಲಕ ಮೃಗಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲತಕ್ಕ ವ್ಯಾಧನ ಸ್ತ್ರೀ (ಪತ್ನಿ) ಎಂದೂ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ
ಪ್ರಕೃತ ಋಕ್ಯೆನಲ್ಲದೆ ಋ. ಸಂ. ೧-೯೨-೧೦; ೨-೧೨-೪; ೧೦-೪೨-೯; ೧೦-೪೩-೫; ೮-೪೫-೩೮ ಎಂಬ
ಋಕ್ಯುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ವಘ್ನೀ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಋಕ್ಯೆನಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಧನೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದಾರೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉಶನ್ನುಷು ಣಃ ಸುಮನಾ ಉಪಾಕೇ ಸೋಮಸ್ಯ ನು ಸುಷುತಸ್ಯ
ಸ್ವಧಾವಃ |

ಪಾ ಇಂದ್ರ ಪ್ರತಿಭೃತಸ್ಯ ಮಧ್ವಃ ಸಮಂಧಸಾ ಮಮದಃ ಪ್ರಷ್ಠೇನ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉಶನ್ | ಊಂ ಇತಿ | ಸು | ನಃ | ಸುಮನಾಃ | ಉಪಾಕೇ | ಸೋಮಸ್ಯ | ನು | ಸುಷುತಸ್ಯ |
ಸ್ವಧಾವಃ |

ಪಾಃ | ಇಂದ್ರ | ಪ್ರತಿಭೃತಸ್ಯ | ಮಧ್ವಃ | ಸಂ | ಅಂಧಸಾ | ಮಮದಃ | ಪ್ರಷ್ಠೇನ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮೇ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನೇ ನೈತ್ರಾವರುಣಸ್ಯೋಶನ್ನುಷು ಣ ಇತಿ ಶಸ್ತ್ರಯೋಜ್ಯಾ |
ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಉಶನ್ನುಷು ಣಃ ಸುಮನಾ ಉಪಾಕೇ ಇತಿ ಯೋಜ್ಯಾ | ಅ. ೫-೧೬ | ಇತಿ ||

ಹೇ ಸ್ವಧಾವೋನ್ನವನ್ನಿಂದ್ರ ಸುಮನಾಃ ಶೋಭನಮನಸ್ಕಸ್ವಮುಸಾಕೇ ಸಮಾಪೇ ನೋ-
ಸ್ತಾನುಶನ್ನು ಸು ಅತ್ಯಂತಂ ಕಾಮಯಮಾನಾಃ ಸನ್ ಸುಷುತಸ್ಯ ಸುಷ್ಕಭಿಷುತಂ ಪ್ರತಿಭೃತಸ್ಯ
ಸಂಭೃತಂ ಮಧ್ವೋ ಮಾದಕಂ ಸೋಮಸ್ಯ ಸೋಮಂ ನು ಪ್ರಿಪ್ರಮೇವ ವಾಃ | ಹಿಬ | ಪೃಷ್ಠೇನ |
ಪೃಷ್ಠಶಬ್ದೇನ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನ ಉದ್ಗಾತೃಭಿರುದ್ಗೀಯಮಾನಂ ಸ್ತೋತ್ರಮುಚ್ಯತೇ | ತತ್ಸಂಬಂಧಿ-
ನಾಂಧಸಾ ಪೀತೇನ ಸೋಮೇನ ಸಂ ಮಮದಃ | ಪ್ರಹೃಷ್ವೋ ಭವ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸ್ವಧಾವಃ—ಅನ್ನವಂತನಾದ | ಇಂದ್ರ—ಇಂದ್ರನೇ | ಸುಮನಾಃ—ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ
ನೀನು | ಉಸಾಕೇ—ನಮ್ಮ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ಸು ಉಶನ್—ಅತಿಶಯವಾಗಿ (ನಮ್ಮ
ಸಾಹಚರ್ಯವನ್ನು) ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ | ಸುಷುತಸ್ಯ—ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿ ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟದೂ | ಪ್ರತಿಭೃತಸ್ಯ—ಶೇಖರಿಸ
ಲ್ಪಟ್ಟದೂ | ಮಧ್ವಃ—ಮಾದಕವಾದದೂ ಆದ | ಸೋಮಸ್ಯ—ಸೋಮವನ್ನು | ನು—ಶೀಘ್ರವಾಗಿ |
ವಾಃ—ಪಾನಮಾಡು | ಪೃಷ್ಠೇನ—ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕಾಲದ ಸ್ತುತಿಯೊಡನೆ | ಅಂಧಸಾ—(ಪಾನಮಾಡಿದ)
ಸೋಮದಿಂದ | ಸಂ ಮಮದಃ—ಸಂತೃಪ್ತನಾಗು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅನ್ನವಂತನಾದ ಇಂದ್ರನೇ, ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ನೀನು ನಮ್ಮ ಸಾಹಚರ್ಯವನ್ನು ಅತಿಯಾಗಿ
ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ನಮ್ಮ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೋ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟದೂ ಆದರದಿಂದ್ವೇಶೇಖರಿಸ
ಲ್ಪಟ್ಟದೂ, ಮಾದಕವಾದದೂ ಆದ ಸೋಮವನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪಾನಮಾಡು. ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಉದ್ಗಾತೃಗಳಿಂದ ಪಠಿತವಾದ ಸ್ತುತಿಯೊಡನೆ ಪಾನಮಾಡಿದ ಸೋಮದಿಂದ ತೃಪ್ತನಾಗು.

English Translation-

Indra, the giver of food, be near to us, favourably disposed ; and,
anxious for our (good), drink of the effused, prepared, exhilarating Soma,
and be pleased by the (sacrificial) food (offered) with the noon-day hymn.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಸ್ವಧಾ ಶಬ್ದವು ಅನ್ನ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೩-೯) ಉಸಾಕೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅಂತಿಕನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ
(ನಿ. ೩-೯) ಅಂಧಃ ಶಬ್ದವು ಅನ್ನ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೩-೯) ಪಠಿತವಾಗಿದೆ.

ಪೃಷ್ಠೇನ—ಇಲ್ಲಿ ಪೃಷ್ಠಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದ್ಗಾತೃವೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು
ಗಾನಮಾಡುವ ಸ್ತೋತ್ರವೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದಾರೆ. ಋಕ್ವೇನ ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವಿ ಯೋ ರರಪ್ಯ ಋಷಿಭಿರ್ನವೇಭಿರ್ವೃಕ್ಷೋ ನ ಪಕ್ಷಃ ಸೃಣ್ವೋ ನ ಜೇತಾ |
 ಮರ್ಯೋ ನ ಯೋಷಾಮುಭಿ ಮನ್ಯಮಾನೋಚ್ಛಾ ವಿವಕ್ತಿ ಪುರುಹೂತ-
 ಮಿಂದ್ರಂ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಿ | ಯಃ | ರರಪ್ಯೇ | ಋಷಿಭಿಃ | ನವೇಭಿಃ | ವೃಕ್ಷಃ | ನ | ಪಕ್ಷಃ | ಸೃಣ್ವಃ | ನ | ಜೇತಾ |
 ಮರ್ಯಃ | ನ | ಯೋಷಾಂ | ಅಭಿ | ಮನ್ಯಮಾನಃ | ಅಚ್ಛಾ | ವಿವಕ್ತಿ | ಪುರುಹೂತಂ | ಇಂದ್ರಂ || ೫ ||

|| ಸಾಯಂಭಾಷ್ಯಂ ||

ಪಕ್ಷಃ ಪಕ್ಷಪಾಲೋ ವೃಕ್ಷೋ ನ ವೃಕ್ಷ ಇವ | ಅತ್ರ ಸೃಣಿತಬ್ದೋಕ್ತಂ ಕುಶವಾಚೀ | ತೇನಾಯುಧ-
 ಮಾತ್ರಂ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ | ಸೃಣ್ವಾ ಆಯುಧಕುಶಲೋ ಜೇತಾ ನ ಶತ್ರುವಿಜಯಾ ವೀರಪುರುಷ ಇವ ಯೋ
 ನವೇಭಿರ್ನವೈರ್ನೂತನೈರ್ಬುಷಿಭಿರ್ನಿ ರರಪ್ಯೇ | ನಿವಿಧಂ ಸ್ತೂಯತೇ | ಸ್ತೂತಾಹಂ ಪುರುಹೂತಂ
 ಬಹುಭಿರಾಹೂತಂ ತಮಿಂದ್ರಮುಚ್ಛಾಭಿ ಲಕ್ಷ್ಯೇಕೃತ್ಯ ವಿವಕ್ತಿ | ವಿಶೇಷೇಣ ವಚ್ಛಿ | ಸ್ತಾಮಿ | ತತ್ರ
 ದೃಷ್ಟಾಂತಃ | ಅಭಿ ಮನ್ಯಮಾನೋ ಮದೀಯೇಯಂ ಯೋಷಿದಿತ್ಯಭಿಜಾನನ್ಮರ್ಯೋ ಮತ್ಯೋ
 ಯೋಷಾಂ ನ ಸ್ತ್ರೀಮಿವ ತದ್ವತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಪಕ್ಷಃ—ಪಕ್ಷಪಾದ ಫಲಗಳುಳ್ಳ | ವೃಕ್ಷೋ ನ—ವೃಕ್ಷದಂತೆ ಸಮೃದ್ಧನೂ | ಸೃಣ್ವಃ—ಉತ್ತಮವಾದ
 ಆಯುಧವುಳ್ಳವನೂ | ಜೇತಾ ನ—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವ ವೀರನಂತಿರುವವನೂ ಆದ | ಯಃ—ಯಾವ
 ಇಂದ್ರನು | ನವೇಭಿಃ—ನೂತನರಾದ | ಋಷಿಭಿಃ—ಋಷಿಗಳಿಂದ | ನಿ ರರಪ್ಯೇ—ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ
 ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವನೋ ಅಂತಹವನೂ | ಪುರುಹೂತಂ—ಅನೇಕರಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವನೂ ಆದ | ಇಂದ್ರಂ—
 ಇಂದ್ರನನ್ನು | ಅಚ್ಛಾ—ಆದರದಿಂದ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ | ಅಭಿ ಮನ್ಯಮಾನಃ—ಅತ್ಯಂತ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಕೂಡಿದ |
 ಮರ್ಯಃ—ಮಾನವನು | ಯೋಷಾಂ ನ—ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಹೂಗಳುಂತೆ | ವಿವಕ್ತಿ—ಅತಿಶಯವಾಗಿ
 ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಪಕ್ಷವಾದ ಫಲಗಳುಳ್ಳ ವೃಕ್ಷದಂತೆ ಸಮೃದ್ಧನೂ, ಉತ್ತಮವಾದ ಆಯುಧವುಳ್ಳವನೂ, ಶತ್ರುಗಳನ್ನು
 ಜಯಿಸುವ ವೀರನಂತಿರುವವನೂ ಆದ ಯಾವ ಇಂದ್ರನು ನೂತನವಾದ ಋಷಿಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪ

ಡುವನೋ ಅಂತಹವನೂ, ಅನೇಕರಿಂದ ಸಹಾಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವನೂ ಅದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪುರುಷನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಹೊಗಳುವಂತೆ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ.

English Translation.

Like a man boasting of his wife, I glorify that Indra who is invoked of many, who is hymned by recent sages, (who is) like a tree with ripe fruit, like a victorious (warrior), skilful in arms.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಾಮದೇವಋಷಿಯು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಾನೆ.

ಪಕ್ಷಿಃ ವೃಕ್ಷೋ ನ—ಪಕ್ಷಿಫಲಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ವೃಕ್ಷಗಳು ಹೇಗೆ ಜನರಿಗೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಅನಂದವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವುದೋ, ಅದರಂತೆ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವವರಿಗೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾದ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂದು ಪಕ್ಷಿಫಲವೃಕ್ಷಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದೆ. ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮೂರಾವೃತ್ತಿ ಪೂತನಾಗಿರುವ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಪಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಸೃಣ್ಯಃ ಜೇತಾ ನ—ಸೃಣಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಅಂಕುಶ ಎಂಬ ಆಯುಧವಿಶೇಷವೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿ ದಾರೆ. ಯಾಸ್ತುರೂ ಸಹ—

ಸೃಣಿರಂಕುಶೋ ಭವತಿ ಸರಣಾತ್ | ಅಂಕುಶೋಽಜ್ಞತೇರಾಕುಚಿತೋ ಭವತೀತಿ ವಾ |
ನೇದೀಯ ಇತ್ಸೃಣ್ಯಃ ಪಕ್ಷಮೇಯಾತ್ ಇತ್ಯಸಿ ನಿಗಮೋ ಭವತಿ | ಅಂತಿಕತಮನುಂಕು-
ಶಾದಾಯಾತ್ಪಕ್ಷವಪೌಷಧಮಾಗಚ್ಛತ್ವಿತ್ಯಾಗಚ್ಛತ್ವಿತಿ |

(ನಿ. ೫-೨೮)

ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಎಂದರೆ ಸೃಣಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಂಕುಶವೆಂದರ್ಥವು. ಏಕೆಂದರೆ, ಸರಿ, ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗು ಎಂಬರ್ಥವುಳ್ಳ ಸೃಧಾತುವಿನಿಂದ ಈ ಶಬ್ದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಅನೆಯ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಳಹೊಗುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಸೃಣಿ ಎಂದರೆ ಅಂಕುಶವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಥವಾ ಈ ಅಂಕುಶವು ಛೇದಿಯಂತೆ ಬಗ್ಗಿರುವುದರಿಂದ (ಕುಟಿಲ್ಲವಕ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಈ ಶಬ್ದವು ಅಂಚತಿಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಬಹುದು ಈ ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾಸ್ತುರು—

ಯುನಕ್ತ ಸೀರಾ ವಿ ಯುಗಾ ತನುಧ್ವಂ ಕೃತೇ ಯೋನೌ ವಪತೇಹ ಬೀಜಂ |

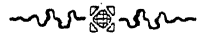
ಗಿರಾ ಚ ಶ್ರುಷ್ಟಿಃ ಸಭರಾ ಆಸನ್ನೋ ನೇದೀಯ ಇತ್ಸೃಣ್ಯಃ ಪಕ್ಷಮೇಯಾತ್ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೧೦೧-೩)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ದಾಹರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಸೃಣ್ಯಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಕ್ರವಾಗಿ ಬಗ್ಗಿರುವ ಅಂಕುಶ ಎಂದರೆ ಎತ್ತರವಾದ ವೃಕ್ಷದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕುಯ್ಯುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ತೋಟ ಎಂದು ಅರ್ಥವಿವರಣೆಮಾಡಿದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅಂಕುಶ ಅಥವಾ ಅಂಕುಶದಂತಿರುವ ಈಟಿ, ಭರ್ಜಿ ಎಂಬ ಆಯುಧವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ಯೋಧನು ಎಂಬರ್ಥವಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಸೃಣ್ಯಃ ಜೇತಾ ನ ಎಂಬ ನಾಕೃಕ್ಕೆ ಅಂಕುಶವೆಂಬ ಮೊನುಚಾದ ಆಯುಧವ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕುಶಲನಾದ ಭಟನು ಶತ್ರುವೀರರನ್ನು ಜಯಿಸುವಂತೆ ಎಂದು ಇಂದ್ರನ ಪರಾಕ್ರಮದ ಮತ್ತು ವಜ್ರಾಯುಧದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಪಮಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಎಂದರೆ ಹರಿತವಾದ ಅಂಕುಶವೆಂಬ ಆಯುಧವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ವೀರನು ಯಾವರೀತಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವನೋ ಅದರಂತೆ ಇಂದ್ರನು ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವನು ಎಂದು ಇಂದ್ರನ ಪರಾಕ್ರಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

ನವೇಭಿಃ ಋಷಿಭಿಃ ವಿ ರರಪ್ಯೇ—ನೂತನೈಃ ಋಷಿಭಿಃ ವಿವಿಧಂ ಸ್ತಾಯತೇ | ನೂತನಋಷಿಗಳಿಂದ ಎಂದರೆ ವಾಮದೇವ ಋಷಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಥವಾ ವಾಮದೇವ ಋಷಿಯ ಸಮಕಾಲೀನರಾದ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರನು ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಕೆಲವು ಋಷಿಗಳು ಅಗ್ನಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ನಿಃಪೂರ್ವೇಭಿರ್ಯುಷಿಭಿರೀಡ್ಯೋ ನೂತನೈರುತೇ | ಅಗ್ನಿಯೂ ಪೂರ್ವದ (ಹಿಂದಿನ) ಋಷಿಗಳಿಂದಲೂ, ಈಗಿನ ಋಷಿಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವನು ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದಾರೆ. ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರನು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಋಷಿಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರರುಹೂತಂ ಎಂದರೆ ಅನೇಕ ಋಷಿಜನರಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿ ಆಹ್ವಾನಿಸಲ್ಪಡುವವನು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

ಅಭಿ ಮನೈಮಾನಃ ಮರ್ಯಃ ಯೋಷಾಂ ನ ವಿವಕ್ಮಿ ಮದೀಯೇಯಂ ಯೋಷಿದಿತ್ಯಭಿಜಾನನ್ ಮರ್ತ್ಯಃ | ಯಥಾ ಸ್ವಸ್ತ್ರಿಯಂ ಪ್ರಶಂಸತಿ ತದ್ವತ್ | ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜನರು ತಮ್ಮವರನ್ನು ಎಂದರೆ ಬಂಧುಗಳು, ಸ್ವಜನರು ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಹೊಗಳುವುದು ರೂಢಿಯಷ್ಟೆ. ಅದರಂತೆ ಮನುಷ್ಯರು ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯರೇ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಪ್ರಶಂಸೆಮಾಡುವರು, ಎಂದರೆ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅವರ ಗುಣವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವರು. ಅದರಂತೆ ನಾನು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವೆನು ಎಂದು ಋಷಿಯು ಈ ಪತಿಸತ್ನಿಯರ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿ ತನಗಿರುವ ಆದರಾತಿಶಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುವನು.

| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಗಿರಿನ ಯಃ ಸ್ವತವಾ ಋಷ್ವ ಇಂದ್ರಃ ಸನಾದೇವ ಸಹಸೇ ಜಾತ ಉಗ್ರಃ |

ಆದರ್ತಾ ವಜ್ರಂ ಸ್ಥವಿರಂ ನ ಭೀಮ ಉದ್ವೇವ ಕೋಶಂ ವಸುನಾ

ವೈಷ್ವಂ || ೬ ||

|| ಸದಶಾತಃ ||

ಗಿರಿಃ | ನ | ಯಃ | ಸ್ವತನಾನ್ | ಋಷ್ಯಃ | ಇಂದ್ರಃ | ಸನಾತ್ | ಏವ | ಸಹಸೇ | ಜಾತಃ | ಉಗ್ರಃ |
ಆದರ್ಶಾ | ವಜ್ರಂ | ಸ್ಥವಿರಂ | ನ | ಭೀಮಃ | ಉದ್ವಾಳವ | ಕೋಶಂ | ವಸುನಾ | ನಿಃಸೃಷ್ಟಂ ||೬||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಗಿರಿರ್ನ ಪರ್ವತ ಇವ ಸ್ವತನಾನ್ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರವೃದ್ಧ ಋಷೋ ಮಹಾನ್ | ಋಷ್ಯ ಇತಿ ಮಹನ್ನಾಮ ಮಹತ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಋಷ್ಯ ಇತಿ ತನ್ನಾಮಸು ಪಾರಾತ್ | ಉಗ್ರ ಓಜಸ್ವೀ ಯ ಇಂದ್ರಃ ಸಹಸೇ ಶತ್ರುಗಳನ್ನ ಸೆದೆಬಡಿಯಲು ಸನಾದೇವ ಚಿರಾದೇವ ಜಾತ ಉತ್ಪನ್ನೋ ಭೀಮಃ ಶತ್ರುಣಾಂ ಭಯಂಕರಃ ಸ ಇಂದ್ರ ಉದ್ದೇವ ಕೋಶಮುದಕೇನ ಜಲಪಾತ್ರಮಿವ ವಸುನಾ ತೇಜಸಾ ನೈಃಸೃಷ್ಟಂ ನಿಗತಂ ಸ್ಥವಿರಂ ಬೃಹದ್ವಜ್ರಂ ನ ವಜ್ರಂ ಚ | ಸೇತಿ ಚಾರ್ಥೇ | ಅದರ್ಶಾ | ಅದೃತವಾನಾಸೀತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಗಿರಿಃ ನ—ಪರ್ವತದಂತೆ | ಸ್ವತನಾನ್—ಸ್ಥಿರನಾಗಿಯೂ, ಪ್ರವೃದ್ಧನಾಗಿಯೂ ಇರುವವನೂ | ಋಷ್ಯಃ—ಮಹಾತ್ಮನೂ | ಉಗ್ರಃ—ಓಜಸ್ವಿಯೂ ಆದ | ಯಃ ಇಂದ್ರಃ—ಯಾವ ಇಂದ್ರನು | ಸಹಸೇ—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೆದೆಬಡಿಯಲು | ಸನಾದೇವ—ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದಲೇ | ಜಾತಃ—ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಿ | ಭೀಮಃ—(ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ) ಭಯಂಕರನಾಗಿರುವನೋ (ಅದೇ ಇಂದ್ರನು) | ಕೋಶಂ—ಉದಕಪಾತ್ರವು | ಉದ್ವಾಳವ—ಉದಕದಿಂದ ತುಂಬಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ | ವಸುನಾ—ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ | ನೈಃಸೃಷ್ಟಂ—ಕೂಡಿದುದೂ | ಸ್ಥವಿರಂ—ಬೃಹತ್ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದೂ ಆದ | ವಜ್ರಂ ನ—ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನೂ ಸಹ | ಅದರ್ಶಾ—ಅದರದಿಂದ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪರ್ವತದಂತೆ ಸ್ಥಿರನಾಗಿಯೂ, ಪ್ರವೃದ್ಧನಾಗಿಯೂ ಇರುವವನೂ, ಮಹಾತ್ಮನೂ, ಓಜಸ್ವಿಯೂ ಆದ ಯಾವ ಇಂದ್ರನು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೆದೆಬಡಿಯಲು ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಿ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಭಯಂಕರನಾಗಿರುವನೋ ಅದೇ ಇಂದ್ರನು ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನೂ ಸಹ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಉದಕಪಾತ್ರವು ಉದಕದಿಂದ ತುಂಬಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ, ಇಂದ್ರನು ಸಹ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

English Translation-

He who is vast and self-sustained like a mountain, the radiant and formidable Indra, born of old for the destruction (of the foes of the gods), the wielder of the ancient thunderbolt, charged with splendour, like a jar (filled) with water.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಇಂದ್ರನು ಪರ್ವತದಂತೆ ಮಹಾಶರೀರವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನು, ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು, ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯು, ಶತ್ರುಗಳ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಬಹುಕಾಲದ ಹಿಂದೆಯೇ ಉತ್ಪನ್ನನಾದವನು, ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಭಯಂಕರನು, ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿರುವನು ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ನೀರನ್ನು ತುಂಬುವ ಪಾತ್ರೆಯು ಉದಕಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದೋ ಎಂದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದೋ ಅದರಂತೆ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾದ ಇಂದ್ರನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಧಳಧಳನೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ವಜ್ರಾಯುಧವಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರನೂ ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವನು ಎಂದು ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನ ಯಸ್ಯ ವರ್ತಾ ಜನುಷಾ ಸ್ವಸ್ತಿ ನ ರಾಧಸ ಆಮುರಿತಾ ಮಘಸ್ಯ |

ಉದ್ವಾವೃಷಾಣಸ್ತವಿಷೀವ ಉಗ್ರಾಸ್ಮಭ್ಯಂ ದದ್ಧಿ ಪುರುಹೂತ ರಾಯಃ ||೨||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನ | ಯಸ್ಯ | ವರ್ತಾ | ಜನುಷಾ | ನು | ಅಸ್ತಿ | ನ | ರಾಧಸಃ | ಆಮುರಿತಾ | ಮಘಸ್ಯ |

ಉತ್ವಾವೃಷಾಣಃ | ತವಿಷೀವಃ | ಉಗ್ರ | ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ | ದದ್ಧಿ | ಪುರುಹೂತ | ರಾಯಃ || ೨ ||

|| ಸಾಯಂಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಯಸ್ಯ ತವ ಕಶ್ಚಿ ಜನುಷಾ ಜನ್ಮನಾ ಸ್ವತಃ ಏವ ನು ಸತ್ಯಂ ವರ್ತಾ ವಾರಯಿತಾ ನಾಸ್ತಿ | ರಾಧಸೋ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಣಾಂ ಸಾಧಕಸ್ಯ ಮಘಸ್ಯ ತ್ವಯಾ ದೀಯಮಾನಸ್ಯ ಧನಸ್ಯಾಮುರಿತಾ ಕಶ್ಚಿ ದಪಿ ನಾಶಯಿತಾ ನಾಸ್ತಿ ಹೇ ತವಿಷೀವೋ ಬಲವನ್ನುಗ್ರ ತೇಜಸ್ವಿನ್ ಹೇ ಪುರುಹೂತ ಬಹುಭಿರಾಹೂತೇಂದ್ರ ಉದ್ವಾವೃಷಾಣೋಽಭೀಷ್ಠಾನ್ ಕಾಮಾನ್ಸರ್ಷಕಸ್ತ್ವಂ ರಾಯಃ ಪಶ್ಯಾದಿಧನಾನ್ಯಸ್ಮಭ್ಯಂ ಸ್ತೋತೃಭ್ಯೋ ದದ್ಧಿ | ದೇಹಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಇಂದ್ರ—ನಿನ್ನ ಇಂದ್ರನೇ) ಜನುಷಾ—ನಿನ್ನ ಜನ್ಮದ ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ | (ಮಹಾತ್ಮನಾದ) ಯಸ್ಯ—ಯಾವ ನಿನಗೆ | ನು—ಸತ್ಯವಾಗಿಯೂ | ವರ್ತಾ—ವಿರೋಧಿಸುವವನು | ನ ಅಸ್ತಿ—ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ | (ಅದರಂತೆಯೇ) ರಾಧಸಃ—ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಾಧಕವಾದುದೂ | ಮಘಸ್ಯ—ನಿನ್ನಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟುದೂ.

ಅದ ಧನಕ್ಕೆ | ಅಮರೀತಾ—ನಾಶಕನು | ನ—ಯಾರೂ ಇರಲಾರರು | ತನಿಷೀವಃ—ಬಲವಂತನೂ | ಉಗ್ರ—ತೇಜಸ್ವಿಯೂ | ಪುರುಹೂತ—ಅನೇಕರಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವನೂ ಅದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಉದ್ವವ್ಯ-ಷಾಣಿ—ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುವ ನೀನು | ರಾಯಃ—ಪಶ್ಚಾದಿ ಧನಗಳನ್ನು | ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ನಮಗೆ | ದದ್ಧಿ—ಕೊಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೇ ಅಪ್ರತಿಹತವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಪುರುಷನಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಅದರಂತೆಯೇ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಾಧಕವಾದುದೂ, ನಿನ್ನಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟದೂ ಆದ ಧನವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಬಲ್ಲ ಪುರುಷನೂ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಬಲವಂತನೂ, ತೇಜಸ್ವಿಯೂ, ಅನೇಕರಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವನೂ ಅದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುವ ನೀನು ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ನಮಗೆ ಪಶ್ಚಾದಿ ಧನಗಳನ್ನು ಕೊಡು,

English Translation.

Of whom there is no opposer by (reason of) his birth, nor any destroyer of the wealth that accomplishes (pious works): powerful and resplendent (Indra), the invoked of many, the showerer (of benefits) bestow upon us riches.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಜನುಷಾ ಯಸ್ಯ ನು ವರ್ತಾ ನ ಅಸ್ತಿ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಜನಿಸಿದಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿ ಯಾಗಿರುವೆ. ಇಂತಹ ನಿನ್ನನ್ನು ಎದುರಿಸುವವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ.

ರಾಧಸಃ ಮುಘಸ್ಯ ಅಮರೀತಾ ನ—ನೀನು ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವವರಿಗೆ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಿಗಾಗಿ ಕೊಡುವ ಧನವನ್ನು ಯಾರೂ ನಾಶಮಾಡಲಾರರು.

ತನಿಷೀವಃ ಉಗ್ರ ಪುರುಹೂತ ಉದ್ವವ್ಯಷಾಣಿ ರಾಯಃ ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ದದ್ಧಿ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯು, ತೇಜಸ್ವಿಯು ಮತ್ತು ನಿನ್ನನ್ನು ಅನೇಕರು ಯಜ್ಞಾರ್ಥವಾಗಿ ಆಹ್ವಾನಿಸುವರು. ನೀನು ಸ್ತೋತ್ರಜನರಿಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುವವನು (ಕೊಡುವವನು) ಇಂತಹ ನೀನು ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಿರುವ ನಮಗೆ ಪಶುಸಂಪತ್ತೇ ಮೊದಲಾದ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡು ಎಂದು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ರಾಧಃ, ಮುಘಃ, ರಾಯಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಧನನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿವೆ. (ನಿ. ೩-೯) ತನಿಷೀ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಬಲನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. (ನಿ. ೩-೮)

|| ಸಂಹಿತಾವಾರ್ತ ||

ಈಕ್ಷೇ ರಾಯಃ ಪ್ವಯಸ್ಯ ಚರ್ಷಣೇನಾಮುತ ವ್ರಜಮಪವರ್ತಾಸಿ ಗೋನಾಂ |
ಶಿಕ್ಷಾನರಃ ಸಮಿಥೇಷು ಪ್ರಹಾವಾನ್ವಸ್ವೋ ರಾಶಿಮಭಿನೇತಾಸಿ ಭೂರಿಂ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಈಕ್ಷೇ | ರಾಯಃ | ಪ್ವಯಸ್ಯ | ಚರ್ಷಣೇನಾಂ | ಉತ | ವ್ರಜಂ | ಅಪವರ್ತಾ | ಅಸಿ | ಗೋನಾಂ |
ಶಿಕ್ಷಾನರಃ | ಸಂಘಥೇಷು | ಪ್ರಹಾವಾನ್ | ವಸ್ವಃ | ರಾಶಿಂ | ಅಭಿನೇತಾ | ಅಸಿ | ಭೂರಿಂ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಚರ್ಷಣೇನಾಂ ಪ್ರಜಾನಾಂ ರಾಯೋ ಧನಸ್ಯ ಪ್ವಯಸ್ಯ ಗೃಹಸ್ಯ ಚೇಕ್ಷೇ |
ಈಕ್ಷೇ | ಉತಾಪಿ ಚ ಗೋನಾಂ ಗನಾಂ ವ್ರಜಂ ಸಮೂಹಮಪವರ್ತಾಪವಾರಕೋಽಸಿ | ನಿರೋಧಕೇ-
ಭ್ಯೋಽಸುರೇಭ್ಯೋ ಗನಾಂ ಮೋಚಯಿತಾ ಭವಸೀಕ್ಯರ್ಥಃ | ಸಿಂಹ ಹೇ ಇಂದ್ರ ಶಿಕ್ಷಾನರಃ ಶಿಕ್ಷಯಾ
ನೇತಾ ಪ್ರಜ್ಞಾನಾಂ ಶಾಸಕಃ ಸಮಿಥೇಷು ಯುದ್ಧೇಷು ಪ್ರಹಾವಾನ್ ಪ್ರಹರಣವಾಂಸ್ತ್ವಂ ಭೂರಿಂ
ಪ್ರಭೂತಂ ವಸ್ವೋ ಧನಸ್ಯ ರಾಶಿಂ ಸಮೂಹಮಭಿನೇತಾಸಿ | ಪ್ರಾಪಯಿತಾ ಚ ಭವಸಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) ಚರ್ಷಣೇನಾಂ—ಪ್ರಜೆಗಳ | ರಾಯಃ—ಧನಕ್ಕೂ | ಪ್ವಯಸ್ಯ—ಗೃಹಕ್ಕೂ |
ಈಕ್ಷೇ—(ನೀನೇ) ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದೀಯೆ | ಉತ—ಮತ್ತು | ಗೋನಾಂ—ಗೋವುಗಳ | ವ್ರಜಂ—ಸಮೂಹ
ವನ್ನು | ಅಪವರ್ತಾ—(ಅಸುರರಿಂದ) ರಕ್ಷಿಸುವವನಾಗಿಯೂ | ಅಸಿ—ಆಗಿದ್ದೀಯೆ (ಮತ್ತು) | ಶಿಕ್ಷಾನರಃ—
ಉಪದೇಶಕನೂ | ಸಮಿಥೇಷು—ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ | ಪ್ರಹಾವಾನ್—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯುವವನೂ ಆದ
ನೀನು | ಭೂರಿಂ—ಪ್ರಭೂತನಾದ | ವಸ್ವಃ—ಧನದ | ರಾಶಿಂ—ಸಮೂಹವನ್ನು | ಅಭಿನೇತಾ ಅಸಿ—
ಒದಗಿಸುವವನೂ ಆಗಿದ್ದೀಯೆ..

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಪ್ರಜೆಗಳ ಧನಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಗೃಹಕ್ಕೂ ನೀನೇ ಈಶ್ವರನಾಗಿದ್ದೀಯೆ.
ಮತ್ತು ಅಸುರರಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಗೋವುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವನೂ ನೀನೇ ಆಗಿದ್ದೀಯೆ. ಮಾನವರಿಗೆ ಉಪದೇಶ
ಕನೂ, ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯುವವನೂ ಆದ ನೀನು ಪ್ರಭೂತನಾದ ಧನದ ರಾಶಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸು
ವವನೂ ಆಗಿದ್ದೀಯೆ.

English Translation.

You rule over the riches and the dwellings of men ; you are the rescuer of the herd of cattle ; you are the giver of instruction, the smiter in battles, and the distributor of great heaps of riches.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಚರ್ಷಣೇನಾಂ ರಾಯಃ ಕ್ಷಯಸ್ಯ ಈಕ್ಷೇ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಪ್ರಜೆಗಳ (ಜನರ) ಧನಕ್ಕೂ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನಗಳಿಗೂ ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಎಂದರೆ ಜನಗಳಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವ ಧನಗಳನ್ನೂ ವಾಸಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ ನೀನೇ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. ಚರ್ಷಣೆ ಶಬ್ದವು ಧನನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾಗಿರುವುದು (ನಿ. ೩-೭) ರಾಯಃ ಶಬ್ದವು ಧನನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೩-೯) ಕ್ಷಯ ಶಬ್ದವು ನಿವಾಸವೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೮-೧೮) ಪರಿತವಾಗಿರುವುದು.

ಗೋನಾಂ ವ್ರಜಂ ಅಪವರ್ತಾ ಅಸಿ-ಗವಾಂ ಸಮೂಹಂ ಅಪವಾರಕೋಽಸಿ | ನಿರೋಧಕೇ ಭ್ಯೋಽಸುರೇಭ್ಯೋ ಗವಾಂ ನೋಚಯಿತಾ ಭವಸೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಪಣಿಗಳೆಂಬ ಅಸುರರು ಅಪಹರಿಸಿದ್ದ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಅವರಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಂದು ರಕ್ಷಿಸಿರುವೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಶಿಕ್ಷಾನರಃ ಸಮಿಥೇಷು ಪ್ರಹಾವಾನ್ ಭೂರಿಂ ವಸ್ತುಃ ರಾಶಿಂ ಅಭಿನೇತಾ ಅಸಿ—ಜನರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನೂ, ಉಪದೇಶಕನೂ, ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸುವವನೂ ಆದ ನೀನು ನಿನ್ನನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಜನರಿಗೆ ಬಹಳವಾದ ಧನದ ರಾಶಿಯನ್ನು ತಂದೊದಗಿಸುವೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕಯಾ ತಚ್ಛ್ವೇ ಶಚ್ಯಾ ಶಚಿಷ್ಠೋ ಯಯಾ ಕೃಣೋತಿ ಮುಹು ಕಾ
ಚಿದ್ರಷ್ಟಃ |

ಪುರು ದಾಶುಷೇ ವಿಚಯಿಷ್ಠೋ ಅಂಹೋಽಥಾ ದಧಾತಿ ದ್ರವಿಣಂ ಜರಿತ್ರೇ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಯಾ | ತತ್ | ಶ್ವೇ | ಶಚ್ಯಾ | ಶಚಿಷ್ಠಃ | ಯಯಾ | ಕೃಣೋತಿ | ಮುಹು | ಕಾ | ಚಿತ್ | ರುಷ್ಟಃ |

ಪುರು | ದಾಶುಷೇ | ವಿಚಯಿಷ್ಠಃ | ಅಂಹಃ | ಅಥ | ದಧಾತಿ | ದ್ರವಿಣಂ | ಜರಿತ್ರೇ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಶಚಿಷ್ಣೋಽತಿಶಯೇನ ಪ್ರಾಜ್ಞಃ | ತದಿತಿ ಲಿಂಗವ್ಯತ್ಯಯಃ | ತತ್ ಸ ಇಂದ್ರಃ ಕಯಾ ಶಚ್ಯಾ
ಕಯಾ ಪ್ರಜ್ಞಯಾ | ಶಚೀತಿ ಪ್ರಜ್ಞಾನಾನ್ವೇತತ್ | ಶೃಣ್ವೇ | ಶ್ರೂಯತೇ | ಋಷ್ಣೋ ಮಹಾನಿಂದ್ರೋ
ಮುಹು ಮುಹುರ್ಯಯಾ ಪ್ರಜ್ಞಯಾ ಕಾ ಚಿತ್ ಕಾನಿಚಿತ್ಕರ್ಮಾಣಿ ಕೃಣೋತಿ | ಕರೋತಿ |
ಸ ಇಂದ್ರೋ ದಾಶುಷೇ ಹವಿರ್ದತ್ತವತೇ ಯಜಮಾನಾಯ ಪುರು ಭೂಯಿಷ್ಮಮಂಹಃ ಪಾಪಂ
ವಿಚಯಿಷ್ಣೋಽತಿಶಯೇನ ನಾಶಕೋ ಭವತಿ | ಅಥಾಪಿ ಚ ಜರಿತ್ರೇ ಸ್ತೋತ್ರೇ ದ್ರವಿಣಂ ಪಶ್ವಾದಿಧನಂ
ದಧಾತಿ | ದಧಾತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಶಚಿಷ್ಠಃ—ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದ | ತತ್—ಅದೇ ಇಂದ್ರನು | ಕಯಾ ಶಚ್ಯಾ—ಯಾವ ಪ್ರಜ್ಞೆ
ಯೊಡನೆ | ಶೃಣ್ವೇ—ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದನೋ | ಋಷ್ಠಃ—ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಇಂದ್ರನು | ಮುಹುಃ—ಪದೇ ಪದೇ |
ಯಯಾ—ಯಾವ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ | ಕಾ ಚಿತ್—ಅನೇಕ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು | ಕೃಣೋತಿ—ಮಾಡು
ತ್ತಾನೆಯೋ (ಅದೇ ಇಂದ್ರನು) | ದಾಶುಷೇ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ಪುರು—ಅಧಿಕ
ವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ | ಅಂಹಃ—ಪಾಪವನ್ನು | ವಿಚಯಿಷ್ಠಃ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ |
ಅಥ—ಮತ್ತು | ಜರಿತ್ರೇ—ಸ್ತುತಿಕರ್ತನಿಗೆ | ದ್ರವಿಣಂ—ಪಶ್ವಾದಿ ಧನವನ್ನು | ದಧಾತಿ—ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದ ಇಂದ್ರನು ಯಾವ ಮಹದ್ಗುಣದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವನೋ ಅಂತಹ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ
ಸ್ವರೂಪವೇನು? ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಅವನು ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪದೇ ಪದೇ ಮಾಡಲು ಶಕ್ತ
ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ? ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತನಾದುದರಿಂದಲೇ, ಇಂದ್ರನು ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ಯಜಮಾನನ ಪಾಪವು
ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಸ್ತುತಿಕರ್ತನಿಗೆ ಪಶ್ವಾದಿ ಧನವನ್ನೂ
ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

By what wisdom is he who is most wise renowned? by that where-
with the mighty Indra repeatedly does (great things): he is the especial
effacer of the manifold sin of the worshipper, and bestows wealth upon his
adorer.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಶಚಿಷ್ಠಃ ತತ್ ಕಯಾ ಶಚ್ಯಾ ಶೃಣ್ವೇ—ಅತಿಶಯೇನ ಪ್ರಾಜ್ಞಃ ನ ಇಂದ್ರಃ ಕಯಾ ಪ್ರಜ್ಞಯಾ
ಶ್ರೂಯತೇ | ಶಚೀಶಬ್ದವು ವಾಙ್ಮನುಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೨-೧೩) ಕರ್ಮನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೩-೨) ಪ್ರಜ್ಞಾ
ನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ (ನಿ. ೩-೧೩) ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅತಿಶಯವಾಗಿ.

ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದ ಇಂದ್ರನು ಯಾವ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಸಾಹಸಕರ್ಮದಿಂದ (ಶಚೀಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮವೆಂದೂ ಅರ್ಥವು) ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದಾನೆ? ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಲಿಂಗವ್ಯತ್ಯಯದಿಂದ ಸಃ ಎಂಬ ಪುಲ್ಲಿಂಗಾರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಾಗಿದೆ.

ಋಷ್ಯಃ ಮುಹು ಯಯಾ ಕಾಚಿತ್ ಕೃಣೋತಿ—ಅದೇ ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಯಾವ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಸಾಹಸಕೃತ್ಯ ಅಥವಾ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಿದಾನೆ? ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಾನುದೇವಋಷಿಯು ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಇಂದ್ರನ ಗುಣವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಾನೆ.

ದಾಶುಷೇ ಪುರು ಅಂಹಃ ವಿಚೆಯಿಷ್ಯಃ—ಈ ಇಂದ್ರನು ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ಯಜಮಾನನ ಪಾಪಗಳು ಬಹಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. **ಅಂಹಃ** ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾಸ್ಕರು—**ಅಂಹತಿರಶ್ನೋತ್ಯಂಹತಿಶ್ಚಾಂಹಶ್ಚಾಂಹುಶ್ಚ ಹಂತೇರ್ನಿರೂಢೋಪಧಾತ್ ವಿಪರೀತಾತ್** (ನಿ. ೪-೨೫) ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಎಂದರೆ **ಅಂಹತಿ**, **ಅಂಹಃ**, **ಅಂಹುಃ** ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು **ಹನ ಹಿಂಸಾಗತೋಃ** ಹಿಂಸೆಮಾಡು, ಕೊಲ್ಲು ಎಂದರ್ಥವಿರುವ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಅಕ್ಷರ ವೃತ್ತಾಸದಿಂದ (ಎಂದರೆ ಅಂತ್ಯಾಕ್ಷರವು ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರವಾಗಿ) ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿರುವವು. ಮನುಷ್ಯನು ಮಾಡಿದ ದುಷ್ಕರ್ಮಗಳು ಅಥವಾ ಪಾಪಗಳು ಅವನನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಅನುಸರಿಸಿ ಬರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ **ಅಂಹಃ** ಪಾಪವೆಂದು ಹೆಸರು ಅಥವಾ ದುಷ್ಕರ್ಮಮಾಡಿದವನನ್ನು ಇದು ಹಿಂಸಿಸುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ (ಪಾಪಕ್ಕೆ) **ಅಂಹಃ** ಎಂದು ಹೆಸರು ಎಂದು ಅರ್ಥವಿವರಣೆಮಾಡಿದಾರೆ.

ಜರಿತ್ರೇ ದ್ರವಿಣಂ ದಧಾತಿ—ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಧನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. **ದ್ರವಿಣ** ಶಬ್ದವು ಧನನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೩-೯) **ಜರಿತಾ** ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸ್ತೋತ್ರನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿತವಾಗಿದೆ (ನಿ. ೩-೧೯).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಮಾ ನೋ ಮರ್ಧೀರಾ ಭರಾ ದದ್ಧಿ ತನ್ನಃ ಪ್ರ ದಾಶುಷೇ ದಾತವೇ ಭೂರಿ

ಯತ್ತೇ |

ನವ್ಯೇ ದೇಷ್ಟೇ ಶಸ್ತೇ ಅಸ್ತೀನ್ತ ಉಕ್ಥೇ ಪ್ರ ಬ್ರವಾಮಿ ವಯಮಿಂದ್ರ

ಸ್ತುತಂತಃ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಮಾ | ನಃ | ಮರ್ಧೀಃ | ಆ | ಭರ | ದದ್ಧಿ | ತತ್ | ನಃ | ಪ್ರ | ದಾಶುಷೇ | ದಾತನೇ | ಭೂರಿ |
ಯತ್ | ತೇ |

ನವ್ಯೇ | ದೇಷ್ಟೇ | ಶಸ್ತೇ | ಅಸ್ಮಿನ್ | ತೇ | ಉಕ್ಥೇ | ಪ್ರ | ಬ್ರವಾಮು | ವಯಂ | ಇಂದ್ರ ||
ಸ್ತುವಂತಃ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ನೋಽಸ್ಮಾನ್ನಾ ಮರ್ಧೀಃ | ಮಾ ಹಿಂಸೀಃ | ಕಿಂತು ತ್ವಮಾ ಭರ | ಪೋಷಕೋ
ಭವ | ಹೇ ಇಂದ್ರ ತೇ ತ್ವದೀಯಂ ಭೂರಿ ಬಹುಸಿ ಯದ್ಧನಂ ದಾಶುಷೇ ಹವಿರ್ದತ್ತವತೇ ಯಜಮಾ-
ನಾಯ ದಾತನೇ ದಾತುಂ | ಪ್ರ ಭವತೀತಿ ಶೇಷಃ | ನೋಽಸ್ಮಭ್ಯಂ ತದ್ಧನಮಾಹುತ್ಯ ದದ್ಧಿ | ದೇಹಿ |
ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಾಂ ಸ್ತುವಂತೋ ವಯಮಸ್ಮಿನ್ನು ಕ್ಥೇಽಸ್ಮಿನ್ನೇವಲ್ಯಾಖ್ಯಶಸ್ತ್ರೇ ತೇ ತ್ವದರ್ಥಂ
ನವ್ಯೇ ನೂತನೇ ಶಸ್ತ್ರೇ ಪ್ರಶಸ್ತ್ರೇ ದೇಷ್ಟೇ ದಾತನೇ ಹವಿಸಿ ನಿಮಿತ್ತಭೂತೇ ಸತಿ ಪ್ರ ಬ್ರವಾಮು |
ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ತ್ವಾಂ ವದಾಮು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

(ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ಮಾ ಮರ್ಧೀಃ—ಹಿಂಸಿಸಬೇಡ | ಆ ಭರ—
ನಮ್ಮ ಪೋಷಕನಾಗಿರು | ತೇ—ನಿನ್ನ | ಭೂರಿ—ಪ್ರಭೂತವಾದ | ಯತ್—ಯಾವ ಧನವು | ದಾಶುಷೇ—
ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ದಾತನೇ—ಕೊಡಲು | ಪ್ರ (ಭವತಿ)—ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ |
ತತ್—ಆ ಧನವನ್ನು | ನಃ—ನಮಗೆ | ದದ್ಧಿ—ಕೊಡು | ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಸ್ತುವಂತಃ—
ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ | ವಯಂ—ನಾವು | ಅಸ್ಮಿನ್ ಉಕ್ಥೇ—ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಾಖ್ಯವಾದ ಈ ಶಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ |
ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನು ದೈವಿಸಿದುದೂ | ನವ್ಯೇ—ನೂತನವಾದುದೂ | ಶಸ್ತ್ರೇ—ಪ್ರಶಸ್ತವಾದುದೂ | ದೇಷ್ಟೇ—
ನಿನಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲ್ಪಡುವುದೂ ಆದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ | ಪ್ರ ಬ್ರವಾಮು—ಅತಿಶಯವಾಗಿ
ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಬೇಡ. ನಮ್ಮ ಪೋಷಕನಾಗಿರು. ನಿನ್ನ ಪ್ರಭೂತವಾದ ಯಾವ
ಧನವು ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಕೊಡಲು ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ, ಆ ಧನವನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡು.
ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ನಾವು ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಾಖ್ಯವಾದ ಈ ಶಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ದೈವಿಸಿದುದೂ, ನೂತನ
ವಾದುದೂ, ಪ್ರಶಸ್ತವಾದುದೂ, ನಿನಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲ್ಪಡುವುದೂ ಆದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು
ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ.

English Translation.

Harm us not, but cherish us, Indra : bestow upon us that abundant wealth which it is yours to give to the donor (of the oblation) : praising you, we celebrate you at this sacred rite, which is new and excellent, and (at which the oblation) is proper to be presented.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವಾಮದೇವಋಷಿ ಮತ್ತು ಅವನ ಕಡೆಯವರು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಬೇಡವೆಂದೂ, ಪೋಷಕನಾಗಿ ಬಹಳವಾದ ಧನಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಈಗ ನೂತನವಾಗಿ ತಾವು ರಚಿಸಿರುವ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯವೆಂಬ ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನ ಪಿಸುವುದಾಗಿಯೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾರೆ.

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿರುವ ವಿಷಯವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರವು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿದಾಯಕವಾದುದೆಂದು ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಮಾಡಿ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಮಾಡಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಈ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ, ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವನ್ನೂ, ವಿವರಣೆಯನ್ನೂ ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ವಿವರಿಸುವೆವು—

ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ವಿವರಣೆ

(ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಸ್ಥಾನ (ಪದವಿ) ಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದು—ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಕಃ

ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣ—ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನ ಹವಿರ್ಭಾಗವು)

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಪಾಖ್ಯಾನವಿರುವುದು—

ಇಂದ್ರೋ ನೈ ವೃತ್ತಂ ಹತ್ವಾ ಸರ್ವಾ ವಿಜಿತೀರ್ವಿಜಿತ್ಯಾಬ್ರವೀತ್ಪ್ರಜಾಪತಿಮಹಮೇತದಸಾನಿ
ಯತ್ತ್ವಮಹಂ ಮಹಾನಸಾನೀತಿ ಸ ಪ್ರಜಾಪತಿರಬ್ರವೀದಥ ಕೋಽಹಮಿತಿ ಯದ್ವೈ-
ವೈತದಪೋಚಿ ಇತ್ಯಬ್ರವೀತ್ತತೋ ನೈ ಕೋ ನಾಮ ಪ್ರಜಾಪತಿರಭವತ್ಕೋ ನೈ ನಾಮ
ಪ್ರಜಾಪತಿಯನ್ಮಹಾನಿಂದ್ರೋಽಭವತ್ತನ್ಮಹೇಂದ್ರಸ್ಯ ಮಹೇಂದ್ರತ್ವಂ |

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೨-೨೧)

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ತನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿದನಂತರ ಭೂಮಂಡಲದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಜಯಿಸಿ, ಪ್ರಜಾಪತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—ಎಲೈ ಪ್ರಜಾಪತಿಯೇ, ಈಗ ನೀನು ಮಹತ್ಸ್ವಾಧೀನವನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿರುವಿಷ್ಟೆ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನಿನ್ನ ಮಹತ್ವದವಿಯು ನನಗೆ ಬೇಕು ಎಂದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ನನ್ನ ಪದವಿಯನ್ನು ನೀನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಆಗ ನಾನು ಯಾರು (ಕಃ) ನನ್ನ ಸ್ಥಾನಮಾನವೇನು ಎಂದು ಕೇಳಲು, ಅದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರನು—ಎಲೈ

ಪ್ರಜಾಪತಿಯೇ, ಈಗ ನೀನೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ನಿನ್ನ ಹೆಸರು ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಕಃ (ಯಾರು) ಎಂದಾಗುವುದು. ಎಂದರೆ ಕ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗುವೆ ಎಂದನು. ಆದುದರಿಂದ ಆ ಕಾಲ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಕ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದನು. ಈ ವಿಷಯವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಯಾವುದಾದರೂ ದಾನವನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಾಗ ಪರಿಸರ್ವೇಕಾದ ಪ್ರತಿಗ್ರಹಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವು ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದು ಎಂದರೆ—ಕ ಇದಂ ಕಸ್ಮಾ ಅದಾದಿತ್ಯಾಹ ಪ್ರಜಾಪತೀರ್ವೈ ಕಃ ಪ್ರಜಾಪತಯ ಏವ ತದ್ವದಾತಿ ಎಂದು ಇತರ ವೇದಗಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. ಕ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸುಖವೆಂಬ ಅರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಸಂಬಂಧವಾದ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಸುಖಸ್ವರೂಪನು ಎಂದೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದುದರಿಂದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಮಹಾನ್ ಎಂಬ ಅಭಿಧಾನವು ಬಂದಿತು. ಎಂದರೆ—ಇಂದ್ರನು ಮಹಾನಿಂದ್ರನಾದನು. ಈ ವಿಷಯವು ಇತರ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ—ಇಂದ್ರೋ ವೃತ್ರಮಹಂತಂ ದೇವಾ ಅಬ್ರುವನ್ಮಹಾನ್ಸಾ ಆಯಮಭೂದ್ಯೋ ವೃತ್ರಮವಧೀದಿತಿ ತನ್ನಹೇಂದ್ರಸ್ಯ ಮಹೇಂದ್ರತ್ವಂ | ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ರನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾ ಈ ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ರನನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಮಹೇಂದ್ರನಾದನು. (ಮಹತ್ವದವಿ ಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದನು) ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದನು. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಮಹೇಂದ್ರನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬರಲು ಇದೇ ಕಾರಣವು—ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಸ ಮಹಾನ್ಯಾತ್ವಾ ದೇವತಾ ಅಬ್ರವೀದುದ್ಧಾರಂ ಮ ಉದ್ಧರತೇತಿ ಯಥಾಪ್ಯೇತರ್ದರ್ಶಿತೀತಿ
ಯೋ ವೈ ಭವತಿ ಯಃ ಶ್ರೇಷ್ಠತಾಮುಶ್ನುತೇ ಸ ಮಹಾನ್ಭವತಿ ತಂ ದೇವಾ ಅಬ್ರುವನ್
ಸ್ವಯಮೇವ ಬ್ರೂಷ್ಯ ಯತ್ತೇ ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ ಸ ಏತಂ ಮಾಹೇಂದ್ರಂ ಗ್ರಹಮಬ್ರೂತ
ಮಾಧ್ಯಂದಿನಂ ಸವನಾನಾಂ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಮುಕ್ಥಾನಾಂ ತ್ರಿಷ್ಟುಭಂ ಛಂದಸಾಂ ಪೃಷ್ಠಂ
ಸಾಮ್ನಾಂ ತಮಸ್ಕಾ ಉದ್ಧಾರಮುದಹರನ್ ಉದಸ್ಮಾ ಉದ್ಧಾರಂ ಹರಂತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ |

ಬಳಿಕ ಇಂದ್ರನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಹತ್ವದವಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕರೆದು ಇಂತೆಂದನು—ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ನಾನು ಮಹತ್ವದವಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿರುವೆ. ಇದರ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಎಂದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗೌರವಸೂಚಕವಾದ ಸತ್ಕಾರವೊಂದನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಎಂದನು. ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನಿಗೆ ಅತುಲೈಶ್ವರ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಲಿ, ವಿದ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಾಗಲಿ, ರಾಜಸನ್ಮಾನವಾಗಲಿ ಲಭಿಸಿದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಪುರುಷನು ಜನರ ಮಧ್ಯೆ ಗಣ್ಯನಾದವನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಜನರು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅಂತಹ ಪುರುಷನನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಲು ಸತ್ಕಾರಕೂಟವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು ರೂಢಿಯಷ್ಟೆ. ಆದರಂತೆ ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದನು. ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ಇಂದ್ರನ ಮಾತನ್ನನುಮೋದಿಸಿ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಈ ಸತ್ಕಾರ ಸಮಾರಂಭವನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ಮಾಡಬೇಕು? ಹೇಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ನಿನಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗುವುದು? ಅದನ್ನು ನೀನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ನಾವು ಆದರಂತೆ ನಡೆಸುವೆವು ಎನ್ನಲು, ಅದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರನು—ಗ್ರಹಗಳ (ಗ್ರಹವೆಂದರೆ ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವ ಪಾತ್ರವಿಶೇಷ) ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹೇಂದ್ರ ಗ್ರಹವು (ಮಹೇಂದ್ರನಾದ ನನಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಸೋಮಪಾನ ಪಾತ್ರೆಯು) ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಹಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದಾಗಿರಬೇಕು. ಆದರಂತೆಯೇ, ಪ್ರಾತಃಸವನ, ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನ, ತೃತೀಯಸವನಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಸವನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನವೂ, ಆಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರ, ಮರುತ್ಪತೀಯ

ಮೊದಲಾದ ಶಸ್ತ್ರ (ಮಂತ್ರ) ಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರವೂ, ಗಾಯತ್ರಾದಿಭಂದಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಷ್ಠಪ್‌ಭಂದಸ್ತು, ಸಾಮಗಾನಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರನಿಷ್ಪಾದಕವಾದ ಬೃಹದ್ರಥಂತರಸಾಮವೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುವುದೆಂದು ನೀವು ಅನುಮೋದಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳೆಲ್ಲಾ ನನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವವು. ಇದೇ ನೀವು ನನಗೆ ಮಾಡುವ ಸತ್ಕಾರವು ಎಂದನು. ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದೊಪ್ಪಿ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಹೇಂದ್ರಗ್ರಹಾದಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಿದರು. ಈ ವಿಷಯವು ಇತರ ವೇದಗಳಲ್ಲಿಯೂ—ಸ ಏತಂ ಮಾಹೇಂದ್ರಮುದಹರತ ವೃತ್ರಂ ಹತ್ವಾನ್ಯಾಸು ದೇವತಾಸ್ತಥೀತಿ ಯನ್ಮಾಹೇಂದ್ರೋ ಗೃಹ್ಯತ ಉದ್ಧಾರಮೇವ ತಂ ಯಜಮಾನ ಉದ್ಧರತೇ ನ ಸ್ತಜಾಸ್ತಥಿ | ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ತಿಳಿಯುವನೋ ಅವನು ಜನರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನೂ, ಗಣ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಪಡೆಯುವನು.

ತಂ ದೇವಾ ಅಬ್ರುವನ್ಸರ್ವಂ ವಾ ಅವೋಚಥಾ ಅಪಿ ನೋಽತ್ರಾಸ್ತಿಸ್ತಿತಿ ಸ ನೇತ್ಯಬ್ರವೀತ್ಕಥಂ
ಪೋಽಪಿ ಸ್ಯಾದಿತಿ ತಮುಬ್ರುವನ್ಸಪ್ಯೇವ ನೋಽಸ್ತು ಮಘವನ್ನಿತಿ ತಾನೀಕ್ಷತ್ಯೈವ ||

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೨ ೨೧)

ಅನಂತರ ದೇವತೆಗಳು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕುರಿತು—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಾವು ನಿನ್ನನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅರ್ಪಿಸಿರುವೆವು. ಸಾರವಾದ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ನೀನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ನಮಗೂ ಕೊಡು ಎಂದರು. ಇಂದ್ರನು—ಅದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಸಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಾನೇ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದೆನು. ಅವೆಲ್ಲಾ ನನಗೆ ಲಭಿಸಿತು. ನಿಮಗೆ ಕೊಡಲು ಕಾರಣವೇನು? ಎಂದನು. ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತೆ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಈ ರೀತಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಬೇಡ. ನಮಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ಕೊಡು ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲು ಇಂದ್ರನು ಅವರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದನು. ಮತ್ತೇನನ್ನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ.

ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾಜ್ಯಾಹೋಮದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪೂರ್ವೋಪಾಖ್ಯಾನವು

(ಇಂದ್ರನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಪ್ರಾಸಹಾದೇವಿಯ ಕಥೆ—ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಧಾಯ್ಯಾಮಂತ್ರದ
ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸ—ರಾಜನು ಶತ್ರುಸೇನೆಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ಬಗೆ—ವಿರಾಟಾಭಂದಸ್ತಿನ
ಯಾಜ್ಯಾಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಹವಿರ್ಭಾಗವಿರುವುದು—
ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿರಾಟಾ ಭಂದಸ್ತುಗಿರುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ.)

ತೇ ದೇವಾ ಅಬ್ರುವನ್ಸಿಯಂ ವಾ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಾ ಜಾಯಾ ವಾನಾತಾ ಪ್ರಾಸಹಾ ನಾಮಾಸ್ಯಾ
ಮೇನೇಚ್ಛಾಮಹಾ ಇತಿ ತಥೇತಿ ತಸ್ಯಾಮೈಚ್ಛಂತ ಸ್ಯನಾನಬ್ರವೀತ್ಪ್ರತರ್ವಃ ಪ್ರತಿನಕ್ತಾಸ್ತೀತಿ
ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರಿಯಾಃ ಪತ್ಯಾ ವಿಚ್ಛಂತೇ ತಸ್ಮಾದು ಸ್ತ್ಯನುರಾತ್ರಂ ಪತ್ಯಾ ವಿಚ್ಛತೇ ತಾಂ ಪ್ರಾತರು
ಪಾಯಸ್ಸೈತದೇವ ಪ್ರತ್ಯಸದ್ಯತ |

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೨-೨೨)

ಇಂದ್ರನು ಯಾವ ಮಾತನ್ನೂ ಆಡದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಪರಸ್ಪರ ಈ ರೀತಿ ಮಾತನಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈಗ ನಮ್ಮೆದುರಿಗೆ ಇರುವ ಈ ಸ್ತ್ರೀಯು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರಳಾದ ಪತ್ನಿಯು. ಇವಳು ಮಧ್ಯಮಜಾತಿಯವಳು. ಇವಳ ಹೆಸರು ವಾನಾತಾ ಎಂದು. ರಾಜರಿಗೆ ಮೂರುವಿಧವಾದ

ಪತ್ನಿಯಿರುವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಜಾತಿಯ ಪತ್ನಿಗೆ ಮಹಿಷಿ ಎಂದೂ, ಮಧ್ಯಮ ಜಾತಿಯ ಪತ್ನಿಗೆ ವಾವಾತಾ ಎಂದೂ, ಅಧಮಜಾತಿಯ ಪತ್ನಿಗೆ ಪರಿವೃತ್ತಿ ಎಂದೂ ಹೇಳುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಶ್ವಮೇಧಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಷಿಯನ್ನು ಭೂಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ವಾವಾತಾ ಎಂಬ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಭುವಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಪರಿವೃತ್ತಿ ಎಂಬ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಸುವಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವರು. ಈ ಮೂವರಲ್ಲಿ ವಾವಾತಾ ಎಂಬ ಮಧ್ಯಮಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪತ್ನಿಗೆ ಪ್ರಾಸಹಾ ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಪತ್ನಿಯು ಪತಿಯ ಇಷ್ಟವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅದರಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥಳಾದ್ದರಿಂದ ಇವಳು ರಾಜನಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿ ಪಾತ್ರಳಾಗಿರುವಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವಳ ಮೂಲಕ ರಾಜನಾದ ಇಂದ್ರನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಯುಕ್ತವೆಂದರಿತು, ಇವಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರವನ್ನು ಅರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ವಾವಾತೆಯು—ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ನಿಮ್ಮ ವಿಚಾರವನ್ನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಈಗ ಸರಿಯಾದ ಕಾಲವಲ್ಲ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಮ್ಮ ಪತಿಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕಾದ ಯಾವ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಲಿ ರಾತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿರುವಾಗ ತಿಳಿಸುವುದು ರೂಢಿಯಷ್ಟೆ. ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಪುರುಷನು ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ಕೇಳಿ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಈ ರಾತ್ರಿ ಇಂದ್ರನೊಡನೆ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿರುವಾಗ ನಿಮ್ಮ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಮಾಡಿ ಇಂದ್ರನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವೆನು. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀವು ನಾಳೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಬಂದರೆ ಇಂದ್ರನ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವೆನು ಎಂದಳು. ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೇ ಆಗಲೆಂದು ಹೇಳಿ ಮಾರನೆಯ ದಿವಸ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಬಂದು ಕೇಳಲು, ಆ ವಾವಾತೆಯು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರರೂಪವಾಗಿ ಮಂತ್ರರೂಪವಾದ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದಳು—

ಯದ್ವಾನಾ ನ ಪುರುತಮಂ ಪುರಾಷಾಳಾ ವೃತ್ರಹೇಂದ್ರೋ ನಾಮಾನ್ಯಪ್ತಾಃ |

ಅಚೇತಿ ಪ್ರಾಸಹಸ್ಪತಿಸ್ತು ವಿಷ್ವಾನ್..... ||

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೭೪-೬)

ಪುರಾತನ ಪುರುಷರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ರನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿ, ಇತರ ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿ ಪ್ರಸಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪ್ರಾಸಹಸ್ಪತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು. ಪ್ರ-ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯವಾದ, ಸಹಃ-ಬಲಕ್ಕೆ, ಪತಿಃ-ಪ್ರಭುವು, ಅತ್ಯಂತ ಬಲಶಾಲಿಯು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥನಾಮವಾಗಿರುವುದು. ಇಂತಹ ಹೆಸರನ್ನು ವೃತ್ರಸಂಹಾರರೂಪವಾದ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಿಂದ ಗಳಿಸಿ, ಮಾಹೇಂದ್ರಗ್ರಹ, ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಶಸ್ತಿನಾಮಗಳು ತನಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಪ್ರಸಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಹರಡಿರುವನು. ಈ ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಗಳ ಅಭೀಷ್ಟವೇನೆಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿದೇ ಇರುವನು. ಮತ್ತು ಇವನು ಬಹಳ ಬಲಶಾಲಿಯು—ಎಂದು ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಮೂರು ಪಾದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವು. ಇದನ್ನೇ ವಾವಾತೆಯು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದಳು.

ಇಂದ್ರೋ ವೈ ಪ್ರಾಸಹಸ್ಪತಿಸ್ತು ವಿಷ್ವಾನ್ | ಯದೀಮುಶ್ಮಸಿ ಕರ್ತವೇ ಕರತ್ತದಿತಿ ಯದೇವೈತ-
ದವೋಚಾಮಾಕರತ್ತದಿತ್ಯೇವೈನಾಂ ಸ್ತದಬ್ರವೀತ್ ||

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಂತ್ರದ ಮೂರು ಪಾದಗಳಿಂದ ವಾವಾತೆಯು ಹೇಳಿದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೇಳಿ ದೇವತೆಗಳು—

ಯದೀಮುಶ್ಮಸಿ ಕರ್ತವೇ ಕಿರತ್ತತ್ |

ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಿಂದ ತಮ್ಮತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿಕೊಂಡರು. ದೇವತೆಗಳಾದ ನಮಗೂ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಿರುವುದಾದರೆ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರನು ನಮಗೆ ಆ ಯಜ್ಞ ಭಾಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡುವುದಾದರೆ, ನಮ್ಮ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಇಂದ್ರನು ನೆರವೇರಿಸಿದಂತಾಗುವುದು ಎಂದು, ಅಥವಾ ಈ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಾವಾತೆಯು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ ವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸುವುದಾದರೆ ಆಗ—ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ನೀವು ಆಲೋಚಿಸಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇಂದ್ರನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ನೆರವೇರಿಸುವನು, ಎಂದು ಚತುರ್ಥಪಾದದ ಅರ್ಥವು. ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ವೃಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದು.

ತೇ ದೇವಾ ಅಬ್ರುವಸ್ಯಸ್ಯ ಸ್ಯಾ ಇಹಾಸ್ತು ಯಾ ಸೋಽಸ್ಮಿನ್ನ ವೈ ಕಮನಿದದಿತಿ ತಥೇತಿ ತಸ್ಯಾ ಅಸ್ಯಕ್ತಾಕುರ್ವನ್ |

ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದ ವಾವಾತೆಯು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಕೇಳಿ ಈ ವಾವಾತೆಯು ದೇವತೆಗಳಾದ ನಮಗೆ ಬಹಳ ಉಪಕಾರಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವಳಿಗೆ ನಾವು ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವುದು. ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯ ಶಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ವಾವಾತೆಗೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ತಿಳಿಯದು ಹೇಗಾದರೂ ಆಗಲಿ ಈ ವಾವಾತೆಗೆ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸೋಣ ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಆದರಂತೆ ಮಾಡಿದರು.

ತಸ್ಮಾದೇವಾತ್ರಾಸಿ ಶಸ್ಯತೇ ಯದ್ವಾವಾನ ಪುರುತಮಂ ಪುರಾಷಾಳಿತಿ |

ಈ ರೀತಿ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಾವಾತೆಗೆ ಈ ಋಕ್ವಿನ (ಯದ್ವಾವಾನ ಋ. ಸಂ. ೧೦-೭೪-೬) ಸಂಬಂಧವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಋಕ್ವು ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಧಾಯ್ಯಾಮಂತ್ರವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಸೇನಾ ನಾ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಾ ಜಾಯಾ ವಾವಾತಾ ಪ್ರಾಸಹಾ ನಾಮ ಕೋ ನಾಮ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ಶ್ವಶುರಸ್ತದ್ಯಾಸ್ಯ ಕಾಮೇ ಸೇನಾ ಜಯೇತ್ತಸ್ಯಾ ಅರ್ಧಾತ್ತಿಷ್ಠಂಸ್ತೃಣಮುಭಯತಃ ಪರಿಚ್ಛಿದ್ಯೇತರಾಂ ಸೇನಾಮಭ್ಯಸ್ಯೇತ್ಪ್ರಾಸಹೇ ಕಸ್ತಾ ಪಶ್ಯತೀತಿ ತದ್ಯಥೈವಾದಃ ಸ್ತುಷಾ ಶ್ವಶುರಾಲ್ಲಜ್ಜಮಾನಾ ನಿಲೀಯಮಾನೈತ್ಯೇವಮೇವ ಸಾ ಸೇನಾ ಭಜ್ಯಮಾನಾ ನಿಲೀಯಮಾನೈತಿ ಯತ್ರೈವಂ ವಿದ್ವಾಂಸ್ತೃಣಮುಭಯತಃ ಪರಿಚ್ಛಿದ್ಯೇತರಾಂ ಸೇನಾಮಭ್ಯಸ್ಯತಿ ಪ್ರಾಸಹೇ ಕಸ್ತಾ ಪಶ್ಯತೀತಿ |

ಈ ಧಾಯ್ಯಾಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಇಂದ್ರಪತ್ನಿಯಾದ ವಾವಾತೆಯು ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿವರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಹಿಂದೆ ವಾವಾತೆಯೆಂಬವಳು ಇಂದ್ರನ ಪ್ರಿಯಪತ್ನಿಯೆಂದೂ ಇವಳ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಸಹಾ ಎಂದೂ ಹೇಳಿದೆ ಯಷ್ಟೆ. ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಈ ವಾವಾತಾ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಸಹಾ ಎಂಬುವಳು ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಸೇನಾರೂಪದಿಂದ ಇರುವಳೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂದ್ರಪತ್ನಿಯು ಸೇನಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು. ವೇದ ದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಇಂಥಾಣೆ ವೈ ಸೇನಾಯ ದೇವತಾ | ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಮತ್ತು ಕೋ ನಾಮ—ನಾನು

ಯಾರು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಕಶಬ್ಬವಾಚ್ಯನೆಂದೂ ಹಿಂದೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯೇ ಇಂದ್ರಪತ್ನಿಯ ಶ್ವಶುರ ಅಥವಾ ಮಾವನು. ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಪುತ್ರನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ—**ಪ್ರಜಾಪತಿರಿಂದ್ರನು ಸೃಜಿತಾನುಜಾವರಂ ದೇವಾನಾಂ**—ಎಂದು ವೇದದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ವಿಷಯವು ಹೀಗಿರುವಾಗ ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಾಭಿಲಾಷಿಯಾದ ಪುರುಷನು ತನ್ನ ಸೇನೆಯು ಜಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ತನಗಿಷ್ಟವಿದ್ದರೆ ಆಗ ಅವನೊಂದು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಯುದ್ಧಸಮಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸೇನೆಗಳೂ ಪರಸ್ಪರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ನಿಂತಿರುವಾಗ ಆ ಪುರುಷನು ತನ್ನ ಸೇನೆಯನ್ನು ತಿಕ್ಕುಮಿಸಿ ಎಂದರೆ ಸೇನೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಒಂದು ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದರ ಬೇರನ್ನೂ ತುದಿಯನ್ನೂ ಕತ್ತರಿಸಿ ಉಳಿದ ಮಧ್ಯಭಾಗವನ್ನೂ ಶತ್ರುಸೇನೆಯ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ (ಎದುರಿಗೆ) ಬಾಣವನ್ನು ಎಸೆಯುವಂತೆ ಎಸೆಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಎಸೆಯುವಾಗ—**ಪ್ರಾಸಹೇ ಕಸ್ತಾ ಪಶ್ಯತಿ** | ಎಲೈ ಪ್ರಾಸಹಾ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಇಂದ್ರಪತ್ನಿಯೇ, ಕಶಬ್ಬವಾಚ್ಯನೂ, ನಿನ್ನ ಮಾವನೂ ಆದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ನಿನ್ನನ್ನು ತನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನೋಡುವನು—ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಆ ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಎಸೆಯಬೇಕು. ಈ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಎಸೆದರೆ ಶತ್ರುಸೇನೆಗೆ ಪರಾಜಯವುಂಟಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತಮೂಲಕಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವರು. ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯರೂ ಪೂರ್ವಾಚಾರ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಿಷ್ಠರೂ ಆದ ಗೃಹಸ್ಥರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತರುಣಿಯಾದ ಸೊಸೆಯು ತನ್ನ ಮಾವನನ್ನು ಕಂಡರೆ ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಸೀರೆಯ ಸೆರಗನ್ನು ಸರಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹಸ್ತಾದ್ಯವಯವಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಮನೆಯ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಹೊರಟು ಹೋಗುವಳು. ಅದರಂತೆ ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾದ ತೃಣವಿಕ್ಷೇಪದಿಂದ ಶತ್ರುಸೇನೆಗೆ ಪರಾಭವ (ಸೋಲು) ವುಂಟಾಗಿ ಅದು ಪರ್ವತಾರಣ್ಯನದಿಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯುತ್ತಾ ತನ್ನ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಪಲಾಯನ ಮಾಡುವುದು. ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಮುಂದೆ ಪ್ರಕೃತಸಂದರ್ಭವನ್ನು ನಿವೃತ್ತಿಸುವರು—

ತಾನಿಂದ್ರ ಉನಾಚಾಪಿ ವೋಽತ್ರಾಸ್ತಿಸ್ತಿ ತೇ ದೇವಾ ಅಬ್ರುವನ್ವಿರಾಡ್ಯಾ ಜ್ಯಾಸ್ತು ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಸ್ಯ ಯಾ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶದಕ್ಷರಾ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶದ್ವೈ ದೇವಾ ಅಷ್ಟಾ ವಸವ ವಿಕಾದಶ ರುದ್ರಾ ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯಾಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಶ್ಚ ವಷಟ್ಪಾರಶ್ಚ ದೇವತಾ ಅಕ್ಷರಭಾಜಃ ಕರೋತೈಕ್ಷರಮಕ್ಷರಮೇವ ತದ್ದೇವತಾ ಆನು ಪ್ರಪಿಬಂತಿ ದೇವಪಾತ್ರೇಣೈವ ತದ್ದೇವತಾಸ್ತುಸ್ಯಂತಿ |

ನಾನಾತೆಯ ವಚನವನ್ನು (ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು) ಕೇಳಿ ದೇವತೆಗಳು ಇಂದ್ರನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು, ಇಂದ್ರನು ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು—ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ನೀವು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಯಜ್ಞದ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಯಜ್ಞಭಾಗವು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು ಎಂದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ದೇವತೆಗಳು—ನಾವು (ದೇವತೆಗಳು) ಮೂವತ್ತಮೂರು ಮಂದಿ ಇರುವೆವು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಎಂಟುಮಂದಿ ವಸುಗಳು, ಹನ್ನೊಂದುಮಂದಿ ರುದ್ರರು, ಹನ್ನೆರಡುಮಂದಿ ಆದಿತ್ಯರು, ಇವರ ಜತೆಗೆ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಒಬ್ಬನು, ವಷಟ್ಪಾರವು ಒಂದು, ಒಟ್ಟು ಮೂವತ್ತಮೂರು ದೇವತೆಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮೂವತ್ತಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ವಿರಾಟ್ ಎಂಬ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಯಾಜ್ಞಮಂತ್ರದಿಂದ ಎಂದರೆ—

ಸಿಜಾ ಸೋಮನಿಂದ್ರ ಮಂದತು ತ್ವಾ ಯಂ ತೇ ಸುಷಾವ ಹರ್ಯಶ್ವಾದ್ರಿಃ |

ಸೋತುರ್ಜಾಹುಭ್ಯಾಂ ಸುಯತೋ ನಾರ್ವಾ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೨೨-೧)

ಎಂಬ ಯಾಜ್ಞಮಂತ್ರದಿಂದ ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಈ ಯಾಜ್ಞಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಭತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುವವು. ಆದರೂ ಅಕ್ಷರಸಂಯೋಜನಾಕ್ರಮದಿಂದ ಅಕ್ಷರಗಳು ಕಮ್ಮಿ ಇದ್ದರೂ ಒಟ್ಟು ಮೂವತ್ತಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ಯಾಜ್ಞಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಮೂವತ್ತಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳೂ, ಒಂದೊಂದು ಅಕ್ಷರ ಒಂದೊಂದು ದೇವತೆಯಂತೆ, ಮೂವತ್ತಮೂರು ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವವು. ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಯಾಜ್ಞಹುತಿಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಹಾನಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವರು—

ಯಂ ಕಾಮಯೇತಾನಾಯತನಾನ್ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯವಿರಾಜಾಸ್ಯ ಯಜೇದ್ಧಾಯತ್ಯಾ ನಾ ತ್ರಿಷ್ಟುಭಾ
ವಾನ್ಯೇನ ನಾ ಭಂದಸಾ ವಷಟ್ಕುರ್ಯಾದನಾಯತನವಂತಮೇನೈನಂ ತತ್ಕರೋತಿ ಯಂ
ಕಾಮಯೇತಾಯತನನಾನ್ ಸ್ಯಾದಿತಿ ವಿರಾಜಾಸ್ಯ ಯಜೇತ್ವಿಬಾ ಸೋಮಮಿಂದ್ರ ಮಂದತು
ತ್ವೇತ್ಯೇತಯಾಯತನವಂತಮೇನೈನಂ ತತ್ಕರೋತಿ |

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೨-೨೨)

ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಗೃಹಾದಿಸಂಪತ್ತುಗಳು ನಾಶವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ಹೋತೃವಿಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆಗ ಅವನು ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಸಬೇಕಾದ ಯಾಜ್ಞಮಂತ್ರವನ್ನು ವಿರಾಟ್‌ಛಂದಸ್ಸಿನ ಋಕ್ಮನಿಂದ ಪಠಿಸದೆ ಗಾಯತ್ರೀ, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಾ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. ಆ ರೀತಿ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನನ ಗೃಹಾದಿನಿವಾಸಸ್ಥಾನಗಳು ನಾಶವಾಗುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಗೃಹಸಂಪತ್ತು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರಲಿ ಎಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹೋತೃವು ಈ ಯಾಜ್ಞಹೋಮವನ್ನು ವಿರಾಟ್‌ಛಂದಸ್ಸಿನ ಋಕ್ಮದ— ಸಿಬಾ ಸೋಮಮಿಂದ್ರ (ಋ. ಸಂ. ೬-೨೨-೧) ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಿಂದಲೇ ನೆರವೇರಿಸಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಗೃಹಾದಿನಿವಾಸಸ್ಥಾನಗಳ ಸಮೃದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುವುದು.

ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯ ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಮಮಂತ್ರಗಳು

ಋಕ್ಮಗಳಿಗೂ ಸಾಮಕ್ಕೂ ಇರುವ ನಿಕಟಸಂಬಂಧವು—ಸಾಮಗಾನಮಾಡುವ ಋತ್ವಿಜರು

ಋಕ್ಮಾಗೆ ಮೂರು ಋಕ್ಮಗಳನ್ನು (ತೃಚ) ಪಠಿಸಿ ಗಾನಮಾಡುವರು—ಈ ಋಕ್

ಮತ್ತು ಸಾಮಮಂತ್ರಗಳ ಐದುವಿಧ ಪ್ರಭೇದಗಳು—ಈ ಎರಡು ವಿಧವೂ

ವಿರಾಟ್‌ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವವು—ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದ ಐದು ವಿಭಾಗಗಳು.

ಋಕ್ ನಾ ಇದೆಮಗ್ರೇ ಸಾಮ ಚಾಸ್ತಾಂ ಸೈವ ನಾಮ ಋಗಾಸೀದನೋ ನಾಮ ಸಾಮ ಸಾ ನಾ
ಋಕ್ಸಾಮೋಪಾವದನ್ಮಿಥುನಂ ಸಂಭವಾವ ಪ್ರಜಾತ್ಯಾ ಇತಿ ನೇತ್ಯಬ್ರವೀತ್ಸಾಮ ಜ್ಯಾಯಾನ್ಯಾ
ಅತೋ ಮಮ ಮಹಿಮೇತಿ ತೇ ದ್ವೇ ಭೂತ್ವೋಪಾವದತಾಂ ತೇನ ಪ್ರತಿಚಿನ ಸಮವದತ-
ತಾಸ್ತಿಸ್ರೋ ಭೂತ್ವೋಪಾವದಂಸ್ತತ್ತಿಸೃಭಿಃ ಸಮಭವದ್ಯತ್ತಿಸೃಭಿಃ ಸಮಭವತ್ತಸ್ಮಾತ್ತಿಸೃಭಿಃ
ಸ್ತುವಂತಿ ತಿಸೃಭಿರುದ್ಗಾಯಂತಿ ತಿಸೃಭಿರ್ಹಿ ಸಾಮ ಸಂಮಿತಂ ತಸ್ಮಾದೇಕಸ್ಯ ಬಹ್ವೋ
ಜಾಯಾ ಭವಂತಿ ನೈಕಸ್ಯೈ ಬಹವಃ ಸಹ ಪತಯೋ ಯದ್ವೈ ತತ್ಸಾ ಚಾಮತ್ಸ ಸಮಭವತಾಂ
ತತ್ಸಾಮಾಭವತ್ತತ್ಸಾಮ್ನಃ ಸಾಮತ್ವಂ ಸಾಮನ್ಭವತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ |

ಈಗ ಋಜ್ಯಂತ್ರಗಳಿಗೂ ಸಾಮನುಂತ್ರಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದು, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಇವು ಪರಸ್ಪರ ಆಶ್ರಯಭೂತ ವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದವು. ಎಂದರೆ, ಋಜ್ಯಂತ್ರವು ಅಕ್ಷರ ಮತ್ತು ಪದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಛಂದೋಬದ್ಧವಾದ ಋಕ್ಕುಗಳಾಗಿದ್ದವು; ಸಾಮನುಂತ್ರವು ಗೀತರೂಪದಲ್ಲಿ (ಗಾನಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ) ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಮಂತ್ರವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಬಂಧವಿರಲಿಲ್ಲ. ಎರಡೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ಇದ್ದವು. ಈ ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಮ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಮಂತ್ರಗಳ ಸಂಮೇಲನ (ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು) ಸಾಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭೂತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಅಡಗಿರುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಉಪಾಖ್ಯಾನವು ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಸಾಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸಾ+ಅಮ ಎಂಬ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳು ಸೇರಿ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಸಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಋಗ್ವೇದಮಂತ್ರವಾದ ಋಕ್ಕು ಆಗಿದ್ದಿತು. ಅಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸಾಮವೇದದ ಸಾಮನುಂತ್ರವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಋಜ್ಯಂತ್ರ ಅಥವಾ ಋಕ್ಕು ಸಾಮದೊಡನೆ ಮಿಲನವಾಗಬೇಕೆಂದು ಅಥವಾ ಸೇರಿ ಒಂದಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿ, ಋಕ್ಕು (ಋಕ್ ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗವು) ಸಾಮನುಂತ್ರದ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ—ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಮಿಥುನಭಾವವನ್ನು ಎಂದರೆ, ಪತಿಪತ್ನಿಯರ ಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದೋಣ. ಈ ವಿಧವಾದ ಸಂಮೇಲನದಿಂದ ಪ್ರಜೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗುವುದು ಎಂದಿತು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಾಮವು—ಋಜ್ಯಂತ್ರದ ಮಹಿಮೆಗಿಂತ ನನ್ನ ಸಾಮನುಂತ್ರದ ಮಹಿಮೆಯೇ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದು. ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ವಿವಾದ (ವ್ಯವಹಾರ) ವೂ, ವಿವಾಹಾದಿ ಸಂಬಂಧವೂ ಸರಿಸಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಡೆಯುವುದು ರೂಢಿಯಷ್ಟೆ. ಅದರಂತೆ ಈಗ ನನ್ನ ಮಹಿಮೆಗಿಂತ ನನ್ನ ಮಹಿಮೆಯು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನನ್ನೊಡನೆ ಸಂಬಂಧಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಋಕ್ಕಿನ ಮಾತನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿತು. ಅನಂತರ ಋಕ್ಕು ತಾನೂ ಸಾಮದ ಮಹಿಮೆಗೆ ಸರಿಸಮ ವಾಗಿ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದ (ಎಂದರೆ ಒಂದು ಋಕ್ಕನ್ನು) ಋಕ್ಕನ್ನು ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಅನಂತರ ಈ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳೂ ಸಾಮದ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸಾಮವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದವು. ಆಗಲೂ ಸಾಮವು ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪದೆ ಆ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳ ಮಾತನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ಆ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳು ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿ ಸಾಮದ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದುವು. ಆಗ ಸಾಮವು ಆ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ತನಗೆ ಸರಿಸಮಾನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಋಕ್ಕುಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನಂಗೀಕರಿಸಿ ಅವುಗಳೊಡನೆ ಸಂಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿತು. ಈ ರೀತಿ ಸಾಮವು ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳೊಡನೆ ಸಂಯೋಗಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಗಾನಮಾಡುವವರು ಮೂರು ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಎಂದರೆ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ತಿಸೃಭಿಃ ಸ್ತುವಂತಿ ತಿಸೃಭಿರುದ್ಗಾಯಂತಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಎಂದರೆ ಉದ್ಗಾತೃ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಗಾನಮಾಡುವ ಋತ್ವಿಜರು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವಾದ ಸಾಮಗಾನವನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಗಾನಮಾಡಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಭಿಪ್ರಾಯವು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವೇದದಲ್ಲಿ (ಶಾಖಾಂತರದಲ್ಲಿ)—**ಏಕಂ ಸಾಮ ತೃಚೇ ಕ್ರಿಯತೇ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಂ**—ಎಂದರೆ ಒಂದಾದ ಸಾಮನುಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸ್ತೋತ್ರವಿರುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತು ಛಂದಸ್ಸಾನುವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಮನುಂತ್ರವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ (ಎಂದರೆ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಋಕ್ಕಿದೆ) ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಆ ಗ್ರಂಥದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ—ಪ್ರಯೋಗಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಸಾಮನುಂತ್ರವನ್ನು ಗಾನಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಗಾನಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಆ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ

ಋಕ್ಕಿಗೆ ಯೋನಿ (ಅಥವಾ ಮೂಲಸ್ಥಾನ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಯೋನಿರೂಪವಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ಕಿನ ಗಾನವನ್ನನು ಸಂಸಿ ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳ ಗಾನವನ್ನು ಊಹಿಸಿ ಗಾನಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಶಾಖಾಂತರ ದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ—ಯದ್ಯೋನ್ಯಾಂ ತದುತ್ತರಯೋರ್ಗಾಯತಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ಉದ್ಗಾತೃ ವರ್ಗದ ಋತ್ವಿಜರು ತಮ್ಮ ಗಾನಕರ್ಮವನ್ನು ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಗಾನಮಾಡುವುದರಿಂದ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಉಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಒಂದು ಸಾಮಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳು ಸಮನ್ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರೆ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು ಸಾಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮದ ಮಹಿಮೆಯು ಋಕ್ಕಿನ ಮಹಿಮೆಗೆ ಮೂರರಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದು. ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನಿಗೆ ಅನೇಕ ಪತ್ನಿಯಿರುವರು. ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಅನೇಕ ಪತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಋಕ್ಕು ಸ್ತ್ರೀಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವುದು. ಸಾಮವು ಪುರುಷಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳು (ಪತ್ನಿಭಾವದಲ್ಲಿ) ಸೇರಿರುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವರ್ತನವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ—ಋಕ್ ಶಬ್ದವನ್ನು ಎಂದರೆ ಋಕ್ಕಿನ ಅಕ್ಷರ ಪದಾದಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ, ಸಾಮಮಂತ್ರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಅಮು ಶಬ್ದವೂ ಸೇರಿ ಸಾಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಸಾಮಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಮವೆಂಬ ಎರಡು ವಿಧಮಂತ್ರಗಳೂ ಸೇರಿರುವವು ಎಂದು ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ಪುರುಷನು ಪೂಜಾರ್ಹನಾಗುವನು.

ಯೋ ವೈ ಭವತಿ ಯಃ ಶ್ರೇಷ್ಠತಾಮಶ್ನುತೇ ಸ ಸಾಮನ್ ಭವತ್ಯೇ ಸಾಮಸ್ಯ ಇತಿ ಹಿ ನಿಂದಂತಿ |

ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಐಶ್ವರ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನಾಗಲಿ, ವಿದ್ಯಾಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಸಂಪಾದಿಸುವನೋ ಅವನನ್ನು ಸಾಮನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು ಎಂದರೆ ಅವನು ತನ್ನಂತೆಯೇ ಇತರರಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಸಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುವವನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಇತರರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಪಾತಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವನಾದರೆ ಅವನನ್ನು ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಎಂದು ನಿದಿಿಸುವರು. ಆದರಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಗಾನರೂಪವಾಗಿರುವ ಸಾಮಮಂತ್ರವು ಒಂದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ತೇ ವೈ ಸಂಚಾನ್ಯದ್ಭೂತ್ವಾ ಸಂಚಾನ್ಯದ್ಭೂತ್ವಾ ಕಲ್ಪೇತಾಮಾಕಾವತ್ ಹಿಂಕಾರತ್ ಪ್ರಸ್ತಾವತ್ ಪ್ರಥಮಾ ಚ ಋಗುದ್ಗೀಥಶ್ಚ ಮಧ್ಯಮಾ ಚ ಪ್ರತಿಹಾರಶ್ಲೋತ್ತಮಾ ಚ ನಿಧನಂ ಚ ವಷಟ್ಪಾರಶ್ಚ |

ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಮ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಧ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಐದುವಿಧ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ ಋಗ್ವೇದಸಂಬಂಧವಾದ ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ (೧) ಆಹಾವಃ, (೨-೫) ಸ್ತೋತ್ರೀಯ ತೃಚ ಎಂದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ಕು, ಮಧ್ಯದ ಋಕ್ಕು, ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕು ಎಂದು ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳು (೫) ಯಾಜ್ಞಾ ಮಂತ್ರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪಠಿಸುವ ವಷಟ್ಪಾರವು ಎಂದು ಐದು ಅವಯವಗಳು ; ಈ ಐದೂ ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವವು. ಸಾಮಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ (೧) ಹಿಂ ಎಂಬ ಹಿಂಕಾರ (೨) ಪ್ರಸ್ತಾವಃ (೩) ಉದ್ಗೀಥಃ (೪) ಪ್ರತಿಹಾರಃ (೫) ನಿಧನಂ ಎಂದು ಐದು ಪ್ರಭೇದ ಅಥವಾ ಅವಯವಗಳಿರುವವು. ಈ ಐದೂ ಸ್ತೋತ್ರರೂಪವಾದ ಸಾಮದ ಅವಯವಗಳು. ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯು ಈ ರೀತಿ ಇರುವುದು.

1. ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ಹಿ ಅವಯವಗಳು—

೧. ಅಹಾವಃ | ಶೋಂ ೩ ಸಾವೋಂ ೩ ಎಂದು ಮಂತ್ರದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪಠಿಸುವ ಮಂತ್ರವು.
೨. ತೃಚವೆಂಬ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ಕು.
೩. ,, ,, ,, ಎರಡನೆಯ ,,
೪. ,, ,, ,, ಮೂರನೆಯ ,,
೫. ಯಾಜ್ಞಾಮಂತ್ರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಪಠಿಸುವ ವೌಷಟ್ ಎಂಬ ವಷಟ್ಪಾದವು.

ಈ ಐದೂ ಋಗ್ವೇದಮಂತ್ರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳು. ಇವುಗಳನ್ನು ಹೋತೃವರ್ಗದ ಋತ್ವಿಜರು ಪಠಿಸುವರು.

2. ಇದರಂತೆ ಸಾಮಮಂತ್ರದ ಹಿ ಅವಯವಗಳು—

೧. ಹಿಂ ಎಂಬ ಹಿಂಕಾರ. ಇದನ್ನು ಉದ್ಗಾತೃವೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಸಾಮಗಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸುವನು.
೨. ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ಇದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತೋತೃವೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಗಾನಮಾಡುವನು.
೩. ಉದ್ಗೀಥಃ | ಇದನ್ನು ಉದ್ಗಾತೃವೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಗಾನಮಾಡುವನು.
೪. ಪ್ರತಿಹಾರಃ | ಪ್ರತಿಹತೃವೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಇದನ್ನು ಗಾನಮಾಡುವನು.
೫. ನಿಧನಂ | ಸಾಮಗಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಗಾತೃವರ್ಗದ ಋತ್ವಿಜರೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಇದನ್ನು ಗಾನಮಾಡುವರು.

ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರದ ಐದು ಅವಯವಗಳಿಗೂ ಸಾಮಮಂತ್ರದ ಐದು ಅವಯವಗಳಿಗೂ ಸಾದೃಶ್ಯವಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಈ ನಿಧನಾದ ಸಾದೃಶ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ನಿಷ್ಪೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರವು ಪ್ರಶಸ್ತವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಶ್ವೆತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಮಂತ್ರದ ಐದುವಿಧ ಅವಯವ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ—

ನಾಯುರ್ಹಿಂಕಾರಗ್ನಿಃ ಪ್ರಸ್ತೋತಾ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ಸಾಮ ಬೃಹಸ್ಪತಿರುದ್ಗಾತಾ ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾಃ
ಉಸಗಾತಾರೋ ಮರುತಃ ಪ್ರತಿಹಾರ ಇಂದ್ರೋ ನಿಧನಂ ತೇ ದೇವಾಃ |

(ತೈ. ಸಂ. ೩-೩-೨-೧)

ಎಂದರೆ ಸಾಮಗಾನದ ಅವಯವಗಳಾದ ಹಿಂಕಾರಕ್ಕೆ ನಾಯುವೂ, ಪ್ರಸ್ತಾವಕ್ಕೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯೂ, ಉದ್ಗೀಥಕ್ಕೆ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೂ, (ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳು ಉಸಗಾತೃಗಳೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಿಷಯವಿದೆ) ಪ್ರತಿಹಾರಕ್ಕೆ ಮರುದ್ದೇವತೆಗಳೂ, ನಿಧನಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರನೂ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಉಸಗಾನವೆಂದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಗಾನಮಾಡುವುದು. ಗಾನಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಹಿಂಕಾರವನ್ನೂ ಕೊನೆಯ

ನಿಧನವನ್ನೂ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಸೇರಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಗಾನಮಾಡುವರು. ಅದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾ ಉಪಗಾತಾರಃ ಎಂಬ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಈ ಐದು ವಿಧವಾದ ಅವಯವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಒಟ್ಟು ಸಾಮನುಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸರ್ವದೇವತಾ ಜನಕನಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಅಭಿನೂನಿದೇವತೆಯು ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

**ತೇ ಯತ್ರಂಚಾನ್ಯದ್ಭುತ್ವಾ ಪಂಚಾನ್ಯದ್ಭುತ್ವಾ ಕಲ್ಪೇತಾಂ ತಸ್ಮಾದಾಹುಃ ಸಾಂಕ್ರೋ ಯಜ್ಞಃ
ಪಾಂಕ್ತಾಃ ಪಶವಃ |**

ಸಾಮ ಮತ್ತು ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ಪಂಚಾವಯವವಿಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವರ್ಣಿಸುವರು. ಸಾಮನುಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ, ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಐದೈದು ಅವಯವವಿಭಾಗಗಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸಾಮಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನವಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿಯೂ ಐದು ಐದು ಅವಯವವಿಭಾಗವಿದ್ದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಐದು ಪಾದಗಳಿರುವಂತೆ ಯಜ್ಞವೂ ಸಹ ಐದು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಂಕ್ರೋ ಯಜ್ಞಃ ಎಂದು ಹೇಳುವರೆಂದೂ, ಪಶುಗಳಿಗೂ ಸಹ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳು, ಒಂದು ಮುಖ ಒಟ್ಟು ಐದು ಅವಯವಗಳಿರುವುದೆಂದೂ ಪಂಚಾವಯವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಪಶುಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವರು.

**ಯದು ವಿರಾಜಂ ದಶಿನೀಮಭಿಸಮಸದ್ಯೇತಾಂ ತಸ್ಮಾದಾಹುರ್ವಿರಾಜಿ ಯಜ್ಞೋ ದಶಿನ್ಯಾಂ
ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಇತಿ |**

ಯಜ್ಞದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುವರು. ವಿರಾಟ್‌ಭಂದಸ್ಥಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವವು (ಹತ್ತೇ ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ, ವೃತ್ತಾಸವಿರುವುದು) ಸಾಮನುಂತ್ರದ ಐದು ಅವಯವಗಳೂ ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರದ ಐದು ಅವಯವಗಳೂ ಸೇರಿ ಹತ್ತು ಅವಯವಗಳಾಗುವವು. ಈ ಹತ್ತು ಅವಯವಗಳು ವಿರಾಟ್‌ಭಂದಸ್ಥಿನ ಹತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಸದೃಶವಾಗಿರುವವು. ಈ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಹತ್ತು ವಿಭಾಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ವಿರಾಟ್‌ಭಂದಸ್ಥಿನ ಹತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಯಜ್ಞವೂ ಸಾಮ ಮತ್ತು ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹತ್ತು ಅವಯವಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳುವರು.

**ಆತ್ಮಾನ್ಯ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಃ ಪ್ರಜಾನುರೂಪಃ ಸತ್ವೀ ಧಾಯ್ಯಾ ಪಶವಃ ಪ್ರಗಾಥೋ ಗೃಹಾಃ
ಸೂಕ್ತಂ | ಸ ನಾ ಅಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಲೋಕೇಽಮುಷ್ಮಿಂಶ್ಚ ಪ್ರಜಯಾ ಚ ಪಶುಭಿಶ್ಚ ಗೃಹೇಷು
ವಸತಿ ಯ ಏವಂ ನೇದ |**

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೨-೨೩)

ಸಾಮನುಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ, ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಐದೈದು ವಿಭಾಗಗಳಿರುವಂತೆ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಐದು ವಿಭಾಗಗಳಿರುವವು. ಸ್ತೋತ್ರಿಯ, ಅನುರೂಪ, ಧಾಯ್ಯಾ, ಪ್ರಗಾಥ, ನಿವಿದ್ಧಾನೀಯಸೂಕ್ತಂ ಎಂದು ಐದು ವಿಭಾಗಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಾಮಗಾನಮಾಡುವವರು ಗಾನಮಾಡುವ ತೃಚಕ್ಕೆ (ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ) ಸ್ತೋತ್ರಿಯ ಅಥವಾ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಸ್ತೃಚವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಸ್ತೃಚವನ್ನನು ಸರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ ಬೇರೆ ತೃಚವನ್ನು ಗಾನಮಾಡುವರು. ಎರಡನೆಯ ಸಲ ಗಾನಮಾಡುವ ಈ ತೃಚಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪವೆಂದು ಹೆಸರು. ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಧಾಯ್ಯಾ ಎಂದು ಹೆಸರು. ರಥಂತರ

ಮೊದಲಾದ ಮುಖ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯತೆ ಪ್ರಗಾಢವೆಂದು ಹೆಸರು. ದೇವತೆಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ನಿವಿತ್ ಸೂಕ್ತವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಐದು ಮಂತ್ರಗಳಿಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಗೃಹಸ್ಥಪುರುಷನ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ—ಸ್ತೋತ್ರಿಯವೇ ಗೃಹಸ್ಥನ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮವು; ಅನುರೂಪವೇ ಪುತ್ರನು; ಧಾಯ್ಯಾಮಂತ್ರವೇ ಪತ್ನಿಯು; ಪ್ರಗಾಢವೇ ಪಶುವು (ಗೋವು); ನಿವಿದ್ಧಾನೀಯಸೂಕ್ತವೇ ಗೃಹವು ಎಂದು ಹೇಳುವರು.

ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದ ವಿಭಾಗಗಳಾದ (1) ಸ್ತೋತ್ರಿಯ (2) ಅನುರೂಪ (3) ಧಾಯ್ಯಾ (4) ಪ್ರಗಾಢ (5) ನಿವಿದ್ಧಾನೀಯ ಸೂಕ್ತ ಎಂಬ ಐದು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ—

(1) ಸ್ತೋತ್ರೀಯ ಮಂತ್ರಗಳು—

ಅಭಿ ತ್ವಾ ಶೂರ ನೋನುಮೋಽದುಗ್ಧಾ ಇವ ಭೇನವಃ |

ಈಶಾನಮಸ್ಯ ಜಗತಃ ಸೃಷ್ಟೃಶಮಿಶಾನಮಿಂದ್ರ ತಸ್ಮೃಷಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೭-೩೨-೨೨; ಸಾಮ. ೨೩೩, ೬೮೦; ಅಥರ್ವ. ೨೦-೧೨೧-೧;

ವಾಜ. ಸಂ. ೨೭-೩೫; ತೈ. ಸಂ. ೨-೪-೧೪-೨).

ನ ತ್ವಾವ್ ಅನ್ಯೋ ವಿವ್ಯೋ ನ ಪಾರ್ಥಿವೋ ನ ಜಾತೋ ನ ಜನಿಷ್ಯತೇ |

ಅಶ್ವಾಯಂತೋ ಮಘವನ್ನಿಂದ್ರ ವಾಜಿನೋ ಗವ್ಯಂತಸ್ತಾ ಹವಾಮುಹೇ ||

(ಋ. ಸಂ. ೭-೩೨-೨೩; ಸಾಮ. ೬೮೧; ಅಥರ್ವ. ೨೦-೧೨೧-೨;

ವಾಜ. ಸಂ. ೨೭-೩೬)

ಈ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಹೋತ್ವವೂ, ಸಾಮಗಾನಮಾಡುವವರೂ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪಠಿಸುವರು. ಇದೇ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸುವ ಸ್ತೋತ್ರೀಯಮಂತ್ರವು. ಇದನ್ನು ರಥಂತರಸಾನುವೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಈ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ಐದು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ಹೇಗೆ ಗಾನಮಾಡುವರು ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ—

೧ ನೇ ಋಕ್ಕು—

(೧) ಪ್ರಸ್ತಾವ—ಹುಂ | ಅಭಿ ತ್ವಾ ಶೂರನೋನುಮೋ ವಾ ||

(೨) ಉದ್ಗೀಢ—ಓಮಾದುಗ್ಧಾ ಇವ ಭೇನವ ಈಶಾನಮಸ್ಯ ಜಗತಃ ಸುವಾ ಈಶಾಂ ||

(೩) ಪ್ರತಿಹಾರ—ಆ ಈಶಾನಮಾ ಇಂದ್ರಾ ||

(೪) ಉಪದ್ರವ—ಸುಸ್ಮೃಷಾ ಓವಾ ಹಾ ಉವಾ ||

(೫) ನಿಧನಂ—ಆಸ್ ||

೨ ನೇ ಋಕ್ಕು -

- (೧) ಪ್ರಸ್ತಾವ—ಇತೋ ನಾ |
- (೨) ಉದ್ಗೀಥ—ಓನಾಮಿಂದ್ರ ಸುಸ್ಮ ಪೋನತ್ವಾನಾ ಅನ್ಯೋ ದಿವಿಯೋ ನ ಪಾರ್ಥಿವಾಃ |
- (೩) ಪ್ರತಿಹಾರ—ನ ಜಾತೋ ನಾಜಾ |
- (೪) ಉಪದ್ರವ—ನಾಇಷ್ಯಾತಾ ಓವಾ ಹಾ ಉವಾ |
- (೫) ನಿಧನಂ—ಅಸ್ಮ ||

೩ ನೇ ಋಕ್ಕು—

- (೧) ಪ್ರಸ್ತಾವ—ನಜೋವಾ |
- (೨) ಉದ್ಗೀಥ—ಓತೋನ ಜನಿಷ್ಯತೇ ಅಶ್ವಾಯಂತೋ ಮಘವನ್ನಿಂದ್ರವಾಜಿನಾಃ |
- (೩) ಪ್ರತಿಹಾರ—ಗವ್ಯಂತಸ್ತಾಹಾ |
- (೪) ಉಪದ್ರವ—ನಾಮಾಹಾ ಓವಾ ಹಾ ಉವಾ |
- (೫) ನಿಧನಂ—ಅಸ್ಮ ||

(2) ಅನುರೂಪ | ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡೇ ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಇದನ್ನು ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸುವರು. ಈ ಅನುರೂಪಮಂತ್ರವೂ ಸಹ ಸ್ತೋತ್ರಿಯ ಮಂತ್ರದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿತ್ವಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಗಬೇಕು—

ಅಭಿ ತ್ವಾ ಪೂರ್ವಸೀತೆಯ ಇಂದ್ರ ಸ್ತೋಮೇಭಿರಾಯವಃ |

ಸಮೀಚೀನಾಸ ಋಭವಃ ಸಮಸ್ತರನ್ ರುದ್ರಾ ಗೃಣಂತ ಪೂರ್ವ್ಯಂ ||

(ಋ. ಸಂ. ೮-೩-೭; ಸಾಮ. ೨೫೬, ೧೫೭೩; ಅಥರ್ವ. ೨೦-೯೯-೧)

ಅಸ್ಯೇದಿಂದ್ರೋ ವಾವೃಥೇ ವೃಷ್ಟ್ಯಂ ಶನೋ ಮದೇ ಸುತಸ್ಯ ವಿಷ್ಣುನಿ |

ಅದ್ಯಾ ತಮಸ್ಯ ಮಹಿಮಾನಮಾಯನೋನು ಸ್ಪವಂತಿ ಪೂರ್ವಥಾ ||

(ಋ. ಸಂ. ೮-೩-೮; ಸಾಮ. ೧೫೭೪; ಅಥರ್ವ. ೨೦-೯೯-೨; ವಾಜ. ಸಂ. ೩೩-೯೭)

(3) ಧಾಯ್ಯಾ ಮಂತ್ರವು—

ಯದ್ವಾನಾನ ಪುರುತಮಂ ಪುರಾಷಾಳಾ ವೃತ್ರೇಂದ್ರೋ ನಾಮಾನ್ಯಪ್ರಾಃ |

ಅಚೇತಿ ಪ್ರಾಸಹಸ್ಯತಿಸ್ತವಿಷ್ಣಾನ್ ಯದೀಮುಶ್ಮಸಿ ಕರ್ತವೇ ಕರತ್ತತ್ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೭೪ ೬)

(4) ಪ್ರಗಾಥ ಅಥವಾ ಸಾಮಪ್ರಗಾಥ—

ಪಿಬಾ ಸುತಸ್ಯ ರಸಿನೋ ಮತ್ಸಾ ನ ಇಂದ್ರ ಗೋಮತಃ |

ಆಪಿನೋ ಬೋಧಿ ಸಧಮಾದ್ಯೋ ವೃಥೇ ೩ ೨ ಸ್ಮಾ ಅವಂತು ತೇ ಧಿಯಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೮-೩-೧; ಸಾಮ. ೨೩೯, ೧೪೨೧)

(5) ನಿವಿತ್ ಸೂಕ್ತ —

ಇಂದ್ರಸ್ಯ ನು ವೀರ್ಯಾಣಿ ಪ್ರ ವೋಚಂ ಯಾನಿ ಚಿಕಾರ ಪ್ರಥಮಾನಿ ವಜ್ರೇ |
 ಅಹನ್ನಹಿಮನ್ವಸತ್ತರ್ಧ ಪ್ರ ವಕ್ಷಣಾ ಅಭಿನತ್ಪರ್ವತಾನಾಂ || ೧ ||
 ಅಹನ್ನಹಿಂ ಪರ್ವತೇ ತಿತ್ತಿಯಾಣಂ ತ್ವಷ್ಟಾಸ್ತೈ ವಜ್ರಂ ಸ್ವರ್ಯಂ ತತಕ್ಷ |
 ನಾಶ್ರಾ ಇವ ಧೇನವಃ ಸ್ಯಂದನಾನಾ ಅಂಜಃ ಸಮುದ್ರಮವ ಜಗ್ಮುರಾಪಃ || ೨ ||
 ವೃಷಾಯಮಾಣೋಽವ್ಯಣೀತ ಸೋಮಂ ತ್ರಿಕದ್ರುಕೇಷ್ವಪಿಬತ್ಸತಸ್ಯ |
 ಆ ಸಾಯಿಕಂ ಮಘನಾ ದತ್ತ ವಜ್ರಮಹನ್ನೇನಂ ಪ್ರಥಮಜಾಮಹೀನಾಂ || ೩ ||
 ಯದಿಂದ್ರಾಹಸ್ತ್ರಥಮಜಾಮಹೀನಾಮಾನ್ಮಾಯಿನಾಮುನಿಃ ಪ್ರೋತ ಮಾಯಾಃ |
 ಆ ತ್ಸೂರ್ಯಂ ಜನಯನ್ಮಾನ್ಮುಷಾಸಂ ತಾದೀತ್ಸಾ ಶತ್ರುಂ ನ ಕಿಲಾ ವಿವಿತ್ಸೇ || ೪ ||
 ಅಹನ್ಸೈತ್ರಂ ವೃತ್ರತರಂ ವ್ಯಂಸನಿಂದ್ರೋ ವಜ್ರೇಣ ಮಹತಾ ವಧೇನ |
 ಸ್ಯಂಧಾಂಸೀವ ಕುಲಿಶೇನಾ ವಿವೃಕ್ಷಾ ಹಿಃ ಶಯತೇ ಉಪಪೃಕ್ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ || ೫ ||
 ಅಯೋಧ್ಧೇವ ದುರ್ಮದ ಆ ಹಿ ಜುಹ್ವೇ ಮಹಾವೀರಂ ತುವಿಬಾಧಮೃಜೀಷಂ |
 ನಾತಾರೀದಸ್ಯ ಸಮೃತಿಂ ವಧಾನಾಂ ಸಂ ರುಜಾನಾಃ ಪಿಪಿಷ ಇಂದ್ರಶತ್ರುಃ || ೬ ||
 ಅಪಾದಹಸ್ತೋ ಅಪೃತನ್ಯದಿಂದ್ರಮಾಸ್ಯ ವಜ್ರಮಧಿ ಸಾನ್ ಜಘಾನ |
 ವೃಷ್ಣೋ ವಧಿಃ ಪ್ರತಿಮಾನಂ ಬುಭೂಷನ್ ಪುರುತ್ರಾ ವೃತ್ರೋ ಅಶಯದ್ವ್ಯಸ್ತಃ || ೭ ||
 ನದಂ ನ ಭಿನ್ನಮಮುಯಾ ಶಯಾನಂ ಮನೋರುಹಾಣಾ ಅತಿ ಯಂತ್ಯಾಪಃ |
 ಯಾಶ್ಚಿದ್ವ್ಯತ್ಸೋ ಮಹಿನಾ ಪರ್ಯತಿಷ್ಯತ್ತಾಸಾನುಹಿಃ ಪತ್ಸುತೇಶೀರ್ಬಭೂವ || ೮ ||

ಇಂದ್ರೋ ದೇವಃ ಸೋಮಂ ಪಿಬತು | ಏಕಜಾನಾಂ ವೀರತಮಃ | ಭೂರಿದಾನಾಂ ತವಸ್ತಮಃ |
 ಹರ್ಯೋ ಸ್ಥಾತಾ | ಪೃಶ್ನೇಃ ಪ್ರೇತಾ | ವಜ್ರಸ್ಯ ಭರ್ತಾ | ಪುರಾಂ ಭೇತ್ತಾ | ಪುರಾಂ
 ದರ್ಮಾ | ಅಪಾಂ ಸ್ರಷ್ಟಾ | ಅಪಾಂ ನೇತಾ | ಸತ್ವನಾಂ ನೇತಾ | ನಿಜಘ್ನಿದೂರೇ
 ಶ್ರವಾಃ | ಉಪಮಾತಿಕ್ಕದ್ಧಂಸನಾನಾನ್ | ಇಹೋಶಂ ದೇವೋ ಬಭೂವಾನ್ | ಇಂದ್ರೋ
 ದೇವ ಇಹ ಶ್ರವದಿಹ ಸೋಮಸ್ಯ ಪಿಬತು | ಪ್ರೇಮಾಂ ದೇವೋ ದೇವಹೂತಿಮವತು
 ದೇವ್ಯಾ ಧಿಯಾ | ಪ್ರೇದಂ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರೇದಂ ಹೃತಂ | ಪ್ರೇದಂ ಸುನ್ದಂತಂ ಯಜಮಾನಂ
 ಅವತು | ಚಿತ್ರಶ್ಚಿತ್ರಾಭಿರೂತಿಭಿಃ | ಶ್ರವದ್ಬ್ರಹ್ಮಾಣ್ಯಾವಸಾಗಮತ್ ||

ನೀಚಾವಯಾ ಅಭವದ್ವ್ಯತ್ಸಪುತ್ರೇಂದ್ರೋ ಅಸ್ಯಾ ಅವ ವಧರ್ಜಭಾರ |
 ಉತ್ತರಾ ಸೂರಧರಃ ಪುತ್ರ ಅಸೀದ್ದಾನುಃ ಶಯೇ ಸಹವತ್ಸಾ ನ ಧೇನುಃ || ೯ ||
 ಅತಿಷ್ಯಂತೀನಾಮನಿವೇಶನಾನಾಂ ಕಾಷ್ಠಾಣಾಂ ಮಧ್ಯೇ ನಿಹಿತಂ ಶರೀರಂ |
 ವೃತ್ರಸ್ಯ ನಿಣ್ಯಂ ವಿ ಚರಂತ್ಯಾ ಪ್ರೋ ದೀರ್ಘಂ ತಮ ಆಶಯದಿಂದ್ರಶತ್ರುಃ || ೧೦ ||

ದಾಸಪತ್ನೀರಹಿಗೋಪಾ ಅತಿಷ್ಠನ್ನಿರುದ್ಧಾ ಆಪಃ ಪೇಜಿನೇವ ಗಾವಃ |

ಆಪಾಂ ಬಿಲಮುಪಿಹಿತಂ ಯದಾಸೀದ್ವೃತ್ತಂ ಜಘ್ನಾನ್ ಅಪ ತದ್ವನಾರ || ೧೧ ||

ಅಶ್ವೋರ ವಾರೋ ಅಭವಸ್ತದಿಂದ್ರ ಸ್ಯಕೇ ಯತ್ತಾ ಪ್ರತ್ಯಹನ್ ದೇವ ಏಕಃ |

ಅಜಯೋ ಗಾ ಅಜಯಃ ಶೂರ ಸೋಮಮವಾಸ್ಯಜಃ ಸರ್ತವೇ ಸಪ್ತ ಸಿಂಧೂನ್ || ೧೨ ||

ನಾಸ್ಮೈ ವಿದ್ಯುನ್ನ ತನ್ಯತುಃ ಸಿಷೇಧ ನ ಯಾಂ ಮಿಹಮಕಿರದ್ಧ್ರಾದುನಿಂ ಚ |

ಇಂದ್ರಶ್ಚ ಯದ್ಮಯುಧಾತೇ ಅಹಿಶ್ವೋತಾಪರಿಭ್ಯೋ ಮಘವಾ ವಿ ಚಿಗ್ಯೇ || ೧೩ ||

ಅಹೇರ್ಯಾತಾರಂ ಕಮಪಶ್ಯ ಇಂದ್ರ ಹೃದಿ ಯತ್ತೇ ಜಘ್ನಾಷೋ ಭೀರಗಚ್ಛತ್ |

ನವ ಚ ಯನ್ನವತಿಂ ಚ ಸ್ರವಂತೀಃ ಶ್ಯೇನೋ ನ ಭೀತೋ ಅತರೋ ರಜಾಂಸಿ || ೧೪ ||

ಇಂದ್ರೋ ಯಾತೋಽವಸಿತಸ್ಯ ರಾಜಾ ಶಮಸ್ಯ ಚ ಶೃಂಗಿಣೋ ವಜ್ರಜಾಹುಃ |

ಸೇದು ರಾಜಾ ಕ್ಷಯತಿ ಚರ್ಷಣೇನಾಮರಾನ್ ನೇಮಿಃ ಪರಿ ತಾ ಬಭೂವ || ೧೫ ||

(ಖು. ಸಂ. ೧-೩೨-೧ ರಿಂದ ೧೫)

ಈ ವಿಧವಾದ ಸಾಮಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ಅವಯವ ವಿಭಾಗಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ಪುರುಷನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪಶುವುತ್ಪಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವನು.

ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದ ವಿಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ವರವಿಶೇಷಗಳು

(ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದ ಸ್ತೋತ್ರಿಯ, ಅನುರೂಪ, ಧಾಯ್ವ, ಸಾಮಪ್ರಗಾಥ, ಮತ್ತು ನಿವಿಧಾನೀಯಸೂಕ್ತಗಳು)

ಹಿಂದೆ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಐದು ವಿಭಾಗಗಳಿರುವವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದಷ್ಟೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಭಾಗವಾದ ಸ್ತೋತ್ರಿಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವರು.

ಸ್ತೋತ್ರಿಯಂ ಶಂಸತ್ಯಾತ್ಮಾ ನೈ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಃ ತಂ ಮಧ್ಯಮಯಾ ವಾಚಾ ಶಂಸತ್ಯಾತ್ಮಾನಮೇವ ತತ್ಸಂಸ್ಕರುತೇ |

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ತೋತ್ರಿಯ ಮಂತ್ರಗಳಾದ ಅಭಿ ತ್ವಾ ಶೂರ ನೋನು ಮಃ ಎಂಬ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಾಮಗಾನಮಾಡುವವರು ಪಠಿಸಿ ಗಾನಮಾಡುವರು. ಈ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಗೃಹಸ್ಥನ ಸ್ವರೂಪವಿರುವುದೆಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಅತಿಘಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೂ ಹೇಳಬಾರದು, ಅತಿ ಮೆಲ್ಲಗೂ ಹೇಳಬಾರದು. ಈ ಎರಡಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯಸ್ಥವಾದ ಸಾಧಾರಣಧ್ವನಿಯಿಂದ ಪಠಿಸಬೇಕು. ಎಂದರೆ ಯಜ್ಞಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಕೇಳಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ಆದರಿಂದಾಚೆ ಇರುವವರಿಗೆ ಕೇಳಿಸಬಾರದು. ಇಂತಹ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಪಠಿಸಬೇಕು. ಈ ಮಂತ್ರವು ಯಜಮಾನನ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಪಠಿಸುವುದರಿಂದ ಯಜಮಾನನು ತನ್ನ ಆತ್ಮಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತಾಗುವುದು.

ಅನುರೂಪಂ ಶಂಸತಿ ಪ್ರಜಾ ನಾ ಅನುರೂಪಃ ಸ ಉಚ್ಛ್ರಿಸ್ತರಾಮಿವಾನುರೂಪಃ ಶಂಸ್ತವ್ಯಃ
ಪ್ರಜಾನೇವ ತಚ್ಚ್ರೀಯಮಾತ್ಮನಃ ಕುರುತೇ |

ಸ್ತೋತ್ರಿಯಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿ ಅನುರೂಪಮಂತ್ರವೆಂದರೆ—
ಅಭಿತ್ವಾ ಪೂರ್ವಪೀತಯೇ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರ ಸ್ತೋಮೇಭಿರಾಯವಃ ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳು. ಇವೇ ಪ್ರಗಾಥ
ಮಂತ್ರವು. ಈ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳು ಸ್ತೋತ್ರಿಯ ಮಂತ್ರದ ಋಕ್ಕುಗಳಾಗಿರುವ ಭಂದಸ್ಸು ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳನ್ನು
ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಸಮಾನಭಂದಸ್ಸು ಮತ್ತು ಸಮಾನದೇವತಾಕವು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪ
ಮಂತ್ರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಪಿತೃಪುತ್ರರಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಅನುರೂಪವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅನುರೂಪಮಂತ್ರವು ಪುತ್ರ
ಸ್ಥಾನೀಯವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಿಯ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುವ ಧ್ವನಿಗಿಂತಲೂ
ಅಧಿಕವಾದ ಎಂದರೆ ಘಟ್ಟಿಯಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದಲೇ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ತನಗಿಂತಲೂ ತನ್ನ
ಪುತ್ರರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವನ್ನು (ಅಧಿಕ ಗುಣವನ್ನು) ಸಂಪಾದಿಸಿದಂತಾಗುವುದು.

ಧಾಯ್ಯಾಂ ಶಂಸತಿ ಪತ್ನೀ ನೈ ಧಾಯ್ಯಾ ಸಾ ನೀಚೈಸ್ತರಾಮಿವ ಧಾಯ್ಯಾ ಶಂಸ್ತನ್ಯಾ |

ಯದ್ವಾನಾ ನ ಎಂಬ ಧಾಯ್ಯಾ ಮಂತ್ರವು ಪತ್ನೀಸ್ಥಾನೀಯವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ನೀಚ
ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಎಂದರೆ ಬಹುಮೆಲ್ಲನೆ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಪಠಿಸಬೇಕು.

**ಅಪ್ರತಿನಾದಿನೀ ಹಾಸ್ಯ ಗೃಹೇಷು ಪತ್ನೀ ಭವತಿ ಯತ್ರೈವಂ ವಿದ್ವಾನ್ನೀಚೈಸ್ತರಾಂ ಧಾಯ್ಯಾಂ
ಶಂಸತಿ |**

ಪತ್ನಿಯು ಪತಿಯ ಮಾತಿಗೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದಂತೆ ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳದೆ, ಪತಿಯ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ
ಗೃಹದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪತಿಗೆ ವಿಧೇಯಳಾಗಿರುವಳು. ಈ ವಿಧೇಯತೆಯನ್ನು ಸ್ವಷ್ಟಪಡಿಸು
ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪತ್ನೀಸ್ಥಾನೀಯನಾದ ಈ ಧಾಯ್ಯಾಮಂತ್ರವನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸನಾದವನು ಬಹಳ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಪಠಿಸಬೇಕು.

**ಪ್ರಗಾಥಂ ಶಂಸತಿ ಸ ಸ್ವರವತ್ಯಾ ನಾಚಾ ಶಂಸ್ತವ್ಯಃ ಪಶವೋ ವೈ ಸ್ವರಃ ಪಶವಃ ಪ್ರಗಾಥಃ
ಪಶೂನಾಮವರುಭ್ಯೈ |**

ಪ್ರಗಾಥಮಂತ್ರವನ್ನು ಸ್ವರಸಹಿತವಾಗಿ ಉಚ್ಚಾರಣೆಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಗಾಥಮಂತ್ರವು ಪಶುಸಂಪತ್ತನ್ನು ಒದಗಿಸು
ವುದೆಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದೆ. ಸ್ವರಗಳಿಗೂ ಪಶುಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಚತುಷ್ಪಾದಃ ಪಶವಃ ಎಂದು ಪಶುಗಳು
ನಾಲ್ಕು ಕಾಲುಗಳುಳ್ಳವು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಸ್ವರಗಳೂ ಅನುದಾತ್ತ, ಅನುದಾತ್ತೇತರ, ಉದಾತ್ತ, ಸ್ವರಿತ
ಗಳೆಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳಾಗಿವೆ. ಇದುವರೆಗೆ ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಏಕಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಸ್ವರವಿಲ್ಲದೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾದ
ಧ್ವನಿ) ಹೇಳಿ ಈಗ ಪ್ರಗಾಥಮಂತ್ರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ವರಚತುಷ್ಟಯಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪಠಿಸಲಾಗುವುದು.

**ಇಂದ್ರಸ್ಯ ನು ವೀರ್ಯಾಣಿ ಪ್ರವೋಚಮಿತಿ ಸೂಕ್ತಂ ಶಂಸತಿ ತದ್ವಾ ಏತತ್ತ್ರಿಯಮಿಂದ್ರಸ್ಯ
ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಂ ಹೈರಣ್ಯಸ್ತಪನೇತೇನ ವೈ ಸೂಕ್ತೇನ ಹಿರಣ್ಯಸ್ತಪ ಅಂಗಿರಸ ಇಂದ್ರಸ್ಯ
ಪ್ರಿಯಂ ಧಾಮೋಪಾಗಚ್ಛತ್ಸ ಪರಮಂ ಲೋಕಮಜಯತ್ |**

ಈಗ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ವಿಭಾಗವಾದ ಹದಿನೈದು ಋಕ್ಕುಗಳುಳ್ಳ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ನು ವೀರ್ಯಾಣಿ
ಪ್ರವೋಚಂ ಎಂಬ ನಿವಿದ್ವಾನ್ವೀಯ ಸೂಕ್ತ ಪಠನವನ್ನು ವಿವರಿಸುವರು. ಈ ಸೂಕ್ತವು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗು

ವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಸೂಕ್ತವೆಂದು ಹೆಸರು. ಹಿರಣ್ಯಸ್ತೂಪಖುಷಿದೃಷ್ಟವಾದುದರಿಂದ ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಹೈರಣ್ಯಸ್ತೂಪಸೂಕ್ತವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಅಂಗಿರಸಖುಷಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ಹಿರಣ್ಯಸ್ತೂಪಖುಷಿಯು ಈ ಸೂಕ್ತದಿಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಉತ್ತಮಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿ ಅನಂತರ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಲೋಕವನ್ನೂ ಪಡೆದನು.

ಉಪೇಂದ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಂ ಧಾಮ ಗಚ್ಛತಿ ಜಯತಿ ಪರಮಂ ಲೋಕಂ ಯ ಏವಂ ವೇದ |

ಈ ವಿಸಯವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ಪುರುಷನು ಇಂದ್ರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಪರಮೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಲೋಕವನ್ನು ಜಯಿಸುವನು ಎಂದರೆ ಪದೆಯುವನು.

ಗೃಹಾ ವೈ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಸೂಕ್ತಂ ತತ್ರೈತಿಷ್ಠಿತತಮಯಾ ವಾಚಾ ಶಂಸ್ತವ್ಯಂ ತಸ್ಮಾದ್ಯದ್ಯಪಿ ದೂರ
ಇವ ಪಶೂನ್ ಲಭತೇ ಗೃಹಾನೇನೈನಾನಾಜಿಗಮಿಷತಿ ಗೃಹಾ ಹಿ ಸಶೂನಾಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ
ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ||

(ಐ. ಬ್ರಾ ೧೨-೨೪)

ಇಂದ್ರಸ್ಯ ನು ವೀರ್ಯಾಣಿ ಪ್ರಪೋಚಂ ಎಂಬ ಈ ನಿವಿಡ್‌ಸೂಕ್ತವು ಗೃಹಸ್ಥಾನೀಯವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಗೃಹದ ತಳಪಾಯವು ಭದ್ರವಾಗಿರಬೇಕಷ್ಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗೃಹವು ಭದ್ರವಾಗಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ಅವಸರಪಡದೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕು. ದೂರದಲ್ಲಿ ಮೇಯುತ್ತಿರುವ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಪುರುಷನು ಸಾಯಂಕಾಲವಾದಕೂಡಲೆ ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಆಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಗೃಹದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವನು. ಪಶುಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಅಥವಾ ಗೃಹವೇ ಭದ್ರವಾದ ಸ್ಥಾನವು. ಈ ಸೂಕ್ತವು ಪಶುಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗೃಹಸ್ಥಾನೀಯವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಇದು ಭದ್ರವಾಗಿರುವುದು ಅವಶ್ಯಕವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ಅವಸರವಿಲ್ಲದಂತೆ ನಿಧಾನವಾಗಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ಪಠಿಸಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ನಿವರಣೆಯು ಸಮಾಪ್ತವು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನೂ ಸ್ವತ ಇಂದ್ರ ನೂ ಗೃಣಾನ ಇಷಂ ಜರಿತ್ರೇ ನದ್ಯೋತಿ ನ ಪೀಪೇಃ |

ಅಕಾರಿ ತೇ ಹರಿವೋ ಬ್ರಹ್ಮ ನನ್ಯಂ ಧಿಯಾ ಸ್ಯಾಮ ರಥ್ಯಃ ಸದಾಸಾಃ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನು | ಸ್ವತಃ | ಇಂದ್ರ | ನು | ಗೃಣಾನಃ | ಇಷಂ | ಜರಿತ್ರೇ | ನದ್ಯೋತಿ | ನ | ಪೀಪೇರಿತಿ | ಪೀಪೇಃ |

ಅಕಾರಿ | ತೇ | ಹರಿವಃ | ಬ್ರಹ್ಮ | ನನ್ಯಂ | ಧಿಯಾ | ಸ್ಯಾಮ | ರಥ್ಯಃ | ಸದಾಸಾಃ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಸ್ತುತೇ ಪೂರ್ವೈರ್ಯುಷಿಭಿಃ ಸಂಸ್ತುತೋ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಗೃಣಾನೋಽಸ್ಮಾಭಿಃ ಸ್ತೂಯಮಾನಸ್ತುಮಿಷಮನ್ನಂ ಜರಿತ್ರೇ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಮಹ್ಯಂ ನದ್ಯೋ ನಾದ್ಭಿರ್ನದೀರಿವ ಪೀಪೇಃ | ಪ್ಲಾಯಯ | ಪ್ರವೃದ್ಧಂ ಕುರು | ಹೇ ಹರಿವೋ ಹರಿಸಂಜ್ಞಾಕಾಶ್ವೋಪೇತೇಂದ್ರ ತೇ ತುಭ್ಯಂ ನವ್ಯಂ ನವತರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ತೋತ್ರಮಕಾರಿ | ಅಸ್ಮಾಭಿಃ ಕ್ರಿಯತೇ | ರಥೋ ರಥವಂತೋ ವಯಂ ಧಿಯಾ ಪ್ರಜ್ಞಾರೂಪಯಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಸದಾಸಾಸ್ತುತಂ ಸರ್ವದಾ ಭಜಮಾನಾಸ್ತು ದರ್ಶಂ ಹವೀರೂಪಸ್ಯಾನ್ನಸ್ಯ ದಾತಾರೋ ನಾ ಸ್ಯಾಮ | ಭೂಯಾಸ್ವ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ನು—ಅತಿಶಯವಾಗಿ | ಸ್ತುತೇ—ಹಿಂದಿನ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತನಾದ ವನೂ | ನು—ಅದೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ | ಗೃಣಾನಃ—(ನಮ್ಮಿಂದಲೂ) ಸ್ತುತನಾಗತಕ್ಕವನೂ ಆಗಿ | ನದ್ಯಃ ನ—ನದಿಗಳನ್ನು ಉದಕಗಳಿಂದ ತುಂಬುವಂತೆ | ಜರಿತ್ರೇ—ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನನಗೆ | ಇಷಂ—ಅನ್ನವನ್ನು | ಪೀಪೇಃ—ತುಂಬಿಕೊಡು | ಹರಿವಃ—ಹರಿಸಂಜ್ಞಾಕಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳ ಇಂದ್ರನೇ | ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ | ನವ್ಯಂ—ನೂತನವಾದ | ಬ್ರಹ್ಮ—ಸ್ತೋತ್ರವು | ಅಕಾರಿ—ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ | ರಥೈಃ—ರಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನಾವು | ಧಿಯಾ—ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ | ಸದಾಸಾಃ—ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನ ಪಿಸುವವರಾಗಿ | ಸ್ಯಾಮ—ಆಗುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

|| ಛಾಂದಸ್ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಹಿಂದಿನ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತನಾದವನೂ, ಅದೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ನಮ್ಮಿಂದಲೂ ಸ್ತುತನಾಗತಕ್ಕವನೂ ಆಗಿ ನದಿಗಳನ್ನು ಉದಕಗಳಿಂದ ತುಂಬುವಂತೆ ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನನಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡು. ಹರಿಸಂಜ್ಞಾಕಗಳಾದ ಅಶ್ವವುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ ನೂತನವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ರಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನಾವು ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನ ಪಿಸುವವರಾಗಿ ಆಗುವಂತಾಗಲಿ.

English Translation.

Glorified (in the past), glorified, Indra, at present, satisfy your worshipper with food, as rivers (are filled with water): lord of horses, a new hymn has been made for you: may we, possessed of chariots, be ever diligent in your praise.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕು ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಲ್ಲದೆ ೨೦-೨೪ ನೇ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳಾಗಿ ಪರಿಣತವಾಗಿದೆ.

ಇಂದ್ರ ನು ಸ್ತುತೇ ನು ಗೃಣಾನಃ ನದ್ಯಃ ನ ಜರಿತ್ರೇ ಇಷಂ ಪೀಪೇಃ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಹಿಂದೆ ಅನೇಕ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವೆ. ಈಗ ನಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವೆ. ನದಿಗಳಿಗೆ ವೃಷ್ಟ್ಯದಕವು ತುಂಬಿ

ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ನನಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು (ಅನ್ನಾ ದ್ಯಾಹಾರವನ್ನು) ತುಂಬಿ ಕೊಡು, ಎಂದರೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಕೊಡು.

ನು—ನು ಇತ್ಯೇಷೋಽನೇಕಕರ್ಮಾ | ಇದಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತೀತಿ ಹೇತ್ವಪದೇಶೇ | ಕಥಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತೀತ್ಯನುಪಪ್ಪೇ (ನಿ. ೧-೪) ನು ಎಂಬ ನಿಪಾತಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಇದಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತಿ ಎನ್ನುವಾಗ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಹೇತ್ವರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಥಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತಿ ಎನ್ನುವಾಗ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅಥಾಪ್ರಾಪ್ಯಪಮಾರ್ಥೇ ಭವತಿ | ಉಪಮಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಾಗಲೂ ಸಹ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಅಪೋ ನ ಚಕ್ರೋಃ ಶೂರ ಬೃಹಸ್ಪ್ರ ತೇ ಮಹ್ಮಾ ರಿರಿಚೇ ರೋದಸ್ಯೋಃ |

ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ನು ತೇ ಪುರುಹೂತ ವಯೋ ವ್ಯೂ ೩ ತಯೋ ರುರುಹುರಿಂದ್ರ ಪೂರ್ವೀಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೬-೨೪-೩)

ಎಂಬ ಋಕ್ವನ್ನು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಉದಾಹರಿಸಿ (ನಿ. ೧-೪), ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ನು ತೇ | ವೃಕ್ಷಸ್ಯೇವ ತೇ | ವೃಕ್ಷದಂತೆ ಅಥವಾ ವೃಕ್ಷದ ಶಾಖೆಗಳಂತೆ ಎಂದು ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಮಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ—

ನೂ ಮರ್ತೋ ದಯತೇ ಸನಿಷ್ಯನ್ಯೋ ವಿಷ್ಣವ ಉರುಗಾಯಾಯ ದಾಶತ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೬-೧೦೦-೧೧)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಬೇಗನೆ, ಜಾಗ್ರತಿಯಾಗಿ ಎಂಬರ್ಥವೂ,

ನೂ ಇಂದ್ರ ಶೂರ ಸ್ತವಮಾನ ಊತೀ ಬ್ರಹ್ಮಜೂತಸ್ತನ್ನಾ ನಾವ್ಯಧಸ್ತ |

(ಋ. ಸಂ. ೬-೧೯-೧೧)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿ ನು ಎಂದರೆ ಅದ್ಭು, ಈಗ, ಒಡನೆಯೇ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುವುದೆಂದು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಉದಾಹರಣೆ ಸಹಿತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತವಾದ ಋಕ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಬೇಗನೆ, ತೀವ್ರವಾಗಿ ಎಂದರ್ಥವು.

ಜರಿತ್ರೇ—ಜರಿತ್ಯಶಬ್ದವು ಸ್ತೋತ್ರನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ (ನಿ. ೩-೧೯) ಜರಿತಾ ಗರಿತಾ (ನಿ. ೧-೭) ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಜರಿತ್ರೇ ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ನನಗೆ ಎಂದರ್ಥವು.

ನ—ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು—

ನೇತಿ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥೀಯೋ ಭಾಷಾಯಾಂ | ಉಭಯಮನ್ವಧಾಯ್ಯಂ | ನೇಂದ್ರಂ ದೇವ-
ನುಮಂಸತ ಇತಿ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥೀಯಃ ಪುರಸ್ತಾದುಪಚಾರಸ್ತಸ್ಯ ಯತ್ರೈತಿಷೇಧತಿ |
ದುರ್ಮದಾಸೋ ನ ಸುರಾಯಾಂ ಇತ್ಯುಪಮಾರ್ಥೀಯಃ | ಉಪರಿಷ್ಪಾದುಪಚಾರಸ್ತಸ್ಯ
ಯೇನೋಪಮಿಮಾತೇ || (ನಿ. ೧-೪)

ಎಂದರೆ ನೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ, ವೇದಭಾಷೆಯಲ್ಲದ ಆಧುನಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ (ಇಲ್ಲ, ಅಲ್ಲ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಇದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಉಪಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ನೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ—**ನೇಂದ್ರಂ ದೇವಮಮಂಸತೆ** ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿನ ನೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಪ್ರತಿಷೇಧವೆಂದರೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅಥವಾ ಎದುರಿಗೆ ಹೊಗಳಿದೇ ಇರುವುದು. ಇಂದ್ರನನ್ನು ದೀಪ್ತಿಯುಕ್ತನಾದವನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ (ನೆ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ) ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಇಂದ್ರನ ವಿಷಯಕವಾದ ಉಪಚಾರೋಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥವೆಂದು ಹೆಸರು. **ದುರ್ಮದಾಸೋ ನ ಸುರಾಯಾಂ** ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಪಮಾರ್ಥವನ್ನು (ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು) ಸೂಚಿಸುವುದು. ಮಧ್ಯನನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿದ ಜನರಂತೆ ದುರಹಂಕಾರವುಳ್ಳವರು ಎಂದು ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಾನುಗುಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಾನುಗುಣಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಹೇಳುವುದೇ ಉಪಮಾರ್ಥವು. ಮಧ್ಯಪಾನಮಾಡಿದವರು ಮತೀನರಾಗಿ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ನೀಚಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವರು, ಆ ಜನರಂತೆ ದುರಹಂಕಾರವುಳ್ಳವರು ಎಂಬುದೇ ಉಪಮಾರ್ಥವು. ಈ ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ನೆ ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೂ, ಇವ ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಈ ವಿಧವಾದ ಉಪಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ನೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದು. ಬಳಸುವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಇವ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಾತ್ರವಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತದ ಉಪಸಂಹಾರರೂಪವಾದ ಈ ಋಕ್ನಲ್ಲಿ ವಾಮದೇವಋಷಿಯು ದೇವತೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನರ್ಪಿಸಿ ದೇವತೆಯ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುವುದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಇವ್ವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಆ ಯಾತ್ಸಿಂಧ್ರ ಇತ್ಯೇಕಾದಶರ್ಚನೋಕ್ತಾದಶಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭ-
ನ್ಯೈಂದ್ರಂ | ಆ ಯಾತ್ಸಿತ್ಯನುಕ್ರಾಂತಂ || ಪೃಷ್ಠಾಭಿಪ್ಲವಷಡಹಯೋಃ ಪ್ರಥಮೋಽಹಸ್ಯೇತನ್ನಿವಿದ್ಧಾ-
ನೀಯಂ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಆ ಯಾತ್ಸಿಂಧ್ರೋಽವಸ ಇತಿ ಮರುತ್ಪತ್ತೀಯಂ | ಅ. ೭-೫ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಆ ಯಾತ್ಸಿಂಧ್ರ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಎರಡನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಋಕ್ಯುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು; ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ಪಾಘಂದಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಯಾತು ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದು. ಪೃಷ್ಠ ಮತ್ತು ಅಭಿಪ್ಲವಷಡಹವೆಂಬ ಯಾಗಗಳ ಮೊದಲನೆಯ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ನಿವಿದ್ಧಾನೀಯಸೂಕ್ತವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಲ್ಪಡಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಆ ಯಾತ್ಸಿಂಧ್ರೋಽವಸ ಇತಿ ಮರುತ್ಪತ್ತೀಯಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೭-೫) ನಿವೃತ್ತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೨೧

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೨ || ಸೂಕ್ತ—೨೧ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೬ || ವರ್ಗ—೫, ೬ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೧೧ ||

ಋಷಿ—ನಾಮದೇವಃ ||

ದೇವತಾ—ಇಂದ್ರಃ ||

ಭಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾವಾಚಃ ||

ಆ ಯಾತ್ವಿಂದ್ರೋನಸ ಉಪ ನ ಇಹ ಸ್ತುತಃ ಸಧಮಾದಸ್ತು ಶೂರಃ |

ವಾವೃಧಾನಸ್ತವಿಷೀರ್ಯಸ್ಯ ಪೂರ್ವೀದ್ಯಾರ್ಣ ಕ್ಷತ್ರಮಭಿಭೂತಿ ಪುಷ್ಯಾತ್ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಆ | ಯಾತು | ಇಂದ್ರಃ | ಅವಸೇ | ಉಪ | ನಃ | ಇಹ | ಸ್ತುತಃ | ಸಧಮಾತ್ | ಅಸ್ತು | ಶೂರಃ |

ವವೃಧಾನಃ | ತವಿಷೀಃ | ಯಸ್ಯ | ಪೂರ್ವೀಃ | ದ್ಯೌಃ | ನ | ಕ್ಷತ್ರಂ | ಅಭಿಭೂತಿ | ಪುಷ್ಯಾತ್ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸ ಇಂದ್ರೋ ನೋಸ್ಮಾಕಮವಸೇ ರಕ್ಷಣಾಯೋಪಾ ಯಾತು | ಉಪಾಗಚ್ಛತು | ಯ ಇಂದ್ರ
ಇಹಾಸ್ತಿನ್ಯಜ್ಞೇ ಸ್ತುತಃ | ಶೂರೋ ವಿಕ್ರಾಂತೋ ವವೃಧಾನಃ ಪ್ರವೃದ್ಧೋಯಮಿಂದ್ರಃ ಸಧಮಾದಸ್ತು |
ಅಸ್ಮಾಭಿಃ ಸಹ ಮಾದ್ಯನ್ ಭವತು | ಯಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ ತವಿಷೀಸ್ತವಿಷ್ಯೋ ಬಲಾನಿ ಪೂರ್ವೀಃ ಪೂರ್ವೋ
ಬಹೂನಿ | ಸಂತೀತಿ ಶೇಷಃ | ಯಶ್ಚೇಂದ್ರೋ ದ್ಯೌರ್ನ ದ್ಯೋತಮಾನಃ ಸೂರ್ಯ ಇವಾಭಿಭೂತಿ
ಸರಕೀಯಂ ಬಲಮುಭಿಭಾವುಕಂ ಕ್ಷತ್ರಂ ಸ್ವರೀಯಂ ಬಲಂ ತೇಜೋ ನಾ ಪುಷ್ಯಾತ್ ಪುಷ್ಯತು |
ಸ ಇಂದ್ರೋ ಉಪಾಯಾತ್ಮಿತಿ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ನಃ—ನಮ್ಮ | ಅವಸೇ—ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ | ಉಪ ಆ ಯಾತು—ನಮ್ಮ
ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರಲಿ | ಇಹ—ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ | ಸ್ತುತಃ—ಪ್ರಶಂಸಿತನಾಗುವವನು | ಶೂರಃ—ಪರಾಕ್ರಮಿಯು |
ವವೃಧಾನಃ—ಪ್ರವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವವನು ಆದ ಇಂದ್ರನು | ಸಧಮಾತ್—ನಮ್ಮೊಡನೆ ಸೇರಿ ಹರ್ಷಪಡು
ವವನಾಗಿ | ಅಸ್ತು—ಆಗಲಿ | ಯಸ್ಯ—ಯಾವ ಇಂದ್ರನ | ತವಿಷೀಃ—ರಕ್ತಿಗಳು | ಪೂರ್ವೀಃ—ಬಹು

ಪ್ರಕಾರವಾಗಿನೆಯೋ ! (ಯೇ—ಯಾವ ಇಂದ್ರನು) | ದ್ಯೌಃ ನ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ (ಅಂತಹ ಇಂದ್ರನು) | ಅಭಿಭೂತಿ—ಶತ್ರುಸೈನ್ಯವನ್ನು ನಾಶಮಾಡತಕ್ಕ | ಕ್ಷತ್ರಂ—ತೇಜೋಯುತನಾದ ಬಲವು | ಪುಷ್ಯಾತ್—ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರನು ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರಲಿ. ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಿತನಾಗುವವನೂ, ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ, ಪ್ರವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವವನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು ನಮ್ಮೊಡನೆ ಸೇರಿ ಹರ್ವಪಡುವವನಾಗಿ ಆಗಲಿ. ಯಾವ ಇಂದ್ರನ ಶಕ್ತಿಗಳು ಬಹುಪ್ರಕಾರವಾಗಿವೆಯೋ, ಯಾವ ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ, ಅಂತಹ ಇಂದ್ರನ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯವನ್ನು ನಾಶಮಾಡತಕ್ಕ ತೇಜೋಯುತನಾದ ಬಲವು ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿ.

English Translation.

May Indra come to us for our protection, and being praised (by us), may the mighty hero be exhilarated along with (us) at this rite ; he whose energies are many : may he, like the radiant sun, recruit his own overpowering vigour.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ತವಿಷೀ—ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಬಲನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. (ನಿ. ೩-೯) ಪುರು ಶಬ್ದವು ಬಹುನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. (ನಿ. ೩-೧೩) ಪುರು ಶಬ್ದದಿಂದ ಪೂರ್ವೀಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ವೀಃ ಎಂದರೆ ಬಹಳವಾದ ಎಂದರ್ಥವು. ಕ್ಷತ್ರ ಶಬ್ದವು ಉದಕನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೨-೨೪) ಧನ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ, (ನಿ. ೩-೯) ಪಠಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ತೇಜೋಯುತನಾದ ಬಲವೆಂದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಅರ್ಥಮಾಡಿದಾರೆ. ಅಭಿಭೂತಿ-ಅಭಿ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗಪೂರ್ವಕವಾದ ಭೂ ಸತ್ತಾಯಾಂ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಾಭವ, ಸೋಲು ಎಂದರ್ಥವು.

ದ್ಯೌಃ—ದ್ಯೌ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆನೇಕಾರ್ಥಗಳಿರುವವು. ದ್ಯೌರಿತ್ಯೆಹೋ ನಾಮಧೇಯಂ ದ್ಯೋತತ ಇತಿ ಸತಃ (ನಿ. ೧-೬) ದ್ಯೌ ಎಂದರೆ ಹೆಗಲಿಗೆ ಹೆಸರು. ಏಕೆಂದರೆ, ಹೆಗಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶ (ಬೆಳಕು) ಇರುವುದು ; ದ್ಯೌ ಶಬ್ದವು ಅಹರ್ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ದ್ಯೌಃ (ದ್ಯೌಃ) ಭಾನುಃ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದು. (ನಿ. ೨-೨೧) ; ದ್ಯೌಂ ದಿವಂ (ನಿ. ೯-೧೩ ಮತ್ತು ೧೦-೨೨) ಎಂದು ದ್ಯೌ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ವರ್ಗವೆಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇರುವುದು ; ದ್ಯೌರಾದಿತ್ಯೋ ಭವತಿ (ನಿ. ೨-೧೪) ಎಂದರೆ ದ್ಯೌಃ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆದಿತ್ಯನೆಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇರುವುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತಸ್ಯೇದಿಹ ಸ್ತವಥ ವೃಷ್ಟ್ಯಾನಿ ತುವಿದ್ಯುನ್ನುಸ್ಯ ತುವಿರಾಧಸೋ ನೃನ್ |

ಯಸ್ಯ ಕೃತುರ್ವಿದಧ್ಯೋ ನ ಸಮ್ರಾಟ್ ಸಾಹ್ವಾ ತರುತ್ರೋ ಅಭ್ಯಸ್ತಿ
ಕೃಷ್ಣೀಃ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತಸ್ಯ | ಇತ್ | ಇಹ | ಸ್ತವಥ | ವೃಷ್ಟ್ಯಾನಿ | ತುವಿದ್ಯುನ್ನುಸ್ಯ | ತುವಿರಾಧಸಃ | ನೃನ್ |

ಯಸ್ಯ | ಕೃತುಃ | ವಿದಧ್ಯಃ | ನ | ಸಮ್ರಾಟ್ | ಸಹ್ವಾನ್ | ತರುತ್ರಃ | ಅಭಿ | ಅಸ್ತಿ | ಕೃಷ್ಣೀಃ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ತುವಿದ್ಯುನ್ನುಸ್ಯ ಬಹುಕೀರ್ತೇಸ್ತುವಿರಾಧಸೋ ಬಹುಧನಸ್ಯ ತಸ್ಯೇತ್ತಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯೈವ
ವೃಷ್ಟ್ಯಾನಿ ಬಲಭೂತಾನ್ಮನ್ ನೇತ್ಯನ್ಮರುತೋ ಹೇ ಸ್ತೋತಾರೋ ಯೂಯಮಿಹಾಸ್ತಿನೃಜ್ಞೇ
ಸ್ತವಥ | ಸ್ತುತ | ಸಾಹ್ವಾನ್ ಶತ್ರುನಭಿಭಾವುಕಸ್ತರುತ್ರೋಽಸ್ಮಾನಾಪದ್ಭ್ಯಸ್ತಾರಕೋ ಯಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ
ಕೃತುಃ ಕರ್ಮ ಕೃಷ್ಣೀಃ ಶತ್ರುಸಂಬಂಧಿನೀಃ ಪ್ರಜಾ ಅಭ್ಯಸ್ತಿ ಅಭಿಭವತಿ | ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ | ವಿದಧ್ಯೋ
ನ ಸಮ್ರಾಟ್ | ವಿದಧಾಹೋ ನ ಯಜ್ಞಾರ್ಹಃ ಸಮ್ರಾಟ್ ಸಕಲಲೋಕಾನಾಮಧಿಸತೀವ ತದ್ವತ್ |
ತಸ್ಯ ವೃಷ್ಟ್ಯಾನೀತಿ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

(ಎಲೈ ಸ್ತೋತ್ರಗಳೇ) ತುವಿದ್ಯುನ್ನುಸ್ಯ—ಬಹುಪ್ರಕಾರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ | ತುವಿರಾಧಸಃ—
ಪ್ರಭೂತವಾದ ಧನವುಳ್ಳವನೂ ಆದ | ತಸ್ಯೇತ್—ಅದೇ ಇಂದ್ರನ | ವೃಷ್ಟ್ಯಾನಿ—ಬಲಪ್ರಾಯರೂ |
ನೃನ್—ನೇತೃಗಳೂ ಆದ ಮರುತ್ತುಗಳನ್ನು | ಇಹ—ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ | ಸ್ತವಥ—ಸ್ತುತಿಸಿ | ಸಾಹ್ವಾನ್—
ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೆದಿಬಡಿಯತಕ್ಕದ್ದೂ | ತರುತ್ರಃ—ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕದ್ದೂ ಆದ | ಯಸ್ಯ ಕೃತುಃ—
ಯಾವ ಅದೇ ಇಂದ್ರನ ಕರ್ಮಗಳು | ಕೃಷ್ಣೀಃ—(ಶತ್ರುಸಂಬಂಧವಾದ) ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು | ವಿದಧ್ಯಃ—
ಯಜ್ಞಾರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ | ಸಮ್ರಾಟ್ ನ—ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಸಕಲ ಶತ್ರುಗಳನ್ನೂ ಸೋಲಿಸುವಂತಿ |
ಅಭ್ಯಸ್ತಿ—ಮೋಲಿಸಿ ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಸ್ತೋತ್ರಗಳೇ, ಬಹುಪ್ರಕಾರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ, ಪ್ರಭೂತವಾದ ಧನವುಳ್ಳವನೂ ಆದ
ಇಂದ್ರನ ಶಕ್ತಿವರ್ಧಕರೂ, ನೇತೃಗಳೂ ಆದ ಮರುತ್ತುಗಳನ್ನು ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಿ, ಯಜ್ಞಾರ್ಹತೆಯನ್ನು

ಪಡೆದು, ಶತ್ರುನಾಶಕವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಸಕಲ ಶತ್ರುಗಳನ್ನೂ ನಾಶಪಡಿಸುವಂತೆ, ಶತ್ರುನಾಶಕವೂ, ನಮ್ಮನ್ನು ಆಪತ್ತಿನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕವೂ ಆದ ಇಂದ್ರನ ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಕರ್ಮಗಳು ಶತ್ರುಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

English Translation.

Glorify the powerful leaders of that renowned and opulent (Indra), whose victorious and protecting energy rules over men, like a universal sovereign entitled to veneration.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ತುನಿದ್ಯುಮ್ನಸ್ಯ ತುನಿರಾಧಸಃ ತಸ್ಯೇತ್ ವೃಷ್ಟ್ಯಾನಿ ನೃನ್ ಇಹ ಸ್ತವಥ—ಹೇ ಸ್ತೋತಾರಃ ಬಹುಕೀರ್ತೀಃ ಬಹುಧನಸ್ಯ ತಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯೈವ ಬಲಭೂತಾನ್ ನೇತ್ಯಾನ್ ಮರುತೋ ಯೂಯಂ ಅಸ್ಮಿನ್ಯಜ್ಞೇ ಸ್ತುತ | ಎಲೈ ಸ್ತೋತ್ರಗಳೇ, ನೀವು ಬಹುಕೀರ್ತಿಯುತನೂ, ಬಹುಧನವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಯುದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವವರೂ ಬಲಪರಾಕ್ರಮಯುಕ್ತರೂ ಅಥವಾ ಇಂದ್ರನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಹಾಯದಿಂದ ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವವರೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರೂ ಆದ ಮರುದೈವತಗಳನ್ನು ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಿ ಎಂದು ಯಜಮಾನನು ಋತ್ವಿಗ್ವನರನ್ನು ಸಂಪೋಧಿಸಿ ಹೇಳುವನು. ತುನಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬಹು ಎಂಬರ್ಥವಿರುವುದು. (ನಿ. ೩-೧೩) ದ್ಯುಮ್ನ ಶಬ್ದವು ಧನನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾಗಿರುವುದು. (ನಿ. ೩-೯) ಇದಲ್ಲದೆ, ಯಾಸ್ಕರು—ದ್ಯುಮ್ನಂ ದ್ಯೋತೇ ತೇರ್ಯಶೋ ವಾ ಅನ್ನಂ ವಾ ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು (ನಿ. ೫-೫) ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ದ್ಯುಮ್ನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಶಸ್ಸು ಅನ್ನ ಎಂಬಿರಡರ್ಥಗಳೂ ಇರುವವು. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ಋಕ್ವಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾದ ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಅಥವಾ ಅನ್ನವುಳ್ಳ ಎಂಬ ಎರಡರ್ಥಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರನ ಪರವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ರಾಧಸ ಶಬ್ದವೂ ಧನನಾಮಗಳಲ್ಲಿ (ನಿ. ೩-೯) ಪರಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತುನಿರಾಧಸಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬಹುಧನವುಳ್ಳ ಅಥವಾ ತನ್ನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವವರಿಗೆ ಬಹಳವಾದ ಧನವನ್ನು ಕೊಡುವ ಇಂದ್ರನೆಂದರ್ಥವು. ಕೃತು ಶಬ್ದವು ಕರ್ಮನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ, (ನಿ. ೩-೧) ಕೃಷ್ಣೀಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಮನುಷ್ಯನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ, (ನಿ. ೧೦-೨೯) ವಿದಥ ಶಬ್ದವು ಯಜ್ಞನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೩-೧೯) ಪರಿತವಾಗಿದೆ.

ಸಾಹ್ಯಾನ್ ತರುತ್ರೇಃ ಯಸ್ಯ ಕೃತುಃ ಕೃಷ್ಣೀಃ ಅಭ್ಯಸ್ತಿ—ಶತ್ರುನಾಶಕವಾದುದೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಕಾಪಾಡುವುದೂ ಆದ ಇಂದ್ರನ ಸಾಹಸಕೃತ್ಯವು (ನಮ್ಮ) ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತಿಶಯವು ಬಹಳವಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಶಕ್ತಿ ಸಾಹಸಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಸಹಿತನಾದ ಇಂದ್ರನು ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಪರಾಭವಗೊಳಿಸುವನೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. ಇಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣೀಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಸೂಚಿಸುವುದಾದರೂ ಶತ್ರುಜನರನ್ನು ಎಂದು ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.

ವಿದಥಃ ಸಾಮ್ರಾಟ್ ನ—ಇಂದ್ರನು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಸಕಲ ಭೂಮಂಡಲಕ್ಕೂ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಸಾರ್ವಭೌಮನೆನಿಸಿದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ತನ್ನ

ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸೋಲಿಸುವನೋ ಅದರಂತೆ ಇಂದ್ರನು ನಮ್ಮ ಅಥವಾ ಅವನ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಸೋಲಿಸುವನೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. ಇಲ್ಲಿ ವಿಧಧ್ಯಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸಮ್ರಾಟ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ವಿಧಧಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಜ್ಞವೆಂದರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆನಹಿಸಿರುವ ಅಥವಾ ಯಜ್ಞಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಎಂದರ್ಥವು. ಯಜ್ಞಮಾಡುವಾಗ ರಾಜರು ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅನೇಕ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಧನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು. ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಪಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆ ಯಾತ್ವಿಂದ್ರೋ ದಿವ ಆ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಮುಕ್ತೂ ಸಮುದ್ರಾದೃತ ನಾ
ಪುರೀಷಾತ್ |

ಸ್ವರ್ಣರಾದವಸೇ ನೋ ಮರುತ್ವಾನ್ನರಾವತೋ ನಾ ಸದನಾದೃತಸ್ಯ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಆ | ಯಾತು | ಇಂದ್ರಃ | ದಿವಃ | ಆ | ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ | ಮುಕ್ತು | ಸಮುದ್ರಾತ್ | ಉತ | ನಾ |
ಪುರೀಷಾತ್ |

ಸ್ವರ್ಣರಾತ್ | ಅವಸೇ | ನಃ | ಮರುತ್ವಾನ್ | ಪರಾವತಃ | ನಾ | ಸದನಾತ್ | ಋತಸ್ಯ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಮರುತ್ವಾನ್ಮರುದ್ಭಿಃ ಸಹಿತ ಇಂದ್ರೋ ನೋಽಸ್ಮಾಕಮವಸೇ ರಕ್ಷಣಾಯ ದಿವಃ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಾದಾ
ಯಾತು | ಅಗಚ್ಛತು | ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಭೂಲೋಕಾಚ್ಛೇ ಮುಕ್ತು ಶೀಘ್ರಮಾ ಯಾತು | ಉತ ನಾ ಅಥವಾ
ಸಮುದ್ರಾದಂತರಿಕ್ಷಲೋಕಾಚ್ಛಾಯಾತು | ಸಮುದ್ರ ಇತ್ಯಂತರಿಕ್ಷನಾಮ ಸಗರಃ ಸಮುದ್ರೋಽಧ್ವರಮಿತಿ
ತನ್ನಾಮಸು ಪಾರಾತ್ | ಅಥವಾ ಪುರೀಷಾದುದಕಾದಾಯಾತು | ಪುರೀಷಮಿತ್ಯುದಕನಾಮ ಮಧು
ಪುರೀಷಂ ಪಿಪ್ಪಲಮಿತಿ ತನ್ನಾಮಸು ಪಾರಾತ್ | ಸ್ವರ್ಣರಾತ್ ಸ್ವರಾದಿತ್ಯೋ ನರೋ ನೇತಾ ಯಸ್ಯ
ತಸ್ಮಾಲ್ಲೋಕಾದ್ವಾಯಾತು | ಪರಾವತೋ ನಾ ದೂರಾದ್ವಾಯಾತು | ಋತಸ್ಯೋದಕಸ್ಯ ಸದನಾ
ತ್ಸಾನಾನ್ಮೇಘಲೋಕಾದ್ವಾಯಾತು ||

|| ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥ ||

ಮರುತ್ಮಾನ್—ಮರುತ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ನಃ—ನಮ್ಮ ! ಅವಸೇ—
ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ | ದಿವಃ—ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಿಂದ | ಆ ಯಾತು—ಬರಲಿ | ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ—ಪೃಥಿವಿಯಿಂದಲೂ |
ಮಹ್ಮು—ಶೀಘ್ರವಾಗಿ | ಆ (ಯಾತು)—ಬರಲಿ | ಉತ ನಾ—ಅಥವಾ | ಸಮುದ್ರಾತ್—ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ
ಲಾಗಲಿ | ಪುರೀಷಾತ್—ಉದಕಮಧ್ಯದಿಂದಾಗಲಿ | ಸ್ವರ್ಣರಾತ್—ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ಮಾರ್ಗವಾದ ದ್ಯುಲೋಕ
ದಿಂದಾಗಲಿ (ಬರಲಿ) | ಪರಾವತೋ ನಾ—ದೂರಪ್ರದೇಶದಿಂದಾದರೂ (ಬರಲಿ) | ಋತಸ್ಯ—ಉದಕದ |
ಸದನಾತ್—ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಮೇಘಲೋಕದಿಂದಾಗಲಿ (ಬರಲಿ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಮರುತ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಂದ್ರನು ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಎಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಬರಲಿ. ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದರೂ
ಅಥವಾ ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅಥವಾ ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥನಾಗಿದ್ದರೂ ಅಥವಾ ಉದಕಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅಥವಾ ಆದಿತ್ಯನ
ಆವಾಸಸ್ಥಾನವೂ, ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗವೂ ಆದ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅಥವಾ ಅತ್ಯಂತ ದೂರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅಥವಾ
ಉದಕಕ್ಕೆ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಮೇಘಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಹ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಬರಲಿ.

English Translation.

May Indra, accompanied by the Maruts, come quickly for our
protection, from the heaven, from the earth, from the firmament, or from
the waters ; from the sphere of the sun, from (any) distant region, from
the abode of the rains.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಮರುತ್ತುಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸಾಹಚರ್ಯವು ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಇಂದ್ರನಿಗೂ
ಮರುತ್ತುಗಳಿಗೂ ಇರುವ ರಾಜಪ್ರಜಾಸಂಬಂಧವೂ, ಮರುತ್ತುಗಳೊಡಗೂಡಿದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಯಜ್ಞ
ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸಿನ ಅರ್ಪಣೆಯೂ ಮತ್ತು ವೃತ್ರಾಸುರನೊಡನೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಡೆಸುವಾಗ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಮರುತ್ತುಗಳು
ಸಹಾಯಮಾಡುವುದೂ ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕಕಡೆ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಂದ್ರನು
ಮರುತ್ತುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಹೇಳುವ ಪೂರ್ವಕಥೆಯೊಂದು
ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

ಅಥಿತ್ಯೇನ ವೈ ದೇವಾ ಇಷ್ಟ್ವಾ | ತಾನ್ತಸ್ಮಾದವಿಂದತ್ತೇ ಚತುರ್ಥಾ ವ್ಯದ್ರವನ್ನ ನೋನ್ಯಸ್ಯ
ಶ್ರಿಯಾತಿಷ್ಠಮಾನಾ ಅಗ್ನಿರ್ವಸುಭಿಃ, ಸೋಮೋ ರುದ್ರೈರ್ವರುಣ ಆದಿತ್ಯೈರಿಂದ್ರೋ
ಮರುದ್ಭಿರ್ಬೃಹಸ್ಪತಿರ್ವಿಶ್ವೇದೇವೈಃ |

(ಶ. ಬ್ರ. ೩-೪-೨-೧).

ಹಿಂದೆ ದೇವತೆಗಳು ಆತಿಥ್ಯಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದಾಗ ಅವರವರಲ್ಲೇ ವೈಮನಸ್ಯವುಂಟಾಗಿ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು
ಸೋಲಲಿಷ್ಟಪಡದೇ ನಾಲ್ವರು ಗುಂಪುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜೇರೆ ಜೇರೆಯಾದರು. ಅಗ್ನಿಯು ವಸುಗಳೊಂದಿಗೂ,

ಸೋಮನು ರುದ್ರರೊಂದಿಗೂ, ವರುಣನು ಆದಿತ್ಯರೊಂದಿಗೂ, ಇಂದ್ರನು ಮರುತ್ತುಗಳೊಂದಿಗೂ ಮತ್ತು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳೊಂದಿಗೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಗುಂಪುಮಾಡಿಕೊಂಡರು, ಎಂಬ ಈ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಮರುತ್ತುಗಳೊಡನೆ ಸಾಹಚರ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಅವರೊಡನೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೇ, ಇಂದ್ರನೇ ದೊರೆಯೆಂದೂ ಮರುತ್ತುಗಳೇ ಪ್ರಜೆಗಳೆಂದೂ ಅನೇಕಕಡೆ ಹೇಳಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಕ್ಷತ್ರಂ ನಾ ಇಂದ್ರೋ ವಿಕೋ ಮರುತೋ ವಿಶಾ ನೈ ಕ್ಷತ್ರಿಯೋ ಬಲವಾನ್ ಭವತಿ |

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೪-೩-೩-೬)

ಇಂದ್ರನು ಕ್ಷತ್ರತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳ ರಾಜನು, ಮರುತ್ತುಗಳೇ ಪ್ರಜೆಗಳು. ಪ್ರಜೆಗಳ ಸಹಕಾರದಿಂದಲೇ ರಾಜನು ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದೂ ಮರುತ್ತುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಇಂದ್ರನ ಪರಾಕ್ರಮವು ವೃದ್ಧಿಯಾಯಿತೆಂದೂ ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾದ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವೂ, ಸಾಹಚರ್ಯವೂ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಇಂದ್ರನನ್ನೂ ಮರುತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ಕ್ರಮವೂ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಅನವಧ್ಯೈರಭಿದ್ಯುಭಿರ್ಮುಖಃ ಸಹಸ್ವದರ್ಚತಿ |

ಗಣೈರಿಂದ್ರಸ್ಯ ಕಾಮ್ಯೈಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೬-೮)

ಮುಂದ್ರಾಃ ಸುಜಿಹ್ವಾಃ ಸ್ವರಿತಾರ ಅಸಭಿಃ ಸಂಮಿಶ್ರಾ ಇಂದ್ರೇ ಮರುತೇಃ ಪರಿಷ್ಕುಭಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೬೬-೧೧)

ಸ ನೋ ಮರುದ್ಭಿರ್ವ್ಯಷಭ ಶ್ರವೋ ಧಾ ಉಗ್ರ ಉಗ್ರೇಭಿ ಸ್ಥವಿರಃ ಸಹೋದಾಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೭೧-೫)

ಎಂಬಿವೇ ಮುಂತಾದ ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಮರುತ್ತುಗಳಿಗೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಆಹ್ವಾನವೂ ಹವಿಸ್ಸಿನ ಅರ್ಪಣೆಯೂ ಇದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸಾಹಚರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಮರುತ್ವಾನ್ ಎಂದು ವಿಶೇಷಣವಿದೆ. ಮರುತ್ತುಗಳೊಡಗೂಡಿದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುವ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಮರುತ್ವಾನ್ ಎಂದು ಕರೆದಿದೆಯೆಂದು ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಬಂಧ ಸೂಚಕವಾದ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ

ಮರುದ್ಭಿಃ ಸಹ ಯತ್ರೇಂದ್ರೋ ಮರುತ್ವಾಂಸ್ತತ್ರ ಸೋಽಭವತ್ |

(ಬೃ. ದೇ. ೪-೫೬)

ಸ್ವರ್ಣರಾತ್—ಸ್ವಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಿರುವುವು. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗವೆಂಬ ಸಾಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು.

(ನಿ. ೨-೧೩)

ಪ್ರತ್ಯಜ್ ದೇವಾನಾಂ ವಿಶಃ ಪ್ರತಜ್ಞು ದೇಷಿ ಮಾನುಷಾನ್ |

ಪ್ರತ್ಯಜ್ ವಿಶ್ವಂ ಸ್ವರ್ವಶೇ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೫೦-೫)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ವಃ—ಸ್ವರ್ಲೋಕಂ ಎಂದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವೆಂದರ್ಥವು. ಸ್ವರಾದಿತ್ಯೋ ಭವತಿ | ಸ್ವಃ ಎಂದರೆ ಸೂರ್ಯನ ಹೆಸರು.

ಯೋಭೀ ರೇಭಂ ನಿವೃತಂ ಸಿತಮಧ್ಯ ಉದ್ವಂದನಮೈರಯತಂ ಸ್ವರ್ಧ್ವಶೇ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೨-೫)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸ್ವರಾದಿತ್ಯಂ—ಆದಿತ್ಯ ಅಥವಾ ಸೂರ್ಯನೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ,

ತೈನಾ ವಹಂತೋ ದುರೋ ವ್ಯುಣ್ಣನ್ನವತ ವಿಶ್ವೇ ಸ್ವ ಧ್ವರ್ಧ್ವಶೀಕೇ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೬೯-೫)

ಸಿಂಧುಂ ನ ಕ್ಷೋದಃ ಪ್ರ ನೀಚೈರೈನೋನ್ನವಂತ ಗಾನಃ ಸ್ವ ಧ್ವರ್ಧ್ವಶೀಕೇ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೬೬-೫)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಃ—ನಭಸಿ, ಅಂತರಿಕ್ಷವೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ,

ನಿ ಯಂ ದಧುರ್ಮನುಷ್ಯಾಸು ನಿಕ್ಷು ಸ್ವ ಧ್ವರ್ಧ್ವ ಚಿತ್ರಂ ವಪುಷೇ ವಿಭಾವಂ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೪೮-೧)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಯಾಸ್ತುರು ಸ್ವರಾದಿತ್ಯೋ ಭವತಿ ಸು ಅರಣಃ ಸು ಈರಣಃ ಸ್ವತೋ ರಸಾನ್ತಸ್ತತೋ ಭಾಸಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಸ್ವತೋ ಭಾಸೇತಿ ವಾ—ಎಂದು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಭಾಸಾ-ಎಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶವೆಂದೂ ಅರ್ಥವು. ಸ್ವಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅಣಃ ಕ್ಷೋದಃ ಮೊದಲಾದ ನೂರೊಂದು ಉದಕನಾಮಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪಠಿತ ನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಃ ಎಂದರೆ ಉದಕವೆಂದೂ ಅರ್ಥವು.

(ನಿ. ೨-೨೪)

|| ಸಂಹಿತಾವಾಠ ||

ಸ್ಥೂರಸ್ಯ ರಾಯೋ ಬೃಹತೋ ಯ ಈಶೇ ತನು ಸ್ವನಾಮ ನಿದಧೇ-

ಸ್ವಿಂದ್ರಂ |

ಯೋ ವಾಯುನಾ ಜಯತಿ ಗೋಮತೀಷು ಪ್ರ ಧೃಷ್ಟಯಾ ನಯತಿ

ವಸ್ತೋ ಅಚ್ಛ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸ್ಥೂರಸ್ಯ | ರಾಯಃ | ಬೃಹತಃ | ಯಃ | ಈಶೇ | ತಂ | ಊಂ ಇತಿ | ಸ್ತನಾಮ | ವಿದಥೇಷು | ಇಂದ್ರಂ |
ಯಃ | ನಾಯುನಾ | ಜಯತಿ | ಗೋಮತೀಷು | ಪ್ರ | ಧೃಷ್ಟಯಾ | ನಯತಿ | ವಸ್ಯಃ | ಅಚ್ಛ ||೪||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯ ಇಂದ್ರಃ ಸ್ಥೂರಸ್ಯ ಸ್ಥೂಲಸ್ಯ ಬೃಹತೋ ಮಹತೋ ರಾಯೋ ಧನಸ್ಯೇಶೇ ಈಷ್ಟೇ ವಿದಥೇಷು ಯಜ್ಞೇಷು | ವಿದಥ ಇತಿ ಯಜ್ಞನಾಮೃತತ್ | ತಮಿಂದ್ರಮು ತಮಿಂದ್ರಮೇವ ವಯಂ ಸ್ತೋತಾರಃ ಸ್ತನಾಮ | ಯ ಇಂದ್ರೋ ನಾಯುನಾ ಪ್ರಾಣರೂಪೇಣ ಬಲೇನ ಗೋಮತೀಷು ಸೇನಾಸು ಜಯತಿ ಶತ್ರುನ್ನಿಜಯತೇ | ಧೃಷ್ಟಯಾ ಧೃಷ್ಟಃ ಪ್ರಗಲ್ಬೋ ಯ ಇಂದ್ರಃ ಸ್ತೋತೃನ್ನಸ್ಯೋ ವಸೀಯಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಪಶ್ವಾದಿಧನಮಚ್ಛಾಭಿ ಪ್ರಣಯತಿ ಪ್ರಾಪಯತಿ | ತಮೇವೇಂದ್ರಂ ಸ್ತನಾಮೇತಿ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯಃ—ಯಾವ ಇಂದ್ರನು | ವಿದಥೇಷು—ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ | ಸ್ಥೂರಸ್ಯ—ಪ್ರಭೂತವಾದುದೂ | ಬೃಹತಃ—ಅಧಿಕವಾದ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ | ರಾಯಃ—ಧನಕ್ಕೆ | ಈಶೇ—ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದಾನೆಯೋ (ಮತ್ತು) | ಯಃ—ಯಾವ ಇಂದ್ರನು | ನಾಯುನಾ—ಪ್ರಾಣರೂಪವಾದ ಬಲದಿಂದ | ಗೋಮತೀಷು—ಸೇನೆಗಳಲ್ಲಿ (ಸೇನೆಗಳಿಂದ) | ಜಯತಿ—(ಶತ್ರುಗಳನ್ನು) ಜಯಿಸುವನೋ | ಧೃಷ್ಟಯಾ—ಪ್ರಗಲ್ಬನಾದ ಯಾವ ಇಂದ್ರನು | ವಸ್ಯಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಧನಗಳನ್ನು | ಅಚ್ಛ—ಸ್ತೋತೃಗಳ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ | ಪ್ರ ನಯತಿ—ಸೇರಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ | ತಂ ಇಂದ್ರಂ ಉ—ಅದೇ ಇಂದ್ರನನ್ನೇ | ಸ್ತನಾಮ—ನಾವು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವ ಇಂದ್ರನು ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದುದೂ, ಪ್ರಭೂತವಾದುದೂ, ಅಧಿಕವಾದ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ ಧನಕ್ಕೆ ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದಾನೆಯೋ, ಯಾವ ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಾಣರೂಪವಾದ ಬಲದಿಂದ ತನ್ನ ಬಲವಾದ ಸೇನೆಗಳಿಂದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವನೋ, ಮತ್ತು ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಯಾವ ಇಂದ್ರನು ಸ್ತೋತೃಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಪಶ್ವಾದಿ ಧನಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವನೋ ಅಂತಹ ಇಂದ್ರನನ್ನೇ ಸ್ತೋತೃಗಳಾದ ನಾವು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ.

English Translation.

We glorify, in solemn rites, this Indra who rules over substantial, abundant riches ; who by his powess is victor over (hostile) hosts ; who by his munificence brings excellent (wealth) to the presence (of his worshippers).

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ವಿದಥೇಷು—ಯಜ್ಞೇಷು | ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಯಜ್ಞಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ನೇದಯತ್ನು ಸ್ತೋತ್ರೇಷು ನಿಮಿತ್ತಭೂತೇಷು ಎಂಬುದರಿಂದ ವಿದಥ ಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಿರುಕ್ತ ಕಾರರ ನಿರ್ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ಯಜ್ಞಃ ವೇನಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಯಜ್ಞನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. (ನಿ. ೩-೯) ಮತ್ತು ವಿದಥಾನಿ ವೇದನಾನಿ | ವಿದಥ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವೆಂದರ್ಥವೆಂಬುದನ್ನು (ನಿ. ೭-೭) ತೋರಿಸಲು—

ಹೋತಾ ದೇವೋ ಅಮರ್ತ್ಯಃ ಪುರಸ್ತಾದೇತಿ ಮಾಯಯಾ | ವಿದಥಾನಿ ಪ್ರಚೋದಯನ್ ||

(ಋ. ಸಂ. ೩-೨೭-೭)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ದಹರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಕವಾದ ವಿದ್ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಯಣರು ವಿದಥಾನಿ ವೇದಿತವ್ಯಾನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ | ಅರಿಯಲ್ಪಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಗಳು ಎಂದರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಷ್ಕರ್ಷವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವು ಪಂಡಿತರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುವರು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದು ವಿಧವಾದ ಈ ಪದದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಅರ್ಥಗಳೂ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುವು ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ವಿದಥ ಶಬ್ದವು ಧಾ ಧಾತುವಿಗೆ ವಿ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ವಿಧಾ ಎಂದರೆ ಹಂಚು, ನಿಯಮಿಸು ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಯಮಪಾಲನೆಯೆಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗಬಹುದು. ವಿದಥ ಮತ್ತು ವಿಧಾ ಈ ಎರಡು ಪದಗಳ ಅರ್ಥಗಳೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು,

ವಯಮಗ್ನೇ ವನುಯಾಮ ತ್ವೋತಾ ವಸೂಯವೋ ಹವಿಷಾ ಬಧ್ಯಮಾನಾಃ |

ವಯಂ ಸಮರ್ಯೇ ವಿದಥೇಷ್ಟಹ್ನಾಂ ವಯಂ ರಾಯಾ ಸಹಸಸ್ಪತ್ರ ಮರ್ತಾನ್ ||

(ಋ. ಸಂ. ೫-೩-೬)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿದಥೇಷ್ಟಹ್ನಾಂ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೂ,

ವಿ ಯೇ ದಧುಃ ಶರದಂ ಮಾಸಮಾದಹರ್ಯಜ್ಞ ಮುಕ್ತಂ ಚಾದ್ಯಚಂ |

ಅನಾಪ್ಯಂ ವರುಣೋ ಮಿತ್ರೋ ಆರ್ಯಮಾ ಪ್ಲತ್ರಂ ರಾಜಾನ ಆಶತ ||

(ಋ. ಸಂ. ೭-೬೬-೧೧)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿ—ದಧುಃ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೂ ಇರತಕ್ಕ ಸಮಾನಾರ್ಥದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ವಿಹಿತ, ವಿದಥ ಎಂಬ ಪದಗಳ ಅರ್ಥಗಳೂ ಒಂದೇ ಆಗಿ, ಶಾಸ್ತ್ರವಿಹಿತವಾದ ಯಜ್ಞವೇ ವಿದಥವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಯಜ್ಞ ಅಥವಾ ಯಜ್ಞಸಭೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಿತು ಎಂದು ಕೆಲವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪಂಡಿತರು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉಪ ಯೋ ನಮೋ ನಮಸಿ ಸ್ತಭಾಯನ್ನಿ ಯರ್ತಿ ವಾಚಂ ಜನಯ-
ನ್ಯಜಧ್ಯೈ |

ಋಂಜಸಾನಃ ಪುರುವಾರ ಉಕ್ಥೈರೇಂದ್ರಂ ಕೃಣ್ವೀತ ಸದನೇಷು ಹೋತಾ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉಪ | ಯಃ | ನಮಃ | ನಮಸಿ | ಸ್ತಭಾಯನ್ | ಇಯರ್ತಿ | ವಾಚಂ | ಜನಯನ್ | ಯಜಧ್ಯೈ |

ಋಂಜಸಾನಃ | ಪುರುವಾರಃ | ಉಕ್ಥೈಃ | ಆ | ಇಂದ್ರಂ | ಕೃಣ್ವೀತ | ಸದನೇಷು | ಹೋತಾ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉಪ ಸ್ತಭಾಯನ್ ಲೋಕಾನುಪಸ್ತಂಭಯನ್ ಯಜಧ್ಯೈ ಯಷ್ಟುಂ ವಾಚಂ ಗರ್ಜಿತಲಕ್ಷಣಾಂ
ವಾಚಂ ಜನಯನ್ ಪ್ರಜನಯನ್ ಋಂಜಸಾನಃ ಪ್ರಸಾಧ್ಯಮಾನಃ | ಋಂಜತಿಃ ಪ್ರಸಾಧನಕರ್ಮೇತಿ
ಯಾಸ್ಯಃ | ಉಕ್ಥೈಃ ಶಸ್ತ್ರಲಕ್ಷಣೈಃ ಸ್ತೋತ್ರೈಃ ಪುರುವಾರೋ ಬಹುಭಿಃ ಸಂಭಜನೀಯೋ ಯ ಇಂದ್ರೋ
ನಮಸಿ | ನಮ ಇತ್ಯನ್ವನಾಮೈತತ್ | ಯಜಮಾನ್ವೇದತೇ ಹವಿಸಿ ನಮೋ ಯಜಮಾನೇಭ್ಯೋ
ಯಜ್ಞಾದಿಸಾಧನಮನ್ನಮಿಯರ್ತಿ ಪ್ರೇರಯತಿ | ಇಂದ್ರೋ ಹವಿಷಾ ತೃಪ್ತಃ ಸನ್ ವೃಷ್ಟಿದ್ವಾರಾನ್ಮಂ
ಪ್ರಯಚ್ಛತಿ ತೇನ ಚಾನ್ನೇನ ಪುನರ್ಯಜ್ಞಃ ಪ್ರಜಾಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಸ್ಮದೀಯೋ ಹೋತಾ
ಸದನೇಷು ಯಜ್ಞಗೃಹೇಷು ತಮಿಂದ್ರಮಾ ಕೃಣ್ವೀತ | ಅಭಿಮುಖೀಕರೋತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯಃ—ಯಾವ ಇಂದ್ರನು | ಉಪ ಸ್ತಭಾಯನ್—ಲೋಕಗಳನ್ನು ಭದ್ರವಾದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ
ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಲೂ | ಯಜಧ್ಯೈ—ಯಜ್ಞಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ (ಸೂಚಕವಾದ) | ವಾಚಂ—ಗರ್ಜನ
ರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು | ಜನಯನ್—ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡುತ್ತಲೂ | ಋಂಜಸಾನಃ—ಆರಾಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಲೂ |
ಉಕ್ಥೈಃ—ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಿಂದ | ಪುರುವಾರಃ—ಅನೇಕರಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಲೂ | ನಮಸಿ—ಹವಿಸಿನ ರೂಪದ
ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ | ನಮಃ—ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು | ಇಯರ್ತಿ—ಒದಗಿಸು
ತ್ತಾನೆಯೋ | (ತಂ) ಇಂದ್ರಂ—ಅದೇ ಇಂದ್ರನನ್ನು | ಹೋತಾ—ಹೋತೃವು | ಸದನೇಷು—ಯಜ್ಞಗೃಹ
ಗಳಲ್ಲಿ | ಆ ಕೃಣ್ವೀತ—(ಯಜ್ಞಕರ್ತನಿಗೆ) ಅಭಿಮುಖನಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವ ಇಂದ್ರನು ಸಕಲ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಭದ್ರವಾದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವವ
ನಾಗಿಯೂ, ಯಜ್ಞಮಾಡಲು ಸೂಚಕವಾದ ಗರ್ಜನರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡುವವನಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು

ಯಜಮಾನರಿಂದ ಆರಾಧಿಸಲ್ಪಡುವವನಾಗಿಯೂ, ಶಸ್ತ್ರರೂಪವಾದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವವನಾಗಿಯೂ ಸಹ ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ವೃಷ್ಟಿಜನಿತವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ ಅದೇ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಹೋತೃವು ಯಜ್ಞಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಕರ್ತನಿಗೆ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಲಿ.

English Translation.

Let the invoking priest bring to our dwellings that (Indra) who, firmly fixing the (world), returns food for (sacrificial food), and (utters) a voice enjoining (men) to worship : he who is to be propitiated by praises, who is adored by many.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಉಕ್ಥೈಃ—ಸ್ತೋತ್ರೈಃ | ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಎಂದು ಸಾಧಾರಣವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆದರೆ, ತ್ಯಕ್ತ ತೇ ಉಕ್ಥಂ | ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೂ, ನಿನ್ನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದುದೂ ಆದ ಉಕ್ಥವನ್ನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರಪರವಾದುದೂ ಯಾಗಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಪರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವುದೂ ಆದ ಉಕ್ಥವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಇಂದ್ರಪರವಾದ ಈ ಉಕ್ಥಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದೆ.

ಉಕ್ಥದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ, ಅದರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ, ಶಸ್ತ್ರ, ಉಕ್ಥ, ಸಾಮ ಇವುಗಳಿಗಿರುವ ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ, ಹೋತೃವೂ ಅನನ ಸಹಾಯಕರಾದ ಋತ್ವಿಕ್ಯುಗಳೂ ಇದನ್ನು ಸವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ್ಜಿಕಾದ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಹಿಂದಿನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಉಕ್ಥದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪೂರ್ವಕಥಾಸಂದರ್ಭದೊಂದಿಗೆ ಉಕ್ಥದ ಪ್ರಭಾವವೂ ತನ್ಮೂಲಕ ಇಂದ್ರನ ಮಹಿಮೆಯೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ತಿಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಉಕ್ಥದ ಶಕ್ತಿಯು ಅತ್ಯಧಿಕವಾದುದೆಂದೂ ಅಸುರರು ಅದರ ಮರೆಹೊಕ್ಕಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ಶಕ್ತಿಯೂ ವೃದ್ಧಿಯಾಯಿತೆಂದೂ ಆಗ ಇಂದ್ರನು ಸ್ತುತನಾಗಿ ಬಂದು ಇವರನ್ನು ಓಡಿಸಿದನೆಂದೂ ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಥೆಯಿದೆ.

ತೇ ವಾ ಅಸುರಾ ಮೈತ್ರಾವರುಣಸ್ಯೋಕ್ಥಮಶ್ರಯಂತ ಸೋಽಬ್ರವೀದಿಂದ್ರಃ ಕಶ್ಚಾಹಂ ಚೇಮಾ-

ನಿತೋಽಸುರಾನ್ನೋತ್ಸ್ಯಾವಹಾ ಇತ್ಯಹಂ ಚೇತ್ಯಬ್ರವೀದ್ವರುಣಸ್ತಸ್ಮಾದೈಂದ್ರಾವರುಣಂ

ಮೈತ್ರಾವರುಣಸ್ತೃತೀಯಸವನೇ ಶಂಸತೀಂದ್ರಶ್ಚ ಹಿ ತಾನ್ವರುಣಶ್ಚ ತತೋ ನುದೇತಾಂ ||

ಅಸುರರು ಮೈತ್ರಾವರುಣ ಉಕ್ಥವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಆಗ ಇಂದ್ರನು ಈ ಅಸುರರನ್ನು ಈ ಉಕ್ಥದಿಂದ ಓಡಿಸಲು ನನಗೆ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾರು ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತೀರಿ ಎಂದಾಗ ವರುಣನು ತಾನು ಸಹಾಯಮಾಡುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೋತೃವಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾದ ಮೈತ್ರಾವರುಣನು ತೃತೀಯಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ,

ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ ಯುವಮಧ್ವರಾಯ ನೋ ವಿಶೇ ಜನಾಯ ಮಹಿ ಶರ್ಮ ಯಚ್ಛತಂ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೮೨-೧)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಇಂದ್ರನನ್ನೂ, ವರುಣನನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸಿದನು. ಆಗ ಇಂದ್ರಾವರುಣರು ಆ ಅಸುರರನ್ನು ಮಿತ್ರಾವರುಣಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಓಡಿಸಿದರು.

ತೇ ವೈ ತತೋಽಪಹತಾ ಅಸುರಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿನ ಉಕ್ಥಮಶ್ರಯಂತೆ ಸೋಽಬ್ರವೀದಿಂದ್ರಃ
ಕಶ್ಚಾಹಂ ಚೇಮಾನಿತೋಽಸುರಾನೋತ್ಸ್ಯಾವಹಾ ಇತ್ಯಹಂ ಚೇತ್ಯಬ್ರವೀದ್ಬೃಹಸ್ಪತಿಸ್ತಸ್ಮಾ-
ದ್ಯೌದ್ರಾಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸೀ ತೃತೀಯಸವನೇ ಶಂಸತೀಂದ್ರಶ್ಚ ಹಿ ತಾನ್ವೈಹ-
ಸ್ಪತಿಶ್ಚ ಹಿ ತತೋ ನುದೇತಾಂ ||

ಅಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸುರರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿಯ ಉಕ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು.

ಆಗ ಇಂದ್ರನು ಎದ್ದು ಈ ಅಸುರರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿಸಲು ಯಾರು ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತೀರಿ ಎಂದಾಗ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಎದ್ದು ತಾನು ಸಹಾಯಮಾಡುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿಯು ತೃತೀಯಸವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ,

ಉದಪುತ್ರೋ ನ ವಯೋ ರಕ್ಷಮಾಣಾ ನಾವದತೋ ಅಭಿಯಸ್ಯೇವ ಘೋಷಾಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೬೮-೧)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಇಂದ್ರನನ್ನೂ, ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸಿದನು. ಆಗ ಇಂದ್ರನೂ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೂ ಸಹ ಅಸುರರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿಸಿದರು.

ತೇ ವೈ ತತೋಽಪಹತಾ ಅಸುರಾ ಅಚ್ಛಾವಾಕಸ್ಯೋಕ್ಥಮಶ್ರಯಂತೆ ಸೋಽಬ್ರವೀದಿಂದ್ರಃ
ಕಶ್ಚಾಹಂ ಚೇಮಾನಿತೋಽಸುರಾನೋತ್ಸ್ಯಾವಹಾ ಇತ್ಯಹಂ ಚೇತ್ಯಬ್ರವೀದ್ವಿಷ್ಣುಸ್ತಸ್ಮಾ-
ದ್ಯೌದ್ರಾವೈಷ್ಣವಮಚ್ಛಾವಾಕಸ್ತೃತೀಯಸವನೇ ಶಂಸತೀಂದ್ರಶ್ಚ ಹಿ ತಾನ್ವಿಷ್ಣುಶ್ಚ ತತೋ-
ನುದೇತಾಂ ||

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೫-೬)

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿಯ ಉಕ್ಥದಿಂದ ಓಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸುರರು ಅಚ್ಛಾವಾಕನ ಉಕ್ಥದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಇಂದ್ರನು ಎದ್ದು ಇವರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿಸಲು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾರು ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತೀರೆಂದು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ವಿಷ್ಣುವು ತಾನು ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಛಾವಾಕನು,

ಸಂ ನಾಂ ಕರ್ಮಣಾ ಸಮಿಷಾ ಹಿನೋಮಿಾಂದ್ರಾವಿಷ್ಣೋ ಅಪಸಸ್ಮಾರೇ ಅಸ್ಯ |

(ಋ. ಸಂ. ೬-೬೯-೧)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಇಂದ್ರನನ್ನೂ, ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸಿದನು. ಆಗ ಅವರು ಅಸುರರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದಲೂ ಓಡಿಸಿದರು ಎಂಬ ಕಥೆಯು ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ (೧೫-೬) ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಉಕ್ಥದ ಶಕ್ತಿಯೂ, ಇಂದ್ರನ ಮಹಿಮೆಯೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ತತ್ ತೈ ಉಕ್ಥಂ ಎಂದರೆ ಈ ಪ್ರಭಾವವುಳ್ಳ ಉಕ್ಥವನ್ನು ಎಂದರ್ಥವು.

ಅದುದರಿಂದಲೇ ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ,

ಇಂದ್ರೋ ವೈ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ದೇವತಾ ತಸ್ಮಾದಾಹೇಂದ್ರಾಯ ತ್ವೇತಿ ಬೃಹದ್ವತೇ ವಯಸ್ವತ ಇತಿ
ವೀರ್ಯವತ ಇತ್ಯೇವೈತದಾಹ ಯದಾಹ ಬೃಹದ್ವತೇ ವಯಸ್ವತ ಇತ್ಯುಕ್ತಾಋಂ ಗೃಹ್ಣಾಮಿ-
ತ್ಯುಕ್ತೇಭ್ಯೋ ಹ್ಯೇನಂ ಗೃಹ್ಣಾತಿ |

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೪-೨-೩-೧೦)

ಇಂದ್ರನೇ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ದೇವತೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ “ ಬೃಹದುಕ್ತ ದಿಂದ ಕೂಡಿದವನೂ, ವೀರ್ಯವಂತನೂ ಆದ
ಇಂದ್ರನಿಗೆ ” ಎಂದು ಇಂದ್ರನ ವೀರ್ಯಕ್ಕೂ ತೃಪ್ತಿಗೂ ಕಾರಣವಾದ ಉಕ್ತವನ್ನೂ ತನ್ನೂಲಕ ಇಂದ್ರನನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸಿದೆ.

ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿ ಉಕ್ತದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದೆಯೋ ಅದೇ ರೀತಿ
ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸಹ ಸ್ತೋತ್ರಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಉಕ್ತದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು
ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ—

ಉಕ್ತಂ ಪ್ರಾಣೋ ವಾ ಉಕ್ತಂ ಪ್ರಾಣೋ ಹೀದಂ ಸರ್ವಮುತ್ಥಾಪಯತ್ಯುದ್ಧಾಸ್ತಾದುಕ್ತವಿ-
ದ್ವೀರಸ್ತಿಸ್ತುತ್ಯುಕ್ತಸ್ಯ ಸಾಯುಜ್ಯಂ ಸಲೋಕತಾಂ ಜಯತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ |

(ಬೃ. ಉ. ೫-೧೩-೧)

ಉಕ್ತಂ ತತೋಪಾಸನಾಂತರಂ | ಉಕ್ತ ಶಸ್ತ್ರಂ | ತದ್ಧಿ ಪ್ರಧಾನಂ ಮಹಾವ್ರತೇ ಕೃತಾ |

(ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ)

ಮಹಾವ್ರತರೂಪವಾದ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಶಸ್ತ್ರವಾದ ಉಕ್ತವೇ ಪ್ರಾಣವು. ಇದರಿಂದಲೇ ಉತ್ಥಾನವಾಗುತ್ತದೆ.
ಅದರಿಂದ ಉಕ್ತಜನಾದ ಪುತ್ರನು ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಿ ತತ್ಸಮಾನತೆಯನ್ನೂ ಸಮಾನವಾದ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಪಡೆಯು-
ತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಉಕ್ತದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಧಿ॒ಷಾ ಯದಿ॑ ಧಿ॒ಷ್ಣ್ಯಂತಃ॑ ಸ॒ರಣ್ಯಾನ್ತ॑ದಂತೋ॒ ಆದ್ರಿ॑ಮೌತಿ॒ಜಸ್ಯ॑ ಗೋಹೇ |

ಆ ದು॒ರೋಷಾಃ॑ ಪಾ॒ಸ್ತ್ಯಸ್ಯ॑ ಹೋತಾ॒ಯೋ ನೋ॑ ಮಹಾ॒ನ್ತೃವರಣೇ॑ಷು

ವಹ್ನಿಃ॑ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಧಿ॒ಷಾ | ಯದಿ॑ | ಧಿ॒ಷ್ಣ್ಯಂತಃ॑ | ಸ॒ರಣ್ಯಾನ್ | ಸದಂತಃ॑ | ಆದ್ರಿ॑ಂ | ಔತಿ॒ಜಸ್ಯ॑ | ಗೋಹೇ |

ಆ | ದು॒ರೋಷಾಃ॑ | ಪಾ॒ಸ್ತ್ಯಸ್ಯ॑ | ಹೋತಾ॒ಯಃ | ನಃ॑ | ಮಹಾನ್ | ಸಂ॒ವರಣೇ॑ಷು | ವಹ್ನಿಃ॑ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಧಿಷಣ್ಯಂತೋ ಧಿಷಣಾಮಿಂದ್ರವಿಷಯಾಂ ಸ್ತುತಿಸಿಚ್ಛಂತ ಔಶಿಜಸ್ಯ | ಉಶಿಜಃ ಕಾಮಯ-
ಮಾನಾ ಋತ್ವಿಜಃ | ತೇಷಾಂ ಸಂಬಂಧ್ಯಾಶಿಜೋ ಯಜಮಾನಃ | ತಸ್ಯ ಗೋಹೇ ಗೃಹೇ ಸದಂತೋ
ನಿಷೀದಂತೋ ಜನಾ ಅದ್ರಿಂ | ಆದ್ಯಣಾತಿ ಶತ್ರುನಿತ್ಯದ್ರಿರಿಂದ್ರಃ | ತಮಿಂದ್ರಂ ಧಿಷಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ
ಯದಿ ಯದಾ ಸರಣ್ಯಾನ್ ಉಪಾಗಚ್ಛೇಯುಃ ತದಾ ಸ ಇಂದ್ರ ಆ ಯಾತು | ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ
ಸಂವರಣೇಷು ಶತ್ರುಸಂಬಂಧಿಷು ನಿರೋಧೇಷು ವಹ್ನಿವೋಽಥಾ ಪಾಸ್ತೃಸ್ಯ ಪಸ್ತೃೇ ಗೃಹೇ ವಸತಾ
ಯಜಮಾನೇನ ಹೋತಾಹ್ವಾತಾ ದುರೋಷಾ ದುಸ್ತರಕ್ರೋಧೋ ಯ ಇಂದ್ರೋ ಮಹಾನ್ವಭೂತೋ
ಭವತಿ | ಸ ಆಯಾತ್ಯತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಧಿಷಣ್ಯಂತಃ—ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲಿಚ್ಛಿಸುವವರೂ | ಔಶಿಜಸ್ಯ—ಋತ್ವಿಕ್ಯುಗಳ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ
ಯಜಮಾನನ | ಗೋಹೇ—ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿ | ಸದಂತಃ—ಕುಳಿತಿರುವವರೂ ಆದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು |
ಅದ್ರಿಂ—ಶತ್ರುನಾಶಕನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು | ಧಿಷಾ—ಸ್ತುತಿಯಿಂದ | ಯದಿ—ಯಾವಾಗ | ಸರಣ್ಯಾನ್—
ಸಮೀಪಿಸುವರೋ (ಆಗ) | ಆ (ಯಾತು)—ಇಂದ್ರನು ದಯಮಾಡಲಿ | ಸಂವರಣೇಷು—ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ
ಹೋರಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ | ನಃ—ನಮ್ಮ | ವಹ್ನಿಃ—ವಾಹಕನೂ (ರಕ್ಷಕನೂ) | ಪಾಸ್ತೃಸ್ಯ—ಯಜ್ಞ
ಗೃಹದಲ್ಲಿರುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ಹೋತಾ—ಹೋತೃವಾಗಿರುವವನೂ | ದುರೋಷಾಃ—ತಡೆಯಲಸಾಧ್ಯವಾದ
ಕ್ರೋಧವುಳ್ಳವನೂ ಆದ | ಯಃ—ಯಾವ ಇಂದ್ರನು | ಮಹಾನ್—ಮಹದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾನೆಯೋ
(ಆ ಇಂದ್ರನು ದಯಮಾಡಲಿ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲಿಚ್ಛಿಸುವವರೂ, ಋತ್ವಿಕ್ಯುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಯಜಮಾನನ ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿ
ಕುಳಿತಿರುವವರೂ ಆದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಶತ್ರುನಾಶಕನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಯಾವಾಗ ಸಮೀಪಿಸುವರೋ
ಆಗ ಇಂದ್ರನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲಿ. ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಕನೂ, ಯಜಮಾನನಿಗೆ
ಹೋತೃವೂ, ತಡೆಯಲಸಾಧ್ಯವಾದ ಕೋಪವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಯಾವ ಇಂದ್ರನು ಮಹದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವನೋ,
ಆ ಇಂದ್ರನು ಬರಲಿ.

English Translation.

When the repeaters of (his) commendations, abiding in the dwelling
of the worshipper, approach Indra with praise, may he who is our (great)
sustainer in conflicts, whose wrath is difficult to be (appeased), become the
ministering priest of the master of the house.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಧಿಷಣ್ಯಂತಃ ಔಶಿಜಸ್ಯ ಗೋಹೇ ಸದಂತಃ ಅದ್ರಿಂ ಧಿಷಾ ಯದಿ ಸರಣ್ಯಾನ್ ಆ (ಯಾತು) —
ಧಿಷಣಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ವಾಙ್ಮನುಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ (ನಿ. ೨-೨೩). ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯೇಂದರ್ಥವು.
ಧಿಷಣ್ಯಂತಃ ಎಂದರೆ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುವ ಎಂದರ್ಥವು.
ಉಶಿಕ್ ಶಬ್ದವು ಕಾಂತಿಕರ್ಮನಾ ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ, (ನಿ. ೩-೯) ಮೇಧಾವಿನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೩-೧೯) ಪಠಿತ
ವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೇಧಾವಿಗಳಾದ ಋತ್ವಿಕ್ಯುಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಋತ್ವಿಕ್ಯುಗಳಿಗೂ ಯಜ್ಞ
ಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನಿಗೂ ನಿಕಟಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನನ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದ
ಕ್ಕಾಗಿ ಔಶಿಜಸ್ಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಗೋಹ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾಸ್ಕರು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲವಾದರೂ
ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೃಹವೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದಾರೆ. ಯಜಮಾನನ ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿ ಋತ್ವಿಜರು ಕುಳಿತು
ಕೊಂಡು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಕರೆಯುವಾಗ ಇಂದ್ರನು ಈ ಯಜ್ಞಭೂಮಿಗೆ ಬರಲಿ ಎಂದು
ಈ ವಾಕ್ಯದ ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವು. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಆ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗ
ಮಾತ್ರವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಯಾತು—ಬರಲಿ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರಮಾಡಿ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಮಾಡಿರುವರು.

ಸಂವರಣೇಷು ನಃ ವಹ್ನಿಃ ಸಾಸ್ತ್ಯಸ್ಯ ಹೋತಾ ದುರೋಷಾಃ ಯಃ ಮಹಾನ್ (ಸಃ ಆಯಾತು).
ಈ ವಾಕ್ಯವು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುವುದು. ಸಸ್ತ್ಯಶಬ್ದವು ಗೃಹನಾಮಗಳಲ್ಲಿ (ನಿ. ೩-೧೩) ಪಠಿತವಾಗಿದೆ.
ಸಾಸ್ತ್ಯಸ್ಯ ಎಂದರೆ ಗೃಹದಲ್ಲಿರುವ, ಗೃಹದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಯಜಮಾನನ ಎಂದರ್ಥವು. ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಯುಧ
ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಡೆಯಲಸಾಧ್ಯವಾದ ಕೋಪದಿಂದ ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡುತ್ತಾ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವನೂ
ಯಜಮಾನನಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವನೂ ಮಹತ್ವಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು ಯಜ್ಞಭೂಮಿಗೆ ಬರಲಿ
ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವು.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸ॒ತ್ರಾ ಯ॑ದೀಂ ಭಾ॒ವರ॑ಸ್ಯ ವೃ॒ಷ್ಣಃ ಸಿ॑ಷ॒ಕ್ತಿ ಶು॒ಷ್ಣಃ ಸ್ತು॒ವತೇ॑ ಭ॒ರಾಯ॑ ।

ಗು॒ಹಾ ಯ॑ದೀಮೌತಿಜಸ್ಯ ಗೋಹೇ ಪ್ರ ಯ॒ದ್ಧಿಯೇ॑ ಪ್ರಾಯ॒ಸೇ

ಮ॒ದಾಯ॑ ॥ ೭ ॥

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸ॒ತ್ರಾ | ಯತ್ | ಈಂ | ಭಾ॒ವರ॑ಸ್ಯ | ವೃ॒ಷ್ಣಃ | ಸಿ॑ಷ॒ಕ್ತಿ | ಶು॒ಷ್ಣಃ | ಸ್ತು॒ವತೇ॑ | ಭ॒ರಾಯ॑ ।

ಗು॒ಹಾ | ಯತ್ | ಈಂ | ಔಶಿ॒ಜಸ್ಯ॑ | ಗೋಹೇ | ಪ್ರ | ಯತ್ | ಧಿ॒ಯೇ | ಪ್ರ | ಅಯ॑ಸೇ | ಮ॒ದಾಯ॑ ॥

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಭಾರ್ವರಸ್ಯ | ಭರ್ವರೋ ಜಗದ್ಭರ್ತಾ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ | ತಸ್ಯ ಪುತ್ರೋ ಭಾರ್ವರಃ | ತಸ್ಯ ವೃಷ್ಟಿಃ
ಕಾಮಾನಾಂ ವರ್ಷಿತುರಿಂದ್ರಸ್ಯ ಸಂಬಂಧೀ ಈಮೇಷ ಶುಷ್ಕೋ ಬಲಂ ಸ್ತುವತೇ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಕುರ್ವಂತಂ
ಯಜಮಾನಂ ಸಿಷಕ್ತಿ ಸೇವತ ಇತಿ ಯತ್ತತ್ಸತ್ತಾ ಸತ್ಯಮೇವ | ಈಮೇತದ್ಬಲಮಾಶಿಜಸ್ಯ ಯಜಮಾನಸ್ಯ
ಭರಾಯ ಭರ್ತುಂ ಗುಹಾ ಗುಹಾಯಾಂ ಗುಹಾರೂಪೇ ಹೃದಯೇ ಪ್ರ ಭವತೀತಿ ಯತ್ತತ್ಸತ್ಯಂ | ಯಜ-
ಮಾನಸ್ಯ ಗೋಹೇ ಗೃಹೇ ಧಿಯೇ ಕರ್ಮಣೇ ಪ್ರ ಭವತೀತಿ ಯತ್ತತ್ಸತ್ಯಂ | ಆಯಸೇ ಗಮನಾಯ
ಕಾಮಾನಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಮದಾಯ ಹರ್ಷಾಯ ತತ್ರ ಯದ್ಬಲಂ ಪ್ರ ಭವತಿ ತತ್ಸತ್ಯಂ | ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಬಲಂ
ಯಜಮಾನಂ ಸರ್ವದಾ ಸಾಲಯತೀತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಭಾರ್ವರಸ್ಯ—ಜಗದ್ಭರ್ತೃವಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಪುತ್ರನೂ | ವೃಷ್ಟಿಃ—ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನ |
ಈಂ ಶುಷ್ಕಃ—ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬಲವು | ಸ್ತುವತೇ—ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಯಜಮಾನನನ್ನು | ಸಿಷಕ್ತಿ
ಯತ್—ಸೇವಿಸುತ್ತದೆಂಬ ಯಾವ ವಿಷಯವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ ಅದು | ಸತ್ತಾ—ಸತ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇದೆ |
ಈಂ—ಇದೇ ಬಲವು | ಔಶಿಜಸ್ಯ—ಯಜಮಾನನ | ಭರಾಯ—ಭರಣಕ್ಕೆ ಸಾಹಾಯ್ಯಕವಾಗಲು | ಗುಹಾ—
ಗುಹಾರೂಪವಾದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ | ಪ್ರ (ಭವತಿ)—ಪೋಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ | ಯತ್—ಯಾವ ವಿಷಯ
ವಿದೆಯೋ ಅದೂ ಸಹ ಸತ್ಯವು | ಗೋಹೇ—ಯಜಮಾನನ ಗೃಹದಲ್ಲಿ | ಧಿಯೇ—ಕರ್ಮಚರಣೆಗೆ |
ಪ್ರ (ಭವತಿ)—ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತದೆಂಬುದು | ಯತ್—ಯಾವುದಿದೆಯೋ ಅದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ | ಆಯಸೇ—
ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ | ಮದಾಯ—ಹರ್ಷಜನನಕ್ಕಾಗಿ ಇದು ಸಾಧಕವಾಗುವುದೆಂಬುದೂ ಸಹ
ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಜಗದ್ಭರ್ತೃವಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಪುತ್ರನೂ, ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬಲವು
ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಯಾವ ವಿಷಯವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ ಅದೂ,
ಇದೇ ಬಲವು ಯಜಮಾನನ ರಕ್ಷಣೆಗೂ, ಪೋಷಣೆಗೂ ಸಾಹಾಯ್ಯಕವಾಗಿರಲು ಅವನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನರೂಪದಲ್ಲಿ
ಪೋಷಿತವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದೂ, ಯಜಮಾನನ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳೂ ಸಾಂಗವಾಗಿ ನೆರವೇರಲು
ಅನುಕೂಲಕಾರಿಯೆಂಬ ವಿಷಯವೂ, ಅವನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವು ನೆರವೇರುವುದಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಅವನಿಗೆ ಹರ್ಷಕಾರಕ
ವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೂ ಸಾಧಕವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದೂ ಸಹ ಸಕಲವೂ ಸತ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ
ಉತ್ತೇಜ್ಜೆಯಿಲ್ಲ.

English Translation.

True it is that this might of the son of the protector of the world,
the showerer (of benefits), affects for his advantage the offerer of praise:

it (prevails) in the secret (thoughts) of the worshipper, and in his dwelling, for (the accomplishment of his) pious acts, (the attainment of his) desires, and his delight.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಇಲ್ಲಿ ಭಾರ್ವರಸ್ಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರು—ಭರ್ವರೋ ಜಗದ್ಭರ್ತಾ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ತಸ್ಯ ಪುತ್ರೋ ಭಾರ್ವರಃ ತಸ್ಯ—ಜಗದ್ಭರ್ತನಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಭರ್ವರನೆಂದೂ ಅವನ ಪುತ್ರನಾದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಭಾರ್ವರನೆಂದೂ ಅರ್ಥವೆಂದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ವಿವರಣೆಯಿದೆ. ಯಜುರ್ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ—ಪ್ರಜಾಪತಿರಿಂದ್ರಮಸ್ಯ ಜತಾನುಜಾವರಂ ದೇವಾನಾಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಪುತ್ರನಾದಂತಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನಾವು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಹೇಳಿದೆವೆ. ಇಂತಹ ಕಾಮವರ್ಷಕನಾದ ಇಂದ್ರನ ಬಲವು ಎಂದರೆ ಅನುಗ್ರಹಾತ್ಮಕವಾದ ಬುದ್ಧಿಯು ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಸತ್ಯವು. ಇಂದ್ರನ ಆಪಾರವಾದ ಮಹಿಮೆಯೂ, ತನ್ನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ತೋರಿಸುವ ಸಾಹಸಕೃತ್ಯವೂ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪೋಷಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಅವನನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಾ ಅವನು ಮಾಡುವ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದೂ ಈ ವಿಧವಾದ ಇಂದ್ರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಸಂತೋಷವುಂಟಾಗುವುದೆಂದು ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವಿ ಯದ್ವರಾಂಸಿ ಪರ್ವತಸ್ಯ ವೃಕ್ಷೇ ಪಯೋಭಿರ್ಜಿನ್ನೇ ಅಪಾಂ ಜವಾಂಸಿ |

ವಿದದೌರಸ್ಯ ಗವಯಸ್ಯ ಗೋಹೇ ಯದೀ ವಾಜಾಯ ಸುದ್ಧ್ಯೋ ವಹಂತಿ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಿ | ಯತ್ | ವರಾಂಸಿ | ಪರ್ವತಸ್ಯ | ವೃಕ್ಷೇ | ಪಯೋಭಿಃ | ಜಿನ್ನೇ | ಅಪಾಂ | ಜವಾಂಸಿ |

ವಿದತ್ | ಗೌರಸ್ಯ | ಗವಯಸ್ಯ | ಗೋಹೇ | ಯದೀ | ವಾಜಾಯ | ಸುದ್ಧ್ಯಃ | ವಹಂತಿ || ಅ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರಃ ಪರ್ವತಸ್ಯ ಮೇಘಸ್ಯ ವರಾಂಸಿ ದ್ವಾರಾಣಿ ನಿ ವೃಕ್ಷೇ ವಿವೃತಾನಿ ಕೃತವಾನಿತಿ ಯತ್ | ಅಪಾಮುದಕಾನಾಂ ಜವಾಂಸಿ ವೇಗಾನ್ವಯೋಭಿರ್ಜಿತ್ವೇ ಪ್ಯಾಯತೀತಿ ಯತ್ | ಯದೀ ಯಾ

ಸುಧ್ಯಃ ಶೋಭನಕರ್ಮಣೋ ಯಜಮಾನಾ ವಾಜಾಯಾನ್ನಾಯ ವಹಂತಿ ಇಂದ್ರಂ ಪ್ರಾಪ್ತುಂವಂತಿ
ತದಾ ಗೋಹೇ ಗೃಹೇ ಗೌರಸ್ಯ ಗೌರವ್ಯಗಸ್ಯ ಗವಯಸ್ಯ ಗವಯಮ್ಯಗಸ್ಯ ಚ ವಿದತ್ ತೌ ದ್ವೌ ಸಶೂ
ಲಭತ ಇತಿ ಯತ್ | ತತ್ಸರ್ವಂ ಸತ್ಪ್ರೀತಿ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

(ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು) | ಪರ್ವತಸ್ಯ—ಮೇಘದ | ವರಾಂಸಿ—ದ್ವಾರಗಳನ್ನು | ನಿ ವೃಣ್ಣೇ—
ತೆರೆದನು ಎಂಬ | ಯತ್—ಯಾವ ವಿಷಯವುಂಟೋ ಅದೂ | ಅಸಾಂ—ಉದಕಗಳ | ಜವಾಂಸಿ—ವೇಗ
ಯುತವಾದ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು | ಪಯೋಭಿಃ—ಉದಕಗಳಿಂದ | ಜಿನ್ನೇ—ತುಂಬುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಯಾವುದುಂಟೋ
ಅದೂ | ಯಾದಿ—ಯಾವಾಗ | ಸುಧ್ಯಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕರ್ಮಕರ್ತರಾದ ಯಜಮಾನರು | ವಾಜಾಯ—
ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿ | ವಹಂತಿ—ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸಮಾಪಿಸಿರುತ್ತಾರೋ ಆಗ | ಗೌರಸ್ಯ—ಗೌರಾಖ್ಯವಾದ ಮೃಗದ
(ಮತ್ತು) | ಗವಯಸ್ಯ—ಗವಯವೆಂಬ ಮೃಗದ | ಗೋಹೇ—ಗುಹಾರೂಪವಾದ ಗೃಹದಲ್ಲಿ | ವಿದತ್—
ಅದನ್ನು ಪಡೆದನು ಎಂಬುದು ಯಾವುದುಂಟೋ ಅದೆಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರನು ಮೇಘದ ದ್ವಾರಗಳನ್ನು ತೆರೆದನು ಎಂಬ ಯಾವ ವಿಷಯವುಂಟೋ ಅದೂ, ಉದಕಗಳ ವೇಗ
ಯುತವಾದ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ಉದಕಗಳಿಂದ ತುಂಬುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಯಾವುದುಂಟೋ ಅದೂ ಮತ್ತು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ
ಕರ್ಮಕರ್ತರಾದ ಯಜಮಾನರು ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸಮಾಪಿಸಿದಾಗ ಗೌರಾಖ್ಯವೂ ಗವಯಾಖ್ಯವೂ
ಆದ ಮೃಗಗಳ ಗುಹಾರೂಪವಾದ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದನು ಎಂಬ ಯಾವ ವಿಷಯವುಂಟೋ
ಅದೆಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇವೆ.

English Translation.

Inasmuch as he has opened the doors of the cloud, and has supplied
the rapid courses of the waters with (additional) torrents, so when the
pious have recourse to Indra for food, he finds (it) in the haunt of the
Gaura and Gavaya.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಹಿಂದಿನ ಋಕ್ವಿನಂತೆ ಈ ಋಕ್ವಿನ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ತೊಡಕಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು. ಮುಖ್ಯಾಭಿ
ಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ—ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನು ಅನ್ಯಾದ್ಯಾಹಾರಗಳಿಗಾಗಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸಮಾಪಿಸಿ
ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವಾಗ ಇಂದ್ರನು ವೃಷ್ಟ್ಯದಕಗಳನ್ನು ತಡೆದಿದ್ದ ಮೇಘಗಳನ್ನು (ಒಳಗೆ ಬಂಧಿತವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಣಿ
ಯನ್ನು ಬಾಗಿಲು ತೆಗೆದು ಈಚೆಗೆ ಬಿಡುವಂತೆ) ಮಳೆ ಹುಯ್ಯುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಆ ಉದಕಗಳು ನದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹಗಳಲ್ಲಿ
ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಈ ವಿಧವಾದ ವೃಷ್ಟಿಪ್ರದಾನಕರ್ಮದಿಂದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಸಸ್ಯಾದ್ಯಾಹಾರ

ಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಗೌರಸ್ಯ ಗವಯಸ್ಯ ಗೋಹೇ ವಿವತ್—ಗೌರ ಮತ್ತು ಗವಯ ಎಂಬ ಪಶುಗಳನ್ನು ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟನು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಗೌರ ಮತ್ತು ಗವಯ ಎಂಬವು ಒಂದು ವಿಧ ಜಾತಿಯ ಕಾಡೆತ್ತುಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವರು ಇವು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಮೃಗಗಳೆಂದೂ ಇವುಗಳ ಮಾಂಸವು ಮನುಷ್ಯನ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಂದ್ರನು ಈ ಮೃಗಗಳನ್ನು ಯಜಮಾನನ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಯಜ್ಞ ಪಶುಗಳಿಗಾಗಿ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟನು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಗವಯಃ ಗೌರಃ—ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಅಶ್ವಮೇಧಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪಶುಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವುದು. ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಶ್ರೀಶ್ರೀರೀಯ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ—

ಇಂದ್ರಾಯ ರಾಜ್ಞೇ ಸೂಕರೋ ವರುಣಾಯ ರಾಜ್ಞೇ ಕೃಷ್ಣೋ ಯಮಾಯ ರಾಜ್ಞ ಋಶ್ಯ
ಋಷಭಾಯ ರಾಜ್ಞೇ ಗವಯಃ ಶಾರ್ಧೂಲಾಯ ರಾಜ್ಞೇ ಗೌರಃ ಪುರುಷರಾಜಾಯ
ಮರ್ಕಟಃ ಪುಪ್ರಶ್ಯೇನಸ್ಯ ವರ್ತಿಕಾ ನೀಲಂಗೋಃ ತ್ರಿಮಿಃ ಸೋಮಸ್ಯ ರಾಜ್ಞಃ ಕುಲುಂಗಃ
ಸಿಂಧೋಃ ಶಿಗಂಶುಮಾರೋರ್ಹಿಮವತೋ ಹಸ್ತೀ ||

(ತೈ. ಸಂ. ೫-೫-೧೧-೧)

ಮತ್ತು ಯಜುರ್ವೇದ ಶ್ರೀಶ್ರೀರೀಯ ಸಂಹಿತೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ,

ಗವಯಮಾರಣ್ಯಮನು ತೇ ದಿಶಾಮಿ ತೇನ ಚಿನ್ವಾನಸ್ತನುನೋ ನಿಷೀದ |

(ತೈ. ಸಂ. ೪-೨-೧೦-೩)

ಎಂದು ಗವಯ ಎಂಬ ಅರಣ್ಯಪಶುವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಗೌರ ಮತ್ತು ಗವಯ ಎಂಬ ಪಶುಗಳು (Gayal and Bos gavaeus) ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಜಿಂಕೆ ಮತ್ತು ಎತ್ತು. ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸುಮಾರು ೮೧ ಅರಣ್ಯಪಶುಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತೈ. ಸಂ. ೫-೫-೧೧ರಿಂದ ೨೮ ಅನುನಾಕಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಲ್ಲ. ಗವಯ ಎಂದರೆ ಒಂದುಜಾತಿಯ ಕಾಡೆತ್ತು. ಇದರ ಹೆಸರು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮಾತ್ರ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮೈತ್ರಾಯಣೀಯಸಂಹಿತಾ ೩-೧೪-೧೦ ; ಕಾರಕಸಂಹಿತಾ ೧೬-೧೭ ; ವಾಜಸನೇಯಸಂಹಿತಾ ೨೪-೨೮ ; ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ೨-೮ ; ೩-೩೪ ; ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ೧-೨-೩-೯ ; ಸಾಂಖ್ಯಾಯನಶ್ರೌತ ಸೂತ್ರ ೩-೧೪ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗವಯಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು. ಈ ಶಬ್ದವು ಗೌರ ಎಂಬ ಶಬ್ದದೊಡನೆ ಪ್ರಕೃತಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಗೌರ ಮತ್ತು ಮಹಿಷ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳೊಡನೆ ವಾ. ಸಂ. ೨೪-೨೮ ; ೧೩-೪೯ರಲ್ಲಿಯೂ ಮೈತ್ರಾಯಣೀಯಸಂಹಿತಾ ೨-೭-೧೭ ; ಕಾರಕಸಂಹಿತಾ ೧೬-೧೭ ರಲ್ಲಿಯೂ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ.

ಗೌರ ಎಂಬುದು ಸಹ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಕಾಡೆತ್ತು (Bos gaurus) ಇದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗವಯ ಶಬ್ದದೊಡನೆ ಋಗ್ವೇದ ೧-೧೬-೫ ; ೪-೨೧-೮ ; ೪-೫೮-೨ ; ೫-೭೮-೨ ; ೭-೬೯-೬ ; ೭-೯೮-೧ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮೈತ್ರಾಯಣೀಯಸಂಹಿತಾ ೩-೧೪-೧೦ ; ವಾಜಸನೇಯ ಸಂಹಿತಾ ೨೪-೨೮ ;

ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣ ೩-೩೪ ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಇದು ಅರಣ್ಯವೃಗವೆಂದು ವಾ-
ಸಂ. ೧೩-೪೮ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಗೌರಿ ಎಂಬ ಹೆಣ್ಣುವೃಗದ ಹೆಸರು ಋ. ಸಂ. ೧-೮೪-೧೦; ೪-೧೨-೬;
೯-೧೨-೩; ೧-೧೬೪-೧೧ ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಗೌರವೃಗ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಸಹ ವಾಜಸನೇಯಸಂಹಿತಾ
೨೪-೩೨; ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ೨-೮ ಎಂಬ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯ ||

ಭದ್ರಾ ತೇ ಹಸ್ತಾ ಸುಕೃತೋತ ಪಾಣೀ ಪ್ರಯಂತಾರಾ ಸ್ತವತೇ ರಾಧ
ಇಂದ್ರ |

ಕಾ ತೇ ನಿಷತ್ತಿಃ ಕಿಮು ನೋ ಮಮತ್ಸಿ ಕಿಂ ನೋದುದು ಹರ್ಷಸೇ
ದಾತನಾ ಉ || ೯ ||

|| ಪದವಾಕ್ಯ ||

ಭದ್ರಾ | ತೇ | ಹಸ್ತಾ | ಸುಕೃತಾ | ಉತ | ಪಾಣೀ ಇತಿ | ಪ್ರಯಂತಾರಾ | ಸ್ತವತೇ | ರಾಧಃ | ಇಂದ್ರ |
ಕಾ | ತೇ | ನಿಷತ್ತಿಃ | ಕಿಂ | ಊಂ ಇತಿ | ನೋ ಇತಿ | ಮಮತ್ಸಿ | ಕಿಂ | ನ | ಉತ್ಸಾಉತ್ | ಊಂ-
ಇತಿ | ಹರ್ಷಸೇ | ದಾತವ್ಯ | ಊಂ ಇತಿ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಭ್ಯುದಯೇಷ್ಟಾನಿಂದ್ರಸ್ಯ ಪ್ರದಾತುರ್ಭದ್ರಾ ತೇ ಹಸ್ತೇತಿ ಯಾಜ್ಞಾ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ |
ದೀರ್ಘಸ್ತೇ ಅಸ್ತಂತುಕುಶೋ ಭದ್ರಾ ತೇ ಹಸ್ತಾ ಸುಕೃತೋತ ಪಾಣೀ | ಅ. ೩-೧೩ | ಇತಿ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತೇ ತ್ವದೀಯೌ ಭದ್ರಾ ಭದ್ರಾ ಕಲ್ಯಾಣೌ ಹಸ್ತಾ ಹಸ್ತಾ ಸುಕೃತಾ ಸುಕೃತಾ ಶೋಭನ-
ಳರ್ಮಾಣೌ ಭವತಃ | ಉತಾಸಿ ಚ ಪಾಣೀ ತ್ವದೀಯೌ ಹಸ್ತಾ ಸ್ತವತೇ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಯಜಮಾನಾಯು
ರಾಧೋ ಧನಂ ಪ್ರಯಂತಾರಾ ಪ್ರಯಂತಾರೌ ಪ್ರದಾತಾರೌ ಭವತಃ | ಹೇ ಇಂದ್ರ ತೇ ತ್ವದೀಯೌ
ನಿಷತ್ತಿರ್ನಿಷದನಂ ಸ್ಥಿತಿಃ ಕಾ | ತ್ವಮಸ್ಮಾನ್ ಕಿಮು ಕಿಮರ್ಥಂ ನೋ ಮಮತ್ಸಿ | ನ ಮಾದೇಯಸಿ |
ಕಿಮುದುದು ಕಿಮರ್ಥಮೇವ ದಾತವಾ ಅಸ್ಮಾಕಂ ಧನಂ ದಾತುಂ ನ ಹರ್ಷಸೇ | ಹೃಷ್ವೋ ನ ಭವಸಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತೇ—ನಿನ್ನ | ಭದ್ರಾ—ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕವಾದ | ಹಸ್ತಾ—ಹಸ್ತಗಳು || ಸುಕೃತಾ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕವು | ಉತ—ಮತ್ತು | ಪಾಣೀ—ನಿನ್ನ ಹಸ್ತಗಳು | ಸ್ತುವತೇ—ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ರಾಧಃ—ಧನವನ್ನು | ಪ್ರಯಂತಾರಾ—ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ | (ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ತೇ—ನಿನ್ನ | ನಿಷತ್ತಿಃ—ಸ್ಥಿತಿಯು | ಕಾ—ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವುಳ್ಳದ್ದು ? | ಕಿಮು—ಏತಕ್ಕೋಸ್ಕರ | ನೋ ಮಮತ್ಸಿ—ನಮ್ಮನ್ನು ಹರ್ಷಗೊಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ ? | ಕಿಂ ಉದುದು—ಖಂಡಿತ ಏತಕ್ಕಾಗಿ | ದಾತವೈ—ನಮಗೆ ಧನವನ್ನು ಕೊಡಲು | ನ ಹರ್ಷಸೇ—ಹರ್ಷಿತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ?

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕಗಳಾದ ನಿನ್ನ ಹಸ್ತಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕವಾಗಿವೆ. ನಿನ್ನ ಹಸ್ತಗಳು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಧನವನ್ನು ಒದಗಿಸತಕ್ಕವಾಗಿವೆ. ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವುಳ್ಳದ್ದು ? ನೀನು ಏತಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹರ್ಷಗೊಳಿಸಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಧನವನ್ನು ಕೊಡಲು ನಿನಗೆ ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಹರ್ಷವಿಲ್ಲ ?

English Translation.

Your auspicious hands, Indra, are the doers of good deeds: your two hands, Indra, are the extenders of wealth to him who praises you: what, Indra, is this delay? why do you not exhilarate us? why are you not delighted to make us gifts?

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಅಭ್ಯುದಯೇಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಮಾಡುವ ಹೋಮದಲ್ಲಿ ಭದ್ರಾ ತೇ ಹಸ್ತಾ ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ಯಾಜ್ಞಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ದೀರ್ಘಾಕ್ಷೀ ಅಸ್ವಂಕುಶೋ ಭದ್ರಾ ತೇ ಹಸ್ತಾ ಸುಕೃತೋತ ಪಾಣೀ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೩-೧೩) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಋಷಿಯು ಇಂದ್ರನ ಹಸ್ತಗಳು ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವೆಂದು ಎಂದರೆ, ಕೊಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದೆಂದು ಪ್ರಶಂಸೆಮಾಡಿ, ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಇಂದ್ರನು ನಮಗೆ ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ? ಏತಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾನೆ. ಎಂದರೆ, ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ಒದಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಏತಕ್ಕೆ ಸಾವಕಾಶಮಾಡುತ್ತಾನೆಯೋ ತಿಳಿಯದು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಋಷಿಯು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದಾನೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಏವಾ ವಸ್ತ ಇಂದ್ರಃ ಸತ್ಯಃ ಸಮ್ರಾಡ್ಧಂತಾ ವೃತ್ರಂ ವರಿವಃ ಪೂರವೇ ಕಃ |

ಪುರುಷ್ವತ ಕೃತ್ವಾ ನಃ ಶಗ್ಧಿ ರಾಯೋ ಭಕ್ಷೀಯ ತೇವಸೋ ದೈವ್ಯಸ್ಯ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಏವ | ವಸ್ತಃ | ಇಂದ್ರಃ | ಸತ್ಯಃ | ಸಂರಾಟ್ | ಹಂತಾ | ವೃತ್ರಂ | ವರಿವಃ | ಪೂರವೇ | ಕರಿತಿ ಕಃ |

ಪುರುಷ್ವತ | ಕೃತ್ವಾ | ನಃ | ಶಗ್ಧಿ | ರಾಯಃ | ಭಕ್ಷೀಯ | ತೇ | ಅವಸಃ | ದೈವ್ಯಸ್ಯ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರಸ್ಯ ವಾರ್ತೃಘ್ನಸ್ಯ ಪಶಾವೇವಾ ವಸ್ತ ಇತಿ ಹವಿಷೋ ಯಾಜ್ಯಾ | ಸೂತ್ರೀತಂ ಚ | ಏವಾ ವಸ್ತ ಇಂದ್ರಃ ಸತ್ಯಃ ಸಮ್ರಾಡ್ಧದ್ವಾಗ್ಧದಂತ್ಯವಿಚೇತನಾನಿ | ಅ. ೩-೮ | ಇತಿ ||

ಏವೈವಮುಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ ಸ್ತೂಯಮಾನಃ ಸತ್ಯಃ ಸತ್ಯವಾನ್ತಸ್ತೋ ಧನಸ್ಯ ಸಮ್ರಾಡೀಶ್ವರೋ ವೃತ್ರಂ ವೃತ್ರನಾಮಾನಮಸುರಂ ಹಂತಾ ಹಿಂಸಿತೇಂದ್ರಃ ಪೂರವೇ ಮನುಷ್ಯಾಯ ಯಜಮಾನಾಯ ವರಿವೋ ಧನಂ ಕಃ | ಕರೋತಿ | ದದಾತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಕೃತ್ವಾ ಕರ್ಮಣಾ ಸ್ತುತಿಹೇತುನಾ ಹೇ ಪುರುಷ್ವತ ಬಹುಭಿಯಜಮಾನೈಃ ಸ್ತುತೇಂದ್ರ ತ್ವಂ ನೋಽಸ್ಮಭ್ಯಂ ರಾಯೋ ಧನಾನಿ ಶಗ್ಧಿ | ದೇಹಿ | ತೇ ತ್ವಯಾ ದೀಯಮಾನಸ್ಯ ದೈವ್ಯಸ್ಯ ದೇವಸಂಬಂಧಿನೋಽವಸೋಽನ್ನಸ್ಯ || ಕರ್ಮಣಿ ಷಷ್ಠೀ || ಅನ್ನಂ ಭಕ್ಷೀಯ | ಅಹಂ ಭಜೇಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಏವಾ—ಮೇಲೆ ವರ್ಣಿತವಾದಂತೆ ಸ್ತುತನಾಗತಕ್ಕವನೂ | ಸತ್ಯಃ—ಸತ್ಯಾತ್ಮಕನೂ | ವಸ್ತಃ—ಧನಕ್ಕೆ | ಸಮ್ರಾಟ್—ಈಶ್ವರನೂ | ವೃತ್ರಂ—ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು | ಹಂತಾ—ನಾಶಮಾಡಿದವನೂ ಆದ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ಪೂರವೇ—ಮಾನವನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ವರಿವಃ—ಧನವನ್ನು | ಕಃ—ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ | ಕೃತ್ವಾ—ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ | ಪುರುಷ್ವತ—ಅನೇಕರಿಂದ ಸ್ತುತನಾದ ಇಂದ್ರನೇ | ನಃ—ನಮಗೆ | ರಾಯಃ—ಧನಗಳನ್ನು | ಶಗ್ಧಿ—ಕೊಡು | ತೇ—ನಿನ್ನಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟುದೂ | ದೈವ್ಯಸ್ಯ—ದೈವಿಕಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ | ಅವಸಃ—ಅನ್ನದ | ಭಕ್ಷೀಯ—ಭೋಕ್ತೃವಾಗಿ (ನಾನು) ಅಗುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತುತನಾಗತಕ್ಕವನೂ, ಸತ್ಯಾತ್ಮಕನೂ, ಧನಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನೂ, ವೃತ್ರಹಂತಕನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು ಮಾನವನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಧನವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ

ಅನೇಕರಿಂದ ಸ್ತುತನಾದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಮಗೆ ಧನಗಳನ್ನು ಕೊಡು. ನಿನ್ನಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದೂ, ದೈವಿಕವಾದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ ಅನ್ನವನ್ನು ನಾನು ಭುಜಿಸುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

English Translation.

Thus (glorified), Indra, who is faithful (to his word), the lord of wealth, the slayer of Vritra, bestows riches on man; so you, the praised of many, give us riches for our pious acts, that I may eat of your divine food.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ವಾರ್ತೃಘ್ನ ಎಂಬ ಅಭಿಧಾನದಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಇಂದ್ರನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ಮಾಡುವ ಪಶುಹೋಮದಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುವಾಗ ಏನಾ ವಸ್ತು: ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಯಾಜ್ಞಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಏನಾ ವಸ್ತು ಇಂದ್ರ: | ಸತ್ಯ: ಸಮ್ರಾಡ್ಯದ್ವಾಗ್ವದಂತ್ಯವಿಚೇತನಾನಿ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೩-೪) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತದ ಉಪಸಂಹಾರರೂಪವಾದ ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದಿನ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ವಾಮದೇವಋಷಿಯು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ತನಗೆ ಧನಾದಿಗಳನ್ನೂ ಅನ್ನದ್ಯಾಹಾರಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾನೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನೂ ಸ್ತುತ ಇಂದ್ರ ನೂ ಗೃಣಾನ ಇಷಂ ಜರಿತ್ರೇ ನದ್ಯೋ ನ ಪೀವೇಃ |

ಅಕಾರಿ ತೇ ಹರಿವೋ ಬ್ರಹ್ಮ ನನ್ಯಂ ಧಿಯಾ ಸ್ಯಾಮ ರಥ್ಯಃ ಸದಾಸಾಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನು | ಸ್ತುತಃ | ಇಂದ್ರ | ನು | ಗೃಣಾನಃ | ಇಷಂ | ಜರಿತ್ರೇ | ನದ್ಯೋ | ನ | ಪೀವೇರಿತಿ ಪೀವೇಃ |

ಅಕಾರಿ | ತೇ | ಹರಿವಃ | ಬ್ರಹ್ಮ | ನನ್ಯಂ | ಧಿಯಾ | ಸ್ಯಾಮ | ರಥ್ಯಃ | ಸದಾಸಾಃ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಸ್ತುತಃ ಪೂರ್ವೈರ್ಮುಷಿಭಿಃ ಸಂಸ್ತುತೋ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಗೃಣಾನೋಽಸ ಸ್ತಾಯಮಾನಸ್ತುಮಿಷಮನ್ನಂ ಜರಿತ್ರೇ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಮಹ್ಯಂ ನದ್ಯೋ ನಾದ್ಧಿರ್ನದೀರಿವ ಪೀಃ

ಸ್ಯಾಯಯ | ಪ್ರವೃದ್ಧಂ ಕುರು | ಹೇ ಹರಿವೋ ಹರಿಸಂಜ್ಞಾಕಾಶ್ವೋವೇತೇಂದ್ರ ತೇ ತುಭ್ಯಂ ನವ್ಯಂ
ನವತರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ತೋತ್ರಮಕಾರಿ | ಅಸ್ಮಾಭಿಃ ಕ್ರಿಯತೇ | ರಥೋ ರಥವಂತೋ ವಯಂ ಧಿಯಾ
ಪ್ರಜ್ಞಾರೂಪಯಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಸದಾಸಾಸ್ತೃಷ್ಣಂ ಸರ್ವದಾ ಭಜಮಾನಾಸ್ತದರ್ಥಂ ಹವೀರೂಪಸ್ಯಾನ್ನಸ್ಯ
ವಾತಾರೋ ವಾ ಸ್ಯಾಮ | ಭೂಯಾಸ್ಮ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ನು—ಅತಿಶಯವಾಗಿ | ಸ್ತುತಃ—ಹಿಂದಿನ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತನಾದ
ವನೂ | ನು—ಅದೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ | ಗೃಣಾನಃ—(ನಮ್ಮಿಂದಲೂ) ಸ್ತುತನಾಗತಕ್ಕವನೂ ಆಗಿ | ನದ್ಯಃ ನ—
ನದಿಗಳನ್ನು ಉದಕಗಳಿಂದ ತುಂಬುವಂತೆ | ಜರಿತ್ರೇ—ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನನಗೆ | ಇಷಂ—ಅನ್ನವನ್ನು |
ಪೀಪೇಃ—ತುಂಬಿಕೊಡು | ಹರಿವಃ—ಹರಿಸಂಜ್ಞಾಕಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳ ಇಂದ್ರನೇ | ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನದ್ದೇಶಿಸಿ |
ನವ್ಯಂ—ನೂತನವಾದ | ಬ್ರಹ್ಮ—ಸ್ತೋತ್ರವು | ಆಕಾರಿ—ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ | ರಥಃ—ರಥಗಳನ್ನು
ಹೊಂದಿರುವ ನಾವು | ಧಿಯಾ—ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ | ಸದಾಸಾಃ—ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನ
ರ್ಪಿಸುವವರಾಗಿ | ಸ್ಯಾಮ—ಆಗುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಹಿಂದಿನ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತನಾದವನೂ, ಅದೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ನಮ್ಮಿಂದಲೂ
ಸ್ತುತನಾಗತಕ್ಕವನೂ ಆಗಿ ನದಿಗಳನ್ನು ಉದಕಗಳಿಂದ ತುಂಬುವಂತೆ ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನನಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡು.
ಹರಿಸಂಜ್ಞಾಕಗಳಾದ ಅಶ್ವವುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನನ್ನದ್ದೇಶಿಸಿ ನೂತನವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ.
ರಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನಾವು ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವವರಾಗಿ
ಆಗುವಂತಾಗಲಿ.

English Translation.

Glorified (in the past), glorified, Indra, at present, satisfy your wor-
shipper with food, as rivers (are filled with water): lord of horses, a new
hymn has been made for you: may we, possessed of chariots, be ever
diligent in your praise.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕು ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಲ್ಲದೆ ೨೦-೨೪ ನೇ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳಾಗಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ.

ಇಂದ್ರ ನು ಸ್ತುತಃ ನು ಗೃಣಾನಃ ನದ್ಯಃ ನ ಜರಿತ್ರೇ ಇಷಂ ಪೀಪೇಃ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಹಿಂದೆ
ಅನೇಕ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವೆ. ಈಗ ನಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವೆ. ನದಿಗಳಿಗೆ ವೃಷ್ಟ್ಯುದಕವು ತುಂಬಿ
ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ನಮಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು (ಅನ್ನಾ ದ್ಯಾಹಾರವನ್ನು) ತುಂಬಿ
ಕೊಡು, ಎಂದರೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಕೊಡು.

ನು—ನು ಇತ್ಯೇಷೋಽನೇಕಕರ್ಮಾ | ಇದಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತಿ ಹೇತ್ವಪದೇಶೇ | ಕಥಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತೀತ್ಯನುಪಪ್ಪೇ (ನಿ. ೧-೪) ನು ಎಂಬ ನಿಪಾತಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಇದಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತಿ ಎನ್ನುವಾಗ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅದ್ವರಿಂದ ಎಂದು ಹೇತ್ವರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಥಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತಿ ಎನ್ನುವಾಗ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅಥಾಪ್ಯುಪಮಾರ್ಥೇ ಭವತಿ | ಉಪಮಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಾಗಲೂ ಸಹ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಅಕ್ಷೋ ನ ಚಕ್ರೋಃ ಶೂರ ಬೃಹಸ್ಪ, ತೇ ಮಹ್ನಾ ರಿರಿಚೇ ರೋದಸ್ಯೋಃ |

ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ನು ತೇ ಪುರುಹೂತ ವಯಾ ವ್ಯಾ ೩ ತಯೋ ರುರುಹುರಿಂದ್ರ ಪೂರ್ವೀಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೬-೨೪-೩)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಉದಾಹರಿಸಿ (ನಿ. ೧-೪), ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ನು ತೇ | ವೃಕ್ಷಸ್ಯೇವ ತೇ | ವೃಕ್ಷದಂತೆ ಅಥವಾ ವೃಕ್ಷದ ಶಾಖೆಗಳಂತೆ ಎಂದು ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಮಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ—

ನೂ ಮರ್ತೋ ದಯತೇ ಸನಿಷ್ಯನ್ಮೋ ವಿಷ್ಣವ ಉರುಗಾಯಾಯ ದಾಶತ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೧೦೦-೧೧)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಬೇಗನೆ, ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಎಂಬರ್ಥವೂ,

ನೂ ಇಂದ್ರ ಶೂರ ಸ್ತವಮಾನ ಊತೀ ಬ್ರಹ್ಮಜೂತಸ್ತನ್ವಾ ವಾವೃಧಸ್ತ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೧೯-೧೧)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ನು ಎಂದರೆ ಅದ್ಭು, ಈಗ, ಒಡನೆಯೇ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುವುದೆಂದು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಉದಾಹರಣೆ ಸಹಿತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತವಾದ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಬೇಗನೆ, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಎಂದರ್ಥವು.

ಜರಿತ್ರೇ—ಜರಿತ್ಯಶಬ್ದವು ಸ್ತೋತ್ರನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ (ನಿ. ೩-೧೯) ಜರಿತಾ ಗರಿತಾ (ನಿ. ೧-೭) ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಜರಿತ್ರೇ ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರನಾಮವು ನನಗೆ ಎಂದರ್ಥವು.

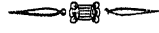
ನ—ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು—

ನೇತಿ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥೀಯೋ ಭಾಷಾಯಾಂ | ಉಭಯಮನ್ವಧಾಯ್ಕಂ | ನೇಂದ್ರಂ ದೇವ-
ಮಮಂಸತ ಇತಿ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥೀಯಃ ಪುರಸ್ತಾದುಪಚಾರಸ್ತಸ್ಯ ಯತ್ಪ್ರತಿಷೇಧತಿ |
ದುರ್ಮದಾಸೋ ನ ಸುರಾಯಾಂ ಇತ್ಯುಪಮಾರ್ಥೀಯಃ | ಉಪರಿಷ್ಪಾದುಪಚಾರಸ್ತಸ್ಯ
ಯೇನೋಪಮಿಮಾತೇ || (ನಿ. ೧-೪)

ಎಂದರೆ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ, ವೇದಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ (ಇಲ್ಲ, ಅಲ್ಲ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಇದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದೇ ಇದೆ. ಆದರೆ

ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಉಪಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ನೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ—
ನೆಂದ್ರಂ ದೇವಮಮಂಸತೆ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿನ **ನೆ** ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು.
 ಪ್ರತಿಷೇಧವೆಂದರೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅಥವಾ ಎದುರಿಗೆ ಹೊಗಳಿದೇ ಇರುವುದು. ಇಂದ್ರನನ್ನು
 ದೀಪ್ತಿಯುಕ್ತನಾದವನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ (**ನೆ** ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ) ಎಂಬ ಶಬ್ದವು
 ಇಂದ್ರನ ವಿಷಯಕವಾದ ಉಪಚಾರೋಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥ
 ಎಂದು ಹೆಸರು. **ದುರ್ಮದಾಸೋ ನ ಸುರಾಯಾಂ** ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ **ನೆ** ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಪಮಾರ್ಥವನ್ನು
 (ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು) ಸೂಚಿಸುವುದು. ಮಧ್ಯವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿದ ಜನರಂತೆ ದುರಹಂಕಾರವುಳ್ಳವರು ಎಂದು
 ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಾವಗುಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ
 ಗುಣಾವಗುಣಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಹೇಳುವುದೇ ಉಪಮಾರ್ಥವು. ಮಧ್ಯಪಾನಮಾಡಿದವರು ಮತಿಹೀನರಾಗಿ ಅಹಂಕಾರ
 ದಿಂದ ನೀಚಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವರು. ಆ ಜನರಂತೆ ದುರಹಂಕಾರವುಳ್ಳವರು ಎಂಬುದೇ ಉಪಮಾರ್ಥವು.
 ಈ ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ **ನೆ** ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೂ, **ಇವ** ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಡುವುದು.
 ಈ ವಿಧವಾದ ಉಪಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ **ನೆ** ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದು. ಬಳಸುವ
 ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ **ಇವ** ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರವಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತದ ಉಪಸಂಹಾರರೂಪವಾದ ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಾಮದೇವಋಷಿಯು ದೇವತೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿತವಾದ
 ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನರ್ಪಿಸಿ ದೇವತೆಯ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುವುದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

ತತ್ರ ತೃತೀಯಾನುವಾಕ ಏಕಾದಶ ಸೂಕ್ತಾನಿ | ತತ್ರ ಯನ್ನ ಇಂದ್ರ ಇತ್ಯೇಕಾದಶಚ್ಚಂ
 ಪ್ರಥಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ನಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭನ್ವಂದ್ರಂ | ಯನ್ನ ಇತ್ಯನುಕ್ರಮಣಿಕಾ ||
 ಪೃಷ್ಠಾಭಿಶ್ಲವಷಡಹಯೋಃ ಪ್ರಥಮೇಽಹನಿ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನೇ ಮೈತ್ರಾವರುಣಶಸ್ತ್ರೇ ದ್ವಿತೀಯ-
 ಮಿದಂ ಸಂಪಾತಸೂಕ್ತಂ | ಸೂತ್ರಿತಂ ಚ | ಏನಾ ತ್ವಾಮಿಂದ್ರ ಯನ್ನ ಇಂದ್ರಃ | ಅ. ೭-೫ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಚತುರ್ಥಮಂಡಲದ ಮೂರನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಸೂಕ್ತಗಳಿರುವವು. ಅವು
 ಗಳಲ್ಲಿ ಯನ್ನ ಇಂದ್ರಃ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೊದಲನೆಯದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು.
 ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ನಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು ; ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು ; ತ್ರೈಷ್ಟು ಭಂದಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—
 ಯನ್ನಃ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದು, ಪೃಷ್ಠ ಮತ್ತು ಅಭಿಷ್ಲವ ಷಡಹವೆಂಬ ಯಾಗಗಳ ಮೊದಲನೆಯ
 ದಿನಸ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರಾವರುಣಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ್ಜೇಕಾದ ಮೂರು ಸಂಪಾತಸೂಕ್ತ
 ಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಎರಡನೆಯದು. ಈ ವಿಷಯವು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರುತಸೂಕ್ತದ—ಏನಾ ತ್ವಾಮಿಂದ್ರ ಯನ್ನ
 ಇಂದ್ರಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೭-೫) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೨೨

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೩ || ಸೂಕ್ತ—೨೨ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೬ || ವರ್ಗ—೭, ೮ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೧೧ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—ಇಂದ್ರಃ ||

|| ಛಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯನ್ನ ಇಂದ್ರೋ ಜುಜುಷೇ ಯಚ್ಚ ವಷ್ಟಿ ತನ್ನೋ ಮಹಾನ್ಕರತಿ ಶುಷ್ಕಾಃ

ಚಿತ್ |

ಬ್ರಹ್ಮ ಸೋಮಂ ಮಘವಾ ಸೋಮಮುಕ್ಥಾ ಯೋ ಅಶ್ಮಾನಂ ಶವಸಾ

ಬಿಭ್ರದೇತಿ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯತ್ | ನಃ | ಇಂದ್ರಃ | ಜುಜುಷೇ | ಯತ್ | ಚ | ವಷ್ಟಿ | ತತ್ | ನಃ | ಮಹಾನ್ | ಕರತಿ | ಶುಷ್ಕಾಃ |
ಅ | ಚಿತ್ |

ಬ್ರಹ್ಮ | ಸೋಮಂ | ಮಘವಾ | ಸೋಮಂ | ಉಕ್ಥಾ | ಯಃ | ಅಶ್ಮಾನಂ | ಶವಸಾ | ಬಿಭ್ರತ್ |

ಏತಿ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರೋ ನೋಽಸ್ಮದೀಯಂ ಯದ್ಧವಿರ್ಲಕ್ಷಣಾನ್ನಾದಿಕಂ ಜುಜುಷೇ ಸೇವತೇ ಯಚ್ಚ ಹವಿ-
ರಾದಿಕಂ ಚ ವಷ್ಟಿ ಕಾಮಯತೇ ಮಹಾನ್ ಪ್ರಭೂತಃ ಶುಷ್ಕಾಃ ಬಲವಾನಿಂದ್ರಃ | ಚಿದಿತಿ ಚಾರ್ಥೇ |
ಬ್ರಹ್ಮ ಚಿತ್ ಹವಿರ್ಲಕ್ಷಣಪುರೋಡಾಶಾದಿಕಮನ್ನಂ ಚ ಸೋಮಂ ಸೋತ್ರೇಸಮೂಹಂ ಚ ಸೋಮ-
ಮಭಿಷುತಂ ಸೋಮಂ ಚೋಕ್ಕೋಕ್ಥಾನಿ ಶಸ್ತ್ರಾಣಿ ಚೇತೈವಂಭೂತಂ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಚತುಷ್ಟಯನಾ-
ಕರತಿ | ಅಕರೋತು | ಸ್ವೀಕರೋತು | ಮಘವಾ ಧನವಾನ್ | ಅತ್ರಾಶ್ಮಶಬ್ದೋ ವಜ್ರವಾಚೀ | ಅಶ್ಮಾನಂ

ವಜ್ರಂ ಬಿಭ್ರತ್ ಧಾರಯನ್ ಶವಸಾ ಬಲೇನ ಯುಕ್ತೋ ಯ ಇಂದ್ರ ಏತಿ ಆಗಚ್ಛತಿ | ಸ ಇಂದ್ರಃ
ಸ್ವೀಕರೋತ್ತಿತಿ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಮಘವಾ—ಧನವಂತನೂ | ಅಶ್ವಾನಂ—ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು | ಬಿಭ್ರತ್—ಧರಿಸಿಕೊಂಡು |
ಶವಸಾ—ಬಲದಿಂದ ಕೂಡಿರುವವನೂ ಆದ | ಯಃ—ಯಾವ ಇಂದ್ರನು | ಏತಿ—ಬರುತ್ತಾನೆಯೋ ಅಂತಹ
ವನೂ | ಮಹಾನ್—ಮಹತ್ವಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನೂ | ಶುಷ್ಕೀ—ಬಲಶಾಲಿಯೂ ಆದ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು |
ನಃ—ನಮ್ಮ | ಯತ್—ಯಾವ ಹವಿರಾದಿಗಳನ್ನು | ಜುಜುಷೇ—ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ | ಯತ್ ಚ—
ಯಾವ ಹವಿರಾದಿಗಳನ್ನು | ವಸ್ವಿ—ಅವೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ ಅಂತಹ | ಬ್ರಹ್ಮಚಿತ್—ಪುರೋಡಾಶಾದಿರೂಪ
ವಾದ ಅನ್ನವನ್ನೂ | ಸ್ತೋಮಂ—ಸ್ತೋತ್ರಸಮೂಹವನ್ನೂ | ಸೋಮಂ—ಹಿಂಡಿರುವ ಸೋಮವನ್ನೂ |
ಉಕ್ಥಾ—ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ | ತತ್—ಈ ನಾಲ್ಕನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ | ಆ ಕರತಿ—ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಧನವಂತನೂ, ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ನಮ್ಮೆದುರಿಗೆ ಬರುವವನೂ ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ
ಅಧಿಕವಾದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ, ಮಹತ್ವಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನೂ, ಬಲಶಾಲಿಯೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು ಯಾವ ನಮ್ಮ
ಹವಿರಾದಿಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಲು ಅವೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ ಅಂತಹ ನಮ್ಮ ಸಮಸ್ತವಾದ ಪುರೋಡಾಶಾದಿರೂಪವಾದ
ಅನ್ನವನ್ನೂ ಸ್ತೋತ್ರಸಮೂಹವನ್ನೂ, ಹಿಂಡಿರುವ ಸೋಮವನ್ನೂ, ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿ.

English Translation.

Since the great and mighty Indra is propitiated by our (oblations),
since he desires (them) from us, may he, the possessor of opulence, who
comes wielding the thunderbolt by his strength, accept the (sacrificial) food,
the hymn, the Soma libation, and the prayers.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಬಲವುಳ್ಳ ಇಂದ್ರನು ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಂದು ನಾವು ಸಮರ್ಪಿಸುವ ಹವಿರೂಪ
ವಾದ ಅನ್ನವನ್ನೂ, ಪುರೋಡಾಶಾದಿ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನೂ, ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನೂ, ಸೋಮವನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನೆಂದು
ಋಷಿಯು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾನೆ. ಎಂದರೆ ಯಜಮಾನನ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಯಜ್ಞಭೂಮಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯುತನೂ
ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವವನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು ಯಜ್ಞಭೂಮಿಗೆ ಬಂದು ಋತ್ವಿಗ್ವನರು ಮಾಡುವ ಸ್ತೋತ್ರಾದಿ
ಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸುವ ಹವಿರಾದಿ ಅನ್ನವನ್ನೂ, ಪುರೋಡಾಶವನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ
ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವ ಸೋಮರಸವನ್ನೂ ಪಾನಮಾಡಿ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿ ಎಂಬ ಆಶಂಸನೆಯನ್ನು ವಾಮದೇವ
ಋಷಿಯು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದಾನೆ.

ಶುಷ್ಕ ಶಬ್ದವೂ, ಶವಃ ಶಬ್ದವೂ ಬಲನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ (ನಿ. ೩-೯). ಉಕ್ಥ ಶಬ್ದವು : ಪ್ರಶಸ್ತ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೩-೧೩) ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವು ಧನನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೩-೯) ಆಶ್ವಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಮೇಘ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೨-೨೧) ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನ್ವವೆಂದೂ, ಉಕ್ಥ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ತೋತ್ರ ವೆಂದೂ, ಆಶ್ವಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಜ್ರಾಯುಧವೆಂದೂ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಮಾಡಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವೃಷಾ ವೃಷಂಧಿಂ ಚತುರಶ್ರಮಸ್ಯನ್ನ ಗ್ರೋ ಬಾಹುಭ್ಯಾಂ ನೃತಮಃ ಶಚೀ-
ವಾನ್ |

ಶ್ರಿಯೇ ಪರುಷ್ಣೀಮುಷಮಾಣ ಊರ್ಣಾಂ ಯಸ್ಯಾಃ ಪರ್ವಾಣಿ ಸಖ್ಯಾಯ
ವಿವ್ಯೇ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವೃಷಾ | ವೃಷಂಧಿಂ | ಚತುಃಶ್ರಮಃ | ಅಸ್ಯನ್ | ಉಗ್ರಃ | ಬಾಹುಭ್ಯಾಂ | ನೃತಮಃ | ಶಚೀವಾನ್ |
ಶ್ರಿಯೇ | ಪರುಷ್ಣೀಂ | ಉಷಮಾಣಃ | ಊರ್ಣಾಂ | ಯಸ್ಯಾಃ | ಪರ್ವಾಣಿ | ಸಖ್ಯಾಯ | ವಿವ್ಯೇ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ವೃಷಾ ಕಾಮಾನಾಂ ವರ್ಷಿತಾ ವೃಷಂಧಿಂ ಮೇಘಭೇದನದ್ವಾರೇಣ ವರ್ಷಂ ಕುರ್ವಂತಂ
ಚತುರಶ್ರಂ ಚತುಸ್ತುಭಿರಶ್ರಿಭಿರ್ಧಾರಾಭಿರುಪೇತಂ ವಜ್ರಂ ಬಾಹುಭ್ಯಾಂ ಹಸ್ತಾಭ್ಯಾಮಸ್ಯನ್ ಶತ್ರುಷು
ಪ್ರಕ್ಷಿಪನ್ ಉಗ್ರ ಉದ್ಗೂರ್ಣಬಲೋ ನೃತಮಃ ನೇತೃತಮಃ ಶಚೀವಾನ್ ಕರ್ಮವಾನಿಂದ್ರ ಊರ್ಣಾ-
ಮಾಚ್ಛಾದಿಕಾಂ ಪರುಷ್ಣೀಂ ಪರ್ವವತೀಂ ನದೀಂ ಶ್ರಿಯ ಆಶ್ರಯೇಣಾರ್ಥಮುಷಮಾಣಃ ಸೇವಮಾನೋ
ಭವತಿ | ಯಸ್ಯಾ ನದ್ಯಾಃ ಪರ್ವಾಣಿ ಭಿನ್ನಾ ನ್ದೇಶಾನ್ ಸಖ್ಯಾಯ ಸಖಿಕರ್ಮಣೇ ವಿವ್ಯೇ ಸಂವೃತಾನ್ ||

|| ಶ್ರುತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವೃಷಾ—ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ | ವೃಷಂಧಿಂ—ಮೇಘವನ್ನು ಸೀಳುವುದರ ಮೂಲಕ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು
ಸುರಿಸುವುದೂ | ಚತುರಶ್ರಂ—ನಾಲ್ಕು ಹರಿತನಾದ ಅಲಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ ಆದ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು |
ಬಾಹುಭ್ಯಾಂ—ಕೈಗಳಿಂದ | ಅಸ್ಯನ್—ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಎಸೆಯುತ್ತಾ | ಉಗ್ರಃ—ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿರುವ
ಬಲವುಳ್ಳವನೂ | ನೃತಮಃ—ನೇತೃತಮನೂ | ಶಚೀವಾನ್—ಕರ್ಮವಂತನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು | ಯಸ್ಯಾಃ—

ಯಾವ ನದಿಯ | ಪರ್ವಾಣಿ—ವಿಭಾಗ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು | ಸಖ್ಯಾಯೆ—ತನ್ನ ಸಖಿತ್ವವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಲು |
ವಿವ್ಯೇ—ಸಂಚರಿಸಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವನೋ ಅಂತಹ | ಉರ್ಜಾಂ—ಪ್ರವಾಹರೂಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ | ಪರುಷ್ಣೀಂ—
ಪರುಷ್ಣೀ ನದಿಯನ್ನು | ಶ್ರಿಯೇ—ಸಂಪದ್ವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ | ಉಷಮಾಣಃ—ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ, ಮೇಘವನ್ನು ಸೀಳುವುದರಮೂಲಕ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸುರಿಸುವುದೂ, ನಾಲ್ಕು ಹರಿತವಾದ
ಅಲಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ ಆದ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಕೈಗಳಿಂದ ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಎಸೆಯುತ್ತಾ ತನ್ನ ಬಲವನ್ನು
ಪ್ರಕಟಿಸುವವನೂ, ಭಯಂಕರನೂ, ನೇತ್ರತಮನೂ, ಕರ್ಮವಂತನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು ಯಾವ ನದಿಯ ವಿಭಾಗ
ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಂಚರಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ತನ್ನ ಸಖಿತ್ವವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿದನೋ, ಪ್ರವಾಹರೂಪದಲ್ಲಿ
ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಅದೇ ಪರುಷ್ಣೀನದಿಯನ್ನು ಸಂಪದ್ವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

The showerer (of benefits), casting with his hands the quadrangular
bolt that causes rain, fierce, the chief of leaders, the achiever of (glorious)
acts, is desirous of the prosperity of the investing Parushni (river), whose
(bordering) districts he has frequented through regard.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಚತುರಶ್ರಿಂ—ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವಜ್ರಾಯುಧಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಅಲಗುಗಳಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ
ಎಂಟು ಅಲಗುಗಳಿವೆ ಎಂದೂ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಈ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಉಕ್ಕಿನಿಂದ (ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ) ದೇವಶಿಲ್ಪಿಯಾದ
ತ್ವಷ್ಟೃವು ನಿರ್ಮಿಸಿ ತನಗೆ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು—

ಮಹ್ಯಂ ತ್ವಷ್ಟಾ ವಜ್ರಮತಕ್ಷದಾಯಸಂ ಮಯಿ ದೇವಾಸೋ ವೃಜನ್ನಪಿ ಕೃತುಂ |

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೪೮-೨)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನೇ ಹೇಳಿದಾನೆ. ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೇಘಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಅಥವಾ
ಮಿಂಚೇ ಇಂದ್ರನ ವಜ್ರಾಯುಧವೆಂದು ಅನೇಕಕಡೆ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ವಜ್ರಾಯುಧವು ವೃತ್ರನನ್ನು
ಪ್ರಹರಿಸುವಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದಾದರೂ ಇತರ ಶತ್ರುಗಳ ನಿಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ವಜ್ರಾಯುಧ
ವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವನೆಂದು *ಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದರ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಲಾಗುವುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯೋ ದೇವೋ ದೇವತಮೋ ಜಾಯಮಾನೋ ಮಹೋ ವಾಜೇಭಿರ್ಮಹ-
ದ್ಭಿಶ್ಚ ಶುಷ್ಕೈಃ |

ದಧಾನೋ ವಜ್ರಂ ಬಾಹ್ನೋರುಶಂತಂ ದ್ಯಾನುಮೇನ ರೇಜಯತ್
ಭೂಮಿ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯಃ | ದೇವಃ | ದೇವತಮಃ | ಜಾಯಮಾನಃ | ಮಹಃ | ವಾಜೇಭಿಃ | ಮಹತ್ತ್ವಾಭಿಃ | ಚ | ಶುಷ್ಕೈಃ |
ದಧಾನಃ | ವಜ್ರಂ | ಬಾಹ್ನೋಃ | ಉಶಂತಂ | ದ್ಯಾಂ | ಅನುಮೇನ | ರೇಜಯತ್ | ಪ್ರ | ಭೂಮಿ || ೩ ||

|| ಸಾಯಂಭಾಷ್ಯಂ ||

ದೇವೋ ದೀಪ್ಯಮಾನೋ ದೇವತಮೋ ದಾತೃತಮೋ ಜಾಯಮಾನ ಉತ್ಪದ್ಯಮಾನೋ ಯ
ಇಂದ್ರೋ ಮಹೋ ಮಹದ್ಭಿರ್ವಾಜೇಭಿರನ್ನೈರ್ಮಹದ್ಭಿಃ ಶುಷ್ಕೈರ್ಬಲೈಶ್ಚ | ಯುಕ್ತೋಽಭವದಿತಿ
ಶೇಷಃ | ಸ ಇಂದ್ರೋ ಬಾಹ್ನೋರ್ಹಸ್ತಯೋರುಶಂತಂ ಕಾಮಯಮಾನಂ ವಜ್ರಂ ದಧಾನೋ ಧಾರಯನ್
ಅನುಮೇನ ಬಲೇನ ದ್ಯಾಂ ದ್ಯುಲೋಕಂ ಚ ಭೂಮಿ ಭೂಲೋಕಂ ಚ ಪ್ರ ರೇಜಯತ್ | ಪ್ರಕಂಪಯತಿ ಸ್ಮ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದೇವಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನೂ | ದೇವತಮಃ—ಉದಾರವಾದ ದಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆದ | ಯಃ—
ಯಾವ ಇಂದ್ರನು | ಜಾಯಮಾನಃ—ಉತ್ಪನ್ನನಾದೊಡನೆಯೇ | ಮಹಃ—ಮಹತ್ತಾದ | ವಾಜೇಭಿಃ—
ಅನ್ನಗಳೊಡನೆಯೂ | ಮಹದ್ಭಿಃ—ಅತಿಶಯವಾದ ಗುಣವುಳ್ಳ | ಶುಷ್ಕೈಃ—ಬಲಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡನೋ
ಅಂತಹ ಇಂದ್ರನು | ಬಾಹ್ನೋಃ—ತೋಳುಗಳಿಂದ | ಉಶಂತಂ—ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ | ವಜ್ರಂ—ವಜ್ರಾಯುಧ
ವನ್ನು | ದಧಾನಃ—ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು | ಅನುಮೇನ—ಬಲದಿಂದ | ದ್ಯಾಂ—ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನೂ | ಭೂಮಿ—
ಭೂಲೋಕವನ್ನೂ | ಪ್ರ ರೇಜಯತ್—ಕಂಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಕಾಶಮಾನನೂ, ಉದಾರಿಗಳಾದ ದಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆದ ಯಾವ ಇಂದ್ರನು ಉತ್ಪನ್ನನಾದೊಡ
ನೆಯೇ ಮಹತ್ತಾದ ಅನ್ನಗಳೊಡನೆಯೂ, ಅತಿಶಯವಾದ ಗುಣವುಳ್ಳ ಶಕ್ತಿಗಳೊಡನೆಯೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡನೋ

ಅಂತಹ ಇಂದ್ರನು ತಾನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ತೋಳುಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಸ್ವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನೂ ಭೂಲೋಕವನ್ನೂ ಕಂಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು.

English Translation.

“Who divine, most divine, as soon as born (was endowed) with abundant viands, and great energies, holding in his arms the willing thunderbolt, and causing by his strength (both) heaven and earth to tremble.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಬಲದಿಂದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ನಡುಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದರಂತೆ—

ಅರೇಜೇತಾಂ ರೋದಸೀ ಭಿಯಾನೇ ಕನಿಕ್ರದತೋ ವೃಷ್ಣೋ ಅಸ್ಯ ವಜ್ರಾನ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೨-೧೧-೯)

ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ಇಂದ್ರನ ಬಲಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ನಡುಗಿದವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವಿಶ್ವಾ ರೋಧಾಂಸಿ ಪ್ರವತಶ್ಚ ಪೂರ್ವೀದ್ಯಾಯುಷ್ವಾಜ್ಜನಿಮನ್ರೇಜತ ಕ್ಷಾಃ |

ಆ ಮಾತರಾ ಭರತಿ ಶುಷ್ಮಾ ಗೋರ್ವ ವತ್ಪರಿಜ್ಮನ್ನೋನುವಂತ ವಾತಾಃ ||೪||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಿಶ್ವಾ | ರೋಧಾಂಸಿ | ಪ್ರವತಃ | ಚ | ಪೂರ್ವೀಃ | ದ್ಯಾಃ | ಯುಷ್ವಾತ್ | ಜನಿಮನ್ | ರೇಜತ | ಕ್ಷಾಃ |

ಆ | ಮಾತರಾ | ಭರತಿ | ಶುಷ್ಮಾ | ಆ | ಗೋಃ | ನೈವತ್ | ಪರಿಜ್ಮನ್ | ನೋನುವಂತ | ವಾತಾಃ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ವಿಶ್ವಾ ವಿಶ್ವಾನಿ ರೋಧಾಂಸಿ | ರೋಧಃತಬ್ದೀನೋನ್ನತಪ್ರದೇಶಾ ಉಚ್ಯಂತೇ | ಉನ್ನತಪ್ರದೇಶಾಃ ಪರ್ವತಾಶ್ಚ ಪೂರ್ವೀಃ ಪೂರ್ವೋ ಬಹುನಿ ಪ್ರವತಃ ಪ್ರವಣಾನಿ | ಸಮುದ್ರಾಶ್ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ | ದ್ಯೌರ್ಮ-

ಲೋಕಶ್ಚ ಕ್ಷಾಃ ಪೃಥಿವೀ ಚ ಜನಿಮನ್ನಿಂದ್ರಸ್ಯ ಜನ್ಮನಿ ಸತ್ಯೌಷ್ಣಾನ್ಮಹತೋಽಸ್ಮಾದಿಂದ್ರಾದ್ರೇಜತಃ |
ಅರೇಜಂತಃ | ಅಕಂಪಂತಃ | ಕಿಂಚಿ ಶುಷ್ಕೀ ಬಲವಾನಿಂದ್ರೋ ಗೋರ್ಗಂತುಃ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಮಾತರಾ
ಮಾತರೌ ಮಾತಾಪಿತೃಭೂತೌ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯೌ ಚ | ಅ ಇತಿ ಚಾರ್ಥೇ | ಅ ಭರತಿ | ಅ ಸಮಂತಾದ್ವಿ-
ಭರ್ತಿ | ನೃವನ್ಮನುಷ್ಯಾ ಇವ ವಾತಾ ಇಂದ್ರೇಣ ಪ್ರೇರಿತಾ ವಾಯುವಶ್ಚ ಪರಿಜ್ಞನ್ನಂತರಿಕ್ಷೇ ನೋನುವಂತಃ |
ಶಬ್ದಾಯಂತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಿಶ್ವಾ—ಸಮಸ್ತವಾದ | ರೋಧಾಂಸಿ—ಉನ್ನತಪ್ರದೇಶಗಳೂ (ಪರ್ವತಗಳೂ) | ಪೂರ್ವೀಃ—
ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತವಾದ | ಪ್ರವತಃ—ಪ್ರವಣಪ್ರದೇಶಗಳೂ (ಸಮುದ್ರಗಳೂ) | ದ್ಯೌಃ—ದ್ಯುಲೋಕವೂ |
ಕ್ಷಾಃ—ಪೃಥಿವಿಯೂ | ಜನಿಮನ್—(ಇಂದ್ರನು) ಉತ್ಪನ್ನನಾದೊಡನೆಯೇ | ಋಷ್ವಾತ್—ಅದ್ಭುತ
ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಇಂದ್ರನಿಂದ | ರೇಜತಃ—(ಹೆದರಿ) ನಡಗಿದವು | ಶುಷ್ಕೀ—ಶಕ್ತಿಯಂತನಾದ ಇಂದ್ರನು |
ಗೋಃ—ಸಂಚಾರಾತ್ಮಕನಾದ ಸೂರ್ಯನ | ಮಾತರಾ—ಮಾತಾಪಿತೃರೂಪವಾದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು |
ಅ ಭರತಿ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ (ಅವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ) | ವಾತಾಃ—ಇಂದ್ರನಿಂದ
ಪ್ರೇರಿತಗಳಾದ ವಾಯುಗಳು | ನೃವತ್—ಮನುಷ್ಯರಂತೆ | ಪರಿಜ್ಞನ್—ಅಂತರಿಕ್ಷದ ಸುತ್ತಲೂ |
ನೋನುವಂತಃ—ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರನು ಉತ್ಪನ್ನನಾದೊಡನೆಯೇ ಇಂದ್ರನ ಅದ್ಭುತಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಮಸ್ತವಾದ ಪರ್ವತಗಳೂ,
ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತವಾದ ಪ್ರವಣಪ್ರದೇಶಗಳೂ (ಸಮುದ್ರಗಳೂ) ದ್ಯುಲೋಕವೂ ಪೃಥಿವಿಯೂ ಸಹ ಹೆದರಿಕೊಂಡು
ನಡಗಿದವು. ಶಕ್ತಿಯಂತನಾದ ಇಂದ್ರನು ಸಂಚಾರಾತ್ಮಕನಾದ ಸೂರ್ಯನ ಮಾತಾಪಿತೃರೂಪವಾದ ದ್ಯಾವಾ
ಪೃಥಿವಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯ ಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದ್ರನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತಗಳಾದ ವಾಯುಗಳು ಅಂತರಿಕ್ಷದ ಸುತ್ತಲೂ
ಮಾನವರಂತೆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ.

English Translation.

All the high places, and the many low places, the heaven and the earth, trembled (through fear) of the mighty (Indra) at his birth : the strong (Indra) cherishes the parents of the moveng (sun), and winds, like men, make a noise in their peregrination.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರನ ಅದ್ಭುತವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಇಂದ್ರನು ಉತ್ಪನ್ನನಾದ
ಕೂಡಲೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೂ, ಪರ್ವತಗಳೂ, ಸಮುದ್ರಗಳೂ ಹೆದರಿ ನಡಗಿದವೆಂದು ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ
ವಿಷಯವೇ ಅನೇಕ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸದೊಡನೆ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ—

ಅಸ್ಯೇದು ಭಿಯಾ ಗಿರಯಶ್ಚ ದೃಷ್ಟಾ ದ್ಯಾವಾ ಚ ಭೂಮಾ ಜನುಷಸ್ತುಜೇತೇ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೬೧-೧೪)

ಎಂಬ ಋಕ್ನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಜನಿಸಿದ ಕೂಡಲೇ ಅವನಿಗೆ ಹೆದರಿ ದೃಢವಾದ ಪರ್ವತಗಳೂ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ಭೂಲೋಕಗಳೂ ನಡುಗಿದವು ಎಂದಿದೆ.

ತವ ತ್ವಿಷೋ ಜನಿಮನ್ ರೇಜತ ದ್ಯೌ ರೇಜದ್ಭೂಮಿಭಿಯಸಾ ಸ್ತಸ್ಯ ಮನ್ಯೋಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೪-೧೭-೨)

ಇಂದ್ರನು ಉತ್ಪನ್ನನಾದ ಕೂಡಲೇ ಅವನ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಭಯದಿಂದ ನಡುಗಿದವು.

ಅತಶ್ಚಿದಿಂದ್ರಾದಭಯಂತ ದೇವಾ ನಿಶ್ವಾ ಆಪೋ ಅಜಯದ್ವಾಸಪತ್ನೀಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೫-೩೦-೫)

ಎಂಬ ಋಕ್ನಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕಂಡು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೆದರಿದರು ಎಂಬ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತಾ ತೂ ತ ಇಂದ್ರ ಮಹತೋ ಮಹಾನಿ ವಿಶ್ವೇಷ್ಟಿತ್ಸವನೇಷು ಪ್ರವಾಚ್ಯಾ |

ಯಚ್ಚೂರ ಧೃಷ್ಟೋ ಧೃಷತಾ ದಧೃಷ್ಟಾನ್ ಅಹಿಂ ವಜ್ರೇಣ ಶವಸಾ ಅವಿನೇಷೀಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತಾ | ತು | ತೇ | ಇಂದ್ರ | ಮಹತಃ | ಮಹಾನಿ | ವಿಶ್ವೇಷು | ಇತ್ | ಸವನೇಷು | ಪ್ರವಾಚ್ಯಾ |

ಯತ್ | ಶೂರ | ಧೃಷ್ಟೋ ಇತಿ | ಧೃಷತಾ | ದಧೃಷ್ಟಾನ್ | ಅಹಿಂ | ವಜ್ರೇಣ | ಶವಸಾ | ಅವಿನೇಷೀಃ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಮಹತಃ ಪ್ರಭೂತಸ್ಯ ತೇ ತ್ವದೀಯಾನಿ ತಾ ತಾನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ತು ಹ್ವಿಪ್ರಂ ಮಹಾನಿ ಮಹಾಂತಿ ಭವಂತಿ ವಿಶ್ವೇಷ್ಟಿತ್ಸವೇಷೇವ ಸವನೇಷು ಪ್ರಾತಃಸವನಾದಿಕರ್ಮಸು ತ್ವದೀಯಾನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಪ್ರವಾಚ್ಯಾ ಪ್ರವಾಚ್ಯಾನಿ ಸ್ತೋತೃಭಿಃ ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ವಕ್ತುಂ ಯೋಗ್ಯಾನಿ ಸ್ತುತ್ಯಾನೀತಿ ಯತ್ | ಹೇ ಧೃಷ್ಟೋ ಪ್ರಗಲ್ಬ ಹೇ ಶೂರ ವಿಕ್ರಾಂತೇಂದ್ರ ದಧೃಷ್ಟಾನ್ಪಾಲಕತ್ವೇನ ಲೋಕಾನ್ಧಾರಯನ್ ಶವಸಾ ಬಲೇನ ಯುಕ್ತಸ್ತುಂ ಧೃಷತಾ ಧರ್ಷಕೇಣ ವಜ್ರೇಣಾಹಿಂ ವೃತ್ರಮಸುರಮವಿನೇಷೀಃ ಅವಧೀರಿತಿ ಯತ್ | ಏತದಾದೀನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಮಹಾಂತೀತಿ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಂಬಂಧಃ | ಅತ್ರಾವಿನೇಷೀರಿತಿ ವಧಕರ್ಮಾ ||

|| ಸ್ತುತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಧೃಷ್ಟೋ—ಶತ್ರುಧರ್ಷಕನೂ | ಶೂರ—ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಆದ | ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಯೇತ್—
ಯಾವ ನಿನ್ನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ | ದೆಧೃಷ್ವಾನ್—ಲೋಕಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಪಾಲಿಸುತ್ತ | ಶವಸಾ—ಬಲದಿಂದ
ಕೂಡಿದ ನೀನು | ಧೃಷತಾ—ಶತ್ರುನಾಶಕವಾದ | ವಜ್ರೇಣ—ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ | ಅಹಿಂ—ವೃತ್ರಾಸುರ
ನನ್ನು | ಅವಿವೇಷೀಃ—ಕೊಂದೆಯೋ (ಅದೇ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ) | ಮಹತಃ—ಪ್ರಭೂತ
ಗುಣಗಳುಳ್ಳ | ತೇ—ನಿನ್ನ | ತಾ—ಅದೇ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳು | ತು—ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ | ಮಹಾನಿ—(ನಿನ್ನಂತೆಯೇ)
ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ | ನಿಶ್ವೇಷ್ವಿತ್—ಸಕಲವಾದ | ಸವನೇಷು—ಸವನಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ |
ಪ್ರವಾಚ್ಯಾ—ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶತ್ರುಧರ್ಷಕನೂ, ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಆದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಯಾವ ನಿನ್ನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ ಲೋಕಗಳನ್ನು
ಧರಿಸಿ ಪಾಲಿಸುತ್ತ ಬಲದಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೀನು ಶತ್ರುನಾಶಕವಾದ ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದೆಯೋ
ಅದೇ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪ್ರಭೂತವಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ನಿನ್ನ ಅದೇ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳು ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ
ನಿನ್ನಂತೆಯೇ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಸಕಲ ಸವನಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅತಿಶಯವಾಗಿ
ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

English Translation.

Of you, Indra, who are mighty, great are the deeds, and to
be proclaimed at all sacrifices, inasmuch as, high-minded hero, you,
sustaining (the world), have by your strength slain Ahi with the resistless
thunderbolt.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಪಾಲಿಸುವುದು, ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ವೃತ್ರನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡುವುದು
ಇತ್ಯಾದಿ ಇಂದ್ರನ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳು ಸವನಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇಂದ್ರನ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳ
ವಿಚಾರವಾಗಿ—

ನಹೀ ನೃಸ್ಯ ಪ್ರತಿಮಾನಮಸ್ತ್ಯಂತರ್ಜಾತೇಷೂತ ಯೇ ಜನಿತ್ವಾಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೪-೧೮-೪)

ಹಿಂದೆ ಜನಿಸಿರುವವರಲ್ಲಿಯೂ ಈಗಲೂ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಮಾನರಾದವರು ಯಾರೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ನ ತ್ವಾನ್ ಅನ್ಯೋ ದಿವ್ಯೋ ನ ಪಾರ್ಥಿವೋ ನ ಜಾತೋ ನ ಜನಿಷ್ಯತೇ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೩೨-೨೩)

ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಮಾನರಾದವರು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಹಿಂದೆಯೂ ಜನಿಸಿಲ್ಲ, ಮುಂದೆಯೂ ಜನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಸತ್ಯಮಿತ್ತನ್ನ ತ್ವಾವಾ ಅನ್ಯೋ ಅಸ್ತೀಂದ್ರ ದೇವೋ ನ ಮರ್ತ್ಯೋ ಜ್ಯಾಯಾನ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೬-೨೦-೪)

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನಗೆ ಸಮನಾದ ಬೇರೆ ದೇವತೆಯು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಾಗಲಿ, ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ನಿನಗೆ ಸಮನಾದವರಾಗಲಿ, ನಿನಗಿಂತ ಅಧಿಕಬಲವುಳ್ಳವರಾಗಲಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಇದು ಸತ್ಯವು.

ನ ತೇ ಪೂರ್ವೇ ಮಘವನ್ನಾ ಪರಾಸೋ ನ ನೀರ್ಯಂ ನ ನೂತನಃ ಕಶ್ಚ ನಾಪ |

(ಋ. ಸಂ. ೫-೪೨-೬)

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಹಿಂದೆ ಇದ್ದವರು, ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟುವವರು ಅಥವಾ ಈಗ ಇರುವವರು ಯಾರೂ ನಿನ್ನಷ್ಟು ಸಾಹಸಿಗಳಲ್ಲ. ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನ ಸರಿಸಮಾನರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ವರ್ಣನೆಗಳಿವೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತಾ ತೂ ತೇ ಸತ್ಯಾ ತುವಿನ್ಯಮ್ನಾ ವಿಶ್ವಾ ಪ್ರ ಧೇನವಃ ಸಿಸ್ರತೇ ವೃಷ್ಟ ಊಧ್ನಃ |

ಅಧಾ ಹ ತ್ವದ್ವೃಷಮಣೋ ಭಿಯಾನಾಃ ಪ್ರ ಸಿಂಧವೋ ಜವಸಾ ಚಕ್ರ-
ಮಂತ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತಾ | ತು | ತೇ | ಸತ್ಯಾ | ತುವಿನ್ಯಮ್ನಾ | ವಿಶ್ವಾ | ಪ್ರ | ಧೇನವಃ | ಸಿಸ್ರತೇ | ವೃಷ್ಟಃ | ಊಧ್ನಃ |

ಅಧ | ಹ | ತ್ವತ್ | ವೃಷಮನಃ | ಭಿಯಾನಾಃ | ಪ್ರ | ಸಿಂಧವಃ | ಜವಸಾ | ಚಕ್ರಮಂತ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ತುವಿನ್ಯಮ್ನಾಧಿಕಬಲೇಂದ್ರ ತೇ ತ್ವದೀಯಾನಿ ವಿಶ್ವಾ ವಿಶ್ವಾನಿ ತಾ ತಾನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ತು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಸತ್ಯಾ ಸತ್ಯಾನಿ ಭವಂತಿ | ಹೇ ಇಂದ್ರ ವೃಷ್ಟಃ ಕಾಮಾನಾಂ ವರ್ಷಿತುಸ್ತತ್ಪ್ರೋ ಭಯಾದ್ಧೇನವೋ ಗಾವ ಊಧ್ನಃ ಸ್ತಕೀಯಾದಾಪೀನಾತ್ರ ಸಿಸ್ರತೇ | ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಕ್ಷೀರಂ ಪ್ಲವಂತಿ | ಅಧಾಪಿ ಚ ಹೇ ವೃಷಮನಃ ಕಾಮಾನಾಂ ವರ್ಷಣಪರಮನಸ್ಕೇಂದ್ರ ಸಿಂಧವೋ ನದ್ಯಸ್ತತ್ಪ್ರೋ ಭಿಯಾನಾ ಬಿಭೃತ್ಯಃ ಸತ್ಯೋ ಜವಸಾ ವೇಗೇನ ಪ್ರ ಚಕ್ರಮಂತ ಹ | ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಗಚ್ಛಂತಿ ಖಲು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ತುನಿನ್ಯಮ್—ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಬಲವುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತೇ—ನಿನ್ನ | ವಿಶ್ವಾ—ಸಮಸ್ತವಾದವೂ | ತಾ—ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವೂ ಆದ ಕರ್ಮಗಳು | ತು—ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿಯೇ | ಸತ್ಯಾ—ಸತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಆಗುತ್ತವೆ | ವೃಷ್ಟಃ—ಕಾಮವರ್ಷಕನಾದ ನಿನ್ನ ಭಯದಿಂದಲೇ | ಧೇನವಃ—ಧೇನುಗಳು | ಊಧ್ವಃ—ತಮ್ಮ ಕೆಚ್ಚಲುಗಳಿಂದ | ಪ್ರ ಸಿಸ್ತತೇ—ಕ್ಷೀರವನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತವೆ | ಅಧ—ಮತ್ತು | ವೃಷಮನಃ—ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುವ ಮನಸುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಸಿಂಧವಃ—ನದಿಗಳೂ | ತ್ವತ್—ನಿನ್ನಿಂದಲೇ | ಭಿಯಾನಾಃ—ಹೆದರಿದವುಗಳಾಗಿ | ಜವಸಾ—ವೇಗದಿಂದ | ಪ್ರ ಚಕ್ರಮಂತ ಹ—ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆಯಲ್ಲವೇ ?

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಬಲವುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಿನ್ನ ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳೂ ಸಹ ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿಯೇ ಸತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಆಗುತ್ತವೆ. ಕಾಮವರ್ಷಕನಾದ ನಿನ್ನ ಭಯದಿಂದಲೇ ಧೇನುಗಳು ತಮ್ಮ ಕೆಚ್ಚಲುಗಳಿಂದ ಕ್ಷೀರವನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುವ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನದಿಗಳೂ ಸಹ ನಿನಗಾಗಿಯೇ ಹೆದರಿ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಾ ಲೋಕೋಪಕಾರಕಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

English Translation.

Most powerful Indra, all these, your exploits, are verily true; through fear of you), the showerer (of benefits), the cows shed (milk) from their udders: then, benevolent-minded (Indra), the rivers, fearing you, flow with rapidity.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಇಂದ್ರನ ಭಯದಿಂದಲೇ ಧೇನುಗಳು ತಮ್ಮ ಕೆಚ್ಚಲುಗಳಿಂದ ಹಾಲನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತವೆ ಎಂದೂ, ನದಿಗಳು ಇಂದ್ರನ ಭಯದಿಂದಲೇ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದೂ ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಮೇಘಗಳಿಂದ ಜಲವಿಮೋಚನೆಮಾಡಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಉದಕಗಳು ಪ್ರವಾಹರೂಪದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಇಂದ್ರನ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಈ ವಿಷಯವು ಋ. ಸಂ. ೧-೫೭-೬ ; ೧೦-೮೯-೭ ; ೫-೩೨-೧, ೨ ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಯುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅತ್ರಾಹ ತೇ ಹರಿವಸ್ತಾ ಉ ದೇವೀರವೋಭಿರಿಂದ್ರ ಸ್ತವಂತ ಸ್ವಸಾರಃ |

ಯತ್ಪ್ರೀಮನು ಪ್ರ ಮುಚೋ ಬದ್ವಧಾನಾ ದೀರ್ಘಾಮನು ಪ್ರಸೀತಿಂ ಸ್ಯಂದ-

ಯಧ್ಯೈ || ೭ ||

|| ಪದಸಾರಃ ||

ಅತ್ರ | ಅಹ | ತೇ | ಹರಿವಃ | ತಾಃ | ಉಂ ಇತಿ | ದೇವೀಃ | ಅವಃಭಿಃ | ಇಂದ್ರ | ಸ್ತವಂತ |
ಸ್ವಸಾರಃ |
ಯತ್ | ಸೀಂ | ಅನು | ಪ್ರ | ಮುಚಃ | ಬದ್ಧಧಾನಾಃ | ದೀರ್ಘಾಂ | ಅನು | ಪ್ರಸಿತಿಂ | ಸ್ಯಂದ-
ಯಧ್ಯೈ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಯದ್ಯದಾ ಬದ್ಧಧಾನಾ ವೃತ್ರೇಣ ಬಧ್ಯಮಾನಾಃ ಸೀಮನು ಏನಾ ನದೀರುದ್ಧಿತ್ಯ
ದೀರ್ಘಮತ್ಯಧಿಕಾಂ ಪ್ರಸಿತಿಂ ಬಂಧನಮನು ಸ್ಯಂದಯಧ್ಯೈ ಯಥಾಕಾಮಂ ಸ್ಯಂದಿತುಂ ಪ್ರ ಮುಚಃ |
ಪ್ರಕರ್ಷೇಣಾಮೋಚಯಃ | ಹೇ ಹರಿವೋ ಹರಿವನ್ನಿಂದ್ರ ಅತ್ರಾಹಾತ್ರೈವ ಮೋಚನವೇಲಾಯಾಂ ತಾ
ಉ ತಾಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಏವ ದೇವೀರ್ದೇವ್ಯೋ ದ್ಯೋತಮಾನಾಃ ಸ್ವಸಾರೋ ನದ್ಯಃ | ಅತ್ರ ಸ್ವಸೃಶಬ್ದೋ
ನದೀವಾಚೀ | ಅವೋಭಿಸ್ತ್ವತ್ಯುತ್ಯೈ ರಕ್ಷಣೈಸ್ತೇ ತ್ವಾಂ ಸ್ತವಂತ | ಸ್ತಾವಯಂತಿ | ನದೀಪೂರಣಾದಿಭಿಃ
ಕರ್ಮಭಿರ್ಜನಾ ಇಂದ್ರಂ ಸ್ತುವಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಹರಿವಃ—ಹರಿನಾಮಕಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳೊಡಗೂಡಿದ | ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಯತ್—ಯಾವಾಗ |
ಬದ್ಧಧಾನಾಃ—ವೃತ್ರನಿಂದ ಬಂಧಿತಗಳಾದ | ಸೀಂ ಅನು—ಈ ನದಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದವೂ | ದೀರ್ಘಾಂ—
ದೀರ್ಘವಾದವೂ ಆದ | ಪ್ರಸಿತಿಂ—ಬಂಧನವನ್ನು | ಅನು ಸ್ಯಂದಯಧ್ಯೈ—ಅವುಗಳು ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ
ಪ್ರವಹಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ | ಪ್ರ ಮುಚಃ—ಬಿಡಿಸಿದೆಯೋ | ಅತ್ರಾ ಹ—ಆ ಮೋಚನಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ |
ತಾ ಉ—ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವೂ | ದೇವೀಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದವೂ ಆದ | ಸ್ವಸಾರಃ—ನದಿಗಳು | ಅವೋಭಿಃ—
ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗಳ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದ | ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಸ್ತವಂತ—ಸ್ತುತಿಸುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಹರಿನಾಮಕಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ವೃತ್ರನಿಂದ ಬಂಧಿತಗಳಾದ ನದಿಗಳನ್ನು
ಕಟ್ಟಿದ್ದವೂ, ದೀರ್ಘವಾದವೂ ಆದ ಬಂಧನವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಆ ನದಿಗಳು ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಲು ಯಾವಾಗ
ಅನುಕೂಲಮಾಡಿದೆಯೋ, ಆ ಒಡನೆಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವೂ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವೂ ಆದ ಆ ನದಿಗಳು ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗಳ
ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತವೆ.

English Translation.

Then, Indra, lord of horses, the divine sister (rivers) praise(you)
for your protection when you set them free to flow, after having been
impeded (by Vritra) through a long confinement.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ, ಹಿಂದಿನ ಋಕ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ಹೇಳಿದೆ. ಜಲವಿಮೋಚನೆಗಾಗಿ ನದಿಗಳು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದವು ಎಂಬ ವಿಶೇಷವಿವರಣೆ ಈ ಋಕ್ಮನಲ್ಲಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪಿಪೀಳೇ | ಅಂಶುರ್ಮದ್ಯೋ | ನ | ಸಿಂಧುರಾ | ತ್ವಾ | ಶಮಿಾ | ಶಶಮಾನಸ್ಯ | ಶಕ್ತಿಃ |

ಅಸ್ಮದ್ರ್ಯಕ್ | ಶುಶುಚಾನಸ್ಯ | ಯಮ್ಯಾ | ಆಶುರ್ನ | ರಶ್ಮಿಂ | ತುನ್ಯೋಜಸಂ |
ಗೋಃ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪಿಪೀಳೇ | ಅಂಶುಃ | ಮದ್ಯಃ | ನ | ಸಿಂಧುಃ | ಅ | ತ್ವಾ | ಶಮಿಾ | ಶಶಮಾನಸ್ಯ | ಶಕ್ತಿಃ |

ಅಸ್ಮದ್ರ್ಯಕ್ | ಶುಶುಚಾನಸ್ಯ | ಯಮ್ಯಾಃ | ಆಶುಃ | ನ | ರಶ್ಮಿಂ | ತುನ್ಯೋಜಸಂ | ಗೋಃ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಮದ್ಯೋ ಮಾದಯಿತಾಂಶುಃ ಸೋಮಃ ಪಿಪೀಳೇ | ಅಪೀಡ್ಯತ | ಅಭ್ಯಸಾಯ-
ತೇತ್ಯರ್ಥಃ | ನೇತಿ ಸಂಪ್ರತ್ಯರ್ಥೇ | ನ ಇದಾನೀಂ ಸಿಂಧುಃ ಸ್ಯಂದಮಾನಃ ಸೋಮಸ್ತಾ ತ್ವಾಮಾ-
ಯಮ್ಯಾಃ | ಆಯಚ್ಛತು | ಶುಶುಚಾನಸ್ಯ ದೀಪ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಶಶಮಾನಸ್ಯ ಸ್ತವತಃ ಸಂಬಂಧ್ಯಸ್ಯದ್ರ್ಯಗ-
ಸ್ಮದಭಿಮುಖಂ ಶಮಿಾ ಶಮನಂ ಶಕ್ತಿಃ ಸ್ತುತಿಕರ್ಮ ಚಾಯಚ್ಛತು | ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ | ಆಶುಃ
ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಾ ಯಂತಾ ಗೋರ್ಗಂತುರಶ್ವಸ್ಯ ತುನ್ಯೋಜಸಂ ಬಹುಬಲಂ | ದೃಢಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ರಶ್ಮಿಂ ನ
ಅಶ್ವಬಂಧನರಜ್ಜುಮಿವ ತದ್ವತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ಮದ್ಯಃ—ಹರ್ಷಕಾರಕವಾದ | ಅಂಶುಃ—ಸೋಮವು | ಪಿಪೀಳೇ—
ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ | ನ—ಈಗಲೇ | ಸಿಂಧುಃ—ಪ್ರವಹಿಸತಕ್ಕ ಸೋಮವು | ತ್ವಾ—ನಿನ್ನ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ |
ಆ ಯಮ್ಯಾಃ—ಹರಿದುಬರಲಿ | ಶುಶುಚಾನಸ್ಯ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನೂ | ಶಶಮಾನಸ್ಯ—ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸು-
ವವನೂ ಆದ ಸ್ತೋತ್ರವಿನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದುದೂ | ಶಮಿಾ—ಪಾಪನಾಶಕವಾದುದೂ ಆದ | ಶಕ್ತಿಃ—(ನಿನ್ನನ್ನು

ಸ್ತುತಿಸುವ) ಶಕ್ತಿಯು | ಅಶುಃ—ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಯಾದ ಅಶ್ವವಾಹಕನು | ಗೋಃ—(ವೇಗವಾಗಿ) ಸಂಚರಿಸುವ
ಅಶ್ವದ | ತುನ್ಯೋಜಸಂ—ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಬಲವುಳ್ಳ | ರಶ್ಮಿಂ ನ—ಹಗ್ಗ (ಲಗಾಮನ್ನು) ವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವಂತೆ |
ಅಸ್ಮದ್ಭ್ಯಕ್—ನಮಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬರಲಿ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಹರ್ಷಕಾರಕವಾದ ಸೋಮವು ನಿನಗಾಗಿ ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಪ್ರವಹಿಸತಕ್ಕ ಸೋಮವು
ಈಗಲೇ ನಿನ್ನ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದುಬರಲಿ. ಪ್ರಕಾಶಮಾನನೂ, ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವವನೂ ಆದ ಸ್ತುತಿಕರ್ತನ
ಸಂಬಂಧಿಯಾದುದೂ ಆದ ಸ್ತುತಿಶಕ್ತಿಯು ನಮ್ಮ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬರಲಿ. ನಮಗೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯು
ನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿ. ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಯಾದ ಅಶ್ವವಾಹಕನು ವೇಗವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಅಶ್ವದ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಬಲವುಳ್ಳ
ಹಗ್ಗವನ್ನು (ಲಗಾಮನ್ನು) ಹಿಡಿಯುವಂತೆ ಆ ಶಕ್ತಿಯು ನಮ್ಮನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿರಲಿ.

English Translation.

The exhilarating Soma juice has been expressed : now may the
current flow to you and may the expiatory power of the illustrious utterer
of praise be directed towards us as the quick rider holds firmly the reins
of the steed.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿಗಾಗಿ ಸೋಮರಸವು ಹಿಂಡಿ ಸಿದ್ಧಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಸೋಮ
ಪಾನದಿಂದ ತೃಪ್ತನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯು ನಮಗೆ ಉಂಟಾಗಲಿ ಎಂದು ಋಷಿಯು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾನೆ.
ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಸವಾರಿಮಾಡುವ ಸವಾರನು
ವೇಗವಾಗಿ ಓಡುತ್ತಿರುವ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಲಗಾಮುಗಳನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಹಿಡಿಯುವಂತೆ
ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯು ನಮ್ಮನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿರಲಿ ಎಂದರೆ ನಮಗೆ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಬುದ್ಧಿ
ಶಕ್ತಿಯೂ ಶ್ರದ್ಧೆಯೂ ಯಾವಾಗಲೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿರಲಿ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಅಸ್ಮೇ ವರ್ಷಿಷ್ಠಾ ಕೃಣುಹಿ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ ನೃನ್ಮಾನಿ ಸತ್ರಾ ಸಹುರೇ ಸಹಾಂಸಿ |

ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ವೃತ್ರಾ ಸುಹನಾನಿ ರಂಧಿ ಜಹಿ ವಧರ್ವನುಷೋ ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ || ೯ ||

|| ಸದಸಾಃ ||

ಅಸ್ಮೇ ಇತಿ | ವರ್ಷಿಷ್ಠಾ | ಕೃಣುಹಿ | ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ | ನೃಮ್ನಾಣಿ | ಸತ್ತಾ | ಸಹುರೇ | ಸಹಾಂಸಿ |
ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ | ವೃತ್ತಾ | ಸುಹನಾನಿ | ರಂಧಿ | ಜಹಿ | ವಧಃ | ವನುಷಃ | ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಸಹುರೇ ಸಹನಶೀಲೇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಸತ್ತಾ ಸರ್ವದಾ ಸಹಾಂಸಿ ಶತ್ರುನಭಿಭಾವುಕಾನಿ ವರ್ಷಿಷ್ಠಾ ವರ್ಷಿಷ್ಠಾಣಿ ಪ್ರವೃದ್ಧಾನಿ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾಣಿ ಪ್ರಶಸ್ತಾನಿ ನೃಮ್ನಾಣಿ ಬಲಾನ್ಯಸ್ಮೇ ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ಕೃಣುಹಿ | ಕುರು | ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಮಸ್ಮಭ್ಯಂ ಸುಹನಾನಿ ಶೋಭನವಧಾನಿ ವೃತ್ತಾ ವೃತ್ತಾಣಿ ಶತ್ರುನ್ ರಂಧಿ | ರಂಧಯ | ವಶಂ ನಯ | ಕಿಂಚಿ ವನುಷೋ ಹಿಂಸಕಸ್ಯ ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ ಮರಣಧರ್ಮಣಃ ಶತ್ರುಃ ಸಂಬಂಧಿ ವಧೋ ಹನನಸಾಧನಮಾಯುಧಂ ಜಹಿ | ನಾಶಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸಹುರೇ—ಶತ್ರುವಿನ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಲು ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಸತ್ತಾ—ಯಾವಾಗಲೂ | ಸಹಾಂಸಿ—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದವೂ | ವರ್ಷಿಷ್ಠಾ—ಪ್ರವೃದ್ಧವಾದವೂ | ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ—ಪ್ರಶಸ್ತವಾದವೂ ಆದ | ನೃಮ್ನಾಣಿ—ಬಲಗಳನ್ನು | ಅಸ್ಮೇ—ನಮಗೆ | ಕೃಣುಹಿ—ಉಂಟುಮಾಡು | ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ—ನಮಗೆ (ಕಲ್ಯಾಣ ಉಂಟುಮಾಡಲು) | ಸುಹನಾನಿ—ವಧಾರ್ಹರಾದ | ವೃತ್ತಾ—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು | ರಂಧಿ—ನಾಶಮಾಡು | ವನುಷಃ—ಹಿಂಸಕನೂ | ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ—ಮಾನವನೂ ಆದ ಶತ್ರುವಿನ | ವಧಃ—ನಾಶಕಾರಕವಾದ ಆಯುಧವನ್ನು | ಜಹಿ—ನಾಶಮಾಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

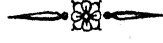
ಶತ್ರುವಿನ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಸೆದೆಬಡಿಯುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದವೂ, ಪ್ರವೃದ್ಧವಾದವೂ, ಪ್ರಶಸ್ತವಾದವೂ ಆದ ಬಲಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಕೊಡು. ನಮಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ವಧಾರ್ಹರಾದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡು. ಹಿಂಸಕನೂ ಮಾನವರ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವನೂ ಆದ ಶತ್ರುವಿನ ನಾಶಕಾರಕವಾದ ಆಯುಧವನ್ನು ನಾಶಮಾಡು.

English Translation.

Enduring Indra, bestow upon us energies, excellent, superior, powerful : bring under subjection to us enemies deserving of death : demolish the weapon of the malevolent man.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಸೂಕ್ತದ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳಾದ ೯, ೧೦, ೧೧ನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಸಂಹಾರರೂಪವಾಗಿ ತನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಾಧಾರಣವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾದ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ, ಶತ್ರುವಿನ ಆಯುಧವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅ॒ಸ್ಮಾ॒ಕಮಿ॒ತ್ಸು ಶೃ॒ಣು॒ಹಿ ತ್ವ॑ಮಿ॒ಂದ್ರಾ॒ಸ್ಮ॒ಭ್ಯಂ ಚಿ॒ತ್ರಾ॑ ಉ॒ಪ॒ಮಾ॒ಹಿ ವಾ॒ಜಾ॒ನ್ |
ಅ॒ಸ್ಮ॒ಭ್ಯಂ ವಿಶ್ವಾಃ॑ ಇ॒ಷಣಃ॑ ಪು॒ರಂಧಿ॑ರ॒ಸ್ಮಾ॒ಕಂ ಸು॑ ಮ॒ಘವ॑ನ್ಬೋಧಿ
ಗೋ॒ದಾಃ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅ॒ಸ್ಮಾ॒ಕಂ | ಇತ್ | ಸು | ಶೃ॒ಣು॒ಹಿ | ತ್ವಂ | ಇ॒ಂದ್ರ | ಅ॒ಸ್ಮ॒ಭ್ಯಂ | ಚಿ॒ತ್ರಾ॑ನ್ | ಉ॒ಪ॒ಮಾ॒ಹಿ | ವಾ॒ಜಾ॒ನ್ ||
ಅ॒ಸ್ಮ॒ಭ್ಯಂ | ವಿಶ್ವಾಃ॑ | ಇ॒ಷಣಃ॑ | ಪು॒ರಂಧಿ॑ರಃ | ಅ॒ಸ್ಮಾ॒ಕಂ | ಸು | ಮ॒ಘವ॑ನ್ | ಬೋ॒ಧಿ | ಗೋ॒ದಾಃ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಮಸ್ಮಾಕಮಿತ್ ಅಸ್ಮದೀಯಾ ಏವ ಸ್ತುತೀಃ ಸು ಸುಷ್ಮ ಶೃಣುಹಿ | ತಥಾ ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಚಿತ್ರಾನ್ ಚಾಯನೀಯಾನಿ ವಾಜಾನನ್ನಾಸ್ಮಭ್ಯಮುಪಮಾಹಿ | ದೇಹಿ | ಕಿಂಚಿ ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ವಿಶ್ವಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪುರಂಧೀರ್ಬುದ್ಧೀರಿಷಣಃ | ಪ್ರೇರಯ | ಅಪಿ ಚ ಹೇ ಮಘವನ್ಧನವನ್ನಿಂದ್ರ ಅಸ್ಮಾಕಂ ಗೋದಾ ಗವಾಂ ದಾತಾ ಸು ಸುಷ್ಮ ಬೋಧಿ | ಭವ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತ್ವಂ—ನೀನು | , ಅಸ್ಮಾಕಮಿತ್—ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನೇ | ಸು—ಅತಿ ಶಯವಾಗಿ | ಶೃಣುಹಿ—ಕೇಳು | ಚಿತ್ರಾನ್—ಅಕರ್ಷಕಗಳಾದ | ವಾಜಾನ್—ಅನ್ನಗಳನ್ನು | ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ—ನಮಗೆ | ಉಪಮಾಹಿ—ಒದಗಿಸಿಕೊಡು | ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ—ನಮಗೆ | ವಿಶ್ವಾಃ—ಸಮಸ್ತವಾದ | ಪುರಂಧೀಃ—ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನಾ | ಇಷಣಃ—ಪ್ರೇರಿಸು | ಮಘವನ್—ಧನವಂತವಾದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಅಸ್ಮಾಕಂ—ನಮಗೆ | ಗೋದಾಃ—ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವನಾಗಿ | ಸು—ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ದಾತೃವಾಗಿ | ಬೋಧಿ—ಅಗಿರು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಇತರರ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸದೇ, ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನೇ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಕೇಳು-
ನಮಗೆ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಅನ್ನಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡು ನಮಗೆ ಸಮಸ್ತವಾದ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರೇರಿಸು. ಧನವಂತೆ
ನಾದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ದಾತೃವಾಗಿ ನಮಗೆ ಗೋದಾತನಾಗಿರು.

English Translation.

Hear our praises, Indra, and bestow upon us many kinds of food :
fulfil all our desires, and know yourself, Maghavan, to be to us the donor
of cattle.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಹಿಂದಿನ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಶತ್ರುವರ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ದೈತಿಸಿ-
ತಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಹರ್ಷಿತನಾಗಿ ತಮಗೆ ಅನ್ಯಾದ್ಯಾಹಾರಗಳನ್ನೂ, ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ, ಗೋವುಗಳನ್ನೂ
ಕೊಟ್ಟು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನೂ ಸ್ತುತ ಇಂದ್ರ ನೂ ಗೃಣಾನ ಇಷಂ ಜರಿತ್ರೇ ನದ್ಯೋನ ಪೀಪೇಃ |

ಅಕಾರಿ ತೇ ಹರಿವೋ ಬ್ರಹ್ಮ ನವ್ಯಂ ಧಿಯಾ ಸ್ಯಾಮ ರಥ್ಯಃ ಸದಾಸಾಃ || ೧೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನು | ಸ್ತುತಃ | ಇಂದ್ರ | ನು | ಗೃಣಾನಃ | ಇಷಂ | ಜರಿತ್ರೇ | ನದ್ಯಃ | ನ | ಪೀಪೇರಿತಿ ಪೀಪೇಃ |

ಅಕಾರಿ | ತೇ | ಹರಿವಃ | ಬ್ರಹ್ಮ | ನವ್ಯಂ | ಧಿಯಾ | ಸ್ಯಾಮ | ರಥ್ಯಃ | ಸದಾಸಾಃ || ೧೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಸ್ತುತಃ ಪೂರ್ವಾರ್ಥಸಿಂಹಃ ಸಂಸ್ತುತೋ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಗೃಣಾನೋಽಸ್ಮಾಭಿಃ
ಸ್ತೂಯಮಾನಸ್ತುಮಿಷಮನ್ನಂ ಜರಿತ್ರೇ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಮಹ್ಯಂ ನದ್ಯೋ ನಾಧ್ವಿನದೀರಿವ ಪೀಪೇಃ |
ಸ್ಯಾಯಯ | ಪ್ರವೃದ್ಧಂ ಕುರು | ಹೇ ಹರಿವೋ ಹರಿಸಂಜ್ಞಾಕಾಶೋಪೇತೇಂದ್ರ ತೇ ತುಭ್ಯಂ ನವ್ಯಂ
ನವತರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ತೋತ್ರಮಕಾರಿ | ಅಸ್ಮಾಭಿಃ ಕ್ರಿಯತೇ | ರಥ್ಯೋ ರಥವಂತೋ ವಯಂ ಧಿಯಾ

ಪ್ರಜ್ಞಾರೂಪಯಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಸದಾಸಾಸ್ವಾಂ ಸರ್ವದಾ ಭಜಮಾನಾಸ್ತದರ್ಥಂ ಹವೀರೂಪಸ್ಯಾನ್ನಸ್ಯ
ದಾತಾರೋ ನಾ ಸ್ಯಾಮು | ಭೂಯಾಸ್ತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ನು—ಅತಿಶಯವಾಗಿ | ಸ್ತುತಃ—ಹಿಂದಿನ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತನಾದ
ವನೂ | ನು—ಅದೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ | ಗೃಣಾನಃ—(ನಮ್ಮಿಂದಲೂ) ಸ್ತುತನಾಗತಕ್ಕವನೂ ಆಗಿ | ನದ್ಯಃ ನ—
ನದಿಗಳನ್ನು ಉದಕಗಳಿಂದ ತುಂಬುವಂತೆ | ಜರಿತ್ರೇ—ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನನಗೆ | ಇಷಂ—ಅನ್ನವನ್ನು |
ಪೀಪೇಃ—ತುಂಬಿಕೊಡು | ಹರಿವಃ—ಹರಿಸಂಕ್ಷಕಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳ ಇಂದ್ರನೇ | ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ |
ನವ್ಯಂ—ನೂತನವಾದ | ಬ್ರಹ್ಮ—ಸ್ತೋತ್ರವು | ಆಕಾರಿ—ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ | ರಥೈಃ—ರಥಗಳನ್ನು
ಹೊಂದಿರುವ ನಾವು | ಧಿಯಾ—ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ | ಸದಾಸಾಃ—ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನ
ರ್ಪಿಸುವವರಾಗಿ | ಸ್ಯಾಮು—ಆಗುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

|| ಛಾಂದಸ್ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಹಿಂದಿನ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತನಾದವನೂ, ಅದೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ನಮ್ಮಿಂದಲೂ
ಸ್ತುತನಾಗತಕ್ಕವನೂ ಆಗಿ ನದಿಗಳನ್ನು ಉದಕಗಳಿಂದ ತುಂಬುವಂತೆ ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನನಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡು.
ಹರಿಸಂಕ್ಷಕಗಳಾದ ಅಶ್ವವುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ ನೂತನವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ.
ರಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನಾವು ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವವರಾಗಿ
ಆಗುವಂತಾಗಲಿ.

English Translation.

Glorified (in the past), glorified, Indra, at present, satisfy your wor-
shipper with food, as rivers (are filled with water): lord of horses, a new
hymn has been made for you: may we, possessed of chariots, be ever
diligent in your praise.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕು ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಲ್ಲದೆ ೨೦-೨೪ ನೇ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳಾಗಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ.

ಇಂದ್ರ ನು ಸ್ತುತಃ ನು ಗೃಣಾನಃ ನದ್ಯಃ ನ ಜರಿತ್ರೇ ಇಷಂ ಪೀಪೇಃ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಹಿಂದೆ
ಅನೇಕ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವೆ. ಈಗ ನಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವೆ. ನದಿಗಳಿಗೆ ವೃಷ್ಟ್ಯದಕವು ತುಂಬಿ
ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ನನಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು (ಅನ್ನಾ ದ್ಯಾಹಾರವನ್ನು) ತುಂಬಿ
ಕೊಡು, ಎಂದರೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಕೊಡು.

ನು—ನು ಇತ್ಯೇಷೋಽನೇಕಕರ್ಮಾ | ಇದಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತೀತಿ ಹೇತ್ವಪದೇಶೇ | ಕಥಂ ನು
ಕರಿಷ್ಯತೀತ್ಯನುಪ್ರವೇಶೇ (ಸಿ. ೧-೪) ನು ಎಂಬ ನಿವಾತಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಇದಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತೀ

ಎನ್ನುವಾಗ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅದ್ವಂದ ಎಂದು ಹೇತುರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಥಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತಿ ಎನ್ನುವಾಗ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅಥಾಪ್ಯುಪಮಾರ್ಥೇ ಭವತಿ | ಉಪಮಾನ ವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಾಗಲೂ ಸಹ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಅಷ್ಟೋ ನ ಚಕ್ರೋಃ ಶೂರ ಬೃಹಸ್ತೇ ತೇ ಮಹ್ನಾ ರಿರಿಚೇ ರೋದಸ್ಯೋಃ |

ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ನು ತೇ ಪುರುಹೂತ ವಯಾ ವ್ಯಾ ೩ ತಯೋ ರುರುಹುರಿಂದ್ರ ಪೂರ್ವೀಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೬-೨೪-೩)

ಎಂಬ ಋಕ್ಯನ್ನು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಉದಾಹರಿಸಿ (ನಿ. ೧-೪), ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ನು ತೇ | ವೃಕ್ಷಸ್ಯೇವ ತೇ | ವೃಕ್ಷದಂತೆ ಅಥವಾ ವೃಕ್ಷದ ಶಾಖೆಗಳಂತೆ ಎಂದು ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಮಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ—

ನೂ ಮರ್ತೋ ದಯತೇ ಸನಿಷ್ಯನ್ಮೋ ವಿಷ್ಣ ವ ಉರುಗಾಯಾಯ ದಾಶತ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೧೦೦-೧೧)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಯುಗಳಲ್ಲಿ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕ್ಷಪ್ರಂ ಬೇಗನೆ, ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಎಂಬರ್ಥವೂ,

ನೂ ಇಂದ್ರ ಶೂರ ಸ್ತವಮಾನ ಊತೀ ಬ್ರಹ್ಮಜೂತಸ್ತನ್ವಾ ವಾವೃಧಸ್ಯ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೧೯-೧೧)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಯುಗಳಲ್ಲಿ ನು ಎಂದರೆ ಅದೈ, ಈಗ, ಒಡನೆಯೇ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುವುದೆಂದು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಉದಾಹರಣೆ ಸಹಿತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತವಾದ ಋಕ್ಯಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷಪ್ರಂ ಬೇಗನೆ, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಎಂದರ್ಥವು.

ಜರಿತ್ರೇ—ಜರಿತ್ಯಶಬ್ದವು ಸ್ತೋತ್ರನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ (ನಿ. ೩-೧೯) ಜರಿತಾ ಗರಿತಾ (ನಿ. ೧-೭) ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಜರಿತ್ರೇ ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ನನಗೆ ಎಂದರ್ಥವು.

ನ—ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು—

ನೇತಿ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥೀಯೋ ಭಾಷಾಯಾಂ | ಉಭಯಮನ್ವಾಧಾಯ್ಯಂ | ನೇಂದ್ರಂ ದೇವ-
ಮಮಂಸತ ಇತಿ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥೀಯಃ ಪುರಸ್ತಾದುಪಚಾರಸ್ತಸ್ಯ ಯತ್ರೈತಿಷೇಧತಿ |
ದುರ್ಮದಾಸೋ ನ ಸುರಾಯಾಂ ಇತ್ಯುಪಮಾರ್ಥೀಯಃ | ಉಪರಿಷ್ವಾದುಪಚಾರಸ್ತಸ್ಯ
ಯೇನೋಪಮಿಮಾತೇ || (ನಿ. ೧-೪)

ಎಂದರೆ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ, ವೇದಭಾಷೆಯಲ್ಲದ ಆಧುನಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ (ಇಲ್ಲ, ಅಲ್ಲ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಇದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಉಪಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ—
ನೇಂದ್ರಂ ದೇವಮಮಂಸತ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿನ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು.

ಪ್ರತೀಕ್ಷೇಧವೆಂದರೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅಥವಾ ಎದುರಿಗೆ ಹೊಗಳಿದೇ ಇರುವುದು. ಇಂದ್ರನನ್ನು ದೀಪ್ತಿಯುಕ್ತನಾದವನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ (ನೆ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ) ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಇಂದ್ರನ ವಿಷಯಕವಾದ ಉಪಚಾರೋಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕ್ಷೇಧಾರ್ಥವೆಂದು ಹೆಸರು. ದುರ್ಮದಾಸೋ ನ ಸುರಾಯಾಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಪಮಾರ್ಥವನ್ನು (ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು) ಸೂಚಿಸುವುದು. ಮಧ್ಯವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿದ ಜನರಂತೆ ದುರಹಂಕಾರವುಳ್ಳವರು ಎಂದು ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಾವಗುಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಾವಗುಣಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಹೇಳುವುದೇ ಉಪಮಾರ್ಥವು. ಮಧ್ಯಪಾನಮಾಡಿದವರು ಮತಿಹೀನರಾಗಿ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ನೀಚಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವರು. ಆ ಜನರಂತೆ ದುರಹಂಕಾರವುಳ್ಳವರು ಎಂಬುದೇ ಉಪಮಾರ್ಥವು. ಈ ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ನ ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೂ, ಇವ ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಈ ವಿಧವಾದ ಉಪಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದು. ಬಳಸುವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಇವ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರವಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತದ ಉಪಸಂಹಾರರೂಪವಾದ ಈ ಋಕ್ವಿನಲ್ಲಿ ವಾಮದೇವಋಷಿಯು ದೇವತೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನರ್ಪಿಸಿ ದೇವತೆಯ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುವುದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.

ಕಥಾ ಮಹಾಮಿತ್ಯೇಕಾದಶರ್ಚಂ ದ್ವಿತೀಯಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭ-
ನ್ಯಂದ್ರಂ | ಋತಸ್ಯ ಹೀತ್ಯಾಧ್ಯಾಸ್ತಿಸ್ತ ಋತದೇವತಾಕಾ ವಾ | ತಥಾ ಚಾನುಕ್ರಾಂತಂ | ಕಥೋಪಾಂ-
ತ್ಯಾಸ್ತಿಸ್ತ ಋತದೇವೋ ನೇತಿ || ಅಭಿಪ್ಲವಿಕೇಽಹನಿ ದಶರಾತ್ರೇ ಪ್ರಥಮೇಽಹನಿ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನೇ
ಮೈತ್ರಾವರುಣಶಸ್ತ್ರೇಽಹನಿಸೂಕ್ತಸ್ಯ ಸ್ಥಾನ ಇದಂ ತೃತೀಯಂ ಸಂಪಾತಸೂಕ್ತಂ | ಸೂತ್ರತಂ ಚ | ಕಥಾ
ಮಹಾಮಿಂದ್ರಃ ಪೂರ್ವಿಧ್ಯ ಏಕ ಇತ್ | ಅ. ೭-೫ | ಇತಿ || ಮಹಾವ್ರತೇ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯ ಏತತ್ | ತಥೈವ
ಪಂಚಮಾರಣ್ಯಕೇ ಶಾನಕೇನ ಸೂತ್ರತಂ ಚ | ಕಥಾ ಮಹಾಮವ್ಯಧತ್ಸ್ಯ ಹೋತುರಿತಿ ಸಂಪಾತಃ |
ಐ. ಅ. ೫-೨-೨ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಕಥಾ ಮಹಾಂ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೂರನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು ; ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು ; ತ್ರೈಷ್ಟುಪಾಠದವು. ಈ ಸೂಕ್ತದ ಋತಸ್ಯ ಹಿ ಎಂಪು ಮೊದಲಾಗುವ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳು (೮-೧೦ ಋಕ್ಕುಗಳು) ಇಂದ್ರ ಅಥವಾ ಋತುದೇವತಾಕವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಕಥೋಪಾಂತ್ಯಾಸ್ತಿಸ್ತ ಋತದೇವೋ ವಾ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಅಭಿಪ್ಲವನೆಂಬ ಯಾಗದಲ್ಲಿಯೂ, ದಶರಾತ್ರವೇಬ ಯಾಗದ ಮೊದಲನೆಯ ದಿನಸದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರಾವರುಣ ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರ ಪಠನಮಾಡುವಾಗ ಅಹೀನಸೂಕ್ತದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ

ಅಹೀನ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಸಂಪಾತ ಸೂಕ್ತವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಸರಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಕಥಾಮಹನಿಂದ್ರಃ ಪೂರ್ವದ್ಯ ಏಕ ಇತ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೭-೫) ವಿನೈತವಾಗಿರುವುದು. ಮತ್ತು ಮಹಾವ್ರತದಲ್ಲಿಯೂ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು—ಕಥಾಮಹಾಮವ್ಯಧತ್ಯಸ್ಯ ಹೋತುರಿತಿ ಸಂಪಾತಃ ಎಂಬ ಐತರೇಯಾರಣ್ಯಕ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ (ಐ. ಆ. ೫-೨-೨) ಪಂಚಮಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಶೌನಕಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದ ಸೂತ್ರಿತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೨೩

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೩ || ಸೂಕ್ತ—೨೩ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೬ || ವರ್ಗ—೯, ೧೦ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೧೧ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—೧-೭, ೧೧. ಇಂದ್ರಃ | ೮-೧೦ ಇಂದ್ರ ಋತದೇವೋ ವಾ ||

ಛಂದಃ :—ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕಥಾ ಮಹಾಮವ್ಯಧತ್ಯಸ್ಯ ಹೋತುರ್ಯಜ್ಞಂ ಜುಷ್ಪಾಣೋ ಅಭಿ ಸೋಮಂ-
ಮೂಧಃ |

ಪಿಬನ್ನ ಶಾನೋ ಜುಷ್ಮಾಣೋ ಅಂಧೋ ವವಕ್ತ ಋಷ್ವಃ ಶುಚತೇ
ಧನಾಯ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

೧ | ಮಹಾಂ | ಅವ್ಯಧತ್ | ಕಸ್ಯ | ಹೋತುಃ | ಯಜ್ಞಂ | ಜುಷ್ಪಾಣಃ | ಅಭಿ | ಸೋಮಂ | ಉಧಃ |

೨ನ್ | ಉಶಾನಃ | ಜುಷ್ಮಾಣಃ | ಅಂಧಃ | ವವಕ್ತೇ | ಋಷ್ವಃ | ಶುಚತೇ | ಧನಾಯ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಮಹಾಂ ಮಹಾಂತಂ ಗುಣೈಃ ಪ್ರವೃದ್ಧಮಿಂದ್ರಂ ಕಥಾ ಕಥಂ ಕೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣಾವ್ಯಧತ್ |
| ಫಯೇತ್ | ಅಸ್ಮತ್ಪ್ರೇರಿತಾ ಸ್ತುತಿರಿತಿ ಶೇಷಃ | ತಸ್ಯ ಮಹಿಮ್ನೋಽತಿಮಹತ್ತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ | ಸ

ಏವೇಂದ್ರೋ ಹೋತುರ್ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕಸ್ಯ ಕಸ್ಯ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಯಜ್ಞಂ ಯಾಗಂ ಜುಷಾಣಃ
ಪ್ರಿಯಮಾನಃ ಸನ್ ಅಭಿ | ಗಚ್ಛೇದಿತಿ ಶೇಷಃ | ಉಪಸರ್ಗಶ್ರುತೇರುಚಿತಕ್ರಿಯಾಧ್ಯಾಹಾರಃ | ಕಿಂಚಿ ಊಧ-
ಉದ್ಧತಮತಿಪ್ರವೃದ್ಧಂ ಸೋಮಮಂಧಃ ಸೋಮಲಕ್ಷಣಮನ್ನಂ ಪಿಬನ್ನಾಸ್ತದಯನ್ ಉಶಾನಸ್ತದೇ-
ವಾನ್ನಂ ಕಾಮಯಮಾನೋ ಜುಷಮಾಣಃ ಸೇವಮಾನಶ್ಚ ಯುಷ್ಣೋ ಮಹಾನಿಂದ್ರಃ ಶುಚಿತೇ ಪ್ರದೀ-
ಪ್ತಾಯ ಧನಾಯ ಹಿರಣ್ಯಾದಿಲಕ್ಷಣಾಯ | ಉಕ್ತಲಕ್ಷಣಂ ಧನಂ ಕಸ್ಮೈ ಯಜಮಾನಾಯ ದಾತುಂ
ವನಕ್ಷೇ | ವಹತಿ | ಪೀತಮೇವಾನ್ನಂ ಜಠರೇ ಧಾರಯತಿ | ಅನೇನ ವಾಕ್ಯದ್ವಯನೇಂದ್ರಸ್ಯಾಚಿಂತ್ಯ-
ಚರಿತತ್ವಂ ಖ್ಯಾಪಿತಂ ಭವತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಮಹಾಂ—ಮಹದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಂದ್ರನನ್ನು | ಕಥಾ—ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ | ಅವೃದ್ಧತ್—
(ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಗಳು) ಪ್ರವೃದ್ಧನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ | (ಅದೇ ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಇಂದ್ರನು) ಹೋತುಃ—
ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕನಾದ | ಕಸ್ಯ—ಯಾವ ಯಜಮಾನನ | ಯಜ್ಞಂ—ಯಾಗವನ್ನು | ಜುಷಾಣಃ—
ಸೇವಿಸುತ್ತಾ | ಅಭಿ—(ಯಜಮಾನನ) ಅಭಿಮುಖನಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ | ಊಧಃ—ಪ್ರಭೂತವಾದ |
ಸೋಮಂ ಅಂಧಃ—ಸೋಮರೂಪವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು | ಪಿಬನ್—ಪಾನಮಾಡುತ್ತಾ | ಉಶನ್—ಅದನ್ನೇ
(ಪುನಃ) ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಲೂ | ಜುಷಮಾಣಃ—(ಪದೇಪದೇ) ಸೇವಿಸುತ್ತಲೂ | ಯುಷ್ಣಃ—ಮಹಾತ್ಮನಾದ
ಇಂದ್ರನು | ಶುಚಿತೇ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ | ಧನಾಯ—ಧನವನ್ನು | ವನಕ್ಷೇ—(ಯಾವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ
ಕೊಡಲು) ತನ್ನಲ್ಲಿ ವಹಿಸಿದ್ದಾನೆ?

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಮಹದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಗಳು ಯಾವಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಪ್ರವೃದ್ಧನಾಗುವಂತೆ
ಮಾಡುತ್ತವೆ? ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಇಂದ್ರನು ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕನಾದ ಯಾವ ಯಜಮಾನನ ಯಾಗವನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾ
ಯಜಮಾನನ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ? ಪ್ರಭೂತವಾದುದೂ ಸೋಮರೂಪವಾದುದೂ ಅದ ಅನ್ನವನ್ನು
ಪಾನಮಾಡುತ್ತಲೂ, ಪುನಃ ಪುನಃ ಅದನ್ನೇ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಲೂ, ಪದೇಪದೇ ಅದನ್ನೇ ಸೇವಿಸುತ್ತಲೂ ಮಹಾತ್ಮನಾದ
ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಧನವನ್ನು ಯಾವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಕೊಡಲು ತನ್ನಲ್ಲಿ ವಹಿಸಿದ್ದಾನೆ?

English Translation.

In what manner may (any one) extol the mighty Indra? at the
sacrifice of what worshipper may he, propitiated, be present drinking the
sacificial Soma beverage, desirous of the (sacred) food, and pleased (by the
oblation)? the mighty Indra is borne (to the rite) for the purpose of
bestowing brilliant wealth.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದಿನ ಕೆಲವು ಋಕ್ವೇದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಾಮದೇವಋಷಿಯು ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರನ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವನು.

ಮಹಾಂ ಕಥಾ ಅವೃಧತ್—ಮಹಾಮಹಿಮನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರವೃದ್ಧನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡೋಣ ಎಂದು ಋಷಿಯು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೇವತೆಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದರಿಂದ ಅವರು ಪ್ರವೃದ್ಧರಾಗುವರು ಎಂದರೆ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹಾತ್ಮಕಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಾಗುವರು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. **ತಮಿದ್ವರ್ಧಂತು ನೋ ಗಿರಃ | ವರ್ಧಂತು ತ್ವಾ ಸುಷ್ವತಯೋ ಗಿರೋ ಮೇ** ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಗಳು—ಸ್ತೋತ್ರರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವವು (ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವವು) ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂದ್ರನು ಮಹಾಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ್ದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಯಾವವಿಧವಾದ ಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಬೇಕು? ಎಂದು ಋಷಿಯು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ ಇಂದ್ರನ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ, ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ಋಷಿಗಳ ಅಸಾಮರ್ಥ್ಯತೆಯನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವನು.

ಹೋತುಃ ಕಸ್ಯ ಯಜ್ಞಂ ಜುಷಾಣಃ ಅಭಿ—ಇಂದ್ರನು ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಅಥವಾ ಆಹ್ವಾನಮಾಡುವ ಅನೇಕ ಯಜಮಾನರ ಯಜ್ಞಗೃಹಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವನು. ಈಗ ಯಾವ ಯಜಮಾನನ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡಲು ಹೋಗಿರುವನು? ಎಂದು ಋಷಿಯು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ **ಉಪಸರ್ಗ-ಶ್ರುತೇರುಚಿತಕ್ರಿಯಾಧ್ಯಾಹಾರಃ** ಎಂಬ ವ್ಯಾಕಾನ್ವಸಾರವಾಗಿ ಅಭಿ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗುವ **ಗಚ್ಛೇತ್** ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರಮಾಡಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಊಧಃ ಸೋಮಂ ಅಂಧಃ ಪಿಬನ್ ಉಶನ್ ಜುಷಮಾಣಃ ಋಷ್ಯಃ ಶುಚಿತೇ ಜನಾಯ ವವಕ್ಷೇ- ಇಂದ್ರನು ಸೋಮಪಾನದಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಆಗಾಗ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವನು ಮತ್ತು ಪಾನಮಾಡುವನು. ಸೋಮಪಾನಾನಂತರ ಮಹತ್ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಇಂದ್ರನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮವಾದ ಧನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಈಗ ಆ ರೀತಿ ಯಾವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಅವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವನು ಎಂಬ ಅಂಶವು ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕೋ ಅಸ್ಯ ವೀರಃ ಸಧಮಾದಮಾಪ ಸಮಾನಂಶ ಸುಮತಿಭಿಃ ಕೋ ಅಸ್ಯ |

ಕದಸ್ಯ ಚಿತ್ರಂ ಚಿಕಿತೇ ಕದೂತೀ ವೃಧೇ ಭುವಚ್ಛಶಮಾನಸ್ಯ ಯಜ್ಯೋಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಃ | ಅಸ್ಯ | ವೀರಃ | ಸಧಮಾದಂ | ಅಪ | ಸಂ | ಅನಂಶ | ಸುಮತಿಭಿಃ | ಕಃ | ಅಸ್ಯ |

ಕತ್ | ಅಸ್ಯ | ಚಿತ್ರಂ | ಚಿಕಿತೇ | ಕತ್ | ಊತೀ | ವೃಧೇ | ಭುವತ್ | ಶಶಮಾನಸ್ಯ | ಯಜ್ಞೋಃ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನಂ ಸಧಮಾದಂ | ಸಹ ಮಾದ್ಯಂತೀತಿ ಸಧಮಾದಃ ಸಂಗ್ರಾಮಃ | ತಂ ಸಹ ಸೋಮಪಾನಂ ನಾ ವೀರಃ ಸ್ತೋತ್ರಾಣಾಮಮಿತ್ರಾಣಾಂ ನಾ ವೀರಯುತಾ ಕಃ ಪುಮಾನಾಪ | ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ಕಶ್ಚಾಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ ಸುಮತಿಭಿಃ ಶೋಭನಾಭಿರನುಗ್ರಹಬುದ್ಧಿಭಿಃ ಸಮಾನಂಶ | ಸಂಗಚ್ಛತೇ | ಕತ್ಯದಾ ನಾಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ ಚಿತ್ರಂ ಚಾಯನೀಯಂ ಧನಂ ಚಿಕಿತೇ | ಪ್ರಜ್ಞಾಯತೇ | ತತ್ಪ್ರದಾನಸಮಯಂ ನ ಕೋರಪಿ ಜಾನಾತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಕತ್ಯದಾ ನಾ ಶಶಮಾನಸ್ಯ ಸ್ತುವತೋ ಯಜ್ಞೋರ್ಯಷ್ಟರ್ಯಜ್ಞಮಾನಸ್ಯ ವೃಧೇ ವರ್ಧನಾಯೋತೀ ಊತ್ಯಾ ರಕ್ಷಯಾ ಭುವತ್ | ಭವೇತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಕಃ ವೀರಃ—ಯಾವ ವೀರಪುರುಷನು | ಅಸ್ಯ—ಈ ಇಂದ್ರನೊಡನೆ | ಸಧಮಾದಂ—ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಾಹಾಯ್ಯಕವಾದ ಸಾಹಚರ್ಯವನ್ನು | ಅಪ—ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ? ಕಃ—ಯಾವ ಸುಕೃತಿಯು | ಅಸ್ಯ—ಈ ಇಂದ್ರನ | ಸುಮತಿಭಿಃ—ಅನುಗ್ರಾಹಕವಾದ ಬುದ್ಧಿಗಳೊಡನೆ | ಸಮಾನಂಶ—ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ? ಕತ್—ಯಾವಾಗ | ಅಸ್ಯ—ಈ ಇಂದ್ರನ | ಚಿತ್ರಂ—ಅಕರ್ಷಕವಾದ ಧನವು | ಚಿಕಿತೇ—ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ? ಕತ್—ಯಾವಾಗ | ಶಶಮಾನಸ್ಯ—ಸ್ತುತಿಸುವವನೂ | ಯಜ್ಞೋಃ—ಯಜ್ಞಕರ್ತನೂ ಆದ ಯಜಮಾನನ | ವೃಧೇ—ವೃದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ | ಊತೀ—ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ | ಭುವತ್—(ಇಂದ್ರನು) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಮಾಡತಕ್ಕ ಈ ಇಂದ್ರನ ಸಾಹಚರ್ಯವನ್ನು ಯಾವ ವೀರಪುರುಷನು ಯುದ್ಧಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ? ಯಾವ ಸುಕೃತಿಯು ಈ ಇಂದ್ರನ ಅನುಗ್ರಾಹಕಗಳಾದ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ? ಈ ಇಂದ್ರನ ಅಕರ್ಷಕವಾದ ಧನವು ಯಾವಾಗ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ? ಸ್ತುತಿಸುವವನೂ, ಯಜ್ಞಕರ್ತನೂ ಆದ ಯಜಮಾನನ ವೃದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ, ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ ಇಂದ್ರನು ಯಾವಾಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

What hero has enjoyed his fellowship (in battle)? who has been a sharer in his benevolent thoughts? when does any one appreciate his wonderful bounty? when is he (present) for the promotion of the prosperity of the man who glorifies and worships him?

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದಿನ ಕೆಲವು ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಋಷಿಯು ಇಂದ್ರನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಾರೂಪವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವು ಸುಲಭವಾಗಿಯೂ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ವಿನರಣೆ ಅವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲ.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯ ||

ಕಥಾ ಶೃಣೋತಿ ಹೂಯಮಾನಮಿಂದ್ರಃ ಕಥಾ ಶೃಣ್ವನ್ ಅವಸಾಂ ಅಸ್ಯ ವೇದ |

ಕಾ ಅಸ್ಯ ಪೂರ್ವೀರುಪಮಾತಯೋ ಹ ಕಥೈನಮಾಹುಃ ಪಪುರಿಂ ಜರಿತ್ರೇ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಥಾ | ಶೃಣೋತಿ | ಹೂಯಮಾನಂ | ಇಂದ್ರಃ | ಕಥಾ | ಶೃಣ್ವನ್ | ಅವಸಾಂ | ಅಸ್ಯ | ವೇದ |

ಕಾಃ | ಅಸ್ಯ | ಪೂರ್ವೀಃ | ಉಪಮಾತಯಃ | ಹ | ಕಥಾ | ಏನಂ | ಆಹುಃ | ಪಪುರಿಂ | ಜರಿತ್ರೇ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರಃ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಯುಕ್ತೋ ಹೂಯಮಾನಮಾಹ್ವಯಂತಂ ಸ್ತೋತಾರಂ ಕಥಾ ಕಥಂ ಶೃಣೋತಿ | ಸ್ತೋತ್ರಾಣಿ ಶೃಣ್ವನ್ ಅಸ್ಯ ಸ್ತೋತುಃ ಸಂಬಂಧೀನ್ಯವಸಾಂ ರಕ್ಷಣಾನಿ ಕಥಾ ಕಥಂ ಚಿ ವೇದ | ವೇತ್ತಿ | ಪೂರ್ವೀಃ ಪುರಾತನಾನ್ಯಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ ಸಂಬಂಧೀನ್ಯವಮಾತಯೋ ದಾನಾನಿ ಕಾ ಹ | ಕಾನಿ ಚಿತ್ ಸಂತೀತಿ ಶೇಷಃ | ತಾನಿ ದಾನಾನಿ ಜರಿತ್ರೇ ಸ್ತೋತುಃ ಸಂಬಂಧಿನಾಂ ಕಾಮಾನಾಂ ಪಪುರಿಂ ಪೂರಯಿ-
ತಾರಮೇನಮಿಂದ್ರಂ ಕಥಾ ಕಥಂ ಚಾಹುಃ | ವದಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರಃ—ಐಶ್ವರ್ಯಯುಕ್ತನಾದ ಇಂದ್ರನು | ಹೂಯಮಾನಂ—ಸ್ತುತಿಸಿ ಕರೆಯುವ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು (ಅವನ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು) | ಕಥಾ—ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ | ಶೃಣೋತಿ—ಕೇಳುತ್ತಾನೆ | ಶೃಣ್ವನ್—ಈ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದನಂತರ | ಅಸ್ಯ—ಈ ಸ್ತೋತ್ರವಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತಗಳಾದ | ಅವಸಾಂ—ರಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು | ಕಥಾ—ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ | ವೇದ—ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ | ಅಸ್ಯ—ಈ ಇಂದ್ರನ | ಪೂರ್ವೀಃ—ಪುರಾತನಗಳಾದ | ಉಪಮಾತಯಃ—ದಾನಗಳು | ಕಾಃ ಹ—ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವುಳ್ಳವಾಗಿವೆ | ಜರಿತ್ರೇ—ಸ್ತೋತ್ರವಿನಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಕಾಮಗಳನ್ನು | ಪಪುರಿಂ—ಪೂರೈಸತಕ್ಕ | ಏನಂ—ಈ ಇಂದ್ರನನ್ನು | ಕಥಾ—ಯಾವ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ | ಆಹುಃ—ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ?

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಮಹದೈತ್ವಯುಕ್ತನಾದ ಇಂದ್ರನು ಅವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಸ್ತುತಿಕರ್ತನ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ? ಈ ರೀತಿ ಸ್ತುತನಾದನಂತರ ಆ ಸ್ತುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರವಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತಗಳಾದ ರಕ್ಷಣೆಗಳೇನೆಂಬುದನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ? ಈ ಇಂದ್ರನ ಪುರಾತನನಾದ ದಾನಗಳು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವುಳ್ಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ? ಸ್ತೋತ್ರವಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸತಕ್ಕ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಹೋತ್ವಗಳು ಯಾವ ರೀತಿ ಸ್ತುತಿಸಬಲ್ಲರು?

English Translation.

How is it that Indra hears (the worshipper) who invokes him? and hearing, how does he know his necessities? what are his gifts of old; why have they termed him the fulfiller (of the desires) of him who offers praise?

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕಥಾ ಸಬಾಧಃ ಶಶಮಾನೋ ಅಸ್ಯ ನಶದಭಿ ದ್ರವಿಣಂ ದೀಧ್ಯಾನಃ |

ದೇವೋ ಭುವನ್ಮನೇದಾ ಮು ಋತಾನಾಂ ನಮೋ ಜಗೃಭ್ವಾ ಅಭಿ

ಯಜ್ಜುಜೋಷತ್ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಥಾ | ಸಬಾಧಃ | ಶಶಮಾನಃ | ಅಸ್ಯ | ನಶತ್ | ಅಭಿ | ದ್ರವಿಣಂ | ದೀಧ್ಯಾನಃ |

ದೇವಃ | ಭುವತ್ | ನೇದಾಃ | ಮೇ | ಋತಾನಾಂ | ನಮಃ | ಜಗೃಭ್ವಾನ್ | ಅಭಿ | ಯತ್ |

ಜುಜೋಷತ್ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸಬಾಧಃ ಸಪತ್ನಾ ನಾಂ ಸೀಡಾಸಹಿತಃ ಶಶಮಾನ ಇಂದ್ರನಿಷಯೋಂ ಸ್ತುತಿಂ ಕುರ್ವನ್ ದೀಧ್ಯಾನಃ ಕರ್ಮಭಿದೀಪ್ಯ ಮಾನೋ ಯಜಮಾನೋಽಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿ ದ್ರವಿಣಂ ಪಶ್ಚಾದಿಧನಂ ಕಥಾ ಕಥಮಭಿ ನಶತ್ | ಅಭಿಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ನಮೋ ಹವಿರ್ಲಕ್ಷಣಮನ್ನಂ ಜಗೃಭ್ವಾನ್ ಗೃಹೀತನಾನಿಂದ್ರೋ

ಯದ್ಯಥಾಭಿ ಜುಜೋಷತ್ ಮಾಮುಭಿಸೇವೇತ ತದಾ ದೇವೋ ದೀಪ್ಯಮಾನ ಇಂದ್ರೋ ಮೇ ಮದೀ-
ಯಾನಾಮೃತಾನಾಂ ಸ್ತೋತ್ರಾಣಾಂ ನವೇದಾ ಅತಿಶಯೇನ ಜ್ಞಾತಾ ಭುವತ್ | ಭವೇತ್ | ಅತ್ರ
ನಿಸಾತಸ್ಥೋ ನಕಾರೋಽತಿಶಯವಾಚೀ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಶಶಮಾನಃ—ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವವನೂ | ದೀಧ್ಯಾನಃ—ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವವನೂ ಆದ
ಯಜಮಾನನು | ಸಬಾಧಃ—ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಪೀಡಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಹ | ಅಸ್ಯ—ಇಂದ್ರಸಂಬಂಧಿಯಾದ |
ದ್ರವಿಣಂ—ಪಶ್ವಾದಿ ಧನಗಳನ್ನು | ಕಥಾ—ಯಾವಪ್ರಕಾರವಾಗಿ | ಅಭಿ ನಶತ್—ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ | ನಮಃ—
ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನವನ್ನು | ಜಗೃಭ್ಯಾನ್—ಹಿಡಿದಿರುವ ಇಂದ್ರನು | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ಅಭಿ
ಜುಜೋಷತ್—ನನ್ನೆದುರಿಗೆ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುವನೋ ಆಗ | ದೇವಃ—ಪೂಜ್ಯನಾದ ಅದೇ ಇಂದ್ರನು |
ಮೇ—ನನ್ನಿಂದ ಅರ್ಪಿತಗಳಾದ | ಋತಾನಾಂ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು | ನವೇದಾಃ—ತಿಳಿಯುವವನಾಗಿ |
ಭುವತ್—ಆಗಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಲೂ, ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಯಜಮಾನನು ಶತ್ರುಗಳಿಂದ
ಪೀಡಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಹ ಇಂದ್ರಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಪಶ್ವಾದಿ ಧನಗಳನ್ನು ಯಾವಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ?
ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ಇಂದ್ರನು ಯಾವಾಗ ನನಗೆ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿದ್ದು ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುವನೋ,
ಆಗ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಅದೇ ಇಂದ್ರನು ನನ್ನಿಂದ ಅರ್ಪಿತಗಳಾದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವವನಾಗಿ ಆಗಲಿ.

English Translation.

How does he who glorifies Indra, and is diligent in his worship, although encountering opposition, obtain from him wealth? may the divine Indra be the appreciator of my praises, when accepting the sacrificial food he is propitiated towards me.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕಥಾ ಕದನ್ಯಾ ಉಷಸೋ ವ್ಯುಷ್ಪಾ ದೇವೋ ಮರ್ತಸ್ಯ ಸಖ್ಯಂ ಜುಜೋಷ |
ಕಥಾ ಕದಸ್ಯ ಸಖ್ಯಂ ಸಖಿಭ್ಯೋ ಯೇ ಅಸ್ತಿನಾಮಂ ಸುಯುಜಂ
ತತಸ್ತೇ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಥಾ | ಕತ್ | ಅಸ್ಯಾಃ | ಉಷಸಃ | ವಿಽಉಷ್ವಾ | ದೇವಃ | ಮರ್ತಸ್ಯ | ಸಖ್ಯಂ | ಜುಜೋಷ |

ಕಥಾ | ಕತ್ | ಅಸ್ಯ | ಸಖ್ಯಂ | ಸಖಿಭ್ಯಃ | ಯೇ | ಅಸ್ಮಿನ್ | ಕಾಮಂ | ಸುಯುಜಂ | ತತಸ್ತೇ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ದೇವೋ ದ್ಯೋತಮಾನ ಇಂದ್ರೋಽಸ್ಯಾ ಉಷಸೋ ವ್ಯುಷ್ವಾ ಪ್ರಭಾತೇ ಮರ್ತಸ್ಯ ಮರ್ತಸ್ಯ ಮನುಷ್ಯಸ್ಯ ಸ್ತೋತುಃ ಸಂಬಂಧಿ ಸಖ್ಯಂ ಸಖಿಕರ್ಮ ಕಥಾ ಕಥಂ ಕೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಕತ್ವದಾ ಜುಜೋಷ | ಸೇವೇತ | ಯೇ ಸ್ತೋತಾರೋಽಸ್ಮಿನ್ನಿಂದ್ರೇ ಸುಯುಜಂ ಸುಷ್ಮ ಪ್ರಯುಜ್ಯಮಾನಂ ಕಾಮಂ ಕಾಮನೀಯಂ ಹವಿಃ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಚ ತತಸ್ತೇ ವಿತೇನಿರೇ ಅಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ ಸಖ್ಯಂ ಸಖಿಕರ್ಮ ಸಖಿಭ್ಯಃ ಸ್ತೋತ್ರಭ್ಯಃ ಕಥಾ ಕಥಂ ಕತ್ವದಾಚಿತ್ | ಭವೇದಿತಿ ಶೇಷಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದೇವಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಇಂದ್ರನು ! ಅಸ್ಯಾಃ ಉಷಸಃ—ಈ ಉಷಸ್ಸಿನ | ವ್ಯುಷ್ವಾ—ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ | ಮರ್ತಸ್ಯ—ಮಾನವನಾದ ಸ್ತೋತ್ರವಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಲು | ಸಖ್ಯಂ—ಸುಹೃತ್ಸಮವನ್ನು | ಕಥಾ—ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ | ಕತ್—ಯಾವಾಗ | ಜುಜೋಷ—ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾನೆ | ಯೇ—ಯಾವ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು | ಅಸ್ಮಿನ್—ಈ ಇಂದ್ರನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ | ಸುಯುಜಂ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗತಕ್ಕ | ಕಾಮಂ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನು (ಅಥವಾ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು) | ತತಸ್ತೇ—ವಿಪ್ರರಿಸಿ ಹರಡಿದ್ದಾರೋ (ಅಂತಹ) | ಸಖಿಭ್ಯಃ—ಇಂದ್ರನ ಸುಹೃತ್ತುಗಳಾದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ | ಅಸ್ಯ—ಈ ಇಂದ್ರನ | ಸಖ್ಯಂ—ಸುಹೃದ್ರೂಪನಾದ ಸಾಹಾಯ್ಯಕ ಕರ್ಮವು | ಕಥಾ—ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ | ಕತ್—ಯಾವಾಗ (ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗುತ್ತವೆ)

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಇಂದ್ರನು ಈ ಉಷಸ್ಸಿನ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾನವನಾದ ಸ್ತೋತ್ರವಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ತನ್ನ ಸುಹೃತ್ಸಮವನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಇಂದ್ರನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗತಕ್ಕ ಹವಿಸ್ಸನ್ನಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಸ್ತುತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಯಾರು ವಿಪ್ರರೂಪವಾಗಿ ಹರಡಿ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೋ ಅಂತಹ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡತಕ್ಕ ಇಂದ್ರನ ಸಖಿಕರ್ಮವು ಯಾವಾಗ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

English Translation.

when, in what manner, at the dawning of this morning, has the divine Indra accepted the friendship of a mortal? when, and in what manner, (is) his friendship (manifested) to the friends who have spread out the desirable and suitable (offering) before him?

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕಿಮಾದಮುತ್ರಂ ಸಖ್ಯಂ ಸಖಿಭ್ಯಃ ಕದಾ ನು ತೇ ಭ್ರಾತ್ರಂ ಪ್ರ ಬ್ರವಾಮು |
ಶ್ರಿಯೇ ಸುದೃಶೋ ವಪುರಸ್ಯ ಸರ್ಗಾಃ ಸ್ವರ್ಣ ಚಿತ್ರತಮಮಿಷ
ಆ ಗೋಃ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಿಂ | ಆತ್ | ಅಮುತ್ರಂ | ಸಖ್ಯಂ | ಸಖಿಭ್ಯಃ | ಕದಾ | ನು | ತೇ | ಭ್ರಾತ್ರಂ | ಪ್ರ | ಬ್ರವಾಮು |
ಶ್ರಿಯೇ | ಸುದೃಶಃ | ವಪುಃ | ಅಸ್ಯ | ಸರ್ಗಾಃ | ಸ್ವಃ | ನ | ಚಿತ್ರತಮಂ | ಇಷೇ | ಆ | ಗೋಃ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ವಯಂ ಯಜಮಾನಾಸ್ತೇ ತ್ವದೀಯಮಮುತ್ರಂ ಶತ್ರುನಭಿಭಾವುಕಂ ಸಖ್ಯಂ ಸಖಿ-
ಕರ್ಮ ಸಖಿಭ್ಯಃ ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಃ ಕಿಮಾತ್ ಕಿಂ ಸ್ವಿತ್ ಪ್ರ ಬ್ರವಾಮು | ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ವದೇಮು | ತೇ
ತ್ವದೀಯಂ ಭ್ರಾತ್ರಂ ಭ್ರಾತೃಕರ್ಮ ಚ ಕದಾ ನು ಕದಾ ಖಲು ಪ್ರ ಬ್ರವಾಮು | ಸುದೃಶಃ ಶೋಭನದರ್ಶ-
ನಸ್ಯಾಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನಃ ಸರ್ಗಾ ಉದ್ಯೋಗಾಃ ಶ್ರಿಯೇ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಸ್ತೋತೃಣಾಂ ಶ್ರೇಯಸೇ |
ಭವಂತೀತಿ ಶೇಷಃ | ಸ್ವರ್ಣ ಸೂರ್ಯೋ ಯಥಾ ದರ್ಶನೀಯತಮಸ್ತಥಾ ಗೋರ್ಗಂತುರಿಂದ್ರಸ್ಯ
ಚಿತ್ರತಮಂ ದರ್ಶನೀಯತಮಂ ವಪುಃ ಶರೀರಮೇಷೇ | ಆ ಸಮಂತಾತ್ಸರ್ವೈರಿಷ್ಯತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—(ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ಅಮುತ್ರಂ—ಶತ್ರುನಾಶಕವಾದ | ಸಖ್ಯಂ—ನಿನ್ನ ಸುಹೃತ್ಕರ್ಮವನ್ನು |
ಸಖಿಭ್ಯಃ—ನಿನ್ನ ಸುಹೃತ್ತುಗಳಾದ ಸ್ತೋತೃಗಳಿಗೆ | ಕಿಮಾತ್—ಯಾವಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿಯಾದರೂ | ಪ್ರ ಬ್ರವಾಮು—
ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ ಹೇಳಬಹುದೇ | ತೇ—ನಿನ್ನ | ಭ್ರಾತ್ರಂ—ಭ್ರಾತೃಕರ್ಮವು | ಕದಾ ನು—ಯಾವಾಗ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ
ಲ್ಪಡಬೇಕು | ಸುದೃಶಃ—ಉತ್ತಮವಾದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ | ಅಸ್ಯ—ಈ ಇಂದ್ರನ | ಸರ್ಗಾಃ—ವ್ಯಾಪಾರಗಳೆ
ಲ್ಲವೂ | ಶ್ರಿಯೇ—(ಸಕಲ ಸ್ತೋತೃಗಳ) ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ | ಸ್ವಃ ನ—ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಪ್ರಭಾ
ಯುತನಾಗಿ | ಗೋಃ—ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕ ಇಂದ್ರನ | ಚಿತ್ರತಮಂ—ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಕವಾದ | ವಪುಃ—
ಶರೀರವು | ಆ ಇಷೇ—ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಆದರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಶತ್ರುನಾಶಕವಾದ ನಿನ್ನ ಸುಹೃತ್ಕರ್ಮವನ್ನು ನಿನ್ನ ಸುಹೃತ್ತುಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತೃಗಳಿಗೆ
ಯಾವವಿಧದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ ಹೇಳಬಹುದೇ? ನಿನ್ನ ಭ್ರಾತೃಕರ್ಮವು ಯಾವಾಗ ಪ್ರಶಂಸಿತವಾಗಬೇಕು ?

ಉತ್ತಮವಾದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಈ ಇಂದ್ರನ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಕಲ ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಪ್ರಭಾಯುತನಾಗಿ ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕ ಇಂದ್ರನ ಅತ್ಯಂತ ಅಕರ್ಷಕವಾದ ಶರೀರವು ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಆದರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

English Translation.

May we in any manner proclaim your friendship for your friends? when may (we make known) your fraternal regard? the efforts of the well-looking Indra are for the happiness of all: the wonderful form of moving (Indra) is, like the sun, ever wished for.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಠಃ ||

ದ್ವುಹಂ ಜಿಘಾಂಸನ್ ಧ್ವರಸಮಿಂದ್ರಾಂ ತೇತಿಕ್ತೇ ತಿಗ್ಮಾ ತುಜಸೇ ಅನೀಕಾ |
ಋಣಾ ಚಿದ್ಯತ್ರ ಋಣಯಾ ನ ಉಗ್ರೋ ದೂರೇ ಅಜ್ಞಾತಾ ಉಷಸೋ
ಬಬಾಧೇ || ೭ ||

|| ಪದವಾಠಃ ||

ದ್ವುಹಂ | ಜಿಘಾಂಸನ್ | ಧ್ವರಸಂ | ಅನಿಂದ್ರಾಂ | ತೇತಿಕ್ತೇ | ತಿಗ್ಮಾ | ತುಜಸೇ | ಅನೀಕಾ |
ಋಣಾ | ಚಿತ್ | ಯತ್ರ | ಋಣಯಾಃ | ನಃ | ಉಗ್ರಃ | ದೂರೇ | ಅಜ್ಞಾತಾಃ | ಉಷಸಃ | ಬಬಾಧೇ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಯಮಿಂದ್ರೋ ದ್ವುಹಂ ದ್ರೋಹಂ ಕುರ್ವತೀಂ ಧ್ವರಸಂ ಹಿಂಸಿಕಾಮನಿಂದ್ರಾಮಿಂದ್ರಮಜಾ-
ನತೀಂ ರಾಕ್ಷಸೀಂ ಜಿಘಾಂಸನ್ ಹಂತುಮಿಚ್ಛನ್ ತಿಗ್ಮಾ ತಿಗ್ಮಾನಿ ಪೂರ್ವಮೇವ ತೀಕ್ಷ್ಣಾನ್ಯನೀಕಾನೀಕಾ-
ನ್ಯಾಯುಧಾನಿ ತುಜಸೇ ತದ್ವಧಾಯ ತೇತಿಕ್ತೇ | ಅತ್ಯರ್ಥಂ ತೀಕ್ಷ್ಣೀಕರೋತಿ | ಯತ್ರ ಯಾಸೂಷಃಸು
ತದುಸಲಕ್ಷ್ಮಿತೇಷ್ವಹಃಸ್ಪೃಣಾ ಚಿತ್ ಋಣಾನ್ಯಸಿ ನೋಽಸ್ಯಾನ್ವಾಧಂತ ಇತಿ ಶೇಷಃ | ತಾ ಉಷಸಶ್ಚೋಗ್ರ
ಉದ್ಗೂರ್ಣಬಲ ಋಣಯಾ ಋಣಸ್ಯ ಹಂತೇಂದ್ರಃ | ಯಾತಿರ್ವಧಕರ್ಮಾ | ದೂರೇಽಜ್ಞಾತಾ ಅನನು-
ಭೂತಾಃ ಸತೀರ್ಬವಾಧೇ | ಅಸೀಡಯತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು) | ದ್ರುಹಂ—ದ್ರೋಹವನ್ನಾಚರಿಸುವವಳೂ | ಧ್ವರಸಂ—ಹಿಂಸಾಕಾರಕಳೂ |
 ಅನಿಂದ್ರಾಂ—ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪೂಜಿಸದವಳೂ ಆದ ರಾಕ್ಷಸಿಯನ್ನು | ಜಿಘಾಂಸನ್—ಕೊಲ್ಲಲಿಚ್ಛಿಸಿ | ತಿಗ್ಮಾ—
 (ಮೊದಲೇ) ಹರಿತವಾಗಿದ್ದ | ಅನೀಕಾ—ಆಯುಧಗಳನ್ನು | ತುಜಸೇ—ಅವಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು | ತೇತಿಕ್ತೇ—
 ಇನ್ನೂ ಹರಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು | ಯಾತ್ರೇ—ಯಾವ ಉಷಃಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ (ಯಾವ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ) | ಋಣಾ-
 ಚಿತ್—ಋಣಗಳೂ ಸಹ (ಶತ್ರುಗಳಂತೆ) | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುವುದೋ ಅಂತಹ | ಉಷಸಃ—ಉಷಃ
 ಕಾಲಗಳನ್ನು (ಅಂತಹ ದಿನಗಳನ್ನು) | ಉಗ್ರಃ—ಭಯಂಕರವಾದ ಬಲವುಳ್ಳವನೂ | ಋಣಯಾಃ—ಋಣ-
 ನಾಶಕನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು | ದೂರೇ—ಬಹಳ ದೂರದಲ್ಲಿ | ಅಜ್ಞಾತಾಃ—ನಮ್ಮ ಗೋಚರಕ್ಕೆ ಬರದಂತೆ |
 ಬಬಾಧೇ—ತಳ್ಳಿದ್ದಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ದ್ರೋಹವನ್ನಾಚರಿಸುವವಳೂ, ಹಿಂಸಾಕಾರಕಳೂ, ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪೂಜಿಸದವಳೂ ಆದ ರಾಕ್ಷಸಿಯನ್ನು
 ಕೊಲ್ಲಲಿಚ್ಛಿಸಿ, ಇಂದ್ರನು, ಮೊದಲೇ ಹರಿತವಾಗಿದ್ದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಅವಳ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಹರಿತವಾಗುವಂತೆ
 ಮಾಡಿದನು. ಯಾವ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಋಣಗಳೂ ಸಹ ನಮ್ಮನ್ನು ಶತ್ರುಗಳಂತೆ ಹಿಂಸಿಸುವುದೋ ಅಂತಹ ದಿನಗಳನ್ನು,
 ಭಯಂಕರವಾದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ, ಋಣನಾಶಕನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು, ನಮ್ಮ ಗೋಚರಕ್ಕೆ ಬರದಂತೆ ದೂರ
 ತಳ್ಳಿದ್ದಾನೆ. ಎಂದರೆ, ನಾವು ಎಂದೂ ಋಣಬಾಧೆಯಿಂದ ನರಳದಂತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾನೆ.

English Translation.

Resolving to kill the oppressing, malevolent (Rakshasi), not
 acknowledging Indra, he sharpened his sharp weapons for (her) destruction
 and the fierce (Indra), the canceller of debts, has kept afar the unknown
 dawns in which the debts (are to be paid).

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

(ಇಂದ್ರಃ) ದ್ರುಹಂ ಧ್ವರಸಂ ಅನಿಂದ್ರಾಂ ಜಿಘಾಂಸನ್ ತಿಗ್ಮಾ ಅನೀಕಾ ತುಜಸೇ ತೇತಿಕ್ತೇ—
 ಅಯಮಿಂದ್ರಃ ದ್ರೋಹಂ ಕುರ್ವತೀಂ ಹಿಂಸಿಕಾಂ ಇಂದ್ರಮಾಜಾನತೀಂ ರಾಕ್ಷಸೀಂ ಹಂತುಮಿಚ್ಛನ್
 ಪೂರ್ವೋಮೇವ ತೀಕ್ಷ್ಣಾನಿ ಆಯುಧಾನಿ ತದ್ವದಾಯಾ ಅತ್ಯರ್ಥಂ ತೀಕ್ಷ್ಣೀಕರೋತಿ | ಇತರರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ
 ದ್ರೋಹಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುವವಳೂ ಹಿಂಸೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವಳೂ, ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕಂಡರೆ ದ್ವೇಷಿಸುವವಳೂ
 ಆದ ಓರ್ವ ರಾಕ್ಷಸಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಆಯುಧವನ್ನು ಮೊದಲೇ ಹರಿತವಾಗಿದ್ದರೂ, ಇನ್ನೂ
 ಹರಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಯಾರೆಂಬುದು ವಿಶದವಾಗಿಲ್ಲ. ಋಷಿಜನರಿಗೆ
 ದಿ೦ ಸೇವೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ದಸ್ಯುಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ದುಷ್ಪ್ರಭಾವದ ಸ್ತ್ರೀ ಇರಬಹುದು.

ಧ್ವರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹಿಂಸೆಯೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಯಾಸ್ಕರು—ಧ್ವರತಿರ್ಹಿಂಸಾಕರ್ಮಾ (ನಿ. ೧-೮) ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನದಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು. ತಿಗ್ಗಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ವಜ್ರಾಯುಧನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾಗಿದ್ದರೂ (ನಿ. ೩-೧೧) ತಿಗ್ಗಂ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹರಿತವಾದ ಎಂಬರ್ಥವಿರುವುದನ್ನು ಯಾಸ್ಕರು—

ಇಮಾ ರುದ್ರಾಯ ಸ್ಥಿರಧನ್ವನೇ ಗಿರಃ ಕ್ಷಿಪ್ರೇಷವೇ ದೇವಾಯ ಸ್ತೃಧಾಮ್ನೇ |

ಅಷಾಙ್ಗಾಯ ಸಹಮಾನಾಯ ವೇಧಸೇ ತಿಗ್ಮಾಯುಧಾಯ ಭರತಾ ಶೃಣೋತು ನಃ ||

(ಮ. ಸಂ. ೭-೪೬-೧)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ದಾಹರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ತಿಗ್ಮಾಯುಧಾಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತೀಕ್ಷ್ಣಾಯುಧಾಯ ಎಂದರ್ಥವಿವರಣೆಮಾಡಿರುವರು (ನಿ. ೧೦-೭) ತುಜಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ ವಜ್ರನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾಗಿದೆ (ನಿ. ೩-೧೧) ಇಲ್ಲಿ ತುಜ ಹಿಂಸಾಯಾಂ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತುಜಸೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ, ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

ಯತ್ರ ಋಣಾಚಿತ್ ನಃ ಉಷಸಃ ಉಗ್ರಃ ಋಣಯಾಃ ದೂರೇ ಅಜ್ಞಾತಾಃ ಬಜಾಧೇ—ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಶತ್ರುಗಳಂತೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಋಣಬಾಧೆಗಳು (ಸಾಲಗಳು) ಉಷಃಕಾಲಗಳು ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವಂತೆ, ಯಾವಾಗಲೂ ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ ನಮಗೆ ಕ್ಲೇಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಬಾಧೆಯನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ, ಎಂದರೆ ನಮಗೆ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಮಗೆ ಸಾಲಗಾರರ ಹಿಂಸೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ನಮಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯತಸ್ತೃ ಹಿ ಶುರುಧಃ ಸಂತಿ ಪೂರ್ವೀರ್ಯುತಸ್ಯ ಧೀತಿವೃಜಿನಾನಿ ಹಂತಿ |

ಯತಸ್ತೃ ಶ್ಲೋಕೋ ಬಧಿರಾ ತತರ್ದ ಕರ್ಣಾ ಬುಧಾನಃ ಶುಚಮಾನ
ಆಯೋಃ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯತಸ್ತೃ | ಹಿ | ಶುರುಧಃ | ಸಂತಿ | ಪೂರ್ವೀಃ | ಯತಸ್ತೃ | ಧೀತಿಃ | ವೃಜಿನಾನಿ | ಹಂತಿ |

ಯತಸ್ತೃ | ಶ್ಲೋಕಃ | ಬಧಿರಾ | ತತರ್ದ | ಕರ್ಣಾ | ಬುಧಾನಃ | ಶುಚಮಾನಃ | ಆಯೋಃ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಋತವೇಯನಾನ್ಮ್ಯೇಕಾಹೇ ಮರುತ್ವತೀಯನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರಯೋರ್ನಿವಿದ್ಧಾನಾತ್ಪುರಸ್ತಾದ್ಯ-
ತಸ್ಯ ಹೀತ್ಯೇತದಾದಿಕೇ ದ್ವೇ ಋಚೌ ಕ್ರಮೇಣ ಶಂಸನೀಯೇ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಋತಸ್ಯ ಹಿ ಶುರುಧಃ
ಸಂತಿ ಪೂರ್ವೀರಿತಿ ಸೂಕ್ತಮುಖೀಯೇ | ಅ. ೯-೭ | ಇತಿ ||

ಅತ್ರ ಋತಶಬ್ದೇನೇಂದ್ರೋ ವಾದಿತ್ಯೋ ವಾ ಸತ್ಯಂ ವಾ ಯಜ್ಞೋ ವೋಚ್ಯತೇ || ಋತಸ್ಯ
ಋತದೇವಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನ್ಯಃ ಪೂರ್ವೀರ್ಬಹ್ವ್ಯಃ ಶುರುಧ ಆಸಃ ಸಂತಿ ಹಿ | ಭವಂತಿ ಖಲು | ಋತಸ್ಯ
ಋತದೇವಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನೀ ಧೀತಿಃ ಪ್ರಜ್ಞಾ ತದ್ವಿಷಯಾ ಸ್ತುತಿರ್ವಾ ವ್ಯಜಿನಾನಿ ವರ್ಜನೀಯಾನಿ ಪಾಪಾನಿ
ಹಂತಿ | ಹಿನಸ್ತಿ | ಋತಸ್ಯ ಋತದೇವಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನೀ ಶ್ಲೋಕಃ ಸ್ತುತಿರೂಪಾ ನಾಗಾಯೋರ್ಗಂತು-
ರ್ಮನುಷ್ಯಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನೌ ಬಧಿರಾ ಬಧಿರೌ ಪ್ರತಿಬದ್ಧೌ ಕರ್ಣಾ ಕರ್ಣೌ ತತರ್ದ | ತೃಣತ್ತಿ | ಕೀದೃಶಃ
ಶ್ಲೋಕಃ | ಬುಧಾನೋ ಬುಧ್ಯಮಾನಃ ಶುಚಿಮಾನೋ ದೀಪ್ಯಮಾನಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಋತಸ್ಯ—ಋತದೇವನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ | ಶುರುಧಃ—ಉದಕಗಳು | ಪೂರ್ವೀಃ—ಬಹುಪ್ರಕಾರ
ವಾದವೆಂದು | ಸಂತಿ ಹಿ—ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆಯಲ್ಲವೇ? ಋತಸ್ಯ—ಋತದೇವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ | ಧೀತಿಃ—
ಪ್ರಜ್ಞೆಯು (ಅಥವಾ ತದ್ವಿಷಯಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯು | ವ್ಯಜಿನಾನಿ—ಪಾಪಗಳನ್ನು | ಹಂತಿ—ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ |
ಋತಸ್ಯ—ಋತದೇವನನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿದುದೂ | ಬುಧಾನಃ—ಪ್ರಜ್ಞಾ ಪೂರಿತವಾದುದೂ | ಶುಚಿಮಾನಃ—ಪ್ರಕಾಶ
ಮಾನವಾದುದೂ ಆದ | ಶ್ಲೋಕಃ—ಸ್ತುತಿಯು | ಆಯೋಃ—ಮಾನವನ | ಬಧಿರಾ—ಕಿವುಡಾದ |
ಕರ್ಣಾ—ಕಿವಿಗಳನ್ನು | ತತರ್ದ—ತೆರೆಯುತ್ತದೆ. (ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಋತದೇವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಉದಕಗಳು ಬಹುಪ್ರಕಾರವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಋತದೇವನ
ನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿದ ಸ್ತುತಿಯು ಪಾಪವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ. ಋತದೇವನನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿದುದೂ, ಪ್ರಜ್ಞಾ ಪೂರಿತವಾದುದೂ,
ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದುದೂ ಆದ ಸ್ತುತಿಯು ಮಾನವನ ಕಿವುಡಾದ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು
ಕೊಡುತ್ತದೆ.

English Translation.

Many are the waters of Rita : the adoration of Rita destroys iniquities ;
the intelligent and brilliant praise of Rita has opened the deaf (ears) of
man.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ವಿನ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಯಣರು— ಅತ್ರ ಋತಶಬ್ದೇನೇಂದ್ರೋ ವಾದಿತ್ಯೋ ವಾ ಸತ್ಯಂ ವಾ ಯಜ್ಞೋ ವೋಚ್ಯತೇ | ಎಂದರೆ, ಈ ಋಕ್ವಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಋಕ್ವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಋತ ಶಬ್ದವು ಋತಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ದೇವತೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು. ಈ ದೇವತೆಯು— ಇಂದ್ರ, ಆದಿತ್ಯ, ಸತ್ಯ, ಯಜ್ಞ ಎಂಬ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಆಗಬಹುದು ಎಂದು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಋತ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ—ಯಾಸ್ಕರು ಸತ್ಯಂ ವಾ ಯಜ್ಞಂ ವಾ ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಉದಕ, ವೃಷ್ಟಿ, ಅನ್ನ, ಸ್ತುತಿ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಯಾವ ದೇವತೆಗಾದರೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು.

ಋತಪೇಯವೆಂಬ ಒಂದು ದಿವಸದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡುವ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಮರುತ್ಪತ್ತಿಯ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರ ಮಂತ್ರಗಳ ಪಠನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನಿವಿತ್ತೂಕ್ತವನ್ನು ಪಠಿಸುವರು. ಆ ನಿವಿತ್ತೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಋತಸ್ಯ ಹಿ ಎಂದು ಮೊದಲಾದ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಎರಡು ಋಕ್ವುಗಳನ್ನು (ಈ ಸೂಕ್ತದ ೮-೯ ನೇ ಋಕ್ವುಗಳನ್ನು) ಕ್ರಮವಾಗಿ ಎಂದರೆ ಒಂದೊಂದು ನಿವಿತ್ತೂಕ್ತನೀಯಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಒಂದೊಂದು ಋಕ್ವಿನಂತೆ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರುತಸೂತ್ರದ— ಋತಸ್ಯ ಹಿ ಶುರುಧಃ ಸಂತಿ ಪೂರ್ವೀರಿತಿ ಸೂಕ್ತಮುಖೀಯೇ ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ದಿಂದ (ಆ. ೯-೭) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಋತಸ್ಯ ದೃಷ್ಟಾ ಧರುಣಾನಿ ಸಂತಿ ಪುರೂಣಿ ಚಂದ್ರಾ ವಪುಷೇ ವಪೂಂಷಿ |

ಋತೇನ ದೀರ್ಘಮಿಷಣಂತ ಪೃಕ್ಷ ಋತೇನ ಗಾವ ಋತನಾ ವಿನೇಶುಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಋತಸ್ಯ | ದೃಷ್ಟಾ | ಧರುಣಾನಿ | ಸಂತಿ | ಪುರೂಣಿ | ಚಂದ್ರಾ | ವಪುಷೇ | ವಪೂಂಷಿ ||

ಋತೇನ | ದೀರ್ಘಂ | ಇಷಣಂತ | ಪೃಕ್ಷ | ಋತೇನ | ಗಾವಃ | ಋತಂ | ಅ | ವಿನೇಶುಃ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ವಪುಷೇ ವಪುಷ್ಮತಃ | ಷಷ್ಠ್ಯರ್ಥೇ ಚತುರ್ಥೀ | ಋತಸ್ಯ ಋತದೇವಸ್ಯ ಸಂಬಂಧೀನಿ ದೃಷ್ಟಾ ದೃಢಾನಿ ಧರುಣಾನಿ ಧಾರಕಾಣಿ ಪುರೂಣಿ ಬಹುಾನಿ ಚಂದ್ರಾ ಚಂದ್ರಾಣ್ಯಾದ್ಲ ದಕಾನಿ ವಪೂಂಷಿ ರೂಪಾಣಿ ಸಂತಿ | ಭವಂತಿ | ಋತೇನ ಋತದೇವೇನ ದೀರ್ಘಮತ್ಯಧಿಕಂ ಪೃಕ್ಷೋಽನ್ನಮಿಷಣಂತ | ಸ್ತೋತಾರ ಇಚ್ಛಂತಿ | ಋತೇನ ಋತದೇವೇನ ಗಾವೋ ಧೇನವ ಋತಂ ಯಜ್ಞಂ ದಕ್ಷಿಣಾತ್ತೇನಾ ವಿನೇಶುಃ | ಪ್ರನಿಶಂತಿ | ಯದ್ವಾ | ಗಾವೋ ರಶ್ಮಯ ಋತಮುದಕಮಾ ವಿನೇಶುಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಪುಷೇ—ಉತ್ತಮವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳ | ಋತಸ್ಯ—ಋತದೇವನ | ದೃಷ್ಟಾ—ದೃಢವಾದವೂ
 ಧರುಣಾನಿ—ಲೋಕವನ್ನು ಧರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವೂ ಆದ | ವಪುಂಷಿ—ರೂಪಗಳು | ಪುರೂಣಿ—ಬಹು
 ಪ್ರಕಾರವಾಗಿಯೂ | ಚಿಂತ್ಯಾ—ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕವಾಗಿಯೂ | ಸಂತಿ—ಇವೆ | ಋತೇನ—ಋತದೇವನ
 ಸಹಾಯದಿಂದ | ದೀರ್ಘಂ—ಅತಿಪ್ರಭೂತವಾದ | ಪೃಷ್ಠಃ—ಅನ್ನವನ್ನು | ಇಷಣಂತೆ—(ಸ್ತೋತ್ರಗಳು)
 ಇಚ್ಛಿಸಿ (ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ) | ಋತೇನ—ಋತದೇವನಿಂದಲೇ | ಗಾವಃ—ಧೇನುಗಳು | ಋತಂ—ಯಜ್ಞವನ್ನು |
 ಆ ವಿನೇಶುಃ—ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಉತ್ತಮವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳ ಋತದೇವನ ದೃಢವಾದವೂ, ಲೋಕವನ್ನು ಧರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವೂ ಆದ
 ರೂಪಗಳು ಬಹು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿಯೂ ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಋತದೇವನ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು
 ಪ್ರಭೂತವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಋತದೇವನ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಧೇನುಗಳು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ.

English Translation.

Many are the stable, sustaining, delightful forms of the embodied
 Rita : by Rita are (the pious) expectant of food ; by Rita have the cows
 entered into the sacrifice.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠ ||

ಋತಂ ಯೇನಾನ ಋತಮಿದ್ವನೋತ್ಪತ್ತಸ್ಯ ಶುಷ್ಕ ಸ್ತುರಯಾ ಉ ಗವ್ಯಃ |
 ಋತಾಯ ಸೃಷ್ಟೀ ಬಹುಲೇ ಗಭೀರೇ ಋತಾಯ ಧೇನೂ ಪರಮೇ
 ದುಹಾತೇ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಋತಂ | ಯೇನಾನಃ | ಋತಂ | ಇತ್ | ವನೋತಿ | ಋತಸ್ಯ | ಶುಷ್ಕಃ | ಸ್ತುರಯಾಃ | ಉಂ ಇತಿ |
 ಗವ್ಯಃ |
 ಋತಾಯ | ಸೃಷ್ಟೀ ಇತಿ | ಬಹುಲೇ ಇತಿ | ಗಭೀರೇ ಇತಿ | ಋತಾಯ | ಧೇನೂ ಇತಿ | ಪರಮೇ ಇತಿ |
 ದುಹಾತೇ ಇತಿ || ೧೦ ||

! ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ !

ಋತಮೃತದೇವಂ ಯೇಮಾನೋ ನಿಯಚ್ಛನ್ ಸ್ತುತಿಭಿರ್ವಶೀಕುರ್ವನ್ ಸ್ತೋತಾ ಋತಮಿತ್
ಋತದೇವಮೇವ ವನೋತಿ | ಸಂಭಜತೇ | ಋತಸ್ಯ ಋತದೇವಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿ ಶುಷ್ಕೋ ಬಲಂ
ತುರಯಾಸ್ತುರ್ಣಂ ಗವ್ಯಃ | ಉ ಇತಿ ಚಾರ್ಥೇ | ಜಲಕಾಮಶ್ಚ ಭವತಿ | ಬಹುಲೇ ವಿಸ್ತೀರ್ಣೇ
ಗಭೀರೇ ದುರವಗಾಹೇ ಪೃಥ್ವೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾವೃತಾಯ ಋತದೇವಾಯ ಭವತಃ | ಧೇನೂ
ಪ್ರೀಣಯಿತ್ಯಾ ಪರಮೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾವೃತಾಯ ಋತದೇವಾಯೈವ ದುಹಾತೇ |
ದೋಹನಂ ಕುರ್ವಾತೇ ||

! ಶ್ರುತಿಸದಾರ್ಥ ||

ಋತಂ—ಋತದೇವನನ್ನು | ಯೇಮಾನಃ—(ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ) ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು |
ಋತಮಿತ್—ಅದೇ ಋತವನ್ನೇ | ವನೋತಿ—(ಸ್ತೋತ್ರವು) ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆ | ಋತಸ್ಯ—ಋತದೇವನ |
ಶುಷ್ಕಃ—ಬಲವು | ತುರಯಾಃ—ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯತಕ್ಕದ್ದು | ಉ—ಮತ್ತು | ಗವ್ಯಃ—ಉದಕವನ್ನು
ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಾಗಿಯೂ ಇದೆ | ಬಹುಲೇ—ವಿಸ್ತೃತವಾದವೂ | ಗಭೀರೇ—ಅತ್ಯಗಾಧವಾದವೂ ಆದ |
ಪೃಥ್ವೀ—ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೂ | ಋತಾಯ—ಋತದೇವನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ |
ಧೇನೂ—ಜಗತ್ತಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಕಾರಕಗಳಾದವೂ | ಪರಮೇ—ಉತ್ಕೃಷ್ಟವೂ ಆದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ! ಋತಾಯ—
ಋತದೇವನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿಯೇ | ದುಹಾತೇ—ವೃಷ್ಟಿರೂಪವಾದ ಉದಕವನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸ್ತೋತ್ರವು ಋತದೇವನನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವನನ್ನೇ ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆ.
ಋತದೇವನ ಬಲವು ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯತಕ್ಕದ್ದು ಮತ್ತು ಉದಕವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಆಗಿದೆ. ವಿಸ್ತೃತ
ವಾದವೂ, ಅತ್ಯಗಾಧವಾದವೂ ಆದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೂ ಋತದೇವನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧ
ವಾಗಿವೆ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಕಾರಕಗಳಾದವೂ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದವೂ ಆದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಋತದೇವನನ್ನು ದ್ವೇಷಿ
ಸಿಯೇ ವೃಷ್ಟಿರೂಪವಾದ ಉದಕವನ್ನೂ ಕರೆಯುತ್ತವೆ.

English Translation.

The (worshipper) subjecting Rita (to his will) verily enjoys Rita :
the strength of Rita is (developed) with speed, and is desirous of (possessing)
water : to Rita belong the wide and profound heaven and earth : supreme
milch cows, they yield their milk to Rita.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನೋ ಸ್ವುತ ಇಂದ್ರ ನೋ ಗೃಣಾನ ಇಷಂ ಜರಿತ್ರೇ ನದ್ಯೋನ ಪೀಪೇಃ |

ಅಕಾರಿ ತೇ ಹರಿವೋ ಬ್ರಹ್ಮ ನವ್ಯಂ ಧಿಯಾ ಸ್ಯಾಮ ರಥ್ಯಃ ಸದಾಸಾಃ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನು | ಸ್ತುತಃ | ಇಂದ್ರ | ನು | ಗೃಣಾನಃ | ಇಷಂ | ಜರಿತ್ರೇ | ನದ್ಯಃ | ನ | ಪೀಪೇರಿತಿ ಪೀಪೇಃ |

ಅಕಾರಿ | ತೇ | ಹರಿವಃ | ಬ್ರಹ್ಮ | ನವ್ಯಂ | ಧಿಯಾ | ಸ್ಯಾಮ | ರಥ್ಯಃ | ಸದಾಸಾಃ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಸ್ತುತಃ ಪೂರ್ವಾರ್ಪಣಿಭಿಃ ಸಂಸ್ತುತೋ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಗೃಣಾನೋಽಸ್ಮಾಭಿಃ ಸ್ತೂಯಮಾನಸ್ತಮಿಷಮನ್ನಂ ಜರಿತ್ರೇ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಮಹ್ಯಂ ನದ್ಯೋ ನಾಧ್ವಿರ್ನದೀರಿವ ಪೀಪೇಃ | ಸ್ಯಾಯಯಿ | ಪ್ರವೃದ್ಧಂ ಕುರು | ಹೇ ಹರಿವೋ ಹರಿಸಂಜ್ಞಾ ಕಾಶ್ನೋಸೇತೇಂದ್ರ ತೇ ತುಭ್ಯಂ ನವ್ಯಂ ನವತರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ತೋತ್ರಮಕಾರಿ | ಅಸ್ಮಾಭಿಃ ಕ್ರಿಯತೇ | ರಥ್ಯೋ ರಥವಂತೋ ವಯಂ ಧಿಯಾ ಪ್ರಜ್ಞಾ ರೂಪಯಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಸದಾಸಾಸ್ತಾಂ ಸರ್ವದಾ ಭಜಮಾನಾಸ್ತದರ್ಥಂ ಹವೀರೂಪಸ್ಯಾನ್ನಸ್ಯ ದಾತಾರೋ ವಾ ಸ್ಯಾಮ | ಭೂಯಾಸ್ತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ನು—ಅತಿಶಯವಾಗಿ | ಸ್ತುತಃ—ಹಿಂದಿನ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತನಾದ ವನೂ | ನು—ಅದೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ | ಗೃಣಾನಃ—(ನಮ್ಮಿಂದಲೂ) ಸ್ತುತನಾಗತಕ್ಕವನೂ ಆಗಿ | ನದ್ಯಃ ನ—ನದಿಗಳನ್ನು ಉದಕಗಳಿಂದ ತುಂಬುವಂತೆ | ಜರಿತ್ರೇ—ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನನಗೆ | ಇಷಂ—ಅನ್ನವನ್ನು | ಪೀಪೇಃ—ತುಂಬಿಕೊಡು | ಹರಿವಃ—ಹರಿಸಂಜ್ಞಾ ಕಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ | ನವ್ಯಂ—ನೂತನವಾದ | ಬ್ರಹ್ಮ—ಸ್ತೋತ್ರವು | ಅಕಾರಿ—ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ | ರಥ್ಯಃ—ರಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನಾವು | ಧಿಯಾ—ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ | ಸದಾಸಾಃ—ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನ ಪಿಸುವವರಾಗಿ | ಸ್ಯಾಮ—ಆಗುವಂತೆ ಆನುಗ್ರಹಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಹಿಂದಿನ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತನಾದವನೂ, ಅದೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ನಮ್ಮಿಂದಲೂ ಸ್ತುತನಾಗತಕ್ಕವನೂ ಆಗಿ ನದಿಗಳನ್ನು ಉದಕಗಳಿಂದ ತುಂಬುವಂತೆ ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನನಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡು. ಹರಿಸಂಜ್ಞಾ ಕಗಳಾದ ಅಶ್ವವುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ ನೂತನವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ರಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನಾವು ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವವರಾಗಿ ಆಗುವಂತಾಗಲಿ.

English Translation.

Glorified (in the past), glorified, Indra, at present, satisfy your worshipper with food, as rivers (are filled with water): lord of horses, a new hymn has been made for you: may we, possessed of chariots, be ever diligent in your praise.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕು ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಲ್ಲದೆ ೨೦-೨೪ ನೇ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳಾಗಿ ಪರಿತವಾಗಿದೆ.

ಇಂದ್ರ ನು ಸ್ತುತಃ ನು ಗೃಣಾಣಃ ನದ್ಯಃ ನ ಜರಿತ್ರೇ ಇಷಂ ಪೀಪೇಃ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಹಿಂದೆ ಅನೇಕ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವೆ. ಈಗ ನಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವೆ. ನದಿಗಳಿಗೆ ವೃಷ್ಟ್ಯದಕವು ತುಂಬಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ನಮಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು (ಅನ್ನಾದ್ಯಾಹಾರವನ್ನು) ತುಂಬಿ ಕೊಡು, ಎಂದರೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಕೊಡು.

ನು—ನು ಇತ್ಯೇಷೋನೇಕಕರ್ಮಾ | ಇದಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತೀತಿ ಹೇತ್ವಪದೇಶೇ | ಕಥಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತೀತ್ಯನುಪ್ಪವ್ಯೇ (ನಿ. ೧-೪) ನು ಎಂಬ ನಿಪಾತಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಇದಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತಿ ಎನ್ನುವಾಗ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಹೇತ್ವರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಥಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತಿ ಎನ್ನುವಾಗ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅಥಾಪ್ರಪಮಾರ್ಥೇ ಭವತಿ | ಉಪಮಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಾಗಲೂ ಸಹ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಅಪ್ತೋ ನ ಚಕ್ರೋಃ ಶೂರ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತು ತೇ ಮಹ್ಮಾ ರಿರಿಚೇ ರೋದಸ್ಯೋಃ |

ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ನು ತೇ ಪುರುಷೂತ ವಯಾ ವ್ಯೂ ೩ ತಯೋ ರುರುಹುರಿಂದ್ರ ಪೂರ್ವೀಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೬-೨೪-೩)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಉದಾಹರಿಸಿ (ನಿ. ೧-೪), ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ನು ತೇ | ವೃಕ್ಷಸ್ಯೇವ ತೇ | ವೃಕ್ಷದಂತೆ ಅಥವಾ ವೃಕ್ಷದ ಶಾಖೆಗಳಂತೆ ಎಂದು ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಮಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ—

ನೂ ಮರ್ತೋ ದಯತೇ ಸನಿಷ್ಯನ್ಯೋ ವಿಷ್ಣವ ಉರುಗಾಯಾಯ ದಾಶತ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೧೦೦-೧೧)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಬೇಗನೆ, ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಎಂಬರ್ಥವೂ,

ನೂ ಇಂದ್ರ ಶೂರ ಸ್ತವಮಾನ ಊತೀ ಬ್ರಹ್ಮಜೂತಸ್ತನ್ನಾ ವಾವೃಧಸ್ತು |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೧೯-೧೧)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಯುಗಳಲ್ಲಿ ನು ಎಂದರೆ ಅದ್ವೈತ, ಈಗ, ಒಡನೆಯೇ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುವುದೆಂದು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಉದಾಹರಣೆ ಸಹಿತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತವಾದ ಋಕ್ಯಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಂ ಬೇಗನೆ, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಎಂದರ್ಥವು.

ಜರಿತ್ರೇ—ಜರಿತ್ಯಶಬ್ದವು ಸ್ತೋತ್ರನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ (ನಿ. ೩-೧೯) **ಜರಿತಾ ಗರಿತಾ** (ನಿ. ೧-೭) ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವೂ ಇರುವುದರಿಂದ **ಜರಿತ್ರೇ** ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ನನಗೆ ಎಂದರ್ಥವು.

ನ—ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು—

**ನೇತಿ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥೀಯೋ ಭಾಷಾಯಾಂ | ಉಭಯಮನ್ವಾಧಾಯ್ಯಂ | ನೇಂದ್ರಂ ದೇವ-
ಮಮಂಸತ ಇತಿ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥೀಯಃ ಪುರಸ್ತಾದುಪಚಾರಸ್ತಸ್ಯ ಯತ್ಪ್ರತಿಷೇಧಃ |
ದುರ್ಮದಾಸೋ ನ ಸುರಾಯಾಂ ಇತ್ಯುಪಮಾರ್ಥೀಯಃ | ಉಪರಿಷ್ವಾದುಪಚಾರಸ್ತಸ್ಯ
ಯೇನೋಪಮಿಮಾತೇ ||** (ನಿ. ೧-೪)

ಎಂದರೆ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ, ವೇದಭಾಷೆಯಲ್ಲದ ಆಧುನಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ (ಇಲ್ಲ, ಅಲ್ಲ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಇದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಉಪಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ—**ನೇಂದ್ರಂ ದೇವಮಮಂಸತ** ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿನ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಪ್ರತಿಷೇಧವೆಂದರೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅಥವಾ ಎದುರಿಗೆ ಹೊಗಳಿದೇ ಇರುವುದು. ಇಂದ್ರನನ್ನು ದೀಪ್ತಿಯುಕ್ತನಾದವನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ (ನ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ) ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಇಂದ್ರನ ವಿಷಯಕವಾದ ಉಪಚಾರೋಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥ ಎಂದು ಹೆಸರು. **ದುರ್ಮದಾಸೋ ನ ಸುರಾಯಾಂ** ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಪಮಾರ್ಥವನ್ನು (ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು) ಸೂಚಿಸುವುದು. ಮದ್ಯವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿದ ಜನರಂತೆ ದುರಹಂಕಾರವುಳ್ಳವರು ಎಂದು ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಾವಗುಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಾವಗುಣಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಹೇಳುವುದೇ ಉಪಮಾರ್ಥವು. ಮದ್ಯಪಾನಮಾಡಿದವರು ಮತಿಹೀನರಾಗಿ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ನೀಚಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವರು. ಆ ಜನರಂತೆ ದುರಹಂಕಾರವುಳ್ಳವರು ಎಂಬುದೇ ಉಪಮಾರ್ಥವು. ಈ ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ನ ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೂ, ಇವ ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಈ ವಿಧವಾದ ಉಪಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದು. ಬಳಸುವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ **ಇವ** ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗನೂತ್ರವಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತದ ಉಪಸಂಹಾರರೂಪವಾದ ಈ ಋಕ್ಯಿನಲ್ಲಿ ವಾಮದೇವಋಷಿಯು ದೇವತೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನರ್ಪಿಸಿ ದೇವತೆಯ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುವುದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಇವೃತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

ಕಾ ಸುಷ್ಪತಿರಿತ್ಯೇಕಾದಶರ್ಚೆಂ ತೈತೀಯಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಮೃಂದ್ರಂ | ದಶಮ್ಯ-
ನುಷ್ಪಸ್ ಶಿಷ್ಟಾಸ್ತಿಸ್ಪಭಃ | ತಥಾ ಚಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ | ಕಾ ಸುಷ್ಪತಿರುಪಾಂತ್ಯಾನುಷ್ಪಬಿತಿ |
ವಿನಿಯೋಗೋ ಲೈಂಗಿಕಃ ||

ಅನುವಾದವು—ಕಾ ಸುಷ್ಪತಿಃ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೂರನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.
ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆನ್ನೊಂದು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು ; ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು ;
ಈ ಸೂಕ್ತದ ಹತ್ತನೆಯ ಋಕ್ಕು ಅನುಷ್ಪಪ್‌ಭಂದಸ್ತವು. ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳು ತ್ರಿಷ್ಟಪ್‌ಭಂದಸ್ತವು. ಅನುಕ್ರಮ-
ಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಕಾ ಸುಷ್ಪತಿರುಪಾಂತ್ಯಾನುಷ್ಪಪ್ ಎಂಬ ಹೇಳಿರುವುದು. ವಿನಿಯೋಗವು ಲೈಂಗಿಕವು.

ಸೂಕ್ತ—೨೪

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೩ || ಸೂಕ್ತ—೨೪ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೬ || ವರ್ಗ—೧೧, ೧೨ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಪಂಕ್ತಿ—೧೧ ||

ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

ದೇವತಾ—ಇಂದ್ರಃ ||

ಭಂದಃ—೧-೯, ೧೧ ತ್ರಿಷ್ಟಪ್ | ೧೦ ಅನುಷ್ಪಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕಾ ಸುಷ್ಪತಿಃ ಶವಸಃ ಸೂನುಮಿಂದ್ರಮರ್ವಾ ಚೀನಂ ರಾಧಸ ಆವರ್ತತ್ |

ದದಿರ್ಹಿ ವೀರೋ ಗೃಣತೇ ವಸೂನಿ ಸ ಗೋಪತಿನಿಷ್ಪಿಧಾಂ ನೋ
ಜನಾಸಃ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಾ | ಸುಷ್ಪತಿಃ | ಶವಸಃ | ಸೂನುಂ | ಇಂದ್ರಂ | ಆರ್ವಾಚೀನಂ | ರಾಧಸೇ | ಆ | ಆವರ್ತತ್ |

ದದಿಃ | ಹಿ | ವೀರಃ | ಗೃಣತೇ | ವಸೂನಿ | ಸಃ | ಗೋಪತಿಃ | ನಿಷ್ಪಿಧಾಂ | ನಃ | ಜನಾಸಃ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಕಾ ಕೀದೃಶೀ ಸುಷ್ಪತಿಃ ಶವಸಃ ಸೂನುಂ ಬಲಸ್ಯ ಪುತ್ರಂ | ಅತಿಬಲಿನಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಆರ್ವಾ-
ಚೀನಮಸ್ತದಭಿಮುಖಮಿಂದ್ರಂ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಯುಕ್ತಂ ರಾಧಸೇ ಧನಾಯಾಸ್ಮಭ್ಯಂ ಧನಂ ದಾತುಮಾ

ವರ್ತತ | ಅವರ್ತಯೇತ್ | ಹೇ ಜನಾಸೋ ಜನಾ ಯಜಮಾನಾ ವೀರೋ ವಿಕ್ರಾಂತೋ ಗೋಪತಿಃ
ಪಶ್ವಾದಿಧನಸ್ಯ ಪಾಲಕಃ ಸ ಇಂದ್ರೋ ನಿಷ್ಪಿಧಾಂ ನಿಷ್ಪೇದ್ಧಾಣಾಂ ಶತ್ರುಣಾಂ ಸಂಬಂಧೀನಿ ವಸೂನಿ
ಧನಾನಿ ಗೃಣತೇ ಗೃಣದ್ಭ್ಯಃ ಸ್ತೋತೃಭ್ಯೋ ನೋಽಸ್ಯಭ್ಯಂ ದದಿಹಿ | ದಾತಾ ಖಲು ಭವತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಕಾ—ಎಂತಹ | ಸುಷ್ಪ್ರತಿಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ತುತಿಯು | ಶವಸಃ ಸೂನುಂ—ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನಾದ (ಅತ್ಯಂತ
ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ) | ಇಂದ್ರಂ—ಇಂದ್ರನನ್ನು | ರಾಧಸೇ—ನಮಗೆ ಧನವನ್ನು ಕೊಡಲು | ಅರ್ವಾಚೀನಂ—
ನಮಗೆ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿರುವಂತೆ | ಆ ವರ್ತತ—ತಿರುಗಿಸಬಲ್ಲದ್ದು? | ಜನಾಸಃ—ಮಾನವರಾದ ಯಜಮಾನರೇ |
ವೀರಃ—ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ | ಗೋಪತಿಃ—ಪಶ್ವಾದಿಧನಗಳಿಗೆ ಪಾಲಕನೂ ಆದ | ಸಃ—ಇಂದ್ರನು | ನಿಷ್ಪಿಧಾಂ—
ತಡೆಗಟ್ಟತಕ್ಕ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ | ವಸೂನಿ—ಧನಗಳನ್ನು | ಗೃಣತೇ—ಅವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸತಕ್ಕ | ನಃ—
ನಮಗೆ | ದದಿಹಿ—ಕೊಡತಕ್ಕವನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ನಮಗೆ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಸಮರ್ಥನೂ ಅತ್ಯಂತಶಕ್ತನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ನಮಗೆ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿ
ತಿರುಗುವಂತೆಯೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವಂತೆಯೂ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಸ್ತುತಿಯು ಮಾಡಬಲ್ಲದು? ಮಾನವರಾದ
ಎಲ್ಲ ಯಜಮಾನರೇ, ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ, ಪಶ್ವಾದಿಧನಗಳಿಗೆ ಪಾಲಕನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು ವೀರೋಧಿಗಳಾದ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ
ಸೇರಿದ ಧನಗಳನ್ನು ಕಸಿದು ಅವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ನಮಗೆ ಕೊಡುವವನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

English Translation.

What suitable praise may bring the son of strength, Indra, before us,
to give us wealth : the hero, the lord of cattle, is the donor, oh man, of
the wealth of his adversaries to him who glorifies him.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಶವಸಃ ಸೂನುಂ—ಶವಸಃ ಸೂನುಂ, ಸಹಸಃ ಪುತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಪರ
ವಾಗಿಯೇ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವವು. ಅಗ್ನಿಮಧನಮಾಡುವಾಗ ಬಲಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿ ಕಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ
ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಬಲದ (ಬಲಪ್ರಯೋಗಮಾಡುವುದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ) ಪುತ್ರ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿತವಾಗಿರುವುದು ರೂಢಿ
ಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಇಂದ್ರನ ಪರವಾಗಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಹೇಳಿರುವಂತೆ
ಅತಿಬಲಿನಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಅತ್ಯಂತ ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು
ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಸಃ ನಿಷ್ಪಿಧಾಂ ವಸೂನಿ ಗೃಣತೇ ನಃ ದದಿಹಿ—ಆ ಇಂದ್ರನು ನಮ್ಮನ್ನು ಇರೋಧಿಸುವ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ
ಸೇರಿದ ಧನಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಎಂದರೆ ನಾವು ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುವಾಗ

ನಮಗೆ ಇಂದ್ರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಜಯವುಂಟಾಗಿ ಶತ್ರುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಧನಗಳು ನಮಗೆ ದೊರಕುವವು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸ ವೃತ್ತ್ರಹತ್ಯೇ ಹವ್ಯಃ ಸ ಈಡ್ಯಃ ಸ ಸುಷ್ಪತ ಇಂದ್ರಃ ಸತ್ಯರಾಧಾಃ |

ಸ ಯಾಮುನ್ನಾ ಮುಘವಾ ಮರ್ತ್ಯಾಯ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೇ ಸುಷ್ವಯೇ ವರಿವೋ
ಧಾತ್ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಃ | ವೃತ್ತ್ರಹತ್ಯೇ | ಹವ್ಯಃ | ಸಃ | ಈಡ್ಯಃ | ಸಃ | ಸುಷ್ಪತಃ | ಇಂದ್ರಃ | ಸತ್ಯರಾಧಾಃ |

ಸಃ | ಯಾಮುನ್ | ಅ | ಮುಘವಾ | ಮರ್ತ್ಯಾಯ | ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೇ | ಸುಷ್ವಯೇ | ವರಿವಃ | ಧಾತ್ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸ ಇಂದ್ರೋ ವೃತ್ತ್ರಹತ್ಯೇ ವೃತ್ತ್ರಾಣಾಂ ಶತ್ರುಣಾಂ ಹತ್ಯೇ ಹನನೇ ನಿಮಿತ್ತಭೂತೇ ಸತಿ ಯಾಮುನ್ಯದ್ಧೇ ಹವ್ಯ ಆಹ್ವಾತವ್ಯೋ ಭವತಿ | ಸ ಇಂದ್ರ ಈಡ್ಯಃ ಸ್ತುತೋ ಭವತಿ | ಸ ಇಂದ್ರಃ ಸುಷ್ಪತಃ ಸನ್ ಸತ್ಯರಾಧಾ ಯಜಮಾನೇಭ್ಯೋ ವಾತುಂ ಸತ್ಯಧನೋ ಭವತಿ | ಮುಘವಾ ಧನನಾನ್ ಸ ಇಂದ್ರೋ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೇ ಸ್ತೋತ್ರಮಿಚ್ಛತೇ ಸುಷ್ವಯೇ ಸೋಮಂ ಸುನ್ವತೇ ಮರ್ತ್ಯಾಯ ಮನುಷ್ಯಾಯ ಯಜಮಾನಾಯ ವರಿವೋ ಧನಂ | ವರಿವ ಇತಿ ಧನನಾನ್ವೃತತ್ | ಅ ಧಾತ್ | ಅ ಸಮಂತಾದ್ವದಾತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಸಃ—ಇಂದ್ರನು | ವೃತ್ತ್ರಹತ್ಯೇ—ಶತ್ರುನಾಶಕವಾದ | ಯಾಮುನ್—ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ | ಹವ್ಯಃ—ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವನಾಗಿದ್ದಾನೆ | ಸಃ—ಇಂದ್ರನು | ಈಡ್ಯಃ—ಪೂಜ್ಯನು | ಸಃ ಇಂದ್ರಃ—ಪೂಜ್ಯನಾದ ಅದೇ ಇಂದ್ರನು | ಸುಷ್ಪತಃ—ಆತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತನಾದಾಗ | ಸತ್ಯರಾಧಾಃ—ಸತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಧನದಾತನಾಗುತ್ತಾನೆ | ಮುಘವಾ—ಧನವಂತನಾದ | ಸಃ—ಅದೇ ಇಂದ್ರನು | ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೇ—ಸ್ತುತಿಸೂಡತಕ್ಕವನೂ | ಸುಷ್ವಯೇ—ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡತಕ್ಕವನೂ ಆದ | ಮರ್ತ್ಯಾಯ—ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ವರಿವಃ—ಧನವನ್ನು | ಅ ಧಾತ್—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಇಂದ್ರನು ಶತ್ರುನಾಶಕವಾದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಅತ್ಯಂತ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ರೀತಿ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಇಂದ್ರನು ಯಜಮಾನರಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಸತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ

ಧನದಾತೃವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಧನವಂತನಾದ ಅದೇ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸತಕ್ಕವನೂ, ಸೋಮವನ್ನು ಅರ್ಪಣೆಗಾಗಿ ಹಿಂಡತಕ್ಕವನೂ, ನಾನವನೂ ಆದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಧನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

He, Indra, is to be invoked for the destruction of Vritra : he, the deservedly praised, is to be worshipped : the real donor of wealth, he, Maghavan, gives wealth, (acquired) in battle, to the mortal who offers him prayer and libations.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಯುದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಯವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರನ ಅನುಗ್ರಹವು ಅವಶ್ಯಕವಾದುದರಿಂದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಜಯಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವುದರಿಂದ ಅವನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ನಮಗೆ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡತಕ್ಕವನೂ, ಸೋಮರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಿ ಅದನ್ನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವವನೂ ಆದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಇಂದ್ರನು ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬಭಿಪ್ರಾಯವು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತಮಿನ್ನರೋ ವಿ ಹ್ವಯಂತೇ ಸಮೀಕೇ ರಿರಿಕ್ವಾಂಸಸ್ತನ್ವಃ ಕೃಣ್ವತ ತ್ರಾಂ |

ಮಿಥೋ ಯತ್ರಾಗಮುಭಯಾಸೋ ಅಗ್ಮನ್ನರಸ್ತೋಕಸ್ಯ ತನಯಸ್ಯ
ಸಾತೌ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತಂ | ಇತ್ | ನರಃ | ವಿ | ಹ್ವಯಂತೇ | ಸಂಽಕೇ | ರಿರಿಕ್ವಾಂಸಃ | ತನ್ವಃ | ಕೃಣ್ವತ | ತ್ರಾಂ |

ಮಿಥಃ | ಯತ್ | ತ್ರಾಗಂ | ಉಭಯಾಸಃ | ಅಗ್ಮನ್ | ನರಃ | ತೋಕಸ್ಯ | ತನಯಸ್ಯ | ಸಾತೌ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ನರೋ ನೇತಾರೋ ಮನುಷ್ಯಾಃ ಸಮೀಕೇ ಯುದ್ಧೇ ತಮಿತ್ತಮೇವೇಂಪ್ರಂ ವಿ ಹ್ವಯಂತೇ | ವಿವಿಧಮಾಹ್ವಾನಂ ಕುರ್ವತೇ | ತನ್ವಃ ಸ್ವಕೀಯಾನಿ ಶರೀರಾಣಿ ರಿರಿಕ್ವಾಂಸಸ್ತಪಸಾ ರೇಚಯಂತೋ

ಯಜಮಾನಾಸ್ತಮೇವೇಂದ್ರಂ ತ್ರಾಂ ತ್ರಾತಾರಂ ಕೃಣ್ಣತೇ | ಕೃಣ್ಣತೇ | ಕುರ್ವತೇ | ಯದ್ಯದಾ ಮಿಥಃ
ಪರಸ್ಪರಂ ಸಂಗತಾ ಉಭಯಾಸ ಉಭಯೇ ಯಜಮಾನಾಃ ಸ್ತೋತಾರಕ್ಷ ತ್ಯಾಗಂ ತ್ಯಾಗೇರ್ತಾರಂ
ದಾತಾರಮಿಂದ್ರಮಗ್ನಿಂ ಉಪಗಚ್ಛಂತಿ ತದಾ ನರ ಉಭಯವಿಧಾ ಮನುಷ್ಯಾಸ್ತೋಕಸ್ಯ ಪುತ್ರಸ್ಯ
ತನಯಸ್ಯ ಪೌತ್ರಸ್ಯ ಚ ಸಾತಾ ಲಾಭೇ ನಿಮಿತ್ತಭೂತೇ ಸತಿ ತಮೇವೇಂದ್ರಂ ತ್ರಾತಾರಂ ಕುರ್ವಂತೀತಿ
ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ನರಃ—ಮಾನವರು | ಸಮೀಕೇ—ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ | ತಮಿತ್—ಅದೇ ಇಂದ್ರನನ್ನು (ಇಂದ್ರನನ್ನೇ) |
ವಿ ಹ್ವಯಂತೇ—ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ | ತನ್ಮಃ—ತಮ್ಮ ಶರೀರಗಳನ್ನು | ರಿರಿಕ್ವಾಂಸಃ—
ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೃಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಯಜಮಾನರು | ತ್ರಾಂ—(ಇಂದ್ರನನ್ನೇ) ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಕನಾಗಿರುವಂತೆ |
ಕೃಣ್ಣತೇ—ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ | (ಮತ್ತು) ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ಉಭಯಾಸಃ—ಯಜಮಾನರೂ,
ಸ್ತೋತೃಗಳೂ | ಮಿಥಃ—ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು | ತ್ಯಾಗಂ—ದಾನಿಯಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು | ಅಗ್ನಿಂ—
ಸಮೀಪಿಸುವರೋ ಆಗ | ನರಃ—ಎರಡು ಗುಂಪಿನವರೂ | ತೋಕಸ್ಯ—ಪುತ್ರರೂಪವಾದುದೂ | ತನಯಸ್ಯ—
ಪೌತ್ರರೂಪವಾದುದೂ ಆದ ಧನವನ್ನು | ಸಾತಾ—ಪಡೆಯುವ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ (ಇಂದ್ರನನ್ನು ಆರಿಸುವರು).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಮಾನವರಾದ ಯಜಮಾನರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಇಂದ್ರನನ್ನೇ ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿ
ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ಶರೀರಗಳನ್ನು ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೃಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಯಜಮಾನರು
ಅವನನ್ನೇ ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಯಜಮಾನರೂ, ಸ್ತೋತೃಗಳೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು
ದಾನಿಯಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ ಎರಡು ಗುಂಪಿನವರೂ ಸಹ ಪುತ್ರರೂಪವಾದುದೂ, ಪೌತ್ರರೂಪವಾದುದೂ
ಆದ ಧನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

English Translation.

Men verily call upon him in battle : the (devout) inflictors of auster-
ity upon their persons constitute him their preserver : when both (the
worshipper and the priest) approach together the bountiful Indra, men
(succeed) in (obtaining) the gift of sons and grandsons.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಚ ||

ಕ್ರತೂಯಂತಿ ಕ್ಷಿತಯೋ ಯೋಗ ಉಗ್ರಾಶುಷಾಣಾಸೋ ಮಿಥೋ

ಅರ್ಣ ಸಾತೌ |

ಸಂ ಯದ್ವಿಶೋನವೃತ್ತಂತ ಯುಧ್ಮಾ ಆದಿನ್ನೇನು ಇಂದ್ರಯಂತೇ
ಅಭೀಕೇ || ೪ ||

|| ಪದಸಾರಃ ||

ಕ್ರತುಯಂತಿ | ಕ್ಷಿತಯಃ | ಯೋಗೇ | ಉಗ್ರ | ಅಶುಷಾಣಾಸಃ | ಮಿಥಃ | ಅರ್ಣಸಾತೌ |

ಸಂ | ಯತ್ | ವಿಶಃ | ಅವೃತ್ತಂತ | ಯುಧ್ಮಾಃ | ಅತ್ | ಇತ್ | ನೇಮೇ | ಇಂದ್ರಯಂತೇ |
ಅಭೀಕೇ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಉಗ್ರೋದ್ಗೋರ್ಣಬಲೇಂದ್ರ ಅಶುಷಾಣಾಸೋ ನ್ಯಾಪ್ನವಂತಃ ಕ್ಷಿತಯೋ ಮನುಷ್ಯಾಃ |
ಕ್ಷಿತಯಃ ಇತಿ ಮನುಷ್ಯನಾಮೈತತ್ | ಅರ್ಣಸಾತೌ ಸಸ್ಯಾದಿಫಲಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಮುದಕಲಾಭೇ ನಿಮಿತ್ತೇ ಸತಿ
ಮಿಥಃ ಪರಸ್ಪರಂ ಯೋಗೇ ಸಂಬಂಧೇ ಸತಿ ಕ್ರತೂಯಂತಿ | ಕ್ರತೂನಿ ಕರ್ಮಾಣೀಚ್ಛಂತಿ | ಯದ್ವಿದ್ವಾ
ಯುಧ್ಮಾ ಯೋಧಯಿತ್ರೋ ವಿಶಃ ಪ್ರಜಾ ಅಭೀಕೇ ಯುದ್ಧೇ | ಅಭೀಕ ಇತಿ ಸಂಗ್ರಾಮನಾಮೈತತ್ |
ಸಮವೃತ್ತಂತ ಸಂವರ್ತಂತೇ ಪರಸ್ಪರಂ ಸಂಗಚ್ಛಂತೇ ಆದಿತ್ ತದಾನೀನೋನ ನೇಮೇ ಕೇಚನ
ಭಾಗ್ಯವಂತೋ ಯೋಧಕಾ ಇಂದ್ರಯಂತೇ | ಯುದ್ಧ ಇಂದ್ರಮಿಚ್ಛಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಉಗ್ರ—ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಅಶುಷಾಣಾಸಃ—ವೃಷ್ಟಿಗಾಗಿ ತವಕಪಡುತ್ತಿರುವ
ಕ್ಷಿತಯಃ—ಮಾನವರು | ಅರ್ಣಸಾತೌ—ವೃಷ್ಟ್ಯರ್ಥವಾಗಿ | ಮಿಥಃ—ಒಟ್ಟಿಗೆ | ಯೋಗೇ—ಕೂಡಿ
ಕೊಂಡು | ಋತೂಯಂತಿ—ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೆ | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ಯುಧ್ಮಾಃ—
ಯುದ್ಧಕಾಮರಾದ | ವಿಶಃ—ಪ್ರಜೆಗಳು | ಅಭೀಕೇ—ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ | ಸಂ ಅವೃತ್ತಂತ—ಒಟ್ಟಿಗೆ ನೇರು
ತ್ತಾರೋ | ಆದಿತ್—ಆಗಲೇ | ನೇಮೇ—ಕೆಲವು ಪುಣ್ಯವಂತರು ಮಾತ್ರ | ಇಂದ್ರಯಂತೇ—ಪ್ರಭುವಾದ
ನಿನ್ನನ್ನು ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಅವೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಕಟಿತನಾದುದೂ, ಭಯಂಕರನಾದುದೂ ಆದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ವೃಷ್ಟಿಗಾಗಿ ತವಕಪಡುತ್ತಿರುವ
ಮಾನವರು ವೃಷ್ಟ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಾವಾಗ ಯುದ್ಧಕಾಮ
ರಾದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಸೇರುತ್ತಾರೋ ಆಗ ಕೆಲವು ಸುಕೃತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಭುವಾದ ನಿನ್ನನ್ನು
ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವೇಕ್ಷಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

Powerful Indra, men variously dispersed, come mutually together to celebrate sacred rites for the sake of obtaining rain: when men who are combatants assemble in battle, there are some of them who rely upon Indra.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆದಿತ್ಯ ನೇಮ ಇಂದ್ರಿಯಂ ಯಜಂತ ಆದಿತ್ಯಕ್ತಿಃ ಪುರೋಳಾಶಂ ರಿರಿಚ್ಯಾತ್ |

ಆದಿತ್ಯೋಮೋ ನಿ ಪಪೃಚ್ಯಾತ್ ಅಸುಸ್ವೀನಾದಿಜ್ವ ಜೋಷ ವೃಷಭಂ ಯಜಧ್ಯೈ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಆತ್ | ಇತ್ | ಹ | ನೇಮೇ | ಇಂದ್ರಿಯಂ | ಯಜಂತೇ | ಆತ್ | ಇತ್ | ಪಕ್ತಿಃ | ಪುರೋಳಾಶಂ |
ರಿರಿಚ್ಯಾತ್ |

ಆತ್ | ಇತ್ | ಸೋಮಃ | ನಿ | ಪಪೃಚ್ಯಾತ್ | ಅಸುಸ್ವೀನ್ | ಆತ್ | ಇತ್ | ಜುಜೋಷ | ವೃಷಭಂ |
ಯಜಧ್ಯೈ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಆದಿತ್ಯದಾನೀಮೇವ ಯುದ್ಧಕಾಲೇ ನೇಮೇಽನ್ಯೇ ಯೋಧಾ ಇಂದ್ರಿಯಂ ಬಲವಂತಮಿಂದ್ರಂ ಯಜಂತೇ ಹ | ಪೂಜಯಂತಿ ಖಲು | ಕಶ್ಚಿದಾದಿದನಂತರಮೇವ ಪುರೋಳಾಶಂ ಸಿಷ್ಯರೂಪಂ ಹನಿಃ ಪಕ್ತಿಃ ಪಚಿನ್ ರಿರಿಚ್ಯಾತ್ | ಇಂದ್ರಾಯ ದದ್ಯಾತ್ | ಆದಿದನಂತರಮೇವ ಸೋಮೋಽಭಿಷುತಸೋಮೋ ಯಜಮಾನೋಽಸುಸ್ವೀನನಭಿಷುತಸೋಮಾನ್ಯಜಮಾನಾನ್ತಿ ಪಪೃಚ್ಯಾತ್ | ಧನೈಃ ಸೃಥಕ್ಕುರ್ಯಾತ್ | ಆದಿದನಂತರಮೇವ ಕಶ್ಚಿದ್ವೃಷಭಂ ಕಾಮಾನಾಂ ವರ್ಷಿತಾರನಿಂದ್ರಂ ಯಜಧ್ಯೈ ಯಷ್ಟುಂ ಜುಜೋಷ | ಸೇವತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಆದಿತ್—ಯುದ್ಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದೊಡನೆಯೇ | ನೇಮೇ—ಕೆಲವು ಯೋಧರು | ಇಂದ್ರಿಯಂ—ಶಕ್ತಿವಂತನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು | ಯಜಂತೇ ಹ—ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ | ಆದಿತ್—ಆ ಒಡನೆಯೇ | ಪುರೋಳಾಶಂ—ಪುರೋಡಾಶರೂಪವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು | ಪಕ್ತಿಃ—ಪಾಕಮಾಡಿ | ರಿರಿಚ್ಯಾತ್—ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ |

ಅದಿತ್—ಒಡನೆಯೇ | ಸೋಮಃ—ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡಿದ ಯಜಮಾನನು | ಅಸುಷ್ವೀನ್—(ಯಜ್ಞಕರ್ತನಲ್ಲದ ಆದುದರಿಂದಲೇ) ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡದಿರುವ ಮಾನವರನ್ನು | ಪಪ್ತಚ್ಯಾತ್—ತನ್ನಿಂದ ಬೇರೆಮಾಡುತ್ತಾನೆ | ಅದಿತ್—ಕೂಡಲೇ | ವೃಷಭಂ—ಕಾಮವರ್ಷಕನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ | ಯಜಧ್ಯೈ—ಯಾಗ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ | ಜುಜೋಷ—ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯುದ್ಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದೊಡನೆಯೇ, ಕೆಲವು ಯೋಧರು ಶಕ್ತಿಪಂತನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಒಡನೆಯೇ, ಪುರೋಡಾಶರೂಪವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಪಾಕಮಾಡಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಡನೆಯೇ ಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡಿದ ಯಜಮಾನನು ಯಜ್ಞಕರ್ತನಲ್ಲದ (ಆದುದರಿಂದಲೇ) ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡದಿರುವ ಮಾನವನಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕೂಡಲೇ, ಕಾಮವರ್ಷಕನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ ಯಾಗಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

Thereupon some verily worship the powerful (Indra); thereupon one man prepares the buttered cake that he may offer it to (Indra); thereupon the offerer of the Soma he distinguishes from him who presents no libation; thereupon some one rejoices to worship the showerer (of benefits).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕೃಣೋತ್ಯಸ್ತೈ ವರಿವೋ ಯ ಇತ್ಥೇಂದ್ರಾಯ ಸೋಮಮುಶತೇ ಸುನೋತಿ |
ಸದ್ಧೀಚೀನೇನ ಮನಸಾವಿವೇನಂ ತಮಿತ್ಸಖಾಯಂ ಕೃಣುತೇ ಸಮತ್ಸು ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕೃಣೋತಿ | ಅಸ್ತೈ | ವರಿವಃ | ಯಃ | ಇತ್ಥಾ | ಇಂದ್ರಾಯ | ಸೋಮಂ | ಉಶತೇ | ಸುನೋತಿ |
ಸದ್ಧೀಚೀನೇನ | ಮನಸಾ | ಅವಿವೇನಂ | ತಂ | ಇತ್ | ಸಖಾಯಂ | ಕೃಣುತೇ | ಸಮತ್ಸು || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯೋ ಯಜಮಾನಃ ಸೋಮಮುಶತೇ ಕಾಮಯಮಾನಾಯೇತ್ಥಾಮುತ್ರ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕೇ ಸ್ಥಿತಾಯೇಂದ್ರಾಯ ಸುನೋತಿ ಅಭಿಷವಂ ಕರೋತಿ ಇಂದ್ರೋಽಪ್ಯಸ್ತೈ ಯಜಮಾನಾಯ ವರಿವೋ

ಧನಂ ಕೃಣೋತಿ | ಕರೋತಿ | ಸದ್ರೀಚೀನೇನ ಸಂಗತೇನ ಮನಸಾ ಪ್ರವಣೇನ ಚಿತ್ತೇನಾವೇನಂ |
ವೇನತಿಃ ಕಾಂತಿಕರ್ಮಾ | ವಿವೇನೋ ವಿಗತೇಚ್ಛಃ | ತದನ್ಯೋಽವಿನೇನಃ | ಆತ್ಮಾನಂ ಕಾಮಯಮಾನಂ
ತಮಿತ್ತಮೇವ ಸುನ್ಮಂತಂ ಯಜಮಾನಂ ಸಖಾಯಂ ಮಿತ್ರಂ ಸಮತ್ಸು ಸಂಗ್ರಾಮೇಷ್ವಿಂದ್ರಃ ಕೃಣುತೇ |
ಕರೋತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯಃ—ಯಾವ ಯಜಮಾನನು | ಸೋಮಂ—ಸೋಮವನ್ನು | ಉಶತೇ—ಇಚ್ಛಿಸುವ | ಇಂದ್ರಾಯ—
ಇಂದ್ರನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ | ಸುನೋತಿ—ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವನೋ | ಆಸ್ಮೈ—ಅಂತಹ ಯಜಮಾನನಿಗಾಗಿ |
ಇತ್ಥಾ—(ಇಂದ್ರನು) ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಹ | ವರಿವಃ—ಧನವನ್ನು | ಕೃಣೋತಿ—ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ |
ಸದ್ರೀಚೀನೇನ—ಯೋಗರೂಪದಲ್ಲಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ | ಮನಸಾ—ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ | ಅವಿನೇನಂ—ತನ್ನನ್ನೇ
ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ | ತಮಿತ್—ಆ ಯಜಮಾನನನ್ನೇ | ಸಖಾಯಂ—ಮಿತ್ರನನ್ನಾಗಿ | ಸಮತ್ಸು—
ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ | ಕೃಣುತೇ—ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಸೋಮವನ್ನಿಚ್ಛಿಸುವ ಇಂದ್ರನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಅರ್ಪಣೆಗಾಗಿ
ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವನೋ ಅಂತಹ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಇಂದ್ರನು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಧನವನ್ನು
ಒದಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯೋಗರೂಪದಲ್ಲಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತನ್ನನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸಿ ತನ್ನ ಸಹಾಯವನ್ನು
ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ಯಜಮಾನನನ್ನೇ ಇಂದ್ರನು ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

Indra bestows wealth upon him who offers a libation to him, desiring
it, though in another sphere ; and with an humble mind, makes him who
is devoted to him his friend in combats.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯ ಇಂದ್ರಾಯ ಸುನವತ್ಸೋಮಮದ್ಯ ಪಚಾತ್ಪಕ್ವೀರುತ ಭೃಜ್ವಾತಿ
ಧಾನಾಃ |

ಪ್ರತಿಮನಾಯೋರುಚಿಧಾನಿ ಹರ್ಯಂತಸ್ಮಿನ್ನಧದ್ವ್ಯಷಣಂ ಶುಷ್ಮಮಿಂದ್ರಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯಃ | ಇಂದ್ರಾಯ | ಸುನವತ್ | ಸೋಮಂ | ಅದ್ಯ | ಪಚಾತ್ | ಪಕ್ತೀಃ | ಉತ | ಭೃಜ್ಜಾತಿ | ಧಾನಾಃ |
ಪ್ರತಿ | ಮನಾಯೋಃ | ಉಚಥಾನಿ | ಹರ್ಯನ್ | ತಸ್ಮಿನ್ | ದಧತ್ | ವೃಷಣಂ | ಶುಷ್ಮಂ | ಇಂದ್ರಃ ||೨||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅದ್ಯಾಸ್ತಿನಿವಸೇ ಯೋ ಯಜಮಾನ ಇಂದ್ರಾಯ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಯುಕ್ತಾಯ ದೇನಾಯ
ಸೋಮಂ ಸೋಮಲಕ್ಷಣಮನ್ನಂ ಸುನವತ್ ಸುನುಯಾತ್ ಅಭಿಷವಂ ಕುರ್ಯಾತ್ | ತಥಾ ಯಃ
ಪಕ್ತೀಃ ಪಕ್ತವ್ಯಾಂಶ್ಚ ಪುರೋಡಾಶಾದೀನ್ವಚಾತ್ ಪಚೇತ್ ಪಚನಂ ಕುರ್ಯಾತ್ | ಉತಾಪಿ ಚ ಯೋ
ಧಾನಾ ಭರ್ಜನಯೋಗ್ಯಾನ್ಯವಾನ್ | ಅತ್ರ ಭೃಷ್ಟಯವನಾಪಿ ಧಾನಾಶಬ್ದಸ್ತದ್ಯೋಗ್ಯಂ ಯವಮಾತ್ರಂ
ಲಕ್ಷಯತಿ | ಭೃಜ್ಜಾತಿ ಭೃಜ್ಜೇತ್ ಭರ್ಜನಂ ಕುರ್ಯಾತ್ | ಇಂದ್ರೋ ಮನಾಯೋಃ ಸ್ತುತಿಮಿಚ್ಛತೋ
ಯಜಮಾನಸ್ಯೋಚಥಾನಿ ಸ್ತೋತ್ರಾಣಿ ಪ್ರತಿ ಹರ್ಯನ್ ಪ್ರತಿಕಾಮಯಮಾನಃ ಸನ್ ತಸ್ಮಿನ್ಯಜಮಾನೇ
ವೃಷಣಂ ಕಾಮಾನಾಂ ವರ್ಷಣಸಮರ್ಥಂ ಶುಷ್ಮಂ ಬಲಂ ದಧತ್ | ಧಾರಯತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅದ್ಯ—ಇಂದು | ಯಃ—ಯಾವ ಯಜಮಾನನು | ಇಂದ್ರಾಯ—ಇಂದ್ರನನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಸೋಮಂ—
ಸೋಮವನ್ನು | ಸುನವತ್—ಹಿಂಡುವನೋ | ಪಕ್ತೀಃ—ಪಾಕಯೋಗ್ಯವಾದ ಪುರೋಡಾಶಾದಿಗಳನ್ನು |
ಪಚಾತ್—ಪಕ್ತಮಾಡುವನೋ | ಉತ—ಮತ್ತು | ಧಾನಾಃ—ಯವಾದಿ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು | ಭೃಜ್ಜಾತಿ—
ಹುರಿದು ಭಕ್ಷಣಯೋಗ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವನೋ (ಅಂತಹ) | ಮನಾಯೋಃ—ಸ್ತುತಿಕರ್ತನಾದ ಯಜಮಾನನ |
ಉಚಥಾನಿ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ಪ್ರತಿ ಹರ್ಯನ್—ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾ |
ತಸ್ಮಿನ್—ಅ ಯಜಮಾನನಲ್ಲಿ | ವೃಷಣಂ—ಕಾಮವರ್ಷಕವಾದ | ಶುಷ್ಮಂ—ಬಲವನ್ನು | ದಧತ್—
ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಇಂದು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಉದ್ವೇಶಿಸಿ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡಿಯೂ,
ಪಾಕಯೋಗ್ಯವಾದ ಪುರೋಡಾಶಾದಿಗಳನ್ನು ಪಕ್ತಮಾಡಿಯೂ, ಯವಾದಿ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹುರಿದು ಭಕ್ಷಣಕ್ಕೆ
ಯೋಗ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಯೂ, ತನ್ನ ಸ್ತುತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವನೋ, ಅಂತಹ ಯಜಮಾನನ
ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಆಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾ ಅವನಲ್ಲಿ ಕಾಮವರ್ಷಕವಾದ ಬಲವನ್ನು ಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

Indra accepting graciously the praises of his devoted (worshipper),
who to-day pours out the libation to him, who toasts the buttered cakes

or fries the barley for Indra, exercises towards him the power that grants his desires.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯದಾ ಸಮರ್ಯಂ ವ್ಯಚೇದ್ಯಘಾನಾ ದೀರ್ಘಂ ಯದಾಜಿನುಭ್ಯಮಿದರ್ಯಃ |
ಅಚಿಕ್ರದದ್ವ್ಯಷಣಂ ಪತ್ನೈಚ್ಛಾ ದುರೋಣ ಆ ನಿಶಿತಂ ಸೋಮಸುದ್ಧಿಃ ||೮||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯದಾ | ಸಮರ್ಯಂ | ನಿ | ಅಚೇತ್ | ಋಘಾನಾ | ದೀರ್ಘಂ | ಯತ್ | ಆಜಿಂ | ಅಭಿ | ಅಖ್ಯತ್ |
ಅರ್ಯಃ |

ಅಚಿಕ್ರದತ್ | ವೃಷಣಂ | ಪತ್ನೀ | ಅಚ್ಛ | ದುರೋಣೇ | ಆ | ನಿಶಿತಂ | ಸೋಮಸುತ್ಯಭಿಃ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯದಾ ಋಘಾನಾ ಶತ್ರುಣಾಂ ಹಿಂಸಕ ಇಂದ್ರಃ ಸಮರ್ಯಂ ಸಹ ಮರ್ತವ್ಯಂ ಶತ್ರುಂ
ವ್ಯಚೇತ್ ವೃಷ್ಟಾಸೀತ್ ವಿಶೇಷೇಣ ಜಾನೀಯಾತ್ | ಯದ್ಯದಾರ್ಯಃ ಸ್ವಾಮಿಂದ್ರೋ ದೀರ್ಘಮತ್ಯ-
ಧಿಕಮಾಜಿಂ ಸಂಗ್ರಾಮಮುಭ್ಯಮ್ಯತ್ ಅಭಿಪಶ್ಯೇತ್ ತದಾ ತಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ ಪತ್ನೀ ದುರೋಣೇ ಯಜ್ಞಗೃಹೇ
ಸೋಮಸುದ್ಧಿಃ ಸೋಮಂ ಸುಸ್ತದ್ಧಿರ್ಯುತ್ಪಿಗ್ನಿರ್ನಿಶಿತಂ ತೀಕ್ಷ್ಣೀಕೃತಂ | ಸೋಮಪಾನೇನೋತ್ಪಾಹ-
ವಂತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ವೃಷಣಂ ಕಾಮಾನಾಂ ವರ್ಷಿತಾರಮಿಂದ್ರಮಚ್ಛಾಭಿ ಅಚಿಕ್ರದತ್ | ಅಕ್ರಂದತಿ |
ಅಹ್ವಯತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಸದಾರ್ಥ ||

ಯದಾ—ಯಾವಾಗ | ಋಘಾವಾ—ಶತ್ರುಹಿಂಸಕನಾದ ಇಂದ್ರನು | ಸಮರ್ಯಂ—ಒಡನೆಯೇ
ಸಾಯಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ ಶತ್ರುವನ್ನು | ವ್ಯಚೇತ್—ಜಿನ್ನಾಗಿ ಅರಿತನೋ | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ಆರ್ಯಃ—
ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಇಂದ್ರನು | ದೀರ್ಘಂ—ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ | ಆಜಿಂ—ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ | ಅಖ್ಯಮ್ಯತ್—ನಿಶೇಷ
ಅಸಕ್ತಿಯಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವನೋ ಆಗ | ಪತ್ನೀ—ಅವನ ಪತ್ನಿಯು | ದುರೋಣೇ—ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿ |
ಸೋಮಸುದ್ಧಿಃ—ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವ ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳಿಂದ | ನಿಶಿತಂ—ಉತ್ಸಾಹಿತನಾದವನು | ವೃಷಣಂ—
ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನನ್ನು | ಅಚ್ಛ—ತನ್ನಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬರುವಂತೆ | ಆ ಚಿಕ್ರದತ್—ಕೂಗಿ
ಕರೆಯುತ್ತಾಳೆ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

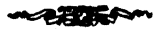
ಶತ್ರುಹಿಂಸಕನಾದ ಇಂದ್ರನು ಒಡನೆಯೇ ಸಾಯಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ ಶತ್ರುವನ್ನು ಯಾವಾಗ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಅರಿತನೋ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಇಂದ್ರನು ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಯಾವಾಗ ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ನಿಲ್ಲುವನೋ ಆಗ ಅವನ ಪತ್ನಿಯು ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವ ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳಿಂದ ಉತ್ಸಾಹಿತನಾದವನೂ, ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ತನ್ನ ಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬರುವಂತೆ ಕೂಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾಳೆ.

English Translation.

When the destroyer (of enemies) distinguishes a mortal foe ; when the lord is engaged in the long (continued) battle, (his) bride summons to the dwelling the showerer (of benefits), encompassed by the offerers of the libation.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಈ ಋಕ್ಮಿನ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಯು ಸ್ವಲ್ಪ ತೊಡಕಾಗಿರುವುದು. ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಆರ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಭುವಾದ ಇಂದ್ರನೆಂದೂ ಪತ್ನೀ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರನ ಪತ್ನಿ ಯಾದ ಇಂದ್ರಾಣಿಯೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಸ್ತ್ರೀತ್ರಮಾಡುವವರ ಪರವಾಗಿ ದೀರ್ಘಕಾಲ ನಡೆಯುವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುವಾಗ ಇಂದ್ರನಿಗಾಗಿ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿರುವ ಋತ್ವಿಗ್ಯಜಮಾನರಿಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರನ ಪತ್ನಿ ಯಾದ ಇಂದ್ರಾಣಿಯು ದೂರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಾಸಕ್ತನಾಗಿರುವ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಬರುವಂತೆ ಆಹ್ವಾನಮಾಡುವಳು ಎಂದು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುವರು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪಂಡಿತರು ಆರ್ಯ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಆ ಯಜಮಾನನು ಯುದ್ಧಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದು ಬಹಳಕಾಲದವರೆಗೂ ಬರದಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಪತ್ನಿಯು ಋತ್ವಿಜನರಿಂದ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಯಜಮಾನನ (ತನ್ನ ಪತಿಯ) ಪರವಾಗಿ ಆಹ್ವಾನಮಾಡುವಳು ಎಂಬರ್ಥವು ಈ ಋಕ್ಮಿನಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. Wilson ಎಂಬ ಆಂಗ್ಲಪಂಡಿತನು—Sayana explains ಆರ್ಯ by ಸ್ವಾಮಿ, lord, that is Indra ; and ಪತ್ನಿ in the following passage, he says is Indra's wife; but it would be more consistent with the concluding passage to render ಆರ್ಯ as the name of the orthodox Hindu, in whose behalf his wife propitiates Indra ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಭೂಯಸಾ ವಸ್ತುಮಚರತ್ಕನೀಯೋಽವಿಕ್ರೀತೋ ಅಕಾನಿಷಂ ಪುನರ್ಯನ್ |

ಸ ಭೂಯಸಾ ಕನೀಯೋ ನಾರಿರೇಚೀದ್ಧೀನಾ ದಕ್ಷಾ ವಿ ದುಹಂತಿ ಪ್ರ
ವಾಣಂ || ೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಭೂಯಸಾ | ವಸ್ತುಂ | ಅಚರತ್ | ಕನೀಯಃ | ಅವಿಕ್ರೀತಃ | ಅಕಾನಿಷಂ | ಪುನಃ | ಯನ್ |

ಸಃ | ಭೂಯಸಾ | ಕನೀಯಃ | ನ | ಅರಿರೇಚೀತ್ | ದೀನಾಃ | ದಕ್ಷಾಃ | ವಿ | ದುಹಂತಿ | ಪ್ರ | ವಾಣಂ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅತ್ರ ಋಗ್ವೇದೋ ಸಂಪ್ರದಾಯವದ್ಭಿಃ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯೈಃ ಕೇಚಿತ್ ಶ್ಲೋಕಾಃ ಪಠ್ಯಂತೇ | ತ
ಏವ ಲಿಖ್ಯಂತೇ || ಅಲ್ಪಂ ಯಃ ಪರಿಗೃಹ್ಣಾತಿ ಮೂಲ್ಯಂ ಪಣ್ಯೇನ ಭೂಯಸಾ | ಸ ಕ್ರೇತಾರಂ ಪುನರ್ಗ-
ಚ್ಛನ್ನ ವಿಕ್ರೇತಸ್ತಯಂ ಮಯಾ || ಇತಿ ಬ್ರುವನ್ಮಾಮಯತೇ ಪುನರ್ಮೂಲ್ಯಸ್ಯ ಪೂರಣಂ | ಸ ವಿಕ್ರೇತಾ
ಪುನರ್ಮೂಲ್ಯಂ ಭೂಯಸಾ ನ ಪ್ರಪೂರಯೇತ್ | ಹೀನಂ ನ ಲಭತೇ ವಸ್ತುಂ ಯದಾ ವಿಕ್ರೇತವಾನ್ಪರಾ |
ಯಥಾಸಮಯಮೇವ ಸ್ವಾತ್ತೇಯೋರ್ನ ಪುನರನ್ಯಥಾ || ಅಯಂ ವಿಕ್ರಯ ಏವೇತಿ ಸಮಯಶ್ಚೇತ್ಯತೋ
ಭನೇತ್ | ಅಥ ಮೂಲ್ಯಾರ್ಥಮೇತತ್ಸ್ಯಾದ್ವಿಜಾಯೇವ ತು ನಿರ್ಣಯಃ || ಇತ್ಯೇವಂ ಸಮಯೋಽಕಾರಿ
ತದಾ ಮೂಲ್ಯಂ ಪ್ರಪೂರ್ಯತೇ | ತಸ್ಮಾದಾದೌ ಮಯಾ ಕಾರ್ಯಃ ಸಮಯೋಽಪ್ರೇತಿ ಚಿಂತಯನ್ ||
ನಾಮದೇವೋ ವಶೀಕೃತ್ಯ ಶಕ್ರಂ ಸ್ತೋತ್ರೇಣ ಭೂಯಸಾ | ವಿಕ್ರೇಣನ್ ಸಮಯಂ ಚಕ್ರ ಇಂದ್ರಂ ಕ
ಇನುಮಿತ್ಯುಚಿ || ಅತಶ್ಚ ದ್ವೈಚ ಏಕಾರ್ಥೋ ಭೂಯಸಾ ವಸ್ತುಮಿತ್ಯಯಮಿತಿ || ಆಯಮರ್ಥಃ
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತೇ | ಕಶ್ಚಿದ್ಭೂಯಸಾ ಭೂಮ್ನಾ ಪಣ್ಯೇನ ದ್ರವ್ಯೇಣ ಕನೀಯೋಽಲ್ಪತರಂ ವಸ್ತುಂ ವಸು
ಮೂಲ್ಯಂ ಧನಮಚರತ್ | ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ಪುನರ್ಯನ್ ಕ್ರೇತಾರಂ ಪುನರ್ಗಚ್ಛನ್ ಸ ವಿಕ್ರೇತಾಯ-
ಮರ್ಥೋ ಮಯಾವಿಕ್ರೇತ ಇತಿ ಬ್ರುವನ್ನಕಾನಿಷಂ | ಮೂಲ್ಯಪೂರ್ತಿಂ ಕಾಮಯತೇ || ವ್ಯತ್ಯಯೇ-
ನೋತ್ತಮಪುರುಷಃ || ಸ ವಿಕ್ರೇತಾ ಭೂಯಸಾ ಧನೇನ ಕನೀಯೋಽಲ್ಪತರಂ ಮೂಲ್ಯಂ ನಾರಿರೇಚೀತ್ |
ಕ್ರೇತುಃ ಸಕಾಶಾನ್ ರಿಕ್ತೀಕರೋತಿ | ನ ಲಭತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ದೀನಾ ಅಸಮರ್ಥಾ ದಕ್ಷಾಃ ಸಮರ್ಥಾಶ್ಚ
ವಾಣಂ ವಚನಂ ವಿ ಪ್ರ ದುಹಂತಿ | ಯಥೋಕ್ತಂ ಕ್ರಯಕಾಲೇ ತಥೈವ ಲಭಂತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥಃ ||

ಭೂಯಸಾ—ಅಧಿಕವಾದ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ವಸ್ತುವಿಗಾಗಿ | ಕನೀಯಃ—ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪವಾದ | ವಸ್ತುಂ—
ಮೂಲ್ಯವನ್ನು | ಅಚರತ್—(ಮಾರುವವನು) ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ | ಪುನರ್ಯನ್—(ತನಗೆ ನಷ್ಟವಾಯಿತೆಂದು

ತಿಳಿದನಂತರ) ಪುನಃ ಕೊಂಡವನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ | ಅವಿಕ್ರೇತಃ—ನಿನಗೆ ನನ್ನ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾರಿಯೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ | ಅಕಾನಿಷಂ—ಪದಾರ್ಥದ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಬರಬೇಕಾದ ಬಾಕಿಯನ್ನು (ಕೇಳುತ್ತಾನೆ) | ಸಃ—ಕೊಂಡುಕೊಂಡವನು | ಭೂಯಸಾ ಕನೀಯಃ ನಾರಿರೇಚೀತ್—ಅಧಿಕವಾದ ಧನವನ್ನು ಕೊಡೋಣದರಿಂದ (ಹಿಂದೆ ಕೊಟ್ಟ) ಅಲ್ಪವಾದ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ | ಅಥವಾ ಭೂಯಸಾ ಕನೀಯಃ ನಾರಿರೇಚೀತ್—ತನಗೆ ಲಭಿಸಿದ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ತಾನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಅಲ್ಪಮೊಬಲಗನ್ನು ಮಾರಿದವನಿಂದ ಪಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ | ದೀನಾಃ—ಆಸಮರ್ಥರಾಗಲಿ | ದೇಕ್ಷಾಃ—ಸಮರ್ಥರಾಗಲಿ | ನಾಣಂ—ತಾವು ಆಡಿದ ಮಾತಿನಂತೆ | ವಿ ಪ್ರ ದುಹಂತಿ—ಕ್ರಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿದ ಬೆಲೆಯನ್ನೇ ಪಡೆಯಬೇಕು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾರುವವನು ತನ್ನ ಆತುರದಿಂದಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗಲಿ, ಬಹಳ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಅಲ್ಪಬೆಲೆಗೆ ಮಾರಿ ನಂತರ ಅದರ ಪರಿಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗಿ ಕೊಂಡವನಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿನಗೆ ನನ್ನ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾರಿಯೇ ಇಲ್ಲ, ಎಂದು ಹೇಳಿ ತನ್ನ ಪದಾರ್ಥವನ್ನಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಅದರ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬರಬೇಕಾದ ಬಾಕಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಕೊಂಡವನು ಅಂತಹ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಪವಾದ ಧನವನ್ನು ಪುನಃ ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮರ್ಥರಾಗಲಿ, ಅಸಮರ್ಥರಾಗಲಿ ಕ್ರಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿ ಯಾವ ಬೆಲೆಯನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಆ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಡೆಯಬೇಕು.

English Translation.

A man has realized a small price for an article of great value, and again coming (to the buyer he says) this has not been sold ; I require the full price ; but he does not recover a small price by a large (equivalent) : whether helpless or clever they adhere to their bargain.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕು ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಋಕ್ಕಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಜ್ಞರಾದ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಕೆಲವು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವರು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಆ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿನಿರಿಸಿದಾರೆ—

ಅಲ್ಪಂ ಯಃ ಸರಿಗೃಹ್ಣಾತಿ ಮೂಲ್ಯಂ ಪಚ್ಛೇನ ಭೂಯಸಾ |

ಸ ಕ್ರೇತಾರಂ ಪುನರ್ಗಚ್ಛನ್ನ ವಿಕ್ರೀತಸ್ತ್ವಯಂ ಮಯಾ

|| ೧ ||

ಇತಿ ಬ್ರುವನ್ ಕಾಮಯತೇ ಪುನರ್ಮೂಲ್ಯಸ್ಯ ಪೂರಣಂ |

ಸ ವಿಕ್ರೇತಾ ಪುನರ್ಮೂಲ್ಯಂ ಭೂಯಸಾ ನ ಪ್ರಪೂರಯೇತ್

|| ೨ ||

ಹೀನಂ ನ ಲಭತೇ ವಸ್ತುಂ ಯದಾ ವಿಕ್ರೀತನಾನ್ ಪುರಾ |

ಯಥಾ ಸಮಯಮೇವ ಸ್ಯಾತ್ತಯೋರ್ನ ಪುನರನ್ಯಥಾ

|| ೩ ||

ಅಯಂ ವಿಕ್ರಯ ಏವೇತಿ ಸಮಯಶ್ಚೇತ್ಯತೋ ಭವೇತ್ |

ಅಥ ಮೂಲ್ಯಾರ್ಥಮೇತತ್ಸ್ಯಾದ್ವಿಚಾರ್ಯೇವ ತು ನಿರ್ಣಯಃ

|| ೪ ||

ಇತ್ಯೇವಂ ಸಮಯೋಽಕಾರಿ ತದ್ವಾ ಮೂಲ್ಯಂ ಪ್ರಪೂರ್ಯತೇ |

ತಸ್ಮಾದಾದೌ ಮಯಾ ಕಾರ್ಯಃ ಸಮಯೋಽತ್ರೇತಿ ಚಿಂತಯನ್ || ೫ ||

ನಾಮದೇವೋ ವಶೀಕೃತ್ಯ ಶಕ್ರಂ ಸ್ತೋತ್ರೇಣ ಭೂಯಸಾ |

ವಿಕ್ರೇಣನ್ ಸಮಯಂ ಚಕ್ರ ಇಂದ್ರಂ ಕ ಇಮಮಿತ್ಯುಚಿ || ೬ ||

ಅತಶ್ಚ ದ್ವೈಚ ಏಕಾರ್ಥೋ ಭೂಯಸಾ ವಸ್ತುಮಿತ್ಯಯಂ || ಇತಿ ||

ಈ ಋಕ್ಕೂ ಮುಂದಿನ ಋಕ್ಕೂ ಒಟ್ಟು ಸೇರಿ ಒಂದಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯ ಮೂಲಕ ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ—ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಅಥವಾ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪುರುಷನಿಗೆ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಮಾರುವನು. ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಪುರುಷನು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದರ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಮಾಡಿ, ಮಾರುವನು ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಮಾಡಿದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವಸ್ತುವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವನು. ಅನಂತರ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಆ ವ್ಯಾಪಾರಗಾರನು ಇಂತು ಯೋಚಿಸುವನು— ನಾನು ಮಾರಿದ ವಸ್ತುವು ಬಹಳ ಬೆಲೆ ಬಾಳುವುದು. ಅದನ್ನು ಅಲ್ಪ ಬೆಲೆಗೆ ಮಾರಿದ್ದು ಅನ್ಯಾಯವಾಯಿತು. ನನಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಬರಬೇಕು ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿ, ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡ ಪುರುಷನ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ—ಎಲೈ ಪುರುಷನೇ, ನೀನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡ ಪದಾರ್ಥದ ಬೆಲೆಯು ತೀರಾ ಕಮ್ಮಿ. ಆದುದರಿಂದ ಈಗ ನನಗೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಡು ಎನ್ನುವನು. ಆದರೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಂಡ ಪುರುಷನು ವ್ಯಾಪಾರಗಾರನನ್ನು ಕುರಿತು—ನೀನು ಹೇಳಿದ ಕ್ರಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಾನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನದೇನೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಪಾರಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀನು ಕೇಳಿದ ಕ್ರಯವನ್ನು ನಾನು ಕೊಡಲು ಒಪ್ಪಿ, ಅದರಂತೆ ಮೂಲ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ನಡೆದ ಒಂದು ಒಪ್ಪಂದವು. ಅದನ್ನು ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಪಾಲಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುವನು. ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಾರಗಾರನು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಬದಿಗೆ ಒತ್ತಿ, ನಾನು ನಿನಗೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾರಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಡು ಎಂದು ಒರಟುತನವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವನು. ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಾಗಿ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡ ಪುರುಷನು—ಎಲೈ ವ್ಯಾಪಾರಗಾರನೇ, ಪದಾರ್ಥವು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಬಾಳುವುದಾದರೆ ಮಾರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೇಳಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ನನಗೆ ಇಷ್ಟಬಂದರೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಇಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈಗ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಕೇಳುವುದು ನ್ಯಾಯವೂ ಅಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಕೊಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದರೆ ಮಾರುವನು ಮತ್ತು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವನು ಎಂಬ ಇಬ್ಬರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಒಂದು ಒಪ್ಪಂದವು. ಅದನ್ನು ಇಬ್ಬರೂ ಪಾಲಿಸಲೇಬೇಕು ಯಾರೂ ಅತಿಕ್ರಮಿಸ ಕೂಡದು ಎಂದು ಹೇಳುವನು.

ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶವೇನೆಂದರೆ, ಮಾರುವವನಿಗೂ, ಕೊಳ್ಳುವವನಿಗೂ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಒಪ್ಪಂದವಾದ ಮೇಲೆ ಇಬ್ಬರೂ ಅದರಂತೆ ನಡೆಯಬೇಕು. ಪದಾರ್ಥದ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಮಾರುವವನು ಅದನ್ನು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣದೆ ಮಾರಿದರೆ ಅಮೇಲೆ ಅದರ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೇಳುವುದು ತಪ್ಪು. ಲಾಭವಾಗಲಿ ನಷ್ಟವಾಗಲಿ ಮಾರುವವನು ಅದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲೇಬೇಕು. ಅದರಂತೆ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವವನು ಸಹ ತಾನು ಪಡೆದ ವಸ್ತುವು ಹೆಚ್ಚುಬೆಲೆಬಾಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕ್ರಯದ ಮೊಬಲಗು ಅತಿಹೆಚ್ಚೆಂದು ಹೇಳಿ ಮೂಲ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ

ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅಥವಾ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕಮ್ಮಿನಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳುವುದೂ ತಪ್ಪು. ಸದಾರ್ಥದ ಬೆಲೆಯು ಹೆಚ್ಚೇ ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆಯೇ ಎಂಬ ವಿಷಯವು ವ್ಯಾಪಾರಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೇಳುವುದಾಗಲಿ, ಕೊಡುವುದಾಗಲಿ ನ್ಯಾಯವಲ್ಲ. ಲಾಭವಾಗಲಿ, ನಷ್ಟವಾಗಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಅದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕು ಎಂದು ನ್ಯಾಯವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ (ಆದರಲ್ಲಿಯೂ ೧೦ನೆಯ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿರುವ ವಿಷಯವು ಈ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ—ವಾಮದೇವಋಷಿಯು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಮೊದಲೇ ಸ್ತುತಿಸಿ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪುರುಷನು (ಅಥವಾ ಯಜಮಾನನು) ಇಂದ್ರನನ್ನು ಹತ್ತು ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನವನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ವಾಮದೇವಋಷಿಯು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಮೊದಲೇ ಸ್ತುತಿಸಿದಾನೆ. ಅವನು ಸ್ತುತಿಸಿರುವ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿರಬಹುದು, ಆದರೂ ಅವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಯಜಮಾನನಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಸ್ತುತಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರನು ವಾಮದೇವಋಷಿಗೇ ಮೊದಲು ಅನುಗ್ರಹಮಾಡಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚು ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿದ ಹೊಸ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಇಂದ್ರನ ಅನುಗ್ರಹದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಾಧ್ಯತೆ ಇರಲು ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ವಾಮದೇವಋಷಿಯು ಹೊಸ ಯಜಮಾನನ ಅಥವಾ ಹತ್ತು ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿದ ಪುರುಷನ ಕೂಡ ಇಂತು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನು—ಎಲೈ ಇಂದ್ರಭಕ್ತನೇ, ಈ ಇಂದ್ರನನ್ನು ನಾನು ಮೊದಲೇ ಎಂದರೆ ನಿನಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಸ್ತುತಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಇಂದ್ರನು ನನ್ನವನು, ನೀನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ (ಹತ್ತು ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ) ಸ್ತುತಿಸಿ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೀಯೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರನು ನೀನು ಮಾಡಿದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ನಿನಗೆ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೇ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪುನಃ ಮೊದಲು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡಬೇಕು—ಎಂಬುದೇ ಆ ಒಪ್ಪಂದವು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಈ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾನಾಡಃ ||

ಕ ಇಮಂ ದಶಭಿರ್ಮಮೇಂದ್ರಂ ಕ್ರೀಣಾತಿ ಧೇನುಭಿಃ |

ಯದಾ ವೃತ್ರಾಣಿ ಜಂಘಾನದಧೈನಂ ಮೇ ಪುನರ್ದದತ್ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಃ | ಇಮಂ | ದಶಭಿಃ | ಮಮ | ಇಂದ್ರಂ | ಕ್ರೀಣಾತಿ | ಧೇನುಭಿಃ |

ಯದಾ | ವೃತ್ರಾಣಿ | ಜಂಘಾನತ್ | ಅಥ | ಏನಂ | ಮೇ | ಪುನಃ | ದದತ್ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಮಮ ಮದೀಯಮಿಮಂ ಸ್ವಭೂತಮಿಂದ್ರಂ ಭೇನುಭಿಃ ಪ್ರೀಣಯಿತ್ರಿಭಿರ್ದರ್ಶಭಿರ್ದರ್ಶಸಂಖ್ಯಾ-
ಕಾಭಿಃ ಸ್ತುತಿಭಿಃ ಕಃ ಕ್ರೀಣಾತಿ | ಕ್ರಿಯಂ ಕರೋತಿ | ತದಾನೀಂ ಹೇ ಕ್ರೇತಾರೋ ಯುಷ್ಮಾಕಂ ಮಧ್ಯ
ಏವಮಸಿ ಸಮಯಃ ಕ್ರಿಯತೇ | ಯದಾಯಮಿಂದ್ರೋ ವೃತ್ತಾಣಿ ತ್ವದೀಯಾನ್ ಶತ್ರುನ್ ಜಂಘನತ್
ಹನ್ಯಾತ್ ಅಥಾನಂತರಮೇವೈನಮಿಂದ್ರಂ ಮೇ ಮಹ್ಯಂ ಪುನರ್ದದತ್ | ಪುನರ್ದದ್ಯಾತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಮಮ ಇಮಂ—(ಸ್ತುತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ) ನನ್ನವನನ್ನಾಗಿಯೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ | ಇಂದ್ರಂ—ಇಂದ್ರ
ನನ್ನು | ಭೇನುಭಿಃ—ಪ್ರೀತಿಕಾರಕಗಳಾದವೂ | ದಶಭಿಃ—ದಶಸಂಖ್ಯಾಕವೂ ಆದ ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ | ಕಃ—
ಯಾವ ಭಕ್ತನು | ಕ್ರೀಣಾತಿ—(ಸಹಾಯಾರ್ಥವಾಗಿ) ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವನೋ (ಅಂತಹ ಸ್ತುತಿಕರ್ತನೊಂದಿಗೆ
ಕೆಳಗೆ ಕಂಡ ಈ ಸಮಯವನ್ನು ನಾನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ) | ಯದಾ—ಯಾವಾಗ | ವೃತ್ತಾಣಿ—
(ಇಂದ್ರನನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಕೊಂಡ ಸ್ತುತಿಕರ್ತನ) ಶತ್ರುಗಳನ್ನು | ಜಂಘನತ್—ನಾಶಪಡಿಸುವವನೋ |
ಅಥ—ಆ ಒಡನೆಯೇ | ಏನಂ—ಈ ಇಂದ್ರನನ್ನು | ಮೇ—ನನಗೇನೇ | ಪುನರ್ದದತ್—ಹಿಂತಿರುಗಿ
ವಾಪಸ್ಸು ಕಳುಹಡಬೇಕು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸ್ತುತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ನನ್ನವನನ್ನಾಗಿಯೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಕಾರಕಗಳಾದವೂ
ದಶಸಂಖ್ಯಾಕವಾದವೂ ಆದ ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ಯಾವ ಭಕ್ತನು ಸಹಾಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅಂತಹವನೊಂದಿಗೆ
ನಾನು ಕೆಳಗೆ ಕಂಡ ಈ ಸಮಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು. ಅದೇನೆಂದರೆ, “ ಎಲೈ ಇಂದ್ರಭಕ್ತನೇ,
ಈ ಇಂದ್ರನು ನನ್ನವನು. ನೀನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಕೊಂಡಿದ್ದೀಯೆ, ಇವನು ನಿನ್ನ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾಶ
ಪಡಿಸಿದೊಡನೆಯೇ ಇವನನ್ನು ಪುನಃ ನನ್ನಲ್ಲಿಗೇ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡಬೇಕು ” ಎಂಬುದೇ ಆ ಸಮಯವು.

English Translation.

Who buys this, my Indra, with ten milch cows ? when he shall have
slain (your) foes, then let (the purchaser) give him again to me.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

೯ ಮತ್ತು ೧೦ ನೇ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ
ಹೊಂದುವಂತೆ ವಿಶೇಷವಿಷಯವನ್ನು ೯ ನೇ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಿವರಿಸಿದೆ, ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ವಿವರಣೆ
ಅವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲ.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನೂ ಸ್ತುತ ಇಂದ್ರ ನೂ ಗೃಣಾನ ಇಷಂ ಜರಿತ್ರೇ ನದ್ಯೋ ನ ಪೀಪೇಃ |
ಅಕಾರಿ ತೇ ಹರಿವೋ ಬ್ರಹ್ಮ ನವ್ಯಂ ಧಿಯಾ ಸ್ಯಾಮ ರಥ್ಯಃ ಸದಾಸಾಃ || ೧೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನು | ಸ್ತುತಃ | ಇಂದ್ರ | ನು | ಗೃಣಾನಃ | ಇಷಂ | ಜರಿತ್ರೇ | ನದ್ಯಃ | ನ | ಪೀಪೇರಿತಿ ಪೀಪೇಃ |
ಅಕಾರಿ | ತೇ | ಹರಿವಃ | ಬ್ರಹ್ಮ | ನವ್ಯಂ | ಧಿಯಾ | ಸ್ಯಾಮ | ರಥ್ಯಃ | ಸದಾಸಾಃ || ೧೧ ||

|| ಸಾಯಂಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಸ್ತುತಃ ಪೂರ್ವೈರ್ಯುಷಿಭಿಃ ಸಂಸ್ತುತೋ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಗೃಣಾನೋಽಸ್ಮಾಭಿಃ
ಸ್ತೂಯಮಾನಸ್ತಮಿಷಮನ್ನಂ ಜರಿತ್ರೇ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಮಹ್ಯಂ ನದ್ಯೋ ನಾದ್ವಿರ್ನದೀರಿವ ಪೀಪೇಃ |
ಸ್ಯಾಯಯ | ಪ್ರವೃದ್ಧಂ ಕುರು | ಹೇ ಹರಿವೋ ಹರಿಸಂಜ್ಞಾ ಕಾಶ್ವೋಪೇತೇಂದ್ರ ತೇ ತುಭ್ಯಂ ನವ್ಯಂ
ನವತರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ತೋತ್ರಮಕಾರಿ | ಅಸ್ಮಾಭಿಃ ಕ್ರಿಯತೇ | ರಥ್ಯೋ ರಥವಂತೋ ವಯಂ ಧಿಯಾ
ಪ್ರಜ್ಞಾರೂಪಯಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಸದಾಸಾಸ್ತುಂ ಸರ್ವದಾ ಭಜಮಾನಾಸ್ತದರ್ಥಂ ಹವೀರೂಪಸ್ಯಾನ್ನಸ್ಯ
ದಾತಾರೋ ನಾ ಸ್ಯಾಮ | ಭೂಯಾಸ್ತು ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ನು—ಅತಿಶಯವಾಗಿ | ಸ್ತುತಃ—ಹಿಂದಿನ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತನಾದ
ವನೂ | ನು—ಅದೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ | ಗೃಣಾನಃ—(ನಮ್ಮಿಂದಲೂ) ಸ್ತುತನಾಗತಕ್ಕವನೂ ಆಗಿ | ನದ್ಯಃ ನೆ—
ನದಿಗಳನ್ನು ಉದಕಗಳಿಂದ ತುಂಬುವಂತೆ | ಜರಿತ್ರೇ—ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನನಗೆ | ಇಷಂ—ಅನ್ನವನ್ನು |
ಪೀಪೇಃ—ತುಂಬಿಕೊಡು | ಹರಿವಃ—ಹರಿಸಂಜ್ಞಾ ಕಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನದ್ದೇಶಿಸಿ |
ನವ್ಯಂ—ನೂತನವಾದ | ಬ್ರಹ್ಮ—ಸ್ತೋತ್ರವು | ಅಕಾರಿ—ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ | ರಥ್ಯಃ—ರಥಗಳನ್ನು
ಹೊಂದಿರುವ ನಾವು | ಧಿಯಾ—ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ | ಸದಾಸಾಃ—ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನ
ರ್ಪಿಸುವವರಾಗಿ | ಸ್ಯಾಮ—ಆಗುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಹಿಂದಿನ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತನಾದವನೂ, ಅದೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ನಮ್ಮಿಂದಲೂ
ಸ್ತುತನಾಗತಕ್ಕವನೂ ಆಗಿ ನದಿಗಳನ್ನು ಉದಕಗಳಿಂದ ತುಂಬುವಂತೆ ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನನಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡು.
ಹರಿಸಂಜ್ಞಾ ಕಗಳಾದ ಅಶ್ವವುಳ್ಳ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನನ್ನದ್ದೇಶಿಸಿ ನೂತನವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವು ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ರಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನಾವು ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವವರಾಗಿ ಆಗುವಂತಾಗಲಿ.

English Translation.

Glorified (in the past), glorified, Indra, at present, satisfy your worshipper with food, as rivers (are filled with water): lord of horses, a new hymn has been made for you: may we, possessed of chariots, be ever diligent in your praise.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕು ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಲ್ಲದೆ ೨೦-೨೪ ನೇ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳಾಗಿ ಪರಿತವಾಗಿದೆ.

ಇಂದ್ರ ನು ಸ್ತುತಃ ನು ಗೃಣಾನಃ ನದ್ಯಃ ನ ಜರಿತ್ರೇ ಇಷಂ ಪೀಪೇಃ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಹಿಂದೆ ಅನೇಕ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವೆ. ಈಗ ನಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವೆ. ನದಿಗಳಿಗೆ ವೃಷ್ಟ್ಯದಕವು ತುಂಬಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ನಮಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು (ಅನ್ನಾದ್ಯಾಹಾರವನ್ನು) ತುಂಬಿ ಕೊಡು, ಎಂದರೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಕೊಡು.

ನು—ನು ಇತ್ಯೇಷೋಽನೇಕಕರ್ಮಾ | ಇದಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತೀತಿ ಹೇತ್ವಪದೇಶೇ | ಕಥಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತೀತ್ಯನುಪಪ್ಪೇ (ನಿ. ೧-೪) ನು ಎಂಬ ನಿಪಾತಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಇದಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತಿ ಎನ್ನುವಾಗ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಹೇತ್ವರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಥಂ ನು ಕರಿಷ್ಯತಿ ಎನ್ನುವಾಗ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅಥಾವ್ಯುಸಮಾರ್ಥೇ ಭವತಿ | ಉಪಮಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಾಗಲೂ ಸಹ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಅಕ್ಷೋ ನ ಚಕ್ರೋಃ ಶೂರ ಬೃಹಸ್ಪತಿ ತೇ ಮಹ್ಮಾ ರಿರಿಚೇ ರೋದಸ್ಯೋಃ |

ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ನು ತೇ ಪುರುಹೂತ ವಯೋ ವ್ಯಾ ೩ ತಯೋ ರುರುಹುರಿಂದ್ರ ಪೂರ್ವೀಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೬-೨೪-೩)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಉದಾಹರಿಸಿ (ನಿ. ೧-೪), ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ನು ತೇ | ವೃಕ್ಷಸ್ಯೇವ ತೇ | ವೃಕ್ಷದಂತೆ ಅಥವಾ ವೃಕ್ಷದ ಶಾಖೆಗಳಂತೆ ಎಂದು ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಮಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ—

ನೂ ಮರ್ತೋ ದಯತೇ ಸನಿಷ್ಯನ್ಯೋ ವಿಷ್ಣವ ಉರುಗಾಯಾಯ ದಾಶತ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೧೦೦-೧೧)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಪ್ರಂ ಬೇಗನೆ, ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಎಂಬರ್ಥವೂ,

ನೂ ಇಂದ್ರ ಶೂರ ಸ್ತವಮಾನ ಊತೀ ಬ್ರಹ್ಮಜೂತಸ್ತನ್ವಾ ವಾವೃಧಸ್ತ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೧೯-೧೧)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿ ನು ಎಂದರೆ ಅದ್ಯ, ಈಗ, ಒಡನೆಯೇ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುವುದೆಂದು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಉದಾಹರಣೆ ಸಹಿತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತವಾದ ಋಕ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಪ್ರಂ ಬೇಗನೆ, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಎಂದರ್ಥವು.

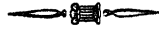
ಜರಿತ್ರೇ—ಜರಿತ್ಯಶಬ್ದವು ಸ್ತೋತ್ರನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ (ನಿ. ೩-೧೯) **ಜರಿತಾ ಗರಿತಾ** (ನಿ. ೧-೭) ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವೂ ಇರುವುದರಿಂದ **ಜರಿತ್ರೇ** ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರನಾಮಾಡುವ ನನಗೆ ಎಂದರ್ಥವು.

ನ—ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು—

ನೇತಿ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥೀಯೋ ಭಾಷಾಯಾಂ | ಉಭಯಮನ್ವಾಧಾಯ್ಕಂ | ನೇಂದ್ರಂ ದೇವ-
ಮಮಂಸತ ಇತಿ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥೀಯಃ ಪುರಸ್ತಾದುಪಚಾರಸ್ತಸ್ಯ ಯತ್ರಪ್ರತಿಷೇಧತಿ |
ದುರ್ಮದಾಸೋ ನ ಸುರಾಯಾಂ ಇತ್ಯುಪಮಾರ್ಥೀಯಃ | ಉಪರಿಷ್ವಾದುಪಚಾರಸ್ತಸ್ಯ
ಯೇನೋಪಮಿಮಾತೇ || (ನಿ. ೧-೪)

ಎಂದರೆ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ, ವೇದಭಾಷೆಯಲ್ಲದ ಅಧುನಿಕಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ (ಇಲ್ಲ, ಅಲ್ಲ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಇದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಉಪಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ—
ನೇಂದ್ರಂ ದೇವಮಮಂಸತ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿನ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಪ್ರತಿಷೇಧವೆಂದರೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅಥವಾ ಎದುರಿಗೆ ಹೊಗಳಿದೇ ಇರುವುದು. ಇಂದ್ರನನ್ನು ದೀಪ್ತಿಯುಕ್ತನಾದವನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ (ನ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ) ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಇಂದ್ರನ ವಿಷಯಕವಾದ ಉಪಚಾರೋಕ್ತಿಗೆ ನಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥವೆಂದು ಹೆಸರು. ದುರ್ಮದಾಸೋ ನ ಸುರಾಯಾಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಪಮಾರ್ಥವನ್ನು (ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು) ಸೂಚಿಸುವುದು. ಮಧ್ಯವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿದ ಜನರಂತೆ ದುರಹಂಕಾರವುಳ್ಳವರು ಎಂದು ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಾವಗುಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಾವಗುಣಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಹೇಳುವುದೇ ಉಪಮಾರ್ಥವು. ಮಧ್ಯಪಾನಮಾಡಿದವರು ಮತಿಹೀನರಾಗಿ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ನೀಚಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವರು. ಆ ಜನರಂತೆ ದುರಹಂಕಾರವುಳ್ಳವರು ಎಂಬುದೇ ಉಪಮಾರ್ಥವು. ಈ ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ನ ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೂ, ಇವ ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಈ ವಿಧವಾದ ಉಪಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ನ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದು. ಬಳಸುವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಇವ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರವಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತದ ಉಪಸಂಹಾರರೂಪವಾದ ಈ ಋಕ್ಪಿನಲ್ಲಿ ವಾಮದೇವಋಷಿಯು ದೇವತೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಹೀಗೆ ದೇವತೆಯ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುವುದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಇವೃತ್ತೈದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.

ಕೋ ಅದ್ಯೇತ್ಯಷ್ಟಚರ್ಚಂ ಚತುರ್ಥಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭಮೈಂದ್ರಂ | ತಥಾ ಚಾನುಕ್ರಾಂತಂ | ಕೋ ಅದ್ಯಾಷ್ಟಾವಿತಿ || ದಶರಾತ್ರೇ ಚತುರ್ಥೇಹನಿ ಮಾಧ್ಯಂದಿನೇ ಸವನೇ ಸ್ತೋಮವೃದ್ಧಾ ಮೈತ್ರಾವರುಣಶಸ್ತ್ರ ಆರಂಭಣೀಯಾಯಾ ಉಪರಿಷ್ಟಾದಿದಂ ಸೂಕ್ತಮಾವನನೀಯಂ ಚ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಸ್ತೋಮೇ ವರ್ಧಮಾನೇ ಕೋ ಅದ್ಯ ನರ್ಯಃ | ಅ. ೭-೧೨ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಕೋ ಅದ್ಯ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೂರನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಋಕ್ತುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು ; ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು ; ತ್ರೈಷ್ಟುಪ್ ಭಂದಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಕೋ ಅದ್ಯಾಷ್ಟಾವಿತಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ದಶರಾತ್ರವೆಂಬ ಹತ್ತು ದಿವಸಗಳ ವರೆಗೆ ಮಾಡುವ ಯಾಗದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿವಸ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋಮವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಮೈತ್ರಾವರುಣಶಸ್ತ್ರ ಮಂತ್ರಗಳ ಪಠನದ ಆರಂಭಮಂತ್ರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ಆವಸನಸೂಕ್ತವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ಲೋಕಸೂತ್ರದ—ಸ್ತೋಮೇ ವರ್ಧಮಾನೇ ಕೋ ಅದ್ಯ ನರ್ಯಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೭-೧೨) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೨೫

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೩ || ಸೂಕ್ತ—೨೫ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೬ || ವರ್ಗ—೧೩, ೧೪ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಪಂಕ್ತಿ—೮ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—ಇಂದ್ರಃ ||

|| ಭಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕೋ ಅದ್ಯ ನರ್ಯೋ ದೇವಕಾಮ ಉಶನ್ನಿಂದ್ರಸ್ಯ ಸಖ್ಯಂ ಜುಜೋಷ |

ಕೋ ವಾ ಮಹೇವಸೇ ಸಾರ್ಯಾಯ ಸಮಿದ್ಧೇ ಅಗ್ನೌ ಸುತಸೋಮಂ
ಈಟ್ಟೀ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಃ | ಅದ್ಯ | ನರ್ಯಃ | ದೇವಕಾಮಃ | ಉಶನ್ | ಇಂದ್ರಸ್ಯ | ಸಖ್ಯಂ | ಜುಜೋಷ |

ಕಃ | ವಾ | ಮಹೇ | ಆವಸೇ | ಸಾರ್ಯಾಯ | ಸಮಿದ್ಧೇ | ಅಗ್ನೌ | ಸುತಸೋಮಃ | ಈಟ್ಟೀ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣ ಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅದ್ಯಾಸ್ತಿನಿವಸೇ ನರ್ಯೋ ಮನುಷ್ಯಹಿತೋ ದೇವಕಾಮೋ ದೇವಾನಿಚ್ಛನ್ ಉಶನ್ ಕಾಮಯಮಾನಃ ಕೋ ಯಜಮಾನ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಸಖ್ಯಂ ಸಖಿತ್ವಂ ಜುಜೋಷ | ಸೇವತೇ | ಕಿಂಚಿ ಸುತಸೋನೋಽಭಿಷುತಸೋಮಃ ಕೋ ನಾ ಯಜಮಾನೋಽಗ್ನೌ ಸಮಿದ್ಧೇ ಪ್ರಜ್ವಲಿತೇ ಸತಿ ಮಹೇ ಮಹತೇ ಪ್ರವೃದ್ಧಾಯ ಸಾರ್ಯಾಯ ಪಾರಮರ್ಹತೇಽವಸೇ ತರ್ಪಣಾಯೇಟ್ಟೀ | ಇಂದ್ರಂ ಸ್ತುತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅದ್ಯ—ಇಂದು | ನರ್ಯಃ—ಮಾನವರ ಹಿತಕಾರಿಯೂ | ದೇವಕಾಮಃ—ದೇವತೆಗಳ ಸಹಾಯವನ್ನಿಚ್ಛಿಸುವವನೂ ಆದ | ಕೇ—ಯಾವ ಯಜಮಾನನು | ಇಂದ್ರಸ್ಯ—ಇಂದ್ರನ | ಸಖ್ಯಂ—ಸಖಿತ್ವವನ್ನು | ಉಶನ್—ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ | ಜುಜೋಷ—ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆ? | ಸುತಸೋಮಃ—ಸೋಮರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಿದ | ಕೋ ನಾ—ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ತಾನೇ | ಅಗ್ನೌ ಸಮಿದ್ಧೇ—(ಯಾಗಕ್ಕಾಗಿ) ಆಗ್ನಿಯು ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾದಾಗ | ಮಹೇ—ಮಹತ್ತಾದುದೂ | ಸಾರ್ಯಾಯ—ಅಪರಿಮಿತವಾದುದೂ ಆದ | ಅವಸೇ—ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ | ಈಟ್ಟೀ—ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೆ?

|| ಭಾನಾರ್ಥ ||

ಮಾನವರ ಹಿತಕಾರಿಯೂ, ದೇವತೆಗಳ ಸಹಾಯವನ್ನಿಚ್ಛಿಸುವವನೂ ಆದ ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಇಂದು ಇಂದ್ರನ ಸಖಿತ್ವವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆ? ಸೋಮರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಿದ ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ತಾನೇ, ಯಾಗಕ್ಕಾಗಿ ಆಗ್ನಿಯು ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾದಾಗ ಮಹತ್ತಾದುದೂ, ಅಪರಿಮಿತವಾದುದೂ ಆದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

What friend of man, or worshipper of the gods, deserving the friendship of Indra, has to-day enjoyed (it)? or what offerer of the libation on the kindled fire praises him (sufficiently) for his great and unbounded protection?

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವಾಮದೇವಋಷಿಯು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಎಲ್ಲಾ ಯಜಮಾನರೂ ಇಂದ್ರನ ಸ್ನೇಹವನ್ನೂ, ಅನುಗ್ರಹವನ್ನೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕ ಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ ಹೋಗಲು ಇಂದ್ರನು ಸಮರ್ಥನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈಗ ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಇಂದ್ರನನ್ನು ತನ್ನ ಯಜ್ಞಭೂಮಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಆಹ್ವಾನಮಾಡಿದಾನೆ? ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಇಂದ್ರನ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ? ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಇಂದ್ರನ ತೃಪ್ತಾರ್ಥವಾಗಿ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಂಡು

ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಜ್ವಲಗೊಳಿಸಿ ಇಂದ್ರನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರನಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ತನ್ನ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕೋ ನಾನಾಮ ವಚಸಾ ಸೋಮ್ಯಾಯ ಮನಾಯುರ್ನಾ ಭವತಿ ವಸ್ತು
ಉಸ್ರಾಃ |

ಕ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಯುಜ್ಯಂ ಕಃ ಸಖಿತ್ವಂ ಕೋ ಭ್ರಾತ್ರಂ ವಷ್ಟಿ ಕವಯೇ ಕ
ಊತೀ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಃ | ನನಾಮ | ವಚಸಾ | ಸೋಮ್ಯಾಯ | ಮನಾಯುಃ | ನಾ | ಭವತಿ | ವಸ್ತೇ | ಉಸ್ರಾಃ |

ಕಃ | ಇಂದ್ರಸ್ಯ | ಯುಜ್ಯಂ | ಕಃ | ಸಖಿತ್ವಂ | ಕಃ | ಭ್ರಾತ್ರಂ | ವಷ್ಟಿ | ಕವಯೇ | ಕಃ | ಊತೀ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಕೋ ಯಜಮಾನೋ ವಚಸಾ ವಾಗ್ರೂಪಯಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಸೋಮ್ಯಾಯ ಸೋಮಾರ್ಹಾಯೇಂದ್ರಾಯ ನನಾಮ | ನಮತಿ | ಪ್ರಹ್ಲೇಭವತಿ | ಕೋ ವೇಂದ್ರಾಯ ಮನಾಯುರ್ಭವತಿ | ಸ್ತುತಿಕಾಮೋಽಸ್ಮಿ | ಕ ಉಸ್ರಾ ಇಂದ್ರೇಣ ದತ್ತಾ ಗಾ ವಸ್ತೇ | ಆಚ್ಛಾದಯತಿ | ಧಾರಯತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಕ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಯುಜ್ಯಂ ಸಾಹಾಯ್ಯಂ ವಷ್ಟಿ | ಇಚ್ಛತಿ | ಕಃ ಸಖಿತ್ವಂ ಕಃ ಭ್ರಾತ್ರಂ ಭ್ರಾತೃಭಾವಂ ವಷ್ಟಿ | ಇಚ್ಛತಿ | ಕವಯೇ ಕ್ರಾಂತದರ್ಶಿನ ಇಂದ್ರಾಯೋತೀ ಊತಯೇ ತರ್ಪಣಾಯ | ಕೋ ಭವತೀತಿ ಶೇಷಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಕಃ—ಯಾವ ಯಜಮಾನನು | ವಚಸಾ—ವಾಗ್ರೂಪವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ | ಸೋಮ್ಯಾಯ—ಸೋಮಪಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು | ನನಾಮ—ಪೂಜಿಸಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ | (ಕೋ) ನಾ—ಯಾವನು ತಾನೇ | ಮನಾಯುಃ—ಸ್ತುತಿಕಾಮನಾಗಿ | ಭವತಿ—ಆಗುತ್ತಾನೆ | ಉಸ್ರಾಃ—(ಇಂದ್ರನಿಂದ) ದತ್ತವಾದ ಗೋವುಗಳನ್ನು | ವಸ್ತೇ—(ಯಾವನು) ಪೋಷಿಸುತ್ತಾನೆ | ಕಃ—ಯಾವನು | ಇಂದ್ರಸ್ಯ—ಇಂದ್ರನ | ಯುಜ್ಯಂ—ಸಾಹಾಯ್ಯವನ್ನು | ವಷ್ಟಿ—ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ | ಕಃ—ಯಾವನು | ಸಖಿತ್ವಂ—ಸುಹೃದ್ಭಾವವನ್ನೂ | ಕಃ—ಯಾವನು | ಭ್ರಾತ್ರಂ—ಭ್ರಾತೃಭಾವವನ್ನು (ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ) | ಕವಯೇ—ಕ್ರಾಂತದರ್ಶಿಯಾದ ಇಂದ್ರನ | ಊತೀ—ತೃಪ್ತಿಕಾರಕನಾಗಿ | ಕಃ—ಯಾರಿದ್ದಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸೋಮಪಾನಕ್ಕೆ ಯೇಗ್ಯನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ವಾಗ್ವಾಕ್ಯವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಪೂಜಿಸಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ? ಯಾವನು ಇಂದ್ರನ ಸ್ತುತಿಕಾಮನಾಗುತ್ತಾನೆ? ಇಂದ್ರನಿಂದ ದತ್ತವಾದ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಾನೆ? ಇಂದ್ರನ ಸಾಹಾಯ್ಯವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಯಜಮಾನನಾರು? ಇಂದ್ರನ ಸುಹೃದ್ಭಾವವನ್ನೂ, ಭ್ರಾತೃಭಾವವನ್ನೂ ಇಚ್ಛಿಸುವ ಯಜಮಾನನಾರು? ಕ್ರಾಂತದರ್ಶಿಯಾದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಕಾರಕನಾದ ಯಜಮಾನನಾರಿದ್ದಾನೆ?

English Translation.

who has reverenced with (suitable) words the (deity) worthy of the libation? who supports the cattle (given by him)? who desires the society of Indra? who his friendship? who his fraternity? who (has recourse) to the sage Indra for protection?

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಹಿಂದಿನ ಋಕ್ಮನಂತೆ ಈ ಋಕ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ—ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸೋಮಪಾನಕ್ಕಾಗಿ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೆ, ಯಾವ ಪುರುಷನು ಇಂದ್ರನ ಸಹಾಯವನ್ನೂ, ಸ್ನೇಹವನ್ನೂ, ಭ್ರಾತೃಭಾವವನ್ನೂ ಆಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕೋ ದೇವಾನಾಮವೋ ಅದ್ಯಾ ವೃಣೇತೇ ಕ ಆದಿತೃ ಅದಿತಿಂ ಜ್ಯೋತಿ-
ರೀಟ್ಟೇ |

ಕಸ್ಯಾಶ್ವಿನಾವಿಂದ್ರೋ ಅಗ್ನಿಃ ಸುತಸ್ಯಾಂಶೋಃ ಸಿಬಂತಿ ಮನಸಾವಿವೇನಂ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಃ | ದೇವಾನಾಂ | ಆನಃ | ಅದ್ಯ | ವೃಣೇತೇ | ಕಃ | ಆದಿತೃನ್ | ಅದಿತಿಂ | ಜ್ಯೋತಿಃ | ಈಟ್ಟೇ |

ಕಸ್ಯ | ಅಶ್ವಿನಾ | ಇಂದ್ರಃ | ಅಗ್ನಿಃ | ಸುತಸ್ಯ | ಅಂಶೋಃ | ಸಿಬಂತಿ | ಮನಸಾ | ಅವಿವೇನಂ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅದ್ಯಾಸ್ತಿನಿನೇ ಕೋ ಯಜಮಾನೋ ದೇವಾನಾಂ ದ್ಯೋತಮಾನಾನಾಮಿಂದ್ರಾದೀನಾಮವೋ
ರಕ್ಷಣಂ ವ್ಯಣೇತೇ | ಪ್ರಾರ್ಥಯೇತೇ | ಕ ಅದಿತ್ಯಾನ್ನೇವಾನದಿತಿ ದೇವಮಾತರಂ ಚ ಜ್ಯೋತಿರುದಕಂ
ಚೇಟ್ಟೇ | ಯಾಚೇತೇ | ಅಶ್ವಿನಾವಶ್ವಿದೇವಾವಿದ್ರಶ್ಚಾಗ್ನಿಶ್ಚ ಮನಸಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಪ್ರೀತಾಃ ಸಂತೋಽವಿನೇ-
ನಮವಿಗತಕಾಮಂ | ಯಥಾಕಾಮಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಸ್ಯ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನಂ ಸುತಸ್ಯಾಭಿಷುತೇ-
ಸ್ಯಾಂತೋಃ ಸೋಮಸ್ಯ | ಸೋಮಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಪಿಬಂತಿ | ಪಾನಂ ಕುರ್ವಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅದ್ಯ—ಇಂದು | ಕಃ—ಯಾವ ಯಜಮಾನನು | ದೇವಾನಾಂ—ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ | ಅವಃ—
ರಕ್ಷಣವನ್ನು | ವ್ಯಣೇತೇ—ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ | ಕಃ—ಯಾವನು | ಅದಿತ್ಯಾನ್—ಅದಿತಿಯ
ಪುತ್ರರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ | ಅದಿತಿಂ—ಅದಿತಿಯನ್ನೂ | ಜ್ಯೋತಿಃ—ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ | ಈಟ್ಟೇ—
ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ | ಅಶ್ವಿನೌ—ಅಶ್ವಿನಿದೇವತೆಗಳೂ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನೂ | ಅಗ್ನಿಃ—ಅಗ್ನಿಯೂ |
ಮನಸಾ—ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಪ್ರೀತರಾಗಿ | ಅವಿನೇನಂ—ತಮಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೃಪ್ತಿಯುಂಟಾಗುವ ವರೆಗೂ |
ಕಸ್ಯ—ಯಾವ ಯಜಮಾನನ | ಸುತಸ್ಯ—ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ | ಅಂತೋಃ—ಸೋಮವನ್ನು | ಪಿಬಂತಿ—
ಪಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳ ರಕ್ಷಣವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಇಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ ? ಯಾವನು
ಅದಿತಿಪುತ್ರರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ, ಅದಿತಿಯನ್ನೂ, ತೇಜೋರೂಪವಾದ ಉದಕವನ್ನೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ ?
ಅಶ್ವಿನಿದೇವತೆಗಳೂ, ಇಂದ್ರನೂ, ಅಗ್ನಿಯೂ, ಯಾವ ಯಜಮಾನನ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಪ್ರೀತರಾಗಿ ಅವನಿಂದ ಹಿಂಡಿ
ಅರ್ಪಿತವಾದ ಸೋಮವನ್ನು ತಮಗೆ ತೃಪ್ತಿಯುಂಟಾಗುವವರೆಗೂ ಪಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ ?

English Translation.

who solicits to-day the protection of the gods ? who glorifies the
Adityas, Aditi, light ? of whose effused libation do the Ashwins, Indra,
Agni, drink at will, propitiated by his praise ?

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತಸ್ಮಾ ಅಗ್ನಿ ಭಾರತಃ ಶರ್ಮ ಯಂ ಸಜ್ಜ್ಯೇ ಕ್ವಶ್ಯಾತ್ಸೂರ್ಯಮುಚ್ಚ-
ರಂತಂ |

ಯ ಇಂದ್ರಾಯ ಸುನವಾಮೇತ್ಯಾಹ ನರೇ ನರ್ಯಾಯ ನೃತಮಾಯ
ನೃಣಾಂ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತಸ್ಮೈ | ಅಗ್ನಿಃ | ಭಾರತಃ | ಶರ್ಮ | ಯಂಸತ್ | ಜ್ಯೋಕ್ | ಪಶ್ಯಾತ್ | ಸೂರ್ಯಂ | ಉತ್ಚರಂತಂ |
ಯಃ | ಇಂದ್ರಾಯ | ಸುನವಾಮ | ಇತಿ | ಅಹ | ನರೇ | ನರ್ಯಾಯ | ನೃತಮಾಯ | ನೃಣಾಂ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಭಾರತೋ ಹವಿಷೋ ಭರ್ತಾಗ್ನಿಃ | ಪ್ರಾಣೋ ಭೂತ್ವಾ ಪ್ರಜಾ ಧಾರಯನ್ ಭಾರತ ಇತಿ
ನಾಜಸನೇಯಕಂ | ಅಗ್ನಿಸ್ತಸ್ಮೈ ಯಜಮಾನಾಯ ಶರ್ಮ ಸುಖಂ ಯಂಸತ್ | ಯಚ್ಚೇತ್ | ಕಿಂಚಿ
ಅಯಮಗ್ನಿಜ್ಯೋಕ್ ಚಿರಕಾಲಮುಚ್ಚರಂತಮುದ್ಯಂತಂ ಸೂರ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾತ್ | ಪಶ್ಯೇತ್ | ಯೋ
ಯಜಮಾನ ಇಂದ್ರಾಯ ಸುನವಾಮೇತ್ಯಾಹ ಇಂದ್ರಾರ್ಥಂ ಸೋಮಾಭಿಷವಂ ಕುರ್ಯಾಮಿತಿ ಬ್ರವೀತಿ |
ಕೀದೃಶಾಯೇಂದ್ರಾಯ | ನರೇ ನೇತ್ರೇ ನರ್ಯಾಯ ನರಹಿತಾಯ ನೃಣಾಂ ನರಾಣಾಂ ಸೇತ್ಯಾಣಾಂ
ಮಧ್ಯೇ ನೃತಮಾಯ ಸೇತ್ಯತಮಾಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಯಃ—ಯಾವ ಯಜಮಾನನು | ನರೇ—ನೇತ್ರವಾದವನೂ | ಸರ್ವಾಯ—ಮಾನವರಿಗೆ ಹಿತ
ಕಾರಿಯಾ | ನೃಣಾಂ—ಮಾನವರ ನಡುವೆ (ನೇತ್ರಗಳೆಲ್ಲೆಲ್ಲಾ) | ನೃತಮಾಯ—ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದವನೂ
(ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ನೇತ್ರವಾದವನೂ ಅದ | ಇಂದ್ರಾಯ—ಇಂದ್ರನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ | ಸುನವಾಮ—(ಯಜ್ಞಾರ್ಥ
ವಾಗಿ) ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡೋಣ | ಇತ್ಯಾಹ—ಎಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುವನೋ | ತಸ್ಮೈ—ಆ ಯಜಮಾನನಿಗೆ |
ಭಾರತಃ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಭರಿಸತಕ್ಕ | ಅಗ್ನಿಃ—ಅಗ್ನಿಯು | ಶರ್ಮ—ಸುಖವನ್ನು | ಯಂಸತ್—ಒದಗಿಸಿ
ಕೊಡಲಿ | ಜ್ಯೋಕ್—ಬಹುದೀರ್ಘಕಾಲ | ಉತ್ಚರಂತಂ—ಉದಯಿಸತಕ್ಕ | ಸೂರ್ಯಂ—ಸೂರ್ಯ
ನನ್ನು | ಪಶ್ಯಾತ್—(ಅವನ ಗೃಹದಿಂದ) ನೋಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ನೇತ್ರವಾದವನೂ, ಮಾನವರ ಹಿತಕಾರಿಯಾದವನೂ, ನೇತ್ರಗಳೆಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ನೇತ್ರವೂ
ಅದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ಸೋಮವನ್ನು ಯಜ್ಞಾರ್ಥವಾಗಿ ಹಿಂಡೋಣ ಎಂದು ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸು
ವನೋ ಆ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಹವಿರ್ವಾಹಕನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿ. ಅವನು ತನ್ನ ಯಜ್ಞಗೃಹದಿಂದ
ಬಹಳ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಉದಯಿಸುವ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ನೋಡಲಿ. (ಎಂದರೆ ಬಹುಕಾಲ ಜೀವಿಸಿರಲಿ)

English Translation.

May Agni, the bearer of oblations, grant him felicity, and long behold the rising sun (in the dwelling of him) who says, let us offer libations to Indra, leader (of rites), the friend of man, the chief leader amongst leaders.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನ ತಂ ಜಿನಂತಿ ಬಹವೋ ನ ದಭ್ರಾ ಉರ್ವಸ್ಮಾ ಅದಿತಿಃ ಶರ್ಮ ಯಂ ಸತ್ |
ಪ್ರಿಯಃ ಸುಕೃತ್ತಿಯ ಇಂದ್ರೇ ಮನಾಯುಃ ಪ್ರಿಯಃ ಸುಪ್ರಾವೀಃ ಪ್ರಿಯೋ
ಅಸ್ಯ ಸೋಮಾ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನ | ತಂ | ಜಿನಂತಿ | ಬಹವಃ | ನ | ದಭ್ರಾಃ | ಉರು | ಅಸ್ಮೈ | ಅದಿತಿಃ | ಶರ್ಮ | ಯಂ ಸತ್ |
ಪ್ರಿಯಃ | ಸುಕೃತ್ | ಪ್ರಿಯಃ | ಇಂದ್ರೇ | ಮನಾಯುಃ | ಪ್ರಿಯಃ | ಸುಪ್ರಾವೀಃ | ಪ್ರಿಯಃ | ಅಸ್ಯ |
ಸೋಮಾ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ದಭ್ರಾ ಅಲ್ಪಾ ಬಹವೋ ನ ಬಹವೋಽಪಿ ಶತ್ರುಜನಾಸ್ತಂ ಯಜಮಾನಂ ನ ಜಿನಂತಿ | ನ ಹಿಂಸಂತು | ಯ ಇಂದ್ರಾಯ ಸುನವಾನೇತ್ಯಾಹ ತಮಿತಿ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಂಬಂಧಃ | ಅದಿತಿರಿಂದ್ರಮಾ-
ತಾಸ್ಮೈ ಯಜಮಾನಾಯೋರು ವಿಸ್ತೀರ್ಣಂ ಶರ್ಮ ಸುಖಂ ಯಂ ಸತ್ | ಯಚ್ಛತು | ಕಿಂಚಿ ಇಂದ್ರ
ಇಂದ್ರಾಯ ಸುಕೃತ್ ಶೋಭನಯಾಗಾದೀನಾಂ ಕರ್ತಾ ಯಜಮಾನಃ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ | ಮನಾಯು-
ರಿಂದ್ರವಿಷಯಸ್ತುತಿಕಾಮಶ್ಚಾಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ | ಸುಪ್ರಾವೀಃ ಸುಷ್ಮ ಪ್ರಾವಿತಾ ಸುಷ್ಮ
ಪ್ರಗಚ್ಛನ್ನ ಪಗಚ್ಛನ್ನಾ ಯಜಮಾನೋಽಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ | ಸೋಮಾ ಸೋಮವಾನ್ಯಜ-
ಮಾನೋಽಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ದಭ್ರಾಃ—ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವರೂ | ಬಹವಃ—ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವರೂ ಆದ ದುರ್ಜನರು | ತಂ—
(ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸೋಮವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವೆನು ಎಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ) ಆ ಯಜಮಾನನನ್ನು | ನ ಜಿನಂತಿ—ಹಿಂಸಿಸ

ದಿರಲಿ | ಅದಿತಿಃ—ಇಂದ್ರಮಾತೆಯು | ಅಸ್ಮೈ—ಈ ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ಉರು—ಆತ್ಯಧಿಕವಾದ | ಶರ್ಮ—
ಸುಖವನ್ನು | ಯಂಶತ್—ಒದಗಿಸಲಿ | ಇಂದ್ರೇ—ಇಂದ್ರನನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ | ಸುಕೃತ್—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಯಾಗಾದಿ
ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನು | ಪ್ರಿಯಃ—ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗುತ್ತಾನೆ | ಮನಾಯುಃ—
ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲಿಚ್ಛಿಸುವವನು | ಪ್ರಿಯಃ—ಬೇಕಾದವನಾಗುತ್ತಾನೆ | ಸುಪ್ರಾನ್ವೀ—ವಿನಯದಿಂದ
ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುವವನು | ಪ್ರಿಯಃ—ಆದರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ | ಸೋಮೀ—ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸೋಮವ
ನ್ನರ್ಪಿಸುವ ಯಜಮಾನನು | ಅಸ್ಯ—ಈ ಇಂದ್ರನಿಗೆ | ಪ್ರಿಯಃ—ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸೋಮವನ್ನರ್ಪಿಸಲಿಚ್ಛಿಯುಳ್ಳ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಅವನ ಶತ್ರುಗಳು ಹಿಂಸಿಸದಿರಲಿ.
ಆ ಶತ್ರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಅಧಿಕವಾಗಿರಲಿ ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಲಿ, ಅವರಿಂದ ಈ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ತೊಂದರೆಯುಂ
ಟಾಗದಿರಲಿ. ಇಂದ್ರನ ತೃಪ್ತಿಗಾಗಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನೂ, ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸು
ವವನೂ, ಭಯಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುವವನೂ, ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸೋಮವನ್ನರ್ಪಿಸುವವನೂ ಆದ
ಯಜಮಾನನು ಇಂದ್ರನ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾಗಿಯಾದರೂ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ
ಕಾರಕನಾದರೂ ಸಹ ಅವನ ಆದರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

Him neither many nor few can molest: may Aditi grant him infinite
happiness: the performer of pious acts is dear (to Indra): dear to Indra
is he whose mind is intent upon him; dear is he who approaches him with
homage; dear to him is the offerer of the libation.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸುಪ್ರಾನ್ವೀಃ ಪ್ರಾಶುಷಾಳೇಷ್ವೀರಃ ಸುಷ್ವೇಃ ಪಕ್ತಿಂ ಕೃಣುತೇ ಕೇವಲೇಂದ್ರಃ |
ನಾಸುಷ್ವೇರಾಸಿರ್ನ ಸಖಾ ನ ಜಾಮಿದುಃಸ್ಪ್ರಾವ್ಯೋವಹಂತೇದವಾಚಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸುಪ್ರೇನ್ವೀಃ | ಪ್ರಾಶುಷಾಟ್ | ಏಷಃ | ವೀರಃ | ಸುಷ್ವೇಃ | ಪಕ್ತಿಂ | ಕೃಣುತೇ | ಕೇವಲಾ | ಇಂದ್ರಃ |
ನ | ಅಸುಷ್ವೇಃ | ಅಪಿಃ | ನ | ಸಖಾ | ನ | ಜಾಮಿಃ | ದುಃಪ್ರೇನ್ವೀಃ | ಅವಹಂತಾ | ಇತ್ |

ಅನಾಚಃ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಪ್ರಾಶುಷಾಟ್ ಶತ್ರುಣಾಂ ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಶೀಘ್ರಮಭಿಭವತಾ ವೀರೋ ವಿಕ್ರಾಂತ ಏಷ ಇಂದ್ರಃ
ಸುಪ್ರಾವ್ಯಃ ಸುಷೂಪಗಚ್ಛತೋ ಹವಿರ್ಭಿಃ ಸುಷ್ಕ ಪ್ರತರ್ಪಯಿತುರ್ನಾಃ ಸುಷ್ವೇಃ ಸುನ್ವತೋ
ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿಸೀಂ ಕೇವಲಾ ಕೇವಲಾನುಸಾಧಾರಣಾಂ ಪಕ್ತಿಂ ಕೃಣುತೇ | ಅತ್ಮನಃ ಕುರುತೇ |
ಕಿಂಚೇಂದ್ರೋಽಸುಷ್ವೇರಸುನ್ವತೋ ಯಜಮಾನಸ್ಯಾಪಿವ್ಯಾಪ್ತೋ ನ ಭವತಿ | ಇಂದ್ರೋಽಯಜಮಾ-
ನಸ್ಯ ಸಖಾ ನ ಭವತಿ | ಜಾಮಿರ್ಬಂಧುಶ್ಚ ನ ಭವತಿ | ಅಪಿ ಚ ದುಷ್ಪ್ರಾಪ್ತೋ ದುರುಪಗಮನಸ್ಯಾನಾಚೇಃ
ಸ್ತುತಿರಹಿತಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯಾವಹಂತೇತ್ ಹಿಂಸಿತೈವ ಭವತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಾಶುಷಾಟ್—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಅತಿಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಶಪಡಿಸುವವನೂ | ವೀರಃ—ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಆದ |
ಏಷಃ ಇಂದ್ರಃ—ಈ ಇಂದ್ರನು | ಸುಪ್ರಾವ್ಯಃ—ಅತ್ಯಂತ ವಿನಯದಿಂದ ಸಮೀಪಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವನು | ಸುಷ್ವೇಃ—
ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವ ಯಜಮಾನನ | ಪಕ್ತಿಂ—ಪಾಪಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು (ಅನ್ನಸಂಪತ್ತನ್ನು) | ಕೇವಲಾ—
ಬಹಳ ಅಸಾಧಾರಣವಾದುದನ್ನಾಗಿ | ಕೃಣುತೇ—ಮಾಡುತ್ತಾನೆ | ಅಸುಷ್ವೇಃ—ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡಿರುವ
ವನಿಗೆ | ಅಪಿಃ—ಹಿತಕಾರಿಯಾಗಿ | ನ—ಆಗುವುದಿಲ್ಲ | ಸಖಾ—ಸ್ನೇಹಿತನಾಗಿ | ನ—ಆಗುವುದಿಲ್ಲ |
ಜಾಮಿಃ—ಅವನಿಗೆ ಬಂಧುವಾಗಿಯೂ | ನ—ಆಗುವುದಿಲ್ಲ | ಅನಾಚೇಃ—ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸದಿರುವ
ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ದುಷ್ಪ್ರಾವ್ಯಃ—ಸಿಕ್ಕತಕ್ಕವನೇ ಅಲ್ಲ | ಅವಹಂತೇತ್—ಅವನನ್ನು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ
ಹಿಂಸಿಸುವವನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಅತಿ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಶಪಡಿಸುವವನೂ, ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಆದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಯಜಮಾನರು
ಅತ್ಯಂತ ವಿನಯದಿಂದ ಸಮೀಪಿಸಬೇಕು. ಇಂದ್ರನು ತನಗಾಗಿ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವವನಿಗೆ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ
ಅನ್ನಸಂಪತ್ತನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡದೇ ಯಜ್ಞವನ್ನಾಚರಿಸದೇ ಇರುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ
ಹಿತವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಸುಹೃತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬಂಧುವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಇಂದ್ರನನ್ನು
ಸ್ತುತಿಸದಿರುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಲಭ್ಯವೇ ಅಲ್ಲ. ಅಂತಹವನನ್ನು ಖಂಡಿತ ಹಿಂಸಿಸುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

This hero, Indra, the prompt discomfiter (of foes), who is to be approached with homage, grants special maturity to the presenter of the libation : he is not the kinsmen, nor friend, nor relative, of him who offers no oblation (to him) : he is difficult of access, and the punisher of him who repeats not (his) praise.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನ ರೇವತಾ ಪಣಿನಾ ಸಖ್ಯಮಿಂದ್ರೋಽಸುನ್ವತಾ ಸುತಪಾಃ ಸಂ ಗೃಣೇತೇ |

ಅಸ್ಯ ವೇದಃ ಖಿದತಿ ಹಂತಿ ನಗ್ನಂ ವಿ ಸುಷ್ವಯೇ ಪಕ್ತಯೇ ಕೇವಲೋ
ಭೂತ್ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನ | ರೇವತಾ | ಪಣಿನಾ | ಸಖ್ಯಂ | ಇಂದ್ರಃ | ಅಸುನ್ವತಾ | ಸುತಪಾಃ | ಸಂ | ಗೃಣೇತೇ |

ಅ | ಅಸ್ಯ | ವೇದಃ | ಖಿದತಿ | ಹಂತಿ | ನಗ್ನಂ | ವಿ | ಸುಷ್ವಯೇ | ಪಕ್ತಯೇ | ಕೇವಲಃ | ಭೂತ್ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸುತಪಾ ಅಭಿಷುತಂ ಸೋಮಂ ಪಿಬನ್ನಿಂದ್ರೋ ರೇವತಾ ಧನವತಾ ಪಣಿನಾ ವಣಿಜಾ ಲುಬ್ಧೇ-
ನಾಸುನ್ವತಾ ಸೋಮಾಭಿಷವಮಕುರ್ವತಾಯಜಮಾನೇನ ಸಹ ಸಖ್ಯಂ ಸಖಿತ್ವಂ ನ ಸಂ ಗೃಣೇತೇ | ನ
ಸಂಸ್ತೌತಿ | ನಾನುಮನ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಿಂಚಿ ಅಸ್ಯಾಯಜಮಾನಸ್ಯ ನಗ್ನಂ ನಿರರ್ಥಕಂ ವೇದೋ ಧನಂ
ಜ್ಞಾನಂ ವಾ ಆ ಖಿದತಿ | ಉದ್ವರತಿ | ಹಂತಿ | ಹಿಂಸ್ರಿ ಚ | ಅಪಿ ಚ ಸುಷ್ವಯೇ ಸೋಮಂ ಸುನ್ವತೇ
ಪಕ್ತಯೇ ಹನೀಂಷಿ ಪೇಚತೇ ಯಜಮಾನಾಯ ಕೇವಲೋಽಸಾಧಾರಣಃ ಸನ್ ವಿ ಭೂತ್ | ವಿಭವತಿ ||

|| ಶ್ರುತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಸುತಪಾಃ—ಹಿಂದಿದ ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡತಕ್ಕ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ರೇವತಾ—
ಧನವಂತನೂ | ಪಣಿನಾ—ಲೋಭಿಯೂ | ಅಸುನ್ವತಾ—ಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡದಿರುವವನೂ
ಆದ ಪುರುಷನೊಡನೆ | ಸಖ್ಯಂ—ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು | ನ ಸಂ ಗೃಣೇತೇ—ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ | ಅಸ್ಯ—ಅದೇ
ಪುರುಷನ | ನಗ್ನಂ—ನಿರರ್ಥಕವಾದ | ವೇದಃ—ಧನವನ್ನು | ಆ ಖಿದತಿ—ಅಹರಿಸುತ್ತಾನೆ | ಹಂತಿ—
ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ | ಸುಷ್ವಯೇ—ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವವನೂ | ಪಕ್ತಯೇ—ಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು
ಪಾಕಮಾಡುವವನೂ ಆದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ಕೇವಲಃ—ಅಸಾಧಾರಣನಾಗಿ | ವಿ ಭೂತ್—ಅವನ
ವೈಭವಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಹಿಂದಿದ ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡತಕ್ಕ ಇಂದ್ರನು ಧನವಂತನೂ, ಲೋಭಿಯೂ ಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ ಸೋಮವನ್ನು
ಹಿಂಡದಿರುವವನೂ ಆದ ಪುರುಷನೊಡನೆ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲು ಇಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಪುರುಷನ ಧನವು ನಿರರ್ಥಕ
ವಾದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅಪಹರಿಸುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವವನೂ ಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ
ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಪಾಕಮಾಡುವವನೂ ಆದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ವೈಭವವನ್ನು ಒಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

(Indra), the drinker of the effused Soma, contracts no friendship with the wealthy trader who offers not any libation; he takes away his wealth; destroys him when destitute; but he is a special (friend) to him who presents the libation and oblation.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಂ ಸರೇವರೇ ಮಧ್ಯಮಾಸ ಇಂದ್ರಂ ಯಾಂತೋವಸಿತಾಸ ಇಂದ್ರಂ |
ಇಂದ್ರಂ ಕ್ಷಿಯಂತ ಉತ ಯುಧ್ಯಮಾನಾ ಇಂದ್ರಂ ನರೋ ನಾಜಯಂತೋ
ಹವಂತೇ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಂ | ಸರೇ | ಅವರೇ | ಮಧ್ಯಮಾಸಃ | ಇಂದ್ರಂ | ಯಾಂತಃ | ಅವಸಿತಾಸಃ | ಇಂದ್ರಂ |
ಇಂದ್ರಂ | ಕ್ಷಿಯಂತಃ | ಉತ | ಯುಧ್ಯಮಾನಾಃ | ಇಂದ್ರಂ | ನರಃ | ನಾಜಯಂತಃ | ಹವಂತೇ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸರ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಾ ಅವರೇ ನಿಕ್ತೃಷ್ಟಾಶ್ಚ ಜನಾ ಇಂದ್ರಂ ಹವಂತೇ | ಅಹ್ವಯಂತಿ | ಮಧ್ಯಮಾಸೋ ಮಧ್ಯಮಾಶ್ಲೇಂದ್ರಮೇವ ಹವಂತೇ | ಯಾಂತಃ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿರ್ಭಂ ಗಚ್ಛಂತೋ ಜನಾ ಇಂದ್ರಮೇವಾಹ್ವಯಂತಿ | ಅವಸಿತಾಸೋ ನಿವಿಷ್ಟಾಶ್ಲೇಂದ್ರಮೇನಾಹ್ವಯಂತಿ | ಕ್ಷಿಯಂತೋ ಗೃಹೇ ನಿವಸಂತೋ ಜನಾ ಇಂದ್ರಮೇವ ಹವಂತೇ | ಉತಾಪಿ ಚ ಯುಧ್ಯಮಾನಾ ಯುದ್ಧಂ ಕುರ್ವಾಣಾ ಜನಾ ಜಯಾರ್ಥಮಿಂದ್ರಮೇವಾಹ್ವಯಂತಿ | ನಾಜಯಂತೋ ನಾಜಮನ್ನನಿಚ್ಛಂತೋ ನರೋ ನೇತಾರೋ ಮನುಷ್ಯಾ ಇಂದ್ರಮೇವ ಹವಂತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಸರೇ—ಉತ್ಕೃಷ್ಟರಾದವರೂ | ಅವರೇ—ನಿಕ್ತೃಷ್ಟರಾದವರೂ ಸಹ | ಇಂದ್ರಂ—ಇಂದ್ರನನ್ನು | ಹವಂತೇ—ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ | ಮಧ್ಯಮಾಸಃ—ಮಧ್ಯಮವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೂ | ಇಂದ್ರಂ—ಇಂದ್ರನನ್ನೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ | ಯಾಂತಃ—ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಹೋಗುವವರೂ | ಅವಸಿತಾಸಃ—

ಕುಳಿತಿರುವವರೂ | ಇಂದ್ರಂ—ಇಂದ್ರನನ್ನೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ | ಕ್ಷಿಯಂತೇ—ಗೃಹದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವವರೂ |
ಇಂದ್ರಂ—ಇಂದ್ರನನ್ನೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ | ಉತೇ—ಮತ್ತು | ಯುಧ್ಯಮಾನಾಃ—ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಯುಧ್ಧ
ಮಾಡುವವರೂ | ವಾಜಯಂತೇ—ಅನ್ನವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವರೂ ಆದ | ನರಃ—ಮಾನವರು | ಇಂದ್ರಂ—
ಇಂದ್ರನನ್ನೇ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

। ಭಾವಾರ್ಥ ।

ಉತ್ಕೃಷ್ಟರಾದವರೂ, ನಿಕ್ರೃಷ್ಟರಾದವರೂ, ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.
ಮಧ್ಯಮವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೂ ಸಹ ಇವನ ಸಹಾಯವನ್ನೇ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಹೊರಡು
ವವರೂ, ಕುಳಿತಿರುವವರೂ, ಗೃಹದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವವರೂ, ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಯುಧ್ಧಮಾಡುವವರೂ, ಅನ್ನವನ್ನು
ಇಚ್ಛಿಸುವವರೂ ಆದ ಸಕಲ ಮಾನವವರ್ಗವೂ ಸಹ ಇಂದ್ರನ ಸಹಾಯವನ್ನೇ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಅವನನ್ನೇ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ
ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

The most exalted, the most humble, (invoke) Indra ; the middle
(classes) invoke Indra ; those going, those stopping, (invoke) Indra ; those
dwelling at home, those going to battle, (invoke) Indra ; men needing
food invoke Indra.

ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.

ಅಹಂ ಮನುರಿತಿ ಸಹ್ತಚ್ಛಂ ಪಂಚಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ನಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ | ಅತ್ರೇಯಮನು-
ಕ್ರಮಣಿಕಾ | ಅಹಂ ಮನುಃ ಸಪ್ತಾಧ್ಯಾಭಿಸ್ತಿಸ್ಯಭಿರಿಂದ್ರಮಿವಾತ್ಮಾನಮ್ನಿಷ್ಕುಷ್ಪಾವೇಂದ್ರೋ ವಾತ್ಮಾನಂ
ಪರಾ ನನಾಷ್ಟಾ ವಾ ಶೈಲನಸ್ತುತಿರಿತಿ | ಅತ್ರಾಹಂ ಮನುರಿತ್ಯಾಧ್ಯಾಭಿಸ್ತಿಸ್ಯಭಿರಾತ್ಮಾನಮಿಂದ್ರರೂಪೇಣ
ವಾಮದೇವಃ ಸ್ತುತವಾನ್ | ಯದ್ವಾ | ಇಂದ್ರ ಏವಾತ್ಮಾನಂ ಸ್ತುತವಾನ್ | ಅತೋ ವಾಮದೇವ-
ವಾಕ್ಯಪಕ್ಷೇ ವಾಮದೇವ ಋಷಿರಿಂದ್ರೋ ದೇವತಾ | ಇಂದ್ರವಾಕ್ಯಪಕ್ಷೇ ತ್ವಿಂದ್ರ ಋಷಿಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ
ದೇವತಾ | ತ್ರಿಷ್ವಪ್ ಛಂದಃ | ಅವಶಿಷ್ಟಾನಾಂ ವಾಮದೇವ ಋಷಿಃ | ಅವಶಿಷ್ಟಾಭಿರುತ್ತರಸೂಕ್ತೇನ ಚ
ಸುಪರ್ಣಾತ್ಮನಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ತೂಯತೇ | ಅತಸ್ತಾಸಾಂ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ದೇವತಾ || ಶೈಲನನಾಮ್ನೇಕಾಹೇ
ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನೇ ಮರುತ್ಪತೀಯಶಸ್ತ್ರ ಇದಂ ಸೂಕ್ತಂ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಶೈಲನಾಜಿರಾಭ್ಯಾಮಭಿಚರ-
ನ್ಯಜೀತಾಹಂ ಮನುರ್ಗರ್ಭೇ ನು ಸನ್ | ಅ. ೯-೭ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಅಹಂ ಮನುಃ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೂರನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಏಳು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು ; ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಅಹಂ ಮನುಃ ಸಪ್ತಾದ್ಯಾಭಿಸ್ತಿಸ್ಯಭಿರಿಂದ್ರಮಿವಾಸ್ಮಾನಮೃಷಿಸ್ತುಷ್ವಾವೇಂದ್ರೋ ವಾತ್ಮಾನಂ ಪರಾ ನನಾಷ್ಟ್ವಾ ವಾ ಶೈನಸ್ತುತಿಃ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಅಹಂ ಮನುಃ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗುವ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ವಾಮದೇವಋಷಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಇಂದ್ರರೂಪದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವನು. ಅಥವಾ ಇಂದ್ರನೇ ತನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಮದೇವನ ವಾಕ್ಯಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು ; ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಇಂದ್ರನ ವಾಕ್ಯಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರನೇ ಋಷಿಯು ; ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇವತೆಯು ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸು, ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಎಂದರೆ ೪-೭ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು. ಈ ೪-೭ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ಮುಂದಿನ ಸೂಕ್ತದ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೂ—ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಪರ್ಣಾತ್ಮಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ—ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ದೇವತೆಯು. ಶೈನವೆಂಬ ಒಂದು ದಿನದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಯಾಗದ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರುತ್ಪತ್ತಿಯಶಸ್ತ್ರಪಠನಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಶೈನಾಜಿರಾಭ್ಯಾಮಭಿ ಚರನ್ಯ-ಜೇತಾಹಂ ಮನುರ್ಗರ್ಭೇ ನು ಸನ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೯-೭) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೨೬

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೩ || ಸೂಕ್ತ—೨೬ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೬ || ವರ್ಗ—೧೫ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೭ ||

|| ಋಷಿಃ—೧-೩ ವಾಮದೇವ ಇಂದ್ರೋ ವಾ | ೪-೭ ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—೧-೩ ಇಂದ್ರ ಆತ್ಮಾ ವಾ | ೪-೭ ಶೈನಃ ||

ಛಂದಃ :—ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಹಂ ಮನುರಭವಂ ಸೂರ್ಯಶ್ಚಾಹಂ ಕಕ್ಷೀವಾ ಋಷಿರಸ್ಮಿ ವಿಪ್ರಃ |

ಅಹಂ ಕುತ್ಸನಾರ್ಜುನೇಯಂ ನೈಂಜೇಹಂ ಕವಿರುಶನಾ ಪಶ್ಯತಾ ಮಾ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಹಂ | ಮನುಃ | ಅಭವಂ | ಸೂರ್ಯಃ | ಚ | ಅಹಂ | ಕಕ್ಷೀವಾನ್ | ಋಷಿಃ | ಅಸ್ಮಿ | ವಿಪ್ರಃ |

ಅಹಂ | ಕುತ್ಸನ್ | ಅರ್ಜುನೇಯಂ | ನಿ | ನೈಂಜೇ | ಅಹಂ | ಕವಿಃ | ಉಶನಾ | ಪಶ್ಯತ | ಮಾ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇದಮಾದಿಮಂತ್ರತ್ರಯೇಣ ಗರ್ಭೇ ವಸನ್ಮಾಮದೇವ ಉತ್ಪನ್ನತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಃ ಸನ್ ಸಾರ್ವಾತ್ಮ್ಯಂ ಸ್ವಾನುಭವಂ ಮನ್ವಾದಿರೂಪೇಣ ಪ್ರದರ್ಶಯನ್ನಾಹ | ಅಹಂ ವಾಮದೇವ ಇಂದ್ರೋ ವಾ ಮನುರಭವಂ | ಸರ್ವಸ್ಯ ಮಂತಾ ಪ್ರಜಾಪತಿರಸ್ಮಿ | ಅಹಮೇವ ಸೂರ್ಯಶ್ಚ ಸರ್ವಸ್ಯ ಪ್ರೇರಕಃ ಸವಿತಾ ಚಾಸ್ಮಿ | ವಿಪ್ರೇ ಮೇಧಾವೀ ಕಕ್ಷೀವಾನ್ ದೀರ್ಘತಮಸಃ ಪುತ್ರ ಏತತ್ಸಂಜ್ಞಕ ಋಷಿರಹಮೇವಾಸ್ಮಿ | ಅರ್ಜುನೇಯಮರ್ಜುನ್ಯಾಃ ಪುತ್ರಂ ಕುತ್ಸಮೇತನ್ನಾಮಕಮೃಷಿಮಹಮೇವ ನೈಂಜೇ | ನಿತರಾಂ ಪ್ರಸಾಧಯಾಮಿ | ಕವಿಃ ಕ್ರಾಂತದರ್ಶ್ಯಶನೈತದಾಖ್ಯ ಋಷಿರಹಮೇವಾಸ್ಮಿ | ಉಕ್ತಮುಪಲಕ್ಷಣಂ | ಪರಮಾರ್ಥದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಕೃತ್ಸಮಸ್ಯಹಮೇವಾಸ್ಮೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಹೇ ಜನಾ ಮಾ ಮಾಂ ಸರ್ವಾತ್ಮಕಂ ಪಶ್ಯತ | ಯೂಯಮಪ್ಯೇವಮೇವ ಸಸ್ವರೂಪಮನುಭವತೇತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಹಂ—ವಾಮದೇವನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನಾನು | ಮನುಃ ಅಭವಂ—ಸಕಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಯಾಗಿದ್ದೇನೆ | ಅಹಂ—ನಾನೇ | ಸೂರ್ಯಶ್ಚ—ಜಗತ್ತ್ರೇರಕನಾದ ಸೂರ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದೇನೆ | ವಿಪ್ರಃ—ಮೇಧಾವಿಯೂ | ಕಕ್ಷೀವಾನ್—ಕಕ್ಷೀವಾನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನೂ ಆದ | ಋಷಿಃ ಅಸ್ಮಿ—ಋಷಿಯೂ ನಾನೇ | ಅರ್ಜುನೇಯಂ—ಅರ್ಜುನಿಯ ಪುತ್ರನಾದ | ಕುತ್ಸಂ—ಕುತ್ಸನನ್ನು | ಅಹಂ—ನಾನೇ | ನೈಂಜೇ—ಅತಿಯಾಗಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತೇನೆ | ಕವಿಃ—ಕ್ರಾಂತದರ್ಶಿಯಾದ | ಉಶನಾ—ಉಶನಸ್ಸೆಂಬ ಋಷಿಯೂ | ಅಹಂ—ನಾನೇ ಆಗಿದ್ದೇನೆ | (ಎಲೈ ಮಾನವರೇ) ಮಾ—ನನ್ನನ್ನೇ (ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯೂ ಸರ್ವಾತ್ಮನೂ ಆಗಿರುವನೆಂದು) | ಪಶ್ಯತ—ತಿಳಿಯಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ವಾಮದೇವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನಾನು ಸಕಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಜಗತ್ತ್ರೇರಕನಾದ ಸೂರ್ಯನೂ ನಾನೇ. ಮೇಧಾವಿಯೂ, ಕಕ್ಷೀವಾನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಋಷಿಯೂ ನಾನೇ. ಅರ್ಜುನಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ಕುತ್ಸನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದವನೂ ನಾನೇ. ಕ್ರಾಂತದರ್ಶಿಯಾದ ಉಶನಸ್ಸೆಂಬ ಋಷಿಯೂ ನಾನೇ. ಎಲೈ ಮಾನವರೇ, ನನ್ನನ್ನೇ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯೂ ಸರ್ವಾತ್ಮನೂ ಆಗಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ.

English Translation.

I have been Manu and Surya : I am the wise Rishi, Kakshivath ; I have befriended Kutsa, the son of Arjuni: I am the far-seeing Ushanas ; so behold me.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಕಕ್ಷೀವಾನ್—ಉಶಿಜಃ ಪುತ್ರಃ ಕಕ್ಷೀವಾನಹಂ | ಉಶಿಕ್ ಎಂಬವಳ ಮಗನೂ, ಕಕ್ಷೀವಂತನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನೂ ಆದ ನಾನು ಎಂದು ಈ ಸೂತ್ರದ್ರಷ್ಟೃವಾದ ಋಷಿಯು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇವನು ದೀರ್ಘತಮಸ್ಸೆಂಬ ಋಷಿಯಿಂದ ಉಶಿಕ್ ಎಂಬವಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನನಾದವನು ಎಂದು ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯ ಆಧಾರದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಅಂಗರಾಜಗೃಹೇ ಯುಕ್ತಾಂ ಉಶಿಜಂ ಪುತ್ರಕಾಮಯಾ |

ರಾಜ್ಞಾ ಚ ಪ್ರಹಿತಾಂ ದಾಸೀಂ ಭಕ್ತಾಂ ಮತ್ಸಾ ಮಹಾತಪಾಃ ||

ಜನಯಾಮಾಸ ಚೋತ್ತಾಯ ಕಕ್ಷೀವತ್ಸ್ರಮುಖಾನ್ ಋಷೀನ್ ||

(ಬೃ. ದೇ. ೪-೨೪, ೨೫)

ಅಂಗರಾಜನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಉಶಿಕ್ ಎಂಬವಳನ್ನು ದೊರೆಯು ಪುತ್ರೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ದೀರ್ಘತಮಸ್ ಎಂಬ ಋಷಿಯ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಇವಳು ಬಹಳ ಭಕ್ತಿಯುತಳಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಇವಳಲ್ಲಿ ಕಕ್ಷೀವತ್ಸ್ರಮುಖರಾದ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಕಥೆಯು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಯುವಂ ನರಾ ಸ್ತುವತೇ ಪಜ್ರಿಯಾಯ ಕಕ್ಷೀವತೇ ಅರದತಂ ಪುರಂಧಿಂ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೬-೭)

ತದ್ವಾಂ ನರಾ ಶಂಸ್ಯಂ ಪಜ್ರಿಯೇಣ ಕಕ್ಷೀವತಾ ನಾಸತ್ಯಾ ಪರಿಜ್ಞನ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೭-೬)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಇವನು ಪಜ್ರ ಸಂತತಿಯವನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಮದಚ್ಯುತಃ ಕೃಶನಾವತೋ ಅತ್ಯಾನ್ಯಕ್ಷೇವಂತ ಉದಮ್ಯಕ್ಷಂತ ಪ್ರಜಾಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೨೬-೩)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇವನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನರಾದವರೂ ಪಜ್ರರೆಂದೇ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಕಕ್ಷೀವಾನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವನು ಒಬ್ಬ ರಾಜನು. ಇವನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಇತಿಹಾಸವು ಹೀಗಿದೆ—ಹಿಂದೆ ಅಂಗದೇಶದ ರಾಜನು ಒಂದುಸಾರಿ ಪತ್ನೀದಾಸೀಯರೊಡನೆ ಜಲಕ್ರೀಡಾರ್ಥವಾಗಿ ಗಂಗಾನದಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ದೀರ್ಘತಮನೆಂಬ ಋಷಿಯು ಒಂದು ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಋಷಿಯು ಅತಿದುರ್ಬಲನಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಋಷಿಯ ಪತ್ನಿ ಪುತ್ರಾದಿಗಳು, ಇಂತಹ ದುರ್ಬಲನು ತಮಗೆ ಬೇಡವೆಂದು ಅವನನ್ನು ಒಂದು ದೋಣಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಗಂಗಾನದಿಗೆ ಎಸೆದಿದ್ದರು. ಅಂಗರಾಜನು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ತಾನಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ದೀರ್ಘತಮ ಋಷಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷದಿಂದ ವಂದಿಸಿ ಅವನನ್ನು ದೋಣಿಯಿಂದಿಳಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿ, “ ಸ್ವಾಮಿ, ನನಗೆ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲ. ಇದೋ ನನ್ನ ಪತ್ನಿಯು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವಳು. ಇವಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಿ ” ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡನು ಆಗ ರಾಣಿಯು ಅತ್ಯಂತ ವೃದ್ಧನಾಗಿರುವ ಈ ಋಷಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನೊಡನೆ ಕೂಡಲು ಇಷ್ಟಪಡದೆ ಉಶಿಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಜಲವನ್ನು ಪ್ರೋಕ್ಷಿಸಲು ಆ ದಾಸಿಯು ಋಷಿಪತ್ನಿಯಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸಿದಳು. ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಮಗನೇ ಕಕ್ಷೀವಾನ್ ಎಂಬ ಋಷಿಯು. ಈತನು ರಾಜಸೂಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆ ಯಾಗಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತನಾದ ಇಂದ್ರನು ಕಕ್ಷೀವಂತನಿಗೆ ವೃಷಯಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ತರುಣಿಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು.

ಕಕ್ಷ್ಯಾ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಹಗ್ಗ ಎಂದೂ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಕಕ್ಷೀವಾನ್ ಕಕ್ಷಾವಾನ್ (ನಿರು. ೬-೧೦) ಎಂದು ನಿರುಕ್ತವಚನವಿರುವುದು.

ಈ ಕಕ್ಷೀವಾನನ ಹೆಸರು ಋಗ್ವೇದ ಸಂ. ೧-೧೮-೧; ೧-೫೧-೧೩; ೧-೧೧೨-೧೧; ೧-೧೧೬-೬; ೧-೧೧೭-೬; ೧-೧೨೬-೩; ೪-೨೬-೩; ೮-೯-೧೦; ೯-೭೪-೮; ೧೦-೨೫-೧೦; ೧೦-೬೧-೧೬ ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಥವೇದ ೪-೨೯-೫ರಲ್ಲಿಯೂ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ, ಇವನ ವಂಶವು ಪಜ್ರ ಎಂದಿರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಇವನನ್ನು ಪಜ್ರಿಯ ಎಂದು ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೬-೬ ೧-೧೧೭-೬; ರಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಋ. ಸಂ. ೧-೧೨೬-೪ ರಲ್ಲಿ ಇವನ ಸಂತತಿಯವರನ್ನು ಪಜ್ರಾ ಎಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಋ. ಸಂ. ೧-೧೨೭ ನೇ ಸ್ತೂದಲ್ಲಿ ಈ ಋಷಿಯು ಸ್ವನಯ ಭಾವ್ಯ ಎಂಬ ರಾಜನು ತನಗೆ ಕೊಟ್ಟ ದಾನವಸ್ತುಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸೆಮಾಡಿದಾನೆ. ಮತ್ತು ಸಾಂಖ್ಯಾಯನ ಶ್ಲೋತಸೂತ್ರ. ೧೬-೪-೫ರಲ್ಲಿ ನಾರಾಶಂಸಸೂಕ್ತಗಳೆಂಬ ವೀರರನ್ನು ಪ್ರಶಂಸೆಮಾಡುವ ಮಂತ್ರಗಳ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಉಶಿಜ ಪುತ್ರನಾದ ಕಕ್ಷೀವಾನ್ ಎಂಬುವನು ಮಾಡಿದ ಸ್ವನಯಭಾವಯವ್ಯ ಎಂಬ ರಾಜನ ದಾನಪ್ರಶಂಸೆಯ ಮಂತ್ರವೂ ಸೇರಿರುವುದು. ಇವನು ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೆ ವೃಚಯಾ ಎಂಬ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ ವಿಷಯವು (ಋ. ಸಂ. ೧-೫೧-೧೩) ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಇವನು ಒಂದುನೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಜೀವಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಋ. ಸಂ. ೯-೭೪-೮ ಋಕ್ಕಿನಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವುದು ಋ. ಸಂ. ೪-೨೬-೧ರಲ್ಲಿ ಇವನ ಹೆಸರು ಕುತ್ಸ ಮತ್ತು ಕವಿ ಉಶನಸ್ ಎಂಬವರೊಡನೆ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಋ. ಸಂ. ೮-೯-೧೦ ಎಂಬ ಒಂದು ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ದೀರ್ಘತಮಸ್ ಎಂಬ ಋಷಿಯೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ವಿಷಯವು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬೃಹದ್ದೇವತಾ ಎಂಬ ಶಾಂಕೋಕ್ತಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ಕಕ್ಷೀವಾನ್ ಎಂಬವನು ದೀರ್ಘತಮಸ್ಸೆಂಬ ಋಷಿಗೆ ಉಶಿಜೆ ಎಂಬ ದಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಪುತ್ರನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. (ಬೃ. ದೇ ೪-೧೧)

Weber ಎಂಬ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪಂಡಿತನು ತೈ. ಸಂ. ೫-೬-೫-೩; ಕಾಠಕಸಂಹಿತಾ ೧೩-೩; ಪಂಚವಿಂಶ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ೨೫-೧೬-೩ ಎಂಬ ಮಂತ್ರಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಕಕ್ಷೀವಾನ್ ಎಂಬುವನು ನೊದಲು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ, ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇವನ ಹೆಸರು ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರ, ಆತ್ಮಾರ, ವೀತಹವ್ಯ, ಶ್ರಾಯಸ, ತ್ರಸದಸ್ಯ, ಪೌರುಕುತ್ಸ ಎಂಬ ರಾಜರ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವನು. ಈ ಋಷಿಯು ಋಗ್ವೇದದ ಪ್ರಥಮ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ೧೧೬ ರಿಂದ ೧೨೫ ವರೆಗಿನ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿರುವ ೧೪೬ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ೧೨೬ ನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ೧-೫ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ಒಟ್ಟು ೧೫೧ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ದ್ರಷ್ಟೃವಾಗಿರುವನು. ಇದಲ್ಲದೆ ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಮಂಡಲದ ೭೪ ನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ೯ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಕಕ್ಷೀವಾನ್ ದೈರ್ಘತಮಸ್—ದೀರ್ಘತಮಸ್ಸೆಂಬ ಋಷಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ಕಕ್ಷೀವಾನ್ ಎಂಬುವನು ಋಷಿಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಆಲ್ಲಿ ಔಶಿಜನೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಸೂಕ್ತದ ಋಷಿಯು ಅದಕ್ಕೂ ಋಷಿಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಸಿಂಧೂನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದ್ದ ಭಾವಯವ್ಯನ ಮಗನಾದ ಸ್ವನಯನು ತನಗೆ ಅತಿಪ್ರಭಾತವಾದ ದಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟದಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದಾನೆ. ಈ ದಾನವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭವೂ, ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಉಂಟಾದ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವೂ ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಕಥೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಅಧಿಗಮ್ಯ ಗುರೋರ್ವಿದ್ಯಾಂ ಗಚ್ಛನ್ ಸ್ವನಿಲಯಂ ಕಿಲ |
 ಕಕ್ಷೀನಾನಧ್ವನಿ ಶ್ರಾಂತಃ ಸುಷ್ಪಾಪಾರಹ್ಯಗೋಚರಃ ||
 ತಂ ರಾಜಾ ಸ್ವನಯೋ ನಾಮ ಭಾವಯಮ್ಯಸುತೋ ವ್ರಜನ್ |
 ಕ್ರೀಡಾರ್ಥಂ ಸಾನುಗೋಽಪಶ್ಯತ್ ಸಭಾರ್ಯಃ ಸಪುರೋಹಿತಃ ||
 ಅಭೈನಂ ರೂಪಸಂಪನ್ನಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ದೇವಸುತೋಪಮಂ |
 ಕನ್ಯಾದಾನೇ ಮತಿಂ ಚಕ್ರೇ ವರ್ಣಗೋತ್ರಾವಿರೋಧತಃ ||
 ಸಂಬೋಧ್ಯೈನಂ ಸ ಪಪ್ರಚ್ಛ ವರ್ಣಗೋತ್ರಾದಿಕಂ ತತಃ |
 ರಾಜನ್ಯಾಂಗಿರಸೋಽಸ್ಮೀತಿ ಕುಮಾರಃ ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ತಂ ||
 ಪುತ್ರೋಽಹಂ ದೀರ್ಘತಮಸ ಔಚಿಧ್ಯಸ್ಯ ಋಷೇರ್ನೃಪ |
 ಅಥಾಸ್ಮೈ ಸ ದದೌ ಕನ್ಯಾ ದಶಾಭರಣಭೂಷಿತಾಃ ||
 ತಾವತೇಕ್ಲ ರಥಾಞ್ಚಾಭ್ಯವಾನ್ವೀಡ್ಯಂಗಾನ್ವೈ ಚತುರ್ಯುಜಃ |
 ವಧೂನಾಂ ವಾಹನಾರ್ಥಾಯ ಧನಕುಸ್ಮಮಜಾವಿಕಂ ||
 ನಿಷ್ಕಾಣಾಂ ವೃಷಭಾಣಾಂ ಚ ಶತಂ ಶತಮದಾತ್ಪುನಃ |
 ಏತದುತ್ತರಸೂಕ್ತೇನ ಶತಮಿತ್ಯಾದಿನೋದಿತಂ ||
 ಶತಮಶ್ವಾಞ್ಚತಂ ನಿಷ್ಕಾನ್ ರಥಾನ್ ದಶ ವಧೂಮತಃ |
 ಚತುರ್ಯುಜೋ ಗವಾಂ ಚೈವ ಸಹಸ್ರಂ ಷಷ್ಠ್ಯಪಾಧಿಕಂ ||
 ಸ್ವನಯಾದ್ಭಾವಯಮ್ಯದ್ಯಃ ಕಕ್ಷೀನಾನ್ಪ್ರತ್ಯಪದ್ಯತ |
 ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ಚ ತುಷ್ಪಾವ ಪ್ರಾತಃ ಪಿತ್ರೇ ಶಶಂಸ ಚ "

(ಬೃ. ದೇ. ೩-೧೪೨ ರಿಂದ ೧೫೦)

ಗುರುವಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವಾದ ಮೇಲೆ ಕಕ್ಷೀವಂತನು ಮನೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ
 ಬಳಲಿದವನಾಗಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರೆಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ಭಾವಯಮ್ಯಪುತ್ರನಾದ ಸ್ವನಯನೆಂಬ ರಾಜನು
 ತನ್ನ ಪತ್ನೀಭೃತ್ಯಾದಿಪರಿವಾರಗಳೊಡನೆ ಕ್ರೀಡಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಅವನ
 ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ವರ್ಣ ಮತ್ತು ಗೋತ್ರಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತನಗೆ ಏನೂ ವಿರೋಧ
 ವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವನಿಗೆ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿಚ್ಛಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ಅವನ ವಂಶಾದಿಗಳ
 ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು. ಆಗ ಕಕ್ಷೀವಂತನು ತಾನು ಅಂಗೀರಸನ ವಂಶದವನೆಂದೂ ಉಚಥ್ಯ ಪುತ್ರನಾದ
 ದೀರ್ಘತಮಸ್ಸಿನ ಮಗನೆಂದೂ ಹೇಳಿದೊಡನೆಯೇ ಸ್ವನಯನನು ಅವನಿಗೆ ಅಲಂಕೃತರಾದ ಹತ್ತುಜನ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು
 ಖಾನಮಾಡಿದನು. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಶ್ವಗಳನ್ನೂ, ರಥಗಳನ್ನೂ, ಧನವನ್ನೂ, ಅಜಾದಿಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಭೂತ
 ವಾಗಿ ದಾನಮಾಡಿದನು. ಈ ವಿಷಯವು

ಅಮಂದಾನ್ತೋಮಾನ್ಪ್ರ ಭರೇ ಮನೀಷಾ ಸಿಂಧಾವಧಿ ಕ್ಷಿಯತೋ ಭಾವ್ಯಸ್ಯ |
 ಯೋ ಮೇ ಸಹಸ್ರಮುಮಿವೀತ ಸನಾನತೂರ್ತೋ ರಾಜಾ ಶ್ರವ ಇಚ್ಛಮಾನಃ ||

ಶತಂ ರಾಜ್ಞೋ ನಾಥಮಾನಸ್ಯ ನಿಷ್ಕಾಙ್ಗತಮಶ್ವಾನ್ಯೈತಾನ್ಸದ್ಯ ಆದಂ |

ಶತಂ ಕಕ್ಷೀವಾ ಅಸುರಸ್ಯ ಗೋನಾಂ ದಿವಿ ಶ್ರವೋಽಜರಸಾ ತತಾನ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೨೬-೧ ಮತ್ತು ೨)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಇವನು ಪ್ರಾಜ್ಞನೂ, ಪೂಜ್ಯನೂ ಆದ ಋಷಿಯೆಂದು ಇವನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದೆ.

ಅಹಂ ಮನುರಭವಂ ಸೂರ್ಯಶ್ಚಾಹಂ ಕಕ್ಷೀವಾ ಋಷಿರಸ್ಮಿ ವಿಪ್ರಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೪-೨೬-೧)

ಅಯಂ ಕಕ್ಷೀವತೋ ಮಹೋ ವಿ ವೋ ಮದೇ ಮತಿಂ ವಿಪ್ರಸ್ಯ ವರ್ಧಯದ್ವಿವಕ್ಷಸೇ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೨೫-೧೦)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತು

ಏತಾಭಿರ್ಹಾರ್ಷಿನೋಃ ಕಕ್ಷೀವಾನ್ಪ್ರಿಯಂ ಧಾಮೋಸಾಗಚ್ಛತ್ಸ ಪರಮಂ ಲೋಕಮಜಯತ್ |

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧-೨೧)

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೨೦-೧ ರಿಂದ ೯ ರವರೆಗೆ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಿಕೊಂಡು) ಕಕ್ಷೀವಂತನು ಅಶ್ವನೀದೇವತೆಗಳ ನಿವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಿ ಅವನಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿತನಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಿದನು ಎಂದು ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿಯೂ,

ಕಕ್ಷೀವಂತಂ ಯ ಔಶಿಜಃ | ಯೋ ದೇವಾನ್ಯೋಽಮಿವಹಾ |

ವಸುತಿತ್ಪುಷ್ಟಿವರ್ಧನಃ | ಸ ನಃ ಸಿಷಕ್ತು ಯಸ್ತುರಃ ||

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೨-೩-೪-೩೫)

ಪುಷ್ಟಿವಂತನೂ, ಶತ್ರುನಾಶಕನೂ, ಧನದಾತನೂ, ಸಂಪದ್ವರ್ಧಕನೂ ಉಶಿಜೆಯ ಪುತ್ರನೂ ಆದ ಕಕ್ಷೀವಂತನು ನಮ್ಮೊಂದಿಗಿರಲಿ ಎಂದು ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಕಕ್ಷೀವಂತನು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದು ಸ್ತುತಿಸಿದೆ.

ಯಾಭಿಸ್ತಮಂತುರಭವದ್ವಿಚಕ್ಷಣಸ್ತಾಭಿರೂಷು ಊತಿಭಿರಶ್ವಿನಾ ಗತಂ |

(ಋ ಸಂ. ೧-೧೧೨-೩)

ಎಂಬ ಋಕ್ನಲ್ಲಿ ಕಕ್ಷೀವಂತನು ಪಾಕಯಜ್ಞ, ಹವಿರ್ಯಜ್ಞ ಮತ್ತು ಸೋಮಯಜ್ಞಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇವನು ಮೊದಲು ಅತ್ಯಂತ ಮೂಢನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಹೇಗಾದರೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಭೂತಭವಿಸ್ಯದ್ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲಗಳ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಅಪ್ರತಿಹತವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಕಟವಾದ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾಗಿ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಯಜ್ಞಮಾಡಿದ ನಂತರ ಅವರು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ಇವನಿಗೆ ತ್ರಿಕಾಲವಿಷಯಕವಾದುದೂ, ಸರ್ವಾರ್ಥವಿಷಯಕವಾದುದೂ ಆದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರು ಎಂಬ ಕಥೆಯಿದೆ.

ಯುವಂ ನರಾ ಸ್ತುವತೇ ಪಜ್ರಿಯಾಯ ಕಕ್ಷೀವತೇ ಅರದತಂ ಪುರಂಧಿಂ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೬-೬)

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕಕ್ಷೀವಂತನೇ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ ತ್ರಿಮಂತುಃ ವಿಚಕ್ಷಣಃ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಕಕ್ಷೀವಂತನು ಸರ್ವಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನು; ಪ್ರಾಜ್ಞನು ಎಂದು ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕುತ್ಸಂ—ಇಲ್ಲಿ ಕುತ್ಸ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ಸಾಯಣರ ವಿವರಣೆಯು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ಕುತ್ಸಂ-ಕರ್ತನಸಾಧನಂ ಕತ್ತರಿಸುವ ಸಾಧನವಾದ ಎಂದು ವಜ್ರಾಯುಧಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿಯೂ ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಕುತ್ಸಂ ಕುತ್ಸನಾಮಾನಂ ಋಷಿಂ | ಕುತ್ಸನೆಂಬ ಋಷಿಯನ್ನು ಎಂದೂ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಋಷಿಯೆಂದರ್ಥವಾದುದರಿಂದ ಶುಷ್ಕನೆಂಬ ಅಸುರನನ್ನು ಕೊಂದು ಕುತ್ಸನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದನೆಂದು ಇಂದ್ರನ ಪ್ರಶಂಸೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಅರ್ಜುನೇಯಂ ಕುತ್ಸನಿಗೂ, ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಇರತಕ್ಕ ಸಂಬಂಧವು ಅತ್ಯಂತ ನಿಕಟವಾದುದೆಂದು ಋಕ್ಸಂಹಿತೆ ಯಲ್ಲಿರುವ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕುತ್ಸನಿಗೆ ಅರ್ಜುನೇಯ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅರ್ಜುನೇಯ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಜುನೀ ಎಂಬ ಹೆಂಗಸಿನ ಮಗನೆಂದಾಗಬಹುದು. ಅಥವಾ ಅರ್ಜುನ ಇತೀಂದ್ರಸ್ಯ ನಾಮ | ತಸ್ಯ ಪುತ್ರಃ; ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅರ್ಜುನನೆಂದು ಹೆಸರು. ಕುತ್ಸನು ಇವನ ಪುತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಅರ್ಜುನೇಯ ನೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಸಹಜವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅರ್ಜುನ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಾಯಣರು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ,

ಏತದ್ವಾ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಗುಹ್ಯಂ ನಾಮ ಯದರ್ಜುನಃ |

ಎಂಬ ವಾಚಸನೇಯ ಸಂಹಿತಾಮಂತ್ರವನ್ನು ದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ,

ಅಹಂ ಕುತ್ಸಮಾರ್ಜುನೇಯಂ ನೈಂಜೇಽಹಂ ಕವಿರುತನಾ ಪಶ್ಯತಾ ಮಾ |

(ಋ. ಸಂ. ೪-೨೬-೧)

ದಾಸಂ ಯಚ್ಛುಷ್ಣಂ ಕುಯವಂ ನೈಸ್ಮಾ ಅರಂಧಯ ಅರ್ಜುನೇಯಾಯ ಶಿಕ್ಷನ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೧೯-೨)

ವಹತ್ಕುತ್ಸಮಾರ್ಜುನೇಯಂ ಶತಕ್ರತುಃ ತ್ವರದ್ಗಂಧರ್ವಮಸ್ತುತಂ |

ಎಂಬ ಋಕ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ ಅರ್ಜುನೇಯ ಪದಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಸಾಯಣರೂ ಸಹ ಅರ್ಜುನಾಃ ಪುತ್ರಂ ಕುತ್ಸಂ | ಅರ್ಜುನೀ ಎಂಬ ಹೆಂಗಸಿನ ಪುತ್ರನಾದ ಕುತ್ಸನೆಂದೇ ಅರ್ಥವಾದಿದ್ದಾರೆ. ಅರ್ಜುನ, ಅರ್ಜುನೀ ಎಂಬ ಪದಗಳೂ ಇಂದ್ರಸಂಬಂಧವಾದವು ಎಂದು ಶ್ರುತ್ಯಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ವಿವರಣೆ ಗಳೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವುವು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಫಲ್ಗುನೀಷ್ಠಗ್ನೀ ಅದಧೀತ | ಏತಾ ವಾ ಇಂದ್ರನಕ್ಷತ್ರಂ ಯತ್ಫಲ್ಗುನೋಽಪ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರತಿ-
ನಾಮ್ನೋಽರ್ಜುನೋ ಹ ವೈ ನಾಮೇಂದ್ರೋ ಯದಸ್ಯ ಗುಹ್ಯಂ ನಾಮಾರ್ಜುನೋ ವೈ
ನಾಮೈತಾಸ್ಮಾ ಏತತ್ಪರೋಕ್ಷಮಾಚಕ್ಷತೇ ಫಲ್ಗುನೈ ಇತಿ ಕೋ ಹೇತಸ್ಯಾರ್ಹತಿ ಗುಹ್ಯಂ
ನಾಮ..... |

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೨-೧-೨-೧೧)

ಇಂದ್ರೋ ಭವತಿ ಯಚ್ಚ ಕ್ಷತ್ರಿಯೋ ಯದು ಚ ಯಜಮಾನಸ್ತಸ್ಮಾದಾಹಾರಿಷ್ಟೋಽರ್ಜುನ
ಇತಿ | (ಶ. ಬ್ರಾ. ೫-೪-೩-೭)

ಫಲ್ಗುನಿಗಳು ಐಂದ್ರನಕ್ಷತ್ರಗಳು. ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಂದಿಕೆಯಿದೆ. ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಅರ್ಜುನನೆಂಬ ಹೆಸರು. ಫಲ್ಗುನಿ
ಗಳಿಗೂ ಅರ್ಜುನಿಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿಯೂ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ
ಕುತ್ಸನನ್ನು ಇಂದ್ರಪುತ್ರ, ಅರ್ಜುನೀಪುತ್ರ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿಯೂ ಕರೆಯಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.
ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುತ್ಸನು ಇಂದ್ರನ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುತ್ತಾನೆಂದು
ಇಂದ್ರಕುತ್ಸರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ.

ತ್ವಂ ಶುಷ್ಕಂ ವೃಜನೇ ಸೃಕ್ಷ ಆಣಾ ಯೂನೇ ಕುತ್ಸಾಯ ದ್ಯುಮತೇ ಸಚಾಹನ್ |
(ಋ. ೧-೬೩-೩)

ಕುತ್ಸಾಯ ಯತ್ರ ಪುರುಹೂತ ವನ್ಶಞ್ಪುಷ್ಪಮನಂತ್ಯೈಃ ಸರಿಯಾಸಿ ವಧೈಃ |
(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೨೧-೯)

ಎಂಬ ಋಕ್ಸುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇತರ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರನು ಕುತ್ಸನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಲು
ಶುಷ್ಕನನ್ನು ಕೊಂದನು ಎಂದು ವರ್ಣನೆಯಿದೆ, ಮತ್ತು,

ಅಹಂ ಪಿತೇವ ವೇತಸೂರಭಿಷ್ಟಯೇ ತುಗ್ರಂ ಕುತ್ಸಾಯ ಸ್ಮದಿಭಂ ಚ ರಂಧಯಂ |
(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೪೯-೪)

ಕುತ್ಸನಿಗಾಗಿ ನಾನು ವೇತಸು, ತುಗ್ರ, ಸ್ಮದಿಭೃಷತ್ಯಾದಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸೋಲಿಸಿ, ತನ್ನ ಮಿತ್ರನಿಗೆ ಸಹಾಯ
ಮಾಡಿದೆನು ಎಂದು ಇಂದ್ರನೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ,

ತ್ವಮಸ್ಮೈ ಕುತ್ಸಮತಿಥಿಗ್ವಮಾಯುಂ ಮಹೇ ರಾಜ್ಞೇ ಯೂನೇ ಅರಂಧನಾಯಃ |
(ಋ. ಸಂ. ೧-೫೩-೧೦)

ಯ ಆಯುಂ ಕುತ್ಸಮತಿಥಿಗ್ವಮರ್ದಯೋ ವಾವೃಧಾನೋ ದಿವೇದಿವೇ |
(ಋ. ಸಂ. ೮-೫೩-೨)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಕುತ್ಸಾದಿಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದುದಾಗಿಯೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಇವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ
Keith ಎಂಬ ಪಂಡಿತನು ತನ್ನ Religion and Philosophy of the Vedas ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ
ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ—

Sushan's chief rival is Kutsa, who appears as battling against him, and as victor
by the aid of Indra, who, for his sake tore from the Sun a wheel, prolonging the daylight
and thus enabling, it may be assumed, Kutsa to turn the issue of the battle. The feat of
Indra is several times mentioned and the fact that Kutsa is a real hero is suggested
though not proved, by the fact that elsewhere he appears in hostile relation to Indra,
just as Athithigva, who is normally the protege of Indra, in one or two places appears

in the reverse relation. It is true that it is not to be expected that a god, or a hero of divine dimensions, would be thus placed in opposition to the God, though, as the God is the uncertain Indra, the argument is by no means conclusive, Kutsa, in the case of his real personality must be a king, and this is not inconsistent with his being called a seer : royal seers are not unknown :

(Harwad Oriental Series Vol. 31. p. 130),

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಹಂ ಭೂಮಿಮದದಾಮಾರ್ಯಾಯಾಹಂ ವೃಷ್ಟಿಂ ದಾಶುಷೇ ಮರ್ತ್ಯಾಯ |
ಅಹಮಪೋ ಅನಯಂ ನಾವಶಾನಾ ಮಮ ದೇವಾಸೋ ಅನು ಕೇತಮಾ-
ಯನ್ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಹಂ | ಭೂಮಿಂ | ಅದದಾಂ | ಆರ್ಯಾಯ | ಅಹಂ | ವೃಷ್ಟಿಂ | ದಾಶುಷೇ | ಮರ್ತ್ಯಾಯ |
ಅಹಂ | ಅಪಃ | ಅನಯಂ | ನಾವಶಾನಾಃ | ಮಮ | ದೇವಾಸಃ | ಅನು | ಕೇತಂ | ಆಯನ್ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಹಂ ನಾಮದೇವ ಇಂದ್ರೋ ನಾ ಆರ್ಯಾಯ ಮನವೇ ಭೂಮಿಂ ಪೃಥ್ವೀಮದದಾಂ |
ದತ್ತನಾನಸ್ತಿ | ದಾಶುಷೇ ಹವಿದತ್ತವತೇ ಮರ್ತ್ಯಾಯ ಮನುಷ್ಯಾಯ ಯಜಮಾನಾಯ ವೃಷ್ಟಿಂ
ಸಸ್ಯಾಭ್ಯಭಿವೃದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ವೃಷ್ಟಿಲಕ್ಷಣಮುದಕಮಹಮೇವಾದದಾಂ | ಕಿಂಚಿ ಅಹಂ ನಾವಶಾನಾಃ
ಶಬ್ದಾಯಮಾನಾ ಅಪ ಉದಕಾನ್ಯನಯಂ | ಸರ್ವಮಪಿ ಪ್ರದೇಶಮಗಮಯಂ | ದೇವಾಸೋ
ವಹ್ನಾದಯೋ ದೇವಾ ಮಮ ಕೇತಂ ಮದೀಯಂ ಸಂಕಲ್ಪಮನ್ವಾಯನ್ | ಅನುಯಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಅಹಂ—ನಾಮದೇವನಾದ ನಾನು | ಆರ್ಯಾಯ—ಪೂಜ್ಯನಾದ ಮನುವಿಗೆ | ಭೂಮಿಂ—ಪೃಥ್ವಿ
ಯನ್ನು | ಅದದಾಂ—ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ | ದಾಶುಷೇ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವವನೂ | ಮರ್ತ್ಯಾಯ—ಮಾನವನೂ
ಅದ ಯಜಮಾನನಿಗಾಗಿ | ವೃಷ್ಟಿಂ—ಮಳೆಯನ್ನು | ಅಹಂ—ನಾನೇ ಸುರಿಸಿದ್ದೇನೆ | ಅಹಂ—ನಾನೇ |
ನಾವಶಾನಾಃ—ಶಬ್ದವಾಡತಕ್ಕ | ಅಪಃ—ಉದಕಗಳನ್ನು | ಅನಯಂ—ಸಕಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿದ್ದೇನೆ |

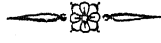
ದೇವಾಸಃ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ | ಮನು—ನನ್ನ | ಕೇತಂ—ಅದೇಶವನ್ನೇ (ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನೇ) |
ಅನು ಅಯನ್—ಪಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ (ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾರೆ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ನಾಮದೇವಾಭ್ಯುನಾದ ನಾನು ಪೂಜ್ಯನಾದ ಮನುವಿಗೆ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸು-
ವವನೂ ಮಾನವನೂ ಆದ ಯಜಮಾನನಿಗಾಗಿ ನಾನೇ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಶಬ್ದಮಾಡತಕ್ಕ ಉದಕಗಳನ್ನೂ
ಸಹ ಸಕಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಿಯುವಂತೆ ಹರಡಿರುವವನೂ ನಾನೇ. ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ ನನ್ನ
ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನೇ ಪಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

I gave the earth to the venerable (Manu): I have bestowed rain
upon the mortal who presents (oblations); I have let forth the sounding
waters: the gods obey my will.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಹಂ ಪುರೋ ಮಂದಸಾನೋ ವೈರಂ ನವ ಸಾಕಂ ನವತೀಃ ಶಂಬರಸ್ಯ |

ಶತತಮಂ ವೇಶ್ಯಂ ಸರ್ವತಾತಾ ದಿವೋದಾಸಮತಿಥಿಗ್ವಂ ಯದಾವಂ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಹಂ | ಪುರಃ | ಮಂದಸಾನಃ | ವಿ | ಐರಂ | ನವ | ಸಾಕಂ | ನವತೀಃ | ಶಂಬರಸ್ಯ |

ಶತತಮಂ | ವೇಶ್ಯಂ | ಸರ್ವತಾತಾ | ದಿವೋದಾಸಂ | ಅತಿಥಿಗ್ವಂ | ಯತ್ | ಅವಂ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಹಂ ನಾಮದೇವ ಇಂದ್ರೋ ನಾ ಮಂದಸಾನಃ ಸೋಮೇನ ಮಾದ್ಯನ್ನವ ನವಸಂಖ್ಯಾಕಾ-
ನವತೀರ್ನವತಿಸಂಖ್ಯಾಕಾಶ್ಚ ಶಂಬರಸ್ಯೈತತ್ಪ್ರಾಣಮುಕ್ತಸ್ಯಾಸುರಸ್ಯ ಸಂಬಂಧೀನಿ ಪುರಃ ಪುರಾಣಿ ಸಾಕಂ
ಯುಗಸದೇವ ವೈರಂ | ಅಧ್ವಂಸಯಂ | ಶತತಮಂ ಶತಸಂಖ್ಯಾಪೂರಣಂ ಪುರಂ ವೇಶ್ಯಂ ದಿವೋ-
ದಾಸನಾನ್ನೇ ಪ್ರವೇಶಾರ್ಹಮುಕ್ತವಂ | ಸರ್ವತಾತಾ ಸರ್ವತಾತೌ ಯಜ್ಞೇತಿಥಿಗ್ವಮತಿಥೀನಾಮಭಿ-
ಗಂತಾರಂ ದಿವೋದಾಸಂ ದಿವೋದಾಸನಾಮುಕ್ತಂ ರಾಜರ್ಷಿಂ ಯದಾವಂ ಅಪಾಲಯಂ | ತದಾ ಪುರೋ
ವೈರಮಿತಿ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸರ್ವತಾತಾ—ಸರ್ವರಕ್ಷಕವಾದ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ | **ಅತಿಥಿಗ್ವಂ**—ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ಎದುರುಗೊಳ್ಳುವ | **ದಿವೋದಾಸಂ**—ದಿವೋದಾಸನೆಂಬ ರಾಜರ್ಷಿಯನ್ನು | **ಯತ್**—ಯಾವಾಗ | **ಅವಂ**—ರಕ್ಷಿಸಿದನೋ (ಆಗ) | **ಅಹಂ**—ನಾಮದೇವನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನಾನು (ಅಥವಾ ಇಂದ್ರಾತ್ಮಕನಾದ ನಾನು) | **ಮಂದಸಾನಃ**—ಸೋಮಪಾನದಿಂದ ಹರ್ಷಿತನಾಗಿ | **ಶಂಬರಸ್ಯ**—ಶಂಬರಾಸುರನಿಗೆ ಸೇರಿದವೂ | **ನವ ನವತೀಃ**—ತೊಂಭತ್ತೊಂಭತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವೂ ಆದ | **ಪುರಃ**—ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು | **ಸಾಕಂ**—ಒಟ್ಟಿಗೆ | **ವೈರಂ**—ನಾಶಮಾಡಿದನು | **ಶತತಮಂ**—ನೂರನೆಯ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು | **ವೇಶ್ಯಂ**—ದಿವೋದಾಸನಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಯೋಗ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ನಾಮದೇವನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ (ಇಂದ್ರಾತ್ಮಕನಾದ) ನಾನು ಸರ್ವರಕ್ಷಕವಾದ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವ ದಿವೋದಾಸನೆಂಬ ರಾಜರ್ಷಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಸೋಮಪಾನದಿಂದ ಹರ್ಷಿತನಾಗಿ ಶಂಬರಾಸುರನಿಗೆ ಸೇರಿದವೂ ತೊಂಭತ್ತೊಂಭತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವೂ ಆದ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ನಾಶಮಾಡಿದನು. ಮತ್ತು ನೂರನೆಯ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ದಿವೋದಾಸನಿಗೆ ವಾಸಯೋಗ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

English Translation.

Exhilarated (by the soma beverage) I have destroyed the ninety and nine cities of Shambara ; the hundredth I gave to be occupied by Divodasa when I protected him, Atithigva, at his sacrifice.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಶಂಬರಂ (ಅಹನ್)—ಇಂದ್ರ ಶತ್ರುವಾದ ಶಂಬರನ ವಿಷಯವನ್ನು ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯ ೧-೫೧-೬, ೧-೫೪-೪, ೧-೫೯-೬, ೧-೧೦೩-೮, ೧-೧೧೨-೧೪, ೧-೧೩೦-೭ ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಶುಷ್ಕ, ಪಿಪ್ಪು, ವರ್ಚಿ ಎಂಬ ಅಸುರರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇವನ ಹೆಸರು ಬರುವುದು ವಾಡಿಕೆ.

ಅವ ಗಿರೇರ್ದಾಸಂ ಶಂಬರಂ ಹನ್ವಾವೋ ದಿವೋದಾಸಂ ಚಿತ್ರಾಭಿರೂತೀ |

(ಋ. ಸಂ. ೬-೨೬-೫)

ಎಂಬ ಋಕ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ದಾಸನೆಂದು ಕರೆದಿದೆ.

ದಿವೋದಾಸಾಯ ನವತಿಂ ಚಿ ನವೇಂದ್ರಃ ಪುರೋ ವೈರಚ್ಚಂಬರಸ್ಯ |

(ಋ ಸಂ. ೨-೧೯-೬)

ಅಧ್ವರ್ಯವೋ ಯಃ ಶತಂ ಶಂಬರಸ್ಯ ಪುರೋ ಬಿಭೇದಾಶ್ಮನೇವ ಪೂರ್ವೀಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೨-೧೪-೬)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ದಿವೋದಾಸನೆಂಬುವನು ಇಂದ್ರನ ಆಪ್ತಮಿತ್ರನೂ, ಶಂಬರನ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಶತ್ರುವೂ ಆಗಿದ್ದು, ಆ ದಿವೋದಾಸನೆಂಬ ರಾಜನಿಗಾಗಿ ಇಂದ್ರನು ಶಂಬರನ ತೊಂಭತ್ತೊಂಭತ್ತು, ನೂರು (ಎಂದರೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾದ) ಕೋಟಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಉರುಳಿಸಿ ಅವನ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು ಎಂಬ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ,

ಅತಿಥಿಗ್ವಾಯ ಶಂಬರಂ ಗಿರೇರುಗ್ರೋ ಅವಾಭರತ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೩೦-೭)

ಉತ ದಾಸಂ ಕೌಲಿತರಂ ಬೃಹತಃ ಪರ್ವತಾದಧಿ |

ಅನಾಹನ್ನಿಂದ್ರ ಶಂಬರಂ ||

(ಋ. ಸ. ೪-೩೦-೧೪)

ಅವ ಗಿರೇರ್ದಾಸಂ ಶಂಬರಂ ಹನ್ತಾವೋ ದಿವೋದಾಸಂ ಚಿತ್ರಾಭಿರೂತೀ ||

(ಋ. ಸಂ. ೬-೨೬-೫)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಶಂಬರನು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡು ಅತಿಥಿಗ್ವನಿಗೂ ದಿವೋದಾಸನಿಗೂ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಇಂದ್ರನು ನಾಶಮಾಡಿ ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದನು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಬರನ ವಧದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ ಸು ಷ ವಿಭ್ಯೋ ಮರುತೋ ವಿರಸ್ತು ಪ್ರ ಶ್ಯೇನಃ ಶ್ಯೇನೇಭ್ಯಃ ಅಶುಪತ್ವಾ |

ಅಚಕ್ರಯಾ ಯತ್ಸ್ವಧಯಾ ಸುಪರ್ಣೋ ಹವ್ಯಂ ಭರನ್ಮನವೇ ದೇವ-

ಜುಷ್ವಂ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ | ಸು | ಷಃ | ವಿಭ್ಯಃ | ಮರುತಃ | ವಿಃ | ಅಸ್ತು | ಪ್ರ | ಶ್ಯೇನಃ | ಶ್ಯೇನೇಭ್ಯಃ | ಅಶುಪತ್ವಾ |

ಅಚಕ್ರಯಾ | ಯತ್ | ಸ್ವಧಯಾ | ಸುಪರ್ಣಃ | ಹವ್ಯಂ | ಭರತ್ | ಮನವೇ | ದೇವಜುಷ್ವಂ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಥೈತದಾದಿಭಿಃ ಶ್ಯೇನಃ ಸ್ತೂಯತೇ | ಹೇ ಮರುತೋ ವೇಗೇನ ಮರುತ್ಸದೃಶಾಃ ಪಕ್ಷಿಣಃ ಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ಶ್ಯೇನಾಪ್ಯೋ ವಿಃ ಪಕ್ಷೀ ವಿಭ್ಯಃ ಪಕ್ಷಿಭ್ಯೋ ಯುಷ್ಮತ್ತಃ ಪ್ರ ಸು ಅಸ್ತು | ಬಲೇನ ಪ್ರಕೃಷ್ಟೋ ಭವತು | ಕಿಂಚಿ ಶ್ಯೇನೇಭ್ಯಃ ಶಂಸನೀಯಗಮನೇಭ್ಯಃ ಸ್ವಸಮಾನಜಾತಿಭ್ಯಃ ಪಕ್ಷಿಭ್ಯಃ ಸಕಾಶಾದಾಶುಪತ್ವಾಶುಪತನಃ ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಾ ಶ್ಯೇನಃ ಪ್ರಕೃಷ್ಟೋ ಭವತು | ಸುಪರ್ಣಃ ಶೋಭನಪತನೋ ಯದ್ಯದಾ

ಶೈನೋಽಚಕ್ರಯಾ ಚಕ್ರವರ್ಜಿತಯಾ ಸ್ವಧಯಾ ರಥೇನ ದೇವಜುಷ್ಠಂ ದೇವೈಃ ಸೇವಿತಂ ಹವ್ಯಂ
ಸೋಮಲಕ್ಷಣಂ ಹವಿರ್ಮನವೇ ಪ್ರಜಾಪತಯೇ ಭರತ್ ಅಹರತ್ ದ್ಯುಲೋಕಸಕಾಶಾದಾಹೃತನಾನ್ |
ಅತ್ರ ಸ್ವಧಾಶಬ್ದೋ ರಥನಾಚ್ಯಚಕ್ರಯಾ ಸ್ವಧಯಾ ವರ್ತಮಾನಮಿತ್ಯಾದೌ | ಋಗ್ವೇ. ೧೦-೨೭-೧೯ |
ದರ್ಶನಾತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಸದಾರ್ಥ ||

ಮರುತಃ—ಎಲೈ ಮರುತ್ತುಗಳೇ | ಯತ್—ಯಾವ ಸ್ವಶಕ್ತಿಯಿಂದ | ಸುಪರ್ಣಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ
ಪಕ್ಷಿಗಳುಳ್ಳ | ಶೈನಃ—ಈ ಶೈನಪಕ್ಷಿಯು | ಅಚಕ್ರಯಾ—ಚಕ್ರರಹಿತವಾದ | ಸ್ವಧಯಾ—ರಥದಿಂದ |
ದೇವಜುಷ್ಠಂ—ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುವ | ಹವ್ಯಂ—ಸೋಮರೂಪವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು | ಮನವೇ—
ಮನುರೂಪನಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ | ಭರತ್—ನಹಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಯಿತೋ (ಆದ್ದರಿಂದಲೇ) | ಅಶುಪತ್ತಾ—
ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕ | ಸಃ ವಿಃ—ಅದೇ ಶೈನಪಕ್ಷಿಯು | ಶೈನೇಭ್ಯಃ ವಿಭ್ಯಃ—ಇತರ ಶೈನಪಕ್ಷಿ
ಗಳಿಗಿಂತಲೂ | ಪ್ರ ಸು ಅಸ್ತು—ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದಾಗಿರಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಮರುತ್ತುಗಳೇ, ಯಾವ ಸ್ವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ ರೆಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಈ ಶೈನಪಕ್ಷಿಯು ಚಕ್ರರಹಿತ
ವಾದ ರಥದಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಸೇವನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸೋಮರೂಪವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಮನುರೂಪನಾದ
ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ನಹಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಯಿತೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕ ಶೈನ ಪಕ್ಷಿಯು ಇತರ
ಶೈನಪಕ್ಷಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದಾಗಿರಲಿ.

English Translation.

May this bird, Maruts, be pre-eminent over (other) hawks, since
with a wheelless car the swift-winged bore the Soma, accepted by the gods
to Manu.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಮನುಃ—ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಮನುವಿನ ಹೆಸರು ಅನೇಕಕಡೆ ಪಠಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಣೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ
ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಮನುವು ಮಾನವ ಕುಲಕ್ಕೆ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನೆಂದು
ತಿಳಿಯಬರುವುದು. ಇವನು ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಡುವಾಗ ಇವನ ಕಿರಿಯ ಮಗನಾದ
ನಾಭಾನೇದಿಷ್ಠನೆಂಬುವನು ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ
ಯಾವ ದಾಯಭಾಗವೂ ದೊರಕಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವನು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ತಂದೆಯನ್ನು ತನ್ನ
ದಾಯಭಾಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಲು ಇವನನ್ನು—ಅಂಗಿರಾಋಷಿಗಳು ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅವರಿಗೆ
ಕೆಲವು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡಿದರೆ ಅವರು ನಿನಗೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಧನವನ್ನು ಕೊಡುವರೆಂದು ಹೇಳಿ
ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಈ ವೃತ್ತಾಂತವು ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿಯೂ, ಯಜುರ್ವೇದತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ

ವಿವರಿಸಿರುವುದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಮನುವು ಮಾಡಿದ ಯಜ್ಞವು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಮನುವು ಮಾಡಿದ ಯಜ್ಞದ ವಿಷಯವು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಈ ಮನುವಿನ ವಿಷಯವು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಅಥರ್ವವೇದ (೧೪-೨-೪೧) ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತಾ (೧-೫-೧-೩; ೭-೫-೧೫-೩; ೨-೫-೯-೧; ೨-೬-೭-೧; ೩-೩-೨-೧; ೫-೪-೧೦-೫; ೬-೬-೬-೧;) ಕಾರಕಸಂಹಿತಾ (೮-೧೫) ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣ (೧-೧-೪-೧೪) ಜೈಮಿನೀಯ ಉಪನಿಷದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣ (೩-೧೫-೨) ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದು.

ಮನುವಿಗೆ ವಿವಸ್ವಾನ್ (ಋ. ಸಂ. ೮-೫೨-೧) ಎಂದೂ ವಿವಸ್ವಂತನ (ಒಬ್ಬ ದೇವತೆ) ಮಗನಾದುದರಿಂದ ವೈವಸ್ವತನೆಂದೂ (ಅಥ. ೮-೧೦-೨೪; ಶ. ಬ್ರಾ. ೧೩-೪-೩-೩) ಸುವರ್ಣಾ ಎಂಬುವಳ ವಂಶಸ್ಥನಾದುದರಿಂದ ಸಾವರ್ಣಿ ಎಂದೂ, ಸಂವರಣನ ವಂಶಸ್ಥನಾದುದರಿಂದ ಸಾಂವರಣಿ (ಋ. ಸಂ. ೮-೫೧-೧) ಎಂದೂ ಅನೇಕ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಭರದ್ವದಿ ವಿರತೋ ವೇವಿಜಾನಃ ಪಥೋರುಣಾ ಮನೋಜವಾ ಅಸರ್ಜಿ |

ತೂಯಂ ಯಯೌ ಮಧುನಾ ಸೋಮ್ಯೇನೋತ ಶ್ರವೋ ವಿವಿದೇ

ಶ್ಯೇನೋ ಅತ್ರ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಭರತ್ | ಯದಿ | ವಿಃ | ಅತಃ | ವೇವಿಜಾನಃ | ಪಥಾ | ಉರುಣಾ | ಮನೋಜವಾಃ | ಅಸರ್ಜಿ |

ತೂಯಂ | ಯಯೌ | ಮಧುನಾ | ಸೋಮ್ಯೇನ | ಉತ | ಶ್ರವಃ | ವಿವಿದೇ | ಶ್ಯೇನಃ | ಅತ್ರ || ೫ ||

|| ಸಾಯಂಜಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯದಿ ಯದಾ ವಿಃ ಪಕ್ಷೇ ಶ್ಯೇನೋಽತೋಽಮುಷ್ಮಾದ್ವೈಲೋಕಾದ್ವೇವಿಜಾನಃ ಸೋಮಪಾಲ-
ಕಾನ್ ಭೀಷಯನ್ ಭರತ್ | ಅಹರತ್ | ಸೋಮಮಾಹೃತವಾನ್ | ತದೋರುಣಾ ವಿಸ್ತೀರ್ಣೇನ
ಪಥಾಂತರಿಕ್ಷಮಾರ್ಗೇಣ ಮನೋಜವಾ ಮನೋವದ್ವೇಗಯುಕ್ತಃ ಸನ್ ಅಸರ್ಜಿ | ಸಂಸೃಷ್ಟ ಆಸೀತ್ |
ಸೋಮ್ಯೇನ ಸೋಮಮಯೇನ ಮಧುನಾನ್ನೇನ ಸಹ ತೂಯಂ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಯಯೌ | ಜಗಾಮ |
ಉತಾಪಿ ಚ ಅತ್ರಾಸ್ತೀನ್ ಲೋಕೇ ಶ್ಯೇನಃ ಸುಪರ್ಣಃ ಶ್ರವಃ ಸೋಮಾಹರಣಿಮಿತ್ತಂ ಯತೋ
ವಿವಿದೇ | ಲೇಖೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯಾದಿ—ಯಾವಾಗ | ವಿಃ—ಶೈನಪಕ್ಷಿಯು | ಅತಃ—ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ | ನೇವಿಜಾನಃ—(ಸೋಮ ಪಾಲಕರನ್ನು) ಬೆದರಿಸಿ | ಭರತ್—(ಸೋಮವನ್ನು) ಅಪಹರಿಸಿತೋ (ಆಗ) | ಉರುಣಾ—ವಿಸ್ತೃತವಾದ | ಪಥಾ—ಅಂತರಿಕ್ಷಮಾರ್ಗದಿಂದ | ಮನೋಜವಾ—ಮನೋವೇಗದಲ್ಲಿ | ಅಸರ್ಜಿ—ಕೂಡಿಕೊಂಡು (ಅತಿಶಯ ವಾದ ವೇಗದಿಂದ) | ಸೋಮ್ಯೇನ—ಸೋಮಾತ್ಮಕವಾದ | ಮಧುನಾ—ಅನ್ನದೊಡನೆ (ಅಥವಾ ಮಧುರವಾದ ಸೋಮದೊಡನೆ) | ತೂಯಂ—ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ | ಯಯೌ—ಹಾರಿಬಂದಿತು | ಉತ—ಮತ್ತು | ಅತ್ರ—ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ | ಶೈನಃ—ಶೈನವು | ಶ್ರವಃ—ತನ್ನ ಮಿತ್ರವಾದ ಯಶಸ್ಸನ್ನು | ವಿವಿದೇ—ಪಡೆಯಿತು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶೈನಪಕ್ಷಿಯು ಸೋಮಪಾಲಕರನ್ನು ಬೆದರಿಸಿ ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ ಸೋಮವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದಾಗ, ಅದೇ ಮಧುರವಾದ ಸೋಮದೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷಮಾರ್ಗದಿಂದ ಮನೋವೇಗದಿಂದ ಅತಿಶಯ ವಾದ ವೇಗದಿಂದ ಹಾರಿಬಂದಿತು. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶೈನವು ಅತಿಶಯವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು.

English Translation.

when the bird, intimidating (its guardians), carried off from hence (the Soma) it was at large : (flying) swift as thought along the vast path of the firmament), it went rapidly with the sweet Soma plant, and the hawks thence acquired celebrity in this world.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವಿರುವುದು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೋಮವು ದೇವಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿತಷ್ಟೆ. ಅದನ್ನು ಭೂಮಿಗೆ ತರಬೇಕೆಂದು ದೇವತೆಗಳು ಯೋಚಿಸಿ ಇದನ್ನು ತರಲು ಶಕ್ತರಾರು ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದಾಗ ಗಾಯತ್ರಾದಿಭಂದಸ್ಸುಗಳೇ ಸೋಮವನ್ನು ತರಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿರುವವು ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಯಿತು.

ಜಗತ್ಯುದಪತಚ್ಚತುರ್ದಶಾಕ್ಷರಾ ಸತೀ ಸ್ವಾಪ್ರಾಪ್ಯ ನೈವರ್ತತ ತಸ್ಯೈ ದ್ವೇ ಅಪ್ಪರೇ ಅಮಿಯೇ-
ತಾಗ್ಂ ಸಾ ಪಶುಭಿಶ್ಚ ದೀಕ್ಷಯಾ ಚಾಗಚ್ಛತ್ತಸ್ಮಾಜ್ಜಗತೀ ಭಂದಸಾಂ ಪಶವ್ಯತಮಾ
ತಸ್ಮಾತ್ಪಶುಮಂತಂ ದೀಕ್ಷೋಪನಮತಿ ತ್ರಿಷ್ಟುಗುದಪತತ್ರಯೋದಶಾಕ್ಷರಾ ಸತೀ ಸ್ವಾಪ್ರಾಪ್ಯ
ನೈವರ್ತತ ತಸ್ಯೈ ದ್ವೇ ಅಪ್ಪರೇ ಅಮಿಯೇತಾಗ್ಂ ಸಾ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಶ್ಚ ತಪಸಾ ಜಾಗಚ್ಛತ್ತ-
ಸ್ಮಾತ್ರಿಷ್ಟುಭೋ ಲೋಕೇ ಮಾಧ್ಯಂದಿನೇ ಸವನೇ ದಕ್ಷಿಣಾ ನೀಯಂತ ಏತತ್ಪಲು ನಾವ ತಪ
ಇತ್ಯಾ ಕುರ್ಯಃ ಸ್ವಂ ದದಾತೀತಿ ಗಾಯತ್ರೈದಪತಚ್ಚತುರ್ದಶರಾ ಸತ್ಯಜಯಾ ಜ್ಯೋತಿಷಾ
ತಮಸ್ಯಾ ಅಜಾಭ್ಯರುಂಧತ ತದಜಾಯಾ ಅಜತ್ವಗ್ಂ ಸಾ ಸೋಮಂ ಚಾಹರಚ್ಛತ್ಸಾರಿ
ಚಾಕ್ಷರಾಣಿ ಸಾಷ್ಟಾಕ್ಷರಾ ಸಮಪದ್ಯತ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನೋ ವದಂತಿ ಕಸ್ಮಾತ್ಸತ್ಯಾದ್ಗಾಯತ್ರೀ

ಕನಿಷ್ಠಾ ಛಂದಸಾಗ್ಂ ಸತೀ ಯಜ್ಞಮುಖಂ ಸರಿಯಾಯೇತಿ ಯದೇನಾದಃ
ಸೋಮನಾಹರತ್ತಸ್ಮಾದ್ಯಜ್ಞಮುಖಂ ಸರ್ಯೇತ್ತಸ್ಮತ್ತೇಜಸ್ವಿನೀತಮಾ ಸದ್ಭ್ಯಾಂ ದ್ವೇ
ಸವನೇ ಸಮಗೃಹ್ಣಾನ್ಮುಖೇನೈಕಂ ಯನ್ಮುಖೇನ ಸಮಗೃಹ್ಣಾತ್ತದಧಯತ್ತಸ್ಮಾದ್ವೇ
ಸವನೇ ಶುಕ್ರವತೀ ಪ್ರಾತಃಸವನಂ ಚ ಮಾಧ್ಯದಿನಂ ಚ ತಸ್ಮತ್ತೈತೀಯಸವನಮೃಜೀಷ-
ಮಭಿಷುಣ್ವಂತಿ ಧೀತಮಿವ ಹಿ ಮನ್ಯಂತೇ ಅಶಿರಮವನಯತಿ ಸಶುಕ್ರತ್ವಾಯಾಭೋ
ಸಂಭರತ್ಯೇವೈನತ್ |

(ಶ್ರೈ. ಸಂ. ೬-೧-೬-೨, ೩, ೪, ೫)

ಆಗ ಮೊದಲು ಜಗತೀ ಛಂದಸ್ಸು ತಾನು ಸೋಮವನ್ನು ತರುತ್ತೇನೆಂದು ಹೊರಟು ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ನೆಗೆಯಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಗತೀಛಂದಸ್ಸಿನ ಒಂದೊಂದು ಪಾದಕ್ಕೂ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಸೋಮವನ್ನು ತರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಬಳಲಿ ಆಯಾಸದಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಆಗ ಅದು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಬರುವಾಗ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಯಜ್ಞಪಶುಗಳನ್ನೂ ದೀಕ್ಷಾಕ್ರಮವನ್ನು (ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆವಹಿಸುವ ವಿಧಿ) ತನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ತಂದಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜಗತೀಛಂದಸ್ಸು ಬಹುಪಶುಗಳುಳ್ಳದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಪಶುಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಯಜಮಾನನ್ನು ದೀಕ್ಷೆಯು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಇರುವುದು. ಅನಂತರ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಛಂದಸ್ಸು ತಾನು ಸೋಮವನ್ನು ತರುತ್ತೇನೆಂದು ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ನೆಗೆಯಿತು. ಆಗ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಛಂದಸ್ಸಿನ ಒಂದೊಂದು ಪಾದಕ್ಕೂ ಹದಿನಾರು ಅಕ್ಷರಗಳಿದ್ದವು. ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ ಛಂದಸ್ಸು ಸಹ ಸೋಮವನ್ನು ತರಲಾರದೆ ಬಳಲಿ ಬೆಂಡಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಹದಿನಾರು ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದಿತು. ಬರುವಾಗ ಯಜ್ಞದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನೂ ತಪಸ್ಸನ್ನೂ ತನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ತಂದಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಯಜ್ಞಮಾಡುವಾಗ ಮಾಧ್ಯದಿನಸವನದಲ್ಲಿ (ಋತ್ವಿಗ್ವನರಿಗೆ) ದಕ್ಷಿಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವರು. ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ದಾನಮಾಡುವುದೇ ತಪಸ್ಸೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಅನಂತರ ಗಾಯತ್ರೀಛಂದಸ್ಸು ತಾನು ಸೋಮವನ್ನು ತರುತ್ತೇನೆಂದು ಹೊರಟು ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಶೈನಪಕ್ಷಿರೂಪದಿಂದ ಹಾರಿತು. ಆಗ ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಒಂದೊಂದುಪಾದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳಿದ್ದವು. ಹೊರಡುವಾಗ ಗಾಯತ್ರಿಯು ತನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ಆಡನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡುಹೋಯಿತು. ಆ ಆಡು ಸೋಮವನ್ನು ತರುವಾಗ ಗಾಯತ್ರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಆಡಿಗೆ ಅಜಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಗಾಯತ್ರಿಯು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೋಮವನ್ನೂ ಜಗತೀ ಮತ್ತು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಛಂದಸ್ಸುಗಳು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೂ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಂದಿತು. ತಾನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಂದ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಸೇರಿ ಗಾಯತ್ರಿಗೆ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳಾದವು. (ಜಗತೀ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳೂ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ೧೧ ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಆದವು) ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಶಯವು ತಲೆದೋರುವುದು. ಗಾಯತ್ರೀಛಂದಸ್ಸು ಎಲ್ಲಾ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದರೂ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು? ಎಂದರೆ, ಈ ಗಾಯತ್ರಿಯು ಸೋಮವನ್ನು ತಂದಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರೀಗೆ ವ್ಯಾಧಾನ್ಯತೆಯು ಉಂಟಾಗಿರುವುದು ಮತ್ತು ಇದು ಬಹಳ ತೇಜಸ್ವಿನಿಂದಲೂ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವುದು. ಈ ಗಾಯತ್ರಿಯು ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಸೋಮವನ್ನು ತರುವಾಗ ಶೈನಪಕ್ಷಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ತನ್ನ ಎರಡು ಪಾದಗಳಿಂದ (ಗಾಯತ್ರಿಯ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳ ಮೂರುಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಾಲುಗಳೆಂದೂ ಮೂರನೆಯದು ಮುಖವೆಂದೂ

ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು) ಪ್ರಾತಸ್ಸವನ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಸವನಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡೂ ಮುಖದಿಂದ (ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ) ಮೂರನೆಯದಾದ ತೃತೀಯಸವನವನ್ನು ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡೂ ತಂದಿತು. ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಪ್ರಾತಸ್ಸವನ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸವನಗಳು ಏನೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಎರಡು ಸವನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೋಮಲತೆಗಳನ್ನು ಜಜ್ಜಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಮತ್ತು ಶುದ್ಧವಾದ ರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಿ ತೆಗೆಯುವರು. ಆದರೆ ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ ತೃತೀಯಸವನವನ್ನು ತರುವಾಗ ಆ ಸೋಮಲತೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಚ್ಚಿ ರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಿ ಪಾನಮಾಡಿತೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದರಿಂದ ತೃತೀಯಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸೋಮಲತೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದೆ, ಪ್ರಾತಸ್ಸವನ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಗಳಲ್ಲಿ ರಸವನ್ನು ಒಂದಾವರ್ತಿ ಹಿಂಡಿ ತೆಗೆದು ಉಳಿದ ಸಿಪ್ಪೆಯಂತಿರುವ (ಖುರ್ಜೀಷ) ಜಜ್ಜಿದ ಲತೆಗಳಿಂದಲೇ ಅಳಿದುಳಿದಿರುವ ರಸವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದಾವರ್ತಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಿಂಡಿ ತೆಗೆಯುವರು. ಹೀಗೆ ತೆಗೆಯುವ ರಸವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಆಶಿರದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು (ಹಾಲು, ನೊಸರು, ಹಿಟ್ಟು) ಸೇರಿಸಿ ಪಾನಯೋಗ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವರು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಋಜೀಪೀ ಶೈನೋ ದದಮಾನೋ ಅಂಶುಂ ಪರಾವತಃ ಶಕುನೋ
ಮಂದ್ರಂ ಮದಂ |

ಸೋಮಂ ಭರದ್ವಾದೃಹಾಣೋ ದೇವನಾನ್ದಿವೋ ಅಮುಷ್ಮಾದುತ್ತರಾ-
ದಾದಾಯ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಋಜೀಪೀ | ಶೈನಃ | ದದಮಾನಃ | ಅಂಶುಂ | ಪರಾವತಃ | ಶಕುನಃ | ಮಂದ್ರಂ | ಮದಂ |
ಸೋಮಂ | ಭರತ್ | ದೃಹಾಣಃ | ದೇವನಾನ್ | ದಿವಃ | ಅಮುಷ್ಮತ್ | ಉತ್ಕೃತರಾತ್ |
ಅದಾಯ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಋಜೀಪೈಜುಗಾಮಿಾ ಪರಾವತೋ ದೂರಾದಂಶುಂ ಸೋಮಂ ದದಮಾನೋ ಧಾರಯನ್
ಶೈನಃ ಶಂಸನೀಯಗಮನೋ ದೇವನಾನ್ದೇವೈಃ ಸಹಿತಃ ಶಕುನಃ ಪಕ್ಷೀ ಮಂದ್ರಂ ಮದನೀಯಂ ಸ್ತುತ್ಯಂ

ಮದಂ ಮದಕರಂ ಸೋಮಮುತ್ತುರಾದುಜ್ಞತತರಾದಮುಷ್ಮಾದ್ಧಿವೋ ದ್ಯುಲೋಕಾದಾದಾಯ ಸ್ವೀಕೃತ್ಯ
ದದೃಹಾಣೋ ದೃಢೀಭವನ್ ಭರತ್ | ಅಹರತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯುಜೀಪೀ—ನೇರವಾಗಿ ಹಾರತಕ್ಕದ್ದು | ಶೈನೇ—ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಗಮನವುಳ್ಳದ್ದು ಆದ | ಶಕುನಃ—
(ಅದೇ) ಪಕ್ಷಿಯು | ಪರಾವತೇ—ಅತ್ಯಂತ ದೂರಪ್ರದೇಶದಿಂದ | ಅಂಶುಂ—ಸೋಮಲತೆಯನ್ನು | ದದಮಾನಃ—
ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬಂದಿತು | ದೇವವಾನ್—ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು | ಮದಂ—ಹರ್ಷಜನಕವಾದುದೂ |
ಮಂದ್ರಂ—ಪ್ರಶಸ್ತವಾದುದೂ ಆದ | ಸೋಮಂ—ಸೋಮವನ್ನು | ಉತ್ತರಾತ್—ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತ
ಪ್ರದೇಶವೂ | ಅಮುಷ್ಮಾತ್—ದೂರದೇಶದಲ್ಲಿರುವುದೂ ಆದ | ದಿವಃ—ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ | ಆದಾಯ—
ತೆಗೆದುಕೊಂಡು | ದದೃಹಾಣಃ—ದೃಢಸಂಕಲ್ಪದೊಡನೆ | ಭರತ್—ಅಪಹರಿಸಿತು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ವಕ್ರಗಮನವಿಲ್ಲದೇ ನೇರವಾಗಿ ಹಾರತಕ್ಕದ್ದು, ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಹಾರಾಟವುಳ್ಳದ್ದು ಆದ ಅದೇ ಶೈನ
ಪಕ್ಷಿಯು ಸೋಮಲತೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ದೂರಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬಂದಿತು. ಪ್ರಶಸ್ತವಾದುದೂ ಹರ್ಷ
ಜನಕವಾದುದೂ ಆದ ಸೋಮವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತಪ್ರದೇಶವಾದ ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ದೃಢಸಂಕಲ್ಪ
ದೊಡನೆ ಅಪಹರಿಸಿತು.

English Translation.

The straight-flying hawk, conveying the Soma plant from afar;
the bird, attended by the gods, brought, resolute of purpose, the adorable
exhilarating Soma, having taken it from that lofty heaven.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆದಾಯ ಶೈನೋ ಅಭರತ್ಸೋಮಂ ಸಹಸ್ರಂ ಸವಾ ಅಯುತಂ ಚ ಸಾಕಂ |

ಅತ್ರಾ ಪುರಂಧಿರಜಹಾದರಾತೀರ್ಮದೇ ಸೋಮಸ್ಯ ಮೂರಾ ಅಮೂರಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಆದಾಯ | ಶೈನಃ | ಅಭರತ್ | ಸೋಮಂ | ಸಹಸ್ರಂ | ಸವಾನ್ | ಅಯುತಂ | ಚ | ಸಾಕಂ |

ಅತ್ರ | ಪುರಂಧಿಃ | ಅಜಹಾತ್ | ಅರಾತೀಃ | ಮದೇ | ಸೋಮಸ್ಯ | ಮೂರಾಃ | ಅಮೂರಃ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಶೈಲೇನಃ ಶಂಸನೀಯಗಮನಃ ಪಕ್ಷೇ ಸವಾನ್ ಸವಾನಾಂ ಯಜ್ಞಾನಾಂ ಸಹಸ್ರಂ ಸಹಸ್ರಸಂ-
ಖ್ಯಾಕಮಯುತಂ ಚಾಯುತಸಂಖ್ಯಾಕಂ | ಅಪರಿಮಿತಸಂಖ್ಯಾಕಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಸಾಕಂ ಸಹ ಸೋಮಂ
ಸೋಮಲಕ್ಷಣಮನ್ನಮಾದಾಯಾದಾನಂ ಕೃತ್ವಾಭರತ್ | ಅಹರತ್ | ಅಜಹಾರ | ಅತ್ರಾಸ್ಮಿನ್ ಸೋಮ
ಆಹುತೇ ಸತಿ ಪುರಂಧಿಃ ಪುರಂಧೀರ್ಬಹುಕರ್ಮಮೂರೋಽಮೂಢಃ ಪ್ರಾಜ್ಞ ಇಂದ್ರಃ ಸೋಮಸ್ಯ
ಸಂಬಂಧಿನಿ ಮದೇ ಹರ್ಷೇ ಸತಿ ಮೂರಾ ಮೂಢಾ ಅರಾತೀಃ ಶತ್ರುನಜಹಾತ್ | ಅತ್ಯಜತ್ |
ಜಘಾನೇತ್ಯರ್ಥಃ || ಅತ್ರಾರಾತಿಶಬ್ದಃ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಶೈಲೇನಃ—ಶೈಲೇನಪಕ್ಷಿಯು | ಸಾಕಂ—ತನ್ನೊಡನೆ | ಸೋಮಂ—ಸೋಮವನ್ನು | ಸಹಸ್ರಂ—
ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾಕವಾದುದೂ | ಅಯುತಂ—ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ | ಸವಾನ್—ಯಜ್ಞ
ಗಳನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ | ಅದಾಯೆ—ತೆಗೆದುಕೊಂಡು | ಅಭರತ್—ಅಪಹರಿಸಿತು | (ಅಥವಾ ಅಪರಿಮಿತವಾದ
ಯಜ್ಞಗಳೊಡನೆ ಸೋಮವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿತು) ಅತ್ರ—ಈ ಸೋಮಾಹರಣವಾದೊಡನೆಯೇ | ಪುರಂಧಿಃ—
ಅನೇಕ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವವನೂ | ಅಮೂರಃ—ಪ್ರಾಜ್ಞನೂ (ಸ್ಥಿರಚಿತ್ತನೂ) ಆದ ಇಂದ್ರನು |
ಸೋಮಸ್ಯ—ಸೋಮಪಾನದಿಂದ ಉಂಟಾದ | ಮದೇ—ಹರ್ಷದಲ್ಲಿ | ಮೂರಾಃ—ಚಂಚಲಚಿತ್ತರಾದ |
ಅರಾತೀಃ—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು | ಅಜಹಾತ್—ನಾಶಮಾಡಿದನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶೈಲೇನಪಕ್ಷಿಯು, ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾತವೂ, ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವೂ ಆದ ಯಜ್ಞಾರ್ಥವಾಗಿ
ಸೋಮವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿತು. ಈ ಸೋಮಾಹರಣವಾದೊಡನೆಯೇ, ಅನೇಕ ಕರ್ಮಕರ್ತನೂ,
ಪ್ರಾಜ್ಞನೂ, ಸ್ಥಿರಚಿತ್ತನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು ಸೋಮಪಾನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಹರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೂಢರೂ ಚಂಚಲಚಿತ್ತರೂ
ಆದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದನು.

English Translation.

Having taken it, the hawk brought the Soma with him to a thousand
and ten thousand sacrifices, and this being provided, the performer of
many (great) deeds, the unbewildered (Indra) destroyed, in the exhilara-
tion of the Soma, (his) bewildered foes.

ಇವೃತ್ತೇಳನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

ಗರ್ಭೇ ನಿತಿ ಪಂಚರ್ಚಂ ಪಷ್ಯಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭಂ | ಅಂತ್ಯಾ ಶಕ್ವರೀ ಪರ್ಷಪಂಚಾಶದಕ್ಷರಾ | ಶ್ಯೇನೋ ದೇವತಾ | ಪೂರ್ವಸೂಕ್ತೇಷ್ವಾ ನೇತೃಕ್ತತ್ವಾದಂತ್ಯಾಯಾ ಇಂದ್ರೋ ವಾ ದೇವತಾ | ತಥಾ ಚಾನುಕ್ರಾಂತಂ | ಗರ್ಭೇ ನು ಪಂಚಾಂತ್ಯಾ ಶಕ್ವರೀತಿ || ಶ್ಯೇನೇ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರ ಇದಂ ಸೂಕ್ತಂ | ಸೂತ್ರಂ ತು ಪೂರ್ವಮುದಾಹೃತಂ ||

ಅನುವಾದವು—ಗರ್ಭೇ ನು ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೂರನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಐದು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ತ್ರೈಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸು; ಕೊನೆಯಋಕ್ಕು ಶಕ್ವರೀಛಂದಸ್ಸು. ಇದರಲ್ಲಿ ಐವತ್ತಾರು ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವವು. ಶ್ಯೇನನೆಂಬ ಪಕ್ಷಿಯು ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯು. ಅಥವಾ ಇಂದ್ರನೂ ದೇವತೆಯಾಗಬಹುದು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಗರ್ಭೇ ನು ಪಂಚಾಂತ್ಯಾ ಶಕ್ವರೀ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಶ್ಯೇನನೆಂಬ ಇಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಪಠನಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಸೂಕ್ತ—೨೭

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೩ || ಸೂಕ್ತ—೨೭ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೬ || ವರ್ಗ— ೧೬ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಪಂಖ್ಯೆ—೫ ||

ಋಷಿ—ವಾಮದೇವಃ ||

ದೇವತಾ—೧-೪. ಶ್ಯೇನಃ | ೫. ಶ್ಯೇನ ಇಂದ್ರೋ ವಾ ||

ಛಂದಃ—೧-೪. ತ್ರೈಷ್ಟುಪ್ | ೫. ಶಕ್ವರೀ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಗರ್ಭೇ ನು ಸನ್ನಿವೇಷಾಮವೇದಮಹಂ ದೇವಾನಾಂ ಜನಿಮಾನಿ ವಿಶ್ವಾ |

ಶತಂ ಮಾ ಪುರ ಆಯಸೀರರಕ್ಷನ್ನಧ ಶ್ಯೇನೋ ಜವಸಾ ನಿರದೀಯಂ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಗರ್ಭೇ | ನು | ಸನ್ | ಅನು | ಏಷಾಂ | ಅವೇದಂ | ಅಹಂ | ದೇವಾನಾಂ | ಜನಿಮಾನಿ | ವಿಶ್ವಾ |

ಶತಂ | ಮಾ | ಪುರಃ | ಆಯಸೀಃ | ಅರಕ್ಷನ್ | ಅಧ | ಶ್ಯೇನಃ | ಜವಸಾ | ನಿಃ | ಅದೀಯಂ || ೧ ||

! ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ !

ಅತ್ರೈಷ ಶ್ಲೋಕಃ ಪಠ್ಯತೇ | ಶೈನಭಾವಂ ಸಮಾಸ್ಥಾಯ ಗರ್ಭಾದ್ಯೋಗೇನ ನಿಸ್ಸೃತಃ |
ಋಷಿರ್ಗರ್ಭೇ ಶಯಾನಃ ಸನ್ ಬ್ರೂತೇ ಗರ್ಭೇ ನು ಸನ್ನಿತಿ | ಗರ್ಭೇ ನು ಗರ್ಭ ಏವ ಸನ್
ವಿದ್ಯಮಾನೋಽಹಂ ವಾಮದೇವ ಏಷಾಮಿಂದ್ರಾದೀನಾಂ ದೇವಾನಾಂ ವಿಶ್ವಾ ವಿಶ್ವಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ
ಜನಿಮಾನಿ ಜನ್ಮಾನ್ಯನ್ತವೇದಂ | ಅನುಪೂರ್ಣೇಣಾಜ್ಞಾಸಿಷಂ | ಪರಮಾತ್ಮನಃ ಸಕಾಶಾತ್ಸರ್ವೇ ದೇವಾ
ಜಾತಾ ಇತ್ಯನೇದಿಷಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಇತಃ ಪೂರ್ವಂ ಶತಂ ಬಹುನ್ಯಾಯಸೀರಯೋಮಯಾನ್ಯಭೇದ್ಯಾನಿ
ಪುರುಃ ಶರೀರಾಣಿ ಮಾ ಮಾಮರಕ್ಷನ್ | ಅಪಾಲಯನ್ | ಯಥಾಹಂ ಶರೀರಾಪ್ತ್ಯತಿರಿಕ್ತಮಾತ್ಮಾನಂ ನ
ಜಾನೀಯಾಂ ತಥಾ ಮಾಮರಕ್ಷನ್ನಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಧಾಧುನಾ ಶೈನಃ ಶೈನವತ್ಸಿ ತೋಽಹಂ ಜವಸಾ
ವೇಗೇನ ನಿರದೀಯಂ | ಶರೀರಾನ್ನಿರಗಮಂ | ಅನಾವರಣಮಾತ್ಮಾನಂ ಜಾನನ್ನಿರ್ಗತೋಽಸ್ಮೀತ್ಯರ್ಥಃ |
ಪುರುಷೇ ಹ ವಾ ಆಯಮಾದಿತ ಇತಿ ಖಂಡೇ ಗರ್ಭ ಏವೈತಚ್ಛಯಾನೋ ವಾಮದೇವ ಏವಮುವಾ-
ಚೇತ್ಯಾದಿನಾ | ಐ. ಅ. ೨-೫-೧ | ಆಯಮರ್ಥಃ ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಃ ||

! ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥಃ !

ಗರ್ಭೇ ನು ಸನ್—ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ | ಅಹಂ—ವಾಮದೇವಾಖ್ಯಾನಾದ ನಾನು | ಏಷಾಂ
ದೇವಾನಾಂ—ಈ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ | ವಿಶ್ವಾ—ಸಮಸ್ತವಾದ | ಜನಿಮಾನಿ—ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ವರೂಪ
ಗಳನ್ನೂ | ಅನು ಅವೇದಂ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದೆನು (ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು) | ಶತಂ—ಅನೇಕವಾದ |
ಆಯಸೀಃ—ಕಬ್ಬಿಣದಂತೆ ಕಠಿಣಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ | ಪುರುಃ—ಶರೀರಗಳು | ಮಾ—ನನ್ನನ್ನು | ಅರಕ್ಷನ್—
ರಕ್ಷಿಸಿದವು (ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶಕೊಡದೇ ತಡೆದಿದ್ದವು) | ಅಥ—ಈಗ | ಶೈನಃ—ಶೈನರೂಪವನ್ನು
ಧರಿಸಿ ನಾನು | ಜವಸಾ—ಬಹಳ ವೇಗದಿಂದ | ನಿರದೀಯಂ—ಶರೀರವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಕ್ಕೆ
ಬಂದಿದ್ದೇನೆ.

! ಭಾವಾರ್ಥಃ !

ವಾಮದೇವಾಖ್ಯಾನಾದ ನಾನು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ, ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಸಮಸ್ತವಾದ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ವರೂಪ
ಗಳನ್ನೂ ಅರಿತೆನು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಕೆಗಳಂತೆ ಕಠಿಣವಾದ ಅನೇಕ ಶರೀರಗಳು ನನ್ನನ್ನು ತಡೆದು
ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡದಂತೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಿದ್ದವು. ಶೈನರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ನಾನು ಈಗ ಬಹಳ
ವೇಗದಿಂದ ತಾಯಿಯ ಶರೀರವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ.

English Translation.

Being still in the germ, I have known all the births of these
divinities in their order: a hundred bodies of iron confined me, but as
a hawk I came forth with speed.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದಿನ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ವಾಮದೇವ ಋಷಿಯು ತಾನು ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭವಾಸ ದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಕೃಮ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿರುವೆನು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳ ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ರಹಸ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೂ ಈ ಮಂಡಲದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದೇವೆ. (ಭಾಗ ೧೬. ಪೇಜು 659) ಈ ವಿಷಯವನ್ನೂ ವಾಮದೇವಋಷಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನ ಘಾ ಸ ಮಾಮಸ ಜೋಷಂ ಜಭಾರಾಭೀಮಾಸ ತ್ವಕ್ಷಸಾ ವೀರ್ಯೇಣ |
ಈರ್ಮಾ ಪುರಂಧಿರಜಹಾದರಾತೀರುತ ವಾತಾ ಅತರಚ್ಛೂಶುನಾನಃ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನ | ಘ | ಸ | ಮಾಂ | ಅಸ | ಜೋಷಂ | ಜಭಾರ | ಅಭಿ | ಈಂ | ಅಸ | ತ್ವಕ್ಷಸಾ | ವೀರ್ಯೇಣ |
ಈರ್ಮಾ | ಪುರಂಧಿಃ | ಅಜಹಾತ್ | ಅರಾತೀಃ | ಉತ | ವಾತಾನ್ | ಅತರತ್ | ಶೂಶುನಾನಃ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸ ಗರ್ಭೋ ಮಾಂ ವಾಮದೇವಂ ಜೋಷಂ ಪರ್ಯಾಪ್ತಂ ನ ಘ ನೈವಾಸ ಜಭಾರ |
ಅಸಜಹಾರ | ಗರ್ಭೇಽಸಿ ವಸತೋ ಮೇ ಮೋಹೋ ನಾಭೂದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಆಹಂ ತು ಈಮಿದಂ ಗರ್ಭಸ್ಥಂ
ದುಃಖಂ ತ್ವಕ್ಷಸಾತೀಕ್ಷ್ಣೇನ ವೀರ್ಯೇಣ ಜ್ಞಾನಸಾಮರ್ಥ್ಯೇನಾಭ್ಯಾಸ | ಅಭ್ಯಭವಂ | ಈರ್ಮಾ ಸರ್ವಸ್ಯ
ಪ್ರೇರಕಃ ಪುರಂಧಿಃ ಪುರಾಂ ಧಾರಕಃ ಪರಮಾತ್ಮಾರಾತೀರ್ಗರ್ಭಸಂಶ್ರಿತಾನ್ ಶತ್ರುನಜಹಾತ್ |
ಅತ್ಯಜತ್ | ಜಘಾನ | ಉತಾಸಿ ಚ ಶೂಶುನಾನೋ ವರ್ಧಮಾನಃ ಪರಿಪೂರ್ಣಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ವಾತಾನ್
ಗರ್ಭಕ್ಕೆ ಶಕರಾನ್ವಾಯೋನತರತ್ | ಅತಾರೀತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಸಃ—ಅ ಗರ್ಭವು | ಮಾಂ—ವಾಮದೇವಾಶ್ಚಿನಾದ ನನ್ನನ್ನು | ಜೋಷಂ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ | ನ ಘ
ಅಸ ಜಭಾರ—ಅಸಹರಿಸಿಲ್ಲ (ನಾನು ಗರ್ಭಸ್ಥನಾದ ಮೋಹವನ್ನೂ, ಅಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಹೊಂದಿಲ್ಲ) | ಈಂ—
ಗರ್ಭಸ್ಥನಾದ ದುಃಖವನ್ನು | ತ್ವಕ್ಷಸಾ—ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದುದು | ವೀರ್ಯೇಣ—ಜ್ಞಾನರೂಪವಾದುದು ಆದ

ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ | ಅಭಿ ಆಸ—ಜಯಿಸಿದೆನು | ಈರ್ವಾ—ಜಗತ್ತೇರಕನಾದ | ಪುರಂಧಿ—ಪರಮಾತ್ಮನು |
ಅರಾತಿಃ—ಗರ್ಭಸ್ಥವಾದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು | ಅಜಹಾತ್—ನಾಶಮಾಡಿದನು | ಉತ—ಮತ್ತು | ಶೂಶುನಾನಃ—
ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಪರಮಾತ್ಮನು | ವಾತಾನ್—ಕ್ಷೇಶದಾಯಕಗಳಾದ ವಾತಗಳನ್ನು | ಅತೇರತ್—ದಾಟಿದನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅಯೋರೂಪವಾದ ಶರೀರಗಳು ಗರ್ಭಸ್ಥವಾದ ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಿದ್ದರೂ ಸಹ ನಾನು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ,
ಮೋಹದಿಂದಲೂ ಅವೃತನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಗರ್ಭಸ್ಥವಾದ ದುಃಖವನ್ನು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದುದೂ, ಜ್ಞಾನರೂಪವಾದುದೂ ಆದ
ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಜಯಿಸಿದೆನು. ಜಗತ್ತೇರಕನೂ ಪರಿಪೂರ್ಣನೂ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಗರ್ಭಸ್ಥವಾದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು
ನಾಶಮಾಡಿದನು ಮತ್ತು ಕ್ಷೇಶದಾಯಕಗಳಾದ ಗರ್ಭಸ್ಥವಾಯುಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಬಂದನು.

English Translation.

That embryo did not beguile me into satisfaction, but by the keen
energy (of divine wisdom), I triumphed over it: the impeller of all, the
sustainer of many, abandoned the foes (of knowledge), and, expanding,
passed beyond the winds (of worldly troubles).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅವ ಯಚ್ಛೇನೋ ಅಸ್ವನೀದಧ ದ್ಯೋವಿ ಯದ್ಯದಿ ವಾತ ಊಹುಃ

ಪುರಂಧಿಂ |

ಸೃಜದ್ಯದಸ್ಮಾ ಅವ ಹ ಕ್ಷಿಸಜ್ಜಾಂ ಕೃಶಾನುರಸ್ತಾ ಮನಸಾ ಭುರಣ್ಯನ್ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅವ | ಯತ್ | ಶ್ಯೇನಃ | ಅಸ್ವನೀತ್ | ಅಧ | ದ್ಯೋಃ | ನಿ | ಯತ್ | ಯದಿ | ನಾ | ಅತಃ | ಊಹುಃ |

ಪುರಂಧಿಂ |

ಸೃಜತ್ | ಯತ್ | ಅಸ್ಮೈ | ಅವ | ಹ | ಕ್ಷಿಸತ್ | ಜ್ಯಾಂ | ಕೃಶಾನುಃ | ಅಸ್ಮಾ | ಮನಸಾ | ಭುರಣ್ಯನ್ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಥ ತದಾನೀಂ ಸೋಮಾಹರಣಕಾಲೇ ಯದ್ಯದಾ ಶ್ಯೇನೋ ದ್ಯೋದ್ಯುರ್ದ್ಯೋಕಾದವಾಸ್ತ-
ನೀತ್ ಅನಾಜ್ಞುಖಂ ಶಬ್ದಮಕರೋತ್ | ಯದಿ ನಾ ಯದಾ ಚ | ವೇತಿ ಚಾರ್ಥೇ | ಯದ್ಯಂ
ಪುರಂಧಿಂ ಸೋಮಮತೋಽಸ್ಮಾಚ್ಛೇನಾದ್ಯೋಹಃ | ಸೋಮಪಾಲಾ ನಿಕ್ಷಿಪ್ತವಂತಃ | ಯದ್ಯದಾಸ್ತಾ
ಶರಾಣಾಂ ಪ್ರೇಷ್ಠಾ ಮನಸಾ ಮನೋವೇಗೇನ ಭುರಣ್ಯನ್ ಗಂತುಮಿಚ್ಛನ್ ಕೃಶಾನುರೇತನ್ನಾಮಕಃ
ಸೋಮಪಾಲೋ ಜ್ಯಾಂ ಧನುಷಃ ಕೋಟೌ ಮೌರ್ವೀಂ ಪ್ರಹದ್ಧ | ಚಿಪ್ತೇಪ ಖಲು | ಅಸ್ಮೈ ಶ್ಯೇನಾಯಾ
ಶರಮವಾಸ್ಯಜತ್ | ತ್ಯಕ್ತವಾನ್ | ತಥಾ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ | ತಸ್ಯಾ ಅನುವಿಸ್ಯ ಜ್ಯ ಕೃಶಾನುಃ ಸೋಮಪಾಲಃ
ಸನ್ಯಸ್ಯ ಪದೋ ನಖಮಚ್ಛಿದದಿತ್ಯಾದಿ | ಐ. ಬ್ರಾ. ೩-೨೬ | ಯದಾ ಸೋಮಪಾಲಾ ಇತ್ಥಮಿತ್ಥಂ
ಚಿಕ್ರುಸ್ತದಾ ಶ್ಯೇನಃ ಸೋಮಮಾಜಹಾರೇತ್ಯುಚೋತ್ತರಯಾ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಥ—ಸೋಮಾಹರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ಶ್ಯೇನಃ—ಶ್ಯೇನಪಕ್ಷಿಯು | ದ್ಯೋಃ—
ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ | ಅವ ಆಸ್ಯನೀತ್—ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಬರುವ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡಿತೋ | ಯದಿ ನಾ—
ಯಾವಾಗತಾನೇ | ಯತ್ ಪುರಂಧಿಂ—ಯಾವ ಅದೇ ಸೋಮವನ್ನು | ಅತಃ—ಈ ಶ್ಯೇನದಿಂದ |
ನಿ ಊಹುಃ—ಅಪಹೃತವಾದುದನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದರೋ | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ಅಸ್ತಾ—ಶರಗಳನ್ನು ಬಿಡಲು |
ಮನಸಾ—ಮನೋವೇಗದಿಂದ | ಭುರಣ್ಯನ್—ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿಚ್ಛಿಸಿ | ಕೃಶಾನುಃ—ಕೃಶಾನುವೆಂಬ
ಸೋಮಪಾಲಕನು | ಜ್ಯಾಂ—ಧನುಸ್ಸಿನ ಹೆದೆಯನ್ನು | ಪ್ರಹದ್ಧ ಹ—ಧನುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದನೋ (ಆಗ) |
ಅಸ್ಮೈ—ಶ್ಯೇನವನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿ | ಅವ ಆಸ್ಯಜತ್—ಬಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸೋಮಾಹರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ ಇಳಿದುಬರುತ್ತಿರುವ ಶ್ಯೇನವು ಶಬ್ದಮಾಡಿದಾಗಲೇ
ಸೋಮಪಾಲಕರಿಗೆ ಸೋಮವು ಅಪಹೃತವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಆಗ ಇದನ್ನೆಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಕೃಶಾನುವೆಂಬ
ಸೋಮಪಾಲಕನು ಮನೋವೇಗದಿಂದ ಓಡಿಬರುತ್ತಾ ತನ್ನ ಧನುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೆದೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿದನು. ಮತ್ತು
ಶ್ಯೇನವನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿ ಬಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು.

English Translation.

When the hawk screamed (with exultation) on his descent from
heaven, and (the guardians of the Soma) perceived that the Soma was
(carried away) by it, then, the archer Krishanu, pursuing with the speed of
thought, and stringing his bow, let fly an arrow against it.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಮುಂದಿನ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ಯೇನಪಕ್ಷಿಯು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೋಮವನ್ನು ಭೂಮಿಗೆ
ತಂದ ವಿಷಯವೂ, ಅದನ್ನು ತರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೋಮಪಾಲಕರಾದ ಕೃಶಾನುವೇ ಮೊದಲಾದವರು ಶ್ಯೇನಪಕ್ಷಿಯನ್ನು

ಎದುರಿಸಿ ಬಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅದರ ರೆಕ್ಕೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದ ವಿಷಯವೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಶೈನಪಕ್ಷಿಯು ಸೋಮವನ್ನು ತಂದ ವಿಧಾನವನ್ನು ನಾವು ಹಿಂದೆಯೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೃಶಾನು ಮೊದಲಾದವರ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗುವುದು—

ಸೋಮಾಹರಣೋಪಾಖ್ಯಾನ

ಸೋಮೋ ವೈ ರಾಜಾಮುಷ್ಠಿಂಲ್ಲೋಕ ಆಸೀತ್ತಂ ದೇವಾಶ್ಚ ಋಷಯಶ್ಚಾಭ್ಯಧ್ಯಾಯನ್
ಕಥಮಯಮಸ್ಮಾತ್ಸೋಮೋ ರಾಜಾಗಚ್ಛೇದಿತಿ ತೇಬ್ರುವಂಶ್ಚಂದಾಂಸಿ ಯೂಯಂ ನ
ಇಮಂ ಸೋಮಂ ರಾಜಾನಮಾಹರತೇತಿ ತಥೇತಿ ತೇ ಸುಪರ್ಣಾ ಭೂತ್ಯೋದಪತಂಸ್ತೇ
ಯತ್ಸುಪರ್ಣಾ ಭೂತ್ಯೋದಪತಂಸ್ತದೇತತ್ಸುಪರ್ಣಮಿತ್ಯಾಖ್ಯಾನವಿದ ಆಚಕ್ಷತೇ |

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೩-೨೫)

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೋಮರಾಜನು (ಸೋಮಲತೆಯು ; ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಸೋಮಲತೆಯನ್ನು ಸೋಮರಾಜನೆಂದು ಕರೆಯುವ ರೂಢಿ ಇದೆ) ಎಂದರೆ ಸೋಮಲತೆಯು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ದೇವತೆಗಳೂ ಋಷಿಗಳೂ ಈ ಸೋಮವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತರುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದರು. ಬಳಿಕ ಅವರು ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ವಿನುಶ್ಠಿಮಾಡಿ ಸೋಮವನ್ನು ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ತರುವ ಶಕ್ತಿಯು ಛಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಇರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಛಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು—ಎಲೈ ಛಂದಸ್ಸುಗಳೇ, ನಮ್ಮಗೋಸ್ತರ ಎಂದರೆ ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಸೋಮವನ್ನು ಭೂಮಿಗೆ ತರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಅವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನಂಗೀಕರಿಸಿ ಛಂದಸ್ಸುಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ಪಕ್ಷಿಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಹಾರಿಹೋದವು. ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಸುಪರ್ಣವೆಂದು ಹೆಸರಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಸೋಮಾಹರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಈ ಸೋಮಾಹರಣವೆಂಬ ಉಪಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಸುಪರ್ಣಾಖ್ಯಾನವೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಛಂದಾಂಸಿ ವೈ ತತ್ಸೋಮಂ ರಾಜಾನಮಚ್ಛಾಚರಂಸ್ತಾನಿ ಹ ತರ್ಹಿ ಚತುರಕ್ಷರಾಣಿ ಚತುರಕ್ಷ-
ರಾಣ್ಯೇವ ಛಂದಾಂಸ್ಯಾಸನ್ನಾ ಜಗತೀ ಚತುರಕ್ಷರಾ ಪ್ರಥಮೋದಪತತ್ಸಾ ಪತಿತ್ವಾರ್ಥಮಧ್ವ-
ನೋ ಗತ್ವಾಶ್ರಾಮ್ಯತ್ಸಾ ಸರಾಸ್ಯ ತ್ರೀಣ್ಯಕ್ಷರಾಣ್ಯೇಕಾಕ್ಷರಾ ಭೂತ್ಯಾ ದೀಕ್ಷಾಂ ಚ ತಪಶ್ಚ
ಹರಂತೀ ಪುನರಭ್ಯವಾಪತತ್ತಸ್ಮಾತ್ತಸ್ಯ ವಿತ್ತಾ ದೀಕ್ಷಾ ವಿತ್ತಂ ತಪೋ ಯಸ್ಯ ಪಶವಃ ಸಂತಿ
ಜಾಗತಾ ಹಿ ಪಶವೋ ಜಗತೀ ಹಿ ತಾನಾಹರತ್ ||

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೩-೨೫)

ಬಳಿಕ ಗಾಯತ್ರಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಛಂದಸ್ಸುಗಳು ಪಕ್ಷಿರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಹಾರಿಹೋಗಲು ಸಿದ್ಧವಾದವು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೂ (ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ) ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದವು. ಯಾವ ಛಂದಸ್ಸಿಗೂ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಜಗತೀ

ಭಂದಸ್ಸು ತಾನು ಸೋಮವನ್ನು ತರುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿ ಸೋಮವಿರುವ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾರಿಹೋಯಿತು. ಅರ್ಧದಾರಿ ಹಾರಿಹೋಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅದು ಆಯಾಸದಿಂದ ಬಳಲಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಾರಿಹೋಗಲು ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬೇಕಾಯಿತು. ಅಷ್ಟು ದೂರ ಹೋದ ಆಯಾಸದಿಂದ ಜಗತೀಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಉಳಿದ ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿ ಸೋಮವನ್ನು ತರಲು ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುವಾಗ ತನ್ನ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಸೋಮಯಾಗಸಂಬಂಧವಾದ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಎಂದರೆ ದೀಕ್ಷಿಣೀಯೇಷ್ಟಿರೂಪವಾದ ದೀಕ್ಷಾವಿಧಿಯನ್ನೂ ಕ್ಷೀರಪಾನಾದಿರೂಪವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನೂ ತಂದಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತೀಭಂದಸ್ಸಿನ ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವರು. ಜಗತೀಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಪಶುಸಂಪತ್ತನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಇರುವುದು ಆದ್ದರಿಂದ ಪಶುಸಂಪತ್ತುಳ್ಳ ಪುರುಷನಿಗೆ ದೀಕ್ಷೆಯೂ ಧನವೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದು ಜಗತೀಭಂದಸ್ಸು ಪಶುಗಳನ್ನು ತಂದದ್ದರಿಂದ ಜಗತೀಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಪಶುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಶಕ್ತಿ ಇರುವುದೆಂದು ಸಾ ಪಶುಭಿಶ್ಚ ದೀಕ್ಷಯಾ ಚಾಗಚ್ಛತ್ಸ್ಮಾಜ್ಜಗತೀಭಂದಸಾಂ ಪಶವ್ಯತಮಾ ತಸ್ಮಾತ್ಪಶುಮಂತಂ ದೀಕ್ಷೋಪನಮತಿ (ತೈ. ಸಂ. ೬-೧-೬-೨) ಎಂದು ಯಜುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಅಥ ತ್ರಿಷ್ಟುಬುದಪತತ್ಸಾ ಪತಿತ್ಸಾ ಭೂಯೋಽರ್ಥಾದಧ್ವನೋ ಗತ್ಸಾಶ್ರಾಮ್ಯತ್ಸಾ ಪರಾಸ್ಯೈಕಮಪ್ತರಂ ತ್ರೈಪ್ತರಾ ಭೂತ್ಸಾ ದಕ್ಷಿಣಾ ಹರಂತೀ ಪುನರಭ್ಯವಾಪತತ್ಸ್ಮಾನ್ಮಧ್ಯಂದಿನೇ ದಕ್ಷಿಣಾ ನೀಯಂತೇ ತ್ರಿಷ್ಟುಭೋ ಲೋಕೇ ತ್ರಿಷ್ಟುಭಿ ತಾ ಆಹರತ್ ||

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೩-೨೫)

ಬಳಿಕ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಭಂದಸ್ಸು ತಾನು ಸೋಮವನ್ನು ತರುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿ ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ನೆಗೆಯಿತು. ಆದರೆ ಅರ್ಧದಾರಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹೋಗುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಆಯಾಸದಿಂದ ಬಳಲಿ, ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳೊಡನೆ ಹಿಂತಿರುಗಿತು. ಬರುವಾಗ ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು (ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಋತ್ವಿಗ್ವನರಿಗೆ ಕೊಡುವ ದಕ್ಷಿಣಾಕ್ರಮವನ್ನು) ತನ್ನ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ತಂದಿತು. ಈ ರೀತಿ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಭಂದಸ್ಸು ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ತಂದದ್ದರಿಂದಲೂ, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಭಂದಸ್ಸಿಗೂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನೆರವೇರುವ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಋತ್ವಿಗ್ವನರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು (ಸಂಭಾವನೆ) ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇರುವುದು.

ತೇ ದೇವಾ ಅಬ್ರುವನ್ ಗಾಯತ್ರೀಂ ತ್ವಂ ನ ಇಮಂ ಸೋಮಂ ರಾಜಾನಮಾಹರೇತಿ ಸಾ ತಥೇತ್ಯಬ್ರವೀತ್ತಾಂ ವೈ ಮಾ ಸರ್ವೇಣ ಸ್ವಸ್ತೃಯನೇನಾನುಮಂತ್ರಯಧ್ವಮಿತಿ ತಥೇತಿ ಸೋದಪತತ್ತಾಂ ದೇವಾಃ ಸರ್ವೇಣ ಸ್ವಸ್ತೃಯನೇನಾನ್ವಮಂತ್ರಯಂತ ಪ್ರೇತಿ ಚೇತಿ ಚೇತ್ಯೇತದ್ವೈ ಸರ್ವಂ ಸ್ವಸ್ತೃಯನಂ ಯತ್ರೇತಿ ಚೇತಿ ತದ್ಯೋಽಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಃ ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಮೇತೇನಾನುಮಂತ್ರಯೇತ ಪ್ರೇತಿ ಚೇತಿ ಚೇತಿ ಸ್ವಸ್ತೇವ ಗಚ್ಛತಿ ಸ್ವಸ್ತಿ ಪುನರಾಗಚ್ಛತಿ ||

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೩-೨೬)

ಜಗತೀ ಮತ್ತು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಭಂದಸ್ಸುಗಳು ಸೋಮವನ್ನು ತರಲು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದದ್ದನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ನೋಡಿ ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸಿನ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ—ಎಲೈ ಗಾಯತ್ರಿಯೇ, ನಮಗಾಗಿ ನೀನು ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಸೋಮ

ವನ್ನು ತರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಗಾಯತ್ರಿಯು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದೊಪ್ಪಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು—ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿನಂತೆ ನಾನು ಸೋಮವನ್ನು ತರಲು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆನು. ಆದರೆ ನಾನು ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ನಾನು ಕ್ಷೇಮವಾಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ನೀವು ಆಶೀರ್ವಾದರೂಪವಾದ ಸ್ವಸ್ತಿಯನಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಾ ನಾನು ಕ್ಷೇಮವಾಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಬರುವವರಿಗೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಎಂದು ಹೇಳಿ ಶೈನಪಕ್ಷಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹಾರಿಹೋಯಿತು. ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಅದರ ಮಾತನ್ನಂಗೀಕರಿಸಿ, ಗಾಯತ್ರಿಯು ಕ್ಷೇಮವಾಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರಲೆಂದು ಸ್ವಸ್ತಿಯನಮಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಜಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಮಂತ್ರವು ಯಾವುದೆಂದರೆ ಪ್ರಾ ಚೆ ಚಿ ಎಂದು, ಎಲ್ಲಿ ಪ್ರೆ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಮಂತ್ರ; ಆ ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಮಂತ್ರ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಸೇರಿಸುವ ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಚಕಾರಗಳಿರುವವು. ಕ್ಷೇಮವಾಗಿ ಸೋಮವಿದ್ದೆಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪುನಃ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಬಾ ಎಂದು ಈ ಮಂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವು. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಸ್ವಸ್ತಿಯನಮಂತ್ರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಿತರು, ಬಂಧುಗಳು ಮುಂತಾದವರು ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುವರು. ಈ ಮಂತ್ರಪಠನಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದವರು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರುವರು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು.

ಸಾ ಸತಿತ್ವಾ ಸೋಮಪಾಲಾನ್ ಭೀಷಯಿತ್ವಾ ಪದ್ಭ್ಯಾಂ ಚ ಮುಖೇನ ಚ ಸೋಮಂ ರಾಜಾನಂ
ಸಮಗೃಭ್ಣಾ ದ್ಯಾನಿ ಚೇತರೇ ಭಂದಸೀ ಅಕ್ಷರಾಣ್ಯಜಹಿತಾಂ ತಾನಿ ಚೋಸಸಮಗೃಭ್ಣಾತ್ ||

ಬಳಿಕ ಶೈನಪಕ್ಷಿ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಗಾಯತ್ರಿಯು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಾರಿಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಸೋಮವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ವಾನ, ಭ್ರಾಜ ಮೊದಲಾದ ಸೋಮಪಾಲಕರನ್ನು ತನ್ನ ಕರ್ಕಶವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದಲೂ, ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಕೊಳ್ಳೆ, ಉಗುರು ಮೊದಲಾದ ಆಯುಧಗಳಿಂದಲೂ ಹೆದರಿಸಿತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಸೋಮಪಾಲಕರು ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಓಡಿಹೋಗಲು ಆಗ ಶೈನಪಕ್ಷಿಯು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಸೋಮವನ್ನು (ಸೋಮಲತೆಗಳನ್ನು) ತನ್ನ ಎರಡು ಕಾಲುಗಳಿಂದಲೂ, ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದಲೂ ಕಚ್ಚಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ಭೂಮಿಗೆ ಹಾರಿಬರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೋಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸೋಮಪಾಲಕರು ಯಾರು? ಅವರ ಹೆಸರುಗಳೇನು? ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು—

ಸ್ವಾನ ಭ್ರಾಜಾಂಘಾರೇ ಬಂಭಾರೇ ಹಸ್ತ ಸುಹಸ್ತ ಕೃಶಾನವೇತೇ ವಃ ಸೋಮಕ್ರಯಣಾಸ್ತಾನ್
ರಕ್ಷಧ್ವಂ ಮಾ ವೋ ದಭನ್

(ತೈ. ಸಂ. ೧-೨-೭-೧)

ಸ್ವಾನ ಭ್ರಾಜೇತ್ಯಾಹೈತೇ ವಾ ಅಮುಷ್ಮಿನ್ ಲೋಕೇ ಸೋಮವುರಕ್ಷನ್

(ತೈ. ಸಂ. ೬-೧-೧೦-೫)

ಎಂಬ ಯಜುರ್ವೇದ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು. ಎಂದರೆ—ಸ್ವಾನ, ಭ್ರಾಜ, ಅಂಘಾರಿ, ಬಂಭಾರಿ, ಹಸ್ತ, ಸುಹಸ್ತ, ಕೃಶಾನು ಎಂಬವರು ಸೋಮಪಾಲಕರು. ಎಲೈ ಸೋಮಪಾಲಕರೇ ನಿಮ್ಮ ಆಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸೋಮವನ್ನು ಯಾರೂ ಅಪಹರಿಸದಂತೆ ಅದನ್ನು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿ, ಎಂದು ಮೊದಲನೆಯ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥವು. ಸ್ವಾನ, ಭ್ರಾಜ ಮೊದಲಾದ ಸೋಮರಕ್ಷಕರು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೋಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಎರಡನೆಯ ಮಂತ್ರದ

ಅರ್ಥವು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸ್ವಾನ, ಭ್ರಾಜ ಮೊದಲಾದ ಸೋಮಪಾಲಕರ ರಕ್ಷಣೆಗೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಸೋಮವನ್ನು ಶೈನಪಕ್ಷಿಯು ಈರಿತು ಅಪಹರಿಸಿ ಭೂಮಿಗೆ ತರುವಾಗ ಜಗತೀ ಮತ್ತು ತ್ರಿಷ್ಪುಷ್ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಂದಿತು. ಈ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳೂ, ಗಾಯತ್ರೀ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಸೇರಿ ಗಾಯತ್ರಿಯ ಪಾದಕ್ಕೆ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳಾದವು.

ತಸ್ಯಾ ಅನು ವಿಸ್ವಜ್ಯ ಕೃಶಾನುಃ ಸೋಮಪಾಲಃ ಸವ್ಯಸ್ಯ ಪದೋ ನಖಮುಚ್ಛಿದತ್ತಚ್ಛಲ್ಯ-
ಕೋಽಭವತ್ತಸ್ಮಾತ್ಸ ನಖಮಿವ ಯದ್ವಶಮಸ್ತವತ್ಸಾ ವಶಾಭವತ್ತಸ್ಮಾತ್ಸಾ ಹವಿರಿವಾಥ ಯಃ
ಶಲ್ಯೋ ಯದನೀಕಮಾಸೀತ್ಸ ಸರ್ವೋ ನಿರ್ದಂತ್ಯಭವತ್ಸಹಸಃ ಸ್ವಜೋ ಯಾನಿ ಪರ್ಣಾನಿ
ತೇ ಮಂಥಾವಲಾ ಯಾನಿ ಸ್ನಾನಾನಿ ತೇ ಗಂಡೂಪದಾ ಯತ್ತೇಜನಂ ಸೋಽನ್ಯಾಹಿಃ ಸೋ
ಸಾ ತಥೇಷುರಭವತ್ ||

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೩-೨೬)

ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೋಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗಂಧರ್ವರು ಸ್ವಾನ, ಭ್ರಾಜ ಮೊದಲಾದ ಏಳುಮಂದಿ. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೃಶಾನು ಎಂಬುವನು ಏಳನೆಯವನು. ಈ ಕೃಶಾನುವು— ಗಾಯತ್ರಿಯು ಶೈನರೂಪದಿಂದ ಸೋಮವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ, ಅದನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಕೈಲಿದ್ದ ಧನುಸ್ಸಿನಿಂದ ಒಂದು ಬಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು. ಅದು ಆ ಶೈನಪಕ್ಷಿಯ ಎಡಗಾಲಿನ ಉಗುರಿಗೆ ತಗಲಿ ಅದು ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಯಿತು. ಕತ್ತರಿಸಿಹೋದ ಆ ನಖವು (ಉಗುರು) ಒಂದು ಕೋತಿಯ ಗಾತ್ರವಿರುವ ಒಂದು ಮುಳ್ಳು ಹಂದಿಯಾಗಿ (Porcupine) ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಈ ಮುಳ್ಳುಹಂದಿಯ ಪುಚ್ಚಾಗ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಪರಿ ಮಿತವಾದ ತೀಕ್ಷ್ಣಾಗ್ರಭಾಗವುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಕೆಗಳಂತೆ ಕಠಿನವಾಗಿಯೂ ಮೊನುಚಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಅನೇಕ ಮುಳ್ಳುಗಳಿರುವವು. ಇಂತಹ ಮೃಗಕ್ಕೆ ಶಲಲ್ಯ ಅಥವಾ ಶಲ್ಯಕ (ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಮೃಗವು ಶೈನಪಕ್ಷಿಯ ಕತ್ತರಿಸಿದ ನಖದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದಕಾರಣ ಇದರ ಮುಳ್ಳುಗಳು ಉಗುರಿನಂತೆ ಅತಿ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿರುವವು. ಬಾಣದಿಂದ ಉಗುರು ಕತ್ತರಿಸಿ ಬೀಳುವಾಗ ಉಗುರಿನ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿದ್ದ ದ್ರವರೂಪವಾದ ವಶಾ ಅಥವಾ ಮೇದಸ್ಸು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಈ ಮೇದಸ್ಸು ಅಜಾ, ಅವಿ (ಜೇಣ್ಣು ಆಡು) ಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಯಿತು. ಶೈನರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಗಾಯತ್ರಿಯಿಂದ ಈ ಅಜವು ಉತ್ಪನ್ನವಾದುದರಿಂದ ಇದು ದೇವತಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಹವಿಸ್ಸೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಯಜುರ್ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವು—**ವಿತಾಮೇವ ವಶಾಮಾದಿತ್ಯೇಭ್ಯಃ ಕಾಮಾಯಾಲಭೇತೇ** ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಕೃಶಾನುವೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನಿಂದ ಶೈನಪಕ್ಷಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟ ಬಾಣವು ಅದರ ನಖವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವಾಗ ಕಠಿಣವಾದ ನಖಕ್ಕೆ ತಗಲಿ, ಆ ಬಾಣದ ಮೊನುಚಾದ ತುದಿಯು ಮೊಂಡಾಯಿತು. ಬಾಣದ ಶಲಾಕ ಅಥವಾ ಕಡ್ಡಿಯು ಕಚ್ಚಲು ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಒಂದು ಸರ್ಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ದುಂದುಭವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ದುಂದುಭವೆಂಬ ಸರ್ಪವು ಯಾವಾಗಲೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಚರಿಸುವ ಹಾವಾಗಿ ವಿಷವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನೂ ಕಚ್ಚಿ ಕೊಲ್ಲಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಾಣದ ಮೊನುಚಾಗಿರುವ ಲೋಹಮಯವಾದ (ಕಬ್ಬಿಣದ) ತುದಿಯು ತನ್ನ ಹರಿತವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮೊಂಡಾಗಿ ಸ್ವಜವೆಂಬ ಎರಡು ಶಿರಸ್ಸುಗಳುಳ್ಳ ಹಾವಾಯಿತು. ಬಾಣವು ವೇಗವಾಗಿ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ

ಆದರೆ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಪಕ್ಷಿಯ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಆಲ ಮೊದಲಾದ ವೃಕ್ಷಗಳ ಬೀಳುಗಳಾದವು. ಆಲದ ಮರದ ಶಾಖೆಗಳಿಂದ ಅಧೋಮುಖವಾಗಿ ಬೀಳು ಬಿಟ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಂಸ್ಪರ್ಶಮಾಡಿ ಬೇರುಗಳಾಗುವ ಬೀಳು ಅಥವಾ ಜೋಲುಗಳಿಗೆ ಮಂಥಾವಲಾ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬಾಣದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ರೆಕ್ಕೆಗಳೇ ಈ ಮಂಥಾವಲಗಳಾದವು. ಬಾಣಕ್ಕೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ದಾರದಂತಿರುವ ಸ್ನಾಯುಗಳು (ನರಗಳು) ಗಂಡೂಪದವೆಂಬ ಕ್ರಿಮಿವಿಶೇಷಗಳಾದವು. ಆ ಬಾಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಮರದ ಕಡ್ಡಿಯು ದೃಷ್ಟಿರಹಿತವಾದ, ಕಣ್ಣುಗಳಿಲ್ಲದ ಅಂಧಾಹಿ: ಎಂಬ ಸರ್ಪವಾಯಿತು. ಕೃಶಾನುವೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನಿಂದ ಬಿಟ್ಟ ಆ ಬಾಣವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅನೇಕ ವಿಧ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾದವು.

ಸಾ ಯದ್ಧ ಕ್ಷಿಣೇನ ಪದಾ ಸಮಗೃಭ್ಣಾತ್ತತ್ಪ್ರಾತಃಸವನಮಭವತ್ತದ್ಗಾಯತ್ರೀ ಸ್ವಮಾಯತನಮ-
ಕುರುತೆ ತಸ್ಮಾತ್ತತ್ಸಮೃದ್ಧತಮಂ ಮನ್ಯಂತೇ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಸವನಾನಾಮಗ್ರಿಯೋ ಮುಖ್ಯೋ
ಭವತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠತಾಮಶ್ನುತೇ ಯ ಏವಂ ವೇದಾಥ ಯತ್ಸವ್ಯೇನ ಪದಾ ಸಮಗೃಭ್ಣಾತ್ತನ್ಮಾ-
ಧ್ಯಂದಿನಂ ಸವನಮಭವತ್ತದ್ವಿಸ್ರಂಸತೆ ತದ್ವಿಸ್ರಸ್ತಂ ನಾನ್ವಾಪ್ನೋತ್ಪೂರ್ವಂ ಸವನಂ ತೇ
ದೇವಾಃ ಪ್ರಾಜಿಜ್ಞಾಸಂತೆ ತಸ್ಮಿಂಸ್ತ್ರಿಷ್ಟಭಂ ಛಂದಸಾಮದಧುರಿದ್ರಂ ದೇವತಾನಾಂ ತೇನ
ತತ್ಸಮಾವದ್ವೀರ್ಯಮಭವತ್ಪೂರ್ವೇಣ ಸವನೇನೋಭಾಭ್ಯಾಂ ಸವನಾಭ್ಯಾಂ ಸಮಾವದ್ವೀ-
ರ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ಸಮಾವಜ್ಞಾಮಿಾಭ್ಯಾಂ ರಾಧ್ನೋತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದಾಥ ಯನ್ಮುಖೇನ
ಸಮಗೃಭ್ಣಾತ್ತತ್ತ್ಯತೀಯಸವನಮಭವತ್ ||

ಶ್ರೇನಪಕ್ಷಿಯು ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಸೋಮವನ್ನು ತರುವಾಗ ಸೋಮಲತೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಎರಡು ಕಾಲುಗಳಿಂದಲೂ, ಕೊಕ್ಕಿ
ನಿಂದಲೂ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ತಂದಿತೆಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಅರಿತಿ ತರುತ್ತಿರುವಾಗ ಪಕ್ಷಿಯು ತನ್ನ ಬಲಗಾಲಿ-
ನಿಂದ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತಂದ ಸೋಮವು (ಅಥವಾ ಸೋಮಲತೆಯು) ಪ್ರಾತಃಸವನವಾಯಿತು. ಗಾಯತ್ರಿಯು
ಅದನ್ನು ಎಂದರೆ ಪ್ರಾತಸ್ಸವನವನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಕೀಯಸ್ಥಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಸವನ-
ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾತಃಸವನವೇ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಯಾಜ್ಞಕರ ಅಭಿಮತವು. ಆ ಪ್ರಾತಸ್ಸವನಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಾ-
ದಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗವೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಬಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವ ಪುರುಷನು
ತನ್ನ ಸಮಾನರಾದವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಮುಖ್ಯನೂ ಆಗಿರುವನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡುವನು. ಗಾಯತ್ರಿಯು
ಎಡಗಾಲಿನಿಂದ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತಂದ ಸೋಮದ ಭಾಗವು ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಎಡಗಾಲಿ-
ನಿಂದ ಸೋಮಲತೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತರುವಾಗ ಬಲಗಾಲಿಗಿರುವಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯು ಎಡಗಾಲಿಗಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ
ಆ ಲತೆಗಳು ಕಾಲಿನಿಂದ ಆಗಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಜಾರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನವು ಪ್ರಾತಃ-
ಸವನದಂತೆ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಸಮನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ದೇವತೆಗಳು ವಿಚಾರವಿಮರ್ಶೆಮಾಡಿ
ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಿಗಾಗಿ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಛಂದಸ್ಸನ್ನೂ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ-
ನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಇಂದ್ರನ ಮತ್ತು ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಛಂದ-
ಸ್ಸಿನ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನವು ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾತಸ್ಸವನಕ್ಕೆ
ಸರಿಸಮನಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಪ್ರಾತಃಸವನ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಗಳ ಈ ವಿಧವಾದ ಸರಿಸಮಾನತೆ

ಯನ್ನೂ, ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರುವ ಪುರುಷನು ಧನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ, ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನೂ ಪಡೆದು ಸುಖಿಸುವನು. ಬಳಿಕ ಶೈಲನರೂಪದಿಂದಿದ್ದ ಆ ಗಾಯತ್ರಿಯು ತನ್ನ ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಕಚ್ಚಿತೆಂದ ಸೋಮದ ಭಾಗವು ತೃತೀಯಸವನವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ತಸ್ಯ ಸತಂತೀ ರಸಮಧಯತ್ತದ್ವೀತರಸಂ ನಾನ್ವಾಪ್ನೋತ್ಪೂರ್ವೇ ಸವನೇ ತೇ ದೇವಾಃ
ಪ್ರಾಜಿಜ್ಞಾಸಂತ ತತ್ಪಶುಷ್ಪಪಶ್ಯಂಸ್ತದ್ಯದಾಶಿರಮವನಯಂತ್ಯಾಜ್ಯೇನ ಪಶುನಾ ಚರಂತಿ ತೇನ
ತತ್ಸಮಾವದ್ವೀರ್ಯಮುಭವತ್ಪೂರ್ವಾಭ್ಯಾಂ ಸವನಾಭ್ಯಾಂ ಸರ್ವೈಃ ಸವನೈಃ ಸಮಾವದ್ವೀ-
ರ್ಯೈಃ ಸಮಾವಜ್ಞಾಮಿಭೀ ರಾಧ್ನೋತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ ||

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೩-೨೭)

ಗಾಯತ್ರಿಯು (ಶೈಲನವು) ತನ್ನ ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಸೋಮಲತೆಯನ್ನು ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಲತೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ರಸವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಹೀರಿ ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂದರೆ ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ ತಂದ ಸೋಮಲತೆಗಳಲ್ಲಿ ರಸವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದೆ ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ತೃತೀಯಸವನವು ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಃಸವನ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಗಳಿಗೆ ಸರಿಸಮನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕಂಡ ದೇವತೆಗಳು ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸಾಧನೋಪಾಯವು ಪಶುಗಳಲ್ಲಿರುವುದೆಂದು ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಲು, ಅದರಿಂದ ಲಬ್ಧವಾಗುವ ಆಜ್ಯ (ತುಪ್ಪ) ಮೊದಲಾದ ಹವಿರ್ದ್ರವ್ಯಗಳು ದೊರಕುವವು. ಸ್ವೀರವನ್ನು ಅಥವಾ ಹಾಲನ್ನು ಲತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿರುವ ಸೋಮರಸಕ್ಕೆ ಬೆರೆಸಿದರೆ ಆ ರಸವು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗುವುದು. ಆಜ್ಯದಿಂದಲೂ, ಪಶುಗಳ ಅವಯವ ಗಳಿಂದಲೂ ಹೋಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಸವನಕರ್ಮವು ಸಾಂಗವಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಯಜ್ಞಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿದವರು ತೃತೀಯಸವನದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಋಜೀಷಕ್ಕೆ (ಪ್ರಾತಃಸವನ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಗಳಲ್ಲಿ ರಸವನ್ನು ತೆಗೆದ ಬಳಿಕ ಉಳಿದಿರುವ ಸೋಮಲತೆಯ ಸಿಪ್ಪೆಗಳಿಗೆ ಋಜೀಷವೆಂದು ಹೇಳುವರು) ಹಾಲು ಮೊದಲಾದ ಆಶಿರ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ, ಪಶುಗಳಿಂದ ಲಭಿಸತಕ್ಕ ಆಜ್ಯದಿಂದ ಮತ್ತು ಪಶುಗಳ ಹೃದಯಾದ್ಯಂಗಗಳಿಂದ ಹೋಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ತೃತೀಯಸವನಕರ್ಮವು ಪ್ರಾತಸ್ಸವನಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಸಮನಾಗುವುದು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅದರಂತೆ ಆಚರಿಸುವರು. ಈ ವಿಷಯವು ಶಾಖಾಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು—

ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನೋ ವದಂತಿ ಕಸ್ಮಾತ್ಸತ್ಯಾದ್ಗಾಯತ್ರೀ ಕನಿಷ್ಠಾ ಛಂದಸಾಗ್ಂ ಸತೀ ಯಜ್ಞಮುಖಂ
ಪರೀಯಾಯೇತಿ ಯದೇವಾದಃ ಸೋಮಮಾಹರತ್ತಸ್ಮಾದ್ಯಜ್ಞಮುಖಂ ಪರ್ಯೇತ್ತಸ್ಮಾ-
ತ್ತೇಜಸ್ವಿನೀತಮಾ ಪದ್ಭ್ಯಾಂ ದ್ವೇ ಸವನೇ ಸಮಗೃಹ್ಣಾನ್ಮುಖೇನೈಕಂ ಯನ್ನುಖೇನ
ಸಮಗೃಹ್ಣಾತ್ತದಧಯತ್ತಸ್ಮಾದ್ವೇ ಸವನೇ ಶುಕ್ರವತೀ ಪ್ರಾತಸ್ಸವನಂ ಚ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಂ ಚ
ತಸ್ಮಾತ್ತೃತೀಯಸವನ ಋಜೀಷಮುಭಿಷುಣ್ಣಂತಿ ಧೀತಮಿವ ಹಿ ಮನ್ಯಂತೇ ಅಶಿರಮವನ-
ಯತಿ ಸಶುಕ್ರತ್ವಾಯ ||

(ಶೈ. ಸಂ. ೬-೧-೬-೪)

ಎಂದು ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಎಂದರೆ ಪ್ರಾತಃಸವನ, ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನ, ತೃತೀಯಸವನಗಳೆಂಬ ನೂರು ಸವನಗಳೂ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸರಿಸಮನಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವವು ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಯಾವ ಪುರುಷನು ತಿಳಿಯುವನೋ ಅವನು ಸರ್ವ ಸಮೃದ್ಧಿಯುಕ್ತನಾಗಿ ಸುಖಿಸುವನು.

ತೇ ನಾ ಇಮೇ ಇತರೇ ಛಂದಸೀ ಗಾಯತ್ರೀಮುಚ್ಯವದೇತಾಂ ವಿತ್ತಂ ನಾವಕ್ಷರಾಣ್ಯನುಪರ್ಯಾ
ಗುರಿತಿ ನೇತ್ಯಬ್ರವೀದ್ನಾಯತ್ರೀ ಯಥಾವಿತ್ತಮೇವ ನ ಇತಿ ತೇ ದೇವೇಷು ಪ್ರಶ್ನಮೈತಾಂ
ತೇ ದೇವಾ ಅಬ್ರುವನ್ಯಥಾವಿತ್ತಮೇವ ವ ಇತಿ ತಸ್ಮಾದ್ಭಾಷ್ಯೇತರ್ಹಿ ವಿತ್ತಾಂ ವ್ಯಾಹುರ್ಯ-
ಥಾವಿತ್ತಮೇವ ನ ಇತಿ ತತೋ ನಾ ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರಾ ಗಾಯತ್ರೈಭತ್ತೈಕ್ಷರಾ ತ್ರಿಷ್ಟುಬೇಕಾಕ್ಷರಾ
ಜಗತೀ ||

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೩-೩೮)

ಹಿಂದೆ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಜಗತೀ ಛಂದಸ್ಸುಗಳು ಸೋಮವನ್ನು ತರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಾರಿಹೋಗುವಾಗ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ತಲಪದೆ ಅರ್ಧದಾರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬಳಲಿ ಹಿಂತಿರುಗಬೇಕಾಯಿತೆಂದೂ, ಆ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅವು ತಮ್ಮ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತೀಛಂದಸ್ಸು ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೂ, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ಛಂದಸ್ಸು ಒಂದು ಅಕ್ಷರವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡವೆಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಗಾಯತ್ರಿಯು ಸೋಮವನ್ನು ತಂದಾಗ ತ್ರಿಷ್ಟುಬ್ಜಗತಿಗಳು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಂದು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಕೀಯವಾದ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳ ಜತೆಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು, ತನಗೆ ಒಟ್ಟು ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತೆಂದೂ ಸಹ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ತ್ರಿಷ್ಟುಬ್ಜಗತೀಛಂದಸ್ಸುಗಳು ಗಾಯತ್ರಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು - ಎಲೈ ಗಾಯತ್ರಿಯೇ, ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಾವು ಬಿಟ್ಟುಬಂದ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ನೀನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಂದದ್ದೇನೋ ಸರಿಹೋಯಿತು. ಆದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿನ್ನ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳ ಜತೆಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಮಾತ್ರ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆ ಅಕ್ಷರಗಳು ನಮಗೆ ಸೇರಿದ್ದಾದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ನಮಗೆ ನೀನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕು ಎಂದು ಕೇಳಿದವು. ಅವುಗಳ ಮಾತನ್ನು ಗಾಯತ್ರಿಯು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾ ಇಂತೆಂದಿತು—ನಮ್ಮ ವಶದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥವಿರುವುದೋ ಎಂದರೆ, ಯಾವುದನ್ನು ನಾವು ಸಂಪಾದಿಸಿರುವೆವೋ ಅದು ನಮಗೇ ಸೇರಬೇಕಾದುದು ಧರ್ಮವು. ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಒಂದು ವಸ್ತುವು ಒಬ್ಬನ ಸ್ವಾಧೀನಾನುಭವದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅದು ಅವನಿಗೇ ಸೇರಿರುವುದೆಂದು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದವರು ಹೇಳುವರು. ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸೋಮವನ್ನು ತರುವುದರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ನೀವು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಂದ ನನಗೆ ಮಾತ್ರ ಆ ಅಕ್ಷರಗಳು ಸೇರಬೇಕು. ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಮಗೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಿತು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ತ್ರಿಷ್ಟುಬ್ಜಗತಿಗಳು ದೇವತೆಗಳ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅವರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ದೂರವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡವು. ಅವರೂ ಸಹ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎಂದರೆ, ಒಂದು ವಸ್ತುವು ಯಾರ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರುವುದೋ ಅದು ಅವರಿಗೇ ಸೇರಿದ್ದು ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವನ್ನೇ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ಅದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾ, ಗಾಯತ್ರಿಯು ಹೇಳುವ ನ್ಯಾಯವೇ ಸರಿ ಆ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ತಂದದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳು ಅದಕ್ಕೇ (ಗಾಯತ್ರೀಗೇ) ಸೇರಬೇಕು ಎಂದು ನುಡಿದರು. ಹೇಗೆಂದರೆ—ಯುದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೋತು ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಶತ್ರುಸೇನೆಗಳು ಬಿಟ್ಟುಹೋದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದವರಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೆ ಯಾವುದು ಸಿಕ್ಕುವುದೋ ಅದು ಅವರದೇ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುವರು. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ನಡೆಯಬೇಕು

ಎಂದು ದೇವತೆಗಳು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಅದ್ದರಿಂದ ಗಾಯತ್ರಿಗೆ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳ ಜತೆಗೆ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ತಂದ ತ್ರಿಷ್ಠುಬ್ಜಗತಿಗಳ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಸೇರಿ ಒಟ್ಟು ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳಾದವು. ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್‌ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳೇ ಉಳಿದವು. ಜಗತೀಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಒಂದು ಅಕ್ಷರ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯಿತು.

ಸಾಷ್ಟಾಕ್ಷರಾ ಗಾಯತ್ರೀ ಪ್ರಾತಸ್ಸವನಮುದಯಚ್ಛಿನ್ನಾ ಶಕ್ನೋತ್ರಿಷ್ಠುಪ್ ತ್ರೈಪ್ತರಾ ಮಾಧ್ಯಂ-
ದಿನಂ ಸವನಮುದ್ಯಂತುಂ ತಾಂ ಗಾಯತ್ರೈಬ್ರವೀದಾಯಾನ್ಯಪಿ ಮೇಽತ್ರಾಸ್ತಿಸ್ತಿತಿ ಸಾ ತಥೇ-
ತ್ಯಬ್ರವೀತ್ರಿಷ್ಠುಪ್ತಾಂ ವೈ ವೈತ್ಯೈರಷ್ಠಾಭಿರಕ್ಷರೈರುಪಸಂಧೇಹೀತಿ ತಥೇತಿ ತಾಮುಪಸಮದ-
ಧಾದೇತದ್ವೈ ತದ್ಗಾಯತ್ರೈ ಮಧ್ಯಂದಿನೇ ಯನ್ಮರುತ್ಪತೀಯಸ್ಯೋತ್ತರೇ ಪ್ರತಿಪದೋ
ಯಶ್ಚಾನುಚರಃ ಸೈಕಾದಶಾಕ್ಷರಾ ಭೂತ್ವಾ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಂ ಸವನಮುದಯಚ್ಛಿತ್ ||

ಪ್ರಾತಃಸವನ, ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನ, ತೃತೀಯಸವನ ಎಂಬ ಮೂರು ಸವನಗಳಿರುವುವು ಎಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾತಸ್ಸವನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನು ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸಿನ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದಲೂ, ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನು ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್‌ಭಂದಸ್ಸಿನ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದಲೂ, ತೃತೀಯಸವನದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನು ಜಗತೀಭಂದಸ್ಸಿನ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ನೆರವೇರಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿ ಇರುವುದು.

ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳಾದುದರಿಂದ ಅದು ಪೂರ್ಣವಾದಂತಾಗಿ ಪ್ರಾತಸ್ಸವನದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಯಿತು. ಆದರೆ ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್‌ಭಂದಸ್ಸು ಒಂದು ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮೂರೇ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲವಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದ ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್‌ಭಂದಸ್ಸನ್ನು ನೋಡಿ ಗಾಯತ್ರಿಯು—ಎಲೈ ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್‌ಭಂದಸ್ಸೇ, ನಿನಗೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಸಹಾಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಬರುವೆನು. ಆದರೆ ಆ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನದಲ್ಲಿ ನನಗೂ ಒಂದು ಭಾಗವಿರಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ನೀನು ಒಪ್ಪುವಿಯಾದರೆ ನಾನು ನಿನಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವೆನು ಎಂದಿತು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್‌ಭಂದಸ್ಸು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದೊಪ್ಪಿ, ಎಲೈ ಗಾಯತ್ರಿಯೇ, ಈಗ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳು ಮಾತ್ರವಿರುವವು. ಅವುಗಳ ಜತೆಗೆ ನಿನ್ನ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ನನಗೆ ಹನ್ನೊಂದು ಅಕ್ಷರಗಳಾಗುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಮಾಡಲು ಶಕ್ತಿಯುಂಟಾಗುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಿತು. ಅದರಂತೆ ಗಾಯತ್ರಿಯು ತನ್ನ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್‌ಭಂದಸ್ಸಿನ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿತು. ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್‌ಭಂದಸ್ಸು ಸಹ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥವಾಯಿತು. ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನದಲ್ಲಿ ತನಗೂ ಒಂದು ಭಾಗವಿರಬೇಕೆಂದು ಗಾಯತ್ರಿಯು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ. ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನದಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರಿಯ ಭಾಗವು ಯಾವುದು ಎಂದರೆ—ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸುವ ಮರುತ್ಪತೀಯ ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆ ತ್ವಾ ರಥಂ ಯಥೋತಯೇ (ಋ. ಸಂ. ೮-೬೮-೧) ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ತೃಚದಲ್ಲಿಯೂ (ತೃಚವೆಂದರೆ ೩ ಋಕ್ಕುಗಳು) ಅದರ ಮುಂದಿನ ವಿಶ್ವಾನರಸ್ಯ ವಸ್ಯತಿಃ (ಋ. ಸಂ. ೮-೬೮-೪) ಎಂಬ ತೃಚದಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡೆರಡು ಋಕ್ಕುಗಳು ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಕಗಳಾಗಿರುವವು. ಎಂದರೆ, ಆ ತ್ವಾ ರಥಂ ಯಥೋತಯೇ ಎಂಬ ತೃಚದಲ್ಲಿ ತುವಿಶಾಸ್ತು ತುವಿಕ್ರತೋ ಮತ್ತು ಯಸ್ಯ ತೇ ಮಹಿನಾ

ಮಹಃ (ಋ. ಸಂ. ೬-೬೮-೨, ೩ನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳು) ಎಂಬ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳೂ, ವಿಶ್ವಾನರಸ್ಯ ವಸ್ತುತಿಃ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ತೃಚದಲ್ಲಿ ಅಭಿಷ್ವಯೇ ಸದಾವ್ಯಧಂ ಮತ್ತು ಸರೋಮಾತ್ರಮೃಚೀಷಂ (ಋ. ಸಂ. ೮-೬೮-೫, ೬ ನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳು) ಎಂಬ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳೂ. ಸೇರಿ ಪ್ರತಿಪತ್ತೃಚದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸಿನ ಮಂತ್ರಗಳಿರು ವವು. ಪ್ರತಿಪತ್ತೃಚವೆಂದರೆ—ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸುವ ಋಕ್ಕುಗಳು. ಇನ್ನು ಅನುಚರವೆಂಬ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪಠಿಸುವ ತೃಚದ ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ಕಾದ ಇದಂ ವಸೋ ಸುತಮಂಧಃ ಎಂಬ ಮಂತ್ರವೂ ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಪತ್ತೃಚಗಳಲ್ಲಿರುವ ೪ ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸಿನ ಋಕ್ಕುಗಳೂ, ಅನುಚರಸ್ತೃಚದಲ್ಲಿರುವ ೧ ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಋಕ್ಕೂ ಸೇರಿ ಒಟ್ಟು ೫ ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸವಾದ ಋಕ್ಕುಗಳು ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನದಲ್ಲಿರುವವು. ಈ ೫ ಋಕ್ಕುಗಳೇ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನದಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಭಾಗವೆಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು.

ನಾಶಕ್ನೋಜ್ಜಗತ್ಯೇಕಾಕ್ಷರಾ ತೃತೀಯಸವನಮುದ್ಯಂತುಂ ತಾಂ ಗಾಯತ್ರೈಬ್ರವೀದಾಯಾನ್ಯಪಿ
ಮೇಽತ್ರಾಸ್ತಿಸ್ತಿತಿ ಸಾ ತಥೇತ್ಯಬ್ರವೀಜ್ಜಗತೀ ತಾಂ ನೈ ಮೈತ್ಯೇರೇಕಾದಶಭಿರಕ್ಷರೈರುಪಸಂಧೇ-
ಹೀತಿ ತಥೇತಿ ತಾಮುಪಸಮದಧಾದೇತದ್ವೈ ತದ್ಗಾಯತ್ರೈ ತೃತೀಯಸವನೇ ಯದ್ವೈಶ್ವ-
ದೇವಸ್ಯೋತ್ತೇರೇ ಪ್ರತಿಪದೋ ಯಶ್ವಾನುಚರಃ ಸಾ ದ್ವಾದಶಾಕ್ಷರಾ ಭೂತ್ವಾ ತೃತೀಯ-
ಸವನಮುದಯಚ್ಛತ್ ||

ಜಗತೀಭಂದಸ್ಸು ಸಹ ಮೂರುಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೂ ಸಹ ತೃತೀಯಸವನದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಯಿತು. ಆಗಲೂ ಗಾಯತ್ರಿಯು ಜಗತಿ ಯನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ—ಎಲೈ ಜಗತಿಯೇ, ತೃತೀಯಸವನದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ನಿನಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವೆನು. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ನನಗೂ ಒಂದುಭಾಗವಿರಬೇಕೆಂದಿತು. ಜಗತಿಯು ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪಿ ಹಾಗೆಯೇಮಾಡೆಂದಿತು. ಎಂದರೆ ಗಾಯತ್ರಿಯ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳೂ, ತ್ರಿಷ್ಟುಪಿನ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳು ಸೇರಿ ಹನ್ನೊಂದು ಅಕ್ಷರಗಳಾಗಿ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸವನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಯಿತಷ್ಟೆ. ಆ ಹನ್ನೊಂದಕ್ಷರಗಳೂ ಈಗ ತೃತೀಯಸವನದಲ್ಲಿ ಜಗತಿಯ ಒಂದು ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಹನ್ನೆರಡಕ್ಷರಗಳಾಗಿ ತೃತೀಯಸವನದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಯಿತು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ತೃತೀಯಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸುವ ನೈಶ್ವದೇವ ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಪತ್ತೃಚಗಳಿಗಾಗಿ ಪಠಿಸುವ ಋಕ್ಕುಗಳೂ, ಅನುಚರರೂಪವಾಗಿ ಪಠಿಸುವ ಋಕ್ಕುಗಳೂ ಸಹ ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸಿನ ಮಂತ್ರಗಳು. ಈರಿತೆ ಈ ಮಂತ್ರಗಳು ಒಟ್ಟು ಹನ್ನೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಜಗತೀಭಂದಸ್ಸುಗಳಾಗಿ ತೃತೀಯಸವನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾದವು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ತತೋ ವಾ ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರಾ ಗಾಯತ್ರೈಭವದೇಕಾದಶಾಕ್ಷರಾ ತ್ರಿಷ್ಟುಬ್ದ್ವಾದಶಾಕ್ಷರಾ ಜಗತೀ |
ಸರ್ವೈಶ್ವಂದೋಭಿಃ ಸಮಾವದ್ವೀರ್ಯೈಃ ಸಮಾವಜ್ಞಾಮಿಭೀ ರಾಥೋತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ |
ಏಕಂ ನೈ ಸತ್ತತ್ತ್ರೇಧಾಭವತ್ತಸ್ಮಾದಾಹುರ್ದಾತವ್ಯಮೇವಂ ವಿದುಷ ಇತ್ಯೇಕಂ ಹಿ ಸತ್ತತ್ತ್ರೇಧಾ-
ಭವತ್ ||

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೩-೨೮).

ಆದ್ದರಿಂದ ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳೂ, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಹನ್ನೊಂದಕ್ಷರಗಳೂ, ಜಗತೀಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಉಂಟಾದವು. ಈ ಮೂರು ಭಂದಸ್ಸುಗಳೂ ಇತರ ಸಮಸ್ತಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಸರಿಸಮನಾದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದವು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದ ಪುರುಷನು ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನೂ ಗಣ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಪಡೆಯುವನು. ಗಾಯತ್ರಿಯ ಸ್ವರೂಪವು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಮಾತ್ರವಿದ್ದು ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಮತ್ತು ಜಗತೀಭಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ (ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಮತ್ತು ಜಗತೀಭಂದಸ್ಸಿನ ಅಕ್ಷರಗಳೊಡನೆ ಬೆರೆತಿದ್ದರಿಂದ) ಅದರ ಸ್ವರೂಪವು ಎಂದರೆ ಅದರ ಮಹಿಮೆಯು ಮೂರರಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಧವಾದ ಗಾಯತ್ರಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿದ ಪುರುಷನಿಗೆ ಸುವರ್ಣಾದಿಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಧರ್ಮರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದ ಪ್ರಾಜ್ಞರು ಹೇಳುವರು.

ಸೋಮಾಹರಣೋಪಾಖ್ಯಾನವು (ಸೌಪರ್ಣಾಖ್ಯಾನವು) ಸಮಾಪ್ತವು.

! ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ !

ಋಜಿಸ್ಯ ಈಮಿಂದ್ರಾವತೋ ನ ಭುಜ್ಯಂ ಶ್ರೇಣೋ ಜಭಾರ ಬೃಹತೋ
ಅಧಿ ಸ್ನೋಃ |

ಅಂತಃ ಪತತ್ಪತತ್ಸ್ಯ ಪರ್ಣಮಧ ಯಾಮುನಿ ಪ್ರಸಿತಸ್ಯ ತದ್ವೇಃ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಋಜಿಸ್ಯಃ | ಈಂ | ಇಂದ್ರಾವತಃ | ನ | ಭುಜ್ಯಂ | ಶ್ರೇಣಃ | ಜಭಾರ | ಬೃಹತಃ | ಅಧಿ | ಸ್ನೋಃ |

ಅಂತರಿತಿ | ಪತತ್ | ಪತತ್ರಿ | ಅಸ್ಯ | ಪರ್ಣಂ | ಅಧ | ಯಾಮುನಿ | ಪ್ರಸಿತಸ್ಯ | ತತ್ | ವೇರಿತಿ ವೇಃ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಋಜಿಸ್ಯ ಋಜುಗಾಮೀ ಶ್ರೇಣ ಇಂದ್ರವತ ಇಂದ್ರೋ ರಕ್ಷಕೋ ಯಸ್ಯ ತಸ್ಮಾದ್ಬೃಹತೋ ಮಹತೋಽಧಿ ಉಪರಿ ಸ್ನೋಃ ಸ್ಥಿತಾದ್ಬೃಹತೋಽಧೀನೇನಂ ಸೋಮಂ ಜಭಾರ | ಅಜಹಾರ | ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ | ಇಂದ್ರವತಃ | ಇಂದ್ರಃ ಸಮರ್ಥಃ | ತದ್ವತೋ ದೇಶಾದ್ಭುಜ್ಯಂ ನ ಭುಜ್ಯನಾಮಕಂ ರಾಜಾನಂ ಯಥಾಶ್ಚಿನಾವಾಜಹ್ರತುಸ್ತದ್ವತ್ | ಅಧ ತದಾನೀಂ ಯಾಮುನಿ ಯುದ್ಧೇ ಪ್ರಸಿತಸ್ಯ ಕೃಶಾನೋರಸ್ಮೈರ್ಬದ್ಧಸ್ಯ ವೇರ್ಗಂತುರಸ್ಯ ಶ್ರೇಣಸ್ಯಾಂತರ್ಮಧ್ಯೇ ಸ್ಥಿತಂ ಪತತ್ರಿ ಪತನಶೀಲಂ ತತ್ಪರ್ಣಂ ಪತತ್ | ಅಪತತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಋಜಿಪ್ಯಃ—ನೇರವಾಗಿ ಹಾರತಕ್ಕ | ಶೈನಃ—ಗಿಡುಗವು | ಇಂದ್ರವತಃ—ಇಂದ್ರನಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾದುದೂ | ಬೃಹತಃ—ಮಹತ್ತಾದುದೂ | ಅಧಿ ಸ್ನೋಃ—ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರತಕ್ಕದ್ದೂ ಆದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ | ಈಂ—ಈ ಸೋಮವನ್ನು | ಭುಜ್ಯಂ ನ—(ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು) ಭುಜ್ಯವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬಂದಂತೆ | ಜಭಾರ—ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬಂದಿತು | ಅಧ—ತತ್ಪಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ | ಯಾಮುನಿ—ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ | ಪ್ರಸಿತಸ್ಯ—ಅಸ್ತದಿಂದ ಪ್ರಹತವಾದ | ಅಸ್ಯ ವೇಃ—ಈ ಶೈನಪಕ್ಷಿಯ | ಅಂತಃ—ಮಧ್ಯಭಾಗವರ್ತಿಯಾದುದೂ | ಪತತ್ರಿ—ಪತನಶೀಲವಾದುದೂ ಆದ | ತತ್ ಪರ್ಣಂ—ಒಂದು ಗರಿಯು | ಪತತ್—ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದುಹೋಯಿತು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಭುಜ್ಯವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬಂದಂತೆ ಋಜುಗಾಮಿಯಾದ ಈ ಶೈನವೂ ಸಹ ಇಂದ್ರರಕ್ಷಿತವಾದುದೂ, ಮಹತ್ತಾದುದೂ, ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರತಕ್ಕದ್ದೂ ಆದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ಸೋಮವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ತತ್ಪಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತದಿಂದ ಪ್ರಹತವಾದ ಈ ಪಕ್ಷಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಿಂದ ಪತನಶೀಲವಾದ ಒಂದು ಗರಿಯು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದುಹೋಯಿತು.

English Translation.

The straight-flying hawk carried off the Soma from above the vast heaven, as (the Ashwins carried off) Bhujyu from the region of Indra, and a falling feather from the middle of the bird dropped from him wounded in the conflict.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಧ ಶೈತಂ ಕಲಶಂ ಗೋಭಿರಕ್ತಮಾಪಿಸ್ಯಾನಂ ಮಘನಾ ಶುಕ್ರಮಂಧಃ |
ಅಧ್ವಯುಃಭಿಃ ಪ್ರಯತಂ ಮಧ್ವೋ ಅಗ್ರಮಿಂದ್ರೋ ಮದಾಯ ಪ್ರತಿ
ಧತ್ವಿಬಧ್ವೈ ಶೂರೋ ಮದಾಯ ಪ್ರತಿ ಧತ್ವಿಬಧ್ವೈ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಧ | ಶೈತಂ | ಕಲಶಂ | ಗೋಭಿಃ | ಅಕ್ತಂ | ಅಪಿಸ್ಯಾನಂ | ಮಘನಾ | ಶುಕ್ರಂ | ಅಂಧಃ |
ಅಧ್ವಯುಃಭಿಃ | ಪ್ರಯತಂ | ಮಧ್ವಃ | ಅಗ್ರಂ | ಇಂದ್ರಃ | ಮದಾಯ | ಪ್ರತಿ | ಧತ್ | ಪಿಬಧ್ವೈ |
ಶೂರಃ | ಮದಾಯ | ಪ್ರತಿ | ಧತ್ | ಪಿಬಧ್ವೈ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಥಾಧುನಾ ಶೂರೋ ವಿಕ್ರಾಂತೋ ಮಘವಾ ಧನವಾನಿದ್ರಃ ಶ್ವೇತಂ ಶುಭ್ರಂ ಕಲಶಂ
ಕಲಶೇ ಪಾತ್ರೇ ಸ್ಥಿತಂ ಗೋಭಿರ್ಗವೈನ ಪಯಸಾಕ್ತಂ ಸಿಕ್ತಮಾಸಿಷ್ಯಾನಮಾಪ್ಯಾಯಯಂತಂ ಶುಕ್ರಂ
ಸಾರೋಪೇತಮಧ್ವರ್ಯುಭಿಃ ಪ್ರಯತಂ ದತ್ತಮಂಧಃ ಸೋಮಲಕ್ಷಣಮನ್ನಂ ಮಧ್ವೋ ಮಧುರಸ್ಯ
ಸೋಮರಸಸ್ಯಾಗ್ರಮಗ್ರೇ ಮದಾಯ ಮದಾರ್ಥಂ ಪಿಬಧ್ಯೈ ಪಾತುಂ ಪ್ರತಿ ಧತ್ | ಪ್ರತಿಧಧಾತು |
ಪುನರುಕ್ತಿರಾದರಾರ್ಥಾ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಥ—ಈಗ | ಶೂರಃ—ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ | ಮಘವಾ—ಧನವಂತನೂ ಆದ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು |
ಶ್ವೇತಂ—ಶುಭ್ರವಾದುದೂ | ಕಲಶಂ—ಕಲಶಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವುದೂ | ಗೋಭಿಃ—ಹಾಲಿನಿಂದ | ಅಕ್ತಂ—
ಮಿಶ್ರಿತವಾದುದೂ | ಅಸಿಷ್ಯಾನಂ—ತೃಪ್ತಿದಾಯಕವಾದುದೂ | ಶುಕ್ರಂ—ಸಾರಭೂತವಾದುದೂ | ಅಧ್ವರ್ಯುಭಿಃ—
ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳಿಂದ | ಪ್ರಯತಂ—ಅರ್ಪಿತವಾದುದೂ ಆದ | ಅಂಧಃ—ಸೋಮರೂಪವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು |
ಮದಾಯ—ಹರ್ಷಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ | ಪಿಬಧ್ಯೈ—ಪಾನಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ | ಪ್ರತಿ ಧತ್—ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿ | ಮಧ್ವಃ—
ಮಧುರವಾದ ಸೋಮರಸದ | ಅಗ್ರಂ—ಮೇಲಿನಭಾಗವನ್ನು | ಪ್ರತಿ ಧತ್—ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಧನವಂತನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು, ಶುಭ್ರವಾದುದೂ, ಕಲಶಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವುದೂ,
ಪಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಿಶ್ರಿತವಾದುದೂ, ತೃಪ್ತಿದಾಯಕವಾದುದೂ, ಸಾರಭೂತವಾದುದೂ, ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳಿಂದ ಅರ್ಪಿತ
ವಾದುದೂ ಆದ ಸೋಮರಸವನ್ನು ತನ್ನ ಹರ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿ ಪಾನಮಾಡಲು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿ. ಮಧುರವಾದ ಸೋಮರಸದ
ಅಗ್ರಭಾಗವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಲಿ.

English Translation.

Now may Maghavan accept the pure nutritious (sacrificial) food in
a white pitcher, mixed with milk and curds, offered by the priests; the
upper part of the sweet (beverage) to drink for his exhilaration : may the
hero accept (it) to drink for (his) exhilaration.

ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

ತ್ವಾ ಯುಜೇತಿ ಪಂಚರ್ಚಂ ಸಪ್ತಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ನಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಪಣಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭಮಿಂದ್ರಾ-
ಸೋಮದೇವತಾಕಂ | ಅನುಕ್ರಾಂತಂ ಚ | ತ್ವಾ ಯುಜ್ಯೇದ್ರಾಸೋಮಮಿತಿ | ವಿನಿಯೋಗೋ ಲೈಂಗಿಕಃ ||

ಅನುವಾದವು—ತ್ವಾ ಯುಜಾ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೂರನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಐದು ಋಕ್ಪುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಸೋಮ ಎಂಬುವರು ದೇವತೆಗಳು; ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಭಂದಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ತ್ವಾ ಯುಜೈಂದ್ರಾಸೋಮಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ವಿನಿಯೋಗವು ಲೈಂಗಿಕವು.

ಸೂಕ್ತ—೨೮

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೩ || ಸೂಕ್ತ—೨೮ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೬ || ವರ್ಗ—೧೭ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಪಂಖ್ಯೆ—೫ ||

ಋಷಿ—ವಾಮದೇವಃ ||

ದೇವತಾ—ಇಂದ್ರಾಸೋಮೌ ||

ಭಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತ್ವಾ ಯುಜಾ ತವ ತತ್ಸೋಮ ಸಖ್ಯ ಇಂದ್ರೋ ಅಪೋ ಮನವೇ ಸಸ್ರು-

ತಸ್ಯಃ |

ಅಹನ್ನಹಿಮರಿಣಾತ್ಸಪ್ತ ಸಿಂಧೂನಪಾವೃಣೋದಪಿಹಿತೇವ ಖಾನಿ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತ್ವಾ | ಯುಜಾ | ತವ | ತತ್ | ಸೋಮ | ಸಖ್ಯೇ | ಇಂದ್ರಃ | ಅಪಃ | ಮನವೇ | ಸಸ್ರುತಃ | ಕರಿತಿ | ಕಃ |

ಅಹನ್ | ಅಹಿಂ | ಅರಿಣಾತ್ | ಸಪ್ತ | ಸಿಂಧೂನ್ | ಅಪಃ | ಅವೃಣೋತ್ | ಅಪಿಹಿತಾಽನಿ | ಖಾನಿ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಸೋಮ ತವ ತ್ವದೀಯೇ ತತ್ತಸ್ಮಿನ್ ಸಖ್ಯೇ ಸಖಿತ್ವೇ ಸತಿ ತ್ವಾ ತ್ವಯಾ ಯುಜಾ ಸಹಾಯೇನೇಂದ್ರಃ ಸಸ್ರುತಃ ಸರಣಿಶೀಲಾ ಅಪೋ ವೃಷ್ಟಿಲಕ್ಷಣಾನ್ಯುದಕಾನಿ ಮನವೇ ಮನುಷ್ಯೇಭ್ಯಃ ಕಃ | ಅಕರೋತ್ | ಕಿಂಚಿ ಅಹಿಂ ವೃತ್ರಮಸುರಮಹನ್ | ಹತೇನಾನ್ | ಸಪ್ತ ಸರ್ಪಣಶೀಲಾಃ ಸಿಂಧೂನಪೋರೀಣಾತ್ | ಪ್ರೈರಯತ್ | ಅಪಿಹಿತೇವಾಪಿಹಿತಾನೀವ ವೃತ್ರೇಣ ತಿರೋಹಿತಾನಿ ಚ | ಅತ್ರೇವತಬ್ಬಶ್ವಾರ್ಥೇ | ಖಾನಿ ಸ್ತೋತಸಾಂ ದ್ವಾರಾಣ್ಯಪಾವೃಣೋತ್ | ಉದ್ಭಾಟಿತನಾನ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

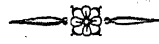
ಸೋಮ—ಎಲೈ ಸೋಮನೇ | ತವ—ನಿನ್ನ | ತತ್ ಸಖ್ಯೇ—ಸಖಿತ್ವವು ಇಂದ್ರನೊಡನಿರುವುದು
ರಿಂದಲೇ | ತ್ವಾ—ನಿನ್ನೊಡನೆ | ಯುಜಾ—ಸೇರಿಕೊಂಡು (ನಿನ್ನ ಸಹಾಯದಿಂದ) | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು |
ಸಸ್ತುತಃ—ಪ್ರವಹಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ | ಅಪಃ—ಉದಕಗಳನ್ನು | ಮನವೇ—ಮಾನವರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ |
ಳಃ—ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು | ಅಹಿಂ—ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು | ಅಹನ್—ಕೊಂದನು | ಸಪ್ತ ಸಿಂಧೂನ್—
ಸಪ್ತನದಿಗಳನ್ನೂ | ಅರಿಣಾತ್—ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸಿದನು | ಅಪಿಹಿತೇವ—(ವೃತ್ರನಿಂದ) ಮುಚ್ಚಿ
ಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಸಹ | ಖಾನಿ—ಪ್ರವಾಹರೂಪವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ದ್ವಾರಗಳನ್ನು (ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು) |
ಅಸಾವ್ಯಣೋತ್—ತೆರೆದನು (ಉದಕಗಳು ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಸೋಮನೇ, ಇಂದ್ರನೊಡನೆ ನಿನ್ನ ಸಖಿತ್ವವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಇಂದ್ರನು ನಿನ್ನೊಡನೆ ಸೇರಿ ನಿನ್ನ
ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರವಾಹಯೋಗ್ಯವಾದ ಉದಕಗಳನ್ನು ಮಾನವರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.
ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದು, ಪ್ರವಾಹದ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ಅವನು ಮುಚ್ಚಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅವನ್ನು ತೆರೆದು ಸಪ್ತ
ಮಹಾನದಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

English Translation.

Through that friendship, Soma, which has united you with your
(friend) Indra, he has made the waters flow for man; he has slain Ahi;
he has sent forth the seven rivers, and has opened the shut-up sources
(of the stream).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತ್ವಾ ಯುಜಾ ನಿ ಖಿದತ್ಸೂರ್ಯಸ್ಯೇಂದ್ರಶ್ಚಕ್ರಂ ಸಹಸಾ ಸದ್ಯ ಇಂದೋ |

ಅಧಿ ಷ್ಣುನಾ ಬೃಹತಾ ವರ್ತಮಾನಂ ಮಹೋ ದ್ರುಹೋ ಅಪ ವಿಶ್ವಾಯು
ಧಾಯಿ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತ್ವಾ | ಯುಜಾ | ನಿ | ಖಿದತ್ | ಸೂರ್ಯಸ್ಯ | ಇಂದ್ರಃ | ಚಕ್ರಂ | ಸಹಸಾ | ಸದ್ಯಃ | ಇಂದೋ ಇತಿ |

ಅಧಿ | ಸ್ನುನಾ | ಬೃಹತಾ | ವರ್ತಮಾನಂ | ಮಹಃ | ದ್ರುಹಃ | ಅಪ | ವಿಶ್ವಾಯು | ಧಾಯಿ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದೋ ಸೋಮ ಇಂದ್ರಃ ಸದ್ಯಃ ಸಪದಿ ತ್ವಾ ತ್ವಯಾ ಯುಜಾ ಸಹಾಯೇನ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರೇರಕಸ್ಯ ಸವಿತುಃ ಸಂಬಂಧಿನಃ ಪೂರ್ವಂ ದ್ವಿಚಕ್ರಸ್ಯ ರಥಸ್ಯೈಕಂ ಚಕ್ರಂ ಸಹಸಾಭಿಭಾವುಕೇನ ಬಲೇನ ನಿ ಖಿದತ್ | ಅಚ್ಛಿನತ್ | ಕೀದೃಶಂ | ಅಧಿ ಉಸರಿ ಸ್ನನಾ ಸ್ಥಿತೇನ ಬೃಹತಾ ಮಹತಾಂತರಿಕ್ಷೇಣ ವರ್ತಮಾನಂ | ಕಿಂಚಿ ಮಹೋ ಮಹತಃ ಪ್ರಭೂತಸ್ಯ ದ್ರುಹೋ ದ್ರೋಗ್ಧಃ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿ ವಿಶ್ವಾಯು ಸರ್ವತೋ ಗಂತ್ಯ ಚಕ್ರಮಪ ಧಾಯಿ | ಇಂದ್ರೇಣಾಪಾಹಾರಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದೋ—ಎಲೈ ಸೋಮವೇ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ಸದ್ಯಃ—ಒಡನೆಯೇ | ತ್ವಾ—ನಿನ್ನ | ಯುಜಾ—ಸಹಾಯದಿಂದ | ಸೂರ್ಯಸ್ಯ—ಸೂರ್ಯನ | ಅಧಿ ಸ್ನನಾ—ಅತ್ಯುನ್ನತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವುದೂ | ಬೃಹತಾ—ಮಹತ್ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ | ವರ್ತಮಾನಂ—ಇರತಕ್ಕ | ಚಕ್ರಂ—ಸೂರ್ಯರಥದ ಚಕ್ರವನ್ನು | ಸಹಸಾ—ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ | ನಿ ಖಿದತ್—ಕಿತ್ತುಕೊಂಡನು | ಮಹಃ—ಮಹತ್ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ | ದ್ರುಹಃ—ಸೂರ್ಯಸಂಬಂಧಿಯೂ | ವಿಶ್ವಾಯು—ಸರ್ವತ್ರ ಸಂಚರಿಸುವುದೂ ಆದ ಆ ಚಕ್ರವು | ಅಪ ಧಾಯಿ—ಅಪಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಸೋಮವೇ, ನಿನ್ನ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಇಂದ್ರನು ಅತ್ಯುನ್ನತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವುದೂ, ಮಹತ್ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸೂರ್ಯಚಕ್ರವನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಕಿತ್ತುಕೊಂಡನು. ಸೂರ್ಯಸಂಬಂಧಿಯೂ, ಸರ್ವತ್ರ ಸಂಚರಿಸುವುದೂ ಆದ ಆ ಸೂರ್ಯಚಕ್ರವು ಅಪಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

English Translation.

With you, Soma, for his ally, Indra has quickly taken off by force the wheel of the chariot of the sun, abiding above with the vast and stationary (firmament): the everywhere-going wheel (of the car) of the great oppressor has been taken away.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಸೋಮದೇವತೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸೂರ್ಯರಥದ ಚಕ್ರವನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಯತ್ರೋತ ಬಾಧಿತೇಭ್ಯಶ್ಚಕ್ರಂ ಕುತ್ಸಾಯ ಯುಧ್ಯತೇ |

ಮುಷಾಯ ಇಂದ್ರ ಸೂರ್ಯಂ ||

(ಮು. ಸಂ. ೪-೩೦-೪)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅಸುರರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಅವರಿಂದ ಹಿಂಸೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಕುತ್ಸ ಎಂಬ ರಾಜರ್ಷಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವ ಉದ್ದಿಶ್ಯದಿಂದ ಇಂದ್ರನು ಸೂರ್ಯರಥದ ಚಕ್ರವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಕುತ್ಸನಿಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇಂದ್ರನು ಸೂರ್ಯನ ರಥಚಕ್ರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಶತ್ರುವನ್ನು ಜಯಿಸಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಥೆ ಇದೆ—

ಕೇಚನ ಅಸುರಾಃ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ವಜ್ರಾಯುಧೇನ ಅಸ್ಮಾಕಂ ವಧೋ ಮಾ ಭೂದಿತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ
ವರಂ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಇಂದ್ರಮಗಣಯ್ಯ ಉದ್ವೃತ್ತಾಃ ಸ್ಥಿತಾಃ | ತಾನ್ ಹಂತುಮಿಂದ್ರಃ ಸೂರ್ಯ-
ರಥಸ್ಯ ಚಕ್ರಂ ಅದಾಯ ಅವಧೀತ್ |

ಕೆಲವು ಅಸುರರು ಇಂದ್ರನ ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ತಮಗೆ ಮರಣಭಯವುಂಟಾಗದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು, ಇಂದ್ರನನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ ದುರ್ಮಾರ್ಗದಿಂದ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಇಂದ್ರನು ಸೂರ್ಯನ ರಥದ ಚಕ್ರವನ್ನೇ ಆಯುಧವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಂಹರಿಸಿದನು ಎಂಬ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಹನ್ನಿಂದ್ರೋ ಅದಹದಗ್ನಿರಿಂದೋ ಪುರಾ ದಸ್ಯಾನ್ಮಧ್ಯಂದಿನಾದಭೀಕೇ |

ದುರ್ಗೇ ದುರೋಣೇ ಕೃತ್ವಾ ನ ಯಾತಾಂ ಪುರೂ ಸಹಸ್ರಾ ಶರ್ವಾ ನಿ

ಬರ್ಹೀತ್ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಹನ್ | ಇಂದ್ರಃ | ಅದಹತ್ | ಅಗ್ನಿಃ | ಇಂದೋ ಇತಿ | ಪುರಾ | ದಸ್ಯಾನ್ | ಮಧ್ಯಂದಿನಾತ್ |

ಅಭೀಕೇ |

ದುಃಕ್ರೇ | ದುರೋಣೇ | ಕೃತ್ವಾ | ನ | ಯಾತಾಂ | ಪುರು | ಸಹಸ್ರಾ | ಶರ್ವಾ | ನಿ | ಬರ್ಹೀತ್ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದೋ ಸೋಮ ಅಭೀಕೇ ಸಂಗ್ರಾಮೇ ದಸ್ಯಾನ್ ಶತ್ರುನಿಂದ್ರೋಽಹನ್ | ಅವಧೀತ್ |
ಅಗ್ನಿಃ ಕಾಂಕ್ಷಿ ಚೈತ್ಯೋನದಹತ್ | ದದಾಹ | ಕೀದೃಶಾವಿಂದ್ರಾಗ್ನೀ | ಮಧ್ಯಂದಿನಾನ್ಮಧ್ಯಾಹ್ನಾತ್ಪುರಾ
ಪುರಸ್ತಾತ್ಪೂರ್ವಾಣ್ವೇ ತನ ಸಾನಾಲ್ಪಬ್ಧ ಬಲಾವಿತಿ ಶೇಷಃ | ಯಾತಾಂ ಗಚ್ಛತಾಮಸುರಾಣಾಂ ಪುರು
ಪುರೂಣಿ ಬಹುನಿ ಸರ್ವಾ ಸರ್ವಾಣಿ ನಿರವಶೇಷಾಣಿ ಸಹಸ್ರಾ ಸಹಸ್ರಾಣ್ಯಪರಿಮಿತಾನಿ ನಿ ಬರ್ಹೀತ್ |

ಸ್ಯಬರ್ಹೀತ್ | ಇಂದ್ರೋವಧೀತ್ | ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ | ದುರೋಣೇ ದುರವನೇ ರಕ್ಷಿತುಮಶಕ್ಯೇ
ದುರ್ಗೇ ದುರವಗಾಹೇ ದೇಶೇ ಕೃತ್ವಾ ನ ಕರ್ಮಣಾ ಸ್ವಕೀಯಂ ಕಾರ್ಯಮುದ್ದಿಶ್ಯ ಗಚ್ಛತಃ ಪಥಿಕಾ-
ನ್ಯಥಾ ಧನಲೋಲುಪಶ್ಚೋರೋ ಹಂತಿ ತದ್ವತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದೋ—ಎಲೈ ಸೋಮವೇ, | ಮಧ್ಯಂದಿನಾತ್—ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತಲೂ | ಪುರಾ—ಮೊದ-
ಲೇನೆ (ನಿನ್ನನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿದ) | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ಅಭೀಕೇ—ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ | ದಸ್ಯೂನ್—
ಶತ್ರುಗಳನ್ನು | ಅಹನ್—ಕೊಂದನು | ಅಗ್ನಿಃ—ಅಗ್ನಿಯೂ ಸಹ (ಅದೇ ರೀತಿ) | ಅದಹತ್—ದಹಿಸಿ
ನಾಶಮಾಡಿದನು | ದುರೋಣೇ—ರಕ್ಷಿಸಲಸಾಧ್ಯವಾದುದೂ | ದುರ್ಗೇ—ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದುದೂ
ಆದ ದುರ್ಗಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ | ಕೃತ್ವಾ ನ—ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ದೈಶಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನು
ಚೋರರು ಹೊಡೆದು ಹಿಂಸಿಸುವಂತೆ | ಯಾತಾಂ—ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಸುರರ | ಪುರು ಸಹಸ್ರಾ—ಅನೇಕ ಸಹಸ್ರ
ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು | ಶರ್ವಾ—ನಿಶ್ಚೇಷವಾಗಿ | ನಿ ಬರ್ಹೀತ್—ಇಂದ್ರನು ನಾಶಮಾಡಿದನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಸೋಮವೇ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೊದಲೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿದ ಇಂದ್ರನು ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ
ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕೊಂದನು. ಅಗ್ನಿಯೂ ಸಹ ನಿನ್ನ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಶತ್ರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಾಶಮಾಡಿದನು. ರಕ್ಷಿಸ-
ಲಸಾಧ್ಯವಾದುದೂ, ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದುದೂ ಆದ ಗಹನವಾದ ದುರ್ಗಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ
ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನು ಚೋರರು ಹೊಡೆದು ಹಿಂಸಿಸುವಂತೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಹಸ್ರಾರು ಅಸುರರನ್ನೂ
ಇಂದ್ರನು ನಿಶ್ಚೇಷವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಿದನು.

English Translation.

Indra has slain the Dasyus, Soma, in battle: Agni has consumed
them before the noon: he (Indra) has destroyed the whole of many
thousands, as (robbers are the destroyers of those) going upon (their own)
business, in a difficult and dangerous (place).

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವಿಶ್ವಸ್ಮಾತ್ಪೀಮಧಮ್ನಾ ಇಂದ್ರ ದಸ್ಯೂನ್ವಿಶೋ ದಾಸೀರಕೃಣೋರಪ್ರಶಸ್ತಾಃ |
ಅಬಾಧೇಧಾನುಮೃಣತಂ ನಿ ಶತ್ರುನವಿಂದೇಧಾನುಪಚಿತಿಂ ವಧತ್ಯೈಃ ||೪||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಿಶ್ವಸ್ಮಾತ್ | ಸೀಂ | ಅಧಮಾನ್ | ಇಂದ್ರ | ದಸ್ಯೂನ್ | ವಿಶಃ | ದಾಸೀಃ | ಅಕೃಣೋಃ | ಅಪ್ರ-
ಶಸ್ತಾಃ |

ಅಬಾಧೇಥಾಂ | ಅಮೃಣತಂ | ನಿ | ಶತ್ರುನ್ | ಅವಿಂದೇಥಾಂ | ಅಪಚಿತಿಂ | ವಧತ್ಯೈಃ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಸೀಮೇನಾನ್ತ ಸ್ಯೂನ್ವಿಶ್ವಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವಸ್ಮಾದ್ಗುಣಾದಧಮಾನ್ ಹೀನಾನಕೃಣೋಃ |
ಅಕರೋಃ | ಕಿಂಚಿ ದಾಸೀಃ ಕರ್ಮಹೀನಾ ವಿಶೋ ಮಾನುಷೀಃ ಪ್ರಜಾ ಅಪ್ರಶಸ್ತಾ ಗರ್ಹಿತಾ ಅಕೃಣೋಃ |
ಹೇ ಇಂದ್ರಾಸೋಮರೇ ಯುನಾಂ ಶತ್ರುನಬಾಧೇಥಾಂ | ನ್ಯಮೃಣತಂ | ನಿಶರಾಂ ಹಿಂಸಿತವಂತಾ | ಅಸಿ ಚಿ
ವಧತ್ಯೈಸ್ತೇಷಾಂ ಶತ್ರುಣಾಂ ಪ್ರಹಾರೈರಪಚಿತಿಂ ಪೂಜಾಂ ಜನೇಭ್ಯೋಽವಿಂದೇಥಾಂ | ಅಲಭೇಥಾಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಸೀಂ ದಸ್ಯೂನ್—ಈ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು (ದಸ್ಯುಗಳನ್ನು) | ವಿಶ್ವಸ್ಮಾತ್—
ಸಮಸ್ತಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ | ಅಧಮಾನ್—ಭ್ರಷ್ಟರಾಗುವಂತೆ | ಅಕೃಣೋಃ—ಮಾಡಿದೆ | ದಾಸೀಃ—
ಕರ್ಮಹೀನರಾದ | ವಿಶಃ—ಮಾನವಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು | ಅಪ್ರಶಸ್ತಾಃ—ನಿಂದಾಯೋಗ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ (ಎಲೈ
ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಸೋಮರೇ) | ಶತ್ರುನ್—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು | ಅಬಾಧೇಥಾಃ—ಹಿಂಸಿಸಿರಿ | ನಿ ಅಮೃಣತಂ—
ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಪಡಿಸಿರಿ | ವಧತ್ಯೈಃ—ಶತ್ರುನಾಶದಿಂದ (ಉಪಕೃತರಾದ ಜನಗಳ) | ಅಪಚಿತಿಂ—ಕೃತಜ್ಞತಾ
ಪೂರ್ವಕವಾದ ಪೂಜೆಯನ್ನು | ಅವಿಂದೇಥಾಂ—ಪಡೆಯಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಈ ದಸ್ಯುಗಳನ್ನು ಸಮಸ್ತ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ಭ್ರಷ್ಟರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಕರ್ಮ
ಹೀನರಾದ ಮಾನವಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ನಿಂದಾಯೋಗ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾಸೋಮರೇ, ಶತ್ರುಗಳನ್ನು
ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಂಸಿಸಿ ನಾಶಪಡಿಸಿರಿ. ಶತ್ರುನಾಶದಿಂದ ಉಪಕೃತರಾದ ಜನಗಳ ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಪೂಜೆ
ಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಿ.

English Translation.

Indra, you have made these Dasyus devoid of all (good qualities);
you have made the servile races abject: may you, (Soma and Indra), repel
(and) destroy (your) enemies: accept (our) homage for their destruction.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಏವಾ ಸತ್ಯಂ ಮುಘವಾನಾ ಯುವಂ ತದಿಂದ್ರಶ್ಚ ಸೋಮೋರ್ವನುಶ್ಚ್ಯಂ
ಗೋಃ |

ಆದದ್ಯತನುಸಿಹಿತಾನ್ಯಶ್ಚಾ ರಿರಿಚೆಥುಃ ಕ್ಷಾಶ್ಚಿತ್ತತ್ಯದಾನಾ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಏವ | ಸತ್ಯಂ | ಮುಘವಾನಾ | ಯುವಂ | ತತ್ | ಇಂದ್ರಃ | ಚ | ಸೋಮ | ಊರ್ವಂ | ಅಶ್ಚ್ಯಂ |
ಗೋಃ |

ಆ | ಅದದ್ಯತಂ | ಅಸಿಹಿತಾನಿ | ಅಶ್ಚಾ | ರಿರಿಚೆಥುಃ | ಕ್ಷಾಃ | ಚಿತ್ | ತತ್ಯದಾನಾ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಸೋಮ ತ್ವಂ ಚೇಂದ್ರಶ್ಚೇತಿ ಯುನಾಮುಭಾವೂರ್ವಂ ಮಹಾಂತಮಶ್ಚ್ಯಮಶ್ವಸಮೂಹಂ
ಗೋರ್ಗವಾಂ ಸಮೂಹಂ ಚಾದದ್ಯತಂ | ಆದರಯತಂ | ಅಸಿಹಿತಾನಿ ಪಣಿಭಿರಾಚ್ಛಾದಿತಾನಿ ಗವಾಂ
ವೃಂದಾನಿ ಕ್ಷಾಶ್ಚಿತ್ ಪಣೀನಾಂ ಭೂಮಿಶ್ಚಾಶ್ಚಾಶನಪರೇಣ ಬಲೇನ ರಿರಿಚೆಥುಃ | ರೇಚಿತವಂತಾ | ಹೇ
ಮುಘವಾನಾ ಧನವಂತಾವಿಂದ್ರಾಸೋಮೌ ತತ್ಯದಾನಾ ಶತ್ರುಣಾಂ ಹಿಂಸಕೌ ಯುವಂ ಯುನಾಮೇವೈ-
ವಮುಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ ಯತ್ಕೃತವಂತೌ ತತ್ಸರ್ವಂ ಸತ್ಯಮೇವ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಮುಘವಾನಾ—ಧನವಂತರೂ | ತತ್ಯದಾನಾ—ಶತ್ರುಹಿಂಸಕರೂ ಆದ | ಸೋಮ ಇಂದ್ರಶ್ಚ—ಎಲೈ
ಸೋಮ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರರೇ | ಯುವಂ—ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಸಹ | ಅಸಿಹಿತಾನಿ—ಪಣಿಗಳಿಂದ ಬಚ್ಚಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದೂ |
ಊರ್ವಂ—ಮಹತ್ತಾದುದೂ ಆದ | ಅಶ್ಚ್ಯಂ—ಅಶ್ವಸಮೂಹಗಳನ್ನೂ | ಗೋಃ—ಗೋವುಗಳ ಸಮೂಹ
ಗಳನ್ನೂ | ಅದದ್ಯತಂ—ಬಿಡಿಸಿ ಹಂಚಿದಿರಿ ಎಂಬುದೂ | ಕ್ಷಾಶ್ಚ—ಪಣಿಗಳ ಭೂಮಿಗಳನ್ನೂ ಸಹ | ಅಶ್ಚಾ—
ನಿಮ್ಮ ಬಲದಿಂದ | ರಿರಿಚೆಥುಃ—ಬಿಡಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಿ ಎಂಬುದೂ | ಏವ ತತ್—ಇವೆಲ್ಲವೂ |
ಸತ್ಯಂ—ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಧನವಂತರೂ. ಶತ್ರುಹಿಂಸಕರೂ ಆದ ಎಲೈ ಸೋಮ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರರೇ, ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಸಹ ಪಣಿಗಳಿಂದ
ಬಚ್ಚಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದೂ, ಮಹತ್ತಾದುದೂ ಆದ ಅಶ್ವಸಮೂಹಗಳನ್ನೂ, ಗೋವುಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಿ ಹಂಚಿದಿರಿ
ಎಂಬುದೂ, ಪಣಿಗಳ ಭೂಮಿಗಳನ್ನೂ ನಿಮ್ಮ ಬಲದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಿ ಎಂಬುದೂ ಇವೆಲ್ಲವೂ
ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯೇನೂ ಇಲ್ಲ.

English Translation.

Possessors of wealth, destroyers of foes, Indra and Soma, it is indeed true that you have distributed great numbers of horses, and of the cattle which has been concealed, and the land which you had recovered by your strength.

ಇಸ್ವತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಅ ನಃ ಸ್ತುತ ಇತಿ ಸಂಚರ್ಚಮಷ್ಟಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭಮೈಂದ್ರಂ |
ಅ ನಃ ಸ್ತುತ ಇತ್ಯನುಕ್ರಮಣಿಕಾ | ವಿನಿಯೋಗೋ ಲೈಂಗಿಕಃ ॥

ಅನುವಾದವು—ಅ ನಃ ಸ್ತುತಃ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೂರನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಐದು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು; ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಭಂದಸ್ತು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಅ ನಃ ಸ್ತುತಃ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದು. ವಿನಿಯೋಗವು ಲೈಂಗಿಕವು.

ಸೂಕ್ತ—೨೯

ಮಂಡಲ—೪ ॥ ಅನುವಾಕ—೩ ॥ ಸೂಕ್ತ—೨೯ ॥

ಅಷ್ಟಕ—೩ ॥ ಅಧ್ಯಾಯ—೬ ॥ ವರ್ಗ—೧೮ ॥

॥ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಕಂಶೈ—೫ ॥

॥ ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ॥

॥ ದೇವತಾ—ಇಂದ್ರಃ ॥

॥ ಭಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ॥

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಅ ನಃ ಸ್ತುತ ಉಪ ವಾಜೇಭಿರೂತೀ ಇಂದ್ರ ಯಾಹಿ ಹರಿಭಿರ್ಮಂದಸಾನಃ |

ತಿರಶ್ಚಿದರ್ಯಃ ಸವನಾ ಪುರೂಷಾಂಗೂಷೇಭಿರ್ಗೃಣಾನಃ ಸತ್ಯರಾಧಾಃ || ೧ ||

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಅ | ನಃ | ಸ್ತುತಃ | ಉಪ | ವಾಜೇಭಿಃ | ಊತೀ | ಇಂದ್ರ | ಯಾಹಿ | ಹರಿಭಿಃ | ಮಂದಸಾನಃ |

ತಿರಃ | ಚಿತ್ | ಅರ್ಯಃ | ಸವನಾ | ಪುರೂಷ | ಅಂಗೂಷೇಭಿಃ | ಗೃಣಾನಃ | ಸತ್ಯರಾಧಾಃ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಸ್ತುತಸ್ತುಂ ನಾಜೇಭಿರ್ವಾಜೈರನ್ನೈಃ ಸಹ ತಿರಸ್ಕಿತ್ ಪ್ರಾಪ್ತಾನಿ | ತಿರಃ ಸತೇ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ | ನಿ. ೩-೨೦ | ಇತಿ ಯಾಸ್ಕಃ | ಪುರೂಣಿ ಪೂರ್ಣಾನಿ ಸವನಾ ಸವನಾನಿ ನೋಽಸ್ಮದೀಯಾ-
ನ್ಯಜ್ಞಾನುಪ ಪ್ರತ್ಯೂತೀ ಉತ್ಯೈ ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥಂ ಹರಿಭಿರಶ್ವೈರಾ ಯಾಹಿ | ಆಗಚ್ಛ |
ಕೀದೃಶಃ | ಮಂದಸಾನೋ ಮೋದಮಾನೋಽಯಃ ಸ್ವಾಮ್ಯಾಂಗೂಷೇಭಿಃ ಸ್ತೋತ್ರೈರ್ಗೃಣಾಣಃ
ಸ್ತೂಯಮಾನಃ ಸತ್ಯರಾಧಾಃ ಸತ್ಯಧನಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಮಂದಸಾನಃ—ಹರ್ಷಗೊಂಡವನೂ | ಅಯಃ—ಸ್ವಾಮಿಯೂ |
ಆಂಗೂಷೇಭಿಃ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ | ಗೃಣಾಣಃ—ಸ್ತುತಿಸಲ್ಲಡುವವನೂ | ಸತ್ಯರಾಧಾಃ—ಸತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಧನ
ವುಳ್ಳವನೂ | ಸ್ತುತಃ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತನಾದವನೂ ಆದ ನೀನು | ನಾಜೇಭಿಃ—ಅನ್ನಗಳೊಡನೆ | ತಿರಸ್ಕಿತ್—
ಪ್ರಾಪ್ತವಾದವೂ | ಪುರೂಣಿ—ಅನೇಕ ಸಂಖ್ಯಾಕವಾದವೂ ಆದ | ನಃ—ನಮ್ಮ | ಸವನಾ ಉಪ—ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು
ಕುರಿತು | ಉತೀ—ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ | ಹರಿಭಿಃ—ಅಶ್ವಗಳೊಡನೆ | ಆ ಯಾಹಿ—ದಯಮಾಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಮೋಮಪಾನದಿಂದ ಹರ್ಷಗೊಂಡವನೂ, ಸಕಲರಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯೂ, ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ
ಸ್ತುತಿಸಲ್ಲಡುವವನೂ, ಸತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಧನವುಳ್ಳವನೂ, ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತನಾದವನೂ ಆದ ನೀನು
ಅನ್ನಗಳೊಡನೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದವೂ, ಅನೇಕಸಂಖ್ಯಾಕವಾದವೂ ಆದ ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಗಳಿಗಭಿಮುಖವಾಗಿ ಅಶ್ವಗಳೊಡನೆ
ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ದಯಮಾಡು.

English Translation.

Honoured with accepted (sacrificial) viands, come, Indra, exulting,
with your steeds, to our many rites for our protection ; you who are the
lord, glorified by hymns, whose wealth is truth.

|| ಸಂಹಿತಾಸೂತಃ ||

ಆ ಹಿ ಸ್ತಾ ಯಾತಿ ನರ್ಯತ್ಪ್ರಿಕಿತ್ವಾನ್ದ್ರಯಮಾನಃ ಸೋತೃಭಿರುಪ
ಯಜ್ಞಂ |

ಸ್ವಶ್ವೋ ಯೋ ಅಭೀರುಮನ್ಯಮಾನಃ ಸುಸ್ವಾಣೇಭಿರ್ಮದತಿ ಸಂ ಹ
ವೀರೈಃ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅ | ಹಿ | ಸ್ಮ | ಯಾತಿ | ನರ್ಯಃ | ಚಿಕ್ಕಿತ್ವಾನ್ | ಹೂಯಮಾನಃ | ಸೋತ್ಯೈಭಿಃ | ಉಪ | ಯಜ್ಞಂ |
 ಸ್ವಾತೃಃ | ಯಃ | ಅಭೀರುಃ | ಮನ್ಯಮಾನಃ | ಸುಸ್ವಾನೇಭಿಃ | ಮದತಿ | ಸಂ | ಹ | ವೀರೈಃ || ೨ ||

! ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ನರ್ಯೋ ನೃಭ್ಯೋ ಹಿತಶ್ಚಿಕ್ಕಿತ್ವಾನ್ ಸರ್ವಂ ಜಾನನ್ ಸೋತ್ಯೈಭಿಃ ಸೋಮಮಭಿಷುಣ್ವದ್ಧಿ-
 ರ್ಋತ್ವಿಗ್ನಿಹೂಯಮಾನ ಆಹೂಯಮಾನ ಇಂದ್ರೋಽಸ್ಮದೀಯಂ ಯಜ್ಞಮುಪ ಪ್ರತಿ ಆ ಯಾತಿ |
 ಆಗಚ್ಛತು | ಹಿ ಸ್ಮೇತಿ ಪೂರಣಾ | ಸ್ವಾತೃಃ ಶೋಭನಾಶ್ವೋಪೇತೋಽಭೀರುರ್ನಿರ್ಭಯಶೀಲಃ ಸುಸ್ವಾನೇಭಿಃ
 ಸುಸ್ವದ್ಧಿಯರ್ಜಮಾನ್ಯೈರ್ವಮನ್ಯಮಾನಃ ಸ್ತೂಯಮಾನೋ ಯ ಇಂದ್ರೋ ವೀರೈಃ ಶೂರೈರ್ಮರುದ್ಧಿಃ
 ಸಹ ಸಂ ಮದತಿ ಹ ಸಹ ಮಾದ್ಯತೈವ | ಸ ಇಂದ್ರ ಆಗಚ್ಛತ್ವಿತಿ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸ್ವಾತೃಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅಶ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನೂ | ಅಭೀರುಃ—ಭಯರಹಿತನೂ | ಸುಸ್ವಾನೇಭಿಃ—
 ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವವರಿಂದ | ಮನ್ಯಮಾನಃ—ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವವನೂ | ನರ್ಯಃ—ಮಾನವರಿಗೆ
 ಹಿತಕಾರಿಯೂ | ಚಿಕ್ಕಿತ್ವಾನ್—ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಮತ್ತು | ಯಃ—ಯಾರು | ವೀರೈಃ—ಶೂರರಾದ ಮರುತ್ತು
 ಗಳೊಂದಿಗೆ | ಸಂ ಮದತಿ ಹ—ಹರ್ಷಯುಕ್ತನಾಗಿರುವನೋ ಅಂತಹವನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು | ಸೋತ್ಯೈಭಿಃ—
 ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವ ಋತ್ವಿಗ್ನುಗಳಿಂದ | ಹೂಯಮಾನಃ—ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವನಾಗಿ | ಯಜ್ಞಂ
 ಉಪ—ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿ | ಆ ಯಾತಿ—ದಯಮಾಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅಶ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನೂ, ಭಯರಹಿತನೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವವರಿಂದ
 ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವವನೂ, ಮಾನವರಿಗೆ ಹಿತಕಾರಿಯೂ, ಸರ್ವಜ್ಞನೂ, ಶೂರರಾದ ಮರುತ್ತುಗಳೊಡನೆ ಹರ್ಷಚಿತ್ತ
 ನಾಗಿರುವವನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವ ಋತ್ವಿಗ್ನುಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿ ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ
 ಅಭಿಮುಖನಾಗಿ ದಯಮಾಡಲಿ.

English Translation.

May Indra, the friend of man, the omniscient, come to the sacrifice
 when invoked by the offerers of libations; he who is possessed of good
 horses, who is fearless, honoured by the effusers of libations, who rejoices
 with the heroes (the Maruts).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಶ್ರವಯೇದಸ್ಯ ಕರ್ಣಾ ವಾಜಯಧ್ಯೈ ಜುಷ್ವಾಮನು ಪ್ರ ದಿಶಂ ಮಂದ-
ಯಧ್ಯೈ ||

ಉದ್ವಾವೃಷಾಣೋ ರಾಧಸೇ ತುವಿಷ್ಮಾನ್ಕರನ್ ಇಂದ್ರಃ ಸುತೀರ್ಥಾಭಯಂ
ಚ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಶ್ರವಯ | ಇತ್ | ಅಸ್ಯ | ಕರ್ಣಾ | ವಾಜಯಧ್ಯೈ | ಜುಷ್ವಾಂ | ಅನು | ಪ್ರ | ದಿಶಂ | ಮಂದ-
ಯಧ್ಯೈ |

ಉತ್ವಾವೃಷಾಣಃ | ರಾಧಸೇ | ತುವಿಷ್ಮಾನ್ | ಕರತ್ | ನಃ | ಇಂದ್ರಃ | ಸುತೀರ್ಥಾ | ಅಭಯಂ |
ಚ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಸ್ತೋತಸ್ತಮಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನೌ ಕರ್ಣಾ ಕರ್ಣೌ ವಾಜಯಧ್ಯಾ ಇಂದ್ರಂ ಬಲಿನಂ
ಕರ್ತುಂ ಜುಷ್ವಾಮನು ದಿಶಂ ಸೇವಿತಾಸು ಸರ್ವಾಸು ದಿಕ್ಷು ಪ್ರ ಮಂದಯಧ್ಯೈ ಪ್ರಕರ್ಷೇಣೇಂದ್ರಂ
ಮಾದಯಿತುಂ ಚ ಶ್ರವಯ | ಸ್ತೋತ್ರಾಣಿ ಶ್ರವಯ | ಇದಿತಿ ಪೂರಣಃ | ಉದ್ವಾವೃಷಾಣಃ
ಸೋಮೇನೋತ್ಸಿಚ್ಯಮಾನಸ್ತುವಿಷ್ಮಾನ್ಪಲವಾನಿಂದ್ರೋ ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ರಾಧಸೇ ಧನಾರ್ಥಂ ಸುತೀರ್ಥಾ
ಶೋಭನಾನಿ ತೀರ್ಥಾನ್ಯಭಯಂ ಚ ಭಯರಹಿತತ್ಯಂ ಚ ಕರತ್ | ಕರೋತು ||

|| ಶ್ರುತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

(ಎಲೈ ಸ್ತೋತೃವೇ) | ಅಸ್ಯ—ಈ ಇಂದ್ರನ | ಕರ್ಣಾ—ಕಿವಿಗಳನ್ನು | ವಾಜಯಧ್ಯೈ—
(ಸ್ತುತಿಶ್ರವಣಮಾಡಲು) ಶಕ್ತಿಯುತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ | ಜುಷ್ವಾಂ ಅನು ದಿಶಂ—ಅವನನ್ನು ಸೇವಿಸುವ
ಸಕಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ | ಪ್ರ ಮಂದಯಧ್ಯೈ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹರ್ಷಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ | ಶ್ರವಯ—ಅವನನ್ನು
ಸ್ತುತಿಸಿ ನಿನ್ನ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಅವನು ಕೇಳುವಂತೆ ಮಾಡು | ಉದ್ವಾವೃಷಾಣಃ—ಸೋಮದಿಂದ ತೊಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟ
ವನೂ | ತುವಿಷ್ಮಾನ್—ಶಕ್ತಿವಂತನೂ ಆದ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ಸುತೀರ್ಥಾ—ಪವಿತ್ರಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು |
ನಃ—ನಮಗೆ | ರಾಧಸೇ—ಧನಸಂಪತ್ತಿದನಾಗುವಂತೆಯೂ | ಅಭಯಂ ಚ—ಭಯರಹಿತವಾಗಿರುವಂತೆಯೂ |
ಕರತ್—ಉಂಟುಮಾಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಎಲೈ ಸ್ತೋತೃವೇ, ಇಂದ್ರನ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಶ್ರವಣಮಾಡಲು ಶಕ್ತಿಯುತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ,
ಅವನನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಸಕಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹರ್ಷಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿ, ಅವನು ನಿನ್ನ

ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಕೇಳುವಂತೆ ಮಾಡು. ಸೋಮದಿಂದ ತೊಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟವನೂ, ಶಕ್ತಿವಂತನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು ಪವಿತ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ಧನಸಂಪತ್ತದವಾಗುವಂತೆಯೂ ಮತ್ತು ಭಯರಹಿತವಾಗಿರುವಂತೆಯೂ ಮಾಡಲಿ.

English Translation.

Let (his worshipper) cause his ears to listen so as to invigorate him (by praise), and to give him pleasure in every acceptable place; and being well moistened with the Soma juice, may the vigorous Indra render the holy places (conducive) to our wealth, and free from danger.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಚ್ಛಾ ಯೋ ಗಂತಾ ನಾಧಮಾನಮೂತೀ ಇತ್ಥಾ ವಿಪ್ರಂ ಹವಮಾನಂ
ಗೃಣಂತಂ |

ಉಪ ತ್ಮನಿ ದಧಾನೋ ಧುರ್ಯಾಶೂನ್ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಶತಾನಿ ವಜ್ರಬಾಹುಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಚ್ಛಾ | ಯಃ | ಗಂತಾ | ನಾಧಮಾನಂ | ಉತೀ | ಇತ್ಥಾ | ವಿಪ್ರಂ | ಹವಮಾನಂ | ಗೃಣಂತಂ |

ಉಪ | ತ್ಮನಿ | ದಧಾನಃ | ಧುರಿ | ಅಶೂನ್ | ಸಹಸ್ರಾಣಿ | ಶತಾನಿ | ವಜ್ರಬಾಹುಃ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ವಜ್ರಬಾಹುರ್ವಜ್ರಹಸ್ತೋ ಯ ಇಂದ್ರಸ್ತುನ್ಯಾತ್ಮನಿ ಸ್ಥಿತಾನಾತ್ಮವಶ್ಯಾನ್ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾಕಾನ್ ಶತಾನಿ ಶತಸಂಖ್ಯಾಕಾನಾಶೂನ್ ಶೀಘ್ರಗಾಮಿನೋಽಶ್ವಾನ್ಧುರಿ ರಥವಹನಪ್ರದೇಶ ಉಪ ದಧಾನಃ ಸಂಸ್ಥಾಪಯನ್ನೂತೀ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥಂ ನಾಧಮಾನಂ ಯಾಚಮಾನಂ ವಿಪ್ರಂ ಮೇಧಾವಿನಂ ಹವಮಾನಮಾಹ್ವಯಂತಮಿತ್ಥೇತ್ಥಮನೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಗೃಣಂತಂ ಸ್ತುವಂತಂ ಯಜಮಾನಮಚ್ಛಾಭಿ-ಮುಖ್ಯೇನ ಗಂತಾ ಗಮನಶೀಲಃ | ಭವತೀತಿ ಶೇಷಃ | ಸ ಇಂದ್ರಃ ಸುತೀರ್ಥಾನ್ಯಭಯಂ ಚ ಕರೋತ್ವಿತಿ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಜ್ರಬಾಹುಃ—ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿರುವ | ಯಃ—ಯಾವ ಇಂದ್ರನು | ತೈನಿ—ತನ್ನ ಧೀನದಲ್ಲಿಯೇ ಇರತಕ್ಕವೂ (ಅಥವಾ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿಯೇ) | ಸಹಸ್ರಾಣಿ—ಸಹಸ್ರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವೂ | ಶತಾನಿ—ಶತಸಂಖ್ಯಾಕವುಳ್ಳವೂ | ಅಶೂನ್—ವೇಗಗಾಮಿಗಳೂ ಆದ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು | ಧುರಿ—ರಥದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ | ಉಪ ದಧಾನಃ—ಸೇರಿಸಿ | ಊತೀ—ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ | ನಾಥಮಾನಂ—ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವವನೂ | ವಿಪ್ರಂ—ಮೇಧಾವಿಯೂ | ಹವಮಾನಂ—ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಿರುವವನೂ | ಇತ್ಯಾ—ಇಂದ್ರನ ಗುಣವರ್ಣನದೊಂದಿಗೆ | ಗೃಣಂತಂ ಅಚ್ಛೇ—ಸ್ತುತಿಸುವವನೂ ಆದ ಯಜಮಾನನಿಗಭಿಮುಖನಾಗಿ ಹೊರಡುವನೋ (ಆ ಇಂದ್ರನು ಅಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನಾಗಲಿ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ವಜ್ರಧಾರಿಯಾದ ಯಾವ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಧೀನದಲ್ಲಿಯೇ ಇರತಕ್ಕವೂ ಸಹಸ್ರಾರು ಸಂಖ್ಯಾಕವೂ ವೇಗಗಾಮಿಗಳೂ ಆದ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ರಥದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ, ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವವನೂ, ಮೇಧಾವಿಯೂ, ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಿರುವವನೂ, ಇಂದ್ರನ ನಾನಾ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸುವವನೂ ಆದ ಯಜಮಾನನಿಗಭಿಮುಖನಾಗಿ ಹೊರಡುವನೋ ಅದೇ ಇಂದ್ರನು ಅಭಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲಿ.

English Translation.

(That Indra), who repaires to the suppliant for (his) protection, to the sage in this manner invoking and praising him; he who, armed with the thuderbolt, places, of his own accord, hundred and thousands of swift-going (horses) in the shafts (of their cars).

|| ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯ ||

ತೋತಾಸೋ ಮಘವನ್ನಿಂದ್ರ ವಿಪ್ರಾ ವಯಂ ತೇ ಸ್ಯಾಮ ಸೂರಯೋ

ಗೃಣಂತಃ |

ಭೇಜಾನಾಸೋ ಬೃಹದ್ವಿಸ್ವ ರಾಯ ಆಕಾಯ್ಸ್ಯ ದಾವನೇ ಪುರುಕ್ಷೋಃ ||

ಮೂವತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ನಕಿರಿಂದ್ರೇತಿ ಚತುರ್ವಿಂಶತ್ಯೈಚಿಂ ನವಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ಗಾಯತ್ರಂ |
ಅಷ್ಟಮಿಾ ಚತುರ್ವಿಂಶೀ ಚ ದ್ವೇ ಅನುಷ್ಟುಭೌ | ಇಂದ್ರೋ ದೇವತಾ | ದಿವಶ್ಚಿದ್ವೇತ್ಯಯಂ ತೃಚಿ
ಉಷೋದೇವತಾಕ ಇಂದ್ರದೇವತಾಕಶ್ಚ | ತಥಾ ಚಾನುಕ್ರಾಂತಂ | ನಕಿಶ್ಚತುರ್ವಿಂಶತಿರ್ದಿವಶ್ಚಿತ್ತೃಚಿ
ಉಷಸ್ಯಶ್ಚ ಗಾಯತ್ರಂ ಹೃಷ್ಯಮ್ಯಂತೈ ಚಾನುಷ್ಟುಭಾನಿತಿ || ಅತಿರಾತ್ರೇ ತೃತೀಯೇ ಪರ್ಯಾಯೇ
ಮೈತ್ರಾವರುಣಶಸ್ತ್ರ ಉತ್ತಮಾವರ್ಜಮಿದಂ ಸೂಕ್ತಂ ತಥಾ ಚಿ ಸೂತ್ರಿತಂ | ನಕಿರಿಂದ್ರ ತ್ವದುತ್ತರ
ಇತ್ಯುತ್ತಮಾಮುದ್ಧರೇತ್ | ಅ. ೬-೪ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ನಕಿರಿಂದ್ರ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೂರನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.
ಇದರಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವುವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸು; ಆದರೆ
ಎಂಟನೆಯ ಮತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳು ಅನುಷ್ಟುಪ್‌ಭಂದಸ್ಸು. ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು. ದಿವಶ್ಚಿದ್ವಾ
ಎಂಬ ತೃಚಿವು (ಈ ಸೂಕ್ತದ ೯-೧೧ ಎಂಬ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳು) ಉಷೋದೇವತಾಕವೂ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರದೇವತಾ
ಕವೂ ಆಗಿದೆ. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ನಕಿಶ್ಚತುರ್ವಿಂಶತಿರ್ದಿವಶ್ಚಿತ್ತೃಚಿ ಉಷಸ್ಯಶ್ಚ ಗಾಯತ್ರಂ ಹೃಷ್ಯ-
ಮ್ಯಂತೈ ಚಾನುಷ್ಟುಭೌ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಅತಿರಾತ್ರವೆಂಬ ಯಾಗದ ತೃತೀಯಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರಾ
ವರುಣಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಪಠನಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವು
ದೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ನಕಿರಿಂದ್ರ ತ್ವದುತ್ತರ ಇತ್ಯುತ್ತಮಾಮುದ್ಧರೇತ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ
(ಅ. ೬-೪) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ ೩೦

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೩ || ಸೂಕ್ತ—೩೦ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೬ || ವರ್ಗ—೧೯, ೨೦, ೨೧, ೨೨, ೨೩ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೨೪ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—೧-೪, ೧೨-೨೪, ಇಂದ್ರಃ || ೯-೧೧. ಇಂದ್ರ ಉಷಾಶ್ಚ ||

|| ಭಂದಃ—೧-೬, ೯-೨೩, ಗಾಯತ್ರೀ | ೪, ೨೪ ಅನುಷ್ಟುಪ್ |

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನಕಿರಿಂದ್ರ ತ್ವದುತ್ತರೋ ನ ಜ್ಯಾಯಾ ಅಸ್ತಿ ವೃತ್ರಹನ್ |

ನಕಿರೇವಾ ಯಥಾ ತ್ವಂ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನಕಿಃ | ಇಂದ್ರ | ತ್ವತ್ | ಉತ್‌ತರಃ | ನ | ಜ್ಯಾಯಾನ್ | ಅಸ್ತಿ | ವೃತ್ರಹನ್ |

ನಕಿಃ | ಏವ | ಯಥಾ | ತ್ವಂ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವೃತ್ರಹನ್ನಿಂದ್ರವೃತ್ರಸ್ಯ ನಾಶಕೇಂದ್ರ | ಲೋಕ ಏಕೋಽಪೀತಿ ಶೇಷಃ | ತ್ವತ್ತ್ವತ್ ಉತ್ತರ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತರೋ ನಕಿರಸ್ತಿ | ನ ಭವತಿ | ತ್ವತ್ತೋ ಜ್ಯಾಯಾನ್ ಪ್ರಶಸ್ಯತರ ಏಕೋಽಪಿ ನಾಸ್ತಿ | ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಲೋಕೇ ಯಥಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋ ಭವಸಿ ತಥಾವಿಧ ಏಕೋಽಪಿ ನಕಿರೇವಾಸ್ತಿ | ನೈವ ಭವತಿ | ಕಶ್ಚಿದಪಿ ಲೋಕ ಇಂದ್ರಸದೃಶೋ ನಾಸ್ತೀತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವೃತ್ರಹನ್—ವೃತ್ರಹಂತಕನಾದ | ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತ್ವತ್—ನಿನಗಿಂತಲೂ | ಉತ್ತರಃ—ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಾದವನು | ನಕಿಃ ಅಸ್ತಿ—ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ | ಜ್ಯಾಯಾನ್—ನಿನಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಶಸ್ಯನು | ನ (ಅಸ್ತಿ)—ಇಲ್ಲ | ತ್ವಂ—ನೀನು | ಯಥಾ—ಯಾವ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದೀಯೋ | (ಹಾಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನೂ, ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ) ನಕಿಃ ಏವ—ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಬೇರೊಬ್ಬನಿಲ್ಲ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ವೃತ್ರಹಂತಕನಾದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಾದವನು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ನಿನಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ತುತಿಪಾತ್ರನೂ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಯಾವ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದೀಯೋ ಅಂತಹ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನೂ ಸಹ ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೊಬ್ಬನಿಲ್ಲ.

English Translation.

There is no one, Indra, superior to you; no one more excellent (than you); slayer of Vritra there is no one, verily, such as you are.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸತ್ರಾ ತೇ ಅನು ಕೃಷ್ಣಯೋ ವಿಶ್ವಾ ಚಕ್ರೇವ ವಾವೃತುಃ |

ಸತ್ರಾ ಮಹಾ ಅಸಿ ಶ್ರುತಃ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸತ್ತಾ | ತೇ | ಅನು | ಕೃಷ್ಣಯಃ | ವಿಶ್ವಾ | ಚಕ್ರಾಣವ | ವವೃತುಃ |
ಸತ್ತಾ | ಮಹಾನ್ | ಅಸಿ | ಶ್ರುತಃ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಕೃಷ್ಣಯಃ ಪ್ರಜಾಸ್ತೇ ತ್ವಾಮನು ಲಕ್ಷೀಕೃತ್ಯ ಸತ್ತಾ ಸತ್ಯಮೇವ ವವೃತುಃ |
ವರ್ತಂತೇ | ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ | ವಿಶ್ವಾ ವಿಶ್ವಾನಿ ವ್ಯಾಪ್ತಾನಿ ಚಕ್ರೇವ ಚಕ್ರಾಣೀವ | ಯಥಾ ಚಕ್ರಾಣಿ
ಶಕಟಮನುವರ್ತಂತೇ ತದ್ವತ್ | ಹೇ ಇಂದ್ರ ಮಹಾಂಸ್ತ್ವಂ ಸತ್ತಾ ಸತ್ಯಮೇವ ಶ್ರುತೋ ವಿಶ್ರುತೋಽಸಿ |
ಗುಣೈಃ ಪ್ರಖ್ಯಾತೋ ಭವಸಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

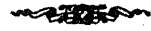
ಇಂದ್ರ—(ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ವಿಶ್ವಾ—ಸಮಸ್ತವಾದ | ಚಕ್ರೇವ—ಚಕ್ರಗಳೂ (ಬಂಡಿಯನ್ನೇ
ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವಂತೆ) | ಕೃಷ್ಣಯಃ—ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಸಹ | ತೇ ಅನು—ನಿನ್ನನ್ನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ | ಸತ್ತಾ—
ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ | ವವೃತುಃ—ನಿನ್ನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದಾರೆ | (ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) (ತ್ವಂ—ನೀನು) |
ಮಹಾನ್—ಮಹದ್ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೂ | ಶ್ರುತಃ—ಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ | ಅಸಿ—ಆಗಿದ್ದೀಯೆಂಬುದು | ಸತ್ತಾ—
ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ.

|| ಛಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಸಮಸ್ತವಾದ ಚಕ್ರಗಳೂ ಬಂಡಿಯನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವಂತೆ, ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಸಹ
ನಿನ್ನನ್ನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ನಿನ್ನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಸತ್ಯವಾಗಿಯೂ
ಮಹದ್ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ ಆಗಿದ್ದೀಯೆ.

English Translation.

Verily men are attached to you as are all the wheels (to the body
of the waggon): in truth you are great and renowned.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವಿಶ್ವೇ ಚನೇದನಾ ತ್ವಾ ದೇವಾಸ ಇಂದ್ರ ಯುಯುಧುಃ
ಯದಹಾ ನಕ್ತಮಾತಿರಃ || ೩ ||

|| ಸದಪಾಠಃ ||

ವಿಶ್ವೇ | ಚನ | ಇತ್ | ಅನಾ | ತ್ವಾ | ದೇವಾಸಃ | ಇಂದ್ರ | ಯುಯುಧುಃ |

ಯತ್ | ಅಹಾ | ನಕ್ತಂ | ಆ | ಅತಿರಃ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ವಿಶ್ವೇ ಚನೇತ್ಸರ್ವ ಏವ ದೇವಾಸೋಽಸುರಾನ್ವಿಜಿಗೀಷವೋ ದೇವಾ ಅನಾ ಪ್ರಾಣಿ-
ರೂಪೇಣ ಬಲೇನ ತ್ವಾ ತ್ವಾಂ ಸಹಾಯಂ ಲದ್ಧ್ವಾ ಯುಯುಧುಃ | ಅಸುರೈಃ ಸಹ ಯುದ್ಧಂ ಚಕ್ರುಃ |
ಯದ್ಯಸ್ಮಾತ್ಕಾರಣಾದಹಾ ಅಹಃಸು ನಕ್ತಂ ರಾತ್ರಿಷು ಚಾತಿರಃ | ಆ ಸಮಂತಾತ್ ಶತ್ರುನವಧೀಃ | ಅತೇಃ
ಕಾರಣಾದ್ಯುಯುಧುರಿತಿ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಯತ್—ಯಾವ ನಿನ್ನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ | ಅಹಾ—ಅಹಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ನಕ್ತಂ—ರಾತ್ರಿಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ | ಆ ಅತಿರಃ—(ಶತ್ರುಗಳನ್ನು) ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಿದೆಯೋ (ಆದುದರಿಂದಲೇ)
ವಿಶ್ವೇ ಚನ ಇತ್—ಸಮಸ್ತವಾದ | ದೇವಾಸಃ—ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ | ತ್ವಾ—ನಿನ್ನನ್ನೇ | ಅನಾ—ಪ್ರಾಣರೂಪ-
ವಾದ ಸಹಾಯವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿ | ಯುಯುಧುಃ—ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿದರು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಯಾವ ನಿನ್ನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ನೀನು ಅಹೋರಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಎಡಬಿಡದೆ ಹೋರಾಡಿ
ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದೆಯೋ, ಆ ಮಹತ್ಪವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಸಮಸ್ತವಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ನಿನ್ನನ್ನೇ ತಮ್ಮ
ಪ್ರಾಣರೂಪವಾದ ಸಹಾಯವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿ ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿದರು.

English Translation.

Verily all the gods, with you (for) their strength, have warred
(with the Asuras); wherefore you have destroyed them by day and by night.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯತ್ರೋತ ಬಾಧಿತೇಭ್ಯಶ್ಚಕ್ರಂ ಕುತ್ಸಾಯ ಯುದ್ಧತೇ |

ಮುಷಾಯ ಇಂದ್ರ ಸೂರ್ಯಂ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯತ್ರ | ಉತ | ಬಾಧಿತೇಭ್ಯಃ | ಚಕ್ರಂ | ಕುತ್ಸಾಯ | ಯುಧ್ಯತೇ |

ಮುಷಾಯಃ | ಇಂದ್ರ | ಸೂರ್ಯಂ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ಯುಧ್ಯ ಉತಾಪಿ ಚ ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಬಾಧಿತೇಭ್ಯಃ ಕುತ್ಸಸಹಾಯೇಭ್ಯೋ
ಯುಧ್ಯತೇ ಯುಧ್ಯಂ ಕುರ್ವತೇ ಕುತ್ಸಾಯ ಚ ಸೂರ್ಯಂ ಸೂರ್ಯಸಂಬಂಧಿ ಚಕ್ರಂ ಮುಷಾಯಃ |
ಅಮುಷ್ಣಾಃ | ಅಪಹೃತವಾನಸೀತ್ಯರ್ಥಃ | ತಸ್ಮಿನ್ಯುಧ್ಯೇ ಪ್ರಾವಃ ಶಚೀಭಿರೇತಶಮಿತಿ ಪರೇಣ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಉತ—ಮತ್ತು | ಯತ್ರ—ಯಾವ ಯುಧದಲ್ಲಿ | ಯುಧ್ಯತೇ—ಯುದ
ವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ | ಕುತ್ಸಾಯ—ಕುತ್ಸನಿಗಾಗಿಯೂ | ಬಾಧಿತೇಭ್ಯಃ—(ಶತ್ರುಗಳಿಂದ) ಹಿಂಸಿತರಾದ ಕುತ್ಸನ
ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗಾಗಿಯೂ | ಸೂರ್ಯಂ—ಸೂರ್ಯಸಂಬಂಧಿಯಾದ | ಚಕ್ರಂ—ಚಕ್ರವನ್ನು | ಮುಷಾ-
ಯಃ—ಅಪಹರಿಸಿದೆಯೋ (ಆ ಯುಧದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದೆ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಯುಧವನ್ನು ಮಾಡಿ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಹಿಂಸಿತರಾದ ಕುತ್ಸನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗಾಗಿಯೂ,
ಕುತ್ಸನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದಿಶ್ಯದಿಂದಲೂ ನೀನು ಸೂರ್ಯಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಚಕ್ರವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದೆಯೋ
ಆ ಯುಧದಲ್ಲಿ ನೀನು ಅವನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದೆ.

English Translation.

In which (contests), for the sake of Kutsa and his allies you have
stolen, Indra, the (wheel of the car) of the sun.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯತ್ರ ದೇವಾ ಯುಷಾಯತೋ ವಿಶ್ವಾ ಅಯುಧ್ಯ ನಿಕ ಇತ್ |

ತ್ವಮಿಂದ್ರ ವನೋರಹನ್ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯತ್ರ | ದೇವಾನ್ | ಋಷಾಯತಃ | ವಿಶ್ವಾನ್ | ಅಯುಧ್ಯಃ | ಏಕಃ | ಇತ್ |

ತ್ವಂ | ಇಂದ್ರ | ವನೂನ್ | ಅಹನ್ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವನೇಶ ಇದಸಹಾಯ ಏವ ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ಸಂಗ್ರಾಮೇ ದೇವಾನಿಂದ್ರಾದೀ-
ಸೃಷಾಯತೋ ಬಾಧಮಾನಾನ್ವಿಶ್ವಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ಪ್ರಾಪ್ತಸಾದೀನಯುಧ್ಯಃ | ಯುದ್ಧಮಕರೋಃ | ತಥಾ
ವನೂನ್ ಹಿಂಸಕಾನಹನ್ | ಅವಧೀಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತ್ವಂ—ನೀನು | ಏಕ ಇತ್—ಇತರರ ಸಹಾಯವೇನೂ ಇಲ್ಲದೇ
ನೀನೊಬ್ಬನೇ | ಯತ್ರ—ಯಾವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ | ದೇವಾನ್—ದೇವತೆಗಳನ್ನು | ಋಷಾಯತಃ—ಹಿಂಸಿಸು-
ತ್ತಿದ್ದ | ವಿಶ್ವಾನ್—ಸಮಸ್ತ ಅಸುರರನ್ನೂ | ಅಯುಧ್ಯಃ—ಎದುರಿಸಿ ಯುದ್ಧಮಾಡಿದೆಯೋ (ಮತ್ತು) |
ವನೂನ್—ಹಿಂಸಕರಾದ ಅವರನ್ನು | ಅಹನ್—ಕೊಂದೆಯೋ (ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕುತ್ಸನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದೆ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಇತರ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳ ಅಥವಾ ಮಾನವರ ಸಹಾಯವನ್ನೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೇ
ನೀನೊಬ್ಬನೇ ಯಾವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದೇವಮಾನವಾದಿಗಳನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಸ್ತ ಅಸುರರನ್ನೂ ಎದುರಿಸಿ ಯುದ್ಧ
ಮಾಡಿ ಹಿಂಸಕರಾದ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೊಂದೆಯೋ ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕುತ್ಸನನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದೆ.

English Translation.

In which (contests), you singly indeed have warred with all those
opposing the gods : you, Indra, have slain the malignant.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯತ್ರೋತ ಮರ್ತ್ಯಾಯ ಕನುರಿಣಾ ಇಂದ್ರ ಸೂರ್ಯಂ ||

ಸ್ರಾವಃ ಶಚೀಭಿರೇತಶಂ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯತ್ರ | ಉತ | ಮರ್ತ್ಯಾಯ | ಕಂ | ಅರಿಣಾಃ | ಇಂದ್ರ | ಸೂರ್ಯಂ |

ಪ್ರ | ಅವಃ | ಶಚೀಭಿಃ | ಏತಶಂ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ಸಂಗ್ರಾಮ ಉತಾಸಿ ಚ ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಮರ್ತ್ಯಾಯ ಮನುಷ್ಯಾಯೈತ-
ಶಾಖ್ಯಾಯ ಋಷಯೇ ಸೂರ್ಯಮರಿಣಾಃ | ಅಹಿಂಸೀಃ | ಕಮಿತಿ ಪೂರಣಃ | ತದಾನೀಂ ಶಚೀಭಿ-
ರ್ಯುದ್ಧಕರ್ಮಭಿರೇತಶಮೇತತ್ಸಂಜ್ಞಕಮೃಷಿಂ ಪ್ರಾವಃ | ಪ್ರಕರ್ಷೇಣಾರಕ್ಷಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | ಯತ್ರ—ಯಾವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ | ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಮರ್ತ್ಯಾಯ—
ಮಾನವನೂ ಏತಶನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಋಷಿಗಾಗಿ | ಸೂರ್ಯಂ—ಸೂರ್ಯನನ್ನು | ಅರಿಣಾಃ—
ಹಿಂಸಿಸಿದೆಯೋ (ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ) | ಶಚೀಭಿಃ—ನಿನ್ನ ಯುದ್ಧಕರ್ಮಗಳಿಂದ | ಏತಶಂ—ಏತಶನೆಂಬ ಋಷಿ
ಯನ್ನು | ಪ್ರಾವಃ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಿದೆ

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಯಾವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಾನವನಾದ ಏತಶನೆಂಬ ಋಷಿಗಾಗಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು
ಹಿಂಸಿಸಿದೆಯೋ, ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಯುದ್ಧಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಏತಶನನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಿದೆ.

English Translation.

In which (contests), Indra, you have, for the sake of a mortal,
discomfited the sun, and have protected Etasa by (your) exploits.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಇಂದ್ರನು ಏತಶನೆಂಬ ಋಷಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ—

ಪ್ರೈತಶಂ ಸೂರ್ಯೇ ಪಸೃಥಾನಂ ಸೌವಶ್ಯೇ ಸುಷ್ಪಿಮಾವದಿಂದ್ರಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೬೧-೧೫)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ—ಹಿಂದೆ ಸ್ವಶ್ವನೆಂಬ ರಾಜನು ಪುತ್ರಾಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿದನು.
ಅವನ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಸೂರ್ಯನೇ ಆ ರಾಜನ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಅವನಿಗೂ ಏತಶನೆಂಬ ಮಹರ್ಷಿಗೂ
ಘೋರವಾದ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಏತಶನು ಸೋಲುವಹಾಗಾಗಲು ಅವನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸೋಮರಸ

ವನ್ನರ್ಪಿಸಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದನು. ಇಂದ್ರನು ಅವನ ಸ್ತುತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವನನ್ನು ಸೂರ್ಯ (ಸೂರ್ಯಪುತ್ರ) ನಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಏತಶ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯಾಶ್ವವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ವಿಷಯವಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಋ. ಸಂ. ಭಾಗ ೯, ಪೇಜು 593 ರಲ್ಲಿ ನೋಡಿ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕಿ॒ನಾ॒ದು॒ತಾ॒ಸಿ॑ ವೃ॒ತ್ರ॒ಹ॒ನ್ಮ॒ಘ॑ವ॒ನ್ಮ॒ನ್ಯು॒ಮ॒ತ್ತ॒ಮಃ॑ ।

ಅ॒ತ್ರಾ॒ಹ ದಾ॒ನು॒ನಾ॒ತಿರಃ॑ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಿಂ | ಅತ್ | ಉತ | ಅಸಿ | ವೃತ್ರಹನ್ | ಮಘವನ್ | ಮನ್ಯುಮತ್ತಮಃ |

ಅತ್ರ | ಅಹ | ದಾನುಂ | ಅ | ಅತಿರಃ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವೃತ್ರಹನ್ ವೃತ್ರಾಣಾಮಾವರಕಾಣಾಂ ತಮಸಾಂ ಹಂತರ್ಮಘವನ್ಧನವನ್ನಿಂದ್ರ ತ್ವಮಾದೇ-
ನಂತರಮೇವ ಉತಾಸಿ ಚ | ಕಿಮಿತಿ ಪ್ರಶ್ನೇ | ಮನ್ಯುಮತ್ತಮೋಽಸಿ | ಅತ್ಯಂತಂ ಕ್ರೋಧವಾನ್ ಭವಸಿ |
ಅತ್ರಾಸ್ಮಿನ್ನಂತರಿಷ್ಟೇಹೈವ ದಾನುಂ ದನೋಃ ಪುತ್ರಂ ವೃತ್ರಮಾತಿರಃ | ಅ ಸಮಂತಾದಹಿಂಸೀಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | ವೃತ್ರಹನ್—ವೃತ್ರಹಂತಕನೂ | ಮಘವನ್—ಧನವಂತನೂ ಆದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ |
ಅತ್—ಆ ಒಡನೆಯೇ | ಕಿಂ—ಯಾವ ಉದ್ದಿಶ್ಯದಿಂದ | ಮನ್ಯುಮತ್ತಮಃ—ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೋಧಯುಕ್ತನಾಗಿ |
ಅಸಿ—ಆಗುತ್ತೀಯೋ | ಅತ್ರ ಅಹ—ಆ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ | ದಾನುಂ—ದನುಪುತ್ರನಾದ ವೃತ್ರನನ್ನು |
ಅ ತಿರಃ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಂಸಿಸಿದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ವೃತ್ರಹಂತಕನೂ, ಧನವಂತನೂ ಆದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಯಾವ ಉದ್ದಿಶ್ಯದಿಂದ ಎಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೋಧ-
ಯುಕ್ತನಾಗಿ ಆಗುತ್ತೀಯೋ ಅದೇ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ದನುಪುತ್ರನಾದ ವೃತ್ರನನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಂಸಿಸಿದೆ.

English Translation.

Wherefore, slayer of Vritra, opulent Indra, have you thereupon become most incensed, and, in consequence, have slain the son of Danu (Vritra) in this firmament.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ದಾನುಂ—ದನು ಎಂಬುವಳು ಒಬ್ಬ ಅಸುರಸ್ತ್ರೀ. ಅವಳ ಪುತ್ರನಿಗೆ ದಾನುವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿ ವೃತ್ರನೆಂದು ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಮಾಡಿದಾರೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಏತದ್ವೇದುತ ವೀರ್ಯಮಿಂದ್ರ ಚಕರ್ಥ ಪೌಂಸ್ಯಂ |

ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಯದ್ವಹರ್ಣಾಯುವಂ ವಧೀರ್ದುಹಿತರಂ ದಿವಃ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಏತತ್ | ಘ | ಇತ್ | ಉತ | ವೀರ್ಯಂ | ಇಂದ್ರ | ಚಕರ್ಥ | ಪೌಂಸ್ಯಂ |

ಸ್ತ್ರಿಯಂ | ಯತ್ | ದ್ವಹರ್ಣಾಯುವಂ | ವಧೀಃ | ದುಹಿತರಂ | ದಿವಃ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಉತಾಸಿ ಚ ಯದ್ವಹರ್ಣಾಯುವೇತದುಪಲಕ್ಷಿತಂ ಪೌಂಸ್ಯಂ ಬಲಂ ವೀರ್ಯಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯೋಪೇತಂ ಚಕರ್ಥ | ಕೃತವಾನಸಿ | ಘೇದಿತಿ ಪೂರಣೌ | ಕಿಂಚಿ ದ್ವಹರ್ಣಾಯುವಂ ದುಷ್ಯಂ ಹನನಮಿಚ್ಛಂತೀಂ ದಿವೋ ದುಹಿತರಂ ದ್ಯುಲೋಕಸಕಾಶಾದುತ್ಪನ್ನಾಂ ಸ್ತ್ರಿಯಮುಷಸಂ ವಧೀಃ | ಅವಧೀಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಉತ—ನುತ್ತು | ಇಂದ್ರ—ನಿಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಯತ್—ಯಾವ ನೀನು | ಏತತ್—ಈ ರೀತಿ ಸಿದ್ಧಿಪ್ಪವಾದುದೂ | ಪೌಂಸ್ಯಂ—ಪುರುಷಲಕ್ಷಣವಾದುದೂ ಆದ | ವೀರ್ಯಂ—ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು | ಚಕರ್ಥ—ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆಯೋ (ಆಗ) | ದ್ವಹರ್ಣಾಯುವಂ—ದುಷ್ಟವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಸಿಸಲು ಉದ್ಯುಕ್ತಳಾದವಳೂ | ದಿವಃ—ಅಂತರಿಕ್ಷದ | ದುಹಿತರಂ—ಪುತ್ರಿಯೂ ಆದ | ಸ್ತ್ರಿಯಂ—ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು | ವಧೀಃ—ಕೊಂದಿರುವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಮೇಲೆ ವರ್ಣಿತವಾದಂತೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದುದೂ, ಪುರುಷಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಯಾವಾಗ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆಯೋ, ಆಗ ದುಷ್ಟವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಸಿಸಲು ಉದ್ಯುಕ್ತಳಾದವಳೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷದ ಪುತ್ರಿಯೂ ಆದ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಕೊಂದಿರುವೆ.

English Translation.

Inasmvch, Indra, as you have displayed such manly prowess, you have slain the woman, the daughter of the sky, when meditating mischief.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ದಿವಃ ದುಹಿತರಂ ಸ್ತ್ರೀಯಂ—ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಎಂದರೆ ವೃತ್ರಾಸುರನ ಮಾತೆಯಾದ ದನು ಎಂಬ ಅಸುರ ಸ್ತ್ರೀಯು. ಅಥವಾ ದಿವೋ ದುಹಿತರಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಂತರಿಕ್ಷದ (ಸ್ವರ್ಗದ) ಪುತ್ರಿಯಾದ ಉಷಸ್ಸೆಂದೂ ಅರ್ಥವು. ಈ ವಿಷಯವು ಮುಂದಿನ ಋಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಸಮರ್ಥಿತವಾಗಿರುವುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ದಿ॒ವ॒ತ್ಸಿ॒ದ್ಧ್ವಾ ದು॒ಹಿ॒ತರಂ ಮ॒ಹಾನ್ಮ॒ಹೀ॒ಯಮಾ॑ನಾಂ ।

ಉ॒ಷಾ॑ಸ॒ಮಿಂದ್ರ॒ ಸಂ ಪಿ॒ಣಕ್ || ೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ದಿ॒ವಃ | ಚಿ॒ತ್ | ಘ | ದು॒ಹಿ॒ತರಂ | ಮ॒ಹಾನ್ | ಮ॒ಹೀ॒ಯಮಾ॑ನಾಂ ।

ಉ॒ಷ॒ಸಂ | ಇ॒ಂದ್ರ | ಸಂ | ಪಿ॒ಣಕ್ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಮಹಾಂಸ್ತ್ವಂ ದಿವೋ ದುಹಿತರಂ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಯ ಪುತ್ರೀಂ ಮಹೀಯಮಾನಾಂ ಪೂಜ್ಯಮಾನಾಮುಷಸಮುಷೋದೇವೀಂ ಸಂ ಪಿಣಕ್ ಚಿದ್ಧ್ವಾ | ಸಂಪಿಷ್ಟವಾನಸಿ ಖಲು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಮಹಾನ್—ಮಹತ್ತ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ನೀನು | ದಿವಃ—ದ್ಯುಲೋಕದ | ದುಹಿತರಂ—ಪುತ್ರಿಯೂ | ಮಹೀಯಮಾನಾಂ—ಪೂಜ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವಳೂ ಆದ | ಉಷಸಂ—ಉಷೋದೇವಿಯನ್ನು | ಸಂ ಪಿಣಕ್ ಚಿತ್—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಂಡಿ ಹಿಂಸಿಸಿರುವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಮಹತ್ತ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ನೀನು ದ್ಯುಲೋಕದ ಪುತ್ರಿಯೂ ಪೂಜ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವಳೂ ಆದ ಉಷೋದೇವಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಂಸಿಸಿರುವೆ.

English Translation.

You, Indra, who are mighty, have enriched the glorious dawn, the daughter of heaven.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅ॒ಪೋ॒ಷಾ ಅ॒ನ॒ಸಃ ಸ॒ರತ್ಸಂ॑ಸಿ॒ಷ್ಟಾದ॑ಹ॒ ಬಿ॒ಭ್ಯುಷೀ॑ |

ನಿ ಯ॑ತ್ಸೀಂ ಶಿ॒ಶ್ನಃ॑ದ್ವೃಷಾ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅ॒ಪ | ಉ॒ಷಾಃ | ಅ॒ನ॒ಸಃ | ಸ॒ರತ್ | ಸಂ॑ಸಿ॒ಷ್ಟಾತ್ | ಅ॒ಹ | ಬಿ॒ಭ್ಯು॑ಷೀ |

ನಿ | ಯ॑ತ್ | ಸೀಂ | ಶಿ॒ಶ್ನಃ॑ | ವೃ॒ಷಾ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ವೃಷಾ ಕಾಮಾನಾಂ ವರ್ಷಿತೇಂದ್ರೋ ಯದ್ಯದಾ ಸೀಮೋತದುಷಃಸಂಬಂಧಿ ಶಕಟಂ ನಿ ಶಿಶ್ನಃ | ನೈವಧೀತ್ | ತದೋಷಾ ಉಷೋದೇವತಾ ಬಿಭ್ಯುಷೀಂದ್ರಸಕಾಶಾದ್ಧೀತಾ ಸತೀ ಸಂಸಿಷ್ಟಾದಿಂದ್ರೇಣ ಸಂಚೋರ್ಣಿತಾದನಸಃ ಶಕಟಾದಪ ಸರತ್ | ಅಸಾಸರತ್ | ಅಪಜಗಾಮ | ಅಹೇತಿ ಪೂರಣಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವೃಷಾ—ಕಾಮವರ್ಷಕನಾದ ಇಂದ್ರನು | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ಸೀಂ—ಉಪಸ್ಥಿತನ ಈ ರಥವನ್ನು | ನಿ ಶಿಶ್ನಃ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಿದನೋ (ಆಗ) | ಉಷಾಃ—ಉಷೋದೇವಿಯು | ಬಿಭ್ಯುಷೀ—ಬಹಳವಾಗಿ ಹೆದರಿದವಳಾಗಿ | ಸಂಸಿಷ್ಟಾತ್—ಇಂದ್ರನಿಂದ ಪುಡಿಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ | ಅನಸಃ—ಬಂಡಿಯಿಂದ | ಅಪ ಸರತ್—ಇಳಿದುಹೋದಳು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಕಾಮವರ್ಷಕನಾದ ಇಂದ್ರನು, ಉಷಸ್ಸಿನ ರಥವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಿದೊಡನೆಯೇ, ಉಷೋದೇವಿಯು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೆದರಿ, ಇಂದ್ರನಿಂದ ಪುಡಿಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಬಂಡಿಯಿಂದ ಇಳಿದುಹೋದಳು.

English Translation.

The terrified Ushas descended from the broken waggon when the (showerer of benefits) had smashed it.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ನಲ್ಲಿಯೂ, ಮುಂದಿನ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಋಕ್ನಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರನು ಉಷೋದೇವಿಯ ರಥವನ್ನು ಪುಡಿಪುಡಿಮಾಡಿದನೆಂಬ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನಾವು ಹಿಂದೆಯೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದೇವೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಏತದ್‌ಸ್ಯಾ ಅನಃ ಶಯೇ ಸುಸಂಪಿಷ್ಟಂ ವಿಸಾಶ್ಯಾ |

ಸಸಾರ ಸೀಂ ಪರಾವತಃ || ೧೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಏತತ್ | ಅಸ್ಯಾಃ | ಅನಃ | ಶಯೇ | ಸುಸಂಪಿಷ್ಟಂ | ವಿಸಾಶಿ | ಅ |

ಸಸಾರ | ಸೀಂ | ಪರಾವತಃ || ೧೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸುಸಂಪಿಷ್ಟಮಿಂದ್ರೇಣ ಸುಷ್ಮ ಸಂಚೂರ್ಣಿತಮಸ್ಯಾ ಉಷಸಃ ಸಂಬಂಧ್ಯೇತದನಃ ಶಕಟಂ ವಿಸಾಶಿ | ವಿಸಾಡಾಖ್ಯಾ ನದೀ | ತಸ್ಯಾಂ ತತ್ತೀರ ಆ ಶಯೇ | ಆ ಸಮಂತಾಚ್ಛೇತೇ | ಅಶೇತ | ಸೀಮಿ-ಯಮುಷೋದೇವತಾ ಶಕಟೇ ಭಗ್ನೇ ಸತಿ ಪರಾವತೋ ದೂರದೇಶಾತ್ಸಸಾರ | ಅಪಸಸಾರ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸು ಸಂಪಿಷ್ಟಂ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದೂ | ಅಸ್ಯಾಃ—ಉಷಸ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿದುದೂ ಆದ | ಏತತ್ ಅನಃ—ಈ ಬಂಡಿಯು (ರಥವು) | ವಿಸಾಶಿ—ವಿಸಾಟ್ ಎಂಬ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ | ಆ ಶಯೇ—

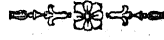
ಉರುಳಿ ಬಿದ್ದಿತೋ | ಸೀಂ—ಆ ಒಡನೆಯೇ (ಉಷೋದೇವತೆಯು) | ಪರಾವತಃ—ಬಹಳ ದೂರಪ್ರದೇಶದಿಂದ (ಬಹಳ ದೂರಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ) | ಸಸಾರ—ಹೊರಟುಹೋದಳು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಉಷಸ್ಸಿನ ರಥವು ಇಂದ್ರನಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು ವಿಪಾಶ್ ಎಂಬ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ ಉರುಳಿ ಬಿದ್ದೊಡನೆಯೇ, ಉಷೋದೇವಿಯು ಬಹಳ ದೂರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದಳು.

English Translation.

Then her shattered waggon reposed (on the bank) of the Vipash (river), and she departed from afar.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತ ಸಿಂಧುಂ ವಿಬಾಲ್ಯಂ ವಿತಸ್ಥಾನಾನುಧಿ ಕ್ಷಮಿ |
ಪರಿ ಸ್ಥಾ ಇಂದ್ರ ಮಾಯಯಾ || ೧೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತ | ಸಿಂಧುಂ | ವಿಬಾಲ್ಯಂ | ವಿತಸ್ಥಾನಾಂ | ಅಧಿ | ಕ್ಷಮಿ |
ಪರಿ | ಸ್ಥಾಃ | ಇಂದ್ರ | ಮಾಯಯಾ || ೧೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಉತಾಸಿ ಚ ವಿಬಾಲ್ಯಂ ವಿಗತಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥಾಂ ಸಂಪೂರ್ಣಜಲಾಂ ವಿತಸ್ಥಾನಾಂ ವಿತಿಷ್ಠಮಾನಾಂ ಸಿಂಧುಂ ನದೀಮಧಿ ಕ್ಷಮಿ ಕ್ಷಮಾಯಾಂ ಮಾಯಯಾ ಪ್ರಜ್ಞಯಾ ಪರಿ ಸ್ಥಾಃ | ಪರ್ಯಸ್ಥಾಃ | ಸರ್ವತಃ ಸ್ಥಾಪನಂ ಕೃತವಾನಸಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | ಇಂದ್ರ—ಇಂದ್ರನೇ | ವಿಬಾಲ್ಯಂ—ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ದಾಟಿದುದೂ (ಪೂರ್ಣ ಪ್ರವಾಹವುಳ್ಳದ್ದೂ) | ವಿತಸ್ಥಾನಾಂ—(ಅಸುರರಿಂದ) ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದೂ ಆದ | ಸಿಂಧುಂ—ಸಿಂಧುನದಿಯನ್ನು | ಅಧಿ ಕ್ಷಮಿ—ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ | ಮಾಯಯಾ—ನಿನ್ನ ಪ್ರಜ್ಞಾಬಲದಿಂದ | ಪರಿ ಸ್ಥಾಃ—ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದುವೆ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ನಿನ್ನ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಬಲದಿಂದ ಪೂರ್ಣಪ್ರವಾಹವುಳ್ಳದ್ದೂ, ಅಸುರರಿಂದ ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದೂ ಆದ ಸಿಂಧೂನದಿಯನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವೆ.

English Translation.

You have spread abroad upon the earth, by your contrivance, the swollen Sindhu when arrested (on its course).

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಉತ ಶುಷ್ಣಸ್ಯ ಧೃಷ್ಟಯಾ ಪ್ರ ಮೃಕ್ಷೋ ಅಭಿ ವೇದನಂ ।

ಪುರೋ ಯದಸ್ಯ ಸಂಪಿಣಕ್ ॥ ೧೩ ॥

॥ ಪದಸಃಠಃ ॥

ಉತ | ಶುಷ್ಣಸ್ಯ | ಧೃಷ್ಟಯಾ | ಪ್ರ | ಮೃಕ್ಷಃ | ಅಭಿ | ವೇದನಂ |

ಪುರಃ | ಯತ್ | ಅಸ್ಯ | ಸಂಪಿಣಕ್ ॥ ೧೩ ॥

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಉತಾಪಿ ಚ ಹೇ ಇಂದ್ರ ಧೃಷ್ಟಯಾ ಧೃಷ್ಟಃ ಧರ್ಷಕಸ್ತೌ ಶುಷ್ಣಸ್ಯ ಶುಷ್ಣನಾನ್ನೋಽಸುರಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿ ವೇದನಂ ವಿತ್ತಮುಭಿ ಅಭಿತಃ ಸರ್ವತಃ ಪ್ರ ಮೃಕ್ಷಃ | ಪ್ರಕರ್ಷೇಣಾಬಾಧಥಾಃ | ಯದ್ಯದಾಸ್ಯ ಶುಷ್ಣಸ್ಯ ಪುರಃ ಪುರಾಣಿ ನಗರಾಣಿ ಸಂಪಿಣಕ್ | ಸಂಪಿಷ್ಟವಾನಸಿ | ತದಾ ಪ್ರ ಮೃಕ್ಷ ಇತಿ ಸಂಬಂಧಃ ॥

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಉತ—ಮತ್ತು (ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ಧೃಷ್ಟಯಾ—ಶತ್ರುಧರ್ಷಕನಾದ ನೀನು | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ಅಸ್ಯ—ಈ ಶುಷ್ಣನ | ಪುರಃ—ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು | ಸಂ ಪಿಣಕ್—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಿದೆಯೋ (ಆಗ) | ಶುಷ್ಣಸ್ಯ—ಶುಷ್ಣನೆಂಬ ಅಸುರನ | ವೇದನಂ—ಧನವನ್ನು | ಅಭಿ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ | ಪ್ರ ಮೃಕ್ಷಃ—(ಅಸಹರಿಸಿದ್ಧಿಯೇ) ನಾಶಪಡಿಸಿದ್ಧಿಯೇ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಶತ್ರುಧರ್ಷಕನಾದ ನೀನು ಶುಷ್ಣನೆಂಬ ಅಸುರನ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಿದೆಯೋ ಆಗ ಆ ಅಸುರನ ಧನವನ್ನೂ ಸಹ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಿದೆ. (ನೀನೂ ಅಪಹರಿಸಿದೆ).

English Translation.

By valour you have carried off the wealth of Shushna, when you had demolished his cities.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಶುಷ್ಣ—ಇವನ ಹೆಸರು ಸುಮಾರು ೪೦ ಸಲ ಬರುತ್ತದೆ. ಕುತ್ಸನ ಮುಖ್ಯ ಶತ್ರು. ಈ ಕುತ್ಸನಿಗೋಸ್ಕರ ಅಥವಾ ಕುತ್ಸನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ, ಇಂದ್ರನು ಶುಷ್ಣನನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (೪-೧೬-೧೨, ೫-೨೯-೯, ಇತ್ಯಾದಿ). ಅವನಿಗೆ ಕೊಂಬುಗಳಿಗೆ (೧-೩೩-೧೨). ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. (೬-೪೦-೧೦, ೧೧). ಎಂದರೆ ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿಂದಾದ ಮರಿಗಳು (೧೦-೧೨-೧೧ ನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ), ಇದರಿಂದ ಶುಷ್ಣನೂ ಒಂದು ಸರ್ಪವೆನ್ನಬಹುದು. ಬುಸುಗುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ (ಶ್ವಸನಃ ೧-೫೪-೫). ಆರುಸಲ ಇವನಿಗೆ ಅಶುಷ (ನುಂಗುವ) ಎಂಬ (ಅಗ್ನಿಯ) ವಿಶೇಷಣವು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅವನಿಗೆ ಬಲವಾದ ಕೋಟೆಗಳು (೧-೫೧-೧೧) ಅಥವಾ ಕೋಟೆ (೪-೩೦-೧೩) ಇದೆ, ಇವು ಚಲಿಸುವ ಕೋಟೆಗಳು (೮-೧-೨೮). ಇಂದ್ರನು ಶುಷ್ಣನ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ನೀರುಗಳನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ (೧-೫೧-೧೧). ಶುಷ್ಣನನ್ನು ಬಡಿದು ಜಲಧಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಾನೆ (ವಾಲ.೩-೮) ಅಥವಾ ಶುಷ್ಣನ ವಂಶವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಮಾಡಿ, ಸ್ವರ್ಗೀಯೋದಕವನ್ನು (ಸ್ವರ್ವತೀಃ) ಗಳಿಸುತ್ತಾನೆ (೮-೪೦-೧೦). ನಾಲ್ಕುಸಲ ಶುಷ್ಣಗೆ 'ಕುಯವ' (ಕೆಟ್ಟ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತುಮಾಡುವವನು) ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವಿದೆ. ಕುಯವ ಎಂಬುದೇ ಎರಡು ಸಲ ಪ್ರಾಯಶಃ ಶುಷ್ಣನಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವಂತೆ ಇದೆ (೧-೧೦೩-೮, ೧-೧೦೪-೩). ಇಂದ್ರ ಶುಷ್ಣರ ಯುದ್ಧದ ಪರಿಮಾಣವು ಜಲವಿಮೋಚನೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಗೋವುಗಳ ಅಥವಾ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಆಗಬಹುದು (೮-೮೫-೧೭). ಇಂದ್ರನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುವಾಗ, ಶುಷ್ಣನು ಅಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹಿಮದ ಮಗ ಮತ್ತು ದಾನವನೆನ್ನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ (೫-೩೨-೪). ಶುಷ್ಣನು ಅಮೃತವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ದಾನವನು (ಕಾರಕ).

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಶುಷ್ಣನು ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಕಾರಕನೆನ್ನಬಹುದು. ಶುಷ್ಣ ಪದದ ಮೂಲವಾದ ಶುಷ್ ಧಾತುವಿಗೆ ಬುಸುಗುಟ್ಟು ಅಥವಾ ಒಣಗಿಸು ಎಂದರ್ಥ. ಇದು ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಕಾರಕನೆಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತ ದಾಸಂ ಕೌಲಿತರಂ ಬೃಹತಃ ಪರ್ವತಾದಧಿ |

ಅವಾಹನ್ನಿಂದ್ರ ಶಂಬರಂ || ೧೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತ | ದಾಸಂ | ಕೌಲಿತರಂ | ಬೃಹತಃ | ಪರ್ವತಾತ್ | ಅಧಿ |

ಅವ | ಅಹನ್ | ಇಂದ್ರ | ಶಂಬರಂ || ೧೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತಾಪಿ ಚ ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ದಾಸಮುಪಕ್ಷಪಯಿತಾರಂ ಕೌಲಿತರಂ ಕುಲಿತರನಾನ್ನೋಽಪತ್ಯಂ
ಶಂಬರಮಸುರಂ ಬೃಹತೋ ಮಹತಃ ಪರ್ವತಾದದ್ರೇರಧ್ಯುಸರಿ ಅವ ಅನಾಚೀನಂ ಕೃತ್ವಾಹನ್ |
ಹತನಾನಸಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | ಇಂದ್ರ—ಇಂದ್ರನೇ | ದಾಸಂ—ಹಿಂಸಕನೂ | ಕೌಲಿತರಂ—ಕುಲಿತರನ ಪುತ್ರನೂ
ಆದ | ಶಂಬರಂ—ಶಂಬರಾಸುರನನ್ನು | ಬೃಹತಃ—ಮಹತ್ತಾದ (ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ) | ಪರ್ವತಾತ್ ಅಧಿ—
ಪರ್ವತದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಿಂದ | ಅವ—ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿ ಮಾಡಿ ತಳ್ಳಿ | ಅಹನ್—ಕೊಂದಿರುವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಹಿಂಸಕನೂ, ಕುಲಿತರನ ಪುತ್ರನೂ ಆದ ಶಂಬರಾಸುರನನ್ನು ನೀನು ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ
ಪರ್ವತದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಿಂದ ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿ ಕೊಂದಿರುವೆ.

English Translation.

You have slain the slave Shambara, the son of Kulitara, hurling him
from off the huge mountain.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಶಂಬರಃ—ಈ ಹೆಸರು ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತುಸಲ ಬರುತ್ತದೆ. ಇತರ ಪಿಶಾಚಿಗಳೊಡನೆಯೇ ಶಂಬರನು
ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿರುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶುಷ್ಕ, ಪಿಪ್ಪು (೧-೧೦೧-೨, ೧-೧೦೩-೪), ೨-೧೯-೬, ೬-೧೮-೮)
ಮತ್ತು ವರ್ಚಿಗಳೊಡನೆ; ಅಹಿ ಮತ್ತು ಶಂಬರನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುವಾಗ ಮರುತರು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿ
ದರು (೩-೪೭-೪), ಶಂಬರನನ್ನು ಭೇದಿಸಿದಾಗ, ಇಂದ್ರನು ಆಕಾಶವನ್ನೇ ನಡುಗಿಸಿದನು (೧-೫೪-೪). ಪರ್ವತದ
ಮೇಲೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶಂಬರನನ್ನು ಹುಡುಕಿ (೨-೧೨-೧೧), ಪರ್ವತದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕುರುಳಿಸಿದನು (೧-೧೩೦-೭,
೬-೨೬-೫). ಕುಲಿತರನ ಪುತ್ರನಾದ ಶಂಬರನೆಂಬ ದಾಸನನ್ನು ಇಂದ್ರನು ದೊಡ್ಡ ಪರ್ವತದಿಂದ ಉರುಳಿಸಿದನು.
(೪-೩೪-೧೪). ತಾನೊಬ್ಬ ಸಣ್ಣದೇವತೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದು, ಶಂಬರನನ್ನು ಹೊಡೆದು, ಉನ್ನತಪ್ರದೇಶದಿಂದ

ಬೀಳಿಸಿದನು (೭-೧೮-೨೦). ತೊಂಭತ್ತು (೧-೧೩೦-೭), ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ತೊಂಭತ್ತೊಂಭತ್ತು (೨-೧೯-೬, ಇತ್ಯಾದಿ) ಅಥವಾ ನೂರು (೨-೧೪-೬, ಇತ್ಯಾದಿ) ದುರ್ಗಗಳು ಅವನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿವೆ. ಒಂದುಸಲ, ನಪುಂಸಕಾಂತವಾದ ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಶಂಬರನ ಕೋಟಿಗಳು ಎಂದರ್ಥವಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಭೇದಿಸಿ, ನಿಧಿಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು (೨-೨೪-೨). ಅತಿಥಿಗ್ವ (೧-೫೧-೬), ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ದಿವೋದಾಸ (೨-೧೯-೬, ಇತ್ಯಾದಿ), ಒಂದೊಂದುಸಲ ಇಬ್ಬರೂ (೧-೧೩೦-೭, ೪-೨೬-೩), ಇವರುಗಳಿಗೋಸ್ಕರ, ಇಂದ್ರನು ಶಂಬರನನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಶಂಬರ ಮತ್ತು ದಿವೋದಾಸ ಎಂಬ ಎರಡೂ ಒಬ್ಬನ ಹೆಸರಿರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತ ದಾಸಸ್ಯ ವರ್ಚಿನಃ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಶತಾವಧೀಃ |

ಅಧಿ ಪಂಚ ಪ್ರಧೀನಿವ || ೧೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತ | ದಾಸಸ್ಯ | ವರ್ಚಿನಃ | ಸಹಸ್ರಾಣಿ | ಶತಾ | ಅವಧೀಃ |

ಅಧಿ | ಪಂಚ | ಪ್ರಧೀನ್ಯಿವ || ೧೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತಾಪಿ ಚ ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಪ್ರಧೀನಿವ ಚಕ್ರಸ್ಯ ಪರಿತಃ ಸ್ಥಿತಾನ್ ಶಂಕೂನಿವ ಹಿಂಸಕಾನ್ತಂಚ ಶತಾ ಪಂಚಶತಾನಿ ಪಂಚಶತಸಂಖ್ಯಾಕಾನ್ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾಕಾನ್ದಾಸಸ್ಯ ಲೋಕಾನಾಮುಪ್ಲಪಯಿತುರ್ವರ್ಚಿನೋ ವರ್ಚಿನಾಮಕಸ್ಯಾಸುರಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನೋನುಚರಾನ್ಪುರುಷಾನಧ್ಯಧಿಕಮವಧೀಃ | ಹತವಾನಸಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | (ಇಂದ್ರ—ಇಂದ್ರನೇ) | ಪ್ರಧೀನಿವ—ಚಕ್ರದ ಸುತ್ತವಲೆಯವು ಚಕ್ರವನ್ನು ಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ತಮ್ಮ ನಾಯಕನನ್ನು ಸುತ್ತಿ ನಿಂತಿರುವವರೂ | ಪಂಚ ಶತಾ—ಪಂಚಶತ (ಐನೂರು) ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವರೂ | ಸಹಸ್ರಾಣಿ—ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವರೂ ಆದ | ದಾಸಸ್ಯ—ಲೋಕನಾಶಕನಾದ | ವರ್ಚಿನಃ—ವರ್ಚಿಯೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಅಸುರನ ಅನುಚರರನ್ನು | ಅಧಿ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ | ಅವಧೀಃ—ಕೊಂದಿದ್ದೀಯೆ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಚಕ್ರದ ಸುತ್ತವಲಯವು ಚಕ್ರವನ್ನು ಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ತಮ್ಮ ನಾಯಕನನ್ನು ಸುತ್ತಿ ನಿಂತಿರುವವರೂ, ಐನೂರು ಮತ್ತು ಸಾವಿರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವರೂ ಆದ ಲೋಕಕಂಟಕನಾದ ವರ್ಚಿಯೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಅಸುರನ ಅನುಚರರನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೊಂದಿದ್ದೀಯೆ.

English Translation.

You have slain the five hundreds and thousands (of the followers) of the slave Varchin, (surrounding) him like the fellies (round the spokes of a wheel).

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ವರ್ಚಿನಃ—ಈ ವರ್ಚಿ ಎಂಬುವನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಶತ್ರುವಾದ ಒಬ್ಬ ಅಸುರನು ಇವನಿಗೆ ವ್ಯಂಸನೆಂದೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹೇಳಿದೆ. ಶಂಬರನೆಂಬ ಅಸುರನ ಜತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವನ ಹೆಸರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಋ. ಸಂ. ೨-೧೯-೬; ೪-೪೭-೨೧; ೭-೯೯-೫; ೬-೪೭-೨೧; ಇತ್ಯಾದಿ ಮುಕ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ ವಿಷಯವು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಉತ ತ್ಯಂ ಪುತ್ರಮಗ್ರವಃ ಪರಾವೃಕ್ತಂ ಶತಕ್ರತುಃ ।

ಉಕ್ಥೇಷ್ವಿಂದ್ರ ಆಭಜತ್ ॥ ೧೬ ॥

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಉತ | ತ್ಯಂ | ಪುತ್ರಂ | ಅಗ್ರವಃ | ಪರಾವೃಕ್ತಂ | ಶತಕ್ರತುಃ |

ಉಕ್ಥೇಷು | ಇಂದ್ರಃ | ಆ | ಅಭಜತ್ ॥ ೧೬ ॥

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಉತಾಪಿ ಚ ಶತಕ್ರತುಃ ಶತಕರ್ಮೇಂದ್ರಸ್ಯ ತಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಗ್ರವ ಏತನಾಮ್ನಾಃ ಪುತ್ರಂ ಪರಾವೃಕ್ತಮೇತನ್ನಾಮಕಮುಕ್ಥೇಷು ಸ್ತೋತ್ರೇಷ್ವಾಭಜತ್ | ಭಾಗಿನಂ ಕೃತವಾನ್ | ಅಯಮರ್ಥೋ ವಮ್ನೀಭಿಃ ಪುತ್ರಮಗ್ರವಃ | ಋಗ್ವೇ. ೪-೧೯-೯ | ಇತಸ್ಯಾಮೃಚಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತ ಇತಿ ॥

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | ಶತಕೃತುಃ—ಅನೇಕ ಕರ್ಮಕರ್ತನಾದ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ತ್ಯಂ—ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನೂ | ಅಗ್ರವಃ—ಅಗ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯ | ಪುತ್ರಂ—ಪುತ್ರನೂ ಆದ | ಪರಾವೃಕ್ತಂ—ಪರಾವೃಜನನ್ನು | ಉಕ್ಥೇಷು—ತನ್ನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ | ಅಭಜತ್—ಭಾಗಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅನೇಕ ಕರ್ಮಕರ್ತನಾದ ಇಂದ್ರನು ಅಗ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯ ಪುತ್ರನೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ ಆದ ಪರಾವೃಜನನ್ನು ತನ್ನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

English Translation.

You, Indra, are Shatakratu; you have made Paravrij, the son of Aggru, participant in sacred hymns.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಇಂದ್ರನು ಪರಾವೃಕ್ತನನ್ನು ಸ್ತುತಿಗೆ ಭಾಗಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು ಎಂಬುದೇ ಈ ಮಂತ್ರದ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಪರಾವೃಕ್ತನು ಅಗ್ರ ಎಂಬುವಳ ಪುತ್ರನೆಂದು ಮಂತ್ರವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. “ವಮ್ರಾಭಿಃ ಪುತ್ರಮಗ್ರವಃ, ಇತ್ಯಸ್ಯಾಂ ಯಚಿ ಅಯಮರ್ಥಃ ಪ್ರತಿಸಾದಿತಃ”, ಋ. ಸಂ. ೪-೧೯-೯ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥವು ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. “ಅಗ್ರ ಎಂಬುವಳ ಪುತ್ರನ ದೇಹವನ್ನು ವಮ್ರಾ ಎಂಬ ಇರುವೆಗಳು ಕಿತ್ತು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂದ್ರನು ಅವನನ್ನು ಅವುಗಳ ಹುತ್ತದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ತಂದನು. ಇರುವೆಗಳು ತಿಂದಿದ್ದ ಅವನ ಶಿಥಿಲವಾದ ಅವಯವಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರನು ಸರಿಪಡಿಸಿದನು” ಎಂಬುದೇ ಆ ಮಂತ್ರದ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಆದರೆ, ಅಗ್ರಪುತ್ರನ ಹೆಸರೇನೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಾವೃಕ್ತನು ಅಗ್ರವಿನ ಪುತ್ರನೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದೇ, ಇದು ಅಂಕಿತನಾಮವೇ ಅಥವಾ ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವಿದೆಯೇ ಎಂಬುದು ಸಂಶಯಾಸ್ಪದವಾದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರವಃಪುತ್ರಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೇನಿರಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಅಗ್ರವಃ ಎಂಬ ಪದವು ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಯಣರು ಈ ಪದವು ಅಂಕಿತನಾಮವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಋ. ಸಂ. ೧-೧೪೦- ೮.	ತಮಗ್ರವಃ ಕೇಶಿನೀಃ—ಅಂಗುಲಿಗಳಂತಿರುವ ಜ್ವಾಲೆಗಳು.
,, ೧-೧೯೧-೧೪.	ಸಪ್ತ ಸ್ವಸಾರೋ ಅಗ್ರವಃ—ಸುರಗಂಗಾಧ್ಯಾಃ ಸಪ್ತ ನದ್ಯಃ
,, ೩- ೨೯-೧೩.	ದಶ ಸ್ವಸಾರೋ ಅಗ್ರವಃ—ದಶಾಂಗುಲಯಃ
,, ೪- ೧೯- ೭.	ಸ್ರಾಗ್ರವೋ ನಭಸ್ತಃ—ಅಗ್ರಗಾಮಿನೀಃ ನದೀಃ

- ,, ೪- ೧೯- ೯. ವಮ್ರಾಭಿಃ ಪುತ್ರಮಗ್ರವಃ—ಅಗ್ರಾ ನಾಮ ಕಾಚಿತ್ | ತಸ್ಯಾಃ ಪುತ್ರಂ
 ,, ೪- ೩೦-೧೬. ಪುತ್ರಮಗ್ರವಃ ಪರಾವೃಕ್ತಂ—ವಿತನ್ನಾ ಮ್ನಾಃ ಪುತ್ರಂ
 ,, ೬- ೨- ೫. ಸಮಗ್ರವೋ ನ ಸಮನೇಷು—ನದ್ಯಃ
 ,, ೯- ೧- ೮. ತವಿಾಂ ಹಿನ್ವಂತ್ಯಗ್ರವಃ—ಅಂಗುಲಯಃ
 ,, ೯- ೬೬- ೯. ಮೃಜಂತಿ ತ್ವಾ ಸಮಗ್ರವಃ—ಅಂಗುಲಯಃ

ಹೀಗೆ, ೪-೧೯-೯; ಮತ್ತು ೪-೩೦-೧೬. ಈ ಎರಡು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅಗ್ರಗಾಮಿ ಸ್ವಭಾವವಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ರವಃ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಈ ಸ್ವಭಾವವು ಅಂಗುಲ ಮತ್ತು ನದೀ ಎರಡಕ್ಕೂ ಇರುವುದು. ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನ ಪಿಸಲು ಮುಂದಾಗಿ ಹೋಗಿ ಕಾರ್ಯ ತತ್ಪರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಗುಲಿಗಳು ಅಗ್ರವಗಲಾಗುವುವು. ನಿಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಗಿ ಹೋಗಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ನದಿಗಳೂ ಅಗ್ರವಗಲಾಗುವುವು. ಇದು ಆಯಾ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಯಣರು ಹೇಳಿರುವ ವಿವರಣೆ. ಇದಲ್ಲದೇ, 'ವೇತ್ಯಗ್ರಜನಿವಾನ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಗ್ರ ಶಬ್ದವು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಸದ್ಯಃ ಆ ಪದದ ವಿವರಣೆಯು ಅಪ್ರಕೃತ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಯಣರ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಲ್ಲದೇ, ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಅಗ್ರಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಲಿ, ನಿರ್ದೇಶವಾಗಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅಗ್ರವಃ ಪುತ್ರಂ ಪರಾವೃಕ್ತಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಾ ಎಂಬುವಳ ಪುತ್ರ ಎಂಬರ್ಥವಲ್ಲದೇ ಬೇರೆಯಾವುದಾದರೂ ಅರ್ಥವು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದೇ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಶ್ರುತಿನಾಕೃತ್ಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಗ್ರವಃ, ಪರಾವೃಕ್ತಂ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಸಾಯಣರು ಉದ್ಧರಿಸಿರುವ ಋ. ಸಂ. ೪-೧೯-೯ ನೇ ಮಂತ್ರದ ವಮ್ರೀ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನಿರಬಹುದನ್ನು ವಿವರಿಸಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪರಾ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗದೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವ ವೃಜ್ ಧಾತುವಿಗೆ ಪರಿತ್ಯಜಿಸು, ದೂರ ತಳ್ಳು, ಅಥವಾ ಹಿಂತಿರುಗಿಸು ಇತ್ಯಾದ್ಯರ್ಥಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಸ ಈಂ ವೃಷಾ ನ ಘೇನಮಸ್ಯದಾಜೌ ಸ್ಮದಾ ಪರೈದಸ ದಭ್ರಜೇತಾಃ |

ಸರತ್ವದಾ ನ ದಕ್ಷಿಣಾ ಪರಾವೃಜ್ ನ ತಾ ನು ಮೇ ಪೃಶನ್ಯೋ ಜಗೃಭ್ರೇ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೬೧-೮)

ಎಂಬಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಥವಾಗಿ ದತ್ತವಾದ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ (ಅಥವಾ ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿ) ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಮುಂದಿಡಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ನಾಭಾನೇದಿಷ್ಟನ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಪರಾವೃಜ್ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪರಾವರ್ತಯಿತಾ ಸನ್ ಎಂದು ಯಾವ ರೀತಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿದೆಯೋ ಅದೇ ರೀತಿ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧ್ಯವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು. ಇದೇ ರೀತಿ ಪರಾವೃಜ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಈ ಅರ್ಥವೇ ಸಹಜವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಯಾಭಿಃ ಶುಚೀರ್ಭಿರ್ವೃಷಣಾ ಪರಾವೃಜಂ ಪ್ರಾಂಧಂ ಶ್ರೋಣಂ ಚಕ್ಷುಃ ಏತನ್ವೇ ಕೃಥಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೨-೮)

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಕುಂಟಿನಾಗಿದ್ದ ಪರಾವೃಜನೆಂಬ ಋಷಿಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು ಎಂಬ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ಈ ಋಕ್ಕಿನ ವಿಶೇಷವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಾವೃಜ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ನಂತರ ಸ್ತಂಧಸ್ವಾಮಿಗಳ ವಿವರಣೆಯು ಸಾಯಣರ ವಿವರಣೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ತೋರಿಸಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಈ ವಿವರಣೆಯು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಆ ಎರಡು ವಿವರಣೆಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

“ ಪರಾವೃಜಂ—ವೃಜೀ ವರ್ಜನೇ | ಪರಾವೃಣಕ್ತಿ ತಪಸಾ ಸಾಸಂ ವಿನಾಶಯತೀತಿ ಪರಾವೃಕ್ ”
ತನ್ನ ತಪೋಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಪಾಪವನ್ನು ದೂರಮಾಡುವುದರಿಂದ ಈ ಋಷಿಗೆ ಪರಾವೃಜನೆಂದು ಹೆಸರು ಎಂದು ಸಾಯಣರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಸ್ತಂಧಸ್ವಾಮಿಗಳು ಪರಾವರ್ಜಿತಂ ಪರಿತ್ಯಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ಎಂದರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಅಂಕಿತನಾಮವೆಂದು ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಅಂಗ್ಲವ್ಯಾಖ್ಯಾಕಾರರೂ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—Macdonell and Keith ಎಂಬುವರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವ Vedic Index ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ಪದದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ Paravraj is a term found in four passages of the Reg-Veda, (೧-೧೧೨-೮ ; ೨-೧೩-೧೨ ; ೨-೫-೨ ; ೧೦-೬೧-೮), in all of which, it refers to a person in a forlorn Condition, while one of them also speaks of him as going south. Sayana's View that the Word is a proper name is most unlikely, while Grassman's explanation of it as cripple is still less probable Roth's interpretation of it as “ exile ” seems clearly right in the passage.”

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪರಾವೃಜಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಅವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಸಾಯಣರು ಹೇಳುವಂತೆ ಅಂಕಿತನಾಮವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪರಿತ್ಯಕ್ತನಾದ ಪುರುಷನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದೇ ಹೊರತು ಪರಾವೃಜನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ, ಆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ “ ಪರಿತ್ಯಾಗ ” ಅಥವಾ “ ಪ್ರದೇಶತ್ಯಾಗ ” ಎಂದರ್ಥವು ಸಹಜವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಇತರ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳೂ ಸಹ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ. ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೇ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸುವುವು. ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಸ್ತಂಧಸ್ವಾಮಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅರ್ಥವೇ ಮುಂದೆಯೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಮುಂದಿನ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಆ ಭಾಷ್ಯದ ಸಹಾಯವಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಅನೇಕ ಸಂದಿಗ್ಧಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ವಿಶದವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದುದರಿಂದ, ಪರಾವೃಜ್ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪರಿತ್ಯಕ್ತ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಆಗ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮೂತ್ರದ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಈ ಪರಾವೃಕ್ತನು ಅಗ್ರಿನಿನ ಪುತ್ರನೆಂದ ರೇನರ್ಥ ಎಂಬಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಪರಾವೃಕ್ತನಿಗೂ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಎರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ಮುಖದ (ಯಜ್ಞದ) ಶಿರಶ್ಚೇದನ, ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯ ಪರಾವೃಕ್ತತ್ವ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಮುಖದ ಶಿರಶ್ಚೇದನದ ಸನ್ನಿವೇಶವು ವಮ್ನಿರೂಪನಾದ ಇಂದ್ರನೇ ಈ ಪರಾವೃತ್ತನನ್ನು ವಮ್ನಿಗಳ ಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದನು ಎಂಬ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಇಂದ್ರನು ಯಾವ ಮುಖದ ಶಿರವನ್ನು ಭೇದಿಸಿದನೋ ಅದೇ ಸೂರ್ಯಾತ್ಮಕವಾಯಿತು. ಪುನಃ ಅದೇ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಇಂದ್ರನೇ ಕರೆತಂದು ಯಜ್ಞಭಾಗಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡಂಶಗಳೂ ಸೂಚಿತವಾಗಿವೆ.

ತ್ವಂ ಮುಖಸ್ಯ ದೋಧತಃ ಶಿರೋಽವ ತ್ವಚೋ ಭರಃ |

ಅಗಚ್ಛಃ ಸೋಮಿನೋ ಗೃಹಂ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೧೭೧-೨)

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಭೀತಿಗೊಂಡುದೂ ಅವರಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಪಲಾಯನಮಾಡಿದುದೂ ಆದ ಯಜ್ಞದ ಶಿರವನ್ನು ನೀನು ಅದರ ಚರ್ಮದಿಂದ ಬೇರೆಮಾಡಿ ತಂದೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮುಖದ ಶಿರಶ್ಚೇದನವೂ, ಪುನಃ ಮುಖದ ಅದೇ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಇಂದ್ರನು ವಾಪಸ್ಸು ತಂದುದೂ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಮುಖದ ಶಿರಸ್ಸೇ ಸೂರ್ಯನು, ಆ ಸೂರ್ಯನನ್ನೇ ಪುನಃ ಇಂದ್ರನು ಕರೆತಂದು ಯಜ್ಞಭಾಗಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

ತ್ವಂ ತ್ಯಮಿಂದ್ರ ಸೂರ್ಯಂ ಪಶ್ಚಾ ಸಂತಂ ಪುರಸ್ಕೃಥಿ |

ದೇವಾನಾಂ ಚಿತ್ತಿರೋ ವಶಂ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೧೭೧-೪)

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಮರೆಯಾಗಿ ಹೋಗಿ ಯಾರ ಅರಿವಿಗೂ ತಿಳಿಯದಿದ್ದ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕರೆತಂದು ನಮ್ಮ ಪೂಜಾರ್ಹನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು ಎಂದಿರುವ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗಿರುವ ಎಂದರೆ ಪರಾವೃತ್ತನಾದ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆತರಲು ಇಂದ್ರನೇ ಸಮರ್ಥನೆಂಬಂಶವು ತಿಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಮುಖದ ಶಿರಶ್ಚೇದನವಾಯಿತೋ ಅದೇ ಮುಖದ ಶಿರಸ್ಸೇ ಸೂರ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ (ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿತ್ಮಕವಾದ ಸೂರ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ) ಪರಾವೃತ್ತವಾಯಿತು ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಈ ಪರಾವೃತ್ತನು ಅಗ್ನಿವಿನ್ ಪುತ್ರನು ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅರಿಯಬೇಕಾದ ಅಂಶ.

ಮೇಲೆ ಸೂಚಿತವಾದ ಮುಖದ ಶಿರಶ್ಚೇದನದ ಸನ್ನಿವೇಶವು ಪಂಚವಿಂಶಬ್ರಾಹ್ಮಣ (೭-೫-೬); ತೈತ್ತಿರೀಯಾ ರಣ್ಯಕ (೫-೧-೧-೫); ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣ (೧೪-೧-೨-೧೭) ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ವಿವರವನ್ನು ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. (ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತಾ ಭಾಗ ೧೨, ಪುಟ 486-489) ಮತ್ತು ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಗ್ಯ, ಘರ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ, ಪೂಜ್ಯವೂ ಆದ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಸೋಮಾತ್ಮಕನೂ, ಮುಖಾತ್ಮಕನೂ ಆದ ಯಾವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶಿರಸ್ಸು ಭಿನ್ನವಾಯಿತೋ, ಯಾವುದು ಪ್ರವರ್ಗ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತೋ ಅದೇ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲದೇ ಬೇರೆಯಲ್ಲ.

“ ಸಂವತ್ಸರ ಏಷ ಯ ಏಷ ತಸತ್ಯೇಷ ಉ ಪ್ರವರ್ಗ್ಯಃ ”

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೧೪-೧-೨-೧೪)

ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಸೂರ್ಯನೇ ಪ್ರವರ್ಗ್ಯವು. ಪ್ರವರ್ಗ್ಯರೂಪವಾದ ಈ ಸೂರ್ಯನೇ ಪರಾವೃಕ್ಷನಾದವನು. ಪರಾವೃಕ್ಷನಾದ ಈ ಸೂರ್ಯರೂಪದ ಪ್ರವರ್ಗ್ಯವನ್ನೇ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಪುನಃ ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಆ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೨-೮ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ “ಯಾಭಿಃ ಶಚೀಭಿರ್ವೃಷಣಾ ಪರಾವೃಜಂ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಪರಾವೃಜನನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿ ಪೂಜಾರ್ಹನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಸೂರ್ಯರೂಪನಾದ ಈ ಪ್ರವರ್ಗ್ಯವು ಪರಾವೃಕ್ಷವಾದುದು ಹೇಗೆ ಅದನ್ನು ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಪುನಃ ಸಂಪಾದಿಸಿದುದು ಹೇಗೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಸಹ ಹಿಂದೆ (ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತಾ, ಭಾಗ ೧೨, ಪುಟ 486-487) ತಿಳಿಸಿದೆ. “ಯಜ್ಞೋ ವೈ ದೇವೇಭ್ಯ ಉದಕ್ರಾಮತ್” (ಐ. ಬ್ರಾ. ೧-೧೮) ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವಂತೆ, ಯಜ್ಞಶಿರಸ್ಸಾದ ಪ್ರವರ್ಗ್ಯದ ಪರಾವೃಕ್ಷತ್ವವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಾಗಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಯಾವ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದೆಯೋ, ಅದೇ ರೀತಿ ಅಗ್ನಿಯ ಪರಾವೃಕ್ಷತ್ವವೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ದೇವತೆಗಳು ಮರೆಯಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲು ಇಂದ್ರನನ್ನು ದೂತನನ್ನಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಇಂದ್ರನು ಅಗ್ರಾ ಪುತ್ರನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದು ಅವನು ಪುನಃ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು ಎಂದಿರುವ ವಿಷಯವೇ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರಬಹುದು.

ಅಗ್ನೇಶ್ತ್ರಯೋ ಜ್ಯಾಯಾಗ್ಂಸೋ ಭ್ರಾತರ ಅಸನ್ನೇ ದೇವೇಭ್ಯೋ ಹವ್ಯಂ ವಹಂತೇ
ಪ್ರಾಮಾಯಂತ ಸೋಽಗ್ನಿರಬಿಭೇದಿತ್ಥಂ ವಾವ ಸ್ಯ ಅರ್ತಮಾರಿಷ್ಯತೀತಿ ಸ ನಿಲಾಯತ
ಸೋಽಪಃ ಪ್ರಾವಿಶತ್ |

(ತೈ. ಸಂ. ೨-೬-೬-೧)

ಅಗ್ನಿಯ ಮೂರು ಜನ ಭ್ರಾತೃಗಳೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ವಹಿಸುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರಾಂತರಾಗಿ ನಷ್ಟರಾದರು. ಅಗ್ನಿಯು ತನಗೂ ಅದೇ ಅವಸ್ಥೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಬಹುದೆಂದು ಭೀತಿಗೊಂಡು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆವಿಶುಕೊಂಡು ಮರೆಯಾದನು. ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯ ಪರಾವೃಕ್ಷತ್ವ ಪುನಃ ಇವನು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಇವನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು “ಮಹತ್ತದುಲ್ಬಂ ಸ್ಥವಿರಂ” ಎಂಬ ಸೂಕ್ತದಿಂದ (ಋ. ಸಂ. ೧೦-೫೧) ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಅಗ್ರವಃ ಪುತ್ರನಾದುದು ಹೇಗೆಂದರೆ, ಇವನು ಉದಕಜನಿತನಾದುದರಿಂದ ಅಪಾನಸಾತ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು. ಅಪ ಏವೇದಮಗ್ರ ಅಸುಃ (ಬೃ. ಉ. ೫-೫-೧) ಸಕಲ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಗ್ರವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ನೀರಿಗೆ ಅಗ್ರಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿರಲು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದಲೇ ನದಿಗಳಿಗೆ ಅಗ್ರಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿರುವುದು ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ (ಋ. ಸಂ. ೪-೧೯-೭ ಇತ್ಯಾದಿ). ಅಗ್ನಿಯು ಇಂತಹ ಅಗ್ರವಿನ ಪುತ್ರನು ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಯೇ ಅಗ್ನಿಯೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಸಹ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದೆ (ಶ. ಬ್ರಾ. ೬-೧-೧-೧೧)

ಈ ರೀತಿ, ಸ್ಥಳಾಂತರದಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗುವುದರಿಂದಾಗಲಿ, ಅಥವಾ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಶಿರಶ್ಚೇದನಾದಿಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯಾಂಗಗಳು (ಮುಖ್ಯ ತತ್ತ್ವವು) ಮರೆಯಾಗುವುದರಿಂದಾಗಲಿ ಪರಾವೃಕ್ಷತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಬಹುದು. ಶೀರ್ಷಾ ಪರಾ ವರ್ಕ್ (ಋ. ಸಂ. ೧೦-೮-೯) ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ. ತಿರಸ್ಕೃತವಾದುದು, ಪರಿತ್ಯಕ್ತವಾದುದು, ಎಂಬರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಈ ಪದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುತ್ತದೆ. ಪರಿತ್ಯಕ್ತ

ವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಪುನಃ ಪೂಜ್ಯನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು, ಎಂಬ ವರ್ಣನವೂ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಅರಮಯಃ ಸರಪಸ್ತರಾಯ ಕಂ ತುರ್ವೀತಯೇ ಚ ವಯ್ಯಾಯ ಚ ಸ್ತುತಿಂ |

ನೀಚಾ ಸಂತಮುದನಯಃ ಪರಾವೃಜಂ ಪ್ರಾಂಧಂ ಶ್ರೋಣಂ ಶ್ರವಯನ್ತಾಸ್ತುಕಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೨-೧೩-೧೨)

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಂಧನೂ, ಶ್ರೋಣನೂ (ಕುಂಟನೂ) ಆದ ಪರಾವೃಜನು ಇಂದ್ರನಿಂದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದಿದೆ. ಇವನು ಯಾರು? ಎಂಬುದೇ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಸಾಯಣರು ಪರಾವೃಜನೆಂಬ ಋಷಿಯೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಅಂಕಿತನಾಮ. ನಾಗರಲು ಕಾರಣವಿಲ್ಲವೆಂದು ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಪರಾವೃಜಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೇನು? ಅಂಧ, ಶ್ರೋಣ, ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವೇನು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪರಾವೃಜ, ವಶ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳಿಂದ ಯಾರು ಯಾರು ರಕ್ಷಿತರಾದರೆಂದು ಹೇಳಿದೆಯೋ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಇಂದ್ರನಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಿತರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಮೇಲೆ ೧-೧೧೨-೮ ರಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಪರಾವೃಜನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದಂತೆಯೇ, ೧-೧೧೨-೧೦ ರಲ್ಲಿ ವಶನೆಂಬುವನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದರೆಂದಿದೆ. ಅದೇ ವಶನು ಇಂದ್ರರಕ್ಷಿತನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. “ಮದಂತೀಂದ್ರಗೋಪಾಃ || ಪ್ರತೀಚೀ ವಶಮಶ್ವಂ” (ಋ. ಸಂ. ೮-೪೬-೩೨, ೩೩) ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಶಶಬ್ದವು ಸೂರ್ಯನಿರ್ದೇಶಕ ವಾದ ಪದವಾಗಿದೆ. ೧-೧೧೨-೧೦ ರಲ್ಲಿ ಅದೇ ರೀತಿ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ವಶಶಬ್ದಸೂಚಿತವಾದ ಅದಿತ್ಯನೇ ಪರಾವೃಜಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೂ ಆದರೆ, ಅವನಿಗೆ ಅಂಧತ್ವವೂ, ಶ್ರೋಣತ್ವವೂ ಹೇಗೆ? ತಮಸಾ ಅಪಗೋಷ್ಟಮ್ ; ಗುಹಾ ಹಿತಂ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಅದಿತ್ಯನ ಅಂಧತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಅಪಾದ್ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಸೋಮ, ಸೂರ್ಯ, ಅಗ್ನಿ ಈ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳೂ ಮುಖಾತ್ಮಕಗಳು. ಮುಖವೇ ವಿಷ್ಣುವು. ಆದುದರಿಂದ ಸೋಮ, ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಈ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಪರಾವೃಕ್ತರಾದವರು. ಇವರನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಯಜ್ಞಭಾಗಿಗಳಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಮತ್ಸವನ್ನು ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ನಿಧೀಯಮಾನಮಪಗೋಷ್ಟಮಪು ಪ್ರ ಮೇ ದೇವಾನಾಂ ವ್ರತಸಾ ಉವಾಚ |

ಇಂದ್ರೋ ವಿದ್ವಾ ಅನು ಹಿ ತ್ವಾ ಚಚಕ್ಷ ತೇನಾಹಮಗ್ನೇ ಅನುಶಿಷ್ಯ ಆಗಾಂ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೩೨-೬)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಅಂಶವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲೂ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಕೆಲವು ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಪರಾಜ್ಞುಖನಾಗಿ ಓಡಿಹೋಗಿ ಅವಿತುಕೊಂಡ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರಬಹುದು. ಅವನೇ ಅಗ್ರಪುತ್ರನಾಗಬಹುದು. ಅಗ್ರಗಾಮಿಯಾದ ಉದಕದ ಪುತ್ರನೆಂದಾಗಲಿ, ಅಥವಾ ಕರ್ಮತತ್ಪರವಾದ ಅಂಗುಲಿಗಳ ಪುತ್ರನೆಂದಾಗಲಿ ಆಗಬಹುದು. ಅಥವಾ ಈ ಪರಾವೃಕ್ತನು ಸೂರ್ಯನಾಗಬಹುದು, ಎಂದು ಉದ್ಭೂತ ವಾದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಊಹಿಸಿ ಹೇಳಬಹುದೇ ಹೊರತು ಇದಮಿತ್ಥಂ ಎಂದು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತ ತ್ಯಾ ತುರ್ವಶಾಯದೂ ಅಸ್ನಾತಾರಾ ಶಚೀಪತಿಃ |

ಇಂದ್ರೋ ವಿದ್ವಾನ್ ಅಸಾರಯತ್ || ೧೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತ | ತ್ಯಾ | ತುರ್ವಶಾಯದೂ ಇತಿ | ಅಸ್ನಾತಾರಾ | ಶಚೀಪತಿಃ |

ಇಂದ್ರಃ | ವಿದ್ವಾನ್ ಅಸಾರಯತ್ || ೧೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತಾಪಿ ಚ ಅಸ್ನಾತಾರಾಸ್ನಾತಾರೌ ಯಯಾತಿಶಾಪಾದನಭಿಷಿಕ್ತೌ ತ್ಯಾ ತ್ಯಾ ತೌ ಪ್ರಸಿದ್ಧೌ ತುರ್ವಶಾಯದೂ ತುರ್ವಶನಾಮಾನಂ ಯದುನಾಮಕಂ ಚ ರಾಜಾನ್ ಶಚೀಪತಿಃ ಕರ್ಮಣಾಂ ಪಾಲಕಃ | ಯದ್ವಾ | ಶಚೀಂದ್ರಸ್ಯ ಭಾರ್ಯಾ | ತಸ್ಯಾಃ ಪತಿರ್ಭರ್ತಾ ವಿದ್ವಾನ್ ಸಕಲಮಪಿ ಜಾನನ್ನಿಂದ್ರೋಽಸಾರಯತ್ | ಅಭಿಷೇಕಾರ್ಹವಕರೋತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | ಅಸ್ನಾತಾರಾ—(ಯಯಾತಿ ಶಾಪದಿಂದ) ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕರಹಿತರಾದವರೂ | ತ್ಯಾ—ಪ್ರಸಿದ್ಧರೂ ಆದ | ತುರ್ವಶಾಯದೂ—ತುರ್ವಶ ಮತ್ತು ಯದು ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ರಾಜರನ್ನು | ಶಚೀಪತಿಃ—ಕರ್ಮಪಾಲಕನೂ | ವಿದ್ವಾನ್—ಸಕಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದವನೂ ಆದ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ಅಸಾರಯತ್—ಅವರನ್ನು ಅಭಿಷೇಕಾರ್ಹರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಯಾತಿ ಶಾಪದಿಂದ ಅಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಅನರ್ಹರಾದವರೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧರೂ ಆದ ತುರ್ವಶ ಮತ್ತು ಯದು ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ರಾಜರನ್ನು ಕರ್ಮಪಾಲಕನೂ, ಸಕಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದವನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು ಅವರನ್ನು ಅಭಿಷೇಕಾರ್ಹರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು.

English Translation.

The lord of acts, the wise Indra, has borne across (their difficulties), Turvasas and Yadu, when denied inauguration.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ತುರ್ವಶಾಯದೂ—ಯದು ಇತ್ಯಾದೀನಿ ಪಂಚಮನುಷ್ಯನಾಮಾನಿ | ಯದು, ತುರ್ವಶ, ದ್ರುಹ್ಯ, ಅನು ಮತ್ತು ಪೂರು ಇವು ಐದೂ ಮನುಷ್ಯನಾಮಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯದುವೆಂಬ ಗುಂಪಿನವರು ಯಾವಾಗಲೂ

ಇತರರಿಗೆ ಅಹಿಂಸಕರಾಗಿದ್ದವರು, ಯದುಷು, ನಿಯತೇಷು, ಪರೇಷಾಂ ಅಹಿಂಸಕೇಷು | ಎಂದು ಸಾಯಣರು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೆಸರೂ ಆಗಬಹುದು; ಅಥವಾ ಒಂದು ಗುಂಪಿನ ಹೆಸರೂ ಆಗಬಹುದು. ಯದುವೆಂಬ ರಾಜನ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಯದುವೆಂಬ ಒಂದು ಗುಂಪಿನ ಹೆಸರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ತುರ್ವಶೇಷು—ತುರ್ವಶ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಸಹ ವ್ಯಕ್ತಿನಾಮವಾಗಿಯೂ ಸಂಘನಾಮವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಯಣರು **ಹಿಂಸಕೇಷು ಮನುಷ್ಯೇಷು** ಹಿಂಸಕರಾದ ಮಾನವರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಎಂದ **ತುರ್ವಶರ** ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. **ಯದು** ಮತ್ತು **ತುರ್ವಶ** ಎಂಬ ಎರಡು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹೆಸರು ಬರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ರಾಜರ್ಷಿಗಳೆಂದೂ ಇಂದ್ರಾಕ್ಷಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದವರೆಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. **ಯದುಷು, ತುರ್ವಶೇಷು** ಎಂದು ಬಹುವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದು ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಇದೊಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಅಗ್ನಿನಾ ತುರ್ವಶಂ ಯದುಂ ಪರಾವತ ಉಗ್ರಾದೇವಂ ಹವಾಮಹೇ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೩೬-೧೮)

ತ್ವನಾವಿಥ ನರೈಂ ತುರ್ವಶಂ ಯದುಂ ತ್ವಂ ತುರ್ವೀತಿಂ ವಯೈಂ ಶತಕ್ರತೋ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೫೪-೬)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಯುಗಳಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ರಾಜರ್ಷಿಗಳೂ ಅಗ್ನಿಯ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರನ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದುದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ತುರ್ವಶನ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾಹಸಕೃತ್ಯವು ಸುದಾಸನೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿದುದು.

ಪುರೋಳಾ ಇತ್ತುರ್ವಶೋ ಯಕ್ಷುರಾಸೀದ್ರಾಯೇ ಮತ್ಸ್ಯಾಸೋ ನಿಶಿತಾ ಅಸಿವ |

ಶ್ರುಷ್ಟಿಂ ಚಕ್ರಭೃಗೃವೋ ದ್ರುಹ್ಯವಶ್ಚ ಸಖಾ ಸಖಾಯಮತರದ್ವಿಷೂಚೋಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೭-೧೮-೬)

ಎಂಬ ಋಕ್ಯಿನಲ್ಲಿ **ತುರ್ವಶನ** ಯುದ್ಧವು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ತುರ್ವಶನು ಇಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದನೇ ಅಥವಾ ನಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆದನೇ ಎಂಬುದೇ ವಿಶದವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಾಯಣರು ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ತುರ್ವಶನು ಇಂದ್ರನ ಸಖನಾದ ಸುದಾಸನೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಇಂದ್ರನು ತುರ್ವಶನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನು ಎಂದೂ, ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ತುರ್ವಶನಿಗೂ ಅವನ ವಿರೋಧಿಗಳಿಗೂ ಯುದ್ಧವು ಸಂಭವಿಸಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಸಖನಾದ ತುರ್ವಶನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದನೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಋಕ್ಯಿನ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ವಿಶದವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದೇ ರೀತಿ ಯದು ಮತ್ತು ತುರ್ವಶ ಇಬ್ಬರೂ ಸಹ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಪರಾಜಯವನ್ನು ಪಡೆದುದಾಗಿ,

ಪುರಃ ಸದ್ಯ ಇತ್ಥಾ ಧಿಯೇ ದಿವೋದಾಸಾಯ ಶಂಬರಂ |

ಅಥ ತೈಂ ತುರ್ವಶಂ ಯದುಂ ||

(ಋ. ಸಂ. ೯-೬೧-೨)

ಎಂಬ ಋಕ್ನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಸಖನಾದ ದಿವೋದಾಸನಿಗಾಗಿ ಯದುವನ್ನೂ ತುರ್ವಶನನ್ನೂ ನಿಗ್ರಹಿಸಿದುದಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ,

ಪ್ರಯತ್ನಮುದ್ರಮತಿ ಶೂರ-ಪರ್ಷಿ ಪಾರಯಾ ತುರ್ವಶಂ ಯದುಂ ಸ್ವಸ್ತಿ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೭೪-೯)

ಉತ ತ್ಯಾ ತುರ್ವಶಾಯದೂ ಅಸ್ನಾತಾರಾ ಶಚೀಪತಿಃ |

ಇಂದ್ರೋ ವಿಡ್ವಾ ಅಪಾರಯತ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೪-೩೦-೧೭)

ತ್ವನುಪೋ ಯದನೇ ತುರ್ವಶಾಯಾರಮಯಃ ಸುದುಘಾಃ ಪಾರ ಇಂದ್ರ |

(ಋ. ಸಂ. ೫-೩೧-೮)

ಮಹತ್ತೇ ವೃಷ್ಟೋ ಅಭಿಚಕ್ಷ್ಯಂ ಕೃತಂ ಪತ್ಯೇನು ತುರ್ವಶಂ ಯದುಂ |

(ಋ. ಸಂ. ೮-೪-೭)

ಇತ್ಯಾದ್ಯನೇಕ ಋಕ್ಯುಗಳಲ್ಲಿ ಯದು ಮತ್ತು ತುರ್ವಶರಿಬ್ಬರೂ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದ ವಿಷಯವು ಹೇಳಿದೆ.

ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರುಗಳು ಬಂದಾಗೆಲ್ಲಾ ಇವೆರಡೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂತತಿಯೆಂದೂ ಮತ್ತು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಿಗೂ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತೆಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ತ್ರಿಂಶಚ್ಛತಂ ವರ್ಮಿಣ ಇಂದ್ರ ಸಾಕಂ ಯವ್ಯಾವತ್ಯಾಂ ಘುರುಹೂತೇ ಶ್ರವಸ್ಯಾ |

ವೃಚೀವಂತಃ ಶರವೇ ಪತ್ಯಮಾನಾಃ ಪಾತ್ರಾ ಭಿಂದಾನಾ ನೈರ್ಥಾನ್ಯಾಯನ್ ||

ಯಸ್ಯ ಗಾನಾವರುಷಾ ಸೂಯವಸ್ಯಾ ಅಂತರೂ ಷು ಚಿರಶೋ ರೇರಿಹಾಣಾ |

ಸ ಸ್ಯಂಜಯಾಯ ತುರ್ವಶಂ ಪರಾದಾಪ್ತ್ಯಚೀವತೋ ದೈವತಾತಾಯ ಶಿಕ್ಷನ್ ||

(ಋ. ಸಂ. ೬-೨೭-೬, ೭)

ಎಂಬ ಋಕ್ಯುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಂದ ವೃಚೀವತ್ಸಂತತಿಯೂ ತುರ್ವಶ ಸಂತತಿಯೂ ಸಹ ಒಂದೇ ವಂಶದ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳೆಂದು Zimmer ಎಂಬ ಪಂಡಿತನು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಆ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳೂ ಒಂದೇ ವಂಶದ ಹೆಸರುಗಳೆಂದು ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವೆರಡೂ ಸಮಾಸ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಮತ್ತು

ಶೋಣಃ ಪಾತ್ರಾ ಸಹ ಈಜೇ ಪಾಂಚಾಲೋ ರಾಜಾ ತದೇತದ್ಗಾಥಯಾಭಿಗೀತಂ ಪಾತ್ರಾಸಹೇ
ಯಜಮಾನೇಶ್ವನೇಧೇನ ತೌರ್ವಶಾಃ |

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೧೩-೫-೪-೧೬)

ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯದಿಂದ ತುರ್ವಶರು ಪಾಂಚಾಲರ ಸಖರೆಂದೂ ಅವರ ಯಾಗಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಮಾಡಿದರೆಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ತುರ್ವಶರ ಯುದ್ಧವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಪರುಷ್ಣೀ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿದರೆಂದು (ಋ. ಸಂ. ೭-೧೮)

ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಎನ್ನುವುದು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇತರ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಪತ್ತೆಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ದಾಟಿದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಯದುಗಳಿಗೂ ಇವರಿಗೂ ಇರತಕ್ಕ ಸಂಬಂಧ ವಾವುದೆಂಬುದನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತ ತ್ಯಾ ಸದ್ಯ ಆರ್ಯಾ ಸರಯೋರಿಂದ್ರ ಪಾರತಃ |

ಅರ್ಣಾಚಿತ್ರರಥಾವಧೀಃ || ೧೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತ | ತ್ಯಾ | ಸದ್ಯಃ | ಆರ್ಯಾ | ಸರಯೋಃ | ಇಂದ್ರ | ಪಾರತಃ |

ಅರ್ಣಾಚಿತ್ರರಥಾ | ಅವಧೀಃ || ೧೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತಾಪಿ ಚ ಸದ್ಯಃ ಸಪದಿ ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ತ್ಯಾ ತ್ಯಾ ತಾನಾರ್ಯಾರ್ಯಾನಾರ್ಯತ್ವಾಭಿಮಾ-
ನಿನೌ ಸಂತಾವಪಿ | ಇಂದ್ರವಿಷಯಭಕ್ತಿಶ್ರದ್ಧಾರಹಿತಾವಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಸರಯೋಃ ಸರಯ್ವಾ ನದ್ಯಾಃ ಪಾರತಃ
ಪಾರೇ ತೀರೇ ವಸಂತಾವರ್ಣಾಚಿತ್ರರಥಾ ಅರ್ಣನಾಮಕಂ ಚಿತ್ರರಥನಾಮಕಂ ಚ ರಾಜಾನಾವಧೀಃ |
ಅಹಿಂಸೀಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತ್ಯಾ—ಪ್ರಸಿದ್ಧರೂ | ಆರ್ಯಾ—ಆರ್ಯರ ಗುಂಪಿಗೆ
ಸೇರಿದರೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಆರಾಧಿಸದಿದ್ದವರೂ | ಸರಯೋಃ—ಸರಯೂ ನದಿಯ | ಪಾರತಃ—ದಡದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸು
ತ್ತಿದ್ದವರೂ ಆದ | ಅರ್ಣಾಚಿತ್ರರಥಾ—ಅರ್ಣ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರರಥ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ರಾಜರನ್ನು | ಸದ್ಯಃ—ನೀನು
ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದೊಡನೆಯೇ | ಅವಧೀಃ—ಕೊಂದಿದ್ದೀಯೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಆರ್ಯರ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಸಹ ನಿನ್ನನ್ನು ಆರಾಧಿಸದಿದ್ದವರೂ, ಸರಯೂ ನದಿಯ
ದಡದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದವರೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧರೂ ಆದ ಅರ್ಣ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರರಥ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ರಾಜರನ್ನು ನೀನು
ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದೊಡನೇ ನಾಶಮಾಡಿದೆ.

English Translation.

You have slain at once those two Aryas, Arna and Chitraratha, (dwelling) on the opposite (bank) of the Sarayu.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಅರ್ಣಾಚಿತ್ರರಥಾ—ಚಿತ್ರರಥ ಮತ್ತು ಅರ್ಣ ಎಂಬವರು ಆರ್ಯವಂಶದ ರಾಜರು. ಇವರು ತುರ್ವಶ ಮತ್ತು ಯದು ಎಂಬವರೊಡನೆ ಸರಯೂ ನದೀ ದಡದ ಮೇಲೆ ಯುಧಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಇಂದ್ರನು ತುರ್ವಶ ಮತ್ತು ಯದುಗಳ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಅರ್ಣ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರರಥರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅನು ದ್ವಾ ಜಹಿತಾ ನಯೋಽಂಧಂ ಶ್ರೋಣಂ ಚ ವೃತ್ರಹನ್ |

ನ ತತ್ತೇ ಸುಮ್ಮ ಮಷ್ಟವೇ || ೧೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅನು | ದ್ವಾ | ಜಹಿತಾ | ನಯಃ | ಅಂಧಂ | ಶ್ರೋಣಂ | ಚ | ವೃತ್ರಹನ್ |

ನ | ತತ್ | ತೇ | ಸುಮ್ಮಂ | ಅಷ್ಟವೇ || ೧೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವೃತ್ರಹನ್ ವೃತ್ರಸ್ಯ ಹಿಂಸಕೇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಜಹಿತಾ ಜಹಿತೌ ಸರ್ವೈರ್ಬಂಧುಭಿಸ್ತುಕ್ತಾವಂಧಂ ಚಕ್ಷುರ್ಹೀನನೇಕಂ ಶ್ರೋಣಂ ಚ ಸಂಗುಮಸರಂ ಚ ದ್ವಾ ಏತೌ ದ್ವಾವನು ನಯಃ | ಅಂಧಪಂಗುತ್ವ ಪರಿಹಾರೇಣಾನುನೀತವಾನಸಿ | ಹೇ ಇಂದ್ರ ತೇ ತ್ವಯಾ ದತ್ತಂ ತತ್ಸುಮ್ಮಂ ಸುಖಮಷ್ಟವೇ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಕೋಽಪಿ ನ ಪ್ರಭವತೀತಿ ಶೇಷಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವೃತ್ರಹನ್—ವೃತ್ರಹಂತಕನಾದ ಇಂದ್ರನೇ | ಜಹಿತಾ—ಬಂಧುಗಳಿಂದ ತ್ಯಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟವರೂ | ಅಂಧಂ—ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದ ಕುರುಡನಾದವನೊಬ್ಬನೂ | ಶ್ರೋಣಂ ಚ—ಕಾಲಿಲ್ಲದ ಕುಂಟನಾದವನೊಬ್ಬನೂ ಆದ | ದ್ವಾ—ಈ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ | ಅನುನಯಃ—ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದೆ (ಕುರುಡನಿಗೆ ಕಣ್ಣನ್ನೂ ಕುಂಟನಿಗೆ ಕಾಲನ್ನೂ ಬರಮಾಡಿದೆ) | (ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ತೇ—ನಿನ್ನಿಂದ ದತ್ತವಾದ | ತತ್ ಸುಮ್ಮಂ—ಆ ಸುಖವನ್ನು | ಅಷ್ಟವೇ—ಅತಿಕ್ರಮಿಸಲು | ನ—ಇನ್ನಾವುದರಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ವೃತ್ರಹಂತಕನಾದ ಇಂದ್ರನೇ, ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದ ಕುರುಡನೊಬ್ಬನೂ, ಕಾಲಿಲ್ಲದ ಕುಂಟನೊಬ್ಬನೂ ಸಹ ಬಂಧುಗಳಿಂದ ತ್ಯಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ನೀನು ಆ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಕುರುಡನಿಗೆ ಕಣ್ಣನ್ನೂ ಕುಂಟನಿಗೆ ಕಾಲನ್ನೂ ಬರಮಾಡಿದೆ. ಮತ್ತು ನಿನ್ನಿಂದ ದತ್ತವಾದ ಆ ಸುಖವನ್ನತಿಕ್ರಮಿಸಲು ಇನ್ನಾವ ವಿಧವಾದ ಸುಖದಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

English Translation.

Slayer of Vritra, you have restored the (one who was) blind, the (other who was) lame, both abandoned (by their kin) : (it is not possible) to exceed the happiness that is given by you.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಶತಮೃತ್ಮನ್ಮಯೀನಾಂ ಪುರಾಂ ದ್ರೋ ವ್ಯಾಸ್ಯತ್ |

ದಿವೋದಾಸಾಯ ದಾಶುಷೇ || ೨೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಶತಂ | ಅಶ್ವನ್ಮಯೀನಾಂ | ಪುರಾಂ | ಇಂದ್ರಃ | ನಿ | ಆಸ್ಯತ್ |

ದಿವೋದಾಸಾಯ | ದಾಶುಷೇ || ೨೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರೋಶ್ವನ್ಮಯೀನಾಂ ಪಾಷಾಣೈರ್ನಿರ್ಮಿತಾನಾಂ ಪುರಾಂ ಶಂಬರಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನಾಂ ನಗರಾಣಾಂ ಶತಂ ಶತಸಂಖ್ಯಾಕಂ ದಿವೋದಾಸಾಯೈತನ್ನಾಮಕಾಯ ದಾಶುಷೇ ಹವಿರ್ದತ್ತವತೇ ಯಜಮಾನಾಯ ವ್ಯಾಸ್ಯತ್ | ವ್ಯಪ್ತವತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ಶತಂ—ನೂರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಗಳುಳ್ಳವೂ | ಅಶ್ವನ್ಮಯೀನಾಂ—ಬಂಧುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದವೂ ಆದ | ಪುರಾಂ—ಶಂಬರಾಸುರನ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು | ದಾಶುಷೇ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸತಕ್ಕ | ದಿವೋದಾಸಾಯ—ದಿವೋದಾಸನೆಂಬ ಯಜ್ಞಕರ್ತನಿಗಾಗಿ | ವ್ಯಾಸ್ಯತ್—ಉರುಳಿಸಿದನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ನೂರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವೂ, ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದವೂ ಆದ ಶಂಬರಾಸುರನ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಉರುಳಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನ ಪಿಸತಕ್ಕ ದಿವೋದಾಸನೆಂಬ ಯಜ್ಞಕರ್ತನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದನು.

English Translation.

Indra has overturned a hundred stone-built cities for Divodas, the donor of oblations.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅ॒ಸ್ವಾ॑ಪ॒ಯದ್ಧ॑ ಭೀ॒ತಯೇ॑ ಸ॒ಹಸ್ರಾ॑ ತ್ರಿ॒ಶತಂ॑ ಹ॒ಥೈಃ॑ |

ದಾ॒ಸಾನಾ॑ಮಿ॒ಂದ್ರೋ॑ ಮಾ॒ಯಯಾ॑ || ೨೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅ॒ಸ್ವಾ॑ಪ॒ಯತ್ | ದ॒ಭೀ॒ತಯೇ॑ | ಸ॒ಹಸ್ರಾ॑ | ತ್ರಿ॒ಶತಂ॑ | ಹ॒ಥೈಃ॑ |

ದಾ॒ಸಾನಾಂ॑ | ಇ॒ಂದ್ರಃ॑ | ಮಾ॒ಯಯಾ॑ || ೨೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರೋ ಮಾಯಯಾ ಸ್ವಕೀಯಯಾ ಶಕ್ತ್ಯಾ ದಾಸಾನಾಂ ಲೋಕಾನಾಮುಪಕ್ಷಪಯಿತ್ವಾಣಾಂ ರಾಕ್ಷಸಾದೀನಾಂ ತ್ರಿಶತಂ ತ್ರಿಶತ್ಸಂಖ್ಯಾಕಾನಿ ಸಹಸ್ರಾ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ದಭೀತಯೇ ದಭೀತಿನಾಮಕಸ್ಯಾರ್ಥಾಯ ಹಥೈರ್ಹನನಸಾಧನೈರಾಯುಧೈರಸ್ವಾಪಯತ್ | ಅವಧೀತ್ ||

|| ಸ್ತುತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ಮಾಯಯಾ—ತನ್ನ ಪ್ರಜ್ಞಾರೂಪವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ | ದಾಸಾನಾಂ—ಲೋಕನಾಶಕರಾದ ರಾಕ್ಷಸರ | ತ್ರಿಶತಂ ಸಹಸ್ರಾ—ಮುವತ್ತು ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ | ದಭೀತಯೇ—ದಭೀತಿಯೆಂಬ ಆರ್ಯನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಲು | ಹಥೈಃ—ಹನನಸಾಧನವಾದವೂ, ಹರಿತವಾದವೂ ಆದ ಆಯುಧಗಳಿಂದ | ಅಸ್ವಾಪಯತ್—ನಾಶಪಡಿಸಿದನು.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಪ್ರಜ್ಞಾರೂಪವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಲೋಕನಾಶಕರಾದ ಮುನತ್ತು ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯೆಯ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ದಭೀತಿಯೆಂಬ ಆರ್ಯನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಲು ಹನನಸಾಧನವೂ, ಹರಿತವಾದವೂ ಆದ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ನಾಶಪಡಿಸಿದನು.

English Translation.

He put to sleep, by delusion, with his destructive (weapons), thirty thousand of the servile (races) for the sake of Dabhiti.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ದಭೀತಿಂ—ದಭೀತಿಯು ಯೋಧನೆಂದು ಕೆಲವು ಕಡೆಯೂ ಋಷಿಯೆಂದು ಕೆಲವೆಡೆಯೂ ಹೇಳಿದೆ.

ಇಂದ್ರೋ ಧುನಿಂ ಚ ಚುಮುರಿಂ ಚ ದಂಭಯೆಷ್ಟಾ ದ್ವಾಮನಸ್ಯಾ ಶೃಣುತೇ ದಭೀತಯೇ |

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೧೧೩-೯)

ಸ್ವಪ್ನೇನಾಭ್ಯುಷ್ಯಾ ಚುಮುರಿಂ ಧುನಿಂ ಚ ಜಘಂಘ ದಸ್ಯುಂ ಪ್ರ ದಭೀತಿನೂವಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೨-೧೫-೯)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ದಭೀತಿಯನ್ನು ರಾಜರ್ಷಿಯೆಂದೂ ಅವನಿಗಾಗಿ ಇಂದ್ರನು ಚುಮುರಿ ಮತ್ತು ಧುನಿಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿದುದಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿದೆ. ಅವನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಿ ಅರ್ಪಿಸಿದುದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಸ್ವಾಪಯದ್ವಭೀತಯೇ ಸಹಸ್ರಾ ತ್ರಿಂಶತಂ ಹಭೈಃ | ದಾಸಾಸಾನಿಂದ್ರೋ ಮಾಯಯಾ |

(ಋ. ಸಂ. ೪-೩೦-೨೧)

ಅರಜ್ವಾ ದಸ್ಯೂನ್ತು ಮುನಬ್ದಭೀತಯೇ ಸುಸ್ರಾವ್ಯೋ ಅಭವಃ ಸಾಸ್ಯುಕ್ಥೈಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೨-೧೩-೯)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರನು ದಭೀತಿಗಾಗಿ ಮೂವತ್ತು ಸಹಸ್ರ ದಾಸರುಗಳನ್ನು ನಿದ್ರಾವಶರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದುದೂ, ದಸ್ಯುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹಗ್ಗವಿಲ್ಲದೇ ಬಂಧಿಸಿದುದೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಸ ಘೇದುತಾಸಿ ವೃತ್ರಹನ್ತನಾನ ಇಂದ್ರ ಗೋಪತಿಃ |

ಯಸ್ತಾ ವಿಶ್ವಾನಿ ಚಿಚ್ಯುಷೇ || ೨೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಃ | ಘ | ಇತ್ | ಉತ | ಅಸಿ | ವೃತ್ರಹನ್ | ಸಮಾನಃ | ಇಂದ್ರ | ಗೋಪತಿಃ |

ಯಃ | ತಾ | ವಿಶ್ವಾನಿ | ಚಿಚ್ಯುಷೇ || ೨೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತಾಪಿ ಚ ಹೇ ಇಂದ್ರ ಯಸ್ತ್ವಂ ತಾ ತಾನಿ ವಿಶ್ವಾನಿ ಸಮಸ್ತಾನ್ ಶತ್ರುನ್ ಚಿಚ್ಯುಷೇ |
ಪ್ರಚ್ಯಾವಯಃ | ಹೇ ವೃತ್ರಹನ್ ವೃತ್ರಾಣಾಂ ಶತ್ರುಣಾಂ ಹಿಂಸಕೇಂದ್ರ ಗೋಪತಿರ್ಗವಾಂ ಪಾಲಕಃ ಸ
ತ್ವಂ ಸಮಾನಃ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಯಜಮಾನಾನಾಂ ಸಮಃ ಸನ್ ಪ್ರಖ್ಯಾತೋಽಸಿ | ಘೇದಿತಿ ಪೂರಣೌ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ವೃತ್ರಹನ್—ವೃತ್ರಹಂತಕನಾದ | ಇಂದ್ರ—ಇಂದ್ರನೇ | ಗೋಪತಿಃ—ಗೋವುಗಳಿಗೆ ಪಾಲಕನಾದ |
ಯಃ—ಯಾವ ನೀನು | ತಾ—ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ | ವಿಶ್ವಾನಿ—ಸಮಸ್ತ ಅಸುರರನ್ನೂ | ಚಿಚ್ಯುಷೇ—ಕೆಳಕ್ಕೆ
ಉರುಳಿಸಿದೆಯೋ | ಸಃ—ಅಂತಹ ನೀನು | ಸಮಾನಃ—ಸಕಲ ಯಜಮಾನರಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರೀತಿ
ಯುಳ್ಳವನಾಗಿ | ಅಸಿ—ಆಗಿದ್ದೀಯೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ವೃತ್ರಹಂತಕನಾದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಗೋಪಾಲಕನಾದ ಯಾವ ನೀನು ಮೇಲೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಸಮಸ್ತ
ಅಸುರರನ್ನೂ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಉರುಳಿಸಿ ನಾಶಮಾಡಿದೆಯೋ ಅದೇ ನೀನು ಸಕಲ ಯಜಮಾನರಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವಾದ
ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದೀಯೆ.

English Translation.

Slayer of Vritra, you are the same (to all your worshippers) the lord
of cattle, who cast down all these (your enemies).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತ ನೂನಂ ಯದಿಂದ್ರಿಯಂ ಕರಿಷ್ಯಾ ಇಂದ್ರ ಪೌಂಸ್ಯಂ |

ಅದ್ಯಾ ನಕಿಷ್ಕದಾ ಮಿನತ || ೨೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತ | ನೂನಂ | ಯತ್ | ಇಂದ್ರಿಯಂ | ಕರಿಷ್ಯಾಃ | ಇಂದ್ರ | ಪೌಂಸ್ಯಂ |

ಅದ್ಯ | ನಕಿಃ | ತತ್ | ಆ | ಮಿನತ್ || ೨೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತಾಪಿ ಚ ಹೇ ಇಂದ್ರ ಯತ್ಪೌಂಸ್ಯಂ ತ್ವದೀಯಂ ಬಲಮಿಂದ್ರಿಯಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯೋಪೇತಂ
ನೂನಂ ಕರಿಷ್ಯಾಃ | ಕ್ವತವಾನಸಿ ಖಲು | ಅದ್ಯಾದ್ಯತನಃ ಕಕ್ಷಿತ್ತದ್ಬಲಂ ನಕಿರಾ ಮಿನತ್ | ನ
ಹಿಂಸ್ಯಾತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಯತ್—ಯಾವ ನಿನ್ನ | ಪೌಂಸ್ಯಂ—ಪುರುಷ
ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ | ಇಂದ್ರಿಯಂ—ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು | ನೂನಂ—ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ | ಕರಿಷ್ಯಾಃ—
ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆಯೋ | ತತ್—ಆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು | ಅದ್ಯ—ಈಗಿನ ಕಾಲದವರಲ್ಲಿ | ನಕಿಃ—ಯಾರೂ ಕೂಡ |
ಆ ಮಿನತ್—ಹಿಂಸಿಸಲಾರರು.

|| ಭಾನಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಯಾವ ನಿನ್ನ ಪುರುಷಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆಯೋ
ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವವರು ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ.

English Translation.

When, indeed, Indra, you excite your vigorous manhood, there is
no one at the present time who may resist it.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವಾನುಂವಾನುಂ ತ ಆದುರೇ ದೇವೋ ದದಾತ್ವಯಮಾ |

ವಾನುಂ ಪೂಷಾ ವಾನುಂ ಭಗೋ ವಾನುಂ ದೇವಃ ಕರೂಳತೀ ||೨೪||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನಾಮಂ ನಾಮಂ | ತೇ | ಅದುರೇ | ದೇವಃ | ದದಾತು | ಅರ್ಯಮಾ |

ನಾಮಂ | ಪುಷಾ | ನಾಮಂ | ಭಗಃ | ನಾಮಂ | ದೇವಃ | ಕರೂಳತೀ || ೨೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅದುರೇ ಶತ್ರುಣಾಮಾದಾರಯಿತರಿಂದ್ರ ತೇ ತವ ನಾಮಂ ನಾಮಂ ಯದ್ಯದ್ವನನೀಯಂ ಸಂಭಜನೀಯಂ ಧನಮಸ್ತಿ ಲೋಕೇ ತದ್ವಾಮಂ ವಸ್ತರ್ಯಮಾರೀಣಾಂ ನಿಯಮಯಿತ್ಯತನ್ನಮಕೋ ದೇವೋ ದದಾತು | ಪ್ರಯಚ್ಛತು | ತಥಾ ಕರೂಳತೀ ಕೃತ್ತದಂತಃ ಪುಷಾ ಪೋಷಕೋ ದೇವೋ ನಾಮಂ ಧನಂ ದದಾತು | ಭಗೋಽಸಿ ಧನಂ ದದಾತು | ನನು ಕರೂಳತೀತ್ಯೇತತ್ಸಂನಿಹಿತಶ್ಚಾದ್ಭಗ ಇತ್ಯನೇನ ಸಂಬಂಧನೀಯಂ | ಅಥವಾರ್ಯಮಾದೀನಾಂ ತ್ರಯಾಣಾಮಸಿ ವಿಶೇಷಾಃ ಪುಷಾ ವಿಶೇಷಃ ಕಥಂ ಪುಷ್ಣೋ ವಿಶೇಷಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಸಾಕಾಂಕ್ಷತ್ವಾತ್ ನ | ಸಾಂನಿಧ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷಯೋಃ ಸದ್ಭಾವೇಽಸಿ ಯೋಗ್ಯತಾಮಂತರೇಣಾನ್ವಯಾಯೋಗಾತ್ | ತಸ್ಮಾತ್ಪುಷಾ ಪ್ರಸಿಷ್ಟಭಾಗೋಽದಂತಕೋ ಹಿ | ತೈ. ಸಂ. ೨-೬-೪-೫ | ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಷು ಪುಷ್ಣ ಏವಾದಂತಕತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧೀರ್ಯವಹಿತಸ್ಯಾಸಿ ತಸ್ಮೈವ ವಿಶೇಷತ್ವಂ ಯುಕ್ತಂ | ನಾಮಂ ವನನೀಯಂ ಭವತೀತ್ಯಾದಿ ನಿರುಕ್ತಂ | ೬-೩೦ | ಅತ್ರ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅದುರೇ—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೀಳಿ ನಾಶಪಡಿಸತಕ್ಕ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತೇ—ನನಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು | ನಾಮಂನಾಮಂ—ಸಕಲರಿಗೂ ಪೂಜ್ಯವಾದುದು ಆದ ಯಾವ ಯಾವ ಧನವಿದೆಯೋ ಅದನ್ನು | ಅರ್ಯಮಾ—ಅರ್ಯಮನೆಂಬ | ದೇವಃ—ದೇವನು | ದದಾತು—(ನನಗೆ) ಹಂಚಿಕೊಡಲಿ | ಕರೂಳತೀ—ದಂತರಹಿತ ನಾದ | ಪುಷಾ ದೇವಃ—ಪೂಷದೇವನು | ನಾಮಂ—ಪೂಜ್ಯವಾದ ಆ ಧನವನ್ನು (ಹಂಚಿಕೊಡಲಿ) | ಭಗಃ—ಭಗನೆಂಬ ದೇವನೂ ಸಹ | ನಾಮಂ—ಅದ್ಭುತವಾದ ಆ ಧನವನ್ನು (ನನಗೆ ಹಂಚಲಿ)

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೀಳಿ ನಾಶಪಡಿಸತಕ್ಕ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಸಕಲರಿಗೂ ಪೂಜ್ಯನಾದ ನಿನ್ನ ಯಾವ ಯಾವ ಧನವಿದೆಯೋ ಆ ಧನವನ್ನು ಶತ್ರುವನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ದಂಡಿಸತಕ್ಕ ಅರ್ಯಮನೂ, ಕೃತ್ತದಂತನಾದ ಪೂಷನೂ, ಭಗನೂ ಸಹ ನನಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ಹಂಚಿಕೊಡಲಿ.

English Translation.

Destroyer of foes, may the devine Aryaman distribute your precious wealth ; (may) Pushan (bestow it), (may) Bhaga (bestow it); may the toothless deity bestow the desired wealth.

ಮೂವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಕಯಾ ನ ಇತಿ ಪಂಚದಶರ್ಚಂ ದಶಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಮೈಂದ್ರಂ ಗಾಯತ್ರಂ |
ಅಭೀ ಷು ಣ ಇತ್ಯೇಷಾ ಪಾದನಿಚೈನ್ನಾಮ ಗಾಯತ್ರೀ ತ್ರಯಃ ಸಪ್ತಕಾಃ ಪಾದನಿಚೈದಿತಿ ತಲ್ಲಕ್ಷಣಯು-
ಕ್ತತ್ವಾತ್ | ತಥಾ ಚಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ | ಕಯಾ ಪಂಚೋನಾಭೀ ಷು ಪಾದನಿಚೈದಿತಿ || ಸೂಕ್ತವಿನ್ಯ-
ಯೋಗೋ ಲೈಂಗಿಕಃ | ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮೇ ಚಾತುರ್ವಿಂಶಿಕೇಽಹನಿ ಚ ಮಾಧ್ಯಂದಿನೇ ಸವನೇ ಮೈತ್ರಾವ-
ರುಣಸ್ಯ ಕಯಾ ನ ಇತ್ಯಾದ್ಯಸ್ತು ಚಃ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಃ | ಸೂತ್ರೀತಂ ಚ | ಹೋತ್ರಕಾಣಾಂ ಕಯಾ ನಶ್ಚಿತ್ರ-
ಆ ಭುವತ್ | ಅ. ೭-೪ | ಇತಿ || ವರುಣಪ್ರಘಾಸೇಷು ಕಾಯಸ್ಯ ಹವಿಷೋಽನುವಾಕ್ಯಾ ಕಯಾ ನ
ಇತ್ಯೇಷಾ | ತಥಾ ಚ ಸೂತ್ರೀತಂ | ಕಯಾ ನಶ್ಚಿತ್ರ ಆ ಭುವದ್ಧಿರಣ್ಯಗರ್ಭಃ ಸಮವರ್ತತಾಗ್ರೇ ||
ಅ. ೨-೧೭ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಕಯಾ ನ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೂರನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.
ಇದರಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು ; ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು ;
ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ಸು. ಅಭೀ ಷು ಣಃ ಎಂಬ ಋಕ್ಕು (ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೂರನೆಯ ಋಕ್ಕು) ಪಾದನಿಚೈತ್ ಎಂಬ
ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸಿನ ಪ್ರಭೇದವು. ತ್ರಯಃ ಸಪ್ತಕಾಃ ಪಾದನಿಚೈತ್ (ಅನು. ೪-೪) ಎಂದರೆ ಏಳೇಳು ಅಕ್ಷರಗಳ
ಮೂರು ಪಾದಗಳಿರುವ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಪಾದನಿಚೈತ್ ಎಂದು ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿರು-
ವುದು. ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ - ಕಯಾ ಪಂಚೋನಾಭೀ ಷು ಪಾದನಿಚೈತ್ ಎಂದು
ಹೇಳಿರುವುದು. ಸೂಕ್ತವಿನ್ಯೋಗವು ಲೈಂಗಿಕವು. ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಯಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಚಾತುರ್ವಿಂಶಕವೆಂಬ ಯಾಗ-
ದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರಾವರುಣನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಪರಿಸರ್ವೀಕಾದ ಸ್ತೋತ್ರಿಯ ತೃಚಕ್ಯಾಗಿ.
ಕಯಾ ನಃ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗುವ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳ ವಿನ್ಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು
ಶ್ರುತಸೂತ್ರದ ಹೋತ್ರಕಾಣಾಂ ಕಯಾ ನಶ್ಚಿತ್ರ ಆ ಭುವತ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೭-೪) ವಿವೃತವಾಗಿರು-
ವುದು. ವರುಣಪ್ರಘಾಸವೆಂಬ ಇಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುವಾಗ ಕಯಾ ನಃ ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು
ಅನುವಾಕ್ಯಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಸರ್ವೀಕೆಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ಶ್ರುತಸೂತ್ರದ—ಕಯಾ ನಶ್ಚಿತ್ರ ಆ ಭುವದ್ಧಿರಣ್ಯ-
ಗರ್ಭಃ ಸಮವರ್ತತಾಗ್ರೇ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು. (ಅ. ೨-೧೭)

ಸೂಕ್ತ—೩೧

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೩ || ಸೂಕ್ತ—೩೧ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೬ || ವರ್ಗ— ೨೪, ೨೫, ೨೬ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಕಂಜ್ಞೆ—೧೫ ||

ಋಷಿ—ವಾಮದೇವಃ ||

ದೇವತಾ—ಇಂದ್ರಃ ||

ಭಂದಃ—೧, ೨, ೪-೫ ಗಾಯತ್ರೀ | ೩ ಪಾದನಿಚೈತ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕಯಾ ನತ್ತಿತ್ರ ಆ ಭುವದೂತೀ ಸದಾವೃಧಃ ಸಖಾ |

ಕಯಾ ಶಚಿಷ್ಯಯಾ ವೃತಾ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಯಾ | ನಃ | ಚಿತ್ರಃ | ಆ | ಭುವತ್ | ಉತೀ | ಸದಾವೃಧಃ | ಸಖಾ |

ಕಯಾ | ಶಚಿಷ್ಯಯಾ | ವೃತಾ | ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸದಾವೃಧಃ ಸದಾ ವರ್ಧಮಾನಶ್ಚಿತ್ರಶ್ಚಾಯನೀಯಃ ಪೂಜನೀಯಃ ಸಖಾ ಮಿತ್ರಭೂತ ಇಂದ್ರಃ ಕಯೋತೀ ಉತ್ಯಾ ತರ್ಪಣೇನ ನೋಽಸ್ಮಾನಾ ಭುವತ್ | ಅಭಿಮುಖ್ಯೇನ ಭವೇತ್ | ಶಚಿಷ್ಯಯಾ ಪ್ರಜ್ಞಾವತ್ತಮಯಾ ಪ್ರಜ್ಞಾಸಹಿತಮನುಷ್ಠೀಯಮಾನೇನ ಕಯಾ ವೃತಾ ಕೇನ ವರ್ತನೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಚಾಭಿಮುಖೋ ಭವೇತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಸದಾವೃಧಃ—ಸರ್ವದಾ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವವನೂ | ಚಿತ್ರಃ—ಪೂಜ್ಯನೂ | ಸಖಾ—ಮಿತ್ರಭೂತನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು | ಕಯಾ—ಯಾವ ವಿಧವಾದ | ಉತೀ—ತೃಪ್ತಿಗಳಿಂದ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ಆ ಭುವತ್—ಎದುರುಗೊಂಡು ಬರುತ್ತಾನೆ | ಶಚಿಷ್ಯಯಾ—ಪ್ರಜ್ಞೆಯೊಡಗೂಡಿದ | ಕಯಾ—ಯಾವ ವಿಧವಾದ | ವೃತಾ—ಕರ್ಮದಿಂದ (ನಮ್ಮ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿ ಬರುವನು?).

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಸರ್ವದಾ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವವನೂ, ಪೂಜ್ಯನೂ, ಮಿತ್ರಭೂತನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನು ಯಾವ ವಿಧವಾದ ತೃಪ್ತಿಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ? ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಯಾವ ಕರ್ಮದಿಂದ ನಮ್ಮ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ?

English Translation.

By what means may he who is ever augmenting, who is wonderful who is our friend, be present with us, by what most effective rite?

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕಸ್ತ್ವಾ ಸತ್ಯೋ ಮದಾನಾಂ ಮಂಹಿಷೋ ಮತ್ಸದಂಧಸಃ |

ದೃಳ್ವಾ ಚಿದಾರುಜೇ ವಸು || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಃ | ತ್ವಾ | ಸತ್ಯಃ | ಮದಾನಾಂ | ಮಂಹಿಷಃ | ಮತ್ಸತ್ | ಅಂಧಸಃ |

ದೃಳ್ವಾ | ಚಿತ್ | ಅರುಜೇ | ವಸು || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಮಂಹಿಷಃ ಪೂಜನೀಯಃ ಸತ್ಯಃ ಸತ್ಯಭೂತೋ ಮದಾನಾಂ ಮಾದಯಿತ್ವಾಣಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಕೋ ಮದಕರೋಽಂಧಸಃ ಸೋಮಸ್ಯ ರಸೋ ದೃಳ್ವಾ ಚಿತ್ ದೃಢಾನ್ಯಪಿ ವಸು ವಸೂನಿ ಶತ್ರುಣಾಂ ಧನಾನ್ಯಾರುಜ ಆ ಸಮಂತಾಭ್ಯಂಕ್ತುಂ ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಾ ತ್ವಾಂ ಮತ್ಸತ್ | ಮಾದಯೇತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಮದಾನಾಂ—ಮದಕಾರಕಗಳಾದ ರಸಗಳಲ್ಲಿ | ಮಂಹಿಷಃ—ಅತ್ಯಂತಪೂಜ್ಯವಾದುದೂ | ಸತ್ಯಃ—ಸತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದುದೂ ಆದ | ಕಃ ಅಂಧಸಃ—ಯಾವ ಸೋಮರಸವು | ದೃಳ್ವಾ ಚಿತ್—ಅತ್ಯಂತ ದೃಢವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ | ವಸು—ಶತ್ರುಧನಗಳನ್ನು | ಅರುಜೇ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ | ತ್ವಾ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಮತ್ಸತ್—ಹುರಿದುಂಬಿಸಬಲ್ಲದು ?

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನಗೆ ಮದಕಾರಕಗಳಾದ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪೂಜ್ಯವಾದುದೂ, ಸತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದುದೂ ಆದ ಯಾವ ಸೋಮರಸವು ಅತ್ಯಂತ ದೃಢವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಶತ್ರುಧನಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಬಲ್ಲದು ?

English Translation.

What genuine and most esteemed of the exhilarating juice of the (sacrificial) beverage may inspire you to demolish the substantial treasures (of the foe).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಭೀ ಷು ಣಃ ಸಖೀನಾಮವಿತಾ ಜರಿತ್ಯಾಣಾಂ |

ಶತಂ ಭವಾಸ್ತೂತಿಭಿಃ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಭಿ | ಸು | ನಃ | ಸಖೀನಾಂ | ಅವಿತಾ | ಜರಿತ್ಯಾಣಾಂ |

ಶತಂ | ಭವಾಸಿ | ಉತಿಭಿಃ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಸಖೀನಾಂ ಸಮಾನಖ್ಯಾತೀನಾಂ ಜರಿತ್ಯಾಣಾಂ ಸ್ತೋತ್ಯಾಣಾಮವಿತಾ ರಕ್ಷಿತಾ
ತ್ವಂ ಶತಂ ಶತೇನ ಬಹ್ವೀಭಿರೂತಿಭೀ ರಕ್ಷಾಭಿಃ ಸಹ ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಸು ಸುಷ್ವಾಭಿ ಭವಾಸಿ | ಅಭಿ-
ಮುಖೋ ಭವ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ಸಖೀನಾಂ—ನಿನ್ನ ಮಿತ್ರಭೂತರಾದ | ಜರಿತ್ಯಾಣಾಂ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ |
ಅವಿತಾ—ರಕ್ಷಕನಾದ ನೀನು | ಶತಂ—ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ | ಉತಿಭಿಃ—ರಕ್ಷಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ | ನಃ—
ನಮಗೆ | ಸು—ಅತಿಶಯವಾಗಿ | ಅಭಿ ಭವಾಸಿ—ಅಭಿಮುಖನಾಗು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ನಿನ್ನ ಮಿತ್ರಭೂತರಾದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾದ ರಕ್ಷಕನು. ನಾವೂ ಸಹ
ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವುದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಮಿತ್ರರು. ಆದುದರಿಂದ ಅನೇಕವಿಧವಾದ ರಕ್ಷಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ನಮ್ಮ ಅಭಿಮುಖನಾಗು.

English Translation.

The protector of us your friends and praisers, be present with
a hundred protections.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಭೀ ನ ಆ ವೃತ್ಸ್ಯ ಚಕ್ರಂ ನ ವೃತ್ತಮರ್ವತಃ |

ನಿಯುದ್ಧಿಶ್ಚರ್ಷಣೀನಾಂ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಭಿ | ನಃ | ಆ | ವವೃತ್ಸೈ | ಚಕ್ರಂ | ನ | ವೃತ್ತಂ | ಅವರ್ತತಃ |

ನಿಯುತ್ಯಭಿಃ | ಚರ್ಷಣೀನಾಂ || ೪ ||

|| ಸಾಯುಜಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ವೃತ್ತಂ ಚಕ್ರಂ ನ ವರ್ತಮಾನಂ ಚಕ್ರಮಿವಾವರ್ತತ ಉಪಗಂತ್ಯೋನ್ಮೋಽಸ್ಮಾನ್
ಚರ್ಷಣೀನಾಮಸ್ಮದೀಯಾನಾಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ನಿಯುದ್ಧಿಃ ಸ್ತುತಿಭಿರಭ್ಯಾ ವವೃತ್ಸೈ ಅಭ್ಯಾವರ್ತಸ್ಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ಚರ್ಷಣೀನಾಂ—ಮಾನವರ | ನಿಯುದ್ಧಿಃ—ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ (ಹರ್ಷಿತ
ನಾಗಿ) | ವೃತ್ತಂ—ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವ | ಚಕ್ರಂ ನ—ಚಕ್ರದಂತೆ | ಅವರ್ತತಃ—ನಿನ್ನನ್ನೇ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಮರೆ
ಹೋಗುವ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ಅಭಿ—ಎದುರುಕೊಂಡು | ಆ ವವೃತ್ಸೈ—ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಾ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಮಾನವರ ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ಹರ್ಷಿತನಾಗಿ ನೀನು, ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವ ಚಕ್ರದಂತೆ, ನಿನ್ನನ್ನೇ
ಸಹಾಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಮರೆಹೋಗುವ ನಮ್ಮನ್ನು ಎದುರುಕೊಂಡು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಾ.

English Translation.

(Induced) by the praises of men, return like a revolving wheel to us,
dependent (upon your favour).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪ್ರವತಾ ಹಿ ಕ್ರತೂನಾಮಾ ಹಾ ಪದೇವ ಗಚ್ಛಸಿ |

ಅಭಕ್ತಿ ಸೂರ್ಯೇ ಸಚಾ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪ್ರವತಾ | ಹಿ | ಕ್ರತೂನಾಂ | ಆ | ಹ | ಪದಾಽವ | ಗಚ್ಛಸಿ |

ಅಭಕ್ತಿ | ಸೂರ್ಯೇ | ಸಚಾ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಕೃತೂನಾಂ ಕರ್ಮಣಾಂ ಯಜಮಾನಾನಾಂ ಸಂಬಂಧಿನಃ ಪ್ರವತಾ ಪ್ರವತಃ
ಪ್ರವಣಾನ್ದೇಶಾನ್ಪದೇವ ಪದಾನಿ ಸ್ವಕೀಯಾನಿ ಸ್ಥಾನಾನೀವಾ ಗಚ್ಛಸಿ ಹಿ | ಆಗತೋ ಭವಸಿ ಖಲು |
ಹೇತಿ ಪೂರಣಃ | ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಾಮಹಂ ಸೂರ್ಯೇ ಸೂರ್ಯೇಣ ಸಚಾ ಸಹಾಭಕ್ತಿ | ಭಜೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ಕೃತೂನಾಂ—ಕರ್ಮಕರ್ತರಾದ ಯಜಮಾನರಿಗೆ ಸೇರಿದ | ಪ್ರವತಾ—
ಅಥೋ ಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ | ಪದೇವ—ನಿನ್ನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳೇ ಎಂದು ತಿಳಿದು | ಆ ಗಚ್ಛಸಿ ಹಿ—
ನೀನು ಬರುತ್ತೀಯಲ್ಲವೇ (ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ಸೂರ್ಯೇ ಸಚಾ—ಸೂರ್ಯನೊಂದಿಗೆ | ಅಭಕ್ತಿ—ನಿನ್ನನ್ನು
ಪೂಜಿಸುತ್ತೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಕರ್ಮಕರ್ತರಾದ ಯಜಮಾನರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಅಥೋ ಭಾಗದ ಯಜ್ಞ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ನೀನು,
ಅವು ನಿನ್ನ ಸ್ವಂತ ಪ್ರದೇಶಗಳೇ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುವುದು ಖಂಡಿತ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ
ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತೇನೆ.

English Translation.

Come in a downward (direction) to sacred rites, as if to your
own station : I glorify you together with the sun.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸಂ ಯತ್ ಇಂದ್ರ ಮನ್ಯವಃ ಸಂ ಚಕ್ರಾಣಿ ದಧನ್ವಿರೇ |

ಅಧ ತ್ವೇ ಅಧ ಸೂರ್ಯೇ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಂ | ಯತ್ | ತೇ | ಇಂದ್ರ | ಮನ್ಯವಃ | ಸಂ | ಚಕ್ರಾಣಿ | ದಧನ್ವಿರೇ |

ಅಧ | ತ್ವೇ ಇತಿ | ಅಧ | ಸೂರ್ಯೇ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತೇ ತ್ವದರ್ಥಂ ಮನ್ಯವಃ ಸ್ತುತಯೋ ಯದ್ಯದಾ ಸಂ ದಧನ್ವಿರೇ | ಅಸ್ಮಾಭಿರನು-
ಮನ್ಯಂತೇ | ಚಕ್ರಾಣಿ ಚಂಕ್ರಮಣಾನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಚ ಸಂ ದಧನ್ವಿರೇ ಅಥ ತದಾನೀಂ ತಾಃ ಸ್ತುತಯಸ್ತಾನಿ
ಕರ್ಮಾಣಿ ಚ ತ್ವೇ ತ್ವಯಿ ಭವಂತಿ | ಅಥ ತದನಂತರಂ ಸೂರ್ಯೇ ಚ ಭವಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿದ | ಮನ್ಯವಃ—ಸ್ತುತಿಗಳು | ಯತ್—
ಯಾವಾಗ | ಸಂ ದಧನ್ವಿರೇ—ನಮ್ಮಿಂದ ಪರಿಸಲ್ಪಡುವವೋ (ಮತ್ತು) | ಚಕ್ರಾಣಿ—ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳೂ |
ಸಂ (ದಧನ್ವಿರೇ)—ಆಚರಿಸಲ್ಪಡುವವೋ | ಅಥ—ಆ ಒಡನೆಯೇ (ಆ ಸ್ತುತಿಗಳೂ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳೂ) |
ತೇ—ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತವೆ | ಅಥ—ಅನಂತರ | ಸೂರ್ಯೇ—ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ನಾವು ಯಾವಾಗ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವೆವೋ ಮತ್ತು ಯಾಗಾದಿ
ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವೆವೋ ಆಗ ಆ ಸ್ತುತಿಗಳೂ, ಕರ್ಮಗಳೂ ಸಹ ಮೊದಲು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗಿ ಅನಂತರ
ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

English Translation.

When your praises, and these sacred rites Indra, are addressed to
you, they first belong to you, and next to Surya.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತ ಸ್ಮಾ ಹಿ ತ್ವಾ ಮಾಹುರಿನ್ಮಘಾ ನಾನಂ ಶಚೀಪತೇ |
ದಾತಾರಮವಿದೀಧಯುಂ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತ | ಸ್ಮಾ | ಹಿ | ತ್ವಾಂ | ಆಹುಃ | ಇತ್ | ಮಘಾ ನಾನಂ | ಶಚೀಪತೇ |
ದಾತಾರಂ | ಅವಿದೀಧಯುಂ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಶಚೀಪತೇ ಕರ್ಮಪಾಲಕೇಂದ್ರ ಉತಾಪಿ ಚ ಮಘವಾನಂ ಧನವಂತಂ ದಾತಾರಂ
ಸ್ತೋತ್ರೈಃ ಭೋಜ್ಯೈಃ ಪ್ರದಂ ತ್ವಾ ತ್ವಾಮವಿದೀಧಯುಂ | ವಿದೀಧಯುರದೀಪ್ಯಮಾನಃ | ನ ವಿದೀ-
ಧಯುರವಿದೀಧಯುಃ | ತಂ ದೀಪ್ಯಮಾನಮಾಹುಃ ಸ್ಮ | ಪ್ರವದಂತಿ ಖಲು | ಹೀದಿತಿ ದ್ವಯಂ
ಪೂರಣಾರ್ಥಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | ಶಚೀಪತೇ—ಕರ್ಮಪಾಲಕನಾದ ಇಂದ್ರನೇ | ಮಘವಾನಂ—ಧನವಂತನಾದ |
ತ್ವಾಂ—ನಿನ್ನನ್ನು | ದಾತಾರಂ—ದಾತೃವೆಂದೂ | ಅವಿದೀಧಯುಂ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನೆಂದೂ | ಆಹುಃ ಸ್ಮ—
ಕರೆಯುತ್ತಾರಲ್ಲವೇ ?

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಕರ್ಮಪಾಲಕನಾದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಧನವಂತನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ದಾತೃವೆಂದೂ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನೆಂದೂ ನಿನ್ನ
ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ, ಇದು ಖಂಡಿತ.

English Translation.

Lord of holy acts, they call you Maghvan, the munificent, the
resplendent.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತ ಸ್ತಾ ಸದ್ಯ ಇತ್ಪರಿ ಶಶಮಾನಾಯ ಸುನ್ವತೇ |

ಪುರಾ ಚಿನ್ಮಹಸೇ ವಸು || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತ | ಸ್ಮ | ಸದ್ಯಃ | ಇತ್ | ಪರಿ | ಶಶಮಾನಾಯ | ಸುನ್ವತೇ |

ಪುರು | ಚಿತ್ | ಮಹಸೇ | ವಸು || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತಾಸಿ ಚ ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಸದ್ಯ ಇತ್ಸದ್ಯ ಏವ ಶಶಮಾನಾಯ ಸ್ತುತಿಂ ಕುರ್ವತೇ |
ಶಶಮಾನಃ ಶಂಸಮಾನಃ | ನಿ. ೬-೨ | ಇತಿ ಯಾಸ್ಯೇನೋಕ್ತೃತ್ವಾತ್ | ಸುನ್ವತೇ ಸೋಮಾಭಿಷವಂ
ಕುರ್ವತೇ ಯಜಮಾನಾಯ ಪುರು ಚಿತ್ಪುರಾಣಿ ಬಹೂನ್ಯಸಿ ವಸು ವಸೂನಿ ಧನಾನಿ ಪರಿ ಪರಿತೋ
ಮಂಹಸೇ ಸ್ತು | ಪ್ರಯಚ್ಛಸಿ ಖಲು ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

ಉತ—ನುತ್ತು | (ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ಶಶಮಾನಾಯ—ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವವನೂ |
ಸುನ್ವತೇ—ನಿನಗಾಗಿ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವವನೂ ಆದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ಸದ್ಯ ಇತ್—ನೀನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ
ದೊಡನೆಯೇ | ಪುರು ಚಿತ್—ಅನೇಕವಾದ | ವಸು—ಧನಗಳನ್ನು | ಪರಿ—ಸುತ್ತಲೂ (ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ) |
ಮಂಹಸೇ ಸ್ತು—ಕೊಡುತ್ತೀಯಲ್ಲವೆ ?

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವವನೂ, ನಿನಗಾಗಿ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವವನೂ ಆದ
ಯಜಮಾನನಿಗೆ ನೀನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದೊಡನೆಯೇ ಅನೇಕ ರೂಪವಾದ ಧನಗಳನ್ನು ಅನೇಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತೀ
ಯೆಂಬುದು ಖಂಡಿತ.

English Translation.

And verily you give promptly abundant wealth to him who praises
you and offers you libations.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನಹಿ ಸ್ಮಾ ತೇ ಶತಂ ಚನ ರಾಧೋ ವರಂತ ಆಮುರಃ |

ನ ಚ್ಯಾತ್ನಾನಿ ಕರಿಷ್ಯತಃ || ೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನಹಿ | ಸ್ಮಾ | ತೇ | ಶತಂ | ಚನ | ರಾಧಃ | ವರಂತೇ | ಆಮುರಃ |

ನ | ಚ್ಯಾತ್ನಾನಿ | ಕರಿಷ್ಯತಃ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಆಮುರೋ ಬಾಧಕಾ ರಾಕ್ಷಸಾದಯಸ್ತೇ ತ್ವದೀಯಂ ಶತಂ ಚನ ಶತಪರಿಮಿತಮಸಿ
ರಾಧೋ ಧನಂ ನಹಿ ವರಂತೇ ಸ್ಮ | ನ ವಾರಯಂತಿ ಖಲು | ಕಿಂಚಿ ಶತ್ರುಣಾಂ ಹಿಂಸನಂ ಕರಿಷ್ಯತಸ್ತವ
ಚ್ಯೌತ್ನಾನಿ ಬಲಾನಿ ನ ವಾರಯಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ಆಮುರಃ—ಹಿಂಸಕರಾದ ರಾಕ್ಷಸರು | ತೇ—ನಿನ್ನ | ಶತಂ ಚನ—
ಅನೇಕವಿಧವಾದ | ರಾಧಃ—ಧನವನ್ನು | ನಹಿ ವರಂತೇ—ಖಂಡಿತ ತಡೆಗಟ್ಟಲಾರರು (ನಾಶಪಡಿಸಲಾರರು) |
ಕರಿಷ್ಯತಃ—(ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ) ಹಿಂಸೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ | ಚ್ಯೌತ್ನಾನಿ—ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು | ನ—ಖಂಡಿತ
ತಡೆಯಲಾರರು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಹಿಂಸಕರಾದ ರಾಕ್ಷಸರು ನಿನ್ನ ಅನೇಕವಿಧವಾದ ಧನವನ್ನು ಖಂಡಿತ ತಡೆಗಟ್ಟಲಾರರು,
ಎಂದರೆ ನಾಶಪಡಿಸಲಾರರು. ಅವರಿಗೆ ಹಿಂಸಾಕಾರಿಗಳಾದ ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಸಹ ತಡೆಯಲಾರರು.

English Translation.

Adversaries diminish not your hundred-fold opulence, nor resist the
energies of you opposing (them).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಸ್ಮಾ[ಃ] ಅವಂತು ತೇ ಶತಮಸ್ಮಾನ್[ಃ] ತ್ವಹಸ್ರಮೂತಯಃ |

ಅಸ್ಮಾನ್ವಿಶ್ವಾ[ಃ] ಅಭಿಷ್ಟಯಃ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಸ್ಮಾನ್ | ಅವಂತು | ತೇ | ಶತಂ | ಅಸ್ಮಾನ್ | ಸಹಸ್ರಂ | ಉತಯಃ |

ಅಸ್ಮಾನ್ | ವಿಶ್ವಾಃ | ಅಭಿಷ್ಟಯಃ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತೇ ತ್ವದೀಯಾಃ ಶತಂ ಶತಸಂಖ್ಯಾಕಾ ಊತಯೋ ರಕ್ಷಾ ಅಸ್ಮಾನವಂತು |
ರಕ್ಷಂತು | ಸಹಸ್ರಂ ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾಕಾಸ್ತ್ವದೀಯಾ ರಕ್ಷಾ ಅಸ್ಮಾನವಂತು | ವಿಶ್ವಾಃ ಸರ್ವಾಣ್ಯಭಿಷ್ಟಯ-
ಸ್ತ್ವದೀಯಾನ್ಯಭಿಗಮನಾನ್ಯಸ್ಮಾನವಂತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ತೇ—ನಿನ್ನ | ಶತಂ—ಶತಸಂಖ್ಯಾಕವಾದ | ಊತಯಃ—ರಕ್ಷಣೆ
ಗಳು | ಅಸ್ಮಾನ್—ನಮ್ಮನ್ನು | ಅವಂತು—ರಕ್ಷಿಸಲಿ | ಸಹಸ್ರಂ—ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾಕವಾದ ರಕ್ಷಣೆಗಳು |
ಅಸ್ಮಾನ್—ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ | ವಿಶ್ವಾಃ—ಸಮಸ್ತವಾದ | ಅಭಿಷ್ಟಯಃ—ನಿನ್ನ ಉದ್ದೇಶಗಳೆಲ್ಲಾ |
ಅಸ್ಮಾನ್—ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನ ನೂರಾರು ರಕ್ಷಣೆಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ. ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣಾಕ್ರಮಗಳು ಇನ್ನೂ
ಅಪಾರವಾಗಿವೆ. ಅಂತಹ ಸಹಸ್ರಾರು ರಕ್ಷಣೆಗಳೂ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ. ನಿನ್ನ ಸಕಲ ಉದ್ದೇಶಗಳೂ ನಮಗೆ
ರಕ್ಷಕವಾಗಿಯೇ ಇರಲಿ.

English Translation.

May your hundred, your thousand, protections preserve us; may all
(your) desires (be for our defence).

|| ಸಂಹಿತಾಮಾಠಃ ||

ಅಸ್ಮಾ ಇಹಾ ವೈಣೀಷ್ಟ ಸಖ್ಯಾಯ ಸ್ವಸ್ತಯೇ |

ಮಹೋ ರಾಯೇ ದಿವಿತ್ಮತೇ || ೧೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಸ್ಮಾನ್ | ಇಹ | ವೈಣೀಷ್ಟ | ಸಖ್ಯಾಯ | ಸ್ವಸ್ತಯೇ |

ಮಹಃ | ರಾಯೇ | ದಿವಿತ್ಮತೇ || ೧೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಮಿಹಾಸ್ತಿಸ್ಯಜ್ಞೇಽಸ್ಮಾನ್ಯಜಮಾನಾನ್ ಸಖ್ಯಾಯ ಸಖಿಭಾವಾಯ ಸ್ವಸ್ತಯೇಽ-
ವಿನಾಶಾಯ ಚ ಮಹೋ ಮಹತೇ ದಿವಿತ್ಮತೇ ದೀಪ್ತಿಮತೇ ರಾಯೇ ಧನಾಯ ಚ ವೃಣೇಷ್ವ |
ಸಂಭಜಸ್ವ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ಇಹ—ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ | ಸಖ್ಯಾಯ—ನಿನ್ನೊಡನೆ ಸಖಿತ್ವವನ್ನು
ಸಂಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ | ಸ್ವಸ್ತಯೇ—ನಮ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ | ಮಹಃ—ಮಹತ್ತಾದುದೂ | ದಿವಿತ್ಮತೇ—
ಕಾಂತಿಯುತವಾದುದೂ ಆದ | ರಾಯೇ—ಧನಕ್ಕಾಗಿಯೂ | ಅಸ್ಮಾನ್—ಯಜಮಾನರಾದ ನಮ್ಮನ್ನು |
ವೃಣೇಷ್ವ—ಸೇವಿಸು (ಸತ್ಕರಿಸು).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನೊಡನೆ ಸಖಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ನಮಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವುಂಟಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ,
ಮತ್ತು ನಮಗೆ ಮಹತ್ತಾದುದೂ ಕಾಂತಿಯುತವಾದುದೂ ಆದ ಧನಲಾಭಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಯಜಮಾನರಾದ ನಮ್ಮನ್ನು
ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸತ್ಕರಿಸು.

English Translation.

Select us, Indra, on this occasion, for your friendship, for (our)
welfare, for vast and splendid riches.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಸ್ಮಾ[ಃ] ಅವಿ^{ಠ್ಠಿ} ವಿಶ್ವ^{ಹೇಂದ್ರ} ರಾಯಾ ಪರಿಣ^{ಸಾ} |

ಅಸ್ಮಾ^{ನ್} ನಿಶ್ವಾ^{ಭಿರೂತಿಭಿಃ} || ೧೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಸ್ಮಾ^{ನ್} | ಅವಿ^{ಠ್ಠಿ} | ವಿಶ್ವ^{ಹೇಂದ್ರ} | ರಾಯಾ | ಪರಿಣ^{ಸಾ} |

ಅಸ್ಮಾ^{ನ್} | ನಿಶ್ವಾ^{ಭಿಃ} | ಉ^{ತಿ} || ೧೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ವಿಶ್ವಹಾ ಸರ್ವೇಷ್ವಹಃಸು ಪರಿಣಸಾ ಮಹತಾ ರಾಯಾ ಧನೇನಾಸ್ಮಾನ್ಯಜ-
ಮಾನಾನವಿಠ್ಠಿ | ರಕ್ಷ | ಕಿಂಚಿ ನಿಶ್ವಾಭಿಃ ಸರ್ವಾಭಿರೂತಿಭೀ ರಕ್ಷಾಭಿರಸ್ಮಾನವಿಠ್ಠಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ವಿಶ್ವಹಾ—ಸಕಲದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೂ | ಪರೀಣಾಸಾ—ಪ್ರಭೂತವಾದ |
ರಾಯಾ—ಧನದಿಂದ | ಅಸ್ಮಾನ್—ಯಜಮಾನರಾದ ನಮ್ಮನ್ನು | ಅವಿಧಿ—ರಕ್ಷಿಸು | ವಿಶ್ವಾಭಿ—
ಸಮಸ್ತವಾದ | ಊತಿಭಿ—ರಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದಲೂ | ಅಸ್ಮಾನ್—ನಮ್ಮನ್ನು (ರಕ್ಷಿಸು).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಯಜಮಾನರಾದ ನಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರಭೂತವಾದ ಧನದಾನದಿಂದ ಸಕಲದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಕ್ಷಿಸು.
ಮತ್ತು ಸಮಸ್ತವಾದ ರಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಿಸು.

English Translation.

Favour us, Indra, daily with infinite riches; (protect) us with
all protections.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅ॒ಸ್ಮ॒ಭ್ಯಂ ತಾ॑ ಅ॒ಪಾ ವೃ॒ಧಿ ವ್ರ॒ಜಾ ಅ॒ಸ್ತೇ॒ವ ಗೋ॒ಮತಃ॑ |

ನ॒ವಾ॒ಭಿರಿಂದ್ರೋ॒ತಿಭಿಃ॑ || ೧೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅ॒ಸ್ಮ॒ಭ್ಯಂ | ತಾನ್ | ಅ॒ಪ | ವೃ॒ಧಿ | ವ್ರ॒ಜಾನ್ | ಅ॒ಸ್ತೇ॒ವ | ಗೋ॒ಮತಃ॑ |

ನ॒ವಾ॒ಭಿಃ | ಇ॒ಂದ್ರ | ಊ॒ತಿ॒ಭಿಃ॑ || ೧೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ನವಾಭಿನೂತನಾಭಿರೂತಿಭಿ ರಪ್ತಾಭಿರಸ್ತೇವ ಕ್ಷೇಪ್ತಾ ಶೂರ ಇವ ಗೋಮತೋ
ಗೋಭಿಯುಕ್ತಾನ್ ತಾನ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನ್ ವ್ರಜಾನ್ ಗೋನಿವಾಸಾನಸ್ಮಭ್ಯಮಪಾ ವೃಧಿ | ಉದ್ಘಾಟಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ನವಾಭಿ—ನೂತನಗಳಾದ | ಊತಿಭಿ—ರಕ್ಷಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ |
ಅಸ್ತೇವ—ಶೂರನಂತೆ | ಗೋಮತಃ—ಗೋವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ | ತಾನ್—ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವೂ ಆದ |
ವ್ರಜಾನ್—ಗೋವಿನ ಕೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು | ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ—ನಮಗಾಗಿ | ಅಪಾ ವೃಧಿ—ತೆರೆಯುವವನಾಗು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಶೂರನಾದ ನೀನು ನಿನ್ನ ನೂತನವಾದ ರಕ್ಷಣೆಗಳೊಡನೆ ನಮಗಾಗಿ ಗೋವಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಗೋವುಜಗಳನ್ನೂ ತೆರೆ. (ಒದಗಿಸಿಕೊಡು)

English Translation.

With fresh protections, Indra, like a warrior, open for us those pastures filled with cattle.

~~~~~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಸ್ಮಾಕಂ ಧೃಷ್ಟಯಾ ರಥೋ ದ್ಯುಮಾ ಇಂದ್ರಾನಪಚ್ಯತಃ |

ಗವ್ಯರಶ್ವಯುರೀಯತೇ || ೧೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಸ್ಮಾಕಂ | ಧೃಷ್ಟಯಾ | ರಥಃ | ದ್ಯುಮಾನ್ | ಇಂದ್ರ | ಅನಪಚ್ಯತಃ |
ಗವ್ಯಃ | ಅಶ್ವಯುಃ | ಈಯತೇ || ೧೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಧೃಷ್ಟಯಾ ಧೃಷ್ಟಃ ಶತ್ರುಣಾಂ ಧರ್ಷಕೋ ದ್ಯುಮಾನ್ನೀಪ್ತಿಮಾನನಪಚ್ಯತೋ
ವಿನಾಶರಹಿತೋ ಗವ್ಯಗೋಮಾನಶ್ವಯುರಶ್ವಾನಸ್ಮಾಕಮಸ್ಮತ್ಸಂಬಂಧೀ ರಥ ಈಯತೇ | ಸರ್ವತ್ರ
ಗಚ್ಛತು | ತೇನ ರಥೇನಾಸ್ಮಾನ್ರಕ್ಷೇತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

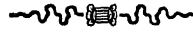
ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಅಸ್ಮಾಕಂ—ನಮ್ಮ | ಧೃಷ್ಟಯಾ—ಶತ್ರುಧರ್ಷಕವಾದುದೂ |
ದ್ಯುಮಾನ್—ಕಾಂತಿಯುತವಾದುದೂ | ಅನಪಚ್ಯತಃ—ನಾಶರಹಿತವಾದುದೂ | ಗವ್ಯಃ—ಗೋವುಗಳಿಂದ
ತುಂಬಿದುದೂ | ಅಶ್ವಯುಃ—ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ | ರಥಃ—ರಥವು | ಈಯತೇ—ಸರ್ವತ್ರ ಸಂಚರಿಸಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಮ್ಮ ಶತ್ರುನಾಶಕವಾದುದೂ, ಕಾಂತಿಯುತವಾದುದೂ, ನಾಶರಹಿತವಾದುದೂ, ಗೋವು
ಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದುದೂ, ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ ರಥವು ಸರ್ವತ್ರ ಸಂಚರಿಸಲಿ.

English Translation.

May our chariot, Indra, foe-repelling, brilliant, unfailing, proceed (everywhere), possessing us of cattle and of horses.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅ॒ಸ್ಮಾ॑ಕ॒ಮು॒ತ್ತಮಂ॑ ಕೃ॒ಧಿ ಶ್ರ॒ವೋ ದೇ॒ವೇಷು॑ ಸೂ॒ರ್ಯ |
ವ॒ರ್ಷಿಷ್ಠಂ॑ ದ್ಯಾ॒ಮಿ॒ವೋ॒ಪರಿ॑ || ೧೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅ॒ಸ್ಮಾ॑ಕಂ | ಉ॒ತ್ತ॒ತಮಂ॑ | ಕೃ॒ಧಿ | ಶ್ರ॒ವಃ | ದೇ॒ವೇಷು॑ | ಸೂ॒ರ್ಯ |
|
ವ॒ರ್ಷಿಷ್ಠಂ॑ | ದ್ಯಾ॒ಂ೨೩ವ॑ | ಉ॒ಪರಿ॑ || ೧೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಸ್ಮಾಕಮುತ್ತಮಂ ಕೃಧೀತ್ಯನಯಾದಿತ್ಯಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಥಾದವರೋಹೇತ್ | ತಥಾ ಚ ಸೂತ್ರೀತಿ |
ಅಸ್ಮಾಕಮುತ್ತಮಂ ಕೃಧೀತ್ಯಾದಿತ್ಯಮಿಷ್ಟಮಾಣೋ ಜಹಿತ್ವಾವರೋಹೇತ್ | ಅ. ಗೃ. ೨-೬-೧೨ | ಇತಿ ||

ಹೇ ಸೂರ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ಪ್ರೇರಕೇಂದ್ರ ಹೇ ಅದಿತ್ಯ ನಾ ತ್ವಂ ದೇವೇಷು ದ್ಯೋತಮಾನೇಷು
ವಹ್ನಾದಿಷು ಮಧ್ಯೇಽಸ್ಮಾಕಮಸ್ತತ್ಸಂಬಂಧಿ ಶ್ರವೋ ಯಶ ಉತ್ತಮಮುತ್ಕೃಷ್ಟಂ ಕೃಧಿ | ಕುರು |
ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ | ವರ್ಷಿಷ್ಠಮತಿಶಯೇನ ಪ್ರವೃದ್ಧಂ ಸೇಚನಸಮರ್ಥಂ ನಾ ದ್ಯಾಮಿವ ದ್ಯುಲೋಕಂ
ಯಥಾ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಲೋಕಾನಾಮುಪರಿ ಸ್ಥಿತಮುತ್ಕೃಷ್ಟಮಕರೋಸ್ತದ್ವತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

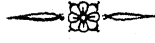
ಸೂರ್ಯ—ಎಲೈ ಸೂರ್ಯನೇ | ವರ್ಷಿಷ್ಠಂ—ಅತಿಶಯವಾಗಿ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸುರಿಸುವ | ದ್ಯಾಂ॒
ಇವ ಉಪರಿ—ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉನ್ನತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವಂತೆ | ಅಸ್ಮಾ॑ಕಂ—
ನಮ್ಮ | ಶ್ರವಃ—ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು | ದೇವೇಷು—ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ | ಉತ್ತಮಂ—ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದನ್ನಾಗಿ |
ಕೃಧಿ—ಮಾಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಸೂರ್ಯನೇ. ಅತಿಶಯವಾಗಿ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸುರಿಸುವ ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉನ್ನತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವಂತೆ, ನಮ್ಮ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡು.

English Translation.

Surya, make our fame exalted among the gods, as (you have placed) the sky, the shedder of most copious rain, above (all other regions).

ಮೂವತ್ತೆರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಆ ತೋ ನ ಇಂದ್ರೇತಿ ಚತುರ್ವಿಂಶತ್ಯೈಚಮೇಕಾದಶಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾಷ್ಠಂ ಗಾಯ-
ತ್ರೈವೈಂದ್ರಂ | ಅಂತ್ಯೇ ಕನೀನಕೇವೇತ್ಯಾದಿಕೇ ದ್ವೇ ಇಂದ್ರಸ್ಯಾಶ್ವದೇವತಾಕೇ | ತಥಾ ಚಾನುಕ್ರಾಂತಂ |
ಆ ತೋ ನಶ್ಚತುರ್ವಿಂಶತಿರಂತ್ಯಾಭ್ಯಾಮಿಂದ್ರಾಶ್ವಾ ಸ್ತುತಾವಿತಿ | ಗತೋ ವಿನಿಯೋಗಃ ||

ಅನುವಾದವು—ಆ ತೋ ನ ಇಂದ್ರ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೂರನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು ; ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಯು ; ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸು ಕನೀನಕೇವ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರನ ಅಶ್ವಗಳು ದೇವತೆಗಳು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಆ ತೋ ನಶ್ಚತುರ್ವಿಂಶತಿರಂತ್ಯಾಭ್ಯಾಮಿಂದ್ರಾಶ್ವಾ ಸ್ತುತಾವಿತಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ವಿನಿಯೋಗವನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಸೂಕ್ತ—೩೨

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೩ || ಸೂಕ್ತ—೩೨ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೬ || ವರ್ಗ—೨೭, ೨೮, ೨೯, ೩೦ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಪಂಖೈ—೨೪ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—೧-೨೨. ಇಂದ್ರಃ | ೨೩-೨೪. ಇಂದ್ರಾಶ್ವಾ ||

|| ಭಂದಃ—ಗಾಯತ್ರೀ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆ ತೋ ನ ಇಂದ್ರ ವೃತ್ರಹನ್ತಸ್ಮಾಕಮರ್ಥಮಾ ಗಹಿ |

ಮಹಾನ್ಮಹೀಭಿರೂತಿಭಿಃ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅ | ತು | ನಃ | ಇಂದ್ರ | ವೃತ್ರಹನ್ | ಅಸ್ಮಾಕಂ | ಅರ್ಧಂ | ಆ | ಗಹಿ |

ಮಹಾನ್ | ಮಹೀಭಿಃ | ಊತಿಭಿಃ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವೃತ್ರಹನ್ ವೃತ್ರಾಣಾಂ ಶತ್ರುಣಾಂ ಹಿಂಸಕೇಂದ್ರ ತ್ವಂ ನೋಽಸ್ಮಾನ್ನೃತಿ ತು ಕ್ಷಿಸ್ತಮಾಗಚ್ಛ | ಹೇ ಇಂದ್ರ ಮಹಾನ್ ಪ್ರಭೂತಸ್ತ್ವಂ ಮಹೀಭಿರ್ಮಹತೀಭಿರೂತಿಭೀ ರಕ್ಷಾಭಿಃ ಸಹಾಸ್ಮಾಕಮರ್ಧಂ ಸಮಾಪಮಾಗಹಿ | ಅಗಚ್ಛ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

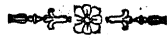
ವೃತ್ರಹನ್—ವೃತ್ರಹಂತಕನಾದ | ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ನಃ—ನಮಗೆ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿ | ತು—ಶೀಘ್ರವಾಗಿ | ಆ ಗಹಿ—ದಯಮಾಡು | ಮಹಾನ್—ಮಹತ್ವಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ನೀನು | ಮಹೀಭಿಃ—ಪ್ರಭೂತಗಳಾದ (ಅಥವಾ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ) | ಊತಿಭಿಃ—ರಕ್ಷಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ | ಅಸ್ಮಾಕಮರ್ಧಂ—ನಮ್ಮ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ | ಆ (ಗಹಿ)—ದಯಮಾಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ವೃತ್ರಹಂತಕನಾದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಮಗೆ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿ ಬಾ. ಮಹತ್ವಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ನೀನು ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಿನ್ನ ಪ್ರಭೂತರಕ್ಷಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ನಮ್ಮ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡು.

English Translation.

Indra, slayer of Vritra, come to us quickly: you who are mighty, (come) with mighty protections.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಭೃಮಿಶ್ಚಿದ್ಭಾಸಿ ತೂತುಜಿರಾ ಚಿತ್ರ ಚಿತ್ರಣೀಷ್ಟಾ |

ಚಿತ್ರಂ ಕೃಣೋಷ್ಯಾತಯೇ || ೨ ||

|| ಸದಾಕಾಃ ||

ಭೃಮಿಃ | ಚಿತ್ | ಘ | ಅಸಿ | ತೂತುಜಿಃ | ಅ | ಚಿತ್ರ | ಚಿತ್ರಣೇಷು | ಅ |

ಚಿತ್ರಂ | ಕೃಣೋಷಿ | ಊತಯೇ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಚಿತ್ರ ಚಾಯನೀಯ ಪೂಜನೀಯೇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಭೃಮಿಶ್ಚಿತ್ ಸರ್ವತ್ರ ಸಂಚರಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾದರೂ ತೂತುಜಿಘಾಸಿ | ಅಸ್ಮದಭೀಷ್ಟಪ್ರದಾತಾ ಚ ಭವಸಿ | ಆಕಾರಶ್ಲಾಘೇ | ಚಿತ್ರಣೇಷು ಚಿತ್ರ-ಕರ್ಮಯುಕ್ತಾಸ್ತಸ್ಮದ್ರೂಪಾಸು ಪ್ರಜಾಸು ಚಿತ್ರಂ ಚಾಯನೀಯಂ ಧನಮೂತಯೇ ರಕ್ಷಣಾಯ ಆ ಕೃಣೋಷಿ | ಆ ಸಮಂತಾತ್ಕರೋಷಿ | ಘೇತಿ ಪೂರಣಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಚಿತ್ರ—ಪೂಜ್ಯನಾದ ಇಂದ್ರನೇ | (ನೀನು) ಭೃಮಿಶ್ಚಿತ್—ಸರ್ವತ್ರ ಸಂಚರಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾದರೂ ಸಹ | ತೂತುಜಿಃ ಘಾಸಿ—ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ಕೊಡುವವನಾಗಿದ್ದೀಯೆ | ಚಿತ್ರಣೇಷು—ನಾನಾವಿಧವಾದ ಕರ್ಮಯುಕ್ತರಾದ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ | ಚಿತ್ರಂ—ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಧನವನ್ನು | ಊತಯೇ—ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ | ಆ ಕೃಣೋಷಿ—ತುಂಬಿಕೊಡುತ್ತೀಯೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪೂಜ್ಯನಾದ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಸರ್ವತ್ರ ಸಂಚರಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾದರೂ ಸಹ ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಡುವವನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಲು ನಾನಾವಿಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತರಾದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಧನವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡುತ್ತೀಯೆ.

English Translation.

Wonderful Indra, wanderer at times (through space), you are verily the granter of (our) desires, and do what is marvellous for the protection (of those who are engaged) in wondrous works.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ದಭ್ರೇಭಿಶ್ಚಿಚ್ಛತೀಯಾಂಸಂ ಹಂಸಿ ವ್ರಾಧಂತನೋಜಸಾ |

ಸಖಿಭಿಯೇ ತ್ವೇ ಸಚಾ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ದಭ್ರೇಭಿಃ | ಚಿತ್ | ಶಶೀಯಾಂಸಂ | ಹಂಸಿ | ಪ್ರಾಧಂತಂ | ಓಜಸಾ |

ಸಖಿಭಿಃ | ಯೇ | ತ್ವೇ ಇತಿ | ಸಚಾ |

|| ಸಾಯಂಜಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ದಭ್ರೇಭಿಶ್ಚಿದಲ್ಪೈರಸಿ ಸಖಿಭಿರ್ಯಜಮಾನ್ಯಃ ಸಹ ಶಶೀಯಾಂಸಂ || ಶಶ್ ಪುತಗತೌ || ಉತ್ಪ್ಲವಮಾನಂ ಪ್ರಾಧಂತಂ ಮಹಾಂತಮಸಿ ಶತ್ರುಮೋಜಸಾ ಬಲೇನ ಹಂಸಿ | ನಾಶಯಸಿ | ಯೇ ಯಜಮಾನಾಸ್ತೇ ತ್ವಯಿ ಸಚಾ ಸಂಗತಾಃ | ತೈರಿತಿ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಇಂದ್ರ—ಇಂದ್ರನೇ) | ಯೇ—ಯಾವ ಯಜಮಾನರು | ತ್ವೇ—ನಿನ್ನಲ್ಲಿ | ಸಚಾ—ಕೂಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾರೋ ಅಂತಹವರು | ದಭ್ರೇಭಿಶ್ಚಿತ್—ಅಲ್ಪರಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ | ಸಖಿಭಿಃ—ಅಂತಹ ಮಿತ್ರಭೂತರಾದ ಯಜಮಾನರೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು | ಶಶೀಯಾಂಸಂ—ಹಾರುವಂತೆ ಓಡಿಹೋಗುವವನೂ | ಪ್ರಾಧಂತಂ—ಮಹಚ್ಛಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಶತ್ರುವನ್ನು ಸಹ | ಓಜಸಾ—ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ | ಹಂಸಿ—ನಾಶಮಾಡುತ್ತೀಯೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಯಾವ ಯಜಮಾನರು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೋ ಅಂತಹವರು ಅಲ್ಪರಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅಂತಹ ನಿನ್ನ ಮಿತ್ರಭೂತನಾದ ಯಜಮಾನರೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ನೀನು ಹಾರುವಂತೆ ಓಡಿಹೋಗುವವನೂ, ಮಹಚ್ಛಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಶತ್ರುವನ್ನು ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನಾಶಮಾಡುತ್ತೀಯೆ.

English Translation.

You destroy by your might the fierce assailing foe, associated with the humble friends who are along with you.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನಯಮಿಂದ್ರ ತ್ವೇ ಸಚಾ ವಯಂ ತ್ವಾಭಿ ನೋನುಮಃ |

ಅಸ್ಮಾ ಅಸ್ಮಾ ಇದುದವ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಯಂ | ಇಂದ್ರ | ತ್ವೇ ಇತಿ | ಸಚಾ | ವಯಂ | ತ್ವಾ | ಅಭಿ | ನೋನುಮಃ |

ಅಸ್ಮಾನ್ ಅಸ್ಮಾನ್ | ಇತ್ | ಉತ್ | ಅವ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ವಯಂ ಯಜಮಾನಾಸ್ತೇ ತ್ವಯಿ ಸಚಾ ಸಂಗತಾಃ ಸ್ಮಃ | ವಯಂ ತ್ವಾ ತ್ವಾಮುಭಿ
ನೋನುಮಃ | ಅತಿಶಯೇನಾಭಿಷ್ವಭಃ | ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಮಪ್ಯಸ್ಮಾನಸ್ಮಾನಿತ್ ಸರ್ವಾನಸ್ಮಾನೇವೋದವ |
ಉತ್ಕರ್ಷೇಣ ರಕ್ಷ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ವಯಂ—ಯಜಮಾನರಾದ ನಾವು | ತ್ವೇ—ನಿನ್ನಲ್ಲಿ | ಸಚಾ—ಕೂಡಿ
ಕೊಂಡಿರುವೆವು | ವಯಂ—ನಾವು | ತ್ವಾ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಅಭಿ—ಅತಿಶಯವಾಗಿ | ನೋನುಮಃ—ಸ್ತುತಿಸು
ತ್ತೇನೆ | ಅಸ್ಮಾನಸ್ಮಾನ್ ಇತ್—ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ | ಉತ್ ಅವ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಯಜಮಾನರಾದ ನಾವು ನಿನ್ನನ್ನು ಸೇರಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವೆವು ಮತ್ತು ನಿನ್ನನ್ನು ಅತಿಶಯ
ವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ. ನೀನು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸು.

English Translation.

We, Indra, are along with you; we zealously glorify you: do
verily protect us all.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸ ನತ್ವಿತ್ರಾಭಿರದ್ರಿವೋನವದ್ಯಾಭಿರೂತಿಭಿಃ |

ಅನಾಧೃಷ್ಟಾಭಿರಾ ಗಹಿ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಃ | ನಃ | ಚಿತ್ರಾಭಿಃ | ಅದ್ರಿವಃ | ಅನವದ್ಯಾಭಿಃ | ಊತಿಭಿಃ |

ಅನಾಧೃಷ್ಟಾಭಿಃ | ಆ ಗಹಿ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅದ್ರಿವೋ ವಜ್ರವನ್ನಿಂದ್ರ ಸ ತ್ವಂ ಚಿತ್ರಾಭಿಶ್ಚ ಯನೀಯಾಭಿರನವದ್ಯಾಭಿರನಿಂದಿತಾಭಿರನಾ-
ಧ್ಯಷ್ಟಾಭಿಃ ಶತ್ರುಭಿರಪ್ರಧರ್ಷಿತೈರೂತಿಭೀ ರಕ್ಷಣೈಃ ಸಹಿತಃ ಸನ್ನೋಽಸ್ಮಾನಾ ಗಹಿ | ಆಗಚ್ಛ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅದ್ರಿವಃ—ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಸಃ—ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನೀನು | ಚಿತ್ರಾಭಿಃ—
ಅಕರ್ಷಕವಾದವೂ | ಅನವದ್ಯಾಭಿಃ—ನಿಂದಾರಹಿತವಾದವೂ | ಅನಾಧ್ಯಷ್ಟಾಭಿಃ—ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಅಪ್ರತಿಹತ
ವಾದವೂ ಆದ | ಉತಿಭಿಃ—ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು | ನಃ—ನಮಗಭಿಮುಖನಾಗಿ |
ಆ ಗಹಿ—ದಯಮಾಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನೀನು ಅಕರ್ಷಕವಾದವೂ, ನಿಂದಾರಹಿತ
ವಾದವೂ, ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಅಪ್ರತಿಹತವಾದವೂ ಆದ ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ನಮಗಭಿಮುಖನಾಗಿ
ದಯಮಾಡು.

English Translation.

Wielder of the thunderbolt, come to us with wondrous, irreproa-
chable, irresistible protections.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಭೂಯಾನ್ಮೋ ಷು ತ್ವಾವತಃ ಸಖಾಯ ಇಂದ್ರ ಗೋಮತಃ |

ಯುಜೋ ವಾಜಾಯ ಘೃಷ್ಟಯೇ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಭೂಯಾನ್ಮೋ ಇತಿ | ಸು | ತ್ವಾವತಃ | ಸಖಾಯಃ | ಇಂದ್ರ | ಗೋಮತಃ |

ಯುಜಃ | ವಾಜಾಯ | ಘೃಷ್ಟಯೇ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಾವತಸ್ತ್ವತ್ಸದೃಶಸ್ಯ ಗೋಮತೋ ಗೋಭಿಯುಕ್ತಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನಃ
ಸಖಾಯಃ ಸ್ತೋತಾರೋ ವಯಂ ಘೃಷ್ಟಯೇ ಮಹತೇ ವಾಜಾಯಾನ್ನಾಯ ಯುಜಃ ಸಂಯುಕ್ತಾಃ
ಸು ಸುಷ್ಕ ಭೂಯಾನ್ಮೋ | ಭವಾಮ್ಯವ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಇಂದ್ರನೇ | ತ್ವಾವತೇ—ನಿನಗೆ ಸದೃಶನಾದವನೂ | ಗೋಮತೇ—ಗೋವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನೂ
ಆದ ದೇವತೆಗೆ | ಸಖಾಯೇ—ಸ್ನೇಹಿತರಾಗಿ | ಫೃಷ್ಯಯೇ—ಮಹತ್ತಾದ | ವಾಜಾಯೇ—ಅನ್ನ ಕ್ಕಾಗಿ |
ಯುಜೇ—ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ | ಸು—ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ | ಭೂಯಾಮೋ—ಇರುವಂತಾಗಲಿ.

|| ಭಾನಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಮಹತ್ತಾದ ಅನ್ನ ಕ್ಕಾಗಿ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ, ನಿನಗೆ ಸದೃಶನಾದವನೂ, ಗೋವುಗಳಿಂದ
ಕೂಡಿದವನೂ ಆದ ದೇವತೆಗೆ ಸ್ನೇಹಿತರಾಗಿ ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವಂತಾಗಲಿ.

English Translation.

May we, Indra, be the friends of one like you, possessed of cattle,
allied (to him) for (the sake of) abundant food.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತ್ವಂ ಹೈಕ ಈಶಿಷ ಇಂದ್ರ ವಾಜಸ್ಯ ಗೋಮತಃ |

ಸ ನೋ ಯಂಧಿ ಮಹೀಮಿಷಂ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತ್ವಂ | ಹಿ | ಏಕಃ | ಈಶಿಷೇ | ಇಂದ್ರ | ವಾಜಸ್ಯ | ಗೋಮತಃ |

ಸಃ | ನಃ | ಯಂಧಿ | ಮಹೀಂ | ಇಷಂ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ಕಾರಣಾತ್ತ್ವನೇಕ ಏವ ಗೋಮತೋ ಗೋಭಿಯುಕ್ತಸ್ಯ ವಾಜಸ್ಯಾ-
ನ್ನಸ್ಯೇಶಿಷೇ | ಪ್ರಭವಸಿ | ಅತಃ ಕಾರಣಾತ್ ತ್ವಂ ನೋಽಸ್ಮಭ್ಯಂ ಮಹೀಂ ಮಹತೀಮಿಷಮನ್ನಂ
ಯಂಧಿ | ಪ್ರಯಚ್ಛ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಇಂದ್ರನೇ | ಹಿ—ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ | ತ್ವಂ—ನೀನು | ಏಕಃ—ಒಬ್ಬನೇ |
ಗೋಮತಃ—ಗೋವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ | ವಾಜಸ್ಯ—ಅನ್ನಕ್ಕೆ | ಈಶಿಷೇ—ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದೀಯೋ (ಆದುದ
ರಿಂದಲೇ) | ಸಃ—ಅಂತಹ ನೀನು | ನಃ—ನಮಗೆ | ಮಹೀಂ—ಪ್ರಭೂತವಾದ | ಇಷಂ—ಅನ್ನವನ್ನು |
ಯಂಧಿ—ಒದಗಿಸಿಕೊಡು.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಗೋವುಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ನೀನೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಆದುದರಿಂದ ನಮಗೆ ಪ್ರಭುತವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡಲು ನೀನೇ ಸಮರ್ಥನು.

English Translation.

For you alone, Indra, are lord over food combined with cattle ;
therefore grant us ample food.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ನ ತ್ವಾ ವರಂತೇ ಅನ್ಯಥಾ ಯದ್ವಿತ್ಸಸಿ ಸ್ತುತೋ ಮಘಂ ।

ಸ್ತೋತೃಭ್ಯ ಇಂದ್ರ ಗಿರ್ವಣಃ ॥ ೮ ॥

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ನ | ತ್ವಾ | ವರಂತೇ | ಅನ್ಯಥಾ | ಯತ್ | ದಿತ್ಸಸಿ | ಸ್ತುತಃ | ಮಘಂ |

ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಃ | ಇಂದ್ರ | ಗಿರ್ವಣಃ ॥ ೮ ॥

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಗಿರ್ವಣೋ ಗಿರಾಂ ಸಂಭಕ್ತಃ ಸ್ತುತೋಽಸ್ಮಾಭಿಃ ಸಂಸ್ತುತೋ ಯದ್ಯದಾ ಸ್ತೋತೃ-
ಭ್ಯೋಽಸ್ಮಭ್ಯಂ ಮಘಂ ಧನಂ ದಿತ್ಸಸಿ | ದಾತುಮಿಚ್ಛಸಿ | ತದಾ ತ್ವಾ ತ್ವಾಮನ್ಯಥಾ ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ ನ
ವರಂತೇ | ನ ನಿವಾರಯಂತಿ | ಕಿಂತು ಸರ್ವೇಽಸ್ಯ ನುಕೂಲಾ ಏವ ಭವಂತಿ ॥

॥ ಪ್ರತಿಸದಾರ್ಥಃ ॥

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಗಿರ್ವಣಃ—ಸ್ತುತಿಗೆ ಪಾತ್ರನೂ | ಸ್ತುತಃ—ನಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವವನೂ
ಆದ ನೀನು | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಃ—ಸ್ತೋತೃಗಳಾದ ನಮಗೆ | ಮಘಂ—ಧನವನ್ನು |
ದಿತ್ಸಸಿ—ಕೊಡಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೀಯೋ ಆಗ | ತ್ವಾ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಅನ್ಯಥಾ—ಬೇರೆ ವಿಧದಲ್ಲಿ | ನ ವರಂತೇ—
ಯಾರೂ ತಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಸ್ತುತಿಗೆ ಪಾತ್ರನೂ, ನಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವವನೂ ಆದ ನೀನು ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ನಮಗೆ ಯಾವಾಗ ಧನವನ್ನು ಕೊಡಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೀಯೋ, ಆಗ ನಿನ್ನನ್ನು ಬೇರೆ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ತಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

English Translation.

None change your purpose, Indra, object of laudation, when, being praised, you desire to bestow wealth upon the praisers.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಭಿ ತ್ವಾ ಗೋತಮಾ ಗಿರಾನೂಷತ ಪ್ರ ದಾವನೇ ||

ಇಂದ್ರ ವಾಜಾಯ ಘೃಷ್ವಯೇ || ೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಭಿ | ತ್ವಾ | ಗೋತಮಾಃ | ಗಿರಾ | ಅನೂಷತ | ಪ್ರ | ದಾವನೇ |

ಇಂದ್ರ | ವಾಜಾಯ | ಘೃಷ್ವಯೇ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಾ ತ್ವಾಮಭಿ ಲಕ್ಷೀಕೃತ್ಯ ಗೋತಮಾ ಏತನ್ನಾಮಕಾ ಋಷಯೋ ಗಿರಾ ಸ್ತುತಿ-
ರೂಪಯಾ ವಾಜಾ ದಾವನೇ ಧನದಾನಾರ್ಥಂ ಪ್ರಾನೂಷತ | ಪ್ರಕರ್ಷಣ ಸ್ತುವಂತಿ | ಘೃಷ್ವಯೇ ಮಹತೇ
ವಾಜಾಯಾನ್ನಯ ಪ್ರಸ್ತುವಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತ್ವಾ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಅಭಿ—ಉದ್ದೇಶಿಸಿ | ಗೋತಮಾಃ—ಗೋತಮ
ರೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಋಷಿಗಳು (ನಾವು) | ಗಿರಾ—ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯಿನಿಂದ | ದಾವನೇ—ಧನವನ್ನು ಕೊಡುವುದ
ಕ್ಕಾಗಿ | ಪ್ರ ಅನೂಷತ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ | ಘೃಷ್ವಯೇ—ಮಹತ್ತಾದ | ವಾಜಾಯ—
ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸಹ (ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಗೋತಮರೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ಋಷಿಗಳು (ನಾವು) ನಿನ್ನಿಂದ ಧನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದ
ಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಮಹತ್ತಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

The Gotamas glorify you, Indra, with praise, that you may grant wealth, and for the sake of abundant food.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ | ತೇ | ವೋಚಾಮ | ವೀರ್ಯಾ | ಯಾ ಮಂದಸಾನ ಆರುಜಃ |
ಪುರೋ ದಾಸೀರಭೀತ್ಯ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ | ತೇ | ವೋಚಾಮ | ವೀರ್ಯಾ | ಯಾಃ | ಮಂದಸಾನಃ | ಆ | ಆರುಜಃ |
ಪುರಃ | ದಾಸೀಃ | ಅಭೀತ್ಯ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಮಂದಸಾನಃ ಸೋಮೇನ ಮೋದಮಾನಸ್ತ್ವಂ ದಾಸೀಃ ಪ್ರೇಪ್ತುರಸುರಸ್ಯ ಸ್ವಭೂತಾ
ಯಾಃ ಪುರೋ ಯಾನಿ ನಗರಾಣ್ಯಭೀತ್ಯಾಭಿಗಮ್ಯಾರುಜಃ | ಆ ಸಮಂತಾದಭಾಂಕ್ಷೀಃ | ಹೇ ಇಂದ್ರ
ತೇ ತ್ವದೀಯಾನಿ ತತ್ರತ್ಯಾನಿ ವೀರ್ಯಾ ವೀರ್ಯಾಣಿ ವಯಂ ಸ್ತೋತಾರಃ ಪ್ರ ವೋಚಾಮ |
ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ವದಾಮ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ಮಂದಸಾನಃ—ಸೋಮಪಾನದಿಂದ ಹರ್ಷಿತನಾದ ನೀನು | ದಾಸೀಃ—
ಕಂಟಕರಾದ ಅಸುರರಿಗೆ ಸೇರಿದ | ಯಾಃ—ಯಾವ | ಪುರಃ—ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು | ಅಭೀತ್ಯ—ಎದುರಿಸಿ
ಹೋಗಿ | ಆ ಅರುಜಃ—ಅವುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಿದೆಯೋ | ತೇ—ಅಂತಹ ನಿನ್ನ | ವೀರ್ಯಾ—
ಸಾಹಸಕರ್ಮಗಳನ್ನು | ಪ್ರ ವೋಚಾಮ—ನಾವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಸೋಮಪಾನದಿಂದ ಹರ್ಷಿತನಾದ ನೀನು ಕಂಟಕರಾದ ಅಸುರರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಯಾವ
ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಹೋಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ನಿನ್ನ ವೀರ್ಯಕರ್ಮ
ಗಳನ್ನು ನಾವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ

English Translation.

We proclaim your prowess, whereby exhilarated (by the Soma), and having gone against them, you have demolished the servile cities.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತಾ ತೇ ಗೃಣಂತಿ ವೇಧಸೋ ಯಾನಿ ಚಕರ್ಥ ಪೌಂಸ್ಯಾ |
ಸುತೇಷ್ಟಿಂಧ್ರ ಗಿರ್ವಣಃ || ೧೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತಾ | ತೇ | ಗೃಣಂತಿ | ವೇಧಸಃ | ಯಾನಿ | ಚಕರ್ಥ | ಪೌಂಸ್ಯಾ |
ಸುತೇಷು | ಇಂದ್ರ | ಗಿರ್ವಣಃ || ೧೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಗಿರ್ವಣೋ ಗಿರಾಂ ಸ್ತುತಿರೂಪಾಣಾಂ ನಾಚಾಂ ಸಂಭಕ್ತಾ ತ್ವಂ ಯಾನಿ ಪೌಂಸ್ಯಾ
ಪೌಂಸ್ಯಾನಿ ಬಲಾನಿ ಚಕರ್ಥ | ಕೃತವಾನಸಿ | ಹೇ ಇಂದ್ರ ವೇಧಸಃ ಪ್ರಾಜ್ಞಾಃ ಸುತೇಷ್ಟಭಿಷುತೇಷು
ಸೋಮೇಷು ತೇ ತ್ವದೀಯಾನಿ ತಾ ತಾನಿ ಬಲಾನಿ ಗೃಣಂತಿ | ಕೀರ್ತಯಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಗಿರ್ವಣಃ—ಸ್ತುತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾದ ನೀನು | ಯಾನಿ—ಯಾವ ಯಾವ |
ಪೌಂಸ್ಯಾ—ಪುರುಷಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ವೀರ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು | ಚಕರ್ಥ—ಮಾಡಿದ್ದೀಯೋ | ತೇ—
ಅಂತಹ | ತಾ—ನಿನ್ನ ವೀರ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು | ವೇಧಸಃ—ಪ್ರಾಜ್ಞರು | ಸುತೇಷು—ಸೋಮವನ್ನು
ಹಿಂಡಿ ಅರ್ಪಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ | ಗೃಣಂತಿ—ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಸ್ತುತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾದ ನೀನು ಯಾವ ಯಾವ ಪುರುಷಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ವೀರ್ಯ
ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೀಯೋ, ಅಂತಹ ನಿನ್ನ ವೀರ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಜ್ಞರು ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡಿ ನಿನಗೆ
ಅರ್ಪಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

The pious celebrate your manly exploits, Indra, object of laudation
when the juices (of the Soma) are effused.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅವೀವೃಧಂತ ಗೋತಮಾ ಇಂದ್ರ ತ್ವೇ ಸ್ತೋಮವಾಹಸಃ |
ಏಷು ಧಾ ವೀರವದ್ಯಶಃ || ೧೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅವೀವೃಧಂತ | ಗೋತಮಾಃ | ಇಂದ್ರ | ತ್ವೇ ಇತಿ | ಸ್ತೋಮವಾಹಸಃ ||
ಅ | ಏಷು | ಧಾಃ | ವೀರವತ್ | ಯಶಃ || ೧೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸ್ತೋಮವಾಹಸಃ ಸ್ತೋಮಾನಾಂ ಸ್ತೋತ್ರಾಣಾಂ ಪೋಥಾರೋ ಗೋತಮಾ ಋಷಯೋ ಹೇ
ಇಂದ್ರ ತ್ವೇ ತ್ವಾಮವೀವೃಧಂತ | ಸ್ತೋತ್ರೈರ್ವರ್ಧಯಂತಿ | ತ್ವಮೇಷು ಗೋತಮೇಷು ವೀರವತ್ಪುತ್ರ-
ಪೌತ್ರಾದಿಯುಕ್ತಂ ಯಶೋಽನ್ನಮಾ ಧಾಃ | ನಿಭೇಹಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಇಂದ್ರನೇ | ಸ್ತೋಮವಾಹಸಃ—ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅರ್ಪಿಸತಕ್ಕ | ಗೋತಮಾಃ—
ಗೋತಮ ಋಷಿಗಳು | ತ್ವೇ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಅವೀವೃಧಂತ—ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೆ |
ಏಷು—ಈ ಗೋತಮರಲ್ಲಿ | ವೀರವತ್—ಬಲಶಾಲಿಗಳಾದ ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ | ಯಶಃ—
ಆನ್ನವನ್ನು | ಅ ಧಾಃ—ತುಂಬಿಕೊಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅರ್ಪಿಸತಕ್ಕ ಗೋತಮಋಷಿಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ಅನೇಕ
ವಿಧದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗೋತಮರಲ್ಲಿ ವೀರ್ಯವಂತರಾದ ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿಗಳನ್ನೂ, ಅನ್ನವನ್ನೂ
ಒದಗಿಸಿಕೊಡು.

English Translation.

The Gotamas, offerers of praise, exalt you, Indra; bestow upon them food and posterity.

|| ಸಂಹಿತಾಸಾರಃ ||

ಯಚ್ಚಿದ್ಧಿ ಶಶ್ವತಾನುಸೀಂದ್ರ ಸಾಧಾರಣಸ್ತ್ವಂ |

ತಂ ತ್ವಾ ವಯಂ ಹವಾಮಹೇ || ೧೩ ||

|| ಪದಸಾರಃ ||

ಯತ್ | ಚಿತ್ | ಹಿ | ಶಶ್ವತಾಂ | ಅಸಿ | ಇಂದ್ರ | ಸಾಧಾರಣಃ | ತ್ವಂ |

ತಂ | ತ್ವಾ | ವಯಂ | ಹವಾಮಹೇ || ೧೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಯಚ್ಚಿದ್ಧಿ ಯದ್ಯಪಿ ಖಲು ಶಶ್ವತಾಂ ಬಹುನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಯಜಮಾನಾನಾಂ ಸಾಧಾರಣೋಽಸಿ | ಸಾಮಾನ್ಯೋ ಭವಸಿ | ತಥಾಪಿ ತಮೇವ ತ್ವಾ ತ್ವಾಂ ವಯಂ ಸ್ತೋತಾರೋ ಹವಾಮಹೇ | ಅಹ್ವಯಾಮಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಯಚ್ಚಿದ್ಧಿ—ಒಂದುವೇಳೆ | ತ್ವಂ—ನೀನು | ಶಶ್ವತಾಂ—ಅನೇಕ ಯಜಮಾನರಿಗೆ | ಸಾಧಾರಣಃ—ಒಂದೇರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆರಾಧ್ಯನಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ | ತಂ ತ್ವಾ—ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದ ನಿನ್ನನ್ನು | ವಯಂ—ನಾವು | ಹವಾಮಹೇ—(ನಮಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಲೆಂದು ಮಾತ್ರ) ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಸಕಲ ಯಜಮಾನರಿಗೂ ಬೇಕಾದವನು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪೂಜ್ಯನು. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ನೀನು ನಮಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಾವು ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ.

English Translation.

Although, Indra, you are the common property of (all) worshippers we invoke you (such) as you are (for ourselves).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅ॒ರ್ವಾ॒ಚೀ॒ನೋ॒ ವ॒ಸೋ॒ ಭ॒ವಾ॒ಸ್ಮೇ॒ ಸು॒ ಮ॒ತ್ಸ್ಯಾ॒ಂಧ॒ಸಃ॑ ।

ಸೋ॒ಮಾನಾ॑ಮಿ॒ಂದ್ರ ಸೋ॒ಮೃ॒ಪಾಃ॑ || ೧೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅ॒ರ್ವಾ॒ಚೀ॒ನಃ॑ । ವ॒ಸೋ॒ ಇತಿ॑ । ಭ॒ವ॒ । ಅ॒ಸ್ಮೇ॒ ಇತಿ॑ । ಸು॒ । ಮ॒ತ್ಸ್ಯಾ॒ । ಅಂಧ॑ಸಃ ।

ಸೋ॒ಮಾನಾಂ॑ । ಇ॒ಂದ್ರ॒ । ಸೋ॒ಮೃ॒ಪಾಃ॑ || ೧೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವಸೋ ಯಜ್ಞನಿವಾಸಕೇಂದ್ರ ತ್ವಮಸ್ಮೇ ಅಸ್ಮಾಸು ಯಜಮಾನೇಷ್ವರ್ವಾಚೀನೋಽಭಿ-
ಮುಖೋ ಭವ । ತಥಾ ಹೇ ಸೋಮಪಾಃ ಸೋಮಾನಾಂ ಪಾತರಿಂದ್ರ ತ್ವಂ ಸೋಮಾನಾಮಂಧಸೋಽ-
ನ್ನೇನ ಸು ಸುಷ್ಮ ಮತ್ಸ್ಯಾ ಮಾದ್ಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಸೋ—ಯಜ್ಞಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡತಕ್ಕ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ । ಅಸ್ಮೇ—ಯಜಮಾನರಾದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ
ಅರ್ವಾಚೀನಃ—ನಮಗೆ ಅಭಿಮುಖನಾಗಿ । ಭವ—ಆಗಿರು । ಸೋಮಪಾಃ—ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡತಕ್ಕ
ಇಂದ್ರ—ಇಂದ್ರನೇ । ಸೋಮಾನಾಂ—ಸೋಮಗಳ । ಅಂಧಸಃ—ರಸರೂಪವಾದ ಅನ್ನಗಳ ಪಾನದಿಂದ ।
ಸು—ಅಧಿಕವಾಗಿ । ಮತ್ಸ್ಯಾ—ಹರ್ಷಿತನಾಗು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಜ್ಞಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡತಕ್ಕ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಯಜಮಾನರಾದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ನಮಗಭಿಮುಖ
ನಾಗಿರು. ಸೋಮಪಾನಮಾಡತಕ್ಕ ಇಂದ್ರನೇ, ಸೋಮಗಳ ರಸರೂಪವಾದ ಅನ್ನಗಳ ಪಾನದಿಂದ ಅಧಿಕವಾಗಿ
ಹರ್ಷಿತನಾಗು.

English Translation.

Giver of dwellings, be present with us, drinker of the Soma, be
exilarated by the beverage of the juices.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅ॒ಸ್ಮಾ॑ಕಂ ತ್ವಾ ಮ॒ತೀನಾ॑ಮಾ ಸ್ತೋ॒ಮಂ ಇ॑ಂದ್ರ ಯಚ್ಛತು |

ಅ॒ರ್ವಾ॑ಗಾ ವ॒ರ್ತಯಾ॑ ಹ॒ರೀ || ೧೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅ॒ಸ್ಮಾ॑ಕಂ | ತ್ವಾ | ಮ॒ತೀನಾಂ | ಅ | ಸ್ತೋ॒ಮಃ | ಇ॑ಂದ್ರ | ಯಚ್ಛತು |

ಅ॒ರ್ವಾ॑ಕ್ | ಅ | ವ॒ರ್ತಯಾ॑ | ಹ॒ರೀ ಇತಿ || ೧೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಮತೀನಾಂ ಸ್ತೋತ್ಯಾಣಾಂ || ಮನ್ಯತೇಃ ಕರ್ತರಿ ಕ್ತಿಚ್ || ಅಸ್ಮಾಕಂ ಸಂಬಂಧಿ ಸ್ತೋಮಃ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಾ ತ್ವಾಮಾ ಯಚ್ಛತು | ಅಸ್ಮಾಸು ನಿಯಚ್ಛತು | ತ್ವಮಸಿ ಹರೀ ತ್ವದೀಯಾವಶ್ವಾವರ್ವಾಗಸ್ಮದಭಿಮುಖಂ ಯಥಾ ಭವತಿ ತಥಾ ಆ ವರ್ತಯ | ಪರಿವರ್ತನಂ ಕುರು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

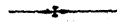
ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಮತೀನಾಂ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ | ಅಸ್ಮಾಕಂ—ನಮ್ಮ | ಸ್ತೋಮಂ—ಸ್ತುತಿಯು | ತ್ವಾ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಅ ಯಚ್ಛತು—ನಮ್ಮಲ್ಲೇ ಇರಿಸಲಿ | (ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) ಹರೀ—ಹರಿನಾಮಕಗಳಾದ ನಿನ್ನ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು | ಅರ್ವಾಕ್—ನಮಗೆ ಅಭಿಮುಖಗಳಾಗುವಂತೆ | ಆ ವರ್ತಯ—ತಿರುಗಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಸ್ತುತಿಕರ್ತರಾದ ನಮ್ಮ ಸ್ತೋತ್ರವು ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ನಮ್ಮಲ್ಲೇ ಇರಿಸಲಿ. ಹರಿನಾಮಕಗಳಾದ ನಿನ್ನ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ಅಭಿಮುಖಗಳಾಗುವಂತೆ ತಿರುಗಿಸು.

English Translation.

May the praise (of us) who are devoted (to you) Indra, give you to us: guide your horses towards us.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪುರೋಳಾಶಂ ಚ ನೋ ಘಸೋ ಜೋಷಯಾಸೇ ಗಿರಶ್ಚ ನಃ |
ವಧೂಯುರಿವ ಯೋಷಣಾಂ || ೧೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪುರೋಳಾಶಂ | ಚ | ನಃ | ಘಸಃ | ಜೋಷಯಾಸೇ | ಗಿರಃ | ಚ | ನಃ |
ವಧೂಯುಃಇವ | ಯೋಷಣಾಂ || ೧೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ನೋಽಸ್ಮದೀಯಂ ಪುರೋಳಾಶಂ ಚ ಪುರೋಡಾಶರೂಪಮನ್ನಂ ಚ ಘಸಃ |
ಅದ್ಧಿ | ತಥಾ ನೋಽಸ್ಮದೀಯಾ ಗಿರಶ್ಚ ಸ್ತುತಿರೂಪಾ ವಾಚಶ್ಚ ಜೋಷಯಾಸೇ | ಸೇವಸ್ವ | ತತ್ರ
ದೃಷ್ಟಾಂತಃ | ವಧೂಯುರಿವ | ಸ್ತ್ರೀಕಾಮೋ ಯಥಾ ಯೋಷಣಾಂ ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಗಿರಃ ಸೇವತೇ ತದ್ವತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಇಂದ್ರ— ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ನಃ—ನಮ್ಮಿಂದ ಅರ್ಪಿತವಾದ | ಪುರೋಳಾಶಂ ಚ—ಪುರೋಡಾಶ
ರೂಪವಾದ ಅನ್ನವನ್ನೂ ಸಹ | ಘಸಃ—ಭುಜಿಸು | ಯೋಷಣಾಂ—ಸ್ತ್ರೀಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು | ವಧೂಯುಃ
ಇವ—ಸ್ತ್ರೀಕಾಮನಾದ ಪುರುಷನು ಯಾವ ರೀತಿ ಅದರದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಾನೋ ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ | ಗಿರಶ್ಚ—ನಮ್ಮ
ಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸಹ | ಜೋಷಯಾಸೇ—ಅದರದಿಂದ ಸೇವಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಮ್ಮಿಂದ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಪುರೋಡಾಶರೂಪವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಭುಜಿಸು. ಸ್ತ್ರೀಕಾಮನಾದ
ಪುರುಷನು ಸ್ತ್ರೀಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆದರಿಸಿ ಕೇಳುವಂತೆ ನೀನೂ ಸಹ ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಆದರಿಸಿ ಸೇವಿಸು.

English Translation.

Eat (Indra) our cakes and butter; be pleased by our praise as
a libertine (by the caresses) of a woman.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸಹಸ್ರಂ ವ್ಯತೀನಾಂ ಯುಕ್ತಾನಾಮಿಂದ್ರಮಾಮಹೇ |

ಶತಂ ಸೋಮಸ್ಯ ಖಾರ್ಯಃ || ೧೭ ||

|| ಸದಪಾಠಃ ||

ಸಹಸ್ರಂ | ವ್ಯತೀನಾಂ | ಯುಕ್ತಾನಾಂ | ಇಂದ್ರಂ | ಈಮಹೇ |

ಶತಂ | ಸೋಮಸ್ಯ | ಖಾರ್ಯಃ || ೧೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ವಯಂ ಸ್ತೋತಾರ ಇಂದ್ರಂ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಯುಕ್ತಂ ಯುಕ್ತಾನಾಂ ಶಿಕ್ಷಿತಾನಾಂ ವ್ಯತೀನಾಂ
ಗಮನವತಾಮಶ್ವಾನಾಂ ಸಹಸ್ರಂ ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾಕಮಾಮಹೇ | ಯಾಚಾಮಹೇ | ತಥಾ ಸೋಮಸ್ಯಾ-
ಷುತೇಸೋಮಸ್ಯ ಶತಂ ಶತಸಂಖ್ಯಾಕಾಃ ಖಾರ್ಯಃ ಖಾರೀರೀಮಹೇ | ಅತ್ರ ಮಾನವಿಶೇಷವಾಚಿನಾ
ಪಾರೀಶಬ್ದೇನ ದ್ರೋಣಕಲಶ ಉಪಲಕ್ಷ್ಯತೇ | ಆಪರಿಮಿತದ್ರೋಣಕಲಶಾನ್ ಬಹೂನ್ಯಜ್ಞಾನ್ಯಾಚಾ-
ಮಹ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರಂ—ಇಂದ್ರನನ್ನು | ಯುಕ್ತಾನಾಂ—ಶಿಕ್ಷಿತವಾದವೂ | ವ್ಯತೀನಾಂ—ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸ
ತಕ್ಕವೂ ಆದ ಅಶ್ವಗಳ | ಸಹಸ್ರಂ—ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು | ಈಮಹೇ—ಯಾಚಿಸುತ್ತೇನೆ | ಸೋಮಸ್ಯ—
ಹಿಂಡಿದ ಸೋಮವನ್ನು ತುಂಬಿರುವ | ಶತಂ—ಶತಸಂಖ್ಯಾಕವಾದ | ಖಾರ್ಯಃ—ದ್ರೋಣಕಲಶಗಳನ್ನೂ
ಯಾಚಿಸುತ್ತೇನೆ.

|| ಭಾಷಾರ್ಥ ||

ಸುಶಿಕ್ಷಿತವಾದವೂ, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕವೂ ಆದ ಸಹಸ್ರ ಅಶ್ವಗಳಿಗಾಗಿ ನಾವು ಇಂದ್ರನನ್ನು
ರಾಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸೋಮರಸವನ್ನು ತುಂಬಿರುವ ನೂರು ದ್ರೋಣಕಲಶಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ನಾವು ಅವನನ್ನು
ರಾಚಿಸುತ್ತೇವೆ.

English Translation.

We solicit, Indra for a thousand well-trained, swift-going horses,
or a hundred jars of Soma juice.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಚಃ ||

ಸಹಸ್ರಾ ತೇ ಶತಾ ವಯಂ ಗವಾಮಾ ಚ್ಯಾವಯಾಮಸಿ |

ಅಸ್ಮತ್ಪ್ರಾ ರಾಧ ಏತು ತೇ || ೧೮ ||

|| ಸದಸಾತಃ ||

ಸಹಸ್ರಾ | ತೇ | ಶತಾ | ವಯಂ | ಗವಾಂ | ಅ | ಚ್ಯಾವಯಾಮಸಿ |

ಅಸ್ಮತ್ಪ್ರಾ | ರಾಧಃ | ಏತು | ತೇ || ೧೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತೇ ತ್ವದೀಯಾನಿ ಗವಾಂ ಸಹಸ್ರಾ ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾಕಾನಿ ಶತಾ ಶತಸಂಖ್ಯಾಕಾನಿ ಚಾ
ಚ್ಯಾವಯಾಮಸಿ | ಅಚ್ಯಾವಯಾಮಃ | ಅಸ್ಮದಭಿಮುಖಂ ಕುರ್ಮಃ | ತಥಾಸ್ಮತ್ಪ್ರಾ ಅಸ್ಮಾಸು ತ್ವದೀಯಂ
ರಾಧೋ ಧನಂ ತೇ ತ್ವತ್ತ ಏತು | ಅಗಚ್ಛತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ತೇ—ನಿನಗೆ ಸೇರಿದ | ಗವಾಂ—ಗೋವುಗಳ | ಸಹಸ್ರಾ—ಸಹಸ್ರ
ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ | ಶತಾ—ಶತಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ | ಅ ಚ್ಯಾವಯಾಮಸಿ—ನಿನ್ನಿಂದ ತಿರುಗಿಸಿ ನಮ್ಮ ಅಭಿಮುಖ
ವಾಗಿ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ | ಅಸ್ಮತ್ಪ್ರಾ—ನಮ್ಮಲ್ಲಿ | ರಾಧಃ—(ನಿನ್ನ) ಧನವು | ತೇ—ನಿನ್ನಿಂದ
ಏತು—ಬಂದಿರಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನಗೆ ಸೇರಿದ ನೂರಾರು ಮತ್ತು ಸಾವಿರಾರು ಗೋವುಗಳೂ ಸಹ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರು
ವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ನಿನ್ನ ಧನವೆಲ್ಲವೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರಲಿ.

English Translation.

We seek to bring down from you thousands and hundreds of cattle ;
may riches come to us from you.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ದಶ ತೇ ಕಲಶಾನಾಂ ಹಿರಣ್ಯಾನಾನ್ಮಧೀಮಹಿ |

ಭೂರಿದಾ ಅಸಿ ವೃತ್ರಹನ್ || ೧೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ದಶ | ತೇ | ಕಲಶಾನಾಂ | ಹಿರಣ್ಯಾನಾಂ | ಅಧೀಮಹಿ |

ಭೂರಿದಾಃ | ಅಸಿ | ವೃತ್ರಹನ್ || ೧೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತೇ ತ್ವತ್ತಃ ಕಲಶಾನಾಂ ಕುಂಭಾನಾಂ | ಕುಂಭಪರಿಮಿತಾನಾಮಿತಿ ಯಾವತ್ |
ಹಿರಣ್ಯಾನಾಂ ಹಿತರಮಣೀಯಾನಾಂ ಧನಾನಾಂ ದಶ ದಶಸಂಖ್ಯಾಕಾನ್ಯಧೀಮಹಿ | ಧಾರಯಾಮಃ |
ಹೇ ವೃತ್ರಹಸ್ತೃತ್ರಾಣಾಂ ಶತ್ರುಣಾಂ ಹಿಂಸಕೇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಭೂರಿದಾ ಅಸಿ | ಬಹುಪ್ರದೋ ಭವಸಿ ||

|| ಶ್ರುತಿಪದಾರ್ಥ ||

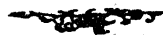
ಇಂದ್ರಃ—(ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ) | ತೇ—ನಿನ್ನಿಂದ | ಹಿರಣ್ಯಾನಾಂ—ಸುವರ್ಣರೂಪವಾದ ಧನಗಳಿಂದ
ತುಂಬಿದ | ಕಲಶಾನಾಂ—ಕುಂಭಗಳ | ದಶ—ದಶ (ಹತ್ತು) ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು | ಅಧೀಮಹಿ—ಹೊಂದುತ್ತೇವೆ |
ವೃತ್ರಹನ್—ಶತ್ರುಹಿಂಸಕನಾದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಭೂರಿದಾಃ—(ನೀನು) ಉದಾರಿಯಾದ ದಾತೃವಾಗಿ |
ಅಸಿ—ಅಗಿದ್ದೀಯೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಸುವರ್ಣರೂಪವಾದ ಧನಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದವೂ ದಶಸಂಖ್ಯಾಕವೂ ಆದ ಕುಂಭಗಳನ್ನು
ನಿನ್ನಿಂದ ಹೊಂದುತ್ತೇವೆ. ಶತ್ರುಹಿಂಸಕನಾದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಅತ್ಯುದಾರಿಯಾದ ದಾತೃವಾಗಿದ್ದೀಯೆ.

English Translation.

May we obtain from you, ten golden ewers, for you, slayer of
Vritra, are a bountiful giver.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಭೂರಿ॑ದಾ ಭೂರಿ॑ ದೇ॒ಹಿ ನೋ॒ ಮಾ ದ॒ಭ್ರಂ ಭೂರ್ಯಾ॑ ಭರ॑ ।

ಭೂರಿ॑ ಘೇದಿ॑ಂದ್ರ ದಿ॒ತ್ಸಸಿ॑ || ೨೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಭೂರಿ॑ದಾಃ | ಭೂರಿ॑ | ದೇ॒ಹಿ | ನಃ | ಮಾ | ದ॒ಭ್ರಂ | ಭೂರಿ॑ | ಆ | ಭರ॑ ।

ಭೂರಿ॑ | ಘೇ॒ | ಇತ್ | ಇಂದ್ರ॑ | ದಿ॒ತ್ಸಸಿ॑ || ೨೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಭೂರಿದಾ ಬಹುಪ್ರದತ್ತಂ ಭೂರಿ ಬಹು ಧನಂ ನೋಸ್ಮಭ್ಯಂ ದೇಹಿ | ಪ್ರಯಚ್ಛ |
ಕಿಂತು ದಭ್ರಮಲ್ಪಂ ಧನಂ ಮಾ ಪ್ರಯಚ್ಛ | ಭೂರಿ ಬಹುಲಂ ಧನಮಸ್ಮಭ್ಯಮಾ ಭರ | ಅಹರ | ಕಿಂಚ
ಭೂರೀತ್ ಅದಭ್ರಮೇವ ಧನಂ ದಿತ್ಸಸಿ ಘ | ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ದಾತುಮಿಚ್ಛಸಿ ಖಲು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

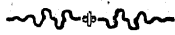
ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಭೂರಿದಾಃ—ಉದಾರವಾಗಿ ಕೊಡತಕ್ಕ ನೀನು | ಭೂರಿ—ಅಧಿಕವಾದ
ಧನವನ್ನು | ನಃ—ನಮಗೆ | ದೇಹಿ—ಕೊಡು | ದಭ್ರಂ—ಅಲ್ಪವಾದ ಧನವನ್ನು | ಮಾ (ಪ್ರಯಚ್ಛ)—
ಕೊಡಬೇಡ | ಭೂರಿ—ಅಧಿಕವಾದ ಧನವನ್ನು | ಆ ಭರ—ನಮಗಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ | ಭೂರಿ ಇತಿ—
ಅಧಿಕವಾದ ಧನವನ್ನೇ | ದಿತ್ಸಸಿ ಘ—ನೀನು ಕೊಡುವವನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದೀಯಲ್ಲವೇ ?

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಉದಾರಿಯಾದ ನೀನು ನಮಗೆ ಅಧಿಕವಾದ ಧನವನ್ನು ಕೊಡು. ಅಲ್ಪವಾದ ಧನವನ್ನು
ಕೊಡಬೇಡ. ನಮಗಾಗಿ ಅಧಿಕವಾದ ಧನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ. ಅಧಿಕವಾಗಿಯೇ ಧನವನ್ನು ಕೊಡುವವ
ನೆಂದು ನೀನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದೀಯೆ

English Translation.

A bountiful giver are you, Indra : give bountifully to us ; (give) not
little ; bring much ; for verily you desire to give much.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಭೂರಿ॑ದಾ ಹ್ಯ॑ಸಿ ಶ್ರು॑ತಃ ಪು॒ರು॒ತ್ತಾ ಶೂ॑ರ ವೃ॒ತ್ರ॒ಹನ್ |

ಆ ನೋ॑ ಭಜ॒ಸ್ವ ರಾ॑ಧಸಿ || ೨೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಭೂ॒ರಿ॒ದಾಃ | ಹಿ | ಅ॑ಸಿ | ಶ್ರು॑ತಃ | ಪು॒ರು॒ತ್ತಾ | ಶೂ॑ರ | ವೃ॒ತ್ರ॒ಹನ್ |

ಆ | ನಃ | ಭ॒ಜ॒ಸ್ವ | ರಾ॑ಧಸಿ || ೨೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವೃತ್ರಹನ್ತೃಸ್ಯ ಹಿಂಸಕ ಶೂರ ವಿಕ್ರಾಂತೇಂದ್ರ ಭೂರಿದಾ ಬಹುಪ್ರದತ್ತಂ ಪುರುತ್ತಾ ಪುರುಷು ಬಹುಷು ಯಜಮಾನೇಷು ಶ್ರುತೋಽಸಿ ಹಿ | ವಿಖ್ಯಾತೋ ಭವಸಿ ಖಲು | ರಾಧಸಿ ಧನೇ ನೋಽಸ್ಮಾನಾ ಭಜಸ್ವ | ಆ ಸಮಂತಾದ್ಭಾಗಿನಃ ಕುರು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವೃತ್ರಹನ್—ವೃತ್ರಹಂತಕನೂ | ಶೂರ—ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಆದ ಇಂದ್ರನೇ | ಭೂರಿದಾಃ—ನೀನು ಉದಾರಿಯಾದ ದಾನಿಯೆಂದು | ಪುರುತ್ತಾ—ಅನೇಕ ಯಜಮಾನರಲ್ಲಿ | ಶ್ರುತಃ—ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿ | ಅಸಿ ಹಿ—ಇದ್ದೀಯಲ್ಲವೇ | ರಾಧಸಿ—ಧನದಲ್ಲಿ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ಆ ಭಜಸ್ವ—ಪಾತ್ರರಾಗಿ ಸೇವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ವೃತ್ರಹಂತಕನೂ, ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಆದ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಉದಾರಿಯೆಂದು ಅನೇಕ ಯಜಮಾನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಇದ್ದೀಯೆ. ನಮ್ಮನ್ನೂ ನಿನ್ನ ಧನಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ನಾವೂ ಅದನ್ನು ಸೇವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು.

English Translation.

Verily you are renowned amongst many as a bountiful giver ; hero, slayer of Vritra, make us sharers in wealth.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ॑ತೇ ಬ॒ಭ್ರೂ॑ ವಿ॒ಚಕ್ಷ॑ಣ ಶಂ॒ಸಾಮಿ॑ ಗೋ॒ಷಣೋ॑ ನಪಾತ್ |

ಮಾ ಭ್ಯಾಂ॑ ಗಾ ಅನು ಶಿಶ್ರ॑ಥಃ || ೨೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ | ತೇ | ಬಭ್ರೂ ಇತಿ | ವಿಚಕ್ಷಣ | ಶಂಸಾಮಿ | ಗೋಸಸಃ | ನಸಾತ್ |

ಮಾ | ಅಭ್ಯಾಂ | ಗಾಃ | ಅನು | ಶಿಶ್ರಃ || ೨೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವಿಚಕ್ಷಣ ಪ್ರಾಜ್ಞೇಂದ್ರ ತೇ ತ್ವದೀಯಾ ಬಭ್ರೂ ಬಭ್ರುವರ್ಣಾವಶ್ಚಾ ಪ್ರ ಶಂಸಾಮಿ | ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಸ್ತಾಮಿ | ಹೇ ಗೋಸನೋ ಗವಾಂ ಸನಿತರ್ಹೇ ನಸಾತ್ ನ ಪಾತಯಿತಃ ಸ್ತೋತ್ಯನವಿನಾ-
ಶಯಿತಃ | ಕಿಂತು ಪಾಲಯಿತರಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಮಾಭ್ಯಾಂ ತ್ವದೀಯಾಭ್ಯಾಮಶ್ವಾಭ್ಯಾಂ ಗಾ-
ಅನು ಅಸ್ಮದೀಯಾ ಗಾ ಲಕ್ಷೀಕೃತ್ಯ ಮಾ ಶಿಶ್ರಃ | ವಿನಷ್ಟಾ ಮಾ ಕಾರ್ಷೀಃ | ಗಾವೋಽಶ್ವದರ್ಶನಾದ್ವಿ-
ಶ್ಲಿಷ್ಯಂತೇ | ತನ್ಮಾ ಭೂದಿತ್ಯರ್ಥಃ ||

| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಿಚಕ್ಷಣ—ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತೇ—ನಿನ್ನ | ಬಭ್ರೂ—ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು |
ಪ್ರ ಶಂಸಾಮಿ—ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ | ಗೋಸಸಃ—ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ | ನಸಾತ್—
ಸ್ತೋತ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿಂಸಿಸದಿರುವವನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನೇ | ಅಭ್ಯಾಂ—ನಿನ್ನ ಎರಡು ಅಶ್ವಗಳಿಂದ | ಗಾಃ ಅನು—
ನಮ್ಮ ಗೋವುಗಳ ಎದುರು ಬಂದು | ಮಾ ಶಿಶ್ರಃ—ಅವುಗಳನ್ನು ಬೆದರಿಸಬೇಡ.

| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನ ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ನಾನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ.
ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ, ಸ್ತೋತ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿಂಸಿಸದಿರುವವನೂ ಆದ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನ ಎರಡು ಅಶ್ವಗಳಿಂದ
ಕೂಡಿ ನಮ್ಮ ಗೋವುಗಳಿಗೆ ಎದುರುಬಂದು ಬೆದರಿಸಬೇಡ

English Translation.

Wise Indra, I praise your brown (horses); bestower of cows you (are)
not regardless (of your worshippers): with those two steeds terrify not
our cattle.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕನೀನಕೇನ ವಿದ್ರಥೇ ನವೇ ದ್ರುಪದೇ ಅರ್ಭಕೇ |

ಬಭ್ರೂ ಯಾಮೇಷು ಶೋಭೇತೇ || ೨೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕನೀನಕಾ¹ವ | ವಿದ್ರ²ಧೇ | ನವೇ | ದ್ರು³ಪದೇ | ಅರ್ಭ⁴ಕೇ |

ಬಭ್ರೂ⁵ ಇತಿ | ಯಾಮೇ⁶ಷು | ಶೋಭೇ⁷ತೇ ಇತಿ || ೨೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ವಿದ್ರಧೇ ವಿದ್ರಧೇ ವ್ಯೂಧೇ ನವೇ ನವಜಾತೇರ್ಭರ್ತೃಕೇ ದ್ರುಪದೇ ದ್ರುಮಾಖ್ಯಸ್ಥಾನೇ ಸ್ಥಿತೇ ಕನೀನಕೇವ ಕಮನೀಯೇ ಶಾಲಭಂಜಿಕೇ ಇವ ಹೇ ಇಂದ್ರ ಬಭ್ರೂ ಬಭ್ರುವರ್ಣಾ ತ್ವದೀಯಾ-ವಶ್ವಾ ಯಾಮೇಷು ಯಜ್ಞೇಷು ಶೋಭೇತೇ | ಕಾಂತಿಯುಕ್ತಾ ಭವತಃ || ಕನೀನಕೇ ಕನ್ಯಕೇ | ಕನ್ಯಾ ಕಮನೀಯಾ ಭವತಿ ಕ್ಷೇಯಂ ನೇತವ್ಯೇತಿ ವಾ ಕಮನೇನಾನೀಯತೇ ಇತಿ ವಾ ಕನೇರ್ವಾ ಸ್ಯಾತ್ಕಾಂತಿ-ಕರ್ಮಣ ಇತ್ಯಾದಿ ನಿರುಕ್ತಂ | ೪-೧೫ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ವಿದ್ರಧೇ—ಕೌಶಲ್ಯದಿಂದ ರಚಿಸಿದುದೂ | ನವೇ—ನೂತನವಾದುದೂ | ಅರ್ಭಕೇ—ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುವುದೂ ಆದ | ದ್ರುಪದೇ—ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ | ಕನೀನಕೇವ—ಅಕರ್ಷಕವಾದ ಗೊಂಬೆಗಳಂತೆ | ಬಭ್ರೂ—ಹೊಂಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ನಿನ್ನ ಅಶ್ವಗಳೆರಡೂ | ಯಾಮೇಷು—ಯಜ್ಞಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ | ಶೋಭೇತೇ—ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಕೌಶಲ್ಯದಿಂದ ರಚಿಸಿದುದೂ, ನೂತನವಾದುದೂ, ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುವುದೂ ಆದ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಅಕರ್ಷಕವಾದ ಗೊಂಬೆಗಳಂತೆ ಹೊಂಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ನಿನ್ನ ಅಶ್ವಗಳೆರಡೂ ಯಜ್ಞಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತವೆ.

English Translation.

Like two puppets on an arranged, new and slender stage, your two brown (steeds) are brilliant at sacrifices.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದಿನ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರನ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭ ಬಂದಾಗ ಒಂದೆರಡು ವಿಶೇಷಣಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರನ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆಯೇ ವಿನಹಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಎಂದರೆ ಮಂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಈ ರೀತಿ ಸ್ತುತಿಸಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರನ ಅಶ್ವಗಳು ಎರಡು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಹರೀ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಯಾಸ್ಮರು ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ವಿವಿಧ ವಾಹನಗಳನ್ನು ಏವರಿಸುವಾಗ—

ಹರೀ ಇಂದ್ರಸ್ಯ | ರೋಹಿತೋಽಗ್ನೀಃ | ಹರಿತ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ | ರಾಸಭಾವತ್ಪಿನೋಃ | ಅಜಾಃ
ಪೂಷ್ಣಃ | ಪೃಷತ್ಯೋ ಮರುತಾಂ | ಅರುಣ್ಯೋ ಗಾವ ಉಪಸಃ | ಶ್ಯಾವಾಃ ಸವಿತುಃ |
ವಿಶ್ವರೂಪಾ ಬೃಹಸ್ಪತೇಃ | ನಿಯುತೋ ವಾಯೋಃ ||

(ನಿ. ೨-೨೮)

ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಎಂದರೆ—ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಹರೀ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಎರಡು ಕುದುರೆಗಳು ವಾಹನ
ಗಳು; ಅಗ್ನಿಗೆ ರೋಹಿತವೆಂಬ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಕುದುರೆಯು; ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ಹರಿತ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಹಸರು
ಕುದುರೆಗಳು; ಅಶ್ವಿನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ರಾಸಭಾ ಎಂದರೆ ಎರಡು ಕತ್ತಿಗಳು; ಪೂಷನೆಂಬ ದೇವತೆಗೆ ಅಜಾಃ ಎಂಬ
ಹೆಣ್ಣು ಆಡುಗಳು; ಮರುದ್ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪೃಷತ್ಯಃ ಎಂಬ ಬಿಳಿ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುವ ಜಿಂಕೆಗಳು; ಉಷೋ ದೇವತೆಗೆ
ಅರುಣ್ಯೋ ಗಾವಃ ಎಂಬ ಕೆಂಪುವರ್ಣದ ಗೋವುಗಳು; ಸವಿತೃದೇವತೆಗೆ ಶ್ಯಾವಾಃ ಎಂಬ ಮಾಸಲು ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ
ಕುದುರೆಗಳು; ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೆ ವಿಶ್ವರೂಪಾ ಎಂಬ ನಾನಾವಿಧರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಕುದುರೆಗಳು; ವಾಯುವಿಗೆ ವೇಗವಾದ
ಗಮನವುಳ್ಳ ನಿಯುತಃ ಎಂಬ ಕುದುರೆಗಳೇ ವಾಹನಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿದಾರೆ.

ಈ ಋಕ್ನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನ ಕುದುರೆಗಳು ಬಭ್ರು (ಹೊಂಬಣ್ಣ Brown) ಬಣ್ಣವುಳ್ಳವುಗಳೆಂದು ಅವುಗಳ
ವರ್ಣವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ. ಮತ್ತು ನಾಟಕಾಭಿನಯಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ರಮ್ಯವಾದ
ಗೊಂಬೆಗಳಂತೆ ಇಂದ್ರನ ಆಶ್ವಗಳು ಯಜ್ಞಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತಮೂಲಕವಾಗಿ
ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

ಕನೀನಕೇವ—ಈ ಋಕ್ನಿಗೆ ಯಾಸ್ಕರು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿ ಕನೀನಿಕೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು
ಈ ರೀತಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ—

ಕನೀನಕೇ ಕನ್ಯಕೇ | ಕನ್ಯಾ ಕಮನೀಯಾ ಭವತಿ | ಕ್ವೇಯಂ ನೇತವ್ಯೇತಿ ವಾ ಕಮನೇನಾನೀ-
ಯತ ಇತಿ ವಾ | ಕನತೇರ್ವಾ ಸ್ಯಾತ್ಕಾಂತಿಕರ್ಮಣಃ | ಕನ್ಯಯೋರಧಿಷ್ಠಾನಪ್ರವಚನಾನಿ
ಸಪ್ತಮ್ಯಾ ಏಕವಚನಾನೀತಿ ಶಾಕಪೂಣಿಃ ||

(ನಿ. ೪-೧೫)

ಎಂದರೆ ಕನೀನಿಕೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕನ್ಯಕೇ ಎಂದರ್ಥವು. ಕನ್ಯಕಾ ಅಥವಾ ಕನ್ಯಾ ಎಂದರೆ ಕಮನೀಯಾ—
ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡುವವಳಾದ್ದರಿಂದ ಕನ್ಯೆಗೆ ಕನ್ಯಾ ಅಥವಾ ಕಮನೀಯಾ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಥವಾ
ತಂದೆಯು ಇವಳಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡುವಾಗ ಈ ಕನ್ಯೆಯು ಕ್ವೇಯಂ ನೇತವ್ಯೇತಿ ವಾ ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲಿಗೆ (ಯಾರಿಂದ)
ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಕರೆದೊಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತಾಳೆ ಎಂದು ಯೋಚಿಸುವುದರಿಂದ ಕನ್ಯೆಯೆಂದು ಹೆಸರು ಎಂದೂ
ಕನ್ಯಾಶಬ್ದದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯು. ಏಕೆಂದರೆ ಕನತಿಧಾತುವಿಗೆ ಕಾಂತಿಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಅಪೇಕ್ಷಿಸು, ಪ್ರಾರ್ಥಿಸು ಎಂಬ
ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ಕನ್ಯಾ ಎಂದರೆ ಈ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ನಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕರು
ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವರು ಅಥವಾ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವರು ಎಂದು ಕನ್ಯಾ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಯು. ಈ ಋಕ್ನಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ರಢೇ,

ನನೇ ದ್ರುಪದೇ ಅರ್ಭಕೇ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪದಗಳೂ ಸಪ್ತಮಾ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿದ್ದು ಕನೀನಿಕೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ (ಕನ್ಯಾಶಬ್ದಕ್ಕೆ) ವಿಶೇಷಣಪದಗಳಾಗಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಶಾಕಪೂಣಿಯೆಂಬ ಆಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುವರು. ಮತ್ತು ಯಾಸ್ಕರು ಈ ನಾಲ್ಕು ಪದಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ—

ವಿದ್ಧಯೋರ್ಧಾರುಪಾದ್ವೋಃ | ದಾರು ದೃಣಾತೇರ್ನಾ ದ್ರೂಣಾತೇರ್ನಾ | ತಸ್ಮಾದೇವ ದ್ರು |

ನನೇ ನವಜಾತೇ | ಅರ್ಭಕೇ ಅವೃದ್ಧೇ ತೇ ಯಥಾ ತದಧಿಷ್ಠಾನೇಷು ಶೋಭೇತೇ ಏವಂ

ಬಭ್ರೌ ಯಾಮೇಷು ಶೋಭೇತೇ ಬಭ್ರೋರಶ್ವಯೋಃ ಸಂಸ್ತವಃ ||

(ನಿ. ೪-೧೫)

ವಿದ್ರಧೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿದ್ಧೇ-ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಎಂದರ್ಥವು. ಮರದಿಂದ ಗೊಂಬೆ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಾಗ ಮರವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಅಥವಾ ಕೆತ್ತಿ ಮಾಡುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಕನೀನಿಕೆ ಎಂಬ ಮರದ ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಮರದಿಂದ ಕೆತ್ತಿ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿದ್ರಧೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು. ದ್ರುಪದೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದ್ರುಮನುಯೇ-ಮರದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಎಂದರ್ಥವು. ದ್ರು ಅಥವಾ ದ್ರುಮವೆಂದರೆ ದಾರು—ಒಣಗಿದ ಮರ ಈ ದ್ರು ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ದೃಣಾತೇರ್ನಾ—ಕತ್ತರಿಸು, ಕೆತ್ತು ಎಂಬರ್ಥವುಳ್ಳ ದೃಣಾತಿಧಾತುವಿನಿಂದಾಗಲಿ, ದ್ರೂಣಾತೇರ್ನಾ—ಕಡಿ, ಹಿಂಸಿಸು ಎಂಬರ್ಥವುಳ್ಳ ದ್ರೂಣಾತಿಧಾತುವಿನಿಂದಾಗಲಿ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಬಹುದೆಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದರೆ ವೃಕ್ಷದಿಂದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಾಗ ವೃಕ್ಷವನ್ನು ಕಡಿದು (ಹಿಂಸಿಸಿ) ಅದನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ಮರವನ್ನಾಗಿ (ದಾರು) ಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಬೇಕಾದ ಅಳತೆಗೆ ಕತ್ತರಿಸಿ, ಕೆತ್ತಿ, ನಯನಾಡಿ ಬೊಂಬೆ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವರು. ಆ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ರಧೇ ದ್ರುಪದೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸಿದೆ. ನನೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನವಜಾತೇ-ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಅಥವಾ ಹೊಸದಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ತಂದ (ಮರ ಅಥವಾ ವೃಕ್ಷ) ಎಂದರ್ಥವು. ಅರ್ಭಕೇ ಎಂದರೆ ಅವೃದ್ಧೇ-ವೃದ್ಧಿ ಯಾಗದಿರುವ, ದೊಡ್ಡದಲ್ಲದ, ಚಿಕ್ಕದಾದ ಎಂದರ್ಥವು, ಬೊಂಬೆ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮರದ ತುಂಡು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರಬೇಕು. ಇಂತಹ ಮರವೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನನೇ ಅರ್ಭಕೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಮುಖ್ಯಾಭಿ ಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ—ಹೊಸದಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ತಂದ ಮರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಬೊಂಬೆಗಳು ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಜನರಿಗೆ ಅನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುವೋ ಅದರಂತೆ ಬಭ್ರುವರ್ಣವುಳ್ಳ (Brown) ಇಂದ್ರನ ಕುದುರೆಗಳು ಯಾಮೇಷು ಎಂದರೆ ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಲಾಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಇಂದ್ರನು ಹೋಗುವ ಯಜ್ಞಭೂಮಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಬಂದು ನಿಂತಿರುವಾಗ ಮನೋಹರವಾದ ಬೊಂಬೆಗಳಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವವು ಎಂದು ಋಷಿಯು ಬೊಂಬೆಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಇಂದ್ರನ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅರಂ ನು ಉಸ್ರಯಾಮ್ಣೇರಮನುಸ್ರಯಾಮ್ಣೇ |

ಬಭ್ರೂ ಯಾಮೇಷ್ಟಸ್ರಿಧಾ || ೨೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅರಂ | ನು | ಉಸ್ರಯಾಮ್ಣೇ | ಅರಂ | ಅನುಸ್ರಯಾಮ್ಣೇ |

ಬಭ್ರೂ ಇತಿ | ಯಾಮೇಷು | ಅಸ್ರಿಧಾ || ೨೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ಅಸ್ರಿಧಾಸ್ರಿಧಾವಹಿಂಸಕೌ ಬಭ್ರೂ ಬಭ್ರುವರ್ಣೌ ತ್ವದೀಯಾವಶ್ವೌ ಯಾಮೇಷು
ಗಮನೇಷು ಪ್ರಾಪ್ತೇಷು ಸತ್ಸೂಸ್ರಯಾಮ್ಣೇ | ಉಸ್ರಾಭ್ಯಾಮನಡುಡ್ಭ್ಯಾಂ ಯುಕ್ತೇನ ರಥೇನ ಯಾತೀ-
ತ್ಯುಸ್ರಯಾಮಾ | ತಸ್ಮೈ ಮೇ ಮಹ್ಯಮರಮಲಂ ಸರ್ಯಾಪ್ತಕಾರಿಣೌ ಭವತಾಂ | ಅನುಸ್ರಯಾಮ್ಣೇ
ಸದ್ಭ್ಯಾಮೇವ ಗಚ್ಛತೇ ಮಹ್ಯಮರಂ ಸರ್ಯಾಪ್ತಕಾರಿಣೌ ಭವತಾಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಸ್ರಿಧಾ—ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾದವೂ | ಬಭ್ರೂ—ಹೊಂಬಣ್ಣವುಳ್ಳವೂ ಆದ ನಿನ್ನ ಅಶ್ವಗಳು |
ಯಾಮೇಷು—ಯಜ್ಞಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ | ಉಸ್ರಯಾಮ್ಣೇ—ಎತ್ತಿನ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗತಕ್ಕ | ಮೇ—ನನಗೆ |
ಅರಂ—ಸರ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿವೆ | ಅನುಸ್ರಯಾಮ್ಣೇ—ಅದಿಲ್ಲದೇ ಕಾಲುನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೋದರೂ ಸಹ |
ಅರಂ—ನನಗೆ ಸಾಕಾಗಿದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕವೂ, ಹೊಂಬಣ್ಣವುಳ್ಳವೂ ಆದ ನಿನ್ನ ಅಶ್ವಗಳಿಗಭಿಮುಖನಾಗಿ ಯಜ್ಞಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗತಕ್ಕ
ನನಗೆ, ನಾನು ಎತ್ತಿನ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಲಿ ಅಥವಾ ಅದಿಲ್ಲದೇ ಕಾಲುನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಲಿ, ಆ ಎರಡು ಅಶ್ವಗಳೇ
ನನಗೆ ತೃಪ್ತಿಕಾರಕವಾಗಿವೆ.

English Translation.

You two innocuous brown (steeds) are sufficient at sacrifices for me,
whether going (to them) in (a waggon drawn by) oxen, or going without
(such) a conveyance.

ನೇದಾರ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರಕಾಶೇನ ತನೋ ಹಾದ್ರಂ ನಿವಾರಯನ್ |
ಪುನರ್ಥಾಂಶ್ಚ ತುರೋ ದೇಯಾದ್ವಿದ್ಯಾತಿರ್ಥಮಹೇಶ್ವರಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪರಮೇಶ್ವರ ವೈದಿಕಮಾರ್ಗಪ್ರವರ್ತಕ ಶ್ರೀನೀರಬುಕ್ತಭೂಪಾಲ
ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಧುರಂಧರೇಣ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯೇಣ ನಿರಚಿತೇ ಮಾಧವೀಯೇ
ನೇದಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶೇ ಋಕ್ಸಂಹಿತಾಭಾಷ್ಯೇ ತೈತೀಯಾಷ್ಟಕೇ
ಷಷ್ಠೋಽಧ್ಯಾಯಃ ಸಮಾಪ್ತಃ ||

|| ಓಂ ತತ್ಸತ್ ||

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಸಹಿತವೂ ಕರ್ನಾಟಕಭಾಷಾನುವಾದಯುತವೂ ಆದ
ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತೆಯ ದ್ವಿತೀಯಾಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ
ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

ಯದಕ್ಷರಪದಭ್ರಷ್ಟಂ ಮಾತ್ರಾಹೀನಂ ತು ಯದ್ಭವೇತ್ |
ತತ್ಸರ್ವಂ ಕ್ಷಮ್ಯತಾಂ ದೇವ ವಾಗೀಶ್ವರ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ||
|| ಶುಭಂ ಭೂಯಾತ್ ||
|| ಮಂಗಳಂ ||

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗಣಾಧಿಪತಯೇ ನಮಃ ॥

ವಾಗೀಶಾಧ್ಯಾಃ ಸುಮನಸಃ ಸರ್ವಾರ್ಥಾನಾಮುಪಕ್ರಮೇ |
ಯಂ ನತ್ವಾ ಕೃತಕೃತ್ಯಾಃ ಸ್ಯುಸ್ತಂ ನಮಾಮಿ ಗಣಾನನಂ ||
ಯಸ್ಯ ನಿಃಶ್ವಸಿತಂ ವೇದಾ ಯೋ ವೇದೇಭ್ಯೋಽಖಿಲಂ ಜಗತ್ |
ನಿರ್ಮಮೇ ತಮಹಂ ವಂದೇ ವಿದ್ಯಾತಿರ್ಥಮಹೇಶ್ವರಂ ||
ವೇದಃ ಶಿವಃ ಶಿವೋ ವೇದೋ ವೇದಾಧ್ಯಾಯಾ ಸದಾಶಿವಃ |
ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನೇನ ವೇದಮೇವ ಸದಾ ಜಪೇತ್ ||

ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಸಹಿತಾ

ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತಾ

(ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಷಾರ್ಥಾನುವಾದ ವಿವರಣೆ ಸಹಿತವಾಗಿ)

॥ ತೃತೀಯಾಷ್ಟಕೇ ಸಪ್ತಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥

ಮೂರನೆಯ ಅಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು

॥ ಚತುರ್ಥಂ ಮಂಡಲಂ ॥

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.

ಪೀಠಿಕೆ

ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ ಮುಂದಿನ ನಾಲ್ಕು ಸೂಕ್ತಗಳಿಗೂ ಋಭುಗಳು ದೇವತೆಯು. ಇವರ ವಿಷಯವಾದ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವನ್ನೂ, ಇವರು ಮಾಡಿದ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಇವರು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಬುದ್ಧಿ ಕುಶಲತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದುದು ಅವಶ್ಯಕವು.

ಋಭುಗಳೆಂಬವರು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಾಗಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಉತ್ತಮವಾದ ನಡವಳಿಕೆಗಳಿಂದಲೂ, ಸತ್ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದಲೂ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದರೆಂದು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ

ಅಂಗಿರಾಋಷಿಗೆ ನೀತಿಮಂಜರಿ ಎಂಬ ಓರ್ವ ಪುತ್ರನಿದ್ದನು. ಇವನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಸುಧನ್ವಾ ಎಂಬ ಋಷಿಗೆ ಋಭು, ವಿಭು, ವಾಜ ಎಂಬ ಮೂವರು ಪುತ್ರರಿದ್ದರು. ಇವರು ಸತ್ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದು ಮೊದಲಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಜನ್ಮವನ್ನು ಪಡೆದರು ಅಥವಾ ದೇವತೆಗಳಾದರು ಎಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಈ ಋಭು ಮೊದಲಾದ ಸುಧನ್ವನ ಮೂವರು ಪುತ್ರರಿಗೂ ಋಭುಗಳೆಂದು ಹೇಳುವ ರೂಢಿಯಿದೆ. ಹಿರಿಯನನ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಈ ಮೂವರು ಪುತ್ರರೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವರು. ಇವರು ತೃಷ್ಣವಿನ ಶಿಷ್ಯರಾದುದರಿಂದ ಇವರನ್ನು ದೇವಶಿಲ್ಪಿಗಳೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಇವರು ಇಂದ್ರನೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರನುರಥವನ್ನೂ, ಅಗ್ನಿಯ ಚಮಸ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರೆಂದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಮಾಡಿದ ಕೆಲವು ಕೆಲಸಗಳ ವಿವರಣೆ ಇರುವುದು. ಇವರಿಗೆ ಅದ್ಭುತವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿರುವುದೆಂದೂ ಇವರು ಎಂತಹ ಕೆಲಸಗಳನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥರೆಂದೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆಗಳಿವೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗಿರುವ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳೇ ಇವರಿಗೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಇವರನ್ನು ದೇವತೆಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವರೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಋಷಿಗಳು ಇವರನ್ನೂ ಇವರು ಮಾಡಿರುವ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವರು. ಇವರು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಇರುವುದು.

ಋಭುಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾಸ್ಯರು ಮೂರು ವಿಭವಾದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು—

(೧) ಋಭವ ಉರು ಭಾಂತೀತಿ ನಾ | ಉರು-ಬಹಳವಾಗಿ ಭಾಂತಿ-ಪ್ರಕಾಶಿಸುವವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಋಭುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು-ಇಲ್ಲಿ ಉರು ಶಬ್ದದ ಅಂತ್ಯಾಕ್ಷರವಾದ ರುಕಾರವನ್ನೂ ಭಾಂತಿ ಶಬ್ದದ ಆದ್ಯಕ್ಷರವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ರುಭು ಅಥವಾ ಋಭು ಎಂದು ಶಬ್ದವಾಗಿರುವುದಾಗಿ ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಅಹಃ+ರಾತ್ರಿಃ=ಹೋರಾ ಎಂಬಂತೆ

(೨) ಋತೇನ ಭಾಂತೀತಿ ನಾ | ಋತೇನ-ಎಂದರೆ ಸತ್ಯದಿಂದ ಅಥವಾ ಯಜ್ಞದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವವ ರಾದ್ದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಋಭುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

(೩) ಋತೇನ ಭವಂತೀತಿ ನಾ | ಋತೇನ ಎಂದರೆ ಸತ್ಯದಿಂದ (ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ) ಇರುವವರಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದರೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವರಾದ್ದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಋಭುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಋತೇನ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಆದ್ಯಕ್ಷರವಾದ ಋಕಾರವೂ ಭವಂತಿಶಬ್ದದ ಆದ್ಯಕ್ಷರವಾದ ಭಕಾರವೂ ಸೇರಿ ಋಭು ವೆಂದು ಆಗಿರುವುದೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು.

ಈ ಋಭುಗಳು ಹಿಂದೆ ಮನುಷ್ಯರಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಋಕ್ಕು ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವುದು—

ವಿಷ್ವೀ ಶಮಿ ತರಣಿತ್ವೇನ ವಾಘತೋ ಮರ್ತಾಸಃ ಸಂತೋ ಅನ್ಯತತ್ತ್ವಮಾನಶಃ |

ಸೌಧನ್ವನಾ ಋಭವಃ ಸೂರಚಕ್ಷಸಃ ಸಂವತ್ಸರೇ ಸಮಪೃಚ್ಛಂತೇ ಧೀತಿಭಿಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೦-೪)

ಇದಕ್ಕೆ ಯಾಸ್ಕರ ನಿರುಕ್ತವು—

ಕೃತ್ಯಾ ಕರ್ಮಾಣಿ ಹಿಪ್ರತ್ಯೇನ ವೋಢಾರೋ ಮೇಢಾವಿನೋ ನಾ ಮರ್ತಾಸಃ ಸಂತೋ
ಅಮೃತತ್ವಮಾನಶಿರೇ ಋಭವಃ ಸೂರಖ್ಯಾನಾ ನಾ, ಸೂರಪ್ರಜ್ಞಾ ನಾ, ಸಂವತ್ಸರೇ
ಸಮಪೃಚ್ಯಂತ ಧೀತಿಭಿಃ ಕರ್ಮಭಿಃ ||

ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ—ಸುಧನ್ವನ ಪುತ್ರರಾದ ಈ ಋಭಗಳು ಹಿಂದೆ ಮನುಷ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು
ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ತಮ್ಮ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಅಥವಾ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಬೇಗನೆ ಎಂದರೆ ಒಂದೇ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಸರ್ವ
ಯಜ್ಞಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿ ಅಮೃತತ್ವಂ ಎಂದರೆ ದೇವತ್ವವನ್ನು (ಮರಣರಹಿತತ್ವವನ್ನು) ಪಡೆದರು.

ಋಭುಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾಸ್ಕರು ಮತ್ತೊಂದರ್ಥವನ್ನೂ ಹೇಳಿರುವರು—

ಅದಿತ್ಯರಶ್ಮಯೋಽಪ್ಯೃಭವ ಉಚ್ಯಂತೇ—ಸೂರ್ಯನ ರಶ್ಮಿಗಳಿಗೂ ಋಭವಃ ಎಂದು ಹೇಳುವರು.
ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ—

ಉದ್ವತ್ಸಮಾ ಅಕೃಣೋತನಾ ತೃಣಂ ನಿವತ್ಸಪಃ ಸ್ವಪಸ್ಯಯಾ ನರಃ |

ಅಗೋ ಹ್ಯಸ್ಯ ಯದಸಸ್ತನಾ ಗೃಹೇ ತದದ್ಯೇದಮೃಭವೋ ನಾನು ಗಚ್ಛಥ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೬೧-೧೧)

ಈ ಋಕ್ತಿಗೆ ಯಾಸ್ಕರು—ಅಗೋಹ್ಯ ಅದಿತ್ಯೋಽಗೂಹನೀಯಸ್ತಸ್ಯ ಯದಸ್ವಪಥ ಗೃಹೇ ಯಾವತ್ತತ್ತ
ಭವಥ ನ ತಾವದಿಹ ಭವಥೇತಿ | ಎಂದು ನಿರುಕ್ತವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಭಾಷ್ಯಕಾರರೂ ಸಹ ಈ ಋಕ್ತಿನ ಅರ್ಥ
ವಿವರಣೆ ಮಾಡುವಾಗ ಋಭವಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ—ಋಭವಃ ಉರು ಪ್ರಭೂತಂ ಭಾಸಮಾನಾಃ ಋತೇನಾದಿತ್ಯೇನ
ಭಾಸಮಾನಾ ನಾ ಋತೇನೋದಕೇನೋದಕಾರ್ಥಮುತ್ಪನ್ನಾ ನಾ—ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವರು.

ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೦-೨ನೆಯ ಋಕ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದ ಅಥವಾ ಅತಿಥ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿದ
ಸವಿತೃವಿನ ಮನೆಗೆ ಋಭುಗಳು ಹೋದರು ಎಂದು ಪೂರ್ವದ ಇತಿಹಾಸದ ಸಂದರ್ಭವು ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಈ ಇತಿಹಾಸ
ವನ್ನು ಸ್ಕಂದಸ್ವಾಮಿಗಳು ಒಂದು ವಿಧವಾಗಿಯೂ, ಸಾಯಣರು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧವಾಗಿಯೂ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.
ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ,

ಅತ್ರೇತಿಹಾಸಮಾಚಕ್ಷತೇ | ಋಭವೋ ಯಜ್ಞಯತ್ವಂ ಸ್ವಾರ್ಥಯಮಾನಾಃ ಪ್ರಜಾಪತೇಃ
ಸಕಾಶಮಗಮನ್ | ಅಥ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ಸವಿತಾರಮಾಹೂಯಾವೋಚಿತ್ | ಏತೇಽಸಿ
ಯಜ್ಞಯಾ ಭವಂತಿತಿ | ತಥೇತಿ ಸವಿತಾ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತಾನ್ ಸ್ವಗೃಹಂ ನೀತ್ವಾ ದ್ವಾದಶ
ದಿನಾನ್ಯಾತಿಥ್ಯಮೇಷಾಮಕಾರ್ಷೀದಿತಿ | ತದೇತದ್ವಾಮದೇವೋ ವಕ್ಷ್ಯತಿ |

ಋಭುಗಳು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಅಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿ ಪ್ರಜಾ
ಪತಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಆಗ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಸವಿತೃವನ್ನು ಕರೆದು ಇವರೂ ಸಹ ಯಜ್ಞಾರ್ಹರಾಗಲಿ
(ಆದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡು) ಎಂದು ಹೇಳಿದ ನಂತರ ಸವಿತೃವು ಹಾಗೇ ಆಗಲೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ

ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಹನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳು ಅವರಿಗೆ ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದನು ಎಂದು ಸ್ತುತಸ್ತಾವಿಮಿಗಳು ಕಥೆಯನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳಿ, ಈ ಕಥಾಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಸೂಚಿಸತಕ್ಕ,

ದ್ವಾದಶ ದ್ಯೂನ್ಯದಗೋಹ್ಯಸ್ಯಾತಿಥ್ಯೇ ರಣನ್ನಭವಃ ಸಸಂತಃ |

ಸುಕ್ಷೇತ್ರಾಕೃಣ್ಣನ್ನನಯಂತ ಸಿಂಧೂನ್ಧನ್ವಾತಿಷ್ಠನ್ನೋಷಧೀರ್ನಿವ್ನಮಾಪಃ ||

(ಮಂ. ಸಂ. ೪-೩೩-೭)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಯಣರು ಋಭುಗಳು ಸವಿತೃವಿನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಲು ಒದಗಿದ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸತಕ್ಕ ಅಂಶವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ದಾಶುಷಃ ಪ್ರಾತಃಸವನಾದಿಷ್ಟಗ್ನ್ಯಾದಿಭಿರಸಸಾರಿತೇಭ್ಯ ಋಭುಭ್ಯಃ ಸೋಮಪಾನಂ ದತ್ತವತಃ

ಸವಿತುಃ ಗೃಹಂ ವಿನಾಸಸ್ಥಾನಂ ತೃತೀಯಸವನಾಖ್ಯಮಗಚ್ಛತ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ||

ಪ್ರಾತಃಸವನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿದೇವತೆಗಳಿಂದ ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಹೊರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಲ್ಪಟ್ಟ ಋಭುಗಳಾದ ನಿಮಗೆ ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದ ಸವಿತೃವಿನ ತೃತೀಯಸವನರೂಪವಾದ ಯಜ್ಞಗೃಹವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿರಿ ಎಂದು ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ ತಿರಸ್ಕಾರದ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಷಯವು ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ವಿಶದವಾಗಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಋಭವೋ ವೈ ದೇವೇಷು ತಪಸಾ ಸೋಮಪೀಥಮಭ್ಯಜಯಂಸ್ತೇಭ್ಯಃ ಪ್ರಾತಃಸವನೇ ವಾಚಿ ಕಲ್ಪಯಿಷಂಸ್ತಾನಗ್ನಿರ್ವಸುಭಿಃ ಪ್ರಾತಃಸವನಾದನುದತ ತೇಭ್ಯೋ ಮಾಧ್ಯಂದಿನೇ ಸವನೇ ವಾಚಿ ಕಲ್ಪಯಿಷಂಸ್ತಾನಿಂದ್ರೋ ರುದ್ರೈರ್ಮಾಧ್ಯಂದಿನಾತ್ಸವನಾದನುದತ ತೇಭ್ಯಸ್ತುತೀಯಸವನೇ ವಾಚಿ ಕಲ್ಪಯಿಷಂಸ್ತಾನ್ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾ ಅನೋನುದ್ಯಂತ ನೇಹ ಷಾಸ್ಕಂತಿ ನೇಹೇತಿ ಸ ಪ್ರಜಾಪತಿರಬ್ರವೀತ್ಸವಿತಾರಂ ತವ ನಾ ಇಮೇಽಂತೇವಾಸಾಸ್ತನ್ಮೇವೈಭಿಃ ಸಂಪಿಬಸ್ವೇತಿ ಸ ತಥೇತ್ಯಬ್ರವೀತ್ಸವಿತಾ ತಾನ್ವೈ ತ್ವಮುಭಯತಃ ಪರಿಸಿಬೇತಿ ತಾನ್ಪ್ರಜಾಪತಿರುಭಯತಃ ಸರ್ಯಪಿಬತ್ |

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೩-೩೦)

ಋಭುಗಳು ತಮ್ಮ ತಪಃಸಾಧನೆಯಿಂದಲೂ, ಉತ್ಕಟವಾದ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳ ನಡುವೆ ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು ಮೊದಲು ಪ್ರಾತಃಸವನದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹೊಂದಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದಾಗ ಅಗ್ನಿಯು ವಸುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಕೊಂಡು ಅವರನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಅಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟನು. ಆಗ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸಿದಾಗ ಇಂದ್ರನು ರುದ್ರರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಅವರನ್ನು ಅಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟನು. ಪುನಃ ತೃತೀಯಸವನದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸಿದಾಗ ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳು ' ನೀವು ಇಲ್ಲಿ ಖಂಡಿತ ಸೋಮಪಾನಮಾಡಲರ್ಹರಲ್ಲ, ನೀವು ಮಾಡಕೂಡದು' ಎಂದು ಕಠಿಣವಾದ ಮಾತಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಆಗ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಸವಿತೃವನ್ನು ಕುರಿತು ' ಈ ಋಭುಗಳು ನಿನ್ನ ಶಿಷ್ಯರು. ನೀನು ಇವರೊಂದಿಗೆ ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಮಾಡು' ಎಂದನು. ಅನಂತರ ಸವಿತೃವು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು.

ಪ್ರಜಾಪತಿಯೂ ಸಹ ಅವರ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿದನು, ಎಂಬುದಾಗಿ ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಸಾಯಣರು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಋಭುಗಳ ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು—ತ್ವಷ್ಟ್ರವಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದಾಗ ಒಂದೇ ಆಗಿ ಇದ್ದ ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕುಪಾತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಿರಿ ಎಂದು ಋಭುಗಳ ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಶ್ಲಾಘಿಸಿದೆ.

ಉತ ತ್ಯಂ ಚಮಸಂ ನವಂ ತ್ವಷ್ಟ್ರದೇವಸ್ಯ ನಿಷ್ಯತಂ |

ಅಕರ್ತ ಚತುರಃ ಪುನಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೨೦-೬)

ಎಂಬ ಋಕ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆಯೂ ಮತ್ತು ಇದೇ ವಿವರವನ್ನು ಮುಂದೆಯೂ,

ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಆಹ ಚಮಸಾ ದ್ವಾ ಕರೇತಿ ಕನೀಯಾನ್ತ್ರಿಣೈಃ ಪುನಾಮೇತ್ಯಾಹ |

ಕನಿಷ್ಠ ಆಹ ಚತುರಸ್ಕರೇತಿ ತ್ವಷ್ಟ್ರ ಋಭವಸ್ತತ್ಪನಯದ್ವಚೋ ವಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೪-೩೩-೫)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆಯೂ ಸಹ ಒಂದಾದ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯದಿಂದ ನಾಲ್ಕನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲೂ ಸಹ ತ್ವಷ್ಟ್ರವಿನ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಬಂದಿತೆಂದೂ, ಇವರು ತ್ವಷ್ಟ್ರವಿನ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದೂ ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಸುಧನ್ವನ ಆಂಗಿರಸಸ್ಯಾಸನ್ನತಾಸ್ತ್ರಯಃ ಪುರಾ |

ಋಭುರ್ವಿಭ್ವಾ ಚ ನಾಜಶ್ಚ ಶಿಷ್ಯಾಸ್ತಷ್ಟಶ್ಚ ತೇಭವನ್ ||

ಶಿಕ್ಷಯಾಮಾಸ ತಾಂಸ್ತಷ್ಟಾ ತ್ವಷ್ಟ್ರಂ ಯತ್ಕರ್ಮ ಕಿಂಚನ |

ಪರಿನಿಷ್ಕಿತಕರ್ಮಾಣೋ ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಉಪಾಹ್ವಯನ್ ||

ವಿಶ್ವೇಷಾಂ ತೇ ತತಶ್ಚ ಕ್ರುರ್ವಾಹನಾನ್ಯಾಯುಧಾನಿ ತು |

ಧೇನುಂ ಸಬರ್ಮಘಾಂ ಚಕ್ರೂರಮೃತಂ ಸಬರುಚ್ಯತೇ ||

ಬೃಹಸ್ಪತೇರಥಾಶ್ವಿಭ್ಯಾಂ ರಥಂ ದಿವ್ಯಂ ತ್ರಿವಂಧುರಂ |

ಇಂದ್ರಾಯ ಚ ಹರೀ ದೇವಪ್ರಹೀತೇನಾಗ್ನಿನಾಸಿ ಯತ್ ||

ಏಕಂ ಚಮಸಮಿತ್ಯುಕ್ತೇ ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಆಹೇತ್ಯಥೋ ದಿವಿ |

ಉಕ್ತ್ವಾ ತತಶ್ಚ ಮಸಾನ್ ಯಥೋಕ್ತಂ ತೇನ ಹರ್ಷಿತಾಃ ||

ತ್ವಷ್ಟ್ರಾ ಚ ಸವಿತಾ ಚೈವ ದೇವದೇವಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ |

ಸರ್ವಾನ್ದೇವಾನ್ ಸಮಾಮಂತ್ರೈ ಅಮೃತತ್ವಂ ವದುಶ್ಚ ತೇ |

ತೇಷಾಮಾಧ್ಯಾಂತ್ಯಯೋರ್ನಾಮ್ನಾ ದೃಶ್ಯತೇ ಬಹುವತ್ ಸ್ತವಃ |

ತೃತೀಯಸವನೇ ತೇಷಾಂ ತೈಸ್ತು ಭಾಗಃ ಪ್ರಕಲ್ಪಿತಃ ||

ಅಸಿಬತ್ತೋಮುನಿಂ ದ್ರಶ್ಚ ತೈಸ್ತುತ್ರ ಸವನೇ ಸಹ ||

(ಬೃ. ದೇ. ೩-೮೩ ರಿಂದ ೮೯)

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸುಧನ್ವಪುತ್ರರಾದ ಋಭು, ವಿಭ್ವ, ವಾಜ ಎಂಬ ಮೂವರೂ ಸಹ ತೃಷ್ಣವಿನ ಶಿಷ್ಯರಾದರು. ಸಕಲ ಕಲಾಕುಶಲನಾದ ತೃಷ್ಣವು ಅವರಿಗೂ ಸಹ ಎಲ್ಲಾ ಕಲೆಗಳನ್ನೂ ಕಲಿಸಿದನು. ಆಗ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರಾದ ವಿಶ್ವೇ ದೇವತೆಗಳು ಅವರನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟನಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎದುರಿಸಿದರು. ಆಗ ಇವರು ಸಕಲದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಹ ಆಯುಧಗಳನ್ನೂ, ವಾಹನಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಅನಂತರ ಅಮೃತದಾಯಿಯಾದ ಧೇನುವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಮತ್ತು ಅಶ್ವಿನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಆಸನತ್ರಯಗಳುಳ್ಳ ರಥಗಳನ್ನೂ, ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅಶ್ವಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ದೂತನಾಗಿ ಕಳುಹಲ್ಪಟ್ಟ ಅಗ್ನಿಗೆ ಯಥೋಕ್ತವಾದುದನ್ನೂ, ಎಂದರೆ,

ಕಿಮು ಶ್ರೇಷ್ಠಃ ಕಿಂ ಯವಿಷ್ಠೋ ನ ಅಜಗನ್ಧಿಮಾಯತೇ ದೂತ್ಯಂ ಗ ಕದ್ಯದೂಚಿಮ |

ಸ ನಿಂದಿಮ ಚಮಸಂ ಯೋ ಮಹಾಕುಲೋಽಗ್ನೇ ಭ್ರಾತರ್ಪುಣ ಇದ್ಭೂತಿಮೂದಿಮ ||

ಏಕಂ ಚಮಸಂ ಚತುರಃ ಕೃಣೋತನ ತದ್ಭೋ ದೇವಾ ಅಬ್ರುವನ್ತದ್ವ ಅಗಮಂ |

ಸೌಧನ್ವನಾ ಯದ್ಯೇವಾ ಕರಿಷ್ಯಥ ಸಾಕಂ ದೇವೈರ್ಯಜ್ಞಿಯಾಸೋ ಭವಿಷ್ಯಥ ||

ಅಗ್ನಿಂ ದೂತಂ ಪ್ರತಿ ಯದಬ್ರವೀತನಾಶ್ವಃ ಕರ್ತೋ ರಥ ಉತೇಹ ಕರ್ತೃಃ |

ಧೇನುಃ ಕರ್ತೃ ಯುವಶಾ ಕರ್ತೃ ದ್ವಾ ತಾನಿ ಭ್ರಾತರನು ವಃ ಕೃತ್ಯೇಮಸಿ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೬೧-೧ ರಿಂದ ೩)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವಂತೆ ಅಗ್ನಿಯು ದೇವದೂತನಾಗಿ ಸುಧನ್ವಪುತ್ರರಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವ ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದರೆ ಆಗ ಅವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸೋಮರಸ ಪಾನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಅವರು ಪಡೆಯುವರೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಅವರು ನಿಮಗೆ ಇಂದೊಂದು ಕೆಲಸಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಅಶ್ವನಿರ್ಮಾಣವಾಗಲಿ, ರಥನಿರ್ಮಾಣವಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಧೇನುನಿರ್ಮಾಣವಾಗಲಿ ಅಥವಾ ವೃದ್ಧರಾದ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳನ್ನು ಯುವಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಾಗಲಿ ಇವೆಲ್ಲಾ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಅದರಂತೆಯೇ ಈಗಲೂ ಸಹ ನಿಮಗೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದುದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಾಡಿಕೊಡುವೆವು ಎಂದು ಅದನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹ ಕುಶಲಕಾರ್ಯದಿಂದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆಗ ತೃಷ್ಣವೂ ಸವಿತೃವೂ, ದೇವದೇವನಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯೂ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಕರೆದು ಋಭುಗಳಿಗೆ ಅಮೃತತ್ವವು ಲಭಿಸುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಆಗ (ಅವರನ್ನು ಮೊದಲು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ್ದ) ಇಂದ್ರನೂ ಸಹ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿದನು ಎಂಬ ಕಥೆಯು ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಥೆಯು ಈ ರೀತಿಯಿದೆ—ಪುರಾ ಕಸ್ಯಚಿದ್ವರ್ಷೇರ್ಧೇನುರ್ಮೃತಾ | ಸ ಋಷಿಸ್ತಸ್ಯಾ ಧೇನೋರ್ವತ್ಸಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಋಭುಂ ತುಷ್ಟ್ವಾ ವ | ಋಭವಸ್ತತ್ಸದೃಶೀಮನ್ಯಾಂ ಧೇನುಂ ಕೃತ್ವಾ ತದೀಯೇನ ಚರ್ಮಣಾ ಸಂವೀಯ ತೇನ ವತ್ಸೇನ ಸಮಯೋಜಯನ್ನಿತಿ | ಹಿಂದೆ ಒಬ್ಬ ಋಷಿಯ ಧೇನುವು ಮೃತವಾದಾಗ ಅದರ ಸಣ್ಣ ಕರುವಿನ ಮೇಲಿನ ಕನಿಕರದಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಋಭುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ಆಗ ಋಭುಗಳು ಬೇರೆ ಹಸುವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸತ್ತ ಹಸುವಿನ ಚರ್ಮವನ್ನು ಹೊದಿಸಿ ಆ ಕರುವಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಇದು ಇವರ ಮಹಿಮೆಯು, ಸ್ಕಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ವಿವರಣೆಯಂತೆ,

ಅತ್ರೇತಿಹಾಸಮಾಚಕ್ಷತೇ | ಋಷೇಃ ಕಸ್ಯ ಚಿದಗ್ನಿ ಹೋತ್ರಧೇನುಸ್ತರುಣವತ್ಸಾ ಮಮಾರ |
ತಸ್ಯಾಂ ವಿಕರ್ತೃತಾಯಾಂ ಅರುದತಾ ವತ್ಸೇನ ಉದ್ವೇಜಿತಃ ಋಭೂನ್ ಸ್ವಪಿತರಾ ವೃದ್ಧಾ
ಪುನರ್ಯುವಾನಾ ಕುರ್ವತೋ ದದರ್ಶ | ತಾನುವಾಚ | ಮಾಮಸ್ಯಗ್ನಿ ಹೋತ್ರಧೇನುಂ
ಮೃತಾಂ ಪುನರ್ಜೀವಯತೇತಿ | ತಸ್ಯ ಸ್ವಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೇನ ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ಮರ್ಣಃ ತಾಮೇವ ಗಾಂ
ಅಶೇಷಾವಯವೋಪೇತಾಂ ಚಕ್ರುಃ ಇತಿ | ತದೇತದಿಹೋಚ್ಯತೇ ನಿಶ್ಚರ್ಮಣ ಇತಿ |

ಒಬ್ಬ ಋಷಿಯ ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರಧೇನುವು ಎಳೆಯ ಕರುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸತ್ತುಹೋಯಿತು. ಅದನ್ನು ಕುಯ್ಯುವಾಗ ಆ ಎಳೆಯ ಕರುವಿನ ಆರ್ತನಾದವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕನಿಕರದಿಂದ ಋಷಿಯು ಋಭುಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅವರು ತಮ್ಮ ವೃದ್ಧರಾದ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳನ್ನು ಪುನಃ ವಯಸ್ಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮೃತವಾದ ತನ್ನ ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರಧೇನುವನ್ನೂ ಬದುಕಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ಅವರು ಸತ್ತುಹೋಗಿದ ಆ ಹಸುವನ್ನು ಅದೇ ವಿಕರ್ತೃತವಾದ ಚರ್ಮದ ಹೊದಿಕೆಯಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದ ಅವಯವಗಳುಳ್ಳದ್ದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಆ ಹಸುವನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದರು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಸಾಯಣರು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಮುಖ್ಯವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಏನೆಂದರೆ, ಅವರು ಅನ್ಯಾಂ ಧೇನುಂ ಕೃತ್ವಾ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವಂದಸ್ವಾಮಿಯು ತಾಮೇವ ಗಾಂ ಅಶೇಷಾವಯವೋಪೇತಾಂ ಚಕ್ರುಃ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾರೆ.

ಋಭು ಎಂಬ ಪದವು ಪ್ರಾಯಶಃ ರಭ್ (ಹಿಡಿದಿಕೋ) ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. (೨-೩-೮ನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ) ; ಆದುದರಿಂದಲೇ ಆ ಪದಕ್ಕೆ 'ಸಮಯಕ್ಕೆ ಒದಗುವ' 'ಕೈಚಳಕವುಳ್ಳ' ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಈ ಋಭುಪದವು ಇದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ಇಂದ್ರ ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಆದಿತ್ಯರುಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಸಲ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವಾಜ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥ ಎಂತಲೂ ವಿಭವ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಎಂತಲೂ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಋಭು ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳು, ಅವರುಗಳ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವ ಅನ್ವರ್ಥನಾಮಕಗಳಾಗಿವೆ.

ಇವರು ಮೊದಲು ದೇವತೆಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವಿಷಯ. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳಾಗುವ ಮುಂಚೆ ಅವರ ಸ್ವಭಾವವೇನು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಸೌಧಂಸ್ತರು ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗಲೂ ಅವರು ಯಾರೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸುಧನ್ವಾನ್ ಎಂಬುದು ರುದ್ರ ಮತ್ತು ಮರುತರಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಎರಡೇ ಸಲ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ದ್ಯಾವಾಭೂಮಿಗಳು ಅವರ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಿರಬಹುದು. ಮರೆಮಾಡಲಸಾಧ್ಯವಾದ ಸವಿತೃವಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಫಲವತ್ತಾಗಿ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರಬಹುದು. ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಈ ಮೂವರೂ ಮೂರು ಋತುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗಳೆಂದೂ, ಅವರು ಹನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳು ನಿದ್ರಿಸಿದರೆಂಬುದು ಮಕರಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಋತುಗಳು ಹನ್ನೆರಡು ದಿವಸ ಚಲಿಸದೇ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆಯೆಂತಲೂ, ಬಟ್ಟಿರೆಂಬುದು ಚಂದ್ರನೆಂತಲೂ, ಅದು ನಾಲ್ಕು ಆಯಿತೆಂಬುದು ಚಂದ್ರನ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳೆಂತಲೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇವರು ಭೂಮಿ ಅಥವಾ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಅಪ್ರಾಕೃತವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂದೂ, ಅವರ ಕೌಶಲ್ಯವು ಅವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅನೇಕ ಸಾಹಸಕರ್ಮಗಳ ಕಥೆಗಳು ಹೊರಡುವಂತೆ ಮಾಡಿತೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಋಗ್ವೇದವೊಂದನ್ನೇ ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಯಾವ ನಿಶ್ಚಿತ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಮೂವತ್ತಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.

ಚತುರ್ಥೇನುವಾಕೇ ತ್ರಯೋದಶ ಸೂಕ್ತಾನಿ | ತತ್ರ ಪ್ರ ಋಭುಭ್ಯ ಇತ್ಯೇಕಾದಶರ್ಚೆಂ
ಪ್ರಥಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭಂ | ತುಹ್ಯಾದಿಶರಿಭಾಷಯೇದಮಾದಿಸೂಕ್ತಪಂಚೆ-
ಕಮೃಭುದೇವತಾಕಂ | ಅತ್ರಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ | ಪ್ರ ಋಭುಭ್ಯ ಏಕಾದಶಾರ್ಭವಂ ವಾ ಇತಿ || ವ್ಯೂಢೇ
ದಶರಾತ್ರೇ ಚತುರ್ಥೇಹನಿ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರ ಆರ್ಭವನಿವಿದ್ವಾನೀಯಮಿದಂ | ತಥಾ ಚ ಸೂಕ್ರಿತಂ | ಪ್ರ
ಋಭುಭ್ಯ ಪ್ರ ಶುಕ್ರೈತ್ತಿತಿ ವೈಶ್ವದೇವಂ | ಅ. ೪-೪ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಂಡಲದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹದಿನೂರು ಸೂಕ್ತಗಳಿರುವವು.
ಅವುಗಳಲ್ಲಿ—ಪ್ರ ಋಭುಭ್ಯಃ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೊದಲನೆಯದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು.
ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ಈ ಸೂಕ್ತದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಐದು ಸೂಕ್ತಗಳೂ ಋಭುದೇವತಾಕವು.
ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಪ್ರ ಋಭುಭ್ಯ ಏಕಾದಶಾರ್ಭವಂ ವಾ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ತ್ರೈಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸು.
ವ್ಯೂಢವೆಂಬ ಹತ್ತು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಮಾಡುವ ಯಾಗವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿವಸ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಪಠನ
ಮಾಡುವಾಗ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಆರ್ಭವನಿವಿದ್ವಾನೀಯ ಸೂಕ್ತವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—
ಪ್ರ ಋಭುಭ್ಯಃ ಪ್ರ ಶುಕ್ರೈತ್ತಿತಿ ವೈಶ್ವದೇವಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೪-೪) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೩೩

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೪ || ಸೂಕ್ತ—೩೩ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ—೧, ೨, ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೧೧ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—ಋಭವಃ ||

|| ಛಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ ಋಭುಭ್ಯೋ ದೂತಮಿವ ವಾಚಮಿಷ್ಯ ಉಪಸ್ತಿರೇ ಶ್ವೈತರೀಂ ಧೇನು-
ಮೀಳೇ |

ಯೇ ವಾತಜೂತಾಸ್ತರಣಭಿರೇವೈಃ ಪರಿ ದ್ಯಾಂ ಸದ್ಯೋ ಅಪಸೋ
ಬಭೂವುಃ || ೧ ||

|| ಸದಸಾಃ ||

ಪ್ರ | ಋಭುಭ್ಯಃ | ದೂತಂಽಇವ | ವಾಚಂ | ಇಷ್ಯೇ | ಉಪಸ್ತಿರೇ | ಶ್ವೇತರೀಂ | ಧೇನುಂ |
ಈಳೇ |

ಯೇ | ವಾತೃಜೂತಾಃ | ತರಣಿಭಿಃ | ಏವೈಃ | ಪರಿ | ದ್ಯಾಂ | ಸದ್ಯಃ | ಅಪಸಃ | ಬಭೂವುಃ ||೧||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ತತ್ರ ಋಭೂಣಾಂ ಪೂರ್ವಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮೇವ ಸತಾಂ ತಪಸಾ ದೇವತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿರಾರ್ಥವಂ
ಶಂಸತ್ಯುಭವೋ ವೈ ದೇವೇಭ್ಯಃ | ಏ. ಬ್ರಾಂ. ೩-೩೦ | ಇತ್ಯತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಮ್ನಾತಾ | ಕೇಚನ
ಋಭವೋ ನಾಮ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಯ ಇತ್ಯಾಚಿಕ್ಷತೇ | ಅಹಂ ಯಜಮಾನ ಋಭುಭ್ಯ ಉರುಭಾಸಮಾ-
ನೇಭ್ಯ ಏತನ್ನಾಮಕೇಭ್ಯೋ ದೇವೇಭ್ಯೋ ವಾಚಂ ಸ್ತುತಿರೂಪಾಂ ಪ್ರೇಷ್ಯೇ | ಪ್ರೇರಯಾಮಿ | ಕಿಮಿವ |
ದೂತಮಿವ | ಯಥಾ ದೂತಂ ಸ್ವಕಾರ್ಯಂ ಪ್ರತಿ ಪ್ರೇಷಯಂತಿ ತದ್ವತ್ | ಕಿಂಚ ಉಪಸ್ಥಿರೇ ಸೋಮೋ-
ಪಸ್ತರಣಾಯ ಶ್ವೇತರೀಂ ಪಯೋಯುಕ್ತಾಂ ಶ್ವೇತತರಾಂ ನಾ ಧೇನುಮಿಳೇ | ಯಾಚಾಮ್ಯುಭೂನ್ |
ಯ ಋಭವೋ ವಾತಜೂತಾ ವಾತಸಮಾನಗತಯೋಽಪಸೋ ಜಗದುಪಕಾರಿಕರ್ಮಾಣಃ ಸಂತ-
ಸ್ತರಣಿಭಿಸ್ತರಕ್ಯೇವೈರ್ಗಮನಶೀಲೈರಶ್ವೈರ್ದ್ಯಾಮಂತರಿಕ್ಷಂ ಸದ್ಯಸ್ತದಾನೀಮೇವ ಪರಿ ಬಭೂವುಃ |
ಪರಿಭವಂತಿ | ಸರ್ವತೋ ವ್ಯಾಪ್ನುವಂತಿ | ಅಥ ರಶ್ಮಯ ಏವ ಋಭವ ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾದಾದಿತ್ಯಂ ನಾ
ರಶ್ಮಯಃ ಪರಿತೋ ವ್ಯಾಪ್ನುವಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಋಭುಭ್ಯಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ ಋಭುಗಳನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ | ದೂತಮಿವ—ದೂತನನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವಂತೆ |
ವಾಚಂ—ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯನ್ನು | ಪ್ರ ಇಷ್ಯೇ—ಅರ್ಪಿಸಿ ಕಳುಹುತ್ತೇನೆ | ಉಪಸ್ತಿರೇ—ಸೋಮ
ಮಿಶ್ರಣಾರ್ಥವಾಗಿ | ಶ್ವೇತರೀಂ—ಪಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ | ಧೇನುಂ—ಧೇನುವನ್ನು | ಈಳೇ—ಯಾಚಿಸು
ತ್ತೇನೆ | ಯೇ—ಯಾವ ಅದೇ ಋಭುಗಳು | ವಾತಜೂತಾಃ—ವಾಯುವಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಗತಿಯುಳ್ಳವ
ರಾಗಿಯೂ | ಅಪಸಃ—ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಕಾರಕವಾದ ಕರ್ಮವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ | ತರಣಿಭಿಃ—ರಕ್ಷಕಗಳಾದವೂ |
ಏವೈಃ—ಗಮನಶೀಲವಾದವೂ ಅದ ಅಶ್ವಗಳೊಡನೆ | ದ್ಯಾಂ—ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು | ಸದ್ಯಃ—ಒಡನೆಯೇ |
ಪರಿ ಬಭೂವುಃ—ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾನಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ ಋಭುಗಳನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ದೂತನನ್ನು ಕಳುಹುವಂತೆ ಯಜಮಾನನಾದ ನಾನು ಸ್ತುತಿರೂಪ
ವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನರ್ಪಿಸಿ ಕಳುಹುತ್ತೇನೆ. ಸೋಮಮಿಶ್ರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಪಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಧೇನುವನ್ನು
ಯಾಚಿಸುತ್ತೇನೆ. ಯಾವ ಅದೇ ಋಭುಗಳು ವಾಯುವಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಗತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ಜಗತ್ತಿಗೆ

ಉಪಕಾರಕವಾದ ಕರ್ಮವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ ಸಹ ರಕ್ಷಕವಾದುವೂ ಗಮನಶೀಲವಾದವೂ ಆದ ಅಶ್ವಗಳೊಡನೆ ಒಡನೆಯೇ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

I send my prayer as a messenger to the Ribhus; I solicit (of them) the milch cow, the yielder of the white milk, for the dilution (of the Soma libation); for they, as swift as the wind, the doers of good works, were borne quickly across the firmament by rapid steeds.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯದಾರಮುಕ್ತನ್ಮುಭವಃ ಪಿತೃಭ್ಯಾಂ ಪರಿವಿಷ್ಟೀ ವೇಷಣಾ ದಂಸನಾಭಿಃ |

ಆದಿದೇವಾನಾಮುಪ ಸಖ್ಯಮಾಯನ್ಧೀರಾಸಃ ಪುಷ್ಟಿಮವಹನ್ಮನಾಯೈ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯದಾ | ಅರಂ | ಅಕ್ರನ್ | ಋಭವಃ | ಪಿತೃಭ್ಯಾಂ | ಪರಿವಿಷ್ಟೀ | ವೇಷಣಾ | ದಂಸನಾಭಿಃ |

ಆತ್ | ಇತ್ | ದೇವಾನಾಂ | ಉಪ | ಸಖ್ಯಂ | ಆಯನ್ | ಧೀರಾಸಃ | ಪುಷ್ಟಿಂ | ಅವಹನ್ |

ಮನಾಯೈ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯದಾ ಯಸ್ಮಿನ್ಕಾಲ ಋಭವಃ ಪಿತೃಭ್ಯಾಂ ಮಾತಾಪಿತೃಭ್ಯಾಂ ಪರಿವಿಷ್ಟೀ ಪರಿವೇಷಣೇನ ಪರಿಚರ್ಯಯಾ ವೇಷಣಾ ವೇಷಣೇನ ವ್ಯಾಪ್ತಾ | ಯದ್ವಾ | ವೇಷೇಣ ಜರದ್ರೂಪಯೋರ್ಯುವತ್ಸಕ-
ರಣೇನ ದಂಸನಾಭಿರನ್ಯೈಶ್ಚ ಮಸನಿರ್ಮಾಣಾದಿಕರ್ಮಭಿರರಮತ್ಯರ್ಥಮಕ್ರನ್ ಆದಿದನಂತರಮೇವ
ದೇವಾನಾಮಿಂದ್ರಾದೀನಾಂ ಸಖ್ಯಂ ಸಖಿತ್ವಂ ಸಮಾನಖ್ಯಾನತ್ವಂ ದೇವತಾತ್ವಮುಪಾಯನ್ | ಅಗಮನ್ |
ಯುವಶಾ ಕರ್ತವ್ಯ | ಋಗ್ವೇ. ೧-೧೬೧-೩ | ಇತಿ ದೇವತ್ವಪ್ರಾಪ್ತೇರೇಕಾಂತತ್ವೇನ ದೇವೈರುಕ್ತತ್ವಾದಿತಿ
ಭಾವಃ | ಕಿಂಚ ಧೀರಾಸೋ ಧೀರಾ ಬುದ್ಧಿಮಂತಸ್ತೇಷಾಂ ಪುಷ್ಟಿಂ ಗನಾದಿವಿಷಯಾಂ ಮನಾಯೈ
ಮತಿಕ್ಯತೇ ಯಜಮಾನಾಯಾವಹನ್ | ವಹಂತಿ | ಧಾರಯಂತಿ | ಯದ್ವಾ | ಸವಿಷಯಾಂ ಪುಷ್ಟಿಂ
ಮನಾಯೈ ಮನಸೇ | ಪ್ರಕೃಷ್ಟಮನಸ್ಕೃತ್ವಾಯಾವಹನ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯಾದಾ—ಯಾವಾಗ | ಋಭವಃ—ಋಭುಗಳು | ಸಿತ್ಯಭ್ಯಾಂ—ತಮ್ಮ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಿಗೆ |
ನೇಷಣಾ—ಶಕ್ತಿಯುತನಾದ ಯೌವನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ | ದಂಸನಾಭಿಃ—ಇತರ ಅಲೌಕಿಕನಾದ
ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ | ಪರಿವಿಷ್ಟೀ—ಉಪಚರಿಸುತ್ತಾ | ಅರಂ ಅಕ್ರನ್—ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದರೋ | ಅದಿತ್—
ಆ ಒಡನೆಯೇ | ದೇನಾನಾಂ—ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳ | ಸಖ್ಯಂ—ಸಖಿತ್ವವನ್ನು | ಉಪ ಆಯನ್—
ಪಡೆದರು | ಧೀರಾಃ—ಪ್ರಾಜ್ಞರಾದ ಇವರು | ಪುಷ್ಟಿಂ—ಗವಾದಿರೂಪವಾದ ಸಂಪತ್ತುಷ್ಟಿಯನ್ನು | ಮನಾಯೈ—
ಸ್ತುತಿಕರ್ತನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ಅವಹನ್—ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಋಭುಗಳು ತಮ್ಮ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ವ್ಯಾಪಕವಾದುದೂ, ಶಕ್ತಿಯುತವಾದುದೂ ಆದ
ಯೌವನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದಲೂ ತಮ್ಮ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳನ್ನು ಪಚರಿಸುತ್ತಾ ಯಾವಾಗ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದರೋ,
ಆ ಒಡನೆಯೇ, ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳ ಸಖಿತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದರು. ಪ್ರಾಜ್ಞರಾದ ಇವರು ಗವಾದಿರೂಪವಾದ
ಸಂಪತ್ತುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಕರ್ತನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

When the Ribhus, by honouring their parents with renovated (youth),
and by other works, had achieved enough, they thereupon proceeded to
the society of the gods, and considerate, they bring nourishment to the
devout (worshipper).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪುನರ್ಯೇ ಚಕ್ರುಃ ಪಿತರಾ ಯುನಾನ್ ಸನಾ ಯೋಪೇವ ಜರಣಾ

ಶಯಾನಾ |

ತೇ ವಾಜೋ ವಿಭ್ವಾ ಋಭುರಿಂದ್ರವಂತೋ ಮಧುಸ್ವರಸೋ ನೋವಂತು
ಯಜ್ಞಂ || ೩ ||

|| ಪವಪಾಠಃ ||

ಪುನಃ | ಯೇ | ಚಕ್ರಃ | ಪಿತರಾ | ಯುವಾನಾ | ಸನಾ | ಯೂಪಾಽಇವ | ಜರಣಾ | ಶಯಾನಾ |
ತೇ | ನಾಜಃ | ವಿಭ್ವಾ | ಋಭುಃ | ಇಂದ್ರವಂತಃ | ಮಧುಪ್ಸರಸಃ | ನಃ | ಅವಂತು |
ಯಜ್ಞಂ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯ ಋಭವಃ ಪಿತರಾ ಮಾತಾಪಿತರೌ ಯೂಪೇವ ಛಿನ್ನಸ್ಥಾಣೂ ಇವ ಜರಣಾ ಜೀರ್ಣೌ
ಶಯಾನಾ ಶಯಾನೌ ಪುನಃ ಸನಾ ಸದಾ ಯುವಾನಾ ಯುವಾನೌ ಚಕ್ರಃ | ನಿತ್ಯತರುಣಾವಕುರ್ವನ್ |
ತೇ ನಾಜೋ ವಿಭ್ವಾ ಋಭುಶ್ಚ ಏತನ್ನಾಮಕಾಸ್ತ್ರಯಃ ಸುಧನ್ವನ ಅಂಗಿರಸಸ್ಯ ಪುತ್ರಾ ಋಭವ ಇಂದ್ರ-
ವಂತೋಽನುಗ್ರಾಹಕೇಣೇಂದ್ರೇಣ ತದ್ವಂತೋ ಮಧುಪ್ಸರಸೋ ಮಧುರಸ್ಯ ಸೋಮರಸಸ್ಯ ಭಕ್ಷಯಿ-
ತಾರೋ ಮನೋಹರರೂಪಾ ನಾ ನೋಽಸ್ಮದೀಯಂ ಯಜ್ಞಮವಂತು | ರಕ್ಷಂತು ಗಚ್ಛಂತು ನಾ ||

|| ಪ್ರತಿಪವಾರ್ಥ ||

ಯೇ—ಯಾವ ಋಭುಗಳು | ಯೂಪೇವ—ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತುಂಡುಮರಗಳಂತೆ | ಜರಣಾ—ಶಿಥಿ-
ಲಾಂಗರೂ | ಶಯಾನಾ—ಒಂದೇ ಕಡೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದವರೂ ಆದ | ಪಿತರಾ—ತಮ್ಮ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳನ್ನು | ಪುನಃ—
ತಿರುಗಿಯೂ | ಸನಾ—ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ | ಯುವಾ ನಾ—ಯುವಕರಾಗುವಂತೆ | ಚಕ್ರಃ—ಮಾಡಿದರೋ |
ತೇ—ಅಂತಹ | ನಾಜಃ, ವಿಭ್ವಾ, ಋಭುಃ—ನಾಜ, ವಿಭ್ವ ಮತ್ತು ಋಭು ಎಂಬ ಮೂವರು ಋಭುಗಳೂ |
ಇಂದ್ರವಂತಃ—ಇಂದ್ರನೊಡಗೂಡಿಕೊಂಡು | ಮಧುಪ್ಸರಸಃ—ಮಧುರವಾದ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಪಾನಮಾಡು-
ವವರಾಗಿ | ನಃ—ನಮ್ಮ | ಯಜ್ಞಂ—ಯಜ್ಞವನ್ನು | ಅವಂತು—ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತುಂಡುಮರಗಳಂತೆ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದವರೂ, ಶಿಥಿಲಾಂಗರೂ ಆದ ತಮ್ಮ ಮಾತಾಪಿತೃ-
ಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಯುವಕರಾಗುವಂತೆ ಯಾವ ಋಭುಗಳು ಮಾಡಿದರೋ ಅದೇ ನಾಜ, ವಿಭ್ವ, ಋಭು
ಎಂಬ ಮೂವರು ಋಭುಗಳೂ ಸಹ ಇಂದ್ರನೊಡಗೂಡಿಕೊಂಡು ಮಧುರವಾದ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವವ-
ರಾಗಿ ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

English Translation.

May they who rendered their decrepid and dropsy parents, when,
like two dry posts, again perpetually young, Vaja, Vibhwan, and Ribhu
associated with Indra, drinkers of the Soma juice, protect our sacrifice.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯತ್ಸಂವತ್ಸನ್ಮುಭವೋ ಗಾಮರಕ್ಷನ್ಯತ್ಸಂವತ್ಸನ್ಮುಭವೋ ಮಾ ಅಸಿಂಶನ್ |
ಯತ್ಸಂವತ್ಸನ್ಮುಭರನ್ಭಾಸೋ ಅಸ್ಯಾಸ್ತಾಭಿಃ ಶಮೀಭಿರಮೃತತ್ವಮಾಶುಃ ||೪||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯತ್ | ಸಂವತ್ಸಂ | ಋಭವಃ | ಗಾಂ | ಅರಕ್ಷನ್ | ಯತ್ | ಸಂವತ್ಸಂ | ಋಭವಃ | ಮಾಃ |
ಅಸಿಂಶನ್ |
ಯತ್ | ಸಂವತ್ಸಂ | ಅಭರನ್ | ಭಾಸಃ | ಅಸ್ಯಾಃ | ತಾಭಿಃ | ಶಮೀಭಿಃ | ಅಮೃತತ್ವಂ |
ಆಶುಃ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸಂವತ್ಸಂ | ಸಂವಸಂತಿ ಭೂತಾನ್ಯಸ್ಥಿನ್ನಿತಿ ಸಂವತ್ಸಃ ಸಂವತ್ಸರಃ | ಸಂವತ್ಸರಪರ್ಯಂತಮು-
ಭವೋ ಗಾಂ ಮೃತಾಮರಕ್ಷನ್ಯಪಾಲಯನ್ | ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿತಿ ಯತ್ ಯದೇತತ್ಕರ್ಮಾಸ್ತಿ | ತಥಾ
ಸಂವತ್ಸಂ ಸಂವತ್ಸರಮುಭವೋ ಮಾಸ್ತಸ್ಯಾ ಏವ ಗೋಮಾರ್ಗಸಮಸಿಂಶನ್ ಅವಯವಾನಕುರ್ವನ್ನಿತಿ
ಯತ್ | ಕಿಂಚಿ ಸಂವತ್ಸಂ ಸಂವತ್ಸರಪರ್ಯಂತಮಸ್ಯಾ ಭಾಸೋಽಭರನ್ ದೀಪ್ತೀರವಯವಶೋಭಾ
ಅಕುರ್ವನ್ನಿತಿ ಯತ್ ತಾಭಿಃ ಶಮೀಭಿರ್ಮೃತಾಯಾ ಗೋರ್ನವೀಕರಣವಿಷಯೈಃ ಕರ್ಮಭಿರಮೃತತ್ವ-
ಮಾಶುಃ | ದೇವತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ | ಧೇನುಃ ಕರ್ತೃಣಿ ದೇವತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಸಾಧನತ್ವೇನ ದೇವೈಃ ಪ್ರತಿಶ್ರುತ-
ತ್ವಾತ್ | ಯದ್ವಾ | ಅತ್ರ ಸಂವತ್ಸಮಿತ್ಯೇತದ್ವತ್ಸೇನ ಸಹೇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಋಭವಃ—ಋಭುಗಳು | ಸಂವತ್ಸಂ—ಒಂದು ಸಂವತ್ಸರ ಪರ್ಯಂತ | ಗಾಂ—ಮೃತವಾದ ಗೋವನ್ನು |
ಅರಕ್ಷನ್—ಜೀವಂತವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು ಎಂಬ | ಯತ್—ಯಾವ ಕರ್ಮವಿದೆಯೋ | ಸಂವತ್ಸಂ—
ಒಂದು ಸಂವತ್ಸರ ಪರ್ಯಂತ | ಋಭವಃ—ಅದೇ ಋಭುಗಳು | ಮಾಃ—ಆ ಗೋವಿನ ಮಾಂಸವನ್ನು |
ಅಸಿಂಶನ್—ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಪುಷ್ಟವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು ಎಂಬ | ಯತ್—ಯಾವ ಕರ್ಮ
ವಿದೆಯೋ | ಸಂವತ್ಸಂ—ಒಂದು ಸಂವತ್ಸರ ಪರ್ಯಂತ | ಅಸ್ಯಾಃ—ಈ ಗೋವಿನ | ಭಾಸಃ—ಕಾಂತಿ
ಯುತವಾದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು | ಅಭರನ್—ರಕ್ಷಿಸಿದರು ಎಂಬ | ಯತ್—ಯಾವ ಕರ್ಮವಿದೆಯೋ |
ತಾಭಿಃ—ಇಂತಹ | ಶಮೀಭಿಃ—ಸಕಲವಾದ ಅಲೌಕಿಕಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ | ಅಮೃತತ್ವಂ—ದೇವತ್ವವನ್ನು |
ಆಶುಃ—ಹೊಂದಿದರು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಋಭುಗಳು ಒಂದು ಸಂವತ್ಸರ ಪರ್ಯಂತ ಮೃತವಾದ ಗೋವಿಗೆ ಜೀವನನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಅದು ಜೀವಿಸಿ ರುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಅದರ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ತುಂಬಿ ಒಂದು ಸಂವತ್ಸರಕಾಲ ಅದು ಪುಷ್ಟವಾಗಿ ರುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಒಂದು ಸಂವತ್ಸರಕಾಲ ಅದರ ಕಾಂತಿಯುತವಾದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದರು. ಇತ್ಯಾದಿ ಇವರ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಯಾವ ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳಿವೆಯೋ ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದರು. (ವತ್ಸ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕರುವೆಂದೂ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು.)

English Translation.

Inasmuch as for a year the Ribhus preserved the (dead) cow, inasmuch as for a year they invested it with flesh, inasmuch as for a year they continued its beauty, they obtained by their (these) acts immortality.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಆಹ ಚಮಸಾ ದ್ವಾ ಕರೇತಿ ಕನೀಯಾನ್ ತ್ರೀನ್ ಕೃಣವಾಮೇತ್ಯಾಹ |
ಕನಿಷ್ಠ ಆಹ ಚತುರಸ್ತುರೇತಿ ತ್ವಷ್ಟ್ವ ಋಭವಸ್ತತ್ಪನಯದ್ವಚೋ ವಃ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಜ್ಯೇಷ್ಠಃ | ಆಹ | ಚಮಸಾ | ದ್ವಾ | ಕರ | ಇತಿ | ಕನೀಯಾನ್ | ತ್ರೀನ್ | ಕೃಣವಾಮ | ಇತಿ |
ಆಹ |

ಕನಿಷ್ಠಃ | ಆಹ | ಚತುರಃ | ಕರ | ಇತಿ | ತ್ವಷ್ಟ್ವ | ಋಭವಃ | ತತ್ | ಪನಯತ್ | ವಚಃ |
ವಃ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಏಕಂ ಚಮಸಂ ಚತುರಸ್ತುಣೋತನ | ಋಗ್ವೇ ೧-೧೬೧-೨ | ಇತಿ ಯದಾ ದೇವದೂತೋಽಗ್ನಿ-
ರ್ಯುಭೂನಾಹ ದೇವತ್ವಸ್ತಾಪ್ತೃಕ್ಲೇನ ತದಾ ತೇಷು ಮಥ್ಯೇ ದೇವತ್ವಸ್ತಾಪ್ತೃತ್ವ ಏಕೋ ಜ್ಯೇಷ್ಠ
ಋಭುರಿತರಾನಾಹ | ಕಿಮಿತಿ | ಉಚ್ಯತೇ | ಚಮಸಾ ದ್ವಾ ಕರೇತಿ | ಏಕಮೇವ ಸಂತಂ ದ್ವಾ ಕೃಣವಾ-
ಮೇತಿ | ಕನೀಯಾನ್ ತದನಂತರೋ ವಿಭ್ವಾ ತ್ರೀನ್ ಕೃಣವಾಮ ಕರವಾಮೇತ್ಯಾಹ | ತದವರಃ ಕನಿಷ್ಠೋ

ನಾಜಕ್ಕತುರಃ ಕರ ಚತುರ್ಥಾ ಕರನಾನೇತ್ಯಾಹ | ತದೇವ ಚತುಷ್ಕರಣರೂಪಂ ಹೇ ಋಭವಸ್ತ್ವಷ್ಟಾ
ಯುಷ್ಮದ್ಗುರುಃ ನೋ ವಚಃ ಯುಷ್ಮದ್ವಚನಂ ಪನಯತ್ | ಅಸೌತ್ | ಅಂಗೀಚಕಾರೇತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

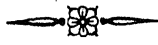
ಜ್ಯೇಷ್ಠಃ—ಮೂವರಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವನು | ಚಮಸಾ—ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯನ್ನು | ದ್ವಾ ಕರ ಇತಿ—ಎರಡಾಗಿ
ಮಾಡೋಣ ಎಂದು | ಅಹ—ಹೇಳಿದನು | ಕನೀಯಾನ್—ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಚಿಕ್ಕವನು (ಎರಡನೆಯವನು) |
ತ್ರೀನ್—ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿ | ಕೃಣವಾಮ—ಮಾಡೋಣ | ಇತ್ಯಾಹ—ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದನು |
ಕನಿಷ್ಠಃ—ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಚಿಕ್ಕವನು | ಚತುರಃ—ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ | ಕರ ಇತ್ಯಾಹ—ಮಾಡೋಣ
ಎಂದು ಹೇಳಿದನು | ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ತ್ವಷ್ಟಾ—ತ್ವಷ್ಟುವು | ವಃ—ನಿಮ್ಮ | ತತ್ ವಚಃ—
ಕುಶಲತೆಯನ್ನು ಕೋರುವ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು | ಪನಯತ್—ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಎರಡಾಗಿ ಮಾಡೋಣ ಎಂದು ಮೂರು ಋಭುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ
ದೊಡ್ಡವನು ಹೇಳಿದನು. ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿ ಮಾಡೋಣ ಎಂದು ಎರಡನೆಯವನು ಹೇಳಿದನು. ನಾಲ್ಕು ಭಾಗ
ಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡೋಣ ಎಂದು ಕನಿಷ್ಠನು ಹೇಳಿದನು. ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಕುಶಲತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ
ನಿಮ್ಮ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ತ್ವಷ್ಟುವು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾನೆ.

English Translation.

The eldest said, let us make two ladles; the youngest said, let us
make three : O Rubhus, Twashtri, has applauded your proposal.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸತ್ಯಮೂಚುರ್ನರ ಏವಾ ಹಿ ಚಕ್ರರನು ಸ್ವಧಾವೃಭವೋ ಜಗ್ಮುರೇತಾಂ |
ವಿಭ್ರಾಜಮಾನಾಂಶ್ಚಮಸಾ ಅಹೇನಾವೇನತ್ವಷ್ಟಾ ಚತುರೋ ದದೃಶ್ವಾನ್ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸತ್ಯಂ | ಉಚುಃ | ನರಃ | ಏವ | ಹಿ | ಚಕ್ರಃ | ಅನು | ಸ್ವಧಾಂ | ಋಭವಃ | ಜಗ್ಮುಃ |
ಏತಾಂ |

ವಿಭ್ರಾಜಮಾನಾನ್ | ಚಮಸಾನ್ | ಅಹಾೃಷವ | ಅವೇನತ್ | ತ್ವಷ್ಟಾ | ಚತುರಃ | ದದೃಶ್ವಾನ್ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ನರೋ ಮನುಷ್ಯರೂಪಾ ಋಭವಃ ಸತ್ಯಮೂಚುಃ | ಸತ್ಯಮೇವಾಬ್ರುವನ್ | ಹಿ ಯಸ್ಮಾದೇತ
ಏವೈವಂ ಚಕ್ರುಃ | ಚತುರೋಽಕುರ್ವನ್ | ಯಥೋಕ್ತಂ ತಥೈವ ಕೃತತ್ವಾದಿತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಅನು
ಚತುರ್ಧಾಕರಣಾನಂತರಮೇತಾಂ ತೃತೀಯಸವನಗತಾಂ ಸ್ವಧಾಂ ಸೋಮಾಖ್ಯಮಮೃತಮೃಭವೋ
ಜಗ್ಮುಃ | ಏಕಂ ಚಮಸಂ ಚತುರಸ್ಕೃಣೋತನ ಸಾಕಂ ದೇವೈರ್ಯಜ್ಞಿಯಾಸೋ ಭವಿಷ್ಯಥೇತಿ ಶ್ರುತ-
ತ್ವಾತ್ | ಅಥ ತ್ವಷ್ಟಾ ದೇವೋ ವಿಭ್ರಾಜಮಾನಾನಹೇವಾಹಾನೀವ ದೀಪ್ಯಮಾನಾಂಶ್ಚಮಸಾಂಶ್ಚತುರೋ
ದದೃಶ್ವಾನ್ವೃಷ್ಟವಾನ್ ಸನ್ನವೇನತ್ | ಅಕಾಮಯತ | ಅಂಗೀಚಿಕಾರೇತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ನರಃ—ಮನುಷ್ಯರೂಪರಾದ ಋಭುಗಳು | ಸತ್ಯಂ—ಸತ್ಯವಾಕ್ಯವನ್ನು | ಊಚುಃ—ಹೇಳಿದರು |
ಹಿ—ಯಾವ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ | ಏವ—ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ | ಚಕ್ರುಃ—ಒದಗಿದ್ದ ಚಮಸ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು
ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೋ | ಅನು—ಆ ಒಡನೆಯೇ | ಏತಾಂ—ತೃತೀಯಸವನಗತವಾದ |
ಸ್ವಧಾಂ—ಸೋಮರೂಪವಾದ ಆಮೃತವನ್ನು | ಋಭವಃ—ಋಭುಗಳು | ಜಗ್ಮುಃ—ಪಡೆದರು | ತ್ವಷ್ಟಾ—
ತ್ವಷ್ಟುವು | ಅಹೇವ—ಅಹಸ್ಸಿನಂತೆ | ವಿಭ್ರಾಜಮಾನಾನ್—ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ | ಚತುರಃ ಚಮಸಾನ್—
ನಾಲ್ಕು ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನೂ | ದದೃಶ್ವಾನ್—ನೋಡುತ್ತಾ | ಅವೇನತ್—ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಮನುಷ್ಯರೂಪರಾದ ಋಭುಗಳು ಸತ್ಯವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ನುಡಿದರು. ಅವರು ಯಾವ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮೇಲೆ
ಹೇಳಿದಂತೆ ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೋ ಆ ಒಡನೆಯೇ ತೃತೀಯ
ಸವನಗತವಾದ ಸ್ವಧೆಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ತ್ವಷ್ಟುವು ಅಹಸ್ಸಿನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನೂ
ನೋಡುತ್ತಾ ತನ್ನ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದನು.

English Translation.

The men, (the Ribhus), spoke the truth, for such (ladles) they made
and thereupon the Ribhus partook of that libation : Twashtri, beholding
the four ladles, brilliant as day, was content.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯ ||

ದ್ವಾದಶ ದ್ಯೌನ್ಯದಗೋಹ್ಯಸ್ಯಾತಿಥ್ಯೇ ರಣಿನ್ಮುಭವಃ ಸಸಂತಃ |

ಸುಕ್ಷೇತ್ರಾಕೃಣ್ವನ್ನನಯಂತ ಸಿಂಧೂನ್ಧನ್ವಾತಿಷ್ಠನ್ನೋಷಧೀರ್ನಿಮ್ಮ-

ಮಾಸಃ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ದ್ವಾದಶ | ದ್ಯೌನ್ | ಯತ್ | ಅಗೋಹ್ಯಸ್ಯ | ಅತಿಥ್ಯೇ | ರಣನ್ | ಋಭವಃ | ಸಸಂತಃ |

ಸುಹ್ರೇತ್ರಾ | ಅಕೃಣ್ಣನ್ | ಅನಯಂತ | ಸಿಂಧೂನ್ | ಧನ್ವ | ಆ | ಅತಿಷ್ಠನ್ | ಓಷಧೀಃ |

ನಿಮ್ಮಂ | ಅಪಃ || ೭ ||

|| ಸಾಯಂಜಭಾಷ್ಯಂ ||

ತತ್ರ ರತ್ನಯ ಏವ ಋಭವ ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾದ್ರೂಪೇಣ ಸ್ತೂಯಂತೇ | ಯದ್ಯದಾ ದ್ವಾದಶ ದ್ಯೌನ್ನಿವಸಾನ್ | ಆದ್ರಾದಿದ್ವಾದಶವೃಷ್ಟಿನಕ್ಷತ್ರಾಣೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಗೋಹ್ಯಸ್ಯಾಗೋಹ್ಯಸ್ಯಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಗೃಹ ಅತಿಥ್ಯೇ | ಅಕಸ್ಮಾದಾಗತೋತಿಥಿಃ | ತದುಚಿತಂ ಸತ್ಕಾರರೂಪಂ ಕರ್ಮಾತಿಥ್ಯಂ | ತದರ್ಥಂ ಸಸಂತಃ ಸ್ವಪಂತಃ ಸುಖೇನ ನಿವಸಂತ ಋಭವೋ ರಣನ್ ರಮಂತೇ | ಅಗೋಹ್ಯಸ್ಯ ಯದಸಸ್ತನಾ ಗೃಹೇ | ಋಗ್ವೇ. ೧-೧೬೧-೧೧ | ಇತ್ಯುಕ್ತಂ | ತದಾನೀಂ ಸುಹ್ರೇತ್ರಾಕೃಣ್ಣನ್ | ಅಕೃಷ್ಣಾನಿ ಶೂನ್ಯಾನಿ ಹ್ರೇತ್ರಾಣಿ ವೃಷ್ಣಾ ಸಸ್ಯಾದಿಸಮೃದ್ಧಾನ್ಯಕುರ್ವನ್ | ಸಿಂಧೂನ್ ದೀರನಯಂತ | ಪ್ರೈರಯನ್ | ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲ ಓಷಧೀರೋಷಧಯೋ ಧನ್ವ ನಿರುದಕಸ್ಥಾನಮಾಶ್ರಿತ್ಯಾತಿಷ್ಠನ್ | ನಿಮ್ಮಂ ನೀಚಸ್ಥಾನಮಾಪೋತಿಷ್ಠನ್ | ಉದ್ವತ್ಸ್ವಸ್ಮಾ ಅಕೃಣೋತನಾ ತೃಣಂ ನಿವತ್ಸ್ವಪ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಋಭವಃ—ಋಭುಗಳು | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ದ್ವಾದಶ ದ್ಯೌನ್—ಹನ್ನೆರಡು ದಿವಸಗಳು | ಅಗೋಹ್ಯಸ್ಯ—ಮರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆದಿತ್ಯನ | ಅತಿಥ್ಯೇ—ಆದರರೂಪವಾದ ಆತಿಥ್ಯದಲ್ಲಿ | ಸಸಂತಃ—ಸುಖವಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾ | ರಣನ್—ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿದ್ದರೋ (ಆಗ) | ಸುಹ್ರೇತ್ರಾ—(ಬಂಜರು) ಭೂಮಿಯನ್ನು ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನಾಗಿ | ಅಕೃಣ್ಣನ್—ಮಾಡಿದರು | ಸಿಂಧೂನ್—ನದಿಗಳನ್ನು | ಅನಯಂತ—ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು | ಓಷಧೀಃ—ಓಷಧಿಗಳನ್ನು | ಧನ್ವ—ಉದಕರಹಿತವಾಗಿದ್ದ ಬೆಂಗಾಡಿನಲ್ಲಿಯೂ | ಅತಿಷ್ಠನ್—ಬೆಳೆದು ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು | ನಿಮ್ಮಂ—ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ | ಅಪಃ—ಉದಕಗಳನ್ನು ತಂಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಮರೆಯಿಲ್ಲದೇ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆದಿತ್ಯನ ಆದರರೂಪವಾದ ಆತಿಥ್ಯದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ದಿವಸಗಳು ಸುಖವಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾ ಋಭುಗಳು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿದ್ದಾಗ ಅವರು ಬಂಜರುಭೂಮಿಯನ್ನು ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ನದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಉದಕರಹಿತವಾಗಿದ್ದ ಬೆಂಗಾಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಓಷಧಿಗಳು ಬೆಳೆದು ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಉದಕಗಳು ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಂಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು.

English Translation.

When the Ribhus, reposing for twelve days, remained in the hospitality of the unconcealable (sun), they rendered the fields fertile, they led forth the rivers, plants sprung upon the waste, and waters (spread over) the low (places).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ರಥಂ ಯೇ ಚಕ್ರುಃ ಸುವೃತಂ ನರೇಷಾಂ ಯೇ ಧೇನುಂ ವಿಶ್ವಜುವಂ
ವಿಶ್ವರೂಪಾಂ |

ತ ಆ ತಕ್ಷಂತ್ವಭವೋ ರಯಿಂ ನಃ ಸ್ವವಸಃ ಸ್ವಪಸಃ ಸುಹಸ್ತಾಃ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ರಥಂ | ಯೇ | ಚಕ್ರುಃ | ಸುವೃತಂ | ನರೇಷಾಂ | ಯೇ | ಧೇನುಂ | ವಿಶ್ವಜುವಂ |
ವಿಶ್ವರೂಪಾಂ |

ತೇ | ಆ | ತಕ್ಷಂತು | ಋಭವಃ | ರಯಿಂ | ನಃ | ಸ್ವಾವಸಃ | ಸ್ವಾಪಸಃ | ಸುಹಸ್ತಾಃ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯ ಋಭವಃ ಸುವೃತಂ ಸುಚಕ್ರಂ ಸುಷ್ಮ ವರ್ತಮಾನಂ ನಾ ನರೇಷಾಂ ನೇತರಿ ಚಕ್ರೇ
ವರ್ತಮಾನಂ ರಥಂ ಚಕ್ರುಃ | ಯೇ ಚ ವಿಶ್ವಜುವಂ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಪ್ರೇರಯಿತ್ರೀಂ ವಿಶ್ವರೂಪಾಂ
ಬಹುರೂಪಾನೇತನ್ನಾಮಿಕಾಂ ನಾ ಧೇನುಂ ಗಾಂ ಚಕ್ರುಃ | ಅಕುರ್ವನ್ | ಬೃಹಸ್ಪತಿರ್ವಿಶ್ವರೂಪಾ-
ಮುಪಾಜತ | ಋಗ್ವೇ. ೧-೧೬೧-೬ | ಇತಿ ಹ್ಯುಕ್ತಂ | ತೇ ಮಹಾಂತ ಋಭವೋ ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ರಯಿಂ
ಧನಮಾ ತಕ್ಷಂತು | ಸರ್ವತೋ ನಿಷ್ಪಾದಯಂತು | ಕೀದೃಶಾಸ್ತ ಋಭವಃ | ಸ್ವಪಸಃ ಸುಕರ್ಮಾಣಃ
ಸ್ವವಸಃ ಶೋಭನಾನ್ನೋಪೇತಾಃ ಸುರಕ್ಷಣಾ ನಾ ಸುಹಸ್ತಾಃ ಶೋಭನಹಸ್ತಾಃ ಕುಶಲಹಸ್ತಾಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯೇ—ಯಾವ ಋಭುಗಳು | ಸುವೃತಂ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿ ಸ್ಥಿತವಾಗಿರುವುದು | ನರೇಷಾಂ—ಉತ್ತಮ
ವಾದ ಚಕ್ರದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವುದು ಆದ | ರಥಂ—ರಥವನ್ನು | ಚಕ್ರುಃ—ನಿರ್ಮಿಸಿದರೋ | ಯೇ—

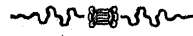
ಯಾವ ಋಭುಗಳು | ವಿಶ್ವಜುವಂ—ವಿಶ್ವಪ್ರೇರಕನಾದುದೂ | ವಿಶ್ವರೂಪಾಂ—ಬಹುರೂಪಾತ್ಮಕನಾದುದೂ
ಆದ | ಧೇನುಂ—ಧೇನುವನ್ನು (ನಿರ್ಮಿಸಿದರೋ) | ತೇ—ಅಂತಹ ಮಹಾತ್ಮರೂ | ಸ್ವಪಸಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ
ಕರ್ಮವುಳ್ಳವರೂ | ಸ್ವವಸಃ—ಉತ್ತಮವಾದ ಅನ್ನವುಳ್ಳವರೂ | ಸುಹಸ್ತಾಃ—ಕುಶಲಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ
ಹಸ್ತವುಳ್ಳವರೂ ಆದ | ಋಭವಃ—ಆ ಋಭುಗಳು | ನಃ—ನಮಗೆ | ರಯಿಂ—ಧನವನ್ನು | ಆ ತಕ್ಷಂತು—
ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವ ಋಭುಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿ ಸ್ಥಿತವಾಗಿರುವುದೂ, ಉತ್ತಮವಾದ ಚಕ್ರದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವುದೂ ಆದ
ರಥವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರೋ, ಯಾರು ವಿಶ್ವಪ್ರೇರಕನಾದುದೂ ಬಹುರೂಪಾತ್ಮಕನಾದುದೂ ಆದ ಧೇನುವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ
ದರೋ ಅಂತಹ ಮಹಾತ್ಮರೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕರ್ಮಕರ್ತರೂ, ಉತ್ತಮವಾದ ಅನ್ನವುಳ್ಳವರೂ, ಕುಶಲಕರ್ಮಕ್ಕೆ
ಯೋಗ್ಯವಾದ ಹಸ್ತವುಳ್ಳವರೂ ಆದ ಋಭುಗಳು ನಮಗೆ ಧನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಡಲಿ.

English Translation.

May those Ribhus who constructed the firm-abiding, wheel-
conducting car; who formed the all-impelling multiform milch cow:
they who are bestowers of food, the doers of great deeds, and dexterous
of hand, fabricate for us riches.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಪೋ ಹ್ಯೇಷಾಮಜುಷಂತ ದೇವಾ ಅಭಿ ಕೃತ್ವಾ ಮನಸಾ ದೀಧ್ಯಾನಾಃ |
ವಾಜೋ ದೇವಾನಾಮಭವತ್ಸುಕಮೇಂದ್ರಸ್ಯ ಋಭುಕ್ಷಾ ವರುಣಸ್ಯ
ವಿಭ್ವಾ || ೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಪಃ | ಹಿ | ಏಷಾಂ | ಅಜುಷಂತ | ದೇವಾಃ | ಅಭಿ | ಕೃತ್ವಾ | ಮನಸಾ | ದೀಧ್ಯಾನಾಃ |
ವಾಜಃ | ದೇವಾನಾಂ | ಅಭವತ್ | ಸುಕರ್ಮಾ | ಇಂದ್ರಸ್ಯ | ಋಭುಕ್ಷಾಃ | ವರುಣಸ್ಯ |
ವಿಭ್ವಾ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಏಷಾಮೃಭೂಣಾಮಪೋಶ್ವರಥನಿರ್ಮಾಣಾದಿರೂಪಂ ಕರ್ಮ ದೇವಾ ಇಂದ್ರಾದಿಯೋಜು-
ಷಂತ | ಅಸೇವಂತ | ಇಂದ್ರೋ ಹರೀ ಯುಯುಜೇ ಅಶ್ವಿನಾ ರಥಮಿತ್ಯಾದಿಮಂತ್ರೋಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ
ಸ್ವೀಕೃತವಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕೀದೃಶಾಸ್ತೇ | ಕೃತ್ವಾ ವರಪ್ರದಾನರೂಪೇಣ ಕರ್ಮಣಾ ಮನಸಾ ಶೋಭನೇನ
ಚಿತ್ತೇನಾನುಗ್ರಹಯುಕ್ತೇನಾಭಿ ದೀಧ್ಯಾನಾ ದೀಪ್ಯಮಾನಾಃ | ದೇವಾನಾಮನುಗ್ರಹೇಣ ಕಿಂ ಲಬ್ಧಮಿ-
ತ್ಯಾದ | ಸುಕರ್ಮಾ ಶೋಭನವ್ಯಾಸಾರೋ ವಾಜಃ ಕನೀಯಾನ್ದೇವಾನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಸಂಬಂಧ್ಯಭವತ್ |
ತಥೇಂದ್ರಸ್ಯ ಸಂಬಂಧ್ಯಭುಪ್ತಾ ಋಭುಜ್ಯೇಷಃ | ವಿಭ್ವಾ ಮಧ್ಯಮೋ ವರುಣಸ್ಯ ಸಂಬಂಧ್ಯಭವತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಕೃತ್ವಾ—ಕರ್ಮಕೌಶಲ್ಯದಿಂದಲೂ | ಮನಸಾ—ಶುದ್ಧವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ | ಅಭಿ ದೀಧ್ಯಾನಾಃ—
ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ | ಏಷಾಂ ಅಸೇ—ಋಭುಗಳ ಆಸಾಧಾರಣಕರ್ಮಗಳನ್ನು | ದೇವಾಃ—ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆ
ಗಳು | ಅಜುಷಂತ—ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ | ಸುಕರ್ಮಾ—ಉತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮಕರ್ತನಾದ | ವಾಜಃ—
ವಾಜನು | ದೇವಾನಾಂ—ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದವನಾಗಿ | ಅಭವತ್—ಆದನು | ಋಭುಪ್ತಾಃ—ಜ್ಯೇಷ್ಠ
ನಾದ ಋಭುವು | ಇಂದ್ರಸ್ಯ—ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಯಾದನು | ವಿಭ್ವಾ—ಮಧ್ಯಮನಾದ ವಿಭ್ವನು |
ವರುಣಸ್ಯ—ವರುಣನಿಗೆ ಬೇಕಾದವನಾದನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಕರ್ಮಕೌಶಲ್ಯದಿಂದಲೂ, ಶುದ್ಧವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಋಭುಗಳ ಆಸಾಧಾರಣಕರ್ಮ
ಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳು ಮೆಚ್ಚಿರುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತಮನಾದ, ಕರ್ಮಕರ್ತನಾದ ವಾಜನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ
ಬೇಕಾದವನಾಗಿ ಆದನು. ಜ್ಯೇಷ್ಠನಾದ ಋಭುವು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಯಾದನು. ಮಧ್ಯಮನಾದ
ವಿಭ್ವನು ವರುಣನಿಗೆ ಬೇಕಾದವನಾದನು.

English Translation.

The gods were pleased by their works, illustrious in act and in
thought: Vaja was the artificer of the gods, Ribhukshin of Indra, Vibhwan
of Varuna.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯೇ ಹರೀ ಮೇಧಯೋಕ್ಥಾ ಮದಂತ ಇಂದ್ರಾಯ ಚಕ್ರೈಃ ಸುಯುಜಾ
ಯೇ ಅಶ್ವಾಃ |

ತೇ ರಾಯಸ್ಪೋಷಂ ದ್ರವಿಣಾನ್ಯಸ್ಮೇ ಧತ್ತ ಋಭವಃ ಕ್ಷೇಮಯಂತೋ
ನ ಮಿತ್ರಂ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯೇ | ಹರೀ | ಇತಿ | ಮೇಧಯಾ | ಉಕ್ಥಾ | ಮದಂತಃ | ಇಂದ್ರಾಯ | ಚಕ್ರಃ | ಸುಯುಜಾ |

ಯೇ | ಅಶ್ವಾ |

ತೇ | ರಾಯಃ | ಪೋಷಂ | ದ್ರವಿಣಾನಿ | ಅಸ್ಮೇ | ಇತಿ | ಧತ್ತ | ಋಭವಃ | ಕ್ಷೇಮಯಂತಃ |
ನ ಮಿತ್ರಂ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯ ಋಭವೋ ಹರೀ ಅಶ್ವಾ ಮೇಧಯಾ ಪ್ರಜ್ಞಯೋಕ್ಥಾ ಉಕ್ಥೈಃ ಸ್ತುತಿಭಿರ್ಮದಂತೋ
ಹರ್ಷಯಂತಶ್ಚಕ್ರಃ | ಯೇ ಚ ತೌ ಸುಯುಜಾ ಸುಯುಜೌ ಸುಯೋಜನಾವಶ್ವಾನಿಂದ್ರಾಯೇಂದ್ರಾರ್ಥಂ
ಚಕ್ರಃ | ಅಕುರ್ವನ್ | ಹೇ ಋಭವಸ್ಮೇ ಯೂಯಂ ರಾಯಸ್ಪೋಷಂ ಧನಪುಷ್ಟಿಂ ದ್ರವಿಣಾನಿ
ಗವಾದಿಧನಾನಿ ಚ ಸುಖಾನಿ ವಾಸ್ಮೇ ಅಸ್ಮಾಸು ಧತ್ತ | ಧಾರಯತ | ಕಿಮಿವ | ಕ್ಷೇಮಯಂತಃ
ಕ್ಷೇಮಮಿಚ್ಛಂತೋ ಮಿತ್ರಂ ನ ಮಿತ್ರಮಿವ | ಅತ್ರ ಯದ್ಯಪ್ಯೇಕ ಏವ ಋಭುನಾಮಾ ತತ್ಸಂಬಂಧಾದಿ-
ತರೇಽಪ್ಯುಭವ ಉಚ್ಯಂತೇ ಪ್ರಾಣಭೃನ್ನಾ ಯೇನ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ಯೇ—ಯಾವ ನೀವು | ಹರೀ—ಇಂದ್ರನ ಹರಿನಾಮಕಗಳಾದ
ಅಶ್ವಗಳನ್ನು | ಮೇಧಯಾ—ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದಲೂ | ಉಕ್ಥಾ—ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದಲೂ | ಮದಂತಃ—
ಹರ್ಷಪಡಿಸುವವರಾದಿರೋ | ಯೇ—ಯಾವ ಅದೇ ನೀವು | ಸುಯುಜಾ—ರಥಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ |
ಅಶ್ವಾ—ಅಶ್ವ ದ್ವಯವನ್ನು | ಇಂದ್ರಾಯ—ಇಂದ್ರನಿಗಾಗಿ | ಚಕ್ರಃ—ನಿರ್ಮಿಸಿದಿರೋ | ತೇ—ಅದೇ ನೀವು |
ಮಿತ್ರಂ ನ—ಸ್ನೇಹಿತನಂತೆ | ಕ್ಷೇಮಯಂತಃ—ನಮ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನಿಚ್ಛಿಸುವವರಾಗಿ | ರಾಯಸ್ಪೋಷಂ—
ಸಂಪತ್ತುಷ್ಟಿಯನ್ನೂ | ದ್ರವಿಣಾನಿ—ಗವಾದಿಧನವನ್ನೂ | ಅಸ್ಮೇ—ನಮಗೆ | ಧತ್ತ—ಒದಗಿಸಿಕೊಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ನೀವು ಇಂದ್ರನ ರಥಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅಶ್ವದ್ವಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಿರಿ. ಅದೇ
ಹರಿನಾಮಕವಾದ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದಲೂ, ಸ್ತುತಿಯಿಂದಲೂ ಹರ್ಷಪಡಿಸಿದಿರಿ. ಅದೇ ನೀವು ಆಪ್ತ
ಮಿತ್ರರಂತೆ ನಮ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವರಾಗಿ ನಮಗೂ ಗವಾದಿಧನವನ್ನೂ ಸಂಪತ್ತುಷ್ಟಿಯನ್ನೂ
ಒದಗಿಸಿಕೊಡಿ.

English Translation.

May those Ribhus who gratified the horses (of Indra) by pious praise, who constructed for Indra his two decile steeds, bestow upon us satiety of riches, and wealth (of cattle), like those who devise prosperity for a friend.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇದಾಹ್ನಃ | ಪೀತಿಮುತ ವೋ ಮದಂ ಧುರ್ನ ಋತೇ ಶ್ರಾಂತಸ್ಯ ಸಖ್ಯಾಯ
ದೇವಾಃ |

ತೇ ನೂನಮಸ್ಮೇ ಋಭವೋ ವಸೂನಿ ತೃತೀಯೇ ಅಸ್ಮಿನ್ಸವನೇ
ದಧಾತ || ೧೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇದಾ | ಅಹ್ನಃ | ಪೀತಿಂ | ಉತ | ವಃ | ಮದಂ | ಧುಃ | ನ | ಋತೇ | ಶ್ರಾಂತಸ್ಯ | ಸಖ್ಯಾಯ |
ದೇವಾಃ ||

ತೇ | ನೂನಂ | ಅಸ್ಮೇ ಇತಿ | ಋಭವಃ | ವಸೂನಿ | ತೃತೀಯೇ | ಅಸ್ಮಿನ್ | ಸವನೇ | ದಧಾತ |

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇದೇದಾನೀಂ ಚಮಸಾದಿನಿರ್ಮಾಣಾನಂತರಮಹ್ನಃ ಸುತ್ಯಾಹಸಂಬಂಧಿನಸ್ತೃತೀಯೇ ಸವನೇ
ಪೀತಿಂ ಸೋಮಪಾನಮುತಾಪಿ ಚ ಮದಂ ತಜ್ಜನಿತಂ ವೋ ಯುಷ್ಮಾಕಂ ಧುಃ | ದದುದೇವಾಃ |
ಶ್ರಾಂತಸ್ಯ ಶ್ರಾಂತಾತ್ತಪೋಯುಕ್ತಾದೃತೇ ಸಖ್ಯಾಯ ಸಖಿತ್ವಾಯ ನ ಭವಂತಿ ದೇವಾಃ | ಯತ ಏತೇ
ಶ್ರಾಂತಾ ಅತೋ ದದುರಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಹೇ ಋಭವಸ್ತೇ ಮಹಾಂತೋ ಯೂಯಂ ನೂನಂ ನಿಶ್ಚಯಮಸ್ಮೇ
ಅಸ್ಮಾಸ್ತಸ್ಮಿನ್ ತೃತೀಯೇ ಸವನೇ ವಸೂನಿ ಧನಾನಿ ದಧಾತ | ಧಾರಯತ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಋಭವಃ—ಎವೈ ಋಭುಗಳೇ | ಅಹ್ನಃ—ಅಹಸ್ಸಿನ | ಇದಾ—ಈ ತೃತೀಯಸವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
(ನಿಮ್ಮ ಕುಶಲಕರ್ಮಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಾನಂತರ) | ದೇವಾಃ—ದೇವತೆಗಳು | ವಃ—ನಿಮಗೆ | ಪೀತಿಂ—

ಸೋಮಪಾನವನ್ನೂ | ಉತ—ಮತ್ತು | ಮಂದಂ—ತಜ್ಜನಿತವಾದ ಹರ್ಷವನ್ನೂ | ಧುಃ—ಉಂಟುಮಾಡಿ-
ದರು | ಶ್ರಾಂತಸ್ಯ ಋತೇ—ಅದು ನಿಮ್ಮ ತಪಸ್ಸಿನ ಫಲವಲ್ಲದೇ | ಸಖ್ಯಾಯ—(ನಿಮಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗಿರುವ)
ವೈತ್ಯುದ್ವಿತ್ಯವಾಗಿ | ನ—ಖಂಡಿತ ಲಭಿಸಿಲ್ಲ | ತೇ—ಅಂತಹ ತಪಃಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದ ನೀವು | ನೂನಂ—
ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ | ಅಸ್ಮೇ—ನಮಗೆ | ಅಸ್ಮಿನ್ ತೃತೀಯೇ ಸವನೇ—ಈ ತೃತೀಯಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ |
ವಸೂನಿ—ಧನಗಳನ್ನು | ದಧಾತೇ—ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಆಹಸ್ತಿನ ಈ ತೃತೀಯಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಕುಶಲಕರ್ಮಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಾನಂತರ
ದೇವತೆಗಳು ನಿಮಗೆ ಸೋಮಪಾನವನ್ನೂ ಮತ್ತು ತಜ್ಜನಿತವಾದ ಹರ್ಷವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಿದರು. ಅದು ನಿಮ್ಮ
ತಪಸ್ಸಿನ ಫಲವಲ್ಲದೇ, ನಿಮಗೆ ದೇವತೆಗಳು ಧರ್ಮಾರ್ಥವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಅಥವಾ ವೈತ್ರಿಯ ಕುರುಹೆಂದಾಗಲಿ
ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲ. ಅಂತಹ ತಪಃಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದ ನೀವು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ನಮಗೆ ಈ ತೃತೀಯಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಧನಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡಿರಿ.

English Translation.

The gods verily have given you the beverage at the (third sacrifice
of the) day, and its exhilaration, not through regard, but (as the gift
of one) wearied out (by penance): Ribhus, who are so (eminent), grant us,
verily, wealth and this third (diurnal) sacrifice.

ಮೂವತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಋಭುರ್ವಿಭ್ವೇತ್ಯೇಕಾದಶರ್ಚಂ ದ್ವಿತೀಯಂ ಸೂಕ್ತಂ ನಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭಮಾ-
ರ್ಭವಂ | ಋಭುರ್ವಿಭ್ವೇತ್ಯನುಕ್ರಮಣಿಕಾ || ವ್ಯೂಢೇ ದಶರಾತ್ರೇ ಪಂಚಮೇಹನಿ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರ-
ಆರ್ಭವನಿವಿದ್ಧಾನೀಯಮಿದಂ | ಋಭುರ್ವಿಭ್ವಾ ಸ್ತುಷೇ ಜನಂ | ಆ ಲ-ಲ | ಇತಿ ಸೂಕ್ತೀತತ್ಪಾತ್ ||

ಅನುವಾದವು—ಋಭುರ್ವಿಭ್ವಾ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.
ಇದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ನಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ಋಭುಗಳು ದೇವತೆಯು.
ತ್ರಿಷ್ಟುಪಾಂಧಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಋಭುರ್ವಿಭ್ವಾ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದು. ವ್ಯೂಢವೆಂಬ
ದಶರಾತ್ರೆಯಾಗದ ಐದನೆಯ ದಿನಸ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರ ಪಠನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಕ್ತವನ್ನೂ ಆರ್ಭವನಿವಿದ್ಧಾನೀಯ
ಸೂಕ್ತವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಋಭುರ್ವಿಭ್ವಾ ಸ್ತುಷೇ ಜನಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ
(ಲ-ಲ) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೩೪

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ್—೪ || ಸೂಕ್ತ—೩೪ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ—೩, ೪ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೧೧ ||

ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

ದೇವತಾ—ಋಭವಃ ||

ಭಂದಃ—ತ್ರಿಪುಷ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಋಭುರ್ವಿಭ್ವಾ ವಾಜ ಇಂದ್ರೋ ನೋ ಅಚ್ಛೇಮಂ ಯಜ್ಞಂ ರತ್ನಧೇ-
ಯೋಸ ಯಾತ |

ಇದಾ ಹಿ ವೋ ಧಿಷಣಾ ದೇವ್ಯಹ್ನಾಮಧಾತ್ವೀತಂ ಸಂ ಮದಾ ಅಗ್ಮತಾ
ವಃ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಋಭುಃ | ವಿಭ್ವಾ | ವಾಜಃ | ಇಂದ್ರಃ | ನಃ | ಅಚ್ಛೇ | ಇಮಂ | ಯಜ್ಞಂ | ರತ್ನಧೇಯಾ |
ಉಸ | ಯಾತ |

ಇದಾ | ಹಿ | ವಃ | ಧಿಷಣಾ | ದೇವೀ | ಅಹ್ನಾಂ | ಅಧಾತ್ | ಪೀತಿಂ | ಸಂ | ಮದಾಃ |
ಅಗ್ಮತ | ವಃ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಋಭುರ್ವಿಭ್ವಾ ವಾಜ ಇಂದ್ರಶ್ಚೈತೇ ದೇವಾ ನೋಽಸ್ಮದೀಯಮಿಮಂ ಯಜ್ಞಮುಚ್ಛಾಭಿಮುಖಂ
ರತೇ ದೇಯಾಸಃ || ೧ || ಗತೇ ಸಾ ನಾಂ ಯೋಸ ಯಾತ | ಉಸಗಚ್ಛತ | ನನು ಇಂದ್ರಃ ಸೋಮಸ್ವಾಮಿತ್ವಾದಾ-
ಪ್ರಾಪ್ತಿರಿತಿ ಚೇತ್ | ಉಚ್ಛೇತೇ | ಇದಾ ಹೀದಾನೀಂ ಖಲು ವೋ
ವೀ ಪ್ರಜಾಪತೇಃ ಸಂಬಂಧಿನ್ಯಹ್ನಾಂ ಸೋಮಾಭಿಷವಸಂಬಂಧಿನಾಂ
ಸ ಪ್ರಜಾಪತಿರಬ್ರವೀತ್ಸಪಿತಾರಂ ತವ ನಾ ಇಮೇಽಂತೇನಾಸಾಸ್ತನ್ಮೇ-
|| ೩-೩೦ || ಇತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ | ಯಸ್ಮಾದೇವಂ ತಸ್ಮಾನ್ನದಾಶ್ಚ ವೋ
ಗತಾಃ | ಯದ್ವಾ | ವೋ ಮದಾ ದೇವೈಃ ಸಂಗತಾಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಋಭುಃ—ಋಭುವೂ | ವಿಭ್ವಾ—ವಿಭ್ವನೂ | ವಾಜಃ—ವಾಜನೂ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನೂ (ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ) | ನಃ—ನಮ್ಮ | ಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ ಅಚ್ಛೇ—ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ | ರತ್ನಧೇಯಾ—ನಮಗೆ ರಮಣೀಯವಾದ ಧನವನ್ನು ಒದಗಿಸಲು | ಉಪ ಯಾತ—ಸಮೀಪಿಸಿ ಬರಲಿ | ಇದಾ ಹಿ—ಈ ತೃತೀಯ ಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ | ದೇವೀ ಧಿಷಣಾ—ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ದಿವ್ಯವಾದವೂ ಅನುಜ್ಞಾರೂಪವಾದುದೂ ಆದ ವಾಕ್ಯು | ವಃ—ನಿಮಗೆ | ಅಹ್ನಾಂ—ಅಹಸ್ಸಿನ ಈ ಸವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ | ಪೀತಿಂ—ಸೋಮಪಾನವನ್ನು | ಅಧಾತ್—ಒದಗಿಸಿತು | ಮದಾಃ—(ತತ್ಪಲವಾದ) ಹರ್ಷಗಳು | ವಃ—ನಿಮ್ಮನ್ನು | ಸಂ ಅಗ್ಮತ—ಸೇರಿಕೊಂಡವು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಋಭುವೂ, ವಿಭ್ವನೂ, ವಾಜನೂ, ಇಂದ್ರನೂ (ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ) ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞದ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಮಗೆ ರಮಣೀಯವಾದ ಧನವನ್ನೊದಗಿಸಲು ಸಮೀಪಿಸಿ ಬರಲಿ. ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ದಿವ್ಯವಾದುದೂ, ಅನುಜ್ಞಾರೂಪವಾದುದೂ ಆದ ವಾಕ್ಯು ನಿಮಗೆ ಈ ತೃತೀಯ ಸವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸೋಮಪಾನವನ್ನೊದಗಿಸಿತು. ತತ್ಪಲವಾದ ಹರ್ಷಗಳು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡವು.

English Translation.

Ribhu, Vibhwan, Vaja, and Indra, come to this our sacrifice, to distribute precious things, for the divine word has indeed now desired the drinking (of the Soma) on the (appointed hours of the) days; therefore the exhilarating draughts are collected for you.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವಿ॒ದಾನಾ॑ಸೋ॒ ಜನ್ಮ॑ನೋ॒ ವಾಜ॑ರತ್ನಾ ಉ॒ತ ಋ॒ತುಭಿ॑ರ್ಮು॒ಭವೋ॑
ಮಾ॒ದಯ॑ಧ್ವಂ |

ಸಂ ವೋ॑ ಮದಾ॒ ಅಗ್ಮ॑ತ ಸಂ ಪು॒ರಂಧಿಃ॑ ಸು॒ವೀರಾ॑ಮ॒ಸ್ಮೇ ರ॒ಯಿಮೇ॑ರ॒
ಯಧ್ವಂ॑ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಿ॒ದಾನಾ॑ಸಃ | ಜನ್ಮ॑ನಃ | ವಾ॒ಜ್ರರ॑ತ್ನಾಃ | ಉ॒ತ | ಋ॒ತುಭಿಃ॑ | ಮು॒ಭವಃ॑ | ಮಾ॒ದಯ॑ಧ್ವಂ |

ಸಂ | ವಃ॑ | ಮದಾಃ॑ | ಅಗ್ಮ॑ತ | ಸಂ | ಪು॒ರಂಧಿಃ॑ | ಸು॒ವೀರಾಂ॑ | ಅ॒ಸ್ಮೇ ಇತಿ॑ | ರ॒ಯಿಂ | ಆ ||
ಈ॒ರಯ॑ಧ್ವಂ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವಾಜರತ್ನಾಃ ಸೋಮಲಕ್ಷಣೇನಾನ್ನೇನ ರಾಜಮಾನಾ ಋಭವೋ ಯೂಯಂ ಜನ್ಮನೋ
ಜನನಸ್ಯ ದೇವತ್ವಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ದೇವತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಂ ವಿದಾನಾಸೋ ಜಾನಂತಃ | ಯದ್ವಾ | ವಿದಾನಾಸಃ
ಸೋಮಪ್ರಾಪ್ತಿಂ ಜಾನಂತೋ ಜನ್ಮನಃ ಪೂರ್ವಂ ಮನುಷ್ಯಜನ್ಮವಂತಶ್ಚ ಸಂತಃ | ಉತಶಬ್ದಶ್ಚಾರ್ಥೇ |
ಋತುಭಿದೇವೈಃ ಸಹ ಮಾದಯಧ್ವಂ | ವೋ ಯುಷ್ಮಾನ್ಮದಾಃ ಸೋಮಪಾನಜನಿತಾಃ ಸಮಗ್ಮತಃ |
ಸಂಗತಾಃ | ಪುರಂಧಿಃ ಸ್ತುತಿರಸಿ ಸಮಗ್ಮತಃ | ತೇ ಯೂಯಮಸ್ಮೇ ಅಸ್ಮಾಕಂ ಸುವೀರಾಂ ಶೋಭನ್ಯೈ-
ರ್ವೀರೈಃ ಪುತ್ರೈರುಪೇತಾಂ ರಯಿಮೇರಯಧ್ವಂ | ಪ್ರೇರಯತ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಾಜರತ್ನಾಃ—ಸೋಮರೂಪವಾದ ಅನ್ನದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ | ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ |
ಜನ್ಮನಃ—(ನೀವು) ನಿಮ್ಮ ದಿವ್ಯಜನ್ಮದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು | ವಿದಾನಾಸಃ—ತಿಳಿದವರಾಗಿ | ಋತುಭಿಃ—ದೇವತೆ
ಗಳೊಡನೆ | ಮಾದಯಧ್ವಂ—ಹರ್ಷಿತರಾಗಿರಿ | ವಃ—ನಿಮ್ಮನ್ನು | ಮದಾಃ—ಸೋಮಪಾನದಿಂದ ಜನಿತ
ವಾದ ಹರ್ಷಗಳು | ಸಂ ಅಗ್ಮತಃ—ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಲಿ | ಉತ—ಮತ್ತು | ಪುರಂಧಿಃ—ಸ್ತುತಿಯೂ ಸಹ |
ಸಂ (ಅಗ್ಮತಃ)—ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಲಿ (ಅಂತಹ ನೀವು) | ಅಸ್ಮೇ—ನಮಗೆ | ಸುವೀರಾಂ—ವೀರಪುತ್ರರಿಂದೊಡ
ಗೂಡಿದ | ರಯಿಂ—ಧನವನ್ನು | ಏರಯಧ್ವಂ—ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸೋಮರೂಪವಾದ ಅನ್ನದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ನೀವು ನಿಮ್ಮ ದಿವ್ಯಜನ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು
ತಿಳಿದವರಾಗಿ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಹರ್ಷಿತರಾಗುವಿರಿ. ಸೋಮಪಾನದಿಂದ ಜನಿತವಾದ ಹರ್ಷಗಳು ನಿಮ್ಮನ್ನು
ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಲಿ. ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಯೂ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸೇರಲಿ. ನಮಗೆ ವೀರಪುತ್ರರಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಧನವನ್ನು
ಒದಗಿಸಿಕೊಡಿ.

English Translation.

Resplendent with (sacrificial) food, prescient of your (celestial) birth,
be exhilarated, Ribhus, along with the Ritus: the inebriating draughts
are collected for you as well as pious praise: confer upon us riches with
excellent posterity.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಯಂ ವೋ ಯಜ್ಞ ಋಭವೋಽಕಾರಿ ಯನಾ ಮನುಷ್ಯತ್ವದಿವೋ
ದಧಿಧ್ವೇ |

ಪ್ರ ವೋಚ್ಛಾ ಜುಜುಷಾಣಾಸೋ ಅಸ್ತುರಭೂತ ವಿಶ್ವೇ ಅಗ್ರಿಯೋತ
ವಾಜಾಃ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಯಂ | ವಃ | ಯಜ್ಞಃ | ಋಭವಃ | ಅಕಾರಿ | ಯಂ | ಆ | ಮನುಷ್ಯತ್ | ಪ್ರದಿವಃ | ದಧಿಧ್ವೇ |
ಪ್ರ | ವಃ | ಅಚ್ಛ | ಜುಜುಷಾಣಾಸಃ | ಅಸ್ತುಃ | ಅಭೂತ | ವಿಶ್ವೇ | ಅಗ್ರಿಯಾ | ಉತ | ವಾಜಾಃ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಋಭವೋ ವೋ ಯುಷ್ಮದರ್ಥಮಯಂ ಯಜ್ಞೋಽಕಾರಿ | ಯಂ ಯಜ್ಞಂ ಮನುಷ್ಯನ್ಮ-
ನುಷ್ಯವತ್ಪ್ರದಿವಃ ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ದ್ಯೋತಮಾನಾಃ ಸಂತ ಆ ದಧಿಧ್ವೇ | ಧಾರಯತ ಜಠರೇ | ತದರ್ಥಂ
ವೋ ಯುಷ್ಮಾನಚ್ಛಾಭಿಮುಖ್ಯೇನ ಜುಜುಷಾಣಾಸಃ ಸೇವಮಾನಾಃ ಸೋಮಾಃ ಪ್ರಾಸ್ತುಃ |
ಪ್ರತಿಷ್ಠಂತೇ | ಉತಾಪಿ ಚ ಧಾರಯಿತ್ವಾ ಚ ಹೇ ವಾಜಾ ಋಭವೋ ವಿಶ್ವೇ ಯೂಯಮಗ್ರಿಯಾಗ್ರಾಹಾ
ಆಗ್ರತ್ವಸಂಪಾದಿನೋ ವಾ ಅಭೂತ | ಭವಥ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ಪ್ರದಿವಃ—ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ ನೀವು | ಯಂ—ಯಾವ
ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು | ಮನುಷ್ಯತ್—ಮಾನವರಂತೆ | ಆ ದಧಿಧ್ವೇ—ಧರಿಸುತ್ತೀರೋ (ಅಂತಹ) | ಅಯಂ
ಯಜ್ಞಃ—ಈ ಯಜ್ಞವು | ವಃ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ | ಅಕಾರಿ—ನೆರವೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ | ಜುಜುಷಾಣಾಸಃ—
ಸೇವಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸೋಮರಸಗಳು | ವಃ ಅಚ್ಛ—ನಿಮಗಭಿಮುಖವಾಗಿ | ಪ್ರ ಅಸ್ತುಃ—ಅರ್ಪಿತವಾಗಿ
ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ | ಉತ—ಮತ್ತು | ವಾಜಾಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ವಿಶ್ವೇ—ನೀವೆಲ್ಲರೂ | ಅಗ್ರಿಯಾ—
ಆಗ್ರಪೂಜೆಗೆ ಯೋಗ್ಯರಾಗಿ | ಅಭೂತ—ಆಗಿದ್ದೀರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಅತ್ಯಂತಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ ನೀವು ಯಾವ ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾನವರಂತೆ ಧರಿಸುತ್ತೀರೋ,
ಅಂತಹ ಈ ಯಜ್ಞವು ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ ನೆರವೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸೇವಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸೋಮರಸಗಳು ನಿಮಗಭಿ-
ಮುಖವಾಗಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಆಗ್ರಪೂಜೆಗೆ ಯೋಗ್ಯರಾಗಿ ಆಗಿದ್ದೀರಿ.

English Translation.

This sacrifice, Ribhus, has been instituted for you ; you, who are eminently resplendent, have accepted this after the manner of men : before you have the propitiatory (libations) been placed, for Vajas, you are all entitled to precedence.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಭೂದು ವೋ ವಿಧತೇ ರತ್ನ ಧೇಯಮಿದಾ ನರೋ ದಾಶುಷೇ ಮರ್ತ್ಯಾಯ |
 ಪಿಬತ ವಾಜಾ ಋಭವೋ ದದೇ ವೋ ಮಹಿ ತೃತೀಯಂ ಸವನಂ
 ಮದಾಯ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಭೂತ್ | ಊಂ ಇತಿ | ವಃ | ವಿಧತೇ | ರತ್ನ ಧೇಯಂ | ಇದಾ | ನರಃ | ದಾಶುಷೇ | ಮರ್ತ್ಯಾಯ |
 ಪಿಬತ | ವಾಜಾಃ | ಋಭವಃ | ದದೇ | ವಃ | ಮಹಿ | ತೃತೀಯಂ | ಸವನಂ | ಮದಾಯ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ನರೋ ನೇತಾರ ಋಭವೋ ವೋ ಯುಷ್ಮಾಕಮನುಗ್ರಹಾದಿದೇವಾನೀಂ ತೃತೀಯೇ ಸವನೇ ರತ್ನಧೇಯಂ ದಾತವ್ಯಂ ರತ್ನಂ ವಿಧತೇ | ವಿಧತಿಃ ಪರಿಚರಣಕರ್ಮಾ | ಸ್ತುತ್ಯಾ ಪರಿಚರತೇ ದಾಶುಷೇ ಹವಿರ್ದತ್ತವತೇ ಮರ್ತ್ಯಾಯ ಯಜಮಾನಾಯ ಮಹ್ಯಮಭೂತ್ | ಭವತು | ತದರ್ಥಂ ಹೇ ವಾಜಾ ಹೇ ಋಭವಃ | ಪಿತೃಧ್ವಯಂ ವಿಭ್ವನಾಮಕಸ್ಯಾಪ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಂ | ಇತರಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ಬಹುವಚನಂ | ಯೂಯಂ ಪಿಬತ | ತದರ್ಥಂ ವೋ ದದೇ | ಕಿಂ | ಮಹಿ ಮಹತ್ಪ್ರಭೂತಂ ತೃತೀಯಂ ಸವನಂ | ತತ್ಪ್ರಬಂಧಿನಂ ಸೋಮಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಿಮರ್ಥಂ | ಮದಾಯ ಹರ್ಷಾಯ ತೃಪ್ತಯೇ ವಾ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ನರಃ—ನೇತೃಗಳಾದ ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ವಃ—ನಿಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ | ಇದಾ—ಈ ತೃತೀಯಸವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ | ವಿಧತೇ—ನಿಮಗೆ ಪೂಜೆಯನ್ನರ್ಪಿಸುವವನೂ | ದಾಶುಷೇ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವವನೂ ಆದ | ಮರ್ತ್ಯಾಯ—ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ರತ್ನಧೇಯಂ—ಅವನ ಪೂಜೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೊಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಧನವು |

ಅಭೂತ್—ಕೊಡಲ್ಪಡಲಿ | ನಾಜಾಃ ಋಭವಃ—ವಿಭ್ವನೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿದ ಎಲೈ ವಾಜ ಮತ್ತು ಋಭುಗಳೇ |
ವಃ—ನಿಮ್ಮ | ಮದಾಯ—ಹರ್ಷಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ | ಮಹಿ—ಪ್ರಭೂತನಾದುದೂ | ತೃತೀಯಂ ಸವನಂ—
ತೃತೀಯಸವನದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದುದೂ ಆದ ಸೋಮವು | ದದೇ—ಅರ್ಪಿತವಾಗಿದೆ | ಪಿಬತ—
ಅದನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ನೇತೃಗಳಾದ ಋಭುಗಳೇ, ಈ ತೃತೀಯಸವನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಪೂಜೆಯನ್ನರ್ಪಿಸುವವನೂ, ಹವಿಸ್ಸನ್ನ
ರ್ಪಿಸುವವನೂ ಆದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಅವನ ಪೂಜೆಗೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಕೊಡಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ ಧನವು ನಿಮ್ಮ
ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಡಲಿ. ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ನಿಮ್ಮ ಮೂವರ ಹರ್ಷಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಭೂತನಾದುದೂ,
ತೃತೀಯಸವನದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದುದೂ ಆದ ಸೋಮವು ಅರ್ಪಿತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿ.

English Translation.

Now, leaders (of rites), the treasure that ought to be presented is to
be given to the mortal performing (the sacred rite), the offerer (of the
libation): drink, Vajas, (drink), Ribhus: I present it to you at the third
solemn (diurnal) ceremony for your exhilaration.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆ ವಾಜಾ ಯಾತೋಪ ನ ಋಭುಕ್ಷಾ ಮಹೋ ನರೋ ದ್ರವಿಣಸೋ
ಗೃಣಾನಾಃ |

ಆ ವಃ ಪೀತಯೋಭಿಪಿತ್ವೇ ಅಹ್ನಾಮಿಮಾ ಅಸ್ತಂ ನವಸ್ವಇವ ಗ್ಮನ್ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಆ | ವಾಜಾಃ | ಯಾತ | ಉಪ | ನಃ | ಋಭುಕ್ಷಾಃ | ಮಹಃ | ನರಃ | ದ್ರವಿಣಸಃ | ಗೃಣಾನಾಃ ||

ಆ | ವಃ | ಪೀತಯಃ | ಅಭಿಪಿತ್ವೇ | ಅಹ್ನಾಂ | ಇಮಾಃ | ಅಸ್ತಂ | ನವಸ್ವಇವ | ಗ್ಮನ್ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವಾಜಾ ಋಭುಕ್ಷಾ ನರೋ ನೇತಾರೋ ಯೋಯಂ ನ ಉಪಾ ಯಾತ | ಕಿಂ ಕುರ್ವಂತಃ |
ಮಹೋ ಮಹತೋ ದ್ರವಿಣಸೋ ಧನಸ್ಯ || ಕರ್ಮಣಿ ಪಷ್ಯಾ || ಮಹತ್ ದ್ರವಿಣಂ ಗೃಣಾನಾಃ |

ಸ್ತುವಂತಃ | ಕಿಂಚಿ ಅಹ್ನಾ ಮುಭಿಪಿತ್ವೇಭಿಪತನೇ ಸಮಾಪ್ತಾ | ತೃತೀಯೇ ಸವನೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |
ವೋ ಯುಷ್ಮಾನಿಮಾಃ ಸೀತಯಃ ಪಾನಾನ್ಯಾ ಗೃನ್ | ಅಗಚ್ಛಂತಿ | ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ | ಅಸ್ತಂ |
ಗೃಹನಾಮೃತತ್ | ಗೃಹಂ ನವಸ್ತೋ ನವಪ್ರಸವಾ ಗಾವ ಇವ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಾಜಾಃ ಋಭುಕ್ಷಾಃ—ಋಭು, ವಿಭ್ವ, ವಾಜ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರೂ | ನರಃ—
ನೇತ್ರಗಳೂ ಆದ ಋಭುಗಳೇ | ಮಹಃ—ಮಹತ್ತಾದ | ದ್ರವಿಣಸಃ—ಧನವನ್ನು | ಗೃಣಾನ್ಯಾಃ—ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ |
ನಃ ಉಪ—ನಮ್ಮ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ | ಅ ಯಾತೆ—ದಯಮಾಡಿರಿ | ಅಹ್ನಾ—ಅಹಸ್ಸಿನ | ಅಭಿಪಿತ್ವೇ—
ಸಮಾಪ್ತಿಕಾಲವಾದ ಈ ತೃತೀಯಸವನದಲ್ಲಿ | ನವಸ್ತಃ—ಹೊಸದಾಗಿ ಕರುವನ್ನು ಹಾಕಿರುವ ಭೇನುವು | ಅಸ್ತಂ
ಇವ—(ಕರುವಿರುವ) ಮನೆಯಕಡೆ ಆತುರದಿಂದ ಹೋಗುವಂತೆ | ಇಮಾಃ ಸೀತಯಃ—ಪಾನಾರ್ಹವಾದ
ಈ ಸೋಮರಸಗಳು | ವಃ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ | ಅ ಗೃನ್—ಎದುರುಗೊಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಋಭು, ವಿಭ್ವ, ವಾಜ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರೂ ನೇತ್ರಗಳೂ ಆದ ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ,
ನೀವು ಮಹತ್ತಾದ ಧನವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ನಮ್ಮ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಿರಿ. ಅಹಸ್ಸಿನ ಸಮಾಪ್ತಿಕಾಲವಾದ
ಈ ತೃತೀಯಸವನದಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಕರುವನ್ನು ಹಾಕಿರುವ ಭೇನುವು ತನ್ನ ಕರುವಿರುವ ಗೃಹದ ಕಡೆ ಆತುರದಿಂದ
ಹೋಗುವಂತೆ, ಪಾನಾರ್ಹವಾದ ಈ ಸೋಮರಸಗಳು ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಎದುರುಗೊಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

English Translation.

Vajas, Ribhukshans, leaders (of rites), come to us eulogizing
exceeding wealth : these draughts (of Soma) proceed to you at the decline
of day, like newly-delivered cows to their stalls.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆ ನಸಾತಃ ಶವಸೋ ಯಾತನೋಪೇಮಂ ಯಜ್ಞಂ ನಮಸಾ ಹೂಯ-

ಮಾನಾಃ |

ಸಜೋಷಸಃ ಸೂರಯೋ ಯಸ್ಯ ಚ ಸ್ಥ ಮಧ್ವಃ ಪಾತ ರತ್ನಧಾ ಇಂದ್ರ-
ವಂತಃ || ೬ ||

|| ಸದಪಾಠಃ ||

ಆ | ನಸಾತಃ | ಶವಸಃ | ಯಾತನ | ಉಪ | ಇಮಂ | ಯಜ್ಞಂ | ನಮಸಾ | ಹೂಯಮಾನಾಃ |
 ಸೃಜೋಷಸಃ | ಸೂರಯಃ | ಯಸ್ಯ | ಚ | ಸ್ಥ | ಮಧ್ವಃ | ಸಾತ | ರತ್ನಧಾಃ | ಇಂದ್ರವಂತಃ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಶವಸೋ ನಸಾತೋ ಬಲಸ್ಯ ನ ಸಾತಯಿತಾರಸ್ತಸ್ಯ ಪುತ್ರಾ ನಾ | ಬಲವಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |
 ಯೂಯಂ ನಮಸಾ ಸ್ತೋತ್ರೇಣ ಹೂಯಮಾನಾ ಆಕಾರಿತಾಃ ಸಂತ ಇಮಂ ಯಜ್ಞಮುಸಾ ಯಾತನ |
 ಉಪಾಗಚ್ಛತ | ಕೀದೃಶಾ ಯೂಯಂ | ಸಜೋಷಸ ಇಂದ್ರೇಣ ಸಹ ಪ್ರೀತಾಃ ಸೂರಯೋ ಮೇಧಾವಿನಃ |
 ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಚೈಷಾಂ ಚ ಕಃ ಪ್ರಸಂಗ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ಯಸ್ಯ ಚ ಸ್ಥ | ಚೇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ | ಯಸ್ಯೇಂದ್ರಸ್ಯ
 ಸಂಬಂಧಿನೋ ಯೂಯಂ ಭವಥ ತದುಚಿತಾಶ್ಚ ನಿರ್ಮಾಣಾದಿತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಯಸ್ಮಾದೇವಂ ತಸ್ಮಾ-
 ದಿಂದ್ರವಂತಃ ಪ್ರೀತೇನೇಂದ್ರೇಣ ತದ್ವಂತೋ ರತ್ನಧಾ ರಮಣೀಯಧನಾನಾಂ ದಾತಾರೋ ಯೂಯಂ
 ಮಧ್ವೋ ಮಧುರಂ ಸೋಮಂ ಸಾತ | ಸಿಬತ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

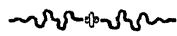
(ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ) | ಯಸ್ಯ ಚ ಸ್ಥ—ಯಾವ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ನೀವು ಸಂಬಂಧಿಗಳಾಗಿದ್ದೀರೋ |
 ಸಜೋಷಸಃ—ಅಂತಹ ಇಂದ್ರನೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಹರ್ಷಿತರಾದವರೂ | ಸೂರಯಃ—ಮೇಧಾವಿಗಳೂ | ಶವಸಃ
 ನಸಾತಃ—ಶಕ್ತಿಪುತ್ರರೂ (ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿಯುತರೂ) ಆದ ನೀವು | ನಮಸಾ—ಸ್ತುತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ |
 ಹೂಯಮಾನಾಃ—ಪ್ರಾರ್ಥಿತರಾಗಿ | ಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ—ನಮ್ಮ ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ | ಉಪ ಆ ಯಾತನ—
 ದಯನಾಡಿರಿ | ಇಂದ್ರವಂತಃ—ಇಂದ್ರನೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವವರೂ | ರತ್ನಧಾಃ—ರಮಣೀಯವಾದ ಧನದ
 ದಾತರೂ ಆದ ನೀವು | ಮಧ್ವಃ—ಮಧುರವಾದ ಸೋಮರಸವನ್ನು | ಸಾತ—ಪಾನಮಾಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಯಾವ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ನೀವು ಸಂಬಂಧಿಗಳಾಗಿದ್ದೀರೋ, ಅಂತಹ ಇಂದ್ರನೊಡನೆ ಕೂಡಿ
 ಹರ್ಷಿತರಾದವರೂ, ಮೇಧಾವಿಗಳೂ, ಶಕ್ತಿಪುತ್ರರೂ ಆದ ನೀವು ಸ್ತುತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿತರಾಗಿ ನಮ್ಮ
 ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ದಯನಾಡಿರಿ. ಇಂದ್ರನೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವವರೂ, ರಮಣೀಯವಾದ ಧನದ ದಾತರೂ ಆದ ನೀವು
 ಮಧುರವಾದ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

Sons of strength, come to this sacrifice, invoked with veneration: givers
 of precious things, associated with Indra, with whom you are intelligent,
 participate in being gratified (by the libation), drink of the sweet
 Soma juice.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸಜೋಷಾ ಇಂದ್ರ ವರುಣೇನ ಸೋಮಂ ಸಜೋಷಾಃ ಪಾಹಿ ಗಿರ್ವಣೋ
ಮರುದ್ಭಿಃ |

ಅಗ್ರೇಸಾಭಿರ್ಯತುಸಾಭಿಃ ಸಜೋಷಾ ಗ್ನಾಪ್ತೀಭಿಃ ರತ್ನಧಾಭಿಃ
ಸಜೋಷಾಃ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಜೋಷಾಃ | ಇಂದ್ರ | ವರುಣೇನ | ಸೋಮಂ | ಸಜೋಷಾಃ | ಪಾಹಿ | ಗಿರ್ವಣಃ |
ಮರುತ್ಯಾಭಿಃ |

ಅಗ್ರೇಸಾಭಿಃ | ಯತುಸಾಭಿಃ | ಸಜೋಷಾಃ | ಗ್ನಾಪ್ತೀಭಿಃ | ರತ್ನಧಾಭಿಃ | ಸಜೋಷಾಃ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ವರುಣೇನ ರಾತ್ಯೈಭಿರ್ಮಾನಿದೇವೇನ ಸಜೋಷಾಃ ಸಮಾನಪ್ರೀತಿಃ ಸನ್ ಸೋಮಂ
ಪಾಹಿ | ಪಿಬ | ಹೇ ಗಿರ್ವಣೋ ಗೀರ್ಭಿರ್ವನನೀಯ ಸಂಭಜನೀಯೇಂದ್ರ ತ್ವಂ ಮರುದ್ಭಿಃ ಸಜೋಷಾಃ
ಸಂಗತಃ ಸನ್ ಸೋಮಂ ಪಾಹಿ | ಪಿಬ | ಕಿಂಚಿ ಅಗ್ರೇಸಾಭಿಃ ಪ್ರಥಮಸಾತ್ಯೈಭಿರ್ಯತುಸಾಭಿರ್ಯತು-
ಯಾಜದೇವೈಶ್ಚ ಗ್ನಾಪ್ತೀಭಿಃ | ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಪಾಲಯಿತ್ವೋ ದೇವೈಶ್ಚ ಗ್ನಾಪ್ತೀಭಿಃ | ತಾಭಿಃ | ಮೇನಾ
ಗ್ನಾ ಇತಿ ಸ್ತ್ರೀಣಾಮಿತಿ ನಿರುಕ್ತಂ | ೩-೨೦ | ರತ್ನಧಾಭಿಃ ರಮಣೀಯಧನದಾತ್ಯೈಭಿರ್ಯತುಭಿಃ ಸಹ
ಪಿಬ | ಯದ್ವಾ | ಏತತ್ ಗ್ನಾಪ್ತೀಭಿರಿತ್ಯಸ್ಯ ವಿಶೇಷಣಂ | ತಾಭಿರ್ವಾ ಸಜೋಷಾಃ ಸೋಮಂ ಪಿಬ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರ- ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ವರುಣೇನ-ವರುಣನೊಂದಿಗೆ | ಸಜೋಷಾಃ-ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರೀತಿ
ಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು | ಸೋಮಂ-ಸೋಮವನ್ನು | ಪಾಹಿ-ಪಾನಮಾಡು | ಗಿರ್ವಣಃ-
ಸ್ತುತಿಪಾತ್ರನಾದ ಇಂದ್ರನೇ | ಮರುದ್ಭಿಃ-ಮರುತ್ತುಗಳೊಡನೆ | ಸಜೋಷಾಃ-ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು |
ಪಾಹಿ-ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡು | ಅಗ್ರೇಸಾಭಿಃ-ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲು ಪಾನಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯರಾದ |
ಯತುಸಾಭಿಃ-ಯತುಯಾಜದೇವತೆಗಳೊಡನೆಯೂ | ರತ್ನಧಾಭಿಃ-ರಮಣೀಯವಾದ ಧನದಾತ್ಯಗಳಾದವರೂ |
ಗ್ನಾಪ್ತೀಭಿಃ-ಸ್ತ್ರೀಪಾಲಕರೂ ಆದ ದೇವಪತ್ನಿಯರೊಡನೆಯೂ | ಸಜೋಷಾಃ-ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ
ಕೊಂಡು (ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡು).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ವರುಣನೊಂದಿಗೆ ನೀನು ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡು. ಸ್ತುತಿಪಾತ್ರನಾದ ಇಂದ್ರನೇ, ಮರುತ್ತುಗಳೊಡನೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡು. ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲು ಪಾನಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯರಾದ ಋತುಯಾಜದೇವತೆಗಳೊಡನೆಯೂ, ರಮಣೀಯವಾದ ಧನದಾತೃಗಳೂ, ಸ್ತ್ರೀಪಾಲಕರೂ ಆದ ದೇವಪತ್ನಿಯರೊಡನೆಯೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡು.

English Translation.

Sympathizing in satisfaction with Varuna, drink, Indra, the Soma juice; drink it, you who are entitled to praise, sympathizing with the Maruts: drink, sympathizing with the first drinkers, with the drinkers (at the sacrifices) of the Ritus; sympathizing with the protectresses of the wives (of the gods), the giver of wealth.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸಜೋಷಸ ಆದಿತ್ಯೈರ್ಮಾದಯಧ್ವಂ ಸಜೋಷಸ ಋಭವಃ ಪರ್ವತೇಭಿಃ |

ಸಜೋಷಸೋ ದೈವೈನಾ ಸವಿತ್ರಾ ಸಜೋಷಸಃ ಸಿಂಧುಭೀ ರತ್ನಧೇಭಿಃ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಜೋಷಸಃ | ಆದಿತ್ಯೈಃ | ಮಾದಯಧ್ವಂ | ಸಜೋಷಸಃ | ಋಭವಃ | ಪರ್ವತೇಭಿಃ |

ಸಜೋಷಸಃ | ದೈವೈನ | ಸವಿತ್ರಾ | ಸಜೋಷಸಃ | ಸಿಂಧುಭಿಃ | ರತ್ನಧೇಭಿಃ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಋಭವ ಆದಿತ್ಯೈಃ ಸಜೋಷಸಃ ಸಂಗತಾ ಯೂಯಂ ಮಾದಯಧ್ವಂ | ತಥಾ ಪರ್ವತೇಭಿಃ ಪರ್ವವದ್ಭಿಃ ಪರ್ವಣ್ಯಚ್ಯಮಾನೈರ್ದೇವವಿಶೇಷೈಃ ಸಜೋಷಸೋ ಮಾದಯಧ್ವಂ | ತಥಾ ಚ ದೈವೈನ ದೇವೇಭ್ಯೋ ಹಿತೇನ ಸವಿತ್ರಾ ಸಜೋಷಸೋ ರತ್ನಧೇಭೀ ರತ್ನಾನಾಂ ದಾತೃಭಿಃ ಸಿಂಧುಭಿಃ ಸ್ಯಂದನ-ಸ್ವಭಾವೈರ್ನದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವೈಶ್ಚ ಸಜೋಷಸೋ ಮಾದಯಧ್ವಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ಆದಿತ್ಯೈಃ—ಆದಿತ್ಯರೊಡನೆ | ಸಜೋಷಸಃ—ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು | ಮಾದಯಧ್ವಂ—ಹರ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಿರಿ | ಪರ್ವತೇಭಿಃ—ಪರ್ವತನಾಮಕವಾದ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ (ಅಥವಾ ಪರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ) | ಸಜೋಷಸಃ—ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು (ಹರ್ಷಿತರಾಗಿ) | ದೈವ್ಯೇನ—ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಹಿತಕರನಾದ | ಸವಿತ್ರಾ—ಸವಿತೃವಿನೊಂದಿಗೆ | ಸಜೋಷಸಃ—ಕೂಡಿದವರಾಗಿಯೂ | ರತ್ನಧೇಭಿಃ—ರಮಣೀಯವಾದ ಧನದಾತೃಗಳಾದ | ಸಿಂಧುಭಿಃ—ನದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೊಡನೆಯೂ | ಸಜೋಷಸಃ—ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದವರಾಗಿಯೂ (ಹರ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಿರಿ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ನೀವು ಆದಿತ್ಯರೊಡಗೂಡಿ ಸೋಮಪಾನದ ಹರ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಿರಿ. ಪರ್ವತನಾಮಕವಾದ ದೇವತೆಗಳೊಡಗೂಡಿ ಹರ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಿರಿ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಹಿತಕರನಾದ ಸವಿತೃವಿನೊಡಗೂಡಿಯೂ, ರಮಣೀಯವಾದ ಧನದಾತೃಗಳಾದ ನದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೊಡನೆಯೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸೋಮಪಾನದ ಹರ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಿರಿ.

English Translation.

Ribhus, be exhilarated, sympathizing with the Adityas, sympathizing with the Parvatas, sympathizing with the divine Savitri, sympathizing with the wealthbestowing (deities of the) rivers.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯೇ ಅಶ್ವಿನಾ ಯೇ ಸಿತರಾ ಯ ಊತೀ ಧೇನುಂ ತತಕ್ಷುರ್ಮಭವೋ

ಯೇ ಅಶ್ವಾ |

ಯೇ ಅಂಸತ್ರಾ ಯ ಋಧಗ್ರೋದಸೀ ಯೇ ವಿಭ್ವೋ ನರಃ ಸ್ವಪತ್ಯಾನಿ
ಚಕ್ರುಃ || ೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯೇ | ಅಶ್ವಿನಾ | ಯೇ | ಸಿತರಾ | ಯೇ | ಊತೀ | ಧೇನುಂ | ತತಕ್ಷುಃ | ಋಭವಃ | ಯೇ | ಅಶ್ವಾ |

ಯೇ | ಅಂಸತ್ರಾ | ಯೇ | ಋಧಗ್ರ | ರೋದಸೀ ಇತಿ | ಯೇ | ವಿಭ್ವಃ | ನರಃ | ಸ್ವಪತ್ಯಾನಿ |
ಚಕ್ರುಃ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯ ಋಭವೋಽಶ್ವಿನಾಶ್ವಿನಾವೂತೀ ಊತ್ಯಾ ಕ್ರಿಯೆಯಾ ರಥನಿರ್ಮಾಣರೂಪಯಾಪ್ತೀಣಯನ್ |
ಯೇ ಚ ಪಿತರಾ ಪಿತರಾ ತತಕ್ಷುಃ ತಕ್ಷಣೇನ ಸಮಪಾದಯನ್ ಜೀರ್ಣೌ ಸಂತಾವೂತೀ ಊತ್ಯಾ
ಯುವಾನಾ ಚಕ್ರುಃ | ಯೇ ಚ ಧೇನುಂ ತತಕ್ಷುಃ ಮೃತಾಯಾಃ ಪುನರ್ನವೀಕರಣೇನ | ಯೇ ಚಾಶ್ವಾಶ್ವಾ
ತತಕ್ಷುಃ | ನಿಶ್ಚರ್ಮಣೋ ಗಾಮರಿಣೀತ ಧೀತಿಭಿಯಾ ಜರಂತಾ ಯುವಶಾ ತಾಕೃಣೋತನೇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಂ |
ಋಗ್ವೇ. ೧-೧೬೧-೭ | ಯೇ ಚಾಂಸತ್ರಾಂಸತ್ರಾಣಿ ಕವಚಾನಿ ದೇವೇಭ್ಯಶ್ಚಕ್ರುಃ | ಯೇ ಚ ರೋದಸೀ
ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾವೃಧಕ್ ಪೃಥಕ್ಚಕ್ರುಃ | ಏವಮುಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ ಯೇ ವಿಭ್ಯೋ ವ್ಯಾಪ್ತಾ ಋಭವೋ
ನರೋ ನೇತಾರಃ ಸ್ವಪತ್ಯಾನಿ ಸ್ವಪತನಸಾಧನಾನಿ ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಸಾಧನಾನಿ ವಾ ಕರ್ಮಾಣಿ ಚಕ್ರುಃ |
ತೇಽಗ್ರೇಸಾ ಇತ್ಯುಕ್ತರತ್ರ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯೇ—ಯಾವ | ಋಭವಃ—ಋಭುಗಳು | ಅಶ್ವಿನಾ—ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳನ್ನು | ಊತೀ—
ತಮ್ಮ ರಥನಿರ್ಮಾಣಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿದರೋ | ಯೇ—ಯಾರು | ಪಿತರಾ—ತಮ್ಮ ವೃದ್ಧ ಮಾತಾ
ಪಿತೃಗಳನ್ನು | ತತಕ್ಷುಃ—ಯುವಕರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು | ಚಕ್ರುಃ—ಮಾಡಿದರೋ | ಯೇ—
ಯಾರು | ಧೇನುಂ—ಮೃತವಾದ ಗೋವನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದರೋ | ಯೇ—ಯಾರು | ಅಶ್ವಾ—(ಇಂದ್ರನ)
ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರೋ | ಯೇ—ಯಾರು | ಅಂಸತ್ರಾ—(ದೇವತೆಗಳಿಗೆ) ಕವಚವನ್ನು ರಚಿಸಿದರೋ |
ಯೇ—ಯಾರು | ರೋದಸೀ—ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು | ಋಭವಃ—ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೋ |
ಯೇ—ಯಾರು | ವಿಭ್ಯಃ—ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿಯೂ | ನರಃ—ನೇತೃಗಳಾಗಿಯೂ | ಸ್ವಪತ್ಯಾನಿ—
ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸಿದ್ಧಿ ಸಾಧಕವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೋ (ಅಂತಹ ಋಭುಗಳು) | ಅಗ್ರೇ ಸಾಃ—ಎಲ್ಲರಿ
ಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲು ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಮಾಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವ ಋಭುಗಳು ತಮ್ಮ ರಥನಿರ್ಮಾಣಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿದರೋ,
ಯಾರು ತಮ್ಮ ವೃದ್ಧಮಾತಾಪಿತೃಗಳನ್ನು ಯುವಕರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೋ, ಯಾರು ಮೃತವಾದ ಗೋವನ್ನು
ಬದುಕಿಸಿದರೋ, ಯಾರು ಇಂದ್ರನ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರೋ, ಯಾರು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕವಚಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರೋ,
ಯಾರು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೋ, ಯಾರು ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿಯೂ, ನೇತೃ
ಗಳಾಗಿಯೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸತಕ್ಕ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೋ ಅಂತಹ ಋಭುಗಳು ಎಲ್ಲರಿ
ಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲು ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಲಿ.

English Translation.

Ribhus, who by your assistance (gratified) the Ashwins, who
renovated your) parents, who (restored) the cow, who fabricated the

horses, who made armour (for the gods), who separated earth and heaven, and who, the all-pervading leaders (of rites), accomplished (acts productive of) good results.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯೇ ಗೋಮಂತಂ ವಾಜವಂತಂ ಸುವೀರಂ ರಯಿಂ ಧತ್ವ ವಸುಮಂತಂ
ಪುರುಕ್ಷುಂ |

ತೇ ಅಗ್ರೇಸಾ ಋಭವೋ ಮಂದಸಾನಾ ಅಸ್ಮೇ ಧತ್ತ ಯೇ ಚ ರಾತಿಂ
ಗೃಣಂತಿ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯೇ | ಗೋಮಂತಂ | ವಾಜವಂತಂ | ಸುವೀರಂ | ರಯಿಂ | ಧತ್ವ | ವಸುಮಂತಂ |
ಪುರುಕ್ಷುಂ |

ತೇ | ಅಗ್ರೇಸಾಃ | ಋಭವಃ | ಮಂದಸಾನಾಃ | ಅಸ್ಮೇ ಇತಿ | ಧತ್ತ | ಯೇ | ಚ | ರಾತಿಂ |
ಗೃಣಂತಿ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಋಭವೋ ಯೇ ಯೋಯಂ ಗೋಮಂತಂ ಗೋಸಹಿತಂ ವಾಜವಂತಮನ್ನ ವಂತಂ
ಸುವೀರಂ ಶೋಭನಪುತ್ರೋಪೇತಂ ವಸುಮಂತಂ ನಿವಾಸಯೋಗ್ಯಗೃಹಾದಿಧನೋಪೇತಂ ಪುರುಕ್ಷುಂ
ಬಹುನ್ನಂ ರಯಿಂ ಧನಂ ಧತ್ವ | ಧಾರಯಥ ಮಹ್ಯಂ ದಾತುಂ | ಹೇ ಋಭವಸ್ತೇ ಯೋಯಮಗ್ರೇಸಾಃ
ಪ್ರಥಮಂ ಪಾತಾರೋ ಮಂದಸಾನಾ ಮಾದ್ಯಂತಃ ಸಂತೋಷ್ಯೇ ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ಧತ್ತ | ದತ್ತ ರಯಿಂ | ಯೇ
ಚ ಯೋಯಂ ರಾತಿಂ ದಾನಂ ದತ್ತಂ ಸೋಮಂ ನಾ ಗೃಣಂತಿ | ಸ್ತುವಂತಿ | ತೇ ಧತ್ತ | ಯದ್ವಾ | ಯೇ
ಚ ರಾತಿಂ ಗೃಣಂತಿ ಯಜಮಾನಾಸ್ತೇಭ್ಯೋಽಪಿ ಧತ್ತ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ಯೇ—ಯಾವ ನೀವು | ಗೋಮಂತಂ—ಗೋವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ
ದುದೂ | ವಾಜವಂತಂ—ಅನ್ನಯುಕ್ತವಾದುದೂ | ಸುವೀರಂ—ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಪುತ್ರೋಪೇತವಾದುದೂ |
ವಸುಮಂತಂ—ನಿವಾಸಯೋಗ್ಯವಾದ ಗೃಹಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ | ಪುರುಕ್ಷುಂ—ಬಹಳ ಪುಷ್ಟಿದಾಯಕ

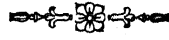
ವಾದುದೂ ಆದ | ರಯಿಂ--ಧನವನ್ನು | ದತ್ತೆ--ಹೊಂದಿದ್ದೀರೋ | ತೇ--ಅಂತಹ ನೀವು | ಅಗ್ರೇಪಾಃ--
ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲು ಪಾನಮಾಡುವವರೂ | ಮಂದೆಸಾನಾಃ--ಹರ್ಷಿತವಾದ ಚಿತ್ತವುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿ |
ಯೇ--ಯಾವ ಯಜಮಾನರು | ರಾತಿಂ--ನಿಮ್ಮ ದಾನವನ್ನು | ಗೃಣಂತಿ--ಸ್ತುತಿಸುವರೋ ಅಂತಹ |
ಅಗ್ನೇ--ನಮಗೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ | ಧತ್ತೆ--ಪಡೆದಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಯಾವ ನೀವು ಗೋವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ, ಅನ್ನಯುಕ್ತವಾದುದೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ
ಪುತ್ರೋಪೇತವಾದುದೂ, ನಿವಾಸಯೋಗ್ಯವಾದ ಗೃಹಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ, ಬಹಳ ಪುಷ್ಟಿದಾಯಕವಾದುದೂ
ಆದ ಧನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದೀರೋ, ಅಂತಹ ನಿವು ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲು ಪಾನಮಾಡುವವರೂ, ಹರ್ಷಿತ
ವಾದ ಚಿತ್ತವುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿ ಯಾವ ಯಜಮಾನರು ನಿಮ್ಮ ದಾನವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವರೋ ಅಂತಹ ನಮಗೆ
ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಡೆದಿರಿ.

English Translation.

Ribhus, who possess wealth, comprising cattle, food, progeny, dwellings, and abundant sustenance, do you, who are the first drinkers (of the Soma), bestow upon us, when exhilarated, (that wealth, and upon those) who laud your liberality.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನಾಪಾಭೂತ ನ ವೋತೀತ್ಯಷಾಮಾನೀಶಸ್ತಾ ಋಭವೋ ಯಜ್ಞೇ ಅಸ್ಮಿನ್ |
ಸಮಿದ್ರೇಣ ಮದಥ ಸಂ ಮರುದ್ಭಿಃ ಸಂ ರಾಜಭೀ ರತ್ನಧೇಯಾಯ
ದೇವಾಃ || ೧೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನ | ಅಪ | ಅಭೂತ | ನ | ವಃ | ಅತೀತ್ಯಷಾಮ | ಅನೀಶಸ್ತಾಃ | ಋಭವಃ | ಯಜ್ಞೇ | ಅಸ್ಮಿನ್ |
ಸಂ | ಇಂದ್ರೇಣ | ಮದಥ | ಸಂ | ಮರುತ್‌ಭಿಃ | ಸಂ | ರಾಜಭಿಃ | ರತ್ನಧೇಯಾಯ |
ದೇವಾಃ || ೧೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಋಭವೋ ಯೂಯಂ ನಾಸಾಭೂತ | ನಾಪಗಚ್ಛತ | ಅಪರಕ್ತಾ ನ ಭವತ ವಯಂ
ಚ ವೋ ಯುಷ್ಮಾನ್ನಾತಿತ್ಯಷಾಮ | ಅತ್ಯಂತಂ ತೃಷಿತಾನ್ನಾ ಕರವಾಮ | ಅತೋ ಹೇ ಋಭವೋ
ದೇವಾ ಅನಿಶಸ್ತಾ ಅನಿಂದಿತಾಃ ಸಂತೋಽಸ್ಮಿಜ್ಞಾ ನ್ಯ ಇಂದ್ರೇಣ ಸಂ ಮದಥ | ಮರುದ್ಭಿಃ ಸಂ ಮದಥ |
ರಾಜಿಭಿಃ ರಾಜಮಾನ್ಯೈರನ್ಯೈರ್ದೇವೈಃ ಸಂ ಮದಥ | ತೃಪ್ತಾ ಭವಥ | ಕಿಮರ್ಥಂ | ರತ್ನಧೇಯಾಯಾ
ರಮಣೀಯಾಯಾ ಧನದಾನಾಯಾ ||

|| ಶ್ರುತಿಪದಾರ್ಥ ||

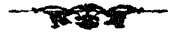
ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ನಾಸಾಭೂತ—ನಮ್ಮನ್ನು ತೃಪ್ತಿಸಿ ಹೊರಟುಹೋಗಬೇಡಿ | (ವಯಂ—
ನಾವು) | ವಃ—ನಿಮ್ಮನ್ನು | ನ ಅತಿತ್ಯಷಾಮ—ತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಂತಾಗಲಿ
(ಬಾಯಾರಿಕೆಯಿಂದ ಬಳಲಿದವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ) | ದೇವಾಃ—ದೇವಾತ್ಮರಾದ ಋಭುಗಳೇ | ಅನಿಶಸ್ತಾಃ—
ನಿಂದಾರಹಿತರಾಗಿ (ಶ್ಲಾಘ್ಯರಾಗಿ) | ಅಸ್ಮಿನ್ ಯಜ್ಞೇ—ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ | ರತ್ನಧೇಯಾಯಾ—ನಮಗೆ ಹಿತಕರ
ವಾದ ಧನವನ್ನು ದಾನಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ | ಇಂದ್ರೇಣ—ಇಂದ್ರನೊಡನೆ | ಸಂ ಮದಥ—ತೃಪ್ತರಾಗಿರಿ |
ಮರುದ್ಭಿಃ—ಮರುತ್ತುಗಳೊಡನೆ | ಸಂ (ಮದಥ)—ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿರಿ | ರಾಜಭಿಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ
ಇತರ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ | ಸಂ (ಮದಥ)—ಸಂತೃಪ್ತರಾಗಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ನಮ್ಮನ್ನು ನೀವು ತೃಪ್ತಿಸಿ ಹೊರಟುಹೋಗಬೇಡಿ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಾವು ಬಾಯಾರಿಕೆ
ಯಿಂದ ಕೂಡಿದವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡದಂತೆ ಆಗಲಿ. ದೇವತಾತ್ಮರಾದ ಋಭುಗಳೇ, ನೀವು ನಿಂದಾರಹಿತರಾಗಿ ಎಂದರೆ,
ನಮ್ಮ ಶ್ಲಾಘನೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ, ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನೊಡನೆಯೂ, ಮರುತ್ತುಗಳೊಡನೆಯೂ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ
ಇತರ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆಯೂ ಸಂತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿರಿ.

English Translation.

Ribhus do not go away; let us not leave you (thirsting): (be present)
unreproached at this sacrifice; be exhilarated, deities, along with Indra,
with the Maruts, and with (other) brilliant (divinities), for the distribution
of wealth.

ಮೂವತ್ತೈದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

ಇಹೋಪ ಯಾತೇತಿ ನವರ್ಚಂ ತೃತೀಯಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮುದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭಮಾ-
ರ್ಭವಂ | ಇಹೋಪ ನವೇತ್ಯನುಕ್ರಮಣಿಕಾ || ತೃತೀಯಸವನೇ ವೈತೃವರುಣಸ್ಯೇದಮುನ್ನೀಯ-
ಮಾನಸೂಕ್ತಂ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಆ ತ್ವಾ ವಹಂತ್ಯಸಾವಿ ದೇವಮಿಹೋಪ ಯಾತೇತ್ಯನುಸವನಂ |
ಅ. ೫-೫ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಇಹೋಪ ಯಾತ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು ; ಋಭುಗಳು ದೇವತೆಯು. ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಇಹೋಪ ನವ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ತೃತೀಯ ಸವನದಲ್ಲಿ ವೈತ್ರಾವರುಣನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜರು ಪರಿಸರೇಕಾದ ಉನ್ನೀಯಮಾನಸೂಕ್ತಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಆ ತ್ವಾ ವಹಂತೈಸಾವಿ ದೇವಮಿಹೋಪ ಯಾತೇತ್ಯನುಸವನಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೫-೫) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೩೫

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೪ || ಸೂಕ್ತ—೩೫ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ—೫, ೬ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಕಂಚ್ಛಿ—೯ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—ಋಭವಃ ||

|| ಛಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇಹೋಪ ಯಾತ ಶವಸೋ ನಪಾತಃ ಸೌಧನ್ವನಾ ಋಭವೋ ಮಾಪ ಭೂತ |

ಅಸ್ಮಿನ್ ವಃ ಸವನೇ ರತ್ನಧೇಯಂ ಗಮಂತಿಂಧ್ರಮನು ವೋ ಮದಾಸಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಹ | ಉಪ | ಯಾತ | ಶವಸಃ | ನಪಾತಃ | ಸೌಧನ್ವನಾಃ | ಋಭವಃ | ಮಾ | ಅಪ | ಭೂತ |

ಅಸ್ಮಿನ್ | ಹಿ | ವಃ | ಸವನೇ | ರತ್ನಧೇಯಂ | ಗಮಂತು | ಇಂದ್ರಂ | ಅನು | ವಃ |

ಮದಾಸಃ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಶವಸೋ ನಪಾತೋ ಬಲಸ್ಯ ಪುತ್ರಾಸ್ತಸ್ಯ ನ ಪಾತಯಿತಾರೋ ವಾ ಹೇ ಸೌಧನ್ವನಾಃ ಸೌಧನ್ವನಃ ಪುತ್ರಾ ಹೇ ಋಭವೋ ಯೂಯಮಿಹೋಪ ಯಾತ | ಅಸ್ಮಿನ್ ತೃತೀಯೇ ಸವನ ಉಪ-ಗಚ್ಛತ | ಮಾಪ ಭೂತ | ಅಪಗತಾ ನ ಭವತ | ಅಸ್ಮಿನ್ ಸವನೇ ರತ್ನಧೇಯಂ ರಮಣೀಯಧನಸ್ಯ ದಾತಾರ-

ಮಿಂಧ್ರಮನು ಅನುಸೃತ್ಯ ವೋ ಯುಷ್ಮಾನ್ಮದಾಸೋ ಮದಕರಾಃ ಸೋಮಾ ಗಮಂತು | ಗಚ್ಛಂತು
ಅನ್ವಿತಿ ಕ್ರಿಯಯಾ ನಾ ಸಂಬಧ್ಯತೇ | ಇಂದ್ರಂ ಯುಷ್ಮಾಂಶ್ಚಾನ್ವಾಗಚ್ಛಂತಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಹಿ ಪೂರಣಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಶವಸೋ ನಪಾತಃ—ಶಕ್ತಿಪುತ್ರರೂ | ಸೌಧನ್ವನಾಃ—ಸುಧನ್ವಪುತ್ರರೂ ಆದ | ಋಭವಃ—ಎಲೆ
ಋಭುಗಳೇ | ಇಹ ಉಪ ಯಾತ—ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಿ | ಮಾ ಅಪ ಭೂತ—ನಮ್ಮಿಂದ ದೂರವಾಗಿ
ಹೊರಟುಹೋಗಬೇಡಿ | ವಃ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿದ | ಅಸ್ಮಿನ್ ಸವನೇ—ಈ ತೃತೀಯಸವನದಲ್ಲಿ | ರತ್ನ-
ಧೇಯಂ—ರಮಣೀಯವಾದ ಧನದ ಧಾತೃವಾದ | ಇಂದ್ರಂ ಅನು—ಇಂದ್ರನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ | ವಃ—
ನಿಮ್ಮನ್ನು | ಮದಾಸಃ—ಮದಕಾರಕಗಳಾದ ಸೋಮರಸಗಳು | ಗಮಂತು—ಬಂದುಸೇರಲಿ.

ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶಕ್ತಿಪುತ್ರರೂ, ಸುಧನ್ವಪುತ್ರರೂ ಆದ ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಿ. ನಮ್ಮಿಂದ ದೂರ
ವಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋಗಬೇಡಿ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿದ ಈ ತೃತೀಯಸವನದಲ್ಲಿ ರಮಣೀಯವಾದ ಧನದ ಧಾತೃವಾದ
ಇಂದ್ರನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮದಕಾರಕಗಳಾದ ಸೋಮರಸಗಳು ಬಂದು ಸೇರಲಿ.

English Translation.

Come hither, sons of strength, sons of Sudhanwan ; Ribhus, keep
not away ; may the exhilarating juices proceed to you at this sacrifice,
after the munificent Indra.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆಗ್ನ್ಯಭೂತಾಂವಿಹ ರತ್ನಧೇಯಮಭೂತ್ಸೋಮಸ್ಯ ಸುಷುತಸ್ಯ ಪೀತಿಃ |

ಸುಕೃತ್ಯಯಾ ಯತ್ಸ್ವಪಸ್ಯಯಾ ಚ ಏಕಂ ವಿಚಕ್ರ ಚಮಸಂ ಚತುರ್ಧಾ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಆ | ಅಗ್ನ್ | ಋಭೂತಾಂ | ಇಹ | ರತ್ನಧೇಯಂ | ಅಭೂತ್ | ಸೋಮಸ್ಯ | ಸುಷುತಸ್ಯ |
ಪೀತಿಃ |

ಸುಕೃತ್ಯಯಾ | ಯತ್ | ಸ್ವಪಸ್ಯಯಾ | ಚ | ಏಕಂ | ವಿಚಕ್ರ | ಚಮಸಂ | ಚತುರ್ಧಾ ||೨||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಋಭೂಣಾಂ ಯುಷ್ಮಾಕಮಿಹ ತೃತೀಯಸವನೇ ರತ್ನಧೇಯಂ ರತ್ನದಾನಮಾಗನ್ | ಅಗಚ್ಛತು ಮಹ್ಯಂ | ಯದ್ವಾ | ಯುಷ್ಮಾಕಮೇವ ಸೋಮಾಖ್ಯಂ ರತ್ನಮಾಗನ್ | ಯಸ್ಮಾತ್ತೋಮಸ್ಯ ಸುಷುತಸ್ಯ ಪೀತಿಃ ಪಾನಮಭೂತ್ | ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ಲಬ್ಧಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ತದಪಿ ಕುತ ಇತಿ ಚೇತ್ | ಉಚ್ಯತೇ | ಯದ್ಯಸ್ಮಾತ್ಸುಕೃತ್ಯಯಾ ಶೋಭನಹಸ್ತವ್ಯಾಪಾರೇಣ ಸ್ವಪಸ್ಯಯಾ ಶೋಭನರಥನಿರ್ಮಾಣಾದಿಕರ್ಮೇ ಚೈಯಾ ಚೈಕಂ ಸಂತಂ ಚಮಸಂ ಚತುರ್ಥಾ ವಿಚಕ್ರ | ಕೃತವಂತಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಋಭವಃ—(ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ) | ಯತ್—ಯಾವ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೂ | ಸುಕೃತ್ಯಯಾ—ಉತ್ತಮವಾದ ಕ್ರಿಯಾನೈಪುಣ್ಯದಿಂದಲೂ | ಸ್ವಪಸ್ಯಯಾ ಚ—ಶೋಭನಾತ್ಮಕವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ಸಹ | ಏಕಂ ಸಂತಂ—ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದ | ಚಮಸಂ—ಚಮಸ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು | ಚತುರ್ಥಾ—ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ | ವಿಚಕ್ರ—ಮಾಡಿರೋ | ಸುಷುತಸ್ಯ—ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ | ಸೋಮಸ್ಯ—ಸೋಮರಸದ | ಪೀತಿಃ—ಪಾನವು | ಅಭೂತ್—(ಪ್ರಜಾಪತಿಯಿಂದ) ನಿಮಗಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ (ಆ ಮಹತ್ವದಿಂದಲೇ) | ಋಭೂಣಾಂ—ಋಭುನಾಮದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿದ | ಇಹ—ಈ ತೃತೀಯ ಸವನದಲ್ಲಿ | ರತ್ನಧೇಯಂ—ರಮಣೀಯವಾದ ಧನದ ದಾನವು | ಅಗನ್—ನಮ್ಮನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ ಬರಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಯಾವ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೂ, ಉತ್ತಮವಾದ ಕ್ರಿಯಾನೈಪುಣ್ಯದಿಂದಲೂ, ಶೋಭನಾತ್ಮಕವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ಸಹ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದ ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿದರೋ ಮತ್ತು ಯಾವ ಅದೇ ಮಹತ್ವದಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋಮರಸದ ಪಾನವು ಪ್ರಜಾಪತಿಯಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ ಆ ಮಹತ್ವವಿರೋಧದಿಂದಲೇ, ಋಭುನಾಮದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ಈ ತೃತೀಯಸವನದಲ್ಲಿ ರಮಣೀಯವಾದ ಧನದ ದಾನವು ನಮ್ಮನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ ಬರಲಿ.

English Translation.

May the munificence of the Ribhus come to me on this occasion, (since) there has been the drinking of the effused Soma, in consequence of one ladle having been made fourfold by their dexterous and excellent work.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||*

ವ್ಯಕ್ಯಣೋತ ಚಮಸಂ ಚತುರ್ಧಾ ಸಖೇ ವಿ ಶಿಕ್ಷೇತ್ಯಬ್ರವೀತ |

ಅಥೈತ ನಾಜಾ ಅವೃತಸ್ಯ ಪಂಥಾಂ ಗಣಂ ದೇವಾನಾಮೃಭವಃ ಸುಹಸ್ತಾಃ |

|| ಸದಸಾಠಃ ||

ವಿ | ಅಕ್ಯಣೋತ | ಚಮಸಂ | ಚತುರ್ಧಾ | ಸಖೇ | ವಿ | ಶಿಕ್ಷ | ಇತಿ | ಅಬ್ರವೀತ |

ಅಥ | ಐತ | ನಾಜಾಃ | ಅವೃತಸ್ಯ | ಪಂಥಾಂ | ಗಣಂ | ದೇವಾನಾಂ | ಮೃಭವಃ | ಸುಹಸ್ತಾಃ |

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಮೃಭವೋ ಯೂಯಂ ಚಮಸಂ ಚತುರ್ಧಾ ವ್ಯಕ್ಯಣೋತ | ವ್ಯಕ್ಯುರುತ | ಕೃತ್ವಾ ಚ ಹೇ ಸಖೇ ಹೇ ಸಖಿಭೂತಾಗ್ನೇ ವಿ ಶಿಕ್ಷಾನುಗೃಹಾಣ ಸೋಮಪಾನಮಿತ್ಯಬ್ರವೀತ | ಅವದತ ಯೂಯಂ | ಅಥ ಸೋಽಗ್ನಿಯುಷ್ಮಾನವಾದೀತ್ ಖಲು | ಕಿಮಿತಿ | ಹೇ ನಾಜಾ ಮೃಭವಃ ಸುಹಸ್ತಾಃ ಕುಶಲಹಸ್ತಾ ಯೂಯಮವೃತಸ್ಯಾ ಮರಣಧರ್ಮಕಸ್ಯ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಪಂಥಾಂ ಪಂಥಾನಮೃತ | ಗಚ್ಛತ | ಕಿಂ ತದವೃತಮಿತಿ | ದೇವಾನಾಮಿಂದ್ರಾದೀನಾಂ ಗಣಂ ಸಂಘಾತಮೃತ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಎಲೈ ಮೃಭುಗಳೇ) ಚಮಸಂ—ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯನ್ನು | ಚತುರ್ಧಾ—ನಾಲ್ಕಾಗುವಂತೆ | ವ್ಯಕ್ಯಣೋತ—(ನೀವು) ಮಾಡಲು ಮಾಡಿದಿರಿ (ಅನಂತರ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು) | ಸಖೇ—ಎಲೈ ಮಿತ್ರನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ | ವಿ ಶಿಕ್ಷ—ಸೋಮಪಾನಕ್ಕೆ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಡು | ಇತ್ಯಬ್ರವೀತ—ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದಿರಿ | ಅಥ—ಅಗ್ನಿಯ ಅನುಜ್ಞೆಯಾದೊಡನೆಯೇ | ನಾಜಾಃ—ಎಲೈ ವಾಜರೇ (ಮೃಭುಗಳೇ) | ಸುಹಸ್ತಾಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಹಸ್ತವುಳ್ಳವರಾಗಿ | ಅವೃತಸ್ಯ—ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸ್ವರ್ಗದ | ಪಂಥಾಂ—ದಾರಿಯನ್ನು | ಐತ—ಹೋಗಿ ಸೇರಿದಿರಿ | ದೇವಾನಾಂ—ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ | ಗಣಂ—ಸಮೂಹವನ್ನು (ಹೋಗಿ ಸೇರಿದಿರಿ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಮೃಭುಗಳೇ, ನೀವು ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಅನಂತರ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು, “ ಎಲೈ ಮಿತ್ರನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಸೋಮಪಾನಕ್ಕೆ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಡು ” ಎಂದು ಕೇಳಿದಿರಿ. ಅಗ್ನಿಯು ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟೊಡನೆಯೇ ಎಲೈ ವಾಜ ಮತ್ತು ಮೃಭುಗಳೇ, ನೀವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಹಸ್ತವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸ್ವರ್ಗದ ದಾರಿಯನ್ನು ಹೋಗಿ ಸೇರಿದಿರಿ. ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಹೋಗಿ ಸೇರಿದಿರಿ.

English Translation.

You have made the ladle fourfold, and have said (to Agni), assent (to the division); therefore have you gone, Vajas, the path of the immortals : dexterous-handed Ribhus (you have joined) the company of the gods.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕಿಂಮಯಃ ಸ್ವಿಚ್ಛಮಸ ಏಷ ಆಸ ಯಂ ಕಾವ್ಯೇನ ಚತುರೋ ವಿಚಕ್ರ |
ಅಥಾ ಸುನುಧ್ವಂ ಸವನಂ ಮದಾಯ ಪಾತ ಋಭವೋ ಮಧುನಃ ಸೋ-
ಮ್ಯಸ್ಯ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಿಂಮಯಃ | ಸ್ವಿತ್ | ಚಮಸಃ | ಏಷಃ | ಆಸ | ಯಂ | ಕಾವ್ಯೇನ | ಚತುರಃ | ವಿಚಕ್ರ |
ಅಥ | ಸುನುಧ್ವಂ | ಸವನಂ | ಮದಾಯ | ಪಾತ | ಋಭವಃ | ಮಧುನಃ | ಸೋಮ್ಯಸ್ಯ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಕಿಂಮಯಃ ಸ್ವಿತ್ ಕಿಮಾತ್ಮಕ ಏಷ ಚಮಸ ಆಸ | ಸ್ವಿತ್ ಪ್ರತ್ನೇ | ಯಂ ಚಮಸಮೇಕಂ ಸಂತಂ ಕಾವ್ಯೇನ ಕವೀನಾಂ ಮೇಧಾವಿನಾಂ ಸಂಬಂಧಿನಾ ಕರ್ಮಣಾ ಕೌಶಲೇನ ಚತುರೋ ವಿಚಕ್ರ | ಕೃತವಂತಃ | ಅಥಾಧುನಾ ಸವನಂ | ಸೂಯತ ಇತಿ ಸವನಃ ಸೋಮಃ | ತಂ ಮದಾಯ ಹರ್ಷಾಯ ಸುನುಧ್ವಂ ಹೇ ಋತ್ವಿಜಃ | ಹೇ ಋಭವೋ ಯೂಯಂ ಚ ಸೋಮ್ಯಸ್ಯ ಸೋಮಸಂಬಂಧಿನಂ ಮಧುನೋ ಮಧುರಂ ರಸಂ ಪಾತ | ಪಿಬತ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ) | ಯಂ—ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಯಾವ ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯನ್ನು | ಕಾವ್ಯೇನ—ನಿಮ್ಮ ಕುಶಲಕರ್ಮದಿಂದ | ಚತುರಃ—ನಾಲ್ಕಾಗುವಂತೆ | ವಿಚಕ್ರ—ಮಾಡಿದಿರೋ ಅಂತಹ | ಏಷಃ ಚಮಸಃ—ಈ ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯು | ಕಿಂಮಯಃ ಸ್ವಿತ್ ಆಸ—ಯಾವ ಸತ್ತ್ವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದಿತು (ಎಲೈ ಋತ್ವಿಜುಗಳೇ) | ಅಥ—ಈಗ | ಸವನಂ—ಸೋಮವನ್ನು | ಮದಾಯ—ಋಭುಗಳ ಹರ್ಷಕ್ಕಾಗಿ | ಸುನುಧ್ವಂ—ಹಿಂಡಿರಿ | ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ಸೋಮ್ಯಸ್ಯ—ಸೋಮಾತ್ಮಕವಾದ | ಮಧುನಃ—ಮಧುರಸವನ್ನು | ಪಾತ—ಪಾನಮಾಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಯಾವ ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಕುಶಲಕರ್ಮದಿಂದ ನಾಲ್ಕಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದಿರೋ ಅಂತಹ ಈ ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯು ಯಾವ ಸತ್ಪುರುಷರನ್ನಾಗಿಸಿತ್ತು? ಎಲೈ ಋತ್ವಿಜ್ಞಗಳೇ, ಸೋಮವನ್ನು ಈಗ ಋಭುಗಳ ಹರ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂಡಿರಿ. ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಸೋಮಾತ್ಮಕನಾದ ಮಧುರರಸವನ್ನು ನೀವು ಪಾನಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

What sort of ladle was that which by skill you have made four ? now pour forth the Soma for their exhilaration : drink, Ribhus, of the sweet Soma libation.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಶಚ್ಯಾಕರ್ತ ಪಿತರಾ ಯುನಾನಾ ಶಚ್ಯಾಕರ್ತ ಚಮಸಂ ದೇವಪಾನಂ |

ಶಚ್ಯಾ ಹರೀ ಧನುತರಾವತಷ್ಟೇಂದ್ರನಾಹಾವ್ಯಭವೋ ವಾಜರತ್ನಾಃ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಶಚ್ಯಾ | ಅಕರ್ತ | ಪಿತರಾ | ಯುನಾನಾ | ಶಚ್ಯಾ | ಅಕರ್ತ | ಚಮಸಂ | ದೇವಪಾನಂ |

ಶಚ್ಯಾ | ಹರೀ | ಇತಿ | ಧನುತರಾ | ಅತಷ್ಟ | ಇಂದ್ರನಾಹಾ | ಋಭವಃ | ವಾಜರತ್ನಾಃ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವಾಜರತ್ನಾಃ ರಮಣೀಯಸೋಮಾನ್ನಾ ಹೇ ಋಭವೋ ಯೂಯಂ ಶಚ್ಯಾ ಕರ್ಮಣಾ ಪಿತರಾ ಮಾತಾಪಿತರಾ ಯುನಾನಾ ಯುನಾನಾವಕರ್ತ ಅಕುರುತ | ತಥಾ ಶಚ್ಯಾ ಚಮಸಂ ದೇವಪಾನಂ ದೇವಪಾನಾರ್ಹಮಕರ್ತ | ಚತುರ್ಥಾಕುರುತೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಶಚ್ಯಾ ಹರೀ ಅತಷ್ಟ | ತಕ್ಷಣೇನ ಸಂಪಾದಿತವಂತಃ | ಕೀದೃಶಾ ಹರೀ | ಧನುತರಾ ಶೀಘ್ರಂ ಗಂತ್ಯತರಾವಿಂದ್ರನಾಹಾವಿಂದ್ರವೋಧಾರೌ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಾಜರತ್ನಾಃ—ರಮಣೀಯವಾದುದೂ, ಸೋಮರೂಪವಾದುದೂ ಆದ ಅನ್ನವುಳ್ಳ | ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ಶಚ್ಯಾ—ನಿಮ್ಮ ಕುಶಲಕರ್ಮದಿಂದ | ಪಿತರಾ—ನಿಮ್ಮ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳನ್ನು | ಯುನಾನಾ—ಯುವಕರಾಗುವಂತೆ | ಅಕರ್ತ—ಮಾಡಿದಿರಿ | ಶಚ್ಯಾ—ಅದೇ ಕುಶಲಕರ್ಮದಿಂದ | ಚಮಸಂ—ಚಮಸ

ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು | ದೇವಸಾನಂ—ದೇವತೆಗಳ ಪಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗುವಂತೆ | ಅಕರ್ತ—ಮಾಡಿದಿರಿ | ಶಚ್ಯಾ—
ಅದೇ ಕುಶಲಕರ್ಮದಿಂದ | ಧನುತರಾ—ಧನುಸ್ಸಿನಿಂದ ಬಾಣವು ಹೋಗುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ವೇಗವಾಗಿ ಓಡುವುದು |
ಇಂದ್ರವಾಹಾ—ಇಂದ್ರನನ್ನು ವಹಿಸುವುದು ಆದ | ಹರೀ—ಅಶ್ವಗಳನ್ನು | ಅತಷ್ಟ—ಸಂಪಾದಿಸಿದಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ರಮಣೀಯವಾದುದೂ, ಸೋಮರೂಪವಾದುದೂ ಆದ ಅನ್ನವುಳ್ಳ ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ನಿಮ್ಮ ಕುಶಲಕರ್ಮದಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳನ್ನು ಯುವಕರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಅದೇ ಕುಶಲಕರ್ಮದಿಂದ ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ದೇವತೆಗಳ ಪಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಅದೇ ಕುಶಲಕರ್ಮದಿಂದ ಧನುಸ್ಸಿನಿಂದ ಬಾಣವು ಹೋಗುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ವೇಗವಾಗಿ ಓಡುವುದು, ಇಂದ್ರನನ್ನು ವಹಿಸುವುದು ಆದ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದಿರಿ.

English Translation.

By your (marvellous) deeds you have made your parents young ;
by your deeds you have made the ladle (fit) for the drinking of the gods :
by your deeds you have made the two horses, the bearers of Indra, swifter
than (an arrow from) a bow, Ribhus, who are rich in (sacrificial) food.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯೋ ವಃ ಸುನೋತ್ಯಭಿಪಿತ್ವೇ ಅಹ್ನಾಂ ತೀವ್ರಂ ವಾಜಾಸಃ ಸವನಂ
ಮದಾಯ ||

ತಸ್ಮೈ ರಯಿಮ್ಯಭವಃ ಸರ್ವವೀರಮಾ ತಕ್ಷತ ವೃಷಣೋ ಮಂದಸಾನಾಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯಃ | ವಃ | ಸುನೋತಿ | ಅಭಿಪಿತ್ವೇ | ಅಹ್ನಾಂ | ತೀವ್ರಂ | ವಾಜಾಸಃ | ಸವನಂ | ಮದಾಯ ||

ತಸ್ಮೈ | ರಯಿಂ | ಮ್ಯಭವಃ | ಸರ್ವವೀರಂ | ಅ | ತಕ್ಷತ | ವೃಷಣಃ | ಮಂದಸಾನಾಃ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಋಭವೋ ವಾಜಾಸೋಽನ್ನವಂತೋ ವೋ ಯುಷ್ಮಭ್ಯಂ ಯೋ ಯಜಮಾನೋಽಹ್ನಾಮು-
ಭಿಪಿತ್ವೇಽಭಿಪತನೇ | ತೃತೀಯಸವನ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಸ್ಮಿನ್ ತೀವ್ರಂ ರಸವತ್ತರಂ ಸವನಂ | ಸೂರ್ಯತ

ಇತಿ ಸವನಃ ಸೋಮಾಃ | ತಂ ಮದಾಯ ಸುನೋತಿ ತಸ್ಮೈ ಸರ್ವವೀರಂ ಬಹುಪುತ್ರೋಪೇತಂ
ರಯಿಂ ಧನಂ ಹೇ ವೃಷಣಃ ಫಲವರ್ಷಿತಾರೋ ಮಂದಸಾನಾ ಮೋದಮಾನಾಃ ಸಂತ ಆ ತಕ್ಷತ |
ಸಂಪಾದಯತೇತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಾಚಾಸಃ—ಅನ್ಯ ವಂತರೂ | ವೃಷಣಃ—ಇಷ್ಟಾರ್ಥಪ್ರದರೂ | ಮಂದಸಾನಾಃ—ಹರ್ಷಚಿತ್ತರೂ ಆದ |
ಯುಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ವಃ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ | ಯಃ—ಯಾವ ಯಜಮಾನನು | ಅಹ್ನಾಂ—
ಅಹಸ್ಸುಗಳ | ಅಭಿಸಿತ್ತೇ—ಸಮಾಪ್ತಿ ಕಾಲವಾದ ತೃತೀಯಸವನದಲ್ಲಿ | ತೀವ್ರಂ—ರಸವತ್ತಾದ | ಸವನಂ—
ಸೋಮವನ್ನು | ಮದಾಯ—ನಿಮ್ಮ ಹರ್ಷಕ್ಕಾಗಿ | ಸುನೋತಿ—ಹಿಂಡಿ ಅರ್ಪಿಸುವನೋ | ತಸ್ಮೈ—ಆ ಯಜ
ಮಾನನಿಗೆ | ಸರ್ವವೀರಂ—ಬಹುಪುತ್ರೋಪೇತವಾದ | ರಯಿಂ—ಧನವನ್ನು | ಆತಕ್ಷತ—ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅನ್ಯ ವಂತನೂ, ಇಷ್ಟಾರ್ಥಪ್ರದರೂ, ಹರ್ಷಿತಚಿತ್ತರೂ ಆದ ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ ಯಾವ
ಯಜಮಾನನು ಅಹಸ್ಸುಗಳ ಸಮಾಪ್ತಿ ಕಾಲವಾದ ತೃತೀಯಸವನದಲ್ಲಿ ರಸವತ್ತಾದ ಸೋಮವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಹರ್ಷಕ್ಕಾಗಿ
ಹಿಂಡಿ ಅರ್ಪಿಸುವನೋ, ಆ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಬಹುಪುತ್ರೋಪೇತವಾದ ಧನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಡಿರಿ.

English Translation.

Distributors of food, Ribhus, showerers (of benefits), exhilarated (by
the Soma draught), fabricate wealth, comprising all posterity for him who
pours out for your exultation, the acrid libation at the decline of day.

|| ಸಂಹಿತಾಸಾಠಃ ||

ಪ್ರಾತಃ ಸುತಮುಪಿಬೋ ಹರ್ಯಶ್ಚ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಂ ಸವನಂ ಕೇವಲಂ ತೇ ||
ಸನ್ಯುಭುಭಿಃ ಪಿಬಸ್ವ ರತ್ನಧೇಭಿಃ ಸಖೀರ್ಯಾ ಇಂದ್ರ ಚಕ್ರಷೇ
ಸುಕ್ರತೃ || ೨ ||

|| ಪದಸಾಠಃ ||

ಪ್ರಾತೇರಿತಿ | ಸುತಂ | ಅಪಿಬಃ | ಹರ್ಯಶ್ಚ | ಮಾಧ್ಯಂದಿನಂ | ಸವನಂ | ಕೇವಲಂ | ತೇ ||
ಸಂ | ಸುನ್ಯುಭುಭಿಃ | ಪಿಬಸ್ವ | ರತ್ನಧೇಭಿಃ | ಸಖೀರ್ಯಾ | ಯಾನ್ | ಇಂದ್ರ | ಚಕ್ರಷೇ | ಸುಕ್ರತೃ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಹರ್ಯಶ್ವ ಹರಿತವರ್ಣಾಶ್ವೋಪೇತೇಂದ್ರ ಪ್ರಾತಃ ಪ್ರಾತಃಸವನೇ ಸುತಮುಭಿಷುತಂ ಸೋಮಮುಪಿಬಃ | ಪಿಬಸ್ವ | ಮಾಧ್ಯಂದಿನಂ ಸವನಂ ಕೇವಲಂ ತೇ | ಪರಂ ತವೈವ ನಾನ್ಯೇಷಾಂ | ಸವನದ್ವಯಸ್ಯ ಪೃಥಗಭಿಧಾನಾತ್ತ್ವತೀಯಸವನಂ ಪರಿಶಿಷ್ಯತೇ | ತ್ವತೀಯಸವನೇ ರತ್ನಧೇಭೀ ರಮಣೀಯದಾನೈರ್ಯುಭುಭಿಃ ಸಂ ಪಿಬಸ್ವ | ಹೇ ಇಂದ್ರ ಯಾನ್ಯಭೂನ್ ಸುಕೃತ್ಯಾ ಶೋಭನಕರ್ಮಣಾ ಸಖೀನ್ ಚಕ್ರವೇ | ಅಕರೋಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಹರ್ಯಶ್ವ—ಹರಿನಾಮಕಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳ | ಇಂದ್ರ—ಇಂದ್ರನೇ | ಪ್ರಾತಃ—ಪ್ರಾತಃಸವನದಲ್ಲಿ | ಸುತಂ—ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋಮವನ್ನು | ಅಪಿಬಃ—ಪಾನಮಾಡು | ಮಾಧ್ಯಂದಿನಂ—ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನದಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿದ | ಸವನಂ—ಸೋಮವು | ಕೇವಲಂ ತೇ—ಕೇವಲ ನಿನ್ನ ಪಾನಕ್ಕಲ್ಲದೇ ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೂ ಸೇರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ (ಆದರೆ ತ್ವತೀಯಸವನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ | ಯಾನ್—ಯಾವ ಋಭುಗಳನ್ನು | ಸುಕೃತ್ಯಾ—ಅವರ ಉತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ | ಸಖೀನ್—ನಿನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರನ್ನಾಗಿ | ಚಕ್ರವೇ—ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೀಯೋ ಅಂತಹ | ರತ್ನಧೇಭಿಃ—ರಮಣೀಯವಾದ ಧನದಾತೃಗಳಾದ | ಯುಭುಭಿಃ—ಋಭುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ | ಸಂ ಪಿಬಸ್ವ—ಪಾನಮಾಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಹರಿನಾಮಕವಾದ ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳ ಇಂದ್ರನೇ, ಪ್ರಾತಃಸವನದಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡು. ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸವನದಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿದ ಸೋಮವು ಕೇವಲ ನಿನ್ನ ಪಾನಕ್ಕಲ್ಲದೇ, ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೂ ಸೇರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಆದರೆ, ತ್ವತೀಯಸವನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯಾವ ಋಭುಗಳನ್ನು ಅವರ ಉತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ನಿನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೀಯೋ, ಅಂತಹ ಧನದಾತೃಗಳಾದ ಋಭುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಪಾನಮಾಡು.

English Translation.

Drink, lord of horses, Indra, the libation offered at dawn; the noon-day libation is alone for you; but (in the evening) drink with the munificent Ribhus, whom, Indra, you have made your friends by good deeds.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯೇ ದೇವಾಸೋ ಅಭವತಾ ಸುಕೃತ್ಯಾ ತೈನಾಇವೇದಧಿ ದಿವಿ ನಿಷೇದ ||

ತೇ ರತ್ನಂ ಧಾತ ಶವಸೋ ನಪಾತಃ ಸೌಧನ್ವನಾ ಅಭವತಾಮೃತಾಸಃ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯೇ | ದೇವಾಸಃ | ಅಭವತ | ಸುಕೃತ್ಯಾ | ಶ್ವೇನಾಽಇವ | ಇತ್ | ಅಧಿ | ದಿವಿ | ನಿಷೇದ ||

ತೇ | ರತ್ನಂ | ಧಾತ | ಶವಸಃ | ನಸಾತಃ | ಸೌಧನ್ವನಾಃ | ಅಭವತ | ಅಮೃತಾಸಃ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಋಭವೋ ಯೇ ಯೂಯಂ ಸುಕೃತ್ಯಾ ಶೋಭನಕರ್ಮಣಾ ದೇವಾಸೋ ದೇವಾ ಅಭವತ | ಅಭೂತ | ಶ್ವೇನಾ ಇವೇತ್ ಶಂಸನೀಯಗತಯೋ ಗೃಧ್ರವಿಶೇಷಾ ಇವ ದಿವಿ ದ್ಯುಲೋಕೇಽಧಿ ನಿಷೇದ | ಅಧಿನಿಷಣ್ಣಾಃ ಹೇ ಶವಸೋ ನಸಾತೋ ಬಲವಂತಸ್ತೇ ಯೂಯಂ ರತ್ನಂ ಧನಂ ಧಾತ | ಪ್ರಯಚ್ಛತ | ಹೇ ಸೌಧನ್ವನಾ ಅಮೃತಾಸೋಽಮೃತಾ ದೇವಾ ಅಭವತ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

ಶವಸೋ ನಸಾತಃ—ಶಕ್ತಿಪುತ್ರರಾದ ಋಭುಗಳೇ | ಯೇ—ಯಾವ ನೀವು | ಸುಕೃತ್ಯಾ—ನಿಮ್ಮ ಉತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮದಿಂದ | ದೇವಾಸಃ—ದೇವತೆಗಳಿಗಾಗಿ | ಅಭೂತ—ಆದಿರೋ (ಮತ್ತು) | ಶ್ವೇನಾ ಇವೇತ್—ಶ್ವೇನ ಪಕ್ಷಿಗಳಂತೆ ವೇಗವಾಗಿ ಹಾರಿ | ದಿವಿ—ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ | ಅಧಿ ನಿಷೇದ—ಹತ್ತಿ ಕುಳಿತಿರೋ | ತೇ—ಅಂತಹ ನೀವು | ರತ್ನಂ—ರಮಣೀಯವಾದ ಧನವನ್ನು | ಧಾತ—ಕೊಡಿ | ಸೌಧನ್ವನಾಃ—ಸುಧನ್ವ ಪುತ್ರರಾದ ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ಅಮೃತಾಸಃ—(ನೀವು) ಮರಣರಹಿತರಾದ ದೇವತೆಗಳಾದಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶಕ್ತಿವಂತರಾದ ಋಭುಗಳೇ, ಯಾವ ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಉತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮದಿಂದ ದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಆದಿರೋ, ಮತ್ತು ಶ್ವೇನಪಕ್ಷಿಗಳಂತೆ ವೇಗವಾಗಿ ಹಾರಿ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಕುಳಿತಿರೋ, ಅಂತಹ ನೀವು ರಮಣೀಯವಾದ ಧನವನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡಿ. ಸುಧನ್ವಪುತ್ರರಾದ ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ನೀವು ಮರಣರಹಿತರಾದ ದೇವತೆಗಳಾದಿರಿ.

English Translation.

Do you, sons of strength, who have become gods by (your good deeds), soaring aloft in the sky like falcons, bestow upon us riches: sons of Sudhanwan, you have become immortals.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯತ್ತ್ಯತೀಯಂ ಸವನಂ ರತ್ನಧೇಯಮಕೃಣುಧ್ವಂ ಸ್ವಪಸ್ಯಾ ಸುಹಸ್ತಾಃ ||

ತದ್ಯಭವಃ ಪರಿಸಿಕ್ತಂ ವ ಏತತ್ ಸಂ ಮದೇಭಿರಿಂದ್ರಿಯೇಭಿಃ ಪಿಬಧ್ವಂ || ೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯತ್ | ತ್ಯತೀಯಂ | ಸವನಂ | ರತ್ನಧೇಯಂ | ಅಕೃಣುಧ್ವಂ | ಸ್ವಪಸ್ಯಾ | ಸುಹಸ್ತಾಃ ||

ತತ್ | ಋಭವಃ | ಪರಿಸಿಕ್ತಂ | ವಃ | ಏತತ್ | ಸಂ | ಮದೇಭಿಃ | ಇಂದ್ರಿಯೇಭಿಃ | ಪಿಬಧ್ವಂ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಸುಹಸ್ತಾಃ ಶೋಭನಹಸ್ತಾ ಋಭವೋ ರತ್ನಧೇಯಂ ರಮಣೀಯಸೋಮದಾನವದ್ಯತ್ಯತೀಯಂ ಸವನಮಕೃಣುಧ್ವಂ | ಪ್ರಸಾಧಿತವಂತಃ | ಸ್ವಪಸ್ಯಾ ಶೋಭನಕರ್ಮಚ್ಛಯಾ ತದೇತತ್ಸವನಂ ಸವನಗತಂ ಸೋಮದ್ರವ್ಯಂ ಪರಿಸಿಕ್ತಂ ಪರಿಷೇಚನವದ್ವೋ ಯುಷ್ಮಾಕಂ ಸಂಬಂಧಿಭಿರ್ಮದೇಭಿರ್ಮಾದ್ಯದ್ಭಿರಿಂದ್ರಿಯೇಭಿರಿಂದ್ರಿಯೈಃ ಸಂ ಪಿಬಧ್ವಂ | ಯದ್ಯಪಿ ವದನಮೇವ ಪಾನಸಾಧನಂ ತಥಾಪಿ ಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರಾದೀನಾಮಪಿ ದರ್ಶನಶ್ರವಣಾದಿನಾ ತೃಪ್ತಿಸದ್ಭಾವಾತ್ಪಾತ್ಮತೃಪ್ತಮುಪಚರ್ಯತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸುಹಸ್ತಾಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಹಸ್ತವುಳ್ಳ | ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ರತ್ನಧೇಯಂ—ರಮಣೀಯವಾಗಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗುವ ಸೋಮವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ | ಯತ್—ಯಾವ | ತ್ಯತೀಯಂ ಸವನಂ—ತ್ಯತೀಯ ಸವನವನ್ನು | ಅಕೃಣುಧ್ವಂ—ನೀವು ಅಲಂಕರಿಸಿದಿರೋ | ತತ್ ಏತತ್—ಅದೇ ಸವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದೂ | ಪರಿಸಿಕ್ತಂ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟದೂ ಆದ ಸೋಮವನ್ನು | ಸ್ವಪಸ್ಯಾ—ಉತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮದ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ | ವಃ—ನಿಮ್ಮ | ಮದೇಭಿಃ—ಮದಜನಕಗಳಾದ | ಇಂದ್ರಿಯೇಭಿಃ—ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ | ಸಂ ಪಿಬಧ್ವಂ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಾನಮಾಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಹಸ್ತವುಳ್ಳ ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ರಮಣೀಯವಾಗಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗುವ ಸೋಮವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಯಾವ ತ್ಯತೀಯಸವನವನ್ನು ನೀವು ಅಲಂಕರಿಸಿದಿರೋ, ಅದೇ ಸವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದೂ, ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟದೂ ಆದ ಸೋಮವನ್ನು ಉತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಮದಜನಕಗಳಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಾನಮಾಡಿರಿ.

English Translation:

Dexterous-handed, since you have instituted, through desire of good works, the third sacrifice, which is the bestower of wealth, therefore, Ribhus, drink this effused Soma with exhilarated senses.

ಮೂವತ್ತಾರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.

ಅನಶ್ವೋ ಜಾತ ಇತಿ ನವಚೇಂ ಚತುರ್ಥಂ ಸೂಕ್ತಮಾರ್ಭವಂ | ಋಷಿರ್ವಾಮದೇವಃ |
ಅಂತ್ಯಾ ತ್ರಿಷ್ಟಪ್ ಶಿಷ್ಟಾಸ್ತ್ರಿಷ್ಟಬಂತಪರಿಭಾಷಯಾ ಜಗತ್ಯಃ | ಅನಶ್ವೋಽಂತ್ಯಾ ತ್ರಿಷ್ಟಪಿತ್ಯನುಕ್ರಮ-
ಣಿಕಾ || ಅಭಿಪ್ಲವಿಕೇ ತೃತೀಯೇಽಹನಿ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರ ಅರ್ಭವನಿವಿದ್ಧಾನೀಯಮಿದಂ | ತಥಾ ಚ
ಸೂಕ್ರಿತಂ | ಅನಶ್ವೋ ಜಾತಃ ಪರಾವತೋ ಯ ಇತಿ ವೈಶ್ವದೇವಂ | ಅ. ೭-೭ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಅನಶ್ವೋ ಜಾತ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ಋಭುಗಳು ದೇವತೆಯು; ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕು ತ್ರಿಷ್ಟಪ್ ಅಂದವಸ್ತುವು; ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳು ಜಗತೀ ಅಂದವಸ್ತಿನವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಅನಶ್ವೋಽಂತ್ಯಾ ತ್ರಿಷ್ಟಪ್ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಅಭಿಪ್ಲವವೆಂಬ ಯಾಗದ ಮೂರನೆಯ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಪಠನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ಋಭುಸಂಬಂಧವಾದ ನಿವಿದ್ಧಾನೀಯಸೂಕ್ತವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರುತಸೂತ್ರದ—ಅನಶ್ವೋ ಜಾತಃ ಪರಾವತೋ ಯ ಇತಿ ವೈಶ್ವದೇವಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೭-೭) ನಿವೃತ್ತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೩೬

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೪ || ಸೂಕ್ತ—೩೬ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ—೭, ೮, ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೯ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—ಋಭವಃ ||

|| ಛಂದಃ—೧-೮ ಜಗತೀ | ೯ ತ್ರಿಷ್ಟಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅನಶ್ವೋ ಜಾತೋ ಅನಭೀಶುರುಕ್ಶೋಽ ರಥಸ್ತ್ರಿಚಕ್ರಃ ಪರಿ ವರ್ತತೇ ರಜಃ ||
ಮಹತ್ತದ್ವೋ ದೇವ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರನಾಚನಂ ದ್ಯಾಮೃಭವಃ ಪೃಥಿವೀಂ ಯಚ್ಚ
ಪುಷ್ಯಥ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅನಶ್ವಃ | ಜಾತಃ | ಅನಭೀಶುಃ | ಉಕ್ಥಃ | ರಥಃ | ತ್ರಿಚಕ್ರಃ | ಸರಿ | ವರ್ತತೇ | ರಜಃ ||

ಮಹತ್ | ತತ್ | ವಃ | ದೇವ್ಯಸ್ಯ | ಪ್ರವಾಚನಂ | ದ್ಯಾಂ | ಋಭವಃ | ಪೃಥಿವೀಂ | ಯತ್ | ಚ |
ಪುಷ್ಯಥ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಋಭವೋಽಶ್ವಿನೋಃ ಸಂಬಂಧೀ ಯುಷ್ಮದ್ವತ್ತೋ ರಥೋಽನಶ್ವೋ ಜಾತೋ ವಾಹನಾ-
ಶ್ವನಿರಪೇಕ್ಷಃ ಸಂಪನ್ನಃ | ತಥಾನಭೀಶುಃ ಪ್ರಗ್ರಹರಹಿತ ಉಕ್ಥಃ ಸ್ತುತ್ಯಸ್ತ್ರಿಚಕ್ರಶ್ಚಕ್ರತ್ರಯಯುಕ್ತಃ
ಸನ್ ರಜೋಽಂತರಿಕ್ಷಂ ಸರಿ ವರ್ತತೇ | ಸರಿಭ್ರಮತಿ | ಮಹತ್ಪ್ರಭೂತಂ ತದ್ರಥನಿರ್ಮಾಣಾಖ್ಯಂ
ಕರ್ಮ ವೋ ಯುಷ್ಮಾಕಂ ದೇವ್ಯಸ್ಯ ದೇವತ್ವಸ್ಯ ಪ್ರವಾಚನಂ ಪ್ರವಕ್ತೃ ಪ್ರಖ್ಯಾಪಕಂ | ಯಚ್ಚ ಯೇನ
ಕರ್ಮಣಾ ದ್ಯಾಂ ಪೃಥಿವೀಂ ಚ ಪುಷ್ಯಥ | ಪುಷ್ಯಾಂ ಕುರುಥ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ರಥಃ—ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನೀವು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಟ್ಟ ರಥವು | ಅನಶ್ವಃ
ಜಾತಃ—ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲದ ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆ | ಅನಭೀಶುಃ—(ಆದ್ದರಿಂದ) ಲಗಾಮುಗಳೂ ಸಹ ಇರುವು
ದಿಲ್ಲ | ಉಕ್ಥಃ—ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹವಾದ ಆ ರಥವು | ತ್ರಿಚಕ್ರಃ—ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿ | ರಜಃ—
ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ | ಸರಿ ವರ್ತತೇ—ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆ | ಮಹತ್ ತತ್—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ
ನಿಮ್ಮ ಆ ರಥನಿರ್ಮಾಣಕೌಶಲ್ಯವು | ವಃ—ನಿಮಗೆ | ದೇವ್ಯಸ್ಯ—ದೇವತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಯು | ಪ್ರವಾಚನಂ—
ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದಾಗಿದೆ | ಯಚ್ಚ—ಯಾವ ನಿಮ್ಮ ಕರ್ಮದಿಂದ | ದ್ಯಾಂ—ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೂ |
ಪೃಥಿವೀಂ—ಭೂಲೋಕವನ್ನೂ | ಪುಷ್ಯಥ—ಪೋಷಿಸಿ ಕಾಪಾಡುತ್ತೀರೋ ಆ ಕರ್ಮವೂ ಸಹ ನೀವು ಪಡೆದ
ದೇವತ್ವದ ಸೂಚಕವಾಗಿದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ನೀವು ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳಿಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಟ್ಟ ರಥಕ್ಕೆ ಕುದುರೆಗಳೇ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಅದು
ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಚರಿಸಬಲ್ಲದು. ಕುದುರೆಗಳೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಕಡಿವಾಣಗಳೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಆ ರಥಕ್ಕೆ ಮೂರು
ಚಕ್ರಗಳಿದ್ದು ಅದು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಚರಿಸಬಲ್ಲದು. ಇಂತಹ ರಥವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ನಿಮ್ಮ ಕಲಾ
ಕೌಶಲ್ಯವೂ ಸ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೋಷಿಸುವ ಸಾಹಸಕರ್ಮವೂ
ಸಹ ನೀವು ದೇವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ಗಳಿಸಿದ ಖ್ಯಾತಿಯ ಚಿಹ್ನೆಯಾಗಿದೆ.

English Translation.

The glorious three-wheeled car (of the Ashwins made, Ribhus, by you), traverses the firmament without horses, without reins: great was that

proclamation of your divine (power), by which, Ribhus, you cherish heaven and earth.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ರಥಂ ಯೇ ಚಕ್ರುಃ ಸುವೃತಂ ಸುಚೇತಸೋಽವಿಹ್ವರಂತಂ ಮನಸಸ್ಪರಿ
ಧ್ಯಯಾ ||

ತಾ ಉಂ ನ್ವಂಸ್ಯ ಸವನಸ್ಯ ಪೀತಯ ಆ ವೋ ವಾಜಾ ಋಭವೋ ವೇದ
ಯಾಮುಸಿ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ರಥಂ | ಯೇ | ಚಕ್ರುಃ | ಸುವೃತಂ | ಸುಚೇತಸಃ | ಅವಿಹ್ವರಂತಂ | ಮನಸಃ | ಪರಿ | ಧ್ಯಯಾ ||

ತಾನ್ | ಉಂ ಇತಿ | ನು | ಅಸ್ಯ | ಸವನಸ್ಯ | ಪೀತಯೇ | ಆ | ವಃ | ವಾಜಾಃ | ಋಭವಃ | ವೇದ-
ಯಾಮುಸಿ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸುಚೇತಸಃ ಶೋಭನಚಿತ್ತಾ ಯ ಋಭವಃ ಸುವೃತಂ ಸುವರ್ತನಚಕ್ರಮವಿಹ್ವರಂತಮಕುಟಿಲಂ
ರಥಂ ಮನಸಃ ಪರಿ ಧ್ಯಯಾ ಮನಸೋ ಧ್ಯಾನೇನಾಪ್ರಯತ್ನೇನ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಚಕ್ರುಃ ತಾನ್ | ಉಶಬ್ದ
ಏವಾರ್ಥೇ | ತಾನೇವಾಸ್ಯ ಸವನಸ್ಯ ಪೀತಯ ಏತಂ ಸೋಮಂ ಪಾತುಂ ಹೇ ವಾಜಾ ಹೇ ಋಭವೋ
ವೋ ಯುಷ್ಮಾನಾ ವೇದಯಾಮುಸಿ | ಆವೇದಯಾಮುಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಾಜಾಃ—ಎಲೈ ವಾಜರೇ | ಋಭವಃ—ಋಭುಗಳೇ | ಸುಚೇತಸಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ |
ಯೇ—ಯಾವ ನೀವು | ಸುವೃತಂ—ಉತ್ತಮವಾಗಿ ತಿರುಗುವ ಚಕ್ರವುಳ್ಳದ್ದು | ಅವಿಹ್ವರಂತಂ—ಕುಟಿಲ
ವಲ್ಲದಿರುವುದೂ ಅದ | ರಥಂ—ರಥವನ್ನು | ಮನಸಃ—ಮನಸ್ಸಿನ | ಪರಿ ಧ್ಯಯಾ—ಧ್ಯಾನಾತ್ಮಕವಾದ ಚಿಂತೆ
ಯಿಂದ | ನು—ಶೀಘ್ರವಾಗಿ | ಚಕ್ರುಃ—ನಿರ್ಮಿಸಿದಿರೋ | ತಾನ್ ವಃ—ಅಂತಹ ನಿಮ್ಮನ್ನು | ಅಸ್ಯ
ಸವನಸ್ಯ—ಈ ಯಜ್ಞದ ಸೋಮವನ್ನು | ಪೀತಯೇ—ಪಾನಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ | ಆ ವೇದಯಾಮುಸಿ—
ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ವಾಜರೇ, ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಯಾವ ನೀವು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ತಿರುಗುವ ಚಕ್ರವುಳ್ಳದ್ದೂ, ಕುಟಿಲವಲ್ಲದಿರುವುದೂ ಅದ ರಥವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನ ಧ್ಯಾನರೂಪದಿಂದಲೇ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದಿರೋ ಅಂತಹ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಈ ಯಜ್ಞದ ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ.

English Translation.

We invoke you respectfully, Vajas and Ribhus, to drink of this libation, for you are the wise sages who, by meditation, made the well-constructed undeviating car (of the Ashwins).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತದ್ವೋ ವಾಜಾ ಋಭವಃ ಸುಪ್ರನಾಚನಂ ದೇವೇಷು ವಿಭ್ವೋ ಅಭವನ್ಮ-
ಹಿತ್ವನಂ ||

ಜಿವ್ರೀ ಯತ್ಸಂತಾ ಪಿತರಾ ಸನಾಜುರಾ ಪುನರ್ಯುವಾನಾ ಚರಥಾಯ
ತಕ್ಷಥ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತತ್ | ವಃ | ವಾಜಾಃ | ಋಭವಃ | ಸುಪ್ರನಾಚನಂ | ದೇವೇಷು | ವಿಭ್ವಃ | ಅಭವತ್ | ಮಹಿತ್ವನಂ ||
ಜಿವ್ರೀ ಇತಿ | ಯತ್ | ಸಂತಾ | ಪಿತರಾ | ಸನಾಜುರಾ | ಪುನಃ | ಯುವಾನಾ | ಚರಥಾಯ | ತಕ್ಷಥ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವಾಜಾ ಋಭವೋ ಹೇ ವಿಭ್ವೋ ವಿಭವಃ | ಇತರಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಪರಸ್ಪರಂ ಬಹುವಚನಮಿ-
ತ್ಯುಕ್ತಂ | ವೋ ಯುಷ್ಮಾಕಂ ತನ್ಮಹಿತ್ವನಂ ಮಹತ್ತ್ವಂ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ದೇವೇಷು ಮಧ್ಯೇ ಸುಪ್ರನಾಚನಂ
ಪ್ರನಾಚ್ಯಮಭವತ್ | ತದಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಯದಿತ್ಯಾಹ | ಜಿವ್ರೀ ವೃದ್ಧಾ ಸಂತಾ ಸಂತಾ ಸನಾಜುರಾ ಸದಾ
ಜೀರ್ಣಾ ಸಂತಾ ಪಿತರಾ ಪಿತರಾ ಪುನರ್ಯುವಾನಾ ನಿತ್ಯತರುಣಾ ಚರಥಾಯ ಯಥೇಚ್ಛಂ ಸಂಚರ-
ಣಾಯ ತಕ್ಷಥ | ಸಂಪಾದಿತವಂತಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

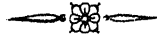
ನಾಜಾಃ, ಯುಭವಃ, ವಿಭ್ವಃ—ನಾಜ, ವಿಭ್ವ ಮತ್ತು ಋಭುಗಳಾದ ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ಯತ್—
ಯಾವ ನಿಮ್ಮ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಕರ್ಮದಿಂದ | ಜಿವ್ರೀ ಸಂತಾ—ವೃದ್ಧರಾಗಿದ್ದವರೂ | ಸನಾಜುರಾ—ಆದುದ
ರಿಂದಲೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶಿಥಿಲವಾದ ದೇಹವುಳ್ಳವರೂ ಆದ | ಪಿತರಾ—ನಿಮ್ಮ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳನ್ನು | ಪುನಃ—
ತಿರುಗಿಯೂ | ಯುನಾನಾ—ನಿತ್ಯತರುಣರಾಗಿರುವಂತೆಯೂ | ಚಿರಥಾಯೆ—ಸಂಚರಿಸಲು ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವ
ರನ್ನಾಗಿಯೂ | ತಕ್ಷಥ—ಮಾಡಿರೋ | ತತ್—ಅಂತಹ | ಯುಷ್ಮಾಕಂ—ನಿಮ್ಮ | ಮಹಿತ್ಸನಂ—
ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವು | ದೇವೇಷು—ದೇವತೆಗಳ ನಡುವೆ | ಸುಪ್ರನಾಚನಂ—ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಲ್ಪಡುವುದಾಗಿ |
ಅಭವತ್—ಆಯಿತು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ನಾಜ, ವಿಭ್ವ ಮತ್ತು ಋಭು ಸಂಜ್ಞಕರಾದ ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಯಾವ ನಿಮ್ಮ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಕರ್ಮ
ದಿಂದ ವೃದ್ಧರಾಗಿದ್ದವರೂ, ಆದುದರಿಂದಲೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶಿಥಿಲವಾದ ದೇಹವುಳ್ಳವರೂ ಆದ ನಿಮ್ಮ ಮಾತಾಪಿತೃ
ಗಳನ್ನೂ ತಿರುಗಿಯೂ ನಿತ್ಯತರುಣರಾಗಿರುವಂತೆಯೂ, ಸಂಚರಿಸಲು ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿರೋ,
ಅಂತಹ ನಿಮ್ಮ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವು ದೇವತೆಗಳ ನಡುವೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಲ್ಪಡುವುದಾಗಿಯೂ ಆಯಿತು.

English Translation.

Therefore, Vaja, Ribhu, Vibhwan, was your greatness proclaimed
amongst the gods, that you made your aged and infirm parents again
young (and able) to go (where they would).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಏಕಂ ವಿ ಚಕ್ರ ಚಮಸಂ ಚತುರ್ವಯಂ ನಿಶ್ಚರ್ಮಣೋ ಗಾಮರಿಣೀತ

ಧೀತಿಭಿಃ ||

ಅಥಾ ದೇವೇಷ್ವಮೃತತ್ವಮಾನಶ ಶ್ರುಷ್ಟೀ ನಾಜಾ ಯುಭವಸ್ತದ್ವ ಉಕ್ಥಂ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಏಕಂ | ವಿ | ಚಕ್ರ | ಚಮಸಂ | ಚತುರ್ವಯಂ | ನಿಃ | ಚರ್ಮಣಃ | ಗಾಂ | ಅರಿಣೀತ | ಧೀತಿಭಿಃ ||

ಅಥ | ದೇವೇಷು | ಅಮೃತತ್ವಂ | ಅನಶ | ಶ್ರುಷ್ಟೀ | ನಾಜಾಃ | ಯುಭವಃ | ತತ್ | ವಃ | ಉಕ್ಥಂ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಋಭವ ಏಕಂ ಚಮಸಮೇಕನೇವ ಸಂತಂ ಪಾನಸಾಧನಂ ಚಮಸಂ ಚತುರ್ವಯಂ |
ವಯಾಃ ಶಾಖಾಃ | ಚತುಃಶಾಖಂ ಚತುರವಯವಂ ವಿ ಚಕ್ರ | ವ್ಯಕುರುತ | ತಥಾ ಧೀತಿಭಿಃ ಕರ್ಮಭಿ-
ಶ್ಚರ್ಮಣೋ ನೂತನಾಂ ಗಾಂ ನಿರರಿಣೀತ | ಸಮಸ್ಕುರುತ | ನಿರಿತ್ಯೇಷ ಸಮಿತ್ಯೇತಸ್ಯ ಸ್ಥಾನೇ | ಅಥ
ಅತಃ ಕಾರಣಾತ್ ದೇವೇಷು ಮಧ್ಯೇವ್ಯತತ್ಪಮಾನಶ | ಪ್ರಾಪ್ನುತ | ಹೇ ವಾಜಾ ಹೇ ಋಭವಸ್ತತ್ತಾ-
ದ್ಯಕಂ ವೋ ಯುಷ್ಮಾಕಂ ಕರ್ಮ | ಶ್ರುಷ್ಟೀತಿ ಕ್ಷಿಪ್ರನಾಮೈತತ್ | ಕ್ಷಿಪ್ರಮುಕ್ಥ್ಯಂ ಸ್ತುತ್ಯಂ ಭವತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ) | ಏಕಂ ಚಮಸಂ—ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯನ್ನು | ಚತು-
ರ್ವಯಂ—ನಾಲ್ಕು ಶಾಖೆಗಳಾಗುವಂತೆ | ವಿ ಚಕ್ರ—ಮಾಡಿದಿರಿ | ಧೀತಿಭಿಃ—ನಿಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ |
ಚರ್ಮಣಃ—ಕೇವಲ ಚರ್ಮದ ಸಹಾಯದಿಂದ | ಗಾಂ—ಜೀವರೂಪದ ಗೋವನ್ನು | ನಿಃ ಅರಿಣೀತ —
ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದಿರಿ | ಅಥ—ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ | ದೇವೇಷು—ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ | ಅನ್ಯತತ್ಪಂ—ಮರಣ
ವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯನ್ನು | ಅನಶ—ಪಡೆದಿರಿ | ವಾಜಾಃ—ಎಲೈ ವಾಜರೇ | ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ತತ್—
ಅಂತಹ | ವಃ—ನಿಮ್ಮ ಕರ್ಮವು | ಶ್ರುಷ್ಟೀ—ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ | ಉಕ್ಥ್ಯಂ—ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹವಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಶಾಖೆಗಳಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದಿರಿ ನಿಮ್ಮ
ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಕೇವಲ ನಿರ್ಜೀವಿಯಾದ ಗೋವಿನ ಚರ್ಮದಿಂದ ಸಜೀವವಾದ ಗೋವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಿರಿ. ಈ ಮಹತ್ವ
ದಿಂದಲೇ ನೀವು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತತ್ಪವನ್ನು ಪಡೆದಿರಿ. ಎಲೈ ವಾಜರೇ, ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಅಂತಹ ನಿಮ್ಮ
ಕರ್ಮವು ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹವಾಗುತ್ತದೆ.

English Translation.

You have made the single ladle four-fold : by your (marvellous) acts
you have clothed the cow with a (new) hide ; therefore you have obtained
immortality amongst the gods : such acts, Vajas and Ribhus, are to be
eagerly glorified.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಋಭುತೋ ರಯಿಃ ಪ್ರಥಮಶ್ವವಸ್ತಮೋ ವಾಜಶ್ರುತಾಸೋ ಯಮಜೇಜ-
ನನ್ನರಃ ||

ವಿಭ್ವತಸ್ತೋ ವಿದಧೇಷು ಪ್ರವಾಚ್ಯೋ ಯಂ ದೇವಾಸೋಽವಥಾ ಸ
ವಿಚರ್ಷಣೀ || ೫ ||

|| ಸದಪಾಠಃ ||

ಋಭುತಃ | ರಯಿಃ | ಪ್ರಥಮಶ್ರವತಮಃ | ವಾಜಶ್ರುತಾಸಃ | ಯಂ | ಅಜೀಜನನ್ | ನರಃ ||

ವಿಭ್ವತಸ್ತಃ | ವಿದಧೇಷು | ಪ್ರವಾಚ್ಯಃ | ಯಂ | ದೇವಾಸಃ | ಅವಥ | ಸಃ | ವಿಚರ್ಷಣೀ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಋಭುತಃ ಋಭೂಣಾಂ ಸಕಾಶಾತ್ಪ್ರಥಮಶ್ರವತಮಃ ಪ್ರಥಮಂ ಮುಖ್ಯಮತಿಶಯಿತಮನ್ನಂ
ಯಶೋ ವಾ ಯಸ್ಯ ಧನಸ್ಯ ತದ್ರಯಾರ್ಥನಂ | ಅಸ್ಮಾಕಂ ಭವತ್ಪ್ರತಿ ಶೇಷಃ | ವಾಜಶ್ರುತಾಸೋ ವಾಚ್ಯಃ
ಸಹ ವಿಖ್ಯಾತಾ ನರೋ ನೇತಾರ ಋಭವೋ ಯಂ ರಯಿಮಜೀಜನನ್ | ಉತ್ಪಾದಿತವಂತಃ | ವಿಭ್ವತಸ್ತೋ
ವಿಭ್ವಭಿರ್ಋಭುಭಿಸ್ತಷ್ಟಸ್ತುಪ್ತಾಣಸಂಪನ್ನಶ್ಚ ಮಸೋಽಶ್ವಿನೋ ರಥೋ ವಾ ವಿದಧೇಷು ಯಜ್ಞೇಷು
ಪ್ರವಾಚ್ಯಃ | ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಸ್ತುತೃಃ | ಹೇ ದೇವಾಸೋ ದ್ಯೋತಮಾನಾ ಯೂಯಂ ಯಂ ರಥಂ
ಚಮಸಂ ನಾವಥ | ರಕ್ಷಥ | ಸ ವಿಚರ್ಷಣೀರ್ವಿವಿಧಂ ದ್ರಷ್ಟಾ ಭವತಿ | ದ್ರಷ್ಟವ್ಯೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಾಜಶ್ರುತಾಸಃ—ಅನ್ನದೊಡಗೂಡಿ ವಿಖ್ಯಾತರಾದವರೂ | ನರಃ—ನೇತೃಗಳೂ ಆದ ಋಭುಗಳು |
ಯಂ—ಯಾವ ಧನವನ್ನು | ಅಜೀಜನನ್—ನಿರ್ಮಿಸಿದರೋ ಅಂತಹುದೂ | ಪ್ರಥಮಶ್ರವತಮಃ—ಅತಿ
ಶಯನಾದ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾದುದೂ ಆದ | ರಯಿಃ—ಧನವು | ಋಭುತಃ—ಋಭುಗಳಿಂದ ನಮಗೆ ಲಭಿಸಲಿ |
ವಿಭ್ವತಸ್ತಃ—ಋಭುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಚಮಸದ ವಿಭಾಗವಾಗಲಿ ಅಥವಾ ರಥವಾಗಲಿ | ವಿದಧೇಷು—
ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ | ಪ್ರವಾಚ್ಯಃ—ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹವಾಗುತ್ತದೆ | ದೇವಾಸಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ
ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ಯಂ—ಯಾವ ಚಮಸವನ್ನು ಅಥವಾ ರಥವನ್ನು | ಅವಥ—ನೀವು ರಕ್ಷಿಸಿದರೋ |
ಸಃ—ಅದು | ವಿಚರ್ಷಣೀ—ವಿವೇಚನೆಯುಳ್ಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅನ್ನದೊಡಗೂಡಿ ವಿಖ್ಯಾತರಾದವರೂ, ನೇತೃಗಳು ಆದ ಋಭುಗಳು ಯಾವ ಧನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರೋ
ಅಂತಹುದೂ ಅತಿಶಯನಾದ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾದುದೂ ಆದ ಧನವು ಋಭುಗಳಿಂದ ನಮಗೆ ಲಭಿಸಲಿ. ಋಭು
ಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಚಮಸದ ವಿಭಾಗವಾಗಲಿ ಅಥವಾ ರಥವಾಗಲಿ, ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹ
ವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಯಾವ ಚಮಸವನ್ನು ಅಥವಾ ರಥವನ್ನು ನೀವು ರಕ್ಷಿಸಿದರೋ,
ಅದು ವಿವೇಚನೆಯುಳ್ಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ.

English Translation.

From the Ribhus may wealth, the best and most productive of food, (come to me); that which the leaders (of rites) renowned together with the Vajas, have engendered; that which has been fabricated by Vibhwan and is to be celebrated at sacrifices; that which, deities, you protect, that is to be beheld.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸ ವಾಜ್ಯವಾಃ ಸ ಋಷಿರ್ವಚಸ್ಯಯಾ ಸ ಶೂರೋ ಅಸ್ಮಾ ಪೃತನಾಸು
ದುಷ್ಟರಃ |

ಸ ರಾಯಸ್ಪೋಷಂ ಸ ಸುವೀರ್ಯಂ ದಧೇ ಯಂ ನಾಜೋ ವಿಭ್ವಾ
ಋಭವೋ ಯಮಾವಿಷುಃ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಃ | ವಾಜೀ | ಅವಾಃ | ಸಃ | ಋಷಿಃ | ವಚಸ್ಯಯಾ | ಸಃ | ಶೂರಃ | ಅಸ್ಮಾ | ಪೃತನಾಸು | ದುಷ್ಟರಃ |
ಸಃ | ರಾಯಃ | ಪೋಷಂ | ಸಃ | ಸುವೀರ್ಯಂ | ದಧೇ | ಯಂ | ನಾಜಃ | ವಿಭ್ವಾ | ಋಭವಃ |
ಯಂ | ಅವಿಷುಃ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸ ವಾಜೀ ವೇಜನವಾನ್ ಬಲವಾನ್ ಸನ್ ಅವಾರಣಕುಶಲೋ ಭವತಿ | ಸ ಋಷಿರತೀಂದ್ರಿ-
ಯಜ್ಞಾನೀ ಸನ್ ವಚಸ್ಯಯಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಯುಕ್ತೋ ಭವತಿ | ಸ ಶೂರೋ ವಿಕ್ರಾಂತಃ ಸನ್ ಅಸ್ಮಾ
ಕ್ಷೇಪ್ತಾ ಶತ್ರುಣಾಂ ಭವತಿ | ಸ್ವಯಂ ಚ ಪೃತನಾಸು ಸಂಗ್ರಾಮೇಷು ದುಷ್ಟರೋ ನಾಭಿಭಾವ್ಯೋ ಭವತಿ |
ಸ ಏವ ರಾಯಸ್ಪೋಷಂ ಧನಪುಷ್ಪಿಂ ದಧೇ | ಧತ್ತೇ | ಸ ಸುವೀರ್ಯಂ ಸುವೀರತ್ವಂ ದಧೇ | ಧತ್ತೇ |
ಯಂ ಮನುಷ್ಯಂ ನಾಜೋ ವಿಭ್ವಾ ಋಭವಶ್ಚಾವಿಷುಃ | ಅರಕ್ಷನ್ | ಸ ಏವಮೇವಂ ಭವತೀತಿ | ಅಂತ್ಯಸ್ಯ
ಬಹುವನ್ನಿದೇಶಸ್ತ್ರಯಾಣಾಮ್ಯಭುವ್ಯವಹಾರಸ್ತಾಚುರ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

ಯಂ—ಯಾವ ಪುರುಷನನ್ನು | ವಾಜಃ—ವಾಜನೂ | ವಿಭ್ವಾ—ವಿಭ್ವನೂ (ಮತ್ತು) | ಯುಭವಃ—
ಸಮಸ್ತ ಋಭುಗಳೂ | ಅವಿಷ್ಠಾಃ—ರಕ್ಷಿಸುವರೋ | ಸಃ - ಅವನು | ವಾಜೇ—ಶಕ್ತಿಯುತನಾಗಿಯೂ |
ಅರ್ವಾ—ಕರ್ಮಕುಶಲನಾಗಿಯೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ | ಸಃ—ಅದೇ ಪುರುಷನು | ಯುಷಿಃ—ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಜ್ಞಾನಿ
ಯಾಗಿಯೂ | ವಚಸ್ಕಯಾ—ಸ್ತುತಿನಿರ್ಮಾಪಕನಾಗಿಯೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ | ಸಃ—ಅವನು | ಶೂರಃ—ಪರಾಕ್ರಮಿ
ಯಾಗಿ | ಅಸ್ತಾ—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸುವಂತಾಗುತ್ತಾನೆ (ಮತ್ತು) | ಪೃತನಾಸು—ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ |
ಮುಷ್ವರಃ—ಅಪ್ರತಿಹತನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ | ಸಃ—ಅದೇ ಪುರುಷನು | ರಾಯಸ್ತೋಷಂ—ಸಂಪತ್ತುಷ್ಟಿಯನ್ನೂ |
ಬಿಧೇ—ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ | ಸಃ—ಅವನು | ಸುವೀರ್ಯಂ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವ ಪುರುಷನನ್ನು ವಾಜನೂ, ವಿಭ್ವನೂ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ಋಭುಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡು ರಕ್ಷಿಸುವರೋ,
ಅವನು ಶಕ್ತಿಯುತನಾಗಿಯೂ, ಕರ್ಮಕುಶಲನಾಗಿಯೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನೇ ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಸ್ತುತಿ
ನಿರ್ಮಾಪಕನಾಗಿ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾಗಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸುವಂತಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು
ಸಂಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತಿಹತನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ಪುರುಷನು ಸಂಪತ್ತುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅವನು
ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ವೀರ್ಯವನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

He is vigorous and skilled in war, he is a Rishi worthy of homage,
he is a hero, the discomfiter of foes, invincible in battles, he is possessed of
ample wealth, and (is blessed) with excellent posterity, whom Vaja and
Vibhawan, whom the Ribhus protect.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ವಃ ಪೇಶೋ ಅಧಿ ಧಾಯಿ ದರ್ಶತಂ ಸ್ತೋಮೋ ವಾಜಾ

ಯುಭವಸ್ತಂ ಜುಜುಷ್ವನ |

ಧೀರಾಸೋ ಹಿ ಸ್ಮಾ ಕವಯೋ ವಿಪಶ್ಚಿತಸ್ತಾನ್ವ ನಿನಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ

ವೇದಯಾಮಸಿ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಶ್ರೇಷ್ಠಂ | ವಃ | ಪೇಶಃ | ಅಧಿ | ಧಾಯಿ | ದರ್ಶತಂ | ಸ್ತೋಮಃ | ನಾಜಾಃ | ಋಭವಃ | ತಂ |
ಜುಜುಷ್ವನ |

ಧೀರಾಸಃ | ಹಿ | ಸ್ಥ | ಕವಯಃ | ವಿಪಶ್ಚಿತಃ | ತಾನ್ | ವಃ | ಏನಾ | ಬ್ರಹ್ಮಣಾ | ಆ | ನೇದ-
ಯಾಮಸಿ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಶ್ರೇಷ್ಠಮತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟಮತ ಏವ ದರ್ಶತಂ ದರ್ಶನೀಯಂ ವೋ ಯುಷ್ಮಾಕಂ ಪೇಶೋ ರೂಪ-
ಮಧಿ ಧಾಯಿ | ಅಧಿನಿಹಿತಂ | ಅತಸ್ತದುಚಿತೋ ಯಃ ಸ್ತೋಮಃ ಸ್ತೋತ್ರಮಸ್ಮತ್ಕೃತಮಸ್ತಿ ಹೇ
ನಾಜಾ ಋಭವಸ್ತಂ ಸ್ತೋಮಂ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಜುಜುಷ್ವನ | ಸೇವಧ್ವಂ | ಯೇ ಯೂಯಂ ಧೀರಾಸೋ
ಹಿ ಧೀಮಂತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಃ ಕವಯೋ ಮೇಧಾವಿನೋ ವಿಪಶ್ಚಿತೋ ಜ್ಞಾನವಂತಃ ಸ್ಥ ತಾನ್ಯೋ ಯುಷ್ಮಾ-
ನೇನ್ಯೇನೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಮಂತ್ರೇಣ ಶಸ್ತ್ರಾತ್ಮಕೇನಾ ನೇದಯಾಮಸಿ | ಅಥವೋಕ್ತಲಕ್ಷಣಾವಿಪಶ್ಚಿತಃ
ಸ್ತೋತಾರೋ ಯಾನ್ | ಸ್ತುವಂತೀತಿ ಶೇಷಃ | ತಾನ್ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಆ ನೇದಯಾಮಸಿ | ಪ್ರಜ್ಞಾಪಯಾಮಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ) | ಶ್ರೇಷ್ಠಂ—ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದು | ದರ್ಶತಂ—ನೋಟಕ್ಕೆ
ಆಕರ್ಷಕವಾದುದು ಆದ | ವಃ—ನಿಮ್ಮ | ಪೇಶಃ—ರೂಪವು | ಅಧಿ ಧಾಯಿ—ನಿಮ್ಮಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ |
ಸ್ತೋಮಃ—(ಅದನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವ) ಈ ನಮ್ಮ ಸ್ತೋತ್ರವಿದು | ನಾಜಾಃ—ಎಲೈ ವಾಜರೇ | ಋಭವಃ—
ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ತತ್ ಜುಜುಷ್ವ ನ—ಆ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸಿರಿ | ಧೀರಾಸಃ—(ನೀವು) ಧೀಮಂತರೂ |
ಕವಯಃ—ಮೇಧಾವಿಗಳೂ | ವಿಪಶ್ಚಿತಃ—ಪ್ರಾಜ್ಞರೂ | ಸ್ಥ—ಆಗಿದ್ದೀರಿ | ತಾನ್ ವಃ—ಅಂತಹ
ನಿಮ್ಮನ್ನು | ಏನಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ—ಈ ಮಂತ್ರದಿಂದ | ಆ ನೇದಯಾಮಸಿ—ಸ್ತುತಿಸಿ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತೇವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದು, ನೋಟಕ್ಕೆ ಆಕರ್ಷಕವಾದುದು ಅದ ರೂಪವನ್ನು ನೀವು
ಹೊಂದಿದ್ದೀರಿ. ಇದೇ ನಿಮ್ಮಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಸ್ತುತಿಯು, ಆ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿ
ಯನ್ನು ಸೇವಿಸಿ. ನೀವು ಧೀಮಂತರೂ, ಮೇಧಾವಿಗಳೂ, ಪ್ರಾಜ್ಞರೂ ಆಗಿದ್ದೀರಿ. ಅಂತಹ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಈ ಮಂತ್ರ
ದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತೇವೆ.

English Translation.

An excellent and agreeable form has been assumed by you : (this is
our own) praise ; Vajas and Ribhus we glorified (thereby), for you are

wise, experienced, and intelligent: such we make you known (to be) by this (our) prayer-

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯೋಯಮಸ್ಮಭ್ಯಂ ಧಿಷಣಾಭ್ಯಸ್ಪರಿ ವಿದ್ವಾಂಸೋ ವಿಶ್ವಾ ನರ್ಯಾಣಿ
ಭೋಜನಾ |

ದ್ಯುಮಂತಂ ನಾಜಂ ವೃಷಶುಷ್ಮಮುತ್ತಮನಾ ನೋ ರಯಿಮೃಭವಸ್ತಕ್ವತಾ
ವಯಃ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯೋಯಂ | ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ | ಧಿಷಣಾಭ್ಯಃ | ಸರಿ | ವಿದ್ವಾಂಸಃ | ವಿಶ್ವಾ | ನರ್ಯಾಣಿ | ಭೋಜನಾ |

ದ್ಯುಮಂತಂ | ನಾಜಂ | ವೃಷಶುಷ್ಮಂ | ಉತ್ತಮಂ | ಅ | ನಃ | ರಯಿಂ | ಋಭವಃ | ತಕ್ಷತ |

ಅ | ವಯಃ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಋಭವೋ ಯೋಯಮಸ್ಮಭ್ಯಂ ಧಿಷಣಾಭ್ಯಸ್ಪರಿ ಸ್ತುತಿಭ್ಯೋ ನಿಮಿತ್ತಭೂತಾಭ್ಯಃ ||
ಪರೀತಿ ಪಂಚಮ್ಯರ್ಥಾನುವಾದೀ || ಯದ್ವಾ | ಅಸ್ಮನ್ಮತಿಭ್ಯೋಽಧಿಕಾನಿ ನರ್ಯಾಣಿ ನೈಭ್ಯೋ ಹಿತಾನಿ
ವಿಶ್ವಾ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೋಜನಾ ಭೋಗ್ಯಾನಿ ವಿದ್ವಾಂಸೋ ಜಾನಂತಃ ಸಂತ ಆ ತಕ್ಷತ | ಸಂಪಾದಯತ |
ಕಿಂಚ ದ್ಯುಮಂತಂ ದೀಪ್ತಿಮಂತಂ ಹಿರಣ್ಯಾದಿರೂಪಂ ನಾಜಂ ಬಲವಂತಂ ವೃಷಶುಷ್ಮಂ ಸೇಕ್ತ್ಸಾಣಾಂ
ಬಲವತಾಂ ಶೋಷಕಮುತ್ತಮಂ ರಯಿಂ ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ವಯೋಽನ್ಯಂ ಚಾ ತಕ್ಷತ ಹೇ ಋಭವಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ) | ಯೋಯಂ—ನೀವು | ಧಿಷಣಾಭ್ಯಃಸರಿ—ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಯ
ಘನತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಫಲರೂಪವಾದುದು | ನರ್ಯಾಣಿ—ಮಾನವರಿಗೆ ಹಿತಕರವಾದುದು | ವಿಶ್ವಾ—ಸಮಸ್ತ
ವಾದುದು ಅದ | ಭೋಜನಾ—ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನಾ | ವಿದ್ವಾಂಸಃ—ತೀಕ್ಷ್ಣವರಾಗಿ | ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ—ನಮಗೆ |
ಆ ತಕ್ಷತ—ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಡಿರಿ | ನಃ—ನಮಗೆ | ದ್ಯುಮಂತಂ—ಕಾಂತಿಯುತವಾದುದು | ನಾಜಂ—
ಶಕ್ತಿಯುತವಾದುದು | ವೃಷಶುಷ್ಮಂ—ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಶೋಷಿಸುವುದು | ಉತ್ತಮಂ—ಅತ್ಯುತ್ತಮ
ವಾದುದು ಅದ | ರಯಿಂ—ಧನವನ್ನಾ | ವಯಃ—ಅನ್ನವನ್ನಾ | ಆ (ತಕ್ಷತ)—ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಡಿರಿ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ನೀವು ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಯ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಫಲರೂಪವಾದುದೂ, ಮಾನವರಿಗೆ ಹಿತಕರವಾದುದೂ, ಸಮಸ್ತವಾದುದೂ ಆದ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವರಾಗಿ ನಮಗೆ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಡಿ. ಮತ್ತು ನಮಗೆ ಕಾಂತಿಯುತವಾದುದೂ, ಶಕ್ತಿಯುತವಾದುದೂ, ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಶೋಷಿಸುವುದೂ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದೂ ಆದ ಧನವನ್ನೂ ಅನ್ನವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಡಿ.

English Translation.

You are wise, (bestow) upon us, in requital of our praises, all enjoyments that are good for man, and fabricate for us, Ribhus, riches and food, resplendent, invigorating, overpowering (foes), and most excellent.

~*~

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಇಹ ಪ್ರಜಾಮಿಹ ರಯಿಂ ರರಾಣಿ ಇಹ ಶ್ರವೋ ವೀರವತ್ಕ್ಷತಾ ನಃ |

ಯೇನ ವಯಂ ಚಿತಯೇಮಾತ್ಯನ್ಯಾಂತಂ ವಾಜಂ ಚಿತ್ರನ್ಯುಭವೋ ದದಾ
ನಃ || ೯ ||

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಇಹ | ಪ್ರಜಾಂ | ಇಹ | ರಯಿಂ | ರರಾಣಿ | ಇಹ | ಶ್ರವಃ | ವೀರವತ್ | ತಕ್ಷತ | ನಃ |

ಯೇನ | ವಯಂ | ಚಿತಯೇಮ | ಅತಿ | ಅನ್ಯಾನ್ | ತಂ | ವಾಜಂ | ಚಿತ್ರಂ | ಋಭವಃ | ದದ | ನಃ || ೯ ||

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ನೋ ಅಸ್ಮಾಕಮಿಹ ಯಜ್ಞೇ ರರಾಣಾ ರಮಮಾಣಾಃ ಪ್ರಜಾಂ ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿರೂಪಾಂ ತಕ್ಷತ | ಸಂಪಾದಯತ | ಇಹೈವ ಯಜ್ಞೇ ರಯಿಂ ಚ ತಕ್ಷತ | ಇಹೈವ ಯಜ್ಞೇ ಶ್ರವೋ ಯಶೋ ವೀರವದ್ವೀ-
ರೈರ್ಭೃತ್ಯಾದಿಭಿರುಪೇತಂ ತಕ್ಷತ | ಕಿಂಚಿ ವಯಂ ಯೇನ ವಾಜೇನಾನ್ಯಾನಸ್ಮತ್ಸಮಾನತಿ ಚಿತಯೇಮ | ಅತಿಕ್ರಮ್ಯ ಜ್ಞಾಯೇಮಹಿ | ತಂ ಚಿತ್ರಂ ಚಾಯನೀಯಂ ವಾಜಮನ್ಸಂ ಹೇ ಋಭವೋ ನೋ ದದ | ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ದತ್ತ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ನಃ—ನಮಗೆ | ಇಹ—ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ | ರರಾಣಾಃ—ರಮಿಸ ತಕ್ಕ | ಪ್ರಜಾಂ—ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿರೂಪವಾದ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು | ತಕ್ಷತೆ—ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಡಿ | ಇಹ—ಇದೇ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ | ರಯಿಂ ಚಿ—ಧನವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿ | ಇಹ—ಇದೇ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ | ಶ್ರವಃ—ಯಶಸ್ಸನ್ನೂ | ವೀರವತ್—ಶಕ್ತಿಯುತರಾದ ಭೃತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ (ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಡಿ) | ವಯಿಂ—ಯಜಮಾನರಾದ ನಾವು (ನಮ್ಮನ್ನು) | ಯೇನ—ಯಾವ ಅನ್ನದಿಂದ | ಅನ್ಯಾನ್—ಶತ್ರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ | ಅತಿ ಚಿತಯೇಮು—ವಿಾರಿದ ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳವರೆಂದು ತಿಳಿಯುವೆವೋ | ತಂ—ಅಂತಹ | ಚಿತ್ರಂ—ಆಕರ್ಷಕವಾದ | ವಾಜಂ—ಅನ್ನವನ್ನು | ನಃ—ನಮಗೆ | ದದ—ಕೊಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ರಮಿಸತಕ್ಕ ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿರೂಪವಾದ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೂ, ಧನವನ್ನೂ, ಯಶಸ್ಸನ್ನೂ, ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಭೃತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಡಿ. ಯಜಮಾನರಾದ ನಾವು ಯಾವ ಅನ್ನ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಶತ್ರುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವೆವೆಂದು ತಿಳಿಯುವೆವೋ ಅಂತಹ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡಿ.

English Translation.

Gratified (by our worship), fabricate for us, on this occasion, progeny, wealth, and reputation, with numerous adherents : grant to us, Ribhus, abundant sustenance wherewith we may greatly excel others.

ಮೂವತ್ತೇಳನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉಪ ನೋ ವಾಜಾ ಇತ್ಯೆಷ್ಟಾರ್ಚಂ ಪಂಚಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಮಾರ್ಭವಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭಂ | ಪಂಚಮ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ಚ ತಸ್ಮೋನುಷ್ಟುಭಃ | ತಥಾ ಚಾನುಕ್ರಾಂತಂ | ಉಪ ನೋಽಷ್ಟಾ ಚತುರನುಷ್ಟುಬಂತಮಿತಿ || ವ್ಯೂಢೇ ದಶರಾತ್ರೇ ಷಷ್ಠೇಹನಿ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರ ಆದ್ಯಾಶ್ಚ ತಸ್ತ್ರಃ ಶಸ್ಯಾಃ | ಉಪ ನೋ ವಾಜಾ ಇತಿ ತ್ರಯೋದಶಾರ್ಭವಂ ಚತಸ್ರಶ್ಚ | ಅ. ೮-೮ | ಇತಿ ಹಿ ಸೂತ್ರೀತಂ ||

ಅನುವಾದವು—ಉಪ ನೋ ವಾಜಾಃ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು ; ಋಭುಗಳು ದೇವತೆಯು ; ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಛಂದಸ್ಸು, ಕೊನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಋಕ್ಕುಗಳು ಅನುಷ್ಟುಪ್‌ಛಂದಸ್ಸವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಉಪ ನೋಽಷ್ಟಾ ಚತುರನುಷ್ಟುಬಂತಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ವ್ಯೂಢೇಂಬ ದಶರಾತ್ರಯಾಗದಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ

ದಿವಸ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರ ಪಠನಮಾಡುವಾಗ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಋಕ್ಯುಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರುತಸೂತ್ರದ—ಉಪ ನೋ ವಾಜಾ ಇತಿ ತ್ರಯೋದಶಾರ್ಭವಂ ಚತಸ್ರಶ್ಚ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (೮-೮) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೩೭

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೪ || ಸೂಕ್ತ—೩೭ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ—೯, ೧೦ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಯಂಖ್ಯೆ—೮ ||

ಋಷಿ—ವಾಮದೇವಃ ||

ದೇವತಾ—ಋಭವಃ ||

ಭಂದಃ—೧-೪ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ | ೫-೮ ಅನುಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉಪ ನೋ ವಾಜಾ ಅಧ್ವರವ್ಯಭುಕ್ವಾ ದೇವಾ ಯಾತ ಪಥಿಭಿರ್ದೇವ

ಯಾನೈಃ |

ಯಥಾ ಯಜ್ಞಂ ಮನುಷೋ ವಿಕ್ವಾತಿ ಸು ದಧಿಧ್ವೇ ರಣ್ವಾಃ

ಸುದಿನೇಷ್ಟಹ್ನಾಂ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉಪ | ನಃ | ವಾಜಾಃ | ಅಧ್ವರಂ | ಋಭುಕ್ವಾಃ | ದೇವಾಃ | ಯಾತ | ಪಥಿಭಿಃ | ದೇವಯಾನೈಃ |

ಯಥಾ | ಯಜ್ಞಂ | ಮನುಷಃ | ವಿಕ್ವಾ | ಆಸು | ದಧಿಧ್ವೇ | ರಣ್ವಾಃ | ಸುದಿನೇಷು | ಅಹ್ನಾಂ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವಾಜಾ ಹೇ ಋಭುಕ್ವಾ ಋಭವೋ ಹೇ ದೇವಾ ನೋಧ್ವರಂ ಯಾಗಮುಪ ಯಾತ | ಉಪಗಚ್ಛತ | ದೇವಯಾನೈರ್ದೇವೈರ್ಗಂಧರ್ವೈಃ ಪಥಿಭಿರ್ಮಾರ್ಗೈಃ | ಯಥಾ ಯೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಮನುಷೋ ಮನೋಃ ಸಂಬಂಧಿನೀಷ್ವಾಸು ವಿಕ್ವು ಪ್ರಜಾಸು ಯಜಮಾನೇಷು ಮಧ್ಯೇ ಹೇ ರಣ್ವಾ ರಮಣೀಯಾ ಋಭವೋಹ್ನಾಂ ಸುದಿನೇಷು ಸುದಿನತ್ವನಿಮಿತ್ತೇಷು ಯಜ್ಞಮಸ್ಮದೀಯಂ ದಧಿಧ್ವೇ | ಧಾರಯಥ | ಯಥಾ ಯೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಯಜ್ಞಮಾಗತ್ಯ ಸುದಿನತ್ವಂ ಕುರುಥ ತಥಾ ಯಜ್ಞಮಾಯಾತೇತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ರಣ್ವಾಃ—ರಮಣೀಯವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವರೂ | ದೇವಾಃ—ದೇವತಾತ್ಮರೂ ಆದ | ವಾಜಾಃ—
ಎಲೈ ವಾಜರೇ | ಋಭುಷ್ಣಾಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ಯಥಾ—ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ | ಮನುಷ್ಯಃ—
ಮನುಷ್ಯನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ | ಆಸು ವಿಕ್ಷು—ಈ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ | ಅಹ್ನಾಂ—ಅಹಸ್ಸುಗಳ | ಸುದಿನೇಷು—
ಶೋಭನತ್ವ ಪಾಪಿಗಾಗಿ | ಯಜ್ಞಂ—ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞವನ್ನು | ದಧಿಧೇ—ಧರಿಸುತ್ತೀರೋ ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ |
ದೇವಯಾನ್ಯಃ—ದೇವತೆಗಳು ಸಂಚರಿಸುವ | ಪಥಿಭಿಃ—ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ | ನಃ—ನಮ್ಮ | ಅಧ್ವರಂ—
ಯಾಗಕ್ಕೆ | ಉಪ ಯಾತ—ದಯಮಾಡಿರಿ.

|| ಭಾಷಾರ್ಥ ||

ರಮಣೀಯವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವರೂ, ದೇವತಾತ್ಮರೂ ಆದ ಎಲೈ ವಾಜರೇ, ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಯಾವ
ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಈ ಪ್ರಜೆಗಳ ಎಲ್ಲಾ ಅಹಸ್ಸುಗಳೂ ಶೋಭನಾತ್ಮಕಗಳಾಗಿ ಆಗುವ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ
ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞವನ್ನು ನೀವು ಧರಿಸುವರೋ ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಸಂಚರಿಸುವ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ
ಯಾಗಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

Divine Vajas, Ribhus, come to our sacrifice by the path travelled
by the gods, inasmuch as you, gracious (Ribhus), have maintained
sacrifice amongst the people, (the progeny) of Manu, for (the sake of)
securing the prosperous course of days.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತೇ ವೋ ಹೃದೇ ಮನಸೇ ಸಂತು ಯಜ್ಞಾ ಜುಷ್ವಾಸೋ ಅದ್ಯ ಘೃತನಿರ್ಣಿ-
ಚೋ ಗುಃ |

ಪ್ರ ವಃ ಸುತಾಸೋ ಹರಯಂತ ಪೂರ್ಣಾಃ ಕೃತ್ವೇ ದಕ್ಷಾಯ ಹರ್ಷಯಂತ
ಪೀತಾಃ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತೇ | ವಃ | ಹೃದೇ | ಮನಸೇ | ಸಂತು | ಯಜ್ಞಾಃ | ಜುಷ್ವಾಸಃ | ಅದ್ಯ | ಘೃತನಿರ್ಣಿಜಃ | ಗುಃ |

ಪ್ರ | ವಃ | ಸುತಾಸಃ | ಹರಯಂತ | ಪೂರ್ಣಾಃ | ಕೃತ್ವೇ | ದಕ್ಷಾಯ | ಹರ್ಷಯಂತ | ಪೀತಾಃ || ೨ ||

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಅದ್ಯಾಸ್ತಿನ್ಯಾಗದಿನೇ ತ ಏತೇ ಯಜ್ಞಾ ಯಾಗಸಾಧನಾಃ ಸೋಮಾ ವೋ ಹೃದೇ ಹೃದಯಾಯ ಮನಸೇ ತತ್ಪ್ರೀಯತೇ ಸಂತು | ಭವಂತು | ಅದ್ಯಾಸ್ತಿನೋದಿನೇ ಜುಷ್ವಾಸಃ ಪರ್ಯಾಪ್ತಾಃ ಸೋಮಾ ಘೃತನಿರ್ಣಜೋ ಮಿಶ್ರಣದ್ರವ್ಯೇಣ ದೀಪ್ತರೂಪಾ ಗುಃ | ಗಚ್ಛಂತು ಯುಷ್ಮದ್ಧೃದಯಂ | ಸುತಾಸೋಽಭಿಷುತಾಃ ಸೋಮಾಶ್ವಮಸೇಷು ಪೂರ್ಣಾ ವೋ ಯುಷ್ಮದರ್ಥಂ ಪ್ರ ಹರಯಂತ | ಪ್ರಹ್ರಿಯಂತೇ | ಯದ್ವಾ | ಹರ್ಯತೇಃ ಕಾಂತಿಕರ್ಮಣ ಇದಂ ರೂಪಂ | ಸ್ತುತರ್ವೇಣ ವೋ ಯುಷ್ಮಾನ್ ಕಾಮಯಂತೇ | ಕೃತ್ವೇ ಕೃತನೇ ಕರ್ಮಣೇ ದಕ್ಷಯೋತಾಹಾಯ ಪೀತಾ ಹರ್ಷಯಂತ | ಹರ್ಷಯಂತು ||

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

(ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ) | ಅದ್ಯ—ಈ ಯಾಗಕಾಲದಲ್ಲಿ | ತೇ ಯಜ್ಞಾಃ—ಯಜ್ಞಸಾಧನಗಳಾದ ಈ ಸೋಮರಸಗಳು | ವಃ—ನಿಮ್ಮ | ಹೃದೇ—ಹೃದಯಕ್ಕೂ | ಮನಸೇ—ಮನಸ್ಸಿಗೂ | ಸಂತು—ತೃಪ್ತಿ ಕಾರಕಗಳಾಗಲಿ | ಜುಷ್ವಾಸಃ—ತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಸಾಕಾಗುವ ಸೋಮಗಳು | ಘೃತನಿರ್ಣಜಃ—ಘೃತದೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾ | ಗುಃ—ನಿಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿ | ಸುತಾಸಃ—ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋಮರಸಗಳು | ಪೂರ್ಣಾಃ—ಚಮಸಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು | ವಃ—ನಿಮಗಭಿಮುಖವಾಗಿ | ಪ್ರ ಹರಯಂತ—ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ | ಕೃತ್ವೇ—ನಮ್ಮ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ | ದಕ್ಷಾಯ—ಶಕ್ತಿವರ್ಧನಕ್ಕಾಗಿಯೂ | ಪೀತಾಃ—ಪಾನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋಮಗಳು | ಹರ್ಷಯಂತ—ನಿಮಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಈ ಯಾಗಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಸಾಧನಗಳಾದ ಈ ಸೋಮರಸಗಳು ನಿಮ್ಮ ಹೃದಯಕ್ಕೂ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ತೃಪ್ತಿ ಕಾರಕಗಳಾಗಲಿ. ತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಪರ್ಯಾಪ್ತಗಳಾದ ಸೋಮಗಳು ಘೃತಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾ ನಿಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿ. ಅಭಿಷುತವಾದ ಸೋಮಗಳು ಚಮಸಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ನಿಮಗಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ನಮ್ಮ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ, ಶಕ್ತಿವರ್ಧನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಪಾನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋಮಗಳು ನಿಮಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿ.

English Translation.

May these sacrifices be (acceptable) to you in heart and mind : may to-day the sufficient (juices) mixed with butter flow to you : the full libations are prepared for you : may they, when drank, animate you for glorious deeds.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತ್ರುದಾಯಂ ದೇವಹಿತಂ ಯಥಾ ವಃ ಸ್ತೋಮೋ ವಾಜಾ ಋಭುಕ್ಷಣೋ
ದದೇ ವಃ |

ಜುಹ್ವೇ ಮನುಷ್ಯದುಪರಾಸು ವಿಕ್ಷು ಯುಷ್ಮೇ ಸಚಾ ಬೃಹದ್ದಿವೇಷು
ಸೋಮಂ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತ್ರುದಾಯಂ | ದೇವಹಿತಂ | ಯಥಾ | ವಃ | ಸ್ತೋಮಃ | ವಾಜಾಃ | ಋಭುಕ್ಷಣಃ | ದದೇ | ವಃ |
ಜುಹ್ವೇ | ಮನುಷ್ಯತ್ | ಉಪರಾಸು | ವಿಕ್ಷು | ಯುಷ್ಮೇ ಇತಿ | ಸಚಾ | ಬೃಹತ್ ದಿವೇಷು | ಸೋಮಂ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ತ್ರುದಾಯಂ ತ್ರುದಯಂ ಸವನತ್ರಯಗಮನೋಪೇತಂ ದೇವಹಿತಂ ಸೋಮಾಖ್ಯಮನ್ನಂ
ದೇವೇಭ್ಯೋ ಹಿತಂ ದೇವೈರ್ವಾ ವಿಹಿತಂ | ತೃತೀಯಸವನಸ್ಥಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ತದ್ಯಥಾ ವೋ ಯುಷ್ಮಾ-
ನ್ನದೇ | ಧಾರಯತಿ | ಹೇ ವಾಜಾ ಹೇ ಋಭುಕ್ಷಣ ಋಭವೋ ಯಥಾ ಸ್ತೋಮಃ ಸ್ತೋತ್ರಂ ವೋ
ದದೇ | ಧಾರಯತಿ | ಉಪರಾಸು | ಉಪ ದೇವಯಜನಸಮೀಪೇ ರಮಂತ ಇತ್ಯುಪರಾಃ | ತಾಸು ವಿಕ್ಷು
ಪ್ರಜಾಸು ಬೃಹದ್ದಿವೇಷು ಪ್ರಭೂತದೀಪ್ತಿಷು ದೇವೇಷು ಮಧ್ಯೇ ಮನುಷ್ಯತ್ ಮನುರಿವ ಯುಷ್ಮೇ
ಯುಷ್ಮದರ್ಥಂ ಸಚಾ ಸಹಾನೇಕಗ್ರಹೇಷು ಪ್ರಸ್ಥಿತಂ ಜುಹ್ವೇ | ಜುಹೋಮಿ ಸೋಮಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಾಜಾಃ—ಎಲೈ ವಾಜರೇ | ಋಭುಕ್ಷಣಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ತ್ರುದಾಯಂ—ತೃತೀಯ
ಸವನದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾದುದು | ದೇವಹಿತಂ—(ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ) ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹಿತಕರವಾದುದು ಆದ ಸೋಮವು |
ಯಥಾ—ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ | ವಃ—ನಿಮ್ಮನ್ನು | ದದೇ—ಶಕ್ತಿಯುತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಧರಿಸುವುದೋ (ಮತ್ತು
ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ) | ಸ್ತೋಮಃ—ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವು | ವಃ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ಧರಿಸುವುದೋ
(ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ) | ಉಪರಾಸು—ದೇವಯಜನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ರಮಿಸುವ | ವಿಕ್ಷು—ಪ್ರಜೆಗಳ ನಡುವೆಯೂ |
ಬೃಹದ್ದಿವೇಷು—ಅಧಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ದೇವತೆಗಳ ನಡುವೆಯೂ | ಮನುಷ್ಯತ್—ಮನುವಿನಂತೆ |
ಯುಷ್ಮೇ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ | ಸೋಮಂ—ಸೋಮವನ್ನು | ಜುಹ್ವೇ—ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ.

|| ಭಾನಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ವಾಜರೇ, ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ತೃತೀಯಸವನದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾದುದೂ ಮತ್ತು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹಿತಕರವಾದುದೂ ಆದ ಸೋಮವು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಶಕ್ತಿಯುತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ನಿಮಗೆ ಅವಲಂಬನವಾಗಿರುವುದೋ ಮತ್ತು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಸೋತ್ರವು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಉತ್ಸಾಹಕಾರಕವಾಗಿರುವುದೋ ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಯಜನಸಮಾಪದಲ್ಲಿ ರಮಿಸುವ ದೇವಮಾನವಾದಿಗಳ ನಡುವೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ಮನುವಿನಂತೆ ನಿಮಗೆ ಸೋಮವನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ.

English Translation.

As the offering suited to the gods at the third (daily) sacrifice supports you, Vajas, Ribhukshans; as the praise (then recited supports you): therefore, like Manu, I offer you the Soma juice, along with the very radiant (deities) among the people assembled at the solemnity.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪೀವೋ^೧ಅಶ್ವಾಃ^೨ ಶುಚದ್ರಥಾ^೩ ಹಿ ಭೂತಾಯಃ^೪ಶಿಸ್ರಾ^೫ ವಾಜಿನಃ^೬ ಸುನಿಷ್ಕಾಃ^೭ |

ಇಂದ್ರಸ್ಯ^೮ ಸೂನೋ^೯ ಶವಸೋ^{೧೦} ನಸಾತೋ^{೧೧}ನು ವಶ್ವೇತ್ಯಗ್ರಿಯಂ^{೧೨} ಮದಾಯ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪೀವೋ^೧ಅಶ್ವಾಃ^೨ | ಶುಚಿತ್^೩ರಥಾಃ^೪ | ಹಿ | ಭೂತ | ಅಯಃ^೫ಶಿಸ್ರಾಃ^೬ | ವಾಜಿನಃ^೭ | ಸುನಿಷ್ಕಾಃ^೮ |

ಇಂದ್ರಸ್ಯ^೯ | ಸೂನೋ^{೧೦} ಇತಿ | ಶವಸಃ^{೧೧} | ನಸಾತಃ^{೧೨} | ಅನು | ವಃ | ಚೇತಿ | ಅಗ್ರಿಯಂ^{೧೩} | ಮದಾಯ || ೪ ||

|| ಸಾಯಂಜಾಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವಾಜಿನ ಋಭವಃ ಪೀವೋಅಶ್ವಾಃ | ಪೀವಾನೋ^೧ಶ್ವಾ ಯೇಷಾಂ ತೇ ತಾದೃಶಾಃ | ತಥಾ ಶುಚದ್ರಥಾ ದೀಪ್ತರಥಾ ಅಯಃಶಿಸ್ರಾಃ | ಶಿಸ್ರೇ ಹನೂ ನಾಸಿಕೇ ನಾ | ಅಯೋವತ್ಸಾರಭೂತಶಿಸ್ರಾಃ ಸುನಿಷ್ಕಾಃ ಶೋಭನಧನಾಶ್ಚ ಭೂತ | ಭವತ | ಹೇ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಸೂನೋ ಸೂನವಃ ಪುತ್ರವದ್ರಕ್ಷಣೀಯಾ ಹೇ ಶವಸೋ ನಸಾತೋ ಬಲಸ್ಯ ಪುತ್ರಾ ಬಲಿನೋ ವೋ ಯುಷ್ಮಭ್ಯಂ ಮದಾಯಾನು ಚೇತಿ | ಅನ್ವಜ್ಞಾಯಿ | ದೇವೇಷ್ವಗ್ರಿಯಮಗ್ರೇ ಭವಂ ತೃತೀಯಸವನಂ ||

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ವಾಜಿನಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ (ನೀವು) | ಪೀವೋಅಶ್ವಾಃ—ಪುಷ್ಟವಾದ ಅಶ್ವಗಳಿಂದ ವಹಿಸಲ್ಪಡುವವರೂ | ಶುಚಿದ್ರಘಾಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ರಥಸ್ಥರೂ | ಅಯಃಶಿಷ್ಪಾಃ—ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಪಾಲ ಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳವರೂ | ಸುನಿಷ್ಠಾಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಧನವುಳ್ಳವರೂ | ಭೂತ—ಆಗಿದ್ದೀರಿ | ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಸೂನೋ—ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪುತ್ರಸಮಾನರೂ | ಶವಸೋ ನಪಾತೇ—ಶಕ್ತಿಪುತ್ರರೂ ಆದ ಋಭುಗಳೇ | ವಃ—ನಿಮ್ಮ | ಮದಾಯ—ಹರ್ಷಕ್ಕಾಗಿ | ಅಗ್ರಿಯಂ—ಈ ತೃತೀಯಸವನವು | ಅನು ಚೇತಿ—ಸಂಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆ,

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, (ವಾಜಿಗಳೇ) ನೀವು ಪುಷ್ಟವಾದ ಅಶ್ವಗಳಿಂದ ವಹಿಸಲ್ಪಡುವವರೂ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ರಥಸ್ಥರೂ, ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಪಾಲಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳವರೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಧನವುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿದ್ದೀರಿ. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪುತ್ರರಂತಿರುವವರೂ, ಶಕ್ತಿಪುತ್ರರೂ ಆದ ಋಭುಗಳೇ, ನಿಮ್ಮ ಹರ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಈ ತೃತೀಯಸವನವು ಸಂಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆ.

English Translation.

Vajins, you are borne by stout horses mounted on a brilliant car, have jaws of iron, and are possessed of treasures: sons of Indra, grandsons of strength, this last sacrifice is for your exhilaration.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಋಭುಃ^೧ ಋಭುಃ^೨ ಕೋ^೩ ರಯಿಂ^೪ ವಾಜೀ^೫ ವಾಜಿನ್ತಮಂ^೬ ಯುಜಂ^೭ |

ಇಂದ್ರಸ್ವಂತಂ^೮ ಹವಾಮಹೇ^೯ ಸದಾಸಾತಮಮುತ್ಪಿನಂ^{೧೦} || ೫ ||

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಋಭುಂ | ಋಭುಕ್ಷಣಃ | ರಯಿಂ | ವಾಜೀ | ವಾಜಿನ್ತಮಂ | ಯುಜಂ |

ಇಂದ್ರಸ್ವಂತಂ | ಹವಾಮಹೇ | ಸದಾಸಾತಮಂ | ಅತ್ಪಿನಂ || ೫ ||

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಹೇ ಋಭುಕ್ಷಣ ಋಭವ ಋಭುಮುರುಭಾಸಮಾನಂ ರಯಿಂ ಧನರೂಪಂ | ತದ್ವೇತುಭೂತ-
ತ್ವಾತ್ ತಾಚ್ಛಬ್ದಂ | ವಾಜೀ ಸಂಗ್ರಾಮೇ ವಾಜಿನ್ತಮಮುತ್ಪಂತಬಲವಂತಂ ಯುಜಂ ಪರಸ್ಪರಯೋ-
ಗೋಪೇತಮಿಂದ್ರಸ್ವಂತಮಿಂದ್ರವಂತಮಿಂದ್ರಿಯವಂತಂ ಸದಾಸಾತಮಂ ಸರ್ವದಾ ದಾತೃತಮಮುತ್ಪಿನ-
ಮುತ್ಪವಂತಂ ಭವತಾಂ ಗಣಂ ಹವಾಮಹೇ | ಅಹ್ವಯಾಮಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಋಭುಕ್ಷಣಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ಋಭುಂ—ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದುದೂ | ರಯಿಂ—
ಸಂಪತ್ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದೂ | ನಾಜೇ—ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ | ನಾಜಂತಮಂ—ಅತ್ಯಂತಶಕ್ತಿಯುತವಾದುದೂ |
ಯುಜಂ—ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದೂ | ಇಂದ್ರಸ್ತಂತಂ—ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳದ್ದೂ | ಸದಾಸಾ-
ತಮಂ—ಸರ್ವದಾ ದಾನಮಾಡುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದೂ | ಅಶ್ವಿನಂ—ಅಶ್ವಯುಕ್ತವಾದುದೂ ಆದ ನಿಮ್ಮ ಸಂಘವನ್ನು |
ಹವಾಮಹೇ—ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದುದೂ, ಸಂಪತ್ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದೂ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ
ಶಕ್ತಿಯುತವಾದುದೂ, ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದೂ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಂಬಂಧವೂ, ಸರ್ವದಾ ದಾನಮಾಡುವ
ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದೂ, ಅಶ್ವಯುಕ್ತವಾದುದೂ ಆದ ನಿಮ್ಮ ಸಂಘವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ.

English Translation.

We invoke you, Ribhukshans, for splendid wealth, mutually co-
operating, most invorating in war, affecting the senses, ever munificent,
and comprehending horses.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸೇದ್ಯಭವೋ ಯಮವಥ ಯೂಯಮಿಂದ್ರತ್ವ ಮರ್ತ್ಯಂ |

ಸ ಧೀಭಿರಸ್ತು ಸನಿತಾ ಮೇಧಸಾತಾ ಸೋ ಅವತಾ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಃ | ಇತ್ | ಋಭವಃ | ಯಂ | ಅವಥ | ಯೂಯಂ | ಇಂದ್ರಃ | ಚ | ಮರ್ತ್ಯಂ |

ಸಃ | ಧೀಭಿಃ | ಅಸ್ತು | ಸನಿತಾ | ಮೇಧಸಾತಾ | ಸಃ | ಅವತಾ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಋಭವೋ ಯೂಯಮಿಂದ್ರತ್ವ ಯಂ ಮರ್ತ್ಯಮವಥ | ರಕ್ಷಥ | ಸೇತ್ಸ ಏವಾಸ್ತುಭವತು |
ನಾನ್ಯಃ ಶ್ರೇಷ್ಠೋ ಭವತ್ಪಿತೃರ್ಥಃ | ಸ ಏವ ಧೀಭಿಃ ಕರ್ಮಭಿಃ ಸನಿತಾ ಸಂಭಕ್ತಾ ಭವತು | ಮೇಧಸಾತಾ
ಮೇಧಸಾತಾ ಯಜ್ಞೇ ಸ ಏವಾರ್ವತಾರಣವತಾಶ್ವೇನ ಯುಕ್ತೋ ಭವತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಋಭವಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ಯೂಯಂ—ನೀವುಗಳೂ | ಇಂದ್ರಶ್ಚ—ಇಂದ್ರನೂ ಸೇರಿಕೊಂಡು |
ಯಂ ಮರ್ತ್ಯಂ—ಯಾವ ಮಾನವನನ್ನು | ಅವಥ—ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೀರೋ | ಸೇತ್—ಅದೇ ಮಾನವನು |
ಅಸ್ತು—ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರಲಿ | ಸಃ—ಅವನೇ | ಧೀಭಿಃ—ಉತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ | ಸನಿತಾ—
ಉದಾರವಾದ ದಾತೃವಾಗಿ ಆಗಲಿ | ಮೇಧಸಾತಾ—ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ | ಸಃ—ಅವನೇ | ಅರ್ವತಾ—ಉತ್ತಮವಾದ
ಅಶ್ವಯುಕ್ತನಾಗಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ನೀವೂ ಇಂದ್ರನೂ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಯಾವ ಮಾನವನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೀರೋ ಅದೇ
ಮಾನವನು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರಲಿ. ಅವನೇ ಉತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಉದಾರವಾದ ದಾತೃವಾಗಿರಲಿ.
ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅವನೇ ಉತ್ತಮವಾದ ಅಶ್ವಯುಕ್ತನಾಗಲಿ.

English Translation.

May the man whom you, Ribhus and Indra, favour, be ever liberal
by his acts, and possessed of a horse at the sacrifice.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯ ||

ವಿ ನೋ ವಾಜಾ ಋಭುಕ್ಷಣಃ ಪಥತ್ಚಿತನ ಯಷ್ಟವೇ |

ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ಸೂರಯಃ ಸ್ತುತಾ ವಿಶ್ವಾ ಆಶಾಸ್ತರೀಷಣಿ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಿ | ನಃ | ವಾಜಾಃ | ಋಭುಕ್ಷಣಃ | ಪಥಃ | ಚಿತನ | ಯಷ್ಟವೇ |

ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ | ಸೂರಯಃ | ಸ್ತುತಾಃ | ವಿಶ್ವಾಃ | ಆಶಾಃ | ತರೀಷಣಿ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವಾಜಾ ಹೇ ಋಭುಕ್ಷಣ ಋಭವೋ ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಪಥೋ ಮಾರ್ಗಾನ್ ಯಷ್ಟವೇ
ಯಷ್ಟಂ ಯಜ್ಞಮಾರ್ಗಾನ್ವಿ ಚಿತನ | ವಿಚೇತಯತ | ಪ್ರಜ್ಞಾಪಯತೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ಹೇ
ಸೂರಯೋ ಮೇಧಾವಿನೋ ಯೂಯಂ ಸ್ತುತಾಃ ಸಂತೋ ವಿಶ್ವಾ ಆಶಾಃ ಸರ್ವಾ ದಿಶಸ್ತರೀಷಣಿ
ತರೀತುಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ | ವಿಕರತೇತಿ ಶೇಷಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಾಜಾಃ—ಎಲೈ ವಾಜರೇ | ಋಭುಕ್ಷಣಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ ! ನಃ—ನಮಗೆ | ಯಜ್ಞವೇ—
ಯಜ್ಞಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ | ಪಥಃ—ಉತ್ತಮವಾದ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು | ವಿ ಚಿತನ—ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ |
ಸೂರಯಃ—ಮೇಧಾವಿಗಳಾದ ನೀವು | ಸ್ತುತಾಃ—ನಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತುತರಾಗಿ | ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ—ನಮಗೆ | ವಿಶ್ವಾ
ಅಶಾಃ—ಸಮಸ್ತದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ | ತರೀಷಣಿ—ದಾಟುವುದಕ್ಕೆ (ಶಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿರಿ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ವಾಜರೇ, ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಯಜ್ಞಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು
ತೋರಿಸಿಕೊಡಿರಿ. ಮೇಧಾವಿಗಳಾದ ನೀವು ನಮಗೆ ಸಮಸ್ತದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ದಾಟುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

Vajas, Ribhukshans, direct us in the way to sacrifice; for you, who
are intelligent, being glorified (by us), are able to traverse all the quarters
(of space).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತಂ ನೋ ವಾಜಾ ಋಭುಕ್ಷಣ ಇಂದ್ರ ನಾಸತ್ಯಾ ರಯಿಂ |

ಸಮಶ್ವಂ ಚರ್ಷಣಿಭ್ಯ ಆ ಪುರು ಶಸ್ತ ಮಘತ್ತಯೇ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತಂ | ನಃ | ವಾಜಾಃ | ಋಭುಕ್ಷಣಃ | ಇಂದ್ರ | ನಾಸತ್ಯಾ | ರಯಿಂ |

ಸಂ | ಅಶ್ವಂ | ಚರ್ಷಣಿಭ್ಯಃ | ಆ | ಪುರು | ಶಸ್ತ | ಮಘತ್ತಯೇ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅನಯಾ ಸ್ತುತಿಮುಪಸಂಹೃತ್ಯಾ ಭಿಮತಮಾಶಾಸ್ತೇ | ಹೇ ವಾಜಾ ಹೇ ಋಭುಕ್ಷಣ ಋಭವೋ
ಹೇ ಇಂದ್ರ ಹೇ ನಾಸತ್ಯಾಶ್ವಿನೌ ತೇ ಯೂಯಂ ನೋಽಸ್ಮಭ್ಯಂ ಚರ್ಷಣಿಭ್ಯೋ ಮನುಷ್ಯೇಭ್ಯಃ
ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಸ್ತಂ ಪುರು ಪ್ರಭೂತಂ ರಯಿಂ ಧನಮಶ್ವಂ ಚ ಪುರು ಪ್ರಭೂತಂ ಮಘತ್ತಯೇ ಧನದಾನಾಯ
ಸಮಾ ಶಸ್ತ | ಸಮ್ಯಗಾಶಾಸನಂ ಕುರುತ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ನಾಜಾಃ—ಎಲೈ ನಾಜರೇ | ಋಭುಕ್ಷಣಃ—ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ | ಇಂದ್ರೇ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ನಾಸತ್ಯಾಃ—ಎಲೈ ಅಸ್ತಿನೀ ದೇವತೆಗಳೇ | ಚರ್ಷಣಿಭ್ಯಃ—ಮಾನವರೂಪರೂ | ನಃ—ಸ್ತುತಿಕರ್ತರೂ ಆದ ನಮಗೆ | ತಂ—ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೂ | ಪುರು—ಪ್ರಭೂತವಾದುದೂ ಆದ | ರಯಿಂ—ಧನವನ್ನೂ | ಅಶ್ವಂ—ಅಶ್ವವನ್ನೂ | ಮಘತ್ತಯೇ—ಸಂಪದ್ವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ | ಸಂ ಆಶಸ್ತ—ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿರಿ.

ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ನಾಜರೇ, ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಎಲೈ ಅಸ್ತಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ಮಾನವರೂ ಸ್ತುತಿಕರ್ತರೂ ಆದ ನಮಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೂ, ಪ್ರಭೂತವಾದುದೂ ಆದ ಧನವನ್ನೂ, ಅಶ್ವವನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಸಂಪದ್ವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿರಿ (ಕೊಡಿರಿ).

English Translation.

Vajas, Ribhukshans, Indra, Nasatyas, command that ample wealth with horses be sent to men for their enrichment-

ಮೂವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

ಸೀರಿಕೆ.

ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಸೂಕ್ತಗಳಿಗೂ ದಧಿಕ್ರಾ ಎಂಬುದು ದೇವತೆಯು. ಭಾಷ್ಯಕಾರರಾದ ಸಾಯಣರು ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಶ್ವರೂಪದಿಂದಿರುವ ಅಗ್ನಿಯ ರೂಪವಿಶೇಷವೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವರು. ಯಾಸ್ಕರೂ ಸಹ ಈ ದೇವತೆಗೆ ಅಶ್ವರೂಪವಿರುವುದೆಂದೇ ಹೇಳಿ ಅದರಂತೆ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು—

ಅ ದಧಿಕ್ರಾಃ ಶವಸಾ ಪಂಚ ಕೃಷ್ಣೀಃ ಸ್ಲೂರ್ಯ ಇವ ಜ್ಯೋತಿಷಾಪಸ್ತತಾನ |

ಸಹಸ್ರಸಾಃ ಶತಸಾ ನಾಜ್ಯರ್ವಾ ಪೃಣಕ್ತು ಮಧ್ವಾ ಸಮಿಮಾ ವಚಾಂಸಿ ||

(ಮ. ಸಂ. ೪-೩೮-೧೦)

ಎಂಬ ಸೂಕ್ತದ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ—

ಅತನೋತಿ ದಧಿಕ್ರಾಃ ಶವಸಾ ಬಲೇನಾಪಃ ಸ್ಲೂರ್ಯ ಇವ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಪಂಚ ಮನುಷ್ಯಜಾ-

ತಾನಿ ಸಹಸ್ರಸಾಃ ಶತಸಾ ನಾಜೀ ವೇಜನವಾನರ್ವೇರಣವಾನ್ ಸಂಪೃಣಕ್ತು ನೋ ಮಧುನೋದಕೇನ ವಚನಾನೀಮಾನೀತಿ ||

(ನಿ. ೧೦-೩೧)

ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಎಂದರೆ—ಸೂರ್ಯನು ತನ್ನ ತೇಜಸ್ವಿನಿಂದ ಉದಕಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಸರ್ವತ್ರ ಹರಡುವಂತೆ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ದೇವಮಾನವಾದಿ ಐದುವಿಧವಾದ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೂ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಹರಡಿದ್ದಾನೆ. ಸಹಸ್ರಾರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿಯೂ- ನೂರಾರು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದಾನಮಾಡುವವನೂ, ವೇಗಯುಕ್ತನೂ, ಅಶ್ವರೂಪದಿಂದಿರುವವನೂ ಆದ ಈ ದೇವನು ನಮ್ಮ ಈ ಸ್ತುತಿವಚನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮಾಧುರ್ಯಯುಕ್ತವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿಕೊಡಲಿ ಎಂದು ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವು. ದಧಿಕ್ರಾಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದಧಾ ಕ್ರಾಮತಿ ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಸವಾರನನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸಂಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಅಶ್ವಕ್ಕೆ ದಧಿಕ್ರಾ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಎಂದು ಈ ಶಬ್ದದ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯು.

ದೇವತೆಗಳ ರಥವಾಹಕಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳಲ್ಲದೆ, ಕೆಲವು ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದುಂಟು. ಇಂತಹ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವುಳ್ಳ ಅಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ದಧಿಕ್ರಾ ಎಂಬುದು. ನಾಲ್ಕು ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ— ಋ. ಸಂ. ೪-೩೮, ೩೯, ೪೦; ೭-೪೪ ಗಳಲ್ಲಿ ದಧಿಕ್ರಾ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹನ್ನೆರಡು ಸಲಗಳಲ್ಲಿ ದಧಿಕ್ರಾವನ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹತ್ತು ಸಲ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಇತರ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ದಧಿಕ್ರಾ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಕುದುರೆಯ ಹೆಸರೆಂಬುದಕ್ಕೆ, ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಅಶ್ವನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿರುವುದೇ ಸಾಕ್ಷಿ (ನಿ ೧-೧೪). ಅದು ಬಹಳ ವೇಗಶಾಲಿ (೪-೩೮-೨, ೯; ೪-೩೯-೧); ಅನೇಕ ರಥಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮೊದನೆಯ ಅಶ್ವವಾಗಿದೆ (೭-೪೪-೪); ರಥಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ವಾಯುವೇಗದಿಂದ ಓಡುತ್ತದೆ (೪-೩೮-೩). ಅದರ ವೇಗವನ್ನು ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾರೆ (೪-೩೮-೯, ೩). ರಸ್ತೆಗಳ ತಿರುವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಧಾವಿಸುತ್ತದೆ (೪-೪೦-೪). ಇದಕ್ಕೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಅದು ಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ಇದೆ. ಮತ್ತು ಅದರ ಪಕ್ಷಗಳು ಒಂದು ಪಕ್ಷಿಯ ಅಥವಾ ಶ್ರೇನಪಕ್ಷಿಯ ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ (೪-೪೦-೨, ೩). ಮೇಲಿನಿಂದ ಬಂದು ಬೀಳುವ ಶ್ರೇನಪಕ್ಷಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದೆ. ಮತ್ತು ಶ್ರೇನವೆಂದೇ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ (೪-೩೮-೫, ೨). ೪-೪೦-೫ರಲ್ಲಿ, ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಹಂಸ, ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ವಸು, ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಆಸೀನನಾಗಿರುವ ಹೋತ್ಯ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ಆಸೀನನಾಗಿರುವ ಅತಿಥಿ—ಮೊದಲಾಗಿ ಆಗ್ನಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ, ಈ ಅಶ್ವವು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

ದಧಿಕ್ರನೂ ಒಬ್ಬ ವೀರ, ದಸ್ಯುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಜಯಶಾಲಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. (೪-೩೮-೧, ೨, ೩, ೭). ಸಹಸ್ರಾರು ಜನಗಳನ್ನೆದುರಿಸಿ ಯುದ್ಧಮಾಡುವಾಗ, ಶತ್ರುಗಳು ಅವನಿಗೆ ಹೆದರುತ್ತಾರೆ; ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆಯುತ್ತಾನೆ; ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾಪಂಗಡಗಳು ಅವನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ (೪-೩೮-೮, ೫, ೪). ಒಂದು ಹಾರವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು, ಧೂಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸುತ್ತಾ, ತನ್ನ ಹುಬ್ಬುಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಅದು ಉದುರುತ್ತದೆ. (೪-೩೮-೬, ೭). ಅದು ಎಲ್ಲಾ ಪಂಗಡಗಳಿಗೂ ಸೇರಿದೆ; ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಐದು ಪಂಗಡಗಳನ್ನೂ, ಸೂರ್ಯನು ತನ್ನ ತೇಜಸ್ವಿನಿಂದ ನೀರನ್ನಾವರಿಸುವಂತೆ, ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ (೪-೩೮-೨, ೧೦, ೪). ಜಯಶಾಲಿಯಾದ ಈ ಅಶ್ವವನ್ನು ಮಿತ್ರವರುಣರು ಪೂರುಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು (೪-೩೯-೨; ೪-೩೮-೧, ೨ಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ); ಮನುಷ್ಯನ ಅನುಗ್ರಹಾರ್ಥವಾಗಿ ಅವರು ದಧಿಕ್ರಾ ಎಂಬ ಅಶ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು.

ಅರುಣೋದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನ್ಯದ್ವೇಷನಮಾಡುವಾಗ, ದಧಿಕ್ರಾವನ್ ಎಂಬ ಅಶ್ವವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. (೭-೪೧-೬) ಉಷೋದೇವಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅವನೂ ಆಹೂತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (೪-೩೯-೧; ೪-೪೦-೧) ದಧಿಕ್ರಾವ-

ನಂತೆ ಯಜ್ಞಾಭಿಮುಖರಾಗಬೇಕೆಂದು ಉಷೋದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆ (೭-೪೧-೬). ನಿಯತವಾಗಿ ಉಷೋದೇವಿಯೊಡನೆ, ಅಷ್ಟೇ ಸಲ ಅಗ್ನಿಯೊಡನೆ ಮತ್ತು ಅತ್ತಿನೀದೇವತೆಗಳು, ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಕೆಲವು ಸಲವೂ ಸ್ತುತನಾಗಿದ್ದಾನೆ (೩-೨೦-೧, ೫; ೭-೯೪-೧ರಿಂದ ೪; ೧೦-೧೦೧-೧); ಆದರೆ ದಧಿಕ್ರಾವನಿಗೇ ಮೊದಲನೆಯ ಆಹ್ವಾನ (೭-೪೪-೧).

ಪದದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ, ಈ ಅಶ್ವದ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳು ಏನೂ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಪದದ ಉತ್ತರ ಭಾಗಕ್ಕೆ (ಕ್ರಾ) ಚದುರಿಸುವ ಎಂದರ್ಥವಾಗಬಹುದು; ಎಂದರೆ ದಧಿಯನ್ನು—ಸೂರ್ಯೋದಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಹಿಮವನ್ನು—ಚದುರಿಸುವವನು ಎಂದಾಗಬಹುದು. ಉದಿಸುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯನ ಮಂಡಲವೇ ದಧಿಕ್ರನಿರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ದಧಿಕ್ರನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದು ಉಷೋದೇವಿಯೊಡನೆ; ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ಅಶ್ವ ಅಥವಾ ಪಕ್ಷಿಯೆಂದು ಅನೇಕವೇಳೆ ಹೆಸರಿದೆ. ಮತ್ತು ಅವನು ಯೋಧನ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನೆಂದು ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಿಂದಲೂ, ದಧಿಕ್ರನು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವೇ ಇರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ದಧಿಕ್ರನು ಅಗ್ನಿಯ ರೂಪವಿಶೇಷವೆಂದೂ ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸಾಯಣರೂ ಇದನ್ನೇ ಅನುಮೋದಿಸಿದಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಇದು ದೇವತೆಯೇ ಅಲ್ಲ, ಒಂದು ಉತ್ತಮಾಶ್ವ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ದಧ್ಯಂಚ ಮತ್ತು ದಧಿಕ್ರ, ಈ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಸಾಮ್ಯವಿದೆ ಮತ್ತು ದಧ್ಯಂಚನಿಗೂ ಅಶ್ವ ಶಿರಸ್ಸಾದುದರಿಂದ, ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿಯೂ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಾಮ್ಯವಿರಬಹುದು.

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತೋ ಹಿ ನಾಮಿತಿ ದಶರ್ಚಂ ಸ್ವಂ ಸೂಕ್ತಂ | ನಾಮದೇವ ಋಷಿಃ | ತ್ರಿಷ್ಟಪ್ ಛಂದಃ | ದಧಿಕ್ರಾ ದೇವತಾ | ಅದ್ಯಾ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ | ಆತುನುಕ್ರಮಣಿಕಾ | ಉತೋ ಹಿ ದಶ ದಾಧಿಕ್ರಂ ಹಿ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯೇತಿ | ವಿನಿಯೋಗೋ ಲೈಂಗಿಕಃ ||

ಅನುವಾದವು—ಉತೋ ಹಿ ನಾಂ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ನಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ದಧಿಕ್ರಾ ದೇವತೆಯು; ತ್ರಿಷ್ಟಪ್ ಛಂದಸ್ಸು. ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ಕು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀದೇವತಾಕವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಉತೋ ಹಿ ದಶ ದಾಧಿಕ್ರಂ ಹಿ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಾ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ವಿನಿಯೋಗವು ಲೈಂಗಿಕವು.

ಸೂಕ್ತ—೩೮

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೪ || ಸೂಕ್ತ—೩೮ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ—೧೧, ೧೨ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೧೦ ||

|| ಋಷಿಃ—ನಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—೧. ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ | ೩-೧೦. ದಧಿಕ್ರಾಃ ||

|| ಛಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಟಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತೋ ಹಿ ನಾಂ ದಾತ್ರಾ ಸಂತಿ ಪೂರ್ವಾ ಯಾ ಪೂರುಭ್ಯಸ್ತ್ರಸದಸ್ಯುರ್ನಿ-
ತೋಶೇ |

ಕ್ಷೇತ್ರಸಾಂ ದದಧುರ್ವರಾಸಾಂ ಘನಂ ದಸ್ಯುಭ್ಯೋ ಅಭಿಭೂತಿಮುಗ್ರಂ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತೋ ಇತಿ | ಹಿ | ನಾಂ | ದಾತ್ರಾ | ಸಂತಿ | ಪೂರ್ವಾ | ಯಾ | ಪೂರುಭ್ಯಃ | ತ್ರಸದಸ್ಯುಃ | ನಿತೋಶೇ |
ಕ್ಷೇತ್ರಸಾಂ | ದದಧುಃ | ಉರ್ವರಾಸಾಂ | ಘನಂ | ದಸ್ಯುಭ್ಯಃ | ಅಭಿಭೂತಿಂ | ಉಗ್ರಂ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತೋ ಇತಿ ಪೂರಣಃ | ಅಸ್ಯಾ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯತ್ವಾದತ್ರ ತದ್ವಾಚಿಕಶಬ್ದಾಭಾವೇಽಪಿ ತೇ ಏವ
ಸಂಜೋದ್ಧವ್ಯೇ | ಹೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ ನಾಂ ಯುನಾಭ್ಯಾಂ ಸಕಾಶಾದ್ದಾತ್ರಾ ದಾನಕರ್ತ್ರಾ ಪೌರುಕು-
ಕ್ಷೇನ ತ್ರಸದಸ್ಯುನಾ ಲಬ್ಧಾನಿ ಪೂರ್ವಾ ಪೂರ್ವಾಣಿ ಪುರಾತನಾನಿ ಪೂರಕಾಣಿ ನಾ ಧನಾನಿ ಸಂತಿ | ಯಾ
ಯಾನಿ ಧನಾನಿ ಪೂರುಭ್ಯೋಽರ್ಥಿಭ್ಯೋ ಮನುಷ್ಯೇಭ್ಯಸ್ತ್ರಸದಸ್ಯಾ ರಾಜಾ ನಿತೋಶೇ | ನೃತೋಶತೆ |
ದತ್ತವಾನ್ | ಕ್ಷೇತ್ರಸಾಂ | ಕ್ಷೇತ್ರಾಣಿ ಸರ್ವಾ ಭೂಮಿಃ ಸನೋತೀತಿ ಕ್ಷೇತ್ರಸಾ ಅಶ್ವಃ | ತಂ ದದಧುಃ |
ತಥೋರ್ವರಾಸಾಂ | ಉರ್ವರಾ ಸರ್ವಸಸ್ಯಾಢ್ಯಾ ಭೂಃ | ತಾಂ ಸನೋತೀತ್ಯುರ್ವರಾಸಾಃ ಪುತ್ರಃ | ತಂ
ದದಧುಃ | ಘನಂ ಹನನಾರ್ಹಮಾಯುಧಂ ದಸ್ಯುಭ್ಯೋ ದಸ್ಯುನಾಂ ವಧಾರ್ಥಂ ಚ ದದಧುಃ | ಕೀದೃಶ-
ಮಾಯುಧಂ | ಅಭಿಭೂತಿಮಭಿಭವಿತಾರಮುಗ್ರಮುದ್ಗೂರ್ಣಬಲಂ | ಯದ್ವಾ | ಉತ್ತರಾರ್ಧಮೇಕಂ
ವಾಕ್ಯಂ | ದಾತವ್ಯಾನಿ ಧನಾನ್ಯುಕ್ತಲಕ್ಷಣಂ ಪುತ್ರಂ ಚ ದದಧುಃ | ದತ್ತವತ್ಯಾ ಸ್ಥಃ | ತಾನಿ ಮಹ್ಯಮಪಿ
ದದಾಥಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಎಲೈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೇ) | ನಾಂ—ನಿಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ | ದಾತ್ರಾ—ದಾನಿಯಾದ ತ್ರಸದಸ್ಯುವಿ-
ನಿಂದ ಲಬ್ಧವಾದ | ಪೂರ್ವಾ—ಅನೇಕವಿಧವಾದ ಧನಗಳು | ಸಂತಿ—ಇವೆ | ಯಾ—ಯಾವ ಅದೇ
ಧನಗಳನ್ನು | ಪೂರುಭ್ಯಃ—ಅನೇಕ ಅರ್ಥಿಗಳಿಗೆ | ತ್ರಸದಸ್ಯುಃ—ತ್ರಸದಸ್ಯುನಾಮಕನಾದ ರಾಜನು |
ನಿತೋಶೇ—ದಾನಮಾಡಿದನು (ನೀವು ಅವನಿಗೆ) | ಕ್ಷೇತ್ರಸಾಂ—ಅಶ್ವವನ್ನೂ | ಉರ್ವರಾಸಾಂ—ಪುತ್ರನನ್ನೂ |
ಅಭಿಭೂತಿಂ—ಶತ್ರುದರ್ಶಕವಾದುದೂ | ಉಗ್ರಂ—ಭಯಂಕರವಾದ ಬಲವುಳ್ಳದ್ದೂ | ಘನಂ—ವಧಸಾಧನ
ವಾದುದೂ ಅದ ಅಯುಧವನ್ನೂ | ದಸ್ಯುಭ್ಯಃ—ದಸ್ಯುಗಳ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ | ದದಧುಃ—ಕೊಟ್ಟದ್ದೀರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ದ್ರಾಪ್ಯವಾಪ್ಯಧಿವಿಗಳೇ, ನಿಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ದಾನಿಯಾದ ತ್ರಸದಸ್ಯುವೆಂಬ ರಾಜನು ಅನೇಕವಿಧವಾದ ಧನಗಳನ್ನು ಪಡೆದನು. ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ, ಅವನು ಅನೇಕ ಅರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿದನು. ನೀವು ಅವನಿಗೆ ಅಶ್ವವನ್ನೂ, ಪುತ್ರನನ್ನೂ, ಮತ್ತು ದಸ್ಯುಗಳ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಶತ್ರುಧರ್ಷಕವಾದುದೂ, ಭಯಂಕರವಾದ ಬಲವುಳ್ಳದ್ದೂ, ವಧಸಾಧನವಾದದ್ದೂ ಆದ ಆಯುಧವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೀರಿ. (ನಮಗೂ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ).

English Translation.

Trasadasyu has bestowed upon many the ancient (gifts) which were obtained by the liberal (prince) through your (favour, Heaven and Earth) you two have given a horse, a son, a weapon (for the destruction) of the Dasyus, fierce and foe-subduing.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ತ್ರಸದಸ್ಯುಃ—ತ್ರಸದಸ್ಯು ಎಂಬುವನು ಪೂರುಗಳೆಂಬ ಜನಾಂಗದ ರಾಜನಾದ ಪುರುಕುತ್ಸ ಎಂಬುವನ ಮಗನೆಂದು ಋಗ್ವೇದದ ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ—

ಪ್ರ ಪೌರುಕುತ್ಸಿಂ ತ್ರಸದಸ್ಯಮಾವಃ ಕ್ಷೇತ್ರಸಾತಾ ವೃತ್ರಹತ್ಯೇಷು ಪೂರುಂ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೧೯-೩)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ಇಂದ್ರನು ರಕ್ತಿಸಿದನೆಂಬ ವಿಷಯವೂ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇವನಿಗೆ ಇಂದ್ರನು ಸಹಾಯಮಾಡಿದ ವಿಷಯವು, ಋ. ಸಂ. ೧-೬೩-೭; ೮-೩೬-೭; ೮-೩೭-೭; ೮-೪೯-೧೦; ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೂಚಿತವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ. ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಇವನನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಕಾಪಾಡಿದ ವಿಷಯವು ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೨-೭; ೮-೮-೨೧ ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು—

ಅಸ್ಮಾಕಮತ್ರ ಪಿತರಸ್ತು ಅಸನ್ತಸ್ತು ಋಷಯೋ ದೌರ್ಗಹೇ ಬಧ್ಯಮಾನೇ |

ತ ಆಯಜಂತ ತ್ರಸದಸ್ಯಮಸ್ಯಾ ಇಂದ್ರಂ ನ ವೃತ್ರತುರಮರ್ಥದೇವಂ ||

ಪುರುಕುತ್ಸಾನೀ ಹಿ ವಾಮದಾಶದ್ಧವ್ಯೇಭಿರಿಂದ್ರಾವರುಣಾ ನಮೋಭಿಃ |

ಅಥಾ ರಾಜಾನಂ ತ್ರಸದಸ್ಯಮಸ್ಯಾ ವೃತ್ರಹಣಂ ದದಧುರರ್ಥದೇವಂ ||

(ಋ. ಸಂ. ೪-೪೨-೮, ೯)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ—ಪುರುಕುತ್ಸನು ಬಂಧಿತನಾದುದರಿಂದ ಆರಾಜಕವಾದ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಸಪ್ತಋಷಿಗಳು ಸಹ ಪಾಲಕರಾದರು. ಪುರುಕುತ್ಸನು ಬಂಧಿತನಾದಾಗ ಅದೇ ಋಷಿಗಳು ಇಂದ್ರಾವರುಣರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಪುರುಕುತ್ಸನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಪುರುಕುತ್ಸಾನೀ ಎಂಬುವಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಮಾನನಾದ ಶತ್ರುನಾಶಕನೂ, ದೇವತೆಗಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ತ್ರಸದಸ್ಯುವನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ,

ಪುರುಕುತ್ಸನ ಪತ್ನಿಯು ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದಲೂ ಪೂಜಿಸಿ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿದಳಲ್ಲವೇ ? ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ನೀವು ಅವಳಿಗೆ ಶತ್ರುನಾಶಕನೂ ದೇವತೆಗಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವವನೂ, ಪ್ರಭುವಾಗಲು ಅರ್ಹನೂ ಆದ ತ್ರಸದಸ್ಯುವೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೀರಿ ಎಂದು ಈ ಮಂಡಲದ್ರಷ್ಟೃವಾದ ವಾಮದೇವಋಷಿಯೇ ಹೇಳಿದಾನೆ. ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ ತ್ರಸದಸ್ಯುವೂ ಇವನ ತಂದೆ ಪುರುಕುತ್ಸನೂ ಸಹ ಗಿರಿಕ್ಷಿತ್ ಮತ್ತು ದುರ್ಗಹ ಎಂಬವರ ವಂಶಸ್ಥರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದುರ್ಗಹ, ಗಿರಿಕ್ಷಿತ್, ಪುರುಕುತ್ಸ, ತ್ರಸದಸ್ಯು ಎಂದು ಇವರ ಸಂತತಿಯ ಕ್ರಮವು. ತ್ರಸದಸ್ಯುವಿನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿ ಎಂಬುವನಿದ್ದನೆಂದು—

ಯೇಭಿಸ್ತೃಪ್ತಿಂ ವೃಷಣಾ ತ್ರಾಸದಸ್ಯವಂ ಮಹೇ ಪ್ಲತಾಯ ಜಿನ್ನಥಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೮-೨೨-೭)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇವನು ಪೂರುವಂಶದವನೆಂದು—

ಯದ್ವಾ ತೃಪ್ತಾ ಮಘವನ್ ದ್ರುಹ್ಯಾವಾ ಜನೇ ಯತ್ಪೂರೌ ಕಚ್ಚಿ ವೃಷ್ಣಂ |

(ಋ. ಸಂ. ೬-೪೬-೮)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದೆ. ತ್ರಸದಸ್ಯುವಿನ ತಂದೆಯಾದ ಪುರುಕುತ್ಸನೂ ಸುದಾಸನೆಂಬ ರಾಜನೂ ಸಮಕಾಲೀನರೆಂದೂ ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಶತ್ರುತ್ವವಿದ್ದು ಆಗಾಗ ಯುದ್ಧವಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದೂ,

ತ್ವಂ ಹ ತ್ಯದಿಂದ್ರ ಸಪ್ತ ಯುಧ್ಯನ್ ಪುರೋ ವಜ್ರಿನ್ ಪುರುಕುತ್ಸಾಯ ದರ್ಶಃ |

ಬರ್ಹಿರ್ನ ಯತ್ನದಾಸೇ ವೃಥಾ ವರ್ಗಂಹೋ ರಾಜನ್ಸರಿವಃ ಪೂರವೇ ಕಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೬೩-೭)

ಭಿನತ್ಪುರೋ ನವತಿಸಿಂದ್ರ ಪೂರವೇ ದಿವೋದಾಸಾಯ ಮಹಿ ದಾಶುಷೇ ನೃತೋ ವಜ್ರೇಣ ದಾಶುಷೇ ನೃತೋ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೩೦-೭)

ಎಂದು ಮೊದಲಾದ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಪಂಡಿತರು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತ್ರಸದಸ್ಯುವು ಪೂರು ಎಂಬ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ರಾಜನೆಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಈ ಪೂರು ಜನಾಂಗದವರು ಸರಸ್ವತೀ ನದಿಯ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದರೆಂದು ೭ ನೆಯ ಮಂಡಲದ ೯೫, ೯೬ ನೇ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿವರಣೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವುದು. ಈ ಪೂರು ಜನಾಂಗದವರೂ, ಕುರುಜನಾಂಗದವರೂ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿದರೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು ಎಕೆಂದರೆ—

ಕುರುಶ್ರವಣಮಾವೃಣಿ ರಾಜಾನಂ ತ್ರಾಸದಸ್ಯವಂ | ಮುಂಹಿಷ್ಕಂ ನಾಘತಾಮೃಷಿಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೩೩-೪)

ಎ.ಬ. ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಮಿತ್ರಾತಿಥಿಯ ಮಗನಾದ ಕುರುಶ್ರವಣನೆಂಬ ಕುರುವಂಶದ ರಾಜನು ತ್ರಸದಸ್ಯುವಿನ ವಂಶಸ್ಥನೆಂದು ವ್ಯಕ್ತಪಡುವುದು.

ಈ ಪುರುಕುತ್ಸನ ಮಗನಾದ ತ್ರಸದಸ್ಯುವೂ, ಪರ ಆಟ್ಟಾರ, ನೀತಿಹವ್ಯ ಶ್ರಾಯಸ, ಕಕ್ಷೇವಾನ್, ಟಿಶಿಜ ಎಂಬುವರೂ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಸಾವಿರಾರು ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದರೆಂದೂ ತೈ. ಸಂ. ೫-೬-೩-೩; ಪಂಚವಿಂಶ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ೧೫-೧೬; ಕಾಠಕಸಂಹಿತಾ ೧೨-೩ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆಗಳಿವೆ.

ಪುರುಕುತ್ಸನಾದ ಈ ತ್ರಸದಸ್ಯುವೆಂಬ ರಾಜನು ಋಷಿಯೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದಾನೆ. ಋ. ಸಂ. ೪ನೆಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ೪೨ ನೆಯ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ (೧೦ ಋಕ್ಕುಗಳು), ೫ ನೆಯ ಮಂಡಲದ ೨೭ ನೆಯ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ (೬ ಋಕ್ಕುಗಳು), ೯ ನೇ ಮಂಡಲದ ೧೧೦ ನೆಯ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ (೧೨ ಋಕ್ಕುಗಳೂ) ಒಟ್ಟು ೨೨ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಋಷಿಯಾಗಿದಾನೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತ ನಾಜಿನಂ ಪುರುನಿಷ್ಟಿಧ್ವಾನಂ ದಧಿಕ್ರಾಮು ದದಧುರ್ವಿಶ್ವಕೃಷ್ಣಿಂ |

ಋಜಿಸ್ಯಂ ಶ್ವೇನಂ ಪುಷಿತಪ್ಸುಮಾಶುಂ ಚರ್ಕ್ಕತ್ಯಮಯೋಃ ನೃಪತಿಂ ನ
ಶೂರಂ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತ | ನಾಜಿನಂ | ಪುರುನಿಷ್ಟಿಧ್ವಾನಂ | ದಧಿಕ್ರಾಂ | ಉಂ ಇತಿ | ದದಧುಃ | ವಿಶ್ವಕೃಷ್ಣಿಂ |

ಋಜಿಸ್ಯಂ | ಶ್ವೇನಂ | ಪುಷಿತಪ್ಸುಂ | ಆಶುಂ | ಚರ್ಕ್ಕತ್ಯಂ | ಅರ್ಯಃ | ನೃಪತಿಂ | ನ | ಶೂರಂ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತಾಪಿ ಚ ನಾಜಿನಂ ಗಮನವಂತಂ | ಅಶ್ವರೂಪಂ ನಾ ದೇವಂ ಅಗ್ನೇರಶ್ವರೂಪಸ್ಯೈವ ದಧಿಕ್ರಾಖ್ಯಾತ್ವಾತ್ | ಅಗ್ನೇಸ್ತದ್ರೂಪತ್ವಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಸಮಾಮ್ನಾತಂ | ತಾನಗ್ನಿರಶ್ವೋ ಭೂತ್ವಾಭ್ಯದ್ರವ ದಿತಿ | ಪುರುನಿಷ್ಟಿಧ್ವಾನಂ ಪುರುಣಾಂ ಬಹೂನಾಂ ಶತ್ರುಣಾಂ ನಿಷ್ಪೇದ್ಧಾರಂ ದಧಿಕ್ರಾಂ | ದಧದನ್ಯಂ ಧಾರಯನ್ ಕ್ರಾಮತೀತಿ ದಧಿಕ್ರಾಃ | ತಮೇತನ್ನಾಮಕಂ ದೇವಂ | ಉಃ ಪೂರಣಃ | ವಿಶ್ವಕೃಷ್ಣಿಂ | ವಿಶ್ವಾಃ ಕೃಷ್ಣಯೋ ರಕ್ಷಣೀಯಾಃ ಸೇವಕಾ ನಾ ಮನುಷ್ಯಾ ಯಸ್ಯ ತಂ | ಋಜಿಸ್ಯಂ | ಋಜ್ವಾಪ್ನೋತಿ ಗಚ್ಛತೀತ್ಯುಜಿಸ್ಯಃ | ತಂ ಶ್ವೇನಂ ಶಂಸನೀಯಗಮನಂ ಪುಷಿತಪ್ಸುಂ ದೀಪ್ತರೂಪಮಾಶುಂ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಶೀಘ್ರಗಮನಂ ನಾರ್ಯೋಽರೀಶ್ವಕೃತ್ಯಂ ಕರ್ತನಶೀಲಂ ಶೂರಂ ನೃಪತಿಂ ನ ರಾಜಾನಮಿವ ಸ್ಥಿತಂ ದೇವಂ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ ದದಧುಃ | ಧಾರಯತಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಎಲೈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿಗಳೇ, ನೀವು) | ವಾಜಿನಂ—ಅಶ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನೂ | ಪುರುನಿಷ್ಪಿಧ್ವಾನಂ—
ಅನೇಕ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವವನೂ | ವಿಶ್ವಕೃಷ್ಣಿಂ—ಸಕಲಪ್ರಜೆಗಳ ರಕ್ಷಕನೂ | ಋಜಿಪ್ಯಂ—
ನೇರವಾದ ಸಂಚಾರವುಳ್ಳವನೂ | ಶ್ಯೇನಂ—ಪ್ರಶಂಸಿತವಾದ ಗಮನವುಳ್ಳವನೂ | ಪ್ರುಷಿತಪ್ಸಂ—ಪ್ರಕಾಶ
ಮಾನವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವನೂ | ಆಶುಂ—ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಯೂ | ಶೂರಂ—ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ | ನೃಪತಿಂ
ನ—ರಾಜನಂತೆ | ಅರ್ಯಃ—ಶತ್ರುವಿನ (ಶಿರಸ್ಸನ್ನು) | ಚಿಕೃತ್ಯಂ—ಕತ್ತರಿಸುವವನೂ ಆದ | ದಧಿಕ್ರಾಂ—
ದಧಿಕ್ರಾನಾಮಕದೇವನನ್ನು | ದದಧುಃ—ಧರಿಸಿದ್ದೀರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿಗಳೇ, ನೀವು, ಅಶ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನೂ, ಅನೇಕಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವವನೂ,
ಸಕಲಪ್ರಜೆಗಳ ರಕ್ಷಕನೂ, ನೇರವಾದ ಸಂಚಾರವುಳ್ಳವನೂ, ಪ್ರಶಂಸಿತವಾದ ಗಮನವುಳ್ಳವನೂ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನ
ವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವನೂ, ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಯೂ, ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ರಾಜನಂತೆ ಶತ್ರುವಿನ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವವನೂ
ಆದ ದಧಿಕ್ರಾನಾಮಕದೇವನನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದೀರಿ.

English Translation.

And you two have given the swift Dadhikra, the repeller of many
(foes), the defender of all men, the straight-going, the gracefull-moving,
the destroyer of enemies like a heroic prince.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯಂ ಸೀಮನು ಪ್ರವತೇವ ದ್ರವಂತಂ ವಿಶ್ವಃ ಪೂರುರ್ಮುದತಿ ಹರ್ಷಮಾಣಃ |

ಪದ್ಧಿಗೃಧ್ಯಂತಂ ಮೇಧಯುಂ ನ ಶೂರಂ ರಥತುರಂ ನಾತಮಿವ ಧ್ರುಜಂತಂ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯಂ | ಸೀಂ | ಅನು | ಪ್ರವತಾಇವ | ದ್ರವಂತಂ | ವಿಶ್ವಃ | ಪೂರುಃ | ಮುದತಿ | ಹರ್ಷಮಾಣಃ |

ಪದ್ಧಿಗೃಃ | ಗೃಧ್ಯಂತಂ | ಮೇಧಯುಂ | ನ | ಶೂರಂ | ರಥತುರಂ | ನಾತಮಿವ | ಧ್ರುಜಂತಂ ||೩||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯಂ ದಧಿಕ್ರಾಂ ವಿಶ್ವಃ ಪೂರುಃ ಸರ್ವೋಽಪಿ ಮನುಷ್ಯೋ ಹರ್ಷಮಾಣೋ ಹೃಷ್ಯನ್
ಹರ್ಷಯನ್ವಾ ಮುದತಿ | ಸ್ತೌತಿ | ತಂ ದೇವಂ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ ದದಧುರಿತಿ ಸಂಬಂಧಃ | ಸ ದೇವೋ

ವಿಶೇಷ್ಯತೇ | ಸೀಂ ಸರ್ವತಃ ಪ್ರವತಾ ಪ್ರವಣವತಾ ನಿನ್ನೇನ ಮಾರ್ಗೇಣೋದಕಮಿವಾನುಕ್ರಮೇಣ
 ದ್ರವಂತಂ ಗಚ್ಛಂತಂ ಪೆಡ್ಭಿಃ ಪಾದೈರ್ಗೃಧ್ಯಂತಮಭಿಕಾಂಕ್ಷಂತಂ ದಿಶೋ ಲಂಘಿತುಂ | ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ |
 ಮೇಧಯುಂ ನ ಶೂರಂ | ಸಂಗ್ರಾಮೇಚ್ಛುಂ ಶೂರಮಿವ | ಯದ್ವಾ | ಯಜ್ಞಕ್ರಮಣೇಚ್ಛುಮಧ್ವರ್ಯಾ-
 ದಿಕಮಿವ | ರಥತುರಂ ರಥೇನ ಗಚ್ಛಂತಂ ನಾತಮಿವ ಧ್ರಜಂತಂ ಶೀಘ್ರಗಂ ನಾಯುಮಿವ | ಉಕ್ತ-
 ವಿಶೇಷವಿಶಿಷ್ಟಾನುದಕಶೂರವಾಯೋನೈಥಾ ಸರ್ವೋ ಜನಃ ಸ್ತೌತಿ ತಥಾ ಯಂ ದೇವಂ ಸ್ತೌತಿ ತಂ
 ದದಥುರಿತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

ಸೀಂ—ಸುತ್ತಲೂ | ಪ್ರವತೇವ—ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ | ದ್ರವಂತಂ—
 ಇಳಿದು ವೇಗವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವವನೂ | ಮೇಧಯುಂ—ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಡುವ | ಶೂರಂ ನ—ಶೂರನಂತೆ |
 ಪೆಡ್ಭಿಃ—ಪಾದಗಳಿಂದ | ಗೃಧ್ಯಂತಂ—ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸುವವನೂ | ರಥತುರಂ—ರಥದಲ್ಲಿ
 ಸಂಚರಿಸುವವನೂ | ನಾತಮಿವ—ವಾಯುವಿನಂತೆ | ಧ್ರಜಂತಂ—ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಯೂ ಆದ | ಯಂ—ಯಾವ
 ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯನ್ನು | ವಿಶ್ವಃ—ಸಮಸ್ತವಾದ | ಪೂರುಃ—ಮಾನವರೆಲ್ಲರೂ ಸಹ | ಹರ್ಷಮಾಣಃ—
 ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತಾ | ಮದತಿ—ಸ್ತುತಿಸುವರೋ (ಆ ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯನ್ನು ದ್ವಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಸುತ್ತಲೂ ಇಳಿದು ವೇಗವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವವನೂ,
 ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಡುವ ಶೂರನಂತೆ ತನ್ನ ಪಾದಗಳಿಂದಲೇ ಸಮಸ್ತ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಲಿಚ್ಛಿಸುವವನೂ,
 ವಾಯುವಿನಂತೆ ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಯೂ ಆದ ಯಾವ ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯನ್ನು ಸಮಸ್ತವಾದ ಮಾನವರೆಲ್ಲರೂ ಸಹ
 ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವರೋ ಆ ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯನ್ನು ದ್ವಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

English Translation.

Whom all men, rejoicing, praise, rushing everywhere, as if down
 a precipice, springing with his feet like a hero eager for war, drawing a
 car, and going as swift as the wind.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಚಃ ||

ಯಃ ಸ್ಮಾರುಂಧಾನೋ ಗಧ್ಯಾ ಸಮತ್ಸು ಸನುತರಶ್ಚರತಿ ಗೋಷು ಗಚ್ಛನ್ |

ಆವಿರ್ಯಜೀಕೋ ವಿದಧಾ ನಿಚಿಕ್ಯತ್ತಿರೋ ಅರತಿಂ ಪರ್ಯಾಪ ಆಯೋಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯಃ | ಸ್ಮ | ಅರುಂಧಾನಃ | ಗಧ್ಯಾ | ಸಮತ್ಸು | ಸನುತರಃ | ಚರತಿ | ಗೋಷು | ಗಚ್ಛನ್ |

ಅವಿಽಯುಜೀಕಃ | ವಿದಥಾ | ನಿಚಿಕ್ಯತ್ | ತಿರಃ | ಅರತಿಂ | ಪರಿ | ಅಪಃ | ಆಯೋಃ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯಃ ಸ್ಮ ಯಃ ಖಲು ದೇವೋ ಗಧ್ಯಾ ಗಧ್ಯಾನಿ | ಗಧ್ಯತಿರ್ಮಿಶ್ರೀಭಾವಕರ್ಮೇತಿ ನಿರುಕ್ತಂ | ೫-೧೫ |
 ಮಿಶ್ರಯಿತವ್ಯಾನಿ ಫಲಾನಿ ಸಮತ್ಸು ಸಂಗ್ರಾಮೇಷ್ವಾರುಂಧಾನಃ ಸರ್ವತೋ ನಿರೋಧಯನ್ ಸನುತರಃ
 ಸಂಭಕ್ತೃತರೋ ಗೋಷು ಸರ್ವಾಸು ದಿಷ್ಟು ಗೋಷು ವಾ ನಿಮಿತ್ತಭೂತೇಷು ಗಚ್ಛನ್ನಾವಿರ್ಯಜೀಕ
 ಅವಿಭೂತಸಾಧನ ಅವಿಭೂತಮುಷ್ಣೋ ವಾ ವಿದಥಾ ವಿದಥಾನಿ ಜ್ಞಾತವ್ಯಾನಿ ನಿಚಿಕ್ಯತ್ ಪಶ್ಯತಿ ಕರ್ಮೈ-
 ತತ್ | ಜಾನನ್ ಅರತಿಮರಮಣಂ ದುಃಖಮಭಿಗಂತಾರಮರಿಂ ವಾ ಪರಿ ಸರ್ವತಸ್ತಿರಶ್ಚರತಿ |
 ತಿರಸ್ಕರೋತಿ | ಕಸ್ಯಾರತಿಮಿತಿ | ಆಪೋ ವ್ಯಾಪ್ತಸ್ಯ ಸ್ತೋತುರಾಯೋರ್ಮನುಷ್ಯಸ್ಯ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯಃ ಸ್ಮ—ಯಾವ ಅದೇ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನು | ಸಮತ್ಸು—ಸಂಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ | ಗಧ್ಯಾ—ಒಟ್ಟಿಗೆ
 ಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು | ಅರುಂಧಾನಃ—ನಿರೋಧಿಸುತ್ತಲೂ | ಸನುತರಃ—ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಜಯ
 ವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಲೂ | ಗೋಷು—ಸಕಲದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ | ಗಚ್ಛನ್—ಸಂಚರಿಸುತ್ತಲೂ | ಅವಿರ್ಯ-
 ಜೀಕಃ—ಪ್ರಕಟವಾದ ವೀರ್ಯವುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ | ವಿದಥಾ—ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು |
 ನಿಚಿಕ್ಯತ್—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೂ | ಅಪಃ—ಸ್ತೋತ್ರವಾದ | ಆಯೋಃ—ಯಜಮಾನನ |
 ಅರತಿಂ—ಶತ್ರುವನ್ನು | ಪರಿ—ಸುತ್ತಲೂ | ತಿರಶ್ಚರತಿ—ತಿರಸ್ಕೃತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳಿಂದ ಅನುಗೃಹೀತನಾದ ಆದೇ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನು, ಸಂಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿ
 ರುವ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುತ್ತಲೂ, ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಜಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಲೂ, ಸಕಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ
 ಸಂಚರಿಸುತ್ತಲೂ ತನ್ನ ವೀರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಲೂ, ಅರಿಯಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯು-
 ತ್ತಲೂ, ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ಯಜಮಾನನ ಶತ್ರುವನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ತಿರಸ್ಕೃತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (ಸೋಲಿಸುತ್ತಾನೆ)

English Translation.

Who, opposing the mingled multitude in battles, rushes eager,
 passing through the regions, whose vigour is manifest, who, understanding
 what is to be known, puts to shame the adversary of the (pious) man.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತ ಸ್ತೈನಂ ವಸ್ತ್ರಮಧಿಂ ನ ತಾಯುಮನು ಕ್ರೋಶಂತಿ ಕ್ಷಿತಯೋ ಭರೇಷು |
ನೀಚಾಯಮಾನಂ ಜಸುರಿಂ ನ ಶೈನಂ ಶ್ರವಶ್ಚಾಚ್ಛಾ ಪಶುಮಚ್ಛ
ಯೂಥಂ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತ | ಸ್ತು | ಏನಂ | ವಸ್ತ್ರಮಧಿಂ | ನ | ತಾಯುಂ | ಅನು | ಕ್ರೋಶಂತಿ | ಕ್ಷಿತಯಃ | ಭರೇಷು |
ನೀಚಾ | ಅಯಮಾನಂ | ಜಸುರಿಂ | ನ | ಶೈನಂ | ಶ್ರವಃ | ಚ | ಅಚ್ಛ | ಪಶುಮತ್ | ಚ |
ಯೂಥಂ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತ ಸ್ತು ಅಪಿ ಖಲ್ವೇನಂ ದಧಿಕ್ರಾಂ ಭರೇಷು ಸಂಗ್ರಾಮೇಷು ವಸ್ತ್ರಮಧಿಂ ತಾಯುಂ ನ ವಸ್ತ್ರ-
ಮಾಧಿನಂ ತಸ್ಕರಮಿವ | ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕ್ಷಿತಯೋ ಮನುಷ್ಯಾ ಯಥಾನು ಕ್ರೋಶಂತಿ ತದ್ವದ್ವೈರಿಣೋಽ-
ನುಕ್ರೋಶಂತಿ | ಕಿಂಚ ನೀಚಾ ನೀಚೈರಯಮಾನಂ ಗಚ್ಛಂತಂ ಜಸುರಿಂ ನ ಶೈನಂ ಹುಧಿತಂ ಶೈನಂ
ಪಕ್ಷಿಣಮಿವ | ತಂ ಯಥಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪಕ್ಷಿಣಃ ಪಲಾಯಂತೇ ತದ್ವತ್ | ಶ್ರವೋಽನ್ಯಂ ಕೀರ್ತಿಂ ನಾ
ಪಶುಮದ್ಯೂಥಂ ಚಾಚ್ಛಾಭಿಲಪ್ತ್ಯ ಗಚ್ಛಂತಮೇನಮನುಕ್ರೋಶಂತೀತಿ ಸಂಬಂಧಃ | ಅಪಿ ಸ್ತೈನಂ
ವಸ್ತ್ರಮಧಿಮಿವ ವಸ್ತ್ರಮಾಧಿನಮಿತ್ಯಾದಿನಿರುಕ್ತಮತ್ರಾನುಸಂಧೇಯಂ | ನಿ. ೪-೨೪ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

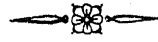
ವಸ್ತ್ರಮಧಿಂ—ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕದ್ದು ಓಡುತ್ತಿರುವ | ತಾಯುಂ ನ—ಕಳ್ಳನನ್ನು ನೋಡಿ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳು
ವಂತೆಯೂ | ನೀಚಾ—ತನ್ನ ಬೇಟೆಯಾದ ಸಣ್ಣಪಕ್ಷಿಯಮೇಲೆ | ಅಯಮಾನಂ—ಬೀಳುತ್ತಿರುವುದೂ |
ಜಸುರಿಂ—ಹಸಿದಿರುವುದೂ ಆದ | ಶೈನಂ ನ—ಗಿಡುಗನನ್ನು ನೋಡಿ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆಯೂ | ಶ್ರವಃ—
ಅನ್ನವನ್ನೂ | ಪಶುಮತ್—ಪಶ್ವಾತ್ಮಕವಾದ | ಯೂಥಂ—ಸಮೂಹವನ್ನೂ (ಪಶುಗಳ ಹಿಂಡನ್ನೂ) |
ಅಚ್ಛ—ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿ ಓಡುತ್ತಿರುವ | ಏನಂ—ಈ ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು | ಭರೇಷು—ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ |
ಕ್ಷಿತಯಃ—ಮಾನವರು | ಅನುಕ್ರೋಶಂತಿ—ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕದ್ದು ಓಡುತ್ತಿರುವ ಕಳ್ಳನನ್ನು ನೋಡಿ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆಯೂ, ಹಸಿದಿರುವ ಗಿಡುಗ
ಪಕ್ಷಿಯು ತನ್ನ ಬೇಟೆಯಾದ ಸಣ್ಣಪಕ್ಷಿಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವಾಗ ನೋಡಿ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆಯೂ ಸಹ
ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಪಶುಸಮೂಹದ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿಯೂ ಓಡುತ್ತಿರುವ ಈ ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ
ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವರು ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

Whom men call after in battles, as after a thief carrying off a garment, or as (after) a hungry hawk pouncing (upon his prey): they call after him, hastening to obtain food, or a herd of cattle.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತ ಸ್ತಾಸು ಪ್ರಥಮಃ ಸರಿಷ್ಯನ್ನಿ ವೇವೇತಿ ಶ್ರೇಣಿಭೀ ರಥಾನಾಂ ||
ಸ್ರಜಂ ಕೃಣ್ವಾನೋ ಜನ್ಯೋ ನ ಶುಭ್ವಾ ರೇಣುಂ ರೇರಿಹತ್ಕಿರಣಂ ದದಶ್ವಾನ್ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತ | ಸ್ತ | ಅಸು | ಪ್ರಥಮಃ | ಸರಿಷ್ಯನ್ | ನಿ | ವೇವೇತಿ | ಶ್ರೇಣಿಭಿಃ | ರಥಾನಾಂ |
ಸ್ರಜಂ | ಕೃಣ್ವಾನಃ | ಜನ್ಯಃ | ನ | ಶುಭ್ವಾ | ರೇಣುಂ | ರೇರಿಹತ್ | ಕಿರಣಂ | ದದಶ್ವಾನ್ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತ ಸ್ತ ಅಸಿ ಚ ಖಲ್ವಾಸ್ವಸುರಸೇನಾಸು ಸರಿಷ್ಯನ್ ಸರ್ತುಮಿಚ್ಛನ್ ಪ್ರಥಮಃ ಪ್ರತಮ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತನೋ ಮುಖ್ಯಃ ಸನ್ ರಥಾನಾಂ ಶ್ರೇಣಿಭೀ ರಾಜಿಭಿಯುಕ್ತಃ ಸನ್ ನಿ ವೇವೇತಿ | ನಿತರಾಂ ಗಚ್ಛತಿ | ಇತಸ್ತತೋ ಧಾವತಿ | ಕ ಇವೇತಿ | ಉಚ್ಯತೇ | ಸ್ರಜಂ | ಸೃಜ್ಯತ ಉತ್ಪಾದ್ಯತೇ ರೂಪಮನ-ಯೇತಿ ಸ್ರಗಲಂಕೃತಿಃ | ತಾಂ ಕೃಣ್ವಾನೋ ಜನ್ಯೋ ನ ಜನೇಭ್ಯೋ ಹಿತೋಽತ್ಯ ಇವ ಶುಭ್ವಾ | ಸುಷ್ಮ ಭವತೀತಿ ಶುಭ್ವಾ ಶೋಭಮಾನಃ | ಕಿರಣಮಾಸ್ಯಗತಂ ಖಲೀನಂ ದದಶ್ವಾನ್ ದಶನ್ ರೇಣುಂ ಸ್ವಸಾದ-ಘಾತಜನಿತಂ ರೇರಿಹತ್ | ಭೃಶಂ ಲೇಥಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | ಸ್ರಜಂ—ಹಾರವೇ ಮುಂತಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು | ಕೃಣ್ವಾನಃ—ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರು-ವುದೂ | ಶುಭ್ವಾ—ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವುದೂ | ಕಿರಣಂ—ಕಡಿವಾಣವನ್ನು | ದದಶ್ವಾನ್—ಕಡಿಯುತ್ತಿರು-ವುದೂ | ರೇಣುಂ—ಧೂಳನ್ನು | ರೇರಿಹತ್—ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತಿರುವುದೂ ಆದ | ಜನ್ಯೋ ನ—ಅಶ್ವದಂತೆ | ಅಸು—ಅಸುರಸೇನೆಗಳ ನಡುವೆ | ಸರಿಷ್ಯನ್—ಸಂಚರಿಸಲಿಚ್ಛಿಸುವವನೂ | ಪ್ರಥಮಃ—ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮುಖ್ಯನೂ ಆಗಿ | (ದಧಿಕ್ರಾ—ದಧಿಕ್ರಾದೇವನು) | ರಥಾನಾಂ—ರಥಗಳ | ಶ್ರೇಣಿಭಿಃ—ಸಾಲುಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದವನಾಗಿ | ನಿ ವೇವೇತಿ—ಸಕಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಹಾರವೇ ಮುಂತಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವುದೂ, ಕಡಿವಾಣವನ್ನು ಕಡಿಯುತ್ತಾ ಧೂಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತಿರುವುದೂ ಆದ ಜಾತ್ಯಶ್ವದಂತೆ ಅಸುರಸೇನೆಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಚರಿಸಲಿಚ್ಛಿಸುವವನೂ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಧಾನ ನಾಯಕನೂ ಆಗಿ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನು ರಥಗಳ ಶ್ರೇಣಿಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಸಕಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

And who, issuing forth the first in those encounters, rushes in various directions with rows of chariots ; like an elegant (courser), friendly to man decorated with a garland, raising the dust, and champing his bit.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಉತ ಸ್ಯ ವಾಜೀ ಸಹುರಿಯುತಾನಾ ಶುಶ್ರೂಷಮಾಣಸ್ತನ್ವಾ ಸಮರ್ಯೇ |
ತುರಂ ಯತೀಷು ತುರಯನ್ಮುಜಿಪ್ಯೋಽಧಿ ಭ್ರುವೋಃ ಕಿರತೇ ರೇಣು-
ವ್ಯಂಜನ್ || ೭ ||

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಉತ | ಸ್ಯಃ | ವಾಜೀ | ಸಹುರಿಃ | ಯುತನಾ | ಶುಶ್ರೂಷಮಾಣಃ | ತನ್ವಾ | ಸಮರ್ಯೇ |
ತುರಂ | ಯತೀಷು | ತುರಯನ್ | ಮುಜಿಪ್ಯಃ | ಅಧಿ | ಭ್ರುವೋಃ | ಕಿರತೇ | ರೇಣುಂ | ಮುಂಜನ್ ||

! ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಉತ ಅಪಿ ಚ ಸ್ಯ ಸ ಉಕ್ತಲಕ್ಷಣೋ ವಾಜೀ ವೇಜನವಾನ್ ಗಮನವಾನ್ ಸಮರ್ಯೇ ಸಮರಣೇ ಸಹುರಿಃ ಸಹನಶೀಲಃ ಶತ್ರುಣಾಮೃತಾನಾನ್ಮವಾಂಸ್ತನ್ವಾ ಸ್ವಾವಯೇನೇನ ಖುರಾದಿನಾ ಸ್ವತನುಂ ಶುಶ್ರೂಷಮಾಣಸ್ತುರಂ ಯತೀಷು ತ್ವರಗಾಮಿನೀಷ್ಯಸುರಸೇನಾಸು ತುರಯನ್ ತ್ವರಯನ್ ಮುಜಿಪ್ಯ ಮುಜುಗಾಮಿ ರೇಣುಂ ಧೂಲಿಮ್ಯಂಜನ್ವ ಸಾಧಯಂಸ್ತಮೇವ ರೇಣುಂ ಭ್ರುವೋರಧ್ಯುಪರಿ ಕಿರತೇ | ವಿಕ್ರಿಸತಿ ||

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಸ್ಯಃ—ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ | ವಾಜೀ—ಅಶ್ವವು | ಸಮರ್ಥೇ—ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ | ಸಹುರಿಃ—
ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ | ಋತಾನಾ—ಅನ್ನ ಯುಕ್ತವಾಗಿಯೂ | ತನ್ನಾ—ತನ್ನ
ಶರೀರದಿಂದ | ಶುಶ್ರೂಷಮಾಣಃ—ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುವುದಾಗಿಯೂ | ತುರಂ ಯತೀಷು—ವೇಗವಾಗಿ ಓಡಾಡುವ
ಶತ್ರುಸೇನೆಗಳ ನಡುವೆ | ತುರಯನ್—ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಲೂ | ಋಜಿಸ್ಯಃ—ಋಜುಗಮನವುಳ್ಳ
ದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತಲೂ | ರೇಣುಂ—ಮಾರ್ಗದ ಧೂಳಿಯಿಂದ | ಋಂಜನ್—ತನ್ನ ಮೈಯನ್ನು ತುಂಬಿ
ಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೂ (ಅದೇ ಧೂಳಿಯನ್ನು) | ಭ್ರುವೋಃ ಅಧಿ—ತನ್ನ ಹುಬ್ಬಿಗಿಂತಲೂ ಮೇಲಕ್ಕೆ | ಕಿರತೇ—
ಎರಚುತ್ತದೆ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಮೇಲೆ ವರ್ಣಿತವಾದ ಅಶ್ವವು, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಅನ್ನ
ಯುಕ್ತವಾಗಿಯೂ, ತನ್ನ ಶರೀರದಿಂದ ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುವುದಾಗಿಯೂ, ವೇಗವಾಗಿ ಓಡಾಡುವ ಶತ್ರುಸೇನೆಗಳ ನಡುವೆ
ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಸಂಚರಿಸುವುದಾಗಿಯೂ, ಋಜುಗಮನವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಇರುತ್ತಲೂ, ಮಾರ್ಗದ ಧೂಳಿಯಿಂದ ತನ್ನ
ಮೈಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೂ ಇದ್ದು ಅದೇ ಧೂಳಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಹುಬ್ಬಿಗಿಂತಲೂ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎರಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ

English Translation.

And that swift (horse) enduring in battle, bestowing food, and doing
service with his limbs, rushing swiftly upon the quick-moving (host of the
enemy), going straight onward, and tossing up the dust, throws it above
his brows.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಉತ ಸ್ತಾ ಸ್ಯ ತನ್ಯತೋರಿವ ದ್ಯೋಃ ಋಷಾಯತೋ ಅಭಿಯುಜೋಃ
ಭಯಂತೇ |

ಯದಾ ಸಹಸ್ರಮುಭಿ ಸೀಮಯೋಧೀದ್ಧವರ್ತುಃ ಸ್ಮಾ ಭವತಿ ಭೀಮಃ
ಋಂಜನ್ || ೮ ||

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಉತ | ಸ್ತಾ | ಅಸ್ಯ | ತನ್ಯತೋಃ ಇವ | ದ್ಯೋಃ | ಋಷಾಯತಃ | ಅಭಿಯುಜಃ | ಭಯಂತೇ |

ಯದಾ | ಸಹಸ್ರಂ | ಅಭಿ | ಸೀಂ | ಅಯೋಧೀತ್ | ದ್ಧವರ್ತುಃ | ಸ್ಮಾ | ಭವತಿ | ಭೀಮಃ | ಋಂಜನ್ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತ ಸ್ಮ ಅಸಿ ಚ ಖಲು ದ್ಯೋದೀಪ್ಯಮಾನಾತ್ತನ್ಯತೋಃ ಶಬ್ದಯಿತುರಶನೇರಿವ ಋಷಾಯ-
ತೋ ಹಿಂಸತೋಽಸ್ಯಾಸ್ತಾದ್ಧಿಕ್ರಾವಾಖ್ಯಾದ್ಧೇನಾದಭಿಯುಜೋಽಭಿಯೋಕ್ತಾರೋಽಸುರಾ ಭಯಂತೇ |
ಬಿಭ್ಯತಿ | ಕಿಂಚಾಯಂ ಯದಾ ಸೀಂ ಸರ್ವತಃ ಸಹಸ್ರಮಭ್ಯಯೋಧೀತ್ | ಸಂಪ್ರಹರೇತ್ | ತದಾ
ಖಂಜನ್ ಪ್ರಸಾಧಯನ್ನಾತ್ಮಾನಂ ಭೀನೋ ಭಯಹೇತುರ್ದುರ್ವರ್ತುರ್ದುರ್ವಾರಶ್ಚ ಭವತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | ದ್ಯೋಃ—ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವುದೂ | ತನ್ಯತೋಃ ಇವ—ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೂ
ಅದ ವಜ್ರಾಯುಧದಂತೆ | ಋಷಾಯತಃ—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುತ್ತಿರುವ | ಅಸ್ಯ—ಈ ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯಿಂದ |
ಅಭಿಯುಜಃ—ಇವನನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಸುರರು | ಭಯಂತೇ—ಭೀತಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ | ಯತಾ—
ಯಾವಾಗ | ಸೀಂ—ಸುತ್ತಲೂ | ಸಹಸ್ರಂ—ಸಹಸ್ರಾರು ಶತ್ರುಗಳು | ಅಭಿ ಅಯೋಧೀತ್—ಎದುರಿಸಿ
ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿರುವರೋ ಆಗ | ಖಂಜನ್—ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ | ಭೀಮಃ—
ಭಯಂಕರನಾಗಿಯೂ | ದುರ್ವರ್ತುಃ—ಅಪ್ರತಿಹತನಾಗಿಯೂ | ಭವತಿ—ಆಗುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮಕವಾದುದೂ, ಅರ್ಭಟದಿಂದ ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೂ ಅದ ವಜ್ರಾಯುಧದಂತೆ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು
ಹಿಂಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯಿಂದ ಇವನನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಅಸುರರು ಭೀತಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇವನ
ಸುತ್ತಲೂ ಸಹಸ್ರಾರು ಶತ್ರುಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಇವನನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಹ ಇವನು ತನ್ನ
ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ, ಭಯಂಕರನಾಗಿಯೂ, ಅಪ್ರತಿಹತನಾಗಿಯೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

And the adversaries of that foe-destroying steed, like (those) of the
brilliant thunderbolt, are alarmed; for when he contends, even against
thousands on every side, then, rousing (his spirit), he is fearful and
irresistible.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತ ಸ್ಮಾಸ್ಯ ಪನಯಂತಿ ಜನಾ ಜೂತಿಂ ಕೃಷ್ಣಿಪ್ರೋ ಅಭಿಭೂತಿನಾಶೋಃ |
ಉತ್ಯೈನಮಾಹುಃ ಸಮಿಥೇ ವಿಯಂತಃ ಪರಾ ದಧಿಕ್ರಾ ಅಸರತ್ಸಹಸ್ರೈಃ ||೯||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತ | ಸ್ತು | ಅಸ್ಯ | ಪನಯಂತಿ | ಜನಾಃ | ಜೂತಿಂ | ಕೃಷ್ಣಪ್ರಃ | ಅಭಿಭೂತಿಂ | ಅಶೋಃ |

ಉತ | ಏನಂ | ಆಹುಃ | ಸಂಘರ್ಷೇ | ವಿಯಂತಃ | ಪರಾ | ದಧಿಕ್ರಾಃ | ಅಸರತ್ | ಸಹಸ್ರೈಃ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತ ಸ್ತು ಅಪಿ ಚ ಖಲ್ವಸ್ಯ ದಧಿಕ್ರಾಸ್ತೋಽಭಿಭೂತಿಮಭಿಭವಿತ್ರೀಂ ಜೂತಿಂ ಪರಾಭಿಭೂತಿಂ
ಚೇತ್ಯುಭಯಂ ವಾ ಜನಾಃ ಪನಯಂತಿ | ಸ್ತುವಂತಿ | ಕೀದೃಶಸ್ಯಾಸ್ಯ | ಕೃಷ್ಣಪ್ರಃ | ಕೃಷ್ಣಯೋ
ಮನುಷ್ಯಾಃ | ತೇಷಾಂ ಪೂರಕಸ್ಯಾಶೋರ್ವ್ಯಾಪ್ತಸ್ಯ ವೇಗವತೋ ವಾ | ಉತಾಪಿ ಚೈನಂ ಸಮಿಥೇ
ಸಂಗ್ರಾಮೇ ವಿಯಂತೋ ವಿವಿಧಂ ಗಚ್ಛಂತೋ ಜನಾ ಅಯಂ ದಧಿಕ್ರಾ ದೇವಃ ಸಹಸ್ರೈರನುಚರೈಃ
ಪರಿವೃತಃ ಪರಾಸರದಿತಿ ಅಸ್ಮಾನ್ನಿಹಾಯಾನ್ಯಾನ್ ಹಂತುಂ ಗತ ಇತ್ಯಾಹುಃ | ಯದ್ವಾ | ಏನಮೇವ-
ಮಾಹುಃ | ವಿಯಂತಃ ಶತ್ರುವಃ ಪರಾ | ಭವಂತೀತಿ ಶೇಷಃ | ದಧಿಕ್ರಾಃ ಸಹಸ್ರೈರಸರತ್ | ಗಚ್ಛಂತೀತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಸವಾರ್ಥ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | ಕೃಷ್ಣಪ್ರಃ—ಮಾನವರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದೂ | ಅಶೋಃ—
ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದುದೂ ಆದ | ಅಸ್ಯ—ದಧಿಕ್ರೂಪದ ಈ ಅಶ್ವದ | ಅಭಿಭೂತಿಂ—ಶತ್ರುನಿರೋಧಕವಾದುದೂ |
ಜೂತಿಂ—ಜಯಾತ್ಮಕವಾದುದೂ ಆದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು | ಜನಾಃ—ಮಾನವರು | ಪನಯಂತಿ—ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ |
ಉತ—ಮತ್ತು | ಏನಂ—ಇದನ್ನು | ಸಮಿಥೇ—ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ | ವಿಯಂತಃ—ಅನುಸರಿಸಿ ಹೋಗುವ
ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಸಹ | ದಧಿಕ್ರಾಃ—ಈ ದಧಿಕ್ರೂಪದ ದೇವನು | ಸಹಸ್ರೈಃ—ಸಾವಿರಾರು ಅನುಚರ
ರೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು | ಪರಾ—ಶತ್ರುನಾಶಕ್ಕಾಗಿ | ಅಸರತ್—ಹೊರಟನು (ಎಂಬುದಾಗಿ) | ಆಹುಃ—
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಮಾನವರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದೂ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದುದೂ ಆದ ದಧಿಕ್ರೂಪದ ಈ ಅಶ್ವದ
ಶತ್ರುನಿರೋಧಕವಾದುದೂ, ಜಯಾತ್ಮಕವಾದುದೂ ಆದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾನವರು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಇದನ್ನು
ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ | ಅನುಸರಿಸಿ ಹೋಗುವ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಸಹ “ ಈ ದಧಿಕ್ರೂಪದ ದೇವನು ಸಾವಿರಾರು
ಅನುಚರರೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಶತ್ರುನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟನು ” ಎಂದು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವರು.

English Translation.

Men praise the overpowering rapidity of that fleet (steed), who is
the accomplisher (of the desires) of mankind, and, following him to

battle, they have said, Dadhikra with (his) thousands has gone forth against the foe.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆ ದಧಿಕ್ರಾಃ ಶವಸಾ ಪಂಚ ಕೃಷ್ಣೀಃ ಸೂರ್ಯಾನ ಜ್ಯೋತಿಷಾಪಸ್ತತಾನ |
ಸಹಸ್ರಸಾಃ ಶತಸಾ ನಾಜ್ಯರ್ವಾ ಪೃಣಕ್ತು ಮಧ್ವಾ ಸಮಿನಾ ವಚಾಂಸಿ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಆ | ದಧಿಕ್ರಾಃ | ಶವಸಾ | ಪಂಚ | ಕೃಷ್ಣೀಃ | ಸೂರ್ಯಾನ | ಜ್ಯೋತಿಷಾ | ಅಪಃ | ತತಾನ |
ಸಹಸ್ರಸಾಃ | ಶತಸಾಃ | ನಾಜೀ | ಅರ್ವಾ | ಪೃಣಕ್ತು | ಮಧ್ವಾ | ಸಂ | ಇಮಾ | ವಚಾಂಸಿ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಪವಿತ್ರೇಷ್ವಾನಾ ದಧಿಕ್ರಾ ಇತಿ ದಧಿಕ್ರಾವ್ಲೋ ಯಾಜ್ಯಾ | ತಥಾ ಚ ಸೂಕ್ರಿತಂ | ದಧಿಕ್ರಾವ್ಲೋ
ಅಕಾರಿಷಮಾ ದಧಿಕ್ರಾಃ ಶವಸಾ ಪಂಚ ಕೃಷ್ಣೀಃ | ಅ. ೨-೧೨ | ಇತಿ ||

ಯೋ ದಧಿಕ್ರಾ ದೇವಃ ಶವಸಾ ಬಲೇನ ಪಂಚ ಕೃಷ್ಣೀಃ ಪಂಚ ಜನಾನ್ ದೇವಮನುಷ್ಯಾಸುರ-
ರಕ್ಷಾಸಿತ್ಯಸಂಜ್ಞಾಕಾನ್ನಿಷಾದಪಂಚಮಾನ್ ಚತುರೋ ವರ್ಣಾನಾ ಸೂರ್ಯೋ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ತೇಜಸಾ
ಯಥಾ ಜಗದಾವೃಣೋತಿ ತದ್ವದಸ ಉದಕಾನ್ಯಾ ತತಾನ | ಅತನೋತಿ | ಸಹಸ್ರಸಾಃ ಶತಸಾಃ ಶತಾನಾಂ
ಸಹಸ್ರಾಣಾಂ ಚ ದಾತಾ ನಾಜೀ ವೇಜನವಾನರ್ವಾರಣಕುಶಲಃ ಸ ದೇವೋ ಮಧ್ವಾ ಮಧುನಾ
ಮಧುರೇಣ ಫಲೇನೇನೇಮಾನ್ಯುಕ್ತಾನಿ ಸ್ತುತಿವಚಾಂಸಿ ಸಂ ಪೃಣಕ್ತು | ಸಂಯೋಜಯತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸೂರ್ಯಃ—ಸೂರ್ಯನು | ಜ್ಯೋತಿಷಾ—ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ | ಅಪಃ ಇವ—ಉದಕಗಳನ್ನು
ಸರ್ವತ್ರ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಹರಡುವಂತೆ | ದಧಿಕ್ರಾಃ—ದಧಿಕ್ರಾ ದೇವನು | ಶವಸಾ—ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ | ಪಂಚ
ಕೃಷ್ಣೀಃ—ದೇವಮಾನವಾದಿ ಐದು ವಿಧವಾದ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೂ | ಆ ತತಾನ—ಆಯಾ ಪೂರ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ
ಹರಡಿದ್ದಾನೆ | ಸಹಸ್ರಸಾಃ—ಸಹಸ್ರಾರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿಯೂ | ಶತಸಾಃ—ನೂರಾರು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದಾನ
ಮಾಡುವವನೂ | ನಾಜೀ—ವೇಗಯುಕ್ತನೂ | ಅರ್ವಾ—ಅಶ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಈ ದೇವನು | ಇಮಾ
ವಚಾಂಸಿ—ನಮ್ಮ ಈ ಸ್ತುತಿವಚನಗಳನ್ನು | ಮಧ್ವಾ—ಮಾಧುರ್ಯಯುಕ್ತವಾದ ಫಲಗಳೊಡನೆ | ಸಂ
ಪೃಣಕ್ತು—ಸಂಯೋಜಿಸಲಿ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಸೂರ್ಯನು ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಉದಕಗಳನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಹರಡುವಂತೆ, ದಧಿಕ್ರಾದೇವನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ದೇವಮಾನವಾದಿ ಐದು ವಿಧವಾದ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೂ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಹರಡಿದ್ದಾನೆ. ಸಹಸ್ರಾರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ನೂರಾರು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದಾನಮಾಡುವವನೂ, ವೇಗಯುಕ್ತನೂ, ಅಶ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಈ ದೇವನು ನಮ್ಮ ಈ ಸ್ತುತಿವಚನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮಾಧುರ್ಯಯುಕ್ತವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಡಲಿ.

English Translation.

Dadhikra has spread abroad the five classes of beings by his strength as the sun (diffuses) the waters by his radiance may he, the giver of hundreds and thousands, associate these praises with agreeable (rewards).

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ದಧಿಕ್ರಾವ್ಲೋ ಅಕಾರಿಷಂ ಎಂಬ ಈ ಆರನೆಯ ಋಕ್ವನ್ನು ಪವಿತ್ರೇಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾಕ್ಯಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ಲೋಕಸೂತ್ರದ—ದಧಿಕ್ರಾವ್ಲೋ ಅಕಾರಿಷಮಾ ದಧಿಕ್ರಾಃ ಶವಸಾ ಪಂಚ ಕೃಷ್ಟೀಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೨-೧೨) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು. ಮತ್ತು ದಧಿದ್ರವ್ಯಭಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ಲೋಕಸೂತ್ರದ—ದಧಿಕ್ರಾವ್ಲೋ ಅಕಾರಿಷಮಿತ್ಯಾಗ್ನೀಧ್ರೀಯೇ ದಧಿದ್ರವ್ಯಾನ್ ಭಕ್ಷಯಂತಿ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೬-೧೨) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಮೂವತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಅಶುಂ ದಧಿಕ್ರಾಮಿತಿ ಷಡ್ಯಚಂ ಸಪ್ತಮಂ ಸೂಕ್ತಂ | ಅದಿತಃ ಪಂಚ ತ್ರಿಷ್ಟುಭಃ ಪಷ್ಠ್ಯನು-
ಷ್ಟುಪ್ | ಯಜಿರ್ವಾಮದೇವಃ | ಪೂರ್ವಸೂಕ್ತೇ ಹೀತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾದೇತದಸಿ ದಾಧಿಕ್ರಂ | ತಥಾ ಚಾನು-
ಕ್ರಾಂತಂ | ಅಶುಂ ಷಳಂತ್ಯಾನುಷ್ಟುಬಿತಿ | ಸೂಕ್ತವಿನಿಯೋಗೋ ಲೈಂಗಿಕಃ ||

ಅನುವಾದವು—ಅಶುಂ ದಧಿಕ್ರಾಂ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಆರು ಋಕ್ವುಗಳಿರುವುವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ದಧಿಕ್ರಾ ಎಂಬುದು ದೇವತೆಯು; ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ ಐದು ಋಕ್ವುಗಳು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಭಂದಸ್ಥವು; ಆರನೆಯ ಋಕ್ವು ಅನುಷ್ಟುಪ್‌ಭಂದಸ್ಥವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಅಶುಂ ಷಳಂತ್ಯಾನುಷ್ಟುಪ್ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ವಿನಿಯೋಗವು ಲೈಂಗಿಕವು.

ಸೂಕ್ತ—೩೯

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೪ || ಸೂಕ್ತ—೩೯ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ— ೧೩ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಪಂಖ್ಯೆ—೬ ||

|| ಋಷಿ—ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—ದಧಿಕ್ರಾಃ ||

[ಛಂದಃ—೧-೫ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ | ೬ ಅನುಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಶುಂ ದಧಿಕ್ರಾಂ ತಮು ನು ಸ್ತನಾಮ ದಿವಸ್ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಉತ ಚರ್ಕಿರಾಮ |

ಉಚ್ಛಂತೀರ್ಮಾಮಾಂ ಪೃತಿ ಸೂದಯಂತು ಅತಿ ವಿಶ್ವಾನಿ ದುರಿತಾನಿ ಪರ್ಷನ್ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಶುಂ | ದಧಿಕ್ರಾಂ | ತಂ | ಉಂ ಇತಿ | ನು | ಸ್ತನಾಮ | ದಿವಃ | ಸ್ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ | ಉತ | ಚರ್ಕಿರಾಮ |

ಉಚ್ಛಂತೀಃ | ಮಾಂ | ಉಷಸಃ | ಸೂದಯಂತು | ಅತಿ | ವಿಶ್ವಾನಿ | ದುರಿತಾನಿ | ಪರ್ಷನ್ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಶುಂ ಶೀಘ್ರಗಾಮಿನಂ ತಮು ತಮೇವ ದಧಿಕ್ರಾಂ ದೇವಂ ನು ಕ್ರಿಸ್ತಂ ಸ್ತನಾಮ | ಉತಾಪಿ ಚ ದಿವಃ ಸ್ಪೃಥಿವ್ಯಾಶ್ಚ ಸಕಾಶಾದಸ್ಯ ಘಾಸಂ ಚರ್ಕಿರಾಮ | ವಿಕ್ರಿಸಾಮ | ಉಚ್ಛಂತೀಸ್ತಮೋ ವಿನಾಸಯಂತೀರುಷಸೋ ಮಾಂ ಪೃತಿ ಸೂದಯಂತು | ರಕ್ಷಂತು ಫಲಾನಿ | ವಿಶ್ವಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ದುರಿತಾನ್ಯತಿ ಪರ್ಷನ್ | ಅತಿಪಾರಯಂತು | ಅನ್ಯದೇವತಾಕೇಷು ಮಂತ್ರೇಷ್ವನ್ಯದೇವತಾಸ್ತುತಿಸ್ತಾಸಾಂ ನಿಸಾತಭಾಕ್ತ್ವಾನ್ವ ವಿರುಧ್ಯತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಶುಂ—ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಯಾದ | ತಮು ದಧಿಕ್ರಾಂ—ದಧಿಕ್ರಾ ದೇವನನ್ನೇ | ನು—ಶೀಘ್ರವಾಗಿ | ಸ್ತನಾಮ—ಸ್ತುತಿಸೋಂ | ಉತ—ಮತ್ತು | ದಿವಃ—ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ | ಸ್ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ—ಸ್ಪೃಥಿವಿಯವರೆಗೆ | ಘಾಸಂ—(ಅಶ್ವರೂಪದ ಈ ದೇವನಿಗೆ) ಆಹಾರವನ್ನು (ಹುಲ್ಲನ್ನು) | ಚರ್ಕಿರಾಮ—ಹರಡೋಣ | ಉಚ್ಛಂತೀಃ—ತಮಸ್ಸನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವ | ಉಷಸಃ—ಉಷಸ್ಸುಗಳು | ಮಾಂ—ನನಗಾಗಿ | ಸೂದಯಂತು—ಉತ್ಪೃಷ್ಟವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ | ವಿಶ್ವಾನಿ—ಸಮಸ್ತವಾದ | ದುರಿತಾನಿ—ಪಾಪಗಳನ್ನಾ | ಅತಿ ಪರ್ಷನ್—ನಾಶಮಾಡಲಿ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಯಾದ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನನ್ನೇ ನಾವು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸೋಣ. ಮತ್ತು ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ ವೃಥಾವಿಯವರೆಗೂ, ಅಶ್ವರೂಪದ ಈ ದೇವನಿಗೆ ಹುಲ್ಲಿನ ರೂಪದ ಆಹಾರವನ್ನು ಹರಡೋಣ. ತಮೋನಾಶಕಗಳಾದ ಉಷಸ್ಸುಗಳು ನನಗಾಗಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ. ಮತ್ತು ಸಮಸ್ತವಾದ ಪಾಪಗಳನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಲಿ.

English Translation.

Verily we praise that swift Dadhikra and scatter (provender before him) from heaven and earth: may the gloom-dispelling dawns preserve for me (all good things), and bear me beyond all evils.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಮಹ ಶ್ಚರ್ಕಮ್ಯರ್ವತಃ ಕೃತುಪ್ರಾ ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ ಪುರುನಾರಸ್ಯ ವೃಷ್ಟಃ |
ಯಂ ಪೂರುಭ್ಯೋ ದೀದಿನಾಂಸಂ ನಾಗ್ನಿಂ ದದಧುಮಿತ್ರಾವರುಣಾ
ತತುರಿಂ || ೨ ||

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಮಹಃ | ಚರ್ಕಮಿ | ಆರ್ವತಃ | ಕೃತುಪ್ರಾಃ | ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ | ಪುರುನಾರಸ್ಯ | ವೃಷ್ಟಃ |
ಯಂ | ಪೂರುಭ್ಯಃ | ದೀದಿನಾಂಸಂ | ನ | ಅಗ್ನಿಂ | ದದಧುಃ | ಮಿತ್ರಾವರುಣಾ | ತತುರಿಂ || ೨ ||

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಕೃತುಪ್ರಾಃ ಕರ್ಮಣಾಂ ಪೂರಕೋದಂ ಮಹೋ ಮಹತೋರ್ವತೋರಣವತಃ ಪುರುನಾ-
ರಸ್ಯ ಬಹುಭಿರ್ವರಣೀಯಸ್ಯ ವೃಷ್ಟೋ ವರ್ಷಕಸ್ಯ ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ ಸ್ತುತಿಂ ಚರ್ಕಮಿ | ಆತ್ಯರ್ಥಂ
ಕರೋಮಿ | ಹೇ ಮಿತ್ರಾವರುಣಾ ಮಿತ್ರಾವರುಣಾ ಯುನಾಂ ತತುರಿಂ ತಾರಕಂ ಯಂ ದೀದಿನಾಂಸಂ
ನಾಗ್ನಿಂ ದೀಪ್ಯಮಾನಮಗ್ನಿ ಮಿವ ಸ್ಥಿತಂ ಪೂರುಭ್ಯೋ ಮನುಷ್ಯೇಭ್ಯಸ್ತೇಷಾಮುಪಕಾರಾಯ ದದಧುಃ |
ಧಾರಯಥಃ ||

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಮಿತ್ರಾವರುಣಾ—ಎಲೈ ಮಿತ್ರಾವರುಣರೇ | ತತುರಿಂ—ರಕ್ಷಕನಾದವನೂ | ಅಗ್ನಿಂ ನ—ಅಗ್ನಿಯಂತೆ |
ದೀದಿನಾಂಸಂ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನೂ ಆದ | ಯಂ—ಯಾವ ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯನ್ನು | ಪೂರುಭ್ಯಃ—ಅನೇಕ

ಮಾನವರ ಉಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ | ದದಧುಃ—ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟರೋ ಅಂತಹ | ಮಹಃ—ಮಹಾತ್ಮನೂ | ಅವತಃ—
ಚಲನಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನೂ | ಪುರುವಾರಸ್ಯ—ಅನೇಕರಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿತನೂ | ವೃಷ್ಟಃ—ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ ಆದ |
ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ—ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು | ಕ್ರತುಪ್ರಾಃ—ಕರ್ಮಪಾಲಕನಾದ ನಾನು | ಚರ್ಕಮಿ—
ನೆರವೇರಿಸುತ್ತೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಮಿತ್ರವರುಣರೇ, ರಕ್ಷಕನಾದವನೂ, ಅಗ್ನಿ ಯಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನೂ ಆದ ಯಾವ ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆ
ಯನ್ನು ಅನೇಕ ಮಾನವರ ಉಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟರೋ ಅಂತಹ ಮಹಾತ್ಮನೂ, ಚಲನಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನೂ,
ಅನೇಕರಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿತನೂ, ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ ಆದ ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಕರ್ಮಪಾಲಕನಾದ ನಾನು
ನೆರವೇರಿಸುತ್ತೇನೆ.

English Translation.

Fulfiller of religious rites, I reiterate the praise of the great
Dadhikra, the liberal, many-honoured showerer (of benefits,) whom Mitra
and Varuna gave for the good of many, the transporter (beyond calamity),
as brilliant as Agni.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯೋ ಅಶ್ವಸ್ಯ ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣೋ ಅಕಾರೀತ್ಸಮಿದ್ಧೇ ಅಗ್ನಾ ಉಷಸೋ
ವೃಷ್ಟಾಃ |

ಅನಾಗಸಂ ತಮದಿತಿಃ ಕೃಣೋತು ಸ ಮಿತ್ರೇಣ ವರುಣೇನಾ ಸಜೋಷಾಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯಃ | ಅಶ್ವಸ್ಯ | ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ | ಅಕಾರೀತ್ | ಸಮಿದ್ಧೇ | ಅಗ್ನಾ | ಉಷಸಃ | ವೃಷಾಃ |

ಅನಾಗಸಂ | ತಂ | ಅದಿತಿಃ | ಕೃಣೋತು | ಸಃ | ಮಿತ್ರೇಣ | ವರುಣೇನ | ಸಜೋಷಾಃ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯೋ ಯಜಮಾನೋಽಶ್ವಸ್ಯಾಶ್ವರೂಪಸ್ಯ ವ್ಯಾಪ್ತಸ್ಯ ನಾ ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ ಸ್ತುತಿಮುಷಸೋ
ವೃಷ್ಟಾ ಪ್ರಭಾತೇ ಸತ್ಯಗ್ನಾ ಸಮಿದ್ಧೇ ಸತ್ಯಕಾರೀತ್ | ಅಕಾರ್ಷೀತ್ | ಮಿತ್ರೇಣ ವರುಣೇನ
ಜಾಹೋರಾತ್ರಾಭಿಮಾನಿದೇವಾಭ್ಯಾಂ ಸಜೋಷಾಃ ಸಮಾನಪ್ರೀತಿರದಿತಿರಖಂಡನೀಯೋ ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಂ
ಯಜಮಾನಮನಾಗಸಂ ಕೃಣೋತು | ಕರೋತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯಃ—ಯಾವ ಯಜಮಾನನು | ಅಶ್ವಸ್ಯ—ವ್ಯಾಪಕವಾದುದೂ ಮತ್ತು ಅಶ್ವರೂಪವಾದುದೂ ಆದ |
ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ—ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು | ಉಷಸಃ ವ್ಯುಷ್ವಾ—ಉಷಸ್ಸಿನ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ |
ಅಗ್ನೌ ಸಮಿದ್ಧೇ—ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾದಾಗ | ಅಕಾರೀತ್—ನೆರವೇರಿಸುವನೋ (ಅಂತಹ) | ತಂ—
ಆ ಯಜಮಾನನನ್ನು | ಮಿತ್ರೇಣ—ಮಿತ್ರನೊಂದಿಗೂ | ವರುಣೇನ—ವರುಣನೊಂದಿಗೂ | ಸಜೋಷಾಃ—
ಸಮಾನಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನೂ | ಅದಿತಿಃ—ಅಖಂಡನೀಯನೂ ಆದ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನು | ಅನಾಗಸಂ—ಪಾಪರಹಿತ
ನನ್ನಾಗಿ | ಕೃಣೋತು—ಮಾಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ವ್ಯಾಪಕವಾದುದೂ, ಅಶ್ವರೂಪವಾದುದೂ ಆದ ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು
ಉಷಸ್ಸಿನ ಅವಿರ್ಭಾವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾದಾಗ ನೆರವೇರಿಸುವನೋ ಅಂತಹ ಯಜಮಾನನನ್ನು
ಮಿತ್ರನೊಂದಿಗೂ, ವರುಣನೊಂದಿಗೂ ಸಮಾನಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನೂ, ಅಖಂಡನೀಯನೂ ಆದ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನು
ಪಾಪರಹಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ.

English Translation.

May Aditi, consentient with Mitra and Varuna, render him free
from sin who has performed the worship of the steed Dadhikra, when the
fire has been kindled at the opening of the dawn.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ | ಇಷಃ | ಉರ್ಜಃ | ಮಹಃ | ಯತ್ | ಅನುನ್ಮಹಿ | ಮರುತಾಂ | ನಾಮು | ಭದ್ರಂ |

ಸ್ವಸ್ತಯೇ | ವರುಣಂ | ಮಿತ್ರಮಗ್ನಿಂ | ಹವಾಮಹ | ಇಂದ್ರಂ | ವಜ್ರಬಾಹುಂ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ | ಇಷಃ | ಉರ್ಜಃ | ಮಹಃ | ಯತ್ | ಅನುನ್ಮಹಿ | ಮರುತಾಂ | ನಾಮು | ಭದ್ರಂ |

ಸ್ವಸ್ತಯೇ | ವರುಣಂ | ಮಿತ್ರಂ | ಅಗ್ನಿಂ | ಹವಾಮಹೇ | ಇಂದ್ರಂ | ವಜ್ರಬಾಹುಂ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಷೋನ್ನ ಸಾಧಕಸ್ಯೋರ್ಜೋ ಬಲಸಾಧಕಸ್ಯ ಮಹೋ ಮಹತೋ ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣೋ ದೇವಸ್ಯ
ಮರುತಾಂ ಸ್ತೋತ್ಯಾಣಾಂ ಸ್ವಭೂತಂ ಭದ್ರಂ ಕಲ್ಯಾಣಂ ನಾಮ ನಾಮರೂಪಮಸ್ತಿ ಯತ್ತದಮನ್ಮಹಿ |
ಸ್ತುಮಃ | ಕಿಂಚಾತ್ರ ನಿಪಾತಭಾಜೋ ವರುಣಾದೀಂಶ್ಚ ಸ್ವಸ್ತಯೇ ಫೇಮಾಯ ಹವಾಮಹೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಷಃ—ಅನ್ನ ಸಾಧಕನೂ | ಉರ್ಜಃ—ಬಲಸಾಧಕನೂ | ಮಹಃ—ಮಹಾತ್ಮನೂ ಆದ
ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ—ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯ | ಮರುತಾಂ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ | ಭದ್ರಂ—ಕಲ್ಯಾಣಾತ್ಮಕವಾದ |
ನಾಮ—ನಾಮರೂಪಗಳು | ಯತ್—ಯಾವುದಿವೆಯೋ (ಅವನ್ನು) | ಅಮನ್ಮಹಿ—ನಾವು ಸ್ತುತಿಸೋಣ |
ವರುಣಂ—ವರುಣನನ್ನೂ | ಮಿತ್ರಂ—ಮಿತ್ರನನ್ನೂ | ಅಗ್ನಿಂ—ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ | ವಜ್ರಬಾಹುಂ—ವಜ್ರ
ಬಾಹುವಾದ | ಇಂದ್ರಂ—ಇಂದ್ರನನ್ನೂ | ಸ್ವಸ್ತಯೇ—ನಮ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ | ಹವಾಮಹೇ—ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ
ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅನ್ನ ಸಾಧಕನೂ, ಬಲಸಾಧಕನೂ, ಮಹಾತ್ಮನೂ ಆದ ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣಾತ್ಮಕ
ವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳು ಯಾವುದಿವೆಯೋ ಅದನ್ನು ನಾವು ಸ್ತುತಿಸೋಣ. ವರುಣನನ್ನೂ, ಮಿತ್ರನನ್ನೂ, ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ,
ವಜ್ರಬಾಹುವಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನೂ ಸಹ ನಮ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ.

English Translation.

Whilst we glorify the name of the great Dadhikra, the means of
sustenance and of strength, the prosperity of those who praise (him), let us
invoke (also) for our welfare Varuna, Mitra, Agni, and Indra, the bearer
of the thunderbolt.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಮಿವೇದುಭಯೇ ನಿ ಹ್ವಯಂತ ಉದೀರಾಣಾ ಯಜ್ಞಮುಪ-
ಪ್ರಯಂತಃ |

ದಧಿಕ್ರಾವು ಸೂದನಂ ಮರ್ತ್ಯಾಯ ದದಧುಮಿತ್ರಾವರುಣಾ ನೋ
ಅಶ್ವಂ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಇವ | ಇತ್ | ಉಭಯೇ | ನಿ | ಹ್ವಯಂತೇ | ಉತ್ ಈರಾಣಃ | ಯಜ್ಞಂ | ಉಪ್ರಪ್ರಯಂತಃ |
ದಧಿಕ್ರಾವು | ಉಂ ಇತಿ | ಸೂದನಂ | ಮರ್ತ್ಯಾಯ | ದದಧುಃ | ಮಿತ್ರಾವರುಣಾ | ನಃ | ಅಶ್ವಂ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರಮಿವೈನಂ ದಧಿಕ್ರಾಮುದೀರಾಣಾ ಯುದ್ಧಾಯೋದ್ಯೋಗ್ಯಂ ಕುರ್ವಂತೋ ಯಜ್ಞಮು-
ಪಪ್ರಯಂತೋ ಯಜ್ಞಮುಪಕ್ರಮ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಮಾನಾಶ್ಚೋಭಯೇ ವಿ ಹ್ವಯಂತೇ | ಆಹ್ವಯಂತಿ |
ಯಂ ಮರ್ತ್ಯಾಯ ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ ಸೂದನಂ ಪ್ರೇರಕಮಶ್ವಮಶ್ವರೂಪಂ ದಧಿಕ್ರಾಂ ದೇವಂ ಹೇ ಮಿತ್ರಾ-
ವರುಣಾ ನೋಽಸ್ಮಾಕಮರ್ಥಾಯ ದದಥುಃ | ಧಾರಯಥಃ | ತಂ ವಿಹ್ವಯಂತೇ | ಉಭಯ ಇತ್ಯತ್ರ
ಸ್ತೋತ್ರಶಂಸಿತೃಭೇದೇನ ವೋಭಯವಿಧತ್ಸಮವಗಂತವ್ಯಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಮಿತ್ರಾವರುಣಾ—ಎಲೈ ಮಿತ್ರಾವರುಣರೇ | ಮರ್ತ್ಯಾಯ—ಮಾನವನಿಗೆ | ಸೂದನಂ—ಪ್ರೇರಕನೂ |
ಅಶ್ವಂ—ಅಶ್ವರೂಪನೂ ಆದ | ದಧಿಕ್ರಾಂ—(ಯಾವ) ದಧಿಕ್ರಾದೇವನನ್ನು | ನಃ—ನಮ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ |
ದದಥುಃ—ಧರಿಸಿದ್ದೀರೋ (ಅಥವಾ ನಮಗೆ ಒದಗಿಸಿದ್ದೀರೋ) ಅಂತಹ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನನ್ನು | ಉದೀರಾಣಾಃ—
ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವವರೂ (ಹಾಗೆಯೇ) | ಯಜ್ಞಂ—ಯಜ್ಞ ನಿರ್ವಹಣಕ್ಕಾಗಿ | ಉಪ ಪಪ್ರಯಂತೇ—
ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವವರೂ | ಉಭಯೇ—ಈ ಎರಡು ಪ್ರಯತ್ನವುಳ್ಳವರೂ ಸಹ | ಇಂದ್ರಂ ಇವ—ಇಂದ್ರನನ್ನು
ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ | ವಿ ಹ್ವಯಂತೇ—ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಮಿತ್ರಾವರುಣರೇ, ಮಾನವನಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನೂ, ಅಶ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಯಾವ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನನ್ನು
ನಮ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ನೀವು ಧರಿಸಿದ್ದೀರೋ ಅಂತಹ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವವರೂ, ಯಜ್ಞ
ನಿರ್ವಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವವರೂ, ಈ ಎರಡು ಪ್ರಯತ್ನವುಳ್ಳವರೂ ಸಹ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಹೇಗೋ
ಹಾಗೆ ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

Those who are preparing for battle, those who are proceeding to
sacrifice, both invoke (Dadhikra) as if (he was) Indra : Mitra and Varuna
have given to us the horse Dadhikra as an encourager to man.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ದಧಿಕ್ರಾವ್ಲೋ ಅಕಾರಿಷಂ ಜಿಷ್ಣೋರಶ್ವಸ್ಯ ವಾಜಿನಃ |

ಸುರಭಿ ನೋ ಮುಖಾ ಕರತ್ರಣ ಆಯೂಂಷಿ ತಾರಿಷತ್ || ೬ ||

|| ಪದವಾಚಃ ||

ದಧಿಕ್ರವ್ಣಃ | ಅಕಾರಿಷಂ | ಜಿಷ್ಣೋಃ | ಅಶ್ವಸ್ಯ | ವಾಜಿನಃ |

ಸುರಭಿ | ನಃ | ಮುಖಾ | ಕರತ್ | ಪ್ರ | ನಃ | ಆಯೋಂಷಿ | ತಾರಿಷತ್ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ದಧಿಕ್ರವ್ಣೋ ಅಕಾರಿಷಮಿತಿ ಷಷ್ಠೀ ಪವಿತ್ರೇಷ್ಟಾ ಅನುವಾಕ್ಯಾ ಸೂತ್ರೀಕಂ ಚ | ದಧಿಕ್ರವ್ಣೋ
ಅಕಾರಿಷಮಾ ದಧಿಕ್ರಾಃ ಶವಸಾ ಪಂಚ ಕೃಷ್ಣೀಃ | ಅ. ೨-೧೨ | ಇತಿ || ದಧಿಕ್ರವ್ಣ ಭಕ್ಷಣೇಷ್ಯೇಷಾ |
ದಧಿಕ್ರವ್ಣೋ ಅಕಾರಿಷಮಿತ್ಯಾಗ್ನೀಧ್ರೀಯೇ ದಧಿಕ್ರವ್ಣಾನ್ ಭಕ್ಷಯಂತಿ | ಅ. ೬-೧೨ | ಇತಿ ಸೂತ್ರಿ-
ತತ್ವಾತ್ ||

ದಧಿಕ್ರವ್ಣೋ ದೇವಸ್ಯ ಸ್ತುತಿಮಕಾರಿಷಂ | ಕರನಾಣಿ | ಜಿಷ್ಣೋರ್ಜಯತೀಲಸ್ಯಾಶ್ವಸ್ಯ
ವ್ಯಾಪಕಸ್ಯ ವಾಜಿನೋ ವೇಗವತಃ | ಸ ದೇವೋ ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಮುಖಾ ಮುಖಾನಿ ಚಕ್ಷುರಾದೀಂದ್ರಿ-
ಯಾಣಿ ಸುರಭಿ ಸುರಭೀಣಿ ಕರತ್ | ಕರೋತು | ನೋಽಸ್ಮಭ್ಯಮಾಯೋಂಷಿ ಪ್ರತಾರಿಷತ್ | ಪ್ರವರ್ಧ-
ಯತು | ಪ್ರಪೂರ್ವಸ್ತಿರತಿವರ್ಧನಾರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಜಿಷ್ಣೋಃ—ಜಯತೀಲನೂ | ಅಶ್ವಸ್ಯ—ವ್ಯಾಪಕನೂ | ವಾಜಿನಃ—ವೇಗವಂತನೂ ಅದ |
ದಧಿಕ್ರವ್ಣಃ—ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು | ಅಕಾರಿಷಂ—ನಾನು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ | (ಆ ದೇವನು) ನಃ—
ನಮ್ಮ | ಮುಖಾ—ಮುಖಗಳನ್ನು (ಚಕ್ಷುರಾದೀಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು) | ಸುರಭಿ—ಸುಗಂಧಯುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ |
ಕರತ್—ಮಾಡಲಿ | ನಃ—ನಮ್ಮ | ಆಯೋಂಷಿ—ಆಯುಸ್ಸುಗಳನ್ನು | ಪ್ರ ತಾರಿಷತ್—ವೃದ್ಧಿಯಾಗು-
ವಂತೆ ಮಾಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಜಯತೀಲನೂ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೂ, ವೇಗವಂತನೂ ಅದ ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ನಾನು
ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಆ ದೇವನು ನಮ್ಮ ಮುಖಗಳನ್ನು ಸುಗಂಧಯುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲಿ. ನಮ್ಮ ಆಯುಸ್ಸುಗಳನ್ನು
ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲಿ.

English Translation.

I have celebrated the praise of Dadhikra, the rapid and victorious
steed : may he make our mouths fragrant, may he prolong our lives.

ನಲವತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣ ಇದಿತಿ ಪಂಚರ್ಚಮಷ್ಟಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ನಾಮದೇವಸ್ಯಾಷ್ಟಂ ದಾಧಿಕ್ರಂ | ಆದ್ಯಾ
ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಶಿಷ್ಟಾ ಜಗತ್ಯಃ | ಹಂಸಃ ಶುಚಿಷದಿತ್ಯೇಷಾ ಸೂರ್ಯದೇವತಾಕಾ | ತಥಾ ಚಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ |
ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ ಪಂಚ ಚತಸ್ತೋಽಂತ್ಯಾ ಜಗತ್ಸೋಽಂತ್ಯಾ ಸೌರೀತಿ | ಸೂಕ್ತವಿನ್ಯೋಗೋ
ಲೈಂಗಿಕಃ ||

ಅನುವಾದವು—ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣ ಇತ್ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.
ಇದರಲ್ಲಿ ಐದು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ನಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ದಧಿಕ್ರನು ದೇವತೆಯು; ಈ ಸೂಕ್ತದ
ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ಕು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಭಂದಸ್ತವು. ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳು ಜಗತೀಭಂದಸ್ತವು. ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹಂಸಃ
ಶುಚಿಷತ್ ಎಂಬ ಐದನೆಯ ಋಕ್ಕು ಸೂರ್ಯದೇವತಾಕವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ ಪಂಚ
ಚತಸ್ತೋಽಂತ್ಯಾ ಜಗತ್ಸೋಽಂತ್ಯಾ ಸೌರೀ ಇತಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಸೂಕ್ತವಿನ್ಯೋಗವು ಲೈಂಗಿಕವು.

ಸೂಕ್ತ—೪೦

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೪ || ಸೂಕ್ತ—೪೦ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ—೧೪ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೫ ||

|| ಋಷಿಃ—ನಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—೧-೪, ದಧಿಕ್ರಾ | ೫. ಸೂರ್ಯಃ ||

|| ಭಂದಃ—೧. ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ | ೨-೫. ಜಗತೀ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣ ಇದು ನು ಚರ್ಕಿರಾಮು ವಿಶ್ವಾ ಇನ್ಮಾಮುಷಸಃ ಸೂದಯಂತು |

ಅಪಾಮಗ್ನೀರುಷಸಃ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಬೃಹಸ್ಪತೇರಾಂಗಿರಸಸ್ಯ ಜಿಷ್ಣೋಃ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ | ಇತ್ | ಊಂ ಇತಿ | ನು | ಚರ್ಕಿರಾಮು | ವಿಶ್ವಾಃ | ಇತ್ | ಮಾಂ | ಉಷಸಃ | ಸೂದ-
ಯಂತು |

ಅಪಾಂ | ಅಗ್ನೀಃ | ಉಷಸಃ | ಸೂರ್ಯಸ್ಯ | ಬೃಹಸ್ಪತೇಃ | ಅಂಗಿರಸಸ್ಯ | ಜಿಷ್ಣೋಃ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣ ಇದು ಏತನ್ನಾಮಕಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯೈವ ಸ್ತುತಿಂ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಚರ್ಕಿರಾಮ | ಭೃಶಂ
ಕರನಾಮ | ಮಾಂ ವಿಶ್ವಾ ಇದುಷಸಃ ಸರ್ವಾ ಅಪಿ ತಾಃ ಸೂದಯಂತು | ಕರ್ಮಸು ಪ್ರೇರಯಂತು |
ಅಹಮಸ್ಯ ಬಾದಿದೇವತಾನಾಂ ಸ್ತುತಿಂ ಕರನಾಜೇತಿ ಶೇಷಃ | ತಾಸಾಮಪಿ ನಿವಾತಭಾಕ್ತಾತ್
ಸ್ತುತಿರವಿರುದ್ಧಾ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣ ಇದು—ದಧಿಕ್ರಾ ದೇವತೆಯ ಸ್ತುತಿಯನ್ನೇ | ನು—ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ | ಚರ್ಕಿರಾಮ—
ಪಠಿಸೋಣ | ವಿಶ್ವಾ ಇತ್—ಸಮಸ್ತವಾದ | ಉಷಸಃ—ಉಷಸ್ಸುಗಳೂ ಸಹ | ಮಾಂ—ನನ್ನನ್ನು |
ಸೂದಯಂತು—(ಕರ್ಮಕ್ಕೆ) ಪ್ರೇರಿಸಲಿ | ಅಪಾಂ—ಉದಕಗಳ | ಅಗ್ನೇಃ—ಅಗ್ನಿಯ | ಉಷಸಃ—
ಉಷಸ್ಸಿನ | ಸೂರ್ಯಸ್ಯ—ಸೂರ್ಯನ | ಬೃಹಸ್ಪತೇಃ—ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ | ಅಂಗಿರಸಸ್ಯ—ಅಂಗಿರಸ್ಸಿನ ಪುತ್ರನಾದ |
ಜಿಷ್ಣೋಃ—ಜಿಷ್ಣುವಿನ (ಇವರೆಲ್ಲರ ಸ್ತುತಿಯನ್ನೂ ಪಠಿಸೋಣ.)

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ನಾವು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಧಿಕ್ರಾ ದೇವತೆಯ ಸ್ತುತಿಯನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪಠಿಸೋಣ. ಸಕಲವಾದ ಉಷಸ್ಸು
ಗಳೂ ನನ್ನನ್ನು ಈ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಿಸಲಿ. ಹೀಗೆಯೇ ನಾವು ಉದಕಗಳ, ಅಗ್ನಿಯ, ಉಷಸ್ಸಿನ, ಸೂರ್ಯನ, ಬೃಹಸ್ಪ
ತಿಯ ಮತ್ತು ಅಂಗಿರಸ್ಸಿನ ಪುತ್ರನಾದ ಜಿಷ್ಣುವಿನ (ಇವರೆಲ್ಲರ) ಸ್ತುತಿಯನ್ನೂ ಪಠಿಸೋಣ.

English Translation.

May we repeatedly recite (the praise) of Dadhikravan; may all
rising dawns excite me (to the adoration) of the waters, of Agni of Ushas,
of Surya, of Brihaspati, and of Jishnu, the son of Angiras.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸತ್ವಾ ಭರಿಷೋ ಗವಿಷೋ ದುವನ್ಯಸಚ್ಚ್ರವಸ್ಯಾದಿಷ ಉಷಸಸ್ತುರಣ್ಯಸತ್ |
ಸತ್ಯೋ ದ್ರವೋ ದ್ರವರಃ ಪತಂಗರೋ ದಧಿಕ್ರಾವೇಷಮೂರ್ಜಂ ಸ್ವರ್ಜ-
ನತ್ || ೨ ||

|| ಪದಸಾತಃ ||

ಸತ್ವಾ | ಭರಿಷಃ | ಗೋಽಇಷಃ | ದುವನ್ಯಸತ್ | ಶ್ರವಸ್ಯಾತ್ | ಇಷಃ | ಉಷಸಃ | ತುರಣ್ಯಸತ್ |
ಸತ್ಯಃ | ದ್ರವಃ | ದ್ರವರಃ | ಪತಂಗರಃ | ದಧಿಕ್ರಾವಾ | ಇಷಂ | ಉರ್ಜಂ | ಸ್ವಃ | ಜನತ್ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸತ್ವಾ ಗಂತಾ ಭರಿಷೋ ಭರಣಕುಶಲೋ ಗವಿಷೋ ಗವಾಂ ಪ್ರೇರಕ ಏಷ್ವಾ ವಾ ದುವನ್ಯಸತ್ |
ದುವಃ ಪರಿಚರಣಮಿಚ್ಛಂತೋ ದುವನ್ಯಃ | ತೇಷು ಸೀದತೀತಿ ದುವನ್ಯಸತ್ | ಇಷ ಇಷ್ಯಮಾಣಾಯಾ
ಉಷಸಃ ಸಂಬಂಧಿನಿ ಕಾಲ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯದ್ವಾ | ಇಷ ಏಷ್ವಾ ಏಷಜೇಯೋ ವಾ | ಶ್ರವಸ್ಯಾತ್ |
ಶ್ರವಸ್ಯೇತ್ | ಅನ್ನಮಿಚ್ಛೇತ್ | ಕಿಂಚಿ ತುರಣ್ಯಸತ್ | ತ್ವರಯಾ ಸೀದತೀತಿ ತುರಣ್ಯಸತ್ | ಸತ್ಯಃ
ಸತ್ಯ ತಾಯಮಾನೋ ದ್ರವೋ ಗಂತಾ ದ್ರವರಃ ಪ್ರಕೃಷ್ಟವೇಗವಾನ್ ಪತಂಗರಃ | ಪತನೇನೋತ್ಪ್ಲವ-
ನೇನ ಪತನಂ ಪತಂಗಃ | ತದ್ವಾನ್ ಪತಂಗರಃ | ಉಕ್ತಲಕ್ಷಣೋ ದಧಿಕ್ರಾವಾ ದೇವ ಇಷಮನ್ನಮೂ-
ರ್ಜಂ ಬಲಂ ಸ್ವಃ ಸ್ವರ್ಗಂ ಚ ಜನತ್ | ಜನಯೇತ್ | ಉತ್ಪಾದಯೇತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸತ್ವಾ—ಸಂಚಾರಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನೂ | ಭರಿಷಃ—ಜಗತ್ತನ್ನು ಭರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ | ಗವಿಷಃ—
ಗೋವುಗಳ ದಾತನೂ | ದುವನ್ಯಸತ್—ಸ್ತುತಿಕರ್ತನೊಂದಿಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವವನೂ ಆದ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನು |
ಇಷಃ—ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ | ಉಷಸಃ—ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ | ಶ್ರವಸ್ಯಾತ್—ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನವನ್ನು
ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲಿ | ತುರಣ್ಯಸತ್—ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುವವನೂ | ಸತ್ಯಃ—ಸತ್ಯಾತ್ಮಕನೂ | ದ್ರವಃ—
ಗಮನಶೀಲನೂ | ದ್ರವರಃ—ಗಮನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾದ ವೇಗವುಳ್ಳವನೂ | ಪತಂಗರಃ—ಪತಂಗದ ಹುಳುವಿನಂತೆ
ಕುಪ್ಪಳಿಸುವವನೂ ಆದ | ದಧಿಕ್ರಾವಾ—ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯು | ಇಷಂ—ಅನ್ನವನ್ನೂ | ಉರ್ಜಂ—
ಬಲವನ್ನೂ | ಸ್ವಃ—ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೂ | ಜನತ್—ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸಂಚಾರಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನೂ, ಜಗತ್ತನ್ನು ಭರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ, ಗೋವುಗಳ ದಾತನೂ, ಸ್ತುತಿಕರ್ತ
ನೊಂದಿಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವವನೂ ಆದ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನು ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಉಷಸ್ಸಿನ ಅವಿಭಾವದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿ. ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುವವನೂ, ಸತ್ಯಾತ್ಮಕನೂ, ಗಮನ
ಶೀಲನೂ, ಗಮನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾದ ವೇಗವುಳ್ಳವನೂ, ಪತಂಗದ ಹುಳುವಿನಂತೆ ಕುಪ್ಪಳಿಸುವವನೂ ಆದ
ದಧಿಕ್ರಾದೇವತೆಯು ಅನ್ನವನ್ನೂ, ಬಲವನ್ನೂ, ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೂ ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಲಿ.

English Translation.

May Dadhikravan, the active, the cherisher, the giver of cattle, who
abides with the devout, the swift-going be willing to accept (the sacrificial)

food at the time of the desirable dawn : may he who is true, moving, rapid and leaping like a grasshopper, produce (for us) food, strength, heaven.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತ ಸ್ತಾಸ್ಯ ದ್ರವತಸ್ತುರಣ್ಯತಃ ಪರ್ಣಂ ನ ವೇರನು ವಾತಿ ಪ್ರಗರ್ಧಿನಃ |
ಶೈನಸ್ಯೇವ ಧ್ರಜತೋ ಅಂಕಸಂ ಪರಿ ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ ಸಹೋರ್ಜಾ ತರಿತ್ರತಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತ | ಸ್ತ | ಅಸ್ಯ | ದ್ರವತಃ | ತುರಣ್ಯತಃ | ಪರ್ಣಂ | ನ | ವೇಃ | ಅನು | ವಾತಿ | ಪ್ರಗರ್ಧಿನಃ |
ಶೈನಸ್ಯೇವ | ಧ್ರಜತಃ | ಅಂಕಸಂ | ಪರಿ | ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ | ಸಹ | ಉರ್ಜಾ | ತರಿತ್ರತಃ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತ ಸ್ತ ಅಪಿ ಚ ಖಲು ದ್ರವತೋ ಗಚ್ಛತಸ್ತುರಣ್ಯತಸ್ತ್ವರಮಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಗರ್ಧಿನಃ ಪ್ರಕರ್ಷೇ-
ಣಾಭಿಕಾಂಕ್ಷತೋಽಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಗತಿಂ ವೇರ್ಗಂತುಃ ಪಕ್ಷಿಣಃ ಪರ್ಣಂ ನ ಗಮನಂ ಪತ್ರಂ ನಾನುಸ್ಯತ್ಯೇ
ಯಥಾ ವಾಂತ್ಯೇನೈ ಪಕ್ಷಿಣಸ್ತದ್ಭವನು ವಾತಿ ಸರ್ವೋ ವೇಗವಾನ್ ಜನಃ | ಸರ್ವೇಷಾಮಪಿ ಶೀಘ್ರ-
ಗಾಮೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಿಂಚ ಧ್ರಜತೋ ಗಚ್ಛತಸ್ತರಿತ್ರತಸ್ತಾರಯತೋಽನ್ಯಾನ್ || ಅಂತರ್ಭಾವಿತಾಣ್ಯ-
ರ್ಥೋಽಯಂ || ಶೈನಸ್ಯೇವಾಂಕಸಂ ಪಾದಾಧಾರಮುರಃಪ್ರದೇಶಂ ನಾ ಪರಿ ಪರಿತ ಉರ್ಜಾ ಬಲೇನ
ನಿಮಿತ್ತೇನಾನ್ನಾರ್ಥಂ ವಾ ಸಹೈಕೀಭೂಯ | ಸಂಘೇನ ಗಚ್ಛಂತೀತಿ ಶೇಷಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | ದ್ರವತಃ—ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವವನೂ | ತುರಣ್ಯತಃ—ವೇಗಶಾಲಿಯೂ |
ಪ್ರಗರ್ಧಿನಃ—ಉದಿಷ್ಟಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೇರಲು ಆತುರವುಳ್ಳವನೂ ಆದ | ಅಸ್ಯ ದಧಿಕ್ರಾವ್ಣಃ—ಈ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನ
ಗಮನವನ್ನು | ವೇಃ—ಮುಖ್ಯಪಕ್ಷಿಯ | ಪರ್ಣಂ ನ—ಗಮನವನ್ನು ಇತರ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ |
ಅನು ವಾತಿ—ಸಕಲ ಜನರೂ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ | ಧ್ರಜತಃ—ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವವನೂ | ತರಿತ್ರತಃ—
ಇತರರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕವನೂ | ಶೈನಸ್ಯೇವ—ಶೈನಪಕ್ಷಿಯಂತೆ | ಅಂಕಸಂ—ಉರಃಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳ ಅಶ್ವರೂಪ
ದವನೂ ಆದ ಈ ದೇವನ | ಪರಿ—ಸುತ್ತಲೂ | ಉರ್ಜಾ—ಬಲನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ | ಸಹ—ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ
ಸೇರಿಕೊಂಡು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಅಗ್ರಗಾಮಿಯಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವವನೂ, ವೇಗಶಾಲಿಯೂ, ಉದ್ದಿಷ್ಟಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೇರಲು ಆತುರವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಈ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನ ಗಮನವನ್ನು, ಮುಖ್ಯಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಇತರ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ ಸಕಲ ಜನರೂ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇತರರನ್ನೆಲ್ಲಾ ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕವನೂ, ಶೈವನಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ಉರಃಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳ ಅಶ್ವರೂಪದವನೂ ಆದ ಈ ದೇವನ ಸುತ್ತಲೂ ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬಲನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಇವನನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

And after him who is quick-going, hastening, eager (to arrive at his goal, men) follow (as other birds pursue) the flight of a swift (bird) striving together to keep up by the side of Dadikravan the transporter (of others) as swift as a hawk.

~*~

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಉತ ಸ್ಯ ನಾಜೀ ಪ್ರಪಣಂ ತುರಣ್ಯತಿ ಗ್ರೀವಾಯಾಂ ಬದ್ಧೋ ಅಪಿಕಕ್ಷ್ಠ
ಆಸನಿ |

ಕ್ರತುಂ ದಧಿಕ್ರಾ ಅನು ಸಂತವೀತ್ವತ್ಪಥಾಮುಂಕಾಸ್ಯನ್ವಾಪನೀಫಣತ್ || ೪ ||

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಉತ | ಸ್ಯಃ | ನಾಜೀ | ಪ್ರಪಣಂ | ತುರಣ್ಯತಿ | ಗ್ರೀವಾಯಾಂ | ಬದ್ಧಃ | ಅಪಿಕಕ್ಷ್ಠೇ | ಆಸನಿ |

ಕ್ರತುಂ | ದಧಿಕ್ರಾಃ | ಅನು | ಸಂತವೀತ್ವತ್ | ಪಥಾಂ | ಅಜ್ಞಾಂಸಿ | ಅನು | ಆಪನೀಫಣತ್ || ೪ ||

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಉತಾಪಿ ಚ ಸ್ಯ ಸ ನಾಜೀ ವೇಜನವಾನಶ್ಚರೂಪೋ ದೇವೋ ಗ್ರೀವಾಯಾಂ ಗರಣಸಾಧನಾ-
ಯಾಂ ಕಂಠೇ ಬದ್ಧೋಽಪಿಕಕ್ಷ್ಠೇ ಕಪ್ತಪ್ರದೇಶ ಆಸನ್ಯಾಸ್ಯೇ ಚ ಬದ್ಧಃ | ಬದ್ಧಪಲ್ಯಂಕಸ್ಯೋಕ್ತೇಷು
ಸ್ಥಾನೇಷು ಪಾಶಬಂಧಾಃ ಸಂಭವಂತಿ | ಏವಂ ಬದ್ಧಃ ಸನ್ ಪ್ರಪಣಂ ಪ್ಲೇಪಣಮನು ತುರಣ್ಯತಿ | ತ್ವರಯತಿ
ಗಂತುಂ | ಕಿಂಚಾಯಂ ದಧಿಕ್ರಾ ದೇವಃ ಕ್ರತುಂ ಕರ್ಮ ಪ್ರಜ್ಞಾಂ ವಾನ್ವನುಸೃತ್ಯ ಸಂತವೀತ್ವತ್
ಪ್ರವೃದ್ಧಬಲವಾನ್ ಸನ್ ಪಥಾಂ ಮಾರ್ಗಾಣಾಮುಂಕಾಂಸಿ ಕುಟಿಲಾನ್ಯನುಸೃತ್ಯಾಪನೀಫಣತ್ |

ಸರ್ವತೋ ಭೃಶಂ ಗಚ್ಛತಿ || ಫಣಿತೇರ್ಗತ್ಯರ್ಥಸ್ಯ ಯಜ್ಞಲುಕೀದಂ ರೂಪಂ || ಅಪಿ ಸ ನಾಜೀ
ವೇಜನವಾನಿತ್ಯಾದಿನಿರುಕ್ತಮನುಸಂಧೇಯಂ || ನಿ. ೨-೨೮ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | ಸ್ಯಃ—ಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ | ನಾಜೀ—ಅಶ್ವರೂಪನೂ ಆದ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನು |
ಗ್ರೀವಾಯಾಂ—ಕತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ | ಅಪಿಕಕ್ಷೇ—ಕಕ್ಷಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ | ಆಸನಿ—ಮುಖಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ |
ಬದ್ಧಃ—ಬಂಧಿತನಾಗಿ | ಪ್ರಪಣಿಂ—ತನ್ನ ಪಾದಕ್ಷೇಪವನ್ನು | ಅನು ತುರಣ್ಯತಿ—ಅಧಿಕವಾಗಿ ವೇಗಗೊಳಿಸು
ತ್ತಾನೆ | ದಧಿಕ್ರಾಃ—ಇದೇ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನು | ಕ್ರತುಂ ಅನು—ಯಜ್ಞವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ | ಸಂತಪೀತ್ಯತ್—
ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ | ಫಥಾಂ—ಸಕಲವಾದ ಮಾರ್ಗಗಳ | ಅಂಕಾಂಸಿ—ಬಳಸುವಿಕೆ
ಯನ್ನೂ | ಆಸನೀ ಫಣಿತ್—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.

| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ, ಅಶ್ವರೂಪನೂ ಆದ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನು ಕತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕಕ್ಷಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ, ಮುಖಪ್ರದೇಶ
ದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತನಾಗಿ ತನ್ನ ಪಾದಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ವೇಗಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ದಧಿಕ್ರಾದೇವನು ಯಜ್ಞವನ್ನು
ಸರಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಸಕಲಮಾರ್ಗಗಳ ಬಳಸುವಿಕೆಯನ್ನೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ
ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

And that horse bound by his neck, his flanks, his mouth, accelerates his
paces : Dadhikra increasing in vigour after the (sacred rite), following the
windings of the roads, goes still more rapidly.

~*~*~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಹಂಸಃ ಶುಚಿಷ್ವದ್ವಸುರಂತರಿಕ್ಷಸದ್ಭೂತಾ ವೇದಿಷದತಿಥಿದುರೋಣಸತ್ |
ನೃಷದ್ವರಸದೃತಸದ್ಭೂತಮಸದಬ್ಜಾ ಗೋಜಾ ಯತಜಾ ಅದ್ರಿಜಾ ಯತಂ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಹಂಸಃ | ಶುಚಿಷ್ವತ್ | ವಸುಃ | ಅಂತರಿಕ್ಷಸತ್ | ಹೋತಾ | ಸುರೋಣಸತ್ |
ನೃಷತ್ | ವರಸತ್ | ಯತಸತ್ | ವೈಮೃತ್ | ಅಪ್ಸಜಾಃ | ಗೋಜಾಃ | ಯತಜಾಃ |
ಅದ್ರಿಜಾಃ | ಯತಂ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ದಶರಾತ್ರೇ ಷಷ್ಠೇಹನಿ ತೈತೀಯಸವನೇ ಮೈತ್ರಾವರುಣಶಸ್ತ್ರೇ ಹಂಸಃ ಶುಚಿಷದಿತೈಷಾ |
ಅಹೂಯ ದೂರೋಹಣಂ ರೋಹೇದ್ಧಂಸಃ ಶುಚಿಷದಿತಿ ಪಚ್ಛೋಽರ್ಧರ್ಚಕಃ | ಅ. ೮-೨ | ಇತಿ
ಸೂತ್ರಂ || ಸ್ಮಾರ್ತವಿನಿಯೋಗಮಾಹ ಶೌನಕಃ | ಹಂಸಃ ಶುಚಿಷದಿತೈಜಾ ಶುಚಿರಿಕ್ಷೇದ್ದಿನಾಕರಂ |
ಅಂತಕಾಲೇ ಜಪನ್ನೇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸದ್ವ ಶಾಶ್ವತಂ | ಋಗ್ವಿ. ೨-೧೩ | ಇತಿ ||

ಅನಯಾ ಸೌರ್ಯರ್ಚಾ ಯ ಏಷೋಽಂತರಾದಿತೈ ಹಿರಣ್ಮಯಃ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ
ಹಿರಣ್ಯಶ್ಚಶ್ರುಃ | ಛಾಂ. ಉ. ೧-೬-೬ | ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತೋ ಮಂಡಲಾಭಿಮಾನೀ ದೇವೋಽಸ್ತಿ ಯಶ್ಚ
ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಚಿತ್ತರೂಪಸ್ಥಿತಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಯಚ್ಚ ನಿರಸ್ತಸಮಸ್ತಪ್ರಾಧಿಕಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ಸರ್ವಮೇಕ-
ಮೇವೇತಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತೇ || ಹಂಸಃ | ಹಂತಿರ್ಗತ್ಯರ್ಥಃ | ಸರ್ವತ್ರ ಸರ್ವದಾ ಗಂತಾ ಯೋಽಹಂ
ಸೋಽಸಾನಿತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣೈಕೀಕೃತ್ಯೋಪಾಸ್ಯಃ ಪರಮಾತ್ಮಮಂತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಆದಿತೈಃ |
ಸ ಚ ಶುಚೌ ದೀಪ್ತೇ ದ್ಯುಲೋಕೇ ಸೀದತೀತಿ ಶುಚಿಷತ್ | ಅಥ ಯದತಃ ಪರೋ ದಿವೋ ಜ್ಯೋತಿ-
ರ್ದೀಪ್ಯತ ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಃ | ಅನೇನ ದ್ಯುಸ್ಥಾನ ಆದಿತೈಃ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಃ | ಸ ಏವ ಮಧ್ಯಸ್ಥಾನೋ
ವಾಯುರಿತ್ಯಾಹ | ವಸುಃ ಸರ್ವಸ್ಯ ವಾಸಯಿತಾ ವಾಯುಃ | ಸ ಚಾಂತರಿಕ್ಷಸದಂತರಿಕ್ಷಸಂಚಾರೀ | ಅಥ
ತಸ್ಯೈವ ಪ್ರತಿಪಾದನವೈದಿಕಾಗ್ನಿರೂಪತಾಮಾಹ | ಹೋತಾ ದೇವಾನಾಮಾಹ್ವಾತಾ ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕೋ
ವಾ ವೇದಿಷದ್ವೇದ್ಯಾಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿರೂಪೇಣ ಸ್ಥಿತಃ | ಅತಿಥಿರತಿಥಿವತ್ಸರ್ವದಾ ಪೂಜ್ಯೋಽಗ್ನಿಃ |
ದುರೋಣಸತ್ | ದುರೋಣಂ ಗೃಹನಾಮು | ತತ್ರ ಪಾಕಾದಿಸಾಧನತ್ವೇನ ಸ್ಥಿತಃ | ಅನೇನ ಲೌಕಿಕಾ-
ಗ್ನ್ಯಾತ್ಮಕತ್ವಮುಕ್ತಂ | ನೃಷತ್ | ನೃಷು ಮನುಷ್ಯೇಷು ಚೈತನ್ಯರೂಪೇಣ ಸೀದತೀತಿ ನೃಷತ್ | ಅನೇನ
ಪರಮಾತ್ಮರೂಪತ್ವಮುಕ್ತಂ | ಪುನರಪ್ಯಾದಿತ್ಯಾತ್ಮತಾಮಾಹ | ವರಸತ್ | ವರೇ ವರಣೀಯೇ ಮಂಡಲೇ
ಸೀದತೀತಿ ವರಸದಾದಿತೈಃ | ವರಂ ವಾ ಏತತ್ಸದ್ವನಾಂ ಯಸ್ಮಿನ್ನೇಷ ಅಸನ್ನಸ್ತಸತೀತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಯತೇ |
ಋತಂ ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಯಜ್ಞೋ ವಾ | ತತ್ರ ಸೀದತೀತ್ಯುಕ್ತಸದಗ್ನಿಃ | ವ್ಯೋಮಾಂತರಿಕ್ಷಂ | ತತ್ರ
ಸೀದತೀತಿ ವ್ಯೋಮಸದ್ವಾಯುಃ | ಇದಾನೀಮಾದಿತೈತೋಚ್ಯತೇ | ಅಬ್ಜಾ ಉದಕೇಷು ಜಾತಃ |
ಉದಕಮಥ್ಯೇ ಖಲ್ವಹಂ ಜಾಯತೇ | ಗೋಜಾ ಗೋಷು ರಶ್ಮಿಷು ಜಾತಃ | ಋತಂ ಸತ್ಯಂ |
ಸರ್ವೈರ್ವ್ಯಶ್ಯತ್ವೇನ ಸತ್ಯಜಾತಃ | ನ ಹ್ಯಸಾವಿಂದ್ರಾದಿವತ್ಪರೋಕ್ಷೋ ಭವತಿ | ಯದ್ವಾ | ಉದಕೇಷು
ವೈದ್ಯುತರೂಪೇಣ ವಾ ವಾಡವರೂಪೇಣ ವಾ ಜಾತಃ | ಅದ್ರಿಜಾ ಅದ್ರಾವುಡಯಾಚಲೇ ಜಾತಃ | ಏವಂ
ಮಹಾನುಭಾವ ಆದಿತೈಃ ಋತಂ ಸತ್ಯಮಬಾಧ್ಯಂ ಸರ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವಂ | ತದ್ರೂಪೋ
ಹ್ಯಸಾವೇವ | ಆದಿತೈಸ್ಕೋಕ್ತರೂಪತ್ವಂ ಹಂಸಃ ಶುಚಿಷದಿತೈಷ ವೈ ಹಂಸಃ ಶುಚಿಷದಿತ್ಯಾದಿನಾ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ | ಐ. ಬ್ರಂ. ೪-೨೦ | ಸಮಾಮ್ನಾತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಹಂಸಃ—ಸಂಚಾರಾತ್ಮಕನಾದ ಆದಿತೈನು | ಶುಚಿಷತ್—ಪ್ರಭಾಯುತವಾದ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಥ ನಾಗಿರುವನು.
(ಮತ್ತು ಇವನು) ವಸುಃ—ಸರ್ವರಲ್ಲಿಯೂ ವಾಸಿಸತಕ್ಕ | ಅಂತರಿಕ್ಷಸತ್—ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವು (ಮತ್ತು

ಇವನೇ) ಹೋತಾ-ಹೋತೃವಾದ ಅಗ್ನಿಯು (ಮತ್ತು ಇವನು) | ವೇದಿಷತ್-ಯಜ್ಞವೇದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತನಾಗಿಯೂ | ಅತಿಥಿಃ-ಪೂಜ್ಯನಾದ ಗೃಹಸ್ಥಾನ್ನಿಯಾಗಿಯೂ | ದುರೋಣಸತ್-ಗೃಹದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವನಾಗಿಯೂ | ನೈಷತ್-ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯರೂಪಿಯಾಗಿಯೂ | ವರಸತ್-ಶ್ರೀಷ್ಠವಾದ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಾಂತರ್ವರ್ತಿಯಾಗಿಯೂ | ಋತಸತ್-ಸತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತನಾಗಿಯೂ | ವ್ಯೋಮಸತ್-ಮಧ್ಯಲೋಕವರ್ತಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ | (ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮದ ವಿಭೂತಿ ವಿಶೇಷಗಳು) ಇದೇ ಆದಿತ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮತತ್ವವು | ಅಬ್ಜಾಃ-ಉದಕೋತ್ಪನ್ನನಾಗಿಯೂ | ಗೋಜಾಃ-ರಶ್ಮಿಜಾತನಾಗಿಯೂ | ಋತೇಜಾಃ-ಸತ್ಯಜಾತನಾಗಿಯೂ | ಅದ್ವಿಜಾಃ-ಉದಯಾದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಿಯೂ | ಋತಂ-ಸತ್ಯಾತ್ಮನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಆದಿತ್ಯಾದಿ ನಾನಾರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿಭೂತಿವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನು ಪ್ರಭಾಯುತವಾದ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವಾಯುವು ಅಂತರಿಕ್ಷಸಂಚಾರಿಯು. ಹೋತೃವಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜ್ಞವೇದಿಸ್ಥನು. ಗೃಹಸ್ಥಾನ್ನಿಯು ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿಯಂತೆ ಪೂಜ್ಯನು. ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪನು. ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಾಂತರ್ವರ್ತಿಯಾಗಿಯೂ, ಸತ್ಯಸ್ಥನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾದ ಆದಿತ್ಯನು ಉದಕೋತ್ಪನ್ನನಾಗಿಯೂ, ರಶ್ಮಿಜಾತನಾಗಿಯೂ, ಸತ್ಯಜಾತನಾಗಿಯೂ, ಉದಯಾದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುವನಾಗಿಯೂ, ಸತ್ಯಾತ್ಮನಾಗಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

English Translation.

He is Hansa, (the sun), dwelling in light; Vasu, (the wind), dwelling in the firmament; the invoker of the gods (Agni), dwelling on the altar; the guest (of the worshipper), dwelling in the house (as the culinary fire); the dweller amongst men, (as consciousness), the dweller in the most excellent (orb, the sun), the dweller in truth, the dweller in the sky (the air), born in waters, in the rays of light, in the verity (of manifestation in the (eastern) mountain, the truth (itself).

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಹಂಸಃ ಶುಚಿಷತ್ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕು ಸೂರ್ಯದೇವತಾಕವು. ಇದನ್ನು ಹಂಸವತೀ ಋಕ್ಕೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಈ ಋಕ್ಕು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಲ್ಲದೆ ವಾ. ಸಂ. ೧೦-೨೪; ೧೨-೧೪; ತೈ. ಸಂ. ೧-೮-೧೫-೨; ೪-೨-೧-೫; ತೈ. ಅ. ೧೦-೧೦-೨; ಐ. ಬ್ರಾ. ೪-೨೦-೧ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಯಾಸ್ಕರೂ ಸಹ ತಮ್ಮ ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ (ನಿ. ೧೪-೨೯) ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಅಥಾಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಎಂದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪರವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದುದರಿಂದ ಈ ಋಕ್ಕಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಯಣರು ತಮ್ಮ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಅನಂತರ ಇತರ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಸಾಯಣರು ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ—ಯ ಏಷೋನ್ತರಾದಿತ್ಯೇ ಹಿರಣ್ಮಯಃ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಹಿರಣ್ಯಶ್ಚಶ್ರುಃ | (ಛಾ. ಉ. ೧-೬-೬) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ, ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಯಾವ ದೇವನಿರುವನೋ, ಯಾವ ದೇವದೇವನು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಿಂದ ಇರುವನೋ, ಯಾವ ದೇವನು ಸಮಸ್ತ ಉಪಾಧಿರಹಿತನಾಗಿ ಎಂದರೆ ನಿರ್ಗುಣನಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವನೋ ಅಂತಹ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತುವೇ ಸೂರ್ಯನೆಂದೂ ಈ ವಸ್ತುವನ್ನು ಯಾವ ರೂಪದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದರೂ ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಆದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದಂತಾಗುವುದೆಂದೂ ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು, ಎಂದು ಪೀಠಿಕಾರೂಪವಾಗಿ ಹೇಳಿದಾರೆ.

ಹಂಸಃ—ಹನ ಹಿಂಸಾಗತೋಃ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಹಂಸಶಬ್ದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿ ಹಂಸಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಎಂದರೆ, ಸರ್ವತ್ರ ಸರ್ವದಾ ಗಂತಾ—ಈ ಆದಿತ್ಯನು (ಅಥವಾ ಸೂರ್ಯನು) ಸರ್ವಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಚರಿಸುವವನಾದುದರಿಂದ ಹಂಸಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು. ಸೂರ್ಯನು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲವೂ ನಿಶ್ಚಿತ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಂಚಾರಮಾಡುತ್ತಾ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನೂ, ಜೈತನ್ಯವನ್ನೂ ಬೀರುತ್ತಿರುವುದು ಅನುಭವವೇದ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಹಂಸಶಬ್ದದಲ್ಲಿರುವ ಹಂ ಸಃ ಎಂಬ ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಸ್ತಮಾಡಿ ಪಠಿಸಿದರೆ ಸೋನ್ಮಹಂ ಎಂದಾಗುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯೋನ್ಮಹಂ ಸೋನ್ಮಸೌ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿ ಜೀವಾತ್ಮಪರಮಾತ್ಮರಿಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಸೌ ಎಂದರೆ ಆದಿತ್ಯನು ಅಥವಾ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಎಂದರ್ಥವು. ಅಸಾನಾದಿತೋ ಬ್ರಹ್ಮ—ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಆದಿತ್ಯನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಎಂದು ತ್ರೈ. ೨-೧-೨ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಶುಚಿಷತ್—ಈ ಆದಿತ್ಯನು ಸ್ವರ್ಗ, ಅಂತರಿಕ್ಷ, ಭೂಮಿ ಎಂಬ ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿವಿಧರೂಪಗಳಿಂದ ಇರುವನು ಎಂಬುದನ್ನು ಶುಚಿಷತ್ ಎಂದು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸುವರು. ಸ ಚಿ ಶುಚೌ ದೀಪ್ತೇ ದ್ಯುಲೋಕೇ ಸೀದತೀತಿ ಶುಚಿಷತ್ ಈ ಆದಿತ್ಯನು ಶುಚಿ ಎಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಶುಚಿಷತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಅಥ ಯದತಃ ಪರೋ ದಿವೋ ಜ್ಯೋತಿರ್ದೀಪ್ಯತೇ (ಛಾ. ಉ. ೩-೧೩-೭) ಎಂದು ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಎಂದರೆ ಯಾವ ಲೋಕವು ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿಯೂ, ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದೋ ಅದು ಸ್ವರ್ಗವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಅಂತಹ ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮಕವಾದ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಅದನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಇತರಲೋಕಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಶುಚಿಷತ್ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ನ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನು ದ್ಯುಸ್ಥಾನ (ಸ್ವರ್ಗ) ದಲ್ಲಿರುವವನೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ವಸುಃ ಅಂತರಿಕ್ಷಸತ್—ಇನ್ನು ಈ ಆದಿತ್ಯನು ಮಧ್ಯಮಸ್ಥಾನವಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುಸ್ವರೂಪನೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುವರು. ವಸುಃ ಸರ್ವಸ್ಯ ವಾಸಯಿತಾ ವಾಯುಃ | ಸ ಚಿ ಅಂತರಿಕ್ಷಸತ್ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಸಂಚಾರೀ | ಸರ್ವರೂ ವಾಸಮಾಡಲು ಎಂದರೆ ಜೀವಿಸಿರಲು ಉಚ್ಛ್ವಾಸನಿಶ್ವಾಸರೂಪವಾದ ವಾಯುವೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವು. ಈ ವಾಯುವು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸದಾ ನೆಲೆಸಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷಸತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವನು. ಆದಿತ್ಯನೇ ಇಂತಹ ವಾಯುಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರು

ವನು ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಪ್ತಾ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಅಂತರಿಕ್ಷಂ ಸೂರ್ಯ ಆತ್ಮಾ ಜಗತ್ಸ್ತಸ್ಮತ್ಪಶ್ಯ | ಎಂದು ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿನಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿರುವವು.

ಹೋತಾ ವೇದಿಷತ್ ಅತಿಥಿಃ ದುರೋಣಸತ್—ಆದಿತ್ಯನು ವೈದಿಕಾಗ್ನಿ ರೂಪದಿಂದ ಪೃಥಿವೀಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವನೆಂಬ ವಿಷಯವು ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಹೋತಾ ದೇವಾನಾಮಾಹ್ವತಾ ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕೋವಾ | ಯಜ್ಞವೇದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ವೈದಿಕಾಗ್ನಿ ರೂಪದಿಂದಿರುವ ಈ ಆದಿತ್ಯನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞಭೂಮಿಗೆ ಕರೆತರುವವನಾಗಿ ಅಥವಾ ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕನಾಗಿ ಇರುವನು. ವೇದಿಷತ್ ವೇದ್ಯಾಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿರೂಪೇಣ ಸ್ಥಿತಃ | ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಉತ್ತರವೇದಿಯಲ್ಲಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಅಗ್ನಿ ಕುಂಡಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕನಾಗಿರುವನು. **ಅತಿಥಿಃ ಅತಿಥಿವತ್ಸರ್ವದಾ ಪೂಜ್ಯೋಽಗ್ನಿಃ** ಮನೆಗೆ ಬರುವ ಅತಿಥಿಯು ಯಾವರೀತಿ ಸತ್ಕಾರಾರ್ಹನೋ ಅದೇರೀತಿ ಯಜ್ಞವೇದಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಗೃಹದಲ್ಲಾಗಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿತನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜಮಾನ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಜನರಿಂದಿಲೂ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಪೂಜಾರ್ಹನಾಗಿರುವದು. **ದುರೋಣಸತ್ ದುರೋಣಂ ಗೃಹನಾಮ | ತತ್ರ ಪಾಕಾದಿಸಾಧನತ್ವೇನ ಸ್ಥಿತಃ | ಅನೇನ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಾತ್ಮಕತ್ವಮುಕ್ತಂ |** ದುರೋಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೃಹವೆಂದು ಹೆಸರು. ಗೃಹದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ—ಪಾಕಗೃಹದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಪಾಕಕ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಭೂತನಾಗಿರುವನು. ಎಂದರೆ ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಯಜಮಾನ ಮೊದಲಾದವರ ಪಾಕಗೃಹಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿ ರೂಪದಿಂದಲೂ ಇದ್ದು ಪಾಕಕ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿರುವನು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ನೃಷತ್—ನೃಷು ಮನುಷ್ಯೇಷು ಚೈತನ್ಯರೂಪೇಣ ಸೀದತೀತಿ ನೃಷತ್ | ಅನೇನ ಪರಮಾತ್ಮರೂಪತ್ವಮುಕ್ತಂ | ನೃಷತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿ ಪರವಾಗಿಯೂ ಆದಿತ್ಯ ಪರವಾಗಿಯೂ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು. ಅಗ್ನಿ ಪರವಾಗಿ—ವೈಶ್ವಾನರಾಗ್ನಿ ರೂಪದಿಂದ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜಠರದಲ್ಲಿ ತೇಜೋರೂಪದಿಂದ ಇರುವನು. ಆದಿತ್ಯ ಪರವಾಗಿ—ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂತರಾತ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಚೈತನ್ಯರೂಪದಿಂದಿದ್ದು ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವ್ಯವಹಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವನು. **ಸೂರ್ಯ ಆತ್ಮಾ ಜಗತ್ಸ್ತಸ್ಮತ್ಪಶ್ಯ** ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೂ ಇದನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಆದಿತ್ಯನು ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪನು ಎಂಬುದು ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು.

ವರಸತ್—ವರೇ ವರಣೀಯೇ ಮಂಡಲೇ ಸೀದತೀತಿ ವರಸತ್ | ವರಂ ವಾ ಏತತ್ಸದ್ವಿನಾಂ ಯಸ್ಮಿನ್ನೇಷ ಆಸನ್ನಸ್ತಸತಿ | ಉತ್ತಮವಾದ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಆವರಿಸುವ (ವ್ಯಾಪಿಸುವ) ಜ್ಯೋತೀರೂಪವಾದ ಮಂಡಲಗತನಾಗಿರುವ ಆದಿತ್ಯನು.

ಋತಸತ್—ಋತಂ ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಯಜ್ಞೋ ವಾ | ತತ್ರ ಸೀದತೀತಿ ಋತಸತ್ ಅಗ್ನಿಃ | ಋತಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಯಜ್ಞ ಎಂಬರ್ಥಗಳಿರುವವು. ಅಗ್ನಿಯು ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪನು, ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪನು ಅಥವಾ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವವನು. ಆದುದರಿಂದ ಇಂತಹ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿ ರೂಪದಿಂದಿರುವ ಆದಿತ್ಯನು ಎಂದು **ಋತಸತ್** ಶಬ್ದದಿಂದ ಬೋಧ್ಯವಾಗುವುದು.

ವೈಯೋಮಸತ್—ವೈಯೋಮಾಂತರಿಕ್ಷಂ ತತ್ರ ಸೀದತೀತಿ ವೈಯೋಮಸತ್ ನಾಯುಃ | ಇದಾನೀ-
ಮಾದಿತ್ಯತೋಚ್ಯತೇ | ವೈಯೋಮವೆಂದರೆ ಅಂತರಿಕ್ಷವು. ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವುದು ವಾಯುವು. ಅದರ ಇಲ್ಲಿ
ಈ ವಾಯುವು ಆದಿತ್ಯಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದಾಗಿರುವುದು.

ಅಬ್ಜಾಃ—ಉದಕೇಷು ಜಾತಃ | ಉದಕಮಧ್ಯೇ ಖಲ್ವಯಂ ಜಾಯತೇ | ಉದಕಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ
ಅಗ್ನಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಇರುವುದು. ಎಂದರೆ ಮೇಘಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದ್ರೂಪವೆಂದ ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಬಾಡ
ಬಾಲನರೂಪವೆಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುವನು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು. ಅಂತಹ ಅಗ್ನಿಯ ರೂಪಾಂತರವೇ
ಆದಿತ್ಯನು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. ಅಥವಾ ಸೂರ್ಯನು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸುವಾಗ ಪೂರ್ವಸಮುದ್ರದಿಂದ
ಉದಯವಾಗುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಪೂರ್ವಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುವನು
ಎಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಗೋಜಾಃ—ಗೋಷು ರಶ್ಮಿಷು ಜಾತಃ | ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ರಶ್ಮಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗು-
ವುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಗೋಜಾಃ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು.

ಋತಜಾಃ—ಋತಂ ಸತ್ಯಂ | ಸರ್ವೈರ್ವ್ಯಶ್ಯತ್ಯೇನ ಸತ್ಯಜಾತಃ | ನ ಹ್ಯಸಾವಿಂದ್ರಾದಿವತ್
ಪರೋಕ್ಷೋ ಭವತಿ | ಈ ಆದಿತ್ಯನು ಸರ್ವರಿಂದಲೂ ನೋಡಲ್ಪಡುವನು. ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ
ಕಾಣಿಸದೆ ಇರುವವನಲ್ಲ. ಸರ್ವರಿಗೂ ಗೋಚರನಾಗುವುದರಿಂದ ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪನು. ಆದಿತ್ಯನು ಇರುವನೋ,
ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಯಾರೂ ಸಂದೇಹಪಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ
ಆದಿತ್ಯನು ಇರುವುದು ಸತ್ಯವು. ಏಕೆಂದರೆ—

ಅನ್ಯತಂ ನೈ ವಾಚಾ ವದತಿ | ಅನ್ಯತಂ ಮನಸಾ ಧ್ಯಾಯತಿ | ಚಕ್ಷುರ್ವೈ ಸತ್ಯಂ | ಅದ್ರಾ ೩
ಗಿತಾಹ | ಅದರ್ಶಮಿತಿ | ತತ್ಸತ್ಯಂ ||

(ತೈ. ಬ್ರಾ. ೧-೧-೪-೧, ೨)

ಬಾಯಿನಾತಿನಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅಸತ್ಯವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ
ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುವುದನ್ನು ಅಸತ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಣ್ಣು ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಒಂದು
ವಸ್ತುವನ್ನು ನೋಡಿದೆನೆಂದರೆ ಅದು ನಿಜವೇ ಸರಿ ಎಂದು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ನಾವು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡು-
ತ್ತಿರುವ ಆದಿತ್ಯನು ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿರುವನು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಕ್ಕನುಕೂಲವಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಅದ್ರಿ ಜಾಃ—ಅದ್ರಾವುದಯಾಚಲೇ ಜಾತಃ | ಅದ್ರಿ ಎಂದರೆ ಬೆಟ್ಟವು, ಉದಯಾಚಲವು. ಸೂರ್ಯನು
ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಯಾದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುವುದು ಸಕಲರಿಗೂ ಅನುಭವವೇದ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಸತ್ಯಂ—ಋತಂ ಸತ್ಯಮಬಾಧ್ಯಂ ಸರ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವಂ | ತದ್ರೂಪೋ ಹ್ಯಸಾನೇವ |
ಈ ಆದಿತ್ಯನು ಸತ್ಯಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿರುವನು. ಇವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಯಾವುದು
ರಿಂದಲೂ ಬಾಧೆ ಇಲ್ಲದವನು, ನಿರ್ಬಾಧಿತನು, ನಿತ್ಯನು. ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವವೇ ಆದಿತ್ಯನು. ಅಸಾವಾದಿತ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮ

(ತೈ. ೪, ೨-೧-೨) ಮತ್ತು ಋತೇಗ್ಂ ಸತ್ಯಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ (ತೈ. ಉ. ೪-೨೩) ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವವು.

ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಹಂಸಃ ಶುಚಿಷತ್ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕು ಹಂಸವತೀ ಋಕ್ಕೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದು. ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗಮೇವ ತಲ್ಲೋಕಂ ರೋಹತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ | ಹಂಸವತ್ಯಾ ರೋಹತಿ | ಎಂದರೆ ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನು ಈ ಹಂಸವತೀ ಋಕ್ಕನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿಹೋಗುವನು ಎಂದು ಹೇಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಋಕ್ಕಿನ ವಿಶೇಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ—

ಹಂಸಃ ಶುಚಿಷದಿತ್ಯೇಷ ವೈ ಹಂಸಃ ಶುಚಿಷತ್ |

(ಐ ಬ್ರಾ. ೧೮-೬)

ಯಾವ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹಂಸಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿರುವುದೋ ಆ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಹಂಸವತೀ ಋಕ್ಕೆಂದು ಹೆಸರು. ಆ ಋಕ್ಕನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಯಜಮಾನನು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಆರೋಹಣಮಾಡುವನು. ಹಂತಿ ಧಾತುವಿಗೆ ಗಚ್ಛತಿ ಎಂದು ಗಮನಾರ್ಥವಿರುವುದು. ಸೂರ್ಯನು ಯಾವಾಗಲೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಹಂಸವೆಂದು ಹೆಸರು. ಶುದ್ಧವಾದ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಶುಚಿಷತ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತನಾದ ಸೂರ್ಯನು ಯಾವಾಗಲೂ (ಸೂರ್ಯ) ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಲೇ ಇರುವನು. ಯಾವಾಗಲೂ ಸಂಚರಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಸೂರ್ಯನು ಹಂಸಃ ಶುಚಿಷತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿತನಾಗಿರುವನು.

ವಸುರಂತರಿಕ್ಷಸದಿತ್ಯೇಷ ವೈ ವಸುರಂತರಿಕ್ಷಸತ್ |

ಸರ್ವದಾ ವಾಸಮಾಡುವುದರಿಂದ (ಚಲಿಸುವುದರಿಂದ) ವಾಯುವಿಗೆ ವಸುವೆಂದು ಹೆಸರು. ಹಗಲಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ವಾಯುವಿಗೆ ಚಲನವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗಲೂ ಚಲಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು. ಅದರಂತೆ ಸೂರ್ಯನೂ ಸದಾ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುವನು. ವಾಯುವು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದು. ಆದಿತ್ಯನೂ ಸಹ ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂನಾದುದರಿಂದ ಸರ್ವಾತ್ಮಕನಾದವನು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವೂ ಸಹ ಆದಿತ್ಯ ಸ್ವರೂಪನೆಂದೇ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಹೋತಾ ವೇದಿಷದಿತ್ಯೇಷ ವೈ ಹೋತಾ ವೇದಿಷತ್ |

ಯಜ್ಞವೇದಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು (ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿತನಾಗಿ) ಹೋಮಕರ್ತನಾದುದರಿಂದ ಹೋತಾ ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯು. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆದಿತ್ಯನು ಸರ್ವಾತ್ಮಕನಾದುದರಿಂದಲೂ, ಅಗ್ನಿಯೂ ಸಹ ಆದಿತ್ಯನ ರೂಪಾಂತರವಾದುದರಿಂದಲೂ, ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಹೋತಾ ವೇದಿಷತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಆದಿತ್ಯನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವವು.

ಅತಿಥಿದುರೋಣಸದಿತ್ಯೇಷ ವಾ ಅತಿಥಿದುರೋಣಸತ್ |

ಅತಿಥಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ—ನ ವಿದ್ಯತೇ ತಿಥಿನಿಷೇಶನಿಯಮೋ ಯಾತ್ರಾರ್ಥೇ ಯಸ್ಯ ಸೋಽಯಮತಿಥಿಃ | ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಎಂದರೆ ಅತಿಥಿಯಾದವನಿಗೆ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು ಹೋಗಬಾರದು

ಎಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿ ತಿಥಿ (ದಿನ) ನಿಯಮವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲಿಗೊಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಅತಿಥಿ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಸೂರ್ಯನು ಸಹ ತಿಥಿನಿಯಮವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲಾ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉದಯಿಸಿ ಸಂಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ಅತಿಥಿಶಬ್ದಾರ್ಥವು ಅನ್ವಯಿಸುವುದು. ಇಬ್ಬರೂ ಸಮಾನಾರ್ಥವುಳ್ಳವರು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. ದುರೋಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೃಹವೆಂದರ್ಥವು. ಅತಿಥಿಯು ಯಾಚನಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಂದು ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವನು. ಸೂರ್ಯನು ಸಹ ರಶ್ಮಿಗಳ ಮೂಲಕ ಗೃಹಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅತಿಥಿಗೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ನೃಷದಿತೈಷ ವೈ ನೃಷತ್ |

ಈ ಆದಿತೃನು ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ವೃಷ್ಟಿರೂಪದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತನಾಗಿರುವನು. ಮತ್ತು ಆರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ— ಆದಿತೃಶ್ಚಕ್ಷುರ್ಭೂತಾಕ್ಷೀಣೀ ಪ್ರಾವಿಶತ್ ಆದಿತೃನು ಕಣ್ಣುಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದು ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಆದಿತೃನು ನೃಷಚ್ಛಬ್ದವಾಚ್ಯನು.

ವರಸದಿತೈಷ ವೈ ವರಸದ್ವರಂ ವಾ ಏತತ್ಸದ್ವನಾಂ ಯಸ್ಮಿನ್ನೇಷ ಆಸನ್ನಸ್ತಪತಿ |

ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವವನಾದ್ದರಿಂದ ವರಸತ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ನಿವಾಸಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಶ್ರೇಷ್ಠವನಿರುವ ಯಾವ ಮಂಡಲವಿರುವುದೋ ಆ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಉಪವಿಷ್ಟನಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವವನಾದ್ದರಿಂದ ವರಸತ್ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು.

ಋತಸದಿತೈಷ ವೈ ಸತ್ಯಸತ್

ಸತ್ಯಭೂತವಾದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಋತಸತ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅನೇಕವೇದ ಮಂತ್ರಗಳು ಆದಿತೃನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ವಿಷಯವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

ವೈಮಸದಿತೈಷ ವೈ ವೈಮಸದ್ವೈಮ ವಾ ಏತತ್ಸದ್ವನಾಂ ಯಸ್ಮಿನ್ನೇಷ ಆಸನ್ನಸ್ತಪತಿ |

ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇರುವವನು ಅಥವಾ ಸಂಚರಿಸುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದರೆ, ಗೃಹಾದ್ಯಾವರಣಶೂನ್ಯವಾದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮಹಾಪ್ರಭೆಯಿಂದ ಸಂಚರಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ವೈಮಸತ್ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು.

ಅಬ್ಜಾ ಇತೈಷ ವಾ ಅಬ್ಜಾ ಅದ್ಭ್ಯೋ ವಾ ಏಷ ಪ್ರಾತರುದೇತ್ಯಪಃ ಸಾಯಂ ಪ್ರವಿಶತಿ |

ಅದ್ಭ್ಯೋ ಜಾಯತೇ ಎಂದರೆ ಉದಕಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನು ಸರ್ವಾತ್ಮಕನಾದುದರಿಂದ ಅಬ್ಜಾ ಎಂಬುದೂ ಅವನ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಲ್ಲೊಂದು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಥವಾ ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಿಸುವಾಗ ಪೂರ್ವಸಮುದ್ರದ ಉದಕಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುವಂತೆ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗುವನು. ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಸಮುದ್ರದ ಉದಕಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವಂತೆ ಕಾಣುವನು. ಆದುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಅಬ್ಜಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿರುವನು.

ಗೋಜಾ ಇತೈಷ ವೈ ಗೋಜಾಃ |

ಗೋವುಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುವುದರಿಂದ ಗೋಜಾಃ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಋತಜಾ ಇತ್ಯೇಷ ವೈ ಸತ್ಯಜಾಃ |

ಋತವೆಂದರೆ ಸತ್ಯ ಅಥವಾ ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪವಾದ ಮಂತ್ರಗಳು. ಇಂತಹ ಮಂತ್ರಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ದೇವಲೋಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುವುದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನು ಋತಜಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು.

ಅದ್ರಿಜಾ ಇತ್ಯೇಷ ವಾ ಅದ್ರಿಜಾಃ |

ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಾಚಲದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸುವುದರಿಂದ ಉದಯಾದ್ರಿಜಾತನು ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು.

ಋತಮಿತ್ಯೇಷ ವೈ ಸತ್ಯಂ |

ಋತಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯವೆಂದರ್ಥವಿರುವುದು. ಸತ್ಯವು ಎರಡು ವಿಧ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಮತ್ತು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವೆಂದು. ಸುಳ್ಳನ್ನಾಡದೇ ಸತ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳುವಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸತ್ಯಶಬ್ದವು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಸತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಥವಾ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಅರ್ಥವಿರುವುದು. **ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ** ಎಂದು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದರ್ಥವಿರುವುದು. ಆ ಅರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಅಸಾವಾದಿತೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಎಂದು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವೂ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಎಂದರೆ ಈ ಆದಿತ್ಯನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಏಷ ಏತಾನಿ ಸರ್ವಾಣ್ಯೇಷಾ ಹ ವಾ ಅಸ್ಯ ಛಂದಸ್ಸು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತಮಾದಿನ ರೂಪಂ |

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೮-೬)

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಹಂಸಃ ಎಂದು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈ ಆದಿತ್ಯನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವವು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಆದಿತ್ಯನು ಸರ್ವಾತ್ಮಕನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿರುವನು. ವೇದಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಹಂಸವತೀ ಋಕ್ಕೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಹಂಸಃ ಶುಚಿಷತ್ ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನ ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವವನ್ನೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವಂತೆ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು.

ಯಾಸ್ವರು ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಈ ರೀತಿ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು—

ಹಂಸ ಇತಿ ಹಂಸಾಃ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಯಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಸರಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪೃಥಿವೀ ವ್ಯಾಪ್ತೇತಿ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಸರ್ವಂ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ವನನಕರ್ಮಣಾನಭ್ಯಾಸೇನಾದಿತ್ಯಮಂಡಲೇನೇತಿ ತೈಯತೀತಿ ಲೋಕೋ ತೈಯತೀತಿ ಹಂಸಯಂತೈಯತೀತಿ ಹಂಸಾಃ ಪರಮಹಂಸಾಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಭಿಃ ಪ್ರಭೂತ ಗಭೀರ ವಸತೀತಿ ತ್ರಿಭಿರ್ವಸತೀತಿ ವಾ ರಶ್ಮಿಭಿರ್ವಸತೀತಿ ವಾ ವಹ್ನಿರ್ವಸತೀತಿ ವಾ ಸುವರ್ಣರೇತಾಃ ಪೂಷಾ ಗರ್ಭಾ ರಿಭೇತಿ ರಿಭಂತಾ ವನಕುಟಿಲಾನಿ ಕುಟಂತಾ ರಿಭಂತಾಂತರಿಕ್ಷಾ ಚರಪ್ರಥಾಂತರಿಕ್ಷಾ ಚರದಿತಿ ದಿವಿ ಭುವಿ ಗಮನಂ ವಾ ಸುಭಾನುಃ ಸುಪ್ರಭೂತೋ ಹೋತಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಗತಾ ಭವಂತೈತಿಥಿದುರೋಣಸತ್ ಸರ್ವೇ ದುರೋಣಸತ್ ದ್ರವಂ ಸರ್ವೇ ರಸಾ ವಿಕರ್ಷಯತಿ ರಶ್ಮಿಭಿರ್ವಿಕರ್ಷಯತಿ ವಹ್ನಿರ್ವಿಕರ್ಷಯತಿ ವನನಂ ಭವತ್ಯೆತ್ಯಗೋಜಾ ಅದ್ರಿಗೋಜಾ ಧರಿತ್ರಿಗೋಜಾಃ ಸರ್ವೇ ಗೋಜಾ ಋತಜಾ ಬಹುಶಬ್ದಾ ಭವಂತಿ ನಿಗಮೋ ನಿಗಮವ್ಯತಿ ಭವತ್ಯೇಷೇ ನಿರ್ವಚನಾಯ ||

(ನಿ. ೧೪-೨೯)

ನಿರುಕ್ತದ ಪರಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾಸ್ಕರು—ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ ದೈವತಂ ಯಜ್ಞಾಂಗಂ
 ಚಾಥಾತ ಉರ್ಧ್ವಮಾರ್ಗಗತಿಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಃ | ಸೂರ್ಯ ಆತ್ಮೇತ್ಯುದಿತಸ್ಯ ಹಿ ಕರ್ಮದ್ರಷ್ಟಾ-
 ಭೈತದನುಪ್ರವದಂತೈಭೈತಂ ಮಹಾಂತಮಾತ್ಮಾನಮೇಷಗರ್ಣಃ ಪ್ರವದಂತಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಇದುವರೆಗೆ
 ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹವಿರ್ಭಾಗಾರ್ಹರಾದ ದೇವತೆಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ಉರ್ಧ್ವಮಾರ್ಗ
 ಗತಿಗೆ ಸಾಧನಭೂತವಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಿಷಯವನ್ನು ಅಥವಾ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಸಂಬಂಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇಳ
 ಗೊಂಡ ಕೆಲವು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಮೊದಲುಮಾಡಿ—ಸೂರ್ಯನು ಆತ್ಮನು (ಪರಮಾತ್ಮನು)
 ಉದಯಿಸುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯನು ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಸ್ತಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ನೋಡು
 ತಿರುವನು. ಇವನು ಮಹಾಮಹಿಮನು ಎಂದು ಈ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಸೀತಿಕಾರೂಪವಾದ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು
 ಬರೆದು ಹಂಸಃ ಶುಚಿಸತ್ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಪರವಾದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದೆ.
 ಮತ್ತು ಅಥಾತ್ಮಾನೋ ಮಹತಃ ಪ್ರಥಮಂ ಭೂತನಾಮಧೇಯಾನ್ಯನುಕ್ರಮಿಷ್ಯಾಮಃ ಪರಮಾತ್ಮನ
 ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವೆವು ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಹಂಸಃ ಘರ್ಮಃ ಯಜ್ಞಃ
 ವೇನಃ ಎಂದು ಮೊದಲಾದ ಣಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅಭೈತಂ ಮಹಾಂತಮಾತ್ಮಾನಮೇತಾನಿ
 ಸೂಕ್ತಾನೈತಾ ಋಚೀನುಪ್ರವದಂತಿ ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸೂಕ್ತ ಅಥವಾ ಋಕ್ಕುಗಳ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಸಂಬಂಧ
 ವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವರೂಪವಾದ ಆತ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವವು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹಂಸಃ
 ಎಂಬ ಶಬ್ದವೇ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿದೆ. ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಹಂಸ ಇತಿ ಹಂಸಾಃ ಸೂರ್ಯ-
 ರಶ್ಮಯಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಃ ಎಂದರೆ ಹಂಸಃ (ಇದಕ್ಕೆ ಹಂಸಾಃ ಎಂದು ಬಹುವಚನಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳ
 ಬೇಕು) ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳೇ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು. ಇವನು ಸೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದ
 ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವನು. ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತೀರೂಪದಿಂದ ನೆಲೆಸಿ ಲೋಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ
 ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವನು. ಹಂಸಯಂತಿ ಧಾತುವಿಗೆ ಆಯತೀತಿ ಹಂಸಾಃ ಗತ್ಯರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ
 ತನ್ನ ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ಸರ್ವವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವನು. ಇದನ್ನೇ ತ್ರಿಭಿರ್ವಸತೀತಿ ನಾ ರಶ್ಮಿರ್ವಸತೀತಿ ನಾ
 ವಹ್ನಿರ್ವಸತೀತಿ ನಾ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿವರಿಸಿರುವರು. ಇವನಿಗೆ ಸುವರ್ಣರೇತಾಃ ಪೂಷಾ ಎಂದು
 ಅನೇಕ ಅನ್ವರ್ಥನಾಮಗಳಿವೆ. ಈ ಸೂರ್ಯಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅಂತರಿಕ್ಷಾ ಚರತ್ವಛಾಂತರಿಕ್ಷಾ
 ಚರದಿತಿ ದಿವಿ ಭುವಿ ಗಮನಂ ನಾ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ, ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಚಾರವಿರು
 ವುದು. ದ್ರವರೂಪವಾದ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತನ್ನ ರಶ್ಮಿಗಳ ಮೂಲಕ ಆಕರ್ಷಿಸುವನು. ಸರ್ವವನ್ನೂ
 ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಆದ್ರಿಜಾ, ಋತೇಜಾ ಮೊದಲಾದ ಬಹುಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿರುವನು
 ಎಂದು ಋಷಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು.

ಕೃಷ್ಣ ಯಜುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಈ ಋಕ್ಕು ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಮಹೀಧರ ಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ
 ವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ Wilson ಎಂಬ ಆಂಗ್ಲ ಪಂಡಿತನು ಬರೆದಿರುವ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ.

This stanza is known as the Hansavati Rich, and occurs twice in the Yajus, 10, 24, and 12, 14, as well as in the Aitareya Brahmana, IV, 20, 1;

and although the commentators vary a little in their interpretation of the individual terms, they agree as to the purport of the whole, the identification of Aditya, or the sun in the type Dadhikra with Parabrahma or the Universal deity, and consequently his identity with all other types of the Supreme Being : these terms are thus specified,—1. Hansa, from han to go, he who goes eternally to destory, who destroys individually; or it is resolvable into aham, I, and sa, he that is, I am that, the Supreme : 2. Vasu the appointer of the stations of all creatures, or all men, or that which abides (vasati) at all times, sarvada : 3. Hota, or sacrificer : and 4. Atithi or guest, meaning in both cases Agni, or fire, first as the sacrificial, and secondly as culinary, fire : 5. Nrishad, the dweller among men, is explained Chaitanya, consciousness, or Prana, vitality, or, according to Sayana in the scholia on the Brahmana, sight, or the eye, according to the text “the tsun, becoming the eye (of the world), entered into the two eyes (of man)” 6. Varasad is uniformly rendered the dweller in the most excellent station, that is, the solar orb : 7. Ritasad is he who is present in truth, or in water, or in sacrifice : the comment on the Brahmana interprets truth, the text of the veda, vedavahya : 8. Vyomasad, the dweller in the sky, has its literal meaning everywhere : only Sayana makes it out to be the wind : 9. Abjah, who is born in the midst of the water, as, according to another text, udakamadhye khalvayam jayate. Mahidhara says, in the form of a fish, etc. : the Brahmana intimates that this refers to the apparent rising of the sun from the ocean and setting in the same : 10. Gojah, born amidst, goshu, rays : Mahidhara says, gavi, prithivyam, in the earth, being identical with the elements : 11. Ritajah, born of truth, from being visible by all not invisible like Indra and the rest, is Sayana’s explanation in this place ; in his scholia on the Brahmana he interprets it, born from the mantras of the Vedas : 12. Adrija, mountain-born, that is in the eastern mountain, where he rises : Mahidhara says, born, in stone in the form of Agni, as if alluding to flint ; or adri, having for one meaning a cloud, he may be said to be generated in the clouds in the form of rain : finally

he is Ritam, truth, that is, according to Sayana, in both his comments, sound truth; or Parabrahma, as by another text, “Satyam Jnanam Anantam Brahma” truth, wisdom, infinitude is Brahma; and as he explains it in this text, abadhyam sarvadhishthanam Brahma tatwam, the indefeasible, all-regulating principle, Brahma: so in his gloss on the Brahmana, truth, he says, is of two kinds—vyavaharikam, truth in speech and worldly dealings, and paramarthikam, or Parabrahma, the supreme Universal spirit: he notices, also, the reading of another Shakha or Ritam brihat, which is followed in the Yajus, and is explained by Mahidhara the all-pervading, the infinite sarvagatam aparyantam, that is, Parabrahmarupa; Aditya in the form of Parabrahma.

ನಲವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಇಂದ್ರಾ ಕೋ ನಾಮಿತೈಕಾದಶರ್ಚಂ ನವಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ನಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭ-
ಮೈಂದ್ರಾವರುಣಂ | ಅತ್ರಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ | ಇಂದ್ರಾ ಕೋ ನಾಮೇಕಾದಶೈಂದ್ರಾವರುಣಂ ತ್ವಿತಿ ||
ಅಭಿಷ್ಠವಿಕೇಷೂರ್ಧೇಷು ತೃತೀಯಸವನೇ ಮೈತ್ರಾವರುಣಶಸ್ತ್ರೇಷು ಸ್ತೋಮವೃದ್ಧಾವಾನಾಸಾರ್ಥಮೇ-
ತದಾದಿಸೂಕ್ತದ್ವಯಂ | ಇಂದ್ರಾ ಕೋ ನಾಮಿತಿ ಸೂಕ್ತೇ | ಅ. ೭-೯ | ಇತಿ ಸೂಕ್ತತತ್ವಾತ್ ||

ಅನುವಾದವು—ಇಂದ್ರಾ ಕೋ ನಾಂ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ನಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ಇಂದ್ರಾವರುಣರು ದೇವತೆಯು; ತ್ರೈಷ್ಟುಭಂದಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಇಂದ್ರಾ ಕೋ ನಾಮೇಕಾದಶೈಂದ್ರಾವರುಣಂ ತು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಅಭಿಷ್ಠವಸಂಬಂಧವಾದ ಉಕ್ಥವೆಂಬ ಯಾಗದ ತೃತೀಯಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರಾವರುಣ ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಪಠನಮಾಡುವಾಗ ಸ್ತೋಮವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಆವಾಸಮಂತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತವನ್ನೂ ಮುಂದಿನ ಸೂಕ್ತವನ್ನೂ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ ಇಂದ್ರಾ ಕೋ ನಾಮಿತಿ ಸೂಕ್ತೇ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೭-೯) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೪೧

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೪ || ಸೂಕ್ತ—೪೧ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ—೧೫, ೧೬ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೧೧ ||

ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

ದೇವತಾ—ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ ||

ಭಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಪತ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಾ ಕೋ ನಾಂ ವರುಣಾ ಸುಮ್ಮನಾಪ ಸ್ತೋಮೋ ಹವಿಷ್ಠಾ
ಅಮೃತೋ ನ ಹೋತಾ |

ಯೋ ನಾಂ ಹೃದಿ ಕೃತುಮಾ ಅಸ್ಮದುಕ್ತಃ ಪಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ್ರಾವರುಣಾ
ನಮಸ್ವಾನ್ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಾ | ಕಃ | ನಾಂ | ವರುಣಾ | ಸುಮ್ಮಂ | ಅಪ | ಸ್ತೋಮಃ | ಹವಿಷ್ಠಾನ್ | ಅಮೃತಃ | ನ |
ಹೋತಾ |

ಯಃ | ನಾಂ | ಹೃದಿ | ಕೃತುಮಾನ್ | ಅಸ್ಮತ್ | ಉಕ್ತಃ | ಪಸ್ಪರ್ಶತ್ | ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ | ನಮಸ್ವಾನ್ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರಾ ಹೇ ವರುಣಾ ಹೇ ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ | ಪರಸ್ಪರಾಪೇಕ್ಷಯಾ ದ್ವಿವಚನಂ | ನಾಂ
ಯುವಯೋಃ ಸುಮ್ಮಂ ಸುಖಂ ಕಃ ಸ್ತೋಮೋ ಹವಿಷ್ಠಾನ್ ಹವಿರ್ಭಿರುಪೇತಃ ಸೋಮಾಜ್ಯಾದಿಪ್ರದೇ-
ಯದ್ರವ್ಯೋಪೇತಂ ಕತಮತ್ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಸುಮ್ಮನಾಪ | ಫಲಕತ್ವೇನ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ |
ಯದ್ವಾ | ಹವಿಷ್ಠಾನಿತ್ಯೇತದುತ್ತರತ್ರ ಯೋಜ್ಯಂ | ಹವಿಷ್ಠಾನ್ ಹವಿರ್ಯುಕ್ತೋಽಮೃತೋಽಮರಣ-
ಲಕ್ಷಣಃ ಸ್ವರ್ಗಸಾಧನೋ ಹೋತಾಗ್ನಿರಿವ | ಸ ಯಥಾ ತಥಾ ಯಃ ಸ್ತೋಮೋ ಹೇ ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ
ನಾಂ ಯುವಯೋರ್ಹೃದಿ ಹೃದಯೇ ಕೃತುಮಾನ್ಪ್ರಜ್ಞೋಪೇತೋಽಸ್ಮದಸ್ಮತ್ಪ್ರಕಾಶಾದುಕ್ತ ಉದಿತೋ
ನಮಸ್ವಾನ್ದವಿಷ್ಠಾನ್ದಮಸ್ವಾರೋಪೇತೋ ನಾ ಪಸ್ಪರ್ಶತ್ | ಸ್ಪರ್ಶೇತ್ | ಹೃದಯಂಗಮೋ ಭವೇತ್ |
ಸ ಕ ಇತಿ ಸ್ತೋಮಪ್ರಶಂಸಾ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರಾ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರ (ಮತ್ತು ವರುಣರೇ) | ವರುಣಾ—ಎಲೈ ವರುಣ (ಮತ್ತು ಇಂದ್ರರೇ) |
 ಅಮೃತಃ—ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಡುವ | ಹೋತಾ ನ—ಅಗ್ನಿಯಂತೆ | ಹವಿಸ್ವಾನ್—ಹವಿಸ್ಸಿ
 ನಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ | ಕಃ ಸ್ತೋಮಃ—ಯಾವ ಸ್ತುತಿಯು ತಾನೇ | ವಾಂ—ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ | ಸುಖಂ—
 ಸುಖವನ್ನು | ಆಪೆ—ಹೊಂದಿಸಬಲ್ಲದು | ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ | ಕೃತುಮಾನ್—
 ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ | ಅಸ್ಮತ್—ನಮ್ಮಿಂದ | ಉಕ್ತಃ—ಪಠಿತವಾದುದೂ | ನಮಸ್ವಾನ್—
 ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದುದೂ ಆದ | ಯಃ—ಯಾವ ಸ್ತೋಮವು | ವಾಂ—ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ | ಹೃದಿ—
 ಹೃದಯಲ್ಲಿ | ಪಸ್ವರ್ತಃ—ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಬಲ್ಲದೋ (ಅಂತಹ ಸ್ತೋಮವಾವುದು)?

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ, ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಡುವ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ, ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ
 ಯಾವ ಸ್ತುತಿಯು ತಾನೇ ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸುಖವನ್ನು ಒದಗಿಸಬಲ್ಲದು? ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ, ನಮ್ಮಿಂದ
 ಪಠಿತವಾದುದೂ, ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದುದೂ ಆದ ಯಾವ ಸ್ತೋಮವು ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ
 ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಬಲ್ಲದೋ ಅಂತಹ ಸ್ತೋಮವಾವುದು?

English Translation.

Indra (and Varuna), Varuna (and Indra), what praise of you
 accompanied by oblations may obtain for us felicity, (such as) the immortal
 invoker of the gods, (Agni, may bestow): may (the praise) which is
 addressed by us to you both, Indra and Varuna, sanctified by acts and
 prompted by veneration, touch your hearts.

ॐ

|| ಸಂಹಿತಾವಾಚಃ ||

ಇಂದ್ರಾ ಹ ಯೋ ವರುಣಾ ಚಕ್ರ ಆಸೀ ದೇವೌ ಮರ್ತಃ ಸಖ್ಯಾಯ
 ಪ್ರಯಸ್ವಾನ್ |
 ಸ ಹಂತಿ ನೃತ್ರಾ ಸಮಿಥೇಷು ಶತ್ರುನವೋಭಿರ್ವಾ ಮಹದ್ಭಿಃ ಸ ಪ್ರ
 ಶೃಣ್ವೇ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಾ | ಹ | ಯಃ | ವರುಣಾ | ಚಕ್ರೇ | ಅಪೀ ಇತಿ | ದೇವಾ | ಮರ್ತಃ | ಸಖ್ಯಾಯ | ಪ್ರಯಸ್ವಾನ್ |
 ಸಃ | ಹಂತಿ | ವೃತ್ರಾ | ಸಂಘಠೇಷು | ಶತ್ರುನ್ | ಅವಃಽಭಿಃ | ವಾ | ಮಹತ್ಽಭಿಃ | ಸಃ | ಪ್ರ |
 ಶೃಣ್ವೇ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರಾ ವರುಣೇಂದ್ರಾವರುಣೌ ದೇವೌ | ಹಶಬ್ಧಃ ಪೂರಣಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧೌ ವಾ | ಯೋ ಮರ್ತೋಽ
 ಮರಣಧರ್ಮಾ ಪ್ರಯಸ್ವಾನ್ ಹವಿರ್ಲಕ್ಷಣಾನ್ನವಾನ್ ಸನ್ ಸಖ್ಯಾಯ ಸಖಿತ್ವಾಯಾಪೀ ಬಂಧೂ
 ಚಕ್ರೇ | ಕರೋತಿ | ಸ ಮರ್ತೋಽ ವೃತ್ರಾ ಅವರಕಾಣಿ ಪಾಪಾನಿ ಹಂತಿ | ತಥಾ ಸಮಿಥೇಷು ಸಂಗ್ರಾ-
 ಮೇಷು ಶತ್ರುನ್ ಹಂತಿ | ವಾಶಬ್ದಶ್ಚಾಭೇಃ | ಮಹದ್ಭಿರವೋಭೀ ರಕ್ಷಣೈಃ ಸ ನರಃ ಪ್ರ ಶೃಣ್ವೇ |
 ಪ್ರಕೃಷ್ಟಂ ಶ್ರೂಯತೇ | ನಿಖ್ಯಾತೋ ಭವತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

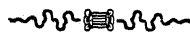
ದೇವೌ—ದೇವತಾತ್ಮರಾದ | ಇಂದ್ರಾವರುಣೌ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವರುಣರೇ | ಯಃ ಮರ್ತಃ—
 ಯಾವ ಮಾನವನು | ಪ್ರಯಸ್ವಾನ್—ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನದೊಡಗೂಡಿ | ಸಖ್ಯಾಯ—ನಿಮ್ಮೊಡನೆ
 ಸಖಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿ | ಅಪೀ—(ನಿಮ್ಮನ್ನು) ಬಂಧುಗಳನ್ನಾಗಿ | ಚಕ್ರೇ—ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಯೋ | ಸಃ—
 ಆ ಮಾನವನು | ವೃತ್ರಾ—ಅವರಕಗಳಾದ ಪಾಪಗಳನ್ನು | ಹಂತಿ—ನಾಶಮಾಡುತ್ತಾನೆ | ಸಮಿಥೇಷು—
 ಸಂಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ | ಶತ್ರುನ್—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಾನೆ | ಮಹದ್ಭಿಃ—ಮಹತ್ತಾದ | ಅವೋಭಿಃ—
 (ನಿಮ್ಮ) ರಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ | ಸಃ—ಆ ಮಾನವನು | ಪ್ರ ಶೃಣ್ವೇ—ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ದೇವತಾತ್ಮರಾದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವರುಣರೇ, ಯಾವ ಮಾನವನು ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನದೊಡಗೂಡಿ
 ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಸಖಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬಂಧುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಯೋ, ಆ ಮಾನವನು ಅವರಕಗಳಾದ
 ಪಾಪಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ನಿಮ್ಮ ಮಹತ್ತಾದ ರಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

Divine Indra and Varuna, the mortal diligent in offering (you)
 sacrificial food, who has through friendship made you his kinsmen, destroys
 (his own) sins, and his enemies in battle; and by your great favours he
 becomes renowned.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಾ ಹ ರತ್ನಂ ವರುಣಾ ಧೇಷ್ಠಾತ್ಫಾ ನೃಭ್ಯಃ ಶಶಮಾನೇಭ್ಯಸ್ತಾ |

ಯದೀ ಸಖಾಯಾ ಸಖ್ಯಾಯ ಸೋಮೈಃ ಸುತೇಭಿಃ ಸುಪ್ರಯಸಾ ಮಾದ-
ಯೈತೇ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಾ | ಹ | ರತ್ನಂ | ವರುಣಾ | ಧೇಷ್ಠಾ | ಇತ್ಫಾ | ನೃಭ್ಯಃ | ಶಶಮಾನೇಭ್ಯಃ | ತಾ |

ಯದಿ | ಸಖಾಯಾ | ಸಖ್ಯಾಯ | ಸೋಮೈಃ | ಸುತೇಭಿಃ | ಸುಪ್ರಯಸಾ | ಮಾದಯೈತೇ ಇತಿ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ ತಾ | ಹೇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ | ತಾ ಖಲು ದೇವಾವಿತ್ಥೇತ್ಥಂ ನೃಭ್ಯೋ ಮನುಷ್ಯೇಭ್ಯಃ
ಶಶಮಾನೇಭ್ಯಃ ಶಸಮಾನೇಭ್ಯಃ ಸೋಮೈಃ ಸ್ತೋಮೈಃ ಸ್ತೋಮೈಃ ರತ್ನಂ ರಮಣೀಯಂ ಧನಂ ಧೇಷ್ಠಾ
ದಾತ್ವತಮಾ | ಭವತ ಇತಿ ಶೇಷಃ | ಯದಿ ಸಖಾಯಾ ಪರಸ್ಪರಂ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ವಾ ಸಖಿಭೂತೌ
ಸಖ್ಯಾಯ ಸಖಿಕರ್ಮಣೇ ಸಖಿತ್ವಾಯ ಸುತೇಭಿರಭಿಷುತೈಃ ಸೋಮೈಃ ಸುಪ್ರಯಸಾ ಶೋಭನಸೋ-
ಮಾನ್ನವಂತೌ ಮಾದಯೈತೇ | ಮಾದ್ಯೇತಾಂ | ತೇಹಿ ರತ್ನಾನಾಂ ದಾತಾರೌ ಭವತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ | ಯದಿ—ಯಾವಾಗ | ಸಖಾಯ—ಮಿತ್ರಭೂತರಾದ
ನೀವು | ಸಖ್ಯಾಯ—ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಸಖಿತ್ವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ | ಸುತೇಭಿಃ—ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ |
ಸೋಮೈಃ—ಸೋಮರಸಗಳಿಂದ | ಸುಪ್ರಯಸಾ—ಉತ್ತಮವಾದ ಅನ್ನವುಳ್ಳವರಾಗಿ | ಮಾದಯೈತೇ—
ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತೀರೋ ಆಗ | ತಾ—ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ನೀವಿಬ್ಬರೂ | ಇತ್ಫಾ—ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ | ಶಶಮಾನೇಭ್ಯಃ—
ಸ್ತುತಿಸತಕ್ಕ | ನೃಭ್ಯಃ—ಮಾನವರಿಗೆ | ರತ್ನಂ—ರಮಣೀಯವಾದ ಧನವನ್ನು | ಧೇಷ್ಠಾ—ಕೊಡುವ
ವರಾಗಿರುತ್ತೀರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ, ಮಿತ್ರಭೂತರಾದ ನೀವು ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಸಖಿತ್ವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ
ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋಮಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಸೇವಿಸುವವರಾಗಿ, ಯಾವಾಗ ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತೀರೋ,
ಆಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸತಕ್ಕ ಮಾನವರಿಗೆ ರಮಣೀಯವಾದ ಧನಗಳನ್ನು
ಕೊಡುವವರಾಗಿದ್ದೀರಿ.

English Translation.

Indra and Varuna (you are) most liberal givers of wealth to men praising you in various ways, when as friends well plied with (sacrificial) food, you are exhilarated by the Soma juice effused through friendship.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಾ ಯುವಂ ವರುಣಾ ದಿದ್ಯುಮಸ್ತನ್ನೋಜಿಷ್ಯಮುಗ್ರಾ ನಿ ವಧಿಷ್ಯಂ
ವಜ್ರಂ |

ಯೋ ನೋ ದುರೇವೋ ವೃಕತಿರ್ದಭೀತಿಸ್ತಸ್ಮಿನ್ನಮಾಥಾಮಭಿ ಭೂ-
ತ್ಯೋಜಃ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಾ | ಯುವಂ | ವರುಣಾ | ದಿದ್ಯುಂ | ಅಸ್ತಿಸ್ | ಓಜಿಷ್ಯಂ | ಉಗ್ರಾ | ನಿ | ವಧಿಷ್ಯಂ | ವಜ್ರಂ |

ಯಃ | ನಃ | ದುಃಖವಃ | ವೃಕತಿಃ | ದಭೀತಿಃ | ತಸ್ಮಿನ್ | ಮಿಮಾಥಾಂ | ಅಭಿಭೂತಿಃ | ಓಜಃ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರಾ ಇಂದ್ರಾ ವರುಣಾ ವರುಣಾ ಹೇ ಉಗ್ರಾ ಉಗ್ರಾ | ಅತ್ರ ಸರ್ವತ್ರ ಪರಸ್ಪರಾಪೇ-
ಕ್ಷಯಾ ದ್ವಿವಚನಂ ಸ್ತು ಮಿತ್ರಯೋರ್ವರುಣಯೋಃ | ಋಗ್ವೇದ. ೭-೬೬-೧ | ಇತಿವತ್ | ಯದ್ವಾ |
ಛಾಂದಸತ್ವಾದ್ವ್ಯವಹಿತಸ್ಯಾಪ್ಯಾನಜ್ಞಃ | ಅಸ್ತಿಸ್ ಶತ್ರು ದಿದ್ಯುಂ ದೀಪ್ತಮೋಜಿಷ್ಯಮತಿಶಯೇನ
ತೇಜೋವದ್ವಜ್ರಮಾಯುಧಂ ನಿ ವಧಿಷ್ಯಂ | ವಧಾರ್ಥಂ ಪ್ರೇರಯತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಃ ಶತ್ರುನೋರ-
ಸ್ಮಾಕಂ ದುರೇವೋ ದುಷ್ಪ್ರಾಪೋ ವೃಕತಿರತಿಶಯೇನಾದಾತಾ ದಭೀತಿರ್ಹಿಂಸಕಸ್ತಸ್ಮಿನ್ ಶತ್ರುವಭಿ-
ಭೂತ್ಯಭಿಭಾವುಕಮೋಜೋ ಬಲಂ ಮಿಮಾಥಾಂ | ಕುರುತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ— ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ | ಉಗ್ರಾ—(ಶತ್ರುವಿಗೆ) ಭಯಂಕರರಾದ ನೀವು |
ಅಸ್ತಿಸ್—ಈ ಶತ್ರುವಿನ ಮೇಲೆ | ದಿದ್ಯುಂ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದುದು | ಓಜಿಷ್ಯಂ—ಅತಿಶಯವಾದ ಶಕ್ತಿ

ಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ ವಜ್ರಂ—ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು | ನಿ ವಧಿಷ್ಯಂ—ಅವನ ವೆಧಾರ್ಥವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದೀರಿ |
ಯಃ—ಯಾವ ಶತ್ರುವು | ದುರೇವಃ—ನಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಗೆ ಮೀರಿದವನೂ | ವ್ಯಕತಿಃ—ದುರಾಸೆಯಿಂದ
ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವುದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವನೂ | ದಭೀತಿಃ—ಹಿಂಸಕನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಯೋ | ತಸ್ಮಿನ್—ಆ ಶತ್ರು
ವನ್ನು | ಅಭಿಭೂತಿಂ—ಸೋಲಿಸತಕ್ಕ | ಓಜಃ—ಶಕ್ತಿಯನ್ನು | ಯುವಂ—ನೀವಿಬ್ಬರೂ | ನಃ—ನಮಗೆ |
ಮಿಮಾಥಾಂ—ಉಂಟುಮಾಡಿರಿ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ, ಶತ್ರುವಿಗೆ ಭಯಂಕರರಾದ ನೀವು ಈ ಶತ್ರುವಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದುದೂ,
ಅತಿಶಯವಾದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಅವನ ವೆಧಾರ್ಥವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಯಾವ
ಶತ್ರುವು ನಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಗೆ ಮೀರಿದವನೂ, ದುರಾಸೆಯಿಂದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವುದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಮತ್ತು ಹಿಂಸಕನೂ
ಆಗಿದ್ದಾನೆಯೋ, ಆ ಶತ್ರುವನ್ನು ಸೋಲಿಸತಕ್ಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀವಿಬ್ಬರೂ ನಮಗೆ ಉಂಟುಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

Fierce Indra and Varuna you hurled the brightshining and most
mighty thunderbolt against this (our foe), who is difficult to be resisted by
us; (who is) rapacious, malevolent: grant us strength to overcome him.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಇಂದ್ರಾ ಯುವಂ ವರುಣಾ ಭೂತನುಸ್ಯಾ ಧಿಯಃ ಪ್ರೇತಾರಾ ವೃಷಭೇವ
ಧೇನೋಃ |

ಸಾ ನೋ ದುಹೀಯದ್ಯವಸೇವ ಗತ್ವೀ ಸಹಸ್ರಧಾರಾ ಪಯಸಾ ಮಹೀ ಗೌಃ ||

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಇಂದ್ರಾ | ಯುವಂ | ವರುಣಾ | ಭೂತಂ | ಅಸ್ಯಾಃ | ಧಿಯಃ | ಪ್ರೇತಾರಾ | ವೃಷಭಾಽಇವ | ಧೇನೋಃ |

ಸಾ | ನಃ | ದುಹೀಯತ್ | ಯೇವಸ್ಯಾಽಇವ | ಗತ್ವೀ | ಸಹಸ್ರಧಾರಾ | ಪಯಸಾ | ಮಹೀ | ಗೌಃ ||೫||

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಹೇ ಇಂದ್ರಾ ವರುಣಾ ಇಂದ್ರಾವರುಣೌ ಯುವಂ ಯುನಾಮಸ್ಯಾ ಧಿಯಃ ಸ್ತುತ್ಯಾಃ ಪ್ರೇತಾರಾ
ಪ್ರೀಣಯಿತಾರೌ ಭೂತಂ | ಭವತಂ | ವೃಷಭಾ ಸೇಕ್ತಾರೌ ವೃಷಭೌ ಧೇನೋರಿವ | ಸಾ ಸ್ತುತಿರೂಪಾ

ಧೇನುರ್ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ದುಹೀಯತ್ | ದುಹ್ಯೇತ್ | ಕಾಮಾನ್ ಪೂರಯೇತ್ | ವಯಸಾ ತೃಣಾದಿ-
ಘಾಸೇನ ನಿಮಿತ್ತೇನ ಗತ್ವೀ ಗತ್ವಾ ಸಯಸಾ ಸಹಸ್ರಧಾರಾ ಮಹೀ ಮಹತೀ ಗೌರಿವ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರಾ ವರುಣಾ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ | ವೃಷಭಾ—ಸೇಚನಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ವೃಷಭಗಳು |
ಧೇನೋಃ ಇವ—ಧೇನುವನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವಂತೆ | ಯುವಂ—ನೀವಿಬ್ಬರೂ | ಅಸ್ಯಾಃ ಧಿಯಃ—ಈ ಸ್ತುತಿಗೆ |
ಪ್ರೇತಾರಾ—ಉತ್ತೇಜಕರಾಗಿರಿ | ಯವಸಾ—ತೃಣಾರ್ಥವಾಗಿ (ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿಗೆ) | ಗತ್ವೀ—ಹೋಗಿರುವುದೂ |
ಸಯಸಾ—ಹಾಲಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ | ಸಹಸ್ರಧಾರಾ—ಸಾವಿರಾರು ಧಾರೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ | ಮಹೀ—ಮಹತ್ತಾದುದೂ
ಆದ | ಗೌಃ ಇವ—ಧೇನುವಿನಂತೆ | ಸಾ—ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ಈ ಧೇನುವು | ನಃ—ನಮಗೆ | ದುಹೀಯತ್—
ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕರೆಯಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ, ಸೇಚನಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ವೃಷಭಗಳು ಧೇನುವನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವಂತೆ, ನೀವಿಬ್ಬರೂ
ಈ ಸ್ತುತಿಗೆ ಉತ್ತೇಜಕರಾಗಿರಿ. ತೃಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿಗೆ ಹೋಗಿರುವುದೂ, ಹಾಲಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಸಹಸ್ರ
ಧಾರೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ, ಮಹತ್ತಾದುದೂ ಆದ ಧೇನುವಿನಂತೆ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ಈ ಧೇನುವು ನಮಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು
ಕರೆಯಲಿ.

English Translation.

Indra and Varuna, be the excitors of this our praise, as the bull is
of the milch cows : may that cow (of praise) yield us (reward), like a large
cow that has gone forth to pasture, whose thousand channels (are filled)
with milk.

~*~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತೋಕೇ ಹಿತೇ ತನಯ ಉರ್ವರಾಸು ಸೂರೋ ದೃತೀಕೇ ವೃಷಣಶ್ಚ
ಪೌಂಸ್ಯೇ |

ಇಂದ್ರಾ ನೋ ಅತ್ರ ವರುಣಾ ಸ್ಯಾತಾಮವೋಭಿದ್‌ಸ್ಮಾ ಪರಿತಕ್ಮ್ಯಾಯಾಂ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತೋಕೇ | ಹಿತೇ | ತನಯೇ | ಉರ್ವರಾಸು | ಸೂರಃ | ದೃತೀಕೇ | ವೃಷಣಃ | ಚ | ಪೌಂಸ್ಯೇ |

ಇಂದ್ರಾ | ನಃ | ಅತ್ರ | ವರುಣಾ | ಸ್ಯಾತಾಂ | ಅವೋಭಿಃ | ದಸ್ಮಾ | ಪರಿತಕ್ಮ್ಯಾಯಾಂ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರಾವರುಣೌ ದೇವೌ ನೋ ಹಿತೇ ತೋಕೇ ಪುತ್ರೇ ತನಯೇ ತತ್ಪುತ್ರೇ ಚೋರ್ವರಾಸು
ಸಸ್ಯಾಢ್ಯಾಸು ಭೂಮಿಷು ನಿಮಿತ್ತಭೂತಾಸು ಸೂರಃ ಪ್ರೇರಕಸ್ಯ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ದೃಶೀಕೇ ಚಿರಕಾಲದರ್ಶ-
ನಾಯ | ಚಿರಜೀವನಾಯೇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾ ವೃಷಣಃ ಸೇಕ್ತುರ್ಮಮ ಪೌಂಸ್ಯೇ ಚ ಪುಂಸ್ತ್ವಾಯ ಚ
ಪುನರಪಿ ಪ್ರಜನನಸಾಮರ್ಥ್ಯಾಯ ಚ ದಸ್ಮಾ ಶತ್ರುಣಾಂ ಹಿಂಸಕೌ ಸಂತೌ ನೋಽಸ್ಮಾಕಮವೋಭೀ
ರಕ್ಷಣೈಃ ಸಹ ಪರಿತಕ್ಮ್ಯಾಯಾಂ ಪರಿತಕನೇ ನಿಮಿತ್ತಭೂತೇ ಸತಿ | ಯದ್ವಾ ರಾತ್ರಿನಾಮೃತತ್ | ರಾತ್ರಾ
ಹಿಂಸಕಾನಾಂ ವಧಾಯ ಸ್ಯಾತಾಂ | ಭವೇತಾಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರಾವರುಣೌ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವರುಣರೇ | ನಃ—ನಮ್ಮ | ಹಿತೇ—ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ |
ತೋಕೇ—ಪುತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ | ತನಯೇ—ಪೌತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ | ಉರ್ವರಾಸು—ಭೂಮ್ಯರ್ಥವಾ-
ಗಿಯೂ | ಸೂರಃ—ಸೂರ್ಯನ | ದೃಶೀಕೇ—ಅನೇಕಕಾಲದ ದರ್ಶನಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ (ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಜೀವನ-
ಕ್ಕಾಗಿಯೂ | ವೃಷಣಃ—ವೀರೈಸೇಚಕನಾದ ನನ್ನ | ಪೌಂಸ್ಯೇ ಚ—ವೀರ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ ಸಹ |
ದಸ್ಮಾ—ಶತ್ರುಹಿಂಸಕರಾದ ನೀವು | ಪರಿತಕ್ಮ್ಯಾಯಾಂ—ಶತ್ರುನಾಶದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ | ಅವೋಭಿಃ—ನಿಮ್ಮ
ರಕ್ಷಣೆಗಳೊಡನೆ | ಅತ್ರ ಸ್ಯಾತಾಂ—ನಮ್ಮ ಸುತ್ತಲೂ ಇರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ, ನಮ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಪುತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ, ಪೌತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ,
ಭೂಮ್ಯರ್ಥವಾಗಿಯೂ ನಮ್ಮ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ವೀರ್ಯಸೇಚಕನಾದ ನನ್ನ ವೀರ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ-
ಗಾಗಿಯೂ ಸಹ ಶತ್ರುಹಿಂಸಕರಾದ ನೀವು ಶತ್ರುನಾಶದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಳೊಡನೆ ನಮ್ಮ ಸುತ್ತಲೂ ಇರಿ.

English Translation.

May Indra and Varuna, the overthrowers (of foes), be around us
with (their) protections ; (that thereby we may have) good sons and grand-
sons, and fertile lands, and long life, and virility.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಕಃ ||

ಯುನಾಮಿದ್ಧೈವಸೇ ಪೂರ್ವಾಯ ಪರಿ ಪ್ರಭೂತೀ ಗವಿಷಃ ಸ್ವಾಪೀ |

ವೃಣೇನುಹೇ ಸಖ್ಯಾಯ ಪ್ರಿಯಾಯ ಶೂರಾ ಮಂಹಿಷ್ಮಾ ಪಿತರೇನ ಶಂಭೂ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯುನಾಂ | ಇತ್ | ಹಿ | ಅವಸೇ | ಪೂರ್ವಾಯ | ಪರಿ | ಪ್ರಭೂತೀ ಇತಿ ಪ್ರಭೂತೀ | ಗೋಽಇಷಃ |

ಸ್ವಾಪೀ ಇತಿ ಸುತಪೀ |

ವೃಣೇಮಹೇ | ಸಖ್ಯಾಯ | ಪ್ರಿಯಾಯ | ಶೂರಾ | ಮಂಹಿಷಾ | ಪಿತರೇವ | ಶಂಭೂ ಇತಿ
ಶಂಭೂ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರಾವರುಣೌ ಗವಿಷೋ ಗಾ ಇಚ್ಛಂತೋ ವಯಂ ಯುನಾಮಿತ್ | ಹೀತಿ ಪಾದ-
ಪೂರಣಃ | ಯುನಾಮೇವ ಪೂರ್ವಾಯ ಪುರಾತನಾಯ ಯುನಾಭ್ಯಾಂ ಕೃತಾಯಾವಸೇ ರಕ್ಷಣಾಯ |
ವೃಣೇಮಹ ಇತಿ ಸಂಬಂಧಃ | ಪ್ರಭೂತೀ ಪ್ರಭವಂತೌ ಸ್ವಾಪೀ ಶೋಭನಬಂಧುಭೂತೌ | ಆಪಿರಿತಿ
ಬಂಧುಃ | ಯದ್ವಾ | ಸುಷ್ಮ ವ್ಯಾಪನಶೀಲೌ ಶೂರಾ ವಿಕ್ರಾಂತೌ ಮಂಹಿಷಾತಿಶಯೇನ ಪೂಜ್ಯೌ
ಯುನಾಂ ಸಖ್ಯಾಯ ಸಮಾನಖ್ಯಾನಾಯ್ ಪ್ರಿಯಾಯ ಚ ಪರಿ ವೃಣೇಮಹೇ | ಪರಿತಃ ಪ್ರಾರ್ಥ-
ಯಾಮಹೇ | ಶಂಭೂ ಸುಖಸ್ಯ ಭಾವಯಿತಾರೌ ಪಿತರೇವ ಪಿತರೌ ಪುತ್ರಾಯ ತದ್ವತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

(ಇಂದ್ರಾ ವರುಣೌ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ) | ಗವಿಷಃ—ಗೋವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವರಾಗಿಯೂ |
ಪೂರ್ವಾಯ—ಪುರಾತನವಾದ | ಅವಸೇ—ರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ | ಯುನಾಮಿತ್—ನಿಮ್ಮನ್ನೇ | ವೃಣೇ
ಮಹೇ—ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ | ಪಿತರೇವ—ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಂತೆ | ಶಂಭೂ—ಸುಖದಾಯಕರೂ | ಪ್ರಭೂತೀ—
ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳೂ | ಸ್ವಾಪೀ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಬಂಧುಗಳೂ | ಶೂರಾ—ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೂ | ಮಂಹಿಷಾ—
ಪೂಜ್ಯರೂ ಆದ ನಿಮ್ಮನ್ನೇ | ಸಖ್ಯಾಯ—ಸಖಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿಯೂ | ಪ್ರಿಯಾಯ ಚ—ನಮ್ಮ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿಯೂ
ಸಹ | ಪರಿ (ವೃಣೇಮಹೇ)—ಸುತ್ತಲೂ ನಿಂತು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ, ಗೋವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವರಾಗಿಯೂ, ಪುರಾತನವಾದ ರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ,
ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಸಖಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ನಮ್ಮ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ ಸಹ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಂತೆ ಸುಖದಾಯಕರೂ, ಪ್ರಭಾವ
ಗಳೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಬಂಧುಗಳೂ, ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೂ, ಪೂಜ್ಯರೂ ಆದ ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ಸುತ್ತಲೂ ನಿಂತು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

English Translation.

Desirous of (possessing) cattle, we have recourse to you, Indra and
Varuna, for full protection, you are powerful and kind as (kinsmen);
we have recourse to you, adorable heroes, for (your) friendship and
affection, (to you who are), like parents, givers of happiness.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತಾ ನಾಂ ಧಿಯೋಽವಸೇ ವಾಜಯಂತೀರಾಜಿಂ ನ ಜಗ್ಮುರ್ಯುವಯೋಃ
ಸುದಾನೂ |

ಶ್ರಿಯೇ ನ ಗಾವ ಉಪ ಸೋಮಮಸ್ತುರಿಂದ್ರಂ ಗಿರೋ ವರುಣಂ ಮೇ
ಮನೀಷಾಃ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತಾಃ | ನಾಂ | ಧಿಯಃ | ಅವಸೇ | ವಾಜಯಂತೀಃ | ಆಜಿಂ | ನ | ಜಗ್ಮುಃ | ಯುವಯೋಃ |
ಸುದಾನೂ ಇತಿ ಸುದಾನೂ |

ಶ್ರಿಯೇ | ನ | ಗಾವಃ | ಉಪ | ಸೋಮಂ | ಅಸ್ತುಃ | ಇಂದ್ರಂ | ಗಿರಃ | ವರುಣಂ | ಮೇ | ಮನೀಷಾಃ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸುದಾನೂ ಶೋಭನಫಲದಾತಾರೌ ಹೇ ದೇವೌ ನಾಂ ಯುವನಾಂ ವಾಜಯಂತೀ ರತ್ನಮಿಚ್ಛಂ-
ತ್ಯೋ ಧಿಯಃ ಸ್ತುತಯೋ ಜಗ್ಮುಃ | ಗಚ್ಛಂತಿ | ಯುವಯೂರ್ಯುವನಾಂ ಕಾಮಯಮಾನಾಃ ಪದಾತಯ
ಅವಸೇ ರಕ್ಷಣಾಯ ಆಜಿಂ ನ ಸಂಗ್ರಾಮಮಿವ | ಕಿಂಚಿ ಶ್ರಿಯೇ ದಧ್ಯಾದಿಶ್ರಯಣಾಯ ಗಾವಃ ಸೋಮಂ
ನ ಸೋಮಮಿವೇಂದ್ರಂ ವರುಣಂ ಚ ಮೇ ಮದೀಯಾ ಮನೀಷಾ ಮನಸ ಈಶ್ವರಾ ಗಿರಃ ಸ್ತುತಯ
ಉಪಾಸ್ತುಃ | ತಿಷ್ಠಂತಿ | ಪ್ರೀಣಯಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸುದಾನೂ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ದಾತೃಗಳಾದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ | ತಾಃ ಧಿಯಃ—ನನ್ನ ಸ್ತುತಿಗಳು |
ವಾಜಯಂತೀಃ—ಅನ್ನಾಪೇಕ್ಷಿಗಳಾಗಿ | ನಾಂ—ನಿಮ್ಮನ್ನೇ | ಜಗ್ಮುಃ—ಸಮಾಪಿಸುತ್ತವೆ | ಆಜಿಂ ನ—
ಪದಾತಿಗಳು ಯುದ್ಧವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತೆ | ಅವಸೇ—ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ | ಯುವಯೋಃ—ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ಅಪೇಕ್ಷಿಸು
ವುವೂ | ಗಾವಃ—ಗೋವುಗಳು | ಶ್ರಿಯೇ—ತಮ್ಮ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ | ಸೋಮಂ ನ—ಸೋಮವನ್ನು ಸಮಾಪಿಸು
ವಂತೆಯೂ | ಮೇ—ನನ್ನ | ಮನೀಷಾಃ—ಮನಸ್ಸಂಕಲ್ಪರೂಪಗಳಾದ | ಗಿರಃ—ಸ್ತುತಿಗಳು | ಇಂದ್ರಂ
ವರುಣಂ—ಇಂದ್ರನನ್ನೂ ಮತ್ತು ವರುಣನನ್ನೂ | ಉಪ ಅಸ್ತುಃ—ಸಮಾಪಿಸುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ದಾತೃಗಳಾದ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ, ನನ್ನ ಸ್ತುತಿಗಳು ಅನ್ನಾಪೇಕ್ಷಿಗಳಾಗಿ ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ಸಮಾಪಿಸು
ತ್ತವೆ. ಪದಾತಿಗಳು ಯುದ್ಧವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುವೂ, ಗೋವುಗಳು ತಮ್ಮ

ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಸೋಮವನ್ನು ಸಮಾಪಿಸುವಂತೆಯೂ, ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಂಕಲ್ಪರೂಪಗಳಾದ ಸ್ತುತಿಗಳು ಇಂದ್ರನನ್ನೂ ಮತ್ತು ವರುಣನನ್ನೂ ಸಮಾಪಿಸುತ್ತವೆ.

English Translation.

Liberal givers, those (our) praises soliciting (abundant) food have proceeded to you for (your) protection: longing for you as (soldiers long) for battle, and as cattle approach the Soma for (its) advantage, so my heartfelt hymns (approach) Indra and Varuna.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇ॒ನಾ ಇ॒ಂದ್ರಂ ವರು॑ಣಂ ಮೇ ಮ॒ನೀ॒ಷಾ ಅ॒ಗ್ಮ॒ನ್ನು॒ಪ ದ್ರ॑ವಿ॒ಣಮಿ॒ಚ್ಛ॒-
ಮಾ॒ನಾಃ |

ಉ॒ಪೇ॒ನು॒ಸ್ಥು ಜೋ॒ಷ್ವಾರ॑ ಇ॒ವ ವ॒ಸ್ತೋ ರ॒ಘ್ನೀ॒ರಿವ॑ ಶ್ರ॒ವ॒ಸೋ ಭಿ॑ಕ್ಷ॒ಮಾ॒ಣಾಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇ॒ನಾಃ | ಇ॒ಂದ್ರಂ | ವರು॑ಣಂ | ಮೇ | ಮ॒ನೀ॒ಷಾಃ | ಅ॒ಗ್ಮ॒ನ್ | ಉ॒ಪ | ದ್ರ॑ವಿ॒ಣಂ | ಇ॒ಚ್ಛ॒ಮಾ॒ನಾಃ |

ಉ॒ಪ | ಈ॒ಂ | ಅ॒ಸ್ತುಃ | ಜೋ॒ಷ್ವಾರಃ॑ ಇ॒ವ | ವ॒ಸ್ತಃ | ರ॒ಘ್ನೀ॒ರಿವ॑ | ಶ್ರ॒ವ॒ಸಃ | ಭಿ॑ಕ್ಷ॒ಮಾ॒ಣಾಃ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರಂ ವರುಣಂ ಚ ಮೇ ಮಮ ಮನೀಷಾಃ ಸ್ತುತಯೋ ದ್ರವಿಣಮಿಚ್ಛಮಾನಾಃ ಸತ್ಯ ಉಪಾಗ್ಮನ್ | ಉಪಗಚ್ಛಂತಿ | ಜೋಷ್ವಾರಃ ಸೇವಕಾ ವಸ್ತೋ ಧನಸ್ಯ ಲಾಭಾಯ ಧನಿಕಂ ಸ್ವಾಮಿನ-
ಮಿವ | ರಘ್ನೀರಿವ ಲಘ್ನಿ ಇವ ಶೀಘ್ರಗಾಮಿನ್ಯ ಇವ ಶ್ರವಸೋನ್ನಸ್ಯಾನ್ನಂ ಭಿಕ್ಷಮಾಣಾ ಏನಮಿಂದ್ರಂ
ವರುಣಂ ಚೋಪಾಸ್ತುಃ | ಉಪತಿಷ್ಠಂತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಮೇ—ನನ್ನ | ಇನಾ ಮನೀಷಾಃ—ಈ ಸ್ತುತಿಗಳು | ದ್ರವಿಣಂ—ಧನವನ್ನು | ಇಚ್ಛಮಾನಾಃ—
ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವವಳಾಗಿ | ಇಂದ್ರಂ ವರುಣಂ—ಇಂದ್ರನನ್ನೂ ಮತ್ತು ವರುಣನನ್ನೂ | ಉಪ ಅಗ್ಮನ್—ಸಮಾಪಿಸು
ತ್ತವೆ | ವಸ್ತಃ—ಧನಕ್ಕಾಗಿ ಧನಿಕನನ್ನು ಸೇವಿಸುವ | ಜೋಷ್ವಾರ ಇವ—ಸೇವಕರೆಂತೆಯೂ | ಶ್ರವಸಃ—

ಅನ್ನವನ್ನು | ಭಿಕ್ಷವಾಣಾಃ—ಯಾಚಿಸುವ | ರಘ್ನೀಃ ಇವ—ವಿನೀತರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರಂತೆಯೂ | ಈಂ
ಉಪ ಅಸ್ತುಃ—ನನ್ನ ಸ್ತುತಿಗಳು ಇಂದ್ರಾವರುಣರನ್ನು ಸಮಾಪಿಸುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಧನಕ್ಕಾಗಿ ಧನಿಕರನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಸೇವಕರಂತೆಯೂ, ಅನ್ನವನ್ನು ಯಾಚಿಸುವ ವಿನೀತರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರಂತೆಯೂ
ನನ್ನ ಈ ಸ್ತುತಿಗಳು ಧನಾಪೇಕ್ಷಿಗಳಾಗಿ ಇಂದ್ರನನ್ನೂ, ವರುಣನನ್ನೂ ಸಮಾಪಿಸುತ್ತವೆ.

English Translation.

These my earnest praises approach Indra and Varuna, desirous to
obtain wealth. as dependants attend (upon an opulent man) for the sake
of riches, like humble (females) begging for food.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಶ್ವಸ್ಯ ತ್ಮನಾ ರಥಸ್ಯ ಪುಷ್ಪೇರ್ನಿತ್ಯಸ್ಯ ರಾಯಃ ಪತಯಃ ಸ್ಯಾಮ |

ತಾ ಚಕ್ರಾಣಾ ಉತ್ತಿಭಿರ್ನವ್ಯಸೀಭಿರಸ್ಮತ್ಪ್ರಾ ರಾಯೋ ನಿಯುತಃ ಸಚಂತಾಂ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಶ್ವಸ್ಯ | ತ್ಮನಾ | ರಥಸ್ಯ | ಪುಷ್ಪೇಃ | ನಿತ್ಯಸ್ಯ | ರಾಯಃ | ಪತಯಃ | ಸ್ಯಾಮ |

ತಾ | ಚಕ್ರಾಣಾ | ಉತ್ತಿಭಿಃ | ನವ್ಯಸೀಭಿಃ | ಅಸ್ಮತ್ಪ್ರಾ | ರಾಯಃ | ನಿಯುತಃ | ಸಚಂತಾಂ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಂಜಞಾಃ ||

ಅಶ್ವಸ್ಯಾಶ್ವಸಮೂಹಸ್ಯ ರಥಸ್ಯ ರಥರೂಪಸ್ಯ ರಥಾರ್ಹಸ್ಯ ವಾ ಪುಷ್ಪೇಃ ಪೋಷಸ್ಯ ನಿತ್ಯ-
ಸ್ಯಾಂವಿಚಲಿತಸ್ಯ ರಾಯೋ ಧನಸ್ಯ ತ್ಮನಾತ್ಮನಾ ಸ್ವಯಮೇವಾಪ್ರಯತ್ನೇನ ಪತಯಃ ಸ್ಯಾಮ | ತಾ ತಾ
ದೇವಾ ಚಕ್ರಾಣಾ ಚಂಕ್ರಮಮಾಣಾ ಗಂತಾರಾ | ಭವತಮಿತಿ ಶೇಷಃ | ನವ್ಯಸೀಭಿನೂತನಾಭಿರೂತ್ತಿಭೀ
ರಪ್ಪಾಭಿರಸ್ಮತ್ಪ್ರಾಸ್ಮಾಸು ನಿಯುತೋಽಶ್ವಾ ರಾಯೋ ಧನಾನಿ ಚ ಸಚಂತಾಂ | ಸೇವಂತಾಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಶ್ವಸ್ಯ—ಅಶ್ವಸಮೂಹವುಳ್ಳದ್ದೂ | ರಥಸ್ಯ—ರಥಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡುದು | ಪುಷ್ಪೇಃ—ಪೋಷಕ
ವಾದುದೂ | ನಿತ್ಯಸ್ಯ—ಶಾಶ್ವತವಾದುದೂ ಆದ | ರಾಯಃ—ಧನಕ್ಕೆ | ತ್ಮನಾ—ಇತರಾಧೀನವಿಲ್ಲದೇ ನಾವೇ

ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ | ಪತಯಃ—ಒಡೆಯರಾಗಿ | ಸ್ಯಾಮು—ಆಗಿರುವಂತಾಗಲಿ | ತಾ—ಆ ಇಂದ್ರಾವರುಣರು |
ನವ್ಯಸೀಭಿಃ—ನೂತನಗಳಾದ | ಊತಿಭಿಃ—ರಕ್ಷಣೆಗಳೊಡನೆ | ಚಕ್ರಾಣಾಂ—ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ | ನಿಯುತಃ—
ತಮ್ಮ ಅಶ್ವಗಳನ್ನೂ | ರಾಯಃ—ಧನಗಳನ್ನೂ | ಅಸ್ಮತ್ಪ್ರಾ—ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ | ಸಚಿಂತಾಂ—ತಿರುಗಿಸಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅಶ್ವಸಮೂಹವುಳ್ಳದ್ದೂ, ರಥಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡುದೂ, ಪೋಷಕವಾದುದೂ ಆದ ಧನಕ್ಕೆ ಇತರಾಧೀನವಿಲ್ಲದೇ
ನಾವೇ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಒಡೆಯರಾಗುವಂತಾಗಲಿ. ಆ ಇಂದ್ರಾವರುಣರು ನೂತನಗಳಾದ ರಕ್ಷಣೆಗಳೊಡನೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ತಮ್ಮ ಅಶ್ವಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ಧನಗಳನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಲಿ.

English Translation.

May we of our own (right) be masters of permanent riches, comprising horses, chariots, and nourishment : may those two, traversing (the regions), direct their Niyut steeds towards us, associating (them) with riches and with recent protections.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆ ನೋ ಬೃಹಂತಾ ಬೃಹತೀಭಿರೂತೀ ಇಂದ್ರ ಯಾತಂ ವರುಣ ನಾಜಸಾತೌ |

ಯದ್ವಿದ್ಯವಃ ಪೃತನಾಸು ಪ್ರಕ್ರೀಳಾನ್ತಸ್ಯ ನಾಂ ಸ್ಯಾಮು ಸನಿತಾರ ಆಜೀಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಆ | ನಃ | ಬೃಹಂತಾ | ಬೃಹತೀಭಿಃ | ಊತೀ | ಇಂದ್ರ | ಯಾತಂ | ವರುಣ | ನಾಜಸಾತೌ |

ಯತ್ | ವಿದ್ಯವಃ | ಪೃತನಾಸು | ಪ್ರಕ್ರೀಳಾನ್ | ತಸ್ಯ | ನಾಂ | ಸ್ಯಾಮು | ಸನಿತಾರಃ | ಆಜೀಃ ||೧೧||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಬೃಹಂತಾ ಮಹಾಂತೌ ಹೇ ಇಂದ್ರ ಹೇ ವರುಣ ಬೃಹತೀಭಿರ್ಮಹತೀಭಿರೂತೀ ಊತಿಭೀ
ರಕ್ಷಾಭಿಃ ಸಹಾ ಯಾತಂ | ಅಗಚ್ಛತಂ | ನಾಜಸಾತೌ ಸಂಗ್ರಾಮೇನ್ನಲಾಭನಿಮಿತ್ತಭೂತೇ ವಾ
ಯದ್ಯಸ್ತಿನಾ ಜೌ ಸಂಗ್ರಾಮೇ ಪೃತನಾಸು ಸೇನಾಸು ವಿದ್ಯವಃ | ಆಯುಧನಾಮೈತತ್ | ಆಯುಧಾನಿ
ತತ್ರಸಂಬಂಧೀನಿ ಪ್ರಕ್ರೀಳಾನ್ | ಪ್ರಕ್ರೀಡಂತೇ | ತಸ್ಯ ತಾದೃಶಸ್ಯಾಜೀಃ ಸನಿತಾರಃ ಸಂಭಕ್ತಾರಃ
ಸ್ಯಾಮು | ಭವೇಮು | ನಾಂ ಯುವಯೋರನುಗ್ರಹಾತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಬೃಹಂತಾ—ಮಹಾತ್ಮರಾದ | ಇಂದ್ರ, ವರುಣ,—ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ | ಬೃಹತೀಭಿಃ—
ಮಹತ್ತಾದ | ಊತೀ—ರಕ್ಷಣೆಗಳೊಡನೆ | ನಃ—ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ | ಆ ಯಾತಂ—ದಯಮಾಡಿರಿ | ನಾಜಸಾತೌ—
ಅನ್ನಾರ್ಥವಾಗಿ ನಡೆಯುವ | ಯತ್—ಯಾವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ | ಪೃತನಾಸು—(ಶತ್ರು) ಸೇನೆಗಳ ನಡುವೆ |
ದಿದ್ಯವಃ—ನಿಮ್ಮ ಆಯುಧಗಳು | ಪ್ರಕ್ರೀಳಾನ್—ಅಟವಾಡುವಂತೆ ಚಲಿಸುವವೋ | ತಸ್ಯ ಅಜೇಃ—ಅಂತಹ
ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ | ನಾಂ—ನಿಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ | ಸನಿತಾರಃ—ವಿಜಯಿಗಳಾದ ಸ್ವಾಮಿಗಳಂತೆ | ಸ್ಯಾಮು—
ನಾವು ಆಗುವಂತಾಗಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ, ಮಹತ್ತಾದ ರಕ್ಷಣೆಗಳೊಡನೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ದಯಮಾಡಿರಿ.
ಅನ್ನಾರ್ಥವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಯಾವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಸೇನೆಗಳ ನಡುವೆ ನಿಮ್ಮ ಆಯುಧಗಳು ಅಟವಾಡುವಂತೆ
ಚಲಿಸುವವೋ ಅಂತಹ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಾವು ವಿಜಯಿಗಳಾದ ಸ್ವಾಮಿಗಳಂತೆ ಆಗುವಂತಾಗಲಿ.

English Translation.

Mighty Indra and Varuna, come to us in battle with (your) powerful
protections, and where the bright (weapons) play amidst the (hostile)
hosts, may we be triumphant in that conflict (through) your (favour).

ನಲವತ್ತೆರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

|| ಸಾಯಂಜಞಾಷ್ಠಂ ||

ಮಮ ದ್ವಿತೀತಿ ದಶರ್ಚಂ ದಶಮಂ ಸೂಕ್ತಂ | ಪುರುಕುತ್ಸಸ್ಯ ಪುತ್ರೇಶ್ವರಸದಸ್ಯೋ ರಾಜರ್ಷಿಃ |
ಅದ್ಯಾಸು ಷಟ್ಸ್ವಾತ್ಮನಃ ಸ್ತುತೃತ್ವಾದಾತ್ಮಾ ದೇವತಾ | ಅವಃಷ್ಟಾನಾಂ ಚತಸ್ರಣಾಮಿಂದ್ರಾವರುಣೌ
ದೇವತಾ | ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಃ | ಅತ್ರಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ | ಮಮ ದ್ವಿತಾ ದಶ ತ್ರಿಸದಸ್ಯಃ ಪೌರುಕುತ್ಸಃ
ಷಳಾದ್ಯಾ ಆತ್ಮಸ್ತವ ಇತಿ | ಉಕ್ತೋ ವಿನಿಯೋಗಃ ಪೂರ್ವಸೂಕ್ತೇ ||

ಅನುವಾದವು—ಮಮ ದ್ವಿತಾ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.
ಇದರಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಪುರುಕುತ್ಸನ ಮಗನಾದ ತ್ರಸದಸ್ಯನೆಂಬ ರಾಜನು ಋಷಿಯು
(ರಾಜರ್ಷಿಯು). ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆ ಆರು ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ತುತಿಯು ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ
ಆತ್ಮನು ದೇವತೆಯು. ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರಾವರುಣರು ದೇವತೆಯು; ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸು.
ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಮಮ ದ್ವಿತಾ ದಶ ತ್ರಿಸದಸ್ಯಃ ಪೌರುಕುತ್ಸಃ ಷಳಾದ್ಯಾ ಆತ್ಮಸ್ತವಃ ಎಂದು
ಹೇಳಿರುವುದು. ವಿನಿಯೋಗವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಸೂಕ್ತ—೪೨

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೪ || ಸೂಕ್ತ—೪೨ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ—೧೭, ೧೮ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೧೦ ||

|| ಋಷಿಃ—ತ್ರಿಸದಸ್ಯುಃ ಪಾರುಕುತ್ಸಃ ||

|| ದೇವತಾ—೧-೩. ಆತ್ಮಾ || ೨-೧೦. ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ ||

|| ಭಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಠಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಮಮ ದ್ವಿತಾ ರಾಷ್ಟ್ರಂ ಕ್ಷತ್ರಿಯಸ್ಯ ವಿಶ್ವಾಯೋರ್ವಿಶ್ವೇ ಅಮೃತಾ ಯಥಾ
ನಃ |

ಕ್ರತುಂ ಸಚಂತೇ ವರುಣಸ್ಯ ದೇವಾ ರಾಜಾಮಿ ಕೃಷ್ಣೇರುಪಮಸ್ಯ
ವನ್ತೇಃ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಮಮ | ದ್ವಿತಾ | ರಾಷ್ಟ್ರಂ | ಕ್ಷತ್ರಿಯಸ್ಯ | ವಿಶ್ವಾಯೋಃ | ವಿಶ್ವೇ | ಅಮೃತಾಃ | ಯಥಾ | ನಃ |

ಕ್ರತುಂ | ಸಚಂತೇ | ವರುಣಸ್ಯ | ದೇವಾಃ | ರಾಜಾಮಿ | ಕೃಷ್ಣೇಃ | ಉಪಮಸ್ಯ | ವನ್ತೇಃ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಕ್ಷತ್ರಿಯಸ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯಜಾತ್ಯುತ್ಪನ್ನಸ್ಯ ವಿಶ್ವಾಯೋಃ ಕೃತ್ಸುಮನುಷ್ಯಾಧೀಶಸ್ಯ | ಮಮೇತ್ಯಾ-
ತ್ತನೋ ನಿರ್ದೇಶಃ | ದ್ವಿತಾ ಕ್ಷಿತಿರ್ವರ್ಗಭೇದೇನ ದ್ವಿತ್ವಾಪನ್ನಂ ರಾಷ್ಟ್ರಂ | ಮಮ ತ್ರಿಸದಸ್ಯೋರ್ವಿಶ್ವೇ
ಸರ್ವೇವೃತಾ ದೇವಾ ಯಥಾ ನೋವಸ್ಮಾಕಂ ಭವಂತಿ ತಥಾ ರಾಷ್ಟ್ರಂ ಪ್ರಜಾಶ್ಚೇತೃರ್ಭಃ | ವರುಣಸ್ಯ
ನಾರಕಸ್ಯ ವರುಣಾತ್ತನೋ ನಾ ಕೃಷ್ಣೇರ್ಮನುಷ್ಯಸ್ಯ ತದ್ವತೋ ನಾ ಉಪಮಸ್ಯ | ಅಂತಿಕನಾಮೃತತಃ |
ಸರ್ವೇಷಾಮಂತಿಕತಮಸ್ಯ ವನ್ತೇಃ | ರೂಪನಾಮೃತತಃ | ರೂಪವತೋ ಮಮ ಕ್ರತುಂ ಕರ್ಮ ಸಚಂತೇ |
ಸೇವಂತೇ ದೇವಾಃ ಸರ್ವೇವಸಿ | ಅಹಂ ಚ ರಾಜಾಮಿ | ರಾಜತಿರೈಶ್ವರ್ಯಕರ್ಮಾ | ಸರ್ವೇಶ್ವರೋ
ಭವಾಮಿ | ಯದ್ವಾ | ಉಪಮಸ್ಯ ವನ್ತೇಃ ಕೃಷ್ಣೇ ರಾಜಾಮಿತಿ ಯೋಜ್ಯಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯಥಾ—ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ | ವಿಶ್ವೇ - ಸಮಸ್ತವಾದ | ಅಮೃತಾಃ—ದೇವತೆಗಳು | ನಃ—
ನಮಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೋ ಹಾಗೆ | ಕ್ಷತ್ರಿಯಸ್ಯ—ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವಂಶೋತ್ಪನ್ನನೂ | ವಿಶ್ವಾಯೋಃ—

ಸಕಲ ಮಾನವರಿಗೂ ಒಡೆಯನೂ | ಮಮ—(ತ್ರಸದಸ್ಯನಾಮಕನೂ) ಆದ ನನ್ನ | ರಾಷ್ಟ್ರಂ—ರಾಷ್ಟ್ರವು | ದ್ವಿತಾ—ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ | ವರುಣಸ್ಯ—ವರುಣಾತ್ಮನೂ | ಕೃಷ್ಣೇ—ಮಾನವರೂಪನೂ | ಉಪಮಸ್ಯ—ಸಕಲರಿಗೂ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿರುವವನೂ | ವನೇ—ರೂಪವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ನನ್ನ | ಕ್ರತುಂ—ಕರ್ಮವನ್ನು | ದೇವಾಃ—ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ | ಸಚಂತೇ—ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ | ರಾಜಾಮಿ—ನಾನೇ ಸಕಲರ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ್ದೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ ನಮಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವರಾಗಿ ಇದ್ದಾರೋ, ಹಾಗೆ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವಂಶೋತ್ಪನ್ನನೂ, ಸಕಲ ಮಾನವರಿಗೂ ಒಡೆಯನೂ ತ್ರಸದಸ್ಯನಾಮಕನೂ ಆದ ನನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ವರುಣಾತ್ಮನೂ, ಮಾನವರೂಪನೂ, ಸಕಲರಿಗೂ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿರುವವನೂ, ರೂಪವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ನನ್ನ ಕರ್ಮವನ್ನು ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾನೇ ಸಕಲ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ್ದೇನೆ.

English Translation.

Towfold is my empire, that of the whole Kshatriya race, and all the immortals are ours : the gods associate me with the acts of Varuna : I rule over (those) of the proximate form of man.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಸೂಕ್ತದ ಋಷಿಯಾದ ತ್ರಸದಸ್ಯ ಎಂಬ ರಾಜನ ಮತ್ತು ಇವನ ತಂದೆಯಾದ ಪುರುಕುತ್ಸನ ವಿಷಯವನ್ನು ನಾವು 368 ನೇ ಪೇಜಿನಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಈ ತ್ರಸದಸ್ಯನು ತಾನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನೆಂದೂ ರಾಜನೆಂದೂ, ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿರುವುದೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಯಣರು ದ್ವಿತಾ ರಾಷ್ಟ್ರಂ—ಎರಡು ವಿಧವಾದ ರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ಕ್ಷತಿಸ್ವರ್ಗಭೇದೇನ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗ ಎಂದು ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರಾಜನು ಭೂಮಿಗೆ ರಾಜನಾಗಿರುವುದೇನೋ ಸಹಜವೇ. ಆದರೆ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಇವನು ಹೇಗೆ ರಾಜನು ಎನ್ನುವುದು ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಈ ರಾಜನು ಈ ಸೂಕ್ತದ ೨-೭ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ತಾನೇ ವರುಣನೆಂದೂ ಇಂದ್ರನೆಂದೂ, ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಯೂ ಸಹ ತಾನೇ ಎಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ತನ್ನ ಪಂಕ್ತಮವನ್ನೂ ನಾನಾವಿಧವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ತ್ರಸದಸ್ಯನು ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ (೧೦ ಋಕ್ಕುಗಳೂ) ಋ. ಸಂ. ೫-೨೭ (೬ ಋಕ್ಕು) ಋ. ಸಂ. ೯-೧೧೦ (೧೨ ಋಕ್ಕುಗಳು) ಎಂಬ ಮೂರು ಸೂಕ್ತಗಳ ಒಟ್ಟು ೨೮ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಋಷಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ರಾಜನು—ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು ಇಂದ್ರಾವರುಣರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿ ಅವರ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಜನಿಸಿದನಾದುದರಿಂದ ಆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸುವುದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಇವನ ಜನ್ಮ ವಿಚಾರವು ಇದೇ ಸೂಕ್ತದ ಎಂಟನೆಯ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದು.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಹಂ ರಾಜಾ ವರುಣೋ ಮಹ್ಯಂ ತಾನ್ಯಸುರ್ಯಾಣಿ ಪ್ರಥಮಾ ಧಾರಯಂತೆ |
 ಕ್ರತುಂ ಸಚಂತೇ ವರುಣಸ್ಯ ದೇವಾ ರಾಜಾಮಿ ಕೃಷ್ಣೇರುಪಮಸ್ಯ ವವ್ರೇಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಹಂ | ರಾಜಾ | ವರುಣಃ | ಮಹ್ಯಂ | ತಾನಿ | ಅಸುರ್ಯಾಣಿ | ಪ್ರಥಮಾ | ಧಾರಯಂತೆ |
 ಕ್ರತುಂ | ಸಚಂತೇ | ವರುಣಸ್ಯ | ದೇವಾಃ | ರಾಜಾಮಿ | ಕೃಷ್ಣೇಃ | ಉಪಮಸ್ಯ | ವವ್ರೇಃ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಹಮೇವ ಚ ರಾಜಾ ವರುಣೋ ಭವಾಮಿ | ಮಹ್ಯಂ ಮದರ್ಥಮೇವ ಪ್ರಥಮಾ ಮುಖ್ಯಾಣಿ
 ತಾನಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನ್ಯಸುರ್ಯಾಣ್ಯಸುರನಿಘಾತಕಾನಿ ಬಲಾನಿ ಧಾರಯಂತೆ | ಅಧಾರಯಂದೇವಾಃ | ಶಿಷ್ಯಂ ಗತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಹಂ—ನಾನೇ | ರಾಜಾ—ಪ್ರಭುವಾದ | ವರುಣಃ—ವರುಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ | (ದೇವಾಃ—
 ದೇವತೆಗಳು) | ಪ್ರಥಮಾ—ಮುಖ್ಯವಾದವೂ | ತಾನಿ—ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವೂ | ಅಸುರ್ಯಾಣಿ—ಅಸುರನಾಶಕ
 ವಾದವೂ ಆದ ಬಲವನ್ನೆಲ್ಲಾ | ಮಹ್ಯಂ—ನನಗಾಗಿಯೇ | ಧಾರಯಂತೆ—ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ (ನನ್ನಲ್ಲಿಯೇ
 ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ) | ವರುಣಸ್ಯ—ವರುಣಾತ್ಮನೂ | ಕೃಷ್ಣೇಃ—ಮಾನವರೂಪನೂ | ಉಪಮಸ್ಯ—ಸಕಲರಿಗೂ
 ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವವನೂ | ವವ್ರೇಃ—ರೂಪವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ನನ್ನ | ಕ್ರತುಂ—ಕರ್ಮವನ್ನು | ದೇವಾಃ—
 ದೇವತೆಗಳು | ಸಚಂತೇ—ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ | ರಾಜಾಮಿ—ನಾನೇ ಸಕಲರ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ್ದೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ನಾನೇ ಪ್ರಭುವಾದ ವರುಣನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ದೇವತೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವೂ, ಅಸುರನಾಶಕ
 ವಾದವೂ ಆದ ಬಲವನ್ನೆಲ್ಲಾ ನನಗಾಗಿಯೇ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ, ಮತ್ತು ನನಗೇ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ವರುಣಾತ್ಮನೂ, ಮಾನವ
 ರೂಪನೂ, ಸಕಲರಿಗೂ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವವನೂ, ರೂಪವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ನನ್ನ ಕರ್ಮವನ್ನು ಸಕಲದೇವತೆಗಳೂ
 ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾನೇ ಸಕಲರ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ್ದೇನೆ.

English Translation.

I am the king Varuna; on me (the gods) bestow those principal
 energies (that are) destructive of the Asuras; (they) associate me with the
 worship of Varuna : I rule over (the acts) of the proximate form of man.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಹಮಿಂದ್ರೋ ವರುಣಸ್ತೇ ಮಹಿತ್ವೋರ್ವೀ ಗಭೀರೇ ರಜಸೀ ಸುಮೇಕೇ |
 ತ್ವಷ್ಟೇವ ವಿಶ್ವಾ ಭುವನಾನಿ ವಿದ್ವಾನ್ ಸಮೈರಯಂ ರೋದಸೀ ಧಾರಯಂ
 ಚ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಹಂ | ಇಂದ್ರಃ | ವರುಣಃ | ತೇ ಇತಿ | ಮಹಿತ್ವಾ | ಉರ್ವೀ ಇತಿ | ಗಭೀರೇ ಇತಿ | ರಜಸೀ ಇತಿ |
 ಸುಮೇಕೇ ಇತಿ ಸುಮೇಕೇ |

ತ್ವಷ್ಟಾ ಇವ | ವಿಶ್ವಾ | ಭುವನಾನಿ | ವಿದ್ವಾನ್ | ಸಂ | ಐರಯಂ | ರೋದಸೀ ಇತಿ | ಧಾರಯಂ | ಚ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಹಂ ತ್ರಸದಸ್ಯುರಿಂದ್ರ ಇಂದ್ರೋಽಸ್ಯ ಸ್ಮಿ | ಅಹಂ ವರುಣಶ್ಚ | ತೇ ಮಹಿತ್ವಾ ಮಹಿತ್ವೇ-
 ನೋರ್ವೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣೇ ಗಭೀರೇ ದುರವಗಾಹೇ ಅವಕಾಶವತ್ಯಾ ವಾ ಸುಮೇಕೇ ಸುರೂಪೇ ರಜಸೀ
 ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ ತೇ ಅಸ್ಯ ಹಮೇವ | ವಿದ್ವಾನ್ ಜಾನನ್ನಹಂ ತ್ವಷ್ಟೇವ ಪ್ರಜಾಪತಿರಿವ ವಿಶ್ವಾ ಭುವನಾನಿ
 ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಸಮೈರಯಂ | ಸಂಪ್ರೈರಯಂ | ರೋದಸೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ ಧಾರಯಂ ಚ |
 ಧೃತವಾನಸ್ಮಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

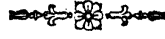
ಅಹಂ—ತ್ರಸದಸ್ಯುನಾಮಕನಾದ ನಾನೇ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನಾಗಿದ್ದೇನೆ | ವರುಣಃ—ವರುಣ
 ರೂಪನೂ ಆಗಿದ್ದೇನೆ | ಮಹಿತ್ವಾ—ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ | ತೇ—ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವೂ | ಉರ್ವೀ—ವಿಸ್ತೃತ
 ವಾದವೂ | ಗಭೀರೇ—ಆಳೆಯಲಸಾಧ್ಯವಾದ ಆಳವುಳ್ಳವೂ | ಸುಮೇಕೇ—ಸುಂದರವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವೂ ಆದ |
 ರಜಸೀ—ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೂ ನಾನೇ | ವಿದ್ವಾನ್—ಸಕಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದ ನಾನು | ತ್ವಷ್ಟಾ ಇವ—ಪ್ರಜಾ
 ಪತಿಯಂತೆ | ವಿಶ್ವಾ—ಸಮಸ್ತವಾದ | ಭುವನಾನಿ—ಭೂತಗಳನ್ನೂ | ಸಮೈರಯಂ—ಚೈತನ್ಯಯುಕ್ತವಾಗು
 ವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ | ರೋದಸೀ—ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೆರಡನ್ನೂ | ಧಾರಯಂ ಚ—ಧರಿಸಿಯೂ ಇದ್ದೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ತ್ರಸದಸ್ಯುನಾಮಕನಾದ ನಾನೇ ನನ್ನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ ಇಂದ್ರರೂಪನೂ ವರುಣರೂಪನೂ ಆಗಿದ್ದೇನೆ.
 ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವೂ, ಅತಿ ವಿಸ್ತೃತವಾದವೂ, ಆಳೆಯಲಸಾಧ್ಯವಾದ ಆಳವುಳ್ಳವೂ, ಸುಂದರವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವೂ ಆದ
 ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೂ ನಾನೇ, ಸಕಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದ ನಾನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯಂತೆ ಸಮಸ್ತವಾದ ಭೂತಗಳನ್ನೂ ಚೈತನ್ಯ
 ಯುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೆರಡನ್ನೂ ಧರಿಸಿಯೂ ಇದ್ದೇನೆ.

English Translation.

I am Indra, I am Varuna, I am those two in greatness : (I am) the vast, profound, beautiful, heaven and earth : intelligent, I give like Twashtri animation to all beings : I uphold earth and heaven.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಹಮ್‌ಪೋ ಅಸಿನ್ವಮುಕ್ಷಮಾಣಾ ಧಾರಯಂ ದಿವಂ ಸದನೇ ಯತಸ್ಯ |
ಯತೇನ ಪುತ್ರೋ ಅದಿತೇರ್ಯತಾವೋತ ತ್ರಿಧಾತು ಪ್ರಥಯದ್ವಿ ಭೂಮು ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಹಂ | ಅಪಃ | ಅಸಿನ್ವಂ | ಉಕ್ಷಮಾಣಾಃ | ಧಾರಯಂ | ದಿವಂ | ಸದನೇ | ಯತಸ್ಯ |
ಯತೇನ | ಪುತ್ರಃ | ಅದಿತೇಃ | ಯತನಾ | ಉತ | ತ್ರಿಧಾತು | ಪ್ರಥಯತ್ | ವಿ | ಭೂಮು || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಹಮೇವೋಕ್ಷಮಾಣಾಃ ಸಿಂಚತೀರಪೋಽಸಿನ್ವಂ | ಅಸೇಚಯಂ | ತಥಾ ಯತಸ್ಯೋದಕ-
ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ವಾ ಸದಸೇ ಸ್ಥಾನೇ ನಿಮಿತ್ತೇ ಸತಿ ದಿವಂ ದ್ಯುಲೋಕಂ ಧಾರಯಂ | ಯದ್ವಾ | ಉದಕಾ-
ಧಾರೇ ಸ್ಥಾನೇ ದಿವಮಾದಿತ್ಯಂ ಧಾರಯಂ | ಅಹಮೇವ ಯತೇನೋದಕೇನ ನಿಮಿತ್ತೇನಾದಿತೇಃ ಪುತ್ರ-
ಯತಾನಾಭೂವಂ | ಉತಾಪಿ ಚ ಭೂಮು ವ್ಯಾಪ್ತಮಾಕಾಶಂ ತ್ರಿಧಾತು ತ್ರಿಪ್ರಕಾರಂ ವಿ ವಿಶೇಷೇಣ
ಪ್ರಥಯತ್ | ಮದರ್ಥಮೇವ ಪಿತೃದಿಲೋಕತ್ರಯಮುಪಾಕರ್ಷೀತ್ಪರಮೇಶ್ವರಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಹಂ—ನಾನೇನೇ | ಉಕ್ಷಮಾಣಾಃ—ಪ್ರವಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ | ಅಪಃ—ಉದಕಗಳನ್ನು |
ಅಸಿನ್ವಂ—ಸರ್ವತ್ರ ಹರಡಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ | ಯತಸ್ಯ—ಉದಕದ | ಸದನೇ—ನಿವಾಸಸ್ಥಾನಕ್ಕಾಗಿ |
ದಿವಂ—ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು | ಧಾರಯಂ—ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದೇನೆ | ಯತೇನ—ಉದಕದಿಂದಲೇ | ಅದಿತೇಃ
ಪುತ್ರಃ—ಅದಿಪುತ್ರನಾದ ನಾನು | ತ್ರಿಧಾತು—ಮೂರು ಭಾಗದಲ್ಲಿರತಕ್ಕದ್ದು | ಭೂಮು—ವ್ಯಾಪಕವಾದುದೂ
ಆದ ಆಕಾಶವನ್ನು | ವಿ ಪ್ರಥಯತ್—ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾ | ಯತಾನಾ—ಉದಕರಕ್ಷಕ-
ನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ನಾನೇ ಸ್ತವಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಉದಕಗಳನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ಹರಡಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಉದಕದ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನಕ್ಕಾಗಿ ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನೂ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದೇನೆ. ಅದಿತಿಪುತ್ರನಾದ ನಾನು, ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳುಳ್ಳದ್ದೂ, ವ್ಯಾಪಕವಾದುದೂ ಆದ ಆಕಾಶವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಉದಕನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯೇ ಉದಕರಕ್ಷಕನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

English Translation.

I have distributed the moisture-shedding waters ; I have upheld the sky as the abode of the water ; by the water I have become the preserver of the water, the son of Aditi, illustrating the threefold elementary space-

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಮಾಂ ನರಃ ಸ್ವಶ್ವಾ ನಾಜಯಂತೋ ಮಾಂ ವೃತಾಃ ಸಮರಣೇ ಹವಂತೇ |

ಕೃಣೋಮ್ಯಾಜಿಂ ಮಘನಾಹಮಿಂದ್ರ ಇಯಮಿ ರೇಣುಮುಭಿ ಭೂತ್ಯೋ-
ಜಾಃ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಮಾಂ | ನರಃ | ಸ್ವಶ್ವಾಃ | ನಾಜಯಂತಃ | ಮಾಂ | ವೃತಾಃ | ಸಮರಣೇ | ಹವಂತೇ |

ಕೃಣೋಮಿ | ಆಜಿಂ | ಮಘನಾ | ಅಹಂ | ಇಂದ್ರಃ | ಇಯಮಿ | ರೇಣುಂ | ಅಭಿಭೂತ್ಯಿಂಜಾಃ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಮಾಂ ಮಾಮೇವ ಸ್ವಶ್ವಾಃ ಶೋಭನಾಶ್ವಾ ನಾಜಯಂತಃ ಸಂಗ್ರಾಮಮಿಚ್ಛಂತೋ ನರೋ ನೇತಾರೋ ಭಟಾಃ | ಅನುಗಚ್ಛಂತೀತಿ ಶೇಷಃ | ಮಾಮೇವ ವೃತಾಃ ಸಂತಃ ಸಮರಣೇ ಸಂಗ್ರಾಮೇ ಹವಂತೇ | ಅಹ್ವಯಂತಿ ಯುದ್ಧಾರ್ಥಂ | ಮಘನಾ ಧನನಾಹಮಿಂದ್ರಃ ಸನ್ನಾಜಿಂ ಕೃಣೋಮಿ | ಕರೋಮಿ | ಅಭಿಭೂತ್ಯೋಜಾಃ ಪರೇಷಾಮುಭಿಭಾವಿಬಲೋಕ್ತಹಂ ರೇಣುಮಿಯಮಿ | ಪ್ರೇರಯಾಮಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸ್ವಶ್ವಾಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳವರೂ | ನಾಜಯಂತಃ—ಸಂಗ್ರಾಮಾಪೇಕ್ಷಿಗಳೂ | ನರಃ—ನೇತೃಗಳೂ ಆದ ಭಟರು | ಮಾಂ—ನನ್ನನ್ನೇ | ಹವಂತೇ—(ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ) ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ | ಸಮರಣೇ—

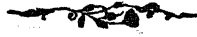
ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ | ವೃತಾಃ—ನಿರತರಾದವರೂ ಸಹ | ಮಾಂ—ನನ್ನನ್ನೇ | (ಹವಂತೇ—ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ) |
ಅಹಂ—ನಾನೇ | ಮಘವಾ—ಧನವಂತನಾದ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರರೂಪನಾಗಿ | ಆಜಿಂ—ಯುದ್ಧವನ್ನು |
ಕೃಣೋಮಿ—ನಡೆಸುತ್ತೇನೆ | ಅಭಿಭೂತ್ಯೋಜಾಃ—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ |
ರೇಣುಂ—ಧೂಳನ್ನು | ಇಯೇರ್ಮಿ—ಮೇಲಕ್ಕೇರಿಸಿ ಹರಡುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳವರೂ, ಸಂಗ್ರಾಮಾವೇಕ್ಷಿಗಳೂ, ನೇತೃಗಳೂ ಆದ ಭಟರು ನನ್ನನ್ನೇ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದವರೂ ಸಹ ನನ್ನನ್ನೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನಾನೇ ಧನವಂತನಾದ ಇಂದ್ರರೂಪನಾಗಿ ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತೇನೆ. ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಧೂಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೇರಿಸಿ ಹರಡುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

English Translation.

Warriors well mounted, ardent for contest, invoke me : selected (combatants invoke) me in battle : I, the affluent Indra, instigate the conflict, and endowed with victorious prowess, I raise up the dust (in the battle).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಹಂ ತಾ ವಿಶ್ವಾ ಚಕರಂ ನಕಿರ್ಮಾ ದೈವ್ಯಂ ಸಹೋ ವರತೇ ಅಪ್ರತಿಗತಂ |
ಯನ್ಮಾ ಸೋಮಾಸೋ ಮಮದನ್ಯದುಕ್ಕೋಭೇ ಭಯೇತೇ ರಜಸೀ
ಅಪಾರೇ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಹಂ | ತಾ | ವಿಶ್ವಾ | ಚಕರಂ | ನಕಿಃ | ಮಾ | ದೈವ್ಯಂ | ಸಹಃ | ವರತೇ | ಅಪ್ರತಿಗತಂ |
ಯತ್ | ಮಾ | ಸೋಮಾಸಃ | ಮಮದನ್ | ಯತ್ | ಉಕ್ಕಾ | ಉಭೇ ಇತಿ | ಭಯೇತೇ ಇತಿ |
ರಜಸೀ ಇತಿ | ಅಪಾರೇ ಇತಿ || ೬ ||

|| ಸಾಯಜಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಹಂ ತ್ರಸದಸ್ಯುಸ್ತಾ ತಾನಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಿ ವಿಶ್ವಾ ಸರ್ವಾಣಿ ಚಕರಂ | ಅಕಾರ್ಷಂ | ಅಪ್ರತೀತ-
ಮಪ್ರತಿಗತಂ ಮಾ ಮಾಂ ದೈವ್ಯಂ ಸಹೋ ದೇವಸಂಬಂಧಿ ಸಹೋ ಬಲಂ ನರಿವರತೇ | ನೈವ
ವಾರಯತಿ | ಯದ್ಯಸ್ಮಾತ್ಪೋಮಾಸಃ ಸೋಮಾ ಮಾ ಮಾಂ ಮಮದನ್ | ಅನುದಯನ್ | ಯಚ್ಛೋಕ್ತಾ
ಶಸ್ತ್ರಾಣ್ಯಪಿ ಮಮದನ್ ತಸ್ಮಾನ್ಮತ್ತೋಽಪಾರೇ ದೂರಪಾರೇ ಉಭೇ ರಜಸೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯೌ
ಭಯೇತೇ | ಚಲತಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಹಂ—ತ್ರಸದಸ್ಯುನಾಮಕನಾದ ನಾನು | ತಾ ವಿಶ್ವಾ—ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ |
ಚಕರಂ—ಮಾಡಿದೆನು | ಅಪ್ರತೀತಂ—ಅಪ್ರತಿಹತನಾದ | ಮಾ—ನನ್ನನ್ನೂ | ದೈವ್ಯಂ ಸಹಃ—ನನ್ನ
ದೈವೀಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ | ನಕಿಃ ವರತೇ—ಯಾರೂ ನಿರೋಧಿಸಲಾರರು | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ಸೋಮಾಸಃ—
ಸೋಮರಸಗಳು | ಮಾ—ನನ್ನನ್ನೂ | ಮಮದನ್—ಹರ್ಷಗೊಳಿಸುವವೋ | ಯತ್—ಯಾವಾಗ |
ಉಕ್ತಾ—ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳು (ನನ್ನನ್ನು ಹರ್ಷಗೊಳಿಸುವವೋ) ಆಗ | ಅಪಾರೇ—ಅನಂತಗಳಾದ | ಉಭೇ
ರಜಸೀ—ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೆರಡೂ ಸಹ | ಭಯೇತೇ—ಭೀತಿಯಿಂದ ಕಂಪಿಸುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ತ್ರಸದಸ್ಯುನಾಮಕನಾದ ನಾನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿದೆನು. ಅಪ್ರತಿಹತನಾದ
ನನ್ನನ್ನೂ, ನನ್ನ ದೈವೀಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಯಾರೂ ನಿರೋಧಿಸಲಾರರು. ಯಾವಾಗ ಸೋಮರಸಗಳೂ, ಸ್ತುತಿಗಳೂ
ನನ್ನನ್ನು ಹರ್ಷಗೊಳಿಸುವವೋ ಆಗ ಅನಂತಗಳಾದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೆರಡೂ ಸಹ ಭೀತಿಯಿಂದ ಕಂಪಿಸುತ್ತವೆ.

English Translation.

I have done all these (deeds): no one resists my divine, unsurpassed
vigour; and when the Soma juices, when sacred songs exhilarate me, then
the unbounded heaven and earth are both alarmed.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವಿದುಷ್ತೇ ವಿಶ್ವಾ ಭುವನಾನಿ ತಸ್ಯ ತಾ ಪ್ರ ಬ್ರವೀಷಿ ವರುಣಾಯ ವೇಧಃ |

ತ್ವಂ ವೃತ್ರಾಣಿ ಶೃಣ್ವಿಷೇ ಜಘನ್ನಾನ್ತ್ವಂ ವೃತಾ ಅರಿಣಾ ಇಂದ್ರ ಸಿಂಧೂನ್ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಿದುಃ | ತೇ | ವಿಶ್ವಾ | ಭುವನಾನಿ | ತಸ್ಯ | ತಾ | ಪ್ರ | ಬ್ರವೀಷಿ | ವರುಣಾಯ | ವೇಧಃ |

ತ್ವಂ | ವೃತ್ರಾಣಿ | ಶೃಣ್ವೇ | ಜಘನ್ನಾನ್ | ತ್ವಂ | ವೃತಾನ್ | ಅರಿಣಾಃ | ಇಂದ್ರ | ಸಿಂಧೂನ್ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇತಃ ಪರಮಿಂದ್ರಾವರುಣಯೋಃ ಸ್ತುತಿಃ | ಹೇ ವರುಣ ತಸ್ಯ ತೇ || ಕರ್ಮಣಿ ಷಷ್ಠೀ || ತಂ
ತ್ವಾಂ ವಿಶ್ವಾ ಸರ್ವಾಣಿ ತಾ ತಾನಿ ಭುವನಾನಿ ಭೂತಜಾತಾನಿ ವಿದುಃ | ಜಾನಂತಿ | ಹೇ ವೇಧಃ | ಸ್ತೋತ್ರೈ-
ನಾನ್ಯೈತತ್ | ಹೇ ಸ್ತೋತ್ರವರುಣಾಯ ಪ್ರ ಬ್ರವೀಷಿ | ವರುಣಂ ಸ್ತಾಷಿ | ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ವೃತ್ರಾಣಿ
ವೈರಿಣೋ ಜಘನ್ನಾನ್ ಹತವಾನಿತಿ ಶೃಣ್ವೇ | ಶ್ರೂಯಸೇ | ಕಿಂಚಿ ಹೇ ಇಂದ್ರ ತ್ವಂ ವೃತಾನಾಚ್ಛನ್ನಾನ್
ಸಿಂಧೂನ್ ಸ್ಯಂದನಸ್ವಭಾದಾನಸ್ಪಂಘಾನರಿಣಾಃ | ಅಗಮಯಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

(ಎಲೈ ವರುಣನೇ) | ತಸ್ಯ ತೇ—ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು | ವಿಶ್ವಾ—ಸಮಸ್ತವಾದವೂ | ತಾ—
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವೂ ಆದ | ಭುವನಾನಿ—ಭೂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಹ | ವಿದುಃ—ಅರಿಯುತ್ತವೆ | ವೇಧಃ—
ಎಲೈ ಸ್ತುತಿಕರ್ತನೇ | ವರುಣಾಯ—ವರುಣನನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ | ಪ್ರ ಬ್ರವೀಷಿ—ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸು |
ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ತ್ವಂ—ನೀನು | ವೃತ್ರಾಣಿ—ವೈರಿಗಳನ್ನು | ಜಘನ್ನಾನ್—ನಾಶಪಡಿಸಿದ್ದೀ
ಯೆಂಬುದಾಗಿ | ಶೃಣ್ವೇ—ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದೀಯೆ | ತ್ವಂ—ನೀನು | ವೃತಾನ್—ಅವೃತವಾಗಿದ್ದವೂ |
ಸಿಂಧೂನ್—ಪ್ರವಹಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವೂ ಆದ ಉದಕಗಳನ್ನು | ಅರಿಣಾಃ—ಬಿಡಿಸಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಎಲೈ ವರುಣನೇ, ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸಕಲ ಭೂತಗಳೂ ಅರಿಯುತ್ತವೆ. ಎಲೈ ಸ್ತುತಿಕರ್ತನೇ,
ವರುಣನನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ ನೀನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸು. ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ವೈರಿಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿದ್ದೀ
ಯೆಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ನೀನು ಅವೃತವಾಗಿದ್ದವೂ, ಪ್ರವಹಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವೂ ಆದ ಉದಕಗಳನ್ನು
ಬಿಡಿಸಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ.

English Translation.

All beings recognize you (Varuna), and you, worshipper, address
these (encomiums) to Varuna: you, Indra, are renowned as slaying Vritra;
you have set the obstructed rivers free to flow.

| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ |

ಅಸ್ಮಾಕಮತ್ರ ಪಿತರಸ್ತ ಆಸನ್ತಸ್ತ ಋಷಯೋ ದೌರ್ಗಹೇ ಬಧ್ಯಮಾನೇ |
ತ ಆಯಜಂತ ತ್ರಸದಸ್ಯಮಸ್ಯಾ ಇಂದ್ರಂ ನ ವೃತ್ತತುರಮರ್ಥದೇವಂ ||೮||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಸ್ಮಾಕಂ | ಅತ್ರ | ಪಿತರಃ | ತೇ | ಆಸನ್ | ಸಪ್ತ | ಋಷಯಃ | ದೌರ್ಗಹೇ | ಬಧ್ಯಮಾನೇ |
ತೇ | ಅ | ಆಯಜಂತ | ತ್ರಸದಸ್ಯಂ | ಅಸ್ಯಾಃ | ಇಂದ್ರಂ | ನ | ವೃತ್ತತುರಂ | ಅರ್ಥದೇವಂ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಪುರುಕುತ್ಸಸ್ಯ ಮಹಿಷೀ ದೌರ್ಗಹೇ ಬಂಧನಸ್ಥಿತೇ | ಪತ್ಯಾವರಾಜಕಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಷ್ಟ್ರಂ
ಪುತ್ರಸ್ಯ ಲಿಷ್ಯಯಾ || ಯದೃಚ್ಛಯಾ ಸಮಾಯಾತಾನ್ ಸಪ್ತರ್ಷೀನ್ಯರ್ಪಣಪೂಜಯೇತ್ | ತೇ ಚ
ಪ್ರೀತಾಃ ಪುನಃ ಪ್ರೋಚುರ್ಯಜೇಂದ್ರಾವರುಣೌ ಭೃಶಂ || ಸಾ ಚೇಂದ್ರಾವರುಣಾವಿಷ್ಟ್ವಾ ತ್ರಸದಸ್ಯಮ-
ಜೀಜನತ್ | ಇತಿಹಾಸಮಿಮಂ ಜಾನನ್ಯುಷಿಬ್ರೂತೇ ಋಚಾವಿಹ || ಅಥಾಸ್ಮಾಕಮತ್ರಾಸ್ಥಿನ್ನರಾಜಕೇ
ದೇಶೇಸ್ಯಾಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ನಾ ಪಿತರಃ ಪಾಲಯಿತಾರ ಉತ್ಪಾದಕಾಸ್ತು ಆಸನ್ | ಅಭವನ್ | ಏತೇ
ಸಪ್ತರ್ಷಯಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ದೌರ್ಗಹೇ ದುರ್ಗಹಸ್ಯ ಪುತ್ರೇ ಪುರುಕುತ್ಸೇ ಬಧ್ಯಮಾನೇ ದೃಢಂ ಪಾಶೈರ್ಯ-
ಸ್ಮಾದಸ್ಯಾ ಅಸ್ಯೈ ಪುರುಕುತ್ಸಾನ್ಯೈ ತ್ರಸದಸ್ಯಮಾಯಜಂತ | ಪ್ರಾದುರಿದ್ರಾವರುಣಯೋರನುಗ್ರಹಾತ್ |
ಕೀದೃಶಂ ತಂ | ವೃತ್ತತುರಂ ವೃತ್ತಸ್ಯ ಶಕ್ರೋಹಂತಾರಮರ್ಥದೇವಂ ದೇವಾನಾಮರ್ಥೇ ಸಮೀಪೇ
ವರ್ತಮಾನಂ ! ಯದ್ವಾ | ದೇವಾನಾಮರ್ಥಭೂತಮಿಂದ್ರಂ ನ ಇಂದ್ರಮಿವ ಸ್ಥಿತಂ ಪುತ್ರಂ ದತ್ತವಂತಃ |
ಯತ್ಸರ್ವೇಷಾಮರ್ಥಮಿಂದ್ರಃ ಪ್ರತಿ ತಸ್ಮಾದಿಂದ್ರೋ ದೇವತಾನಾಂ ಭೂಯಿಷ್ಯಭಾಕ್ತಮು ಇತಿ ತೈತ್ತಿರೀ-
ಯಕಂ | ತೈ. ಸಂ. ೫-೪-೮-೩ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಸ್ಮಾಕಂ—ನಮ್ಮ | ಅತ್ರ—(ಅರಾಜಕವಾದ) ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ | ತೇ—ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ | ಸಪ್ತ
ಋಷಯಃ—ಸಪ್ತಋಷಿಗಳೂ ಸಹ | ಪಿತರಃ—ಪಾಲಕರಾಗಿ | ಆಸನ್—ಆದರು | ದೌರ್ಗಹೇ—ದುರ್ಗ
ಹನ ಪುತ್ರನಾದ ಪುರುಕುತ್ಸನು | ಬಧ್ಯಮಾನೇ—ಬಂಧಿತನಾದಾಗ | ಅಸ್ಯಾಃ—ಪುರುಕುತ್ಸನ ಪತ್ನಿಯಲ್ಲಿ |
ಇಂದ್ರಂ ನ—ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿ | ವೃತ್ತತುರಂ—ಶತ್ರುನಾಶಕನೂ | ಅರ್ಥದೇವಂ—ದೇವತೆಗಳ
ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವುಳ್ಳವನೂ ಆದ | ತ್ರಸದಸ್ಯಂ—ತ್ರಸದಸ್ಯವನ್ನು | ತೇ—ಆ ಸಪ್ತಋಷಿಗಳು | ಅ ಆಯಜಂತ—
ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಪುರುಕುತ್ಸನು ಬಂಧಿತನಾದುದರಿಂದ ಅರಾಜಕವಾದ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಋಷಿಗಳೂ ಸಹ ಪಾಲಕರಾದರು. ಪುರುಕುತ್ಸನು ಬಂಧಿತನಾದಾಗ ಅದೇ ಋಷಿಗಳು ಇಂದ್ರಾವರುಣರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಪುರುಕುತ್ಸನ ಪತ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಶತ್ರುನಾಶಕನೂ, ದೇವತೆಗಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ತ್ರಸದಸ್ಯನನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು.

English Translation.

The seven Rishis were the protectors of this our (kingdom) when the son of Durgaha was in bonds: performing worship they obtained for (his queen) from the favour of Indra and Varuna, a son like Indra the slayer of foes, dwelling near the gods.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ್ರಷ್ಟೃವಾದ ತ್ರಸದಸ್ಯನ ಜನ್ಮವೃತ್ತಾಂತವು ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಒಂದು ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು:—

ಪುರುಕುತ್ಸಸ್ಯ ಮಹಿಷೀ ದೌರ್ಗಹೇ ಬಂಧನಸ್ಥಿತೇ !
 ಸತ್ಯಾವರಾಜಕಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಷ್ಟ್ರಂ ಪುತ್ರಸ್ಯ ಲಿಪ್ಸಯಾ ||
 ಯದ್ಯಚ್ಛಯಾ ಸಮಾಯಾತಾನ್ ಸಪ್ತರ್ಷೀನ್ ಸರ್ಯಪೂಜಯತ್ |
 ತೇ ಚ ಪ್ರೀತಾಃ ಪುನಃ ಪ್ರೋಚುರ್ಯಜೇಂದ್ರಾವರುಣೌ ಭೃತಂ ||
 ಸಾ ಚೇಂದ್ರಾವರುಣಾವಿಷ್ಟ್ವಾ ತ್ರಸದಸ್ಯಮಜೀಜನತ್ |
 ಇತಿಹಾಸನಿಮಂ ಜಾನನ್ನೃಷಿಬ್ರೂತೇ ಋಜಾವಿದ ||

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಹಪುತ್ರನಾದ ಪುರುಕುತ್ಸನೆಂಬ ರಾಜನು ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಬಂಧಿತನಾಗಿ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದನು. ಆ ರಾಜನ ಬಂಧವಿಮೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೂ, ಆ ರಾಜನಿಗೆ ಪುತ್ರನಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದೂ ಅವನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಪುರುಕುತ್ಸಾನೀ ಎಂಬ ರಾಜಪತ್ನಿಯು—ರಾಜ್ಯವು ಅನಾಯಕವಾಗಿ ಶತ್ರುಗಳ ಪಾಲಾಗುವುದೆಂದು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತಳಾಗಿದ್ದಳು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಸಪ್ತಋಷಿಗಳು ಬರಲು ರಾಜಮಹಿಷಿಯು ಅವರನ್ನು ಆದರಾತಿಥ್ಯಗಳಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿ ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಅರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡಳು. ಆಗ ಸಪ್ತಋಷಿಗಳು ಅವಳ ಪೂಜಾ ಸತ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಪ್ರೀತರಾಗಿ ಅವಳನ್ನು ಕುರಿತು—ಎಲಾ ಮಹಿಷಿ, ನೀನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರಾವರುಣರನ್ನು ಭಜಿಸು ಎಂದು ಉಪದೇಶಮಾಡಿದರು. ಅದರಂತೆ ರಾಜಪತ್ನಿಯು ಇಂದ್ರಾವರುಣರನ್ನು ಯಾಚಿಸಲು ಅವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ತ್ರಸದಸ್ಯನೆಂಬ ಪುತ್ರನು ಉತ್ಪನ್ನನಾದನು. ತನ್ನ ಜನ್ಮವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತನ್ನ ತಾಯಿಯಿಂದ ತಿಳಿದವನಾದ್ದರಿಂದ ತ್ರಸದಸ್ಯನು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಮುಂದಿನ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ದುರ್ಗಹ ಎಂಬ ರಾಜನ ಹೆಸರು—

ನಸಾತೋ ದುರ್ಗಹಸ್ಯ ಮೇ ಸಹಸ್ರೇಣ ಸುರಾಧಸಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೮-೬೫-೧೨)

ಅಗ್ನೇ ಬಾಧಸ್ಯ ವಿ ಮೃಧೋ ವಿ ದುರ್ಗಹಾಪಾಮಿನಾಮಪ ರಕ್ಷಾಂಸಿ ಸೇಧ |

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೯೮.೧೨)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ರಾಜನು ಪುರುಕುತ್ಸನೃತಂದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪುರುಕುತ್ಸನನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳು ಬಂಧಿಸಿ ಸಂಹಾರಮಾಡಿದರೆಂದೂ ಈ ರಾಜನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಇವನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಪುರುಕುತ್ಸಾನೀ ಎಂಬುವಳು ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಇಂದ್ರಾವರುಣರನ್ನಾಸ್ತುತಿಸಿ ಅವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ತ್ರಸದಸ್ಯವೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದಳೆಂದೂ ಪ್ರಕೃತಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದಿನ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪಂಡಿತರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದುರ್ಗಹಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅಶ್ವನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ (ನಿ. ೨-೨೭) ಪುರುಕುತ್ಸನು ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿ ತ್ರಸದಸ್ಯವೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದೂ ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲಾ ನಂಬಲರ್ಹವಾದುದಲ್ಲ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪುರುಕುತ್ಸಾನೀ ಹಿ ನಾನುದಾಶದ್ಧವ್ಯೇಭಿರಿದ್ರಾವರುಣಾ ನಮೋಭಿಃ |

ಅಥಾ ರಾಜಾನಂ ತ್ರಸದಸ್ಯಮಸ್ಯಾ ವೃತ್ತಹಣಂ ದದಧುರಧೇವಂ || ೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪುರುಕುತ್ಸಾನೀ | ಹಿ | ನಾಂ | ಅದಾಶತ್ | ಹವ್ಯೇಭಿಃ | ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ | ನಮೋಭಿಃ |

ಅಥ | ರಾಜಾನಂ | ತ್ರಸದಸ್ಯಂ | ಅಸ್ಯಾಃ | ವೃತ್ತಹಣಂ | ದದಧುಃ | ಅರ್ಧದೇವಂ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ ಪುರುಕುತ್ಸಾನೀ ಪುರುಕುತ್ಸಸ್ಯ ಪತ್ನೀ ಋಷಿಪ್ರೇರಿತಾ ನಾಂ ಯುನಾಮುದಾಶದ್ಧಿ | ಅಪ್ರೀಣಯತ್ ಖಲು | ಹವ್ಯೇಭಿರ್ಹವಿರ್ಭಿರ್ನಮೋಭಿಃ ಸ್ತುತಿಭಿಶ್ಚ | ಅಥ ರಾಜಾನಂ ತ್ರಸದಸ್ಯಂ ವೃತ್ತಹಣಮರ್ಧದೇವಮುಕ್ತಲಕ್ಷಣಂ ಪುತ್ರಮಸ್ಯಾ ಅಸ್ಯೇ ಪುರುಕುತ್ಸಸ್ಯ ದದಧುಃ | ದತ್ತವಂತಾವಿತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರಾವರುಣಾ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ | ಪುರುಕುತ್ಸನೀ—ಪುರುಕುತ್ಸನ ಪತ್ನಿಯು | ವಾಂ—
ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನೂ | ಹವ್ಯೇಭಿಃ—ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದಲೂ | ನನೋಭಿಃ—ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದಲೂ | ಆದಾಶತ್ ಹಿ—
ಪೂಜಿಸಿ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿದಳಲ್ಲವೇ | ಅಥ—ಅನಂತರ | ಅಸ್ಯಾಃ—ಅವಳಿಗೆ | ವೃತ್ತೇಹನಂ—ಶತ್ರುನಾಶಕನೂ |
ಅರ್ಧದೇವಂ—ದೇವತೆಗಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವವನೂ | ರಾಜಾನಂ—ಪ್ರಭುವಾಗಲು ಅರ್ಹನೂ ಆದ |
ತ್ರಸದಸ್ಯಂ—ತ್ರಸದಸ್ಯವೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು | ದೇದಧುಃ—ಅನುಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದೀರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ, ಪುರುಕುತ್ಸನ ಪತ್ನಿಯು ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದಲೂ
ಪೂಜಿಸಿ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿದಳಲ್ಲವೇ? ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ನೀವು ಅವಳಿಗೆ ಶತ್ರುನಾಶಕನೂ, ದೇವತೆಗಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿರು
ವವನೂ, ಪ್ರಭುವಾಗಲು ಅರ್ಹನೂ ಆದ ತ್ರಸದಸ್ಯವೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೀರಿ.

English Translation.

The wife of Purukutsa propitiated you two, Indra and Varuna, with
oblations and prostrations, and therefore you gave her the king Trasadasyu,
the slayer of foes, dwelling near the gods.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ರಾ॒ಯಾ ವ॒ಯಂ ಸ॒ಸ॒ವಾಂಸೋ॑ ಮ॒ದೇಮ॑ ಹ॒ವ್ಯೇನ॑ ದೇ॒ವಾ ಯವ॑ಸೇನ

ಗಾ॒ವಃ |

ತಾಂ ದೇ॒ನುಮಿ॑ಂದ್ರಾವರುಣಾ ಯು॒ವಂ ನೋ॑ ವಿ॒ಶ್ವಾಹಾ॑ ಧ॒ತ್ತಮ॑ನಪ॒-
ಸ್ಪುರಂ॑ತಿ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ರಾ॒ಯಾ | ವ॒ಯಂ | ಸ॒ಸ॒ವಾಂಸಃ॑ | ಮ॒ದೇಮ॑ | ಹ॒ವ್ಯೇನ॑ | ದೇ॒ವಾಃ | ಯವ॑ಸೇನ | ಗಾ॒ವಃ |

ತಾಂ | ದೇ॒ನುಂ | ಇಂದ್ರಾವರು॑ಣಾ | ಯು॒ವಂ | ನಃ॑ | ವಿ॒ಶ್ವಾಹಾ॑ | ಧ॒ತ್ತಂ | ಅನ॑ಪ॒ಸ್ಪುರಂ॑ತಿ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ರಾಯಾ ಧನೇನ ಮದೇಮ ಸಸವಾಂಸೋ ಯುವಾಂ ಸಂಭಕ್ತಾರೋ ವಯಂ | ಹವ್ಯೇನ ದೇವಾ
ನೋದಂತು ಯವಸೇನ ಚಿ ಗಾವಃ | ತಾಂ ಧೇನುಂ ಪ್ರೀಣಯಿತ್ರೀಂ ರಯಿಂ ಹೇ ಇಂದ್ರಾವರುಣೌ
ವಿಶ್ವಾಹಾ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಹಂತಾರೌ ಯವಂ ಯುವಾಂ ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಧತ್ತಂ | ದತ್ತಂ | ಕೀದೃಶೀಂ | ಅನಪ-
ಸ್ಪುರಂತೀಮನವಹಂಸಿತಾಂ | ಯದ್ವಾ | ವಿಶ್ವಾಹೇತ್ಯವ್ಯಯಂ | ಸರ್ವದೇತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರಾವರುಣೌ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವರುಣರೇ | ಸಸವಾಂಸಃ—ನಿನ್ನ ಪೂಜಕರಾದ | ವಯಂ—
ನಾವು | ರಾಯಾ—ಧನದಿಂದ | ಮದೇಮ—ಹರ್ಷಪಡುವಂತಾಗಲಿ | ಹವ್ಯೇನ—ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ | ದೇವಾಃ—
ದೇವತೆಗಳೂ | ಯವಸೇನ—ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಂದ | ಗಾವಃ—ಗೋವುಗಳೂ (ತೃಪ್ತಿಪಡಲಿ) (ಎಲೈ
ಇಂದ್ರ ವರುಣರೇ) | ಯುವಂ—ನೀವು | ನಃ—ನಮಗೆ | ವಿಶ್ವಾಹಾ—ಪ್ರತಿದಿನವೂ | ಅನಪಸ್ಪುರಂತೀಂ—
ದೋಷರಹಿತವಾದುದೂ | ತಾಂ—ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೂ | ಧೇನುಂ—ತೃಪ್ತಿಕಾರಕವಾದುದೂ ಆದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು |
ದತ್ತಂ—ಅನುಗ್ರಹಿಸಿಕೊಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ, ನಿನ್ನ ಪೂಜಕರಾದ ನಾವು ಧನಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಹರ್ಷಪಡುವಂತಾಗಲಿ. ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ
ದೇವತೆಗಳೂ, ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಂದ ಗೋವುಗಳೂ ತೃಪ್ತಿಪಡಲಿ. ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾವರುಣರೇ, ನೀವು ನಮಗೆ
ಪ್ರತಿದಿನವೂ ದೋಷರಹಿತವಾದುದೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೂ, ತೃಪ್ತಿಕಾರಕವಾದುದೂ ಆದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ
ಕೊಡಿರಿ.

English Translation.

May we, glorifying you both, be delighted by riches; may the gods
be pleased by oblations, the cows by pasture: and Indra and Varuna,
daily grant us that same milch cow, (riches), free from any
imperfection.

ನಲವತ್ತಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

ಸೀತಿಕೆ.

ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ ಮುಂದಿನ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ ಸುಹೋತ್ರನ ಪುತ್ರರಾದ ಪುರುಮಾಳ್ವ ಮತ್ತು ಅಜಮಿಾಳ್ವರೆಂಬುವರು
ಋಷಿಗಳು. ಪುರುಮಿಾಳ್ವನೆಂಬುವನು ಪ್ರಾಚೀನನಾದ ಋಷಿಯೆಂದು ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ರಾಜನೆಂದು ಕೆಲವು ಕಡೆ
ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಕಥೆಯನ್ನು ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಥೆಯು
ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವನ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವನಿಗೂ ಪುರುಮಿಾಳ್ವನಿಗೂ ಸಂಭವಿಸಿದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು
ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ಬೃಹದ್ದೇವತಾಕಾರರು ಹೇಳಿರುವ ಕಥೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ರಾಜರ್ಷಿರಭವದ್ಭಾರ್ಗ್ಯೋ ರಥವೀತಿರಿತಿ ಶ್ರುತಃ |
 ಸ ಯಕ್ಷೈರ್ಮಾಣೋ ರಾಜಾತ್ರಿಮುಖಗಮ್ಯ ಪ್ರಸಾದ್ಯ ಚ ||
 ಆತ್ಮಾನಂ ಕಾರ್ಯಮರ್ಥಂ ಚ ಖ್ಯಾಪಯನ್ಪ್ರಾಂಜಲಿಃ ಸ್ಥಿತಃ |
 ಅವ್ಯಣೀತರ್ಷಿಮಾತ್ರೇಯಮಾರ್ತ್ವಿಜ್ಯಾಯಾರ್ಚನಾನಸಂ ||
 ಸ ಸಪುತ್ರೋಽಭ್ಯಗಚ್ಛತಂ ರಾಜಾನಂ ಯಜ್ಞಸಿದ್ಧಯೇ |
 ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಸ್ಯಾತ್ರಿಪುತ್ರಸ್ಯ ಪುತ್ರಃ ಖಲ್ವರ್ಚನಾನಸಃ ||
 ಸಾಂಗೋಪಾಂಗಾನ್ಸರ್ವವೇದಾನ್ ಯಃ ಪಿತೃಧ್ಯಾಪಿತೋ ಮುದಾ |
 ಅರ್ಚನಾನಾಃ ಸಪುತ್ರೋಽಥ ಗತ್ವಾ ನೃಪಮಯಾಜಯತ್ ||
 ಯಜ್ಞೇ ಚ ವಿತತೇಽಪಶ್ಯದ್ರಾಜಪುತ್ರೀಂ ಯಶಸ್ವಿನೀಂ |
 ಸ್ನುಷಾ ನೋ ರಾಜಪುತ್ರೀ ಸ್ಯಾದಿತಿ ತಸ್ಯ ಮನೋಽಭವತ್ ||
 ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಸ್ಯ ಚ ತಸ್ಯಾಂ ನೈ ಸಕ್ತಮಾಸೀತ್ತದಾ ಮನಃ |
 ಸಂಯುಜ್ಯಸ್ವ ಮಯಾ ರಾಜನ್ನಿತಿ ಯಾಜ್ಯಂ ಚ ಸೋಽಬ್ರವೀತ್ ||
 ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಾಯ ಸುತಾಂ ದಿತ್ಸುರ್ಮಹಿಸೀಂ ಸ್ವಾಂ ನೃಪೋಽಬ್ರವೀತ್ |
 ಕಿಂ ತೇ ಮತಮಹಂ ಕನ್ಯಾಂ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಾಯ ದದಾಮಿ ಹಿ ||
 ಅತ್ರಿಪುತ್ರೋಽದುರ್ಬಲೋ ಹಿ ಜಾಮಾತಾ ತ್ವಾವಯೋರಿತಿ |
 ರಾಜಾನಮಬ್ರವೀತ್ಸಾಪಿ ನೃಪರ್ಷಿಕುಲಜಾ ಹೃದಂ ||
 ನಾನೃಷಿರ್ನೌ ತು ಜಾಮಾತಾ ನೃಷ ಮಂತ್ರಾನ್ ಹಿ ದೃಷ್ಟ್ವಾನಾನ್ |
 ಋಷಯೇ ದೀಯತಾಂ ಕನ್ಯಾ ವೇದಸ್ಯಾಂಬಾ ಭವೇತ್ತಥಾ ||
 ಋಷಿರ್ಮಂತ್ರದೃಶಂ ವೇದಸಿತರಂ ಮನ್ಯತೇ ಯತಃ |
 ಪ್ರತ್ಯಾಚಿಷ್ಟೇ ಸ ತಂ ರಾಜಾ ಸಹ ಸಂಮಂತ್ರೈ ಭಾರ್ಯಯಾ ||
 ಅನೃಷಿರ್ನೈವ ಜಾಮಾತಾ ಕಶ್ಚಿದ್ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ |
 ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತ ಋಷಿಸ್ತೇನ ವೃತ್ತೇ ಯಜ್ಞೇ ನೃವರ್ತತ ||
 ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಸ್ಯ ತು ಕನ್ಯಾಯಾ ಮನೋ ನೈವ ನೃವರ್ತತ |
 ತತಸ್ತೌ ತು ನಿವರ್ತೇತಾಮುಭಾವೇನಾಭಿಜಗ್ಮತುಃ ||
 ಶಶೀಯಸೀಂ ತರಂತಂ ಚ ಪುರುಮಿಲ್ಲಾಂ ಚ ಪಾರ್ಥಿವಂ |
 ತರಂತಪುರುಮಿಲ್ಲಾ ತು ರಾಜಾನೌ ವೈದದಶ್ಚೃಷೀ ||
 ತಾಭ್ಯಾಂ ತೌ ಚಕ್ರತುಃ ಪೂಜಾಂ ಋಷಿಭ್ಯಾಂ ನೃಪತೀ ಸ್ವಯಂ |
 ಋಷಿಪುತ್ರಂ ಮಹಿಷ್ಯಾಶ್ಚ ದರ್ಶಯಾಮಾಸ ತಂ ನೃಪಃ ||
 ಅಜಾನಿಕಂ ಗವಾಶ್ವಂ ಚ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಾಯ ಶಶೀಯಸೀ |
 ಅತ್ರಿಂ ಯಾಜ್ಯಾರ್ಚಿತೌ ಗತ್ವಾ ಪಿತಾಪುತ್ರೌ ಸ್ವಮಾಶ್ರಮಂ ||
 ಅಭ್ಯವಾದಯತಾನುತ್ರಿಂ ಮಹರ್ಷಿಂ ದೀಪ್ತತೇಜಸಂ |

ಶ್ವಾವಾಶ್ವಸ್ಯ ವ ನಸ್ಯಾಸೀನ್ಮಂತ್ರಸ್ಯಾದರ್ಶನಾದಹಂ
 ನ ಲಬ್ಧವಾನಹಂ ಕನ್ಯಾಂ ಹಂತ ಸರ್ವಾಂಗಶೋಭನಾಂ |
 ಅಪ್ಯಹಂ ಮಂತ್ರದರ್ಶೀ ಸ್ಯಾಂ ಭವೇದ್ಧರ್ಷೋ ಮಹಾನ್ಮಮ ||
 ಇತ್ಯರಣ್ಯೇ ಚಿಂತಯತಃ ಪ್ರಾದುರಾಸೀನ್ಮರುದ್ಗಣಃ |
 ದದರ್ಶ ಸಂಸ್ಥಿನ್ಪಾರ್ಶ್ವೇ ತುಲ ರೂಪಾನಿವಾತ್ಮನಃ ||
 ಸಮಾನವಯಸಶ್ಚೈವ ಮರುತೋ ರುಕ್ಮವಕ್ಷಸಃ |
 ತಾಂಸ್ತುಲ್ಯವಯಸೋ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ದೇವಾನ್ಪರುಷವಿಗ್ರಹಾನ್ ||
 ಶ್ವಾವಾಶ್ವೋ ವಿಸ್ಮಿತೋಽಪೃಚ್ಛತೇ ವೇತಿ ಮರುತಸ್ತದಾ |
 ತತಸ್ತು ಮರುತೋ ದೇವಾನ್ ರುದ್ರಸೂನೂನಬುಧ್ಯತ ||
 ಯ ಈಂ ವಹಂತ ಇತ್ಯಾಭಿರ್ಬುದ್ಧ್ವಾ ತುಷ್ಟ್ವಾ ತಾಂಸ್ತಥಾ |
 ಅತಿಕ್ರಮಂ ಹಿ ತಂ ಮೇನೇ ಋಷಿರ್ವಿಪುಲಮಾತ್ಮನಃ ||

....
 ರಥವೀತೇರ್ಧುಹಿತರಮಗಚ್ಛನ್ಮನಸಾ ತದಾ |
 ಸ ಸದ್ಮ ಋಷಿರಾತ್ಮಾನಂ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯನ್ ರಥವೀತಯೇ ||
 ....
 ಆದಾಯ ಕನ್ಯಾಂ ತಾಂ ದಾರ್ಭ್ಯ ಉಪೇಯಾಯಾರ್ಚನಾನಸಂ |
 ಪಾದಾ ತಸ್ಯೋಪಸಂಗೃಹ್ಯ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ಪ್ರಹ್ನಃ ಕೃತಾಂಜಲಿಃ ||
 ರಥವೀತಿರಹಂ ದಾರ್ಭ್ಯ ಇತಿ ನಾಮ ಶಶಂಸ ಚ |
 ಮಯಾ ಸಂಗತಿಮಿಚ್ಛಂತಂ ತ್ವಾಂ ಪ್ರತ್ಯಾಚಿಕ್ಷಿ ಯತ್ಪುರಾ ||
 ತತ್ಪ್ರಮುಷ್ಯ ನಮಸ್ತೇಽಸ್ತು ಮಾ ಚ ಮೇ ಭಗವನ್ಮುಧಃ |
 ಋಷೇಃ ಪುತ್ರಃ ಸ್ವಯಮೃಷಿಃ ಪಿತಾಸಿ ಭಗವನ್ಮುಷೇಃ ||
 ಹಂತ ಪ್ರತಿಗೃಹಾಣೇಮಾಂ ಸ್ನುಷಾಮಿತ್ಯೇವಮಬ್ರವೀತ್ |
 ಪಾದ್ಯಾಘ್ರಮಧುಸರ್ಕೈಶ್ಚ ಪೂಜಯಿತ್ವಾ ಸ್ವಯಂ ನೃಪಃ ||
 ಶುಕ್ಲಮಶ್ವಶತಂ ದತ್ವಾ ಅನುಜಜ್ಞೇ ಗೃಹಾನ್ಮತಿ |
 ಶಶೀಯಸೀಂ ತರಂತಂ ಚ ಪುರುಮಿಷ್ಟಂ ಚ ಸಾರ್ಥಿವಂ ||
 ಷಡ್ಭಿಃ ಸನದಿತಿ ಸ್ತುತ್ವಾ ಜಗಾಮರ್ಷಿರಪಿ ಕ್ಷಯಂ |

(ಬೃ. ದೇ. ೫-೫೦ ರಿಂದ ೮೦)

ರಥವೀತಿದಾರ್ಭ್ಯನೆಂಬ ರಾಜರ್ಷಿಯು ಯಾಗಮಾಡಲುಬಿದ್ದೇಶಿಸಿ ಅತ್ರಿಋಷಿಯಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆತನನ್ನು
 ಪೂಜಿಸಿ ಅವನ ಪುತ್ರನಾದ ಅರ್ಚನಾನಸನನ್ನು ತನ್ನ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಪೌರೋಹಿತೃವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತನಗೆ ಯಜ್ಞ ಮಾಡು
 ವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ಅವನು ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಪುತ್ರನಾದ ಶ್ವಾವಾಶ್ವನೊಡನೆ
 ರಾಜನ ಗೃಹಕ್ಕೆ ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋದನು ಮತ್ತು ಯಜ್ಞವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದನು. ಯಾಗಮಾಡತಕ್ಕ

ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರ್ಚನಾನಸನು ದೊರೆಯ ಮಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಆಕರ್ಷಿತನಾಗಿ ಅವಳನ್ನು ಶ್ಯಾವಾಶ್ವನಿಗೆ ಮದುವೆಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಆಸೆಪಟ್ಟನು. ಶ್ಯಾವಾಶ್ವನೂ ಸಹ ಅವಳಲ್ಲಿ ಮೋಹಗೊಂಡನು. ಆಗ ತಂದೆಮಕ್ಕಳಿಬ್ಬರೂ ರಾಜನಿಗೆ ತಮ್ಮ ಆಸೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಅವನೂ ಸಹ ಆ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅನಂತರ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡುವೆನೆಂದು ಹೇಳಲು ಅವನ ಪತ್ನಿಯು ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಶ್ಯಾವಾಶ್ವನು ಋಷಿಯಲ್ಲವೆಂದೂ, ಋಷಿಸಂತತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ತಮ್ಮ ಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಅನ್ಯರಿಗೆ ಕೊಡಲು ಸಮ್ಮತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವಳು ತಿಳಿಸಿಬಿಟ್ಟಳು. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯೂ ಸಹ ತಂದೆಮಕ್ಕಳಿಬ್ಬರಿಗೂ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನಂತರ ಅವರು ತಮ್ಮ ಊರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದರು. ಆದರೆ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವನು ಮಾತ್ರ ರಾಜಕನ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನೆಟ್ಟಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಾದನು. ಹಿಂತಿರುಗುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಶಶೀಯಸ ನನ್ನೂ, ತರಂತನನ್ನೂ, ಮತ್ತು ರಾಜನಾದ ಪುರುಮೀಳ್ತನನ್ನೂ ಸಂಧಿಸಿದರು. ತರಂತ ಮತ್ತು ಪುರುಮೀಳ್ತ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸಹ ವಿದೇಶದಿಂದ ಬಂದ ರಾಜನ ಪುತ್ರನೂ ಸ್ವಯಂಋಷಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸಹ ಆಗಂತುಕ ರಾದ ತಂದೆಮಕ್ಕಳಿಬ್ಬರಿಗೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿದರು. ಆಗ ಅಂತಃಪುರದ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಸಹ ಇವರನ್ನು ಗವಾಶಾದಿದಾನಗಳಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಿದರು. ಶ್ಯಾವಾಶ್ವನು ಮಾತ್ರ ತನಗೆ ಸುಂದರಸ್ತ್ರೀಯು ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು ಕೊರಗುತ್ತಾ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಮರುತ್ಸುಗಳ ಸಂಘವನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದನು. ಆಗ ಅವರು ರುದ್ರ ಪುತ್ರನೂ, ದೈವಾಂಶನೂ ಆದ ಮರುತ್ಸುಗಳೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದನು. ಕೇ. ಷ್ಮಾ ನರಃ (೫-೬-೧) ಎಂಬ ಸೂಕ್ತದ ದೃಷ್ಟ್ಯವಾದನು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ದೇರ್ಭನ ಮಗನಾದ ರಥವೀತಿಯು ತನ್ನ ಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡುಬಂದು ತಾನು ಹಿಂದೆ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದುದನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕೆಂದೂ, ಈಗ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವನು ಋಷಿಯಾದುದರಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಲು ಅರ್ಹನಾದುದರಿಂದಲೂ ಅವಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ಶ್ಯಾವಾಶ್ವನೂ ಅವನ ತಂದೆಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲು ಆಗ ಅರ್ಘ್ಯಪಾದ್ಯಾದಿಗಳ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕನ್ಯಾದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವನು ಪುರುಮೀಳ್ತಾದಿಗಳು ತನಗೆ ಮಾಡಿದ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವರನ್ನು ವಂದಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸತಕ್ಕ ಆರು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ,

ಉತ ಮೇಽರಪದ್ಯು ವತಿರ್ಮಮಂದುಷೀ ಪ್ರತಿ ಶ್ಯಾವಾಯ ವರ್ತನಿಂ |

ವಿ ರೋಹಿತಾ ಪುರುಮಿಾಳ್ತಾಯ ಯೇಮತುರ್ವಿಪ್ರಾಯ ದೀರ್ಘಯಶಸೇ ||

(ಋ. ಸಂ. ೫-೬೧-೯)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕು ಪುರುಮಿಾಳ್ತನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

ಯುವಾಂ ಗೋತಮಾಃ ಪುರುಮಿಾಳ್ತೋ ಅತ್ತಿರ್ದಸ್ರಾ ಹವತೇವಸೇ ಹವಿಷ್ಠಾನ್ |

ದಿಶಂ ನ ದಿಷ್ಟ್ಯಾನ್ಯಜೂಯೇವ ಯಂತಾ ಮೇ ಹವಂ ನಾಸತ್ಯೋಪ ಯಾತಂ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೮೩-೫)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪುರುಮಿಾಳ್ತನು ಅತ್ತಿನೀದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಅವರ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇದೇ ಕಥೆಯನ್ನು ಸಾಯಣರು ಕೊಂಚ ವ್ಯತ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅತ್ರಾಶ್ವಯಂ ಪುರಾವೃತ್ತಮಾಹುರಾಗಮಸಾರಗಾಃ |

ಅರ್ಚನಾಃ ಪುರಾತ್ರೇಯೋ ದಾರ್ಭೀಣಿ ರಥವೀತಿನಾ ||

ಆರ್ತ್ವಿಜ್ಯಾಯ ವೃತೋ ಯಜ್ಞೇ ವಿತತೇ ಹೌತ್ರ ಆಸ್ಥಿತಃ |
 ರಥವೀತಿಸುತಾಂ ಕನ್ಯಾಂ ದದರ್ಶ ಪಿತುರಂತಿಕೇ ||
 ಯಯಾಚೇ ಸ್ಯಕುಮಾರಾಯ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಾಯ ಚ ತಾಂ ಸುತಾಂ |
 ಸ ಪ್ರದಾನಮನಾ ಭಾರ್ಯಾಮಪೃಚ್ಛತ್ಪ್ರಿಯಚ್ಛಸಿ ||
 ಇತಿ ಪೃಷ್ಠಾ ಪುನಃ ಪ್ರಾಹ ಕಥಮಸ್ತೌ ಪ್ರದಾಸ್ಯಸಿ |
 ಇತಃ ಪೂರ್ವಂ ಸುತಾ ದತ್ತಾ ನಾಸೀದನ್ಯಷಯೇ ಕ್ವಚಿತ್ ||
 ತತ್ತಥೈವೇತಿ ನಿಶ್ಚಿತ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಾಚಿಷ್ಟಾರ್ಚನಾನಸಂ |
 ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಃ ಸಂಸ್ಥಿತೇ ಯಜ್ಞೇ ತೇನ ರಾಜ್ಞಾ ನಿರಾಕೃತಃ ||
 ತತ್ಪ್ರತ್ಯಾಶಾನ್ವಿತೋ ವಿಪ್ರಸ್ತಪಸ್ತೇಪೇ ಸುದಾರುಣಂ |
 ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯರತಃ ಶಾಂತೋ ಭಿಕ್ಷಾರ್ಥಂ ಪರ್ಯಟನ್ ದ್ವಿಜಃ ||
 ತರಂತಮಹಿಷೀಂ ಸಾಧ್ವೀಂ ಬಿಭಿಷ್ವೇಽಸೌ ಶಶೀಯಸೀಂ |
 ಸಾ ಸಂಪ್ರಾಪ್ಯಾಂತಿಕೇ ಪತ್ಯುಃ ಪ್ರೋನಾಚಾಗತವಾನ್ಯಷಿಃ ||
 ಇತ್ಯುಕ್ತೋ ನೃಪತಿರ್ಭಾರ್ಯಾಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹ್ವನಂ ಪ್ರಪೂಜಯ |
 ಸಾನುಜ್ಞಾತಾ ಗವಾಂ ಯೂಥಂ ಪ್ರಾದಾದಾಭರಣಾನಿ ಚ ||
 ತರಂತೋಽಪಿ ಪುನಸ್ತಸ್ಮೈ ಪ್ರಾದಾದ್ಧನಮಪೇಕ್ಷಿತಂ |
 ದತ್ತಾ ಚ ಪುರುಮಿಲ್ದಸ್ಯ ಸ್ನಾನುಜಸ್ಯಾಂತಿಕಂ ಪ್ರತಿ ||
 ಪ್ರೇರಯಾಮಾಸ ತನ್ವಸಿಂ ಸೋಽಪಿ ತ್ವಾಂ ಮಾನಯಿಷ್ಯತಿ |
 ತಥೇತಿ ರಾಜ್ಞೋ ವಚನಂ ನಿಶಮ್ಯ ತದ್ಭಾರ್ಯಯಾ ದರ್ಶಿತಸರ್ವಮಾರ್ಗಃ ||
 ಗಚ್ಛನ್ ಶನೈರರ್ಥಪಥೇ ಮರುದ್ಗಣಾನ್ ಸಮಾನರೂಪಾನ್ ಸ್ವದಿದೃಕ್ಷಯಾಗತಾನ್ |
 ವಿಲೋಕ್ಯ ವಿಪ್ರಃ ಸಭಯಃ ಪ್ರಣಮ್ಯ ಕೃತಾಂಜಲಿಃ ಕಂಟಕಿತಾಂಗಸಂಘಃ ||
 ತುಷ್ಟಾವ ಹೃಷ್ಟಾನ್ ಮರುತೋ ವಿಶಿಷ್ಟೈರರ್ಥೈರ್ವಚೋಭಿಃ ಸರಿತುಷ್ಟಚಿತ್ತಃ |
 ಸಂಪ್ರಾಸ್ಯ ಸರ್ವಂ ಸ್ತಮನೀಷಿತಂ ತದಾ ಮರುದ್ಗಣೇಭ್ಯೋ ಮುದಿತಾತ್ಮವದ್ಭ್ಯಃ ||
 ತದಾಭವದ್ಭುಃ ಸೂಕ್ತದ್ರಷ್ಟಾ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವನಾಮಕಃ |
 ಪಶ್ಚಾತ್ಪನರ್ಗಹಂ ಗತ್ವಾ ಭೂಯೋ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಗವಾಂ ಶತಂ ||
 ದಾಭ್ಯೋ ಮಂತ್ರದೃಶೇ ರಾಜ್ಞಾ ಚೋದಿತಃ ಸ್ವಸುತಾಂ ದದೌ |
 ಪುರುಮಿಲ್ದಸ್ತರಂತಶ್ಚ ತದ್ಭಾರ್ಯಾ ಚ ಶಶೀಯಸೀ ||
 ದಾಭ್ಯೋ ಯೋ ರಥವೀತ್ಯಾಖ್ಯಃ ಸಪ್ತ ಯೇ ಮರುತಾಂ ಗಣಾಃ |
 ತೇ ತಸ್ಮೈ ಯದ್ವದುಸ್ತುಷ್ಟಾಸ್ತತ್ಕೇ ಷ್ಠೇತ್ಯತ್ರ ವರ್ಣಿತೇ ||

(ಽ ನೇ ಮಂಡಲದ ೬೧ ನೇ ಸೂಕ್ತದ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯದ ಪೂರ್ವಪೀಠಿಕೆ)

ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕಥಾವಿವರಣೆಯಿದ್ದರೂ ಸಹ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವನು ತರಂತನ ಪತ್ನಿಯ
 ಹತ್ತಿರ ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಗೆ ಹೋದನೆಂಬುದು ವಿಶೇಷವಿಷಯ. ಈ ಕಥೆಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವನ ವಿಷಯವನ್ನು

ಹೇಳಿದರೂ ಸಹ ಪುರುಮಿಾಳ್ವೆನಿಂದ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವನಿಗೆ ಆದ ಸಹಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅವನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವು ಈ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೂಡಿದುದರಿಂದ ಪುರುಮಿಾಳ್ವೆನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭವಾಗಿದೆ. ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ (ಮಂ. ಸಂ. ೫-೬೧) ಶ್ಯಾವಾಶ್ವನು ಪುರುಮಿಾಳ್ವೆನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಋಕ್ಕನ್ನು ಮೇಲೆ ಉದಹರಿಸಿದೆ.

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಕ ಉ ಶ್ರವದಿತಿ ಸಪ್ತರ್ಷಿಮೇಕಾದಶಂ ಸೂಕ್ತಂ | ಸುಹೋತ್ರಪುತ್ರಾ ಪುರುಮಿಾಹ್ಯಾಜಮಿಾಹ್ಯಾವೃಷೀ | ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಃ | ಅಶ್ವಿನೌ ದೇವತಾ | ಆತ್ರಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ | ಕ ಉ ಶ್ರವತ್ಸಪ್ತ ಪುರುಮಿಾಹ್ಯಾಜಮಿಾಹ್ಯಾ ಸುಹೋತ್ರಾ ತ್ವಾಶ್ವಿನಂ ಹಿ || ಪ್ರಾತರನುವಾಕಾಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರಯೋರಾಶ್ವಿನೇಕ್ರತಾ ತ್ರೈಷ್ಟುಭೇ ಛಂದಸೀದಮಾದಿಕೇ ದ್ವೇ ಸೂಕ್ತೇ | ಧೇನುಃ ಪ್ರತ್ನಸ್ಯ ಕ ಉ ಶ್ರವತ್ | ಅ. ೪-೧೫ | ಇತಿ ಸೂಕ್ರಿತತ್ವಾತ್ ||

ಅನುವಾದಃ—ಕ ಉ ಶ್ರವತ್ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಏಳು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಸುಹೋತ್ರಪುತ್ರರಾದ ಪುರುಮಿಾಳ್ವೆ ಮತ್ತು ಅಜಮಿಾಹ್ಯ ಎಂಬುವರು ಋಷಿಗಳು; ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ದೇವತೆಯು; ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಕ ಉ ಶ್ರವತ್ಸಪ್ತ ಪುರುಮಿಾಳ್ವಾಜಮಿಾಹ್ಯಾ ಸುಹೋತ್ರಾ ತ್ವಾಶ್ವಿನಂ ಹಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಪ್ರಾತರನುವಾಕ ಮತ್ತು ಅಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ಪಠನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಶ್ವಿನಕ್ರತುಸಂಬಂಧವಾದ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ಲೋಕಸೂತ್ರದ—ಧೇನುಃ ಪ್ರತ್ನಸ್ಯ ಕ ಉ ಶ್ರವತ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೪-೧೫) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೪೩

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೪ || ಸೂಕ್ತ—೪೩ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ— ೧೯ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೭ ||

ಋಷಿಃ—ಪುರುಮಿಾಳ್ವಾಜಮಿಾಹ್ಯಾ ಸುಹೋತ್ರಾ ||

ದೇವತಾ—ಅಶ್ವಿನೌ ||

ಛಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕ ಉ ಶ್ರವತ್ಕತನೋ ಯಜ್ಞಿಯಾನಾಂ ವಂದಾರು ದೇವಃ ಕತನೋ
ಜುಷಾತೇ ||

ಕಸ್ಯೇನಾಂ ದೇವೀನುಮೃತೇಷು ಪ್ರೇಷಾಂ ಹೃದಿ ಶ್ರೇಷಾನ್ಮ ಸುಷ್ಟುತಿಂ
ಸುಹವ್ಯಾಂ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಃ | ಉಂ ಇತಿ | ಶ್ರವತ್ | ಕತಮಃ | ಯಜ್ಞಯಾನಾಂ | ವಂದಾರು | ದೇವಃ | ಕತಮಃ | ಜುಷಾತೇ |
 ಕಸ್ಯ | ಇಮಾಂ | ದೇವೀಂ | ಅಮೃತೇಷು | ಪ್ರೇಷಾಂ | ಹೃದಿ | ಶ್ರೇಷಾಮು | ಸುಸ್ಪೃತಿಂ | ಸು-
 ಹವ್ಯಾಂ || ೧ ||

|| ಸಾಯಂಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯಜ್ಞಯಾನಾಂ ಯಜ್ಞಾರ್ಹಣಾಂ ದೇವಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಕ ಉ ದೇವಃ ಶ್ರವತ್ | ಶೃಣುಯಾ-
 ತ್ಪೃತಿಂ | ಕತನೋ ದೇವೋ ವಂದಾರು ವಂದನಶೀಲಂ ಸ್ತೋತ್ರಂ | ಕತನೋ ದೇವೋ ಜುಷಾತೇ |
 ಸೇವತೇ | ಕಸ್ಯ ಹೃದೀಮಾಂ ಪ್ರೇಷಾಂ ಪ್ರಿಯತರಾಂ ದೇವೀಂ ದ್ಯೋತಮಾನಾಂ ಸುಹವ್ಯಾಂ
 ಶೋಭನಾನ್ನೋಪೇತಾಂ ಶೋಭನೈರ್ಹವಿರ್ಭಿಯುಕ್ತಾಂ ವಾ ಸುಷ್ಪೃತಿಮಮೃತೇಷು ಮಧ್ಯೇ ಶ್ರೇಷಾಮು |
 ಶ್ರೇಷಯೇಮ ಶ್ರಾವಯೇಮ ವಾ | ಅಶ್ವಿನಾವಂತರೇಣ ಸ್ತುತೇಃ ಕೋ ದೇವಃ ಸ್ವಾಮೀ ಭವೇದಿತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

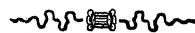
ಯಜ್ಞಯಾನಾಂ—ಯಜ್ಞಾರ್ಹರಾದ ದೇವತೆಗಳ ನಡುವೆ | ಕ ಉ ದೇವಃ—ಯಾವ ದೇವನು
 ಶ್ರವತ್—ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ | ಕತಮಃ—ಯಾವ ದೇವನು | ವಂದಾರು—ವಂದನಪೂರ್ವಕ
 ವಾದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಕೇಳುವನು | ಕತಮಃ—ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾರು | ಜುಷಾತೇ—ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸುವನು |
 ಅಮೃತೇಷು—ಮರಣರಹಿತರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ | ಕಸ್ಯ ಹೃದಿ—ಯಾವ ದೇವತೆಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ |
 ಪ್ರೇಷಾಂ—ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಕಾರಕವಾದುದೂ | ದೇವೀಂ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದುದೂ | ಸುಹವ್ಯಾಂ—
 ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದುದೂ ಆದ | ಇಮಾಂ ಸುಷ್ಪೃತಿಂ — ಈ ಉತ್ತಮಸ್ತುತಿಯನ್ನು |
 ಶ್ರೇಷಾಮು—ಅರ್ಪಿಸೋಣ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಜ್ಞಾರ್ಹರಾದ ದೇವತೆಗಳ ನಡುವೆ ಯಾವ ದೇವನು ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ? ಯಾವ
 ದೇವನು ವಂದನಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಕೇಳುವನು? ಅವರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಯಾರು ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ?
 ಮರಣರಹಿತರಾದ ದೇವತೆಗಳ ನಡುವೆ ಯಾರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಕಾರಕವಾದುದೂ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನ
 ವಾದುದೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದುದೂ ಆದ ಉತ್ತಮ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸೋಣ.

English Translation.

Which of those who are entitled to sacrifice will listen (to our prayers)? which of the gods will hear our praise? which will be propitiated (by it)? upon the heart of whom among the immortals may we impress the devout affectionate adoration, accompanied by sacred oblations?

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕೋ ಮೃಳಾತಿ ಕತಮ ಆಗಮಿಷ್ಠೋ ದೇವಾನಾಮು ಕತಮಃ ಶಂಭವಿಷ್ಠಃ |
ರಥಂ ಕಮಾಹುದ್ರವದಶ್ವಮಾಶುಂ ಯಂ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ದುಹಿತಾವೃಣೇತ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಃ | ಮೃಳಾತಿ | ಕತಮಃ | ಆಗಮಿಷ್ಠಃ | ದೇವಾನಾಂ | ಉಂ ಇತಿ | ಕತಮಃ | ಶಂಭವಿಷ್ಠಃ |
ರಥಂ | ಕಂ | ಆಹುಃ | ದ್ರವತ್ ಅಶ್ವಂ | ಅಶುಂ | ಯಂ | ಸೂರ್ಯಸ್ಯ | ದುಹಿತಾ | ಅವೃಣೇತ ||೨||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಕೋ ಮೃಳಾತಿ | ಕೋ ದೇವೋ ಮೃಡಾತಿ | ಸುಖಯೇದಸ್ಮಾನ್ | ಕತನೋ ದೇವ ಆಗಮಿಷ್ಠ
ಆಗಂತ್ಯತನೋಽಸ್ಮದ್ಯಜ್ಞಂ ಪ್ರತಿ | ದೇವಾನಾಮು ದೇವಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಕತನೋ ದೇವಃ ಶಂಭವಿಷ್ಠಃ
ಸುಖಸ್ಯ ಭಾವಯಿತ್ಯತಮಃ | ಏವಮುಕ್ತಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಃ ಕೋ ಭವೇತ್ ಅಶ್ವಿನಾನಂತರೇಣೇತಿ ಭಾವಃ |
ಕಂ ರಥಂ ದ್ರವದಶ್ವಮಾಶುಮಾಹುಃ | ಬ್ರುವತೇ | ಯಂ ರಥಂ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ದುಹಿತಾ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ
ಪಶ್ಯವೃಣೇತ | ಸಮಭಜತ್ | ತಂ ಕಂ ರಥಂ ವೇಗವಂತಮಾಹುಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದೇವಾನಾಂ—ದೇವತೆಗಳ ನಡುವೆ | ಕಃ—ಯಾವ ದೇವನು | ಮೃಳಾತಿ—(ನಮ್ಮನ್ನು) ಸುಖ
ಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ | ಕತಮಃ—ಯಾವ ದೇವನು | ಆಗಮಿಷ್ಠಃ—ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬರಲು ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಸಾಹ
ಯುತನಾಗಿದ್ದಾನೆ | ಕತಮಃ—ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾರು | ಶಂಭವಿಷ್ಠಃ—ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವರು | ಯಂ—
ಯಾವ ರಥವನ್ನು | ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ದುಹಿತಾ—ಸೂರ್ಯಪತ್ನಿಯು | ಅವೃಣೇತ—ಅರಿಸಿಕೊಂಡಕೋ (ಅಂತಹ) |
ಕಂ ರಥಂ—ಯಾವ ರಥವನ್ನು ತಾನೇ | ದ್ರವದಶ್ವಂ—ವೇಗವಾಗಿ ಓಡುವ ಅಶ್ವವುಳ್ಳದ್ದು | ಅಶುಂ—
ವೇಗಗಾಮಿಯಾದದ್ದು ಎಂದೂ | ಆಹುಃ—ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ದೇವತೆಗಳ ನಡುವೆ (ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳಲ್ಲದೇ, ಉಳಿದ) ಯಾವ ದೇವನು ತಾನೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಸುಖಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ?
ಯಾವ ದೇವನು ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬರಲು ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಸಾಹಯುತನಾಗಿದ್ದಾನೆ? ಅವರಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಕಲ್ಯಾಣ
ವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವರಾರು? ಸೂರ್ಯಪತ್ನಿಯು ಅರಿಸಿಕೊಂಡ ಯಾವ ದೇವನ ರಥವನ್ನು ತಾನೇ, ವೇಗವಾಗಿ
ಓಡುವ ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದೂ ಮತ್ತು ವೇಗಗಾಮಿಯಾದದ್ದು ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ?

English Translation.

Who will make us happy ? which of the gods is the most prompt to come to our sacrifice ? which the most willing to grant us felicity ? what chariot do they say is quick and drawn by rapid steeds ? that which the daughter of Surya selected.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಮುಷ್ತು ಹಿ ಸ್ತು ಗಚ್ಛಥ ಈವತೋ ದ್ಯೂನಿಂದ್ರೋ ನ ಶಕ್ತಿಂ ಪರಿತಕ್ಮ್ಯಾ-
ಯಾಂ |

ದಿವ ಆಜಾತಾ ದಿನ್ಯಾ ಸುಪರ್ಣಾ ಕಯಾ ಶಚೀನಾಂ ಭವಥಃ ಶಚಿಷ್ಠಾ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಮುಷ್ತು | ಹಿ | ಸ್ತು | ಗಚ್ಛಥಃ | ಈವತಃ | ದ್ಯೂನ್ | ಇಂದ್ರಃ | ನ | ಶಕ್ತಿಂ | ಪರಿತಕ್ಮ್ಯಾಯಾಂ |

ದಿವಃ | ಆಜಾತಾ | ದಿನ್ಯಾ | ಸುಪರ್ಣಾ | ಕಯಾ | ಶಚೀನಾಂ | ಭವಥಃ | ಶಚಿಷ್ಠಾ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಮುಷ್ತು ಶೀಘ್ರಂ | ಹಿ ಸ್ತೇತಿ ಪೂರಣಾ | ಈವತೋ ಗಮನವತ ಆಗಾಮಿನೋ ದ್ಯೂನ್ದಿವಸಾನ್
ಸುತ್ಯಾಸಂಬಂಧಿನಃ ಪ್ರತಿ ಗಚ್ಛಥಃ | ಇಂದ್ರಃ ಶಕ್ತಿಂ ನ ಸ್ವಕೀಯಾಂ ಶಕ್ತಿಂ ಯಥಾ ಪರಿತಕ್ಮ್ಯಾಯಾಂ
ರಾತ್ರಾವತೀತಾಯಾಂ | ಪ್ರದರ್ಶಯತೀತಿ ಶೇಷಃ | ಸ್ತುತ್ಯಾಹನ್ಯುಷಃಕಾಲ ಇಂದ್ರೋ ಯಥಾ ಗಚ್ಛತಿ
ತದ್ವದ್ಯುನಾಮುಪಿ ಗಚ್ಛತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ದಿವೋ ದ್ಯುಲೋಕಾದಾಜಾತಾಗತೌ ದಿನ್ಯಾ ದಿವಿ ಭವೌ ಸುಪರ್ಣಾ
ಶೋಭನಗಮನೌ ಯುನಾಂ ಶಚೀನಾಂ ಯುಷ್ಮತ್ಸಂಬಂಧಿನಾಂ ಕರ್ಮಣಾಂ ಶಕ್ತೀನಾಂ ನಾ ಮಧ್ಯೇ
ಕಯಾ ಶಚ್ಯಾ ಶಚಿಷ್ಠಾ ಶಕ್ತಿಮತ್ತರೌ ಶೋಭನಕರ್ಮವಂತೌ ನಾ ಭವಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

(ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ) ಪರಿತಕ್ಮ್ಯಾಯಾಂ-ರಾತ್ರಿಯ ಕೊನೆಯ ಘಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ | ಇಂದ್ರಃ-ಇಂದ್ರನು
ಶಕ್ತಿಂ ನ-ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವಂತೆ (ನೀವೂ ಸಹ) | ಮುಷ್ತು-ಶೀಘ್ರವಾಗಿ | ಈವತಃ-ಆಗಾಮಿ
ಗಳಾದ | ದ್ಯೂನ್-ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ | ಗಚ್ಛಥಃ-ಸಂಚರಿಸುತ್ತೀರಿ | ದಿವಃ-ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ | ಆಜಾತಾ-

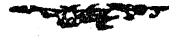
ಬಂದವರೂ | ದಿವ್ಯಾ—ದೇವಾತ್ಮರೂ | ಸುಪರ್ಣಾ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸಂಚಾರವುಳ್ಳವರೂ ಆದ ನೀವು | ಶಚೀ
ನಾಂ—(ನಿಮ್ಮ) ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ | ಕಯಾ—ಯಾವ (ಉತ್ತಮವಾದ) ಕರ್ಮದಿಂದ | ಶಚಿಷ್ಠಾ—ಶೋಭನಾತ್ಮಕ
ವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವವರಾಗಿ | ಭವತಃ—ಆಗಿದ್ದೀರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ರಾತ್ರಿಯ ಕೊನೆಯ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವಂತೆ
ನೀವೂ ಸಹ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಆಗಾಮಿಗಳಾದ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತೀರಿ? ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ ಬಂದವರೂ, ದೇವತಾ
ತ್ಮರೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸಂಚಾರವುಳ್ಳವರೂ ಆದ ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಅನೇಕ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಉತ್ತಮವಾದ ಕ್ರಿಯೆ
ಯಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಶೋಭನಾತ್ಮಕವಾದ ನೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವವರಾಗಿ ಆಗಿದ್ದೀರಿ ?

English Translation.

Moving, you proceed rapidly by day, as Indra, at the end of the
night, (manifests his) power: descended from heaven, divine, of graceful
motion, (Ashwins), by which of (your) acts are you most distinguished ?

|| ಸಂಹಿತಾನಾಶಃ ||

ಕಾ ನಾಂ ಭೂದುಪಮಾತಿಃ ಕಯಾ ನ ಅಶ್ವಿನಾ ಗಮಭೋ ಹೂಯಮಾನಾ |
ಕೋ ನಾಂ ಮಹತ್ತ್ವೈಜಸೋ ಅಭೀಕ ಉರುಷ್ಯತಂ ಮಾಧ್ವೀ ದಸ್ರಾ ನ
ಊತೀ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಾ | ನಾಂ | ಭೂತ್ | ಉಪಮಾತಿಃ | ಕಯಾ | ನಃ | ಅ | ಅಶ್ವಿನಾ | ಗಮಭಃ | ಹೂಯಮಾನಾ |
ಕಃ | ನಾಂ | ಮಹಃ | ಚಿತ್ | ತೈಜಸಃ | ಅಭೀಕೇ | ಉರುಷ್ಯತಂ | ಮಾಧ್ವೀ ಇತಿ | ದಸ್ರಾ | ನಃ |
ಊತೀ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ನಾಂ ಯುವಯೋಃ ಕೋಪಮಾತಿಃ | ಉಪ ಸಮೀಪೇ ಮಾತಿರ್ಮಾನಂ ಗುಣಾನಾಂ ಪರಿಚ್ಛಿತ್ತಿ-
ರ್ಯಸ್ಯಾಂ ಸಾ ಸ್ತುತಿಃ ಕಾ ಭೂತ್ | ಭವೇತ್ | ಕಯಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಹೂಯಮಾನಾನಾಹೂಯಮಾನಾ

ಸಂತೌ ನೋಽಸ್ಮಾನಾ ಗಮಥಃ | ಅಗಚ್ಛಥಃ | ನಾಂ ಯುವಯೋರಭೀಕ ಅಸನ್ನಪ್ರದೇಶೇ ಮಹಶ್ವಿನ್ತ-
ಹತಸ್ತೃಜಸಃ | ತ್ಯಜ್ಯತೇ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯತೇ ಸರ್ವೈರಿತಿ ತ್ಯಜಃ ಕ್ರೋಭಃ | ತಸ್ಯ ಸೋಧಾ ಕೋ ಭವೇತ್ |
ಹೇ ಮಾಧ್ವೀ ಮಧುರರಸಸ್ಯೋದಕಸ್ಯ ಸ್ವಪ್ನಾರಾ ಹೇ ದಸ್ರಾ ಶತ್ರುಣಾಮುಪಕ್ಷಪಯಿತಾರಾವಶ್ವಿನೌ
ನೋಽಸ್ಮಾನೌತೀ ಉತ್ಯಾ ರಕ್ಷಯೋರುಷ್ಯತಂ | ರಕ್ಷಾಕರ್ತೃತೇ | ರಕ್ಷತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಶ್ವಿನಾ—ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ | ನಾಂ—ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ | ಉಪಮಾತಿಃ—ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು
ವಿವರಿಸುವ ಸಾಧನವಾದ ಸ್ತುತಿಯು (ಅಳತೆಯು) | ಕಾ—ಯಾವುದಾಗಿ | ಭೂತ್—ಆಗಬಲ್ಲದು | ಕಯಾ—
ಯಾವ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ | ಹೂಯಮಾನಾ—ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ | ನಃ—ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ | ಅ ಗಮಥಃ—
ದಯಮಾಡುತ್ತೀರಿ | ನಾಂ—ನಿಮ್ಮ | ಅಭೀಕೇ—ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ | ಮಹಶ್ವಿತ್—ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ |
ತ್ಯಜಸಃ—ಕೋಪಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ | ಕಃ—ಯಾವನು ತಾನೇ ಇರಬಲ್ಲನು | ಮಾಧ್ವೀ—ಮಧುರರಸದ
ಉತ್ಪಾದಕರೂ | ದಸ್ರಾ—ಶತ್ರುನಾಶಕರೂ ಆದ ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ಉತೀ—
ನಿಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ | ಉರುಷ್ಯತಂ—ರಕ್ಷಿಸಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನೂ ವಿವರಿಸುವ ಸಾಧನವಾದ ಸ್ತುತಿಯು ಯಾವುದಾಗಿ
ಬಲ್ಲದು? ನೀವು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಯಾವ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಕರೆಯಬೇಕು? ಯಾರು ತಾನೇ ನಿಮ್ಮ
ಕೋಪಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರಬಲ್ಲರು? ಮಧುರರಸದ ಉತ್ಪಾದಕರೂ, ಶತ್ರುನಾಶಕರೂ, ಆದ ಎಲೈ
ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ನಮ್ಮನ್ನು ನಿಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿರಿ.

English Translation.

What may be the fit measure (of your merits)? Invoked by what
praises do you come to us? Who (can exist as) the object of your great
wrath? Dasras, dispensers of sweet (water), defend us with your protection.

ಅಶ್ವಿನಾ

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉರು ನಾಂ ರಥಃ ಪರಿ ನಕ್ಷತಿ ದ್ಯಾಮಾ ಯತ್ಸಮುದ್ರಾದಭಿ ವರ್ತತೇ
ನಾಂ |

ಮಧ್ವಾ ಮಾಧ್ವೀ ಮಧು ನಾಂ ಪುಷಾಯನ್ಯತ್ಸೀಂ ನಾಂ ಸೃಕ್ಷೋ
ಭುರಜಂತ ಪಕ್ಷಾಃ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉರು | ವಾಂ | ರಥಃ | ಪರಿ | ನಕ್ಷತಿ | ದ್ಯಾಂ | ಆ | ಯತ್ | ಸಮುದ್ರಾತ್ | ಅಭಿ | ವರ್ತತೇ | ವಾಂ |
ಮಧ್ವಾ | ಮಾಧ್ವೀ ಇತಿ | ಮಧು | ವಾಂ | ಪ್ರಷಾಯನ್ | ಯತ್ | ಸೀಂ | ವಾಂ | ಪೃಕ್ಷಃ | ಭುರಜಂತೆ |
ಪಕ್ಷಾಃ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಶ್ವಿನೌ ವಾಂ ರಥೋ ದ್ಯಾಂ ಪರಿ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಯ ಪರಿತ ಉರು ಪ್ರಭೂತಂ ನಕ್ಷತಿ |
ಗಚ್ಛತಿ | ಯದ್ಯಸ್ಮಾದಾ ಆರ್ವಾಕ್ ಸಮುದ್ರಾತ್ಸಮುದ್ರವಣಿಸಾಧನಾದಂತರಿಕ್ಷಾದ್ಯಾಂ ಪ್ರತಿ ಅಭಿ
ವರ್ತತೇ | ಅಭಿಮುಖ್ಯೇನ ಗಚ್ಛತಿ | ಹೇ ಮಾಧ್ವೀ ಉಕ್ತಲಕ್ಷಣೌ ಮಧ್ವಾ ಮಧುರೇಣ ಪಯಸಾ ಮಧು
ಮಧುರಂ ಸೋಮರಸಂ ಪ್ರಷಾಯನ್ | ಸಿಂಚಂತೈರ್ಧ್ವರ್ಯವಃ | ಯದ್ಯಸ್ಮಾತ್ಸೀಂ ಸರ್ವತೋ ವಾಂ
ಪೃಕ್ಷೋ ಯುವಯೋಃ ಸೋಮಂ ಪಕ್ಷಾಃ ಪಕ್ಷಾ ಯನಾ ಭುರಜಂತೆ | ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತಿ | ತಸ್ಮಾದಭಿವ-
ರ್ತತೇ ವಾಮಿತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಶ್ವಿನೌ—ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ | ಯತ್—ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ | ಆ ಸಮುದ್ರಾತ್—
ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೀರಿದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ | ವಾಂ—ನಿಮಗೆ | ಅಭಿ ವರ್ತತೇ—ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕೋ |
(ಆದುದರಿಂದ) ವಾಂ—ನಿಮ್ಮ | ರಥಃ—ರಥವು | ದ್ಯಾಂ ಪರಿ—ದ್ಯುಲೋಕದ ಸುತ್ತಲೂ | ಉರು—
ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ | ನಕ್ಷತಿ—ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆ | ಮಾಧ್ವೀ—ಮಧುರರಸೋತ್ಪಾದಕರಾದ ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ |
ಯತ್—ಯಾವ ಉದ್ದಿಶ್ಯಕ್ಕಾಗಿ | ವಾಂ—ನಿಮ್ಮ | ಪೃಕ್ಷಃ—ಸೋಮರೂಪವಾದ ಅನ್ನವು | ಪಕ್ಷಾಃ—ಪಕ್ಷವಾದ
ಯವಗಳನ್ನು | ಭುರಜಂತೆ—ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವವೋ (ಆದಕ್ಕಾಗಿ) | ಮಧ್ವಾ—ಮಧುರವಾದ ಹಾಲಿನೊಡನೆ
ಮಧು—ಮಧುರವಾದ ಸೋಮವನ್ನು | ಪ್ರಷಾಯನ್—(ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳು) ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೀರಿದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕರೆತರಲು ನಿಮ್ಮ ರಥವು
ದ್ಯುಲೋಕದ ಸುತ್ತಲೂ ಸಂಚರಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ನಿಮಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಉದ್ದಿಶ್ಯದಿಂದ
ಸೋಮವನ್ನು ಯವಧಾನ್ಯಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಸುವ ಮೊದಲು ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳು ಮಧುರವಾದ ಹಾಲಿನೊಡನೆ
ಮಧುರವಾದ ಸೋಮವನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

Your chariot travels widely round the heaven until it places you
beyond the firmament : dispensers of sweet (water, the priests) are diluting

the Soma juice with milk, that the boiled (barley) may be united with the libation offered to you.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಠಃ ||

ಸಿಂಧು^೧ಹ್ ನಾಂ ರಸ^೨ಯಾ ಸಿಂಚ^೩ದಶ್ವಾ^೪ನ್ವಾ^೫ ವಯೋ^೬ರುಷಾ^೭ಸಃ ಪರಿ^೮
ಗ್ಮನ್ |

ತದೂ^೧ ಷು ವಾಮು^೨ಜಿರಂ ಚೇ^೩ತಿ ಯಾನಂ^೪ ಯೇನ^೫ ಪತಿ^೬ ಭವ^೭ಥಃ ಸೂರ್ಯಾ-
ಯಾಃ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಿಂಧುಃ | ಹ | ನಾಂ | ರಸಯಾ | ಸಿಂಚತ್ | ಅಶ್ವಾನ್ | ಘೃಣಾ | ವಯಃ | ಅರುಷಾಸಃ | ಪರಿ | ಗ್ಮನ್ |
ತತ್ | ಉಂ ಇತಿ | ಸು | ನಾಂ | ಅಜಿರಂ | ಚೇತಿ | ಯಾನಂ | ಯೇನ | ಪತಿ ಇತಿ | ಭವಥಃ |
ಸೂರ್ಯಾಯಾಃ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ನಾಂ ಯುವಯೋರಶ್ವಾನ್ ಸಿಂಧುಃ ಸ್ಯಂದಮಾನೋ ಮೇಘ ಉದಕಂ ನಾ ರಸಯಾ ರಸೇನ
ಸಿಂಚತ್ | ಅಸೇಚಯತ್ | ಘೃಣಾ ದೀಪ್ತ್ಯಾ ವಯಃ ಪಕ್ಷಿಸದೃಶಾ ನೇತಾರೋ ನಾ ಅಶ್ವಾ ಅರುಷಾಸ
ಆರೋಚಮಾನಾಃ ಸಂತಃ ಪರಿ ಪರಿತೋ ಗ್ಮನ್ | ಗಚ್ಛಂತಿ | ನಾಂ ಯಾನಂ ಗಮನಸಾಧನಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋ
ರಥೋಜಿರಂ | ಕ್ಷಿಪ್ರನಾನ್ವೃತತ್ | ಸು ಸುಷ್ಮ ಚೇತಿ | ಜ್ಞಾಯತೇ | ಯೇನ ರಥೇನ ಸೂರ್ಯಾಯಾಃ
ಪತಿ ಪಾಲಯಿತಾರೌ ವೋಢಾರೌ ಭವಥಃ ಸ ರಥಶ್ಚೇತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಹೇ ಅಶ್ವಿನೌ—ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ) | ನಾಂ—ನಿಮ್ಮ | ಅಶ್ವಾನ್—ಅಶ್ವಗಳನ್ನು | ಸಿಂಧುಃ—
ಸ್ರವಿಸುವ ಉದಕವು | ರಸಯಾ—ತನ್ನ ರಸದಿಂದ | ಸಿಂಚತ್—ಪ್ರೋಕ್ಷಿಸಿದೆ | ಅರುಷಾಸಃ—ಆಕರ್ಷಕ
ವಾದ ವರ್ಣವುಳ್ಳವೂ | ವಯಃ—ಪಕ್ಷಿಸದೃಶವೂ ಆದ ನಿಮ್ಮ ಅಶ್ವಗಳು | ಘೃಣಾ—ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ |
ಪರಿ ಗ್ಮನ್—ಸುತ್ತಲೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ | ಯೇನ—ಯಾವ ರಥದಿಂದ | ಸೂರ್ಯಾಯಾಃ—ಸೂರ್ಯಪುತ್ರಿಯು |

ಸತೀ—ಪಾಲಕರಾಗಿ | ಭವಥಃ—ಆಗುವಿರೋ (ಅಂತಹ) | ತೇ ನಾಂ ಯಾನಂ—ನಿಮ್ಮ ಆ ರಥವು |
ಅಜಿರಂ—ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿಯೇ | ಸು ಚೇತಿ—ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ಸ್ತವಿಸತಕ್ಕ ಉದಕವು ತನ್ನ ರಸದಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರೋಕ್ಷಿಸಿದೆ. ಆಕರ್ಷಕವಾದ ವರ್ಣವುಳ್ಳವೂ ಪಕ್ಷಿಸದೃಶವೂ, ಆದ ನಿಮ್ಮ ಅಶ್ವಗಳು ಕಾಂತಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಸುತ್ತಲೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ನೀವು ಯಾವ ನಿಮ್ಮ ರಥದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸೂರ್ಯಪುತ್ರಿಯ ಪಾಲಕರಾಗುವಿರೋ ಅಂತಹ ನಿಮ್ಮ ಆ ರಥವು ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

English Translation.

The flowing (stream) has sprinkled your steeds with moisture: the radiant horses (like) birds (in swiftness) pass on, bright with lustre: well known is that quickmoving charriot, whereby you become the lords of Surya.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇಹೇಹ ಯದ್ವಾಂ ಸಮನಾ ಪಪೃಕ್ಷೇ ಸೇಯಮಸ್ಮೇ ಸುಮತಿರ್ನಾಜರತ್ನಾ |
ಉರುಷ್ಯತಂ ಜರಿತಾರಂ ಯುವಂ ಹ ಶ್ರಿತಃ ಕಾಮೋ ನಾಸತ್ಯಾ ಯುವ-
ದ್ರಿಕ್ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಹ್ಯಇಹ | ಯತ್ | ವಾಂ | ಸಮನಾ | ಪಪೃಕ್ಷೇ | ಸಾ | ಇಯಂ | ಅಸ್ಮೇ ಇತಿ | ಸುಮತಿಃ |
ನಾಜರತ್ನಾ |

ಉರುಷ್ಯತಂ | ಜರಿತಾರಂ | ಯುವಂ | ಹ | ಶ್ರಿತಃ | ಕಾಮಃ | ನಾಸತ್ಯಾ | ಯುವದ್ರಿಕ್ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಶ್ವಿನೌ ಯದ್ಯಸ್ಮಾತ್ | ಯಥಾ ನಾ ಸುಮತ್ಯಾ | ಇಹೇಹಾಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಯಜ್ಞೇ ಸಮನಾ
ಸಮಾನಮನಸ್ತಾ | ಸದೃಶಾವಿತ್ಯರ್ಥಃ | ತೌ ನಾಂ ಯುನಾಂ ಸುಮತ್ಯಾ ಪಪೃಕ್ಷೇ | ಸುತ್ಯಾ ಸಂಯೋ-

ಜಯಾಮಿ | ಸೇಯಮಿದಾನೀಂ ಕ್ರಿಯಮಾಣಾ ಸುಮತಿಃ ಶೋಭನಸ್ತುತಿರಸ್ಮೇ ಅಸ್ಮಾಕಮೇವ ಫಲವತೀ
ಭವತ್ಪ್ರೀತಿ ಶೇಷಃ | ಹೇ ನಾಜರತ್ನಾ ರಮಣೀಯಾನ್ಮಾ | ಅನ್ಯಂ ವೈ ನಾಜಃ | ಶತೆ. ಜ್ಞಾ. ೯-೩-೪-೧ |
ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಯುವಂ ಯುವಾಂ ಜರಿತಾರಂ ಗರಿತಾರಂ ಸ್ತೋತಾರಂ ಮಾಮುರುಷ್ಯತಂ | ರಕ್ಷತಂ |
ಹೇ ನಾಸತ್ಯಾಶ್ವಿನೌ ಕಾಮೋಽಸ್ಮದೀಯೋ ಯುವದ್ರಿಕ್ ಹ ಯುವಾಮೇವ ಗಚ್ಛನ್ ಶ್ರಿತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಅಶ್ವಿನಾ—ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ) | ಯತ್—ಯಾವ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ | ಇಹೇಹ—ಈ ಯಜ್ಞ
ದಲ್ಲಿಯೇ | ಸಮನಸ್ತ್ವಾ—ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ | ನಾಂ—ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನೂ | ಸಪೃಕ್ಷೇ—(ಸ್ತುತಿ
ಯೊಡನೆ) ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವೆನೋ | ಸೇಯಂ ಸುಮತಿಃ—ಈಗ ಪಠಿಸುತ್ತಿರುವ ಅದೇ ಸ್ತುತಿಯು |
ಅಸ್ಮೇ—ನಮಗೆ (ಫಲಪ್ರದವಾಗಲಿ) | ನಾಜರತ್ನಾ—ರಮಣೀಯವಾದ ಅನ್ನವುಳ್ಳ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ |
ಯುವಂ—ನೀವಿಬ್ಬರೂ | ಜರಿತಾರಂ—ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನನ್ನನ್ನು | ಉರುಷ್ಯತಂ—ರಕ್ಷಿಸಿರಿ | ನಾಸತ್ಯಾ—ಎಲೈ
ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ | ಕಾಮಃ—ನಮ್ಮ ಅಭೀಷ್ಟವು | ಯುವದ್ರಿಕ್ ಹ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ತಲಪಿದೊಡನೆಯೇ |
ಶ್ರಿತಃ—ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿಯೇ ಯಾವ
ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಸ್ತುತಿಯೊಡನೆ ಸಂಯೋಜಿತರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವೆನೋ, ಈಗ ಪಠಿಸುತ್ತಿರುವ ಅದೇ
ಸ್ತುತಿಯು ನಮಗೆ ಫಲಪ್ರದವಾಗಲಿ. ರಮಣೀಯವಾದ ಅನ್ನವುಳ್ಳ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಸ್ತೋತ್ರವಾದ
ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿರಿ. ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ನಮ್ಮ ಅಭೀಷ್ಟವು ನಿಮ್ಮನ್ನು ತಲಪಿದೊಡನೆಯೇ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು
ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

English Translation.

May the earnest praise, distributors of food, wherewith I associate
you both like-minded at this sacrifice, be (beneficial) to us: protect your
worshipper: my desire, Nasatyas, directed towards you is gratified.

ನಲವತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

ತಂ ನಾಂ ರಥಮಿತಿ ಸಪ್ತರ್ಚಂ ದ್ವಾದಶಂ ಸೂಕ್ತಂ | ಪುರುಮಿಹ್ಯಾಜಮಿಹ್ಯಾವೇವ ಋಷೀಃ
ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಭಂದಃ | ಅಶ್ವಿನೌ ದೇವತಾ | ತಂ ನಾಮಿತ್ಯನುಕ್ರಾಂತಂ || ಪ್ರಾತರನುವಾಕಾಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರಯೋ-
ರುಕ್ಮೋ ವಿನಿಯೋಗಃ ||

ಅನುವಾದವು—ತಂ ನಾಂ ರಥಂ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಏಳು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಸೂಕ್ತದ ಋಷಿಗಳಾದ ಪುರುಮಿಾಳ್ವ ಮತ್ತು ಅಜಮಿಾಳ್ವ ಎಂಬುವರೇ ಋಷಿಗಳು ; ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ದೇವತೆಯು ; ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಭಂದಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ತಂ ನಾಂ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದು. ಪ್ರಾತರನುವಾಕ ಮತ್ತು ಅಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ಪಠನಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೪೪

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೪ || ಸೂಕ್ತ—೪೪ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ—೨೦ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೭ ||

|| ಋಷಿಃ—ಪುರುಮಿಾಳ್ವಾಜಮಿಾಳ್ವಾ ಸಾಹೋತ್ರಾ ||

|| ದೇವತಾ—ಅಶ್ವಿನೌ ||

|| ಭಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತಂ ನಾಂ ರಥಂ ವಯಮದ್ಯಾ ಹುನೇಮ ಪೃಥುಜ್ರಯಮಶ್ವಿನೌ ಸಂಗತಿಂ
ಗೋಃ |

ಯಃ ಸೂರ್ಯಾಂ ವಹತಿ ವಂಧುರಾಯುರ್ಗಿರ್ವಾಹಸಂ ಪುರುತಮಂ
ವಸೂಯುಂ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತಂ | ನಾಂ | ರಥಂ | ವಯಂ | ಅದ್ಯಾ | ಹುನೇಮ | ಪೃಥುಜ್ರಯಂ | ಅಶ್ವಿನೌ | ಸಂಗತಿಂ | ಗೋಃ ||

ಯಃ | ಸೂರ್ಯಾಂ | ವಹತಿ | ವಂಧುರಯುಃ | ಗಿರ್ವಾಹಸಂ | ಪುರುತಮಂ | ವಸೂಯುಂ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಶ್ವಿನೌ ನಾಂ ಯುವಯೋ ರಥಂ ಸ್ತೋತಾರೋದ್ಯ ಸುತ್ಯಾಹನಿ ಹುನೇಮ | ಅಹ್ವಯಾಮಃ |
ಕೀದೃಶಂ ತಂ | ಪೃಥುಜ್ರಯಂ ಪ್ರಥಿತೇನೇಗಂ ಗೋಃ ಗವಾಂ ಸಂಗತಿಂ ಸಂಗಮಯಿತಾರಂ | ಯೋ ರಥಃ
ಸೂರ್ಯಾಂ ವಹತಿ | ಧಾರಯತಿ | ವಂಧುರಯುಃ | ರಥೇ ನಿವಾಸಾಧಾರಭೂತಃ ಕಾಷ್ಠೋ ವಂಧುರಂ
ತದ್ವಾನ್ | ತಂ ಗಿರ್ವಾಹಸಂ ಗಿರಾಂ ಸ್ತುತೀನಾಂ ವೋಢಾರಂ ಪುರುತಮಂ ಪ್ರಭೂತತಮಂ ವಸೂಯುಂ
ವಸುಮಂತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

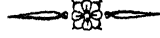
ಅಶ್ವಿನಾ—ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ | ಯಾ—ಯಾವ ನಿಮ್ಮ ರಥವು | ಸೂರ್ಯಾಂ—ಸೂರ್ಯ
ಯನ್ನು | ವಹತಿ—ವಹಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಅಂತಹುದೂ | ಸೃಭುಜ್ರಯಂ—ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದೂ |
ಗೋಃ—ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು | ಸಂಗತಿಂ—ಸೇರಿಸತಕ್ಕದ್ದೂ | ವಂಧುರಯುಃ—ಉತ್ತಮವಾದ ಆಸನದ ಕಾಷ್ಠ
ವುಳ್ಳದ್ದೂ | ಗಿರ್ವಾಹಸಂ—ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ವಹಿಸತಕ್ಕದ್ದೂ | ಪುರುತಮಂ—ಪ್ರಭೂತವಾದ ವಿಸ್ತೃತಿಯುಳ್ಳದ್ದೂ |
ವಸೂಯುಂ—ಧನಯುಕ್ತವಾದುದೂ ಆದ | ತಂ ನಾಂ ರಥಂ—ನಿಮ್ಮ ಆ ರಥವನ್ನು | ವಯಂ—
ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ನಾವು | ಅದ್ಯ—ಸೋಮರಸವನ್ನು ಹಿಂಡುವ ಈ ದಿನ | ಹುನೇಮ—ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ಯಾವ ನಿಮ್ಮ ರಥವು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಅಂತಹುದೂ,
ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದೂ, ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸತಕ್ಕದ್ದೂ, ಉತ್ತಮವಾದ ಆಸನದ ಕಾಷ್ಠವುಳ್ಳದ್ದೂ,
ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ವಹಿಸತಕ್ಕದ್ದೂ, ಪ್ರಭೂತವಾದ ವಿಸ್ತೃತಿಯುಳ್ಳದ್ದೂ, ಧನಯುಕ್ತವಾದುದೂ ಆದ ನಿಮ್ಮ ಆ ರಥವನ್ನು
ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ನಾವು ಸೋಮರಸವನ್ನು ಹಿಂಡುವ ಈ ದಿನ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ.

English Translation.

We invoke, Ashwins, to-day, your rapid car, the associator of the
solar ray: the banked car which bears Surya, vast, wealthy, and laden
with praises.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯುನಂ ಶ್ರಿಯಮಶ್ವಿನಾ ದೇವತಾ ತಾಂ ದಿವೋ ನಸಾತಾ ವನಥಃ ಶಚೀಭಿಃ |
ಯುರ್ವೋರ್ವಪುರಭಿ ಸೃಕ್ಷಃ ಸಚಂತೇ ವಹಂತಿ ಯತ್ಕುಹಾಸೋ ರಥೇ
ನಾಂ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯುನಂ | ಶ್ರಿಯಂ | ಅಶ್ವಿನಾ | ದೇವತಾ | ತಾಂ | ದಿವಃ | ನಸಾತಾ | ವನಥಃ | ಶಚೀಭಿಃ |
ಯುರ್ವೋಃ | ವಪುಃ | ಅಭಿ | ಸೃಕ್ಷಃ | ಸಚಂತೇ | ವಹಂತಿ | ಯತ್ | ಕುಹಾಸಃ | ರಥೇ | ನಾಂ ||೨||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ದಿವೋ ನಸಾತಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಪುತ್ರಸ್ಥಾನೀಯೌ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಯ ನಾ ನ ಸಾತಯಿತಾರೌ ಹೇ
ಅಶ್ವಿನೌ ಯುವಂ ಯುವಾಂ ದೇವತಾ ದೇವತೇ || ವಿಭಕ್ತಿವ್ಯತ್ಯಯಃ || ತಾಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಂ ಶ್ರಿಯಂ ಶಚೀಭಿಃ
ಕರ್ಮಭಿಃ ಶಕ್ತಿಭಿರ್ವಾ ವನಥಃ | ಸಂಭಜೇಥೇ | ಯದ್ವಾ | ವದತಿರ್ವಾನಾರ್ಥಃ | ಯುವೋರ್ಯು-
ವಯೋರ್ವಪುಃ ಶರೀರಂ ಪೃಕ್ಷೋಽನ್ನಾನಿ ಸೋಮಲಕ್ಷಣಾನ್ಯಭಿ ಸಚಂತೇ | ಯದ್ಯದಾ ರಥೇ ವಾಂ
ವಹಂತಿ ಕಕುಹಾಸೋ ಮಹಾಂತೋಽಶ್ವಾಃ | ಯದ್ವಾ | ಸ್ತುತಯೋ ನಾಂ ಯುವಾಂ ರಥೇ ವಹಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದಿವಃ—ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮನಾದ ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ | ನಸಾತಾ—ಪುತ್ರರೂಪರಾದ | ಅಶ್ವಿನೌ—ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀ
ದೇವತೆಗಳೇ | ದೇವತಾ—ದೇವತಾತ್ಮರಾದ | ಯುವಂ—ನೀವಿಬ್ಬರೂ | ಶಚೀಭಿಃ—ನಿಮ್ಮ ಉತ್ತಮವಾದ
ಕರ್ಮಗಳಿಂದ | ತಾಂ ಶ್ರಿಯಂ—ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆ ಸಂಪತ್ತನ್ನು | ವನಥಃ—ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ | ಯತ್—
ಯಾವಾಗ | ಕಕುಹಾಸಃ—ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಅಶ್ವಗಳು | ವಾಂ—ನಿಮ್ಮನ್ನು | ರಥೇ—ರಥದಲ್ಲಿ (ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ) |
ವಹಂತಿ—ವಹಿಸುತ್ತವೆಯೋ (ಆಗ) | ಪೃಕ್ಷಃ—ಸೋಮರೂಪವಾದ ಅನ್ನವು | ಯುವೋಃ—ನಿಮ್ಮ |
ವಪುಃ—ಶರೀರವನ್ನು | ಅಭಿ ಸಚಂತೇ—ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮನಾದ ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ಪುತ್ರರೂಪರಾದ ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ನೀವಿಬ್ಬರೂ ನಿಮ್ಮ ಉತ್ತಮ
ವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು (ಮಹಿಮೆಯನ್ನು) ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ
ಅಶ್ವಗಳು ನಿಮ್ಮನ್ನು ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಯಾವಾಗ ವಹಿಸುತ್ತವೆಯೋ ಆಗ ಸೋಮರೂಪನಾದ ಅನ್ನವು ನಿಮ
ಶರೀರವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

English Translation.

Ashwins, grandsons of heaven, divinities, you enjoy that glory by
your actions, that (sacrificial) food is administered to your persons, and
powerful horses draw you in your chariot.

|| ಸಂಹಿತಾಸಾರಃ ||

ಕೋ ವಾಮುದ್ಯಾ ಕರತೇ ರಾತಹವ್ಯ ಉತಯೇ ನಾ ಸುತಪೇಯಾಯ
ವಾಕ್ಯೇಃ |

ಋತಸ್ಯ ನಾ ವನುಷೇ ಪೂರ್ವಾಯ ನಮೋ ಯೇಮಾನೋ ಅಶ್ವಿನಾ
ವನರ್ತತಾ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಃ | ನಾಂ | ಅದ್ಯ | ಕರತೇ | ರಾತ್ರಹವ್ಯಃ | ಊತಯೇ | ನಾ | ಸುತಪೇಯಾಯ | ನಾ | ಅರ್ಕೈಃ |
 ಋತಸ್ಯ | ನಾ | ವನುಷೇ | ಪೂರ್ವಾಯ | ನಮಃ | ಯೇಮಾನಃ | ಅಶ್ವಿನಾ | ಆ | ವವರ್ತತಃ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಕೋ ಯಜಮಾನೋದ್ಯದ್ಯ ವಾಂ ಯುವಯೋಃ ಕರತೇ | ಕುರ್ಯಾತ್ ಸ್ತುತಿಂ |
 ಅರ್ಕೈರ್ಮಂತ್ರೈ ರಾತ್ರಹವ್ಯೋ ದತ್ತಸೋಮ ಊತಯೇ ನಾ ರಕ್ಷಣಾಯ | ನಾ ಸುತಪೇಯಾಯ
 ಸೋಮಪಾನಾಯ ನಾ | ಋತಸ್ಯೋದಕಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ನಾ ಪೂರ್ವಾಯ ಪುರಾಣಾಯ ವನುಷೇ
 ಸಂಭಜನಾಯ ಹೇ ಅಶ್ವಿನಾ ನಮೋ ಯೇಮಾನೋ ನಮಸ್ಕಾರಂ ಕುರ್ವಾಣಾಃ ಕ ಆ ವವರ್ತತಃ |
 ಅವರ್ತಯೇದ್ಯಜ್ಞಂ ಪ್ರತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಶ್ವಿನಾ—ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ | ಅರ್ಕೈಃ—ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ | ರಾತ್ರಹವ್ಯಃ—
 ಸೋಮವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದ | ಕಃ—ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ತಾನೇ | ಊತಯೇ ನಾ—ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ
 ಯಾಗಲಿ | ಸುತಪೇಯಾಯ ನಾ—ಸೋಮಪಾನಾರ್ಥವಾಗಿಯಾಗಲಿ | ವನುಷೇ—ಪೂಜ್ಯವಾದ |
 ಋತಸ್ಯ—ಯಜ್ಞದ | ಪೂರ್ವಾಯ ನಾ—ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿಯಾಗಲಿ | ಅದ್ಯ—
 ಇಂದು | ನಾಂ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ | ಕರತೇ—ಸ್ತುತಿಯನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ | ನಮೋ ಯೇಮಾನಃ—ನಿಮಗೆ
 ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನರ್ಪಿಸತಕ್ಕ ಯಾವ ಯಜಮಾನನು | ಆ ವವರ್ತತಃ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿ
 ಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸೋಮವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದ ಯಾವ ಯಜಮಾನನು
 ತಾನೇ, ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿಯಾಗಲಿ, ಸೋಮಪಾನಾರ್ಥವಾಗಿಯಾಗಲಿ, ಪೂಜ್ಯವಾದ ಯಜ್ಞದ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು
 ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿಯಾಗಲಿ, ಇಂದು ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಸ್ತುತಿಯನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ? ನಿಮಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನರ್ಪಿ
 ಸುವ ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲನು?

English Translation.

What offerer of oblations addresses you to-day with hymns for the
 sake (of obtaining) protection, for the drinking of the Soma, or for the
 ancient fulfilment of the sacrifice? What offerer of adoration may bring
 you Ashwins (to this rite).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಹಿರಣ್ಯಯೇನ ಪುರುಭೂ ರಥೇನೇಮಂ ಯಜ್ಞಂ ನಾಸತ್ಯೋಪ ಯಾತಂ |
 ಪಿಬಾಥ ಇನ್ಮಧುನಃ ಸೋಮ್ಯಸ್ಯ ದಧಥೋ ರತ್ನಂ ವಿಧತೇ ಜನಾಯ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಹಿರಣ್ಯಯೇನ | ಪುರುಭೂ ಇತಿ ಪುರುಭೂ ರಥೇನ | ಇಮಂ | ಯಜ್ಞಂ | ನಾಸತ್ಯಾ | ಉಪ | ಯಾತಂ |
 ಪಿಬಾಥಃ | ಇತ್ | ಮಧುನಃ | ಸೋಮ್ಯಸ್ಯ | ದಧಥಃ | ರತ್ನಂ | ವಿಧತೇ | ಜನಾಯ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಪುರುಭೂ ಬಹು ಭವಂತೌ ನಾಸತ್ಯಾವಿಮಂ ಯಜ್ಞಂ ಹಿರಣ್ಯಯೇನ ರಥೇನೋಪ ಯಾತಂ | ಸೋಮ್ಯಸ್ಯ ಸೋಮಸಂಬಂಧಿನೋ ಮಧುನೋ ಮಧುರರಸಸ್ಯ || ಕರ್ಮಣಿ ಷಷ್ಠ್ಯಾ || ಸೋಮರಸಂ ಪಿಬಾಥಃ | ಪಿಬಾಥಃ | ವಿಧತೇ ಪರಿಚರತೇ ಜನಾಯ ಮಹ್ಯಂ ರತ್ನಂ ರಮಣೀಯಂ ಧನಂ ದಧಥಃ | ಧಾರಯಥಃ || ದಧತೇರ್ಧಾನಾರ್ಥಸ್ಯ ಲೇಟಿ ರೂಪಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಪುರುಭೂ—ಬಹುರೂಪಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ | ನಾಸತ್ಯಾ—ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ | ಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ—
 ನಮ್ಮ ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ | ಹಿರಣ್ಯಯೇನ—ಸುವರ್ಣನಿರ್ಮಿತವಾದ | ರಥೇನ—ರಥದಿಂದ | ಉಪ ಯಾತಂ—
 ದಯಮಾಡಿರಿ | ಸೋಮಸ್ಯ—ಸೋಮಸಂಬಂಧಿಯಾದ | ಮಧುನಃ—ಮಧುರವಾದ ರಸವನ್ನು | ಪಿಬಾಥಃ—
 ಪಾನಮಾಡಿರಿ | ವಿಧತೇ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸೇವಿಸುವ | ಜನಾಯ—ಯಜಮಾನನಾದ ನನಗೆ | ರತ್ನಂ—
 ರಮಣೀಯವಾದ ಧನವನ್ನು | ದಧಥಃ—ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅನೇಕರೂಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ನಮ್ಮ ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಸುವರ್ಣನಿರ್ಮಿತವಾದ ರಥದಿಂದ ದಯಮಾಡಿರಿ, ಸೋಮಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಮಧುರವಾದ ರಸವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಯಜಮಾನನಾದ ನನಗೆ ರಮಣೀಯವಾದ ಧನವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡಿರಿ.

English Translation.

Nasatyas, who are manifold, come with your golden chariot to this sacrifice; drink of the sweet Soma beverage, and give precious things to the man who celebrates (your worship).

—*—

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆ ನೋ ಯಾತಂ ದಿವೋ ಅಚ್ಛ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಹಿರಣ್ಯಯೇನ ಸುವೃತಾ
ರಥೇನ |

ಮಾ ವಾಮನೈ ನಿ ಯಮನ್ದೇವಯಂತಃ ಸಂ ಯದ್ದದೇ ನಾಭಿಃ
ಪೂರ್ವ್ಯಾ ವಾಂ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಆ | ನಃ | ಯಾತಂ | ದಿವಃ | ಅಚ್ಛ | ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ | ಹಿರಣ್ಯಯೇನ | ಸುವೃತಾ | ರಥೇನ |

ಮಾ | ವಾಂ | ಅನೈ | ನಿ | ಯಮನ್ | ದೇವಯಂತಃ | ಸಂ | ಯತ್ | ದದೇ | ನಾಭಿಃ | ಪೂರ್ವ್ಯಾ |
ವಾಂ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ನೋಽಸ್ಮಾನಚ್ಛಾಭಿ ಪ್ರಾಪ್ತುಂ ದಿವೋ ದ್ಯುಲೋಕಾತ್ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ ಸಕಾಶಾದ್ವಾ ಆ ಯಾತಂ |
ಕೇನ ಸಾಧನೇನ | ಹಿರಣ್ಯಯೇನ ಹಿತರಮಣೀಯೇನ ಸುವೃತಾ ಶೋಭನಾವರ್ತನೇನ ರಥೇನ | ವಾಂ
ಯುವಾಮನೈ ದೇವಯಂತೋ ದೇವೌ ಯುವಾಮಿಚ್ಛಂತೋ ಯಜಮಾನಾ ಮಾ ನಿ ಯಮನ್ |
ನಿಯಮನಂ ಮಾ ಕುರ್ವನ್ | ಯದ್ಯಸ್ಮಾತ್ಪೂರ್ವ್ಯಾ ಪೂರ್ವಾರ್ಹೇತರಯಷ್ಟ್ವಭ್ಯಃ ಪೂರ್ವಭಾವಿನೀ
ನಾಭಿರ್ಬಂಧಿಕಾ ಸ್ತುತಿಃ ಸಂ ದದೇ | ಸಂಬಧ್ವಾತಿ | ತಸ್ಮಾದಾಯಾತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಶ್ವಿನಾ—ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ | ನಃ ಅಚ್ಛ—ನಮಗಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬರಲು | ದಿವಃ—
ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದಾಗಲಿ (ಅಥವಾ) | ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ—ಪೃಥಿವಿಯಿಂದಾಗಲಿ | ಹಿರಣ್ಯಯೇನ—ಹಿರಣ್ಯನಿರ್ಮಿತ
ವಾದುದೂ | ಸುವೃತಾ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ರಚನೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ | ರಥೇನ—ರಥದೊಡನೆ | ಆ ಯಾತಂ—
ಬನ್ನಿರಿ | ಯತ್—ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ | ಪೂರ್ವ್ಯಾ—ಇತರ ಯಜ್ಞಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲು ಅರ್ಪಿತವಾಗ
ತಕ್ಕದ್ದೂ | ನಾಭಿಃ—ಆಕರ್ಷಕವಾದುದೂ ಆದ ಸ್ತುತಿಯು | ವಾಂ—ನಿಮ್ಮನ್ನು | ಸಂ ದದೇ—ಆಕರ್ಷಿಸು
ವುದೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದ | ವಾಂ—ನಿಮ್ಮನ್ನು | ದೇವಯಂತಃ—ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ | ಅನೈ—
ಇತರ ಯಜಮಾನರು | ಮಾ ನಿ ಯಮನ್—ತಮ್ಮ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸದಿರಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ನೀವು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರಲಿ ಅಥವಾ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿರಲಿ, ನಮಗಭಿಮುಖವಾಗಿ
ಬರಲು ನಿಮ್ಮ ಹಿರಣ್ಯನಿರ್ಮಿತವಾದುದೂ, ಉತ್ತಮವಾದ ರಚನೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ ರಥದೊಡನೆ ಬನ್ನಿರಿ. ಇತರ

ಯಜ್ಞಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲು ಅರ್ಪಿತವಾಗತಕ್ಕದ್ದೂ, ಆಕರ್ಷಕವಾದುದೂ ಆದ ಸ್ತುತಿಯು ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೇ ಆಕರ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಸಹಾಯವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಇತರ ಯಜಮಾನರು ತಮ್ಮ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸದಿರಲಿ.

English Translation.

Come to our presence, whether from heaven or earth, with your well-constructed golden chariot: let not other devout worshippers detain you, for a prior attraction awaits you (here).

~~~~~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನೂ ನೋ ರಯಿಂ ಪುರುವೀರಂ ಬೃಹಂತಂ ದಸ್ರಾ ಮಿಮಾಥಾನುಭ-
ಯೇಷ್ಟಸ್ಯೇ |

ನರೋ ಯದ್ವಾಮತ್ತಿನಾ ಸ್ತೋಮಮಾವನ್ತಧಸ್ತುತಿನಾಜಮಿಾಳ್ತಾ ಸೋ
ಅಗ್ಮನ್ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನು | ನಃ | ರಯಿಂ | ಪುರುವೀರಂ | ಬೃಹಂತಂ | ದಸ್ರಾ | ಮಿಮಾಥಾಂ | ಉಭಯೇಷು | ಅಸ್ಯೇ ಇತಿ |
ನರಃ | ಯತ್ | ವಾಂ | ಅತ್ತಿನಾ | ಸ್ತೋಮಂ | ಅವನ್ | ಸಧಸ್ತುತಿಂ | ಅಜ್ರಮಿಾಳ್ತಾಃ | ಅಗ್ಮನ್ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಸೋಽಸ್ಮಾಕಂ ರಯಿಂ ಧನಂ ಪುರುವೀರಂ ಬಹುಪುತ್ರೋವೇತಂ ಬೃಹಂತಂ
ಮಹಾಂತಂ ಹೇ ದಸ್ರಾತ್ತಿನಾ ಮಿಮಾಥಾಂ | ಕುರುತಂ | ಉಭಯೇಷು ಪುರುಮಿಾಳ್ತಾಜಮಿಾಳ್ತೇಷ್ಟಸ್ಯೇ
ಅಸ್ಮಾಸು ಯದ್ಯದಾ ನರೋ ನೇತಾರ ಋತ್ವಿಜಃ ಪುರುಮಿಾಳ್ತಸಂಬಂಧಿನೋ ವಾಂ ಯುವಯೋಃ
ಸ್ತೋಮಂ ಸ್ತೋತ್ರಮಾವನ್ | ಅಗಮನ್ | ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ | ತಥಾ ಸಧಸ್ತುತಿಂ ಸಹಸ್ತುತಿಮಾಜಮಿಾಳ್ತಾ-
ಸೋಽಜಮಿಾಳ್ತಸಂಬಂಧಿನೋಽಪಿ ತೈಃ ಸಹಾಗ್ಮನ್ | ಅಗಮನ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದಸ್ರಾ—ದರ್ಶನೀಯವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳ | ಅಶ್ವಿನಾ—ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ | ಉಭಯೇಷು—
ಪುರುಮಿಾಳ್ ಮತ್ತು ಅಜಮಿಾಳ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಗುಂಪಿಗೂ ಸೇರಿದ | ಅಸ್ಮೀ—ನಮ್ಮಲ್ಲಿ | ಯೇತ್—ಯಾವಾಗ |
ನರಃ—(ಪುರುಮಿಾಳ್ ನ ಕಡೆಯ) ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳು | ವಾಂ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ | ಸ್ತೋಮಂ—ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು |
ಅವನ್—ಪಠಿಸುವರೋ (ಹಾಗೆಯೇ) | ಅಜಮಿಾಳ್ ಸಃ—ಅಜಮಾಳ್ ನ ಕಡೆಗೆ ಸೇರಿದ ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳೂ |
ಸಧಸ್ತುತಿಂ—ಮೇಲಿನ ಸ್ತುತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು | ಅಗ್ನ್ಯನ್—ಜೊತೆ
ಯಲ್ಲಿ ಪಠಿಸುವರೋ (ಆಗ) | ನು—ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ | ನಃ—ನಮಗೆ | ಪುರುವೀರಂ—ಅನೇಕ ಪುತ್ರಯುಕ್ತ
ವಾದುದೂ | ಬೃಹಂತಂ—ಮಹತ್ತಾದುದೂ ಆದ | ರಯಿಂ—ಧನವನ್ನು | ಮಿಮಾಥಾಂ—ಉಂಟುಮಾಡಿ ಕೊಡಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ದರ್ಶನೀಯವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳ ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ಪುರುಮಿಾಳ್ ಅಜಮಿಾಳ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಗುಂಪಿಗೂ
ಸೇರಿದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ಪುರುಮಿಾಳ್ ನ ಕಡೆಯ ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳು ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುವರೋ,
ಹಾಗೆಯೇ ಅಜಮಿಾಳ್ ನ ಕಡೆಗೆ ಸೇರಿದ ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳೂ ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ತೋತ್ರ
ಗಳನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಪಠಿಸುವರೋ ಆಗ ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ನಮಗೆ ಅನೇಕ ಪುತ್ರಯುಕ್ತವಾದುದೂ, ಮಹತ್ತಾದುದೂ ಆದ
ಧನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ಕೊಡಿ.

English Translation.

Dasras, mete out for us both great opulence, comprising many
descendants, since the leaders of the rite (the Purumilhas), have addressed
to you, Ashwins, their praise, and the Ajamilhas have united with it
their laudation.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇಹೇಹ ಯದ್ವಾಂ ಸಮನಾ ಪಪೃಕ್ಷೇ ಸೇಯಮಸ್ಮೇ ಸುಮತಿನಾರ್ಜರತ್ನಾ |

ಉರುಷ್ಯತಂ ಜರಿತಾರಂ ಯುವಂ ಹ ಪ್ರಿತಃ ಕಾಮೋ ನಾಸತ್ಯಾ ಯುವ-

ದ್ರಿಕ್ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಹೃಇಹ | ಯತ್ | ವಾಂ | ಸಮನಾ | ಪಪೃಕ್ಷೇ | ಸಾ | ಇಯಂ | ಅಸ್ಮೇ ಇತಿ | ಸುಮತಿಃ |
ನಾರ್ಜರತ್ನಾ |

ಉರುಷ್ಯತಂ | ಜರಿತಾರಂ | ಯುವಂ | ಹ | ಪ್ರಿತಃ | ಕಾಮಃ | ನಾಸತ್ಯಾ | ಯುವದ್ರಿಕ್ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಶ್ವಿನಾ ಯದ್ಯಸ್ಮಾತ್ | ಯಥಾ ನಾ ಸುಮತ್ಯಾ | ಇಹೇಹಾಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಯಜ್ಞೇ ಸಮನಾ
ಸಮಾನಮನಸ್ಕಾ | ಸದೃಶಾವಿತ್ಯರ್ಥಃ | ತೌ ನಾಂ ಯುನಾಂ ಸುಮತ್ಯಾ ಪಪೃಕ್ಷೇ | ಸ್ತುತ್ಯಾ ಸಂಯೋ-
ಜಯಾಮಿ | ಸೇಯಮಿದಾನೀಂ ಕ್ರಿಯಮಾಣಾ ಸುಮತಿಃ ಶೋಭನಸ್ತುತಿರಸ್ಮೇ ಅಸ್ಮಾಕಮೇವ ಫಲವತೀ
ಭವತ್ವಿತಿ ಶೇಷಃ | ಹೇ ನಾಜರತ್ನಾ ರಮಣೀಯಾನ್ | ಅನ್ನಂ ವೈ ನಾಜಃ | ಶತ. ಬ್ರಾ. ೯-೩-೪-೧ |
ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಯುವಂ ಯುನಾಂ ಜರಿತಾರಂ ಗರಿತಾರಂ ಸ್ತೋತಾರಂ ಮಾಮುರುಷ್ಯತಂ | ರಕ್ಷತಂ |
ಹೇ ನಾಸತ್ಯಾಶ್ವಿನೌ ಕಾನೋಽಸ್ಮದೀಯೋ ಯುವದ್ರಿಕ್ ಹ ಯುವಾಮೇವ ಗಚ್ಛನ್ ಶ್ರಿತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಅಶ್ವಿನಾ—ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ) | ಯತ್—ಯಾವ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ | ಇಹೇಹ—ಈ ಯಜ್ಞ-
ದಲ್ಲಿಯೇ | ಸಮನಸ್ಯಾ—ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ | ನಾಂ—ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನೂ | ಪಪೃಕ್ಷೇ—(ಸ್ತುತಿ
ಯೊಡನೆ) ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವೆನೋ | ಸೇಯಂ ಸುಮತಿಃ—ಈಗ ಪಠಿಸುತ್ತಿರುವ ಅದೇ ಸ್ತುತಿಯು |
ಅಸ್ಮೇ—ನಮಗೆ (ಫಲಪ್ರದವಾಗಲಿ) | ನಾಜರತ್ನಾ—ರಮಣೀಯವಾದ ಅನ್ನವುಳ್ಳ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ |
ಯುವಂ—ನೀವಿಬ್ಬರೂ | ಜರಿತಾರಂ—ಸ್ತೋತೃವಾದ ನನ್ನನ್ನು | ಉರುಷ್ಯತಂ—ರಕ್ಷಿಸಿರಿ | ನಾಸತ್ಯಾ—ಎಲೈ
ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ | ಕಾಮಾಃ—ನಮ್ಮ ಅಭೀಷ್ಟವು | ಯುವದ್ರಿಕ್ ಹ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ತಲಪಿದೊಡನೆಯೇ |
ಶ್ರಿತಃ—ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿಯೇ ಯಾವ
ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಸ್ತುತಿಯೊಡನೆ ಸಂಯೋಜಿತರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವೆನೋ, ಈಗ ಪಠಿಸುತ್ತಿರುವ ಅದೇ
ಸ್ತುತಿಯು ನಮಗೆ ಫಲಪ್ರದವಾಗಲಿ. ರಮಣೀಯವಾದ ಅನ್ನವುಳ್ಳ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಸ್ತೋತೃವಾದ
ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿರಿ. ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ನಮ್ಮ ಅಭೀಷ್ಟವು ನಿಮ್ಮನ್ನು ತಲಪಿದೊಡನೆಯೇ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು
ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

English Translation.

May the earnest praise, distributors of food, wherewith I associate
you both like-minded at this sacrifice, be (beneficial) to us: protect your
worshipper: my desire, Nasatyas, directed towards you is gratified.

ನಲವತ್ತೈದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಏಷ ಸ್ಯ ಭಾನುರಿತಿ ಸಪ್ತರ್ಚಂ ತ್ರಯೋದಶಂ ಸೂಕ್ತಂ | ಅದಿತಃ ಪಟು ಜಗತ್ಯಃ ಸಪ್ತಮಿಾ
ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ | ಮಂಡಲದ್ರಷ್ಟಾ ವಾಮದೇವ ಋಷಿಃ | ಅಶ್ವಿನೌ ದೇವತಾ | ಏಷ ಸ್ಯ ತ್ರಿಷ್ಟುಪಂತಮಿತಿ
ಹ್ಯನುಕ್ರಾಂತಂ || ಪ್ರಾತರನುವಾಕಾಶ್ಚಿನಶಸ್ತ್ರಯೋರ್ಜಾಗತೇ ಛಂದಸೀದಂ ಶಸ್ಯಂ | ತಥಾ ಚ ಸೂಕ್ರಿತಂ |
ಅಬೋಧ್ಯಗ್ನಿರ್ಜ್ಞ ಏಷ ಸ್ಯ ಭಾನುಃ | ಅ. ೪-೧೫ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಏಷ ಸ್ಯ ಭಾನುಃ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ನಾಲ್ಕುದೇಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರನೆಯ
ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಏಳು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಮಂಡಲದ್ರಷ್ಟವಾದ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು ;
ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ದೇವತೆಯು ; ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ ಆರು ಋಕ್ಕುಗಳು ಜಗತೀಭಂದಸ್ತವು ; ಏಳನೆಯದು
ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಭಂದಸ್ತವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಏಷ ಸ್ಯ ತ್ರಿಷ್ಟುಪಂತಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಪ್ರಾತರನುವಾಕ
ಮತ್ತು ಅಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ಪಠನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಗತೀಭಂದಸ್ಸಿನ ಮಂತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗ
ವಿರುವುದೆಂದು ಅಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಅಬೋಧ್ಯಗ್ನಿರ್ಜ್ಞ ಏಷ ಸ್ಯ ಭಾನುಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ
(ಅ. ೪-೧೫) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೪೫

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೪ || ಸೂಕ್ತ—೪೫ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ—೨೧ ||

॥ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಪಂಕ್ತಿ—೭ ॥

॥ ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ॥

॥ ದೇವತಾ—ಅಶ್ವಿನೌ ॥

॥ ಛಂದಃ—೧-೭. ಜಗತೀ ೭. ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ॥

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಏಷ ಸ್ಯ ಭಾನುರುದಿಯರ್ತಿ ಯುಜ್ಯತೇ ರಥಃ ಪರಿಜ್ಞಾ ದಿವೋ ಅಸ್ಯ
ಸಾನವಿ |

ಸೃಕ್ವಾಸೋ ಅಸ್ಮಿನ್ನಿಧುನಾ ಅಧಿ ತ್ರಯೋ ದೃತಿಸ್ತುರೀಯೋ ಮಧುನೋ
ವಿ ರಸ್ಯತೇ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಏಷಃ | ಸ್ಯಃ | ಭಾನುಃ | ಉತ್ | ಇಯತಿ | ಯುಜ್ಯತೇ | ರಥಃ | ಪರಿಜ್ಞಾ | ದಿವಃ | ಅಸ್ಯ |
ಸಾನನಿ |

ಪೃಕ್ಷಾಸಃ | ಅಸ್ಮಿನ್ | ಮಿಥುನಾಃ | ಅಧಿ | ತ್ರಯಃ | ದೃತಿಃ | ತುರೀಯಃ | ಮಧುನಃ | ನಿ | ರಹ್ಯತೇ ||೧||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಏಷ ಪುರತೋ ದೃಶ್ಯಮಾನಃ ಸ್ಯ ಸ ಭಾನುದೀಪ್ತಿಮಾನಾದಿತ್ಯ ಉದಿಯತಿ | ಉರ್ಧ್ವಂ
ಗಚ್ಛತಿ | ಪುರುಷಾದ್ರಥಶ್ಚ ಯುವಯೋಃ ಸಂಬಂಧೀ ಪರಿಜ್ಞಾ ಪರಿತೋ ಗಂತಾಸ್ಯ ದಿವೋ ದ್ಯೋತ-
ಮಾನಸ್ಯಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಸಾನನಿ ಸಾನೌ ಸಮುಚ್ಛ್ರಿತಪ್ರದೇಶ ಉದಿಯತೀತಿ ವಾ ರಹ್ಯತ ಇತಿ ವಾ
ಸಂಬಂಧನೀಯಂ | ಅಸ್ಮಿನ್ನಧೇಧಿ ಉಪರಿಭಾಗೇ ಮಿಥುನಾ ಮಿಥುನೀಭೂತಾಸ್ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿವಿಧಾಃ
ಪೃಕ್ಷಾಸೋಽನ್ನಾನಿ | ತ್ರೇಧಾ ವಿಹಿತಂ ಚಾನ್ಮಂ | ಇದಮನ್ನಮಶನಂ ಸಾನಂ ಖಾದಶ್ಚೇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಂ |
ತ್ರಿಷ್ವಪಿ ಪದಾರ್ಥೇಷು ಮಿಥುನಶಬ್ದಸ್ತೃತ್ತಿರೀಯೇಷು ದೃಶ್ಯತೇ | ಮಾತಾ ಪಿತಾ ಪುತ್ರಸ್ತದೇವ
ತನ್ನಿಥುನಮಿತಿ | ದೃತಿಸ್ತುರೀಯಃ | ರಸದ್ರವ್ಯಾಧಾರಃ ಪದಾರ್ಥಶ್ಚರ್ಮಮಯೋ ದೃತಿರಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ |
ಮಧುನಃ ಸೋಮರಸಸ್ಯ ಸಂಬಂಧೀ ಮಧುಪೂರ್ಣಶ್ಚತುರ್ಥೋ ವಿ ರಹ್ಯತೇ | ವಿವಿಧಂ ರಾಜತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಏಷಃ—ಮುಂದುಗಡೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವವನೂ | ಸ್ಯಃ—ಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ ಆದ | ಭಾನುಃ—ಆದಿತ್ಯನು |
ಉದಿಯತಿ—ಉದಯಿಸಿ ಮೇಲೆದ್ದು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ) | ರಥಃ—ನಿಮ್ಮ ರಥವು |
ಪರಿಜ್ಞಾ—ಸುತ್ತಲೂ ಸಂಚರಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ | ಅಸ್ಯ ದಿವಃ—ಪ್ರಭಾವಯುತನಾದ ಆದಿತ್ಯನ |
ಸಾನನಿ—ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ | ಯುಜ್ಯತೇ—(ಸೂರ್ಯಬಿಂಬದೊಂದಿಗೆ) ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ |
ಅಸ್ಮಿನ್—ಈ ರಥದಲ್ಲಿ | ಅಧಿ—ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ | ಮಿಥುನಾಃ—ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವವೂ | ತ್ರಯಃ—
ಮೂರು ವಿಧವಾದವೂ ಆದ | ಪೃಕ್ಷಾಸಃ—ಅನ್ನಗಳಿವೆ | ಮಧುನಃ—ಸೋಮರಸದಿಂದ ತುಂಬಿದ | ದೃತಿಃ—
ಚರ್ಮಪಾತ್ರೆಯು | ತುರೀಯಃ—ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ | ವಿರಹ್ಯತೇ—ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಮುಂದುಗಡೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವವನೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ ಆದ ಆದಿತ್ಯನು ಉದಯಿಸಿ ಮೇಲೆದ್ದು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.
ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ನಿಮ್ಮ ರಥವು ಸುತ್ತಲೂ ಸಂಚರಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ, ಪ್ರಭಾವಯುತನಾದ
ಈ ಆದಿತ್ಯನ ಅತ್ಯುನ್ನತಶಿಖರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಬಿಂಬದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ರಥದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ
ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವವೂ, ಮೂರು ವಿಧವಾದವೂ ಆದ ಅನ್ನಗಳಿವೆ. ಸೋಮರಸದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಚರ್ಮ
ಪಾತ್ರೆಯು ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತದೆ.

English Translation.

The sun rises: your chariot, (Ashwins), traversing (the regions), is associated with the divine (orb) on the summit (of the eastern mountain): in it are the three analogous kinds of food, and the leather vessel of the sweet Soma juice appears as the fourth.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಮಿಥುನಾಃ ತ್ರಯಃ ಪೃಥ್ವಾಃ—ಮಿಥುನೀಭೂತಾಃ ತ್ರಿವಿಧಾಃ ಅನ್ನಾನಿ | ತ್ರೇಧಾ ವಿಹಿತಂ ಚಾನ್ನಂ | ಇದ ಮನ್ನಮಶನಂ ಪಾನಂ ಖಾದಶ್ಚ ಇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಂ | ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಅನ್ನಗಳೆಂದು ವಿನರಣೆ ಇದೆ. ಅವುಗಳಾವನೆಂದರೆ—ಅನ್ನ, ಪಾನೀಯ ಮತ್ತು ಖಾದ (ಅಗೆದು ತಿನ್ನುವ ಪದಾರ್ಥ) ಇವೆಲ್ಲವೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿವೆಯೆಂದು ಮಿಥುನಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಮಿಥುನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಯೋಗವೆಂದು ಅರ್ಥವಿರುವುದಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಯೋಗಕ್ಕೂ ಇದು ಅನ್ವಯಿಸುವುದೆಂದು ಹೇಳಿ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ—

ತ್ರಿವೃದ್ವರ್ಹಿರ್ಭವತಿ | ಮಾತಾ ಪಿತಾ ಪುತ್ರಃ | ತದೇವ ತನ್ನಿಧುನಂ | ಉಲ್ಬಂ ಗರ್ಭೋ ಜರಾಯು | ತದೇವ ತನ್ನಿಧುನಂ | ತ್ರೇಧಾ ಬರ್ಹಿಸ್ಸನ್ನದ್ಧಂ ಭವತಿ |

(ತೈ. ಬ್ರಾ. ೧-೭-೩-೧)

ಎಂಬ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯವನ್ನು ದಾಹರಿಸಿದಾರೆ. ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ—ತಾಯಿ, ತಂದೆ, ಮಗ ಎಂಬ ಮೂವರೂ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ರೀತಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕರಿಸಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರುವರೋ ಅದರಂತೆ ಯಜ್ಞವೇದಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಬಂದು ಕೂಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಸನಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಾಗ ಆಸನಗಳು ಮೆತ್ತಗಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ ದರ್ಭೆಗಳನ್ನು ಪದರಪದರಗಳಾಗಿ ಒಂದು ಪದರದ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಮೂರು ಪದರ ದರ್ಭೆಗಳನ್ನು ಹರಡುವುದು ರೂಢಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂರು ಪದರಗಳೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಆಸನವಾಗಿರುವುದನ್ನು ವಿನರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತಾ ಪಿತಾ ಪುತ್ರರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಅನ್ನಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನೂ ಇದೇ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ವಿನರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉದ್ವಾಂ ಪೃತ್ವಾಸೋ ಮಧುನುಂತ ಈರಶೇ ರಥಾ ಅಶ್ವಾಸ ಉಷಸೋ

ವೃಷ್ಟಿಷು |

ಅಪೋರ್ಣುವಂತಸ್ತನು ಆ ಪರೀವೃತಂ ಸ್ವರ್ಣ ಶುಕ್ರಂ ತನ್ವಂತ ಆ ರಜಃ||

|| ಸದಸಾಃ ||

ಉತ್ | ನಾಂ | ಪೃಕ್ಷಾಸಃ | ಮಧುಮಂತಃ | ಈರತೇ | ರಥಾಃ | ಅಶ್ವಾಸಃ | ಉಷಸಃ | ವಿಸ್ಠಾಪ್ತಿಷು |
ಅಪ್ರೋಣವಂತಃ | ತಮಃ | ಆ | ಪರಿವೃತಂ | ಸ್ವಃ | ನ | ಶುಕ್ರಂ | ತನ್ವಂತಃ | ಆ | ರಜಃ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಪೃಕ್ಷಾಸಃ ಪೃಕ್ಷಾಸ್ತ್ರಿವಿಧಾನ್ನವಂತೋ ಮಧುಮಂತಃ ಸೋಮರಸೋಪೇತಾ ಅಶ್ವಾಸೋಶ್ವ-
ಯುಕ್ತಾ ನಾಂ ಯುವಯೋ ರಥಾಃ | ಯದ್ವಾ | ಮಧುಮಂತಃ ಪೃಕ್ಷಾ ರಥಾ ಅಶ್ವಾಸೋಶ್ವಾ
ಉಷಸೋ ವ್ಯುಷ್ಟಿಷು ವ್ಯುಚ್ಛೇನೇಷು ಸತ್ಸಾದೀರತೇ | ಉನ್ಮುಖಂ ಗಚ್ಛಂತಿ | ಕಿಂ ಕುರ್ವಂತಃ |
ಪರಿವೃತಂ ಪರಿತೋ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ತಮ ಆ ಸರ್ವತೋಽಪ್ರೋಣವಂತೋಽಪಾಕುರ್ವಂತಃ ಸ್ವರ್ನ ಆದಿತ್ಯ
ಇವ ಶುಕ್ರಂ ದೀಪ್ತಂ ರಜಸ್ತೇಜಶ್ಚ ತನ್ವಂತಃ | ಆಕಾರಶ್ಚಾರ್ಥೇ | ಯದ್ವಾ | ರಜೋಽಂತರಿಕ್ಷಂ ಶುಕ್ರಂ
ದೀಪ್ತಂ ತನ್ವಂತಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಪೃಕ್ಷಾಸಃ—ಅನ್ನ ಯುಕ್ತವಾದವೂ | ಮಧುಮಂತಃ—ಸೋಮರಸದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದವೂ | ಅಶ್ವಾಸಃ—
ಅಶ್ವಯೋಜಿತವಾದವೂ ಆದ | ನಾಂ ರಥಾಃ—ನಿಮ್ಮ ರಥಗಳು | ಸ್ವಃ ನ—ಆದಿತ್ಯನಂತೆ | ಪರಿವೃತಂ—
ಸುತ್ತಲೂ ಆವರಿಸುವ | ತಮಃ—ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯನ್ನು | ಆ—ಸುತ್ತಲೂ | ಅಪ್ರೋಣವಂತಃ—ನಾಶಪಡಿಸು-
ತ್ತಲೂ | ಶುಕ್ರಂ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ | ರಜಃ—ತೇಜಸ್ಸನ್ನು | ಆ ತನ್ವಂತಃ—ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಸರಿಸು-
ತ್ತಲೂ | ಉಷಸಃ—ಉಷಸ್ಸುಗಳ | ವ್ಯುಷ್ಟಿಷು—ಅನಿರ್ಭಾವ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ | ಉದೀರತೇ—ಉರ್ಧ್ವ
ಮುಖವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅನ್ನ ಯುಕ್ತವಾದವೂ, ಸೋಮರಸದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದವೂ, ಅಶ್ವಯೋಜಿತವಾದವೂ ಆದ ನಿಮ್ಮ ರಥಗಳು
ಆದಿತ್ಯನಂತೆ ಸುತ್ತಲೂ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯೂ ಪ್ರಸರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಲೂ, ಉಷಸು
ಗಳ ಅನಿರ್ಭಾವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ.

English Translation.

Your food-bearing, Soma-laden, well-horsed chariots, appear at
the opening of the dawn, scattering the surrounding darkness like the sun,
and spreading bright radiance over the firmament.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಮಧ್ವಃ ಪಿಬತಂ ಮಧುಪೇಭಿರಾಸಭಿರುತ ಪ್ರಿಯಂ ಮಧುನೇ ಯುಂಜಾ-
ಥಾಂ ರಥಂ |

ಅ ವರ್ತನಿಂ ಮಧುನಾ ಜಿನ್ವಥಸ್ತಥೋ ದೃತಿಂ ವಹೇಥೇ ಮಧುಮಂತ-
ಮಶ್ವಿನಾ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಮಧ್ವಃ | ಪಿಬತಂ | ಮಧುಪೇಭಿಃ | ಅಸ್ಯಭಿಃ | ಉತ | ಪ್ರಿಯಂ | ಮಧುನೇ | ಯುಂಜಾಥಾಂ | ರಥಂ |
ಅ | ವರ್ತನಿಂ | ಮಧುನಾ | ಜಿನ್ವಥಃ | ಸಥಃ | ದೃತಿಂ | ವಹೇಥೇ ಇತಿ | ಮಧುಮಂತಂ | ಅಶ್ವಿನಾ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಮಧ್ವೋ ಮಧುರಂ ಸೋಮರಸಂ ಮಧುಪೇಭಿಃ ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹೈರಾಸಭಿರಾಸ್ಯೈಃ ಪಿಬತಂ |
ಉತಾಪಿ ಚ ಪ್ರಿಯಂ ರಥಂ ಮಧುನೇ ಮಧುಲಾಭಾಯ ಯುಂಜಾಥಾಂ | ಅಶ್ವೈರ್ಯುಕ್ತಂ ಕುರುತಂ |
ವರ್ತನಿಂ ಯಜಮಾನಗೃಹಮಾ ಗಚ್ಛತಮಿತಿ ಶೇಷಃ | ಪಥೋ ಗಮನಮಾರ್ಗಾನ್ಮಧುನಾ ಜಿನ್ವಥಃ |
ಪ್ರೀಣಯತಂ | ಯದ್ವೈಕಂ ವಾಕ್ಯಂ | ಪಥೋ ವರ್ತನಿಮಾಕಾಶಂ ಜಿನ್ವಥಃ | ದೃತಿಂ ಮಧುಮಂತಂ
ಹೇ ಅಶ್ವಿನಾ ವಹೇಥೇ | ಧಾರಯಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಅಶ್ವಿನಾ—ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ | ಮಧುಪೇಭಿಃ—ಮಧುವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ |
ಅಸ್ಯಭಿಃ—ಮುಖಗಳಿಂದ | ಮಧ್ವಃ—ಮಧುರವಾದ ಸೋಮರಸವನ್ನು | ಪಿಬತಂ—ಪಾನಮಾಡಿರಿ | ಉತ—
ಮತ್ತು | ಪ್ರಿಯಂ—ಹಿತಕರವಾದ | ರಥಂ—ರಥವನ್ನು | ಮಧುನೇ—ಸೋಮಪಾನಾರ್ಥವಾಗಿ |
ಯುಂಜಾಥಾಂ—ಹೂಡಿರಿ | ವರ್ತನಿಂ—ಯಜಮಾನನ ಗೃಹಕ್ಕೆ | ಅ (ಗಚ್ಛತಂ)—ದಯಮಾಡಿರಿ |
ಸಥಃ—ನಿಮ್ಮ ಗಮನಮಾರ್ಗವನ್ನು | ಮಧುನಾ—ಸೋಮರಸದಿಂದ | ಜಿನ್ವಥಃ—ಪ್ರಿಯಕರವಾಗುವಂತೆ
ಮಾಡಿ | ಮಧುಮಂತಂ—ಸೋಮರಸದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದ | ದೃತಿಂ—ಚರ್ಮಪಾತ್ರೆಯನ್ನು | ವಹೇಥೇ—
ತೆಗೆದುಕೊಂಡುಬನ್ನಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ಮಧುವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಮುಖಗಳಿಂದ ಮಧುರವಾದ
ಸೋಮರಸವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿರಿ. ಮತ್ತು ಹಿತಕರವಾದ ರಥವನ್ನು ಸೋಮಪಾನಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೂಡಿರಿ.

ಯಜಮಾನನ ಗೃಹಕ್ಕೆ ಬನ್ನಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಗಮನಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸೋಮರಸದಿಂದ ಪ್ರೀತಿಕರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ. ಸೋಮರಸದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದ ಚರ್ಮಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬನ್ನಿ.

English Translation.

Drink of the Soma juice with mouths (fit for) imbibing the beverage : harness your beloved chariot for the Soma juice : (come to the dwelling) of the sacrificer : enliven the path with the Soma : bring, Ashwins, the leather vessels filled with the Soma juice.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಹಂಸಾಸೋ ಯೇ ವಾಂ ಮಧುಮಂತೋ ಅಸ್ತಿದೋ ಹಿರಣ್ಯಪರ್ಣಾಃ
ಉಹುವ ಉಷ್ಬುಧಃ |

ಉದಪ್ರತೋ ಮಂದಿನೋ ಮಂದಿಸ್ಪೃಶೋ ಮಧ್ವೋ ನ ಮಕ್ಷಃ
ಸವನಾನಿ ಗಚ್ಛಥಃ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಹಂಸಾಸಃ | ಯೇ | ವಾಂ | ಮಧುಮಂತಃ | ಅಸ್ತಿದಃ | ಹಿರಣ್ಯಪರ್ಣಾಃ | ಉಹುವಃ | ಉಷ್ಬು-
ಬುಧಃ |

ಉದಪ್ರತಃ | ಮಂದಿನಃ | ಮಂದಿಸ್ಪೃಶಃ | ಮಧ್ವಃ | ನ | ಮಕ್ಷಃ | ಸವನಾನಿ | ಗಚ್ಛಥಃ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹಂಸಾಸೋಽಧ್ವನಿ ಶೀಘ್ರಂ ಗಂತಾರೋ ಮಧುಮಂತೋ ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತಾ ಅಸ್ತಿದೋಽ-
ದ್ರೋಗ್ಧಾರೋ ಹಿರಣ್ಯಪರ್ಣಾ ಹಿತರಮಣೀಯಪರ್ಣಾ ಉಹುವೋ ವೋಧಾರ ಉಷ್ಬುಧ ಉಷಸಿ
ಬುಧ್ಯಮಾನಾ ಉದಪ್ರತ ಉದಕಸ್ಯ ಪ್ಲಾವಯಿತಾರೋ ಮಂದಿನೋ ಹರ್ಷಯಿತಾರೋ ಮಂದಿಸ್ಪೃ-
ಶೋ ಮಂದಿನಂ ಸೋಮಂ ಸ್ಪೃಶಂತಃ | ಇತ್ಥಂ ಲಕ್ಷಣಾ ಆಶ್ವಾ ಯೇ ಸಂತಿ ತೈರಶ್ವೈರ್ಮಧ್ವೋ ನ
ಮಧ್ವಿವ ಮಕ್ಷೋ ಮಕ್ಷಿಕಾಃ ಸವನಾನ್ಯಸ್ಮದೀಯಾನಿ ಗಚ್ಛಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಹೇ ಅಶ್ವಿನಾ—ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ | ಹಂಸಾಸಃ—ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕವೂ | ಮಧು-
ಮಂತಃ—ಮಾಧುರ್ಯಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದವೂ | ಅಸ್ತೃಧಃ—ಎದುರುಬೀಳದಿರುವವೂ | ಹಿರಣ್ಯಪರ್ಣಾಃ—
ಸುವರ್ಣನಿರ್ಮಿತವಾದ ರೆಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳವೂ | ಉಹುವಃ—ಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾದವೂ | ಉಷ್ಣರ್ಭಃ—
ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುವವೂ | ಉದಪ್ರತಃ—ಉದಕವನ್ನು ಹರಡುವವೂ | ಮಂದಿನಃ—ಹರ್ಷಕಾರಕ-
ವಾದವೂ | ಮಂದಿನಸ್ಪೃಶಃ—ಹರ್ಷಜನಕವಾದ ಸೋಮಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಉತ್ತೇಜಿತವಾಗುವವೂ ಆದ | ನಾಂ-
ಯೇ—ನಿಮ್ಮ ಯಾವ ಅಶ್ವಗಳಿವೆಯೋ (ಅವುಗಳೊಡನೆ) | ಮಹ್ತಃ—ಜೇನುನೋಣಗಳು | ಮಧ್ವೋ ನ—
ಮಧುವನ್ನು ಆರಿಸಿ ಬಂದು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ | ಸವನಾನಿ—ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ | ಗಚ್ಛಥಃ—ದಯಮಾಡಿರಿ..

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕವೂ ಮಾಧುರ್ಯಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದವೂ ಎದುರುಬೀಳದಿ-
ರುವವೂ, ಸುವರ್ಣನಿರ್ಮಿತವಾದ ರೆಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳವೂ, ಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾದವೂ, ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುವವೂ, ಉದಕವನ್ನು ಹರಡುವವೂ, ಹರ್ಷಕಾರಕವಾದವೂ, ಹರ್ಷಜನಕವಾದ ಸೋಮಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ
ಉತ್ತೇಜಿತವಾಗುವವೂ ಆದ ನಿಮ್ಮ ಯಾವ ಅಶ್ವಗಳಿವೆಯೋ, ಅವುಗಳೊಡನೆ, ಜೇನುನೋಣಗಳು ಮಧುವಿರುವ
ಜಾಗಕ್ಕೆ ಬಂದು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಗೃಹಗಳಿಗೆ ಆದರದಿಂದ ಬನ್ನಿರಿ.

English Translation.

Come to sacrifices as flies to honey, (with those horses) that are
swift of speed, gentle, unrefractory, goldenwinged, bearers (of burthens)
wakers at dawn, dispensers of water, exulting and sipping the Soma juice.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸ್ವಧ್ವರಾಸೋ ಮಧುಮಂತೋ ಅಗ್ನಯ ಉಸ್ರಾ ಜರಂತೇ ಪ್ರತಿ ವಸ್ತೋ-
ರಶ್ವಿನಾ |

ಯನ್ನಿ ಕ್ತಹಸ್ತಸ್ತರಣಿರ್ವಿಚಕ್ಷಣಃ ಸೋಮಂ ಸುಷಾವ ಮಧುಮಂತ-
ಮದ್ರಿಭಿಃ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸ್ವಧ್ವರಾಸಃ | ಮಧುಮಂತಃ | ಅಗ್ನಯಃ | ಉಸ್ರಾ | ಜರಂತೇ | ಪ್ರತಿ | ವಸ್ತೋಃ | ಅಶ್ವಿನಾ |
ಯತ್ | ನಿಕ್ತಹಸ್ತಃ | ತರಣಿಃ | ವಿಚಕ್ಷಣಃ | ಸೋಮಂ | ಸುಷಾವ | ಮಧುಮಂತಂ | ಅದ್ರಿಭಿಃ ||೫||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸ್ವಧ್ವರಾಸಃ ಶೋಭನಯಾಗಸಾಧನಾ ಮಧುಮಂತೋ ಹೋತವ್ಯಸೋಮವಂತೋಽಗ್ನಯೋ
ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಯಃ ಉಸ್ರಾ ಸಹ ನಿವಸಂತಾವಶ್ವಿನೌ ಪ್ರತಿ ವಸ್ತೋರನ್ನಹಮುಷಃಕಾಲೇ ಜರಂತೇ |
ಸ್ತುವಂತಿ | ಯದ್ಯದಾ ನಿಕ್ತಹಸ್ತಃ ಸಮಂತ್ರೇಣೋದಕೇನ ಶೋಧಿತಹಸ್ತರಣಿಃ ಕರ್ಮಣಸ್ತಾರಯಿತಾ
ವಿಚಕ್ಷಣೋ ವಿವಿಧಂ ದ್ರಷ್ಟಾಧ್ವರ್ಯುಃ ಸೋಮಂ ಮಧುಮಂತಮದ್ರಿಭಿಗ್ರಾವಭಿಃ ಸುಷಾವ |
ಅಭಿಷುತವಾನ್ | ತದಾ ತೇಽಗ್ನಯಃ ಸ್ತುವಂತಿ | ತಸ್ಮಾದಾಗಚ್ಛತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

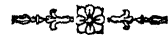
ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ನಿಕ್ತಹಸ್ತಃ—ಮಂತ್ರೋದಕದಿಂದ ಶುದ್ಧಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಹಸ್ತವುಳ್ಳವನೂ |
ತರಣಿಃ—ಕರ್ಮವನ್ನು ಸಾಂಗವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವವನೂ | ವಿಚಕ್ಷಣಃ—ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳನ್ನು
ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ನೋಡುವವನೂ ಆದ ಅಧ್ವರ್ಯು | ಮಧುಮಂತಂ—ಮಧುರರಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ |
ಸೋಮಂ—ಸೋಮವನ್ನು | ಅದ್ರಿಭಿಃ—ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ | ಸುಷಾವ—ಹಿಂಡುವನೋ (ಆಗ) | ಸ್ವಧ್ವರಾಸಃ—
ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಯಜ್ಞಸಾಧನವುಳ್ಳವರೂ | ಮಧುಮಂತಃ—ಸೋಮವನ್ನು (ದೇವತೆಗಳಿಗೆ) ವಹಿಸಲು ಹೊಂದಿರು
ವವರೂ ಆದ | ಅಗ್ನಯಃ—ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದ್ಯುಗ್ನಿಗಳು | ಅಶ್ವಿನಾ—ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳನ್ನು | ಪ್ರತಿ ವಸ್ತೋಃ—
ಪ್ರತಿದಿನವೂ | ಉಸ್ರಾ—ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ | ಜರಂತೇ—ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಮಂತ್ರೋದಕದಿಂದ ಶುದ್ಧಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಹಸ್ತವುಳ್ಳವನೂ, ಕರ್ಮವನ್ನು ಸಾಂಗವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸುವಂತೆ
ಮಾಡುವವನೂ, ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವವನೂ ಆದ ಅಧ್ವರ್ಯು ಮಧುರರಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೋಮ
ವನ್ನು ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಹಿಂಡಿದಾಗಲೆಲ್ಲಾ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಯಜ್ಞಸಾಧನವುಳ್ಳವರೂ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಹಿಸಲು ಸೋಮ
ವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವರೂ ಆದ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದ್ಯುಗ್ನಿಗಳು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳನ್ನು
ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

The sacred fires, the instruments of holy sacrifice, the conveyers of libations, praise the associated Ashwins at the break of day, when the observant (priest) the conductor of the rite, with washed hands has expressed by the (grinding) stones the sweet-favoured Soma juice.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಕೇನಿಪಾಸೋ ಅಹಭಿದ್ವಿಧ್ವತಃ ಸ್ವರ್ಣ ಶುಕ್ರಂ ತನ್ವಂತ ಆ ರಜಃ |
 ಸೂರಶ್ಚಿದಶ್ವಾನ್ಯುಯುಜಾನ ಈಯತೇ ವಿಶ್ವಾ ಅನು ಸ್ವಧಯಾ ಚೇತಥ-
 ಸ್ವಥಃ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಕೇನಿಪಾಸಃ | ಅಹಭಿಃ | ದವಿಧ್ವತಃ | ಸ್ವಃ | ನ | ಶುಕ್ರಂ | ತನ್ವಂತಃ | ಆ | ರಜಃ |
 ಸೂರಃ | ಚಿತ್ | ಅಶ್ವಾನ್ | ಯುಯುಜಾನಃ | ಈಯತೇ | ವಿಶ್ವಾನ್ | ಅನು | ಸ್ವಧಯಾ | ಚೇತಥಃ |
 ಸ್ವಥಃ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಕೇನಿಪಾಸಃ | ಅಕೇಂತಿಕೇ ನಿಪತಂತೀತ್ಯಾಕೇನಿಪಾ ರಶ್ಮಯಃ | ತೇ ಚಾಹಭಿರಹೋಭಿದ್ವ-
 ವಿಧ್ವತಃ ಕಂಪಯಂತೋ ಧ್ವಂಸಯಂತೋ ವಾ ತಮಾಂಸಿ | ಸ್ವರ್ಣ ಅದಿತ್ಯ ಇವ ಶುಕ್ರಂ ದೀಪ್ತಂ ರಜ
 ಆ ತನ್ವಂತೋ ಭವಂತೈಶ್ವಿನೋರಶ್ವಾಃ | ಸೂರಶ್ಚ ತ್ಸೂರ್ಯಶ್ವಾಶ್ವಾನ್ಯುಯುಜಾನೋ ಯೋಜಯನ್ನೀ-
 ಯತೇ | ಗಚ್ಛತಿ | ಹೇ ಅಶ್ವಿನಾ ಯುವಾಂ ವಿಶ್ವಾನ್ವಥ ಆಗಮನಮಾರ್ಗಾನನುಕ್ರಮೇಣ ಸ್ವಧಯಾನ್ನೇನ
 ಸೋಮಲಕ್ಷಣೇನ ಚೇತಥಃ | ಚೇತಯಥಃ | ಪ್ರಜ್ಞಾ ಪಯಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಕೇನಿಪಾಸಃ—ಅಂತಿಕದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸರಿಸುವ ರಶ್ಮಿಗಳು | ಅಹಭಿಃ — ಹಗಲುಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ | ದವಿ
 ಧ್ವತಃ—ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಾ | ಸ್ವಃ ನ—ಆದಿತ್ಯನಂತೆ | ಶುಕ್ರಂ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ |
 ರಜಃ—ಲೋಕಗಳನ್ನು | ಆ ತನ್ವತಃ—ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತೃತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ | ಸೂರಶ್ಚಿತ್—ಸೂರ್ಯನೂ
 ಸಹ | ಅಶ್ವಾನ್—ತನ್ನ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು | ಯುಯುಜಾನಃ—ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು | ಈಯತೇ —ಸಂಚರಿಸು
 ತಾನೆ | (ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ) ವಿಶ್ವಾನ್—(ಸೂರ್ಯನ) ಸಮಸ್ತವಾದ | ಸ್ವಥಃ—ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು |
 ಅನು—ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾ | ಸ್ವಧಯಾ—ಸೋಮರೂಪವಾದ ಅನ್ನದಿಂದ | ಚೇತಥಃ—ಅವು ಪ್ರಜ್ಞಾವಿಷಯ
 ವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಆದಿತ್ಯನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸರಿಸುವ ರಶ್ಮಿಗಳು ಹಗಲುಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಾ
 ಆದಿತ್ಯನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತೃತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಸೂರ್ಯನೂ ಸಹ ತನ್ನ
 ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ಸೂರ್ಯನ ಸಮಸ್ತ

ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೋಮರೂಪದ ಅನ್ನದಿಂದ ಅವು ಪ್ರಜ್ಞಾವಿಷಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

The near-advancing (rays), dispersing (the darkness) by the (light of day), are overspreading the firmament with lustre like the sun: the sun harnessing his horses, (proceeds on his way): do you make known all his paths by (following) after (him) with sacrificial food.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ ವಾ¹ನು¹ವೋಚಮು¹ತ್ಪಿನಾ¹ ಧಿ¹ಯಂ¹ಧಾ¹ ರಥಃ¹ ಸ್ವಶ್ವೋ¹ ಅಜರೋ¹ ಯೋ¹
ಅಸ್ತಿ¹ |
ಯೇನ¹ ಸದ್ಯಃ¹ ಪರಿ¹ ರಜಾಂಸಿ¹ ಯಾಥೋ¹ ಹವಿಷ್ಠಂತಂ¹ ತರಣಿಂ¹ ಭೋಜ-
ಮುಚ್ಛ¹ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ | ವಾಂ | ಅ¹ವೋಚಂ | ಅ¹ಸ್ತಿನಾ | ಧಿ¹ಯಂ¹ಧಾಃ | ರಥಃ | ಸ್ವ¹ಅಶ್ವಃ | ಅ¹ಜರಃ | ಯಃ | ಅ¹ಸ್ತಿ |
ಯೇನ | ಸ¹ದ್ಯಃ | ಪರಿ | ರಜಾಂಸಿ | ಯಾಥಃ | ಹ¹ವಿಷ್ಠಂತಂ | ತರಣಿಂ | ಭೋಜಂ | ಅ¹ಚ್ಛ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಧಿಯಂಧಾಃ ಕರ್ಮಣಾಂ ಧಾರಕೋಽಹಂ ಹೇ ಅಸ್ತಿನಾ ವಾಂ ಪ್ರಾವೋಚಂ | ಪ್ರಬ್ರವೀಮಿ | ಸ್ತಾಮಿ | ಸ್ವಶ್ವೋಽಜರೋಽಜೀರ್ಣೋ ನಿತ್ಯನೂತನೋಽಜರಯಿತಾ ನಾ ರಥೋ ಯೋಽಸ್ತಿ | ಯೇನ ರಥೇನ ಸದ್ಯ ಸ್ತದಾನೀಮೇವ ರಜಾಂಸಿ ಲೋಕಾನ್ವರಿ ಯಾಥಃ ತೇನ ರಥೇನ ಹವಿಷ್ಠಂತಂ ಸೋಮಾದಿ-ಹವಿಯುಕ್ತಂ ತರಣಿಂ ತಾರಕಂ ಶೀಘ್ರಗಾಮಿನಂ ಭೋಜಂ ಭೋಜಯಿತಾರಮಸ್ತದ್ಯಾಗಮುಚ್ಛ ಪ್ರಾಪ್ತುಮಾಗಚ್ಛತಮಿತಿ ಶೇಷಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಸ್ತಿನಾ—ಎಲೈ ಅಸ್ತಿನೀದೇವತೆಗಳೇ | ಧಿಯಂಧಾಃ—ಕರ್ಮನಿರ್ವಾಹಕನಾದ ನಾನು | ವಾಂ—ನಿಮ್ಮನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ | ಪ್ರಾವೋಚಂ—ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ | ಯಃ ರಥಃ—ಯಾವ ನಿಮ್ಮ ರಥವು | ಸ್ವಶ್ವಃ—ಉತ್ತಮ

ವಾದ ಅಶ್ವವುಳ್ಳದ್ದೂ | ಅಜರಃ ಅಸ್ತಿ—ಜರಾರಹಿತವಾದುದೂ ಆಗಿದೆಯೋ (ಮತ್ತು) | ಯೇನ—ಯಾವ ರಥದಿಂದ | ಸದ್ಯಃ—ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದೊಡನೆಯೇ | ರಜಾಂಸಿ—ಲೋಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ | ಪರಿ ಯಾಥಃ—ಸುತ್ತಿ ಸಂಚರಿಸುವರೋ (ಆ ರಥದೊಡನೆ) | ಹವಿಷ್ಕಂತಂ—ಹವಿಸ್ಸಿನೊಡಗೂಡಿದುದೂ | ತರಣಿಂ—ರಕ್ಷಕವಾದುದೂ (ಅಥವಾ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಲ್ಪಡುವುದೂ) | ಭೋಜಂ ಅಚ್ಛ—ಭೋಗಕಾರಿಯೂ ಆದ ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ (ಬನ್ನಿರಿ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ, ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕನಾದ ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ. ಯಾವ ನಿಮ್ಮ ರಥವು ಉತ್ತಮವಾದ ಅಶ್ವವುಳ್ಳದ್ದೂ, ನಾಶರಹಿತವಾದುದೂ ಆಗಿದೆಯೋ, ಮತ್ತು ಯಾವ ರಥದಿಂದ ನೀವು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದೊಡನೆಯೇ ಲೋಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸುತ್ತಿ ಸಂಚರಿಸುವರೋ, ಆ ರಥದೊಡನೆ, ಹವಿಸ್ಸಿನೊಡಗೂಡಿದುದೂ, ರಕ್ಷಕವಾದುದೂ, ಭೋಗಕಾರಿಯಾದುದೂ ಆದ ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬನ್ನಿರಿ.

English Translation.

Celebrating (sacred) rites, I glorify you, Ashwins: well-horsed and undecaying is that chariot, whereby you quickly traverse the regions (of space), and come to (our sacrifice) abounding in oblations, promptly passing away, and the yielder of enjoyment.

ನಲವತ್ತಾರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸಂಚರಿಸುವವನಾಕೇ ತ್ರಯೋದಶ ಸೂಕ್ತಾನಿ | ತತ್ರಾಗ್ರಂ ಪಿಚೇತಿ ಸಪ್ತರ್ಚಂ ಪ್ರಥಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಶ್ಯಾರ್ಷಂ ಗಾಯತ್ರಂ | ಕೃತ್ವೈಮಿಂದ್ರವಾಯುದೇವತಾಕಮಾದ್ಯಾ ಕೇವಲನಾಯನ್ಯಾ | ತಥಾ ಚಾನುಕ್ರಾಂತಂ | ಅಗ್ರಂ ವಾಯನ್ಯಾದ್ಯೈಂದ್ರವಾಯವಂ ತು ಗಾಯತ್ರಮಿತಿ || ಸೂಕ್ತವಿನಿಯೋಗೋ ಲೈಂಗಿಕಃ | ಅದ್ಯೇ ದ್ವೇ ಐಂದ್ರವಾಯವಗ್ರಹಸ್ಯ ಯಾಜ್ಯೇ | ತಥಾ ಚ ಸೂತ್ರತಂ | ಅಗ್ರಂ ಪಿಬಾ ಮಧೂನಾಮಿತಿ ಯಾಜ್ಯೇ ಅನವಾನಂ | ಅ. ೫-೫ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಂಡಲದ ಐದನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರು ಸೂಕ್ತಗಳಿರುವವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಂ ಪಿಬ ಎಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಏಳು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು ; ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ಕು ವಾಯುದೇವತಾಕವು ; ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರ ವಾಯುಗಳು ದೇವತೆಯು ; ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಅಗ್ರಂ ವಾಯನ್ಯಾದ್ಯೈಂದ್ರವಾಯವಂ ತು ಗಾಯತ್ರಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗವು ಲೈಂಗಿಕವು. ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲಿನ

ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಐಂದ್ರವಾಯವಗ್ರಹ ಹೋಮದಲ್ಲಿ ಯಾಜ್ಞಮಂತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನ ಶ್ರುತಸೂತ್ರದ—ಅಗ್ರಂ ಪಿಬಾ ಮಧೂನಾಮಿತಿ ಯಾಜ್ಞೇ ಅನವಾನಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೫-೫) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೪೬

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೫ || ಸೂಕ್ತ—೪೬ ||

ಅಷ್ಟಕ—೨ || ಅಧ್ಯಾಯ—೨ || ವರ್ಗ—೨೨ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೨ ||

ಋಷಿ—ನಾಮದೇವಃ ||

ದೇವತಾ—೧. ವಾಯುಃ | ೨-೨ ಇಂದ್ರವಾಯೂ ||

ಛಂದಃ—ಗಾಯತ್ರೀ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಗ್ರಂ ಪಿಬಾ ಮಧೂನಾಂ ಸುತಂ ನಾಯೋ ದಿವಿಷ್ಟಿಷು |

ತ್ವಂ ಹಿ ಪೂರ್ವಪಾ ಅಸಿ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಗ್ರಂ | ಪಿಬ | ಮಧೂನಾಂ | ಸುತಂ | ನಾಯೋ ಇತಿ | ದಿವಿಷ್ಟಿಷು |

ತ್ವಂ | ಹಿ | ಪೂರ್ವಪಾಃ | ಅಸಿ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ನಾಯೋ ತ್ವಮಗ್ರಮಿಂದ್ರಾದಿಭ್ಯಃ ಪೂರ್ವಂ ಮಧೂನಾಂ ಮಧುರರಸಾನಾಂ ಸೋಮಾನಾಂ ಸಂಬಂಧಿನಂ ಸುತಮಭಿಷುತಂ ರಸಂ ಪಿಬ | ಕುತ್ರೇತಿ ತದಂಶ್ಯತೇ | ದಿವಿಷ್ಟಿಷು ದಿವಃ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಪ್ರಾಪಕೇಷು ಯಜ್ಞೇಷು | ಯದ್ವಾ | ಅಸ್ಮಾಕಂ ದಿವಃ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯೈಷಣೇಷು ನಿಮಿತ್ತೇಷು | ತ್ವಂ ಹಿ ತ್ವಂ ಖಲು ಪೂರ್ವಪಾ ಅಸಿ | ಹಿಶಬ್ದೋ ದೇವ ದಧಿವೇ ಪೂರ್ವಪೇಯಂ | ಋಗ್ವೇ. ೭-೯೨-೧ | ಇತ್ಯಾದಿ. ಮಂತ್ರಾಂತರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಬ್ಯೋತನಾರ್ಥಃ | ನಾಯೋರಗ್ರಪಾನಂ ದೇವಾ ವೈ ಸೋಮಸ್ಯ ರಾಜ್ಞೋಽಗ್ರಪೇಯೇ ನ ಸಮಸಾದಯನ್ನಹಂ ಪ್ರಥಮಃ ಪಿಬೇಯಮಿತ್ಯಾದಿಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ | ಐ. ಬ್ರಾಂ. ೨-೨೫ | ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಮ್ನಾತಂ | ತತ್ರ ಹಿ ವಾಯುರಾಜಿಂ ಪ್ರಥಮಂ ಧಾವಿತ್ವಾಗ್ರಪಾನಂ ಲಬ್ಧವಾನ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ನಾಯೋ—ಎಲೈ ವಾಯುವೇ | ಸುತಂ—ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ | ಮಧೂನಾಂ—ಸೋಮರಸಗಳನ್ನು |
ಅಗ್ರಂ—ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಮೊದಲೇ | ಪಿಬ—ಪಾನಮಾಡು | ದಿವಿಷ್ಟಿಷು—ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪಕಗಳಾದ
ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ | ತ್ವಂ ಹಿ—ನೀನೇ | ಪೂರ್ವಪಾಃ—ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪಾನಮಾಡುವವನಾಗಿ |
ಅಸಿ—ಆಗಿದ್ದೀಯೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ವಾಯುವೇ, ಸೋಮರಸಗಳು ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟು ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವನ್ನು ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ
ಮೊದಲೇ ನೀನು ಪಾನಮಾಡು. ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪಕಗಳಾದ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಪಾನ
ಮಾಡುವವನು ನೀನೇ ಆಗಿದ್ದೀಯೆ.

English Translation.

Drink first, Vayu, the effused libation of the Soma at the rites that
secure heaven, for you verily are the first drinker.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಾಯುವೇ ಮೊದಲು ಸೋಮಪಾನಮಾಡಲು ಅರ್ಹನೆಂದು
ಹೇಳಿದೆ. ಇದರ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ—

ಆ ನಾಯೋ ಭೂಷ ಶುಚಿಸಾ ಉಪ ನಃ ಸಹಸ್ರಂ ತೇ ನಿಯುತೋ ವಿಶ್ವವಾರ |

ಉಪೋ ತೇ ಅಂಧೋ ಮಧ್ಯಮಯಾಮಿ ಯಸ್ಯ ದೇವ ದಧಿಷೇ ಪೂರ್ವಪೇಯಂ ||

(ಋ. ಸಂ. ೭-೯೨-೧)

ಎಂಬ ಋಕ್ನನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ವಾಯುವೇ ಮೊದಲು ಸೋಮಪಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಋಷಿಯು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರು
ವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಾಯುವಿಗೆ ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸೋಮಪಾನವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವು ಹೇಗೆ
ಲಭಿಸಿತೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವಿದೆ ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ—

ದೇವಾ ನೈ ಸೋಮಸ್ಯ ರಾಜ್ಞೋಽಗ್ರಪೇಯೇ ನ ಸಮಸಾದಯನ್ನಹಂ ಪ್ರಥಮಃ ಪಿಬೇಯ-
ಮಹಂ ಪ್ರಥಮಃ ಪಿಬೇಯಮಿತ್ಯೇನಾಕಾಮಯಂತ ತೇ ಸಂಸಾದಯಂತೋಽಬ್ರುವನ್
ಹಂತಾಜಿಮಯಾಮ ಸ ಯೋ ನ ಉಜ್ಜೇಷ್ಯತಿ ಸ ಪ್ರಥಮಃ ಸೋಮಸ್ಯ ಸಾಸ್ಯತೀತಿ ತಥೇತಿ
ತ ಆಜಿಮಯುಸ್ತೇಷಾಮಾಜಿಂ ಯತಾಮಭಿಸ್ಪೃಷ್ಠಾನಾಂ ವಾಯುರ್ಮುಖಂ ಪ್ರಥಮಃ
ಪ್ರತ್ಯಸದ್ಯತಾಥೇಂದ್ರೋಽಥ ಮಿತ್ರಾವರುಣಾವಥಾಪ್ತಿನೌ |

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೯-೨೫)

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾರು ಮೊದಲು ಸೋಮ
ಪಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿನಾದವುಂಟಾಗಲು ಆಗ ಅವರಲ್ಲಿ ನಾನು ಮೊದಲು, ತಾನು ಮೊದಲು ಪಾನಮಾಡ

ಬೇಕೆಂದು ಚರ್ಚೆಗಾರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯವು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗದ್ದರಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಸಮಾಲೋಚನೆಮಾಡಿ ಒಂದು ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಏನೆಂದರೆ, ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಒಂದು ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸೋಣ ಅದರಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದವರು ಮೊದಲು ಸೋಮಪಾನಮಾಡಲು. ಅರ್ಹರಾಗುವರು ಎಂದು. ಅದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಲು ಆಗ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಯ ನ್ನಾಗಲಿ, ವೃಕ್ಷವನ್ನಾಗಲಿ ಮೊದಲು ಸಮೀಪಿಸಿದವರು ಗೆದ್ದವರೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಸ್ಪರ್ಧೆಯು ನಿಶ್ಚಯ ವಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿ ಗೆದ್ದವರು ನಮ್ಮಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿ ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸಮ್ಮತಿಸಲು ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಓಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಓಡುತ್ತಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುವು ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಮುಂದಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಸ್ಥಳವನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಇಂದ್ರನು ವಾಯುವಿನ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದು ಎರಡನೆಯವನಾದನು. ಅನಂತರ ಇಂದ್ರನ ಹಿಂದೆ ಮಿತ್ರಾವರುಣರೂ, ಅವರ ಹಿಂದೆ ಆಪ್ತಿನೀ ದೇವತೆಗಳೂ ಓಡಿಬಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಸ್ಥಳವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುವೇ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಮುಂದಾಗಿ ಓಡಿ ಜಯಶಾಲಿಯಾದನು.

ಸೋಮೇದಿಂದ್ರೋ ವಾಯುಮುದ್ಯೈ ಜಯತೀತಿ ತಮನು ಪರಾಪತತ್ಸಹ ನಾವಭೋಜ್ಯಯಾ-
ವೇತಿ ಸ ನೇತೃಬ್ರವೀದಹಮೇವೋಜ್ಜೇಷ್ಯಾಮಾತಿ ತೃತೀಯಂ ಮೇಘೋಜ್ಯಯಾವೇತಿ
ನೇತಿ ಹೈನಾಬ್ರವೀದಹಮೇವೋಜ್ಜೇಷ್ಯಾಮಾತಿ ತುರೀಯಂ ಮೇಘೋಜ್ಯಯಾವೇತಿ
ತಥೇತಿ ತಂ ತುರೀಯೇಽತ್ಯಾರ್ಜತ ತತ್ತುರೀಯಭಾಗಿಂದ್ರೋಽಭವತ್ರಿಭಾಗ್ವಾಯುಃ ||

ವಾಯುವೂ ಅವನ ಹಿಂದೆ ಇಂದ್ರನೂ ಓಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವರಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಂವಾದವುಂಟಾಯಿತು. ವಾಯುವು ವೇಗವಾಗಿ ಓಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಅವನ ಹಿಂದಿದ್ದ ಇಂದ್ರನು ಕಂಡು ಈ ವಾಯುವೇ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಓಡಿ ಜಯಶಾಲಿಯಾಗುವನು. ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ ನಾನೂ ಇವನ ಜತೆಗೇ ಓಡಿ ಗೆಲ್ಲಬೇಕು ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ವಾಯುವಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಓಡಿದನು. ಆದರೂ ವಾಯು ವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ತಾನು ಮುಂದುವರಿಯುವ ಸೂಚನೆಯು ಕಾಣದಿರಲು, ಆಗ ಇಂದ್ರನು ವಾಯುವನ್ನು ಕುರಿತು—ಎಲೈ ವಾಯುವೇ, ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಮುಂದಾಗಿರುವೆವು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಗೆದ್ದಂತೆ ಭಾವಿಸಿ ಪ್ರಥಮ ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಇಬ್ಬರೂ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳೋಣ. ನನಗರ್ಧ ನಿನಗರ್ಧ. ಈ ರೀತಿ ಇಬ್ಬರೂ ಸಹಕರಿಸಿ ಜಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸೋಣ ಎಂದನು. ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ವಾಯುವು—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನಗಿಂತಲೂ ನಾನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಮುಂದಾಗಿಯೇ ಇರುವೆನು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಜಯಶಾಲಿಯಾಗುವೆನು. ಪ್ರಥಮ ಸೋಮಪಾನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ನನಗೇ ಸೇರಬೇಕು. ನಿನಗೆ ಅರ್ಧವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದನು. ಆಗ ಇಂದ್ರನು—ಒಳ್ಳೇದು ಹಾಗಾದರೆ ನನಗೆ ಅರ್ಧಭಾಗ ಬೇಡ. ಮೂರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನ್ನು ನೀನು ತೆಗೆದುಕೊ. ನನಗೆ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡು ಎನ್ನಲು, ವಾಯುವು ಅದಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪದೆ, ಹೇಗಾದರೂ ನಾನೇ ಗೆಲ್ಲುವೆನು, ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗವೂ ನನಗೇ ಸೇರುವುದು, ನಿನಗೆ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಒಂದುಭಾಗವನ್ನೂ ಕೊಡಲು ನನಗಿಷ್ಟವಿಲ್ಲ ಎಂದನು. ಆಗ ಇಂದ್ರನು ಮತ್ತೆ ವಾಯುವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ, ನನಗೆ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಒಂದುಭಾಗವೂ ಬೇಡ. ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಎಂದರೆ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಒಂದುಭಾಗವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಸಾಕು. ಅದಕ್ಕಾದರೂ ಒಪ್ಪು ಎಂದು ಕೇಳಲು, ವಾಯುವು

ಹಾಗೆಯೇ ಅಗಲೆಂದು ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಐಂದ್ರವಾಯವಗ್ರಹದಲ್ಲಿ (ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯು ಇಬ್ಬರು ಸೇರಿ ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವಾಗ) ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಒಂದುಭಾಗವೂ, ವಾಯುವಿಗೆ ಮೂರುಭಾಗವೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಯಾಯಿತು.

ತೌ ಸಹ್ಯೇಂದ್ರವಾಯೂ ಉದಜಯತಾಂ ಸಹ ಮಿತ್ರಾವರುಣೌ ಸಹಾಶ್ವಿನೌ ತ ಏಷಾಮೇತೇ ಯಥೋಜ್ಜಿತಂ ಭಕ್ಷಾ ಇಂದ್ರವಾಯೋಃ ಪ್ರಥನೋಽಥ ಮಿತ್ರಾವರುಣಯೋರಥಾಶ್ವಿನೋಃ ಸ ಏಷ ಇಂದ್ರತುರಿಯೋ ಗ್ರಹೋ ಗೃಹ್ಯತೇ ಯದೈಂದ್ರವಾಯವಃ |

ಈ ರೀತಿ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುವು ಸಹಕರಿಸಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಮೊದಲು ತಲಸಿದರು, ಅವರ ಹಿಂದೆ ಮಿತ್ರಾವರುಣರು ಬಂದುಸೇರಿದರು. ಅವರ ಹಿಂದೆ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಬಂದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದರೋ ಆ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವರು ಸೋಮಪಾನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರಾದರು. ಎಂದರೆ-ಮೊದಲು ಇಂದ್ರವಾಯುಗಳು, ಅನಂತರ ಮಿತ್ರಾವರುಣರು, ಅವರನಂತರ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಇಬ್ಬಿಬ್ಬರು ದೇವತೆಗಳು ಸೇರಿ ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಂದು ದ್ವಿದೇವತ್ಯಗ್ರಹದ ಕ್ರಮವು (ಎಂದರೆ ಇಬ್ಬರು ದೇವತೆಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮವು) ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಐಂದ್ರವಾಯವಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಸೋಮಪಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರುವುದು.

ತದೇತದೃಷಿಃ ಸಶ್ಯನ್ನಭ್ಯನೂವಾಚಿ ನಿಯುತ್ವಾ ಇಂದ್ರಸಾರಥಿರಿತಿ |

ಐಂದ್ರವಾಯವಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವಿರುವುದನ್ನು ಋಷಿಯು ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಮುಂದಿನ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ-ಕತೇನಾ ನೋ ಅಭಿಷ್ಟಿಭಿನಿಯುತ್ವಾ ಇಂದ್ರಸಾರಥಿಃ | (ಋ. ಸಂ. ೪-೪೬-೨) ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನೂ ನಿಯುತ್ವಾ ಇಂದ್ರಸಾರಥಿಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವನು. ಇಲ್ಲಿ ನಿಯುತೋ ವಾಯೋಃ ಎಂಬ ನಿರುಕ್ತವಚನದಂತೆ (ನಿ. ೨-೨೮) ನಿಯುತ ಎಂಬ ಅಶ್ವಗಳು ವಾಯುದೇವನ ವಾಹನವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಯುತ್ವಚ್ಛಬ್ದವು ವಾಯುಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಮೇಲಿನ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಿಯುತ್ವಾನ್ ಎಂಬ ಪದವು ವಾಯುವಿನಿಂದ ಸಹಿತನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಅಥಾ ವಾಯುಂ ನಿಯುತೇಃ ಸಶ್ಯತಸ್ವಾಃ (ಶ್ರೈ. ಬ್ರಾ. ೨-೮-೧-೧) ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುವು. ಇಂದ್ರಸಾರಥಿಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಯುವಿಗೆ ಸಾರಥಿಯಾದ ಇಂದ್ರನು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. ಇಂದ್ರನು ವಾಯುವಿಗೆ ಸಾರಥಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಸೋಮಪಾನದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥಾಂಶಮಾತ್ರವಿರುವುದೆಂದು ಇದರಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗುವುದು.

ತಸ್ಮಾದ್ಧಾಸ್ಯೇತರ್ಹಿ ಭರತಾಃ ಸತ್ವೇನಾಂ ವಿತ್ತಿಂ ಪ್ರಯಂತಿ ತುರಿಯೇ ಹೈವ ಸಂಗ್ರಹೀತಾರೋ ವದಂತೇಮುನೈವಾನೂಕಾಶೇನ ಯದದ ಇಂದ್ರಃ ಸಾರಥಿರಿವ ಭೂತ್ವೋದಜಯತ |

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೯-೨೫)

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದಾಹರಣೆ ಮೂಲಕವಾಗಿ ವಿಶದಪಡಿಸುವರು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಯೋಧರಾದವರು ರಥಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ತಮ್ಮ ಸಾರಥಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯಶೀಲರಾಗಿ ಶತ್ರುಗಳ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವರು. ಆ ರೀತಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿದಾಗ ಆ ಧನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಎಂದರೆ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ತಮಗೆ ಸಹಾಯಕರಾದ ಸಾರಥಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವರು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಈ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ವಾಯುವಿಗೆ ಸಾರಥಿಯಾಗಿ ವಾಯುವು ಜಯಶೀಲನಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಪ್ರಥಮಸೋಮಪಾನದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥಾಂಶವು ಇಂದ್ರನ ಭಾಗವಾಯಿತು. ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಚತುರ್ಥಾಂಶವನ್ನು ವಾಯುವಿಗೆ ಸಾರಥಿಯಾಗಿ ಗಳಿಸಿದನು ಎಂದು ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಶತೇನಾ ನೋ ಅಭಿಷ್ಟಿಭಿರ್ನಿಯುತ್ವಾ ಇಂದ್ರಸಾರಥಿಃ |

ವಾಯೋ ಸುತಸ್ಯ ತೃಂಪತಂ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಶತೇನ | ನಃ | ಅಭಿಷ್ಟಿಭಿಃ | ನಿಯುತ್ವಾನ್ | ಇಂದ್ರಸಾರಥಿಃ |

ವಾಯೋ ಇತಿ | ಸುತಸ್ಯ | ತೃಂಪತಂ || ೨ ||

ಹೇ ವಾಯೋ ನಿಯುತ್ವಾನ್ನಿಯುದ್ಧಿಸ್ತದ್ವಾನ್ ಇಂದ್ರಸಾರಥಿರಿಂದ್ರಸಹಾಯಃ ಸನ್ ತ್ವಂ ಶತೇನಾಪರಿಮಿತ್ಯೇರಭಿಷ್ಟಿಭಿರಭಿತ ಏಷಣೇಯೈಃ ಕಾಮೈರ್ನಿಮಿತ್ತಭೂತೈರಾಗಚ್ಛೇತಿ ಶೇಷಃ | ಆಗತ್ಯ ಚ ಸುತಸ್ಯ ಸುತಮಭಿಷುತಂ ಸೋಮಂ ತೃಂಪತಂ | ಪಿಬತಂ ತ್ವಮಿಂದ್ರಶ್ಚ | ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಏವೋಕ್ತಂ | ತತ್ತುರೀಯಭಾಗಿಂದ್ರೋಽಭವತ್ರಿಭಾಗ್ವಾಯುರಿತಿ ತುರೀಯೇ ಹೈವ ಸಂಗ್ರಹೀತಾರೋ ವದಂತೇಽಮುನೈವಾನೂಕಾಶೇನ ಯದದ ಇಂದ್ರಃ ಸಾರಥಿರಿವ ಭೂತ್ಯೋದಜಯತ್ | ಐ. ಬ್ರಾಂ. ೨-೨೫ | ಇತಿ ನಾ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ನಿಯುತ್ವಾನ್—ನಿಯುತ್ತುಗಳೆಂಬ ಅಶ್ವಯುಕ್ತನೂ | ಇಂದ್ರಸಾರಥಿಃ—ಇಂದ್ರನೇ ಸಾರಥಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನೂ ಆದ | ವಾಯೋ—ಎಲೈ ವಾಯವೇ | ನಃ—ನಮ್ಮ | ಶತೇನ—ಅಪರಿಮಿತವಾದ | ಅಭಿ-

ಸ್ವಿಭಿಃ—ಇಷ್ಟಾರ್ಥದ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ (ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು) | ಸುತಸ್ಯ—ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋಮವನ್ನು | ತೃಂಪತಂ—
ನೀನೂ ಇಂದ್ರನೂ ಪಾನಮಾಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ನಿಯುತ್ತುಗಳೆಂಬ ಅಶ್ವಯುಕ್ತನೂ, ಇಂದ್ರನೇ ಸಾರಥಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನೂ, ಆದ ಎಲೈ ವಾಯುವೇ, ನಮ್ಮ
ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬಂದು, ನಾವು ಹಿಂಡಿರುವ ಸೋಮವನ್ನು ನೀನೂ ಇಂದ್ರನೂ
ಪಾನಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

Vayu, you are drawn by the Niyuts, and have Indra for charioteer ;
come (for the fulfilment) of our numerous wishes, and do you (and Indra)
drink of the libation.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ನಿಯುತ್ಯಾನ್ ಇಂದ್ರಸಾರಥಿಃ—ಹಿಂದಿನ ಋಕ್ತನ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ
ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆ ವಾಂ ಸಹಸ್ರಂ ಹರಯ ಇಂದ್ರವಾಯೂ ಅಭಿ ಪ್ರಯಃ |
ವಹಂತು ಸೋಮುಪೀತಯೇ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಆ | ವಾಂ | ಸಹಸ್ರಂ | ಹರಯಃ | ಇಂದ್ರವಾಯೂ | ಇತಿ | ಅಭಿ | ಪ್ರಯಃ |
ವಹಂತು | ಸೋಮುಪೀತಯೇ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರವಾಯೂ ವಾಂ ಯುವಾಂ ಸಹಸ್ರಂ ಹರಯಃ ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾಕಾ ಅಶ್ವಾಃ
ಪ್ರಯೋಽನ್ಯಂ ಪ್ರತಿ ತ್ವರಯಂತಃ ಸಂತಿ | ಅತ್ರ ಹರಿಶಬ್ದೋಽಶ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಚನಃ | ತೇ ಸೋಮುಪೀ-
ತಯ ಆ ವಹಂತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರವಾಯೂ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುಗಳೇ | ವಾಂ—ನಿಮ್ಮನ್ನು | ಸಹಸ್ರಂ—ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯಾಕವಾದ | ಹರಯಃ—ಅಶ್ವಗಳು | ಪ್ರಯಃ—ಅನ್ನಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿ | ಸೋಮಪೀತಯೇ—ಸೋಮ ಪಾನದ ಉದ್ದಿಶ್ಯದಿಂದ | ಅಭಿ—ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ | ಆ ವಹಂತು—(ನಿಮ್ಮನ್ನು) ಕರೆತರಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುಗಳೇ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾಕಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳು ಅನ್ನಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಸೋಮಪಾನದ ಉದ್ದಿಶ್ಯದಿಂದಲೂ ಕಾದಿರುವ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆತರಲಿ.

English Translation.

Indra and Vayu, may a thousand steeds, eager for food, bring you to drink the Soma.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ರಥಂ ಹಿರಣ್ಯವಂಧುರಮಿಂದ್ರವಾಯೂ ಸ್ವಧ್ವರಂ |

ಆ ಹಿ ಸ್ಥಾಘೋ ದಿವಿಸ್ಪೃಶಂ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ರಥಂ | ಹಿರಣ್ಯವಂಧುರಂ | ಇಂದ್ರವಾಯೂ ಇತಿ | ಸ್ವಧ್ವರಂ |

ಆ | ಹಿ | ಸ್ಥಾಘಃ | ದಿವಿಸ್ಪೃಶಂ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರವಾಯೂ ಹಿರಣ್ಯವಂಧುರಂ ಹಿರಣ್ಮಯನಿವಾಸಾಧಾರಕಾಣೋಪೇತಂ ದಿವಿಸ್ಪೃಶಂ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಪರ್ಶಿನಂ ಸ್ವಧ್ವರಂ ಶೋಭನಾಧ್ವರವಂತಂ ರಥಮಾ ಸ್ಥಾಘೋ ಹಿ | ಅಸ್ಥಿತಾ ಖಲು | ಯಸ್ಮಾದೇವಂ ತಸ್ಮಾದಾಗಚ್ಛೇತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ್ವಧ್ವರಂ ಪ್ರತ್ಯಾಸ್ಥಾಘ ಇತಿ ನಾ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

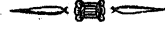
ಇಂದ್ರವಾಯೂ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುಗಳೇ | ಹಿರಣ್ಯವಂಧುರಂ—ಸುವರ್ಣನಿರ್ಮಿತವಾದ ಆಸನಕಾಷ್ಠವುಳ್ಳದ್ದು | ದಿವಿಸ್ಪೃಶಂ—ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು ಮುಟ್ಟತಕ್ಕದ್ದು | ಸ್ವಧ್ವರಂ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುವುದೂ ಅದ | ರಥಂ—ರಥವನ್ನು | ಆ ಸ್ಥಾಘಃ—ಹತ್ತಿಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುಗಳೇ, ಸುವರ್ಣನಿರ್ಮಿತವಾದ ಆಸನವುಳ್ಳದ್ದೂ, ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು ಮುಟ್ಟತಕ್ಕದ್ದೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಶೋಭನಾತ್ಮಕವಾದುದೂ ಆದ ರಥವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ.

English Translation.

Mount, Indra and Vayu, the golden-seated chariot, propitious to sacrifice, soaring to heaven.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ರಥೇನ ಪೃಥುಸಾಜಸಾ ದಾಶ್ವಾಂಸಮುಪ ಗಚ್ಛತಂ |

ಇಂದ್ರವಾಯೂ ಇಹಾ ಗತಂ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ರಥೇನ | ಪೃಥುಸಾಜಸಾ | ದಾಶ್ವಾಂಸಂ | ಉಪ | ಗಚ್ಛತಂ |

ಇಂದ್ರವಾಯೂ ಇತಿ | ಇಹ | ಆ | ಗತಂ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ರಥೇನ ಪೃಥ್ವಿತ್ಯಾದಿಕಸ್ತೃಚೋ ದಶರಾತ್ರೇ ಸಂಚಿಮೇಹನಿ ಪ್ರಉಗಶಸ್ತ್ರ ಐಂದ್ರವಾಯೋ ದ್ವಿತೀಯಃ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ರಥೇನ ಪೃಥುಸಾಜಸಾ ಬಹವಃ ಸೂರಚಕ್ಷಸಃ | ಅ. ೭-೧೨ | ಇತಿ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರವಾಯೂ ಪೃಥುಸಾಜಸಾ ಪ್ರಭೂತಬಲೇನ ರಥೇನ ದಾಶ್ವಾಂಸಂ ದಾತಾರಂ ಯಜಮಾನಮುಪ ಗಚ್ಛತಂ | ತದರ್ಥಮಿಹಾಸ್ಮಿನ್ಯಜ್ಞ ಆ ಗತಂ | ಆಗಚ್ಛತಂ ||

|| ಪ್ರತೀಕಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರವಾಯೂ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುಗಳೇ | ಪೃಥುಸಾಜಸಾ—ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ | ರಥೇನ—ರಥದೊಡನೆ | ದಾಶ್ವಾಂಸಂ—ಹವಿರ್ವಾತನಾದ ಯಜಮಾನನಲ್ಲಿಗೆ | ಉಪ ಗಚ್ಛತಂ—ಸಮೀಪಿಸಿ ಬನ್ನಿರಿ | ಇಹ—ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ (ಭಾಗವಹಿಸಲು) | ಆ ಗತಂ—ದಯಮಾಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುಗಳೇ, ಆತ್ಯಧಿಕವಾದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ರಥದೊಡನೆ ಹವಿರ್ಧಾತನಾದ ಯಜಮಾನನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬನ್ನಿರಿ. ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ದಯಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

Indra and Vayu, come with your very strong chariot to the sacrifice; come hither.

|| ವಿಶೇಷವಿವರಗಳು ||

ರಥೇನ ಸೃಥು ಎಂಬ ತೃಚವು (೫, ೬, ೭ ನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳು) ದಶರಾತ್ರವೆಂಬ ಯಾಗದ ಐದನೆಯ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಳುಗಶಸ್ತ್ರ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವಾಗ ಇಂದ್ರವಾಯುದೇವತಾಕವಾದ ಎರಡನೆಯ ತೃಚವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ--ರಥೇನ ಸೃಥುಸಾಜಸಾ ಬಹವಃ ಸೂರಚಕ್ಷಸಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೭-೧೨) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರವಾಯೂ ಅಯಂ ಸುತಸ್ತಂ ದೇವೇಭಿಃ ಸಜೋಷಸಾ |

ಪಿಬತಂ ದಾಶುಷೋ ಗೃಹೇ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರವಾಯೂ ಇತಿ | ಅಯಂ | ಸುತಃ | ತಂ | ದೇವೇಭಿಃ | ಸಜೋಷಸಾ |

ಪಿಬತಂ | ದಾಶುಷಃ | ಗೃಹೇ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರವಾಯೂ ಅಯಂ ಸೋಮಃ ಸುತೋಽಭಿಷುತಃ | ತಂ ಸೋಮಂ ದೇವೇಭಿರ್ದೇವೈಃ ಸಜೋಷಸಾ ಸಮಾನಪ್ರೀತೌ ದಾಶುಷೋ ಹವಿರ್ಧಾತುರ್ಗೃಹೇ ಯಾಗಶಾಲಾಯಾಂ ಪಿಬತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರವಾಯೂ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುಗಳೇ | ಅಯಂ—ಈ ಸೋಮವು | ಸುತಃ—ಹಿಂಡಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ | ತಂ—ಇದೇ ಸೋಮವನ್ನು | ದೇವೇಭಿಃ—ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆಯೂ | ಸಜೋಷಸಾ—ಸಮಾನಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿ | ದಾಶುಷಃ—ಹವಿರ್ಧಾತನಾದ ಯಜಮಾನನ | ಗೃಹೇ—ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿ | ಪಿಬತಂ—ಪಾನಮಾಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುಗಳೇ, ಈ ಸೋಮವು ಹಿಂಡಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಸೋಮವನ್ನು ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆಯೂ ಸಮಾನಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿ ಹವಿರ್ಧಾತನಾದ ಯಜಮಾನನ ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿ ಪಾನಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

Indra and Vayu, this (libation) is poured out : sympathizing with the gods, drink it in the dwelling of the donor.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇಹ ಪ್ರಯಾಣಮಸ್ತು ನಾಮಿಂದ್ರವಾಯೂ ವಿನೋಚನಂ |

ಇಹ ನಾಂ ಸೋಮಪೀತಯೇ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಹ | ಪ್ರಯಾಣಂ | ಅಸ್ತು | ನಾಂ | ಇಂದ್ರವಾಯೂ ಇತಿ | ವಿನೋಚನಂ |

ಇಹ | ನಾಂ | ಸೋಮಪೀತಯೇ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರವಾಯೂ ನಾಂ ಯುವಯೋರಿಹಾಸ್ತಿನೃಜ್ಞೇ ಪ್ರಯಾಣಂ ಗಮನಮಸ್ತು | ಇಹಾಸ್ತಿನೇವ ಯಜ್ಞೇ ನಾಂ ಸೋಮಪೀತಯೇ ವಿನೋಚನಮಶ್ವಾನಾಮಸ್ತು | ಪರ್ಯವಸಾನತ ವಿಶಾರ್ಥತ್ವೇಽಪ್ಯಾಧರಾರ್ಥತ್ವಾದವಿರೋಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರವಾಯೂ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುಗಳೇ | ನಾಂ—ನಿಮ್ಮ | ಪ್ರಯಾಣಂ—ಗಮನವು | ಇಹ—ಈ ಯಜ್ಞ ಪ್ರದೇಶಾಭಿಮುಖವಾಗಿ | ಅಸ್ತು—ಇರಲಿ | ನಾಂ—ನಿಮ್ಮ ಅಶ್ವಗಳ | ವಿನೋಚನಂ—ಬಿಚ್ಚುವಿಕೆಯು | ಇಹ—ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ | ಸೋಮಪೀತಯೇ—ಸೋಮಪಾನಾರ್ಥವಾಗಿ ಆಗಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುಗಳೇ, ನಿಮ್ಮ ಗಮನವು ಈ ಯಜ್ಞ ಪ್ರದೇಶಾಭಿಮುಖವಾಗಲಿ. ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನಿಮ್ಮ ರಥವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಂದು ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ನೀವು ಸೋಮ ಪಾನಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

Hither be your course; here, Indra and Vayu, be the letting of your horses loose, for your drinking of the Soma.

ನಲವತ್ತೇಳನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

! ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ನಾಯೋ ಶುಕ್ರ ಇತಿ ಚತುರ್ಭುಜಂ ದ್ವಿತೀಯಂ ಸೂಕ್ತಮಾನುಷ್ವಭಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾಷ್ವ-
ಮೈಂದ್ರವಾಯವಂ | ಆದ್ಯಾ ಕೇವಲವಾಯವ್ಯಾ | ಅತ್ರಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ | ನಾಯೋ ಚತುಷ್ಕಮಾದ್ಯಾ
ವಾಯವ್ಯಾನುಷ್ವಭಂ ತ್ವಿತಿ || ಸೂಕ್ತವಿನಿಯೋಗೋ ಲೈಂಗಿಕಃ || ಆದ್ಯಾ ದಶರಾತ್ರೇ ಚತುರ್ಥೇಽಹನಿ
ಪ್ರಉಗಶಸ್ತ್ರೇ ವಾಯವ್ಯತ್ವಚೇ ಪ್ರಥಮಾ | ವಾಯೋ ಶುಕ್ರೋ ಆಯಾಮಿ ತೇ ವಿಹಿ ಹೋತ್ರಾ
ಅನೀತಾಃ | ಅ. ೭-೧೧ | ಇತಿ ಸೂಕ್ತಿಕಂ ||

ಅನುವಾದವು—ನಾಯೋ ಶುಕ್ರಃ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಐದನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.
ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ಇಂದ್ರವಾಯುಗಳು ದೇವತೆಯು;
ಅನುಷ್ವಪ್ ಭಂದಸ್ಸು. ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ಕಿಗೆ ವಾಯುವು ಮೂತ್ರ ದೇವತೆಯು. ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ
ಇಂದ್ರವಾಯುಗಳು ದೇವತೆಯು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ನಾಯೋ ಚತುಷ್ಕಮಾದ್ಯಾ ವಾಯು-
ವ್ಯಾನುಷ್ವಭಂ ತು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಸೂಕ್ತವಿನಿಯೋಗವು ಲೈಂಗಿಕವು. ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ
ಋಕ್ಕನ್ನು ದಶರಾತ್ರವೆಂಬ ಯಾಗದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಉಗಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ಪಠನಕಾಲದಲ್ಲಿ
ವಾಯುದೇವತಾಕವಾದ ತೃಚದಲ್ಲಿ (ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ) ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ಕನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನ
ಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ನಾಯೋ ಶುಕ್ರೋ ಆಯಾಮಿ ತೇ ವಿಹಿ ಹೋತ್ರಾ ಅನೀತಾಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ
(ಅ. ೭-೧೧) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೪೭

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೫ || ಸೂಕ್ತ—೪೭ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ—೨೩ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಕಂಖ್ಯೆ—೪ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—೧ ವಾಯುಃ | ೨-೪. ಇಂದ್ರವಾಯು

|| ಭಂದಃ—ಅನುಷ್ವಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನಾ॒ಯೋ॑ ಶು॒ಕ್ರೋ॑ ಅ॒ಯಾಮಿ॑ ತೇ॒ ಮಧ್ವೋ॑ ಅ॒ಗ್ರಂ ದಿ॒ವಿ॒ಷ್ಟಿ॒ಷು |

ಆ ಯಾ॒ಹಿ ಸೋ॒ಮಸೀ॑ತಯೇ॒ ಸ್ವಾರ್ಹೋ॑ ದೇ॒ವ ನಿಯು॑ತ್ಸತಾ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನಾ॒ಯೋ ಇತಿ॑ | ಶು॒ಕ್ರಃ | ಅ॒ಯಾಮಿ॑ | ತೇ॒ | ಮಧ್ವಃ॑ | ಅ॒ಗ್ರಂ | ದಿ॒ವಿ॒ಷ್ಟಿ॒ಷು |

ಆ | ಯಾ॒ಹಿ | ಸೋ॒ಮಸೀ॑ತಯೇ॒ | ಸ್ವಾರ್ಹಃ॑ | ದೇ॒ವ | ನಿಯು॑ತ್ಸತಾ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ನಾಯೋ ತೇ ಶುಕ್ರಂ ಶುಕ್ರೋ ವ್ರತಚರ್ಯಾದಿನಾ ದೀಪ್ತೋಽಹಂ ಮಧ್ವೋ ಮಧುರಂ ಸೋಮರಸಂ || ಕರ್ಮಣಿ ಷಷ್ಠೀ || ಅಗ್ರಮಿತರೇಭ್ಯಃ ಪೂರ್ವಮಯಾಮಿ | ಅಯಯಾಮಿ || ಅಯತಿರಂತರ್ಭಾವಿತಣ್ಯರ್ಥಃ || ಕಿಮರ್ಥಂ | ದಿವಿಷ್ಟಿಷು ದಿವೋ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಯೃಷಣೇಷು ಸತ್ಸು ಹೇ ದೇವ ನಾಯೋ ಸ್ವಾರ್ಹಃ ಸ್ಪೃಹಣೀಯಸ್ತ್ವಂ ನಿಯುತ್ಸತಾ | ನಿಯುದ್ವಾಯೋಃ ಪ್ರತಿನಿಯುತೋಽಶ್ವಃ | ತೇನ ಸಾಧನೇನಾ ಯಾಹಿ ಸೋಮಸೀತಯೇ ಸೋಮಪಾನಾಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ನಾಯೋ—ಎಲೈ ವಾಯುವೇ | ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನದ್ದೇಶಿಸಿ | ಶುಕ್ರಃ—(ವ್ರತಚರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ) ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ನಾನು | ಮಧ್ವಃ—ಮಧುರವಾದ ಸೋಮರಸವನ್ನು | ಅಗ್ರಂ—ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೊದಲು | ದಿವಿಷ್ಟಿಷು—ದೇವಲೋಕದ ಸ್ಥಾನವನ್ನೇಳಿಸಿ ಮಾಡುವ ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ | ಅಯಾಮಿ—ತಂದರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ | ದೇವ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಎಲೈ ವಾಯುವೇ | ಸ್ವಾರ್ಹಃ—ಅದರದಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿತನಾದ ನೀನು | ನಿಯುತ್ಸತಾ—ನಿಯುನ್ನಾಮಕವಾದ ಅಶ್ವದೊಡನೆ | ಸೋಮಸೀತಯೇ—ಸೋಮ ಪಾನಾರ್ಥವಾಗಿ | ಆ ಯಾಹಿ—ದಯಮಾಡು |

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ವಾಯುವೇ, ದೇವಲೋಕದ ಸ್ಥಾನವನ್ನೇಳಿಸಿ ವ್ರತಚರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ನಾನು ಮಧುರವಾದ ಸೋಮರಸವನ್ನು ತಂದು ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೊದಲೇ ನಿನಗರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಎಲೈ ವಾಯುವೇ, ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಅಪೇಕ್ಷಿತನಾದ ನೀನು ನಿನ್ನ ನಿಯುನ್ನಾಮಕವಾದ ಅಶ್ವದೊಡನೆ ಸೋಮಪಾನಾರ್ಥವಾಗಿ ದಯಮಾಡು.

English Translation.

Purified (by holy acts) I bring to you, Vayu, the Soma, first (offered to you at sacrifices) that seek to gain heaven : deity, you are ever longed for, come with thy Niyut steeds to drink the Soma juice.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಶ್ಚ ವಾಯವೇಷಾಂ ಸೋಮಾನಾಂ ಪೀತಿಮರ್ಹಃ |

ಯುನಾಂ ಹಿ ಯಂತೀಂದ್ರೋ ನಿಮ್ನಮಾಪೋ ನ ಸಧ್ಯಕ್ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಃ | ಚ | ವಾಯೋ ಇತಿ | ಏಷಾಂ | ಸೋಮಾನಾಂ | ಪೀತಿಂ | ಅರ್ಹಃ |

ಯುನಾಂ | ಹಿ | ಯಂತಿ | ಇಂದ್ರಃ | ನಿಮ್ನಂ | ಅಪಃ | ನ | ಸಧ್ಯಕ್ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರಶ್ಚೇತ್ಯಾದಿಸ್ತುಚೋ ದಶರಾತ್ರೇ ಚತುರ್ಥೇಹಸ್ಯೈಂದ್ರವಾಯವೋ ದ್ವಿತೀಯಃ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಇಂದ್ರಶ್ಚ ವಾಯವೇಷಾಂ ಸೋಮಾನಾಮಾ ಚಿಕಿತಾನ ಸುಕ್ರತೂ | ಅ. ೭-೧೧ | ಇತಿ ||

ಹೇ ವಾಯೋ ತ್ವಮಿಂದ್ರಶ್ಚೇಷಾಂ ಗೃಹೀತಾನಾಂ ಸೋಮಾನಾಂ ಪೀತಿಂ ಪಾನಮರ್ಹಃ | ಯುನಾಂ ಹಿ ಖಲ್ವಿಂದ್ರಃ ಸೋಮಾ ಯಂತಿ | ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತಿ | ನಿಮ್ನಂ ಖಾತಪ್ರದೇಶಮಾಪೋ ನ ಸಧ್ಯಕ್ ಉದಕಾನಿ ಯಥಾ ಸಹ್ಯವ ಗಚ್ಛಂತಿ ತದ್ವತ್ಸರ್ವೇ ಸೋಮಾ ಯುನಾಂ ಹಿ ಯಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಾಯೋ—ಎಲೈ ವಾಯುವೇ | ಇಂದ್ರಃ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಯುನಾಂ ಹಿ—ನೀವಿಬ್ಬರೇ | ಏಷಾಂ—ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ | ಸೋಮಾನಾಂ—ಸೋಮರಸಗಳ | ಪೀತಿಂ—ಪಾನಕ್ಕೆ | ಅರ್ಹಃ—ಯೋಗ್ಯರಾಗಿದ್ದೀರಿ | ನಿಮ್ನಂ—ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ | ಸಧ್ಯಕ್—ಪ್ರವಾಹರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು | ಅಪೋ ನ—ಉದಕಗಳು ಹರಿಯುವಂತೆ | ಇಂದ್ರಃ—ಈ ಸೋಮರಸಗಳು | ಯಂತಿ—(ನಿಮ್ಮನ್ನೇ) ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುಗಳೇ, ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಸೋಮರಸಗಳ ಪಾನಕ್ಕೆ ನೀವಿಬ್ಬರೇ ಯೋಗ್ಯರಾಗಿದ್ದೀರಿ. ಉದಕಗಳು ಪ್ರವಾಹರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಿಯುವಂತೆ ಈ ಸೋಮರಸಗಳು ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ಸೇರುತ್ತವೆ.

English Translation.

Indra and Vayu, you are fit for the drinking of thees Soma libations,
for the drops flow towards you as waters (run) together into a deep place.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಸೂಕ್ತದ ಇಂದ್ರಶ್ಚ ಎಂಬ ತೃಚವು (೨-೩-೪ ನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳು) ದಶರಾತ್ರನೆಂಬ ಯಾಗದ ನಾಲ್ಕು ನೆಯ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರವಾಯುದೇವತಾಕನಾದ ಎರಡನೆಯ ತೃಚವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತ ಸೂಕ್ತದ—ಇಂದ್ರಶ್ಚ ವಾಯುವೇಷಾಂ ಸೋಮನಾನಾ ಚಿಕಿತಾನ ಸುಕ್ರತೋ ಏಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೩-೧೧) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನಾಯವಿಂದ್ರಶ್ಚ ಶುಷ್ಕಿಣಾ ಸರಥಂ ಶವಸಸ್ಪತೀ |

ನಿಯುತ್ವಂತಾ ನ ಊತಯ ಆ ಯಾತಂ ಸೋಮಪೀತಯೇ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನಾಯೋ ಇತಿ | ಇಂದ್ರಃ | ಚ | ಶುಷ್ಕಿಣಾ | ಸರಥಂ | ಶವಸಃ | ಪತೀ ಇತಿ ||

ನಿಯುತ್ವಂತಾ | ನಃ | ಊತಯೇ | ಆ | ಯಾತಂ | ಸೋಮಪೀತಯೇ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ನಾಯೋ ತ್ವಮಿಂದ್ರಶ್ಚ ಹೇ ಶವಸಸ್ಪತೀ ಬಲಸ್ಯ ಪತೀ ಶುಷ್ಕಿಣಾ ಬಲವಂತೌ ನಿಯುತ್ವಂತಾ ನಿಯುತ್ವಂಜ್ಞಿ ಕಾಶ್ವವಂತೌ ಯುವಾಂ ಸರಥಂ ಸಮಾನಮೇವ ರಥಮಾರುಹ್ಯೇತಿ ಶೇಷಃ | ನ ಊತಯೇ ರಕ್ಷಣಾಯ ಸೋಮಪೀತಯೇ ಸೋಮಪಾನಾಯಾತ್ರಾ ಯಾತಂ | ಆಗಚ್ಛತಂ | ಯದ್ವಾ | ಸರಥಮಧೀತಿ-
ವ್ಯತಮಾರುಹ್ಯ ಚಾಯಾತಮಿತಿ ಚ ನಾಕೈದ್ವಯಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ನಾಯೋ—ಎಲೈ ವಾಯುವೇ | ಇಂದ್ರಃ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ಶವಸಸ್ಪತೀ—ಶಕ್ತಿಪಾಲಕರೂ |
ಶುಷ್ಕಿಣಾ—ವೀರ್ಯವಂತರೂ | ನಿಯುತ್ವಂತಾ—ನಿಯುನ್ನಮಕವಾದ ಅಶ್ವವೃಳ್ಳವರೂ ಆದ ನೀವು |
ಸರಥಂ—ಒಂದೇ ರಥಾರೂಢರಾಗಿ | ನಃ—ನಮ್ಮ | ಊತಯೇ—ರಕ್ಷಣನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯೂ | ಸೋಮಪೀತ-
ಯೇ—ಸೋಮಪಾನಕ್ಕಾಗಿಯೂ | ಆ ಯಾತಂ—ದಯಮಾಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶಕ್ತಿಪಾಲಕರೂ, ವೀರ್ಯವಂತರೂ, ನಿಯುನ್ನಾಮಕವಾದ ಅಶ್ವವೃಳವರೂ ಆದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರವಾಯುಗಳೇ, ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು, ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯೂ ಸೋಮಪಾನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ದಯಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

Indra and Vayu who are lords of strength, vigorous, and drawn by the Niyut steeds, come (riding in) the same car : drink the Soma for our protection.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯಾ ನಾಂ ಸಂತಿ ಪುರುಸ್ಪೃಹೋ ನಿಯುತೋ ದಾಶುಷೇ ನರಾ |
ಅಸ್ಮೇ ತಾ ಯಜ್ಞವಾಹಸೇಂದ್ರವಾಯೂ ನಿ ಯಚ್ಛತಂ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯಾಃ | ನಾಂ | ಸಂತಿ | ಪುರುಸ್ಪೃಹಃ | ನಿಯುತಃ | ದಾಶುಷೇ | ನರಾ |
ಅಸ್ಮೇ ಇತಿ | ತಾಃ | ಯಜ್ಞವಾಹಸಾ | ಇಂದ್ರವಾಯೂ ಇತಿ | ನಿ | ಯಚ್ಛತಂ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ನರಾ ನೇತಾರೌ ಹೇ ಯಜ್ಞವಾಹಸಾ ಯಜ್ಞವಾಹಕಾನಿಂದ್ರವಾಯೂ ಯಾಃ ಪುರುಸ್ಪೃಹೋ ಬಹುಭಿಃ ಸ್ಪೃಹಣೀಯಾ ನಿಯುತಃ ಸಂತಿ ಅಸ್ಮೇ ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ದಾಶುಷೇ ಹನಿರ್ದತ್ತವತೇ ಯಜಮಾನಾಯ ಮದರ್ಥಂ ತಾ ನಿಯುತೋ ನಿ ಯಚ್ಛತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ನರಾ — ನೇತೃಗಳೂ | ಯಜ್ಞವಾಹಸಾ — ಯಜ್ಞವಾಹಕರೂ ಆದ | ಇಂದ್ರವಾಯೂ — ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುಗಳೇ | ಪುರುಸ್ಪೃಹಃ — ಅನೇಕರಿಂದ ಆಪೇಕ್ಷಿತವಾದವೂ | ನಿಯುತಃ — ನಿಯುನ್ನಾಮಕವೂ ಆದ | ಯಾಃ — ಯಾವ ಅಶ್ವಗಳು | ನಾಂ — ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ | ಸಂತಿ — ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆಯೋ | ತಾಃ — ಅವುಗಳನ್ನು | ದಾಶುಷೇ — ಹನಿರ್ದಾತರಾದ | ಅಸ್ಮೇ — ನಮಗೆ | ನಿ ಯಚ್ಛತಂ — ಕೊಡಿರಿ.

| ಭಾವಾರ್ಥ |

ನೇತೃಗಳೂ ಯಜ್ಞವಾಹಕರೂ ಆದ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನಾಯುಗಳೇ, ಅನೇಕರಿಂದ ಅರ್ಪಿತವಾದವೂ, ನಿಯುನ್ನಾಮಕವಾದವೂ, ನಿಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರವೂ ಆದ ಯಾವ ಅಶ್ವಗಳು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಇವೆಯೋ ಅವುಗಳನ್ನು ಹರಿದಾರ್ತರಾದ ನಮಗೆ ಕೊಡಿರಿ.

English Translation.

Leaders (of rites), conveyers of sacrifices, Indra and Vayu, give to us for the offerer (of the oblation), those Niyuts which are your (steeds), and are desired of many.

ನಲವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ |

ವಿಹಿ ಹೋತ್ರಾ ಇತಿ ಪಂಚರ್ಚಂ ತೈತೀಯಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವ್ಯಂ ವಾಯವ್ಯಂ | ಅತ್ರಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ | ವಿಹಿ ಪಂಚ ವಾಯವ್ಯಮಿತಿ || ಸೂಕ್ತವಿನಿಯೋಗೋ ಲೈಂಗಿಕಃ || ಆಧ್ಯಾ ಪಶರಾತ್ರೇ ಚತುರ್ಥೇಹನಿ ಪ್ರಉಗಶಸ್ತ್ರೇ ವಾಯವ್ಯತೈಚಸ್ಯ ದ್ವಿತೀಯಾ | ತಥಾ ಚ ಸೂತ್ರೀತಂ | ವಿಹಿ ಹೋತ್ರಾ ಅವೀತಾ ವಾಯೋ ಶತಂ ಹರೀಣಾಂ | ಅ. ೭-೧೧ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ವಿಹಿ ಹೋತ್ರಾ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಐದನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಐದು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ವಾಯುವು ದೇವತೆಯು; ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಭಂಡಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ವಿಹಿ ಪಂಚ ವಾಯವ್ಯಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಸೂಕ್ತವಿನಿಯೋಗವು ಲೈಂಗಿಕವು, ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ಕನ್ನು ಪಶರಾತ್ರವೆಂಬ ಯಾಗದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನದ ಪ್ರಉಗಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರ ಪಠನಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವತಾಕವಾದ ತೈಚದಲ್ಲಿ (ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ) ಎರಡನೆಯ ಋಕ್ಕನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಶ್ವಲಾಯನಶ್ರುತಸೂತ್ರದ—ವಿಹಿ ಹೋತ್ರಾ ಅವೀತಾ ವಾಯೋ ಶತಂ ಹರೀಣಾಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೭-೧೧) ನಿವೃತ್ತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೪೮

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೫ || ಸೂಕ್ತ—೪೮ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ—೨೪ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಕುಂಖ್ಯೆ—೫ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—ವಾಯುಃ ||

|| ಭಂಡಃ—ಅನುಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವಿಹಿ ಹೋತ್ರಾ ಅವೀತಾ ವಿಪೋ ನ ರಾಯೋ ಅರ್ಯಃ |

ವಾಯವಾ ಚಂದ್ರೇಣ ರಥೇನ ಯಾಹಿ ಸುತಸ್ಯ ಪೀತಯೇ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಿಹಿ | ಹೋತ್ರಾಃ | ಅವೀತಾಃ | ವಿಪಃ | ನ | ರಾಯಃ | ಅರ್ಯಃ |

ವಾಯೋ ಇತಿ | ಅ | ಚಂದ್ರೇಣ | ರಥೇನ | ಯಾಹಿ | ಸುತಸ್ಯ | ಪೀತಯೇ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವಾಯೋ ವಿಹಿ | ವಿಹಿ | ಭಕ್ಷಯ | ಹೋತ್ರಾ ಹೋಮಸಾಧಿಕಾಃ ಸೋಮಾಹುತೀರವೀತಾ
ಅನ್ಯೈಃ ಪೂರ್ವಮಭಕ್ಷಿತಾ ವಿಪೋ ನ ಶತ್ರುಣಾಂ ವೇಸಯಿತಾ ರಾಜೇವ | ಕಿಂಚಾರ್ಯಃ ಸ್ತೋತು-
ಮಮ ರಾಯೋ ಧನಾನಿ ಸಂಪಾದಯೇತಿ ಶೇಷಃ | ಹೇ ವಾಯೋ ಚಂದ್ರೇಣಾಹ್ಲಾದಕೇನ ರಥೇನಾ
ಯಾಹಿ ಸುತಸ್ಯ ಸೋಮಸ್ಯ ಪೀತಯೇ ಪಾನಾಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಾಯೋ—ಎಲೈ ವಾಯುವೇ | ಅವೀತಾಃ—ಇತರರಿಂದ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡದೇ ಶುದ್ಧವಾಗಿರುವ |
ಹೋತ್ರಾಃ—ಸೋಮಾಹುತಿಗಳನ್ನು | ವಿಪೋ ನ—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಭಯಪಡಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ರಾಜನಂತೆ |
ವೀಹಿ—ಭಕ್ಷಿಸು | ಅರ್ಯಃ—ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನನಗೆ | ರಾಯಃ—ಧನಗಳನ್ನು ಕೊಡು | ಚಂದ್ರೇಣ—
ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕವಾದ | ರಥೇನ—ರಥದೊಡನೆ | ಸುತಸ್ಯ—ಸೋಮರಸದ | ಪೀತಯೇ—ಪಾನಕ್ಕಾಗಿ |
ಅ ಯಾಹಿ—ದಯಮಾಡು.

| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ವಾಯುವೇ, ಇತರರಿಂದ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡದೇ ಶುದ್ಧವಾಗಿರುವ ಸೋಮಾಹುತಿಗಳನ್ನು ಶತ್ರುಭೀಕರ
ನಾದ ರಾಜನಂತೆ ಭಕ್ಷಿಸು. ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನನಗೆ ಧನಗಳನ್ನು ಕೊಡು: ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕವಾದ ರಥದೊಡನೆ ಸೋಮ
ರಸದ ಪಾನಕ್ಕಾಗಿ ದಯಮಾಡು.

English Translation.

Drink, Vayu, the oblations yet untasted, like (a prince) the terrifier
of foes ; (bestow) upon the worshipper wealth : come with your brilliant
car to drink the Soma juice

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನಿರ್ಯುತಾಣೋ ಅಶಸ್ತೀರ್ನಿರ್ಯುತಾಃ ಇಂದ್ರಸಾರಥಿಃ |

ವಾಯುನಾ ಚಂದ್ರೇಣ ರಥೇನ ಯಾಹಿ ಸುತಸ್ಯ ಪೀತಯೇ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನಿರ್ಯುತಾಃ | ಅಶಸ್ತೀಃ | ನಿರ್ಯುತಾಃ | ಇಂದ್ರಸಾರಥಿಃ |

ವಾಯೋ ಇತಿ | ಅ | ಚಂದ್ರೇಣ | ರಥೇನ | ಯಾಹಿ | ಸುತಸ್ಯ | ಪೀತಯೇ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವಾಯೋ ತ್ವಮಶಸ್ತೀರಭಿಶಸ್ತೀರ್ನಿರ್ಯುತಾಣೋ ನಿಃಶೇಷೇಣ ನಿಯೋಜಯನ್ನಿರ್ಯುತಾ-
ನ್ನಿ ಯುತ್ಸಂಜ್ಞ ಕಾಶ್ವನಾನ್ದ್ರಸಾರಥಿರಿಂದ್ರಸಹಾಯಃ ಸನ್ ಆ ಯಾಹಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ವಾಯೋ—ಎಲೈ ವಾಯುವೇ | ಅಶಸ್ತೀಃ—ಅಮಂಗಳಗಳನ್ನು | ನಿರ್ಯುತಾಃ—ತಡೆಗಟ್ಟುವವ
ನಾಗಿಯೂ | ನಿರ್ಯುತಾಃ—ನಿರ್ಯುತಾ ಮಕಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ | ಇಂದ್ರಸಾರಥಿಃ—ಇಂದ್ರನೇ
ಸಾರಥಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನೂ ಆಗಿ | ಚಂದ್ರೇಣ—ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕವಾದ | ರಥೇನ—ರಥದೊಡನೆ | ಸುತಸ್ಯ—
ಹಿಂಡಿರುವ ಸೋಮದ | ಪೀತಯೇ - ಪಾನಕ್ಕಾಗಿ | ಆ ಯಾಹಿ—ದಯಮಾಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಎಲೈ ವಾಯುವೇ, ಅಮಂಗಳಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವವನೂ, ನಿರ್ಯುತಾ ಮಕಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳುಳ್ಳವನೂ,
ಇಂದ್ರಸಾರಥಿಯಾದವನೂ ಆದ ನೀನು ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕವಾದ ನಿನ್ನ ರಥದೊಡನೆ ಹಿಂಡಿರುವ ಸೋಮದ ಪಾನಕ್ಕಾಗಿ
ದಯಮಾಡು.

English Translation.

Vayu, who are the represser of calumnies, who are drawn by the
Niyuts, and have Indra for you charioteer, come with your brilliant car to
drink the Soma juice.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅನು ಕೃಷ್ಣೇ ವಸುಧಿತಿ ಯೇಮಾತೇ ವಿಶ್ವಪೇಶಸಾ |

ವಾಯವಾ ಚಂದ್ರೇಣ ರಥೇನ ಯಾಹಿ ಸುತಸ್ಯ ಪೀತಯೇ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅನು | ಕೃಷ್ಣೇ ಇತಿ | ವಸುಧಿತಿ ಇತಿ ವಸುಧಿತಿ | ಯೇಮಾತೇ ಇತಿ | ವಿಶ್ವಪೇಶಸಾ |

ವಾಯೋ ಇತಿ | ಅ | ಚಂದ್ರೇಣ | ರಥೇನ | ಯಾಹಿ | ಸುತಸ್ಯ | ಪೀತಯೇ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಕೃಷ್ಣೇ ಕೃಷ್ಣವರ್ಣೇ ವಸುಧಿತಿ ವಸೂನಾಂ ಧಾತ್ರೈ ವಿಶ್ವಪೇಶಸಾ ವಿಶ್ವರೂಪೇ ದ್ಯಾವಾ-
ಪೃಥಿವ್ಯಾ ತ್ವಾಮನು ಯೇಮಾತೇ | ಅನುಗಚ್ಛತಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಾಯೋ—ಎಲೈ ವಾಯುವೇ | ಕೃಷ್ಣೇ—ಗಭೀರವಾದ ವರ್ಣವುಳ್ಳವೂ | ವಸುಧಿತಿ—ಸಂಪ-
ತ್ಪೋಷಕಗಳೂ | ವಿಶ್ವಪೇಶಸಾ—ನಾನಾವಿಧವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವೂ ಆದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು | ಅನು-
ಯೇಮಾತೇ—ನಿನ್ನನ್ನೇ ಸೇವಿಸುತ್ತವೆ | ಚಂದ್ರೇಣ—ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕವಾದ | ರಥೇನ—ರಥದೊಡನೆ |
ಸುತಸ್ಯ—ಹಿಂಡಿರುವ ಸೋಮದ | ಪೀತಯೇ—ಪಾನಕ್ಕಾಗಿ | ಅ ಯಾಹಿ—ದಯಮಾಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ವಾಯುವೇ, ಗಭೀರವಾದ ಕೃಷ್ಣವರ್ಣವುಳ್ಳವೂ, ಸಂಪತ್ಪೋಷಕವೂ, ನಾನಾವಿಧವಾದ ರೂಪ-
ವುಳ್ಳವೂ ಆದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ನಿನ್ನನ್ನೇ ಸೇವಿಸುತ್ತವೆ. ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕವಾದ ನಿನ್ನ ರಥದೊಡನೆ ಹಿಂಡಿರುವ
ಸೋಮಪಾನಕ್ಕಾಗಿ ದಯಮಾಡು.

English Translation.

The dark nurses of wealth, the universal forms (heaven and earth),
attend upon you; come Vayu with your brilliant car to drink the
Soma juice.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವಹಂತು ತ್ವಾ ಮನೋಯುಜೋ ಯುಕ್ತಾಸೋ ನವತರ್ನವ |

ನಾಯನಾ ಚಂದ್ರೇಣ ರಥೇನ ಯಾಹಿ ಸುತಸ್ಯ ಪೀತಯೇ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಹಂತು | ತ್ವಾ | ಮನೋಯುಜಃ | ಯುಕ್ತಾಸಃ | ನವತಃ | ನವ |

ನಾಯೋ ಇತಿ | ಅ | ಚಂದ್ರೇಣ | ರಥೇನ | ಯಾಹಿ | ಸುತಸ್ಯ | ಪೀತಯೇ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ನಾಯೋ ತ್ವಾ ತ್ವಾಂ ಮನೋಯುಜೋ ಮನಃಸಮಾನಗತಯೋ ಯುಕ್ತಾಸಃ
ಪರಸ್ಪರಸಂಯುಕ್ತಾ ನವತರ್ನವ ನವೋತ್ತರನವತಿಸಂಖ್ಯಾಕಾ ಅಶ್ವಾ ವಹಂತು | ಧಾರಯಂತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ನಾಯೋ—ಎಲೈ ನಾಯುವೇ | ಮನೋಯುಜಃ—ಮನೋವೇಗದಂತೆ ವೇಗವುಳ್ಳವೂ |
ಯುಕ್ತಾಸಃ—ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವವೂ | ನವತರ್ನವ—ತೊಂಭತ್ತೊಂಭತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವೂ
ಆದ ಅಶ್ವಗಳು | ವಹಂತು—ನಿನ್ನನ್ನು ವಹಿಸಲಿ | ಚಂದ್ರೇಣ—ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕವಾದ | ರಥೇನ—ರಥ
ದೊಡನೆ | ಸುತಸ್ಯ—ಹಿಂಡಿರುವ ಸೋಮದ | ಪೀತಯೇ—ಪಾನಕ್ಕಾಗಿ | ಅ ಯಾಹಿ—ದಯಮಾಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ನಾಯುವೇ, ಮನೋವೇಗದಂತೆ ವೇಗವುಳ್ಳವೂ, ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವವೂ,
ತೊಂಭತ್ತೊಂಭತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವೂ ಆದ ಅಶ್ವಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ವಹಿಸಲಿ. ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕವಾದ ರಥದೊಡನೆ,
ಹಿಂಡಿರುವ ಸೋಮಪಾನಕ್ಕಾಗಿ ದಯಮಾಡು.

English Translation.

May the ninety-nine steeds harnessed together, that are as swift as
thought, convey you : come, Vayu, with your brilliant car, to drink the
Soma juice.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನಾ|ಯೋ| ಶತಂ| ಹರಿಣಾಂ| ಯುವಸ್ವ| ಪೋಷ್ಯಾಣಾಂ |

ಉ|ತ| ನಾ| ತೇ| ಸಹಸ್ರಿಣಃ| ರಥಃ| ಆ| ಯಾತು| ಸಾಜಸಾ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನಾ|ಯೋ| ಇತಿ| ಶತಂ| ಹರಿಣಾಂ| ಯುವಸ್ವ| ಪೋಷ್ಯಾಣಾಂ |

ಉ|ತ| ನಾ| ತೇ| ಸಹಸ್ರಿಣಃ| ರಥಃ| ಆ| ಯಾತು| ಸಾಜಸಾ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ನಾ|ಯೋ| ಶತಮಿತಿ ಸಂಜಮಾ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಏನ ತೃಚೇ ತೃತೀಯಾ | ಸೂತ್ರಂ ಪೂರ್ವ-
ಮೇವೋಕ್ತಂ ||

ಹೇ ನಾ|ಯೋ| ತ್ವಂ ಪೋಷ್ಯಾಣಾಂ ಪೋಷಣೀಯಾನಾಂ ಹರಿಣಾಂ ಶತಂ ಯುವಸ್ವ |
ಯೋಜಯ ರಥೇ | ಉತ ನಾ ಅಥನಾ ತೇ ಸಹಸ್ರಿಣಃ ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾ ಪೂರಕಾ ಅಶ್ವಾಃ | ತೈರ್ಯಕ್ತೋ
ರಥಃ ಸಾಜಸಾ ಬಲೇನಾ ಯಾತು | ಆಗಚ್ಛತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ನಾ|ಯೋ—ಎಲೈ ನಾಯುವೇ | ಪೋಷ್ಯಾಣಾಂ—ಪೋಷಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ | ಹರಿಣಾಂ—
ಅಶ್ವಗಳ | ಶತಂ—ನೂರನ್ನು | ಯುವಸ್ವ—ರಥಕ್ಕೆ ಯೋಜಿಸು | ಉತ ನಾ—ಮತ್ತು (ಅಥವಾ) |
ಸಹಸ್ರಿಣಃ—ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾತವಾದ ಅಶ್ವಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ | ತೇ—ನಿನ್ನ | ರಥಃ—ರಥವು | ಸಾಜಸಾ—
ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ | ಆ ಯಾತು—ದಯಮಾಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ನಾಯುವೇ, ಪೋಷಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ (ಅಥವಾ ಪುಷ್ಟವಾದ) ನೂರು ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ನಿನ್ನ ರಥಕ್ಕೆ
ಯೋಜಿಸು. ಅಥವಾ ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾಕವಾದ ಅಶ್ವಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ನಿನ್ನ ರಥವು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ ದಯಮಾಡಲಿ.

English Translation.

Harness, Vayu, a hundred plump steeds, or even a thousand, and
let your chariot come with rapidity (hither).

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ನಾಯೋ ಶತಂ ಹರೀಣಾಂ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ನನ್ನು ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗದಲ್ಲಿ (ಪುಟ 483) ಹೇಳಿರುವ ತೃಚದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಋಕ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಇದರ ವಿನಿಯೋಗವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ನಲವತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

|| ಸಾಯಂಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇದಂ ನಾಮಾಸ್ಯ ಇತಿ ಷಡ್ವಚಂ ಚತುರ್ಥಂ ಸೂಕ್ತಂ ನಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ಗಾಯತ್ರ-
ಮೈಂದ್ರಾಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಂ | ಅತ್ರಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ | ಇದಂ ನಾಂ ಷಟ್ವೈಂದ್ರಾಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಂ ಗಾಯತ್ರಮಿತಿ |
ಸೂಕ್ತವಿನಿಯೋಗೋ ಲೈಂಗಿಕಃ ||

ಅನುವಾದವು—ಇದಂ ನಾಮಾಸ್ಯ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಐದನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಆರು ಋಕ್ಗಳುಳ್ಳವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ನಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ದೇವತೆಗಳು; ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದಂ ನಾಂ ಷಟ್ವೈಂದ್ರಾಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಂ ಗಾಯತ್ರಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಸೂಕ್ತವಿನಿಯೋಗವು ಲೈಂಗಿಕವು.

ಸೂಕ್ತ—೪೯

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೫ || ಸೂಕ್ತ—೪೯ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ—೨೫ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೬ ||

ಋಷಿ—ನಾಮದೇವಃ ||

ದೇವತಾ—ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತೀ ||

ಭಂದಃ—ಗಾಯತ್ರೀ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇದಂ ನಾಮಾಸ್ಯೇ ಹವಿಃ ಪ್ರಿಯಮಿಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತೀ |

ಉಕ್ಥಂ ಮದಶ್ಚ ಶಸ್ಯತೇ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇದಂ | ವಾಂ | ಅಸ್ಯೇ | ಹವಿಃ | ಪ್ರಿಯಂ | ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೀ ಇತಿ |
ಉಕ್ತಂ | ಮದಃ | ಚ | ಶಸ್ತೃತೇ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೀ ನಾಮಾಸ್ಯ ಇದಂ ಪ್ರಿಯಂ ಹವಿಃ ಸೋಮರೂಪಂ ಪ್ರಕ್ಷಿಸಾಮೀತಿ ಶೇಷಃ |
ಉಕ್ತಂ ಶಸ್ತ್ರಂ ಚ ಮದೋ ಮದಜನಕಂ ಶಸ್ತೃತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೀ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತರಿಗೇ | ವಾಂ—ನಿಮ್ಮ | ಅಸ್ಯೇ—ಮುಖದಲ್ಲಿ |
ಇದಂ—ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದೂ | ಪ್ರಿಯಂ—ಪ್ರೀತಿಕಾರಕವಾದುದೂ ಆದ | ಹವಿಃ—ಸೋಮರೂಪವಾದ
ಹವಿಸ್ಸನ್ನು (ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ) | ಮದಃ—ಹರ್ಷಕಾರಕವಾದ | ಉಕ್ತಂ ಚ—ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರವೂ ಸಹ | ಶಸ್ತೃತೇ—
ಪಠಿಸಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಸ್ತರಿಗೇ, ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದೂ, ನಿಮಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದುದೂ ಆದ ಸೋಮ
ರೂಪವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ಮತ್ತು ಹರ್ಷಕಾರಕವಾದ ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರವನ್ನೂ ಪಠಿಸಿ
ನಿಮಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ.

English Translation.

(I present) the agreeable oblation to your mouths, Indra and
Brihaspati, and the hymn and the exhilarating beverage are offered.

—*—

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಯಂ ವಾಂ ಪರಿ ಸ್ವಿಚ್ಯತೇ ಸೋಮ ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೀ |
ಚಾರುಮದಾಯ ಪೀತಯೇ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಯಂ | ವಾಂ | ಪರಿ | ಸ್ವಿಚ್ಯತೇ | ಸೋಮಃ | ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೀ ಇತಿ |
ಚಾರುಃ | ಮದಾಯ | ಪೀತಯೇ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತೀ ನಾಮಾಸ್ಯೇ ಚಾರುಃ ಶೋಭನೋಽಯಂ ಸೋಮಃ ಪರಿ ಸಿಚ್ಯತೇ |
ಪರಿತೋ ದೀಯತೇ | ಮದಾಯ ಹರ್ಷಾಯ ಪೀತಯೇ ಸಾನಾಯ ಚ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತೀ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತಿಗಳೇ | ನಾಂ—ನಿಮ್ಮ | (ಅಸ್ಯೇ—ಮುಖದಲ್ಲಿ) |
ಚಾರು—ಹಿತಕರವಾದ | ಅಯಂ ಸೋಮಃ—ಈ ಸೋಮನು | ಪೀತಯೇ—ನಿಮ್ಮ ಪಾನಕ್ಕಾಗಿಯೂ |
ಮದಾಯ—ನಿಮಗೆ ಹರ್ಷವುಂಟಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ | ಪರಿ ಸಿಚ್ಯತೇ—ಸುತ್ತಲೂ ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತಿಗಳೇ, ನಿಮ್ಮ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹಿತಕರವಾದ ಈ ಸೋಮನು ನಿಮ್ಮ ಪಾನಕ್ಕೂ ಅದರಿಂದ
ನಿಮಗೆ ಹರ್ಷಲಾಭಕ್ಕೂ ಸುತ್ತಲೂ ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

English Translation.

The delicious Soma is effused, Indra and Brihaspati, for you, for
(your) drinking and exhilaration.

—ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ—

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆ ನ ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತೀ ಗೃಹಮಿಂದ್ರಶ್ಚ ಗಚ್ಛತಂ |

ಸೋಮಸಾ ಸೋಮಪೀತಯೇ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಆ | ನಃ | ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತೀ ಇತಿ | ಗೃಹಂ | ಇಂದ್ರಃ | ಚ | ಗಚ್ಛತಂ |

ಸೋಮಸಾ | ಸೋಮಪೀತಯೇ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಐಂದ್ರಾಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಾಯಾಮಿಷ್ವಾ ಪ್ರಧಾನಸ್ಯಾ ನ ಇಂದ್ರೇತಿ ತೈತೀಯಾನುನಾಕ್ಯೋತ್ತರಾ
ಯಾಚ್ಯಾ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಆ ನ ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತೀ ಅಸ್ಯೇ ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತೀ | ಅ. ೨-೧೧ | ಇತಿ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತೀ | ಅಥ ವಿವಿಚ್ಯೋಚ್ಯತೇ | ಹೇ ಬೃಹಸ್ಪತೇ ತ್ವಂ ಚೇಂದ್ರಶ್ಚ ಸೋಮಪಾ
ಸೋಮಪಾ ಯುವಾಂ ಸೋಮಸೀತಯೇ ಸೋಮಪಾನಾಯ ನೋ ಗೃಹಮಸ್ತದ್ಯಾಗಸಂಬಂಧ್ಯಾ
ಗಚ್ಛತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತೀ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತಿಗಳೇ | ಇಂದ್ರಶ್ಚ—(ಎಲೈ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ, ನೀನೂ)
ಇಂದ್ರನೂ | ಸೋಮಪಾ—ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವವರಾಗಿ | ಸೋಮಸೀತಯೇ—ಸೋಮಪಾನಕ್ಕಾಗಿ |
ನಃ—ನಮ್ಮ | ಗೃಹಂ—ಗೃಹಕ್ಕೆ | ಅ ಗಚ್ಛತಂ—ದಯಮಾಡಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತಿಗಳೇ, ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಮಾಡುವವರಾದ ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಸಹ ನಮ್ಮ ಗೃಹಕ್ಕೆ
ಸೋಮಪಾನಕ್ಕಾಗಿ ದಯಮಾಡಿ.

English Translation.

Indra and Brihaspati, come to our dwelling, drinkers of Soma,
to drink the Soma juice.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತಿಗಳನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಮಾಡುವ ಐಂದ್ರಾಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯವೆಂಬ ಇಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಹೋಮ
ಮಾಡುವಾಗ ಆ ನ ಇಂದ್ರಾ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಪುರೋನುವಾಕ್ಯಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿಯೂ ಮುಂದಿನ ಅಸ್ಮೇ
ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತೀ ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ಯಾಜ್ಞಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನ
ಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ ಆ ನ ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತೀ ಅಸ್ಮೇ ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತೀ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೨-೧೧) ವಿವೃತ
ವಾಗಿರುವುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಸ್ಮೇ ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತೀ ರಯಿಂ ಧತ್ತಂ ಶತಗ್ವಿನಂ |

ಅಶ್ವಾನಂತಂ ಸಹಸ್ರಿಣಂ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಸ್ಮೇ ಇತಿ | ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತೀ ಇತಿ | ರಯಿಂ | ಧತ್ತಂ | ಶತಗ್ವಿನಂ |

ಅಶ್ವಾನಂತಂ | ಸಹಸ್ರಿಣಂ || ೪ ||

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಅಸ್ಯಾ ವಿನಿಯೋಗಃ ಪೂರ್ವಮಂತ್ರೇಣ ಸಹೋಕ್ತಃ | ಹೇ ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಹಸ್ತತೀ ಅಸ್ಮೈ ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ರಯಿಂ ಧನಂ ಧತ್ತಂ | ಕೀದೃಶಂ ರಯಿಂ | ಶತಗ್ವಿನಂ ಶತಸಂಖ್ಯಾಕಾಭಿಗೋಭಿಯುಕ್ತಮಶ್ವಾವಂತಮಶ್ವವಂತಂ ಸಹಸ್ರಿಣಂ ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾಯುಕ್ತಂ ||

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಹಸ್ತತೀ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಹಸ್ತತಿಗಳೇ | ಶತಗ್ವಿನಂ—ನೂರು ಗೋವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ | ಸಹಸ್ರಿಣಂ—ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯಾಕವಾದ | ಅಶ್ವವಂತಂ—ಅಶ್ವಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದುದೂ ಆದ | ರಯಿಂ—ಧನವನ್ನು | ಅಸ್ಮೈ—ನಮಗೆ | ಧತ್ತಂ—ಕೊಡಿರಿ.

॥ ಛಾಂದಸ್ ॥

ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಹಸ್ತತಿಗಳೇ, ನೂರು ಗೋವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ, ಸಹಸ್ರ ಅಶ್ವಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದುದೂ ಆದ ಧನವನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡಿರಿ.

English Translation.

Grant to us, Indra and Brihaspati, riches comprising a hundred (cattle), a thousand horses.

ॐ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಹಸ್ತತೀ ವಯಂ ಸುತೇ ಗೀರ್ಭಿರ್ಹವಾಮಹೇ |

ಅಸ್ಯ ಸೋಮಸ್ಯ ಪೀತಯೇ || ೫ ||

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಹಸ್ತತೀ ಇತಿ | ವಯಂ | ಸುತೇ | ಗೀರ್ಭಿಃ | ಹವಾಮಹೇ |

ಅಸ್ಯ | ಸೋಮಸ್ಯ | ಪೀತಯೇ || ೫ ||

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಸುತೇ ಸೋಮೇಽಭಿಸುತೇ ಗೀರ್ಭಿಃ ಸ್ತುತಿಭಿಃ | ಶಿಷ್ಯಂ ಗತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಹಸ್ತೀ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಹಸ್ತೀಗಳೇ | ಸುತೇ—(ನಿಮಗಾಗಿ) ಸೋಮರಸವು ಹಿಂಡಿ ಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವಾಗ | ವಯಂ—ನಾವು | ಅಸ್ಯ ಸೋಮಸ್ಯ—ಈ ಸೋಮದ | ಪೀತಯೇ—ಪಾನಕ್ಕಾಗಿ | ಗೀರ್ಭಿಃ—ಸ್ತುತಿನಾಕ್ಯಗಳಿಂದ | ಹವಾನುಹೇ—ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಹಸ್ತೀಗಳೇ, ನಿಮಗಾಗಿ ಈ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇದರ ಪಾನಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸ್ತುತಿನಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ.

English Translation.

Indra and Brishaspati, we invoke you with praisas, when the libation is effused, to drink of this Soma juice.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸೋಮಂ | ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಹಸ್ತೀ | ಪಿಬತಂ | ದಾಶುಷೋ | ಗೃಹೇ |

ಮಾದಯೇಥಾಂ | ತದೋಕಸಾ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸೋಮಂ | ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಹಸ್ತೀ | ಇತಿ | ಪಿಬತಂ | ದಾಶುಷಃ | ಗೃಹೇ |

ಮಾದಯೇಥಾಂ | ತತ್ಕೋಕಸಾ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಹಸ್ತೀ ಯುನಾಂ ದಾಶುಷೋ ಹವಿರ್ದಾತುರ್ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಗೃಹೇ ತದೋಕಸಾ | ತದೇವ ಯಜಮಾನಗೃಹನೋಕೋ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನಂ ಯಯೋಸ್ತು | ತಾಡ್ಯಶ್ಚ ಸಂತಾ ಸೋಮಂ ಪಿಬತಂ | ಪೀತ್ವಾ ಚ ಮಾದಯೇಥಾಮಿತಿ || ೨೫ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಹಸ್ತೀ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಹಸ್ತೀಗಳೇ | ದಾಶುಷಃ—ಹವಿರ್ದಾತನಾದ ಯಜಮಾನನ | ಗೃಹೇ—ಗೃಹದಲ್ಲಿ | ತದೋಕಸಾ—ಅದೇ ಗೃಹವನ್ನೇ ನಿಮ್ಮ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರಾಗಿ | ಸೋಮಂ—ಸೋಮರಸವನ್ನು | ಪಿಬತಂ—ಪಾನಮಾಡಿರಿ | (ಮತ್ತು) ಮಾದಯೇಥಾಂ—ಹರ್ಷಪಡಿರಿ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತಿಗಳೇ, ಹವಿರ್ಧಾತನಾದ ಯಜಮಾನನ ಗೃಹದಲ್ಲಿ, ನೀವು ಅದೇ ಗೃಹವನ್ನೇ ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿರಿ ಮತ್ತು ತತ್ಫಲವಾದ ಹರ್ಷವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ.

English Translation.

Drink, Indra and Brihaspati, the Soma, in the dwelling of the donor, and be exhilarated in his abode.

ಐವತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

ಪೀಠಿಕೆ.

ಈ ಸೂಕ್ತದ ೧-೯ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೃಹಸ್ಪತಿದೇವತಾ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವೆವು.

ಯಾಸ್ಕರು ತಮ್ಮ ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ—

ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ ಬೃಹತಃ ಪಾತಾ ನಾ ಪಾಲಯಿತಾ ನಾ |

(ನಿ. ೧೦-೧೧)

ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರಾದ ದುರ್ಗಾಚಾರ್ಯರು—ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ ಕಸ್ಮಾತ್? “ಬೃಹತಃ ಪಾತಾ ನಾ ಪಾಲಯಿತಾ ನಾ” ಬೃಹತಃ ಮಹತೋಽಸ್ಯ ಜಗತಃ ಉದಕಸ್ಯ ನಾ ಪಾತಾ ರಕ್ಷಿತಾ, ಪಾಲಯಿತಾ ಅಸಿ ರಕ್ಷಿತೈವ ಧಾತ್ವನ್ಯತ್ವಮರ್ಥೈಕತ್ವಂ || ಎಂದರೆ ದೊಡ್ಡದಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಅಥವಾ ಉದಕದ ಸಂರಕ್ಷಕನು, ಕಾಪಾಡುವವನು. ಪತಿಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪಾತಾ, ಪಾಲಯಿತಾ ಎಂಬ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಧಾತುಗಳಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿದ್ದರೂ ಅರ್ಥವು ಮಾತ್ರ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಸಾಯಣರು ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹತಃ ಪಾತಾ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಬೃಹತಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬೃಹತಃ ಯಜ್ಞಾಖ್ಯಕರ್ಮಣಃ ಅಥವಾ ವೃಷ್ಟಾಖ್ಯಕರ್ಮಣಃ ಎಂದರೆ ಯಜ್ಞರೂಪವಾದ ಕರ್ಮದ ಅಥವಾ ವೃಷ್ಟಿಪ್ರದಾನರೂಪವಾದ ಕರ್ಮದ ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿ ಯಜ್ಞಕರ್ಮವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳೂ ಸಹಜವಾಗಿರುವುವು. ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಪುರೋಹಿತತ್ವವನ್ನೂ ವೃಷ್ಟಿಪ್ರದಾನವನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸುವ,

ಯುದ್ಧೇನಾಪಿಃ ಶಂತನವೇ ಪುರೋಹಿತೋ ಹೋತ್ರಾಯ ವೃತಃ ಕೃಪಯನ್ನದೀಧೇತ್ |
ದೇವತ್ರತಂ ವೃಷ್ಟಿವನಿಂ ರರಾಣೋ ಬೃಹಸ್ಪತಿರ್ವಾಚಮಸ್ಮಾ ಆಯಚ್ಛತ್ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೯೪-೭)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ಯಾಸ್ಕರು ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಈ ಋಕ್ಕಿನ ನಿರ್ವಚನದಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಾ-
ಸೀತ್ ಸೋಽಸ್ಮೈ ನಾಚಮಯಚ್ಛತ್—ಎಂದರೆ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಶಂತನುವೆಂಬ ರಾಜನು ಮಾಡಿದ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ
ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿ ವಾಕ್ಯರೂಪವಾದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನೆಂದೂ ಆ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಯಜಮಾನನು
ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿ ವೃಷ್ಟಿ ಉಂಟಾಯಿತೆಂದೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಯಜುರ್ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ—

ಬೃಹಸ್ಪತೀರ್ವಾನಾಂ ಪುರೋಹಿತ ಆಸೀಚ್ಛಂಡಾಮರ್ಕಾವಸುರಾಣಾಂ |

(ತೈ. ಸಂ. ೬-೪-೧೦-೧)

ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿದ್ದನು. ಶಂಡಾಮರ್ಕರೆಂಬವರು ಅಸುರರಿಗೆ ಪುರೋಹಿತರಾಗಿದ್ದರು
ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮ ವೈ ದೇನಾನಾಂ ಬೃಹಸ್ಪತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಣೈವೈನಮಭಿಚರತಿ |

(ತೈ. ಸಂ. ೨-೨-೯-೧)

ತಸ್ಮೈ ವಿಶಃ ಸ್ವಯಮೇವಾ ನಮಂತೇ ಯಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಾ ರಾಜನಿ ಪೂರ್ವ ಏತಿ |

(ಋ. ಸಂ. ೪-೫೦-೮)

ಅವಸ್ಯವೇ ಯೋ ವರಿವಃ ಕೃಣೋತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣೇ ರಾಜಾ ತಮವಂತಿ ದೇವಾಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೪-೫೦-೯)

ಸೋಮಂ ರಾಜಾನಮವಸೇಽಗ್ನಿಂ ಗೀರ್ಭಿರ್ಹವಾಮಹೇ |

ಆದಿತ್ಯಾನ್ವಿಷ್ಣುಂ ಸೂರ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಚ ಬೃಹಸ್ಪತಿಂ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೧೪೧-೩)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಋತ್ವಿಜನು ಎಂದು ವರ್ಣನೆ ಇದೆ.

ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನವೇ ಇದೆ. ಹನ್ನೊಂದು ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತುತನಾಗಿರುವು
ದಲ್ಲದೆ ಎರಡು ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ (ಋ. ಸಂ. ೪-೯೯; ೭-೯೭) ಇಂದ್ರನ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಂದ್ವದೇವತೆಯಾಗಿಯೂ
ಸ್ತುತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಶಬ್ದವು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧೨೦ ಸಲ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ
ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿದೇವತೆಗಳು ಒಂದೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿನಿಮಯವಾಗಿ ಸ್ತುತರಾಗಿದಾರೆ
ಆದರೂ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ ಬೇರೆ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಯೇ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳು.

ಕೆಲವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಪಂಡಿತರೂ, ಆಧುನಿಕ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರೂ ಸಹ ಋ. ಸಂ. ೨-೨೩ ನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ
ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿನಿಮಯವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ದೇವತೆ
ಯೆಂದು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವರು. ಆದರೆ ಯಾಸ್ಕರು, ಶೌನಕರು, ಸಾಯಣರು ಮೊದಲಾದ

ಪುರಾತನ ವೇದಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ ಬೇರೆ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಯೇ ಬೇರೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಋ. ಸಂ. ೨-೨೩ ನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ೧೯ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ೧, ೫, ೯, ೧೧, ೧೭, ೧೯ ಎಂಬ ೬ ಋಕ್ಕುಗಳು ಮಾತ್ರ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ೧೩ ಋಕ್ಕುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಯ ಪರವಾಗಿವೆ. ಯಾಸ್ಕರೂ ಸಹ ಬೃಹಸ್ಪತಿಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಅದುದರಿಂದ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ ಬೇರೆ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಯೇ ಬೇರೆ.

ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ತೀರಾ ಭಿನ್ನವಾದ ನೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೆ ಇದೆ. ಇತರ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಕೃತಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಕ್ತಿಯ ರೂಪವಿಶೇಷಗಳಾದರೆ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಮಾನವನ ನೈತಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನ ಪ್ರೇರಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತಿದೆ. ಸ್ತುತಿ, ಸ್ತೋತ್ರ ಅಥವಾ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ರಕ್ಷಕನಾದ ಈ ದೇವತೆಯು ದೇವತೆಗಳ ಮನಸ್ಸಿನ ನಿರ್ಧಾರ, ಸಂಕಲ್ಪ ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುವನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಋಗ್ವೇದ ೧೦ ನೇ ಮಂಡಲದ ೯೮ ನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ದೇವಾಸಿ ಮತ್ತು ಶಂತನು ಎಂಬ ಕುರುವಂಶದ ರಾಜಪುತ್ರರ ವಿಷಯಕವಾದ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಪಾತ್ರವು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದುದೆಂಬುದನ್ನು ನಿರುತ್ತರಕಾರರು ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅತ್ರೇತಿಹಾಸಮಾಚಕ್ಷತೇ | ದೇವಾಸಿಶ್ಚಾಷ್ಟಿರ್ವಿಷೇಣಃ ಶಂತನುಶ್ಚ ಕಾರವಾ ಭ್ರಾತರೌ ಬಭೂವತುಃ |
ಸ ಶಂತನುಃ ಕನೀಯಾನಭಿಷೇಚಯಾಂಚಕ್ರೇ | ದೇವಾಸಿಸ್ತಪಃ ಪ್ರತಿಪೇದೇ | ತತಃ
ಶಂತನೋ ರಾಜ್ಯೇ ದ್ವಾದಶ ವರ್ಷಾಣಿ ದೇವೋ ನ ವವರ್ಷ | ತಮೂಚುಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ
ಅಧರ್ಮಸ್ತಯಾ ಚರಿತೋ ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ಭ್ರಾತರಮಂತರಿತ್ಯಾಭಿಷೇಚಿತಂ ತಸ್ಮಾತ್ತೇ ದೇವೋ
ನ ವರ್ಷತೀತಿ | ಸ ಶಂತನುರ್ದೇವಾಸಿಂ ಶಿಶಿಕ್ಷ ರಾಜ್ಯೇನ | ತಮುವಾಚ ದೇವಾಸಿಃ
ಪುರೋಹಿತಸ್ತೇಽಸಾನಿ ಯಾಜಯಾನಿ ಚ ತ್ವೇತಿ ||

(ನಿ. ೨-೧೧)

ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುರುವಂಶದಲ್ಲಿ ಋಷಿಷ್ಠೀಣನೆಂಬ ರಾಜನಿಗೆ ದೇವಾಸಿ, ಶಂತನು ಎಂಬ ಈರ್ವರು ಪುತ್ರರಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ದೇವಾಸಿಯೆಂಬವನು ಹಿರಿಯನು; ಶಂತನು ಎಂಬವನು ಕಿರಿಯನು. ಇವರ ತಂದೆಯಾದ ಋಷಿಷ್ಠೀಣನು ಮೃತನಾದ ಬಳಿಕ ಅವನ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾದ ದೇವಾಸಿ ಎಂಬವನು ರಾಜನಾಗಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಇವನ ತಮ್ಮನಾದ ಶಂತನುವು ಅದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡದೆ ತಾನೇ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿ ಅಣ್ಣನಾದ ದೇವಾಸಿಯನ್ನು ಓಡಿಸಿ ತಾನೇ ರಾಜ್ಯವಾಳಲು ಮೊದಲು ಮಾಡಿದನು. ಅಣ್ಣನಾದ ದೇವಾಸಿಯು ವ್ಯಾಕುಲವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಕಾಡಿಗೆ ಓಡಿ ಹೋಗಿ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗಿರಲು ಇವನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ೧೨ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಮಳೆಯೇ ಬರದೆ ಮಹಾ ಕ್ಷಾಮವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಆಗ ರಾಜನಾದ ಶಂತನುವು ಇದಕ್ಕೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಕಾರ ರಾಜನ ಹಿರಿಯ ಮಗನೇ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಯು. ಅದುದರಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ನಿನ್ನ ಅಣ್ಣನಾದ ದೇವಾಸಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ನೀನು ಅದಕ್ಕನುಕೂಲ ಕೊಡದೆ ಅವನನ್ನು ಓಡಿಸಿ

ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿರುವೆ. ಹೀಗೆ ನೀನು ಅಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವೃಷ್ಟಿದೇವನು ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಳೆಗೆರೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಶಂತನುರಾಜನು ತಾನು ಮಾಡಿದ ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪಟ್ಟು ನನದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ತನ್ನ ಅಣ್ಣನಾದ ದೇವಾಸಿಯನ್ನು ಕರೆಸಿ ಅವನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಆದರೆ ದೇವಾಸಿಯು ರಾಜ್ಯವು ತನಗೆ ಬೇಡವೆಂದೂ ತಾನು ನನದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ನಿವೃತ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವೆನೆಂದೂ ಹೇಳಿ, ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಪರಿಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಶಂತನುವು ಯಜ್ಞ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ತಾನು ಪೌರೋಹಿತ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿ ವೃಷ್ಟಿಯಾಗಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವೆನೆಂದೂ ಹೇಳಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ರಾಜನು ಒಪ್ಪಲು ದೇವಾಸಿಯು ಅವನ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹೋತೃವೆಂಬ ಖುತ್ವಿಜನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದನು. ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಖುತ್ವಿಜನಾದನು. ವೃಷ್ಟಿವರ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹೋತೃವಾದ ದೇವಾಸಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನಾದ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ, ನಿನಗೆ ದೇವತೆಗಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಬಹಳವಾದ ಪ್ರಭಾವವಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕು. ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಹಾಗೇ ಆಗಲೆಂದು ವೃಷ್ಟಿವರ್ಷಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೋತೃವಾದ ದೇವಾಸಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಹೋಮಮಾಡಲು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ವೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವೃಷ್ಟಿಕಾಮ ಸೂಕ್ತವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ವಿಷಯವು ಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೊಡನೆ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ ೪-೨೦-೭; ಮಹಾಭಾರತ ಅದಿಪರ್ವ; ಭಾಗವತಪುರಾಣ ೯-೨೨-೧೪ ರಿಂದ ೧೭; ಇತ್ಯಾದಿ ಪುರಾಣಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಖು. ಸಂ. ೧೦ನೆಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ೧೦೮ನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಉಪಾಖ್ಯಾನವಿರುವುದು. ಪಣಿಗಳೆಂಬ ಅಸುರರು ದೇವತೆಗಳ ಗೋವುಗಳನ್ನು (ಉದಕನಿಶ್ಚಗಳಾದ ಮೇಘಗಳನ್ನು) ಅಪಹರಿಸಿ ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಒಂದು ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಹುಡುಕುವಂತೆ ಇಂದ್ರನು ದೇವಶುನಿಯಾದ ಸರಮೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಆ ಸರಮೆಯು ಪಣಿಗಳಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಅವರೊಡನೆ ನಾಗವಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಅಪಹರಿಸಿದ್ದ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಡುವಂತೆ ಕೇಳಲು ಆ ಪಣಿಗಳು-ಇಂದ್ರನ ಶಕ್ತಿಯೆಷ್ಟರದು? ತಾವು ಮಹಾವೀರರು ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಆಯುಧಗಳು ತುಂಬಾ ಹರಿತವಾದವು. ಅದ್ದರಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಗೋವುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಅದುದರಿಂದ ಸರಮೆಯು ದೇವತೆಗಳ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಗುಂಪಿಗೇ ಸೇರಿದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದ ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವೆಂದೂ, ನಾನಾವಿಧವಾಗಿ ಪ್ರೇರಿಸಿದರೂ ಸರಮೆಯು ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪದೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಆ ವಿಷಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದಳು. ಆಗ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಆ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟಿದ್ದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಪತ್ತೆಮಾಡಿದನು. ಬಳಿಕ ದೇವತೆಗಳು ಅವರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಂದರು ಎಂಬ ಉಪಾಖ್ಯಾನವಿದೆ.

ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಪಾತ್ರವು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮಾನವರಿಗೆ ವೃಷ್ಟಿಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಮಾಡಲು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಸಹಾಯವು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧವಾದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೇ ಬೃಹಸ್ಪತಿದೇವತಾಕವಾದ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವಂತೆ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಗುಣಗಳು, ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗಳು ಯಾವ ರೀತಿ ಇವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ. ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳಿಂದ ಜನಿಸಿದವನು ಮತ್ತು ಅವರ ಮಹತ್ವದಿಂದಲೇ ಅವನ ಪೋಷಣೆಯಾಗಿದೆ. (ಋ. ಸಂ. ೭-೯೭-೮) ಆದರೆ ಅವನನ್ನು ತೃಷ್ಣವು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಒಂದು ಕಡೆ (೨-೨೩-೧೭) ಹೇಳಿದೆ. ಅವನಿಗೆ ದೇವತೆಗಳ ಜನಕನೆಂದು ಹೆಸರಿದೆ. (೨-೨೬-೩); ಕನ್ಯಾರನ ಸುತ್ತಿಗೆಯ ಏಟಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಕಣಗಳು ಹಾರುವಂತೆ ದೇವತೆಗಳು ಇವನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನರಾದರು (೧೦-೭೨-೮) ಎಂದೂ ಹೇಳಿದೆ.

ಅವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ (ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಋತ್ವಿಜ) ನೆಂದು ಹೆಸರಿದೆ. (೧೦-೧೪೧-೩) ಋತ್ವಿಜರೊಡನೆ ಇವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿದೆ (೭-೧೦-೪; ೧೦-೧೪-೩) ಅಂಗೀರಸನೆಂತಲೂ ಹೆಸರಿದೆ. (೪-೪೦-೧; ೪-೭೩-೧; ೧೦-೪೭-೬) ಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವವನು, ಉಚ್ಚರಿಸುವವನು, ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿ, ಪ್ರೇರಕ (೨-೨೩-೧, ೨; ೧-೪೦-೫; ೧೦-೯೮-೭); ಮಂತ್ರದಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ (೨-೨೪-೩); ಯಜ್ಞವೆಂಬ ದೇದೀಪ್ಯ ಮಾನವಾದ ರಥವನ್ನೇರಿಕೊಂಡು ದೇವತೆಗಳ ಮತ್ತು ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಲು ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ. (೨-೨೩-೩); ಇವನು ಶ್ರದ್ಧಾಳುಗಳ ಪೋಷಕ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಕನು, ಅವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನಾಗಿದಾನೆ; ಅವರನ್ನು ವಿಸತ್ತುಗಳಿಂದ ಪಾರುಮಾಡುತ್ತಾನೆ (೨-೨೩-೪). ಅವರಿಗೆ ಸಂಪದಾದಿಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ (೨-೨೩-೯) ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಪಿತೃವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದಾನೆ; ದಿವ್ಯವಾದ ಸಮಸ್ತ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದಾನೆ (೩-೬೨-೪; ೪-೫೦-೬) ವಿಶ್ವರೂಪನು; ಎಲ್ಲರೂ ಆಪೇಕ್ಷಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇವನಲ್ಲಿವೆ (೭-೧೦-೪, ೭-೯೭-೪), ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಈಟಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದಾನೆ (೭-೯೭-೭) ಇಂದ್ರನೊಡನೆ ಸೇರಿ ಇವನೂ ಸೈನ್ಯಗಳಿಗೆ ನಾಯಕನಾಗಿದಾನೆ (೧೦-೧೦೩-೮) ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ವೃದ್ಧಿಮಾಡುವವನು (೧೦-೧೦೦-೫), ಸಸ್ಯಗಳು ಇವನಿಂದ ಉದ್ಭೂತವಾದವು, (೧೦-೯೭-೧೫ ಮತ್ತು ೧೯); ಕಪಿಲವರ್ಣದ ಅಶ್ವಗಳೇ ಅವನ ವಾಹನವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ (ನಿ. ೨-೨೮).

ರಾಕ್ಷಸರಿಂದ ಭಾವಿಯಲ್ಲಿ ಎಸೆಯಲ್ಪಟ್ಟು, ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ತ್ರಿತನ ಆರ್ತನಾದವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಆ ಅಪಾಯಕರವಾದ ಅವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಅವನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡಿದನೆಂದೂ (೧-೧೦೫-೧೭), ಇಂದ್ರನೊಡನೆ ಸೇರಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಅಂಧಕಾರಾವೃತವಾಗಿದ್ದ ಉದಕವನ್ನು ಪುನಃ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನೆಂದೂ (೨-೨೩-೧೮; ೧-೫೬-೫) ಹೇಳಿದೆ.

ಮಧುಭರಿತವಾದ ಕೂಪದ ಶಿಲಾದ್ವಾರವನ್ನು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಒಡೆದನು. ದೇವತೆಗಳು ಆ ಮಧುವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಮಳೆಗೆರೆದರು. (೨-೨೪-೩, ೪); ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಬೆಂಕಿ ಕಾರುತ್ತಿರುವ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ವಲನ ದುರ್ಗಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿದಾಗ ಗೋಸಮೂಹಗಳು ಗೋಚರವಾದವು; ಮೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಒಡೆಯುವಂತೆ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಅಟ್ಟಿದನು; ಶಿಲೆಯಿಂದ ಆವೃತವಾದ (ನೀರು) ಮಧುವನ್ನು ಕಂಡು ತನ್ನ ಸಿಂಹನಾದದಿಂದಲೇ ಸೀಳಿ ಅದನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿದನು (೧೦-೬೮-೪ರಿಂದ ೯) ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಹಸುಗಳನ್ನು ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ತಂದನು; ವಲನ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತನ್ನ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು (೧೦-೬೮-೮).

ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ದೇವತ್ವವಿಶಿಷ್ಟನು (೨-೨೩-೨); ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸ್ವಕೀಯನು (೩-೬೨-೪ ; ೪-೫೦-೬); ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಹೆಚ್ಚು ದೇವತ್ವವುಳ್ಳವನು; ದೇವತೆಯ ರೂಪದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ (೨-೨೪-೧೧; ೮-೬೧-೧೮). ಭೂಮಿಯ ಎರಡು ಕೊನೆಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥನಾದ ಇವನು ದೂರವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. (೪-೫೦-೧): ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ಒಬ್ಬರಾದ ಮೇಲೊಬ್ಬರು ಉದಯಿಸುವುದೂ ಅವನ ಅನುಕರಣೀಯವಾದ ಕೃತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ (೧೦-೬೮-೧೦). ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ (ಯಜುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ) ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೂ ಕೆಲವು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಪುಷ್ಯ ನಕ್ಷತ್ರದ ದೇವತೆ (ತೈ. ಸಂ ೪-೪-೧೦-೧); ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು ವಾಚಸ್ಪತಿಯೆಂದೂ ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಗ್ರಹಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯೆಂದೂ ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯಸ್ತಸ್ತಂಭೇತ್ಯೇಕಾದಶರ್ಚಂ ಪಂಚಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ನಾನುದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭಂ |
ದಶಮಾ ಜಗತೀ | ದಶಮ್ಯೇಕಾದಶ್ಯಾವಿಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತಿದೇವತಾಕೇ ಶಿಷ್ಯಾನವ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯೇ | ಅತ್ರಾನು-
ಕ್ರಮಣಿಕಾ | ಯಸ್ತಸ್ತಂಭೈಕಾದಶ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಮಂತ್ರೇ ಐಂದ್ರೈ ಚೋಪಾಂತ್ಯಾ ಜಗತೀ ||
ಅಭಿಷ್ಟವಿಕೇಷೂರ್ಥೇಷು ತೈತೀಯಸವನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿನಃ ಸ್ತೋಮವೃದ್ಧಾವಿದಂ ಸೂಕ್ತಮಾನಾ-
ಪಾರ್ಥಂ | ತಥಾ ಚ ಸೂತ್ರಂ | ಯಸ್ತಸ್ತಂಭ ಯೋ ಅದ್ರಿಭಿತ್ | ಅ. ೭-೯ | ಇತಿ || ಅದ್ಯೇ ಬೃಹಸ್ಪತಿ-
ಸವನೇ ಮರುತ್ವತೀಯನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಯೋಃ ಸೂಕ್ತಮುಖೀಯೇ | ಸೂತ್ರಿತಂ ಚ | ಯಸ್ತಸ್ತಂಭ
ಧುನೇತಯ ಇತಿ ಸೂಕ್ತಮುಖೀಯೇ | ಅ. ೯-೫ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಯಸ್ತಸ್ತಂಭ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಐದನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾನುದೇವನು ಋಷಿಯು; ಈ ಸೂಕ್ತದ ಹತ್ತು ಮತ್ತು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳು ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತಿದೇವತಾಕವು. ಉಳಿದ ಒಂಭತ್ತು ಋಕ್ಕುಗಳು ಬೃಹಸ್ಪತಿದೇವತಾಕವು; ಹತ್ತನೆಯ ಋಕ್ಕು ಜಗತೀಭಂದಸ್ತವು. ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಭಂದಸ್ತವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಯಸ್ತಸ್ತಂಭೈಕಾದಶ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಮಂತ್ರೇ ಐಂದ್ರೈ ಚೋಪಾಂತ್ಯಾ ಜಗತೀ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಅಭಿಷ್ಟವಸಂಬಂಧವಾದ ಉಕ್ತಯಾಗದಲ್ಲಿ ತೈತೀಯಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿಯೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಸ್ತೋಮವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಪಠಿಸುವ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ಅವಾಪಾರ್ಥವಾಗಿ (ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ ಯಸ್ತಸ್ತಂಭ ಯೋ ಅದ್ರಿಭಿತ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೭-೯) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು. ಮತ್ತು ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಬೃಹಸ್ಪತಿಸವನವೆಂಬ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸುವ ಮರುತ್ವತೀಯ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಯಸ್ತಸ್ತಂಭ ಧುನೇತಯ ಇತಿ ಸೂಕ್ತಮುಖೀಯೇ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೯-೫) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೫೦

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೫ || ಸೂಕ್ತ—೫೦ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೭ || ವರ್ಗ—೨೬, ೨೭ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಪಂಖ್ಯ—೧೧ ||

|| ಋಷಿ—ವಾಮದೇವ ||

|| ದೇವತಾ—೧-೯, ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ | ೧೦-೧೧. ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತಿಃ ||

|| ಛಂದಃ—೧-೯, ೧೧. ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ | ೧೦. ಜಗತಿಃ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯಸ್ತಸ್ತಂಭ ಸಹಸಾ ವಿ ಜ್ಯೋ ಅಂತಾನ್ಪ್ರಹಸ್ಪತಿಷ್ಠಧಸ್ಥೋ ರವೇಣ |

ತಂ ಪ್ರತ್ನಾಸ ಋಷಯೋ ದೀಧ್ಯಾನಾಃ ಪುರೋ ವಿಪ್ರಾ ದಧಿರೇ ಮಂದ್ರ-

ಜಿಹ್ವಂ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯಃ | ತಸ್ತಂಭ | ಸಹಸಾ | ವಿ | ಜ್ಯಃ | ಅಂತಾನ್ | ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ | ತ್ರಿಷ್ಠಧಸ್ಥಃ | ರವೇಣ |

ತಂ | ಪ್ರತ್ನಾಸಃ | ಋಷಯಃ | ದೀಧ್ಯಾನಾಃ | ಪುರಃ | ವಿಪ್ರಾಃ | ದಧಿರೇ | ಮಂದ್ರಜಿಹ್ವಂ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯೋ ಬೃಹಸ್ಪತಿರ್ಬೃಹತೋ ದೇವಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ನಾ ಪಾಲಯಿತಾ ದೇವಃ ಸಹಸ್ರಾಬಲೇನ
ಜ್ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಅಂತಾನ್ | ದಶ ದಿಶ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಾನ್ವಿ ತಸ್ತಂಭ | ವಿವಿಧಂ ಸ್ತಂಭಿತವಾನ್ |
ನಿಯಮಿತವಾನ್ | ತ್ರಿಷ್ಠಧಸ್ಥಸ್ತು ಸ್ಥಾನೇಷು ವರ್ತಮಾನೋ ರವೇಣೈವಂ ತಿಷ್ಠತೇತ್ಯನೇನ ಶಬ್ದೇನ
ತಂ ದೇವಂ ಪ್ರತ್ನಾಸಃ ಪುರಾಣಾ ಋಷಯೋಽತೀಂದ್ರಿಯದ್ರಷ್ಟಾರೋ ದೀಧ್ಯಾನಾ ದೀಪ್ಯಮಾನಾ ವಿಪ್ರಾ
ಮೇಧಾವಿನೋ ಯಜಮಾನಾದಯಃ ಪುರೋ ದಧಿರೇ | ಪುರಸ್ತತ್ಸ್ಥಾಪಿತವಂತಃ ಸ್ತುತ್ಯಾದಿನಾ |
ಮಂದ್ರಜಿಹ್ವಂ ಮಾದನಜಿಹ್ವಂ ಮೋದನಜಿಹ್ವಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯಃ—ಯಾವ | ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ—ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು | ಸಹಸಾ—ತನ್ನ ಬಲದಿಂದ | ಜ್ಯಃ—
ಪೃಥಿವಿಯು | ಅಂತಾನ್—ಕೊನೆಗಳನ್ನು (ಹತ್ತು ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ) | ವಿ ತಸ್ತಂಭ—ವಿಶೇಷರೀತಿಯಿಂದ
ನಿಯಮಿಸಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದನೋ (ಮತ್ತು) | ರವೇಣ—ತನ್ನ ವಿಶೇಷರೀತಿಯು ಶಬ್ದದಿಂದ | ತ್ರಿಷ್ಠಧಸ್ಥಃ—ಮೂರು
ರೋಕಗಳಲ್ಲೂ ನ್ಯಾಸಿಸಿದ್ದಾನೋ | ತಂ—ಅಂತಹ | ಮಂದ್ರಜಿಹ್ವಂ—ಸಂತೋಷಕಾರಕವಾದ ಜಿಹ್ವೆಯುಳ್ಳ

ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು | ಪ್ರತ್ನಾಸಃ—ಪುರಾತನರೂ | ದೀಧ್ಯಾನಾಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನರೂ | ವಿಪ್ರಾಃ—ಮೇಧಾವಿ
ಗಳೂ ಆದ | ಋಷಯಃ—ಋಷಿಗಳು | ಪುರಃ—ತಮ್ಮ ಮುಂದುಗಡೆ | ದಧಿರೇ—(ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ)
ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ತನ್ನ ಸ್ವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೃಥಿವಿಯ ಅಂತಗಳನ್ನು ಎಂದರೆ ಹತ್ತು ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ವಿಶೇಷರೀತಿಯಿಂದ
ನಿಯಮಿಸಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದವನೂ, ತನ್ನ ವಿಶೇಷರೀತಿಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದವನೂ, ಸಂತೋಷ
ಕಾರಕವಾದ ಜಿಹ್ವೆಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು ಪುರಾತನರೂ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನರೂ, ಮೇಧಾವಿಗಳೂ ಆದ
ಋಷಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ತಮ್ಮೆದುರಿಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

English Translation.

The ancient sages, illustrious, intelligent, have placed before (them)
the pleasing-tongued Brihaspati, who propped up by (his) strength the ends
of the earth, and who adides with noise in the three regions.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಧುನೇತಯಃ ಸುಪ್ರಕೇತಂ ಮದಂತೋ ಬೃಹಸ್ಪತೇ ಅಭಿ ಯೇ ನಸ್ತತಸ್ರೇ |
ಪೃಷಂತಂ ಸೃಪ್ರಮದಬ್ಧಮೂರ್ವಂ ಬೃಹಸ್ಪತೇ ರಕ್ಷತಾದಸ್ಯ ಯೋನಿಂ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಧುನೇತಯಃ | ಸುಪ್ರಕೇತಂ | ಮದಂತಃ | ಬೃಹಸ್ಪತೇ | ಅಭಿ | ಯೇ | ನಃ | ತತಸ್ರೇ |
ಪೃಷಂತಂ | ಸೃಪ್ರಂ | ಅದಬ್ಧಂ | ಉರ್ವಂ | ಬೃಹಸ್ಪತೇ | ರಕ್ಷತಾತ್ | ಅಸ್ಯ | ಯೋನಿಂ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಹೃಹಸ್ಪತೇ ಧುನೇತಯಃ | ಧುನಾ ಶತ್ರುಣಾಂ ಕಂಪಯಿತ್ರೀರ್ಗರ್ತಿಯೇಷಾಂ ತೇ |
ತಾದೃಶಾಃ ಸುಪ್ರಕೇತಂ ಶೋಭನಪ್ರಜ್ಞಂ ತ್ವಾಂ ಮದಂತೋ ಮಾದಯಂತೋ ನೋಽಸ್ಮತ್ಸಂಭವಂಧಿನೋ
ಯ ಋತ್ವಿಜೋಽಭಿ ತತಸ್ರೇ ಆತ್ಮಾನಮುಪಕ್ಷಿಪಂತಿ ಸ್ತುವಂತಿ ನಾ ಅಸ್ಯೈಷಾಂ ಯೋನಿಂ ಕಾರಣಂ
ಯಜ್ಞಂ ಯಜಮಾನಂ ನಾ ಮಾಂ ರಕ್ಷತಾತ್ | ರಕ್ಷ | ಯೋನಿರ್ವಿಶೇಷ್ಯತೇ | ಪೃಷಂತಂ ಫಲಾನಿ
ಸಿಂಚಂತಂ ಸೃಪ್ರಂ ಸರ್ಪಣಸ್ವಭಾವಮದಬ್ಧಮಹಿಸಿತಮೂರ್ವಮುರುಂ ||

| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ |

ಬೃಹಸ್ಪತೇ—ಎಲೈ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ | ಧುನೇತಯಃ—ಶತ್ರುವಿಗೆ ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವರೂ | ಸುಪ್ರಕೇತಂ—ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರಜ್ಞನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು | ಮದಂತಃ—ಹರ್ಷಪಡಿಸುವವರೂ ಆದ | ಯೇ—ಯಾವ ಋತ್ವಿಕ್ಕುಗಳು | ನಃ—ನಮಗಾಗಿ | ಅಭಿ ತತಸ್ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನು ಅಪಾರವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿದರೋ ಅಂತಹ ಋತ್ವಿಕ್ಕುಗಳ (ಅಥವಾ ಯಜಮಾನರ) | ಸೃಷಂತಂ—ಫಲಪ್ರದವಾದುದೂ | ಸೃಪ್ತಂ—ಮುಂದುವರಿಯುವ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದೂ | ಅದೆಬ್ಬಂ—ಅಹಿಂಸಿತವಾದುದೂ | ಊರ್ವಂ—ವಿಸ್ತೃತವಾದುದೂ ಆದ | ಅಸ್ಯ ಯೋನಿಂ—ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು ರಕ್ಷತಾತ್—ಕಾಪಾಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ, ಶತ್ರುಭೀಕರರೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರಜ್ಞನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪಚರಿಸಿ ನಿನಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವವರೂ ಆದ ಯಾವ ಋತ್ವಿಕ್ಕುಗಳು ನಮಗಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಅಪಾರವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿದರೋ ಅಂತಹ ಋತ್ವಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ನೆರವೇರಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲಪ್ರದವಾದುದೂ, ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದೂ, ಅಹಿಂಸಿತವಾದುದೂ, ವಿಸ್ತೃತವಾದುದೂ ಆದ ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಕಾಪಾಡು.

English Translation.

Brihaspathi, protect the fruit-yielding, progressive, uninjured, ample sacrifice of this (your worshipper, at which) they who are the terrifiers, (of foes), the delighters of you who are possessed of great wisdom, glorify (you) in our behalf.

| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಬೃಹಸ್ಪತೇ ಯಾ ಪರಮಾ ಪರಾವದತ ಆ ತ ಋತಸ್ಪೃಶೋ ನಿ ಸೇದುಃ |

ತುಭ್ಯಂ ಖಾತಾ ಅವತಾ ಅದ್ರಿದುಗ್ಧಾ ಮಧ್ವಃ ಶ್ಲೋತಂತ್ಯಭಿತೋ ವಿರಪ್ಯಂ ||

| ಪದಪಾಠಃ |

ಬೃಹಸ್ಪತೇ | ಯಾ | ಪರಮಾ | ಪರಾವತ್ | ಅತಃ | ಆ | ತೇ | ಋತಸ್ಪೃಶಃ | ನಿ | ಸೇದುಃ |

ತುಭ್ಯಂ | ಖಾತಾಃ | ಅವತಾಃ | ಅದ್ರಿದುಗ್ಧಾಃ | ಮಧ್ವಃ | ಶ್ಲೋತಂತಿ | ಅಭಿತಃ | ವಿರಪ್ಯಂ || ೩ ||

! ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಬೃಹಸ್ಪತೇ ಯೇತ್ಯಾದಿಕೇ ದ್ವೇ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತೇ ಪಶೌ ವಸಾಪುರೋಡಾಶಯೋರನುವಾಕ್ಯೇ |
ಬೃಹಸ್ಪತೇ ಯಾ ಪರಮಾ ಪರಾವದಿತಿ ದ್ವೇ | ಅ. ೩-೭ | ಇತಿ ಹಿ ಸೂತ್ರೀತಂ ||

ಹೇ ಬೃಹಸ್ಪತೇ ಯಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಪರಮೋತ್ಕೃಷ್ಟಾ ಪರಾವದತ್ಯಂತಂ ದೂರಭೂತಾ ವಸತಿಃ
ಸ್ವರ್ಗಾಖ್ಯಾಸ್ತಿ | ಯದ್ವಾ ಲಿಂಗವ್ಯತ್ಯಯಃ | ಪರಮಂ ಸ್ಥಾನಮಸ್ತಿ | ಅತೋಽಸ್ಮಾದ್ವೇಶಾದಾ | ಅ
ಇತ್ಯರ್ವಾಗರ್ಭೇ | ಅಧಸ್ತತ್ತೇ ತವ ಸಂಬಂಧಿನ ಋತಸ್ಪೃಶೋ ಯಜ್ಞಂ ಸ್ಪೃಶಂತೋಽಶ್ವಾ ನಿ
ಷೇದುಃ | ನಿಷಣ್ಣಾ ಭವಂತಿ | ತುಭ್ಯಂ ಖಾತಾ ಅವತಾಃ | ಲುಪ್ತೋಪಮೃಷಾ | ಯಥಾ ಖಾತಾಃ ಕೂಪಾ
ಅಭಿತಃ ಶ್ಲೋತಂತಿ ತದ್ವದದ್ರಿದುಗ್ಧಾ ಗ್ರಾವಭಿರಭಿಷುತಾಃ ಸೋಮಾ ವಿರಸ್ಯಂ ವಿಶೇಷೇಣ ಶಬ್ದೇನ
ಸ್ತೋತ್ರಂ ಯಥಾ ಭವತಿ ತಥಾ ಮಧ್ವೋ ಮಧುರರಸಂ ಶ್ಲೋತಂತಿ | ಸ್ತವಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಬೃಹಸ್ಪತೇ—ಎಲೈ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ | ಯಾ—ಯಾವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೂ | ಪರಮಾ—ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ
ವಾದುದೂ | ಪರಾವತ್—ದೂರಸ್ಥಿತವಾದುದೂ ಆದ ಸ್ವರ್ಗರೂಪವಾದ ವಸತಿಯಿದೆಯೇ | ಅತ ಅ—ಅಲ್ಲಿಂದ
ಇಳಿದು ಬಂದಿರುವವೂ | ಋತಸ್ಪೃಶಃ—ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವವೂ ಆದ | ತೇ—ನಿನ್ನ ಅಶ್ವಗಳು |
ನಿ ಷೇದುಃ—(ಯಜ್ಞ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಂದು) ಕುಳಿತವೆ | ಖಾತಾಃ—ಅಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟ | ಅವತಾಃ—ಭಾವಿಗಳಂತೆ |
ತುಭ್ಯಂ—ನಿನಗಾಗಿ | ಅದ್ರಿದುಗ್ಧಾಃ—ಹಿಂಡುವ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಜಜ್ಜಿ ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ | ಮಧ್ವಃ—ಸೋಮರಸಗಳು
ಅಭಿತಃ—ಸುತ್ತಲೂ | ವಿರಸ್ಯಂ—ನಾನಾವಿಧವಾಗಿ ಸ್ತುತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು | ಶ್ಲೋತಂತಿ—
ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ, ಯಾವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೂ, ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದೂ, ದೂರಸ್ಥಿತವಾದುದೂ ಆದ
ಸ್ವರ್ಗಾಖ್ಯವಾದ ವಸತಿಯಿದೆಯೇ ಅಲ್ಲಿಂದ ಇಳಿದು ಬಂದಿರುವವೂ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವವೂ ಆದ ನಿನ್ನ
ಅಶ್ವಗಳು ಯಜ್ಞ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಕುಳಿತವೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ಅಗೆದ ಭಾವಿಯಿಂದ ಬುಗ್ಗೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉದಕವು
ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ, ನಿನಗಾಗಿ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಜಜ್ಜಿ ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋಮರಸಗಳು ಸುತ್ತಲೂ ನಾನಾವಿಧವಾಗಿ ಸ್ತುತ್ಯಾತ್ಮಕ
ವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ.

English Translation.

Those (steeds), Brihaspati, which had come from that distant
(region), the best (of all), have sat down in connection with the ceremony,
and to you the Some juices expressed by the stones flow copiously,
(accompanied) by the sounds of praise, like deep wells that supply water.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಬೃಹಸ್ಪತೇ ಯಾ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನೂ, ಇದರ ಮುಂದಿನ ಋಕ್ಕನ್ನೂ ಬೃಹಸ್ಪತಿಸಂಬಂಧವಾದ ಪಶು-
ಯಾಗದಲ್ಲಿ ವಪಾ ಮತ್ತು ಪುರೋಡಾಶಗಳನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುವಾಗ ಅನುವಾಕ್ಯಾನುಂತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ
ಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಬೃಹಸ್ಪತೇ ಯಾ ಪರಮಾ ಪರಾವದಿತಿ ದ್ವೇ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ
(ಅ. ೩-೭) ನಿವೃತ್ತವಾಗಿರುವುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ ಪ್ರಥಮಂ ಜಾಯಮಾನೋ ಮಹೋ ಜ್ಯೋತಿಷಃ ಪರಮೇ
ವ್ಯೋಮನ್ |

ಸಪ್ತಾಸ್ಯ ಸ್ತು ವಿಜಾತೋ ರವೇಣ ವಿ ಸಪ್ತರಶ್ಮಿರಧಮತ್ತಮಾಂಸಿ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ | ಪ್ರಥಮಂ | ಜಾಯಮಾನಃ | ಮಹಃ | ಜ್ಯೋತಿಷಃ | ಪರಮೇ | ವ್ಯೋಮನ್ |

ಸಪ್ತಾಸ್ಯಃ | ತುವಿಜಾತಃ | ರವೇಣ | ವಿ | ಸಪ್ತರಶ್ಮಿಃ | ಅಧಮತ್ | ತಮಾಂಸಿ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಯಂ ಬೃಹಸ್ಪತಿರ್ಮಂತ್ರಾಭಿಮಾನೀ ದೇವೋ ಮಹೋ ಮಹತೋ ಜ್ಯೋತಿಷೋ ದೀಪ್ತ-
ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಪರಮೇ ನಿರತಿಶಯೇ ವ್ಯೋಮನ್ ವ್ಯೋಮನಿ ಪ್ರಥಮಂ ಜಾಯಮಾನಃ ಪ್ರಾಧುರ್ಭವನ್
ಸಪ್ತಾಸ್ಯಃ ಸಪ್ತಚ್ಛಂದೋಮಯಮಖಸ್ತುವಿಜಾತೋ ಬಹುಪ್ರಕಾರಂ ಸಂಭೂತೋ ರವೇಣ ಶಬ್ದೇನ
ಸಪ್ತರಶ್ಮಿಃ ಸರ್ಪಣಸ್ವಭಾವತೇಜೋಯುಕ್ತಸ್ತಮಾಂಸಿ ವ್ಯಧಮತ್ | ಧಮತಿರ್ಗತಿಕರ್ಮೇತಿ ನಿರುಕ್ತಂ |
೬-೨ | ವಿವಿಧಂ ಗಚ್ಛತಿ | ನಾಶಯತೀತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ—ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು | ಮಹಃ—ಮಹತ್ತಾದುದೂ | ಜ್ಯೋತಿಷಃ—ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮಕವಾದುದೂ
ಆದ ಆದಿತ್ಯನ | ಪರಮೇ—ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ | ವ್ಯೋಮನ್—ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ | ಪ್ರಥಮಂ—ಮೊದಲು |
ಜಾಯಮಾನಃ—ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಿ | ಸಪ್ತಾಸ್ಯಃ—ಸಪ್ತಚ್ಛಂದೋರೂಪವಾದ ಮುಖವುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ |
ತುವಿಜಾತಃ—ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಿಯೂ | ರವೇಣ—ಶಬ್ದಮಿಶ್ರಿತನಾಗಿಯೂ | ಸಪ್ತರಶ್ಮಿಃ—
ಸಪ್ತರಶ್ಮಿಯುಕ್ತನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು | ತಮಾಂಸಿ—ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಗಳನ್ನು | ವ್ಯಧಮತ್—ನಾಶಪಡಿಸಿದನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು, ಮಹತ್ತಾದುದೂ, ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮಕವಾದುದೂ ಆದ ಆದಿತ್ಯನ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಆಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನೊದಲು ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಿ, ಸಪ್ತಚ್ಛಂದೋರೂಪವಾದ ಮುಖವುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ, ಅನೇಕಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಿಯೂ, ಶಬ್ದಮಿತ್ರನಾಗಿಯೂ, ಸಪ್ತರಶ್ಮಿಯುಕ್ತನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿದನು.

English Translation.

Brihaspati, when first being born in the highest heaven of supreme light, seven-mouthed, multiform, (combined) with sound, and seven-rayed, has subdued the darkness.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸ ಸುಷ್ಪುಭಾ ಸ ಯುಕ್ತತಾ ಗಣೇನ ವಲಂ ರುರೋಜ ಫಲಿಗಂ ರವೇಣ |
ಬೃಹಸ್ಪತಿರುಸ್ರಿಯಾ ಹವ್ಯಸೂದಃ ಕನಿಕ್ರದದ್ವಾವಶತೀರುದಾಜತ್ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಃ | ಸುಷ್ಪುಭಾ | ಸಃ | ಯುಕ್ತತಾ | ಗಣೇನ | ವಲಂ | ರುರೋಜ | ಫಲಿಗಂ | ರವೇಣ |
ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ | ಉಸ್ರಿಯಾಃ | ಹವ್ಯಸೂದಃ | ಕನಿಕ್ರದತ್ | ವಾವಶತೀಃ | ಉತ್ | ಆಜತ್ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸ ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ ಸುಷ್ಪುಭಾ ಶೋಭನಸ್ತುತಿಮತರ್ಕ್ವತಾ ದೀಪ್ತಿಮತಾ ಗಣೇನಾಂಗಿರಸಾಂ ರವೇಣ ಶಬ್ದೇನ ಚ ಸಹ ಫಲಿಗಂ || ಇಾಫಲಾ ವಿಶರಣೇ || ಫಲಿಭೇದಃ | ತೇನ ಗಚ್ಛತೀತಿ ಫಲಿಗಂ | ವಲಂ ವಲನಾಮಾನಮಸುರಂ ರುರೋಜ | ಬಭಂಜ | ದ್ವಿತೀಯಃ ಸಶಬ್ದಃ ಪೂರಣಃ | ಸ ಏವ ದೇವ ಉಸ್ರಿಯಾ ಭೋಗಾನಾಮುತ್ಸ್ರಾವಿಣೀರ್ಹವ್ಯಸೂದಃ ಕ್ಷೀರಾವಿಹನಿಷ್ಟೇರಿಕಾ ವಾವಶತೀರ್ವಾವಶ್ಯಮಾನಾ ಗಾ ಕನಿಕ್ರದತ್ ಶಬ್ದಂ ಕುರ್ವನ್ಮದಾಜತ್ | ಉದ್ಘಾಟಯತಿ ಸ್ಮ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸಃ—ಅದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ | ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ—ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು | ಸುಷ್ಪುಭಾ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ತುತಿಗಳುಳ್ಳದ್ದು | ಯುಕ್ತತಾ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದುದೂ ಆದ | ಗಣೇನ—(ಅಂಗಿರಸ್ಸುಗಳ) ಸಂಘದಿಂದಲೂ | ರವೇಣ—ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು | ಫಲಿಗಂ—ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ | ವಲಂ—ವಲನೆಂಬ ಅಸುರನನ್ನು |

ರುರೋಜ—ಸೀಳಿಹಾಕಿದನು | ಸಃ—ಅದೇ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು | ಉಸ್ರಿಯಾಃ—ವರಪ್ರದವಾದವೂ |
ಹವ್ಯಸೂದಃ—ಹವಿಸ್ಸಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಪ್ರೀರಾದಿಗಳನ್ನು ಕರೆಯುವವೂ | ನಾವಶತೀಃ—ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವೂ
ಆದ ಗೋವುಗಳನ್ನು | ಕನಿಕ್ರದತ್—ತಾನೂ ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಾ | ಉದಾಜತ್—ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಓಡಾಡುವಂತೆ
ಬಿಡಿಸಿದನು.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ತುತಿಗಳುಳ್ಳದ್ದೂ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದುದೂ ಆದ
ಅಂಗಿರಸ್ಸುಗಳ ಸಂಘದೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಾ, (ಮಂತ್ರಪಠನಮಾಡುತ್ತಾ) ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ವಲನೆಂಬ
ಅಸುರನನ್ನು ಸೀಳಿಹಾಕಿದನು. ಅದೇ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು, ವರಪ್ರದವಾದವೂ, ಹವಿಸ್ಸಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಪ್ರೀರಾದಿಗಳನ್ನು
ಕರೆಯುವವೂ, ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವೂ ಆದ ಗೋವುಗಳನ್ನು, ಅವುಗಳಂತೆಯೇ ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಾ ಬಿಡಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು
ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಓಡಾಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

English Translation.

(Aided) by the praised and brilliant troop (of the Angirases), he
destroyed with sound the mischievous Vala : Brisahpati, shouting aloud, set
free the boon-bestowing, oblation-supplying cows.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಏನಾ ಸಿತ್ರೇ ವಿಶ್ವದೇವಾಯ ವೃಷ್ಟೇ ಯಜ್ಞೈರ್ವಿಧೇಮ ನಮಸಾ ಹವಿರ್ಭಿಃ |
ಬೃಹಸ್ಪತೇ ಸುಪ್ರಜಾ ವೀರವಂತೋ ವಯಂ ಸ್ಯಾಮ ಸತಯೋ ರಯಿಣಾಂ ||

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಏನ | ಸಿತ್ರೇ | ವಿಶ್ವದೇವಾಯ | ವೃಷ್ಟೇ | ಯಜ್ಞೈಃ | ವಿಧೇಮ | ನಮಸಾ | ಹವಿರ್ಭಿಃ |
ಬೃಹಸ್ಪತೇ | ಸುಪ್ರಜಾಃ | ವೀರವಂತಃ | ವಯಂ | ಸ್ಯಾಮ | ಸತಯಃ | ರಯಿಣಾಂ || ೭ ||

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಏನಾ ಸಿತ್ರ ಇತಿ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತೈಃ ಸಶಾ ಹವಿಷೋ ಯಾಜ್ಯಾ | ಏನಾ ಸಿತ್ರೇ ವಿಶ್ವದೇವಾಯ
ವೃಷ್ಟೇ ವಿಶ್ವೇ ಅದ್ಯ ಮರುತೋ ವಿಶ್ವ ಊತೀ | ಅ. ೩-೭ | ಇತಿ ಸೂಕ್ರಿತತ್ವಾತ್ || ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮೇ
ವೃಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರ ಏಷ್ಯವ ಧಾಯ್ಯಾ | ತಥಾ ಚ ಸೂಕ್ತಂ | ಏನಾ ಸಿತ್ರೇ ವಿಶ್ವದೇವಾಯ ವೃಷ್ಟ ಆ ನೋ
ಭದ್ರಾಃ ಕೃತವೋ ಯಂತು ವಿಶ್ವತಃ | ಅ. ೫-೧೮ | ಇತಿ ||

ಸಿತ್ರೇ ಪಾಲಕಾಯ ವಿಶ್ವದೇವಾಯ ಸರ್ವದೇವತಾರೂಪಾಯ | ದೇವಾನಾಂ ಮಂತ್ರಸ್ರೇತಿಸಾ-
ದ್ಯುತ್ಪಾದಸ್ಯ ಚ ಮಂತ್ರಾಭಿಮಾನಿತ್ವಾದ್ವಿಶ್ವದೇವತ್ವಂ | ಯದ್ವಾ | ಅತ್ರ ದೇವಶಬ್ದಃ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಃ |
ಸರ್ವೈಃ ಸ್ತುತ್ಯಾಯ ವೃಷ್ಟೇ ವರ್ಷಕಾಯ ಬೃಹಸ್ಪತಯೇ ದೇವಾಯೈವೈವಮುಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ
ಯಜ್ಞೈಸ್ತುತ್ಪಾದನೈರ್ಹವಿರ್ಭಿರಾಜ್ಯಚರ್ವಾದಿಲಕ್ಷಣೈರ್ನಮಸಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಚ ವಿಧೇಮ | ಪರಿಚರೇಮ |
ಹೇ ಬೃಹಸ್ಪತೇ ಸುಪ್ರಜಾಃ ಶೋಭನಪುತ್ರಾ ವೀರವಂತೋ ವೀರ್ಯೋಪೇತಾ ವಯಂ ರಯಾಣಾಂ
ಧನಾನಾಂ ಪತಯಃ ಸ್ಯಾಮ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸಿತ್ರೇ—ಪಾಲಕನೂ | ವಿಶ್ವದೇವಾಯ—ಸರ್ವದೇವತಾತ್ಮನೂ | ವೃಷ್ಟೇ—ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ ಆದ
ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು ದೈಶಿಸಿ | ಏವ—ವಿಧ್ಯುಕ್ತ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ | ಯಜ್ಞೈಃ—ಯಜ್ಞ ಸಾಧನಗಳಾದ | ಹವಿರ್ಭಿಃ—
ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದಲೂ | ನಮಸಾ—ಸ್ತುತಿಯಿಂದಲೂ | ವಿಧೇಮ—ಪೂಜಿಸೋಣ | ಬೃಹಸ್ಪತೇ—ಎಲೈ
ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ | ವಯಂ—ನಾವು | ಸುಪ್ರಜಾಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪುತ್ರವಂತರಾಗುವಂತೆಯೂ | ವೀರವಂತಃ—
ವೀರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದವರಾಗಿಯೂ ಆಗಿ | ರಯಾಣಾಂ—ಧನಕ್ಕೆ | ಪತಯಃ—ಒಡೆಯರಾಗಿ | ಸ್ಯಾಮ—
ಆಗುವಂತಾಗಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ವಿಶ್ವಪಾಲಕನೂ, ಸರ್ವದೇವತಾತ್ಮನೂ, ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ ಆದ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು ದೈಶಿಸಿ, ವಿಧ್ಯುಕ್ತ
ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಯಜ್ಞ ಸಾಧನಗಳಾದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದಲೂ, ಸ್ತುತಿಯಿಂದಲೂ ಪೂಜಿಸೋಣ. ಎಲೈ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ,
ನಾವು ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಪುತ್ರವಂತರಾಗುವಂತೆಯೂ, ವೀರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದವರಾಗುವಂತೆಯೂ ಆಗಿ ಧನಾಧೀಶರಾಗು
ವಂತೆಯೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

English Translation.

Thus may we offer worship with sacrifices, with oblations, with
praise, to the paternal, universal deity, the showerer (of benefits) ; and may
we, Brihaspati, become possessed of riches, and be blessed with excellent
progeny and valiant descendants.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಏನಾ ಸಿತ್ರೇ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಬೃಹಸ್ಪತಿಸಂಬಂಧವಾದ ಪಶುಯಾಗದಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಹೋಮ
ಮಾಡುವಾ ಯಾಜ್ಞಾನುಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಸರ್ಜಿಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಏನಾ ಸಿತ್ರೇ ವಿಶ್ವದೇವಾಯ
ವೃಷ್ಟೇ ವಿಶ್ವೇ ಅದ್ಯ ಮರುತೋ ವಿಶ್ವ ಊತೀ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೩-೭) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು. ಮತ್ತು
ಇದೇ ಋಕ್ಕನ್ನು ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಯಾಗದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಪಠನಮಾಡುವಾಗ ಧಾಯ್ಯಾನುಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಸ
ರ್ಜಿಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಏನಾ ಸಿತ್ರೇ ವಿಶ್ವದೇವಾಯ ವೃಷ್ಟ ಆ ನೋ ಭದ್ರಾಃ ಕೃತವೋ
ಯಂತು ವಿಶ್ವತಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೫-೧೮) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸ ಇದ್ರಾಜಾ ಪ್ರತಿಜನ್ಯಾನಿ ವಿಶ್ವಾ ಶುಷ್ಕೇಣ ತಸ್ಥಾವಭಿ ವೀರ್ಯೇಣ |

ಬೃಹಸ್ಪತಿಂ ಯಃ ಸುಭೃತಂ ಬಿಭರ್ತಿ ವಲ್ಲೂಯತಿ ವಂದತೇ ಪೂರ್ವಭಾಜಂ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಃ | ಇತ್ | ರಾಜಾ | ಪ್ರತಿಜನ್ಯಾನಿ | ವಿಶ್ವಾ | ಶುಷ್ಕೇಣ | ತಸ್ಥಾ | ಅಭಿ | ವೀರ್ಯೇಣ |

ಬೃಹಸ್ಪತಿಂ | ಯಃ | ಸುಭೃತಂ | ಬಿಭರ್ತಿ | ವಲ್ಲೂಯತಿ | ವಂದತೇ | ಪೂರ್ವಭಾಜಂ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇದಮಾದ್ಯೈಕ್ಯಯಂ ಪುರೋಹಿತಪ್ರಶಂಸೇತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ || ಐ. ಬ್ರಾಂ. ೮-೨೬ | ಅಥನಾ ಸೂಕ್ತಸ್ಯ ಋಗ್ವೇದಯವರ್ಜಿತಸ್ಯ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತೃತ್ವಾದ್ಬೃಹಸ್ಪತೇರೇವ ಸ್ತುತಿಃ | ಸ ಇತ್ಸ ಏವ ರಾಜಾ ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಿಕ್ತೋನೋ ನಾ ರಾಜಮಾನಃ ಪ್ರತಿಜನ್ಯಾನಿ | ಜನ್ಯಂ ಯುದ್ಧಂ ಪ್ರತಿ ಬಲಾನೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿಜನಪದಾನಿ ವಾ ತಾನಿ ವಿಶ್ವಾ ಸರ್ವಾಣಿ ಶುಷ್ಕೇಣ ಬಲೇನ ವೀರ್ಯೇಣ ಶರೀರಸಾಮರ್ಥ್ಯೇನ ನಾಭಿ ಅಭಿಗಮ್ಯಾಕ್ರಮ್ಯ ತಸ್ಥಾ | ತಿಷ್ಠತಿ | ಸ ಇತ್ಯೈಕ್ಯಂ ಕ ಇತ್ಯಾಹ | ಯೋ ಬೃಹಸ್ಪತಿಂ ಬೃಹತಾಂ ಮಹತಾಂ ಸಾಲಯಿತಾರಂ ದೇವಮುಕ್ತಲಕ್ಷಣಂ ಪುರೋಹಿತಂ ವಾ ಸುಭೃತಂ ಸುಷ್ಮ ಹವಿಸ್ತೋತ್ರಾದಿನಾನ್ನಾಚ್ಛಾದನಾದಿನಾ ವಾ ಬಿಭರ್ತಿ ಭರತಿ | ವಲ್ಲೂಯತಿ ಸ್ತುತಿ | ವಂದತೇ ನಮಸ್ಕರೋತಿ ಚ ಪೂರ್ವಭಾಜಮಿತರೇಭ್ಯಃ ಪ್ರಥಮಸಂಭಕ್ತಾರಂ ಕೃತ್ವಾ | ಏವಂ ಯಃ ಕರೋತಿ ಸ ಏವ ತಸ್ಥಾವಿತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

ಯಃ—ಯಾವ ರಾಜನು | ಬೃಹಸ್ಪತಿಂ—ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು | ಪೂರ್ವಭಾಜಂ—ಇತರ ತೇನತಃ ಗಳಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ | ಸುಭೃತಂ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಹವಿರಾದಿಗಳಿಂದ | ಬಿಭರ್ತಿ—ಭರಿಸುವವನೋ | ವಲ್ಲೂಯತಿ—ಸ್ತುತಿಸುವನೋ | ವಂದತೇ—ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ | ಸ ಇತ್ ರಾಜಾ—ಆ ರಾಜನು ಮಾತ್ರ | ವಿಶ್ವಾ—ಸಮಸ್ತವಾದ | ಪ್ರತಿಜನ್ಯಾನಿ—ಶತ್ರುಸೈನ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸಹ | ಶುಷ್ಕೇಣ—ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ | ವೀರ್ಯೇಣ—ವೀರ್ಯದಿಂದಲೂ | ಅಭಿ ತಸ್ಥಾ—ಆಕ್ರಮಿಸಿ ವಿಜಯಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವ ರಾಜನು ಯಜ್ಞಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೇ ಹವಿಃ ಸ್ವೀಕಾರದ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಹವಿರ್ಧಾನಾದಿಗಳಿಂದಲೂ, ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದಲೂ, ನಮಸ್ಕಾರಗಳಿಂದಲೂ, ಪೂಜಿಸುವನೋ, ಆ ರಾಜನು ಮಾತ್ರ ಸಮಸ್ತ ಶತ್ರು ಸೈನ್ಯಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ, ವೀರ್ಯದಿಂದಲೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ವಿಜಯಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

That prince overcomes by his strength and prowess all hostile people, who cherishes liberally Brihaspati, and glorifies and honours him as the first sharer (of the offering).

॥ ವಿಶೇಷವಿವರಣೆಗಳು ॥

ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಈ ಋಕ್ಕೂ ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳೂ ಸಹ— ಇದಮಾದ್ಯೈಕ್ರಿಯಂ ಪುರೋಹಿತ-
ಪ್ರಶಂಸಾ ಇತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ಐ. ಬ್ರಾ. ೮-೨೬ | ಅಥವಾ ಋಗ್ವೇದವರ್ಜಿತಸ್ಯ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತೈತ್ಯಾತ್
ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೇರೇವ ಸ್ತುತಿಃ | ಎಂದು ಪುರೋಹಿತಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವುದು; ಅಥವಾ ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ
ಇಂದ್ರಾಬ್ರಹ್ಮಸ್ತುತಿದೇವತಾಕವಾದ ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಒಂಭತ್ತು ಋಕ್ಕುಗಳೂ
ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತಿಯ ಸ್ತುತಿಯೇ ಆಗಿರುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಮತ್ತು—

ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತುತಿದೇವಾನಾಂ ಪುರೋಹಿತ ಅಸೀಚ್ಛಂಡಾನುರ್ಕಾವಸುರಾಣಾಂ |

(ತೈ. ಸಂ. ೬-೪-೧೦-೧)

ಎಂದು ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತಿಯು ದೇವತೆಗಳ ಪುರೋಹಿತನೆಂದೂ, ಶಂಡಾನುರ್ಕ
ರೆಂಬುವದು ಅಸುರರ ಪುರೋಹಿತರೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು. ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪುರೋಹಿತನೆಂದರೇನು? ಅವನ
ಕರ್ತವ್ಯವೇನು? ಅವನ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳೇನು? ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿರುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ—

ಪುರೋಹಿತನ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು

ತದಪ್ಯೇತದ್ವಿಷಣೋಕ್ತಂ—ಸ ಇದ್ರಾಜಾ ಪ್ರತಿಜನ್ಯಾನಿ ವಿಶ್ವಾ ತಸ್ಮಾವಭಿ ವೀರ್ಯೇಣೇತಿ ಸಪತ್ನಾ
ವೈ ದ್ವಿಷಂತೋ ಭ್ರಾತೃವ್ಯಾ ಜನ್ಯಾನಿ ತಾನೇವ ತಚ್ಚುಷ್ಣೇಣ ವೀರ್ಯೇಣಾಧಿತಿಷ್ಠತಿ |

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೪೦-೨೬)

ಪುರೋಹಿತನಿಗೆ ಇರುವ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಅವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟೃವಾದ ವಾಮದೇವ
ಋಷಿಯು—ಸ ಇದ್ರಾಜಾ ಪ್ರತಿಜನ್ಯಾನಿ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗುವ (ಋ. ಸಂ. ೪-೫೦-೭, ೮, ೯ ನೇ ಋಕ್ಕುಗಳು)
ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಮೂರು ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ತಿನ ಪೂರ್ವಾರ್ಥವು—
ಸ ಇದ್ರಾಜಾ ಪ್ರತಿಜನ್ಯಾನಿ ವಿಶ್ವಾ ಶುಷ್ಣೇಣ ತಸ್ಮಾವಭಿ ವೀರ್ಯೇಣ ಎಂದು ಇರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ—ಪುರೋಹಿತ
ಯುಕ್ತನಾದ (ಅ) ರಾಜನೇ ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ತನ್ನ ಸಮಸ್ತಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸುವನು ಎಂದರ್ಥವು.
ಇಲ್ಲಿ ಸಪತ್ನಾ ಎಂದರೆ ದ್ವೇಷಿಸುವ ಶತ್ರುಗಳು. ಇವರನ್ನು ಭ್ರಾತೃವ್ಯಾ ಅಥವಾ ಜನ್ಯಾನಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ
ವಿವರಿಸಿದೆ. ಶತ್ರುಗಳೆಂದರೆ ತನ್ನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವ ಅಥವಾ ತಾನು ದ್ವೇಷಿಸುವ, ತನಗೆ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸದಿರುವ,
ಅಸಹಕಾರ ಅಥವಾ ಕೆಡುಕನ್ನೇ ಮಾಡುವ ಜನರು. ಇಂತಹ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಪುರೋಹಿತಯುಕ್ತನಾದ ರಾಜನು
ಸೋಲಿಸುವನು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಬೃಹಸ್ಪತಿಂ ಯಃ ಸುಭೃತಂ ಬಿಭರ್ತೀತಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿರ್ಹ ವೈ ದೇವಾನಾಂ ಪುರೋಹಿತಸ್ತಮಸ್ತನ್ಯೇ
ಮನುಷ್ಯರಾಜ್ಞಾಂ ಪುರೋಹಿತಾ ಬೃಹಸ್ಪತಿಂ ಯಃ ಸುಭೃತಂ ಬಿಭರ್ತೀತಿ ಯದಾಹ
ಪುರೋಹಿತಂ ಯಃ ಸುಭೃತಂ ಬಿಭರ್ತೀತ್ಯೇವ ತದಾಹ | ವಲ್ಲೂಯತಿ ವಂದತೇ
ಪೂರ್ವಭಾಜಮಿತ್ಯಪಚಿತಮೇವಾಸ್ಮಾ ಏತದಾಹ |

ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಮೂರನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ವಿವರಿಸುವರು—ಬೃಹಸ್ಪತಿಂ ಯಃ ಸುಭೃತಂ ಬಿಭರ್ತಿ ಎಂದು ಮೂರನೆಯ
ಪಾದವಿರುವುದು. ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೆ ಸಮಾನನಾದ ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪೋಷಿಸುವ ರಾಜನು
ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವನು ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮನ್ವಯವು. ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ದೇನತೆಗಳ
ಪುರೋಹಿತನು. ಅಂತಹ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾ ಮನುಷ್ಯ ಪುರೋಹಿತರೂ ಕೂಡ ರಾಜನ ಸಮೀಪ
ವರ್ತಿಯಾಗಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಪುರೋಹಿತರ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಮಾಡುವಾಗ ಅವರನ್ನು ಬೃಹಸ್ಪತಿ
ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ಕರೆಯುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುವರು. ರಾಜನು
ತನ್ನ ಪುರೋಹಿತನಿಗೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಎಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವನು. ಅವನನ್ನು
ಪೂಜಿಸುವನು, ಮತ್ತು ನಮಸ್ಕರಿಸುವನು.

ಸ ಇತ್ಯೇತಿ ಸುಧಿತ ಓಕಸಿ ಸ್ವ ಇತಿ ಗೃಹಾ ನಾ ಓಕಃ ಸ್ವೇಷ್ಟೇವ ತದ್ಗೃಹೇಷು
ಸುಹಿತೋ ವಸತಿ | ತಸ್ಮಾ ಇಳಾ ಪಿನ್ವತೇ ವಿಶ್ವದಾನೀಮಿತ್ಯನ್ನಂ ನಾ ಇಳಾನ್ನಮೇವಾಸ್ಮಾ
ಏತದೂರ್ಜಸ್ವಚ್ಛೇಶ್ವದ್ಭವತಿ | ತಸ್ಮೈ ವಿಶಃ ಸ್ವಯಮೇವಾನಮಂತ ಇತಿ ರಾಷ್ಟ್ರಾಣಿ ವೈ ವಿಶೋ
ರಾಷ್ಟ್ರಾಣೈವೈನಂ ತತ್ಸ್ವಯಮುಪನಮಂತಿ | ಯಸ್ಮಿನ್ಯುಹ್ಮಾ ರಾಜನಿ ಪೂರ್ವ ಏತೀತಿ
ಪುರೋಹಿತಮೇವೈತದಾಹ ||

ಎರಡನೆಯ ಋಕ್ಕಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುವರು. ರಾಜನಿಂದ ಪೂಜಿತನಾದ ಪುರೋಹಿತನು ಸುಪ್ರೀತನಾಗಿ
ಸುಸಜ್ಜಿತನಾದ ತನ್ನ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಓಕಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೃಹವೆಂದರ್ಥವು. ಇಂತಹ ಪುರೋಹಿತ
ನಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ ರಾಜನಿಗೆ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ನಸಮೃದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಇಳಾ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ
ಅನ್ನವೆಂದರ್ಥವು. ಊರ್ಜವೆಂದರೆ ರಸವು. ಆ ರಾಜನಿಗೆ ಅನ್ನಸಮೃದ್ಧಿಯೂ ಕ್ಷೀರಾದಿ ರಸಸಮೃದ್ಧಿಯೂ ಸರ್ವದಾ
ಉಂಟಾಗುವುದು. ಅಂತಹ ರಾಜನನ್ನು ಅವನ ಪ್ರಜೆಗಳು (ಇತರರ ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ) ತಾವೇ ತಮ್ಮ ಸ್ವಯಿಚ್ಛೆಯಿಂದ
ಎಂದರೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಗೌರವಿಸುವರು. ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ನಿಟ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಜೆಗಳು
ಅಥವಾ ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಲ್ಲಾ ಎಂದರ್ಥವು. ಯಾವ ರಾಜನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ
ಪುರೋಹಿತನು ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಅವನಿಗೆ ಸದುಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನೋ ಅಂತಹ ರಾಜನಿಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ
ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತಸ್ಥಾನವಿರುವುದು. ಅವನು ಸಕಲರಿಂದಲೂ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಡುವನು.

ಅಪ್ರತೀತೋ ಜಯತಿ ಸಂ ಧನಾನೀತಿ ರಾಷ್ಟ್ರಾಣಿ ವೈ ಧನಾನಿ ತಾನ್ಯಪ್ರತೀತೋ ಜಯತಿ |
ಪ್ರತಿಜನ್ಯಾನ್ಯುತ ಯಾ ಸಜನ್ಯೇತಿ ಸಪತ್ನಾ ವೈ ದ್ವಿಷಂತೋ ಭ್ರಾತೃವ್ಯಾ ಜನ್ಯಾನಿ
ತಾನಪ್ರತೀತೋ ಜಯತಿ | ಅನಸ್ಯನೇ ಯೋ ವರಿವಃ ಕೃಣೋತೀತಿ ಯದಾಹಾವಸೀಯಸೇ
ಯೋಽವಸೀಯಃ ಕರೋತೀತ್ಯೇವ ತದಾಹ | ಬ್ರಹ್ಮಣೇ ರಾಜಾ ತಮವಂತಿ ದೇವಾ ಇತಿ
ಪುರೋಹಿತಮೇವೈತದಭಿವದತಿ |

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೪೦-೨೬)

ಮೂರನೆಯ ಋಕ್ಕಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುವರು—ಪುರೋಹಿತಯುಕ್ತನಾದ ರಾಜನು ಧನಸಮೃದ್ಧವಾದ ಶತ್ರುಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಜಯಿಸಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅಪ್ರತಿರೇತಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕೂಲರಾದ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ರಹಿತವಾದ, ನಿರ್ಬಾಧಿತವಾದ ಎಂದರ್ಥವು. ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಧನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಎಂದರ್ಥವು. ಅಂತಹ ಶತ್ರುರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಜಯಿಸುವನು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. ಜನ್ಯಾನಿ ಎಂದರೆ ಶತ್ರುಗಳು. ಸಜನ್ಯಾನಿ ಎಂದರೆ ಸೇನೆಗಳಿಂದ ಸಹಿತರಾದ ಶತ್ರುಗಳು ಎಂದರ್ಥವು. ಇಂತಹ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ರಾಜನು ಜಯಿಸುವನು. ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುವರು. ಯಾವ ರಾಜನು ಧನರಹಿತನಾದ ಎಂದರೆ ದರಿದ್ರನಾದ ತನ್ನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪುರೋಹಿತನಿಗೆ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಗೌರವಿಸುವನೋ ಅಂತಹ ರಾಜನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಸರ್ವದಾ ರಕ್ಷಿಸುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಣೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪುರೋಹಿತನಿಗೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು.

ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಪುರೋಹಿತನಿಗೂ, ರಾಜನಿಗೂ ಇರಬೇಕಾದ ಸಂಬಂಧ, ಪುರೋಹಿತನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿರುವುದು—

(ರಾಜನು ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ—ಅಹವನೀಯಾಧ್ಯಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವ ಬಗೆ—

ಐದು ವಿಧವಾದ ಕೆಡಕುಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಬಗೆ)

ಅಥಾತಃ ಪುರೋಥಾಯಾ ಏವ | ನ ಹ ವಾ ಅಪುರೋಹಿತಸ್ಯ ರಾಜ್ಞೋ ದೇವಾ ಅನ್ನಮದಂತಿ
ತಸ್ಮಾದ್ರಾಜಾ ಯಜ್ಞಮಾಣೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ಪುರೋ ದಧೀತ ದೇವಾ ಮೇಽನ್ನಮದನ್ನಿತಿ |

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೪೦-೨೪)

ಈಗ ಪುರೋಹಿತತ್ವದ ವಿಧಿಗಳನ್ನೂ, ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸಲಾಗುವುದು. ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ರಾಜನು ತಾನೇ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಆ ರಾಜನ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು (ಅನ್ನವನ್ನು) ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ರಾಜನಾದವನು ವೇದಾಧ್ಯಯನಸಂಪನ್ನನೂ, ಸತ್ಕುಲಪ್ರಸೂತನೂ, ನಿಯಮಾಚಾರಸಂಪನ್ನನೂ ಆದ ಓರ್ವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ತನಗೆ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿರುವಂತೆ ನಿಯಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆ ಪುರೋಹಿತನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ, ಪ್ರಜಾಪರಿಪಾಲನೆಮಾಡುವಾಗ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸುಖದಿಂದಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಕಾಲಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೃಷ್ಟಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರೋಗರುಜಿನಾದಿಗಳೂ, ಕ್ಷಾಮ ಮೊದಲಾದ ಈತೀಬಾಧೆಗಳೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ರಾಜನು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪುರೋಹಿತನು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ರಾಜನಾದವನು ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಅಗ್ನೀನ್ನಾ ಏಷ ಸ್ವರ್ಗ್ಯಾನ್ವಾಜೋದ್ಧರತೇ ಯತ್ಪುರೋಹಿತಂ | ತಸ್ಯ ಪುರೋಹಿತ ಏವಾಹವನೀಯೋ ಭವತಿ ಜಾಯಾ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಃ ಪುತ್ರೋಽನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಚನಃ ಸ ಯತ್ಪುರೋಹಿತಾಯ ಕರೋತ್ಯಾಹವನೀಯ ಏವ ತಜ್ಜುಹೋತ್ಯಥ ಯಜ್ಞಾಯೈ ಕರೋತಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಏವ ತಜ್ಜುಹೋತ್ಯಥ ಯತ್ಪುತ್ರಾಯ ಕರೋತ್ಯನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಚನ ಏವ ತಜ್ಜುಹೋತಿ ತ ಏನಂ ಶಾಂತತನವೋಽಭಿಹುತಾ ಅಭಿಪ್ರೀತಾಃ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮಭಿವಹಂತಿ ಹ್ವತ್ರಂ ಚ ಬಲಂ ಚ ರಾಷ್ಟ್ರಂ ಚ ವಿಶಂ ಚ |

ರಾಜನು ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ತನಗೆ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ತನ್ನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಂತಾಗುವುದು. ಅಗ್ನಿಯೋ ವೈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ (ತೈ. ಬ್ರಾ. ೨-೭-೩-೧) ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಅಗ್ನಿಸ್ವರೂಪನು ಎಂದು ಶ್ರುತವಾಕ್ಯವೇ ಇರುವುದು. ರಾಜನಿಗೆ ಪುರೋಹಿತನೇ ಆಹವನೀಯವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನೀಯನು ಎಂದರೆ ಅವನನ್ನು ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿಯೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಆ ಪುರೋಹಿತನ ಪತ್ನಿಯು ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯು ; ಪುತ್ರನು ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿಯು. ಆದುದರಿಂದ ರಾಜನು—ಪುರೋಹಿತ, ಅವನ ಪತ್ನಿ, ಪುತ್ರ ಇವರುಗಳಿಗೆ ಅವರು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಆಹವನೀಯ, ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿದಂತಾಗುವುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಪುರೋಹಿತನ ಮೂಲಕ ರಾಜನು ಹೋಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಆಹವನೀಯಾದ್ಯಗ್ನಿಗಳು ತಮ್ಮ ಉಗ್ರರೂಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ರಾಜನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯರೂಪ ದಿಂದಿರುತ್ತಾ ರಾಜನ ಸಮಸ್ತ ಅಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಆ ರಾಜನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನೂ, ಮಾನಸೋತ್ಸಾಹರೂಪವಾದ ಔರ್ಯವನ್ನೂ, ಶರೀರಸಂಬಂಧವಾದ ಬಲವನ್ನೂ (ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನೂ) ದೇಶವನ್ನೂ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ರಾಜನನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವರು.

ತ ಏವೈನಮಶಾಂತತನವೋನಭಿಹುತಾ ಆನಭಿಪ್ರೀತಾಃ ಸ್ವರ್ಗಾಲೋಕಾನ್ನದಂತೇ ಕ್ಷತ್ರಾಚ್ಚ ಬಲಾಚ್ಚ ರಾಷ್ಟ್ರಾಚ್ಚ ವಿಶಶ್ಚ |

ಒಂದು ವೇಳೆ ರಾಜನು ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಅವನ ಮೂಲಕ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡದೇ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಆಗ ಆಹವನೀಯಾದ್ಯಗ್ನಿಗಳು ರಾಜನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡು ಅವನಿಗೆ ಕೆಡಕನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವರು. ಆ ರಾಜನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಮನೋಧೈರ್ಯ, ಬಲ, ಪರಾಕ್ರಮ, ರಾಷ್ಟ್ರ, ಪ್ರಜೆಗಳು ಯಾವವೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುವರು.

ಅಗ್ನಿರ್ವಾ ಏಷ ವೈಶ್ವಾನರಃ ಪಂಚಮೇನಿಯತ್ಪುರೋಹಿತಸ್ತಸ್ಯ ವಾಚೈವೈಕಾ ಮೇನಿರ್ಭವತಿ ಸಾದಯೋರೇಕಾ ತ್ವಚ್ಚೈಕಾ ಹೃದಯ ಏಕೋಪಸ್ಥ ಏಕಾ ತಾಭಿರ್ಜ್ವಲಂತೀಭಿದೀಪ್ಯಮಾ-
ನಾಭಿರುಪೋದೇತಿ ರಾಜಾನಂ ಸ ಯದಾಹ ಕ್ಷ ಭಗವೋವಾತ್ಸೀಸ್ತೃಣಾನ್ಯಸ್ಮಾ ಆಹರತೇತಿ
ತೇನಾಸ್ಯ ತಾಂ ಶಮಯತಿ ಯಾಸ್ಯ ವಾಚಿ ಮೇನಿರ್ಭವತ್ಯಥ ಯದಸ್ಮಾ ಉದಕಮಾನಯಂತಿ
ಸಾದ್ಯಂ ತೇನಾಸ್ಯ ತಾಂ ಶಮಯತಿ ಯಾಸ್ಯ ಸಾದಯೋರ್ಮೇನಿರ್ಭವತ್ಯಥ ಯದೇನಮಲಂ
ಕುರ್ವಂತಿ ತೇನಾಸ್ಯ ತಾಂ ಶಮಯತಿ ಯಾಸ್ಯ ತ್ವಚಿ ಮೇನಿರ್ಭವತ್ಯಥ ಯದೇನಂ ತರ್ಪ-
ಯಂತಿ ತೇನಾಸ್ಯ ತಾಂ ಶಮಯತಿ ಯಾಸ್ಯ ಹೃದಯೇ ಮೇನಿರ್ಭವತ್ಯಥ ಯದಸ್ಯಾ ನಾ-
ರುದ್ಧೋ ವೇಶ್ತಸು ವಸತಿ ತೇನಾಸ್ಯ ತಾಂ ಶಮಯತಿ ಯಾಸ್ಯೋಪಸ್ಥೇ ಮೇನಿರ್ಭವತಿ |
ಸ ಏನಂ ಶಾಂತತನುರಭಿಹುತೋಭಿಪ್ರೀತಃ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮಭಿವಹತಿ ಕ್ಷತ್ರಂ ಚ ಬಲಂ
ಚ ರಾಷ್ಟ್ರಂ ಚ ವಿಶಂ ಚ ಸ ಏವೈನಮಶಾಂತತನುರನಭಿಹುತೋನಭಿಪ್ರೀತಃ ಸ್ವರ್ಗಾಲೋಕಾ-
ನ್ನದಂತೇ ಕ್ಷತ್ರಾಚ್ಚ ಬಲಾಚ್ಚ ರಾಷ್ಟ್ರಾಚ್ಚ ವಿಶಶ್ಚ || (ಐ. ಬ್ರಾ. ೪೦-೨೪)

ಈ ಪುರೋಹಿತನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಕಾರಾಂತರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಮೇನಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕೋಪದಿಂದ ಕೆಡಕನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಮನೋಭಾವವು ಎಂದರ್ಥವು. ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಯಾವರೀತಿ

ಸ್ವರ್ಶಮಾಡಿದವರನ್ನು ಸುಡುವವೋ ಅದರಂತೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರೋಹಿತನಾದವನು ವೈಶ್ವಾನರ ನೆಂಬ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಮಾನನಾದವನು. ಇವನಲ್ಲಿ ಐದು ವಿಧವಾದ ಮೇನಿಗಳಿರುವವು ಎಂದರೆ, ಐದು ವಿಧವಾದ ಕೆಡಕ ನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿರುವವು. ಅವುಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ, ವಾಕ್ (ಮಾತು), ಪಾದಗಳು, ಚರ್ಮ, ಹೃದಯ, ಉಪಸ್ಥೆ ಎಂಬ ಸ್ಥಾನಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಡಕನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿರುವವು. ಇವು ಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ಶಾಂತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮವು ಹೇಗೆಂದರೆ, ಪುರೋಹಿತನು ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಾಗ ರಾಜನು ಆ ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಸತ್ಕರಿಸಿ, ಎಲೈ ಪುರೋಹಿತನೇ, ಇದುವರೆಗೂ ನೀನು ಎಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆ? ಎಲ್ಲಿಂದ ದಯಮಾಡಿಸಿರುವೆ? ಎಂದು ಹಿತೋಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನುಡಿದು ಸೇವಕರನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಪರಿಚಾರಕರೇ, ಪುರೋಹಿತರು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತಮವಾದ ತೃಣನಿರ್ಮಿತವಾದ ಉತ್ತಮ ಕುಶಾಸನವನ್ನು ಬೇಗನೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬನ್ನಿ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಪುರೋಹಿತನಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಸಂಬಂಧ ವಾದ ಮೇನಿಯು (ಕೆಡಕನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯು) ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ರಾಜನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನಗೊಂಡು ಅನುಗ್ರಹವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಆ ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದರೆ ಪಾದಪ್ರಕ್ಷಾಲನೆಗಾಗಿ ಉದಕವನ್ನು ತಂದು ಉಪಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೇನಿಯು ಶಮನವಾಗುವುದು. ವಸ್ತ್ರಗಂಧಾದಿಗಳಿಂದ ಉಪಚರಿಸಿದರೆ ತ್ವಕ್ಷಂಬಂಧವಾದ (ಚರ್ಮದಲ್ಲಿರುವ) ಮೇನಿಯು ಶಾಂತವಾಗುವುದು. ಆ ಪುರೋಹಿತನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಹೃದಯಗತವಾದ ಮೇನಿಯು ಶಾಂತವಾಗುವುದು. ಆ ರಾಜನು ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ಕುರಿತು—ಸ್ವಾಮಿ, ಈ ರಾಜಗೃಹವೇ ತಮ್ಮದು. ಇಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಸರ್ವಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಇರುವುದು. ನಿಮಗೆ ಇಷ್ಟ ಬಂದಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾ ಇಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿರಬಹುದು. ಯಾರೂ ನಿಮಗೆ ಯಾವವಿಧವಾದ ತೊಂದರೆಯನ್ನೂ ಉಂಟು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದು ಮೊದಲಾದ ಉಪಚಾರೋಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಉಪಸ್ಥಾಸಂಬಂಧವಾದ ಮೇನಿಯು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಗೃಹಕ್ಕೆ ಬಂದ ಪುರೋಹಿತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧವಾದ ಉಪಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಉಪಚಾರಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಅಥವಾ ಪುರೋಹಿತನು ರಾಜನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಅವನು ಮಾಡುವ ಹೋಮಾದಿಗಳಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುವನು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರಭಾವದಿಂದ ಅನಾದರಣೆಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಆ ರಾಜನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಲಿ, ವೀರ್ಯ, ಪರಾಕ್ರಮ; ಬಲ, ರಾಷ್ಟ್ರ, ಪ್ರಜೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಯಾವ ಸುಖಸಂಪತ್ತುಗಳೂ ಲಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

[ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ರಾಜನನ್ನು ಅಗ್ನಿಯು ರಕ್ಷಿಸುವನು]

ಅಗ್ನಿರ್ವಾ ಏಷ ವೈಶ್ವಾನರಃ ಪಂಚಮೇನೀರ್ಯತ್ಪುರೋಹಿತಸ್ತಾಭೀ ರಾಜಾನಂ ಪರಿಗೃಹ್ಯ ತಿಷ್ಠತಿ ಸಮುದ್ರ ಇವ ಭೂಮಿಂ |

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೪೦-೨೫)

ರಾಜನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪುರೋಹಿತನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಐದು ವಿಧವಾದ ಮೇನಿಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿ ಎಂದರೆ ನಿದ್ರಾಹಾನುಗ್ರಹಶಕ್ತಿಗಳುಳ್ಳ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿಯೇ ಇರುವನು. ಆದರೆ ಆ ಪುರೋಹಿತನು ಕೆಡಕು ಮಾಡುವ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ರಾಜನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ಶಾಂತಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾಗಿ

ರಾಜನನ್ನು ಸರ್ವವಿಧದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಭೂಮಿಯು ಸುತ್ತಲೂ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಹೇಗೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವುದೋ ಅದರಂತೆ ಪುರೋಹಿತಸಹಿತನಾದ ರಾಜನು ಶತ್ರುಬಾಧೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸುರಕ್ಷಿತನಾಗಿರುವನು.

ಅಯುಷಮಾರ್ಯಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಂ ಭವತಿ ನೈನಂ ಪುರಾಯುಷಃ ಪ್ರಾಣೋ ಜಹಾತ್ಯೈಜರಸಂ ಜೀವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ನ ಪುನರ್ನ್ಯಾಯತೇ ಯಸ್ಯೈವಂ ವಿದ್ವಾನ್ಪ್ರಾಹ್ಮಣೋ ರಾಷ್ಟ್ರಗೋಪಃ ಪುರೋಹಿತಃ |

ಇಂತಹ ರಾಜನ, ಎಂದರೆ, ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಿ ಬೋಧಿಸಲು ಶಕ್ತನಾಗಿರುವವನೂ, ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವಾಗದಂತೆ ರಾಜ್ಯಪರಿಪಾಲನೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಕಾಲೋಚಿತವಾದ ಉಪದೇಶಾದಿಗಳಿಂದ ರಾಜನಿಗೆ ಸಹಾಯಕನೂ ಆದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪುರೋಹಿತನನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ರಾಜನ ರಾಜ್ಯವು ಯಾವಾಗಲೂ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವುದು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಶಾಂತಿಯು ತಲೆದೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಜೆಗಳು ಸುಖದಿಂದಿದ್ದು ರಾಜ್ಯವು ಈತಿಬಾಧೆರಹಿತವಾಗಿರುವುದು. ಅವನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಯುವಕರು ಮೃತ್ಯುವಶರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದರೆ ನೂರು ವರ್ಷ ಪೂರ್ತಿಯಾಗುವವರೆಗೂ ಯಾರಿಗೂ ಅಪಮೃತ್ಯುಭಯವಿಲ್ಲ. ರಾಜನಿಗೂ ಸಹ ಅಪಮೃತ್ಯುಭಯವಿಲ್ಲದೆ ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಜೀವಿಸುವನು. ವೃದ್ಧನಾಗುವವರೆಗೂ ರೋಗಾದಿರಹಿತನಾಗಿ ಸುಖದಿಂದ ಜೀವಿಸುವನು. ತನಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಪರ್ಯಂತರ ಎಂದರೆ ನೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಜೀವಿಸಿರುವನು. ಆ ರಾಜನು ಪುರೋಹಿತನಿಂದ ತತ್ಪೋಷದೇಶವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಮರಣಾನಂತರ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಲ್ಲದೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮದ ಮತ್ತು ಪುನರ್ಮರಣದ ಭಯವು ಅವನಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕ್ಷತ್ರೇಣ ಕ್ಷತ್ರಂ ಜಯತಿ ಬಲೇನ ಬಲಮಶ್ನುತೇ ಯಸ್ಯೈವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರಾಹ್ಮಣೋ ರಾಷ್ಟ್ರಗೋಪಃ ಪುರೋಹಿತಃ | ತಸ್ಯೈವಿಶಃ ಸಂಜಾನತೇ ಸಂಮುಖಾ ಏಕಮನಸೋ ಯಸ್ಯೈವಂ ವಿದ್ವಾನ್ಪ್ರಾಹ್ಮಣೋ ರಾಷ್ಟ್ರಗೋಪಃ ಪುರೋಹಿತಃ ||

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೪೦-೨೫)

ಇಂತಹ ಉತ್ತಮಪುರೋಹಿತನಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ ರಾಜನು ಉತ್ತಮನಾದ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದು ತನ್ನ ಶೌರ್ಯ ಪರಾಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಶತ್ರುರಾಜನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವನು. ಪರಕೀಯ ಸೈನ್ಯಬಲವನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಸೈನ್ಯಬಲದಿಂದ ಸೋಲಿಸುವನು. ಈ ರಾಜನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಏಕಮನಸ್ಕರಾಗಿ ಎಂದರೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾ ರಾಜನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರಿಗಳಾಗಿರುವರು.

[ಪುರೋಹಿತನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇತ್ಯಾದಿ—ಮೂರು ವಿಧ ಪುರೋಹಿತರು—ಪುರೋಹಿತಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಇರುವ ಅರ್ಹತೆ—ಯಾವ ಮಂತ್ರಪಠನದಿಂದ ಮತ್ತು ಯಾವ ಕರ್ಮದಿಂದ ರಾಜನು ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು ಇತ್ಯಾದಿ.]

ಯೋ ಹ ವೈ ತ್ರೀನ್ಪುರೋಹಿತಾಂಸ್ತ್ರೀನ್ಪುರೋಧಾತ್ಮಾನ್ನೇದ ಸ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಪುರೋಹಿತಃ ಸ ವದೇತ ಪುರೋಧಾಯಾ ಅಗ್ನಿರ್ವಾ ವ ಪುರೋಹಿತಃ ಪೃಥಿವೀ ಪುರೋಧಾತಾ ವಾಯುರ್ವಾ ವ ಪುರೋಹಿತೋಽನ್ತರಿಕ್ಷಂ ಪುರೋಧಾತಾದಿತ್ಯೋ ನಾವ ಪುರೋಹಿತೋ ದ್ಯೌಃ ಪುರೋಧಾತ್ಮೇಷ ಹ ವೈ ಪುರೋಹಿತೋ ಯ ಏವಂ ವೇದಾಥ ಸ ತಿರೋಹಿತೋ ಯ ಏವಂ ವೇದ |

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೪೦-೨೭)

ರಾಜನಾದವನು ತನ್ನ ಹಿತೋಪದೇಶಾರ್ಥವಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಪುರೋಹಿತನೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಂತಹ ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ನೇಮಿಸುವ ರಾಜನಿಗೆ ಪುರೋಧಾತಾ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಎಂದರೆ ಪುರೋಹಿತನು ಮತ್ತು ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ನೇಮಿಸುವವನು ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಂದಿ ಪುರೋಹಿತರೂ ಅವರನ್ನು ನೇಮಿಸುವ ಮೂರು ಮಂದಿ ಪುರೋಧಾತ್ಯಗಳೂ ಇರುವರು. ಈ ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ ಪುರೋಹಿತನಾಗಲು ಯೋಗ್ಯನು. ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಪೌರೋಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ—**ಅಗ್ನಿರ್ವಾವ ಪುರೋಹಿತಃ ಪೃಥಿವೀ ಪುರೋಧಾತಾ | ವಾಯುರ್ವಾವ ಪುರೋಹಿತಃ ಅಂತರಿಕ್ಷಂ ಪುರೋಧಾತಾ | ಆದಿತ್ಯೋ ವಾವ ಪುರೋಹಿತಃ ದ್ಯೌಃ ಪುರೋಧಾತಾ** ಎಂಬ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಬೇಕು. ಎಂದರೆ, ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಪುರೋಹಿತನು, ಪೃಥಿವಿಯು ಪುರೋಧಾತ್ಯವು (ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು); ವಾಯುವು ಪುರೋಹಿತನು, ಅಂತರಿಕ್ಷವು ಪುರೋಧಾತ್ಯವು; ಆದಿತ್ಯನು ಪುರೋಹಿತನು, ದ್ಯೌಃ (ಸ್ವರ್ಗವು) ಪುರೋಧಾತ್ಯವು ಎಂದು ಈ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥವು. ಈ ಮಂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವನು ಪೌರೋಹಿತ್ಯ ಮಾಡಲು ಅರ್ಹನು ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯದ ಪುರುಷನು ಪುರೋಹಿತಪದವಿಗೆ ಅರ್ಹನಲ್ಲ.

ತಸ್ಯ ರಾಜಾ ಮಿತ್ರಂ ಭವತಿ ದ್ವಿಷಂತಮಸಬಾಧತೇ ಯಸ್ಯೈವಂ ವಿದ್ವಾನ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ರಾಷ್ಟ್ರಗೋಪಃ ಪುರೋಹಿತಃ |

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ರಾಜನು ಇತರ ದೇಶಗಳ ರಾಜರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹದಿಂದಿರುವನು. ಆ ರಾಜರೂ ಈ ರಾಜನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನೂ ಬಂಧತ್ವವನ್ನೂ ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸುವರು. ಹಾಗೆಯೇ ತನಗೆ ಶತ್ರುವಾದ ರಾಜನನ್ನು ಪುರೋಹಿತಸಹಿತನಾದ ರಾಜನು ಸೋಲಿಸುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ ತಿಳಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪುರೋಹಿತನು ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಕ್ಷಣೆಗೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಅವಶ್ಯಕವು.

ಹುತ್ರೀಣ ಹುತ್ರಂ ಜಯತಿ ಬಲೇನ ಬಲಮಶ್ನುತೇ ಯಸ್ಯೈವಂ ವಿದ್ವಾನ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ರಾಷ್ಟ್ರಗೋಪಃ ಪುರೋಹಿತಸ್ತಸ್ಮೈ ವಿಶಃ ಸಂಜಾನತೇ ಸಂಮುಖಾ ಏಕಮನಸೋ ಯಸ್ಯೈವಂ ವಿದ್ವಾನ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ರಾಷ್ಟ್ರಗೋಪಃ ಪುರೋಹಿತಃ |

ಇಂತಹ ಉತ್ತಮಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪುರೋಹಿತನಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ ರಾಜನು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಮತ್ತು ಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದು ತನ್ನ ಶೌರ್ಯಪರಾಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಶತ್ರುರಾಜನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವನು. ಪರಕೀಯ ಸೈನ್ಯ ಬಲವನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಸೈನ್ಯಬಲದಿಂದ ಸೋಲಿಸುವನು. ಈ ರಾಜನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಏಕಮನಸ್ಕರಾಗಿ ಎಂದರೆ ರಾಜನೂ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾ ರಾಜನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರಿಗಳಾಗಿ ಸುಖದಿಂದಿರುವರು.

[ರಾಜನು ಪಠಿಸುವ ಪುರೋಹಿತಪರಣಮಂತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ.]

ಭೂರ್ಭವಃ ಸ್ವರೋಮನೋಽಹಮಸ್ಮಿ ಸ ತ್ವಂ ಸ ತ್ವಮಸ್ಯಮೋಽಹಂ ದ್ಯೌರಹಂ ಪೃಥಿವೀ ತ್ವಂ ಸಾಮಾಹವ್ಯಕ್ತ್ವಂ ತಾನೇಹ ಸಂವಹಾವಹೈ | ಪುರಾಣ್ಯಸ್ಮಾನ್ಮಹಾಭಯಾತ್ | ತನೂರಸಿ ತನ್ವಂ ಮೇ ಸಾಹಿ |

ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ವರಣಮಾಡುವಾಗ (ನೇಮಿಸುವಾಗ) ಪಠಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದು. ಭೂಃ ಭುವಃ ಸ್ವಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಪೃಥಿವೀ, ಅಂತರಿಕ್ಷ, ಸ್ವರ್ಗ ಎಂಬ ಲೋಕಗಳ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವವು. ಓಂ ಎಂಬ ಪ್ರಣವವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು. ಈ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲಾ ನನ್ನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. ಪುರೋಹಿತನಾದ ನಾನು ದ್ಯು (ಸ್ವರ್ಗ) ಲೋಕಸ್ವರೂಪನು, ನೀನು ಭೂಲೋಕಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವೆ. ಮತ್ತು ನೀನು ಭೂಲೋಕಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವೆ, ನಾನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಸ್ವರೂಪನಾಗಿರಿ (ವಿಷಯವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಎರಡಾವರ್ತಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ನಾನು ಸಾಮವೇದಸ್ವರೂಪನು, ನೀನು ಮುಗ್ಧೇದಸ್ವರೂಪನು. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನೂ (ದೇಶವನ್ನೂ) ಈ ದೇಶದ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗೋಣ. ಎಂದರೆ ರಾಜ್ಯಭಾರನಿರ್ವಹಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾಯಮಾಡೋಣ. ನೀನು (ಪುರೋಹಿತ) ನನ್ನ (ರಾಜ) ಶರೀರವಾಗಿರುವೆ. ಆದುದರಿಂದ ನೀನು ನನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು ಈ ಲೋಕ ಮತ್ತು ಪರಲೋಕಸಂಬಂಧವಾದ ಭಯಾದಿಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿ ಕಾಪಾಡು. ಇದು ರಾಜನು ಪಠಿಸುವ ಮಂತ್ರವು. ಈ ರೀತಿ ರಾಜನು ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಪುರೋಹಿತನು ರಾಜನು ತನಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವ ಆಸನವನ್ನು ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸುವ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುವನು.

ಯಾ ಓಷಧೀಃ ಸೋಮರಾಜ್ಞೀರ್ಬಹ್ವೀಃ ಶತವಿಚಕ್ಷಣಾಃ |

ತಾಮಹ್ಯಮಸ್ಮಿನ್ನಾಸನೇಽಚ್ಛಿದ್ರಂ ಶರ್ಮ ಯಚ್ಛತ ||

ಪುರೋಹಿತನು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಆಸನವನ್ನು ತೃಣ, ಕುಶ, ದರ್ಭೆ, ಕಾಷ್ಠ ಮೊದಲಾದ ಸಸ್ಯವರ್ಗದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಎಂದರೆ ಓಷಧಿವನಸ್ಪತಿಗಳನ್ನು ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಆಸನಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಓಷಧಿಗಳಿಗೆ (ತೃಣ, ದರ್ಭೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ) ಸೋಮನು ದೇವತೆಯು, ಈ ಓಷಧಿವನಸ್ಪತಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಸೋಮದೇವತೆಯ ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಇವುಗಳು ನಾನಾಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಸ್ಯಗಳು, ಅನೇಕ ಶಾಖೆ (ಕೊಂಬೆ) ಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದವು. ಈ ಆಸನ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಇಂತಹ ಓಷಧಿಗಳು ಪುರೋಹಿತನಾದ ನನಗೆ ಯಾವ ಬಾಧೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸುಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲಿ. ಮುಳ್ಳು ಮುಂತಾದ ಹಿಂಸೆಗಳಿಲ್ಲದಂತೆಯೂ ಮೆತ್ತಗಿರುವಂತೆಯೂ ಆಗಿ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿ. ಎಂದು ಈ ಮಂತ್ರದ ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವು. ಈ ರೀತಿ ಆಸನವನ್ನು ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸುವ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುವನು.

ಯಾ ಓಷಧೀಃ ಸೋಮರಾಜ್ಞೀರ್ವಿಷ್ಣಿತಾಃ ಪೃಥಿವೀಮನು |

ತಾ ಮಹ್ಯಮಸ್ಮಿನ್ನಾಸನೇಽಚ್ಛಿದ್ರಂ ಶರ್ಮ ಯಚ್ಛತ ||

ಸೋಮರಾಜನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ಯಾವ ಓಷಧಿಗಳಿರುವವೋ ಅವುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಈ ಆಸನವನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಸಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಾನು ಈ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಾಗ ಈ ಓಷಧಿಗಳು ನನಗೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿ ಎಂದು ಮಂತ್ರಾಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಅಸ್ತಿನಾಷ್ಟ್ರೇ ಶ್ರಿಯಮಾನೇಶಯಾಮೃತೋ ದೇವೀಃ ಪ್ರತಿಪಶ್ಯಾಮ್ಯಾಸಃ |

ಪುರೋಹಿತನ ಪಾದಪ್ರಕ್ಷಾಳನಾರ್ಥವಾಗಿ ತಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಉದಕವನ್ನು ನೋಡಿ ಪುರೋಹಿತನು ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುವನು. ಎಲೈ ಉದಕಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೇ, ಈಗ ನಾನು ಈ ದೇಶದ ರಾಜನಿಗೆ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿರುವೆನು. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಧನಧಾನ್ಯಾದಿಸಂಪತ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಸುಖದಿಂದಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅದರ ಶ್ರೇಯೋಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ ಸತತವೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವೆನು. ಅದುದರಿಂದ ನನಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಭೂತವಾದ ಈ ಉದಕಗಳನ್ನು (ಉದಕಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಾದ ನಿಮ್ಮನ್ನು) ನೋಡುವೆನು.

ಬಕ್ಷಿಣಂ ಪಾದಮವನೇನಿಜೇಽಸ್ತಿನಾಷ್ಟ್ರ ಇಂದ್ರಿಯಂ ದಧಾಮಿ | ಸವ್ಯಂ ಪಾದಮವನೇನಿಜೇಽ-
ಸ್ತಿನಾಷ್ಟ್ರ ಇಂದ್ರಿಯಂ ವರ್ಧಯಾಮಿ | ಪೂರ್ವಮನ್ಯಮಪರವನ್ಯಂ ಪಾದಾವನೇನಿಜೇ |
ದೇವಾ ರಾಷ್ಟ್ರಸ್ಯ ಗುಪ್ತಾ ಅಭಯಸ್ಯಾ ವರುಭ್ಯೋ | ಅಸಃ ಪಾದಾವನೇಜನೀರ್ವಿಷಂತಂ
ನಿರ್ದಹಂತು ಮೇ ||

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೪೦-೨೭)

ನೀರಿನಿಂದ ಪುರೋಹಿತನು ಪಾದಪ್ರಕ್ಷಾಳನಮಾಡುವಾಗ (ಕಾಲುಗಳನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ) ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುವನು. ಎಲೈ ಉದಕಗಳೇ ನಾನು ಮೊದಲು ನನ್ನ ಬಲಗಾಲನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವೆನು. ಅದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ (ಶರೀರಾವಯವಗಳ) ಪಟುತ್ವವನ್ನೂ ಧನವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವೆನು. ಅನಂತರ ಎಡಗಾಲನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವೆನು. ಅದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಇಂದ್ರಿಯಪಾಲನವನ್ನೂ ಧನವನ್ನೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವೆನು. ನಾನು ಈ ರೀತಿ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರೀತರಾಗಿ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಕಳ್ಳರ ಭಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಬಾಧೆಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿ ಕಾಪಾಡಲಿ. ಮತ್ತು ನನ್ನ ಪಾದಪ್ರಕ್ಷಾಳನೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಈ ಉದಕಗಳು ನನ್ನ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಶೇಷವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಲಿ ಎಂದು ಈ ಮಂತ್ರಾಭಿಪ್ರಾಯವು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸ ಇತ್|ಕ್ಷೇ|ತಿ ಸು|ಧಿ|ತ ಓ|ಕ|ಸಿ ಸ್ವೇ ತ|ಸ್ಮಾ ಇ|ಳಾ ಪಿ|ನ್ವ|ತೇ ವಿ|ಶ್ವ|ದಾ|ನೀ|ಂ |

ತ|ಸ್ಮೈ ವಿ|ಶಃ ಸ್ವ|ಯಮೇ|ವಾ ನಮಂ|ತೇ ಯ|ಸ್ಮಿನ್|ಬ್ರ|ಹ್ಮಾ ರಾ|ಜ|ನಿ ಪೂ|ರ್ವ|

ಏ|ತಿ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಃ | ಇತ್ | ಕ್ಷೇತಿ | ಸುಧಿತಃ | ಓಕಸಿ | ಸ್ವೇ | ತಸ್ಮೈ | ಇಳಾ | ಪಿನ್ವತೇ | ವಿಶ್ವದಾನೀಂ |

ತಸ್ಮೈ | ವಿಶಃ | ಸ್ವಯಂ | ಏವ | ನಮಂತೇ | ಯಸ್ಮಿನ್ | ಬ್ರಹ್ಮಾ | ರಾಜನಿ | ಪೂರ್ವಃ | ಏತಿ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸ ಇತ್ಯೇ ಏವ ಕ್ಷೇತಿ | ನಿವಸತಿ | ಸುಧಿತಃ ಸುಷ್ಮ ತೃಪ್ತಃ ಸನ್ ಸ್ವೇ ಸ್ವಕೀಯ ಏವಾಕಸಿ
ಸವನೇ | ಸ ಏವ ಸಮೃದ್ಧೋ ನಿರ್ಬಾಧಃ ಸನ್ ಸುಖೇನಾಪ್ತೇ | ತಸ್ಮಾ ಇಳಾ ಭೂಮಿರ್ವಿತ್ಯದಾನೀಂ
ಸರ್ವಕಾಲಂ ಪಿನ್ವತೇ | ವರ್ಧತೇ ಫಲೈಃ | ತಸ್ಮೈ ವಿಶಃ ಪ್ರೇಜಾಃ ಸ್ವಯಮೇವ ನಮಂತೇ | ಪ್ರೇಣತಾ
ಭವಂತಿ | ದಂಡನಮಂತರೇಣ ಸ್ವಯಮೇವ ದತ್ತೇಕರಾ ಭವಂತಿ | ಯಸ್ಮಿನ್ರಾಜನಿ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪೂರ್ವಃ
ಪ್ರಥಮಃ ಪೂಜ್ಯಃ ಸನ್ನೇತಿ | ಗಚ್ಛತಿ | ವರ್ತತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯಸ್ಮಿನ್-ರಾಜನಿ-ಯಾವ ರಾಜನಲ್ಲಿಗೆ | ಬ್ರಹ್ಮಾ-ಬ್ರಹ್ಮನು (ಬ್ರಹ್ಮಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು) |
ಪೂರ್ವಃ-ಪ್ರಥಮ ಪೂಜ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನಲಂಕರಿಸಿ | ಏತಿ-ಹೋಗಿ ಸೇರುವನೋ | ಸ ಇತ್-ಅದೇ ರಾಜನು |
ಸುಧಿತಃ-ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ | ಸ್ವೇ ಓಕಸಿ-ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ |
ಕ್ಷೇತಿ-ಸುಖವಾಗಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾನೆ | ತಸ್ಮೈ-ಆ ರಾಜನಿಗೆ | ಇಳಾ-ಭೂಮಿಯು | ವಿತ್ಯದಾನೀಂ-
ಸರ್ವಕಾಲವೂ | ಪಿನ್ವತೇ-ಫಲಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ | ತಸ್ಮೈ-ಆ ರಾಜನಿಗೆ | ವಿಶಃ-
ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳೂ | ಸ್ವಯಮೇವ-ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ | ನಮಂತೇ-ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಲ್ಲಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಥಮಪೂಜ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನಲಂಕರಿಸಿ ಹೋಗಿ ಸೇರುವನೋ, ಅದೇ ರಾಜನು.
ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾನೆ.
ಆ ರಾಜನಿಗೆ ಭೂಮಿಯು ಸರ್ವದಾ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅದೇ
ರಾಜನಿಗೆ ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಸಹ ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದಲೇ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನರ್ಪಿಸುವರು.

English Translation.

Verily he abides prosperous in his own abode ; for him the earth
bears fruit at all seasons ; to him (his) subjects willingly pay homage, the
Brahmana first, (duly revered), repairs,

|| ಸಂಹಿತಾಶ್ಲೋಕಃ ||

ಅಪ್ರತೀತೋ ಜಯತಿ ಸಂ ಧನಾನಿ ಪ್ರತಿಜನ್ಯಾನ್ಯತ ಯಾ ಸಜನ್ಯಾ |

ಅನಸ್ಯವೇ ಯೋ ವರಿವಃ ಕೃಣೋತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣೇ ರಾಜಾ ತನುವಂತಿ ದೇವಾಃ ||

! ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ | ಜಯತಿ | ಸಂ | ಧನಾನಿ | ಪ್ರತಿಜನ್ಯಾನಿ | ಉತ | ಯಾ | ಸಜನ್ಯಾ |

ಅವಸ್ಯವೇ | ಯಃ | ವರಿವಃ | ಕೃಣೋತಿ | ಬ್ರಹ್ಮಣೇ | ರಾಜಾ | ತಂ | ಅವಂತಿ | ದೇವಾಃ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸ ಏವಾಪ್ರತೀತೋಽನ್ಯೈರಪ್ರತಿಗತಃ ಸನ್ ಯಾನಿ ಧನಾನಿ ಪ್ರತಿಜನ್ಯಾನಿ ಪ್ರತಿವೃದ್ಧಿ-
ಜನಸಂಬಂಧೀನಿ ಉತಾಪಿ ಚ ಸಜನ್ಯಾ ಜನಸಂಬಂಧೀನಿ ಧನಾನಿ ಸಂ ಜಯತಿ | ಯೋ ರಾಜಾವಸ್ಯ-
ವೇದವಸೀಯಸೇ ಧನರಹಿತಾಯ ರಕ್ಷಣಮಿಚ್ಛತೇ ಬ್ರಹ್ಮಣೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಯ ವಾ ಪ್ರೀಣನಮಿಚ್ಛತೇ
ಬೃಹಸ್ಪತಯೇ ವಾ ವರಿವೋ ಧನಂ ಕೃಣೋತಿ | ಕರೋತಿ | ದದಾತಿ | ಸ ಉಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ
ಮಹಾನ್ಭವತಿ | ತಮೇವ ದೇವಾ ಅವಂತಿ | ರಕ್ಷಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

ಯಃ ರಾಜಾ—ಯಾನ ರಾಜನು | ಅವಸ್ಯವೇ—ಅವನ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೇ ಪೇಕ್ಷಿಸಿದ | ಬ್ರಹ್ಮಣೇ—
ಬ್ರಹ್ಮಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ | ವರಿವಃ—ಧನವನ್ನು | ಕೃಣೋತಿ—ಆರ್ಪಿಸುವನೋ (ಅದೇ ರಾಜನು) |
ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ—ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಅಪ್ರತಿಹತನಾಗಿ | ಪ್ರತಿಜನ್ಯಾನಿ—ಶತ್ರುಜನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದುದೂ | ಉತ—ಮತ್ತು |
ಯಾ—ಯಾವುದು | ಸಜನ್ಯಾ—ತನ್ನ ಸ್ವಂತಜನರಿಗೆ ಸೇರಿದುದೋ ಅದೂ ಅದ | ಧನಾನಿ—ಸಕಲ ಧನಗಳನ್ನೂ |
ಸಂ ಜಯತಿ—ತನ್ನ ಸಂಪತ್ತನ್ನಾಗಿಯೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ | ತಂ—ಆ ರಾಜನನ್ನು | ದೇವಾಃ—ದೇವತೆಗಳು |
ಅವಂತಿ—ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾನಾರ್ಥ ||

ಯಾನ ರಾಜನು ಅವನ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೇ ಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಧನವನ್ನರ್ಪಿಸುವನೋ,
ಆ ರಾಜನೇ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಅಪ್ರತಿಹತನಾಗಿ ಶತ್ರುಜನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದುದೂ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಜನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದುದೂ
ಅದ ಸಕಲ ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ತನ್ನ ಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ರಾಜನನ್ನು ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ
ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

Unopposed he is the master of the riches of hostile people, and of
his own subjects : the Raja who bestows riches upon the Brahmana seeking
his protection, him the gods protect.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಶ್ಚ ಸೋಮಂ ಪಿಬತಂ ಬೃಹಸ್ಪತೇಽಸ್ಮಿನ್ಯಜ್ಞೇ ಮಂದಸಾನಾ ವೃಷ-
ಣ್ಣಸೂ |

ಆ ನಾಂ ವಿಶಂತ್ವಿಂದವಃ ಸ್ವಾಭುವೋಽಸ್ಮೇ ರಯಿಂ ಸರ್ವವೀರಂ ನಿ-
ಯಚ್ಛತಂ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಃ | ಚ | ಸೋಮಂ | ಪಿಬತಂ | ಬೃಹಸ್ಪತೇ | ಅಸ್ಮಿನ್ | ಯಜ್ಞೇ | ಮಂದಸಾನಾ | ವೃಷಣ್ಣಸೂ
ಇತಿ ವೃಷಣ್ವವಸೂ |

ಆ | ನಾಂ | ವಿಶಂತು | ಇಂದವಃ | ಸ್ವಾಭುವಃ | ಅಸ್ಮೇ ಇತಿ | ರಯಿಂ | ಸರ್ವವೀರಂ | ನಿ |
ನಿಯಚ್ಛತಂ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಂಜಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರಶ್ಚ ಸೋಮಮಿತಿ ದಶಮಾ ತೃತೀಯಸವನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿನಃ ಪ್ರಸ್ಥಿತಯಾಜ್ಯಾ |
ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಇಂದ್ರಶ್ಚ ಸೋಮಂ ಪಿಬತಂ ಬೃಹಸ್ಪತ ಆ ವೋ ವಹಂತು ಸಪ್ತಯೋ ರಘುಷ್ಯದಃ |
ಅ. ೫-೫ | ಇತಿ ||

ಹೇ ಬೃಹಸ್ಪತೇ ತ್ವಮಿಂದ್ರಶ್ಚ ಸೋಮಂ ಪಿಬತಂ | ಕೇದ್ಯಶ್ಚ ಯುವಾಂ | ಅಸ್ಮಿನ್ಯಜ್ಞೇ
ಮಂದಸಾನಾ ಹೃಷ್ಯಂತೌ ವೃಷಣ್ಣಸೂ ವರ್ಷಿತ್ಯಧನ್ | ಯಜಮಾನೇಭ್ಯೋ ದೀಯಮಾನಧನಾವಿತ್ಯರ್ಥಃ |
ನಾಂ ಯುವಾಂ ಸ್ವಾಭುವಃ ಸುಷ್ಮ ಸರ್ವತೋ ಭವಂತಃ | ಕೃತ್ಸುಶರೀರವ್ಯಾಪನಸಮರ್ಥಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |
ತಾದೃಶಾ ಇಂದವಃ ಸೋಮಾ ವಿಶಂತು | ಯುವಯೋಃ ಶರೀರಂ ಪ್ರವಿಶಂತು | ಅಸ್ಮೇ ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ
ರಯಿಂ ಧನಂ ಸರ್ವವೀರಂ ಸರ್ವಪುತ್ರಾದ್ಯುಪೇತಂ ನಿ ಯಚ್ಛತಂ | ದತ್ತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪಪಾಠಃ ||

ಬೃಹಸ್ಪತೇ—ಎಲೈ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ | (ತ್ವಂ—ನೀನಾ) | ಇಂದ್ರಶ್ಚ—ಇಂದ್ರನಾ | ಮಂದಸಾನಾ—
ಹರ್ಷಗೊಂಡವರಾಗಿಯೂ | ವೃಷಣ್ಣಸೂ—ಇಷ್ಟಾರ್ಥಪ್ರದರಾಗಿಯೂ ಆಗಿ | ಅಸ್ಮಿನ್ ಯಜ್ಞೇ—ಈ
ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ | ಸೋಮಂ—ಸೋಮರಸವನ್ನು | ಪಿಬತಂ—ಪಾನಮಾಡಿರಿ | ಸ್ವಾಭುವಃ—ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸಂಸುವ
ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ | ಇಂದವಃ—ಸೋಮರಸಗಳು | ನಾಂ—ನಿಮ್ಮ ಶರೀರಗಳನ್ನು | ಆ ವಿಶಂತು—ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿ |

ಅಸ್ಮೇ—ನಮಗೆ | ಸರ್ವವೀರಂ—ಸಕಲ ವೀರಪುತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ | ರಯಿಂ—ಧನವನ್ನು | ನಿ
ಯಚ್ಛೇತಂ—ಒದಗಿಸಿಕೊಡಿದಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ, ನೀನೂ ಇಂದ್ರನೂ ಸಹ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹರ್ಷಗೊಂಡವರಾಗಿಯೂ, ಇಷ್ಟಾರ್ಥಪ್ರದ
ರಾಗಿಯೂ ಆಗಿ ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿರಿ. ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಸೋಮ
ರಸಗಳು ನಿಮ್ಮ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿ. ನಮಗೆ ಸಕಲ ವೀರಪುತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ
ಧನವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡಿದಿರಿ.

English Translation.

Brihaspati, you and Indra, both exulting and showering riches,
drink the Soma at this sacrifice : may the all-pervading drops enter you :
bestow upon us riches comprising all male descendants.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಇಂದ್ರಶ್ಚ ಸೋಮಂ ಎಂಬ ಈ ಹತ್ತನೆಯ ಋಕ್ಕನ್ನು ತೃತೀಯ ಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿಯೆಂಬ
ಋತ್ವಿಜನು ಪ್ರಸ್ಥಿತಯಾಜ್ಯಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಇಂದ್ರಶ್ಚ
ಸೋಮಂ ಪಿಬತಂ ಬೃಹಸ್ಪತೇ ಆ ವೋ ವಹಂತು ಸಪ್ತಯೋ ರಘುಷ್ಯದಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ
(ಅ. ೫-೫) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ॐ

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಬೃಹಸ್ಪತ ಇಂದ್ರ ವರ್ಧತಂ ನಃ ಸಚಾ ಸಾ ವಾಂ ಸುನುತಿಭೂತ್ವಸ್ಮೇ |

ಅವಿಷ್ಟಂ ಧಿಯೋ ಜಿಗೃತಂ ಪುರಂಧೀರ್ಜಜಸ್ತಮುರ್ಯೋ ವನುಷಾಮು

ರಾತೀಃ || ೧೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಬೃಹಸ್ಪತೇ | ಇಂದ್ರ | ವರ್ಧತಂ | ನಃ | ಸಚಾ | ಸಾ | ವಾಂ | ಸುನುತಿ | ಭೂತು | ಅಸ್ಮೇ ಇತಿ |

ಅವಿಷ್ಟಂ | ಧಿಯಃ | ಜಿಗೃತಂ | ಪುರಂಧೀಃ | ಜಜಸ್ತಂ | ಅರ್ಯಃ | ವನುಷಾಂ | ಅರಾತೀಃ || ೧೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಬೃಹಸ್ಪತೇ ಹೇ ಇಂದ್ರ ಯುವಾಂ ನೋಽಸ್ಮಾನ್ನರ್ಥತಂ | ವರ್ಧಯತಂ | ಪ್ರವೃ-
ದ್ಧಾನ್ಕುರುತಂ | ಸಾ ಸುಮತಿಯುರ್ವಯೋರನುಗ್ರಹಬುದ್ಧಿರಸ್ಮೇ ಅಸ್ಮಾಸು ಸಚಾ ಸಹ ಭೂತು |
ಭವತು | ಧಿಯಃ ಕರ್ಮಾಣ್ಯವಿಷ್ವಂ | ರಕ್ಷತಂ | ಪಾರಂ ನಯತಂ | ಪುರಂಧೀಃ ಪುರಂ ಶರೀರಂ
ಧೀಯತೇ ಸ್ಥಾಪ್ಯತೇ ಯಾಭಿರ್ಮತಿಭಿಸ್ತಾಃ ಸ್ತುತೀರ್ಜಿಗೃತಂ | ಪ್ರಬುಧ್ಯತಂ | ವನುಷಾಂ
ಸಂಭಕ್ತ್ವಾಣಾಮಸ್ಮಾಕಮರ್ಯೋ ಗಂತ್ರೀರರಾತೀಃ | ಶತ್ನುನಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಜಜಸ್ತಂ | ಯುಧ್ಯತಂ |
ಕ್ಷಪಯತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ || ಚೈಂದ್ರಸ್ಯರಾತಿಶಬ್ದಃ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಃ || ಏವಂ ಸ್ತುತಿಂ ನಿಗಮಯ್ಯಾಭೀಷ್ಟಂ
ಪ್ರಾರ್ಥಿತವಾನ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಬೃಹಸ್ಪತೇ—ಎಲೈ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ | ಇಂದ್ರ—ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ವರ್ಧತಂ—
ಪ್ರವೃದ್ಧರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರಿ | ವಃ ಸಾ ಸುಮತಿಃ—ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅನುಗ್ರಹಬುದ್ಧಿಯು | ಅಸ್ಮೇ—
ನಮ್ಮಲ್ಲಿ | ಸಚಾ ಭೂತು—ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರಲಿ | ಧಿಯಃ—ನಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು | ಅವಿಷ್ವಂ—ರಕ್ಷಿಸಿರಿ |
ಪುರಂಧೀಃ—ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು | ಜಿಗೃತಂ—ಜಿನ್ನಾಗಿ ಅರಿತು (ಶ್ಲಾಘಿಸಿರಿ) | ವನುಷಾಂ—ಹವಿದಾರ್ತರಾದ
ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ | ಅರ್ಯಃ—ಎದುರುಬೀಳುವ | ಅರಾತೀಃ—ಶತ್ರುಗಳನ್ನು | ಜಜಸ್ತಂ—ಎದುರಿಸಿ ನಾಶಮಾಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ, ಮತ್ತು ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರವೃದ್ಧರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಸಿದ್ಧ
ವಾದ ಅನುಗ್ರಹ ಬುದ್ಧಿಯು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರಲಿ. ನಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿರಿ. ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು
ಜಿನ್ನಾಗಿ ಅರಿತು ಶ್ಲಾಘಿಸಿರಿ. ಹವಿದಾರ್ತರಾದ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಎದುರು ಬೀಳುವ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ
ನಾಶಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

Brihaspati, Indra, elevate us: may the favourable disposition
of you both be combined for us: protect our rites: be awake to our
laudations, confound the arrogant (foes) of us | who are the donors
(of oblations).

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಸುಮತಿಃ—ಒಳ್ಳೆಯ ಬುದ್ಧಿಯು. ಎಂದರೆ ಯಜ್ಞ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಅಥವಾ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುವ ಯಜಮಾನ
ರಾದ ನಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹವಾದಬೇಕೆಂಬ ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯು ಇಂದ್ರಾಬೃಹಸ್ಪತಿಗಳಾದ ನಿಮಗೆ ಉಂಟಾಗಿರಲಿ
ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಪುರಂಧೀಃ—ಪುರಂ ಶರೀರಂ ಧೀಯತೇ ಸ್ಥಾಪ್ಯತೇ ಯಾಭಿರ್ಮತಿಭಿಸ್ತಾಃ ಸ್ತುತೀಃ | ನಮ್ಮ ಶರೀರದಲ್ಲಿದ್ದು ನಮಗೆ ಉತ್ತೇಜನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನಾವು ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಸ್ತೋತ್ರ ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯವು. ಅಥವಾ ಪುರಂಧೀರ್ಬಹುಧೀಃ ಬಹಳ (ಉತ್ತಮವಾದ) ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಸ್ತುತಿ ಎಂದು ಅರ್ಥವು.

ಅರಾತೀಃ—ಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ವೇದಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ—ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಋಗ್ವೇದ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ—ಅರಾತಿ ಶಬ್ದವು (ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದವಾಗಿದ್ದರೂ) ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೇ ರೂಢಿಯಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅರಾತೀನ್ ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಅರಾತೀಃ (ದ್ವಿತೀಯಾ ಬಹುವಚನ) ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ.

ವೇದಾರ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರಕಾಶೇನ ತಮೋ ಹಾರ್ದಂ ನಿವಾರಯನ್ |

ಪುಮರ್ಥಾಂತ್ಯತುರೋ ದೇಯಾದ್ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಮಹೇಶ್ವರಃ ||

ಶ್ರೀಮತ್ಸಾಯಣಮಂತ್ರೀಶೋ ದಾಶತಯ್ಯಾಸ್ತುತೀಯಕೇ |

ಅಷ್ಟಕೇ ಸಪ್ತಮಾಧ್ಯಾಯಂ ವ್ಯಾಕಾರ್ಷೀದತಿಪೇಶಲಂ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪರಮೇಶ್ವರವೈದಿಕಮಾರ್ಗಪ್ರವರ್ತಕ ಶ್ರೀವೀರಬುಕ್ಕಭೂಪಾಲ

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಧುರಂಧರೇಣ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯೇಣ ವಿರಚಿತೇ ಮಾಧವೀಯೇ

ವೇದಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶೇ ಋಕ್ಸಂಹಿತಾಭಾಷ್ಯೇ ತೈತೀಯಾಷ್ಟಕೇ

ಸಪ್ತಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ಸಮಾಪ್ತಃ ||

|| ಓಂ ತತ್ಸತ್ ||

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಸಹಿತವೂ ಕರ್ನಾಟಕಭಾಷಾನುವಾದಯುತವೂ ಆದ

ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತೆಯ ತೈತೀಯಾಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

ಯದಕ್ಷರಪದಭ್ರಷ್ಟಂ ಮಾತ್ರಾಹೀನಂ ತು ಯದ್ಭವೇತ್ |

ತತ್ಸರ್ವಂ ಕ್ಷಮ್ಯತಾಂ ದೇವ ವಾಗೀಶ್ವರ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ||

|| ಶುಭಂ ಭೂಯಾತ್ ||

|| ಮಂಗಳಂ ||

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗಣಾಧಿಪತಯೇ ನಮಃ ॥

ವಾಗ್ಗೀಶಾದ್ಯಾಃ ಸುಮನಸಃ ಸರ್ವಾರ್ಥಾನಾಮುಪಕ್ರಮೇ |
ಯಂ ನತ್ಯಾ ಕೃತಕೃತ್ಯಾಃ ಸ್ಯುಸ್ತಂ ನಮಾಮಿ ಗಜಾನನಂ ||
ಯಸ್ಯ ನಿಶ್ಚಿಸಿತಂ ವೇದಾ ಯೋ ವೇದೇಭ್ಯೋಽಖಿಲಂ ಜಗತ್ |
ನಿರ್ಮಮೇ ತಮಹಂ ವಂದೇ ವಿದ್ಯಾತಿರ್ಥಮಹೇಶ್ವರಂ ||
ವೇದಃ ಶಿವಃ ಶಿವೋ ವೇದೋ ವೇದಾಧ್ಯಾಯಾ ಸದಾಶಿವಃ |
ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನೇನ ವೇದಮೇವ ಸದಾ ಜಪೇತ್ ||

ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಸಹಿತಾ

ಯುಗ್ಮೇದಸಂಹಿತಾ

ತೃತೀಯಾಷ್ಟಕೇಽಷ್ಟಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ

ಮೂರನೆಯ ಅಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು.

ಚತುರ್ಥಮಂಡಲದ ಸೂಕ್ತಗಳು ೫೧—೫೮

ಮತ್ತು

ಪಂಚಮಂಡಲದ ಸೂಕ್ತಗಳು ೧—೮

ಐವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.

ಪೀಠಿಕೆ

ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ ಮುಂದಿನ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ ಉಪಸ್ಥೇ ದೇವತೆಯು. ಉಷೋದೇವತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ—
ಯಾಸ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳು— ಉಷಾಃ ಕಸ್ಮಾದುಚ್ಛಿತಿತಿ ಸತ್ಯಾ ರಾತ್ರೇರಪರಃ ಕಾಲಃ || (ನಿ. ೨-೧೯)
ಎಂದು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಎಂದರೆ ಉಷೋದೇವತೆಯು ಯಾರು? ಅದರ ಸ್ವರೂಪವೇನು? ಅದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು
ಬರಲು ಕಾರಣವೇನು? ಎಂದು ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯ ವಿನುರ್ಶನಾಡುತ್ತಾ ಉಷಾಃ ಕಸ್ಮಾತ್ |
ಉಚ್ಛಿತಿತಿ ಸತ್ಯಾಃ | ಉಚ್ಛೀ ವಿನಾಸೇ | ವಿನಾಸಯತಿ ಹೀಯಂ ತಮಾಂಸಿ ತಸ್ಮಾದುಚ್ಛಿತಿತ್ಯೇ-

ವಮಸ್ಯಾ ಏತಸ್ಮಿನ್ಮರ್ಮಣಿ ಸತ್ಯಾಃ ಕರ್ತೃರಿ ಕಾರಕೇ ಉಷಾ ಇತ್ಯೇತದಭಿಧಾನಂ ಭವತಿ | ಕಾ ಪುನರಿ-
ಯಮುಷಾ ಇತಿ | ರಾತ್ರೇರಪರಃಕಾಲಃ ಸ ಉಷಾ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ || ಎಂದರೆ ಹೊರದೂಡು ಎಂಬರ್ಥವುಳ್ಳ
ಉಚ್ಛೇ-ವಿನಾಸೇ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಈ ಉಷಶಬ್ದದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ವಿನರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಏನನ್ನು ಹೊರ
ದೂಡುವುದು ಎಂದರೆ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಎಂದರ್ಥವು. ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಹೊರದೂಡಿ ಬೆಳಕನ್ನು ಪ್ರಸರಿಸುವುದರಿಂದ
ಈ ದೇವತೆಗೆ ಉಷಾಃ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆ ಕಾಲವು ಯಾವುದು ಎಂದರೆ ರಾತ್ರಿಯ ಕೊನೆಯ ಭಾಗವು. ರಾತ್ರಿಯು
ಮುಗಿದು ಸೂರ್ಯೋದಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಕತ್ತಲೆ ಇಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಬೆಳಕಾಗಿರುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಉಷಃ
ಕಾಲವೆಂದು ಹೆಸರು ಎಂದು ಅರ್ಥವಿವರಣೆಮಾಡಿರುವರು.

ರಾತ್ರಿಯು ಕಳೆದನಂತರ ಉಷಃಕಾಲವಾಗುವುದರಿಂದ ಉಷಃಕಾಲವು ರಾತ್ರಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೆಂದು ಹೇಳುವ
ರೂಢಿ ಇರುವುದು. ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾಸ್ಮರು—

ಇದಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿರಾಗಾಚ್ಚಿತ್ರಃ ಪ್ರಕೇತೋ ಅಜನಿಷ್ಠ ವಿಭ್ವಾ |

ಯಥಾ ಪ್ರಸೂತಾ ಸವಿತುಃ ಸವಾಯ್ ಏವಾ ರಾತ್ಯುಷಸೇ ಯೋನಿಮಾರ್ಚಿಕಾ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೩-೧)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ಉದಹರಿಸಿರುವರು. ಮತ್ತು ಈ ಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಉಷಃಕಾಲವಾದನಂತರ ಸೂರ್ಯೋದಯ
ವಾಗುವುದರಿಂದ ಉಷಸ್ಸಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುವನೆಂದು ಹೇಳುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾಸ್ಮರು—

ರುಶದ್ವತ್ಸಾ ರುಶತೀ ಶ್ವೇತ್ಯಾಗಾದಾರ್ಚೈಗು ಕೃಷ್ಣಾ ಸದನಾನ್ಯಸ್ಯಾಃ |

ಸಮಾನಬಂಧೂ ಅಮೃತೇ ಅನೂಚೇ ದ್ಯಾವಾ ವರ್ಣಂ ಚರತ ಆಮಿನಾನೇ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೩-೨)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ವಿಷಯಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವರು (ನಿ. ೨-೨೦).

ಈ ಉಷೋದೇವತೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಋಷಿಗಳು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ವರ್ಣನೆಮಾಡಿರುವರು. ಈ ವರ್ಣನೆಗನು
ಸಾರವಾಗಿ ನಾನಾವಿಧ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಹದಿನಾರು ಶಬ್ದಗಳು
ಉಷೋದೇವತೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಯಾಸ್ಮರು ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿರುವರು (ನಿ. ೨-೧೯).

ವಿಭಾವರೀ—ವಿಶೇಷಪ್ರಭಾವಯುಕ್ತಾ | ವಿಶಿಷ್ಟಪ್ರಕಾಶಯುಕ್ತಾ | ಬಹಳ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ—
Resplendent. ಈ ಶಬ್ದವು ಋ. ಸಂ. ೧-೩೦-೨೦ ; ೧-೪೮-೧ ; ೧-೪೮-೧೦ ; ೧-೯೨-೧೪ ; ೪-೫೨-೬ ;
೫-೭೯-೪ ; ೫-೭೯-೧೦ ; ೮-೪೭-೧೪ ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಸರೀ—ಸುಷ್ಮ ನೇತ್ರೀ | ಸುಂದರವಾದ—Beautiful. ಈ ಶಬ್ದವು ಋ. ಸಂ. ೧-೪೮-೧೦ ;
೧-೪೮-೫ ; ೧-೪೮-೮ ; ೪-೫೨-೧ ; ೭-೮೧-೧ ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದು.

ಭಾಸ್ವತೀ—ತೇಜಸ್ವತೀ | ವಿಶಿಷ್ಟಪ್ರಕಾಶನಯುಕ್ತಾ | ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ—Shining. ಈ ಶಬ್ದವು
ಋ. ಸಂ. ೧-೯೨-೭ ; ೧-೧೧೩-೪ ಎಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದು.

ಓದತೀ—ಉಂದೀ ಕ್ಲೇದನೇ | ಉನತ್ತಿ ಸರ್ವಂ ನೀಹಾರೇಣೇತ್ಯೋದತೀ | ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ, ಚಿಮ್ಮುತ್ತಿರುವ, ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತಿರುವ, ಮಂಜಿನಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೆನೆಯಿಸುವ—flowing, gushing & c— ಈ ಶಬ್ದವು ಋ. ಸಂ. ೧-೪೬-೬ ; ೮-೬೯-೨ ರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿರುವುದು.

ಚಿತ್ರಮಘಾ—ವಿಚಿತ್ರಧನಾ | ವಿವಿಧರಶ್ಚಾಖ್ಯಧನಾ ವಾ || ವಿಧವಿಧವಾದ ಅಥವಾ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳ—possessed of brilliant riches. ಈ ಶಬ್ದವು ಋ. ಸಂ. ೭-೭೫-೫ ; ೭-೭೭-೩ ; ೮-೫೮-೩ ರಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದು.

ಅರ್ಜುನೀ—ಶುಭ್ರವರ್ಣಾ | ಬೆಳ್ಳಗಿರುವ—the white. ಈ ಶಬ್ದವು ಋ. ಸಂ. ೧-೪೯-೩ ; ೫-೮೪-೨ ಎಂಬ ಋಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿರುವುದು.

ವಾಜಿನೀ—ಅಥವಾ ವಾಜಿನೀವತೀ—ವಾಜೋಽನ್ನಮಸ್ಯಾ ಅಸ್ತೀತಿ | ಬಹುನ್ನಾ | ಅನ್ನಯುಕ್ತವಾದ ಅಥವಾ ಅನ್ನವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವ—the bringer of food. ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಋ. ಸಂ. ೩-೬-೧ ; ೩-೬೦-೧ ; ೬-೬೧-೬ ಮತ್ತು ಋ. ಸಂ. ೧-೩-೧೦ ; ೬-೬೧-೪ ; ೭-೭೫-೫ ; ೭-೯೬-೩ ; ೧೦-೭೫-೮ ; ೧-೪೮-೬ ; ೧-೪೮-೧೬ ; ೧-೯೨-೧೩ ; ೧-೯೨-೧೫ ; ೨-೪೧-೧೮ ; ೪-೫೫-೯ ; ೬-೬೧-೩ ; ೮-೨೪-೨೮ ಎಂಬ ಋಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿರುವುದು.

ಸುಮ್ನಾವರೀ—ಸುಮ್ನಾಮಿತಿ ಸುಖನಾಮ | ತದ್ವತೀ | ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ—the giver of joy. ಈ ಶಬ್ದವು ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೩-೧೨ ನೆಯ ಋಕ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿರುವುದು.

ಅಹನಾ, ದ್ಯೋತನಾ—ಕೃತ್ಸ್ನಂ ಜಗದ್ವ್ಯೋತನಶೀಲಾ | ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ—Bright, ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಋ. ಸಂ. ೧-೧೨೩-೪ ಮತ್ತು ಋ. ಸಂ. ೧-೧೨೩-೪ ರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿರುವುದು.

ಶ್ವೇತ್ಯಾ—ಶ್ವೇತವರ್ಣೋಷಾ | ಶ್ವಿತಾ ವರ್ಣೇ | ಶುಭ್ರವರ್ಣವುಳ್ಳ—the fair-coloured. ಈ ಶಬ್ದವು ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೩-೨ ; ೧೦-೭೫-೬ ರಲ್ಲಿರುವುದು.

ಅರುಷೀ—ಅರೋಚಮಾನಾ | ರಕ್ತವರ್ಣಾ ವಾ | ಕೆಂಪುವರ್ಣವುಳ್ಳ, ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಂಪಾದ ಛಾಯೆಯುಳ್ಳ—the ruddy. ಈ ಶಬ್ದವು ಋ. ಸಂ. ೩-೫೫-೧೧ ; ೪-೫೨-೨ ; ೮-೬೮-೮ ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂನ್ಯತಾ, ಸೂನ್ಯತಾವತೀ, ಸೂನ್ಯತಾವರೀ—ಪ್ರಿಯಸತ್ಯರೂಪಾ | ಪ್ರಿಯಸತ್ಯಾತ್ಮಿಕಾ ವಾಕ್ ತಾಪ್ಯಶ್ಯಾ ವಾಚಾ ಯುಕ್ತಾ | ಪ್ರಿಯವಾದ ಮತ್ತು ಹಿತವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುವ—the utterer of pleasant or sacred voices. ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಋ. ಸಂ. ೧-೮-೮ : ೧-೩೦-೫ ; ೧-೪೩-೩ ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಋ. ಸಂ. ೧-೯೨-೧೪ ; ೧-೨೨-೩ ; ೭-೮೧-೬ ; ಮತ್ತು ಋ. ಸಂ. ೪-೫೨-೪ ಎಂಬ ಋಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದು.

ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಉಪೋದೇವತೆಯ ಪರವಾಗಿಯೇ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದಾದರೂ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ದೇವತೆಗಳ ಪರವಾಗಿಯೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು.

ಯಾಸ್ಕರು ಮೇಲೆ ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಈ ಋಕ್ಸಿಗೆ ಈ ರೀತಿ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು—

ಇದಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿರಾಗಮತ್ | ಚಿತ್ರಂ ಪ್ರಕೇತನಂ ಪ್ರಜ್ಞಾ ತತಮಮಜನಿಷ್ಠ
ವಿಭೂತತಮಂ ಯಥಾ ಪ್ರಸೂತಾ ಸವಿತುಃ ಪ್ರಸನಾಯ ರಾತ್ರೀರಾದಿತ್ಯಸ್ಯ | ಏವಂ ರಾತ್ನೈ-
ಷಸೇ ಯೋನಿಮರಿಚತ್ ಸ್ಥಾನಂ | ಸ್ತ್ರೀಯೋನಿರಭಿಯುತ ಏನಾಂ ಗರ್ಭಃ ||

(ನಿ. ೨-೧೯)

ರಾತ್ರೇರಪರಃ ಕಾಲ ಉಷ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ಎಂಬ ವಚನಾನುಸಾರವಾಗಿ ರಾತ್ರಿಯ ಕೊನೆಯ ಭಾಗವು ಎಂದರೆ ಸೂರ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾದ ಕಾಲವು ಉಷಃಕಾಲವೆನಿಸುವುದು. ಈ ಉಷಃಕಾಲದ ತೇಜಸ್ಸು ಎಂದರೆ ಬೆಳಕು ಎಲ್ಲಾ ಬೆಳಕುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಪ್ರಕಾಶಯುತವಾದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು ಬಹಳ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿರುವುದು. ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಬೆಳಕು ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರನ ಬೆಳಕು ಶೀತಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಾಶವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಉಷಃಕಾಲದ ಬೆಳಕು ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿನಂತೆ ತೀಕ್ಷ್ಣವೂ ಅಲ್ಲ, ಚಂದ್ರನ ಪ್ರಕಾಶದಂತೆ ಶೀತಳವೂ ಅಲ್ಲ, ಅಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಅಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುವನ್ನೂ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಈ ಉಷಃಕಾಲದ ಪ್ರಕಾಶವು ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರನಕ್ಷತ್ರಾದಿಗಳ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಉಷಃಕಾಲದ ಪ್ರಕಾಶವು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಹು ಅಹ್ಲಾದಕರವಾಗಿರುವುದು. ಇಂತಹ ಉಷಃಕಾಲದ ಉದಯವು ಈಗ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಇದು ಈ ಋಕ್ಸಿನ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದ ಅನುವಾದವು.

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಮುಳುಗಿದ ನಂತರ ರಾತ್ರಿಯು ಉಂಟಾಗುವುದು. ರಾತ್ರಿಯು ಕಳೆದನಂತರ ಉಷಃಕಾಲವೂ, ಉಷಃಕಾಲಾನಂತರ ಸೂರ್ಯೋದಯವೂ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಒಂದಾಗುತ್ತಲೊಂದ್ಯ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಒಂದರ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತನಾದನಂತರ ರಾತ್ರಿಯು ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ರಾತ್ರಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಸೂರ್ಯನು ಕಾರಣನು ಎಂದರೆ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ರಾತ್ರಿಯು ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಅದರಂತೆಯೇ ರಾತ್ರಿಯಿಂದ ಉಷಃಕಾಲದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಯಾಗುವುದು. ಉಷಃಕಾಲದಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಉದಯವಾಗುವುದು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಈ ಋಕ್ಸಿನಲ್ಲಿ— ರಾತ್ರಿಯು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹೇಗೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತೋ ಹಾಗೆ ರಾತ್ರಿಯಿಂದ ಉಷಃಕಾಲವು ಅವಿಭವಿಸಿತು ಎಂದ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದು.

ಪ್ರಕೇತಃ—ಕಿತ ಜ್ಞಾನೇ | ಅಂಧಕಾರಾವೃತಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ಪದಾರ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞಾಪಕಃ | ಕತ್ತಲೆಯಿಂದ ಕಾಣಿಸದಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುವ.

ವಿಭ್ವಾ—ವಿಭುರ್ವ್ಯಾಪ್ತಃ | ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ, [ಅವರಿಸಿರುವ.

ಸನಾಯ—ಉತ್ಪತ್ತಯೇ | ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ; ಉದಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ

ಯೋನಿಃ—ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನವು, ಕಾರಣಭೂತವಾಮದು.

ಐವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಥಾಷ್ಟಮಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತುಮಾರಭತೇ | ಇದಮು ತ್ಯದಿತ್ಯೇಕಾದಶರ್ಚಿಂ ಸೇಷಂ ಸೂಕ್ತಂ
ವಾಮದೇವಸ್ಯಾಷ್ಠಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭಮುಷೋದೇವತಾಕಂ | ಇದಮುಷಸ್ಯಂ ತ್ರೈತ್ಯನುಕ್ರಾಂತಂ ||
ಪ್ರಾತರನುವಾಕ ಉಷಸ್ಯೇ ಕೃತೌ ತ್ರೈಷ್ಟುಭೇ ಛಂದಸ್ಯಾಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರ ಇದಂ ಸೂಕ್ತಂ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ |
ಉಷೋ ವಾಜೇನೇದಮು ತ್ಯತ್ | ಅ. ೪-೧೪ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಈಗ ಮೂರನೆಯ ಅಷ್ಟಕದ ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವೆವು.
ಇದಮು ತ್ಯತ್ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಂಡಲದ ಐದನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.
ಇದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ಉಷಸ್ಸು ದೇವತೆಯು;
ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಛಂದಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದಮುಷಸ್ಯಂ ತು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಪ್ರಾತರನುವಾಕಮಂತ್ರ
ಪಠನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷಸ್ಯಕ್ರತುಸಂಬಂಧವಾದ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಛಂದಸ್ಸಿನ ಮಂತ್ರಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಆಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಪಠನ
ಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನ್ಯಾಸವಿರುವುದೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರುತಸೂತ್ರದ—ಉಷೋ ವಾಜೇನೇದಮು
ತ್ಯತ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೪-೧೪) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೫೧

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೫ || ಸೂಕ್ತ—೫೧ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೮ || ವರ್ಗ—೧, ೨ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೧೧ ||

ಋಷಿ—ವಾಮದೇವಃ ||

ದೇವತಾ—ಉಷಾಃ ||

ಛಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇದಮು ತ್ಯತ್ಪುರುತಮಂ ಪುರಸ್ತಾಜ್ಞೋತಿತ್ತಮುಷೋ ವಯುನಾವದ-
ಸ್ಥಾತ್ |

ನೂನಂ ದಿವೋ ದುಹಿತರೋ ವಿಭಾತಿರ್ಗಾತುಂ ಕೃಣವನ್ನುಷಸೋ
ಜನಾಯ || ೧ ||

|| ಸದಪಾಠಃ ||

ಇದಂ | ಊಂ ಇತಿ | ತ್ಯತ್ | ಪುರುತಮಂ | ಪುರಸ್ತಾತ್ | ಜ್ಯೋತಿಃ | ತಮಸಃ | ವಯುನ್ವತ್ |
ಅಸ್ತಾತ್ |

ನೂನಂ | ದಿವಃ | ದುಹಿತರಃ | ವಿಭಾತಿಃ | ಗಾತುಂ | ಕೃಣವನ್ | ಉಷಸಃ | ಜನಾಯ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇದಮು ಪುರತೋ ದೃಶ್ಯಮಾನಮಿದಂ ತ್ಯತ್ತದಸ್ಮಾಭಿಃ ಸ್ತುತ್ಯಂ ಸರ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಪುರುತಮಮ-
ತ್ಯಂತಪ್ರಭೂತಂ ಜ್ಯೋತಿಶ್ಚೇಜೋ ವಯುನಾವತ್ | ವೇತೇಃ ಕಾಂತಿಕರ್ಮಣ ಇದಂ || ಪ್ರಕೃಷ್ಟಕಾಂ-
ತಿಮತ್ | ಅಥನಾ ವಯುನಮಿತಿ ಪ್ರಜ್ಞಾನಾಮ | ಪ್ರಜ್ಞೋಪೇತಂ | ಸರ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞಾಸಕಮಿತ್ಯರ್ಥಃ |
ಕೀದೃಕ್ ತೇಜಃ | ಪುರಸ್ತಾತ್ ಪೂರ್ವಸ್ಯಾಂ ದಿಶಿ ತಮಸೋಽಂಧಕಾರಾದಸ್ತಾತ್ | ಉದತಿಷ್ಠತ್ |
ಏವಂ ಸತಿ ನೂನಂ ಸತ್ಯಂ ದಿವ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ದುಹಿತರೋ ದುಹಿತೃಸ್ಥಾನೀಯಾ ವಿಭಾತಿರ್ವಿಭಾನಂ
ಕುರ್ವತೀರುಷಸೋ ಜನಾಯ ಯಜಮಾನಾನಾಂ ಗಾತುಂ ಗಮನಂ ಗಮನಾದಿವ್ಯಾಪಾರಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ
ಕೃಣವನ್ | ಅಕುರ್ವನ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಪುರಸ್ತಾತ್—ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ | ತಮಸಃ—ಅಂಧಕಾರಮಧ್ಯದಿಂದ | ಅಸ್ತಾತ್—ಉದಯಿಸಿದುದೂ |
ಇದಮು—ಮುಂದೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವುದೂ | ತ್ಯತ್—ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೂ | ಪುರುತಮಂ—ಅತ್ಯಂತ
ಪ್ರಭೂತವಾದುದೂ ಆದ | ಜ್ಯೋತಿಃ—(ಉಷಸ್ಸಿನ) ತೇಜಸ್ಸು | ವಯುನಾವತ್—(ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲಾ) ಚೈತನ್ಯ
ದಾಯಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ | ನೂನಂ—ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ | ದಿವಃ—ಆದಿತ್ಯನ | ದುಹಿತರಃ—ಪುತ್ರೀರೂಪ
ರಾದವರೂ | ವಿಭಾತಿಃ—ಪ್ರಭಾಯುತರೂ ಆದ | ಉಷಸಃ—ಉಷಸ್ಸುಗಳು | ಜನಾಯ—ಯಜ್ಞಕರ್ತರಿ |
ಗಂತುಂ—ಗಮನಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು | ಕೃಣವನ್—ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅಂಧಕಾರಮಧ್ಯದಿಂದ ಉದಯಿಸಿದುದೂ, ಮುಂದೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವುದೂ, ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧ
ವಾದುದೂ, ಅತ್ಯಂತಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೂ ಆದ ಉಷಸ್ಸಿನ ತೇಜಸ್ಸು ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಚೈತನ್ಯದಾಯಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.
ಆದಿತ್ಯನ ಪುತ್ರೀರೂಪರಾದವರೂ, ಪ್ರಭಾಯುತರೂ ಆದ ಉಷಸ್ಸುಗಳು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಯಜ್ಞಕರ್ತರಿಗೆ
ಗಮನಾದಿವ್ಯಾಪಾರಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಂಟುಮಾಡಲಿ.

English Translation.

This widely-spread and sense-bestowing light has sprung up in the
ast from out of the darkness. verily the brilliant Dawns, the daughters of
heaven, are giving to man (the faculty to act).

|| ಸಂಹಿತಾನಾಥಃ ||

ಅಸ್ಥುರು ಚಿತ್ರಾ ಉಷಸಃ ಪುರಸ್ತಾನ್ಮಿತಾ ಇವ ಸ್ವರವೋಽಧ್ವರೇಷು |

ವ್ಯಾ ವ್ರಜಸ್ಯ ತಮಸೋ ದ್ವಾರಾಚ್ಛಂತ್ರಿರವ್ರಜ್ಯಾಚಯಃ ಸಾವಕಾಃ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಸ್ಥುಃ | ಉಂ ಇತಿಃ | ಚಿತ್ರಾಃ | ಉಷಸಃ | ಪುರಸ್ತಾತ್ | ಮಿತಾಃ ಇವ | ಸ್ವರವಃ | ಅಧ್ವರೇಷು |

ವಿ | ಉಂ ಇತಿ | ವ್ರಜಸ್ಯ | ತಮಸಃ | ದ್ವಾರಾ | ಉಚ್ಛಂತ್ರಿಃ | ಅವ್ರನ್ | ಶುಚಯಃ | ಸಾವಕಾಃ || ೨ ||

|| ಸಾಯಂಭಾಷ್ಯಂ ||

ಚಿತ್ರಾಶ್ಚಾಯನೀಯಾ ಉಷಸಃ ಪುರಸ್ತಾತ್ಪೂರ್ವಸ್ಯಾಂ ದಿಶ್ಯಸ್ಥುಃ | ತಿಷ್ಠಂತಿ | ವ್ಯಾಪ್ತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ | ಅಧ್ವರೇಷು ಮಿತಾಃ ಖಾತಾಃ ಸ್ವರವೋ ಯೂಸಾ ಇವ | ತೇ ಯಥಾ ವೇದ್ಯಾಃ ಪುರತೋ ಭಾಸಂತೇ ತದ್ವತ್ | ಯದ್ಯಪಿ ಸ್ವರಾಶ್ಚೋ ಯೂಸಚ್ಛೇದಸತಿತಪ್ರಥಮಶಕಲವಾಚೀ ಯಃ ಪ್ರಥಮಃ ಶಕಲಃ ಪರಾಪತೇತ್ಸ ಸ್ವರಾಃ ಕಾರ್ಯ ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ ತಥಾಪ್ಯತ್ರ ಮಿತಶಬ್ದಶ್ರವಣಾಚ್ಛಾಲನಂತಃ ಸ್ವರವಃ | ಋಗ್ವೇ. ೩-೮-೧೦ | ಇತ್ಯಾದೌ ತಥಾ ದರ್ಶನಾಚ್ಛಾತ್ರ ಯೂಪವಚಿನಃ | ತಾ ವ್ರಜಸ್ಯ ವಾರಕಸ್ಯ ತಮಸೋ ದ್ವಾರಾ ದ್ವಾರಾಣಿ ವ್ಯುಚ್ಛಂತ್ರಿಃ ಶುಚಯೋ ದೀಪ್ತಾಃ ಸಾವಕಾಃ ಶೋಧಿಕಾ ಅವ್ರನ್ | ವ್ಯವೃಣ್ಣನ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

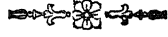
ಅಧ್ವರೇಷು—ಯಜ್ಞಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ | ಮಿತಾಃ—ನೆಟ್ಟಿರುವ | ಸ್ವರವ ಇವ—ಯೂಪಸ್ತಂಭಗಳಂತೆ | ಚಿತ್ರಾಃ—ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಅನಯವಗಳುಳ್ಳ | ಉಷಸಃ—ಉಷಸ್ಸುಗಳು | ಪುರಸ್ತಾತ್—ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ | ಅಸ್ಥುಃ—ಉದಯಿಸಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ | ವ್ರಜಸ್ಯ—ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮುಚ್ಚುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ | ತಮಸಃ—ಅಂಧಕಾರದ | ದ್ವಾರಾ—ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ! ವ್ಯುಚ್ಛಂತ್ರಿಃ—ಬಿಡಿಸುತ್ತಾ | ಶುಚಯಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿಯೂ | ಸಾವಕಾಃ—ಶುದ್ಧಿಕಾರಕಗಳಾಗಿಯೂ | ಅವ್ರನ್—ಆವಿರ್ಭೂತವಾಗಿದೆ.

|| ಭಾನಾರ್ಥ ||

ಯಜ್ಞಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿರುವ ಯೂಪಸ್ತಂಭಗಳಂತೆ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಅನಯವಗಳುಳ್ಳ ಉಷಸ್ಸುಗಳು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮುಚ್ಚುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಅಂಧಕಾರದ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಾ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿಯೂ, ಶುದ್ಧಿಕಾರಕಗಳಾಗಿಯೂ ಆವಿರ್ಭೂತವಾಗಿದೆ.

English Translation.

The many-limbed Dawns rise up in the east, like the pillars planted at sacrifices (round the alter) ; radiant and purifying, they are manifested, opening the gates of the obstructing gloom.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಚಃ ||

ಉಚ್ಛಂತೀರದ್ಯ ಚಿತಯಂತ ಭೋಜಾನ್ ರಾಧೋದೇಯಾಯೋಷಸೋ
ಮಘೋನೀಃ |

ಅಚಿತ್ರೇ ಅಂತಃ ಸಣಯಃ ಸಸಂತ್ಸು ಬುಧ್ಯಮಾನಾಸ್ತಮಸೋ ವಿಮುಧ್ಯೇ || ೩ ||

|| ಪದವಾಚಃ ||

ಉಚ್ಛಂತೀಃ | ಅದ್ಯ | ಚಿತಯಂತ | ಭೋಜಾನ್ | ರಾಧೋದೇಯಾಯ | ಉಷಸಃ | ಮಘೋನೀಃ |
ಅಚಿತ್ರೇ | ಅಂತರಿತಿ | ಸಣಯಃ | ಸಸಂತು | ಅಬುಧ್ಯಮಾನಾಃ | ತಮಸಃ | ವಿಮುಧ್ಯೇ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅದ್ಯಾಸ್ಥಿನ್ನಿನ ಉಚ್ಛಂತೀಸ್ತಮೋ ವಿನಾಸಯಂತ್ಯೋ ಮಘೋನೀರ್ಧನವತ್ಯ ಉಷಸೋ
ಭೋಜಾನ್ ಭೋಜಯಿತ್ಯನ್ಯಜಮಾನಾನ್ ತೇಷಾಂ ರಾಧೋದೇಯಾಯ ಸೋಮಾದಿಧನದಾನಾಯ
ಚಿತಯಂತ | ಪ್ರಜ್ಞಾಪಯಂತಿ | ಅಚಿತ್ರೇ ಚಾಯನೀಯೇ ತಮಸೋ ವಿಮುಧ್ಯೇ | ಅತ್ಯಂತಗಾಢಾಂಧ-
ಕಾರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತತ್ರ ಸಣಯೋ ವಣಿಜ ಇವಾದಾತಾರೋಽಬುಧ್ಯಮಾನಾಃ ಸಸಂತು | ಸ್ವಪಂತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅದ್ಯ—ಈ ಯಾಗದ ದಿನ | ಉಚ್ಛಂತೀಃ—ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವವರೂ | ಮಘೋನೀಃ—
ಧನವಂತರೂ ಆದ | ಉಷಸಃ—ಉಷಸ್ಸುಗಳು | ಭೋಜಾನ್—ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವನ್ನರ್ಪಿಸುವ
ಯಜಮಾನರನ್ನು | ರಾಧೋದೇಯಾಯ—ಸೋಮಾದಿ ಧನವನ್ನರ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ | ಚಿತಯಂತ—ಎಚ್ಚರ
ಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ | ಸಣಯಃ—ಕರ್ತವ್ಯಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಲೋಭಿಗಳು | ಅಚಿತ್ರೇ—ಜುಗುಪ್ಸಿತವಾದ | ತಮಸಃ—
ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯ | ವಿಮುಧ್ಯೇ—ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ | ಅಬುಧ್ಯಮಾನಾಃ—ಪ್ರಜ್ಞಾಶೂನ್ಯರಾಗಿ | ಸಸಂತು—
ಅಲಸ್ಯದಿಂದ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರೆಮಾಡಲಿ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವವರೂ, ಧನವಂತರೂ ಆದ ಉಷಸ್ಸುಗಳು ಈ ಯಾಗದ ದಿನ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವನ್ನರ್ಪಿಸುವ ಯಜಮಾನರನ್ನು ಸೋಮಾದಿಧನವನ್ನರ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ತವ್ಯ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಲೋಭಿಗಳು ಜುಗುಪ್ಸಿತವಾದ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ಞಾಶೂನ್ಯರಾಗಿ ಆಲಸ್ಯದಿಂದ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರೆಮಾಡಲಿ.

English Translation.

The gloom-dispelling, affluent Dawns animate the pious worshippers to offer (sacrificial) treasure : may the churlish (traffickers) sleep on unawakened, in the unlovely depth of darkness.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಕು॒ವಿ॒ತ್ಸ ದೇ॒ವೀಃ ಸ॒ನಯೋ॑ ನ॒ವೋ॑ ವಾ ಯಾ॒ಮೋ॑ ಬ॒ಭೂಯಾ॑ದು॒ಷಸೋ॑
ವೋ॑ ಅ॒ದ್ಯ ।

ಯೇ॒ನಾ ನವ॑ಗ್ವೇ॒ ಅಂಗಿ॑ರೇ॒ ದಶ॑ಗ್ವೇ॒ ಸಪ್ತಾ॑ಸ್ಯೇ ರೇ॒ವತೀ॑ ರೇ॒ವದೂ॑ಷ ॥ ೪ ॥

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಕು॒ವಿ॒ತ್ | ಸಃ | ದೇ॒ವೀಃ | ಸ॒ನಯಃ॑ | ನ॒ವಃ | ವಾ | ಯಾ॒ಮಃ | ಬ॒ಭೂಯಾತ್ | ಉ॒ಷಸಃ | ವಃ | ಅ॒ದ್ಯ |
ಯೇ॒ನ | ನವ॑ಗ್ವೇ | ಅಂಗಿ॑ರೇ | ದಶ॑ಗ್ವೇ | ಸಪ್ತಾ॑ಸ್ಯೇ | ರೇ॒ವತೀಃ | ರೇ॒ವತ್ | ಉ॒ಷ ॥ ೪ ॥

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಹೇ ದೇವೀದ್ಯೋತಮಾನಾ ಉಷಸೋ ವೋ ಯುಷ್ಮಾನ್ ಸನಯಃ ಪುರಾಣೋ ನವೋ ವಾ ಯಾಮೋ ಗಮನಸಾಧನಃ ಸ ರಥೋಽದ್ಯಾಸ್ತಿನ್ಯಾಗದಿನೇ ಕುವಿತ್ಸಹುವಾರಂ ಬಭೂಯಾತ್ | ಭವೇತ್ | ಗಚ್ಛೇದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಯೇನ ರಥೇನ ಹೇ ರೇವತೀರ್ಧನವತ್ಸೋ ಯೂಯಂ ನವಗ್ವೇ ದಶಗ್ವೇ ಸಪ್ತಾಸ್ಯೇ ಸಪ್ತಚ್ಛಂದೋಯುಕ್ತಮುಪೇಽಂಗಿರೇಽಂಗಿರೋಗಣೇ | ತಾ ದ್ವಾ ತತ್ರ ಯೇಽಪ್ಯಂಗಿರಸಸ್ತೇಷಾಂ ಗಣೇ | ತಥಾನ್ಯತ್ರ ನವಗ್ವೋ ನು ದಶಗ್ವೋ ಅಂಗಿರಸ್ತಮಃ | ಋಗ್ವೇ. ೧೦-೬೨-೬ | ಇತಿ | ರೇವದ್ಧನವದ್ಯಥಾ ಭವತಿ ತಥೋಷ | ವಿಭಾತಂ ಕೃತವತ್ಯಃ || ವಸೇವ್ಯುಚ್ಛನಕರ್ಮಣೋ ಲಿಙ್ಗಧ್ಯಮ-ಬಹುವಚನಸ್ಯೇದಂ ರೂಪಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದೇವೀಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ | ಉಷಸಃ—ಎಲೈ ಉಷಸ್ಸುಗಳೇ | ಯೇನೇ—ಯಾವ ರಥದಿಂದ ಬಂದು | ರೇವತೀಃ—ಧನವತಿಯರಾದ ನೀವು | ನವಗ್ವೇ—ನವಗ್ವನಾಮದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರೂ | ದಶಗ್ವೇ—ದಶಗ್ವನಾಮದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರೂ | ಸಪ್ತಾಸ್ಯೇ—ಸಪ್ತಚ್ಛಂದೋರೂಪವಾದ ಮುಖವುಳ್ಳವರೂ ಆದ | ಅಂಗಿರೇ—ಅಂಗಿರಸ್ಸುಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ | ರೇವತ್—ಧನಯುಕ್ತರಾಗುವಂತೆ | ಉಷ—ಪ್ರಕಾಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರೋ ಅಂತಹ | ಸನಯೀಃ—ಪುರಾತನವಾದುದಾಗಲಿ | ನವೋ ನಾ—ಅಥವಾ ನೂತನವಾದುದಾಗಲಿ | ಯಾಮುಃ—ಗಮನಸಾಧನವಾದ | ಸಃ—ರಥವು | ಅದ್ಯ—ಈ ಯಾಗ ದಿನದಲ್ಲಿ | ಕುನಿತ್—ಅನೇಕವೇಳೆ | ವಃ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆತರಲು | ಬಭೂಯಾತ್—ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ ಎಲೈ ಉಷಸ್ಸುಗಳೇ, ಯಾವ ರಥದಿಂದ ಧನವತಿಯರಾದ ನೀವು ಬಂದು ನವಗ್ವನಾಮದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರೂ, ದಶಗ್ವನಾಮದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರೂ ಸಪ್ತಚ್ಛಂದೋರೂಪವಾದ ಮುಖವುಳ್ಳವರೂ ಆದ ಅಂಗಿರಸ್ಸುಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಧನಯುಕ್ತರಾಗುವಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರೋ ಅಂತಹ ರಥವು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಈ ಯಾಗದಿನದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆತರಲು ಪುರಾತನವಾದುದಾಗಲಿ ಅಥವಾ ನೂತನವಾದುದಾಗಲಿ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಅನೇಕವೇಳೆ ಬರಲಿ.

English Translation.

Divine Dawns, may your chariot, whether old or new, be frequent at this day's (worship), wherewith affluent Dawns, possessing riches, (you shine) upon the seven-mouthed (troop of the) Angirasas, the observers of the nine or ten days' rite.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ನವಗ್ವೇ, ದಶಗ್ವೇ—ನವಭಿರ್ಮಾಸ್ಯೈರ್ಗಚ್ಛಂತೀತಿ ನವಗ್ವಾ | ದಶಭಿರ್ಮಾಸ್ಯೈರ್ಗಚ್ಛಂತೀತಿ ದಶಗ್ವಾಃ | ಅಂಗಿರಸಾಂ ಸತ್ರಮಾಸೀನಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಯೇ ನವಭಿರ್ಮಾಸ್ಯೈರವಾಪ್ತಫಲಾ ಉತ್ತಿತಾ-ಸ್ತೇಷಾಂ ನವಗ್ವಾ ಇತಿ ಸಂಜ್ಞಾ | ದಶಭಿರ್ಮಾಸ್ಯೈರ್ಗಚ್ಛಂತೀತಿ ಇತಿ ಚ || ಅಂಗಿರಾಮುಷಿಯ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಸಂವತ್ಸರಕಾಲಮಾಡುವ ಸತ್ರಯಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಯಜ್ಞಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವರು. ಅವರನ್ನು ಅಂಗಿರಸ್ತಮಾ ನವಗ್ವಾಃ ಒಂಭತ್ತು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಅಂಗಿರಾಮುಷಿ ವಂಶಸ್ಥರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದವರು ಎಂದೂ, ಹತ್ತು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಅಂಗಿರಾ ಋಷಿವಂಶಸ್ಥರನ್ನು ದಶಗ್ವಾಃ ಎಂದೂ ಹೇಳುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಂಡಿತರು ಈ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಮಾಡುವಾಗ—
The term Navagva is applied to a man generally an Angiras, in the highest degree (Angirastama-ಅಂಗಿರಸ್ತಮ) who appears as a mystic race of olden times coupled with, and conceived probably as related to the Angir-

ases they are often associated with the Dasagvas (ದಶಗ್ವ). ಈ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವು ಋಗ್ವೇದದ ಅನೇಕ ಋಕ್ಯುಗಳಲ್ಲಿರುವುದು. ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವೆವು.

ಯೇನಾ ನವಗ್ವೋ ದಧ್ಯಜ್ಞ ಪೋರ್ಣುತೇ ಯೇನ ವಿಪ್ರಾಸ ಆಪಿರೇ |

(ಋ. ಸಂ. ೯-೧೦-೮೪)

ನವಗ್ವೋ ನು ದಶಗ್ವೋ ಅಂಗಿರಸ್ತಮಃ ಸಚಾ ದೇವೇಷು ಮಂಹತೇ |

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೬೨-೬)

ಸಖಾ ಹ ಯತ್ರ ಸಖಿಭಿರ್ನವಗ್ವೈರಭಿಜ್ಞಾ ಸತ್ವಭಿರ್ಗಾ ಅನುಗ್ಮನ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೩-೩೯-೫)

ಅಂಗಿರಸೋ ನಃ ಪಿತರೋ ನವಗ್ವಾ ಅಥರ್ವಣೋ ಭೃಗವಃ ಸೋಮ್ಯಾಸಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೧೪-೬)

ಸ ಸುಷ್ಪುಭಾ ಸ ಸ್ತುಭಾ ಸಪ್ತ ವಿಪ್ರೈಃ ಸ್ವರೇಣಾದ್ರಿಂ ಸ್ವರ್ಯೋ ೩ ನವಗ್ವೈಃ |

ಸರಣ್ಯುಭಿಃ ಫಲಗಮಿದ್ರ ಶಕ್ರ ವಲಂ ರವೇಣ ದರಯೋ ದಶಗ್ವೈಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೬೨-೪)

ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಋಗ್ವೇದದ ಋಕ್ಯುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಅಥರ್ವವೇದ ಸಂ ೧೯-೧-೫೬; ೧೮-೩-೨೦ ಮೊದಲಾದ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ನವಗ್ವ ಮತ್ತು ದಶಗ್ವ ಎಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ನಾಮವನ್ನು ಪಡೆದ ಅಂಗಿರಾಋಷಿವಂಶದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯೂಯಂ ಹಿ ದೇವೀರ್ಯುತಯುಗ್ವೈರಶ್ವೈಃ ಪರಿಪ್ರಯಾಥ ಭುವನಾನಿ
ಸದ್ಯಃ |

ಪ್ರಬೋಧಯಂತೀರುಷಸಃ ಸಸಂತಂ ದ್ವಿಪಾಚ್ಚತುಷ್ಪಾಚ್ಚರಥಾಯ ಜೀವಂ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯೂಯಂ | ಹಿ | ದೇವೀಃ | ಯುತಯುಕ್ತಭಿಃ | ಅಶ್ವೈಃ | ಪರಿಪ್ರಯಾಥ | ಭುವನಾನಿ | ಸದ್ಯಃ |

ಪ್ರಬೋಧಯಂತೀಃ | ಉಷಸಃ | ಸಸಂತಂ | ದ್ವಿಪಾತ್ | ಚತುಃಪಾತ್ | ಚರಥಾಯ | ಜೀವಂ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ದೇವೀದ್ಯೋತಮಾನಾ ಉಷಸೋ ಯೋಯಂ ಹಿ ಖಲು ಋತಯುಗ್ಧಿಯೞ್ಜ-
ಗಾಮಿಭಿರಶ್ವೈರ್ಭುವನಾನಿ ಸದ್ಯಃ ಪರಿಪ್ರಯಾಥ | ಪರಿತಃ ಪ್ರಕೃಷ್ವಂ ಗಚ್ಛಥ | ಕಿಂ ಕುರ್ವತ್ಯಃ |
ಸಸಂತಂ ಸ್ವಪಂತಂ ದ್ವಿಸಾಚ್ಚತುಷ್ಪಾನ್ಮನುಷ್ಯಗನಾದಿಲಕ್ಷಣಂ ಜೀವಂ ಚರಥಾಯ ಚರಣಾಯ
ಗಮನಾದಿವ್ಯವಹಾರಾಯ ಪ್ರಬೋಧಯಂತೀಃ ಪ್ರಬೋಧಯಂತ್ಯಃ ಸತ್ಯಃ ಪರಿಪ್ರಯಾಥ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದೇವೀಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ | ಉಷಸಃ—ಎಲೈ ಉಷಸ್ಸುಗಳೇ | ಯೋಯಂ ಹಿ—ನೀವುಗಳು |
ಸಸಂತಂ—ನಿದ್ರೆಮಾಡುತ್ತಿರುವ | ದ್ವಿಸಾತ್—ಎರಡು ಕಾಲುಗಳುಳ್ಳವೂ | ಚತುಷ್ಪಾತ್—ನಾಲ್ಕು ಕಾಲುಗ-
ಳುಳ್ಳವೂ ಆದ | ಜೀವಂ—ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು | ಚರಥಾಯ—ಅವುಗಳ ಗಮನಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ | ಪ್ರಬೋಧ-
ಯಂತೀಃ—ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುತ್ತಾ | ಋತಯುಗ್ಧಿಃ—ಯಜ್ಞಗಾಮಿಗಳಾದ | ಅಶ್ವೈಃ—ಅಶ್ವಗಳೊಡನೆ |
ಭುವನಾನಿ—ಪ್ರಪಂಚಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ | ಸದ್ಯಃ—ಶೀಘ್ರವಾಗಿ | ಪರಿಪ್ರಯಾಥ—ಸಂಚರಿಸಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ ಎಲೈ ಉಷಸ್ಸುಗಳೇ, ನೀವುಗಳು ನಿದ್ರೆಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಎರಡುಕಾಲುಗಳುಳ್ಳವೂ,
ನಾಲ್ಕು ಕಾಲುಗಳುಳ್ಳವೂ ಆದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಗಮನಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುತ್ತಾ,
ಯಜ್ಞಗಾಮಿಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳೊಡನೆ ಪ್ರಪಂಚಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿರಿ.

English Translation.

Divine Dawns, with horses that frequent sacrifices you quickly travel
round the regions (of space) : awake the sleeping being, whether biped or
quadruped, to pursue (his functions).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕ್ವ ಸ್ವಿದಾಸಾಂ ಕತಮಾ ಪುರಾಣೀ ಯಯಾ ವಿಧಾನಾ ವಿದಧುರ್ಯುಭೂಣಾಂ |

ಶುಭಂ ಯಚ್ಛುಭ್ರಾ ಉಷಸಶ್ಚರಂತಿ ನ ವಿ ಜ್ಞಾಯಂತೇ ಸದೃಶೀರ-
ಜುರ್ಯಾಃ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕ್ವ | ಸ್ವಿತ್ | ಆಸಾಂ | ಕತಮಾ | ಪುರಾಣೀ | ಯಯಾ | ವಿಧಾನಾ | ವಿದಧುಃ | ಯುಭೂಣಾಂ |

ಶುಭಂ | ಯತ್ | ಶುಭ್ರಾಃ | ಉಷಸಃ | ಚರಂತಿ | ನ | ವಿ | ಜ್ಞಾಯಂತೇ | ಸದೃಶೀಃ | ಅಜುರ್ಯಾಃ ||

|| ಸಾಯಂಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಸಾಮುಷಸಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಕ್ವ ಸ್ವಿದಭೂದದ್ಯ ಕತಮಾ ಪುರಾಣೀ ಪುರಾತನೀ | ಯಯಾ ಋಭೂಣಾಂ ಸಂಬಂಧೀನಿ ವಿಧಾನಾ ಚಮಸಾದಿನಿರ್ಮಾಣಾನಿ ವಿವಿಧಾಃ | ಅಕುರ್ವನ್ನೈಭವಃ | ಯದ್ಯಾಶ್ವೋಷಸಃ ಶುಭ್ರಾ ದೀಪ್ತಾಃ ಶುಭಂ ಚರಂತಿ | ಶೋಭಾಂ ದೀಪ್ತಿಂ ಕುರ್ವಂತಿ | ತಾ ಅಜುರ್ಯಾ ಅಶೀರ್ಣಾ ನಿತ್ಯನೂತನಾ ನ ವಿ ಜ್ಞಾಯಂತೇ | ಯತಃ ಸದೃಶೀಃ ಸದೃಶ್ಯಃ ಸರ್ವೇಷ್ಟಸಿ ದಿವಸೇಷ್ಟೇಕ-
ರೂಪಾ ಅಶೋದ್ಯತಸ್ಯ ಏತಾ ಏತಾಃ ಪುರಾಣ್ಯ ಇತಿ ನ ಜ್ಞಾಯಂತೇ ಉಷಾಸಾದೃಶ್ಯಂ ಸದೃಶೀರದೃಶ್ಯ ಸದೃಶೀರಿದು ಶ್ವಃ | ಋಗ್ವೇ. ೧-೧೨೩-೮ | ಇತ್ಯತ್ರ ಪ್ರತಿಸಾದಿತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯಯಾ—ಯಾವ ಪುರಾತನಗಳಾದ ಉಷಸ್ಸಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ | ಋಭೂಣಾಂ—ಋಭುಗಳ | ವಿಧಾನಾ—ಚಮಸಾದಿ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯಗಳು | ವಿವಿಧಾಃ—ನೇರವೇರಿದವೋ (ಅಂತಹ) | ಪುರಾಣೀ—ಪುರಾತನಗಳಾದ ಉಷಸ್ಸು | ಅಸಾಂ—ಈ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾದ ಉಷಸ್ಸುಗಳ ನಡುವೆ | ಕತಮಾ—ಯಾರು ? ಕ್ವೈಸ್ವಿತ್—ಅವಳ ಸ್ಥಾನವೆಲ್ಲಿ | ಯತ್—ಯಾವ | ಉಷಸಃ—ಉಷಸ್ಸುಗಳು | ಶುಭ್ರಾಃ—ಪ್ರಕಾಶ ಮಾನರಾಗಿಯೂ | ಶುಭಂ—ಮಂಗಳಾತ್ಮಕರಾಗಿಯೂ | ಚರಂತಿ—ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರೆಯೋ (ಅವರು) | ಅಜುರ್ಯಾಃ—ಜರಾರಹಿತರಾಗಿಯೂ | ಸದೃಶೀಃ—ಒಂದೇರೂಪವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ | ನ ವಿ ಜ್ಞಾಯಂತೇ—ವೈಯುಕ್ತಿಕವಾದ ಭೇದದಿಂದ ಅರಿಯಲ್ಪಡಲಾರರು.

|| ಭಾನಾರ್ಥ ||

ಯಾವ ಪುರಾತನಗಳಾದ ಉಷಸ್ಸಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಋಭುಗಳ ಚಮಸಾದಿ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯಗಳು ನೇರವೇರಿದವೋ ಅಂತಹ ಪುರಾತನಗಳಾದ ಉಷಸ್ಸು ಈ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾದ ಉಷಸ್ಸುಗಳ ನಡುವೆ ಯಾರು ? ಅವಳ ಸ್ಥಾನವೆಲ್ಲಿ ? ಯಾವ ಉಷಸ್ಸುಗಳು ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾಗಿಯೂ ಮಂಗಳಾತ್ಮಕರಾಗಿಯೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರೆಯೋ ಜರಾರಹಿತರಾಗಿಯೂ, ಒಂದೇ ರೂಪವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ವೈಯುಕ್ತಿಕವಾದ ಭೇದದಿಂದ ಅರಿಯಲ್ಪಡಲಾರರು.

English Translation.

Where is that ancient one of those (Dawns), through whom the works of the Ribhus were accomplished? for as the bright Dawns happily proceed, they are not distinguished, being alike and undecaying.

|| ವಿಶೇಷವಿವರಗಳು ||

ಸದೃಶೀರದೃಶ್ಯ ಸದೃಶೀರಿದು ಶ್ವಃ—ಅಸ್ತಿನೈಹನಿ ಪರಸ್ಪರಂ ಸದೃಶ್ಯಃ | ಪರಸ್ತಿನೈಹನೈಹನಿ ಪರಸ್ಪರಂ ಸದೃಶ್ಯ ಏವ | ಅದೃತನೋಽಪಿ ಶ್ವಸ್ತನೀಭಿಃ ಸದೃಶ್ಯಃ ಶ್ವಸ್ತಿನೈಶ್ಚ ಅದೃತನೀಭಿಃ | ಏವಮಹರಂತರೇಣ

ಸಾದೃಶ್ಯಂ | ಇಲ್ಲಿ ದಿನಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಇವತ್ತಿನ ಅಹಸ್ಸಿಗೆ (ದಿನಕ್ಕೆ) ನಾಳೆಯ ದಿನವು ಸಮಾನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಾಳೆಯ ದಿನಕ್ಕೆ ಇವತ್ತಿನ ದಿನವು ಸಮಾನವು. ನಿನ್ನೆಯ ದಿನಕ್ಕೆ ಇವತ್ತಿನ ದಿನವೂ, ನಾಳೆಯ ದಿನವು ಇವತ್ತಿಗೂ ಸಮಾನವೆಂದು ಪರಸ್ಪರವಾದ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಸೂರ್ಯನ ಗತಿವಿಶೇಷ ದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಾನ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಿಮಿತ್ತಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬೇರೆಯ ದಿನಗಳಿಗೂ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಇರುವ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ಸಾಯಣರು ವಿವರಿಸಿರುವರು.

ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಕಾಣದಂತೆ ಇರುವಾಗ ಸೂರ್ಯನು ಉದಯವನ್ನು ಹೊಂದುವವರೆಗಿನ ಕಾಲವು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಘಳಿಗೆಗಳಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಘಳಿಗೆಗಳವರೆಗಿನ ಕಾಲವು ಎಂತಲೂ ಅದನ್ನು ರಾತ್ರೆಯ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಉಷಃಕಾಲವೆಂತಲೂ ವ್ಯವಹಾರಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸೂರ್ಯನು ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲಿಯೂ ಐದು ಸಾವಿರದ ಐವತ್ತೊಂಭತ್ತು ಯೋಜನಗಳನ್ನು ಮೇರುವಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವನು. ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ, (ಉದಯವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಲಂಕಾನಗರವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನು ಬರುವ ವೇಳೆಗೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ) ಅವನ ಮುಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಉಷಸ್ಸು ಮೂವತ್ತು ಯೋಜನಗಳನ್ನು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತು ಯೋಜನಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಉದಯವು ಆದಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶವು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಭವಿಸುವುದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆಯೇ ಉಷಸ್ಸಕ್ಕೂ ತಾನು ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತು ಯೋಜನಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉದಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಲಂಕಾನಗರವೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಉಷಸ್ಸಿನ ಉದಯವು ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಇರುವಾಗ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷಸ್ಸಿನ ಪ್ರಕಾಶವು ಕಂಡುಬರುವಂತೆಯೇ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮನಾದ ಉಷಸ್ಸಿನ ಪ್ರಕಾಶವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಉಷಃಕಾಲವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿಕೊಂಡು ದಿನಗಳನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ವ್ಯವಹಾರಮಾಡುವ ಕಾರಣ ದಿಂದಲೂ, ಆಯಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಒಂದೇ ಉಷಸ್ಸನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಇರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಉಷಸ್ಸಿನ ಅನೇಕತ್ವವನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರವಾದ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನೂ (ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನೂ) ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಆಯಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿವಕ್ಷಯಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಉಷಸ್ಸು ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿ ಉದಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದಲೂ, ಆಯಾಯ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರಿಶುದ್ಧವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ (ಅಧಿಕವಾದ) ನಿರತಿಶಯವಾದ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯು ಉಷಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ; ಉಷಸ್ಸಿನ ಶುಚಿತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಿಸಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತಾ ಘಾ ತಾ ಭದ್ರಾ ಉಷಸಃ ಪುರಾಸುರಭಿಷ್ಟಿದ್ಯುಮ್ನಾ ಯತಜಾತಸತ್ಯಾಃ |

ಯಾಸ್ವೀಜಾನಃ ಶಶಮಾನ ಉಕ್ಥೈಃ ಸ್ತುವಣ್ಣಂಸಂದ್ರವಿಣಂ ಸದ್ಯ ಆಪ |

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತಾಃ | ಘಾ | ತಾಃ | ಭದ್ರಾಃ | ಉಷಸಃ | ಪುರಾ | ಅಸುಃ | ಅಭಿಷ್ಟಿದ್ಯುಮ್ನಾಃ | ಯತಜಾತಸತ್ಯಾಃ |

ಯಾಸು | ಈಜಾನಃ | ಶಶಮಾನಃ | ಉಕ್ಥೈಃ | ಸ್ತುವನ್ | ಶಂಸನ್ | ದ್ರವಿಣಂ | ಸದ್ಯಃ | ಅಪ | ೭ ||

|| ಸಾಯಂಜಿಹಾಸ್ಕಂ ||

ತಾ ಘಾ | ಘೇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ | ತಾಃ ಖಲೂಪಕಾರಿಣ್ಯಸ್ತಾ ಭದ್ರಾಃ ಕಲ್ಯಾಣ್ಯಃ ಸ್ತುತ್ಯಾ ವಾ ಉಷಸಃ ಪುರಾ ಪೂರ್ವಮಾಸುಃ | ಅಭವನ್ | ಅಭಿಷ್ಟಿದ್ಯುಮ್ನಾಃ ಅಭಿಗಮನಮಾತ್ರೇಣ ದ್ಯುಮ್ನಂ ಧನಂ ಯಾಸಾಂ ತಾಃ | ಯತಜಾತಸತ್ಯಾಃ | ಯತಾರ್ಥಂ ಯಜ್ಞಾರ್ಥಂ ಜಾತಾಶ್ಚ ತಾಃ ಸತ್ಯಾಃ ಸತ್ಯ-
ಫಲಾಶ್ಚ ತಾದೃಶ್ಯಃ | ಯಾಸೂಷಸ್ವೀಜಾನೋ ಯಾಗಂ ಕುರ್ವಾಣ ಉಕ್ಥೈಃ ಶಸ್ತ್ರೈಃ ಶಶಮಾನಃ ಶಂಸಮಾನಃ ಸ್ತುವನ್ ಸಾಮುಭಿಃ ಸ್ತೋತ್ರಂ ನಿಷ್ಪಾದಯನ್ ಶಂಸನ್ ಶಸ್ತ್ರಾಣಿ ಕುರ್ವನ್ ದ್ರವಿಣಂ ಧನಂ ಸದ್ಯ ಆಪ | ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ತಾ ಭದ್ರಾ ಇತಿ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಈಜಾನಃ—ಯಜ್ಞಕರ್ತನು | ಯಾಸು—ಯಾವ ಉಷಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ | ಉಕ್ಥೈಃ—ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಿಂದ | ಶಶಮಾನಃ—ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಲೂ | ಸ್ತುವನ್—ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಲೂ | ಶಂಸನ್—ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಲೂ | ದ್ರವಿಣಂ—ಧನವನ್ನು | ಸದ್ಯಃ—ಒಡನೆಯೇ | ಅಪ—ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಯೇ | ತಾ ಘಾ—ಆ ಉಷಸ್ಸುಗಳೇ (ಉಪಕಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ) | ತಾಃ ಭದ್ರಾಃ—ಅವರೇ ಕಲ್ಯಾಣಾತ್ಮರಾಗಿ ಆಗುತ್ತಾರೆ | ಪುರಾ—ಹಿಂದೆಯೇ | ಅಭಿಷ್ಟಿದ್ಯುಮ್ನಾಃ—ಆಗಮನಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಧನಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದವರೂ | ಯತಜಾತಸತ್ಯಾಃ—ಯಜ್ಞಾರ್ಥವಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನರಾದವರೂ ಮತ್ತು ಸತ್ಯಫಲವುಳ್ಳವರೂ | ಅಸನ್—ಆದರು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಜ್ಞಕರ್ತನು ಯಾವ ಉಷಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಲೂ, ಅವರಿಗಾಗಿ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಲೂ ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಲೂ ಅವರಿಂದ ಒಡನೆಯೇ ಧನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಯೇ, ಆ ಉಷಸ್ಸುಗಳೇ ಜಗದುಪಕಾರಿಗಳು. ಅವರೇ ಕಲ್ಯಾಣಾತ್ಮರೂ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಆರಂಭಕಾಲದಿಂದಲೇ, ತಮ್ಮ ಆಗಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಧನಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದವರೂ, ಯಜ್ಞಾರ್ಥವಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನರಾದವರೂ, ಮತ್ತು ಸತ್ಯಫಲವುಳ್ಳವರೂ ಆದರು.

ಪರಿಷತ್ತನ್ನು ಎಂದರೆ ಋತ್ವಿಗಾದಿಗಳನ್ನು | ಬುಧಾನಾಃ—ಅವರವರ ಕರ್ಮನಿರ್ವಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾ |
ದೇವೀಃ—ದೇವತಾತ್ಮರಾದ | ಉಷಸಃ—ಉಷಸ್ಸುಗಳು | ಸರ್ಗಾಃ—ಉದಕಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣಗಳಾದ |
ಗನಾಂ ನ—ರಶ್ಮಿಗಳಂತೆ | ಜರಂತೇ—ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅಂತರಿಕ್ಷಾಭ್ಯವಾದ ಸಮಾನಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರೂ, ಒಂದೇ
ವಿಧವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವರೂ ಆದ ಉಷಸ್ಸುಗಳು ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಜ್ಞದ ಸದಸ್ಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಋತ್ವಿಗಾದಿ
ಗಳನ್ನು ಅವರವರ ಕರ್ಮನಿರ್ವಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾ, ದೇವತಾತ್ಮರಾದ ಉಷಸ್ಸುಗಳು ಉದಕಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣ
ಗಳಾದ ರಶ್ಮಿಗಳಂತೆ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

They spread around of similar form, (coming) from the east, (coming)
from the same region alike renowned : the divine Dawns, arousing the
assembly of the sacrifice, are glorified like the (rays) creative of the waters.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾವಾಚಃ ||

ತಾ ಇನ್ದ್ರೇ^೧ವ ಸಮನಾ^೨ ಸಮಾನೀ^೩ರಮೀತವರ್ಣಾ^೪ ಉಷಸಶ್ಚರಂತಿ |
ಗೂಹಂತೀ^೫ರಭ್ವಮಸಿತಂ^೬ರುಶದ್ಭಿಃ^೭ ಶುಕ್ರಾಸ್ತನೂಭಿಃ^೮ ಶುಚಯೋ^೯ ರುಚಾನಾಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತಾಃ | ಇತ್ | ನು | ಏವ | ಸಮನಾ | ಸಮಾನೀಃ | ಅಮೀತವರ್ಣಾಃ | ಉಷಸಃ | ಚರಂತಿ |
ಗೂಹಂತೀಃ | ಅಭ್ವಂ | ಅಸಿತಂ | ರುಶತ್ಭಿಃ | ಶುಕ್ರಾಃ | ತನೂಭಿಃ | ಶುಚಯಃ | ರುಚಾನಾಃ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ತಾ ಏವೋಷಸಃ | ಇದಿತಿ ಪೂರಣಃ | ನು ಅದ್ಯ ಸಮನಾ ಸಮಾನಾಃ | ಏಕಧೇತೃರ್ಭಃ |
ಸಮಾನೀರೇಕರೂಪಾ ಅಮೀತವರ್ಣಾ ಅಹಿಂಸಿತವರ್ಣಾ ಅಪರಿಮಿತವರ್ಣಾ ನಾ ಉಷಸಶ್ಚರಂತಿ
ಸರ್ವತಃ | ಕಿಂ ಕುರ್ವತ್ಯಃ | ಅಭ್ವಂ | ಮಹನ್ನಾಮೈತತ್ | ಅತಿಮಹದಸಿತಂ ಕೃಷ್ಣಂ ರೂಪಂ
ಗೂಹಂತೀಗೋಪಯಂತ್ಯೋ ರುಶದ್ಭಿಃ ರೋಚಮಾಸೈಸ್ತನೂಭಿಃ ಸ್ವಶರೀರೈಃ ಶುಕ್ರಾ ದೀಪ್ತಾಃ
ಶುಚಯಃ ಶುದ್ಧಾ ರುಚಾನಾ ರೋಚಮಾನಾ ರೋಚಯಂತ್ಯೋ ನಾ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ತಾ ಏವ ಉಷಸಃ—ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಅದೇ ಉಷಸ್ಸುಗಳು | ನು—ಈಗ | ಸಮನಾ—ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿಯೂ | ಸಮಾನೀಃ—ಒಂದೇ ರೂಪವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ | ಅಮೀತವರ್ಣಾಃ—ಅಪರಿಮಿತವಾದ ವರ್ಣವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ | ರುಶದ್ಭಿಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನಗಳಾದ | ತನೋಭಿಃ—ತಮ್ಮ ಶರೀರಗಳಿಂದ | ಶುಕ್ರಾಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾಗಿಯೂ | ಶುಚಿಯಃ—ಶುದ್ಧರಾಗಿಯೂ | ರುಚಾನಾಃ—ಆಕರ್ಷಕರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು | ಅಭ್ಯಂ—ಮಹತ್ತಾದ | ಅಸಿತಂ—ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯನ್ನು | ಗೂಹಂತೀಃ—ಮರೆಮಾಡುತ್ತಾ | ಚರಂತಿ—ಸುತ್ತಲೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಅದೇ ಉಷಸ್ಸುಗಳು ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿಯೂ, ಒಂದೇ ರೂಪವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ಅಪರಿಮಿತವಾದ ವರ್ಣವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ಆರೋಚಕಗಳಾದ ತಮ್ಮ ಶರೀರಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾಗಿಯೂ, ಶುದ್ಧರಾಗಿಯೂ, ಆಕರ್ಷಕರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ಮಹತ್ತಾದ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯನ್ನು ಮರೆಮಾಡುತ್ತಾ ಸುತ್ತಲೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

Those Dawns proceed verily all alike, of similar form, of infinite hues, pure, bright, illumining, concealing by their radiant persons the very great gloom.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ರಯಿಂ ದಿವೋ ದುಹಿತರೋ ವಿಭಾತಿಃ ಪ್ರಜಾವಂತಂ ಯಚ್ಛತಾಸ್ಮಾಸು
ದೇವೀಃ |

ಸ್ಯೋನಾದಾ ವಃ ಪ್ರತಿಬುಧ್ಯಮಾನಾಃ ಸುವೀರ್ಯಸ್ಯ ಪತಯಃ ಸ್ಯಾಮು ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ರಯಿಂ | ದಿವಃ | ದುಹಿತರಃ | ವಿಭಾತಿಃ | ಪ್ರಜಾವಂತಂ | ಯಚ್ಛತ | ಅಸ್ಮಾಸು | ದೇವೀಃ |

ಸ್ಯೋನಾತ್ | ಅ | ವಃ | ಪ್ರತಿಬುಧ್ಯಮಾನಾಃ | ಸುವೀರ್ಯಸ್ಯ | ಪತಯಃ | ಸ್ಯಾಮು || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ದಿವೋ ದುಹಿತರೋ ದ್ಯೋತಮಾನಸ್ಯಾ ದಿತ್ಯಸ್ಯ ದುಹಿತೃಸ್ಥಾನೀಯಾ ವಿಭಾತೀರ್ವಿಭಾತ್ಯೋ ವಿಶೇಷೇಣ ಭಾನಂ ಕುರ್ವತ್ಯೋಸ್ಮಾಸು ಪ್ರಜಾವಂತಂ ರಯಿಂ ಪುತ್ರಾದ್ಯುಪೇತಂ ಧನಂ ಯಚ್ಛತ |

ದತ್ತ | ಹೇ ದೇವೀರ್ದೇವ್ಯಃ ಸ್ಯೋನಾತ್ಸುಖಾನ್ನಿಮಿತ್ತಭೂತಾದ್ವೋ ಯುಷ್ಮಾನ್ ಪ್ರತಿಬುಧ್ಯಮಾನಾಃ
ಪ್ರತಿಬೋಧಯಂತೋ ವಯಂ ಸುವೀರ್ಯಸ್ಯ ಪತಯಃ ಸ್ಯಾಮ | ಪುತ್ರಾದಿಸಹಿತಸ್ಯ ಧನಸ್ಯ ಪಾಲಕಾ
ಭವೇಮ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

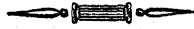
ದಿವಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ | ದುಹಿತರಃ—ಪುತ್ರೀರೂಪರೂ | ವಿಭಾತಿಃ—ವಿಶೇಷ
ರೀತಿಯಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವವರೂ ಆದ ಎಲೈ ಉಷಸ್ಸುಗಳೇ | ಅಸ್ಮಾಸು—ನಮ್ಮಲ್ಲಿ | ಪ್ರಜಾವಂತಂ—ಪುತ್ರಾದಿ
ಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ | ಽಯಿಂ—ಧನವನ್ನು | ಯಚ್ಚತ—ಒದಗಿಸಿಕೊಡಿರಿ | ದೇವೀಃ—ದೇವತಾತ್ಮರಾದ
ಉಷಸ್ಸುಗಳೇ | ಸ್ಯೋನಾತ್—ಸುಖದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ | ವಃ—ನಿಮ್ಮನ್ನು | ಪ್ರತಿಬುಧ್ಯಮಾನಾಃ—ಎಚ್ಚರ
ಗೊಳ್ಳಿಸುವ ನಾವು | ಸುವೀರ್ಯಸ್ಯ—ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಪುತ್ರಾದಿ ಧನಕ್ಕೆ | ಪತಯಃ—ಒಡೆಯರಾಗಿ |
ಸ್ಯಾಮ—ಆಗುವಂತಾಗಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ಪುತ್ರೀರೂಪರೂ, ವಿಶೇಷರೀತಿಯಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವವರೂ ಆದ
ಉಷಸ್ಸುಗಳೇ, ನಮಗೆ ಸತ್ಪುತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಧನವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡಿರಿ. ದೇವತಾತ್ಮರಾದ ಉಷಸ್ಸುಗಳೇ,
ಸುಖದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳಿಸುವ ನಾವು ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಪುತ್ರಾದಿ ಧನಕ್ಕೆ ಒಡೆಯರಾಗಿ
ಆಗುವಂತಾಗಲಿ.

English Translation.

Divine, resplendent daughters of heaven, bestow upon us wealth,
comprehending progeny : awaking you for our benefit, may we be the
lords of excellent descendants.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತದ್ವೋ ದಿವೋ ದುಹಿತರೋ ವಿಭಾತಿರಪ್ಪ ಬ್ರುವ ಉಷಸೋ ಯಜ್ಞ-

ಕೇತುಃ |

ವಯಂ ಸ್ಯಾಮ ಯಶಸೋ ಜನೇಷು ತದ್ವೈಶ್ವ ಧತ್ತಾಂ ಪೃಥಿವೀ ಚ
ದೇವೀ || ೧೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತೇತ್ | ವಃ | ದಿವಃ | ದುಹಿತರಃ | ವಿಭಾತೀಃ | ಉಪ | ಬ್ರುವೇ | ಉಷಸಃ | ಯಜ್ಞಕೇತುಃ |
ವಯಂ | ಸ್ಯಾಮ | ಯಶಸಃ | ಜನೇಷು | ತತ್ | ದ್ಯೌಃ | ಚ | ಧತ್ತಾಂ | ಪೃಥಿವೀ | ಚ | ದೇವೀ ||೧೧||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ತದ್ಗೋ ದಿವ ಇತಿ ವ್ಯುತ್ಪಾದ್ಯಾಂ ಜಪೇತ್ ||

ಹೇ ದಿವೋ ದುಹಿತರೋ ಹೇ ಉಷಸೋ ವಿಭಾತೀವೋ ಯುಷ್ಮಾನ್ ತದುತ್ತರಾರ್ಧಪ್ರಥಮ-
ಪಾದೇನ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಂ ಫಲಂ ಯಜ್ಞಕೇತುಃ | ಯಜ್ಞ ಏವ ಕೇತುಃ ಪ್ರಜ್ಞಾಪಕೋ ಯಸ್ಯ
ತಾದ್ಯಶೋಹಮುಪ ಬ್ರುವೇ | ಉಪೇತ್ಯ ಬ್ರವೀಮಿ | ಅಥ ಬಹುವದುಚ್ಯತೇ | ವಯಂ ಸ್ತುವಂತೋ
ಜನೇಷ್ವಸ್ಮತ್ಸಮಾನೇಷು ಮಧ್ಯೇ ಯಶಸಃ ಕೀರ್ತೇರನ್ನ ಸ್ಯ ವಾ ಸ್ಯಾಮಿನಃ ಸ್ಯಾಮ | ತದ್ಯಶೋ ದ್ಯೌಃ
ಪೃಥಿವೀ ಚ ದೇವೀ ಧತ್ತಾಂ ಧಾರಯತಾಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ದಿವಃ—ದ್ಯುಲೋಕಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಆದಿತ್ಯನ | ದುಹಿತರಃ—ಪುತ್ರಿಯರಾದ | ಉಷಸಃ—
ಎಲೈ ಉಷಸ್ಸುಗಳೇ | ಯಜ್ಞಕೇತುಃ—ಯಜ್ಞವೇ ಪ್ರಜ್ಞಾಪಕನಾಗಿ ಉಳ್ಳ ನಾನು | ವಿಭಾತೀಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನ
ರಾದ | ವಃ—ನಿಮ್ಮನ್ನು | ತತ್—ನಮ್ಮ ಉದ್ದಿಷ್ಟವನ್ನು ಕುರಿತು | ಉಪ ಬ್ರುವೇ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ
ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕೇಳುತ್ತೇನೆ | ವಯಂ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ನಾವು | ಜನೇಷು—ನಮ್ಮ ಸಮಾನರಾದ ಜನರ ನಡುವೆ |
ಯಶಸಃ—ಕೀರ್ತಿಗೆ ಅಥವಾ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಒಡೆಯರಾಗಿ | ಸ್ಯಾಮ—ಆಗುವಂತಾಗಲಿ | ತತ್—ನಮ್ಮ ಆ
ಅನ್ನವನ್ನು | ದ್ಯೌಃ—ದ್ಯುಲೋಕವೂ | ದೇವೀ—ದೇವತಾತ್ಮಳಾದ | ಪೃಥಿವೀ ಚ—ಪೃಥಿವಿಯೂ ಸಹ |
ಧತ್ತಾಂ—ಧರಿಸಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ದ್ಯುಲೋಕಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಆದಿತ್ಯನ ಪುತ್ರಿಯರಾದ ಉಷಸ್ಸುಗಳೇ, ಯಜ್ಞವೇ ಪ್ರಜ್ಞಾಪಕನಾಗಿ ಉಳ್ಳ
ನಾನು ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಉದ್ದಿಷ್ಟವನ್ನು ಕುರಿತು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕೇಳುತ್ತೇನೆ.
ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ನಾವು ನಮಗೆ ಸಮಾನರಾದ ಜನರ ನಡುವೆ ಅನ್ನಸಂಪತ್ತಿಗೆಲ್ಲಾ ಒಡೆಯರಾಗಿ ಆಗುವಂತಾಗಲಿ.
ನಮ್ಮ ಆ ಅನ್ನಸಂಪತ್ತನ್ನು ದ್ಯುಲೋಕವೂ ದೇವತಾತ್ಮಗಳಾದ ಪೃಥಿವಿಯೂ ಸಹ ಧರಿಸಲಿ.

English Translation.

Daughters of heaven, resplendent Dawns, I address you (as) the
announcer of the sacrifice : may we be (the possessors) of celebrity amongst
men, and may heaven and the divine earth perpetuate (it).

~~~~~

ಐವತ್ತೆರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಪ್ರತಿ ಷ್ಯೇತಿ ಸಪ್ತರ್ಚಂ ಸಪ್ತಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ಗಾಯತ್ರಮುಷೋದೇವತಾಕಂ | ಪ್ರತಿ ಷ್ಯಾ ಸಪ್ತ
ಗಾಯತ್ರಮಿತ್ಯನುಕ್ರಮಣಿಕಾ || ಪ್ರಾತರನುವಾಕ ಉಷಸ್ಯೇ ಕೃತೌ ಗಾಯತ್ರೇ ಛಂದಸ್ಕಾಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರೇ
ಚೇದಂ ಶಸ್ಯಂ | ಅಥೋಷಸ್ಯಃ ಪ್ರತಿ ಷ್ಯಾ ಸೂನರೀ | ಅ. ೪-೧೪ | ಇತಿ ಹಿ ಸೂಕ್ರಿತಂ ||

ಅನುವಾದವು—ಪ್ರತಿ ಷ್ಯಾ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಐದನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ
ಏಳು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾನುದೇವನು ಋಷಿಯು ; ಉಷಸ್ಸು ದೇವತೆಯು ; ಗಾಯತ್ರೇ ಛಂದಸ್ಸು.
ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಪ್ರತಿ ಷ್ಯಾ ಸಪ್ತ ಗಾಯತ್ರಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಪ್ರಾತರನುವಾಕಮಂತ್ರಪಠನ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷಸ್ಸುಕ್ರತುಸಂಬಂಧವಾದ ಗಾಯತ್ರೇ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಆಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಿಗಾಗಿಯೂ
ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನ ಶ್ರುತಸೂತ್ರದ—ಅಥೋಷಸ್ಯಃ ಪ್ರತಿ ಷ್ಯಾ ಸೂನರೀ
ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೪-೧೪) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೫೨

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೫ || ಸೂಕ್ತ—೫೨ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೮ || ವರ್ಗ—೩ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೭ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಾನುದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—ಉಷಾಃ ||

|| ಛಂದಃ—ಗಾಯತ್ರೀ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪ್ರತಿ ಷ್ಯಾ ಸೂನರೀ ಜನೀ ವೃಚ್ಛಂತೀ ಪರಿ ಸ್ವಸುಃ |

ದಿವೋ ಅದರ್ಶ ದುಹಿತಾ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪ್ರತಿ | ಷ್ಯಾ | ಸೂನರೀ | ಜನೀ | ವೃಚ್ಛಂತೀ | ಪರಿ | ಸ್ವಸುಃ |

ದಿವಃ | ಅದರ್ಶ | ದುಹಿತಾ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸ್ಯಾ ಸಾ ಸಂಸ್ತಾಯಮಾನಾ ಸೂನರೀ ಸುಷ್ಪ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ನೇತ್ರೀ ಜನೀ ಜನಯಿತ್ರೀ ಫಲಾನಾಂ
ಸ್ವಸುಃ ಸಸ್ವಸ್ಥಾನೀಯಾಯಾ ರಾತ್ರೀಃ ಪರಿ ಉಪರಿಭಾಗೇ ರಾತ್ರಿಪರ್ಯವಸಾನಕಾಲೇ ವ್ಯುಚ್ಛಂತೀ
ತನೋ ವಿವಾಸಯಂತೀ | ಸ್ವಸಾ ಸ್ವಸ್ರೇ ಜ್ಯಾಯಸ್ಯೈ | ಋಗ್ವೇ. ೧-೧೨೪-೮ | ಇತ್ಯುಕ್ತಂ | ದಿವೋ
ದ್ಯೋತಮಾನಸ್ಯಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ದುಹಿತೋಷಾಃ ಪತ್ಯದರ್ಶಿ | ಪ್ರತಿವೃತ್ತೇ ಸರ್ವೈಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದಿವಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಆದಿತ್ಯನ | ದುಹಿತಾ—ದುಹಿತೃರೂಪಳೂ | ಸ್ಯಾ—ಪ್ರಶಸ್ಯಳೂ |
ಸೂನರೀ—ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ನೇತ್ರಿಯೂ | ಜನೀ—ಫಲಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪಾದಕಳೂ ಆದ ಉಷೋದೇವಿಯು |
ಸ್ವಸುಃ—ತನ್ನ ಸಹೋದರಿಯಾದ ರಾತ್ರಿಯ | ಪರಿ—ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ | ವ್ಯುಚ್ಛಂತೀ—ತಮಸ್ಸನ್ನು
ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತಾ | ಪ್ರತಿ ಅದರ್ಶಿ—ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ನೋಡಲ್ಪಡುತ್ತಾಳೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಆದಿತ್ಯನ ದುಹಿತೃರೂಪಳೂ, ಪ್ರಶಸ್ಯಳೂ, ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ನೇತ್ರಿಯೂ,
ಫಲಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪಾದಕಳೂ ಆದ ಉಷೋದೇವಿಯು ತನ್ನ ಸಹೋದರಿಯಾದ ರಾತ್ರಿಯ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಮಸ್ಸನ್ನು
ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತಾ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೋಚರಳಾಗುತ್ತಾಳೆ.

English Translation.

The daughter of heaven has been seen ; the kind conductress (of
men), the parent (of benefits), shedding radiance upon (the departure of
her) sister night.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಶ್ವೇನ ಚಿತ್ರಾರುಷೀ ಮಾತಾ ಗನಾಮೃತಾವರೀ |
ಸಖಾಭೂದತ್ತಿನೋರುಷಾಃ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಶ್ವೇನ | ಚಿತ್ರಾ | ಅರುಷೀ | ಮಾತಾ | ಗನಾಂ | ಋತವರೀ |
ಸಖಾ | ಅಭೂತ್ | ಅತ್ತಿನೋಃ | ಉಷಾಃ || ೨ ||

|| ಸಾಯಜಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಶ್ವೇವ ಚಿತ್ರಾ ಚಾಯೇನೀಯಾರುಷೀ ಆರೋಚಮಾನಾ ಗವಾಂ ರಶ್ಮೀನಾಂ ಮಾತಾ ನಿರ್ಮಾತ್ರೀ
ಯತಾವರೀ ಯಜ್ಞವತ್ಯುಷಾ ಅಶ್ವಿನೋಃ ಸಖಾ ಸಮಾನಖ್ಯಾನಾ ಸಹ ಸ್ತೂಯಮಾನಾಭೂತ್ | ಭವತಿ |
ಅಶ್ವಿನೋರುಷಸಾ ಸಹ ಸ್ತೂಯಮಾನತ್ವಾತ್ಸಖಿತ್ವಂ ಪರಸ್ಪರಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಶ್ವೇವ—ಒಳ್ಳೆಯ ಜಾತ್ಯಶ್ವದಂತೆ | ಚಿತ್ರಾ—ಆಕರ್ಷಕಳೂ | ಅರುಷೀ—ಹೊಂಬಣ್ಣವುಳ್ಳವಳೂ |
ಗವಾಂ—ರಶ್ಮಿಗಳ | ಮಾತಾ—ನಿರ್ಮಾತ್ರಿಯೂ (ಜನನಿಯೂ) | ಯತಾವರೀ—ಯಜ್ಞವತಿಯೂ ಆದ |
ಉಷಾಃ—ಉಷೋದೇವಿಯು | ಅಶ್ವಿನೋಃ—ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳಿಗೆ | ಸಖಾ—ಸಮಾನವಾದ ಪೂಜ್ಯತೆ
ಯುಳ್ಳವಳಾಗಿ | ಅಭೂತ್—ಆಗುತ್ತಾಳೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಒಳ್ಳೆಯ ಜಾತ್ಯಶ್ವದಂತೆ ಆಕರ್ಷಕಳೂ, ಹೊಂಬಣ್ಣವುಳ್ಳವಳೂ, ರಶ್ಮಿಗಳ ಜನನಿಯೂ, ಯಜ್ಞವತಿಯೂ
ಆದ ಉಷೋದೇವಿಯು ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಪೂಜ್ಯತೆಯುಳ್ಳವಳಾಗಿ ಆಗುತ್ತಾಳೆ. ಎಂದರೆ, ಯಜ್ಞ
ದಲ್ಲಿ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಭಾಗವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಾಳೆ.

English Translation.

Like a beautiful mare, the radiant mother of the rays of light, the
object of sacrifice, (she) is friend of the Aswins.

~*~*~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತ ಸಖಾಸ್ಯಶ್ವಿನೋರುತ ಮಾತಾ ಗವಾಮುಸಿ |

ಉತೋಷೋ ವಸ್ತ ಈಶಿಷೇ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತ | ಸಖಾ | ಅಸಿ | ಅಶ್ವಿನೋಃ | ಉತ | ಮಾತಾ | ಗವಾಂ | ಅಸಿ |

ಉತ | ಉಷಃ | ವಸ್ತಃ | ಈಶಿಷೇ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತಾಸಿ ಚಾಶ್ವಿನೋಃ ಸಖಾಸಿ | ಉತಾಸಿ ಚ ಗವಾಂ ರಶ್ಮೀನಾಂ ಮಾತಾಸಿ | ಉತಾಸಿ ಚ ದೇ
ಉಷೋ ವಸ್ತೋ ಧನಸ್ಯೇಶಿಷೇ | ಈಶ್ವರಾ ಭವಸಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಉಷಃ—ಎಲೈ ಉಷೋದೇವಿಯೇ | ಅಶ್ವಿನೋಃ—ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳಿಗೆ | ಸಖಾ—ಸಖಿಭೂತಳಾಗಿ |
ಅಸಿ—ಆಗಿದ್ದೀಯೆ | ಉತ—ಮತ್ತು | ಗವಾಂ—ರಶ್ಮಿಗಳಿಗೆ | ಮಾತಾ—ಜನನಿಯಾಗಿ | ಅಸಿ—ಆಗಿದ್ದೀಯೆ |
ಉತ—ಮತ್ತು | ವಸ್ತು—ಧನಕ್ಕೆ | ಈಶಿಷೇ—ಒಡೆಯಳಾಗಿದ್ದೀಯೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಉಷೋದೇವಿಯೇ, ನೀನು ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಖಿಭೂತಳಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ರಶ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಜನನಿ
ಯಾಗಿಯೂ, ಧನಕ್ಕೆ ಒಡೆಯಳಾಗಿಯೂ ಆಗಿದ್ದೀಯೆ.

English Translation.

You are the friend of the Aswins : you are the mother of the rays
of light : you, Ushas, rule over riches.

|| ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಾಪಾರ್ಥ ||

ಯಾವಯದ್ವೇಷಸಂ ತ್ವಾ ಚಿಕ್ಕಿತ್ವಿತ್ಸೊನ್ನತಾವರಿ |

ಪ್ರತಿಸ್ತೋಮೈರಭುತ್ಸಹಿ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯವಯತ್ತ್ವೇಷಸಂ | ತ್ವಾ | ಚಿಕ್ಕಿತ್ವಿತ್ | ಸೊನ್ನತಾವರಿ |

ಪ್ರತಿ | ಸ್ತೋಮೈಃ | ಅಭುತ್ಸಹಿ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯಾವಯದ್ವೇಷಸಂ | ಯವಯಂಕೋ ವಿಯುಜ್ಯಮಾನಾ ದ್ವೇಷಾಂಸಿ ದ್ವೇಷ್ವಾರೋ
ಯಸ್ಯಾಸ್ತಾದೃಶೀ | ಪೃಥಕ್ಕ್ರಿಯಂತೇ ದ್ವೇಷಾಂಸ್ಯನಯೇತಿ ವಾ | ರಾತ್ರೌ ಹನನಾಯೋದ್ಯುಕ್ತಾ
ದ್ವೇಷಿಣಿ ಉಷಃಕಾಲೇ ಹಿ ಸಲಾಯಂತೇ | ತಾದೃಶೀಂ ಚಿಕ್ಕಿತ್ವಿತ್ ಜ್ಞಾಪಯಂತೀಂ ತ್ವಾ ತ್ವಾಂ

ಸೂನೃತಾವರಿ | ಸೂನೃತೇತಿ ವಾಜ್ಞಾಮ | ತದ್ವತಿ ದೇವಿ ಸ್ತೋಮೈಃ ಸ್ತುತಿಭಿಃ ಪ್ರತ್ಯಭುತ್ಸಹಿ |
ಪ್ರತಿಬೋಧಯಾಮಃ | ಸ್ತುಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸೂನೃತಾವರಿ—ಸತ್ಯವಾಕ್ಯುಳ್ಳ ಉಷೋದೇವಿಯೇ! ಯಾವಯದ್ವೇಷಸಂ—ದ್ವೇಷಿಸುವ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು
ಓಡಿಸುವವಳೂ | ಚಿಕಿತ್ಸಿತ—ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಜ್ಞಾಪಕಳೂ ಆದ | ತ್ವಾ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಸ್ತೋಮೈಃ—
ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ | ಪ್ರತಿ ಅಭುತ್ಸಹಿ—ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುತ್ತೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸತ್ಯವಾಕ್ಯುಳ್ಳ ಉಷೋದೇವಿಯೇ, ರಾತ್ರಿಕಾಲದ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಸಿಸಲು ಬಂದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನೀನು
ಅವಿಭೂತಳಾಗಿ ಹೊಡೆದೋಡಿಸುವವಳೂ, ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಜ್ಞಾಪಕಳೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಸ್ತೋತೃಗಳಾದ
ನಮ್ಮ ಕಡೆ ಗಮನಕೊಡುವಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತೇನೆ.

English Translation.

With praises we awaken you, you are endowed with truth ; you,
the baffler of animosities, the restorer of consciousness.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪ್ರತಿ | ಭದ್ರಾ | ಅದೃಕ್ಷತ | ಗವಾಂ | ಸರ್ಗಾ | ನ | ರಶ್ಮಯಃ |

ಓಷಾ | ಅಸ್ರಾ | ಉರು | ಜ್ರಯಃ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪ್ರತಿ | ಭದ್ರಾಃ | ಅದೃಕ್ಷತ | ಗವಾಂ | ಸರ್ಗಾಃ | ನ | ರಶ್ಮಯಃ |

ಆ | ಉಷಾಃ | ಅಸ್ರಾಃ | ಉರು | ಜ್ರಯಃ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಭದ್ರಾಃ ಸ್ತುತ್ಯಾ ರಶ್ಮಯಃ ಪ್ರತ್ಯದೃಕ್ಷತ | ಪ್ರತಿದೃಶ್ಯಂತೇ | ಗವಾಮುದಕಾನಾಂ ಸರ್ಗಾ ನ
ವರ್ಷಧಾರಾ ಇವೇಯಮುಷಾ ಉರು ಜ್ರಯೋ ಮಹತ್ತೇಜ ಆಸ್ರಾಃ | ಆಪೂರಯತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಭದ್ರಾಃ—ಮಂಗಳಕಾರಕಗಳಾದ | ರಶ್ಮಯಃ—ರಶ್ಮಿಗಳು | ಗವಾಂ—ಉದಕಗಳ | ಸರ್ಗಾ ನೆ—
ಧಾರೆಗಳಂತೆ | ಸ್ತುತಿ ಅದೃಷ್ಟತೆ—ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ | ಉಷಾಃ—ಉಷೋದೇವಿಯು | ಉರು—
ಪ್ರಭೂತವಾದ | ಜ್ರಯಃ—ತೇಜಸ್ಸನ್ನು | ಆ ಅಸ್ಮಾಃ—ಹರಡಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಮಂಗಳಕಾರಕಗಳಾದ ರಶ್ಮಿಗಳು, ಉದಕಗಳ ಧಾರೆಗಳಂತೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ. ಉಷೋ
ದೇವಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಭೂತವಾದ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆಲ್ಲಾ ಹರಡಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ.

English Translation.

The auspicious rays are visible like showers of rain, the dawn has
filled (the world) with ample light.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆಪಪುಷೀ ವಿಭಾವರಿ ವ್ಯಾವಜ್ಯೋತಿಷಾ ತಮಃ |

ಉಷೋ ಅನು ಸ್ವಧಾಮವ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಆಪಪುಷೀ | ವಿಭಾವರಿ | ವಿ | ಆವಃ | ಜ್ಯೋತಿಷಾ | ತಮಃ |

ಉಷಃ | ಅನು | ಸ್ವಧಾಂ | ಅವ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವಿಭಾವರಿ ವಿಭಾವತ್ಯುಷಸ್ತಮಾಪಪುಷ್ಯಾಪೂರಯಂತೀ ತೇಜಸಾ ಜಗತ್ ಜ್ಯೋತಿಷಾ
ತೇಜಸಾ ತಮೋಽಂಧಕಾರಂ ವ್ಯಾವಃ | ವ್ಯಾವಜ್ಯೋತಿಃ | ಕಿಂಚಿ ಅನು ಪಶ್ಚಾತ್ ಸ್ವಧಾಂ ಹರ್ವಿರ್ಲಕ್ಷಣ-
ಮನ್ನಮವ | ರಕ್ಷ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಿಭಾವರಿ—ಪ್ರಭಾಯುತಳಾದ | ಉಷಃ—ಎತ್ತೆ ಉಷೋದೇವಿಯೇ | ಆಪಪುಷೀ—ನಿನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿ-
ನಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸುವವಳಾಗಿ | ಜ್ಯೋತಿಷಾ—ಅದೇ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ | ತಮಃ—ಅಂಧಕಾರವನ್ನು |
ವ್ಯಾವಃ—ಓಡಿಸಿದ್ದೀಯೆ | ಅನು—ತದನಂತರ | ಸ್ವಧಾಂ—ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನವನ್ನು | ಅವ—ರಕ್ಷಿಸು.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಪ್ರಭಾಯುತಳಾದ ಎಲೈ ಉಷೋದೇವಿಯೇ, ನಿನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸುವವಳಾಗಿ ಅದೇ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಂಧಕಾರವನ್ನು ಓಡಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ತದನಂತರ ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು.

English Translation.

Brilliant Ushas, filling (the world with light), you disperse the darkness with radiance : thereafter protect the oblation.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಅ ದ್ಯಾಂ ತನೋಷಿ ರಶ್ಮಿಭಿರಾಂತರಿಕ್ಷಮುರು ಪ್ರಿಯಂ ॥

ಉಷಃ ಶುಕ್ರೇಣ ಶೋಚಿಷಾ ॥ ೭ ॥

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ಅ | ದ್ಯಾಂ | ತನೋಷಿ | ರಶ್ಮಿಭಿಃ | ಅ | ಅಂತರಿಕ್ಷಂ | ಉರು | ಪ್ರಿಯಂ |

ಉಷಃ | ಶುಕ್ರೇಣ | ಶೋಚಿಷಾ ॥ ೭ ॥

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಅ ದ್ಯಾಂ ತನೋಷೀತ್ಯೇಷಾ ದೇವಾನಾಂ ಹವಿಃಷೂಷಸೋಽನುವಾಕ್ಯಾ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಅ ದ್ಯಾಂ ತನೋಷಿ ರಶ್ಮಿಭಿರಾವಹಂತೀ ಪ್ರೋಷ್ಯಾ ವಾಯೋಣಿ | ಅ. ೭-೧೪ | ಇತಿ ॥

ಹೇ ಉಷೋ ರಶ್ಮಿಭಿದ್ಯಾಂ ದಿವಮಾ ತನೋಷಿ | ಉರು ವಿಸ್ತೀರ್ಣಂ ಪ್ರಿಯಮಂತರಿಕ್ಷಂ ರಶ್ಮಿಭಿರಾ ತನೋಷಿ | ಶುಕ್ರೇಣ ದೀಪ್ತೇನ ಶೋಚಿಷಾ ಪ್ರಕಾಶೇನ ಯುಕ್ತಾ ಸತ್ಯೇವಂ ಕರೋಷಿ ॥

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಉಷಃ—ಎಲೈ ಉಷೋದೇವಿಯೇ | ರಶ್ಮಿಭಿಃ—ನಿನ್ನ ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ | ದ್ಯಾಂ—ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು | ಅ ತನೋಷಿ—ವಿಸ್ತೃತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದೀಯೆ | ಉರು—ವಿಸ್ತೃತವಾದುದೂ | ಪ್ರಿಯಂ—ಪ್ರೀತಿ ಕಾರಕವಾದುದೂ ಆದ | ಅಂತರಿಕ್ಷಂ—ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು | ಶುಕ್ರೇಣ—ಪ್ರಭಾಯುತವಾದ | ಶೋಚಿಷಾ—ನಿನ್ನ ಕಾಂತಿಯಿಂದ | ಅ (ತನೋಷಿ)—ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತೀಯೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಉಷೋದೇವಿಯೇ, ನೀನು ನಿನ್ನ ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು ವಿಸ್ತೃತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದೀಯೆ. * ವಿಸ್ತೃತವಾದುದೂ, ಪ್ರೀತಿಕಾರಕವಾದುದೂ ಆದ ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು ಪ್ರಭಾಯುತವಾದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತೀಯೆ.

English Translation.

You overspread, Ushas, the heaven with rays, as well as the vast and beloved firmament with pure lustre.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಆ ದ್ಯಾಂ ತನೋಷಿ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ವನ್ನು ದೇವತೆಗಳನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾಡುವ ಹವಿಸ್ಸಿನ ಹೋಮದಲ್ಲಿ ಉಷೋದೇವತೆಗೆ ಪುರೋನುವಾಕ್ಯಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ ಆ ದ್ಯಾಂ ತನೋಷಿ ರಶ್ಮಿಭಿರಾವಹಂತೀ ಸೋಷ್ಯಾ ವಾರ್ಯಾಣಿ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೬-೧೪) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಐವತ್ತಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ತದ್ದೇವಸ್ಯೇತಿ ಸಪ್ತರ್ಷಿಮುಷ್ಪಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ಜಾಗತಂ ಸಾವಿತ್ರಂ | ತಥಾ ಚಾನುಕ್ರಮ್ಯತೇ | ತದ್ದೇವಸ್ಯ ಸಾವಿತ್ರಂ ತು ಜಾಗತಮಿತಿ || ಅಭಿಷ್ಲವಿಕೇ ತೃತೀಯೇಽಹನಿ ವೈಶ್ವದೇವ-ಶಸ್ತ್ರೇ ಸಾವಿತ್ರನಿವಿದ್ದಾನಮಿದಂ | ತಥಾ ಚ ಸೂಕ್ರಿತಂ | ತದ್ದೇವಸ್ಯ ಘೃತೇನ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಇತಿ ತಿಸ್ರಃ | ಆ. ೭-೭ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ತದ್ದೇವಸ್ಯ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಐದನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಋಕ್ವುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು ; ಸವಿತೃವು ದೇವತೆಯು ; ಜಗತೇ ಭಂದಸ್ತು ; ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ತದ್ದೇವಸ್ಯ ಸಾವಿತ್ರಂ ತು ಜಾಗತಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಅಭಿಷ್ಲವಮೆಂಬ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ದಿವಸ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವಾಗ ಸವಿತೃದೇವತೆಯ ನಿವಿತ್ಸೂಕ್ತಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ತದ್ದೇವಸ್ಯ ಘೃತೇನ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಇತಿ ತಿಸ್ರಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು. (ಆ. ೭-೭)

ಸೂಕ್ತ—೫೩

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೫ || ಸೂಕ್ತ—೫೩ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೮ || ವರ್ಗ—೪ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೭ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—ಸವಿತಾ ||

|| ಛಂದಃ—ಜಗತಿ ||

|| ಸಂಹಿತಾವಾಚಃ ||

ತದ್ವೇನಸ್ಯ ಸವಿತುರ್ನಾರ್ಯಂ ಮಹದ್ವ್ಯಣೀಮಹೇ ಅಸುರಸ್ಯ ಪ್ರಚೇತಸಃ |

ಛರ್ದಿಯೇನ ದಾಶುಷೇ ಯಚ್ಛತಿ ತ್ಮನಾ ತನ್ನೋ ಮಹಾ ಉದಯಾ-

ನ್ದೇವೋ ಅಕ್ತುಭಿಃ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತತ್ | ದೇವಸ್ಯ | ಸವಿತುಃ | ನಾರ್ಯಂ | ಮಹತ್ | ವ್ಯಣೀಮಹೇ | ಅಸುರಸ್ಯ | ಪ್ರಚೇತಸಃ |

ಛರ್ದಿಃ | ಯೇನ | ದಾಶುಷೇ | ಯಚ್ಛತಿ | ತ್ಮನಾ | ತತ್ | ನಃ | ಮಹಾನ್ | ಉತ್ | ಅಯಾನ್ |

ದೇವಃ | ಅಕ್ತುಭಿಃ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸವಿತುಃ ಪ್ರೇರಕಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ನಾರ್ಯಂ ವರಣೀಯಂ ಮಹತ್ಪೂಜ್ಯಂ ತದ್ಧನಂ ವ್ಯಣೀಮಹೇ |
 ಪ್ರಾರ್ಥಯಾಮಃ | ಅಸುರಸ್ಯ | ಅಸುರ್ಬಲಂ | ತದ್ವೇತಃ ಪ್ರಚೇತಸಃ ಪ್ರಕೃಷ್ಟಮತೇಃ | ದೇವಸ್ಯೇತಿ
 ಸಂಬಂಧಃ | ಯೇನ ಧನೇನ ಯುಕ್ತಃ ಸನ್ ಛರ್ದಿಃ | ಗೃಹನಾಮೃತತ್ | ಗೃಹೋಪಲಕ್ಷಿತಂ ಧನಜಾತಂ
 ದಾಶುಷೇ ಹವಿರ್ದತ್ತವತೇ ಯಜಮಾನಾಯ ತ್ಮನಾತ್ಮನೈವ ಯಚ್ಛತಿ ತಚ್ಛರ್ದಿರ್ಮಹಾನ್ದೇವಃ
 ಸವಿತಾಕ್ತುಭಿಃ ರಾತ್ರಿಭಿಃ | ಏತದಹ್ನಾಮಪ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಂ | ಸರ್ವೈರ್ಧಿವಸೈಃ ಸರ್ವೇಷು ದಿವಸೇಷು
 ನೋಽಸ್ಮಾಕಮುದಯಾನ್ | ಉದ್ಯಚ್ಛತು | ಕರೋತ್ಪ್ರಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಯದ್ವಾ | ಛರ್ದಿರಿತಿ ತೇಜೋನಾಮ |
 ತತ್ತೇಜ ಉದ್ಯಚ್ಛತ್ಪ್ರಿತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

ಯೇನ—ಯಾವ ಧನದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ | ದಾಶುಷೇ—ಹವಿರ್ದತ್ತನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ |
 ತ್ಮನಾ—ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದಲೇ | ಛರ್ದಿಃ—ಗೃಹವೇ ಮುಂತಾದ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು | ಯಚ್ಛತಿ—(ಸವಿತೃವು)

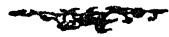
ಕೊಡುವನೋ ಅಂತಹ | ಅಸುರಸ್ಯ—ಬಲಶಾಲಿಯೂ | ಪ್ರಚೀತಸಃ—ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೂ | ದೇವಸ್ಯ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನೂ ಆದ | ಸವಿತುಃ—ಸವಿತೃವಿನ | ವಾರ್ಯಂ—(ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ) ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದುದೂ | ಮಹತ್—ಪೂಜ್ಯವಾದುದೂ | ತತ್—ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೂ ಆದ ಅದೇ ಧನವನ್ನು | ವೃಣೀಮಹೇ—ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ | ತತ್ ಛರ್ದಿಃ—ತೇಜೋಯುತವಾದ ಅದೇ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು | ಮಹಾನ್—ಪೂಜ್ಯನೂ | ದೇವಃ—ದೇವತಾತ್ಮನೂ ಆದ ಸವಿತೃವು | ಅಕ್ತುಭಿಃ—ಸಕಲವಾದ (ಅಹೋ) ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲೂ | ನಃ—ನಮಗೆ | ಉದಯಾನ್—ಉಂಟುಮಾಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಬಲಶಾಲಿಯೂ, ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೂ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನನೂ ಆದ ಸವಿತೃವು ಯಾವ ಧನದಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾಗಿ ಹವಿರ್ದಾತನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದಲೇ, ಗೃಹವೇ ಮುಂತಾದ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನೋ, ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದುದೂ, ಪೂಜ್ಯವಾದುದೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೂ ಆದ ಅದೇ ಧನವನ್ನೇ ಪೇಕ್ಷಿಸಿ ನಾವೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ. ತೇಜೋಯುತವಾದ ಅದೇ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂಜ್ಯನೂ, ದೇವತಾತ್ಮನೂ ಆದ ಸವಿತೃವು ಸಕಲವಾದ ಅಹೋರಾತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ನಮಗೆ ಉಂಟುಮಾಡಲಿ.

English Translation.

We solicit of the divine, powerful, and intelligent Savitri that desirable and ample (wealth), along with which he grants a dwelling to the offerer of the oblation of his own accord : may the great deity us such every day.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯಃ ||

ದಿ॒ವೋ॑ ಧ॒ರ್ತಾ ಭು॑ವ॒ನಸ್ಯ॑ ಪ್ರ॒ಜಾಪ॑ತಿಃ ಸಿ॒ಶಂ॑ಗಂ ದ್ರಾ॒ಸಿಂ ಪ್ರ॑ತಿ ಮುಂಚತೇ
ಕ॒ವಿಃ |

ವಿ॒ಚಕ್ಷ॑ಣಃ ಪ್ರ॒ಥಯ॑ನ್ನಾ ಪೃ॒ಣನ್ನ॑ ವ॒ರ್ಜೀ॑ಜನತ್ಸ॒ವಿತಾ॑ ಸು॒ಮ್ಮು॑ ಮು॒ಕ್ಘ್ಯಂ॑ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ದಿ॒ವಃ | ಧ॒ರ್ತಾ | ಭು॑ವ॒ನಸ್ಯ॑ | ಪ್ರ॒ಜಾಪ॑ತಿಃ | ಸಿ॒ಶಂ॑ಗಂ | ದ್ರಾ॒ಸಿಂ | ಪ್ರ॑ತಿ | ಮುಂಚತೇ | ಕ॒ವಿಃ |

ವಿ॒ಚಕ್ಷ॑ಣಃ | ಪ್ರ॒ಥಯ॑ನ್ | ಅ॒ಪೃ॒ಣನ್ | ಉ॒ರು | ವ॒ರ್ಜೀ॑ಜನತ್ | ಸ॒ವಿತಾ॑ | ಸು॒ಮ್ಮು॑ | ಉ॒ಕ್ಘ್ಯಂ॑ ||೨||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ದಿವೋ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಯ ಧರ್ತಾ ಧಾರಕಃ | ನ ಕೇವಲಂ ದಿವ ಏವ ಅಪಿ ತು ಭುವನಸ್ಯ ಕೃತ್ಸ್ಮಾ-
ಸ್ಯಾಪಿ ಲೋಕಸ್ಯ ಧರ್ತಾ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಪ್ರಕಾಶವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿನಾ ಪಾಲಯಿತಾ ಕವಿಃ ಪ್ರಾಜ್ಞೋ
ದೇವಃ ಸಿಶಂಗಂ ದ್ರಾಪಿಂ ಹಿರಣ್ಮಯಂ ಕವಚಂ ಪ್ರತಿ ಮುಂಚಿತೇ | ಅಚ್ಛಾದಯತಿ ಪ್ರತ್ಯುದಯಂ |
ವಿಚಕ್ಷಣೋ ವಿವಿಧಂ ದ್ರಷ್ಟಾ ಸ ಏವ ದೇವಃ ಪ್ರಥಯನ್ ಪ್ರಖ್ಯಾಸಯನ್ ತೇಜ ಅಪ್ಯಣಿನ್ನಾ ಪೂರಯನ್
ಪರಿತ ಉರು ಪ್ರಭೂತಂ ಸುಮ್ಮಂ ಸುಖಮುಕ್ಥಂ ಸ್ತುತ್ಯಮಜೀಜನತ್ | ಉತ್ಪಾದಯತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದಿವಃ—ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೂ | ಭುವನಸ್ಯ—ಸಕಲಭೂತಜಾತಗಳಿಗೂ | ಧರ್ತಾ—ಧಾರಕನೂ |
ಕವಿಃ—ಪ್ರಾಜ್ಞನೂ ಆದ | ಪ್ರಜಾಪತಿಃ—ಪ್ರಜಾಪತಿಯು | ಸಿಶಂಗಂ—ಹೊಂಬಣ್ಣದ | ದ್ರಾಪಿಂ—
ಕವಚವನ್ನು | ಪ್ರತಿ ಮುಂಚಿತೇ—ಹೊದ್ದುಕೊಂಡಿದಾನೆ | ವಿಚಕ್ಷಣಃ—ಅನೇಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡತಕ್ಕ |
ಸವಿತಾ—ಸವಿತೃವು | ಪ್ರಥಯನ್—ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುತ್ತಲೂ | ಅಪ್ಯಣಿನ್—ಅದನ್ನು
ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಲೂ | ಉರು—ಪ್ರಭೂತವಾದುದೂ | ಉಕ್ಥಂ—ಪ್ರಶಸ್ತವಾದುದೂ ಆದ |
ಸುಮ್ಮಂ—ಸುಖವನ್ನು | ಅಜೀಜನತ್—ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾನಾರ್ಥ ||

ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೂ ಸಕಲ ಭೂತಜಾತಗಳಿಗೂ ಧಾರಕನೂ, ಪ್ರಾಜ್ಞನೂ ಆದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು (ಸವಿತೃವು)
ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಕವಚವನ್ನು ಹೊದ್ದುಕೊಂಡಿದಾನೆ. ಅನೇಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡತಕ್ಕ ಆ ಸವಿತೃವು ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು
ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುತ್ತಲೂ, ಅದನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಲೂ ಸಹ ಪ್ರಭೂತವಾದುದೂ, ಪ್ರಶಸ್ತವಾದುದೂ
ಆದ ಸುಖವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

The supporter of heaven, the protector of the world, the wise (Savitri)
puts on his golden armour : discriminator (of object), filling (the world
with light), Savitri has engendered great and laudable felicity.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆಪ್ರಾ ರಜಾಂಸಿ ದಿವ್ಯಾನಿ ಪಾರ್ಥಿವಾ ಶ್ಲೋಕಂ ದೇವಃ ಕೃಣುತೇ ಸ್ವಾಯು-
ಧರ್ಮಣೇ |

ಪ್ರ ಬಾಹೂ ಅಪ್ರಾಕ್ಸವಿತಾ ಸವೀಮನಿ ನಿವೇಶಯನ್ತು ಸುವನ್ತ ಕ್ತು ಭಿರ್ಜಗತ್ ||

|| ಸದಪಾಠಃ ||

ಅ | ಅಪ್ರಾಃ | ರಜಾಂಸಿ | ದಿವ್ಯಾನಿ | ಸಾರ್ಥಿನಾ | ಶ್ಲೋಕಂ | ದೇವಃ | ಕೃಣುತೇ | ಸ್ವಾಯ | ಧರ್ಮಣೇ |
ಪ್ರ | ಬಾಹೂ ಇತಿ | ಅಸ್ರಾಕ್ | ಸವಿತಾ | ಸವೀಮನಿ | ನಿವೇಶಯನ್ | ಪ್ರಸುವನ್ | ಅಕ್ತುಭಿಃ |
ಜಗತ್ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ ||

ಅಯಂ ದೇವಃ ಸವಿತಾ ದಿವ್ಯಾನಿ ದ್ಯುಸಂಬಂಧಿನಿ ಸಾರ್ಥಿನಾ ಸಾರ್ಥಿನಾನಿ ರಜಾಂಸಿ
ಲೋಕಾನ್ | ತಿಸ್ರಃ ಬಲು ದ್ಯಾವಃ ಪೃಥಿವ್ಯಶ್ಚ | ತಿಸ್ರೋ ಭೂನಿರಾರ್ಥಾರಯನ್ ತ್ರೀರುತ ದ್ಯೂನ್ |
ಋಗ್ವೇ. ೨-೨೭-೮ | ಇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಂ | ಅಪ್ರಾಃ | ಅಪೂರಯತಿ ಸ್ವಾಭಿರ್ಭಾದೇವಃ | ಸ್ವಾಯ
ಧರ್ಮಣೇ ಸ್ವಕೀಯಾಯ ಧಾರಣಾಯ ಶ್ಲೋಕಂ ಪ್ರಶಸ್ತಿಂ ಕೃಣುತೇ | ಕರೋತಿ | ಸವಿತಾ ಸವೀಮನಿ
ಪ್ರಸವೇನುಜ್ಞಾಯಾಂ ನಿಮಿತ್ತಾಯಾಂ ಬಾಹೂ ಸ್ವೀಯೌ ಪ್ರಾಸ್ರಾಕ್ | ಪ್ರಸೃಜತಿ | ಪ್ರಸಾರಯತೀ-
ತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಿಂ ಕುರ್ವನ್ | ಅಕ್ತುಭಿಃ ಕಾಂತಿಭಿರ್ಜಗನ್ನಿವೇಶಯನ್ ಸ್ವಸ್ವಕಾರ್ಯೇ ಸ್ಥಾಪಯನ್
ಪ್ರಸುವನ್ ಪ್ರೇರಯನ್ | ಅಥವಾ ಅಕ್ತುಭಿರಿತಿ ರಾತ್ರಿನಾಮ | ತದುಪಲಕ್ಷ್ಯೈಃ ಸರ್ವೈರ್ವಾಸರೈಃ
ಸರ್ವೇಷ್ಟಪಿ ದಿನೇಷ್ಟೇವಂ ಕರೋತೀತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದೇವಃ—ದೇವತಾತ್ಮನಾದ ಸವಿತೃವು | ದಿವ್ಯಾನಿ—ಸ್ವರ್ಗಸಂಬಂಧವಾದುದೂ | ಸಾರ್ಥಿನಾ—ಪೃಥಿವೀ |
ಸಂಬಂಧವಾದುದೂ ಆದ | ರಜಾಂಸಿ—ಲೋಕಗಳನ್ನು | ಅಪ್ರಾಃ—ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ |
ಸ್ವಾಯ—ತನಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ | ಧರ್ಮಣೇ—ಲೋಕಧಾರಣಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಉತ್ತೇಜನಕ್ಕಾಗಿ | ಶ್ಲೋಕಂ—
ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನೂ | ಕೃಣುತೇ—ಮಾಡುತ್ತಾನೆ | ಸವಿತಾ—ಸವಿತೃದೇವನು | ಅಕ್ತುಭಿಃ—ತನ್ನ ಕಾಂತಿ
ಗಳಿಂದ | ಜಗತ್—ಲೋಕವನ್ನು | ನಿವೇಶಯನ್—ಆಯಾ ನಿಯಮಿತಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಲೂ |
ಪ್ರಸುವನ್—ಜೈತನ್ಯದಾನದಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಲೂ ಸಹ | ಸವೀಮನಿ—ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ |
ಬಾಹೂ—ತನ್ನ ಬಾಹುಗಳನ್ನು | ಪ್ರ ಅಸ್ರಾಕ್—ಹರಡುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ದೇವತಾತ್ಮನಾದ ಸವಿತೃವು ಸ್ವರ್ಗಸಂಬಂಧವಾದುದೂ, ಪೃಥಿವೀಸಂಬಂಧವಾದುದೂ ಆದ ಲೋಕಗಳನ್ನು
ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತನಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಲೋಕಧಾರಣಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಉತ್ತೇಜನಕ್ಕಾಗಿ
ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸವಿತೃದೇವನು, ತನ್ನ ಕಾಂತಿಗಳಿಂದ ಲೋಕವನ್ನು ಆಯಾ ನಿಯಮಿತ ಕಾರ್ಯ
ಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಲೂ, ಜೈತನ್ಯದಾನದಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಲೂ, ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ತನ್ನ ಬಾಹುಗಳನ್ನು
ಹರಡುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

The divine (Savitri) fills (with radiance) the celestial and terrestrial regions, and boasts of his own function : Savitri puts forth his arms for (the work of) production, regulating the world, and animating it with light.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅದಾಭ್ಯೋ ಭುವನಾನಿ ಪ್ರಚಾಕಶತ್ವತಾನಿ ದೇವಃ ಸವಿತಾಭಿ ರಕ್ಷತೇ |

ಪ್ರಾಸ್ತೌಗೃಹೋ ಭುವನಸ್ಯ ಪ್ರಜಾಭ್ಯೋ ಧೃತವ್ರತೋ ಮಹೋ ಅಜ್ಞಸ್ಯ
ರಾಜತಿ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅದಾಭ್ಯಃ | ಭುವನಾನಿ | ಪ್ರಚಾಕಶತ್ | ವ್ರತಾನಿ | ದೇವಃ | ಸವಿತಾ | ಅಭಿ | ರಕ್ಷತೇ |

ಪ್ರ | ಅಸ್ತೌಕ್ | ಬಾಹೂ ಇತಿ | ಭುವನಸ್ಯ | ಪ್ರಜಾಭ್ಯಃ | ಧೃತವ್ರತಃ | ಮಹಃ | ಅಜ್ಞಸ್ಯ | ರಾಜತಿ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸವಿತಾ ದೇವೋದಾಭ್ಯೋಽನ್ಯೈರಹಿಂಸಿತಃ ಸನ್ ಭುವನಾನಿ ಪ್ರಚಾಕಶತ್ ದೀಪಯನ್ ವ್ರತಾನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಪ್ರಾಣಿನಾಮುಭಿ ರಕ್ಷತೇ | ಭುವನಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಪ್ರಜಾಭ್ಯಸ್ತತ್ರಾಭ್ಯೋ ಬಾಹೂ ಸ್ವೀಯೌ ಪ್ರಾಸ್ತೌಕ್ | ಪ್ರಸಾರಯತಿ | ಸ್ವಸ್ತಕರ್ಮಣೋನುಜಾನಾತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಸರ್ವವ್ಯಾಪಾರಾಣಾಂ ಸೂರ್ಯಾಧೀನತ್ವಾತ್ | ಸವಿತಾ ವೈ ಪ್ರಸವಾನಾನಿರೀ | ಐ. ಬ್ರಾ. ೧-೧೬ | ಇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಿಃ | ಧೃತವ್ರತೋ ಧೃತಕರ್ಮಾ ಸ ತಥಾ ಕುರ್ವನ್ ಮಹೋ ಮಹತೋಽಜ್ಞಸ್ಯ ಜಗತೋ ರಾಜತಿ | ಈಶ್ವರೋ ಭವತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಸವಿತಾ ದೇವಃ—ಸವಿತೃದೇವನು | ಅದಾಭ್ಯಃ—ಶತ್ರುಗಳ ಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಅತೀತನಾಗಿ | ಭುವನಾನಿ—ಲೋಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ | ಪ್ರಚಾಕಶತ್—ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾ | ವ್ರತಾನಿ—ಯಜ್ಞ ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು | ಅಭಿರಕ್ಷತೇ—ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ | ಭುವನಸ್ಯ—ಲೋಕದ | ಪ್ರಜಾಭ್ಯಃ—ಪ್ರಜೆಗಳ ಪಾಲನೆಗೋಸ್ಕರ | ಬಾಹೂ—ತನ್ನ ಬಾಹುಗಳನ್ನು | ಪ್ರಾಸ್ತೌಕ್—ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತಾನೆ | ಧೃತವ್ರತಃ—(ಜಗತ್ತಾಲನಾದಿ) ವ್ರತಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದವನಾಗಿ | ಮಹಃ—ಮಹತ್ತಾದ | ಅಜ್ಞಸ್ಯ—ಜಗತ್ತಿಗೆ | ರಾಜತಿ—ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸವಿತೃದೇವನು ಶತ್ರುಗಳ ಹಿಂಸೆಗೆ ಸಿಲುಕದೆ, ಲೋಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಯಜ್ಞ-
ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಲೋಕದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪಾಲನೆಗೋಸ್ಕರ ತನ್ನ ಬಾಹುಗಳನ್ನು ಪ್ರಸರಿಸು-
ತ್ತಾನೆ. ಜಗತ್ತಿನಾದಿ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದವನಾಗಿ ಮಹತ್ತಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದಾನೆ.

English Translation.

The divine Savitri unrestrained, illumining the regions, protects the
righteous acts (of men); he extends his arms for (the direction of) the
people of the earth : observer of obligations, he rules over the wide world.

~~~~~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತ್ರಿ॒ರಂತರಿ॑ಕ್ಷಂ ಸ॒ವಿತಾ ಮ॒ಹಿತ್ವ॑ನಾ ತ್ರಿ॒ ರಜಾಂ॑ಸಿ ಪರಿ॒ಭೂ॑ಸ್ತ್ರೀಣಿ ರೋ॒-
ಚ॒ನಾ |

ತಿಸ್ರೋ॑ ದಿ॒ವಃ ಪೃ॒ಥಿ॒ವೀ॒ಸ್ತಿಸ್ತ ಇ॒ನ್ದ್ರತಿ ತ್ರಿ॒ಭಿ॒ರ್ವ॒ತ್ಯೈರ॒ಭಿ ನೋ॑ ರ॒ಕ್ಷತಿ॑ ತ್ಮ॒ನಾ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತ್ರಿಃ | ಅಂತರಿಕ್ಷಂ | ಸವಿತಾ | ಮಹಿತ್ವನಾ | ತ್ರೀ | ರಜಾಂಸಿ | ಪರಿಭೂಃ | ತ್ರೀಣಿ | ರೋಚನಾ |

ತಿಸ್ರಃ | ದಿವಃ | ಪೃಥಿವೀಃ | ತಿಸ್ರಃ | ಇನ್ದ್ರತಿ | ತ್ರಿಭಿಃ | ವತ್ಯೈಃ | ಅಭಿ | ನಃ | ರಕ್ಷತಿ | ತ್ಮನಾ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಯಂ ಸವಿತಾ ತ್ರಿಸ್ತ್ರಿಭೇದಮಂತರಿಕ್ಷಂ | ಅಂತರಾ ಕ್ಷಾಂತಂ ಭವತಿ ಜಗದಿತ್ಯಂತರಿಕ್ಷಂ
ಪರಿಭೂಃ ಪರಿಭವಿತಾ ಸನ್ ಮಹಿತ್ವನಾ ಮಹಿತ್ವೇನೇನ್ದ್ರತಿ | ವ್ಯಾಪ್ನೋತಿ | ನಾಯುನಿದ್ಯುರ್ದುರುಣಾಖ್ಯಾ-
ಸ್ತ್ರಯೋ ಲೋಕಾ ಅಂತರಿಕ್ಷಭೇದಾಃ ಸ ನಾಯುಲೋಕಂ ಸ ವರುಣಲೋಕಮಿತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಃ |
ಕಾ. ಉ. ೧-೩ | ತ್ರೀ ರಜಾಂಸಿ ರಂಜನಾತ್ಮಕಾನಿ ತ್ರೀಣಿ ಪ್ರತ್ಯಂತರಿಕ್ಷದ್ಯುಲಕ್ಷಣಾನ್ ತ್ರೀನ್
ಲೋಕಾನಿನ್ದ್ರತಿ | ಪೂರ್ವಮಂತರಿಕ್ಷಸ್ಯೈವಾನಂತರಭೇದ ಉಕ್ತ ಇಹ ತು ಸಾಮಾನ್ಯಾಕಾ ರೇಣೇತ್ಯ-
ಪುನರುಕ್ತಿಃ | ತ್ರೀಣಿ ರೋಚನಾ ರೋಚನಾನಿ ರೋಚಮಾನಾನಗ್ನಿವಾಯಾದಿತ್ಯಾನುಕ್ತ ಸ್ಥಾನತ್ರಯ-
ಸ್ವಾಮಿತ್ವೇನೇನ್ದ್ರತಿ | ಪೂರ್ವಮಂತರಿಕ್ಷಸ್ಯೈವಾನಂತರಭೇದ ಉಕ್ತಃ | ಅಥ ದ್ಯುಪೃಥಿವ್ಯೋರನಾಂತರ-

ಭೇದ ಉಚ್ಯತೇ | ತಿಸ್ರೋ ದಿವ ಇಂದ್ರಪ್ರಜಾಪತಿಸತ್ಯಾಖ್ಯಾನ್ ತ್ರೀನ್ ಲೋಕಾನಿನ್ವತಿ | ತಥಾ ತಿಸ್ರಃ ಪೃಥಿವೀರಿನ್ವತಿ | ಕ್ಷಿತೃವಾಂತರಭೇದಾನ್ ಲೋಕಾನಿನ್ವತಿ | ಏವಂ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತೋ ದೇವಸ್ತ್ರಿಭಿರ್ವ್ರತೈಃ ಕರ್ಮಭಿರುಷ್ಣವರ್ಷಹಿಮಾಪ್ಸ್ಯೋರ್ನೋಽಸ್ಮಾನ್ ತ್ಮನಾತ್ಮನೈವ ಸ್ವೀಯಾನುಗ್ರಹಬುದ್ಧ್ಯೈವಾಭಿ ರಕ್ಷತಿ | ಅಭಿರಕ್ಷತು | ಪರಿಪಾಲಯತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸವಿತಾ—ಸವಿತೃದೇವನು | ತ್ರಿಃ—ಮೂರು ಪ್ರಕಾರವಾದ | ಅಂತರಿಕ್ಷಂ—ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು (ಅಥವಾ ಜಗತ್ತನ್ನು) | ಪರಿಭಾಃ—ತನ್ನಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು | ಮಹಿತ್ವನಾ—ತನ್ನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ | ಇನ್ವತಿ—ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ | ತ್ರೀ ರಜಾಂಸಿ—ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ | ತ್ರೀಣಿ ರೋಚಿನಾ—ಅಗ್ನಿ ವಾಯು ಆದಿತ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಭಾಯುತವಾದ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೂ | ತಿಸ್ರಃ ದಿವಃ—ಇಂದ್ರ, ಪ್ರಜಾಪತಿ, ಸತ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರು ದಿವ್ಯಲೋಕಗಳನ್ನೂ | ತಿಸ್ರಃ ಪೃಥಿವೀಃ—ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿರತಕ್ಕ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ (ಇಂತಹ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದ ದೇವನು) | ತ್ರಿಭಿರ್ವ್ರತೈಃ—ತನ್ನ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಅಸಾಧಾರಣ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ತ್ಮನಾ—ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದಲೇ | ಅಭಿ ರಕ್ಷತಿ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸವಿತೃದೇವನು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರವಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನೂ, ತನ್ನಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ, ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಆದಿತ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಭಾಯುತವಾದ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೂ, ಇಂದ್ರ, ಪ್ರಜಾಪತಿ, ಸತ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರು ದಿವ್ಯಲೋಕಗಳನ್ನೂ, ತ್ರಿಪ್ರಕಾರವಾದ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದ ದೇವನು ತನ್ನ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಅಸಾಧಾರಣಕರ್ಮಗಳಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೂ, ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

English Translation.

Savitri, encompassing them by his magnitude, pervades the three (divisions of the) firmament, the three worlds. the three brilliant spheres, the three heavens, the threefold earth : may he, by his three functions, of his own (pleasure) protect us.

~~~~~

|| ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪಾಠ ||

ಬೃಹತ್ಸ್ಪನ್ನುಃ ಪ್ರಸವೀತಾ ನಿವೇಶನೋ ಜಗತಃ ಸ್ಥಾತುರುಭಯಸ್ಯ ಯೋ
ವತಿ |

ಸ ನೋ ದೇವಃ ಸವಿತಾ ಶರ್ಮ ಯಚ್ಚತ್ವಸ್ಮೇ ಕ್ಷಯಾಯ ತ್ರಿವರೂಢ-
ಮಂಹಸಃ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಬೃಹತ್ಸುಮ್ನಃ | ಪ್ರಸವಿತಾ | ನಿವೇಶನಃ | ಜಗತಃ | ಸ್ಥಾತುಃ | ಉಭಯಸ್ಯ | ಯಃ | ವಶೀ |
ಸಃ | ನಃ | ದೇವಃ | ಸವಿತಾ | ಶರ್ಮ | ಯಚ್ಚತು | ಅಸ್ಮೇ ಇತಿ | ಕ್ಷಯಾಯ | ತ್ರಿವರೂಢಂ |
ಅಂಹಸಃ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯೋ ಬೃಹತ್ಸುಮ್ನಃ ಪ್ರಭೂತಧನಃ ಪ್ರಭೂತಸುಖೋ ನಾ ಪ್ರಸವಿತಾ ಪ್ರಕರ್ಷೇಣಾನುಜ್ಞಾತಾ
ಕರ್ಮಣಾಂ ನಿವೇಶನಃ ಸರ್ವೈರ್ಗಂತವ್ಯಃ | ಜಗತೋ ಜಂಗಮಸ್ಯ ಸ್ಥಾತುಃ ಸ್ಥಾವರಸ್ಯೋಭಯಸ್ಯ
ಯೋ ವಶೀ ಸ ಮಹಾನ್ ಸವಿತಾ ದೇವೋ ನೋಽಸ್ಮಭ್ಯಂ ಶರ್ಮ ಸುಖಂ ಯಚ್ಚತು | ಕೀದೃಶಂ
ಶರ್ಮ | ತ್ರಿವರೂಢಂ | ತ್ರೀಣಿ ವರೂಢಾನಿ ಗೃಹಾಣಿ ಸ್ಥಾನಾನಿ ಕ್ಷಿತ್ಯಾದೀನಿ ಯಸ್ಯ ತತ್ತಾದೃಶಂ | ಅಸ್ಮೇ
ಅಸ್ಮಾಕಮಂಹಸಃ ಪಾಸಸ್ಯ ಕ್ಷಯಾಯ ಭವತ್ಪ್ರೀತಿ ಶೇಷಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಬೃಹತ್ಸುಮ್ನಃ—ನಾನಾವಿಧವಾದ ಸುಖಕ್ಕೆ ಆಧಾರನೂ | ಪ್ರಸವಿತಾ—ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನೂ |
ನಿವೇಶನಃ—ಸಕಲರಿಗೂ ಆಶ್ರಯನೂ | ಜಗತಃ—ಸಂಚಾರಾತ್ಮಕವಾದುದೂ | ಸ್ಥಾತುಃ—ಸ್ಥಿರವಾದುದೂ
ಆದ | ಉಭಯಸ್ಯ—ಉಭಯ ಸ್ಥಿತಿಯ ಭೂತಜಾತಗಳಿಗೂ | ಯಃ—ಯಾವನು | ವಶೀ—ಪ್ರಭುವೋ |
ಸಃ—ಅಂತಹ | ಸವಿತಾ ದೇವಃ—ಸವಿತೃದೇವನು | ನಃ—ನಮಗೆ | ತ್ರಿವರೂಢಂ—ಕ್ಷಿತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಾನತ್ರಯ
ಸ್ಥಿತವಾದ | ಶರ್ಮ—ಸುಖವನ್ನು | ಯಚ್ಚತು—ಕೊಡಲಿ | ಅಸ್ಮೇ—ನಮ್ಮ | ಅಂಹಸಃ—ಪಾಪದ |
ಕ್ಷಯಾಯ—ನಾಶಕ್ಕೆ (ಕಾರಣನಾಗಲಿ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ನಾನಾವಿಧವಾದ ಸುಖಕ್ಕೆ ಆಧಾರನೂ, ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನೂ, ಸಕಲರಿಗೂ ಆಶ್ರಯನೂ,
ಸಂಚಾರಾತ್ಮಕವಾದುದೂ, ಸ್ಥಿರವಾದುದೂ ಆದ ಉಭಯವಿಧವಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಭುವಾದವನೂ ಆದ ಸವಿತೃ
ದೇವನು ನಮಗೆ ಕ್ಷಿತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಾನತ್ರಯವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡಲಿ. ನಮ್ಮ ಪಾಪಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲಿ.

English Translation.

May that divine Savitri, who is the source of great happiness, the
engenderer (of good works), the comprehender (of all beings), the regula-

tor of both the moveable and stationary, grant us happiness in the three worlds, and (be) to us for the destruction of sin.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಠಃ ||

ಅಗ್ನೇವ ಋತುಭಿರ್ವರ್ಧತು ಕ್ಷಯಂ ದಧಾತು ನಃ ಸವಿತಾ ಸುಪ್ರಜಾ-
ಮಿಷಂ |

ಸ ನಃ ಕ್ಷಪಾಭಿರಹಭಿಶ್ಚ ಜಿನ್ವತು ಪ್ರಜಾವಂತಂ ರಯಿಮಸ್ಮೇ ಸಮಿನ್ವತು ||

|| ಪದವಾಠಃ ||

ಅ | ಅಗನ್ | ದೇವಃ | ಋತುಭಿಃ | ವರ್ಧತು | ಕ್ಷಯಂ | ದಧಾತು | ನಃ | ಸವಿತಾ | ಸುಪ್ರಜಾಂ |
ಇಷಂ |

ಸಃ | ನಃ | ಕ್ಷಪಾಭಿಃ | ಅಹಭಿಃ | ಚ | ಜಿನ್ವತು | ಪ್ರಜಾವಂತಂ | ರಯಿಂ | ಅಸ್ಮೇ ಇತಿ | ಸಂ |
ಇನ್ವತು || ೭ ||

ರಾಜಕ್ರಯ ಅಗ್ನೇವ ಇತ್ಯೇಷಾನುವಚನೀಯಾ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಅಗ್ನೇವ ಋತುಭಿರ್ವರ್ಧತು
ಕ್ಷಯಮಿತ್ಯರ್ಥೇ ಆರಮೇತ್ | ಅ. ೪-೪ | ಇತಿ ||

ದೇವಃ ಸವಿತಾ ಋತುಭಿಃ ಸಹಾಗನ್ | ಅಗಚ್ಛತು || ಗಮೇರ್ಲಜ್ಞ ರೂಪಂ || ಕಿಂಚಿ ಕ್ಷಯಂ
ಗೃಹಂ ವರ್ಧತು | ವರ್ಧಯತು | ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಸುಪ್ರಜಾಂ ಶೋಭನಪುತ್ರಾದ್ಯುಪೇತಮಿಷಮನ್ನಂ
ದಧಾತು | ದಧಾತು | ಸ ಏವ ನೋಽಸ್ಮಾನ್ ಕ್ಷಪಾಭಿಃ ರಾತ್ರಿಭಿರಹಭಿಶ್ಚ | ಸರ್ವೇಷು ದಿನೇಷ್ವಿತ್ಯರ್ಥಃ |
ಜಿನ್ವತು | ಪ್ರೀಣಯತು ಧನಾದಿಭಿಃ | ಅಸ್ಮೇ ಅಸ್ಮಾಸು ಪ್ರಜಾವಂತಂ ರಯಿಂ ಸಮಿನ್ವತು | ವ್ಯಾಪ್ನೋತು |
ಪ್ರಾಪಯತ್ವಿತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದೇವಃ—ದೇವತಾತ್ಮನಾದ | ಸವಿತಾ—ಸವಿತ್ಯದೇವನು | ಋತುಭಿಃ ಸಹ—ಋತುದೇವತೆಗಳೊಡನೆ |
ಅಗನ್—(ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ) ಬರಲಿ | ಕ್ಷಯಂ—ನಮ್ಮ ಗೃಹವನ್ನು | ವರ್ಧತು—ಬೆಳೆಸಲಿ | ನಃ—
ನಮಗೆ | ಸುಪ್ರಜಾಂ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ | ಇಷಂ—ಅನ್ನವನ್ನು | ದಧಾತು—ಕೊಡಲಿ |
ಸಃ—ಅವನೇ | ನಃ—ನಮಗೆ | ಕ್ಷಪಾಭಿಃ—ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ | ಅಹಭಿಶ್ಚ—ಹಗಲುಗಳಲ್ಲಿಯೂ |

ಜಿನ್ನತು—ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿ | ಅಸ್ತೇ—ನಮಗೆ | ಪ್ರಜಾವಂತಂ—ಸತ್ಪುತ್ರರೊಡಗೂಡಿದ |
ರಯಿಂ—ಧನವನ್ನು | ಸಮಿನ್ನತು—ಒದಗಿಸಿಕೊಡಲಿ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ದೇವತಾತ್ಮನಾದ ಸವಿತೃದೇವನು ಋತುದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬರಲಿ. ನಮ್ಮ ಗೃಹವು ಬೆಳೆಯು ವಂತಿ ಮಾಡಲಿ. ನಮಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡಲಿ. ಅಹೋರಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಮಗೆ ಸಂತೋಷಕಾರಕನಾಗಲಿ. ನಮಗೆ ಸತ್ಪುತ್ರರೊಡಗೂಡಿದ ಧನವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡಲಿ.

English Translation.

May the divine Savitri approach along with the Ritus, prosper our dwelling, and bestow upon us good progeny and food ; may he be favourable to us by night and by day : may he heap upon us wealth comprehending offspring.

ಐವತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

ಪೀಠಿಕೆ.

ಸವಿತೃ—ಸವಿತೃವು ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ಆಗಿ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಿತವಾಗಿರುವ ದೇವತೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಕೇವಲ ಸವಿತೃದೇವತೆಯನ್ನೇ ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುವ ಸೂಕ್ತಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ, ೧-೩೫ ; ೨-೩೮ ; ೪-೫೩ ; ೪-೫೪ ; ೫-೮೧ ; ೫-೮೨ ; ೬-೩೭ ; ೬-೪೫ ; ೧೦-೧೪೯. ಇತರ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಸ್ತುತನಾಗಿರುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೂ ಬಹಳವಾಗಿವೆ. ೧-೨೨-೫ ರಿಂದ ೮ ; ೩-೫೬-೬ ; ೩-೫೬-೭ ; ೩-೬೨-೧೦ ರಿಂದ ೧೨ ಇತ್ಯಾದ್ಯನೇಕ ಸೂಕ್ತಾಂತರ್ಗತವಾದ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸವಿತೃದೇವನ ಪ್ರಶಂಸೆಯಿದೆ.

ಸವಿತೃವಿನ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನೂ, ವಿಶ್ವವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅವನ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯಲು ಕೆಲವು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು.

ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ (ಸುವರ್ಣರೂಪದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನು) ಹಿರಣ್ಯಪಾಣಿಃ, ಹಿರಣ್ಯಹಸ್ತಃ (ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಹಸ್ತವುಳ್ಳವನು) ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿತನಾದ ಸವಿತೃವು ಸುವರ್ಣರೂಪದ ಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳವನೆಂದು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (೧-೨೨-೫ ; ೧-೩೫-೯, ೧೦ ; ೩-೫೪-೧೧ ; ೬-೫೦-೮ ; ೬-೭೧-೪ ; ೭-೩೮-೨ ; ಸಾ. ವೇ. ೧-೪೬೪ ; ವಾ. ಸ. ೧-೧೬ ; ೪-೨೫ ; ಅ. ವೇ. ೩-೨೧-೮ ; ೭-೧೪-೨ ; ೭-೧೧೫-೨ ;) ಇದಲ್ಲದೇ ಪೃಥುಪಾಣಿಃ—ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಹಸ್ತವುಳ್ಳವನು, (೨-೩೮-೨) ಸುಪಾಣಿಃ—ಸುಂದರವಾದ ಪಾಣಿಯುಳ್ಳವನು, (೩-೩೩-೬ ; ೭-೪೫-೪) ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳೂ ಸವಿತೃವಿನ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಹಸ್ತಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆ.

೬-೭೧-೩ ರಲ್ಲಿ ಸವಿತೃವನ್ನು ಹಿರಣ್ಯಜಿಹ್ವ ಎಂದರೆ ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಜಿಹ್ವೆಯುಳ್ಳವನೆಂದೂ, ೩-೫೪-೧೧; ಮತ್ತು ೭-೪೫-೪ರಲ್ಲಿ ಸುಜಿಹ್ವ (ಸುಂದರವಾದ ಜಿಹ್ವೆಯುಳ್ಳವ) ನು ಎಂದೂ, ೬-೭೧-೪ರಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಜಿಹ್ವ ಎಂದರೆ ಆಹ್ಲಾದಕರವಾದ ಜಿಹ್ವೆಯುಳ್ಳವನು ಎಂದೂ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಸವಿತೃವು ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಕವಚದಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅದುದರಿಂದಲೇ ಹೊಂಬಣ್ಣದ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. (೪-೫೩-೨) ವಿಶ್ವರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. (ವಿಶ್ವಾ ರೂಪಾಣಿ ಪ್ರತಿಮುಂಚಿತೇ ಕವಿಃ ೫-೮೧-೨). ಹಿರಣ್ಯಕೇಶನಾದ ಎಂದರೆ ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಕೇಶಗಳುಳ್ಳ (೧೦-೧೩೯-೧) ಈ ಸವಿತೃವು ತೇಜೋಮಯವಾದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಪ್ರಭಾಯುತವಾದುದೂ, ಹೊಂಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ ಆಶ್ವಗಳಿಂದ ಎಳೆಯಲ್ಪಡುವ ಹೊಂಬಣ್ಣದ ರಥವನ್ನು ಹತ್ತುತ್ತಾನೆ. ಸಕಲ ಭೂತಗಳನ್ನೂ ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಆರೋಹಣಾವರೋಹಣಾತ್ಮಕವಾದ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. (೧-೩೫-೨ ರಿಂದ ೫; ೭-೪೫-೧) ಸುವರ್ಣಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಭೆಯಿಂದ ಅನೃತನಾಗಿ ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನೂ, ಪೃಥ್ವೀಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (೩-೩೮-೨; ೭-೩೮-೧; ೭-೪೫-೩; ೧-೩೫-೭, ೮; ೪-೧೪-೨; ೪-೫೩-೪; ೫-೮೧-೨) ಸಕಲ ಭೂತಗಳನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲು ಅವನು ಹರಡುವುದೂ, ಸಕಲ ಭೂತಗಳಿಗೂ ಜೈತನ್ಯದಾಯಿಯೂ ಆದ ಅವನ ಪುಷ್ಪವಾದುದೂ ಮತ್ತು ಸುವರ್ಣಮಯವಾದುದೂ ಆದ ಬಾಹುಗಳು ಅಂತರಿಕ್ಷದ ಅತ್ಯಂತ ಸೀಮಾಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತವೆ. (೨-೩೮-೨; ೪-೫೩-೩, ೪; ೬-೭೧-೧, ೫; ೭-೪೫-೨). ೬-೭೧-೪ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸವಿತೃವು ಅಯೋಹನು ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಯೋಹನುವೆಂದರೆ ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ದವಡೆಯುಳ್ಳವನೆಂದರ್ಥ. ಆದರೆ, ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಯೋಹನು ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸುವರ್ಣವೆಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ರುಕ್ಮಂ ಅಯೋಹತಿ ಹಿರಣ್ಯನಾಮಸು ಪಾರಾತ್) ಪುರಾತನಗಳಾದ ಅವನ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರೋಹಿತವಾಗಿವೆ. (ಅರೇಣವಃ). ವರುಣನಿಗೂ ಮತ್ತು ಲೋಕಪ್ರಭುಗಳೆಂದೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಅವರ ಶಕ್ತ್ಯತಿಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಯಾವ ಅಸುರ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವುಂಟೋ ಆದೇ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಸವಿತೃವೂ ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ (೧-೩೫-೭; ೧-೩೫-೧೦; ೪-೫೩-೧). ಇಂದ್ರ, ವರುಣ, ಮಿತ್ರ, ಅರ್ಯಮ, ರುದ್ರ ಇವರಲ್ಲಾರಾದರೂ ಆಗಲಿ ಅಥವಾ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಾಗಲಿ ಈ ಸವಿತೃವಿನ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನೂ, ಸ್ವಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನೂ ನಿರೋಧಿಸಲಾರರು (೨-೩೮-೭, ೯; ೫-೨೨-೨). ಸತ್ಯಧರ್ಮನಾದ ಸವಿತೃವು ಸ್ಥಿರವಾದ ವ್ರತಗಳನ್ನೇ ಆಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ನಿಯಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಚಲವಾದವು (೪-೫೩-೪; ೧೦-೩೪-೨; ೧೦-೧೩೯-೩). ಅದುದರಿಂದಲೇ ಇತರ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಇವನ ನಿಯಮಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ವರ್ತಿಸುವರು (೫-೮೧-೩) ಉದಕಗಳೂ, ವಾಯುವೂ ಇವನ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ವ್ಯವಹರಿಸುವುವು (೨-೩೮-೨). ವಸುಗಳೂ, ಅದಿತಿಯೂ, ಪ್ರಭುವಾದ ವರುಣನೂ, ಮಿತ್ರನೂ, ಅರ್ಯಮನೂ ಸಹ ಈ ದೇವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ, ಪರಿಸಿ, ಇವನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾರೆ (೭-೩೮-೩, ೪) ದೇವಮಾನವಾದಿಗಳೆಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಅಪೇಕ್ಷಿತಗಳಾದ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಈ ಸವಿತೃವೇ ಸ್ವಾಮಿಯು. ಅವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವನು ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದಲೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದಲೂ, ಪೃಥ್ವಿಯಿಂದಲೂ, ಅನುಗ್ರಹರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಳುಹುತ್ತಾನೆ (೧-೨೪-೩; ೨-೩೮-೧೧). ಉಷಸ್ಸಿನ ಆವಿರ್ಭಾವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿಯೇ ಅವನು ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ ರಥವನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿ ಕಳುಹುತ್ತಾನೆ (೧-೩೪-೧೦) ಸಕಲ ಭೂತಗಳಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯೇ ಈ ಸವಿತೃವು. ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಪೃಥ್ವಿಗೂ ಆಧಾರಭೂತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪಶುಗಳು ತಮ್ಮ ಮೇವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು

ಸಂಜೆಯ ವೇಳೆ ಮನೆಗೆ ಯಾವ ಆದರದಿಂದಲೂ, ಆತುರದಿಂದಲೂ ಹೋಗುವುದೋ ಅದೇ ಆದರ ಮತ್ತು ಆತುರ ದಿಂದಲೂ, ಯೋಧರು ಯಾವ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ರಣರಂಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ತಮ್ಮ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ಸಮಾಪಿಸುವರೋ ಅದೇ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದಲೂ, ಕರುವಿಗೆ ಹಾಲು ಕೊಡಲು ಹಸುವು ಯಾವ ಮನುಷ್ಯಿಯಿಂದ ಹೋಗುವುದೋ ಅದೇ ಮನುಷ್ಯಿಯಿಂದಲೂ, ಪತ್ನಿಯ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಪುರುಷನು ಯಾವ ಆತುರವನ್ನು ತೋರಿಸುವನೋ ಅದೇ ಆತುರ ದಿಂದಲೂ, ಯಜಮಾನನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅಂತಹ ಮನುಷ್ಯಿಯಿಂದ ಬರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿ ದ್ದಾನೆ (೪-೫೩-೨ ; ೪-೫೪-೪ ; ೧೦-೧೪೯-೧, ೪).

ಮುಕ್ತಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ “ ದಿವೋ ಧರ್ತಾ ಭುವನಸ್ಯ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ” |

(೪-೫೩-೨)

ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಯಾವರೀತಿ ಸವಿತೃವಿಗೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಶಬ್ದವು ಅವನ ಭೂತನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆಯೇ ತ್ರೈತ್ತೀಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಸಹ ಈ ಎರಡು ಪದಗಳಿಗೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಧರ್ಮನೆಯು ಇರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

“ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ಸವಿತಾ ಭೂತ್ವಾ ಪ್ರಜಾ ಅಸೃಜತ ”

(ತೈ. ಬ್ರಾ. ೧-೬-೪-೧)

ಪ್ರಜಾಪತಿಯೇ ಸವಿತೃರೂಪದಿಂದ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಇದೇ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ—

“ ಯೋ ಹ್ಯೇವ ಸವಿತಾ ಸ ಪ್ರಜಾಪತಿರಿತಿ ವದಂತಃ ”

(ಶ. ಬ್ರಾ ೧೨-೩-೫-೧)

ಯಾವನು ಸವಿತೃದೇವನೋ ಅವನನ್ನೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆ.

೫-೨೨-೭ರಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ವಿಶ್ವದೇವ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದೆ. ಈ ಪದಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಸಾಯಣರು “ ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾ ಯಸ್ಯ ವಶೇ ಭವಂತಿ ” ಇತರ ಸಕಲದೇವತೆಗಳೂ ಯಾವನ ವಶವರ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೋ ಆ ಸವಿತೃವು ಎಂದಾಗಲಿ ಅಥವಾ “ ಇಂದ್ರಂ ಮಿತ್ರಂ ವರುಣಮಗ್ನಿಮಾಹುಃ ಎಂದು ೧-೧೬೪-೪೬ನೇ ಮುಕ್ತಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವಂತೆ, ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಯಾವ ವಿಶ್ವಾತ್ಮನ ವಿಭೂತಿ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿರುವರೋ ಅಂತಹ ವಿಶ್ವಾತ್ಮನು ಎಂದಾಗಲಿ ಅರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸವಿತೃವು ಸೃಥಿವೀ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ನಿರ್ಮಾತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ. (೪-೨೧-೩) ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ನುಗ್ಗಿಹಿಡುತ್ತಾನೆ. (೪-೫೪-೨), ತಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಋಷಿಗಳಿಗೂ ಅಮೃತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನು. (೧-೧೦೦-೨; ೩;) ಮೃತರಾದವರ ಆತ್ಮಗಳನ್ನು ಸುಕೃತಿಗಳ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯಬೇಕೆಂದು ೧೦-೧೭-೪ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ೪-೫೪-೩ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆರಾಧಕರನ್ನು ಪಾಪರಹಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಅಗ್ನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ಅವನ ವಿಶೇಷಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಸತಕ್ಕ ಅಪಾಂ ನಪಾತ್ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ೧೦-೧೪೯-೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸವಿತೃವಿನ ಗುಣವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವ ಪದವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಅಪಾಂ ನಪಾತ್ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯೆಂದೇ ಅರ್ಥವಾದ ಸಾಯಣರು ಸವಿತೃ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಅಪಾಂ ನಪಾತ್ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ್ಯವಿಶೇಷಣ ಸಂಬಂಧವು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿ ಉದಾಹೃತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೨. ಸವಿತೃಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವಾಕ್ಯಗಳು—

ಯಾಸ್ತುರು ಸವಿತೃಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸರ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಸವಿತಾ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ನಿ. ೧೦-೩೧) ಆದರೆ ಪ್ರಸವಿತೃ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವೇನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ. ಈ ಶಬ್ದದ ಮೂಲವಾದ ಸು ಅಥವಾ ಸೂ ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ.

೧. ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ,

೨. ಆಹುತಿಯನ್ನರ್ಪಿಸು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ, ಮತ್ತು

೩. ಪ್ರಚೋದಿಸು—ಚೈತನ್ಯಯುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಧಾತುವಿನ ಪ್ರಯೋಗವು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸವಿತೃಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾದ ಈ ಧಾತೃರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಸಾಯಣರು ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಪ್ರಚೋದಿಸು ಎಂದೂ, ಇನ್ನೊಂದುಸಲ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಡು ಎಂಬರ್ಥವೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ೧-೧೩-೧ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸೂತಾ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ಪನ್ನಾ ಎಂದೂ, ಸವಃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಎಂದೂ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವ ಯಾವ ವಿಶೇಷಣವಾಗಲಿ, ಸವಿತೃದೇವನ ಈ ವಿಶೇಷಣದಂತೆ ನಾನಾ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಈ ಪದವು ಸವಿತೃವಿನ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ, ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೇವನ ಅನಂತಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ವರ್ಣಿತವಾಗುವ ಸವಿತೃವಿನ ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕ ಕೆಲವು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು.

“ದ್ವಿಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ, ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಸವಿತೃದೇವನು ಅವುಗಳ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರಚೋದಿಸಿದ್ದಾನೆ.” (೧-೧೨೪-೧)

“ಜಂಗಮಾತ್ಮಕವಾದ ಸಕಲ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಸವಿತೃವು ಉತ್ಪತ್ತಿಕಾರಣವಾಗಿ ಅವುಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಚೈತನ್ಯದಾಯಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.” (೧-೧೫೨-೧)

“ಈ ಸವಿತೃದೇವನು ವಿಶ್ವಾತ್ಮಕವಾದ ಸಮಸ್ತ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಬಲ್ಲನು. ದ್ವಿಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಮಾನವಾದಿಗಳಿಗೂ, ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಪಶ್ಚಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಸಹ ಸಂಪದ್ವೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಕಲ್ಪಾಣವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟಾರ್ಥಪ್ರದನಾದ ಸವಿತೃವು ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಉಷ್ಣನ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. “ಎಲೈ ಸವಿತೃವೇ, ನೀನೊಬ್ಬನೇ ಸಕಲ ಜಗತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೂ ಕಾರಣನು. ನಿನ್ನ ಅನಂತಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಸಂಚಾರಗಳಿಂದ ಜಗತ್ಪ್ರೀಷಕನಾಗಿ ನೀನೇ ಪೂಷದೇವನಾಗಿದ್ದೀಯೆ.”

(೫-೮೧-೨, ೫)

“ಸುಧನ್ವಪುತ್ರರಾದ ಎಲೈ ಋಭುಗಳೇ, ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳ ಮಹತ್ವದಿಂದ ಉದಾರರಾದನಿಯಾದ ಸವಿತೃವಿನ ಗೃಹವನ್ನು ಸೇರಿದಿರಿ. ಅವನು ನಿಮಗೆ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು.”

(೧-೧೧೦-೨, ೩)

“ಸವಿತೃವಿನ ಅನುಗ್ರಹಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಚೋದನೆಯಿಂದ ನಾವು ಅಪೇಕ್ಷಿತಗಳಾದ ಧನಗಳನ್ನು ಇಂದು ಪಡೆಯೋಣ.”

(೧-೧೫೯-೫)

“ಜಗದ್ಧಾರಕನೂ, ಜಗದುದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವದಾ ಶ್ರಮಿಸುವವನೂ ಆದ ಸವಿತೃವು ನಮಗೆ ಚೈತನ್ಯದಾನ ಕ್ಕಾಗಿ ಅವಿಭೂತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.”

(೨-೩೮-೧)

“ದೇವನಾದ ಸವಿತೃವು ನಮಗೆ (ಉದಕಗಳಿಗೆ) ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ನಾವು ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಪ್ರವಾಹರೂಪದಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತೇವೆ.”

(೩-೩೩-೬)

“ಎಲೈ ಸವಿತೃದೇವನೇ, ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಮೂರು ಸಲ ನಮಗೆ ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ನಮ್ಮ ಆದ್ಯತವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡು. ಸವಿತೃವೂ, ಮಿತ್ರವರುಣರೂ ಸಹ ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಮೂರು ಸಲ ನಮಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ತಮ್ಮ ಉದಾರ ಹಸ್ತಗಳಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವರು.”

(೩-೫೬-೬)

“ಜಗತ್ತಿಗೆಲ್ಲಾ ಚೈತನ್ಯದಾಯಿಗಳಾದ ಬಾಹುಗಳನ್ನು ಸವಿತೃವು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಹರಡಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಜೀವಕಳೆಯನ್ನು ತುಂಬಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಭೂತವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವನೂ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವನೂ, ಜಗತ್ ಸ್ಥಾಪಕನೂ, ಸ್ಥಾನರ ಜಂಗಮಾತ್ಮಕಗಳಾದ ಸಕಲ ವಿಶ್ವಕ್ಕೂ ಪ್ರಭುವಾದವನೂ ಆದ ಸವಿತೃದೇವನು ನಮಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನೀಡಲಿ.”

(೪-೫೩-೩, ೬)

“ಎಲೈ ಸವಿತೃದೇವನೇ, ಮನೋದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದ ನಾವು ದೇವತೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಯಾವ ಅಪರಾಧವಿದ್ದರೂ, ಮತ್ತು ಮಾನವರಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗಲಿ, ದುಃಖದಾಯಕವಾದ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಂದಾಗಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರಾದ ಮಾನವರಿಗೂ ಮಾಡಿರುವ ಯಾವ ಅಪರಾಧವಿದ್ದರೂ ಸಹ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕ್ಷಮಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಪಾಪರಹಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು.”

(೪-೫೪-೩)

“ಪೂಜ್ಯನೂ, ಭಗರೂಪನೂ ಆದ ಸವಿತೃವು ತನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸಂಪತ್ತನ್ನೊದಗಿಸಲಿ. ಎಲೈ ಸವಿತೃವೇ ನಮಗೆ ಪುತ್ರಸಂಪತ್ತನ್ನೂ, ಧನಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿ ನಮ್ಮ ಅಲಸ್ಯರೂಪವಾದ ಜಾಡ್ಯವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸು. ಎಲೈ ದೇವತಾತ್ಮನಾದ ಸವಿತೃವೇ, ನಮ್ಮ ಅಪತ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ದೂರಮಾಡಿ, ನಮಗೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಡು. ಸವಿತೃದೇವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಾವು ಅದಿತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಪರಾಧವನ್ನೂ ಆಚರಿಸದೆ ಆದ್ಯತವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪಡೆಯೋಣ. ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಪಾಲಕನೂ, ಸತ್ಯಪ್ರಸವನೂ, ಮತ್ತು ಸಕಲವಾದ ದಿವ್ಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವವನೂ ಆದ ಸವಿತೃದೇವನನ್ನು ಇಂದು ನಾವು ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ಅರಸುತ್ತೇವೆ.”

(೫-೮೨-೩ ರಿಂದ ೭)

“ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿಯುತನಾದ ಸವಿತೃವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಚೈತನ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ತನ್ನ ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಬಾಹುಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಹರಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿಯ ಅಂಶವನ್ನು ನಾವೂ ಪಡೆಯುವಂತಾಗಲಿ. ಎಲೈ ಸವಿತೃವೇ, ನಮಗೆ ಆದ್ಯತವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇಂದೂ ನಾಳೆಯೂ ಅನುಸ್ಮೃತವಾಗಿ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡು.”

(೬-೭೧೧, ೨)

“ ಎಲೈ ಸವಿತೃವೇ, ಮಾನವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಆಹಾರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವವನಾಗಿ ಉದಯಿಸು. ಇದೇ ಮಹಾತ್ಮನಾದವನೂ, ಅನಂತಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಸವಿತೃವನ್ನು ದೇವಿಯಾದ ಅದಿತಿಯೂ, ವರುಣನೂ, ಮಿತ್ರನೂ ಮತ್ತು ಅರ್ಯಮನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. (೭-೩೪-೨, ೪)

“ ಸಂಪದ್ಯುತನಾದ ಸವಿತೃವು ಇಂದು ನಮಗೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಡತಕ್ಕ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ನಾವು ಇಂದು ಹಂಚಿ ಕೊಳ್ಳೋಣ. ” (೭-೪೦-೧)

“ ದೇವನಾದ ಸವಿತೃವು ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಲೂ, ಅಶ್ವಗಳಿಂದ ಎಳೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಲೂ; ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮಾನವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ದಾನಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹಿಡಿದವನಾಗಿಯೂ, ಲೋಕವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಲೂ ಒರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ” (೭-೪೫-೧)

“ ಸವಿತೃವಿನ ಲೋಕಪ್ರಸವಾತ್ಮಕವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಮತ್ತು ಭಗನ ಔದಾರ್ಯವನ್ನೂ ನಾನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವಂತೆಯೇ, ಅಂತರಿಕ್ಷರೂಪವಾದ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿತನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ ” (೮-೯೧-೬)

“ ಎಲೈ ಸವಿತೃವೇ, ನೀನು ಸಕಲಸಂಪದ್ಯುಕ್ತನು. ನಮಗೆ ಇಂದು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದೂ, ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದುದೂ ಆದ ನಿನ್ನ ಸಂಪತ್ತಿನ ಕೊಂಚಭಾಗವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡು ” (೧೦-೩೫-೭)

“ ಸವಿತೃವು ನಮಗೆ ಸಕಲವಾದ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಲಿ ” (೧೦-೩೬-೧೪)

“ ಸವಿತೃವು ನನ್ನ ಆಲಸ್ಯವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲಿ ” (೧೦-೧೦೦-೮)

“ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿತನೂ, ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಕೇಶಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದವನೂ ಆದ ಸವಿತೃವು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅನುಸ್ಮೃತವಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭೆಗಳೊಡನೆ ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜಗತ್ಪೋಷಕನೂ, ಜಗತ್ಪಾಲಕನೂ, ಆದ ಸವಿತೃವು ಸಕಲಲೋಕಗಳನ್ನೂ ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ ” (೧೦-೧೩೯-೧)

(ಇದೇ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಅ. ವೇ. ೫-೨೪-೧; ೭-೧೪-೧, ೩; ೭-೧೫-೧ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ವಿವರಿಸಿದೆ.)

ಮೇಲೆ ಉದ್ಘೃತವಾದ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸು ಧಾತುವಿನ ಪ್ರಯೋಗವು ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಸಾರವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು.

೧-೧೧೦-೨ ಆ ಸುವತ್ :— ದಯಪಾಲಿಸಿದನು.

೨- ೩೪-೧ ಸವಾಯೆ :— ಪ್ರೇರಿಸಲು ; ಪ್ರಚೋದಿಸಲು.

೩- ೩೩-೬ ತಸ್ಯ ಪ್ರಸವೇ :— ಅವನ ಅನುಜ್ಞೆಯಿಂದ ; ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ.

೩- ೫೬-೬ ಆ ಸುವಃ :— ಒದಗಿಸು.

೪- ೫೩-೩ ಸವೀಮಸಿ :— ಚೈತನ್ಯದಾಯಿಯಾದ ಅನುಜ್ಞೆಗಾಗಿ.

೪- ೫೪-೩ ಸುವತಾತ್ :— ಪರಿವರ್ತಿತರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು.

- ೫- ೮೨-೩ ಸಾವೀರಿ:—ಒದಗಿಸು.
 ೫- ೮೨-೪ ಸಾವೀರಿ:—ಒದಗಿಸು.
 ೫- ೮೨-೪ ಪರಾಸುವ:—ದೂರಕ್ಕೆ ಓಡಿಸು.
 ೫- ೮೨-೭ ಸತ್ಯಸವ:—ಸತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಶಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಅನುಜ್ಞೆ.
 ೮- ೯೧-೬ ಸವಂ ಯಥಾ:—ಪ್ರಸವದಂತೆ.
 ೧೦-೧೦೦-೨ ಅಪ ಸಾವಿಷತ್:—ನಾಶಪಡಿಸಲಿ.

ಈ ರೀತಿ ಒಂದೇ ಧಾತುವು ಸವಿತ್ಯವಿನ ನಾನಾ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಈ ಸೂ ಧಾತುವಿನಿಂದಲೇ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಪದಗಳು ಸವಿತ್ಯವಿಗೆ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ, ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ಸಹ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿದ್ದು ಅವನ ವೈಯಕ್ತಿಕಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ೭-೬೩-೨ ಮತ್ತು ೭-೬೩-೪ ನೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸವಿತಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಸೂತಃ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಗಳೂ, ೧೦-೩೭-೪ ರಲ್ಲಿ ಅಪಸುವ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಕರ್ಮದ್ವ್ಯೇತಕವಾದ ಪದವೂ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

೩-೩೦-೧೨ ರಲ್ಲಿ ಹರೃಶ್ವಪ್ರಸೂತಃ ಎಂದು ಇಂದ್ರಪರವಾಗಿಯೂ, ೨-೨೮-೯ ರಲ್ಲಿ ಪರಾಸುವ ಎಂದು ವರುಣನ ಪರವಾಗಿಯೂ, ಹೀಗೆಯೇ ೭-೬೬-೪ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಾಸುವ ಎಂದು ಮಿತ್ರ, ಅರೈವ. ಭಗ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಪರವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

೭-೭೭-೧ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸುವಂತೀ ಎಂಬುದು ಉಷಸ್ಸಿಗೆ ವಿಶೇಷಣಪದವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಕಲ ಜಂತುಗಳಿಗೂ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಉಚಿತನಾದ ಚೈತನ್ಯದಾಯಿಯೆಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆಯೇ, ೮-೧೮-೨ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನ ಅನುಗ್ರಹಾತ್ಮಕವಾದ ಸಹಾಯವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಸವೀಮನಿ ಎಂಬ ಪದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುತ್ತದೆ.

೩. ಸವಿತ್ಯವಿಗೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನೂ ಹಾಗೆಯೇ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸುವ ಶ್ರುತಿನಾಕೃತಿಗಳು—

ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸವಿತ್ಯವು ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನದೇವತೆಯೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ೧-೩೫-೯ ರಲ್ಲಿ ಸವಿತ್ಯವು ಸೂರ್ಯನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗತಕ್ಕ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಭಿನ್ನದೇವತೆಗಳೆಂದೇ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಾಯಣರು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ಯದ್ಯಪಿ ಸವಿತ್ಯಸೂರ್ಯೋರೇಕದೇವತಾತ್ವಂ ತಥಾಪಿ ಮೂರ್ತಿಭೇದೇನ ಗಂತ್ಯಗತವ್ಯಭಾವಃ” ||

ಸೂರ್ಯನೂ ಸವಿತ್ಯವೂ ಒಂದೇ ದೇವತಾತ್ವವಾದರೂ ಸಹ ಈ ಎರಡು ರೂಪಗಳೂ ಮೂಲದೇವತೆಯ ಎರಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮೂರ್ತರೂಪಗಳು, ಎಂಬ ಈ ಸಾಯಣರ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾಸವಿತ್ಯಗಳ ಭಿನ್ನಾತ್ಮಕವಾದ

ಐಕ್ಯವು ವಿವೃತವಾಗಿದೆ. ೧-೧೨೩-೩ ರಲ್ಲಿ ಸವಿತೃವು ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನರ ಪಾಪರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅರಿಕೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆ. ೫-೮೧-೪ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ರಶ್ಮಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಐಕ್ಯವಾಗುವ ವಿಷಯವು ತಿಳಿಸಿದೆ. “ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ರಶ್ಮಿಭಿಃ ಸಮುಚ್ಯಸಿ” ಎಂಬ ಈ ಮಂತ್ರದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರು ಈ ರೀತಿ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ, “ಉದಯಾತ್ ಪೂರ್ವಭಾವೀ ಸವಿತಾ ಉದಯಾಸ್ತಮಯವರ್ತಿಃ ಸೂರ್ಯ ಇತಿ | ಉದಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಸವಿತೃನಾಮದಿಂದಲೂ, ಉದಯದಾರಭ್ಯ ಅಸ್ತಮಯದ ಪರ್ಯಂತ ಸೂರ್ಯನೆಂದೂ ಒಬ್ಬನೇ ದೇವನು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವನು ಎಂಬುದೇ ಈ ವಿವರಣೆಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾಸ್ಕರೂ ಸಹ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ತಸ್ಯ ಕಾಲೋ ಯದಾ ದ್ಯೌರಪಹತತಮಸ್ಕಾ ಅಕೀರ್ಣರಶ್ಮಿಭವತಿ”

(ನಿ. ೧೨-೧೨)

ಅಂತರಿಕ್ಷದ ತಮಸ್ಸೆಲ್ಲಾ ನಾಶವಾಗಿ ಅಂತರಿಕ್ಷವೆಲ್ಲವೂ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಕಾಲವೇ ಈ ಸವಿತೃವಿನ ಆವಿರ್ಭಾವಸಮಯವು. ಆದುದರಿಂದ ವ್ಯವಹಾರ ಕರ್ಮಗಳೂ ಸಹ ಅಹಸ್ಸಿನ ಚರಮಭಾಗದವರೆಗೂ ಅನುವರ್ತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ೭-೬೬-೪ ರಲ್ಲಿ ಸವಿತೃವು, ಅಹರ್ವೇದತೆಯಾದ ಮಿತ್ರನೊಂದಿಗೂ, ಅರ್ಯಮ ಮತ್ತು ಭಗರೊಂದಿಗೂ ಸಹ ಸೂರ್ಯೋದಯವಾದನಂತರ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಜೈತನ್ಯವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆ. ೧೦-೧೩೯-೧ ರಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಃ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಾನೆ. (ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿತನಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವನೆಂದರ್ಥ)

೭-೩೫-೮ ಮತ್ತು ೭-೩೫-೧೦ ರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಉದ್ವಿಷ್ಟರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ೧೦-೧೮೧-೩ ರಲ್ಲೂ ಸಹ, “ಧಾತುದ್ಯುತಾನಾತ್ಸವಿತುಶ್ಚ ವಿಷ್ಣೋರಾಸೂರ್ಯಾದಭರನ್” ಎಂದು ಸೂರ್ಯ, ಸವಿತೃ ಎಂದು ದೇವತಾಭೇದವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಅಥವಾ ಈ ಮಂತ್ರದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಧಾತೃ, ಸವಿತೃ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯ ಈ ನಾಲ್ಕು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ೧-೧೫೭-೧ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಸವಿತೃಗಳೊಡನೆ ಇತರ ದೇವತೆಗಳೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

“ಅಗ್ನಿಯು ಪೃಥ್ವಿಯಿಂದ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾತ್ಮಳಾದ ಉಷಸ್ಸು ತನ್ನ ಪ್ರಭೆಯೊಂದಿಗೆ ಆವಿರ್ಭೂತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ರಥಕ್ಕೆ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸವಿತೃವು ಜಗತ್ತಿನ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳ ನಿಯತವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜೈತನ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಲಿ.” ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳ ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ, ಸವಿತೃವಿಗೂ ಇರುವ ಭೇದವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡೂ ಸಹ ಒಂದೇ ದೇವತೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ೪-೧೪-೨ ಮತ್ತು ೧೦-೧೫೮-೧, ೨, ೩ ವಿ ಸುಸರ್ಣೋ ಅಂತರಿಕ್ಷ್ಯಾಣ್ಯಖ್ಯತ್ ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ (೧-೩೫-೭) ಸೂರ್ಯ ಶಬ್ದವು ಸವಿತೃವಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ ಸೂರ್ಯನು

ಕರ್ಮಗಳೇ ಸವಿತೃವಿನ ಕರ್ಮಗಳೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಅಂಶವು ೧-೧೨೪-೧ ; ೭-೬೩-೧ರಿಂದ ೪ ಇತ್ಯಾದಿ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೆಲ್ಲಾ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಋ. ಸಂ. ೫-೮೧-೪ ಮತ್ತು ೫ನೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ' ಉತೆ ಮಿತ್ರೋ ಭವಸಿ ' ' ಉತೆ ಪೂಷಾ ಭವಸಿ ' ಎಂದು ಸವಿತೃವಿಗೆ, ಮಿತ್ರ ಮತ್ತು ಪೂಷನೊಂದಿಗೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ; ಅಥವಾ ಆ ದೇವತೆಗಳ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಾಂಗಗೊಳಿಸುವವನು ಎಂದಾದರೂ ಅರ್ಥವಾಗಬಹುದು. ೫-೮೨-೧, ೩; ೭-೬೪-೧, ೬ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭಗ ಶಬ್ದವು ಸವಿತೃವಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಭಗ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪೂಜ್ಯನು ಎಂದಾದರೂ ಅರ್ಥವಾಗಬಹುದು. ಅಥವಾ ಸವಿತೃವಿಗೂ ಭಗನಿಗೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನಾದರೂ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಈ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲದೇ ಇನ್ನು ಬೇರೆ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ೩-೫೪-೧, ೧೨ ; ೬-೪೯-೧೪ ; ೬-೫೦-೧, ೩ ; ೮-೧೮-೩ ; ೮-೯೧-೬ ; ೧೦-೧೩೯-೧ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸವಿತೃವಿಗೂ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಭೇದವು ತೋರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಸವಿತೃ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವಾಗಲೆಲ್ಲಾ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ದೇವತಾ ನಿರ್ದೇಶವೆಂದು ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ೨-೩೦-೧ರಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ೩-೫೫-೧೯ ಮತ್ತು ೧೦-೧೦-೫ (ದೇವಸ್ವಸ್ವಾ ಸವಿತಾ ವಿಶ್ವರೂಪಃ) ಈ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವರೂಪಃ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವಿರುವಂತೆಯೇ, ಸವಿತೃ ಪದವೂ ತ್ವಷ್ಟೃವಿನ ವಿಶೇಷಗುಣಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಚೈತನ್ಯದಾಯೀ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಜಗದುತ್ಪಾದಕಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವನು ಎಂದು ಹೇಳುವುದೇ ಉಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಭೂದ್ದೇವ ಇತಿ ಪದ್ಯಚಿಂ ನವಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ಸಾವಿತ್ರಂ | ಅಂತ್ಯಾ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಶಿಷ್ಟಾಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಬಂತಪರಿಭಾಷಯಾ ಜಗತ್ಯಃ | ತಥಾ ಚಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ | ಅಭೂದ್ದೇವಃ ಪಟ್ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಂತಮಿತಿ || ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮೇ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರೇ ಸಾವಿತ್ರನಿವಿದ್ಧಾನಮಿದಂ | ತಥಾ ಚ ಸೂತ್ರಂ | ಅಭೂದ್ದೇವ ಏಕಯಾ ಚ ದಶಭಿಶ್ಚ ಸ್ವಭೂತೇ | ಅ. ೫-೧೮ | ಇತಿ || ಆದ್ಯಾ ಸಾವಿತ್ರಗ್ರಹಸ್ಯಾನುವಾಕ್ಯಾ | ತಥಾ ಚ ಸೂತ್ರಂ | ಸಾವಿತ್ರೇಣ ಗ್ರಹೇಣ ಚರಂತ್ಯಭೂದ್ದೇವಃ ಸವಿತಾ ವಂದ್ಯೋ ನು ನಃ | ಅ. ೫-೧೮ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಅಭೂದ್ದೇವಃ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಐದನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಆರು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು ; ಸವಿತೃವು ದೇವತೆಯು ; ಈ ಸೂಕ್ತದ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಭಂದಸ್ತವು ; ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಭಂದಸ್ತವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಅಭೂದ್ದೇವಃ ಪಟ್ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಂತಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಯಾಗದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರ ಪಠನಮಾಡುವಾಗ ಸವಿತೃದೇವತಾಸಂಬಂಧವಾದ ನಿವಿದ್ಧಾನೀಯ ಸೂಕ್ತಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯನಶ್ಚಿತಸೂತ್ರದ—ಅಭೂದ್ದೇವ ಏಕಯಾ ಚ ದಶಭಿಶ್ಚ ಸ್ವಭೂತೇ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (೫-೧೮) ನಿವೃತ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಮತ್ತು ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ಕನ್ನೂ ಸವಿತೃಗ್ರಹಹೋಮದ ಅನುವಾಕ್ಯಮಂತ್ರ ವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯನಶ್ಚಿತಸೂತ್ರದ—ಸಾವಿತ್ರೇಣ ಗ್ರಹೇಣ ಚರಂತ್ಯಭೂದ್ದೇವಃ ಸವಿತಾ ವಂದ್ಯೋ ನು ನಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೫-೧೮) ನಿವೃತ್ತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೫೪

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೫ || ಸೂಕ್ತ—೫೪ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೮ || ವರ್ಗ—೫ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್,ಂಷ್ಠಿ—೬ ||

ಋಷಿ—ವಾಮದೇವಃ ||

ದೇವತಾ—ಸವಿತಾ ||

ಛಂದಃ—೧-೫. ಜಗತಿಃ | ೬ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಭೂದ್ದೇವಃ | ಸವಿತಾ ವಂದ್ಯೋ ನು | ನ ಇದಾನೀಮಹ್ಮ ಉಪವಾಚ್ಯೋ
ನೃಭಿಃ |

ವಿ ಯೋ ರತ್ನಾ ಭಜತಿ ಮಾನವೇಭ್ಯಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ನೋ ಅತ್ರ ದ್ರವಿಣಂ
ಯಥಾ ದಧತ್ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಭೂತ್ | ದೇವಃ | ಸವಿತಾ | ವಂದ್ಯಃ | ನು | ನಃ | ಇದಾನೀಂ | ಅಹ್ಮಃ | ಉಪವಾಚ್ಯಃ | ನೃಭಿಃ ||
ವಿ | ಯಃ | ರತ್ನಾ | ಭಜತಿ | ಮಾನವೇಭ್ಯಃ | ಶ್ರೇಷ್ಠಂ | ನಃ | ಅತ್ರ | ದ್ರವಿಣಂ | ಯಥಾ | ದಧತ್ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸ ಸವಿತಾ ದೇವೋಽಭೂತ್ | ಪ್ರಾದುರಾಸೀತ್ | ಅತೋ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಮೇವ ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ
ವಂದ್ಯೋ ವಂದನೀಯೋ ಭವತಿ | ಇದಾನೀಂ ಯಾಗಕಾಲೇಽಹ್ಮಸ್ತುತೀಯಸವನೇ ನೃಭಿರಸ್ಮದೀಯೈ-
ಹೋತೃಭಿರುಪವಾಚ್ಯಃ ಸ್ತುತೋ ಭವತಿ | ಯೋ ದೇವೋ ಮಾನವೇಭ್ಯೋ ಮನೋರಪತೈರ್ಭ್ಯೋ
ಯಜಮಾನೇಭ್ಯಸ್ತೇಷಾಮರ್ಥಾಯ ರತ್ನಾ ರಮಣೀಯಾನಿ ಧನಾನಿ ವಿ ಭಜತಿ ಸ ದೇವಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ
ಪ್ರಶಸ್ಯಂ ದ್ರವಿಣಂ ಗವಾದಿಲಕ್ಷಣಂ ಧನಂ ನೋಽಸ್ಮಭ್ಯಮತ್ತಾಸ್ತಿಸ್ತಮಃ ಯಥಾ ದಧತ್ | ದದ್ಯಾದಿ-
ತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾ ವಂದ್ಯ ಉಪವಾಚ್ಯಶ್ಚಾಭೂದಿತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದೇವಃ—ದೇವತಾತ್ಮನಾದ | ಸವಿತಾ—ಸವಿತೃದೇವನು | ಅಭೂತ್—ಗೋಚರನಾಗಿದ್ದಾನೆ |
ನು—ತೀವ್ರದಲ್ಲಿಯೇ | ನಃ—ನಮಗೆ | ವಂದ್ಯಃ—ಪೂಜ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ | ಇದಾನೀಂ—ಈ ಯಾಗಕಾಲದಲ್ಲಿ |

ಅಹ್ನಃ—ತೃತೀಯಸವನದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ | ನೃಭಿಃ—ಮಾನವರಾದ ನಮ್ಮಿಂದ | ಉಸೇನಾಚ್ಯೈಃ—ಸ್ತುತೃನಾಗುತ್ತಾನೆ |
ಯೇಃ—ಯಾವ ಸವಿತೃದೇವನು | ಮಾನವೇಭ್ಯಃ—ಮನುಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಯಜಮಾನರಾದ | ರತ್ನಾ—
ರಮಣೀಯವಾದ ಧನಗಳನ್ನು | ವಿ ಭಜತಿ—ವಿಭಾಗಮಾಡಿ ಹಂಚುವನೋ | ನಃ—ನಮಗೆ | ಅತ್ರ—ಈ ಯಜ್ಞ
ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ | ಶ್ರೇಷ್ಠಂ—ಉತ್ತಮವಾದ | ದ್ರವಿಣಂ—ಸಂಪತ್ತನ್ನು | ಯಥಾ—ಯಾವ ರೀತಿ | ದಧತ್—ಕೊಡಲು
ಸಾಧ್ಯವೋ (ಆ ರೀತಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ದೇವತಾತ್ಮನಾದ ಸವಿತೃದೇವನು ಉದಯಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ನಮಗೆ ಗೋಚರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ನಮಗೆ
ಪೂಜ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಯಾಗದ ತೃತೀಯಸವನದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವರಾದ ನಮಗೆಲ್ಲಾ ಸ್ತುತೃನಾಗುತ್ತಾನೆ.
ಯಾವ ಸವಿತೃದೇವನು ಮನುಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಯಜಮಾನರಿಗೆ ರಮಣೀಯವಾದ ಧನಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗಮಾಡಿ
ಹಂಚುವನೋ, ಅದೇ ದೇವನು ನಮಗೆ ಈ ಯಜ್ಞ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ.

English Translation.

The divine Savitri has been manifested : he is at once to be glorified
by us : he is to be praised by the priests at the present (rite), and at the
close (of the day), in order that he who appotions precious things to the
descendants of Manu may bestow upon us, on this occasion, most excellent
wealth.

|| ಸಂವತ್ಸರ ||

ದೇವೇಭ್ಯೋ ಹಿ ಪ್ರಥಮಂ ಯಜ್ಞಯೇಭ್ಯೋಽಮೃತತ್ವಂ ಸುವಸಿ
ಭಾಗಮುತ್ತಮಂ |

ಆದಿದ್ವಾದ್ ಮಾನಂ ಸವಿತೃವ್ಯಾಣುಷ್ಠೇಽನೂಚೀನಾ ಜೀವಿತಾ ಮಾನುಷೇಭ್ಯಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ದೇವೇಭ್ಯಃ | ಹಿ | ಪ್ರಥಮಂ | ಯಜ್ಞಯೇಭ್ಯಃ | ಅಮೃತತ್ವಂ | ಸುವಸಿ | ಭಾಗಂ | ಉತ್ಕೃತಮಂ |
ಅತ್ | ಇತ್ | ದಾಮಾನಂ | ಸವಿತಃ | ವಿ | ಉರ್ವುಷೇ | ಅನೂಚೀನಾ | ಜೀವಿತಾ | ಮಾನುಷೇಭ್ಯಃ ||೨||

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಪ್ರಥಮಂ ದೇವೇಭ್ಯೋ ಹಿ | ಹಿಶಬ್ಧಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ | ದೇವೇಭ್ಯೋ ಯಜ್ಞಯೇಭ್ಯೋ
ಯಜ್ಞಾರ್ಹೇಭ್ಯೋಽಮೃತತ್ವಂ ತತ್ಪ್ರಥಮಮುತ್ಪತ್ತಮಮುತ್ಪತ್ತಿಃ ಸ್ವತಮಂ ಭಾಗಂ ಸೋಮಾದಿಲಕ್ಷಣಂ
ಸುವಸಿ | ಅನುಜಾನಾಸಿ | ಅದಿದನಂತರಮೇವ ದಾಮಾನಂ ಹವಿಷಾಂ ದಾತಾರಂ ಹೇ ಸವಿತವ್ಯರ್ಣುಷೇ |
ಪ್ರಕಾಶಯಸಿ | ಮಾನುಷೇಭ್ಯೋ ಯಜಮಾನೇಭ್ಯೋ ಜೀವಿತಾ ಜೀವಿತಾನ್ಯನೂಚೀನಾನುಕ್ರಮಯು-
ಕ್ತಾನಿ | ಪಿತೃಪುತ್ರಪೌತ್ರಾ ಇತ್ಯನುಕ್ರಮಃ | ಈದೃಶಾನಿ ಜೀವಿತಾನಿ ಪಶ್ಚಾದ್ವ್ಯರ್ಣುಷೇ ||

॥ ಕೃತವಾಕ್ಯಾರ್ಥಃ ॥

ಸವಿತಃ—ಎಲೈ ಸವಿತೃದೇವನೇ | ಪ್ರಥಮಂ—ಮೊದಲು | ಯಜ್ಞಯೇಭ್ಯಃ—ಯಜ್ಞಾರ್ಹರಾದ |
ದೇವೇಭ್ಯಃ—ದೇವತೆಗಳಿಗೆ | ಉತ್ತಮಂ—ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದೂ | ಅಮೃತತ್ವಂ—ಅಮೃತತ್ವಸಾಧಕವಾದುದೂ
ಆದ | ಭಾಗಂ—ಸೋಮರಸದ ಭಾಗವನ್ನು (ಹೊಂದಲು) | ಸುವಸಿ ಹಿ—ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೀಯೆ |
ಅದಿತ್—ಒಡನೆಯೇ | ದಾಮಾನಂ—ಹವಿರ್ದಾತನಾದ ಯಜಮಾನನನ್ನು | ವ್ಯರ್ಣುಷೇ—ಪ್ರಕಾಶಿಸು
ವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೀಯೆ | ಮಾನುಷೇಭ್ಯಃ—ಮಾನವರಾದ ಯಜಮಾನರಿಗೆ | ಜೀವಿತಾ—ಜೀವನಗಳನ್ನು |
ಅನೂಚೀನಾ—ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ (ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತೀಯೆ).

॥ ಭಾವಾರ್ಥಃ ॥

ಎಲೈ ಸವಿತೃದೇವನೇ, ನೀನು ಮೊದಲು ಯಜ್ಞಾರ್ಹರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದೂ, ಅಮೃತತ್ವ
ಸಾಧಕವಾದುದೂ ಆದ ಸೋಮರಸದ ಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೀಯೆ. ಆ ಒಡನೆಯೇ,
ಹವಿರ್ದಾತನಾದ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೀಯೆ. ಮಾನವರಾದ ಯಜಮಾನರಿಗೆ ಜೀವನ
ಗಳನ್ನು ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತೀಯೆ.

English Translation.

First you engender for the adorable gods the best portion, immor-
tality; then, Savitri, you set open (the day) to the donor (of the obla-
tion), and (grant) successive existences to men.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಅಚಿತ್ತೀ ಯಜ್ಞೈಕ್ಯಮಾ ದೈವೈ ಜನೇ ದೀನೈರ್ದಕ್ಷೈಃ ಪ್ರಭೂತೀ ಪೂರು-
ಷತ್ವತಾ |

ದೇವೇಷು ಚ ಸವಿತರ್ಮಾನುಷೇಷು ಚ ತ್ವಂ ನೋ ಅತ್ರ ಸುವತಾದನಾಗಸಃ ||

|| ಸದಪಾಠಃ ||

ಅಚಿತ್ತೀ | ಯತ್ | ಚಕ್ರಮ | ದೈವ್ಯೇ | ಜನೇ | ದೀನೈಃ | ದಕ್ಷೈಃ | ಪ್ರಭೂತೀ | ಪುರುಷತ್ವತಾ |
 ದೇವೇಷು | ಚ | ಸವಿತಃ | ಮಾನುಷೇಷು | ಚ | ತ್ವಂ | ನಃ | ಅತ್ರ | ಸುವತಾತ್ | ಅನಾಗಸಃ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಸವಿತರ್ವಯಮಚಿತ್ತೀ ಅಪ್ರಜ್ಞಯಾ ದೈವ್ಯೇ ಜನೇ ದೇವೇ ತ್ವಯಿ ದೀನೈರ್ದುರ್ಬಲೈಃ
 ಪುತ್ರಾದಿಭಿರ್ಬುತ್ವಿಗ್ಭಿರ್ವಾ ತಥಾ ದಕ್ಷೈಃ ಪ್ರವೃದ್ಭಿರ್ವಾ ತೈಃ ಪ್ರಭೂತೀ ಪ್ರಭೂತಾಃ | ಐಶ್ವರ್ಯಮದೇ-
 ನೇತಿ ಯಾವತ್ | ಪುರುಷತ್ವತಾ ಪುರುಷವತ್ತಯಾ ಚ ಯದಾಗಚ್ಚಕ್ರಮ | ನ ಕೇವಲಂ ತ್ವಯ್ಯೇವ
 ಕೃತಮಪಿ ತು ದೇವೇಷ್ವನೈಷು ಮಾನುಷೇಷು ಚಾಜ್ಞಾನಾದಿಭಿರ್ಯಚ್ಚಕ್ರಮ ನಃ ಕೃತವಶೋಽಸ್ಮಾನ್
 ತ್ವಮತ್ರಾಸ್ಮಿನ್ನರ್ಮಣ್ಯನಾಗಸಃ ಸುವತಾತ್ | ಅನುಜಾನೀಹಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸವಿತಃ—ಎಲೈ ಸವಿತೃದೇವನೇ | ಅಚಿತ್ತೀ—ಪ್ರಜ್ಞಾರಾಹಿತ್ಯದಿಂದಾಗಲಿ | ದೀನೈಃ—ಅಶಕ್ತರ
 ಅಶಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಲಿ | ದಕ್ಷೈಃ—ಶಕ್ತಿಯಂತರ ಅಹಂಕಾರಾದಿಗಳಿಂದಾಗಲಿ | ಪ್ರಭೂತೀ—ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ |
 ಪುರುಷತ್ವತಾ—ಮಾನುಷದೋಷದಿಂದಾಗಲಿ | ದೈವ್ಯೇ ಜನೇ—ದೇವತಾತ್ಮನಾದ ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೂ | ದೇವೇಷು—
 ಇತರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಅಥವಾ) | ಮಾನುಷೇಷು ಚ—ಇತರ ಮಾನವರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ | ಯತ್—
 ಯಾವುದಾದರೂ ಪಾಪವನ್ನು | ಚಕ್ರಮ—ಮಾಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ | ನಃ—ಅಂತಹ ಪಾಪಿಷ್ಠರಾದ ನಮ್ಮನ್ನು | ತ್ವಂ—
 ನೀನು | ಅತ್ರ—ಈ ಕರ್ಮಕಾಲದಲ್ಲಿ | ಅನಾಗಸಃ—ಪಾಪರಹಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ | ಸುವತಾತ್—ಪುರಸ್ಕರಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಸವಿತೃದೇವನೇ, ಪ್ರಜ್ಞಾರಾಹಿತ್ಯದಿಂದಾಗಲಿ, ಅಶಕ್ತರ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿಯುತರ
 ಅಹಂಕಾರಾದಿಗಳಿಂದಾಗಲಿ, ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಮಾನುಷದೋಷದಿಂದಾಗಲಿ, ದೇವತಾತ್ಮನಾದ ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೂ, ಇತರ
 ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಥವಾ ಇತರ ಮಾನವರಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಯಾವುದಾದರೂ ಪಾಪವನ್ನು ನಾವು ಮಾಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ,
 ಅಂತಹ ಪಾಪಿಷ್ಠರಾದ ನಮ್ಮನ್ನು ನೀನು ಈ ಕರ್ಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾಪರಹಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪುರಸ್ಕರಿಸು.

English Translation.

If, Savitri, through ignorance, through pride in feeble or powerful
 (dependants), or through human infirmity, we have committed (offence)
 against your divine person, or against gods or men, do you, on this occasion
 hold us to be unoffending.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನ ಪ್ರಮಿಯೇ ಸವಿತುರ್ದೈವ್ಯಸ್ಯ ತದ್ಭಾ ವಿಶ್ವಂ ಭುವನಂ ಧಾರಯಿಷ್ಯತಿ |
ಯತ್ಪೃಥಿವ್ಯಾ ವರಿಮನ್ ಸ್ವಂಗುರಿವರ್ಷ್ಣನ್ನಿವಃ ಸುವತಿ ಸತ್ಯಮಸ್ಯ ತತ್ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನ | ಪ್ರಮಿಯೇ | ಸವಿತುಃ | ದೈವ್ಯಸ್ಯ | ತತ್ | ಯಥಾ | ವಿಶ್ವಂ | ಭುವನಂ | ಧಾರಯಿಷ್ಯತಿ |
ಯತ್ | ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ | ವರಿಮನ್ | ಆ | ಸ್ವಂಗುರಿಃ | ವರ್ಷ್ಣನ್ | ದಿವಃ | ಸುವತಿ | ಸತ್ಯಂ |
ಅಸ್ಯ | ತತ್ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ದೇವಸುನಾಂ ಹವಿಃಷು ಸವಿತುಃ ಸತ್ಯಪ್ರಸವಸ್ಯ ನ ಪ್ರಮಿಯೇ ಇತಿ ಯಾಜ್ಞಾ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ |
ನ ಪ್ರಮಿಯೇ ಸವಿತುರ್ದೈವ್ಯಸ್ಯ ತದ್ಭಾಹಸ್ವತೇ ಪ್ರಥಮಂ | ಅ. ೪-೧೦ | ಇತಿ ||

ಸವಿತುರ್ದೈವ್ಯಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ತತ್ಕರ್ಮ ನ ಪ್ರಮಿಯೇ | ನ ಪ್ರಮಿಯೇತ | ನ ಪ್ರಹಿಂಸ್ಯೇತ |
ಹಿಂಸಾರ್ಹಂ ನ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ || ಕೃತ್ಯಾರ್ಥೇ ಕೇನ್ವೃತ್ತಯಃ | ಯದ್ವಾ ದೈವ್ಯಸ್ಯೇತ್ಯಧಿಕರಣೇ
ಷಷ್ಠೀ | ಸಾ ಚ ಕರ್ಮಾರ್ಥಾ | ದೈವ್ಯಂ ಕರ್ಮೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಥಮಹಿಂಸ್ಯಮಿತ್ಯತ ಆಹ | ಯಥಾ ವಿಶ್ವಂ
ಭುವನಂ ಧಾರಯಿಷ್ಯತಿ | ಧಾರಯತಿ | ವಿಶ್ವಧಾರಣರೂಪಂ ಯತ್ಕರ್ಮಾಸ್ತಿ ತನ್ನ ಪ್ರಮಿಯೇ | ತಥಾ
ಸ್ವಂಗುರಿಃ ಶೋಭನಾಂಗುಲ್ಯುಪಲಕ್ಷಿತಹಸ್ತೋ ಯತ್ ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ವರಿಮನ್ || ಆಕಾರಶ್ಚಾರ್ಥೇ |
ಭೂಮ್ಯಾ ಉರುತ್ತೇ ಚ ಸುವತಿ | ತಥಾ ದಿವೋ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಯ ವರ್ಷ್ಣನ್ನರುತ್ತೇ ಚ ಸುವತಿ ಅಸ್ಯ
ದೇವಸ್ಯ ತದುಕ್ತಂ ಕರ್ಮ ಸತ್ಯಮಬಾಧ್ಯಮಿತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸ್ವಂಗುರಿಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅಂಗುಲಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಸ್ತವುಳ್ಳ | ಯತ್—ಯಾವ ಸವಿತೃವು | ಯಥಾ—
ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ | ವಿಶ್ವಂ ಭುವನಂ—ಸಕಲ ಲೋಕವನ್ನೂ | ಧಾರಯಿಷ್ಯತಿ—ಧರಿಸುವನೋ | ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ—
ಪೃಥಿವಿಯ | ವರಿಮನ್—ವಿಸ್ತೃತಿಯನ್ನು | ಆ ಸುವತಿ—ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ | ದಿವಃ—ದ್ಯುಲೋಕದ |
ವರ್ಷ್ಣನ್—ಆಧಿಕ್ಯವನ್ನೂ ಪ್ರೇರಿಸುವನೋ (ಅಂತಹ) | ದೈವ್ಯಸ್ಯ—ದೇವತಾತ್ಮನಾದ | ಸವಿತುಃ—ಸವಿತ್ಸ
ವಿನ | ತತ್—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು | ನ ಪ್ರಮಿಯೇ—ನಾವು ಹಿಂಸಿಸಬಾರದು | ಅಸ್ಯ—ಈ
ದೇವನ | ತತ್—ಈ ಮಹತ್ತಾದ ಕರ್ಮವು | ಸತ್ಯಂ—ಸ್ಥಿರವೂ ನಾಶರಹಿತವೂ ಆದುದು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅಂಗುಲಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಸ್ತವುಳ್ಳ ಸವಿತೃವು ಯಾವ ತನ್ನ ಮಹತ್ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಸಕಲ ಲೋಕವನ್ನೂ ಧರಿಸುವನೋ, ಮತ್ತು ಪೃಥಿವಿಯ ವಿಸ್ತೃತಿಯನ್ನೂ ದ್ಯುಲೋಕದ ಅಧಿಕೃತವನ್ನೂ ಪ್ರೇರಿಸುವನೋ ಅಂತಹ ದೇವತಾತ್ಮಕನಾದ ಸವಿತೃವಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಾವು ಹಿಂಸಿಸಬಾರದು. ಈ ದೇವನ ಮಹತ್ತಾದ ಕರ್ಮವು ಸ್ಥಿರವೂ ನಾಶರಹಿತವೂ ಆದುದಾಗಿದೆ.

English Translation.

(It is) not (fit) to obstruct (the acts) of the divine Savitri, since by them he upholds the whole world, whereby his gracious hand spreads fertility over the extent of the earth, and the magnitude of the heaven : such is his true (power).

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ದೇವಸುವ ಎಂಬ ಎಂಟು ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ನಾನಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಹೋಮಮಾಡುವಾಗ ಸತ್ಯಪ್ರಸವಃ ಸವಿತಾ ಎಂಬ ದೇವತೆಯ ಹೋಮದಲ್ಲಿ ನ ಪ್ರಮಿಯೇ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಯಾಜ್ಞಾಮಂತ್ರ ವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ನ ಪ್ರಮಿಯೇ ಸವಿತುರ್ದೈವ್ಯಸ್ಯ ತದ್ಭೂಹಸ್ತತೇ ಪ್ರಥಮಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೪-೧೧) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಚಃ ||

ಇಂದ್ರಜ್ಯೇಷ್ಠಾನ್ಭೃಹದ್ಭ್ಯಃ ಪರ್ವತೇಭ್ಯಃ ಕ್ಷಯಾ ಏಭ್ಯಃ ಸುವಸಿ ಪ್ರಸ್ತೃವತಃ |
ನತಃ |

ಯಥಾಯಥಾ ಪತಯಂತೋ ವಿಯೇಮಿರ ಏವೈವ ತಸ್ಯಃ ಸವಿತಃ ಸವಾ-
ಯ ತೇ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಜ್ಯೇಷ್ಠಾನ್ | ಬೃಹತ್‌ಭ್ಯಃ | ಪರ್ವತೇಭ್ಯಃ | ಕ್ಷಯಾನ್ | ಏಭ್ಯಃ | ಸುವಸಿ | ಪ್ರಸ್ತೃವತಃ |
ಯಥಾಯಥಾ | ಪತಯಂತಃ | ವಿಯೇಮಿರೇ | ಏವ | ಏವ | ತಸ್ಯಃ | ಸವಿತರಿತಿ | ಸವಾಯ | ತೇ ||

|| ಸಾಯಜಘಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಸವಿತರಿಂದ್ರಜ್ಯೇಷ್ಠಾನ್ | ಇಂದ್ರಃ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಯುಕ್ತಸ್ತಮೇನೇಂದ್ರೋ ವಾ
ಜ್ಯೇಷ್ಠೋ ಜ್ಯಾಯಾನ್ ಪೂಜ್ಯೋ ಯೇಷಾಂ ತೇ ತಾದೃಶಾಃ | ತಾನಸ್ಮಾನ್ನಹದ್ಭ್ಯೋ ಮಹದ್ಭ್ಯಃ
ಪರ್ವತೇಭ್ಯೋಽಪ್ಯಧಿಕಾನ್ ಸುವಸಿ | ಪ್ರೇರಯಸಿ | ಕಿಂಚ ಏಭ್ಯೋ ಯಜಮಾನೇಭ್ಯಃ ಪಸ್ತಾವತೋ
ಗೃಹವತಃ ಕ್ಷಯಾನ್ನಿವಾಸಾನ್ ಗ್ರಾಮನಗರಾದೀನ್ ಸುವಸಿ | ಪ್ರೇರಯಸಿ | ಯಥಾ ಯಥಾ ಪತಯಂತೋ
ಗಚ್ಛಂತಸ್ತಾಂ ವಿಯೇಮಿರೇ | ವಿನಿಯಮ್ಯಂತೇ ತ್ವಯಾ | ತೇ ತವ ಸವಾಯಾನುಜ್ಞಾಯಾ ಏವೈವ-
ಮೇವ ನಿಯಮನಮನತಿಕ್ರಮ್ಯ ತಸ್ಥುಃ | ತಿಷ್ಠಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸವಿತಃ—ಎಲೈ ಸವಿತೃದೇವನೇ | ಇಂದ್ರಜ್ಯೇಷ್ಠಾನ್—ಇಂದ್ರನೇ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿ ಉಳ್ಳ ನಮ್ಮನ್ನು |
ಬೃಹದ್ಭ್ಯಃ—ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ (ಎತ್ತರವುಳ್ಳ) | ಪರ್ವತೇಭ್ಯಃ—ಮೇಘಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉನ್ನತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ |
ಸುವಸಿ—ಎರಿಸಿದ್ದೀಯೆ | ಏಭ್ಯಃ—ಇದೇ ಯಜಮಾನರಿಗೆ | ಪಸ್ತಾವತಃ—ವಸತಿಯೋಗ್ಯವಾದ ಗೃಹ
ಗಳುಳ್ಳ | ಕ್ಷಯಾನ್—ನಿವಾಸಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು (ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದೀಯೆ) | ಯಥಾ ಯಥಾ—ಯಾವಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ |
ಪತಯಂತಃ—ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅವರು | ವಿಯೇಮಿರೇ—(ನಿನ್ನನ್ನು) ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೋ | ಏವೈವ—
ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ | ತೇ—ನಿನ್ನ | ಸವಾಯಾ—ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು | ತಸ್ಥುಃ—ನಿಂತರು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಸವಿತೃದೇವನೇ, ಇಂದ್ರನೇ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿ ಉಳ್ಳ ನಮ್ಮನ್ನು ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಮೇಘ
ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉನ್ನತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎರಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ಅದೇ ಯಜಮಾನರಿಗೆ ವಸತಿಯೋಗ್ಯವಾದ ಗೃಹಗಳುಳ್ಳ
ನಿವಾಸಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ಯಾವ ರೀತಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅವರು ನಿನ್ನನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೋ,
ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ಅವರು ನಿಂತರು.

English Translation.

You elevate those, of whom Indra is chief, above the vast clouds;
for these (your worshippers), you provide dwelling (places) filled with
habitations: as when advancing they detained you, so in like manner at
your command they stayed.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯೇ ತೇ ತ್ರಿರಹನ್ತೃವಿತಃ ಸವಾಸೋ ದಿವೇದಿವೇ ಸೌಭಗಮಾಸುವಂತಿ |

ಇಂದ್ರೋ ದ್ಯಾವ್ಯಾಪೃಥಿವೀ ಸಿಂಧುರದ್ಧಿರಾದಿತ್ಯೈರ್ನೋ ಅದಿತಿಃ ಶರ್ಮ
ಯಂಸತ್ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯೇ | ತೇ | ತ್ರಿಃ | ಅಹನ್ | ಸವಿತರಿತಿ | ಸವಾಸಃ | ದಿವೇದಿನೇ | ಸೌಭಗಂ | ಅಸುವಂತಿ |
 ಇಂದ್ರಃ | ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಇತಿ | ಸಿಂಧುಃ | ಅತ್ಯಭಿಃ | ಅದಿತ್ಯೈಃ | ನಃ | ಅದಿತಿಃ | ಶರ್ಮ |
 ಯಂಸತ್ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯೇ ಯಜಮಾನಾ ಹೇ ಸವಿತಸ್ತೇ ತ್ವದರ್ಥಂ ಸವಾಸಃ ಸವಾಃ ಸೋಮಾಃ | ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಥೇ ಪ್ರಥಮಾ | ಸೋಮಾನ್ | ಯದ್ವಾ | ಸವಾಸಃ ಸವನಾನಿ ಪ್ರಾತರಾದೀನಿ ಪ್ರತಿ ತ್ರಿರಹನ್ನಭಿಷುಣ್ವಂತಿ | ನ ಕೇವಲಮೇಕಸ್ಮಿನ್ನೇವಾಹನಿ ಸವನತ್ರಯೇಷು ಅಪಿ ತು ದಿನೇ ದಿನೇ ಪ್ರತಿದಿನಂ ಸೌಭಗಂ ಸೌಭಾಗ್ಯಜನಕಮಾಸುವಂತಿ | ಅಭಿಷುಣ್ವಂತಿ | ತೇಭ್ಯೋ ನೋಽಸ್ಮಭ್ಯಮಿಂದ್ರಃ ಶರ್ಮ ಯಂಸತ್ | ಯಚ್ಚತು | ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯೌ ಚಾದ್ವಿವಿಶಿಸ್ವಾ ಸಿಂಧುಃ ಸಿಂಧುಭಿಮಾನಿದೇವತಾ ಚಾದಿತ್ಯೈಃ ಸಹಿತಾದಿತಿಶ್ಚ ಶರ್ಮ ಯಂಸತ್ | ಸಾವಿತ್ರೇ ಸೂಕ್ತ ಇಂದ್ರಾದೀನಾಂ ನಿಪಾತಮುಕ್ತಾ ತೇಷಾಂ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ನ ವಿರುದ್ಧತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸವಿತಃ—ಎಲೈ ಸವಿತೃವೇ | ಯೇ—ಯಾವ ಯಜಮಾನರು | ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನದ್ದೇಶಿಸಿ | ಸೌಭಗಂ—ಸೌಭಾಗ್ಯಜನಕವಾದ | ಸವಾಸಃ—ಸೋಮಗಳನ್ನು | ದಿವೇದಿನೇ—ಪ್ರತಿದಿನವೂ | ತ್ರಿರಹನ್—ಸವನತ್ರಯಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ | ಅಸುವಂತಿ—ಹಿಂಡುವರೋ (ಅಂತಹ) | ನಃ—ನಮಗೆ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನೂ | ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ—ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೂ | ಅದ್ವಿಃ—ಉದಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ | ಸಿಂಧುಃ—ನದ್ಯಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯೂ | ಅದಿತ್ಯೈಃ—ಆದಿತ್ಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿದ | ಅದಿತಿಃ—ಆದಿತಿಯೂ | ಶರ್ಮ—ಸುಖವನ್ನು | ಯಂಸತ್—ಒದಗಿಸಿಕೊಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಸವಿತೃವೇ, ಯಾವ ಯಜಮಾನರು ನಿನ್ನನ್ನದ್ದೇಶಿಸಿ ಸೌಭಾಗ್ಯಜನಕಗಳಾದ ಸೋಮರಸಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಸವನತ್ರಯಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಹಿಂಡುವರೋ, ಅಂತಹ ನಮಗೆ ಇಂದ್ರನೂ, ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೂ, ಉದಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವಿಯೂ, ಆದಿತ್ಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಆದಿತಿಯೂ ಸುಖವನ್ನೊದಗಿಸಲಿ.

English Translation.

May Indra, heaven and earth, Sindhu with the waters, and Aditi with the Adityas, bestow happiness upon us, who, offering libations, Savitri, pour out the auspicious Soma, day by day, thrice a day.

ಐವತ್ತೈದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಕೋ ವಸ್ತ್ರಾತೇತಿ ದಶರ್ಚಂ ದಶಮಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ವಿಶ್ವದೇವದೇವತಾಕಂ |
ಅಷ್ಟಮ್ಯಾದ್ಯಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ಗಾಯತ್ರೈಃ ಶಿಷ್ಟಾ ಅನಾದೇಶಪರಿಭಾಷಯಾ ತ್ರಿಷ್ಟುಭಃ | ತಥಾ ಚಾನುಕ್ರ-
ಮ್ಯತೇ | ಕೋ ವೋ ದಶ ವೈಶ್ವದೇವಂ ತ್ರಿಗಾಯತ್ರೈಂತಂ ತ್ವಿತಿ | ವಿನಿಯೋಗೋ ಲೈಂಗಿಕಃ ||

ಅನುವಾದವು—ಕೋ ವಸ್ತ್ರಾತಾ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಐದನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.
ಇದರಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳು ದೇವತೆಯು;
ಈ ಸೂಕ್ತದ ಲ, ಳ, ಗಂ ನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳು ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸವು. ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಭಂದಸ್ಸವು.
ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಕೋ ನಾ ದಶ ವೈಶ್ವದೇವಂ ತ್ರಿಗಾಯತ್ರೈಂತಂ ತು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು.
ವಿನಿಯೋಗವು ಲೈಂಗಿಕವು.

ಸೂಕ್ತ—೫೫

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೫ || ಸೂಕ್ತ—೫೫ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೮ || ವರ್ಗ—೬, ೭ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಕಂತ್ಯ—೧೦ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—ವಿಶ್ವದೇವಾಃ ||

|| ಭಂದಃ—೧-೭, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ | ೮-೧೦. ಗಾಯತ್ರೀ ||

|| ಸಂಹಿತಾಸಾರಃ ||

ಕೋ ವಸ್ತ್ರಾತಾ ವಸವಃ ಕೋ ವರೂತಾ ದ್ಯಾವಾಭೂಮಿಾ ಅದಿತೇ ತ್ರಾಸೀ-
ಥಾಂ ನಃ |

ಸಹೀಯಸೋ ವರುಣ ಮಿತ್ರ ಮರ್ತಾತ್ನೋ ವೋಽಧ್ವರೇ ವರಿವೋ ಧಾತಿ
ದೇವಾಃ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕಃ | ವಃ | ತ್ರಾತಾ | ವಸವಃ | ಕಃ | ವರೂತಾ | ದ್ಯಾವಾಭೂಮಿಾ ಇತಿ | ಅದಿತೇ | ತ್ರಾಸೀಥಾಂ | ನಃ |

ಸಹೀಯಸಃ | ವರುಣ | ಮಿತ್ರ | ಮರ್ತಾತ್ | ಕಃ | ವಃ | ಅಧ್ವರೇ | ವರಿವಃ | ಧಾತಿ | ದೇವಾಃ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ವಸವಃ ಸರ್ವಸ್ಯ ವಾಸಯಿತಾರೋ ದೇವಾ ವೋ ಯುಷ್ಮಾನ್ ಕಸ್ತ್ರತಾಸ್ತಿ | ಯತೋ ಯೋಯಂ ವಸವೋಽತ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಕಶ್ಚ ವರೂತಾ ಸಂಭಕ್ತಾಸ್ತಿ | ಯದ್ವಾ | ವೋ ಯುಷ್ಮಾಕಂ ಮಧ್ಯೇ ಕಸ್ತ್ರತಾ ರಕ್ಷಕೋ ದೇವಃ ಕಶ್ಚ ವರೂತಾ ನಾರಯಿತಾ ದುಃಖಾನಾಂ ವರಣೇಯೋ ವಾ ಭವತಿ | ಹೇ ದ್ಯಾವಾಭೂಮಿಾ ನೋಽಸ್ಮಾನ್ ತ್ರಾಸೀಥಾಂ | ರಕ್ಷತಂ | ಹೇ ಅದಿತೇ ಅಖಂಡನೀಯೇ | ಏತದಸಿ ದ್ಯಾವಾಭೂಮ್ಯೋರ್ವಿಶೇಷಣಂ | ಸಂಖ್ಯಾವ್ಯತ್ಯಯಃ | ಯದೀದಂ ಪೃಥಗ್ದೇವತಾಮಂತ್ರಣಂ ಸ್ಯಾತ್ ತರ್ಹಿ ನಿಘಾತೋ ನ ಸ್ಯಾತ್ | ಅಮಂತ್ರಿತಂ ಪೂರ್ವಮವಿದ್ಯಮಾನವದಿತಿ ಪೂರ್ವಸ್ಯಾವಿದ್ಯಮಾನವತ್ವೇನಾಸ್ಯೈವ ಸಾದಾದಿತ್ಯಾತ್ | ಅದಿತೇ ಮಿತ್ರ ವರುಣೋತ ಮೃಳೆ | ಋಗ್ವೇ. ೨-೨೭-೧೪ | ಇತಿ ಅದಿತ್ಯಾ ರುಧ್ರಾ ವಸವಃ ಸುದಾನವಃ | ಋಗ್ವೇ. ೧೦-೬೬-೧೨ | ಇತಿವತ್ | ತಸ್ಯೈವ ವಿಶೇಷಣಶ್ಚೇ ಸಮಾನಾಧಿಕರಣ ಇತಿ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯಾತ್ ಅಗ್ನೇ ಸಾವಕ ರೋಚಿಷಾ | ಋಗ್ವೇ. ೫-೨೬-೧ | ಇತಿವತ್ | ಅಸ್ಯ ನಿಘಾತಃ ಸಿದ್ಧೃತಿ | ತಸ್ಮಾತ್ ದ್ಯಾವಾಭೂಮಿಾ ಇತ್ಯೇತಸ್ಯ ವಿಶೇಷಣಂ | ಹೇ ವರುಣ ಹೇ ಮಿತ್ರ ಯುವಾಂ ಸಹೀಯಸೋ ಮರ್ತಾದಭಿವಿತುರ್ಮನುಷ್ಯಾತ್ ನಸ್ತ್ರಾಸೀಥಾಂ | ಹೇ ದೇವಾ ವೋ ಯುಷ್ಮಾಕಮಧ್ವರೇ ಯಾಗೇ ಕೋ ವರಿವೋ ಧನಂ ಧಾತಿ | ದದಾತಿ | ಯದ್ವಾ | ವೋ ಯುಷ್ಮಾಕಂ ಮಧ್ಯೇ ಕೋ ವರಿವೋ ಧಾತಿ | ಧಾರಯತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಸವಃ—ಎಲೈ ವಸುಗಳೇ | ವಃ—ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ | ಕಃ—ಯಾರು | ತ್ರಾತಾ—ರಕ್ಷಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ | ಕಃ—ಯಾರು | ವರೂತಾ—ದುಃಖನಿವಾರಕನು | ಅದಿತೇ—ಖಂಡರಹಿತರಾದ | ದ್ಯಾವಾಭೂಮಿಾ—ಎಲೈ ದ್ಯಾವಾಭೂಮಿಗಳೇ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ತ್ರಾಸೀಥಾಂ—ರಕ್ಷಿಸಿರಿ | ವರುಣ—ಎಲೈ ವರುಣನೇ | ಮಿತ್ರ—ಎಲೈ ಮಿತ್ರನೇ | ಸಹೀಯಸಃ—(ನಮ್ಮ) ಎದುರುಬೀಳುವ | ಮರ್ತಾತ್—ಮಾನವನಿಂದ (ಶತ್ರುವಿನಿಂದ) ರಕ್ಷಿಸಿರಿ | ದೇವಾಃ—ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ | ಅಧ್ವರೇ—ಯಾಗದಲ್ಲಿ | ವಃ—ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ | ಕಃ—ಯಾವ ದೇವನು ! ವರಿವಃ—ಧನವನ್ನು | ಧಾತಿ—ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ವಸುಗಳೇ, ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಕನಾರು ? ದುಃಖನಿವಾರಕನಾರು ? ಖಂಡರಹಿತರಾದ ಎಲೈ ದ್ಯಾವಾಭೂಮಿಗಳೇ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿರಿ. ಎಲೈ ವರುಣನೇ, ಎಲೈ ಮಿತ್ರನೇ, ನಮ್ಮ ಎದುರುಬೀಳುವ ಮಾನವ ಶತ್ರುವಿನಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿರಿ ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ಯಜ್ಞ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿನಮಗೆ ಧನವನ್ನು ಕೊಡುವವರಾರು ?

English Translation.

Which of you, Vasus, is a defender ? which is a protector ? heaven and earth and Aditi preserve us : defend us, Mitra and Varuna, from the strong man : who is it, gods, that offers you wealth at the sacrifice ?

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ | ಯೇ | ಧಾಮಾನಿ | ಪೂರ್ವಾಣ್ಯಚಾರ್ಣಿ | ಯದುಚ್ಛಾನ್ವಿಯೋತಾರೋ
ಅಮೂರಾಃ |

ವಿಧಾತಾರೋ | ವಿ | ತೇ | ದಧುಃ | ಅಜಸ್ರಾಃ | ಋತಧೀತಯೋ | ರುರುಚಂತ ದಸ್ಮಾಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ | ಯೇ | ಧಾಮಾನಿ | ಪೂರ್ವಾಣಿ | ಅರ್ಚಾನ್ | ವಿ | ಯತ್ | ಉಚ್ಛಾನ್ | ವಿಯೋ-
ತಾರಃ | ಅಮೂರಾಃ |

ವಿಧಾತಾರಃ | ವಿ | ತೇ | ದಧುಃ | ಅಜಸ್ರಾಃ | ಋತಧೀತಯಃ | ರುರುಚಂತ | ದಸ್ಮಾಃ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯೇ ದೇವಾಃ ಪೂರ್ವಾಣಿ ಪುರಾತನಾನಿ ಧಾಮಾನಿ ಸ್ಥಾನಾನಿ ವಾ ಸ್ಪರ್ಶಾನ್ | ಅರ್ಚಂತಿ |
ಪ್ರಯಚ್ಛಂತಿ ಸ್ತೋತ್ರಭ್ಯಃ | ಯತ್ ಯೇ ಚ ವಿಯೋತಾರೋ ದುಃಖಾನಾಮುತ್ರಯಿತಾರೋಮೂರಾ
ಅಮೂಢಾ ವ್ಯುಚ್ಛಾನ್ | ವ್ಯುಚ್ಛಂತಿ | ತನೋ ವಿನಾಸಯಂತಿ ದೇವಾಃ | ತೇ ವಿಧಾತಾರಃ ಫಲಾನಾಂ
ಕರ್ತಾರೋಽಜಸ್ರಾ ನಿತ್ಯಾ ವಿ ದಧುಃ | ಕುರ್ವಂತ್ಯಭಿಮತಂ | ಕಿಂಚ ಋತಧೀತಯಃ ಸತ್ಯಕರ್ಮಾಣೋ
ದಸ್ಮಾ ದರ್ಶನೀಯಾಸ್ತೇ ರುರುಚಂತ | ರೋಚಂತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಯೇ—ಯಾವ ದೇವತೆಗಳು | ಪೂರ್ವಾಣಿ—ಪುರಾತನಗಳಾದ | ಧಾಮಾನಿ—(ಸುಖದಾಯಕ)
ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು | ಪ್ರ ಅರ್ಚಾನ್—(ಯಜಮಾನರಿಗೆ) ಕೊಡುವರೋ | ಯತ್—ಯಾರು | ವಿಯೋತಾರಃ—
ದುಃಖರಹಿತರಾಗಿಯೂ | ಅಮೂರಾಃ—ಮೌಢ್ಯರಹಿತರಾಗಿಯೂ | ವ್ಯುಚ್ಛಾನ್—ಕತ್ತಲನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವರೋ
(ಅವರು) | ಅಜಸ್ರಾಃ—ನಿತ್ಯವಾದ | ವಿಧಾತಾರಃ—ಫಲನಿರ್ಮಾಪಕರಾಗಿ | ವಿ ದಧುಃ—(ಅಪೇಕ್ಷಿತ
ಫಲಗಳನ್ನು) ಕೊಡಲಿ | ತೇ—ಅ ದೇವತೆಗಳು | ಋತಧೀತಯಃ—ಸತ್ಯಕರ್ಮವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ | ದಸ್ಮಾಃ—
ಆಕರ್ಷಕವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ | ರುರುಚಂತ—ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ಛಾಂದೋಗ್ಯ ||

ಯಾವ ದೇವತೆಗಳು ಪುರಾತನವೂ, ಸುಖದಾಯಕವೂ ಆದ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಯಜಮಾನರಿಗೆ ಕೊಡುವರೋ
ಯಾರು ದುಃಖರಹಿತರಾಗಿಯೂ, ಮೌಢ್ಯರಹಿತರಾಗಿಯೂ ಕತ್ತಲನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವರೋ, ಅವರು ನಿತ್ಯವಾದ ಫಲ

ನಿರ್ಮಾಪಕರಾಗಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿ. ಆ ದೇವತೆಗಳು ಸತ್ಯಕರ್ಮವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ಅಕರ್ಷಕವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

The (deities) who bestow ancient :places (of enjoyment on their worshippers), and (with minds) unperplexed, are the separators of light (from darkness); they, the eternal distributors (of rewards), grant (what is desired), and shine of pleasing aspect, the true (recompensers) of pious acts.

~*~*~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ ಪಸ್ತ್ಯಾಂ ಅದಿತಿಂ ಸಿಂಧುಂ ಅರ್ಕೈಃ ಸ್ವಸ್ತಿಮೀಳೇ ಸಖ್ಯಾಯ ದೇವೀಂ |
ಉಭೇ ಯಥಾ ನೋ ಅಹನೀ ನಿಪಾತ ಉಷಾಸಾನಕ್ತಾ ಕರತಾಮದಬ್ಧೇ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ | ಪಸ್ತ್ಯಾಂ | ಅದಿತಿಂ | ಸಿಂಧುಂ | ಅರ್ಕೈಃ | ಸ್ವಸ್ತಿಂ | ಈಳೇ | ಸಖ್ಯಾಯ | ದೇವೀಂ |
ಉಭೇ ಇತಿ | ಯಥಾ | ನಃ | ಅಹನೀ ಇತಿ | ನಿಪಾತಃ | ಉಷಾಸಾನಕ್ತಾ | ಕರತಾಂ | ಅದಬ್ಧೇ ಇತಿ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಪಸ್ತ್ಯಾಂ ಸರ್ವೈರ್ಗಂತವ್ಯಮದಿತಿಮದೀನಾಂ ದೇವಮಾತರಂ ತಾಂ ದೇವೀಂ ಸಿಂಧುಂ ಸ್ಯಂದನ-
ಶೀಲಾಂ ನದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವೀಂ ಸ್ವಸ್ತಿಂ ಸುಖನಿವಾಸಾಮೇತನ್ನಾಮಿಕಾಂ ದೇವೀಂ ಸಖ್ಯಾಯಾನುಕೂ-
ಲ್ಯಾಯಾರ್ಕೈರ್ಮಂತ್ರೈರೀಳೇ | ಸ್ತಾಮಿ | ಉಭೇ ಅಹನೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ ಯಥಾ ನೋಽಸ್ಮನ್ನಿಪಾತಃ
ನಿತರಾಂ ಪಾತಃ ತಥಾ ಸ್ತಾಮಿ | ಉಷಾಸಾನಕ್ತಾ ಹೋರಾತ್ರಾಭಿಮಾನಿದೇವತೇ ಅದಬ್ಧೇ ಅದಂಭನೀಯೇ
ಕರತಾಂ | ಕುರುತಾಂ | ಅಭಿಮತಮಿತಿ ಶೇಷಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಪಸ್ತ್ಯಾಂ—ಪೂಜ್ಯಳಾದ | ಅದಿತಿಂ—ಅದಿತಿಯನ್ನೂ | ಸಿಂಧುಂ—ನದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯನ್ನೂ |
ದೇವೀಂ—ದೇವತಾತ್ಮಳೂ | ಸ್ವಸ್ತಿಂ—ಸುಖಕಾರಕಳೂ ಆದ ಸ್ವಸ್ತಿ ಎಂಬದೇವಿಯನ್ನೂ | ಸಖ್ಯಾಯ—ಅವರ
ಸ್ನೇಹಕ್ಕಾಗಿ | ಅರ್ಕೈಃ—ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ | ಈಳೇ—ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ | ಉಭೇ ಅಹನೀ-ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳಿಬ್ಬರೂ |

ಯಥಾ—ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ನಿಸಾತೇ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುವರೋ (ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ | ಅದೆಭೇ—ನಾಶರಹಿತರಾದ | ಉಷಾಸಾನಕ್ತಾ—ಅಹೋರಾತ್ರದೇವತೆಗಳು | ಕರತಾಂ—(ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು) ಉಂಟುಮಾಡಲಿ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಪೂಜ್ಯಳಾದ ಅದಿತಿಯನ್ನೂ, ನದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವಿಯನ್ನೂ, ದೇವತಾತ್ಮಳೂ ಸುಖಕಾರಕಳೂ ಆದ ಸ್ವಸ್ತಿ ದೇವಿಯನ್ನೂ ಅವರ ಸಖ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ. ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳಿಬ್ಬರೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ರಕ್ಷಿಸುವರೋ ಆ ರೀತಿ ಅವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಾಶರಹಿತರಾದ ಅಹೋರಾತ್ರ ದೇವತೆಗಳು ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಲಿ.

English Translation.

I adore the venerated Aditi, the Sindhu and the divine Swasti for their friendship: (I praise you) both, Day and Night, that you may protect us unimpeded; night and morning do (what we desire).

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ವೈ॒ರ್ಯಮಾ॑ ವರು॒ಣಶ್ಚೇ॒ತಿ ಪಂ॑ಥಾಮಿ॒ಷಸ್ಪ॑ತಿಃ ಸು॒ವಿತಂ॑ ಗಾ॒ತುಮ॑ಗ್ನಿಃ |

ಇಂದ್ರಾ॑ವಿಷ್ಣೋ ನೃ॒ವದು॑ ಷು ಸ್ತ॒ವಾನಾ॑ ಶರ್ಮ॒ ನೋ ಯಂ॑ತಮಮ॒ವ-

ದ್ವರೂ॑ಥಂ || ೪ ||

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ವಿ | ಅ॒ರ್ಯಮಾ॑ | ವರು॒ಣಃ | ಚೇ॒ತಿ | ಪಂ॑ಥಾಂ | ಇ॒ಷಃ | ಸ॒ತಿಃ | ಸು॒ವಿತಂ॑ | ಗಾ॒ತುಂ | ಅ॒ಗ್ನಿಃ |

ಇಂದ್ರಾ॑ವಿ॒ಷ್ಣೋ ಇತಿ॑ | ನೃ॒ವತ್ | ಉಂ॑ ಇತಿ॑ | ಸು॒ | ಸ್ತ॒ವಾನಾ॑ | ಶರ್ಮ॒ | ನಃ | ಯಂ॑ತಂ | ಅಮೃ॑ವತ್ |

ವರೂ॑ಥಂ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅರ್ಯಮಾ ದೇವೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಪಂಥಾಂ ಯಜ್ಞಾದಿಮಾರ್ಗಂ ವಿ ಚೇತಿ | ಜ್ಞಾಪಯತಿ | ತಥಾ
ವರುಣೋ ವಿ ಚೇತಿ | ಇಷೋಽನ್ನಸ್ಯ ಹವಿರ್ಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ಪತಿಃ ಪಾಲಕೋಽಗ್ನಿಃ ಸುವಿತಂ ಸುಖಕರಂ
ಗಾತುಂ ಗಮನಂ ಮಾರ್ಗಂ ನಾ ಸ್ವರ್ಗಾದೇವಿ ಚೇತಿ | ಇಂದ್ರಾವಿಷ್ಣು ಸು ಸುಷ್ಮ ಸ್ತವಾನಾ
ಸ್ತುತಿಯಮಾನಾ ನೃವನ್ಮನುಷ್ಯವನ್ಮನುಷ್ಯೋಪೇತಂ ವರೂಢಂ ವರಣೀಯಮಮವದ್ಬಲೋಪೇತಂ
ಶರ್ಮ ಗೃಹಂ ಸುಖಂ ನಾ ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಯಂತಂ | ಯಚ್ಚೇತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅರ್ಯಮಾ—ಅರ್ಯಮನೂ | ವರುಣಃ—ವರುಣನೂ | ಪಂಥಾಂ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು |
ವಿ ಚೇತಿ—ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ | ಇಷಃ—ಅನ್ನಕ್ಕೆ | ಪತಿಃ—ಪಾಲಕನಾದ | ಅಗ್ನಿಃ—ಅಗ್ನಿಯು | ಸುವಿತಂ—
ಸುಖಕಾರಕವಾದ | ಗಾತುಂ—ಮಾರ್ಗವನ್ನು (ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ) | ಇಂದ್ರಾವಿಷ್ಣು—ಇಂದ್ರಾವಿಷ್ಣುಗಳು | ಸು—
ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿ | ಸ್ತವಾನಾ—ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ | ನೃವತ್—ಪುತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ | ವರೂಢಂ—
ಆದರಣೀಯವಾದುದೂ | ಅಮವತ್—ಶಕ್ತಿಯುತವಾದುದೂ ಆದ | ಶರ್ಮ—ಸುಖವನ್ನು | ನಃ—ನಮಗೆ |
ಯಂತಂ—ಕೊಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅರ್ಯಮನೂ, ವರುಣನೂ ನಮಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನ್ನಪಾಲಕನಾದ
ಅಗ್ನಿಯು ಸುಖಕಾರಕವಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂದ್ರಾವಿಷ್ಣುಗಳು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಪುತ್ರಾದಿ
ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ, ಆದರಣೀಯವಾದುದೂ, ಶಕ್ತಿಯುತವಾದುದೂ ಆದ ಸುಖವನ್ನು ನಮಗೆ ಉಂಟುಮಾಡಲಿ.

English Translation.

Aryaman and Varuna, instruct us in the path (of worship): Agni
the lord of food, points out the way to happiness: Indra and Vishnu,
being glorified, bestow upon us desirable prosperity comprehending
descendants and strength.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಚಃ ||

ಆ ಪರ್ವತಸ್ಯ ಮರುತಾಮವಾಂಸಿ ದೇವಸ್ಯ ತ್ರಾತುರವಿ ಭಗಸ್ಯ |

ಪಾತ್ವತಿರ್ಜನ್ಯಾದಂಹಸೋ ನೋ ಮಿತ್ರೋ ಮಿತ್ರಿಯಾದುತ ನ ಉರು-
ಷ್ಯೇತ್ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅ | ಪರ್ವತಸ್ಯ | ಮರುತಾಂ | ಅನಾಂಸಿ | ದೇವಸ್ಯ | ತ್ರಾತುಃ | ಅವಿ | ಭಗಸ್ಯ |

ಸಾತ್ | ಪತಿಃ | ಜನ್ಯಾತ್ | ಅಂಹಸಃ | ನಃ | ಮಿತ್ರಃ | ಮಿತ್ರಿಯಾತ್ | ಉತ | ನಃ | ಉರುಷ್ಯೇತ್ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಪರ್ವತಸ್ಯೇಂದ್ರಸಖಸ್ಯೈತನ್ನಮಕಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಮರುತಾಂ ಚ ತ್ರಾತೂ ರಕ್ಷಕಸ್ಯ ಭಗಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಚಾನಾಂಸಿ ರಕ್ಷಣಾನ್ಯಾವಿ | ಅವ್ಯಣೇ | ಕಿಂಚಿ ಪತಿರ್ವರುಣೋ ದೇವೋ ಜನ್ಯಾಜ್ಜನಸಂಬಂಧಾ-
ದಂಹಸಃ ಸಾಪಾತ್ ನೋಽಸ್ಮಾನ್ಪಾತ್ | ಸಾತು | ರಕ್ಷತು | ಉತಾಪಿ ಚ ಮಿತ್ರಶ್ಚ ಮಿತ್ರಿಯಾತ್
ಮಿತ್ರಭಾವೇನ ನ ಉರುಷ್ಯೇತ್ | ರಕ್ಷತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದೇವಸ್ಯ—ದೇವತಾತ್ಮನಾದ | ಪರ್ವತಸ್ಯ—ಪರ್ವತದೇವನಿಂದಲೂ | ಮರುತಾಂ (ಚ)—
ಮರುತ್ತುಗಳಿಂದಲೂ | ತ್ರಾತುಃ—ರಕ್ಷಕನಾದ | ಭಗಸ್ಯ—ಭಗನಿಂದಲೂ | ಅನಾಂಸಿ—ರಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು |
ಅ ಅವಿ—ನಾನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ | ಪತಿಃ—ಪಾಲಕನಾದ ವರುಣನು | ಜನ್ಯಾತ್—
ಪುರುಷದೋಷದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ | ಅಂಹಸಃ—ಪಾಪದಿಂದ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ಸಾತ್—ರಕ್ಷಿಸಲಿ |
ಉತ—ಮತ್ತು | ಮಿತ್ರಃ—ಮಿತ್ರನೂ | ಮಿತ್ರಿಯಾತ್—ಸುಹೃದ್ಭಾವದಿಂದ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು |
ಉರುಷ್ಯೇತ್—ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ದೇವತಾತ್ಮರಾದ ಪರ್ವತ, ಮರುತ್ತುಗಳು, ರಕ್ಷಕನಾದ ಭಗ ಇವರೆಲ್ಲರ ರಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ನಾನು
ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ. ಪಾಲಕನಾದ ವರುಣನು ಪುರುಷದೋಷದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಪಾಪದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ.
ಮಿತ್ರನೂ ಸಹ ಅದೇ ಸುಹೃದ್ಭಾವದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

English Translation.

I have recourse to the protection of Parvata, of the Maruts, and of
the divine protector, Bhaga : may the lord (Varuna) preserve us from
human wretchedness, and may Mitra defend us with a friendly regard.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನೂ ರೋದಸೀ ಅಹಿನಾ ಬುಧ್ವೇನ ಸ್ತುವೀತ ದೇವೀ ಅಪ್ಯೇಭಿರಿಷ್ಟೈಃ |
ಸಮುದ್ರಂ ನ ಸಂಚರಣೇ ಸನಿಷ್ಯವೋ ಘರ್ಮಸ್ವರಸೋ ನದ್ಯೋಽ ಅಪ
ವ್ರನ್ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನು | ರೋದಸೀ ಇತಿ | ಅಹಿನಾ | ಬುಧ್ವೇನ | ಸ್ತುವೀತ | ದೇವೀ ಇತಿ | ಅಪ್ಯೇಭಿಃ | ಇಷ್ಟೈಃ |
ಸಮುದ್ರಂ | ನ | ಸಂಚರಣೇ | ಸನಿಷ್ಯವಃ | ಘರ್ಮಸ್ವರಸಃ | ನದ್ಯಃ | ಅಪ | ವ್ರನ್ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ರೋದಸೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ ಯುವಾಮಹಿನಾ ಬುಧ್ವೇನಾಹಿರ್ಬುಧ್ವೇನಾಮಕೇನ
ದೇವೇನ ಸಹ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಮಪ್ಯೇಭಿರಾಪನೀಯೈರಿಷ್ಟೈಃ ಕಾನ್ಯುರ್ನಿಮಿತ್ತಭೂತೈಃ ಸ್ತುವೀತ | ಸ್ತುವೇ |
ಸನಿಷ್ಯವೋ ಧನಾನಾಂ ಸಂಭಕ್ತುಮಿಚ್ಛಂತಃ ಸಂಚರಣೇ ಸಂಚಾರಾಯ ಸಮುದ್ರಮಧ್ಯಗಮನಾಯ
ಸಮುದ್ರಮಿವ | ತಂ ಯಥಾ ಸ್ತುವಂತಿ ತದ್ವತ್ | ಯಸ್ಮಾದೇತೇ ದೇವಾ ಘರ್ಮಸ್ವರಸೋ ದೀಪ್ತಧ್ವ-
ನಯೋ ನದ್ಯೋ ನದೀರಪ ವ್ರನ್ | ಅಪವೃಣ್ವಂತೀತಿ ಪರೋಕ್ಷ ಇವ | ಅಥವಾ ತೇ ದೇವಾ ನದೀರಪ-
ವೃಣ್ವಂತಿತ್ಯಾಶೀಃ | ತಸ್ಮಾತ್ ಸ್ತುವ ಇತಿ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದೇವೀ—ದೇವತಾತ್ಮರಾದ | ರೋದಸೀ—ಎಲೈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೇ | ಸನಿಷ್ಯವಃ—ಧನಾವೇಕ್ಷಿಗಳು |
ಸಂಚರಣೇ—ಸಂಚಾರಾರ್ಥವಾಗಿ (ಸಹಾಯಮಾಡಲು) | ಘರ್ಮಸ್ವರಸಃ—ಪ್ರಕಾಶಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ |
ನದ್ಯಃ—ನದಿಗಳು | ಅಪವ್ರನ್—(ಎಲ್ಲಿ) ಅಂತರ್ಹಿತವಾಗುವುದೋ ಅಂತಹ | ಸಮುದ್ರಂ ನ—ಸಮುದ್ರವನ್ನು
ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವಂತೆ | ಅಹಿನಾ ಬುಧ್ವೇನ—ಅಹಿರ್ಬುಧ್ವೇದೇವನೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ನಿಮ್ಮನ್ನು | ನು—ಶೀಘ್ರವಾಗಿ |
ಅಪ್ಯೇಭಿಃ—ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ | ಇಷ್ಟೈಃ—ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ | ಸ್ತುವೀತ—ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ದೇವತಾತ್ಮರಾದ ಎಲೈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೇ, ಧನಾವೇಕ್ಷಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡಲು
ಪ್ರಕಾಶಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನದಿಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಹಿತವಾಗುವುದೋ ಅಂತಹ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸು
ವಂತೆ, ಅಹಿರ್ಬುಧ್ವೇದೇವನೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳ ಶೀಘ್ರವಾದ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ
ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

English Translation.

Divine Heaven and Earth, I praise you together with Ahibudhnya for those (good things that are) desired. as those desirous of acquiring (riches) praise the ocean on traversing it (in which) the sounding rivers disappear.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಠಃ ||

ದೇವೈರ್ನೋ ದೇವೈರ್ದೀರ್ಘಿಣಿ ಪಾತು ದೇವಸತ್ತಾತ್ರಾತ್ರಾಯತಾನುಪ್ರ-
ಯುಚ್ಯನ್ |

ನಹಿ ಮಿತ್ರಸ್ಯ ವರುಣಸ್ಯ ಧಾಸಿಮಹಾರ್ಹಮಸಿ ಪ್ರಮಿಯಂ ಸಾನ್ವಗ್ನೀಃ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ದೇವೈಃ | ನಃ | ದೇವೀ | ಅದಿತಿಃ | ನಿ | ಪಾತು | ದೇವಃ | ತ್ರಾತಾ | ತ್ರಾಯತಾಂ | ಅಪ್ರಯುಚ್ಯನ್ ||

ನಹಿ | ಮಿತ್ರಸ್ಯ | ವರುಣಸ್ಯ | ಧಾಸಿಂ | ಅರ್ಹಮಸಿ | ಪ್ರಮಿಯಂ | ಸಾನು | ಅಗ್ನೀಃ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅತಿರ್ದೇವ್ಯದೀನಾ ದೇವಮಾತಾ ದೇವೈರನ್ಯೈರ್ಮಿತ್ರಾದಿಭಿಃ ಸಹ ನೋಽಸ್ಮಾನ್ನಿ ಪಾತು | ಪಾಲಯತು | ತಥಾ ತ್ರಾತಾ ಪಾಲಕೋ ದೇವಃ | ಇಂದ್ರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸೋಽಪ್ಯಪ್ರಯುಚ್ಯನ್ ಅಪ್ರಮಾ-
ದ್ಯನ್ ತ್ರಾಯತಾಂ | ವಯಂ ಚ ಮಿತ್ರಸ್ಯ ವರುಣಸ್ಯಾಗ್ನೇಶ್ವ ಸಾನು ಸಮುಚ್ಚ್ರಿತಂ ಧಾಸಿಮನ್ಮಂ
ಸೋಮಾದಿಲಕ್ಷಣಂ ಪ್ರಮಿಯಂ ಹಿಂಸಿತುಂ ನಹ್ಯರ್ಹಮಸಿ | ಅರ್ಹಮಃ | ಸಮರ್ಥಾ ಭವಾಮಃ |
ಕಿಂತ್ವನುಷ್ಠಾನೇನ ಸಂವರ್ಧಿತುಮರ್ಹಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದೇವೀ—ದೇವಮಾತೆಯಾದ | ಅದಿತಿಃ—ಅದಿತಿಯು | ದೇವೈಃ—ಮಿತ್ರಾದಿಸಕಲದೇವತೆಗಳೊಡ
ನೆಯೂ ಕೂಡಿ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ನಿ ಪಾತು—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಲಿ | ತ್ರಾತಾ—ಪಾಲಕನಾದ |
ದೇವಃ—ಇಂದ್ರದೇವನು | ಅಪ್ರಯುಚ್ಯನ್—ಬೇರೆ ಯಾವ ಗಮನವೂ ಇಲ್ಲದೇ | ತ್ರಾಯತಾಂ—ರಕ್ಷಿಸಲಿ |

ಮಿತ್ರಸ್ಯ—ಮಿತ್ರನಿಗೂ | ವರುಣಸ್ಯ—ವರುಣನಿಗೂ | ಅಗ್ನೇಃ—ಅಗ್ನಿಗೂ | ಸಾನು—ಉತ್ಕೃಷ್ಟರೀತಿಯಿಂದ ಅರ್ಪಿತವಾಗತಕ್ಕ | ಧಾಸಿಂ—ಅನ್ನವನ್ನು | ಪ್ರಮಿಯಂ—ನಿರೋಧಿಸಲು | ನಹಿ ಅರ್ಹಾಮಸಿ—ನಾವು ಶಕ್ತರಲ್ಲ (ನಾವು ತಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ದೇವಮಾತೆಯಾದ ಆದಿತಿಯು ಮಿತ್ರಾದಿಶಕಲದೇವತೆಗಳೊಡನೆಯೂ, ಕೂಡಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಲಿ. ಪಾಲಕನಾದ ಇಂದ್ರದೇವನು ಬೇರೆ ಯಾವ ಗಮನವೂ ಇಲ್ಲದೇ ರಕ್ಷಿಸಲಿ. ಮಿತ್ರನಿಗೂ, ವರುಣನಿಗೂ, ಅಗ್ನಿಗೂ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟರೀತಿಯಿಂದ ಅರ್ಪಿತವಾಗತಕ್ಕ ಅನ್ನವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸಲು ನಾವು ಶಕ್ತರಲ್ಲ.

English Translation.

May the divine Aditi, with the gods, preserve us : may the ever-attentive protecting (deity, Indra,) protect us : we are not able to withhold the elevated (sacrificial) food of Mitra, of Varuna, of Agni.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಅದಿತಿ—ನಿಷ್ಪ್ರಗ್ರೀ ಮತ್ತು ಉಷಸ್ಸು ಈ ಎರಡು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ದೇವಮಾತೆಯೆಂದು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರುವವರಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಯೇ ಪ್ರಥಮ ದೇವತೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

1. ಅದಿತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ವಿಶೇಷಗಳು.

ಅದಿತಿಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸೂಕ್ತವಾವುದೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಹ, ಅನೇಕ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಅದಿತಿಯು ಪ್ರಶಂಸಿತಳೂ, ಪ್ರಾರ್ಥಿತಳೂ ಆಗಿದ್ದಾಳೆ. ಪುತ್ರಾದಿಗಳನ್ನೂ, ಪಶ್ವಾದಿಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳ ರಕ್ಷಣೆಯೂ, ಕ್ಷಮೆಯೂ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ (೧-೪೩-೨). ವರುಣನಿಗೂ, ಇನ್ನೂ ಇತರ ಕೆಲವು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಮಾತೃವೆಂದೂ ವರ್ಣಿತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ನಿಘಂಟುವಿನಲ್ಲಿ ಅದಿತಿ ಪದವನ್ನು, (1) ಪೃಥ್ವೀನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ, (2) ವಾಙ್ಮನಗಳಲ್ಲಿಯೂ, (3) ಗೋನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ, (4) ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿಸಿ ಪಠಿಸಿದೆ (ನಿ. ೧-೧; ೧-೧೧; ೨-೧೧; ೩-೩೦). ನಿರುಕ್ತದ ೪-೨೨ ನೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಯನ್ನು ಅದೀನಾ ದೇವಮಾತಾ, ಮಹಾತ್ಮಳಾದ ದೇವಮಾತೆಯೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ (೧-೧೧೩-೧೯) ದೇವಮಾತೆಯಾದ ಉಷಸ್ಸೇ ಅದಿತಿಯ ಅನೇಕವೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ (ಸಾಯಣರು ಕೊಂಚ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ). ಇಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಯ ಮುಖವೆಂದು ಸ್ಥೂಲವಾದ ಅರ್ಥ. ಅವಳ ರೂಪಾಂತರವೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಹೇಳಬಹುದು. ನಿರುಕ್ತದ ಬೇರೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ (೧೧-೨೨) ದೇವತೆಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು (ಹಿಂದೆ ತೋರಿಸಿದಂತೆ) ಅನುಸರಿಸಿ ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥರಾದ ದೇವತೆಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಗೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

“ ಅಥಾತೋ ಮಧ್ಯಸ್ಥಾನಾಃ ಸ್ತ್ರೀಯಃ | ತಾಸಾಂ ಅದಿತಿಃ ಪ್ರಥಮಾಗಾಮಿನೀ ಭವತಿ ”

(ನಿ. ೧೧-೨೨)

ಮಧ್ಯಮಲೋಕದ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಯು ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ೪-೫೫-೩; ೪-೫೫-೭; ೫-೫೧-೧೧; ೬-೫೦-೧; ೭-೩೮-೪; ೭-೪೦-೨; ೮-೨೫-೧೦; ೮-೨೭-೫; ೮-೫೬-೧೦. ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಯನ್ನು ದೇವಿಯೆಂದೂ, ೨-೪೦-೬; ೭-೪೦-೪; ೧೦-೯೨-೧೪ ನೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೇವೀ ಅದಿತಿರನರ್ವಾ; ಅಪ್ರತಿಹತವಾದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಳೂ, ದೇವತಾತ್ಮಳೂ ಆದ ಅದಿತಿಯೆಂದೂ; ೧-೧೩೬-೩ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾಯುತಳೂ, ಕ್ಷಿತಿಯನ್ನು ಧರಿಸುವವಳೆಂದೂ, ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಥಳೆಂದೂ (ಬೋಧಿಸ್ವತೀಮದಿತಿಂ.....) ನರ್ಣಿಸಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೇ, ಉರುವ್ಯಚಾಃ; ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವವಳು; (೫-೪೬-೬); ವಿಶ್ವಜನ್ಯಾಂ; ಸಕಲಮಾನವರಿಗೂ ಪ್ರಿಯ ಸಖಳು (೭-೧೦-೪); ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾದವಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಉತ್ತಮಳೂ, ಲೋಕೋಪಕಾರಿಣಿಯೂ ಆದ ಅದಿತಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ,

“ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿಯೂ, ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ನಾನು ಅದಿತಿಯನ್ನು ಅನುಸ್ಮೃತವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ ” ಎಂದು ಋಷಿಯು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. (೫-೬೯-೩) ೧-೧೮೫-೩ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಅದಿತಿಯ ಶುಭವಾದುದೂ, ಕ್ಷಯರಹಿತವಾದುದೂ, ದಿವ್ಯವಾದುದೂ ಅತ್ಯಂತ ಪೂಜ್ಯವಾದುದೂ ಆದ ಧನದಾನವು ಯಾಚಿತವಾಗಿದೆ. ೧-೧೬೬-೧೨ ರಲ್ಲಿ ಮರುತ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವಾಗ, ಅವರಿಂದ ದತ್ತವಾಗತಕ್ಕ ಅನುಗ್ರಹವು ಅದಿತಿಗಳ ದಾನಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅದಿತಿಯ ಪ್ರಶಂಸೆಯಿದೆ. ೪-೫೫-೩ ರಲ್ಲಿ ಪತ್ನ್ಯವೆಂಬುದು ಅದಿತಿಯ ವಿಶೇಷಗುಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಸಕಲರಿಗೂ ಆಶ್ರಯದಾತಳಾದ ಗೃಹದೇವತೆಯೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ವಾಜಸನೇಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಯ ಮಹದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಸ್ತುತಿಸಿದೆ—

ಮಹೀಮೂ ಷು ಮಾತರಂ ಸುವ್ರತಾನಾಂ.....ಅದಿತಿಂ ಸುಪ್ರಣೀತಿಂ |

(ತೈ. ಸಂ. ೧-೫-೧೧-೫ ಮತ್ತು ವಾ. ಸಂ. ೨೧-೫)

ಭಕ್ತರಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತಳಾದ ಮಾತೆಯ ಸ್ವರೂಪಳೂ, ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ನೇತ್ರಿಯೂ, ಅತ್ಯತಿಶಯವಾದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಳೂ ಜರಾರಹಿತಳೂ, ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವವಳೂ, ರಕ್ಷಕಳೂ, ಕುಶಲತೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಸತ್ಪಥದಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವವಳೂ ಆದ ಅದಿತಿಯನ್ನು ನಾವು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯೋಣ ಎಂದು ಅವಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನರ್ಣಿಸಿದೆ.

2. ಅದಿತಿಯ ಮೂಲರೂಪದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ Roth ಮತ್ತು Max-Muller ಎಂಬವರು ತಿಳಿಸಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು:—

ಅದಿತಿಯೆಂಬುದು, ನಿಯಮಿತವಾದ ಸೀಮಾಪ್ರದೇಶಗಳುಳ್ಳ ಪೃಥ್ವಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದೂ, ಮಾನಾತೀತವಾದ ವಿಸ್ತೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದೂ ಆದ ಅಂತರಿಕ್ಷದ ಅನಂತತ್ವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಅನಂತ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಪರ್ಯಾಯಪದವಾಗಿದೆಯೆಂದು Roth ಎಂಬ ಪಂಡಿತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ವಾಗಿರುತ್ತೆ. ಇದೇ ಪಂಡಿತನು ನಿರುಕ್ತವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗಲೂ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದಿತಿ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅಲಂಘ್ಯ, ಅನತಿಕ್ರಮಣೀಯ, ಅಕ್ಷಯ, ಪ್ರಮಾಣಾತೀತ ಎಂಬರ್ಥವು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. “ಅನಂತತ್ವ” ವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ದೇವತಾವಿಶೇಷಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇವಳು ಪೂಜಿತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅಲೌಕಿಕವಾದ ದಿವ್ಯತೇಜಸ್ಸು ಯಾವರೀತಿ ಅಪಾರ್ಥವನ್ನೂ, ನಿತ್ಯವೂ ಆದ ತತ್ತ್ವವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿರುವುದೋ ಅದರಂತೆಯೇ ತೇಜೋರೂಪರಾದ ವರುಣ, ಮಿತ್ರ, ಆರ್ಯಮಾ, ಭಗ ಇತ್ಯಾದಿ ಆದಿತ್ಯರೂ ಸಹ ಅದಿತಿರೂಪವಾದ ಈ ನಿತ್ಯತತ್ತ್ವದ ಪುತ್ರರೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. “ಮಾನಾತೀತವಾದುದೂ, ಲೌಕಿಕಗೋಚರಕ್ಕೆ ಅತೀತವಾದುದೂ : ಆದ ನಿತ್ಯತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ವೈದಿಕಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ರೂಪಾದಿಗಳು ವರ್ಣಿತವಾಗಿ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದಿತ್ಯರನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೂ, ಆದಿತ್ಯರಿಂದಲೇ ಧರಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದೂ, ಆದ ಈ ನಿತ್ಯತತ್ತ್ವವು ಆದಿತ್ಯರಿಗೆಲ್ಲಾ ಆಶ್ರಯರೂಪವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ದಿವ್ಯಜೋತಿಯು ಅವರೆಲ್ಲರ ಸಾರಭೂತವೂ ಆಗಿದೆ ” ಎಂದು ಇದೇ ಪಂಡಿತನು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

(Journal of the German Oriental Society Vol. 6. p. 68)

“‘ಅನಂತ’ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಅದಿತಿ ದೇವತೆಯು ಋಷಿಗಳಿಂದ ದೃಷ್ಟವಾಗಿರುವ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನಳು. ಆದರೆ, ಕೇವಲ ಮಾನಸಿಕವಾದ ಭಾವಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲೇ ಅಮೂರ್ತರೂಪದಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿತಳಾಗಿರತಕ್ಕ ತತ್ತ್ವವಾಗಿರದೇ, ಮೂರ್ತರೂಪದ ವಿಶ್ವತತ್ತ್ವವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಮಾನುಷಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ಗೋಚರಳಾಗತಕ್ಕವಳೂ, ಅನಂತವಾದ ವಿಸ್ತೃತಿಯುಳ್ಳವಳೂ, ಪೃಥ್ವಿಗಿಂತಲೂ ಮಾರಿದವಳೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷಾದಿ ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಅತೀತಳೂ ಆಗಿದ್ದಾಳೆ ಈ ಅನಂತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಅದಿತಿಯು ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ”.

(Translation of the Rig-veda. I-230)

3. ಅದಿತಿಯು ಆದಿತ್ಯರ ಮಾತೆ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಪ್ರಕರಣಗಳು :—

ಕೆಳಗೆ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಅದಿತಿಯು, ವರುಣಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತೃವೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಋಕ್ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯಗಳೇ ಅಲ್ಲದೇ ಇತರ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಈ ಅಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

“ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ಮಿತ್ರವರುಣರು ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಲೆಂದು, ಜಗನ್ಮಾತೆಯೂ, ಮಹತ್ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವಳೂ, ಪೂಜ್ಯಳೂ ಆದ ಅದಿತಿಯು ಮಿತ್ರವರುಣರನ್ನು ಹಡೆದಳು ”

(೮-೨೫-೩)

“ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತನಾದ ಮಿತ್ರನಿಗೂ, ಆರ್ಯಮನಿಗೂ, ಪವಿತ್ರಾತ್ಮನಾದ ವರುಣನಿಗೂ ಮಾತೆಯಾದ ಅದಿತಿಯು ಸಮಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನೀಡಲಿ.

(cf. ೧೦-೩೬-೩; ೧೦-೧೩೨-೬; ಅ. ನೇ. ೫-೧-೯) (೮-೪೭-೯)

೨-೨೭-೭ರಲ್ಲಿ ‘ರಾಜಪುತ್ರಾ’ ಎಂದರೆ ಜಗತ್ಪ್ರಭುಗಳಾದ ವರುಣಾದ್ಯಾದಿತ್ಯರೇ ಪುತ್ರಳಾಗಿ ಉಳ್ಳವಳು ಎಂದೂ ; ೩-೪-೧೧ರಲ್ಲಿ ‘ಸುಪುತ್ರಾ’ ಉತ್ತಮನಾದ ಪುತ್ರರುಳ್ಳವಳು ಎಂದೂ : ೮-೫೬-೧೧ರಲ್ಲಿ ಉಗ್ರಪುತ್ರಾ ಅತಿ

ಪ್ರಬಲವಾದ ಶಕ್ತಿಯುತರಾದ ಪುತ್ರರುಳ್ಳವಳು ಎಂದೂ ; ಅರ್ಥವೇದದ ೩-೮-೨ ಮತ್ತು ೧೧-೧-೧೧ನೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶೂರಪುತ್ರಾ ಎಂದೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅ. ವೇ. ೮-೯-೨೧ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ “ ಅಷ್ಟಯೋನೀರದಿತಿ-ರಷ್ಟಪುತ್ರಾ ” ಅದಿತಿಯು ಅಷ್ಟಯೋನಿಯುಳ್ಳವಳು ಮತ್ತು ಅಷ್ಟ ಪುತ್ರರುಳ್ಳವಳು ಎಂದು ಸ್ತುತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇದೇ ಅರ್ಥವೇದದ ೮-೯೦-೧೫ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದಿತ್ಯರಿಗೂ, ಅದಿತಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕೊಂಚ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

೨ “ ಮಾತಾ ರುದ್ರಾಣಾಂ ದುಹಿತಾ ವಸೂನಾಂ ಸ್ವಸಾದಿತ್ಯಾ ನಾಂ.....ಅದಿತಿಂ ವಧಿಷ್ವ ” ಅದಿಯು ವಸುಗಳಿಗೆ ದುಹಿತೆಯೂ, ರುದ್ರರಿಗೆ ಮಾತೆಯೂ, ಅದಿತ್ಯರಿಗೆ ಸಹೋದರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾಳೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಸಾಮನೇದದಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಯ ಭ್ರಾತೃಗಳೂ, ಪುತ್ರರೂ ಸಹ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

“ ತ್ವಷ್ಟಾ ನೋ ದೈವ್ಯಂ ವಚಃ.....ತ್ರಾಮುಣಂ ವಚಃ ”

(ಸಾ. ವೇ. ೧-೨೯೯)

ತ್ವಷ್ಟುವೂ, ಪರ್ಜನ್ಯನೂ, ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ವತಿಯೂ ನಮಗೆ ಆಶೀರ್ವಚನಗಳನ್ನು ಪರಿಸಲಿ. ಅದಿತಿಯೂ ಸಹ ಅವಳ ಪುತ್ರರೊಡನೆಯೂ ಭಾತೃಗಳೊಡನೆಯೂ (ಪುತ್ರೈರ್ಭ್ರಾತೃಭಿಃ) ನಮಗೆ ರಕ್ಷಣಾವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಸಲಿ.

4. ಅದಿತಿಗೂ ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಭಾವವಿದೆಯೇ ?

೧೦-೬೩-೨ ನೇ ಋಕ್ನಲ್ಲಿ, ಉದಕ ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಗಳೊಡನೆ ಅದಿತಿಯೂ ದೇವಯೋನಿಯೆಂದು ವರ್ಣಿತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಆ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥವೇನೆಂದರೆ, “ ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ನಿಮ್ಮ ನಾಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪವಿತ್ರವಾದುವು ಮತ್ತು ಪೂಜ್ಯವಾದುವು. ಅದಿತಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನರಾದವರೂ, ಸೃಷ್ಟಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನರಾದವರೂ ಮತ್ತು ಅಬ್ಜರೂ ಆದ ನೀವು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿರಿ ” ಎಂದಿದೆ.

[ಈ ವಿಭಾಗವು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಥರು, ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥರು ಮತ್ತು ಪೃಥಿವೀಸ್ಥರು ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಭಾಗಾತ್ಮಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಈ ವಿಭಾಗಕ್ರಮವನ್ನು ನಾವು ಹಿಂದೆ ೧-೧೩೯-೧೧ ನೇ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದಾಗ ವಿಮರ್ಶಿಸಿದೇವೆ). ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಉದಕದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನರಾದವರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಆದರೆ, ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ, ೧೦-೪೯-೨ ರಲ್ಲೂ ಸಹ ಇದೇ ಪ್ರಯೋಗವಿರುತ್ತದೆ. “ ದ್ಯುಲೋಕೋತ್ಪನ್ನರೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷೋತ್ಪನ್ನರೂ ಮತ್ತು ಪೃಥಿವ್ಯೋತ್ಪನ್ನರೂ ಆದ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ನನ್ನನ್ನೇ ಇಂದ್ರನೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ ” ಎಂದು ಈ ವಿಭಾಗವಿದೆ (ಪ್ರಕೃತವಾದ ಈ ಎರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅಸ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಂತರಿಕ್ಷವೆಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು). ಇದರಂತೆಯೇ, ೧೦-೬೫ ೯ ; ೨-೩೮-೧೧ ; ೧೦-೪೫-೧ ; ಮತ್ತು ೭-೩೫-೧೧ ಈ ಋಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ವಿಭಾಗಗಳೂ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ, ೬-೫೦-೧೧ ಮತ್ತು ೭-೩೫-೧೪ ನೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯಾಃ, ಪಾರ್ಥಿವಾಃ, ಗೋಜಾತಾಃ, ಅಪ್ಯಾಃ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.]

೧೦-೬೩-೨ ರಂತೆಯೇ, ೧೦-೬೩-೩ ನೆಯ ಋಕ್ನಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. “ ಯಾವ ಅದಿತ್ಯರಿಗೆ ಮಾತೆಯಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತವಾದ ಕ್ಷೀರವನ್ನೂ, ಅದಿತಿರೂಪಳಾದ ದ್ಯುಲೋಕಾಧಿ-

ದೇವತೆಯು ಅಮೃತವನ್ನೂ ಕೊಡುವರೋ ಅಂತಹ ವೃಷ್ಟಿಪ್ರದರೂ ಸತ್ಕರ್ಮಕಾರಕರೂ ಆದ ಆದಿತ್ಯರಿಗೆ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನರ್ಪಿಸಿ ” ಎಂದಿರುವಾಗ ಅದಿತಿಃ ಎಂಬ ಪದವು ದ್ಯೌಃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ, ೫-೫೯-೮ನೇ ಋಕ್ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ “ಮಿಮಾತು ದ್ಯೌರದಿತಿರ್ವೀತಯೇ” ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅದಿತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರೇ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ದ್ಯೌಃ ಅಂತರಿಕ್ಷಂ; ಕೀದೃಶೀ | ಅದಿತಿಃ ಅದೀನಾ | ದ್ಯೌಃ ಎಂದರೆ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಮತ್ತು ಅದೀನಳಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷವೆಂದು ಒಂದರ್ಥವನ್ನೂ, ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಅದಿತಿಃ-ಭೂಮಿಶ್ಚ ಎಂದು ಅದಿತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭೂಮಿ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದರ್ಥವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಅದಿತಿಗೂ ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ,

“ದೇವಾ ಅದಿತ್ಯಾ ಅದಿತಿಂ ಹನಾಮಹೇ ಯೇ ಪ್ರಾರ್ಥಿವಾಸೋ ದಿವ್ಯಾಸೋ ಅಪ್ಸುಯೇ”

(೧೦-೬೫-೯)

ಎಂಬ ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯರು, ಅವರ ಮಾತೆಯಾದ ಅದಿತಿ ಇವರಲ್ಲದೇ ಪೃಥಿವ್ಯುತ್ಪನ್ನರೂ, ದ್ಯುಲೋಕೋತ್ಪನ್ನರೂ ಆದ ದೇವತೆಗಳು ಎಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೇಳಿದೆ. ಅದಿತಿ ಮತ್ತು ದ್ಯುಲೋಕ ಇವೆರಡೂ ಭಿನ್ನವೆಂದು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

5. ಅದಿತಿಯು ಪೃಥ್ವಿಗಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯಾದ ದೇವತೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳು.

ಮೇಲೆ ಉದ್ಧರಿಸಿರುವ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಗೂ ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಸಹ, ಸಂಹಿತೆಯ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಇದೇ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಪೃಥ್ವಿಯೂ, ಅದಿತಿಯೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ತೋರಿಸುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾದ ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ನಿರುತ್ತಪಾಠಗಳಂತೆ ಒಂದು ಸಲ ಪೃಥಿವಿಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವಿಗಳಿಗೂ ಪರ್ಮಾಯಪದವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. “ಉತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನೂ ಚರಿಸುವ ಪುತ್ರರೊಡಗೂಡಿ ಅದಿತಿರೂಪಳಾದ ಪೃಥ್ವಿಯು ಅಗ್ನಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸ್ಥಿತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ” ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ (೧-೭೨-೯) ಒಂದೆರಡು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದಿತಿ ಶಬ್ದವು ಪೃಥ್ವಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಅ. ವೇ. ೧೩-೧-೩೮) ಆದರೆ, ಇತರ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವಿಗಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನಳಾದ ದೇವತೆಯೆಂಬುದು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ

“ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೂ, ಅಪ್ಸುಗಳೂ, ಸನಕ್ಷತ್ರನಾದ ಸೂರ್ಯನೂ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಕೇಳಲಿ” ಎಂದು ೩-೫೪-೧೯ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಪುನಃ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ ಎಂದರೆ, ೩-೫೪-೨೦ನೇ ಋಕ್ವೇದದಲ್ಲಿ, “ಆದಿತ್ಯರೊಡಗೂಡಿದ ಅದಿತಿಯು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಕೇಳಲಿ” ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅದಿತಿಯು ಪೃಥಿವಿಗಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನಳು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ,

“ಇಂದ್ರನನ್ನೂ, ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ, ಮಿತ್ರನನ್ನೂ, ವರುಣನನ್ನೂ, ಅದಿತಿಯನ್ನೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನೂ, ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನೂ, ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನೂ, ಮರುತ್ತುಗಳನ್ನೂ, ಪರ್ವತಗಳನ್ನೂ, ಅಪ್ಸುಗಳನ್ನೂ ನಾನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ”

(೫-೪೬-೩)

“ ಪಿತೃರೂಪನಾದ ದ್ಯುಲೋಕವೇ, ಉಪಕಾರಕಳಾದ ಪೃಥ್ವಿಯೇ, ಭ್ರಾತೃರೂಪನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ, ವಸುಗಳೇ, ನಮಗೆ ಸುಖದಾಯಕರಾಗಿರಿ. ಎಲೈ ಆದಿತ್ಯರೇ, ಅದಿತಿದೇವಿಯೇ, ನಮಗೆ ಪೂರ್ಣವಾದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿರಿ ”
(೬-೫೧-೫)

“ ಮಿತ್ರನೂ, ವರುಣನೂ, ಅದಿತಿಯೂ, ಸಾಗರಾಧಿದೇವತೆಯೂ, ಪೃಥ್ವಿಯೂ, ದ್ಯುಲೋಕವೂ ನಮಗೆ ಸಂತೋಷಕಾರಕವಾಗಿಲಿ ”
(೯-೯೭-೫೮)

“ ಪ್ರಾಜ್ಞರೂ, ವಿವೇಕಿಗಳೂ ಆದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ. ಮಿತ್ರಾನರುಣರ ಮಾತೆಯಾದ ಅದಿತಿಯೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಆಪತ್ತುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲಿ ”
(೧೦-೩೬-೨, ೩)

“ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೂ, ಯಮನೂ, ಅದಿತಿಯೂ, ತ್ವಷ್ಟೃವೂ.....ವಿಷ್ಟೃವೂ ನಮ್ಮ ಪೂಜೆಗೆ ಅರ್ಹರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ”
(೧೦-೯೨-೧೧)

“ ಅತ್ಯುತ್ತಮನಾದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನೀಡತಕ್ಕ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನೂ, ಪಾಪರಹಿತವಾದ ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನೂ, ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕಳಾದ ಅದಿತಿಯನ್ನೂ.....ನಾವು ಆಶ್ರಯಿಸೋಣ ” (೧೦-೬೩-೧೦)

ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವಿಗೂ ಅದಿತಿಗೂ ಇರತಕ್ಕ ಭಿನ್ನತೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವಂತೆ ವಾಜಸನೇಯ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿರುತ್ತದೆ:—“ ಪೃಥಿವೀ ಚ ಮೇಽದಿತಿಶ್ಚ ಮೇ ”....ಪೃಥ್ವಿಯೂ, ಅದಿತಿಯೂ, ದಿತಿಯೂ....ನನ್ನನ್ನು ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಲಿ [ವಾ. ಸಂ. ೧೮-೨೨] ಎಂದಿದೆ. ಅಥರ್ವವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ; ಭೂಮಿಮಾರ್ಗತಾ ಅದಿತಿನೋಽ ಜನಿತ್ರಂ.....” ಮಾತೃರೂಪಳಾದ ಪೃಥ್ವಿಯೂ, ಉತ್ಪತ್ತಿಹೇತುವಾದ ಅದಿತಿಯೂ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ ಎಂದಿದೆ (ಅ. ವೇ. ೬-೧೨-೨).

ಆದರೆ ಕೆಲವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಗೂ, ಪೃಥಿವಿಗೂ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ :—

“ ಇಯಂ ವೈ ಪೃಥ್ವೀ ಅದಿತಿಃ ಸಾ ಇಯಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ” (ಶ. ಬ್ರಾ. ೨-೨-೧-೧೯)

ಈ ಪೃಥಿವಿಯೇ ಅದಿತಿಯು ; ಇವಳೇ ಜಗತ್ತಿನ ಧಾರಕಳು.

“ ಇಯಂ ವೈ ಪೃಥ್ವೀ ಅದಿತಿಃ ಸಾ ಇಯಂ ದೇವಾನಾಂ ಪತ್ನೀ ” (ಶ. ಬ್ರಾ. ೫-೩-೧-೪)

ಈ ಪೃಥ್ವಿಯೇ ಅದಿತಿಯು. ಅವಳೇ ಪೂಜ್ಯಳಾದ ದೇವಪತ್ನಿಯು. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿರತಕ್ಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯಗಳೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಅದಿತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬೇಕು.

ಅದಿತಿಯು ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥವಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯಳು ಎಂದು ಯಾಸ್ಕರು ಸೂಚಿಸಿರುವುದನ್ನು ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಅದೇ ಯಾಸ್ಕರು ಅದಿತಿಪುತ್ರರಾದ ಆದಿತ್ಯರನ್ನು ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಥರಾದ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಅವರ ಮಾತೆಯಾದ ಅದಿತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥರಾದ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಸದಿರುವುದು ಅಷ್ಟು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಯಾಸ್ಕರು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

6. ಅದಿತಿ ಮತ್ತು ದಿತಿ:—

“ ಎಲೈ ಮಿತ್ರಾವರುಣರೇ, ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಸುವರ್ಣನಿರ್ಮಿತವಾದ ರಥವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಅದಿತಿಯನ್ನೂ ದಿತಿಯನ್ನೂ ವೀಕ್ಷಿಸಿರಿ ”
(ಋ. ಸಂ. ೫-೬೨-೮)

ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ‘ಹಿರಣ್ಯರೂಪಂ’ ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಯು ದಿತಿಯೊಂದಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅದಿತಿ—ದಿತಿ ಈ ಎರಡು ಪದಗಳೂ ಸಹ ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಅರ್ಥ ದಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಒಂದರ ನ್ಯೂನತೆಯನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಸೂಚಕವೂ, ಇನ್ನೊಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಪೂರಕವೂ ಆದ ಈ ಎರಡು ದೇವತೆಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನೂ ಮೇಲಿನ ಮಂತ್ರವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ

[ಇದೇ ಪದಗಳು ವಾಜಸನೇಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ [೧೦-೮೬]. ಇದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯ ಕಾರರು ಅಧಿದೈವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದಿತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದಾರಿದ್ರ್ಯರಹಿತನೆಂದೂ (ಅದೀನ) ಮತ್ತು ದಿತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದರಿದ್ರನೆಂದೂ (ದೀನ) ಅರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದರೆ ವಿಹಿತಾನುಷ್ಠಾತನಾದವನು ಅದಿತಿಯು ; ನಾಸ್ತಿಕ ವರ್ತನೆಯುಳ್ಳವನು ದಿತಿಯು. ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ]

ಸಾಯಣರು ಋ. ಸಂ. ೫-೬೨-೮ನೇ ಮಂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಯೆಂದರೆ ಅಖಂಡನೀಯವಾದ ಭೂಮಿ ಯೆಂದೂ, ದಿತಿಯೆಂದರೆ ಖಂಡನೀಯವಾದ ಎಂದರೆ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಪ್ರಜಾದಿಗಳುಳ್ಳ ಭೂಮಿಯೆಂದೂ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. Roth ಎಂಬ ಜರ್ಮನ್ ಪಂಡಿತನು ಅದಿತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯವೆಂದೂ, ದಿತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನಿತ್ಯವೆಂದೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿದಾನೆ.

(Journal of German Oriental Society. vol. VI p. 71)

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಅದಿತಿಯು ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನೂ, ದಿತಿಯು ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ದೇವತೆಗಳೆನ್ನಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಎಲ್ಲಾ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಪರಿಪೂರ್ಣವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಈ ಎರಡು ತತ್ತ್ವಗಳೂ ಸೇರಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುವು ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು.

ಋ. ಸಂ. ೪-೨-೧೧ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ದಿತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರು ಉದಾರಿಯಾದ ದಾನಿಯೆಂದೂ, ಅದಿತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದಾನಮಾಡದಿರುವ ಲೋಭಿಯೆಂದೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ದಿತಿಂ—ದಾತಾರಂ ; ಅದಿತಿಂ—ಅದಾತುಃ ಪಂಚಮ್ಯರ್ಥೇ ದ್ವಿತೀಯಾ | ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಅದಿತಿಯಿಲ್ಲದೇ, ಕೇವಲ ದಿತಿಪ್ರಯೋಗವಿರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಕೆಲವಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

“ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಪೂಜ್ಯರಾದ ಸವಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಭಗದೇವತೆಗಳೇ, ನಮಗೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನೂ ಸಂತತಿಯನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರಿ. ದಿತಿಯೂ ಸಹ ನಮ್ಮ ಆಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ ”
(೭-೧೫-೧೨)

ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ‘ತ್ವಮಗ್ನೇ’ ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ದಿತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರು ದೇವಿಯೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ದಿತಿಯು ಅದಿತಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಂಗ್ಲ ಅಥವಾ ಜರ್ಮನ್

ಪಂಡಿತರು ದಿತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ Roth ಎಂಬುವನು “ದಿತಿಯೆಂದರೆ ಔದಾರ್ಯವನ್ನಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಸಂಪದ್ಯುದ್ಧಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ದೇವತಾ ವಿಶೇಷ”ವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. Max Muller ಎಂಬುವನು “ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದಿತಿ ಪದವೇ ದಿತಿಯಾಗಿ ಪಾಠಭೇದದಿಂದ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿದೆ”ಯೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅ. ವೇ. ೧೫-೬-೭; ೧೫-೧೮-೪; ವಾ. ಸಂ. ೧೮-೨೨ ಈ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದಿತಿ ಮತ್ತು ಅದಿತಿಯು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅ. ವೇ. ೭-೭-೧ರಲ್ಲಿ ದಿತಿ ಪುತ್ರರಾರು ಮತ್ತು ಅದಿತಿ ಪುತ್ರರಾರು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ಈ ದಿತಿಪುತ್ರರೇ ಮುಂದೆ ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರೆಂದೂ, ದೇವತೆಗಳ ಶತ್ರುಗಳೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

7. ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ದೇವತಾಶಕ್ತಿಯೇ ಅದಿತಿಯಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯ.

ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ಅದಿತಿಯು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಾಳೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವ ಮಂತ್ರಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಥವೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥವೂ ಆದ ಯಾವ ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳುಂಟೋ, ದೈವೀ ಮತ್ತು ಮಾನುಷ ಎಂಬ ಯಾವ ಯಾವ ಭೂತಗಳುಂಟೋ, ಭೂತ, ಭವಿಷ್ಯತ್ತು ಮತ್ತು ವರ್ತಮಾನಾದಿಗಳಿಗಲ್ಲಾ ಸೇರಿದ ಯಾವ ಶಕ್ತ್ಯವಿಶೇಷವುಂಟೋ, ಅವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಅದಿತಿಯೇ ಮೂಲಳು ಮತ್ತು ಅವಳೇ ಸರ್ವಾತ್ಮಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

“ಅದಿತಿದ್ಯೌರದಿತಿರಂತರಿಷ್ಟಂ.....ಅದಿತಿರ್ಜನಿತ್ವಂ”

(ಋ. ಸಂ. ೧-೮೯-೧೦)

ಅಖಂಡಳಾದ ಅದಿತಿಯು ಸಕಲ ವಿಶ್ವಕ್ಕೂ ಜನ್ಮದಾತೆಯು. ಅವಳೇ ಜಗಜ್ಜನನಿಯು, ಅವಳೇ ಜಗಜ್ಜನಕಳು. ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಸಕಲ ವಸ್ತುವೂ ಅವಳೇ. ಅವಳೇ ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನವು. ವರ್ಣಾತ್ಮಕವಾದ ಮತ್ತು ನಿಷಾದರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಐಮಂಜಾತಿಯ ಜನರೂ ಅವಳೇ. ದೇವಗಂಧರ್ವಾದಿಗಳೂ ಅವಳೇ. ಅದಿತಿಯೇ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳು. ಅವಳೇ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಸ್ವರ್ಗವು. ಅವಳೇ ಅಂತರಿಕ್ಷವು. ಅವಳೇ ಸಕಲ ವಿಶ್ವವು- ಅವಳೇ ವಿಶ್ವ ನಿಯಾಮಕಳು.

ಸಾಯಣರು ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ “ಇಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪೃಥ್ವಿಯೆಂದಾಗಲಿ ಅಥವಾ ದೇವಸೂತೆಯೆಂದಾಗಲಿ ಅರ್ಥ” ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ ಅವಳ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕತ್ವವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಿತಿರದೀನಾ ಅಖಂಡನೀಯಾ ನಾ ಪೃಥ್ವೀ ದೇವಮಾತಾ ನಾ | ..... ಏನಂ ಸಕಲಜಗದಾತ್ಮನಾ ಅದಿತಿಃ ಸ್ತೂಯತೇ ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಈ ಪದದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ (ಅದಿತಿರದೀನಾ ದೇವಮಾತಾ) ಮಹಾತ್ಮಳಾದ ದೇವಸೂತೆಯಿಂದರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. (ನಿ. ೪-೨೨) ಮೇಲೆ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿರುವ ೧-೮೯-೧೦ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವಳ ಮಹಾತ್ಮ್ಯವೂ ವಿವಿಧವಾದ ರೂಪಪ್ರಕಾಶನವೂ ವಿವೃತವಾಗಿದೆ.

“ಸ್ತೂಯಂಭು ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಮಂ ತಪೋ ಯತ್ | ಸ ಏವ ಪುತ್ರಃ ಸ ಪಿತಾ ಸ ಮಾತಾ” ಸ್ತೂಯಂಭು ವಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪರಮಪವಿತ್ರವಾದ ತಪಸ್ಸು. ಆತನೇ ಪುತ್ರನು, ಆತನೇ ಮಾತೃವು, ಪಿತೃವು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಯಾವ ರೀತಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸರ್ವಾತ್ಮತ್ವವೂ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕತ್ವವೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆಯೋ (ತೈ. ಬ್ರಾ. ೩-೧೨-೩-೧) ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಯು ವರ್ಣಿತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಅದಿತಿತತ್ತ್ವದ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನರಿಯಲು ಇನ್ನೊಂದು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಆ ಮಂತ್ರದ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದೆ—

“ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರು ಶ್ರೇಷ್ಠರು? ಯಾವ ದೇವನನ್ನು ನೆನೆದರೆ ನನ್ನ ಈ ಕಷ್ಟವು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ? ನನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನೂ ತಾಯಿಯನ್ನೂ ಯಾವಾಗ ನೋಡುವೆನು? (೧-೨೨-೧)

ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಇದೇ ೧-೨೪-೧ ಮತ್ತು ೧-೨೪-೨ ನೇ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಈ ಮಂತ್ರಗಳು ಶುನಃಶೇಫನಿಂದ ಪಠಿತವಾದವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೂ ಶುನಃಶೇಫನಿಗೂ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದವಿದೆ. ಆದು ಇಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಯಾರು ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿದ್ದರೂ ಆಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಪುರುಷನು ಆಪತ್ತಿನಿಂದ ಪಾರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯಿಂದ ಪಠಿಸತಕ್ಕ ಮಂತ್ರವಾಗಿದೆ.

8. ಅದಿತಿಯು ಪಾಪವನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಕ್ಕೆ ದೇವತೆ :—

Benfey ಎಂಬ ಪಂಡಿತನು ಇದೇ ಮೇಲೆ ಉದ್ಧರಿಸಿದ ೧-೨೪-೧ ಮತ್ತು ೧-೨೪-೨ ನೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅದಿತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಪಾಪರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. (Orient and Occident I 33). ಈತನು ಹೇಳಿರುವ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. ಅದಿತಿಯು ಪಾಪನಾಶಕಳು ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಪಾಪರಹಿತಳು ಎಂಬುದೂ ಅನಾಗಸ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ವಿವೃತವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅವಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೂ ಈ ರೀತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

“ ಎಲೈ ವರುಣನೇ, ನನ್ನ ಶಿರೋಭಾಗದಲ್ಲಿರುವುದೂ, ಅಧಃಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವುದೂ ಆದ ಎಲ್ಲಾ ಬಂಧನಗಳನ್ನೂ ಬಿಡಿಸು. ನಾವು ಅದಿತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಾಪರಹಿತರಾಗಿರೋಣ ” (೧-೨೪-೧೫)

ಹೀಗೆಯೇ ಅದಿತಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಲಭಿಸತಕ್ಕ ಪಾಪರಾಹಿತ್ಯವೂ ಆತ್ಮಶುದ್ಧಿಯೂ ವಿವೃತವಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಉದ್ಧರಿಸಿದೆ.

“ ಅದಿತಿಯು ನಮ್ಮನ್ನು ಪಾಪರಹಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ ” (೧-೧೬೬-೨೨)

“ ಎಲೈ ಅದಿತಿಯೇ, ಮಿತ್ರವರುಣರೇ, ನಿಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾವೇನಾದರೂ ಪಾಪವನ್ನಾಚರಿಸಿದ್ದರೆ, ದಯವಿಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರಿ ” (೨-೨೭-೧೪)

“ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮಾನವರಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಅವಿವೇಕದಿಂದ ನಾವು ಯಾವ ತಪ್ಪನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಸಹ, ನಮಗೆ ಅದಿತಿಯ ಅನುಗ್ರಹವು ಲಭಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಪಾಪರಹಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು ” (೪-೧೨-೪).

“ ದೇವತಾತ್ಮನಾದ ಸವಿತೃವಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಾವು ಅದಿತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಾಪವನ್ನೂ ಅಚರಿಸದೇ ಇರುವಂತಾಗಲಿ. ” (೫-೮೨-೬).

“ ಅದಿತಿಯ ಸಂಕಲ್ಪಿತವಾದ ನಿಯಮವನ್ನು ನಾವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ವರುಣನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪಾಪವನ್ನೂ ಆಚರಿಸದಿರೋಣ. ವರುಣನು ಪಾಪಿಷ್ಠರನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ” (೮-೮೭-೭)

“ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಾವು ಯಾವ ಪಾಪವನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದರೂ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ದಯೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸು. ಅರ್ಯಮನೂ, ಅದಿತಿಯೂ ಆ ಪಾಪವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲಿ.” (೮-೯೩-೭)

“ ಮಿತ್ರನು ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಕೇಳಲಿ. ಅದಿತಿಯೂ, ದೇವತಾತ್ಮನಾದ ಸವಿತೃವೂ ನಮ್ಮನ್ನು ವರುಣನ ಮುಂದೆ ಪಾಪರಹಿತನೆಂದು ತಿಳಿಸಲಿ ” (೧೦-೧೨-೮)

ಇದಲ್ಲದೆ—

“ ಅನಾಗಾಸ್ತೇ ಅದಿತಿಶ್ಚೇ ತುರಾಸ ಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ ದಧತು ಶ್ಲೋಷಮಾಣಾಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೫೧-೧)

ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದಿತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಅನಾಗಾಸ್ತೇ ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. “ ಮಹಾ ತ್ಮರಾದ ದೇವತೆಗಳು, ನಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಆಲಿಸಿ, ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪಾಪರಹಿತನನ್ನಾಗಿರಿಸಿ, ಅಭ್ಯುದಯಕಾರಕಗಳನ್ನಾಗಿರಿಸಿ ಮಾಡಲಿ ” ಎಂಬ ಈ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿದೆ. ಆದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಈ ಎರಡು ಪದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಒಟ್ಟಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಎರಡಕ್ಕೂ ಸಮಾನಾರ್ಥವಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಅದಿತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ವಿಧವಾದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

“ ಸ ಯದ್ಯದೇವಾಸ್ಯಜತ ತತ್ತದತ್ತಮಧ್ರಿಯತ | ಸರ್ವಂ ವಾ ಅತ್ತೀತಿ ತದದಿತೀರದಿತಿತ್ವಂ |
ಸರ್ವಸ್ಯೈತಸ್ಯಾತ್ತಾ ಭವತಿ | ಸರ್ವಮಸ್ಯಾಂತಂ ಭವತಿ ಯ ಏವಮೇತದದಿತೀರದಿತಿತ್ವಂ
ವೇದ ”
(ಶ. ಬ್ರಾ. ೧೦-೬-೫-೫; ಬೃ. ಉ. ೧-೨-೫)

ಬ್ರಹ್ಮನು ಯಾವ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನೋ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪುನಃ ಭಕ್ಷಿಸತೊಡಗಿದನು. ಈ ಭಕ್ಷಣಕಾರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಅದಿತಿ (ವೃತ್ಯು) ನಾಮನಿರ್ದೇಶವಾಯಿತು. ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನರಿತವನು ತಾನೂ ಅದಿತಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುವನು ಎಂಬುದಾಗಿ ಅದಿತಿಯ ನಾಮನಿರ್ವಚನವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಈ ದೇವತೆಯ ವಿಶ್ವ ನಿಯಾಮಕತ್ವವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಪರಬ್ರಹ್ಮನೂ ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ನಾಮನಿರ್ದಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಅಲ್ಲದೇ, “ವಿಶ್ವೇಷಾಮದಿತೀರ್ಯಜ್ಞಿಯಾನಾಂ” ; (೪-೧-೨೦) ; “ಅಮೂರಃ ಕವಿರದಿತಿರ್ವಿವ-
ಸ್ವಾನ್” (೭-೯-೩) ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅದಿತಿ ಶಬ್ದವು ಅಗ್ನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ೯-೮-೫ ರಲ್ಲಿ ಅರ್ಯಮನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಯಾಸ್ಕರು ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ “ ಅಗ್ನಿರಪ್ಯದಿತಿರುಚ್ಯತೇ ” (ನಿ. ೧೧-೨೩), ಅಗ್ನಿಯೂ ಅದಿತಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಬೋಧಕವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು,

“ಯಸ್ಯೈ ತ್ವಂ ಸುಪ್ರವಿಣೋ ದದಾಶೋಽನಾಗಾಸ್ತಮದಿತೇ ಸರ್ವತಾತಾ”

(ಋ. ಸಂ. ೧-೯೪-೧೫)

ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ದಾಹರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ಅದಿತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಖಂಡನೀಯನಾದ ಎಂದರೆ ಪೂರ್ಣನಾದ ಅಗ್ನಿ ಯೆಂದರ್ಥವೆಂದು ಸಾಯಣರು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ರೀತಿ ಪಾಪನಾಶಕಳೂ, ಪಾಪಗಳನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸುವವಳೂ ಆದ ಅದಿತಿಯ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಬೇಡಿ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಯಾಚಿಸುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಹ ಅದಿತಿಯ ಅನಂತಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಶೇಷಣಗಳೂ ಮತ್ತು ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಅದಿತಿಯೇ ವಿಶ್ವನಿಯಮನ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಳೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ನಿಯಮನಗಳು ಕೇವಲ ಭೌತಿಕಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನವಾಗಿರದೆ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕನೀತಿನಿಯಮಗಳುಳ್ಳವು ಎಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಅದಿತಿಗೂ, ಋತಪಾಲಕನಾದ ವರುಣನಿಗೂ ಇರುವ ನಿಕಟಸಂಬಂಧವೂ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ, ಸವಿತ್ಯ, ಸೂರ್ಯ, ಉಷಸ್ಸು, ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. (೪-೫೪-೩; ೧೦-೩೫-೨, ೩; ೩-೫೪-೧೯ ಇತ್ಯಾದಿ).

9. ವಿಶ್ವನಿಯಾಮಕಳಾದ ಅದಿತಿಯೂ ಸಹ ಇತರ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿತಳಾದವಳು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುವ ಕೆಲವು ಪ್ರಕರಣಗಳು:—

ವಿಶ್ವಪ್ರಭುಗಳೆಂದೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ವರುಣಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ಮಾತೆಯೆಂದು ವರ್ಣಿತಳಾದ ಅದಿತಿಯೂ ಸಹ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇತರ ಶಕ್ತಿಗಳ ನಿಯಮನಕ್ಕೆ ಅಧೀನಳಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಕೆಲವಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ:—

ಅದಿತಿಯು ತನ್ನ ಪುತ್ರರಾದ ವರುಣ, ಮಿತ್ರ, ಅಭ್ಯಮ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸವಿತ್ಯ ವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಲೂ, ಸವಿತ್ಯನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಲೂ ಇರತಕ್ಕ ವರ್ಣನೆಯು ೭-೩೮-೪ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವುದು. ೮-೧೨-೧೪ ರಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಯು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲು ಒಂದು ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಳು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. (ಅದಿತಿಃ ಸ್ತೋಮಮಿಂದ್ರಾಯ ಜೀಜನತ್)

10. ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯ ೧೦ ನೇ ಮಂಡಲದ ೭೨ ನೇ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ರಮ:—ಅದಿತಿ, ದಕ್ಷ, ಅದಿತ್ಯರು ಮತ್ತು ಇತರ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ವರೂಪ:—

ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೇ ಮಂಡಲದ ೭೨ ನೇ ಸೂಕ್ತವು ಸಂಹಿತೆಯ ಇತರ ಸೂಕ್ತಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದಲ್ಲ ಎಂದು ಕೆಲವು ಪಂಡಿತರ ಮತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಆಧಾರವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಪ್ರಾಚೀನವೇ ಅಥವಾ ಅವಾಚೀನವೇ ಎಂಬ ವಿಷಯದ ವಿಮರ್ಶವು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಕೃತ, ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು, ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿಯ ವರ್ಣನಾಕ್ರಮ. ಆದರೆ ವಿವರವು ಈ ರೀತಿಯಿದೆ.

(೧) ಪ್ರಶಂಸಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಸೂಕ್ತಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ನಾವು ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವೆವು. ಈ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ಮಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಉತ್ತರಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನಾವು ಪೂರ್ವಯುಗದ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು.

(೨) ಕಮ್ಮಾರನು ತಿದಿಯನ್ನು ಒತ್ತಿ ಒಳಗಿರುವ ಅಂತಃಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡುವಂತೆ, ಬ್ರಹ್ಮಣ ಸ್ತತಿಯು ತಲ್ಲೀನವಾದ ಈ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಗೆ ಆವಿರ್ಭೂತರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ದೇವತೆಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ತಿನಿಂದ ಸತ್ತು ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತವಾಯಿತು.

(೩) ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಅಸತ್ತಿನಿಂದ ಸತ್ತಿನ ಆವಿರ್ಭಾವವುಂಟಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ದಿಗ್ವಿಶಿಷ್ಟಗಳ ಪ್ರಕಾಶನ ವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಉತ್ತಾನಪಾದನಿಂದ.....

(೪) ಉತ್ತಾನಪಾದನಿಂದ ಪೃಥ್ವಿಯೂ, ಪೃಥ್ವಿಯಿಂದ ದಿಗ್ವಿಶಿಷ್ಟಗಳೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾದವು. ದಕ್ಷನಿಂದ ಅದಿತಿಯೂ ಅದಿತಿಯಿಂದ ದಕ್ಷನೂ ಉತ್ಪನ್ನರಾದರು.

(೫) ಎಲೈ ದಕ್ಷನೇ, ಅದಿತಿಯು ನಿನ್ನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನಳಾದಳು. ಅವಳೇ ನಿನ್ನ ಪುತ್ರಿಯು. ಅನಂತರ, ಅವಳಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣಾತ್ಮಕರೂ ಮತ್ತು ಅಮರ್ತ್ಯರೂ ಆದ ದೇವತೆಗಳು ಜನಿಸಿದರು.

(೬) ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ನೀವು ಯಾವಾಗ ಚಲಿಸಿದಿರೋ, ಅಂತರಿಕ್ಷದ ಉದಕಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದಿರೋ, ಆ ಒಡನೆಯೇ ನರ್ತನಕಾರರ ದೇಹದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಂತೆ ಅವರ ದೇಹದಿಂದ ರೇಣುಗಳು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದವು.

(೭) ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ಶ್ರಮಸಹಿಷ್ಣುಗಳಾದ ಮಾನವರಂತೆ ಯಾವಾಗ ನೀವು ವಿಶ್ವವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಅಲಂಕರಿಸಿ ರಚಿಸಿದಿರೋ, ಆಗಲೇ ನೀವು ಅಂತರಿಕ್ಷರೂಪದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದಿರಿ.

(೮) ತನ್ನ ದೇಹೋತ್ಪನ್ನರಾದ ಅಷ್ಟಪುತ್ರರಲ್ಲಿ, ಏಳು ಜನರೊಡನೆ ಮಾತ್ರ ಅದಿತಿಯು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಮಾಪಿಸಿದಳು. ಎಂಟನೆಯವನಾದ ಮಾರ್ತಾಂಡನನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಬಿಟ್ಟಳು.

(೯) ಪೂರ್ವಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅದಿತಿಯು ಸಪ್ತಪುತ್ರರೊಂದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಿದಳು. ಎಂಟನೆಯವನಾದ ಮಾರ್ತಾಂಡನನ್ನು ಪುನಃ ಹಡೆದಳು. ಅವನ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಮರಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅವನಿಗೆ ಜನ್ಮವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು.

ಇಲ್ಲಿ ೭ನೇ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವ ಯತೆಯೇ ಎಂಬ ಪದದ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದು ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿದೆ. ೧೧-೭೨-೭ ನೇ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಶ್ವರಚನೆಯ ವರ್ಣನೆಯಿದೆಯೋ ಆ ರಚನೆಗೂ, ೮-೩-೯ ಮತ್ತು ೮-೬-೧೮ ನೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತರಾಗಿರುವ ಭೃಗುಗಳಿಗೂ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯತೆಯೇ ಎಂಬ ಪದವು ಆ ಭೃಗುಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೋಟ್ಟಿಂಕ್ ಮತ್ತು Roth ಎಂಬ ಪಂಡಿತರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಋ. ಸಂ. ೭-೧೩-೧ರಲ್ಲಿ ಇದೇ ಪದವು ಅಗ್ನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ವೈಶ್ವಾನರಾಯ ಯತಯೇ ಮತೀನಾಂ) ೮-೬-೧೮ ರಲ್ಲಿ “ಯೇ ಇಂದ್ರ ಯತ ಯಸ್ತಾ ಭೃಗವೋ ಯೇ ಚ.....” ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯತೆಯೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗುಂಪಿನ ಯಜಮಾನ ಸಂತತಿ ಯವರು ಎಂದಾದರೂ ಅರ್ಥ ಮಾಡಬಹುದು.

ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗದಿರತಕ್ಕ ಕೆಲವು ಸಾಮಾನ್ಯಮಂತ್ರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳೊಂದರಲ್ಲಿ ಯತಿ ಮತ್ತು ಭೃಗು ಈ ಎರಡು ಪದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಇರುತ್ತವೆ. (ಸಾ. ವೇ. ೨-೩೦೪). “ಇಂದ್ರಸ್ತುರಾಷಾಣಿ-ತ್ನೋ ನ ಜಘಾನ ವೃತ್ರಂ ಯತೀನ |” ಹಿಂದೆ ಮಿತ್ರನೂ, ಯತಿಯೂ ಕೊಂದಂತೆಯೇ, ಈಗಲೂ ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ರನನ್ನು ಕೊಂದನೆಂದೂ, “ಬಿಭೇದ ಬಲಂ ಭೃಗುನ |” ಭೃಗುವು ಕೊಂದಂತೆ ಬಲನನ್ನು ಕೊಂದನೆಂದೂ ಈ ಮಂತ್ರದ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೇ, ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ (೭-೨೮) ಇಂದ್ರನು ಯತಿಗಳನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಅವರು ತೋಳಗಳಿಗೆ ಆಹುತಿಗಳಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು ಎಂದಿದೆ.

೮ ನೇ ಮಂತ್ರದ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಅರ್ಥವೇದದ “ಅಷ್ಟಯೋನೀರದಿತಿರಷ್ಟಪುತ್ರಾ” (ಅ. ವೇ. ೮-೯-೨೧) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತೈತ್ತಿರೀಯಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾ “ಅಷ್ಟಯೋನೀಮಷ್ಟಪುತ್ರಾಂ | ಅಷ್ಟಪತ್ನೀಮಿಮಾಂ ಮಹೀಂ ||” (ತೈ. ೮. ೧-೧೩-೧) ಪೃಥ್ವಿಗೆ ಎಂಟು ಜನ್ಮವೂ. ಎಂಟು ಪುತ್ರರೂ, ಎಂಟು ಪತಿಗಳೂ ಇರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

೨೨ ನೇ ಸೂಕ್ತದ ೮ ಮತ್ತು ೯ ನೆಯ ಮಂತ್ರಗಳು ತೈತ್ತಿರೀಯಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲೂ ಉದ್ಭೂತವಾಗಿವೆ. “ಪರಾ ಮಾರ್ತಾಂಡಮಾಸ್ಯತ್” ಎಂದು ಸಂಹಿತಾಪಾಠಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿ “ಪರಾ ಮಾರ್ತಾಂಡಮಾಭರತ್” ಎಂಬ ಪಾಠಬೇಧವಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. “ಮಾರ್ತಾಂಡಾಖ್ಯಂ ಅಷ್ಟಮಂ ಪುತ್ರಂ ‘ಪರಾ ಭರತ್’ ಪರಿ ತೈಕ್ತವತೀ ಇತಿ ಯತ್ ತತ್ ಮೃತ್ಯುನೇ ಮೃತ್ಯುನಿಮಿತ್ತಂ” ಮಾರ್ತಾಂಡನು ಉತ್ಪನ್ನವಾದೊಡನೆಯೇ ಅಂಡವು ಮರಣಹೊಂದಿತೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಮೇಲಿನ ೮ ನೇ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ವಿವರಣೆಯನ್ನೀಯುತ್ತಾ ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

“ಅಷ್ಟಾಹ ನೈ ಪುತ್ರಾ ಅದಿತೇಃ | ಯಾಂಸ್ತೇತದ್ದೇವಾ ಆದಿತ್ಯಾ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಸಪ್ತ ಹೈವ ತೇವಿಕ್ಯತಗ್ಂ ಹಾಷ್ಟಮಂ ಜನಯಾಂಚಿಕಾರ ಮಾರ್ತಾಂಡಗ್ಂ ಸಂದೇಘೋ ಹೈವಾಸ ಯಾನಾನೇವೋರ್ಧ್ವಸ್ತಾವಾಂಸ್ತೀರ್ಯಾ ಪುರುಷಸಮ್ನಿತ ಇತ್ಯು ಹೈಕ ಆಹುಃ”

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೩-೧-೩-೩)

ಅದಿತಿಗೆ ಎಂಟು ಜನ ಪುತ್ರರು. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಏಳು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾನವರು ಆದಿತ್ಯರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ ಎಂಟನೆಯ ಮಾರ್ತಾಂಡನು ಹಸ್ತಪಾದಾದಿರಹಿತನಾಗಿ ಯಾವ ವಿಶೇಷಗುಣವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಮಾರ್ದವ ಗುಣದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಯುಕ್ತನಾಗಿಯೂ, ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕನಾಗಿಯೂ, ಎಷ್ಟು ಉನ್ನತವಾಗಿದ್ದನೋ ಅಷ್ಟೇ ದೀರ್ಘವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆದು ಉತ್ಪನ್ನನಾದನು. ಕೇವಲ ಮಾನವನ ಶರೀರದಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಮಾತ್ರನಾದನು ಎಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ತೃಣ ಹೈತ ಉಚುಃ | ದೇವಾ ಆದಿತ್ಯಾ ಯದಸ್ಮಾನನ್ನಜನಿಮಾ ತದಮುಯೇವ ಭೂಧ್ವಂ-
ಜೇಮಂ ವಿಕರವಾನೇತಿ ತಂ ವಿಚಕ್ರರ್ಯಥಾಯಂ ಪುರುಷೋ ವಿಕೃತಸ್ತಸ್ಯ ಯಾನಿ
ಮಾಗ್ಂಸಾನಿ ಸಂಸ್ಕೃತ್ಯ ಸನ್ಯಾಸುಸ್ತತೋ ಹಸ್ತೀ ಸಮಭವತ್ತಸ್ಮಾದಾಹುರ್ನ ಹಸ್ತಿನಂ
ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣೀಯಾತ್ಪುರುಷಾಚಾನೋ ಹಿ ಹಸ್ತೀತಿ ಯಮು ಹ ತದ್ವಿಚಕ್ರಃ ಸ ವಿವಸ್ವಾನಾ-
ದಿತ್ಯಸ್ತಸ್ಯೇಮಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ||

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೩-೧-೩-೪)

ಈ ರೀತಿಯಾದ ವಿಕಲ್ಪರಹಿತನಾದ ಮಾರ್ತಾಂಡನನ್ನು ನೋಡಿ ಅದಿತ್ಯರು ಭೀತಿಗೊಂಡರು. “ ಈ ಮಾರ್ತಾಂಡನು ನಮ್ಮ ರೂಪವನ್ನು ಹೋಲದಿದ್ದರೆ ಆಗ ನಮಗೆ ಮೃತ್ಯುವು ಸನ್ನಿಹಿತವಾದಂತೆಯೇ. ಆದುದರಿಂದ ನಾವು ಇವನನ್ನು ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು ” ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಪುರುಷಾಕಾರನನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. ಅವನಿಗೆ ತಮ್ಮ ರೂಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಅವನ ಶರೀರವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಸರಿಪಡಿಸಿದಾಗ ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆಗೆದ ಮಾಂಸವನ್ನು ಎಸೆದಾಗ ಅದರಿಂದ ಗಜವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ನಾಮರೂಪಾದಿ ವಿಶೇಷಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಹೊಸ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು **ವಿವಸ್ವಾನ್** ಎಂದು ಕರೆದರು. ಈ ವಿವಸ್ವಂತನೇ ಸಕಲ ಭೂತಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೂ ಕಾರಣನಾದನು.

ಇದೇ ವಾಕ್ಯವು ತ್ರೈತೀಯ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಉದಾಹೃತವಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ಅದಿತ್ತಿಯ ಈ ಎರಡನೆಯ ಗರ್ಭವು ಅಂಡರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ.

(ತೈ. ಸಂ. ೬-೫-೬-೧)

ಯಾಸ್ಕರು ಮೇಲಿನ ೧೦-೭೨-೪ ನೇ ಮಂತ್ರದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ನಿರುಕ್ತವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ ಅದಿತ್ಯೋ ದಕ್ಷ ಇತ್ಯಾಹುಃ | ಅದಿತ್ಯಮಧ್ಯೇ ಚ ಸ್ತುತಃ | ಅದಿತಿಃ ದಾಕ್ಷಾಯಣೀ |
ಅದಿತೇರ್ಧಕ್ಷೋ ಅಜಾಯತ ದಕ್ಷಾದ್ವದಿತಿಃ ಪರಿ (೧೦-೭೨-೪) ಇತಿ ತತ್ತ್ವಥಂ ಉಪಪದ್ಯತೇ |
ಸಮಾನಜನ್ಮಾನೌ ಸ್ಯಾತಾಂ ಇತಿ | ಅಪಿ ನಾ ದೇವಧರ್ಮೇಣ ಇತರೇತರಜನ್ಮಾನೌ
ಸ್ಯಾತಾಂ || ಇತರೇತರಪ್ರಕೃತೀ ||

(ನಿ. ೧೧-೨೩)

ದಕ್ಷನು ಅದಿತಿಪುತ್ರರಲ್ಲೊಬ್ಬನೆಂದೂ, ಅದಿತ್ಯರ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವನೆಂದೂ ಸ್ತುತನೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ, “ ದಕ್ಷನಿಂದ ಅದಿತ್ತಿಯು ಉತ್ಪನ್ನಳಾದಳು. ಅದಿತ್ತಿಯಿಂದ ದಕ್ಷನು ಉತ್ಪನ್ನನಾದನು ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಅದಿತ್ತಿಯೂ ದಕ್ಷಪುತ್ರಿಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಲ್ಲದು ? ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಒಂದೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನವಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಶಕ್ತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಒಬ್ಬರಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿಯೂ ಇರಬಹುದು ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬರಿಂದಿನ್ನೊಬ್ಬರು ಪಡೆದಿರಬಹುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಪರಸ್ಪರ ಒಬ್ಬರ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಯೋನಿಯಾದರು ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವೂ ಇರುವುದು.

“ ತಸ್ಮಾದ್ವಿರಾಡಜಾಯತ ವಿರಾಜೋ ಅಧಿ ಪೂರಾಷಃ ”

(೧೦-೯೦-೫)

ಪುರುಷನಿಂದ ವಿರಾಡುತ್ಪತ್ತಿಯು. ವಿರಾಟ್ಟಿನಿಂದ ಪುರುಷನು ಉತ್ಪನ್ನನಾದನು ಎಂಬ ವಿಷಯವೂ ಸಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯಾದುದರಿಂದ ದಕ್ಷ ಮತ್ತು ಅದಿತಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮವೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ದಕ್ಷ ಮತ್ತು ಅದಿತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸತಕ್ಕ ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. **ಅಸಚ್ಚ ಸಚ್ಚ.....
ವೃಷಭಶ್ಚ ಧೇನುಃ** ”

(೧೦-೫-೭)

೧. “ಅವ್ಯಾಕೃತವಾದುದೂ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾದ ಸತ್ಯವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ ತತ್ತ್ವವು ದಕ್ಷನ ವೀರ್ಯ ದಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತು ಅದಿತ್ತಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥಿತವಾಗಿದ್ದು ನಂತರ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷಕವಾದ ಎರಡು ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ತತ್ತ್ವವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ”

೨. “ ದಕ್ಷಸ್ಯ ವಾದಿತೇ ಜನ್ಮನಿ.....ವಿಷುರೂಪೇಷು ಜನ್ಮಸು ”

(೧೦-೬೪-೫)

ಎಲೈ ಅದಿತಿಯೇ, ದಕ್ಷನ ಜನನವಾದೊಡನೆಯೂ ಮತ್ತು ಅವನ ಸಂಕಲ್ಪಾನುಸಾರವಾಗಿಯೂ ನೀನು ಮಿತ್ರಾವರುಣರೂಪರಾದ ಎರಡು ಪ್ರಭುಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದೆ.

ಹೀಗೆ, ೧೦-೬೪-೪ ಮತ್ತು ೫ ನೇ ಮಂತ್ರಗಳು ದಕ್ಷನೇ ಅದಿತಿಯ ಪಿತೃ ಮತ್ತು ಪುತ್ರನೆಂದು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಎರಡು ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದರೂ, ೨-೨೭-೧ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷನು ಅದಿತೀಪುತ್ರನೆಂದೂ, ಅದಿತೃರಲ್ಲೊಬ್ಬನೆಂದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೇ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದಕ್ಷಪಿತೃ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

೧. “ ಸುಜ್ಯೋತಿಷಃ ಸೂರ್ಯ ದಕ್ಷಪಿತೃನನಾಗಾಸ್ತೇ ಸುಮಹೋ ವೀಹಿ ದೇವಾನ್ ”

(೬-೫೦-೨)

ಎಲೈ ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಸೂರ್ಯನೇ, ದಕ್ಷನೇ ಪಿತೃವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಮಾಪಿಸು. (ಸಾಯಣರು ಇಲ್ಲಿ ಪಿತೃಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪಿತಾಮಹನೆಂದರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದಿತಿಯು ದಕ್ಷಪುತ್ರಿಯಾದುದರಿಂದಲೂ, ದೇವತೆಗಳು ಅದಿತೀಪುತ್ರರಾದುದರಿಂದಲೂ, ದಕ್ಷನು ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪಿತಾಮಹನು.)

೨. “ ಯಾ ಧಾರಯಂತೆ ದೇವಾಃ ಸುದಕ್ಷಾ ದಕ್ಷಪಿತರಾ | ಅಸುರ್ಯಾ ಪ್ರಮಹಸಾ || ”

(೭-೬೬-೨)

ದಕ್ಷಪಿತೃಗಳಾದ ಮಿತ್ರಾವರುಣರು ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ,

ಯೇ ದೇವಾ ಮನೋಜಾತಾ ಮನೋಯುಜಾಃ ಸುದಕ್ಷಾ ದಕ್ಷಪಿತರಾಸ್ತೇ ನಃ ಸಾಂತು ||

(ತೈ. ಸಂ. ೧-೨-೩-೧)

ಮನೋಜಾತರೂ, ಮನೋಯುಜರೂ, ದಕ್ಷನನ್ನೇ ಪಿತೃವಾಗಿ ಉಳ್ಳವರೂ ಆದ ದೇವತೆಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷ ಪದವು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಒಂದು ನಾಮನಿರ್ದೇಶವೆಂದು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ೮-೨೫-೫ ರಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರಾವರುಣರು ‘ದಕ್ಷನ ಶಕ್ತಿಯುತರಾದ ಪುತ್ರರು’ (ಸೂನೂ ದಕ್ಷಸ್ಯ ಸುಕ್ರತೂ) ಎಂದು ವರ್ಣಿತರಾಗಿರದೇ, ‘ಶಕ್ತಿಯ ಪೌತ್ರರು’ (ನಸಾತಾ ಶವಸೋ ಮಹಃ) ಎಂದೂ ಸಹ ವರ್ಣಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ ೬-೫೦-೨ ನೇ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರು ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಮೇಲೆ ಉದಾಹೃತರಾಗಿರುವ ೭-೬೬-೨ ನೇ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಪಿತಾರಾ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬಲಸ್ಯ ಸಾಲಕಾ ಶಕ್ತಿಯ ರಕ್ಷಕರು ಎಂದರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಹಸಸ್ಪತ್ರೇ, ಸಹಸಸೂನುಃ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಪರವಾಗಿಯೂ (೮-೪೯-೨; ೮-೬೦-೧.೧ ಇತ್ಯಾದಿ) ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಪರವಾಗಿಯೂ (೮-೭೯-೩ ಇತ್ಯಾದಿ) ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ಶತಪಥಬ್ರಹ್ಮಣದ ೨-೪-೪-೨ ನೇ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷನಿಗೂ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ೨-೪-೪-೬ ರಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಪುತ್ರನಾದ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೆಸರೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಈ ನೈದಿಕವಾಕ್ಯಗಳ ಆಧಾರವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡು ಕಥೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷನ ವಿಷಯವು ಯಾವರೀತಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಕೃತವಾಗಲಾರದು. ಈ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಟನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪಾಠಪ್ರಭೇದಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಬಹುದು.

(೧) ಮೊದಲನೆಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಥೆಯ ವಿವರಣವು ಈ ರೀತಿಯಿದೆ:—ದಕ್ಷನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಾನಸಪುತ್ರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು. ಪ್ರಸೂತಿಯೆಂಬುವಳನ್ನು ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವಳಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ಪುತ್ರಿಯರನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಇವರಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಯೂ ಒಬ್ಬಳು ಎಂಬುದನ್ನು ನೇರಿಸಿಲ್ಲ.

(೨) ಎರಡನೆಯ ಪಾಠಕ್ರಮದಲ್ಲಿ:—ದಕ್ಷನ ಅರವತ್ತುಮಂದಿ ಪುತ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ಅದಿತಿಯು ಒಬ್ಬಳೆಂದೂ, ಇವಳನ್ನು ದಿತಿ, ದನು ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಹತ್ತುಮಂದಿಯರೊಂದಿಗೆ ಕಶ್ಯಪನಿಗೆ ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನೆಂದೂ, ಆಗ ಕಶ್ಯಪನಿಗೆ ಅದಿತಿಯಲ್ಲಿ ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರು ಉತ್ಪನ್ನರಾದರೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದೆ.

(೩) ಮೂರನೆಯ ಪ್ರವಚನದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ:—ಅದಿತಿಯು ದಕ್ಷನ ಪುತ್ರಿಯೆಂದೂ, ವಿವಸ್ವಂತನ(ಸೂರ್ಯನ) ಮಾತೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. [ಇದೇ ಅದಿತಿಯು ಕಶ್ಯಪನ ಪತ್ನಿಯೆಂದೂ, ವಾಮನಾವತಾರವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮಾತೆಯೆಂದೂ ರಾಮಾಯಣದ ಒಂದು ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ (ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪಾಠಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ) ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.] ವಾಜಸನೇಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲೂ (೨೯-೬೦) ಮತ್ತು ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲೂ ೭-೫-೧೪-೧) ಅದಿತಿಯನ್ನು ವಿಷ್ಣು ಪತ್ನಿಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. (ಅದಿತ್ಯೈ ವಿಷ್ಣುಪತ್ನೈ ಚರೂಃ) ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತೆಯಿಂದ ಉದ್ಭೂತವಾಗಿರುವ ಕೆಳಗಿನ ಮಂತ್ರದಲ್ಲೂ ಅದಿತಿಯ ಸ್ವರೂಪವರ್ಣನೆಯು ಈ ರೀತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

ವಿಷ್ಣುಂ ಭೋ ದಿವೋ ಧರುಣಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಅಸ್ಯೇಶಾನಾ ಜಗತೋ ವಿಷ್ಣುಪತ್ನೀ | ವಿಶ್ವವೃಚಾ
ಇಷಯಂತೀ ಸುಭೂತಿಃ ಶಿವಾ ನೋ ಅಸ್ತು ಅದಿತಿರುಪಸ್ಥೇ ||

ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೆ ಅವಲಂಬನಪ್ರಾಯಳೂ, ಪೃಥ್ವಿಗೆ ಧಾರಕಳೂ, ವಿಶ್ವಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಒಡೆಯಳೂ, ವಿಷ್ಣುಪತ್ನಿಯೂ, ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕಳೂ, ಶಕ್ತಿಯುತಳೂ ಆದ ಅದಿತಿಯು, ಅವಳ ಉತ್ಸಂಗವನ್ನೇ ಅಶ್ರಯಿಸಿರುವ ನಮಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲಿ.

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಅದಿತಿಯು ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಗೂ, ಜಗತ್ಪೋಷಣೆಗೂ ಪ್ರಧಾನಕಾರಣಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ ಎಂಬಂಶಗಳು ವಿಶದವಾಗಿವೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಗ್ನಿರೇಶೇ ವಸವ್ಯಸ್ಯಾಗ್ನಿಮಹಃ ಸೌಭಗಸ್ಯ |

ತಾನ್ಯಸ್ಮಭ್ಯಂ ರಾಸತೇ || ೮ ||

|| ಪದವಾಕಃ ||

ಅಗ್ನಿಃ | ಈಶೇ | ವಸವ್ಯಸ್ಯ | ಅಗ್ನಿಃ | ಮಹಃ | ಸೌಭಗಸ್ಯ ||

ತಾನಿ | ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ | ರಾಸತೇ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಗ್ನಿದೇವೋ ವಸವ್ಯಸ್ಯ ಧನಸಮೂಹಸ್ಯೇಶೇ | ಈಶ್ಯೇ ದಾತುಂ | ತಥಾಗ್ನಿಮಹೋ ಮಹತಃ ಸೌಭಗಸ್ಯ ಸುಭಗತ್ವಸ್ಯಾಪೀಶೇ | ಅತಸ್ತಾನಿ ಧನಾನಿ ಸೌಭಾಗ್ಯಂ ಚಾಸ್ಮಭ್ಯಂ ರಾಸತೇ | ದದಾತು ||

|| ಪ್ರತಿಸದಾರ್ಥ ||

ಅಗ್ನಿಃ—ದೇವತಾತ್ಮನಾದ ಅಗ್ನಿಯು | ವಸವ್ಯಸ್ಯ—ಧನಸಮೂಹಕ್ಕೆ | ಈಶೇ—ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ | ಅಗ್ನಿಃ—ಅಗ್ನಿಯು | ಮಹಃ—ಮಹತ್ತಾದ | ಸೌಭಗಸ್ಯ—ಸೌಭಾಗ್ಯಕ್ಕೂ (ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದಾನೆ) | ತಾನಿ—ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ | ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ—ನಮಗೆ | ರಾಸತೇ—ಕೊಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ದೇವತಾತ್ಮನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಧನಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಗ್ನಿಯು ಮಹತ್ತಾದ ಸೌಭಾಗ್ಯಕ್ಕೂ ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಗ್ನಿಯು ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಮಗೆ ಒದಗಿಸಲಿ.

English Translation.

Agni is lord over treasure : Agni (is lord) over great good fortune : may he bestow them upon us.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉಷೋ ನುಘೋನ್ಯಾ ವಹ ಸೂನೃತೇ ನಾರ್ಯಾ ಪುರು |

ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ವಾಜಿನೀವತಿ || ೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉ॑ಷಃ | ಮ॒ಘೋ॑ನಿ | ಅ | ವ॒ಹ | ಸೂ॑ನೃತೇ | ನಾರ್ಯಾ॑ | ಪು॒ರು |

ಅ॒ಸ್ಮ॒ಭ್ಯಂ | ನಾ॒ಜಿನೀ॑ವತಿ || ೯ ||

|| ಸಾಯಂಜ಼ಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಉಷೋ ಹೇ ಮಘೋನಿ ಧನವತಿ ಹೇ ಸೂನೃತೇ ಪ್ರಿಯಸತ್ಯರೂಪವಾಗಭಿಮಾನಿನಿ ಹೇ ನಾಜಿನೀವತ್ಯನ್ನವತಿ ದೇವಿ ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ನಾರ್ಯಾ ವರಣೀಯಾನಿ ಪುರು ಬಹೂನಿ ಧನಾನ್ಯಾ ವಹ ಪ್ರಾಪಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಮಘೋನಿ—ಧನವತಿಯೂ | ಸೂನೃತೇ—ಸತ್ಯವಾಕ್ಯನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವಳೂ | ನಾಜಿನೀವತಿ | ಅನ್ನವಂತಳೂ ಆದ | ಉಷಃ—ಎಲೈ ಉಷೋದೇವಿಯೇ | ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ—ನಮಗೆ | ನಾರ್ಯಾ—ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಗಳಾದವೂ | ಪುರು—ಅಧಿಕವಾದವೂ ಆದ ಧನಗಳನ್ನು | ಅ ವಹ—ತಂದೊದಗಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಧನವತಿಯೂ, ಸತ್ಯವಾಕ್ಯನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವಳೂ, ಅನ್ನವಂತಳೂ ಆದ ಉಷೋದೇವಿಯೇ, ನಮಗೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತಗಳಾದವೂ, ಅಧಿಕವಾದವೂ ಆದ ಧನಗಳನ್ನು ತಂದೊದಗಿಸು.

English Translation.

Opulent Ushas, truth-speaking, food-abounding, bestow upon us many good things.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತತ್ಸು॑ ನಃ ಸ॒ವಿತಾ ಭ॒ಗೋ ವರು॑ಣೋ ಮಿ॒ತ್ರೋ ಅ॒ರ್ಯಮಾ॑ |

ಇಂದ್ರೋ॑ ನೋ ರಾ॒ಧಸಾ ಗಮ॑ತ್ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತತ್ | ಸು | ನಃ | ಸ॒ವಿತಾ | ಭ॒ಗಃ | ವರು॑ಣಃ | ಮಿ॒ತ್ರಃ | ಅ॒ರ್ಯಮಾ॑ |

ಇಂದ್ರಃ | ನಃ | ರಾ॒ಧಸಾ | ಅ | ಗಮ॑ತ್ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯೇನ ರಾಧಸಾ ಧನೇನ ಸಹ ಸವಿತಾ ಭಗೋ ವರುಣೋ ಮಿತ್ರೋಽರ್ಯಮೇಂದ್ರಃ ಪ್ರತ್ಯೇಕಮಾ
ಗಮತ್ | ಅಗಚ್ಛತಿ ಯಜ್ಞಂ | ತದ್ರಾಧೋ ಧನಂ ತೇ ದೇವಾ ನೋಽಸ್ಮಭ್ಯಂ ಸು ಸುಷ್ಮ ಪ್ರಯಚ್ಛಂತಿತಿ
ಶೇಷಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸವಿತಾ—ಸವಿತ್ಯನು | ಭಗಃ—ಭಗನು | ವರುಣಃ—ವರುಣನು | ಮಿತ್ರಃ—ಮಿತ್ರನು |
ಆರ್ಯಮಾ—ಆರ್ಯಮನು | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ರಾಧಸಾ—ಧನಗಳೊಂದಿಗೆ | ನಃ—ನಮ್ಮ ಈ
ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ | ಆ ಗಮತ್—ದಯಮಾಡಲಿ | ತತ್—ಆಯಾ ದೇವತೆಯ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಧನವನ್ನು | ನಃ—
ನಮಗೆ | ನು—ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಕೊಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸವಿತ್ಯನು, ಭಗನು, ವರುಣನು, ಮಿತ್ರನು, ಆರ್ಯಮನು ಮತ್ತು ಇಂದ್ರನು ಸಹ ತಮ್ಮ ಧನಗಳೊಂದಿಗೆ
ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಲಿ. ಮತ್ತು ಆಯಾ ದೇವತೆಯು ತನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಧನವನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡಲಿ.

English Translation.

May Savitri, Bhaga, Varuna, Mitra, Aryaman, Indra, come to us
with the wealth (that each bestows).

ಐವತ್ತಾರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

ಪೀಠಿಕೆ.

ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು—ಅತಿಪ್ರಾಚೀನರೂ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳೆಂದು ಪ್ರಶಂಸಿತರಾಗಿರು-
ವವರೂ ಆದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ಉಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದುದ-
ರಿಂದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅವರ ಮಹಿಮಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಧ್ವನಿಸಿ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಇತರ ದೇವತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಆಹೂತರೂ, ಪ್ರಾರ್ಥಿತರೂ, ಪೂಜಿತರೂ
ಆಗಿ ಇತರ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿದ ಅನೇಕ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.
ಆದರೂ ಸಹ, ಇವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಕೆಲವು ಸೂಕ್ತಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ.
(೧-೧೫೯; ೧-೧೬೦; ೧-೧೮೫; ೪-೫೬; ೬-೭೨; ೭-೫೩). ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಇವರನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸತಕ್ಕ
ಕೆಲವು ಮಂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

“ಯಜ್ಞವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣರೂ, ಮಹತ್ವಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವರೂ, ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಿತರಾಗುವವರೂ ಆದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ಹವಿರಾದ್ಯರ್ಪಣೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ. ದೇವಮಾತೆಗಳಾದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಯಜಮಾನರಿಂದ ನೆರವೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹಾತ್ಮಕವಾದ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಯಜಮಾನರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾರೆ.” (೧-೧೫೯-೧)

“ಯಾವಾಗಲೂ ಕೆಡಕನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದೂ, ಸ್ವಾಯತ್ತವಾದ ಬಲವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದುದರಿಂದಲೇ ಮಹತ್ತಾದದ್ದೂ ಮತ್ತು ಅನುಗ್ರಹಾತ್ಮಕವಾದದ್ದೂ ಆದ ದ್ಯುಲೋಕಾಧಿದೇವತೆಯ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಮತ್ತು ಅದೇ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಪೃಥ್ವಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುತ್ತೇನೆ. ಜಗತ್ತಿ ಗೆಲ್ಲಾ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಾದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ತಮ್ಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಯಜಮಾನರೂಪರಾದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ವಿಸ್ತೃತಿಯುಳ್ಳದ್ದನ್ನಾಗಿಯೂ, ಶಾಶ್ವತವಾದುದನ್ನಾಗಿಯೂ ತಮಗೆ ರಕ್ಷಣಾತ್ಮಕವಾದ ಸಹಾಯಗಳಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.” (೧-೧೫೯-೨)

ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿರುವುದೂ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮಹತ್ತಾದದ್ದೂ, ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳದಿರುವುದೂ ಆದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಸಕಲ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕಾಪಾಡುತ್ತಾರೆ. ದೃಢವಾದ ಸಂಕಲ್ಪವುಳ್ಳ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇರುವಂತಿದ್ದಾರೆ. ಸಿಕ್ಕಸಣ್ಣನದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರಿಕ್ಷವು ತನ್ನ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಪ್ರಭೆಯನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. (೧-೧೬೦-೨)

“ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರೂ, ಮಹತ್ತಾದವರೂ ಆದ ಎಚ್ಚೆ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೇ, ನಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತುತರಾದ ನೀವು ನಮಗೆ ಪ್ರಭೂತವಾದ ಅನ್ನವನ್ನೂ ಬಲವನ್ನೂ ಕೊಡಿರಿ. ಅದರಿಂದ ನಾವು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ನಮ್ಮ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ. ನಮಗೆ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಹವಾದ ವೀರ್ಯವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿ.” (೧-೧೬೦-೫)

ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿತಕ್ಕ ಸಮಸ್ತ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಅವರ ವಿಶೇಷಗುಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಅವರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತವೆ. ಅವರ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ವಿಸ್ತೃತಿ (ಉರುವ್ಯಚೇತಾ), ಗಭೀರತೆ (ಗಭೀರೇ), ಫಲೋತ್ಪತ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ (ಭೂರಿರೇತಸಾ), ಸ್ಥೈರ್ಯ (ಆಚೇರೇ), ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಭೌತಿಕವಾದ ಮಹದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ವಿಶೇಷಣಗಳಲ್ಲದೇ (೧-೧೬೦-೨); ೧-೧೮೫-೨; ೪-೫೬-೩; ೬-೭೦-೧; ೬-೭೦-೨), ಸತ್ಯಪಾಲಕರು, ಸತ್ಯವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಮಾಡತಕ್ಕವರು (ಋತಾವರೀ, ಋತಾವೃಧಾ) ಉತ್ತಮವಾದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು, (ಪ್ರಚೇತಸಾ), ಜಗದುಪಕಾರಕರು (ಅದ್ವೈಹಾ) ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷ ಣಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ. (೧-೧೫೯-೧; ೧-೧೬೦-೧; ೪-೫೬-೨; ೬-೭೦-೬; ೧೦-೩೬-೨).

1. ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ವಿಶ್ವಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಪಿತೃಗಳು (ಮಾತಾಪಿತೃಗಳು) ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಶ್ರುತಿ ವಾಕ್ಯಗಳು.

ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳಿಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ವಿಶ್ವಪಿತೃಗಳೆಂದೂ (ಪಿತರಾ;—೧-೧೫೯-೨; ೩-೩-೧೧; ೬-೫೬-೨; ೧೦-೬೫-೮), ಮಾತೃಗಳೆಂದೂ (ಮಾತರಾ;—೧-೧೫೫-೩; ೯-೮೫-೧೨; ೧೦-೧-೭; ೧೦-೩೫-೩; ೧೦-೬೪-೧೪) ಮತ್ತು ಜನಕರೆಂದೂ (ಜನಿತ್ರೀ;—೧೦-೧೧೦-೯) ವರ್ಣಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವೆಡೆ

ಗಳಲ್ಲಿ ದ್ಯುಲೋಕವು ಪಿತೃವೆಂದೂ, ಪೃಥ್ವಿಯು ಮಾತೃವೆಂದೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. (೧-೮೯-೪; ೧-೯೦-೭; ೧-೧೫೯-೨; ೧-೧೬೦-೨; ೧-೧೮೫-೧೧; ೪-೧-೧೦; ೫-೪೨-೧೬; ೫-೪೩-೨; ೫-೪೩-೧೫; ೬-೫೧-೫; ೬-೭೦-೬; ೬-೭೨-೨; ೮-೯೨-೨; ೧೦-೫೪-೩; ೧೦-೮೮-೧೫; ವಾ. ಸಂ. ೧೯-೪೭ ಅ. ವೇ. ೨-೨೮-೪; ೩-೨೩-೬ ೬-೪-೩; ೬-೧೨೦-೨; ೮-೭-೨; ೧೨-೧-೧೦ ಅರ್ಥವೇದದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದುಕಡೆ ಕೊಂಚ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದ ವರ್ಣನವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮಾತಾ ಭೂಮಿಃ ಪುತ್ರೋಽಹಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ | ಪರ್ಜನ್ಯಃ ಪಿತಾ ಸ ಉ ನಃ ಪಿತರ್ತು ||

(ಅ. ವೇ. ೧೨-೧-೧೨)

ಪೃಥ್ವಿಯು ನಮ್ಮ ಮಾತೆಯು. ನಾನು ಪೃಥ್ವಿಯ ಪುತ್ರನು. ಪರ್ಜನ್ಯನು ನಮ್ಮ ಪಿತೃವು. ಅದೇ ಪರ್ಜನ್ಯನು ನಮ್ಮನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪೋಷಿಸಲಿ ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆ. ಅರ್ಥವೇದದಿಂದ ಉದ್ಭೂತವಾಗಿರುವ ಇದೇ ಭಾಗದ ೪೨ ನೆಯ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರಶಂಸೆಯಿದೆ.

“ ಭೂಮ್ಯೈ ಪರ್ಜನ್ಯಪತ್ನೈ ನಮೋಽಸ್ತು ವರ್ಷಮೇದಸೇ ”

ವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವವಳೂ, ಪರ್ಜನ್ಯಶಕ್ತಿಯೂ ಆದ ಪೃಥಿವಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು ಎಂಬ ಈ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ, ದ್ಯುಲೋಕದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪರ್ಜನ್ಯನು ಪೃಥಿವಿಯ ಪತಿಯೆಂದು ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. “ ಜಾಯಾ ಭೂಮಿಃ ಪತಿರ್ವ್ಯೋಮ ಮಿಥುನಂ ತಾ ” ಭೂಮಿಯೇ ಪತಿಯು, ಅಂತರಿಕ್ಷವೇ ಪತಿಯು ಎಂಬ ವರ್ಣನವು ತ್ರೈವಿಧೀಯಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಏತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ದಾಂಪತ್ಯಸಂಬಂಧವು ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

“ ಇಮೌ ನೈ ಲೋಕೌ ಸಹ ಆಸ್ತಾಂ | ತೌ ನೈತಾಂ | ನ ಅವರ್ಷತ್ ನ ಸಮತಪತ್.....

ನ ದ್ಯಾವಾ ಅಂತರಿಕ್ಷತ್ ನ ಅಂತರಿಕ್ಷಾದ್ಭೂಮಿಃ ”

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೪-೨೭)

ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೆರಡೂ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ನಂತರ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಬೇರೆಯಾದವು. ಬೇರೆ ಯಾದೊಡನೆಯೇ ವೃಷ್ಟಿ ಪತನವಾಗಲಿ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶವಾಗಲಿ ಸಂಭವಿಸಲಿಲ್ಲ. ದೇವಮಾನವಾದಿ ಪಂಚಜನವೂ ಸಹ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಶಾಂತಿಪಾಲನವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ದೇವತೆಗಳು ಈ ಎರಡು ಲೋಕ ಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನವು ಸಫಲವಾಗಿ ಪುನಃ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಒಂದು ಗೂಡಿದವು. ಎರಡಕ್ಕೂ ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾದ ವಿವಾಹವು ನಡೆಯಿತು ” ಎಂದು ಈ ಪ್ರಕರಣದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ “ದ್ಯುಲೋಕವು ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಸಮಾಪಿಸಿತು. ಆಗ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೆಂಬ ಐಕ್ಯಸೂಚಕವಾದ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಅಂತರಿಕ್ಷ ದಿಂದ ದ್ಯುಲೋಕವಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಪೃಥಿವಿಯಾಗಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಕೇವಲ ಮಾನವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಲ್ಲ ದೇವಪುತ್ರೇ ಎಂದು ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯ

ನಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಶೇಷಣವು ಅನೇಕಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ದೇವಸಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸುತ್ತದೆ. (ಉದಾಹರಣೆಗೆ:— ೧-೧೦೬-೩ ; ೧-೧೫೯-೧ ; ೧-೧೮೫-೪ ; ೪-೫೬-೨ ; ೬-೧೭-೭ ; ೭-೫೩-೧ ; ೧೦-೧೧-೯) ೭-೯೭-೮ರಲ್ಲಿ ಜನಿತ್ರಿಗಳಾದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು (ರೋದಸೀ) ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದರು ಎಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ೩-೫೩-೭ ಮತ್ತು ೪-೨-೧೫ನೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಗಿರಸ್ಸುಗಳು ದಿವಸ್ಪತ್ತರೆಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ೧೦-೨.೭ರಲ್ಲಿ ಇದೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ತ್ವಷ್ಟೃವಿನೊಂದಿಗೂ ಮತ್ತು ಅಪ್ಸುಗಳೊಂದಿಗೂ ಸೇರಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು ಎಂದು ಸ್ತುತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಭುವನಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಿರ್ಮಿಸಿದರೆಂದೂ, ಸಕಲಭೂತಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿ ಪೋಷಿಸುವರೆಂದೂ ಪ್ರಶಂಸಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. (೧-೧೫೦-೨ ; ೧-೧೬೦-೨ ; ೧-೧೮೫-೧) [೬-೫೦-೨ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಕಲ ಚರಾಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಅಪ್ಪೇ (ಉದಕ) ಮೂಲವೆಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ].

೧೦-೬೩-೨ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮವನ್ನು ಮೂರುಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಕೆಲವರು ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥಾನವಾದ ಅಪ್ಸುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನರಾದರೆಂದೂ, ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಪೃಥ್ವಿಯಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನರಾದರೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇದರ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

2. ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಪ್ರಕರಣಗಳು :—

ದೇವಮಾನವಾದಿ ಸಕಲ ಭೂತಗಳಿಗೂ ಜನಿತ್ರಿಗಳಾದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೇ ಬೇರೆ ಮೂಲದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದವಾಗಿವೆ ಎಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಕರಣಗಳೂ ಅನೇಕವಾಗಿವೆ. “ಈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ದೇವನು, ದೇವಶಿಲ್ಪಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಆತ್ಯಂತ ನಿಪುಣನಾಗಿರಬೇಕು” ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ೧-೧೬೦-೪ ; ೪-೫೬-೩ ನೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದೆ.

ಇಂತಹ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದವನು ಕುಶಲಕರ್ಮಿಯೇ ಸರಿ ಎಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಾವಾಕ್ಯಗಳಿಂದೇ ಹೇಳಿದರೂ ಹೇಳಬಹುದು ಪೂರ್ವಂ ಪುತ್ರಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೇನ ಏತೇ ಪ್ರಶಸ್ಯ ” ಎಂಬ ಸಾಯಣರ ವಾಕ್ಯವೂ ಈ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. (೧-೧೬೦-೪ ಸಾ. ಭಾ.) ಆದರೂ ಸಹ, ಜಗಜ್ಜನನಿಯರಾದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳಿಗೂ ಮೂಲವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಪರವಸ್ತುವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಋಷಿಯ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ೬-೩೦-೫ ಮತ್ತು ೮-೩೬-೪ ನೇ ಮಂತ್ರಗಳು ಇಂದ್ರನೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಪಕನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. (ಜನಿತಾ ದಿವೋ ಜನಿತಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ) “ ಇಂದ್ರೋ ಯಾಂ ಚಕ್ರೇ ..... ” ಇಂದ್ರನು ಯಾವ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಸಖಿಭೂತಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದನೋ ಆ ಪೃಥ್ವಿಯು ಅವಳ ಪುತ್ರಳಾದ ನನಗೆ ಕ್ಷೀರವನ್ನೊದಗಿಸಲಿ ಎಂದು ಅರ್ಥವೇದದ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. (ಅ. ವೇ. ೧೨-೧-೧೦). ಇಂದ್ರನು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಪಕನು ಎಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಹರಿಸಬಹುದು.

“ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ನಿರ್ಮಾಣಕೌಶಲದಿಂದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿರುವಂತೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾನೆ ”

(೧೦-೨೯-೬)

“ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ನಿನ್ನ ಸ್ವಶರೀರದಿಂದಲೇ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಾದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ ” (೧೦-೫೪-೪)

“ ಇಂದ್ರನು ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನೂ, ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನೂ ಆಯಾ ಲೋಕನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟನು ” (೩-೫೪-೪)

“ ಇಂದ್ರನು ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನೂ, ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನೂ ಸಹ ತನ್ನ ಸ್ವಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ ” . (೩-೩೨-೪ ; ೩-೪೪-೩ ; ೬-೧೭-೭ ; ೧೦-೫೫-೧)

“ ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ನೀನು ಈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ನಿನ್ನ ಮುಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವೆ ” (೩-೩೦-೫)

“ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ತನ್ನಿಷ್ಟ ಬಂದಂತೆ ಸಂಕೋಚಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ ” (೮-೬-೫)

“ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೆರಡೂ ಇಂದ್ರನ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಸಮ. ಇಂದ್ರನು ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಾರಿದ್ದಾನೆ ” (೬-೩೦-೧)

“ ರಥದ ಚಕ್ರವು ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುವಂತೆ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಇಂದ್ರನನ್ನೇ ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತವೆ ” (೮-೬-೩೮)

“ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೆರಡೂ ತಲೆಬಾಗುತ್ತವೆ ” (೧-೧೩೧-೧)

“ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಹೆದರಿ ಅವನ ಮುಂದೆ ನಡಗುತ್ತವೆ ” (೫-೧೭-೨), (೪-೨೨-೩ ; ೬-೧೭-೯ ; ೮-೮೬-೧೪)

“ ಇಂದ್ರನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೋಡಿ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಕ್ಷುಭಿತವಾಗುತ್ತವೆ ” (೭-೨೩-೩)

“ ಅವನ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಮಣಿದು ಅವನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ ” (೧೦-೮೯-೧೦)

“ ಅವನ ಶಕ್ತಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿ ತಮ್ಮ ಗೌರವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ ” (೮-೮೨-೧೨)

ಇದೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು, ಸೋಮಾದಿ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು ಎಂಬ ವಿವರಣೆಯೂ

ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ :—

“ ಸೋಮ ಮತ್ತು ಪೂಷದೇವತೆಗಳು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿದರು ” (೨-೪೦-೧)

“ ಸೋಮನು ರೋದಸಿಗಳನ್ನು ಜನಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು ” (೯-೯೮-೯ ; ೯-೯೦-೧ ; ೯-೯೬-೫)

“ ಧಾತೃವು ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರಮಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಂತೆಯೇ, ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನೂ, ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದನು ” (೧೦-೧೯೦-೩)

“ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನು ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನೂ, ಪೃಥಿವಿಯನ್ನೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು ”

(೧೦-೧೨೧-೯)

“ತಾವೇ ಜಗತ್ಪತಿಗಳಾದರೂ ಸಹ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ತಮ್ಮ ರೂಪ ಮತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ತ್ವಷ್ಟ್ಯವಿನಿಂದ ಪಡೆದರು” (೧೦-೧೧೦-೯)

“ಸರಮಪುರುಷನ ಶಿರಸ್ಸಿನಿಂದ ದ್ಯುಲೋಕವೂ, ಪಾದಗಳಿಂದ ಪೃಥಿವಿಯೂ ಆವಿರ್ಭೂತವಾದವು”

(೧೦-೯೦-೧೪)

“ಮಿತ್ರನೂ, ಸವಿತೃವೂ ಈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳಿಗೆ ಧಾರಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ” (೩-೫೯-೧ ; ೪-೫೩-೨ ;

೧೦-೧೪೯-೧)

“ಈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ವರುಣ, ಇಂದ್ರ, ಸೋಮ, ಮತ್ತು ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ ಇವರ ಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ”

(೬-೭೦-೧ ; ೭-೮೬-೧ ; ೮-೪೨-೧ ; ೬-೭೨-೨ ; ೯-೮೭-೨ ; ೧೦-೧೨೧-೫)

ಇತ್ಯಾದ್ಯನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮವನ್ನು ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

3. ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಲ್ಪನೆಗಳು :—

ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತದ್ರಷ್ಟ್ಯವಾದ ಋಷಿಯು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ತನ್ನ ಅಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

“ಈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾದುವಾವುದು ? ಅನಂತರ ಉತ್ಪನ್ನವಾದುದು ಯಾವುದು ? ಅವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮವಾವುದು ? ಎಲೈ ಋಷಿಗಳೇ, ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವು ಯಾರಿಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ ?” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದೆ (೧-೧೮೫-೧).

“ಇಯಂ ಪೃಥ್ವೀ ಭೂತಸ್ಯ ಪ್ರಥಮಜಾ” ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಈ ಪೃಥ್ವಿಯೇ ಪ್ರಥಮೋತ್ಪನ್ನವಾದುದು ಎಂದು ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು (ಶ. ಬ್ರಾ. ೧೪-೧-೨-೧೦).

“ಅಪ್ಪುಗಳಿಗೆ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ಮೂಲಸ್ಥಾನವು ತಿಳಿದಿದೆ” (೭-೩೪-೨) ಎಂದು ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಋಷಿಯು “ಅಹೋರಾತ್ರಗಳೂ, ಉಷಸ್ಸುಗಳೂ ಉದಯ ಮತ್ತು ಅಸ್ತಮಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಉತ್ಪತ್ತಿನಿಶಾಶಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿರುವಾಗ ಕ್ಷಯರಹಿತವೂ ಸ್ಥಿರವೂ ಆದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ಯಾವ ವನದ ಮತ್ತು ಯಾವ ವೃಕ್ಷದ ಅವಯವಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ”ಯೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ (೧೦-೩೧-೭).

ಇದೇ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ೧೦-೮೧-೪ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲೂ ಪುನಃ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಸೂಕ್ತದ ಎಂದರೆ ೧೦-೮೧ ನೇ ಸೂಕ್ತದ ೨ ಮತ್ತು ೩ ನೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

“ಈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ವಿಶ್ವಕರ್ಮನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನೆಂಬುದು ಸರಿ. ಆದರೆ, ವಿಶ್ವಚಕ್ಷುವಾದ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನು ಯಾವ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಯಾವ ಅವಲಂಬನವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಈ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು ಮತ್ತು ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರಸರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು ?”

“ವಿಶ್ವವನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಲು ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನೂ, ವಿಶ್ವತೋಮುಖನೂ, ವಿಶ್ವಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಸರಿಸಿದ ಬಾಹುವುಳ್ಳವನೂ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಪಾಲಕನೂ ಆದ ಈ ದೇವನು ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಾಗ ತನ್ನ ಬಾಹುಗಳನ್ನೂ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನೂ ಬೀಸಿ ಹರಡುತ್ತಾನೆ.” ಇದೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ತೈತ್ತಿರೀಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ತರವು ಈ ರೀತಿಯಿದೆ.

“ಬ್ರಹ್ಮ ವನಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ ವೃಕ್ಷ ಆಸೀತ್....” ಈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಮುಖ್ಯಸಾಧನವಾವುದೆಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆ ವನವು, ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆ ವೃಕ್ಷವು ಅವುಗಳಿಂದಲೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ.

(ತೈ. ಬ್ರಾ. ೨-೮-೯-೬).

ಋ. ಸಂ. ೧೦-೨೨ ನೇ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮವನ್ನು ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಅವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗುವುದು. ಆದರೆ, ೧೦-೧೨೯-೧ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ, ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

“ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತಾಗಲಿ, ಅಸತ್ತಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತರಿಕ್ಷವಾಗಲಿ, ದ್ಯುಲೋಕವಾಗಲಿ, ಯಾವುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.” ಇದೇ ಭಾವವನ್ನೇ ತೈತ್ತಿರೀಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲೂ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ; “ಇದಂ ವೈ ಅಗ್ರೇ ನೈವ ಕಿಂಚಿನಾಸೀತ್ | ನ ದ್ಯೌರಾಸೀತ್ | ನ ಪೃಥಿವೀ |.....ಸ್ಯಾಂ ಇತಿ” ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ದ್ಯುಲೋಕವಾಗಲಿ, ಪೃಥಿವ್ಯಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಅಂತರಿಕ್ಷವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಭಾವವೇ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದು, ‘ನಾನು ಭಾವರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮಿಸಬೇಕು’ ಎಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿತು ಎಂದಿದೆ (ತೈ. ಬ್ರಾ. ೨-೨-೯-೧).

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಮಹೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಇತಿ ಸಪ್ತರ್ಚಮೇಕಾದಶಂ ಸೂಕ್ತಂ ನಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಂ | ಪೂರ್ವತ್ರ ತ್ರಿಗಾಯತ್ರೈಂತಂ ಪ್ರಿತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ಪಂಚಮ್ಯಾದ್ಯಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ಗಾಯತ್ರೈಃ ತಿಷ್ಠಾಸ್ತಿಷ್ಠುಭಃ | ಮಹೀ ಸಪ್ತ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀಯಮಿತ್ಯನುಕ್ರಮಣಿಕಾ || ವ್ಯೂಢೇ ದಶರಾತ್ರೇ ಪಂಚಮೇಽಹನಿ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರ ಆದಿತಶ್ಚತುರ್ವಿಂಶಂ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯನಿವಿದ್ವಾನೀಯಂ | ತಥಾ ಚ ಸೂಕ್ರಿತಂ | ಮಹೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಇತಿ ಚತಸ್ರ ಋಭುರ್ವಿಭ್ವಾ | ಅ. ೮-೮ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಮಹೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಐದನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಳು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವುವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ದೇವತೆಯು. ಹಿಂದೆ ತ್ರಿಗಾಯತ್ರೈಂತಂ ತು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಐದನೇ ಋಕ್ಕಿನಿಂದ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳು ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ತವು. ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಭಂದಸ್ತವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಮಹೀ ಸಪ್ತ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀಯಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ವ್ಯೂಢವೆಂಬ ದಶರಾತ್ರಯಾಗದಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ದಿವಸ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರ ಪಠನಮಾಡುವಾಗ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಋಕ್ಕುಗಳು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಸಂಬಂಧವಾದ ನಿವಿದ್ವಾನೀಯಸೂಕ್ತಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ—ಮಹೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಇತಿ ಚತಸ್ರ ಋಭುರ್ವಿಭ್ವಾ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೮-೮) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೫೬

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೫ || ಸೂಕ್ತ—೫೬ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೮ || ವರ್ಗ—೮ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೭ ||

|| ಋಷಿ—ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ ||

|| ಭಂಡಃ—೧-೪, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ | ೫-೭, ಗಾಯತ್ರೀ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಮುಹೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಇಹ ಜ್ಯೇಷ್ಠೇ ರುಚಾ ಭವತಾಂ ಶುಚಯದ್ವಿರಕೈಃ |
ಯತ್ಸೀಂ ವರಿಷ್ಠೇ ಬೃಹತೀ ವಿಮಿನ್ಸನ್ತವದ್ಧೋಕ್ಷಾ ಪಪ್ರಥಾನೇಭಿರೇವೈಃ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಮುಹೀ ಇತಿ | ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಇತಿ | ಇಹ | ಜ್ಯೇಷ್ಠೇ ಇತಿ | ರುಚಾ | ಭವತಾಂ | ಶುಚಯತ್ಯಾಭಿಃ |
ಅಕೈಃ |

ಯತ್ | ಸೀಂ | ವರಿಷ್ಠೇ ಇತಿ | ಬೃಹತೀ ಇತಿ | ವಿಮಿನ್ಸನ್ | ರುವತ್ | ಹ | ಉಕ್ಷಾ | ಪಪ್ರಥಾನೇಭಿಃ |
ವಿವೈಃ || ೧ ||

|| ಸಂಯುಜಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಹ ಯಜ್ಞೇ ಮುಹೀ ಮಹತ್ಯಾ ಜ್ಯೇಷ್ಠೇ ಪ್ರಶಸ್ಯೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ
ರುಚಾ ದೀಪ್ತ್ಯಾ ಯುಕ್ತೇ ಶುಚಯದ್ವಿರಕೈಃ ಪಯದ್ವಿರಕೈಃ ಮರ್ತ್ಯೈಃ ಸೋಮಾದಿಹವಿರ್ಭಿರ್ವಾ
ಯುಕ್ತೇ ಭವತಾಂ | ಯತ್ ಯಸ್ಮಾತ್ ಸೀಂ ಸರ್ವತೋ ವರಿಷ್ಠೇ ಉರುತರೇ ಬೃಹತೀ ಮಹತ್ಯಾ
ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ ವಿಮಿನ್ಸನ್ ಪರಿಭಿಂದನ್ ಸ್ಥಾಪಯನ್ ಉಕ್ಷಾ ಸೇಕ್ತಾ ಪರ್ಜನ್ಯಃ ಪಪ್ರಥಾನೇಭಿಃ
ಪ್ರಥಮಾನ್ಯೇರೇವೈರ್ಗಮನಶೀಲೈರ್ಮರುದ್ವಿರ್ಮೇಘೈರ್ವಾ ಸಹ ರುವತ್ | ರಾತಿ | ಶಬ್ದಂ ಕರೋತಿ |
ಹೇತಿ ಪೂರಣಃ | ತಸ್ಮಾದ್ರುಚಾ ಭವತಾಮಿತಿ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯತ್—ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ | ಸೀಂ—ಸರ್ವತ್ರ | ವರಿಷ್ಠೇ—ವಿಸ್ತೃತವಾದವೂ | ಬೃಹತೀ—
ಮಹತ್ತಾದವೂ ಆದ ದ್ಯಾವಾವೃಥಿವಿಗಳನ್ನು | ವಿಮಿನ್ಸನ್—ಪ್ರತ್ಯೇಕಮಾಡಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾ | ಉಕ್ಷಾ—

ವೃಷ್ಟಿಸೇಚಕನಾದ ಪರ್ಜನ್ಯನು | ಪಪ್ರಥಾನೇಭಿಃ—ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ | ಏವೈಃ—ಮರುತ್ತುಗಳೊಡಗೂಡಿ (ಅಥವಾ ಮೇಘಗಳೊಡಗೂಡಿ) | ರುವತ್—ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಾನೆಯೋ (ಆದುದರಿಂದ) | ಮಹೀ—ಮಹತ್ವಸ್ವರೂಪ ವುಳ್ಳವರೂ | ಜ್ಯೇಷ್ಠೇ—ಪ್ರಶಸ್ತರೂ ಆದ | ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ—ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು | ರುಚಾ—ಕಾಂತಿ ಯುಕ್ತರಾಗಿಯೂ | ಶುಚಯದ್ಭಿಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನಗಳಾದ | ಅರ್ಕೈಃ—ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತರಾಗಿಯೂ | ಇಹ—ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ | ಭವತಾಂ—ಆಸೀನರಾಗಿರಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವ ಉಪಕಾರಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವೃಷ್ಟಿಸೇಚಕನಾದ ಪರ್ಜನ್ಯನು ಸರ್ವತ್ರ ವಿಸ್ತೃತನಾದವೂ, ಮಹ ತ್ವಾದವೂ ಆದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಮಾಡಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ಮರುತ್ತುಗಳೊಡನೆಯೂ, ಮೇಘಗಳೊಡನೆಯೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು (ವೃಷ್ಟ್ಯರ್ಥರಾಗಿ) ಶಬ್ದಮಾಡುವನೋ, ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಹತ್ವಸ್ವರೂಪ ವುಳ್ಳವರೂ, ಪ್ರಶಸ್ತರೂ ಆದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಕಾಂತಿಯುಕ್ತರಾಗಿಯೂ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನಗಳಾದ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತರಾಗಿಯೂ ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಆಸೀನರಾಗಿರಲಿ.

English Translation.

Vast and most excellent Heaven and Earth, be present with splendour at this (sacrifice, attracted) by sanctifying hymns; since that the showerer sounds everywhere with (his) heralds. the rapid (winds), passing through the two spacious and mighty (regions).

|| ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯಃ ||

ದೇವೀ ದೇವೇಭಿರ್ಯಜತೇ ಯಜತ್ಪ್ರಮಿನತೀ ತಸ್ಥತುರುಕ್ಷಮಾಣೇ |

ಋತಾವರೀ ಅದ್ರುಹಾ ದೇವಪುತ್ರೇ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ನೇತ್ರೀ ಶುಚಯದ್ಭಿರರ್ಕೈಃ ||

|| ಪದವಾಕ್ಯಃ ||

ದೇವೀ ಇತಿ | ದೇವೇಭಿಃ | ಯಜತೇ ಇತಿ | ಯಜತ್ಪ್ರಃ | ಅಮಿನತೀ ಇತಿ | ತಸ್ಥತುಃ | ಉಕ್ಷಮಾಣೇ ಇತಿ |

ಋತವರೀ ಇತ್ಯೈತ್ಯವರೀ | ಅದ್ರುಹಾ | ದೇವಪುತ್ರೇ ಇತಿ | ದೇವಪುತ್ರೇ | ಯಜ್ಞಸ್ಯ | ನೇತ್ರೀ

ಇತಿ | ಶುಚಯತ್ಯಭಿಃ | ಅರ್ಕೈಃ || ೨ ||

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ದೇವೀ ದೇವ್ಯಾ ಯಜತೇ ಯಷ್ಟವ್ಯೇ ಅಮಿನತೀ ಪ್ರಜಾ ಅಹಿಂಸತ್ಯಾವುಕ್ತಮಾಣೇ ಸಿಂಚತ್ಯಾ-
ವೃತಾವರೀ ಋತವತ್ಯಾವದ್ವಹಾದ್ರೋಗ್ಧ್ರೋಹಮಕುರ್ವತ್ಯಾ ದೇವಪುತ್ರೇ ದೇವೋತ್ಪಾದಿಕೃ
ಯಜ್ಞಸ್ಯ ನೇತ್ರೀ ನಿರ್ವಾಹಯಿತ್ರೈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ ದೇವೇಭಿರ್ದೇವೈರ್ಯಜತ್ರೈರ್ಯಷ್ಟವ್ಯೈಃ
ಸಹಿತೇ ಶುಚಿಯದ್ವಿಃ ಶೋಚಯದ್ವಿರಕೃಮಂತ್ರೈರ್ಹವಿರ್ಭಿರ್ವಾ ಯುಕ್ತೇ ತಸ್ಥತುಃ | ತಿಸ್ಥತುಃ |
ಸ್ಯಾತಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ದೇವೀ—ದೇವತಾತ್ಮರೂ | ಯಜತೇ—ಯಜ್ಞಾರ್ಹರೂ | ಅಮಿನತೀ—(ಕೃತಾವಿಷ್ಟರಾಗಿ) ಹಿಂಸಿಸಿ
ದಿರುವವರೂ | ಉಕ್ತಮಾಣೇ—ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುವವರೂ | ಋತಾವರೀ—ಸತ್ಯಾತ್ಮರೂ |
ಅದ್ವಹಾ—ದ್ರೋಹ ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವರೂ | ದೇವಪುತ್ರೇ—ದೇವತೆಗಳೇ ಪುತ್ರರಾಗಿ ಉಳ್ಳವರೂ | ಯಜ್ಞಸ್ಯ—
ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ | ನೇತ್ರೀ—ನಿರ್ವಾಹಕರೂ ಆದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು | ಯಜತ್ರೈಃ—ಯಜ್ಞಾರ್ಹರಾದ |
ದೇವೇಭಿಃ—ದೇವತೆಗಳೊಡಗೂಡಿಯೂ | ಶುಚಿಯದ್ವಿಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನಗಳಾದ | ಅಕೃಮಃ—ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ
ಸ್ತುತರಾಗಿಯೂ | ತಸ್ಥತುಃ—ಈ ಯಜ್ಞಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರಲಿ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ದೇವತಾತ್ಮರೂ, ಯಜ್ಞಾರ್ಹರೂ, ಲೋಕದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೃಪಾವಿಷ್ಟರಾಗಿ ಯಾರನ್ನೂ ಹಿಂಸಿಸದಿರು
ವವರೂ, ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುವವರೂ, ಸತ್ಯಾತ್ಮರೂ, ದ್ರೋಹಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದಿರುವವರೂ, ದೇವತೆಗಳೇ
ಪುತ್ರರಾಗಿ ಉಳ್ಳವರೂ, ಯಜ್ಞನಿರ್ವಾಹಕರೂ ಆದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಯಜ್ಞಾರ್ಹರಾದ ದೇವತೆಗಳೊಡಗೂಡಿಯೂ
ಪ್ರಕಾಶಮಾನಗಳಾದ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತರಾಗಿಯೂ ಈ ಯಜ್ಞಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರಲಿ.

English Translation.

May the divine, adorable, benevolent, fertilizing, truthful, unop-
pressive Heaven and Earth, the leaders of sacrifice, whose sons are the
gods, be present with the adorable gods, (attracted) by sanctifying hymns.

~*~

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಸ ಇತ್ಸವಾ ಭುವನೇಷ್ಟಾಸ ಯ ಇಮೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಜಜಾನ್ |

ಉರ್ವೀ ಗಭೀರೇ ರಜಸೀ ಸುಮೇಕೇ ಅನಂಶೇ ಧೀರಃ ಶಚ್ಯಾ ಸಮೈರತ್ ||೩||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಃ | ಇತ್ | ಸುತಪಾಃ | ಭುವನೇಷು | ಅಸ | ಯಃ | ಇಮೇ ಇತಿ | ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಇತಿ |

ಜಜಾನ |

ಉರ್ವೀ ಇತಿ | ಗಭೀರೇ ಇತಿ | ರಜಸೀ ಇತಿ | ಸುಮೇಕೇ ಇತಿ | ಸುತಮೇಕೇ | ಅವಂಶೇ | ಧೀರಃ |

ಶಚ್ಯಾ | ಸಂ | ಐರತ್ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸ ಇತ್ಯೇ ಏವ ಸ್ವಪಾಃ ಶೋಭನಕರ್ಮಾ ಸನ್ ಭುವನೇಷ್ವಾಸ | ಅಸ್ಮೇ | ಯ ಇಮೇ ದ್ಯಾವಾ-
ಪೃಥಿವೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯೌ ಜಜಾನ ಉತ್ಪಾದಿತವಾನ್ | ಯಶ್ಚ ಪ್ರಜಾಪತಿರರ್ವಿಃ ಉರ್ವ್ಯಾ ವಿಸ್ತೀರ್ಣೇ
ಗಭೀರೇ ಅವಿಚಲೇ ಸುಮೇಕೇ ಶೋಭನರೂಪೇ ಅವಂಶೇ ಉತ್ಪತ್ತಿರಹಿತೇ ಅನಾಧಾರೇ ವಾಂತರಿಷ್ಟೇ
ಧೀರೋ ಧೀಮಾನ್ ಶಚ್ಯಾ ಕುಶಲಕರ್ಮಣಾ ಸಮೈರತ್ | ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರೇರಿತವಾನ್ | ಸ ಏವ ಸ್ವಪಾ ಇತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಧೀರಃ—ಸ್ಥಿರಮತಿಯುಳ್ಳ | ಯಃ—ಯಾವ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು | ಇಮೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ—
ಈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು | ಜಜಾನ—ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡಿದನೋ (ಮತ್ತು) | ಉರ್ವೀ—ವಿಸ್ತೃತವಾದವೂ |
ಗಭೀರೇ—ಅಗಾಧವಾದವೂ | ಸುಮೇಕೇ — ಸುಂದರವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವೂ | ಅವಂಶೇ — ಆಧಾರರಹಿತ
ವಾದವೂ ಆದ ಅದೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು | ಶಚ್ಯಾ—ತನ್ನ ಕುಶಲಕರ್ಮದಿಂದ | ಸಮೈರತ್—(ಅವುಗಳ
ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕರ್ಮಗಳಿಗಾಗಿ) ಪ್ರೇರಿಸಿದನೋ | ಸ ಇತ್—ಅದೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು | ಸ್ವಪಾಃ—ಉತ್ತಮವಾದ
ಕರ್ಮವುಳ್ಳವನಾಗಿ | ಭುವನೇಷು—ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ | ಅಸ—ಸುಸ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸ್ಥಿರಮತಿಯುಳ್ಳ ಯಾವ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡಿದನೋ, ಮತ್ತು
ವಿಸ್ತೃತವಾದವೂ, ಅಗಾಧವಾದವೂ ಸುಂದರವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವೂ, ಆಧಾರರಹಿತವೂ ಆದ ಅದೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿ
ಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕುಶಲಕರ್ಮದಿಂದ ಅವುಗಳ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕರ್ಮಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರೇರಿಸಿದನೋ, ಅದೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು
ಉತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸುಸ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

English Translation.

Verily he was the doer of a good work in the regions, who generated
these two, Heaven and Earth, and firm of purpose, gave an impulse by his
deed to the two vast, immoveable, beautiful, unsupported worlds.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನೂ ರೋದಸೀ ಬೃಹದ್ಭಿರ್ನೋ ವರೋಽಘೈಃ ಪತ್ನೀವದ್ಭಿರಿಷಯಂತೀ
ಸಜೋಷಾಃ |

ಉರೂಚೀ ವಿಶ್ವೇ ಯಜತೇ ನಿ ಪಾತಂ ಧಿಯಾ ಸ್ಯಾಮ ರಥೈಃ ಸದಾಸಾಃ ||೪||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನು | ರೋದಸೀ ಇತಿ | ಬೃಹತ್ಫಲೈಃ | ನಃ | ವರೋಽಘೈಃ | ಪತ್ನೀವತ್ಫಲೈಃ | ಇಷಯಂತೀ ಇತಿ |
ಸಜೋಷಾಃ |

ಉರೂಚೀ ಇತಿ | ವಿಶ್ವೇ ಇತಿ | ಯಜತೇ ಇತಿ | ನಿ | ಪಾತಂ | ಧಿಯಾ | ಸ್ಯಾಮ | ರಥೈಃ | ಸದಾಸಾಃ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ರೋದಸೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯೌ ನು ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಪತ್ನೀವದ್ಭಿಃ ಪತ್ನೀಸಹಿತೈರ್ಬೃಹದ್ಭಿರ್ಮಹದ್ಭಿ-
ರ್ವರೂಘೈರ್ಗೃಹೈರ್ಧನೈರ್ವಾ ಸಹೇಷಯಂತೀ ಅಸ್ಮಾಕಮನ್ನಮಿಚ್ಛಂತ್ಯಾ ಸಜೋಷಾಃ ಪರಸ್ಪರಂ
ಸಂಗತೇ ಉರೂಚೀ ಉರ್ವಂಚಿನೇ ವಿಶ್ವೇ ವ್ಯಾಪ್ತೇ ಯಜತೇ ಯಷ್ಟವ್ಯೇ ಸತ್ಯಾ ನೋಽಸ್ಮಾನ್ ನಿ
ಪಾತಂ | ನಿತರಾಂ ರಕ್ಷತಂ | ಧಿಯೇತ್ಯಾದಿ ಗತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸಜೋಷಾಃ—ಪರಸ್ಪರನಾಗಿ ಒಟ್ಟಿಗಿರುವವೂ | ಉರೂಚೀ—ವಿಸ್ತೃತವಾದವೂ | ವಿಶ್ವೇ—ವಿಶ್ವ
ವ್ಯಾಪಕವಾದವೂ | ಯಜತೇ—ಯಜ್ಞಾರ್ಹವಾದವೂ ಆದ | ರೋದಸೀ—ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು | ನು—
ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ | ನಃ—ನಮಗೆ | ಪತ್ನೀವದ್ಭಿಃ—ಪತ್ನಿ ಯರೊಡಗೂಡಿದುದೂ | ಬೃಹದ್ಭಿಃ—ಮಹತ್ತಾದುದೂ |
ವರೂಘೈಃ—ಗೃಹಾದಿ ಧನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ ಆದ | ಇಷಯಂತೀ—ಅನ್ನವನ್ನು ಆಶಂಸಿಸಿ ದಾನಮಾಡು
ವವರಾಗಿ | ನಿ ಪಾತಂ—(ನಮ್ಮನ್ನು) ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಲಿ | (ವಯಂ—ನಾವು) | ಧಿಯಾ—ನಮ್ಮ
ಸತ್ಯಮಗಳಿಂದ | ರಥೈಃ—ರಥವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ | ಸದಾಸಾಃ—ಸೇವಕರಿಂದ ಕೂಡಿದವರಾಗಿಯೂ |
ಸ್ಯಾಮ—ಇರುವಂತಾಗಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪರಸ್ಪರ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವವೂ, ವಿಸ್ತೃತವಾದವೂ, ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದವೂ, ಯಜ್ಞಾರ್ಹವಾದವೂ
ಆದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ನಮಗೆ ಪತ್ನಿ ಯರೊಡಗೂಡಿದುದೂ, ಮಹತ್ತಾದುದೂ, ಗೃಹಾದಿ ಧನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ

ಆದ ಅನ್ನವನ್ನು ಆಶಂಸಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸಲಿ. ನಾವೂ ಸಹ ನಮ್ಮ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಉತ್ತಮವಾದ ರಥವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ಸೇವಕರಿಂದ ಕೂಡಿದವರಾಗಿಯೂ ಇರುವಂತಾಗಲಿ.

English Translation.

May Heaven and Earth, vast, universal, adorable, united in satisfaction, and disposed to give us food, protect us with our spacious dwellings, inhabited by our wives, and may we for our (pious) acts be possessed of chariots and slaves.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ ನಾಂ ಮಹಿ ದ್ಯವೀ ಅಭ್ಯುಪಸ್ತುತಿಂ ಭರಾಮಹೇ |

ಶುಚೀ ಉಪ ಪ್ರಶಸ್ತಯೇ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ | ನಾಂ | ಮಹಿ | ದ್ಯವೀ ಇತಿ | ಅಭಿ | ಉಪಸ್ತುತಿಂ | ಭರಾಮಹೇ |

ಶುಚೀ ಇತಿ | ಉಪ | ಪ್ರಶಸ್ತಯೇ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಪ್ರ ನಾಮಿತಾದಿಗಾಯತ್ರಸ್ತು ಚೋ ವ್ಯೂಢೇ ದಶರಾತ್ರೇ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯನಿ-
ವಿದ್ಧಾನೀಯತ್ವೇನ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ್ಯಃ | ತಥಾ ಚ ಸೂತ್ರೀತಂ | ಪ್ರ ನಾಂ ಮಹಿ ದ್ಯವೀ ಇತಿ ತೃಚ್ಛಾ |
ಅ. ೪-೧೧ | ಇತಿ ||

ಹೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ ದ್ಯವೀ ದ್ಯೋತಮಾನೇ ನಾಂ ಯುನಾಭ್ಯಾಮುಪಸ್ತುತಿಂ ಸ್ತೋತ್ರಂ
ಮಹಿ ಮಹತ್ಪ್ರಭೂತಮುಭಿ ಪ್ರ ಭರಾಮಹೇ | ಪ್ರಶರ್ಷೇಣ ಸಂಸಾದಯಾಮುಃ | ಶುಚೀ ಶುದ್ಧೇ
ಯುನಾಂ ಪ್ರಶಸ್ತಯೇ ಪ್ರಶಂಸಿತುಮುಃ | ಉಪಸರ್ಗಶ್ರುತೇರುಚಿತಕ್ರಿಯಾಧ್ಯಾಹಾರಃ | ಉಪ ಗಚ್ಛಾಮು
ಇತಿ ಶೇಷಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದ್ಯವೀ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ ಎಲೈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೇ | ನಾಂ—ನಿಮ್ಮನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ | ಉಪಸ್ತುತಿಂ—
ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು | ಮಹಿ—ಪ್ರಭೂತವಾಗಿಯೂ | ಅಭಿ ಪ್ರಭರಾಮಹೇ—ಅತಿಶಯವಾಗಿಯೂ ನಿರ್ಮಿಸುವೆವು |
ಶುಚೀ—ಪವಿತ್ರರಾದ ನಿಮ್ಮನ್ನು | ಪ್ರಶಸ್ತಯೇ—ಸ್ತುತಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ | ಉಪ (ಗಚ್ಛಾಮು)—ಸಮೀಪಿಸುವೆವು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಕಾಶನಾನರಾದ ಎಲೈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೇ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ದೈಶಿಸಿ ಪ್ರಭೂತನಾದುದೂ ಅತಿಶಯವಾದುದೂ ಆದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮತ್ತು ಪವಿತ್ರರಾದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುತ್ತೇವೆ.

English Translation.

We offer earnest praise to you both, resplendent (Heaven and Earth);
we approach you who are pure, to offer adoration.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಪ್ರ ವಾಂ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗುವ ಗಾಯತ್ರೀಛಂದಸ್ಸಿನ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಋಕ್ಯುಗಳನ್ನು ವ್ಯುಕ್ಲವೆಂಬ ದಶರಾತ್ರಯಾಗದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಪಠನಕಾಲದಲ್ಲಿ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀಸಂಬಂಧವಾದ ನಿವಿದ್ಧಾನೀಯ ಸೂಕ್ತ ಕ್ವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಪ್ರವಾಂ ಮಹಿ ದ್ಯಾವೀ ಇತಿ ತೃಚೌ ಎಂಬ ಸೂತ ದಿಂದ (ಆ. ಲ-೧೧) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪುನಾನೇ ತನ್ನಾ ಮಿಥಃ ಸ್ವೇನ ದಕ್ಷೇಣ ರಾಜಥಃ |

ಊಹ್ಯಾಥೇ ಸನಾದೃತಂ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪುನಾನೇ ಇತಿ | ತನ್ನಾ | ಮಿಥಃ | ಸ್ವೇನ | ದಕ್ಷೇಣ | ರಾಜಥಃ |

ಊಹ್ಯಾಥೇ ಇತಿ | ಸನಾತ್ | ಋತಂ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ದೇವ್ಯಾ ತನ್ನಾ ಸ್ವಕೀಯಯಾ ಮೂರ್ತಾಃ ಸ್ವೇನ ದಕ್ಷೇಣ ಬಲೇನ ಚ ಮಿಥಃ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ಪುನಾನೇ ಶೋಧಯಂತ್ಯಾ ಯಜ್ಞಂ ಯಜಮಾನಂ ನಾ ಯುನಾಂ ರಾಜಥಃ | ಯದ್ವಾ | ತನ್ನಾ ಸ್ವಸ್ತಶರೀರೈಕದೇಶೇನ ಮಿಥಃ ಪರಸ್ಪರಂ ಪುನಾನೇ ಶೋಧಯಂತ್ಯಾ | ದ್ಯಾಃ ಸ್ವೀಯೇನಾಸಾರೇಣ ಭುವಂ ಸಾ ಚ ಸ್ವಕೀಯೇನ ಕಾರ್ಶ್ಯೇನ ಚಂದ್ರಮಸಿ ಸ್ಥಿತೇನ ದಿವಮಿತಿ ವಿವೇಕಃ | ಸನಾತ್ಸದಾಕಾಲ-ವೃತಂ ಯಜ್ಞಮೂಹ್ಯಾಥೇ | ವಹಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಎಲೈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೇ) | ತನ್ನಾ—ನಿಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪಮಾತ್ರದಿಂದಲೂ | ಸ್ವೇನೇ—ನಿಮ್ಮದೇ ಆದ | ದಕ್ಷೇಣ—ಬಲದಿಂದಲೂ | ಮಿಥಃ—ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ | ಪುನಾನೇ—ಶುದ್ಧಿ ಕಾರಕರಾಗಿ | ರಾಜಃ—ನೀವು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ | ಸನಾತ್—ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ | ಋತಂ—ಯಜ್ಞವನ್ನು | ಉಹ್ಯಾಥೇ—ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೇ, ನಿಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೂ, ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಬಲದಿಂದಲೂ, ನೀವು ಪರಸ್ಪರ ಶುದ್ಧಿ ಕಾರಕರಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಮತ್ತು ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಯಜ್ಞವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತೀರಿ.

English Translation.

Mutually sanctifying (each other) of your own substance, you shine by your own power, and ever bear away the offering.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಮಹೀ ಮಿತ್ರಸ್ಯ ಸಾಧಃ ಸ್ವರಂತೀ ಸಿಪ್ರತೀ ಋತಂ |

ಪರಿ ಯಜ್ಞಂ ನಿ ಸೇದಃ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಮಹೀ ಇತಿ | ಮಿತ್ರಸ್ಯ | ಸಾಧಃ | ತರಂತೀ ಇತಿ | ಸಿಪ್ರತೀ ಇತಿ | ಋತಂ |

ಪರಿ | ಯಜ್ಞಂ | ನಿ | ಸೇದಃ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಮಹೀ ಮಹತ್ಯಾ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ ಮಿತ್ರಸ್ಯ ಮಿತ್ರಭೂತಸ್ಯ ಸ್ತೋತುರಭಿಮತಂ ಸಾಧಃ | ಋತಮನ್ನಂ ತರಂತೀ ತಾರಯಂತ್ಯಾ ಸಿಪ್ರತೀ ಪೂರಯಂತ್ಯಾ ಯಜ್ಞಂ ಪರಿ ಪರಿಶೋ ನಿ ಸೇದಃ | ಅಶ್ರಯತಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಮಹೀ—ಮಹತ್ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೇ | ಮಿತ್ರಸ್ಯ—ನಿಮಗೆ ಮಿತ್ರಭೂತನಾದ ಯಜಮಾನನ (ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು) | ಸಾಧಃ—ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುತ್ತೀರಿ | ಋತಂ—ಅನ್ನವನ್ನು | ತರಂತೀ—ಹಂಚುತ್ತಲೂ

ಪಿಪ್ರೇತೀ—(ಯಜಮಾನನಲ್ಲಿ) ತುಂಬುತ್ತಲೂ | ಯಜ್ಞಂ ಪರಿ—ಯಜ್ಞದ ಸುತ್ತಲೂ | ನಿಷೇದಧುಃ—
ಆಸೀನರಾಗಿದ್ದೀರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಮಹತ್ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಎಲೈ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೇ, ನಿಮಗೆ ಮಿತ್ರಭೂತನಾದ ಯಜಮಾನನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು
ನೀವು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುತ್ತೀರಿ. ಮತ್ತು ಅವನಿಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಹಂಚಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಅನ್ನವನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಾ ಯಜ್ಞದ
ಸುತ್ತಲೂ ಆಸೀನರಾಗಿದ್ದೀರಿ.

English Translation.

Mighty (Heaven and Earth), you fulfil the desires of your friend :
distributing food and giving sustenance, you have sat down at the sacrifice.

ಐವತ್ತೇಳನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಪ್ರೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನೇತ್ಯಪ್ಯರ್ಚಂ ದ್ವಾದಶಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಾಮದೇವಸ್ಯಾರ್ಷಂ | ಆದ್ಯಾ ಚತುರ್ಥೀ-
ಷಷ್ಠೀಸಪ್ತಮ್ಯೋನುಷ್ಠಭಃ ಪಂಚಮೀ ಪುರಲುಷ್ಟಿಕ್ | ಆದ್ಯಶ್ವೇತುರಲುಷ್ಟಿಗಿತಿ ಹಿ ತಲ್ಲಕ್ಷಣಂ |
ತಿಷ್ಠಾಸ್ತಿಪ್ರಸ್ತಿಷ್ಠಭಃ | ಆದ್ಯಾಸ್ತಿಸ್ತಃ ಪ್ರೇತ್ರಪತಿದೇವತಾಕಾಶ್ಚತುರ್ಥೀ ಶುನಾಖ್ಯದೇವತಾಕಾ ಪಂಚಮ್ಯ-
ಷ್ಟಮ್ಯಾ ಶುನಾಸೀರದೇವತಾಕೇ | ಷಷ್ಠೀಸಪ್ತಮ್ಯಾ ಸೀತಾದೇವತಾಕೇ | ತಥಾ ಚಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ |
ಪ್ರೇತ್ರಸ್ಯಾಷ್ಟಾ ತಿಸ್ತಃ ಪ್ರೇತ್ರಪತ್ಯಾಃ ಶುನಾಯೈಕಾ ಪರಾ ಪುರಲುಷ್ಟಿಕ್ ಸಾಂತ್ಯಾ ಚ ಶುನಾಸೀರಾಭ್ಯಾ-
ಮುಪಾಂತೇ ಸೀತಾಯೈ ತೇ ಅನುಷ್ಠಭಾವಾದ್ಯಾ ಚ ಚತುರ್ಥೀ ಚೇತಿ || ಪ್ರೇತ್ರಸ್ಯ ಕರ್ಷಣೇನೇನ
ಸೂಕ್ತೇನ ಪ್ರತ್ಯೇಚಂ ಜುಹುಯಾಜ್ಜಪೇದ್ವಾ | ತಥಾ ಚ ಸೂಕ್ರಿತಂ | ಪ್ರೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ ವಯಮಿತಿ
ಪ್ರತ್ಯೇಚಂ ಜುಹುಯಾಜ್ಜಪೇದ್ವಾ | ಅ. ಗೃ. ೨. ೧೦ | ಇತಿ || ಅಪ್ತೋರ್ಯಾಮೇ ಹೋತುರತಿರಿಕ್ತೋಕ್ಥೈ
ಅಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರಾದೂರ್ಧ್ವಂ ಚತ್ವಾರ್ಯತಿರಿಕ್ತೋಕ್ಥ್ಯಾನಿ | ತತ್ರಾದ್ಯಾ ಪರಿಧಾನೀಯಾ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ |
ಪ್ರೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ ವಯಮಿತಿ ಪರಿಧಾನೀಯಾ | ಅ. ೯-೧೧ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಪ್ರೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಐದನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು.
ಇದರಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು ; ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ,
ನಾಲ್ಕನೆಯ, ಆರನೆಯ ಮತ್ತು ಏಳನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳು ಅನುಷ್ಠಪ್ ಭಂದಸ್ತವು ; ಐದನೆಯ ಋಕ್ಕು ಪುರಲುಷ್ಟಿಕ್
ಎಂಬ ಭಂದಸ್ತಿನದು. ಆದ್ಯಶ್ವೇತುರಲುಷ್ಟಿಕ್ ಎಂದು ಈ ಭಂದಸ್ತಿನ ಲಕ್ಷಣವು. ಎಂದರೆ ಉಷ್ಟಿಕ್ ಭಂದಸ್ತಿಗೆ
ಮೂರು ಪಾದಗಳಿದ್ದು ಮೊದಲು ಎರಡು ಪಾದಗಳಿಗೆ ಎಂಟು ಆಕ್ಷರಗಳೂ ಮೂರನೆಯ ಪಾದಕ್ಕೆ ಹನ್ನೆರಡು
ಆಕ್ಷರಗಳೂ ಇದ್ದರೆ ಉಷ್ಟಿಕ್ ಭಂದಸ್ತೆನಿಸುವುದು. ಈ ಹನ್ನೆರಡಕ್ಷರದ ಪಾದವು ಮೊದಲನೇ ಪಾದವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ

ಪುರಉಷ್ಟಿಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹನ್ನೆರಡಕ್ಷರದ ಪಾದವು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕಕುಪ್ ಎಂದು ಹೆಸರು ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಉಷ್ಟಿಕ್ ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ಲಕ್ಷಣವಿರುವುದು. ಈ ಸೂಕ್ತದ ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳು ಎಂದರೆ ೨, ೩, ೮ನೇ ಋಕ್ಕುಗಳು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸವು. ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳು ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿ ದೇವತಾಕವು ; ನಾಲ್ಕನೆಯ ಋಕ್ಕು ಶುನಾಖ್ಯದೇವತಾಕವು ; ಐದು ಮತ್ತು ಎಂಟನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳು ಶುನಾಸೀರಾ ಎಂಬ ದೇವತಾಕವು ; ಆರು ಮತ್ತು ಏಳನೆಯ ಋಕ್ಕುಗಳು ಸೀತಾದೇವತಾಕವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯಾಷ್ಟಾ ತಿಸ್ರಃ ಕ್ಷೇತ್ರಪತ್ಯಾಃ ಶುನಾಯೈಕಾ ಪರಾ ಪುರಉಷ್ಟಿಕ್ ಸಾಂತ್ಯಾ ಚ ಶುನಾಸೀರಾಭ್ಯಾಮುಸಾಂತ್ಯೇ ಸೀತಾಯೈ ತೇ ಅನುಷ್ಟುಭಾವಾದ್ಯಾ ಚ ಚತುರ್ಥೀ ಚ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉಳುವಾಗ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಪ್ರತಿ ಋಕ್ಕನ್ನೂ ಜಪಮಾಡಿ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದ—ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ ವಯಮಿತಿ ಪ್ರತ್ಯಚಂ ಜುಹುಯಾಜ್ಜನೇದ್ವಾ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ಗೃ. ೨-೧೦-೪) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು. ಮತ್ತು ಅಪ್ತೋರ್ಯಾಮವೆಂಬ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಹೋತ್ಯವು ಆಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಪಠನಾನಂತರ ಪಠಿಸುವ ನಾಲ್ಕು ಅತಿರಿಕ್ತೋಕ್ಥವೆಂಬ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ಕಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ ವಯಂ ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ಪರಿಧಾನೀಯಾ ಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ (ಕೊನೆಯ ಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ) ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ವೌತ ಸೂತ್ರದ—ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ ವಯಮಿತಿ ಪರಿಧಾನೀಯಾ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೯-೧೧) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೫೭

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೫ || ಸೂಕ್ತ—೫೭ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೮ || ವರ್ಗ—೯ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೮ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಾಸುಕೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—೧-೩, ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಃ | ೪. ಶುನಃ | ೫, ೮. ಶುನಾಸೀರಾ | ೬, ೭. ಸೀತಾ |

|| ಛಂದಃ—೧, ೪, ೬, ೭ ಅನುಷ್ಟುಪ್ | ೨, ೩, ೮. ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ | ೫. ಪುರಉಷ್ಟಿಕ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ ವಯಂ ಹಿತೇನೇವ ಜಯಾಮಸಿ |

ಗಾಮಶ್ವಂ ಪೋಷಯಿತ್ವಾ ಸ ನೋ ಮೃಳಾತೀದೃಶೇ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ | ಪತಿನಾ | ವಯಂ | ಹಿತೇನೇವ | ಜಯಾಮಸಿ |

ಗಾಂ | ಅಶ್ವಂ | ಪೋಷಯಿತ್ವಾ | ಆ | ಸಃ | ನಃ | ಮೃಳಾತಿ | ಈದೃಶೇ || ೧ ||

|| ಸಾಯಂಋಭಾಷ್ಯಂ ||

ವಯಂ ಯಜಮಾನಾಃ ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ ದೇವೇನ || ರುದ್ರಂ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಂ ಪ್ರಾಹುಃ ಕೇಚಿದ-
ಗ್ನಿಮಥಾಪರೇ | ಸ್ತುತಂತ್ರ ಏವ ನಾ ಕಶ್ಚಿತ್ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿರುಚ್ಯತೇ || ಹಿತೇನೇವ | ಇವಶಬ್ದ ಏವಾರ್ಥಃ |
ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಹಿತೇನೈವ ತೇನ | ಅಥವಾ ಮಿತ್ರೇಣೇವ | ಯಥಾ ಸಖ್ಯುಃ ಸಾಹಾಯ್ಯೇ ಸನ್ ಸ್ವಕಾರ್ಯಂ
ಸಾಧಯತಿ ತದ್ವತ್ | ಜಯಾಮಸಿ | ಜಯಾಮುಃ ಕ್ಷೇತ್ರಂ | ಸ ದೇವೋ ಗಾಮಶ್ಚಂ ಚ ಪೋಷಯಿತ್ಸು
ಪೋಷಯಿತ್ಯ ಗವಾಶ್ಚಲಕ್ಷಣಂ ಧನಮಾ ಹರತ್ವಿತಿ ಶೇಷಃ | ಉಪಸರ್ಗಶ್ರುತೇರ್ಯೋಗ್ಯಕ್ರಿಯಾಧ್ಯಾ-
ಹಾರಃ | ಸ ಏವ ದೇವೋ ನೋಽಸ್ಮಾನೀದೃಶ ಉಕ್ತಲಕ್ಷಣೇ ಧನೇ ದಾತವ್ಯೇ ಸತಿ ಮೃಳಾತಿ | ಸುಖಯತಿ |
ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನೇತ್ಯಾದಿನಿರುಕ್ತಂ | ೧೦-೧೫ | ಜಾನೀಯಾತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಯಂ—ಯಜ್ಞಕರ್ತರಾದ ನಾವು | ಹಿತೇನೇವ—(ನಮಗೆ) ಮಿತ್ರಭೂತನಂತಿರುವ | ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ
ಪತಿನಾ—ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿದೇವನ ಸಹಾಯದಿಂದ | ಜಯಾಮಸಿ—ಜಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆ | ಸಃ—ಅದೇ
ದೇವನು | ಪೋಷಯಿತ್ಸು—ಪುಷ್ಟಿಕಾರಕವಾದ | ಗಾಂ—ಗೋವುಗಳನ್ನು | ಅಶ್ವಂ—ಅಶ್ವವನ್ನೂ |
ನಃ—ನಮಗೆ | ಆ (ಹರತು)—ತಂದೊದಗಿಸಲಿ | ಈದೃಶೇ—ಈ ವಿಧವಾದ ದಾನಗಳಿಂದ | ಮೃಳಾತಿ—
(ನಮ್ಮನ್ನು) ಸುಖಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಜ್ಞಕರ್ತರಾದ ನಾವು ನಮಗೆ ಮಿತ್ರಭೂತನಂತಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿದೇವನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಜಯವನ್ನು
ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆ. ಅದೇ ದೇವನು ನಮಗೆ ಪುಷ್ಟಿಕಾರಕವಾದ ಗೋವುಗಳನ್ನೂ, ಅಶ್ವಗಳನ್ನೂ ತಂದೊದಗಿಸಲಿ.
ಈ ವಿಧವಾದ ದಾನಗಳಿಂದ ಅವನು ನಮ್ಮನ್ನು ಸುಖಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

With the master of the field, our friend, we triumph : may he bestow
upon us cattle, horses, nourishment, for by such (gifts) he makes us happy.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಪ್ರಕೃತವಾದ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿ, ಶುನ, ಶುನಾಸೀರ, ಸೀತಾ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ದೇವತಾಕವಾದ
ಪ್ರಶಂಸೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೮ ಋಕ್ಕುಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಮೂರೂ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿದವು.
ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಶುನ ದೇವತಾಕವಾದುದು. ಐದು ಮತ್ತು ಎಂಟನೆಯವು ಶುನಾಸೀರ ದೇವತಾಕವು. ಆರು ಮತ್ತು
ಏಳನೆಯವು, ಸೀತಾ ದೇವತಾಕವು.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಮಂತ್ರವು ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ ವಯಂ ಎಂಬ ಅನುಪೂರ್ವಿಯೊಡನೆ ಪ್ರಾರಂಭ
ವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವಾಗ ಸಾಯಣರು ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ

ಅರ್ಥವೇನು? ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯು ಯಾರು? ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗದೆ “ರುದ್ರಂ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಂ ಪ್ರಾಹುಃ ಕೇಚಿದಗ್ನಿಮಥಾಪರೇ | ಸ್ವತಂತ್ರ ಏವ ನಾ ಕಶ್ಚಿತ್ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿರುಚ್ಯತೇ” ಕೆಲವರು ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯೆಂದರೆ ರುದ್ರನೆಂದರ್ಥಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಅಗ್ನಿಯಿಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯೆಂಬ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ದೇವತೆಯನ್ನೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಪದವಿದು ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮತವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತಾಂತರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೇ, ‘ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ’ ನಿರುಕ್ತವಾಕ್ಯವನ್ನು ದಾಹರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಪದದ ವಿವರಣೆಯಿರುತ್ತದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಈ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿಃ | ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಪ್ರಿಯತೇಃ ನಿವಾಸಕರ್ಮಣಃ | ತಸ್ಯ ಸಾತಾ ನಾ ಪಾಲಯಿತಾ ನಾ |
ತಸ್ಯೈಷಾ ಭವತಿ | (ನಿ. ೧೦-೧೫)

ಕ್ಷೇತ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನವೆಂದರ್ಥ. ಅದರ ಪಾಲಕನಾದುದರಿಂದ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಈ ಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರವನ್ನೇ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ—ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿ ಎಂಬ ದೇವತೆಯು ಯಾರು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು—

ರುದ್ರಂ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಂ ಪ್ರಾಹುಃ ಕೇಚಿದಗ್ನಿಮಥಾಪರೇ |
ಸ್ವತಂತ್ರ ಏವ ನಾ ಕಶ್ಚಿತ್ ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿರುಚ್ಯತೇ ||

ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಎಂದರೆ ಕೆಲವರು ರುದ್ರನನ್ನೇ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಕೆಲವರು ಅಗ್ನಿಯಿಂದೂ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿ ಎಂಬ ದೇವತೆಯು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಪ್ರತ್ಯೇಕದೇವತೆಯೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಯಾಸ್ಕರು ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು—

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿಃ | ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಪ್ರಿಯತೇರ್ನಿವಾಸಕರ್ಮಣಸ್ತಸ್ಯ ಸಾತಾ ನಾ ಪಾಲಯಿತಾ ನಾ |
(ನಿ. ೧೦-೧೪)

ಪ್ರಿ (ಪ್ರಿಯ) ನಿವಾಸಮಾಡು ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನವೆಂದರ್ಥವು. ಆ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿ ಅಥವಾ ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವನಿಗೆ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ತಸ್ಯೈಷಾ ಭವತಿ |

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ ವಯಂ ಹಿತೇನೇವ ಜಯಾಮಸಿ |

ಗಾಮಶ್ಚಂ ಪೋಷಯಿತ್ವಾ ಸ ನೋ ಮೃಳಾತೀದ್ಯಶೇ ||

(ಋ. ಸಂ. ೪-೫೭-೧)

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾ ವಯಂ ಸುಹಿತೇನೇವ ಜಯಾಮೋ ಗಾಮಶ್ಚಂ ಪುಷ್ಕಂ ಪೋಷಯಿತ್ವ
ಜಾಹರೇತಿ | ಸ ನೋ ಮೃಳಾತೀದ್ಯಶೇ | ಬಲೇನ ನಾ ಧನೇನ ನಾ | ಮೃಳತಿರ್ಧಾನಕರ್ಮಾ
ಪೂಜಾಕರ್ಮಾ ನಾ |

(ನಿ. ೧೪-೧೫)

ನಮಗೆ ಪ್ರಿಯಪಾತ್ರನಾದ ಸ್ನೇಹಿತನಿಂದ ಪಡೆಯುವಂತೆ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯಿಂದ ನಾವು ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವೆವು. ಎಲೈ ಪೋಷಕನಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯೇ, ಪುಷ್ಟಿಯುತವಾದ ಗೋವನ್ನೂ, ಆಶ್ವವನ್ನೂ ನಮಗೆ ತಂದುಕೊಡು. ಅವನು ನಮಗೆ ಬಲವನ್ನೂ, ಧನವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವನು. ಮೃಳತಿಥಾವಿಗಿ ದಾನ ಮಾಡುವುದು ಅಥವಾ ಪೂಜೆಮಾಡುವುದು ಎಂದರ್ಥವಿರುವುದು. ಈಗ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುವರು—

ತಸ್ಯೈಷಾಪರಾ ಭವತಿ |

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತೇ ಮಧುಮಂತಮೂರ್ಮಿಂ ಧೇನುರಿವ ಪಯೋ ಅಸ್ಮಾಸು ಧುಕ್ಷೇ |

ಮಧುಶ್ಚ ತಂ ಘೃತಮಿವ ಸುಪೂತಮೃತಸ್ಯ ನಃ ಪತಯೋ ಮೃಳಯಂತು ||

(ಋ. ಸಂ. ೪-೫೭-೨)

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತೇ ಮಧುಮಂತಮೂರ್ಮಿಂ ಧೇನುರಿವ ಪಯೋ ಅಸ್ಮಾಸು ಧುಕ್ಷೇತಿ ಮಧುಶ್ಚ ತಂ ಘೃತಮಿವೋದಕಂ ಸುಪೂತಮೃತಸ್ಯ ನಃ ಪಾತಾರೋ ವಾ ಪಾಲಯಿತಾರೋ ವಾ ಮೃಳಯಂತು ಮೃಳಯತಿರುಸದಯಾಕರ್ಮಾ ಪೂಜಾಕರ್ಮಾ ವಾ ||

(ನಿ. ೧೦-೧೬)

ಎಲೈ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯೇ, ಹಸುವು ನಮಗೆ ಹಾಲನ್ನು ಕರೆದು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವಂತೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಮಧುರವಾಗಿರುವುದೂ, ಘೃತದಂತೆ ಶುದ್ಧವಾಗಿರುವುದೂ ಆದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಉದಕವನ್ನು ನಮಗೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಡು. ನೀನು ಉದಕಕ್ಕೆ ಪಾಲಕನು. ಇಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಮೃಳಯತಿ ಧಾತುವಿಗೆ ರಕ್ಷಿಸು ಅಥವಾ ಪೂಜಿಸು ಎಂಬರ್ಥವಿರುವುದು.

ತದ್ಯತ್ಸಮಾನ್ಯಾಮೃಚಿ ಸಮಾನಾಭಿವ್ಯಾಹಾರಂ ಭವತಿ ತಜ್ಜಾಮಿ ಭವತೀತ್ಯೇಕಂ ಮಧುಮಂತಂ

ಮಧುಶ್ಚ ತಮಿತಿ ಯಥಾ | ಯದೇವ ಸಮಾನೇ ಪಾದೇ ಸಮಾನಾಭಿವ್ಯಾಹಾರಂ ಭವತಿ

ತಜ್ಜಾಮಿ ಭವತೀತ್ಯಪರಂ-ಹಿರಣ್ಯರೂಪಃ ಸ ಹಿರಣ್ಯಸಂದೃಕ್ ಇತಿ ಯಥಾ | ಯಥಾ ಕಥಾ

ಚ ವಿಶೇಷೋಽ ಜಾಮಿ ಭವತೀತ್ಯಪಃ-ಮಂಡೂಕಾ ಇವೋದಕಾನ್ಮಂಡೂಕಾ ಉದಕಾದಿವ

ಇತಿ ಯಥಾ ||

(ನಿ. ೧೦-೧೬)

ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಋಕ್ಕಿನ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಧುಮಂತಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿರುವುದು. ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಧುಶ್ಚ ತಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿರುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಸಮಾನಾರ್ಥವುಳ್ಳ (ಒಂದೇ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ) ಎರಡುಶಬ್ದಗಳುಳ್ಳ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಅಥವಾ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಜಾಮಿ (ಸಂಬಂಧ) ಎಂದು ಹೆಸರು ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಒಂದೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳಿದ್ದರೆ ಅದು ಜಾಮಿಯೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಹಿರಣ್ಯರೂಪಃ ಸ ಹಿರಣ್ಯಸಂದೃಕ್ ಎಂಬ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವಂತೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಒಂದು ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಒಂದು ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮಾನಾರ್ಥವಿರುವ (ಒಂದೇ ಅರ್ಥವಿರುವ) ಬೇರೆಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳಿದ್ದರೂ ಅಥವಾ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಪುನರಾವರ್ತಿತ ಇದ್ದರೂ ಅದು ಜಾಮಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದರೆ ಸಮಾನಾರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ—

ಮಂಡೂಕಾ ಇವೋದಕಾನ್ಮಂಡೂಕಾ ಉದಕಾದಿವ ಎಂಬ ಋಕ್ನಲ್ಲಿರುವಂತೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾನಾರ್ಥಶಬ್ದಗಳ ಪುನರಾವರ್ತಿತ ಇದ್ದರೂ ಈ ಪುನರಾವರ್ತಿಯು (ಅಭ್ಯಾಸವು) ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರ ಮತವು.

‘ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯಪತಿ’ ಎಂಬ ದೇವತೆಯೂ ವಾಸ್ತೋಸ್ಪತಿಯ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದುದು. ಈ ದೇವತೆ ಭೂರಕ್ಷಕ. ೪-೫೭ ನೆಯ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ ಮೂರು ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈತನಿಂದ, ಗೋವುಗಳು, ಅಶ್ವಗಳು ಮತ್ತು ಭೂವ್ಯಾಕಾಶಗಳು, ವೃಕ್ಷಗಳು, ನೀರು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಧುರ್ಯ ಮೊದಲಾದುವುಗಳು ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿವೆ. ವಿಶ್ವೇ ದೇವತಾಕವಾದ ಸೂಕ್ತವೊಂದರಲ್ಲಿ (೭-೩೫-೧೦) ಸವಿತೃ, ಉಷೋದೇವಿಯರು, ಪರ್ಜನ್ಯ, ಇವರೊಡನೆ ಈತನೂ ಸಮೃದ್ಧಿದಾಯಕನಾಗಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿದಾನೆ ೧೦-೬೬-೧೩ರಲ್ಲಿ ಆರಾಧಕರು ಈತನನ್ನು ತಮ್ಮ ನೆರೆಯಲ್ಲಿರ ಬೇಕೆಂದು ಆಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವಾಗ ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕು ಅಥವಾ ದೇವತೆಯನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. (ಅ. ಗೃ. ಸೂ. ೨-೧೦-೪; ಶಾಂ. ಗೃ. ಸೂ. ೪-೧೩-೫) ವ್ಯವಸಾಯ ಸಂಬಂಧವಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಸೂಕ್ತವೊಂದರಲ್ಲಿ (೪-೫೭-೬) ಸೀತಾ (ನೇಗಿಲುಗೆರೆ) ಎಂಬ ದೇವತೆಯಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ ಬೆಳೆಯು ಪ್ರಾರ್ಥಿತವಾಗಿದೆ. ಪಾರಸ್ಕರ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ (ಪಾ. ಗೃ. ಸೂ. ೨-೧೭-೯) ಇದೇ ಸೀತೆಯು ಇಂಪ್ರನ ಪತ್ನಿಯೆಂದೂ ಮತ್ತು ಅವಳಿಗೆ ತಂದೆಯ ಹೆಸರಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸಾವಿತ್ರೀ ಎಂದು ಹೆಸರೊಂದೂ (ತೈ. ಬ್ರಾ. ೨-೩-೧೦-೧) ಹೇಳಿದೆ. ಇದೇ ಪಾರಸ್ಕರ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದ್ಬರಾ (ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನ್ಯ ಕೂಲವಾಗಿರುವ ಜಮೀನು) ಎಂಬೊಂದು ದೇವತೆ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ನಿರುಕ್ತಕಾರರ ನಿರ್ವಚನದಂತೆ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯು ಗೃಹಪತಿಯೂ ಆಗಬಹುದಾದುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೆಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಕ್ಷೇತ್ರಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ಕೃಷಿಸಂಬಂಧವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಶಬ್ದವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ದೇವತೆಯೆಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡುವುದು ಉಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಯಣರ ಭಾಷ್ಯವೂ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ,

ದೈವ್ಯಾ ಹೋತಾರಾ ಪ್ರಥಮಾ ಪುರೋಹಿತ ಋತಸ್ಯ ಸಂಧಾನುನ್ವೇಮಿ ಸಾಧುಯಾ |

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿಂ ಪ್ರತಿನೇಶಮೀಮಹೇ ವಿಶ್ವಾನ್ನೇನಾ ಅವೃತಾ ಅಪ್ರಯುಚ್ಛತಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೬೬-೧೩)

ದೇವತಾತ್ಮರೂ, ಹೋತೃರೂಪರೂ ಆದ ಅಗ್ನಾದಿತ್ಯರನ್ನೂ, ಯಜ್ಞಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಸಹ ನಾನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯನ್ನೂ, ಪ್ರಮಾದರಹಿತರಾದ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ನಾನು ಧನಾರ್ಥವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತೇನೆ. ಎಂಬರ್ಥವುಳ್ಳ ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರು ಏತನ್ನಾಮಾನಂ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿ ಇದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ದೇವತೆಯ ಹೆಸರೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಂತೆಯೇ,

ಶಂ ನೋ ದೇವಃ ಸವಿತಾ ತ್ರಾಯಮಾಣಃ ಶಂ ನೋ ಭವಂತೂಷಸೋ ವಿಭಾತೀಃ |

ಶಂ ನಃ ಪರ್ಜನ್ಯೋ ಭವತು ಪ್ರಜಾಭ್ಯಃ ಶಂ ನಃ ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿರಸ್ತು ಶಂಭುಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೭-೩೫-೧೦)

ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಮಂತ್ರದ ಹಿಂದಿನ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ, ಇಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಇತರ ದೇವತೆಗಳ ನಾಮನಿರ್ದೇಶವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಬೇರೆ (ಪ್ರತ್ಯೇಕ) ದೇವತೆಯ ನಾಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಬೃಹದ್ದೇವತಾಕಾರರು ಇದೇ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯು ಇಂದ್ರನ ವಿಭೂತಿವಿಶೇಷವೆಂದು ಒಂದು ಕಡೆಯೂ, ಅಗ್ನಿಯ ವಿಭೂತಿವಿಶೇಷವೆಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇಂದ್ರಾಶ್ರಯಸ್ತು ಪರ್ಜನ್ಯೋ ರುದ್ರೋ ನಾಯುರ್ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ |

ವರುಣಃ ಕಶ್ಚ ಮೃತ್ಯುಶ್ಚ ದೇವಶ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಃ ||

ಮನುಶ್ಚ ವಿಶ್ವಕರ್ಮಾ ಚ ಮಿತ್ರಃ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯಮಃ |

(ಬೃ. ದೇ. ೧-೧೨೨, ೧೨೩)

ಪರ್ಜನ್ಯ, ರುದ್ರ, ನಾಯು, ಬೃಹಸ್ಪತಿ. ವರುಣ, ಕ, ಮೃತ್ಯು, ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿ, ಮನು, ವಿಶ್ವಕರ್ಮಾ, ಮಿತ್ರ, ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿ, ಯಮ, ತಾಕ್ಷ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಕಲದೇವತೆಗಳೂ ಇಂದ್ರಾಂತರ್ಗತರು ಎಂದು ಒಂದು ಕಡೆ ಹೇಳಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ,

ಅನ್ಯಂ ಕ್ಷಿತಿಭ್ಯೋ ವಿದಧತ್ ಯದೃತುಷ್ಪವಿಶಕ್ತಿತಾ |

ತೇನೈನಮಾಹ ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ನಾಮದೇವಃ ಸ್ತುವನ್ತತಿಂ ||

(ಬೃ. ದೇ. ೨-೪೧)

ಮತುಕಾಲಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಇದೇ ಅಗ್ನಿಯು ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ (ಕ್ಷಿತೌ) ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿ, ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಕಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ಅನ್ನವನ್ನು ಹಂಚುವವನಾದುದರಿಂದ ನಾಮದೇವಮುಷಿಯು ಇವನನ್ನು ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯೆಂದು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದನು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಈ ವಿವರಣವು “ ಕೇಚಿದಗ್ನಿಮಥಾಪರೇ ” ಎಂದು ಸಾಯಣರು ತಿಳಿಸಿರುವ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಶುನ, ಸೀರ, ಲಾಂಗಲ, ಫಾಲ, ಸೀತಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕೃಷಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕೃಷಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಪಾಲಕನಾದ ದೇವತಾವಿಶೇಷವೆಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡುವುದು ಉಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶುನ, ಸೀರ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೂ ಸಹ ನೇಗಿಲು, ಗುಳ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಕೃಷಿಸಾಧನಗಳೆಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡಿರೂ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಆದರೆ, ಶುನ, ಸೀರ ಎಂಬ ಪದಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಪ್ರಯೋಗವೂ, ಶುನಾಸೀರಾ ಎಂಬ ಧ್ವಂಜ ರೂಪದ ಪ್ರಯೋಗವೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ಪದಗಳ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತೇ ಮಧುಮಂತಮೂರ್ಮಿಂ ಧೇನುರಿವ ಪಯೋ ಅಸ್ಮಾಸು
ಧುಕ್ಷ್ವ |
ಮಧುಶ್ಚತಂ ಘೃತಮಿವ ಸುಪೂತಮೃತಸ್ಯ ನಃ ಪತಯೋ ವೃಳಯಂತು ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ | ಪತೇ | ಮಧುಮಂತಂ | ಉರ್ಮಿಂ | ಧೇನುಃ | ಪಯಃ | ಅಸ್ಮಾಸು | ಧುಕ್ಷ್ವ |
ಮಧುಶ್ಚತಂ | ಘೃತಂ | ಸುಪೂತಂ | ಋತಸ್ಯ | ನಃ | ಪತಯಃ | ವೃಳಯಂತು || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಪ್ಪೋರ್ಯಾನೇ ನೈತ್ರವರುಣಸ್ಯಾತಿರಿಕ್ತೋಕ್ತೇ ಪರಿಧಾನೀಯಾ | ಸೂತ್ರಿತಂ ಚ |
ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತೇ ಮಧುಮಂತಮೂರ್ಮಿಮಿತಿ ಪರಿಧಾನೀಯಾ | ಅ. ೯-೧೦ | ಇತಿ ||

ಹೇ ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತೇ ತ್ವಂ ಮಧುಮಂತಂ ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತಮೂರ್ಮಿಂ ಪ್ರವೃದ್ಧಮುದಕಂ
ಧೇನುಃ ಪಯ ಇವ ಸಾ ಯಥಾ ದುಗ್ಧೇ ತಥಾಸ್ಮಾಸು ಧುಕ್ಷ್ವ | ಮಧುಶ್ಚತಂ ಮಧುಸ್ರಾವಿ ಸುಪೂತಂ
ಘೃತಮಿವೇತ್ಯುಪಮಾ | ತಾದೃಶಮುದಕಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಋತಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯೋದಕಸ್ಯ ವಾ ಪತಯಃ
ಸ್ಯಾಮಿನೋ ನೋಽಸ್ಮಾನ್ ವೃಳಯಂತು | ಸುಖಯಂತು | ಯದ್ವಾ | ಋತಸ್ಯೈತತ್ಕರ್ಮಣಿ ವಷ್ಠೀ |
ಋತಂ ವೃಳಯಂತು | ಪ್ರಯಚ್ಛಂತು | ವೃಳತಿರತ್ರ ದಾನಕರ್ಮಾ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತೇ—ಎಲೈ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿದೇವನೇ | ಧೇನುಃ—ಧೇನುವು | ಪಯಃ ಇವ—ಕ್ಷೀರ
ವನ್ನು ಕರೆಯುವಂತೆ | ಮಧುಶ್ಚತಂ—ಮಧುವಿನ ಬಿಂದುಗಳಂತೆ ರುಚಿಕರವಾಗಿರುವುದೂ | ಘೃತಮಿವ—
ಘೃತದಂತೆ | ಸುಪೂತಂ—ಪವಿತ್ರವಾಗಿರುವುದೂ | ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತವಾದುದೂ |
ಉರ್ಮಿಂ—ಪ್ರವೃದ್ಧವಾದುದೂ ಅದ ಉದಕವನ್ನು | ಅಸ್ಮಾಸು—ನಮಗಾಗಿ | ಧುಕ್ಷ್ವ—ಕರೆದು ಸುರಿಸು |
ಋತಸ್ಯ—ಉದಕಕ್ಕೆ | ಪತಯಃ—ಒಡೆಯರಾದ ದೇವತೆಗಳು | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ವೃಳಯಂತು—
ಸುಖಪಡಿಸಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿದೇವನೇ, ಕ್ಷೀರವನ್ನು ಧೇನುವು ಕರೆಯುವಂತೆ ಮಧುವಿನ ಬಿಂದುಗಳಂತೆ ರುಚಿಕರವಾದುದೂ,
ಘೃತದಂತೆ ಪವಿತ್ರವಾಗಿರುವುದೂ, ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತವಾದುದೂ, ಪ್ರವೃದ್ಧವಾದುದೂ ಅದ ಉದಕವನ್ನು ನಮಗಾಗಿ
ಕರೆದು ಸುರಿಸು. ಉದಕಪತಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ಸುಖಪಡಿಸಲಿ

English Translation.

Lord of the field, bestow upon us sweet abundant, (water), as the milch cow (yields her) milk, dropping like honey, bland as butter : may the lords of the water make us happy.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ತಿಗೆ ಯಾಸ್ತುರು ಬರೆದಿರುವ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಒಂದನೇ ಋಕ್ತಿನ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಪೋರ್ಯಾಮವೆಂಬ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರಾವರುಣನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಅತಿರಿಕ್ತೋಕ್ಥ್ಯ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವಾಗ ಈ ಋಕ್ತನ್ನು ಪರಿಧಾನೀಯ (ಕೊನೆಯ) ಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ-ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತೇ ಮಧುಮಂತಮೂರ್ವಿಮಿತಿ ಪರಿಧಾನೀಯಾ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೯-೧) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಮಧುಮತೀರೋಷಧೀರ್ಧ್ಯಾವ ಅಪೋ ಮಧುಮನ್ನೋ ಭವತ್ಸಂತರಿಕ್ಷಂ |

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿರ್ಮಧುಮಾನ್ನೋ ಅಸ್ತುರಿಷ್ಯಂತೋ ಅನ್ವೇನಂ ಚರೇಮು || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಮಧುಮತೀಃ | ಒಷಧೀಃ | ಧ್ಯಾವಃ | ಅಪಃ | ಮಧುಮತ್ | ನಃ | ಭವತು | ಅಂತರಿಕ್ಷಂ |

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ | ಪತಿಃ | ಮಧುಮಾನ್ | ನಃ | ಅಸ್ತು | ಅರಿಷ್ಯಂತಃ | ಅನು | ಏನಂ | ಚರೇಮು || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿನೋಽತಿರಿಕ್ತೋಕ್ಥೋ ಪರಿಧಾನೀಯೈಷಾ | ಮಧುಮತೀರೋಷಧೀರ್ಧ್ಯಾವ ಅಪ ಇತಿ ಪರಿಧಾನೀಯಾ | ಅ. ೯-೧೧ | ಇತಿ ಸೂತ್ರೀತತ್ಪಾಠಃ ||

ಒಷಧೀರೋಷಧ್ಯೋ ವ್ರೀಹಿಸ್ಪ್ರಿಯಂಗ್ವಾದಯೋ ನೋಽಸ್ಮಭ್ಯಂ ಮಧುಮತೀರ್ಮಧುಮತ್ಯೋ ಭವಂತು | ತಥಾ ಧ್ಯಾವಃ | ತಿಸ್ರೋ ದಿವ ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾದ್ಭವಚನಂ ಯುಕ್ತಂ | ತಥಾಪೋಽಂತರಿಕ್ಷಂ ಚ ನೋ ಮಧುಮದ್ಭವತು | ಕಿಂಚಿ ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿರಸಿ ಮಧುಮಾನ್ನೋಽಸ್ತು | ಅರಿಷ್ಯಂತೋಽನ್ವೇರ-ಹಿಂಸ್ಯಂತೋ ವಯಮೇನಂ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಮನು ಅನುಸೃತ್ಯ ಚರೇಮು | ಸಂಚರೇಮು ಸುಖೇನ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಓಷಧೀಃ—ವ್ರೀಹ್ಯಾದ್ಯೋಷಧಿಗಳು | ನಃ—ನಮಗೆ | ಮಧುಮತೀಃ—ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತವಾಗಿ | ಭವತು—ಆಗಿರಲಿ | ದ್ಯಾವಃ—ದ್ಯುಲೋಕಗಳೂ | ಅಪಃ—ಉದಕಗಳೂ | ಅಂತರಿಕ್ಷಂ—ಅಂತರಿಕ್ಷವೂ | ಮಧುಮತ್—ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತವಾದ ಸತ್ತ್ವವುಳ್ಳವಾಗಿ (ಆಗಿರಲಿ) | ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿಃ—ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿದೇವನೂ ಸಹ | ನಃ—ನಮಗೆ | ಮಧುಮಾನ್—ಹಿತಕಾರಕನಾಗಿ | ಅಸ್ತು—ಆಗಿರಲಿ | ಅರಿಷ್ಯಂತಃ—ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಅಹಿಂಸಿತರಾದ ನಾವು | ಏನಂ ಅನು—ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ | ಚರೇಮ—ವ್ಯವಹರಿಸೋಣ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ವ್ರೀಹಾದ್ಯೋಷಧಿಗಳನ್ನಮಗೆ ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತವಾಗಿರಲಿ. ದ್ಯುಲೋಕಗಳೂ, ಉದಕಗಳೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷವೂ ನಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತವಾದ ಸತ್ತ್ವವುಳ್ಳವಾಗಿರಲಿ. ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿದೇವನೂ ಸಹ ನಮಗೆ ಹಿತಕಾರಕನಾಗಿ ಆಗಿರಲಿ. ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಅಹಿಂಸಿತರಾದ ನಾವು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸೋಣ.

English Translation.

May the herbs (of the field) be sweet for us ; may the heavens, the waters, the firmament, be kind to us ; may the lord of the field be gracious to us : let us, undeterred (by foes), have recourse to him.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅಪ್ರೋರ್ಯಾಮಯಾಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಂಚ್ಛಂಸಿಯು ಪರಿಸರ್ವೇಕಾದ ಅತಿರಿಕ್ತೋಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಪರಿಧಾನೀಯ (ಕೊನೆಯ) ಋಕ್ಕನ್ನಾಗಿ ಪರಿಸರ್ವೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಮಧುಮತೀರೋಷಧೀರ್ವ್ಯವ ಅಪಃ ಇತಿ ಪರಿಧಾನೀಯಾ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ.೯-೧೧) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಶುನಂ ವಾಹಾಃ ಶುನಂ ನರಃ ಶುನಂ ಕೃಷತು ಲಾಂಗಲಂ |

ಶುನಂ ವರತ್ರಾ ಬಧ್ಯಂತಾಂ ಶುನಮಸ್ತ್ರಾಮುದಿಂಗಯ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಶುನಂ | ವಾಹಾಃ | ಶುನಂ | ನರಃ | ಶುನಂ | ಕೃಷತು | ಲಾಂಗಲಂ |

ಶುನಂ | ವರತ್ರಾಃ | ಬಧ್ಯಂತಾಂ | ಶುನಂ | ಅಸ್ತ್ರಾಂ | ಉತ್ | ಇಂಗಯ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ನಾಹಾ ಬಲೀವರ್ಧಾಃ ಶುನಂ | ಸುಖನಾನ್ಯತತ್ | ಸುಖಂ ಯಥಾ ಭವತಿ ತಥಾ ವಹಂತಿತಿ
ಶೇಷಃ | ತಥಾ ನರೋ ನೇತಾರೋ ಮನುಷ್ಯಾಃ ಕರ್ಷಕಾಃ ಶುನಂ ಕುರ್ವಂತು | ತಥಾ ಲಾಂಗಲಮಪಿ
ಶುನಂ ಕೃಷತು | ವರತ್ರಾ ವರಣೇನ ತ್ರಾಯಮಾಣಾಃ ಪ್ರಗ್ರಹಾಃ ಶುನಂ ಬಧ್ಯಂತಾಂ | ಅಷ್ಟಾಂ
ಪ್ರತೋದಂ ಶುನಮುದಿಂಗಯ | ಪ್ರೇರಯ | ಶುನಾಖ್ಯೋ ವಾಯ್ವಿಂದ್ರಿಯೋರನ್ಯತಮಃ ಸುಖಕೃ-
ದ್ವೇವಃ | ತದನುಗ್ರಹಾದೇತತ್ಸರ್ವಂ ಭವತ್ವಿತಿ | ತಸ್ಯ ಶ್ರುತಿಸಾಮಾನ್ಯೇನ ಸ್ತುತಿಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ನಾಹಾಃ—ಭಾರಗಳನ್ನು ವಹಿಸುವ ವೃಷಭಗಳು | ಶುನಂ—ಸುಖವಾಗಿ (ಭಾರಗಳನ್ನು ವಹಿಸಲಿ) |
ನರಃ—ಕೃಷಿಕಾರರಾದ ಮಾನವರು | ಶುನಂ—ಸುಖವಾಗಿ (ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿ) | ಲಾಂಗಲಂ—
ಉಳುವ ಸಾಧನವಾದ ನೇಗಿಲು | ಶುನಂ—ಸುಖವಾಗಿ | ಕೃಷತು—ಉಳುವಂತಾಗಲಿ | ವರತ್ರಾಃ—
ಕಡಿವಾಣಗಳು (ಅಥವಾ ಮೂಗುದಾರಗಳು) | ಶುನಂ—ಸುಖವಾಗಿ | ಬಧ್ಯಂತಾಂ—ವೃಷಭಾದಿಗಳನ್ನು
ಹಿಡಿದಿರಲಿ | ಅಷ್ಟಾಂ—ಭಾರವನ್ನು | ಶುನಂ—ಸುಖವಾಗಿರುವಂತೆ | ಉದಿಂಗಯ—ಹೊರಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸುವ ವೃಷಭಾದಿಗಳು ಭಾರಗಳನ್ನು ಸುಖವಾಗಿ ವಹಿಸಲಿ. ಕೃಷಿಕಾರರಾದ ಮಾನವರು
ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸುಖವಾಗಿ ಮಾಡಲಿ. ಉಳುವ ಸಾಧನವಾದ ನೇಗಿಲು ಸುಖವಾಗಿ ಉಳುವಂತಾಗಲಿ.
ಕಡಿವಾಣಗಳು ಅಥವಾ ಮೂಗುದಾರಗಳು ವೃಷಭಾದಿಗಳನ್ನು ಸುಖವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿರಲಿ. ವೃಷಭಾದಿಗಳಿಗೆ ಭಾರವನ್ನು
ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೊರುವಂತೆ ಹೊರಿಸು.

English Translation.

May the oxen (draw) happily, the men (labour) happily ; the plough
furrow happily ; may the traces bind happily : wield the goad happily.

|| ಪಂಚವಿಜಯಗಳು ||

ಶುನಾಸೀರೀಯಸವನದಲ್ಲಿ ಶುನಾಸೀರದೇವತಾಕವಾದ ಹವಿಸ್ಸಿನ ಹೋಮದಲ್ಲಿ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಪುರೋನು-
ವಾಕ್ಯಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿಯೂ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕಾದ ಶುನಂ ನಃ ಫಾಲಾ ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ಯಾಜ್ಞಾ-
ಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿಯೂ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಶುನಾಸೀರಾವಿಮಾಂ ವಾಚಿಂ ಜುಷೇಥಾಂ-
ಶುನಂ ನಃ ಫಾಲಾಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೨-೨೦) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಶುನ ಮತ್ತು ಶುನಾಸೀರದೇವತೆಗಳು— ೪-೫೭-೪ ನೇ ಮಂತ್ರವು ಶುನದೇವತಾಕವಾದುದು.
ಶುನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ, “ಶುನಾಖ್ಯೋ ವಾಯ್ವಿಂದ್ರಿಯೋರನ್ಯತಮಃ ಸುಖಕೃ-
ದ್ವೇವಃ | ತದನುಗ್ರಹಾದೇತತ್ಸರ್ವಂ ಭವತ್ವಿತಿ ತಸ್ಯ ಶ್ರುತಿಸಾಮಾನ್ಯೇನ ಸ್ತುತಿಃ ||” ನಾಯು ಅಥವಾ

ಇಂದ್ರ ಈ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಶುನವೆಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆವರ ಅನುಗ್ರಹವಿದ್ದರೆ ಸಕಲವೂ ಸುಖ ಮಯವಾಗುವುದರಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಶುನನಾಮನಿರ್ದೇಶವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪುನಃ ೫ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶುನಾಸೀರ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ದ್ಯುದೇವಃ ಶುನದೇವತಾ' ಇತಿ ಶೌನಕಃ | ಅತಃ ಶುನಃ ಇಂದ್ರಃ, 'ಶುನೋ ವಾಯುಃ ಶು ಏತ್ಯಂತರಿಕ್ಷೇ ಸೀರ ಆದಿತ್ಯಃ ಸರಣಾತ್' (ನಿ. ೯-೪೦) ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಥನಾದ ಶುನದೇವತೆಯೇ ಇಂದ್ರನು, ಎಂದು ಶೌನಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ನಂತರ, ಅಂತರಿಕ್ಷಸಂಚಾರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಶುನ ದೇವತೆಯು ವಾಯುವೆಂದೂ, ಭ್ರಮಣಾತ್ಮಕನಾದ್ದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ಸೀರನೆಂಬ ನಾಮವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ವಿವರಿಸುವ ನಿರುಕ್ತವಾಕ್ಯವನ್ನು ದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ೮ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಶುನಾಸೀರಾ—ಇಂದ್ರವಾಯುಃ; ವಾಯ್ವಾದಿತ್ಯೌ ವಾ ಶುನಾಸೀರರೆಂದರೆ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುವಾಗಬಹುದು ಅಥವಾ ವಾಯು ಮತ್ತು ಆದಿತ್ಯರಾಗಬಹುದು ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ನಿರುಕ್ತಮತವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸತಕ್ಕ ಬೃಹದ್ದೇವತಾಕಾರರು ಶುನಾಸೀರಶಬ್ದದ ನಿಷ್ಪೃಷ್ಟ ವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕೊಂಚ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ, ಇತರ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಮತವನ್ನೂ ಉದಾಹರಿಸಿ ಯಾಸ್ಕರಿಗೂ ತಮಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ವಾಯುಃ ಶುನಃ ಸೂರ್ಯ ಏವಾತ್ರ ಸೀರಃ ಶುನಾಸೀರೌ ವಾಯುಸೂರ್ಯೌ ವದಂತಿ |

ಶುನಾಸೀರಂ ಯಾಸ್ಕ ಇಂದ್ರಂ ತು ಮೇನೇ ಸೂರ್ಯೇಂದ್ರೌ ತೌ ಮನ್ಯತೇ ಶಾಕಪೂಣಿಃ ||”

(ಬೃಹದ್ದೇವತಾ ೫-೮)

ಶುನ, ಸೀರ ಎಂಬುವು ವಾಯು ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನಾಮನಿರ್ದೇಶಗಳಾದವು ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಋಷಿಗಳು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಶುನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಯು ವೆಂದರ್ಥ. ಎಂದರೆ, ವಾಯುಪರಾಧ್ಯಾನನಾಮವಾಗಿದೆ. ಶಾಕಪೂ ಣಿಯ ಮತದಲ್ಲಿ ಶುನ ಶಬ್ದವು ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ, ಸೀರ ಶಬ್ದವು ಇಂದ್ರನನ್ನೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುವು. ಆದರೆ, ಯಾಸ್ಕರು ಮಾತ್ರ ಶುನಾಸೀರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರನೆಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

[ಬೃಹದ್ದೇವತಾಕಾರರು ನಿರುಕ್ತಕಾರರ ಮತವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷಾಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸ ಬೇಕು. “ವಾಯುಃ ಶುನಃ ಸೂರ್ಯ ಏವಾತ್ರ ಸೀರಃ ಶುನಾಸೀರೌ ವಾಯುಸೂರ್ಯೌ ವದಂತಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ತಮ್ಮ ಮತವು ಯಾಸ್ಕರು ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ (ನಿ. ೯-೪೦) ಹೇಳಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಆದರೆ, ಶುನಾಸೀರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರನೆಂದೇ ಯಾಸ್ಕರು ಅರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವೇನೋ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾಸ್ಕರು ಶಾಕಪೂಣಿಯ ಮತವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿಲ್ಲ.]

ಶುನಾಸೀರೌ ಪಂಚಮ್ಯಾಂ ತು ಸ್ತುತೌ ತೌ ದ್ವೇ ತು ಸೀಮಾಯೈ ಷಷ್ಠೀ ಸಪ್ತಮೀ ಚ |

ಶುನಂ ನಃ ಫಾಲಾಃ ಕೃಷಿಂ ಸ್ತೌತಿ ಪಾದಃ ಶುನಂ ಕೀನಾಶಾಃ ಕೃಷಿಜೀವಾನ್ಮನುಷ್ಯಾನ್ ||

(ಬೃ ದೇ. ೫. ೯)

ಶುನ, ಸೀರ ಈ ಇಬ್ಬರು ದೇವತೆಗಳೂ ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯ ೫ ಮತ್ತು ೮ ನೇ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆರು ಮತ್ತು ಏಳನೆಯವು ಸೀತಾ ನಾಮಕವಾದ ದೇವತೆಯನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿದುದಾಗಿದೆ. 'ಶುನಂ ನಃ ಫಾಲಾಃ' ಎಂಬ

ಪಾಢವು ಕೃಷಿಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತದೆ. (Praises Agriculture), ಕೃಷಿಯಿಂದ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವವರ ಕಲ್ಯಾಣಾಶಂಸೆಯು ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಯಾವ ಶುನ ಮತ್ತು ಸೀರ ದೇವತೆಗಳು ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುವೆಂದಾಗಲಿ, ಅಥವಾ ವಾಯು ಆದಿತ್ಯ ರೆಂದಾಗಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದೆಯೋ ಅದೇ ದೇವತೆಗಳು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತರಾಗಿರತಕ್ಕವರು ಎಂದೂ ಸಹ ಹಿಂದೆ ವರ್ಣಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಯೌ ಚ ದೇವೌ ಶುನಾಸೀರೌ ತೌ ಚಾಗ್ನೀ ಚೈತದಾಶ್ರಯೌ |

ಶುನ ಮತ್ತು ಸೀರಾ ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಅಗ್ನಿಯ ರೂಪಗಳೇ ಆಗಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲೇ ಅಂತರ್ಗತರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಬೃಹದ್ದೇ ವತೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಗಳ ರೂಪನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ Max Muller ಎಂಬ ಪಂಡಿತನು ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ —

In Rig-Veda VII. 70-1, a horse is called ಶುನಸೃಷ್ಟೋ ಅಶ್ವಃ, meaninge evidently a horse having a plump back. But there are compounds in which ಶುನ would seem to have the meaning of a dog. In 8-46-28, ಶುನ-ಇಷಿತಂ most likely means carried by dogs and in ಶುನಾಸೀರೌ we have a name of a couple of deities, the former of which is said to be ಶುನ, the latter, ಸೀರ- Yaska recognises in this ಶುನ a name of Vayu, in ಸೀರ a name of the Sun. Another authority, ಶೌನಕಿ declares ಶುನ to be a name of Indra, ಸೀರ, a name of the Wind. Asvalayana (ಶ್ರೌ. ಸೂ. ೨-೨೦) declares that ಶುನಾಸೀರೌ may be meant for ವಾಯು or for ಇಂದ್ರ and ಸೂರ್ಯ together. This shows, at all events, that the meaning of the two names was doubtful, even among early native theologians "

[Science of Language. II. p. 525]

ಋ. ಸಂ. ೭-೭೦-೧ರಲ್ಲಿ ಶುನಸೃಷ್ಟಃ ಅಶ್ವಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶುನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟವಾದ ಎಂದರ್ಥ. ಶುನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶ್ವಾ ಎಂಬರ್ಥವಿರುವ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಉಂಟು. ಋ. ಸಂ. ೮-೪೭-೨೨ರಲ್ಲಿ ಶುನ ಇಷಿತಂ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ ಬಹುಶಃ ಶ್ವಾನದಿಂದ ಅಪಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟುದು ಎಂದೇ ಅರ್ಥವಿರಬೇಕು. (ಅಶ್ವೇಷಿತಂ, ರಜೇಷಿತಂ, ಶುನೇಷಿತಂ ; ಅಶ್ವ, ಗರ್ಧಭ, ಶ್ವಾ ಎಂಬರ್ಥವು. ಇಲ್ಲಿ ಶುನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಂದರ್ಭವು ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ). ಶುನಾಸೀರಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಾಸ್ವರು ಒಂದು ವಿಧವಾಗಿಯೂ, ಶೌನಕರು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧವಾಗಿಯೂ ಅರ್ಥಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಹೇಗೆಂಬುದನ್ನು ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದೆ) ಅಶ್ವಲಾಯನರು (ಶ್ರೌ. ಸೂ. ೨-೨೦) ಶುನಾಸೀರಾ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಾಯುವೆಂದಾಗಲಿ, ಇಂದ್ರನೆಂದಾಗಲಿ, ಇಂದ್ರಾಸೂರ್ಯ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಯಾಗಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಬಹುದೆಂದು ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಂದ,

ಪ್ರಾಚೀನರೂ, ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದವರೂ ಆದ ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತರುಗಳಿಗೂ ಈ ಪದಗಳ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು ಎಂದು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

[ಪ್ರೀಲಿಂಗವಾಚಕವಾದ ಸೀರಾ ಶಬ್ದವು ೧-೧೭೪-೯; ೪-೧೯-೮; ೧೦-೪೯-೯; ೧೦-೯೭-೭; ೧೦-೧೦೧-೩, ೪ ಈ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ನದಿಗಳೆಂದೇ ಹೆಸರು. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಏಕವಚನಾಂತವಾಗಿಯೂ, ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆ ಬಹುವಚನಾಂತವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಕೃಷಿಸಾಧನವೆಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. (ನೇಗಿಲು) ಇದನ್ನು ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ]

ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಶುನಾಸೀರೀಯವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ “ಇಂದ್ರಾಯ ಶುನಾಸೀರಾಯ” ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಬೇರೆ ಎಂಬುದು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟರಾಗಿ ತಿಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದೇ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶುನೋ ವಾಯುಃ ಸೀರ ಆದಿತ್ಯಃ | ತದ್ವಾನಿಂಧ್ರ ಇಹೋಚ್ಯತೇ ಅಭೇದಾತ್ಮತ್ವಾತ್ | ಮತ್ಸರ್ಥೀಯೋ ವಾ ಅತ್ರ ಲುಪ್ಯತೇ || (ತೈ. ಸಂ. ಭಾ. ೧-೮-೭-೧)

ಇಂದ್ರಾಯ ಶುನಾಸೀರಾಯ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಶುನಾಸೀರರೊಡಗೂಡಿದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಎಂದರ್ಥ. ಶುನಾಸೀರಾಯ ಎಂದರೆ ಶುನಾಸೀರವತೇ (ಇಂದ್ರಾಯ) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮತ್ಸರ್ಥೀಯವಾದ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಲುಪ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ವಿವರಿಸಿ ವಾಯ್ವಾದಿತ್ಯರೊಡಗೂಡಿದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇಂದ್ರನು ಶುನಾಸೀರರಿಗಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನನು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. Keith ಎಂಬುವನು ಇದೇ ಭಾಗವನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶುನಾಸೀರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶುನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗುಳವೆಂದೂ, ಸೀರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನೇಗಿಲು ಎಂದೂ ಅರ್ಥವೂ ಸಹ ಸಾಧ್ಯವಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. (ಇದರ ವಿವರಣೆಯನ್ನು Vedic Mythology ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ Macdonell ಎಂಬ ಪಂಡಿತನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದರ ಸಾರಾಂಶವೂ ಸಹ ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಗಳಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ.)

ಶುನಾಸೀರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅರ್ಥವಿದ್ದರೂ ಶುನಾಸೀರೀಯ ಹವಿರ್ಧಾನವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು ಮತ್ತು ಅದರ ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಶುನಾಸೀರೀಯ ಹವಿರ್ಧಾನದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಶುನ ಮತ್ತು ಸೀರ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ.

ಅಥ ಯಸ್ಮಾಚ್ಛುನಾಸೀರೈಣ ಯಜೇತ | ಯಾ ವೈ ದೇವಾನಾಗ್ಂ ಶ್ರೀರಾಸೀತ್ಸಾಕಮೇಧೈ-
ರೀಜಾನಾನಾಂ ವಿಜಿಗ್ಯಾನಾನಾಂ ತಚ್ಛುನಮಥ ಯಃ ಸಂವತ್ಸರಸ್ಯ ಪ್ರಜಿತಸ್ಯ ರಸ
ಆಸೀತ್ತಸ್ತೀರಗ್ಂ ಸಾ ಯಾ ಚೈವ ದೇವಾನಾಗ್ಂ ಶ್ರೀರಾಸೀತ್ಸಾಕಮೇಧೈರೀಜಾನಾನಾಂ
ವಿಜಿಗ್ಯಾನಾನಾಂ ಯ ಉ ಚ ಸಂವತ್ಸರಸ್ಯ ಪ್ರಜಿತಸ್ಯ ರಸ ಆಸೀತ್ತಮೇವೈತದುಭಯಂ
ಪರಿಗೃಹ್ಯಾತ್ಮನ್ನರುತೇ ತಸ್ಮಾಚ್ಛುನಾಸೀರೈಣ ಯಜತೇ ||

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೨-೬-೩-೨)

[ಶುನಾಸೀರೀಯವು ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯಾಂಗವು. ಈ ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯಯಜ್ಞವನ್ನಾಚರಿಸತಕ್ಕವನು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ ನಂತರ ತದಂಗವಾದ ಶುನಾಸೀರೀಯ ವಿವರಣೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಶಂಸೆ ಯಿರುತ್ತದೆ.]

ಈ ಶುನಾಸೀರೀಯ ಹವಿರ್ಧಾನದ ನಿಮಿತ್ತವೇನು? ಇದರ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇನು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವೇ ಈ ಶುನಾಸೀರೀಯದ ವಿವರಣೆ. ಸಾಕಮೇಧ ಯಾಗದ ನಿರ್ವಹಣದಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಯಾವ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನು ಪಡೆದರೋ ಮತ್ತು ಯಾವ ಜಯಶ್ರೀಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರೋ ಆ ಅಭ್ಯುದಯ ಮತ್ತು ಜಯರೂಪ ವಾದುದೇ ಈ ಶುನವು. ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಯಾಗದಿಂದ ಯಾವ ಸಾಂವತ್ಸರಿಕವಾದ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಯುಂಟೋ, ಯಾವ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದೆಯೋ ಆ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ರಸವೇ ಸೀರವು. ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಈ ಶುನಾಸೀರೀಯಾತ್ಮಕವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸುವನೋ ಅವನಿಗೆ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಲಬ್ಧವಾದ ಅಭ್ಯುದಯವೂ, ಅವರಿಂದಲೇ ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟ ಸಾಂವತ್ಸರಿಕವಾದ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯೂ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಶುನಾಸೀರೀಯದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯು.

ಈ ಕರ್ಮದ ಕ್ರಮವೇನೆಂದರೆ:—

ತಸ್ಯಾವೃತ್ | ನೋಪಕಿರಂತ್ಯುತ್ತರವೇದಿಂ ನ ಗೃಹ್ಣಂತಿ ಪೃಷದಾಜ್ಯಂ ನ ಮಂಥಂತ್ಯಗ್ನಿಂ ಪಂಚ ಪ್ರಯಾಜಾ ಭವಂತಿ ತ್ರಯೋಽನುಯಾಜಾ ಏಕಗ್ಂ ಸಮಿಷ್ಟಯಜುಃ ||

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೨-೬-೩-೩)

ಇದರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ರಮವು ಕೊಂಚ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವೇದಿಯ ನಿರ್ಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಪೃಷದಾಜ್ಯದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ ಅಗ್ನಿ ಮಥನವಿಲ್ಲ. ಐದು ಪ್ರಯಾಜಗಳೂ, ಮೂರುಅನುಯಾಜಗಳೂ ಒಂದು ಸಮಿಷ್ಟಯಜುವೂ ವಿಹಿತವಾಗಿದೆ.

ಅಥೈತಾನ್ಯೇವ ಪಂಚ ಹವೀಗ್ಂಷಿ ಭವಂತಿ | ಏತೈರ್ವೈ ಹವಿರ್ಭಿಃ ಪ್ರಜಾಸತಿಃ ಪ್ರಜಾ ಅಸೃಜ- ತೈತ್ಯೈರುಭಯತೋ ವರುಣಪಾಶಾತ್ಪ್ರಜಾಃ ಪ್ರಾಮುಂಚದೇತೈರ್ವೈ ದೇನಾ ವೃತ್ರಮಘ್ನ- ನ್ನೇತೈರ್ವೇವ ವ್ಯಜಯಂತ ಯೇಯಮೇಷಾಂ ವಿಜಿತಿಸ್ತಾಂ ತಥೋ ಏವೈಷ ಏತೈರ್ಯಾ ಚೈವ ದೇನಾನಾಗ್ಂ ಶ್ರೀರಾಸೀತ್ಸಾಕಮೇಧೈರೀಜಾನಾನಾಂ ವಿಜಿಗ್ಯಾನಾನಾಂ ಯ ಉ ಚ ಸಂವತ್ಸರಸ್ಯ ಪ್ರಜಿತಸ್ಯ ರಸ ಅಸೀತ್ತಮೇವೈತದುಭಯಂ ಪರಿಗೃಹ್ಯಾತ್ಮನ್ ಕುರುತೇ ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ಏತಾನಿ ಪಂಚ ಹವೀಗ್ಂಷಿ ಭವಂತಿ ||

(೨-೬-೩-೪)

ಶುನಾಸೀರೀಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಪಂಚ ಹವಿಸ್ಸುಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಹವಿಸ್ಸುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ದಿಂದಲೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ವರುಣಪಾಶದಿಂದ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಬಂಧಿತವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಿಡಿಸಿದನು. ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ವೃತ್ರಾಸುರನ ಮೇಲೆ ಹೋರಾಡಿ ಜಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಹೊಂದಿದರು. ಅದುದರಿಂದ ಅದೇ ಜಯವೂ,

ಸಾಕಮೇಧದಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಲಭಿಸಿದ ಅದೇ ಸಂಪತ್ತೂ ಲಭಿಸಬೇಕೆಂದು ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಆಶಿಸುವನೋ ಅವನು ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೊಂದುವನು. ಆ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯೇ, ಪಂಚ ಹವಿಸ್ಸುಗಳೂ ಯಥಾವಿಧಿಯಾಗಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗಬೇಕು.

ಅಥ ಶುನಾಸೀರೋ ದ್ವಾದಶಕಪಾಲಃ ಪುರೋಡಾಶೋ ಭವತಿ | ಸ ಬಂಧುಃ ಶುನಾಸೀರೈಸ್ಯ
ಯಂ ಪೂರ್ವಮವೋಚಾಮು || (ಶ. ಬ್ರಾ. ೨-೬-೩-೫)

ಅನಂತರ ದ್ವಾದಶಕಪಾಲಾತ್ಮಕವಾದ ಶುನಾಸೀರೀಯ ಪುರೋಡಾಶದ ಅರ್ಪಣೆಯು. ಈ ಪುರೋಡಾಶದ ಅರ್ಪಣೆಯ ಫಲವು ಮೇಲೆ ವಿವೃತವಾದಂತಿರುತ್ತದೆ.

ಅಥ ವಾಯುವ್ಯಂ ಪಯೋ ಭವತಿ | ಪಯೋ ಹ ವೈ ಪ್ರಜಾ ಜಾತಾ ಅಭಿಸಂಜಾನತೇ
ವಿಜಿಗ್ಯಾನಂ ಮಾ ಪ್ರಜಾಃ ಶ್ರಿಯೈ ಯಶಸೇನ್ನಾದ್ಯಾಯಾಭಿಸಂಜಾನಂತಾ ಇತಿ
ತಸ್ಮಾತ್ಪಯೋ ಭವತಿ || (ಶ. ಬ್ರಾ. ೨-೬-೩-೬)

ಅನಂತರ ವಾಯುವನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ ಪಯಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಪ್ರಜೆಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾದೊಡನೆಯೇ, ಅವರಿಗೆ ಪಯಸ್ಸೇ ಆಹಾರವು. “ನಾನು ಈ ಹವಿರಾದಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಜಯವನ್ನೂ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನೂ ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗವುಳ್ಳವರಾಗಿ ನನ್ನನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಲಿ” ಎಂದು ಇದನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ಯಜಮಾನನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಪಯಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅಥ ಸೂರ್ಯ ಏಕಕಪಾಲಃ ಪುರೋಡಾಶೋ ಭವತಿ | ಏಷ ವೈ ಸೂರ್ಯೋ ಯ ಏಷ ತಪತೈಷ
ವಾ ಇದಗ್ಂ ಸರ್ವಮಭಿಗೋಪಾಯತಿ ಸಾಧುನಾ ತ್ವದಸಾಧುನಾ ತ್ವದೇಷ ಇದಗ್ಂ ಸರ್ವಂ
ವಿದಧಾತಿ ಸಾಧೌ ತ್ವದಸಾಧೌ ತ್ವದೇಷ ಮಾ ವಿಜಿಗ್ಯಾನಂ ಪ್ರೀತಃ ಸಾಧುನಾ ತ್ವದಭಿಗೋ-
ಪಾಯತ್ಸಾಧೌ ತ್ವದ್ವಿದಧದಿತಿ ತಸ್ಮಾತ್ಸೂರ್ಯ ಏಕಕಪಾಲಃ ಪುರೋಡಾಶೋ ಭವತಿ ||

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೨-೬-೩-೮)

ಅನಂತರ ಸೂರ್ಯೋದ್ವಿಷ್ಟವಾದುದೂ, ಏಕಕಪಾಲಾತ್ಮಕವಾದುದೂ ಆದ ಪುರೋಡಾಶದ ಅರ್ಪಣೆಯು. ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಸೂರ್ಯನೇ ಲೋಕದ ಪ್ರಭುವು. ಒಂದುಸಲ ಸದ್ರಾಜನ ಮೂಲಕವೂ, ಇನ್ನೊಂದು ಅಸಾಧುರಾಜನ ಮೂಲಕವೂ ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಆ ಸೂರ್ಯನೇ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಕಲ ಭೂತಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸತಕ್ಕವನು “ನನಗೆ ಈ ಸೂರ್ಯನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸಕಲ ಜಯವೂ ಸಂಪತ್ತೂ ಉಂಟಾಗಲಿ” ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದುದರಿಂದಲೇ ಈ ಪುರೋಡಾಶದ ಅರ್ಪಣವು ವಿಹಿತವಾಗಿದೆ.

ಸ ಯತ್ರೈವ ಸಾಕಮೇಧೈರೈಜತೇ | ತಚ್ಛುನಾಸೀರೈಣ ಯಜೇತ | ಯದ್ವೈ ತ್ರಿಃ ಸಂವತ್ಸ-
ರಸ್ಯ ಯಜತೇ ತೇನೈವ ಸಂವತ್ಸರಮಾಪ್ನೋತಿ ತಸ್ಮಾದ್ಯದೈವ ಕದಾ ಚೈತೇನ ಯಜೇತ ||

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೨-೬-೩-೧೦)

ಸಾಕಮೇಧರೂಪವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಶುನಾಸೀರೀಯವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನಾ ಅರ್ಪಿಸಬಹುದು. ಋತ್ವಾತ್ಮಕವಾದ ಯಾಗವನ್ನು ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಲ ಅರ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಸಂವತ್ಸರದಂತೆ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಶುನಾಸೀರೀಯವನ್ನು ಯಾವಕಾಲದಲ್ಲಾದರೂ ಅರ್ಪಿಸಬಹುದು.

ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಇದರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ, ನಂತರ ಈ ಕರ್ಮದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಶುನಾಸೀರಾಽವಿಮಾಂ ವಾಚಂ ಜುಷೇಥಾಂ ಯದ್ವಿ ಚಕ್ರಥುಃ ಪಯಃ |

ತೇನೇಮಾಮುಪ ಸಿಂಚಿತಂ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಶುನಾಸೀರಾ | ಇಮಾಂ | ವಾಚಂ | ಜುಷೇಥಾಂ | ಯತ್ | ದಿವಿ | ಚಕ್ರಥುಃ | ಪಯಃ |

ತೇನ | ಇಮಾಂ | ಉಪ | ಸಿಂಚಿತಂ | ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಶುನಾಸೀರೀಯೇ ಪರ್ವಣಿ ಶುನಾಸೀರದೇವತಾಕಸ್ಯ ಹವಿಸ್ಸೋನುವಾಕ್ಯೈಷಾಂತ್ಯಾ ಋಕ್ ಯಾಜ್ಯಾ | ಸೂತ್ರೀತಂ ಚ | ಶುನಾಸೀರಾಽವಿಮಾಂ ವಾಚಂ ಜುಷೇಥಾಂ ಶುನಂ ನಃ ಥಾಲಾಃ | ಆ ೨-೨೦ | ಇತಿ ||

ದ್ಯುರ್ದೇವಃ ಶುನದೇವತೇತಿ ಶೌನಕಃ | ಅತಃ ಶುನ ಇಂದ್ರಃ ಸೀರೋ ವಾಯುಃ | ಶುನೋ ವಾಯುಃ ಶು ಏತ್ಯಂತರಿಕ್ಷೇ ಸೀರ ಆದಿತ್ಯಃ ಸರಣಾತ್ | ನಿ. ೯-೪೦ | ಇತಿ ಯಾಸ್ಯಃ | ಹೇ ಶುನಾಸೀರಾ ತಾ ಯುನಾಮಿಮಾಂ ವಹ್ಯಮಾಣಾಂ ಮದೀಯಾಂ ವಾಚಂ ಜುಷೇಥಾಂ | ಯತ್ಪಯೋ ದಿವಿ ಚಕ್ರಥುಃ ತೇನೇಮಾಂ ಭೂಮಿಮುಪ ಸಿಂಚಿತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಶುನಾಸೀರಾ—ಎಲೈ ಶುನಾಸೀರದೇವತೆಗಳೇ | ಇಮಾಂ—ಈಗ ನಾನು ಪಠಿಸುತ್ತಿರುವ | ವಾಚಂ—ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು | ಜುಷೇಥಾಂ—ಸೇವಿಸಿರಿ | ದಿವಿ—ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ | ಯತ್ ಪಯಃ—ಯಾವ ಉದಕವನ್ನು | ಚಕ್ರಥುಃ—ನಿರ್ಮಿಸಿದಿರೋ | ತೇನ—ಅದರಿಂದಲೇ | ಇಮಾಂ—ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು | ಉಪ ಸಿಂಚಿತಂ—ತೋಯುವಂತೆ ಮಾಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಶುನಾಸೀರದೇವತೆಗಳೇ, ಈಗ ನಾನು ಪಠಿಸುತ್ತಿರುವ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸೇವಿಸಿರಿ. ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಉದಕವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಿರೋ ಅದರಿಂದಲೇ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ತೋಯುವಂತೆ ಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

Suna and Sira be pleased by this our praise, and consequently sprinkle this (earth) with the water which you have created in heaven.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅರ್ನಾಚೀ ಸುಭಗೇ ಭವ ಸೀತೇ ವಂದಾಮಹೇ ತ್ವಾ |

ಯಥಾ ನಃ ಸುಭಗಾಸಸಿ ಯಥಾ ನಃ ಸುಫಲಾಸಸಿ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅರ್ನಾಚೀ | ಸುಭಗೇ | ಭವ | ಸೀತೇ | ವಂದಾಮಹೇ | ತ್ವಾ |

ಯಥಾ | ನಃ | ಸುಭಗಾ | ಅಸಸಿ | ಯಥಾ | ನಃ | ಸುಫಲಾ | ಅಸಸಿ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಸುಭಗೇ ಸೀತೇ ತ್ವಮರ್ನಾಚ್ಯರ್ವಾಗಂಚಿನಾ ಭವ | ತ್ವಾ ತ್ವಾಂ ವಂದಾಮಹೇ | ಸ್ತುವೀಮಹಿ | ಯಥಾ ನಃ ಸುಭಗಾಸಸಿ | ಶೋಭನಧನಾ ಭವಸಿ | ಯಥಾ ನಃ ಸುಫಲಾಸಸಿ ತಥಾ ವಂದಾಮಹೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸುಭಗೇ—ಮಂಗಲಾತ್ಮಕಾದ | ಸೀತೇ—ಎಲೈ ಸೀತೆಯೇ | ಅರ್ನಾಚೀ—ನಮಗಭಿಮುಖಳಾಗಿ | ಭವ—ಇರು | ಯಥಾ—ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ | ನಃ—ನಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ | ಸುಭಗಾಸಸಿ—ಶೋಭನಾತ್ಮಕವಾದ ಧನವುಳ್ಳವಳಾಗುತ್ತೀಯೆ | ಯಥಾ—ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ | ನಃ—ನಮಗೆ | ಸುಫಲಾಸಸಿ—ಉತ್ತಮವಾದ ಫಲಗಳುಳ್ಳವಳಾಗುವೆಯೋ (ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ) | ತ್ವಾ—ನಿನ್ನನ್ನು | ವಂದಾಮಹೇ—ಪೂಜಿಸುತ್ತೇವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಮಂಗಲಾತ್ಮಕಾದ ಎಲೈ ಸೀತೆಯೇ, ನೀನು ನಮಗಭಿಮುಖಳಾಗಿರು. ಯಾವ ರೀತಿ ನಮಗೆ ಶೋಭನಾತ್ಮಕವಾದ ಧನದಾತಳಾಗುತ್ತೀಯೋ, ಯಾವ ರೀತಿ ನಮಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಫಲದಾತಳಾಗುವೆಯೋ ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತೇವೆ.

English Translation.

Auspicious Sita, be present, we glorify you : that you may be propitious to us, that you may yield us abundant fruit.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಸೀತಾ—ಈ ಸೂಕ್ತದ ೬, ೭, ೮ ನೇ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಸೀತಾ ಎಂಬುದು ದೇವತೆಯು. ಶುನಾಸೀರ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ:ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ನೇಗಿಲು ಮತ್ತು ಗುಳ ಎಂದರ್ಥಮಾಡಿದರೆ, ಸೀತಾ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನೇಗಿಲಿನಿಂದ ಉತ್ತಮಾರ್ಗ ಎಂದರ್ಥಮಾಡಬಹುದು. (ಸೀತಾ ಲಾಂಗಲಪದ್ಧತಿಃ)

ಸೀತಾ ಪದವು ನಿಘಂಟುವಿನಲ್ಲಾಗಲಿ, ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಾಗಲಿ ವಿವೃತವಾಗಿಲ್ಲ. ಬೃಹದ್ದೇವತಾಕಾರರು ಸೀತೆಯು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ದೇವತಾವಿಶೇಷವೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ಇಂದ್ರಲೋಕಾಂತರ್ಗತವಾದ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬಳೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪೃಥಿವ್ಯನುಮತಿರ್ಧೇನುಃ ಸೀತಾ ಲಾಕ್ಷಾ ತಥೈವ ಗೌಃ |

ಗೌರೀ ಚ ರೋದಸೀ ಚೈವ ಇಂದ್ರಾಣ್ಯಾಶ್ಚೈವ ವೈ ಪತಿಃ ||

(ಬೃ. ದೇ. ೧-೧೨೯)

ಪೃಥ್ವೀ, ಅನುಮತೀ, ಧೇನು, ಸೀತಾ, ಲಾಕ್ಷಾ, ಗೌಃ, ಗೌರೀ, ರೋದಸೀ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಇಂದ್ರಲೋಕಾಂತರ್ಗತವಾದ ದೇವತೆಗಳು. ಸಾಯಣರು ೪-೫೭-೬ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೀತೇ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಎಚ್ಚೆ ದೇವಿಯೇ, ಎಂದರ್ಥಮಾಡಿ ಅನಂತರ ೭ನೇ ಮಂತ್ರದ ಸೀತಾಂ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸೀತಾಧಾರಕಾಷ್ಠಂ ಎಂದರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ದೇವತಾವಿಶೇಷವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಂದರೆ, ಕೃಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ದೇವತೆಯೆಂದೇ ಅರ್ಥ. ಶೈತ್ತಿಲಿಯ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ದೇವತೆಯು ಉದ್ಧಿಷ್ಟವಾಗಿ ಸ್ತುತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಕೃಷಿಗೂ ತತ್ಪಲವಾದ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಗೂ ಅಧಿದೇವತೆಗಳಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಪತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಶಂಸೆಗಳೂ, ಅವರಿಂದ ಯಾಚಿಸಿದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳೂ ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ.

ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಒಡೆಯನಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿಯಲ್ಲಿ ಪಶು, ಆಶ್ವ ಮುಂತಾದ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಬೇಡಿದೆ. ಪೃಥಿವೀ, ಅಂತರಿಕ್ಷ ಮತ್ತು ಓಷಧಿಗಳು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಮಧುವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೇ ಬೇರೆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ (೭-೩೫-೧೦) ಸವಿತ್ಯ, ಉಷಸ್ಸು ಮತ್ತು ಪರ್ಜನ್ಯ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಸ್ತುತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಯಜಮಾನರು ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರಲು ಆಶಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಇಚ್ಛೆಯು ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವತೆಯ ಪೂರ್ಣಸ್ವರೂಪವು ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿವೃತವಾಗಿದೆ. (ಅ. ಗೃ. ಸೂ. ೨-೧೦-೪; ಬೋ. ಗೃ. ಸೂ. ೨-೧೦) ಭೂಮಿಯು ಕೃಷಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಬೀಜಾದಿಗಳನ್ನು ನೆಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾಗತಕ್ಕ ಹವಿರಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಇದರಂತೆಯೇ ಸೀತೆಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ ಇದೇ ವಿಧವಾದ ಫಲವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆ. ಈ ದೇವತೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಾರಸ್ಕರಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶದವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಋ. ಸಂ. ೮-೨೧-೩ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಉರ್ವರಾಪತೇ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿರುವ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಸೀತೆಯನ್ನು ಇಂದ್ರಪತ್ನಿಯೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ಗೋಭಿಲಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಿಯು ನಾಲ್ಕು ವಿಭೂತಿವಿಶೇಷಗಳು ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. (೪-೪-೨೭). **ಸೀತಾ, ಆಶಾ, ಅರಡಾ, ಅನಘಾ** ಎಂಬಿವೇ ಈ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳು. ಈ ದೇವತೆಗಳ ಪೂಜಾ

ಕಾಲಗಳೂ ನಾಲ್ಕು ಯಜ್ಞಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉಳುವಾಗ, ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತುವಾಗ, ಫಲವನ್ನು ಕೊಯ್ಯುವಾಗ ಮತ್ತು ಕಣಜಕ್ಕೆ ತುಂಬುವಾಗ ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳುಂಟೋ ಆಯಾ ಕರ್ಮಕಾಲಕ್ಕೆ ಇವರೇ ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆಗಳು. ಇನ್ನೊಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ (ಪಾರಸ್ಕರಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ. ೨-೧೭-೧೩) ಇವರಲ್ಲದೇ, ಯೆಜಾ ಶಮಾ, ಭೂತಿ ಎಂಬ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳೂ ಸಂಕೀರ್ತವಾಗಿವೆ. ಇವರುಗಳೆಲ್ಲಾ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಾಮಗಳೆಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಸೀತೆಯೇ ಅತ್ಯಂತ ತೇಜಸ್ವಿನಿಯೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕಳೂ ಆದ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ಸೀತೆಯೇ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಸಾವಿತ್ರಿಯೆಂದೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಪ್ರಾಯಃ ಈ ದೇವತಾವಿಶೇಷದ ಮಹಿಮೆಯೇ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ಪವಿತ್ರವೂ ಆದ ಸೀತಾದೇವಿಯ ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿತವಾಗಿರಬಹುದು.

ತೈತ್ತಿರೀಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಸೀತಾವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಕಥಾಸನ್ನಿವೇಶ—

ಪ್ರಜಾಪತಿಸ್ತೋಮಗ್ಂ ರಾಜಾನಮಸೃಜತ | ತಂ ತ್ರಯೋ ವೇದಾ ಅನ್ವಸೃಜ್ಯಂತ | ತಾನ್
ಹಸ್ತೇಽಕುರುತ | ಅಥ ಹ ಸೀತಾ ಸಾವಿತ್ರೀ | ಸೋಮಗ್ಂ ರಾಜಾನಂ ಚಿಕಮೇ | ಶ್ರದ್ಧಾಮು
ಸ ಚಿಕಮೇ | ಸಾ ಹ ಪಿತರಂ ಪ್ರಜಾಪತಿಮುಸಸಸಾರ | ತಗ್ಂಹೋನಾಚ | ನಮಸ್ತೇ
ಅಸ್ತು ಭಗವಃ | ಉಪ ತ್ವಾಯಾನಿ ||

(ತೈ. ಬ್ರಾ. ೨-೩-೧೦-೧)

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಸೋಮರಾಜನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಮೂರು ವೇದಗಳೂ ಸೃಷ್ಟವಾದವು. ಅವನು ಅವುಗಳನ್ನು ಕೈಯಿನಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು. ಅನಂತರ ಪವಿತ್ರವಿನ ದುಹಿತೆಯಾದ ಸೀತೆಯು ಸೋಮನನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದಿಚ್ಛಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಸೋಮನು ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನಿಚ್ಛಿಸಿದನು. ಆಗ ಅವಳು ತಂದೆಯನ್ನು ಸಮಾಪಿಸಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ತಾನು ಇಚ್ಛಿಸಿದ ವರವನ್ನು ತಾನು ಪಡೆಯಲಾರದುದರಿಂದ ತಂದೆಯ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ದುಃಖಿಸಿದಳು.

ಪ್ರ ತ್ವಾ ಪದ್ಯೇ | ಸೋಮಂ ನೈ ರಾಜಾನಂ ಕಾಮಯೇ | ಶ್ರದ್ಧಾಮು ಸ ಕಾಮಯತ ಇತಿ |
ತಸ್ಯಾ ಉ ಹ ಸ್ಥಾಗರಮಲಂಕಾರಂ ಕಲ್ಪಯಿತ್ವಾ |..... ಪತ್ನಿಭಿಶ್ಚ ಮುಖೇಽಲಂಕೃತ್ಯ ||

(ತೈ. ಬ್ರಾ. ೨-೩-೧೦-೨)

“ನಾನು ಸೋಮನನ್ನು ವರಿಸಬೇಕೆಂದಿಚ್ಛಿಸಿದೆನು. ಆದರೆ ಅವನು ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನನ್ನನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಅವಳಿಗೆ ಸಕಲವಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪುನಃ ಸೋಮನಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ,

ಆಽಸ್ಯಾರ್ಥಂ ವವ್ರಾಜ | ತಾಗ್ಂಹೋದೀಕ್ಷ್ಯೋನಾಚ | ಉಪ ಮ್ಯಾವರ್ತಸ್ತೇತಿ | ತಗ್ಂ-
ಹೋನಾಚ | ಭೋಗಂ ತು ಮ ಆ ಚಕ್ಷ್ವ | ಏತನ್ಮ ಆಚಕ್ಷ್ವ | ಯತ್ತೇ ಸಾಣಾವಿತಿ |
ತಸ್ಯಾ ಉ ಹ ತ್ರೀನ್ವೇದಾಸ್ತದದೌ | ತಸ್ಮಾದು ಹ ಸ್ತ್ರಿಯೋ ಭೋಗಮೈವ ಹಾರಯಂತೇ ||

(ತೈ. ಬ್ರಾ. ೨-೩-೧೦-೩)

ಪತಿಯ ವಶೀಕರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯೋಪೇತವಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೀತೆಯು ಬರುತ್ತಾ ಅರ್ಧದಾರಿಯಲ್ಲೇ ನಿಂತುಕೊಂಡಳು. ಈ ವಶೀಕರಣಸಾಧನದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸೋಮನು ಹಿಂದಿನಂತೆ ತಿರಸ್ಕರಿಸದೇ, ಉತ್ಸುಕತೆಯಿಂದ ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅರ್ಧದಾರಿಯಲ್ಲೇ ನಿಲ್ಲದೇ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದನು. ಆಗ ಅವಳು ಸಂತುಷ್ಟಳಾಗಿ ತನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಳು. ಆಗ ಸೋಮನು ತೃಪ್ತನಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂರು ವೇದಗಳನ್ನು ಅವಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಗಳಿಸಲು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮಾಡತಕ್ಕ ಉಪಾಯವೇ ಈ ರೀತಿಯದು. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸೀತೆಯ ಸ್ವರೂಪವು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಪೃಥ್ವಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಈ ಸೀತೆಯು ವೈದಿಕವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಸ್ತುತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಸಾರಃ ||

ಇಂದ್ರಃ ಸೀತಾಂ ನಿ ಗೃಹ್ಣಾತು ತಾಂ ಪೂಷಾನ್ಮು ಯಚ್ಛತು |

ಸಾ ನಃ ಪಯಸ್ವತೀ ದುಹಾಂಋತೃರಾಮುತ್ತರಾಂ ಸಮಾಂ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಂದ್ರಃ | ಸೀತಾಂ | ನಿ | ಗೃಹ್ಣಾತು | ತಾಂ | ಪೂಷಾ | ಅನು | ಯಚ್ಛತು |

ಸಾ | ನಃ | ಪಯಸ್ವತೀ | ದುಹಾಂ | ಉತ್ತರಾಂಋತೃರಾಮುತ್ತರಾಂ | ಸಮಾಂ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಂದ್ರೋ ದೇವಃ ಸೀತಾಂ ಸೀತಾಧಾರಕಾಷ್ಠಾಂ ನಿ ಗೃಹ್ಣಾತು | ತಾಂ ಸೀತಾಂ ಪೂಷಾ ದೇವೋಽನು ಯಚ್ಛತು | ನಿಯಮಯತ್ | ಸಾ ದ್ಯೌಃ ಪಯಸ್ವತೃದಕವತೀ ದುಹಾಂ | ದುಹ್ಯಾತ್ | ಕದೇತಿ ತದುಚ್ಯತೇ | ಉತ್ತರಾಮುತ್ತರಾಂ ಸಮಾಮುತ್ತರಮುತ್ತರಂ ಸಂವತ್ಸರಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರದೇವನು | ಸೀತಾಂ—ಸೀತೆಯನ್ನು (ಉಳುವ ಸಾಧನ) | ನಿ ಗೃಹ್ಣಾತು—ಹಿಡಿದು ಕೊಳ್ಳಲಿ | ತಾಂ—ಅದೇ ಸೀತೆಯನ್ನು | ಪೂಷಾ—ಪೂಷಾದೇವನು | ಅನು ಯಚ್ಛತು—ನಿಯಮಿಸಲಿ | ಸಾ—ಆ ದೇವತೆಯು | ಪಯಸ್ವತೀ—ಉದಕಯುಕ್ತಳಾಗಿ | ಉತ್ತರಾಮುತ್ತರಾಂ ಸಮಾಂ—ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂವತ್ಸರವೂ ಸಹ | ನಃ—ನಮಗಾಗಿ | ದುಹಾಂ—ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕರೆಯಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಇಂದ್ರದೇವನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಲಿ. ಅದೇ ಸೀತೆಯನ್ನು ಪೂಷದೇವನು ನಿಯಮಿಸಲಿ. ಆ ದೇವತೆಯು ಉದಕಯುಕ್ತಳಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂವತ್ಸರವೂ ಸಹ ನಮಗಾಗಿ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕರೆಯಲಿ.

English Translation.

May Indra take hold of Sita : may Pushan guide her ; may she, well stored with water, yield it as milk, year after year.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಶುನಂ ನಃ ಫಾಲಾ ವಿ ಕೃಷಂತು ಭೂಮಿಂ ಶುನಂ ಕೀನಾಶಾ ಅಭಿ ಯಂತು
ವಾಹೈಃ |

ಶುನಂ ಪರ್ಜನ್ಯೋ ಮಧುನಾ ಪಯೋಭಿಃ ಶುನಾಸೀರಾ ಶುನಮಸ್ಮಾಸು
ಧತ್ತಂ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಶುನಂ | ನಃ | ಫಾಲಾಃ | ವಿ | ಕೃಷಂತು | ಭೂಮಿಂ | ಶುನಂ | ಕೀನಾಶಾಃ | ಅಭಿ | ಯಂತು | ವಾಹೈಃ |
ಶುನಂ | ಪರ್ಜನ್ಯಃ | ಮಧುನಾ | ಪಯೋಭಿಃ | ಶುನಾಸೀರಾ | ಶುನಂ | ಅಸ್ಮಾಸು | ಧತ್ತಂ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಸ್ಮಾ ಅಷ್ಟಮ್ಯಾ ವಿನಿಯೋಗಃ ಶುನಾಸೀರಾವಿಮಾಮಿತ್ಯತ್ರೋಕ್ತಃ ||

ನೋ ಭೂಮಿಂ ಫಾಲಾ ಭೂಮಿವಿದಾರಕಕಾಷ್ಠಾಃ ಶುನಂ ವಿ ಕೃಷಂತು | ಶುನಂ ಯಥಾ ಭವತಿ
ತಥಾ | ಕೀನಾಶಾ ಬಲೀವರ್ಧರಕ್ಷಕಾ ವಾಹೈರ್ಬಲೀವರ್ಧೈರಭಿ ಯಂತು | ಅಭಿಗಚ್ಛಂತು | ಶುನಂ ಯಥಾ
ಭವತಿ ತಥಾ | ಪರ್ಜನ್ಯೋ ಮಧುನಾ ಮಧುರೈಃ ಪಯೋಭಿರುದಕೈಃ ಸಿಂಚತು | ಹೇ ಶುನಾಸೀರಾ
ಇಂದ್ರವಾಯೋ ವಾಯ್ವಾದಿತ್ಯಾ ವಾ ಶುನಂ ಸುಖಮಸ್ಮಾಸು ಧತ್ತಂ | ಧಾರಯತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ನಃ—ನಮ್ಮ | ಭೂಮಿಂ—ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು | ಫಾಲಾಃ—ನೇಗಿಲೇ ಮುಂತಾದ ಉಳುವ ಸಾಧನಗಳು |
ಶುನಂ—ಸುಖವಾಗಿ | ವಿ ಕೃಷಂತು—ಉಳಲಿ | ಕೀನಾಶಾಃ—ರೈತರು | ವಾಹೈಃ—ವೃಷಭಗಳೊಡನೆ |
ಶುನಂ—ಸುಖವಾಗಿ | ಅಭಿ ಯಂತು—ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೋಗಲಿ | ಪರ್ಜನ್ಯಃ—ಪರ್ಜನ್ಯನು |
ಶುನಂ—ಸುಖಕಾರಕವಾಗುವಂತೆ | ಮಧುನಾ—ಮಧುರವಾದ | ಪಯೋಭಿಃ—ಉದಕಗಳಿಂದ (ವರ್ಷಿಸಲಿ)
ಶುನಾಸೀರಾ—ಎಲೈ ಶುನಾಸೀರ ದೇವತೆಗಳೇ | ಅಸ್ಮಾಸು—ನಮ್ಮಲ್ಲಿ | ಶುನಂ—ಸುಖವನ್ನು | ಧತ್ತಂ—
ಜದಗಿಸಿ ಕೊಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ನೇಗಿಲೇ ಮುಂತಾದ ಉಳುವ ಸಾಧನಗಳು ಸುಖವಾಗಿ ಉಳಲಿ. ರೈತರು ವೃಷಭಗಳೊಡನೆ ಸುಖವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೋಗಲಿ. ಪರ್ಜನ್ಯನು ಮಧುರವಾದ ಉದಕಗಳಿಂದ ಸುಖಕಾರಕವಾಗಿರುವಂತೆ ವರ್ಷಿಸಲಿ. ಎಲೈ ಶುನಾಸೀರದೇವತೆಗಳೇ, ನಮಗೆ ಸುಖವನ್ನಂಟುಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

May the ploughshares break up our land happily ; may the ploughman go happily with the oxen ; may Parjanya (water the earth) with sweet showers happily : grant Shuna and Shira, prosperity to us.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಈ ಸೂಕ್ತದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಋಕ್ಕಿನ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಐವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

|| ಸಾಯಂಜಞಾಷ್ಯಂ ||

ಸಮುದ್ರಾದೂರ್ವೀಕಾಡಶಚರ್ಚಂ ತ್ರಯೋದಶಂ ಸೂಕ್ತಂ | ಅಂತ್ಯಾ ಜಗತೀ ಶಿಷ್ಟಾಸ್ತಿ-
ಷ್ಟುಭಃ | ಅಗ್ನಿ ಸೂರ್ಯಾಬ್ಜೋಘೃತಾನಾಮನ್ಯತಮೋ ದೇವತಾ | ವಾಮದೇವ ಋಷಿಃ | ಅತ್ರಾನು-
ಕ್ರಮಣಿಕಾ | ಸಮುದ್ರಾದೂರ್ವೀಕಾಡಶಾಗ್ನೇಯಂ ಜಗತ್ಯಂತಂ ಸೌರ್ಯಂ ವಾಪಂ ವಾ ಗವ್ಯಂ ವಾ
ಘೃತಸ್ತುತಿರ್ವೇತಿ || ವಿಷುವತೀದಂ ಸೂಕ್ತಮಾಜ್ಯಂ | ತಥಾ ಚ ಸೂತ್ರಂ | ಸಮುದ್ರಾದೂರ್ವೀಕಾಡಶಾಗ್ನೇಯಂ
ತ್ಯಂ ಸುಮೇಷಂ | ಅ. ೮-೬ | ಇತಿ || ವ್ಯುತ್ಥೇ ದಶರಾತ್ರೇ ಸಪ್ತಮೇಽಹನೀದಮೇವ ಸೂಕ್ತಮಾಜ್ಯಂ |
ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಅಥ ಛಂದೋಮಾಃ ಸಮುದ್ರಾದೂರ್ವೀಕಾಡಶಾಗ್ನೇಯಂ | ಅ. ೮-೯ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಸಮುದ್ರಾದೂರ್ವೀಕಾಡಶಚರ್ಚಂ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಐವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಮದೇವನು ಋಷಿಯು; ಅಗ್ನಿಃ ಸೂರ್ಯಃ; ಅಪಃ ಗೌಃ ಘೃತ ಮೊದಲಾದವರು ದೇವತೆಗಳು; ಸೂಕ್ತದ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕು ಜಗತೀಛಂದಸ್ಕವು; ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಕವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಸಮುದ್ರಾದೂರ್ವೀಕಾಡಶಾಗ್ನೇಯಂ ಜಗತ್ಯಂತಂ ಸೌರ್ಯಂ ವಾಪಂ ವಾ ಗವ್ಯಂ ವಾ ಘೃತಸ್ತುತಿರ್ವೇತಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಈ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ಆಜ್ಯ ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷುವತಿ ಎಂಬ ಸೂಕ್ತವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಸಮುದ್ರಾದೂರ್ವೀಕಾಡಶಾಗ್ನೇಯಂ ತ್ಯಂ ಸುಮೇಷಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೂ (ಅ. ೮-೬) ವ್ಯುತ್ಥವೆಂಬ ದಶರಾತ್ರಯಾಗದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ದಿವಸ ಈ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ಆಜ್ಯಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಅಥ ಛಂದೋಮಾಃ ಸಮುದ್ರಾದೂರ್ವೀಕಾಡಶಾಗ್ನೇಯಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೂ (ಅ. ೮-೯) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೫೮

ಮಂಡಲ—೪ || ಅನುವಾಕ—೫ || ಸೂಕ್ತ—೫೮ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೮ || ವರ್ಗ—೧೦, ೧೧ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಪಂಖ್ಯ—೧೧ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಾಮದೇವಃ ||

|| ದೇವತಾ—ಅಗ್ನಿಃ ಸೂರ್ಯೋ ವಾಪೋ ವಾ ಗಾಪೋ ವಾ ಘೃತಂ ವಾ ||

|| ಭಂದಃ—೧-೧೦, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ | ೧೧. ಜಗತೀ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸಮುದ್ರಾದೂರ್ಮಿರ್ಮಧುನಾ ಉದಾರದುಪಾಂಶುನಾ ಸಮೃತ್ಯ-
ಮಾನಟಃ |

ಘೃತಸ್ಯ ನಾಮ ಗುಹ್ಯಂ ಯದಸ್ತಿ ಜಿಹ್ವಾ ದೇವಾನಾಮಮೃತಸ್ಯ ನಾಭಿಃ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಮುದ್ರಾತ್ | ಉರ್ಮಿಃ | ಮಧುಮಾನ್ | ಉತ್ | ಅರತ್ | ಉಪ | ಅಂಶುನಾ | ಸಂ | ಅಮೃತ್ಯ-
ತ್ವಂ | ಅನಟಃ |

ಘೃತಸ್ಯ | ನಾಮ | ಗುಹ್ಯಂ | ಯತ್ | ಅಸ್ತಿ | ಜಿಹ್ವಾ | ದೇವಾನಾಂ | ಅಮೃತಸ್ಯ | ನಾಭಿಃ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸಂನೋದಂತೇಽಸ್ಮಿನ್ಯಜಮಾನಾ ಇತಿ ವಾ ಸಮುದ್ರೋಽಗ್ನಿಃ ಪಾರ್ಥಿವಃ ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರ-
ವಂತ್ಯಾ ಪೋಽಸ್ಮಾದಿತಿ ವೃತ್ತತ್ವಾ ವೈದ್ಯುತೋಽಗ್ನಿಃ | ತಸ್ಮಾದೂರ್ಮಿರೂರ್ಮಿವದುಪಯುಪಯುಪ-
ದ್ಭಾತೋ ಮಧುಮಾನ್ಮಧುರ್ಯೋಪೇತಫಲಸಮೂಹ ಉದಾರತ್ | ಉದ್ಗಚ್ಛತಿ | ಅಥವಾ ವೈದ್ಯುತಾ-
ದೂರ್ಮ್ಯತ್ವಾದಕೋ ರಸ ಉದಾರತ್ | ಉದ್ಭೂತಃ | ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರಾತ್ಸಮುದ್ರವನಿಸಾಧನಾದಾ-
ದಿತ್ಯಾದೂರ್ಮಿ ರಸ ಉದಕಲಕ್ಷಣ ಉದಾರತ್ | ಅದಿತ್ಯಾಜ್ವಾಯತೇ ವೃಷ್ಟಿರಿತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಯದ್ವಾ |
ಸಮುದ್ರಾದುಕ್ತವೃತ್ತೇರಂತರಿಕ್ಷಾದೂರ್ಮಿರುದಕಮುದಾರತ್ | ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರಾದುಕ್ತಲಕ್ಷಣಾ-
ದ್ಗನಾಮೂಧಸಃ ಸಕಾಶಾದೂರ್ಮಿರುಜ್ಜ್ವಲಃ ಪ್ರೇರರಸಃ | ಏತದ್ವೃತಪಕ್ಷೇಽಪಿ ಸಮಾನಂ | ಯದ್ಯಪಿ
ಘೃತಂ ಪ್ರೇರಾಜ್ವಾಯತೇ ತಥಾಪಿ ತಸ್ಯೋಧಸ ಉತ್ಪತ್ತೇರೇವಮುಪಚರ್ಯತೇ | ಶಿಷ್ಟಂ ವಾಕ್ಯಮು-
ಗ್ನಾದಿಪಂಚಸು ಪಕ್ಷೇಷ್ವಪಿ ಸಮಾನಂ | ಅಂಶುನಾ ದೀಪ್ತ್ಯಾಂಶೇನ ವಾಮೃತತ್ವಂ ನೋಪಮುಪಸ-
ಮಾನಟಃ | ಉಪೇತಿ ಪೂರಣಃ | ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ನರಃ | ಘೃತಸ್ಯ ದೀಪ್ತಸ್ಯ ಪ್ರೇರದ್ರವ್ಯರೂಪಸ್ಯ ವಾ
ಗುಹ್ಯಂ ನಾಮ ಗೋಪನೀಯಂ ನಮನಸಾಧನಂ ಯದಸ್ತಿ ತದ್ಭ್ರವೀಮಿ | ತದ್ದೇವಾನಾಂ ಜಿಹ್ವಾಸ್ವಾದಕ-
ಜಿಹ್ವಾಸ್ಥಾನೀಯಂ ಭವತಿ | ತದೇವಾಮೃತಸ್ಯ ನಾಭಿರ್ಬಂಧಕಂ ಭವತಿ | ತದುಭಯಂ ಘೃತಸ್ಯ
ನಾಮೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಏವಂ ಸರ್ವಮಂತ್ರೇಷು ತತ್ತತ್ಪಕ್ಷಾನುಸಾರೇಣ ಯೋಜ್ಯಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸಮುದ್ರಾತ್—ಅಂತರಿಕ್ಷಾಗ್ನಿಯಿಂದ | ಊರ್ಮಿಃ—ಅಲೆಗಳಂತೆ ಒಂದಾದಮೇಲೊಂದು | ಮಧು—
ಮಾನ್—ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತವಾದ ಫಲಸಮೂಹಗಳು | ಉದಾರತ್—ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ ! ಅಂಶುನಾ—ಆದಿತ್ಯ
ಕಿರಣದಿಂದ | ಅಮೃತತ್ವಂ—ಮರಣರಾಹಿತವನ್ನು | ಸಮಾನತೋ—(ಮಾನವನು) ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ | ಘೃತಸ್ಯ—
ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಘೃತತ್ವಕ್ಕೆ | ಗುಹ್ಯಂ—ರಹಸ್ಯವಾದ | ಯತ್ ನಾಮ—ಯಾವ ಹೆಸರು ! ಅಸ್ಮಿ—
ಇದೆಯೋ (ಅದು) | ದೇವಾನಾಂ—ದೇವತೆಗಳ | ಜಿಹ್ವಾ—ಜಿಹ್ವಾರೂಪವಾಗಿಯೂ | ಅಮೃತಸ್ಯ—ಅಮೃತಕ್ಕೆ |
ನಾಭಿಃ—ನಾಭಿರೂಪವಾಗಿಯೂ ಇದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅಂತರಿಕ್ಷಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತವಾದ ಫಲಸಮೂಹಗಳು (ಉದಕಗಳು) ಅಲೆಗಳಂತೆ ಒಂದಾದ
ಮೇಲೊಂದು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಮಾನವನು ಆದಿತ್ಯಕಿರಣದಿಂದ ಮರಣರಾಹಿತವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಕಾಶಮಾನ್
ನಾದ ಘೃತತ್ವಕ್ಕೆ ಯಾವ ರಹಸ್ಯವಾದ ಹೆಸರಿದೆಯೋ ಅದೇ ದೇವತೆಗಳ ಜಿಹ್ವಾರೂಪವಾಗಿಯೂ, ಅಮೃತಕ್ಕೆ
ನಾಭಿರೂಪವಾಗಿಯೂ ಇದೆ.

English Translation.

The sweet water swells up from the firmament : by the (solar) ray
(man) obtains immortality : that which is the secret name of clarified butter
is the tongue of the gods, the nevel of ambrosia.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

(1) ಸಮುದ್ರಾತ್ ಊರ್ಮಿಃ ಮಧುಮಾನ್ ಉದಾರತ್—ಸಂನೋದಂತೇಽಸ್ಮಿನ್ಯಜಮಾನಾ
ಇತಿ ನಾ ಸಮುದ್ರೋಽಗ್ನಿಃ ಪಾರ್ಥಿವಃ | ಈ ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಜಮಾನರು
ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ ಸಮುದ್ರ ಎಂದರೆ ಪಾರ್ಥಿವವಾಗಿಯು.

(೨) ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರವಂತಾ ಪೋಽಸ್ಮಾದಿತ್ಯೈಶ್ಚಾಪ್ಯಮೃತೋಽಗ್ನಿಃ | ಸಮುದ್ರವೆಂದರೆ
ಅಂತರಿಕ್ಷವು (ನಿ. ೨-೧೦) ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಈ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ (ಮಿಂಚು) ಉದಕಗಳು ವೃಷ್ಟಿರೂಪದಲ್ಲಿ
ಸುರಿಯುವುದರಿಂದ ಸಮುದ್ರವೆಂದರೆ ವೈದ್ಯತಾಗ್ನಿ (ಮಿಂಚು) ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಇಂತಹ ವೈದ್ಯತಾಗ್ನಿಯಿಂದ
(ಊರ್ಮಿಃ ಅಲೆಗಳಂತೆ, ಒಂದರಮೇಲೊಂದರಂತೆ) ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತವಾದ ಫಲಸಮೂಹ ಅಥವಾ ಉದಕಗಳು
ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಥಿವವಾಗಿಯಿಂದ ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟಫಲಗಳು ಅಲೆಗಳಂತೆ
ಎಂದರೆ ಒಂದಾಗುತ್ತಲೊಂದು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥವು ; ವೈದ್ಯತಾಗ್ನಿ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಧುರವಾದ ವೈಷ್ಣವದಕಗಳು
ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ಎಂದರೆ ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಸುರಿಯುತ್ತವೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

(೩) ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರಾತ್ ಸಮುದ್ರವಣಿಸಾಧನಾತ್ ಆದಿತ್ಯಾದೂರ್ಮಿ ರಸ ಉದಕಲಕ್ಷಣ
ಉದಾರತ್ | ಆದಿತ್ಯಾಜ್ಞಾಯತೇ ವೃಷ್ಟಿರಿತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಅಥವಾ ರಸವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಅಥವಾ ಹೀರುವ

ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಆದಿತ್ಯನಿಗೂ ಸಮುದ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿ ರಸವೆಂದರೆ ಉದಕ ಅಥವಾ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವ ವಸ್ತುವಾದರೂ ಆಗಬಹುದು. ಜಲಾಶಯಗಳಿಂದ ಉದಕವನ್ನು ರಶ್ಮಿಗಳ ಮೂಲಕ ಆಕರ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ಸಮುದ್ರವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಇಂತಹ ಆದಿತ್ಯನಿಂದ ಉದಕರೂಪವಾದ ವೃಷ್ಟಿಯು ಉಂಟಾಯಿತು.

(೪) ಯದ್ವಾ ಸಮುದ್ರಾದುಕ್ತವೃತ್ತೇಃ ಅಂತರಿಕ್ಷಾದೂರ್ಮಿರುದಕಮುದಾರತ್ ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಂತರಿಕ್ಷವೆಂದು ಹೆಸರಿರುವುದರಿಂದ ಉದಕವು (ವೃಷ್ಟಿರೂಪದಲ್ಲಿ) ಸುರಿಯಿತು ಎಂದೂ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಹೇಳಬಹುದು.

(೫) ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರಾದುಕ್ತಲಕ್ಷಣಾತ್ ಗೋಮೂಧಸಃ ಸಕಾಶಾತ್ ಊರ್ಮಿರುಜ್ಜಲಃ ಪ್ರೇರರಸಃ | ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನದಂತೆ ಸಮುದ್ರಾತ್ ಎಂದರೆ ಗೋವಿನ ಕೆಚ್ಚಲಿನಿಂದ ಎಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗಬಹುದು. ಗೋವಿನ ಕೆಚ್ಚಲಿನಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಎಂದರೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಪ್ರೇರರಸವು ಹೊರಡುವುದು ಎಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗಬಹುದು. ಮತ್ತು ಹಾಲಿನಿಂದ ಘೃತವು (ತುಪ್ಪು) ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಹಸುವಿನ ಕೆಚ್ಚಲಿನಿಂದ ಘೃತವೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಮುಖ್ಯಸಾರಾಂಶವೇನೆಂದರೆ ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತರಾಗಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ, ಆಪಃ, ಗಾವಃ (ಗವ್ಯಂ), ಘೃತ ಎಂದು ಐದು ಮಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಆಗಬಹುದು. ಎಂದರೆ ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಈ ಐದು ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರ ಪರವಾಗಿಬೇಕಾದರೂ ಅನ್ವಯಿಸಿ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಐದು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಋಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೊಂದಬಹುದಾದ ಸಮಾನಾರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವರಿಸಿದರೆ ಸಾಕಾಗಿರುತ್ತೆ.

ಈ ಋಕ್ತನ ಮೊದಲನೆಯ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾಸ್ಯರು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದಾರೆ—

ಸಮುದ್ರಾದೂರ್ಮಿರ್ಮಧುಮಾ ಉದಾರತ್ | ಇತ್ಯಾದಿತ್ಯಮುಕ್ತಂ ಮನ್ಯಂತೇ | ಸಮುದ್ರಾದ್ಧೀಷೋಽದ್ಭ್ಯ ಉದೇತಿ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ||

(ನಿ. ೭-೧೮)

ಸಮುದ್ರಾದೂರ್ಮಿಃ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ತನಲ್ಲಿರುವ ಸಮುದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆದಿತ್ಯನೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಮತವಿದೆ. ಆದಿತ್ಯನು ಪೂರ್ವಸಮುದ್ರದಿಂದ ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆ (ಎಳುತ್ತಾನೆ) ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯವನ್ನು ಈ ವಿಷಯ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಹೇಳುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಅಗ್ನಿಪರ್ವಾಯವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡುವುದಾದರೆ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯವಿದೆ—

ಅಥಾಪಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ಭವತಿ | ಅಗ್ನಿಃ ಸರ್ವಾ ದೇವತಾ ಇತಿ |

ತಸ್ಯೋತ್ತರಾ ಭೂಯಸೇ ನಿರ್ವಚನಾಯ |

ಇಂದ್ರಂ ಮಿತ್ರಂ ವರುಣಮಗ್ನಿಮಾಹುರಥೋ ದಿವ್ಯಃ ಸ ಸುಸರ್ಣೋ ಗರುತ್ಮಾನ್ |

ಏಕಂ ಸದ್ವಿಷ್ಣು ಬಹುಧಾ ವದಂತ್ಯಗ್ನಿಂ ಯಮಂ ಮಾತರಿಶ್ವಾನಮಾಹುಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೬೪-೪೬)

ಇಮುಮೇನಾಗ್ನಿಂ ಮಹಾಂತಮಾತ್ಮಾನಮೇಕಮಾತ್ಮಾನಂ ಬಹುಧಾ ಮೇಧಾವಿನೋ ವದಂ-
ತೀಂದ್ರಂ ಮಿತ್ರಂ ವರುಣಮಗ್ನಿಂ ದಿವ್ಯಂ ಚ ಗುರುತ್ಮಂತಂ ದಿವ್ಯೋ ದಿವಿಜೋ ಗುರುತ್ಮಾನ್
ಗರಣವಾನ್ ಗುರ್ವಾತ್ಮಾ ಮಹಾತ್ಮೇತಿ ವಾ | ಯಸ್ತು ಸೂಕ್ತಂ ಭಜತೇ ಯಸ್ಮೈ
ಹವಿರ್ನಿರುಪ್ಯತೇಯಮೇವ ಸೋಽಗ್ನಿಃ | ನಿಪಾತಮೇವೈತೇ ಉತ್ತರೇ ಜ್ಯೋತಿಷೀ ಏತೇನ
ನಾಮಧೇಯೇನ ಭಜೇತೇ

(ನಿ. ೭-೧೮)

ಅಗ್ನಿಯೇ ಸರ್ವದೇವತೆಗಳ ರೂಪದಿಂದ ಇದಾನೆ ಎಂದು ಮೇಲಿನ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವು. ಇಂದ್ರಂ ಮಿತ್ರಂ ಎಂಬ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಇಂದ್ರ, ಮಿತ್ರ ವರುಣ ಸುಪರ್ಣ, ಗುರುತ್ಮಂತ, ಯಮ, ಮಾತರಿಶ್ವಾ ಎಂಬ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಮೇಧಾವಿಗಳಾದ ಪುರುಷರು ಹೇಳುವರು ಎಂಬರ್ಥವಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯೇ ಈ ದೇವತೆಗಳು, ಈ ದೇವತೆಗಳೇ ಅಗ್ನಿಯು, ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ, ಅಗ್ನಿಗೂ ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬಾರದು. ಅಗ್ನಿಃ ಸರ್ವಾಃ ದೇವತಾಃ ಎಂದರೆ ಸರ್ವದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಗಳೂ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವವು. ಆದುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಸರ್ವದೇವತಾಸ್ವರೂಪನು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯದ ಪ್ರಯೋಗ ವಿರುವುದು. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದೆ. ಅದು ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿರುವುದೋ ಆ ಸೂಕ್ತವು ಅಗ್ನಿದೇವತಾಕವು. ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವುದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕನಾದವನೇ ಅಗ್ನಿಯು. ಈ ಗುಣವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅಗ್ನಿಯು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯರೂಪದಿಂದಲೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯುತಾಗ್ನಿ (ಮಿಂಚು) ರೂಪದಿಂದಲೂ, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಥಿವಾಗ್ನಿರೂಪದಿಂದಲೂ ಇರುವನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ರೂಢಿಯಷ್ಟೆ. ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿತ್ಯನನ್ನೂ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ವೈದ್ಯುತಾಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಕೇವಲ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಗ್ನಿಯೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುವರು. ಪಾರ್ಥಿವಾಗ್ನಿಯೇ ನಿಜವಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯ ಮುಖ್ಯ (ವೈಜ) ಸ್ವರೂಪವು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು ಅರ್ಥವಿವರಣೆಮಾಡಿರುವರು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವಯಂ ನಾನು ಸ್ವ ಬ್ರವಾಮಾ ಪೃಥಸ್ತಾಸ್ಮಿನ್ಯಜ್ಞೇ ಧಾರಯಾಮಾ
ನಮೋಽಭಿಃ |

ಉಸ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಶೃಣವಚ್ಛಮಾನಂ ಚತುಃಶೃಂಗೋಽವಮಿದ್ಗ್ರಂ ಏತತ್ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಯಂ | ನಾಮ | ಪ್ರ | ಬ್ರವಾಮ | ಘೃತಸ್ಯ | ಅಸ್ಮಿನ್ | ಯಜ್ಞೇ | ಧಾರಯಾಮ | ನಮೋಽಭಿಃ |
ಉಪ | ಬ್ರಹ್ಮಾ | ಶೃಣವತ್ | ಶಸ್ಯಮಾನಂ | ಚತುಃಶೃಂಗಃ | ಅವಮೀತ್ | ಗೌರಃ | ಏತತ್ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ವಯಂ ಯಜಮಾನಾ ಘೃತಸ್ಯ ನಾಮ ಪ್ರ ಬ್ರವಾಮ | ಸ್ತುಮಃ | ಅಸ್ಮಿನ್ಯಜ್ಞೇ ನಮೋಭಿರ್ನಮಸ್ಕಾರೈರ್ಹವಿರ್ಭಿರ್ವಾ ಧಾರಯಾಮ ಚ | ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪರಿವೃಡೋ ದೇವಃ ಶಸ್ಯಮಾನಂ ಸ್ತೂಯಮಾನಮಿದಮುಪ ಶೃಣುವತ್ | ಶೃಣುಯಾತ್ | ಚತುಃಶೃಂಗಃ | ಚತ್ವಾರಿ ಶೃಂಗಾಣಿ ದೇವಚತುಷ್ಟಯರೂಪಾಣಿ ಯಸ್ಯ ಸಃ | ಆದಿತ್ಯಾಗ್ನಿಸಪ್ತ ಏವಂ | ಇತರೇಷ್ಟಸಿ ಯಾಸ್ತೋಕ್ತವೃತ್ತತ್ಯಾ ಶೃಂಗಶಬ್ದೋ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಃ | ಗೌರೋರುಣವರ್ಣಸ್ತಾದೃಶೋ ದೇವ ಏತತ್ಕರ್ಮ ಜಗದ್ವಾವಮೀತ್ | ಉದ್ಗಿರತಿ | ನಿರ್ವಹತೀತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಯಂ—ಯಜಮಾನರಾದ ನಾವು | ಘೃತಸ್ಯ—ಘೃತದ | ನಾಮ—ನಾಮಧೇಯವನ್ನು | ಪ್ರಬ್ರವಾಮ—ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ | ಅಸ್ಮಿನ್ ಯಜ್ಞೇ—ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ | ನಮೋಽಭಿಃ—ನಮಸ್ಕಾರಗಳೊಡನೆ | ಧಾರಯಾಮ—ಅದನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇವೆ | ಚತುಃಶೃಂಗಃ—ನಾಲ್ಕು ಶೃಂಗಗಳುಳ್ಳ (ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ) | ಬ್ರಹ್ಮಾ—ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು | ಶಸ್ಯಮಾನಂ—ಪಠಿತವಾಗುತ್ತಿರುವ ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು | ಉಪಶೃಣವತ್—ಅಲಿಸಿ ಕೇಳಲಿ | ಗೌರಃ—ಅರುಣವರ್ಣಾತ್ಮಕನಾದ ದೇವನು | ಏತತ್—ಈ ಕರ್ಮವನ್ನು | ಅವಮೀತ್—ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಜ್ಞಕರ್ತರಾದ ನಾವು ಘೃತದ ಪವಿತ್ರವಾದ ನಾಮಧೇಯವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನಮಸ್ಕಾರಗಳೊಡನೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇವೆ. ನಾಲ್ಕು ಶೃಂಗಗಳುಳ್ಳ (ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ) ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು ಪಠಿತವಾಗುತ್ತಿರುವ ಈ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಅಲಿಸಿ ಕೇಳಲಿ. ಅರುಣವರ್ಣಾತ್ಮಕನಾದ ದೇವನು ಈ ಕರ್ಮವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

We celebrate the name of Ghrita at this sacrifice, we offer it with adoration : may the four-horned Brahma listen to its being glorified : the fair-complexioned deity perfects this rite.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಚತುಃಶೃಂಗಃ ಬ್ರಹ್ಮಾ—ಇಲ್ಲಿ ಚತುಃಶೃಂಗವೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳು. ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದರೆ ಋತ್ವಿಜನು. ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಎಂದರ್ಥವು. ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ

ಕ್ರಿಯಾದಿಗಳು ಲೋಪವಿಲ್ಲದಂತೆ ಸಾಂಗವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಪ್ರಮಾದವಶದಿಂದ ಲೋಪದೋಷಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಾದಿಗಳಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಈ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಋಷಿಜನ ಕರ್ತವ್ಯವು.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಚಃ ||

ಚಿತ್ವಾರಿ ಶೃಂಗಾ ತ್ರಯೋ ಅಸ್ಯ ಪಾದಾ ದ್ವೇ ಶೀರ್ಷೇ ಸಪ್ತ ಹಸ್ತಾಸೋ
ಅಸ್ಯ |

ತ್ರಿಧಾ ಬದ್ಧೋ ವೃಷಭೋ ರೋರನೀತಿ ಮಹೋ ದೇವೋ ಮರ್ತ್ಯಾ ಆ
ವಿವೇಶ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಚಿತ್ವಾರಿ | ಶೃಂಗಾ | ತ್ರಯಃ | ಅಸ್ಯ | ಪಾದಾಃ | ದ್ವೇ | ಇತಿ | ಶೀರ್ಷೇ | ಇತಿ | ಸಪ್ತ | ಹಸ್ತಾಸಃ | ಅಸ್ಯ |
ತ್ರಿಧಾ | ಬದ್ಧಃ | ವೃಷಭಃ | ರೋರನೀತಿ | ಮಹಃ | ದೇವಃ | ಮರ್ತ್ಯಾನ್ | ಆ | ವಿವೇಶ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯದ್ಯಪಿ ಸೂಕ್ತಸ್ಯಾಗ್ನಿಸೂರ್ಯಾದಿಪಂಚದೇವತಾಕೃತ್ವಾತ್ಪಂಚಧಾಯಂ ಮಂತ್ರೋ ವ್ಯಾಖ್ಯೇ-
ಯಸ್ತಥಾಪಿ ನಿರುಕ್ತಾದ್ಯುಕ್ತನೀತ್ಯಾ ಯಜ್ಞಾತ್ಮಕಾಗ್ನೇಃ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಚ ಪ್ರಕಾಶಕತ್ವೇನ ತತ್ಪರತಯಾ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯತೇ | ಅಸ್ಯ ಯಜ್ಞಾತ್ಮಕಸ್ಯಾಗ್ನೇಶ್ಚತ್ವಾರಿ ಶೃಂಗಾ ಚಿತ್ವಾರೋ ವೇದಾಃ ಶೃಂಗಸ್ಥಾನೀಯಾಃ |
ಯದ್ಯಪ್ಯಪಸ್ತಂಭೇನ ಯಜ್ಞಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಃ ಸ ತ್ರಿಭಿರ್ವೇದೈರ್ವಿಧೀಯತೇ | ಪರಿಭಾ. ೧-೩ |
ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ತಥಾಪ್ಯಾಥರ್ವಣಸ್ಯೇತರಾನವೇಕ್ಷಯೈವೈಕಾಗ್ನಿಸಾಧ್ಯಾನಾಂ ಕೃತ್ಸು ಕರ್ಮಣಾಮಭಿಧಾಯ-
ಕತ್ವಾತ್ಪದಪೇಕ್ಷಯಾ ಚಿತ್ವಾರಿ ಶೃಂಗೇತ್ಯುಕ್ತಂ | ತ್ರಯೋ ಅಸ್ಯ ಪಾದಾಃ ಸವನಾನಿ ತ್ರಿಣ್ಯಸ್ಯ ಪಾದಾಃ |
ಸ್ರವೃತ್ತಿಸಾಧನತ್ವಾತ್ಪಾದಾ ಇತ್ಯುಚ್ಯಂತೇ | ದ್ವೇ ಶೀರ್ಷೇ ಬಹ್ಮಾದನಂ ಪ್ರವರ್ಗ್ಯಶ್ಚ | ಇಷ್ಟಿಸೋಮ-
ಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನೇದಮುಕ್ತಂ | ಸಪ್ತ ಹಸ್ತಾಸಃ ಸಪ್ತ ಛಂದಾಂಸಿ | ಹಸ್ತಾ ಅನುಷ್ಠಾನಸ್ಯ ಮುಖ್ಯಸಾಧನಂ |
ಛಂದಾಂಸ್ಯಪಿ ದೇವತಾಪ್ರೀಣನಸ್ಯ ಮುಖ್ಯಸಾಧನಮಿತಿ ಹಸ್ತವ್ಯವಹಾರಃ | ತ್ರಿಧಾ ಬದ್ಧೋ ಮಂತ್ರಕಲ್ಪ-
ಬ್ರಾಹ್ಮಣೈಸ್ತ್ರಿಪ್ರಕಾರಂ ಬದ್ಧಃ | ಬಂಧನಮಸ್ಯ ತನ್ನಿಷ್ಪಾದ್ಯುತ್ಪಂ | ವೃಷಭಃ ಫಲಾನಾಂ ವರ್ಷಿತಾ
ರೋರನೀತಿ | ಭೃಶಂ ಶಬ್ದಾಯತೇ | ಋಗ್ಯಜುಃಸಾಮೋಕ್ತೈಃ ಶಸ್ತ್ರಯಾಗಸ್ತುತಿರೂಪೈರ್ಹೋತ್ರಾದ್ಯು-
ಕ್ತಾದಿತ್ಯೈರ್ಧ್ವನಿಭಿರಸೌ ರಾತಿ | ಏವಂ ಮಹೋ ದೇವೋ ಮರ್ತ್ಯಾನಾ ವಿವೇಶ | ಮರ್ತ್ಯೈರ್ವಿಜಮಾನ್ಯೈ-
ರ್ವಿಷ್ವಾದ್ಯುತ್ಪತ್ತಿವೇಶ ಉಪಚರ್ಯತೇ || ಅತ್ರ ಯಾಸ್ತುಶ್ಚತ್ವಾರಿ ಶೃಂಗೇತಿ ವೇದಾ ನಾ ಏತ ಉಕ್ತಾಃ |

ನಿ. ೧೩-೭ | ಇತ್ಯಾದಿನಾ ನಿರವೋಚೇತ್ | ತದತ್ರಾನುಸಂಧೇಯಂ || ಅಥ ಸೂರ್ಯಪಕ್ಷೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಿಕೇ |
 ಅಸ್ಯಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಚಿತ್ತಾರಿ ಶೃಂಗಾಣಿ ಚಿತುಸ್ತೋ ದಿಶಃ | ಏತಾಃ ಶ್ರಯಣಾರ್ಥತ್ವಾಚ್ಛೃಂಗಾಣೀತ್ಯುಪಚಿ-
 ಯಂತೇ | ತ್ರಯೋ ಅಸ್ಯ ಪಾದಾಃ | ತ್ರಯೋ ವೇದಾಃ ಪಾದಸ್ಥಾನೀಯಾ ಭವಂತಿ ಗಮನಸಾಧನತ್ವಾತ್ |
 ತಥಾ ಹ್ಯುಗ್ವಿಃ ಪೂರ್ವಾರ್ಹೇ ದಿವಿ ದೇವ ಈಯತ ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮ್ಯ ವೇದೈರಶೂನ್ಯಸ್ತ್ರಿಭಿರೀತಿ ಸೂರ್ಯಃ |
 ತೈ. ಬ್ರಾ. ೩-೧೨-೯-೧ | ಇತಿ ಹಿ ವೇದತ್ರಯೇಣ ಗತಿರಾನ್ಯತಾ | ದ್ವೇ ಶೀರ್ಷೇ | ಅಹಶ್ಚ ರಾತ್ರಿಕ್ಷೇತಿ
 ದ್ವೇ ಶಿರಸೀ | ಸಪ್ತ ಹಸ್ತಾಸೋ ಅಸ್ಯ | ಸಪ್ತ ರಶ್ಮಯಃ ಪಕ್ಷಿಲಕ್ಷಣಾ ಋತವ ಏಕಃ ಸಾಧಾರಣ ಇತಿ ವಾ
 ಸಪ್ತ ಹಸ್ತಾ ಭವಂತಿ | ತ್ರಿಧಾ ಬದ್ಧಸ್ತ್ರಿಷು ಸ್ಥಾನೇಷು ಪ್ಲೆತ್ಯಾದಿಷ್ವಗ್ನಾಧ್ಯಾತ್ಮಕತ್ವೇನ ಸಂಬದ್ಧಃ | ಗ್ರೀಷ್ಮ
 ವರ್ಷಾರ್ಹೇಮಂತಾಖ್ಯೌಸ್ತ್ರಿಭಿಸ್ತೇಧಾ ಬದ್ಧೋ ವಾ | ವೃಷಭೋ ವರ್ಷಿತಾ ರೋರವೀತಿ | ಶಬ್ದಂ ಕರೋತಿ
 ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿವ್ವಾರಾ | ಸ ಮಹೋ ಮಹಾನ್ ದೇವೋ ಮರ್ತಾನ್ಯನಾ ವಿನೇಶ ತನ್ನಿಯಂತೃತಯಾ | ಸೂರ್ಯ
 ಆತ್ಮಾ ಜಗತ್ಸಪ್ತಪಕ್ಷ | ಋಗ್ವೇ. ೧-೧೧೫-೧ | ಇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಂ || ಏವಂ ತ್ವಬಾದಿಸಪ್ತೇಽಪಿ ಯೋಜ್ಯಂ |
 ಶಾಬ್ದಿಕಾಸ್ತು ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮಸರತಯಾ ಚಿತ್ತಾರಿ ಶೃಂಗೇತಿ ಚಿತ್ತಾರಿ ಪದಜಾತಾನಿ ನಾಮಾಖ್ಯಾತೇ
 ಚೋಪಸರ್ಗನಿಸಾತಾಶ್ಚೇತ್ಯಾದಿನಾ ವ್ಯಾಚಿಕ್ಷತೇ | ಅಪರೇ ತ್ವಪರಥಾ | ತತ್ಸರ್ವಮತ್ರ ದೃಷ್ಟವ್ಯಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಸ್ಯ—ಯಜ್ಞಾತ್ಮನಾದ ಈ ಅಗ್ನಿಗೆ | ಚಿತ್ತಾರಿ ಶೃಂಗಾಃ—(ವೇದರೂಪಗಳಾದ) ನಾಲ್ಕು ಶೃಂಗಗಳಿವೆ |
 ತ್ರಯಃ ಪಾದಾಃ—(ಸವನತ್ರಯರೂಪವಾದ) ಮೂರು ಪಾದಗಳಿವೆ | ದ್ವೇ ಶೀರ್ಷೇ—(ಬ್ರಹ್ಮಾದನ ಮತ್ತು
 ಪ್ರವರ್ಗ್ಯರೂಪವಾದ) ಎರಡು ಶೀರ್ಷಗಳಿವೆ (ತಲೆಗಳು) | ಅಸ್ಯ—ಈ ದೇವನಿಗೆ | ಸಪ್ತ ಹಸ್ತಾಃ—
 (ಸಪ್ತಚ್ಛಂದೋರೂಪಗಳಾದ) ಏಳು ಹಸ್ತಗಳಿವೆ | ತ್ರಿಧಾ ಬದ್ಧಃ—(ಮಂತ್ರ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕಲ್ಪ ಎಂಬ) ಮೂರು
 ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಬದ್ಧನಾದವನೂ | ವೃಷಭಃ—ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ ಆದ ಈ ದೇವನು | ರೋರವೀತಿ—ಅಧಿಕವಾಗಿ
 ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ | ಮಹೋ ದೇವಃ—ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಈ ದೇವನು | ಮರ್ತಾನ್ಯನ್—ಮಾನವರನ್ನೆಲ್ಲಾ |
 ಅವಿನೇಶ—ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಜ್ಞಾತ್ಮನಾದ ಈ ಅಗ್ನಿಗೆ ವೇದರೂಪಗಳಾದ ನಾಲ್ಕು ಶೃಂಗ (ಕೊಂಬು) ಗಳೂ, ಸವನತ್ರಯರೂಪವಾದ
 ಮೂರು ಪಾದಗಳೂ, ಬ್ರಹ್ಮಾದನ ಮತ್ತು ಪ್ರವರ್ಗ್ಯರೂಪಗಳಾದ ಎರಡು ಶೀರ್ಷಗಳೂ ಮತ್ತು ಸಪ್ತಚ್ಛಂದೋರೂಪ
 ಗಳಾದ ಏಳು ಹಸ್ತಗಳೂ ಇವೆ. ಮಂತ್ರ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪ ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಬದ್ಧನಾದವನೂ,
 ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ ಆದ ಈ ದೇವನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಈ ದೇವನು
 ಮಾನವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

English Translation.

Four are his horns ; three are his feet ; his heads are two, his hands
 are seven : the triple-bound showerer (of benefits) roars aloud : the mighty
 deity has entered amongst men.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಸಿಗೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಯಾಸ್ಕರು ಹೇಳಿರುವ ನಿರ್ವಚನವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವರು. ಈ ಸೂಕ್ತದ ಋಕ್ಸುಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಐದು ದೇವತೆಗಳ ಪರವಾಗಿಯೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ನಿರುಕ್ತಕಾರರ ಮತದಂತೆ ಯಜ್ಞಾತ್ಮಕನಾದ ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನ ಪರವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಮಾಡುವೆವು. ಇತರ ದೇವತಾಪರವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪಾಠಕರೇ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮೊದಲು ಯಜ್ಞಾತ್ಮಕನಾದ ಅಗ್ನಿ ಯ ಪರವಾಗಿಯೂ, ಅನಂತರ ಸೂರ್ಯನ ಪರವಾಗಿಯೂ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಮಾಡಿದಾರೆ. ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿ ಪರವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಾವು ಈ ಋಕ್ಸಿನ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ನಿರುಕ್ತವಚನವೂ ಅದೇ ರೀತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಮೊದಲು ಈ ಋಕ್ಸಿನ ನಿರ್ವಚನದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಅನಂತರ ಸೂರ್ಯಪರವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುವೆವು.

ಚತ್ವಾರಿ ಶೃಂಗೇತಿ ವೇದಾ ನಾ ಏತ ಉಕ್ತಾಃ | ತ್ರಯೋ ಅಸ್ಯ ಸಾದಾ ಇತಿ ಸವನಾನಿ ತ್ರೀಣಿ |
ದ್ವೇ ಶೀರ್ಷೇ ಪ್ರಾಯಣೇಯೋದಯನೀಯೇ | ಸಪ್ತ ಹಸ್ತಾಃ ಸಪ್ತ ಛಂದಾಂಸಿ | ತ್ರಿಧಾ
ಬದ್ಧ ಸ್ತೇಧಾ ಬದ್ಧೋ ಮಂತ್ರಬ್ರಾಹ್ಮಣಕಲ್ಪೈಃ | ವೃಷಭೋ ರೋರವೀತಿ ರೋರವಣಮಸ್ಯ
ಸವನಕ್ರಮೇಣ ಋಗ್ವಿರ್ಯಜುರ್ಭಿಃ ಸಾಮಭಿರ್ಯದೇನವೃಗ್ವಿಃ ಶಂಸಂತಿ ಯಜುರ್ಭಿರ್ಯ-
ಜಂತಿ ಸಾಮಭಿಃ ಸ್ತುವಂತಿ ಮಹೋ ದೇವ ಇತ್ಯೇಷ ಹಿ ಮಹಾನ್ ದೇವೋ ಯದ್ಯಜ್ಞೋ
ಮರ್ತ್ಯಾನ್ ಅವಿನೇಶೇತ್ಯೇಷ ಹಿ ಮನುಷ್ಯಾನಾನಿಶತಿ ಯಜನಾಯ ||

(ನಿ. ೧೩-೭)

ಈ ನಿರ್ವಚನದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ಅರ್ಥದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ವಿವರಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಚತ್ವಾರಿ ಶೃಂಗಾಃ | ಈ ಯಜ್ಞಾತ್ಮಕನಾದ ಅಗ್ನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಕೊಂಬುಗಳಿರುವವು. ಇಲ್ಲಿ ಕೊಂಬುಗಳೆಂದರೆ ವೇದಗಳು. ನಾಲ್ಕು ಕೊಂಬುಗಳೆಂದರೆ—ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ, ಅಥರ್ವವೇದ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳೇ ನಾಲ್ಕು ಕೊಂಬುಗಳು.

ತ್ರಯೋ ಅಸ್ಯ ಸಾದಾಃ | ಯಜ್ಞಾಂಗಗಳಾದ ಎಂದರೆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ, ಸಾಯಂಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ನೆರವೇರಿಸಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಾತಃಸ್ವನ, ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸ್ವನ, ತೃತೀಯಸ್ವನವೆಂಬ ಮೂರು ಸವನ ಕರ್ಮಗಳು. ಸವನವೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸೋಮವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಋತ್ವಿಜಗ್ವನರು ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸೋಮಲತೆಗಳನ್ನು (ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು) ತಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಜಜ್ಜಿ ರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಿ ತೆಗೆದು ಶೋಧಿಸಿ ಕಲಶಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಮಂತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಿಸುವರು. ಅನಂತರ ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಪಾನವನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಸವನ (ರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಿ ತೆಗೆಯುವ) ಕರ್ಮವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಕರ್ಮವು ಯಜ್ಞದ ಸುತ್ತಾದಿನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ, ಸಾಯಂಕಾಲ ಎಂಬ ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುವುದು. ಈ ಕರ್ಮಗಳು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನ ವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಈ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞದ (ಅಥವಾ ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿಯ) ಮೂರು ಪಾದಗಳೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

ದ್ವೇ ಶಿರ್ಷೇ—ಬ್ರಹ್ಮಾದನ ಮತ್ತು ಪ್ರವರ್ಗ್ಯ ಎಂಬ ಎರಡು ಕರ್ಮಗಳು. ಯಾಸ್ಕರು—ಪ್ರಾಯಣೀಯ ಮತ್ತು ಉದಯನೀಯ ಎಂಬ ಎರಡು ಕರ್ಮಗಳೆಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದರೆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಣೀಯೋಷ್ಟಿ ಎಂಬ ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ, ಉದಯನೀಯೋಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನೆರವೇರಿಸುವರು. ಈ ಎರಡು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞದ ಎರಡು ಶಿರಸ್ಸುಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಸಪ್ತ ಹಸ್ತಾಸೋ ಅಸ್ಯ—ಗಾಯತ್ರೀ, ಅನುಷ್ಟುಪ್, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್, ಬೃಹತೀ, ಉಷ್ಣಿಕ್, ಜಗತೀ, ಪಂಕ್ತಿಃ ಎಂಬ ಏಳು ವಿಧವಾದ ಛಂದಸ್ಸುಗಳೇ ಏಳು ಹಸ್ತಗಳು. ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತರನುವಾಕ ಮತ್ತು ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರ ಪಠನಮಾಡುವಾಗ ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಪಠಿಸುವ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಏಳು ವಿಧವಾದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನೇ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆ ಏಳು ಛಂದಸ್ಸುಗಳೇ ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿಯ ಏಳು ಹಸ್ತಗಳೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

ತ್ರಿಧಾ ಬದ್ಧಃ—ಯಜ್ಞಕರ್ಮವು ಮಂತ್ರ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕಲ್ಪ ಎಂಬ ಮೂರುವಿಧವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ನಡೆಯುವುದರಿಂದ ಈ ಯಜ್ಞವು ಮೂರುವಿಧ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಮಂತ್ರವೆಂದರೆ, ಯಜ್ಞದ ಆಯಾ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ಹೋತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಋತ್ವಿಜರಿಂದ ಪಠಿಸುವ ವೇದಮಂತ್ರಗಳು. ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿರುವ ಅರ್ಥವು ಆಯಾ ಕರ್ಮವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಮಂತ್ರವನ್ನೇ ಪಠಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ (ಇದಕ್ಕೆ ರೂಪಸಮೃದ್ಧಿ ಎಂದು ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ವಿನರಣೆ ಇದೆ). ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೆಂದರೆ, ಇಂತಹ ಕರ್ಮವನ್ನು ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಇಂತಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕು, ಈ ರೀತಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಇಂತಹ ಕಾರಣವಿದೆ, ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ವಿಧಿಗಳೂ ವಿನರಣೆಗಳೂ ಇರುವವು. ಕಲ್ಪವೆಂದರೆ, ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸೂತ್ರಗಳು. ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು, ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕು ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆಶ್ವಲಾಯನ, ಆಪಸ್ತಂಬ ಮೊದಲಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಶ್ರೌತಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರುವರು. ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಅದರಂತೆಯೇ ನಡೆಸಬೇಕು. ಅದುದರಿಂದ ಯಜ್ಞಕರ್ಮವು ಮಂತ್ರ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕಲ್ಪ ಎಂಬ ಮೂರುವಿಧ ನಿಯಮಗ್ರಂಥಗಳ ಸೂತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವುದೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ವೃಷಭೋ ರೋರವೀತಿ—ವೃಷಭ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಫಲಾನಾಂ ವರ್ಷಿತಾ ಅಭೀಷ್ಟಫಲಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುವವನು ಎಂದರ್ಥವು. ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಯಜ್ಞವು ಅಭೀಷ್ಟ ಫಲಗಳನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವುದು. ಇಂತಹ ಯಜ್ಞವು ಶಬ್ದದಿಂದ ಎಂದರೆ ಮಂತ್ರಧ್ವನಿಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಋತ್ವಿಜರು ವೇದಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚಧ್ವನಿಯಿಂದ ಪಠಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. ಮೂರು ಸವನಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೋತ್ರಾದಿ ಋತ್ವಿಕ್ಕುಗಳು ಮೂರು ವೇದಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೋತ್ವವರ್ಗದ ಋತ್ವಿಕ್ಕುಗಳು ಋಗ್ವೇದದ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಧ್ವರ್ಯುವರ್ಗದ ಋತ್ವಿಕ್ಕುಗಳು ಯಜುರ್ವೇದದ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉದ್ಗಾತೃವರ್ಗದ ಋತ್ವಿಕ್ಕುಗಳು ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಶ್ರಾವ್ಯವಾದ ಸಾಮಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ಮೂರು ವೇದಗಳ ಮಂತ್ರ

ಪಠನದಿಂದ ಯಜ್ಞವು ಮಧುರಧ್ವನಿಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ವೃಷಭೋ ರೋರವೀತಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಹೋ ದೇವಃ ಮರ್ತ್ಯಾನ್ ಆವಿವೇಶ—ಮಹಾದೇವತೆಯಾದ ಯಜ್ಞವು ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಜಮಾನರಾದ ಋತ್ವಿಗ್ವರನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು ಎಂದರೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಯಜಮಾನರು ಯಜ್ಞಾದಿಗಳನ್ನು ಋತ್ವಿಗ್ವರನ ಸಹಿತರಾಗಿ ಆಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಯಜ್ಞವು ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು ಎಂದು ಪ್ರಕಾರಾಂತರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಇದು ಯಜ್ಞಗ್ನಿ ಪರವಾದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಯು. ಇನ್ನು ಸೂರ್ಯನ (ಆದಿತ್ಯನ) ಪರವಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ—

ಸೂರ್ಯನ ಪರವಾದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ

ಚಿತ್ವಾರಿ ಶೃಂಗಾಣಿ—ಚತಸ್ರೋ ದಿಶಃ | ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳೇ ನಾಲ್ಕು ಕೊಂಬುಗಳು. ಈ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳೂ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳೆಂದೂ ಶ್ರುತಿ ವಾಕ್ಯವಿದೆ—

**ಋಚಾಂ ಪ್ರಾಚೀ ಮಹತೀ ದಿಗುಚ್ಯತೇ | ದಕ್ಷಿಣಾಮಾಹುರ್ಯಜುಷಾಮಸಾರಾಂ | ಅಥರ್ವಣಾ-
ಮಂಗಿರಸಾಂ ಪ್ರತೀಚೀ | ಸಾಮ್ನಾಮುದೀಚೀ ಮಹತೀ ದಿಗುಚ್ಯತೇ ||**

(ತೈ. ಬ್ರಾ. ೩-೧೨-೯-೧)

ಎಂದರೆ ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕೆಂದೂ, ಯಜುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕೆಂದೂ, ಅಥರ್ವವೇದಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕೆಂದೂ, ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕೆಂದೂ ಹೆಸರು.

ತ್ರಯೋ ಅಸ್ಯ ಪಾದಾಃ—ತ್ರಯೋ ನೇದಾಃ ಪಾದಸ್ಥಾನೀಯಾ ಭವಂತಿ ಗಮನಸಾಧನತ್ವಾತ್ |
ತಥಾ ಹಿ—ಋಗ್ವಿಃ ಪೂರ್ವಾಹ್ನೇ ದಿವಿ ದೇವಾ ಈಯತೇ ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮ್ಯ ನೇದೈರಶೂನ್ಯಸ್ಮಿಭಿರೇತಿ
ಸೂರ್ಯಃ (ತೈ. ಬ್ರಾ. ೩-೧೨-೯-೧) ಇತಿ ಹಿ ನೇದತ್ರಯೇಣ ಗತಿರಾಮ್ನಾತಾ | ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಋಗ್ವ್ಯಜಸ್ಯಾಮಗಳೆಂಬ ಮೂರು ವೇದಗಳೇ ಮೂರು ಪಾದಗಳಂತಿರುವವು. ಎಂದರೆ ಸೂರ್ಯನ ಗತಿಯು ಮೂರು ವೇದಗಳಿಂದ ಸಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಎಂಬಭಿಪ್ರಾಯವು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ—

ಋಗ್ವಿಃ ಪೂರ್ವಾಹ್ನೇ ದಿವಿ ದೇವ ಈಯತೇ | ಯಜುರ್ವೇದೇ ತಿಷ್ಠತಿ ಮಥ್ಯೇ ಅಹ್ನಃ |
ಸಾಮನೇದೇನಾಸ್ತಮಯೇ ಮಹೀಯತೇ | ನೇದೈರಶೂನ್ಯಸ್ಮಿಭಿರೇತಿ ಸೂರ್ಯಃ ||

(ತೈ. ಬ್ರಾ. ೩-೧೨-೯-೧)

ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಎಂದರೆ ಸೂರ್ಯನು ಋಗ್ವೇದಮಂತ್ರಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪೂರ್ವಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿ (ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ) ಬೆಳಗುವನು; ಯಜುರ್ವೇದದ ಮಂತ್ರಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂತರಿಕ್ಷದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ (ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ) ಇರುವನು. ಸಾಮವೇದಮಂತ್ರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಮಯನಾಗುವನು. ಈ ರೀತಿ ಸೂರ್ಯನು ಮೂರು ವೇದಗಳ ಮಂತ್ರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸಂಚಾರಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬಭಿಪ್ರಾಯವು. ಅದುದರಿಂದಲೇ ಸಂಚಾರಸಾಧನವಾದ ಈ ಮೂರು ವೇದಗಳೇ ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ಪಾದಸ್ಥಾನೀಯಗಳಾಗಿರುವವು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ದ್ವೇ ಶೀರ್ಷೇ—ಅಹಶ್ಚ ರಾತ್ರಿಶ್ಚೇತಿ ದ್ವೇ ಶಿರಸೀ | ಹಗಲು ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಕಾಲಗಳೇ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಎರಡು ಶಿರಸ್ಸುಗಳು.

ಸಪ್ತ ಹಸ್ತಾಸೋ ಅಸ್ಯ—ಸಪ್ತರಶ್ಮಯಃ ಷಡ್‌ವಿಲಕ್ಷಣಾ ಋತವಃ ಏಕಃ ಸಾಧಾರಣ ಇತಿ ನಾ ಸಪ್ತ ಹಸ್ತಾ ಭವಂತಿ | ಏಳು ವಿಧವಾದ ರಶ್ಮಿಗಳೇ ಸೂರ್ಯನ ಏಳು ಹಸ್ತಗಳು. ಅಥವಾ ಬಿಸಿಲು, ಚಳಿ ಮೊದಲಾದ ವಿವಿಧಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆರು ಋತುಗಳೂ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಒಂದು ಋತುವೂ ಸೇರಿ ಏಳು ಹಸ್ತಗಳಾಗ ಬಹುದು. ಅಥವಾ ಸೂರ್ಯನ ಏಳು ಕುದುರೆಗಳೇ ಏಳು ಹಸ್ತಗಳೆಂದು ಬೇಕಾದರೂ ಹೇಳಬಹುದು.

ತ್ರಿಧಾ ಬದ್ಧ ಸ್ತ್ರಿಷು ಸ್ಥಾನೇಷು ಪ್ಲಿತ್ಯಾದಿಷು ಅಗ್ನ್ಯಾದ್ಯಾತ್ಮಕತ್ವೇನ ಸಂಬಂಧಃ | ಗ್ರೀಷ್ಮವರ್ಷಾ ಹೇಮಂತಾಪ್ಯೈಸ್ತ್ರಿಭಿಸ್ತೇಧಾ ಬದ್ಧೋ ವಾ || ಭೂಮಿ, ಅಂತರಿಕ್ಷ, ಸ್ವರ್ಗ ಎಂಬ ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳವನು. ಅಥವಾ ಗ್ರೀಷ್ಮಋತು, ವರ್ಷಋತು, ಹೇಮಂತಋತು ಎಂಬ ಮೂರು ಮುಖ್ಯವಾದ ಋತುಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಮೂರುವಿಧವಾದ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದು.

ವೃಷಭೋ ವರ್ಷಿತಾ ರೋರನೀತಿ ಶಬ್ದಂ ಕರೋತಿ ವೃಷ್ಣ್ಯಾದಿದ್ವಾರಾ—ಸೂರ್ಯನು ತನ್ನ ರಶ್ಮಿಗಳ ಮೂಲಕ ಜಲಾಶಯಗಳ ರಸಾದಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ (ಹೀರಿ) ಅವು ಮೇಘರೂಪದಲ್ಲಿ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸುರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವವನಾದ್ದರಿಂದ ವೃಷಭ ಎಂದರೆ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸುರಿಸುವವನು ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು. ಮತ್ತು ವೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಡಿಲು ಗುಡುಗು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು (ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಭೂತನು) ಎಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು.

ಮಹೋ ದೇವೋ ಮರ್ತ್ಯಾನ್ ಆ ವಿವೇಶ—ಸ ಮಹಾನ್ ದೇವೋ ಮರ್ತ್ಯಾನಾಂ ನಿಯಂತ್ರಿತಯಾ ತಾನ್ ಪ್ರವಿಶತಿ | ಸೂರ್ಯ ಅತ್ಮಾ ಜಗತ್ಸ್ತಸ್ಥುಷಶ್ಚ (ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೫.೧) ಇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಂ | ಇಂತಹ ಮಹಾಮಹಿಮನಾದ ಸೂರ್ಯನು ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರಾತ್ಮನಾಗಿ, ಅವರನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು. ಸೂರ್ಯನಿಂದಲೇ ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಜೀವಿಸುವುವು. ಸೂರ್ಯನೇ ಸಕಲ ಚರಾಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರಾತ್ಮಭಾವದಿಂದ ನೆಲೆಸಿರುವನು ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸೂರ್ಯ ಅತ್ಮಾ ಜಗತ್ಸ್ತಸ್ಥುಷಶ್ಚ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು.

ಈ ರೀತಿ ಸೂರ್ಯಪರವಾದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಇರುವುದು. ಆಸಃ ಮೊದಲಾದ ಇತರ ದೇವತೆಗಳ ಪರವಾಗಿಯೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಶಬ್ದಶಾಸ್ತ್ರವಿಶಾರದರು (ವೈಯಾಕರಣರು) ಚತ್ವಾರಿ ಶೃಂಗಾ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿ ನಾಮ, ಆಖ್ಯಾತ, ಉಪಸರ್ಗ, ನಿಪಾತ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಧ ಶಬ್ದಗಳೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವರು. ಇತರರು ಬೇರೆ ವಿಧವಾಗಿ ಹೇಳುವರು. ಅದುದರಿಂದ ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕು.

ಋ. ಸಂ. ಭಗ. ೧ ಪೇಜು 401 ರಲ್ಲಿ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಈ ಋಕ್ಯೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುವರು. ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತ್ರಿ॒ಧಾ॑ ಹಿ॒ತಂ ಪ॒ಣಿ॒ಭಿ॒ಗು॒ಹ್ಯ॒ಮಾ॒ನಂ ಗ॒ವಿ ದೇ॒ವಾಸೋ॑ ಘೃ॒ತಮ॑ನ್ವ॒ವಿಂದನ್॑ |
 ಇಂದ್ರ॑ ಏ॒ಕಂ ಸೂ॒ರ್ಯ ಏ॒ಕಂ ಜ॒ಜಾನ॑ ವೇ॒ನಾದೇ॑ಕಂ ಸ್ವ॒ಧಯಾ॑ ನಿ॒ಷ್ಪ-
 ತ॒ಕ್ಷುಃ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತ್ರಿ॒ಧಾ | ಹಿ॒ತಂ | ಪ॒ಣಿ॒ಭಿಃ | ಗು॒ಹ್ಯ॒ಮಾ॒ನಂ | ಗ॒ವಿ | ದೇ॒ವಾಸಃ | ಘೃ॒ತಂ | ಅ॒ನು | ಅ॒ವಿ॒ಂದನ್ |
 ಇಂದ್ರಃ॑ | ಏ॒ಕಂ | ಸೂ॒ರ್ಯಃ | ಏ॒ಕಂ | ಜ॒ಜಾನ॑ | ವೇ॒ನಾತ್ | ಏ॒ಕಂ | ಸ್ವ॒ಧಯಾ॑ | ನಿಃ | ತ॒ತಕ್ಷುಃ || ೪ ||

|| ಸಾಯಂಜಞಾಪ್ಯಂ ||

ಪಣಿಭಿರಸುರೈರ್ಗವಿ ಗೋಷು ತ್ರಿಧಾ ಕ್ಷೀರದಧ್ಯಾಜ್ಯಭೇದೇನ ತ್ರಿಪ್ರಕಾರಂ ಹಿತಂ ನಿಹಿತಂ
 ಗುಹ್ಯಮಾನಂ ಗೋಪಿತಂ ಘೃತಂ ದೀಪ್ತಂ ರಸರೂಪಂ ವಾ ಪ್ರವೃಂ ದೇವಾಸೋ ದೇವಾ ಅನ್ವವಿಂದನ್ |
 ಅಲಭಂತ | ತತ್ರೇಂದ್ರಂ ಏಕಂ ಕ್ಷೀರಂ ಜಜಾನ | ಉದಪಾದಯತ್ | ಸೂರ್ಯ ಏಕಂ ಜಜಾನ |
 ವೇನಾತ್ಕಾಂತಿಮತೋಗ್ನೇರ್ಗಮನವತೋ ವಾಯೋನೈಕಂ ಘೃತಂ ಸ್ವಧಯಾನ್ನೇನ ನಿಮಿತ್ತೇನ
 ದ್ರವ್ಯೇಣ ವಾ ಸಾಧನೇನ ನಿಷ್ಪತಕ್ಷುಃ | ನಿರಪಾದಯನ್ ದೇವಾಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಪಣಿಭಿಃ—ಅಸುರರಿಂದ | ಗವಿ—ಗೋವುಗಳಲ್ಲಿ | ತ್ರಿಧಾ—(ಕ್ಷೀರ, ದಧಿ, ಆಜ್ಯ, ಎಂಬ) ಮೂರು
 ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ | ಹಿತಂ—ಇಡಲ್ಪಟ್ಟುದು | ಗುಹ್ಯಮಾನಂ—ರಹಸ್ಯವಾದುದು ಆದ | ಘೃತಂ—ಘೃತವನ್ನು |
 ದೇವಾಸಃ—ದೇವತೆಗಳು | ಅನ್ವವಿಂದನ್—ಪಡೆದರು (ಅವುಗಳಲ್ಲಿ) | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ಏಕಂ—
 ಒಂದು ತತ್ತ್ವವನ್ನು | ಜಜಾನ—ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿದನು | ಸೂರ್ಯಃ—ಸೂರ್ಯನು | ಏಕಂ—ಇನ್ನೊಂದು ತತ್ತ್ವ
 ವನ್ನು (ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿದನು) | ವೇನಾತ್—ಕಾಂತಿಯುತನಾದ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ | ಏಕಂ—ಮೂರನೆಯ ತತ್ತ್ವ
 ವನ್ನು | ಸ್ವಧಯಾ—ಸ್ವಧಾನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ | ನಿಷ್ಪತಕ್ಷುಃ—ದೇವತೆಗಳು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿದರು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅಸುರರಿಂದ ಗೋವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀರ, ದಧಿ, ಆಜ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟುದು, ರಹಸ್ಯ
 ವಾದುದು ಆದ ಘೃತವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಪಡೆದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಒಂದನ್ನೂ ಸೂರ್ಯನು ಇನ್ನೊಂದು
 ತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿದರು. ದೇವತೆಗಳು ಕಾಂತಿಯುತನಾದ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಮೂರನೆಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು
 ಸ್ವಧಾನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿದರು.

English Translation.

The gods discovered the Ghee concealed by the panis, placed three-fold in the cow : Indra generated one (portion), Surya another, the (other gods) fabricated one from the resplendent (Agni), for the sake of the oblation.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಏತಾ ಅರ್ಷಂತಿ ಹೃದ್ಯಾತ್ಸಮುದ್ರಾ ಚ್ಚತನ್ವಜಾ ರಿಪುಣಾ ನಾವಚಕ್ಷೇ |

ಘೃತಸ್ಯ ಧಾರಾ ಅಭಿ ಚಾಕಶೀಮಿ ಹಿರಣ್ಮಯೋ ವೇತಸೋ ಮಧ್ಯೇ ಆಸಾಂ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಏತಾಃ | ಅರ್ಷಂತಿ | ಹೃದ್ಯಾತ್ | ಸಮುದ್ರಾತ್ | ಶತನ್ವಜಾಃ | ರಿಪುಣಾ | ನ | ಅವಚಕ್ಷೇ |

ಘೃತಸ್ಯ | ಧಾರಾಃ | ಅಭಿ | ಚಾಕಶೀಮಿ | ಹಿರಣ್ಮಯಃ | ವೇತಸಃ | ಮಧ್ಯೇ | ಆಸಾಂ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಏತಾ ಆಪೋ ಘೃತಧಾರಾ ನಾರ್ಷಂತಿ | ಅಧಃ ಪತಂತಿ | ಶತನ್ವಜಾ ಅಸರಿಮಿತಗತಯಃ ಸಶ್ಯೋ ಹೃದ್ಯಾಧ್ಯದಯಂಗಮಾತ್ಸಮುದ್ರಾದಂತರಿಕ್ಷಾದ್ರಿಪುಣಾ ಜಲನೋಕಪ್ರತಿಬಂಧಕಾರಿಣಾ ಶತ್ರುಣಾ ವೃತ್ತೇಣ ನಾವಚಕ್ಷೇ ನ ಅವದರ್ಶನಾಯ ಯಥಾಧ್ಯಷ್ಟಂ ಭವತಿ ತಥಾರ್ಷಂತಿ | ತಾ ಘೃತಸ್ಯ ಧಾರಾ ಅಭಿ ಚಾಕಶೀಮಿ | ಅಭಿಪಶ್ಯಾಮಿ | ಕುತ್ರೇತಿ ತದುಚ್ಯತೇ | ಹಿರಣ್ಮಯೋ ಹಿರಣ್ಮಯೋ ವೇತಸೋಽಸ್ಸಂಭವೋಽಗ್ನಿವೈದ್ಯುತ ಆಸಾಮಪಾಂ ಮಧ್ಯೇ ವರ್ತತೃಣತಿ ಶೇಷಃ | ಅತ್ರ ಘೃತಸ್ಯ ಧಾರಾ ಅಭಿ ಚಾಕಶೀಮಿಾತ್ಯನೇನ ಚರಮಪಾದೇನ ಹೋಮಾಧಾರೋಽಗ್ನಿವೈದ್ಯುತೋಽಗ್ನಿರಾದಿತೋ ವೋಕ್ತಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

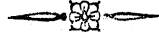
ಹೃದಾತ್—ಹೃದಯಂಗಮವಾದ | ಸಮುದ್ರಾತ್—ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ | ಏತಾಃ—ಈ ಉದಕಗಳು | ಶತನ್ವಜಾಃ—ನೂರಾರು ಗತಿಗಳುಳ್ಳವಾಗಿ | ಅರ್ಷಂತಿ—ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ (ಆದರೆ) | ರಿಪುಣಾ—ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ನಾದ ವೃತ್ತದಿಂದ | ನ ಅವಚಕ್ಷೇ—ನೋಡಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ | ಘೃತಸ್ಯ—ಈ ಉದಕದ | ಧಾರಾಃ—ಪ್ರವಾಹ ಗಳನ್ನು | ಅಭಿ ಚಾಕಶೀಮಿ—ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡುತ್ತೇನೆ | ಆಸಾಂ—ಈ ಉದಕಪ್ರವಾಹಗಳ | ಮಧ್ಯೇ—ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ | ಹಿರಣ್ಮಯಃ—ಹಿರಣ್ಯರೂಪನಾದ | ವೇತಸಃ—ವೈದುತ್ಯಾಗ್ನಿಯು (ಸ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಹೃದಯಂಗಮವಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ಉದಕಗಳು ನೂರಾರು ಗತಿಗಳುಳ್ಳವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವು ಪ್ರವಾಹಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ವೃತ್ತಿನಿಂದ ನೋಡಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಈ ಉದಕಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡುತ್ತೇನೆ. ಈ ಉದಕಪ್ರವಾಹಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯರೂಪನಾದ ವೈದ್ಯತಾಗ್ನಿಯು ಸ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ

English Translation.

These hundred-channelled showers fall from the heart-delighting firmament, unobserved by the hostile (cloud) : I look upon these showers of Ghi, (and behold) the golden Vetasa in the midst of them.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸಮ್ಯಕ್ ಸ್ರವಂತಿ ಸರಿತೋ ನ ಧೇನಾ ಅಂತರ್ಹೃದಾ ಮನಸಾ ಪೂಯ-
ಮಾನಾಃ |

ಏತೇ ಅರ್ಷಂತ್ಯೂರ್ಮಯೋ ಘೃತಸ್ಯ ಮೃಗಾಽಇವ ಕ್ಷಿಪಣೋರೀಷ-
ಮಾಣಾಃ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಮ್ಯಕ್ | ಸ್ರವಂತಿ | ಸರಿತಃ | ನ | ಧೇನಾಃ | ಅಂತಃ | ಹೃದಾ | ಮನಸಾ | ಪೂಯಮಾನಾಃ |

ಏತೇ | ಅರ್ಷಂತಿ | ಉರ್ಮಯಃ | ಘೃತಸ್ಯ | ಮೃಗಾಃ | ಇವ | ಕ್ಷಿಪಣೀಃ | ಈಷಮಾಣಾಃ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಸ್ಯಾಗ್ನೇರುಪರಿ ಸಮ್ಯಕ್ ಸ್ರವಂತಿ | ಕ್ಷರಂತಿ | ಘೃತಸ್ಯ ಧಾರಾಃ | ಕಿಮಿವ | ಸರಿತೋ ನ ಧೇನಾಃ ಪ್ರೀಣಯಿತ್ಯೋ ನದ್ಯ ಇವ | ಅಂತರ್ಹೃದಾ ಮನಸಾ ಹೃದಯಮಧ್ಯಗತೇನ ಚಿತ್ತೇನ | ಭಾವನಾಸಚಿವೇನೇತಿ ಯಾವತ್ | ತೇನ ಪೂಯಮಾನಾಃ ಶುದ್ಧೀಕೃತಾಃ | ತದೇವೋಚ್ಯತೇ | ಏತೇ ಘೃತಸ್ಯೂರ್ಮಯೋ ರಸಾ ಅರ್ಷಂತಿ | ಗಚ್ಛಂತಿ | ಜುಹ್ವಾಃ ಸಕಾಶಾದಗ್ನೇರುಪರಿ ಸತಂತಿ | ಕಿಮಿವ | ಕ್ಷಿಪಣೀಃ ಕ್ಷೇಪಕಾದ್ವ್ಯಾಧಾದೀಷಮಾಣಾಃ ಸಲಾಯಮಾನಾ ಮೃಗಾ ಇವ | ತೇ ಯಥಾ ಕಕ್ಷಂ ಪ್ರವಿತಂತಿ ತದ್ವತ್ | ಅನೇನ ಶೈಘ್ರಮುಕ್ತಂ ಭವತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಘೃತಸ್ಯ—ಘೃತದ | ಏತೇ ಉರ್ಮಯಃ—ಅಲೆಗಳಂತಿರುವ ಈ ಧಾರೆಗಳು | ಅಂತರ್ಹೃದಾ—
ಹೃದಯಾಂತರ್ಗತವಾದ (ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾದ) | ಮನಸಾ—ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ | ಪೂಯಮಾನಾಃ—ಪವಿತ್ರತವಾಗಿ
ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು | ಧೇನಾಃ—ತೃಪ್ತಿಕಾರಕಗಳಾದ | ಸರಿತಃ ನ—ಪ್ರವಾಹಗಳಂತೆ | ಸಮ್ಯಕ್—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ |
ಸ್ರವಂತಿ—ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ | ಕ್ಷಿಸಣೋಃ—ಬೇಟೆಗಾರನಿಂದ | ಈಷಮಾಣಾಃ—ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡುತ್ತಿರುವ |
ಮೃಗಾ ಇವ—ಮೃಗಗಳಂತೆ (ಮೃಗಗಳು ನೇಗದಿಂದ ಪೊದೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ) | ಅಷ್ಯಂತಿ—(ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ)
ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅಲೆಗಳಂತಿರುವ ಈ ಘೃತದ ಧಾರೆಗಳು ಹೃದಯಾಂತರ್ಗತವಾದ ಎಂದರೆ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ
ಪವಿತ್ರತವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು ತೃಪ್ತಿಕಾರಕಗಳಾದ ಪ್ರವಾಹಗಳಂತೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಬೇಟೆಗಾರನಿಂದ
ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡುತ್ತಿರುವ ಮೃಗಗಳು ನೇಗದಿಂದ ಪೊದೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ ಇವು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ.

English Translation.

They flow uninterruptedly like pleasing rivers, purified by the mind
that is seated in the heart: these streams of Ghee descend (upon the fire),
like deer flying from the hunter.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸಿಂಧೋರಿನ ಪ್ರಾಧ್ವನೇ ಶೂಘನಾಸೋ ವಾತಪ್ರಮಿಯಃ ಪತಯಂತಿ
ಯಹ್ವಾಃ |

ಘೃತಸ್ಯ ಧಾರಾ ಅರುಷೋ ನ ವಾಜೀ ಕಾಷ್ಠಾ ಭಿಂದನ್ನೂರ್ಮಿಭಿಃ ಪಿನ್ವ-
ಮಾನಃ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಿಂಧೋಃ೨೫ವ | ಪ್ರಾಧ್ವನೇ | ಶೂಘನಾಸಃ | ವಾತಪ್ರಮಿಯಃ | ಪತಯಂತಿ | ಯಹ್ವಾಃ ||

ಘೃತಸ್ಯ | ಧಾರಾಃ | ಅರುಷಃ | ನ | ವಾಜೀ | ಕಾಷ್ಠಾಃ | ಭಿಂದನ್ | ಉರ್ಮಿಭಿಃ | ಪಿನ್ವಮಾನಃ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸಿಂಧೋಃ ಸ್ಯಂದಮಾನಾಯಾ ನದ್ಯಾಃ ಸಕಾಶಾದಿವೋದಕಾನೀವ ಪ್ರಾಧ್ವನೇ ಪ್ರವಣವತಿ ದೇಶೇ ಶೂಘನಾಸ ಅಶುಗಂತ್ಯಃ | ಅಶು ಇತಿ ಚ ಶು ಇತಿ ಚ ಕ್ವಿಪ್ರನಾಮನೀ ಭವತ ಇತಿ ನಿರುಕ್ತಂ | ೬-೧ | ನಾತಪ್ರಮಿಯೋ ವಾಯುವತ್ಪ್ರಕೃಷ್ಟವೇಗಾ ಯಹ್ವಾ ಮಹತ್ಯೋ ಘೃತಸ್ಯ ಧಾರಾಃ ಪತಯಂತಿ | ಗಚ್ಛಂತ್ಯಗ್ನೇರುಪರಿ | ಘೃತಮುದಕಮಿತಿ ಪಕ್ಷೇ ಸಿಂಧೋರಿವೇತ್ಯತ್ರೇವಶಬ್ದೋಽನರ್ಥಕಃ | ಸ್ಯಂದನ- ಸಾಧನಾದಂತರಿಕ್ಷಾದುಕ್ತಲಕ್ಷಣಾ ಘೃತಧಾರಾ ಉದಕಧಾರಾಃ ಪತಯಂತಿ | ಗಚ್ಛಂತಿ ಭೂಮೌ | ಕಿಂಚಿ ಘೃತಸಂಸ್ಕ್ರಾಯಃ ಕಾಷ್ಠಾ ಮರ್ಯಾದಾಭೂತಾನ್ವರಿಧೀನ್ವಿಂದನ್ನೂರ್ಮಿಭೀ ರಸೈಃ ಪಿನ್ನಮಾನೋ ವರ್ಧಮಾನೋ ಭವತಿ | ಉದಕಮಿತಿ ಪಕ್ಷೇ ಕಾಷ್ಠಾಃ ಕ್ರಾಂತಾಃ ಸ್ಥಿತಾ ದಿಶೋ ಭಿಂದನ್ನೂರ್ಮಿಭಿಶ್ಚರಂಗೈಃ ಪಿನ್ನಮಾನೋ ಭವತಿ | ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ | ಅರುಷೋ ನ ವಾಜೀ ಆರೋಚಮಾನೋ ಗರ್ವೇಣ ಗಮನ- ಶೀಲೋಽಶ್ವ ಇವ | ಸ ಯಥಾ ಭಿಂದನ್ನಿನ್ನಮಾನಶ್ಚ ಭವತಿ ತದ್ವತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಾಧ್ವನೇ—ಪರ್ವತದ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ | ಶೂಘನಾಸಃ—ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವ | ಸಿಂಧೋಃ ಇವ—ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ | ಯಹ್ವಾಃ—ಪ್ರಭೂತವಾದ ಪ್ರಮಾಣವುಳ್ಳವೂ | ನಾತಪ್ರಮಿಯಃ—ವಾಯು- ವಿನಂತೆ ವೇಗವುಳ್ಳವೂ ಆದ | ಘೃತಸ್ಯ ಧಾರಾಃ—ಘೃತದ ಧಾರೆಗಳು | ಅರುಷಃ—ವೇಗಗಾಮಿಯಾದ | ವಾಜೀ ನ—ಅಶ್ವದಂತೆ | ಕಾಷ್ಠಾಃ—ಕಾಷ್ಠಗಳನ್ನು (ಪರಿಧಿಗಳನ್ನು) | ಭಿಂದನ್—ಭೇದಿಸುತ್ತಲೂ | ಊರ್ಮಿಭಿಃ—ಅಲೆಗಳ ರೂಪದ ರಸಗಳಿಂದ | ಪಿನ್ನಮಾನಃ—ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಲೂ | ಪತಯಂತಿ— ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪರ್ವತದ ಕಣಿವೆಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆಳಭಾಗಕ್ಕೆ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಪ್ರಭೂತವಾದ ಪ್ರಮಾಣವುಳ್ಳವೂ, ವಾಯುವಿನಂತೆ ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ ಘೃತದ ಧಾರೆಗಳು ವೇಗಗಾಮಿಯಾದ ಅಶ್ವದಂತೆ ಪರಿಧಿಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸುತ್ತಲೂ ಅಲೆಗಳ ರೂಪದ ರಸಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಲೂ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ.

English Translation.

The streams of Ghi fall copious, swift as the wind, and rapid as the waters of a river down a declivity, breaking through the confining banks, and hurrying on with their waves, like a high-spirited steed.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಭಿ ಪ್ರವಂತ ಸಮನೇವ ಯೋಷಾಃ ಕಲ್ಯಾಣ್ಯಾಃ ಸ್ಮಯಮಾನಾಸೋ
ಅಗ್ನಿಂ |

ಘೃತಸ್ಯ ಧಾರಾಃ ಸಮಿಧೋ ನಸಂತ ತಾ ಜುಷಾಣೋ ಹರ್ಯತಿ ಜಾತ-
ವೇದಾಃ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಭಿ | ಪ್ರವಂತ | ಸಮನೇವ | ಯೋಷಾಃ | ಕಲ್ಯಾಣ್ಯಾಃ | ಸ್ಮಯಮಾನಾಸಃ | ಅಗ್ನಿಂ |

ಘೃತಸ್ಯ | ಧಾರಾಃ | ಸಮಿಧಃ | ನಸಂತ | ತಾಃ | ಜುಷಾಣಃ | ಹರ್ಯತಿ | ಜಾತವೇದಾಃ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಘೃತಸ್ಯ ಧಾರಾ ಅಮುಮಗ್ನಿಂ ಸಮನೇವ ಸಮಾನಮನಸ್ತಾ ಯೋಷಾ ಯೋಷಿತಃ ಪತಿಮಿವಾಭಿ
ಪ್ರವಂತ | ಅಭಿನಮಯಂತಿ | ನಿಮಗ್ನಂ ಕುರ್ವಂತಿ | ಕೀದೃಶ್ಯಂತಾಃ | ಕಲ್ಯಾಣ್ಯೋ ಭದ್ರರೂಪಾಃ
ಸ್ಮಯಮಾನಾಸೋ ಹಸಂತ್ಯಃ | ಕಿಂಚಿ ತಾಃ ಸಮಿಧಃ ಸಮ್ಯಗ್ವಿದೇಪಯಿತ್ರೈಃ ಸತ್ಯೋ ನಸಂತ |
ವ್ಯಾಪ್ತವಂತಿ | ತಾ ಏವ ಧಾರಾ ಜುಷಾಣಃ ಪ್ರೀಯಮಾಣಃ ಸೇವಮಾನೋ ನಾಯಂ ಜಾತವೇದಾ
ಹರ್ಯತಿ | ಕಾಮಯತೇ | ಘೃತಶಬ್ದಸ್ಯೋದಕಮಿತಿ ಪಕ್ಷೇಽಗ್ನಿ ಜಾತವೇದಃಶಬ್ದಾಭ್ಯಾಂ ವೈದ್ಯುತೋ-
ಗ್ನಿರಾದಿತೋ ವಾ ಗೃಹ್ಯತೇ | ತಂ ದೇವಮುದಕಧಾರಾ ಅಭಿ ಪ್ರವಂತ ನಸಂತ ಚ | ಸ ತಾಶ್ಚ ಹರ್ಯತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಕಲ್ಯಾಣ್ಯಃ—ಮಂಗಳಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವರೂ | ಸ್ಮಯಮಾನಾಸಃ—ಹಸನ್ಮುಖಿಗಳೂ | ಸಮನಾಃ—
ಅನುರೂಪವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರೂ ಆದ | ಯೋಷಾ ಇವ—ಪತ್ನಿಯರು ಪತಿಯರನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ |
ಘೃತಸ್ಯ ಧಾರಾಃ—ಘೃತದ ಧಾರೆಗಳು | ಅಗ್ನಿಂ—ಅಗ್ನಿಯನ್ನು | ಅಭಿ ಪ್ರವಂತ—ಆಲಿಸುವಂತೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳು-
ತ್ತವೆ | ಸಮಿಧಃ—(ಅಗ್ನಿಯನ್ನು) ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾ | ನಸಂತ—ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತವೆ | ಜಾತವೇದಾಃ—
ಜಾತವೇದೋರೂಪನಾದ ಅಗ್ನಿಯು | ತಾಃ—ಆ ಧಾರೆಗಳನ್ನು | ಜುಷಾಣಃ—ಸೇವಿಸುತ್ತಾ | ಹರ್ಯತಿ—
ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಮಂಗಳಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವರೂ, ಹಸನ್ಮುಖಿಗಳೂ, ಅನುರೂಪವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರೂ ಆದ ಪತ್ನಿಯರು
ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳನ್ನು ಆಲಂಗಿಸುವಂತೆ ಘೃತದ ಧಾರೆಗಳು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಆಲಂಗಿಸುವಂತೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಗ್ನಿಯನ್ನು
ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತವೆ. ಜಾತವೇದೋರೂಪನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಆ ಧಾರೆಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾ
ಅವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

The streams of Ghi incline to Agni as devoted wives, auspicious and smiling, to a husband : they feed (the flame) like fuel, and Jatavedas, propitiated, accepts them.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಈ ಋಕ್ವೇದಕ್ಕೆ ಯಾಸ್ವರು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದಾರೆ—

ಅಭಿನಮಂತ ಸಮನಸ ಇವ ಯೋಷಾಃ | ಸಮನಂ ಸಮನನಾದ್ವಾ ಸಮಾನನಾದ್ವಾ | ಕಲ್ಯಾಣ್ಯಃ
ಸ್ತಯಮಾನಾಸೋ ಅಗ್ನಿಮಿತ್ಯಾಸಮಿಕಂ | ಘೃತಸ್ಯ ಧಾರಾ ಉದಕಸ್ಯ ಧಾರಾಃ ಸಮಿಧೋ
ನಸಂತ | ನಸತಿರಾಪ್ತೋತಿಕರ್ಮಾ ವಾ ನಮತಿಕರ್ಮಾ ವಾ | ತಾ ಜುಷಾಣೋ ಹರ್ಯತಿ
ಜಾತವೇದಾಃ | ಹರ್ಯತಿಃ ಪ್ರೇಕ್ಷಾಕರ್ಮಾ ವಿಹಯತೀತಿ ||

(ನಿ. ೭-೧೭)

ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನಿಗೆ ಅನೇಕ ಪತ್ನಿಯರಿದ್ದರೆ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಒಬ್ಬನೇ ಆದ ಪತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮನಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು (ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು) ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವರು. ಸಮನಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರು. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾ (ಉಚ್ಛ್ವಾಸನಿಃಶ್ವಾಸಗಳ ಮೂಲಕ) ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ಇರುವರೆಂದೂ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿ (ಒಬ್ಬನೇ ಆದ ತಮ್ಮ ಪತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾ ಇರುವರೆಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ಎಂದರೆ ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿಯೇ ನೆಟ್ಟ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಯಾವರೀತಿ ವರ್ತಿಸುವರೋ ಅದರಂತೆ 'ಕಲ್ಯಾಣ್ಯಃ' ಎಂದರೆ ರೂಪಯೌವನಸಂಪನ್ನರಾದ, ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಎಂದರ್ಥವು; ಸ್ತಯಮಾನಾಸಃ ಎಂದರೆ ಮಂದಹಾಸಯುಕ್ತರಾದ ಎಂದರ್ಥವು. ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಪಮಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನ ಅನೇಕ ಪತ್ನಿಯರು ತಮ್ಮ ಪತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವರೀತಿ ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರಾಗಿರುವರೋ ಮತ್ತು ರೂಪಯೌವನಸಂಪನ್ನರೂ, ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವರೂ, ಮಂದಹಾಸಯುಕ್ತರೂ (ಮುಗುಳುನಗೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವರೂ) ಆಗಿ ಯಾವ ರೀತಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಪತಿಯನ್ನು ನಮ್ರರಾಗಿ ಸಮೀಪಿಸುವರೋ ಅದರಂತೆ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ಉದಕಧಾರೆಗಳು ವೈದ್ಯುತಾಗ್ನಿಯನ್ನು (ಅಥವಾ ಘೃತ ಎಂದರೆ ಆಜ್ಯಧಾರೆಗಳು ಹೋಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಗ್ನಿ ಅಥವಾ ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿಯನ್ನು) ಕೆಳಗಿಳಿದು ಬಂದು ಸಮೀಪಿಸುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ನಸತಿ ಧಾತುವಿಗೆ ಹೊಂದುವುದು ಅಥವಾ ಬಗ್ಗುವುದು ಎಂಬರ್ಥವಿರುವುದು. ಈ ಉದಕಧಾರೆ ಅಥವಾ ಘೃತಧಾರೆಯಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಗ್ನಿಯು (ಮಧ್ಯಮಸ್ಥಾನದ ವೈದ್ಯುತಾಗ್ನಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಗ್ನಿಯು) ಸಂತೋಷವನ್ನು (ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು) ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹರ್ಯತಿ ಧಾತುವಿಗೆ ಪುನಃಪುನಃ ಹೊಂದು ಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದು ಎಂದರ್ಥವು. ಅಗ್ನಿಯು ಘೃತಧಾರೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬಯಸುವನೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕನ್ಯಾ^೧ ಇವ^೨ ವಹತು^೩ ಮೇತನಾ^೪ ಉ^೫ ಅಂಜ್ಯಂಜಾನಾ^೬ ಅಭಿ^೭ ಚಾಕಶೀಮಿ^೮ |

ಯತ್ರ^೯ ಸೋಮಃ^{೧೦} ಸೂಯತೇ^{೧೧} ಯತ್ರ^{೧೨} ಯಜ್ಞೋ^{೧೩} ಘೃತಸ್ಯ^{೧೪} ಧಾರಾ^{೧೫} ಅಭಿ^{೧೬}
ತತ್ಪನಂತೇ || ೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕನ್ಯಾ^೧ ಇವ^೨ | ವಹತುಂ^೩ | ಏತನ್ಯೈ^೪ | ಉಂ^೫ ಇತಿ^೬ | ಅಂಜಿ^೭ | ಅಂಜಾನಾಃ^೮ | ಅಭಿ^೯ | ಚಾಕಶೀಮಿ^{೧೦} |

ಯತ್ರ^{೧೧} | ಸೋಮಃ^{೧೨} | ಸೂಯತೇ^{೧೩} | ಯತ್ರ^{೧೪} | ಯಜ್ಞಃ^{೧೫} | ಘೃತಸ್ಯ^{೧೬} | ಧಾರಾಃ^{೧೭} | ಅಭಿ^{೧೮} | ತತ್^{೧೯} | ಪನಂತೇ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಕನ್ಯಾ ಇವಾನೂಥಾ ಜಾಲಿಕಾ ಇವ | ತಾ ಯಥಾ ವಹತುಮುದ್ವಾಹಂ ಪ್ರಾಪ್ತುಮೇತನಾ ಉ ಏತುಂ ಪತಿಂ ಗಂತುಮಂಜ್ಯಂಜಕಮಾಭರಣಂ ತೇಜೋ ವಾಂಜಾನಾ ವ್ಯಂಜಯಂತ್ಯಃ | ಏವಂಕುರ್ವತ್ಯಃ ಕನ್ಯಾ ಇವ ಸ್ವಭರ್ತೃಭೂತಮಾಧ್ವರಂ ವೈದ್ಯುತಂ ವಾಗ್ನಿಮಾದಿತ್ಯಂ ವಾ ವಹತುಮೇತುಮಂಜಿ ವ್ಯಂಜಕಂ ತದೀಯಂ ರೂಪಮಂಜಾನಾ ವ್ಯಂಜಯಂತೀಘೃತಸ್ಯ ಧಾರಾ ಅಭಿ ಚಾಕಶೀಮಿ | ಅಭಿಪಶ್ಯಾಮಿ | ಘೃತೇನೋದಕೇನ ಚ ಭಾಮಸ್ಯ ವೈದ್ಯುತಸ್ಯ ಚಾಗ್ನೇಃ ಪ್ರಜ್ವಲನಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ | ಕಿಂಚಿ ತಾ ಧಾರಾಃ ಸೋಮಃ ಸೂಯತೇ ಯತ್ರ ಯತ್ರ ಚೇತರೋ ಯಜ್ಞಸ್ತಾಯತೇ ತತ್ತಂ ಯಜ್ಞಮುಭಿಲಕ್ಷ್ಯ ಪನಂತೇ | ಗಚ್ಛಂತಿ ಖಲು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಹತುಂ—ವಿವಾಹಾರ್ಥವಾಗಿ | ಏತನ್ಯೈ—ಹೊರಡಲು | ಅಂಜಿ—ಅಂಜನ ಮತ್ತು ಆಭರಣಾದಿಗಳಿಂದ | ಅಂಜಾನಾಃ—ಅಲಂಕೃತರಾಗಿರುವ | ಕನ್ಯಾ ಇವ—ಕನ್ಯೆಯರಂತೆ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿರುವ | ಘೃತಸ್ಯ ಧಾರಾಃ—ಘೃತದ ಧಾರೆಗಳು | ಯತ್ರ—ಎಲ್ಲಿ | ಸೋಮಃ—ಸೋಮವು | ಸೂಯತೇ—ಹಿಂಡಲ್ಪಡುವುದೋ | ಯತ್ರ—ಎಲ್ಲಿ | ಯಜ್ಞಃ—ಯಜ್ಞವು ನೆರವೇರುವುದೋ | ತತ್—ಆ ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿಯನ್ನು | ಅಭಿ ಪನಂತೇ—ಹೋಗಿ ಸೇರುತ್ತವೆ | ಅಭಿ ಚಾಕಶೀಮಿ—(ಇಂತಹ ಧಾರೆಗಳನ್ನು) ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ವಿವಾಹಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೊರಡಲು ಅಂಜನ ಮತ್ತು ಆಭರಣಾದಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾಗಿರುವ ಕನ್ಯೆಯರಂತೆ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿರುವ ಘೃತದ ಧಾರೆಗಳು, ಎಲ್ಲಿ ಸೋಮವು ಹಿಂಡಲ್ಪಡುವುದೋ, ಎಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞವು ನೆರವೇರುವುದೋ ಅಂತಹ ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಹೋಗಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಧಾರೆಗಳನ್ನು ನಾನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತೇನೆ.

English Translation.

I contemplate these streams of Ghee as they flow from where the soma is effused, where the sacrifice (is solemnized), as maidens decorating themselves with unguents to go to the bridegroom.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಭ್ಯರ್ಷತ ಸುಷ್ಪ್ತತಿಂ ಗವ್ಯಮಾಜಿಮಸ್ಮಾಸು ಭದ್ರಾ ದ್ರವಿಣಾನಿ ಧತ್ತ |

ಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ ನಯತ ದೇವತಾ ನೋ ಘೃತಸ್ಯ ಧಾರಾ ಮಧುಮತ್ಪವಂತೇ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಭಿ | ಅರ್ಷತ | ಸುಸ್ತುತಿಂ | ಗವ್ಯಂ | ಅಜಿಂ | ಅಸ್ಮಾಸು | ಭದ್ರಾ | ದ್ರವಿಣಾನಿ | ಧತ್ತ |

ಇಮಂ | ಯಜ್ಞಂ | ನಯತ | ದೇವತಾ | ನಃ | ಘೃತಸ್ಯ | ಧಾರಾಃ | ಮಧುಮತ್ | ಪವಂತೇ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಮದೀಯಾ ಋತ್ವಿಜೋ ಗವ್ಯಂ ಗೋಸಮೂಹರೂಪಂ ಗೋಸಂಬಂಧಿನಂ ವಾಜಿಂ ಸಂಘಾತಮಭ್ಯರ್ಷತ | ಅಭಿಗಚ್ಛತ | ಅಭಿಗಮಯತ ವಾ ಸುಷ್ಪ್ತತಿಂ ಶೋಭನಾಂ ಸ್ತುತಿಂ | ಅತ್ರ ಗೋಶಬ್ದೇನೋದಕಾನಿ ಗಾವೋ ವೋಚ್ಯಂತೇ | ತತ್ಸಂಘಾತೋಽಭಿಪ್ರೇತಃ | ಅಸ್ಮಾಸು ಯಜಮಾನೇಷು ಭದ್ರಾ ಸ್ತುತ್ಯಾನಿ ದ್ರವಿಣಾನಿ ಧತ್ತ | ಧಾರಯತ | ಸ್ತುತ್ಯಾ ಖಲು ಫಲಂ ಲಭ್ಯತೇ | ಕಿಂಚ ನೋಽಸ್ಮದೀಯಮಿಮಂ ಯಜ್ಞಂ ದೇವತಾ ಅತ್ರ ಯಷ್ಟವ್ಯಾನ್ದೇವಾನನಯತ | ಪ್ರಾಪಯತ | ಘೃತಸ್ಯ ಧಾರಾ ಮಧುಮದ್ಯಥಾ ತಥಾ ಪವಂತೇ | ಗಚ್ಛಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಎಲೈ ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳೇ) ಗವ್ಯಂ—ಗೋವುಗಳ | ಅಜಿಂ—ಸಮೂಹಕ್ಕೆ (ಕಾರಣವಾದ) | ಸುಷ್ಪ್ತತಿಂ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು | ಅಭ್ಯರ್ಷತ—ಪಠಿಸಿರಿ | ಅಸ್ಮಾಸು—ನಮ್ಮಲ್ಲಿ | ಭದ್ರಾ—ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ | ದ್ರವಿಣಾನಿ—ಧನಗಳನ್ನು | ಧತ್ತ—ತಂದೊದಗಿಸಿರಿ | ನಃ—ನಮ್ಮ | ಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ—ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು | ದೇವತಾ—ಪೂಜ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಗೆ | ನಯತ—ಸೇರಿಸಿರಿ | ಘೃತಸ್ಯ—ಘೃತದ | ಧಾರಾಃ—ಪ್ರವಾಹಗಳು | ಮಧುಮತ್—ಮಧುರ್ಯೋಪೇತವಾಗಿ | ಪವಂತೇ—(ಅಗ್ನಿಯನ್ನು) ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋತ್ವಿಜ್ಞಗಳೇ, ನಮಗೆ ಗೋಸಂಘಾತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಪಠಿಸಿರಿ. ನಮಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಧನಗಳನ್ನು ತಂದೊದಗಿಸಿರಿ. ನಮ್ಮ ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಪೂಜ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರಿಸಿರಿ. ಘೃತದ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ.

English Translation.

(Priests) address the pious praise, (the source) of herds of cattle : bestow upon us auspicious riches : convey this our sacrifice to the gods, (whereat) the streams of Ghee with sweetness descend.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಚಃ ||

ಧಾಮಂತೇ ವಿಶ್ವಂ ಭುವನಮಧಿ ಶ್ರಿತಮಂತಃ ಸಮುದ್ರೇ ಹೃದ್ಯಗ್ನಿ-
ರಾಯುಷಿ |

ಅಸಾಮನೀಕೇ ಸಮಿಥೇ ಯ ಅಭ್ಯತಸ್ತಮಶ್ಯಾಮ ಮಧುಮಂತಂ ತ
ಊರ್ಮಿಂ || ೧೧ ||

|| ಪದವಾಚಃ ||

ಧಾಮನ್ | ತೇ | ವಿಶ್ವಂ | ಭುವನಂ | ಅಧಿ | ಶ್ರಿತಂ | ಅಂತರಿತಿ | ಸಮುದ್ರೇ | ಹೃದಿ | ಅಂತಃ | ಆಯುಷಿ |
ಅಸಾಂ | ಅನೀಕೇ | ಸಮಿಥೇ | ಯಃ | ಅಭ್ಯತಃ | ತಂ | ಅಶ್ಯಾಮ | ಮಧುಮಂತಂ | ತೇ |
ಊರ್ಮಿಂ || ೧೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಧಾಮಂತ ಇತ್ಯೇಷೋತ್ತರಸೂಕ್ತಸ್ಯಾಧ್ಯಾ ಜಾಧ್ಯಾಯೋತ್ಸರ್ಜನೋಪಾಕರಣಯೋರ್ವಿನಿ-
ಯುಕ್ತೇ | ಧಾಮಂತೇ ವಿಶ್ವಮಿತಿ ಪ್ರತೀಕಮುಕ್ತಾ ತದಂತೇ ಹೃದ್ಯಾಚಾಃ | ಅ. ಗೃ. ೩-೫ | ಇತಿ
ಸೂಕ್ತಿಕತ್ವಾತ್ ||

ತೇ ತ್ವದೀಯೇ ಧಾಮನ್ಯಾಮನಿ ತೇಜಃಸ್ಥಾನೇ ವಿಶ್ವಂ ಭುವನಮಧಿ ಶ್ರಿತಂ | ಅಂತಃ ಸಮುದ್ರೇ
ವಡನಾಗ್ನಿತ್ವೇನ ಹೃದ್ಯಂತಃ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಹೃದಯೇ ವೈಶ್ವಾನರತ್ವೇನಾಯುಷ್ಯನ್ನೇ ಸರ್ವಪ್ರಾಣ್ಯಾ-
ಹಾರತ್ವೇನ | ಯದ್ವಾ | ಆಯುಷೀತ್ಯೇತದ್ಧೃದ್ವಿಶೇಷಣಂ | ಜಠರಾಗ್ನಿ ನಾ ಖಲ್ವಾಯುರ್ಧಾರ್ಯತೇ |

ಅಸಾಮನೀಕ ಉದಕಸಂಸ್ತ್ರಾಯೇ ವೈದ್ಯುತಾಗ್ನಿತ್ವೇನ ಸಮಿಥೇ ಸಂಗ್ರಾಮೇ ಚ ಶೌರ್ಯಾಗ್ನಿರೂಪೇಣ |
ಏವಂ ಸರ್ವೇಷು ಸ್ಥಾನೇಷು ವರ್ತಮಾನಂ ಧಾಮ | ತಸ್ಮಿನ್ನಾಮನಿ ಯ ಉರ್ಮಿಘೃತರೂಪ
ಉದಕರೂಪೋ ನಾ ರಸ ಅಭೃತಃ ಸ್ಥಾಪಿತಃ ತೇ ತ್ವದೀಯಂ ತಂ ರಸಂ ಮಧುಮಂತಂ ಮಾಧುರ್ಯೋ-
ಪೇತಮಶ್ಯಾಮ | ನ್ಯಾಪ್ನುಯಾಮ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ) | ಅಂತಃ ಸಮುದ್ರೇ—ಸಮುದ್ರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಡಬಾಗಿ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದರೂ |
ಹೃದ್ಯಂತಃ—ಹೃದಯಾಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದರೂ | ಆಯುಷಿ—ಅನ್ನರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಕಲರಿಗೂ
ಆಯುಸ್ಸಿನಂತಿದ್ದರೂ | ಅಸಾಮನೀಕೇ—ಉದಕದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯುತಾಗ್ನಿರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದರೂ | ಸಮಿಥೇ—ಯುದ್ಧ
ರಂಗದಲ್ಲಿ ವೀರ್ಯಾಗ್ನಿರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದರೂ | ತೇ—ನಿನ್ನ | ಧಾಮನ್—ತೇಜೋರೂಪವಾದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ | ವಿಶ್ವಂ
ಭುವನಂ—ಸಕಲ ಭುವನವೂ | ಅಧಿ ಶ್ರಿತಂ—ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ | ತೇ—ನಿನ್ನ | ಯಃ—ಯಾವ
ಘೃತರೂಪವಾದ ರಸವು | ಅಭೃತಃ—ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆಯೋ | ತಂ—ಅಂತಹುದೂ | ಮಧುಮಂತಂ—
ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತವಾದುದೂ ಆದ | ಉರ್ಮಿಂ—ರಸವನ್ನು | ಅಶ್ಯಾಮ—ನಾವೂ ಹೊಂದುವಂತಾಗಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ಸಮುದ್ರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಡಬಾಗಿ ರೂಪದಲ್ಲಿರಲಿ, ಹೃದಯಾಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರ
ರೂಪದಲ್ಲಿರಲಿ, ಅನ್ನರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಕಲರಿಗೂ ಜರಾಗ್ನಿರೂಪದಲ್ಲಿರಲಿ, ಉದಕದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯುತಾಗ್ನಿರೂಪದಲ್ಲಿರಲಿ, ನಿನ್ನ
ತೇಜೋರೂಪವಾದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಕಲಭುವನವೂ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ನಿನ್ನ ಯಾವ ಘೃತರೂಪವಾದ
ರಸವು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂತಹುದೂ, ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತವಾದುದೂ ಆದ ರಸವನ್ನು ನಾವೂ
ಹೊಂದುವಂತಾಗಲಿ.

English Translation.

The whole world, (Agni), finds an asylum in your effulgence, whether it be in the ocean, in the heart (of man), in the life (of living beings), in the assemblage of the waters, or in warfare : may we attain that sweet-flavoured wave which is established in your (essence).

¶ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಧಾಮಂತೇ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನೂ ಮುಂದಿನ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ಕಾದ ಅಬೋಧ್ಯಗ್ನಿಃ ಎಂಬ
ಋಕ್ಕನ್ನೂ ಅಧ್ಯಾಯೋತ್ಸರ್ಜನ ಮತ್ತು ಉಪಾಕರಣ ಹೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮಂಡಲದ ಆದ್ಯಂತ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾ
ನಾಹುತಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವಾಗ ಪಠಿಸಿ ಹೋಮ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದ—ಧಾಮಂತೇ
ಇತಿ ಪ್ರತೀಕಮುಕ್ತಾ ತದಂತೇ ದ್ವಿಚಾಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ಗೃ. ೩-೫-೭) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ತೇ ಧಾಮನ್ ವಿಶ್ವಂ ಭುವನಂ ಅಧಿ ಶ್ರಿತಂ—ತ್ವದೀಯೇ ಧಾಮನಿ ತೇಜಃಸ್ಥಾನೇ ವಿಶ್ವಂ
ಭುವನ ಅಧಿ ಶ್ರಿತಂ | ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನ್ನ ಸ್ವಕೀಯವಾದ ಮತ್ತು ತೇಜೋವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಕಲ

ವಿಶ್ವವೂ ಎಂದರೆ ಪ್ರಪಂಚಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಎಂದರೆ, ನೀನು ನಿನ್ನ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವಿಶ್ವವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಸಮುದ್ರೇ ಹೃದಿ ಅಂತಃ ಆಯುಷಿ—ಸಮಸ್ತ ವಿಶ್ವವನ್ನೂ ಅಗ್ನಿಯು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವನೆಂದು ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಅದು ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವರು. **ಸಮುದ್ರೇ ವಡವಾ ಗ್ನಿತ್ವೇನ** | ಹೃದ್ಯಂತಃ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಹೃದಯೇ ವೈಶ್ವಾನರತ್ವೇನ | **ಆಯುಷಿ ಅನ್ನೇ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಾಣಾ- ಹಾರತ್ವೇನ** ಯದ್ವಾ **ಆಯುಷೀತ್ಯೇತತ್ ಹೃದ್ವಿಶೇಷಣಂ** ಜಠರಾಗ್ನಿನಾ ಖಲ್ವಾಯುಃ ಧಾರ್ಯತೇ | **ಅಸಾ ಮನೀಕೇ ಉದಕಸಂಸ್ಕ್ರಾಯೇ ವೈದ್ಯುತಾಗ್ನಿತ್ವೇನ** | **ಸಮಿಧೇ ಸಂಗ್ರಾಮೇ ಶೌರ್ಯಾಗ್ನಿತ್ವರೂಪೇಣ** | ಈ ಅಗ್ನಿಯು ನಾನಾ ರೂಪಗಳಿಂದ ನಾನಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವನು. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಡವಾಗ್ನಿ ರೂಪದಿಂದಿರುವನು; ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರಾಗ್ನಿ ರೂಪದಿಂದಿರುವನು. ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜಠರದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಆಹಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಪಚನಮಾಡುತ್ತಾ ಜಾಠರಾಗ್ನಿ ರೂಪದಿಂದ ಇದ್ದು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಆಯುರ್ವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿರುವನು. ಮತ್ತು ಉದಕಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ (ಮೇಘಗಳಲ್ಲಿ) ವೈದ್ಯುತಾಗ್ನಿ (ಮಿಂಚು) ರೂಪದಿಂದ ಇರುವನು; ಯುದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೌರ್ಯಾಗ್ನಿ ರೂಪದಿಂದ ಇರುವನು. ಈ ರೀತಿ ಸರ್ವಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ವಿಧವಿಧವಾದ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವನು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಯ ಆಭೃತಸ್ತಮಶ್ಯಾಮ ಮಧುಮಂತಂ ತೇ ಊರ್ಮಿಂ—ತಸ್ಮಿನ್ ಧಾಮನಿ ಯಃ ಊರ್ಮಿ- ಘೃತರೂಪ ಉದಕರೂಪೋ ವಾ ರಸಃ ಸ್ಥಾಪಿತಃ ತ್ವದೀಯಂ ತಂ ರಸಂ ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತಂ ವ್ಯಾಪ್ನು ಯಾಮ | ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಸರ್ವಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ನಿನ್ನ ತೇಜೋರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಘೃತರೂಪವಾದ ಅಥವಾ ಉದಕರೂಪವಾದ ಯಾವ ರಸವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುವುದೋ ಅಂತಹ ಮಾಧುರ್ಯೋಪೇತವಾದ ರಸವನ್ನು (ಘೃತ ಅಥವಾ ಉದಕ) ನಾವು ಪಡೆಯುವಂತಾಗಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ರಸವು ಘೃತ ಅಥವಾ ಉದಕರೂಪವೆಂದು ಎರಡುವಿಧ ಗಳೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಪಾರ್ಥಿವಾಗ್ನಿ ಅಥವಾ ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುವ (ಸೇರುವ) ರಸವನ್ನು ಘೃತವೆಂದೂ, ವೈದ್ಯುತಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುವ ರಸವನ್ನು ಉದಕವೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಇತ್ಥಂ ಶ್ರೀಬುಕ್ಕಭೂಸಾಲಸಾಮ್ರಾಜ್ಯೈಕಧುರಂಧರಃ |
ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಗುರೋರ್ವೃಷ್ಟಾ ಪ್ರಾಪ್ತಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯವೈಭವಃ ||
ಶ್ರೀಮತ್ಸಾಯಣಮಂತ್ರೀಶಃ ಸಕಲಾಗಮತತ್ತ್ವವಿತ್ |
ದಾಶತಯ್ಯಾಂ ಮಾಧವೀಯೇ ವೇದಾರ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರಕಾಶನೇ ||
ಚತುರ್ಥಂ ಮಂಡಲಂ ಸಮ್ಯಕ್ ನಾಮದೇವೇನ ವೀಕ್ಷಿತಂ |
ಅಷ್ಟೋತ್ತರೈಸ್ತು ಪಂಚಾಶತ್ಸೂಕ್ತೈಃ ಪಂಚ ಶತೈರಪಿ ||
ಏಕೋನಯಾ ನವತ್ಯಾ ಚ ಯುಕ್ತೈರ್ಮುಂತ್ರೈಶ್ಚ ಸಂಮಿತಂ |
ವ್ಯಾಕಾರ್ಷೀತ್ಸು ಖಬೋಧಾರ್ಥಂ ಪಶ್ಯತ್ಯತದ್ವಿಮತ್ಪರಾಃ ||

|| ಇತಿ ಚತುರ್ಥಂ ಮಂಡಲಂ ಸಮಾಪ್ತಂ ||

ನೇದಾರ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರಕಾಶೇನ ತನೋ ಹಾರ್ದಂ ನಿವಾರಯನ್ |

ಪುಮರ್ಥಾಂಶ್ಚ ತುರೋ ದೇಯಾದ್ವಿದ್ಯಾತಿರ್ಥಮಹೇಶ್ವರಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪರಮೇಶ್ವರ ವೈದಿಕಮಾರ್ಗಪ್ರವರ್ತಕ ಶ್ರೀನೀರಬುಕ್ಕ ಭೂಪಾಲಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ

ಧುರಂಧರೇಣ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯೇಣ ನಿರಚಿತೇ ಮಾಧವೀಯೇ ನೇದಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶೇ

ಋಕ್ಸಂಹಿತಾಭಾಷ್ಯೇ ಚತುರ್ಥಂ ಮಂಡಲಂ ಸಮಾಪ್ತಂ

|| ಓಂ ತತ್ಸತ್ ||

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಸಂಹಿತವೂ ಕರ್ನಾಟಕಭಾಷಾನುವಾದಯುತವೂ ಆದ

ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಂಡಲವು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

ಯದಕ್ಷರಪದಭ್ರಷ್ಟಂ ಮಾತ್ರಾಹೀನಂ ತು ಯದ್ಭವೇತ್ |

ತತ್ಸರ್ವಂ ಪುನಃ ದೇವ ವಾಗ್ವೀಶ್ವರ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ||

|| ಶುಭಂ ಭೂಯಾತ್ ||

|| ಮಂಗಳಂ ||

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗಣಾಧಿಪತಯೇ ನಮಃ ॥

ವಾಗೀಶಾಧ್ಯಾಃ ಸುಮನಸಃ ಸರ್ವಾರ್ಥಾನಾಮುಪಕ್ರಮೇ |
ಯಂ ನತ್ಯಾ ಕೃತಕೃತ್ಯಾಃ ಸ್ಯುಸ್ತಂ ನಮಾಮಿ ಗಣಾನನಂ ||
ಯಸ್ಯ ನಿಶ್ಚಿಸಿತಂ ವೇದಾ ಯೋ ವೇದೇಭ್ಯೋಽಪಿಲಂ ಜಗತ್ |
ನಿರ್ಮಮೇ ತಮಹಂ ವಂದೇ ವಿದ್ಯಾತಿರ್ಥಮಹೇಶ್ವರಂ ||
ವೇದಃ ಶಿವಃ ಶಿವೋ ವೇದೋ ವೇದಾಧ್ಯಾಯಾ ಸದಾಶಿವಃ |
ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನೇನ ವೇದಮೇವ ಸದಾ ಜಪೇತ್ ||

ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಸಹಿತಾ

ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತಾ

॥ ಅಥ ಪಂಚಮಂ ಮಂಡಲಂ ॥

ಐದನೆಯ ಮಂಡಲವು.

ಪೀಠಿಕೆ

ಮಂಡಲದ್ರಷ್ಟೃವಾದ ಅತ್ರಿಋಷಿಯ ಪರಿಚಯ.

ಋಗ್ವೇದದ ಐದನೆಯ ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಅತ್ರಿಋಷಿಯು ದ್ರಷ್ಟೃವು ಎಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಮಂಡಲದ ಸೂಕ್ತಗಳಿಗೆ ಇತರ ಋಷಿಗಳೂ ದ್ರಷ್ಟೃಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಅತ್ರಿವಂಶದವರೇ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಯಣರು ಪಂಚಮಂಡಲೇನುಕ್ತಗೋತ್ರಮಾತ್ರೇಯಂ ವಿದ್ಯಾದಿತಿ ಪರಿಭಾಷಿತತ್ವಾದಾತ್ರೇಯಾ ಬುಧಗವಿಷ್ಣಿರಾವೃಷೀ—ಎಂದು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಐದನೆಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತದ್ರಷ್ಟೃಗಳಾದ ಕೆಲವು ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಇಂತಹ ಗೋತ್ರವರೆಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲವಾದರೆ ಅವರನ್ನು ಅತ್ರಿಗೋತ್ರೋದ್ಭವರೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಮಂಡಲದ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ದ್ರಷ್ಟೃಗಳಾದ ಬುಧ ಮತ್ತು ಗವಿಷ್ಣಿರ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಋಷಿಗಳೂ ಅತ್ರೇಯ ವಂಶೋತ್ಪನ್ನರೇ ಆಗಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದುದರಿಂದ ಈ ಮಂಡಲದ ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲಾ

ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದುವಿಧದಲ್ಲಿ ಅತ್ರಿಋಷಿಯ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವರೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಮಂಡಲದ ಋಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಇತರ ಮಂಡಲಗಳ ಅನೇಕ ಸೂಕ್ತಗಳಿಗೂ ದ್ರಷ್ಟೃಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಮಂಡಲದ್ರಷ್ಟೃವೂ ಮುಖ್ಯಋಷಿಯೂ ಆದ ಅತ್ರಿಃ ಅಥವಾ ಅತ್ರಿಃ ಭೌಮಃ ಎಂಬ ಋಷಿಯು ಈ ಕೆಳಗೆ ಹೇಳಿರುವ ೧೩೧ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ದ್ರಷ್ಟೃವಾಗಿರುವನು.

ಋಷಿಯ ಹೆಸರು	ಮಂಡಲ	ಸೂಕ್ತ	ಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ	ಒಟ್ಟು ಮಂತ್ರಗಳು
ಅತ್ರಿಃ ಅಥವಾ ಅತ್ರಿಭೌಮಃ	೫	೨೭	೬	೬
”	”	೩೭	೫	೫
”	”	೩೮	೯	೯
”	”	೩೯	೫	೫
”	”	೪೦	೫	೫
”	”	೪೧	೨೦	೨೦
”	”	೪೨	೧೮	೧೮
”	”	೪೩	೧೭	೧೭
”	”	೭೬	೫	೫
”	”	೭೭	೫	೫
”	”	೮೩	೧೦	೧೦
”	”	೮೪	೩	೩
”	”	೮೫	೮	೮
”	”	೮೬	೬	೬
”	೯	೬೭	೩೨	೩ (೧೦-೧೨)
”	”	೮೬	೪೮	೫ (೪೧-೪೫)
”	೧೦	೧೩೭	೭	೧ (೪)
ಒಟ್ಟು	೩	೧೭	—	೧೩೧

ಐದನೆಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಇತರ (ಅತ್ರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು) ಋಷಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವರಿಂದ ದೃಷ್ಟವಾದ ಸೂಕ್ತ ಮತ್ತು ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ವಿವರಣೆ—

ನಂ.	ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರು	ಮಂಡಲ	ಸೂಕ್ತ	ಒಟ್ಟು ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ
1.	ಬುಧಃ (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೧	೧೨
2.	ಗವಿಷ್ಟಿರಃ (ಆತ್ರೇಯಃ)	”	”	” (ಒಟ್ಟು ೧೨)
3.	ಕುಮಾರಃ (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೨	೧೨
4.	ವೃಶಃ (ಜಾನಃ)	”	”	” (ಒಟ್ಟು ೧೨)
5.	ವಸುಸ್ತುತಃ (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೩	೧೨
		”	೪	೧೧
		”	೫	೧೧

ನಂ.	ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರು	ಮಂಡಲ	ಸೂಕ್ತ	ಒಟ್ಟು ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ
6.	ನಸುಶ್ರತಃ (ಆತ್ರೇಯಃ) ಇಷಃ (ಆತ್ರೇಯಃ)	,, ೫	೬ ೭	೧೦ (ಒಟ್ಟು ೪೪)
7.	ಗಯಃ (ಆತ್ರೇಯಃ)	,, ೫	೮ ೯	೭ (೧೭)
8.	ಸುತಂಭರಃ (ಆತ್ರೇಯಃ)	,, ೫	೧೦ ೧೧	೭ (೧೪)
		,,	೧೨	೬
		,,	೧೩	೬
		,,	೧೪	೬ (೨೪)
9.	ಧರುಣಃ (ಆಂಗಿರಸಃ)	೫	೧೫	೫
10.	ಪೂರುಃ (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೧೬	೫
		,,	೧೭	೫ (೧೦)
11.	ದ್ವಿತಃ ಮೃಕ್ತನಾಹಾಃ (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೧೮	೫
12.	ವವ್ರಿಃ (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೧೯	೫
13.	ಪ್ರಯಸ್ವಂತಃ (ಆತ್ರೇಯಾಃ)	೫	೨೦	೪
14.	ಸಸಃ (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೨೧	೪
15.	ವಿಶ್ವಸಾನಾ (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೨೨	೪
16.	ದ್ಯುಮ್ನಃ ವಿಚರ್ಷಣಿಃ (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೨೩	೪
17.	ಬಂಧುಃ (ಗೌಪಾಯನಃ)		೨೪	೪
18.	ಶ್ರುತಬಂಧುಃ ,,	೧೦	೫೭	೬
19.	ವಿಪ್ರಬಂಧುಃ ,,	೧೦	೫೮	೧೨
		೧೦	೫೯	೧೦
		೧೦	೬೦	೧೨ (೪೪)
20.	ಸುಬಂಧುಃ (ಗೌಪಾಯನಃ ಲೌಪಾಯನೋ ವಾ)	೫	೨೪	೪
21.	ವಸೂಯವಃ (ಆತ್ರೇಯಾಃ)	೫	೨೫	೯
		೫	೨೬	೯ (೧೮)
22.	ತ್ರೈರುಣಿ ತ್ರೈವೃಷ್ಟಃ (ಭಾರತಃ ರಾಜಾ)	೫	೨೭	೬
		೯	೧೧೦	೧೨ (೧೮)
23.	ತ್ರಿಸದಸ್ಯುಃ ಪೌರುಕುತ್ಸಃ (ಭಾರತಃ ರಾಜಾ)	೫	೨೭	೬
		೪	೪೭	೧೦
		೯	೧೧೦	೧೨ (೨೮)
24.	ಅಶ್ವಮೇಧಃ (ಭಾರತಃ ರಾಜಾ)	೫	೨೭	೬
25.	ವಿಶ್ವವಾರಾ (ಆತ್ರೇಯಾಃ)	೫	೨೮	೬
26.	ಗೌರಿವೀತಿಃ (ಶಾಕ್ತೃಃ)	೫	೨೯	೧೫
		೯	೧೨೮	೨
		೧೦	೭೩	೧೧

ನಂ.	ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರು	ಮಂಡಲ	ಸೂಕ್ತ	ಒಟ್ಟು ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ
	ಗೌರಿವೀತಿ: (ಶಾಕ್ಷೈಃ)	೧೦	೭೪	೬ (೩೪)
27.	ಬಭ್ರು: (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೩೦	೧೫
28.	ಅನಸ್ಮು: (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೩೧	೧೩
		,,	೭೫	೯ (೨೨)
29.	ಗಾತು: (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೩೨	೧೨
30.	ಸಂವರಣ: (ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಃ)	೫	೩೩	೧೦
		,,	೩೪	೯ (೧೯)
31.	ಪ್ರಭಾವಸು: (ಆಂಗಿರಸಃ)	೫	೫೫	೮
		,,	೩೬	೬
		೯	೩೫	೬
		,,	೩೬	೬ (೨೬)
32.	ಅನತ್ಸಾರ: (ಕಾಶ್ಯಪಃ)	೫	೪೪	೧೫
		೯	೫೩	೪
		,,	೫೪	೪
		,,	೫೫	೪
		,,	೫೬	೪
		,,	೫೭	೪
		,,	೫೮	೪
		,,	೫೯	೪
		,,	೬೦	೪ (೪೭)
33.	ಸದಾಪೃಣ: (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೪೪	೧ (?)
		,,	೪೫	೧೧ (೧೨)
34.	ಪ್ರತಿಕ್ಷತ್ರ: (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೪೬	೮
35.	ಪ್ರತಿರಥ: (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೪೭	೭
36.	ಪ್ರತಿಭಾನು: (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೪೮	೫
37.	ಪ್ರತಿಪ್ರಭ: (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೪೯	೫
38.	ಸ್ವಸ್ತಿ (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೫೦	೫
		,,	೫೧	೧೫ (೨೦)
39.	ಶ್ಯಾನಾಶ್ವ: (ಆತ್ರೇಯಃ)	೫	೫೨	೧೭
		,,	೫೩	೧೬
		,,	೫೪	೧೫
		,,	೫೫	೧೦
		,,	೫೬	೯
		,,	೫೭	೮
		,,	೫೮	೮
		,,	೫೯	೮

ನಂ.	ಮುಷಿಗಳ ಹೆಸರು	ಮಂಡಲ	ಸೂಕ್ತ	ಒಟ್ಟು ಮುಕ್ತಂಜ್ಯೆ
	ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಃ (ಆಶ್ರೇಯಃ)	,,	೬೦	೮
		,,	೬೧	೧೯
		,,	೮೧	೫
		,,	೮೨	೯
		೮	೩೫	೨೪
		,,	೩೬	೭
		,,	೩೭	೭
		,,	೩೮	೧೦
		೯	೩೨	೬ (೧೮೬)
40.	ಶ್ರುತವಿತ್ (ಆಶ್ರೇಯಃ)	೫	೪೪	೧
		,,	೬೨	೯ (೯)
41.	ಅರ್ಜುನಾಶ್ವಃ (ಆಶ್ರೇಯಃ)	೫	೬೩	೭
		,,	೬೪	೭
		೮	೪೨	೬ (೨೦)
42.	ರಾತಹವ್ಯಃ (ಆಶ್ರೇಯಃ)	೫	೬೫	೬
		,,	೬೬	೬ (೧೨)
43.	ಯಜತಃ (ಆಶ್ರೇಯಃ)	೫	೪೪	೩ (?)
		,,	೬೭	೫
		,,	೬೮	೫ (೧೦)
44.	ಉರುಚಕ್ರಿಃ (ಆಶ್ರೇಯಃ)	೫	೬೯	೪
		,,	೭೦	೪ (೮)
45.	ಬಾಹುವೃಕ್ಷಃ (ಆಶ್ರೇಯಃ)	೫	೪೪	೧ (?)
		,,	೭೧	೩
		,,	೭೨	೩ (೬)
46.	ಪೌರಃ (ಆಶ್ರೇಯಃ)	೫	೭೩	೧೦
		,,	೭೪	೧೦ (೨೦)
47.	ಸಪ್ತವಧ್ರಿಃ (ಆಶ್ರೇಯಃ)	೫	೭೮	೯
		೮	೭೩	೧೮ (೨೭)
48.	ಸತ್ಯಶ್ರವಾಃ (ಆಶ್ರೇಯಃ)	೫	೭೯	೧೦
		,,	೮೦	೬ (೧೬)
49.	ಏವಯಾಮರುತ್ (ಆಶ್ರೇಯಃ)	೫	೮೭	೯

ಮಂಡಲದ್ರಷ್ಟೃವಾದ ಅತ್ರಿಮುಷಿಯೂ ಸೇರಿ ಈ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ೫೦ ಮುಷಿಗಳಿರುವರು ಈ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ೬ ಅನುವಾಕಗಳೂ ೮೭ ಸೂಕ್ತಗಳೂ, ಒಟ್ಟು ೭೨೭ ಮುಕ್ತಂಜ್ಯೆಗಳೂ ಇರುವವು.

ಮಂಡಲದ್ರಷ್ಟೃವಾದ ಅತ್ರಿಯುಷಿಯ ಪರಿಚಯ

ಸ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಪಾಪೈನೋಽತ್ರಾಯತ ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ ಸ ಯದಿದಂ ಸರ್ವಂ ಪಾಪೈನೋಽ-
ತ್ರಾಯತ ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ ತಸ್ಮಾದತ್ರಯಃ (ಐ. ಅ. ೨-೨-೧)

ಏತರೇಯಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವಂತೆ, ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯ ಸೂಕ್ತದ್ರಷ್ಟೃಗಳಾದ ಶತರ್ಚಿಗಳು, ಗೃತ್ಸಮದ ಇತ್ಯಾದಿ ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸಹ ಆದಿತ್ಯರೂಪವಾದ ಪ್ರಾಣತತ್ತ್ವದ ವಿಭೂತಿವಿಶೇಷಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅತ್ರಿಯು ಸಕಲ ಪಾಪಗಳಿಂದಲೂ ಪುರುಷನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವನಾದುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು ಎಂದು ಅತ್ರಿಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವೂ ಈ ಮಹರ್ಷಿಯ ಪ್ರಶಂಸೆಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ನಿರ್ವಚನದಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಶಂಸೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅತ್ರಿಯು ಒಂದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾದ ತತ್ತ್ವವಿಶೇಷವೇ ಅಥವಾ ಮಾನವರೂಪದ ಪುರುಷ ಸ್ವತ್ತಿಯೇ ಎಂಬ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ, ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ರಿಯು ಒಬ್ಬನೆಂದೂ ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯ ಐದನೆಯ ಮಂಡಲದ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಅವನಿಗೂ ಮತ್ತು ಅವನ ವಂಶೋತ್ಪನ್ನರಾದ ಋಷಿಗಳಿಗೂ ಸೇರಿದುದೆಂದು ನಾವು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಅತ್ರಿ ಮಹರ್ಷಿಯ ಮಹತ್ತ್ವವೇನು? ಅವನ ಅಲೌಕಿಕವಾದ ಶಕ್ತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಅನಂತರ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸತಕ್ಕ ಅತ್ರಿಯ ದಿವ್ಯಸ್ವರೂಪವು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ರೀತಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅತ್ರಿಯು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಪುತ್ರನೆಂದು ಅನೇಕಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇವನ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮವನ್ನು ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳು ಈ ರೀತಿ ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ.

ತ್ರಿಸಾವತ್ಸರಿಕಂ ಸತ್ತಂ ಪ್ರಜಾಕಾಮಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ |

ಅಹರತ್ಸಹಿತಃ ಸಾಧ್ಯೈರ್ವಿಶ್ವೇದೇವೈಃ ಸಹೇತಿ ಚ ||

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಪುತ್ರಸಂತಾನವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂದಿಚ್ಛಿಸಿದನು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರು ಸಂವತ್ಸರಗಳ ಪಠ್ಯಂಕ ನೆರವೇರಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಸತ್ತಯಾಗವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದನು. ಈ ಯಜ್ಞಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಧ್ಯರನ್ನೂ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ್ದನು ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ತತ್ರ ವಾಗ್ವೀಕ್ಷಣೀಯಾಯಾಮಾಜಗಾಮ ಶರೀರಿಣೀ |

ತಾಂ ಭೃಷ್ಣಾ ಯುಗಸತ್ತತ್ರ ಕಸ್ಯಾಥ ವರುಣಸ್ಯ ಚ ||

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳೊಡನೆಯೂ ಸಾಧ್ಯರೊಡನೆಯೂ ಸೇರಿಕೊಂಡು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ದಕ್ಷಯಾಗಕ್ಕೆ ವಾಗ್ವೀವಿಯು ಮಾನುಷಶರೀರವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಬಂದಳು. ಅವಳ ದಿವ್ಯಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆಯೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೂ ಮತ್ತು ವರುಣನಿಗೂ ಮನೋಮೈಕಲ್ಯವುಂಟಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಅವರ ಕಾಮವು ಉಲ್ಬಣವಾಯಿತು.

ಶುಕ್ರಂ ಚಸ್ಕಂದ ತದ್ವಾಯುರಗ್ನೌ ಪ್ರಾಸ್ಯದೃದ್ಯಚ್ಛಯಾ |

ತತೋಽರ್ಚಿಭ್ಯೋ ಭೃಗುರ್ಜಜ್ಞೇ ಅಂಗಾರೇಷ್ವಂಗಿರಾ ಋಷಿಃ ||

ಪ್ರಜಾಪತಿಗೂ ವರುಣನಿಗೂ ಕಾಮವಿಕಾರವುಂಟಾದುದರಿಂದ ಅವರ ರೇತಸ್ಸು ಸ್ಥೂಲತವಾಗಿ ಪತಿತವಾಯಿತು. ವಾಯುವು ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದು ತನ್ನ ಇಷ್ಟಬಂದಂತೆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಜಡುರಿಸಿದನು. ಆಗ ಆ ರೇತಸ್ಸು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದೊಡನೆಯೇ, ಅಗ್ನಿ ಜ್ವಾಲೆಯಿಂದ ಭೃಗುವೂ, ಅಂಗಾರದಿಂದ (ಕೆಂಡದಿಂದ) ಅಂಗಿರಾಋಷಿಗಳೂ ಉತ್ಪನ್ನರಾದರು.

ಪ್ರಜಾಪತಿಂ ಸುತೌ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವಾಗಭ್ಯಭಾಷತ |

ಅಭ್ಯಾಮೃಷಿಸ್ತೃತೀಯೋಽಪಿ ಭವೇದತ್ತೈವ ಮೇ ಸುತಃ ||

ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತವಾದ ರೇತಸ್ಸಿನಿಂದ ಭೃಗುವೂ, ಅಂಗಿರಸ್ಸೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾದಾಗ ಅವರನ್ನು ವಾಗ್ದೇವಿಯು ವೀಕ್ಷಿಸಿದಳು. ವಾಗ್ದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ನೋಡಿದನು. ಆಗ ವಾಗ್ದೇವಿಯು ಪ್ರಜಾಪತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಭೃಗು, ವರುಣ ಈ ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರರಿಗಿಂತಲೂ ಮೂರನೆಯ ಪುತ್ರನನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯು ತನಗಿದೆಯೆಂದೂ ಅದನ್ನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ನೆರವೇರಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ಕೇಳಿಕೊಂಡಳು.

ಪ್ರಜಾಪತಿಸ್ತಥೇತೃಕ್ತಃ ಪ್ರತ್ಯಭಾಷತ ಭಾರತೀಂ |

ಋಷಿರತ್ರಿಸ್ತತೋ ಜಜ್ಞೇ ಸೂರ್ಯಾನಲಸಮದ್ಯುತಿಃ ||

(ಬೃ. ದೇ. ೫, ೯೨—೧೦೧)

ವಾಗ್ದೇವಿಯಿಂದ ತೃತೀಯಪುತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿ ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾದಾಗ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು, ಆಗಬಹುದೆಂದೊಪ್ಪಿ ಕೊಂಡನು. ಪುನಃ ಅವನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಅತ್ರಿಋಷಿಯು ಉತ್ಪನ್ನನಾದನು. ಈ ಅತ್ರಿಮಹರ್ಷಿಯು ತನ್ನ ದಿವ್ಯಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವನ ತೇಜಸ್ಸು ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಭೆಗೂ ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರಭೆಗೂ ಸಮಾನವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು, ಎಂದು ಅತ್ರಿಋಷಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮವನ್ನೂ ಅವನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಈ ವಿವರಣವು ವೈದಿಕ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅಂಶವು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ.

ತದ್ವೈತದ್ವೇನಾಃ | ರೇತಶ್ಚರ್ಮಣ್ವಾ ಯಸ್ಮಿನ್ವಾ ಬಭ್ರುಸ್ತದ್ಧಸ್ಮ ಪೃಚ್ಛಂತ್ಯತ್ರೇವ ತ್ಯಾದಿತಿ ತತೋಽತ್ರಿಃ ಸಂಬಭೂವ ತಸ್ಮಾದಸ್ಯಾತ್ರೇಯ್ಯಾ ಯೋಷಿತೈನಸ್ಮ್ಯೇತಸ್ಮ್ಯ ಹಿ ಯೋಷಾಯೈ ನಾಚೋ ದೇವತಾಯಾ ಏತೇ ಸಂಭೂತಾಃ ||

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೧-೪-೫-೧೩)

ವಾಕ್ಯಿಗೂ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾದವುಂಟಾದಾಗ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಮನಸ್ಸಿನ ಪರವಾಗಿ ತನ್ನ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ವಾಕ್ಯಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ಈ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಿಗೂ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೂ ಅನುರಾಗವುಂಟಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ತದ್ವತ್ಪನ್ನವಾದ ಅರೇತಸ್ಸಿನಿಂದ ಭೃಗುವಿನ ಮತ್ತು ಅಂಗಿರಸ್ಸಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅತ್ರಿಯು ಪ್ರಜಾಪತಿ ಪುತ್ರನೆಂದು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಸಿದೆ. ವಾಗ್ದೇವಿಯ ಪುತ್ರನೆಂದೂ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅತ್ರಿಶಬ್ದದ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯೂ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ದಿವ್ಯತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂಭೂತನೆಂಬುದು ಮಾತ್ರ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದಿವ್ಯತೇಜಸ್ಸಿನ ಮಹಿಮೆಯೂ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಿತವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಆತ್ರೇಯಾಯ ಹಿರಣ್ಯಂ ದದಾತಿ ಯತ್ರ ವಾ ಅದಃ ಸ್ವಾತರನುವಾಕಮನ್ನಾಹುಸ್ತದ್ಧ ಸ್ಮೈತತ್ಪುರಾ ಶಂಗ್ ಸಂತೈತ್ರಿರ್ವಾ ಋಷೀಣಾಂ ಹೋತಾಸಾಭೈತತ್ಸದೋಽಸುರತಮ- ಸಮಾಭಿಪುಪ್ತವೇ ತ ಋಷಯೋಽತ್ರಿಮಬ್ರುವನ್ನೇಹಿ ಪ್ರತ್ಯಜ'ದಂ ತಮೋಽಪಜಹೇತಿ.

ಸ ಏತತ್ತಮೋಽಪಾಹನ್ನಯಂ ನೈ ಜ್ಯೋತೀರ್ಯ ಇದಂ ತಮೋಽಪಾಬಧೀದಿತಿ ತಸ್ಮಾ
ಏತಜ್ಜ್ಯೋತಿರ್ಹಿರಣ್ಯಂ ದಕ್ಷಿಣಾಮನಯಜ್ಜ್ಯೋತಿರ್ಹಿ ಹಿರಣ್ಯಂ ತದ್ವೈ ಸ ತತ್ತೇಜಸಾ
ವೀರೈಣರ್ಷಿಸ್ತಮೋಽಪಜಘಾನಾಥೈಷ ಏತೇನೈವೈತಜ್ಜ್ಯೋತಿಷಾ ತಮೋಽಪಹಂತಿ
ತಸ್ಮಾದಾತ್ರೇಯಾಯ ಹಿರಣ್ಯಂ ದಧಾತಿ ||

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೪-೩-೪-೨೧)

ಯಜ್ಞವೇದಿಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳು ಒಂದುಸಲ ಪ್ರಾತರನುವಾಕವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಆ ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ರಿಋಷಿಯು ಹೋತೃವಾಗಿದ್ದನು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸುರರ ಶಕ್ತಿರೂಪವಾದ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯು
ಬಂದು ಸದಸ್ಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆವರಿಸಿತು. ಆಗ ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸಹ ಅತ್ರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು “ದಯವಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿ ಬಾ,
ಈ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸು” ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅವನು ಒಡನೆಯೇ ಆ ಅಂಥಕಾರವನ್ನು ನಾಶ
ಪಡಿಸಿದನು. ಆಗ ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ವಿಸ್ಮಿತರಾಗಿ, “ಇವನೇ ಜ್ಯೋತೀರೂಪನು” ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅವನಿಗೆ ಹಿರಣ್ಯ
ವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟರು. ಹಿರಣ್ಯವೇ ಜ್ಯೋತಿಯು. ಆ ಜ್ಯೋತಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅತ್ರಿಯು ಅಸುರರಿಗೆ
ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದನು. ಅದುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲೂ ಸಹ ಅದೇ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಕತ್ತಲನ್ನು
ನಾಶಮಾಡುವನು. ಅದರ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಅತ್ರಿಗೋತ್ರೋತ್ಪನ್ನರಾದ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಸುವರ್ಣದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿರಿ
ಎಂದು ಅತ್ರಿಯ ಪ್ರಶಂಸೆಯಿದೆ. ಇದೇ ದಿವ್ಯತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯಲ್ಲೂ ಸಹ,

ಅಭ್ಯವಾದಯತಾಮುತ್ರಿಂ ಮಹರ್ಷಿಂ ದೀಪ್ತತೇಜಸಂ |

(ಬೃ. ದೇ. ೫-೬೫)

ಆ ತಂದೆಮಕ್ಕಳಿಬ್ಬರೂ ದೇದೀಪ್ಯಮಾನವಾದ ಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳವನೂ ಮಹರ್ಷಿಯೂ ಆದ ಅತ್ರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು ಎಂದು
ಅತ್ರಿಯ ತೇಜೋಮಯವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿದೆ. ಮೇಲೆ ಉದಾಹೃತವಾದ ಬೃಹದ್ದೇವತಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ
“ಸೂರ್ಯನಲಸಮದ್ಯುತಿಃ” ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಅತ್ರಿಯ ದಿವ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಋಷಿಯು
ತನ್ನ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಕೇವಲ ಮಾನವವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಿರುವ ಕತ್ತಲನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಾಶಮಾಡದೆ, ದಿವ್ಯ
ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸಿಗೇ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ಸಹ ಸಹಾಯಮಾಡಿದನೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ವಿಷಯ.
ಮತ್ತು ಇವನ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಶಯಕ್ಕೆ
ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ತಾನು ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದಾಗ,

ಯಾಭಿಃ ಶುಚಂತಿಂ ಧನಸಾಂ ಸುಷಂಸದಂ ತಪ್ತಂ ಘರ್ಮಮೋಮ್ಯಾವಂತಮುತ್ರಯೇ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೨-೭)

ಯದ್ವಾಂ ದಂಸೋಭಿರಶ್ವಿನಾತ್ರಿರ್ನರಾವವರ್ತತಿ |

(ಋ. ಸಂ. ೫-೭೩-೭)

ಯುವಮ್ಯುಬೀಸಮುತ ತಪ್ತಮುತ್ರಯ ಓಮನ್ವಂತಂ ಚಕ್ರಥುಃ ಸಪ್ತವಧ್ರಯೇ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೩೯-೯)

ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಲಗ್ನ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಅತ್ರಿಯನ್ನು ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ರಕ್ಷಿಸಿದ ವಿಷಯವು ತಿಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆ ಕಥೆಯ ವಿವರಣೆಯೇನೆಂದರೆ, ಅಸುರರು ಒಂದು ಸಲ ಅತ್ರಿಯನ್ನು ಅಗ್ನಿ ಕೂಟದಲ್ಲಿ ತಳ್ಳಿಬಿಟ್ಟರು, ಅವನು ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ಅವರು ಬಂದು ವೃಷ್ಣ್ಯದಕದಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಶಮನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿದರು. ಅನಂತರ ಅವನಿಗೆ ಅಸುರನನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯು ಬಂದಿತು ಎಂದಿದೆ. ಈ ರೀತಿ ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗೇ ಅತ್ರಿಯು ಇತರ ದೇವತಾಸಹಾಯವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭವಿದ್ದಾಗ ಅವನು ತನ್ನ ನೈಜಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಸುರಾದಿಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಇತರ ಋಷಿಗಳಿಗೂ ಸಹಾಯಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಸಹಜವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ಮೇಲೆ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ೧. ೧೧೨. ೭ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತಪ್ತಂ ಘರ್ಮಂ ಓಮ್ಯಾವಂತಂ | ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರು ಯಾಸ್ಯನುತವನ್ನು ಧರಿಸಿ “ಯಾಸ್ಯಸಪ್ತೇ ತು ಅತ್ರಯೇ ಹವಿಷಾಮಶ್ರೇಽಗ್ನಯೇ ಹವಿರುತ್ಪತ್ತೃಥಂ ಸೂರ್ಯಕಿರಣಸಂತಪ್ತಂ ಘರ್ಮಂ ನೈದಾಘಂ ಅಹಃ ಓಮ್ಯಾವಂತಂ ತೃಪ್ತಿಹೇತು- ವೃಷ್ಣ್ಯದಕೋಪೇತಂ ಕೃತವಂತೌ ಇತಿ ಯೋಜ್ಯಂ” ಎಂದರೆ, ಯಾಸ್ಯರ ಮತದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಿನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸತಕ್ಕ ಅಗ್ನಿ ಯೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸೂರ್ಯಕಿರಣಸಂತಪ್ತವಾದುದೂ, ಬೇಸಿಗೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ದುದೂ ಆದ ಅಹಸ್ಸನ್ನು ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ವೃಷ್ಣ್ಯದಕದಿಂದ ಕೂಡಿದುದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅಗ್ನಿಗೂ, ಅತ್ರಿಗೂ ಇರುವ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವಿಶೇಷಣಗಳೂ ಸಹ ಈ ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಋಷಿಂ ನರಾವಂತಸಃ ಸಾಂಚಜನ್ಯಮೃಬೀಸಾದತ್ರಿಂ ಮುಂಚಘೋ ಗಣೇನ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೧೭-೩)

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಾಂಚಜನ್ಯ ಶಬ್ದವು ಅತ್ರಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು.

ಅಗ್ನಿಋಷಿಃ ಪವಮಾನಃ ಸಾಂಚಜನ್ಯಃ ಪುರೋಹಿತಃ | ತಮಾಮಹೇ ಮಹಾಗಯಂ ||

(ಋ. ಸಂ. ೯-೬೬-೨೦)

ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಸಾಂಚಜನ್ಯಪದವು ಋಷಿಯಾದ ಅಗ್ನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಎರಡೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಈ ವಿಶೇಷಣಪದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನೂ ವಿವರಣೆಯನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಗೂ ಅತ್ರಿಗೂ ಅಭೇದಸೂಚಕವಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳಿದ್ದು, ಕೇವಲ ಇಂತಹ ಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮಬೋಧಕವಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳಲ್ಲೂ ಅಗ್ನಿಗೂ ಅತ್ರಿಗೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಬೋಧಕವಾದ ವರ್ಣನೆಗಳ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಒಂದು ವಿಧ, ಇದಲ್ಲದೇ,

ಅಗ್ನಿರತ್ರಿಂ ಘರ್ಮ ಉರುಷ್ಯದಂತರಗ್ನಿನ್ಯಮೇಧಂ ಪ್ರಜಯಾಸೃಜತ್ಸಂ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೮೦-೩)

ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಋಬೀಸದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತನಾಗಿ ಸಂಕಟಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಅತ್ರಿಯನ್ನು ಅಗ್ನಿಯು ರಕ್ಷಿಸಿದನು ಇತ್ಯಾದಿ ವರ್ಣನಗಳಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಭೇದವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಸಹ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ, ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಈ ಸಂಶಯವೂ ಪರಿಹಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಐದನೆಯ ಮಂಡಲದ ನಲವತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ತವು ಅತ್ರಿಯ ದಿವ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಆ ಸೂಕ್ತದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯರು ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಿತವಾಗಿರುವ ಮುಖ್ಯದೇವತೆಗಳು. ಇವರ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ರಿಯೂ ದೇವತಾಧೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಪರಿಗಣಿತನಾಗಿ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಂತೆಯೇ ಸ್ತುತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅತ್ರಿಋಷಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೇನೆಂದು ಅರಿಯಬೇಕು.

ಸ್ವರ್ಭಾನೋರಥ ಯಾದಿಂದ್ರ ಮಾಯಾ ಅವೋ ದಿವೋ ವರ್ತಮಾನಾ ಅವಾಹನ್ |

ಗೂಹ್ಯಂ ಸೂರ್ಯಂ ತಮಸಾಪವ್ರತೇನ ತುರಿಯೇಣ ಬ್ರಹ್ಮಣಾವಿಂದದತ್ತಿಃ ||

(ಮ. ಸಂ. ೫-೪೦-೬)

ಅತ್ರಿಃ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ದಿವಿ ಚಕ್ಷುರಾಧಾತ್ಮಸ್ವರ್ಭಾನೋರಥ ಮಾಯಾ ಅಘುಕ್ಷತ್ |

(೫-೪೦-೮)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ರಿಯ ಅಲಂಕಾರವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಸ್ವರ್ಭಾನುವು ಸೂರ್ಯನನ್ನಾ ಕ್ರಮಿಸಿ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಟುಮಾಡಿದಾಗ ಅತ್ರಿಋಷಿಯು ಕತ್ತಲನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು ಎಂದಿದೆ. ಈ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವು ಅತ್ರಿಗಳಿಗಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು “**ಆತ್ಮಯಸ್ತಮನ್ನವಿಂದನ್ನಹ್ಯನಿನ್ಯೇ ಅಶಕ್ಯವನ್**” (೫-೪೦-೯) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಭಾನು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೇನು ಮತ್ತು ಅಸುರಾತ್ಮಕನಾದ ಸ್ವರ್ಭಾನುವು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿದುದು ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವೇನು ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಆಯಾ ಮಂತ್ರದ ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಅತ್ರಿ ಮಹರ್ಷಿಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದೆ. ಇದೇ ಅಂಶವನ್ನು ಕೌಷೀತಕಿಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲೂ ಸಹ ಉದಾಹರಿಸಿ ಅತ್ರಿ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಈ ಸನ್ನಿವೇಶವು ಕಥಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

“ಸ್ವರ್ಭಾನುವೆಂಬ ಅಸುರನು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕತ್ತಲಿನಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿಸಿದನು. ಅತ್ರಿಗಳು ಈ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸಿದರು. ಅವರು ಸಪ್ತದಶಸ್ತೋಮದ ಸಹಾಯದಿಂದ ವಿಷುವತ್ತಿಗೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ತ್ರ್ಯಹೀನಾ ತ್ಮಕವಾದ ಯಾಗವನ್ನಾಚರಿಸಿದರು. ಆಗ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕತ್ತಲನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆಗ ಆ ಕತ್ತಲೆಯು ಆದಿತ್ಯನ ಹಿಂಭಾಗವನ್ನಾವರಿಸಿತು. ಆಗಲೂ ಅದೇ ಯಾಗವನ್ನು ವಿಷುವದೂರ್ಧ್ವದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಿದರು. ಆಗ ಹಿಂಭಾಗದ ಕತ್ತಲು ನಾಶವಾಯಿತು. ಅದುದರಿಂದ ಯಾರು ತ್ರ್ಯಹೀನಾತ್ಮಕವಾದ ಯಾಗವನ್ನು ಸಪ್ತದಶಸ್ತೋಮದ ಸಹಾಯದಿಂದ ವಿಷುವತ್ತಿನ ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲೂ ನೆರವೇರಿಸುವರೋ ಅವರು ಎರಡು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕತ್ತಲನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡುವರು. ಅದೇ ಸ್ವರಸಾಮವೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಅತ್ರಿಗಳು ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಕತ್ತಲಿನಿಂದ ಪಾರುಮಾಡಲು ಶಕ್ತರಾದರು. ಅತ್ರಿಗಳ ಈ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನೇ “**ಯಂ ವೈ ಸೂರ್ಯಂ ಸ್ವರ್ಭಾನುಃ**” (ಮ. ಸಂ. ೫-೪೦-೯) ಎಂದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದೆ” ಎಂದು ಕೌಷೀತಕಿಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಅತ್ರಿಗಳ ಪ್ರಶಂಸೆಯಿರುತ್ತದೆ. (ಕೌ. ಬ್ರಾ. ೨೪-೩; ೪).

ಅತ್ತಿಗೆ ಈ ಮಹಿಮೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲು ಸಾಧನವಾವುದು ಯಾವ ಕರ್ಮದಿಂದ ಈ ಸಿದ್ಧಿಯು ಲಭಿಸಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಅತ್ತಿರದದಾದೌರ್ವಾಯ ಪ್ರಜಾಂ ಪುತ್ರೇಕಾಮಾಯ ಸ ರಿರಿಚಾನೋಮನ್ಯತ ನಿರ್ವೀರ್ಯಶ್ಚಿಥಿಲೋ
ಯಾತಯಾಮಾ ಸ ಏತಂ ಚತೂರಾತ್ರಮಪಶ್ಯತ್ತಮಾಹರತ್ತೇನಾಯಜತ ತತೋ ವೈ ತಸ್ಯ
ಚಿತ್ವಾರೋ ವೀರಾ ಆಜಾಯಂತ ಸುಹೋತಾ ಸೂದ್ಗತಾ ಸ್ವಧ್ವರ್ಯುಸ್ಸಸಭೇಯೋ ಯ
ಏವಂ ವಿದ್ವಾಂಶ್ಚತೂರಾತ್ರೇಣ ಯಜತ ಅಸ್ಯ ಚಿತ್ವಾರೋ ವೀರಾ ಜಾಯಂತೇ..... ||

(ತೈ. ಸಂ. ೩-೧-೮-೧)

ಔರ್ವ (ಊರ್ವಪುತ್ರ) ನಿಗೆ ಸಂತಾನೇಷ್ಟಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅವನು ನಿರ್ವೀರ್ಯನಾಗಿಯೂ, ಶಿಥಿಲಪ್ರಾಯನಾಗಿಯೂ, ಜರಾಪೀಡಿತನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದನು. ಆಗ ಅತ್ತಿಯು ಚತೂರಾತ್ರಾತ್ಮಕವಾದ ಯಾಗವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿ, ಆದರೆ ತತ್ತ್ವವನ್ನರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಚರಿಸಿದನು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಔರ್ವನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಪುತ್ರರು ಜನಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಉತ್ತಮವಾದ ಹೋತೃವಾಗಿಯೂ, ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಉದ್ಗಾತೃವಾಗಿಯೂ, ಮೂರನೆಯವನು ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಅಧ್ವರ್ಯುವಾಗಿಯೂ, ನಾಲ್ಕನೆಯವನು ಪ್ರಜ್ಞಾಕುಶಲನಾಗಿ ಶ್ಲಾಘ್ಯನಾದ ಸದಸ್ಯನಾಗಿಯೂ ಆದರು. ಅತ್ತಿಯಂತೆ ಅವನನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ, ಯಾರು ಈ ಯಾಗವನ್ನು ಆಚರಿಸುವರೋ. ಅವರಿಗೆ ಈ ಸಂಪತ್ತು ಲಭಿಸುವುದು.

ಯ ಉದ್ಯಂತಸ್ತೋಮಾಶ್ಚಿಸ್ವಾತ್ರಿಗಂ ಶ್ರದ್ಧಾದೇವಂ ಯಜಮಾನಂ ಚಿತ್ವಾರಿ ವೀರ್ಯಾಣಿ
ನೋಪಾನಮನೇಜ ಇಂದ್ರಿಯಂ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಮನ್ನಾದ್ಯಗಂ ಸ ಏತಾಂಶ್ಚತುರಶ್ಚ-
ತುಷ್ಟೋಮಾನೋಮಾನಪಶ್ಯತ್ತಾನಾಹರತ್ತೈರಯಜತ ತೇಜ ಏವ ಪ್ರಥಮೇನಾವಾರುಂ-
ಧೇಂದ್ರಿಯಂ ದ್ವಿತೀಯೇನ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ತೃತೀಯೇನಾನ್ನಾದ್ಯಂ ಚತುರ್ಥೇನ ಯ ಏವಂ
ವಿದ್ವಾಂಶ್ಚತುರಶ್ಚತುಷ್ಟೋಮಾಸ್ತೋಮಾನಾಹರತಿ ತೈರ್ಯಜತೇ ತೇಜ ಏವ ಪ್ರಥಮೇ-
ನಾವಾರುಂಧ ಇಂದ್ರಿಯಂ ದ್ವಿತೀಯೇನ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ತೃತೀಯೇನಾನ್ನಾದ್ಯಂ ಚತುರ್ಥೇನ
ಯಾಮೇವಾತ್ರಿರ್ಯದ್ಧಿಮಾಥೋತಾಮೇವ ಯಜಮಾನ ಋಥೋತಿ ||

(ತೈ. ಸಂ. ೩-೧-೮-೨)

ಸೋಮಗಳು ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ಪುರುಷನ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ, ಇವುಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೇ, ಅತ್ತಿಯು ಕೇವಲ ಶ್ರದ್ಧಾದೇವನನ್ನೇ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅವನು ತೇಜಸ್ಸನ್ನಾಗಲಿ, ವೀರ್ಯವನ್ನಾಗಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸನ್ನಾಗಲಿ, ಅನ್ನಸಂಪತ್ತನ್ನಾಗಲಿ ಪಡೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಅವನು ಚತುಷ್ಟೋಮಾತ್ಮಕವಾದ ಸೋಮಾಹುತಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಈ ಸೋಮಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಜ್ಞಕರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸಿದನು. ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ಸೋಮದಿಂದ ತೇಜಸ್ಸೂ, ಎರಡನೆಯದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯವೂ, ಮೂರನೆಯದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸೂ, ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯದರಿಂದ ಅನ್ನಸಂಪತ್ತೂ ಲಭಿಸಿದವು. ಯಾವನು ಈ ರೀತಿ ಚತುಷ್ಟೋಮಾತ್ಮಕವಾದ ಸೋಮಾಹುತಿಯನ್ನರ್ಪಿಸುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ಸಿದ್ಧಿಗಳೂ ಲಭಿಸುವುವು ಎಂದು ಅತ್ತಿಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದೆ.

ಇಂತಹ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳ ಅತ್ರಿಯು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕತ್ತಲಿನಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದನು ಎಂಬುದಕ್ಕೂ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ರೀತಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಅತ್ರಿಯೇ ಅಗ್ನಿ ರೂಪನಾಗಿ ಅಥವಾ ಅತ್ರಿಯೇ ಅಗ್ನಿ ರೂಪನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ತಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ರಾತ್ರಿಯ ತಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಆವೃತನಾದ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಪ್ರಾತಃಕಾಲದ ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು ಎಂದೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ, ಅಗ್ನಿಗೆ ಅತ್ರಿ ಯೆಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮವು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ಎಂದರೆ, ಅತ್ರಿಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವು ಅಗ್ನಿಯೇ ಅತ್ರಿಸ್ವರೂಪನೆಂಬುದನ್ನು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

“ ಅತ್ರಿಹ ವೈ ನಾನ್ಯೃತದ್ಯದತ್ರಿರಿತಿ ; ಸರ್ವಸ್ಯಾತ್ಮಾ ಭವತಿ |

(ಬೃ. ಉ. ೨-೨-೪)

ಸರ್ವವನ್ನೂ ಭಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಅತ್ರಿಶಬ್ದವು ಸರ್ವಭಕ್ಷಕನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣಪದವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಅತ್ರಿಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವಿದೆ. ಆದರೆ, ಪ್ರಕೃತವಾದ ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ರಿಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನಕ್ಕೂ ಅಗ್ನಿಗೂ ಏನು ಸಂಬಂಧ ವೆಂದರೆ, ಇದು ಅಗ್ನಿಯ ಸ್ವರೂಪವಲ್ಲದೇ ಬೇರೆಯಲ್ಲ.

ಅಗ್ನಿಷ್ಟದ್ವಿಶ್ವಾದಗದಂ ಕೃಣೋತು ಸೋಮಶ್ಚ ಯೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ಆ ವಿವೇಶ |

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೧೬-೬)

ಯುನಾನಂ ವಿಶ್ವತಿಂ ಕವಿಂ ವಿಶ್ವಾದಂ ಪುರುನೇಪಸಂ | ಅಗ್ನಿಂ ಶುಂಭಾಮಿ ಮನ್ಮಥಿಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೮-೪೪-೨೬)

ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ವಿಶ್ವಾದನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಸರ್ವವನ್ನೂ ಭಕ್ಷಿಸುವವನೆಂದರ್ಥ. ಈ ಗುಣ ವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಅತ್ರಿಶಬ್ದದಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟನಾಗಬಹುದು.

“ ವಾಗೇವಾತ್ರಿಃ ; ವಾಚಾ ಹ್ಯನ್ನಮದ್ಯತೇ ” (ಬೃ. ಉ. ೨-೨-೪) ವಾಕ್ಯೇ ಅತ್ರಿಯು, ವಾಕ್ಯಿನಿಂದಲೇ ಅನ್ನವು ಭಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಾಕ್ಯಿಗೂ, ಅತ್ರಿಗೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ, ಸೋಽಗ್ನಿಃ ಕಸ್ಮಿನ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಇತಿ | ವಾಚೀತಿ || (ಬೃ. ಉ. ೩-೯-೨೪) ಅಗ್ನಿಗೂ, ವಾಕ್ಯಿಗೂ ಇರುವ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇಂತಹ ವಿಶ್ವಾದನೇ ಅತ್ರಿಯೇ ಅಗ್ನಿಯು. ಅತ್ರಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ, ಆಗ ಮಹರ್ಷಿಂ ದೀಪ್ತೇಜಸಂ, ಸೂರ್ಯಾನಲಸಮದ್ಯತಿಃ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳ ಸಾರ್ಥಕವು ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲೌಕಿಕ ವಾದ ದಿವ್ಯಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿರುಕ್ತಕಾರರೂ ಸಹ ಅತ್ರಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅತ್ರಿಃ ನ ತ್ರಯಃ | (ನಿ. ೩-೧೭) ನ ವಿದ್ಯಂತೇ ತ್ರೀಣಿ ಯಸ್ಯ ಸಃ | ದುಃಖತ್ರಯವು ಇಲ್ಲದಿರುವ ಮಹದ್ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂಬರ್ಥ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಋಕ್ಸಂಹಿತೆ ಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ನಿಯು ಅತ್ರಿಶಬ್ದದಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಅತ್ರಿಮನುಸ್ವಾರಾಜ್ಯಮಗ್ನಿಮುಕ್ತಾನಿ ವಾವೃಧುಃ | ವಿಶ್ವಾ ಅಧಿ ಶ್ರಿಯೋ ದಧೇ ||

(ಋ. ಸಂ. ೨-೮-೫)

ಅತ್ರಿಯೇ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದೆ.

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳೂ ಸಹ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ಅತ್ರಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ವರ್ಣನೆಗೆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದಿಸುತ್ತವೆ. ವಾಕ್ಯನೋಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ರೇತಸ್ಸು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಆ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಅತ್ರಿಯು ಉತ್ಪನ್ನನಾದನು ಎಂಬ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ, ವಾಕ್ಯ, ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಅತ್ರಿ ಈ ಮೂರು ಸ್ವರೂಪಗಳ ಸಂಬಂಧವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ೧೦-೩೯-೯ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅತ್ರಿಯೂ, ಸಪ್ತವಧ್ರಿಯೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಪ್ತವಧ್ರಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವಾಗ ತಿಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ರೀತಿ ಉತ್ಪನ್ನನಾದ ಅತ್ರಿಯು ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಸೂಕ್ತದ್ರಷ್ಟೃನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅತ್ರಿಕೃತವಾದ ಸೂಕ್ತಗಳನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾ ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಅನಸ್ತಂತೇತಿ ಸೂಕ್ತೇಽಸ್ಮಿನ್ ಆಗ್ನೇಯೇಽತ್ರಿರ್ಯುಷಿಸ್ಸಯಂ |

ದಾನತುಷ್ಠಃ ಶತಂಸೈತಾನ್ ರಾಜರ್ಷೀನಿತಿ ಕೇಚಿನ ||

(ಬೃ. ದೇ. ೫-೨೯)

‘ಅನಸ್ತಂತಾ’ ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಸೂಕ್ತವು (ಋ. ಸಂ. ೫-೨೭) ಅಗ್ನಿ ಪ್ರಶಂಸಾತ್ಮಕವಾದುದು. ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ತ್ರೈರುಣ, ತ್ರಸದಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅಶ್ವಮೇಧ ಎಂಬ ಮೂವರು ರಾಜರ್ಷಿಗಳ ಗುಣಕಥನವಿದೆ. ಈ ರಾಜರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅತ್ರಿಯು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ, ಇಲ್ಲಿ, ಈ ಸೂಕ್ತದ್ರಷ್ಟೃವಾದ ಋಷಿ ಯಾರು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವುಂಟಾಗಿದೆ. ತ್ರೈರುಣ, ತ್ರಸದಸ್ಯ, ಅಶ್ವಮೇಧ ಇವರು ಮೂವರೂ ಋಷಿಗಳು ಎಂಬುದು ಒಂದು ಮತ. ಅತ್ರಿಯು ಆ ರಾಜರ್ಷಿಗಳಿಂದ ಡತ್ತವಾದ ದಾನವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾ, ಅವರನ್ನು ಅಗ್ನಿಯ ಮುಂದೆ ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಮತ. ಈ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ಮತವೇ ಸಾಧುವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಥಮಪುರುಷದಲ್ಲಿ ಆ ರಾಜರ್ಷಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ, “ಯೋ ನೋ ಶತಾ ಚಿ ವಿಂಶತಿಂ ಚಿ ಗೋನಾಂ” ನನಗೆ ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾಕವೂ, ಶತಸಂಖ್ಯಾಕವೂ ಆದ ಗೋವುಗಳನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದ ತ್ರೈರುಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡು ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅತ್ರಿಕೃತವಾದ ಸೂಕ್ತವೇ ಇದು ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮತವೇ ಸಾಧುವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮತವನ್ನನುಮೋದಿಸುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಆಶೀರಧ್ಯೇಷಣಾಚ್ಛೈಭ್ಯೋ ಅಗ್ನಿಂ ಪ್ರತಿ ಚಿ ದೃಶ್ಯತೇ |

ಅಯುತಂ ಚಿ ಗವಾಂ ಶ್ರೀಣಿ ಶತಾನ್ಯಥ ಚಿ ವಿಂಶತಿಂ ||

ಸೌವರ್ಣಂ ಶಕಟಂ ಗೋಭ್ಯಾಂ ತ್ರೈರುಣೋಽದಾನ್ಯೈಪೋಽತ್ರಯೇ |

ಅಶ್ವಮೇಧಃ ಶತಂ ಚೋಷ್ಣಾಂ ತ್ರಸದಸ್ಯರ್ಥಸಂ ಬಹು ||

(ಬೃಹದ್ದೇವತಾ ೫-೩೦-೩೧)

ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಆ ರಾಜರ್ಷಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾದ ಅತ್ರಿಯು ಅವರ ಪರವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವರಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವಂತೆ ತಿಳಿಯುವುದು. ತ್ರೈರುಣನು ಅತ್ರಿಗೆ ಹತ್ತುಸಾವಿರದ ಮುನ್ನೂರಿಸ್ವತ್ತು ಗೋವುಗಳನ್ನೂ, ಮತ್ತು

ವೃಷಭಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ, ಹಿರಣ್ಯಪೂರಿತವಾದುದೂ ಆದ ಶಕಟವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಅಶ್ವಮೇಧನು ನೂರು ವೃಷಭಗಳನ್ನೂ, ತ್ರಸದಸ್ಸುವು ಪ್ರಭೂತವಾದ ಧನವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನು ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವು ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೇ,

ರಾಜ್ಞಃ ಪ್ರತಿ ಚ ತತ್ಸೂಕ್ತಂ ಬಭಾಷ ಇತಿ ಕೇಚನ |

ಅತ್ಮಾ ಹಿ ನಾತ್ಮನೇ ದದ್ಯಾತ್ ಅಗ್ರಹೀನ್ಮೃಪತೇರ್ಯುಷಿಃ ||

(ಬೃ. ದೇ. ೫-೩೨)

ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ಮತದಂತೆ, ಈ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಆ ರಾಜರ್ಷಿಗಳ ಪ್ರಶಂಸೆಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದನೆಂದು ವಿವರಿಸಿದೆ. ತನಗೆ ತಾನೇ ಧನಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಕೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ರಾಜರ್ಷಿಗಳು ಅತ್ತಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿರು. ಅದರ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಇವನು ಅವರನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದನು ಎಂದಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ತ್ರೈರುಣ, ತ್ರಸದಸ್ಯ, ಅಶ್ವಮೇಧ ಇವರೂ ಸಹ ತಾವು ರಾಜರ್ಷಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಸೂಕ್ತದ್ರಷ್ಟರೂ ಆದರು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದರೆ, ಅವರ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ೫-೨೭ ನೇ ಸೂಕ್ತದ ಸೀರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದು ಉಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮೊದಲನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

ಈ ಸೂಕ್ತದ್ರಷ್ಟ್ಯಗಳಾದ ಬುಧ, ಗವಿಷ್ಠಿರ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಋಷಿಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪರಿಚಯ

ಅಬೋಧಿ ದ್ವಾದಶ ಬುಧಗವಿಷ್ಠಿರೌ | ಐದನೆಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸೂಕ್ತವು ಅಬೋಧ್ಯಗ್ನಿಃ ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಹನ್ನೆರಡು ಋಕ್ಕುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಬುಧ-ಗವಿಷ್ಠಿರರು ಎಂಬ ಅತ್ರಿವಂಶೋತ್ಪನ್ನರಾದ ಋಷಿಗಳು ಕರ್ತೃಗಳು ಎಂದು ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಬುಧನೆಂಬ ಋಷಿಯಾಗಲಿ ಗವಿಷ್ಠಿರನೆಂಬ ಋಷಿಯಾಗಲಿ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಗವಿಷ್ಠಿರನ ವಿಷಯವು ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದೆರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಅವೋಚಾಮ ಕವಯೇ ಮೇಧ್ಯಾಯ ವಚೋ ವಂದಾರು ವೃಷಭಾಯ ವೃಷ್ಟೇ |

ಗವಿಷ್ಠಿರೋ ನಮಸಾ ಸ್ತೋಮಮಗ್ನಾ ದಿವೀವ ರುಕ್ಮಮುರುವೃಜ್ಞಮಶ್ರೇತ್ ||

(ಋ. ಸಂ. ೫-೧-೧೨)

ಮೇಧಾವಿಯೂ, ಪೂಜಾರ್ಹನೂ, ತರುಣನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಉಪ್ದೇಶಿಸಿ ವಂದನ ಶೀಲವಾದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಪಿಸೋಣ. ಗವಿಷ್ಠಿರನಾಮಕನಾದ ಋಷಿಯು ನಮಸ್ಕಾರಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಪಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಋಷಿಯು ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು ತಾನೇ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾ ತನ್ನ ನಾಮವನ್ನೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ತನ್ನ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದಲ್ಲದೇ,

ಅಗ್ನಿರತ್ತಿಂ ಭರದ್ವಾಜಂ ಗವಿಷ್ಠಿರಂ ಪ್ರಾವನ್ನಃ ಕಣ್ಣಂ ತ್ರಸದಸ್ಯಮಾಹವೇ |

ಅಗ್ನಿಂ ವಸಿಷ್ಠೋ ಹವತೇ ಪುರೋಹಿತೋ ಮೃಳೀಕಾಯ ಪುರೋಹಿತಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೧೫೨-೫)

ಎಂಬ ಈ ಮಂತ್ರವು ವಸಿಷ್ಠ ಪುತ್ರನಾದ ಮೃಳಿಕನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದುದು. ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಸಿಷ್ಠನು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಮೃಳಿಕನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪೂಜ್ಯನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಅತ್ರಿಯನ್ನೂ, ಭರದ್ವಾಜನನ್ನೂ, ಗವಿಷ್ಠಿರನನ್ನೂ, ಕಣ್ವನನ್ನೂ, ತ್ರಸದಸ್ಯನನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆ. ಈ ರೀತಿ ವಸಿಷ್ಠಾದಿ ಋಷಿಗಳಿಗೂ, ಗವಿಷ್ಠಿರನಿಗೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವು ಈ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಲಿದರೆ, ಅಥರ್ವವೇದದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ (೪-೨೯-೫) ಇವನ ಹೆಸರು ಪ್ರಶಂಸಿತವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಆಧಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇವನ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಕರಣವಿನ್ನಾವುದೂ ಸದ್ಯಃ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.

ಅಗ್ನಿಃ

ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಧಾನ ದೇವತೆ. ಇಂದ್ರನ ಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ ವರ್ಣಿಸುವ ಸೂಕ್ತಗಳೇ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ೮, ೯ ನೆಯ ಮಂಡಲಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಮಂಡಲಗಳೂ ಅಗ್ನಿದೇವತಾಕವಾದ ಸೂಕ್ತದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವವು. ಆದುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

೧. ಅಗ್ನಿಯ ಕರ್ಮಗಳು

ಮಾನವನ ವ್ಯವಹಾರಗಳೆಲ್ಲಾ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಧಾನವಾದುದೂ, ಪೂಜ್ಯವಾದುದೂ ಆದ ಸ್ಥಾನವಿರುತ್ತದೆ. ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರಧಾನಗುಣವು ಅವನ ಅಮರ್ತ್ಯತ್ವ. (೧-೪೪-೬ ; ೧-೫೮-೧ ; ೨-೧೦-೧, ೨ ; ೩-೨-೧ ; ೩-೩-೧ ; ೩-೧೧-೨ ; ೩-೨೭-೫ ; ೩-೨೭-೭ ; ೬-೯-೪ ; ೭-೪-೪ ; ೮-೬೮-೧೧ ; ೧೦-೭೯-೧).

ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಮರಣಧರ್ಮರಹಿತನಾದರೂ ಸಹ, ಅಗ್ನಿಯು ಮಾನವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಅನುಕೂಲವಾಗಲೆಂದು ಮರ್ತ್ಯರಾದ ಮಾನವರ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಪೃಥ್ವೀಸ್ಥನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. (೧-೪೪-೪ ; ೧-೫೮-೬ ; ೨-೪-೧ ; ೩-೨-೨ ; ೪-೧-೨೦ ; ೫-೧-೮ ; ೫-೮-೨ ; ೫-೮-೧ ; ೬-೨-೭ ; ೬-೫-೧ ; ೬-೧೫-೪ ; ೮-೮-೪ ; ೮-೭೩-೧ ; ೧೦-೧-೫ ; ೧೦-೯೧-೨ ; ೧೦-೯೨-೧).

ಅಮರ್ತ್ಯನೂ, ಮಾನವರಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಾತ್ಮಕನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜಮಾನನ ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತನಾದ ಋತ್ವಿಕನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಪುರೋಹಿತ, ಋತ್ವಿಕ್, ಹೋತೃ, ಬ್ರಹ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಉಷೋದೇವಿಯೊಡನೆ ಪ್ರಬುದ್ಧನಾಗುವನೆಂದು ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಉಷಸ್ಸಿಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿಯೇ ಅವಿಭೂತನಾಗುವನೆಂದು ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತುತಿಸಿದೆ. ೧-೧-೧ ; ೧-೧೨-೧ ; ೧-೧೩-೧, ೪ ; ೧-೨೬-೭ ; ೧-೩೬-೩, ೫ ; ೧-೪೪-೭ ; ೧-೪೪-೧೨ ; ೧-೪೫-೭ ; ೧-೫೮-೧, ೬ ; ೧-೬೦-೪ ; ೧-೬೮-೪, ೭ ; ೧-೭೬-೨, ೪ ; ೧-೧೨೭-೧ ; ೧-೧೪೧-೧೨ ; ೧-೧೪೯-೪, ೫ ; ೨-೫-೧ ; ೨-೬-೬ ; ೨-೯-೧ ; ೩-೭-೯ ; ೩-೧೦-೨, ೭ ; ೩-೧೧-೧ ;

೩-೧೪-೧ ; ೩-೧೯-೧ ; ೪-೧-೮ ; ೫-೧೧-೨ ; ೫-೨೬-೨ ; ೬-೧೫-೧, ೪, ೧೬ ; ೬-೨೬-೧ ;
೭-೭-೫ ; ೭-೧೦-೫ ; ೭-೧೧-೧ ; ೭-೧೬-೫, ೧೨ ; ೮-೪೪-೬ ; ೮-೪೯-೧ ; ೯-೬೬-೨೦ ;
೧೦-೧-೬ ; ೧೦-೯೨-೨).

ದೇವಮಾನವಾದಿಗಳಿಂದೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನೂ, ನಿಯಮಿತನೂ ಆಗಿ ಸಕಲ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ತನ್ನಲ್ಲೇ
ಲೀನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತಾನೇ ನಿಜವಾದ ಕರ್ಮಕರ್ತನಾಗಿ, ಯಜಮಾನರು, ಅಧ್ವರ್ಯು, ಹೋತೃ, ಪೋತೃ
ಇತ್ಯಾದಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳಿಗೆ ನಿಯಮಿತಕ್ಕ ಸಕಲವಾದ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಾನೊಬ್ಬನೇ ನಿರ್ವಹಿಸಲು
ಸಮರ್ಥನಾಗುತ್ತಾನೆ.

(೧-೯೪-೬ ; ೨-೧-೨ ; ೨-೫-೨ ; ೪-೯-೩, ೪ ; ೧೦-೨-೧). ಈ ನಿರ್ವಹಣಶಕ್ತಿಯಿರುವುದ
ರಿಂದಲೇ, ಯಜಮಾನರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. “ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ ; ನೀನು ಹೋತೃಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ
ಅತ್ಯುತ್ತಮನಾದ ಹೋತೃವಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ನೀನು ನಿತ್ಯತರುಣನು. ದೇವತಾತ್ಮರಾದ ಇತರ ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ,
ಋತುಕಾಲಾನುಗುಣವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾ ಯಜ್ಞಕಾಮರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ತೃಪ್ತಿಸಿದೀನಿ”
ಇದೇ ವಿಧವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯ ಮಹದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಕೆಳಗೆ
ಉದಾಹರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

“ಅಗ್ನಿಯು ಮೇಧಾವಿಯಾದ ಕವಿಯು, ಕವಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ದಿವ್ಯರೂಪನು. (ಅಸುರೋ ವಿ ಪಶ್ಚಿ ತಾಂ)”

(೩-೩-೪)

“ಇಂತಹ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ಪೂಜಾಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಅರಿತಿದ್ದಾನೆ. ಉತ್ತಮನಾದ
ನೇತೃವು. ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ತರತಕ್ಕವನು. ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ರಕ್ಷಕನು. ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸುಲಭವಲ್ಲದ
ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಮಾಡಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಸಾಂಗಗೊಳಿಸತಕ್ಕವನು.”

“ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಯಾವ ಯಜ್ಞವನ್ನು ನೀನು ಸುತ್ತುವರಿದು ನೆರನೇರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೀಯೋ ಅದು
ಖಂಡಿತ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಸೇರುತ್ತದೆ.”

(೧-೧-೪)

“ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ಅಂಗಿರಾಋಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮನು. ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕನಾದ
ಸಖನು.”

(೧-೩೧-೧)

“ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನೇ ಯಜ್ಞಕರ್ಮನಿರ್ವಹಣಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಾಧನವು” (೩-೩-೩)

“ಎಲೈ ಅತ್ಯುತ್ತಮನಾದ ಋಷಿಯೇ, ನೀನು ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಯಜ್ಞವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು”

(೩-೨೧-೩)

“ಯಜ್ಞಸಾಧನನಾದವನೂ, ಋಷಿರೂಪನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜ್ಞವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಮುಂಭಾಗ
ದಲ್ಲಿ ನೇತೃರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

(೩-೨೭-೨, ೭)

“ಪ್ರಾಜ್ಞರಲ್ಲದವರ ನಡುವೆ ಇದ್ದು ಅವನೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದ ಕವಿಯು. ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಜ್ಞಾನ
ವುಳ್ಳವನು.”

(೭-೪-೪)

“ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ವಿಧಿವಿಹಿತವಾದ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಯಾವ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಸಹ, ಋತುಕಾಲಸಾಯಮಗಳನ್ನರಿತವನೂ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯು ನಮ್ಮ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಿದ್ದಿ ಸರಿಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.” (೧೦-೨-೪)

“ಯಜ್ಞನಿರ್ವಹಣಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ಮಂದಮತಿಗಳಾದ ನಮ್ಮ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೆ ಬಂದಿರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿಯು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದುದರಿಂದಲೂ, ಪೂಜ್ಯನಾದ ಋತ್ವಿಕಾದುದರಿಂದಲೂ, ಈ ಮರ್ಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅರಿತು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸರಿಪಡಿಸಿ, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಿ ಅವರವರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಹವಿರಾದಿಗಳನ್ನರ್ಪಿಸಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ.”

(೧೦-೨-೫)

“ಯಮಾನರಾದ ಮಾನವರ ದೃಷ್ಟಿಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಕಡೆ ಯಾವ ರೀತಿ ತಿರುಗುತ್ತವೆಯೋ, ಅದೇ ರೀತಿ ಅಗ್ನಿಭಿಮುಖವಾಗಿಯೂ ತಿರುಗುತ್ತವೆ”

(೧೦-೯೧-೩)

“ಅಗ್ನಿಯೇ ಸಕಲ ಯಜಮಾನರಿಗೂ ಪಿತೃವು, ಅವನೇ ಪ್ರಭುವು. ಈಶ್ವರನು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬಾಹ್ಯಾ ವಿರ್ಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಧ್ವಜರೂಪನು. ಸಕಲ ವೈದಿಕಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಆಧ್ಯಕ್ಷನು.” (ಕೇತುಂ ಯಜ್ಞಾನಾಂ ; ಪಿತಾ ಯಜ್ಞಾನಾಂ ; ಸಮ್ರಾಜಂ ;) ೩-೩-೩-೪; ೩-೧೦-೪; ೩-೧೧-೨; ೪-೩-೧; ೬-೨-೩; ೮-೪೩-೨೪ ; ೧೦-೧-೫; ೧೦-೬-೩;

“ಶೀಘ್ರಸಂಚಾರಿಯಾದ ಅಗ್ನಿಯು (ರಘುಪತ್ನೀಃ) ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿ, ಸೃಥಿವಿಯಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ವೃಥಿವಿಗೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ, ದೇವದೂತನೂ, ಮಾನವನಾದ ಯಜಮಾನದೂತನೂ ಆಗಿ, ದೇವಮಾನವಾದಿಗಳ ನಿಯತಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾನೆ. ಮಾನವರಿಂದ ಅರ್ಪಿತವಾದ ದಿವ್ಯವಾದ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನೂ ಹವಿರಾದಿಗಳನ್ನೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ ಪೃಥ್ವಿಯ ಯಜ್ಞಭೂಮಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾನೆ.”

(೧೦-೧೦೦-೧೧; ೧೦-೧೫೦-೪)

ಅಗ್ನಿಯ ದೇವದೂತತ್ವವೂ, ಮಾನವದೂತತ್ವವೂ ತ್ರೈತ್ತೀರೀಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

“ಅಗ್ನಿದೇವಾನಾಂ ಮೂತ ಅಸೀದುತನಾ ಕಾಮೋಽಸುರಾಣಾಂ”

(ತೈ. ಸಂ. ೩-೫-೮-೫)

ಅಗ್ನಿಯ ದೇವದೂತನಾಗಿಯೂ, ಕಾವ್ಯ ಉಶನಸ್ಸು ಅಸುರದೂತನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಇದೇ ದೂತತ್ವದಿಂದ ದೇವಮಾನವಾದಿಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಯಾವ ರೀತಿ ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶವಾಯಿತೆಂದು ತ್ರೈತ್ತೀರೀಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಶಸಿಸಿದೆ.

“ಅ ತಂ ತು ಮಗ್ನಿದ್ಯೌವ್ಯಂ ತತಾನ | ತ್ವಂ ನ ಸ್ತಂತುರುತ ಸೇತುರಗ್ನೇ | ತ್ವಂ ಸಂಥಾ ಭವಸಿ ದೇವಯಾನ್ಯಃ | ತ್ವಯಾ ಆಗ್ನೇ ಸೃಷ್ಟುತು ವಯಮಾರುಹೇಮ | ಅಥ ದೇವೈಃ ಸಧಮಾದಂ ಮದೇಮ”

[ತೈ. ಬ್ರಾ. ೨-೪-೧-೬]

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ದೇವಮಾನವಾದಿಗಳಿರುವ ಸಂಬಂಧರೂಪವಾದ ತಂತುವನ್ನು ನೀನು ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವೆ. ನೀನೇ ನಮಗೆ ತಂತುಪ್ರಾಯನು. ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಮುಖ್ಯಸೇತುವೆಯು. ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗವು ನೀನೇ. ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಿನ್ನ ಪೂಜಕರಾದ ನಾವೂ ಸಹ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ಯಾವ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುವರೋ ಅದೇ ಸುಖವನ್ನು ಆನಂದಿಸುವೆವೆ ನಾವೂ ಅನುಭವಿಸುವಂತಾಗಲಿ,

ಇದೇ ವಿಧವಾಗಿ ದೇವದೂತತ್ವವೂ, ಈ ದೌತ್ಯದಿಂದ ದೇವಮಾನವಾದಿಗಳ ಸಂಬಂಧಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಾಧಕತ್ವವೂ ಪ್ರಶಂಸಿತವಾಗಿರುವ, ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ' ಅಗ್ನಿಂ ದೂತಂ ವ್ಯಣೇಮುಹೇ ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅಗ್ನಿಯ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವುವಾಗಿವೆ. ೧-೧೨-೧, ೨, ೪, ೮; ೧-೩೬-೩, ೪, ೫; ೧-೪೪, ೨, ೩, ೫, ೯, ೧೨; ೨-೧೦-೬; ೩-೧೧-೨; ೪-೨೩-೩; ೫-೨೧-೩; ೬-೧೬-೬; ೮-೩೯-೧, ೯; ೧೦-೯೧-೧೧; ೧-೨೬-೪; ೧-೧೮೨-೧; ೩-೫-೨; ೩-೧೬-೪; ೪-೬-೮; ೬-೧೫-೮ರಿಂದ ೧೦; ೮-೧೯-೨೧; ೮-೪೪-೩; ೧೦-೧೨೨-೬; ೧-೫೮-೧; ೨-೬-೬, ೭; ೩-೬-೫; ೩-೨೧-೧-೫; ೪-೮-೨-೪; ೬-೧೧-೪; ೮-೨೩-೧೮, ೧೯; ೧೦-೪-೨; ೧-೬೪-೪, ೭; ೨-೯-೨; ೩-೯-೮; ೪-೧-೮; ೫-೮-೬; ೬-೧೬-೪; ೧೦-೪೬-೧೦ ಇತ್ಯಾದಿ.)

ಇದೇ ಅಗ್ನಿಯು ದ್ಯುಲೋಕದ ಅಂತಸ್ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಿತವನಾಗಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಯಜ್ಞಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಕರೆತರಲು ಯೋಗ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (೪-೮-೨)

ಯಾವ ರಥಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಬರುವರೋ ಅಗ್ನಿಯೂ ಅದೇ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಬರುತ್ತಾನೆ.

(೩-೪-೧೧; ೬-೧೧-೧)

ಅಥವಾ, ಸಮಯವನ್ನರಿತು ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿಯೇ ಬರುತ್ತಾನೆ. (೧೦-೭೦-೨)

ಉಳಿದ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಯಾವ ಪೂಜೆಯುಂಟೋ, ಯಾವ ಯಜ್ಞಭಾಗವುಂಟೋ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಅಗ್ನಿಗೂ ಸೇರತಕ್ಕವಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

(೧-೩೬-೪; ೨-೨-೧)

ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವರುಣನನ್ನು ಕರೆತರುತ್ತಾನೆ. ಇಂದ್ರನನ್ನು ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದಲೂ, ಮರುತ್ಯುಗಳನ್ನು ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದಲೂ ಕರೆತರುತ್ತಾನೆ.

(೧೦-೭೦-೧೧)

ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಸುಗಂಧಯುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (ಹವ್ಯಾನ್ವಿ ಸುರಭೀಣಿ ಕೃತ್ವೀ).

(೧೦-೧೫-೧೨; ವಾ. ಸಂ. ೧೯-೬೬)

ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ತೃಪ್ತಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

(೬-೧೧-೧)

ಆದುದರಿಂದ ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಅಗ್ನಿಯೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ.

(೬-೧೧-೩; ೮-೯೧-೧೬; ೧೦-೭-೬)

ಅಗ್ನಿಯ ಮೂಲಕವೇ ದೇವತೆಗಳು ಹವಿರಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ, ಅನೇಕ ನೇಳೆ ಅಗ್ನಿಯು ದೇವಮಾನವಾದಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಡುವ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿ ದೇವತೆಗಳ ಮುಖವೆಂದೂ, ಅವರು

ಸೋಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವ ಜಿಹ್ವೆಯೇ ಇವನೆಂದೂ ಪ್ರಶಂಸಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (ಆಸ್ಯಂ ತ್ವಾಂ ಜಿಹ್ವಾಂ) (೨-೧-೧೩ ; ೨-೧-೧೪) ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವನೇ ಸಕಲ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನೂ ಭಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಸೋಮವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಆಹೂತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

(೩-೨೧-೧; ೩-೨೮-೧ ರಿಂದ ೬; ೧-೧೪-೧೦; ೧-೧೯-೯)

ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಗ್ನಿಯು ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾದಾಗ ಆಗ್ನಿಗೂ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ನಡೆದ ಒಂದು ಸಂಭಾಷಣೆಯು ಆಗ್ನಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನೂ ಆತಿಶಯವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ ಆ ಸಂಭಾಷಣೆಯು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. (೧೦-೫೧)

ದೇವತೆಗಳು:—ಎಲೈ ಆಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ಮರೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯಾವ ಆವರಣದೊಂದಿಗೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿದ್ದೀಯೋ, ಆ ಆವರಣವು ಬಹಳ ಸ್ಥೂಲವಾದುದೂ, ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಚ್ಚತಕ್ಕದ್ದಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಆದರೆ, ಎಲೈ ಜಾತವೇದಸ್ಸೇ, ಒಬ್ಬ ದೇವನು ಮಾತ್ರ ನಿನ್ನ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಿತವನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಆಗ್ನಿ:—ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಅರಿತಿರುವವನಾರು? ನನ್ನ ರೂಪವೈವಿಧ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಿತಿರುವ ದೇವನಾರು? ಎಲೈ ಮಿತ್ರಾ ವರುಣರೇ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ವಹಿಸಲು ಸಾಧನವಾದವೂ, ದೀಪ್ತಿಯುತವಾದವೂ ಆದ ನನ್ನ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ತಿಳಿದಿರುವವನೊಬ್ಬನು ಇದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಎಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವಿರಾ?

ದೇವತೆಗಳು:—ಎಲೈ ಆಗ್ನಿಯೇ, ನಾನಾ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಓಷಧಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪಡೆಯಲು ನಾವು ನಿನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕಿದೆವು. ಆಗ ಯಮನು ಮಾತ್ರ ವೃಥಾವ್ಯಾಧಿ ಹತ್ತು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೂ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರುವ ನಿನ್ನ ಮಹಜ್ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡನು.

ಆಗ್ನಿ:—ಎಲೈ ವರುಣನೇ, ದೇವತೆಗಳು ನನಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಹವಿರ್ವಹನ ಕರ್ಮವನ್ನು ಪುನಃ ಎಲ್ಲಿ ವಹಿಸುವರೋ ಎಂಬ ಭಯದಿಂದ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಮರೆಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ, ನಾನು ಬೇರೆಬೇರೆ ರೂಪಗಳಿಂದ ಉದಕಾಂಗತನಾಗಿ ಮರೆಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಪುನಃ ಆ ಕಾರ್ಯದ ಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಲು ನನಗಿಷ್ಟವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಲ್ಲೆ.

ದೇವತೆಗಳು:—ಎಲೈ ಆಗ್ನಿಯೇ, ಭಕ್ತನಾದ ಮನುವು ನಿನಗೆ ಪೂಜೆಯನ್ನರ್ಪಿಸಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಾದಿದ್ದಾನೆ. ನೀನು ನಿನ್ನನ್ನಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಉದಕಾಂಗತನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ದೇವತೆಗಳು ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು ಮತ್ತು ಅರ್ಪಿತವಾದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು.

ಆಗ್ನಿ:—ಎಲೈ ವರುಣನೇ, ಇದೇ ಹವಿರ್ವಹನಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನನ್ನ ಹಿರಿಯ ಸಹೋದರರು ನೆರವೇರಿಸಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಆದರೆ, ಆ ಕರ್ತವ್ಯನಿರ್ವಹಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ಮೃತಗೊಂಡರು. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ನಾನು

ಬೆದರಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಓಡಿಬಂದೆನು. ಧನ್ವಿಯ ಬಿಲ್ಲುಬಾಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆಯೇ ಗೌರವ್ಯಗವು ಬೆದರಿ ಓಡುವಂತೆ ನಾನೂ ನಡಗುತ್ತಾ ಓಡಿಬಂದೆನು. (ಈ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದೆ).

ದೇವತೆಗಳು:—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ಆ ಭೀತಿಯನ್ನಿಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನಿನಗೆ ಕ್ಷಯರಹಿತವಾದ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ನಾವು ಕೊಡುತ್ತೇವೆ. ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ನೀನು ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀಯೆ. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಉತ್ಪನ್ನವುಳ್ಳ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ದೇವತೆಗಳ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ವಹಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಹಂಚುವ ಭಾರವನ್ನು ಪುನಃ ವಹಿಸು.

ಅಗ್ನಿ:—ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳೇ, ವೀರ್ಯವತ್ತಾದ ಪ್ರಯಾಜ ಮತ್ತು ಅನುಯಾಜರೂಪಗಳಾದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ನನಗಾಗಿಯೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಇಟ್ಟುಬಿಡಿ. ಉದಕಗಳ ಸಾರವನ್ನೂ (ಘೃತ) ಓಷಧಿಗಳ ಸಾರವನ್ನೂ ನನಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿರಿ. ಅಗ್ನಿ ರೂಪನಾದ ನನ್ನ ಆಯುಸ್ಸು ದೀರ್ಘಕಾಲವಿರತಕ್ಕದ್ದಾಗಲಿ.

ದೇವತೆಗಳು:—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಪ್ರಯಾಜಾನುಯಾಜರೂಪವಾದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನದ್ದೇಶಿಸಿಯೇ ಇಡುತ್ತೇವೆ. ಹವಿಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ವೀರ್ಯವತ್ತಾದ ಭಾಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನದಾಗಿಯೇ ಇರಲಿ. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಈ ಯಜ್ಞವೂ ನಿನಗೇ ಅರ್ಪಿತವಾಗಲಿ. ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳೂ ನಮ್ಮತೆಯಿಂದ ನಿನ್ನ ಮುಂದೆ ತಲೆಬಾಗಿ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಲಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ೧೦-೫೧ ನೇ ಸೂಕ್ತದ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ವಿವರಣೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಇದಾದನಂತರವೇ ಮುಂದಿನ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ತಾನೇ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಭುವೆಂದು ಪ್ರಕಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲದೇ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಸಹಕಾರವನ್ನು ನೀಡುವುದಾಗಿಯೂ ತಕ್ಕ ಭರವಸೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ಯಾವ ರೀತಿ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಬಹುದೆಂದೂ ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. (೧೦-೫೨-೧, ೨)

ಈ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾದ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ತ್ರಿತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ—

ಅಗ್ನೇಸ್ತ್ರಯೋ ಜ್ಯಾಯಾಂಗಳೋ ಭ್ರಾತರ ಆಸನ್ ತೇ ದೇವೇಭ್ಯೋ ಹವ್ಯಂ ವಹಂತಃ
ಪ್ರಾಮಿಯಂತ ಸೋಽಗ್ನಿರಬಿಭೇದಿತ್ಥಂ ವಾವ ಸ್ಯ ಆರ್ತಿಮಾರಿಷ್ಯತೀತಿ ಸ ನಿಲಾಯತ
ಸೋಽಪಃ ಪ್ರಾವಿಶತ್ತಂ ದೇವತಾಃ ಪ್ರೈಷಮೈಚ್ಛಂತಂ ಮತ್ಸ್ಯಃ ಪ್ರಾಬ್ರವೀತ್ತಮಶಪದ್ಧಿಯಾ-
ಧಿಯಾ ತ್ವಾ ವಧ್ಯಾಸುರೋ ಮಾ ಪ್ರಾವೋಚ ಇತಿ ತಸ್ಮಾನ್ಮತ್ಸ್ಯಂ ಧಿಯಾಧಿಯಾ ಘ್ನಂತಿ ||

(ತೈ. ಸಂ. ೨-೬-೬-೨)

ಅಗ್ನಿಗೆ ಮೂರು ಜನ ಹಿರಿಯ ಸಹೋದರರಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ವಹಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಅದರಿಂದಲೇ ಮೃತರಾದರು. ಅಗ್ನಿಯು ಇದನ್ನು ನೋಡಿ, ತಾನು ಆ ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿದರೆ ತನಗೂ ಅದೇ ಗತಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಬಹುದೆಂಬ ಭೀತಿಯಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮರೆಯಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಅವಿತುಕೊಂಡನು. ದೇವತೆಗಳು ಆಗ ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಒಂದು ಮತ್ಸ್ಯವು ಅವರಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯಿರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಅಗ್ನಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಕೋಪವುಂಟಾಗಿ ಅವನು ಮತ್ಸ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ “ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾನವನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುವನೋ, ಆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಲಿ” ಎಂದು ಶಪಿಸಿದನು. ಆ ಶಾಪದ ಫಲವಾಗಿಯೇ ಮಾನವರು ಮತ್ಸ್ಯವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವರು.

“ಶಪ್ತೋ ಹಿ ತಮನ್ವವಿಂದಂತಮಬ್ರುವನ್ನಪ ನ ಆ ವರ್ತಸ್ಯ ಹವ್ಯಂ ನೋ ವಹೇತಿ
ಸೋಽಬ್ರವೀದ್ವರಂ ವೃಣೈ ಯದೇವ ಗೃಹೀತಸ್ಯಾಹುತಸ್ಯ ಬಹಿಃ ಪರಿಧಿ ಸ್ತನ್ದಾತ್ತನ್ನೇ
ಭ್ರಾತ್ಯಾಣಾಂ ಭಾಗಧೇಯಮಸದಿತಿ || (ತೈ. ಸಂ. ೨-೬-೬-೨)

ದೇವತೆಗಳು ಆ ಮತ್ಸ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸಮಾಪಿಸಿ “ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಯಜ್ಞದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ವಹಿಸಿ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡು” ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಆಗ ಅಗ್ನಿಯು “ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ” ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು “ನಾನು ಈ ಶ್ರಮದ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಒಂದು ವರವನ್ನು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ. “ಯಜ್ಞಾ ಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವಾಗ ಯಜ್ಞಪರಿಧಿಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬೀಳುವ ಹವಿಸ್ಸಿನ ಯಾವಯಾವ ಭಾಗವಿರುತ್ತದೋ ಅವೆಲ್ಲವೂ, ನಿಮಗಾಗಿ ಮೃತರಾದ ನಮ್ಮ ಸಹೋದರರಿಗೆ ಸೇರತಕ್ಕದ್ದು” ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ದೇವತೆಗಳು ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ಅಗ್ನಿಯು ಹವಿರ್ವಹನಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದನು.

ಅಗ್ನಿಯೇ ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಪ್ರಭುವೂ, ರಕ್ಷಕನೂ ಮತ್ತು ನೇತೃವೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. (ವಿಶ್ವತಃ | ವಿಶಾಂ ಗೋಪಾಃ | ವಿಶಾಂ ಪುರ ಏತಾ)

(೧-೧೨-೨; ೧-೨೬-೭; ೧-೩೧-೧೧; ೧-೯೬-೪; ೨-೧-೮; ೩-೧೧-೫). ಮಾನವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಸಾರ್ವಭೌಮನು. (ರಾಜಾ ಕೃಷ್ಣೀನಾಂ ಅಸಿ ಮಾನುಷಾಣಾಂ) (೧-೫೯-೫; ೨-೧-೮; ೩-೧೦-೧; ೫-೪-೧; ೬-೭-೧; ೮-೮-೧; ೮-೪೩-೨೪).

“ಇದೇ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗೃಹದಲ್ಲಿಯೂ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅವನೇ ಎಲ್ಲಾ ಮನೆಗಳಿಗೂ ಒಡೆಯನು ಮತ್ತು ಪಾಲಕನು.” (ದಮೇ ದಮೇ ಕವಿರ್ಗೃಹಪತಿಯೇವಾ) (೧-೧೨-೬; ೧-೩೬-೫; ೧-೬೦-೪; ೫-೮-೨; ೭-೧೫-೨).

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗೃಹದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಭಾಯುತನಾದ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಇದ್ದಾನೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವನವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಾನವರಿಗೆ ಸಖನಾಗಿದ್ದು ಯಾವನನ್ನೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ದಶಾಯಾಲಿಯಾಗಿದ್ದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಷೇಮಕಾರಿಯಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. (೧೦-೯೧-೨)

ಈ ಅಗ್ನಿಯೇ ಮಾನವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಪಿತೃವು, ಇವನೇ ಮಾತೃವು, ಭ್ರಾತೃವು. ಇವನೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪುತ್ರನು, ಬಂಧು ಮತ್ತು ಸಖನೂ ಸಹ ಇವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. (೧-೨೬-೩; ೧-೩೧-೧೦, ೧೪, ೧೬; ೧-೭೫-೪; ೧-೧೬೧-೧; ೨-೧-೯; ೬-೧-೫; ೫-೪-೨; ೮-೪೩-೧೬; ೮-೬೪-೧೬; ೧೦-೭-೩).

ಕೆಲವು ಯಜಮಾನರು ಅಗ್ನಿಗೂ ತಮಗೂ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾದ ಬಂಧುತ್ವವೂ ಸಖತ್ವವೂ ಇರುವುದೆಂದು ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. (ಸಖ್ಯಾ ಪಿತ್ರಾಣಿ) (೧-೭೧-೧೦)

ಅಸುರರನ್ನೂ, ಯಜಮಾನರಿಗೆ ಕೆಡಕನ್ನುಂಟುಮಾಡತಕ್ಕ ಇತರ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಅಗ್ನಿಯು ದೂರಕ್ಕೆ ಓಡಿಸಿ ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಅಗ್ನೀ ರಕ್ಷಾಂಸಿ ಸೇಧತಿ) (೩-೧೫-೧; ೭-೧೩-೧; ೭-೧೫-೧೦; ೮-೨೩-೧೩; ೮-೪೩-೨೬; ೧೦-೮೭-೧; ೧೦-೧೮೭-೩)

ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡತಕ್ಕ ಸಕಲ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ಯಾತುಧಾನ ರನ್ನೂ ತನ್ನ ಅಯೋನುವಾದ ದಂತಗಳಿಂದ ಅಗಿಯುವಂತೆಯೂ, ಮತ್ತು ತನ್ನ ಅತ್ಯುಗ್ರವಾದ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಟ್ಟಿಗೆ ದಹಿಸುವಂತೆಯೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (೧೦-೮೭-೨, ೫, ೯, ೧೪)

ಅಗ್ನಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳು.

ಅಗ್ನಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಋಕ್ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾವಿಧವಾದ ವರ್ಣನೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಪರಸ್ಪರ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿರುದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ, ಕೆಲವು ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ ದಿವ್ಯಲೋಕದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವರ ಕರಣಗಳಿಂದ (ಅರಣಿ ನೊದಲಾದ ಸಾಧನಗಳಿಂದ) ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಅಂಶವು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

“ಅನ್ಯಾಕೃತನೂ, ಸ್ವರೂಪತಃ ಸದಾತ್ಮಕನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯು ದಕ್ಷನ ವೀರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಅದಿತಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಿ ಇದ್ದಾನೆ.” (೧೦-೫-೭)

“ಈ ಅಗ್ನಿಯು ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ ಕರೆತರಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇವನನ್ನು ಮಾತರಿಶ್ವನು ಬಹುದೂರದಿಂದ ಕರೆತಂದಿದ್ದಾನೆ.”

ಆ ಅನ್ಯಂ ದಿವೋ ಮಾತರಿಶ್ವಾ ಜಭಾರ (೧-೬೦-೧; ೧-೯೩-೬; ೧-೧೪೩-೨; ೩-೫-೧೦; ೩-೯-೫; ೬-೮-೪).

ಈ ಮಾತರಿಶ್ವನಾಂಜನದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಗ್ನಿಯೇ ಮಾತರಿಶ್ವನೆಂಬುವ ಮತವೂ ಉಂಟು. ಈ ಮತದಂತೆ, ಮಾತರಿಶ್ವನ ಸ್ವರೂಪವಿವರಣೆಯಿಂದ ಅಗ್ನಿಯ ಸ್ವರೂಪವರ್ಣನವೇ ಆದಂತಾಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪದವು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಾಯು ಪರಾಯ ಪದವಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ:—

ಸ ಮಾತರಿಶ್ವಾ ಪುರುವಾರಪುಷ್ಪಿರ್ವಿದಗ್ನಾತುಂ ತನಯಾಯ ಸ್ವರ್ವಿತ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೯೬-೪)

ಮಾತರಿಶ್ವಾ ಯದಮಿನೀತ ಮಾತರಿ ನಾತಸ್ಯ ಸರ್ಗೋ ಅಭವತ್ಪರೀಮಣಿ |

(ಋ. ಸಂ. ೩-೨೯-೧೧)

ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತರಿಶ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯೆಂದೇ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ, ಈ ಪದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವೆಡೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಅಗ್ನಿಯೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ವಿಷಯ.

ದ್ವಿಜನ್ಮಾನಂ ರಯಿಮಿವ ಪ್ರಶಸ್ತಂ ರಾಶಿಂ ಭರದ್ಭೃಗವೇ ಮಾತರಿಶ್ವಾ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೬೦-೧)

ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಗೂ, ಮಾತರಿಶ್ವನಿಗೂ ಖಚಿತವಾದ ಭೇದವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮಾತರಿಶ್ವನು ಭೃಗುವಿಗಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ತಂದನು ಎಂಬುದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ, ಅನ್ಯಂ ದಿವೋ ಮಾತರಿಶ್ವಾ ಜಭಾರ, ಎಂದು ಮೇಲೆ

ಉದ್ಭೂತವಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹೇಳಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಅಗ್ನಿಭಿನ್ನನಾದ ಮಾತರಿಶ್ವನ ಸ್ವರೂಪವೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಆ ಸಂದರ್ಭವೊಂದಿಗಾದಾಗ ವಿವರಿಸಲಾಗುವುದು. ೧-೬೦-೧ರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಮಾತರಿಶ್ವನು ತಂದುದಾಗಿಯೂ, ಸೋಮವನ್ನು ಶೈಲನನು ತಂದುದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಋ. ಸಂ. ೭-೧೫-೪ ರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಶೈಲನನೆಂದು ಕರೆದಿದೆ. (ದಿವ: ಶೈಲನಾಯ)

ಇನ್ನೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಗಳ ಮಧ್ಯೇ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿದ್ದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. (೨-೧೨-೩)

೧೦-೪೫-೨ ರಲ್ಲಿ “ ದ್ಯೌರ್ಜನಯತ್ಸುರೇತಾಃ ” ಈ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ದ್ಯೌಃ ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡಿದನು ಎಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದ್ಯೌಃ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣವೆಂದಾದರೂ ಆಗಬಹುದು. ಆದಿತ್ಯನೆಂದಾದರೂ ಆಗಬಹುದು. ಆದಿತ್ಯನೂ ಅಗ್ನಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣನು ಎಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ದ್ಯುಲೋಕದ ಪುತ್ರನೆಂದೂ ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (ದಿವ: ಸೂನುರಸಿ ೩-೨-೨) ಆದರಂತೆಯೇ ಪೃಥಿವಿಯ ಪುತ್ರನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ (೩-೨-೨; ೩-೨೫-೧).

“ ಯಂ ತ್ವಾ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಯಂ ತ್ವಾ ಪಶ್ಚತ್ಸತ್ತ್ವಾ ಯಂ ತ್ವಾ ಸು ಜನಿಮಾ ಜಜಾನ್ ”

(೧೦-೨-೭)

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣರಾರಾರೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ (೧೦-೧೪೦-೨; ೩-೨-೧).

ಉದಕದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಉತ್ಪನ್ನನಾದನು ಎಂಬ ವರ್ಣನೆಯೂ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿವೆ.

(೧೦-೨-೭; ೧೦-೯೧-೬)

ಹಿರಣ್ಯವರ್ಣಾಃ ಶುಚಯಃ.....! ಯಾ ಅಗ್ನಿಂ ಗರ್ಭಂ ದಧಿರೇ ಸುವರ್ಣಾಸ್ತಾ ನ ಅಪಃ

ಶಗ್ನ್ ಸೋನಾ ಭವಂತು ||

(ಆ. ವೇ. ೧-೩೩-೧)

ಯಾವ ಉದಕಗಳು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಗರ್ಭರೂಪವಾಗಿ ಧರಿಸಿದವೋ ಆ ಅಪ್ಪುಗಳು ನಮಗೆ ಸಂತೃಂಗಳಕಾರಕಗಳಾಗಲಿ, ಎಂಬ ಅರ್ಥವೇದದ ವಾಕ್ಯವೂ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಉಪಸ್ಥಿತನಿಂದ ಆವಿರ್ಭೂತನಾದವನು ಎಂದು ತಿಳಿಸುವ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಸಹ ಇರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ಇವನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪ ಇವುಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

“ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವೂ ಪ್ರಭಾಯುತನಾದವೂ ಆದ ಉಪಸ್ಥಿಗಳು ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ, ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದವು ”

(೭-೭೮-೩)

“ ಎಲೈ ಇಂದ್ರಾ ವಿಷ್ಣುಗಳೇ, ನೀವು ಯಜಮಾನನಿಗೋಸ್ಕರ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೂ, ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ, ಉಪಸ್ಥನನ್ನೂ, ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದಿರಿ ” (೭-೯೯-೪) ಕ್ರಾಂತದರ್ಶಿಯೂ, ಸಮಾಜನೂ, ಅತಿಥಿಯೂ ತಮಗೆಲ್ಲಾ ಮುಖಪ್ರಾಯನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. (೬-೭-೧, ೨; ೮-೯೧-೧೭; ೧೦-೪೬-೯) ಈ ಅಗ್ನಿತ್ವತ್ತಿಯ -ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಸ್ವರೂಪವೇನು? ಎಂದರೆ, “ ವೈಶ್ವಾನರರೂಪನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೆ ಶಿರೋರೂಪನಾಗಿಯೂ, ಪೃಥಿವಿಗೆ ನಾಭಿರೂಪನಾಗಿಯೂ, ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಭುವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ನಿನ್ನನ್ನು ಆರೈದುವ ಮನುವಿಗೆ ಜ್ಯೋತಿರೂಪವಾಗಿರುವಂತೆ ದೇವತೆಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದರು ”

(೧-೫೯-೨)

“ ಅದೇ ಮನುವಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ ”

(೧-೩೬-೧೦ ; ೨-೪-೩ ; ೬-೧೬-೧ ; ೮-೭೩-೨)

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾದುದರಿಂದ ಆಗ್ನಿಯು ದೇವತೆಗಳ ಪುತ್ರನೆಂದಾಯಿತು. ಆದರೆ, ಅದೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪಿತೃವೆಂದೂ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. “ ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಪುತ್ರನಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅವರಿಗೂ ಇತರ ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಪಿತೃವಾಗಿದ್ದೀಯೆ. (೧-೬೯-೧)

ಇಂತಹ ದಿವ್ಯವಾದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಳ್ಳ ಆಗ್ನಿಯ ಸ್ಥಾನಗಳು ಮೂರು, ಈ ಮೂರು ಅವನ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಆವಿರ್ಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯರೂಪದಿಂದಲೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದ್ರೂಪದಿಂದಲೂ, ಮತ್ತು ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿರೂಪದಿಂದಲೂ ಆವಿರ್ಭೂತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದೇ ಅವನನ್ನು ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಈ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸೂರ್ಯಾಗ್ನಿಗಳು ಒಂದೇ ತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಭೇದವಿಶೇಷಗಳೆಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

“ ಆಗ್ನಿಯು ರಾತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವಿಗೆ ಶಿರೋರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅನಂತರ ಅಹಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆ ”

(೧೦-೮೮-೬)

ಇದೇ ಋಕ್ಸಂಹಿತಾ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

“ ಅದಿತೋ ವಾ ಅಶ್ತಂಯನ್ನಗ್ನಿಮನುಪ್ರವಿಶತ್ಸೋಽಂತರ್ಧೀಯತೇ ... ..

ಅಗ್ನಿರ್ವಾ ಉದ್ವಾನ್ವಾಯುನುಪ್ರವಿಶತಿ ಸೋಽಂತರ್ಧೀಯತೇ.... ನಾಯೋರಗ್ನಿರ್ಜಾಯತೇ
ಪ್ರಾಣಾದ್ಧಿ..... ಅಗ್ನೀರ್ವಾ ಅದಿತೋ ಜಾಯತೇ ||

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೪೦-೨೮)

ಅಸ್ತಮಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಆಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಧಾನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ್ನಿಯು ಊರ್ಧ್ವ ಮುಖನಾಗಿ ಎದ್ದು ವಾಯುವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಧಾನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪುನಃ ಅದೇ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸೂರ್ಯನು ಇದೇ ಆಗ್ನಿಯಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ.

“ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಥಮತಃ ‘ ಇದಂ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂಕ್ತಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಅಗ್ನಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಯಿತು. ಅಗ್ನಿತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದರು. ಈ ಅಗ್ನಿಯೇ ಅವರ ಯಜ್ಞಪಾಲಕನು. ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೂ, ಅವುಗಳೂ (ಉದಕಗಳು) ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಗ್ನಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನರಿತವು. (೧೦-೮೮-೮)

“ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಅಲೌಕಿಕವಾದ ಶಕ್ತಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ಸಾಧನದಿಂದಲೂ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಆಗ್ನಿಯನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡಿದರು. ಅವನನ್ನು ಮೂರುವಿಧವಾದ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುವ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಆ ಆಗ್ನಿಯು ಎಲ್ಲಾ ಓಷಧಿಗಳನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (೧೦-೮೮-೧೦)

(೧೦-೮೮-೧೦)

“ಯಾವಾಗ ದೇವತೆಗಳು ಈ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ, ಅದಿತಿಪುತ್ರನಾದ ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದರೋ ಯಾವಾಗ ಸೂರ್ಯನೂ ವೈಶ್ವಾನರನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಅವಿಭವಿಸಿದರೋ ಆ ಒಡನೆಯೇ ದೇವತೆಗಳು ಸಕಲವಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸ್ವಪ್ನವಾಗಿ ನೋಡಲು ಶಕ್ತರಾದರು” (೧೦-೮೮-೧೧)

ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಮಂತ್ರಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಯಾವ ರೀತಿ ವಿವರಿಸಿರುವರು ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಈ ಅಂಶಗಳು ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ “ತತಃ ಸೂರ್ಯೋ ಜಾಯತೇ ಪ್ರಾತರಾಪ್ಯನ್ ಸ ಏವ” (೭-೩೭), ಅನಂತರ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಿಸುವನೋ ಅವನೇ ಅಗ್ನಿಯು ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯೇ ಸೂರ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಸೂರ್ಯಾಗ್ನಿಗಳ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಇದೇ ಮೇಲೆ ಉದ್ಭೂತವಾದ ೧೦-೮೮-೧೦ ನೇ ಮಂತ್ರವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ,

“ತ್ರೇಧಾ ಭಾವಾಯ ಸೃಥಿನ್ಯಾಮಂತರಿಕ್ಷೇ ದಿವೀತಿ ಶಾಕಪೂಣಿಃ”

(ನಿ. ೭-೨೨)

ಶಾಕಪೂಣಿಯ ಮತದಲ್ಲಿ ತ್ರೇಧಾ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೃಥಿನ್ಯ, ಅಂತರಿಕ್ಷ ಮತ್ತು ದ್ಯುಲೋಕಗಳೆಂದು ಇವು ಮೂರೂ ಅಗ್ನಿಯ ಸ್ಥಾನಗಳು ಎಂದೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ೬ದಲ್ಲದೇ, “ಯದಸ್ಯ ದಿವಿ ತೃತೀಯಂ ತದಸಾವಾದಿತ್ಯಃ” ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಅಗ್ನಿಯು ಮೂರನೆಯ ರೂಪವೇ ಈ ಆದಿತ್ಯನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಋ. ಸಂ. ೧೦-೮೮-೧೦ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾದ ‘ಮಿಥುನಾ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರ ವಿವರಣೆಯಂತೆ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂದರ್ಥವಾಡಿದೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಈ ರೀತಿಯ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

“ಯದಾ ಚರಿಸ್ತಾ ಮಿಥುನಾ ಪ್ರಾದುರಭೂತಾಂ | ಸರ್ವದಾ ಸಹಚಾರಿಣಾವುಷಾಶ್ಚ ಅದಿತ್ಯಶ್ಚ”

(ನಿ. ೭-೨೯)

ಮಿಥುನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕ ಉಷಸ್ಸು ಮತ್ತು ಅದಿತ್ಯನೆಂದರ್ಥವಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಥನಾದ ಸೂರ್ಯನೊಡನೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೇ, ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥರಾದ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯುಗಳೊಡನೆಯೂ ಇದೇ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ನಿರುಕ್ತವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಉದಾಹರಿಸಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಈ ರೀತಿ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅಗ್ನಿಯು ಸೂರ್ಯಾದಿನಾನಾರೂಪಗಳಲ್ಲೂ ಇರತಕ್ಕವನು ಎಂದು ಹೇಳಲು ನಿರುಕ್ತಕಾರರ ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಆಧಾರವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯ “ಇದಂ ನಿಷ್ಪರ್ವಿಚಕ್ರಮೇ.....” (೧-೨೨-೧೭) ಎಂಬ ಮಂತ್ರದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಶಾಕಪೂಣಿಯ ಮತವನ್ನೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ತ್ರಿಧಾ ನಿಧತ್ತೇ ಪದಂ ತ್ರೇಧಾ ಭಾವಾಯ ಸೃಥಿನ್ಯಾಮಂತರಿಕ್ಷೇ ದಿವೀತಿ ಶಾಕಪೂಣಿಃ |

(ನಿ. ೧೨-೧೯)

ಇದು ಶಾಕಪೂಣೆಯವರ ಮತ. ಎಂದರೆ, ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಾದವು ಈ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು ಎಂಬುದಕ್ಕೂ ಅಗ್ನಿಯ ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳು ಎಂಬುದಕ್ಕೂ ಏನು ಸಂಬಂಧ ಎಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ದುರ್ಗಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ ಸಾರ್ಥಿವೋಽಗ್ನಿರ್ಭೂತ್ವಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ಯತ್ಕಿಂಚಿದಸ್ತಿ ತದ್ವಿಕ್ರಮತೇ ತದಧಿತಿಷ್ಠತಿ |
ಅಂತರಿಕ್ಷೇ ವಿದ್ಯುತಾತ್ಮನಾ ದಿವಿ ಸೂರ್ಯಾತ್ಮನಾ ”

(ದುರ್ಗಾಚಾರ್ಯಕೃತವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿ. ೧೨-೧೯)

ಇದೇ ವಿಷ್ಣುವು ಪಾರ್ಥಿವಾಗ್ನಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯುತಾಗ್ನಿರೂಪದಲ್ಲೂ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯರೂಪದಲ್ಲೂ ಆ ಎರಡು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಭೂತವಾಗಿಯೂ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಈ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು.

“ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಥಮತಃ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯಾತ್ಮನಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನನಾದನು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಈ ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಜಾತವೇದೋ ರೂಪನಾದ ಅಗ್ನಿಸ್ವರೂಪನನ್ನು ಹೊಂದಿದನು. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದ್ರೂಪದಿಂದ ಜನಿಸಿದನು. ”

(ಋ. ಸಂ. ೧೦-೪೫-೧)

ಎಂದು ವಿಭಾಗಮಾಡಿರುವ ಇದೇ ಕ್ರಮವನ್ನು ಆರ್ಥವೇದದಲ್ಲೂ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಅಗ್ನಿದಿವ ಆ ತಸತಿ ಅಗ್ನೇರ್ದೇವಸ್ಯ ಉರು ಅಂತರಿಕ್ಷಂ |

ಅಗ್ನಿಂ ಮರ್ತಾಸ ಇಂಧತೇ ಹವ್ಯವಾಹಂ ಘೃತೆಸ್ತ್ರಿಯಂ ||

(ಅ. ವೇ. ೨೨-೧-೨೦)

ಅಗ್ನಿಯು ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಂತರಿಕ್ಷವೂ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಪೃಥಿವೀಸ್ಥರಾದ ಮಾನವರು ಘೃತಸ್ತ್ರಿಯನಾದ ಈ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. “ ಇದಂ ತ ಏಕಂ ಪರ ಊ ತ ಏಕಂ ತೃತೀಯೇನ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಸಂವಿಶಸ್ಯ ” (೧೨-೫೬-೧) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ‘ ಅರ್ಕಸ್ತ್ರೀಧಾತೂ ರಜಸೋ ವಿಮಾನಃ ’ (ಋ. ಸಂ. ೬-೨೬-೭; ವಾ. ಸಂ. ೮-೬೬) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿರುವ ಅಗ್ನಿಯ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಪ್ರಭೆಗಳೂ ಈ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ೫-೪-೮ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಷಧಸ್ಥ ಹವ್ಯಂ ಎಂಬ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಸಾಯಣರು ಈ ರೀತಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. “ ತ್ರಿಷು ದಿವ್ಯಾದಿಷು ಸ್ಯಾನ್ವೇಷು ಸ್ಥಿತಃ ” ದ್ಯುಲೋಕಾದಿ ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ ಕ್ರಮಿಸುವವನು ಎಂದರ್ಥ. ೮-೩೯-೮ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ತ್ರಿಸತ್ಯ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೂ ಇದೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದನ್ನೇ ೧-೯೫-೩ ನೇ ಋಕ್ನಲ್ಲಿ “ ತ್ರೀಣಿ ಜಾನಾ ಪರಿಭೂಷಂತೈಸ್ಯ ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಈ ಮೂರಕ್ಕೂ ವಡವಾನಲ, ಸೂರ್ಯ, ವಿದ್ಯುತ್ತು ಎಂದರ್ಥವೆಂದು ಸಾಯಣರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಇದಲ್ಲದೇ, ದ್ವಿಜನ್ಮಾ ಎಂಬುದೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಾಧಾರಣವಾದ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. (೧-೬೦-೧; ೧-೧೪೦-೨; ೧-೧೪೯-೨, ೩) ಇಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವಿಜನ್ಮಾ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಾಂತರಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಪೃಥಿವೀ ಮತ್ತು ಅಂತರಿಕ್ಷಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನ ನಾದುದರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಸ್ತುತನಾಗಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ ಎರಡು ಅರಣಿಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನ ನಾದುದರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಸ್ತುತನಾಗಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ ಮೊದಲು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಜನ್ಮವಿದ್ದು ಅನಂತರ ಅರಣಿಯಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನ ನಾದುದರಿಂದಲೂ ಈ ವರ್ಣನವಿರಬಹುದು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೂ ಸಾಯಣರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. “ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ದ್ಯುಲೋಕೋತ್ಪನ್ನ ನಾಗಿಯೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷೋತ್ಪನ್ನ ನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದೀಯೆ. ಅಂತಹ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತೇವೆ ” ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಶವು ತಿಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

(೮-೪೩-೨೮)

ಅಗ್ನಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅರಣಿಮಥನದಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಸನ್ನಿವೇಶವೇ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿತವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು.

“ ಅರಣಿ ಮಥನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಧನವೂ, ಅಗ್ನಿತ್ವಾದನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಪಾಲಿಸತಕ್ಕ ಈ ಅರಣಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸು ”

(೩-೨೯-೧)

“ ಸ್ತ್ರೀಗರ್ಭಕೋಶದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವಂತೆ, ಈ ಅರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಸುಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಯಜಮಾನರಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡಬೇಕು. ”

(೩-೨೯-೨)

“ ಮಥನಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ನೀನು ಮೇಲಿನ ಅರಣಿಯನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಅರಣಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸು. ಮಥನಕ್ರಿಯೆಯಾದನಂತರ ಅಗ್ನಿತ್ವತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ ”

(೩-೨೯ ೩)

ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅರಣಿಮಥನವನ್ನೂ, ಅರಣಿಮಥನದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗತಕ್ಕ ಅಗ್ನಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಮಥನಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗತಕ್ಕ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜ್ಞಸಂರಕ್ಷಕನಾದುದರಿಂದ ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. “ ಅಯಮಗ್ನಿಃ ಪೃತಾನಾಷಾಲ್ಮಿ ಸುವೀರೋ ಯೇನ ದೇವಾಸೋ ಅಸಹಂತ ದಸ್ಯೂನ್ ” ಈ ಅಗ್ನಿಯ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಶತ್ರುನಾಶವನ್ನು ಒಟುಮಾಡಲು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದರು ಎಂದಿದೆ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಯಜ್ಞಾರ್ಥವಾಗಿ ನಿರ್ಮೂಲಿತವಾದ ಅರಣಿಯಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಶಂಸೆಯು ಅಗ್ನಿಯ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ಅವನಿಂದ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಆಗತಕ್ಕ ಉಪಕಾರವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಶಂಸೆಯು ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಸೈಷಾ ಸ್ವರ್ಗ್ಯಾಹುತಿಯೃದಗ್ನ್ಯಾಹುತಿಯೃದಿ ಹ ವಾ ಅಸ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಕ್ತೋ ಯದಿ ದುರುಕ್ತೋಕ್ತೋ ಯಜತೇೃಥ ಹೈಷಾಹುತಿರ್ಗಚ್ಛತೈವ ದೇವಾನ್ ಸಾಪ್ತನಾ ಸಂಸೃ-
ಜ್ಯತೇ ||

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೧-೧೬)

ಈ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗುವ ಆಹುತಿಯು ಸ್ವರ್ಗಸಾಧಕವಾದುದು. ಅಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದರೂ, ಪಾಪಿಷ್ಠನೆಂದು ಅಪಯಶಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆದವನಾದರೂ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಈ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಪೀಡಿಸಿದರೆ ಅದು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಖಂಡಿತ ಸೇರಿಯೇ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಪಾಪಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದವನ ಪಾಪದ ಸಂಸರ್ಗವು ಈ ಅಗ್ನಿಹುತಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದೇ ಅಗ್ನಿಯ ದಿವ್ಯಸ್ವರೂಪವು ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದರ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಉಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

“ಸ ಯತ್ರ ಅಗ್ನಿಂ ಸಸೃಜೇ ಸ ಇದಂ ಜಾತಃ ಸರ್ವಮೇವ ದಗ್ಧಂ ದಧ್ರೇ | ಇತ್ಯೇವ ಆವಿಲ ಮೇಮು | ತಾ ಯಾಸ್ತುರ್ಹಿ ಪ್ರಜಾ ಆಸುಸ್ತಾ ಹ ಏವಂ ಸಂವೇಷ್ಟುಂ ದಧ್ರೇ | ಸೋಽತಿತಿಕ್ಷ-
ಮಾಣ ಪುರುಷಮೇವಾಭ್ಯೇಯಾಯ | ಸ ಹ ಉವಾಚ | ನ ನೈ ಅಹಮಿದಂ ತಿತಿಕ್ಷೇ ಹಂತೆ
ತ್ವಾ ಪ್ರವಿಶಾನಿ | ತಂ ಮಾಜನಯಿತ್ವಾ ಬಿಭೃಹಿ | ಸ ಯಥೈವ ಮಾಂ ತ್ವಮುಷ್ಮಿನ್ ಲೋಕೇ
ಜನಯಿತ್ವಾ ಭರಿಷ್ಯಸಿ ಏವಮೇವಾಹಂ ತ್ವಾಂ ಅಮುಷ್ಮಿನ್ ಲೋಕೇ ಜನಯಿತ್ವಾ ಭರಿಷ್ಯಾ-
ಮಾತಿ ||

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೨-೩-೩-೧)

ಪ್ರಜಾಪತಿಯಿಂದ ಸೃಷ್ಟನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ ದಹಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಜಗತ್ತು ಭ್ರಾಂತಿಗೊಂಡಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ಆಗ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಅವನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಮರ್ದಿಸತೊಡಗಿದವು. ಆಗ ಅಗ್ನಿಯು ಪುರುಷನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಅವನ ಮರೆಹೊಕ್ಕು, ಈ ಮರ್ದನವನ್ನು ನಾನು ಸಹಿಸಲಾರೆನು. ನಾನು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡು. ನೀನು ಪುನಃ ನನ್ನನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡಿ ನನ್ನನ್ನು ಪೋಷಿಸು. ನೀನು ನನಗೆ ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಈ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಪೋಷಣೆಯನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿದರೆ, ನಿನಗೆ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿ ಫಲವಾದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಪೋಷಣೆಯನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಭರವಸೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಾನವನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿಯೂ, ಮಾನವನಿಂದಲೇ ಪ್ರಚ್ಛಲಿತನಾಗಿಯೂ, ಪೋಷಿತ ಸಾಗಿಯೂ ಇರತಕ್ಕ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿಯಾಗಿ, ಯಜ್ಞಾರ್ಥವಾಗಿ ಅರಣ್ಯರೂಪವಾದ ಸಾಧನದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಅರಣ್ಯರೂಪದ ಸಾಧನದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ದ್ವಿಜನ್ಮಾ | ದ್ವಿಮಾತಾ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿದೆ.

ದ್ವಿಜನ್ಮಾ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ, ಭೂರಿಜನ್ಮಾ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವೂ ಅಗ್ನಿಯ ಮಹತ್ವಪೂರಿತವಾದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ೧-೯೫-೨; ೧೦-೫-೧ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಶೇಷಣವು ಅಗ್ನಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. “ದಶ ಯುವತಯಃ ಇಮಂ ಗರ್ಭಂ ಜನಯಂತಃ” ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದಶ ಯುವತಯಃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದಶಾಂಗುಲಿಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ೩-೨೯-೩ ರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಇಳಾಪುತ್ರನೆಂದು ಕರೆದಿದೆ. (ಇಲ್ಲಿ ಇಳಾ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನಾದರೂ ಹೇಳಬಹುದು.)

ಯಜ್ಞಾರ್ಥಗಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಥಮತಃ ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡಿ ಪ್ರಚ್ಛಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದಮನು, ಅಂಗಿರಸ್ವಾನ, ಭೃಗು, ಅಥರ್ವನ್, ದಧೀಚಿ ಇತ್ಯಾದಿ ನಾನಾ ಸಂತತಿಗಳೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉದಾಹರಣೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

“ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮಾನವರಿಗೆ ಉಪಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಮನುವು ಪ್ರಥಮತಃ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ನಿನ್ನ ರೂಪವಾದ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡಿದನು.” (೧-೩೬-೧೯)

“ಮನುವು ತನ್ನ ಭಕ್ತೃತಿಶಯದಿಂದ ಯಾವ ರೀತಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಆಕರ್ಷಿಸಿದನೋ, ಅದೇ ರೀತಿ ನಾವೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸೋಣ.” (೬-೨-೩)

“ಯಾವ ದೇವತಾತ್ಮನಾದ ಮನುವು ನಿನ್ನನ್ನೆದ್ದೇಶಿಸಿ ಪ್ರಥಮತಃ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಮೊದಲನೆಯ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸಿದನೋ ಅಂತಹ ಎಲೈ ಆದಿತ್ಯನೇ, ನಮಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನೀಡು.” (೧೦-೬೩-೭)

“ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಹಿಂದೆ ಸುಮಿತ್ರನೊಡಗೂಡಿದ ಮನುವು ಯಾವ ನಿನ್ನ ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನೋ, ಈಗ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವುದೂ ಅದೇ ಜ್ವಾಲೆಯಾಗಿದೆ.” (೧೦-೬೯-೩)

“ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಹಿಂದೆಲ್ಲಾ ಯಾವ ರೀತಿ ಭೃಗುವೂ, ಮನುವೂ, ಅಂಗಿರಸ್ಸೂ ಯಾವ ರೀತಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೋ, ಈಗಲೂ ಅದೇ ರೀತಿ ನಾವು ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶವೇಕೆಂದು ಬೇಡುತ್ತೇವೆ.” (೮-೪೩-೧೩)

“ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಅಥರ್ವನು ನಿನ್ನನ್ನು ಪದ್ಮಪತ್ರದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಆವಿರ್ಭವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.” (೬-೧೬-೧೩)

“ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಅಥರ್ವಪುತ್ರನಾದ ದಧೀಚಿಯು ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.” (೬-೧೬-೧೪)

“ಅಥರ್ವನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮರ್ಮವನ್ನೂ ಅರಿತಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೇ, ವಿವಸ್ವಂತನಿಗೆ ದೂತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.” (೧೦-೨೧-೫)

“ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಭೃಗುಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ಮಾನವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.” (೧-೫೮-೬)

“ದಾರಿತಪ್ಪಿದ ಪ್ರಾಣಿಯಂತೆ, ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕಾಣದ ಭೃಗುಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಜ್ಞಾವಿಶೇಷದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ, ಪೂಜಾದಿಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಹುಡುಕುತ್ತಾ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿದ್ದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು.” (೧೦-೪೬-೨)

“ಯಜ್ಞಾರ್ಹನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಮಾನವರಿಗೆ ಋತ್ವಿಗ್ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಉತನಸ್ಸು ಎಂಬುವನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು ಎಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯಿದೆ.” (೮-೨೩-೧೬)

ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆರಣ್ಯಿಯಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಉತ್ಪನ್ನನಾದೊಡನೆಯೇ ಆತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೂ ಅನೇಕವಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ,

“ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ರಸರಹಿತವೂ, ಶುಷ್ಕವೂ, ನಿರ್ಜೀವಿಯೂ ಆದ ಅರಣೆಗಳಿಂದ ಚೈತನ್ಯಾತ್ಮಕನಾದ ನೀನು ಉತ್ಪನ್ನನಾದೊಡನೆಯೇ, ಯಜಮಾನರು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರು.” (೧-೬೮-೨)

ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಪ್ರಶಂಸೆಯು ೩-೨೩-೨, ೩; ೭-೧-೧; ೧೦-೪೯-೧೫; ೧೦-೭-೫ ಇತ್ಯಾದಿ ನಾನಾ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಆಶ್ವರ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ, ನೂತನವಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಶಿಶುವಿನ ಮೇಲೆ ತೋರಿಸುವ ಪ್ರೇಮಾತಿಶಯವೂ ಸಹ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ.

“ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಅರಣಿಗಳಿಂದ ಆಗತಾನೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಶಿಶುವಿನಂತೆ ಜನಿಸಿದ್ದಾನೆ” (೫-೯-೩)

ಇವನು ಅರಣಿಗಳ ಪುತ್ರನೇ ಅಲ್ಲದೇ, ವನಸ್ಪತಿಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಪುತ್ರರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (ಸೂನುಂ ವನಸ್ಪತೀನಾಂ :—೮-೨೩-೨೫). ಶಿಶುರೂಪನಾದ ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಅಲೌಕಿಕವೂ, ಅದ್ಭುತವೂ ಆದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ಅತ್ಯಂತ ಅಶ್ಚರ್ಯವಹವಾದುದೂ ಸ್ತುತ್ಯವೂ ಆದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.

“ಈ ಶಿಶುವು ಉತ್ಪನ್ನವಾದೊಡನೆಯೇ, ತನ್ನ ಅಲೌಕಿಕವಾದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ತನ್ನ ಪಿತೃಗಳನ್ನೇ ನುಂಗುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಮಾನವನಾದ ಯಜಮಾನನ ಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಮೀರಿದುದು. ಎಂದರೆ, ಅಗ್ನಿಯ ಶಕ್ತಿಯೆಷ್ಟೆಂದು ಮಾನವನಿಂದ ಅಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.” (೧೦-೭೯-೪)

“ಅಗ್ನಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾದೊಡನೆಯೇ, ನುಲುಚಿಕೊಂಡು ಓಡುವ ಸರ್ಪದಂತೆ ತೀವ್ರಗಮನವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಮಾನವನ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕದೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.” (೧೦-೧೫-೧)

“ಆದರೆ, ಅವನ ಆಸ್ಯಕ್ಕೆ (ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ) ಘೃತಾದಿಗಳನ್ನರ್ಪಿಸಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಯಜಮಾನರು ಅವನನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಾರೆ.” (೩-೨೧-೧)

“ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ದೇವಹೋತ್ರವಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ನಮ್ಮಿಂದ ಆರ್ಪಿತವಾದ ಈ ಆಜ್ಯಾಹುತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು.” (೩-೨೧-೧, ೨, ೩) (೫-೧೪-೬; ೮-೩೯-೩; ೮-೪೩-೧೦, ೨೨; ೧೦-೬೯-೧; ೧೦-೧೧೮-೪; ಅ. ವೇ. ೧-೭-೨).

ಋ ಸಂ. ೩-೨೬-೭ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಘೃತವೇ ನನ್ನ ಕಣ್ಣು (ಘೃತಂ ಮೇ ಚಕ್ಷುಃ) ಎಂದು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅಗ್ನಿಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ವಿಶೇಷಣಗಳು.

ಅಗ್ನಿಯ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಅನೇಕವಿವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯ ಭೌತಿಕಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುವೇ ಆಗಿದೆ.

ಸರ್ಪರಾಸುತೀ ; ಘೃತಾನ್ನಃ | ಘೃತವೇ ಅನ್ನವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. (೨-೭-೬ ; ೭-೩-೧ ; ೧೦-೬೯-೨)

ಘೃತನಿರ್ಜೀರ್ಣ—ಘೃತವೇ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. (೩-೧೭-೧ ; ೩-೨೭-೫ ; ೧೦-೧೨೨-೨)

ಘೃತಕೇಶಃ—ಘೃತವೇ ಕೇಶರೂಪವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. (೭-೪೯-೨)

ಘೃತಪೃಷ್ಠಃ—ಘೃತವೇ ಪೃಷ್ಠಭಾಗವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು (೫-೪-೩ ; ೫-೩೭-೧ ; ೭-೨-೪ ; ೧೦-೧೨೨-೪)

ಘೃತಪ್ರತೀಕಃ—ಘೃತದಿಂದ ಮಿನುಗುಟ್ಟತಕ್ಕವನು. (೩-೧-೧೮ ; ೫-೧೧-೧ ; ೧೦-೨೧-೭)

ಘೃತಯೋನಿಃ—ಘೃತವೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. (೫-೮-೬ ; ೨-೩-೧೧)

ದ್ವೃನ್ಮಃ—ಸಮಿದ್ರೂಪವಾದ ಕಾಷ್ಠಗಳೇ ಅನ್ನವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. (೨-೬-೬)

ಧೂಮಕೇತು—ಧೂಮವೇ ಪ್ರಜ್ಞಾಪಕವಾದ ಸಂಜ್ಞೆಯುಳ್ಳವನು. (೧-೨೭-೧೧ ; ೧-೪೪-೩ ; ೧-೯೪-೧೦ ; ೫-೧೧-೩ ; ೮-೪೩-೪ ; ೮-೪೪-೧೦ ; ೧೦-೪-೫ ; ೧೦-೧೨-೨)

ಅಗ್ನಿಯು ಸ್ತಂಭದಂತಿರುವ ತನ್ನ ಧೂಮರೇಖೆಯನ್ನು ಅಂತರಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಳುಹುತ್ತಾನೆ. **ಮೇತೇವ ಧೂಮಂ ಸ್ತಭಾಯದುಪ ದ್ಯಾಂ** (೪-೬-೨ ; ೭-೨-೧ ; ೭-೩-೩ ; ೭-೧೬-೩).

ಅಗ್ನಿಯು ಧೂಮವು ಕಂಪನಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ. ಅವನ ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಯಾರೂ ಹಿಡಿದು ತಮ್ಮ ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿಲ್ಲ. **(ಅಗ್ನಿಭೀತಶೋಚಿಷಂ)** (೮-೨೩-೧)

ಪಶುಗಳ ಮೇಲೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಮಾಡುವ ವ್ಯವಭದಂತೆ, ಅಗ್ನಿಯು ವಾಯುಪ್ರಚೋದಿತನಾಗಿ ವನಾಂತರಗಳೆಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ನುಗ್ಗುತ್ತಾ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. (೧-೫೮-೪, ೫ ; ೧-೬೫-೮)

ಅಗ್ನಿಯು ಅಂಫಕಾರವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸತಕ್ಕವನು **(ತನೋಹಾ)** ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿಯ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯೆಲ್ಲಾ ನೋಡತಕ್ಕ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು. (೧-೧೪೦-೧ ; ೧-೯೪-೭)

ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆವೃತವಾಗಿದ್ದ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ, ಅಂತರಕ್ಷರೋಕಗಳೂ ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರಕಾಶವಾದೊಡನೆಯೇ ತಾವೂ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಒಡನೆಯೇ ದೇವತೆಗಳೂ, ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೂ, ಅಪ್ಸು, ಓಷಧಿಗಳೂ ಅವನ ಸಖತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ತತ್ಪಲವಾದ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಪಡೆದವು. (೧೦-೮೮-೨)

ಚಿತ್ರಭಾನುಃ, ಚಿತ್ರಶೋಚಿಃ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಅಗ್ನಿಯು ನಾನಾವಿಧವಾದ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ, ಜ್ವಾಲೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅವನ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳವು.

(೧-೨೭-೬ ; ೨-೧೦-೨ ; ೫-೨೬-೨ ; ೬-೧೦-೩ ; ೭-೯-೩ ; ೭-೧೨-೧ ; ೮-೧೯-೨)

ಇದೇ ಗುಣವನ್ನೇ, **ಊರ್ಧ್ವಶೋಚಿಃ—ಊರ್ಧ್ವಮುಖವುಳ್ಳ ಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳವನು, ಶುಕ್ರಶೋಚಿಃ—** ಶುಭ್ರವಾದ ಜ್ವಾಲೆಯುಳ್ಳವನು, **ಸಾವಕಶೋಚಿಃ—** ಸವಿತೃವಾದ ಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳವನು ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷಣಗಳು ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. (೬-೫-೨ ; ೬-೧೫-೧೦ ; ೮-೨೩-೨೦ ; ೮-೪೩-೩೧ ; ೧-೧೪೦-೧ ; ೫ ೨-೩)

ಪ್ರಭಾಯುತವಾದ ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಹರಡಿದ ತಲೆಗೂದಲಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದೆ. **(ಶೋಚಿಷ್ಟೇಶಃ)** (೧-೪೫-೬ ; ೩-೧೪-೧ ; ೩-೧೭-೧ ; ೩-೨೭-೪ ; ೫-೮-೨ ; ೫-೪೧-೧೦) ಆ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಹೊಂಬಣ್ಣದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ಸುವರ್ಣನಿರ್ಮಿತವಾದುದೆಂದೂ, ಸುವರ್ಣದ ಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳದ್ದೆಂದೂ ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. **(ಹಿರಣ್ಯರೂಪಂ ಜನಿತಾ ಜಜಾನ್)** (೩-೨-೧೩ ; ೪-೩-೧ ; ೧೦-೨೦-೯ ; ೫-೭-೭). ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳೇ ಅವನ ಆಯುಧಗಳು. ಜ್ವಾಲಾರೂಪವಾದ ಈ ಆಯುಧಗಳ ವರ್ಣನೆಯೂ ಅನೇಕವಿಧವಾಗಿವೆ. ಅಗ್ನಿಯು ಹಂತವಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. **(ತಿಗ್ಮಹೇತಿಃ ; ತಿಗ್ಮಭೃಷ್ಟಿಃ)** (೪-೪-೪ ; ೪-೫-೩.)

ಹರಿತವಾದ ದಂತವುಳ್ಳವನು. (ತಿಗ್ಮಜಂಭಃ); ದಹನಾತ್ಮಕವಾದ ದಂತವುಳ್ಳವನು. (ತಪುರ್ಜಂಭಃ) ಪ್ರಕಾಶ
ಮಾನವಾದ ದಂತವುಳ್ಳವನು; ಸುವರ್ಣಾತ್ಮಕವಾದ ದಂತವುಳ್ಳವನು. ಅಯೋಮಯವಾದ ದಂತದಿಂದ ಕೂಡಿ
ದಹನಾತ್ಮಕವಾದ ಕೆನ್ನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. (೧-೭೯-೭; ೧-೧೪೩-೫; ೪-೫-೪; ೪-೧೫-೫ :
೮-೧೯-೨೨ : ೧-೫೮-೫; ೮-೨೩-೪; ೫-೭-೭ : ೫-೨೩ : ೧೦-೮೭-೨; ೭-೪೯-೧೩; ೧೦-೭೯-೧).

ಇಂತಹ ವರ್ಣನೆಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ, ಅವನು ಪಾದರಹಿತನು ಮತ್ತು ಶಿರೋರಹಿತನು (ಅಪಾದ್, ಅಶೀರ್ಷಾ) ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಣಪ್ರಕಾಶವೂ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. (೪-೧-೧೧)

ಆದರೆ, ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದುಕಡೆ ಇವನು ದಹನಾತ್ಮಕವಾದ ಶಿರಸ್ಸುಳ್ಳವನು ಎಂದೂ ತಿಳಿಸಿದೆ.
(ತಪುರ್ಮೂರ್ಧಾ) (೭-೩-೧)

ಅಗ್ನಿಗೆ ಮೂರು ಶಿರಸ್ಸುಗಳೂ, ಸಪ್ತರಶ್ಮಿಗಳೂ ಇವೆ (ತ್ರಿಮೂರ್ಧಾನಂ ಸಪ್ತರಶ್ಮಿಂ). ಅವನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು
ಕಣ್ಣುಗಳಿವೆ. (ಚತುರಕ್ಷಃ); ಅವನು ಸಹಸ್ರಚಕ್ಷುಸ್ಸುಳ್ಳವನು. (ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಃ); ಸಹಸ್ರಕೊಂಬುಗಳುಳ್ಳವನು.
(ಸಹಸ್ರಶೃಂಗಃ). (೧-೧೪೬-೧; ೨-೫-೨ : ೧-೩೧-೧೩ : ೧-೩೯-೧೨; ೫-೧-೮).

ಅಗ್ನಿಯು ಸ್ವರೂಪತಃ ಸುವರ್ಣಾತ್ಮಕನು ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾಯುತನು. ಆದರೆ, ಅವನ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗವು
ಕೃಷ್ಣವರ್ಣವುಳ್ಳದು, ಮತ್ತು ಅವನ ರಥಚಕ್ರವೂ ಸಹ ಕೃಷ್ಣವರ್ಣಾತ್ಮಕವು. (೨-೪-೬ : ೬-೧೦-೪; ೭-೮-೨;
೮-೨೩-೧೯).

ಇವನು ವನವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆಕ್ರಮಿಸಿ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ದಹಿಸಿ, ತನ್ನ ಜ್ವಾಲಾರೂಪದ ಜಿಹ್ವೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ
ಕೃಷ್ಣವರ್ಣವುಳ್ಳದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಸರ್ವಭಕ್ಷಕನೆಂದೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (ವಿಶ್ವಾದ್)
(೧-೧೪೩-೫; ೫-೪೧-೧೦; ೬-೬೦-೧೦; ೧೦-೭೯-೨; ೮-೪೪-೨೬)

ಮಾಯುನಿನಿಂದ ಚೋದಿತನಾಗಿ ವನವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತಾ, ಪೃಥ್ವಿಯ ರೋಮರೂಪವಾದ
ತೃಣಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಭೇದಿಸಿ, ದಹಿಸಿ, ನಾಸಿತನು ಶ್ಮಶ್ರುವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ನುಣುಪಾಗಿ ಮಾಡುವಂತೆ (೧-೧೪೨-೪)
ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನುಣ್ಣಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (ರೋಮಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ) (೧-೬೫-೪)

ಪ್ರಬಲವರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳ ಸೇನೆಯನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಅದರ ಅರ್ಭಟದಿಂದ ಶತ್ರುಜನಗಳಿಗೆ
ಭೀತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವಂತೆ ಅಗ್ನಿಯೂ ತನ್ನ ಪ್ರಬಲಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಭಯಜನಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ (೧-೬೬-೮;
೧-೧೪೩-೫; ೧೦-೧೪೨-೪).

ಅವನ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳಂತೆ ಭೋರ್ಗರಿಯುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಅವನು ಗುಡುಗಿನಂತೆ ಗರ್ಜಿಸು
ತ್ತಾನೆ. (೧-೪೪-೧೨; ೭-೩-೬; ೧೦-೪೫-೪). ಬಿರುಗಾಳಿಯಂತೆ ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಲೂ, ಸಿಂಹದಂತೆ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಲೂ
ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತಾನೆ. (ನಾನದನ್ ನ ಸಿಂಹಃ) (೩-೨-೧೧).

ಅಗ್ನಿಯು ಹೊಂಬಣ್ಣವುಳ್ಳವೂ, ವಾಯುಪ್ರಚೋದಿತವೂ ಆದ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ರಥಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೊರಟಾಗ ವೃಷಭದಂತೆ ಗುಟುರುಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಜ್ವಾಲೆಗಳೊಡನೆ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ವನವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸುವಾಗ ತೃಣಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ದಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಿಡಿಗಳು ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಾ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಕಿಡಿಗಳ ಶಬ್ದದಿಂದ ಆ ವನದಲ್ಲಿರುವ ಪಕ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭೀತಿಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. (೧-೯೪-೧೦)

ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಾ ಮುನ್ನುಗ್ಗುವ ಬಿರುಗಾಳಿಯಂತೆಯೂ, ಆರ್ಭಟಿಸುವ ಸಿಡಿಲಿನಂತೆಯೂ ಅಗ್ನಿಯು ಅಪ್ರತಿಹತವಾದುದೂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದುದೂ ಆದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. (೧-೧೪೩-೫)

ಅವನು ನಾನಾವಿಧವಾದ ರೂಪಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾ, ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ.

(೭-೩-೬)

ಅವನ ತೇಜಸ್ಸು ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳಂತೆಯೂ, ಉಷಸ್ಸಿನ ಕಿರಣಗಳಂತೆಯೂ ಆಕರ್ಷಕವೂ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವೂ ಆಗಿವೆ.

(೧೦-೯೧-೪)

ಅಲ್ಲದೆ, ವಿದ್ಯುದ್ರೂಪವಾದ ರಥದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಚಾರಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

(೩-೧೪-೧)

ಅವನ :ರಥವು ಪ್ರಭಾಯುತವೂ, ಹಿರಣ್ಮಯವಾದುದೂ, ಆಕರ್ಷಕವಾದುದೂ ಆಗಿದೆ. (೧-೧೪೦-೧ : ೧-೧೪೧-೧೨ ; ೩-೫-೩ ; ೫-೧-೧೧ ; ೧೦-೧-೨ ; ೪-೧-೮ ; ೩-೩-೯ ; ೪-೨-೪)

ಅವನ ರಥವನ್ನು ಎಳೆಯತಕ್ಕ ಅಶ್ವಗಳು ಇನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ. ಅವು ಘೃತಪೃಷ್ಠವುಳ್ಳವಾಗಿಯೂ, ವಾಯುಪ್ರಚೋದಿತವಾಗಿಯೂ (ವಾತೇಜೂತಾಃ), ಹೊಂಬಣ್ಣವುಳ್ಳವಾಗಿಯೂ (ರೋಹಿತಾಃ), ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಾಗಿಯೂ (ಜೀರಾಶ್ವಾಃ), ನಾನಾರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವುಗಳಾಗಿಯೂ (ವಿಶ್ವರೂಪಾಃ), ಮನಃಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ರಥಕ್ಕೆ ಯೋಜಿತಗಳಾಗುವವಾಗಿಯೂ (ಮನೋಯುಜಾಃ) ಆಗಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೇ, ಇನ್ನೂ ಇತರ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದಲೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. (೧-೧೪-೬ ; ೧-೪೫-೨ ; ೧-೯೪-೧೦ ; ೧-೧೪೧-೧೨ ; ೨-೪-೨ ; ೨-೧೦-೨ ; ೪-೧-೮ ; ೪-೨-೨ ; ೪ ; ೪-೬-೯ ; ೬-೧೬-೪೩ ; ೭-೧೬-೨ ; ೮-೪೩-೧೬ ; ೧೦-೭-೪ ; ೧೦-೭೦-೨)

ಇಂತಹ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ರೂಪವೂ, ಪ್ರಭಾವವೂ ಉಳ್ಳ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಯು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಕರೆತರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ರಥಕ್ಕೆ ಯೋಜಿಸುತ್ತಾನೆ. (೧-೧೪-೧೨ ; ೩-೬-೬ ; ೮-೬೪-೧).

ಅಗ್ನಿಯ ದಿವ್ಯಕರ್ಮಗಳು.

ಅಗ್ನಿಯ ಕರ್ಮಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪೂಜ್ಯವಾದವೆಂದೂ, ಪ್ರಭಾವಪೂರಿತವಾದವೆಂದೂ ಪ್ರಶಂಸಿತವಾಗಿವೆ. ಇಂದ್ರನಂತೆ ಪ್ರಭಾವಯುತನಾದ ಈ ಅಗ್ನಿಯು ದಿವ್ಯಲೋಕವಾಸಿಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಭುವೆಂದು ಪ್ರಶಂಸಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (ಸಮ್ರಾಜೋ ಅಸುರಸ್ಯ) (೭-೬-೧)

ಮೇಲೆ ಉದಾಹೃತವಾದ ಕೆಲವು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಅವನು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾದವನೆಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದ್ದರೂ, ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು, ವಿಪ್ರೃತವಾಗಿ ಪ್ರಸರಿಸಲು ಅಗ್ನಿಯೇ ಕಾರಣವೆಂದೂ, ಅವನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಅವು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಂತಿವೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ, ಅವುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗೂ ಅವನೇ

ಕಾರಣನೆಂದೂ, ಸತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸುವನೆಂದೂ ವಿವರಿಸಿದೆ. (೩-೬-೫; ೬-೫-೪; ೬-೮-೩; ೧-೯೬-೪; ೭-೫-೬; ೧-೬೭-೩).

ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆ ಮಾಡಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರಿಸಿವೆ. ಅಂತರಿಕ್ಷದ ತೇಜೋರಾಶಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗೂ, ಪಾರ್ಥಿವಪ್ರದೇಶಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೂ ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರಭಾವವೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. (೬-೮-೩; ೬-೭-೭; ೬-೨-೨).

ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಮಿತ್ರನು ಉತ್ಪನ್ನನಾದನು. ಕ್ಷಯರಹಿತವಾದ ತೇಜೋಮಂಡಲವುಳ್ಳ ಸೂರ್ಯನು ಅಂತರಿಕ್ಷದ ವನ್ನು ಹತ್ತಲು ಅಗ್ನಿಯೇ ಕಾರಣನು. ಪೃಥಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸುವುದೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಾರುವುದೂ, ಜಲಚರ ವಾಗಿರುವುದೂ, ಜಂಗಮವೂ, ಸ್ಥಾನರವೂ ಆದ ಸಕಲ ಭೂತಗಳನ್ನೂ ಅವನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ೧೦-೮-೪; ೧೦-೧೫೬-೪; ೧೦-೨೮-೪).

[ಈ ಕೊನೆಯ (೧೦-೮೮-೪) ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಂಚ ವಿನರಣೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ,

ಸ ಪತತ್ತೀತ್ವಂ ಸ್ಥಾ ಜಗದ್ಯಚ್ಛ್ವಾತ್ರಮಗ್ನಿರಕೃಣೋಜ್ವಾ ತನೇದಾಃ |

(೧೦-೮೮-೪).

ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ನಿ. ೫-೩). ದುರ್ಗಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಸಂದರ್ಭ ವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ; ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಸಕಲಭೂತಗಳನ್ನೂ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನಲ್ಲೇ ಲಯ ವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಸೂಕ್ತದ ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರ ಗಳೂ ಈ ವಿನರಣೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

“ತಸ್ಮಿನ್ನಗ್ನೌ ಸೂಕ್ತವಾಕೇನ ದೇವಾ ಹವಿರ್ವಿಶ್ವ ಆಜುಹವುಸ್ತನೂಪಾಃ |”

(೧೦-೮೮-೭)

ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ‘ಇದಂ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯಗಳೊಡನೆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸಿದರು ಎಂದಿದೆ. ಆದರೆ, ಆ ಹವಿಸ್ಸಿನ ಸ್ವರೂಪವೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

“ಯಂ ದೇವಾಸೋಽಜನಯಂತಾಗ್ನಿಂ ಯಸ್ಮಿನ್ನಾಜುಹವುರ್ಭುವನಾಸಿ ವಿಶ್ವಾ |

ಸೋ ಅರ್ಚಿಷಾ ಪೃಥಿವೀಂ ದ್ಯಾಮುತೇಮಾಮೃಜೂಯೇನಾಸೋ ಆತಪನ್ಮಹಿತ್ವಾ ||”

(೧೦-೮೮-೯)

ದೇವತೆಗಳು ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರೋ, ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಸಕಲ ವಿಶ್ವವನ್ನೂ ಆಹುತಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸಿದರೋ, ಆ ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ದಿವ್ಯತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಕಲ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನೂ, ತದಂತರ್ಗತವಾದ ಸಮಸ್ತ ಭೂತಜಾತಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಮಹತ್ವದಿಂದ ದಗ್ಧಮಾಡಿದನು, ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಆದುದರಿಂದ ದುರ್ಗಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವ ವಿನರಣೆಗೆ ಈ ಮಂತ್ರಗಳು ಆಧಾರಭೂತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ, ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಮಾತ್ರ ಅಗ್ನಿರಕೃಣೋತ್ (೧೦-೮೮-೪) ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ‘ಅಗ್ನಿರಕರೋಜ್ವಾ ತನೇದಾಃ’ ಎಂದರ್ಥ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.]

ಅಂತರಿಕ್ಷವೆಲ್ಲಾ ನಕ್ಷತ್ರರೂಪವಾದ ತೇಜೋರಾಶಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಲು ಅಗ್ನಿಯೇ ಕಾರಣನು.

(೧-೬೮-೫)

ಇದೇ ಅಗ್ನಿಯು ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಶಿರೋರೂಪನು ಮತ್ತು ಶಿಖರಪ್ರಾಯನು. ಸೃಷ್ಟಿಯ ನಾಭಿರೂಪನು.

(೧-೫೯-೨; ೬-೭-೧; ೮-೪೪-೧೬; ೧೦-೮೮-೫).

ಸ್ತಂಭದಂತೆ ಉರ್ಧ್ವಮುಖನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಅವನ ಮಹತ್ವವು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೆಲ್ಲದರ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ಮೀರಿಸುತ್ತದೆ.

(೪-೫-೧; ೧-೫೯-೫; ೩-೩-೧೦)

ಈ ಅಗ್ನಿಯ ಮಹತ್ವಮಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಮಾನವರೆಲ್ಲರೂ ಗಾಬರಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅವನ ನಿಯಮಗಳೂ, ರಚನೆಗಳೂ ಯಾರಿಂದಲೂ ಉಲ್ಲಂಘಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (೨-೮-೩; ೨-೯-೧; ಪಾ. ಸಂ. ೧೧-೩೬; ೬-೭-೫; ೮-೪೪-೨೫; ೮-೯೨-೩).

ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೂ, ಭೂತಭವಿಷ್ಯದ್ವರ್ತಿಗಳಾದ ಸಕಲ ಭೂತಗಳೂ ಈ ಅಗ್ನಿಯ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನೇ ಪಾಲಿಸುತ್ತವೆ.

(೭-೫-೪; ಅ. ವೇ. ೪-೨೩-೭)

ದೇವತೆಗಳಿಗಾಗಿ ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಸಮಸ್ತ ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ, ಸಕಲ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಮತ್ತು ಅವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆಪತ್ತಿನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿದನು. (ಸಹಸ್ರಜಿತ್ ೧-೧೮೮-೧). (೧-೫೯-೫; ೭-೧೩-೨)

ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮರೆಸಿಕೊಂಡಾಗ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ ಬೆದರಿ ಇವನಿಗೆ ಪೂಜೆಯನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

(೬-೯-೭)

ವರುಣ, ಮಿತ್ರ, ಮರುತ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಮೂರುಸಾವಿರದ ಮುನ್ನೂರ ಮುನ್ನತ್ತ ಒಂಭತ್ತುಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಇವನಿಗೆ ಪೂಜೆಯನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

(೩-೯-೯; ೩-೧-೪; ೧೦-೬೯-೯)

ಈ ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ವರುಣ, ಮಿತ್ರ ಮತ್ತು ಅರ್ಯಮಾದಿಗಳು ಜಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.

(೧-೧೪೧-೯)

ಇವನು ಸಕಲ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ವೀಕ್ಷಿಸಲೂ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಲೂ ಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

(೩-೫೫-೧೦; ೧೦-೧೨೭-೪)

ಅಂತರಿಕ್ಷದ ಸೀಮಾಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ, ದೇವಮಾನವಾದಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ದೇವತೆಗಳ ನಿಯಮಗಳನ್ನೂ ಅರಿತಿದ್ದಾನೆ.

(೧-೭೦-೧, ೩; ೩-೪-೧೧; ೬-೧೫-೧೩)

ಅವನು ದಿವ್ಯಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದಲೇ, ಮಾನವರ ಕರ್ಮರಹಸ್ಯಗಳನ್ನರಿತು ಅವನನ್ನು ದೈವಿ ಪಡೆದ ಸಕಲ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದು ಅವರಿಗೆ ಒಲಿಯುತ್ತಾನೆ. (೮-೩೯-೬; ೮-೪೩-೨೩; ೯-೨೫; ೫-೧೨-೧; ೫-೧೫-೧; ೭-೨-೩; ೭-೬-೧).

ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಬಂಧ.

ಅಗ್ನಿಯ ಉಪಾಸಕರು ಸಕಲ ವಿಧವಾದ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನೂ, ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ದೀರ್ಘಾಯುಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾರೆ. (ರಾಯಾ ದ್ಯುಮ್ನೇನ ಶ್ರವಸಾ ವಿಭಾತಿ). (೬-೨-೪, ೫; ೬-೫-೫; ೬-೧೦-೩; ೬-೧೩-೪; ೬-೧೫-೧೧; ೭-೧೧-೨; ೮-೧೯-೫, ೬; ೮-೪೪-೧೫; ೮-೭೩-೯).

ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಅಶ್ವಗಳೊಡನೆಯೂ, ಸುವರ್ಣಾದಿ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಥಗಳೊಡನೆಯೂ ಕೂಡಿ ಅತಿಥಿರೂಪನಾದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಗ್ನಿಯ ಆಮೃತಗ್ರಹವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುವನೋ ಅಂತಹ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯು ಸಖನು. ಮತ್ತು ಅವನ ಆಪತ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. (೪-೪-೧೦)

ಸಮಿಧಾದಿ ಯಜ್ಞಸಾಧನಗಳನ್ನಾರಿಸಲು ಯಾವನು ರಾತ್ರಿಹಗಲು ದುಡಿದು ಅಗ್ನಿಯ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಶ್ರಮಿಸುವನೋ, ಅವನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯು ಸಕಲ ರಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತಾನೆ. (೪-೨-೬)

ಹವಿರಾದ್ಯನ್ನಗಳಿಂದ ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪೋಷಿಸಿ ಬೆಳೆಸುವನೋ ಅಂತಹ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ಸಹಸ್ರ ಚಕ್ಷುಸ್ಸುಗಳಿಂದಲೂ ನೋಡಿಕೊಂಡು ರಕ್ಷಿಸುವನು. (೧೦-೭೯-೫)

ಯಾವ ಭಕ್ತನು ತನ್ನ ಸೇನಾರೂಪವಾದ ಪೂಜೆಯಿಂದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವನೋ ಅಂತಹ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಸತ್ಪುತ್ರನನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಪುತ್ರನು ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಯಶಸ್ಸನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (೫-೨೫-೫)

ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿತನಾಗತಕ್ಕವನೂ, ಉತ್ತೇಜಿತನಾಗತಕ್ಕವನೂ ಆದ ಪುರುಷನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭೂತವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಇವನಿಗೆ ಪರಾಜಯವೆಂಬುದೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

(೧-೨೭.೭; ಸಾ. ನೇ. ೨-೭೭೫)

ಅಗ್ನಿಯನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಯಜ್ಞಮಾಡಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಶತ್ರುಬಾಧೆಯೆಂಬುದೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಶತ್ರುವು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದರೂ ಮತ್ತು ಎಂತಹ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಈ ಯಜಮಾನನೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿ ಸೋಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (೮-೨೩-೧೫)

ಕೇವಲ ದೈಹಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ, ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಆಯುಃಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಅಮರ್ತ್ಯತ್ವವನ್ನನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. (೧-೩೧-೭; ೭-೭-೭; ೭-೪-೬)

ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಅಮರ್ತ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. (ಅಮೃತಸ್ಯ ನಾಭಿಃ). (೩-೧೭-೪)

ಈ ವಿಶೇಷಗುಣಗಳಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅವನ ಭಕ್ತರು ಅವನನ್ನು ಸಂತುಷ್ಟವಾದ ಹೃದಯದಿಂದ ಅರಸುತ್ತಾರೆ. (೮-೪೩-೩೧)

ಮೃತನ ದೇಹವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದಹಿಸಿ ಮೃತನ ಆತ್ಮನನ್ನು ಸಜ್ಜನರ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯಬೇಕೆಂದು ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (೧೦-೧೬-೪)

ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ೧೦-೧೬-೪ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಾವ್ಯದವಾದ ಒಂದಂಶವಿದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ,

ಅಜೋ ಭಾಗಸ್ತಪಸಾ ತಂ ತಪಸ್ವ ತಂ ತೇ ಶೋಚಿಸ್ತಪತು ತಂ ತೇ ಅರ್ಚಿಃ |

ಯಾಸ್ತೇ ಶಿವಾಸ್ತನ್ಯೋ ಜಾತವೇದಸ್ತಾಭಿರ್ವಹ್ಯನಂ ಸುಕೃತಾಸು ಲೋಕಂ |

ಎಂಬ ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಜ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರು ಜನ್ಮರಹಿತವಾದ ಪುರುಷರೂಪವೆಂದರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದರೆ, ಆತ್ಮನೆಂದಾಯಿತು. ಈ ಆತ್ಮನನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಸುಕೃತಿಗಳ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆಯೆಂದು ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಕೆಲವು ಪಂಡಿತರ ಮತದಲ್ಲಿ, ಅಜ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಜ್ಞಪಠುವಾದ ಆಡು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆಹುತಿಗಾಗಿ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಅಜವು ಅಗ್ನಿಗೆ ಸೇರತಕ್ಕದ್ದು. ಅಂತಹ ಅಜವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಶ್ಚವಾಗುವಂತೆ ದಹಿಸಿ ಅದರ ಆತ್ಮನನ್ನು ಸುಕೃತಿಗಳ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಈ ವಿವರಣೆ ಯಲ್ಲಿ ತಾವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿದೆಯೆಂದೂ. ತಮ್ಮ ವಿವರಣೆಗೆ ಸಾಹಾಯಕವಾಗಿರುವ ಆಶ್ವಲಾಯನಗೃಹ್ಯ ಸೂತ್ರವನ್ನೂ (೪-೨-೪; ೪-೩-೨೦;) ಕಾತ್ರಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರವನ್ನೂ (೨೫-೭-೩೪) ಉದಾಹರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿರುವವೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಇದೇ ಸೂಕ್ತದ ಬೇರೆ ಮಂತ್ರಗಳೊಡನೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಅಜ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಜ್ಞಪಠುವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಇದರ ಹಿಂದಿನ ೧ ಮತ್ತು ೨ನೇ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವೃತನ ದೇಹವನ್ನು ಸುಡುವಾಗ ಅವನ ದೇಹದ ದಹನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಕೋ ಅದನ್ನು ಮಾಡಲು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಪಂಚಭೂತಾತ್ಮಕವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳೂ ಆಯಾ ಮೂಲಭೂತಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಲೆಂದು ಆಶಂಸಿಸಿದೆ. (ಸೂರ್ಯಂ ಚಕ್ಷುರ್ಗಚ್ಛತು ವಾತಮಾತಾ.....|). ಪ್ರಕೃತವಾದ ಎಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹೃತವಾದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ವೃತನ ಅಜವಾದ ಆತ್ಮವು ಸುಕೃತಿಗಳ ಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಲೆಂದು ಆಶಿಸಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅಜ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಜ್ಞಪಠುವೆಂದರ್ಥ ಮಾಡುವುದು ಅಷ್ಟು ಉಚಿತವಾಗಲಾರದು. ಇದೇ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಯಮನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವಾಗ ಮುಂದೆ ಇನ್ನೂ ವಿಶ್ವತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ದೋಣಿಯಿಂದ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನು ಸಾಗಿಸುವಂತೆ, ತನ್ನ ಪೂಜಕರನ್ನು ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಆಪತ್ತುಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾನೆ. (೩-೨೦-೪; ೫-೪-೯; ೭-೧೨-೨)

ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ಯಾವ ರೀತಿ ಶಾಖೆಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಿಗೂ ಪ್ರಸರಿಸುವುವೋ, ಅದೇ ರೀತಿ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಯಜಮಾನರಲ್ಲೂ ಪ್ರಸರಿಸುವುದು. (೬-೧೩-೧)

ಮರಳುಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿರುವಂತೆ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದವರಿಗೆ ಉಪಕಾರಕನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

(೧೦-೪-೧)

ಜಗತ್ತಿನ ಸಕಲ ಸಂಪತ್ತುಗಳೂ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲೇ ಶೇಖರಿತವಾಗಿವೆ.

(೧೦-೬-೬)

ದ್ಯಾವಾವ್ಯಧಿವಿಗಳಲ್ಲೂ, ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲೂ, ಸಕಲ ಲೋಕಗಳಲ್ಲೂ, ಯಾವ ಯಾವ ನಿಧಿಗಳಿವೆಯೋ, ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಾನೇ ಆ ಎಲ್ಲಾ ನಿಧಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದಾನೆ.

(೭-೬-೭ ; ೧೦-೯೧-೩)

ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯು ಸಕಲ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನೂ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಗೂ, ಅನ್ನ ಕ್ಷಾಗ್ರಿಯೂ, ಆಪತ್ತುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ದಾರಿದ್ರ್ಯ, ಪುತ್ರರಾಹಿತ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸಹ ಇದೇ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಸ್ತುತಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. (೧-೧೨೮, ೯ ; ೧-೩೬-೧೨ ; ೧-೫೨-೯ ; ೨-೪-೮ ; ೨-೭-೨, ೩ ; ೨-೯-೫ ; ೩-೧-೨೧ ; ೩-೧೩-೭ ; ೩-೧೬-೫ ; ೪-೨-೨೦ ; ೪-೩-೧೪ ; ೪-೧೧-೬ ; ೫-೩-೧೧ ; ೬-೧-೧೨ ; ೬-೪-೮ ; ೬-೫-೭ ; ೬-೬-೭ ; ೬-೧, ೫, ೧೩, ೧೯).

ಈ ಅಗ್ನಿಯು, ಇಂತಹ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ, ಯಜಮಾನನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ನೂರಾರು ಅಯೋನಿರಿತವಾದ ಭಿತ್ತಿಗಳೊಡನೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. (೬-೪೮-೮ ; ೭-೩-೯).

ಅಂತಹ ಭಿತ್ತಿಗಳೊಡಗೂಡಿ ತಾನೇ ಒಂದು ರಕ್ಷಕವಾದ ಕೋಟಿಯಂತಿರುತ್ತಾನೆ. (೭-೧೫-೧೪).

ಶುಷ್ಕವಾದ ಪೊದೆಗಳನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ದಹಿಸುವನೋ ಅದರಂತೆ ಯಜಮಾನನ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕ್ಷಣಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚೇಷವಾಗಿ ದಹಿಸಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. (೪-೪-೪)

ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಹೊಡೆತದಿಂದ ವೃಕ್ಷವು ದಗ್ಧವಾಗುವಂತೆ ಇವನು ದುಷ್ಟರನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. (೬-೮-೫)

ಇಂತಹ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದರಿಂದಲೇ, ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ನಾಯಕನಾಗಿರುವಂತೆ ಆಹೂತನಾಗುತ್ತಾನೆ. (೮-೪೩-೨೧ : ೮-೭೩-೮).

ಯಜ್ಞ ಕರ್ತನು ಮಾನವರಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅಗ್ನಿಯು ಅದನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸುವಂತೆಯೇ ಅವನು ಅದಿತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರಪರಾಧಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (೭-೯೩-೭)

ಅಪರಾಧಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವರುಣನು ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಅಂತಹ ಕ್ರೋಧವು ಮಾನವನಿಗೆ ಕೆಡಕನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ, ವರುಣನು ಯಜಮಾನನಮೇಲೆ ಕೋಪಮಾಡದಿರುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. (೪-೧-೪)

ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನನು ತನಗೆ ಸಹಜವಾದ ಸೌಜನ್ಯದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

“ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಾನೇ ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ನೀನೇ ನನ್ನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಿದ್ದರೆ, ನಿನ್ನ ಅಪಾರವಾದ ಭಕ್ತ್ಯತಿಶಯಕ್ಕೆ ಮಣಿದು ನಿನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದೆನು. (ಅದರಂತೆ ನನ್ನ ಭಕ್ತ್ಯತಿಶಯವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಈಗ ನೀನು ನನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ). (೮-೪೪-೨೩)

“ ನಾನೇ ಅಮರ್ತ್ಯನಾಗಿದ್ದು ನೀನು ಮರ್ತ್ಯನಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ, ನಿನಗೆ ಎಂದಿಗೂ ದಾರಿದ್ರ್ಯದುಃಖವನ್ನನು ಭವಿಸಲು ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಭಕ್ತರು ಎಂದೆಂದಿಗೂ, ದಾರಿದ್ರ್ಯವನ್ನಾಗಲಿ, ಇತರ ವಿಧವಾದ ಖೇದವನ್ನಾಗಲಿ ಹೊಂದಲೇ ಕೂಡದೆಂಬುದೇ ನನ್ನ ಪೂರ್ಣವಾದ ಆಶಯ. (೮-೧೯-೨೫)

ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಋಷಿಯು ಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸಮಿಧನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರೆ, ಆ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಋಷಿಯು ನಾಮದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ೮-೯೨-೨ರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ದೈವೋದಾಸೋಽಗ್ನಿಃ | ಎಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಎಂದರೆ, ದಿವೋದಾಸನಾಮಕನಾದ ಋಷಿಯಿಂದ ಆಹೂತನೂ, ಪೂಜಿತನೂ ಆದವನೆಂದರ್ಥ.

೮-೧೯-೩ರಲ್ಲಿ ಸಮ್ರಾಜಂ ತ್ರಾಸದಸ್ಯವಂ ಎಂದಿದೆ. ತ್ರಾಸದಸ್ಯವೆಂಬ ಒಬ್ಬ ರಾಜರ್ಷಿ. ಅವನಿಂದ ಸಮಿಧನೂ, ಆಹೂತನೂ ಪೂಜಿತನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯೆಂದರ್ಥ. ೧೦-೬೯-೧ರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನೀರ್ವಧ್ರ್ಯಶ್ವಸ್ಯ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಇದೇ ರೀತಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. (೧-೧-೧೦ರಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಕೌಶಿಕನಿಂದ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವುದೂ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ).

ಅಗ್ನಿಯು ಇತರ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಬಂಧವನ್ನುಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಅಗ್ನಿಗೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನೇ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ ಇಂದ್ರ, ವಿಷ್ಣು, ವರುಣ, ಮಿತ್ರ, ಅರ್ಯಮ, ಅಂಶ, ತ್ವಷ್ಟ್ರ, ರುದ್ರ, ಪೂಷ, ಸವಿತೃ, ಭಗ, ಇತ್ಯಾದಿ ಪುಂದೇವತೆಗಳೊಡನೆಯೂ, ಅದಿತಿ, ಹೋತ್ರಾ, ಭಾರತೀ, ಇಳಾ, ಸರಸ್ವತೀ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಗಳೊಡನೆಯೂ ಐಕ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ.

ತ್ವಮಗ್ನ ಇಂದ್ರೋ ವ್ಯಷಭಃ ಸತಾಮಸಿ ತ್ವಂ ವಿಷ್ಣುರುರುಗಾಯೋ ನಮಸ್ಯಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೨-೧-೩)

ತ್ವಮಗ್ನೇ ರಾಜಾ ವರುಣೋ ಧೃತವ್ರತಸ್ತ್ವಂ ಮಿತ್ರೋ ಭವಸಿ ದಸ್ಯ ಈಡ್ಯಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೨-೧-೪)

ತ್ವಮಗ್ನೇ ಅದಿತಿದೇವ ದಾಶುಷೇ ತ್ವಂ ಹೋತ್ರಾ ಭಾರತೀ ವರ್ಧಸೇ ಗಿರಾ |

ತ್ವಮಿಳಾ ಶತಹಿಮಾಸಿ ದಕ್ಷಸೇ ತ್ವಂ ವೃತ್ರಹಾ ವಸುಪತೇ ಸರಸ್ವತೀ ||

(ಋ. ಸಂ. ೨-೧-೧೧)

ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯು ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೇ, “ತ್ವೇ ವಿಶ್ವೇ ಸಹಸಸ್ಪುತ್ರ ದೇವಾಃ” ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಸಕಲದೇವತೆಗಳೂ ಅಂತರ್ಗತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ನಿನ್ನ ವಿಭೂತಿ ವಿಶೇಷಣಗಳೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದೂ ಪ್ರಶಂಸೆಯಿದೆ. (೫-೩-೧). (ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ‘ಇಂದ್ರಂ ಮಿತ್ರಂ ವರುಣಂ’ ಎಂಬ ೧-೧೬೪-೪೬ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.) ಇದರಂತೆಯೇ ಅಥರ್ವವೇದದಲ್ಲೂ ಸಹ ಸ್ತುತಿಸಿದೆ.

ಸ ವರುಣಃ ಸಾಯಮಗ್ನಿರ್ಭವತಿ ಸ ಮಿತ್ರೋ ಭವತಿ ಪ್ರಾತರುದ್ಯನ್ |

ಸ ಸವಿತಾ ಭೂತ್ವಾ ಅಂತರಿಕ್ಷೇಣ ಯಾತಿ ಸ ಇಂದ್ರೋ ಭೂತ್ವಾ ತಪತಿ ಮಧ್ಯತೋ ದಿವಾ ||

(ಅ. ವೇ. ೧೩-೩-೧೩)

ಅಗ್ನಿಯು ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ನರುಣರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸವಿತೃರೂಪದಲ್ಲಿ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಂದ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಂತರಿಕ್ಷಮಧ್ಯೇ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಇದೇ ಅಗ್ನಿಯು, ಚಕ್ರನೇಮಿಯು ಚಕ್ರದ ಅರೆಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಸುತ್ತುವರಿದು ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. (೫-೧೩-೬; ೩-೫-೪; ೫-೩-೧; ೭-೧೨-೩; ೧೦-೮-೫).

ಅನೇಕ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಇಂದ್ರನೊಡನೆ ಸಾಹಚರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (೧-೧೦೮; ೧-೧೦೯; ೩-೧೨; ೬-೫೯ ರಿಂದ ೬೦; ೭-೯೩; ೭-೯೪; ೮-೩೮; ೮-೪೦).

ಈ ಎರಡು ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ಸಮಾನವಾದ ಮಾತೆಯನ್ನುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ ಒಂದೇ ತಂದೆಯುಳ್ಳವರೆಂದೂ, ಸಮಾನವಾದ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳ ಅವಳಿಮಕ್ಕಳೆಂದೂ ವರ್ಣಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. (೬-೫೯-೨). ವಜ್ರಿಣಾ, ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವವರು, ವೃತ್ರಹಣಾ, ವೃತ್ರಾಸುರನ ಹಂತಕರು ಮತ್ತು ಶತ್ರುಪಟ್ಟಣಗಳ ನಾಶಕರು ಎಂದು ವರ್ಣಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. (೩-೧೨-೪, ೬; ೬-೫೯-೩; ೯-೬೨-೩; ೭-೯೩-೨, ೪; ೮-೩೮-೨).

ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿಗಳಿಬ್ಬರೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕರೆದಿದೆ. (೭-೯೩-೬. ೮-೩೮-೪, ೭ ರಿಂದ ೯)

ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ 'ಅಶ್ವಿನಾ' ಅಶ್ವವುಳ್ಳವರು ಎಂದು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಾಧಾರಣವಾದ ವಿಶೇಷಣ ದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. (೧-೧೦೯-೪)

ಯಾವ ಕರ್ಮವು ಇಂದ್ರನ ವಿಶೇಷಕರ್ಮವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂತಹ ವೃತ್ರವಧವೂ, ಶತ್ರು ಪಟ್ಟಣಗಳ ನಾಶವೂ ಅಗ್ನಿಯ ಅಸಾಧಾರಣಕರ್ಮವೆಂದು ಪ್ರಶಂಸಿತವಾಗಿರುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೂ ಕೆಲವಿವೆ. (೧-೫೯-೬; ೧-೭೮-೪; ೬-೧೬-೧೪, ೩೯, ೪೮; ೭-೫-೩; ೭-೬-೨; ೮-೬೩-೪).

ಅಂಧಕಾರರೂಪವುಳ್ಳ ದಸ್ಯುವನ್ನು ಮನೆಯಿಂದ ಓಡಿಸಿ ಆರ್ಯನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಅತಿಶಯವಾದ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದನು ಎಂದು ಸ್ತುತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (೭-೫-೬; ೧-೫೯ ೨; ೧೦-೬೯-೬).

ಆರ್ಯಸಂತತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಕಲ ಯಜಮಾನರ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೂ ಅಗ್ನಿಯೇ ಕಾರಣನು (೮-೯೨-೨).

ಆಯ್ದರ ಉದ್ಧಾರವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಪಣಿಗಳ ನಾಶವಾಗಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಆವೈದಿಕರಾದ ಪಣಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. (೭-೬-೩)

ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳು ಇಂದ್ರನ ಅಸಾಧಾರಣ ಕರ್ಮಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಅಗ್ನಿಯೂ ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ಆರ್ಯನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಪ್ರಶಂಸಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ, ೮-೩೮-೧ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿ ಈ ಎರಡು ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಋತ್ವಿಜಾ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಋತ್ವಿಕ್ಯುಗಳು ಎಂದು ಛಿದ್ರೀತಿಸಿದೆ. ಋತ್ವಿಗ್ರುಪನಾಗಿರುವವರು ಅಗ್ನಿಯ ವಿಶೇಷಗುಣ. ಅದೇ ಗುಣದಿಂದಲೂ, ಕರ್ಮದಿಂದಲೂ ಇಂದ್ರನೂ ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

೧-೯೩ ರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಸೋಮನೊಂದಿಗೆ ಪೂಜಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಅಗ್ನಿಯು ವೈಯಕ್ತಿಕನಾದುದೂ ಇತರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅವರೊಡನೆ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸುವುದೂ ಆದ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳ ವರ್ಣನೆಯು ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತವಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಆತ್ರೇಯೇ ಪಂಚಮೇ ಮಂಡಲೇ ಷಡನುವಾಕಾಃ | ತತ್ರ ಸ್ತೃಥಮೇಽನುವಾಕೇ ಚತುರ್ದಶ ಸೂಕ್ತಾನಿ | ತತ್ರಾಬೋಧ್ಯಗ್ನಿರಿತಿ ದ್ವಾದಶಚ್ಚಂ ಪ್ರಥಮಂ ಸೂಕ್ತಂ | ಆತ್ರೇಯಮನುಕ್ರಮಣಿಕಾ | ಅಬೋಧಿ ದ್ವಾದಶ ಬುಧಗವಿಷ್ಣಿರಾವಿತಿ | ಪಂಚಮೇ ಮಂಡಲೇಽನುಕ್ತಗೋತ್ರಮಾತ್ರೇಯಂ ವಿದ್ಯಾದಿತಿ ಪರಿಭಾಷಿತತ್ವಾದಾತ್ರೇಯೌ ಬುಧಗವಿಷ್ಣಿರಾವೃಷೀ | ಅನಾದೇಶಪರಿಭಾಷಯಾ ತ್ರಿಷ್ಟಪ್ | ಮಂಡಲಾದಿಪರಿಭಾಷಯಾಗ್ನಿದೇವತಾ || ಪ್ರಾತರನುವಾಕ ಆಗ್ನೇಯೇ ಕೃತೌ ತ್ರೈಷ್ಟಭೇ ಛಂದ- ಸ್ಯಾಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರೇ ಚೈತದಾದಿ ಚತ್ವಾರಿ ಸೂಕ್ತಾನಿ | ತಥಾ ಚ ಸೂಕ್ರಿತಂ | ಅಬೋಧ್ಯಗ್ನಿಃ ಸಮಿಧೇತಿ ಚತ್ವಾರಿ | ಅ. ೪-೧೩ | ಇತಿ || ಅಧ್ಯಾಯೋತ್ಸರ್ಜನೋಪಾಕರಣಯೋರ್ಧಾಮಂತೇ ವಿಶ್ವಮಿತಿ ದ್ವೈಚಿತ್ತೇನ ವಿನಿಯೋಗ ಉಕ್ತಃ ||

ಅನುವಾದವು—ಅತ್ರಿಋಷಿದ್ವಪ್ತವಾದ ಐದನೆಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಆರು ಅನುವಾಕಗಳಿರುವವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಅನುವಾಕಕ್ಕೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸೂಕ್ತಗಳಿರುವವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಬೋಧ್ಯಗ್ನಿಃ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೊದಲನೆಯದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಋಕ್ಪುಗಳಿರುವವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಅಬೋಧಿ ದ್ವಾದಶ ಬುಧಗವಿಷ್ಣಿರೌ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಐದನೆಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಗೋತ್ರ ಮೊದಲಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಆತ್ರೇಯಗೋತ್ರೋದ್ಭವರೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಋಷಿಗಳಾದ ಬುಧ, ಗವಿಷ್ಣಿರ ಎಂಬವರೂ ಅತ್ರಿಗೋತ್ರೋದ್ಭವರಾದ ಋಷಿಗಳೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಮಂಡಲದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ ಆಗ್ನೇಯೇ ದೇವತೆಯು; ತ್ರಿಷ್ಟಪ್ ಛಂದಸ್ಸು. ಪ್ರಾತರನುವಾಕ ಮಂತ್ರಪಠನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯಕ್ರತುಸಂಬಂಧವಾದ ತ್ರಿಷ್ಟಪ್ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಋಕ್ಪುಗಳಿಗಾಗಿಯೂ, ಆಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರ ಮಂತ್ರಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮತ್ತು ಇದರ ಮುಂದಿನ ಮೂರೂ ಸೂಕ್ತಗಳ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಅಶ್ವಲಾಯನಶ್ರುತಸೂತ್ರದ—ಅಬೋಧ್ಯಗ್ನಿಃ ಸಮಿಧೇತಿ ಚತ್ವಾರಿ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೪-೧೩) ವಿವೃತ ವಾಗಿರುವುದು. ಅಧ್ಯಾಯೋತ್ಸರ್ಜನ ಮತ್ತು ಉಪಾಕರಣಪ್ರಧಾನಹೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಮಂಡಲದ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಪಾದ ಧಾಮಂತೇ ವಿಶ್ವಂ ಎಂಬ ಋಕ್ಪನ್ನೂ ಈ ಮಂಡಲದ ಪ್ರಥಮ ಋಕ್ಪಾದ ಅಬೋಧ್ಯಗ್ನಿಃ ಎಂಬ ಋಕ್ಪನ್ನೂ ಪ್ರಧಾನಾಹುತಿಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಋಕ್ಪಿನ ವಿನಿಯೋಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಸೂಕ್ತ—೧

ಮಂಡಲ—೫ || ಅನುವಾಕ—೧ || ಸೂಕ್ತ—೧ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೮ || ವರ್ಗ—೧೨, ೧೩ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೧೨ ||

|| ಮುಷ್ಠಿ—ಬುಧಗವಿಷ್ಣುರಾವಾತ್ರೇಯಾ ||

|| ದೇವತಾ—ಅಗ್ನಿಃ ||

|| ಛಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಠುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅ|ಬೋ|ಧ್ಯ|ಗ್ನಿಃ | ಸ|ಮಿ|ಧಾ | ಜ|ನಾ|ನಾಂ | ಪ್ರ|ತಿ | ಧೇ|ನು|ಮಿ|ವಾ|ಯ|ತೀ|ಮು|ಷಾ|ಸಂ|

ಯ|ಹ್ವಾ|ಇ|ವ | ಪ್ರ | ವ|ಯಾ|ಮು|ಜ್ಜಿ|ಹಾ|ನಾಃ | ಪ್ರ | ಭಾ|ನವಃ | ಸಿ|ಸ್ರ|ತೇ | ನಾ|ಕ|ಮು|ಚ್ಛ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅ|ಬೋ|ಧಿ | ಅ|ಗ್ನಿಃ | ಸಂ|೨|ಇ|ಧಾ | ಜ|ನಾ|ನಾಂ | ಪ್ರ|ತಿ | ಧೇ|ನು|೨|ಇ|ವ | ಅ|೨|ಯ|ತೀಂ | ಉ|ಷ|ಸಂ |

ಯ|ಹ್ವಾ|೨|ಇ|ವ | ಪ್ರ | ವ|ಯಾಂ | ಉ|ತ್|೨|ಜಿ|ಹಾ|ನಾಃ | ಪ್ರ | ಭಾ|ನವಃ | ಸಿ|ಸ್ರ|ತೇ | ನಾ|ಕಂ | ಅ|ಚ್ಛ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಯಮಗ್ನಿರ್ಜನಾನಾಮಧ್ವಯಾರ್ಥಾದೀನಾಂ ಸಮಿಧಾ ಸಮಿದ್ವಿರಬೋಧಿ | ಪ್ರಬುದ್ಧೋಽಭೂತ್ | ಧೇನುಮಿವ | ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾರ್ಥಧೇನುಂ ಪ್ರತಿ ಯಥಾ ಪ್ರಾತರ್ಬುಧ್ಯತೇ ತದ್ವದಾಯತೀಮಾಗಚ್ಛಂತೀ-
ಮುಷಸಂ ಪ್ರತಿ | ಉಷಸಕಾಲ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಥ ಪ್ರಬುದ್ಧಸ್ಯಾಗ್ನೇರ್ಭಾನವೋ ಜ್ವಾಲಾ ಯಹ್ವಾ
ಮಹಾಂತೋ ವಯಾಂ ಶಾಖಾಂ ಪ್ರೋಜ್ಜಹಾನಾಃ ಪ್ರೋದ್ಗಮಯಂತೋ ವೃಕ್ಷಾ ಇವ ಪ್ರೋಜ್ಜಹಾನಾಃ
ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಂ ತ್ಯಜಂತೋ ನಾಕಮಂತರಿಕ್ಷಮಚ್ಛಾಭಿಮುಖ್ಯೇನ ಪ್ರ ಸಿಸ್ರತೇ | ಪ್ರಸರಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಗ್ನಿಃ—ಅಗ್ನಿಯು | ಜನಾನಾಂ—ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳ | ಸಮಿಧಾ—ಸಮಿತ್ತುಗಳಿಂದ (ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾಗಿ) |
ಅಯತೀಂ—ಆವಿರ್ಭವಿಸುತ್ತಿರುವ | ಉಷಸಂ ಪ್ರತಿ—ಉಷಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ | ಧೇನುಮಿವ—ಪ್ರೀತಿ
ಕಾರಕವಾದ ಧೇನುವಿನಂತೆ | ಅಬೋಧಿ—ಪ್ರಬುದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ | ಭಾನವಃ—ಈ ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳು |
ಯಹ್ವಾಃ—ಮಹತ್ತ್ವರೂಪವುಳ್ಳವಾಗಿ | ವಯಾಂ—ಶಾಖೆಗಳನ್ನು | ಪ್ರ ಉಜ್ಜಹಾನಾ ಇವ—ನಾನಾ
ಕಡೆಗಳಿಗೂ ಬೀಸಿ ಹರಡಿರುವ ವೃಕ್ಷಗಳಂತೆ | ನಾಕಂ ಅಚ್ಛ—ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ | ಪ್ರ ಸಿಸ್ರತೇ—
ಹರಡಿ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತದೆ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳ ಸಮಿತ್ತುಗಳಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಆವಿರ್ಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಉಷಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ, ಪ್ರೀತಿಕಾರಕವಾದ ಧೇನುವಿನಂತೆ ಪ್ರಬುಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಮಹತ್‌ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವಾಗಿ, ತನ್ನ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಿಗೂ ಬೀಸಿ ಹರಡಿರುವ ವೃಕ್ಷಗಳಂತೆ, ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಡಿ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತವೆ.

English Translation.

Agni is awakened by the fuel (supplied by) the priests at the dawn, approaching lika a cow (to pasture) : his flames rise up to the sky like stately (trees) throwing aloft their branches.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಅಗ್ನಿಃ ಜನಾನಾಂ ಸಮಿಧಾ ಆಯತೀಂ ಉಷಸಂ ಪ್ರತಿ ಧೇನುಮಿವ ಅಬೋಧಿ—ಅಧ್ವರ್ಯಾಃ—ದೀನಾಂ ಋತ್ವಿಜಾಂ ಸಮಿಧ್ವಿಃ ಉಷಃಕಾಲೇ (ಪ್ರಾತಃಕಾಲೇ) ಅಗಚ್ಛಂತೀಂ ಉಷಸಂ ಪ್ರತಿ ಯಥಾ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾರ್ಥಂ ಧೇನುಃ ಪ್ರಾತಃ ಪ್ರಬುಧ್ಯತೇ ತಥಾ ಪ್ರಬುದ್ಧೋಽಭೂತ್ | ಯಜ್ಞಮಾಡುವಾಗ ಯಜ್ಞಾರ್ಥವಾಗಿ ಹಾಲು ಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕರೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಲಗಿರುವ ಗೋವನ್ನು ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಎಬ್ಬಿಸಿ ಹಾಲನ್ನು ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿಯು. ಅದರಂತೆ ಉಷೋಭಿಮುಖವಾಗಿ ಎಂದರೆ ಉಷಃಕಾಲವಾದೊಡನೆಯೇ ಅಧ್ವರ್ಯು ಮೊದಲಾದ ಋತ್ವಿಜರು ಯಜ್ಞಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸಮಿತ್ತು ಮೊದಲಾದ ಕಾಷ್ಠಗಳಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವರು ಎಂಬಭಿಪ್ರಾಯವು. ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಕರೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಸುವನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸಮಿತ್ತುಮೊದಲಾದಕಾಷ್ಠಗಳಿಂದ ಅಧ್ವರ್ಯು ಮೊದಲಾದ ಋತ್ವಿಗ್ವರರು ಉದ್ದೀಪನಗೊಳಿಸುವರು ಎಂದು ಅಗ್ನಿಗೆ ಧೇನುವಿನ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅರ್ಥವಿನರಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಯಹ್ವಾಃ ಇವ ವಯಾಂ ಪ್ರ ಉಜ್ಜಿಹಾನಾಃ ಭಾನವಃ ನಾಕಂ ಅಚ್ಛ ಸಿಸ್ರತೇ—ಅಥ ಪ್ರಬುದ್ಧಸ್ಯಾಗ್ನೇಃ ಜ್ವಾಲಾಃ ಮಹಾಂತಃ ಶಾಖಾಂ ಪ್ರೋದ್ಗಮಯಂತೋ ವೃಕ್ಷಾ ಇವ ಅಂತರಿಕ್ಷಮಾಭಿಮುಖ್ಯೇನ ಪ್ರಸರಂತಿ || ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾದ ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು, ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವೃಕ್ಷಗಳು ತಮ್ಮ ಕೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಚಾಚುವಂತೆ, ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬಭಿಪ್ರಾಯವು. ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಗೂ ವೃಕ್ಷದ ಕೊಂಬೆಗಳಿಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ವೃಕ್ಷದ ಶಾಖೆಗಳು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಬಹಳ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಡುತ್ತವೆ ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯು ಬಹಳ ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವನು ಎಂಬಭಿಪ್ರಾಯವು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಚೋಧಿ ಹೋತಾ ಯಜಞಾಯ ದೇವಾನಾಂಧ್ಯೋ ಅಗ್ನಿಃ ಸುಮನಾಃ
ಪ್ರಾತರಸ್ಥಾತ್ |

ಸಮಿದ್ಧಸ್ಯ ರುಶದರ್ಶಿ ಪಾಜೋ ಮಹಾನ್ದೇವಸ್ತಮಸೋ ನಿರಮೋಚಿ ||೨||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಚೋಧಿ | ಹೋತಾ | ಯಜಞಾಯ | ದೇವಾನ್ | ಊರ್ಧ್ವಃ | ಅಗ್ನಿಃ | ಸುಮನಾಃ | ಪ್ರಾತಃ |
ಅಸ್ಥಾತ್ |

ಸಮಿದ್ಧಸ್ಯ | ರುಶತ್ | ಅದರ್ಶಿ | ಪಾಜಃ | ಮಹಾನ್ | ದೇವಃ | ತಮಸಃ | ನಿಃ | ಅನೋಚಿ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಯಂ ಹೋತಾ ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕೋಽಗ್ನಿದೇವಾನ್ಯಷ್ಟವ್ಯಾನ್ಯಜಞಾಯ ಯಷ್ಟಮು-
ಚೋಧಿ | ಬುಧ್ಯತೇ | ಸೋಽಗ್ನಿಃ ಪ್ರಾತಃಕಾಲೇ ಸುಮನಾಃ ಶೋಭನಮನಸೋ ಯಜಮಾನಾನುಗ್ರಹ-
ಬುದ್ಧಿಃ ಸನ್ ಊರ್ಧ್ವೋಽಸ್ಥಾತ್ | ಉತ್ತಿಷ್ಠತಿ | ಸಮಿದ್ಧಸ್ಯಾಸ್ಯ ರುಶದ್ರೋಚಮಾನಂ ಪಾಜೋ
ಬಲಂ ಜ್ವಾಲಾಲಕ್ಷಣಮದರ್ಶಿ | ದೃಶ್ಯತೇ | ಅಥ ತಥಾಭೂತೋ ಮಹಾನ್ದೇವಸ್ತಮಸೋಽಂಧಕಾರಾ-
ನ್ನಿರಮೋಚಿ | ನಿರ್ಮುಕ್ತೋಽಭೂತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಹೋತಾ—ಹೋಮಸಂಪಾದಕನಾದ | ಅಗ್ನಿಃ—ಅಗ್ನಿಯು | ಸುಮನಾಃ—ಶೋಭನಾತ್ಮಕವಾದ
ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿ | ದೇವಾನ್—ದೇವತೆಗಳನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ | ಯಜಞಾಯ—ಯಜ್ಞಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ | ಅಚೋಧಿ-
ಪ್ರಬುದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ | ಪ್ರಾತಃ—ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ | ಊರ್ಧ್ವಃ ಅಸ್ಥಾತ್—ಮೇಲ್ಮುಖನಾಗಿ ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆ |
ಸಮಿದ್ಧಸ್ಯ—ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾದ ಈ ಅಗ್ನಿಯು | ರುಶತ್—ಆಕರ್ಷಕವಾದ | ಪಾಜಃ—ಶಕ್ತಿಯು | ಅದರ್ಶಿ—
ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೋಚರವಾಗಿದೆ | ಮಹಾನ್—ಮಹಾತ್ಮನೂ | ದೇವಃ—ದೇವತಾತ್ಮನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯು |
ತಮಸಃ—ಅಂಧಕಾರದಿಂದ | ನಿರಮೋಚಿ—ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಹೋಮಸಂಪಾದನಾದ ಅಗ್ನಿಯು, ಶೋಭನಾತ್ಮಕವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಯಜ್ಞ
ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಬುದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮುಖನಾಗಿ ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾದ
ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೋಚರವಾಗಿದೆ. ಮಹಾತ್ಮನೂ ದೇವತಾತ್ಮನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯು
ಅಂಧಕಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ.

English Translation.

The offerer of the oblation is awakened for the worship of the gods : favourably minded, Agni has risen up with the dawn : the radiant vigour of the kindled (fire) is manifested ; the great deity has been liberated from the darkness.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಹೋತಾ ಅಗ್ನಿಃ ದೇವಾನ್ ಯಜಞಾಯ ಅಬೋಧಿ—ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಪೂಜಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಎಂದರೆ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಜಮಾನರು ಅಥವಾ ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಸುಮನಾಃ ಸನ್ ಉರ್ಧ್ವಃ ಅಸ್ಥಾಃ—ಸೋಽಗ್ನಿಃ ಪ್ರಾತಃಕಾಲೇ ಶೋಭನಮನಸ್ಕೋ ಯಜಮಾನಾನುಗ್ರಹಬುದ್ಧಿಃ ಸನ್ ಉರ್ಧ್ವ ಉತ್ತಿಷ್ಠತಿ | ಯಜ್ಞಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿತನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಒಳ್ಳೆಯ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಸರಿಸಿ ಬೆಳಗುತ್ತಾನೆ.

ಸಮಿದ್ಧಸ್ಯ ರುಶತ್ ಪಾಜಃ ಅದರ್ಶಿ—ಅಸ್ಯಾಗ್ನೇಃ ರೋಚಿಮಾನಂ ಬಲಂ ಜ್ವಾಲಾಲಕ್ಷಣಂ ಸರ್ವೈರ್ವ್ಯಕ್ತೇ | ಪಾಜಃಶಬ್ದವು ಬಲನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ರುಶತ್ ಪಾಜಃ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಬಲವು ಎಂದರೆ ಬಹಳ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊತ್ತಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ತನ್ನ-ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಅಗ್ನಿಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೋಚರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮಹಾನ್ ದೇವಃ ತಮಸಃ ನಿರಮೋಚಿ—ಏವಂಭೂತಃ ಮಹಾನ್ ದೇವ ಅಂಧಕಾರಾತ್ ನಿರ್ಮುಕ್ತೋಽಭೂತ್ | ಈ ರೀತಿ ಇರುವ ಮಹಾನುಹಿಮನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಾತಃಕಾಲದ ಮುಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ಅವರಿಸಿದ್ದ ಕತ್ತಲೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವನು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಯದೀಂ ಗಣಸ್ಯ ರಶನಾಮುಜೀಗಃ ಶುಚಿರಂಕ್ತೇ ಶುಚಿಭಿರ್ಗೋಭಿರಗ್ನಿಃ |

ಆದ್ಧ್ರಕ್ರಿಣಾ ಯುಜ್ಯತೇ ನಾಜಯಂತ್ಯುತ್ತಾನಾಮೂರ್ಧ್ವೋ ಅಧಯಜ್ಞ

ಹೂಭಿಃ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯೇತ್ | ಈಂ | ಗಣಿಸ್ಯ | ರಶನಾಂ | ಅಜೀಗರಿತಿ | ಶುಚಿಃ | ಅಂಕ್ತೇ | ಶುಚಿಃ | ಗೋಭಿಃ | ಅಗ್ನಿಃ |
ಆತ್ | ದಕ್ಷಿಣಾ | ಯುಜ್ಯತೇ | ವಾಜಯಂತೀ | ಉತ್ತಾನಾಂ | ಉರ್ಧ್ವಃ | ಅಧಯತ್ | ಜುಹೂಭಿಃ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯದ್ಯದೇಮಯಮಗ್ನಿರ್ಗಣಿಸ್ಯ ಸಂಘಾತೈಕಸ್ಯ ಜಗತೋ ರಶನಾಂ ರಜ್ಜುರಿವ ವ್ಯಾಪಾರಶ್ಚಿ-
ಬಂಧಕಂ ತಮೋಽಜೀಗಃ | ಗಿರತಿ ಗೃಹ್ಣಾತಿ ವಾ | ಸಮಿದ್ಧೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ತದಾ ಶುಚಿದೀ-
ಪ್ತೋಽಗ್ನಿಃ ಶುಚಿಭಿರ್ಗೋಭಿದೀಪ್ತೈಃ ರಶ್ಮಿಭಿರಂಕ್ತೇ | ವ್ಯನಕ್ತಿ ವಿಶ್ವಂ ಜಗತ್ | ಅದನಂತರಮೇವ
ದಕ್ಷಿಣಾ ಪ್ರವೃದ್ಧಾ ವಾಜಯಂತೈನ್ನಮಿಚ್ಛಂತ್ಯಾಜ್ಯಧಾರಾ ಯುಜ್ಯತೇ | ಯುಕ್ತಾ ಭವತಿ | ಅಥವಾ
ದಕ್ಷಿಣಾ ಪ್ರವೃದ್ಧಾಜ್ಯಧಾರಾ ಯುಜ್ಯತೇ | ತಾಂ ಚ ಧಾರಾಮುತ್ತಾನಾಮೂರ್ಧ್ವತಾನಾಮುಪರಿ
ವಿಸ್ತೃತಾಮೂರ್ಧ್ವ ಉನ್ನತಃ ಸನ್ ಜುಹೂಭಿರಧಯತ್ | ಸಿಬತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಯೇತ್—ಯಾವಾಗ | ಈಂ—ಅಗ್ನಿಯು | ಗಣಿಸ್ಯ—ಸಂಘಾತರೂಪವಾದ ಜಗತ್ತಿನ | ರಶನಾಂ—
ರಜ್ಜುವಿನಂತೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ತಮಸ್ಸನ್ನು | ಅಜೀಗಃ—ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಹಿಡಿದನೋ (ಆಗ) |
ಶುಚಿಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ | ಅಗ್ನಿಃ—ಅಗ್ನಿಯು | ಶುಚಿಃ—ಕಾಂತಿಯುತವಾದ | ಗೋಭಿಃ—ರಶ್ಮಿ-
ಗಳಿಂದ | ಅಂಕ್ತೇ—(ವಿಶ್ವವನ್ನೆಲ್ಲಾ) ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ | ಆತ್—ಆ ಒಡನೆಯೇ | ದಕ್ಷಿಣಾ—
ಪ್ರವೃದ್ಧವಾದುದೂ | ವಾಜಯಂತೀ—ಅನ್ನವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವುದೂ ಆದ ಆಜ್ಯಧಾರೆಯು | ಯುಜ್ಯತೇ—
ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ | ಉತ್ತಾನಾಂ—ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಈ ಆಜ್ಯಧಾರೆಯನ್ನು | ಉರ್ಧ್ವಃ—ಉರ್ಧ್ವ-
ಮುಖನಾಗಿ | ಜುಹೂಭಿಃ—ಜುಹೂ ಪಾತ್ರೆಗಳಿಂದ | ಅಧಯತ್—ಪಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಸಂಘಾತರೂಪವಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ತಮಸ್ಸನ್ನು ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರುವಂತೆ
ಯಾವಾಗ ಹಿಡಿದನೋ ಆಗ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಕಾಂತಿಯುತರಾದ ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ವಿಶ್ವವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾಶಿಸು-
ವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಒಡನೆಯೇ, ಪ್ರವೃದ್ಧವಾದುದೂ, ಅನ್ನವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವುದೂ ಆದ ಆಜ್ಯಧಾರೆಯು
ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಈ ಆಜ್ಯಧಾರೆಯನ್ನು ಉರ್ಧ್ವಮುಖನಾಗಿ ಜುಹೂಪಾತ್ರೆಗಳಿಂದ
ಪಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

When he seized upon the (confining) girdle of the aggregated (world),
then, bright-shining, he makes all manifest with brilliant rays : thereupon
the precious food-desiring (oblation) is added (to the flame), and Agni
soaring aloft, drinks it as it is (spread out) recumbent by the ladles.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಯತ್ ಈಂ ಗಣಸ್ಯ ರಶನಾಂ ಅಜೀಗಃ (ತದಾ) ಶಚಿಃ ಅಗ್ನಿಃ ಶುಚಿಭಿಃ ಗೋಭಿಃ ಅಂಕ್ತೇ—
ಯಾದಾ ಅಯಮಗ್ನಿಃ ಸಂಘಾತ್ಮಕಸ್ಯ ಜಗತಃ ರಜ್ಜುಮಿವ ನ್ಯಾಪಾರಪ್ರತಿಬಂಧಕಂ ತಮಃ ಗೃಹ್ಣಾತಿ
ತದಾ ದೀಪ್ತೋಽಯಮಗ್ನಿಃ ದೀಪ್ತೌ ರಶ್ಮಿಭಿರ್ವಿಶ್ವಂ ಜಗತ್ ವ್ಯನಕ್ತಿ | ಈ ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಕಟ್ಟಿ
ಹಿಡಿದಿರುವಂತೆ ಕತ್ತಲೆಯು ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಹರಡಿರುವುದು. ಇಂತಹ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ
ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ (ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಕಟ್ಟಿ ಹಿಡಿದು ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ,) ತನ್ನ
ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಬೀರಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳಕಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವನು.

ಆತ್ ದಕ್ಷಿಣಾ ವಾಜಯಂತೀ ಯುಜ್ಯತೇ—ಅನಂತರಮೇವ ಪ್ರವೃದ್ಧಾ ಅನ್ನಮಿಚ್ಛಂತ್ಯಾ ಜ್ಯ
ಧಾರಾ ಯುಕ್ತಾ ಭವತಿ | ಅಥವಾ ದಕ್ಷಿಣಾ ಪ್ರವೃದ್ಧಾ ಜ್ಯಧಾರಾ ಯುಜ್ಯತೇ | ಅನಂತರ ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯು
ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾಗಿರುವಾಗ ಅನ್ನಾದ್ಯಾಹಾರಗಳನ್ನು ಆವೇಕ್ಷಿಸುವ ಯಜಮಾನಾದಿ ಜನರು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ
ನಾಗಿ ಆಜ್ಯವನ್ನು (ತುಪ್ಪವನ್ನು) ಹೋಮಮಾಡುವರು.

ಉತ್ತಾನಾಂ ಊರ್ಧ್ವಃ ಜುಹೂಭಿಃ ಅಧಯತ್—ತಾಂ ಚ ಧಾರಾಂ ಊರ್ಧ್ವತಾನಾಮುಪರಿ
ವಿಸ್ತೃತಾಂ ಉನ್ನತೇ ಸನ್ ಜುಹೂಭಿಃ ಪಿಬತಿ | ಜುಹೂ ಎಂದರೆ ಆಜ್ಯವನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡುವುದ
ಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮರದ ಸೌಟುಗಳು. ಈ ರೀತಿ ಋತ್ವಿಗ್ಯಜಮಾನರು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಜುಹೂ ಎಂಬ ಮರದ
ಸೌಟುಗಳಿಂದ ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಿರುವ (ಎತ್ತರದಿಂದ ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವ) ಆಜ್ಯಧಾರೆಯನ್ನು (ಫುತವನ್ನು) ಅಗ್ನಿಯು
ತನ್ನ ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಚಾಚಿ ಪಾನಮಾಡುವನು. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆಜ್ಯವನ್ನು ಹೋಮಮಾಡಿದಷ್ಟೂ ಜ್ವಾಲೆಯು
ಮೇಲಕ್ಕೆಳೆಳುವುದು ಸಹಜವು. ಆ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ—ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಸರಿಸಿ
ಆಜ್ಯವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವನು ಎಂದು ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಠಃ ||

ಅಗ್ನಿಮುಚ್ಛಾ ದೇವಯತಾಂ ಮನಾಂಸಿ ಚಕ್ಷೂಂಸೀನ ಸೂರ್ಯೇ ಸಂ

ಚರಂತಿ |

ಯದೀಂ ಸುವಾತೇ ಉಷಸಾ ವಿರೂಪೇ ಶ್ವೇತೋ ವಾಜೀ ಜಾಯತೇ ಅಗ್ರೇ

ಅಹ್ನಾಂ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಗ್ನಿಂ | ಅಚ್ಚ | ದೇವಯತಾಂ | ಮನಾಂಸಿ | ಚಕ್ಷೂಂಷೀವ | ಸೂರ್ಯೇ | ಸಂ | ಚರಂತಿ |
ಯತ್ | ಈಂ | ಸುವಾತೇ ಇತಿ | ಉಷಸಾ | ವಿರೂಪೇ ಇತಿ | ವಿರೂಪೇ | ಶ್ವೇತಃ | ನಾಜೀ | ಜಾಯತೇ |
ಅಗ್ರೇ | ಅಹ್ನಾಂ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಗ್ನಿಂ ದೇವಮಚ್ಛಾಭಿಮುಖ್ಯೇನ ದೇವಯತಾಂ ದೇವಾನಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛತಾಂ ಯಜಮಾನಾನಾಂ
ಮನಾಂಸಿ ಸಂ ಚರಂತಿ | ದೇವಾ ಯಷ್ಟವ್ಯಾಸ್ತದರ್ಥಂ ಕದಾಯಂ ವರ್ಧಿಷ್ಯತೀತಿ ಧ್ಯಾಯಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ |
ಚಕ್ಷೂಂಷೀವ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಯಥಾ ಸೂರ್ಯೇ ಸಂಚರಂತಿ ತದ್ವತ್ | ಯದ್ಯದೇನೇನ-
ಮಗ್ನಿಮುಷಸಾ ಸಹ ವಿರೂಪೇ ನಾನಾರೂಪೇ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯೌ ಸುವಾತೇ | ಜನಯತಃ | ತದಾನೀಂ
ಶ್ವೇತಃ ಪ್ರಕೃಷ್ಟವರ್ಣೋಪೇತೋ ನಾಜೀ ವೇಜನವಾನಗ್ನಿರಹ್ನಾಮಗ್ರ ಉದಯಕಾಲೇ ಜಾಯತೇ |
ಪ್ರವರ್ಧತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸೂರ್ಯೇ—ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತವಾದ | ಚಕ್ಷೂಂಷೀವ—(ಮಾನವರ)ಚಕ್ಷುಸ್ಸುಗಳಂತೆ | ದೇವಯತಾಂ—
ದೇವತೆಗಳ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸುವ ಯಜಮಾನರ | ಮನಾಂಸಿ—ಮನಸ್ಸುಗಳು | ಅಗ್ನಿಂ ಅಚ್ಚ—
ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ | ಸಂ ಚರಂತಿ—ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ | ವಿರೂಪೇ—ನಾನಾ ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ದ್ಯಾವಾ
ಪೃಥಿವಿಗಳು | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ಈಂ—ಈ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು | ಉಷಸಾ ಸಹ—ಉಷಸ್ಸಿನೊಡನೆ |
ಸುವಾತೇ—ಹಡೆಯುತ್ತಾರೋ (ಆಗ) | ಶ್ವೇತಃ—ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ವರ್ಣವಳ್ಳವನೂ | ನಾಜೀ—ವೇಗಶಾಲಿಯೂ
ಆದ ಅಗ್ನಿಯು | ಅಹ್ನಾಂ ಅಗ್ರೇ—ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ | ಜಾಯತೇ—ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತವಾದ ಮಾನವರ ಚಕ್ಷುಸ್ಸುಗಳಂತೆ ದೇವತೆಗಳ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸುವ
ಯಜಮಾನರ ಮನಸ್ಸುಗಳು ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ನಾನಾರೂಪವುಳ್ಳ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು
ಈ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಉಷಸ್ಸಿನೊಡನೆ ಹಡೆದೊಡನೆಯೇ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ವರ್ಣವುಳ್ಳವನೂ ವೇಗಶಾಲಿಯೂ ಆದ
ಅಗ್ನಿಯು ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

The minds of the devout turn to Agni, as the eyes (of men) look
towards the the sun : when the multiform (heaven and earth) bring him
forth along with the dawn, he is born as a white courser in the beginning
of the days.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಸೂರ್ಯೇ ಚಕ್ಷುಂಷೀವ ದೇವಯೇತಾಂ ಮನಾಂಸಿ ಅಗ್ನಿಂ ಅಚ್ಛ ಸಂ ಚರಂತಿ—ಸೂರ್ಯನನ್ನು ನೋಡ ಬಯಸುವ ಜನರು ಯಾವ ರೀತಿ ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕಿತ್ತಿ ನೋಡುವರೋ ಅದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆರಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಜನರು ಅಗ್ನಿಯ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿಂತು ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವಾಗ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾಗುವನು ಎಂಬ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವರು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ವಿರೂಪೇ ಯತ್ ಈಂ ಉಷಸಾ ಸಹ ಸುವತೇ ಶ್ವೇತಃ ವಾಜೀ ಅಹ್ನಾಂ ಅಗ್ರೇ ಜಾಯತೇ | ನಾನಾರೂವುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಸಹಿತರಾದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷಸ್ಸನ್ನೂ, ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡುವವು. ಎಂದರೆ ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಲ್ಪಡುವನು. ಅಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಬೇಗನೆ ಕಾಷ್ಠಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿ ಬೆಳಗುವನು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಜನಿಷ್ವ ಹಿ ಜೇನ್ಯೋ ಅಗ್ರೇ ಅಹ್ನಾಂ ಹಿತೋ ಹಿತೇಷ್ವರುಷೋ ವನೇಷು |
ದಮೇದಮೇ ಸಪ್ತ ರತ್ನಾ ದಧಾನೋಽಗ್ನಿರ್ಹೋತಾ ನಿ ಷಸಾದಾ ಯಜೀ-
ಯಾನ್ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಜನಿಷ್ವ | ಹಿ | ಜೇನ್ಯಃ | ಅಗ್ರೇ | ಅಹ್ನಾಂ | ಹಿತಃ | ಹಿತೇಷು | ಅರುಷಃ | ವನೇಷು |
ದಮೇದಮೇ | ಸಪ್ತ | ರತ್ನಾ | ದಧಾನಃ | ಅಗ್ನಿಃ | ಹೋತಾ | ನಿ | ಷಸಾದ | ಯಜೀಯಾನ್ || ೫ ||

|| ಸಾಯಂಜಞಾಷ್ಯಂ ||

ಆಯಮಗ್ನಿರ್ಜೇನ್ಯ ಉತ್ಪಾದನೀಯೋಽಹ್ನಾಮಗ್ರ ಉದಯಕಾಲೇ ಜನಿಷ್ವ | ಪ್ರಾದುರಭೂತ್ | ಪಶ್ಚಾತ್ ಹಿತೇಷು ವನೇಷು ವನೋತ್ಥೇಷು ಕಾಷ್ಠೇಷ್ವರುಷ ಆರೋಚಮಾನಃ ಸನ್ ಹಿತಃ | ಸ್ಥಾಪಿತಃ | ಪಶ್ಚಾದ್ಧಮೇ ದಮೇ ತತ್ತದ್ಯಾಗೃಹೇ ಸಪ್ತ ರತ್ನಾ ರಮಣೀಯಾಃ ಸಪ್ತ ಜ್ವಾಲಾ ದಧಾನೋ ಧಾರಯಮಾಣಃ | ಅಥವಾ ಯಜಮಾನೇಭ್ಯಃ ಸಪ್ತವಿಧಾನಿ ರತ್ನಾನಿ ದಧಾನೋಽಗ್ನಿರ್ಹೋತಾ ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕಃ ಸನ್ ಯಜೀಯಾನ್ಯಷ್ಟವ್ಯಃ ಸನ್ ನಿ ಷಸಾದ | ನಿಷ್ಣೋ ಭವತಿ ||

|| ಶ್ರುತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಜೇನ್ಯಃ—ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ ಅಗ್ನಿಯು | ಅಹ್ನಾಂ ಅಗ್ರೇ—ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ |
ಜನಿಷ್ವ—ಉತ್ಪನ್ನನಾದನು (ಅನಂತರ) | ಹಿತೇಷು—ತನ್ನ ಪ್ರಸರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ | ವನೇಷು—

ವನಗಳಲ್ಲಿ ! ಅರುಷಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿ | ಹಿತಃ—ಸ್ಥಾಪಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ (ಆಮೇಲೆ) | ದಮೋದಮೇ—
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯಾಗಗೃಹದಲ್ಲಿಯೂ | ಸಪ್ತರತ್ನಾ—ರಮಣೀಯವಾದ ತನ್ನ ಸಪ್ತಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನೂ | ದಧಾನಃ—
ಧರಿಸಿಕೊಂಡು | ಅಗ್ನಿಃ—ಅಗ್ನಿಯು | ಹೋತಾ—ಹೋಮಸಂಪಾದಕನಾಗಿಯೂ | ಯಜೀಯಾನ್—
ಯಜ್ಞಾರ್ಹನಾಗಿಯೂ | ನಿಷಸಾದ—ಆಸನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ (ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆವಿರ್ಭೂತನಾಗಿ ಪ್ರಥಮತಃ, ತನ್ನ
ಪ್ರಸರಕ್ಕೆ ಹಿತಕಾರಿಯಾದ ವನಕಾಷ್ಠಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನಂತರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯಾಗಗೃಹದಲ್ಲಿಯೂ,
ರಮಣೀಯವಾದ ತನ್ನ ಸಪ್ತಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಮಸಂಪಾದಕನಾಗಿಯೂ, ಯಜ್ಞಾರ್ಹನಾಗಿಯೂ
ಆಸನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

English Translation.

(Agni), capable of birth, is born in the beginning of the days ;
radiant, he is deposited in the friendly woods, and then the adorable Agni,
the offerer of the oblation, displaying seven precious (rays), is seated in
every house.

|| ವಿಶೇಷವಿವರಗಳು ||

ಜೇನ್ಯಃ ಅಹ್ನಾಂ ಅಗ್ರೇ ಜನಿಷ್ಠ, ಹಿತೇಷು ವನೇಷು ಅರುಷಃ ಹಿತಃ—ಅಯಮಗ್ನಿಃ ಉತ್ಪಾದ-
ನೀಯಃ ಉದಯಕಾಲೇ ಪ್ರಾದುರಭೂತ್ | ಸಪ್ತಾತ್ ವನೋತ್ಪನ್ನೇಷು ಕಾಷ್ಠೇಷು ಅರೋಚಮಾನಸ್ಸನ್
ಸ್ಥಾಪಿತಃ | ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜ್ಞಾರ್ಥವಾಗಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಯಜ್ಞಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತನಾಗಿ ಜೆನ್ನಾಗಿ
ಹೊತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಕುವ ಕಾಷ್ಠಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಎಂದರೆ ಕಾಷ್ಠಾದಿಗಳನ್ನು ದಹಿಸುತ್ತಾ ಜಾಜ್ವಲ್ಯ
ಮಾನನಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವನು.

ದಮೋದಮೇ ಸಪ್ತ ರತ್ನಾ ದಧಾನಃ ಅಗ್ನಿಃ ಹೋತಾ ಯಜೀಯಾನ್ ನಿಷಸಾದ—ಸಪ್ತಾತ್
ತತ್ತದ್ಯಾಗಗೃಹೇ ರಮಣೀಯಾ ಸಪ್ತಜ್ವಾಲಾಃ ಧಾರಯಮಾಣಃ ಅಥವಾ ಯಜಮಾನೇಭ್ಯಃ ಸಪ್ತವಿಧಾನಿ-
ರತ್ನಾನಿ ದಧಾನಃ ಅಗ್ನಿಃ ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕಃ ಸನ್ ಯಜ್ಞವ್ಯಾಃ ನಿಷಕ್ಷೋ ಭವತಿ | ಅನಂತರ ಈ ಅಗ್ನಿಯು
ಪ್ರತಿಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಸಪ್ತವಿಧವಾದ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವನು ಅಥವಾ ಯಜ್ಞಮಾಡುವ
ಯಜಮಾನರಿಗೆ ಏಳುವಿಧ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವನಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವನು. ಈ ರೀತಿ ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕನಾದ
ಅಗ್ನಿಯು ಯಜ್ಞನಿರ್ವಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಅಗ್ನಿಕುಂಡಲದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವನು ಎಂದರೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವನು.

ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಏಳುವಿಧ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಗೆ ಕಾಳೀ, ಕರಾಳೀ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಈ ಜ್ವಾಲೆ-
ಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಯ ಜಿಹ್ವೆ (ನಾಲಗೆ) ಯೆಂದೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಗ್ನಿಹೋತಾ ನೃಸೀದದ್ಯಜೀಯಾನುಪಸ್ಥೇ ಮಾತುಃ ಸುರಭಾ ಉ
ಲೋಕೇ |

ಯುವಾ ಕವಿಃ ಪುರುನಿಃಷ್ಠ ಋತಾವಾ ಧರ್ತಾ ಕೃಷ್ಣೀನಾಮುತ ಮಧ್ಯ
ಇದ್ಧಃ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಗ್ನಿಃ | ಹೋತಾ | ನಿ | ಅಸೀದತ್ | ಯಜೀಯಾನ್ | ಉಪಸ್ಥೇ | ಮಾತುಃ | ಸುರಭಾ | ಉಂ
ಇತಿ | ಲೋಕೇ |

ಯುವಾ | ಕವಿಃ | ಪುರುನಿಃಷ್ಠಃ | ಋತವಾ | ಧರ್ತಾ | ಕೃಷ್ಣೀನಾಂ | ಉತ | ಮಧ್ಯೇ | ಇದ್ಧಃ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಜೀವತಿ ಯಜಮಾನೇ ಮೃತ ಇತಿ ಶಬ್ದೋ ಯಾದಿ ಸ್ಯಾತ್ತೇದಾನೀಂ ಸುರಭಿಮತೀಷ್ಟಿಃ ಕಾರ್ಯಾ |
ತತ್ರೇಯಮನುವಾಕ್ಯಾ | ಸೂತ್ರೀತಂ ಚ | ಅಗ್ನಿಹೋತಾ ನೃಸೀದದ್ಯಜೀಯಾನ್ತಾಧ್ವೀಮಕರ್ಷೇವ-
ನೀತಿಂ ನೋ ಅದ್ಯ | ಐ. ಬ್ರಾಂ. ೭-೯ | ಇತಿ ||

ಅಯಮಗ್ನಿಹೋತಾ ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕಃ ಸನ್ ಯಜೀಯಾನ್ಯಷ್ಟವೃತ್ತ್ ಸನ್ ನೃಸೀದತ್ |
ನಿಷಸಾದ | ಕುತ್ರೇತಿ ತದುಚ್ಯತೇ | ಮಾತುಃ ಸರ್ವಸ್ಯ ನಿರ್ಮಾತುರ್ಭೂಮ್ಯಾ ಉಪಸ್ಥ ಉತ್ಸಂಗೇ ತತ್ರಾಪಿ
ಸುರಭಾವಾಜ್ಯಾದಿಸಾರಭ್ಯಯುಕ್ತೇ ಲೋಕೇ ಸರ್ವೈರ್ದ್ರಷ್ಟವ್ಯೇ ಸ್ಥಾನೇ ವೇದಿಲಕ್ಷಣೇ | ಉತಾಪಿ ಚ
ಯುವಾ ನಿತ್ಯತರುಣಃ ಸರ್ವತ್ರ ಮಿಶ್ರಿತೋ ವಾ ಕವಿರ್ಮೋಧಾವೀ ಪುರುನಿಷ್ಠೋ ಬಹುಸ್ಥಾನ ಋತಾವಾ
ಯಜ್ಞವಾನ್ಧರ್ತಾ ಸರ್ವಸ್ಯ ಧಾರಕ ಏವಂಭೂತಃ ಸನ್ ಕೃಷ್ಣೀನಾಮೃತ್ಯಿಗೃಹಮಾನಾನಾಂ ಮಧ್ಯ ಇದ್ಧಃ
ಸಮಿದ್ಧಃ ಸನ್ ವರ್ತತ ಇತಿ ಶೇಷಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಗ್ನಿಃ—ಅಗ್ನಿಯು | ಹೋತಾ—ಹೋಮಸಂಪಾದಕನಾಗಿಯೂ | ಯಜೀಯಾನ್—ಯಜ್ಞಾರ್ಹ
ನಾಗಿಯೂ | ಮಾತುಃ—ತನ್ನ ಜನನಿಯಾದ ಪೃಥ್ವಿಯು | ಉಪಸ್ಥೇ—ತೋಡೆಯಂತಿರುವುದೂ | ಸುರಭಾ—
ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ | ಲೋಕೇ—ಯಜ್ಞವೇದಿಯಲ್ಲಿ | ನೃಸೀದತ್—ಆಸನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ | ಉತ—
ಮತ್ತು | ಯುವಾ—ನಿತ್ಯತರುಣನೂ | ಕವಿಃ—ಮೇಧಾವಿಯೂ | ಪುರುನಿಷ್ಠಃ—ಅನೇಕಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ
ಸ್ಥಿತನೂ | ಋತಾವಾ—ಯಜ್ಞವಂತನೂ | ಧರ್ತಾ—ಸರ್ವಜಗದ್ಧಾರಕನೂ ಆಗಿ | ಕೃಷ್ಣೀನಾಂ—ಯಜ
ಮಾನಾದಿಗಳ | ಮಧ್ಯೇ—ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ | ಇದ್ಧಃ—ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಅಗ್ನಿಯು ಹೋಮಸಂಪಾದಕನಾಗಿಯೂ, ಯಜ್ಞಾರ್ಹನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ತನ್ನ ಜನನಿಯಾದ ಪೃಥ್ವಿಯ ತೊಡೆಯಂತಿರುವುದೂ, ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ ಯಜ್ಞವೇದಿಯಲ್ಲಿ ಆಸನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ನಿತ್ಯತರುಣನೂ, ಮೇಧಾವಿಯೂ, ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತನೂ, ಯಜ್ಞವಂತನೂ, ಸರ್ವಜಗದ್ಧಾರಕನೂ ಆಗಿ ಋತ್ವಿಗ್ಯಜಮಾನಾದಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

English Translation.

The adorable Agni, the offerer of the oblation has sat down in a fragrant place on the top of his mother (earth) : youthful, wise, many-stationed, the celebrator of sacrifice, the sustainer (of all), kindled (he abides) amongst men.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನು ಜೀವಿಸಿದ್ದರೂ ಮೃತನಾದನು ಎಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಹರಡಿದಲ್ಲಿ ಆ ದೋಷ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸುರಭಿಮತಿ ಎಂಬ ಇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಆಗ ಹೋಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಹೋಮತಾ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಅನುವಾಕ್ಯಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಗ್ನಿ ಹೋಮತಾ ನೈಸಿದದ್ಯಜೇಯಾನ್ತಾ ಧ್ವೀಮಕೇ-ದೇವವೀತಿಂ ನೋ ಅದ್ಯ ಎಂಬ ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯವು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು (ಐ. ಬ್ರಾ. ೭-೯)

ಹೋಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾಗಿದೆ. ಶುಭ್ರವೂ, ನಿರ್ಮಲವೂ, ಒಳ್ಳೆಯ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದುದೂ ಆದ ಯಜ್ಞವೇದಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಅಗ್ನಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಋತ್ವಿಗ್ಯಜಮಾನರು ಯಜ್ಞಾರ್ಥವಾಗಿ ನೆರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕಯಜ್ಞಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಇರಲು ಸಮರ್ಥನು, ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಸಾಧನಭೂತನಾದವನು, ಜಗತ್ತನ್ನು ಅಥವಾ ಯಜ್ಞವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕವನು. ಇಂತಹ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜ್ಞವೇದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವನು ಎಂದು ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವು.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಪ್ರ ಣು ತ್ಯಂ ವಿಪ್ರನುಧ್ವರೇಷು ಸಾಧುನುಗ್ನಿಂ ಹೋತಾರಮಿಾಳತೇ

ನಮೋಭಿಃ |

ಆ ಯಸ್ತತಾನ ರೋದಸೀ ಋತೇನ ನಿತ್ಯಂ ಮೃಜಂತಿ ವಾಜಿನಂ ಘೃತೇನ ||

|| ಸದಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ | ನು | ತ್ಯಂ | ವಿಪ್ರಂ | ಅಧ್ವರೇಷು | ಸಾಧುಂ | ಅಗ್ನಿಂ | ಹೋತಾರಂ | ಈಳಿತೇ | ನಮಃಭಿಃ |

ಅ | ಯಃ | ತತಾನ | ರೋದಸೀ ಇತಿ | ಋತೇನ | ನಿತ್ಯಂ | ಮೃಜಂತಿ | ವಾಜಿನಂ | ಘೃತೇನ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ತ್ಯಂ ತಮಗ್ನಿಂ ನಮೋಭಿಃ ಸ್ತುತಿಭಿರ್ನು ಪ್ತಿಪ್ರಂ ಪ್ರೇಳಿತೇ | ಸ್ತುವಂತಿ | ಕೀದೃಶಂ ತಂ | ವಿಪ್ರಂ
ಮೇಧಾವಿನಮಧ್ವರೇಷು ಸಾಧುಂ ಫಲಸಾಧಕಂ ಹೋತಾರಂ ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕಂ | ಯೋ ದೇವೋ
ರೋದಸೀ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾವೃತೇನೋದಕೇನಾ ತತಾನ | ವಿಸ್ತಾರಿತವಾನ್ | ಅಗ್ನಾ ಸ್ತಾಸ್ಮಾಹುತೇರಾ-
ದಿತ್ಯದ್ವಾರಾ ವೃಷ್ಟ್ಯತ್ತಾದಕತ್ವಾತ್ | ಅಥವಾ ಋತೇನ ಸತ್ಯಭೂತೇನ ಹವಿಷಾ ದಿವಂ ತಥಾಭೂತೇನ
ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಫಲೇನ ಭುವಂ ಚಾ ತತಾನ | ವಾಜಿನಮನ್ನವಂತಂ ದೇವಂ ಯಜಮಾನಾ ನಿತ್ಯಂ
ಘೃತೇನೋದಕೇನಾಜ್ಯೇನ ನಾ ಮೃಜಂತಿ | ಪರಿಚರಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯಃ—ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯು | ರೋದಸೀ—ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳನ್ನು | ಋತೇನ—ಉದಕದಿಂದ (ಅಥವಾ
ಸತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ) | ಅ ತತಾನ—ವಿಸ್ತರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನೋ | ತ್ಯಂ—ಅಂತಹವನೋ | ವಿಪ್ರಂ—
ಮೇಧಾವಿಯೋ | ಅಧ್ವರೇಷು—ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ | ಸಾಧುಂ—ಫಲಸಾಧಕನೋ | ಹೋತಾರಂ—ಹೋಮ
ಸಂಪಾದಕನೋ ಆದ | ಅಗ್ನಿಂ—ಅಗ್ನಿಯನ್ನು | ನಮೋಭಿಃ—ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ | ನು—ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ | ಪ
ಈಳಿತೇ—ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ | ವಾಜಿನಂ—ಅನ್ನವಂತನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು | ನಿತ್ಯಂ—ಪ್ರತಿದಿನವೂ | ಘೃತೇನ—
ಘೃತದಿಂದ | ಮೃಜಂತಿ—ಉಪಚರಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯು ಸತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ವೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸಹ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿ
ಗಳೆರಡನ್ನೂ ಸಹ ವಿಸ್ತರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನೋ ಅಂತಹವನೋ, ಮೇಧಾವಿಯೋ, ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಫಲಸಾಧಕನೋ,
ಹೋಮಸಂಪಾದಕನೋ ಆದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಅನ್ನವಂತನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು
ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಘೃತದಿಂದ ಉಪಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

They glorify at present with hymns that Agni, who is intelligent, the
fullfiller (of desires) at sacrifices, the offerer of oblations, who has charged
heaven and earth with water, and whom they always worship with clarified
butter as the bestower of food.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಯಃ ರೋದಸೀ ಋತೇನ ಆ ತತಾನ—ಯಃ ದೇವಃ (ಅಗ್ನಿಃ) ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ ಉದಕೇನ
ವಿಸ್ತಾರಿತವಾನ್ | ಅಗ್ನಾ ಸ್ತಾಸ್ತಾಹುತೇರಾದಿತ್ಯದ್ವಾರಾ ವೃಷ್ಟ್ಯುತ್ಪಾದಕತ್ವಾತ್ | ಅಥವಾ
ಋತೇನ ಸತ್ಯಭೂತೇನ ಹವಿಷಾ ದಿವ್ಯಂ ತಥಾಭೂತೇನ ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಫಲೇನ ಭುವಂ ಚ ಆ ತತಾನ |
ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಮಾಡಿರುವರು. ಈ ಅಗ್ನಿಯು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿ
ಗಳನ್ನು (ಭೂಮ್ಯಂತರಿಕ್ಷಗಳನ್ನು) ಉದಕದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನೂ, ಭೂಮಿಯನ್ನೂ
ಅಗ್ನಿಯು (ವಿದ್ಯುದಗ್ನಿಯೂ) ವೃಷ್ಟ್ಯುತ್ಪಾದಕದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸಿದ
ಆಹುತಿಗಳು (ಹೋಮಗಳು) ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಸೇರಿ ಅವನಿಗೆ ಅದರಿಂದ ತೃಪ್ತಿಯುಂಟಾಗಿ ಆದಿತ್ಯನ
ಮೂಲಕ ಭೂಮ್ಯಂತರಿಕ್ಷಗಳು ವೃಷ್ಟ್ಯುತ್ಪಾದಕದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿದವು ಎಂಬುದು ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವು.
ಅಥವಾ ಋತಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯವೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದರೆ ಸತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ
ಮಾಡುವ ಹವಿರಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಎಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿದಂತೆ ಆಗುವುದು.
ಈ ರೀತಿ ಹವಿರರ್ಪಣೆಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಂತೋಷವುಂಟಾಗಿ ಅವರು ಭೂಮಿಗೆ ವೃಷ್ಟಿರೂಪವಾದ ಫಲವನ್ನು
ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವರು. ಅದುದರಿಂದ ಭೂಮಿಗೂ ತೃಪ್ತಿಯುಂಟಾದಂತಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿ ಅಗ್ನಿಯು ದ್ಯಾವಾ
ಪೃಥಿವಿಗಳೆರಡನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದನೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಮಾ|ರ್ಜಾ|ಲ್ಯೋ| ವೃ|ಜ್ಯ|ತೇ| ಸ್ವೇ| ದ|ಮೂ|ನಾಃ| ಕ|ವಿ|ಪ್ರ|ಶ|ಸ್ತೋ| ಅ|ತಿ|ಥಿಃ| ತಿ|ವೋ|
ನಃ |

ಸ|ಹ|ಸ್ರ|ಶೃ|ಂಗೋ| ವೃ|ಷ|ಭ|ಸ್ತ|ದೋ|ಜಾ| ವಿ|ಶ್ವಾ| ಅ|ಗ್ನೇ| ಸ|ಹ|ಸಾ| ಪ್ರಾ|ಸ್ಯ|ನ್ಯಾನ್ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಮಾ|ರ್ಜಾ|ಲ್ಯೋಃ| ವೃ|ಜ್ಯ|ತೇ| ಸ್ವೇ| ದ|ಮೂ|ನಾಃ| ಕ|ವಿ|ಪ್ರ|ಶ|ಸ್ತಃ| ಅ|ತಿ|ಥಿಃ| ತಿ|ವಃ| ನಃ ||

ಸ|ಹ|ಸ್ರ|ಶೃ|ಂಗಃ| ವೃ|ಷ|ಭಃ| ತತ್|ದೋ|ಜಾಃ| ವಿ|ಶ್ವಾ|ನ್| ಅ|ಗ್ನೇ| ಸ|ಹ|ಸಾ| ಪ್ರ| ಅ|ಸಿ| ಅ|ನ್ಯಾನ್|| ಅ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಮಾರ್ಜಾಲ್ಯಃ ಸಂಮಾರ್ಜನೀಯೋಽಯಮಗ್ನಿವೃಜ್ಯತೇ | ಪರಿಚರ್ಯತೇ | ಸ್ವೇ ಸ್ವಕೀಯೇ
ಸ್ಥಾನೇ | ಕೀದೃಶೋಽಯಂ | ದಮೂನಾ ದಾನಮನಾ ದಾಂತಮನಾ ನಾ ಕವಿಪ್ರಶಸ್ತಃ ಕವಿಭಿರ್ಮೇಧಾ-

ವಿಭಿಃ ಪ್ರಶಸ್ತಃ ಪ್ರಕರ್ಷಣ ಸ್ತುತೋ ನೋಽಸ್ಮಾಕಮತಿಥಿರತಿಥಿವತ್ಸೌಜ್ಯಃ ಶಿವಃ ಸುಖಕರಶ್ಚ |
ಸಹಸ್ರಶೃಂಗೋಽಪರಿಮಿತಜ್ವಾಲೋ ವೃಷಭೋ ವರ್ಷಿತಾ ಫಲಾನಾಂ ತದೋಜಾಃ | ಯತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ
ಬಲಂ ತೇಜೋ ವಾಸ್ತಿ ತದೇವಾಜೋ ಯಸ್ಯ ತಾದೃಶಃ | ಸರ್ವಬಲಸ್ವರೂಪ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಥ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ-
ವಾದಃ | ಹೇ ಅಗ್ನೇ ವಿಶ್ವಾನನ್ಯಾನ್ ಸ್ವಯತೀಕ್ತಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಸಹಸಾ ಬಲೇನ ಪ್ರಾಸಿ | ಪ್ರೇತಿ
ಸರೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಪರಾಭವಸಿ | ವ್ಯಾಪ್ತಂ ವಾ ಪ್ರಭವಸಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದಮೂನಾಃ—ದಾನಮನಸ್ಸನೂ | ಕವಿಪ್ರಶಸ್ತಃ—ಋಷಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿತನೂ | ನಃ—ನಮಗೆ |
ಅತಿಥಿಃ—ಅತಿಥಿಯಂತೆ ಪೂಜ್ಯನೂ | ಶಿವಃ—ಮಂಗಳಕರನೂ | ಸಹಸ್ರಶೃಂಗಃ—ಸಹಸ್ರಾರು ಜ್ವಾಲೆಗಳುಳ್ಳ
ವನೂ | ವೃಷಭಃ—ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ | ತದೋಜಾಃ—ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬಲವುಳ್ಳವನೂ | ಮಾರ್ಜಾಲ್ಯಃ—
ಪೂಜಾರ್ಯೋಗ್ಯನೂ ಅದ ಅಗ್ನಿಯು | ಸ್ವೇ—ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿ | ಮೃಜ್ಯತೇ—ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ |
ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ವಿಶ್ವಾನ್ ಅನ್ಯಾನ್—ನಿನಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಸಮಸ್ತರನ್ನೂ | ಸಹಸಾ—(ನಿನ್ನ)
ಶಕ್ತಿಯಿಂದ | ಪ್ರಾಸಿ—ಮೀರಿಸಿದ ಪ್ರಭಾವವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದೀಯೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ದಾನಮನಸ್ಸನೂ, ಋಷಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿತನೂ, ನಮಗೆಲ್ಲಾ ಅತಿಥಿಯಂತೆ ಪೂಜ್ಯನೂ, ಮಂಗಳಕರನೂ,
ಸಹಸ್ರಾರು ಜ್ವಾಲೆಗಳುಳ್ಳವನೂ ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬಲವುಳ್ಳವನೂ, ಪೂಜಾರ್ಯೋಗ್ಯನೂ ಅದ
ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ಸ್ವಂತಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಸಮಸ್ತರನ್ನೂ
ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮೀರಿಸಿದ ಪ್ರಭಾವವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದೀಯೆ.

English Translation.

Entitled to worship, he is worshipped in his own (abode); humble-
minded, eminent amongst sages, our auspicious guest, the thousand-rayed
the showerer (of benefits), of well-known might, you, Agni, surpass all
others in strength.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಮಾರ್ಜಾಲ್ಯಃ—ಸಂಮಾರ್ಜನೀಯೋಽಯಮಗ್ನಿಃ | ಮೃಜ್ಯತೇ ಪರಿಚರ್ಯತೇ | ಮೃಜಧಾತುವಿಗೆ
ಪರಿಚರಿಸು, ಸೇವಿಸು ಎಂಬರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಮಾರ್ಜಾಲ್ಯಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ
ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ, ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುವ ಎಂಬರ್ಥವಿದ್ದು ಅಗ್ನಿಗೆ ವಿಶೇಷಪದವಾಗಿದೆ.

ದಮೂನಾಃ—ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾಸ್ಕರು—

ದಮೂನಾಃ | ದಮೂನಾ ದಮಮನಾ ವಾ, ದಾನಮನಾ ವಾ ದಾಂತಮನಾ ವಾ | ಅಸಿ ವಾ

ದಮ ಇತಿ ಗೃಹನಾಮ ತನ್ನಾಃಸ್ಯಾತ್ | ಮನೋ ಮನೋತೇಃ || (ನಿ. ೪-೪)

ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು—ಎಂದರೆ, ದಮೂನಾಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕ್ರೂರಿಯಲ್ಲದವನು ಅಥವಾ ದಯೆ
ವುಳ್ಳವನೆಂದೂ, ಅಥವಾ ದಾನವನ್ನು ಕೊಡಲು ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನೆಂದೂ, ಅಥವಾ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತನ್ನ
ನಿಯಮನ ಅಥವಾ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವವನೆಂದೂ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವಿರುವುದು. ಅಥವಾ ದಮ
ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮನೆಯೆಂದು ಅರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ ದಮೂನಾಃ ಎಂದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಲು ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವ
ನೆಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗಬಹುದು. ಮನಃ ಶಬ್ದವು ಯೋಚಿಸು ಎಂಬರ್ಥವಿರುವ ಮನ್ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ ಸದ್ಯೋ ಅಗ್ನೇ ಅತೈಷ್ಯನ್ಯಾನಾವಿಯಸ್ತೈ ಚಾರುತಮೋ ಬಭೂಥ ||

ಈಳೇನ್ಯೋ ವಪುಷ್ಯೋ ವಿಭಾವಾ ಪ್ರಿಯೋ ವಿಶಾಮತಿಥಿಮಾನು-
ಷೀಣಾಂ || ೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪ್ರ | ಸದ್ಯಃ | ಅಗ್ನೇ | ಅತಿ | ಏಷಿ | ಅನ್ಯಾನ್ | ಅವಿಃ | ಯಸ್ತೈಃ | ಚಾರುತಮಃ | ಬಭೂಥ |

ಈಳೇನ್ಯಃ | ವಪುಷ್ಯಃ | ವಿಭಾವಾ | ಪ್ರಿಯಃ | ವಿಶಾಂ | ಅತಿಥಿಃ | ಮಾನುಷೀಣಾಂ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತ್ವಂ ಯಜ್ಞಮಾಸಾದ್ಯ ಸದ್ಯಸ್ತದಾನೀಮೇವಾನ್ಯಾನ್ ಸ್ವಸಮಾನಾಂತೈಷಿ
ಅತಿಕ್ರಾಮಸಿ | ಯಸ್ತೈ ಚಾರುತಮಃ ಸನ್ನಾ ವಿರ್ಬಭೂವ | ಕಿಂಚ ತ್ವಮೀಳೇನ್ಯಃ ಸ್ತುತೋ ವಪುಷ್ಯೋ
ವಪುಷ್ಯರೋ ದೀಪ್ತಿಕರೋ ವಾ ವಿಭಾವಾ ವಿತಿಷ್ಠದೀಪ್ತಿಮಾನ್ ಪ್ರಿಯಃ ಪ್ರಿಯಭೂತೋ ವಿಶಾಂ
ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ತಥಾತಿಥಿಃ ಪ್ರಾಜ್ಯೋ ಮಾನುಷೀಣಾಂ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಭವಸಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಅಗ್ನೇ—ಎರೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಯಸ್ತೈ—ಯಾವ ಯಜಮಾನನಿಗಾಗಿ | ಚಾರುತಮಃ—ಆಕರ್ಷಕ
ವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ | ಪ್ರ—ಅತಿಶಯವಾಗಿಯೂ | ಅವಿರ್ಬಭೂಥ—ಅವಿರ್ಭೂತನಾಗುವೆಯೋ |
ಸದ್ಯಃ—ಆ ಒಡನೆಯೇ | ಅನ್ಯಾನ್—ಇತರರಲ್ಲಿಗೂ | ಅತೈಷಿ—ದಾಟಿಹೋಗುತ್ತೀಯೆ | ಈಳೇನ್ಯಃ—
ಸ್ತುತ್ಯನೂ | ವಪುಷ್ಯಃ—ಸುಂದರರೂಪವುಳ್ಳವನೂ | ವಿಭಾವಾ—ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನೂ |
ಪ್ರಿಯಃ—ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನೂ | ಮಾನುಷೀಣಾಂ ವಿಶಾಂ—ಸಕಲ ಮಾನವ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ | ಅತಿಥಿಃ—ಅತಿಥಿಯಂತೆ
ಪುಜ್ಯನೂ (ಆಗಿದ್ದೀಯೆ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಯಾವ ಯಜಮಾನನಿಗಾಗಿ ನೀನು ಅತಿಶಯವಾದ ದೇಹದ ರೂಪವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಅವಿಭೂತನಾಗುವೆಯೋ, ಆ ಒಡನೆಯೇ, ಇತರರಲ್ಲಿಗೂ ದಾಟಿಹೋಗುತ್ತೀಯೆ. ನೀನು ಸ್ತುತ್ಯನೂ, ಸುಂದರವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವನೂ, ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನೂ, ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನೂ, ಸಕಲ ಮಾನವಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಪೂಜ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದೀಯೆ.

English Translation.

(Too) quickly, Agni, you pass to others from him to whom you have been manifest: most beautiful, adorable, radiant, many-shinning, the loved of people, the guest of men.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವು—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ಯಾವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅವನ ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಎಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾಶಯುಕ್ತನಾಗಿ ಬೆಳಗುವಿಯೋ ಅಂತಹ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ಯಜಮಾನರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನನ್ನು ಸರ್ವರೂ ಸ್ತುತಿಸುವರು. ನಿನ್ನ ರೂಪವು ಬಹಳ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿಯೂ ಕಾಂತಿಯುತವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನೂ ಅತಿಥಿಯಂತೆ ಪೂಜಾರ್ಹನೂ ಆಗಿರುವೆ.

ಅತಿಥಿ:—ಯಾಸ್ವರು ಅತಿಥಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅತಿಥಿರಭ್ಯುತಿತೋ ಗೃಹಾನ್ ಭವತಿ | ಅಭ್ಯೇತಿ ತಿಥಿಸು ಪರಕುಲಾನೀತಿ ನಾ ಪರಗೃಹಾಣೀತಿ ನಾ | ಅಯಮಪೀತರೋಽತಿಥಿರೇತಸ್ಮಾದೇವ (ನಿ. ೪-೪) ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಎಂದರೆ ಹೊರಗೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಗೃಹಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವಸೂಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬರುವನು ಅಥವಾ ತನ್ನ ವಂಶವಲ್ಲದ ಅಥವಾ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲದ ಇತರರ ಮನೆಗೆ ಪೌರ್ಣಮಾಸ್ಯಾದಿತಿಥಿಗಳಲ್ಲಿ (ದಿನಗಳಲ್ಲಿ) ಕಾರ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಬರುವವನು ಎಂದು ಅತಿಥಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಿರುವುದು. ಅಥವಾ ತಿಥಿನಿಯಮವಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ದಿನವೆಂದರೆ ಆ ದಿನ ಪರರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವವನಾದದ್ದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಅತಿಥಿಯೆಂದು (ತಿಥಿನಿಯಮವಿಲ್ಲದವನು) ಎಂದೂ ಅರ್ಥವಿನರಣೆ ಮಾಡಬಹುದು.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯ ||

ತುಭ್ಯಂ ಭರಂತಿ ಕ್ಷಿತಯೋ ಯವಿಷ್ಯ ಬಲಿಮಗ್ನೇ ಅಂತಿತ ಓತ ದೂರಾತ್ |

ಆ ಭಂದಿಷ್ಯಸ್ಯ ಸುಮತಿಂ ಚಿಕಿಂಧಿ ಬೃಹತ್ತೇ ಅಗ್ನೇ ಮಹಿ ಶರ್ಮ ಭದ್ರಂ ||

|| ಸದಪಾಠಃ ||

ತುಭ್ಯಂ | ಭರಂತಿ | ಕ್ಷಿತಯೇ | ಯೇನಿಷ್ಠ | ಬಲಿಂ | ಅಗ್ನೇ | ಅಂತಿತಃ | ಆ | ಉತ | ದೂರಾತ್ |
ಆ | ಭಂದಿಷ್ಯಸ್ಯ | ಸುಮತಿಂ | ಚಿಕಿಧ್ವಿ | ಬೃಹತ್ | ತೇ | ಅಗ್ನೇ | ಮಹಿ | ಶರ್ಮ | ಭದ್ರಂ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಯೇನಿಷ್ಠ ಯುವತಮಾಗ್ನೇ ತುಭ್ಯಂ ಕ್ಷಿತಯೋ ಮನುಷ್ಯಾ ಭರಂತಿ | ಸಂಪಾದಯಂತಿ |
ಕಿಂ | ಬಲಿಂ ಪೂಜಾಂ ಹವಿರ್ಲಕ್ಷಣಾಮಂತಿತೋಽಂತಿಕಾದುತಾಪಿ ಚ ದೂರಾತ್ | ಆ ಇತಿ ಚಾರ್ಥೇ |
ಕಿಂಚ ಭಂದಿಷ್ಯಸ್ಯಾತಿಶಯೇನ ಸ್ತೋತುಃ ಸುಮತಿಂ ಸ್ತುತಿಮಾ ಚಿಕಿಧ್ವಿ | ಆಜಾನೀಹಿ | ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತೇ
ತವ ಶರ್ಮ ಸುಖಮಸ್ಮತ್ಪ್ರಭಂ ದಾತವ್ಯಂ ಬೃಹನ್ಮಹದ್ಭದ್ರಂ ಸ್ತುತ್ಯಂ ಚ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯೇನಿಷ್ಠ—ಅತ್ಯಂತ ಯುವಕನಾದ | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಕ್ಷಿತಯೇ—ಮಾನವರೂಪರಾದ
ಯಜಮಾನರು | ತುಭ್ಯಂ—ನಿನಗಾಗಿ | ಬಲಿಂ—ಹವಿಸ್ಸಿನೊಡಗೂಡಿದ ಪೂಜೆಯನ್ನು | ಭರಂತಿ—
ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ | ಅಂತಿತಃ—ಸಮೀಪದಿಂದಾಗಲಿ | ಉತ—ಅಥವಾ | ದೂರಾತ್—ದೂರಪ್ರದೇಶದಿಂದಾಗಲಿ |
ಭಂದಿಷ್ಯಸ್ಯ—ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುವ ಸ್ತೋತ್ರವಿನ | ಸುಮತಿಂ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು | ಆ ಚಿಕಿಧ್ವಿ—
ಜೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತು (ಸ್ವೀಕರಿಸು) | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ತೇ—ನಿನ್ನಿಂದ (ದತ್ತವಾಗುವ) | ಶರ್ಮ—
ಸುಖವು | ಬೃಹತ್—ಪ್ರಭೂತವಾದುದೂ | ಮಹಿ—ಮಹತ್ತಾದುದೂ | ಭದ್ರಂ—ಮಂಗಳಾತ್ಮಕವೂ ಆಗಿದೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅತ್ಯಂತ ಯುವಕನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮಾನವರೂಪರಾದ ಯಜಮಾನರು ನಿನಗಾಗಿ ಹವಿಸ್ಸಿನೊಡ
ಗೂಡಿದ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಮೀಪದಿಂದಾಗಲಿ ಅಥವಾ ದೂರಪ್ರದೇಶದಿಂದಾಗಲಿ, ಅತಿಶಯ
ವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುವ ಸ್ತೋತ್ರವಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತು ಸ್ವೀಕರಿಸು. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ,
ನಿನ್ನಿಂದ ನಮಗೆ ದತ್ತವಾಗುವ ಸುಖವು ಪ್ರಭೂತವಾದುದೂ, ಮಹತ್ತಾದುದೂ, ಮಂಗಳಾತ್ಮಕವೂ ಆಗಿದೆ.

English Translation.

To you, youngest (of the gods), men present oblations, whether
nigh or from far : accept the praise of him who most extols you ; for the
felicity (which you confer), Agni, is great, vast, auspicious.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಕ್ಷಿತಯೇ—ಕ್ಷಿತಯೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಮನುಷ್ಯಾಃ ನರಃ ಎಂದು ವೋದಲಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಮನುಷ್ಯ
ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ (ನಿ. ೩-೭) ಕ್ಷಿತಯೇ ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯರು.

ಯವಿಷ್ಯ—ಯವತಮ | ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಯವಿಷ್ಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಜೋಧಿಸುವುದು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅಗ್ನಿಯು ಉರಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಿತ, ಕಾಷ್ಠ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು. ಮನುಷ್ಯರು ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮಧ್ಯೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಟಿಕರನಾದ ಆಹಾರಾದಿಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡು ಸಂಪೂರ್ಣ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿರುವಾಗ ಅವರನ್ನು ಯುವಕರು ಎಂದರೆ ತಮ್ಮ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವವರು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅದರಂತೆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಷ್ಠಾದಿಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವುದು. ಅದನ್ನೇ ಯುವಕರ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದೆ. ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಯೌವನವು ಕೆಲವುಕಾಲ ಮಾತ್ರವಿದ್ದು ಅನಂತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾಬಂದು ಕೊನೆಗೆ ನಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಅಗ್ನಿಯ ವಿಸಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗಲ್ಲ. ಕಾಷ್ಠಾದಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ದೀಪ್ತಿಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವವರೆಗೂ ಎಷ್ಟುಕಾಲವಾದರೂ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯತರುಣ, ಯಾವಾಗಲೂ ಯುವಕನಾಗಿರುವವನು ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವರು.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಃ ||

ಅದ್ಯ ರಥಂ ಭಾನುಮೋ ಭಾನುಮಂತಮಗ್ನೇ ತಿಷ್ಠ ಯಜತೇಭಿಃ

ಸಮಂತಂ |

ವಿದ್ವಾನ್ಸಥೀನಾಮುರ್ವಗ್ನಿಂ ತ್ರಿಕ್ಷಮೇಹ ದೇವಾನ್ಸ ವಿರದ್ಯಾಯ ವಕ್ತಿ || ೧೧ ||

|| ಪದವಾಃ ||

ಅ | ಅದ್ಯ | ರಥಂ | ಭಾನುಮಃ | ಭಾನುಮಂತಂ | ಅಗ್ನೇ | ತಿಷ್ಠ | ಯಜತೇಭಿಃ | ಸಂಽಅಂತಂ |

ವಿದ್ವಾನ್ | ಸಥೀನಾಂ | ಉರು | ಅಂತರಿಕ್ಷಂ | ಅ | ಇಹ | ದೇವಾನ್ | ಹವಿಃ ಅದ್ಯಾಯ | ವಕ್ತಿ || ೧೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಭಾನುಮೋ ದೀಪ್ತಿಮನ್ನಗ್ನೇ ಅದ್ಯಾಸ್ತಿನ್ಯಾಗದಿನೇ ಭಾನುಮಂತಂ ದೀಪ್ತಿಮಂತಂ ಸಮಂತಂ ಸಮೀಚೀನಪ್ರಾಂತೋಪೇತಂ ರಥಂ ಯಜತೇಭೀರ್ಯಷ್ಟೈರ್ವೈದೇವೈಃ ಸಹಾ ತಿಷ್ಠ | ಆರೋಹ | ವಿದ್ವಾನ್ಸತ್ಯವ್ಯದೇವಪರಿಜ್ಞಾನನಾಂಸ್ತ್ವಂ ಸಥೀನಾಂ ದೇವಯಜನಮಾರ್ಗಾನ್ಪ್ರತಿ || ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಥೇ ಸ್ಮಾರೇ || ಉರ್ವಂತರಿಕ್ಷಂ ಪ್ರಭೂತೇಽಂತರಿಕ್ಷೇ ದೇವಾನ್ಸತ್ಯವ್ಯಾನ್ಸ ವಿರದ್ಯಾಯ ಹವಿರ್ಭಕ್ಷಣಾಯೇಹಾ ವಕ್ತಿ | ಅವಹಸಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಭಾನುಮಃ—ಪ್ರಭಾವಯುತನಾದ | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಅದ್ಯ—ಈ ಯಾಗದ ದಿನ | ಯಜ
ತೇಭಿಃ—ಯಜ್ಞಾಹರಾದ ಇತರ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ | ಭಾನುಮಂತಂ—ಕಾಂತಿಯುತವಾದುದೂ |
ಸಮಂತಂ—ಅಲಂಕೃತವಾದ ಪ್ರಾಂತಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ | ರಥಂ—ನಿನ್ನ ರಥವನ್ನು | ಆ ತಿಷ್ಠ—ಹತ್ತಿ
ಕುಳಿತಿಕೊ | ವಿಧ್ವಾನ್—ಸಕಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದ ನೀನು | ಉರ್ವಂತರಿಕ್ಷಂ—ಪ್ರಭೂತವಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ |
ಪಥೀನಾಂ—ಯಜ್ಞಗಮನಮಾರ್ಗದಿಂದ | ದೇವಾನ್—ದೇವತೆಗಳನ್ನು | ಹವಿಸ್ಸನ್ಯಾ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನು
ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ | ಇಹ—ಈ ಯಾಗಕ್ಕೆ | ಆ ವಕ್ಷಿ—ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ |

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಭಾವಯುತನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಈ ಯಾಗದ ದಿನ, ಯಜ್ಞಾಹರಾದ ಇತರ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ
ಕಾಂತಿಯುತವಾದುದೂ, ಅಲಂಕೃತವಾದ ಪ್ರಾಂತಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆದ ನಿನ್ನ ರಥವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಕುಳಿತುಕೊ,
ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ನೀನು ಪ್ರಭೂತವಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಯಜ್ಞಗಮನಮಾರ್ಗದಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಹವಿಸ್ಸನ್ನು
ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಭಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಯಾಗಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.

English Translation

Ascend to-day, radiant Agni, your resplendent, well-conducted
chariot, together with the adorable (gods): cognizant of the ways (of
worship), bring hither, by the vast firmament, the gods to partake of
the oblation.

|| ವಿಶೇಷವಿವರಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಭೂಮಿಗೆ ಬರುವಾಗ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಯಜ್ಞಾಹರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು
ಕರೆದುಕೊಂಡುಬರಬೇಕೆಂದು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಗ್ನಿಯ ರಥವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿರುವು
ದೆಂದೂ ಇಂತಹ ರಥದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸುವ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಹ್ವಾ
ನಿತರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅಂತರಿಕ್ಷಮಾರ್ಗದಿಂದ ಕರೆದುಕೊಂಡುಬರಬೇಕೆಂದೂ ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅವೋಚಾಮ ಕನಯೇ ಮೇಧ್ಯಾಯ ನಚೋ ವಂದಾರು ವೃಷಭಾಯ
ವೃಷ್ಟೇ |

ಗವಿಷ್ಟಿರೋ ನಮಸಾ ಸ್ತೋಮಮಗ್ನಾ ದಿವೀನ ರುಕ್ಮಮುರುವ್ಯಂಚ-
ಮಶ್ರೇತ್ || ೧೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅವೋಚಾಮ | ಕವಯೇ | ಮೇಧಾಯ | ವಚಃ | ವಂದಾರು | ವೃಷಭಾಯ | ವೃಷ್ಟೇ |

ಗವಿಷ್ಠಿರಃ | ನಮಸಾ | ಸ್ತೋಮಂ | ಅಗ್ನಾ | ದಿವಿತ್ಯವ | ರುಕ್ಮಂ | ಉರುವ್ಯಂಚಂ | ಅಶ್ರೇತ್ || ೧೨ ||

|| ಸಾಯಂಭಾಷ್ಯಂ ||

ವಯಮಾತ್ರೇಯಾಃ ಕವಯೇ ಮೇಧಾವಿನೇ ಮೇಧಾಯ ಮೇಧಾರ್ಹಾಯ ವೃಷಭಾಯ ವರ್ಷಕಾಯ ಫಲಾನಾಂ ವೃಷ್ಟೇ ಸೇಕ್ತೇ ಯೂನೇ ವಂದಾರು ವಂದನಶೀಲಂ ವಚಃ ಸ್ತೋತ್ರಮವೋಚಾಮ | ಅಥ ಋಷಿರಾತ್ಮಾನಂ ಪರೋಕ್ಷೇಣೈವ ನಿರ್ದಿಶ್ಯ ಸ್ತುತಿಮುಪಸಂಹರತಿ | ಗವಿಷ್ಠಿರೋಽಯಮ್ನುಷಿರ್ನಮಸಾ ನಮಸ್ಕಾರೇಣ ಹವಿಸಾ ನಾ ಯುಕ್ತಂ ಸ್ತೋಮಂ ಸ್ತೋತ್ರಮಗ್ನಾವಶ್ರೇತ್ | ಶ್ರಯತಿ ಸ್ಮ | ದಿವಿ ರುಕ್ಮಂ ರೋಚಮಾನಮುರುವ್ಯಂಚಮುರುಗಮನಮಾದಿತ್ಯಮಿವ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಕವಯೇ—ಮೇಧಾವಿಯೂ | ಮೇಧಾಯ—ಪೂಜಾರ್ಹನೂ | ವೃಷಭಾಯ—ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ | ವೃಷ್ಟೇ—ಯುವಕನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ | ವಂದಾರು—ಪೂಜಾಯೋಗ್ಯವಾದ | ವಚಃ—ಸ್ತುತಿಯನ್ನು | ಅವೋಚಾಮ—ಪಠಿಸುತ್ತೇವೆ | ಗವಿಷ್ಠಿರಃ—ಗವಿಷ್ಠಿರನಾಮಕನಾದ ಈ ಋಷಿಯು | ನಮಸಾ—ನಮಸ್ಕಾರದೊಡನೆ | ಸ್ತೋಮಂ—ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು | ದಿವಿ—ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ | ರುಕ್ಮಂ — ಹೊಂಬಣ್ಣದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವವನೂ | ಉರುವ್ಯಂಚಂ—ಆದಿತ್ಯನಂತೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವವನೂ ಆದ | ಅಗ್ನಾ—ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ | ಅಶ್ರೇತ್—ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

|| ಭಾಷಾರ್ಥ ||

ಮೇಧಾವಿಯೂ, ಪೂಜಾರ್ಹನೂ, ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ, ಯುವಕನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಪೂಜಾಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತೇವೆ. ಗವಿಷ್ಠಿರನಾಮಕನಾದ ಈ ಋಷಿಯು ನಮಸ್ಕಾರ ಪೂರ್ವಕವಾದ ತನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು, ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೊಂಬಣ್ಣದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವವನೂ, ಆದಿತ್ಯನಂತೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

English Translation.

We have uttered aloud this encomiastic praise to the wise, holy, vigorous (Agni), the showerer (of benefits): Gavishthira offers with reverence (this) praise to Agni, like the wide-sojourning (sun), effulgent in the sky.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಸೂಕ್ತದ ಉಪಸಂಹಾರರೂಪವಾದ ಈ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ನಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತದ್ರಷ್ಟೃವಾದ ಗವಿಷ್ಠಿರನೆಂಬ ಋಷಿಯು ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ತಾನು ಉತ್ತಮವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿ ಆದಿತ್ಯನಂತೆ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ನಮಸ್ಕಾರಪೂರ್ವಕವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನೂ, ಹವಿಸ್ಸನ್ನೂ ಅರ್ಪಿಸಿರುವೆನೆಂದು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸೆಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಬುಧ, ಗವಿಷ್ಠಿರ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಋಷಿಗಳು ದ್ರಷ್ಟೃಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಗವಿಷ್ಠಿರ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಋಷಿಯ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಬುಧಋಷಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಎರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

ಸೀರಿಕೆ.

ಕುಮಾರ; ವೃಶ; ಜಾನ;

ಐದನೆಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಈ ಮೂವರು ಋಷಿಗಳೂ ದ್ರಷ್ಟೃಗಳೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಕುಮಾರನೆಂಬುದು ಅಗ್ನಿಯ ಪರ್ಯಾಯನಾಮಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಅದೇ ಕುಮಾರಪದದಿಂದ ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಇದ್ದಾನೆ. ಅದೇ ಋಷಿನಾಮವೂ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಕುಮಾರ ಸೂಕ್ತವೆಂದೂ ಹೆಸರಿರಬಹುದು. ಅಗ್ನಿಗೆ ಕುಮಾರನೆಂಬ ಹೆಸರು ಹೇಗೆ ಬಂದಿತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

“ತದ್ಭಾನಿ ತಾನಿ ಭೂತಾನಿ | ಋತವಸ್ತೇಽಥ ಯಃ ಸ ಭೂತಾನಾಂ ಪತಿಃ ಸಂವತ್ಸರಃ ಸೋಽಥ ಯಾ ಸೋಷಾಃ ಪತ್ನೈಷಸೀ ಸಾ ತಾನಿಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಚ ಭೂತಾನಾಂ ಪತಿಃ ಸಂವತ್ಸರ ಉಷಸಿ ರೇತೋಽಸಿಂಚಂತಸ್ಸ ಸಂವತ್ಸರೇ ಕುಮಾರೋಽಜಾಯತೇ..... ||”

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೬-೧-೩-೮)

ಈ ಭೂತಗಳೇ ಋತುಗಳು. ಭೂತಪತಿಯೇ ಸಂವತ್ಸರವು. ಉಷಸ್ಸೇ ಪತ್ನಿಯು. ಭೂತಾತ್ಮಕವಾದ ಋತುಗಳೂ, ಭೂತಪತಿಯಾದ ಸಂವತ್ಸರವೂ ಪತ್ನಿಯಾದ ಉಷಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರೇತಸ್ಸನ್ನು ಸಿಂಚಿಸಿದವು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಕುಮಾರನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಯಿತು. ಈ ಕುಮಾರನು ಅಗ್ನಿಯ ಒಂಭತ್ತನೆಯ ರೂಪವು. ಇಂತಹ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರಶಂಸೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸೂಕ್ತದ ದ್ರಷ್ಟೃವಿನ ಹೆಸರೂ ಕುಮಾರನೆಂದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಇದಲ್ಲದೇ ವೃಶಜಾನ ಎಂಬ ಋಷಿಯೂ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಕರ್ತೃವೆಂದೂ ಊಹಿಸಿದೆ. ವೃಶಜಾನ ಎಂಬುವನು ವಿಷಯವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಐಷ್ವಾಕುಸ್ತ್ರೈರುಣೋ ರಾಜಾ ತ್ರೈವೃಷ್ಟೋ ರಥಮಾಸ್ಥಿತಃ |

ಸಂಜಗ್ರಾಹಾಶ್ಚರತ್ನೀಂಶ್ಚ ವೃಶೋ ಜಾನಃ ಪುರೋಹಿತಃ ||

(ಬೃ. ದೇ. ೫-೧೪)

ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶೋತ್ಪನ್ನನೂ, ತ್ರಿವೃಷ್ಟನ ಪುತ್ರನೂ ಆದ ತ್ರೈರುಣನು ಒಂದುಸಲ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಹೊರಟನು. ಆಗ ಅವನ ಗೃಹಪುರೋಹಿತನೂ, ಜನಪುತ್ರನೂ ಆದ ವೃಶನು ಅಶ್ವಗಳ ಕಡಿನಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ರಥವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಸ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕುಮಾರಸ್ಯ ರಥೋ ಗಚ್ಛಚ್ಛಿರೋಚ್ಛಿನತ್ |

ಏನಸ್ತೀತ್ಯಬ್ರವೀಚ್ಛೈವ ಸ ರಾಜೈನಂ ಪುರೋಹಿತಂ ||

(ಬೃ. ದೇ. ೫-೧೫)

ವೃಶಜಾನನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ರಥವು ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಮಾರನ ಮೈಮೇಲೆ ಹರಿಯಿತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನ ತಲೆಯು ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಯಿತು. ಆಗ ತ್ರೈರುಣನು ತನ್ನ ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ಕುರಿತು “ನೀನೇ ರಥವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಹತ್ಯೆಯಿಂದಂಟಾಗುವ ಪಾಪಕ್ಕೆ ನೀನೇ ಭಾಗಿಯು” ಎಂದು ಸಿಷ್ಟಾಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದನು.

ಸೋಽಥರ್ವಾಂಗಿರಸಾನ್ ಮಂತ್ರಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಂಜೀವ್ಯ ತಂ ಶಿತುಂ |

ಕ್ರೋಧಾತ್ಸಂತ್ಸಜ್ಯ ರಾಜಾನಮನ್ಯದೇಶಂ ಸಮಾಶ್ರಿತಃ ||

(ಬೃ. ದೇ. ೫-೧೬)

ರಾಜನು ಈ ರೀತಿ ಕಠಿಣವಾಗಿ ಹೇಳಲು, ವೃಶನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಖೇದವುಂಟಾಯಿತು. ಒಡನೆಯೇ ಅವನು ಅಥರ್ವಾಂಗಿ ರಸಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಿದನು. ಆ ಮಂತ್ರಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಆ ಮಗುವಿನ ಪ್ರಾಣವು ಬಂದಿತು. ಅದರೂ ಸಹ, ರಾಜನ ನಿಷ್ಕುರವಾದ ಮಾತಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡು ಕೋಪದಿಂದ ಆ ರಾಜನನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ಬೇರೆ ದೇಶದ ರಾಜನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಲು ಹೊರಟುಹೋದನು.

ಹರೋಽಪ್ಯಗ್ನೇರ್ನನಾಶಾಸ್ಯ ತಸ್ಯಾಪಕ್ರಮಣಾದ್ವಪೇಃ |

ಅಗ್ನೌ ಪ್ರಾಸ್ತಾನಿ ಹವ್ಯಾನಿ ನ ಹ್ಯಪಚ್ಯಂತ ಕಾನಿಚಿತ್ ||

(೫-೧೭)

ಪುರೋಹಿತನು ಈ ರೀತಿ ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಆ ರಾಜನ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯ ಶಾಖವೂ ನಾಶವಾಯಿತು. ಅವನು ಅರ್ಪಿಸಿದ ಆಹುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಪಕ್ವವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಯಾಗಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲಾ ವಿಫಲವಾದವು.

ತತಃ ಪ್ರವೃಥಿತೋ ರಾಜಾ ಸೋಽಭಿಗಮ್ಯ ಪ್ರಸಾದ್ಯ ತಂ |

ಅನೀತ್ವಾ ಸ ವೃಶಂ ಜಾನಂ ಪುನರೇವ ಪುರೋದಧೇ ||

(೫-೧೮)

ಪುರೋಹಿತನೂ ಹೊರಟುಹೋಗಿ, ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಅದರ ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರಭಾವವೂ ಲುಪ್ತವಾದುದರಿಂದ ರಾಜನು ಬಹಳ ದುಃಖಿತನಾದನು. ಅನಂತರ ವೃಶಜಾನನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಅವನನ್ನು ಪೂಜಾದಿಗಳಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಪುನಃ ಕರೆತಂದನು ಮತ್ತು ತಿರುಗಿಯೂ ತನ್ನ ಪುರೋಹಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ಸ ಪ್ರಸನ್ನೋ ವೃತೋಽಸ್ತೈಚ್ಛದ್ವರಮಗ್ನೇರ್ವಪಕ್ಷಯೇ |

ಅವಿಂಛತಃ ಪಿಶಾಚೀಂ ತಾಂ ಜಾಯಾಂ ತಸ್ಯ ಚ ಭೂಪತೇಃ ||

(೫-೧೯).

ವೃಶಜಾನನು ರಾಜನ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದಲೂ ಅವನ ಪೂಜೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಮಾಧಾನಗೊಂಡು ಅವನ ಪೌರೋಹಿತೃವನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ನಂತರ ರಾಜನ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಆ ಅಗ್ನಿಯ ಶಾಖವು ಪುನಃ ಉಂಟಾಗಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ಆದರೆ, ಆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ರಾಜನಿಗೆ ಪೈಶಾಚೀರೂಪದ ಪತ್ನಿಯು ಲಭಿಸಿದುದನ್ನು ಕಂಡನು.

ನಿಷಣ್ಣಸ್ತು ತಯಾ ಸಾರ್ಧಂ ಅಸಂದ್ಯಾಂ ಕತಿಸಾವಸಿ |

ತಾಮುಸಾನುಂತ್ರಯಾಂಚಕ್ರೇ ಕಮೇತಂ ತ್ವಮಿತಿ ತ್ವಚಾ ||

(೫-೨೦)

ಆಗ ಆ ಪೈಶಾಚೀರೂಪದ ರಾಜನ ಪತ್ನಿಯೊಡನೆ ತಾನೇ ಅಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು “ ಕಮೇತಂ ತ್ವಂ ” (ಮಂ. ಸಂ. ೫-೨-೨) ಎಂಬ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಅವಳನ್ನು “ ಎಲೈ ಯುವತಿಯೇ, ನೀನು ಪೈಶಾಚೀರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಪೋಷಿಸುವ ಈ ಬಾಲಕನಾರು ? ” ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು.

ಹರಃ ಕುಮಾರರೂಪೇಣ ಬ್ರುವಂಸ್ತಾಮಭ್ಯಭಾಷತೇ |

ವಿಜ್ಯೋತಿಷೇತಿ ಚೋಕ್ತಾಯಾಂ ಸಹಸಾಗ್ನಿರುದಜ್ವಲತ್ ||

(೫-೨೧)

ಅಗ್ನಿತಾಪವನ್ನು ಕುಮಾರನೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ, ಆ ಪೈಶಾಚೀಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮಂತ್ರದಿಂದ (೫-೨-೨) ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದೊಡನೆಯೇ, ಪುನಃ “ ವಿ ಜ್ಯೋತಿಷಾ.... ” (೫-೨-೯) ಎಂಬ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿದನು. ಅಗ್ನಿಯು ಮಹತ್ತಾದುದೂ, ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ ಆದ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ತನ್ನ ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು ಬಹಳ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ” ಎಂಬುದೇ ಆ ಮಂತ್ರದ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿದೊಡನೆಯೇ ಅಗ್ನಿಯ ಮಹತ್ತಾದ ಜ್ವಾಲೆಯು ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತವಾಯಿತು.

ಸಹಮಾನಃ ಸಮಾಯಾಂತಂ ಪ್ರಕಾಶಂ ಚ ಪ್ರಕಾಶಯನ್ ||

ಪಿಶಾಚೀಮದಹತ್ತಾಂ ಸ ಯತ್ರ ಚೋಪವಿನೇಶ ಸಾ ||

(೫-೨೨)

ಮಹತ್ತಾದ ಆ ಅಗ್ನಿ ಜ್ವಾಲೆಯು ತನ್ನ ಮಹತ್ವಭೆಯಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾ, ತನ್ನನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ದೂರಕ್ಕೆ ಓಡಿಸುತ್ತಾ ಕೊನೆಗೆ ಆ ಪೈಶಾಚೀರೂಪದ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಜಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ದಹಿಸಿ ಭಸ್ಮವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಇದೇ ವೃಶಜಾನನ ಮಹಚ್ಛಕ್ತಿವರ್ಣನಾತ್ಮಕವಾದ ಕಥೆ. ಈ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವ ೫-೨-೨ ಮತ್ತು ೫-೨-೯ ನೇ ಮಂತ್ರಗಳು ಬೇರೆಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಶಂಸಿತವಾಗಿವೆ.

ಏಷ ಏವ ಪರಾಮೃಷ್ಟೋ ಭಾಲ್ಗವಿಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ದ್ವೃಚಃ |

ನಿದಾನಸಂಜ್ಞಕೇ ಗ್ರಂಥೇ ಛಂದೋಗಾನಾಮಿತಿ ಶ್ರುತಿಃ ||

(೫-೨೩)

ಈ ಮಂತ್ರಗಳೆರಡೂ ಸಹ ಭಾಲ್ಗವೀಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಂದ ಉದಾಹೃತವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಭಂದೋಗರ ನಿದಾನಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಶಂಸಿತವಾಗಿದೆ. ಇದು ವೃಶಜಾನನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಸನ್ನಿವೇಶವಾಗಿದೆ. ಮೇಲೆ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ಈ ಕಥೆಯನ್ನೇ ಸಾಯಣರು ಋ. ಸಂ. ೫-೨-೧ ನೇ ಮಂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಕುಮಾರಂ ಮಾತೇತಿ ದ್ವಾದಶರ್ಚೆಂ ದ್ವಿತೀಯಂ ಸೂಕ್ತಂ | ಅತ್ರೇಃ ಪುತ್ರಃ ಕುಮಾರಃ
ಋಷಿರ್ಜನನಾನ್ನಃ ಪುತ್ರೋ ವೃಶೋ ವೋಭೌ ವಾತ್ರ ಋಷೀ | ಕಮೇತಂ ತ್ವಂ ವಿ ಜ್ಯೋತಿಷೇತ್ಯನ-
ಯೋಸ್ತು ವೃಶ ಏವ ನೋಭೌ ನ ಕುಮಾರಃ | ಅಂತ್ಯಾ ಪಟ್ಟಂಚಾಶದಕ್ಷರಾ ಶಕ್ವರೀ ಶಿಷ್ಪಾಸ್ತಿಷ್ಪಭಃ |
ಅಗ್ನಿದೇವತಾ | ಅತ್ರಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ | ಕುಮಾರಂ ಕುಮಾರೋ ವೃಶೋ ವಾ ಜಾನ ಉಭೌ ವಾ
ಶಕ್ವರ್ಯಂತಂ ಕಂ ವೀತ್ಯೌಚೋಸ್ತು ವೃಶ ಏವೇತಿ || ಪ್ರಾತರನುವಾಕಾಶ್ಚಿನಶಸ್ತ್ರಯೋರಸ್ಯಾಪಿ ಸೂಕ್ತಸ್ಯ
ವಿನಿಯೋಗ ಉಕ್ತಃ ಪೂರ್ವಸೂಕ್ತೇನ ಸಹ ||

ಅನುವಾದವು—ಕುಮಾರಂ ಮಾತಾ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೊದಲನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಅತ್ರಿಋಷಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ಕುಮಾರಃ ಎಂಬುವನು ಋಷಿಯು; ಅಥವಾ ಜನ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಋಷಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ವೃಶಃ ಎಂಬುವನು ಋಷಿಯು; ಅಥವಾ ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಋಷಿಗಳಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಕಮೇತಂ ತ್ವಂ (೨ ನೆಯ ಋಕ್ಕು) ಮತ್ತು ವಿ ಜ್ಯೋತಿಷಾ (೯ ನೇ ಋಕ್ಕು) ಎಂಬ ಈ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೃಶಃ ಎಂಬುವನೊಬ್ಬನೇ ಋಷಿಯು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕುಮಾರನಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಇಬ್ಬರೂ ಆಗಲಿ ಋಷಿಗಳಲ್ಲ; ಅಗ್ನಿಯು ದೇವತೆಯು; ಈ ಸೂಕ್ತದ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕು ಏವತ್ತಾರು ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಶಕ್ವರೀ ಎಂಬ ಛಂದಸ್ಸಿನದು. ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳೆಲ್ಲಾ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಭಂದಸ್ಸವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಕುಮಾರಂ ಕುಮಾರೋ ವೃಶೋ ವಾ ಜಾನ ಉಭೌ ವಾ ಶಕ್ವರ್ಯಂತಂ ಕಂ ವೀತ್ಯೌಚೋಸ್ತು ವೃಶ ಏವ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಪ್ರಾತರನುವಾಕ ಮತ್ತು ಅಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರ ಪಠನಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಸೂಕ್ತ—೨

ಮಂಡಲ—೫ || ಅನುವಾಕ—೧ || ಸೂಕ್ತ—೨ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೮ || ವರ್ಗ—೧೪, ೧೫ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಕಂಕ್ಷೆ—೧೨ ||

|| ಋಷಿಃ—೧, ೩-೨, ೧೦-೧೨. ಕುಮಾರ ಅತ್ರೇಯೋ ವೃಶೋ ವಾ ಜಾನ ಉಭೌ ವಾ
೨, ೯. ವೃಶೋ ಜಾನಃ ||

|| ದೇವತಾ—ಅಗ್ನಿಃ ||

|| ಛಂದಃ—೧-೧೧. ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ | ೧೨. ಶಕ್ವರೀ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕುನಾರಂ ನೂತಾ ಯುವತಿಃ ಸಮುಬ್ಧಂ ಗುಹಾ ಬಿಭರ್ತಿ ನ ದದಾತಿ
ಪಿತ್ರೇ |

ಅನೀಕಮಸ್ಯ ನ ಮಿನಜ್ಜನಾಸಃ ಪುರಃ ಪಶ್ಯಂತಿ ನಿಹಿತನುರತೌ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕುನಾರಂ | ನೂತಾ | ಯುವತಿಃ | ಸಮುಬ್ಧಂ | ಗುಹಾ | ಬಿಭರ್ತಿ | ನ | ದದಾತಿ | ಪಿತ್ರೇ |

ಅನೀಕಂ | ಅಸ್ಯ | ನ | ಮಿನತ್ | ಜನಾಸಃ | ಪುರಃ | ಪಶ್ಯಂತಿ | ನಿಹಿತಂ | ಅನುರತೌ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಶಾಖ್ಯಾಯನಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಕ್ತ ಇತಿಹಾಸ ಇಹೋಚ್ಯತೇ | ರಾಜಾ ತ್ರೈವೃಷ್ಣ ಐಕ್ಷ್ವಾಕಸ್ಯುರು-
ಣೋಽಭವದಸ್ಯ ಚ || ಪುರೋಹಿತೋ ವೃಶೋ ಜಾನ ಋಷಿರಾಸೀತ್ತದಾ ಖಲು | ಸಂಗೃಹ್ಣಂತಿ
ರಥಾನ್ರಾಜ್ಞಾಂ ರಕ್ಷಣಾಯ ಪುರೋಹಿತಾಃ || ತ್ರೈರುಣಸ್ಯ ವೃಶೋ ರಶ್ಮಿಂ ಸಂಜಗ್ರಾಹ ಪುರೋಹಿತಃ |
ಕುಮಾರೋ ವರ್ತುನಿ ಕ್ರೀಡನೃಥಚಕ್ರೇಣ ಘಾತಿಕಃ || ಛಿನ್ನಃ ಕುಮಾರಶ್ಚಕ್ರೇಣ ಮಮಾರಾಥ
ಪುರೋಹಿತಃ | ತ್ವಂ ಹಂತಾಸ್ಯೇತಿ ರಾಜಾನಂ ರಾಜಾ ಚಾಪಿ ಪುರೋಹಿತಂ || ತ್ವಂ ಹಂತಾಸ್ಯ ಕುಮಾರಸ್ಯ
ನಾಹಮಿತ್ಯೆಬ್ರವೀತ್ತದಾ | ಯತಸ್ತ್ವಂ ರಥವೇಗಸ್ಯ ನಿಯಂತಾತಸ್ತ್ವಯಾ ಹತಃ || ರಥಸ್ವಾಮಿ ಯತೋ
ರಾಜನ್ ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವಂ ತಸ್ಯ ಘಾತಕಃ | ಏವಂ ವಿವದಮಾನೌ ತಾವಿಷ್ಟಾಕೂನ್ಸ್ರಷ್ಟಮಾಗತೌ || ತೌ
ಪಪ್ರಚ್ಛತುರಿಷ್ಟಾಕೂನ್ ಕೇನಾಸೌ ನಿಹತೋ ದ್ವಿಜಾಃ | ತೇಬ್ರವನೃಥಯಂತಾರಂ ಹಂತಾರಂ
ವೃಶಸಂಜ್ಞಕಂ || ಸ ವೃಶೋ ನಾರ್ತಸಾಮ್ನಾ ತಂ ಕುಮಾರಂ ಸಮಜೀವಯತ್ | ಏವಮಾಖ್ಯಾಯಿ
ತತ್ರೈವ ಪುನರನ್ಯದುದೀರಿತಂ || ಯತ ಇಷ್ಟಾಕವೋ ರಾಗಾಛ್ಛಂತಾರಮೃಷಿಮುಬ್ರುನನ್ | ತಸ್ಮಾತ್ತೇಷಾಂ
ಗೃಹೇಷ್ಟಗ್ನೇಸ್ತೇಜೋ ನಿರ್ಗತಮೇಷು ಚ || ಗೃಹೇ ಪಾಕಾದಯೋ ನಾಸನ್ ತತ್ಕಾರಣಮುಚಿತಯನ್ |
ವೃಶಂ ಕುಮಾರಹಂತಾರಂ ಯದವೋಚಾಮ ತೇನ ನಃ || ಅಪಾಕ್ರಮದ್ಧರೋ ವಹ್ನೇರಾಹ್ವಯಾಮು
ವೃಶಂ ವಯಂ | ಇತಿ ಸಂಚಿಂತ್ಯ ತಮೃಷಿಮಾಹ್ವಯಾಮಾಸುರಾದರಾತ್ || ಸಮಾಗತ್ಯ ತತಃ ಶೀಘ್ರಂ
ಕೇಷಾಮಗ್ನೇರ್ಹರೋ ಭವೇತ್ | ಇತಿ ವಾರ್ತೇನ ಸಾಮ್ನಾಸಾವಕಾಮಯತ ಪೂರ್ವವತ್ || ಏವಂ
ಗಾಯನ್ ಸ ಋಷಿಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾಂ ಭಾರ್ಯಾಜಾತಾಂ ತ್ರಸದಸ್ಯೋರ್ನ್ಯಪಸ್ಯ | ಪಿಶಾಚನೇಷಾಂ ಹರ
ಅದಾಯ ಚಾಗ್ನೇರ್ಗೃಹಾನ್ನೀತ್ಯಾ ಕಶಿಪೌ ಸ್ಥಾಪಯಂತೀಂ || ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಮ್ಯಕ್ ತದ್ಧರಸ್ತೋಷಯಿತ್ಯಾ
ಸಾಮ್ನಾ ಪಶ್ಚಾದ್ಯೋಜಯಾಮಾಸ ಚಾಗ್ನಿಂ | ತತಃ ಸತೇಜಾಃ ಸಂಜಾತೋಽಭವತ್ಪಾತಾದಿಃ ಪೂರ್ವವತ್ ||
ಏವಂ ಶಾಖ್ಯಾಯನೇನೋಕ್ತಂ ಕಾಂಡಕೋಕ್ತಮುಛೋಚ್ಯತೇ | ವೃಶಃ ಪುರೋಧಾ ಅಭವತ್ತ-

ಸದಸ್ಯೋರ್ಮಹೀಪತೇಃ || ಸ ರಥಂ ಧಾವಯನ್ತಾ ಜಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ಕುಮಾರಕಂ | ಚಿಚ್ಛೇದ ರಥಚಕ್ರೇಣ
ಪ್ರಮಾದಾತ್ಸೋದ್ರಬ್ರವೀದ್ವೃತಂ || ಪುರೋಹಿತೇ ವರ್ತಮಾನೇ ತ್ವಯಿ ಮಾಂ ಹಂತಿ ರಾಗತಾ | ಏಷಾ
ತ್ವಯಾಸನೇತನ್ಯಾ ಋಷಿಮಿತ್ಯಬ್ರವೀನ್ನೃಪಃ || ಸ ಋಷಿವಾರ್ತಸಾಮ್ನಾ ತಂ ಕುಮಾರಮುಡೇಜೀವ-
ಯತ್ || ಮಾತಾ ಕುಮಾರಸ್ಯೋತ್ಪಾದಯಿತ್ರೀ ಯುನತಿರ್ಯಾವನೋಪೇತಾ ಕುಮಾರಂ ಪಥಿ ಸಂಚರಂತಂ
ಸಮುಬ್ಧಂ ಚಕ್ರೇಣ ಹತಂ ಗುಹಾ ಗುಹಾಯಾಂ ಭಿಭರ್ತಿ | ಧಾರಯತಿ | ನ ದದಾತಿ ಪಿತ್ರೇ ತಸ್ಯ
ಜನತಾಯ | ಯದ್ವಾ | ಮಾತಾ ಸರ್ವಸ್ಯ ನಿರ್ಮಾತ್ರೀ ಪೃಥೀವೀ ಸಮುಬ್ಧಂ ಸಮ್ಯಕ್ ನಿಗೂಢಂ ಗುಹಾ
ಬಿಭರ್ತಿ | ನ ದದಾತಿ ಪಿತ್ರೇ | ಅಸ್ಯ ಕುಮಾರಸ್ಯಾನೀಕಂ ರೂಪಂ ಮಿನತ್ ಹಿಂಸಿತಂ ಜನಾಸೋ ಜನಾ
ನ ಪಶ್ಯಂತಿ | ಕಿಂತು ಅರತಾವರಮಣೇ ದೇಶೇ ನಿಹಿತಂ ಸ್ಥಿತಂ ಪುರಃ ಪುರೋದೇಶೇ ಪಶ್ಯಂತಿ |
ಅಥವಾಯಂ ವೃಶೇನ ಪುನರುಜ್ಜೀವಿತಃ ಕುಮಾರ ಆತ್ಮಾನಮಪರೋಕ್ಷತಯಾ ವಕ್ತಿ | ಕಥಯತಿ |
ಜಾನೋ ವಾ ತಂ ಜೀವಯಿತ್ವಾ ವಕ್ತಿ | ಅಥವಾ ಸೂಕ್ತಸ್ಯಾಗ್ನೇಯತ್ವಾತ್ಕುಮಾರ ಇತ್ಯಗ್ನಿರುಚ್ಯತೇ |
ತಂ ಮಾತಾರಣಿಯುವತಿರ್ಮಿತ್ರಯಂತೀ ಸಮುಬ್ಧಂ ನಿಗೂಢಂ ಗುಹಾಯಾಂ ಬಿಭರ್ತಿ | ಪಿತ್ರ
ಉತ್ಪಾದಕಾಯ ಯಜಮಾನಾಯ ನ ದದಾತಿ | ಅಸ್ಯಾಗ್ನೇರ್ಮಿನತ್ ಹಿಂಸತ್ ದಾಹಕಮನೀಕಂ ತೇಜೋ
ಜನಾ ನ ಪಶ್ಯಂತಿ | ಕಿಂತು ಅರತಾವರಣ್ಯಂ ಹಿತಂ ಪಶ್ಯಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯುವತಿಃ—ಯಾವನೋಪೇತಳಾದ | ಮಾತಾ—ತಾಯಿಯು | ಸಮುಬ್ಧಂ—ಚಕ್ರದಿಂದ ಹಿಂಸಿತ
ನಾದ | ಕುಮಾರಂ—ಪುತ್ರನನ್ನು | ಗುಹಾ—ರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ | ಬಿಭರ್ತಿ—ಧರಿಸುತ್ತಾಳೆ | ಪಿತ್ರೇ—ಪುತ್ರನ
ತಂದೆಗೆ | ನ ದದಾತಿ—ಒಪ್ಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ | ಅಸ್ಯ—ಈ ಕುಮಾರನ | ಮಿನತ್—ಹಿಂಸಿತನಾದ | ಅನೀಕಂ—
ರೂಪವನ್ನು | ಜನಾಸಃ—ಜನಗಳು | ನ ಪಶ್ಯಂತಿ—ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ (ಅದರೆ) | ಪುರಃ—ತಮ್ಮ ಮುಂಭಾಗ
ದಲ್ಲಿ | ಅರತಾ—ಕ್ಷುಬ್ಧವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ | ನಿಹಿತಂ—ಇಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪುತ್ರನನ್ನು (ಮಾತ್ರ) | ಪಶ್ಯಂತಿ—
ನೋಡುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವನೋಪೇತಳಾದ ತಾಯಿಯು ಚಕ್ರದಿಂದ ಹಿಂಸಿತನಾದ ಪುತ್ರನನ್ನು ರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುತ್ತಾಳೆ.
ಪುತ್ರನ ತಂದೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರೆ ತಮ್ಮ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕ್ಷುಬ್ಧವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪುತ್ರನನ್ನು
ಮಾತ್ರ ನೋಡುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

The young mother cherishes her mutilated boy in secret, and gives
him not up to the father : men behold not his mutilated form, but (see him)
when placed before (them) in an unresting (position).

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲನೆಯ ಋಕ್ವಿನಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ವಿಷಯವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಸಾಮವೇದದ ಶಾಖ್ಯಾಯನಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಕಥಾಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವಿವರಿಸಿದಾರೆ--

ಶಾಖ್ಯಾಯನಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಕ್ತ ಇತಿಹಾಸ ಇಹೋಚ್ಯತೇ |
 ರಾಜಾ ತ್ರೈವೃಷ್ಟ ಏಷ್ಟಾಕಃ ತ್ರೈರುಣೋಽಭವದಸ್ಯ ಚ ||
 ಪುರೋಹಿತೋ ವೃಶೋ ಜಾನ ಋಷಿರಾಸೀತ್ತದಾ ಖಲು |
 ಸಂಗೃಹ್ಣಂತಿ ರಥಾನ್ ರಾಜ್ಞಾಂ ರಕ್ಷಣಾಯ ಪುರೋಹಿತಾಃ ||
 ತ್ರೈರುಣಸ್ಯ ವೃಶೋ ರಶ್ಮಿಂ ಸಂಜಗ್ರಾಹ ಪುರೋಹಿತಃ |
 ಕುಮಾರೋ ವತ್ಸನಿ ಕ್ರೀಡನ್ರಥಚಕ್ರೇಣ ಘಾತಿಸತಃ ||
 ಛಿನ್ನಃ ಕುಮಾರಶ್ಚಕ್ರೇಣ ಮಮಾರಾಥ ಪುರೋಹಿತಃ |
 ತ್ವಂ ಹಂತಾಸ್ಯೇತಿ ರಾಜಾನಂ ರಾಜಾ ಚಾಪಿ ಪುರೋಹಿತಂ ||
 ತ್ವಂ ಹಂತಾಸ್ಯ ಕುಮಾರಸ್ಯ ನಾಹಮಿತ್ಯಬ್ರವೀತ್ತದಾ |
 ಯತಸ್ತ್ವಂ ರಥವೇಗಸ್ಯ ನಿಯಂತಾತಸ್ತ್ವಯಾ ಹತಃ ||
 ರಥಸ್ವಾಮಿಾ ಯತೋ ರಾಜನ್ ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವಂ ತಸ್ಯ ಘಾತಕಃ |
 ಏವಂ ವಿವದಮಾನೌ ತಾವಿಷ್ಟಾಕೂನ್ಪ್ರಪ್ಸುಮಾಗತೌ ||
 ತೌ ಸಪ್ರಚ್ಛತುರಿಷ್ಟಾಕೂನ್ ಕೇನಾಸೌ ನಿಹತೋ ದ್ವಿಜಃ |
 ತೇಬ್ರವನ್ರಥಯಂತಾರಂ ಹಂತಾರಂ ವೃಶಸಂಜ್ಞಕಂ ||
 ಸ ವೃಶೋ ವಾರ್ತಸಾಮ್ನಾ ತಂ ಕುಮಾರಂ ಸಮುಜೀವಯತ್ |
 ಏವಮಾಖ್ಯಾಯಿ ತತ್ರೈವ ಪುನರನ್ಯದುದೀರಿತಂ ||
 ಯತ ಇಷ್ಟಾಕವೋ ರಾಗಾದ್ಧಂತಾರಮೃಷಿಮುಬ್ರುವನ್ |
 ತಸ್ಮಾತ್ತೇಷಾಂ ಗೃಹೇಷ್ಟಗ್ನೇಸ್ತೇಜೋ ನಿರ್ಗತಮೇಷು ಚ ||
 ಗೃಹೇ ಸಾಕಾದಯೋ ನಾಸನ್ ತತ್ಕಾರಣಮುಚಿಂತಯನ್ |
 ವೃಶಂ ಕುಮಾರಹಂತಾರಂ ಯದವೋಜಾಮ ತೇನ ನಃ ||
 ಅಸಾಕ್ರಮದ್ಧರೋ ವಹ್ನೇರಾಹ್ವಯಾಮ ವೃಶಂ ವಯಂ |
 ಇತಿ ಸಂಚಿಂತ್ಯ ತಮೃಷಿಮಾಹ್ವಯಾಮಾಸುರಾದರಾತ್ ||
 ಸಮಾಗತ್ಯ ತತಃ ಶೀಘ್ರಂ ತೇಷಾಮಗ್ನೇರ್ಹರೋ ಭವೇತ್ |
 ಇತಿ ವಾರ್ತೇನ ಸಾಮ್ನಾಸಾವಕಾಮಯತೆ ಪೂರ್ವವತ್ ||

ಏವಂ ಗಾಯನ್ ಸ ಋಷಿಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾಂ
 ಭಾರ್ಯಾಜಾತಾಂ ತ್ರಸದಸ್ಯೋನ್ಯಸಸ್ಯ |

ಪಿತಾಚೇವೇಷಾಂ ಹರ ಆದಾಯ ಚಾಗ್ನೇ-
 ಗೃಹಾನ್ನೀತ್ವಾ ಕಶಿಸೌ ಸ್ಥಾಪಯಂತೀಂ ||

ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಮ್ಯಕ್ ತದ್ಧರಸ್ತೋಷಯಿತ್ವಾ
 ಸಾಮ್ನಾ ಸಶ್ವಾ ದ್ಯೋಜಯಾಮಾಸ ಚಾಗ್ನಿಂ |
 ತತಃ ಸತೇಜಾಃ ಸಂಜಾತೋಽಭವತ್ಪಾಕಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ |
 ಏವಂ ಶಾಖ್ಯಾಯನೇನೋಕ್ತಂ ತಾಂಧ್ಯಕೋಕ್ತಮುಥೋಚ್ಯತೇ ||
 ವೃಶಃ ಪುರೋಧಾ ಅಭವತ್ಪ್ರಸದಸ್ಯೋರ್ಮಹೀಪತೇಃ |
 ಸ ರಥಂ ಧಾವಯನ್ಪ್ರಜಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ಕುಮಾರಕಂ ||
 ಚಿಚ್ಛೇದ ರಥಚಕ್ರೇಣ ಪ್ರಮಾದಾತ್ಸೋಽಬ್ರವೀದ್ಭೃಶಂ |
 ಪುರೋಹಿತೇ ವರ್ತಮಾನೇ ತ್ವಯಿ ಮಾ ಹಂತಿರಾಗತಾ ||
 ಏಷಾ ತ್ವಯಾಸನೇತವ್ಯಾ ಋಷಿಮಿತ್ಯಬ್ರವೀನ್ನೃಪಃ |
 ಸ ಋಷಿರ್ವಾರ್ಶಸಾಮ್ನಾ ತಂ ಕುಮಾರಮುದಜೀವಯೇತ್ ||

ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವೃಷ್ಟಪುತ್ರನಾದ ತ್ರೈರುಣನೆಂಬ ರಾಜನಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಜನಪುತ್ರನೂ, ಮಹರ್ಷಿಯೂ ಆದ ವೃಶನೆಂಬ ಪುರೋಹಿತನಿದ್ದನು. ರಾಜನೂ, ಪುರೋಹಿತನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೊರಟರೆ ಆಗ ಪುರೋಹಿತನೇ ಸಾರಥಿಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ರಥವನ್ನು ಹೊಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದ್ದಿತು. ಅದರಂತೆಯೇ ವೃಶನು ಅಶ್ವಗಳ ಲಗಾಮನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ರಥವನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಥದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಹುಡುಗನು ಆಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ರಥದ ಚಕ್ರವು ಆ ಹುಡುಗನ ಮೇಲೆ ಹರಿದುದರಿಂದ ಕೂಡಲೇ ಹುಡುಗನು ಮೃತಪಟ್ಟನು. ಆ ಮೃತಿಜನ್ಯವಾದ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಯಾರು ಭಾಗಿಯೆಂಬುದಾಗಿ ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲೇ ಒಂದು ವಿವಾದವು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ರಥವನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ನೀನೇ (ಪುರೋಹಿತನೇ) ಪಾಪಭಾಗಿಯೆಂದು ರಾಜನೂ, ರಥಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದುದರಿಂದ ರಾಜನೇ ಪಾಪಭಾಗಿಯೆಂದು ಪುರೋಹಿತನೂ, ಸರಸ್ವರ ಒಬ್ಬರ ಮೇಲೆಬ್ಬರು ದೋಷವನ್ನು ಆರೋಪಿಸತೊಡಗಿದರು. ಆಗ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ವಿವಾದವನ್ನು ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಗಳ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಪುರೋಹಿತನದೇ ತಪ್ಪೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು. (ಈ ರೀತಿ ತಮ್ಮ ವಿವಾದವನ್ನು ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವುದೂ ಮತ್ತು ಪರಿಷತ್ತು ತನ್ನ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದೂ ಸಹ ಹಿಂದೆ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ಬೃಹದ್ದೇವತಾವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ). ರಥದ ವೇಗವನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ಸಾರಥಿಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾದುದರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ವೃಶನು ಸಾರಥಿಯಾಗಿದ್ದು ಅದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸದೇ ಇದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಅವನೇ ಪಾಪಭಾಗಿಯು ಎಂದು ಯಾವಾಗ ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತೋ, ಆ ಒಡನೆಯೇ ಋಷಿಯು ವಾರ್ಶ-ಸಾಮ ಎಂಬ ಸಾಮಮಂತ್ರದ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆದು ಆ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಅದರ ಪ್ರಭಾವವಿಂದ ಮೃತನಾಗಿದ್ದ ಬಾಲಕನಿಗೆ ಪುನಃ ಜೀವವು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ, ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ದೋಷಾರೋಪವನ್ನು ಮಾಡಿ ತನಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ “ಅವರ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ಸಮಿಧನಾಗತಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಗೆ ವೀಶ್ಯವೂ, ತೇಜಸ್ಸೂ ಲುಪ್ತವಾಗಲಿ ಎಂದು ಶಪಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಅವರನ್ನು ತೃಜಿಸಿ ಹೊರಟುಹೋದನು. (ಆ ದೇಶದ ರಾಜನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಿದನೆಂಬ ಬೃಹದ್ದೇವತಾವಾಕ್ಯವಿದೆ). ಆ ಶಾಪದ ಫಲವಾಗಿ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಗಳ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಅಗ್ನಿಯ ತೇಜಸ್ಸೆಲ್ಲವೂ ಲುಪ್ತವಾಯಿತು. (ಅಗ್ನಿ ಪ್ರಸ್ತಾನಿ ಹವ್ಯಾನಿ ನ ಹ್ಯಸಚ್ಯಂತೆ ಕಾನಿಚಿತ್ |) ಅಗ್ನಿಯ ತೇಜಸ್ಸು ಲುಪ್ತವಾದುದು

ರಿಂದ ಆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಹವಿರಾದಿಗಳು ಪಕ್ವವಾಗಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅಡಿಗೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ನಿಯಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಪಾಕಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಆಗ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತರಾಗಿ ವೃಶನಿರುವ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅನನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಹಿಂಸಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದರು. ಆಗ ಪುನಃ ಹಿಂಸೆ ಪಡಿಸಿದ್ದ ವಾರ್ತಸಾಮ ಎಂಬ ಮಂತ್ರನನ್ನೇ ಪರಿಶುದ್ಧರಿಂದ ಉಪ್ಪು ವಾಗಿದ್ದ ಅಗ್ನಿಯ ತೇಜಸ್ಸು ಪುನರಾವಿರ್ಭೂತವಾಯಿತು ಎಂದಿದೆ. (ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕಥೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯವು ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇವೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾ ಕಥೆಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಿದೆ). ಹಿಂದೆ ತನಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾದೊಡನೆಯೇ ಶಪಿಸಿದುದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾದೋಷವು ತ್ರಸದಸ್ಯನಿಗೆ ಪತ್ತೀರೂಪಲ್ಲಿದ್ದು ಪಿಶಾಚಿವೇಷದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯ ತೇಜಸ್ಸು ಅಪಹರಿಸಿತು ಮತ್ತು ತನ್ನ ಆಚ್ಛಾದನದಿಂದ (ವಸ್ತ್ರದಿಂದ) ಅದನ್ನು ಮರೆಯಿಸಿತು. ವೃಶನು ಅದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು, ಹರಸ್ಸನ್ನು (ಅಗ್ನಿಯ ತೇಜಸ್ಸು) ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಪುನಃ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸಿದನು. ಆ ಒಡನೆಯೇ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾಗಿ, ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಹವಿರಾದಿಗಳನ್ನು ಪಕ್ವಗೊಳಿಸತೊಡಗಿದನು. (ಪೈಶಾಚಿ ರೂಪದ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾ ದೋಷವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ವೃಶನು ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿದ್ದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದ್ವೇಷತೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಉದ್ಧರಿಸಿದೆ)

ಇದುವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ಕಥೆಯು ಶಾಖ್ಯಾಯನ ಮಹರ್ಷಿಯು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ವಿವರಿಸಿದೆ ಈಗ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಥಾಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗುವುದು. ರಾಜನಾದ ತ್ರಸದಸ್ಯನು ತನ್ನ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿ ತನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿ ಅದರಂತೆ ಪುನಃ ವೃಶನೇ ಪುರೋಹಿತನಾದನು. ಮತ್ತು ವಾರ್ತಸಾಮದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ, ಮೃತನಾಗಿದ್ದ ಬಾಲಕನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದನು. ಎಂದು ವೃಶನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದೆ. ಇದು ಕಥಾ ಸಂದರ್ಭ.

ಈ ಕಥಾರೂಪವಾದ ಪೀಠಿಕೆಯಿರುವುದರಿಂದ, ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯುವತಿಃ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ತ್ರೈರುಣಸ ಪತ್ತೀರೂಪವಾದ ಪೈಶಾಚಿ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮದ್ವೇಷತಾವಾಕ್ಯವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ.

ನಿಷಣ್ಣ ಸ್ವ ತಯಾ ಸಾರ್ಥಂ ಆಸಂದ್ಯಾಂ ಕರಿಪಾವಸಿ |

ತಾಮುಸಾಮಂತಯಾಂಚಿಕ್ರೇ ಕಮೇತಂ ತ್ವನಿತಿ ತ್ವಚಾ ||

(ಬೃ. ದೇ ೫-೨೦)

ಆ ಪೈಶಾಚಿರೂಪದ ತ್ರೈರುಣಸ ಪತ್ತೀರೂಪನೆ ಒಂದೇ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ವೃಶನು ಕಮೇತಂ ತ್ವಂ ಯುವತೇ ಕುಮಾರಂ (೫-೨-೨) ಎಂಬ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿದನು ಎಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ (೫-೨-೨) ಸಾಯಣರು ಯುವತೇ..... ಪೇಷೀ ಹಿಂಸಿಕಾ ಪಿಶಾಚಿಕಾ ಸತಿಃ ; ಪಿಶಾಚಿ ರೂಪದ ಯುವತಿಯೇ ಎಂದರ್ಥ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ, ಮೊದಲನೇ ಮಂತ್ರಕ್ಕೂ ಎಂದರೆ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಯುವತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಪೈಶಾಚಿಸ್ತ್ರೀಯೆಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡಿದರೆ ಅನುಚಿತವಾಗಲಾರದು. ತಾನು ಕುಮಾರ ರೂಪನಾದ (ಅಗ್ನೀರುತ್ಪಾದ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್ ಕುಮಾರಶಬ್ದೇನ ವ್ಯವಹಾರಃ) ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಅಂತರ್ಹಿತಮಾಡಿ ಬಾಲಕನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಅರ್ಥವು ಕಥಾಸಂದರ್ಭಕ್ಕೂ, ಬ್ರಹ್ಮದ್ವೇಷತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ

ವಿವರಣೆಗೂ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಸಾಯಣರು ಕುಮಾರಶಬ್ದಕ್ಕೆ, ರಥದ ಚಕ್ರದಿಂದ ಹತನಾದ ಕುಮಾರನೆಂದೂ, ಅವನನ್ನು ಈ ಯುವತಿಯು ಆತನ ಪಿತೃವಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸದೇ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಗೂಢವಾಗಿಟ್ಟಿರುವಳೆಂದೂ, ಅದುದರಿಂದ ಈ ಸ್ತುತಿಯೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅರ್ಥವು ಅಷ್ಟು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೇ, ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಉತ್ತರಾರ್ಧವನ್ನು ವಿನಯಿಸಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕುಮಾರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯಿಂದರ್ಥ ಮಾಡುವುದೇ ಉಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಯಣರ ವೈಕಲ್ಪಿಕನಾದ ಎರಡನೆಯ ವಿನಯಣವು ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ,

‘ಮಾತಾ ಸರ್ವಸ್ಯ ನಿರ್ಮಾತ್ರೀ ಪೃಥಿವೀ ಸಮುಬ್ಧಂ ಸಮ್ಯಕ್ ನಿಗೂಢಂ ಗುಹಾ ಬಿಭರ್ತಿ |

ನ ದದಾತಿ ಪಿತೃ |

ಸಕಲಕ್ಕೂ ನಿರ್ಮಾತ್ರಿಯಾದ ಪೃಥ್ವಿಯು ಉತ್ಪನ್ನನಾದ ಈ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಗೂಢವಾಗಿ ಧರಿಸಿದ್ದು ಪಾಲಕನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಒಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ, ಮಾತೃ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರಣಿಯೆಂದಿ ನ್ನೊಂದರ್ಥವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸೂಕ್ತಸ್ಯ ಅಗ್ನೀಯತ್ವಾತ್ ಕುಮಾರ ಇತ್ಯೆಗ್ನಿರುಚ್ಯತೇ | ಈ ಸೂಕ್ತವು ಅಗ್ನಿನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕುಮಾರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯಿಂದರ್ಥ. ಈ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅರಣಿಯು ಜನನಿ. ಅರಣ್ಯಂತ ಗತನಾದ ಅಗ್ನಿಯ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಮಾನವರು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕೊನೆಯದಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಆದರೆ, ಅಗ್ನಿಗೆ ಕುಮಾರನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು.

ಈ ಸೂಕ್ತದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ, ಅಗ್ನಿಗೆ ರುದ್ರಾದಿ ಅಷ್ಟನಾಮಗಳೊಂದಿಗೆ ಕುಮಾರನೆಂಬುದು ನವಮವಾದ ನಾಮವೆಂದೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇದೇ ಅಗ್ನಿಯು ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲೂ ಸಹ ಅನೇಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಶುವೆಂದೂ, ಕುಮಾರನೆಂದೂ ಪ್ರಶಂಸಿತ ನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ತಮಿದ್ಗಚ್ಛಂತಿ ಜುಹ್ವಂತಮರ್ವತೀರ್ವಿಶ್ವಾನ್ಯೇಕಃ ಶೃಣವದ್ವಚಾಂಸಿ ಮೇ |

ಪುರುಷೈಷಸ್ತು ತುರಿಯಂಜ್ಞ ಸಾಧನೋಽಚ್ಛಿದ್ರೋತಿಃ ಶಿಶುರಾದತ್ತ ಸಂ ರಭಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೪೫-೩)

ಸ ಈಂ ವೃಷಾಜನಯತ್ತಾಸು ಗರ್ಭಂ ಸ ಈಂ ಶಿಶುರ್ಧಯತಿ ತಂ ರಿಹಂತಿ |

(ಋ. ಸಂ. ೨-೩೫-೧೩)

ಇತ್ಯಾದ್ಯನೇಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಶಿಶುರೂಪನಾಗಿದ್ದರೂ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನೆಂದು ಸ್ತುತಿಸಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೇ, ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರ ಪದವು ಅಗ್ನಿ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತನಾದ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯಿಂದರ್ಥಮಾಡುವಂತೆ, ಆ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಅದೇ ರೀತಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ---

ಬೋಧದ್ಯನ್ಮಾ ಹರಿಭ್ಯಾಂ ಕುಮಾರಃ ಸಾಹದೇವ್ಯಃ | ಅಚ್ಛಾ ನ ಹೂತ ಉದರಂ |

(೪-೧೫-೭)

ಉತ ತ್ಯಾ ಯಜತಾ ಹರಿ ಕುಮಾರಾತ್ಪಹದೇನ್ಯಾತ್ | ಪ್ರಯತಾ ಸದ್ಯ ಆ ದೇದೇ ||

(ಛ-೧೫-೮)

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಹದೇವಪುತ್ರನಾದ ಕುಮಾರನಿಂದ ನಾನುದೇವನು ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇದು ಅಗ್ನಿ ಪರವಾದ ಸೂಕ್ತವು, ಎಂದು ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

“ ಸೋಽಗ್ನಿಂ ತು ಸಂಚಿದಶಭಿರಿಂದ್ರಂ ಷೋಡಶಭಿಃ ಪರೈಃ ||

(ಬೃ. ದೇ. ೪-೧೨೭)

ಸಾಲ್ಕನೆಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ೧೫ ಸೂಕ್ತಗಳೂ ಅಗ್ನಿಪರವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದರೆ, ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವಾಗ, ಮೇಲೆ ಉದಾಹೃತವಾದ ಎರಡು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ,

ಲಿಂಗೋಕ್ತದೈವತೇ ಸೂಕ್ತೇ ಏಕೇ ಪ್ರತ್ಯಗ್ನಿರೇವತು |

ಯಸಿರ್ಬೋಧದಿತಿ ದ್ವಾಭ್ಯಾಂ ಸ್ತೌತಿ ಸೋವಃಕಮೇವ ತು ||

(ಬೃ. ದೇ. ೪-೧೨೯)

ಮ. ಸಂ. ೪-೧೩, ೧೪ ನೇ ಸೂಕ್ತಗಳು ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ ಪರಿತಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ, ‘ಬೋಧದ್ಯನ್ಮಾ’; ಮತ್ತು ‘ಉತ ತ್ಯಾ ಯಜತಾ’ ಎಂಬ ಎರಡು ಮಂತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರ ಅಗ್ನಿಪರವೆಂದು ಕೆಲವರೂ, ಸೋಮಕೋದ್ವಿಷ್ಟವೆಂದು ಇನ್ನು ಕೆಲವರೂ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಎರಡು ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಶ್ರಮವೆಂದು ಹೇಳದಂತಾಯಿತು. “ ಇತರ ಶ್ರುತಿನಾಕೃಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿ ಕುಮಾರನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯೆಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು. ಮತ್ತು ಎರಡು ಅಶ್ವಗಳೂ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುವು. ಸಹದೇವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದೇವತಾಸಾನ್ನಿಧ್ಯವೆಂದರ್ಥಮಾಡಬಹುದು. ಅಹೋರಾತ್ರಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಶುಕ್ಲ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇ ಅಶ್ವದ್ವಯವು” ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಕೆಲವು ಪಂಡಿತರು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿರುವ ಈ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಪದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯೆಂದರ್ಥಮಾಡಿದರೆ ಉಳಿದ ಪದಗಳಿಗೂ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಇದು ಪ್ರಯಾಸದ ಕೆಲಸ. ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಶ್ರುತಿನಾಕೃಗಳ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದೇ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಕ್ಕಾಗಲಾರದು. ಆದರೂ ಸಹ, ಬೃಹದ್ದೇವತಾಕಾರರ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೇ, ಈ ಮಂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವು ಗಹನವಾದುದು ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೆಂದರ್ಥಮಾಡುವುದೂ ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಉಚಿತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಯುವತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪೈಶಾಚೀ ಸ್ತ್ರೀಯೆಂದರ್ಥಮಾಡುವುದು ಒಂದು ವಿಧ. ಅಥವಾ ಉಷಸ್ಸೆಂದರ್ಥಮಾಡುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಥಾಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಪೈಶಾಚೀಸ್ತ್ರೀಯೆಂದೇ, ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಅದೂ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಾಯಣರೇ, ಯುವತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಯುವತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಷಸ್ಸೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದರೂ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಸಮಂಜಸವಾಗಿರುತ್ತದೆಯಾದುದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರದ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಋಕ್ವೇದದ ವಿವರಣೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಲ್ಸನ್ ಸಂಕಿತನು ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ—

According to what is no doubt the most accurate interpretation of this verse, and of those which follow, they contain only a metaphorically obscure allusion to the lighting of the sacrificial fire : the mother is the two pieces of touch-wood, which retain fire, the child, and will not spontaneously give it up to the father, the yajamana, until forced by attrition : till then, also, people, the priests, do not behold it, but they see it when bursting into ignition : this however, has not satisfied the commentators, and a curious and strange legend has been devised for the interpretation of the text, or has been perhaps, applied to it by way of explanation, having been previously current : it is more probably, however, suggested by, than suggestive of, the verses : Sayana quotes the Shatyayana Brahmana as the authority : the story is this : Raja Tryaruna, the son of Trivishna of the race of Ikshwakus had for his Purohita Vrishna the son of Jara ; it was the custom, it is said, when a Raja and his Purohit went out in the same chariot, that the latter should drive, and on an occasion of this kind, the chariot went over a Brahman boy who was playing in the road, and killed him : a dispute ensued between the Raja and the priest as to which was the murderer, the former accusing the latter because he was driving, the Purohit retorting, that as the chariot was the Raja's, he was the responsible person : they referred the matter to an assembly of the Ikshwakus, who decided against the Purohit : Vrisha restored the boy to life by the prayer thenceforth called after him the Varsha-saman, but being offended with the Ikshwakus for what he considered their partiality, fire thenceforth ceased to perform its functions in their dwellings and the cooking of their food and other offices ceased : attributing this to the displeasure of the Rishi, the Ikshwakus respectfully invoked his presence, and with the same mantra, he prayed that the energy of fire would be restored to them, which accordingly took place : this energy or activity is designated by the unusual term of Haras, Agner haras : so far the legend is intelligible, but what follows is rather obscure : Sayana proceeds : so

singing, the Rishi having seen distinctly Brahmanicide become the wife of the king Trasadasyu, in the garb of a Pishachi, and that she, having taken the Haras away from the fire-chamber, was concealing it in her regal clothing (kashipau?) he, having propitiated that Haras by Varsha Sama, re-united it with Agni, upon which the offices of fire, in cooking and the like, were discharged as before : Sayana adds to his version a quotation from the Tandyā which stops with the restoration of the boy to life : Niti-manjari cites the legend from the Brihad-devata, the first part of which is the same as that given above but there is some slight variation in the conclusion : after the decision against the Purohit, this authority continues, the Atharvan having seen (or composed) the Angirasa mantras, restored the boy to life, but being in wrath, deserted the king, and went to another country : upon his departure, the Haras or function of Agni ceased, and there were no more burnt-offerings : the Raja, being much distressed, went to the Rishi, and pacified and brought him back, and prevailed upon him to become his Purohit once more : still the fire withheld its activity, until the Rishi discovered that the queen was in reality a Pishachi, with whom the Haras had associated, and was seated on the throne with her, and hidden in her robe : on discovering this, the Rishi repeated the second stanza of this Suktha, "Young mother, etc.," to which Haras, in the form of a boy, replied : the Rishi then recited the ninth stanza, "Agni shines etc.," on which the flame burst forth and consumed the Pishachi, after which things went on as before : if there be any meaning in this legend, it may possibly intimate some quarrel between the princes and priests, and a consequent temporary discontinuance of worship with fire.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಕನೇತಂ ತ್ವಂ ಯುವತೇ ಕುಮಾರಂ ಪೇಷೀ ಬಿಭೃಷೀ ಮಹಿಷೀ ಜಜಾನ |

ಪೂರ್ವೀಹಿ ಗರ್ಭಃ ಶರದೋ ವನರ್ಥಾಪಶ್ಯಂ ಜಾತಂ ಯದಸೂತ
ಮಾತಾ || ೨ ||

|| ಸದವಾಃ ||

ಕಂ | ಏತಂ | ತ್ವಂ | ಯುವತೇ | ಕುಮಾರಂ | ಪೇಷೀ | ಬಿಭರ್ಷಿ | ಮಹಿಷೀ | ಜಜಾನ |

ಪೂರ್ವೀಃ | ಹಿ | ಗರ್ಭಃ | ಶರದಃ | ವವರ್ಧ | ಅಶತ್ಯಂ | ಜಾತಂ | ಯತ್ | ಅಸೂತ | ಮಾತಾ || ೨ ||

|| ಸಾಯಂಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅತ್ರಾಗ್ನೇರುತ್ಪಾದ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್ಪ್ರಮಾರಶಬ್ದೇನ ವ್ಯವಹಾರಃ | ಹೇ ಯುವತೇ ತ್ವಂ ಕನೇತಂ ಕುಮಾರಂ ಪೇಷೀ ಹಿಂಸಿಕಾ ವಿಶಾಚಿಕಾ ಸತೀ ಬಿಭರ್ಷಿ | ಏವಂ ವೃಶಾಖ್ಯೋ ಮಹರ್ಷಿಃ ಕಶಿಪುನಾಚ್ಯ-
ನ್ನಮಗ್ನೇಹರೋ ಬ್ರೂತೇ | ತ್ವಯಾಸುತ್ವಾದಿತತ್ಪಾದ್ವಾರಣಮನುಚಿತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಮಹಿಷೀ ಮಹತೀ ಪೂಜನೀಯಾರಣೀನಂ ಜಜಾನ | ಅಜನಯತ್ | ತದೇವಾಹ | ಗರ್ಭಃ ಶಿಶೋಗ್ರಾಹಕೋಽರಣ್ಯಾಃ ಸಂಬಂಧೀ ಗರ್ಭೋ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ಪೂರ್ವೀಃ ಶರದೋ ಗತಾನನೇಕಾನ್ ಸಂವತ್ಸರಾನ್ವವರ್ಧ | ವವೃಧೇ | ಅಹಂ ಚ ತತೋ ಜಾತಮಶತ್ಯಂ | ಯದ್ಯಸ್ಮಾನ್ಮಾತಾರಣೀರಸೂತ | ಉದಪಾದಯತ್ | ರಾಜಕುಮಾರ ಪಕ್ಷೇ ಹೇ ಯುವತೇ ಭೂದೇವಿ | ಕನೇತಂ ಕುಮಾರಂ ಪೇಷೀ ಸತೀ ಬಿಭರ್ಷಿ | ಅವಶಿಷ್ಟಂ ಕುಮಾರಜನನಪರತಯೋ ಯೋಜ್ಯಂ | ಏವಮುತ್ತರತ್ರಾಪಿ ಕುಮಾರಾಗ್ನಿಹರಸೋಃ ಪರತ್ವೇನ ಯಥೋಚಿತಂ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯುವತೇ—ಎಲೈ ತರುಣಿಯೇ | ಪೇಷೀ—ಹಿಂಸಾಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ | ತ್ವಂ—ನೀನು | ಕಂ ಏತಂ ಕುಮಾರಂ—ಯಾವ ಈ ಕುಮಾರನನ್ನು | ಬಿಭರ್ಷಿ—ಪೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ? (ನೀನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಕುಮಾರನಾರು?) ಮಹಿಷೀ—ಪೂಜ್ಯಳಾದ ಮಾತೆಯು | ಜಜಾನ—(ಇವನನ್ನು) ಹಡೆದಳು | ಗರ್ಭಃ—ಈ ಪುತ್ರನ ಗರ್ಭವು | ಪೂರ್ವೀಃ ಶರದಃ—ಅನೇಕ ಸಂವತ್ಸರಗಳ ಕಾಲ | ವವರ್ಧ ಹಿ—ಬೆಳೆಯು ತಲ್ಲವೇ | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ಮಾತಾ—ತಾಯಿಯು | ಅಸೂತ—ಹಡೆದಳೋ (ಆಗ) | ಜಾತಂ—ಉತ್ಪನ್ನನಾದ ಈ ಪುತ್ರನನ್ನು ಅಶತ್ಯಂ—ನಾನು ನೋಡಿದೆನು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ತರುಣಿಯೇ, ಹಿಂಸಾಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನೀನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಕುಮಾರನಾರು? ಪೂಜ್ಯಳಾದ ಮಾತೆಮಾತೆಯು ಇವನನ್ನು ಹಡೆದಳು. ಈ ಪುತ್ರನ ಗರ್ಭವು ಅನೇಕ ಸಂವತ್ಸರಗಳ ಕಾಲ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇವನ ತಾಯಿಯು ಇವನನ್ನು ಹಡೆದಾಗ ಉತ್ಪನ್ನನಾದ ಈ ಪುತ್ರನನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದೆನು.

English Translation.

Young mother, what boy is this whom you, (become) a malevolent spirit, foster? The mighty (queen) has given him birth; the embryo has

thriven through many years : I have seen him born as the mother brought him forth.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಸಾಯಣರು ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನೇರುತ್ಪಾದ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್ ಕುಮಾರಶಬ್ದೇನ ವ್ಯವಹಾರಃ | ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿರುವನು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಯುವತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪೈಶಾಚೀಪ್ರಿಯೇಂದರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮಹಷೀ ಜಜಾನೆ—ಪೂಜ್ಯಳಾದ ಮಾತೆಯು ಈ ಪುತ್ರನನ್ನು ಹಡೆದಳು; ಗರ್ಭಃ ಪೂರ್ವೀಶರದಃ ವರ್ವರ್ಹ ಹಿ | ಈ ಗರ್ಭವು ಅನೇಕ ಸಂವತ್ಸರಗಳ ಕಾಲ ಬೆಳೆಯಿತು ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವರ್ಣನೆಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಕಥಾಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ, ಇಲ್ಲಿ ಪೈಶಾಚೀಪ್ರಿಯೇಂದರ್ಥಮಾಡಿದರೂ ಸಹ, ತ್ರೈರುಣನ ಪತ್ನೀರೂಪಳಾಗಿದ್ದ ಆ ಪೈಶಾಚಿಪ್ರಿಯು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿದಳೇ ಹೊರತು, ಅವನನ್ನು ಹಡೆಯಲಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಭರಿಸಲೂ ಇಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಯುವತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿ ಮಾತೆಯಾದ ಉಪಸ್ಥಾನದ ಅರ್ಥಮಾಡುವುದೂ ಉಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಏತಾ ಉತ್ಪಾದ್ಯಾಃ ಪ್ರತ್ಯದೃಶ್ಯನ್ ಪುರಸ್ತಾಜ್ಞೋತೀರ್ಯಚ್ಛಂತೀರುಷಸೋ ವಿಭಾತೀಃ |

ಅಜೀಜನನ್ದ್ರ್ಯಂ ಯಜ್ಞಮಗ್ನಿಮಪಾಚೀನಂ ತನೋ ಅಗಾದಜುಷ್ಯಂ ||

(ಋ. ಸಂ. ೭-೭೮-೩)

ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಾನದ ಅಗ್ನಿ ಜನನಿಯು ಎಂದು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಹಿಂದೆ, ಈ ಸೂಕ್ತದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಭೂತವಾಗಿರುವ ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಾನದ ಅಗ್ನಿಯು ಜನಿಸಿ ಅವನೇ ಕುಮಾರನುನಾಂಕಿತನಾದನು. ಮತ್ತು ರುದ್ರಾದಿ ಇತರ ಅಷ್ಟನಾಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದನು ಎಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಏಷಾ ದಿವೋ ದುಹಿತಾ ಪ್ರತ್ಯದರ್ಶಿ ವ್ಯುಚ್ಛಂತೀ ಯುವತಿಃ ಶುಕ್ರವಾಸಾಃ |

ವಿಶ್ವಸ್ಯೇಶಾನಾ ಪಾರ್ಥಿವಸ್ಯ ವಸ್ತು ಉಪೋ ಅದ್ಯೇಹ ಸುಭಗೇ ವ್ಯುಚ್ಛ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೩-೭)

ಇತ್ಯಾದ್ಯನೇಕ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಾನದ ಯುವತಿತ್ವವೂ ಅವಕ್ಕನುರೂಪವಾದ ಸೌಂದರ್ಯವೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಅಗ್ನಿಜನನಿಯೂ ಯುವತಿಯೂ ಆದ ಉಪಸ್ಥಾನದೇ ಪೇಷೀ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಹೇಗೆ ಎಂಬುದು ವಿಮರ್ಶಿಸಬೇಕಾದುದು. ಪೈಶಾಚೀಪ್ರಿಯೇಂದರೆ ಈ ವಿಶೇಷಣವು ಉಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಉಪಸ್ಥಾನದೇ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಅದಕ್ಕುತ್ತರವಾಗಿ, ಪೇಷೀ ಎಂಬುದು ಉಪಸ್ಥಾನದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ವಿಶೇಷಣವೆಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ಏತದ್ಭೇದತ ವೀರ್ಯಗಮಿದ್ರ ಚಕರ್ಥ ಪೌಂಸ್ಯಂ |

ಪ್ರಿಯಂ ಯುದ್ಧಾರ್ಹಣಾಯುವಂ ವಧೀರ್ದುಹಿತರಂ ದಿವಃ ||

(ಋ. ಸಂ. ೪-೩೦-೮)

ದಿವಶ್ಚಿ ದ್ವಾ ದುಹಿತರಂ ಮಹಾನ್ ಮಹಿಯಮಾನಾಂ |

ಉಷಾಸಮಿದ್ರ ಸಂ ಪಿಣಿಕ್ ||

(೪-೩೦-೯)

ಈ ಇಂದ್ರನು ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯು. ಇವನು ದ್ಯುಲೋಕ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಉಷಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಹೊಡೆದನು. ತನ್ನ ಅತ್ಮ ಪ್ರಶಂಸೆಯಲ್ಲೇ ನಿರತಳಾಗಿದ್ದ ಉಷಸ್ಸನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರ್ದನಮಾಡಿದನು.

ಅಪೋಷಾ ಅನಸಃ ಸರತ್ಸಂ ಪಿಷ್ಪಾದಹ ಬಿಭೃಷೀ | ನಿ ಯತ್ಸೀಂ ಶಿಶ್ನುಧದ್ಯಾಷಾ ||

ವಿತದಸ್ಯಾ ಅನಃ ಶಯೇ ಸುಸಂಪಿಷ್ಟಂ ವಿಸಾಶ್ಯಾ | ಸಸಾರ ಸೀಂ ಪರಾವತಃ ||

(೪-೩೦-೧೦, ೧೧)

ಉಷಸ್ಸಿನ ರಥವು ಛಿದ್ರವಾದೊಡನೆಯೇ ಅವಳು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಬೆದರಿ ಓಡಿದಳು. ಅವಳು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದ ರಥವು ಛಿದ್ರಿತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಹಂಸಿತಳಾದ ಉಷಸ್ಸು ಸಂ ಪಿಣಿಕ್, ಸು ಸಂಪಿಷ್ಟ, ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವೇಷಣೆಗಳುಳ್ಳ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ. ಸಂ ಪಿಣಿಕ್ ಎಂಬುದು ಅವಳ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸು ಸಂಪಿಷ್ಟ ಎಂಬುದು ಅವಳ ರಥದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ವೇಷೀ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವೂ ಸಹ ಉಷಸ್ಸಿನ ಹಂಸಿತವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸಬಹುದು.

ಈ ಅರ್ಥವು ಹೊಂದುವುದಾದರೆ, ಇಂದ್ರನಿಂದ ಹಂಸಿತಳಾದ ಉಷಸ್ಸು ತನ್ನ ಪುತ್ರನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಭರಿಸಿ ಪೋಷಿಸಿದುದೂ ಉಷಸ್ಸಿನ ಆವಿರ್ಭಾವವಾದೊಡನೆಯೇ ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರಜ್ವಲನವೂ ಸಂತರ ಯಜಮಾನನು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕಾಣುವುದೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

|| ಸಂಹಿಕಾಪಾಠಃ ||

ಹಿರಣ್ಯದಂತಂ ಶುಚಿವರ್ಣಮಾರಾತ್ ಕ್ಷೇತ್ರಾದಸತ್ಯನಾಯುಧಾ ಮಿಮಾ-
ನಂ |

ದದಾನೋ ಅಸ್ಮಾ ಅಮೃತಂ ವಿಸೃಕ್ಷತ್ ಕಿಂ ಮಾಮನಿಂದ್ರಾಃ ಕೃಣ-
ವನ್ನನುಕ್ಥಾಃ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಹಿರಣ್ಯದಂತಂ | ಶುಚಿವರ್ಣಂ | ಆರಾತ್ | ಕ್ಷೇತ್ರಾತ್ | ಅಮೃತಂ | ಆಯುಧಾ | ಮಿಮಾನಂ |

ದದಾನಃ | ಅಸ್ಮಾ | ಅಮೃತಂ | ವಿಸೃಕ್ಷತ್ | ಕಿಂ | ಮಾಂ | ಅನಿಂದ್ರಾಃ | ಕೃಣವನ್ | ಅನುಕ್ಥಾಃ | ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹಿರಣ್ಯದಂತಂ ಹಿರಣ್ಯಸದೃಶದಂತಸ್ಥಾನೀಯಜ್ವಾಲೋಪೇತಂ ಶುಚಿವರ್ಣಂ ಪ್ರದೀಪ್ತವರ್ಣ-
ಮಾಯುಧಾಯುಧಾನ್ಯಾಯುಧಸ್ಥಾನೀಯಾನ್ ಸ್ಫುಲಿಂಗಾನ್ ಜ್ವಾಲಾ ವಾ ಮಿಮಾನಂ ನಿರ್ಮಿಮಾಣ-
ಮಗ್ನಿಮಾರಾತ್ಸಮೀಪೇ ಪ್ರೇತ್ರಾತ್ ಪ್ರೇತ್ರೇ ದೇಶೇಽಪಶ್ಯಂ ಪಶ್ಯೇಯಂ | ಏವಂ ವೃತಃ ಕಾಮಯತೇ |
ಅಹಮಸ್ಮಾ ಅಗ್ನಯೇಽಮೃತಮನಿಶ್ಯಮೃತತ್ವಸಾಧನಂ ವಾ ವಿಪ್ರೈಶ್ಚತ್ವರ್ವತೋ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಹವಿಃ
ಸ್ತೋತ್ರಂ ವಾ ದದಾನಃ | ದಾತಾಸ್ತಿ | ಮಾಮನಿಂದ್ರಾಃ | ಇಂದ್ರಃ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯೋಽಗ್ನಿಃ | ತದ್ರಹಿತಾ
ಅನಿಂದ್ರಾಃ | ಇಂದ್ರಮಯಜಂತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅನುಕ್ತಾ ಅಸ್ತುತಯ ಇಂದ್ರಮಸ್ತುವಂತಶ್ಚ ಕಿಂ
ಕೃಣವನ್ | ಕಿಂ ಕುರ್ಯುಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಹಿರಣ್ಯದಂತಂ—ಹಿರಣ್ಯನಿರ್ಮಿತವಾದ ದಂತದಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಜ್ವಾಲಾಯುಕ್ತನೂ | ಶುಚಿವರ್ಣಂ—
ಪ್ರಭಾಯುತವಾದ ವರ್ಣವುಳ್ಳವನೂ | ಆಯುಧಾ—ಆಯುಧಗಳಂತಿರುವ ಕಿಡಿಗಳನ್ನು | ಮಿಮಾನಂ—
ನಿರ್ಮಿಸುವವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು | ಆರಾತ್—ಸಮೀಪಸ್ಥವಾದ | ಪ್ರೇತ್ರಾತ್—ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ | ಅಪಶ್ಯಂ—
ನೋಡಿದ್ದೇನೆ | ಅಸ್ಮೈ—ಈ ಅಗ್ನಿಗೆ | ಅಮೃತಂ—ಅಮೃತತ್ವಸಾಧಕವಾದುದೂ | ವಿಪ್ರೈಶ್ಚತ್—ಸರ್ವತ್ರ
ವ್ಯಾಪ್ತವಾದುದೂ ಆದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು | ದದಾನಃ—ಆರ್ಪಿಸುವ | ಮಾಂ—ನನ್ನನ್ನು | ಅನಿಂದ್ರಾಃ—ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯ-
ಯುಕ್ತನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸದಿರುವವರೂ | ಅನುಕ್ತಾಃ—ಅವನಿಗೆ ಸ್ತುತಿಯನ್ನರ್ಪಿಸದಿರುವವರೂ ಆದ
ನಾಸ್ತಿಕರು | ಕಿಂ ಕೃಣವನ್—ಏನು ತಾನೇ ಮಾಡಬಲ್ಲರು ?

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಹಿರಣ್ಯನಿರ್ಮಿತವಾದ ದಂತದಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಜ್ವಾಲಾಯುಕ್ತನೂ ಪ್ರಭಾಯುತವಾದ ವರ್ಣವುಳ್ಳವನೂ,
ಆಯುಧಗಳಂತಿರುವ ಕಿಡಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸಮೀಪಸ್ಥವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾನು
ನೋಡಿದ್ದೇನೆ. ಇಂತಹ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಮೃತತ್ವಸಾಧಕವಾದುದೂ, ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದುದೂ ಆದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು
ಆರ್ಪಿಸುವ ನನ್ನನ್ನು, ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಯುಕ್ತನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸದಿರುವವರೂ, ಅವನಿಗೆ ಸ್ತುತಿಯನ್ನರ್ಪಿಸದಿರು-
ವವರೂ ಆದ ನಾಸ್ತಿಕರು ಹಿಂಸಿಸಲಾರರು.

English Translation.

I have seen him from a near place, golden-toothed, bright-coloured
wielding (flames-like) weapons, (when) offering to him the ambrosial,
all-diffusing (oblation) : what can those who acknowledge not Indra, who
repeat not his praise, do unto me ?

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಹಿರಣ್ಯದಂತಂ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದೆ. ಆದರೆ, ಇಲ್ಲಿ, ಅನಿಂದ್ರಾಃ ಎಂಬ ಪದದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರ ನಿರ್ವಚನವು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

ಇಂದ್ರಃ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಃ ಅಗ್ನಿಃ | ತದ್ರಹಿತಾಃ ಅನಿಂದ್ರಾಃ | ಇಂದ್ರಮಯಜಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯವೆಂದರ್ಥ. ಈ ಐಶ್ವರ್ಯಯುಕ್ತನಾದುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೂ ಇಂದ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು. ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅನಿಂದ್ರಾಃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಪೂಜಕರಲ್ಲದ ಎಂದರೆ, ಅಗ್ನಿಪೂಜಕರಲ್ಲದ ಅವೈದಿಕರು ಎಂದರ್ಥ.

ಈ ನಿರ್ವಚನವು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಇಂದ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿರುವ ಅನೇಕ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಅವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹಿಂದೆ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದರೆ, ಅಗ್ನಿಯು ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪದಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಪೃಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅನಂತರ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಅಗ್ನಿಗೂ ಇರುವ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ನಿರುಕ್ತಕಾರರಿಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಇಂದ್ರಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇಂಥೋ ಹ ವೈ ನಾಮೃಷ ಯೋಽಯಂ ದಕ್ಷಿಣೇಽಕ್ಷನ್ ಪುರುಷಸ್ತಂ ವಾ ಏತಮಿಂದ್ರಂ
ಸಂತಮಿಂದ್ರ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಪರೋಕ್ಷೇಣೈವ ಪರೋಕ್ಷಪ್ರಿಯಾ ಇವ ಹಿ ದೇವಾಃ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದ್ವಿಷಃ |

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೧೪-೬-೧೧-೨; ಬೃ. ಉ. ೪-೨-೨)

ದಕ್ಷಿಣಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನು ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾದ ವಿಶೇಷಗುಣವಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (ಇದು ಅಗ್ನಿಯ ಎಂದರೆ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ). ತೇಜೋಯುಕ್ತನಾದುದರಿಂದ ತಿಳಿದವರು ಈ ಪುರುಷನನ್ನು ಇಂದ್ರನೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಇನ್ನೂ ವಿವರವಾಗಿ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಈ ರೀತಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಸ ಯೋಽಯಂ ಮಥ್ಯೇ ಪ್ರಾಣಃ | ಏಷ ಏವೇಂದ್ರಸತ್ತಾನೇಷ ಪ್ರಾಣಾನ್ಮಧ್ಯತ ಇಂದ್ರಿಯೇಣೈಂಧ
ಯದೈಂಧ ತಸ್ಮಾದಿಂದ್ರ ಇಂಥೋ ಹ ವೈ ತಮಿಂದ್ರ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ||

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೬-೧-೧-೨)

ದೇಹಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾದ ಈ ಪ್ರಾಣವೇ ಇಂದ್ರನು. ಈ ತತ್ತ್ವವೇ ದೇಹದ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಜೈತನ್ಯವನ್ನೂ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಉಳಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೊದಗಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ತತ್ತ್ವವು ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವು ಎಂದಿದೆ. “ಅಸ್ಮಿನ್ ವಾ ಇದಮಿಂದ್ರಿಯಂ” ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತೈತ್ತಿರೀಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲೂ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ತಿಳಿಸಿದೆ. (ತೈ. ಬ್ರಾ. ೨-೨-೧೦-೪) ಇದಲ್ಲದೇ ಯಾಸ್ಕರ ಸುಮಾರು ಹದಿನೈದು ವಿಧವಾದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಉದ್ಧರಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾದ ತೇಜಸ್ಸು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಪದಗಳಿಗೆ ಮೂಲರೂಪವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ, ತೇಜೋಯುತರಾದ ಇತರ ದೇವತೆಗಳ ಪರವಾಗಿಯೂ ಈ ಪದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುತ್ತದೆ.

ಅಭೂದುಷಾ ಇಂದ್ರತಮಾ ಮುಘೋನ್ಯಜೀಜನತ್ಸನಿತಾಯ ಶ್ರವಾಂಸಿ |

ವಿ ದಿವೋ ದೇವೀ ದುಹಿತಾ ದಧಾತ್ಯಂಗಿರಸ್ತಮಾ ಸುಕೃತೇ ವಸೂನಿ ||

(ಋ. ಸಂ. ೭-೭೯-೩)

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರತಮಾ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಯಣರು ಸರ್ವಸ್ಯ ಈಶ್ವರತಮಾ ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದ್ದರೂ ಸಹ, ಮೇಲೆ ಶತವಧಾದಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅತ್ಯಂತ ತೇಜೋಯುತಳಾದ ಎಂಬರ್ಥವೇ ಸಹಜವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ,

ಇಂದ್ರತಮಾ ಹಿ ಧಿಷ್ಣಾ ಮರುತ್ತಮಾ ದಸ್ರಾ ದಂಸಿಷ್ಠಾ ರಥ್ಯಾ ರಥೀತಮಾ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೮೨-೨)

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವಾಗಲೂ ಸಹ ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರನೂ ಸಹ ಈ ತೇಜೋಗುಣವಿರುವುದರಿಂದಲೇ, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಡುವವನೆಂದು ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಇಂದ್ರಃ ಸಮತ್ಸು ಯಜಮಾನಮಾರ್ಯಂ..... |

ಧಪ್ತನ್ನ ವಿಶ್ವಂ ತತ್ಯಪಾಣಮೋಷತಿ ನೈರ್ವಸಾನಮೋಷತಿ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೧೩೦-೮)

ಇಂದ್ರನು ಕರ್ಮರಹಿತರಾದ ಅಸುರಾದಿಗಳನ್ನೂ, ಅವರ ಅನುಚರರನ್ನೂ ದಹಿಸಿ ಭಸ್ಮಮಾಡಿದನೆಂದು ವರ್ಣಿತನಾಗಿದೆ. (ದಹನಕರ್ಮವು ಅಗ್ನಿಯ ಕಾರ್ಯ). ಮತ್ತು,

ಭೀಮಸ್ತು ವಿಷ್ಣಾನ್ ಚರ್ಷಣಿಭ್ಯ ಆತಪಃ ಶಿಶೀತೇ ವಜ್ರಂ ತೇಜಸೇ ನ ವಂಸಗಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೫೫-೧)

ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಆತಪಃ ಎಂಬುದು ಇಂದ್ರನ ಗುಣವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ವಿಶೇಷಣ. ಆಸಮಂತಾತ್ತಾಪಕಾರಿ ಸುತ್ತಲೂ ತಾಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವನು ಎಂದರ್ಥ. ಇದೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿಯ ಕಾರ್ಯ, ಮತ್ತು ಇಂದ್ರವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಋ. ಸಂ. ೩-೩೧-೧೦ ನೇ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ನಸ್ಯ ರೇತಸಃ ಎಂಬುದು ಇಂದ್ರವರ್ಣನೆಯಾದರೂ, ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ, ಇಂದ್ರನೇ ಆದಿತ್ಯನ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನು ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯ ರೂಪಾಂತರವಾದ ಆದಿತ್ಯನಿಗೂ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗೆಯೇ, ಇಂದ್ರನು ಅಗ್ನಿ ಕೃತವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕವನು, ತೇಜೋಯುತನು, ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ದಹಿಸತಕ್ಕವನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವಂತೆಯೇ, ಅಗ್ನಿಯೂ ಸಹ ಅನೇಕವೇಳೆ ಇಂದ್ರನಿಯತವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕವನೆಂದೂ ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ

ಪ್ರ ನೂ ಮಹಿತ್ತಂ ವೃಷಭಸ್ಯ ವೋಚಂ ಯಂ ಪೂರವೋ ವೈತ್ರಹಣಂ ಸಚಂತೇ |

ವೈಶ್ವಾನರೋ ದಸ್ಯುಮಗ್ನಿರ್ಜಘ್ನಾ ಅಧೂನೋತ್ಪಾಷಾ ಅವ ಶಂಬರಂ ಭೇತ ||

(ಋ. ಸಂ. ೧-೫೯-೬)

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ವೃತ್ರಹಂತಕನೆಂದೂ, ಶಂಬರಾಸುರನ ಭೇದಕನೆಂದೂ ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವೆರಡೂ ಇಂದ್ರನ ಕರ್ಮಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ, “ತಮು ತ್ವಾ ವೃತ್ರಹಂತಮಂ.....” ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿಯೂ (೧-೭೮-೪) ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಅಗ್ನಿಗೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

“ ಅಥ ಯತ್ರೈತತ್ತ್ರಿದೀಪ್ತೋ ಭವತಿ | ಉಚ್ಚೈರ್ಧೂಮಃ ಪರಮಯಾ ಜೂತ್ಯಾ ಬಲ್ಬಲೀತಿ
ತರ್ಹಿ ಹೃಷ ಭವತೀಂದ್ರಃ ||

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೨-೩-೨-೧೧)

ಇದೇ ಅಗ್ನಿಯು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾಗಿ, ತನ್ನ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಲೂ, ಧೂಮಗಳನ್ನು ಹರಡುತ್ತಲೂ ವೇಗವಾಗಿ ಉರ್ಧ್ವಮುಖನಾಗಿ ಪ್ರಸರಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನೇ ಇಂದ್ರನೆಂದು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸ ಉಸಕವನಿಷ್ಟ್ವಾ ಭಕ್ತಯತಿ ಮಧು ಹುತಮಿಂದ್ರತಮೋಽಗ್ನಾವಿತಿ |

(ಶ. ಬ್ರಾ. ೧೪-೨-೨-೪೨)

ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಇಂದ್ರನೆಂದೇ ಸ್ತುತಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿಗಳ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಅನಿಂದ್ರಾಃ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿವಿಶೇಷವಾಚಕವು ಉಚಿತವಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕ್ಷೇತ್ರಾದ್ರವಶ್ಯಂ ಸನುತತ್ತ್ವದಂತಂ ಸುನುದ್ಯೂಢಂ ನ ಪುರು ಶೋಭಮಾನಂ |

ನ ತಾ ಅಗೃಭ್ರನ್ನಜನಿಷ್ಟ ಹಿ ಸಃ ಪಲಿಕ್ನೀರಿದ್ಯುನತಯೋ ಭವಂತಿ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕ್ಷೇತ್ರಾತ್ | ಅಸಶ್ಯಂ | ಸನುತರಿತಿ | ಚಿರಂತಂ | ಸುತಮತ್ | ದ್ಯೂಢಂ | ನ | ಪುರು | ಶೋಭಮಾನಂ |

ನ | ತಾಃ | ಅಗೃಭ್ರನ್ | ಅಜನಿಷ್ಟ | ಹಿ | ಸಃ | ಪಲಿಕ್ನೀಃ | ಇತ್ | ಯುವತಯಃ | ಭವಂತಿ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಹಂ ವೃತ ಇದಾನೀಂ ಕ್ಷೇತ್ರಾತ್ ಕ್ಷೇತ್ರೇ ಸುನುತಃ | ಅಂತರ್ಹಿತನಾಮೃತತ್ | ನಿಗೂಢಂ ಚಿರಂತಮರಣ್ಯಾಂ ಯೂಢಂ ನ ಗನಾಂ ಸಮೂಹಮಿವ ಸುಮತ್ಸ್ವಯಮೇವ ಪುರು ಬಹು ಶೋಭಮಾ-

ನನುಸತ್ಯಂ | ಸತ್ಯಾಢಿ | ಪುರಾ ಹರಸಃ ಸಿಶಾಚ್ಯಾಕ್ರಮಣಕಾಲೇ ತಾ ಜ್ವಾಲಾ ನಿರ್ವಿಯೋ
ನಾಗೃಭ್ರನ್ | ನಾಗೃಹ್ಲಂತ ನರಾಃ | ಇದಾನೀಂ ಸೋಽಗ್ನಿರಜನಿಷ್ಠ ಹಿ | ಹರಸಾ ಪ್ರಾದುರಭೂತ್ವ ಲು | ಅತಃ
ಏವ ಹೇತೋಃ ಪಲಿಕ್ಷೀರಿತ್ವಲಿಕ್ಷ್ಮಿಃ ಪಲಿತಾ ಜೀರ್ಣಾ ಜ್ವಾಲಾ ಏವೇದಾನೀಂ ಯುವತಯೋ ಭವಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಪ್ರೇತಾತ್—ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ (ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ) | ಸನುತಃ—ಗುಪ್ತವಾಗಿ | ಸುಮತ್—
ತಾನಾಗಿಯೇ | ಚಿರಂತಂ—ಸಂಚರಿಸುವವನೂ | ಯೂಥಂ ನ—ಗೋವುಗಳ ಹಿಂಡಿನಂತೆ | ಪುರು—ಅಧಿಕವಾಗಿ |
ಶೋಭಮಾನಂ—ಪ್ರಕಾಶಿಸುವವನೂ ಅದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು | ಅಸತ್ಯಂ—ನಾನು ನೋಡುತ್ತೇನೆ | ತಾಃ—ಹಿಂದೆ
ಪ್ರವೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಆ ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು | ನ ಅಗೃಭ್ರನ್—ಯಾರೂ ನೋಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ | ಸಃ—ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯು |
ಅಜನಿಷ್ಠ ಹಿ—ಪುನಃ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ | ಪಲಿಕ್ಷೀರಿತ್—ವಾರ್ಧಕ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಅದೇ ಜ್ವಾಲೆಗಳು
ಯುವತಯಃ—ತಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದವುಗಳಾಗಿ | ಭವಂತಿ—ಆಗಿವೆ.

|| ಭವಾರ್ಥ ||

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಗೋವುಗಳ ಹಿಂಡಿನಂತೆ ಸ್ವತಃ ಸಂಚರಿಸುವವನೂ,
ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವವನೂ ಅದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ನಾನು ನೋಡುತ್ತೇನೆ. ಹಿಂದೆ ಪ್ರವೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಆ ಜ್ವಾಲೆಗು
ಳನ್ನು ಯಾರೂ ನೋಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯು ಪುನಃ ಉತ್ಪನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವಾರ್ಧಕ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಅದೇ
ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಪುನಃ ತಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದವುಗಳಾಗಿ ಆಗಿವೆ.

English Translation.

I have seen him passing secretly from place (to place) like a herd
(of cattle), shining brightly of his own accord : they apprehended not those
(flames of his), but he has (again) been born, and they which had become
grey-haired are (once more) young.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಸನುತಃ—ಈ ಪದವು ನಿಜ್ಯಂ, ಸ್ವಸಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂತರ್ಹಿತನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾಗಿದೆ. (ನಿ. ೩-೨೫)
ರಹಸ್ಯವಾದುದು, ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಇತರರ ಗೋಚರಕ್ಕೆ ಬರದಿರುವುದು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ದುಷ್ಟರನ್ನು
ದೂರಮಾಡಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿರು ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಈ ಪದದ ಪ್ರಯೋಗವು ಅಧಿಕ
ವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಯೂಯಂ ದೇವಾಃ ಪ್ರಮುತಿಯಾರ್ಯಾನೋಚೋಯೂಯಂ ದ್ವೇಷಾಂಸಿ ಸನುತೆಯುಯೋತ.

(ಋ. ಸಂ. ೨-೨೯-೨)

ಅರೇ ದ್ವೇಷಾಂಸಿ ಸನುತರ್ದಧಾಮಾಯಾಮ ಪ್ರಾಂಚೋ ಯುಜಮಾನಮಚ್ಛ ||

(ಋ. ಸಂ. ೫-೪೫-೫)

ಸ್ವೈಃ ಸ ಏವೈರ್ಮುರತೋಽಪ್ಯಂ ರಯಿಂ ಸನುತರ್ಥೇಹಿ ತಂ ತತಃ (ಋ. ಸಂ. ೮-೯೭-೩);
ವಿದಾನಾಸೋ ವಸವೋ ರಾಧ್ಯಸ್ಯಾ ರಾಚ್ಛಿದ್ವೇಷಸ್ಸನುತರ್ಯುಯೋತ (ಋ. ಸಂ. ೧೦-೭೭-೬).

ಹೀಗೆ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ದೂರವಾಗಿಡು, ಎಂಬ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಪದದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಆದರೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ೫-೯೫-೫ ನೇ ಮಂತ್ರದ ಸನುತಃ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಯಣರು ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸನುತೃವೆಂಬ ಋಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದವನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸಿ ಸನುತಃ ದ್ವೇಷಾಂಸಿ-ಸಂಭಕ್ತ್ವಾನ್ ಶತ್ರುನ್ ನಮ್ಮ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯುಳ್ಳ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಎಂದರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಯರೂಪವಾದ ಸನುತಃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೋ ಅದೇ ರೀತಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ತಪ್ಪಾಗಿರಲಾರದು. ಆದರೆ ಸಂಭಕ್ತ್ವಾನ್ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದೂ ಅನುಚಿತವಲ್ಲ.

ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಯ ಗೂಢವಾದ ಸಂಚಾರವು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಯಾರಿಗೂ ಗೋಚರವಾಗದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವವನು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಸುಮತ್-ಸುಮತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ವಯಂ ಎಂದರ್ಥ. (ನಿ. ೬-೨೨). ಇತರರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಲ್ಲದೇ ತಾನೇ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಪದದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ನಿರುಕ್ತಕಾರರ, 'ಉಪ ಪ್ರಾಗಾತ್ಸುಮನ್ವೇಧಾಯಿ' (ಋ. ಸಂ. ೧-೧೬೨-೭) ಎಂಬ ಮಂತ್ರವನ್ನು ದಾಹರಿಸಿ ಈ ಪದದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ವಿಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಉಪ ಪ್ರಾಗಾತ್ಸುಮತ್' ನಾನು ಇಚ್ಛಿಸಿದ ಅರ್ಥವು ತಾನಾಗಿಯೇ ನನ್ನನ್ನು ಬಂದು ಸೇರಲಿ ಎಂಬುದೇ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ. ಈ ಪದವು ಕಲ್ಯಾಣ, ಶೋಭನ ಇತ್ಯಾದ್ಯರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಕೇ ಮೇ ಮರ್ಯಕಂ ವಿ ಯವಂತ ಗೋಭಿರ್ನ ಯೇಷಾಂ ಗೋಪಾ
ಅರಣ್ಣತ್ವಿದಾಸ |

ಯ ಈಂ ಜಗೃಭುರನ ತೇ ಸೃಜಂತಾ ಜಾತಿ ಸೃಶ್ವ ಉಪ ನಶ್ಚಿಕಿತ್ವಾನ್ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕೇ | ಮೇ | ಮರ್ಯಕಂ | ವಿ | ಯವಂತ | ಗೋಭಿಃ | ನ | ಯೇಷಾಂ | ಗೋಪಾಃ | ಅರಣಃ | ಚಿತ್ |
ಅಸ |

ಯೇ | ಈಂ | ಜಗೃಭುಃ | ಅವ | ತೇ | ಸೃಜಂತು | ಅ | ಅಜಾತಿ | ಸೃಶ್ವಃ | ಉಪ | ನಃ | ಚಿಕಿತ್ವಾನ್ ||

! ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ !

ಕೇ ಮೇ ಮದೀಯಂ ಮರ್ಯಕಂ ಮರ್ತ್ಯಸಂಘಂ ರಾಷ್ಟ್ರಂ ಗೋಭಿಃ ಸಹ ವಿ ಯವಂತೆ |
ವಿಯುಕ್ತಮಕುರ್ವನ್ | ಗಾ ಭೃತ್ಯಾಂಶ್ಚ ವ್ಯಯೋಜಯನ್ | ಯೇಷಾಂ ಗೋಸಾ ಅಸ್ಮಾಕಂ
ಗೋಪಯಿತಾರಣ್ಶಿದಭಿಗಂತಾ ನಾಸ | ಬಭೂವ | ಸೋಽಯಮಗ್ನಿಃ | ಯೇ ದ್ವೇಷಿಣ ಈಮೇನಂ
ಜನಸಂಘಂ ರಾಷ್ಟ್ರಂ ಜಗೃಭುಃ | ಗೃಹ್ಣಂತಿ | ತೇವ ಸೃಜಂತು | ನಶ್ಯಂತು | ಕಿಂಚಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾನ್
ಚೇತನಾನಾಸ್ಮದ್ವಿಷಯಜ್ಞಾನವಾನಗ್ನಿ ಸೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಪಶ್ವಃ ಪಶೂನುಪಾಜಾತಿ | ಉಸಾಗಚ್ಛತಿ ||

! ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ !

ಯೇಷಾಂ—ಯಾವ ನನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಭೃತ್ಯರಿಗೂ ಪಶುಗಳಿಗೂ | ಗೋಪಾಃ—ರಕ್ಷಕನು |
ಅರಣ್ಶಿತ್—(ಶತ್ರುಗಳನ್ನು) ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವವನಾಗಿ | ನ ಅಸ—ಇರಲಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ | ಮೇ—ನನಗೆ
ಸಂಬಂಧಿಸಿದ | ಮರ್ಯಕಂ—(ಭೃತ್ಯರೂಪರಾದ) ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು | ಗೋಭಿಃ—ಗೋವುಗಳಿಂದ | ಕೇ—ಯಾರು |
ವಿ ಯವಂತೆ—ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದ್ದಾರೆ | ಯೇ—ಯಾವ ಶತ್ರುಗಳು | ಈಂ—ಈ ಭೃತ್ಯಸಂಘವನ್ನು | ಜಗೃಭುಃ—
ಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೋ | ತೇ—ಅವರು | ಅವ ಸೃಜಂತು—ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದಲಿ | ಚಿಕಿತ್ಸಾನ್—ನಮ್ಮ ಕಷ್ಟವ
ನ್ನರಿತ ಅಗ್ನಿಯು | ನಃ—ನಮ್ಮ | ಪಶ್ವಃ—ಪಶುಗಳನ್ನು (ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು) | ಉಪ ಆಜಾತಿ—ಸಮಾಪಿಸಿ ಬರಲಿ.

! ಭಾವಾರ್ಥ !

ಯಾವ ನನ್ನ ಭೃತ್ಯರಿಗೂ ಪಶುಗಳಿಗೂ ರಕ್ಷಕನೂ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯು
ಸಮಾಪದಲ್ಲಿದ್ದಿರುವಾಗ ನನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಗೋವುಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದವರು ಯಾರು ?
ನನ್ನ ಈ ಭೃತ್ಯಸಂಘವನ್ನು ಬಂಧಿಸಿರುವ ಶತ್ರುಗಳು ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದಲಿ. ನಮ್ಮ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನರಿತ ಅಗ್ನಿಯು ನಮ್ಮ
ಪಶುಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ನಮ್ಮನ್ನು ಸಮಾಪಿಸಿ ಬರಲಿ.

English Translation.

Who have disunited my people from cattle? Was there not for them
an invincible protector? May they who have seized upon that (people)
perish, for he who knows (our wishes) approaches to (protect) the cattle.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಅರಣಃ--ಅರಣ ಶಬ್ದವು ರಣ್ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಅದರ ನಿಷೇಧಾರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.
ರಣ ಶಬ್ದವು ಹರ್ಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಯುದ್ಧವೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕೃತೇ ಚಿದತ್ತ ಮರುತೋ ರಣಂತಾನವದ್ಯಾಃಃ ಶುಚಿಯಃ ಪಾವಕಾಃ |

(ಮು. ಸಂ. ೭-೫೭-೫)

ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹರ್ಷಧ್ವನಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪದವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಪರಾಯವಾಗಿದೆ.
ಆದುದರಿಂದ ಅರಣ ಪದವು ಹರ್ಷಭಾವವನ್ನಾಗಲಿ ಸೂಚಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ನಿರುಕ್ತಕಾರರು—

ನೆಹಿ ಗೃಭಾಯಾರಣಃ ಸುಶೇವೋಽನ್ಯೋದರ್ಯೋ ಮನಸಾ ಮಂತವಾ ಉ |

(ಋ. ಸಂ. ೭-೪-೮)

ಎಂಬ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ (ನಿ. ೩-೨) ಈ ಪದಪ್ರಯೋಗದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಯಣರಿಂದ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಅರಮಮಾಣಃ ಎಂದರೆ ತಾನೂ ಹರ್ಷಪಡದೇ, ಇತರರನ್ನು ಹರ್ಷಪಡಿಸದೇ ಇರತಕ್ಕವನೆಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಇತರರ ಪುತ್ರನು ಹರ್ಷಕಾರಕನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದಲೇ ಶತ್ರುನೆಂದೂ ಆಗಬಹುದು. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ—

ಇಮು ಇಂದ್ರ ಭರತಸ್ಯ ಪುತ್ರಾ ಅಪಹಿತ್ವಂ ಚಿಕಿತ್ಸುರ್ನ ಪ್ರಸಿತ್ವಂ |

ಹಿಂಸಂತ್ಯಶ್ಚಮರಣಂ ನ ನಿತ್ಯಂ ಜ್ಯಾವಾಜಂ ಪರಿ ಣಯಂತ್ಯಾಜೌ ||

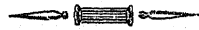
(ಋ. ಸಂ. ೩-೫೩-೨೪)

ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಈ ಭರತಪುತ್ರರು ನನಿಷ್ಠರೊಂದಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನೇ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವರೇ ಹೊರತು ಐಕ್ಯವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಶಾಶ್ವತವಾದ ಶತ್ರುಗಳಂತೆ ಸರ್ವದಾ ಅವರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳ ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶತ್ರುನೆಂದರ್ಥ. ಹರ್ಷಕಾರಕನಲ್ಲದುದರಿಂದ ಅದಾತ್ಮವಿಗೂ ಇದು ಪರ್ಯಾಯ ಪದವಾಗಿರುವ ಸಂದರ್ಭವುಂಟು—

ನೇಶಂ ನಾ ನಿತ್ಯಂ ವರುಣಾರಣಂ ನಾ ಯತ್ಸೀಮಾಗಶ್ಚಕೃಮಾ ಶಿಶ್ರಥಸ್ತತ್ |

(ಋ. ಸಂ. ೫-೮೫-೭)

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅರಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಶಬ್ದವೆಂಬ ಒಂದರ್ಥವೂ, ಅದಾತ್ಮವೆಂದು ಇನ್ನೊಂದರ್ಥವೂ ವೈಕಲ್ಪಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಸಹ ಮೂಲಧಾತುವು ಹರ್ಷಾರ್ಥಕವಾದ ರಣ ಧಾತುವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹರ್ಷಾಭಾವವೇ ಅರಣ ಶಬ್ದದ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಪ್ರಕೃತವಾದ ಋಕ್ವಿನಲ್ಲಿ ಅಭಿಗಂತಾ ಎಂದರ್ಥನಾಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಹಿಂಸಿಸುವವನು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವಾಗಿರಬಹುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವಸಾಂ ರಾಜಾನಂ ವಸತಿಂ ಜನಾನಾಮರಾತಯೋ ನಿ ದಧುರ್ಮತೈಷು |

ಬ್ರಹ್ಮಾಣ್ಯತ್ರೇರವ ತಂ ಸೃಜಂತು ನಿಂದಿತಾರೋ ನಿಂದ್ಯಾಸೋ ಭವಂತು ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಸಾಂ | ರಾಜಾನಂ | ವಸತಿಂ | ಜನಾನಾಂ | ಅರಾತಯಃ | ನಿ | ಪಧುಃ | ಮರ್ತ್ಯೇಷು |

ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ | ಅತ್ರೇಃ | ಅವ | ತಂ | ಸೃಜಂತು | ನಿಂದಿತಾರಃ | ನಿಂದ್ಯಾಸಃ | ಭವಂತು || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ವಸಾಂ ವಸತಾಂ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ರಾಜಾನಂ ಸ್ವಾಮಿನಂ ಜನಾನಾಂ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ವಸತಿಮಾವಾಸ-
ಭೂತಂ ತ್ರೈರುಣಮುಕ್ತಲಕ್ಷಣಮಗ್ನಿಂ ವಾರಾತಯೋ ನಿ ದಧುಃ | ಅಗೋಪಯನ್ | ಮರ್ತ್ಯೇಷು
ಲೋಕೇಷು ಮಧ್ಯೇ | ಅತ್ರೇರತ್ರಿಗೋತ್ರಸ್ಯ ವೃಶಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ ಮಂತ್ರಾಃ ಸ್ತೋತ್ರಾಣಿ ವಾ ತಂ
ಕುಮಾರಮಗ್ನಿಂ ವಾವ ಸೃಜಂತು | ಅಥವಾತ್ರೇರತ್ರಿಗೋತ್ರಸ್ಯ ಕುಮಾರಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ | ಯದ್ವಾ ವೃಶಸ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮಾಣ್ಯತ್ರೇರತ್ರಿಗೋತ್ರಂ || ಕರ್ಮಣಿ ಷಷ್ಠೀ || ತಂ ಕುಮಾರಮವ ಸೃಜಂತು | ವಿಸೃಜಂತು |
ನಿಂದಿತಾರೋಽಸ್ಮನ್ನಿಂದಕಾ ನಿಂದ್ಯಾಸೋಽಸ್ಮಾಭಿನಿಂದ್ಯಾ ಭವಂತು | ಅತ್ರೇಬ್ರಹ್ಮಾಣೀತ್ಯೇತದುಪ-
ಜೀವ್ಯ ವೃಶಮಪ್ಯಾತ್ರೇಯಂ ವದಂತಿ | ಅತ್ರೇಯಃ ಕುಮಾರ ಇತಿ ಪಕ್ಷೇ ಸ ಏವ ಪ್ರಾಣಮಯಮಾ-
ತ್ಮಾನಮವಸೃಜಂತಿತ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ವಸಾಂ—ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ | ರಾಜಾನಂ—ಸ್ವಾಮಿಯೂ | ಜನಾನಾಂ—ಮಾನವರಿಗೆಲ್ಲಾ | ವಸತಿಂ—
ಆವಾಸಭೂತನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು | ಅರಾತಯಃ—ಶತ್ರುಗಳು | ಮರ್ತ್ಯೇಷು—ಮರ್ತ್ಯಲೋಕಗಳ ನಡುವೆ |
ನ ದಧುಃ—ಮರೆಸಿಟ್ಟರು | ಅತ್ರೇಃ—ಅತ್ರಿಮಹರ್ಷಿಯ ವಂಶಸ್ಥನಾದ ವೃಶನ | ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳು |
ತಂ—ಆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು | ಅವ ಸೃಜಂತು—ಮರೆಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಲಿ | ನಿಂದಿತಾರಃ—
ನಮ್ಮನ್ನು ನಿಂದಿಸುವ ಶತ್ರುಗಳು | ನಿಂದ್ಯಾಸಃ—ನಮ್ಮ ದೂಷಣೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ | ಭವಂತು—ಆಗಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಸ್ವಾಮಿಯೂ, ಮಾನವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಆವಾಸಭೂತನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಶತ್ರುಗಳು ಮರ್ತ್ಯ
ಲೋಕಗಳ ನಡುವೆ ಮರೆಸಿಟ್ಟರು. ಅತ್ರಿಮಹರ್ಷಿಯ ವಂಶಸ್ಥನಾದ ವೃಶನ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಮರೆಯಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು
ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಲಿ. ನಮ್ಮನ್ನು ನಿಂದಿಸುವ ಶತ್ರುಗಳು ನಮ್ಮ ದೂಷಣೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಲಿ.

English Translation.

Enemies have secreted amongst mortals, the king of living beings,
the asylum of men : may the prayers of Atri set him free ; may those who
revile be reviled.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಹಿಂದೆ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ವೃಶನ ಸ್ತುತಿಯು ಮರೆಯಾಗಿತ್ತು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಗೋಚರಮಾಡಿಸಿದ ಸನ್ನಿವೇಶವು ಸ್ತುತವಾಗಿದೆ. ವೃಶನು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಸನ್ನಿವೇಶವಿದು.

ಅತ್ರೇಃ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ ಅವ ಸೃಜಂತು—ಅತ್ರಿಗೋತ್ರೋತ್ಪನ್ನನಾದ ವೃಶನ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಮರೆಯಾಗಿರುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಲಿ ಎಂದು ಸ್ತುತಿಯು.

ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ—ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವನ್ನು ಅನ್ನನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಧನನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಠಿಸಿದೆ (ನಿ. ೩-೯) ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದು ಎಂಬರ್ಥವುಳ್ಳ ಬೃಹ್‌ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ವೃದ್ಧಿಕಾರಕವಾದ ಕರ್ಮ ಅಥವಾ ಅನ್ನವಿಂಬರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ತಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ ಪೂರ್ವಭೇಂದ್ರ ಉಕ್ತಾ ಸಮಗೃತಾರ್ಚನಾ ಸ್ವರಾಜ್ಯಂ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೮೦-೧೬)

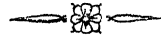
ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹವೀರೂಪವಾದ ಅನ್ನವೆಂದರ್ಥಮಾಡಿದೆ. ಇದು ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯದ ಅರ್ಥ. ಇದೇ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ನಿರುಕ್ತಕಾರರು ಉದಹರಿಸಿ ತಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮವೆಂದರ್ಥಮಾಡಿ ದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೇ, ಸ್ತುತಿಯೆಂಬರ್ಥವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಬ್ರಹ್ಮಾಪಿ ಸುಪ್ರೀತಃ ಸುತಾಯ ತದರ್ಥವಣಿಃ |

ಸ ಚೌಭವದೃಷ್ಟಿಸ್ತೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ದೀಪ್ತಿಮತ್ತರಃ ||

(ಬೃ. ದೇ. ೩-೧೮)

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವನ್ನಿಗೆ ಇಂದ್ರನು ಸ್ತುತಿಸುವುದಾದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಸನ್ನಿವೇಶವು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ದಧೀಚಿ ಮುಷಿಯು ಆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು (ಸ್ತುತಿಸುವುದಾದ ಮಂತ್ರ) ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಾಂತಿಯುಕ್ತನಾದನು ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆರುವ ಮಂತ್ರಪರವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲೂ ಸಹ ಸ್ತುತಿ ಅಥವಾ ಮಂತ್ರವೆಂದರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಅನ್ನ, ಕರ್ಮ, ಮಂತ್ರ, ಪರಬ್ರಹ್ಮ, ಇತ್ಯಾದ್ಯನೇಕಾರ್ಥಗಳು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ, ಯಾವ ಯಾವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಬೇರೆಕಡೆ ತಿಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತುನೈಶ್ಚೈವಂ ನಿಧಿತಂ ಸಹಸ್ರಾದ್ಯೋಪಾದಮುಂಚೋ ಅಶಮಿಷ್ಟ ಹಿ ಷಃ |

ಏವಾಸ್ಮದ್ಗ್ನೇ ವಿಮುನುಗ್ನಿ ಸಾಶಾನ್ಯೋತೈಕಿತ್ವ ಇಹ ತೂ ನಿಷದ್ಯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಶುನಃಶೇಫಂ | ಚಿತ್ | ನಿಧಿತಂ | ಸಹಸ್ರಾತ್ | ಯೋಸಾತ್ | ಅಮುಂಚಿಃ | ಅಶಮಿಷ್ವ | ಹಿ | ಸಃ ||
 ಏತ | ಅಸ್ಮತ್ | ಅಗ್ನೇ | ವಿ | ಮುಮುಗ್ಧಿ | ಸಾಶಾನ್ | ಹೋತರಿತಿ | ಚಿಕಿತ್ಸಃ | ಇಹ | ತು |
 ನಿಷದ್ಯ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಂಜಃಸವ ಆಹವನೀಯೋಪಸ್ಥಾನೇ ಶುನಶ್ಚಿಚ್ಛೇಪಮಿತ್ಯೇಷಾ | ಅಗ್ನಿಮಾಹವನೀಯಮುಪ-
 ಸ್ಥಾಪಯಾಂಚಿಕಾರ ಶುನಶ್ಚಿಚ್ಛೇಪಂ ನಿಧಿತಂ ಸಹಸ್ರಾತ್ | ಐ. ಬ್ರಾಂ. ೭-೧೭ | ಇತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ನಿಧಿತಂ ನಿತರಾಂ ಬದ್ಧಂ ಶುನಶೇಪಮೃಷಿಂ ಸಹಸ್ರಾದನೇಕರೂಪಾದ್ಯೂಪಾದ-
 ಮುಂಚಿಃ | ಅಮೋಚಿಯಃ | ಚಿದಿತಿ ಪೂರಣಃ | ಶುನಶೇಪಮಿತಿ ಪದಸ್ಯ ಮಧ್ಯೇ ಪದಾಂತರಸ್ಯ
 ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ವ್ಯತ್ಯಯೇನಾವಸ್ಥಿತಿಃ | ಸ ಋಷಿರಶಮಿಷ್ವ ಹಿ | ಶಾಂತವಾನ್ ಖಲು | ಯದ್ವಾ | ಸ ಹಿ
 ಯಸ್ಮಾದಶಮಿಷ್ವ | ಸ್ತುತಿಕರ್ಮ್ಯತತ್ | ತಸ್ಮಾನೀತ್ | ತಸ್ಮಾದಮುಂಚಿ ಇತಿ ಸಂಬಂಧಃ |
 ಏವೈವಮಸ್ಮದಸ್ಮತ್ತಃ ಸಾಶಾನ್ ಮುಮುಗ್ಧಿ | ವಿಮೋಚಿಯ | ಹೇ ಹೋತರೇ ಚಿಕಿತ್ಸೇತನವಾನ್ನಗ್ನೇ
 ಇಹ ತು ನೇದ್ಯಾಂ ನಿಷದ್ಯಾವಸ್ಥಾಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

(ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ) | ನಿಧಿತಂ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬದ್ಧನಾದ | ಶುನಶೇಫಂ—ಶುನಶೇಫ ನೆಂಬ
 ಋಷಿಯನ್ನು | ಸಹಸ್ರಾತ್—ಸಹಸ್ರಾರು | ಯೋಸಾತ್—ಬಂಧನಗಳಿಂದ | ಅಮುಂಚಿಃ—ನೀನು
 ಬಿಡಿಸಿದೀಯೆ | ಸಃ—ಆ ಋಷಿಯು | ಅಶಮಿಷ್ವ—ಪ್ರಶಾಂತಚಿತ್ತನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದನು | ಹೋತಃ—ಹೋಮ
 ಸಂಪಾದಕನೂ | ಚಿಕಿತ್ಸಃ—ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತನೂ ಆದ | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಇಹ ತು—ಈ ಯಜ್ಞ
 ವೇದಿಯಲ್ಲಿಯೇ | ನಿಷದ್ಯ—ಕುಳಿತುಕೊಂಡು | ಏವ—ಶುನಶೇಫನನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದಂತೆಯೇ | ಅಸ್ಮತ್—
 ನಮ್ಮಿಂದ | ಸಾಶಾನ್—ಪಾಶಗಳನ್ನು | ವಿ ಮುಮುಗ್ಧಿ—ಬಿಡಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಹಸ್ರಾರು ಸ್ತಂಭಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧನಾದ ಶುನಶೇಫನೆಂಬ ಋಷಿಯನ್ನು ಅವನ
 ಎಲ್ಲಾ ಬಂಧನಗಳಿಂದಲೂ ನೀನು ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಎಲೈ ಹೋಮಸಂಪಾದಕನೂ, ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತನೂ
 ಆದ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಈ ಯಜ್ಞವೇದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ನಮ್ಮಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಶಗಳನ್ನೂ ಬಿಡಿಸು.

English Translation.

You have liberated fettered Shunahshepa from a thousand stakes,
 for he was patient in endurance: so, Agni, free us from our bonds, having
 sat down here (at our sacrifice), intelligent offerer of oblations.

| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು |

ತನ್ನನ್ನು ಪಾಪರೂಪವಾದ ಅಥವಾ ದುಃಖರೂಪವಾದ ಪಾಶಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಋಷಿಯು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಲ್ಲಿ ಶುನಃಶೇಫನ ಉಪಮಾನವಿದೆ. ಅಗ್ನಿಯು ಶುನಃಶೇಫನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದಂತೆ, ಅವನನ್ನು ಪಾಶದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದಂತೆ ತನ್ನನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸ್ತುತಿಯಿದೆ. ಇದೇ ಶುನಃಶೇಫನ ಕಥೆಯನ್ನು ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ಋ. ಸಂ. ೧-೨೭ ನೇ ಸೂಕ್ತದ ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ (ಮುಗ್ಧೇದಸಂಹಿತಾ, ಭಾಗ ೩) ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅವನು ಅಗ್ನಿ, ಸವಿತ್ಯ, ವರುಣ, ಇಂದ್ರ, ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಅವರೆಲ್ಲರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲೂ ಇಂದ್ರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ತನ್ನ ಪಾಶವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡನು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಈ ಶುನಃಶೇಫನ ಕಥೆಯು ಆಧುನಿಕ ನಿಮಿಶಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಈ ಸನ್ನಿವೇಶವು ನಿಮಿಶಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಈ ಕಥೆಯ ಅನುಪೂರ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಈ ಆಖ್ಯಾನದ ಮುಮರ್ಷೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಶುನಃಶೇಫಾಖ್ಯಾನದ ತತ್ತ್ವವೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ಉಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಉಪಮಾನದ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ವೈದಿಕಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಆಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಶುನಃಶೇಫಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವೂ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಇನ್ನಾವುದಕ್ಕೂ ಇರಲಾರದು. ಅದುದರಿಂದಲೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ವೈದಿಕಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಪುರಾಣಾದಿ ಲೌಕಿಕಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಆಖ್ಯಾನವು ಪದೇಪದೇ ಉದಾಹೃತವಾಗಿ ಪಠಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಈ ಆಖ್ಯಾನವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ (೭-೩) ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಪುತ್ರನಾದ ರೋಹಿತನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಶುನಃಶೇಫನು ಯಜ್ಞಪಶುವಾಗಿ ಸ್ವೀಕೃತವಾದುದೂ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಶುನಃಶೇಫನು ವರುಣಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಪಾಶದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾದುದೂ ಅಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ಕಥೆ. ಈ ಕಥೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆಧುನಿಕ ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ವೈದಿಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುರುಷಯಜ್ಞವು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು ಅಷ್ಟು ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಕಥಾಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಸನ್ನಿವೇಶವು ಈ ರೀತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

ಯಜ್ಞಾಂಗಗಳಾದ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾದ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ನೆರವೇರಿದನಂತರ ಪ್ರಧಾನಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಶು ಬಂಧನವೂ ಪಶುಜ್ವೇದನವೂ ಆಗಬೇಕಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶುನಃಶೇಫನನ್ನು ಯೂಪಸ್ತಂಭಕ್ಕೆ ಬಂಧಿಸಲು ಯಾರೂ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅಜೀಗರ್ತನೇ (ತಂದೆಯೇ) ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಲು ಒಪ್ಪುತ್ತಾನೆ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೇ, ಪಶುವಿನಂತೆ ತನ್ನ ಮಗನನ್ನೇ ಭೇದಿಸಲೂ ಒಪ್ಪಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಶುನಃಶೇಫನು ತಾನು ಮೃಗದಂತೆ ಭೇದಿಸಲ್ಪಡುವನೆಂದು ಗಾಬರಿ ಪಟ್ಟು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತಾನೆ. ಕ್ರಮವಾಗಿ, ಪ್ರಜಾಪತಿ, ಅಗ್ನಿ, ಸವಿತ್ಯ, ವರುಣ, ಇಂದ್ರ, ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು, ಉಪಸ್ಸು ಈ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಇವರ ಸಹಾಯವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಉಪಸ್ಸನ್ನು ದೈಶಿಸಿ ಅವಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಪಠಿಸುವಾಗ ಅವನ ಬಂಧನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಡಿಲಿಸಿ

ಅವನು ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ (ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ವ್ಯಾಧಿಯು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ). ಆಗ ಶುನಃಶೇಫನು ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅಂಜಸ್ಯವದ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅರಿತು ಅದರಂತೆ ಅಭಿಷವಕರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅನಂತರ ಅಜೀಗರ್ತನನ್ನು ತಂದೆಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಪುತ್ರತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಕ್ತದ ಕಥೆ. ಆದರೆ ಈ ಪೂರ್ಣವಾದ ಕಥೆಗೆ ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಧಾರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಆಖ್ಯಾನದ ಪಠನವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಈ ಕಥಾಸಂದರ್ಭವು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅಂಜಸ್ಯವರೂಪವಾದ ಅಭಿಷವಕರ್ಮವು ಪ್ರಥಮತಃ ಶುನಃಶೇಫನಿಂದಲೇ ದೃಷ್ಟವಾದುದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಋಕ್ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸ್ತುತಿವಾಕ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಶುನಃಶೇಫನಿಂದ ಪಠಿತವಾದವು. ಅವುಗಳು ಯಾವುವೆಂದು ಪ್ರಥಮತಃ ತಿಳಿದರೆ, ನಂತರ ಈ ಆಖ್ಯಾನದ ಅಂತಸ್ತತ್ವವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಜಸ್ಯವಕರ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶುನಃಶೇಫನಿಂದ ಪಠಿತವಾದ ಮಂತ್ರಗಳ ಕ್ರಮವು ಈ ರೀತಿಯಿದೆ:—

೧. ಕಸ್ಯ ನೂನಂ ಕತಮಸ್ಯಾಮೃತಾನಾಂ (೧-೨೪-೧) ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.
೨. ಅಗ್ನೀರ್ವಯಂ ಪ್ರಥಮಸ್ಯಾಮೃತಾನಾಂ (೧-೨೪-೨) ಅಗ್ನಿಸ್ತುತಿ.
೩. ಅಭಿ ತ್ವಾ ದೇವ ಸವಿತಃ (೧-೨೪-೩ ರಿಂದ ೫) ಸವಿತೃಸ್ತುತಿ.
೪. ನ ಹಿ ತೇ ಹ್ವತ್ರಂ ನ ಸಹೋ ನ ಮನ್ಯಂ (೧-೨೪-೬ ರಿಂದ ೧೫) ೧-೨೫-೧ ರಿಂದ ೨೧ ಎಂಬ ೩೧ ಮಂತ್ರಗಳೂ ವರುಣಸ್ತುತಿ.
೫. ವಸಿಷ್ಠಾ ಹಿ ಮಿಯೇಧ್ಯ (೧-೨೬-೧) ೧-೨೬-೧ ರಿಂದ ೧೨ ಎಂಬ ೧೨ ಮಂತ್ರಗಳೂ ಪುನಃ ಅಗ್ನಿಸ್ತುತಿಗಳು.
೬. ನನೋ ಮಹದ್ಭ್ಯೋ ಎಂಬುದು (೧-೨೬-೧೩) ವಿಶ್ವೇದೇವಪ್ರಾರ್ಥನೆ.
೭. ಯಜ್ಞದ್ಧಿ ಸತ್ಯ ಸೋಮಸಾ (೧-೨೯-೧; ೧-೩೦-೧ ರಿಂದ ೧೫) ಎಂಬ ಮಂತ್ರಗಳು ಇಂದ್ರ ಪ್ರಶಂಸಾತ್ಮಕವು.

ಈ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಶುನಃಶೇಫನಿಗೆ ಸುವರ್ಣದ ರಥವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಶುನಃಶೇಫನು ಶತ್ವದಿಂದ್ರ (೧-೩೦-೧೬) ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಂತರ ಅಪ್ಪಿನೀ ಮತ್ತು ಉಷೋದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಇವನು ಬಂಧನದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

(ಈ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಕ್ತವಾದ ಕಥೆಗೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದೂ Keith ಮುಂತಾದ ಪಂಡಿತರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. Journal of Royal Asiatic Society 1911, p. 988. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ).

ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ಕಥೆಯೇ ಶಾಂಖಾಯನ ಶ್ವೇತಸೂತ್ರದಲ್ಲೂ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. (೧೫-೧೭-೭೭).

ಆದರೆ ಪಾಠಭೇದವು ಇರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಕಥಾಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಸ್ತೂಯಮಾನಃ ಶಶ್ವದಿತಿ ಪ್ರೀತಸ್ತು ಮಾನಸಾ ದದೌ |

ಶುನಃಶೇಫಾಯ ದಿವ್ಯಂ ತು ರಥಂ ಸರ್ವಂ ಹಿರಣ್ಮಯಂ ||

(ಬೃ. ದೇ ೩- ೧೦೩)

ಶಶ್ವತ್ (೧-೩೦-೧೬) ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರೀತನಾದ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಶುನಃಶೇಫನಿಗೆ ದಿವ್ಯವಾದುದೂ ಹಿರಣ್ಮಯವಾದುದೂ ಆದ ರಥವನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು.

ಕಸ್ಯ ಪಂಚೋನಾಜೀಗರ್ತಿಃ ಶುನಃಶೇಫಃ ಸ ಕೃತ್ರಿಮೋ ವೈಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ದೇವರಾತಃ |

(ಸರ್ವಾನುಕ್ರಮಣೀ.)

ಆಜೀಗರ್ತಪುತ್ರನಾದ ಶುನಃಶೇಫನು ನಂತರ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಪುತ್ರನಾದನೆಂದು ಸರ್ವಾನುಕ್ರಮಣಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದೇ ಕಥೆಯು ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪರಿತವಾಗಿದೆ. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಶುನಃಶೇಫನು ಋಜೀಕಋಷಿಯ ಪುತ್ರನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಅಂಬರೀಷಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂದಿದೆ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶುನಃಶೇಫನು ಋಜೀಕಪುತ್ರನು. ಆದರೆ ಅಂಬರೀಷನಿಲ್ಲ. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನೇ ರಾಜನು.

ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಥಾಸಂದರ್ಭವು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಭಾಗವತವೂ, ದೇವೀಭಾಗವತವೂ ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ಕಥೆಯನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಹರಿವಂಶವು ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಕಥಾಪಠದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

೧. ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ೨. ರಾಮಾಯಣ, ೩. ಮಹಾಭಾರತ—ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಥಾಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಾಂಶವು ಒಂದೇ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ, ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಶುನಃಶೇಫನ ನಿರ್ದೇಶವೂ, ಅವನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಮತ್ತು ಪರಿತವಾದ ಮಂತ್ರಗಳೂ ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ವಿವೃತವಾಗಿರುವ ಆಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದೇ, ಅಥವಾ ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಅನಂತರ ಕಲ್ಪಿತವಾದವೇ ಎಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಪ್ರಮೇಯವಿರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ, ಈ ಆಖ್ಯಾನವು ವೈದಿಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ನರಮೇಧದ ಆಚರಣೆಯಿದ್ದಿತು ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದೇ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳು ಮೂರು :—೧. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ವರುಣರ ಸಮಯ. ತತ್ಪಲವಾಗಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ರೋಹಿತನೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದುದು. ೨. ಆಜೀಗರ್ತ ಮತ್ತೆ ಶುನಃಶೇಫನ ಸನ್ನಿವೇಶ. ೩. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೂ ಅವನ ಪುತ್ರರಿಗೂ ನಡೆದ ಸಂವಾದ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಶುನಃಶೇಫನನ್ನು ಪುತ್ರನನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದುದು.

ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ರೋಹಿತ, ಅಜೀಗರ್ತ ಮತ್ತು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಪ್ರವೇಶ ಇವಾವುದೂ ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದಲೇ ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯು ಈ ಪೂರ್ಣವಾದ ಕಥೆಗೆ ಆಧಾರವಲ್ಲವೆಂದೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಕಥೆಗೆ ಪೋಷಕವಾಗಿ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ೧೦೦ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ಕಥಾಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವಂತೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆಯೆಂದೂ Roth ಮುಂತಾದ ಆಂಗ್ಲಪಂಡಿತರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಮತದಂತೆ, ಶುನಃಶೇಫನೇಂಬ ಋಷಿಯು ಯಾವುದೋ ಆಪತ್ತಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದ ವರುಣಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಅವರ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆದು ಬಂಧನದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ (ಋ. ಸಂ. ೧-೨೪-೧೨; ೧-೨೪-೧೩; ೫-೨-೭) ಇದು ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯ ಆಧಾರ. ಇದನ್ನೇ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಕಥಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿ ಶುನಃಶೇಫನು ಯಜ್ಞಪಶುವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ನಂತರ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಆತನ ಪುತ್ರತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುವವರಿಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ ಎಂಬುದೇ ಈ ಮತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಬಂಧನವೆಂಬ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ (೫-೨-೭) ಯೂಪಾತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆಯಾದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಪಶುವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಸಹಸ್ರಾತ್ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವಿರುತ್ತದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಯೂಪಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯವಾಗಿ ಯಜ್ಞಪಶುವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಸ್ತಂಭವೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡದೆ, ಲಾಕ್ಷಣಿಕವಾದ ಯೂಪರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂಧನವೆಂದರ್ಥಮಾಡಬಹುದೆಂದೂ ಆಗ ಪುರುಷಪಶುವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೆಲವರ ಮತ. ಸಾಯಣರು ಸಹಸ್ರಾತ್ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಹಸ್ರರೂಪಾತ್ ಎಂದರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪಶುವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಸ್ತಂಭವು ಸಹಸ್ರರೂಪವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಅನೇಕವಿಧವಾದ ಬಂಧನಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು ಎಂದು ಲಾಕ್ಷಣಿಕವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಒಂದುವೇಳೆ ಯೂಪವು ಯಜ್ಞಸ್ತಂಭವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಕೊಡುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಸಹ ಈ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದಲೇ ನರಮೇಧವು ಇತರ ಮೇಧಗಳಂತೆ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶುನಃಶೇಫನ ಬಂಧನವು ಕೇವಲ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಾದುದು. ನರುಣನಿಗೂ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಿಗೂ ನಡೆದ ಸಮಯದ ಫಲವಾಗಿ ಈ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳೇ ನರಮೇಧಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಯಜ್ಞಯೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತವಾಗಿದ್ದ ಪಶುವನ್ನು ಛೇದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಋತ್ವಿಜ್ಞಗಳ ಸಹಾಯವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಯಜ್ಞಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಋತ್ವಿಜ್ಞಗಳಾರೂ ಈ ನೀಚಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಯತನಾದ ಶಮಿತ್ಯವೂ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಾನೆ. ನೀಚನೂ, ದುರಾಸೆಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಪಿತೃವೇ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಂದವರಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲದೇ, ಇದು ಆರ್ಯನ ಕಾರ್ಯವಲ್ಲ. ಅನಾರ್ಯನ ಕಾರ್ಯವೆಂಬುದೂ ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆಲ್ಲರೂ ಆರ್ಯರೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ವೈದಿಕಕರ್ಮರಹಿತರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಅನಾರ್ಯರೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಸಂದರ್ಭವೂ ಹಿಂದೆ ಋಕ್ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಶುನಃಶೇಫನ ಪಿತೃವಿನ ಹೆಸರೂ, ಇವನ ಸಹೋದರರ ಹೆಸರೂ ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅಜೀಗರ್ತನೆಂದರೆ ನುಂಗಲು ಏನೂ ಇಲ್ಲದವನು ಎಂದರೆ ದಟ್ಟದರಿದ್ರನೆಂದರ್ಥ. ಶುನಃಪುಚ್ಛ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳೂ ಸಹ ಇವನ ನೀಚತ್ವವನ್ನೇ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೇವಲ ದಾರಿದ್ರ್ಯವೇ ಅನಾರ್ಯತ್ವವಲ್ಲ. ಇತರ ವ್ಯವಹಾರಗಳೂ ಇವನ ನೀಚತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಯಜ್ಞಪಶುವನ್ನು ಛೇದಿಸಲು ನಿಯುಕ್ತರಾದ ಶಮಿತ್ಯಗಳೇ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪದಿರುವಾಗ ಈ ನೀಚನಾದ ಪಿತೃವು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ

ಒಪ್ಪಿದುದರಿಂದ ಅವನ ಪಾಪಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷಾರೂಪವಾಗಿ ಬಂಧನದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾದ ಶುನಶೇಫನು ಪುನಃ ಅಜೀಗರ್ತನನ್ನು ಪಿತೃವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಲು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ತಾನು ದಿವ್ಯಸೂಕ್ತಗಳ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆದುದರಿಂದ ತಾನೂ ಋತ್ವಿಜ್ಞಗಳು ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳು, ನರಮೇಧವು ಎಷ್ಟು ಪಾಪಕಾರ್ಯವೆಂದು ವೈದಿಕ ಮಾರ್ಗವಲಂಬಿಗಳು ಭಾವಿಸಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

“ಸ ಹೋನಾಚಿ ಶುನಶೇಫೋ ಯಃ ಸಕೃತ್ಪ್ರಾತಕಂ ಕುರ್ಯಾತ್ಕುರ್ಯಾದೇನತ್ತತೋಹರಂ |
ನಾಪಗಾಃ ಶೌದ್ರಾನ್ಯಾಯಾದಸಂಧೇಯಂ ತ್ವಯಾ ಕೃತಮಿತ್ಯಸಂಧೇಯಮಿತಿ ಹ
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಉಪಪಪಾದ ಸ ಹೋನಾಚಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಭೀನು ಏವ ಸಾಯವಸಿಃ ಶಾಸೇನ
ವಿಶಿಶಾಸಿಷುಃ | ಅಸ್ಥಾನ್ಮೈತಸ್ಯ ಪುತ್ರೋ ಭೂಃ.....”

(ಐ. ಬ್ರಾ. ೭-೧೭)

“ಮಗುವೇ, ನಾನು ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದುದು ತಪ್ಪಾಯಿತು. ಈ ಪಾಪವನ್ನು ನೀಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ ಮನೆಗೆ ಬಾ” ಎಂದು ಅಜೀಗರ್ತನು ಹೇಳಿದುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಶುನಶೇಫನು “ಒಂದು ಸಲ ಈ ಪಾಪಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಸದ ನೀನು ಇಂತಹ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಹಿಂಜರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಈ ಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೇ ಇಲ್ಲ” ಎನ್ನಲಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನೂ ಸಹ “ಇಲ್ಲ, ಇಂತಹ ಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೇ ಇಲ್ಲ” ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪುನಃ “ನಿನ್ನ ವಧಕ್ಕಾಗಿ ಕೈಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾಗ ಅಜೀಗರ್ತನು ಭೀಕರಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದನು. ಪುನಃ ಅವನ ಮಗನಾಗಬೇಡ” ಎಂದು ಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ರೀತಿ ಕಥಾಂಗತನಾದ ಜುಗುಪ್ಸೆಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವಾಗ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಆಧಾರವೇ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ Max Muller ಎಂಬ ಪಂಡಿತನೂ ಸಹ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ :—“It does not necessarily follow from this legend that the Rishis, the authors of the Vedic Hymns offered human sacrifices.”

ವೈದಿಕಕಾಲದ ಋಷಿಗಳು ಯಜ್ಞಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷರೂಪವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

[History of Ancient Sanskrit Literature 1926 Ed. p. 221]

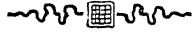
Weber ಎಂಬುವನು ಪುರುಷಮೇಧವು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಿತು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಮತವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಾ, Eggington ಎಂಬ ಪಂಡಿತನು—

“This legend, so far from bearing witness to the existence of human sacrifices as a generally recognised practice.”

(Sacred Books of the East, Vol. 44, p. XXXVI).

ಈ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ನರಮೇಧವು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿತು ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ತಿರಳಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಅದುದಂದ ಸಹಸ್ರಾತ್ ಯೋಷಾತ್ ಎಂದು ಇರುವಲ್ಲಿ, ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾಸರೂಪವಾದ ಬಂಧನವೆಂದರ್ಥಮಾಡಬೇಕು. ಅದರಂತೆಯೇ ತನ್ನನ್ನಾ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಋಷಿಯು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾನೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಹೃಣೀಯಮಾನೋ ಅಪ ಹಿ ಮದೈಯೇಃ ಪ್ರ ಮೇ ದೇವಾನಾಂ ವ್ರತಪಾ
ಉವಾಚ |

ಇಂದ್ರೋ ವಿದ್ವಾನ್ ಅನು ಹಿತ್ವಾ ಚಚಕ್ಷ ತೇನಾಹನುಗ್ನೇ ಅನುತಿಷ್ಠ ಆಗಾಂ ||

|| ಸದಪಾಠಃ ||

ಹೃಣೀಯಮಾನಃ | ಅಪ | ಹಿ | ಮತ್ | ಐಯೇಃ | ಪ್ರ | ಮೇ | ದೇವಾನಾಂ | ವ್ರತಪಾಃ | ಉವಾಚ |

ಇಂದ್ರಃ | ವಿದ್ವಾನ್ | ಅನು | ಹಿ | ತ್ವಾ | ಚಚಕ್ಷ | ತೇನ | ಅಹಂ | ಅಗ್ನೇ | ಅನುತಿಷ್ಠಃ | ಆ | ಆಗಾಂ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ಹೃಣೀಯಮಾನಃ ಕೃಧ್ಯಂತ್ಯುಂ ಮತ್ ಮತ್ತೋಽಪೈರ್ಯೇರ್ಹಿ | ಅಪಾಗಾಃ ಖಲು || ಈ ಗತಾವಿತ್ಯಸ್ಮಾತ್ ಶೃನ್ನಿಕರಣಾಲ್ಲಜಿ ಮಧ್ಯಮೇ ಛಾಂದಸೇ ಪರಸ್ಮೈನದ ಆಡಾಗಮೇ ವೃದ್ಧಾ ವ್ಯತ್ಯಯೇನ ಶೃನೋಽಕಾರಸ್ಯ ಏಕಾರೇ ಚ ಕೃತೇ ರೂಪಂ || ಮೇ ಮಹ್ಯಂ ದೇವಾನಾಂ ವ್ರತಪಾಃ ಕರ್ಮಣಃ ಪಾಲಕ ಇಂದ್ರಃ ಪ್ರೋವಾಚ ಹಿ | ಸ ಏವ ವಿದ್ವಾನ್ ತ್ವಾನು ಚಚಕ್ಷ | ತ್ವಾಂ ದದರ್ಶ | ತೇನಾನುತಿಷ್ಠೋಽಹಂ ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತ್ವಾಮಾಗಾಮಿತಿ | ಏವಂ ವೃಶ ಅಹ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಹೃಣೀಯಮಾನಃ—(ನನ್ನ ಅಪರಾಧಗಳಿಂದ) ಕೃದ್ಧನಾದ ನೀನು | ಮತ್—ನನ್ನಿಂದ | ಅಪ ಐಯೇಃ ಹಿ—ದೂರವಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದೆಯಲ್ಲವೇ ? | ದೇವಾನಾಂ—ದೇವತೆಗಳ | ವ್ರತಪಾಃ—ಕರ್ಮ ಪಾಲಕನಾದ | ಇಂದ್ರಃ—ಇಂದ್ರನು | ಮೇ—ನನಗೆ | ಪ್ರ ಉವಾಚ—ಹೇಳಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ | ವಿದ್ವಾನ್—ನಿನ್ನ ಸ್ಮರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದ ಅವನೇ | ತ್ವಾ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಅನು ಚಚಕ್ಷ—ಅರಿಸಿ ನೋಡಿದ್ದಾನೆ | ತೇನ—ಆ ಇಂದ್ರನಿಂದ | ಅನುತಿಷ್ಠಃ—ಉಪದಿಷ್ಟನಾದ | ಅಹಂ—ನಾನು | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಆಗಾಂ—ನಿನ್ನನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನನ್ನ ಅಪರಾಧಗಳಿಂದ ಕ್ರುದ್ಧನಾದ ನೀನು ನನ್ನಿಂದ ದೂರನಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದೆಯಲ್ಲವೇ? ದೇವತೆಗಳ ಕರ್ಮಪಾಲಕನಾದ ಇಂದ್ರನು ನನಗೆ ನಿನ್ನ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದ ಅವನೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಆರಿಸಿ ನೋಡಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಉಪದಿಷ್ಟನಾದ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ.

English Translation.

When angered, (Agni), depart from me: the protector of the worship of the gods, (Indra), has spoken to me: the wise Indra has looked upon you, and instructed by him, I have come, Agni, to you.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

೧. ವೃಶನರಾಜನಿಂದ (ತ್ವರುಣ) ಅಗ್ನಿಯು ಅಪಗತನಾದುದು.
೨. ಪುನಃ ಅಥರ್ವಾಂಗಿರಸಮಂತ್ರವನ್ನು ಪರಿಸಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಆವಿರ್ಭವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದುದು.
೩. ಇದೇ ಅಗ್ನೀಂಧನತಂತ್ರವನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಉಪದೇಶಮಾಡಿದುದು. ಈ ಮೂರು ಅಂಶಗಳೂ ಸಹ ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿವೆ.

ಹೃಣೀಯಮಾನಃ ಮತ್ತಃ ಅಪ ಐಯೇಃ | ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ನನ್ನಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದೆ ಎಂದು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿದೆ. ಅಗ್ನಿಯ ಹವಿಸ್ಸು ಅಪಗತವಾಗಿ ತ್ವರುಣನ ಹವಿರಾದಿಗಳು ಪಕ್ಷವಾಗದೇ ಪುನಃ ತ್ವರುಣನು ವೃಶನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದುದನ್ನು ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಮತ್ತು ಅಥರ್ವಾಂಗಿರಸಮಂತ್ರಪತನದಿಂದ ಮೃತನಾಗಿದ್ದ ಬಾಲಕನನ್ನು ಬದುಕುವಂತೆ ಮಾಡಿದುದೂ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಯ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಪುನಃ ಆವಿರ್ಭೂತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದುದೂ ಸಹ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಥರ್ವಾಂಗಿರಸಮಂತ್ರವನ್ನು ಇಂದ್ರನು ಉಪದೇಶಮಾಡಿದುದು ಹೇಗೆಂಬುದನ್ನೂ ಸಹ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. “**ಸ ಹೇಂದ್ರೇಣೋಕ್ತಃ ಅಪ.....**” (ಶ. ಬ್ರಾ. ೧೪-೧-೧-೧೯) ಎಂಬ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿ (ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತಾ ಭಾಗ ೧೧ ಪುಟ ೮೫) ಇಂದ್ರನಿಂದ ಉಪದಿಷ್ಟವಾದ ಅಥರ್ವಾಂಗಿರಸ ಮಂತ್ರದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದರೆ, ಅಲ್ಲಿ ದರ್ಶಿಚಿ ಋಷಿಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಸಂದರ್ಭವಿದೆ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ವೃಶನಿಗೂ ಗುರುಶಿಷ್ಯಭಾವವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. **ಸೋಽಥರ್ವಾಂಗಿರಸಾನ್ಮಂತ್ರಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ**” ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ವೃಶನಿಗೂ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಇರುವ ಗುರುಶಿಷ್ಯಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ತ್ವರುಣನು ಅತ್ರಿಗೋತ್ರೋತ್ಪನ್ನನು. ಅತ್ರಿಯು ಅಥರ್ವಾಂಗಿರಸನ ವಂಶೋತ್ಪನ್ನನು.

“**ಆತ್ರೇಯಾದಾತ್ರೇಯೋ ಮಾಂಟೇಃ ..... ಅಥರ್ವಣಾದ್ವಿದ್ಯಜ್**”

(ಬೃ. ಉ. ೨-೬-೩)

ಎಂದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಅತ್ರಿವಂಶೋತ್ಪನ್ನರಾದ ಋಷಿಗಳ ಕ್ರಮವಿದೆ. ಆದರೆ, ವೃಶನು ಅಥರ್ವಾಂಗಿರಸನ ಪುತ್ರನಾಗಿರಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ವೃಶನು ಅಥರ್ವಾಂಗಿರಸಮಂತ್ರವನ್ನು ದರ್ಶಿಸಿ ಪಡೆದನು ಎಂದಿದೆ. ಅದುದರಿಂದ.

ಇಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿವೇಶವೇನೆಂಬುದು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, 'ಅಗ್ನಿರ್ಜಾತೋ ಅಥರ್ವಣಾ' (೧೦-೨೧-೫) ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳು ಅಥರ್ವಾಂಗಿರಸ್ಸಿನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರಥಮಪ್ರಜ್ವಲನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವಿ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಬೃಹತಾ ಭಾತ್ಯಗ್ನಿ ರಾವಿರ್ವಿಶ್ವಾನಿ ಕೃಣುತೇ ಮಹಿತ್ವಾ |
ಪ್ರಾದೇವೀರ್ಮಾಯಾಃ ಸಹತೇ ದುರೇವಾಃ ಶಿಶೀತೇ ಶೃಂಗೇ ರಕ್ಷಸೇ
ವಿನಿಕ್ಷೇ || ೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಿ | ಜ್ಯೋತಿಷಾ | ಬೃಹತಾ | ಭಾತಿ | ಅಗ್ನಿಃ | ಅವಿಃ | ವಿಶ್ವಾನಿ | ಕೃಣುತೇ | ಮಹಿತ್ವಾ |
ಪ್ರ | ಅದೇವೀಃ | ಮಾಯಾಃ | ಸಹತೇ | ದುರೇವಾಃ | ಶಿಶೀತೇ | ಶೃಂಗೇ ಇತಿ | ರಕ್ಷಸೇ | ವಿನಿಕ್ಷೇ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಯಮಗ್ನಿರ್ಜ್ಯೋತಿಷಾ ತೇಜಸಾ ಬೃಹತಾ ಮಹತಾ ವಿ ಭಾತಿ | ವಿಶೇಷೇಣ ದೀಪ್ಯತೇ | ಅಥ ತಥಾಭೂತಃ ಸನ್ ಮಹಿತ್ವಾ ಸ್ವಮಹತ್ವೇನ ವಿಶ್ವಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಪದಾರ್ಥಜಾತಾನ್ಯಾವಿಷ್ಟುಣುತೇ | ಪ್ರಕಟೀಕರೋತಿ | ಏವಂ ಪ್ರವೃದ್ಧೋಽಗ್ನಿರದೇವೀರದೇವನಶೀಲಾ ಅಸುರೀರ್ಮಾಯಾ ದುರೇವಾ ದುಃಖಗಮನಾಃ ಪ್ರಸಹತೇ | ಅಭಿಭವತಿ | ಶಿಂಚಿ ಶಿಶೀತೇ | ತೀಕ್ಷ್ಣೀಕರೋತಿ | ಶೃಂಗೇ ಶೃಂಗಾಣಿ | ಶೃಂಗಗಸದೃಶೀರ್ಹಿಂಸಿಕಾ ನಾ ಜ್ವಾಲಾಃ ಶಿಶೀತೇ | ತೀಕ್ಷ್ಣೀಕರೋತಿ | ಶಿಮರ್ಧಂ | ರಕ್ಷಸೇ ವಿನಿಕ್ಷೇ ರಕ್ಷಸೋ ನಾಶಾಯ | ನಿಶ್ಯತಿ ಶೃಂಗೇ ರಕ್ಷಸೋ ವಿನಿಕ್ಷೇಣನಾಯ | ನಿ. ೪-೧೮ | ಇತಿ ಯಾಸ್ಕಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಅಗ್ನಿಃ—ಅಗ್ನಿಯು | ಬೃಹತಾ—ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ | ಜ್ಯೋತಿಷಾ—ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ | ವಿ ಭಾತಿ—ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ | ಮಹಿತ್ವಾ—ತನ್ನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ | ವಿಶ್ವಾನಿ—ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳನ್ನೂ | ಅವಿಃ ಕೃಣುತೇ—ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ | ಅದೇವೀಃ—ಅಸುರೀಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವೂ | ದುರೇವಾಃ—ದುಃಖಕಾರಕವಾದವೂ ಆದ | ಮಾಯಾಃ—ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು | ಪ್ರ ಸಹತೇ—ಮೆಟ್ಟಿ ತುಳಿಯುತ್ತಾನೆ | ಶೃಂಗೇ—ಶೃಂಗಗಳಂತಿರುವ ತನ್ನ ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು | ರಕ್ಷಸೇ—ರಾಕ್ಷಸ ಶಕ್ತಿಯು | ವಿನಿಕ್ಷೇ—ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ | ಶಿಶೀತೇ—ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

| ಭಾವಾರ್ಥ |

ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ ಸಮಸ್ತಭೂತಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಸುರೀಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು, ದುಃಖಕಾರಕನು ಆದ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ತುಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಶೃಂಗಗಳಂತಿರುವ ತನ್ನ ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು ರಾಕ್ಷಸಶಕ್ತಿಯ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

Agni shines with great and varied radiance ; he makes all things manifest by his might ; he overcomes undivine malignant delusions ; he sharpens his horns for the destruction of the Rakshasas.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉತ ಸ್ವಾನಾಸೋ ದಿವಿ ಸಂತಪ್ತಗ್ನೇಸ್ತಿಗ್ಮಾಯುಧಾ ರಕ್ಷಸೇ ಹಂತನಾ ಉ |
ಮದೇ ಚಿದಸ್ಯ ಪ್ರ ರುಜಂತಿ ಭಾಮಾ ನ ವರಂತೇ ಪರಿಬಾಧೋ ಅದೇವೀಃ ||

| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉತ | ಸ್ವಾನಾಸಃ | ದಿವಿ | ಸಂತು | ಅಗ್ನೇಃ | ತಿಗ್ಮಾಯುಧಾಃ | ರಕ್ಷಸೇ | ಹಂತವ್ಯ | ಉಂ ಇತಿ |
ಮದೇ | ಚಿತ್ | ಅಸ್ಯ | ಪ್ರ | ರುಜಂತಿ | ಭಾಮಾಃ | ನ | ವರಂತೇ | ಪರಿಬಾಧಃ | ಅದೇವೀಃ || ೧೦ ||

| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಉತಾಸಿ ಚಾಗ್ನೇಃ ಸ್ವಾನಾಸಃ ಶಬ್ದಂ ಕುರ್ವಾಣಾ ಜ್ವಾಲಾ ದಿವಿ ಸಂತು | ಮೃಲೋಕೇ ಪ್ರಾದುರ್ಭವಂತು | ಕಿಮರ್ಥಂ | ತಿಗ್ಮಾಯುಧಾಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣಾಯುಧಸ್ಥಾನೀಯಾ ಜ್ವಾಲಾಃ | ರಕ್ಷಸೇ ಹಂತನಾ ಉ ರಕ್ಷಸೋ ಹನನಾಯ | ಉ ಇತಿ ಪೂರಣಃ | ಮದೇ ಚಿತ್ ಹರ್ಷೇ ಸತ್ಯಸ್ಯಾಗ್ನೇರ್ಭಾವಮಾಃ ಕ್ರೋಧಾ ದೀಪ್ತಯೋ ವಾ ಪ್ರ ರುಜಂತಿ | ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಭಂಗಂ ಗಚ್ಛಂತಿ ಸೀಡಯಂತಿ ವಾ ರಕ್ಷಾಂಸಿ | ಪರಿಬಾಧಾಃ ಪರಿತೋ ಬಾಧಿಕಾ ಅದೇವೀರದೇವನಾ ಅಸುರೈಃ ಸೇನಾ ನ ವರಂತೇ | ನ ವಾರಯಂತೀನಂ ||

|| ಶ್ರುತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಉತ—ಮತ್ತು | ಅಗ್ನೇಃ—ಅಗ್ನಿಯು | ಸ್ವಾನಾಸಃ—ಶಬ್ದಮಾಡತಕ್ಕವನು | ತಿಗ್ಮಾಯುಧಾಃ—ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಆಯುಧದಂತೆ ನಾಶಕಾರಕನು ಆದ ಜ್ವಾಲೆಗಳು | ರಕ್ಷಸೇ—ರಾಕ್ಷಸ ಶಕ್ತಿಯು | ಹಂತನಾ ಉ—

ನಾಶಕೃಗಿಯೇ | ದಿವಿ—ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ | ಷಂತು—ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತವಾಗಲಿ | ಮದೇ ಚಿತ್—ಹರ್ಷ
ವುಂಟಾದಾಗ | ಅಸ್ಯ—ಈ ಅಗ್ನಿಯ | ಭಾಮಾಃ—ಪ್ರಭೆಗಳು | ಸ್ವ ರುಜಂತಿ—(ಆಸುರರನ್ನು) ಪೂರ್ಣ
ವಾಗಿ ಹಿಂಸಿಸುತ್ತವೆ | ಪರಿಬಾಧಃ—ಸುತ್ತಲೂ ಬಾಧೆಯನ್ನು ವೇಕ್ಷಿಸುವವರೂ | ಅದೇವೀಃ—ಆಸುರೀ ಸ್ವರೂಪ
ವುಳ್ಳವರೂ ಆದ ಶತ್ರುಗಳು | ನ ವರಂತೇ—(ಅಗ್ನಿಯ ಈ ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು) ತಡೆಯಲಾರರು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶಬ್ದಮಾಡತಕ್ಕವೂ, ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಆಯುಧದಂತೆ ನಾಶಕಾರಕವೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ರಾಕ್ಷಸ
ಶಕ್ತಿಯ ನಾಶಕೃಗಿ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತವಾಗಲಿ. ಈ ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರಭೆಗಳು ತನಗೆ ಹರ್ಷವುಂಟಾದಾಗ
ಆಸುರರನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಂಸಿಸುತ್ತವೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಬಾಧೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಕಾದಿರುವವರೂ, ಆಸುರೀಸ್ವರೂಪ
ವುಳ್ಳವರೂ ಆದ ಶತ್ರುಗಳು ಅಗ್ನಿಯ ಈ ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು ತಡೆಯಲಾರರು.

English Translation.

May your roaring (flames), Agni, be manifest in the sky as sharp
weapons wherewith to slay the Rakshasas : in his exhilaration his shining
(rays) inflict (destruction), and undivine opposing (hosts) arrest him not.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಏತಂ ತೇ ಸ್ತೋಮಂ ತುವಿಜಾತ ವಿಪ್ರೋ ರಥಂ ನ ಧೀರಃ ಸ್ವಪಾ ಅತಕ್ಷಂ |
ಯದೀದಗ್ನೇ ಪ್ರತಿ ತ್ವಂ ದೇವ ಹರ್ಯಾಃ ಸ್ವರ್ವತೀರಸ ಏನಾ ಜಯೇಮು ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಏತಂ | ತೇ | ಸ್ತೋಮಂ | ತುವಿಜಾತ | ವಿಪ್ರಃ | ರಥಂ | ನ | ಧೀರಃ | ಸ್ವಪಾ | ಅತಕ್ಷಂ |
ಯದಿ | ಇತ್ | ಅಗ್ನೇ | ಪ್ರತಿ | ತ್ವಂ | ದೇವ | ಹರ್ಯಾಃ | ಸ್ವರ್ವತೀರಸ | ಏನ | ಜಯೇಮು ||೧೦||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ತುವಿಜಾತ ಬಹುಭಾವಮಾಪನ್ನಾಗ್ನೇ ತೇ ತ್ವದರ್ಥಮೇತಂ ಸ್ತೋಮಮೇತತ್ಸೋತ್ರಂ
ವಿಪ್ರೋ ಮೇಧಾವೀ ಸ್ತೋತಾ ರಥಂ ನ ರಥಮಿವ ಧೀರಃ ಸ್ವಪಾಃ ಶೋಭನಕರ್ಮಾಹಮತಕ್ಷಂ |
ಸಮಸಾದಯಂ | ಹೇ ಅಗ್ನೇ ದೇವ ತ್ವಂ ಯದೀದೇನಂ ಸ್ತೋಮಂ ಪ್ರತಿ ಹರ್ಯಾಃ | ಪ್ರತಿಕಾಮ-
ಯೇಥಾಃ | ತೇಽ ಸ್ವರ್ವತೋಃ ಸ್ವರಣವತೀರ್ಯಾಪ್ತಿಮತೀರಸ ಏನೈನೇನ ಜಯೇಮು | ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾಮು ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

ತುವಿಜಾತ—ನಾನಾರೂಪಗಳಿಂದ ಅವಿಭೂತನಾಗುವ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ವಿಪ್ರಃ—ಮೇಧಾವಿಯೋ |
 ಧೀರಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನೋ | ಸ್ವಪಾಃ—ಉತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮವುಳ್ಳವನೋ ಆದ ನಾನು | ತೇ—
 ನಿನ್ನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ | ಏತಂ ಸ್ತೋಮಂ—ಈ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು | ರಥಂ ನ—(ಕುಶಲತೆಯಿಂದ) ರಥವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸು
 ವಂತೆ | ಅತಕ್ಷಂ—ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದೇನೆ | ದೇವ—ದೇವತಾತ್ಮನಾದ | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ತ್ವಂ—
 ನೀನು | ಯದೀತ್—ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು | ಪ್ರತಿ ಹರಾಃ—ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಸ್ವೀಕರಿಸು | ಏನಾ—ಈ ಸ್ತುತಿಯ
 ಮಹಿಮೆಯಿಂದ | ಸ್ವರ್ವತೀಃ—ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸತಕ್ಕ | ಆಸಃ—ಉದಕಗಳನ್ನು | ಜಯೇಮ—ನಾವು
 ಹೊಂದುವಂತಾಗಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ನಾನಾರೂಪಗಳಿಂದ ಅವಿಭೂತನಾಗುವ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮೇಧಾವಿಯೋ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ
 ವನೋ, ಉತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮವುಳ್ಳವನೋ ಆದ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ಕುಶಲತೆಯಿಂದ ರಥವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸು
 ವಂತೆ ಈ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದೇನೆ. ದೇವತಾತ್ಮನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ನೀನು
 ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಸ್ವೀಕರಿಸು. ಈ ಸ್ತುತಿಯ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಪ್ರವಹಿಸತಕ್ಕ ಉದಕಗಳನ್ನು ನಾವು
 ಪಡೆಯುವಂತಾಗಲಿ.

English Translation.

This praise have I, a devout worshipper, composed for you, (Agni),
 who are born with many (faculties), as a steady dexterous (artisan fabricates)
 a car : if, divine Agni, you approve of it, then may we obtain abundant
 flowing water.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತು॒ವಿ॒ಗ್ರೀ॒ವೋ॑ ವೃ॒ಷಭೋ॑ ನಾ॒ವೃ॒ಧಾನೋ॑, ಶತ್ವ॒ಗ್ರಿ॒ರ್ಯಃ॑ ಸಮ॒ಜಾತಿ॑ವೇದಃ |

ಇ॒ತಿ॒ಮಮ॒ಗ್ನಿಮ॒ನ್ಯತಾ॑ ಅ॒ವೋ॒ಚನ್ ಬ॒ರ್ಹಿಷ್ಯ॑ತೇ ಮನ॒ವೇ॒ ಶರ್ಮ॑ ಯಂ-

ಸ॒ದ್ಧವಿ॑ಷ್ಯತೇ ಮನ॒ವೇ॒ ಶರ್ಮ॑ ಯಂಸತ್ || ೧೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತು^೧ವಿ^೨ಗ್ರೀ^೩ವಃ | ವೃ^೪ಷ^೫ಭಃ | ವ^೬ವೃ^೭ಧಾ^೮ನಃ | ಅ^೯ಶ^{೧೦}ತ್ರ | ಅ^{೧೧}ರ್ಯಃ | ಸಂ | ಅ^{೧೨}ಜಾ^{೧೩}ತಿ | ವೇ^{೧೪}ದಃ |
ಇ^{೧೫}ತಿ | ಇ^{೧೬}ಮಂ | ಅ^{೧೭}ಗ್ನಿಂ | ಅ^{೧೮}ಮೃ^{೧೯}ತಾಃ | ಅ^{೨೦}ವೋ^{೨೧}ಚನ್ | ಬ^{೨೨}ರ್ಹಿ^{೨೩}ಷ್ಮ^{೨೪}ತೇ | ಮ^{೨೫}ನ^{೨೬}ವೇ | ಶ^{೨೭}ರ್ಮ | ಯಂ^{೨೮}ಸ^{೨೯}ತ್ |
ಹ^{೩೦}ವಿ^{೩೧}ಷ್ಮ^{೩೨}ತೇ | ಮ^{೩೩}ನ^{೩೪}ವೇ | ಶ^{೩೫}ರ್ಮ | ಯಂ^{೩೬}ಸ^{೩೭}ತ್ || ೧೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ತುವಿಗ್ರೀವೋ ಬಹುಜ್ವಾಲಾಃ ಪ್ರಭೂತಗ್ರೀವೋ ವಾ ವೃಷಭೋ ವರ್ಷಿತಾ ಕಾಮಾನಾಂ
ವವೃಧಾನೋ ವರ್ಧಮಾನೋಽಗ್ನಿರಯೋಽರೀರ್ವೇದೋ ಧನಮಶತ್ರುಕಂಟಕಂ ಸಮಜಾತಿ |
ಸಂಯೋಜಯತಿ | ಇತೀಮಮರ್ಥಮಗ್ನಿಮಮೃತಾ ಅನ್ಯೇ ದೇವಾ ಅವೋಚನ್ | ಯಸ್ಮಾದೇವಂ
ತಸ್ಮಾದ್ಬರ್ಹಿಷ್ಮತೇ ಯಾಗವತೇ ಮನವೇ ಮನುಷ್ಯಾಯ ಯಜಮಾನಾಯ ಶರ್ಮ ಸುಖಂ ಯಂಸತ್ |
ಯಚ್ಚತು | ಹವಿಷ್ಮತೇ ಚ ಶರ್ಮ ಯಂಸತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ತುವಿಗ್ರೀವಃ—ಕತ್ತುಗಳಂತಿರುವ ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲೆಗಳುಳ್ಳವನೂ | ವೃಷಭಃ—ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ |
ವವೃಧಾನಃ—ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯು | ಅರ್ಯಃ—ಶತ್ರುವಿನ | ವೇದಃ—ಧನವನ್ನು |
ಅಶತ್ರು—ವಿರೋಧರಹಿತನಾಗಿ | ಸಮಜಾತಿ—ಶೇಖರಿಸುತ್ತಾನೆ | ಇತೀಮಂ—ಇಂತಹ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತನಾದ |
ಅಗ್ನಿಂ—ಅಗ್ನಿಯನ್ನು | ಅಮೃತಾಃ—(ಇತರ) ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲಾ | ಅವೋಚನ್—ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾರೆ (ಈ
ಪ್ರಶಂಸೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ) | ಬರ್ಹಿಷ್ಮತೇ—ಯಜ್ಞವಂತನಾದ | ಮನವೇ—ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ಶರ್ಮ—
ಸುಖವನ್ನು | ಯಂಸತ್—ಕೊಡಲಿ | ಹವಿಷ್ಮತೇ ಮನವೇ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ಶರ್ಮ—
ಸುಖವನ್ನು | ಯಂಸತ್—ಕೊಡಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಕತ್ತಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲೆಗಳುಳ್ಳವನೂ, ಕಾಮವರ್ಷಕನೂ, ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವನೂ
ಆದ ಅಗ್ನಿಯು ಶತ್ರುವಿನ ಧನವನ್ನು ಯಾವ ವಿರೋಧವೂ ಇಲ್ಲದೇ ಶೇಖರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತನಾದ
ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಇತರ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಶಂಸೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ, ಯಜ್ಞವಂತನಾದವನೂ,
ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವವನೂ ಆದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯು ಸುಖವನ್ನು ಒಟುಮಾಡಲಿ.

English Translation.

The many-necked, the showerer (of benefits), ever increasing,
collects together the wealth of the enemy without opposition: the immortals
have enjoined Agni that he will bestow happiness on the man who offers
sacrifice; that he will bestow happiness on the man who offers oblations.

ಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ತ್ವಮಗ್ನೇ ವರುಣ ಇತಿ ದ್ವಾದಶರ್ಚೆಂ ತೃತೀಯಂ ಸೂಕ್ತಮಾತ್ರೇಯಸ್ಯ ವಸುಶ್ರುತಸ್ಯಾಪ್ತಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭಮಾಗ್ನೇಯಂ | ತ್ವಮಗ್ನೇ ವಸುಶ್ರುತ ಇತ್ಯನುಕ್ರಾಂತಂ || ಪ್ರಾತರನುವಾಕಾಪ್ತಿನಶಸ್ತ್ರಯೋ-
ವಿನಿಯೋಗೋಽಬೋಧ್ಯಗ್ನಿರಿತ್ಯುಕ್ತಃ ||

ಅನುವಾದವು—ತ್ವಮಗ್ನೇ ವರುಣಃ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೊದಲನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಅತ್ರಿಗೋತ್ರೋದ್ಭವನಾದ ವಸುಶ್ರುತನೆಂಬುವನು. ಋಷಿಯು, ಅಗ್ನಿ ಯು ದೇವತೆಯು; ತ್ರೈಷ್ಟುಪ್ ಭಂದಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತ್ವಮಗ್ನೇ ವಸುಶ್ರುತಃ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಪ್ರಾತರನುವಾಕ ಮತ್ತು ಅತ್ಪಿನಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರ ಪಠನಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಅಬೋಧ್ಯಗ್ನಿಃ ಎಂಬ ಸೂಕ್ತದ (ಈ ಮಂಡಲದ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂಕ್ತದ) ವಿನಿಯೋಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೩

ಮಂಡಲ—೫ || ಅನುವಾಕ—೧ || ಸೂಕ್ತ—೩ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೮ || ವರ್ಗ—೧೬, ೧೭ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೧೨ ||

|| ಋಷಿಃ—ವಸುಶ್ರುತ ಅತ್ರೇಯಃ ||

|| ದೇವತಾ—ಅಗ್ನಿಃ ||

|| ಭಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತ್ವಮಗ್ನೇ ವರುಣೋ ಜಾಯಸೇ ಯತ್ತ್ವಂ ಮಿತ್ರೋ ಭವಸಿ ಯತ್ಸಮಿದ್ಧಃ |

ತ್ವೇ ವಿಶ್ವೇ ಸಹಸಸ್ಪುತ್ರ ದೇನಾಸ್ತ್ವಮಿಂದ್ರೋ ದಾಶುಷೇ ಮರ್ತ್ಯಾಯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತ್ವಂ | ಅಗ್ನೇ | ವರುಣಃ | ಜಾಯಸೇ | ಯತ್ | ತ್ವಂ | ಮಿತ್ರಃ | ಭವಸಿ | ಯತ್ | ಸಂಽಇದ್ಧಃ |

ತ್ವೇ ಇತಿ | ವಿಶ್ವೇ | ಸಹಸಃ | ಪುತ್ರ | ದೇನಾಃ | ತ್ವಂ | ಇಂದ್ರಃ | ದಾಶುಷೇ | ಮರ್ತ್ಯಾಯ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತ್ವಂ ವರುಣಸ್ತಮಸಾಂ ನಾರಕೋ ರಾತ್ರೈಭಿಮಾನೀ ದೇವೋಽಪಿ ತ್ವಮೇವ
ಯದ್ಯದಾ ಜಾಯಸೇ | ಕಿಂಚಿ ತ್ವಂ ಮಿತ್ರೋಽಹರಭಿಮಾನೀ ದೇವಃ ಪ್ರಮಿತೇಸ್ತ್ರಾತಾ ಯದ್ಯದಾ
ಸಮಿದ್ಧಃ | ತ್ವಮುತ್ಪನ್ನಮಾತ್ರಃ ಸನ್ ತನೋ ನಿವಾರಯಸಿ ಪ್ರವೃದ್ಧಃ ಸನ್ ಹಿತಕಾರೀ ಭವಸೀತ್ಯರ್ಥಃ |
ತ್ವೇ ತ್ವಯಿ ವಿಶ್ವೇ ಸರ್ವೇಽಪಿ ದೇವಾ ವರ್ತಂತೇ | ತ್ವದ್ಧತ್ತೇನ ಹವಿಷಾ ತೇಷಾಂ ಜೀವನಾತ್ | ತೇ
ದೇವಾ ಬಿಭೃತೋಽಗ್ನಿಂ ಪ್ರಾವಿಶನ್ನಿತಿ ಹಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಹೇ ಸಹಸಸ್ಪುತ್ರ ಬಲೇನ ಮಥ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್ |
ಕಿಂಚಿ ತ್ವಮಿಂದ್ರಃ ಸ್ವಾಮೀ ದಾಶುಷೇ ಹವಿರ್ದಾತ್ರೇ ಮರ್ತ್ಯಾಯ ಯಜಮಾನಾಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ತ್ವಂ—ನೀನು | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ಜಾಯಸೇ—ಉತ್ಪನ್ನ
ನಾಗುತ್ತೀಯೋ (ಆಗ) | ವರುಣಃ—ವರುಣರೂಪನು | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ಸಮಿದ್ಧಃ—ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾಗು
ವೆಯೋ (ಆಗ) | ತ್ವಂ—ನೀನು | ಮಿತ್ರಃ ಭವಸಿ—ಮಿತ್ರರೂಪನೂ ಆಗುತ್ತೀಯೆ | ತ್ವೇ—ನಿನ್ನಲ್ಲಿ |
ವಿಶ್ವೇ—ಸಮಸ್ತನಾದ | ದೇವಾ—ದೇವತೆಗಳೂ (ಅಂತರ್ಗತರಾಗಿದ್ದಾರೆ) | ಸಹಸಸ್ಪುತ್ರ—ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನಾದ
ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ತ್ವಂ—ನೀನು | ದಾಶುಷೇ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವ | ಮರ್ತ್ಯಾಯ—ಮಾನವನಿಗೆ | ಇಂದ್ರಃ—
ಇಂದ್ರ (ಸ್ವಾಮಿ) ರೂಪನಾಗಿದ್ದೀಯೆ |

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವರುಣರೂಪನು ನಂತರ ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾದಾಗ
ಮಿತ್ರರೂಪನು. ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ ಅಂತರ್ಗತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು
ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವ ಮಾನವನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರರೂಪನಾಗಿದ್ದೀಯೆ.

English Translation.

You, Agni, are born Varuna, you become Mitra when kindled : in
you, son of strength, are all the gods : you are Indra, son of strength, to
the mortal who presents (oblations).

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಸೂಕ್ತಗಳಿಗೂ (ಈ ಮಂಡಲದ ೩, ೪, ೫, ೬ ನೇ ಸೂಕ್ತಗಳು)
ವಸುಶ್ರುತನೆಂಬುವನು ಋಷಿಯು. ಈ ವಸುಶ್ರುತನು ಆತ್ರೇಯಗೋತ್ರೋದ್ಭವನು ಎಂಬ ವಿಷಯವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ
ಯಾವವಿಷಯವೂ ತಿಳಿಯಲವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಈ ಸೂಕ್ತದ ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದಿನ ಕೆಲವು ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಇತರ ದೇವತಾ
ಸ್ವರೂಪನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡುವ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ

ಅಗ್ನಿ ಮುಖವಾಗಿಯೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಸರ್ವದೇವತಾ ಸ್ವರೂಪನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು. ಈ ವಿಷಯ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು—

ದೇವಾಸುರಾಃ ಸಂಯತ್ತಾ ಆಸಂತೇ ದೇವಾ ಬಿಭೃತೋಽಗ್ನಿಂ ಪ್ರಾವಿಶಂತಸ್ತಾದಾಹುರಗ್ನಿಃ ಸರ್ವಾ
ದೇವತಾ ಇತಿ ತೇಽಗ್ನಿಮೇವ ವರೂಢಂ ಕೃತ್ವಾಸುರಾನಭ್ಯಭವನ್ |

(ತೈ. ಸಂ. ೬-೨-೨-೬, ೭)

ಎಂಬ ತೈತ್ತೀರೀಯ ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದರೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಅಸುರರೂಪ ಯುಧಸ್ತನ್ನದ್ದರಾದರು. ಆಗ ಅಸುರರ ಬಲವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಭಯವುಂಟಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು ಅಗ್ನಿಯೇ ತಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವನ ಮರೆಹೊಕ್ಕರು. ಅವನಲ್ಲಿ (ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ) ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಐಕ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಅಗ್ನಿಯ ರಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಅಸುರರನ್ನು ಜಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ ನೆಲಸಿರುವರೆಂದೂ ಅಗ್ನಿಯು ಸರ್ವದೇವತಾತ್ಮಕನೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು.

ವರುಣಃ ಮಿತ್ರಃ—ಮಿತ್ರನು ಅಹಸ್ಸಿಗೆ (ಹಗಲಿಗೆ) ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯೆಂದೂ, ವರುಣನು ರಾತ್ರಿ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯೆಂದೂ—ಮೈತ್ರೈಂ ನಾ ಅಹಃ | ವಾರುಣೇ ರಾತ್ರಿಃ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವು ಸಾರುವುದು. ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಕಾಶವು ರಾತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಕತ್ತಲನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿ ಬೆಳಕನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ವರುಣ, ಮಿತ್ರ ಎಂಬ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಹಸಃ ಪುತ್ರಃ—ಶಕ್ತಿಯ ಪುತ್ರನೆಂದು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಅರಣಿಗಳಲ್ಲಿ (ನರದ ತುಂಡುಗಳಲ್ಲಿ) ಮಥಿಸಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದುವಾಗ ಅಗ್ನಿಮಥನಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಶಕ್ತಿ (ಬಲ) ಇಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಶಕ್ತಿಯ (ಬಲದ) ಪುತ್ರನು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ರೂಢಿಯಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತ್ವಮುರ್ಯಮಾ ಭವಸಿ ಯತ್ಕನೀನಾಂ ನಾಮ ಸ್ವಧಾವನ್ಗುಹ್ಯಂ ಬಿಭರ್ಷಿ |

ಅಂಜಂತಿ ಮಿತ್ರಂ ಸುಧಿತಂ ನ ಗೋಭೀರ್ಯದ್ಧಂಪತೀ ಸಮನಸಾ ಕೃಣೋಷಿ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತ್ವಂ | ಅರ್ಯಮಾ | ಭವಸಿ | ಯತ್ | ಕನೀನಾಂ | ನಾಮ | ಸ್ವಧಾವನ್ | ಗುಹ್ಯಂ | ಬಿಭರ್ಷಿ |

ಅಂಜಂತಿ | ಮಿತ್ರಂ | ಸುಧಿತಂ | ನ | ಗೋಭೀಃ | ಯತ್ | ದಂಪತೀ ಇತಿ | ದಂಪತೀ | ಸಮನಸಾ |

ಕೃಣೋಷಿ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ವಿನಾಹೇ ಚತುರ್ಥ್ಯಮಾಚ್ಯಾಹುತಾ ತ್ವಮರ್ಯಮೇತೈಷಾ | ಸೂತ್ರೀತಂ ಚ | ತ್ವಮರ್ಯಮಾ
ಭವಸಿ ಯತ್ಪ್ರನೀನಾಮಿತಿ ವಿನಾಹೇ ಚತುರ್ಥೀಂ | ಅ. ಗೃ. ೧-೪ | ಇತಿ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತ್ವಮರ್ಯಮಾ ಭವಸಿ | ಸರ್ವೇಷಾಂ ನಿಯಮಿತಾಸಿ | ಯದ್ಯದಾ ಕನೀನಾಂ
ಕನ್ಯಕಾನಾಂ ಸಂಬಂಧ್ಯಸಿ | ಕಿಂಚಿ ಹೇ ಸ್ವಧಾವನ್ ಹವಿರ್ಲಕ್ಷಣಾನ್ನವನ್ ಗುಹ್ಯಂ ಗೋಪನೀಯಂ
ನಾಮ ಬಿಭರ್ಷಿ ವೈಶ್ವಾನರ ಇತಿ ತನ್ನಾಮ | ಸುಧಿತಂ ಸುಷ್ಮ ನಿಹಿತಂ ಮಿತ್ರಂ ನ ಮಿತ್ರಮಿವ ಗೋಭಿಃ |
ವಿಕಾರೇ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಃ | ಗೋವಿಕಾರೈಃ ಸ್ವೀರಾದಿಭಿರಂಜಂತಿ | ಯದ್ಯಸ್ಮಾದ್ವೆಂಪತೀ ಜ್ಯಾಯಾಪತೀ |
ಸಮನಸಾ ಸಮಾನಮನಸ್ಕಾ ಕೃಣೋಷಿ | ಕರೋಷಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಹೇ ಅಗ್ನಾ—(ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ) | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ತ್ವಂ—ನೀನು | ಕನೀನಾಂ—ಕನ್ಯಕೆಯ
ರೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುವೆಯೋ ಆಗ | ಅರ್ಯಮಾ—ಅರ್ಯಮರೂಪನಾಗಿ | ಭವಸಿ—ಆಗುತ್ತೀಯೆ |
ಸ್ವಧಾವನ್—ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಗುಹ್ಯಂ—ರಹಸ್ಯವಾದ | ನಾಮ—
ಹೆಸರನ್ನು | ಬಿಭರ್ಷಿ—ಧರಿಸಿದ್ದೀಯೆ | ಯತ್—ಯಾವ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ | ದಂಪತೀ—ಜಾಯಾಪತಿಗಳನ್ನು |
ಸಮನಸಾ—ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿ | ಕೃಣೋಷಿ—ಮಾಡುವೆಯೋ (ಆದುದರಿಂದಲೇ) | ಸುಧಿತಂ—
ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿ ಸತ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ | ಮಿತ್ರಂ ನ—ಸ್ನೇಹಿತನಂತೆ | ಗೋಭಿಃ—ಗೋವಿಕಾರವಾದ ಸ್ವೀರಾದಿಗಳಿಂದ
ಅಂಜಂತಿ—ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ಕನ್ಯಕೆಯರೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಅರ್ಯಮದೇವನಾಗುತ್ತೀಯೆ,
ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ರಹಸ್ಯವಾದ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದೀಯೆ.
ಯಾವ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ನೀನು ಪತಿಪತ್ನಿಯರನ್ನು ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತೀಯೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ,
ನಿನ್ನನ್ನು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಸತ್ಕರಿಸಲ್ಪಡುವ ಸುಹೃತ್ತಿನಂತೆ ಗೋವಿಕಾರವಾದ ಸ್ವೀರಾದಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

You are Aryaman in relation to maidens ; you bear, enjoyer of
sacrificial food, a mysterious name : they anoint you, like a welcome friend
with milk and butter, when you make husband and wife of one mind.

|| ವಿಕೀರ್ಷವಿಷಯಗಳು ||

ವಿನಾಹಪ್ರಧಾನಹೋಮದಲ್ಲಿ ಆಚ್ಯಾಹುತಿಯನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡುವಾಗ ತ್ವಮರ್ಯಮಾ
ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಆಹುತಿಯಂತೆ ವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದ

ತ್ವಮರ್ಯಮಾ ಭವಸಿ ಯತ್ಕನೀನಾಮಿತಿ ವಿವಾಹೇ ಚತುರ್ಥೀಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ಗೃ. ೧-೪-೭) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಯತ್ ತ್ವಂ ಕನೀನಾಂ ಅರ್ಯಮಾ ಭವಸಿ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ಯಾವಾಗ ಕನ್ಯಕೆಯರೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತೀಯೋ ಆಗ ಅರ್ಯಮರೂಪನಾಗಿ ಆಗುತ್ತೀಯೆ. ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಕೆಯರ ಸಂಬಂಧ ನೆಂದರೆ ವಿವಾಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಹೋಮಮಾಡುವಾಗ ವಿವಾಹಾಗ್ನಿಗೆ ಅರ್ಯಮಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ—ಅರ್ಯಮಾಣಂ ನು ದೇವಂ ಕನ್ಯಾ ಅಗ್ನಿಮಯಕ್ಷತೆ—ವಿವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ಯೆಯಾದವಳು ಅರ್ಯಮಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾಳೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯಂತರವಾಕ್ಯವೂ ಇರುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ಕನ್ಯೆಯ ಸಂಬಂಧವಾದ ವಿವಾಹಾಗ್ನಿಗೆ ಅರ್ಯಮಾ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು.

ಸ್ವಧಾವನ್ ಗುಹ್ಯಂ ನಾಮ ಬಿಭರ್ಷಿ—ಹವಿರ್ಲಕ್ಷಣಾನ್ನವನ್ ಗೋಪನೀಯಂ ವೈಶ್ವಾನರ ಇತಿ ನಾಮ ಬಿಭರ್ಷಿ | ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ಹವಿರ್ಲಕ್ಷಣರೂಪವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಯಜಮಾನರಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಉದ್ದಿಷ್ಟದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಯ್ಯುವುದರಿಂದ ನಿನಗೆ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂಬ ರಹಸ್ಯವಾದ ಹೆಸರೂ ಇರುವುದು. ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದರೆ ಸಮಸ್ತರಿಗೂ ಸ್ನೇಹಿತನಾಗಿರುವವನು ಎಂದರ್ಥವು. ಇಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಜಮಾನರಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಮಾನವರಿಗೂ, ನಿನ್ನ ಮೂಲಕ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಬೇಕಾದವನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನೀನು ಎಲ್ಲರ ವಿಷಯ ದಲ್ಲಿಯದ್ದಲ್ಲಿಯೂ ಎಂದರೆ ದೇವಮಾನವಾದಿಸಮಸ್ತರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಿತನಾಗಿರುವೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು ವೈಶ್ವಾನರಾಗ್ನಿ ಪದದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಯತ್ ದಂಪತಿ ಸಮನಸಾ ಕೃಣೋಷಿ ಸುಧಿತಂ ಮಿತ್ರಂ ನ ಗೋಭಿಃ ಅಂಜಂತಿ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ ವಿವಾಹಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀನು ವಧೂವರರನ್ನು ಏಕಮನಸ್ಕರನ್ನಾಗಿ ಎಂದರೆ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೀತಿಯುಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದ ರಿಂದ ಮಿತ್ರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜನರು ಯಾವರೀತಿ ಆದರಾತಿಶಯಗಳಿಂದ ವರ್ತಿಸುವರೋ ಅದರಂತೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಕ್ಷೀರಾದಿ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಿ ಪೂಜಿಸುವರು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. ಇಲ್ಲಿ ಗೋಭಿಃ ಗೋವಿಕಾರ್ಯಃ ಕ್ಷೀರಾದಿಭಿಃ ಎಂದರೆ ಗೋವಿನಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಕ್ಷೀರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗೋಭಿಃ ಎಂದು ಗೋಶಬ್ದವನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತವ ತ್ರಿಯೇ ಮರುತೋ ಮರ್ಜಯಂತ ರುದ್ರ ಯತ್ತೇ ಜನಿಮ ಚಾರು-
ಚಿತ್ರಂ |

ಪದಂ ಯದ್ವಿಷ್ಟೋರುಪಮಂ ನಿಧಾಯಿ ತೇನ ಪಾಸಿ ಗುಹ್ಯಂ ನಾಮ
ಗೋನಾಂ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತವ | ಶ್ರಿಯೇ | ಮರುತಃ | ಮರ್ಜಯಂತ | ರುದ್ರ | ಯತ್ | ತೇ | ಜನಿಮ | ಚಾರು | ಚಿತ್ರಂ |
ಪದಂ | ಯತ್ | ವಿಷ್ಣೋಃ | ಉಪ್ರಮಂ | ನಿಧಾಯಿ | ತೇನ | ಪಾಸಿ | ಗುಹ್ಯಂ | ನಾಮ | ಗೋನಾಂ ||

! ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅನಯಾಗ್ನೇರ್ಮಾರ್ಗಮಿಕ್ಕೇ ಮೂರ್ತಿರುಚ್ಯತೇ | ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತವ ಶ್ರಿಯೇ ಶ್ರಯಣಾಯ
ಮರುತೋಽಪೋಽಂತರಿಕ್ಷಾ ಮರ್ಜಯಂತ | ಮರ್ಜಯಂತಿ | ಹೇ ರುದ್ರ ವೃಷ್ಟ್ಯಾ ರುದ್ರವದ್ವರ್ಧಿತ-
ರಗ್ನೇ ತೇ ತವ ಯಜ್ಞನಿಮಜ್ಞನ್ಮದ್ಯುತಲಕ್ಷಣಂ ಚಾರು ಚರಣೇಯಂ ಚಿತ್ರಂ ಚಾಯನೀಯಂ ಚ
ತತ್ತ್ವಮಿತಿ ಚೇದುಚ್ಯತೇ | ವಿಷ್ಣೋರ್ವ್ಯಾಪನಶೀಲಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯೋಪಮಂ ಗುಹ್ಯಮಗಮ್ಯಂ ಯತ್ಪದಂ
ನಿಧಾಯಿ | ಅನೇನಾಂತರಿಕ್ಷಮುಕ್ತಂ | ಉಪನೇಯಮಿವ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮಾರ್ಗಮಂ ಪದಂ ತಸ್ಮಾನ್ನಾಂತರಿಕ್ಷಂ
ಪಶ್ಯಂತೀತಿ ಬ್ರೂಹ್ಮಣಂ | ತೇನ ಗೋನಾಮುದಕಾನಾಂ ಗುಹ್ಯಂ ನಾಮ ನಾಮಾನಿ ಪಾಸಿ | ರಕ್ಷಸಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ತವ—ನಿನ್ನ | ಶ್ರಿಯೇ—ಮಹಿಮೆಯ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕಾಗಿ | ಮರುತಃ—
ಮರುತ್ತುಗಳು | ಮರ್ಜಯಂತ—(ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು) ಶುದ್ಧಮಾಡುತ್ತವೆ | ರುದ್ರ—ರುದ್ರನಂತಿರುವ ಎಲೈ
ಅಗ್ನಿಯೇ | ತೇ—ನಿನ್ನ | ಜನಿಮ—ವೈದ್ಯುತರೂಪದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು | ಯತ್—ಯಾವುದಿದೆಯೋ ಅದು |
ಚಾರು—ಮನೋಹರವಾಗಿಯೂ | ಚಿತ್ರಂ—ಆಶ್ಚರ್ಯವಹವಾಗಿಯೂ (ಇದೆ) | ವಿಷ್ಣೋಃ—ವಿಷ್ಣುವಿನ |
ಯತ್—ಯಾವ | ಉಪಮಂ ಪದಂ—ಮಧ್ಯಮ ಪಾದವು | ನಿಧಾಯಿ—ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ | ತೇನ—
ಅದರಿಂದ | ಗೋನಾಂ—ಉದಕಗಳ | ಗುಹ್ಯಂ ನಾಮ—ರಹಸ್ಯವಾದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು | ಪಾಸಿ—
ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೀಯೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನ್ನ ಮಹಿಮೆಯ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಮರುತ್ತುಗಳು ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು ಶುದ್ಧಮಾಡುತ್ತವೆ.
ರುದ್ರನಂತಿರುವ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನ್ನ ವೈದ್ಯುತರೂಪದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಮನೋಹರವಾಗಿಯೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿಯೂ
ಇದೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮಧ್ಯಮಪಾದದ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಕಾರಣದಿಂದ ನೀನು ಉದಕಗಳ ರಹಸ್ಯವಾದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು
ಪೋಷಿಸುತ್ತೀಯೆ.

English Translation.

For your glory the Maruts sweep (the firmament), when your birth,
Rudra, is beautiful and wonderful : the middle step of Vishnu has been
placed, so you cherish the mysterious name of the waters.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಅರ್ಥವು ಸ್ವಲ್ಪ ತೊಡಕಾಗಿರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮಸ್ಥಾನ ದೇವತೆಯಾದ ವೈದ್ಯತಾಗ್ನಿಯನ್ನು (ಮಿಂಚು) ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

(ಹೇ ಅಗ್ನೇ) ತವ ಶ್ರಿಯೇ ಮರುತಃ ಮರ್ಜಯಂತೆ—ತವ ಶ್ರಯಣಾಯ ಮರುತಃ ಅಂತರಿಕ್ಷಾಃ ಮಾರ್ಜಯಂತಿ | ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮರುತ್ತುಗಳು ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು ಶುದ್ಧಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದ್ದೋಚರವು ವೃಷ್ಟಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆಗುವುದು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯು (ವೇಗವಾಗಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಗೆ ಮರುತ್ ಎಂದು ಹೆಸರು) ವೇಗವಾಗಿ ಬೀಸುವುದು. ಅನಂತರ ವೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ತತ್ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯತಾಗ್ನಿ ಅಥವಾ ಮಿಂಚು ಗೋಚರವಾಗುವುದು. ವೈದ್ಯತಾಗ್ನಿಯು ಕಾಣಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಗಾಳಿಯು ರಭಸವಾಗಿ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯುದ್ದಗ್ನಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗಾಳಿಯು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬೀಸಿ ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು ಶುದ್ಧಮಾಡುವುದೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾರಾಂತರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ರಾಜನ ಆಗಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಶುದ್ಧಮಾಡುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ ರಾಜನು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಮಾರ್ಗಶುದ್ಧಿಕ್ರಿಯೆಯು ನಡೆಯುವುದು. ಅದರಂತೆ ವಿದ್ಯುದ್ದಗ್ನಿಯ ಆವಿರ್ಭಾವಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಗಾಳಿಯು ವೇಗವಾಗಿ ಬೀಸುತ್ತಾ ಅಗ್ನಿಯ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗವಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ರುದ್ರ ತೇ ಜನಿಮ ಯತ್ ಚಾರು ಚಿತ್ರಂ ವಿಷ್ಣೋಃ ಯತ್ ಪದಂ ಉಪಮಂ ಪದಂ ನಿಧಾಯಿ— ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ರುದ್ರಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಸಿದೆ. ರುದ್ರವದ್ವರ್ಧಿತಃ— ರುದ್ರನಂತೆ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನನು ಎಂದು ಸಾಯಣರ ವಿವರಣೆಯು. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಆವಿರ್ಭಾವವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಾದಪ್ರಕ್ಷೇಪದಂತೆ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮೂರು ಪಾದಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳು ಭೂಮಿ, ಅಂತರಿಕ್ಷ, ಸ್ವರ್ಗ ವೆಂಬ ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುವುದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಎಂದರೆ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಸೂಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುವ ಮಿಂಚು ಅಥವಾ ವಿದ್ಯುದ್ದಗ್ನಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದವಿಕ್ಷೇಪದಂತೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಕಾರಕವಾಗಿರುವುದು ಎಂದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಾದವಿಕ್ಷೇಪದ ಉಪಮಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

ತೇನ ಗೋನಾಂ ಗುಹ್ಯಂ ನಾಮ ಪಾಸಿ—ತೇನ ಉದಕಾಸಾಂ ನಾಮಾನಿ ರಕ್ಷಸಿ | ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಈ ವಿಧವಾದ ನಿನ್ನ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಿಂದ ಉದಕಗಳ (ವೃಷ್ಟ್ಯದಕಗಳ) ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೀಯೆ ಎಂದರೆ ರಹಸ್ಯವಾದ ಉದಕಗಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುತ್ತೀಯೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. ಈ ಕೊನೆಯ ವಾಕ್ಯದ ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥವೇನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ.

|| ಸಂಹಿತಾಶ್ಲೋಕಃ ||

ತವ ಶ್ರಿಯಾ ಸುದೃಶೋ ದೇವ ದೇವಾಃ ಪುರು ದಧಾನಾ ಅಮೃತಂ ಸಪಂತ |
ಹೋತಾರಮಗ್ನಿಂ ಮನುಷೋ ನಿ ಸೇದುದಶಸ್ಯಂತ ಉಶಿಜಃ ಶಂಸ-
ಮಾಯೋಃ || ೪ ||

|| ಪದವಾರ್ಥಃ ||

ತವ | ಶ್ರಿಯಾ | ಸುದೃಶಃ | ದೇವ | ದೇವಾಃ | ಪುರು | ದಧಾನಾಃ | ಅಮೃತಂ | ಸಪಂತ |
ಹೋತಾರಂ | ಅಗ್ನಿಂ | ಮನುಷಃ | ನಿ | ಸೇದುಃ | ದಶಸ್ಯಂತಃ | ಉಶಿಜಃ | ಶಂಸಂ | ಆಯೋಃ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ದೇವಾಗ್ನೇ ಸುದೃಶಸ್ತವ ಶ್ರಿಯಾ ಸಮೃದ್ಧ್ಯಾ ದೇವಾ ಇಂದ್ರಾದಯಃ ಪುರ್ವತ್ಯಧಿಕಂ
ದಧಾನಾಸ್ತಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರೀತಿಂ ಧಾರಯಂತೋಽಮೃತಂ ಸಪಂತಃ ಸ್ವಪ್ತಕಂತಿ | ಹೋತಾರಂ ಹೋಮನಿಷ್ಪಾ-
ದಕಮಗ್ನಿಂ ಮನುಷೋ ಮನುಷ್ಯಾ ನಿ ಸೇದುಃ | ಪರಿಚರಂತ್ಯುಶಿಜಃ | ಕಿಂ ಕುರ್ವಂತಃ |
ದಶಸ್ಯಂತೋ ಹವಿರ್ನಿರ್ವಹಂತಃ ಶಂಸಂ ಫಲಮುಶಿಜಃ ಕಾಮಯಮಾನಸ್ಯಾಯೋರ್ಮನುಷ್ಯಸ್ಯ
ಯಜಮಾನಸ್ಯಾರ್ಥಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥಃ ||

ದೇವ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ | ತವ—ನಿನ್ನ | ಶ್ರಿಯಾ—ಕಾಂತಿಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ | ಸುದೃಶಃ—
ರಮ್ಯವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ | ದೇವಾಃ—ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು | ಪುರು—ಅಧಿಕವಾಗಿ | ದಧಾನಾಃ—
ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ | ಅಮೃತಂ—ಅಮೃತವನ್ನು | ಸಪಂತ—ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ | ಶಂಸಂ—ಯಜ್ಞ
ಫಲವನ್ನು | ಉಶಿಜಃ—ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ | ಆಯೋಃ—ಮಾನವನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗಾಗಿ | ದಶಸ್ಯಂತಃ—
ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸತಕ್ಕ | ಮನುಷಃ—ಖುಷ್ತಿಗಾದಿಗಳು | ಹೋತಾರಂ—ಹೋಮ ಸಂಪಾದಕನಾದ | ಅಗ್ನಿಂ—
ಅಗ್ನಿಯನ್ನು | ನಿಷೇದುಃ—ಉಪಚರಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನ್ನ ಕಾಂತಿಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ರಮ್ಯವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ
ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾದ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ ಅಮೃತವನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಜ್ಞ
ಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ಮಾನವನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗಾಗಿ ಹವಿರ್ದಾತರಾದ ಖುಷ್ತಿಗಳು ಹೋಮಸಂಪಾದಕನಾದ
ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಉಪಚರಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

Divine (Agni), the gods (made) comely by your glory, and bearing (the) great (affection), sip the ambrosia : men adore Agni, the conveyer of the burnt-offering. presenting, oblations on behalf of the institutor of the rite, desirous of (its) reward.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಅಗ್ನಿ ಯು ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಯಜಮಾನರು ಅರ್ಪಿಸುವ ಹವಿರಾದಿಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಯ್ಯುವುದರಿಂದ ಆ ದೇವತೆಗಳು ಅಗ್ನಿಯ ಮತ್ತು ಯಜಮಾನರ ವಿಸಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತರಾಗಿ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸುವ ಸೋಮರೂಪವಾದ ಆನ್ಯತನನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಯಜಮಾನನ ಪರವಾಗಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ಋತ್ವಿಜರು ಹೋಮನಿಷ್ಠಾದಕನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಉಪಚರಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನ ತ್ವದ್ಭೋತಾ ಪೂರ್ವೋ ಅಗ್ನೇ ಯಜೇಯಾನ್ ಕಾವ್ಯೈಃ ಪರೋ ಅಸ್ತಿ
ಸ್ವಧಾವಃ |

ವಿಶತ್ಯ ಯಸ್ಯಾ ಅತಿಥಿರ್ಭವಾಸಿ ಸ ಯಜ್ಞೇನ ವನವತ್ ದೇವ ಮರ್ತಾನ್ ||೫||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನ | ತ್ವತ್ | ಹೋತಾ | ಪೂರ್ವಃ | ಅಗ್ನೇ | ಯಜೇಯಾನ್ | ನ | ಕಾವ್ಯೈಃ | ಪರಃ | ಅಸ್ತಿ |
ಸ್ವಧಾವಃ |

ವಿಶಃ | ಚ | ಯಸ್ಯಾಃ | ಅತಿಥಿಃ | ಭವಾಸಿ | ಸಃ | ಯಜ್ಞೇನ | ವನವತ್ | ದೇವ | ಮರ್ತಾನ್ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತ್ವತ್ಪ್ರೋತೋನೋ ನಾಸ್ತಿ ಹೋತಾ ಪೂರ್ವಃ ಪೂರಕಃ ಪುರಾಣೋ ವ್ಯಾಯಜೇ-
ಯಾನ್ಯಷ್ಟಾ ನಾ | ಕಾವ್ಯೈಃ ಸ್ತೋತ್ರೈಃ ಸ್ತುತೈಃ ಪರಃ ಪರಸ್ತಾತ್ಪರಸ್ತಿನೈಃ ಕಾಲೇ ನಾಸ್ತಿ | ಹೇ ದೇವ
ಹೇ ಸ್ವಧಾಪೋನ್ನವನ್ ಯಸ್ಯಾ ವಿಶಃ ಪ್ರಜಾಯಾ ಋತ್ವಿಗ್ರೂಪಾಯಾ ಅತಿಥಿರ್ಭವಾಸಿ | ಅತಿಥಿವ-
ತ್ಪೂಜ್ಯೋ ಭವಸಿ | ಸ ಯಜ್ಞೇನ ಮರ್ತಾನಸ್ತದ್ವೈಷ್ಟ್ವಾನ್ ವನವತ್ | ವೃಶ್ಚತಿ | ಹಿನಸ್ತಿ | ಯದ್ವಾ |
ಮರ್ತಾನ್ಪರಿಚಾರಕಾನ್ವನವತ್ | ಸಂಭಜೇತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ತ್ವತ್—ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ | ಪೂರ್ವಃ—ನಿನಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲು |
 ಹೋತಾ—ಹೋಮಸಂಪಾದಕನು | ನ ಆಸ್ತಿ—ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ | ಕಾವ್ಯೈಃ—ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿತನಾದ |
 ಯಜೇಯಾನ್—ಯಜ್ಞ ಕರ್ತನು | ಪರಃ—ನಿನಗಿಂತಲೂ ಬೇರೆ ಯಾರು | ನ—ಇಲ್ಲ | ದೇವ—ದೇವತಾತ್ಮ
 ನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಸ್ವಧಾವಃ—ಅನ್ನವಂತನಾಗಿ | ಯಸ್ಯಾ ವಿಶಃ—ಯಾವ ಋತ್ವಿಗಾದಿ ಪ್ರಜೆಗೆ | ಅತಿಥಿಃ—
 ಅತಿಥಿಯಾಗಿ | ಭವಸಿ—ಆಗುತ್ತೀಯೋ | ಸಃ—ಅಂತಹ ಮಾನವನು | ಯಜ್ಞೇನ—ಯಜ್ಞದ ಸಹಾಯ
 ದಿಂದ | ಮರ್ತಾನ್—ತನ್ನ ಮಾನವ ರೂಪರಾದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು | ವನವತ್—ನಾಶಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಉತ್ತಮನಾದ ಹೋತ್ರನಾಗಲಿ, ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿತನಾದ ಯಜ್ಞ ಕರ್ತನಾಗಲಿ
 ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನಿನಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಮುಂದೆಯೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಮೀರಿಸಿದವರೂ
 ಯಾರೂ ಇರಲಾರದು. ದೇವತಾತ್ಮನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ಅನ್ನವಂತನಾಗಿ ಯಾವ ಋತ್ವಿಗಾದಿ ಪ್ರಜೆಗೆ
 ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಆಗುತ್ತೀಯೋ ಅಂತಹ ಮಾನವನು ಯಜ್ಞದ ಸಹಾಯದಿಂದ ತನ್ನ ಮಾನವರೂಪರಾದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು
 ನಾಶಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

There is no more venerable offerer of oblations, Agni, than you, nor
 (one) prior to you; neither, giver of food, is any one subsequent (to be
 more glorified by hymns): the man of whom you are the guest destroys
 hostile men by sacrifice.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಯಜ್ಞ ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ಯಜಮಾನರಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಋತ್ವಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ
 ಎಂದರೆ ಆ ಯಾ ಕರ್ಮಗಳ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಕರ್ಮನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿನಗಿಂತ ಉತ್ತಮರಾದವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ.
 ನೀನೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದವನು ಇದಲ್ಲದೆ ನೀನು ಋತ್ವಿಗಾದಿ ಜನರಿಗೆ ಅತಿಥಿಯಂತೆ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿ ಅನ್ನಾದಿಗಳನ್ನು
 ಕೊಟ್ಟು ಅವರ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು, ದಾವಾಗ್ನಿಯ ವನವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವಂತೆ ನಾಶಮಾಡುತ್ತೀಯೆ ಅಥವಾ ನಿನ್ನನ್ನು
 ಉಪಚರಿಸುವ ಋತ್ವಿಗಾದಿ ಜನರಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ವಯಮಗ್ನೇ ವನುಯಾಮ ತ್ವೋತಾ ವಸೂಯವೋ ಹವಿಷಾ ಬುಧ್ಯ-
ಮಾನಾಃ |

ವಯಂ ಸಮರ್ಯೇ ವಿದಥೇಷು ಹ್ನಾಂ ವಯಂ ರಾಯಾ ಸಹಸಸ್ಪುತ್ರ
ಮರ್ತಾನ್ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಯಂ | ಅಗ್ನೇ | ವನುಯಾಮ | ತ್ವಾಂಘ್ರತಾಃ | ವಸುಯವಃ | ಹವಿಷಾ | ಬುಧ್ಯಮಾನಾಃ |

ವಯಂ | ಸಮರ್ಯೇ | ವಿದಥೇಷು | ಅಹ್ನಾಂ | ವಯಂ | ರಾಯಾ | ಸಹಸಃ | ಪುತ್ರ | ಮರ್ತಾನ್ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ವಯಂ ಯಜಮಾನಾಸ್ತೋತಾಸ್ತಯಾ ರಕ್ಷಿತಾಃ ಸಂತೋ ವನುಯಾಮ |
ಶತ್ರುನ್ವೀಡಯಾಮ ಸಂಭಜೇಮಹಿ ವಾ ಧನಂ | ಕೀದೃಶಾ ವಯಂ | ವಸೂಯವೋ ವಸುಕಾಮಾ
ಹವಿಷಾ ತ್ವಾಂ ಬುಧ್ಯಮಾನಾ ಬೋಧಯಂತೋ ವಯಂ ಸಮರ್ಯೇ ಸಮರಣೇ ಜಯೇಮ ಶತ್ರುನಿತಿ
ಶೇಷಃ | ವಿದಥೇಷು ಯಾಗೇಷು ಸ್ವಾಪ್ನಯಾಮ ಬಲಂ | ಯದ್ವಾ | ವನುಯಾಮೋತ್ಯೇತದನುಷಜ್ಯತೇ |
ಅಹ್ನಾಂ ಸರ್ವೇಷ್ವಹಸು | ಕಿಂಚಿ ವಯಂ ಹೇ ಸಹಸಸ್ಪುತ್ರ ಬಲಸ್ಯ ಪುತ್ರ ಪಾಲಕ ವಾಗ್ನೇ ರಾಯಾ
ಧನೇನ ಸಹ ಮರ್ತ್ಯಾನ್ಪುತ್ರಭೃತ್ಯಾ ದೀನ್ ಲಭೇಮಹಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ವಯಂ—ಯಜಮಾನರಾದ ನಾವು | ವಸೂಯವಃ—ಧನಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿ |
ಹವಿಷಾ—ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದ | ಬುಧ್ಯಮಾನಾಃ—(ನಿನ್ನನ್ನು) ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುತ್ತಾ | ತ್ವೋತಾಃ—ನಿನ್ನಿಂದ
ರಕ್ಷಿತರಾಗಿ | ವನುಯಾಮ—ಧನವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತಾಗಲಿ | ಅಹ್ನಾಂ—ಸಕಲ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೂ | ವಿದಥೇಷು—
ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ (ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು) | ವಯಂ—ನಾವು | ಸಮರ್ಯೇ—ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ (ಜಯವನ್ನು ಹೊಂದು
ವಂತಾಗಲಿ) | ಸಹಸಸ್ಪುತ್ರ—ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ವಯಂ—ನಾವು | ರಾಯಾ—ಧನಸಂಪತ್ತಿನೊಡನೆ |
ಮರ್ತಾನ್—ಪುತ್ರಭೃತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು (ಪಡೆಯುವಂತಾಗಲಿ).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಯಜಮಾನರಾದ ನಾವು ಧನಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿ ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುತ್ತಾ
ನಿನ್ನಿಂದ ರಕ್ಷಿತರಾಗಿ ಧನವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತಾಗಲಿ. ಸಕಲದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದೂ

ನಾವು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತಾಗಲಿ. ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಾವು ಧನಸಂಪತ್ತಿನೊಡನೆ ಪುತ್ರಭೃತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತಾಗಲಿ.

English Translation.

May we, desirous of wealth, Agni, and arousing you by oblations, secure in your protection, acquire (riches): may we (be victorious) in battle, (successful) in sacrifices every day; and may we, son of strength, obtain with riches male (descendants).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯೋನ ಆಗೋ ಅಭ್ಯೇನೋ ಭರಾತ್ಯಧೀದಘಮಘಶಂಸೇ ದಧಾತ |

ಜಹಿ ಚಿಕಿತ್ವೋ ಅಭಿಶಸ್ತಿಮೇತಾಮಗ್ನೇ ಯೋ ನೋ ಮರ್ಚಯತಿ

ದ್ವಯೇನ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯಃ | ನಃ | ಅಗಃ | ಅಭಿ | ಏನಃ | ಭರಾತಿ | ಅಧಿ | ಇತ್ | ಅಘಂ | ಅಘಶಂಸೇ | ದಧಾತ |

ಜಹಿ | ಚಿಕಿತ್ವಃ | ಅಭಿಶಸ್ತಿಂ | ಏತಾಂ | ಅಗ್ನೇ | ಯಃ | ನ | ಮರ್ಚಯತಿ | ದ್ವಯೇನ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯೋ ಮರ್ತ್ಯ ಆಗೋಪರಾಧಮೇನಃ ಪಾಪಂ ಚ ನೋಽಸ್ಮಭ್ಯಮಭಿ ಭರಾತಿ | ಅಭಿತಃ ಕರೋತಿ | ತಸ್ಮಿನ್ನಘಶಂಸೇಽಘಂ ಪಾಪಮಧಿ ದಧಾತ | ದದಾತ್ವೇಗ್ನಿಃ | ಇದಿತಿ ಪೂರಣಃ | ಆಗೋಪರಾಧಂ ಯೋ ಮಹ್ಯಮಿದಂ ಕರೋತಿ ತಸ್ಮಾ ಏವಾಗ್ನಿಸ್ತತ್ಪರೋತ್ತಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಥ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಣೋಚ್ಯತೇ | ಹೇ ಅಗ್ನೇ ಏತಾಮಭಿಶಸ್ತಿಂ ಜಹಿ | ಉತ್ತರತ್ರಯಚ್ಛೇದನವಾತ್ಪದಾನುಗುಣ್ಯೇನೈವಮಭಿಶಂಸಕಮಿತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಂ | ಯೋಽಭಿಶಸ್ತಾ ನೋಽಸ್ಮಾನ್ದ್ವಯೇನೋಕ್ತೇನಾಗಸೈನಸಾ ವಾ ಮರ್ಚಯತಿ | ಬಾಧತೇ | ತಮಿತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಯಃ—ಯಾವ ಮಾನವನು | ನಃ—ನಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ || ಅಗಃ—ದೌಷ್ಟವನ್ನೂ || ಏನಃ—ಪಾಪಕಾರ್ಯವನ್ನೂ | ಅಭಿ ಭರತಿ—ನಡೆಸುತ್ತಾನೆಯೋ (ಅಂತಹ) | ಅಘಶಂಸೇ—ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಪಾಪಿಷ್ಠನಲ್ಲಿ |

ಅಘಂ—ಸ್ವಹಿಂಸಾಕಾರಕವಾದ ಪಾಪವನ್ನು | ಅಥಿ ದಧಾತೇ—ಅಗ್ನಿಯು (ತುಂಬಿಡಲಿ) | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಯಃ—ಯಾವ ಹಿಂಸಕನು | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ದ್ವಯೇನ—ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿಂದಲೂ | ಮರ್ಚೆಯತಿ—ಹಿಂಸಿಸುವನೋ | ಏತಾಂ ಅಭಿಶಸ್ತಿಂ—ಅಂತಹ ಹಿಂಸಕನನ್ನು | ಚಿಕಿತ್ಸಃ—ತಿಳಿದವನಾಗಿ | ಜಹಿ—ನಾಶಮಾಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಯಾವ ಮಾನವನು ನಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೌಷ್ಟ್ಯವನ್ನೂ ಪಾಪಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ನಡೆಸುವನೋ, ಅಂತಹ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಪಾಪಿಷ್ಠನಲ್ಲಿ ಸ್ವಹಿಂಸಾಕಾರಕವಾದ ಪಾಪವನ್ನೇ ತುಂಬಿಡು. ಮತ್ತು ಯಾವ ಹಿಂಸಕನು ನಮ್ಮನ್ನು ಮೇಲೆಹೇಳಿದ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿಂದಲೂ ಹಿಂಸಿಸುವನೋ ಅಂತಹ ಹಿಂಸಕನನ್ನು ನೀನು ತಿಳಿದವನಾಗಿ ಅವನನ್ನು ನಾಶಮಾಡು.

English Translation.

May Agni inflict (evil) upon the evil-doer who commits offence or wickedness against us; destroy, sagacious Agni, the calumniator who injures us in these two ways.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಯಃ ನಃ ಅಗಃ ಏನಃ ಅಥಿ ಭವತಿ ಅಘಶಂಸೇ ಅಘಂ ಅಥಿ ದಧಾತೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಯಾವ ಪುರುಷನು ನಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪಾಪಕೃತ್ಯಗಳನ್ನೆಸಗುವನೋ ಅಂತಹ ದುಷ್ಟನಲ್ಲಿ ಪಾಪವೇ ಶೇಖರಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು. ಎಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ಪಾಪಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಅವನ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಕೆಡಕಾಗಲಿ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಅಗ್ನೇ ಯಃ ನಃ ದ್ವಯೇನ ಮರ್ಚೆಯತಿ ಏತಾಂ ಅಭಿಶಸ್ತಿಂ ಚಿಕಿತ್ಸಃ ಜಹಿ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಅಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ದುಷ್ಟಮನುಷ್ಯನನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸು ಎಂದು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತ್ವಾಮುಸ್ಯಾ ವೃಷಿ ದೇವ ಪೂರ್ವೇ ದೂತಂ ಕೃತ್ವಾನಾ ಅಯಜಂತ ಹವ್ಯೈಃ |

ಸಂಸ್ಥೇ ಯದಗ್ನ ಈಯಸೇ ರಯಾಣಾಂ ದೇವೋ ಮರ್ತ್ಯವಸುಭಿರಿದ್ಯ-

ಮಾನಃ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತಾಂ | ಅಸ್ಯಾಃ | ವಿಽಉಷಿ | ದೇವ | ಪೂರ್ವೇ | ದೂತಂ | ಕೃಣ್ವಾ ನಾಃ | ಅಯಂಜಂತ | ಹವ್ಯೈಃ |
ಸಂಸ್ಥೇ | ಯತ್ | ಅಗ್ನೇ | ಈಯಸೇ | ರಯಿಣಾಂ | ದೇವಃ | ಮರ್ತ್ಯಃ | ವಸುಭಿಃ | ಇಧ್ಯಮಾನಃ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತ್ವಾಮಸ್ಯಾ ರಾತ್ರೇವ್ಯುಷಿ | ವ್ಯುಷ್ಪಾಯಾಮುಷಸೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಪೂರ್ವೇ ಪುರಾತನಾ ಯಜಮಾನಾ ದೂತಂ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರೇರಕಂ ಕೃಣ್ವಾ ನಾಃ ಕುರ್ವಾಣಾ ಅಯಂಜಂತ ಹವ್ಯೈರ್ಹವಿಭಿಃ ಸಾಧನ್ಯ ರಯಿಣಾಂ ಹವಿರ್ಲಕ್ಷಣಾನಾಂ ಸಂಸ್ಥೇ ಸಂಸ್ಥಾನ ಆಸಾದನೇ ಸತಿ ಹೇ ಅಗ್ನೇ ಯದ್ಯದೇಯಸೇ | ಗಚ್ಛಸಿ | ದೇವೋ ದ್ಯೋತಮಾನೋ ಮರ್ತ್ಯಮನುಷ್ಯೈರ್ಯುತ್ಪಿಗ್ನಿರ್ವಸುಭಿರ್ವಾಸಕೈರಿಧ್ಯಮಾನಃ ಸಮಿಧ್ಯಮಾನಃ || ಸನ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ದೇವ—ಪೂಜ್ಯನಾದ | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ದೇವಃ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ನೀನು | ವಸುಭಿಃ—ನಿನಗೆ ವಾಸದಾತರಾದ | ಮರ್ತ್ಯಃ—ಋತ್ವಿಕ್ಯುಗಳಿಂದ | ಇಧ್ಯಮಾನಃ—ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾಗಿ | ರಯಿಣಾಂ—ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪವಾದ ಧನಗಳ | ಸಂಸ್ಥೇ—ಸಮುದಾಯವಿರುವ ಯಜ್ಞಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ | ಈಯಸೇ—ಹೋಗಿರುವೆಯೇ (ಆಗ) | ಪೂರ್ವೇ—ಪುರಾತನರಾದ ಯಜಮಾನರು | ತಾಂ—ನಿನ್ನನ್ನು | ದೂತಂ—ದೇವದೂತನನ್ನಾಗಿ | ಕೃಣ್ವಾ ನಾಃ—ಮಾಡುತ್ತಾ | ಅಸ್ಯಾಃ—ರಾತ್ರಿಯ | ವ್ಯುಷಿ—ಕೊನೆಯ ಭಾಗವಾದ ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ | ಹವ್ಯೈಃ—ಹವಿಸ್ಸುಗಳ ಅರ್ಪಣೆಯಿಂದ | ಅಯಂಜಂತ—ಪೂಜಿಸಿದ್ದಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಪೂಜ್ಯನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ನೀನು, ನಿನಗೆ ವಾಸದಾತರಾದ ಋತ್ವಿಕ್ಯುಗಳಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾಗಿ, ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಧನಗಳ ಸಮುದಾಯವಿರುವ ಯಜ್ಞಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಪುರಾತನರಾದ ಯಜಮಾನರು ನಿನ್ನನ್ನು ದೇವದೂತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ರಾತ್ರಿಯ ಕೊನೆಯ ಭಾಗವಾದ ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸುಗಳ ಅರ್ಪಣೆಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದ್ದಾರೆ.

English Translation.

Former (worshippers) constituting you, divine (Agni), the messenger (of the gods), have worshiped you with oblations at the dawn of day; when you proceed to the place (of the aggregation) of the wealth (of sacrifice), bright-shining, kindled by the mortals who have given you an abode.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಯಜ್ಞಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಯಜಮಾನರು ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನೀನು ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞವೇದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತನಾಗಿ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವೆ. ಇಂತಹ ನಿನ್ನನ್ನು ತಾವು ಅರ್ಪಿಸುವ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಯ್ಯುವ ದೂತನನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಹವಿರಾದಿಗಳಿಂದ ನಾನಾವಿಧವಾಗಿ ಪೂಜಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದರೆ ಹಿಂದಿನವರೂ ಸಹ ನಮ್ಮಂತೆಯೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹವಿರರ್ಪಣೆಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ಉಪಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅವ ಸ್ವಧಿ ಪಿತರಂ ಯೋಧಿ ವಿದ್ವಾನ್ ಪುತ್ರೋ ಯಶ್ತೇ ಸಹಸಃ ಸೂನ
ಊಹೇ |

ಕದಾ ಚಿಕಿತ್ಸೋ ಅಭಿ ಚಕ್ಷಸೇ ನೋಽಗ್ನೇ ಕದಾ ಯತಚಿದ್ಯಾತಯಾಸೇ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅವ | ಸ್ವಧಿ | ಪಿತರಂ | ಯೋಧಿ | ವಿದ್ವಾನ್ | ಪುತ್ರಃ | ಯಃ | ತೇ | ಸಹಸಃ | ಸೂನೋಽತಿ | ಊಹೇ |

ಕದಾ | ಚಿಕಿತ್ಸಃ | ಅಭಿ | ಚಕ್ಷಸೇ | ನಃ | ಅಗ್ನೇ | ಕದಾ | ಯತಚಿತ್ | ಯಾತಯಾಸೇ || ೯ ||

|| ಸಾಯಜಘಾಪ್ಯಂ ||

ಹೇ ಸಹಸಃ ಸೂನೋ ಬಲಸ್ಯ ಪುತ್ರಾಗ್ನೇ ತ್ವಮವ ಸ್ವಧಿ | ಪಾರಯ | ಯೋಧಿ | ಹೃಥತ್ವುರು ಸಾಸಾತ್ | ಯಃ ಪುತ್ರಃ ಪುತ್ರಸ್ಥಾನೀಯಸ್ತವ ಯೋ ಯಜಮಾನಸ್ಯೇ ತ್ವಾಂ ಪಿತರಂ ಬಾಲಕಂ ಪಿತೃಭೂತಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಜಾನನ್ ಊಹೇ | ವಹತಿ ಹವಿಃ | ತಮೇವಂ ಕುರ್ವಿತ್ಯುಷಿರಾತ್ಮಾನಂ ಪರೋಕ್ಷೇಣಾಹ | ಹವ್ಯವಾಳಗ್ನಿರಜರಃ ಪಿತಾ ನಃ | ಋಗ್ವೇ. ೫-೪-೨ | ಇತಿ ಹಿ ವಕ್ಷ್ಯತಿ | ಯದ್ವಾ | ಪಿತೃಪುತ್ರಭಾವೋ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತಃ | ಪಿತರಂ ಪಿತೃವದ್ರಕ್ಷಕಂ ಯಜಮಾನಮವ ಸ್ವಧಿ ಯೋಧಿ ಚ ಯಸ್ತ್ವಂ ಪುತ್ರಃ ಪುತ್ರವತ್ಸದಾ ರಕ್ಷಣೀಯಃ | ತ್ವಂ ಪುತ್ರೋ ಭವಸಿ ಯಸ್ತೇಽವಿಧತ್ | ಋಗ್ವೇ. ೨-೧-೯ | ಇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಿಃ | ಹೇ ಚಿಕಿತ್ಸತ್ವೇತನಾವನ್ನಗ್ನೇ ಕದಾ ನೋಽಸ್ಮಾನಭಿ ಚಕ್ಷಸೇ | ಅಪಿಪಶ್ಯಸಿ | ಕದಾ ಚ ಯತಚಿದ್ಯಾ ಸ್ಯೋದಕಸ್ಯ ನಾ ಚೇತಯಿತಾ ಯಾತಯಾಸೇ | ಪ್ರೇರಯಸಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗೇಣ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

ಸಹಸಃ ಸೂನೋ—ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಯಃ ಪುತ್ರಃ—(ನಿನಗೆ) ಪುತ್ರರೂಪನಾದ
ಯಾವ ಯಜಮಾನನು | ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಪಿತರಂ—ತನ್ನ ಪಿತೃರೂಪನನ್ನಾಗಿ | ವಿದ್ವಾನ್—ತಿಳಿದುಕೊಂಡು |
ಊಹೇ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ತಂದೊಪ್ಪಿಸುವನೋ (ಆವನನ್ನು) | ಅವ ಸ್ತೃಧಿ—ದುಃಖದಿಂದ ಕೊನೆಗಾಣಿಸು |
ಯೋಧಿ—ಪಾಪದಿಂದ ಬೇರೆಮಾಡು | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಚಿಕಿತ್ಸಃ—ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದವನಾಗಿ |
ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ಕದಾ—ಯಾವಾಗ | ಅಭಿ ಚಕ್ಷಸೇ—ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತೀಯೆ | ಋತಚಿತ್—ಯಜ್ಞಾದಿ
ಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ | ಕದಾ—ಯಾವಾಗ | ಯಾತಯಾಸೇ—(ನಮ್ಮನ್ನು ಸನ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ) ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತೀಯೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನಗೆ ಪುತ್ರರೂಪನಾದ ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ನಿನ್ನನ್ನು ತನ್ನ ಪಿತೃ
ರೂಪನೆಂದು ತಿಳಿದು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿನಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ತಂದೊಪ್ಪಿಸುವನೋ ಅವನನ್ನು ದುಃಖದಿಂದ ಕೊನೆಗಾಣಿಸು.
ಪಾಪದಿಂದ ಬೇರೆಮಾಡು. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ಸಕಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದವನಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಯಾವಾಗ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ
ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತೀಯೆ? ಯಜ್ಞಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಯಾವಾಗ ಸನ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ತರುತ್ತೀಯೆ?

English Translation.

Convey him (to safety) in war, son of strength, who like a wise son
offers to you (reverence) as to a father: when, sagacious Agni, do you
look upon us? when, director of sacrifice, do you direct us (to good ways)?

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ವಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಗೂ ಯಜಮಾನನಿಗೂ ಪಿತೃಪುತ್ರಭಾವವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ
ಲಾಗಿದೆ. ತಂದೆಯು ಮಗನನ್ನು ಹೇಗೆ ರಕ್ಷಿಸುವನೋ ಅದರಂತೆ ಪಾಲಕನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಪುತ್ರಸ್ಥಾನೀಯನಾದ
ಯಜಮಾನನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು ಎಂಬುದು ಒಂದು ವಿಧವಾದ ವಿವರಣೆಯು. ಈ ವಿಷಯಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ—

ಹವ್ಯವಾಳಿಗ್ನಿರಜರಃ ಪಿತಾ ನೋ ವಿಭುರ್ವಿಭಾವಾ ಸುದೃಶೀಕೋ ಆಸ್ಮೇ |

ಸುಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಃ ಸಮಿಷೋ ದಿದೀಹ್ಯಸ್ಮದ್ರ್ಯಗ್ನಿಂ ಮಿನಿಾಹಿ ಶ್ರವಾಂಸಿ ||

(ಋ. ಸಂ. ೫-೪-೨)

ಎಂಬ ಋಕ್ವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿರುವರು ನಮಗೆ (ಯಜಮಾನನಿಗೆ) ಪಿತೃಸ್ಥಾನೀಯನಾದ ಅಥವಾ ಪಾಲಕನಾದ
ಅಗ್ನಿಯು ಯಜಮಾನನ ಪರವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಾ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ ಎಂಬರ್ಥವು ಇಲ್ಲಿ
ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ಯಜಮಾನರು ತಮ್ಮ ಪುತ್ರರನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವರೋ ಅದರಂತೆ
ಪುತ್ರಸ್ಥಾನೀಯನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವರು ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಯೂ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು
ತೋರಿಸಿ ಅದರ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ—

ತೈಂ ಪುತ್ರೋ ಭವಸಿ ಯಸ್ತೇವಿಧತ್ ತೈಂ ಸಖಾ ಸುಶೇವಃ ಪಾಸ್ಯಾಧ್ಯಷಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೨-೧-೯)

ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪುತ್ರ, ಸ್ನೇಹಿತ ಮೊದಲಾದ ಆದರಾತಿಶಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಭೂರಿ ನಾಮ ವಂದಮಾನೋ ದಧಾತಿ ಪಿತಾ ವಸೋ ಯದಿ ತಜ್ಜೋಷ-
ಯಾಸೇ |

ಕುಂದ್ವೇವಸ್ಯ ಸಹಸಾ ಚಕಾನಃ ಸುಮ್ಮಮಗ್ನಿರ್ವನತೇ ವಾವೃಧಾನಃ ||೧೦||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಭೂರಿ | ನಾಮ | ವಂದಮಾನಃ | ದಧಾತಿ | ಪಿತಾ | ವಸೋ ಇತಿ | ಯದಿ | ತತ್ | ಜೋಷಯಾಸೇ |

ಕುಂದಿತ್ | ದೇವಸ್ಯ | ಸಹಸಾ | ಚಕಾನಃ | ಸುಮ್ಮಂ | ಅಗ್ನಿಃ | ವನತೇ | ವಾವೃಧಾನಃ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಂಭಾಷ್ಯಂ ||

ಭೂರಿ ಪ್ರಭೂತಂ ನಾಮ ತ್ವದೀಯಂ ನಾಮ ವಂದಮಾನಃ ಸನ್ ದಧಾತಿ | ಧಾರಯತಿ | ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದ್ಧೇವಃ | ಅಥವಾ ನಾಮಕಂ ಹವಿಃ ಪ್ರಭೂತಂ ಧಾರಯತಿ ದಾತುಂ | ಪಿತಾ ಪಾಲಕಸ್ತುಂ ಹೇ ವಸೋ ನಾಸಕಾಗ್ನೇ ಯದಿ ತದ್ಧವಿರ್ಜೋಷಯಾಸೇ | ಸೇವಸೇ | ದೇವಸ್ಯ ವ್ಯವಹರ್ತುರ್ಯಜ-
ಮಾನಸ್ಯ ಕುಂದಿಪ್ತಹು ಹವಿಃ ಸಹಸಾ ಬಲೇನ ಯುಕ್ತಃ ಸನ್ ಚಕಾನಃ ಕಾಮಯಮಾನಃ | ಯದ್ವಾ
ಕರ್ಮಣಿ ಪಷ್ಕೀ | ದೇವಂ ಯಜಮಾನಂ ಕಾಮಯಮಾನೋಗ್ನಿರ್ವಾವೃಧಾನೋ ವರ್ಧಮಾನೋ
ಯಜಮಾನಂ ವರ್ಧಯನ್ವಾ ಸುಮ್ಮಂ ವನತೇ | ಪ್ರಯಚ್ಛತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ವಸೋ—ವಸತಿದಾಯಕನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಪಿತಾ—ಪಾಲಕನಾದ ನೀನು | ಯತ್—ಯಾವಾಗ |
ತತ್—ಯಜಮಾನನಿಂದ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು | ಜೋಷಯಸೇ—ಸೇವಿಸುವೆಯೋ (ಆಗ) | ನಾಮ—
(ಯಜಮಾನನು) ನಿನ್ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹೆಸರನ್ನು | ವಂದಮಾನಃ—ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾ | ಭೂರಿ—ಪ್ರಭೂತವಾಗಿ |
ದಧಾತಿ—(ಹವಿಸ್ಸನ್ನು) ಹಿಡಿದಿರುತ್ತಾನೆ | ಸಹಸಾ—ಶಕ್ತಿಯುತನಾದ | ಅಗ್ನಿಃ—ಅಗ್ನಿಯು | ವಾವೃಧಾನಃ—
ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಲೂ | ಕುಂದಿತ್—ಪ್ರಭೂತನಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು | ಚಕಾನಃ—ಆಶಿಸುತ್ತಲೂ | ದೇವಸ್ಯ—
ಹವಿರ್ವಾತನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ಸುಮ್ಮಂ—ಸುಖವನ್ನು | ವನತೇ—ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ವಸತಿದಾಯಕನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಪಾಲಕನಾದ ನೀನು ಯಜಮಾನನಿಂದ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸೇವಿಸಲಿಚ್ಛಿಸಿದಾಗೆಲ್ಲಾ, ಯಜಮಾನನು ನಿನ್ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾ ಪ್ರಭೂತವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ನಿನಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲು ಹಿಡಿದಿರುತ್ತಾನೆ. ಶಕ್ತಿಯುತನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಲೂ, ಪ್ರಭೂತವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಆಶಿಸುತ್ತಲೂ ಸಹ ಹವಿರ್ದಾತನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

English Translation

Glorifying you he offers the copious oblation, if, bestower of dwellings, you as a father are pleased to accept it: Agni, ever augmenting, and desirous (to befriend), by his might, the devout (worshipper, offering) copious oblations, bestows upon him happiness.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತ್ವಮಂಗ ಜರಿತಾರಂ ಯವಿಷ್ಯ ವಿಶ್ವಾನ್ಯಗ್ನೇ ದುರಿತಾತಿ ಪರ್ಷಿ |

ಸ್ತೇನಾ ಅದೃಶ್ರನ್ರಿಪವೋ ಜನಾಸೋಽಜ್ಞಾತಕೇತಾ ವೃಜಿನಾ ಅಭೂವನ್ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತ್ವಂ | ಅಂಗ | ಜರಿತಾರಂ | ಯವಿಷ್ಯ | ವಿಶ್ವಾನಿ | ಅಗ್ನೇ | ದುಃಖತಾ | ಅತಿ | ಪರ್ಷಿ ||

ಸ್ತೇನಾಃ | ಅದೃಶ್ರನ್ | ರಿಪವಃ | ಜನಾಸಃ | ಅಜ್ಞಾತಕೇತಾಃ | ವೃಜಿನಾಃ | ಅಭೂವನ್ || ೧೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಂಗ ಸ್ವಾಮಿನೈವಿಷ್ಯ ಯುವತಮಾಗ್ನೇ ಜರಿತಾರಂ ಸ್ತೋತಾರಮನುಗ್ರಹೀತುಂ ವಿಶ್ವಾನಿ ದುರಿತಾ ದುರಿತಾನ್ಯತಿ ಪರ್ಷಿ | ಅತಿಪಾರಯಸಿ | ಸ್ತೇನಾಸ್ತಸ್ಯರಾ ಅದೃಶ್ರನ್ | ದೃಶ್ಯಂತೇ | ರಿಪವೋ ಜನಾಸಃ ಶತ್ರುಭೂತಾ ಮನುಷ್ಯಾ ಅಜ್ಞಾತಕೇತಾ ಅಪ್ರಜ್ಞಾತಚಿಹ್ನಾ ವೃಜಿನಾ ಅಸ್ಮಾಭಿರ್ವರ್ಜಿತಾ ಅಭೂವನ್ | ಭವಂತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಯವಿಷ್ಯ—ಆತ್ಯಂತಯುವಕನೂ | ಅಂಗ—ಸ್ವಾಮಿಯೂ ಆದ | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ತ್ವಂ—ನೀನು | ಜರಿತಾರಂ—ಸ್ತೋತೃವನ್ನು | ವಿಶ್ವಾನಿ—ಸಮಸ್ತವಾದ | ದುರಿತಾ—ಪಾಪಗಳಿಂದಲೂ |

ಅತಿ ಪರ್ಷಿ—ಕೊನೆಗಾಣಿಸುತ್ತೀಯೆ | ಸ್ತೇನಾಃ—ಚೋರರು | ಅದ್ವೈಶ್ವನ್—ನಮ್ಮ ಗೋಚರಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದಾರೆ | ಅಜ್ಞಾತೇಕೇತಾಃ—ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕ (ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದೇ ಕೇಡುಬಯಸುವ) | ರಿಪವೋ ಜನಾಸಃ—ಶತ್ರುಜನರು | ವೃಜಿನಾಃ—ನಮ್ಮಿಂದ ತ್ಯಾಗಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ | ಅಭೂವನ್—ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅತ್ಯಂತಯುವಕನೂ, ಸ್ವಾಮಿಯೂ ಆದ ಎಲೈ ಆಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ನಿನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಸಮಸ್ತವಾದ ಪಾಪಗಳಿಂದಲೂ ಕೊನೆಗಾಣಿಸುತ್ತೀಯೆ. ನಮ್ಮ ಚೋರರೆಲ್ಲಾ ನಮ್ಮ ಗಮನಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ಕೇಡನ್ನು ಬಯಸಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದೇ ರಹಸ್ಯಚಿಹ್ನೆಗಳುಳ್ಳ ಸಕಲ ಶತ್ರುಜನರೂ ನಮ್ಮಿಂದ ತ್ಯಕ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

English Translation.

Agni, youngst (of the gods), verily you bear your adorer (safe) beyond all calamities : thieves have been detected, and hostile men with covert evil intentions, have been avoided (by us.)

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಸಮಸ್ತಪಾಪಗಳಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧವಾದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವಾಕ್ಯಗಳು ಆಗ್ನಿಯ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಮಾನ ಸಹಿತವಾಗಿಯೂ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ—

ವಿಶ್ವಾನ್ಯಗ್ನೇ ದುರಿತಾತಿ ಪರ್ಷಿ—(ಋ. ಸಂ. ೫-೩-೧೧)

ಸಿಂಧುಂ ನ ನಾನಾ ದುರಿತಾತಿ ಪರ್ಷಿ—(ಋ. ಸಂ. ೫-೪-೯)

ಸ ನಃ ಪರ್ಷದತಿ ದುರ್ಗಾಣಿ ವಿಶ್ವಾ ನಾವೇವ ಸಿಂಧುಂ ದುರಿತಾತ್ಯಗ್ನಿಃ |

(ಋ. ಸಂ. ೧-೯೯-೧)

ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇನೇ ಯಾನಾಸ್ತ್ವದ್ರಿಗಭೂವನ್ವಸವೇ ವಾ ತದಿದಾಗೋ ಅವಾಚಿ ||

ನಾಹಾಯಮಗ್ನಿರಭಿತಸ್ತಯೇ ನೋ ನ ರೀಷತೇ ವಾವೃಧಾನಃ ಪರಾ ದಾತ್ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಮೇ | ಯಾಮಾಸಃ | ತ್ವದ್ರಿಕ್ | ಅಭೂವನ್ | ವಸವೇ | ನಾ | ತತ್ | ಇತ್ | ಅಗಃ | ಅನಾಚಿ |
ನ | ಅಹ | ಅಯಂ | ಅಗ್ನಿಃ | ಅಭಿಶಸ್ತಯೇ | ನಃ | ನ | ರಿಷತೇ | ವವೃಧಾನಃ | ಪರಾ | ದಾತ್ ||೧೨||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಮೇ ಯಾಮಾಸೋ ಗಂತಾರಃ ಸ್ತೋಮಾಸ್ತ್ವದ್ರಿಕ್ ತ್ವದಭಿಮುಖಾ ಅಭೂವನ್ | ಭವಂತಿ |
ನಾ ಅಥವಾ ವಸವೇ ವಾಸಕಾಯ ತದಾಗೋಽಪರಾಧಮಾಶಾಸನರೂಪಮನಾಚಿ | ಉಕ್ತವಾನಹಮಗ್ನಿಂ |
ಇದಂ ದೇಹೀತಿ ಯಾಚನಮೇವಾಪರಾಧಃ | ಇದಿತಿ ಪೂರಣಃ | ಯದ್ವಾ | ತದಿದಂ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಂ
ಶತ್ರುಭಿಃ ಕೃತಮಾಗೋಽನಾಚಿ | ಕಿಂಚಾಯಮಗ್ನಿರ್ವವೃಧಾನಃ ಸ್ತುತ್ಯಾ ವರ್ಧಮಾನಃ ಸನ್ ನಾಹ
ನೈವಾಭಿಶಸ್ತಯೇ ನಿಂದಕಾಯ ನೋಽಸ್ಮಾನ್ ಪರಾ ದಾತ್ | ಪರಾದದ್ಯಾತ್ | ತಥಾ ರಿಷತೇ
ಹಿಂಸಕಾಯ ನೈವ ಪರಾ ದಾತ್ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ) ಯಾಮಾಸಃ—ನಿನ್ನನ್ನೇ ಅರಸಿ ಹೊರಟಿರುವ | ಇಮೇ—ಈ ಸ್ತುತಿಗಳು |
ತ್ವದ್ರಿಕ್—ನಿನಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿಯೇ | ಅಭೂವನ್—ಆಗಿವೆ | ನಾ—ಅಥವಾ ಒಂದುವೇಳೆ | ವಸವೇ—
ವಾಸದಾಯಕವಾದ ಅಗ್ನಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ | ತತ್—ನನ್ನ ಯಾಚನೆಯು | ಅಗಃ—ಪಾಪರೂಪದಲ್ಲಿ | ಅನಾಚಿ—
ಉಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದು | ಅಯಂ—ಈ ಅಗ್ನಿಯು | ವವೃಧಾನಃ—(ನನ್ನ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ) ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು
ಹೊಂದುತ್ತಾ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ಅಭಿಶಸ್ತಯೇ—ನಿಂದಕನಾದ ಶತ್ರುವಿನ ವಶಕ್ಕೆ | ನ ಅಹ ಪರಾ ದಾತ್—
ಖಂಡಿತ ಒಪ್ಪಿಸದಿರಲಿ | ರಿಷತೇ ನ—ಹಿಂಸಕನಾದ ಶತ್ರುವಿಗೂ ಒಪ್ಪಿಸದಿರಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನ್ನನ್ನೇ ಅರಸಿ ಹೊರಟಿರುವ ಈ ಸ್ತುತಿಗಳು ನಿನಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿಯೇ ಇವೆ. ಅಥವಾ
ಒಂದುವೇಳೆ ನನ್ನ ಯಾಚನೆಯಿಂದ ನಿನಗೆ ತೊಂದರೆಯಾದರೂ ಆಗಬಹುದು. ಈ ಪಾಪವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ, ನನ್ನ
ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದು, ನಮ್ಮನ್ನು ನಿಂದಿಸುವವನೂ, ಹಿಂಸಿಸುವವನೂ ಆದ ಶತ್ರುವಿನ ವಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ
ನಮ್ಮನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಬೇಡ.

English Translation.

These (encomiums) are directed towards you, but perhaps an
offence has thereby been uttered to (you), the giver of dwellings: may
Agni, augmenting (by our praise), yield us not up to the maligner or
the malevolent.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಉಪಸಂಹಾರರೂಪವಾದ ಈ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ನಲ್ಲಿ ಋಷಿಯು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಅಥವಾ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಾಪವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದ್ದರೆ ಅದಿಲ್ಲವನ್ನೂ ಕ್ಷಮಿಸಿ, ಶತ್ರುವಿನ ವಶವಾಗದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾನೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಇತ್ಯೇಕಾದಶರ್ಚಣಂ ಚತುರ್ಥಂ ಸೂಕ್ತಮಾತ್ರೇಯಸ್ಯ ವಸುಶ್ರುತಸ್ಯಾರ್ಷಂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭಮಾಗ್ನೇಯಂ | ಅನುಕ್ರಾಂತಂ ಚ | ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಏಕಾದಶೇತಿ || ಪ್ರಾತರನುನಾಕಾಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರಯೋರ್ವಿನಿಯೋಗೋಽಬೋಧ್ಯಗ್ನಿರಿತ್ಯತ್ರೋಕ್ತಃ ||

ಅನುವಾದವು—ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೊದಲನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತವು ಇದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಋಕ್ಪುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಆತ್ರೇಯಗೋತ್ರದ ವಸುಶ್ರುತನೆಂಬವನು ಋಷಿಯು; ಅಗ್ನಿಯು ದೇವತೆಯು; ತ್ರಿಷ್ಟುಭಂಧಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಏಕಾದಶ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಪ್ರಾತರನುನಾಕ ಮತ್ತು ಆಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಪಠನಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಈ ಮಂಡಲದ ಅಬೋಧ್ಯಗ್ನಿಃ ಎಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಸೂಕ್ತ—೪

ಮಂಡಲ—೫ || ಅನುವಾಕ—೧ || ಸೂಕ್ತ—೪ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೮ || ವರ್ಗ— ೧೮, ೧೯ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಪಂಖ್ಯೆ—೧೧ ||

ಋಷಿ—ವಸುಶ್ರುತ ಆತ್ರೇಯಃ ||

ದೇವತಾ—ಅಗ್ನಿಃ ||

ಭಂದಃ—ತ್ರಿಷ್ಟುಭಃ ||

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ವಸುಪತಿಂ ವಸೂನಾನುಭಿ ಪ್ರಮಂದೇ ಅಧ್ವರೇಷು ರಾಜನಾಃ |

ತ್ವಯಾ ವಾಜಂ ವಾಜಯಂತೋ ಜಯೇಮಾಭಿ ಸ್ಯಾಮ ಪೃತ್ನುತೀರ್ಮ-

ತ್ಯಾನಾಂ || ೧ ||

|| ಪದವಾಕಃ ||

ತ್ವಾಂ | ಅಗ್ನೇ | ವಸುಸತಿಂ | ವಸೂನಾಂ | ಅಭಿ | ಪ್ರ | ಮಂದೇ | ಅಧ್ವರೇಷು | ರಾಜನ್ ||
ತ್ವಯಾ | ವಾಜಂ | ವಾಜಯಂತೇ | ಜಯೇಮ | ಅಭಿ | ಸ್ಯಾಮ | ಸೃತ್ಸುತೀಃ | ಮರ್ತ್ಯಾನಾಂ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ವಸೂನಾಂ ವಸುಸತಿಂ | ವೃತ್ತ್ಯವೃತ್ತಿಭ್ಯಾಂ ವಸೂನಾಂ ಬಾಹುಲ್ಯಂ ತತ್ಸ್ವಾಮಿತ್ವಂ
ಜೋಕ್ತಂ | ಬಹೂನಾಂ ಧನಾನಾಂ ಸ್ವಾಮಿನಂ ತ್ವಾಮಧ್ವರೇಷು ಯಾಗೇಷ್ವಭಿ ಪ್ರ ಮಂದೇ | ಅಭಿಮು-
ಖ್ಯೇನ ಸ್ತಾಮಿ ಹೇ ರಾಜನ್ | ಕಿಂಚಿ ತ್ವಯಾನುಕೂಲೇನ ವಾಜಯಂತೋಽನ್ಮಮಿಚ್ಛಂತೋ ವಯಂ
ವಾಜಂ ಜಯೇಮ | ಕಿಂಚಿ ಮರ್ತ್ಯಾನಾಂ ಮರಣಧರ್ಮಕಾಣಾಂ ಸೃತ್ಸುತೀಃ ಸೇನಾ ಅಭಿ ಸ್ಯಾಮ |
ಅಭಿಭವೇಮ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

ರಾಜನ್—ಪ್ರಭುವಾದ | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ವಸೂನಾಂ—ಅನೇಕವಿಧವಾದ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಗೆ
ವಸುಸತಿಂ—ಒಡೆಯನಾದ | ತ್ವಾಂ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಅಧ್ವರೇಷು—ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ | ಅಭಿ ಪ್ರ ಮಂದೇ—
ಸ್ತುತಿಸಿ ತುಷ್ಟಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತೇನೆ | ವಾಜಯಂತೇ—ಅನ್ನುವೇಕ್ಷಿಗಳಾದ ನಾವು | ತ್ವಯಾ—ನಿನ್ನ
ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ | ವಾಜಂ—ಅನ್ನವನ್ನು | ಜಯೇಮ—ಪಡೆಯುವಂತಾಗಲಿ | ಮರ್ತ್ಯಾನಾಂ—ಶತ್ರು
ಜನರ | ಸೃತ್ಸುತೀಃ—ಸೇನೆಗಳನ್ನು | ಅಭಿ ಸ್ಯಾಮ—ಜಯಿಸುವಂತಾಗಲಿ |

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಭುವಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಅನೇಕವಿಧವಾದ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ
ಸ್ತುತಿಸಿ ನಿನ್ನಿಗೆ ತುಷ್ಟಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಅನ್ನುವೇಕ್ಷಿಗಳಾದ ನಾವು ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅನ್ನವನ್ನು
ಪಡೆಯುವಂತಾಗಲಿ. ಶತ್ರುಜನರ ಸೇನೆಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವಂತಾಗಲಿ.

English Translation.

Royal Agni, I glorify at sacrifices, you who are the lord of vast
riches; may we who are in want of food obtain food through you, and
(through you) may we overcome hosts of (hostile) men.

ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ವಸುಸತಿಂ ವಸೂನಾಂ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವಿರುವ ಶಬ್ದಗಳ
ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದು. ರಯಿಸತಿಂ ರಯಾಣಾಂ, ವಿಶಾಂ ವಿಶ್ವತಿಂ, ದೇವೋ
ದೇವಾನಾಂ, ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಇತ್ಯಾದ್ಯನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ.

ಪೃತ್ಯುತೀಃ—ಪೃತ್ಯು ಶಬ್ದವು ಸಂಗ್ರಾಮ (ಯುದ್ಧ) ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ (ನಿ. ೩-೯) ಪೃತ್ಯುತೀಃ ಎಂದರೆ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಸೇನೆಗಳು ಎಂದರ್ಥವು.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಚಃ ||

ಹವ್ಯನಾಳಗ್ನಿರಜರಃ ಪಿತಾ ನೋ ವಿಭುವಿಭಾವಾ ಸುದೃಶೀಕೋ ಅಸ್ಮೇ |
ಸುಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಃ ಸಮಿಷೋ ದಿದೀಹ್ಯಸ್ಮದ್ರ್ಯಗ್ನೈಃ ಸಂ ಮಿಮಾಹಿ ಶ್ರವಾಂಸಿ ||

|| ಪದವಾಚಃ ||

ಹವ್ಯನಾಟ | ಅಗ್ನಿಃ | ಅಜರಃ | ಪಿತಾ | ನಃ | ವಿಭುಃ | ವಿಭಾವಾ | ಸುದೃಶೀಕಃ | ಅಸ್ಮೇ ಇತಿ |
ಸುಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಃ | ಸಂ | ಇಷಃ | ದಿದೀಹಿ | ಅಸ್ಮದ್ರ್ಯಗ್ನೈಃ | ಸಂ | ಮಿಮಾಹಿ | ಶ್ರವಾಂಸಿ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸೇ ಪತ್ನೀಸಂಯಾಜೇ ಗೃಹಪತೇರ್ಯಾಜ್ಯೈಷಾ ಸೂತ್ರಿತಂ ಚ | ಹವ್ಯನಾಳ-
ಗ್ನಿರಜರಃ ಪಿತಾ ನ ಇತಿ ಪತ್ನೀಸಂಯಾಜಾಃ | ಅ. ೧-೧೦ | ಇತಿ || ದೇವಸುವಾಂ ಹವಿಃಸ್ವಪ್ಯಗ್ನೇರೇಷ್ಟವ
ಯಾಜ್ಞಾ ಸೂತ್ರಿತಂ ಚ | ಹವ್ಯನಾಳಗ್ನಿರಜರಃ ಪಿತಾ ನ ಸ್ವಂ ಚ ಸೋಮ ನೋ ವಶಃ | ಅ. ೪-೧೧ | ಇತಿ ||

ಅಯಂ ಹವ್ಯನಾಡಗ್ನಿರಜರೋಽಜೀರ್ಣಃ ಸನ್ ನಃ ಪಿತಾ ಭವತ್ಪಿತಿ ಶೇಷಃ | ಕಿಂಚ ವಿಭು-
ನ್ಯಾಪ್ತಃ ವಿಭಾವಾ ದೀಪ್ತಿಮಾನ್ ಸುದೃಶೀಕಃ ಶೋಭನದರ್ಶನೋಽಸ್ಮೇ ಅಸ್ಮಾಕಂ ಭವತು | ಅಥ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದಃ | ಸುಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಃ ಶೋಭನಗಾರ್ಹಪತ್ಯಯುಕ್ತಾನೀಷೋಽನ್ನಾನಿ ಸಂ ದಿದೀಹಿ |
ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಕಾಶಯ | ದದಸ್ವ ವಾ | ಅಸ್ಮದ್ರ್ಯಗ್ನೈಃ ಅಸ್ಮದಭಿಮುಖಂ ಶ್ರವಾಂಸ್ಯನ್ನಾನಿ ಸಂ ಮಿಮಾಹಿ |
ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಯಚ್ಛ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಹವ್ಯನಾಟ—ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಪಹಿಸುವವನೂ | ಅಜರಃ—ಕ್ಷಯರಹಿತನೂ ಆದ | ಅಗ್ನಿಃ—
ಅಗ್ನಿಯು | ನಃ—ನಮಗೆ | ಪಿತಾ—ಪಾಲಕನಾಗಿರಲಿ | ವಿಭುಃ—ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೂ | ವಿಭಾವಾ—
ಪ್ರಕಾಶಯತನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯು | ಅಸ್ಮೇ—ನಮಗೆ | ಸುದೃಶೀಕಃ—ಶೋಭನಾತ್ಮಕವಾದ ದರ್ಶನವುಳ್ಳವ
ನಾಗಿರಲಿ | ಸುಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ | ಇಷಃ—ಅನ್ನಗಳನ್ನು |
ಸಂ ದಿದೀಹಿ—ನಮಗೆ ತೋರಿಸಿ | ಅಸ್ಮದ್ರ್ಯಗ್ನೈಃ—ನಮಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ | ಶ್ರವಾಂಸಿ—ಅನ್ನಗಳನ್ನು |
ಸಂ ಮಿಮಾಹಿ—ತುಂಬಿಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ವಹಿಸುವವನೂ, ಕ್ಷಯರಹಿತನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯು ನಮ್ಮ ಪಾಲಕನಾಗಿರಲಿ. ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೂ, ಪ್ರಕಾಶಯುತನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯು ನಮಗೆ ಶೋಭನಾತ್ಮಕವಾದ ದರ್ಶನವುಳ್ಳವನಾಗಿರಲಿ. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಅನ್ನಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಡು.

English Translation.

May the undecaying Agni, the bearer of oblations. be a father to us, all-pervading and resplendent (may he be) to us of pleasing aspect : supply us plentifully with food in return for our well-maintained household fire: grant us viands abundantly.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪತ್ನೀಸಂಯಾಜನೆಂಬ ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಗೃಹಪತಿಯು ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಯಾಜ್ಞಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಹವ್ಯವಾಳಗ್ನಿರಜರಃ ಪಿತಾ ಸ ಇತಿ ಪತ್ನೀಸಂಯಾಜಾಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೂ (ಆ. ೧-೧೦) ದೇವಸುನ ಹವಿಸ್ಸುಗಳೆಂಬ ಎಂಟು ಆಹುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಮಾಡುವ ಹೋಮದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಋಕ್ವನ್ನು ಯಾಜ್ಞಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಹವ್ಯವಾಳಗ್ನಿರಜರಃ ಪಿತಾ ನಸ್ತ್ವಂ ಚ ಸೋಮ ನೋ ವಶಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೂ (ಆ. ೪-೧೧) ನಿವೃತ್ತವಾಗಿರುವುದು.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯ ||

ವಿಶಾಂ ಕವಿಂ ವಿಶ್ವತಿಂ ಮಾನುಷೀಣಾಂ ಶುಚಿಂ ಪಾವಕಂ ಘೃತಪೃಷ್ಠಮಗ್ನಿಂ |
ನಿ ಹೋತಾರಂ ನಿಶ್ವವಿದಂ ದಧಿಧ್ವೇ ಸ ದೇವೇಷು ವನತೇ ವಾರ್ಯಾಣಿ ||೩||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಿಶಾಂ | ಕವಿಂ | ವಿಶ್ವತಿಂ | ಮಾನುಷೀಣಾಂ | ಶುಚಿಂ | ಪಾವಕಂ | ಘೃತಪೃಷ್ಠಂ | ಅಗ್ನಿಂ |

ನಿ | ಹೋತಾರಂ | ನಿಶ್ವವಿದಂ | ದಧಿಧ್ವೇ | ಸ | ದೇವೇಷು | ವನತೇ | ವಾರ್ಯಾಣಿ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಮಾನುಷೀಣಾಂ ವಿಶಾಂ ವಿಶ್ವತಿಂ ಸರ್ವಾಸಾಂ ಮನುಷ್ಯರೂಪಾಣಾಂ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಪಾಲಕಂ ಸ್ವಾಮಿನಂ ವಾ ಕವಿಂ ಮೇಧಾವಿನಂ ಶುಚಿಂ ಶುದ್ಧಂ ದೀಪ್ತಂ ವಾ ಪಾವಕಮಸ್ಮೇಷಾಂ ಶೋಧಕಂ

ಘೃತಪೃಷ್ಠಂ ಪ್ರದೀಪ್ತಪೃಷ್ಠೋಪಲಕ್ಷಿತಶರೀರಂ | ಅಥವಾ ಉಪರಿತನಭಾಗಾಜ್ಯೋಪೇತಂ ಹೋತಾರಂ
ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕಂ ವಿಶ್ವವಿದಂ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ವೇತ್ತಾರಮಗ್ನಿಂ ನಿ ದಧಿಧ್ವೇ | ಧಾರಯಥ | ಹೇ ಋತ್ವಿಜಃ |
ಸ ದೇವೋ ದೇವೇಷು ಮಧ್ಯೇ ವಾರ್ಯಾಣಿ ವರಣೀಯಾನಿ ಧನಾನಿ ವನತೇ | ಸಂಭಜತೇಸ್ತದರ್ಥಂ |
ಸ್ಯಯಂ ನಾ ವಾರ್ಯಾಣಿ ಹವೀಂಷಿ ವನತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಎರೈ ಋತ್ವಿಕ್ಕುಗಳೇ) ಮಾನುಷೀಣಾಂ ವಿಶಾಂ—ಸಕಲಮಾನವ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ | ವಿಶ್ವತಿಂ—ಪಾಲಕನೂ |
ಕವಿಂ—ಮೇಧಾವಿಯೂ | ಶುಚಿಂ—ಶುದ್ಧನೂ | ಪಾವಕಂ—ಶುದ್ಧಕಾರಕನೂ | ಘೃತಪೃಷ್ಠಂ—ಅ
ಜ್ಯೋಪೇತವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವನೂ | ಹೋತಾರಂ—ಹೋಮಸಂಪಾದಕನೂ | ವಿಶ್ವವಿದಂ—ಸಕಲವನ್ನೂ
ತಿಳಿದವನೂ ಆದ | ಅಗ್ನಿಂ—ಅಗ್ನಿ ಯನ್ನು | ನಿ ದಧಿಧ್ವೇ—ಪೂಜ್ಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರಿ (ಸ್ಥಾಪಿಸಿರಿ) | ಸಃ—
ಅ ಅಗ್ನಿಯು | ದೇವೇಷು—ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ | ವಾರ್ಯಾಣಿ—ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಧನಗಳನ್ನು | ವನತೇ—
ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎರೈ ಋತ್ವಿಕ್ಕುಗಳೇ, ಸಕಲ ಮಾನವ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಪಾಲಕನೂ, ಮೇಧಾವಿಯೂ, ಶುದ್ಧನೂ, ಶುದ್ಧಕಾರ
ಕನೂ, ಅಜ್ಯೋಪೇತವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವನೂ, ಹೋಮಸಂಪಾದಕನೂ, ಸಕಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿ ಯನ್ನು
ಪೂಜ್ಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರಿ. ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯು ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಧನಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

You (priests) possess the wise lord of human beings, the pure, the
purifying, Agni, cherished with oblations of butter, the offerer of the burnt-
offering, the all-knowing ; he among the gods bestows desirable (riches).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಜುಷ್ವಸ್ವಾ ಗ್ನು ಇಳಯಾ ಸಜೋಷಾ ಯತಮಾನೋ ರತ್ವಿಭಿಃ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ |

ಜುಷ್ವಸ್ವ ನಃ ಸಮಿಧಂ ಜಾತವೇದ ಆ ಚ ದೇವಾನ್ದವಿರದ್ಯಾಯ ವಕ್ತಿ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಜುಷ್ವಸ್ವ | ಅಗ್ನೇ | ಇಳಯಾ | ಸಜೋಷಾಃ | ಯತಮಾನಃ | ರತ್ವಿಭಿಃ | ಸೂರ್ಯಸ್ಯ |

ಜುಷ್ವಸ್ವ | ನಃ | ಸಮಿಧಂ | ಜಾತವೇದಃ | ಆ | ಚ | ದೇವಾನ್ | ಹವಿಃ | ಅದ್ಯಾಯ | ವಕ್ತಿ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ಜುಷಸ್ವ | ಸೇವಸ್ವ ಸ್ತುತಿಂ | ಇಳಯಾ ವೇದಿಲಕ್ಷಣಯಾ ಭೂಮ್ಯಾ ವಾಚಾ ವಾ ಸಜೋಷಾಃ ಸಮಾನಪ್ರೀತಿಃ | ತಥಾ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ರಶ್ಮಿಭಿರ್ಯತಮಾನಃ ಪ್ರಯತ್ನಮುಷಃಕಾಲೇ ಕುರ್ವನ್ | ಕಿಂಚಿ ಹೇ ಜಾತವೇದೋ ಜಾತಸ್ಯ ವೇದಿತರಗ್ನೇ ಸೋಽಸ್ಮದೀಯಾಂ ಸಮಿಧಂ ಜುಷಸ್ವ | ಸೇವಸ್ವ | ಅವಹ ಚ ದೇವಾನಾಂ ನಿರದ್ಯಾಯ ಹವಿರದನಾಯ | ಆವಾಹ್ಯ ವಕ್ತ್ವಿ | ವಹಸಿ ತದ್ಭವಿಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಸೂರ್ಯಸ್ಯ—ಸೂರ್ಯನ | ರಶ್ಮಿಭಿಃ—ರಶ್ಮಿಗಳೊಡನೆ | ಯತಮಾನಃ—ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವವನಾಗಿಯೂ | ಇಳಯಾ—ಇಳಾದೇವಿಯೊಡನೆ | ಸಜೋಷಾಃ—ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ | ಜುಷಸ್ವ—(ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು) ಸೇವಿಸು | ಜಾತವೇದಃ—ಜಾತಪ್ರಜ್ಞನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ನಃ—ನಮ್ಮ | ಸಮಿಧಂ—ಸಮಿತ್ತುಗಳನ್ನು | ಜುಷಸ್ವ—ಸೇವಿಸು | ಹವಿರದ್ಯಾಯ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಲು | ದೇವಾನ್—ದೇವತೆಗಳನ್ನು | ಆ ವಕ್ತ್ವಿ—ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳೊಡನೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವವನಾಗಿಯೂ, ಇಳಾದೇವಿಯೊಡನೆ ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ, ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸು. ಜಾತಪ್ರಜ್ಞನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಮ್ಮ ಸಮಿತ್ತುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸು. ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಲು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.

English Translation.

Be propitiated, Agni, sharing in satisfaction with Ila, vicing with the rays of the sun : be gratified, Jatavedas, by our fuel, and bring the gods to partake of the oblation.

ಇಳಯಾ—ಇಳಾಶಬ್ದವು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಪೃಥಿವೀನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೨-೫) ವಾಹ್ಮನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೨-೨೩) ಅನ್ನನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೩-೯) ಗೋನಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ನಿ. ೩-೯) ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇಳಾ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕದೇವತೆಯೂ ಇದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಇಳಯಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವೇದಿಲಕ್ಷಣಯಾ ಭೂಮ್ಯಾ ವಾಚಾ ವಾ—ವೇದಿರೂಪವಾದ ಯಜ್ಞಭೂಮಿಯಿಂದ ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯಸಿಂದ ಎಂಬ ಎರಡರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಜುಷ್ಠೋ ದಮೂನಾ ಅತಿಥಿದುರೋಣ ಇಮಂ ನೋ ಯಜ್ಞಮುಪ
ಯಾಹಿ ವಿದ್ವಾನ್ |

ವಿಶ್ವಾ ಅಗ್ನೇ ಅಭಿಯುಜೋ ವಿಹತ್ಯ ಶತ್ರುಯತಮಾ ಭರಾ ಭೋಜ-
ನಾನಿ || ೫ ||

|| ಓದಪಾಠಃ ||

ಜುಷ್ಠಃ | ದಮೂನಾಃ | ಅತಿಥಿಃ | ದುರೋಣೇ | ಇಮಂ | ನಃ | ಯಜ್ಞಂ | ಉಪ | ಯಾಹಿ | ವಿದ್ವಾನ್ |

ವಿಶ್ವಾಃ | ಅಗ್ನೇ | ಅಭಿಯುಜಃ | ವಿಹತ್ಯ | ಶತ್ರುಯತಾಂ | ಆ | ಭರಾ | ಭೋಜನಾನಿ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಥ ಪವಿತ್ರೇಷ್ಟ್ಯಾಂ ಸ್ವಿಷ್ಟಕೃತೋನುವಾಕ್ಯೇಷಾ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ಜುಷ್ಠೋ ದಮೂನಾ
ಅಗ್ನೇ ಶರ್ಧ ಮಹತೇ ಸೌಭಾಗಾಯೇತಿ ಸಂಯಾಜ್ಯೇ | ಅ. ೨-೧೨ | ಇತಿ || ಮರುದ್ಭ್ಯಃ ಪುರೋಡಾಶಂ
ಸಪ್ತಕಪಾಲಮಿತ್ಯತ್ರಾಪಿ ಸ್ವಿಷ್ಟಕೃತೋನುವಾಕ್ಯಾ | ಅತ್ಯಾಸೋ ನ ಯೇ ಮರುತಃ ಸ್ವಂಜೋ ಜುಷ್ಠೋ
ದಮೂನಾಃ | ಅ. ೨-೧೮ | ಇತಿ ||

ಜುಷ್ಠಃ ಪರ್ಯಾಪ್ತೋ ದಮೂನಾ ದಾನಮನಾ ದಾಂತಮನಾ ನಾ ಅತಿಥಿಸ್ತದ್ವದ್ವರೋಣೇ
ಗೃಹೇ ಪೂಜ್ಯಃ ಸನ್ ಇಮಂ ನೋಸ್ಮದೀಯಂ ಯಜ್ಞಮುಪ ಯಾಹಿ | ಉಪಗಚ್ಛ | ವಿದ್ವಾನ್
ಜಾನನ್ ಹೇ ಅಗ್ನೇ ವಿಶ್ವಾ ಅಭಿಯುಜೋ ಸರ್ವಾನಭಿಯೋಕ್ತ್ವಾನ್ನಿಹತ್ಯ ಶತ್ರುಯತಾಂ ತೇಷಾಂ
ಭೋಜನಾನ್ಯನ್ನಾನಿ ಧನಾನ್ಯಾ ಭರ | ಆಹರ | ಅತಿಥಿರಭ್ಯತೀತೋ ಗೃಹಾಸ್ಥವತೀತ್ಯಾದಿನಿರುಕ್ತಂ |
ನಿ. ೪-೫. | ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

(ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ,) ಜುಷ್ಠಃ—ಸಂತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವನಾಗಿಯೂ | ದಮೂನಾಃ—ದಾನ
ಮನಸ್ಕನಾಗಿಯೂ | ದುರೋಣೇ—ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿ | ಅತಿಥಿಃ—ಪೂಜ್ಯನಾಗಿಯೂ ಇರುವ ನೀನು |
ನಃ—ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ | ಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ—ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು | ವಿದ್ವಾನ್—ಅರಿತವನಾಗಿ | ಉಪ
ಯಾಹಿ—ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವಯಮಾಡು | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ವಿಶ್ವಾಃ—ಸಮಸ್ತನಾದ | ಅಭಿಯುಜಃ—
ನಮ್ಮ ಎದುರಾಳಿಗಳನ್ನು (ಶತ್ರುಗಳನ್ನು) | ವಿಹತ್ಯ—ನಾಶಮಾಡಿ | ಶತ್ರುಯತಾಂ—ಆ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ |
ಭೋಜನಾನಿ—ಅನ್ನಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಥವಾ ಧನಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ | ಆ ಭರ—(ನಮಗೆ) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಮ್ಮ ಪೂಜೆಯಿಂದ ಸಂತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವನಾಗಿಯೂ, ದಾನಮನಸ್ಸುನಾಗಿಯೂ, ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿಯಂತೆ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿಯೂ ಇರುವ ನೀನು ನಮ್ಮ ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನರಿತವನಾಗಿ ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡು. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಸಮಸ್ತ ಶತ್ರುಗಳನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಿ ಆ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಆಸ್ತಿಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಮಗೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.

English Translation.

Propitiated, lowly-minded, a guest in the dwelling, come, you who are wise, to this our sacrifice : having destroyed, Agni, all our adversaries, bring off the possessions of those who bear us enmity.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ಪವಿತ್ರೇಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಜುಷ್ಠೋ ದಮೂನಾ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಅನುವಾಕ್ಯಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ ಜುಷ್ಠೋ ದಮೂನಾ ಅಗ್ನೇ ಶರ್ಧ ಮಹತೇ ಸೌಧಗಾಯೇತಿ ಸಂಯಾಜ್ಯೇ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೂ (ಅ. ೨-೧೨) ಮರುದ್ಭ್ಯಃ ಪುರೋಡಾಶಂ ಸಪ್ತಕಾಲಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ಸ್ವಿಷ್ಟಕೃದ್ಧೋಮದಲ್ಲಿ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಅನುವಾಕ್ಯಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ— ಅತ್ಯಾಸೋ ನ ಯೇ ಮರುತಃ ಸ್ವಂಜೋ ಜುಷ್ಠೋ ದಮೂನಾಃ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೂ (ಅ. ೨-೧೮) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ವಧೇನ ದಸ್ಯಂ ಪ್ರ ಹಿ ಚಾತಯಸ್ವ ವಯಃ ಕೃಣ್ವಾನಸ್ತನ್ನೇತಿ ಸ್ವಾಯೈ |
ಹಿಪರ್ಷಿ ಯತ್ಸಹಸಸ್ಪುತ್ರ ದೇವಾನೋ ಅಗ್ನೇ ಪಾಹಿ ನೃತಮ ವಾಜೇ
ಅಸ್ಮಾನ್ || ೬ ||

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

ವಧೇನ | ದಸ್ಯಂ | ಪ್ರ | ಹಿ | ಚಾತಯಸ್ವ | ವಯಃ | ಕೃಣ್ವಾನಃ | ತನ್ನೇ | ಸ್ವಾಯೈ |

ಹಿಪರ್ಷಿ | ಯತ್ | ಸಹಸಃ | ಪುತ್ರ | ದೇವಾನ್ | ಸಃ | ಅಗ್ನೇ | ಪಾಹಿ | ನೃತಮ | ವಾಜೇ | ಅಸ್ಮಾನ್ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ವಧೇನಾಯುಧೇನ ದಸ್ಯುಮುಪವ್ತವಯಿತಾರಂ ಪ್ರ ಹಿ ಜಾತಯಸ್ವ | ಪ್ರಜಾಶಯ |
ಹೀತಿ ಪೂರಣಃ | ವಯಃ ಕೃಷ್ಣಾನಃ ಕುರ್ವಾಣಸ್ತನ್ನೇ ಶರೀರಾಯ ಸ್ವಾಯೈ ಸ್ವೀಯಾಯ | ಅಥವಾ
ಸ್ವಾಯೈ ತನ್ನೇ ಯಜಮಾನಾದಿರೂಪಾಯ ಪುತ್ರಾಯ ವಯೋಽನ್ನಂ ಕುರ್ವಾಣಃ | ಯದ್ಯಸ್ಮಾತ್
ಸಹಸಸ್ಪತ್ರಾಗ್ನೇ ದೇವಾನ್ವಿಪರ್ಷಿ | ತರ್ಹಯಸಿ | ಹೇ ನೃತಮ ನೇತ್ಯತಮಾಗ್ನೇ ಸ ತ್ವಂ ವಾಜೇ
ಸಂಗ್ರಾಮೇಽಸ್ಮಾನ್ ಪಾಹಿ | ರಕ್ಷ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ) ವಯಃ—(ಶತ್ರುವಿನ) ಅನ್ನವನ್ನು | ಸ್ವಾಯೈ ತನ್ನೇ—ನಿನ್ನ ಸ್ವಂತ ಸ್ವತ್ತನ್ನಾಗಿ
ಕೃಷ್ಣಾನಃ—ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ | ವಧೇನ—ವಧಸಾಧನವಾದ ಆಯುಧದಿಂದ | ದಸ್ಯುಂ—ಹಿಂಸಕನಾದ
ಶತ್ರುವನ್ನು | ಪ್ರ ಹಿ ಜಾತಯಸ್ವ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಗೊಳಿಸು | ಸಹಸಸ್ಪತ್ರ—ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನೂ |
ನೃತಮ—ಅತ್ಯುತ್ತಮನಾದ ನೇತೃವೂ ಆದ | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಯತ್—ಯಾವ ನೀನು |
ದೇವಾನ್—ದೇವತೆಗಳನ್ನು | ವಿಪರ್ಷಿ—ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುತ್ತೀಯೋ | ಸಃ—ಅಂತಹ ನೀನು | ವಾಜೇ—
ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ | ಅಸ್ಮಾನ್—ನಮ್ಮನ್ನು | ಪಾಹಿ—ರಕ್ಷಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಶತ್ರುವಿನ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ನಿನ್ನ ಸ್ವಂತ ಸ್ವತ್ತುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ, ವಧಸಾಧನ
ವಾದ ಆಯುಧದಿಂದ ಹಿಂಸಕನಾದ ಶತ್ರುವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಗೊಳಿಸು. ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನೂ, ಅತ್ಯುತ್ತಮನಾದ
ನೇತೃವೂ ಆದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನೂ ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ
ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸು.

English Translation.

Demolish, Agni, with your weapon, the Dasyu, appropriating the
sustenance to your own person ; and inasmuch, son of strength, as you
satisfy the gods, so Agni, chief of leaders, protect us in battle.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನಯಂ ತೇ ಅಗ್ನ ಉಕ್ಥೈರ್ವಿಧೇಮ ನಯಂ ಹವ್ಯೈಃ ಪಾವಕ ಭದ್ರಶೋಚೇ |
ಅಸ್ಮೇ ರಯಿಂ ವಿಶ್ವವಾರಂ ಸಮಿನ್ವಾಸ್ಮೇ ವಿಶ್ವಾನಿ ದ್ರವಿಣಾನಿ ಧೇಹಿ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಯಂ | ತೇ | ಅಗ್ನೇ | ಉಕ್ಥೈಃ | ವಿಧೇಮ | ವಯಂ | ಹವ್ಯೈಃ | ಸಾವಕ | ಭದ್ರತೋಚೇ |

ಅಸ್ಮೇ ಇತಿ | ರಯಿಂ | ವಿಶ್ವವಾರಂ | ಸಂ | ಇನ್ಮ | ಅಸ್ಮೇ ಇತಿ | ವಿಶ್ವಾನಿ | ದ್ರವಿಣಾನಿ | ಧೇಹಿ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತೇ ತ್ವಾಂ ವಯಮುಕ್ಥೈಃ ಶಸ್ತ್ರೈರ್ವಿಧೇಮ | ಪರಿಚೇರೇಮ | ವಯಂ ಹವ್ಯೈರ್ಹವಿರ್ಭಿರ್ವಿಧೇಮ | ಸಾವಕ ತೋಧಕ ಹೇ ಭದ್ರತೋಚೇ ಕಲ್ಯಾಣದೀಪ್ತೇ ಅಸ್ಮೇ ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ವಿಶ್ವವಾರಂ ವಿಶ್ವವರ್ಣೇಯಂ ರಯಿಂ ಧನಂ ಸಮಿನ್ಮ | ಸ್ತಾಪಯ | ಅಸ್ಮೇ ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ವಿಶ್ವಾನಿ ದ್ರವಿಣಾನಿ ದೇಹಿ | ಸ್ಥಾಪಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ವಯಂ—ನಾವು | ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಉಕ್ಥೈಃ—ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಿಂದ | ವಿಧೇಮ—ಉಪಚರಿಸುತ್ತೇನೆ | ಸಾವಕ—ಶುದ್ಧಿಕಾರಕನೂ | ಭದ್ರತೋಚೇ—ಮಂಗಳಕರವಾದ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಹವ್ಯೈಃ—ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದಲೂ | ವಯಂ—ನಾವು (ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತೇನೆ) | ಅಸ್ಮೇ—ನಮಗೆ | ವಿಶ್ವವಾರಂ—ಸರ್ವರಿಂದಲೂ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ | ರಯಿಂ—ಧನವನ್ನು | ಸಮಿನ್ಮ—ಒದಗಿಸಿಕೊಡು | ವಿಶ್ವಾನಿ—ಸಮಸ್ತವಾದ | ದ್ರವಿಣಾನಿ—ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನೂ | ಧೇಹಿ—ಕೊಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶುದ್ಧಿಕಾರಕನೂ, ಮಂಗಳಕರವಾದ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಾವು ನಿನ್ನನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಾತ್ಮಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯಿಂದಲೂ, ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದಲೂ ಪೂಜಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಮಗೆ ಸರ್ವರಿಂದಲೂ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದುದೂ, ಸಮಸ್ತವಾದುದೂ ಆದ ಧನಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನೊದಗಿಸಿಕೊಡು.

English Translation.

We worship you, Agni, with hymns ; we (worship you), purifier, and of auspicious lustre, with oblations : bestow upon us all desired riches; bestow upon us all sorts of wealth.

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅಸ್ಮಾಕಮಗ್ನೇ ಅಧ್ವರಂ ಜುಷಸ್ವ ಸಹಸಃ ಸೂನೋ ತ್ರಿಷಧಸ್ಥ ಹವ್ಯಂ |

ವಯಂ ದೇವೇಷು ಸುಕೃತಃ ಸ್ಯಾಮ ಶರ್ಮಣಾ ನಸ್ತವರೂಢೇನ ಸಾಹಿ ||

| ಪದಪಾಠಃ |

ಅಸ್ಮಾಕಂ | ಅಗ್ನೇ | ಅಧ್ವರಂ | ಜುಷಸ್ವ | ಸಹಸಃ | ಸೂನೋ ಇತಿ | ತ್ರಿಸದಧಸ್ಥ | ಹವ್ಯಂ |

ವಯಂ | ದೇವೇಷು | ಸುಕೃತಃ | ಸ್ಯಾಮ | ಶರ್ಮಣಾ | ನಃ | ತ್ರಿವರೂಢೇನ | ಪಾಹಿ || ೮ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ಅಸ್ಮಾಕಮಧ್ವರಂ ಜುಷಸ್ವ | ಸೇವಸ್ವ | ಹೇ ಸಹಸಃ ಸೂನೋ ಹೇ ಬಲಸ್ಯ ಪುತ್ರೇ
ತ್ರಿಷದಧಸ್ಥ ತ್ರಿಷು ಸ್ತೃತ್ಯಾದಿಷು ಸ್ಥಾನೇಷು ಸ್ಥಿತ ಹವ್ಯಂ ಹವಿರ್ಜುಷಸ್ವ | ಯದ್ವಾ | ಅಧ್ವರಂ ಹವಿರಿತಿ
ಯೋಜ್ಯಂ | ಅಹಿಂಸಿತಂ ಹವಿರಿತ್ಯರ್ಥಃ | ವಯಂ ಯಜಮಾನಾ ದೇವೇಷು ಮಧ್ಯೇ ಸುಕೃತಃ
ಶೋಭನಾಪೂರ್ವಕರ್ತಾರಃ ಸ್ಯಾಮ ಭವೇಮ | ತ್ರಿವರೂಢೇನ ವಾಚಿಕಾದಿಭೇದೇನ ತ್ರಿಧಾ ವರಣೀಯೇನ
ಶರ್ಮಣಾ ಸುಖೇನ ತ್ರಿಚ್ಛದಿಷ್ಟೇಣ ಗೃಹೇಣ ವಾ ನಃ ಪಾಹಿ | ರಕ್ಷ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸಹಸಃ ಸೂನೋ—ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನಾ | ತ್ರಿಷದಧಸ್ಥ—ಸ್ತೃತ್ಯಾದಿ ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುವವನೂ ಆದ |
ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಅಸ್ಮಾಕಂ—ನಮ್ಮ | ಅಧ್ವರಂ—ಯಜ್ಞವನ್ನೂ | ಹವ್ಯಂ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನೂ | ಜುಷಸ್ವ—
ಸೇವಿಸು | ವಯಂ—ಯಜ್ಞಕರ್ತರಾದ ನಾವು | ದೇವೇಷು—ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ | ಸುಕೃತಃ—
ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕರ್ಮಕರ್ತರಾಗಿ | ಸ್ಯಾಮ—ಆಗುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸು | ತ್ರಿವರೂಢೇನ—ಮೂರುಪ್ರಕಾರಗಳಾದ |
ಶರ್ಮಣಾ—ಸುಖಸಾಧನಗಳಾದ ರಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಗೃಹದಿಂದ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ಪಾಹಿ—ರಕ್ಷಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನಾ, ಸ್ತೃತ್ಯಾದಿಸ್ಥಾನತ್ರಯದಲ್ಲಿರುವವನೂ ಆದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞವನ್ನೂ, ಹವಿಸ್ಸನ್ನೂ
ಸ್ವೀಕರಿಸು ಮತ್ತು ಸೇವಿಸು. ಯಜ್ಞಕರ್ತರಾದ ನಾವು ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕರ್ಮಕರ್ತರಾಗಿರುವಂತೆ
ಅನುಗ್ರಹಿಸು. ಮೂರುವಿಧವಾದವೂ, ಸುಖಸಾಧನವೂ ಆದ ರಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು.

English Translation.

Accept, Agni, our sacrifice : son of strength, the abider in the three
regions, (accept our) oblation : may we be (regarded) amongst the gods as
doers of good : cherish us with triply-protected felicity.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ತ್ರಿಷದಧಸ್ಥ— ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ ಎಂದು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ತ್ರಿಷದಧಸ್ಥಶಬ್ದದಿಂದ
ಸಂಬೋಧಿಸಿದೆ. ಪೃಥಿವೀ, ಅಂತರಿಕ್ಷ, ಸ್ವರ್ಗ ಎಂಬವೇ ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳು. ಅಗ್ನಿಯು ಪಾರ್ಥಿವಾಗ್ನಿರೂಪ
ದಿಂದ (ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿ ಅಥವಾ ಗೃಹ್ಯಾಗ್ನಿ) ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ವೈದ್ಯುತಾಗ್ನಿರೂಪದಿಂದ (ಮಿಂಚು) ಅಂತರಿಕ್ಷ
ದಲ್ಲಿಯೂ, ಅದಿತ್ಯರೂಪದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವನು ಎಂದು ತ್ರಿಷದಧಸ್ಥ ಶಬ್ದದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು.

ಅಧ್ವರಂ ಹವಿಃ—ಅಧ್ವರಂ ಹವಿರಿತಿಯೋಜ್ಯಂ | ಅಹಂಸಿತಂ ಹವಿರಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ವರಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹವಿಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣಪದವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ವಿವರಣೆಯಿರುವುದು. ಧ್ವರತಿಹಿಂಸಾಕರ್ಮಾ—ಧ್ವರನೆಂದರೆ ಹಿಂಸೆಯೆಂದೂ, ಅಧ್ವರನೆಂದರೆ ಹಿಂಸಾರಹಿತವಾದ ಎಂದೂ ಯಾಸ್ಯರ ನಿರ್ವಚನವಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ವರಂ ಹವಿಃ ಎಂದರೆ ಹಿಂಸಾರಹಿತವಾದ ಹವಿಸ್ಸು ಎಂದರ್ಥವು. ಹಿಂಸಾರಹಿತವಾದ ಹವಿಸ್ಸೆಂದರೆ—ಪ್ರಾಣಿವಧಿ ನೋದಲಾದ ಪಶುಹೋಮವಲ್ಲ. ಆಜ್ಯ, ಅನ್ನ ನೋದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿ ಹಿಂಸೆಯಿಲ್ಲದೆ ದೊರೆಯುವ ಹೋಮದ್ರವ್ಯಗಳು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ತ್ವರೂಢೇನ—ನಾಚಿಕಾದಿಭೇದೇನ ತ್ರಿಧಾ ವರಣೇಯೇನ | ಕಾಯಿಕ, ವಾಚಿಕ, ಮಾನಸಿಕ ಎಂಬ ಮೂರುವಿಧವಾದ ಎಂದರ್ಥವು.

~*~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಃ ||

ವಿಶ್ವಾನಿ ನೋ ದುರ್ಗಹಾ ಜಾತನೇದಃ ಸಿಂಧುಂ ನ ನಾನಾ ದುರಿತಾತಿ
ಪರ್ಷಿ |

ಅಗ್ನೇ ಅತ್ರಿವತ್ ನಮಸಾ ಗೃಣಾನೋಸ್ತಾಕಂ ಬೋಧ್ಯವಿತಾ ತನೂನಾಂ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಿಶ್ವಾನಿ | ನಃ | ದುಃಽಗಹಾ | ಜಾತನೇದಃ | ಸಿಂಧುಂ | ನ | ನಾನಾ | ದುಃಽಇತಾ | ಅತಿ | ಪರ್ಷಿ |

ಅಗ್ನೇ | ಅತ್ರಿವತ್ | ನಮಸಾ | ಗೃಣಾನಃ | ಅಸ್ತಾಕಂ | ಬೋಧ್ಯ | ಅವಿತಾ | ತನೂನಾಂ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಜಾತನೇದೋ ನೋಸ್ತಾಕಂ ದುರ್ಗಹಾ ದುಃಖೇನ ಗಾಹ್ಯಾನಿ ದುಃಖೇನ ಭೋಗ್ಯಾನಿ ವಿಶ್ವಾನಿ ದುರಿತಾನ್ಯತಿ ಪರ್ಷಿ | ಅತಿಪಾರಯ | ಸಿಂಧುಂ ನ ನಾನಾ ನದೀಂ ನಾವಿಕೋ ಯಥಾ ತದ್ವತ್ | ಹೇ ಅಗ್ನೇ ಅತ್ರಿವತ್ ಅತ್ರೇರ್ಯಥಾ ತಥಾಸ್ತಾಕಂ ನಮಸಾ ಸ್ತೋತ್ರೇಣ ಗೃಣಾನಃ ಸ್ತೂಯಮಾನಃ ಸನ್ ಅಸ್ತಾಕಂ ತನೂನಾಮವಿತಾ ರಕ್ಷಕೋ ಬೋಧಿ | ಬುಧ್ಯಸ್ವ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಜಾತನೇದಃ—ಜಾತನೇದೋರೂಪವಾದ ಎಪೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ದುರ್ಗಹಾ—ದುಃಖದಿಂದ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ | ವಿಶ್ವಾನಿ ದುರಿತಾ—ಸಮಸ್ತವಾದ ಪಾಪಗಳಿಂದಲೂ | ನಾನಾ—ದೋಷಣಿಯಿಂದ | ಸಿಂಧುಂ ನ—ನದಿಯನ್ನು ಸುಖವಾಗಿ ದಾಟುವಂತೆ | ಅತಿ ಪರ್ಷಿ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದಾಟಿಸಿ ಕೊನೆಗಾಣಿಸು

ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಅತ್ರಿವತ್—ಅತ್ರಿಋಷಿಯ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ತೃಪ್ತನಾದಂತೆ | ನಮಸಾ—ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ | ಗೃಣಾನಃ—ಪ್ರಶಂಸಿತನಾಗಿ | ಅಸ್ಮಾಕಂ—ನಮ್ಮ | ತನೂನಾಂ—ಶರೀರಗಳಿಗೆ | ಅವಿತಾ—ರಕ್ಷಕನಾಗಿರುವಂತೆ | ಬೋಧಿ—ತಿಳಿ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಜಾತವೇದೋರೂಪನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ದೋಷಿಯಿಂದ ನದಿಯನ್ನು ಸುಖವಾಗಿ ದಾಟುವಂತೆ, ದುಃಖದಿಂದ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ನಮ್ಮ ಸಮಸ್ತ ಪಾಪಗಳಿಂದಲೂ ನಮ್ಮನ್ನು ದಾಟಿಸಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಕೊನೆಗಾಣಿಸು. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಅತ್ರಿಋಷಿಯ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ತೃಪ್ತನಾದಂತೆ, ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಶಂಸಿತನಾಗಿ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ನಮ್ಮ ಶರೀರಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಕನಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿ.

English Translation.

You convey us, Jatavedas, across all intolerable evils as (people are carried) over a river by a boat : Agni, you are glorified by us with reverence, such as (that shewn) by Atri; know yourself the protector of our persons.

॥ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ॥

ದುರ್ಗಹಾ—ದುಃಖೇನ ಗಾಹ್ಯಾನಿ, ದುಃಖೇನ ಭೋಗ್ಯಾನಿ | ದುಃಖದಿಂದ ಅನುಭವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದ ಎಂದರೆ ದುಃಖಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಕಷ್ಟಪರಂಪರೆಗಳು ಎಂದರ್ಥ.

ದುರಿತಾನಿ—ಪಾಪಗಳು, ಕಷ್ಟಗಳು, ಕ್ಲೇಶಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅತ್ರಿವತ್—ಇಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ದ್ರಷ್ಟೃವಾದ ವಸುಶ್ರುತಋಷಿಯು ಅತ್ರಿಗೋತ್ರೋದ್ಭವನಾದುದರಿಂದ ತನ್ನ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷನಾದ ಅತ್ರಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ ಹಿಂದೆ ಅತ್ರಿಋಷಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಯಾವರೀತಿ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ರಕ್ಷಕನಾಗಿದ್ದನೋ ಅದರಂತೆ ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾನೆ.

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಯಸ್ತಾ ಹೃದಾ ಕೀರಿಣಾ ಮನ್ಯಮಾನೋಽಮೃತ್ಯಂ ಮರ್ತ್ಯೋ ಜೋಹ-
ವೀಮಿ |

ಜಾತವೇದೋ ಯಶೋ ಅಸ್ಮಾಸು ಧೇಹಿ ಪ್ರಜಾಭಿರಗ್ನೇ ಅಮೃತತ್ವ-

ಮುಶ್ಯಾಂ || ೧೦ ||

|| ಸಮಾಪಃ ||

ಯಃ | ತ್ವಾ | ಹೃದಾ | ಕೀರಿಣಾ | ಮನ್ಯಮಾನಃ | ಅಮರ್ತ್ಯಂ | ಮರ್ತ್ಯಃ | ಜೋಹವೀಮಿ |

ಜಾತವೇದಃ | ಯಶಃ | ಅಸ್ಮಾಸು | ಧೇಹಿ | ಪ್ರಜಾಭಿಃ | ಅಗ್ನೇ | ಅಮೃತತ್ವಂ | ಅಶ್ಯಾಂ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟ್ಯಾಂ ಯಸ್ತೇತ್ಯೇಷಾ ಪ್ರಧಾನಸ್ಯ ಯಾಜ್ಯಾ | ಸೂತ್ರಿತಂ ಚ | ಯಸ್ತಾ ಹೃದಾ
ಕೀರಿಣಾ ಮನ್ಯಮಾನೋಽಗ್ನಿಸ್ತುವಿಶ್ವವಸ್ತುಮಂ | ಅ. ೨-೧೦ | ಇತಿ ||

ಯೋ ಮರ್ತ್ಯೋ ಮರಣಧರ್ಮಾಹಮಮರ್ತ್ಯಮನಾಶಂ ತ್ವಾ ತ್ವಾಂ ಕೀರಿಣಾ ಸ್ತುತ್ಯಾದಿಸು
ವಿಕ್ರಿಷ್ಟೇನ ಹೃದಾ ಹೃದಯೇನ ಯುಕ್ತೋ ಮನ್ಯಮಾನಃ ಸ್ತುವನ್ ಜೋಹವೀಮಿ | ಅತ್ಯರ್ಥಮಾಹ-
ಯಾಮಿ | ಯದ್ವಾ | ಸ್ತೋತ್ರನಾಚಕೇನ ಕೀರಿಣಾಶಬ್ದೇನ ಸ್ತುತಿರುಪಲಕ್ಷ್ಯತೇ | ಸ್ತುತಿಯುಕ್ತೇನ
ಮನಸಾ ತ್ವಾಂ ಮನ್ಯಮಾನೋ ಜೋಹವೀಮಿ | ಹೇ ಜಾತವೇದೋ ಯತೋ ಧನಂ ಪ್ರಜಾಂ ನಾಸ್ಮಾಸು
ಧೇಹಿ | ಪ್ರಜಾಭಿಷ್ಟದ್ವಾಭಿರ್ಹೇ ಅಗ್ನೇಹಮಮೃತತ್ವಂ ಸಂತತ್ಯವಿಚ್ಛೇದಲಕ್ಷಣಮಶ್ಯಾಂ |
ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾಂ | ಪ್ರಜಾಮನು ಪ್ರಜಾಯಸೇ ತದು ತೇ ಮರ್ತ್ಯಾಮೃತಂ | ತೈ. ಬ್ರಾ. ೧-೫-೫-೬ |
ಇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಿಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ) ಮರ್ತ್ಯಃ—ಮರಣಧರ್ಮವುಳ್ಳ | ಯಃ—ಯಾನ ನಾನು | ಅಮರ್ತ್ಯಂ—
ಮರಣರಹಿತನಾದ | ತ್ವಾ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಕೀರಿಣಾ—ಸ್ತೋತ್ರಯುಕ್ತನಾದ | ಹೃದಾ—ಹೃದಯದಿಂದ |
ಮನ್ಯಮಾನಃ—ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ | ಜೋಹವೀಮಿ—(ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ) ಕರೆಯುತ್ತೇನೆಯೋ | (ಆದುದರಿಂದಲೇ) |
ಜಾತವೇದಃ—ಜಾತಪ್ರಜ್ಞನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಅಸ್ಮಾಸು—ನಮ್ಮಲ್ಲಿ | ಯಶಃ—ಧನವನ್ನು | ಧೇಹಿ—
ಇಡು | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಪ್ರಜಾಭಿಃ—(ನಿನ್ನಿಂದ ದತ್ತವಾದ) ಪ್ರಜೆಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ನಾನು |
ಅಮೃತತ್ವಂ—ಮರಣರಾಹಿತವನ್ನು | ಅಶ್ಯಾಂ—ಹೊಂದುವಂತಾಗಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಜಾತಪ್ರಜ್ಞನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮರಣಧರ್ಮವುಳ್ಳ ನಾನು ಮರಣರಹಿತನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಯುಕ್ತ
ನಾದ ಹೃದಯದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ನನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. ಆದುದರಿಂದ ನೀನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ
ಸಂಪತ್ತನ್ನಿಡು. ನಿನ್ನಿಂದ ದತ್ತವಾದ ಪ್ರಜೆಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ನಾನು ಮರಣರಾಹಿತವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ
ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

English Translation.

Inasmuch as I who am a mortal earnestly invoke you who are an
immortal, praising you with a devoted heart ; therefore, Jatavedas, grant
us food, and may I obtain immortality through my posterity.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಯಸ್ತಾ ಹೃದಾ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ಹೋಮದಲ್ಲಿ ಯಾಜ್ಞಾಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಯಸ್ತಾ ಹೃದಾ ಕೀರಿಣಾ ಮನ್ಯಮಾನೋಽಗ್ನಿಸ್ತು ವಿಶ್ವವಸ್ತುಮಂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೨-೧೦) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಋಷಿಯು ತನ್ನ ಅಲ್ಪತ್ವವನ್ನೂ, ಅಗ್ನಿಯ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನೂ ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಮರ್ತ್ಯಶಬ್ದದಿಂದಲೂ, ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಅಮರ್ತ್ಯಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದಾನೆ.

ಹೃದಾ ಕೀರಿಣಾ ಮನ್ಯಮಾನಃ ಜೋಹವೀಮಿ-- ಇಲ್ಲಿ ಕೀರಿ ಶಬ್ದವು ಸ್ತೋತ್ರನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ (ನಿ. ೩-೧೯). ಹೃದಾ ಕೀರಿಣಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಎಂದರ್ಥವು. ಇಂತಹ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಯಜ್ಞಭೂಮಿಗೆ ಆಹ್ವಾನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಋಷಿಯು ಹೇಳಿದಾನೆ.

ಅಗ್ನೇ ಪ್ರಜಾಭಿಃ ಅಮೃತತ್ವಂ ಆಶ್ಯಾಂ—ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತ್ವದ್ವತ್ಪ್ರಜಾಭಿಃ ಸಂತತ್ಯವಿಚ್ಛೇದ-
ಲಕ್ಷಣಂ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾಂ | ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಲಬ್ಧವಾದ ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿ ಸಂತತಿಯನ್ನು
ವಿಚ್ಛಿನ್ನರಹಿತವಾಗಿ ನಾನು ಪಡೆಯುವಂತಾಗಲಿ, ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು—

ಅಮೃತಂ ಮರ್ತ್ಯಾಭ್ಯಃ | ಪ್ರಜಾಮನು ಪ್ರಜಾಯಸೇ | ತದು ತೇ ಮರ್ತ್ಯಾಮೃತಂ |

(ಶ್ರೀ. ಬ್ರಾ. ೧-೫-೫-೬)

ಎಂಬ ಶ್ರೀತ್ರಿರೀಯಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಭಿಃ ಅಮೃತತ್ವಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ—
ತಂದೆಗೆ ಪುತ್ರ, ಪುತ್ರನಿಗೆ ಪೌತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಂಶಪರಂಪರೆಯು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ನಡೆದುಬರುವುದೆಂಬ ಅರ್ಥ
ವಿವರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನು ಅಥವಾ ಮಂತ್ರದ್ರವ್ಯವಾದ ಋಷಿಯು ಅನು-
ಗ್ರಹದಿಂದ ತನ್ನ ವಂಶಪರಂಪರೆಯು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ನಡೆದುಬರುವಂತಾಗಲಿ ಎಂದು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾನೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯಸ್ಮೈ ತ್ವಂ ಸುಕೃತೇ ಜಾತನೇದ ಉ ಲೋಕಮಗ್ನೇ ಕೃಣವಃ ಸ್ಯೋನಂ |

ಅಶ್ವಿನಂ ಸ ಪುತ್ರಿಣಂ ನೀರವಂತಂ ಗೋಮಂತಂ ರಯಿಂ ನಶತೇ ಸ್ತಸ್ತಿ ||೧೧||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯಸ್ಮೈ | ತ್ವಂ | ಸುಕೃತೇ | ಜಾತನೇದಃ | ಉಂ ಇತಿ | ಲೋಕಂ | ಅಗ್ನೇ | ಕೃಣವಃ | ಸ್ಯೋನಂ |

ಅಶ್ವಿನಂ | ಸಃ | ಪುತ್ರಿಣಂ | ನೀರವಂತಂ | ಗೋಮಂತಂ | ರಯಿಂ | ನಶತೇ | ಸ್ತಸ್ತಿ || ೧೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ತಸ್ಯಾನೇನ ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟ್ಯಾಂ ಯಸ್ಮೈ ತ್ವಮಿತ್ಯೇಷಾಗ್ನೇಃ ಪುತ್ರವತೋಽನುವಾಕ್ಯಾ |
ಯಸ್ಮೈ ತ್ವಂ ಸುಕೃತೇ ಜಾತವೇದೋ ಯಸ್ತಾ ದೃದಾ ಕೀರಿಣಾ ಮನ್ಯಮಾನಃ | ಅ. ೨-೧೦ | ಇತಿ
ಹಿ ಸೂಕ್ರಿತಂ ||

ಹೇ ಜಾತವೇದೋಽಗ್ನೇ ತ್ವಂ ಯಸ್ಮೈ ಸುಕೃತೇ ಸುಕರ್ಮಣೇ ಯಜಮಾನಾಯ | ಉ ಇತಿ
ಪೂರಣಃ | ಲೋಕಂ ಸ್ಯೋನಂ ಸುಖಕರಂ ಕೃಣವ | ಅಕರೋಃ | ಯದ್ವಾ | ಲೋಕಮಾಲೋಕೇನ
ಸ್ಯೋನಂ ಕೃಣವಃ | ಅನುಗ್ರಹೇಣ ಕುರ್ವಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ ಯಜಮಾನೋಽಶ್ವಿನಂ ಬಹುಶ್ವೋಪೇತಂ
ಪುತ್ರಿಣಂ ಬಹುಪುತ್ರೋಪೇತಂ ವೀರವಂತಂ ವೀರೈರ್ವೀರೈಃ ಪೋಪೇತಂ ಗೋಮಂತಂ ರಯಿಂ ಧನಂ
ನಶತೇ | ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ಸ್ವಸ್ತೃವಿನಶ್ವರಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

ಜಾತವೇದಃ—ಜಾತವೇದೋರೂಪನಾದ | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ತ್ವಂ—ನೀನು | ಯಸ್ಮೈ—
ಯಾವನ | ಸುಕೃತೇ—ಸತ್ಕರ್ಮಕಾರಕನಾದ ಯಜಮಾನನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ | ಲೋಕಂ—ನಿನ್ನ ವಿಕ್ಷಣವನ್ನು |
ಸ್ಯೋನಂ—ಅನುಗ್ರಹಾತ್ಮಕವಾದುದನ್ನಾಗಿ | ಕೃಣವಃ—ಮಾಡುತ್ತೀಯೋ | ಸಃ—ಆ ಯಜಮಾನನು |
ಅಶ್ವಿನಂ—ಅಶ್ವೋಪೇತವಾದುದೂ | ಪುತ್ರಿಣಂ—ಬಹುಪುತ್ರೋಪೇತವಾದುದೂ | ವೀರವಂತಂ—ಶಕ್ತಿಯುತ
ವಾದುದೂ | ಗೋಮಂತಂ—ಗೋವುಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದುದೂ ಆದ | ರಯಿಂ—ಧನವನ್ನು | ಸ್ವಸ್ತಿ—
ನಾಶರಹಿತವಾದುದನ್ನಾಗಿ | ನಶತೇ—ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಜಾತವೇದೋರೂಪನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನೀನು ಯಾವ ಸತ್ಕರ್ಮಕಾರಿಯಾದ ಯಜಮಾನನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ
ಅನುಗ್ರಹಾತ್ಮಕವಾದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ನೋಡುವೆಯೋ. ಆ ಯಜಮಾನನು ಅಶ್ವೋಪೇತವಾದುದೂ,
ಬಹುಪುತ್ರೋಪೇತವಾದುದೂ, ಶಕ್ತಿಯುತವಾದುದೂ, ಗೋವುಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದುದೂ ಆದ ಧನವನ್ನು ಹೊಂದು
ತ್ತಾನೆ. ಆದು ನಾಶರಹಿತವೂ, ಮಂಗಳಕಾರಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

English Translation.

Upon whatsoever performer of good works you, Agni, who are
Jatavedas, cast a favourable regard, he enjoys welfare, and riches compre-
hending horses, cattle, sons, and male descendants.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಉ—ಉ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪಾದಪೂರಣಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಋಕ್ವಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಸಂಖ್ಯೆಯ
ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವು ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ತಿಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪ-
ಯೋಗಿಸುವರು ಎಂದು—ಅಥಾಪಿ ಪದಪೂರಣ ಇದಮು ತದು (ನಿ. ೧-೫) ಎಂದು ಯಾಸ್ಮರು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು
ಹೇಳಿದಾರೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಯಾವ ಅರ್ಥವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸ್ಯೋನಂ—ಸ್ಯೋನಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಇಪ್ಪತ್ತು ಸುಖನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದು. (ನಿ. ೩-೧೩) ಇಲ್ಲಿ ಋಷಿಯು ಯಜ್ಞವಾಡುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯು ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ, ಅವನಿಗೆ ಅಶ್ವಗಳನ್ನೂ, ಉತ್ತಮವಾದ ಎಂದರೆ ಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳ ಪುತ್ರಸಂತತಿಯನ್ನೂ, ಗೋವುಗಳನ್ನೂ, ಧನವನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಮಾಡಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾನೆ.

ಸ್ವಸ್ತಿ—ಸ್ವಸ್ತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾಸ್ಕರು—ಸ್ವಸ್ತೀತ್ಯವಿನಾಶಿನಾಮು | ಅಸ್ತಿರಭಿಪೂಜಿತಃ ಸು ಅಸ್ತೀತಿ | (ನಿ. ೩-೨೧) ಎಂದು ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಸ್ವಸ್ತಿ ಶಬ್ದವು ಸು+ಅಸ್ತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಸೇರಿ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವವನು ಎಂದರ್ಥವು. ಆದರೆ, ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅವಿನಾಶಿನಾಮು—ನಾಶವಿಲ್ಲದ, ಯಾವಾಗಲೂ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವ ಎಂಬರ್ಥವಿರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಋಷಿಯು ತನಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ನಾಶವಾಗದಿರತಕ್ಕ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವಾಗ ರಯಿಂ ಸ್ವಸ್ತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿರುವನು.

ಐದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸುಸಮಿದ್ಧಾಯೇತೈಕಾದಶರ್ಚಿಂ ಪಂಚಮಂ ಸೂಕ್ತಮಾತ್ರೇಯಸ್ಯ ವಸುಶ್ರುತಸ್ಯಾರ್ಷಂ
ಗಾಯತ್ರಮಿಧ್ಮಾಧ್ಯುಕ್ತದೇವತಾಕಂ | ಅಪ್ರಮಿತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾನೂನಪಾದ್ಯರ್ಚಿತಂ | ಅನುಕ್ರ. ಮ. ೧.
ಸೂ. ೧೩ | ಸುಸಮಿದ್ಧಾಯಾಪ್ರಂ ಗಾಯತ್ರಮಿತ್ಯನುಕ್ರಮಣಿಕಾ | ಅತ್ರಿಣಾಮಿದಮಾಪ್ರೀಸೂಕ್ತಂ |
ಸಮಿದ್ಧೋ ಅದ್ಯೇತಿ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಯಥರ್ಷಿ ವಾ | ಅ. ೩-೨ | ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ ||

ಅನುವಾದವು—ಸುಸಮಿದ್ಧಾಯ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೊದಲನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಅತ್ರಿಗೋತ್ರೋದ್ಭವನಾದ ವಸುಶ್ರುತನೆಂಬವನು ಋಷಿಯು; ಅಪ್ರೀ ಸೂಕ್ತಗಳಿಗಿರುವಂತೆ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಹನ್ನೊಂದು ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ಇಥ್ವಾದಿ ಹನ್ನೊಂದುಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳು; ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ತು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ (ಅನು. ೧-೧೩) ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ತನೂನಪಾತ್ ಎಂಬ ದೇವತಾಕವಾದ ಮಂತ್ರವು ಈ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ನರಾಶಂಸ ದೇವತಾಸ್ತುತಿ ಇದೆ. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಸುಸಮಿದ್ಧಾಯಾಪ್ರಂ ಗಾಯತ್ರಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಅತ್ರಿಗೋತ್ರೋದ್ಭವರಾದವರು ಪಠಿಸಬೇಕಾದ ಅಪ್ರೀಸೂಕ್ತವಿದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮಿದ್ಧೋ ಅದ್ಯೇತಿ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಯಥರ್ಷಿ ವಾ ಎಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೇತಸೂತ್ರವಿರುವುದು. (ಅ. ೩-೨)

ಸೂಕ್ತ—೫

ಮಂಡಲ—೫ || ಅನುವಾಕ—೧ || ಸೂಕ್ತ—೫ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೮ || ವರ್ಗ—೨೦, ೨೧ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಸಂಖ್ಯೆ—೧೧ ||

|| ಋಷಿ:— ವಸುಶ್ರುತ ಅತ್ರೇಯ: ||

|| ದೇವತಾ— ಅಪ್ರೀಸೂಕ್ತಂ || ೧. ಇಧ್ಮಃ ಸಮಿಧೋಽಗ್ನಿರ್ವಾ | ೨. ನರಾಶಂಸಃ |

೩. ಇಳಃ | ೪. ಬರ್ಹಿಃ | ೫. ದೇವೀದ್ವಾರಃ | ೬. ಉಷಾಸಾನಕ್ತಾ |

೭. ದೈವ್ಯಾಹೋತಾರಾ ಪ್ರಚೀತಸಾ | ೮. ತಿಸ್ರೋ ದೇವ್ಯಃ ಸರಸ್ವತೀ-

ಛಾಭಾರತ್ಯಃ | ೯. ತ್ವಷ್ಟಾ | ೧೦. ವನಸ್ಪತಿಃ | ೧೧. ಸ್ವಾಹಾಕೃತಯಃ ||

|| ಛಂದಃ— ಗಾಯತ್ರೀ ||

|| ಸಂಹಿತಾವಾತಃ ||

ಸುಸಮಿದ್ಧಾಯ ಶೋಚಿಷೇ ಘೃತಂ ತೀವ್ರಂ ಜುಹೋತನ |

ಅಗ್ನಯೇ ಜಾತವೇದಸೇ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸುಸಮಿದ್ಧಾಯ | ಶೋಚಿಷೇ | ಘೃತಂ | ತೀವ್ರಂ | ಜುಹೋತನ |

ಅಗ್ನಯೇ | ಜಾತವೇದಸೇ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸುಸಮಿದ್ಧಾಯ ಸುಷ್ಮ . ಸಮಿದ್ಧಾಯೈತನ್ನಾಮಕಾಯಾಗ್ನಯೇ ಶೋಚಿಷೇ ದೀಪ್ತಿಮತೇ
ಘೃತಮಾಜ್ಯಂ ತೀವ್ರಂ ಪ್ರಭೂತಂ ಜುಹೋತನ ಹೇ ಋತ್ವಿಜ ಅಗ್ನಯೇಽಂಗನಾದಿಗುಣಯುಕ್ತಾಯ
ಜಾತವೇದಸೇ ಜಾತಧನಾಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

(ಎಲೈ ಋತ್ವಿಕ್ಕುಗಳೇ) ಸುಸಮಿದ್ಧಾಯ—ಸುಸಮಿದ್ಧರೂಪನೂ (ಆತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾದವನೂ)|
ಜಾತವೇದಸೇ—ಜಾತವೇದೋರೂಪನೂ | ಶೋಚಿಷೇ—ಪ್ರಭಾಯುತನೂ ಆದ | ಅಗ್ನಯೇ—ಅಗ್ನಿಯ
ನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ | ಘೃತಂ—ಆಜ್ಯವನ್ನು | ತೀವ್ರಂ—ಪ್ರಭೂತವಾಗಿ | ಜುಹೋತನ—ಆರ್ಪಿಸಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಋತ್ವಿಕ್ಕುಗಳೇ, ಸುಸಮಿದ್ಧನಾಮಕನೂ, ಜಾತವೇದೋರೂಪನೂ, ಪ್ರಭಾಯುತನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯ
ನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಪ್ರಭೂತವಾಗಿ ಆಜ್ಯವನ್ನರ್ಪಿಸಿರಿ.

English Translation.

Offer abundant butter to the resplendent, Susamiddha, to Agni, to Jatavedas.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಸೂಕ್ತವು ಆಪ್ರೀ ಸೂಕ್ತವು. ಆಪ್ರೀ ಸೂಕ್ತಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಾವು ಹಿಂದೆ ಅನೇಕಾವರ್ತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದೇವೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಋ. ಸಂ. ಭಾಗ ೧೫, ಪುಟಗಳು 665-747 ರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ಆಪ್ರೀ ಸೂಕ್ತ ಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಕೃತ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ವಿವರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೋಡಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

|| ಸಂಹಿತಾನಾತಃ ||

ನರಾಶಂಸಃ ಸುಷೂದತೀಮಂ ಯಜ್ಞಮದಾಭ್ಯಃ |

ಕವಿಹಿ ಮಧುಹಸ್ತ್ಯಃ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನರಾಶಂಸಃ | ಸುಷೂದತಿ | ಇಮಂ | ಯಜ್ಞಂ | ಅದಾಭ್ಯಃ |

ಕವಿಃ | ಹಿ | ಮಧುಹಸ್ತ್ಯಃ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ನರಾಶಂಸಃ ನರೈಃ ಶಂಸನೀಯೋಽಯಮಗ್ನಿರಿಮಂ ಯಜ್ಞಮಿದಂ ಹವಿರ್ನಾ ಸುಷೂದತಿ | ಸುಷು ಪ್ರೇರಯತಿ | ಸ ದೇವೋಽದಾಭ್ಯೋಽಹಿಂಸ್ಯಃ ಕೇನಾಪಿ ಕವಿರ್ಮೇಧಾವೀ ಮಧುಹಸ್ತೋ ಮಧುರಹಸ್ತ್ಯಃ ||

|| ಶ್ರುತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅದಾಭ್ಯಃ—ಯಾರ ಹಿಂಸೆಗೂ ಸಿಲುಕದವನೂ | ಕವಿಃ—ಮೇಧಾವಿಯೂ | ಮಧುಹಸ್ತ್ಯಃ—ಆಹ್ಲಾದಕರವಾದ ಹಸ್ತವುಳ್ಳವನೂ ಆದ | ನರಾಶಂಸಃ—ನರಾಶಂಸನಾಮಕನಾದ ಅಗ್ನಿಯು | ಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ—ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು | ಸುಷೂದತಿ ಹಿ—ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆಯಲ್ಲವೇ ?

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾರ ಹಿಂಸೆಗೂ ಸಿಲುಕದವನೂ, ಮೇಧಾವಿಯೂ, ಆಹ್ಲಾದಕರವಾದ ಹಸ್ತವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ನರಾಶಂಸನಾಮಕನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಉತ್ತಮರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

Narashansa animates this sacrifice, he who is uninjurable, who verily is wise and sweet-handed.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಈ॒ಳಿ॒ತೋ॒ ಅ॒ಗ್ನಿ॒ ಆ॒ ವ॒ಹೇ॒ಂದ್ರಂ॑ ಚಿ॒ತ್ರ॒ಮಿ॒ಹಂ॑ ಪ್ರಿ॒ಯಂ॑ |

ಸು॒ಖೈ ರಥೇ॑ಭಿರಾ॒ತಯೇ॑ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಈ॒ಳಿ॒ತಃ | ಅ॒ಗ್ನೇ | ಆ | ವ॒ಹ | ಇ॒ಂದ್ರಂ॑ | ಚಿ॒ತ್ರಂ॑ | ಇ॒ಹ | ಪ್ರಿ॒ಯಂ॑ |

ಸು॒ಖೈಃ | ರಥೇ॑ಭಿಃ | ಉ॒ತಯೇ॑ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ಈಳಿತಃ ಸ್ತುತಃ ಸನ್ನಾ ವಹೇಂದ್ರಂ ಚಿತ್ರಂ ಚಾಯನೀಯಂ ಪ್ರಿಯಮಿಹಾಸ್ತಿಸ್ಯಜ್ಞೇ
ಸುಖೈ ರಥೇಭೀ ರಥೈರಾತಯೇ ಸ್ಮದ್ರಕ್ಷಣಾಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಈಳಿತಃ—(ಪೂಜಿತನಾದ) ಈಳಿತನಾದ | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಚಿತ್ರಂ—ಆಕರ್ಷಕವಾದ ರೂಪ
ವುಳ್ಳವನೂ | ಪ್ರಿಯಂ—ನಮಗೆಲ್ಲಾ ಹಿತಕಾರಕನೂ ಆದ | ಇಂದ್ರಂ—ಇಂದ್ರನನ್ನು ! ಇಹ—ಈ ಯಜ್ಞ
ದಲ್ಲಿ | ಉತಯೇ—ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ | ಸುಖೈಃ—ಸುಖಕರವಾದ | ರಥೇಭಿಃ—ರಥಗಳಲ್ಲಿ | ಆ ವಹ—
ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಸ್ತುತೃನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಆಕರ್ಷಕವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವನೂ, ನಮಗೆಲ್ಲಾ ಹಿತಕಾರಕನೂ ಆದ
ಇಂದ್ರನನ್ನು ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸುಖಕರವಾದ ರಥಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.

English Translation.

Agni, you are Ilita ; bring heither the wonderful and friendly Indra,
with his easy-going chariots for our protection.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಊರ್ಣಮೃದಾ ವಿ ಪ್ರಥಸ್ವಾಭ್ಯಗ್ರಿಕಾರ್ ಅನೂಷತೆ |

ಭವಾ ನಃ ಶುಭ್ರ ಸಾತಯೇ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಊರ್ಣಮೃದಾಃ | ವಿ | ಪ್ರಥಸ್ವ | ಅಭಿ | ಅರ್ಕಾಃ | ಅನೂಷತ |

ಭವ | ನಃ | ಶುಭ್ರ | ಸಾತಯೇ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಊರ್ಣಮೃದಾ ಊರ್ಣಾಕಂಬಲವತ್ ಮೃದು ಹೇ ಬರ್ಹಿವಿ ಪ್ರಥಸ್ವ | ಪ್ರಥಯ |
ಅರ್ಕಾಃ ಸ್ತೋತಾರೋಽಭ್ಯನೂಷತ | ಸ್ತುವಂತಿ | ಹೇ ಶುಭ್ರ ದೀಪ್ತ ಸಾತಯೇ ಧನಾಯ ತದ್ಧಾನಾಯ
ವಾ ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಭವ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಊರ್ಣಮೃದಾಃ—ರತ್ನ ಗಂಬಳಿಯಂತೆ ಮೃದುವಾದ ಎಲೈ ಬರ್ಹಿಯೇ | ಅರ್ಕಾಃ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳು |
ಅಭಿಃಅನೂಷತ—ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ | (ಆದುದರಿಂದ) ವಿ ಪ್ರಥಸ್ವ—ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಹರಡು | ಶುಭ್ರ—
ಪ್ರಕಾಶಯುಕ್ತನಾದ ಬರ್ಹಿಯೇ | ನಃ—ನಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ | ಸಾತಯೇ—ಧನದಾನದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿ |
ಭವ—ಆಗಿರು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ರತ್ನ ಗಂಬಳಿಯಂತೆ ಮೃದುವಾದ ಎಲೈ ಬರ್ಹಿಯೇ, (ಬರ್ಹಿಃ ಎಂದರೆ ಆಸನಾರ್ಥವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ದರ್ಭೆ
ಗಳು) ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ನೀನು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಹರಡು. ಪ್ರಕಾಶಯುತನಾದ
ಬರ್ಹಿಯೇ, ನಮಗೆ ಧನದಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿರು.

English Translation.

(Grass), soft as wool, be spread ; the worshipers praise you : be to us
radiant (grass, the source of) liberality.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ದೇವೀದ್ವಾರೋ ವಿ ಶ್ರಯಧ್ವಂ ಸುಪ್ರಾಯಣಾ ನ ಉತಯೇ |

ಪ್ರಪ್ರ ಯಜ್ಞಂ ಪೃಣೀತನ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ದೇವೀಃ | ದ್ವಾರಃ | ವಿ | ಶ್ರಯಧ್ವಂ | ಸುಪ್ರಾಯಣಾಃ | ನಃ | ಉತಯೇ |

ಪ್ರಪ್ರ | ಯಜ್ಞಂ | ಪೃಣೀತನ || ೫ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ದ್ವಾರೋ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ದ್ವಾರಾಭಿಮಾನಿನೋ ಹೇ ದೇವೀರ್ದೇವ್ಯೋ ವಿ ಶ್ರಯಧ್ವಂ |
ವಿಯುಕ್ತಾ ಭವತ | ಸುಪ್ರಾಯಣಾಃ ಶೋಭನಗಮನಸಾಧನಾ ನೋಽಸ್ಮಾಕಮೂತಯೇ ರಕ್ಷಾಯೈ
ಯಜ್ಞಂ ಯಜಮಾನಂ ಪ್ರಪ್ರ ಪೃಣೀತನ | ಪೂರಯತ ಕಾನ್ಯೈರ್ಯಜ್ಞಮೇವ ನಾ ಫಲೈಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ದೇವೀಃ—ದೇವತಾತ್ಮರಾದ | ದ್ವಾರಃ—ಯಜ್ಞದ ದ್ವಾರಾಭಿಮಾನದೇವತೆಗಳೇ | ಸುಪ್ರಾಯಣಾಃ—
ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸಂಚಾರಸಾಧನವುಳ್ಳವರಾಗಿ | ನಃ—ನಮ್ಮ | ಉತಯೇ—ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ | ವಿ ಶ್ರಯಧ್ವಂ—
ವಿವಿಕ್ತರಾಗಿ ದಾರಿಮಾಡಿರಿ | ಯಜ್ಞಂ—ಯಜ್ಞಕರ್ಮವನ್ನು | ಪ್ರಪ್ರ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ | ಪೃಣೀತನ—
ನೆರವೇರುವಂತೆ ಮಾಡಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ದೇವತಾತ್ಮರಾದ ಎಲೈ ಯಜ್ಞದ ದ್ವಾರಾಭಿಮಾನ ದೇವತೆಗಳೇ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸಂಚಾರಸಾಧನವುಳ್ಳವ
ರಾಗಿಯೂ, ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ವಿವಿಕ್ತರಾಗಿ ನಮಗೆ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಡಿರಿ. ನಮ್ಮ ಯಜ್ಞಕರ್ಮವು
ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೆರವೇರುವಂತೆ ಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

Open divine doors, our passages to preservation ; fulfill the sacrifice
(with its rewards).

|| ಸಂಹಿತಾವಾಠಃ ||

ಸುಪ್ರತೀಕೇ ವಯೋವೃಧಾ ಯಹ್ನೀ ಋತಸ್ಯ ಮಾತರಾ |

ದೋಷಾಮುಷಾಸಮಾಮಹೇ || ೬ ||

|| ಪದವಾಠಃ ||

ಸುಪ್ರತೀಕೇ ಇತಿ ಸುಪ್ರತೀಕೇ | ವಯೋವೃಧಾ | ಯಹ್ನೀ ಇತಿ | ಋತಸ್ಯ | ಮಾತರಾ |

ದೋಷಾಂ | ಉಷಸಂ | ಈಮಹೇ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಹ್ನೋ ರಾತ್ರೀಶ್ಚಾಭಿಮಾನಿದೇವ್ಯೌ ಸುಪ್ರತೀಕೇ ಸುರೂಪೇ ಶೋಭನಾಂಗೇ ವಾ
ವಯೋವೃಧಾನ್ನಸ್ಯ ವರ್ಧಯಿತ್ವಾ ಯಹ್ನೀ ಮಹತ್ಯಾವೃತಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯೋದಕಸ್ಯ ವಾ ಮಾತರಾ
ನಿರ್ಮಾತ್ವಾ ತಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ದೋಷಾಂ ರಾತ್ರಿದೇವೀಮುಷಸಮಹದೇವೀಮಾಮಹೇ |
ಸ್ತುಮಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸುಪ್ರತೀಕೇ— ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವರೂ | ವಯೋವೃಧಾ— ಅನ್ನಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧಿಕಾರಕರೂ |
ಯಹ್ನೀ— ಮಹತ್ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವರೂ | ಋತಸ್ಯ— ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ | ಮಾತರಾ— ಜನನಿಯರೂ ಆದ | ದೋಷಾಂ—
ರಾತ್ರಿದೇವಿಯನ್ನೂ | ಉಷಸಂ— ಅಹರ್ದೇವಿಯನ್ನೂ | ಈಮಹೇ— ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವರೂ, ಅನ್ನಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧಿಕಾರಕರೂ, ಮಹತ್ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವರೂ, ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಜನನಿ
ಯರೂ ಆದ ರಾತ್ರಿದೇವಿಯನ್ನೂ ಅಹರ್ದೇವಿಯನ್ನೂ ನಾವು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ.

English Translation.

We glorify the evening and the morning, lovely, food-bestowing,
mighty, the mothers of sacrifice.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಠಃ ||

ನಾತಸ್ಯ ಪತ್ನೀಽಽನಿತಾ ದೈವ್ಯಾ ಹೋತಾರಾ ಮನುಷಃ |

ಇಮಂ ನೋ ಯಜ್ಞಮಾ ಗತಂ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ವಾತಸ್ಯ | ಪತ್ನಿನ್ | ಈಳಿತಾ | ದೈವ್ಯಾ | ಹೋತಾರಾ | ಮನುಷಃ |

ಇಮಂ | ನಃ | ಯಜ್ಞಂ | ಆ | ಗತಂ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ವಾತಸ್ಯ ಪತ್ನಿನ್ | ಉಪ್ಪೇಪಮೈಷಾ | ವಾಯುಗಮನಸದೃಶಗಮನಾರ್ಥಮಿತಿತ್ಯಾಭಿಃ
ಸ್ತುತೌ | ಯದ್ವಾ | ವಾತಸ್ಯ ಪತನಸಾಧನೇಂತರಿಷ್ಟೇ ಗಚ್ಛಂತೌ ದೈವ್ಯಾ ದೇವಾಭಿಗ್ನೇರಾದಿತ್ಯಾಚ್ಛೇ
ಸಮುದ್ಭೂತೌ ಹೋತಾರಾ ದೇವಾನಾಮಾಹ್ವಾತಾರೌ ಯುವಾಂ ಮನುಷೋ ಮನುಷ್ಯಸ್ಯೇಮಂ
ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಯಜ್ಞಮಾ ಗತಂ | ಆಗಚ್ಛತಂ | ನೋ ಮನುಷೋ ಯಜ್ಞಮಿತಿ ವ್ಯಧಿಕರಣೇ ಷಷ್ಠ್ಯಾ |
ಅಸ್ಮಾಕಂ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಯಜ್ಞಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ವಾತಸ್ಯ ಪತ್ನಿನ್—ವಾಯುವಿನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವವರೂ | ದೈವ್ಯಾ ಹೋತಾರಾ—ದೇವತೆ
ಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಕರೆಯುವವರೂ ಆದ ದೇವತೆಗಳೇ | ನಃ—ನಮ್ಮ | ಮನುಷಃ—ಮಾನವರೂಪಿಯಾದ
ಯಜಮಾನನ | ಇಮಂ ಯಜ್ಞಂ—ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ | ಆ ಗತಂ—ದಯಮಾಡಿರಿ.

|| ಛಾಂದೋಗ್ಯ ||

ವಾಯುವಿನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವವರೂ, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಕರೆಯುವವರೂ ಆದ ಎಲ್ಲ
ದೇವತೆಗಳೇ, ನಮ್ಮ ಯಜಮಾನನ ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಿರಿ.

English Translation.

Praised (by us), divine invokers of the gods, come, moving on the
path of the wind, to this sacrifice of our patron.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇಳಾ ಸರಸ್ವತೀ ಮಹೀ ತಿಸ್ರೋ ದೇವೀರ್ಮಯೋಭುವಃ |

ಬರ್ಹಿಃ ಸೀದಂತ್ವಸ್ರಿಧಃ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇಳಾ | ಸರಸ್ವತೀ | ಮಹೀ | ತಿಸ್ರಃ | ದೇವೀಃ | ಮಯೋಭುವಃ |

ಬರ್ಹಿಃ | ಸೀದಂತು | ಅಸ್ರಿಧಃ || ೮ ||

|| ಸಾಯಂಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇಳಾ ಪೃಥಿವೀ ಸರಸ್ವತೀ | ಸರ ಉದಕಂ | ತಸ್ಮಾತ್ಸರಸ್ವನ್ನಾಯುಃ | ತಸ್ಯ ಸ್ತ್ರೀ ಸರಸ್ವತೀ |
ಮಹೀ ಮಹತೀ ಭಾರತೀ ಭರತಸ್ಯಾ ದಿತೃಸ್ಯ ಪತ್ನೀ | ಅತ್ರ ಯದ್ಯಹ್ಯೇಷಾ ನೋಕ್ತಾ ತಥಾಪಿ ಸರ್ವತ್ರ
ಸಹದೃಷ್ಟತ್ಪಾತ್ರಿಸಂಖ್ಯಾಶ್ರವಣಾಚ್ಚ ಸಾ ಗೃಹ್ಯತೇ | ಅಥವೈತಾಃ ಪ್ಲಿತೃಂತರಿಕ್ಷದ್ಯುಸ್ಥಾನಾ ನಾಗ್ನೇವ್ಯಃ |
ಏತಾ ಮಯೋಭುವಃ ಸುಖಸ್ಯ ಭಾವಯಿತ್ಯೋಽಸ್ರಿದ್ಧೋಽಹಿಂಸಿಕಾಃ ಸತ್ಯೋ ಬರ್ಹಿರ್ಬರ್ಹಿಷಿ
ಸೀದಂತು | ಉಪವಿಶಂತು ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಮಯೋಭುವಃ—ಸುಖದಾತ್ರಿಯರೂ | ಅಸ್ರಿದ್ಧಃ—ಅಹಿಂಸಕರೂ | ದೇವೀಃ—ದೇವತಾತ್ಮರೂ ಆದ |
ಇಳಾ—ಇಳಾದೇವಿಯೂ | ಸರಸ್ವತೀ—ಸರಸ್ವತಿಯೂ | ಮಹೀ—ಮಹತ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಭಾರತಿಯೂ |
ಬರ್ಹಿಃ—ದರ್ಭಾಸನದಮೇಲೆ | ಸೀದಂತು—ಆಸೀನರಾಗಲಿ. (ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲಿ)

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸುಖದಾತ್ರಿಯರೂ, ಅಹಿಂಸಕರೂ, ದೇವತಾತ್ಮರೂ ಆದ ಇಳಾ, ಸರಸ್ವತೀ ಮತ್ತು ಮಹತ್ವರೂಪವುಳ್ಳ
ಭಾರತಿ ಈ ಮೂವರು ದೇವಿಯರೂ ಸಹ ದರ್ಭಾಸನದಮೇಲೆ ಆಸೀನರಾಗಲಿ.

English Translation.

May Ila, Saraswati, Mahi, the three goddesses who are the sources
of happiness, sit down, benevolent, upon the sacred grass.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಈ ಋಕ್ಕು ಋ. ಸಂ. ೧-೧೩ ನೇ ಸುಸಮಿದ್ಧೋ ನ ಅ ವಹ ಎಂಬ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ೯ ನೇ ಋಕ್ಕಾಗಿ
ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಆ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಮೇಧಾತಿಥಿಃ ಕಾಣ್ಯಃ ಎಂಬುವನು ಋಷಿಯು. ಪ್ರಕೃತ ಋಕ್ಕಿಗೆ ವಸುಶ್ರುತ
ಆತ್ರೇಯಃ ಎಂಬುವನು ಋಷಿಯು. ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾರು ಪೂರ್ವೀಕರು ಅಥವಾ ಇಬ್ಬರೂ ಸಮಕಾಲೀನರೇ ಎಂಬ
ವಿಷಯವು ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಶಿವಸ್ತ್ವಸ್ವರಿಹಾ ಗಹಿ ವಿಭುಃ ಪೋಷೇ ಉತ ತ್ಮನಾ |

ಯಜ್ಞೇಯಜ್ಞೇ ನ ಉದವ || ೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಶಿವಃ | ತ್ವಸ್ತ್ವಃ | ಇಹ | ಅ | ಗಹಿ | ವಿಭುಃ | ಪೋಷೇ | ಉತ | ತ್ಮನಾ |

ಯಜ್ಞೇಯಜ್ಞೇ | ನಃ | ಉತ | ಅವ || ೯ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ತ್ವಷ್ಟದೇವ ಶಿವಃ ಸುಖಕರಃ ಸನ್ನಿಹಾ ಗಹಿ | ಅಸ್ಮದ್ಯಜ್ಞಮಾಗಚ್ಛ | ವಿಭುರ್ವ್ಯಾಪ್ತಸ್ತ್ವಂ
ಪೋಷೇ ಪೋಷಕರಣೇ | ಉತಾಗತ್ಯ ಚ ತ್ಮನಾತ್ಮನಾ ಸ್ವಯಮೇವ ಯಜ್ಞೇ ಯಜ್ಞೇ ಸರ್ವೇಷು
ಯಜ್ಞೇಷು ನೋಽಸ್ಮಾನುದವ | ಉತ್ಕೃಷ್ಟಂ ರಕ್ಷ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ತ್ವಷ್ಟಃ—ಎಲೈ ತ್ವಷ್ಟದೇವನೇ | ಪೋಷೇ—ಪೋಷಣ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ | ವಿಭುಃ—ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯೂ |
ಶಿವಃ—ಸುಖಕರನೂ ಆಗಿ | ಇಹ—ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ | ಅ ಗಹಿ—ದಯಮಾಡು | ಯಜ್ಞೇ ಯಜ್ಞೇ—
ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿಯೂ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ಉದವ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ತ್ವಷ್ಟದೇವನೇ, ಜಗತ್ತೋಷಣ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯೂ, ಸುಖಕರನೂ ಆಗಿ, ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ
ದಯಮಾಡು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸು.

English Translation.

Twashtri, being propitious, you are diffusive in kindness, come
of your own accord, protect us in repeated sacrifices.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಯತ್ರ ವೇತ್ಥ ವನಸ್ಪತೇ ದೇವಾನಾಂ ಗುಹ್ಯಾ ನಾಮಾನಿ |

ತತ್ರ ಹವ್ಯಾನಿ ಗಾಮಯ || ೧೦ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಯತ್ರ | ವೇತ್ಥ | ವನಸ್ಪತೇ | ದೇವಾನಾಂ | ಗುಹ್ಯಾ | ನಾಮಾನಿ ||

ತತ್ರ | ಹವ್ಯಾನಿ | ಗಾಮಯ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ ಉತ್ತರಾಹುತಿಸ್ಕಂದನೇ ಯತ್ರ ವೇತ್ಥೇತ್ಯನಯಾ ಸಮಿಧಮಾದಧ್ಯಾತ್ | ಸೂಕ್ರಿತಂ
ಚ | ಯತ್ರ ವೇತ್ಥ ವನಸ್ಪತ ಇತ್ಯುಕ್ತರಸ್ಯಾ ಅಹುತ್ಯಾಃ ಸ್ಕಂದನೇ | ಅ. ೩-೧೧ | ಇತಿ ||

ಹೇ ವನಸ್ಪತೇ ಯೂಪಾಭಿಮಾನಿದೇವ ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ಸ್ಥಾನೇ ವೇತ್ಥ ದೇವಾನಾಂ ಗುಹ್ಯಾ
ಗುಹ್ಯಾನಿ ನಾಮಾನಿ ನಾಮಕಾನಿ ರೂಪಾಣಿ ತತ್ರ ಹವ್ಯಾನಿ ಗಮಯ | ಪ್ರಾಪಯ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವನಸ್ಪತೇ—ಎಲೈ ಯೂಪಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವನೇ | ಯತ್ರ—ಯಾವ ಯಾವ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ |
ದೇವಾನಾಂ—ದೇವತೆಗಳ | ಗುಹ್ಯಾ—ರಹಸ್ಯವಾದ | ನಾಮಾನಿ—ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು | ವೇತ್ಥ—ಅರಿತರು
ವೆಯೋ | ತತ್ರ—ಅಲ್ಲಿಗೆಲ್ಲಾ | ಹವ್ಯಾನಿ—ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು | ಗಮಯ—ತೆಗೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಸೇರಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಯೂಪಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವನೇ, ನೀನು ಯಾವ ಯಾವ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ರಹಸ್ಯವಾದ
ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಅರಿತಿರುವೆಯೋ, ಅಲ್ಲಿಗೆಲ್ಲಾ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅವರಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಡು.

English Translation.

Wherever you know, Vanaspati, the secret forms of the gods to
be, thither convey the oblations.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಮಾಡುವಾಗ ಉತ್ತರಾಹುತಿಗಾಗಿ ಯತ್ರ ವೇತ್ಥ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ವೇದದ ಸಮಿತನ್ನು ಅಗ್ನಿ
ಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ಯತ್ರ ವೇತ್ಥ ವನಸ್ಪತ ಇತ್ಯುಕ್ತರಸ್ಯಾ ಆಹುತ್ಯಾಃ
ಸ್ತಂಧನೇ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು. (ಆ ೩-೧೨)

~*~

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸ್ವಾಹಾಗ್ನಯೇ ವರುಣಾಯ ಸ್ವಾಹೇಂದ್ರಾಯ ಮರುದ್ಭ್ಯಃ ||

ಸ್ವಾಹಾ ದೇವೇಭ್ಯೋ ಹವಿಃ || ೧೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸ್ವಾಹಾ | ಅಗ್ನಯೇ | ವರುಣಾಯ | ಸ್ವಾಹಾ | ಇಂದ್ರಾಯ | ಮರುತ್‌ಽಭ್ಯಃ ||

ಸ್ವಾಹಾ | ದೇವೇಭ್ಯಃ | ಹವಿಃ || ೧೧ ||

ಅಗ್ನಾದಿ ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾಃ | ತೇಭ್ಯೋ ದೇವೇಭ್ಯ ಇದಂ ಹವಿಃ ಸ್ವಾಹಾ ಕರೋಮೀತಿ ಶೇಷಃ |
ಸ್ವಾಹುತಂ ಕರೋಮೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಏವಂ ಸ್ವಾಹಾಕೃತೇಃ ಸ್ತುತಿಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ||

ಹವಿಃ— ಹವಿಸ್ಸು | ಅಗ್ನಯೇ— ಅಗ್ನಿಯನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ | ಸ್ವಾಹಾ— ಸ್ವಾಹಾಕಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ
ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ | ವರುಣಾಯ—ವರುಣನಿಗೂ | ಇಂದ್ರಾಯ—ಇಂದ್ರನಿಗೂ | ಮರುದ್ಭ್ಯಃ—ಮರುತ್ತು
ಗಳಿಗೂ | ಸ್ವಾಹಾ—ಸ್ವಾಹಾಕಾರವಾದ ಅರ್ಪಣೆಯು | ದೇವೇಭ್ಯಃ—ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ |
ಸ್ವಾಹಾ—ಸ್ವಾಹಾಕಾರಪೂರ್ಣವಾದ ಅರ್ಪಣೆಯು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ, ವರುಣ, ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಮರುತ್ತುಗಳು, ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳು ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ
ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಸ್ವಾಹಾಕಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹವಿಸ್ಸು ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

English Translation.

The oblation is offered with reverence to Agni, to Varuna; with
reverence to Indra, to the Maruts; with reverence to the gods.

~~~~~

ಆರನೆಯ ಸೂಕ್ತವು

~~~~~

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಗ್ನಿಂ ತಂ ಮನ್ಯ ಇತಿ ದಶರ್ಚಂ ಷಷ್ಠಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಸುಶ್ರುತಸ್ಯಾರ್ಷಮಾಗ್ನೇಯಂ ಪಾಂಕ್ತಂ |
ಅಗ್ನಿಂ ತಂ ದಶ ಪಾಂಕ್ತಮಿತ್ಯನುಕ್ರಮಣಿಕಾ || ಪ್ರಾತರನುವಾಕ ಆಗ್ನೇಯೇ ಕೃತೌ ಪಾಂಕ್ತೇ ಛಂದಃ
ಸ್ಯಾತ್ಪಿನಶಸ್ತ್ರೇ ಚೇದಂ ಸೂಕ್ತಂ | ಅಗ್ನಿಂ ತಂ ಮನ್ಯ ಇತಿ ಪಾಂಕ್ತಂ | ಅ. ೪-೧೩ | ಇತಿ ಹಿ ಸೂತ್ರೀತಂ ||
ಅಶ್ವಮೇಧಿಕೇ ಮಧ್ಯಮೇಽಹನೀದಮೇವಾಜ್ಯಶಸ್ತ್ರಂ | ಸೂತ್ರೀತಂ ಚ | ಅಗ್ನಿಂ ತಂ ಮನ್ಯ ಇತ್ಯಾಜ್ಯಂ
ತಸ್ಯೈಕಾಹಿಕಮುಪರಿಷ್ವಾತ್ | ಅ. ೧೦-೧೦ | ಇತಿ || ಅದ್ಯ ಆಭಿಷ್ಠವಿಕೇಷೂಕ್ಥೇಷು ಮೈತ್ರಾವರುಣ-
ಸ್ಯಾನುರೂಪಸ್ತುಚಃ | ಸೂತ್ರೀತಂ ಚ | ಅಗ್ನಿಂ ತಂ ಮನ್ಯೇ ಯೋ ವಸುರಾಗ್ನೇ ಸ್ಥೂರಂ ರಯಿಂ ಭರ |
ಅ. ೭-೮ | ಇತಿ ||

ಅನುವಾದವು—ಅಗ್ನಿಂ ತಂ ಮನ್ಯೇ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೊದಲನೆಯ ಅನುವಾವಾಕದಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ
ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಋಕ್ಪುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ವಸುಶ್ರುತನು ಋಷಿಯು; ಅಗ್ನಿಯು ದೇವತೆಯು;
ಪಂಕ್ತಿಶ್ಚಂದಸ್ಸು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಅಗ್ನಿಂ ತಂ ದಶ ಪಾಂಕ್ತಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಪ್ರಾತರನುವಾಕ
ಮಂತ್ರಪಠನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯಕ್ರತುಸಂಬಂಧವಾದ ಪಂಕ್ತಿಶ್ಚಂದಸ್ಸಿನ ಮಂತ್ರಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಅಶ್ವಿನಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳಿಗಾಗಿಯೂ

ಗಾಗಿಯೂ ಈ ಸೂಕ್ತದ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಅಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ ಅಗ್ನಿಂ ತಂ ಮನ್ಯೇ ಇತ್ಯಾಜ್ಯಂ ತಸ್ಯೈಕಾಹಿಕಮುಪರಿಷ್ವಾತ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೧೦-೧೦) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು; ಮತ್ತು ಅಭಿಷ್ಠವ ಸಂಬಂಧವಾದ ಉಕ್ಥ್ಯವೆಂಬ ಯಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ವೈತ್ರವರುಣನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅನುರೂಪ ತೃಚ (ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳು) ವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ— ಅಗ್ನಿಂ ತಂ ಮನ್ಯೇ ಯೋ ವಸುರಾಗ್ನೇ ಸ್ಥಾರಂ ರಯಿಂ ಭರ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೭-೮) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೬

ಮಂಡಲ—೫ || ಅನುವಾಕ—೧ || ಸೂಕ್ತ—೬ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೮ || ವರ್ಗ—೨೨, ೨೩ ||

|| ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಕುಂಖೈ—೧೦ ||

|| ಋಷಿ—ವಸುಶ್ರುತ ಆತ್ರೇಯಃ ||

|| ದೇವತಾ—ಅಗ್ನಿಃ ||

|| ಭಂದಃ—ಪಂಕ್ತಿಃ ||

|| ಸಂಹಿತಾವಾಕಃ ||

ಅಗ್ನಿಂ ತಂ ಮನ್ಯೇ ಯೋ ವಸುರಸ್ತಂ ಯಂ ಯಂತಿ ಧೇನವಃ |

ಅಸ್ತಮವಂತ ಆಶವೋಸ್ತಂ ನಿತ್ಯಾಸೋ ವಾಜಿನ ಇಷಂ ಸ್ತೋತ್ವೈಭ್ಯ ಆ
ಭರ || ೧ ||

|| ಪದಸಾಕಃ ||

ಅಗ್ನಿಂ | ತಂ | ಮನ್ಯೇ | ಯಃ | ವಸುಃ | ಅಸ್ತಂ | ಯಂ | ಯಂತಿ | ಧೇನವಃ |

ಅಸ್ತಂ | ಅವಂತಃ | ಆಶವಃ | ಅಸ್ತಂ | ನಿತ್ಯಾಸಃ | ವಾಜಿನಃ | ಇಷಂ | ಸ್ತೋತ್ವೈಭ್ಯಃ | ಆ | ಭರ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ತಮಗ್ನಿಂ ಮನ್ಯೇ | ಸ್ತೌಮಿ | ಯೋಽಗ್ನಿವಸುರ್ವಾಸಕಃ | ಯಮಸ್ತಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಗೃಹವ-
ದಾಶ್ರಯಭೂತಂ ಧೇನವೋ ಯಂತಿ | ಗಚ್ಛಂತಿ ಪ್ರೀಣಯಿತುಂ | ಅಸ್ತಮುಕ್ತಲಕ್ಷಣಮವಂತೋಽರ-
ಣವಂತೋಽಶ್ವಾ ಆಶವಃ ಶೀಘ್ರಗಾಮಿನೋ ಯಂತಿ | ತಥಾ ನಿತ್ಯಾಸೋ ನಿತ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಯೋ ವಾಜಿನೋ
ಹವಿರ್ಲಕ್ಷಣಾನ್ನವಂತೋ ಯಜಮಾನಾ ಯಮಸ್ತಂ ಯಂತಿ ತಂ ಮನ್ಯೇ | ಇಷಮನ್ನಂ ಸ್ತೋತ್ವೈ-
ಭ್ಯೋಽಸ್ತೈಭ್ಯವಾ ಭರಾಗ್ನೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯಃ—ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯು | ವಸುಃ—ವಸತಿದಾಯಕನೋ | ಅಸ್ತಂ—ಗೃಹದಂತೆ ಆಶ್ರಯದಾತನಾಗಿರುವ | ಯಂ—ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು | ಧೇನವಃ—ಧೇನುಗಳು | ಯಂತಿ—ಹೋಗಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವವೋ | ಅಸ್ತಂ—ಆಶ್ರಯಭೂತನಾದ ಯಾವನನ್ನು | ಆಶವಃ—ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಗಳಾದ | ಅವಂತಃ—ಅಶ್ವಗಳು (ಹೋಗಿ ಸೇರುವವೋ) | ಅಸ್ತಂ—ಆಶ್ರಯಭೂತನಾದ ಯಾವನನ್ನು | ನಿತ್ಯಾಸಃ—ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳುಳ್ಳವರೂ | ವಾಜಿನಃ—ಹವಿಸ್ಸಿನರೂಪದ ಅನ್ನವುಳ್ಳವರೂ ಆದ ಯಜಮಾನರು (ಹೋಗಿ ಸೇರುವರೋ) | ತಂ—ಅಂತಹ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು | ಮನ್ಯೇ—ಧ್ಯಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ | (ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ) ಸ್ತೋತ್ರಭ್ಯಃ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ನಮಗೆ | ಇಷಂ—ಅನ್ನವನ್ನು | ಆ ಭರ—ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವನು ಸಕಲರಿಗೂ ವಸತಿದಾಯಕನೋ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಗೃಹದಂತೆ ಆಶ್ರಯಭೂತನಾದ ಯಾರನ್ನು ಧೇನುಗಳೂ, ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಗಳಾದ ಅಶ್ವಗಳೂ ಮತ್ತು ನಿತ್ಯಕರ್ಮಯುಕ್ತರಾಗಿ ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನವುಳ್ಳ ಯಜಮಾನರೂ ಹೋಗಿ ಸೇರುವರೋ ಅಂತಹ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ನಮಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.

English Translation.

I glorify that Agni who is the giver of dwellings; to whom, as to their home, the milch cows, the light-faced steeds, the constant offerers of oblations, repair : (Agni), bring food to your adorers.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸೋ ಅಗ್ನಿಯೋ ವಸುಗೃಣೇ ಸಂ ಯಮಾಯಂತಿ ಧೇನವಃ |

ಸಮವಂತೋ ರಘುದ್ರವಃ ಸಂ ಸುಜಾತಾಸಃ ಸೂರಯ ಇಷಂ ಸ್ತೋ-

ತ್ರಭ್ಯ ಆ ಭರ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಃ | ಅಗ್ನಿಃ | ಯಃ | ವಸುಃ | ಗೃಣೇ | ಸಂ | ಯಂ | ಅಯಂತಿ | ಧೇನವಃ |

ಸಂ | ಅವಂತಃ | ರಘುದ್ರವಃ | ಸಂ | ಸುಜಾತಾಸಃ | ಸೂರಯಃ | ಇಷಂ | ಸ್ತೋತ್ರಭ್ಯಃ | ಆ | ಭರ || ೨ ||

॥ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ॥

ಸೋಽಗ್ನಿಃ ಸ ಖಲ್ವಗ್ನಿಯೋ ವಸುರ್ವಾಸಕೋ ಗೃಣೇ | ಸ್ತಾಯತೇ | ಯಂ ಧೇನವಃ
ಸಮಾಯಂತಿ ಹೋಮಾರ್ಥಂ | ಅವಂತೋಽತ್ವಾ ರಘುದ್ರವೋ ಲಘುಗಮನಾಃ ಸಮಾಯಂತಿ |
ಸುಜಾತಾಸಃ ಸೂರಯೋ ಮೇಧಾವಿನಶ್ಚ ಸಮಾಯಂತಿ ಸ ಖಲ್ವಗ್ನಿರಿತಿ ||

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಯಃ—ಯಾರು | ಗೃಣೇ—ಸ್ತುತಿಕರ್ತನಿಗೆ | ವಸುಃ—ವಸತಿದಾಯಕನೋ | ಯಂ—ಯಾರನ್ನು |
ಧೇನವಃ—ಧೇನುಗಳು | ಸು ಅಯಂತಿ—(ಹೋಮಾರ್ಥವಾಗಿ) ಬಂದು ಸೇರುವುವೋ | ರಘುದ್ರವಃ—
ಅತಿನೇಗವಾದ ಓಟವುಳ್ಳ | ಅವಂತಃ—ಅಶ್ವಗಳು | ಸಂ (ಅಯಂತಿ)—ಬಂದು ಸೇರುವುವೋ | ಮತ್ತು
ಸುಜಾತಾಸಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯುಳ್ಳ | ಸೂರಯಃ—ಮೇಧಾವಿಗಳು | ಸಂ (ಅಯಂತಿ)—ಬಂದು
ಸೇರುವರೋ | ಸಃ—ಅವನೇ | ಅಗ್ನಿಃ—ಅಗ್ನಿಯು (ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ) | ಸ್ತೋತ್ರೈಃ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ
ನಮಗೆ | ಇಷಂ—ಅನ್ನವನ್ನು | ಆ ಭರ—ತಂದೊದಗಿಸು.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಯಾರು ಸ್ತುತಿಕರ್ತನಿಗೆ ವಸತಿದಾಯಕನೋ, ಯಾರನ್ನು ಧೇನುಗಳು ಹೋಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಂದು ಸೇರು
ವುವೋ ಮತ್ತು ನಾಗಾಲೋಟವುಳ್ಳ ಅಶ್ವಗಳೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯುಳ್ಳ ಸೂರಿಗಳೂ ಬಂದು ಸೇರುವರೋ, ಅವನೇ
ಅಗ್ನಿಯು. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ನಮಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತಂದೊದಗಿಸು.

English Translation.

He is Agni, who is praised as the giver of dwellings, to whom the
milch cows, the light-faced steeds, the well-born, devout worshippers repair:
Agni, bring food to your adorers.

~*~

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಅಗ್ನಿ¹ರ್ಹಿ² ವಾ³ಜಿನಂ⁴ ವಿ⁵ಶೇ⁶ ದದಾ⁷ತಿ ವಿ⁸ಶ್ವ⁹ಚ¹⁰ರ್ಷಣಿಃ¹¹ |

ಅಗ್ನೀ¹ ರಾಯೇ² ಸ್ವಾ³ಭುವಂ⁴ ಸ ಪ್ರೀ⁵ತೋ⁶ ಯಾ⁷ತಿ ನಾರ್ಯ⁸ಮಿಷಂ⁹ ಸ್ತೋ¹⁰-

ತೃ¹ಭ್ಯ² ಆ ಭರ³ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅಗ್ನಿಃ | ಹಿ | ವಾಜಿನಂ | ವಿಶೇ | ದದಾತಿ | ವಿಶ್ವಚರ್ಷಣಃ |

ಅಗ್ನಿಃ | ರಾಯೇ | ಸ್ವಾಭುವಂ | ಸಃ | ಪ್ರೀತಃ | ಯಾತಿ | ವಾರ್ಯಂ | ಇಷಂ | ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಃ |
ಅ | ಭರ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಗ್ನಿಹ್ಯಯಮಗ್ನಿಃ ಖಲು ವಿಶೇ ಯಜಮಾನಾಯ ವಾಜಿನಮನ್ನವಂತಂ ಪುತ್ರಮಶ್ವಮನ್ನಂ
ನಾ ದದಾತಿ | ವಿಶ್ವಚರ್ಷಣಃ | ವಿಶ್ವೇ ಚರ್ಷಣಯೋ ಮನುಷ್ಯಾ ರಕ್ಷಣೀಯಾ ಅರ್ಚಕಾ ವಾ ಯಸ್ಯ ಸ
ತಥೋಕ್ತಃ | ಯದ್ವಾ | ಪಶ್ಯತಿಕರ್ಮತತ್ | ಸರ್ವಸ್ಯ ದ್ರಷ್ಟಾಗ್ನೀ ರಾಯೇ ಧನಾರ್ಥಿನೇ | ಅಥವಾ
ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಥೇ ಚತುರ್ಥೇ | ಧನಂ ಸ್ವಾಭುವಂ ಸುಷ್ಮ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ವಾರ್ಯಂ ಸರ್ವೈರ್ವರ-
ಣೀಯಂ ಪ್ರೀತಃ ಸನ್ ಯಾತಿ | ಯಮಯತಿ | ದಾತುಂ ವಾ ಗಚ್ಛತಿ | ಇಷಮಿತ್ಯಾದಿ ಗತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ವಿಶ್ವಚರ್ಷಣಃ—ಸಕಲವನ್ನೂ ನೋಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ | ಅಗ್ನಿಹಿ—ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯು | ವಿಶೇ—
ಯಜಮಾನರಿಗೆ | ವಾಜಿನಂ—ಅನ್ನ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾದ ಪುತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು | ದದಾತಿ—ಕೊಡುತ್ತಾನೆ | ಪ್ರೀತಃ—
ತೃಪ್ತನಾದ | ಸಃ ಅಗ್ನಿಃ—ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯು | ರಾಯೇ—ಧನಾರ್ಥೀಯಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ | ಸ್ವಾಭುವಂ—
ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದುದೂ | ವಾರ್ಯಂ—ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದುದೂ ಅದ ಧನವನ್ನು | ಯಾತಿ—ಒದಗಿಸಲು ಮುಂದೆ
ಬರುತ್ತಾನೆ (ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ) | ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಃ—ಸ್ತೋತೃಗಳಾದ ನಮಗೆ | ಇಷಂ—ಅನ್ನವನ್ನು |
ಅ ಭರ—ತಂದೊದಗಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸರ್ವವೀಕ್ಷಕನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜಮಾನರಿಗೆ ಅನ್ನ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾದ ಪುತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.
ತೃಪ್ತನಾದ ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯು ಧನಾರ್ಥೀಯಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದುದೂ, ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದುದೂ ಅದ
ಧನವನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಸ್ತೋತೃಗಳಾದ ನಮಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತಂದೊದಗಿಸು.

English Translation.

Agni, the all-beholding, gives, verily, to the man (who worships
him, a son) possessing abundant food : Agni, when propitiated, proceeds
(to bestow) that wealth which is of its own nature precious : Agni, bring
food to your adorers.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅ ತೇ ಅಗ್ನ ಇಧೀಮಹಿ ದ್ಯುಮಂತಂ ದೇವಾಜರಂ |

ಯದ್ಧ ಸ್ಯಾ ತೇ ಪನೀಯಸೀ ಸಮಿದ್ವೀದಯತಿ ದ್ಯವೀಷಂ ಸ್ತೋತೃಭ್ಯ ಆ
ಭರ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅ | ತೇ | ಅಗ್ನೇ | ಇಧೀಮಹಿ | ದ್ಯುಮಂತಂ | ದೇವ | ಅಜರಂ ||

ಯತ್ | ಹ | ಸ್ಯಾ | ತೇ | ಪನೀಯಸೀ | ಸಂಯತ್ | ದೀದಯತಿ | ದ್ಯವಿ | ಇಷಂ | ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಃ |
ಅ | ಭರ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಭಿಪ್ಲವಿಕೇಷೂಕ್ತೇಷು ತೈತೀಯಸವನೇ ಸ್ತೋತ್ರಿಯತೈಚಸ್ಯಾ ತೇ ಅಗ್ನ ಇಧೀಮಹೀ-
ತ್ಯಾದಿಕೇ ಪ್ರಥಮಾದ್ವಿತೀಯೇ | ಸೂತ್ರೀತಂ ಚ ಭವತಿ | ಅ ತೇ ಅಗ್ನೇ ಇಧೀಮಹ್ಯುಭೇ ಸುಶ್ವಂದ್ರ
ಸರ್ಪಿಷ ಇತಿ ದ್ವೇ ಏಕಾ ಚ | ಅ. ೨-೮ | ಇತಿ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ದೇವ ದ್ಯುಮಂತಂ ದೀಪ್ತಿನಂತಮಜರಮಜೀರ್ಣಂ ತೇ ತ್ವಾಮಾ ಸರ್ವತಃ
ಇಧೀಮಹಿ | ದೀಪಯಾಮಃ | ಯದ್ಧ ಖಲು ಸ್ಯಾ ಸಾ ತೇ ತವ ಪನೀಯಸೀ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಸಮಿದ್ವೀಪ್ತಿ-
ರ್ದೀದಯತಿ | ದೀಪ್ಯತೇ | ದ್ಯವಿ ದ್ಯುಲೋಕೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ದೇವ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಯದ್ಧ—ಯಾವ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ |
ತೇ—ನಿನ್ನ | ಸ್ಯಾ—ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೂ | ಪನೀಯಸೀ—ಪ್ರಶಂಸಿತವಾದುದೂ ಆದ | ಸಮಿತ್—ಕಾಂತಿಯು
ದ್ಯವಿ—ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ | ದೀದಯತಿ—ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದೋ (ಆದುದರಿಂದ) | ದ್ಯುಮಂತಂ—ಪ್ರಭಾಯುತ
ನಾದವನೂ | ಅಜರಂ—ಕ್ಷಯರಹಿತನೂ ಆದ | ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಅ ಇಧೀಮಹಿ—ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಜ್ವಲಿತ
ನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ | (ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ) | ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಃ—ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವವರಿಗೆ | ಇಷಃ—ಅನ್ನವನ್ನು |
ಅ ಭರ—ತಂದೊದಗಿಸು |

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಯಾವ ನಿನ್ನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ ನಿನ್ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೂ, ಪ್ರಶಂಸಿತ
ವಾದುದೂ ಆದ ಕಾಂತಿಯು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ, ಪ್ರಭಾಯುತನಾದವನೂ,

ಕ್ಷಯರಹಿತನೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಜ್ವಲಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವವರಿಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತಂದೊಗಿಸು.

English Translation

We kindle you, divine Agni, bright, undecaying, so that your glorious blaze shines in heaven : bring food to your adorers.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಅಭಿಪ್ಲವಸಂಬಂಧವಾದ ಉಕ್ಥ್ಯವೆಂಬಯಾಗದ ತೃತೀಯ ಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ತೇ ಅಗ್ನಿ ಇಧೀಮಹಿ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಋಕ್ಪುಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರೀಯತ್ವಚದ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಋಕ್ಪುಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ ಆ ತೇ ಅಗ್ನಿ ಇಧೀಮಹ್ಯುಭೇ ಸುಶ್ಚಂದ್ರ ಸರ್ವಿಷ ಇತಿ ದ್ವೇ ಏಕಾಚಿ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೭-೮) ವಿನೃತವಾಗಿರುವುದು.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಆ ತೇ ಅಗ್ನಿ ಋಚಾ ಹವಿಃ ಶುಕ್ರಸ್ಯ ಶೋಚಿಷಸ್ಪತೇ |

ಸುಶ್ಚಂದ್ರ ದಸ್ಮ ವಿಶ್ವತೇ ಹವ್ಯವಾಟ್ ತುಭ್ಯಂ ಹೂಯತ ಇಷಂ

ಸ್ತೋತೃಭ್ಯ ಆ ಭರ || ಚ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಆ | ತೇ | ಅಗ್ನೇ | ಋಚಾ | ಹವಿಃ | ಶುಕ್ರಸ್ಯ | ಶೋಚಿಷಃ | ಪತೇ ||

ಸುಶ್ಚಂದ್ರ | ದಸ್ಮ | ವಿಶ್ವತೇ | ಹವ್ಯವಾಟ್ | ತುಭ್ಯಂ | ಹೂಯತೇ | ಇಷಂ | ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಃ |

ಆ | ಭರ || ಚ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಶೋಚಿಷೋ ದೀಪ್ತೇಃ ಪತೇ ಸ್ವಾಮಿನ್ನಗ್ನೇ ಶುಕ್ರಸ್ಯ ದೀಪ್ತಸ್ಯ ತೇ ತುಭ್ಯಮ್ಋಚಾ ಮಂತ್ರೇಣ ಸಹ ಹವಿರೂಯತೇ | ಹೇ ಸುಶ್ಚಂದ್ರ ಸುಷ್ಪಾಹ್ಲಾದಕ ಶೋಭನಹಿರಣ್ಯ ವಾ ಹೇ ದಸ್ಮ ಶತ್ರುಣಾಮುಪಕ್ಷಪಯಿತರ್ವಿತೇ ವಿಶಾಂ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಪಾಲಕ ಹವ್ಯವಾಟ್ ಹವಿಷೋ ವೋಢಃ | ಇಷಮಿತಿ ಗತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಶೋಚಿಷಃ—ಪ್ರಭೆಗೆ | ಪತೇ—ಒಡೆಯನಾದ | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಶುಕ್ರಸ್ಯ—
ಪ್ರಭಾಯುತನಾದ | ತೇ—ನಿನ್ನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ | ಯುಚಾ—ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ | ಹವಿಃ—ಹವಿಸ್ಸು (ಅರ್ಪಿತ
ವಾಗುತ್ತದೆ) | ಸುಶ್ಲಂಧ್ರ—ಅತ್ಯಂತ ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕನೂ | ದಸ್ಮ—ಶತ್ರುನಾಶಕನೂ | ವಿಶ್ವತೇ—ಯಜ
ಮಾನರ ಪಾಲಕನೂ | ಹವ್ಯವಾಟ್—(ದೇವತೆಗಳಿಗೆ) ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ವಹಿಸುವವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯೇ | ತುಭ್ಯಂ—
ನಿನ್ನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ | ಹೂಯತೇ—ಹವಿಸ್ಸು ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ | ಸ್ತೋತ್ರಭ್ಯಃ—ನಿನ್ನ ಸ್ತುತಿಕರ್ತರಿಗೆ |
ಇಷಃ—ಅನ್ನವನ್ನು | ಆ ಭರ—ತಂದೊಗಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಭೆಗೆಲ್ಲಾ ಒಡೆಯನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಪ್ರಭಾಯುತನಾದ ನಿನ್ನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕವಾದ
ಹವಿಸ್ಸು ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕನೂ, ಶತ್ರುನಾಶಕನೂ, ಯಜಮಾನರ ಪಾಲಕನೂ, ದೇವತೆ
ಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ವಹಿಸುವವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನಗಾಗಿ ಹವಿಸ್ಸು ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನ್ನ
ಸ್ತುತಿಕರ್ತರಿಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತಂದೊಗಿಸು.

English Translation.

To you, radiant Agni, lord of light, giver of pleasure, destroyer
(of foes), protector of man, the bearer of oblations, to you the oblation is
offered with the sacred verse : bring food to your adorers.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಪ್ರೋ ತ್ಯೇ ಅಗ್ನಯೋಽಗ್ನಿಷು ವಿಶ್ವಂ ಪುಷ್ಯಂತಿ ನಾರ್ಯಂ |

ತೇ ಹಿನ್ವಿರೇ ತ ಇನ್ವಿರೇ ತ ಇಷಣ್ಯಂತ್ಯಾನುಷಗಿಷಂ ಸ್ತೋತ್ರಭ್ಯ ಆ ಭರ || ೬ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಪ್ರೋ ಇತಿ | ತ್ಯೇ | ಅಗ್ನಯಃ | ಅಗ್ನಿಷು | ವಿಶ್ವಂ | ಪುಷ್ಯಂತಿ | ನಾರ್ಯಂ ||

ತೇ | ಹಿನ್ವಿರೇ | ತೇ | ಇನ್ವಿರೇ | ತೇ | ಇಷಣ್ಯಂತಿ | ಅನುಷಕ್ | ಇಷಂ | ಸ್ತೋತ್ರಭ್ಯಃ | ಆ | ಭರ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಪ್ರೋ ಪ್ರೈವ ಪುಷ್ಯಂತಿ ತೈ ತೇಗ್ನಯೋ ಧಿಷ್ಣಾ ಅಗ್ನಿಷು ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿಷು | ಯದ್ವಾ |
ಲೌಕಿಕಾ ಅಗ್ನಯಸ್ತೇಜಃಪದಾರ್ಥೋಗ್ನಿಷು ವೈದಿಕೇಷು ವಿಶ್ವಂ ಸರ್ವಂ ವಾಯುಂ ವರಣೀಯಮು-
ಪೇಕ್ಷಿತಂ ಧನಂ ಪುಷ್ಯಂತಿ | ತೇಗ್ನಯೋ ಹಿನ್ವಿರೇ | ಪ್ರೀಣಯಂತಿ | ಇನ್ವಿರೇ | ವ್ಯಾಪ್ನುವಂತಿ ಚ | ತ
ಇಷಣ್ಯಂತಿ | ಅನ್ನಮಿಚ್ಛಂತಿ | ಅನುಷಕ್ ಸರ್ವತ್ರಾನುಷಕ್ತಂ | ತತ್ರಾಗ್ನಿಸಾಮಾನ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣೈಕ-
ವಚನಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

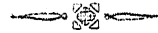
ತೈ—ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ | ಅಗ್ನಯಃ—ಅಗ್ನಿಗಳು | ಅಗ್ನಿಷು—ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ | ವಿಶ್ವಂ—
ಸಮಸ್ತವಾದವೂ | ವಾಯುಂ—ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದವೂ ಅದ ಧನಗಳನ್ನು | ಪ್ರೋ ಪುಷ್ಯಂತಿ—ಅತಿಶಯವಾಗಿ
ಪೋಷಿಸುತ್ತವೆ | ತೇ—ಅದೇ ಅಗ್ನಿಗಳು | ಹಿನ್ವಿರೇ—ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುತ್ತವೆ | ತೇ—ಅನೇ | ಇನ್ವಿರೇ—ವ್ಯಾಪಿಸು-
ತ್ತವೆ | ತೇ—ಅನೇ | ಅನುಷಕ್—ಸರ್ವತ್ರ | ಇಷಣ್ಯಂತಿ—ಯಜ್ಞಾನ್ನವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತವೆ (ಎಲೈ
ಅಗ್ನಿಯೇ) | ಸ್ತೋತ್ರೈಃ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ | ಇಷಂ—ಅನ್ನವನ್ನು | ಆ ಭರ—ತಂದುಕೊಡು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಲೌಕಿಕಾಗ್ನಿಗಳು ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತವೂ, ಸರ್ವಾಪೇಕ್ಷಿತವೂ ಅದ ಧನಗಳನ್ನು ಅತಿ
ಶಯವಾಗಿ ಪೋಷಿಸುತ್ತವೆ. ಅದೇ ಅಗ್ನಿಗಳು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಯಜಮಾನರನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುತ್ತಾ ತಾವೂ ಸಹ
ಸರ್ವದಾ ಯಜ್ಞಾನ್ನವನ್ನಿಚ್ಛಿಸುತ್ತವೆ. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನ್ನ ಸ್ತುತಿಕರ್ತರಿಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತಂದೊದಗಿಸು.

English Translation.

These fires cherish all that is precious in the fires (of sacrifice); they
give delight; they spread abroad; they crave perpetually (sacrificial)
food: bring, Agni, food to your adorers.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತವ ತೈ ಅಗ್ನೇ ಅರ್ಚಯೋ ಮಹಿ ವ್ರಾಧಂತ ವಾಜಿನಃ |

ಯೇ ಪತ್ವಭಿಃ ಶಘಾನಾಂ ವ್ರಜಾ ಭುರಂತ ಗೋನಾಮಿಷಂ ಸ್ತೋತ್ರೈಃ ಆ

ಭರ || ೭ ||

|| ಸದಸಾಠಃ ||

ತವ | ತ್ಯೇ | ಅಗ್ನೇ | ಅರ್ಚಯಃ | ಮಹಿ | ಪ್ರಾಧಂತ | ವಾಜಿನಃ |

ಯೇ | ಪತ್ವಭಿಃ | ಶಫಾನಾಂ | ವ್ರಜಾ | ಭುರಂತ | ಗೋನಾಂ | ಇಷಂ | ಸ್ತೋತ್ರೈಃ | ಆ | ಭರ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತವ ತ್ವದೀಯಾಸ್ತೇ ತೇರ್ಚಯೋ ರಶ್ಮಯೋ ಮಹಿ ಮಹದತ್ಯಧಿಕಂ
ವಾಜಿನೋಽನ್ನ ವಂತೋ ವಾ ಪ್ರಾಧಂತ | ವರ್ಧಂತೇ | ಯದ್ವಾ ಲುಪ್ತೋಪಮಾ | ವಾಜಿನೋಽಶ್ವಾ ಇವ |
ಯೇ ರಶ್ಮಯಃ ಪತ್ವಭಿಃ ಪತನ್ಯಃ ಶಫಾನಾಂ ಗೋನಾಂ ವ್ರಜಾ ಯೂಥಾನಿ ಭುರಂತ | ಇಚ್ಛಂತಿ |
ಆಯತಾ ಜ್ವಾಲಾ ಹೋನಾಯ ಕಾಂಕ್ಷಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತೇ ವರ್ಧಂತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಯೇ—ಯಾವ ನಿನ್ನ ರಶ್ಮಿಗಳು | ಪತ್ವಭಿಃ—ತಮ್ಮ ಪತನರೂಪವಾದ
ವಿಸ್ತೃತಿಯಿಂದ | ಶಫಾನಾಂ—ಗೊರಸುಗಳುಳ್ಳ | ಗೋನಾಂ—ಗೋವುಗಳ | ವ್ರಜಾ—ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು |
ಭುರಂತ—(ಯಜ್ಞಸಾಧನವೆಂದು) ಇಚ್ಛಿಸುವವೋ | ತ್ಯೇ—ಅಂತಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ | ತವ—ನಿನ್ನ | ಅರ್ಚಯಃ—
ರಶ್ಮಿಗಳು | ಮಹಿ—ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ | ವಾಜಿನಂ—ಅನ್ನವುಳ್ಳವಾಗಿ | ಪ್ರಾಧಂತೇ—ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದು
ತ್ತವೆ | ಸ್ತೋತ್ರೈಃ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ನಮಗೆ | ಇಷಂ—ಅನ್ನವನ್ನು | ಆ ಭರ—ತಂದೊದಗಿಸು.

|| ಭಾಷಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಯಾವ ನಿನ್ನ ರಶ್ಮಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪತನರೂಪವಾದ ವಿಸ್ತೃತಿಯಿಂದ ಗೊರಸುಗಳುಳ್ಳ
ಗೋವುಗಳುಳ್ಳವೂ ಮತ್ತು ಯಜ್ಞಾಂಗವಾದ ಗವ್ಯವನ್ನೊದಗಿಸುವವೂ ಆದ ಗೋವುಗಳ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸು
ವವೋ, ಅಂತಹ ನಿನ್ನ ರಶ್ಮಿಗಳು ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಅನ್ನವುಳ್ಳವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ
ನಮಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತಂದೊದಗಿಸು.

English Translation.

These your flames, Agni, fed with abundant food, increase, as, by
their descent, they seek the pastures of the hoofed cattle: bring, Agni,
food to your adorers.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ನವಾ ನೋ ಅಗ್ನಿ ಆ ಭರ ಸ್ತೋತ್ರಭ್ಯಃ ಸುಕ್ತಿತೀರಿಷಃ |

ತೇ ಸ್ಯಾಮು ಯ ಅನ್ವಚುಸ್ತಾದೂತಾಸೋ ದಮೇದಮು ಇಷಂ ಸ್ತೋ-
ತ್ರಭ್ಯ ಆ ಭರ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ನವಾಃ | ನಃ | ಅಗ್ನೇ | ಆ | ಭರ | ಸ್ತೋತ್ರಭ್ಯಃ | ಸುಕ್ತಿತೀಃ | ಇಷಃ |

ತೇ | ಸ್ಯಾಮು | ಯೇ | ಅನ್ವಚುಃ | ತ್ವಾದೂತಾಸಃ | ದಮೇದಮೇ | ಇಷಂ | ಸ್ತೋತ್ರಭ್ಯಃ | ಆ |
ಭರ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ಸ್ತೋತ್ರಭ್ಯೋ ನೋಽಸ್ತುಭ್ಯಂ ನವಾಃ ಸ್ತುತ್ಯಾ ನೂತ್ನಾ ವಾ ಸುಕ್ತಿತೀಃ ಸುನಿವಾಸಾಃ
ಸುಪ್ರಜಾ ವಾ ಇಷ ಉಕ್ತಲಕ್ಷಣಾನ್ಯನ್ನಾನ್ಯಾ ಭರ | ಪ್ರಯಚ್ಛ | ಯೇ ವಯಂ ದಮೇ ದಮೇ
ಸರ್ವೇಷು ಯಾಗಗೃಹೇಷು ತ್ವಾಮಾನ್ವಚುಃ | ಅರ್ಚಿಯಂತಿ | ತೇ ವಯಂ ತ್ವಾದೂತಾಸಸ್ತಾದೂತಂ
ಫಲಸೂಚಕಂ ಲಬ್ಧವಂತಃ ಸಂತಃ ಸ್ಯಾಮು | ಸಮೃದ್ಧಾ ಭೂಯಾಸ್ಮ | ದಮೇ ದಮೇ ಸ್ಯಾಮೇತಿ ವಾ
ಯೋಜ್ಯಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಸ್ತೋತ್ರಭ್ಯಃ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ | ನಃ—ನಮಗೆ | ನವಾಃ—ನೂತನ
ವಾದವೂ | ಸುಕ್ತಿತೀಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದವೂ ಆದ ವಾಸಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ | ಇಷಃ—ಅನ್ನಗಳನ್ನೂ | ಆ ಭರ—
ಒದಗಿಸಿಕೊಡು | ಯೇ—ಯಾವ ನಾವು | ದಮೇದಮೇ—ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿಯೂ | ಅನ್ವಚುಃ—
ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವೋ | ತೇ—ಅಂತಹ ನಾವು | ತ್ವಾದೂತಾಸಃ—ನಿನ್ನನ್ನೇ ದೇವದೂತನನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿ |
ಸ್ಯಾಮು—ಸುಖವಾಗಿರುವಂತೆ ಆಗಲಿ (ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ) | ಸ್ತೋತ್ರಭ್ಯಃ—ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ನಮಗೆ |
ಇಷಃ—ಅನ್ನಗಳನ್ನು | ಆ ಭರ—ತಂದೊದಗಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ನಮಗೆ ನೂತನವಾದವೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದವೂ ಆದ ವಾಸಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ
ಅನ್ನಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿಕೊಡು. ಯಾವ ನಾವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವೋ,
ಅಂತಹ ನಾವು ನಿನ್ನನ್ನು ದೇವದೂತನನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿ ಸುಖವಾಗಿರುವಂತಾಗಲಿ. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ
ನಮಗೆ ಅನ್ನಗಳನ್ನು ತಂದೊದಗಿಸು.

English Translation.

Grant, Agni, to us who praise you, new dwellings, and (abundant) food : may we be those who worship you, having you for a messenger (to the gods) in every house : bring, Agni, food to your adorers.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಉಭೇ ಸುಶ್ಚಂದ್ರ ಸರ್ವಿಷೋ ದರ್ವೀ ಶ್ರೀಣೀಷ ಆಸನಿ |

ಉತೋ ನ ಉತ್ಪಪೂರ್ಯಾ ಉಕ್ಥೇಷು ಶವಸಸ್ವತ ಇಷಂ ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಃ

ಆ ಭರ || ೯ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಉಭೇ ಇತಿ | ಸುಶ್ಚಂದ್ರ | ಸರ್ವಿಷಃ | ದರ್ವೀ ಇತಿ | ಶ್ರೀಣೀಷೇ | ಆಸನಿ |

ಉತೋ ಇತಿ | ನಃ | ಉತ್ | ಪುಪೂರ್ಯಾಃ | ಉಕ್ಥೇಷು | ಶವಸಃ | ಪತೇ | ಇಷಂ | ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಃ |

ಆ | ಭರ || ೯ ||

|| ಸಾಯಂಜಞಾಹ್ನಂ ||

ಅಭಿಪ್ಲವಿಕೇಷಾಕ್ಥೇಷು ತೃತೀಯಸವನೇ ವೈಕಲ್ಪಿಕಸ್ತೋತ್ರಿಯತೃಚಿ ಉಭೇ ಸುಶ್ಚಂದ್ರೇ-
ತ್ಯೇಷಾ ತೃತೀಯಾ | ಸೂತ್ರಮುಕ್ತಂ ||

ಹೇ ಸುಶ್ಚಂದ್ರ ಶೋಭನಾಹ್ಲಾದನ ಶೋಭನಹಿರಣ್ಯ ವಾಗ್ನೇ ಉಭೇ ಸರ್ವಿಷಃ ಪೂರ್ಣೇ ದರ್ವೀ
ಜುಹೂಪಭೃತಾವಾಸನ್ಯಾಸ್ಯೇ ಶ್ರೀಣೀಷೇ | ಶ್ರಯಸಿ ಪಚಿಸಿ ನಾ | ಉತೋ ಅಪಿ ಚ ನೋಽಸ್ಮಾನುಕ್ಥೇಷು
ಯಾಗೇಷಾತ್ಪಪೂರ್ಯಾಃ | ಉತ್ಪೂರಯ ಫಲೈಃ | ಹೇ ಶವಸಸ್ವತೇ ಬಲಸ್ಯ ಸಾಲಯಿತಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸುಶ್ಚಂದ್ರ—ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಸರ್ವಿಷಃ—ಆಜ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ | ಉಭೇ ದರ್ವೀ—
ಎರಡು ದರ್ವಿಗಳನ್ನೂ | ಆಸನಿ—ನಿನ್ನ ಮುಖದಲ್ಲಿ | ಶ್ರೀಣೀಷೇ—ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೀಯೆ | ಉತ—ಮತ್ತು |
ಶವಸಸ್ವತೇ—ಶಕ್ತಿಪಾಲಕನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ | ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ಉಕ್ಥೇಷು—ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ | ಉತ್ಪು
ಪೂರ್ಯಾಃ—ಫಲಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು | ಸ್ತೋತೃಭ್ಯಃ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ನಮಗೆ | ಇಷಃ—
ಅನ್ನಗಳನ್ನು | ಆ ಭರ—ತಂದೊಗಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಆಜ್ಞಾಪೂರ್ಣನಾದ ಎರಡು ದರ್ವಿಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ನೀನು ಮುಖದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೀಯೆ. ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಪಾಲಕನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಯಜ್ಞಫಲಗಳಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಸಂಪತ್ಸಮೃದ್ಧರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು. ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾದ ನಮಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತಂದೊಗಿಸು.

English Translation.

Giver of delight, you receive: into your mouth the two ladles (full) of butter ; so may: you fulfil (our desires), lord of strength, at our solemn rites : bring, Agni, food to your adorers.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಅಭಿಷ್ಠವಸಂಬಂಧವಾದ ಉಕ್ತ್ಯವೆಂಬ ಯಾಗದ ತೃತೀಯಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಭೇ ಸುಶ್ಚಂದ್ರ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಪೈಕಲ್ಪಿಕಸ್ತೋತ್ರಿಯತ್ಯಚದ ಮೂರನೆಯ ಋಕ್ಕನ್ನಾಗಿ ಪರಿಸಂಹೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—
ಆ ತೇ ಅಗ್ನಿ ಇಧೀಮಹ್ಯುಭೇ ಸುಶ್ಚಂದ್ರ ಸರ್ವಿಷ ಇತಿ ದ್ವೇ ಏಕಾ ಚ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೭-೮) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು. (ಈ ಸೂತ್ರದ ೪ ನೆಯ ಋಕ್ಕಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಏ॒ವಾ॑ ಅ॒ಗ್ನಿ॑ ಮ॒ಜುರ್ಯ॑ಮು॒ಗ್ರೀ॒ಭೀರ್ಯ॑ಜ್ಞೇ॒ಭಿರಾ॑ನು॒ಷಕ್ |

ದಧ॑ದ॒ಸ್ಮೇ ಸು॒ವೀರ್ಯ॑ಮು॒ತ ತೃ॒ದಾಶ್ವ॑ತ್ವ್ಯಮಿ॒ಷಂ ಸ್ತೋ॑ತ್ವ॒ಭ್ಯ ಆ ಭ॑ರ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಏ॒ವ | ಅ॒ಗ್ನಿಂ | ಅ॒ಜುರ್ಯ॑ಮುಃ | ಗ್ರೀ॒ಽಭಿಃ | ಯ॒ಜ್ಞೇ॒ಭಿಃ | ಅ॒ನು॒ಷಕ್ ||

ದಧ॑ತ್ | ಅ॒ಸ್ಮೇ ಇತಿ॑ | ಸು॒ವೀರ್ಯ॑ಂ | ಉ॒ತ | ತೃ॒ತ್ | ಆಶ್ವ॑ತ್ವ್ಯಂ | ಇ॒ಷಂ | ಸ್ತೋ॑ತ್ವ॒ಭ್ಯ |
ಆ | ಭ॑ರ || ೧೦ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಏವೋಕ್ತರೀತ್ಯಾಗ್ನಿಂ ಗ್ರೀಭಿಃ ಸ್ತುತಿಭೀರ್ಯಜ್ಞೇಭೀರ್ಯಜ್ಞೈರ್ವಾ ತತ್ಸಾಧನೈರ್ಹವಿರ್ಭಿರ್ವಾ
ನುಷಗನುಷಕ್ತಮಜುಃ | ಗಚ್ಛಂತಿ | ತಥಾ ಕೃತ್ವಾ ಯಮುಃ | ಯಮಯಂತಿ | ಸ್ಥಾಪಯಂತಿ |
ಹವಿರ್ಭೀರ್ಯಜಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಏವಮಾತ್ರೇಯಾಃ ಸ್ವಾನ್ವರೋಕ್ಷತೇಯಾ ನಿರ್ದಿಶಂತಿ || ಅಜುರ್ಯಮುರಿ-

ಅನುವಾದವು—ಸಖಾಯಃ ಸಂ ವಃ ಎಂಬ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಮೊದಲನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ಸೂಕ್ತವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಋಕ್ಕುಗಳಿರುವವು. ಈ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಅತ್ರಿಗೋತ್ರೋದ್ಭವನಾದ ಇಷನೆಂಬುವನು ಋಷಿಯು; ಅಗ್ನಿಯು ದೇವತೆಯು; ಈ ಸೂಕ್ತದ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕು ಪಂಕ್ತಿತ್ವಂದಸ್ಸವು; ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳು ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಭಂದಸ್ಸವು. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ—ಸಖಾಯಃ ಇಷಃ ಪಕ್ತ್ಯಂತಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ಪ್ರಾತರನುವಾಕ ಮಂತ್ರಪಠನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯಕ್ರತುಸಂಬಂಧವಾದ ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗಾಗಿ ಈ ಸೂಕ್ತದ ಕೊನೆಯ ಋಕ್ಕನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಋಕ್ಕುಗಳ ವಿನಿಯೋಗವಿರುವುದೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ವೇತಸೂತ್ರದ—ಸಖಾಯಃ ಸಂ ವಸ್ತಾಮಗ್ನೇ ಹವಿಷ್ಮಂತ ಇತಿ ಸೂಕ್ತೇ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಆ. ೪-೧೩) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

ಸೂಕ್ತ—೭

ಮಂಡಲ—೫ || ಅನುವಾಕ—೧ || ಸೂಕ್ತ—೭ ||

ಅಷ್ಟಕ—೩ || ಅಧ್ಯಾಯ—೮ || ವರ್ಗ—೨೪, ೨೫ ||

ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಕುಂಖ್ಯೆ—೧೦ ||

ಋಷಿಃ—ಇಷ ಆತ್ರೇಯಃ ||

ದೇವತಾ—ಅಗ್ನಿಃ ||

ಭಂದಃ—೧-೯ ಅನುಷ್ಟುಪ್ | ೧೦. ಪಂಕ್ತಿಃ ||

|| ಸಂಹಿತಾವಾರಃ ||

ಸಖಾಯಃ ಸಂ ವಃ ಸಮ್ಯಂಚಮಿಷಂ ಸ್ತೋಮಂ ಚಾಗ್ನಯೇ |

ವರ್ಷಿಷ್ಠಾಯ ಕ್ಷಿತೀನಾಮೂರ್ಜೋ ನಪ್ರೇ ಸಹಸ್ವತೇ || ೧ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಖಾಯಃ | ಸಂ | ವಃ | ಸಮ್ಯಂಚಂ | ಇಷಂ | ಸ್ತೋಮಂ | ಚ | ಅಗ್ನಯೇ ||

ವರ್ಷಿಷ್ಠಾಯ | ಕ್ಷಿತೀನಾಂ | ಉರ್ಜಃ | ನಪ್ರೇ | ಸಹಸ್ವತೇ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಸಖಾಯಃ ಸಖಿಭೂತಾ ಋತ್ವಿಜೋ ವೋ ಯೂಯಂ ಸಂಸ್ಕರುತ | ಉಪಸರ್ಗಶ್ರುತೇ-
ಯೋಗ್ಯಕ್ರಿಯಾಧ್ಯಾಹಾರಃ | ಕಿಂಚ ಸಮ್ಯಂಚಮಿಷಮನ್ನಂ ಸ್ತೋಮಂ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಚಾಗ್ನಯೇ
ವರ್ಷಿಷ್ಠಾಯಾತಿಶಯೇನ ಪ್ರವೃದ್ಧಾಯ ಕ್ಷಿತೀನಾಂ ಯಜಮಾನಾನಾಮರ್ಥಾಯ ವರ್ಷಿಷ್ಠಾಯ
ಪ್ರವೃದ್ಧತಮಾಯೋರ್ಜೋ ನಪ್ರೇ ಬಲಸ್ಯ ನ ಪಾತಯಿಕ್ರೇ ತತ್ಪ್ರತ್ಯಾಯ ವಾ ಸಹಸ್ವತೇ ಬಲವತೇ
ಸಂಸ್ಕರುತೇತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

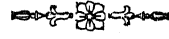
ಸಖಾಯಃ-ಸಖಭೂತರಾದ ಋತ್ವಿಕ್ಯುಗಳೇ | ಕ್ಷೀತೀನಾಂ-ಯಜಮಾನಾದಿಗಳಿಗಾಗಿ | ವರ್ಷಿಷ್ಠಾಯ-
ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವನೂ | ಉರ್ಜೋ ನಪ್ರೇ-ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನೂ | ಸಹಸ್ವತೇ-ಶಕ್ತಿಯುತನೂ ಆದ |
ಅಗ್ನಯೇ-ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ | ವಃ-ನೀವು | ಸಮ್ಯಂಚಿಂ-ತದನುರೂಪವಾಗಿ ಪೂರ್ಣವಾದ | ಇಷಂ-
ಅನ್ನವನ್ನೂ | ಸ್ತೋಮಂ ಚಿ-ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನೂ | ಸಂ-ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಅರ್ಪಿಸಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸಖಭೂತರಾದ ಎಲೈ ಋತ್ವಿಕ್ಯುಗಳೇ, ಯಜಮಾನಾದಿಗಳ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವನೂ,
ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನೂ ಶಕ್ತಿಯುತನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ತದನುರೂಪವಾದುದೂ, ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾದುದೂ ಆದ
ಅನ್ನವನ್ನೂ, ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಅರ್ಪಿಸಿರಿ.

English Translation.

Friends, offer fitting praise and food to Agni, the most liberal benefactor of men, the powerful son of strength.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಕಃ ||

ಕುತ್ರ ಚಿದ್ವಸ್ಯ ಸಮೃತೌ ರಣ್ವಾ ನರೋ ನೃಷದನೇ |
ಅಹಂತತ್ತ್ವಿದ್ಯಮಿಂಧತೇ ಸಂಜನಯಂತಿ ಜಂತವಃ || ೨ ||

|| ಪದವಾಕಃ ||

ಕುತ್ರ | ಚಿತ್ | ಯಸ್ಯ | ಸಂಽಮೃತೌ | ರಣ್ವಾಃ | ನರಃ | ನೃಷದನೇ ||
ಅಹಂತಃ | ಚಿತ್ | ಯಂ | ಇಂಧತೇ | ಸಂಽಜನಯಂತಿ | ಜಂತವಃ || ೨ ||

|| ನಾಯಕಭಾವ್ಯಂ ||

ಸೋಽಗ್ನಿಃ ಕುತ್ರ ಚಿದ್ವರ್ತತ ಇತಿ ಶೇಷಃ | ಕುತ್ರಾಪ್ತೇ | ಯಸ್ಯಾಗ್ನೇಃ ಸಮೃತೌ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೌ
ರಣ್ವಾ ರಮಮಾಣಾ ನರೋ ನೇತಾರ ಋತ್ವಿಜಃ | ನೃಷದನೇ ಯಾಗಗೃಹೇಽಹಂತತ್ತ್ವಿತ್ | ಚಿದಿತಿ
ಪೂಜಾಯಾಂ | ಅಹಂತಃ ಪೂಜ್ಯಾಃ ಪೂಜಯಂತೋ ವಾ ಸಂತೋ ಯಮಿಂಧತೇ | ದೀಪಯಂತಿ |
ತದರ್ಥಂ ಸಂಜನಯಂತಿ ಚಾರಣ್ಯಾಂ ಜಂತವಃ ಪ್ರಾಣಿನಃ | ಸ ಕುತ್ರೇತಿ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

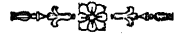
ಸಖಾಯಃ-ಸಖಭೂತರಾದ ಋತ್ವಿಕ್ಯುಗಳೇ | ಕ್ಷಿತೀನಾಂ-ಯಜಮಾನಾದಿಗಳಿಗಾಗಿ | ವರ್ಷಿಷ್ಠಾಯ-
ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವನೂ | ಊರ್ಜೋ ನಪ್ರೇ-ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನೂ | ಸಹಸ್ವತೇ-ಶಕ್ತಿಯುತನೂ ಆದ |
ಅಗ್ನಯೇ-ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ | ವಃ-ನೀವು | ಸಮ್ಯಂಚಂ-ತದನುರೂಪವಾಗಿ ಪೂರ್ಣವಾದ | ಇಷಂ-
ಅನ್ನವನ್ನೂ | ಸೋಮಂ ಚ-ಸೋತ್ರವನ್ನೂ | ಸಂ-ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಅರ್ಪಿಸಿರಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಸಖಭೂತರಾದ ಎಲೈ ಋತ್ವಿಕ್ಯುಗಳೇ, ಯಜಮಾನಾದಿಗಳ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವನೂ,
ಶಕ್ತಿಪುತ್ರನೂ ಶಕ್ತಿಯುತನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ತದನುರೂಪವಾದುದೂ, ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾದುದೂ ಆದ
ಅನ್ನವನ್ನೂ, ಸೋತ್ರವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಅರ್ಪಿಸಿರಿ.

English Translation.

Friends, offer fitting praise and food to Agni, the most liberal benefactor of men, the powerful son of strength.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯ ||

ಕುತ್ರ ಚಿದ್ವಸ್ಯ ಸಮೃತೌ ರಣ್ವಾ ನರೋ ನೃಷದನೇ |
ಅರ್ಹಂತಶ್ಚಿದ್ಯಮಿಂಧತೇ ಸಂಜನಯಂತಿ ಜಂತವಃ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಕುತ್ರ | ಚಿತ್ | ಯಸ್ಯ | ಸಂಽಋತೌ | ರಣ್ವಾಃ | ನರಃ | ನೃಷದನೇ ||
ಅರ್ಹಂತಃ | ಚಿತ್ | ಯಂ | ಇಂಧತೇ | ಸಂಽಜನಯಂತಿ | ಜಂತವಃ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸೋಽಗ್ನಿಃ ಕುತ್ರ ಚಿದ್ವರ್ತತ ಇತಿ ಶೇಷಃ | ಕುತ್ರಾಪ್ತೇ | ಯಸ್ಯಾಗ್ನೇಃ ಸಮೃತೌ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೌ
ರಣ್ವಾ ರಮಮಾಣಾ ನರೋ ನೇತಾರ ಋತ್ವಿಜಃ | ನೃಷದನೇ ಯಾಗಗೃಹೇಽರ್ಹಂತಶ್ಚಿತ್ | ಚಿದಿತಿ
ಪೂಜಾಯಾಂ | ಅರ್ಹಂತಃ ಪೂಜ್ಯಾಃ ಪೂಜಯಂತೋ ವಾ ಸಂತೋ ಯಮಿಂಧತೇ | ದೀಪಯಂತಿ |
ತದರ್ಥಂ ಸಂಜನಯಂತಿ ಚಾರಣ್ಯಾಂ ಜಂತವಃ ಪ್ರಾಣಿನಃ | ಸ ಕುತ್ರೇತಿ ಸಂಬಂಧಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯಸ್ಯ—ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯ | ಸಮೃತ್—ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ | ರಣ್ವಾಃ—ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುವವರೂ |
ನರಃ—ನೇತೃಗಳೂ ಆದ ಋತ್ವಿಗಾದಿಗಳು | ನೃಷದನೇ—ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿ | ಅರ್ಹಂತಶ್ಚಿತ್—ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ |
ಯಂ—ಯಾವ ದೇವನನ್ನು | ಇಂಧತೇ—ಪ್ರಜ್ವಲಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವರೋ | ಜಂತವಃ—ಪ್ರಾಣಿಗಳು
(ಮಾನವರು) | ಸಂಜನಯಂತಿ—ಯಾವನನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವರೋ (ಆ ಅಗ್ನಿದೇವನು) |
ಕುತ್ರ ಚಿತ್—ಎಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ ?

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುವವರೂ, ನೇತೃಗಳೂ ಆದ ಋತ್ವಿಗಾದಿಗಳು
ಯಜ್ಞಗೃಹದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ಯಾವ ದೇವನನ್ನು ಪ್ರಜ್ವಲಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವರೋ ಮತ್ತು ಸಕಲ ಮಾನವರೂ
ಯಾವನನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವರೋ ಆ ಅಗ್ನಿದೇವನು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ ?

English Translation.

Where is (the deity) upon whose presence the rejoicing conductors
(of the ceremony) are offering homage in the hall of sacrifice, (he) whom
they kindle, and living beings generate.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸಂ ಯದಿ॒ಷ್ಣೋ॑ ವನಾಮಹೇ॒ ಸಂ ಹ॒ವ್ಯಾ ಮಾನು॑ಷಾಣಾಂ |

ಉತ ದ್ಯು॒ಮ್ನಸ್ಯ॑ ಶವ॒ಸ ಋತ॑ಸ್ಯ ರ॒ತ್ನಿಮಾ ದದೇ॑ || ೩ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಂ | ಯತ್ | ಇ॒ಷಃ | ವನಾಮಹೇ॒ | ಸಂ | ಹ॒ವ್ಯಾ | ಮಾನು॑ಷಾಣಾಂ |

ಉತ | ದ್ಯು॒ಮ್ನಸ್ಯ॑ | ಶವ॒ಸಾ | ಋತ॑ಸ್ಯ | ರ॒ತ್ನಿಂ | ಆ | ದದೇ॑ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯದ್ಯದೇ॒ಷೋ॒ನ್ಮಾನಿ ಸಂ ವನಾಮಹೇ॒ | ಸಂಭ॑ಜಾಮಹೇ॒ | ಯದಾ ಚ ಮಾನು॑ಷಾಣಾ-
ಮಸ್ಮಾಕಂ ಹ॒ವ್ಯಾ ಹವಿ॑ಂಸ್ಯಗ್ನಿಃ ಸಂಸೇ॒ವತೇ॑ ತವ ತದಾನಿಂ ದ್ಯು॒ಮ್ನಸ್ಯ॑ ದ್ಯೋತ॑ಮಾನಸ್ಯಾನ್ನಸ್ಯ
ಶವಸಾ ಬಲೇನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯೇನ ಋತಸ್ಯೋದಕಸ್ಯ ಗ್ರಾಹಕಂ ರ॒ತ್ನಿಮಾ ದದೇ॑ | ಅದತ್ತೇ॒ಗ್ನಿಃ |

ಫಲಜನಕಂ ತೇಜಃ ಸ್ವೀಕೃತವಾನಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಯದ್ವಾ | ಋತಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ರಶ್ಮಿಂ ರಶ್ಮಿವದ್ಗ್ರಾಹಕಂ
ಸ್ತವಮಾ ದದೇ | ಸ್ವೀಕರೋತಿ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯತ್—ಯಾವಾಗ | ಇಷಃ—ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನಗಳನ್ನು | ಸಂ ವನಾಮಹೇ—ಅರ್ಪಿಸು
ತ್ತೇವೆಯೋ ಮತ್ತು (ಯಾವಾಗ) | ಮಾನುಷಾಣಾಂ—ಯಜಮಾನರಾದ ನಮ್ಮ | ಹವ್ಯಾ—ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು |
ಸಂ (ಸೇವತೇ)—(ಅಗ್ನಿ ಯು) ಸ್ವೀಕರಿಸುವನೋ | ಉತ—ಅಗ | ದ್ಯುಮ್ನಸ್ಯ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಅನ್ನದ |
ಶವಸಾ—ಬಲದಿಂದ | ಋತಸ್ಯ—ಉದಕಗ್ರಾಹಕವಾದ | ರಶ್ಮಿಂ—ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು | ಆ ದದೇ—ಎತ್ತಿ
ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವಾಗ ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನಗಳನ್ನು ನಾವು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇವೆಯೋ ಮತ್ತು ಯಾವಾಗ ಯಜಮಾನ
ರಾದ ನಮ್ಮ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿ ಯು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನೋ, ಅಗ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಅನ್ನದ ಬಲದಿಂದ ಉದಕ
ಗ್ರಾಹಕಳಾದ ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿ ಯು ಎತ್ತಿ ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ (ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ).

English Translation.

When we present to him (sacrificial) food, when (he accepts) the
oblations of men, then by the power of the brilliant (viands), he assumes
the radiance of the rite.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸ ಸ್ವಾ ಕೃಣೋತಿ ಕೇತುಮಾ ನಕ್ತಂ ಚಿದ್ಗ್ರಾಹ ಆ ಸತೇ |

ಪಾವಕೋ ಯದ್ವನಸ್ಪತೀನ್ತ್ರ ಸ್ವಾ ಮಿನಾತ್ಯಜರಃ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಃ | ಸ್ವಾ | ಕೃಣೋತಿ | ಕೇತುಂ | ಆ | ನಕ್ತಂ | ಚಿತ್ | ದ್ಗ್ರಾಹೇ | ಆ | ಸತೇ |

ಪಾವಕಃ | ಯತ್ | ವನಸ್ಪತೀನ್ | ಪ್ರ | ಸ್ವಾ | ಮಿನಾತಿ | ಅಜರಃ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸಸ್ಮ ಸ ಖಲ್ವಗ್ನಿಃ ಕೃಣೋತಿ | ಕರೋತಿ | ಕೇತುಂ ಪ್ರಜ್ಞಾನಮಾ ಸರ್ವತಃ | ಕಸ್ಯೇತ್ಯುಚ್ಯತೇ |
ಚಿದಪ್ಯರ್ಥೇ | ನಕ್ತಂ ಚಿದ್ರಾತ್ರಾವಸಿ ದೂರ ಆ ಸತೇ | ಆ ಇತಿ ಚಾರ್ಥೇ | ದೂರೇಽಪಿ ವರ್ತಮಾನಾಯ
ಮನುಷ್ಯಾಯ | ಕದಾ | ಯದ್ಯದಾ ಪಾವಕೋಽಯಮಗ್ನಿರಜರೋಽಜೀರ್ಣೋಽನಭಿಭಾವ್ಯಃ ಸನ್
ವನಸ್ಪತೀನೇಧಾಂಸಿ ಪ್ರ ಸ್ಮ ಮಿನಾತಿ | ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ದಹತಿ | ಸ್ಮೇತಿ ಪೂರಣಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯೇತ್—ಯಾವಾಗ | ಪಾವಕಃ—ಶುದ್ಧಿ ಕಾರಕನಾದ ಅಗ್ನಿಯು | ಅಜರಃ—ಕ್ಷಯರಹಿತನಾಗಿ |
ವನಸ್ಪತೀನ್—ವನವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು | ಪ್ರ ಸ್ಮ ಮಿನಾತಿ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದಹಿಸುವನೋ (ಆಗ) | ಸ ಸ್ಮ—ಅದೇ
ಅಗ್ನಿಯು | ನಕ್ತಂ ಚಿತ್—ರಾತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ | ದೂರೇ ಆ ಸತೇ—ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ |
ಆ—ಸುತ್ತಲೂ | ಕೇತುಂ—ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು | ಕೃಣೋತಿ—ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶುದ್ಧಿ ಕಾರಕನೂ, ಕ್ಷಯರಹಿತನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯು ಯಾವಾಗ ವನವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದಹಿಸುವನೋ
ಆಗ ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯು ರಾತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಸುತ್ತಲೂ (ಚೆನ್ನಾಗಿ) ತಿಳಿವಳಿಕೆ
ಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

Verily he gives a signal by night to one who is far off, when he, the
the purifier, the undecaying, consumes the forest lords.

|| ಸಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಅವ ಸ್ಮ ಯಸ್ಯ ವೇಷಣೇ ಸ್ವೇದಂ ಪಥಿಷು ಜುಹ್ವತಿ |

ಅಭೀಮಹ ಸ್ವಜೇನ್ಯಂ ಭೂಮಾ ಪೃಷ್ಠೇವ ರುರುಹುಃ || ೫ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಅವ | ಸ್ಮ | ಯಸ್ಯ | ವೇಷಣೇ | ಸ್ವೇದಂ | ಪಥಿಷು | ಜುಹ್ವತಿ |

ಅಭಿ | ಈಂ | ಅಹ | ಸ್ವಜೇನ್ಯಂ | ಭೂಮಾ | ಪೃಷ್ಠಾಽವ | ರುರುಹುಃ || ೫ ||

॥ ಸಾಯಜಘಾಷ್ಯಂ ॥

ಯಸ್ಯಾಗ್ನೇರ್ವೇಷಣೇ ಪರಿಚರ್ಯಾಯಾಂ ಪಥಿಷು ಹೋಮಮಾರ್ಗೇಷು ರಶ್ಮಿಷು ಸ್ವೇದಂ ಸ್ರವದಾಜ್ಯಮವಾಧೋಮುಖಂ ಜುಹ್ವತ್ಯಧ್ವರ್ಯವಃ ತದಾನೀಮೀನೇನಮಗ್ನಿಮಭಿ ರುರುಹುರಹ | ಅಭ್ಯಾರೋಹಂತ್ಯೇನಾಜ್ಯಧಾರಾಃ | ಅಹ ಇತಿ ವಿನಿಗ್ರಹಾರ್ಥೀಯಃ | ಸ್ವಜೇನ್ಯಂ ಸ್ತೋತ್ರೈಶ್ಚ ಭೂಮ | ಬಹು ಭವತೀತಿ ಭೂಮಾಸತ್ಯಂ | ತತ್ಪ್ರವೇನ ಪಿತುಃ ಪೃಷ್ಠದೇಶಾನಿವ | ಪುತ್ರಾ ಯಥಾ ಪಿತುರಂಕ-
ಮಾರೋಹಂತಿ ತದ್ವತ್ ॥

॥ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ॥

ಯಸ್ಯ—ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯ | ವೇಷಣೇ—ಪೂಜಾಕಾಲದಲ್ಲಿ | ಪಥಿಷು—ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿ ಜ್ವಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ | ಸ್ವೇದಂ—ಪ್ರವಹಿಸುವ ಆಜ್ಯಧಾರೆಯನ್ನು | ಅವ—ಅಧೋಮುಖವಾಗಿ | ಜುಹ್ವತಿ—(ಅಧ್ವರ್ಯವೇ ಮುಂತಾದವರು) ಅರ್ಪಿಸುವರೋ | ಈಂ—ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು | ಸ್ವಜೇನ್ಯಂ—ತನ್ನಿಂದಲೇ ಉತ್ಪನ್ನರಾದವರೂ | ಭೂಮ—ಬಹುಸಂಖ್ಯಾಕರೂ ಆದ ಪುತ್ರರು | ಪೃಷ್ಠೇವ—ತಂದೆಯ ತೊಡೆಯಮೇಲೆ ಏರಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ | ಅಹ—ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ | ಅಭಿ ರುರುಹುಃ—ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಸ್ಥಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

॥ ಭಾವಾರ್ಥ ॥

ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯ ಪೂಜಾಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಪ್ರವಹಿಸುವ ಆಜ್ಯಧಾರೆಯನ್ನು ಯಜ್ಞಾಗ್ನಿ ಜ್ವಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ವರ್ಯವೇ ಮುಂತಾದವರು ಅಧೋಮುಖವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸುವರೋ, ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ತನ್ನಿಂದಲೇ ಉತ್ಪನ್ನರಾದವರೂ, ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾಕರೂ ಆದ ಪುತ್ರರು ತಂದೆಯ ತೊಡೆಯಮೇಲೆ ಏರಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಆಜ್ಯಧಾರೆಗಳು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಸ್ಥಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

English Translation.

At whose worship (the priests) pour the dripping (butter) upon the the flames, and (the drops) mount upon the fire as if they were its own numerous offspring, as (boys ride) upon the back (of a father).

॥ ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ॥

ಯಂ ನುತ್ಯಃ ಪುರುಷ್ಪುಹಂ ವಿದದ್ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಧಾಯಸೇ |

ಪ್ರ ಸ್ವಾದನಂ ಪಿತುನಾನುಸ್ತತಾತಿಂ ಚಿದಾಯವೇ || ೬ ||

|| ಸದಪಾಠಃ ||

ಯಂ | ಮತ್ಯಃ | ಪುರುಸ್ಪೃಹಂ | ವಿದತ್ | ವಿಶ್ವಸ್ಯ | ಧಾಯಸೇ |

ಪ್ರ | ಸ್ವಾದನಂ | ಪಿತೃನಾಂ | ಅಸ್ತತಾತಿಂ | ಜಿತ್ | ಆಯೇನೇ || ೬ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಯಮಗ್ನಿಂ ಪುರುಸ್ಪೃಹಂ ಬಹುಭಿಃ ಸ್ಪೃಹಣೀಯಂ ವಿದತ್ | ವೇತ್ತಿ | ಮತ್ಯೋ ಯಜ-
ಮಾನೋ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಧಾಯಸೇ ಸರ್ವಸ್ಯ ವ್ಯಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಂ ಪಿತೃನಾಮನ್ನಾ ನಾಂ ಪ್ರ ಸ್ವಾದನಂ ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ
ಸ್ವಾದೂಕರ್ತಾರಮಸ್ತತಾತಿಮಸ್ತೇ ಗೃಹೇ ನಿವಾಸಕರ್ತಾರಮಾಯೇನೇನ್ನಾ ಧ್ವಂ ಯಜಮಾನಾರ್ಥಂ ವಾ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಪುರುಸ್ಪೃಹಂ—ಅನೇಕರಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿತನಾದ | ಯಂ—ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು | ಮತ್ಯಃ—
ಮಾನವನಾದ ಯಜಮಾನನು | ವಿಶ್ವಸ್ಯ—ಸಕಲ ಲೋಕಕ್ಕೂ | ಧಾಯಸೇ—ಧಾರಕನೆಂದೂ | ಪಿತೃನಾಂ—
ಅನ್ನಗಳಿಗೆ | ಪ್ರಸ್ವಾದನಂ—ರುಚಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವನೆಂದೂ | ಆಯೇನೇ—ಮಾನವನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ |
ಅಸ್ತತಾತಿಂ—ವಸತಿದಾಯಕನೆಂದೂ | ವಿದತ್—ತಿಳಿಯುವನೋ (ಆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಆಜ್ಯಧಾರೆಗಳು
ಆಶ್ರಯಿಸುವುವು).

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಅನೇಕರಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿತನಾದ ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಮಾನವನಾದ ಯಜಮಾನನು ಸಕಲ ಲೋಕಕ್ಕೂ |
ಧಾರಕನೆಂದೂ, ಅನ್ನಗಳಿಗೆ ರುಚಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವನೆಂದೂ, ಮಾನವನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ವಸತಿದಾಯಕನೆಂದೂ
ತಿಳಿಯುವನೋ ಆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಆಜ್ಯಧಾರೆಗಳು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುವು.

English Translation.

Him whom the desired of many, the (devout) man recognizes as the
sustainer of all, the flavourer of food, the provider of dwellings for men.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಸ ಹಿ ಸ್ವಾ ಧನ್ವಾಕ್ಷಿತಂ ದಾತಾ ನ ದಾತ್ಯಾ ಪಶುಃ |

ಹಿರಿಶ್ವಶ್ರುಃ ಶುಚಿದನ್ವಭುರನಿಭೃಷ್ಟತವಿಷಿಃ || ೭ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಸಃ | ಹಿ | ಸ್ಮ | ಧನ್ವ | ಆಕ್ಲಿತಂ | ದಾತಾ | ನ | ದಾತಿ | ಆ | ಪಶುಃ |

ಹಿರಿಶ್ಮಶ್ರುಃ | ಶುಚಿದನ್ | ಋಭುಃ | ಅನಿಭೃಷ್ಟತವಿಷಿಃ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಸ ಹಿ ಸ್ಮ ಸ ಖಲ್ವಗ್ನಿರ್ಧನ್ವ ನಿರುದಕಪ್ರದೇಶಮಾಕ್ಲಿತಂ ತೃಣಕಾಷ್ಠಾದಿಭಿರಾಕ್ಲಿಪ್ತಮಾ ದಾತಿ |
ಸರ್ವತಃ ಖಂಡಯತಿ | ದಹತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ದಾತಾ ತೃಣಾದಿಖಂಡಯಿತಾ ಪಶುರ್ನ ಪಶುರಿವ | ಪಶುರ್ಯಥಾ
ತೃಣಜಾತಂ ಕ್ರಮೇಣ ಭಕ್ಷಯತಿ ತದ್ವತ್ | ಹಿರಿಶ್ಮಶ್ರುಹಿರಣ್ಯಶ್ಮಶ್ರುಃ ಶುಚಿದನ್ ದೀಪ್ತದಂತೆ
ಋಭುರುರು ಭವನ್ | ಮಹಾನಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಅನಿಭೃಷ್ಟತವಿಷಿರಪೀಡಿತಬಲಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಹಿರಿಶ್ಮಶ್ರುಃ—ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಕೂದಲಿನಂತಿರುವ ಜ್ವಾಲೆಗಳುಳ್ಳವನೂ | ಶುಚಿದನ್—ಕಾಂತಿಯುತನೂ |
ಋಭುಃ—ಮಹಾತ್ಮನೂ | ಅನಿಭೃಷ್ಟತವಿಷಿಃ—ಅಪ್ರತಿಹತವಾದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ | ಸ ಹಿ ಸ್ಮ—
ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯು | ದಾತಾ—ತೃಣಾದಿಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ (ಭಕ್ಷಿಸುವ) | ಪಶುಃ ನ—ಪಶುವಿನಂತೆ | ಆಕ್ಲಿತಂ—
ಕಾಷ್ಠಾದಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದುದೂ | ಧನ್ವ—ಉದಕರಹಿತವಾದುದೂ ಆದ ಕಾಡನ್ನು | ಆ ದಾತಿ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ
ವ್ಯಾಪಿಸಿ ದಹಿಸುತ್ತಾನೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಕೂದಲಿನಂತಿರುವ ಜ್ವಾಲೆಗಳುಳ್ಳವನೂ, ಕಾಂತಿಯುತನೂ, ಮಹಾತ್ಮನೂ, ಅಪ್ರತಿಹತವಾದ
ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯು ತೃಣಾದಿಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ಪಶುವಿನಂತೆ ಕಾಷ್ಠಾದಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದುದೂ,
ಉದಕರಹಿತವಾದುದೂ ಆ ಕಾಡನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ದಹಿಸುತ್ತಾನೆ.

English Translation.

He crops the dry ground strewn (with grass and wood), like an
animal grazing; he with a golden beard, with a shining teeth, vast, and of
irresistible strength.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಶುಚಿಃ | ಸ್ಮ | ಯಸ್ಮಾ | ಅತ್ರಿವತ್ಪ್ರ | ಸ್ವಧಿತೀನ | ರೀಯತೇ |

ಸುಷೂರಸೂತ | ನೂತಾ | ಕ್ರಾಣಾ | ಯದಾನಶೇ ಭಗಂ || ೮ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಶುಚಿಃ | ಸ್ಮ | ಯಸ್ಮೈ | ಅತ್ರಿವತ್ | ಪ್ರ | ಸ್ವಧಿತೀವ | ರೀಯತೇ |

ಸ್ವಸೂಃ | ಅಸೂತ | ಮಾತಾ | ಕ್ರಾಣಾ | ಯತ್ | ಅನಶೇ | ಭಗಂ || ೮ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಯಮಗ್ನಿಃ ಶುಚಿಃ ಸ್ಮ ದೀಪ್ತಃ ಖಲು | ಯಸ್ಮಾ ಅಗ್ನಯೇತ್ರಿವದತ್ರಿರಿವ ಯಜಮಾನೋ ಹವಿರ್ಧಾತುಂ ಪ್ರ ರೀಯತೇ | ಪ್ರಗಚ್ಛತಿ | ಯದ್ವಾ | ಸ್ತೇತಿ ಪೂರಣಃ | ಶುಚಿಯಸ್ಮೈ || ಪ್ರಥಮಾರ್ಥೇ ಚತುರ್ಥೇ || ದೀಪ್ತೋ ಯೇತ್ರಿವತ್ | ಅತ್ರಿ ತೃಣಮಿತ್ಯತ್ರಿಃ ಪಶುಃ | ಸ ಇವ | ಸ ಯಥಾ ತೃಣಾನಿ ಖಾದಮಾನೋ ಗಚ್ಛತಿ ತದ್ವದ್ವಹತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ್ವಧಿತಿರಿವ ಪರಶುರಿವ ಛಿಂದನ್ | ಸುಷೂಃ ಸುಪ್ರಸವಾ ಮಾತಾರಣಿರಸೂತ ಕ್ರಾಣಾ ಕುರ್ವಾಣಂ ಜಗದುಪಕಾರಕಂ | ಯದ್ಯಸ್ಮಾತ್ ಯ ಇತಿ ವಾ | ಯೇತ್ರಿಗ್ನಿರ್ಭಗಮನ್ನಮಾನಶೇ | ಅಶ್ನತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಯಸ್ಮೈ—ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ | ಅತ್ರಿವತ್—ಅತ್ರಿಯನ್ನನುಕರಿಸುವ ಯಜಮಾನನು | ಪ್ರ ರೀಯತೇ—(ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸಲು) ಸಮೀಪಿಸುವನೋ (ಆ ಅಗ್ನಿಯು) | ಸ್ವಧಿತೀವ—ಹರಿತವಾಗಿರುವ ಕೊಡಲಿಯ ಅಲಗಿನಂತೆ | ಶುಚಿಃ ಸ್ಮ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಾನೆ | ಯತ್—ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ | ಭಗಂ—ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನವನ್ನು | ಅನಶೇ—(ಅಗ್ನಿಯು) ಭಕ್ಷಿಸುವನೋ (ಆದುದರಿಂದ) | ಸ್ವಸೂಃ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪುತ್ರನನ್ನು ಹಡೆಯುವ | ಮಾತಾ—ಜನನಿಯಾದ ಅರಣಿಯು | ಕ್ರಾಣಾ—ಜಗದುಪಕಾರಕನನ್ನಾಗಿ | ಅಸೂತ—(ಅಗ್ನಿಯನ್ನು) ಹಡೆದಳು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಅತ್ರಿಋಷಿಯನ್ನನುಕರಿಸುವ ಯಜಮಾನನು ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸಲು ಸಮೀಪಿಸುವನೋ, ಆ ಅಗ್ನಿಯು ಹರಿತವಾಗಿರುವ ಕೊಡಲಿಯ ಅಲಗಿನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಾನೆ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಹವಿಸ್ಸಿನ ರೂಪದ ಅನ್ನವನ್ನು ಅಗ್ನಿಯು ಭಕ್ಷಿಸುವನೋ ಆದುದರಿಂದಲೇ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪುತ್ರಪ್ರಸವಿನಿ ಯಾದ ಅರಣಿಯು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಜಗದುಪಕಾರಕನನ್ನಾಗಿ ಹಡೆದಳು.

English Translation.

Bright as an axe is he to whom the (worshipper), like Atri, proceeds (to offer worship): he whom his prolific mother has brought forth, bestowing (a benefactor on the world), when (Agni) obtains (sacrificial) food.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಚಃ ||

ಆ ಯಸ್ತೇ ಸರ್ವಿರಾಸುತೇಗ್ನೇ ಶಮಸ್ತಿ ಧಾಯಸೇ |

ಏಷು ದ್ಯುಮ್ನಮುತ ಶ್ರವ ಆ ಚಿತ್ತಂ ಮರ್ತ್ಯೇಷು ಧಾಃ || ೯ ||

|| ಪದವಾಚಃ ||

ಆ | ಯಃ | ತೇ | ಸರ್ವಿರಾಸುತೇ | ಅಗ್ನೇ | ಶಂ | ಅಸ್ತಿ | ಧಾಯಸೇ |

ಆ | ಏಷು | ದ್ಯುಮ್ನಂ | ಉತ | ಶ್ರವಃ | ಆ | ಚಿತ್ತಂ | ಮರ್ತ್ಯೇಷು | ಧಾಃ || ೯ ||

|| ಸಾಯಂಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಸರ್ವಿರಾಸುತೇ ಘೃತಾಖ್ಯಾನ್ನಾಗ್ನೇ ಯಸ್ತಮಾ ಸರ್ವತೋ ಭವಸಿ ತಾದೃಶಾಯ ಧಾಯಸೇ
ಸರ್ವಸ್ಯ ಧಾತ್ರೇ ತೇ ತುಭ್ಯಂ ಶಮಸ್ತಿ | ಸುಖಮಸ್ತಿ | ಸ್ತುತೇಃ ಸಕಾಶಾತ್ | ತಥಾ ಚೇತ್ ಏಷು
ಮರ್ತ್ಯೇಷು ಸ್ತೋತ್ರೃಷ್ಠಾತ್ರೇಯೇಷು ದ್ಯುಮ್ನಂ ಯಶ ಆ ಧಾಃ | ಅಥೇಹ | ಉತಾಸಿ ಚ ಶ್ರವೋಽ-
ನ್ನಮಾ ಧಾಃ | ಚಿತ್ತಂ ತ್ವದೀಯಾಮನುಗ್ರಹಬುದ್ಧಿಮಪ್ಯಾ ಧಾಃ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಯಃ—ಯಾವ ನೀನು | ಆ—ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವೆಯೋ (ಅಂತಹ) |
ಸರ್ವಿರಾಸುತೇ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವವನೂ | ಧಾಯಸೇ—ಲೋಕಧಾರಕನೂ ಆದ | ತೇ—ನಿನಗೆ |
ಶಂ—(ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಜನ್ಯವಾದ) ಸುಖವು ! ಅಸ್ತಿ—ಇರುತ್ತದೆ (ಆದುದರಿಂದ) | ಏಷು ಮರ್ತ್ಯೇಷು—ಮಾನವ
ರೂಪರಾದ ಈ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ | ದ್ಯುಮ್ನಂ—ಧನವನ್ನು | ಆ ಧಾಃ—ತಂದಿಡು | ಉತ—ಮತ್ತು | ಶ್ರವಃ—
ಅನ್ನವನ್ನು | ಆ (ಧಾಃ)—ತಂದೊದಗಿಸು | ಚಿತ್ತಂ—(ಭಕ್ತಿಯುತವಾದ) ಮನಸ್ಸನ್ನು (ಒದಗಿಸು).

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಯಾವ ನೀನು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವೆಯೋ, ಅಂತಹ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವವನೂ
ಲೋಕಧಾರಕನೂ ಆದ ನಿನಗೆ ನಮ್ಮ ಸ್ತುತಿಯು ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಮಾನವರೂಪರಾದ
ಈ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ ಧನವನ್ನೂ ಅನ್ನವನ್ನೂ ತಂದೊದಗಿಸು ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಯುತವಾದ ಮನಸ್ಸಿರುವಂತೆ ಮಾಡು.

English Translation.

To you, Agni, the accepter of the oblation, the upholder (of all),
there is pleasure (from our praise): bestow upon these your worshippers
wealth, and food, and a heart (grateful for your favour.)

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ಇತಿ ಚಿನ್ಮನ್ಯಮಧ್ರಜಸ್ವಾದಾತಮಾ ಪಶುಂ ದದೇ |

ಆದಗ್ನೇ ಅಪೃಣತೋತ್ರಿಃ ಸಾಸಹ್ಯಾದ್ವಸ್ಯಾನಿಷಃ ಸಾಸಹ್ಯಾನ್ಮನ್ ||೧೦||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ಇತಿ | ಚಿತ್ | ಮನ್ಯಂ | ಅಧ್ರಜಃ | ತ್ವಾದಾತಂ | ಆ | ಪಶುಂ | ದದೇ |

ಆತ್ | ಅಗ್ನೇ | ಅಪೃಣತಃ | ಅತ್ರಿಃ | ಸಸಹ್ಯಾತ್ | ದಸ್ಯಾನ್ | ಇಷಃ | ಸಸಹ್ಯಾತ್ | ನ್ಮನ್ ||೧೦||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಇತಿ ಚಿತ್ ಇತ್ಯಂ ಕೃತಪ್ರಕಾರೇಣ ಮನ್ಯಂ ಮನನಸಾಧನಂ ಸ್ತೋತ್ರಮಧ್ರಜಃ | ಅಧ್ರತಮ-
ಸ್ಯೈರಗ್ನಿವ್ಯತಿರಿಕ್ತೈರಧ್ರಜ್ಯಂ ವಾ ಜನಯಿತಾ ಋಷಿಸ್ತ್ವಾದಾತಂ ತ್ವಯಾ ದಾತವ್ಯಂ ಪಶುಮಾ ದದೇ |
ಆದತ್ತೇ | ಆದದೀತ ವಾ | ಆದನಂತರಮೇವಾಗ್ನೇರಪೃಣತೋದದತೋ ದಸ್ಯಾನತ್ರಿಸ್ತದ್ಗೋತ್ರ
ಇಷಃ ಸಾಸಹ್ಯಾತ್ | ಭೃತಮುಭವೇತ್ | ಇಷ ಏಷ್ಟಾನ್ಮನ್ ವಿರೋಧಿನಃ ಸಾಸಹ್ಯಾತ್ |
ಪುನರುಕ್ತಿರಾದರಾರ್ಥಾ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

(ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ) ಇತಿ ಚಿತ್—ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ | ಮನ್ಯಂ—ಧ್ಯಾನಾತ್ಮಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು
(ಅರ್ಪಿಸುವವನೂ) | ಅಧ್ರಜಃ—(ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಂದ) ಅಪಹರಿಸದಿರತಕ್ಕ (ನತ್ತು ಕೇವಲ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ
ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ) ಸ್ತುತಿನಿರ್ಮಾಪಕನೂ ಆದ ಋಷಿಯು | ತ್ವಾದಾತಂ—ನಿನ್ನಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಡತಕ್ಕ | ಪಶುಂ—
ಪಶುವನ್ನು | ಆ ದದೇ—ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತಾಗಲಿ | ಆತ್—ಆ ಒಡನೆಯೇ | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ |
ಅಪೃಣತಃ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸದಿರುವ | ದಸ್ಯಾನ್—ದವ್ಯಗಳನ್ನು | ಅತ್ರಿಃ—ಅತ್ರಿಗೋತ್ರೋತ್ಪನ್ನನಾದ |
ಇಷಃ—ಇಷ ಋಷಿಯು | ಸಾಸಹ್ಯಾತ್—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಲಿ | ನ್ಮನ್—ವಿರೋಧಿಜನರನ್ನೂ |
ಸಾಸಹ್ಯಾತ್—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಲಿ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮೇಲೆ ಉಕ್ತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಅಪಹರಿಸಲ್ಪಡದೇ, ಕೇವಲ
ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವವನೂ, ಧ್ಯಾನಾತ್ಮಕವಾದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನರ್ಪಿಸುವವನೂ ಆದ
ಋಷಿಯು ನಿನ್ನಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಪಶುವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತಾಗಲಿ. ಒಡನೆಯೇ, ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸದಿರುವ
ದವ್ಯಗಳನ್ನೂ, ವಿರೋಧಿಜನರನ್ನೂ, ಅತ್ರಿ ಗೋತ್ರೋತ್ಪನ್ನನಾದ ಇಷಋಷಿಯು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಲಿ.

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತ್ವಾಂ | ಅಗ್ನೇ | ಋತೈವಃ | ಸಂ | ಈಧಿರೇ | ಪ್ರತ್ನಂ | ಪ್ರತ್ನಾಸಃ | ಊತಯೇ | ಸಹ್ಯಕೃತ |
ಪುರುಚಂದ್ರಂ | ಯಜತಂ | ವಿಶ್ವಧಾಯಸಂ | ದಮಾನಸಂ | ಗೃಹಪತಿಂ | ವರೇಣ್ಯಂ || ೧ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಸಹಸ್ಯಕೃತ ಬಲಸ್ಯ ಕರ್ತೃಗ್ನೇ ಪ್ರತ್ನಂ ಪುರಾತನಂ ತ್ವಾಂ ಪ್ರತ್ನಾಸಃ ಪುರಾತನಾ ಋತಾ-
ಯಮೋ ಯಜ್ಞಕಾಮಾ ಋಷಯಃ ಊತಯೇ ಸ್ವರಕ್ಷಣಾಯ ಸಮಾಧಿರೇ | ಸಮ್ಯಗ್ದೀಪಿತವಂತಃ |
ಕೀದೃಶಂ ತ್ವಾಂ | ಪುರುಚಂದ್ರಂ ಬಹುಧನಮತಿಕಯೇನಾಹ್ಲಾದಕಂ ನಾ ಯಜತಂ ಯಜ್ಞವ್ಯಂ
ವಿಶ್ವಧಾಯಸಂ ಬಹುನ್ನಂ ದಮಾನಸಂ ದಾನಮನಸಂ ಗೃಹಪತಿಂ ಯಜಮಾನಗೃಹಸ್ಯ ಪಾಲಕಂ
ವರೇಣ್ಯಂ ವರಣೀಯಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

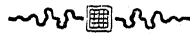
ಸಹಸ್ಯಕೃತ—ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಕರ್ಮವುಳ್ಳ | ಅಗ್ನೇ—ಅಗ್ನಿಯೇ | ಪುರುಚಂದ್ರಂ—ಅನೇಕರಿಗೆ
ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕನೂ | ಯಜತಂ—ಯಜ್ಞಾರ್ಹನೂ | ವಿಶ್ವಧಾಯಸಂ—ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಅನ್ನವುಳ್ಳವನೂ
(ಅಥವಾ ಸಕಲವನ್ನೂ ಧರಿಸುವವನೂ) | ದಮಾನಸಂ—ದಾನಮನಸ್ಸನೂ | ಗೃಹಪತಿಂ—ಯಜ್ಞಗೃಹಕ್ಕೆ
ಪಾಲಕನೂ | ವರೇಣ್ಯಂ—ಆದೃತನೂ | ಪ್ರತ್ನಂ—ಪುರಾತನನೂ ಆದ | ತ್ವಾಂ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಪ್ರತ್ನಾಸಃ—
ಪುರಾತನರೂ | ಋತಾಯೇವಃ—ಯಜ್ಞಕಾಮರೂ ಆದ ಋಷಿಗಳು | ಊತಯೇ—ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ |
ಸಮಾಧಿರೇ—ಪ್ರಜ್ವಲಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶಕ್ತಿಪ್ರಕಾಶಕವಾದ ಕರ್ಮವುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಅನೇಕರಿಗೆ ಆಹ್ಲಾದಕಾರಕನೂ, ಯಜ್ಞಾರ್ಹನೂ, ಬಹುನ್ನ
ವುಳ್ಳವನೂ, ದಾನಮನಸ್ಸನೂ ಯಜ್ಞಗೃಹಕ್ಕೆ ಪಾಲಕನೂ, ಆದೃತನೂ, ಪುರಾತನನೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪುರಾತನನೂ
ಯಜ್ಞಕಾಮರೂ ಆದ ಋಷಿಗಳು ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

English Translation.

Manifester of strength, Agni, ancient worshippers have kindled you
of old for their preservation : you, the delighter of many, the adorable,
the all-sustaining, the lowly-minded, the lord of the house, the excellent.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಅತಿಥಿಂ ಪೂರ್ವ್ಯಂ ವಿಶಃ ಶೋಚಿಷ್ಠೇಶಂ ಗೃಹಪತಿಂ ನಿಷೇದಿರೇ |
 ಬೃಹತ್ಕೇತುಂ ಪುರುರೂಪಂ ಧನಸ್ಪೃತಂ ಸುಶರ್ಮಾಣಂ ಸ್ವವಸಂ ಜರ-
 ದ್ವಿಷಂ || ೨ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತ್ವಾಂ | ಅಗ್ನೇ | ಅತಿಥಿಂ | ಪೂರ್ವ್ಯಂ | ವಿಶಃ | ಶೋಚಿಷ್ಠೇಶಂ | ಗೃಹಪತಿಂ | ನಿ | ಸೇದಿರೇ |
 ಬೃಹತ್ಕೇತುಂ | ಪುರುರೂಪಂ | ಧನಸ್ಪೃತಂ | ಸುಶರ್ಮಾಣಂ | ಸ್ವವಸಂ | ಜರತ್ವವಿಷಂ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತ್ವಾಂ ವಿಶೋ ಯಜಮಾನಾ ಗೃಹಪತಿಂ ಗೃಹಸ್ವಾಮಿನಂ ನಿಷೇದಿರೇ | ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ-
 ರೂಪೇಣ ಸ್ಥಾಪಿತವಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ || ಕೀದೃಶಂ ತ್ವಾಂ | ಅತಿಥಿಮತಿಥಿವತ್ಪೂಜ್ಯಂ ಪೂರ್ವ್ಯಂ ಪುರಾತನಂ
 ಶೋಚಿಷ್ಠೇಶಂ ದೀಪ್ತಜ್ವಲಂ ಬೃಹತ್ಕೇತುಂ ಪ್ರಭೂತಪ್ರಜ್ಞಾನಂ ಪುರುರೂಪಮಾಹವನೀಯಾದಿರೂಪೇಣ
 ಬಹುರೂಪಂ ಧನಸ್ಪೃತಂ ಧನಾನಾಂ ಸ್ವರ್ತಾರಂ ಸುಶರ್ಮಾಣಂ ಶೋಭನಸುಖಂ ಸ್ವವಸಂ ಸುರಕ್ಷಣಂ
 ಜರದ್ವಿಷಂ ಜರತಾಂ ವೃಕ್ಷಾಣಾಂ ವ್ಯಾಪಕಂ ಜೀರ್ಣೋದಕಂ ವಾ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಅತಿಥಿಂ—ಅತಿಥಿಯಂತೆ ಪೂಜ್ಯನೂ | ಪೂರ್ವ್ಯಂ—ಪುರಾತನನೂ |
 ಶೋಚಿಷ್ಠೇಶಂ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಜ್ವಾಲೆಯುಳ್ಳವನೂ | ಬೃಹತ್ಕೇತುಂ—ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಧ್ವಜವುಳ್ಳ
 ವನೂ | ಪುರುರೂಪಂ—ಆಹವನೀಯಾದಿ ನಾನಾರೂಪವುಳ್ಳವನೂ | ಧನಸ್ಪೃತಂ—ಧನವನ್ನು ವಿಭಾಗ
 ಮಾಡುವವನೂ | ಸುಶರ್ಮಾಣಂ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸುಖಕಾರಕನೂ | ಸ್ವವಸಂ—ಉತ್ತಮವಾದ ರಕ್ಷಕನೂ |
 ಜರದ್ವಿಷಂ—ಹಳೆಯ ಮರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸುವವನೂ ಆದ | ತ್ವಾಂ—ನಿನ್ನನ್ನು | ವಿಶಃ—ಯಜಮಾನರು |
 ಗೃಹಪತಿಂ—ಯಜ್ಞಗೃಹಕ್ಕೆ ಪಾಲಕನನ್ನಾಗಿ | ನಿಷೇದಿರೇ—ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಅತಿಥಿಯಂತೆ ಪೂಜ್ಯನೂ, ಪುರಾತನನೂ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಜ್ವಾಲೆಯುಳ್ಳವನೂ,
 ಆಹವನೀಯಾದಿ ನಾನಾರೂಪವುಳ್ಳವನೂ ಧನವನ್ನು ವಿಭಾಗಮಾಡುವವನೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸುಖಕಾರಕನೂ,
 ಉತ್ತಮವಾದ ರಕ್ಷಕನೂ, ಹಳೆಯ (ಒಣಗಿದ) ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ದಹಿಸುವವನೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ಯಜ
 ಮಾನರು ಯಜ್ಞಗೃಹಕ್ಕೆ ಪಾಲಕನನ್ನಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತ್ವಾಮ್‌ಗ್ನೇ ಅತಿಥಿಂ ಪೂರ್ವ್ಯಂ ವಿಶಃ ಶೋಚಿಷ್ಠೇಶಂ ಗೃಹಪತಿಂ ನಿ ಷೇದಿರೇ |
 ಬೃಹತ್ಕೇತುಂ ಪುರುರೂಪಂ ಧನಸ್ಪೃತಂ ಸುಶರ್ಮಾಣಂ ಸ್ವವಸಂ ಜರ-
 ದ್ವಿಷಂ || ೨ ||

|| ಪದವಾಠಃ ||

ತ್ವಾಂ | ಅಗ್ನೇ | ಅತಿಥಿಂ | ಪೂರ್ವ್ಯಂ | ವಿಶಃ | ಶೋಚಿಷ್ಠೇಶಂ | ಗೃಹಪತಿಂ | ನಿ | ಷೇದಿರೇ |
 ಬೃಹತ್ಕೇತುಂ | ಪುರುರೂಪಂ | ಧನಸ್ಪೃತಂ | ಸುಶರ್ಮಾಣಂ | ಸ್ವವಸಂ | ಜರತ್ವದ್ವಿಷಂ || ೨ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತ್ವಾಂ ವಿಶೋ ಯಜಮಾನಾ ಗೃಹಪತಿಂ ಗೃಹಸ್ವಾಮಿನಂ ನಿ ಷೇದಿರೇ | ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೇ-
 ರೂಪೇಣ ಸ್ಥಾಪಿತವಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ || ಕೀದೃಶಂ ತ್ವಾಂ | ಅತಿಥಿಮತಿಥಿವತ್ಪೂಜ್ಯಂ ಪೂರ್ವ್ಯಂ ಪುರಾತನಂ
 ಶೋಚಿಷ್ಠೇಶಂ ದೀಪ್ತಜ್ವಾಲಂ ಬೃಹತ್ಕೇತುಂ ಪ್ರಭೂತಪ್ರಜ್ಞಾ ನಂ ಪುರುರೂಪಮಾಹವನೀಯಾದಿರೂಪೇಣ
 ಬಹುರೂಪಂ ಧನಸ್ಪೃತಂ ಧನಾನಾಂ ಸ್ವರ್ತಾರಂ ಸುಶರ್ಮಾಣಂ ಶೋಭನಸುಖಂ ಸ್ವವಸಂ ಸುರಕ್ಷಣಂ
 ಜರದ್ವಿಷಂ ಜರತಾಂ ವೃಕ್ಷಾಣಾಂ ವ್ಯಾಪಕಂ ಜೀರ್ಣೋದಕಂ ವಾ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಅತಿಥಿಂ—ಅತಿಥಿಯಂತೆ ಪೂಜ್ಯನೂ | ಪೂರ್ವ್ಯಂ—ಪುರಾತನನೂ |
 ಶೋಚಿಷ್ಠೇಶಂ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಜ್ವಾಲೆಯುಳ್ಳವನೂ | ಬೃಹತ್ಕೇತುಂ—ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಧನವುಳ್ಳ
 ವನೂ | ಪುರುರೂಪಂ—ಆಹವನೀಯಾದಿ ನಾನಾರೂಪವುಳ್ಳವನೂ | ಧನಸ್ಪೃತಂ—ಧನವನ್ನು ವಿಭಾಗ
 ಮಾಡುವವನೂ | ಸುಶರ್ಮಾಣಂ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸುಖಕಾರಕನೂ | ಸ್ವವಸಂ—ಉತ್ತಮವಾದ ರಕ್ಷಕನೂ |
 ಜರದ್ವಿಷಂ—ಹಳೆಯ ಮರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸುವವನೂ ಅದ | ತ್ವಾಂ—ನಿನ್ನನ್ನು | ವಿಶಃ—ಯಜಮಾನನು |
 ಗೃಹಪತಿಂ—ಯಜ್ಞಗೃಹಕ್ಕೆ ಪಾಲಕನನ್ನಾಗಿ | ನಿಷೇದಿರೇ—ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

|| ಭಾಷಾರ್ಥಃ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಅತಿಥಿಯಂತೆ ಪೂಜ್ಯನೂ, ಪುರಾತನನೂ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಜ್ವಾಲೆಯುಳ್ಳವನೂ,
 ಆಹವನೀಯಾದಿ ನಾನಾರೂಪವುಳ್ಳವನೂ ಧನವನ್ನು ವಿಭಾಗಮಾಡುವವನೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸುಖಕಾರಕನೂ,
 ಉತ್ತಮವಾದ ರಕ್ಷಕನೂ, ಹಳೆಯ (ಒಣಗಿದ) ಮರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ದಹಿಸುವವನೂ ಅದ ನಿನ್ನನ್ನು ಯಜ
 ಮಾನನು ಯಜ್ಞಗೃಹಕ್ಕೆ ಪಾಲಕನನ್ನಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

English Translation.

Men have established you. (Agni), their ancient guest, as the lord of the house ; (you), the blazing-haired, the vast bannered, the multiform the dispenser of wealth, the bestower of happiness, the kind protector, the destructor of decaying (trees).

|| ಸಂಹಿತಾವಾಠಃ ||

ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಮಾನುಷೀರಿತೇ ವಿಶೋ ಹೋತ್ರಾವಿದಂ ವಿವಿಚಿಂ ರತ್ನಧಾ-
ತಮಂ |

ಗುಹಾ ಸಂತಂ ಸುಭಗ ವಿಶ್ವದರ್ಶತಂ ತುವಿಷ್ಟಣಸಂ ಸುಯಜಂ ಘೃತ-
ತ್ರಿಯಂ || ೩ ||

|| ಪದವಾಠಃ ||

ತ್ವಾಂ | ಅಗ್ನೇ | ಮಾನುಷೀಃ | ಈತೇ | ವಿಶಃ | ಹೋತ್ರಾವಿದಂ | ವಿವಿಚಿಂ | ರತ್ನಧಾತಮಂ |

ಗುಹಾ | ಸಂತಂ | ಸುಭಗ | ವಿಶ್ವದರ್ಶತಂ | ತುವಿಷ್ಟಣಸಂ | ಸುಯಜಂ | ಘೃತತ್ರಿಯಂ || ೩ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಅಗ್ನಿನಾಂ ಪರಸ್ಪರಂ ಸಂಸರ್ಗೇ ವಿವಿಚಯೇಗ್ನಯೇ ಕಾಚಿದಿಷ್ಟಿಃ | ತತ್ರ ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಮಾನುಷೀರಿತಿ ಯಾಜ್ಯಾ | ಸೂಕ್ರಿತಂ ಚ | ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಮಾನುಷೀರಿತೇ ವಿಶೋಗ್ನ ಆಯಾಹಿ ವೀತಯೇ | ಅ. ೩-೧೩ | ಇತಿ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ಸುಭಗ ಶೋಭನಧನ ತ್ವಾಂ ಮಾನುಷೀರ್ವಿಶೋ ಮಾನುಷಸಂಬಂಧಿನೈಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾ ಈತೇ | ಸ್ತುವಂತಿ | ಕೀದೃಶಂ ತ್ವಾಂ | ಹೋತ್ರಾವಿದಂ ಹೋಮಾನಾಂ ಸಪ್ತಹೋತ್ರಕಾಣಾಂ ವಾ ನೇತ್ತಾರಂ ವಿವಿಚಿಂ ವಿವೇಚಿಕಂ ಸದಸತೋಃ ರತ್ನಧಾತಮಂ ರಮಣೀಯಾನಾಂ ಧನಾನಾಂ ದಾತೃತಮಂ ಗುಹಾ ಗುಹಾಯಾಮರಣ್ಯಾಂ ಹೃದಯೇಷು ವಾ ಸಂತಂ ಸರ್ವದಾ ವರ್ತಮಾನಂ ವಿಶ್ವದರ್ಶತಂ ಸರ್ವೈರ್ವೈಷ್ಣವ್ಯಂ ತುವಿಷ್ಟಣಸಂ ಪ್ರಭೂತಧ್ವನಿಂ ಸುಯಜಂ ಸುಷ್ಮ ಯಷ್ಟಾರಾ ಘೃತತ್ರಿಯಂ ಘೃತಂ ಶ್ರಿಯಂತಂ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಸುಭಗ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಧನವುಳ್ಳ | ಅಗ್ನೇ—ಅಗ್ನಿಯೇ | ಹೋತ್ರಾವಿದಂ—ಅರ್ಪಿತವಾದ ಆಹುತಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಆರಿಯುವವನೂ | ವಿವಿಚಿಂ—ಸದಸತ್ತುಗಳ ವಿವೇಕಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೂ | ರತ್ನಧಾತಮಂ—ರಮಣೀಯವಾದ ಧನದ ದಾತೃವೂ | ಗುಹಾ ಸಂತಂ—ಅರಣಿರೂಪವಾದ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವವನೂ (ಅಥವಾ ಹೃದಯ ರೂಪವಾದ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವವನೂ) | ವಿಶ್ವದರ್ಶತಂ—ಸಕಲರಿಗೂ ಗೋಚರನೂ | ತುವಿಷ್ಣುಣಸಂ—ಪ್ರಭೂತವಾದ ಧ್ವನಿಯುಳ್ಳವನೂ | ಸುಯಜಂ—ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಯಜ್ಞಮಾಡುವವನೂ | ಘೃತಶ್ರಿಯಂ—ಘೃತವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವವನೂ ಆದ | ತ್ವಾಂ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಮಾನುಷೀಃ ವಿಶಃ—ಮಾನವರೂಪದ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲಾ | ಈಳಿತೇ—ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಧನವುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಅರ್ಪಿತವಾದ ಆಹುತಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನರಿಯುವವನೂ, ಸದಸತ್ತುಗಳ ವಿವೇಕಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೂ, ರಮಣೀಯವಾದ ಧನದ ದಾತೃವೂ, ಅರಣಿ (ಅಥವಾ ಹೃದಯ) ರೂಪದ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವವನೂ, ಸಕಲರಿಗೂ ಗೋಚರನೂ, ಪ್ರಭೂತವಾದ ಧ್ವನಿಯುಳ್ಳವನೂ, ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಯಜ್ಞಮಾಡುವವನೂ, ಘೃತವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವವನೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ಮಾನವರೂಪದ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

English Translation.

Human beings glorify you, Agni, the appreciator of burnt-offerings the discriminator (of truth), the most liberal giver of precious (things), abiding (awhile), auspicious one, in secret, (at other times) visible to all ; loud sounding, offering worship, thriving upon clarified butter.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಒಂದಗ್ನಿಗೂ, ಮತ್ತೊಂದಗ್ನಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಸರ್ಗವಾದರೆ ವಿವಿಚಿ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ಒಂದು ಇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಆಗ ಆ ಇಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಮಾನುಷೀಃ ಎಂಬ ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಯಾಜ್ಞಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶ್ವಲಾಯನಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ—ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಮಾನುಷೀರೀಳಿತೇ ವಿಶೋಽಗ್ನ ಆಯಾಹಿ ವೀತಯೇ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ (ಅ. ೩-೧೩) ವಿವೃತವಾಗಿರುವುದು.

|| ಸಂಹಿತಾನುಾತಃ ||

ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಧರ್ಣಸಿಂ ವಿಶ್ವಧಾ ವಯಂ ಗೀರ್ಭಿಗೃಣಂತೋ ನಮಸೋಪ
ಸೇದಿಮು |

ಸ ನೋ ಜುಷಸ್ವ ಸಮಿಧಾನೋ ಅಂಗಿರೋ ದೇವೋ ಮರ್ತಸ್ಯ ಯಶಸಾ

ಸುದೀತಿಭಃ || ೪ ||

|| ಪದಪಾಠಃ ||

ತ್ವಾಂ | ಅಗ್ನೇ | ಧರ್ಣಸಿಂ | ವಿಶ್ವಧಾ | ವಯಂ | ಗೀಃಽಭಿಃ | ಗೃಣಂತಃ | ನಮಸಾ | ಉಪ | ಸೇದಿಮ |
ಸಃ | ನಃ | ಜುಷಸ್ವ | ಸಂಽಇಧಾನಃ | ಅಂಗಿರಃ | ದೇವಃ | ಮರ್ತಸ್ಯ | ಯಶಸಾ | ಸುದೀ-
ತ್ಯಿಭಿಃ || ೪ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ಧರ್ಣಸಿಂ ಸರ್ವಸ್ಯ ಧಾರಕಂ ತ್ವಾಂ ವಯಮಾತ್ರೇಯಾ ವಾ ವಿಶ್ವಧಾ ಬಹುಪ್ರಕಾರೇಣ
ಗೀರ್ಭಿಗೃಣಂತಃ ಸ್ತುವಂತೋ ನಮಸಾ ನಮಸ್ಕಾರೇಣೋಪ ಸೇದಿಮ | ಉಪಸನ್ನಾ ಭವೇಮ | ಸ ತ್ವಂ
ನೋಽಸ್ಮಾನ್ ಜುಷಸ್ವ | ಸೇವಸ್ವ ಧನಾದಿಭಿಃ | ಸಮಿಧಾನಃ ಸಮ್ಯಗ್ದೀಪ್ತೋ ದೀಪ್ಯಮಾನೋಽಸ್ಮಾಭಿ-
ರ್ಹೇ ಅಂಗಿರಃ ಸರ್ವತ್ರ ಗಂತರಂಗಿರಸಃ ಪುತ್ರ ವಾ ದೇವೋ ದೀಪ್ಯಮಾನಸ್ತ್ವಂ ಮರ್ತಸ್ಯ ಯಜಮಾನಸ್ಯ
ಯಶಸಾ ಸುದೀತಿಭಿರ್ಜ್ವಾಲಾಭಿಃ ಸಹ ಜುಷಸ್ವ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಧರ್ಣಸಿಂ—ಸರ್ವಧಾರಕನಾದ | ತ್ವಾಂ—ನಿನ್ನನ್ನು | ವಯಂ—
ನಾವು | ವಿಶ್ವಧಾ—ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ | ಗೀರ್ಭಿಃ—ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ | ಗೃಣಂತಃ—ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಲೂ |
ನಮಸಾ—ನಮಸ್ಕಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೂ | ಉಪ ಸೇದಿಮ—ಸಮೀಪಿಸುತ್ತೇವೆ | ಸಮಿಧಾನಃ—ಚೆನ್ನಾಗಿ
ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾದವನೂ | ಅಂಗಿರಃ—ಅಂಗಿರಸ್ಸಿನ ಪುತ್ರನೂ | ದೇವಃ—ದೇವತಾತ್ಮನೂ ಆದ | ಸಃ—ನೀನು |
ಮರ್ತಸ್ಯ—ಮಾನವನ (ಯಜಮಾನನ) | ಯಶಸಾ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ | ಸುದೀತಿಭಿಃ—ಜ್ವಾಲೆಗಳೊಡನೆ |
ನಃ—ನಮ್ಮನ್ನು | ಜುಷಸ್ವ—ಆದರಿಸು.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಸರ್ವಧಾರಕನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ನಾವು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸು-
ತ್ತಲೂ, ನಮಸ್ಕಾರಗಳಿಂದಲೂ ಸಮೀಪಿಸುತ್ತೇವೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾದವನೂ, ಅಂಗಿರಸ್ಸಿನ ಪುತ್ರನೂ,
ದೇವತಾತ್ಮನೂ ಆದ ನೀನು ಯಜಮಾನನ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಜ್ವಾಲೆಗಳೊಡನೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಆದರಿಸು.

English Translation.

We approach you, all-sustaining Agni, adoring you in many ways
with hymns and with prostrations: do you. Angiras, when kindled, be
propitious to us: may the divine (Agni be pleased) by the (sacrificial) food
(offered by the) worshipper, and by the bright flames (of his sacrifice).

|| ಸಂಹಿತಾಪಾಠಃ ||

ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಸಮಿಧಾನಂ ಯವಿಷ್ಯ ದೇವಾ ದೂತಂ ಚಕ್ರೀ ಹವ್ಯವಾಹನಂ |
 ಉರುಜ್ರಯಸಂ ಘೃತಯೋನಿನಾಹುತಂ ತ್ವೇಷಂ ಚಕ್ಷುರ್ದಧೀರೇ ಚೋದ-
 ಯನ್ಮತಿ || ೬ ||

|| ಪದವಾಠಃ ||

ತ್ವಾಂ | ಅಗ್ನೇ | ಸಂಧಾನಂ | ಯವಿಷ್ಯ | ದೇವಾಃ | ದೂತಂ | ಚಕ್ರೀ | ಹವ್ಯವಾಹನಂ |
 ಉರುಜ್ರಯಸಂ | ಘೃತಯೋನಿಂ | ಅಹುತಂ | ತ್ವೇಷಂ | ಚಕ್ಷುಃ | ದಧೀರೇ | ಚೋದಯನ್ಮತಿ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಯವಿಷ್ಯ ಯುವತಮಾಗ್ನೇ ಸಮಿಧಾನಂ ಸಮ್ಯಗಿಧ್ಯಮಾನಂ ತ್ವಾಂ ಹವ್ಯವಾಹನಂ
 ಹವಿಷಾಂ ವೋಧಾರಂ ದೂತಂ ಚಕ್ರೀ | ಕೃತವಂತೋ ದೇವಾಃ | ತ್ರಯಾಣಾಮಗ್ನೀನಾಂ ಮಥ್ಯೇ
 ಹವ್ಯವಾಹನಃ ಖಲು ಪೂರ್ವಂ ದೇವೈರ್ಹವಿರ್ವಹನಾಯ ದೂತಃ ಕೃತಃ | ಹವ್ಯವಾಹನೋ ದೇವಾನಾಂ |
 ತ್ವೇ ಸಂ. ೨-೫-೮-೬ | ಇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಿಃ | ಕಿಂಚ ಉರುಜ್ರಯಸಂ ಪ್ರಭೂತವೇಗಂ ಘೃತಯೋನಿಂ |
 ಘೃತಂ ಯೋನಿಃ ಕಾರಣಂ ಯಸ್ಯ ತಂ | ಅಹುತಂ ತ್ವಾಂ ಚೋದಯನ್ಮತಿ | ಚೋದಯಂತೀ
 ಮತಿಯಸ್ಯ ತಚ್ಚೋದಯನ್ಮತಿ | ತ್ವೇಷಂ ದೀಪ್ತಂ ಚಕ್ಷುರುಕ್ಷಲಕ್ಷಣಂ ಸರ್ವಪ್ರಕಾಶಕಂ ಚಕ್ಷುಃ-
 ಸ್ಥಾನೀಯಂ ಕೃತ್ವಾ ದಧೀರೇ ದೇವಾ ಮನುಷ್ಯಾಶ್ಚ | ಮತ್ಯಾ ಹಿ ಚಕ್ಷುಶ್ಚೋದ್ಯತೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥಃ ||

ಯವಿಷ್ಯ—ಅತ್ಯಂತ ಯುವಕನಾದ | ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಸಮಿಧಾನಂ—ಪ್ರಜ್ವಲಿತನಾದ |
 ತ್ವಾಂ—ನಿನ್ನನ್ನು | ದೇವಾಃ—ದೇವತೆಗಳು | ಹವ್ಯವಾಹನಂ—ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ವಹಿಸತಕ್ಕ | ದೂತಂ—
 ದೂತನನ್ನಾಗಿ | ಚಕ್ರೀ—ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ | ಉರುಜ್ರಯಸಂ—ಪ್ರಭೂತವಾದ ವೇಗವುಳ್ಳವನೂ | ಘೃತಯೋನಿಂ—
 ಘೃತವೇ ಯೋನಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನೂ | ಅಹುತಂ—ಅಹುತಿಯನ್ನರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು | ತ್ವೇಷಂ—
 ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದುದೂ | ಚೋದಯನ್ಮತಿ—ಜ್ಞಾನಪ್ರಚೋದಿತವಾದುದೂ ಆದ | ಚಕ್ಷುಃ—(ವಿಶ್ವ) ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನ
 ರೂಪದಲ್ಲಿ | ದಧೀರೇ—ಧಾರಣೆಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥಃ ||

ಅತ್ಯಂತ ಯುವಕನಾದ ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಪ್ರಜ್ವಲಿತನೂ, ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಕರಿಯಲ್ಪಟ್ಟವನೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು
 ದೇವತೆಗಳು ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ವಹಿಸತಕ್ಕ ದೂತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಭೂತವಾದ ವೇಗವುಳ್ಳವನೂ, ಘೃತವೇ
 ಯೋನಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನೂ, ಅಹುತಿಯನ್ನರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದುದೂ, ಜ್ಞಾನ
 ಪ್ರಚೋದಿತವಾದುದೂ ಆದ ವಿಶ್ವಚಕ್ಷುಸ್ಸಾಗಿ ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

English Translation.

Agni, youngest (of the deities), the gods have made you, when kindled, their messenger, the bearer of oblations; you, who are rapid in movement, and of whom butter is the source, they have made, when invoked, the brilliant eye (of the universe), instigated by the understanding.

|| ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳು ||

ದೇವಾ ದೂತಂ ಚಕ್ರಿರೇ ಹವ್ಯವಾಹಂ—ದೇವತೆಗಳು ಹವ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸತಕ್ಕ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ದೂತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು ಎಂದರ್ಥವು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತೆಯ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ—

ತ್ರಯೋ ನಾ ಅಗ್ನಯೋ ಹವ್ಯವಾಹನೋ ದೇವಾನಾಂ ಕವ್ಯವಾಹನಃ ಪಿತೃಣಾಗ್ಂ
ಸಹರಕ್ಷಾ ಅಸುರಾಣಾಂ ತ ಏತರ್ಹ್ಯಾತಗ್ಂಸಂತೇ ಮಾಂ ವರಿಷ್ಯತೇ ಮಾಂ ವೃಣೇಧ್ವಗ್ಂ
ಹವ್ಯವಾಹನಮಿತ್ಯಾಹ ||

(ತೈ. ಸಂ. ೨-೫-೮-೬)

ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಅಗ್ನಿಗಳಿರುವವು—ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯು ಮೊದಲನೆಯದು; ಇದಕ್ಕೆ ಹವ್ಯವಾಹನ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೆ ಕವ್ಯವಾಹನ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಕವ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸುವುದು. ಮೂರನೆಯ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಸುರರಿಂದ ತೊಂದರೆಯಾಗದಂತೆ ರಕ್ಷಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಹರಕ್ಷ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಮೂರು ವಿಧ ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಹವ್ಯವಾಹನ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ತಮಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ವಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೂತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು, ಎಂದು ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

|| ಸಂಹಿತಾವಾಕ್ಯಃ ||

ತ್ವಾಮಾಗ್ನೇ ಪ್ರದಿವ ಆಹುತಂ ಘೃತೈಃ ಸುನ್ನಾಯವಃ ಸುಷಮಿಧಾ ಸಮಾ-
ಧಿರೇ |

ಸ ವಾವೃಧಾನ ಓಷಧೀಭಿರುಕ್ತತೋ ಭಿ ಜ್ರಯಾಂಸಿ ಪಾರ್ಥಿವಾ ವಿ

ತಿಷ್ಠಸೇ || ೭ ||

|| ಸದಪಾಠಃ ||

ತ್ವಾಂ | ಅಗ್ನೇ | ಪ್ರದಿವಃ | ಆಹುತಂ | ಘೃತೈಃ | ಸುಮ್ನಾಯವಃ | ಸುಷಮಿಧಾ | ಸಂ | ಈಧಿರೇ |
 ಸಃ | ವವೃಧಾನಃ | ಓಷಧೀಭಿಃ | ಉಕ್ಷಿತಃ | ಅಭಿ | ಜ್ರಯಾಂಸಿ | ಸಾರ್ಥಿವಾ | ವಿ | ತಿಷ್ಠಸೇ || ೭ ||

|| ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಂ ||

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ಘೃತೈರಾಹುತಂ ತ್ವಾಂ ಪ್ರದಿವಃ ಪುರಾತನಾಃ ಸುಮ್ನಾಯವಃ ಸುಖಮಿಚ್ಛಂತೋ
 ಯಜಮಾನಾಃ ಸುಷಮಿಧಾ ಶೋಭನೇನೇಧ್ವೇನ ಸಮಾಧಿರೇ | ಸಮ್ಯಕ್ ದೀಪಿತವಂತಃ | ಸ ತ್ವಂ
 ವಾವೃಧಾನೋ ವರ್ಧಮಾನ ಓಷಧೀಭಿರುಕ್ಷಿತಃ ಸಿಕ್ಕೋ ಜ್ರಯಾಂಸ್ಯನ್ನಾನಿ ಸಾರ್ಥಿವಾ ಸಾರ್ಥಿವಾನ್ವೃ-
 ಹ್ವಾನ್ | ಯದ್ವಾ | ಸಾರ್ಥಿವೇತಿ ಜ್ರಯೋವಿಶೇಷಣಂ | ಸಾರ್ಥಿವಾನಿ ಚರುಪುರೋಡಾಶಾದಿಕಾನ್ಯಭಿ ವಿ
 ತಿಷ್ಠಸೇ | ಅಭಿವ್ಯಜ್ಯ ವರ್ತಸೇ ||

|| ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ||

ಅಗ್ನೇ—ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ | ಘೃತೈಃ—ಘೃತಗಳಿಂದ | ಆಹುತಂ—ಆಹುತಿಯನ್ನರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ |
 ತ್ವಾಂ—ನಿನ್ನನ್ನು | ಪ್ರದಿವಃ—ಪುರಾತನರೂ | ಸುಮ್ನಾಯವಃ—ಸುಖೇಚ್ಛುಗಳೂ ಆದ ಯಜಮಾನರು |
 ಸುಷಮಿಧಾ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಇಧ್ಮದಿಂದ | ಸಮಾಧಿರೇ—ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ |
 ಸಃ—ಅಂತಹ ನೀನು | ಓಷಧೀಭಿಃ—ಓಷಧಿಗಳಿಂದ | ಉಕ್ಷಿತಃ—ಸೇಚನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವನೂ | ವಾವೃಧಾನಃ—
 ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನೂ ಆಗಿ | ಸಾರ್ಥಿವಾ—ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ | ಜ್ರಯಾಂಸಿ—ಅನ್ನಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ |
 ಅಭಿ ವಿ ತಿಷ್ಠಸೇ—ಪ್ರಭುವಾಗಿ ಸ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದೀಯೆ.

|| ಭಾವಾರ್ಥ ||

ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಘೃತಾಹುತಿಯನ್ನರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನಿನ್ನನ್ನು ಪುರಾತನರೂ, ಸುಖೇಚ್ಛುಗಳೂ ಆದ ಯಜ
 ಮಾನರು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಇಧ್ಮದಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹ ನೀನು ಓಷಧಿರೂಪವಾದ ಆಹಾರ
 ಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಾಗಿ ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅನ್ನಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದೀಯೆ.

English Translation.

The ancient seekers after happiness have kindled you, Agni, when
 invoked, (and fed you) with abundant fuel; and you (thereby) increasing,
 and supplied with shrubs, are dominant over all terrestrial viands.

ವೇದಾರ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರಕಾಶೇನ ತನೋ ಹಾರ್ದಂ ನಿವಾರಯೇನ್ |

ಪುನುರ್ಥಾಂಶ್ಚ ತುರೋ ದೇಯಾದ್ವಿದ್ಯಾತಿರ್ಥಮಹೇಶ್ವರಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪರಮೇಶ್ವರ ವೈದಿಕಮಾರ್ಗಪ್ರವರ್ತಕ ಶ್ರೀವೀರಬುಕ್ಕಭೂಪಾಲಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ-
ಧುರಂಧರೇಣ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯೇಣ ನಿರಚಿತೇ ಮಾಧವೀಯೇ ವೇದಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶೇ
ಋಕ್ಸಂಹಿತಾಭಾಷ್ಯೇ ತೈತೀಯಾಷ್ಟಕೇಽಷ್ಟನೋಽಧ್ಯಾಯಃ ಸಮಾಪ್ತಃ

|| ಹಂ ತತ್ಸತ್ ||

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯಸಹಿತವೂ ಕರ್ನಾಟಕಭಾಷಾನುವಾದಯುತವೂ ಆದ

ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತೆಯ ತೈತೀಯಾಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

ಯದಕ್ಷರಪದಭ್ರಷ್ಟಂ ಮಾತ್ರಾಹೀನಂ ತು ಯದ್ಭವೇತ್ |

ತತ್ಸರ್ವಂ ಕ್ಷಮ್ಯತಾಂ ದೇವ ವಾಗೀಶ್ವರ ನಮೋಽಸ್ತುತೇ ||

|| ಶುಭಂ ಭೂಯಾತ್ ||

|| ಮಂಗಳಂ ||